

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU
BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, Scriptorumque Ecclesiasticorum,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB AËVO APOSTOLICO AD ÈSTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS;

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,

PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSLIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATI IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLVENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRESERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALIS PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRAE, EX QUO LECTORI COMPERIRE BIT OBVIUM QUINAM PARENTES ET

IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIE DECURSU CONSTANter,
SIMILIS, PRETI EXIGUITAS, PRESERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÈSTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PARENTES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCAE
A. S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCU'RANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAE ECCLESIASTICAE RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA SEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA; LATINA,
JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET VILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLOCI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBUT. UNUMQUORQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETI HUJUS BENEFICIO FRUANTUR EMPTOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSA ERIT; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AM-
PLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÄQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXII.

S. BASILIUS CÆSARIENSIS EPISCOPUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

SÆCULUM IV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. BASILII,

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI,

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT,

VEL QUÆ SUB EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR,

AD MES. CODICES GALLICANOS, VATICANOS, FLORENTINOS ET ANGLICOS, NECNON AD ANTIQUORES
EDITIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA : NOVA INTERPRETATIONE,
CRITICIS PRÆFATIIONIBUS, NOTIS, VARIIS LECTIONIBUS ILLUSTRATA, NOVA SANCTI
DOCTORIS VITA ET COPIOSISSIMIS INDICIBUS LOCUPLETATA,

OPERA ET STUDIO

Monachorum ordinis sancti Benedicti e congregatione S. Mauri.

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSI,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

TOMUS QUARTUS.

VENIUNT QUATUOR VOLUMINA 48 FRANCIS GALICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1857

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUAE IN HOC TOMO XXXII CONTINENTUR.

S. BASILIUS MAGNUS, CESAREÆ CAPPADOCIE ARCHIEPISCOPUS.

Liber de Spiritu sancto.

col. 67

Epistolarum.

219

APPENDIX HUJUS TOMI. Simeonis Logothete Sermones viginti quatuor de moribus, excerpti ex operibus Basillii.

1115

Monenaus est Lector nos ad seriam Orientalem amandaesse Basillii opuscula nonnulla quæ Syriace nuper prodierunt.

— 10 —

Ex Typis MIGNE, au Petit-Montreuil.

44-38
3

PRÆFATIO.

IN QUA DE PLURIBUS REBUS AD DOCTRINAM S. BASILII PERTINENTIBUS DISSESTITUR.

Hoc volumine continentur præclarissima antiquitatis monumenta, S. Basili liber *De Spiritu sancto*, ejusque *Epistolæ*. Magna sane cuiuslibet operis commendatio, nomen S. Basilii; neque enim quidquam ab illo ingenio profectum, quod medium et tolerabile videri possit. Sed libri *De Spiritu sancto* eo majus pretium, quod eum Basilius et longo usu in hæresibus vincendis exercitatus suscepit, et summo studio, ut in tempore magnis doctrinæ presidiis indigente, invicta animi fortitudine, ut adversus potentes hæreticos, elucubravit. In *Epistolis* S. Basilii vetus disciplina præclaris institutis et canonibus illustratur, historia ecclesiastica datur uberi et copiosa rerum gestarum segele, formantur mores optimis præceptis; et, quod præcepta longe superat, depictis sine arte eximiis S. Basilii virtutibus. Neque etiam spernenda quæ in appendicem conjecta sunt, viginti quatuor orationes a Simeone Logotheta ex S. Basili verbis et sententiis constructæ, et liber *De virginitate* auctorem habens episcopum S. Basilio æqualem vel certe supparem.

Sed quo pluris sunt hæc monumenta, eo magis verendum ne longior mora pluribus displiceret; et quia octo annorum intervallo prodit hoc volumen, minus curæ habuisse publicum commodum videamur. Non tamen negligentia, sed necessariæ causæ moras attulerunt. Nam eruditus sodalis, qui edendorum sancti Basilii operum curam suscepit, jam gravi ægritudine correptus erat, cum secundum volumen in lucem edidit. Defunctum hoc labore cupiditas bene de re ecclesiastica et litteraria merendi excitavit, ut tertium: tomum repugnante valitudine pararet. Sed languidos conatus ingraevens morbus abruptus, vixque dimidium interpretationis suæ retractaverat, appositis e Tillenontio historicis notis, quas, abjecto scribendæ S. Basilii *Vita* consilio, necessarias ducebat; vix, inquam, hæc navaverat, cum vires penitus defecerunt, ac tandem piam et laudabilem vitam pretiosa in conspectu Domini morte conclusit anno 1725, die 3 Junii. Ad desiderium, quod illius virtutum ornamenti omnium nostrum animis incusserunt, illud accessit molestia, ut opus ab eruditis exspectatum, quodque multi ære suo jamdudum emerant, non tamen cito eorum manibus et judiciis committi posset. Jam enim quisque intelligit quantum laboris

A et operæ impendendum fuerit, non quidem in evolvendis codicibus mss. (collati enim cum editis fuerant diligenter manu, excepto tamén Harlæano, qui cum Medicæo et Coisliniano maximum exstitit præsidium), sed in aliis rebus, quæ ad accuratam editionem necessariae sunt, præsertim in disponendis ordine chronologico epistolis, in concinnanda S. Basilii Vita, ejusque explananda doctrina, id quod jam nobis, misso longiori exordio, aggrediebundum est.

§ I.

I. *S. Basilius minus commode interpretatur illud synodi Nicæna, ex alia essentia aut hypostasi.* II. *Sed merito negat unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam. Ipsi etiam trium hypostasium defensores sape hypostasim pro essentia sumunt.* III. *Noritas unius hypostasis.* IV. *Tres hypostases apud scriptores Nicæna synodo antiquiores. V. Quid synodus Nicæna senserit ex S. Alexandro et S. Athanasio spectatur.* VI. *Occidentalium sententia de hypostasi. Quo sensu eadem vox usurpata in sæculibus scholis.*

B 1. Sanctus Basilius, ut erat acerrimus trium hypostasium defensor, dare noluit adversariis suis, vocem hypostasis eodem sensu ac essentiam a synodo Nicæna usurpatam fuisse. Resellit Basilii interpretationem Petavius (1), eamque hoc argumento impugnat, *quod qui isti synodo interfuerere Patres aliqui, aut paulo certe postea floruerunt, tum collecti aliis in synodis, tum seorsim singuli ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumpserunt: quod nunquam fecissent, si contrarium apud Nicænam ante fecissent.* Duo continentur hac Petavii sententia, quæ nobis distinguenda sunt, quamvis ipse non distinguat: nam non soli ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumptam a Nicænis Patribus hoc loco fuisse, sed etiam unam in tribus personis hypostasim ab hac synodo et ab aliis quos citat Patribus admissam contendit. Examinandum ergo nobis est an Basilius in utroque reprehendens sit, et quod hypostasim in fide Nicæna idem valere ac essentiam, et quod unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam fuisse negaverit.

C D Locus ex quo ambigendi nata materia, legitur in fidei formula ab Eustathio, postulante Basilio, subscripta, quæ est epistola 125, olim 78 inter Basiliandas. Ibi Sabelliani his synodi verbis abuti dicuntur: Εάν δέ τις λέγῃ τξ ἐπέρας οὐσίας ή ὑπόστασεως τὸν Υἱὸν ἀναθεματίζει ή καθολοκή καὶ

(1) Lib. iv *De Trin.*, cap. 4.

ἀποστολικὴ Ἐκκλησα : Si vero quispiam dixerit ex alia essentia aut hypostasi Filium esse, eum anathemate ferit catholica et apostolica Ecclesia. Deinde additur: Οὐ γάρ ταυτὸν εἶπον ἔκει οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γάρ μέν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλουν ἔννοιαν αἱ φωναὶ, τίς χρεῖα ἦν ἐκατέρων; Ἀλλὰ δῆλον ὅτι, ὡς τῶν μὲν ἀρνουμένων τὸ ἐξ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, τῶν δὲ λεγόντων, οὗτοί εἰναι τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐξ ἀλλής τινὸς ὑποστάσεως, οὕτως ἀμφότερα, ὡς ἀλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, ἀπηγόρευσαν· ἐπειδὴ δύοις τῷ ἐκαπνῷ ἐδήλουν φρόνημα, εἴπον ἐξ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Σίλον οὐχέτι προσθέντες καὶ τὸ, ἐξ τῆς ὑποστάσεως. Non enim idem dixerunt illuc essentiam et hypostasim. Etenim si una et eadem notio subjecta vocibus, quid opus erat utraque? Sed perspicuum est, aliis quidem (Filium) ex Patris essentia esse negantibus, aliis vero neque ex essentia esse, sed ex aliqua alia hypostasi dicentibus, illos ita demum ultramque opinionem tanquam a sententia ecclesiastica alienam rejecisse. Nam ubi suam ipsorum declarabant sententiam, dixerunt ex essentia Patris Filium, non amplius adjicientes illud, ex hypostasi.

Non facile est statuere quosnam hæreticos Basilius, ob Filii originem ex alia quam Patris hypostasi deductam, a synodo notatos dicat. Videtur vel Valentinianos dicere, ut existimat Petavius, qui ex collatitia velut stipe ab æonibus conslatum esse Jesum asserebant; vel generatim Gnosticos, qui Christum non mundi creatoris, sed ignoti cuiusdam dei filium esse singebant. Legendum putat Combesius, ut est in uno codice ms., ὅτι ἐξ οὐσίας, aliis ex essentia illum quidem esse, sed ex alia hypostasi dicentibus. Sed hæc emendandi ratio nec lucem affert, nec difficultatem minuit. Equidem non invitus concedam Petavio nihil omnino de ejusmodi hæreticis pronuntiassse synodum, nec satis firmo argumento Basiliūm nisi, dum his vocibus, ex alia essentia aut hypostasi, duas res significari pertendit. Nihil enim vetat eamdem sententiam diversis verbis confirmari: neque hæc in symbolo Nicæno Jamnata propositio, Erat aliquando, quando non erat, dissimilis est sequenti, Non erat antequam nasceretur. Videtur ergo idem evenisse Basilio, quod interdum optimam sententiam tuentibus evenit, ut in iis solvendis quæ adversarii objiciunt, minus commode versentur. Difficile enim est non fateri his verbis, ex alia hypostasi, essentiam designari. Sed levissimus hic Basiliūs nævus est, nec causæ summam attingit, quæ tota vertebatur hoc cardine, utrum synodus Nicæna unam in tribus personis hypostasim admisisset. Etiamsi Basilius unius testimonii explicationem longius repetat, etiamsi concedere adversariis nolit, quod incolumi sua causa concedere poterat; in eo certe synodi mentem accuratissime perspexit, quod tres hypostases ab ea sublatas negaverit. Atque id quidem nobis paulo accuratius examinandum est, ac demonstrandum Nicænam synodum, etsi hypostasim

A pro essentia hoc loco sumpsit, non idcirco unam in tribus personis hypostasim admisisse: tres autem hypostases semper in Oriente, saltem a Noeti temporibus, summo consensu viguisse. Petavio assentiuntur alii theologi, in primis Thomassinus, qui in libro tertio *De incarnatione Verbi*, cap. 4, contendit, non nisi senescente quarto *Ecclesiæ sæculo hypostasis nomen ab usia seu essentia discriminatum esse*, idque allatis synodi Nicæna et Athanasii testimoniis efficere conatur.

B II. Fucum doctissimis viris fecit hypostasis voci subiecta interdum essentiæ significatio; et quoties vident apud antiquos scriptores hypostasim hoc sensu usurpari, inde concludunt unam bis scriptoribus hypostasim placere. At plurimum peccat hæc rationis conclusio. Nam trium hypostasium acerrimus defensor Basilius sæpe hypostasim hoc sensu accipit. Ait in libro *De Spiritu sancto*, cap. 16, p. 33, *Spiritu sanctum gratiam suam conferre angelis, Εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, In hoc ut perficiatur compleaturque illorum substantia. Non potest hoc loco ὑπόστασις aliter accipi ac οὐσία. Hinc in eodem capite, p. 32, sanctitas dicitur esse extra substantiam angelorum, ἔξωθεν τῆς οὐσίας, quia sanctitatem accipiunt a Spiritu sancto, nec eam a sua ipsorum essentia habent. Similiter lib. v *adversus Eunom.*, p. 321, omnis substantia justorum a Spiritu sanctificari dicitur: Ήδη ὑπόστασις δικαίων. . . ἡγίασται. In libro secundo, p. 252, totam Patris naturam ait in Filio imprimi velut in sigillo: aut quemadmodum artium substantia ex docentibus in discipulos tota transit, ὅποια τῶν τεχνῶν ἡ ὑπόστασις ἐκ τῶν διδασκόντων δὴ τοῖς μαθητευομένοις ἐγγινομένη.*

C Gregorius Nazianzenus, cujus summa exstitit cum Basilio in tribus hypostasibus defendendis consensio, divinam essentiam hypostasis nomine designat in orat. 34, p. 542, ubi de Deo et de iis quæ circa Deum prædicantur, sic loquitur: Τί γάρ δύτι αὐτῷ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, ὑπάρχει τὸ μὴ ἀρχήν ἔχειν μηδὲ ἔξιστασι, μηδὲ περιτοῦσι, ἀλλὰ ὅλον τὸ εἶναι περιλαμβάνειν, λείπεται προσφίλοσοφεῖν τε καὶ προσεκτάζειν. Quid enim secundum naturam et hypostasim existenti, convenias ei nec principium habere, nec a se unquam desciscere, nec fine ullo terminari, sed totum esse complecti, id præterea philosophandum et inquirendum relinquitur.

D Cyrilus Hierosolymitanus, quem cum S. Meletio et aliis trium hypostasium defensoribus conjunctissimum suisse constat, interdum hypostasis nomine substantiam intelligit. Sic enim loquitur in cat. 6, n. 5: Ἀχατάληπτός ἐστιν ἡ ὑπόστασις ἡ θεῖα. Comprehendi non potest substantia divina; et cat. 16, de Spiritu loquens ait: Φύσιν δὲ η ὑπόστασιν μὴ πολυπραγμόνει. Naturam aut substantiam ne curiose investiges.

Sic etiam Epiphanius interdum ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumit, velut cum ait hæres. lxxiv. n. 4, Mīa

θεότης τῆς αὐτῆς δυνάμεως, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως. *Una divinitas, ejusdem virtutis, ejusdem hypostasis.* Idem tamen sentiebat, τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις, διδούσεν, *necesse esse tres hypostases confiteri*, idque conceptis verbis Basilio scripserat, qui hanc illius doctrinam plurimum laudat in epist. 258. Quare vitio non caret Epiphanius contextus in *Ancorato*, n. 6, ubi sic legitur: Εὖ γάρ εἴπης τὸ δμοούσιον, ἐλυσας Σαβελλίου τὴν δύναμιν· ὅπου γάρ δμοούσιον, μιᾶς ὑποστάσεώς ἔστι δηλωτικόν. Addendum esse negationem ac legendum oὐ μιᾶς vidit ipse Petavius, qui sic interpretatur: *Usurpando consubstantialis vocabulo Sabellii robur infringis: non enim consubstantialis tot singularem hypostasim significat.*

Ruunt ergo argumenta Petavii, et ex allatis exemplis perspicitur hypostasim interdum pro oὐδὲν sumi posse, quamvis tres hypostases admittantur, ac proinde Nicænos Patres, etiam si hypostasim pro oὐδὲν sumpserint, non idcirco unam in tribus personis hypostasim decrevisse. Neque hujus rei longe petenda explicatio. Quamvis enim essentia sit id quod commune est tribus personis, hypostasis vero id quod proprium; sëpe tamen essentiae nomine hypostasis comprehenditur, ac vicissim ipsa hypostasis essentiam comprehendit. Dum enim essentia sive natura consideratur, quatenus conjuncta est cum personalibus proprietatibus, sive cum hypostasi, tunc eodem sensu usurpatur ac persona sive hypostasis: unde S. Alexander Alexandrinus, cuius verba mox referemus, Patrem et Filium duas hypostasi naturas vocat. Sic etiam hypostasis, dum consideratur quatenus cum essentia conjuncta est, interdum pro essentia sumitur. Quemadmodum ergo sancti Patres, eti interdum essentiam sumunt pro hypostasi, sive persona, non idcirco tres essentias admittunt; ita ex eo quod hypostasim nonnunquam sumunt pro essentia, non sequitur unam ab illis hypostasim adimiti.

III. Sed jam longius nobis promovenda Basilii defensio: hactenus enim probatum, immerito assungi synodo Nicæna unam hypostasim: nunc probandum tres hypostases semper in Oriente usurpatas summo consensu suis, saltem a Sabellii et Noeti tempore; nec ullos habuisse adversarios, præter Antiochenos nonnullos, quos Latini hac voce ob linguæ suæ inopiam offensi in sententiam suam traxerunt.

Ipsa illa controversia, quæ de hypostasibus exorta est, eximio nobis argumento perpetuam Orientis doctrinam demonstrat. Discimus enim ex Gregorio Nazianzeno tres hypostases, antequam haec prodiret dissensio, Ecclesiæ Orientalis usu, nemine repugnante, contritas suis. Sic enim loquitur S. Gregorius in orat. 21, p. 395: Τῆς γάρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων μὲν ὡφ' ἡμῶν εὐσεβῶς τὸ μὲν γάρ τὴν φύσιν δηλοῦτῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τριῶν ιδεότητας, νοούμενων

A δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς δμοῖσι, ἀλλ' οὐ δυναμένοις διὰ στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης καὶ δυοράτων πεντάν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντεισαγούσης [leg. ἀντεισάγουστ] τὰ πρόσωπα· ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι παραδειχθῶσι, τι γίνεται; Ως λίαν γελοῖον ἦ ἐλεεινόν· πίστεως ἔδοξε διαφορὰ, η περὶ τὸν ἄγονον μικρολογία. *Nam cum essentia una, et tres hypostases a nobis pie dicerentur (quod alterum divinitatis naturam, alterum trium personarum proprietates declareret), atque eodem quidem modo apud Romanos intelligerentur, certum ob linguæ illius angustiam et verborum inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non possent, eoque factum esset, ut ne tres substantias admittere viderentur, personarum vocabulum inducerent, quid tandem contigit? Res profecto ridicula vel potius miseranda: diversæ fidei speciem præbuit lexis illa et jejuna de vocum sono altercatio.*

B Habemus ergo totius dissensionis originem, et initium unius hypostasis. Antequam Latinis in interpretanda hypostasis voce molestiam facesseret linguæ inopia, nulla erat apud Græcos ea de re controversia, nulla varietas; ac proinde non solum Nicæni Patres, sed et quotquot hypostasis vocabulo ad efferendum dogma usi sunt, non unam hypostasim, sed tres hypostases dixerunt. Gregorii testimonium confirmat Acacius Beræensis, qui sic loquitur apud Cyrillum Alexandrinum, epist. 43: *Beatus Paulinus, inquit, tres hypostases aperte dicere recusabat, quamvis eadem virtute et veritate sentiret ac prædicaret. Secutus est autem piissimos Occidentis episcopos propterea quod angustior est lingua Romana, quam ut secundum Græcam nostram phrasim tres hypostases dicere queat.*

C Illud etiam novitatem unius hypostasis demonstrare possit, quod cum epistolæ Sardicensis syndici adjuncta a nonnullis suisset quædam fidei confessio, in qua una hypostasis, ut apostolica doctrina, tradetur, hanc fidei confessionem Alexandria synodus ut spuriam rejicit, ac Antiochenos hortata est (2), ut eam nec legi nec proferri paternerentur. Eusebius Vercellensis in subscribendo eam ne proferendam quidem esse pronuntiat.

D IV. Sed præcipuum nobis argumentum suppeditant scriptorum ecclesiasticorum testimonia, tum eorum qui ante concilium Nicænum floruerunt, tum eorum qui synodo interfuerunt, aut post eam scripsere. Nullus sane proferri potest, qui unam in tribus personis hypostasim dixerit: quotquot autem in explicando Trinitatis mysterio hypostasis voce usi sunt, tres hypostases summo consensu numerant.

Origenes tom. II in Joannem, p. 56, sic contra Sabellianos pronuntiat: Ἡμεῖς μέντοι γε τρεῖς ὑποστάσεις πειθόμενοι τυγχάνειν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα. *Nos autem persuasum habemus tres esse hypostases, Patrem et Filium et Spiritum sanctum.* Refellit in libro VIII contra Cel-

(2) Athanas. epist. ad Antiochenses.

sum, pag. 386, eosdem hæreticos, qui Patrem et Filium duas esse hypostases negabant; ipse vero duas hypostasi res esse asseverat, δύο δέ τῇ ὑποστάσει πράγματα.

S. Basilius in libro *De Spiritu sancto* cap. 29, n. 72, p. 61, citat illud Dionysii Alexandrinii: Εἰ τῷ τρεῖς εἶναι τὰς ὑποστάσεις, μεμερισμένας εἶναι λέγουσι; τρεῖς εἰσὶ καλὸν μὴ θέλωσιν· ή τὴν θελαν Τριάδα παντελῶς ἀνελέτωσαν. Si eo quod tres sunt hypostases, divisas esse dicunt, tres sunt etiam si nolint: aut divinas Triadem prorsus tollant. Tres ergo hypostases admittit Dionysius Alexandrinus, sed eos refellit, qui ex eo quod tres sint, divisas esse contendebant, quasi non una esset in tribus essentia. Atque id quidem accurate observandum, ut perspiciamus quam immerito Dionysium Romanum cum Alexandrinio pugnare existiment duo eximii scriptores, Petavius (3) et Pet. Coustant (4). Uterque enim unam hypostasim asseri contendit a Dionysio Romano in hoc testimonio apud Athanasium, lib. *De Decret.* Nic., n. 26, p. 231: Εἴης δ' ἀνειχότως λέγοιμι καὶ πρὸς διαιροῦντας καὶ κατατέμυνοντας καὶ ἀναιροῦντας τὸ σεμνότατον κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ μοναρχίαν εἰς τρεῖς δυνάμεις τινάς καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις καὶ θεότητας τρεῖς. Jam vero, inquit, αἷμα fuerit aduersus illos disputare, qui augustinam Dei Ecclesiæ prædicationem monarchiam in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque divinitates dividunt, discindunt destruuntque. Nulla sane inter utrumque Dionysium sententiæ varietas: uterque hypostases divisas visuperat neque una hypostasis Romano affingi potest, cum idem prorsus dicat ac Alexandrinus. Sed potius ex eo quod tres hypostases divisas refellat, non obscura conclusio est nibilium reprehensurum suisse, si una in tribus hypostasibus essentia fuisset admissa. Nullus ergo scriptor ante Nicænam synodum proferri potest, qui unam in tribus personis hypostasim docuerit.

V. Quid senserint Nicæni Patres ex duobus locupletissimis testibus perspici potest, S. Alexandro Alexandrino et S. Athanasio. Primus sic loquitur in epist. ad Alexandrum Constantinopolitanum apud. Theodore. I. i Hist. eccl., c. 4, p. 15: Οἶόν ἐστι τό· Ἐγώ καὶ ὁ Πατήρ ἐγώ εἰμι· διπερ φησίν δὲ Κύριος, οὐ Πατέρα ἔτυχον ἀναγορεύων, οὐδὲ τὰς τῇ ὑποστάσει δύο φύσεις μιαν εἶναι σαφηνίζων, etc. Cujusmodi est illud: «Ego et Pater unum sumus». Quod quidem Dominus dicit, non quo scipsum Patrem renuntiet, nec quo duas hypostasi naturas (hoc est, duas hypostases) unam esse demonstret, etc. Alibi explicabitur, cur S. Alexander duas hypostasi naturas dicat: nunc satis est monere, eum hac loquendi ratione usum esse, quia naturam, quæ una prorsus est numero, ut conjunctam cum persona-

A libus proprietatibus in unaquaque persona considerabat.

Non discedit ab optimi decessoris et magistri vestigiis Athanasius, qui sub finem libri, quem de verbis Domini scripsit, *Omnia mihi tradita sunt*¹, etc., sic loquitur (pag. 108): Τὸ γὰρ τρίτον τὰ τιμιαῖα ταῦτα προσφέρειν τὴν δοξολογίαν, Ἀγιος ἄγιος, ἄγιως, λέγοντα, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τελετὰς δειχνύντα ἐστιν. Dum ter veneranda illa anima gloriificationem proferunt, «Sanctus, sanctus, sanctus», tres hypostases perfectas ostendunt. Et in libro Περὶ τῆς ἐρωτήσου ἐπιφαρελας τοῦ Θεοῦ Λόγου (p. 878): Μία γὰρ ἡ θεότης καὶ εἰς θεός ἐν τρισιν ὑποστάσεσιν. Una enim deitas et unus Deus in tribus hypostasibus. Hypostasis eodem sensu sumitur in libro, *Quod unus est Christus*. Postremum hoc opus abjudicant nonnulli Athanasio, de secundo non deest omnino dubitandi locus. At primum a nemine in dubium revocatur; si tamen excipias Tillemontium, qui satetur se hac una re detineri quominus hoc opus certissime attribuat Athanasio, quod illud de tribus hypostasibus testimonium pugnare videatur cum tribus aliis Athanasii locis, in quibus sanctus Pater hypostasim pro essentia sumit, nempe in *Epistola ad Afros*, in libro *De synodis*, et in quarta adversus Arianos oratione. Sed etiamsi demus his in locis, quæ Petavius argumenti loco protulit, hypostasim idem esse ac essentiam; certe non ait Athanasius unam esse in tribus personis hypostasim, sed idem facit quod ab acerrimiis trium hypostasiū defensoribus factum demonstravimus. Sed tamen si excipias librum *De synodis*, ubi ait Basilium Ancyranum confiteri ex Patris essentia esse et non ex alia hypostasi Filium, καὶ μὴ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, in aliis duobus testimoniorum ad personam ipsam hypostasis revocari potest. Sic enim loquitur in *Epist. ad Afros* (pag. 894): Ή δὲ ὑπόστασις οὐσία ἐστι, καὶ οὐδὲν δλλο σημανόμενον ἔχει, ή αὐτὸς τὸ δύο διπερ Ιερεμίας οπαρξιν δνομάζει λέγων, Καὶ οὐκ ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως. Ή γὰρ ὑπόστασις καὶ η οὐσία, οπαρξίς ἐστιν. Εστι γὰρ καὶ ὑπάρχει. Hypostasis autem substantia est, neque aliam habet significationem, quam hoc ipsum quod est: quod Jeremias vocat οπαρξιν, seu existentiam, dicens: «Et non audierunt vocem existentiæ meæ». Nam hypostasis et substantia, id ipsius est quod οπαρξις, seu existentia: est enim et existit. Et in orat. quarta in Arianos (pag. 617): Ωσπερ δὲ μία ἀρχὴ καὶ κατὰ τοῦτο εἰς θεός, οὐτως ἡ τῷ δυτὶ καὶ ἀληθῶς καὶ δυτικαὶ οὐσία οὐσία καὶ ὑπόστασις, μία ἐστιν ἡ λέγουσα. Εγώ εἰμι δὲ ὁ θεός· καὶ οὐ δύο, ίνα μὴ δύο ἀρχαί. Porro quemadmodum unum est principium et proinde unus Deus, ita quæ verissime est essentia et hypostasis, una est quæ dicit: «Ego sum qui sum», non autem duæ, ne scilicet duo sint principi-

¹ Joan. x, 30. ² Luc. x, 22. ³ Apoc. iv, 8. ⁴ Jerem. ix, 40. ⁵ Exod. vii, 14.

(3) Lib. iv *De Trin.*, cap. 1.

(4) *Epist. Rom. Pont.* p. 290.

pia. In primo testimonio mirifice consentit Athanasius cum aliis Patribus Græcis, qui hypostasis nomen opposuere hæreticis Verbum et Spiritum sanctum existere negantibus, et idcirco tres hypostases defenderunt. In altero Patrem manifeste designat, et deitatis unitatem ex eo probat, quod solus Pater principium sit, a quo duæ aliae personæ.

Atque etiamsi Athanasius in aliis operibus unam hypostasim admisisset, nihil id detrabere posset de testimonio, quod eruimus ex libro in illud, *Omnia mīti tradita sunt*. Scriptus enim hic libellus ante mortem Eusebii Nicomediensis, id est, ante annum 342. Nondum tunc percrebuerant de hypostasi controversiae; nec causa suberat ulla, cur Athanasius eam loquendi rationem fugeret, qua non solum Alexander, sed etiam Origenes et Dionysius Alexandrinus usi fuerant. Quamobrem etiamsi Athanasium arcta cum Latinis et Antiochenis conjunctio ad professionem unius hypostasis adduxisset, non idcirco priora illius scripta in dubium venire deberent. Sed tamen asseverare licet nusquam eum unam in tribus personis hypostasiū ponere; immo ex quarta illius adversus Arianos oratione duo proferam testimonia, in quibus hypostasim eodem prorsus sensu ac Origenes et S. Alexander, usurpat. Sic igitur loquitur n. 25, p. 626: Μαλύεται μὲν οὐν Ἀρειος ἐξ οὐκ δυτῶν εἶναι λέγων τὸν Υἱὸν, καὶ ἡν τοτε, οτε οὐκ ἡν· μαλύεται δὲ καὶ Σαβέλλιος λέγων τὸν Πατέρα εἶναι Υἱὸν, καὶ ἔμπαλιν τὸν Υἱὸν εἶναι Πατέρα, ὑποστάτει μὲν ἐν, δύδμαται δὲ δύο. *Quocirca insanit profecto Arius, cum ait Filium ex nihilo esse, suisseque aliquando cum non esset; insanit pariter Sabellius, cum Patrem Filium esse, et Filium Patrem esse docet, unum quidem hypostasi, sed nomine duos.* Et sub fine eiusdem orationis: Τὸ τοίνυν λεγόμενον ὑπὲ τοῦ μαχαρίου Πέτρου, ὁρθὸν, καὶ εἰλικρινῆ τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς κηρύσσει, οὐ τὴν ὑπόστασιν χωρίζων τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπου. *Rectum est igitur quod ait beatus Petrus qui teram Unigeniti prædicat divinitatem, nec Dei Verbi hypostasim diejungit ab homine ex Maria assumptione.* In hoc postremo testimonio hypostasis multo aptius ad personam quam ad substantiam revocatur. In primo autem contendit Petavius non personam, sed id tantum quod revera existit, intelligendum esse. At negare non potest unam hypostasim rejici. Porro tres hypostases non alio consilio sancti Patres defenderunt, nisi ut Filium et Spiritum non efficientias quasdam ac nomine tenus personas esse, sed Filium vere ut Filium, Spiritum sanctum vere ut Spiritum existere probarent. In eamdem prorsus sententiam loquitur Athanasius, dum Patrem et Filium hypostasiū unum dici non patitur. In quo consentit cum decessore suo, qui duas in Patre et Filio hypostases agnoscit; consentit cum Basilio, qui unum hypostasiū Deum a Sabellio prædicari docet, epist. 214, n. 3. Unum ad dam Athanasii locum, in quo manifeste tres hypostases, ut supra Dionysius uterque, admittit. Oute

A τρεῖς ὑποστάσεις, inquit in *Expos. fid. n. 2*, μερισμένας κατ' ἑαυτὰς. ὅσπερ σωματοφυῶς ἐπ' ἄνθρωπων, έστι λογισασθαι. *Neque tres hypostases per seiphas divisas, ut in hominibus pro natura corporum accidit, fas est in Deo cogitare.*

Post concilium multo uberiorem habemus testium copiam: nam si singulos sæculi quarti scriptores Græcos enumeremus, totidem erunt trium hypostasiū defensores, quibus etiam adjungendum est concilium primum CPol., sive oecumenicum secundum. Docet enim hæc synodus in epistola ad Damascum unam esse Patris et Filii et Spiritus sancti essentiam, ἐν τρισὶ τελεταῖς ὑποστάσεσιν, ἤγου τρισὶ τελετοῖς προσώποις, in tribus perfectis hypostasiib⁹, sive tribus perfectis personis. Non utar auctoritate Gelasii Cyziceni, qui in *Actis Nicæni concilii Osium* inducit (parte II, c. 12) ex mandato ac decreto totius synodi respondentem ac τριάδα ὑποστάσεων prædicantem. Nemo est enim qui multum hujus scriptoris testimonio tribuat. At sequentibus sæculis sunnum fatetur Petavius consensum extitisse Græcorum in tribus hypostasiū prædicandis.

VI. Ipsi Occidentales eamdem loquendi rationem libenter ad usus suos asciverunt, postquam subsistentie voce inventa difficultas omnis evanuit. Atque id quidem sæculo quinto contigit. Sed tamen longe antea videntur perspexisse tres hypostases percommode Græco sermone usurpari. Id colligitur ex epistola 214 Basili, n. 4, ubi sic loquitur: Περὶ δὲ τοῦ, οτι: ὑπόστασις καὶ οὐσία οὐ ταυτόν ἔστι, καὶ αὐτοί, ὡς νομίζω, ὑπεστημέναντο οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀδελφοί, ἐν οἷς τὸ στενὸν τῆς ἑαυτῶν γλώττης ὑφορύμενοι, τὸ τῆς οὐσίας ἔνομα τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παραδεδώκασιν. Ἰνα, εἰ τις εἴη διαφορὰ τῆς ἑνοιας, σώκοιο αὐτῆι ἐν τῇ εὐχρινεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ διαστάσει τῶν ὄνομάτων. *Quod autem hypostasis et essentia idem non sunt, id et ipsi, ut puto, subindicavit Occidentales fratres, dum lingua sua angustias subverili, essentiæ nomen lingua Græca tradiderunt, ut si qua esset sententia discrepantia, illa ipsa servaretur in clara et minime confusa nominum diversitate.*

Quinetiam ipse Damasus tres hypostases videtur admississe. Nam in epistola ad Paulinum prædicat *unum Deum in tribus hypostasiis*: Θεὸν ἔνα ἐν τρισὶ ὑποστάσειν. Spuria videntur hæc postrema verba doctissimo Epistolarum pontificum Romanorum editori propterea quod desunt in exemplaribus Latinis. Sed tamen confirmari possent Flaviani testimonio, qui Paulinum coram magistro militum sic alloquitur apud Theodoreum I. v. c. 3, p. 201: Εἰ τὴν Δαμάσου, ὡς φιλότης, κοινωνίαν ἀσπάζῃ, ἐπίδειξον ἡμῖν σαρφᾶς τὴν τῶν δογμάτων συγγένειαν. Ἐκεῖνος γάρ μίαν τῆς Τριάδος οὐσίαν ὀμολογῶν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις διαβρήδην κηρύσσει· οὐ δὲ διτιχρυς τῶν ὑποστάσεων ἀναιρεῖς τὴν Τριάδα. Si Damasi communionem amplectaris, o amice, doctrinæ nobis manifestam similitudinem ostende. Nam ille quidem unam eamdemque Trinitatis substantiam

confitens, tres hypostases diserte prædicat. Tu contra, Trinitatem tollis hypostasem. Ex his patet Damasum sui cum Græcis consensus aliquod monumentum edidisse, quod in Oriente notum omnibus et testatum esset. Nam nihil prorsus respondere potuit Paulinus, teste Theodoreto. Nullum autem videtur aptius proferri posse monumentum, in quo id præstiterit Damasus, quam epistola ad Paulinum. Objicit Petavius synodi Romanæ epistolam sub eodem Damaso, in qua una hypostasis et essentia docetur. Sed hypostasis vocem merito deesse in exemplaribus Latinis probavimus, not. ad epist. 93, p. 186.

Videor mihi ex his posse concludere neminem prorsus existisse inter Catholicos Orientales, qui unam in tribus personis hypostasim admitteret, præter Paulinum Antiochenum ejusque amicos. Neque etiam dicere verebor tres hypostases immrito a S. Hieronymo, ut loquendi rationem sua sponte non accuratam vituperari. Tota sacerdotalium litterarum schola, inquit in epistola ad Damasum papam, nihil altud hypostasim nisi usiam novit: et quisquam, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit? Etsi abundabat eruditione S. Hieronymus, videntur tamen hac in re opiniones anticipatae ei illusisse. Nam Budæus et post eum Henricus Stephanus observant saepè apud antiquos scriptores hypostasim de iis dici quæ vere existunt, et iis opponi quæ specie tantum aut cogitandi ratione. Unde Budæus in *Commentariis* profert hunc Aristotelis locum *De mundo*, cap. 4: Συλλήθεν δὲ τῶν ἐν ἀρι φαντασμάτων τὰ μέν ἔστι κατ' ἔμφασιν, τὰ δὲ καθ' ὑπόστασιν. Ad summam eorum, quæ in aere apparent, alia specie tenuis existunt, alia habent etiam hypostasim. Addit etiam illud Themistii in *Phys.* II: Αἱ μηδὲ τῷ λόγῳ χωρίστα, ταῦτα καὶ ὑποτάσται χωρίζουσι. Quæ ne ratione quidem separari possunt, ea etiam hypostasi separant. Cum ergo hypostasis opponatur iis quæ sola ratione aut specie tantum existunt, merito sancti Patres, ut Patrem vere esse patrem, Filium vere esse filium, Spiritum vere esse spiritum ostenderent, tres hypostases prædicarunt contra Sabellium et Noctum, qui cum tres quidem personas dicerent, teste Basilio epist. 214, n. 3, sed hoc personæ nomen ad metaphoricos sensus detorquerent; aliquid eis opponi debuit, quod pariter eludere non possent. At nihil ad eam rem aptius, nihil significantius hypostasis voce. Unde Sabellius unum prorsus hypostasi Deum esse contendebat, ut ibidem testatur Basilius,

§ II.

I. *Videtur S. Basilius prima specie pugnare cum S. Athanasio et S. Gregorio in tribus hypostasibus defendendis. II. Non tamen discedit a debita animi moderatione. Quo sensu hanc quæstionem magni momenti esse duxit. Quo sensu cum defensoribus suis hypostasis communionem ineundam negavit.*

II. *Quanvis S. Basilius in defendendis tribus*

A hypostasibus traditionem Ecclesie secutus sit, forte tamen a nonnullis eo nomine accusabitur, quod nimio abruptus studio a temperamentis in synodo Alexandrina præscriptis discesserit. Cum enim audivisset anno 375 Paulinum acceptis Roma perhonorislicis litteris vehementer efficeri, ejusque amicos cum Ecclesia S. Meletii conjungi velle, ac operari dare ut Terentium in partes suas traherent; statim scripsit ad hunc comitem, ut ejus animum præoccuparet, aut si qua eum opinione adversarii præoccupassent, penitus convelleret. In hac autem epistola sic suam de hypostasibus sententiam exponit: Οὐ μέντοι τούτῳ γε ἔνεκεν δυνάμεθά ποτε ἔαυτοις πεῖσαι, οὐ Μελέτιον ἀγνοήσαι, οὐ τῆς ὑπὸ αὐτῶν Ἐκκλησίας ἐπιλαθέσθαι, οὐ τὰ ζητήματα, ὃν περὶ ὧν ἐξ ἀρχῆς τὰ διάστασις γέγονε, μικρὰ τὴν σασθαι, καὶ ὀλίγην ἔχειν διαφορὰν νομίσαι πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπόν. Ἐγὼ γάρ, οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν τις ἀνθρώπων δεξάμενος ἐπὶ αὐτῇ μέγα φρονεῖ, τούτου ἔνεκεν ὑποσταλῆναι ποτε καταδέξουαι· ἀλλ' οὐδὲ ἀντὶ ἐξ αὐτῶν ἥκῃ τῶν οὐρανῶν, μή στοιχῇ δὲ τῷ ὄγκιανοντι λόγῳ τῆς πλοτεως, δύναμαι αὐτὸν κονιωνὸν τὴν τῆς ἀγίων· Non idcirco tamen mihi ipse unquam persuadere possim, ut aut Meletium ignorem, aut Ecclesiæ cui prætest obliviscar, aut quæstiones, de quibus ab initio nata dissensio, exiles putem, et parvi ad pietatis propositum momenti. Ego enim non solum, si quis ob acceptam ab hominibus epistolam efficeratur, non idcirco abstrahi me unquam et subduci patiar: sed neque, si ex ipsis missa sit cœlis, nec sanam ille profiteatur fidei doctrinam, possum illum sanctorum communionis participem existimare. Cur autem de hac quæstione et de Paulino sic sentiat, hanc assert rationem, quod Paulinus, dum unam hypostasim, tres personas perfectas admittit, in hoc a Sabellio non discedat, qui pariter unam hypostasim, et tres personas admiserat. Quare contendit Basilios conjunctionem cum ejusmodi hominibus unam hypostasim profertibus, sine gravissimis incommodis iniri non posse: Τίς δὲ γένοιτο τῆς διαβολῆς ταύτης χαλεπωτέρα, καὶ μᾶλλον δυναμένη τοὺς πολλοὺς διασταλεῖσαι, οὐ εἰ φανεῖσάν τινες ἐξ ἡμῶν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος μίαν ὑπόστασιν λέγοντες· Quænam autem hac calumnia gravior esse possit, et ad multos commovendos aptior, quam si qui ex nobis videantur Patris et Filii et Spiritus sancti unam hypostasim dicere? In eamdem sententiam sie alloquitur Epiphanium in epistola 258, n. 5: Ήκανῶς δέ μου κάκείν τὴν ψυχὴν παρεχάλεσε, τὸ προτετέθεν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑπόστασεις ὁμολογεῖν. Μόστε τούτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ διδασκέσθωσαν παρὰ σοῦ, πάντως δέ που καὶ ἐδιδάχθησαν· οὐ γάρ ἀν εἴλου δηλονότι τὴν πρὸς αὐτοὺς καίνων, μή τούτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλισάμενος· Valde autem meum illud etiam animum recreavit, quod diligentia tua ceteris præclare et accurate tractatis adjecit,

necessæ esse tres hypostases confiteri. Quapropter fratres Antiocheni hoc etiam a te edoceantur; profecto autem jam edicti sunt: nam sine dubio eorum amplexus non esset communionem, nisi maxime tibi de hoc capite eautum esset.

Videntur hæc prima specie pugnare cum Gregorio Nazianzeni de hac quæstione iugicio, et summa Athanasii in sedanda discordia animi moderatione. Hæc enim controversia videtur Gregorio (or. 21, p. 396) res prorsus ridicula vel miseranda, ὡς ἀλλα τελοῖον η̄ ἀλεστόρ· levis et jejuna de vocum sono alteratio, η̄ χεπλ τὸν ἔχον μηρολογία. Plenis manibus Athanasium laudat, qui utraque parte leniter et benigne accita, verborumque sententia diligenter et accurate perspensa, posteaquam concordes reperit, nee, quantum ad doctrinam, ullo modo inter se dissidentes, ita negotium transegit, ut nominum usum concedens rebus eos constringeret. Num igitur Basilius cum Gregorio et Athanasio pugnat, ac permagni ad pietatem momenti esse censem, quod isti levissimi esse momenti ducebant? Num necessarium confiteri esse statuit, quod cujusque arbitrio relinquebant; et quibus nullam prorsus modestiam volebant exhiberi, eos ad communio-
nem negat admitti oportere?

II. Ut S. Patris sententia perspiciat, observandum est 1° eum accuratissime servare quod præcipue ab Alexandrina synodo sancitum fuerat, ut neutra pars alteri hæresis aut erroris notam inureret. Hoc maxime ridiculum vel potius miserandum Gregorio videbatur, quod *de fide controversia esse videretur letis et jejuna de vocum sono alteratio*: quod objiceretur *Sabellianismus ob tres personas, et Arianismus ob tres hypostases*; quod eo tandem res adducta esset, *ut periculum esset, ne orbis terrarum fines una cum syllabis abrumperentur*. Nihil ejusmodi commissum a Basilio, qui in hac ipsa ad Tertium epistola adversarios suos domesticos fidei appellat, eosque simplicitate magis, quam malitia ad Sabellianorum loquendi similitudinem accedere fatetur, et in pluribus aliis locis eorum fidei testimonium tribuit, ut in epist. 156, n. 1, ubi eos, qui Antiochiæ inter se dissident sententia divisos esse negat. Hinc etiam in epist. 258, n. 3, fratres Antiochenos vocat eos qui a Paulini partibus stabant, D precatur ut Ecclesiam Antiochenam, quæ in doctrina consentit, aliquando conjunctam videre contingat, nec jam ipsa contra se recta fides scissa sit.

Non erat ergo Basilius ex vehementi illo hominum genere, de quibus Hieronymus in epistola ad Damasum papam sic loquitur: *Interrogemus, inquit, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi. Tres personas subsistentes aiunt: respondemus nos illa credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus, si quis tres hypostases, ut tria enypostata, hoc est tres subsistentes personas, non confitetur, anathema sit. Et quia vocabula non ediscimus, hæretici judicamur. Deverat sane ejusmodi hominibus eximia illa*

A virtus, que in omnibus Basili dicitur et factis elucubebat, lenitas et animi moderatio. Suspicatur tamen Tillemontius (t. XII, p. 46) Hieronymum non sibi constare in his narrandis. Nam cum vehementes illi trium hypostasium defensores, inquit eruditus scriptor, nihil aliud peterent ab Hieronymo, nisi ut tres hypostases confiteretur; quomodo non eos placasset trium hypostasium confessione? Deinde vero postquam tres hypostases confessum se esse narravit, cur statim addit, *Et quia vocabula non ediscimus?* Videntur hæc pugnantia Tillemontio. Sed minus animadvertis doctissimus criticus Hieronymum hoc loco non tres hypostases confiteri, sed medium se esse velle inter utrasque partes. Nou enim dicit, Si quis tres hypostases non confiteretur, B anathema sit: sed is est sensus illius verborum: Si quis tres hypostases confitendo, non ut tres personas subsistentes, sed ut tres substantias confitetur, anathema sit. Id patet ex his quæ sequuntur: Si quis autem hypostasim usum intelligens, non in tribus personis unam hypostasim dicit, alienus a Christo est. Secum ergo non pugnabat Hieronymus, sed neutram loquendi rationem amplectens, quidquid utriusque poterat inesse vitii, id prorsus rejiciebat, nec tamen placare poterat morosos illos adversarios.

C 2° Neque etiam reprehendendus Basilius, quod exortam de hypostasibus controversiam magni esse momenti duxerit, neque in hoc pugnat cum synodo Alexandrina. Etsi enim hæc quæstio tanti esse non debebat, ut inter Catholicos idem sentientes pax dissiliret; erat tamen satis magni momenti, si spectetur hæreticorum ad accusandam Ecclesiam ingenium proclive. Cum enim Catholicis Sabellianismum affingere non desinerent, campum illis ad calumnias aperuisset unius hypostasis ad exemplum Sabellii confessio. Quare cum Epiphanio assentitur, necesse esse tres hypostases confiteri; nequaquam id necessarium esse putat, ut Catholicus aliquis habeatur, sed ut locus Arianorum calumniis non detur, addo etiam, ut servetur accepta a majoribus traditio.

3° Cum tanto animi ardore in id incumbit Basilius, ne unius hypostasis defensores cum Ecclesia Meletii conjungantur, seque adduci posse negat, ut Paulinum communionis sanctorum participem agnoscat; diligenter expendendum quid ei propositum fuerit. Non enim id agebatur, ut schismati Antiocheno finis imponeretur, et ad legitimum pastorem S. Meletium oves redirent. Si tanti commodi spes affulisset, certo scio Basiliū omnia paci et charitati posthabiturum fuisse, ac libenter suscepturum Paulini plebem et clerum, etiam si unam hypostasim admitterent. Sed Paulini amicorum consilia omnia eo spectabant, ut Paulinus, excluso S. Meletio, solus Antiochiæ præcesset. Hinc Basilius in eadem epist. 214, n. 1, adduci se posse negat, ut aut Meletium ignoret, aut Ecclesia cui præest Meletius oblitiscatur. Non immerito ergo

communionem cum Paulino ineundam negabat; quippe cum iniri non posset, quin Meletius rejiceretur, qui solus Antiochiae legitimus erat episcopus. Eadem de causa Basilius (epist. 258, n. 3) leniter reprehendit in Epiphonio initam cum Paulini Ecclesia communionem: non quod unius hypostasis defensores excommunicandos et ab Ecclesia ejiciendos duceret; sed Epiphonii constantiam requirerbat, qui cum tres hypostases necesse esse consideri censeret, cum hominibus unam hypostasim profidentibus communicaverat, spreta et rejecta Meletii communione. Fecit eadem defendendi Meletii necessitas, ut unius hypostasis professio, quæ magno aliquo commodo compensata, levis visa esset, cum maximis in Meletium injuriis conjuncta, permagni esse momenti videatur. Neque etiam ab Arianorum calumniis valde metuendum fuisset, si una hypostasis, veluti nævus quidam tolerabilis et ignoscendus, veniam apud Catholicos habuisset, sed si summum honorem ac celebritatem adepta esset, ac magna Meletii Ecclesia pusillo Paulini conventui fuisset adjuncta, veluti flumen rivulo adjungatur; tunc Arianis patuisset latissimus ad calumniandum campus.

§ III.

I. *Vituperatus a nonnullis S. Basilius, quod Dei titulum Spiritui sancto non semper tribuerit.*
 II. *Hoc temperamento usus est, ut infirmis consuleret et Ecclesiam suam hæreticorum furori subtraheret.*
 III. *Neutrum prorsus vituperandum.*
 IV. *Objecta solvuntur.*
 V. *Basilius semper idem sentiens non semper eodem modo in hæreticis refellendis versatur.*

I. Nunc aliud reprehensionis genus, longe diversum superiori, propulsandum a S. Basilio. Quod enim interdum de sancto Spiritu sic disserit, ut pomen Dei non tribuat, id et nonnullis olim indignationem movit, nec desunt hodie qui Basili hac in re fortitudinem animi et constantiam requirant. Prodiit paucis ab hinc annis opusculum quoddam, in quo de Basili facto disseritur. Basilius reprehendit auctor opusculi, non tamen sine debita tanto doctori reverentia, quod animi moderationem et lenitatem longius produxit. Existimat illius consilium non modo eos exitus non habuisse, quos sibi proponebat, ut placarentur Pneumatomachi, et reducerentur infirmi, sed etiam locum dedisse occultis hæreticis, qualis erat Eustathius Sebastenus, sese cum Basilio conjugandi; pluribus autem displicuisse non solum monachis, sed etiam episcopis ac ipsi S. Meletio. Negat idem scriptor certo constare an S. Athanasio probata fuerit Basili agendi ratio: variam ea de re censemus Gregorii Nazianzeni sententiam: ac ipsum etiam Basili, cum videret se rem præclarissimam non facere, in gratiae loco hoc petuisse a Spiritu sancto ejusque divinitatis defensoribus; postea autem hoc temperamentum missum fecisse, quo nunquam usus est in defendendo consubstantiali. Nemo sere est qui tot rationum momentis undique

A exquisitis et comportatis, non prima specie manus dandas esse putet. Sed si singula vestigentur accurati, aliud prorsus feretur de S. Basilio judicium.

II. Dualus potissimum de causis S. doctor Dei voce interdum in prædicanda S. Spiritus divinitate abstinuit. Prima erat, ut infirmis consuleret: altera ut furentibus hæreticis locum præripere perturbandæ et vastandæ Cappadociæ.

Cum Tarsensis Ecclesia in Arianorum manus incidisset, catholici presbyteri cum episcopo hæretico communicare noblebant, ac seorsim, ut in pluribus aliis Ecclesiis factum est, plebem suam regebant. Sed inter eos exorta dissensio, ac Cyriaco presbytero, cuius fides in suspicionem venerat,

B alii presbyteri conditiones nonnullas ferebant, quibus ille assentiri noblebat. Consultus Basilius duas ea de re epistolas scripsit, alteram ad presbyteros Tarsenses, alteram ad ipsum Cyriacum. Demonstrat (epist. 113) presbyteris in eo statu res Ecclesia versari, ut nihil antiquius esse debeat, quam membra divulsa conjugere. *Fiet autem conjunctio, inquit, si velimus, quibus in rebus animas non lœdimus, in his nos ad infirmiores accommodare.* Cum igitur ora multa in Spiritum sanctum aperta sint, ac linguae ad jaciendas in illum blasphemias sint excuta, rogamus vos ut, quantum in vobis est, ad parvum numerum blasphemantes redigatis; et qui Spiritum sanctum creaturam esse non dicunt, eos recipiunt in communionem, ut blasphemi relinquuntur soli, ac vel pudore suffusi ad veritatem redeant, vel, si in peccato manent, auctoritate careant ob paucitatem. Nihil igitur amplius exposcamus: sed volentibus nobiscum conjungi fratribus fidem Nicænam proponamus: *as, si ei assentientur, illud quaque exigamus, Spiritum sanctum creaturam duci non oportere, et eos qui dicunt, recipi ab ipsis in communionem non debere.* Nihil autem præter hæc exposendum esse censeo. Ipsum autem Cyriacum hortatur (epist. 114), ut fidem Nicænam prositeatur, nec ullam in ea vocem rejiciat, ac præterea Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt, communicandum esse declareret. Non probabat ergo Basilius hanc legem Cyriaco D imponi, ut Dei nomen Spiritui sancto tribueret, modo rem hoc nomine significatam confiteretur

Quod autem observari voluit ad sanandos et reducendos infirmiores, id ipse observavit, ut pravorum hæreticorum insidias Ecclesia Cæsariensis effugeret. Res a S. Gregorio Nazianzeno sic narratur, or. 20, p. 364: Οἰκονομεῖν δὲ τὸν λάγον ἐν χρίστῳ, τῶν ἀντιχαλῶν ἐνόμιζε, τῷ θειῷ Δαῦΐδι περὶ τούτου συμβούλῳ χρώμενος, καὶ μικρὸν δεον τὸν τοῦ πολέμου καὶ ρὸν διαφέρειν, καὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν δυναστελαν, ἵως δὲ τὴν ἐλευθερίας ἐπιειδόν ταφρόδες, καὶ δῶ τῇ γλώσσῃ τὴν παρῆσταν. Οἱ μὲν ἐξήστουν λαβέσθαι γυμνῆς τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος φωνῆς, ὡς εἴη θεός (ὅπερ δν ἀληθές, δοεῖδες ἔκεινοις ὑπελαμβάνετο, καὶ τῷ κακῷ προστάῃ τῆς ἀσθείας), ἵνα τὸν

μὲν τῆς πολεως μετὰ τῆς θεολόγου γλώσσης ὑπερ-
ορίωντιν, αὐτὸν δὲ κατασχόντες τὴν Ἑκκλησίαν, καὶ
τῆς θαυτῶν κακίας δρμητήριον ποιεσάμενοι, ἐντεῦ-
θεν τὸ λειτόμενον ἀπαν, ὡς ἔκ τινος ἀκροπόλεως
καταδρύμασιν. Ὁ δὲ ἐν ἄλλαις μὲν φωναῖς γραφι-
καῖς καὶ μαρτυρίαις ἀναμφιλέκτοις ταυτὸν δυναμέ-
ναις, καὶ ταῖς τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκαις οὕτως
ἡγε τοὺς ἀντιλέγοντας, ὅπετε μὴ ἀντιδιάνειν ἔχειν,
ἄλλ’ οἰκεῖαις συνδεῖσθαι φωναῖς, ἥπερ δὴ καὶ μεγί-
στη λόγου δύναμις καὶ σύνεσις· δηλώσει δὲ καὶ δ
λόγος διν περὶ τούτου συνέγραψε κινῶν τὴν γραφίδα,
ὅς ἔκ πυξίδος τοῦ Πνεύματος. Τὴν δὲ κυρίαν φωνὴν
τέως ὑπερεπίθετο, παρά τε τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ
τὸν γηγένειαν τούτου συναγωνιστῶν χάριν αἰτῶν, τῇ
οἰκουμένᾳ μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ μιᾶς ἀντεγκόμενους
ἔχωντας, τὸ πᾶν ἀπολέσαις δι’ ἀπληστίαν, τῷ κατερ-
πρασυρεῖσῃς τῆς εὐσεβείας. Αὐτοῖς μὲν γάρ οὐδε-
μίνιν εἶναι ζημίαν ὑπαλλατομένων μιχρὸν τῶν λέ-
ξιων, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ Ισον διδασκομένοις· οὐδὲ
γάρ ἐν δημασιν τὴν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον γί-
πράγμασι· μηδὲ γάρ τὸ Ιουδαίων θένος ἀποβαλεῖν
ἀν, εἰ τὴν ἡλειμένου φωνὴν ἀντετῆς Χριστοῦ πρὸς
λάγων ἐπιζητοῦντες, τῇσον μεθ’ ἡμῶν τάπτεσθαι·
τῷ δὲ κοινῷ μεγίστην διν βλάβην γενέσθαι, τῆς Ἑ-
κκλησίας κατασχεθεῖσης· Ceterum sermones cum
iudicio disponere, de Davidis consilio et sententia⁶,
necessarium esse judicabat, ac belli tempus, et hæ-
reticorum principatum aliquantis per tolerare, quoad
libertatis tempus successisset linguaque libertatem
ac licentiam attulisset. Illi enim nudam et apertam
vocem de Spiritu sancto, quod Deus esset, arripere
studebant (quod quidem tametsi verum erat, im-
pium tamen illis atque improbo impietatis antistiti
ridebatur), ut eum quidem cum theologica lingua
civitate pellerent, ipsi autem Ecclesiam occuparent,
eamque sceleris sui propugnaculum efficerent, atque
hinc deinde, velut ex arce quadam, id omne, quod
reliquum erat, poplarentur. At ille in aliis quidem
vocibus e Scriptura peititis, testimoniisque minime
dubiis eamdem vim habentibus, necessariisque argu-
mentis, adversarios ita comprimebat, ut nullo modo
τερψιναί ac contra iūti possent: sed, quae maxima
sermonis virtus et prudentia est, propriis vocibus
constringerentur, quemadmodum is liber, quem hoc
argumento edidit, perspicue ostendet, in quo cala-
num quasi ex Spiritus pyxide movet. Sed tamen
propriam vocem interim usurpare differebat, tum ab
ipsome Spiritu, tum a sinceris ipsius propugnatori-
bus in gratia loco hoc petens, ne hoc suo consilio
offenderentur; nec committerent, ut dum unam vocu-
lam mordicus retinere conarentur, propter inexple-
bilem cupiditatem omnia perderent, convulsa nimis
turbulento tempore ac distracta pietate. Ipsos
enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos,
si vocabula paulum immutarentur, modo aliis verbis
eadem docerentur (neque enim salutem nostram in

A verbis potius quam in rebus consistere: quippe cum
ne Iudæi quidem rejiciendi sint, si ad aliquod tem-
pus pro Christo vocem Uncti sibi concedi postulantem,
in nostrum numerum atque ordinem ascribi velint):
at reipublicæ non posse majorem perniciem ac pe-
stem afferri, quam si Ecclesia ab hæreticis occupa-
retur. In hac Basilli agendi ratione, sive infirmis
consulat, sive hæreticorum furori Ecclesiam suam
objicere caveat, haud equidem video quid repre-
hendi possit.

III. Quod spectat ad lenitatem in infirmos ad-
hibitam: 1° nihil illa catholico dogmati, nihil usi-
tato ad exprimendum dogma sermoni nocebat.
Tutum erat dogma cum Nicæna fidel professione,
tum iis quæ huic formulæ Basilius adjicienda du-
B cebat. Quinetiam tota illa accommodatio eo specta-
bat, ut quamplurimi ad constendam in Ecclesia
divinitatem sancti Spiritus allicerentur: nec sane
consentaneum erat (ep. 413), ut cum hæretici li-
benter in sua communione retinerent eos etiam qui
hæretice non sentiebant, Catholici a sua remove-
rent eos qui catholice sentiebant. Neque etiam de
catholici sermonis auctoritate quidquam detrahe-
batur. Etsi enim infirmis concedebatur ut Spiritum
sanctum non appellarent Deum, non tamen con-
cedebatur ut hanç vocem damnarent, nec idcirco
illam alii Catholici usurpare et prædicare desine-
bant. Quare spes erat infirmos, dum quotidie in
Ecclesia Spiritum sanctum Deum appellari audiunt,
atque huic voci aures assuefaciunt, brevi inanem
illum scrupulum deposituros. Atque hæc maxime
spes Basilius sovebat. Enimvero persuasum mihi est,
inquit (ep. 413), diuturniore inter nos consuetudine
ac mutua citra contentionem exercitatione, si quid
etiam amplius adjiciendum sit explanandi causa,
daturum id Dominum, qui ipsum diligentibus omnia
cooperatur in bonum⁷.

2° Non animadvertisunt ii, quibus hæc agendi ra-
tio non placet, magnum esse discrimen inter ea
quæ hæreticis ignave et turpiter, et ea quæ infirmis
benigna quadam accommodatione conceduntur (5). Hoc tantum petebat a Basilio Modestus im-
peratoris nomine, ut unam vocem, nempe consub-
stantiale, e fidei symbolo tolli pateretur. At Basilius
ne unam quidem syllabam sacrorum do-
gmatum prodi, nihil prorsus addi aut demi, ac
ne ipsum quidem formulæ ordinem mutari de-
bere respondit. Idem tamen iis qui, cum catholice
sentirent, nondum Nicænam formulam receperant,
benignæ excusationis veniam non denegabat, sal-
tem in episcopatus primordiis, ut perspicitur ex
epist. 52. Aliud est enim infirmis unam aliquam
vocem remittere, aliud hæreticorum artibus aut
minis concedere; ut ea vox e catholici sermonis
usu amandetur. Si concessum suisset hæreticis ut
consubstantiale deleretur, triumphum illi egissent

⁶ Psal. cxI, 5. ⁷ Rom. viii, 28.

(5) Nyss. I, Eunom. 314. Theodoret., lib. IV, c. 18.

ex Ecclesia, quæ non eos receperisse, sed ab eis recepta videretur; quod quidem nunquam committendum esse merito docet Basilius in epist. 266. At iisdem redeuntibus sine consimilatissima professione, non tamen sine professione fidei hac voce contentæ; numerum filiorum suorum augebat Ecclesia, incolumi prorsus traditionis deposito.

3o Sententia suæ magnos ascriptores et imitatores habuit Basilius. Præter Athanasium, qui Basili factum probavit et defendit, ut modo videbimus, Basili imitatur Gregorius Nazianzenus in oratione 44, p. 710, ubi sic loquitur: Συμβούμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς· γενώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον ἡ φίλαυτοι. Δότε τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, καὶ δώσομεν ὑμῖν τῆς φωνῆς τὴν συγχώρησιν· ὅμολογήσατε τὴν φύσιν ἐν ἀλλας φωναῖς, αἵς αἰδεῖσθε μᾶλλον· καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑμᾶς ιατρεύσομεν, ἔστιν δὲ καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν περαχλέψαντες. Αἰσχρὸν μὲν γάρ, αἰσχρὸν καὶ ικανῶς δλογον, κατὰ ψυχὴν ἐκρωμένους, μικρολογεῖσθαι περὶ τὸν ἥχον, καὶ κρύπτειν τὸν θησαυρὸν, ὧστερ ἀλλοις βασκανοντας, ή μὴ καὶ τὴν γλωσσαν ἀγιάστητε δεδειχότας· αἰσχρὸν δὲ τοῦτον δὲ γκαλοῦμεν παθεῖν, καὶ μικρολογίαν καταγινώσκεταις, αὐτοὺς μικρολογεῖσθαι περὶ τὰ γράμματα. Μιᾶς θεότητος, ὡς οὗτοι, τὴν Τριάδα ὅμολογήσατε, εἰ δὲ βούλεσθε, μιᾶς φύσεως· καὶ τὴν Θεὸς φωνὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῖν αἰτήσομεν. Δώσετε γάρ, εἴ οἶδα, δὲ τὸ πρῶτον δοῦς καὶ τὸ δεύτερον, καὶ μάλιστα, εἰ δεῖλα τις εἴη πνευματικῇ, ἀλλὰ μὴ ἐνστατις διαβολικῇ τὸ μαχόμενον. Ἐτί σαφέστερον εἴπω καὶ τυντομώτερον, μήτε ὑμεῖς ἡμᾶς εὐθύνητε τῆς ἀφίλοτέρας φωνῆς (φθόνος γάρ οὐδεὶς ἀναβάσεως), οὔτε τῆμεις τὴν ἐφικτὴν τέως ὑμῖν ἐγκαλέσομεν, ἔως ἂν καὶ δὲ ἀλλης δοῦο πρὸς τὸ αὐτὸν φέρησθε καταγώγιον· οὐ γάρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφούς, ὃν τῷ χωρισμῷ σπαρασάμεθα· Verum spiritualiter inter nos hanc controversiam transigamus: fraternalis politus charitatis studium, quam nostri amorem praेनobis seramus. Vim divinitatis ac potentiam nobis date, et nos vicissim divinitatis vocem vobis concedemus. Naturam aliis vocibus, quibus plus tribuitis, confiteamini: ac vos, ut infirmos curabimus, non nulla vobis grata et jucunda suffurantes. Etenim turpe quidem illud est, turpe, inquam, ac perabsurdum, cum animo optime valeatis, circa vocis sonum jejunos et minutos vos præbere, ac thesaurum occultare, quasi aliis eum invidentes aut metuentes, ne linguam quoque vestram sanctificelis; turpius autem nobis est eodem vilio teneri, quod vobis objicimus, atque, cum anxiam restraint de minutis rebus contentionem damnamus, litterarum tamen minutias ancie urgere. Trinitatem, o viri, unius deitatis esse fateamini, aut, si magis placet, unius naturæ: atque hanc vocem, Deus, a Spiritu vobis postulabimus. Dabit enim profecto secundum, qui primum dedit, idque polissimum, si id de quo pugnatur, spiritualis quedam timiditas fuerit, ac non diabolica contentio. Atque, ut apertius et compendiosius loquar, sic inter nos agamus, ut nec vos, sublimioris vocis

A ergo, nos in crimen vocetis (ne enim invidia et reprehensione premi debet hujusmodi ascensus), nec nos vicissim eam vocem, cuius modo capaces estis, vobis objictemus: quandiu alio itinere ad idem hospitium feremini. Non enim victoriam ambimus, sed ut fratres, quorum separatione distorquemur, ad nos redeant, laboramus. Hæc Gregorius dissererat Constantinopoli: ejusque animi moderationem paulo post ipsa synodus Constantinopolitanæ judicij sui auctoritate comprobavit, quæ Dominum appellavit Spiritum sanctum, sed ut iis consuleret, quorum animis scrupulus, subabsurdus ille quidem, sed tamen ignoscendus insidebat, Dei vocem in symbolum inserendam esse non censuit.

Sed forte indulgentia in infirmos ipsa humanitatis specie placebit, at minus considerata, nimiumque remissa videbitur Basili cum improbis hereticis agendi ratio. Sed tamen si alterum proberet, alterum improbari non potest. Nam cum Arianis adiitum in Cappadociam hoc temperamento intercluderet Basilius, tunc, si unquam alias, plurimis infirmis consulebat, quos persecutio in maximum periculum conjectisset. Deinde vero non indigna res erat charitate Basili, ne furentibus quidem hereticis amplius quidquam proponere, quam quod omnino necessarium ad catholicum dogma judicabat?

Illud autem in primis observandum est, nequam commisisse Basiliū, ut Dei nomen Spiritui sancto in Ecclesia tribui desineret, sed saepē illi hunc titulum et per se et per alterum seipsum, Gregorium Nazianzenum, tribuisse. Id testatur Gregorius Nazianzenus, quib[us] quæ modo retulimus, statim addit (p. 364): Ἐπεὶ δὲ γε παντὸς μᾶλλον ἔδει τὸ Πνεῦμα Θεὸν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τοῦτο πολλάκις ἐκήρυξεν, εἰ ποτὲ καιρὸς ἦν, καὶ ἴδια τοῖς ἐρωτῶσι προθύμως ἀνωμολόγησε, σαφέστερον δὲ πεποίηκεν ἐν τοῖς πρὸς ἐμὲ λόγοις, πρὸς δὲ οὐδὲν ἀπόρρητον ἦν αὐτῷ περὶ τούτων κοινολογούμενον, μηδὲ ἀπλῶς τοῦτο ἀποφραγμένος, ἀλλ, δι μέρεπω πρότερον πολλάκις πεποίηκεν, ἐπαρασάμενος ἐαυτῷ τὸ φρικαδέστατον, αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἐκπεσεῖν, εἰ μὴ σέβοι τὸ Πνεῦμα μετὰ Πατρὸς καὶ Γεού ὡς δμοούσιον καὶ ὁμότιμον. Εἰ δέ μέ τις δέξαιτο κοινωνὸν ἔκεινον καν τοῖς τοιούτοις, ἔξαγορεύω τι καὶ τῶν τοῖς πολλαῖς τέως ἀγνοούμενων, δι τοῦ καιροῦ στενοχωροῦντος ἡμᾶς, ἐαυτῷ μὲν οἰκονομίᾳν ἐπέτρεψεν, ἡμῖν δὲ τὴν παρῆσταν, οὓς οὐδεὶς ἔμελλε χρίνειν, οὓδε ἀποβάλλειν τῆς πατρίδος ἀφανεῖται τετιμημένους, ὃς ἐξ ἀμφοτέρων Ισχυρὸν εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς Εὐαγγέλιον· Nam quod alioqui melius quam quivis alii, Spiritum sanctum Deum agnosceret, cum ex eo perspicue constat, quod et hoc sape de loco superiori, quoad per tempus licebat, prædicavit, et privatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est: tum vero in suis ad me sermonibus apertius id demonstravit (neque enim quidquam unquam, cum de his rebus mecum colloqueretur. animo tectum occultumque habuit) non simpliciter hoc affirmans, sed, quod antea ipsi perraro acciderat,

uti rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe ut ab ipso Spiritu excideret, nisi cum Patre et Filio Spiritum, ut consubstantiale et honore patrem, veneraretur. Quod si quis me in tantis quoque rebus, illius socium admiserit, aliquid, quod plerisque incognitum ante fuit, evulgabo. Nam cum tempus in summas angustias nos redigeret, hanc ipse rationem inibat, ut sibi quidem œconomiam, nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo in judicium adduxers, patriaque ejecturus esset, loquendi libertatem committeret. Atque ita Evangelium nostrum firmum et validum erat, utriusque præsidio suffulsum.

IV. Jam vero persicile refelluntur quæ eruditum opusculi auctorem detinuerunt, quominus sancti Basilii agendi rationem probaret. Quod ait consilium illius nec ad reducendos infirmos, nec ad placandos Pneumatomachos profuisse, fateor me nescire ex quibus id fontibus hauserit. *Quis enim ei dixit pacem inter presbyteros Tarsenses Basilii opera restitutam non fuisse? quis ei dixit nullum exitum habuisse susceptos ab eo labores, ut, quotquot catholice sentiebant, eos in unam consensu-
dem ac communionem adduceret; cum præsentim in epist. 69, ad sanctum Athanasium, spem hujus consilii ad exitum perducendi præ se ferat: in alia autem ad eundem Athanasium (ep. 82) aliquanto post scripta declarat, quidquid circa fidem sanum est in Cappadocia et vicinis locis vere ad eorum, qui idem sentiunt, communionem et unitatem propendere? Quod spectat ad Pneumatomachos, semper illi quidem bellum inexpiable cum Basilio gessere, sed tamen certa et explorata res est, gravissimas cum procellas a Cappadocia propulsasse, non so-
lum magnis præliis sustinendis, sed etiam prudenti recessu, cum hæreticerum insidias anno 371 deelinavit. Erant enim in insidiis collocati, ut una voce ex ejus ore arrepta, impetum in Ecclesiam face-
rent. Quare tot ac tanta prælia non certasset Basilius, nisi cauta et provida consilia præcessissent: non tot fulsissent miracula, non Cappadociam Valens unam ex omnibus provinciis eximiam habuisset, si Basilius non plus movisset Ecclesiarum utilitas, quam calidiorum ingeniorum querelæ.*

Non tutiori fundamento nititur quod ait idem scriptor, occultos hæreticos, qualis erat Eustathius, hac Basili acco^Dmmodatione et facilitate usos esse, ut sese cum eo conjungerent, ac gravissimis postea illum calumniis vexarent. Jamdudum conjunctissime cum Eustathio et amantissime vixerat Basilius, antequam hæc de Spiritu controversia prodiret. Non multo post exortam hanc controversiam dissiluit eorum amicitia, propterea quod Basilius, etsi in probanda et periclitanda hominum suspectorum fide morosus non erat, ita tamen in constringendo et firmissimis nodis tenendo Eustathio cautus fuit, ut cum iste hæc vincula effugere non posset, odium et iracundiam in Basiliū palam et aperte evomuerit. Basilius ergo lenitas in defendenda Spiritus divinitate nequaquam Eusta-

thium cum eo conjunxit, sed potius summa in hoc dogmate tuendo constantia disjunxit.

Formula autem, cui subscripsit Eustathius, non solius Basili, sed etiam Theodoti et Meletii opus est; et cum temperamento et accommodatione non careat, nec Spiritum sanctum appellat Deum, quis credat cum opusculi auctore, Basiliū propterea Theodo et Meletio in offensionem venisse, quod Dei nomen interdum Spiritui sancto non tribueret? Magnæ profecto exstiterunt Theodoti Nicopolitanū in Basiliū injuriæ (ep. 99); sed illius morositatis causa, Basiliū communio cum Eustathio, non vocis unius prætermissio. Metuit aliquandiu Basilius ne S. Meletio, in iis quæ ad Eustathium spectabant, parum à quo uteretur. Sed statim atque in Armeniam profectus, consilii sui rationem sancto exsuli exposuit, summam illius æquitatem expertus est. Quod autem egerat in defendenda Spiritus divinitate, nunquam id ei aut apud aliud episcopum purgandi sui labore attulit.

Auctor opusculi non solum adversarios affingit Basilio, qui nulli existere; sed etiam quos habuit defensores, ab eo avellere conatur, S. Athanasium et S. Gregorium Nazianzenum: ac de altero quidem dubitat, an factum Basili aliquando probaverit, alterum non semper probasse contendit. Equidem non video quid nobis relictum sit, quo nitamur in rebus criticis, si Basilio patrocinium eripiat S. Athanasii. Exstant duæ illius epistolæ in Basiliū perbonorisfæ, altera ad Palladium, altera ad Joannem et Antiochum. In utraque Basiliū defendit, accusatum a monachis Cæsariensis, quod in dogmatis defensione remissius aliquid egisset. Unde Athanasius ait: *Si suspectus esset Basilius in iis quæ ad veritatem spectant, laudabilem fore eorum contentionem. Declarat eum magis pro veritate certare, et eos qui doctrina egent edocere. Hortatur monachos, ut, respicientes ad propositum veritatis illius et œconomiam, glorificant Dominum, etc.* Quænam illa œconomia, quæ monachis Basiliū accusandi materiam dedit? quodnam dogma visus est remissius defendere? Nihil sane reperias præter quæstionem de Spiritu sancto. Huc accedit testimonium Gregorii Nazianzeni, cuius ex epistola 27 discimus Basiliū, cum die festo S. Eupsychii Deum non appellasset Spiritum sanctum, monachorum querelas in se concitasse. Res ergo et personæ congruunt. Ipsum etiam congruit tempus. Nam Basilius hac usus est œconomia, ac in has incurrit criminaciones, antequam sanctus Athanasius e vita migrasset, nempe anno 371.

Quod spectat ad S. Gregorium Nazianzenum, tempus assignari posse non puto, quo factum amici probare desierit. Hanc enim illius animi moderationem, et vivente ipso et mortuo, laudavit, nec laudavit solum, sed etiam imitatus est. Ubi primum accusatus est in quodam convivio Basilius, exarsit in illius reprehensorem indignatio Gregorii,

Postquam venit Constantinopolim Gregorius (6), ut ibi catholicam fidem pene extinctam exsuscitaret, non solum in refellendis hæreticis acrem se et indecessum præbuit, sed etiam in sanandis exemplo Basilii infirmis lenem et moderatum, ut declarat illius testimonium, quod ex oratione 44 deponimus. Reversus Constantinopoli orationem habuit in laudes Basilii, in qua inter alia illius præclare facta prudentem illam molestissimo tempore accommodationem recenset.

Temperamentum a Basilio adhibitum eo etiam nomine minus probatur, quod suum ipse consilium repudiaverit, nec quidquam simile in defendendo consubstantiali commiserit. Utrumque sua ponte refellitur. Nullum inconstantia vestigium hac in re neque in operibus Basilii, neque apud Gregorium Nazianzenum, qui non tam multam operam in defendendo amico insumpsisset, si sui illum facti credidisset penitus. Ipsum etiam consubstantiale infirmioribus animis condonavit Basilius, ut supra diximus.

V. Atque ut tota illius in ejusmodi rebus agendi ratio perspiciat, abs re non erit breviter expōnere, quid ab hæreticis redeuntibus aut ab hominibus suspectis pro temporum varietate postulaverit. Sanæ doctrinæ Basilius ab infantia ad extreum usque spiritum retinentissimus fuit: nunquam in ejus cor ulli sermoni a sana doctrina alieno patuit aditus; nulla illi sententiae mutatio affingi poterat; sed tamen accepta a teneris doctrinæ semina fateatur ipse usu creuisse (ep. 204, n. 6, p. 306; ep. 223, n. 3, p. 338). In iis autem quæ usu et exercitatione illi accesserunt, numerari potest quædam in dignoscendis hæreticorum cavillationibus prudentia, quæ cum in horas mutari solerent, non uno et eodem modo caveri debuerunt. In ea rerum perturbatione, quam Arianorum de simili et dissimili tricæ induxerunt anno 360, nec simile nec dissimile placebat Basilio, sed identitatem naturæ et consubstantiale profitebatur (ep. 8, p. 82). Postea rebus mutatis, cum jam ab Arianorum persidia non tanta essent pericula, simile secundum essentiam suscipiebat Basilius, modo illud adderetur, *citra ullam differentiam*; secus vero hanc vocem suspectam existimabat (ep. 9, n. 3). Atque hæc quidem Basilius non sua causa statuebat (ipse enim consubstantiale profitebatur), sed si qui suspecti essent, satis esse putabat ad eorum fidem purgandam, ut simili secundum essentiam adderent illud *citra ullam differentiam* (*ibid.*). Ex quo illud etiam perspici potest, Basilius nemini necessitatem impo-suisse consubstantialis profundi. Neque id mirum videri debet. Nam cum epistolam nonam scriberet, ex qua hæc desumpsimus, communione et amicitia conjunctus erat cum Silvano Tarsensi et pluribus aliis episcopis, qui, etsi fidem Nicænam acerrime

A defenderent, nondum tamen consubstantialis vocem palam et aperte receperant. Notum est omnibus quanta lenitate Athanasius et Hilarius cum ejusmodi hominibus agendum censuerint.

Videntur consubstantiale nondum recepisse qui fidei confessionem e Scripturis depromptam (tom. II, p. 223), Εγγραφον δικαιογίαν, a Basilio petierunt. Unde Basilius eorum consulens infirmitati promittit se non usurpi nominibus et verbis, quæ ipsis litteris et syllabis non reperiuntur quidem in divina Scriptura, sed tamen insitam Scripturæ sentiam servant. In fidei confessione, quam ad eos misit, consubstantiale non adhibuit (p. 224): quod quidem Basilius cum metueret ne reprehenderetur, declarat idem sibi propositum non esse ac in aliis operibus; aliud enim esse hæreticos refellere, aliud sanam fidem simpliciter exponere (p. 225).

Non deerant initio episcopatus Basilii, qui consubstantiale nondum recepissent. Hos Basilius partim vituperando, partim venia dignos judicat (ep. 52, n. 4, p. 145). Sed ejusmodi homines perpauci videntur fuisse. Nam post concilium Tyanense plerique consubstantiali manus dederunt, exceptis triginta quatuor Asianis episcopis, quos minime mirum est communis consilio obstituisse (7). Erat enim hæc regio sic emancipata errori, ut gratias Deo habendas existimet Basilius, *si quis omnino in Asiano tractu extra labem hæreticorum sint*. Sensim itaque evenit, ut ex iis qui catholice sentiebant vix quisquam consubstantiale non admitteret (ep. 331). Postquam autem grassari cœpit hæresis Pneumatomachorum, tum vero non modo nihil amplius detractum est de fide Nicæna, sed etiam aliquid visum est huic formulæ addendum Basilius Cyriacum Tarsensem presbyterum hortatur (ep. 114, p. 207), ut fidem Nicænam recipiat, nec ullam in ea vocem rejeciat; imo huic fidei addat *Spiritum sanctum dicti creaturam non oportere, nec cum iis qui dicunt communicandum*. Non multo post Basilius, re cum sancto Meletio et Theodoto deliberata, illud etiam Eustathio præscripsit (ep. 125, p. 216), ut Spiritum sanctum itidem ut Patrem et Filium glorificaret: atque hanc glorificationem deinceps, ut rem necessario addendam synodo Nicæna, proposuit, ut perspici potest ex epistolis 175 et 258, n. 2. Nihil magis incidit Pneumatomachos, quam hæc Spiritus glorificatio cum Patre et Filio. Sed Basilius declarat (*De Spir. S. c. 29, p. 63*) se nec gladii nec ignis metu usitatam constanti traditione glorificationem relictum. Hoc tantum eis concedit (*ib. c. 25, p. 54*) ut quamvis præpositio cum aptior sit ad glorificationem persolvendam, si tamen uti malint conjunctione, etc., ut in baptismo, id eis, nemine repugnante, liceat.

(6) Naz., ep. 27,

(7) Sozom., lib. vi, c. 12.

§ IV.

I. *Celeberrimum S. Basillii de processione Spiritus ex Filio testimonium referit. II. Græcorum scriptura magnis incommodis laborat. III. Latinorum lectio apte cum Basiliæ doctrina, necessario cum ejus ratiocinatione cohæret. IV. Latinorum causa codicim mss. auctoritate defenditur.*

I. Exstat initio libri tertii *Adversus Eunomium insignis locus*, qui cum manifestum habeat de Spiritus ex Filio processione testimonium, si sine litteris ac sine additamentis legatur, gravissimæ Græcos inter et Latinos controversie materiam dedit. Defendit hoc catholice veritatis præsidium R. P. Ludovicus Vallée, emeritus theologæ professor ac bibliothecæ Sanctæ Genovæsæ p̄fector, in erudita dissertatione, anno 1721 Parisiis edita apud Delaunay, via Jacobæa. Nihil potius aut melius facere possint, qui rem omnibus vestigis indagare volunt, quam si eximium illud opus accurate perlegant : quod quidem cum omni argumentorum genere ita cumulatum et illustratum sit, ut nec dubitandi nec addendi locum relinquit, cumque non incommodo cum nostris S. Basillii voluminibus compingi possit ; libenter sane conticescerem. Sed quia celeberrimus Basillii locus in hac nova editione ita prodit, ut in codicibus mss. hac in urbe existentibus legebatur, non ut aliorum codicum longe plurimum longeque antiquiorum auctoritas, ac ipsius sententiae series et junctura postulabant, operæ pretium est huic incommodo mederi, et ex memoria dissertatione in gratiam eorum, quibus ad ipsum fontem adire non vacat, nonnulla derivare.

Ut facilius perspiciat quid Græci, quid Latini in testimonio Basillii probent aut rejiciant, uncinis includemus quæ a Græcis addita Latini queruntur, asteriscis vero quæ a Latinis propugnata Græci versantur.

Initio libri tertii proponit Basilius hanc Eunomii blasphemiam ita loquentis : *Cum autem hæc nobis de Unigenito sufficient, consequens fuerit, ut jam de Paracleto quoque dicamus, non vulgi opiniones temerarias secuti, sed sanctorum in omnibus doctrinam servantes : a quibus cum didicerimus oī dignitate et ordine tertium, tertium quoque natura esse credimus.*

Sic respondet Basilius : *Quod igitur non potest oportere in simplici ac nuda multorum fide permansere, sed artificiosis quibusdam ac captiosis rationibus veritatem rursus ad id quod sibi videtur, detruncere, satis ex iis que dixit ostendit. Nam multorum opinione contempta, qua Spiritum sanctum glorificant, simulat tenere se sanctorum doctrinam : at eos qui eam ipsi tradiderunt, tacet, etiam nunc eadem faciens quæ, dum de Unigenito dissereret, se cesse convictus est. Deinde dicit a sanctis quidem se didicisse, tertium esse ordine et dignitate Spiritum, a seipso autem credere, natura quoque tertium esse. Qui vero sint sancti illi, et in quibus scriptis hanc doctrinam ediderint, dicere non potest. Fuitne unquam homo sic audax in inducendis divinorum*

A dogmatum innovationibus ? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est Spiritus, natura quoque tertium esse ? Dignitate quidem secundum esse a Filio, * ut qui esse ab illo habeat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis et omnino ex illa causa pendeat tradit [fortasse] pietatis sermo. At natura tertia uiri, neque ex sanctis Scripturis edocti sumus, neque ex Scripturæ dictis consecutione ultra colligi potest.

Quemadmodum enim Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab illo est, et dignitate, quia origo ejus et causa est, quatenus est illius Pater, et quoniam per ipsum accessus aditusque est ad Deum et Patrem; non autem natura secundus, quoniam deitas in utroque una est : ita profecto et Spiritus sanctus, etsi tum ordine tum dignitate secundus est a Filio, [ut hoc etiam omnino concedamus,] tamen non jure sequi ut alienæ sit naturæ, inde patet, etc.

Tum Basilius, arguento ex angelis petito, quorum diversi ordines et dignitatis gradus, nec tamen diversa natura, sic concludit : *Sic profecto et Spiritus sanctus : etsi dignitate inferior est atque ordine [ut aiunt]; accepimus enim ipsum, [inquit.] tertium a Patre et Filio numeratum; cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem, his verbis : (Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti;) at in quamdam naturam tertiam a Filio et Patre ejectum cum suis nusquam didicimus.*

Non difficile est animadvertere illud Græcis maxime molestum esse, quod Spiritus S. a Filio esse habere dicitur : iisdem autem plurimum placere, quæcumque uncinis inclusa eo spectant, ut Basilius non asseveranter pronuntiare, sed velut hæsitans concedere videatur Spiritum ordine et dignitate minorem Filio esse. Vident enim, si id Basilius asseveret, inde sequi ut Spiritum ex Filio procedere crediderit. Sed hæc scriptura, quam Græci per fas et nefas defenderunt, longe alteri posthabenda, sive interiora quedam indicia spectentur, ut consensus cum Basillii cæterorumque Patrum doctrina, et sententiae ipsius series et continuatio ; sive ex antiquorum codicum mss. numero et auctoritate res dijudicetur. Utrunque argumentum breviter explanabimus, his qui uberiori rei hujus questionis cognitionem percipere volent, ad supra dictam dissertationem dimissis.

II. Inest sane magnum hec vitium lectioni Græcorum, quod Basilius inducat de re omnibus testata, et ab ipso Basilio sepe confirmata turpiter dubitantem. Quid enim absurdius, quam Filium Patre minorem ordine et dignitate asseverare, Spiritum Filio minorem ordine et dignitate dicere non audiare ? Hoc profecto non cadebat in Basilius, qui conceptis verbis docet in libro *De Spiritu sancto*, cap. 17, eundem ordinem intercedere inter Spiritum ac Filium, ac inter Filium et Patrem : *Ut se habet Filius ad Patrem, inquit, sic ad Filium Spiritus secundum verbi Dei ordinem in baptismō traditum.* Ridiculam ergo formidinem Basilio affingit

illud, fortasse, ac illud, ut hoc etiam omnino concedamus, et infra, ut aiunt. Huic rationi non parum addit momenti quod ait Basilius Eunomium etiam nunc eadem facere, quæ dum de Unigenito dissereret, fecisse convictus est. Indicat enim Basilius his verbis initium libri primi, ubi nudat artificia Eunomii, qui cum piam traditionem, Patrum fidem, rejecta multitudinis opinione apposuissest, statim de suo impietatem et blasphemiam addebat. Sic ergo illum interrogat Basilius: in hac fide ubinam scriptum est, Credimus ingenerationem esse essentiam Dei universorum; aut, Credimus Unigenitum essentia dissimilem esse Patri? Demonstrat eum sic aperte loqui debuisse, non insidias lectoribus struere, et opinioni suæ velut hamo ad mortem trahenti simplicitatem fidei, ceu escam quamdam circumdare, ut imperiti ad id quod appareat festinantes, incaute impietatis scelere transfigantur. Cum ergo Eunomium Basilius disputare incipientem de Spiritu, eadem facere dicat, quæ dum de Unigenito dissereret, fecisse convictus est; necesse est ut in utroque loco principia illa, quæ impietati mox effrendæ velut escam hamo prætendebat, nec dubia visa fuerint nec incerta Basilio.

In eo etiam secum aperte pugnat Basilius, si Græcorum scriptura recipiatur, quod postquam ab Eunomio auctores doctrinæ celari dixit, ipsum Eunomium hanc doctrinam ex Christi verbis repetere asserat. Simulat se servare doctrinam sanctorum; at eos qui illam ipsi tradiderunt tacet. Et infra: Accepimus enim ipsum, inquit, tertium a Patre et Filio numerari: cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem, his verbis: «Euntes baptizate», etc. Licet ergo oculis ipsis cernere perfidas manus, quæ hunc locum corruperunt. Nihil enim in agis repugnat, quam ut Eunomium Basilius auctores hujus doctrinæ tacuisse dicat, quem tamen eamdem doctrinam Christi verbis acceptam fateatur retulisse. Delendum ergo illud, inquit, ac manifestum est non Eunomium hic loqui, sed Basilium qui Eunomii verba non solet in suam orationem intexere, nisi postquam ea ordine suo retulit. At verba modo citata nusquam refert Basilius ut Eunomii verba, nec profecto referre potuit.

Jam vero, si hæc spuria sunt, sequitur genuina esse quæ in lectione Græcorum desunt de processione Spiritus ex Filio. Eadem enim manu facinus utrumque commissum, nec alio consilio assuta dubitationis indicia, nisi ut minus miraremur Basilium, qui de Filio disserens, accurate explicat, quo sensu minor sit ordine et dignitate, non idem etiam de Spiritu disserentem fecisse. Erat enim hæc explicatio prorsus necessaria asseveranti Spiritum ordine et dignitate minorem esse Filio; dubitanti et hæsitantí minus necessariam Græci existimarentur.

¹⁰ Matth. xxviii, 19.

A Antequam veniam ad propugnatam a Latinis lectionem, libet aliud additamentum animadvertere in his verbis: Τίνες δὲ οἱ ἄγιοι καὶ ἐν τοῖς λόγοις τὴν διδασκαλίαν πεποίηται, εἰπεῖν οὐχ ἔχει. Qui vero sint sancti illi, et in quibus scriptis hanc doctrinam ediderint, dicere non potest. Hæc verba, εἰπεῖν οὐχ ἔχει, dicere non potest, quæ ex quatuor Regiis mss. eruta sunt, in tribus autem aliis et in antiquis editionibus desunt, manifestum habent perfidiae et corruptæ indicium. Quis enim credat Basilium ita in ecclesiastica traditione hospitem et peregrinum fuisse, ut cum ipse Filium ordine et dignitate minorem pronuntiet, illius doctrinæ, quæ de Spiritu idem tradit, auctores nullos ab Eunomio citari posse diceret? Sive Basilii sunt, quæ infra leguntur, Cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem, etc., ipsum Dominum agnoscit Basilius hujus doctrinæ auctorem, nedum auctores nullos proferri posse existimet. Sive Eunomio tribuenda hæc verba; non laborat auctorum doctrinæ suæ penuria, qui ipsum Dominum citat auctorem. Mendose ergo in hanc nevam editionem irreperserunt hæc verba: sed tamen non parum prosunt ad demonstrandam Græcorum in hoc Basilii contextu adulterando audaciam.

B Assentiri enim non possum eruditio dissertationis auctori, qui Basilium putat ad impiam Eunomii de tertia substantia sententiam respicere, dum ait: Simulat se servare sanctorum doctrinam, at eos quæ eam ipsi tradiderunt, tacet. Distinguit enim accurate Basilius ea quæ Eunomius a sanctis se didicisse aiebat, nempe, tertium esse ordine et dignitate Spiritum, ab iis quæ se a seipso credere fatebatur, nempe, natura quoque tertium esse. Quod ergo addit Basilius, Quinam autem sancti illi, et quibus in scriptis hanc doctrinam edidere? id prorsus immerito referretur ad ea quæ se Eunomius a seipso credere, non a sanctis accepisse aiebat. Quare cum eum sic interrogat Basilius: Quinam autem sunt sancti illi, et quibus in scriptis hanc doctrinam edidere? non obscure declarat Eunomium callide reticuisse sanctorum testimonia ac præsertim Christi verba, ex quibus Spiritum sanctum ordine tertium esse colligitur, quia, cum hæc verba Spiritus sancti divinitatem evidenter astruant, si ea retulisset Eunomius, manifestior exstitisset eorum, quæ de suo statim addebat, impietas.

C III. Scriptura, quam defendunt Latini, non solum apte et commode cum tota Basilii doctrina, sed etiam necessario cum illius ratiocinatione ejusque argumentis cohæret. Spiritum ex Patre et Filio procedere vel hoc unum testimonium demonstrare possit, quod sub finem libri n^o in Eunomium habemus. Nam cum Eunomius impie Filium creaturam Patris, Spiritum creaturam Filii vocaret, Basilius impietatem illius perhorrescit, quod creaturam dicere Spiritum sanctum; ac deinde illum sic arguit,

quod Spiritus originem non Patrī et Filio, sed soli Filio attribueret. *Illiud vero, inquit (p. 270), cui non patet, quod nulla Filii operatio a Patre divisa sit, nec quidquam sit in rerum natura, quod ad Filium pertinet, et a Patre alienum sit?* « *Omnia enim, inquit, me tua sunt, et tua mea⁸.* » Quomodo igitur Spiritus causam Unigenito soli attribuit, et ad ejus accusandam naturam illius creationem usurpat? Luce clarius est Basilium inter et Eunomium convenisse, Spiritus originem Filio attribuendam, sed in eo controversiam exstissem, quod Eunomius soli Filio attribueret, Basilius Patri et Filio. Sententiam suam Basilius non perfunctorie probat. Contendit duo fore principia, si Spiritus origo soli Filio tributatur. Demonstrat eum non dirinendum esse a Paire, cum et Apostolus conjuncite Spiritum Coristi et Spiritum Dei Patris appelle; ac Dominus Spiritum veritatis dicat (*est enim ipse Christus veritas*) et de eo dicat: *A Patre procedit*

Neque etiam obscure perspicitur Basili sententia ex his verbis epist. 52, n. 2: *Non enim quæ fratrum inter se cognationem habent, dicuntur consubstantialia, id quod quidam existimant, sed cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt natura, consubstantialia dicuntur.* Manifesta est et aperta conclusio, quam theologi ex his verbis deducunt. Nam si ea tantum dici debent consubstantialia, quorum alterum ex altero originem habet, non potuit Spiritus tot locis apud Basilius consubstantialis Filio dici, nisi eum ex Filio originem habere constaret. Evidem hoc testimonium paulo aliter interpretatus sum ac Petavius; sed nihil de argumenti pondere decedit. In ea enim, quam infra afferam, interpretatione negat Basilius ea tantum divenda consubstantialia, quæ fraterna tenentur cognatione, ut nonnulli existimabant; sed tunc etiam hanc vocem congruere contendit, *cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ.* Ex quo patet Basilius inter et adversarios convenisse, Filium ex Patre, Spiritum ex Patre et Filio existentiam habere, ejusdemque esse naturæ, sed isti, quanquam erant Catholicæ, nec Filium Patri, nec Spiritum Patri et Filio consubstantiale dicere volebant, quia videbatur eis illa vox minus convenire, *cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ.*

In eadem epistola Basilius sanctum et inviolabilem esse contendit ordinem personarum, quem in Evangelio didicimus a Domino dicente: « *Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti⁹.* » Idem docet in ep. 125, n. 3. Qualis sit ille ordo personarum, perspicimus ex lib. i in Eunomium, ubi sic loquitur: *Nos autem, inquit (p. 232), secundum relationem causarum ad ea quæ ex ipsis sunt, Patrem Filio præponi dicimus.* Idem autem de sancto Spiritu dicendum demonstrant hæc verba

A ex cap. 17 libri *De Spiritu sancto* jam citata: *Ut se habet Filius ad Patrem, sic ad Filium Spiritus, etc.* Atque hæc relatio fusius explicatur in cap. 48 ejusdem libri.

His addi possunt nonnulla ex quinto in Eunomium libro, qui liber etiamsi Basili non sit, ei tamen a Græcis adjudicatur, ac totus ex ejus sententiis compositus est. Ibi (pag. 305) legimus Spiritum esse Verbum Filii, imaginem Filii, *Spiritum Filii, procedere ex Deo per Filium.* Nec emitenda illa quæstio (*ibid.*), *Cur et Spiritus Filius Filii non dicitur?* Quæ quidem perabsurda fuit, si ex Filio, Spiritus non procedit.

Quod si unquam Basilius Spiritum a Filio procedere docuit, tum maxime hujus depromenda doctrinae necessarium exstitit tempus, cum illum Filio minorem ordine et dignitate esse, in suscepta adversus subtilem hereticos disputatione pronuntiavit. Nam qui de Filio obiter agens, eum ordine et dignitate minorem Patre non ausus est dicere, nisi statim causam adderet, quia a Paire est, et Pater ejus origo, quanto magis hæc illi cautio adhibenda fuit, cum Spiritum sanctum, de quo data opera disserebat, Filio minorem ordine et dignitate dicere? Quinetiam manca erit vel potius absurdia Basili ratiocinatio, nisi Spiritum Filio minorem esse ordine et dignitate, quia a Filio esse habet, si minus dixerit, saltem cogitaverit et crediderit. Huc enim tota rediret hæc ratiocinatio: *Quemadmodum Filius qui a Patre esse habet, ordine et dignitate minor est Patre, non tamen natura; sic Spiritus, qui a Filio esse non habet, ordine et dignitate minor est Filio, non natura.* Quo quid absurdius fingi potest? Necessæ est ergo ut causa, cur Spiritus ordine et dignitate tertius sit, si minus a Basilio verbis expressa, saltem illius animo obversata sit. Sed hujus causæ, ut jam dixi, concepitis verbis esserendæ necessitatem imponebat Eunomii perfidia, qui hoc principium in alienissimos sensus rapiebat, et Spiritum natura tertium esse inde colligebat. Unde Basilius in libro *De Spiritu sancto*, cap. 6, Filium negat inferiore dignitate, ac prorsus æqualem esse contendit.

B IV. Ad tot et tantarationum momenta, quæ etiam sine codicibus mss. valerent, accedit codicum mss. auctoritas, non eorum quidem, qui nunc in bibliothecis nostris exstant, sed eorum quos olim exstissem certissimis monumentis cognoscimus. Hugo Etherianus, sæculi duodecimi scriptor, qui tres libros ad Latinorum defensionem Alexandro tertio nuncupavit anno 1177, citat in secundo libro, cap. 19, illud Basili de Spiritu dictum, *a Filio esse habens.* In libro tertio, cap. 12, sensum magis quam verba refert. At in cap. 13 ejusdem libri locuni integrum refert sine additamentis dubitationem Basilio affingentibus, non vero sine insigni illa sententia, quæ Spiritum a Filio esse declarat.

⁸ Joan. xvii, 10. ⁹ Matth. xxviii, 19.

Atque hæc Etherianus laudat, ut minime dubia minimeque controversa. Nec Nicetas Maroniensis, qui Etherianum eodem sæculo oppugnavit, ullam huic testimonio suspicionem falsi injicere conatus est, ut discimus tum ex Bessarione, qui se hoc testimonium in libro Nicetæ vidiisse testatur (8); tum maxime ex Leone Allatio, qui hoc testimonium a Niceta, ut integrum, susceptum suisse asseverat (9). Neque etiam codicibus, quibus sæculo duodecimo utebatur Euthymius Zigabenus, inerant spuria additamenta. Is enim in *Panoplia* testatur Basiliū non dubitasse, an *Spiritus sanctus esset ordine et dignitate posterior Filio.*

Sæculo decimo tertio prodire cœperunt nonnulli codices, in quibus deerat testimonium Græcis incommodum, additamenta cum illis facientia non deerant. Sed velim laudatam dissertationem evolvant, qui scire avert, quomodo Beccus, ejusque duo comites et archidiaconi, Constantinus Melite-notes, et Georgius Metochita hos codices et recentes esse et perpaucos et ab aliis longe antiquioribus ubique terrarum dispersis refelli ostenderint. Eamdem causam strenue defenderunt sæculo decimo quarto duo alii inter Græcos doctissimi scriptores, Demetrius Cydonius et Manueł Calecas. In concilio autem Florentino sex prolatis codicibus, unus tantum papyraceus Græcis savit, quinque alii Latinis; quorum codicum quatuor in membranis scripti erant. Cum autem in eodem concilio Marcus Ephesius dictasset, se scire libros esse apud Constantinopolim supra mille, in quibus Græcorum lectio contineretur; mendacium illius oculis suis ac manibus comprehendit Bessarion, qui Constantinopolim reversus, ut ipse testatur in epist. ad Alexium Lascarim, omnibus inspectis bibliothecis, lectionem Græcis incommodam nullo prorsus in codice recenti ac post dissensionem scripto reperit; at in aliis non paucioribus ac longe antiquioribus reperit. In primis autem memorabile est quod de duobus codicibus in monasterio Christi Salvatoris Pantepopœa a se inventis narrat; quorum in altero antiquissimo et membranaceo veritas violata fuerat, spacio vacuo adhuc facinus testante; in altero autem papyreo et ante annos trecentos scripto perfusa erat atramento tota illa pars, quæ D Spiritum ex Filio tanquam ex causa docet dependere.

Eiusmodi codices etiamsi in bibliothecis Græcorum nulli jam extarent, nihil tamen de eorum auctoritate decederet; quippe cum certissimis historiæ monumentis et testimoniosis memorentur, quæ nullo prorsus facinore deleri, nullo surto abscondi possunt. Neque etiam ambiguum esse possit, utri codices potiores sint existimandi, antiqui an recentes: scripti ante exortum de Spiritu sancto controversiam, antequam Græcorum interesset quid-

quam in contextu Basiliū attentare, an quos postea iidem Græci in ipso contentionis æstu protulere, cum nihil ad causæ suæ defensionem non audenter. Quare eorum, qui S. Basiliū operibus in lucem edendis præfuerunt, videtur in eo requirenda diligentia, quod nulla prorsus editio, si tamen excipias Trapezuntii Latinam interpretationem, eximum de Spiritu sancti processione testimonium in avitam sedem restituerit, ac nævos de industria injectos expunxerit.

§ V.

I. *Utrum S. Basilius ea tantum consubstantialia crediderit, quorum alterum ex altero originem habet.* II. *Utrum mundum temporis momento creatum crediderit.*

B. I. Jam observavimus argumentum non leve processionis Spiritus sancti ex Filio reperiri in epistola 52 S. Basiliū ad canonicas. Sed quia idem ille locus negotium facessit doctissimis theologis, aliquid operæ insumendum in eo explicando. Videtur enim ea sola existimare consubstantialia, quorum unum ab altero originem accepit. Sic autem loquitur pag. 145, n. 2: Οὐ γάρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις ὅμοια λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπειλήφασιν ἀλλ᾽ ὅταν καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἴτιου τὴν ὑπάρχειν ἔχον, τῆς αὐτῆς ὑπάρχη φύσεως, ὁμοία λέγεται: Non enim quæ fratrum inter se rationem habent, dicuntur consubstantialia, id quod quidam existimant; sed cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ, consubstantialia dicuntur. Basiliū verba sic explicat Petavius (10) cum Caleca, Bessarione et Demetrio Cydone, ut illum ea proprie consubstantialia dicere existinet, quæ originis habitudine junguntur; cætera vero minus proprie, ut Petrus et Paulus. Sed si S. Patris verba expendantur accuratius, non videtur hoc loco id negare, quod ipse conceptis verbis asseverat in epist. 38, homines esse inter se consubstantiales; sed eos tantum refellit, qui consubstantialis notionem rebus inter se fraterna cognitione junctis ita proprie attribuebant, ut divinis aptari non posset.

2° Faretur Basilius consubstantialis notionem, qualis exponebatur ab adversariis, locum aliquem habere in ære et conflatis ex ære numismatibus. Ibi enim est substantia quedam anterior, quæ in multa dividitur. 2° Examinandum est quinam refellantur his verbis: *Non enim quæ fratrum inter se rationem habent, consubstantialia dicuntur, id quod quidam existimant.* Non eos sane refellit, qui Petrum et Paulum consubstantiale esse dicebant ol' nature similitudinem, ac inde concludebant Patrem et Filium, utpote lumen et lumen, esse consubstantiales. His tantum adversatur, qui consubstantialie rejiciebant. Sed quid in eis reprehendit? Nihil aliud profecto, nisi quod consubstantiale iis tantum attribuerent, quæ fraternalm habent cogn-

(8) Ep. ad Alex. Lascarim.
(9) Enchirid., c. 20.

(10) De Trinit. lib. vii, cap. 4.

tionem. Hanc enim arripiebant causam, cur a personis divinis, ut fraterum cognitionem, ita etiam cosubstancialia excluderent. Quare non erat cur Basilius in contrarium vitium curreret, et quod adversari negabant sine fraterna cognitione posse consistere, id cum ea conciliari non posse diceret. Satis erat ostendere, non ea tantum dici consubstantialia, quæ fraternal habent cognitionem: sed cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ, tunc recte dici consubstantialia. 3° Non leviter prætereunda hæc verba, id quod quidam existimant. Ex his enim patet non communem a Basilio opinionem refelli, quam ipse alibi profitetur, ut modo observavimus, sed singulare nonnullorum hominum commentum, qui putabant consubstantialis vox exhiberi notionem substantiae, et eorum quæ ex substantia, adeo ut divisa substantia appellationem consubstantialis conciliet us in quæ divisa est.

II. Basilii mente minus calluerunt, qui eum in opere sex dierum explicando sic versari existimarent, ut mundum temporis momento cum suo ornato creatum a Deo doceat. Omnibus certe Moysis vestigiis accuratissime insistit. Quærerit homil. 2, n. 1, pag. 22, cur terra dicatur incomposita, idem vero de celo non dicatur. Terram ideo incompositam dici statuit, quia nondum plantas, arbores et flores protulerat. At ipsum cœlum incompositum suis contendit. *Hæc eadem, inquit, et de celo dixerimus, nondum illud excultum suisse, nec proprium recepisse ornatum: utpote quod nondum sole nec luna splendesceret, neque astrorum choris coronaretur.* Nondum enim ista condita erant. Quare a veritate non aberraveris, si cœlum incompositum dicas. Invisibilium autem terram appellavit ob duas causas; vel quod nondum esset illius spectator homo; vel quod demersa innatantibus super ipsius superficiem aquis videri non posset. Nondum enim erant aquæ in suas stationes congregatae, quas postea aggregatas Deus maria appellavit.

Hæc prosector nihil redolent ex subtili illa opinione, quæ mundum cuin suo ornat temporis punto prodilis censem. Idem perspicitur ex num. 3 ejusdem homiliæ, p. 45, et ex homil. 5, n. 5, p. 44. Occurrit in homil. 4, n. 4, huic quæ- D sioni: *Si aqua erat super terram, cava omnia quæ nunc pelagus continent, referta erant. Quo igitur colligendæ erant aquæ, concavis jam occupatis?* Sic respondet: *Ad hæc respondebimus, tunc et receptacula suisse preparata, cum aquam oportuit in unam secerni congregationem. Neque enim erat illud quod est extra Gades mare, etc.*

His addere non pigebit, quæ Basilius de creatione solis peracutus observat. Sic loquitur homil. 4, n. 5, p. 37: *Iva μή τῷ ἡλίῳ τὴν τοῦ ἀναβηρανειν τὴν γῆν αἰτίαν προσθῶμεν, πρεσβυτέραν τῆς τοῦ ἥλιου γενέσεως τὴν ἑγρότητα τῆς γῆς δὲ Δημιουργὸς*

A παρεσκεύασεν. *Ne soli ariditatis terræ causam attribueremus, antiquorem solis generatione arditatem terræ opifex effecit.* Et homil. 6, n. 2, p. 51: *Cœlum et terra præcesserant, post hæc creata lux fuerat, dies et nox discretæ fuerant; item firmamentum, et aridæ detectio.* Terra propriis germinibus erat referta, quandoquidem et innumera protulerat herbarum genera, et omnimodis planarum speciebus exuberabat. Necdum tamen erat sol, neque luna: ne lucis auctorem et patrem appellarent solem, neque rerum e terra nascentium opificem qui Deum ignorant existimarent.

Jam vero perfacile est exponere quo sensu Basilius mundum temporis momento productum dixerit. Testimonium quod objicitur, exstat homil. 4,

B n. 6, ubi sic loquitur: *Ἡ τάχα διὰ τὸ ἀκαριαλὸν καὶ δύρων τῆς δημιουργίας εἱρηται τὸ, εἰ Εν ἀρχῇ ἐποίησεν, εἰ πειθῇ ἀμερές τι καὶ ἀδιάστατον ἡ ἀρχή. Όσ γάρ ἡ ἀρχὴ τῆς ὅδου οὐπω δόδες, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκίας οὐκ οἰκία· οὐπω καὶ ἡ τοῦ χρόνου ἀρχὴ οὐπω χρόνος, ἀλλ’ οὐδὲ μέρος αὐτοῦ τὸ ἐλάχιστον..* *Ινα τοινὺν διδαχθῶμεν ὁδοῦ τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ ἀχρενῶς συνυφεστάναι τὸν κόσμον, εἱρηται τὸ, εἰ Εν ἀρχῇ ἐποίησεν·* ὃ περ ἔτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν, σαφέστερον τὸν νοῦν ἐκδιδόντες, εἱρήκασιν. *Εν κεφαλαίῳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, εἰ τοτέστιν ἀθρώς καὶ ἐν δλίγῳ.* Aut fortasse ob factam in momento et citra tempus creationem dictus est, *εἰ In principio fecit¹⁰:* *εἰ quandoquidem partium et divisionis expers principium.* Quemadmodum enim principium viæ nondum est viæ, et domus principium nequaquam domus est: *sic et temporis principium nondum tempus est, imo neque pars ipsius minima...* Igitur ut mundum voluntate Dei citra ullam temporis moram simul subtilitatem edoceamus, dictum est: *εἰ In principio fecit:* *Quod ipsum interpres alii, sententiam dilucidius reddentes, dixerunt: εἰ In capitulo fecit Deus, εἰ hoc est, subito et brevi.* Sed ex his verbis nihil aliud colligi potest, nisi id quod Christiani omnes semper tenuerunt, omnia temporis momento e nihilo educta, nec quidquam Dei restituisse voluntati. Hinc identiter docet Basilius de iis quæ sigillatim ad mundi ornatum prodire. Sic enim de terræ germinibus loquitur homil. 5, n. 5, pag. 44: *In minimo etiam temporis punto a germinatione exorsa terra, ut Conditoris leges servaret, per omnem accretionis speciem progrediens, conseruit germina deduxit ad perfectiōnem.*

§ VI.

1. Traditionis auctoritas defensæ a sancto Basilio aduersus Eunomium et Pneumatomachos. II. Valde etiam studiosus extitit catholici sermonis descendendi: Quid de conciliis sentiat. III. Cur aduersarios ad Scripturam provocat. IV. Quo sensu omnia Scripturis confirmanda, nihil Scripturis addendum dixit. V. Quo sensu auditores probare debere quæ a magistris dicuntur.

1. Non interest eorum, quæ sectas ad ecclesiæ

¹⁰ Gen. 1, 4.

dissidentes defendunt, in his argumentis, quæ ad Ecclesiæ et traditionis ei commissæ auctoritatem spectant, sese venditare. Cum enim eventui unius pugnæ sua omnia committunt, semelque hac in re victis nihil superest ad causæ defensionem; tum vero eo facilius in hoc dogmate quam in aliis vincuntur, quod ne erroris quidem novitate molestiam facessunt, sed omnium hæreticorum, qui unquam exstitere, vestigiis insistunt. Ausus est tamen Scultetus (10*) ad acerrimum traditionis defensorem Basilium provocare, nec timide aut verecunde versatur in illius testimoniis colligendis. Sed ut Sculteti temeritas in promptu omnibus sit, paucis expónenda S. doctoris sententia: quanquam Ecclesiæ traditionem non magis eruditis scriptis, quam rebus fortiter gestis defendit. Non segnis sane et indiligens opera illius in explicandis Scripturis: sed idem acerrimus exstitit traditionis defensor. Probe enim sciebat verbum Dei non solum scripto ab apostolis, sed etiam viva voce traditum Ecclesiæ fuisse; et quod Ecclesia in omnibus sæculis constanter docuit, id non aliunde quam ab apostolis acceptum esse, nec ab eo, quod scripserunt apostoli, divelli posse, nisi aliud scripto apostoli, aliud viva voce docuisse flingantur. Hujus sententiae præclarum reliquit testimonium in libro primo *adversus Eunomium*, qui cum in doctrina divinitus revelata eamdem ac in rebus philosophicis licentiam peteret, ac in *Catholicos* jocaretur, quasi *ex multitudine verum a falso secererent, majori parti tributa palma, ac priorum agmini concessa victoria, aures posterioribus obturarent, sic a sancto doctore resellitur* (p. 210): *Quid dicas? palmamne demus antiquioribus? ne revereamur multitudinem Christianorum, neque eorum qui nunc sunt, neque eorum qui fuerunt, ex quo prædicatum est Evangelium? Ne reputemus dignitatem eorum, qui donis spiritualibus cuiuscunque generis claruerunt; quibus omnibus inimicam et adversari hanc viam impietatis recens ex cogitasti; sed clavis pro rorans animæ oculis, et sancti cuiuslibet viri memoria e mente depulsa, unusquisque cor nostrum otiosum ac purgatum captionibus ac sophismatis tuis subdamus?* Ambigi non potest utrum imitatores sint recentes sectæ, Basilium an Euno-
niūm: utrum cum Basilio sanctorum Patrum auctoritatem, ac multitudinem Christianorum omnium, tum eorum qui nunc sunt, tum eorum qui ab Ecclesiæ ortu exstiterunt, reveritæ sint; an cum Euno-
niūm tantam auctoritatem tricis et cavillationibus exagitaverint.

Non minoris momenti videntur esse quæ sequuntur. *Magna profecto*, inquit (ib., p. 211), *foret tua potentia, si quæ multiplici suo artificio diabolus consecutus non est, ea tibi solo imperio assequi contingeret; si videlicet persuaserit ac inducatur tuo traditionem, quæ per præteritum omne tempus apud tot sanctos obtinuit, impio vestro commento postpone-*

A remus. Ex his perspicimus omnia diaboli artificia in suscitandis hæresibus eo spectasse, ut apostolicam prædicationem, quam Ecclesia veluti sacrum depositum custodit, penitus convelleret; sed ejus conatus irritos fuisse. Qui ergo traditionem per præteritum omne tempus apud tot sanctos prædicatam impugnarunt, hi non Spiritum sanctum in Scripturis interpretandis ducem habuerunt, sed diaboli ad evertendam Ecclesiam emissarii fuere. Hinc hæresum originem ex contemptu sanctorum Patrum repetit Basilius in commentario in *Isaiam*. *Nonnulli sunt*, inquit (p. 555), *qui cum Patres et tradita ab eis dogmata fastidiani, ipsi hæresum cipiunt esse autores.*

B Si qua sane dogmata sine traditione defendi possent propter apertissima Scripturæ testimonia, id potissimum de Filii ac Spiritus sancti divinitate statui deberet. Nullo tamen in dogmate acrius defensa traditio. Quam necessarium sit hoc Ecclesiæ præsidium, pluribus locis declarat Basilius. *At ne separares*, inquit in homil. 24 (p. 194), *a Patre et Filio Spiritum sanctum, absterreat te traditio. Sic Dominus docuit, prædicavere apostoli, Patres conservavere, confirmavere martyres.*

Sed præcipue in libro *De Spiritu sancto* omnes ingenii vires in defendenda catholici dogmati traditione profundit. *Id quod impugnatur fides est*, inquit (cap. 10, pag. 21), *isque scopus est communis omnibus adversariis et sanæ doctrine inimicis, ut soliditatem fidei in Christum concutiant, apostolicam traditionem solo æquatam abolendo.* *Eapropter, sicut qui bona fidei debitores sunt, probationes e Scriptura clamore exigunt, Patrum testimonium, quod scriptum non est, velut nullius momenti rejicientes.* Et cap. 27 (p. 54): *Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et prædicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum: quorum utraque vim eamdem habent ad pietatem; nec iis quisquam contradicet: nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesiæ instituta. Nam si consuetudines, quæ scripto prodita non sunt, tanquam haud multum habentes momenti, aggrediamur rejicare, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lademus, imo potius prædicationem ad nudum nomen contrahemus.* Cur ad traditionem confugiendum sit, ut doctrina Ecclesiæ percipiatur, hanc etiam affert rationem (p. 53), quod non solum omnia Scripturis consignata non fuerint, sed etiam ipsa Scriptura obscuritate quadam involvatur. *Est autem silentii species etiam obscuritas, quæ uitetur Scriptura, intellectu difficultem reddens dogmatum sententiam idque ad legendum utilitatem* (p. 206).

Speravit Scultetus hæc eludi posse, si hanc partem libri *De Spiritu sancto*, ex qua postremum te-

(10*) *Medul. theol.*, part. iv.

imonium déromptemus, non Basili locum esse, sed manus alienæ facinus; aut saltem Basilium hoc loco non de præcipuis fidei capitibus, sed de rituallibus traditionibus, quarum alia nullius momenti, alia ex hominum memoria in ipsa Ecclesia Romana pridem deletæ, disserere responderet.

Primum illud commentum, quod perfida manus suspiciones in librum *De Spiritu sancto* injicere conatur, sic jam ab omniibus explosum est, ut nova opera non sit resellendum. Quod autem spectat ad alteram Sculteti responsionem, verum illud quidem est Basilium hoc loco nonnulla commemorare quæ ad essentiam sacramentorum non pertinent: sed non idcirco minus exploratum est ejus principium, nempe utraque eamdem viam ad pietatem habere, et quæ Scripturis prodita sunt, et quæ receperimus ex traditione apostolorum. Nam illa etiam, quæ ad essentiam sacramentorum non pertinent, par habent momentum, sive Scripturis, sive traditione apostolorum contineantur; pariter enim immutari possent, quemadmodum ritus mergendi in aquam, qui in Scripturis memoratur ac ipsa baptismi voce significatur, quia tamen ad essentiam baptismi non pertinet, immutatus est ab Ecclesia. Frustra ergo S. Basilium exagitat Scultetus, quasi in hoc Basilii loco regula cum exemplis et exempla cum regula pugnant. Non enim id dicit Basilius, Evangelium in præcipuis partibus lœdi, et prædicationem ad nudum nomen redigi, si ritus nonnulli immutentur ab Ecclesia: sed ex contemptu traditionis hoc gravissimum incommodum consequi docet, ut nihil prorsus in Ecclesiæ cultu et doctrina supersit integrum, sed ipsa eucharistia consecratio, confirmationis sacramentum, ipsa etiam fidei professio in Patrem et Filium et Spiritum sanctum revertantur (pag. 57). Hujus sententiaz veritatem demonstrant exemplo suo recentes sectæ, quæ, traditione semel rejecta, non solum piros Ecclesiæ ritus, sed etiam eucharistia consecrationem, qualis a Basilio describitur, ac sacramentum confirmationis sustulerunt, ei prædicationem Evangelii ita ad nudum nomen redegerunt, ut tota religio cujusque arbitrio et libidini permissa sit, ac ne ipsa quidem Trinitatis doctrina adversus Unitarios defendi possit.

II. Testis est etiam locuples Basilius, quanto animi ardore defendi debeat usitatus in Ecclesia ad dogma exprimentem sermo. Nam, cum pati non posset Pneumatomachi Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificari, demonstrat banc glorificandi rationem et apud antiquos Pères usitatum esse; et in toto Occidente et in Oriente vigere. Deinde sic loquitur (cap. 29, pag. 63): *Qui fit igitur, si ego sum innovator, et recentiorum verborum architectus? cum totas nationes, civitates, et consuetudinem omni hominum memoria vetustiorem, insuper et viros Ecclesiæ columnas, omni scientia ac vir-*

A tute Spiritus claros, duces ac patronos hujus vocis exhibeam? Ob hæc hostilis illa acies adversus nos commota est, omnisque civitas, vicus et omnes extremi fines pleni sunt nos calumniantium vocibus. Molesta quidem hæc ac lugenda cordibus querentium pacem: verum quoniam est magna patientie merces, toleratas pro fide afflictiones securata, præter hæc et gladius splendescat, et securis accutatur, et ignis ardeat Babylonico illo vehementius, et omnia suppliciorum instrumenta in nos moveantur; quod ad me quidem attinet, nihil arbitror formidabilius, quam non formidare minas, quas Dominus in Spiritum blasphemias jacentibus int̄tentavit. Igitur apud cordatos homines ad purgationem mei sufficiunt hæc quæ dicta sunt, quod recipimus vocem adeo gratam ac familiarem sanctis, insuper et tam diutino usu confirmatam. Nam ex quo tempore est annuntiatum Evangelium usque ad præsens, ostenditur in Ecclesiis usitatam fuisse: et quod est omnium maximum, pium ac religiosum sensum habere demonstratur.

Non minus enituit Basilii studium et animi ardor in defendenda conciliorum auctoritate. Hinc declarat (epist. 114) trecentos decem et octo Pères, nec sine Spiritu sancti afflato locutos esse. Quamvis ergo ab eo non peteretur, ut a synodi slide et sententia discederet, sed tantum ut unam vocem illius auctoritate consecratam imperatori cederet (11); nec exsili; nec tormentorum minis, nec, quod sancto episcopo gravius esse debebat, iuporum gregi imminentium metu adduci potuit, ut hoc nefas admitteret.

B III. Objicit Scultetus illud Basili ex epist. 189: Criminantur, inquit (p. 277, n. 3), quod unam bonitatem, et unam potentiam, et unam divinitatem dicamus. Neque id extra veritatem: dicimus enim. Sed criminando objiciunt, non sic suam habere consuetudinem, nec Scripturam assentiri. Quid igitur ad hoc quoque nos? Non putamus æquum esse, ut vigentem apud ipsos consuetudinem, rectæ doctrinæ legem et normam ducamus. Etenim, si valét ad rectæ doctrinæ demonstrationem consuetudo, licet et nobis profecto usitatum apud nos morem opponere. Quod si hunc illi rejiciunt, neque nobis prorsus illos sequi necesso: Itaque Scriptura divinitus inspirata nobis sit arbitra; et apud quos inventa fuerint dogmata divinis verbis consona, ad eos accedet omnino veritatis suffragium. Ex his concludit Scultetus soli Scripturæ judicium a Basilio ac arbitrium attribui controversiarum.

Sæpe alias hunc locum Basili decantavere Protestantes; sed tamen quid eis prosit non video. Nam, 1º etiamsi Basilius Pneumatomachis vere et ex animo concessisset controversiaz, quam cum eis habebat, judicium ex sola Scriptura petendum; quid hoc faceret cum Protestantibus? Consuetudini Cæsariensi unam in personis divinis bonitatem, unam potentiam prædicanti contrariam Eccle-

(11) Nyss., 1, Eunom., p. 314; Theodoret., lib. iv. c. 48.

sue consuetudinem opponebant Pneumatomachi: A dum omne aut res testimonio divinae Scripturæ obfirmanda sunt ad integrum persuasionem bonorum et ad malorum verecundiam. Et reg. 80, cap. 22, ubi statuit proprium esse fidelis nihil ex his quæ scripta sunt rejicere audere aut quidquam his addere. Etenim, inquit Basilius, si omne quod non est ex fide peccatum est, ut ait Apostolus¹¹, « fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei¹² », omne quod est extra divinam Scripturam, cum ex fide non sit, peccatum est. Idem Scultetus nonnulla alia colligit loca, in quibus similiter sancitur, ne quid addatur aut detrahatur sacrae Scripturæ. Quæ autem non sunt scripta, ea pro liberis habenda concludit ex his verbis (15): Quoniam alia in sancta Scriptura per Domini mandatum declarata sunt, alia silentio prætermissa; de iis quidem quæ scripta sunt, nulli omnino licet aut aliquid facere eorum quæ retita sunt, aut aliquid omittere eorum quæ jussa sunt... de iis vero quæ silentio prætermissa sunt, regulam nobis tradidit apostolus Paulus, cum dixit: « Omnia mihi licent, sed non omnia expedient. Nemo quod suum est querat: sed quod alterius unusquisque. » Quare necesse omnino est aut Deo ex ejus mandato subjici, aut aliis propter mandatum illius.

2º Haec traditionis varietas merum est commentum Pneumatomachorum. Solebant enim ut novum exagitare, quidquid illorum evertiebat hæresim. Hinc consuetudinem glorificandi cum Patre et Filio Spiritus, quam Basilius in omnibus Ecclesiis vigeat et semper viguisse demonstrat, (12) novam esse et ab Ecclesia minime probatam dictabat. Quin etiam in hac ipsa epistola 189, postquam Ecclesiæ sue consuetudinem objecere, statim vanitatem et mendacium constentur, ac unam in personis divinis deitate non improbant, modo ad Spiritum sanctum non extendatur. Sed apertius, inquit Basilius (n. 4), orationis sue nudant propositionem: Patri quidem convenire, ut Deus sit, ac Filiū similiēr divinitatis nomine honorari assentientes; Spiritum vero, qui una cum Patre et Filio numeratur, divinitatis notione minime comprehendendi, sed a Patre ad Filium usque terminata divinitatis potentia, naturam Spiritus a divina gloria cerni.

3º Quo tempore Basilius ad Eustathium archiærum hanc scripsit epistolam, consilium suscepit, Amphilochii rogatu, scribendi adversus Pneumatomachos libri *De Spiritu sancto*: et cum in hoc opere traditionem tam acriter defendat, nemo illum in epistola rejectam suspicari possit. Præterea cum provocat ad Scripturas Basilius, non, ut Protestantes, earum interpretationem cujusque arbitrio permittit. Ne ipsi quidem Pneumatomachi hanc sibi licentiam arrogabant. Quamvis enim sub Valente plurimum possent, quia tamen in Ecclesia dominari et plebem suam facere volebant, cogebantur ut plurimum sese ad usitatas in Ecclesia interpretationes Scripturæ accommodare. Hinc anno 371 cum Basilius malo animo observarent, de Spiritus sancti divinitate disserentem patienter audierunt (13); et cum Spiritum nominatum Deum non appellasset, belli ei inferendi causam arripere non valuerunt. Anno autem 374 hoc tantum in eo reprehenderunt, quod Spiritum cum Patre et Filio glorificaret (14): cæterā non ausi sunt improbare,

IV. Utitur etiam Scultetus regula morali sancti Basili 26, cap. 4, ubi sic habetur: Quod ver-

¹¹ Rom. xiv, 23. ¹² Rom. x, 17.

(12) Lib. *De Spir.*, c. 1, n. 3, et c. 27, n. 65, et c. 29, n. 75.

(13) Naz., or. 20, p. 364.

B firmanda sunt ad integrum persuasionem bonorum et ad malorum verecundiam. Et reg. 80, cap. 22, ubi statuit proprium esse fidelis nihil ex his quæ scripta sunt rejicere audere aut quidquam his addere. Etenim, inquit Basilius, si omne quod non est ex fide peccatum est, ut ait Apostolus¹¹, « fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei¹² », omne quod est extra divinam Scripturam, cum ex fide non sit, peccatum est. Idem Scultetus nonnulla alia colligit loca, in quibus similiter sancitur, ne quid addatur aut detrahatur sacrae Scripturæ. Quæ autem non sunt scripta, ea pro liberis habenda concludit ex his verbis (15): Quoniam alia in sancta Scriptura per Domini mandatum declarata sunt, alia silentio prætermissa; de iis quidem quæ scripta sunt, nulli omnino licet aut aliquid facere eorum quæ retita sunt, aut aliquid omittere eorum quæ jussa sunt... de iis vero quæ silentio prætermissa sunt, regulam nobis tradidit apostolus Paulus, cum dixit: « Omnia mihi licent, sed non omnia expedient. Nemo quod suum est querat: sed quod alterius unusquisque. » Quare necesse omnino est aut Deo ex ejus mandato subjici, aut aliis propter mandatum illius.

Inutilis sane Sculteti labor in ejusmodi testimoniis colligendis. In primo Basilius auctor est, ut in adhortando et increpando adhibeantur Scripturæ testimonia; deinde ait in sequenti capite, iis etiam quæ in natura aut consuetudine vita nota sunt, utendum esse ad confirmationem eorum quæ sunt aut dicuntur. Quis inde sequi suspicetur, penes Scripturam solam arbitrium esse et normam dirimendarum controversiarum, nec verbi divini, quod ab apostolis viva voce prædicatum tota Ecclesia custodit, habendam esse rationem?

Cum velat Basilius ne quid addatur Scripturæ aut detrahatur, nequaquam excludit traditionem. Docet enim (16) adhibenda esse in resellendis hæreticis ea nomina et verba, quæ ipsis quidem litteris et syllabis in Scriptura divina non reperiuntur, sed tamen eam quam præfert Scriptura sententiam servant. Quæ vero præter dictionis novitatem novum etiam sensum et peregrinum nobis exhibent, quæque non inveniuntur usurpata a sanctis, ea uti peregrina et a pia fide aliena aversari se declarat. Traditionem ergo Basilius non dissociat a Scriptura, sed quæ traditione nituntur, et a sanctis usurpata sunt, ea negat peregrina et a fide aliena, etiamsi nominatum non legantur in Scripturis. Hinc in testimonio, quod depromptum est ex reg. mor. 80, verbum divinum, sive scriptum sit, sive voce prædicatum, nullo habet discrimine. Probat enim, quid

(14) Lib. *De Spir.*, cap. 1, n. 3.

(15) Reg. brev. 1, p. 364.

(16) Tom. II, pag. 224 et 225.

quid extra Scripturam est peccatum esse, quia peccatum est quidquid non est ex fide, fides autem ex auditu, verbi videlicet divini, sive prædicati, sive scripti. In libro secundo *adversus Eunomium* (p. 243) idem præceptum inculcat, ne quid addatur aut detrabatur iis quæ a Spiritu sancto tradita sunt; ac nominatum Scripturæ et traditionis meminist. Proinde oportet, inquit, eum, qui Christi iudicium ob oculos habet, novitque quam periculum sit quidquam subtrahere, aut addere iis, quæ a Spiritu tradita sunt, non conari quidquam a seipso innovare, sed in iis quæ prius a sanctis nuntiata sunt, acquiescere. Quod igitur nec communis contumelio, nec Scripturarum usus admissit: id audere, nonne summæ dementiae est?

Magnæ indiligentiae arguitur Scultetus ex testimo, quod e reg. 4 brev. desumpsit. His enim verbis, quæ silentio prætermissa sunt, non ea intelligit Basilius, de quibus nihil in Scriptura legitur, sed de quibus nihil nominatum præscribitur aut vetatur: quales erant cibi simulacris immortali. Perspicua res est ex verbis Pauli, quæ citat Basilius.

V. Non omittendum est aliud testimonium ab eodem Sculteto objectum, ex regula morali 72, cap. 1, ubi hæc leguntur: *Quod debeant auditores qui in Scripturis eruditæ sunt, explorare ac probare ea quæ a magistris dicuntur: et quæ quidem consonant Scripturis suscipere; quæ vero aliena, rejicere, coque qui in ejusmodi doctrinis perseverant, vehementius aversari.*

Non imprudens Scultetus hæc verba resocuit, qui in Scripturis eruditæ sunt, τοὺς πεπαθευμένους τὰ Γράφα. Ex his enim manifesta conclusio est Scripturam non omnibus proponi, ut unicam fidei regulam, nec omnibus claram et perspicuum esse in iis quæ ad fidem pertinent. Hinc Basilius in capite sequenti iis, qui non multum in Scripturis versati sunt, præcipit ut bonos ac malos pastores a fructibus eorum dignoscant. Quin etiam ne primis quidem concedit, ut Scripturam arbitrio suo interpretentur, et prout quisque sibi videbitur a Spiritu sancto edoctus. Sed eam Scripturæ interpretationem intelligit, quæ Ecclesiæ auctoritate et constanti traditionis consensu nititur. Ipse enim (ep. 204, n. 6) hac potissimum via Arianas novitates evitaverat. Nam, cum edoctus fuisset ab avia Macrina, quæ ei tradebat beatissimi Gregorii verba, quæcumque ad ipsam memoriarum continuatione servata pervenerant; postquam e patria in exterias provincias profectus est, si quos inveniebat secundum traditam pietatis regulam ambulantes, eos et patrum loco habebat, et animæ suæ duces sequeretur. Sic veritatem ab hæresi, pastores a lupis dignoscebat, non propriis suis Scripturæ studiis innendo, sed ea constanter retinendo, quæ S.

A Gregorius Neocæsariensis ante exortam hæresim Arianam tota Ecclesia probante et applaudente prædicaverat.

Suppediat nobis Ecclesia Neocæsariensis argumenta quædam, quæ hic videntur non omittenda. Musonius, qui hanc Ecclesiam rexit difficillimis temporibus, sic solebat admonere, cum concionaret: *Cavele canes* (ep. 28, p. 108), *cavele operarios malos*. Quomodo autem hos canes arcebat a grege? Erat ille vir novitatis inimicus, ostendens (p. 106) in seipso priscam Ecclesiæ speciem, ad veterem statum, veluti ad sacram quamdam imaginem, Ecclesiæ sibi commissæ formam effingens, ita ut qui cum eo vicerunt, una cum iis qui ante ducentos annos et amplius luminarium instar resplenderant, vixisse sibi videantur. Adeo nihil de suo, nec ullum recentioris mentis inventum vir ille promebat: sed secundum Moysis benedictionem proserve noverat ex cordis sui arcana, bonis scilicet thesauris, vetera veterum, et vetera ante faciem novorum.

Quanta fuerit talis institutionis utilitas, inde demonstrat Basilius (p. 107), quod soli Neocæsarienses, vel certe cum paucis admodum in tanta rerum tempestate ac procella tranquillam vitam Musonio gubernante egerint. Non enim eos attigit ventorum hæreticorum æstus, submersiones importans et naufragia animabus facile mutabilibus.

Musonii sedi Atarbius, non fidei ac virtuti succedit; cumque hæresim Arianæ contrariam conaretur inducere, Basilius in tanta animarum pernicie silere non potuit, ac Neocæsarienses pluribus litteris admonuit, ut ab hoc sibi magistro caverent. Sic eos compellat in epist. 210: *Fidei eversio, inquit (n. 3, p. 314), apud vos excogitatur inimica apostolicis et evangelicis doctrinis, inimica traditioni Gregorii rere magni, et eorum, qui ei successerunt usque ad beatum Musonium, cuius profecto documenta etiamnum in vestris auribus resonant. Nam Sabellii malum, olim quidem exortum, sed traditione magni illius viri extinctum, conantur nunc isti renovare, qui dum timent ne arguantur, somnia in nos fingunt.*

§ VII.

I. S. Basilius conceptis verbis docet Christum adesse præsentem in eucharistia. **II.** Requirit ut illud, « *Hoc est corpus meum* ¹³, » non minus certo credamus quam illud, « *Verbum caro factum est* ¹⁴. » **III.** Insignis locus a Sculteto depravatus explicatur. **IV.** Basilius sententia confirmatur ex precibus liturgiæ.

1. Sive Basilio ascribantur libri *De baptismo*, sive non, certe sub ejus nomine citari ac laudari possunt, cum toti ex ejus sententiis ac verbis compositi sint. In libro secundo quæritur, cap. 2: *An is qui ob pravam conscientiam, aut immunditiam, aut inquinamentum purus corde non est, citra periculum possit sacrificare.* Quæstiōni apponitur re-

¹³ Matth. xvi, 26; Marc. xiv, 22; Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 24. ¹⁴ Joan. 1, 14.

sponsum, ducta comparatione ex his quæ in sa- A pœpli regoporphorjatæ πᾶν δῆμα Θεοῦ ἀληθὲς εἶναι καὶ
cerdotibus veteris legis requirebantur. Tum de δυνατὸν, καὶ τὴν φύσιν μάχηται· ἐνταῦθα γὰρ καὶ ὁ
sacerdotibus novæ legis sic statuitur: 'Ο δὲ Κύ- ἀγῶν τῆς πίστεως. Quod non oportet ambigere et
ριος λέγων, Μεῖζον τοῦ ἵερου ἄδει, παιδεύει τὴν
διαβολὸν διεπέστερός εστιν ὁ τολμῶν ἱερατεύειν
τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τοῦ δόντος ἐκυρών ὑπὲρ τὴν
προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς δεμήτην εὐώδιας,
δον τὸ σῶμα τοῦ μονογενοῦς Τίοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπερ-
έχει κριῶν καὶ ταύρων: οὐκ ἐκ συγχρίσεως, ἀσύγ- B
κριτος γὰρ τῇ ὑπεροχῇ. Dominus autem cum dicit: «Templo maius hic est¹⁶, » nos docet tanto magis im-
pium esse eum, qui audet sacrificare corpus Domini
qui dedit pro nobis seipsum Deo oblationem et ho-
stiam in odorem suavitatis¹⁷, quanto corpus unige-
nitii Filii Dei excellentius est arietibus ac tauris:
quod dictum sit sine comparatione, incomparabilis
enim est excellentia. Sic etiam in capite tertio ex
poena iis in lege imposta, qui sancta immundi
tangere audebant, demonstratur, quantum sit sce-
lus corpore Domini indigne veaci: «Οσῳ γὰρ
πλειον τοῦ ἵερου ὄδε, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν,
τοσούτῳ δεινότερον καὶ φοβερότερον τὸ ἐν μολυσμῷ
ψυχῆς τολμῆσαι ἀφασθαι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ,
παρὰ τὸ ἀφασθαι κριῶν τὴν ταύρων, τοῦ Ἀποστόλου
εἰπόντος: «Ωστε δὲ ἀτὰ ἐσθίῃ, etc.: Quanto enim
plus templo illuc est, juxta Domini vocem, tanto
gravius est et formidabilius in anima iniquitamento
audere tangere corpus Christi, quam arietes aut
tauros tangere; cum Apostolus dicat, «Itaque
quicunque manducaverit¹⁸, » etc. Nihil sane in his
existat testimoniosis, quod eludi vel detorqueri possit.
Sacrificatur et consecratur corpus Christi: Chri- C
stus præsens adest in altari, «Templo major hic
est. » Illud discrimen statuitur inter antiquæ et
novaæ legis sacrificia, quod in primis vituli et tauri
occisi fuerint, in nostris corpus Christi offeratur:
discrimen sape commentitium, si sacrificium novaæ
legis corpus absentis Christi repræsentet; quippe
cum idem præstiterint sacrificia veteris legis;
idque eo aptius et significantius, quo cædes ali-
cujuſ animalis aptior ad mortem Christi repræsen-
tantam, quam res inanimæ, panis et vinum.

Eadem sententia paucioribus verbis statuitur in Regulis brevioribus. Si quis autem, inquit Basilius interrog. 309, cum in immunditia sit, accedat ad D
sancta; etiam ex Veteri Testamento terrible illius discimus judicium. Quod si amplius templo hic est,
nos utique modo magis formidando decepit Apostolus, qui dixit: «Qui manducat et bibit indigne, ju-
dicium sibi manducat et bibit¹⁹. »

II. Basilius inter ea, quæ certo credere debemus, etiamsi repugnet natura, eucharistiam numerat. Hanc enim in Moralium libro habemus regulam (reg. 8, p. 240): «Οτι οὐ δεῖ διαχρίνεσθαι, καὶ διστά-
ζειν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεγομένοις, ἀλλὰ

A πεπληροφορησθαι πᾶν δῆμα Θεοῦ ἀληθὲς εἶναι καὶ
δυνατὸν, καὶ τὴν φύσιν μάχηται· ἐνταῦθα γὰρ καὶ ὁ
ἀγῶν τῆς πίστεως. Quod non oportet ambigere et
dubitare de iis quæ a Domino dicuntur: sed persuaderi omne Dei verbum verum esse ac possibile, etsi
natura repugnat; hic enim situm est fidei certamen. Ad hanc regulam comprobandum inter alia refert
illud: Litigabant ergo Judei ad invicem, dicentes:
Quomodo hic potest nobis dare carnem ad mandu-
candum? Dixit ergo eis: Amen amen dico vobis:
Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis
ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis²⁰.

Pluribus in locis pertractat Basilius de optima communicandi ratione, quam in eo positam esse docet, ut cum certo credamus Christum pro nobis crucifixum esse, ejusque carnem et sanguinem nobis apponi, hac illius passionis recordatione ad eum amandum accendamus. Sic in regula breviore 172 hæc instituitur quæstio, Ποταπῷ φένῳ,
ἢ ποιᾳ πληροφορίᾳ, ἢ ποιᾳ διαβέσται μεταλάθωμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; Quali cum timore, aut qua animi persuasionē, aut qua affectū participes simus corporis et sanguinis Christi? Argumento est ejusmodi interrogatio magnum aliquod agi mysterium, quod tremorem incutere debeat, magnamque fidem ac sanctitatem postulet,

Interrogationi hæc subjicitur responsio: Τὸν μὲν φόνον διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, λέγων: «Ο ἐσθίων καὶ πίνων ἀράξιως κρίμα ἐκυρών ἐσθίει καὶ πίνει· τὴν δὲ πληροφορίαν ἐμποιεῖ ἡ πίστις τῶν ἡμάτων τοῦ Κυρίου εἰπόντος: Τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον τοῦτο κοιτάσθε εἰς τὴν ἐμὴν ἀράξινσιν, etc.: Timorem quidem docet nos Apostolus, cum ait: «Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit²¹:» persuationem autem efficit fides verborum Domini, qui dixit: «Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur: hoc facite in meam commemorationem²².» Item ex fide testimonii Joannis, qui memorata prius Verbi gloria, posthac Incarnationis modum induxit, his verbis: «Verbum caro factum est²³, » etc. Itidem quoniam Apostolus scriptit: «Qui cum in forma Dei esset²⁴, » etc.

Nemo est, qui hæc iegens non facile perspiciat,
1. Christi verba, Hoc est corpus meum, ut firmissima fide credenda, a Basilijo proponi; 2. non minus certo credenda esse, quam sequentia, Verbum caro factum est, etc. Qui cum in forma Dei esset, etc. Utraque enim testimonia, tum quæ ad eucharistiam, tum quæ ad incarnationem spectant, eodem prorsus modo proponuntur, ut verbis quidem clara et aperta, sed mysterii magnitudine difficilia: ita ut explicacione non indigeant ad lucem verbis afferendam, sed fide ad res credendas. Nec quisquam est profecto, qui, si prima co-

¹⁶ Matth. xii, 6. ¹⁷ Ephes. v, 2. ¹⁸ I Cor. xi, 27. ¹⁹ ibid. 29. ²⁰ Joan. vi, 53, 54. ²¹ I Cor. xi, 27. ²² Luc. xxii, 19. ²³ Joan. i, 14. ²⁴ Philipp. ii, 6.

netur cludere, secunda non eodem modo prodat A caro factum est ²⁰, et Pauli, Qui cum in forma Dei esset ²¹, etc., ad eum amandum, qui pro nobis mortuus est, accendamur; ita in libris *Moralium* et *De baptismo* eamdem prorsus communicandi ratio in commemorationem passionis Domini præcipitur.

Postquam Basilius exposuit quo timore et qua animi persuasione communicandum sit, tertiae interrogationis parti, quo affectu accedendum sit ad hoc mysterium, sic satisfacit: Cum igitur animus his et talibus verbis fidem adhibens, gloriæ majestatem didicerit, humilitatisque et obedientie magnitudinem admiratus fuerit, quod talis ac tan-
cis ad mortem usque Patri obtemperavit vitæ nostræ causa, eum arbitror ita affici, ut simul Deum et Patrem diligat, qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, simul unigenitum ejus Filium, qui obedivit usque ad mortem pro nostra redēptione et salute. Addit eum, qui sic affectus et præparatus est, adimplere illud Pauli: B Charitas enim Christi urget nos ²², etc. Sic autem affici et præparari debere concludit, quisquis pa-
nis et poculi sit particeps.

Eadem doctrina statuitur in *Regulis moralibus*, et in libro i *De baptismo*. Sic enim in regula 21, cap. 2 (tom. II, p. 253), legimus: Quod qui accedit ad communionem non considerata hac ratione secundum quam corporis et sanguinis Christi participatio datur, is nullam ex ea utilitatem capiat: et quod qui indigne assumit, condemnatus sit. Et cap. 3: Quia ratione manducandum sit corpus Domini et sanguis bibendus in commemorationem obedientia Domini usque ad mortem, ut qui vivunt, non jam sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit ²³. Similiter in libro i *De baptismo*, cap. 3, postquam eadem Scripturæ testimonia retulit, ac in libro *Moralium*, nempe ex cap. vi (vers. 54) Joannis: Amen, amen dico vobis, Nisi manducarteritis carnem Fili hominis, etc., et ex Matthæo ²⁴ et Paulo ²⁵ institutionem eucharistiae referentibus; tum vero sic concludit: Quid igitur utilitatis habent hec verba? Ut edentes et bibentes, semper memores simus ejus, qui pro nobis mortuus est et resurrexit; sicque discamus necessario servare coram Deo et Christo ipsius traditum ab Apostolo dogma, qui dicit: «Charitas Christi urget nos, judicantes hoc, quod, si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est; ut qui vivunt, non amplius sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit ²⁶.» Nihil verbis opus est, ut in his locis eandem prorsus sententiam ac in *Regulis brevioribus* constitui pateat. Rea per se clara et manifesta. Quemadmodum enim in *Regulis brevioribus* hic animi affectus ad communionem requiritur, ut ex persuasione, quam animis nostris verba Christi, Hoc est corpus meum ²⁷, imprimere debent, item ex verbis Joannis, Verbum

Perabsurde ergo Scultetus (16^a) secum facere putat illud Basili: Quid igitur utilitatis habent hec verba? Ut edentes et bibentes, semper memores ejus simus, qui, etc. Nam, 1° Modus ille communicandi in commemorationem Domini repetitur, ut jam diximus, ex fide et persuasione, quam in animis nostris efficere debent verba Christi, Hoc est corpus meum, et alia testimonia, quibus ejus divinitas et incarnationis ac passio continentur. 2° Non dicit manducationem corporis Domini et potum ejus sanguinis in commemoratione ipsius passionis positam esse; sed illud corpus sic manducari, et sanguinem sic bibi debere, ut commemorationem illius passionis celebremus. 3° Eos etiam qui indigne communicant, corpus et sanguinem Domini sumere in commemorationem passionis illius, sed non in seipsis hanc memoriam exprimere docet: Qui enim edit et bibit, inquit, videlicet ad indelebillem memoriam Jesu Christi Domini nostri, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, rationem vero memoriae obedientiae Domini usque ad mortem, juxta doctrinam Apostoli non adimpleat, qui, ut dictum est, ait, «Charitas Christi urget nos», etc., is nihil C capit utilitatis.

Quæ sequuntur, a Combescio ut duriora et severiora reprehenduntur. Præterea sibi ipsi accersit qui ejusmodi est judicium quoque Apostoli dicentis: «Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini ²⁸.» Etenim horrendum judicium est non modo ei, qui in carnis ac spiritus inquinamento indigne accedit ad sancta, cum enim accedit, reus fit corporis et sanguinis Domini; sed etiam ei qui otiose inutiliterque edit ac bibit. Hæc prorsus immerito vituperantur. Is enim otiose inutiliterque edere dicitur, qui sine charitate edit; idque patet cum ex superioribus verbis, tum ex ratione, quam addit D Basilius, cur ejusmodi hominem horrendum judicium maneat: Quod, inquit, non per memoriam Jesu Christi Domini nostri, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, servat quod dictum est: «Charitas Christi urget nos», etc.

III. Alio utitur Basili testimonio Scultetus, quod sic refert: Carnem et sanguinem totam suam mysticam conversationem in carne et doctrinam Evangelii vocavit Christus. Unde concludit Scultetus

²⁰ II Cor. v, 14. ²¹ ibid. 15. ²² Matth. xxvi, 26 sqq. ²³ I Cor. xi, 23 sqq. ²⁴ I Cor. v, 14, 15.
²⁵ Mauth. xxvi, 26. ²⁶ Joan. i, 14. ²⁷ Philipp. i, 6. ²⁸ I Cor. xi, 29.

(p. 250) *neminem alium hanc carnem edere , hunc sanguinem bibere , quam qui fideli corde ista omnia sibi applicarit.*

Sed Sculteti in hoc testimonio referendo non laudabilius fides, quam in explicando peritia. Sic enim hunc locum legimus in epist. 8, n. 4, ubi Basilius objecti ab Arianis hujus testimonii, *Ego vivo propter Patrem*²⁰, solutionem assert: Αύναται δὲ καὶ ζωὴν λέγειν, ἣν ζῇ ὁ Χριστὸς, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ· καὶ διὰ τοῦτο ἐστι τὸ δηλούμενον, ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εἰσόμεθα. Καὶ τρώγων με, φησι, ζήσεται δι' ἐμός. Τρώγομεν γάρ αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνομεν αὐτοῦ τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς φιλιθητῆς ζωῆς, τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας· σάρκα γάρ καὶ αἷμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπιδημίαν ἀνόμασε, καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι' ἣς τρέφεται ψυχὴ. καὶ πρὸς τὴν τῶν δυτῶν τέως θεωρίαν πρασκευάζεται. *Potest autem et vitam dicere, quam vivit Christus, Verbum Dei habens in seipso. Atque id ipsum esse, quod significatur, ex his quae sequuntur videbinus. Et quis manducat me, inquit, vivit propter me*²¹. Edinuſ enim ipsius carnem, et bibimus ipsius sanguinem, participes facti, per incarnationem et sensibilem vitam. Verbi et sapientiae. Carnem enim et sanguinem, totam suam mysticam in carne conversationem rovavit, et doctrinam ex practica et naturali et theologica notione constantem declaravit: per quam et nutritur anima, et ad eorum quae sunt contemplationem interim preparatur.

Comparat ergo Basilius vitam, quam sacra humanitas cum Verbo hypostaticē conjuncta vivit, cum vita, quam ex eucharistia ducimus. In utroque autem catholicum dogma mirifice commendat, et dum nos Christi carnem edere et illius sanguinem bibere dicit, et dum vita genus, quam ex illius carne et sanguine percipimus, exponit. Illud certo conceptis verbis declarat nos ita carnem Christi edere, ejusque sanguinem bibere, ut simul participes siamus Verbi et sapientiae, quia carnis et sanguinis nominibus tota Christi persona, tota illius in carne mystica converatio, sive mysticus adventus, designatur. Sed si carnem et sanguinem Christi non re, sed sola fide sumeramus, absurdum dictu esset nos per hanc carnem et sanguinem participes fieri Verbi et sapientiae. Tunc enim et caro et Verbum eodem modo sumerentur, nempe fidei beneficio. Deinde vero cur monet Christi carne et sanguine totum Christi mysticum in carne adventum, sive totam illius personam designari; cur, inquam, id monet, nisi ut nobis non inanimam carnem, non a divinitate separatam apponi demonstret? Sed si haec caro sola fide percipitur, quis metuendi locus ne-

A inanima sit, aut a divinitate separata? Sic etiam Basilius, ut similitudinem demonstret inter eam vitam, quam ex eucharistia ducimus, et eam, quam sacra humanitas cum Verbo hypostaticē conjuncta vivit, hanc vitam ad animam pertinere admonet. At inutilis prorsus admonitio, si carnem et sanguinem non ore, sed sola mente percipimus: perabsurda etiam tota comparatio, si cum humanitas Christi cum Verbo hypostaticē conjuncta sit, nos sola mente cum illius carne et sanguine conjugimur.

IV. His addi debent quæ in libro *De Spiritu sancto* leguntur, non Basilii solum, sed etiam omnium Christianorum fidem exhibentia: Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ρήματα ἐπὶ τῇ ἀναδεῖξει τοῦ ἅρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τις τῶν ἀγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέοιτε; Οὐ γάρ δὴ τούτοις ἀρχούμεθα, ὃν δὲ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἑτερα ᾧ μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. *Invocationis verba*, inquit (cap. 27, n. 66), cum conficitur panis eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Nemo negaverit indicari a Basilio has preces, quæ in liturgia ipsi attributa leguntur (tom. II, p. 679): Ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμα σὺ τὸ ἄγιον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς δούλους σου ἐπὶ τὰ προκειμένα σου δῶρα ταῦτα, καὶ ἀγίσσαι καὶ ἀναδεῖξαι ἄγια ἀγίων· καὶ ποιῆσαι τὸν μὲν ἄρτον, τούτον γίνεσθαι εἰς τὸ ἄγιον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δρεσιν ἀμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον τοῖς ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνονται· τὸ δὲ ποτήριον τούτο, τὸ τίμιον αἷμα τῆς Κατινῆς Διαθήκης αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, etc.: *Ut veniat Spiritus sanctus tuus super nos, servos tuos, et super proposita hæc dona tua, sanctificetque et efficiat ea sancta sanctorum. Et faciat panem quidem istum fieri corpus sanctum ipsius Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, in remissionem peccatorum et vitam æternam, ex illo participantibus; et calicem hunc, pretiosum sanguinem nostri testamenti ipsius Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, etc.* Unde autem ejusmodi preces in omnibus Ecclesiis, nisi ex certissima fide, qua Christiani omnes panem et vinum mutari in corpus et sanguinem Christi credebant? Cui enim id precari in mentem venisset? quis has preces, tanquam multum habentes momenti ad mysterium addidisset verbis evangelicis, si Ecclesiæ propositorum non erat mutationem impetrare?

²⁰ Joan. vi, 58. ²¹ Ibid.

§ VIII.

I. *S. Basilius testimonia de peccatorum confessionis.*
II. *Invidia et alia ejusmodi peccata confessionis*
legi subjecta. III. *De peccato originali.* IV. *De*
Christi gratia.

I. *Longius*, quam mihi propositum est, tempus extraherem, si in omnibus colligendis immorarer, quæcumque ex S. Basilius operibus ad dogmata confirmanda erui possunt. Quare hanc finiemus per trationem appositis de peccatorum confessione, de peccato originali et de Christi gratia testimoniis.

Confessionem peccatorum necessariam esse ad veniam a Deo consequendam docet Basilus in homil. in psal. xxxii: *Vult tui misereri iudex*, inquit (p. 134), *teque miserationum suarum facere participantem; si modo post peccatum repererit te humilem, contritum, prava opera multum deplorantem, ac ea que claram facta sunt evulgantem citra pudorem, rogantem fratres tibi ut sint adjumento ad accipendam medelam.* In Regulis brevioribus hæc instituitur quæstio (quæst. 229): *Utrum oporteat veritas actiones citra verecundiam omnibus detegere, an aliquibus suntaxat: et quinam hi sint: sic respondet S. Basilius: Servanda est ratio eadem in peccatorum confessione, quæ in detegendis corporis morbis adhibetur.* Quemadmodum igitur corporis morbos non omnibus patescant homines, neque quibusvis, sed sū qui horum curandorum periti sunt: ita fieri quoque debet peccatorum confessio coram iis qui curare hæc possint, prout scriptum est: «*Vos qui fortes estis, affirmates debilitum portate*»²⁵; *hoc est, cura ac diligentia vestra tollite.* Similis est quæstio 288: *Qui vult confiteri peccata sua, debetne confiteri omnibus et quibuslibet, an certis quibusdam?* Sic respondet Basilus: *Consilium benignitatis Dei in secentibus manifestum est, juxta id quod scriptum est: «Non volo mortem peccatoris, sed ut convertatur pro te, et vivat»*²⁶. *Quoniam igitur paenitentia modus lebet peccato congruere, ac etiam opus est fructibus signis paenitentia, juxta hanc sententiam, «Facite fructus dignos paenitentia»*²⁷; *ut ne fructuum penuria locum habeant eae que subsequuntur minæ.* *Nam, inquit, omnis arbor non faciens fructum bonum, excinditur, et in ignem mittitur*²⁸; *peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est*²⁹. Sic enim et qui olim paenitentiam egerunt, coram sanctis fecisse competruntur. Scriptum est enim, in Evangelio quidem³⁰, quod peccata sua Joanni Baptista confiebantur; in Actis vero³¹, apostolis ipsis, a quibus etiam baptizantes cuncti. Vide commentarium in Isaiam p. 553.

Negat Scultetus (17) ex his locis specialem peccatorum enumerationem aut confessionis necessi-

²⁵ Rom. xv, 4; Gal. vi, 2. ²⁶ Ezech. xxxiii, 41. ²⁷ Et, 6. ²⁸ Act. ix, 8.

(17) *Medul. theol.*, part. iv, p. 236.

A tatem eru posse. Sed eludendi locum non relinquit petitum ex corporeis morbis exemplum, tum etiam quod ait Basilus paenitentia imponenda modum peccato congruere debere. Quomodo enim morbus animi curabitur, si peccatorum numerus et graves circumstantiae celentur? aut quomodo poena peccatorum numero et magnitudini congruet, nisi singula peccata et circumstantiae aperiantur? Illud autem, τῆς ἐπιτροφῆς δὲ τρόπος, reddi debet, paenitentia imponenda modus, vel paenæ modus: minime vero, conversionis modus. Hanc enim in sententiam usurpari solet ea vox in ejusmodi locis: cuius rei multa suppetunt apud Basilius exempla, ut in epist. 73. Frustra ergo Scultetus confitendi necessitatem, de qua in quæst. 288 agitur, in eō positam esse contendit, quod, si quis confiteri velit peccata, quoniam necesse id non sit, is non alius confiteri debeat, quam iis quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei. Si confessio cuiusque arbitrio permissa esset, nec ulla esset confitendi necessitas; satius multo ac tutius foret apud prudentes ac pietate insignes viros peccata confiteri, quam apud presbyteros, qui non semper prudenter ac pietate excellunt. Quare Basilus, cum ait necesse esse peccata iis confiteri, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei, simul et confessionem peccati necessariam esse, et paenitentiam inter sacramenta numerandam esse demonstrat.

Mitto aliam cavillationem Sculteti, qui memoratas a S. Basilio peccatorum confessiones ante baptismum, nec præscriptas fuisse, nec singulorum peccatorum enumerationem habuisse objicit. At minime probat his exemplis uti non debuisse Basilius, ut ad præscriptam a Christo omnium peccatorum confessionem hortaretur, et a pravo pudore avocaret.

Utitur etiam Scultetus regula breviore 110, in qua præcipitur, ut virgines per præfectam, sive seniorem suam presbytero confiteantur. Sed hoc vitium superiorum editionum in hac novissima emendatum est, nec quidquam aliud præcipit Basilis, nisi ut adsit decori causa præfecta virginum, dum sorores confitentur presbytero. Idem antea præscripsera in reg. 108, ut præfector, absente præfecta, cum sororibus de rebus ad fidei ædificationem pertinentibus non loquatur. Sed ne peccatorum confessio excipi debere videretur, huic rei occurrentum esse duxit.

Hanc Basili doctrinam confirmant tres illius epistolæ canonice, quæ dum varias peccatorum species et gradus accurate persequuntur, quam arcte servatum fuerit confitendi præceptum demonstrant; quantaque extiterit episcoporum in peccatis pro merito puniendis diligentia. Mulieres adulteræ (ep.

²⁹ Luc. iii, 8. ³⁰ ibid. 9. ³¹ I Cor. iv, 1. ³² Matth.

200, can. 54), vel sponte confessæ, vel convictæ, non percurrebant varios pœnitentiaæ gradus, sed inter consistentes tempus explebant. Cautio enim erat ne in periculum mortis conjicerentur, si peccatum vulgaretur. Sed, si nullum erat confitendi et puniendo peccati præceptum, cur non illa etiam remittebatur inter consistentes pœnitentiaæ, quæ periculo prorsus non carebat? cur furti (ep. 217, can. 61) convictus duplo graviorem pœnam sustinebat, quam sponte confessus? Nemo prorsus ab hac lege confitendorum peccatorum immunis. Presbyteri et diaconi (can. 70), qui se labiis tenus peccasse confitebantur, excidebant gradu suo: ac ne illis quidem communio cum presbyteris aut diaconis relinquebatur, si quid amplius peccasse deprehenderentur.

II. In his canonibus avaritiæ, invidiæ et aliis ejusmodi vitiis nullæ nominatim constituantur pœnae. Sed non idcirco putandum est confessionis legi subjecta non fuisse. Nam Basilius in *Regulis brioribus*, postquam (reg. 288) statuit peccata iis solis confienda esse, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei, hanc quæstionem instituit: 'Ο μετανοήσας ἐπὶ ἀμάρτηματι, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸν ἐμπεισών ἀμάρτημα, τι ποιήσει (reg. 289); Qui pœnitentiam egit peccati, ac rursus in idem labitur peccatum, quid faciet? Declarat Basilius ejusmodi homines idcirco relabi, quia radicem peccati non tollunt: ac profert exempli loco invidiam et jurgium, quæ ex radice amoris gloriæ pullulant. Unde sic concludit: Si quis, igitur, ubi se ipse semel condemnaverit invidiæ aut jurgii, in eadem rursus incidat; noverit se ex primaria invidiæ aut jurgii causa, gloriæ studio in intimis laborare.

Ejusmodi ergo peccata sacerdotum prudentiæ curanda permittebantur: sed non idcirco confessionis legi subtrahebantur. Atque id confirmare possumus testimonio Gregorii Nysseni, qui cum in epistola canonica queratur, quod de nonnullis peccatis, qualia sunt convictia (p. 119), maledicta (p. 121), usura et alienarum rerum sub negotiis prætextu raptus, conditi a Patribus canones non fuerint, nec tantum sibi auctoritatis assumat, ut ejusmodi constituant canones; hæc tamen peccata confessioni subjecta esse manifeste indicat, ac summo studio a sacerdotibus curanda. Sic enim loquitur de illo inter negotianum alienæ rei raptu: 'Ο δὲ δι' ὑφαιρέσσως λανθανούσης σφετερός μενος τὸ ἀλλότριον, είτα δι' ἔξαγορεύσεως τὸ πλημμελημα αὐτοῦ τῷ ιερεῖ φανερώσας, τῆς περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῆς θεραπεύει τὴν ἀρρώστιαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πέντεν, ἵνα τῷ προέσθαι δέ ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου· εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχοι, κελεύει δὲ Ἀπόστολος, διὰ τοῦ σωματικοῦ

A χόνου τὸ τοιοῦτον ἐξιλάσσειν πάθος· Qui autem latenti ablatione sibi rem alienam usurpat, ac deinde per confessionem peccatum suum sacerdoti aperit, per contrarium vitio studium ægritudinem curabit: dico autem, largiendo, quæ habet, pauperibus, ut dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperi ostendat: sin autem nihil aliud præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi⁴³. Similia habet Basilus de usuris (can. 14, ep. 188), quas qui accepit, eum a sacerdotio non excludit, modo injustum lucrum in pauperes insumat et ab avaritiæ morbo liberum se exhibeat.

III. Peccatum, quod ex primo omnes parente traximus, sic prædicat Basilius, ut facile pateat nihil aliud S. Augustinum contra Pelagianos defendisse, nisi quod perpetua Ecclesiæ prædicatione constabat. Exsolve, inquit Basilus homil. in samem p. 70, peccatum primigenium, cibariorum largitione. Quemadmodum enim Adam improbo esu peccatum transmisit: sic nos insidiantem escam abolemus, si fratris necessitatem famemque curamus. Et in psal. xxix (p. 129): Pulcher quidem eram, inquit, secundum naturam, sed languidus, propterea quod ex serpentis insidiis peccato mortuus eram. Alibi (in psal. xxxii, p. 132) vocat serpentem peccati auctorem. Ibidem (p. 135): Propter condemnationem in nos ob peccatum prolatam terra dicimur, nos qui a Deo audivimus: «Terra es, et in terram ibis.» Et in psal. xxxiii (p. 158): Quandoquidem ii, qui ideo creati erant ut Domino servirent, sub inimici servitute detinebantur, illorum animas pretiosas suo sanguine redimet.

Sæpe alias Basilius de peccato primorum parentum loquitur, ut de culpa nequaquam Adami et Evæ propria, sed ad eorum posteros pertinente. Adamus, inquit in homil. de eo, Quod Deus non est auctor malorum (tom. II, p. 79), secedendo a Deo mortem concivit sibi ipsi, iuxta id quod scriptum est: «Ecce qui elongant se a te, peribunt⁴⁴.» Sic non creavit Deus mortem, sed nos nobis ipsis ex prava mente eam accersivimus. Non omittendum est insigne testimonium ex epist. 261, n. 2, ubi sic loquitur Basilus: Itaque, si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecuit. Si enim aliud esset, quod mortis imperio subjectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desierat mors ea quæ sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factæ fuissent dei seræ carnis passiones: non interemisset peccatum in carne: non Christo virificati fuissimus, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsem erat; non instauratum, quod confractum; non conjunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat alienatum. In libro 3

⁴³ Ephes. iv, 28. ⁴⁴ Psal. LXXII, 27.

De baptismis haec leguntur (cap. 2, n. 7) : *Illiud A non acceperisti? quod si etiam acceperisti, quia gloriaris quasi non acceperis*⁴⁴? Non tu Deum cognovisti per tuam justitiam; sed Deus cognovit te propter suam bonitatem. *Cum cognoveritis Deum,* inquit, qui potius cogniti sitis a Deo⁴⁵. Non tu apprehendisti Christum per virtutem, sed Christus te per suum adventum apprehendit. *Insequor, inquit,* si etiam apprehendam, in quo et apprehensus sum a Christo⁴⁶. Non vos me elegistis, inquit Dominus⁴⁷, sed ego elegi vos. An quoniam honore affectus es, gloriaris et misericordiam occasionem arripiis superbiori? Et tunc cognoscas te ipsum, quis sis, relut Adam ejectus e paradyso, velut Saul desertus a Spiritu Dei, velut Israel a radice sancta resectus. *Fide,* inquit, stas: noli altum sapere, sed time⁴⁸. *Judicium sequitur gratiam;* et quomodo datis usus fueris, expendit iudex. In his quæ sequuntur perseverantia donum commendatur: *Quod si ne hoc quidem intelligis, fuisse te gratiam consecutum, aut si præ nimia stupiditate tuam ipsius virtutem existimas gratiam esse, non es beato Petro apostolo præstentior.* Nec enim Dominum amore majori prosequi poteris, quam qui ita vehementer dilexit ut eiam voluerit pro ipso mori. Sed, quoniam animo elatiore locutus est cum dixit: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego tamen nunquam scandalizabor*⁴⁹, timiditati humanæ traditus est, ceciditque in inficiationem, lapsu erudiendus ad metum atque ad cautionem, edocendusque infirmis parcere et debilibus, quod et suam cognovit infirmitatem, et perspicue intellexit quod quemadmodum cum in pellago mergeretur, per Christi dexteram erutus est, ita in scandali procella ob incredulitatem in pereundi periculum veniens, Christi virtute servatus sit. In psal. xxxiii, n. 2: *Neque enim in potentia hominis, neque in sapientia, sed in Dei gratia salus est.* Vide homiliam in psal. vii, ad hæc verba: *Et diriges justum.* Sic loquitur in homilia in psal. xxxii, n. 5 (p. 157): *Atque etiam multum est discriminis in peccatis ac recte factis: hæc enim lens vendita, vi in peccato est, illa vero ab initio heram bonam nacta, in virginitate educata est.* Cur hæc affecta beneficio sit, illa vero condemnata: et quid sit unicuique horum a judice retribuendum; quibus omnibus tibi in mentem venientibus, cogita Dei iudicia abyssos esse, nec a quolibet facile comprehendendi posse, quod in divinis thesauris conclusa sunt. Sed et credendi data promissio est a Deo, videlicet, *Dabo tibi thesauros absconditos et invisibilis*⁵⁰. Postquam igitur ea cognitione, quæ est facie ad faciem, digni habiti fuerimus, etiam eas quæ in Dei thesauris sunt abyssos intuebimur. Quod si ea quæ in Scriptura de utribus dicta sunt, collegeris, propheticae sententiae intelligentiam magis assequeris. Et n. 7: *Et quoniam multi sunt vocati, pauci vero electi*⁵¹, beatum

IV. Sic affectum hominem indigere, ut eum Dei gratia præveniat, et novam ei creationem imperiat, mirifice pluribus locis demonstrat Basilius, cuius testimonia nonnulla hic apponemus. Unde vero facultas mihi, inquit in psal. xxix (p. 125), te exaltandi: *Quoniam tu me præveniens suscepisti. Perspicie dixit, et Suscepisti me, et pro et sublevasti me, et superiorem insurgentibus in me effecisti. Veluti si quis puerum quempiam natandi imperitum manu suscipiens, eum aquis altiorem sustineat. Qui igitur, opitulanter Deo, a casu exsurgit, is grati animi significatione per bona opera exaltationem Deo pollicetur. Aut velut si quis debilem quempiam luctatorem enfulciens, ab imminente lapsu liberet, ac collectante reddat superiorem: illi quidem victoria prebel occasionem, huic vero conceptam de lapsu alterius letitiam adimit. Vide ejusdem homiliae n. 3, p. 126; et n. 5, p. 129, et aliam homiliam in psalmis xliv, n. 4, et reg. moral. 55, et in Isaiam, p. 610. Et in homilia De humilitate (p. 159): Nihil unde gloriari queas, relictum est tibi, o homo... Quid igitur, dic, quæso, te ipse quasi de tuis ipsius bonis effers, cum deberes pro acceptis donis gratiam largitori habere? et Quid enim habes quod*

⁴⁴ Job xiv, 4, juxta LXX. ⁴⁵ Psal. L. 7. ⁴⁶ Rom. III, 23-25. ⁴⁷ Malth. xxvi, 28. ⁴⁸ Ephes. I, 58. ⁴⁹ Psal. xcvi, 45. ⁵⁰ I Cor. iv, 7. ⁵¹ Gal. iv, 9. ⁵² Philipp. III, 12. ⁵³ Joan. xv, 16. ⁵⁴ Rom. II, 20, 17. ⁵⁵ Malth. xxvi, 33. ⁵⁶ Isa. xlvi, 3. ⁵⁷ Malth. xxii, 18.

aicit non vocatum, sed electum. Beatus namque, quem elegit. Quæ autem beatitudinis causa? Ex-spectata bonorum æternorum hæreditas... {Salvus autem fit non quivis, sed reliquæ solum secundum electionem gratiæ⁶⁸. Vide homil. in psal. cxiv, n. 5, p. 202.}

Satis patet ex his quæ attulimus, quantum eniteat divina potentia in humani cordis conversione. Sed præterea in eamdem sententiam nonnulla referenda. Subjiciamur ergo Deo, inquit (in psal. lxi, n. 2), quod salutare ab ipso est. Quid autem sit salutare, explicat. Non nuda quedam est operatio, aliquam nobis beneficentiam afferens, qua ab infirmitate liberemur, bonaque corporis habitudine utamur. Sed quid est salutare? « Etenim ipse Deus meus, et Salvator meus, susceptor meus, non movebor multum⁶⁹. » Filius qui ex Deo est, Deus noster est. Idem etiam Salvator est generis humani, debilitatem nostram fulcens, ac commotionem ex tentationibus animis nostris advenientem corrigit. Vide homil. in psal. xxxii, n. 3, p. 133, et in psal. xxxiii, n. 4, p. 146, et Homil. de fide, p. 133, reg. moral. 55, cap. 1.

Divinitatem Filii demonstrat Basilius ex summo illius in humanas mentes imperio. *Petra dicitur*, inquit in libro *De Spiritu sancto*, c. 8. p. 45, eo quod validum sit et inconcussum, et quavis arce firmius propugnaculum fidelibus. Et pag. 46: *Omnia autem facil contactu virtutis, ac voluntate bonitatis operans*. Pascit, illuminat, alit, deducit, medetur, erigit. Quæ non sunt, facit ut sint, condita conservat. *Hoc modo bona ex Deo per Filium ad nos perveniunt, majore celeritate in singulis operantem*, quam ullus sermo exprimere valeat. Neque enim fulgura, neque lucis per aerem tam velox discursus est, non oculorum celeres ictus, non ipsius intellitus nostri motus: sed horum quodque magis vincitur divinæ operationis celeritate, quam animantia quæ sunt apud nos maxime seignia, non dicam volatilium, neque ventorum, neque cœlestium orbium impetu, sed ipsius mentis nostræ motu superantur. *Nam quo tandem temporis spatio egeat, qui portat omnia verbo virtutis suæ, quique nec corporaliter operatur, neque manuum opera ad creandum opus habet, sed eorum quæ sunt naturam habet voluntate non coacta obsequenter*.

Nullo alia argumento libentius utitur ad divinitatem sancti Spiritus demonstrandam. *Neque enim fieri potest*, inquit (cap. 12, p. 25), ut Filium quia adorem nisi in sancto Spiritu, aut ut Patrem invocet nisi in adoptionis Spiritu. Vide cap. 13, et epist. 38, n. 4. Demonstrat in cap. 15 ejusdem libri, Spiritum sanctum a Patre et Filio disjungi non posse (p. 29), si quidem in baptismo vim vivificam.

A immitti, a morte peccati renovans animas nostras in pristinam vitam: ac vitam nostram operatur. Et cap. 19, pag. 41: *Sive quis creationem accipiat de extinctorum reviviscentia; an non magna Spiritus operatio, qui nobis suppedital vitam ex resurrectione, et ad spiritualem illam vitam animas nostras adaptat?* *Sive creatio dicatur esse eorum, qui hic per peccatum lapsi sunt, in meliorem statum mutatio* (nam ita quoque nonnunquam usurpatur iuxta Scripturæ consuetudinem, velut cum Paulus dicit, « Si qua in Christo nova creatura⁷⁰ », renovatione quæ hic fit, et a vita terrestri ac turbulentis affectibus obnoxia ad cœlestem conversationem transmutatio, quæ fit in nobis per Spiritum, ad summam admirationem deditus aximus nostros. Similiter in epist. 8, n. 11: *Tria creationis genera in Scriptura nominata invenimus. Unum quidem ac primum, ex nihilo productionem: secundum vero, ex pejore in melius immutationem; tertium, resurrectionem mortuorum. In his reperies Spiritum sanctum una cum Patre et Filio operantem. Sæpe alias cordis conversio vocatur nova creatio*, ut in psal. xxxii, pag. 138; et in homilia, *Quod Deus non est auctor malorum*, p. 75, et lib. v adversus Eunomium, p. 303, et Comment. in Isaiam, p. 423.

Quantum fiduciae in divina gratia poneret Basilius ex his perspicere potest, quæ de conciliandis Antiochenæ Ecclesiæ dissensionibus loquitur in epist. 66, p. 160: *Hæc vero conciliare*, inquit, et ad unius corporis harmoniam redigere, illius est solius, qui et siccis ossibus, ut ad nervos et carnem denuo redeant, non enarrabili sua potestate largitur. Dominus autem omnino magna per eos, qui se digni sunt, efficit. Et in epist. 203 (p. 300): *Non enim ignoratis, nos palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere*; eosque dum circa nos franguntur, ea quæ retro nos sunt, non alluere. Illud autem, « nos, » cum dico, non ad humanas refero vires, sed ad Dei gratiam, qui in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, quemadmodum ait propheta ex persona Domini dicens: « An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui⁷¹? » *Nam omnium infirmissima ac vilissima re, arena, ingens ac grave pelagus constrinxit Omnipotens.* Similia habes in homilia in psal. xxxii (p. 138): *Cum igitur audieris quempiam magna minitantem, jactantemque se tibi omnis generis ærumnas, damna, aut plagas, aut mortem il-laturum, respice ad Dominum gentium consilia dissipantem, et populorum cogitationes reprobantem.* Et postea, n. 9 (p. 140): *Neque igitur rex ex armis sufficiens ad salutem auxilium habet, neque fortis vir sibi ad omnia sufficere potest. Imbecillitas enim et infirmitas sunt omnia simul humana, si cum vera*

⁶⁸ Röm. xi, 5. ⁶⁹ Psal. lxi, 6. ⁷⁰ II Cor. v, 17. ⁷¹ Jerem. v, 22.

petentis comparentur. Properea et infirma mundi A dicit Deus, ut confundat fortia ^{**}. Et, ex ore insanum et lacientium perfecit laudem, ut destruat ini-
micum et ultorem ^{**}; nam divina gratia in insan-
tibus ac rudibus operans, maxime resplenduit. Præ-
clarissimum est initium epist. 161, ad Amphilo-
chium : *Benedictus Deus, qui sibi placentes in sin-
galis atatibus eligit, electionisque secernit vasa, et
his utitur ad ministerium sanctorum: qui nunc etiam
te, cum fugeres, ut tumet dixisti, non nos, sed os-
cationem quam per nos futuram suspicabaritis, inevi-
tabilis gratiae retibus illigavit, ac in medium Pisi-
diam deduxit ut homines Domino capias, et ex pro-
undo pertrahas ad lucem, quos cepit diabolus, ut
stum irosius faciant voluntatem.*

^{**} I Cor. 1, 27. ^{**} Psal. viii, 3; Matth. xxi, 16.

(18) *Biblioth. Patr.*, tom. XI, p. 198.

Agmen claudet insigne testimonium, quod e S. Basili Liturgia depromptum Petrus Diaconus (18) citat in libro *De incarnatione et gratia* cap. 8: *Hinc etiam, inquit, beatus Basilius Cæsariensis episco-
pus in oratione sacri altaris, quam pene universus
frequentat Oriens, inter cætera: Dona, inquit, Do-
mine, virtutem et tutamentum, malos, quæsumus,
bonos facito, bonos in bonitate conserva; omnia
enim potes, et non est qui contradicat tibi: cum
enim volueris, salvas, et nullus resistit voluntati
tuæ. Ecce quam breviter, quamque docte doctor
egregius olim huic controversiæ finem posuit, docere
per hanc precem non a seipso, sed a Deo malos ho-
mines bonos fieri, nec sua virtute, sed divinæ gratiæ
adjutorio in ipsa bonitate perseverare.*

ELENCHUS

Veterum librorum ad quos exacta et emendata sunt Basili opera, quæ in hoc volumine continentur.

Liber *De spiritu sancto* collatus cum quinque Regiis codicibus et uno Colbertino.

Ad *Epistolas* S. Basili magno extitere præsidio tres potissimum codices antiquissimi, Coislinianus n. 237, sæculo circiter undecimo scriptus; Harlæanus, decimo aut undecimo, et Medicæus, quem manu sua accuratissime cum editis contulit vir inter litteratos celeberrimus Antonius Maria Salvinius. His tribus codicibus, saltem cum inter se consentiunt, plus visum est tribuendum, quam aliis omnibus. Primus complectitur *epistolæ* 351, Harlæanus 249, Medicæus 323.

Huc accessere *codex* Reg. 2293, olim cardinalis Mazarini, complectens *epistolæ* 272. Hic *codex* anno rum est 500, et primus Regius a nobis vocatur. *Codex* Reg. 2897, quem secundum vocamus, complectitur *epistolæ* 334. *Codex* Reg. 2896, continens *epistolæ* 33. *Codex* Reg. 2502, continens *epistolæ* 29. *Codex* Reg. 1824, in quo tres *epistolæ*, nempe 45, 243 et 260. *Codex* Reg. 1906, in quo *epistolæ* duæ, nempe 2 et 46. *Codex* Reg. 1908, in quo reperitur *epistola* ad Chilonem.

Habuimus etiam varias lectiones ex codicibus Combeffisanis, Bigotianis duobus, Claromontano Angli-
cano, in quo *epistolæ* 28, Vaticano, in quo *epistolæ* 327, nec non insignis Ecclesiæ Parisiensis
codice, qui idem videtur esse ac Bigotianorum alter. Suppedavit bibliotheca Coisliniana codicem
288, in quo *epistolæ* 328, quem Coislinianum secundum vocamus; et alios nonnullos, in quibus aliquot
Basili *epistolæ*. *Canones* Basili collati fuerunt cum pluribus codicibus ejusdem bibliothecæ, ex quibus
codex 209 noni esse sœculi existimatur, et cum Regiis codicibus 2038, 2039, 2043, 2044, 2502, 2505,
2508, 2509, 3027.

— 10 —

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
 ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ (19) ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΚΟΝΙΟΥ.

S. P. N. BASILII
CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI
LIBER DE SPIRITU SANCTO

AD S. AMPHILOCHIUM ICONII EPISCOPUM (20).

I CAPUT I.

Proemium in quo ostenditur necessarias esse de minutissimis theologicis partibus perscrutationes.

1. Collaudavi in moribus tuis discendi et laborandi studium; ac supra modum delectatus sum attentione, atque vigilantia elucente in tua illa sententia, qua vocem nullam ex iis quae in omni sermonis usu de Deo proferuntur, citra examen relinquendam 2 putas, o caput charum, mihi maxime omnium pretiosum, frater Amphilochi. Postquam enim recte audivisti hanc Domini admonitionem: *Quisquis petit, accipit, et qui querit, intendit*¹⁴, petendi diligentia, vel desidiosissimum mihi videris ad impariendum excitare posse. Quin et illud in te majorem in modum admiror, quod non tentandi gratia, ut nunc plerique, quæstiones proponis, sed ut quid sit verum investiges. Nam qui curiosis auribus nostra verba captent, qui quis

“Luc. xi, 40.

(19) Πρὸς Ἀμφιλόχιον. Duo Regii codices et Colbertinus sic habent, Τοῦ ἀγίου Βασιλείου πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπισκόπον Ἰκονίου τῆς Λυκαδίων περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐν κεφαλαιοῖς τριάκοντα. *Sancti Basilii ad Amphilochium episcopum Iconii Lycasnum de Spiritu sancto in capitib⁹ triginta.* Titulus in Reg. tertio et Colb. non solum hoc loco occurrit, sed etiam ante summariis totius operis in ordinem digestis præmittitur, his vocibus additis: προσφωνητικῶς προσεργήσαντος, ubi recte Combeſtius monet legendum esse, προσφωνητικός. Designant enim hæ voces præmissam a Basilio perho-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προοίμιον, ἐν ω̄ στι ἀραγκαῖαι (21) α. περὶ τῶν μυροτάτων μερῶν τῆς θεολογίας δρενται.

1. Ἐπήνεστα τὸ φιλομαθές σου καὶ φιλόπονον τοῦ τρόπου, καὶ ἡσθν γε ὑπερφυῶς τῷ ἐπιστατικῷ καὶ νηφαλιῷ τῆς διανοίας, δι' ἣς οὐδεμίαν ἀδιερεύνητον οἱες χρῆναι καταλιμπάνειν φωνὴν, τῶν δασὶ περὶ Θεοῦ κατὰ πᾶσαν χρείαν τοῦ λόγου προφέρονται, ὡ φίλη κεφαλῇ καὶ τιμιωτάτῃ μοι πατῶν, ἀδελφὲ Ἀμφιλόχιε. Καλῶς γάρ ἀκούσας τῆς παρανέσεως τοῦ Κυρίου, δτὶ Πᾶς δ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ δ ζητῶν εὑρίσκει, τῇ περὶ τὸ αἰτεῖν ἐμμελέτῃ, καὶ τὸν ὀχηρότατὸν μοι δοκεῖς διαναστῆσαι πρὸς τὴν μετάδοσιν. Ἐκείνῳ δέ σου καὶ πλέον διγαμαι, δτὶ οὐ πείρας ἔνεκεν κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν τὰς ἐρωτήσεις προτείνῃ, ἀλλὰ τοῦ διπερ ἐστιν αὐτὸν τὸ ἀληθὲς ἔξερπεν. Τῶν μὲν γάρ ὀτακουστούτων νῦν καὶ διερωτώντων ἡμᾶς εὐθηνία πολλή· φιλουμαθεῖ δὲ ψυχῇ,

B

horificam salutationem Amphilochii, a quo consultus fuerat. Regius quintus addit̄ κατ' Εὐνομίου. Sed non tam Eunomium quam Pneumatomachos oppugnat Basilius; quamvis istius quoque impietatem eadem opera subvertat.

(20) Ex interpretatione Erasmi pluribus locis emendata.

(21) Ὡτὶ ἀραγκαῖαι. Sic veteres libri, melius quam in editis δτὶ καὶ. Paulo post nonnulli codices καὶ νηφαλέρ. Ibidem utraque editio δι' ὧν, sed codices omnes ms., id est, quinque Regii et Colbertinus, ut in contextu.

καὶ πρὸς ἀγνοὰς θασιν τὴν δλήθειαν ἐκῆτησῃ χα-
λεύσατον ἐντυχεῖν. Ὅς γάρ παγὶς θηρατῶν, καὶ
παλεμούντων ἐνέδρα, κεκρυμμένον τὸν δόλον (22)
καὶ ἐκτατάσκευον ἔχει τὰ τῶν πολλῶν ἐρωτήματα,
οἱ προδάλλουσι λόγους, οὐχ ἵνα τι χρήσιμον λάβω-
σιν ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ὅπως, ἐὰν μὴ συμβαινούσας τῇ
ἐπιθυμίᾳ τὰς ἀποκρίσεις εὑρωσι, ταύτην
ἐπομήν δικαίαν ἔχειν δόξαντι τοῦ πολέμου.

accommodatas suæ cupiditati responsiones inveniant,

2. Εἰ δὲ τῷ Ἀροήῳ ἐπερωτήσατι (23) *sorpla*
λογισθήσεται: τὸν συνετὸν ἀκροατὴν, τὸν ὑπὸ τοῦ
προφήτου τῷ θαυμαστῷ συμβούλῳ παραζευχέντα,
οὐκέτι λογισμεθα; Ἡ που δίκαιον πάστος μὲν
ἀπὸδηχῆς ἀξιοῦν, προάγειν δὲ εἰς τὸ πρόσω, συνεφ-
επανεμόντων αὐτῷ τῆς σπουδῆς, καὶ πάντα συνεκπο-
νήντας, ἐπειγομένῳ πρὸς τὴν τελείωσιν. Τὸ γάρ μὴ
περέργως ἀκούειν τῶν θεολογικῶν φωνῶν, ἀλλὰ
πιρᾶσθαι τὸν ἐν ἐκάστῃ λέξει καὶ ἐν ἐκάστῃ (24)
συλλαβῇ κεκρυμμένον νοῦν ἐξιχνεύειν, οὐκέτι ἀργῶν εἰς
ἐπιθειαν, ἀλλὰ γνωριζόντων τὸν σκοπὸν τῆς κλή-
σις ἡμῶν· ὅτι πρόσκειται ἡμῖν δόμοιωθῆναι Θεῷ,
καὶ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπου φύσει. Ὁμοίωσις δὲ, οὐκ
ἴση τοις γνώσεως· ἡ δὲ γνώσις, οὐκέτος (25) διδαγμά-
των. Λόγος δὲ διδασκαλίας ἀρχή· λόγου δὲ μέρη συλ-
λαβαὶ καὶ λέξεις. Ὅποτε οὐκέτι ἔχω σκοποῦ γέγονε τῶν
συλλαβῶν ἡ ἐξέτασις. Οὐ μὴν διτι μικρὰ, ὡς ἀν τῷ
λέξι, τὰ ἐρωτήματα, διὰ τοῦτο καὶ παρορθῆναι
δέξαι· ἀλλ' ἐπειδὴ δισθήτας ἡ ἀλήθεια, πανταχόθεν
ἡμῖν ἐξιχνευτέα. Εἰ γάρ ὁστερὸν αἱ τέχναι, οὗτα καὶ
ἡ τῆς εὐσεβείας (26) ἀνάληψις ταῖς κατὰ μικρὸν
προσθήκαις αἰνέται, οὐδὲν δὲ περοπτέον τοῖς εἰς
τὴν γνῶσιν εἰσαγομένοις· ὡς εἰ τις τῶν πρώτων
επιχείρων ὡς σμικρῶν ὑπερίδοι, οὐδέποτε τῶν τε-
λείων τῆς σοφίας ἐφάκεται. Τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ συλλα-
βαῖ δύο· ἀλλ' ὅμως τὸ κράτιστον τῶν ἀγαθῶν, ἡ
ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐσχατὸς δρός τῆς πονηρίας, τὸ ψεῦδος,
τοὺς μικροὺς τούτοις ῥήμασι πολλάκις ἐμπεριέχεται.
Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἡδη τις καὶ μόνον κατανεύσας
τῇ κεφαλῇ ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις, πάσης
πάτρητῆς εὐσεβείας ἐκριθή (27). Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως
ἔχει, τὶ τῶν θεολογικῶν ῥημάτων οὗτα μικρὸν, ὡς
ἢ καλῶς ἡ ἐναντίως ἔχον, μὴ μεγάλην παρέχειν τὴν
φύσην ἐφ' ἐκάστερα; Εἰ γάρ ἐκ τοῦ νόμου ἰώτα ἐν
μίᾳ κερατᾷ οὐ παρελεύεται, πῶς ἀν τὴν ἀσφαλὲς
διεκρινθῆναις παρ' ἡμῶν ἐπεξήγησας, καὶ βραχέα

A quæstiones nobis objiciant, horum hoc tempore magna est copia. At in animum discendi avidum, quique ad ignorationis medelam verum inquirat, difficillimum est incidere. Etenim ut venatorum laqueus et hostium insidiæ, ita fraudem occultam et arte instructam habent multorum interrogations, qui proferunt in medium quæstiones, non ut ex his aliquid capiant utilitatis, sed ut, si minus hanc belli causam habere justam videantur.

B 2. Quod si *Stulto interroganti sapientia imputabitur* ²⁸: auscultatorem prudentem, quem propheta cum admirabili consiliario copulavit ²⁹, quanti æstimabimus? *Æquum* est profecto, ut eum approbatione omni complectamur, ac longius provehamus, manum illius studio simul admoveentes, et in omnibus cum eo ad perfectionem contendente laborantes. Nam haud perfuctorie voces theologicas audire, sed conari, quid in quaue dictione, quid in quaue syllaba reconditi sensus lateat perscrutari, non est eorum qui segnes sunt ad pietatem, sed qui vocationis nostræ scopum intelligunt: quandoquidem nobis propositum est, ut similes efficiamur Deo, quatenus humanæ naturæ fas est. Porro similitudo non est absque cognitione: cognitione vero sine documentis non paratur. Doctrinæ autem initium, est oratio, orationis partes syllabæ ac dictiones. Proinde syllabas excutere, non est aberrare a scopo. Nec vero quoniam minutæ, ut alicui forte videbuntur, quæstiones; idcirco et negligendæ sunt: imo quoniam difficultilis est inventu veritas, undique nobis est vestiganda. Etenim si, ut artes, ita et pietatis acquisitione paulatim minutis accessionibus augescit; nihil est contemnendum iis qui ad cognitionem instituuntur: quemadmodum si quis prima elementa ut minutæ contemnat, nunquam perfectorum sapien-tiam assequetur. *Næ* et *Non*, syllabæ duæ sunt: attamen bonorum optimum veritas, et extremus pravitatis terminus mendacium, frequenter his minutis verbis comprehenduntur. Sed quid hæc commemo-ro, cum jam si quis vel capite annuat, tum cum martyrio pro Christo perfundendum est, totam pietatem explevisse judicetur? Quod si hæc ad hunc habent modum, quid esse possit in verbis, quæ deo dicuntur, *¶* adeo pusillum, ut vel recte vel secus dictum, non magnum habeat

²⁸ *Prov. xvii, 28.* ²⁹ *Isa. iii, 3.*

(22) *Tōr δόλοv.* Edictio Basileensis τὸν λόγον.

(23) *Ἐκερωτήσατι.* Addunt editi *sorplav*, *in-*
terroganti sapientiam sapientia reputabitur, sed ea
vix addita videtur a recentioribus librariis, et cum
eam deleverim initio Epistole primæ Canonicæ,
quia deest in antiquissimis codicibus, delenda etiam
hoc loco fuit.

(24) *Ἐρ ἀκάτηq.* Addita præpositio ex quatuor
codicibus mss. Mox duo codices Regii, primus et
tertius, σκοπὸν τῆς γνώσεως, *scopum nostræ sci- en- tiae*. Hæc scriptura manifestum est erratum, ac

sententiaz seriem penitus denormat; sed tamen Com-befisio probatur.

(25) *Οὐκ ἐκτέρς.* Sic duo Regii et Colb. et Regius quintus in margine. Editi γνώσις ἐκ διδαγμῶν. Duo codices mss. γνώσις ἐκ διδαγμῶν, *cognitio e do- ctrina paratur*.

(26) *Ἐνσεβείας.* Reg. quartus ἀληθείας. Paulo post editi ποτὲ, tres Regii codices οὐδέποτε.

(27) *Ἐκριθη.* Reg. primus δεείχθη, et ad marginem ἐκριθη.

momentum in utramque partem? Nam si ex lege nec unum iota nec apex unus præteribit⁴⁷, quomodo nobis tutum fuerit vel minutissima translire? At quæ tute a nobis enucleari postulasti, eadem exigua sunt et magna: prolationis quidem compendio exigua, atque ob id fortasse contemptui obnoxia, sed rerum significatarum vi magna: ad similitudinem sinapis, quod cum sit minutissimum inter arida semina, si cura debita adhibeatur, in altitudinem satis magnam exsurgit, ubi vis in eo latens sese explicuerit⁴⁸. Quod si quis ridet, nostram videns circa syllabas, ut psalmi verbis ular, fabulationem⁴⁹; ipse quidem futurum sciat, ut infrugiferum sui risus fructum metat: nos vero haud quaque cedentes hominum conviciis, nec illorum vituperatione victi studium investigandi deseramus. Tantum enim abest, ut me harum rerum tanquam minutarum pudeat, ut si vel minimam dignitatis earum partem attingam, tum mihi gratulaturus sim, ut magna quædam assecuto, tum fratri nobiscum hæc perscrutanti non mediocre lucrum hinc dicturus obvenisse. Itaque, cum in minimis verbis conspiciam certamen maximum, spe præmii non detrecto labore: ratus sermonem tum mibi fore utilem, tum audientibus satis magnum fructum allaturum. Quapropter cum ipso jam (dicendum enim est) sancto Spiritu ad explanationem accedam. Et si vis ut me in disputationis paucisper divertam.

3. Nuper precanti mihi cum populo, et utroque modo glorificationem absolventi Deo ac Patri, interdum cum Filio una cum sancto Spiritu, interdum per Filium in sancto Spiritu; quidam ex iis qui aderant, crimen intenderunt, dicentes nos non modo peregrinis ac novis uti vocibus, verum etiam inter se pugnantibus. Tu porro maxime illorum utilitati consulens, aut si prorsus ipsi insanabiles sint, tamen propter eorum, qui in ejusmodi hemines incident, securitatem, postulasti quamplam dilucidam doctrinam de vi harum syllabarum evulgaris. Jam igitur nobis breviter dicendum est, quantum orationi ratum quoddam et exploratum principium ponentibus fieri potest.

⁴⁷ Matth. v. 48. ⁴⁸ Matth. xiii, 31, 32. ⁴⁹ Psal. cxviii, 85.

(28) Αὐτὸς μέν. Reg. tertius αὐτὸς μὲν ἀνωφελῆ καρπὸν τοῦ γελοίου δρεπάσθω. Videatur Erasmus ita legisse; sic enim interpretatur: *Ipse quidem infrugiferum risus sui fructum metat*.

(29) Συνδιερευνῶται. Hac voce Basilius non adiutorem et socium aliquem operis designat, ut suspicatur Tillmontius, sed lectorem studiosum, idque paulo post declarat apertius.

(30) Σὺν αὐτῷ γε, φάρα. Sic reddit Erasmus, cum ipso, ut ita dicam, Spiritu; quasi metueret Basilius ne paulo audacior hæc loquendi ratio vide, retur. Visa est Combeffisius *ruditus Erasmi expressio*, ac illud φάναι in ejusmodi locis vacare pronuntiat. Sed multo minus mihi probatur Combeffisi obseruatio, quam ipsius interpretatio Erasini. Non enim otiose positum esse, et quo sensu accipiendum sit illud φάναι perspicui potest ex libro secundo *adversus Eunomium*, p. 256, ubi Basilius difficilis Scripturæ testimonii explicationem promittens, hæc

A εστι τα αὐτὰ καὶ μεγάλα· τῷ μὲν συντόμῳ τῆς προφορᾶς βραχέα, καὶ διὰ τοῦτο ίσως εὐκαταφρόνητα· τῇ δὲ δυνάμει τῶν σημαινομένων μεγάλα, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ σινάπεως, δικρότατον δὲ τῶν φρυγανῶν σπερμάτων, τῆς προσηκούσης ἐπιμελεῖας ἀξιωθὲν, εἰς ὕψος αἴνεται τοις διανίσταται, τῆς συνεσπαρμένης ἐν αὐτῷ δυνάμεως ἀπλωθείσης. Εἰ δέ τις γελᾷ, βλέπων τὴν περὶ τὰς συλλαβὰς ἡμῶν, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἀδολεσχίαν, αὐτὸς μὲν (28) ίστω ἀνωφελῆ καρπὸν τοῦ γέλωτος δρεπόμενος· ἡμεῖς δὲ μὴ τοὺς διείδεις τῶν ἀνθρώπων ἐνδόντες, μήτε τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν ἡττηθέντες, τὴν ἔρευναν καταλίπωμεν. Τοσούτον γάρ ἀπέχω τούτοις ὡς μικροὶ ἐπαισχύνεσθαι, ὄστε, εἰ καὶ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας αὐτῶν ἐφικούμην, ἐμαυτῷ τε δὲ συνησθείην ὡς μεγάλων ἀξιωθέντι, τῷ τε συνδιερευνῶντι (29) ἡμῖν ἀδελφῷ οἱ μικρὸν ἀντὶ φαίην ἐντεῦθεν ἀπηγνηκέναι τὸ κέρδος. Μεγίστον σύν ὄρῶν ἐν μικροὶ ἥματι τὸ ἀγώνισμα, ἐλπίδι τῶν μισθῶν τὸν πόνον οὐκ ἀναδύομαι, ἐμαυτῷ τε ἡγούμενος ἔγκαρπον τὸν λόγον ἔσεσθαι, τοῖς τε ἀκούοντις διαρκῆ τὴν ὠφέλειαν ὑπάρξειν. Διόπερ ἡδη σὺν αὐτῷ γε, φάναι (30), τῷ ἀγίῳ Πνεύματι βαδιοῦμαι πρὸς τὴν ἔξηγησιν. Καὶ εἰ βούλει ὄστε με εἰς δόδον κατατηῆναι τοῦ λόγου, μικρὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ προβλήματος ὑποστρέψω (31).

B jam (dicendum enim est) sancto Spiritu ad explanationem inducam, ad huius questionis originem pau-

3. Προσευχομένῳ μοι πρώην μετὰ τοῦ λεοντοῦ, καὶ C ἀμφοτέρως τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, νῦν μὲν μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ, νῦν δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ (32) ἀγίῳ Πνεύματι, ἐπέσκηψάν τινες τῶν παρόντων, ξενιζούσαις ἡμῖς φωναῖς κεχρῆσθαι λέγοντες, καὶ ἅμα πρὸς ἀλλήλας ὑπεναντίως ἔχουσαις. Σὺ δὲ μάλιστα μὲν τῆς αὐτῶν ἔκεινων ἔνεκεν ὠφελεῖας, εἰ δὲ ἀνιάτως ἔχουσι παντελῶς, διὰ τὸ τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς ἀσφαλὲς τξιώσας τινα εὐχρινή περὶ τῆς ἐν ταῖς συλλαβαῖς ταύταις δυνάμεως διδασκαλίαν ἐκφωνηθῆναι. Λεκτέον δὴ σύν ἡμῖν διὰ βραχέων, ὡς οἵδιοι ταῖς ἀρχήν τινα διμολογουμένην τῷ λόγῳ διδόντας (33).

D interponit, σὺν Θεῷ δὲ εἰρήσθω, quod quidem cum Deo dictum sit. Quibus verbis significantius monet se non suis viribus, sed Dei auxilio confidere. Si quis autem observet inde natam libri *De Spiritu sancto* scribendi occasionem suisse, quod Pneumatomachi furiis exarsissent, cum Basilius Patri et Filio cum Spiritu sancto gloriam rediderit; is facile perspiciet non sine causa Basiliū illud φάναι addere, sed ut indicet sibi adversariorum minas tanti non esse, ut banc loquendi rationem, cum *sанctо Spiritu*, quam in toto hoc libro defendit, usurpare desinet. Basilius ergo sententiæ nervos elidit Combeffisius, cum ita reddendum esse pronuntiat, ipso *Spiritu* *favente beneque propitio*.

(31) Υποστρέψω. Sic libri veteres. Editi ἐπιστρέψω. Ibidem Reg. quartus προσευχομένῳ μοι πάλαι, με quondam precente.

(32) Ήν τῷ. Articulus additus ex mss. codicibus.
(33) Διδόντας. Duo codices Regii δοῦσιν, quod

Unde sit orta haereticorum de syllabis observatio.

Hoc est ex parte ἀρχή τῆς περὶ τὰς συλλαβὰς τῶν ἀνθρώπων παρατήσοις.

4. Η περὶ τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις τῶν ἀνθρώπων παρατήσοις οὐχ ἀπλὴ τίς ἐστιν, ὡς ἂν ταῦτα, οὐδὲ εἰς μικρὸν τοῦ κακοῦ φέρουσα, ἀλλὰ βελεῖν θεῖαι καὶ συνεσκιασμένην βούλην κατὰ τῆς εἰσεκίας. Φύλοντας γάρ ἀνομοίαν (34) Πατρὸς καὶ Γενοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐπιδεικνύαι τὴν προφορὴν, ὡς ἐκ τούτου ράδιαν ἔχοντες καὶ τῆς κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς τὴν ἀπόδειξιν. "Εστι γάρ τι αὐτὰς παλαιὸν σόφεισμα, ὑπὸ Ἀετίου τοῦ προστάτου τῆς εἰρήσεως ταύτης ἔχευρεθὲν, δες Ἑγραψέ που τῶν ἐντοῦ ἐπιστολῶν, λέγων τὰ ἀνόμοια κατὰ τὴν φύσιν ἀνομοίων προφίρεσθαι· καὶ ἀνάπτατιν, τὰ ἀνόμια προφερόμενα ἀνόμοια εἶναι κατὰ τὴν φύσιν. Καὶ εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου τὸν Ἀπόστολον ἐπεπάστατο λέγοντα· *Ἐκεῖ Θεὸς καὶ Πατήρ, ἐξ οὐ τὰ κάρτα καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὐ τὰ κάρτα* (35). Ὅς οὖν ἔχουσιν αἱ φωναὶ πρὸς ἀλλήλας, αὐτὰς ἔχουσιν, φησι, καὶ αἱ δι' αὐτῶν σημαίνομεναι φύσεις· ἀνόμοιον δὲ τῷ ἐξ οὐ τῷ δι' οὐ· ἀνόμοιος δῆτα καὶ τῷ ὁ Υἱός. Ταύτης τοίνυν τῆς φύσου καὶ ἡ περὶ τὰς προκειμένας λέξεις ἀδολεσχία τῶν ἀνθρώπων παρατηται. "Οθεν τῷ μὲν Θεῷ καὶ Πατέρι, ὅπου τενά κλῆρον ἔκαρτεν, προτέμουσει τῷ, ἐξ οὐ· τῷ δὲ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀφώρισαν τῷ, δι' οὐ· τῷ δὲ ἄγνω Πνεύματι τῷ, ἐν φ· καὶ φασι μηδέποτε τὴν χρήσιν ταύτην τῶν συλλαβῶν ἐπαμείβεσθαι· ἵνα, ὅπερ ἔρηγη, τῷ παραλλαγμένῳ τῆς ἐκφυνήσεως καὶ ἡ τῆς φύσεως παραλλαγὴ συνεκφανῆται (37). Ἀλλὰ γάρ οὐ λελήθασιν ἐν τῇ περὶ τὰς λέξεις λεπτολογίᾳ τὸ ἀσεβεῖ λόγω τὴν ισχὺν διασώζοντες. Τὸ μὲν γάρ, ἐξ οὐ, τὸν δημιουργὸν αἱ τὰς λέξεις λεπτολογίας τὸ δὲ, δι' οὐ, τὸν ὑπουργὸν ἡ τὸ δργανὸν· τὸ δὲ, ἐν φ., τὸν χρόνον δηλοῦν ἡ τὸν τόπον· ἵνα μηδὲν μὲν δργάνου αεμνετερος δημιουργὸς τῶν ὅλων νοῆται, μηδὲν δὲ τῆς ἀπὸ τόπου ἡ χρόνου συνεισφορᾶς εἰς τὰ δυνατεῖν φαίνεται (38) τὸ Πνεῦμα τὸ ἁγιον παρεγένετον.

" I Cor. VIII. 6.

quidem a librariis positum videtur nimio grammaticis studio. Vulgatae lectioni favent plurima Basili loca prorsus similia. Habet unus ex Regii codicibus δόντες, Colbertinus δόντας. Porro Erasmus sic interpretatur: *Jam igitur nobis quam fieri potest brevisim dicendum est. Posset etiam hic afferri sensus: Orationem ratum quoddam, quantum fieri potest, et exploratum principium ponentibus. Sed accuratior videtur interpretandi ratio, quam adhibimus. Cum statuisse Basilius orationem altius reperire, breviter dicturum se monet, quantum brevitatis eam ejusmodi proposito conciliari potest.*

(34) *Ἄρομπολας.* Sic veteri codices. Editi ἀνδροίσι.

(35) *Tὰ κάρτα.* Addunt editiones Basileenses secunda et Paris. Πνεῦμα δύον, ἐν φ τὰ κάρτα. *Et nūs Spiritus sanctus in quo omnia.* Sed hæc neque in prima editione Basileensi, neque in Regiiis quatuor codicibus, neque in Colbertino leguntur.

PATROL. GR. XXXII.

4. Exilis illa istorum hominum de syllabis ac dictionibus observatio non simplex est, quemadmodum alicui videri possit, neque ad mediocre malum tendit, sed profundum habet atque obiectum aduersus pietatem consilium. Contendunt enim ostendere dissimilem esse prolationem Patris, et Filii, et Spiritus sancti, tanquam inde facilem habituri ipsius etiam secundum naturam dissimilitudinis probationem. Habent enim isti vetus quoddam commentum, ab Aetio bujus haereseos principe inventum, qui in epistolis suis alicubi scripsit ea quæ secundum naturam dissimilia sunt, dissimiliter proferri: ac vice versa, quæ dissimiliter proferuntur, esse dissimilia secundum naturam. Atque ad hujus dicti confirmationem traxit Apostolum dicente, *Unus Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia* ¹⁰. Quemadmodum igitur voces se habent inter se; ita, inquit, se habebunt et naturæ, quæ per ipsas significantur: sed inter se discrepant per quem et ex quo: dissimilis igitur Patri Filius. Ex hoc itaque morbo et istorum circa præpositiones nugacitas dependet. Unde Deo quidem et Patri tanquam eximiam quamdam portionem attribuunt illud, ex quo; Filio vero et Deo assignarunt illud, per quem; Spiritui autem sancto, illud, in quo; negantque hunc syllabarum usum usquam inverti, ut, quemadmodum dixi, ex discrepantia prolationis simul appareat et naturæ disereantia. Atqui non obscurum est, eos, dum de syllabis subtiliter nvgantur, impiaæ doctrinæ vim ac robur astruere. Siquidem his syllabis, ex quo, conditorem volunt significari; rursus his, per quem, instrumentum aut instrumentum; his denique, in quo, tempus aut locum declarari, ut is qui condidit universa, intelligatur nihil honorabilior instrumento: Spiritus autem sanctus nihilo plus, quam locus aut tempus, ad res condendas attulisse videatur.

D (36) *Ἄρα καὶ τῷ. Reg. tertius ἄρα καὶ τῷ τῷ.*

(37) *Συρεκχαληται.* Duo antiqui codices συνεμφανῆται.

(38) *Φάγηται.* Unus cod. ms. φανῆται. Sic autem reddit hunc locum Erasmus: *Spiritus sanctus nihilo plus ad res condendas momenti attulisse videatur, nisi quod tempus aut locum præbuerit rebus conditis.* At non tantum honoris Spiritui sancto habebant impia haeretici, ut ab eo tempus et locum creata dicerent; sed eum comparabant cum loco et tempore, ut Filium cum instrumento: ac ei appellationem loci imponebant, ut ait Basilus cap. 4; cuius cavillationis ansam videntur arripiisse ex usitata apud scriptores ecclesiasticos sententia, qui Spiritum sanctum dicere solent plenitudinem honoris Dei esse, ut ait Didymus lib. i *De Spiritu sancto*, ac in eo *cuncta Dei dona consistere.* Ipse Basilus probat, cap. 26 hujus libri, Spiritum sanctum esse velut locum eorum qui sanctissantur.

3.

CAPUT III.

E mundana philosophia natam esse de syllabis sophisticam disputationem.

5. Induxit porro ipsos in hunc errorem exterorum quoque scriptorum observatio, qui voces, *ex quo et per quem*, rebus natura separatis attribuerunt. Siquidem illi putant his vocibus, *ex quo*, significari inmaterialia; his vero, *per quem*, instrumentum designari, 5 aut prorsus ministerium. Vel potius (quid enim vetat, tota illorum doctrina repetita, paucis arguere, et quam isti homines dicant a vero dissidentia et quam ipsi non constent sibi?) qui inani philosophiae dederunt operam, dum multis fariam exponunt causae naturam, eamque in propria significata dividunt, alias aiunt esse causas principales, alias cooperantes, aut concusales, alias autem hanc rationem habere ut sine iis nihil efficiatur. Atque harum cuique peculiarem etiam attribuunt appellationem, ita ut aliter opifex, aliter instrumentum significetur. Nam opifici congruere existimant illud, *a quo*; aiunt enim proprie dici, a fabro factum fuisse scannum: at instrumento convenire illud, *per quem*; dicunt enim, per securim et terebellum et reliqua. Similiter hanc particulam, *ex quo*, illi faciunt propriam materialia; siquidem e materia sit opificium. Porro particulam, *juxta quod*, putant significare conceptum animo, vel extrinsecus objectum artifici exemplar. Vel enim prius cogitatione sibi depingit id quod facere destinat, et sic quod animo concepit, ad opus perducit: vel ad exemplar jam editum respiciens, ad illius similitudinem operationem dirigit. Hanc autem particulam, *propter quod*, volunt competere fini; scannum enim esse factum ad usum hominum. Denique his verbis, *in quo*, tempus aut locum indicari. Quando enim factum est? in tali tempore. Ubi factum est? in tali loco. Haec autem tametsi nihil conferunt ad id quod sit, tamen absque his nihil potest fieri. Operantibus enim et loco et tempore opus est. Has observationes ex inanibus disciplinis ac vana deceptione desumptas cum isti didicerint atque admirari sint, eas etiam ad simplicem et arte omni carentem Spiritus doctrinam transferunt, ut et Deum Verbum diminuant, et Spiritum sanctum rejiciant: qui quidem vocem instrumentis inanimis aut servili ac prorsus humili ministerio a profanis scriptoribus assignatam, loquor de dictione, *per quem*, ad Dominum universorum non veriti sunt transserre; nec pudet Christianos serrae aut mallei vocabulum universae creaturae Conditori attribuere.

(39) Οτι ἐξ τῆς δέσμωσεν. Huc transferre coacti sumus hunc titulum a librariis infra ante hac verba, οἱ περὶ τὴν ματαίαν, vitiōse prorsus, ut patet ex parenthesi, quam adjicimus, appositum. Ibidem Reg. tertius συλλαβῶν θεολογία.

(40) Ἐκτίνους αὐτούς. Sic libri veteres. Editi autōnōmōtēs tēxēnōtēs.

(41) Ἐκάχειν. Non male in uno ex Regiis ὑπέχειν. Paulo post articulus ex mss. codd. additus

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

"Οτι ἐξ τῆς δέσμωσεν (39) σοφίας ή περὶ τῶν συλλαβῶν τεχνολογία.

5. Υπηγάγετο μέντοι αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀπάτην ταύτην καὶ ή τῶν ἔξωθεν παρατήρησις, οἱ τὸ, ἐξ οὐ, καὶ τὸ, δι' οὐ, κεχωρισμένοις κατὰ τὴν φύσιν τρόπυμα: προσδιένειμαν. Ἐκεῖνοι γάρ οἰονται τὸ μὲν ἐξ οὐ τὴν ὄλην δηλοῦν, τὸ δὲ δι' οὐ τὸ δργανὸν παριστῆν, ή δὲ τὴν ὑπουργίαν. Μέλλον δὲ (τὶ γάρ κωλύει, πάντα τὸν ἐκείνων λόγον ἀναλαβόντας, τὸ τε πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀσυνάρτητον καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους αὐτοὺς (40) ἀσύμφωνον τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐν βραχεῖ διελέγειται;) οἱ περὶ τὴν ματαίαν φιλοσοφίαν ἐσχατότες, τοῦ αἰτίου τὴν φύσιν πολλαχῶς ἐξηγούμενοι, καὶ τοῦτο εἰς τὰ οἰκεῖα σημανόμενα διαιροῦντες, τὰ μὲν προκαταρκτικά λέγουσι τῶν σιτίων εἶναι, τὰ δὲ συνεργά ή συναρτίσια, τὰ δὲ τῶν ὕπου σύνεντες λόγον ἐπέχειν (41). Ἐκάστη μέντοι τούτων ἰδιάζουσαν καὶ τὴν ἀκρόνησιν ἀφορίζουσιν· ὅστε ἀλλως τὸν ἀγοριούργην σημανόντας, καὶ τὸ δργανὸν ἀλλως. Τῷ μὲν γάρ δημιούργῳ πρέπειν οἰονται τὸ ὑψὸν οὐ· κυρίως γάρ φασι λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ τέκτονος γεγενῆσθαι τὸ βάθρον· τῷ δὲ δηργάνῳ τὸ δι' οὐ· διὰ γάρ σκεπάρνου φασι, καὶ τερέτρου· καὶ τῶν λοιπῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐξ οὐ τῆς ὄλης ἴδιον τίθενται ἐκείνοις· ἐκ ξύλου γάρ εἶναι τὸ δημιούργημα· τὸ δὲ καθ' ὅ τὸ ἐνθύμιον δηλοῦν, ή τὸ ἐκκείμενον ὑπόδειγμα τῷ τεχνίτῃ. Ή γάρ προαναζωγραφήσας τῇ διανοίᾳ (42) τὸ κατασκεύασμα, οὐτως εἰς ἔργον τὴν φαντασίαν ἡγαγε· ή πρὸς ἥδη ἐκκείμενον παράδειγμα ἀποδέπτων, καθ' ὅμοιώσιν ἐκείνου τὴν ἐνέργειαν (43) κατευθύνει. Τὸ δὲ δι' ὅ τῷ τέλει προσήκειν βούλονται· διὰ γάρ τὴν χρῆσιν τὴν τῶν ἀνθρώπων γεγονέναι τὸ βάθρον· τὸ δὲ ἐν φ τὸν χρόνον παριστᾶν ή τὸν τόπον. Πότε γάρ γέγονεν; Ἐν τῷδε τῷ χρόνῳ. Καὶ ποῦ; Ἐν τῷδε τῷ τόπῳ. Ταῦτα δὲ εἰ, καὶ μηδὲν τῷ γινομένῳ συμβάλλεται, ἀλλ' οὐκ οὐκέτι τούτων δυνατόν τι γενέσθαι. Χρεία γάρ καὶ τόπου καὶ χρόνου τοῖς ἐνεργοῦσι. Ταῦτα μαθόντες καὶ θαυμάσαντες (44) οὗτοι τὰ ἐξ τῆς ματαίστητος καὶ κενῆς ἀπάτης παρατηρήματα, καὶ ἐπὶ τὴν ἀπλῆν καὶ ἀτεχνολόγητον τοῦ Πνεύματος διδασκαλίαν μεταχωμίζουσιν, εἰς ἐλάττωσιν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀθέτησιν δὲ τοῦ ἀγίου (45) Πνεύματος· οἵ γε τὴν ἐπὶ ἀψύχων ὁργάνων, ή τῆς ὑποχειρίου καὶ ταπεινῆς παντελῶς ὑπηρεσίας φωνὴν ἀφωρισμένην παρὰ τῶν ἔξωθεν, τὴν δὲ οὐλέγω, ταύτην ἐπὶ τὸν Δεσπότην τῶν δὲτων οὐκ δικαιησαν μεταθεῖναι, καὶ οὐκ αἰσχύνονται οἱ Χριστιανοὶ πρίονος ή σφύρας τῷ δημιουργῷ τῆς κτίσεως φωνὴν ἀφορίζοντες.

ante τέκτονος.

(42) Τὴν διατολὴν. Duo codices mss. ἐν τῇ διανοίᾳ.

(43) Ἐρέργειαν. Sic codices mss. aex. Editi ἐργαστησαν.

(44) Καὶ θαυμαστατες. Haec desunt in nonnullis codicibus mss. Paulo post editi τὴν τοῦ Πνεύματος, sed primus articulus non inveniuntur in mss. codd.

(45) Τοῦ ἀγίου. Duo antiqui codices τοῦ Θεοῦ. Duo alii τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

*Οτι δικαραπισμητος της Γραφης των συλλαβων τούτων η χρήσις.

6. Ήμεις δὲ κεχρήσθαι μὲν πολλαχοῦ ταῖς φωναῖς τούταις καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον διμολογοῦμεν· εὐ μὴν τὴν γε τοῦ Πνεύματος ἐλευθερίαν δουλεύειν πάντων φαμὲν τῇ σμικροπρεπείᾳ τῶν ἔξωθεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀεὶ προστυγχάνον, οἰκείως ταῖς χρείαις ὑπαλλάξτειν τὰς ἐκφωνήσεις. Οὐ γάρ πάντας τὸ, εἰς οὖν, τὴν ὄνταν σημαίνει, καθὼς ἔχεινοις δοκεῖ· ἀλλὰ συνηθέστερον τῇ Γραφῇ ἐπὶ τῆς ἀνωτάτων αἵτιας τὴν φωνὴν ταύτην παραλαμβάνειν. Ός ἐπὶ τοῦ, Εἰς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ πάλιν· Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Κέχρηται μέντοι καὶ ὁ τῆς ἀληθείας ἵγρος τῇ λέξει ταῦτη καὶ ἐπὶ τῆς ὄντος πολλάκις, ὡς ἔταν λέγη· Ποιήσεις τὴν κιβωτὸν ἐκ ξύλων ἀσητήστω· καὶ, Ποιήσεις τὴν λυχνίαν ἐκ χρυσοῦν καθηροῦ· καὶ, Ὁ πρώτος ἀνθρώπος ἐκ γῆς χούκεις· καὶ, Ἐκ πηλοῦ διδοῦτοισι σὺν ὧδε καὶ ἔχω. Ἀλλ’ εἴτοι, ήνα, ὡς ἔφαμεν (46), τῆς φύσεως τὸ διάφορον παραστῆσαι, τῷ Πατρὶ μόνῳ προστήκειν τὴν λέξιν τούτην ἐνομοθέτησαν· τὰς μὲν ἀσχάς τῆς παρατηρήσεως λαβόντες παρὰ τῶν ἔξωθεν, τὸν πάντα δὲ ἔχεινοις δι’ ἀκριβείας δουλεύσαντες· ἀλλὰ τῷ μὲν γίγη, κατὰ τὴν ἐκείνων νομοθεσίαν, τὴν τοῦ ὀργάνου προστηγορίαν ἐπέθηκαν, τῷ δὲ Πνεύματι τὴν τοῦ τέλους· Ἐν Πνεύματι γάρ λέγουσι· καὶ διὰ γίγου λέγουσι· τῷ δὲ Θεῷ τὴν ἐξ οὗ (47), οὐκέτι ἐνταῦθα κατακαλούσθουντες τοὺς ἀλλοτρίους, ἀλλ’ ἐπὶ τὰς ἀποστολικὰς, ὃς φασι, μεταβαίνοντες χρήσεις, καθὼς εἰρηται· Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἔστε ἐν Χριστῷ Ὑγεοῦ· καὶ, Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τί οὖν ἐκ τῆς τεχνολογίας ταύτης τὸ συναγόμενον; Ἀλλὰ φύσις αἵτιοι, καὶ ἀλλη ὀργάνου, καὶ ἀλλη τόπου· ἀλλοτρίος δρᾶ (48) κατὰ τὴν φύσιν δὲ γίγης· τῷ Πατρὶ, ἐπειδὴ καὶ τὸ δργανον τῷ τεχνίτῃ· ἀλλοτρίοις δὲ καὶ τὸ Πνεύμα, καθότους κεχώρισται τόπος, ἢ χρόνος, τῆς τῶν ὀργάνων φύσεως, ἢ τῆς τῶν μεταχειρίζομένων αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

*Οτι καὶ ἐπὶ Πατρὸς λέγεται τὸ « δι’ οὗ » καὶ ἐπὶ γίγου τὸ « ἐξ οὗ », καὶ ἐπὶ Πνεύματος.

7. Τὰ μὲν δὴ (49) ἐκείνων τοιαῦτα· ἡμεῖς δὲ δεῖξομεν τὸ προεθέμεθα, διτὶ οὔτε δὲ Πατήρ, τὸ ἐξ οὗ λαβῶν, τῷ γίγη προσέρχειν τὸ δι’ οὗ, οὔτε δὲ γίγης πάλιν τὸ Πνεύμα τὸ διγιον, κατὰ τὴν τούτων νομοθεσίαν εἰς τὴν τοῦ ἐξ οὗ, ἢ τὴν δι’ οὗ κοινωνίαν

⁴⁶ I Cor. viii, 6. ⁴⁷ I Cor. xi, 12. ⁴⁸ Gen. vi, 14.
6. ⁴⁹ I Cor. i, 30. ⁵⁰ I Cor. xi, 12.

(46) Ος ἔφαμεν. Unus codex ὡς ἔφημεν.

(47) Τῷ δὲ Θεῷ τὴν ἐξ οὗ. S. Ambrosius qui plurimia ex Basilio in suis *De Spiritu sancto* libros translatis, minus cognoscere videtur hoc loco Basilius sententiam accepisse. Nam observat Basilius Pneumatomachos, dum omnia ex Deo tanquam ex causa efficienti esse dicunt, discere a principiis philosophorum, qui illud, *ex quo*, materiae proprium attribuunt quia, e materia fit opificium. Contra Ambrosius de Pneumatomachis loquens: *Illi volunt, inquit lib. II, cap. 9, ex Deo tanquam ex natura Dei esse materiam, ut si dicas ex ligno arcem esse fa-*

Harum syllabarum usum tine discrimine in Scriptura adhiberi.

6. Nos porro frequenter his uti vocibus etiam veritatis sermonem consitetur, haud tamen Spiritus libertatem humilibus et abjectis exterorum disciplinis ullo modo servire dicimus: verum habita ratione ejus quod subinde occurrit, enuntiationes congruenter usui convenienterque immutari. Neque enim illud, *ex quo*, prorsus significat materialm, quemadmodum illi putant: sed est Scripturæ familiarius hanc vocem ad supremam causam adhibere. Exempli causa in hoc loco, *Unus* **6** *Deus*, *ex quo omnia*⁵¹. Ac rursum: *Omnia autem ex Deo*⁵². Utitur tamen veritatis sermo hac ipsa distinctione etiam saxe de materia, veluti cum ait: *Facies arcum e lignis imputrescibilibus*⁵³; et: *Facies candelabrum ex auro puro*⁵⁴; et: *Primus homo e terra terrenus*⁵⁵; et: *E luto compositus es tu aequus atque ego*⁵⁶. At isti, ut naturæ, quemadmodum diximus, diversitatem constituant, definierunt hanc vocem soli Patri congruere. Ac principia quidem observationis acceperunt ab externis scriptoribus, non tamen his in omnibus accurate inserviunt: sed Filio quidem, secundum præscriptionem illorum, instrumenti vocabulum imposuerunt, Spiritui vero sancto, loci. Aiunt enim, *in Spiritu*: et aiunt, *per Filium*. At *Deo* vocem, *ex quo*, attribuerunt, non amplius hic alienos sequentes, sed ad apostolicos, ut ipsi dicunt, usus transeuntes; secundum quod dictum est: *Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu*⁵⁷; et: *Omnia autem ex Deo*⁵⁸. Quid igitur est, quod ex hac argutia conficitur? Alia natura causæ, alia instrumenti, alia loci · alienus ergo secundum naturam Filius a Patre, si quidem et instrumentum ab opifice; alienus etiam et Spiritus sanctus, quandoquidem separatur locus aut tempus ab instrumentorum aut eorum qui instrumentis utuntur natura.

CAPUT V.

Et de Patre dici, et per quem, et de Filio, et ex quo, et de Spiritu sancto.

7. Ad hunc quidem modum se habent, quæ ab istis asseruntur: nos autem demonstrabimus quod propositum, nec Patrem sibi sumentem has voces *ex quo*, ad Filium projecisse has, *per quem*, neque rursus a Filio, sicut isti præscribunt, non recepi

⁵¹ Exod. xxv, 31. ⁵² I Cor. xv, 47. ⁵³ Job xxxiii,

ctam, ex lapide statuam: ita ex Deo materiam processisse.

(48) Ἀλλοτριος δρᾶ. Hec S. Ambrosius legit cum interrogationali nota. Sic enim interpretatur lib. II *De Spiritu sancto*, cap. 9: *Nunquid ergo alienus secundum naturam Filius a Patre, qui et alienum instrumentum ab operatore proprio vel auctore? aut nunquid alienus Filius a Spiritu, quia ab instrumenti genere aut loco separatur aut tempus?*

(49) Τὰ μέν δὲ, etc. Paulus post legitur in editis τὸ δὲ οὐ προσέρχειν τῷ γίγη. Libri veteres ut in contextu,

Spiritum sanctum in consortium barum vocum, *ex quo, aut, per quem, quod tamen nova istorum distributio definit.* Unus Deus et Pater, *ex quo omnia : et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*¹⁹. Non sunt hæc voces legem ferentis, sed hypostases distinguentis. Non enim ut naturæ induceret diversitatem, sed ut inconfusam Patris et Filii notionem exhiberet, ita locutus Apostolus. Nam quod hæc voces inter se contrariae non sint, neque velut in prælio separatae adversus hostilem aciem, ad bellum inter se gerendum excitant naturas ad quas accesserint, inde liquet. Collegit ambas in una et eadem persona heatus **7** Apostolus dicens : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipsum omnia*²⁰. Quod autem hæc ad Dominum referat, quis fatebitur, qui vel tenuiter inspiciat mentem orationis. Cum enim Apostolus prius ex Isaïæ prophetia posulisset illud : *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* subjecit : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipsum sunt omnia*²¹. Quæ certe de Deo Verbo universorum conditore dicta esse a propheta, ex iis quæ præcedunt, discas licebit. *Quis mensu est manu aquam, et cælum palmo, et totam terram pugno?* *Quis statuit montes in libra, et colles in statera?* *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius illi fuit?*²² Nam hæc dictio, quis, hic non prorsus id quod haberi nequit, significat, sed quod est rārum : velut in hoc : *Quis insurget mihi adversus perverse agentes?*²³ Et : *Quis est homo qui vult vitam?*²⁴ Et : *Quis ascenderet in montem Domini?*²⁵ Similiter et hoc loco dictum : *Quis est qui cognovit sensum Domini, et consiliarii illius particeps fuit?*²⁶ Pater enim diligit Filium, et omnia ostendit illi²⁷. Hic est qui continet terram, eamque pugno complexus est ; qui cuncta digessit in ordinem, eaque ornavit ; qui et montes æqualiter libravit, et aquis terminos præscripsit, et omnibus quæ in mundo sunt, suum designavit ordinem : qui totum cœlum modica totius suæ potestatis particula comprehendit : quam sermo propheticus figurate palnum appellavit. Unde congruenter Apostolus adjecit : *Ex*

¹⁹ I Cor. viii, 6. ²⁰ Rom. xi, 36. ²¹ ibid. 34, 36 ; Isa. xl, 13. ²² Isa. xl, 12, 13. ²³ Psal. xciii, 16. ²⁴ Psal. xxviii, 13. ²⁵ Psal. xxi, 3. ²⁶ Isa. xl, 13. ²⁷ Joan. v, 20.

(50) *H καινὴ.* Duo codices mss. et alias prima manu habent *ἡ κενὴ*.

(51) *Εἰς Θεός.* Totus hic locus sic legitur in Regio quarto : *Εἰς Θεός δὲ Πατήρ, ἐξ οὐ τὰ πάντα, καὶ οἵτις δὲ αὐτοῦ· καὶ εἰς Κύριος..... καὶ τημέτις εἰς αὐτὸν.*

(52) *Συνήταξεν.* Addunt editi γὰρ καὶ, sed hæc vocula absunt ab antiquis codicibus. Erasmus carpit Combeßiū, quod ἀμφοτέρας interpretatur *ambas*, ac reddendum esse contendit *utrasque tres ipsas*. Venia non careret observatio Combeßiū, si illud, εἰς αὐτὸν, idem esset ac *in ipso*. Tunc enim inerito diceretur Basilius tres illas loquendi rationes, *ex quo, per quem, et in quo*, de quibus eum inter et Pneumatonachos erat controversia, ex Paulo collegisse. At illud, εἰς αὐτὸν, *in ipsum*, sive *ad ipsum*, non erat materia cavillationum ab hereticis inventarum. Unde miror S. Ambrosium sic inter-

Α οὐ παραδέχεται : ὅπερ ἡ καινὴ (50) τούτων κληροδοσία διώρισεν. *Εἰς Θεός* (51) καὶ *Πατήρ*, ἐξ οὐ τὰ πάντα· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα. Αὗται οὖς εἰσι νομοθέτουντος φωναῖ, ἀλλὰ διευχρινούμενον τὰς ὑποστάσεις. Ήδη γὰρ ἵνα τὸ ἀλλητριόν τῆς φύσεως εἰσαγάγῃ, ἀλλ' ἴντι ἀσύγχυτον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὴν ἔννοιαν παραστήσῃ, οὗτον προήνεγκεν ὁ Ἀπόστολος. Ἐπειδὴ διτὶ γε αἱ φωναὶ ἀλλήλαις οὐκ ἀντιτάσσονται, οὐδὲ ὕσπερ ἐν πολέμῳ πρὸς ἄντιπαλον τάξιν ἀποκριθεῖσαι συνεκπολεμοῦσι τὰς φύσεις αἵς προσεχώρησαν, ἐκείνεν δῆλον. Συνήγαγεν (52) ἀμφοτέρας ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου διαμάρτυρος Παῦλος εἰπών· "Οτις ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Τοῦτο δὲ προδήλως εἰς τὸν Κύριον φέρειν πᾶς τις ἀν εἶποι δὲ καὶ μικρὸν τῷ βουλήματι τῆς λέξεως ἐπιστήσας. Προτάξας γὰρ δὲ Ἀπόστολος ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐου τὸ, *Τίς ἔτηρον Κυρίου;* καὶ τίς σύμβουλος αὐτοῦ δηνέτετο ; ἐπήγαγεν· "Οτις ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. "Απερ δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ δημιουργοῦ πάσης κτίσεως εἰρηται τῷ προφήτῃ, ἐκ τῶν κατόπιν (53) ἀν μάθος· *Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὄντωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ,* καὶ πᾶσαν τὴν ὥραν δρακι; *Τίς διστησε τὰ δρη ἐν σταθμῷ καὶ τὰς ράπας ἐν ζητῷ;* *Τίς ἔτηρον Κυρίου,* καὶ τίς σύμβουλος αὐτοῦ δηνέτετο ; Τὸ γὰρ, τίς ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἀπορον παντελῶς, ἀλλὰ τὸ σπάνιον δηλοῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ· *Τίς ἀραστήσεται μοι ἐπὶ πονηρούμενούς* (54) ; καὶ, *Τίς ἐστι τὸ θρωπάκος ὁ θέλων ζωήν;* καὶ, *Τίς ἀραδήσεται εἰς τὸ δρος τοῦ Κυρίου;* Οὐτώ δὴ οὖν καὶ ἐνταῦθος ἔστι, *Τίς διεδώ τὸν Κυρίου,* καὶ τῆς βουλῆς αὐτοῦ κοινωνός ; Ο γὰρ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δελεκυνούσι αὐτῷ. Οὐτός ἔστιν δὲ συνέχων τὴν γῆν, καὶ περιβεδραγμένος αὐτῆς· δὲ εἰς τάξιν πάντα καὶ διακόσμησιν ἀγαγὼν· δὲ καὶ δρεσιν Ιερόφοπταν, καὶ ὄντας μέτρα, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ τὴν οἰκείαν τάξιν ἀποκληρώσας (55) · δὲ τὸν οὐρανὸν ὅλον μικρῷ μέρει τῆς ὅλης ἐκατοῦ δυνάμεως περιέχων, ἥν σπιθαμὴν τροπικῶς δὲ προφητικῶς ὑνδμάσει λόγος· "Οθεν οἰκείως ἐπήγαγεν ὁ Ἀπόστολος τὸ, *Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα.* Ἔ-

D pretari : *Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia*, lib. II *De Spiritu sancto*, cap. 9 ; cum præsertim sanctus doctor illud εἰς αὐτὸν sic explicet, quasi idem valeat ac omnia in eum intuentur. Eius verba mox referam.

(53) *Ἐκ τῶν κατόπιν.* Erasmus : *ex his que subiiciuntur ; sed, ut sçpē alias, ita hic quoque designantur hac voce, que retro sive superius dicta sunt, ut observat Combeßiū. Mox τὸ πρæpositον addita ex duobus libris veteribus.*

(54) *Πονηρούμενούς.* Codices quinque πονηρούμενοις.

(55) *Ἀποκληρώσας.* Sic utraque editio; atque hanc lectionem, ut aptiorem et significatiorem retinuimus, quamvis quinque codices mss. habeant ἀποκληρώσας. Quod etiam prima manu existit in Colbertino, sed postea inducta mutatio.

επού γάρ τοις οὖσιν ἡ αἵτια τοῦ εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γίνεται. Δι' αὐτοῦ τοῖς τέσσαρις ἡ διαμονὴ καὶ ἡ σύστασις· τοῦ κτίσαντος τὰ πάντα, καὶ τὰ πρὸς οὐτηράτων ἐκάστῳ τῶν γενομένων ἐπιμετροῦντος. Διὸ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἐπέστραπται τὰ εὑμαντά, ἀσχέτῳ⁽⁵⁶⁾ τινὶ πόθῳ καὶ ἀδρήτῳ στοργῇ τρὸς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ζωῆς καὶ χορηγῶν ἀποβλέψητα, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Οἱ ὄρθιαι μοι πάτεται εἰς σὲ ἐλπίζουσι· καὶ πάλιν· Πάτεται πρὸς σὲ προσδοκῶσι· καὶ, Ἀροτρεῖς σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἔμπιστλᾶς πᾶν τῶν εὐδοκίας.

8. Εἰ δὲ πρὸς ταύτην ἡμῶν τὴν ἐκδοχὴν ἐνίστανται, τὶς αὐτοὺς ἔξαιρήσεται λόγος τοῦ μὴ οὐχὶ φανερῶς ἐντοῖς περιπίπτειν; Εἰ γάρ μὴ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀνώνυμοι τὰς τρεῖς εἰρῆσθαι φωνάς, τὴν τε ἁξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν⁽⁵⁷⁾, ἀνάγκη πᾶσα προσωικεῖον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐκ δὲ τούτου προβῆμα; αὐτοὺς διαπεσεῖται τὸ παρατήρημα. Εὔρισκεται γάρ οὐ μόνον τὸ ἁξ οὐδὲ, ἀλλὰ καὶ τὸ δι' οὐδὲ, τῷ Πατρὶ προστήμενον. Ὁπερ εἰ μὲν οὐδὲν ταπεινὸν ἐμφένει, τὶ δηποτε ὡς ὑποδεέστερον ἀφορίζουσι τῷ Υἱῷ; εἰ δὲ πάντως ἐστὶ διακονίας δηλωτικὸν, ἀπεκρινάσθωσαν ἡμῖν· Ὁ Θεὸς τῆς δόξης καὶ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ τίνος ἐστὸν ἀρχοντος ὑπηρέτης; Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὐτας ὑφ' ἐαυτῶν περιτέρεπονται, τῷ δὲ ἐκατέρωθεν τὸ Ισχυρὸν φυλαχθῆσται. Εάν τε γάρ νικήσῃ περὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸν λόγον, εὐρεθῆσται τὸ ἁξ οὐ τῷ Υἱῷ προσαρμόδον· ἐάν τέ τις φιλονεικῇ⁽⁵⁸⁾ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τοῦ προφήτου τὴν λέξιν, πάλιν τὴν δι' οὐ φωνῆν τῷ Θεῷ πρέπειν δύοτε, καὶ τὴν ἵσην ἔξει ἀξίαν ἐκατέρα, τῷ μὲν τὸν λόγον ἐπὶ Θεοῦ παρειλήφθαι. Καὶ οὗτως τοῦ κάκινος ὅδετιμος ἀλλήλαις ἀναφανήσονται, ἐφ' ἣν προσώπου καὶ τοῦ αὐτοῦ τεταγμέναι. Ἄλλ' ἐπὶ τῷ προσώπουν ἐπανέλθωμεν.

9. Γράφων δὲ Ἀπόστολος πρὸς Ἐφεσίους, φησίν· Ἀληθεύοτες δὲ ἐν ἀράτῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, δις ἐστιν ἡ κεφαλὴ Χριστὸς, ἁξ οὐ τὸ σῶμα συντραμολογούμενον καὶ συμβιάζομενον διὰ πάσης τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἀντίτρητας ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστουν μέρους.⁽⁵⁹⁾ Τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται. Καὶ πάλιν τὸν τῇ πρὸς Κολασσαῖς πρὸς τοὺς οὓς ἔχοντας τοῦ Μονογενοῦς τὴν γνῶσιν εἰρηται, ὅτι Ὁ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, τουτέστοι τὸν Χριστὸν, ἁξ οὐ πᾶν τὸ

A ipso, et per ipsum, et in ipsum omnia ⁵⁶. Ex hoc siquidem iis quæ sunt, causa ut sint manat, juxta voluntatem Dei et Patris. Per ipsum perseverant ac consistunt omnia; universorum conditore unicuique rei creatæ ea etiam quæ ad sui conservationem necessaria sunt dimetiente. Quapropter sane etiam universa sebe ad illum convertunt, invincibili atque insedabili quodam desiderio, et arcano affectu ad auctorem et largitoremvitæ respicientia, juxta illud quod scriptum est: Oculi omnium in te sperant ⁵⁷; et rursum: Omnia a te exspectant ⁵⁸; et: Aperis tu manum tuam, et implet omne animal benedictione ⁵⁹.

B 8. Quod si adversus hanc nostram expositionem instabunt, quæ illos ratio liberabit, quoniam in se ipsos incurvant? Etenim si concessuri non sunt de Domino dictas esse has tres voces, ex ipso, et per ipsum, et in ipsum: omnino necessum est, ut Deo et Patri proprie tribuantur. Atque hinc palam conciderit illorum observatio. Reperitur enim non modo, ex quo, sed etiam, per quem, accommodari ad Patrem. Quæ vox si nihil præ se fert humile, quam tandem ob causam eam velut inferioris dignitatis assignant Filio? Quod si omnino declarat ministerium, respondeant nobis: Deus gloria et Pater Christi, cuius principis est minister? Igitur isti quidem **8** ad hunc modum a seipsis undique subvertuntur, nobis autem utrinque quod firmum est servabitur. Etenim sive de Filio evicerit dictum esse quod recitavimus, comperietur hæc particula, ex quo, Filio convenire: sive quis contendat prophetæ verba ad Deum esse referenda, rursus concedet vocem hanc, per quem, Deo congruere; et utraque vox parem dignitatem obtinebit, eo quod pari ratione de Deo usurpetur. Atque juxta modum utrumque, perspicuum erit has particulas parem inter se habere dignitatem, quod de una eademque persona usurpatæ sint. Sed ad propositum revertamur.

D 9. Apostolus scribens Ephesiis, ait: Veritatem autem loquentes in charitate, crescamus in ipsum per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus dum compingitur et connectitur, per omnem juncturam subministracionis, secundum operationem in mensura antescrivensque partis incrementum corporis facit ⁶⁰. Et rursus in Epistola ad Colossenses, ad eos qui non habebant Unigeniti notitiam dictum est: Qui tenet caput, hoc est, Christum, ex quo totum corpus, per juncturas et connexiones submini-

⁵⁶ Rom. xi, 36. ⁵⁷ Psal. cxliv, 13. ⁵⁸ Psal. ciii, 27. ⁵⁹ Psal. cxliv, 16. ⁶⁰ Ephes. iv, 15, 16.

(56) ἀσχέτῳ, etc. Sic reddit hunc locum S. Ambrosius, lib. 11 *De Spiritu sancto*, cap. 9: In ipso, quid est? Quia omnia admirabiliter quodam desiderio et inenarrabili amore auctorem vitæ et ministratorem gratias suæ ac muneras intuentur, secundum quod scriptum est: « Oculi omnium, » etc. In *Commentario in Isaiam* cap. v, p. 477, hæc leguntur: *Unigenitus ipsum bonum, quod appetunt omnia, cuius amor naturali et inenarrabili modo omnium ratione*

utentium animis instillatus.

(57) Καὶ εἰς αὐτὸν. Addunt editi et Reg. secundus τὰ πάντα. Sed hæc prorsus inutilia, nec in quinque aliis codicibus reperiuntur.

(58) Φιλοτεική. Sic editiones Basileenses et antiqui codices. Unus cum editione Paris. φιλοτεική. Aliquanto post veteres aliquot libri Καὶ οὗτοι δέ.

(59) Μέρους. Consentient in hac voce omnes codices mss. Habent tamen editi μέρους.

stratum, augescit augmento Dei ¹¹. Quod enim Christus caput est Ecclesiae, alio loco didicimus, Apostolo dicente: *Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesia* ¹². Et: *E plenitudine ejus accepimus nos omnes* ¹³. Et ipse Dominus: *De meo accipiet, et annuntiabit vobis* ¹⁴. Et in summa, diligenter legenti variis usus videbuntur illius ex quo. Nam et Dominus: *Novi, inquit, virtutem ex me exiisse* ¹⁵. Similiter autem et de Spiritu compluribus locis observavimus illud, ex quo, positum esse. Qui enim, inquit, *seminat in Spiritu, e Spiritu metet vitam aeternam* ¹⁶. Item Joannes: *Ex hoc cognoscimus quod in nobis est, e Spiritu quem nobis donavit* ¹⁷. Et angelus: *Quod enim in ea generatum est, e Spiritu sancto est* ¹⁸. Et Dominus ait: *Quod natum est e Spiritu, Spiritus est* ¹⁹. Atque id quidem ad hunc habet modum.

Διγελος· Τὸν γὰρ ἐτὸν τὴν τερηθὲρ ἐκ Πνεύματος ἐστιν ἀγέλου. Καὶ δοκίμως φησι (61). Τὸν γετερηθὲρ

10. Jam vero demonstrandum est hanc vocem, *per quem*, pariter et de Patre, et de Filio, et de Spiritu sancto in Scripturis usurpari. Ac de Filio sane supervacaneum fuerit proferre testimonia, tum quia hoc notum est, tum quod hoc ipsum ab adversariis astruitur. Nos porro demonstrabimus hanc particulam, *per quem*, etiam de Patre suisce posita. *Fidelis*, inquit, *Deus, per quem vocati estis in consoritum Filii ipsius* ²⁰; et: *Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei* ²¹; et rursum: *Itaque non es iam servus, sed filius, et heres per Deum* ²². Item illud: *Quemadmodum surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris* ²³. Et Isaías: *Vix, inquit, qui profunde facitis consilium, et non per Dominum* ²⁴. Quin et de Spiritu sancto possunt etiam appropi multa hujus vocis testimonia. *Nobis autem, Θ* inquit, *Deus rereleavit per Spiritum* ²⁵. Et alio loco: *Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum* ²⁶; ac rursus: *Alii quidem per Spiritum datus est sermo sapientie* ²⁷.

11. Eadem vero et de syllaba, *in*, dicere possumus, quod etiam hanc de Deo et Patre Scriptura usurparit, velut in Veteri Testamento: *In Deo, inquit, faciamus virtutem* ²⁸; et: *In te cantatio mea semper* ²⁹; et rursus: *In nomine tuo exultabo* ³⁰; et apud Paulum: *In Deo, inquit, qui condidit omnia* ³¹; et, *Paulus ac Silvanus et Timatheus Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre* ³²; et, *Si tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei, veniendo ad*

¹¹ Col. ii, 19. ¹² Ephes. i, 22. ¹³ Joan. i, 46. ¹⁴ Joan. iii, 24. ¹⁵ Matth. i, 20. ¹⁶ Joan. iii, 6. ¹⁷ I Cor. i, 9. ¹⁸ II Cor. iv, 1. ¹⁹ Gal. vi, 8. ²⁰ I Cor. xii, 14. ²¹ Psal. lxxviii, 17. ²² Ephes. iii, 9. ²³ Psal. lxxxi, 6. ²⁴ Psal. lxxxviii, 17. ²⁵ Ephes. iii, 9. ²⁶ II Thess. i, 4.

(60) Καὶ, 'Εκ τοῦ, etc. Sic omnes codices mss. Editi vero καὶ δὲ Ιωάννης, 'Εκ τοῦ, etc.

(61) Φησι. Hanc vocem aliddimus ex quatuor codicibus mss. Statim editi Tοῦτο μὲν οὖν, aliter quatuor codices mss., quos secuti sumus. Subinde codices tres δὴ λεχτέον.

(62) 'Εκλήθητε. Regius quartus 'Εκλήθημεν.

(63) Διὰ τοῦ Πνεύματος. Editi addunt αὐτοῦ, sed

σῶμα, διὰ τοῦ ἄφων καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον, αὐξεῖ τὴν αἰδήσιν τοῦ Θεοῦ. 'Οτι γὰρ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπέρωθι μεμαθήκαμεν, ταῦτα Ἀποστόλου λέγοντος· Καὶ αὐτὸς ἔδωκε κεζαλὴν ὑπὲρ πάρτα τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ, 'Εκ τοῦ (60) πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάρτες ἐλάδομερ. Καὶ αὐτὸς δὲ Κύριος, δὲ· 'Εκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Καὶ δῶς τῷ φιλοπόνως ἀναλεγομένῳ πολὺτροποιοι αἱ χρήσεις ἀναφανήσονται τοῦ ἐξ οὗ. Καὶ γὰρ καὶ δὲ Κύριος, 'Εγρωτ, φησι, δύραμετ ἐξελιθίσσαν ἐξ ἐμοῦ. 'Ομοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τετρήκαμεν πολλαχοῦ τὸ ἐξ οὗ κείμενον. 'Ο τράπ σπελχωρ, φησιν, εἰς τὸ Πνεύμα ἐκ τοῦ Πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον· καὶ δὲ Ιωάννης· 'Εκ τούτου τινάκουμεν, δὲ δὲ ἡμῖν Βέστιν, ἐκ τοῦ Πνεύματος οὐ ἡμῖν ἔδωκε· καὶ δὲ Κύριος φησι (61). Τὸν γετερηθὲρ

10. 'Οτι δὲ τὴν δὲ οὐ φωνήν δομοὺς ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος ἡ Γραφὴ παραδέχεται, δὴ δεικτέον. 'Ἐπι μὲν δὴ τοῦ Υἱοῦ παρέκκιν ἀν εἰη μαρτυρίας κομίζειν, διά τε τὸ γνώριμον, καὶ διὰ τὸ παρὰ τῶν ἐναντίων αὐτὸν τοῦτο κατασκευάσεσθαι· ἡμεῖς δὲ δεικνυμεν, δὲτι καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ δὲ δὲ οὐ τέτακται. Πιστός, φησιν, δὲ Θεός, δὲ δὲ έκλιθητε (62) εἰς κοινωνίας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ, Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ· καὶ πάλιν· 'Ωστε οὐκέτι εἰ δοῦλος, ἀλλὰ νιός· εἰ δὲ νιός, καὶ πληρούμοις διὰ Θεοῦ· καὶ τό· 'Ωστερ ἡγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός· καὶ δὲ Ιωάννης, Οὐαὶ, φησιν, οἱ βαθέως βουλὴν ποιῶντες, καὶ οὐ διὰ Κυρίου. Πολλὰς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τῆς φωνῆς ταύτης μαρτυρίας ἔχεστι παραδέσθαι. Ήμίν δὲ, φησιν, δὲ Θεός ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος (63)· καὶ ἐπέρωθι· Τὴν καλὴν παραθήκην φύλακον διὰ Πνεύματος τοῦ ἀγίου· καὶ πάλιν· 'Ω μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας.

11. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ τῆς, ἐτ, συλλαβῆς εἰπεν ἔχομεν, δὲτι καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἡ Γραφὴ παραδέδεκται, ὡς ἐπὶ μὲν Παλαιᾶς, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (64) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (65) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (66) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (67) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (68) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (69) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (70) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (71) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (72) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (73) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (74) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (75) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (76) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (77) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (78) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (79) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (80) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (81) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (82) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (83) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (84) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (85) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (86) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (87) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (88) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (89) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (90) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (91) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (92) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (93) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (94) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (95) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (96) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (97) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (98) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (99) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (100) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (101) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (102) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (103) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (104) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (105) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (106) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (107) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (108) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (109) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (110) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (111) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (112) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (113) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (114) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (115) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (116) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (117) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (118) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (119) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (120) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (121) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (122) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (123) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (124) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (125) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (126) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (127) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (128) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (129) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (130) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (131) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (132) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (133) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (134) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (135) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (136) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (137) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (138) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (139) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (140) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (141) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (142) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (143) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (144) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (145) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (146) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (147) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (148) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (149) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (150) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (151) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (152) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (153) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (154) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (155) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (156) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (157) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (158) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (159) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (160) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (161) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (162) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (163) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (164) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (165) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (166) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (167) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (168) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (169) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (170) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (171) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (172) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (173) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (174) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (175) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (176) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (177) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (178) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (179) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (180) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (181) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (182) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (183) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (184) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (185) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (186) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (187) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (188) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (189) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (190) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (191) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (192) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (193) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (194) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (195) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (196) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (197) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (198) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (199) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (200) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (201) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (202) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (203) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (204) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (205) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (206) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (207) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (208) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (209) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (210) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (211) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (212) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (213) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (214) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (215) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (216) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (217) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (218) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (219) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (220) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (221) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (222) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (223) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (224) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (225) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (226) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (227) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (228) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (229) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (230) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (231) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (232) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (233) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (234) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (235) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (236) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (237) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (238) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (239) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (240) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (241) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (242) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (243) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (244) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (245) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (246) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (247) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (248) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (249) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (250) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (251) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (252) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (253) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (254) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (255) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (256) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (257) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (258) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (259) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (260) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (261) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (262) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (263) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (264) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (265) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (266) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (267) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (268) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (269) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (270) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (271) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (272) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (273) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (274) δύραμετ· καὶ, 'Ερ τῷ Θεῷ, φησι, ποιήσωμεν (275) δύραμετ

Ει δηκοτα ενδωθησομαι έν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν χρός ὑμᾶς· καὶ, Καυχᾶσαι, φησὶν, ἐν θεῷ. Καὶ δια οὐδὲ ἀριθμῆσαις ράδιον. "Εστι δὲ ἡμῖν οὐ πλήθους μαρτυρῶν ἐπίδειξις, ὅλος Ἐλεγχος τοῦ μὴ ὑγιῶς αὐτοῖς (66) τὰς παρατηρήσεις ἔχειν. Τὸ γάρ περ τοῦ Κυρίου ἡ τοῦ ἄγιου Πνεύματος παρειλημμένην τὴν χρήσιν ταύτην ἐπιδεικνύναι ὡς γνώριμον ὑπερβήσομαι. Ἐκεῖνο δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν, διτὶ συνεῖν ἀκροατῇ ἵκανὸς Ἐλεγχος τῶν προταθέντων διὰ τοῦ ἐναντίου. Εἰ γάρ τὸ διάφορον τῆς ἐκφωνήσεως παρτλαγμένην ἔδεικνυ (67) τὴν φύσιν κατὰ τὸν τούτων ἀργον, ἡ τῶν φωνῶν ταῦτης ἀπαρδέλλακτον νῦν τὴν οὐσίαν αὐτοὺς διμολογεῖν δυσωπεῖται.

32. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῆς θεολογίας αἱ γρήσεις τῶν φωνῶν ἐπαλλάσσονται, ὅλος δὲ ἡ διάστασις τῶν ἀλλήλων σημαντήμενα πολλάκις ἀντιμεθίστανται, διτὶ τὸν ἐπέρα τὴν τῆς ἐπέρας σημασίαν ἀντιλαμβάνῃ. Οἶον, Ἐκτησμήπερ ἀνθρώπων διὰ τοῦ Θεοῦ, φησὶν δὲ Ἀδάμ (68), ἵστον λέγων τῷ, ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐπέραθι· "Οσα ἐτετέλατο Μωϋσῆς τῷ Ἰσραὴλ διὰ τοῦ ἀρροτάρματος Κυρίου· καὶ πάλιν· Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ η διασάρχησις αὐτῶν ἔστιν; δὲ Ἰωσὴφ, περὶ τῶν ἐνυπνίων τοῖς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ διαλεγόμενος, σαζῶς καὶ αὐτὸς, ἀντὶ τοῦ ἐν Θεοῦ εἰπεῖν, διὰ τοῦ Θεοῦ εἰρήκε. Καὶ ἀνάπαλιν τῇ ἐξ οὐ προθέσεις ἀντὶ τῆς δι' οὐδὲ τοῦ ἐκέρχεται Παῦλος· ὡς δταν λέγῃ, Γερθμέρος ἐκ γυναικός ἀντὶ τοῦ διὰ γυναικός. Τοῦτο γάρ τημιν ἐπέραθι σαφῶς διεστελλατο, γυναικὶ μὲν προστήσειν λέγων τὸ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς γεγεννῆσθαι, ἀνδρὶ δὲ τὸ διὰ τῆς γυναικός, ἐν οἷς φησὶν, διτὶ· "Νοσερ γυνὴ ἐξ ἀνδρός, οὗτως ἀνήρ διὰ τῆς γυναικός. 'Αλλ' δμως ἐνταῦθα, δμοῦ μὲν τὸ διάφορον τῆς χρήσεως ἐνδεικνύμενος, δμοῦ δὲ καὶ τὸ σφάλμα τικῶν ἐν παραδοσῷ διορθούμενος τῶν οἰομένων πτευχατικῶν εἶναι τοῦ Κυρίου τὸ σῶμα, ἵνα δειξῃ, διτὶ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου φυράματος ἡ θεοφόρος σὰρξ (69) συνεπάγῃ, τὴν ἐμφατικώτεραν (70) φωνὴν προειμένης (τὸ μὲν γάρ διὰ γυναικός παροδικήν ἐμελέτην ἐννοιειν τὴν γενέσεως ὑποράινειν τὸ δὲ ἐκ τῆς γυναικός ἵκανῶς παραδηλοῦν τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως τοῦ τικτομένου πρὸς τὴν γεννήσασαν), οὐχ ἐστιφ που μαχόμενος, ἀλλὰ δεικνύεις, διτὶ ρρόνις ἀλλήλαις ἀντεπιχωριάζουσιν αἱ φωναί. Ὁπότε τοίνυν καὶ ἐφ' ὧν διωρίθη τὸ δι' οὐδὲ τοῦ κυρίως λέγεσθαι, ἐπὶ τῶν αὐτῶν τούτων τὸ ἐξ οὐ μετελήφθη, τίνα λόγου ἀφορίζειν τὰς λέξεις;

⁶⁶⁾ Αὐτοῖς. Σic libri veteres, melius quam editi D Basileensisibus.

αὐτούς. Aliquanto post in quatuor codicibus mss. ξειγότων τῶν προτεθέντων.

(67) Ἐδείκνυται. Non multo post ἡδη τῷ ὅπ' ἀλλήλων in tribus codicibus.

(68) Ὁ Ἄδαμ. Non hoc solum loco Basilius hæc verba Adamo ascribit, sed et lib. II in Euseb., num. 20. In his quas sequuntur nonnulla mutavimus antiquis codicibus freti. Habebant enim editi διὰ προτάρματος τοῦ Κυρίου. Et paulo post διαλεγόμενος φησι· σαφῶς γάρ καὶ αὐτὸς..... κέχρηται. Ως δταν λέγῃ Παῦλος..... ἀνδρὸς γεγεννῆσθαι..... ἡ γυνὴ ἐξ ἀνδρός. Deest etiam φησὶ in editionibus

A τοις¹⁶; et : Gloriaris, inquit, in Deo¹⁷. Et reliqua quæ ne enumerare quidem facile sit. At nobis non est propositum ostentare testimoniorum multitudinem, sed probare observationes ipsorum rectas non esse. Siquidem hanc particulam de Domino ac Spiritu sancto usurpatam esse, tanquam per se notum, demonstrare omittam. Illud tamen necessarium dicendum est, prudenti auditori sufficere illam objectorum confutationem, quæ a contrario ducitur. Nam si prolationis diversitas arguit naturam diversam, quemadmodum isti dicunt: jam vocum identitas vel pudore cogit eos fateri essentialiam in nullo discrepantem.

12. Neque enim solum cum de Deo fit sermo, hærum vocum usus variat; verum etiam ad mutuos invicem significatus sæpen numero transferuntur, quoties altera alterius recipit significationem, veluti. Possedi hominem per Deum¹⁸, inquit Adam, perinde atque si dixisset ex Deo. Et alibi: Quæ praecipit Moyses Israeli per mandatum Domini¹⁹. Et rursus: Nonne per Deum horum manifestatio est²⁰? Joseph de iusomniis cum iis qui in carcere erant, disserens et ipse aperte pro ex Deo dixit per Deum. Et contra, ex quo, pro per quem usurpavit Paulus, velut cum ait: Factus ex muliere²¹, pro per mulierem. Nam id nobis alibi perspicue distinxit. cum ait feminæ convenire, e viro natam esse, viro autem per seminam: Quemadmodum mulier ex viro, ita vir per mulierem²². Sed tamen hic Apostolus, simul ostendens diversum harum vocum usum, simul obiter corrigens quorundam errorem, existimat Domini corpus esse spirituale; ut ostenderet carnem Dei gestatricem ex humana massa concretam fuisse, maluit uti verbo significantiore (nam hæ dictiones, per mulierem, transitoriae generationis suspicionem erant daturæ: at hæ, ex muliere, abunde declarant communionem, quam natura geniti cum genitrice habet), non quod ille secum pugnet, sed ut ostendat has voces facile sibi vicissim cedere. 10 Quando igitur de quibuscumque definitum est proprie dici, per quem, de iisdem citam vox, ex quo, usurpatur; qua ratione sūt, ut ad pietatis calumniam hæ dictiones inter se prorsus separantur?

Ἔτι ἐπὶ συκοφαντίᾳ τῆς εὐσεβείας πάντη ἀλλήλων

(69) Ἡ θεοφόρος σάρξ. Christi caro Deifera vocatur Homil. in psalmum xxxix, et Comment. in caput II Isaiae, ut observat Ducaeus. Addit idem vir doctissimus, Theodoreum graviter olim hallucinatum fuisse in reprehensione anathematismi quinti, ubi ait Christiani a Basilio θεοφόρον ἀνθρώπον, hominem Deiferum, vocatum fuisse in libro De Spiritu sancto et in Explanacione psalmi quinquagesimi. Non enim parum interest inter hominem Deiferum et carnem Deiferam.

(70) Εμφατικώτεραν. Legitur in duobus codicibus Εμφατικώτεραν.

CAPUT VI.

Occurrit iis qui affirmant Filium non esse cum Patre, sed post Patrem; ubi et de gloria aequalitate.

13 Atqui nec ad ignorantiae excusationem confugere possunt, cum tanto artificio tantaque perversitate dicta nostra excipient: qui quidem nobis palam indignantur, quod una cum Patre adimpleamus Unigenito glorificationem, quodque Spiritum sanctum a Filio non separemus. Unde novatores nos appellant, novitatisque architectos et verborum inventores, et quibus non aliis probrosissimis nominibus? Quorum convicia tantum abest ut indigne feram, ut nisi nos ipsorum exitium dolore perpetuoque cruciatu afficeret, propemodum dicerem me etiam ipsis pro maledictis habere gratiam, ut qui mihi concilient beatitudinem. *Beati enim, inquit, estis, cum probis vos impetraverint propter me* ¹¹. Ilujusmodi autem sunt ea quorum causa indignantur. Non est, inquiunt, cum Patre Filius, sed post Patrem; unde consequitur ut per eum gloria Patri tribuatur, sed cum eo nequaquam. Nam illud, *cum eo*, aequalitatem declarat, *per eum autem*, ministerium significat. Neque etiam cum Patre, inquiunt, et Filio collocandus est sanctus Spiritus, sed sub Filio et Patre, sic ut non una cum illis collocetur, sed subdatur, neque connumeretur, sed subnumeretur. Atque talibus quibusdam verborum versutis pervertunt fidei sinceritatem simplicitatemque. Proinde quam veniam assequentur imperitiae praetextu, per quos ob istam curiositatem ne aliis quidem imperitis esse licet?

14. Nos vero primum illud ipsis rogemus, quomodo dicant Filium post Patrem? num tempore recentiorem, num ordine, an dignitate? Sed nullus adeo demens est ut dicat conditorem sacerdotiorum, quoquam esse tempore posteriorem, cum nullum sit intervallum, quod naturalem Filii cum Patre conjunctionem dirimat. Neque etiam hominum cogitatione filius patre recentior dici possit, non ob id modo quod simul intelligentur secundum relationem, verum etiam quod ea dicuntur posteriora tempore, quae a presenti tempore minus absunt: et rursus illa priora, quae longius absunt a presenti tempore. Exempli causa, quae Noe temporibus acta sunt priora sunt iis quae narrantur de subversis Sodomis, quod illa longius dissita sint a pra-

¹¹ Matth. v, 11.

(71) Ἀκάντησις. Regius tertius τῇ ἀντίστασις.

(72) Απὸ τοῦ Υἱοῦ. Reg. tertius ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

(73) Υμᾶς. Addunt editi, repugnauit omnibus veteribus libris, καὶ διώσωται, καὶ εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ρήμα καθ' ὅμῶν φευδόμενοι. Et persecuti fuerint, et dixerint omne malum adversum vos menientes.

(74) Ἀκατάσκευον. Ita mss. quatuor. Editi ἀκατάσκευαστον. Ibidem duo codices ἐνδιαστρέψουσι. Quibus favet alius, in quo legitur ἐνδιαστρέουσιν.

(75) Φιλοπραγμοσύνης. Sic quinque codices mss. Editi πολυπραγμοσύνης. Mox editi ἀρωτῆσ-

'Ακάντησις (71) χρός τοὺς ἀποφαιρομένους μὴ μετὰ Πατρὸς εἰραι τὸν Υἱόν, ἀλλὰ μετὰ τὸν Πατέρα, ἐτῷ τὰ περὶ τῆς ὁμοτίμου δόξης.

13. Καὶ μήν οὐδὲ περὸς τὴν ἐξ ἀγνοίας συγγνώμην δυνατὸν αὐτοὺς καταφυγεῖν, οὐτω τεχνικῶς καὶ κακοήθως τὸν λόγον ὑπολαμβάνοντας· οὐ γε προδήλως ἡμῖν χαλεπαίνουσιν, διτι μετὰ Πατρὸς ἀποπληροῦμεν τῷ Μονογενεῖ τὴν δοξολογίαν, καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα μὴ διεῖσθαι ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ (72). Οὐθὲν νεωτεροποιοὺς ἡμᾶς καὶ καινοτόμους καὶ ἐφευρετὰς φημάτων, καὶ τὸ γέρα οὐχὶ τῶν ἐπονειδίστων ἀποκαλούστων; Όν τοσούτον ἀπέχω δυσχεραίνειν ταῖς λοιδορίαις, ὥστε, εἰ μὴ λύπην ἡμῖν ἐνεποιεῖ καὶ διδιάλειπτον δόνην τῇ κατ' αὐτοὺς ζημίᾳ, μικροῦ ἀν εἰπον καὶ χάριν αὐτοῖς, τῆς βλασφημίας ἔχον, ὡς μακαρισμοῦ προξένοις. Μακάριοι γάρ οὖτε, φησίν, ὅταν ὀρειδίσωσιν ὑμᾶς (73) ἐγενερέεις ἐμοῦ. 'Εστι δὲ τῷ τοις ἀγανακτοῦσι, ταῦτα. Οὐ μετὰ Πατρὸς, φασίν, Υἱὸς, ἀλλὰ μετὰ τὸν Πατέρα· διότερος ἀκάλουσθον δι' αὐτοῦ τὴν δόξαν προσάγειν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐχὶ μετ' αὐτοῦ. Τὸ μὲν γάρ μετ' αὐτοῦ τὴν Ιστοιμίαν δηλοῖ· τὸ δὲ δι' οὐ τὴν ὑπουργίαν παρίστησιν. Οὐτε μήν σὺν τῷ Πατρὶ, φασί, καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τακτόν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, οὐ συντεταγμένον, ἀλλ' ὑποτεταγμένον, οὐδὲ συναριθμούμενον, ἀλλ' ὑπαρθυμούμενον. Καὶ τοιάνται: τιοὶ τεχνολογίας φημάτων τὸ ἀκλοῦν καὶ ἀκατάσκευον (74) τῆς πίστεως διαστρέφουσιν. Ποτε τίνος ἀν δι' ἀπειρίαν συγγνώμης τύχοιεν, οἱ μηδὲ τοῖς ἀλλοῖς ἀπειρίας ἔχειν ἐκ τῆς αὐτῶν φιλοπραγμοσύνης (75) ἐπιερέποντες;

14. 'Ημεῖς δὲ ἐκείνο πρῶτον αὐτοὺς ἀρωτῆσωμεν, τὸ μετὰ τὸν Πατέρα πῶς τὸν Υἱὸν λέγουσιν; ὡς χρόνῳ νεώτερον, ή ὡς τάξει, ή ὡς ἀξίᾳ; Ἀλλὰ χρόνῳ μὲν, οὐδέτες οὐτως ἀνόητος, ὡς δευτερεύειν λέγειν τὸν ποιητὴν τῶν αἰώνων, οὐδενὸς διαστήματος μετεύοντος τῇ φυσικῇ περὸς τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ συαρείσ. Ἀλλὰ μήν οὔτε τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀνθρώπων (76) συμβαίνει νεώτερον λέγειν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, οὐ μόνον τῷ σὺν ἀλλήλοις νοεῖσθαι κατὰ τὴν σχέσιν, ἀλλ' διτι ἐκείνα λέγεται τῷ χρόνῳ δεύτερα, δσα τὴν πρὸ, τὸ νῦν ἀπόστασιν ἐλάττωνα ἔχει· καὶ πάλιν ἐκείνα πρότερα, δσα περισσότερον ἀπέχει τοῦ νῦν Οἴον πρότερα τῶν Σοδομιτικῶν (77) τὰ κατὰ Νῶε, διτι τοῦ νῦν ἐπὶ πλέον ἀπώκισται· καὶ նστερα ταῦτα ἐκείνων, διτι μᾶλλον πῶς δοκεῖ προσεγγίζειν τῷ νῦν. Τῆς δὲ πάντα

εμαν. Plerique codices mss. ut in contextu.

(76) Τῷτε ἀνθρώπων. Codices quinque τῶν ἀνθρώπων, ex ratione humanarum notione. At longe position est vulgata Scriptura. Propositum enim est Basilio, cum antea probaverit Filium non esse tempore posteriore, nunc aliquid significantius addere, eumque lique in hoc argumento versari, ut Filium ne cogitatione quidem Patre posteriore dici posse demonstret. Statim editi συναλλήλους, codices omnes mss. ut in contextu.

(77) Τῷτε Σοδομιτικῶν. Tres codices τῶν Σοδομιτῶν.

χρόνον καὶ πάντας αἰώνας ὑπερεγούστης ζῶῆς τῇ πρὸς τὸν ἀποστάσει τὸ εἶναι καταμετρεῖν πῶς οὐχὶ πρὸς τῇ ἀστερίᾳ ἔτι καὶ πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀνοίας ἔχει· εἰςπερ καθ' ὃν τρόπον τὰ ἐν γενέσει καὶ φυσικῷ πρότερα εἴναι ἀλλήλων λέγεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ θεὸς καὶ Πατήρ τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ τῷ ὑπάρχοντι πρὸ τῶν αἰώνων παραμετρούμενος ὑπερέχοι· Ἀλλὰ γάρ τὴ πρὸς τὸ δικαίων ὑπεροχή τοῦ Πατρὸς ἀδεώρητος, τῷ ἀπεξαπλῷ μήτε ἐνθύμησιν, μήτε τινὰ ἱννοιαν τὴν τοῦ Κυρίου γέννησιν ὑπεραίρειν, καλῶς τοῦ Ἱωάννου δὲ διὸ φωνῶν εἰσω περιγράπτων ὅρων τὴν διάνοιαν ἀποκλείσαντος, ἐν τῷ εἰπεῖν· Ἐρ ἀρχῇ ήτος οὐδὲ λόγος. Ἀνέκαθαν μὲν γάρ διανοίας τὸ ήτος ἀνυπέρβατον οὐ φαντασίας (78) ἀρχῇ. Οσον γάρ ἀν ἀναδράμῃς τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὸ δικαίων, οὐκ ἐκβαίνεις τὸ ήτος. Καὶ δύον ἀν διαταθῆς ἰδεῖν τοῦ Υἱοῦ τὰ ἐπάκεινα, ὑπεράνω γενέσθαι τῆς ἀρχῆς οὐ δυνήσῃ. Εὐσέβης οὖν κατὰ τούτουν τὸν τρόπον ἄμμα νοεῖν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. νοεῖ, erat, exitum non reperis. Et quantumvis lamen superare principium. Itaque pium est iuxta

15. Εἰ δὲ ὡς ἐν τόπῳ ὑποκειμένῳ ὑπόδασίν τινα τοῦ Υἱοῦ νοοῦσι πρὸς τὸν Πατέρα, ὥστε ὑπεράνω μὲν τὸν Πατέρα καθῆσθαι, πρὸς δὲ τὸ ἀφεῖδης εἰς τὸ κάτω τὸν Υἱὸν ἀπεώσθαι, ὅμολογείτωσαν τοῦτο, καὶ τοιεὶς σωπήσουμεν (79), τῆς ἐνάργελας (80) αὐτόθεν τὸ ἀπεμφάνινον ἔχούσης. Οὐδὲ γάρ τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκαλουθὸν διασώζουσιν οἱ διὰ πάντων διήκεντες τὸν Πατέρα μὴ διδόντες, τῆς τῶν ὑγιαινόντων ἐννοιας τὰ κάνεα τὸν Θεὸν πεπληρωκέναι πιστευούσῃς· οὐδὲ μέμνηται τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἐάντος ἀραβῶν εἰς τὸν οὐρανόν, σὺν ἐκεῖ εἰς ὅτερον καταβῶ εἰς τὸν ὅδην, κάξει· οἱ τὸ δικαίων καὶ κάτω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν διαιροῦντες. Τινα δὲ τῆς ἀμαθετίας τὸν ἐλεγχὸν σωπήσω, τόπον ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων ἀφορίζοντων· τί τὴν πρὸς τὰς Γραφὰς μάχην καὶ ἐναντίωσιν αὐτῶν οὕτως ἀναίσχυντον οὔσαν παραμυθίσται, τὸ, Κάθου ἐπειδεξιῶν μου, καὶ τό, Ἐκδίδισεν ἐπειδεξιῷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ; Τὸ γάρ δεξιὸν οὐ τὴν κάτω χώραν δηλοῖ (ώς δὲ τούτων λόγος), ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ξενὸν σχέσιν· οὐ σωματικῶς τοῦ δεξιοῦ λαμπερούμενον (οὗτω γάρ ἀν τὸ καὶ σκαιδὸν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ εἶη), ἀλλ' ἐν τῶν τιμίων τῆς προσεδρείας (81) ὀνομάτων τὸ μεγαλοπετές τῆς περὶ τὸν Υἱὸν τιμῆς περιστῶντος τοῦ λόγου. Λειπόμενον τοίνυν (82) αὐ-

A senti 11 tempore: et hæc illis posteriora, quod quodammodo apparet præsenti temporis viciniora. At ejus vitæ, quæ omne tempus et omnia sæcula transcendit, existentiam metiri distantia a præsenti tempore, an non præter impietatem, omnem etiam dementia superat; si quemadmodum res generationi corruptionique obnoxiae, aliis aliae priores esse dicuntur, eundem ad modum Deus et Pater, collatus cum Filio et Deo qui est ante sæcula, superat? At enim Patrem esse anteriorem nemo possit animo concipere, eo quod Domini generationem nec ulla prorsus cogitatio, neque ulla notio transcendet: Joanne pulchre duabus vocibus cogitationem intra circumscriptos terminos recludente, cum ait: In principio erat Verbum²⁴. Nam nequæ ex hac voce, erat, cogitatio exitum reperiere potest; neque principium imaginatio transcendere. Quantumvis enim cogitatione curras ad anteriores: ex institeris videre quæ sint ultra Filium, non poteris hanc rationem Filium simul cum Patre intelligere.

15. Quod si velut in loco humiliore Filium Patri subesse imaginantur; ut in sublimi sedeat Pater, ac deinde Filius in locum inferiorem detrusus sit; fateantur istud, et nos tacebimus, aperta loquendi ratione per se absurditatem habente. Nam nec in ratiocinando sibi constant, qui non concedunt Patrem ad universa pertingere, cum eorum qui sani sunt, cogitatio credat Deum implesse universa: nec recordantur Prophetæ dicentis: Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero ad inferos, ades²⁵; qui supra et infra pariliuntur inter Patrem et Filium. At ut nihil dicam ad redarguendam illorum imperitiam, rebus incorporeis locum attribuentium; quid excusabit eorum impietatem, qua tam impudenter repugnant adversanturque Scripturis? quod genus est illud: Sede a dextris meis²⁶; et: Consedit in dextra majestatis Dei²⁷. Neque enim dextrum significat locum inferiorem quod isti prædicant, sed relationem ad id quod æquale est; quippe cum dextrum non accipiatur corporaliter (sic enim possit etiam esse aliquid sinistrum in Deo) sed honorificis assidendi verbis Filii majestatem honoremque Scriptura ob oculos ponat. Reliquum est igitur, ut hac voce dignitatis inferiorem gradum indicari

²⁴ Io. i. 1. ²⁵ Psal. cxxviii. 8. ²⁶ Psal. cix. 1. ²⁷ Hebr. 1. 3.

(78) Διαροταῖς... φαντασίαις. Sic duo libri veteres, quibus faveat aliorum trium scriptura διανταῖς... φαντασίαις. Editi διανοῦται... φαντασίαις. Ali quanto post editi ἐπὶ τὰ δικαίων, codices mss. ut in contextu.

(79) Σωπήσουμεν. Tres codices σωπήσουμεν.

(80) Τῆς ἀρχῆς. Sic duo codices mss. Quatuor alii cum editis habent ἐνέργειας. Sed proclive fuit errare librariis, quos pariter in eadem voce sive alias offendisse videbimus. Scriptura, quam seculi sumus, hæret et conducit proposito Basillii, qui provocat hæreticos ut aperte dicant Patrem superiore loco sedere, Filium inferiore; tunc enim verbis ad eos refellendos opus non futurum, cuius ejusmodi sententia, si palam ac sine dissimulatione enunciatur, manifestam habeat repugnantiam. Non

Diverso sensu, licet diverso verborum ordine, dixit Basilius in epistol. al. 344: Αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐνέργειας τὴ βλασφημία. Sua sponte manifesta est blasphemia.

(81) Προσεδρείας. Quamvis hæc scriptura in uno tantum existet codice ms., assentior tamen Combeffisio eam vulgatae προσεδρίας, quæ in aliis reperitur mss. codicibus et editis, præferendam esse. Filius cum Patre comparatus non habet προσεδρίαν, nec illi Erasmus sine absurdo commento præsidentiam (sic enim reddidit hanc vocem) attribuere potuit.

(82) Λειπόμενον τοινυν. Col. Colbert. Λειπόμενον. Contendit autem hoc loco Combeffisio legendum esse, ut in margine codicis Henriciani, οὐδὲ ἀξίας, et sic reddendum: Relinquitur igitur illis, ut nec inferiorem dignitatis gradum per hanc vocem

asserant. Discant igitur quod Christus est Dei virtus, et Dei sapientia¹⁰, et imago Dei invisibilis¹¹, et splendor 12 gloria¹², quodque hunc Pater signavit Deus, seque totum in eo expressit. Hæc igitur et quæcumque his similia sunt per universam Scripturam testimonia, utrum dicemus humilitatis habere significationem, an ceu præconia quædam, Unigeniti majestatem, et æqualem cum Patre gloriam ebuccinari? Audiant insuper et ipsi Domini palam suam gloriam cum Patre æqualem asserentem, cum ait: Qui videt me, videt et Patrem¹³. Ac rursus: Cum venerit Filius in gloria Patris¹⁴; et: Ut honorificant Filium, quemadmodum honorificant Patrem¹⁵. Item illud: Vidi-mus gloriam ejus, gloriam tanquam Unigeniti a Patre¹⁶. Rursus: Unigenitus Deus, qui est in sinu Patris¹⁷. Horum dum isti nihil considerant, locum hostibus destinatum attribuunt Filio. Nam sinus paternus sedes est digna Filio; scabelli vero locus iis convenit, quibus opus est subjectione. Nos igitur ad alia properantes, obiter in transcurso testimonia attigimus; tibi vero per otium licet, collectis probationibus, gloria sublimitatem, ac virtutis eminentiam in Filio perspicere. Quanquam ne hæc quidem auditori æquo parva videbuntur, nisi quis carnaliter et abjecto intelligat has voces, dextrum et sinum: ut loco circumscribat Deum, sicutque figuram ac formam situmque corporalem: quæ ab intelligentia rei simplicis et immensæ ac incorporeæ longe semota sunt, præterquam quod illius cogitatio humiliis, pariter in Patrem cadit atque in Filium. Quare non dejicit Filii dignitatem, sed adjungit blasphemiae crimen adversus Deum quisquis talia disserit. Quæcumque enim ausus fuerit evomere in Filium, necesse est ut eadem transferat in Patrem. Nam qui Patri superiorum locum ad præsidendum tribuit, ac Filium dicit humiliore loco sedere, is quæcumque corporeis accident, ea omnia habiturus est suum ligamentum consequentia. Quod si istæ imaginationes sunt vino delirantium, ac per phrenitidem mente coimmotorum; quonodo pium fuerit eum, qui natura, gloria dignitateque conjunctus est, non simul cum Patre adorari et glorificari ab his qui ab ipso edocti sunt, eum qui non honorificat Filium, non honorificare Patrem¹⁸? Quid porro dicemus? quid justæ excu-

¹⁰ Cor. 1, 24. ¹¹ Coloss. 1, 15. ¹² Hebr. 1, 3. ¹³ Joan. 1, 18. ¹⁴ ibid. 18. ¹⁵ Joan. v, 23.

dicant significari. Addit vir eruditus: *Quæ plana Basili littera, abhorrente prorsus quod editis est. Sed præterquam quod Basilius adversarios nequam inducit de Filii æqualitate confientes, sed potius eam negantes refellit; certe diligens Combe-sius in legendo codice quem citat. Non enim legitur in margine oīdæ dæcia, sed oīdæ dæiq. Quod quidem scholium ad Basili sententiam indicandam appositum est, non ad contextum emendandum. Nam in superiori ejusdem codicis pagina duo alia occurruunt scholia, quorum primum sic habet: "Oti oī χρόνῳ ὁ Υἱὸς ὑστερος τοῦ Πατρός. Quod Filius tempore non inferior Patre; deinde aliquanto post oīdæ*

A τούς τὸ τῆς αξίας ὑποδεῖς διὰ τῆς φωνῆς τεύτης δηλοῦσθαι λέγειν. Μανθανέτωσαν τοίνυν, ὅτι Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία, καὶ ὅτι εἰκὼν Θεοῦ τοῦ ἀρετοῦ, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ ὅτι τούτον ὁ Πατὴρ ἐτράγισεν ὁ Θεὸς, διὸν αὐτῷ ἔστων ἐντυπώτας. Ταύτας τοίνυν, καὶ ὅσαι ταύτας συγγενεῖς κατὰ πᾶσάν εἰσι τὴν Γραψήν μαρτυρίαν, πότερον ταπεινωτικάς εἶναι φάμεν (83), ή ὡστερ τινάς ἀναρρήσεις, τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα λίσταν τῆς δόξης ἀναχρύπτειν; Ἀκουέτωσαν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου σαφῶς δύστεμον ἔστω τὴν δόξαν τῷ Πατρὶ παριστῶντος, ἐν τῷ λέγειν· Ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ δύνασε τὸν Πατέρα· καὶ πάλιν· Ὁταρ ἐλθῃ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρός· καὶ τὸ, Ὁταρ τιμώσι τὸν Υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· καὶ τὸ, Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός· καὶ τὸ, Ὁ μονογενῆς Θεός (84), ὁ ὀντις τὸν κόλπον τοῦ Πατρός. Ὄν μηδὲν ὑπολογισάμενοι, τὴν τοὺς ἔχθροις ἀφωρισμένην χύρων προστιθέασι τῷ Υἱῷ. Κόλπος μὲν γάρ πατρικὸς Υἱῷ καθέδρα πρέπουσα· ἡ δὲ τοῦ ὑποπόδου χώρα τοῖς ἐπιδεομένοις (85) τῆς ὑποκτώσεως. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ἐφ' ἔτερα τὴν δρυμὴν ἔχοντες, παρατρεχόντας τῶν μαρτυριῶν ἐφηφάμεθα· ἔξεστι δέ σοι κατὰ σχολὴν, συναγαγόντι τὰς ἀποδεξίες, τὸ τῆς δόξης ὑψος καὶ τὸ τῆς δινάμεως ὑπερέχον τοῦ Μονογενοῦς κατιδεῖν. Καίτοι εὐγράμμονες ἀκροατῇ οὐδὲ ταῦτα μικρά· εἰ μή τις σαρκικῶς καὶ ταπεινῶς ἔχακούοι τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ κόλπου, ὡστε τόπῳ τε τὸν Θεὸν περιγράφειν, καὶ ἀναπλάττειν σχῆμα, καὶ τύπον, καὶ θέσιν σωματικῆν, ἀ πάρκ πολὺ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπειρού καὶ διωμάτου διώρισται· πλὴν γε δῆ, ὅτι τὸ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ταπεινὸν ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ παραπλήσιον. Οστε οὐ καθαιρεῖ τοῦ Υἱοῦ τὴν δέξιαν, ἀλλὰ προσλαμβάνει τὸ χρίμα τῆς, εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίας ὁ τὸ τοιαῦτα διειών. Ἐν οἷς γάρ ἀν κατατολμήσῃ τοῦ Υἱοῦ, ταῦτα ἀνάγκη αὐτῷ μετατίθεναι πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ γάρ τῷ Πατρὶ τὴν ἄνω χύρων εἰς προεδρίαν ἀποδιδοὺς, τὸν δὲ μονογενῆ Υἱὸν ὑποκαθῆσθαι λέγων, πάντα ἀκολουθοῦντα ἔξει: τὰ σωματικὰ συμπτώματα τῷ ἔστωτού ἀναπλασμῷ. Εἰ δὲ ταῦτα οἰνοπλήκτων καὶ ἐκ φρενίτιδος παραφόρων τὸν νοῦν τὰ φαντάσματα, πῶς εὔσεβες, τὸν τῇ φύσει, τῇ δόξῃ, τῷ διάχωματι συνημμένον μὴ μετὰ Πατρὸς προσκυνεῖν καὶ δοξάζειν τοὺς παρ' αὐτοῦ διδαχθέντας, ὅτι Ὁ

¹⁹ Joan. xiv, 9. ²⁰ Marc. viii, 58. ²¹ Joan. v, 25.

τάξει, neque ordine: denique οὐδὲ ἀξία, nec dignitate; accommodate ad institutam a Basili divisionem.

(83) Φαμέν. Duo codices mss. φῶμεν.

(84) Ο μονογενῆς Θεός. Ήτερος δεσυτ in uno codice ms., sed in quinque aliis leguntur. Editi δι μονογενῆς Υἱος contra veterum codicum sūdem et ipsius Basili testiōnem, qui declarat, cap. 8 hujus libri, Christum a Scriptura vocari unig nūlūm Deum: Unde patet eum sic legisse uti edidimus. Hoc ipso in loco codices duo ἐν τοῖς κόλποις, alias ἐν τῷ κόλπῳ.

(85) Επιδεομένοις. Sic mss. quatuor. Editi δι εδομένοις.

μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα; Τί γὰρ καὶ τίνα ἔξομεν δικαίων ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ κοινοῦ τῆς κτίσεως πάσης δικαιοσύνης, εἰ τοῦ Κυρίου σαρῶς ἐπαγγελλομένου ἡξεῖν ἐν τῇ ἄνῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ Στεφάνου θεασαμένου Ἱησοῦν ἐπιπτώτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ Παύλου ἐν Πνεύματι διαμαρτυρομένου (86) περὶ Χριστοῦ, διτὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· καὶ τοῦ Πατρὸς λέγοντος, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου· καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος μαρτυροῦντος, διτὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ· ἡμεῖς τὸν σύνθρονον καὶ δύματιμον ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ Ισον σχέσεως ἐπὶ τὸ κάτω καταβιδάοιμεν (87); Οἷμαι γάρ τὴν μὲν στάσιν καὶ τὴν καθίδρισιν τὸ πάγιον τῆς φύσεως καὶ πάντη στάσιμον ὑποκαίνειν, καθὸς καὶ ὁ Βαρόνυ, τὸ ἀκίνητον καὶ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ διεξαγωγῆς ἐνδεικνύμενος, ἔπει τῷ, Σὺ καθίμερος εἰς τὸν αἰώνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰώνα· τῇ δεξιᾷ δὲ κύρων δηλοῦν τὸ τῆς ἀξίας δύματιμον. Πώς οὖν οὐ τολμηρὸν τῆς κατὰ τὴν δοξολογίαν (88) κοινωνίας ἀποστερεῖν

A sationis afferemus in formidabili ac communi totius creaturæ judicio, si poste aquam Dominus aperte denuntiavit se venturum in gloria Patris⁷⁷, et Stephanus Jesum vidit stantem a dextris Dei⁷⁸, et Paulus Spiritu afflatus testificatus est de Christo, quod est in dextra Dei⁷⁹; atque etiam cum Pater dicat, Sede a dextris meis⁸⁰, et Spiritus sanctus testimonium perhibeat, quod consederit ad dextram majestatis Dei⁸¹; nos throni consortem, et honoris ejusdem participem, ab æqualitatis statu ad inferiorem dejiciamus locum? Siquidem arbitror statione et concessu naturæ, limitatem ac stabilitatem omnimodam significari; juxta quem tropum et Baruch Deum immobilem et immutabilem semper 13 esse ostendens, ait: Tu sedes in æternum, et nos permanimus in ævum⁸²: dextro autem loco indicari dignitatis æqualitatem. An non igitur audax facinus fuerit, Filium glorificationis consortio privare, veluti qui mereatur in loco minus honorato collocari? τὸν Υἱὸν, ὃς ἐν ἐλάττονι χώρᾳ τιμῆς τετάχθα, ἔχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πρὶς τενὸς λέγοντας μὴ ἀρμόζειν ἐπὶ Υἱοῦ λέγεσθαι τὸ « μεθ' οὐ » ἀλλὰ τὸ « δι' οὐ. »

16. Ἄλλὰ τὸ μετ' αὐτοῦ λέγειν, φασίν, ἀπεξενωμένον παντελῶς καὶ ἀσύνηθες· τὸ δὲ δι' αὐτοῦ τῷ τε λόγῳ τῆς Γραψῆς οἰκείωταν καὶ ἐν τῇ χρήσει τῆς ἀδελφότητος τετριμμένον. Τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα; «Οὐ: μακάρια τὰ ὅντα τὰ μὴ ἀκούσαντα ὑμῶν, καὶ καρδίαις δσται ἀτρωτοί ἀπὸ τῶν (89) ὑμετέρων λόγων διεφυλάχθησαν. Ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοὺς ξύνοχούςτοις, διτὶ ἀμφοτέρας οἶδεν ἡ Ἐκκλησία τὰς χρήσεις, καὶ οὐδετέραν αὐτῶν παρατείται ὡς ἀναιρετικὴν τῆς ἐπέρεας. Ὅταν μὲν γάρ τὸ μεγαλεῖν τῆς φύσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχὴν θεωρῶμεν, μετὰ Πατρὸς εἰναι αὐτῷ μαρτυροῦμεν τὴν δόξαν· δταν δὲ τὴν εἰς ἡμᾶς χορηγίαν τῶν ἀγαθῶν ἐννοήσωμεν, ἢ τὴν ἡμῶν αὐτῶν προσαγωγὴν καὶ οἰκείωσιν πρὸς τὸν Θεόν (90), δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖσθαι ὑμῖν τὴν χάριν ταύτην δύμολογούμεν. Ὅστε ἡ μὲν ίδια τῶν δοξολογούντων ἐστὶν, ἡ μεθ' οὐ· ἡ δὲ δι' οὐ τῶν εὐχαριστούντων ἔξαιρετος. Φεῦδος δὲ κάκενο, διτὶ ἡ μεθ' οὐ φωνὴ τῆς τῶν εὐλαβῶν χρήσεως ἀπεξένωται. Ὅσοι γάρ δι' εὐτάθεισιν τρόπων τὸ τῆς ἀρχαιότητος σεμνὸν τοῦ καινοπρεποῦς προετίμησαν, καὶ ἀπαραποίητον τῶν πατέρων διεργάλαξαν τὴν παράδοσιν, κατά τε κύρων καὶ πᾶν ταύτην κέχρηνται τῇ φωνῇ. Οἱ δὲ διακορεῖς τῶν συνήθων καὶ τῶν παλαιῶν ὡς ἐώλων κατεπαιρόμενοι, οὗτοι εἰσιν οἱ τὰς νεωτεροποιας παραδεχόμε-

C D

D antiquitatis majestatem speciosis novitatibus prætulerunt, ac majorum traditionem citra mutationem conservarunt, tum ruri, tum in civitatibus hac voce utuntur. Cæterum qui consueta fastidiunt, et in vetera tanquam in obsoleta insurgunt, ii sunt qui novitates suscipiunt, quemadmodum in vesti-

⁷⁷ Matth. xvi, 27. ⁷⁸ Act. vii, 55. ⁷⁹ Koin. viii, 34. ⁸⁰ Psal. cix, 1. ⁸¹ Hebr. viii, 1. ⁸² Baruch iii, 3.

(86) Διαμαρτυρομένου. Sic tres codices; alii et editi διαμαρτυρομένου.

(87) Καταβιδάομεν. Sic tres codices; melius quam in aliis et in editis καταβιδάομεν.

(88) Δοξολογία. Reg. quartus αξιολογίαν. Has voces, τὸν Υἱὸν, καὶ μονοθεουμενον, e Reg. secundo addidimus.

(89) Απὸ τῶν. Deest præpositio in nonnullis codicibus. Paulo post duo codices miss. τὸ τέλειον τῆς φύσεως.

(90) Πρὸς τὸν Θεόν. Additus ex veteribus libris articulus; moxque iisdem auctoribus mutatum quod legebatur in editis, ἐνεργεῖσθαι ἐν ἡμῖν.

mento, qui ornatum amant, novum semper præferunt communi. Videas itaque eliamnum rusticanae plebis in hac voce morem antiquum: istorum autem artificium, et in verborum pugnis contritorum signata novæ sapientiae cauterio verba. Proinde quod a majoribus nostris dictum est, et nos dicimus, gloriam videlicet communem esse Patri ac Filio, quapropter cum Filio glorificationem Patri persolvimus. Quanquam hoc nobis non est sat, sic a Patribus esse traditum; nam et illi Scripturæ secuti sunt sententiam, ex testimonii, quæ paulo ante vobis e Scriptura citavimus, principia sumentes. Splendor enim cum gloria intelligitur, et imago cum archetypo, et Filius omnino cum Patre, cum nec nominum consequentia, nedum rerum natura, separationem admittat.

14 CAPUT VIII.

Quo modis intelligatur hæc particula, et per quem, et in quo sensu congruentius dicitur, cum quo: ubi etiam exponitur, quomodo mandatum accipit Filius, et quomodo mittitur.

17. Itaque cum Apostolus gratias agit Deo per Jesum Christum ⁴³, ac rursus cum ait sese per illum accepisse gratiam et apostolatum ad obedientiam fidei in omnibus gentibus ⁴⁴, aut cum dicit nos per eum accessum habere ad gratiam hanc in qua stamus et gloriamur ⁴⁵, illius erga nos beneficia declarat, nunc quidem ut a Patre gratiam bonorum in nos transfundentis, nunc rursum ut per se ipsum conciliantis nos Patri. Siquidem cum ait, *Per quem accepimus gratiam et apostolatum* ⁴⁶, significat bonorum largitionem ab illo profligisci. Rursum cum ait: *Per quem accessum habemus* ⁴⁷, assumi nos, ac Deo per Christum conjungi ostendit. Num igitur gratiae quam in nobis operatur confessio diminuit illius gloriam? an potius dictu verius fuerit, enarrationem beneficiorum decens esse glorificandi argumentum? Hanc ob causam compremus Scripturam non uno nomine nobis significare Dominum, nec his tantum quæ divinitatem ac magnitudinem ejus declarant, sed interdum quidem ut vocibus naturam experimentibus; novit enim nomen Filii, quod est super omne nomen ⁴⁸, et Filium verum dicere, et Unigenitum Deum, et virtutem Dei, et sapientiam, et Verbum. Et rursus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob divitias bonitatis pro varia sua sapientia egentibus prestat, aliis innumeris appellationibus eundem designat, dum aliquando vocat illum pastorem,

⁴³ Rom. i, 8. ⁴⁴ ibid. 5. ⁴⁵ Rom. v, 2. ⁴⁶ Rom. i, 5. ⁴⁷ Rom. v, 2. ⁴⁸ Philipp. ii, 9.

(91) "Οπέρ Ελεγον. Deest δπερ in duobus codicibus. Legitur in tribus aliis & Ελεγον. Statim editi διδ καὶ μετά, sed deest conjunctio in codicibus mss.

(92) 'Ο Υἱός. Sic codices mss. Deest articulus in editis.

(93) Ἐπι πολας ἔρρολας. Colbert. ἐπι πολας

A noi, ὁπερ ἐπι τῆς ἀσθῆτος οἱ φιλόκοσμοι τὴν ἐξηλαγμένην δεῖ τῆς κοινῆς προτιμῶντες. "Ιδοις ἀνοῦν τῶν μὲν ἀγροίκων ἔτι καὶ νῦν ἀρχαιότροπον τὴν φωνήν· τῶν δὲ ἐντέχων τούτων, καὶ ταῖς λογομαχίαις ἐντετριμένων, ἐκ τῆς νέας σοφίας κεκαυτηρισμένα τὰ ρήματα. "Οπέρ Ελεγον (91) τοίνυν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἡ δόξα κοινὴ Πατρὶ καὶ Υἱῷ, διὸ μετὰ τοῦ Γιοῦ τὴν δοξολογίαν προσάγομεν τῷ Πατρὶ. 'Αλλ' οὐ τοῦτο ἡμῖν ἐξαρκεῖ, ὅτι τῶν πατέρων ἡ παράδοσις· κάκενοι γάρ τῷ βουλήματι τῆς Γραφῆς ἡκολούθησαν, ἐκ τῶν μαρτυριῶν, ἃς μικρῷ πρόσθεν δομίνοις ἐκ τῆς Γραφῆς παρεθέμεσθα, τὰς ἀρχὰς λαβόντες. Τὸ γάρ ἀπαύγασμα μετὰ τῆς δόξης νοεῖται· καὶ ἡ εἰκὼν μετὰ τοῦ ἀρχετύπου· καὶ ὁ Υἱὸς (92) πάντας σὺν τῷ Β Πατρὶ· οὐδὲ τῆς τῶν δονομάτων ἀκολουθίας, μή τι γε τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως, τὸν χωρισμὸν δεχόμενης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ποσαχῶς τὸ εἰδί οὖν καὶ ἐπι ποιας (93) ἔρρολας ἀρμοδιώτερον τὸ εἰ μεθ' οὖν· ἐν ψ καὶ ἐξῆγησίς, πῶς ἐντολὴν λαμβάνει δι Υἱὸς, καὶ πῶς ἀποστέλλεται.

17. "Οταν οὖν δι Απόστολος εὐχαριστῇ τῷ Θεῷ διὰ Ήσου Χριστοῦ, καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ λέγῃ τὴν χάριν εἰληφέναι καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, η̄ καὶ δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχηκέναι εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἡ̄ ἀστήκαμεν καὶ καυχώμεθα, τὰς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας αὐτοῦ παρίστησαν, νῦν μὲν ἀπὸ Πατρὸς εἰς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν τὴν χάριν διαβιδάζοντος, νῦν δὲ ἡμᾶς δι' ξαντοῦ προσάγοντος τῷ Πατρὶ. 'Ἐν μὲν γάρ τῷ λέγειν, Δι' οὖν ἐλαδομετρητὸν χάριν καὶ ἀποστολὴν, τὴν ἐκείθεν τῶν ἀγαθῶν χορηγίαν ἐμφανεῖ· δὲν δὲ τῷ λέγειν, Δι' οὖν εἰ τὴν προσταγωρὴν ἐσχηκάμεν, τὴν ἡμετέραν πρόσληψιν καὶ οἰκείωσιν διὰ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν γινομένην παρίστησιν. 'Αρ' οὖν η̄ δομολογία τῆς εὐεργουμένης παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς χάριτος ὑφάρεσις ἐστὶ τῆς δόξης; η̄ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, ὅτι πρέπουσα δοξολογίας ὑπόθεσις η̄ τῶν εὐεργετημάτων δεήγησις; Διὰ τοῦτο (94) ενοσομεν τὴν Γραφὴν οὐκ ἐξ ἑνὸς δονόματος τὸν Κύριον ἡμῖν παραδόδυσαν, οὐδὲ ἐκ τῶν δοσα τῆς θεότητός ἐστιν αὐτοῦ μόνον καὶ τοῦ μεγέθους δηλωτικά, ἀλλὰ νῦν μὲν τοῖς τῆς φύσεως (95) χαρακτηριστικοῖς κεχρημάνην· οἶδε γάρ τὸ δονομα τὸ ὑπέρ πάν δονομα τοῦ Γιοῦ καὶ Υἱὸν ἀληθινὸν λέγειν, καὶ μονογενῆ Θεὸν, καὶ δύναμιν Θεοῦ, καὶ σοφίαν, καὶ Λόγον. Καὶ πάλιν μέντοι διὰ τὸ πολύτροπον τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος, η̄ διὰ τὸν τῆς ἀγαθότητος κατὰ τὴν πολυποίκιλον αὐτοῦ σοφίαν τοῖς δεομένοις παρέχεται, μυρίαις αὐτὸν ἐτέραις προσ-

έννοαις. Unus ex Regiis ἐπι πολας έννοαις.

(94) Διὰ τοῦτο. Hic incipit caput octavum in Reg. tertio et Colbert.

(95) Τῆς φύσεως. Erasmus perabsurde reddidit, naturam assumptam; quod erratum non impune tulit a Combellisio. Mox editio Paris. λέγει. Libri antiqui et edit. Basil. λέγειν.

ηγορίας ἀποσημανεῖ· ποτὲ μὲν ποιμένα λέγουσα, ποτὲ δὲ βασιλέα, καὶ πάλιν λατρὸν, καὶ τὸν αὐτὸν νυμφὸν, καὶ ὄδον, καὶ θύραν, καὶ πηγὴν, καὶ δρόν, καὶ ἀξίνην, καὶ πέτραν. Ταῦτα γάρ οὐ τὴν φύσεν παρίστησιν, ἀλλ', ὅτερ ἔφην, τὸ τῆς ἐνεργείας παντόποδον, ἢν ἔχ τῆς περὶ τὸ ίδιον πλάσμα εὐσπλαγχνίας κατὰ τὸ τῆς χρεας ίδιωμα τοῖς δεομένοις παρέχεται. Τοὺς μὲν γάρ προσπεφευγότας (96) τῇ ἐπιστασίᾳ αὐτοῦ, καὶ τὸ εὑμετάδοτον (97) δι' ἀνεξικακίας καταρθωκότας, πρόσθατα λέγει, καὶ ποιμήν εἰπει τῶν τοιούτων ὄμολογει, τῶν κατακούντων αὐτοῦ τῆς φωνῆς, καὶ μὴ προσεχόντων διδαχαῖς ἑνίζουσις. Τὰ γάρ ἐμὰς χρόσατα, φησι, τῆς ἐμῆς ψωτῆς ἀκούει· βασιλεὺς δὲ τῶν ὑπεραναβεβηκότων ἦστι, καὶ τῆς ἐννόμου δεομένους ἐπιστασίας (98)· καὶ θύρα δὲ, τῷ ἐπὶ τὰς σπουδαῖς πράξεις διὰ τῆς ὁρθότητος τῶν προσταγμάτων ἑγάγειν, καὶ πάλιν ἀσφαλῶς αὐλίζειν τοὺς ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως ἀγαθὸν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καταφεύγοντας. "Οθεν, Δι' ἐμοῦ ἐάντες εἰσελθῃ, καὶ εἰσελεύσσται, καὶ ἐξελεύσσται, καὶ νομήστε εὐρήσσει. Πέτρα δὲ, διὰ τὸ ἰχυρὸν καὶ δεσμοτόν καὶ παντὸς ἀρύματος ἀρραγέστερον εἶναι φυλακτήριον τοῖς πιστοῖς. Ἐν τούτοις δὲ, δι' αὐτοῦ, ἀρμοδιωτάτην τὴν χρῆσιν καὶ εὐημορ ἀποδίδωσιν, δταν ὡς θύρα (99) καὶ ὡς ὄδος λέγηται. Ής μέντοι Θεὸς καὶ Υἱὸς, μετὰ Πατρὸς καὶ σὺν Πατρὶ τὴν δόξαν ἔχει· "Οτι ἐτ τῷ ὄντι ματι Ἰησοῦν καὶ τὸν κάμψει, ἐκουραριων, καὶ ἐπιγειων, καὶ καταχθοριων, καὶ πᾶσα γλώσσα δξομολογήσται, δτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ Πατρὸς. Διπέρ ἀμφοτέραις κεχρήμεθα ταῖς φωναῖς, τῇ μὲν τὴν οἰκεῖαν αὐτοῦ ἀξίαν, τῇ δὲ τὴν χάριν τὴν τρόπος ἡμᾶς διαγγέλλοντες.

18. Δι' αὐτοῦ γάρ πᾶσα βοήθεια τῶν φυχῶν, καὶ καὶ ἱκαστον εἶδος ἐπιμελεῖας ίδιάζουσά τις προσηγορία ἐπινενόηται. "Οταν μὲν γάρ τὴν ἀμωμὸν ψυχὴν, τὴν μὴ ἔχουσαν σπέλον ἢ ῥυτίδα, ὡς ἀγνῆς παρθένον ἐντῷ παραστησται, νυμφίος προσαγορεύεται· δταν δὲ κεκακωμένην ὑπὸ τῶν πονηρῶν πληγῶν τοῦ διεθέλου λάθη, βαρέως ἐνασθενοῦσαν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτὴν ἔξωμενος, λατρὸς ὄνομάζεται. Ἀρ' οὖν αἱ τοιαῦται ἡμῶν ἐπιμελεῖαι εἰς τὸ ταπεινὸν τοὺς λο-

¹⁹ Joan. x, 27. ²⁰ Joan. x, 9. ²¹ I Cor. x, 4.

18. Omne enim animarum auxilium per ipsum est, atque juxta singula curandi ac providendi genera excogitata est pecularis quedam appellatio. Cum enim animam incontaminatam, non habentem maculam aut rugam, quasi puram virginem sibi adjungit, sponsus appellatur; cum vero eam pravis diaboli plagis afflictatam recipit, ac peccatis graviter laborantem sanat, medicus vocatur. Utrum igitur quod hisce modis nostri curam gerit, cogita-

²² Philip. ii, 10, 11.

(96) *Προσπεφευγότας.* Codices nonnulli προσφεύγοντας.

(97) *Τὸ εὑμετάδοτον.* Vitii suspicione aliqua laborat hic locus. Eisi enim justos appellari oves obseruat Basilius in psalm. xxviii, p. 421. διὰ τὸ ἕμερον καὶ μεταδοτικὸν ὃν ἔχει, ob lenitatem et regem scārum communicationem; hic tamen non considerat in ovibus communicandi facilitatem, sed constantiam in sequendo pastore et peregrinis doctrinis rejiciendis. Regius secundus habet τὸ εὑμετάδολον, quae scriptura etsi vulnus augere videtur (pugnat enim animus facile mutabilis cum constantia in sequendo pastore), ad illud tamen sanandum inaguo usui esse potest. Nam si legamus levi facta immutatione τὸ ἀμετάδολον, qui per patientiam animus immutabilem præbuerunt, plana erit et apta sententia. Usitatæ κρυπται antiquas ejusmodi rationes loquendi, quamvis justos gratiae resistere et justitiae statu excidere posse non dubitarent. Sic

Cyprianus coram proconsule aiebat: *Bona voluntas, quæ Deum norit, immutari non potest:* Act. mart., p. 246. Sic etiam S. Felicitas Publicio Urbis praefecto dicebat: *Nec blandimentis tuis resoluī potero, nec terroribus frangi.* Et Felix illius filiorum natu secundus: *Immineant verbera, stent cruenta consilia; fides nostra nec vinci potest nec mutari.* Basilius in psalm. vii, p. 403, gratias acceptum refert rectum justi propositum et mentis immutabilitatem. Reg. 39 Moral., p. 263.

(98) *Ἐπιστασίας.* Reg. tertius βασιλείας. Mox e veteribus libris conjunctio καὶ addita ante θύρα, eademque auctoritate verbum φησι sublatum post vocem ἐμοῦ.

(99) *Ὄς θύρα.* Editi addunt καὶ ὡς ποιμήν, sed assentior Combeffisio has voces rejiciendas esse; nec leguntur in tribus codicibus. Paulo post codices mss. δόξαν. Editi δοξολογίαν.

tiones nostras eo deducet, ut humilius de eo sentiamus? an potius e diverso efficiet, ut Servatoris et ingentem potentiam et humanitatem erga nos admireremur, quod et compati nostris infirmitatibus sustinuit, et se ad nostram infirmitatem potuit demittere? Neque enim cœlum ac terra, imminensaque maria, nec animantia, vel in aquis vel in terris degentia, nec plantæ, nec astra, nec aei, nec anni tempora, nec multiplex universi ornatus, excellentiæ potentiae illius perinde commendat, alique quod Deus incomprehensibilis potuit per carnem citra noxam cum morte conflictari, ut nobis sua ipsius passione largiretur immortalitatem, quod si Apostolus ait: *In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos*¹¹: nequaquam hac voce humile quoddam ministerium indicat, sed auxilium potius, quod per imperium suæ potentiae operatur in nobis. Siquidem ipsum alligavit fortem, diripuitque vasa illius¹², videlicet nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abusus; fecitque vasa utilia Domino, apparatus ad omne opus bonum¹³, per liberi arbitrii nostri præparationem. Hoc pacto accessum ad Patrem habuimus per ipsum, translati de potestate tenebrarum in partem sortis sanctorum in lumine¹⁴. Ne igitur dispensationem Filii coactum ex servili humilitate ministerium existimemus: sed voluntariam sollicitudinem ex bonitate ac misericordia, juxta voluntatem Dei et Patris, erga suum signum exhibitam. Sic enim servabimus pietatem, si in omnibus rebus ab eo peractis et **I6** perfectam illi potentiam testimonio nostro tribuerimus, nec usquam illum a paterna voluntate separaverimus. Quemadmodum utique cum Dominus appellatur via¹⁵, ad sublimiorum intelligentiam potius, quam ad vulgarem ac communem animo ferimur. Audientes enim viam, profectum eum, qui serie atque ordine per justitiae opera et scientiae illuminationem ad perfectionem tendit, intelligimus, semper id quod anterius est appetentes, et ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes¹⁶, donec perveniamus ad beatum finem, quæ est Dei cognitio, quam Dominus per sese in ipsum credentibus largitur. Reversa enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, Dominus noster, ad Patrem, qui verum bonum est, perducens. *Nemo enim, inquit, venit ad Patrem nisi per me*¹⁷. Talis est igitur noster ad Deum accessus per Filium.

19. Kursus autem qualis sit etiam Patris erga nos per eumdem bonorum suppeditatio, consequens jam fuerit disserere. Nimirum cum omnis natura creata, tum hæc visibilis, tum intelligibilis, ad hoc

¹¹ Rom. viii, 57. ¹² Matth. xii, 21. ¹³ II Tim. ii, 29. ¹⁴ Coloss. i, 12, 13. ¹⁵ Joan. xiv, 6. ¹⁶ Philipp. iii, 13. ¹⁷ Ibidem.

(1) Οὐτω γάρ, etc. Editi contra codicum mss. fidem habebant: ἐνεργουμένην ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτελουμένοις. Οὐτω γάρ εὐσεβήσομεν.

(2) Ἐπορεύματος. Quidam codices δρεγδυνον.

(3) Χαρίζεται. Sic codices mss.: non ut editi

Α γισμοὺς κατάγουσιν; ή τὸ ἀνατίον ἔκπληξιν τῆς μεγάλης δυνάμεως ὅμοι καὶ φιλανθρωπίας τοῦ σώζοντος ἐμποιοῦσιν, ὅτι καὶ ἡνέσχετο συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενεῖαις ἡμῶν, καὶ ἐδύνθη πρὸς τὸ ἥμετερον ἀσθενὲς καταδηγεῖ; Οὐ γάρ τοσοῦτον οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ τὰ μεγέθη τῶν πελαγῶν, καὶ τὰ ἐν ὕδαισι διαιτώμενα, καὶ τὰ χερσαῖς τῶν ζώων, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ ἀστέρες, καὶ ἄηρ, καὶ ὥραι, καὶ ἡ ποικιλὴ τοῦ παντὸς διακόσμησις τὸ ὑπερέχον τῆς Ισχύος συνίστησιν, δοσον τὸ δυνηθῆναι τὸν Θεὸν, τὸν ἀχώρητον, ἀπαθῶς διὰ σαρκὸς συμπλακῆναι τῷ θανάτῳ, ἵνα ἡμέν τῷ ιδίῳ πάθει τὴν ἀπάθειαν χαρίσηται. Καν λέγῃ δὲ δ' Ἀπόστολος, ὅτι Ἐρ τούτοις πᾶσιν ὑπερικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσατος ημᾶς. οὐχὶ ταπεινή τινα ὑπηρεσίαν ἐκ τῆς τοιάντης φωνῆς ὑποβάλλει, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ κράτει τῆς Ισχύος ἐνεργουμένην βρήθειαν. Αὐτὸς γάρ δῆσας τὸν Ισχυρὸν, διήρπασεν αὐτοῦ τὴν σκεύη, ἡμᾶς, οἵς εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν πονηρὰν κατεκέργητο· καὶ ἐποίησε σκεύη εὑχρηστὰ τῷ Δεσπότῃ, τοὺς κατηρτισμένους εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐκ τῆς ἐτοιμασίας τοῦ ἐφ' ὑμῖν. Οὖτω τὴν δι' αὐτοῦ προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα, μεταστάντες ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ στάτους εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτὶ. Μή τοινύν ἐκ δουλεικῆς ταπεινότητος ἡγαγκασμένην ὑπηρεσίαν νοῶμέν, τὴν διὰ Υἱοῦ οἰκονόμιαν, ἀλλὰ τὴν ἔκουσιον ἐπιμέλειαν, ἀγαθότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ, κατὰ τὸ θελήμα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, περὶ τὸ ίδιον πλάσμα ἐνεργουμένην. Οὖτω γάρ (1) εὐσεβήσομεν, ἐν πᾶσι: τοῖς ἐπιτελουμένοις καὶ τελείαν αὐτῷ μαρτυροῦντες τὴν δύναμιν, κατούδαμον τοῦ βουλήματος τοῦ πατρικοῦ διιστῶντες. Ποτεροῦ οὖν καὶ ὅταν δόδες δὲ Κύριος λέγηται, πρὸς ὑψηλότεραν ἐννοιαν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὴν ἐκ τοῦ προχείρου λαμβανομένην ὑποφερόμεθα. Τὴν γάρ εἰρημῷ καὶ τάξει διὰ τῶν ἔργων τῆς δικαιούσης, καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως ἐπὶ τὸ τέλειον προκοπήν ὁὖν ἔχακούμεν, ἀεὶ τοῦ πρόσωπος ἐπορεγμένοι (2), καὶ τοῖς λειπομένοις ἐκαυτοὺς ἐπεκτείνοντες, ἔως ἣν φθάσωμεν ἐπὶ τὸ μακάριον τέλος, τὴν Θεοῦ κατανόσιν, ἢν δὲ Κύριος δι' ἐκαυτοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσις χαρίζεται (3). Ἀγαθὴ γάρ διντως ὁδὸς, ἀπαρεξόδευτος καὶ ἀπλανής, δὲ Κύριος ἡμῶν, πρὸς τὸ διντως ἀγαθὸν, τὸν Πατέρα, φέρων. Οὐδεὶς γάρ ἔρχεται. φησι, πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ ἡμετέρα πρὸς Θεὸν ἀνδοδος διὰ τοῦ Υἱοῦ.

19. Οὐποία δὲ πάλιν καὶ ἡ παρὰ τοῦ Πατρὸς (4) εἰς ἡμᾶς δι' αὐτοῦ χορηγία τῶν ἀγαθῶν, ἐξης ἀν εἴη λέγειν. Οὐτὶ, πάσης τῆς φύσεως, τῆς ἐν τῇ κτίσει, τῇ τε δρωμένῃ ταύτῃ καὶ τῇ νοούμενῃ, ἐπιμελείας

χαρίσεται. Μοχ in editis δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς πρὸς τὸν, etc. Veteres libri ut in contextu.

(4) Παρὰ τὸν Πατρὸς. Παρὶ in omnibus fere codicibus mss. Ibidem male in editis καὶ δι' αὐτοῦ. Conjunctione deest in mss.

ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ συνέχεσθαι δεομένης, δὲ δημιουργὸς Λόγος, δὲ μονογενῆς Θεοῦ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου χρείας, τὴν βοήθειαν ἐπινέμων, ποιεῖται μὲν καὶ παντοδαπάς διὰ τὸ τῶν εὐεργετουμένων πολιεύδες, συμμέτρους γε μὴν ἑκάστῳ, κατὰ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον, τὰς χορηγίας ἐπιμετρεῖ. Τοὺς ἐν τῷ σκέψιῳ τῆς ἀγνοίας κατεχομένους φωτίζει· διὰ τοῦτο φῶς τὸ ἀληθινόν. Κρίνει (5), κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν ἀντιμετρών τὴν ἀντίδοσιν· διὰ τοῦτο κριτής δίκαιος. Οὐ γάρ Πατὴρ κρίτει οὐδέποτε, ἀλλὰ τὴν κρίσιν κάσταν δέδωκε τῷ Υἱῷ. Ἀνίστησιν ἐκ τοῦ πτώματος τοὺς ἀπὸ τοῦ ὑψους τῆς ζωῆς πρὸς ἀμφετάναν ὑπολισθαντας· διὰ τοῦτο ἀνάστασις. Πάντα δὲ ποιεῖ τῇ ἐπαφῇ τῆς δυνάμεως, καὶ τῷ βουλήματι ἀγαθότος ἐνεργῶν. Ποιμαίνει, φωτίζει, τρέπει, διδηγεῖ, λατρεύει, ἀνίστησιν. Οὐσιοὶ τὰ μὴ ἔντα, τὰ κτισθέντα συνέγει. Οὕτω τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὸν διὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀφικεῖται, πλεονετάχει τὰ καθ' ἑκαστον ἐνεργοῦντος ἢ ὡς ἀν λόγος ἔξικοτο. Οὔτε γάρ ἀστραπαί, οὔτε φωτὸς ἐν ἀέρι οὐτα ταχεῖα διαδρομή· οὐκ ὁφθαλμῶν δέξεται φίτιξ (6)· οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου νοήματος αἱ κινήσεις· ἀλλὰ πλέον τούτων ἑκαστον τῆς θείας ἐνεργείας κατὰ τὸ τάχος λείπεται, ἢ καθόσον τὰ νωθρότατα τῶν παρ' ἡμῖν ζώων, οὐκ ἀν εἰπομένη, πτηνῶν, οὐδὲ ἀνέμων, ἢ τῆς τῶν οὐρανίων φορᾶς, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου νοῦ, κατὰ τὴν κίνησιν ὑστερεῖ. Τίνος γάρ δὲν καὶ παρατάσσεις δέοιτο χρονικῆς δὲ φέρων τὰ σύμπαντα (7) τῷ φήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ μὴ σωματικῆς ἐνεργῶν, μηδὲ χειρουργίας εἰς τὴν δημιουργίαν ἐπιδεόμενος, ἀλλὰ βουλήματι ἀνιστάφει, ἀκολουθούσαν ἔχων τὴν φύσιν τῶν γινομένων; Ως ἡ Ιουδίθ, Ἐρόστας, φησί, καὶ παρέτησάρ σοι κάρτα δσα ἐτόνσας. Ὁμις μέντοι, ἵνα μή ποτε ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἐνεργουμένων περιστασθῶμεν εἰς τὸ φαντασθῆναι ἀναρχον εἶναι τὸν Κύριον, τί φησιν ἡ αὐτοκαθή; Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις. Οὐ δύναται δὲ Υἱὸς ποιεῖν ἀρ' ἑαυτοῦ οὐδέποτε· καὶ ἡ αὐτοτελῆς σοφία· Ἐγτο. Ιηρ. Διλιθο., τι εἰπω, καὶ τι λαλήσω· εἰς πάνταν τούτων πρὸς τὴν τοῦ Πατέρος ἡμᾶς σύνεσιν ὄδηγῶν, καὶ τὸ θαῦμα τῶν γινομένων ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρων, ἵνα δὲ αὐτοῦ τὸν Πατέρα γνῶμεν. Οὐ γάρ ἐκ τῆς τῶν ἔργων διαφορᾶς δὲ Πατὴρ θεωρεῖται, τῷ ὕλαθουσαν καὶ καταχεχωρισμένην ἐνέργειαν ἐπιδεκνυθεῖσα (δσα γάρ βλέπει (8) τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ δὲ Υἱὸς δομοίως ποιεῖ), ἀλλ' ἐκ τῆς προσαγομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς δόξης τὸ θαῦμα τῶν γινομένων καρποῦνται, πρὸς τῷ μεγέθει τῶν ποιημάτων καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ποιητῇ ἀγαλλόμενος καὶ ὑζουμενος παρὰ τῶν ἐπιγινωσκόντων αὐτὸν Πατέρα

⁽⁵⁾ Κρίνει. Plerique codices mss. κρίνει, judicat. Sed tamen nibil videtur mutaudum.

⁽⁶⁾ Ρίχται. Sic editio Paris. ac Reg. secundus. Quinque alii et editio Basil. ρίχται.

⁽⁷⁾ Τὰ σύμπαντα. Sic codices sex, et paulo

A ut consistat, Dei cura egeat; opifex Verbum, unigenitus Deus opem, quantum cuique opus est, distribuens, varia quidem et omnis generis auxilia, ob varietatem eorum qui beneficio juvantur, sed tamen unicuique congruentia juxta necessitatis modum dimetitur. Eos qui in tenebris ignorantiae delinentur, illuminat: propria lumen verum dicitur. Judicat, juxta operum meritum remetens præmium; ob id judex justus dicitur. Pater enim neminem iudicat, sed omne iudicium dedit Filio ¹⁰. Erigit e ruinā, qui e sublimitate vite ad peccatum delapsi sunt; ob id vocatur resurrectio ¹¹. Omnia autem facit contactu virtutis, ac voluntate bonitatis operans. Pascit, illuminat, alit, deducit, medetur, erigit. Quae non sunt, facit, ut sint, condita conservat. B Hoc modo bona ex Deo per Filium ad nos pervenient, majore celeritate in singulis operantem, quam ullus sermo exprimere valeat. Neque enim fulgura, neque lucis, per aerem tam velox discursus est, non oculorum celeres ictus, non ipsius intellectus nostri motus: sed horum quodque magis vincitur divinæ operationis celeritate, quam animantia quæ sunt apud nos maxime segnia, non dicam volatilium, neque ventorum, neque coelestium orbium impetu, sed ipsius mentis nostræ motu superantur. Nam quo tandem temporis spatio egeat qui portat omnia verbo virtutis suæ ¹², quique nec corporaliter operatur, neque manuum opera ad creandum opus habet, sed eorum quae sunt naturam habet voluntate non coacta obsequentem? Sicuti Judith: Cogitasti, inquit, et praesto fuerunt tibi omnia quæ cogitasti ¹³. Attamen ne forte ex magnitudine eorum quae sunt rapiamur in imaginationem, ut putemus Dominum principio carere, quid sit is qui per se vita est? **17** Ego vivo propter Patrem ¹⁴. Et Dei virtus: Non potest Filius a se facere quidquam ¹⁵. Rursus, is qui ex se perfecta est sapientia: Mandatum accepi, quid dicam, et quid loquar ¹⁶: per hæc omnia duces nos ad Patris cognitionem, et admirationem eorum quæ gerebat, ad illum referens, ut per ipsum cognoscamus Patrem. Non enim ex operum differentia Pater conspicitur, quasi peculiarem atque separatam actionem exhibeat (quæcumque enim videt Patrem facientem, hæc et Filius similiter facit ¹⁷), verum ex gloria, quæ ei ab Unigenito deseritur, operum miraculum carpit, dum præter operum magnitudinem, de ipso etiam auctore operum glorificatur, et exaltatur ab iis qui agnoscunt eum Patrem Domini nostri Iesu Christi: Per quem omnia, et propter quem omnia ¹⁸. Ideo dicit Dominus: Om-

¹⁰ Judith ix, 4. ¹¹ Joan. vi, 58. ¹² Joan. v, 19.

post χειρουργίας. Editi τὰ πάντα et χειρῶν ἔργα.

¹³ Βλέπει. Sic antiqui codices: editi βλέπῃ. Non multo post sic habet Reg. secundus δι' οὐ τὰ πάντα καὶ εἰς δι' τὰ πάντα.

nia mea tua sunt, ut ad ipsum originem rerum con-ditarum referens : *Et tua mea*⁹; ut inde principia creandi accipiens ; non quod auxiliis utatur ad operandum, neque quod ei particularibus mandatis uniuscujusque operis ministerium concredatur : nam istud quidem servile, et a divina dignitate immenso semotum intervallo : sed quod Verbum patternis bonis plenum, resplendens a Patre, omnia facit ad similitudinem ejus qui ipsum genuit. Nam si juxta essentiam nihil differt a Patre, nec potentia etiam a Patre differet. Porro quorum æqualis est potentia, horum omnino æqualis est et operatio. Christus siquidem Dei virtus est, et Dei sapientia¹⁰. Et sic omnia per ipsum facta sunt¹¹, omniaque per ipsum et in ipsum condita sunt¹², non quod instrumentaliter quodam ac servili ministerio fungatur : sed quod tanquam conditor paternam implet voluntatem.

20. Itaque cum ait : *Ego ex me ipso locutus non sum*¹³ ; et rursum : *Sicut dixit mihi Pater, ita lo-quor*¹⁴ ; et : *Sermo quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me*¹⁵ ; et alibi : *Quemadmodum man-davit mihi Pater, sic facio*¹⁶ : non quod careat libero arbitrio ac voluntatis motu, neque quod ex datis signis veniam ac licentiam agendi exspectet, ideo talibus utitur verbis : sed ut declaret propriam voluntatem conjuncte atque inseparabiliter Patri adhaerentem. Proinde quod dicitur mandatum, ne sermonem imperiosum per vocalia organa prolatum intelligamus, Filio velut subditu prescribentem quid facere debeat : sed juxta sensum Deo dignum, intelligamus voluntatis communicationem, veluti formæ cujuspam in speculo imaginem, a Patre in Filium sine tempore demanantem. *Pater enim di-ligit Filium, et omnia ostendit illi*¹⁷. Itaque quae-cunque habet Pater, Filii sunt ; non quod hæc illi paulatim accrescant, sed adsunt semel universa. Non enim inter homines qui artem perdidicunt, ac diutina exercitatione firmum artis in animo fixum-que habitum gerit, deinceps potest juxta scientiae rationes, quas in mente tenet, per sese operari, Dei vero sapientia, architectus universæ creaturæ, semper perfectus, citra doctorem sapiens, Dei vir-tus, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae occulti¹⁸, eget speciali 18 mandato, quo ei modus ac mensura operationum præstabilitur. Sci-liset tu quidem etiam pædagogeum aperies in vani-tate cogitationum tuarum, et hunc quidem facies

A τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' ὅν τὰ πάντα. Διὸ τοῦτό φασιν δὲ Κύριος· Τὰ δέκα πάντα σα δεστιράς ὡς ἐπ' αὐτὸν τῆς ἀρχῆς τῶν δημιουργημάτων ἀναγομένης· Καὶ τὰ σὰ δέκα· ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ (9) τῆς αἰτίας τοῦ δημιουργεῖν καθηκούσης, οὐ βοηθείας χρωμένη πρὸς τὴν ἐνέρ-γειαν, οὐδὲ ταῖς κατὰ μέρος ἐπιτροπαῖς· τὴν ἔκά-στου ἔργου διακονίαν πιστευομένην· λειτουργικὸν γάρ τοῦτο γε, καὶ τῆς θελας ἀξίας παμπλήθες ἀπο-δέον· ἀλλὰ γάρ πλήρης (10) δὲ Λόγος τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν, τοῦ Πατρὸς ἀπολάμψας, πάντα ποιεῖ κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος ὄμοιότητα. Εἰ γάρ κατὰ τὴν οὐ-σίαν ἀπαραλλάκτως ἔχει, ἀπαραλλάκτως ἔχει καὶ κατὰ τὴν δύναμιν. "Οὐ δέ τὴν δύναμις ἴση, ἴση που πάντως καὶ τὴν ἐνέργειαν. Χριστὸς γάρ Θεοῦ δύναμις, Β καὶ Θεοῦ σοφία. Καὶ οὕτω πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, οὐκ δργανικήν τινα οὐδὲ δουλικήν ὑπηρεσίαν πληροῦν-τος, ἀλλὰ δημιουργικῶς τὸ πατρικὸν ἐπιτελοῦντος θέλημα.

20 "Οταν οὖν λέγῃ· Ἐγώ δέξ ἐμαντοῦ οὐκ ἀλά-λησα· καὶ πάλιν· Καθὼς εἰρηκέ μοι δὲ Πατήρ, οὔτω λαλῶ· καὶ, 'Ο λόγος δὲ ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμδές, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος με· καὶ ἐτέρωθι· Καθ-ώς (11) ἐτετέλατο μοι δὲ Πατήρ, οὔτω ποιῶ· οὐκ ἀπροάρτετος ὁν, οὐδὲ ἀνδρητος, οὐδὲ τὸ ἐπὶ τῶν συ-θημάτων ἐνδόσιμον ἀναμένων, ταῖς τοιαύταις χρῆ-ται φωναῖς· ἀλλὰ δηλῶν τὴν οἰκείαν γνώμην ἥντο-μένων καὶ ἀδιαστάτως τοῦ Πατρὸς ἔχομένην. Ἀρα οὖν καὶ τὴν λεγομένην ἐντολὴν μή λόγον προστα-κτικὸν διὰ τῶν φωνητικῶν δργάνων ἐξαγγελλόμενον ἐκδεχώμεθα (12), περὶ τῶν ποιητῶν τῷ Γιφ. ὡς ὑπτηκόρ, νομοθετοῦντα· ἀλλὰ θεοπρεπῶς νοῶμεν θε-λημάτος διάδοσιν οἵδιν τινος μορφῆς ἔμφασιν (13) ἐν κατόπερῳ, ἐκ Πατρὸς εἰς Υἱὸν ἀχρόνως δικηνουμένην. 'Ο γάρ Πατήρ ἀμυκῆ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δει-κνυτείται αὐτῷ. "Οτε πάντα δια ἔχει δὲ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ ἔστιν, οὐ κατὰ μικρὸν προσγινόμενα, ἀλλ' ἀθρόως παρόντα. Οὐ γάρ δῆπου ἐν μὲν ἀνθρώποις δὲ τὴν τέχνην ἐκδιδαχθεῖς καὶ παγίαν αὐτῆς διὰ τῆς χρονίας μελέτης ἔχων τὴν ἔξιν ἐνιδρυμένην δύναται λοιπὸν κατὰ τοὺς ἀναποκειμένους αὐτῷ τῆς ἐπ-ατήμης λόγους καθ' ἐαυτὸν ἐνεργεῖν· τὸ δέ τοῦ Θεοῦ σοφία, δὲ δημιουργὸς πάσης (14) κτίσεως, δὲ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἐν φ-πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι, τῆς κατὰ μέρος ἐπιστασίας προσδεῖται, τὸν τρόπον αὐτῷ καὶ τὸ μέτρον τῶν ἐνεργειῶν δρι-ζούσης. "Ηπου σύ γε καὶ παιδαγωγεῖν ἀνοίξεις ἐν τῇ ματαίστητι σου τῶν λογισμῶν, καὶ τὸν μὲν πρ-

⁹ Joan. xvii, 10. ¹⁰ I Cor. i, 24. ¹¹ Joan. i, 3. ¹² Coloss. i, 16. ¹³ Joan. xii, 49. ¹⁴ ibid. 50. ¹⁵ Joan. xiv, 24. ¹⁶ ibid. 31. ¹⁷ Joan. v, 20. ¹⁸ Coloss. ii, 3

ditur conjunctio καὶ quæ abeat a mss. Aliquanto post duo codices κάρχηται φωναῖς.

(12) Ἐκδεχώμεθα. Unus codex ἐπιδεχώμεθα. Alius ἐπιδεχόμεθα. Duo alii ἐκδεχόμεθα.

(13) Ἐμφασιτ. Tres codices ἐνδόσιν.

(14) Πασῆς. Tres mss. ἀπάσης.

(9) Αὐτῷ. Sic plerique codices mss., melius multo quam in editione Paris. et secunda Basileensi auctō.

(10) Ἄλλα γάρ πλήρης. Quamvis codices mss. habeant ἀλλὰ πλήρης γάρ, præferenda tamen vide-tur vulgata scriptura.

(11) Καθὼς. Male in editis ante hanc vocem ad-

καθησθαι ποιήσεις; ἐν διδασκαλίου τάξει, τὸν δὲ πτρόν επέντειν ἐν μαθητοῦ ἀπειρίᾳ· εἴτα ταῖς κατὰ μικρὸν πρωτηκαὶς τῶν διδαγμάτων ἐκμανθάνοντα τὴν σοφίαν, καὶ προβολαζόμενον εἰς τὸ τέλειον. Ἐκ δὲ τούτου, ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐν λογισμῷς ἀκέλουθον διετάξειν, εὐρήσεις δεῖ μὲν τὸν Υἱὸν διδασκόμενον, εἰδίποτε δὲ φθάσαι πρὸς τὸ τέλειον (15) δυνάμενον, διὰ τὸ ἀπειρον μὲν εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν σοφίαν, ἀπειρον δὲ τέλος καταληφθῆναι μὴ δύνασθαι. Πότε δὴ διώδης πάντα ἔχειν ἐξ ἀρχῆς τὸν Υἱὸν οὐδέποτε ὄντες πρὸς τὸ τέλειον ἤξειν. Ἀλλὰ γάρ αἰσχύνομαται τὸ ταπεινὸν τῆς ἐννοίας, εἰς δὲ τῆς τοῦ λόγου ἀκολούθως, ὑπῆχθην (16). Επὶ οὖν τὰ ὑψηλὰ τοῦ λόγου πάλιν ἐπανέλθωμεν.

21. Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ δώρακε τὸν Πατέρα· οὐ τὸν γραφατῆρα, οὐδὲ τὴν μορφὴν καθαρὸν γὰρ συνθέτεως ἡ θεία φύσις· διλλὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ θελήματος, ὅπερ, σύνδρομον δὲ τῇ οὐσίᾳ, δμοιον καὶ ίσον, μᾶλλον δὲ ταῦταν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ θεωρεῖται. Τί οὖν τὸ Γερόμενος ὑπῆκοος (17); καὶ τὸ, Ὑπὲρ ήμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν; Ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς τῷ Υἱῷ τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐνεργῆσαι κατ' ἀγαθότητα (18). Σὺ δὲ ἀκέλειναν δίκουε· διὰ Χριστὸς ήμᾶς ἀξηρώσεις ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου· καὶ διὰ Τοις ἀμαρτιῶν ὃντων ήμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ήμῶν ἀπέθαρε. Πρόσεχε δὲ ἀκριβῶς καὶ ταῖς φωναῖς τοῦ Κυρίου, διε, διαν ἡμᾶς περὶ τοῦ Πατρὸς (19) ἐκπαιδεύσῃ, οὐδὲ ταῖς αὐθεντικαῖς καὶ δεσποτικαῖς κεχρῆσθαι φωναῖς, λέγων· Θέλω, καθαρίσθητε· καὶ, Σιώπα, κεφίμωσο· καὶ, Ἔγώ δὲ λέγω υμῖν· καὶ τὸ, Ἀλαλορ καὶ κωφόρ δυσμόριορ, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω· καὶ διὰ τοιαύτα· Λνα διὰ τούτων μὲν τὸν Δεσπότην τὸν ἡμῶν καὶ ποιητὴν γνωρίσωμεν, δι' ἐκείνων δὲ τὸν Πατέρα τοῦ Δεσπότου τὸν ἡμῶν καὶ ποιητοῦ διδαχῆμεν. Οὐτας πανταχθεν δὲ λόγος ἀλτηθῆς ἐπιδειχνυται, διε τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ δημιουργεῖν τὸν Πατέρα οὔτε ἀτελῆ τοῦ Πατρὸς τὴν δημιουργίαν συνίστησιν, οὔτε ἀπονοταν τοῦ Υἱοῦ παραδοῦσι τὴν ἐνέργειαν· ἀλλὰ τὸ ἡγαμένον τοῦ θελήματος παριστᾶ (20). Πότε δέ, εἰ, ζωνὴ διμολογίαν τῆς προκαταρκτικῆς αἵτιας ἔχει, οὐκ ἐπὶ κατηγορίᾳ τοῦ ποιητικοῦ αἵτου παρατηρεῖνται.

¹⁹ Joan. xiv, 9. ²⁰ Philipp. ii, 8. ²¹ Rom. viii, 32. ²² Galat. iii, 13. ²³ Rom. v, 8, 9. ²⁴ Matth. viii, 5. ²⁵ Marc. iv, 59. ²⁶ Matth. v, 22 seqq. ²⁷ Marc. ix, 24.

(15) Πρὸς τὸ τέλειον. Sic Regii primus et tertius cum Colberti, quae scriptura paulo post confirmatur his verbis, πρὸς τὸ τέλειον ἔξειν. Editi πρὸς τὸ τέλος in primo loco.

(16) Ὑπῆχθην. Sic codices mss. Editi vero ὑπῆνεχτον. Nec multo post veteres quatuor libri ἀντελθωμεν. Subinde editi ante hæc verba, ἑώρακε τὸν Πατέρα, addunt φησι, quod abest a codicibus mss. et prima Basileensi editione.

(17) Ταχίκοος. Editi addunt μέχρι θανάτου, sed præter codicum mss. fidem. Ibidem editi et nonnulli codices παρέδωκεν ἑαυτόν. Sed cum sensus postuleat, ut Filius a Patre traditus dicatur, sequimur duos Regios codices, qui cum Colbertino habent αὐτόν. Præterea manifestum est caput

A præsidentem loco doctoris, illum vero astantem cum discipuli imperitia: dein paulatim additis præceptionibus discentem sapientiam, et ad perfectionem procedentem. At ex hoc, si modo noveris consequentiam, quæ est in ratiocinationibus, observare, invenies Filium semper quidem discere, nec unquam ad perfectionem pervenire posse, eo quod infinita sit Patris sapientia, nec infinitæ rei finis possit apprehendendi. Itaque qui non concesserit Filium ab initio habere omnia, nunquam concessurus est illum ad perfectionem perventurum. Sed pudet me istius humilis cogitationis, in quam e sermonis serie deductus sum. Igitur ad ea quæ sunt in oratione sublimia iterum revertamur.

B 21. Qui vidit me, vidit Patrem²⁸: non figuram, non formam: pura enim est a compositione divina natura; sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentia concurrens, similis et æqualis, imo potius eadem in Patre et Filio intelligitur. Quid igitur sibi vult illud, Factus obediens²⁹? item illud: Pro nobis omnibus tradidit eum³⁰? Significatur videlicet Filium a Patre hoc habuisse, ut pro sua bonitate operaretur pro hominibus. Tu vero et illa auditio: Christus nos redemit a maledicto legis³¹; item: Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est³². Diligenter autem attende etiam verba Domini, quod postquam nos de Patre eruditiv, authentici et heriliibus vocibus uti solet, dicens: Volo, mundare³³; et, Tace, obmutesce³⁴; et, Ego autem dico vobis³⁵; et illud, Mutum et surdum demonium, ego tibi præcipio³⁶: et quæcumque alia id genus: ut ex his quidem Dominum et conditorem nostrum cognoscemus, per illa vero Patrem Domini et conditoris nostri disceremus. Ita doctrina undelibet vera monstratur, scilicet ex eo quod Pater per Filium crevit, neque propterea Patris vim creandi imperfectam argui, neque Filii operationem ostendit infirmam; sed voluntatis unitatem conjunctionemque declarari. Itaque haec vox, per quem, confessionem habet causæ principalis: non autem sumitur ad insectationem ac reprehensionem causæ efficientis.

D octavum Epistola ad Romanos citari, non quintum Epistola ad Ephesios, ubi non legitur pro omnibus.

(18) Κατ' ὑραβότητα. Reg. secundus καθ' οἰδητητα, secundum filiationem.

(19) Περὶ τοῦ Πατρὸς. Legendum contendit Combeſius, ob περὶ τοῦ Πατρὸς, sive reddendum: cum de Patre non erudiret. Sic meo periculo emendes, inquit, quidquid decoquat Erasmus, et antiquo errore repræsentent codices. Sed doctissimi viri emendationem explodit codicem mss. auctoritas, ac ipsis etiam contextus clara et perspicua sententia, si sic interpretemur, Postquam nos de Patre eruditiv; non ut Erasmus, cum nos de Patre erudiret.

(20) Παριστᾶ. Duo codices παριστῆσιν.

19 CAPUT IX.

*Propriae ac distinctae de Spiritu notiones, doctrinae
Scripturarum congruentes.*

22. Jam vero etiam de Spiritu communes nostrae notiones cujusmodi sint expendamus, tum eas quae nobis de illo e Scripturis collectae sunt, tum eas quas Patrum traditione non scripta acceptimus. Primum igitur, quis, auditis Spiritus appellationibus, animo non erigitur, et ad supremam naturam cogitationem non attollit? Nam Spiritus Dei dictus est, et Spiritus veritatis, qui ex Patre procedit²⁰: Spiritus rectus, Spiritus principalis²¹. Spiritus sanctus, propria est illius ac peculiaris appellatio: quod sane nomen omnium maxime rem incorpoream et ab omni materia puram et incompositam declarat. Quapropter et Dominus cum eam, quae Deum in loco adorari existimabat, edoceret, rem incorpoream comprehendendi non posse, *Spiritus, inquit, est Deus*²². Proinde fieri non potest, ut qui audit Spiritum, naturam loco circumscriptam, aut mutationibus et alterationibus obnoxiam, aut omnino creaturæ similem sibi animo fingat: sed ad id quod sumnum est cogitatione progredivens, intelligentem substantiam cogitet necesse est, virtute infinitam, magnitudine incircumscribat, nec temporum nec sæculorum dimensionem recipientem, ea quæ habet bona large impatiens. Ad quem omnia convertuntur quæ agent sanctificatione: quem omnia appetunt juxta virtutem viventia, cuius afflatus velut irrigantur et adjuvantur, ut perveniant ad proprium suum naturalemque finem. Qui perficit cætera, ipse vero in nullo deficit: qui non vivit per instaurationem, sed vitam suppeditat; nec accessionibus augescit, sed statim plenus est: qui in seipso firmatur, et nusquam non adest. Origo sanctificationis, lux intelligibilis: universæ potentiae rationali ad veritatis investigationem velut illustrationem quamdam ex sese præbens. Natura inaccessus, sed qui capi possit ob benignitatem; omnia quidem implens virtute, sed solis iis qui digni sunt communicabilis, quibus sese non eadem imperit mensura, sed juxta proportionem

²⁰ Joan. xv, 26. ²¹ Psal. l, 12, 13. ²² Joan. iv, 24.

(21) Διδασκαλίᾳ. Addunt editi, καὶ δὲ δεσπότης τὸ Πνεῦμα, sed hæc absunt a quinque codicibus mss. Statim editi περὶ ἄγου Πνεύματος. Sed vox ἄγου non reperiitur in mss.

(22) Πνεῦμα ἡγεμονικόν. Sic repetunt hanc vocem libri veteres.

(23) Πατρός. Sic codices mss. et editio prima Basil. In aliis editionibus legitur πάντων.

(24) Ηγουμένην. Male in editis additum fuerat ψυχήν, quia vox nec in mss. codicibus legitur, et sententiae nitorem perturbat. Similis locus infra occurrit de eadem muliere Samaritana cap. 26, n. 4, ubi pariter non legitur ψυχήν.

(25) Ἐπισκευαστῶς. Sic omnes codices mss. Editio ἐπισκευαστικῶς.

(26) Πλῆρες εὐθὺς. Sic omnes codices mss. Male in editis πλήρες, εὐθές.

(27) Όλοσχερώς μετεχόμενος. Immerito vitupe-

Ἀφοριστικοὶ ἔργοια περὶ τὸν Πνεύματος, τῇ τῷ Γραφῶν ἀκολουθούσαι διδασκαλίᾳ (21).

22. Ήδη δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τὰς κοινὰς ἡμῶν ἐννοίας δποιαὶ τινὲς εἰσι ἑξετάσωμεν, τὰς τε ἐκ τῶν Γραφῶν περὶ αὐτοῦ συναγθεῖσας ἡμῖν, καὶ δὲ ἐκ τῆς ἀγράφου παραδόσεως τῶν Πατέρων διεβεβαίεθα. Πρῶτον μὲν οὖν, τίς, ἀκούσας τῶν προστηγοριῶν τοῦ Πνεύματος, εὑρίσκει, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω φύσιν τὴν Ἐννοιαν ὑπεράριψε; Πνεῦμα γάρ θεοῦ εἰρηται, καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, δι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Πνεῦμα εὐθές. Πνεῦμα τὴγεμονικόν (22). Πνεῦμα ἄγιον ἡ κυρία αὐτοῦ καὶ ἰδιάζουσα κλήσις· διπερ ἢ μάλιστα παντὸς (23) τοῦ ἀσωμάτου, καὶ καθαρῶς ἀπὸ τοῦ καὶ διμεροῦς δυομάρτιστη. Διὸ καὶ δι Κύριος, τὴν ἐν τόπῳ προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν ἡγουμένην (24) διδάσκων, διτι ἀπεριληπτὸν τὸ ἀσώματον, Πνεῦμα, φτισιν, δι Θεός. Οὐ τοινόν δυνατόν, Πνεῦμα ἀκούσαντα, περιγεγραμμένην φύσιν ἐντυπωταί τῇ διανοίᾳ, ἥ τροπαῖς καὶ ἀλλοιώσεις ὑποκειμένην, ἥ ὅλως ὅμοιαν τῇ κτίσει· ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀνωτάτω ταῖς ἐννοίαις χωροῦντα, νοεράν οὐσίαν ἐπάναγκες ἐννοεῖν, ἀπειρον κατὰ δύναμιν, μεγέθει ἀπεριόριστον, χρόνοις ἥ αἰώνιον ἀμέτρητον, ἀφθονον ὧν ἔχει καλῶν. Πρὸς δὲ πάντα ἐπέστραπται τὰ ἀγιασμοῦ προσδάσμενα· οὐ πάντα ἐψήλεται τὰ κατὰ δρεπῆν ζῶντα, οἷον ἐπαρδόμενα τῇ ἐπιπνοίᾳ καὶ βοηθούμενα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐσαυτοῖς καὶ κατὰ φύσεν τέλος. Τελειωτικὸν τῶν ἀλλων, αὐτὸς δὲ δι οὐδαμοῦ ἀλλείπον· οὐκ, ἐπισκευαστῶς (25) ζῶν, ἀλλὰ ζωῆς χορηγὸν· οὐ προσθήκαις αὐξανόμενον, ἀλλὰ πλήρες εὐθύς (26), ἐν ἐαυτῷ ἰδρυμένον, καὶ πανταχοῦ δι. Ἀγιασμοῦ γένεσις, φῶς νοτιόν, πάσῃ δυνάμει λογικῇ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὑρεσιν οἵον τινα καταφένειν δι’ ἐαυτοῦ παρεχόμενον. Απρόσιτον τῇ φύσει· χωρητὸν δὲ ἀγαθότερα· πάντα μὲν πληροῦν τῇ δυνάμει, μόνοις δὲ δι μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐχ ἐν μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατ’ ἀγαλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέργειαν. Απλοῦν τῇ οὐσίᾳ, ποιεῖσθαι ταῖς δυνάμεσιν· διλον ἐκάστω παρὸν, καὶ διλον ἀπανταχοῦ δι. Απαθῶς μεριζόμενον, καὶ διλοσχερῶς μετεχόμενον (27)· κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτῆ-

D rat interpretationem Erasmi Combeſſius, ac verendum esse pronuntiat: *qui integre, in totum plane participetur. Nam Basilius, qui probat hoc loco immensitatem Spiritus sancti, num dicere potuit eum a rebus creatis plene et in totum percipi?* At Spiritum ita dividi et communicari, ut totus et integer maneat, sententia est Basilio digna et sanctis Patribus notissima. Unum ex omnibus proferamus Ambroſium, qui Basiliū invitat et illustrat: *Nou enim totum effudit, inquit lib. 1 De Spiritu sancto, cap. 8, sed quod effudit, omnibus abundarit. Quod igitur nobis salis esse judicavit, effudit: et quod effusum est, non separatum est nec incisum: sed unitatem habet, quo aciem nostri cordis illuminet pro nostræ possibilitate virtutis. Denique tantum capimus, quantum prosectorus nostre mentis acquirit. Inseparabilis est enim plenitudo gratiae spiritualis, sed nobis pro nostræ participativatur facultate*

νες, τις ἡ χάρις, τῷ ἀπολαύοντ. ὡς μόνῳ παροῦσα, καὶ τὴν ἐπιλάμψει καὶ θάλασσαν, καὶ τῷ ἀρι ἐγκέχρηστοι. Οὗτοι δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα ἔκστι τῶν δεκτίων, ὡς μόνῳ παρόν, διαρκῆ τοῖς πᾶσι τὴν χάριν ἀκελτούσιν ἐπιφήσιν· οὐδὲ ἀπολαύει τὰ μετέχοντα, οὐδὲ εἰς τὰ πέφυκεν (28), οὐδὲ δον ἔκεινο δύναται.

mare illustrat, misceturque aeri. Sic et Spiritus sanctus, sufficientem omnibus gratiam ac integrum infundit: quo fruuntur quæcunque de illo participanti, quantum ipsis fas est natura, non quantum ille potest.

23. Οἰκείωσις δὲ Πνεύματος πρὸς ψυχὴν οὐχ διὰ τῶν προτεγγειμός (πῶς γάρ ἀν πλησίασις τῷ ἀσωμάτῳ σωματικῶς);, ἀλλὰ δὲ χωρισμός τῶν παθῶν, οὐ περ, ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν σάρκα φύλαξ ὑπερεργον ἐπιγένεν τῇ ψυχῇ, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οἰκείότητος ἐμπρίωσε. Καθαρθέντα δὴ οὖν ἀπὸ τοῦ αἴσχους, διὰ νεμάτου διὰ τῆς κακίας, καὶ πρὸς τὸ ἐκ φύσεως καίνος ἐπινελθόντα, καὶ οἷον εἰκόνι βασιλικῆ τὴν ἀρχαίαν μορφὴν διὰ καθαρίτητος ἀποδόντα, οὕτως εἰς μόνως προτεγγίσαι τῷ Παρακλήτῳ. 'Ο δὲ, ὁ σπερ γίας, κεκαθαρμένον δῆμα παραλαβὼν, δεῖξει σοι ἐν ιερῷ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου. 'Ἐν δὲ τῷ μακαρίῳ τῇ εἰκόνῃ θεάματι τὸ ἀρρέπον δύει τοῦ ἀρχετύπου κύλλος. Διὰ τούτου καρδιῶν ἀνάδασις (29), χειραγωγία τῶν ἀσθενούντων, τῶν προκοπόντων τελείωσις. Τότε, τοῖς ἀπὸ πάστος κτηλίδος κεκαθαρμένοις ἐλέμπον, τῇ πρὸς ἑαυτὴν κοινωνίᾳ πνευματικῶν ἀποδίδονται. Καὶ οὐτεπερ τὰ λαμπρὰ καὶ διαφανῆ τῶν σωμάτων, ἀκτίνος αὐτοῖς ἐμπεσούσης (30), αὐτά τε γίνεται περιλαμπή, καὶ ἐτέραν αὐγὴν ἀφ' ἑαυτῶν ἴστανθε: οὕτως αἱ πνευματοφόροι ψυχαὶ, ἀλλαμένται παρὰ τὸ Πνεῦματος, αὐταὶ τε ἀποτελοῦνται πνευματικαὶ, καὶ εἰς ἐτέρους τὴν χάριν ἐξαποστέλλονται. Ἐντεῦθεν μελλόντων πρόγνωσις, μυστηρίων σύνεσις, κεκρυμμένων κατάληψίς, χαρισμάτων διανομὴ, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, ἢ μετὰ ἀγγέλων χορεία, ἢ ἀπελεύθητος (31) εὐρροστήη, ἢ ἐν Θεῷ διαμονή, ἢ τοὺς Θεὸν δομοίωσις, τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτῶν, τὸν γενέσθαι. Αἱ μὲν οὖν περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἴνσεις τὴν, διὰ τὸ μεγέθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἕπεις καὶ τῶν ἐνεργημάτων ὑπὲν αὐτῶν τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος φρονεῖν ἐδιδάχθημεν, ὡς δλίγα ἀπὸ πάλλων παραθέσθαι, τοιαῦται. 'Ηδη δέ (32) πρὸς ἀντίογονοὺς χωριτέον, πειρωμένους ἐλέγχειν τὰς ἀντίθεσις, ταῦτα ἐκ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἡμῖν προσίλλομένες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Πρὸς τοὺς ἀντορτας μὴ χρῆγαι συντάσσειτο Πατέρι καὶ Υἱῷ τὸ ἄγιον Πνεῦμα.

24. Οὐ χρή, φασι, Πατέρι καὶ Υἱῷ συντάχθαι τὸ ἄγιον Πνεῦμα, διά τε τὸ τῆς φύσεως ἀλλότριον, καὶ

πατέρα. Vide Basilii homiliam *De fide* pag. 153. Paulo post editi τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. MSS. ut in iuxtaextis.

(28) Πέρυσις. Mendose in editis additur δύνατος, quod a nostris codicibus mss. abest. Videtur Ieronimus legisse οὐχ δον αὐτὰ πέφυκεν, ἀλλὰ δον εκεῖνο δύναται. Sic enim reddit: non quantum ipsa natura sua possunt capere, sed quantum potest ille. Fueratissimum vocat hanc interpretationem Combeffius; sed tamen hic Erasmi videtur esse sensus,

A ūdei dispergitur viam suam. Simplex essentia, varius potentias; qui singulis totus adest, et totus ubique est. Qui sic dividitur ut ipse nihil patiatur; cuius sic omnes participes sunt, ut ipse maneat integer, radii solaris in morem, cojus beneficium fruenti tanquam uni adest, et tamen terram ac mare illustrat, misceturque aeri. Sic et Spiritus sanctus, sufficientem omnibus gratiam ac integrum infundit: quo fruuntur quæcunque de illo participanti, quantum ipsis fas est natura, non quantum ille potest.

25. Spiritus autem cum anima conjunctio non sit loci propinquitate (nam qui bat ut ad incorporeum corporaliter arcedas?), sed a cupiditatibus recessu, quæ post accesserunt animæ propter amicitiam erga carnem, et a Dei consortio alienarunt. Itaque, si quis ab eo, quod vitii labo contraxerat, probro purgetur, atque ad nativam pulchritudinem reversus velut regiae imagini formam veterem per puritatem reddat, hoc uno demum modo potest ad Paracletum appropriare. Ille autem, veluti sol, purum nactus oculum, ostendet tibi in seipso imaginem illius qui videri non potest. In beata autem hujus imaginis contemplatione videbis ineffabilem archetypum pulchritudinem. Per hunc corda sustolluntur in altum, manu ducuntur insirmi, proficientes persiciuntur. Hic eis qui ab omni sorde purgati sunt illucescens, per communionem quam cum ipso habent, spirituales reddit. Et quemadmodum corpora nitida, pellucidaque, contacta radio, sunt et ipsa supra modum splendida, et alium fulgorem ex sese profundunt, ita animæ quæ Spiritum ferunt, illustranturque a Spiritu, sunt et ipsæ spirituales, et in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum præscientia, mysteriorum intelligentia, occultorum comprehensio, donorum distributiones, coelestis conversatio, cum angelis chorea: binc gaudium nunquam finiendum, binc in Deo perseverantia, hinc similitudo cum Deo, et quo nihil subliuinus expeti potest, hinc est ut deus sis. Communes igitur nostræ notiones de sancto Spiritu, quas de magnitudine dignitateque illius, deque operationibus, ab ipsis Spiritus eloquiis sentire dicidimus, ut e multis pauca afferamus, sic habent Nunc autem ad contradicendi cupidos venientum est conabimurque illorum objectiones refellere quas e falsi nominis scientia nobis proponunt.

D

CAPUT X.

Adversus eos qui dicunt non oportere Patri et Filio adjungere Spiritum sanctum.

24. Non oportet, inquit, Patri et Filio adjungere Spiritum sanctum: partim eo quod sit aliena

Spiritus sancti gratiam non ex hominum insirmitate, sed ex illius omnipotentia pendere.

(29) Ἀνάδασις. Sic quinque codices: aliis enim editis ἀνάδασις. Ibidem χειραγωγία in uno codice.

(30) Εὔπειρούσης. Duo codices ἐπιπεσούσης.

(31) Ἀπελεύθητος. Duo Regii codices ἀτέλεστος. Ibidem antiqui tres libri η ἐνθεος διανομη.

(32) Ηδη δέ. Hic incipit caput decimum in quicunque veteribus libris.

naturæ, partim quod dignitate sit inferior. Quibus A τὸ τῆς ἀξίας καταδέεις. Πρὸς οὓς δίκαιον τὴν τῶν ἀποστόλων φωνὴν ἀποχρήσαθαι (33), διὰ Πειθαρχεῖται Θεῷ δεῖ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Εἰ γάρ δὲ μὲν Κύριος σαφῶς ἐν τῇ παραδόσει τοῦ σωτῆρον βαπτίσματος προσέταξε τοῖς μαθηταῖς βαπτίζειν πάντα τὰ ἔθνη εἰς δυομάτια Πατέρας καὶ Γιῆν καὶ ἄγιον Πνεύματος, οὐκ ἀπαξιῶν τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν, οὗτοι δὲ μὴ χρῆναι αὐτὸν Πατέρα καὶ Γιῆν συντάσσειν λέγουσι· πῶς οὐχὶ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ προδήλως ἀνθίστανται; Εἰ μὲν γάρ οὐκ εἶναι φασι τὴν τοικαῦτην σύνταξιν κοινωνίας τινὸς καὶ συναφείας δηλωτικὴν, εἰπάτωσαν, τι μὲν νομίζειν τοῦτο προσήκει; τίνα δὲ ἔτερον συναφείας τρόπον οἰκειότερον ἔχουσι; Καίτοι γε εἰ μὴ συνῆψεν δὲ Κύριος ἑαυτῷ καὶ τῷ Πατέρι τὸ Πνεύμα κατὰ τὸ βάπτισμα, μηδὲ τιμῆν (34) τὴν συνάφειαν ἐγκαλεῖτωσαν. Οὐδὲν γάρ τιμεῖς ἀλλοιότερον οὔτε φρονοῦμεν, οὔτε φεγγόμεθα. Εἰ δὲ συνηπταὶ ἔχει τῷ Πατέρι καὶ τῷ Γιῷ, καὶ οὐδέτεροι οὕτως ἀναιδῆς ὡστε δόλῳ τι φῆσαι, μηδὲ οὕτως τιμῆν ἐγκαλεῖτωσαν, εἰ τοῖς γεγραμμένοις ἀκολουθοῦμεν.

25. Sed belli adversum nos apparatus instructus est, omnisque cogitatio intenta est in nos, et linguae maledicorum hic vehementius jaculantur quam ii, qui Christum occiderant, olim lapidibus impetrerunt Stephanum. Verum ne consequantur, ut lateat nos quidem esse belli occasionem, sed quae aguntur revera ad excelsum spectare. Itaque in nos quidem machinas et insidias instruunt, seque mutuo exhortantur ad ferendas suppetias, ut quisque peritia aut robore valet. Cæterum id quod oppugnantur, fides est, isque scopus communis est omnibus adversariis, et sancæ doctrinæ inimicis, ut soliditatem fidelium in Christum concutiant, apostolicam traditionem solo æqualam abolendo. Eapropter, sicut solent qui bonæ fidei debitores sunt, probatio-nes e Scriptura clamore exigunt, Patrum testimoniūm, quod scriptum non est, velut nullius momenti rejicientes. At de tuenda veritate nihil remittimus, neque ignavia a ferendas illi auxiliis desistimus. Etenim si Dominus nobis, ut necessarium ac salutare dogma, Spiritus cum Patre conjunctionem tradidit; his autem non ita videtur, sed dividere ac distrahere Spiritum et ad servilem naturam destrudere: an non verum est, apud illos blasphemiam ipsorum plus habere ponderis, quam Domini præ-

B 25. Ἀλλ' δὲ μὲν παρασκευὴ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου ἐξήρτυται (35), καὶ πᾶσα διάνοια πρὸς ἡμᾶς τέταται. καὶ γλῶσσαις βλασφήμων ὅδε τοξεύουσι σφοδρότερον βάλλουσαι τὴν Στέφανον τότε τοῖς λίθοις οἱ χριστοφόνοι· μηδὲ λανθανέτωσαν δὲ, διὰ πρόσχημα μὲν ἡμᾶς δὲ πόλεμος ἔχει, τὴν δὲ ἀλήθεια τῶν γινομένων πρὸς τὸ θύρος βλέπει. Ποτε ἐφ' ἡμᾶς μὲν δῆθεν τὰς μηχανὰς καὶ τὰς ἐνέδρας διασκευάζονται, καὶ ἀλλήλοις ἐγκελεύονται ἐπιβοηθεῖν, ὡς ἵκαστος ἔχει ἐμπειρίας ή ρώμης. Πίστις δέ ἐστι τὸ πολεμούμενον, καὶ κοινὸς σχοπὸς ἀπασι τοῖς ἐναντίοις καὶ ἐχθροῖς τῆς ὑγιαινούστης διδασκαλίας τὸ στρέματα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως κατασείσαι, ἐκ τοῦ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἐδιαφισθεῖσαν ἀφανισθῆναι. Διὰ τοῦτο, ὡς τῶν χρεωφιλετῶν οἱ δῆθεν εὐγνώμονες (36), τὰς ἐκ τῶν ἐγγράφων ἀποδεῖσις ἐπιβοῶνται, τὴν δύραφον τῶν Πατέρων μαρτυρίαν ὡς οὐδὲνδε ἀξίαν ἀποπειρόμενοι. Ἀλλ' οὐ γάρ ὑφῆσμαθα τῆς ἀληθείας, οὐδὲ διειλέπτη τὴν σύμμαχίαν προδύσομεν. Εἰ γάρ δὲ μὲν Κύριος ὡς ἀναγκαῖον καὶ σωτῆρον δύγμα τὴν μετὰ Πατέρος σύνταξιν τοῦ ἄγιου Πνεύματος πάραδεῖσε. τοῖς δὲ οὐχ οὕτω δοκεῖ, ἀλλὰ διαιρεῖν καὶ διατρῆψαι ἐπὶ τὴν φύσιν τὴν λειτουργικὴν μετοικίζειν (37). πῶς οὐκ ἀληθὲς, διὰ τὴν ἑαυτῶν βλασφήμιαν κυρωτέραν ποιοῦνται τῆς τοῦ Δεσπότου νομοθεσίας; Φέρε-

³¹ Act. v, 29. ³² Matth. xxviii, 19.

(33) Ἀποχρήσθαι. Codices nonnulli ἀποχρίσθαι.

(34) Μηδὲ ήγειρ. Hæc scriptura, quam Erasmus in interpretando sequitur, bilem movit Combellis; ac legendum esse contendit, ut in quatuor mss. reperimus, τότε τιμῆν, Tunc nobis vitio vertant, quod eos conjungimus. Sed prorsus immērito Erasmus vellicat, qui multo melius sententia seriem perspexit. Fert enim conditionem adversariis Basilius, eosque undique constrictos tenet, ut his verbis, In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, vel Spiritum cum Patre et Filio conjungi negent, vel fateantur. Si conjungi negent, neque etiam se conjunctionis nomine incusari ab illis debere, cum nihil dicat

noque sentiat ab hoc testimonio diversum, nec magis ex suis quam ex Christi verbis conjunctione sequatur. Si vero fateatur, immērito item sibi ab illis impingi, quod Scripturam sequatur. Hanc esse Basilius sententiam perspicet, quisquis leget a teuton. Quamobrem retinenda fuit vulgata scriptura, quamvis altera in pluribus exstet codicibus.

(35) Ἐξήρτυται. Sic Colbertinus et duo codices a Combellis citati. Reg. secundus ἐπιγραται. Edidit ἐξήρτυται.

(36) Οἱ δῆθεν εὐγνώμονες. Recte observavit Bilius illud, bona fidei debitores, non sine ironia dictum suis.

(37) Μετοικίζειν. Nonnulli codices μεταχομίζειν

ἢ οὐν, πάταν φιλονεικίαν καταβαλόντες, σ-
τῶν ἐν χερσὶ πρὸς ἀλλήλους διασκεψώμεθα.

scriptum? Agedum igitur omni contentione deposita, ita de iis quæ in manibus sunt, internos disceptemus.

26. Χριστιανοὶ πάθεν ἡμεῖς; Διὰ τῆς πίστεως, πᾶς τις ἀνὴρ εἶποι. Σωζόμεθα δὲ τίνα τρόπον; 'Αναγεννήσεις δηλούστι διὰ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι χάριτος. Ήπειρ γάρ διλοθεῖ; Είτα τὴν σωτηρίαν ταύτην διὰ Ησαΐας καὶ Ιοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος βεβαιουμένην γραπτά τεντες, δην παρελάδομεν τύπον διδαχῆς προτρέψαμε; "Η μεγάλων ἐν εἴη στεναγμῶν ἄξιον, εἰπερ εὐεπικόμεθα νῦν μακρινέμνοι μᾶλλον ἀπὸ τῆς σωτηρίας τῆμαν, ή διετοπεύταμεν· εἰπερ δὲ (38) τότε προσέδεξάμεθα, νῦν ἀπαρνούμεθα. "Ιση ἐστιν ἡ ζημίας ἡ διαιρέσην τιγα τοῦ βαπτίσματος ἀπελθεῖν, ή ἐν τοῖς ἐν ἑκάτην ἐκ τῆς παραδόσεως ἀλλείπον δέξασθαι. Τίνη τε ὁμιλογίαν, ἥν ἐπὶ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς κατεθέμεθα, οὐδὲ, βυθίστες ἀπὸ τῶν εἰδώλων, προστήθομεν Θεῷ ζῶντι, διητής ἀπὸ τῶν δυνάμεων φυλάκων καιροῦ, καὶ διὰ πάσης ἔκποιης τῆς ζωῆς ὡς ἀσφαλῶς φυλακτηρίου περιχρύμενος, ξένον ἔσαντὸν καθίστησαι τῶν ἐπαγγειῶν τοῦ Θεοῦ, τῷ ίδιῳ χειρογράφῳ μαχόμενος, δὲ ἐπὶ τοῖς κατὰ τὴν πίστιν δύμολογίας κατέθετο. Εἰ γάρ ἐρχῃ, μοι: ζωῆς τὸ βάπτισμα, καὶ πρώτη τήμερον ἐκείνη, ἡ τῆς παλιγγενεσίας ἡμέρα, δῆλον, διτὶ καὶ φυτὴ τιμιωτάτη (39) πασῶν ἡ ἐν τῇ χάριτι τῆς υἱοθεσίας ἐκφωνηθεῖται. Τὴν οὖν εἰσάγουσάν με εἰς τὸ φῶς, τὴν γνῶσιν (40) Θεοῦ μοι χαρισαμένην παράδοσιν, διτὶ τῆς τέκνων ἀπεδειχθεν Θεοῦ, δέ τέως διὰ τὴν ἀμερτίαν ἐχθρὸς, ταύτην τροδῶν, ταῖς τούτων πιθανώγισις παρατραπεῖς; Ἀλλὰ καὶ ἐμαυτῷ συνεύχομαι μετὰ τῆς δύμολογίας ταύτης ἀπελθεῖν τρόπον τὸν Κύριον, καὶ αὐτοὶς παρατινῶ, διευλογοῦντος διατηρῆσαι τὴν πίστιν, εἰς τὴν ήμέραν Χριστοῦ, καὶ ἀγώνιστον ἀπὸ Πατέρος καὶ Ιοῦ φυλάξει τὸ Πνεῦμα (41), τὴν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος διδασκαλίαν ἐν τῇ δύμολογίᾳ τῆς πίστεως διατηροῦντας καὶ ἐν τῇ οἵᾳ δόξῃ ἀποκλη-
ομένας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Ότι παραβάται οι τὸ Πνεῦμα ἀρούμενοι.

27. Τίνε οὐαλ; τίνι θλίψις; τίνι ἀπορίᾳ καὶ σκήτος; τίνι αἰωνίᾳ κατάχρισις; Οὐ τοῖς παραβάταις; οὐ τοῖς τὴν πίστιν ἀρνήσαμένοις; Τίς δὲ τῆς ἀρνήσεως Ἐλεγ-
ρις; Οὐχ διτὶ τὰς οἰκεῖας δύμολογίας τῇθέτησαν; Ὅμο-
λόγησαν δὲ τί, ἢ πότε; Πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Γίδην
εἰς ἄγιον Πνεῦμα, διτε, ἀποταξάμενοι τῷ διαβόλῳ καὶ
τῆς ἀγγέλους αὐτοῦ, τὴν σωτήριον ἐκείνην ἀφῆκαν
σωτῆν. Τίς οὖν πρέπουσα τούτοις προστηγορίᾳ παρὰ
τὸν τέκνων τοῦ φωτὸς ἔξευρεθή; Οὐχὶ παραβάται
ερεστηγορεύονται, ὡς εἰς τὰς τῆς σωτηρίας (42) αὐ-

(58) *Ei xep ā.* Sic nostri codices, non ut editi el
īz̄ ā. Paulo post particulam ḥ addidimus ante has
lōkes ἐν τι τῶν, quæ quidem voculæ variis modis
eguntur. Habet enim editio Basileensis ḥ τι τὸ τῆς,
nonnulli codices ḥ ἐν τῶν, alii ut in textu. Unde
suspicio est aliiquid esse corrupti. Legerem liben-
ter ḥ ἐν τινὶ τῶν, etc., cui scripturæ gemella pror-
ras est interpretatio Erasmi

(39) *Tymwrtātη*. Editi addunt μοι, sed hæc vocula
best a codicibus miss.

26. Christiani unde nos? Per fidem, dicit quilibet. Salvi autem simus, quo modo? Nimurum regeneratum per gratiam quæ consertur in baptismo. Nam unde alioqui? Ergone postquam hanc salutem per Patrem et Filium et Spiritum sanctum ratam affirmatam noverimus, traditam nobis doctrine formam abjiciemus? Id profecto multis dignum suspicriis fuerit, si comperiamur nunc longius abesse a salute nostra, quam tum cum credidimus; si quæ tunc recepimus, nunc abnegamus. Par et æquale damnum est, **22** sive quis baptismatis expers decedat de vita sive recipiat baptismata, cui unum aliquod eorum quæ tradita sunt desit. Et quisquis professionem, quam in prima institutione depositum, cum liberati a simulacris accessionis ad Deum vivum, in omni tempore non servat, nec eam quasi tutissimum præsidium per totam suam vitam complectitur, scipsum alienum reddit a promissis Dei, suo ipsis chirographo repugnans, quod in professione fidei depositit. Nam si mihi vitæ initium est baptismus, ad dierum omnium primus est dies regenerationis; perspicuum est et vocem illam omnium pretiosissimam esse, quæ in adoptionis gratia prolatâ est. Itane igitur traditionem, quæ me adducit ad lucem, quæ Dei cognitionem largita est, per quam factus sum filius Dei, qui prius propter peccatum eram hostis, deseram, seductus istorum speciosis sermonibus? Quin potius et illud mihi precor, ut cum hac professione contingat hinc decidere ad Dominum: et ipsos hortor, ut inviolatam servent fidem usque ad diem Christi, et induvulum a Patre et Filio custodiant Spiritum: doctrinam baptismatis tum in fidei professione, tum in gloriæ persolutione servantes.

CAPUT XI.

Prævaricatores esse illos qui negant Spiritum.

27. Cui vñ? cui afflictio? cui angustia ac tenebræ? cui sempiterna oondamnatio? Nonne prævaricatoribus? nonne iis qui fidem abnegant? Sed unde probantur abnegasse? Nonne hinc, quod suas ipsi profesiones irritas fecerunt? Quid autem professi sunt, aut quando? Professi sunt credere se in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, tum cuncti renuntiantes diabolo et angelis ejus salutiferam illam vocem ediderunt. Quod igitur istis dignum vocabulum excogitatum est a filiis Iucis? Nonne

(40) *Etc τὸ φῶς, τὴν γνῶστιν.* Sic veteres libri.
Male in editis φῶς καὶ γνῶστιν. Paulo post idem
editi preter codicium iussi. Idem ὁ πρὸ διῆγου τέλος.

(41) Τὸν Πτερύγιον. Editi addunt τὸ ἄγιον, sed repugnant codices mss. Ibidem corrupte in editione Parisiensi κατέσαι διδασκαλίαν. Veteres libri et editio Beccariae in coram.

(42) *Tῆς σωτηρίας*. Sic miss. codices. Editi σωτηρίους. Kieg. secundus ibidem habet ξανθῶν.

perfugæ ac prævaricatores appellantur, ut qui salutis suæ pacta violarint? Quo igitur nomine eum qui Deum abnegavit, quo eum qui Christum abnegavit, appellem? Quonam alio, quam prævaricatoris ac desertoris? At ei qui negavit Spiritum, quod me vis nomen imponere? Nonne hoc idem, quippe qui pactum cum Deo initium violari? Ergo cum et fidei in Spiritum professio beatitudinem pietatis nobis conciliet, et abnegatio criminis abnegati Dei faciat obnoxios: an non horrendum est ipsum nunc rejicere, non ignem, non gladium, non crucem, non flagella, non rotam, non tormenta metuentes, sed solis sophismatibus seductionibusque istorum, qui Spiritui rebellis sunt, deceptos? Testificor omni homini Christum proflenti, et Deum neganti, quod Christus nihil illi proderit; aut Deum invocanti, Filium vero spennenti, quod inanis est fides illius. Item ei qui Spiritum rejicit, testificor quod fides ejus qua proficitur Patrem et Filium, inanis erit: **B 23** quam nec habere potest nisi simul adsit Spiritus. Non enim credit in Filium, qui non credit Spiritui; nec credit in Patrem, qui non credit Filio. Nec enim potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto³³; et, Deum nemo yidit unquam, sed unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, hic nobis enarravit³⁴. Insuper talis expers est vere adorationis. Neque enim fieri potest, ut quis Filium adoret, nisi in Spiritu sancto, aut ut Patrem invocet, nisi in adoptionis Spiritu.

CAPUT XII.

Adversus eos qui dicunt sufficere baptismum tantum in nomine Domini.

28. Neminem vero in fraudem inducat illud Apostoli, quod Patris et Spiritus sancti nomen in baptizatis commemoratione frequenter omittit: neque ideo putet indifferentem esse nominum invocationem. *Quicunque, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis*³⁵: et rursus, *Quicunque in Christo baptizati estis, in mortem illius baptizati estis*³⁶. Nam Christi appellatio, totius est professio: declarat siquidem et Deum qui unxit, et Filium qui unctionis est, et Spiritum sanctum qui est unctionis: quemadmodum a Petro in Actis didicimus, *Jesum Nazarenum, quem unxit Deus Spiritu sancto*³⁷. Item in Isaia, *Spiritus Domini super me, eo quod unxit*

³³ I Cor. xii, 3. ³⁴ Joan. i, 18. ³⁵ Gal. iii, 27. ³⁶ Rom. vi, 5. ³⁷ Act. x, 38.

(43) *Eis autem.* Editi ac unus tantum codex ms. el. εις αὐτὸν.

(44) *Tοῦτο.* Editi ταῦτη, repugnantibus omnibus codicibus mss. ac ipsa etiam prima Basileensi editione.

(45) *Τέρ δὲ Υἱός.* Sic mss. codices. Editi καὶ τὸν Χριστὸν. Nec multo post Reg. secundus et editio Paris. τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Alii editi et mss. ut in contextu.

(46) *Οὐ μὴ πιστεύσας.* Veteres aliquot libri δὲ μὴ πιστεύων. Ibidem codices omnes Κύριον Ιησοῦν. Editi Κύριος Ιησοῦς. Paulo post pro eo quod est in editis, δὲ μονογενῆς Γιάζ, legendum videtur Θέος;

A τῶν συνθήκας παραπονδήσαντες; Τί οὖν εἴπω τὸν ἀρνητήσεον; τι δὲ τὸν ἀρνητήριστον; Τί ἄλλο γε ἡ παραδάτην; Τῷ δέ τὸν Πνεύμα ἀρνηταμένῳ τίνα μεθύλει προσηγορίαν θέσθαι; Οὐ τὴν αὐτὴν ταύτην, ὡς τὰ; πρὸς Θεὸν παραβάντι συνθήκας; Οὐκοῦν ὅποτε καὶ ἡ δομολογία τῆς εἰς αὐτὸν (43) πίστεως τὸν τοῖς εὐτεσείας μακαρισμὸν προξενεῖ, καὶ ἡ ἀρνητις τῇ καταχρίσει τῆς ἀθετήτος ὑποδάλλει, πῶς οὐ φοβερὸν τοῦτο (44) νῦν ἀθετῆσαι, οὐ πῦρ, οὐ ξίφος, οὐ σταυρὸν, οὐ μάστιγας, οὐ τροχὸν, οὐ στρέβλωτρία φοβηθέντας, ἀλλὰ συφίσμασι μόνοις καὶ παραγωγαῖς τῶν πνευματομάχων παρακρουσθέντας; Μαρτύρομαι παντὶ ἀνθρώπῳ δομολογοῦντι Χριστὸν, καὶ τὸν θεὸν ἀρνουμένῳ, διτὶ Χριστὸς αὐτὸν οὐδὲν ὀφελεῖσθε: ἡ Θεὸν ἐπικαλουμένῳ, τὸν δὲ Υἱὸν (45) ἀθετοῦντι, διτὶ ματαία ἔστιν ἡ πίστις αὐτοῦ: καὶ τῷ τὸν Πνεύμα παραπομένῳ, διτὶ ἡ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις αὐτῷ εἰς κενὸν ἀποθίσεται, ἢν οὐδὲ ἔχειν δύναται, μηδ συμπαρόντος τοῦ Πνεύματος. Οὐ πιστεύει μὲν γάρ εἰς Υἱὸν δὲ μὴ πιστεύων τῷ Πνεύματι οὐ πιστεύει δὲ εἰς Πατέρα δὲ μὴ πιστεύσας (46) τῷ Υἱῷ. Οὗτος γάρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ιησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι σήμων καὶ, Θεὸν οὐδεὶς ἀώρατε πάποτε, ἀλλ᾽ ὁ μιογοτερής Υἱός, δὲ ὁν δὲ τοῖς αὐτοῖς τοῦ Πατρὸς, οὐτος δὲ μητρί (47) ἀξητήσατο. "Αμοιρός ἔστι καὶ τῆς ἀληθινῆς προσκυνήσεως δὲ τοιοῦτος. Οὗτος γάρ Υἱὸν προσκυνήσαι δυνατὸν εἰ μὴ (48) ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, οὗτε ἐπικαλέσασθαι δυνατὸν τὸν Πατέρα εἰ μὴ ἐν τῷ τοῖς ιούθεσίας Πνεύματι.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Πρὸς τοὺς λέγοντας ἐξαρχεῖν καὶ μόνον τὸ εἰς τὸν Κύριον βάλτισμα.

28 Καὶ μηδένα παρακρουέσθω τὸ τοῦ Ἀποστολοῦ, ὃς τὸ διομα τοῦ Πατρὸς (49) καὶ τὸν ἀγίου Πνεύματος ἐπὶ τῆς τοῦ βαπτισμάτος μνήμῃς πολλάκις παραλιμπάνοντος, μηδὲ διὰ τοῦτο ἀπαρατίρησε οἰσθω τὴν ἐπικλησιν εἶναι τῶν δινεμάτων. "Οσοι, φησίν, εἰς Χριστὸν ἀβαπτισθῆτε. Χριστὸν ἐτελέσθε καὶ τάλιν· "Οσοι εἰς Χριστὸν ἀβαπτισθῆτε, εἰς τὸν θάρατον αὐτὸν ἀβαπτισθῆτε. Ήγέρη τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τὸν παντός ἔστιν δομολογία· δηλοὶ γάρ τὸν τε χρίσαντα Θεὸν, καὶ τὸν χρισθέντα Υἱόν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ Πνεύμα, ὡς παρὰ Πάτρου δὲ ταῖς Πράξεσι μεμαθήκαμεν, Ιησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, δὲ ἔχριστν (50) δὲ Θεὸς τῷ Πνεύματι τῷ

ut in capite sexto hujus libri restitutimus.

(47) Οὗτος δὲ μητρί. Ita mss. codices. Editi αὐτοῖς τὴμ.

(48) *Εἰ μη.* Hanc voculam εἰ bis in hac verborum complexione addidimus, ac δυνατὸν post ἐπικλησιθεῖ, auctoribus antiquis codicibus.

(49) *Τοῦ Πατρὸς.* Tres codices addunt καὶ τοῦ Υἱοῦ, quae voces in Colertino deletar.

(50) *Οὐ έχριστε.* Editi ὡς έχριστεν αὐτὸν δὲ Θεὸς Πνεύματι δηλοί. Sed omnes codices mss. ut in contextu. Eosdem sequimur in hac voce, εἰνεκεν, pro eo quod erat in editis ένεκεν.

διφί· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ, Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἄμε, αὐτὸν εἰρεται ἔχοντες με· καὶ ὁ Ψαλμῳδός (51)· Διὰ τοῦτο ἔχοντες δὲ θεός σου βλαστούς φραγμάτων παράτονες μετόχους σου. Φαίνεται μέντοι [Ἀπόστολος] πως καὶ μόνον τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τοῦ βαπτισμάτος γνημονεύεται. Πάρτες γάρ, φησιν, ἐν ᾧ τοῖς σώματις εἰς ἑν Πνεῦμα ἀβαπτισθήμεσθαι. Συμφωνεῖ δὲ τούτῳ καὶ τὸ, Ὅμεις δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἡγέροντος· καὶ τὸ, Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἡγέροντος· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τέλειον διν τις εἶποι (52) θέπτισμα, φί μόνον τὸ δυνομα τοῦ Πνεύματος ἐπεκτείνει. Χρή γάρ ἀπαράδατον μένει ἀεὶ (53) τὴν ἐν τῇ ζωτοὶ χάριτον δεδομένην παράδοσιν. Οὐ γάρ ἀπροσάμενος ἔχει φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐδωκε δύναμιν ἡμῖν ἀνακαίνωσες, ἀρθρητον μὲν ἔχουσαν τὴν εἰσιαν καὶ ἐν μυστηρίῳ κατεχομένην, μεγάλην δὲ ταῦτα; ψυχαὶ τὴν σωτηρίαν φέρουσαν ὥστε τὸ προσθέντι τοις θεοῖς ἀφελεῖν ζωῆς ἐστι τῆς ἀιδίου προδήλως ἐκπτωτικός. Εἰ τοίνον ἐν τῷ βαπτισμάτι δὲ χωρισμὸς τοῦ Πνεύματος ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐπικινδύνος μὲν τῷ βαπτιζόντι, ἀνωφελής δὲ τῷ δεσχομένῳ, πῶς ἡμῖν ἀγγέλος ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διασπάν τὸ Πνεῦμα; Πίστις δὲ καὶ βάπτισμα δύο τρόποι τῆς σωτηρίας, συμβοῖς ἀλλήλοις καὶ ἀδιαίρετοι. Πίστις μὲν γάρ τελεσθεῖται διὰ βαπτισμάτος, βάπτισμα δὲ θεμελιούται (54) διὰ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν δυομάτων ἔκτεινα πληροῦται. Ως γάρ πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγγιον Πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμενοι εἰς τὸ δυνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγγιον Πνεύματος. Καὶ προάγει μὲν τὴν δύολογίαν πρὸς τὴν σωτηρίαν εἰσάγοντα· ἐπακολουθεῖ δὲ τὸ θέπτισμα ἐπιτραπέζον τὴν συγχατάθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ'.

Αἵτινας ἀπέδοσις διὰ τὸ οἱ ἄγγελοι Πατρὶ καὶ Υἱῷ παρὰ τῷ Παύλῳ συμπαρείληψθησαν.

29. Ἀλλὰ καὶ ἔτερα, φησι, συναριθμούμενα Πατρὶ καὶ Υἱῷ, οὐχὶ καὶ συνδοξάζεται πάντως. Ως δὲ Ἀπόστολος ἀγγέλους συμπαρελάβετο, εἰς τὴν διαμαρτυρίαν (55) τὴν ἐπὶ Τιμοθέου λέγων· Διαμαρτυρόμασι εἴπων τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν ἔκειτων αὐτοῦ ἀγγέλων· οὐδὲ οὔτε ἀλλοτριούμενος τῆς λοιπῆς κτίσεως, οὔτε Πατρὶ καὶ Υἱῷ συναριθμεῖν ἀνεχόμεθα. Ἐγώ δὲ, εἰ καὶ μηδεμιᾶς ἀποκρίτως δύοις ἢ λόγος, οὕτω πρόχειρον τὴν ἀτοπίαν ἔχων, δημοσίας ἔκεινον λέγω, διτοις μάρτυρας μὲν καὶ δύοδοις τοις τυχόν παραστήσαιτο πράγμα κριτῆς καὶ ἡμέρως, καὶ μάλιστα δῆ ἐν τῇ πρὸς τοὺς χρινομένους ἐπιεικέᾳ τὸ ἀναντίθετον τῆς τῶν χριμάτων δικαιούντης, ἐπιδεικνύνται. Ἐλεύθερος δὲ εἰναὶ ἀπὸ δούλου, καὶ Υἱὸς κληθῆναι Θεοῦ, καὶ ζωτοὶ θηῆναις ἀπὸ θανάτου, παρ' οὐδενὸς ἐτέρου δύναται· ἢ παρὰ τοῦ τὴν κατὰ φύσιν οἰκειότητα κεκτημένου, καὶ τῆς δουλικῆς

⁵¹⁾ Ψαλμῳδός. Codices nonnulli δὲ φαλμός. Paulus post desunt in tribus codicibus hæc verba, παρὰ μετόχους σου.

⁵²⁾ Elxoi. Sic mss. codices. Editi εἶπαν.
⁵³⁾ Λει. Ex tribus mss. codicibus hauc vocem

A me⁵⁴; et Psalmicus ille cantor, Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ consoribus tuis⁵⁵. Videatur tamen interdum Apostolus etiam solius Spiritus fecisse mentionem in baptismate. Omnes enim, inquit, in uno corpore in unum Spiritum baptizati sumus⁵⁶. His et illud consonat, Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto⁵⁷; et, Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto⁵⁸. At non ideo quis dixerit perfectum esse baptismata, in quo solum Spiritus nomen invocatum est. Oportet enim inviolabilem semper manere traditionem, quæ in vivisca gratia data est. Nam vitam nostram de corruptione qui liberavit, potestatem nobis renovationis dedit: quæ potestas causam habet ineffabilem, et in mysterio reconditam, sed magnam animabus salutem conferentem, ut quidquam addere aut detrahere plane sit ab æterna vita excidere. Proinde si in baptismo separare Spiritum a Patre et Filio, ut periculosum est baptizanti, ita baptismum accipienti inutile; quomodo nobis tutum fuerit a Patre et Filio distrahere Spiritum? Fides autem et baptismata duo sunt modi parandæ salutis, inter se cognati et inseparabiles. Nam fides persicitur per baptismum, **24** baptismus vero fundatur per fidem, et utraque res per eadem nomina impletur. Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ac præcedit quidem professio ad salutem perducens; sequitur autem baptismata consignans assecuratum nostrum.

CAPUT XIII.

Quare apud Paulum angelī simul cum Patre et Filio adjunguntur.

29. Atqui et alia sunt, inquit, quæ simul Patri et Filio annumerantur, nec tamen continuo simul cum illis glorificantur. Veluti cum Apostolus obtestans Timotheum, angelos simul adducit, dicens: Obtestor te in conspectu Dei, et Christi Jesu, et electorum ejus angelorum⁵⁹: quos tamen non minime separamus a reliquis creaturis, neque sustinemus eos Patri et Filio annumerare. Ego vero, tametsi hic sermo nulla dignus est responsione, tam manifestam præferens absurditatem, tamen illud dico, quod conservum etiam testem forte aliquis adducat apud mansuetum ac placabilem judicem, quiique maxime sua in eos qui judicentur lenitate minime dubiam et controversam judiciorum æquitatem demonstrat. Cæterum ut aliquis fiat liber et servo, atque vocetur Filius Dei, et a morte revocetur ad vitam, a nullo alio potest dari, nisi

⁵⁴⁾ Act. 1, 5. ⁵⁵⁾ Luc. iii, 16. ⁵⁶⁾ I Tim. v, 21.

addidimus.

⁵⁷⁾ Θεμελιοῦται. Quatuor codices mss. τελεσθεῖσα.

⁵⁸⁾ Διαμαρτυρία. Sic libri veteres pro eo quod habent editi μαρτυρία.

ab eo qui naturalem habet societatem et a servili conditione est alienus. Quomodo enim sociabit Deo, qui ipse est alienus? quomodo liberos reddet, qui ipse est iugum servitutis obnoxius? Itaque non ob eadem sit Spiritus et angelorum mentio: sed Spiritus commemoratur tanquam auctor ac Dominus vita, angelii vero tanquam conservorum auxatores, fidelesque veritatis testes adhibentur. Siquidem mos est sanctis, Dei praecpta testibus adhibitis tradere; sicut etiam hic ipse ad Timotheum loquitur: *Quae accepisti a me coram multis testibus, ea depone apud fideles homines*¹. Et nunc angelos attestatur, sciens angelos pariter assuturos judicii, cum venerit in gloria Patris, ut judicet orbem terrarum in justitia. Quisquis enim, inquit, confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur eum coram angelis Dei: qui vero abnegaverit me coram hominibus, abnegabitur in conspectu angelorum Dei². Et Paulus alibi dicit, *In relatione Domini Iesu de cælo cum angelis*³. Ilanc ob causam hic jam contestatur coram angelis, eximias sibi præparans probationes ad magnum ilud tribunal.

30. Neque hic modo, verum etiam omnes omnino, quibus aliquod verbi ministerium commissum est, nullo tempore contestari cessant, imo et cælum et terram inclamat, ut intra **25** quorum ambitum omnia nunc gerantur, quæque in examine rerum in hac vita gestaruni sint simul cum judicandis futura. *Advocabit enim*, inquit, *cælum sursum, et terram, ad dijudicandum populum suum*⁴. Unde Moyses traditurus eloquia populo, *Testor, inquit, vobis hodie et cælum et terram*⁵. Et rursus cum canticum diceret: *Attende, cælum, et loquar, et audiat terra verba ex ore meo*⁶. Item Isaías: *Audi, cælum, et auribus, percipe, terra*⁷. Jeremias autem etiam stupore quadam perculsum suis cœlum narrat ob auditâ impia populi facta: *Obstupuit cælum super hoc, et exhorruit amplius vehementer, quoniam duo etiam mala fecit populus meus*⁸. Itaque et Apostolus sciens angelos hominibus præfectos, ceu prædagogos quospiam aut morum gubernatores, vocavit illos in testimonium. At Jesus Nave etiam lapidem testem sermonum statuit (jani vero et collis alicubi testis appellatus est a Jacob) ⁹: *Erit enim, inquit, lapis in vobis hodie in testimonium in extremis diebus, cum mentiti fueritis Domino Deo*

¹ II Tim. ii, 2. ² Luc. xii, 8, 9. ³ II Thess. i, 7. ⁴ Psal. xlix, 4. ⁵ Deut. iv, 26. ⁶ Deut. xxxii, 1. ⁷ Isa. i, 2. ⁸ Jer. ii, 12, 13. ⁹ Gen. xxxi, 4.

(56) Οὐκ ἐφ' ὀμολογία. Reg. primus οὐκ ἐθ' ὀμοιος.

(57) Ὀμολογήσῃ. Ita plerique libri veteres. Editi ὀμολογήσει.

(58) Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Sic mss. codices: editi ἀγγέλων αὐτοῦ.

(59) Ἄπ' οὐρανῷ. Sic omnes codices: editi ἀπ' οὐρανῶν. Ante has voces quinque codices mss. addunt Χριστοῦ.

A δῖαις ἀπηλαγμένους. Πῶς γάρ οἰκεῖσθε Θεῷ δὲ ἀλλότριος; πῶς δὲ ἐλευθερώσει, αὐτὸς Ἔνοχος ὁν τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας; "Οἵτε οὐκ ἐφ' ὅμοιος (56) Πνεύματος ἔστι καὶ ἀγγέλων ἡ μνήμη, ἀλλὰ τὸ μὲν Πνεῦμα, ὃς ζωῆς κύριον, οἱ δὲ ἀγγέλοις ὡς βοηθοὶ τῶν ὄμοδούλων, καὶ πιστοὶ μάρτυρες τῆς ἀληθείας παραλαμβάνονται. "Εθος γάρ τοις ἀγίοις, τάς ἑντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ μαρτύρων διδόναις ὡς καὶ αὐτὸς οὗτός φησι Τιμοθέῳ. "Α παρέλαβες παρ' ἐμοῦ ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παρέθου πιστοῖς ἀνθρώποις. Καὶ νῦν τοὺς ἀγγέλους ἐπιμαρτύρετας· οἵδε γάρ, ὅτι συμπαρέσονται ἀγγελοὶ τῷ κριτῇ, ὅταν ἐλθῇ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. "Ος γάρ ἀν., φησιν, ὀμολογήσῃ (57) ἐκ ἐμοὶ ἐμπροσθετεῖ τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀμολογήσει ἐν αὐτῷ ἐμπροσθετεῖ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ (58). δὲ ἀκαρησάμενός με ἐρώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀκαρησθήσεται ἐκώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Καὶ Παῦλος ἐτέρῳ φησιν. "Ἐγ τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ (59) μετ' ἀγγέλων. Τούτου χάριν ἐντεῦθεν ἡδη διαμαρτύρεται ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, εἰς τὸ μέγα κριτήριον εὑπρεπεῖς (60) ἐκαυτῷ τάς ἀποδείξεις παρασκευάζων.

30. Καὶ οὐχ οὖτος μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἀπλῶς οἱ λόγου τινὲς διακονεῖς πεπιστευμένοι, οὐδένα χρόνον διαμαρτυρόμενοι παύονται, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐπιδιώνται· ὡς καὶ νῦν πάστος πράξεως εἰσω αὐτῶν τελουμένης, καὶ ἐν τῇ ἔξετάσει τῶν βεβιωμένων συνεσομένων τοῖς κρινομένοις. *Προσκαλέστεται γάρ, φησι, τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακονίας τὸν λαὸν αὐτοῦ*. "Οθεν Μωάτης παρατίθεσθαι μέλλων τὰ λόγια τῷ λαῷ, Διαμαρτύρουμαι ὑμῖν, φησι, σήμερον τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ πάλιν τὴν φύσην λέγων· *Πρόσεχε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκούετω τῇ φήματα ἐκ στόματός μου· καὶ Ἡσαΐας· Ἀκούε, οὐρανὲ, καὶ ἐρωτίζοι· γῆ· Ἱερείας δὲ καὶ ἔκστασιν τινα τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τῶν ἀνοσίων ἔργων τοῦ λαοῦ διηγεῖται. Ἐξέστη δὲ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλειον σφόδρα (61), ὅτι δύσι καὶ πονηρὰ ἐποίησεν δὲ λαὸς μου. Καὶ δὲ Ἀπόστολος τοίνυν, ὕπαπερ παιδαγωγούς τινας ἢ παιδονόμους ἐπιτεταγμένους (62) τοῖς ἀνθρώποις τοὺς ἀγγέλους εἰδῶς, εἰς μαρτυρίαν ἐπεκαλέσατο. Ἰησοῦς δὲ δὲ τοῦ Ναυῆ καὶ λίθον μάρτυρα τῶν λόγων ἔστησεν (ἥδη δὲ που καὶ βουνὸς μάρτυρας παρὰ τοῦ Ιακώβου ὀνομάσθη). "Ἐσται γάρ, φησιν, δὲ Υἱὸς ἐν ὑμῖν (63) σήμερον εἰς μαρτύριον*

(60) Εὐπρεπεῖς. Editi et Colb. εὐτρεπεῖς. Alii codices ut in contextu.

(61) Σφόδρα. Editi addunt τὸ γῆ, sed hæc in nullo cod. ms. leguntur.

(62) Επιτεταγμένους. Sic omnes nostri codices pro eo quod erat in editis ἐπιτάντας. Tres codices habent καὶ παιδονόμους.

(63) Ἐρ ύμιν. Præpositio addita ex codicibus mss. Hæc autem Combesius memoriter a Basilio,

ἐκ' ἐπιχάρτων τῶν ἡμερῶν, ηὐκα ἀτ φεύσησθε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· τάχα μὲν ποιεῖσθαι τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς λίθους φυτὴν ἀφῆσεν, εἰς Ελεγχον τῶν παραβενηκότων· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τὸ γέ ἐκάστου συνειδῆς τῇ ἐνεργείᾳ (64) τῆς ὑπομνήσεως πάντως κατατραβήσεσθαι. Οὗτοι μὲν οὖν τοὺς μάρτυρας, οἵτινές ποτ' ἀν (65) ὥστι, ὥστε εἰς ὑπερον αὐτοὺς παραστῆσασθαι, οἱ τὴν οἰκονομίαν τῶν φυγῶν πεπιστευμένοι προετοιμάζονται. Τὸ δὲ Ἡνεῦμα οὐ διὰ τὴν ἐπὶ καιροῦ χρέαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ φύσεως καινωνίαν συντέταχται τῷ Θεῷ, οὐχ ὑφ' ἡμῶν ἐκευθύνειν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραληφθέν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἐργασίας, διτι καὶ εἰς Μωϋσῆν τιτεις ἐκπιτίσματαν, καὶ ἐξίστευσαν εἰς αὐτὸν, καὶ πρὸς ταύτην ἀπάρτησις, ἐτοι εἰς καὶ τὰ περὶ τύπων.

31. Ἀλλ' οὐδὲ εἰ βάπτιζόμεθα, φησὶν, εἰς αὐτὸν, οὐδὲ οὐτῶν δίκαιον μετὰ Θεοῦ τετάχθαι. Καὶ γάρ καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν τινες ἐβαπτίσθησαν, ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ πιστις ὄμολογεῖται (66) ἔδη καὶ εἰς ἀνθρώπους γεγενῆσθαι. Ἐπιστευτες γάρ δὲ λαὸς τῷ Θεῷ καὶ Μωϋσεῖ τῷ θεράποτι αὐτοῦ. Τί οὖν, φησὶν, ἐκ τῆς πιστεως καὶ τοῦ βαπτίσματος τὸ ἄγιον Πνεῦμα τοσοῦτον ἀνυψίζει καὶ μεγαλύνεις ὑπὲρ τὴν κτίσιν, ὅπότε τὰ αὐτὰ καὶ ἀνθρώποις ἡδη προσμεμπτύρηται; Τί οὖν (67) ἐροῦμεν; "Ὅτι εἰς μὲν τὸ Πνεῦμα ἡ πιστις ᾧ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Γεόν· ὥμοιως δὲ καὶ τὸ βάπτισμα· εἰ δὲ εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ τὴν νεφέλην, ᾧ εἰς σκιὰν καὶ τύπων. Οὐ δῆπον δὲ, ἐπειδὴ μικροῖς καὶ ἀνθρωπίνοις προσδικαστοῦται (68) τὰ θελα, μικρὰ τές ἔστι καὶ ἡ τῶν θελῶν φύσις, ἢν ἡ τῶν τύπων σκιαγραφία πολλάκις προσπεσθῆμεν. "Εστι γάρ δὲ τύπος προσδοκῶμένων δῆλωσις διὰ μιμήσεως, ἐνδεικτικῶς τὸ μέλλον προῦποφαίνων. Ός δὲ Ἀδάμ τύπος (69) τοῦ μέλλοντος, καὶ ἡ πέτρα τυπικῶς δι Χριστὸς· καὶ τὸ τῆς πέτρας ὑδωρ τῆς ζωτικῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως. Εἰ τις γάρ, φησὶ, διγένη, ἀρχέσθω πρὸς μὲν, καὶ πιστέων. Καὶ τὸ μάννα τοῦ ζῶντος ἄρτου, τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντος· καὶ διὰ τοῦ σημείου κείμενος ὑπερ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ διὰ τοῦ σταυροῦ τελεσθέντος· διὸ καὶ οἱ ἀποδέπον-

¹¹ Josue xxiv, 27. ¹² I Cor. x, 2. ¹³ Exod. xiv, 31. ¹⁴ Rom. v, 14. ¹⁵ I Cor. x, 4. ¹⁶ Exod. xvi, 6. ¹⁷ Joan. vii, 37. ¹⁸ Deut. viii, 3; Joan vi, 41.

non ut leguntur in Scripturis, referri opinatus est. Sed observare debuerat vir eruditus non Jacob, sed Josue dicta a Basilio citari. Ne cui similis error illudat, parenthesi inclusimus quae de Jacob interjecta sunt.

(64) *Ereptela.* Nonnulli codices ἐναργεῖται, quae scriptura valde arridet Combellisio, vertendumque esse pronuntiat, *recordationis evidētia*, non, ut Erasmus, *ri recordationis*. Sed hic quoque errore habitur Combellisius, dum hæc ad Jacob refert. Non de Jacob loquitur Basilius, nec de recordatione illius sacerdos cum Lahan, sed de gravissima a Josue adhibita admonitione. Quare retinenda vox ἐνεργείας. Quod enim lapides in testimonium vocantur, non eo spectat ut oratio vel recordatio clarior fiat ac evidenter, sed ut admonitio acerba et vehementior.

A nostro¹⁹: fortasse credens virtute divina et lapides vocem emissuros ad increpationem transgressorū; sin minus, certe illud fore, ut uniuscū jusque conscientia admonitionis vehementia prorsus vulneretur. Ad hunc igitur modum, ii quibus commissa fuit animarum gubernatio, testes, qui cunque tandem illi sint, præparant, ut in posterum producantur. Sed Spiritus non ad usum occasionis, sed ob naturæ communionem Deo conjunctus est, haud ille quidem a nobis pertractus, sed a Domino adjunctus.

CAPUT XIV.

Objectio, quod et in Moysen nonnulli baptizati sunt, et in ilium crediderunt; et hujus solutio, ubi et de figuris.

31. Verum, inquiunt, tametsi baptizamur in Spiritu, non inde par est ut Spiritus cum Deo numeretur, quando et in Moysen nonnulli baptizati sunt in nube et in mari¹⁴. Similiter autem et in confessio est jam suisse etiam in homines fidem. Credidit enim populus Deo et Mysi famulo ejus¹⁵. Quid igitur, inquiunt, ex fide ac baptismō Spiritum sanctum usque adeo attollis ac magnificas supra creaturam, cum eadem jam Scripturarum testimoniis tribuantur etiam hominibus. Quid igitur dissemus? Nimirum illud, quod in Spiritum quidem fides est æque atque in Patrem et Filium; similiter etiam baptismus. Quod si et in Moysen et numero, velut in umbram et figuram. Neque vero, quoniam divina rebus humiliis²⁶ et humanis præfigurantur, ideo et divinorum humiliis est natura, quam figurarum adumbratio sæpe præsignificavit. Est enim figura rerum, quæ exspectantur, declaratio per imitationem, quod futurum est indicando premonstrans. Velut Adam figura futuri¹⁶, et petra figurata Christus¹⁷: et aqua promanans ex petra¹⁸, figura vivificæ potentiae Verbi. Si quis enim, inquit, sicut, veniat ad me, et bibat¹⁹. Et manna typus vivi panis, qui de cœlo descendit²⁰: et serpens super vexillo positus, salutiferæ passionis per crucem consummatæ, eoque qui respi-

(65) Οἰτινές ποτ' ἀν, etc. Multa hic mutamus fretri miss. codicibus. Habeant enim editi ὅποτ' ἀν..., αὐτοῖς παραστῆσασθαι.... ἐμπεποτευμένοι. Legitur in editione Basil. οἵτινές ποτ' ἀν et αὐτούς.

(66) Ὁμολογεῖται. Ita libri veteres; editi ὁμολόγηται.

(67) Tl οὐτ. Secunda vocula ex miss. addita. Paulo post ex duobus veteribus libris emendatum, quod minus commode in editis legebatur, ἡ δὲ εἰς τὸν M., etc.

(68) Προσδικαστοῦται. Quidam codices προσδικαστοῦται. Paulo post editi προῦπεσθμην, quod in codicibus miss. non reperitur; alii enim habent ut editimus, alii ἀπεστραντεν.

(69) Αδάμ τύπος. Editio Paris. Αδάμ ἡγ τύπος. Melius in miss. et edit. Basil.

ciebant ad illum, servabantur¹¹. Similiter et quæ de eductis Israelitis scripta, ad significationem eorum qui baptismō salvi sunt, narrata sunt¹². Servata sunt enim Israelitarum primogenita, quemadmodum et baptizatorū corpora, cum gratia datur iis qui sanguine signati fuerunt. Sanguis enim pecudis, figura sanguinis Christi; primogenita vero typus hominis, qui primus conditus est; qui quoniam necessario in nobis est, dum successionis serie usque ad finem transmittitur, ideo in Adam omnes morimur¹³, et regnavit mors usque ad legis consummationem, et Christi adventum. Conservata autem sunt a Deo primogenita, ne ea tangere extinxeretur, ut ostenderetur, nos jam non amplius mori in Adam, qui in Christo vivificati sumus. Cæterum mare et nebula, in præsenti quidem, inducebat ad fidem per admirationem; in futurum autem, tanquam typus gratiam venturam presignabat. *Quis sapiens, et intelliget hæc?*¹⁴ quomodo mare, per figuram baptismū, separans a Pharaone, quemadmodum et lacrum hoc a diaboli tyrannide. Illud orcit hostem in se, moritur et sic inimicitia, quæ nobis fuit cum Deo. Ab illo populus exiit Ihesus; ascendimus et nos ab aquis tanquam ex mortuis vivi, servi per gratiam ejus qui vocavit nos. Nubes autem umbra domi Spiritus, qui libidinum flammam mortificando membra reficerat.

32. Quid igitur? num quia typice in Moysen baptizati sunt, ideo exigua est gratia baptismatis? Sane hoc pacto nec aliud quidquam in nostris mysteriis fuerit magnum, si quod in singulis auctoribus est, per precedentes figurās deprimatur. Ac ne Dei quidem erga homines charitas magnum, quiddam et eximum, qui unigenitum Filium dedit pro peccatis nostris: quandoquidem et Abraham filio suo non pepercit¹⁵. Nec Domini passio gloria; siquidem aries loco Isaac victimæ figuram explevit¹⁶. Neque descensus ad inferos horribilis; quando quidem Jonas tribus diebus, ac totidem noctibus, mortis figuram prius explevit¹⁷. Idem ergo facit et de baptismate, qui veritatem cum umbra comparat, et cum figuris consert ea quæ figuris significantur, ac per Moysen et mare¹⁸ totam simul evangelicam dispensationem elevare aggrederit. Nam quæ peccatorum remissio, quæ vitæ

¹¹ Num. xxii, 9. ¹² Exod. xii, 43. ¹³ 1 Cor. xv,

¹⁷ Jon. ii, 1.

(70) Ἐξαγωγῆς. Consentient in hac voce miss. codices. Editi δε εξαγωγῆς. Displacet Combellatio Erasmi interpretatio, quia non statim de exitu Israelitarum loquitur Basillus; sed illa primogenitorum salus est velut initium exitus Israelitarum.

(71) Διδομένης. Reg. primus διαδιδομένης.

(72) Οὐ διάρατος. Ed. li addunt ἀπὸ Αἰδίου, sed hæc desunt in ms.

A τες εἰς αὔτὸν διεσώζοντο. Οὗτος δὴ καὶ τὰ περὶ τῆς ἔξαγωγῆς (70) τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἐνδειξιν τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωζόμενων ἰστόρηται. Διεσώθη γάρ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὰ πρωτότοκα, ὡς καὶ τῶν βαπτιζομένων τὰ σώματα. διδομένης (71) τῆς χάριτος τοῖς σημειωθείσιν ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ μὲν γάρ αἷμα τοῦ προβάτου τύπος τοῦ πρωτοπλάστου ὁ ἐπειδὴ ἀναγκαῖος ἡμῖν ἐνυπάρχει τῇ ἀκάλουθῃ τῆς διαδοχῆς μέχρι τέλους παραπεμπόμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκομεν, καὶ ἐβασιλεύειν δ θάνατος (72) μέχρι τῆς τοῦ νόμου πληρώσεως, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Διετηρήθη δὲ (73) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ πρωτότοκα, τοῦ μὴ θίγειν τὸν δλοθρεύοντα, εἰς ἐνδειξιν τοῦ μηκέτι ἡμᾶς ἀποθνήσκειν ἐν τῷ Ἀδάμ, τοὺς ζωοποιηθέντας ἐν τῷ Χριστῷ. Ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ νεφέλη πρὸς μὲν τὸ παρὸν εἰς πίστιν ἐνῆγε διὰ τῆς καταπλήξεως· πρὸς δὲ τὸ μέλλον ὡς τύπος τὴν ἐσομένην χάριν προϋπεστήμανε. Τίς σοφὸς, καὶ συνήστι ταῦτα; πάντες ἡ θάλασσα βάπτισμα τυπικῶς, χωριζόμενοι ποιοῦσα τοῦ Φαρσὼ, ὡς καὶ τὸ λουτρὸν τούτο τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Ἀπέκτεινεν ἐκείνη ἐκατῇ τὸν ἔχθρον· ἀποθνήσκει καὶ ὅδε ἡ ἔχθρα ἡμῶν ἡ εἰς Θεόν. Ἐξῆλθεν ἀπὸ ἐκείνης ἀπαύθης ὁ λαός· ἀναβαίνομεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες ἀπὸ τοῦ ὄντος, χάριτι σωθέντες τῇ τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς. Ἡ δὲ νεφέλη σκιά τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, τοῦ τὴν φλόγα τῶν πιθῶν διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν μελῶν καταψύχοντος.

C 32. Τί οὖν; ἐπειδὴ τυπικῶς εἰς Μωυσῆν ἐκαπισθήσαν, διὰ τοῦτο μικρὸν (74) ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις; Οὗτος μὲν οὖν οὐδὲ ἄν ἀλλο τι μέγα εἴη τῶν ἡμετέρων, εἰςπερ τὸ ἐν ἐκάστῳ σεμνὴν τοῖς τύποις προδιαβάλλομεν. Οὗτος γάρ η εἰς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ἀγάπη μέγα τι καὶ ὑπερβούς. δε τὸν μονογενῆ Γιῶν ἐδωκεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· ἐπειδὴ καὶ Ἀβραὰμ τοῦ Ιδίου νιᾶν οὐκ ἐρίσατο· οὐδὲ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου ἔνδοξον· ἐπειδὴ πρόδεστον ἀντὶ Ἰσαάκ τὸν τύπον ἐπλήρου τῆς προσφορᾶς· οὐτε η εἰς ἄδου κάθιδος φοβερά· ἐπειδὴ Ἰωνᾶς ἐν τρισιν ἡμέραις καὶ τοσσύταις νυκτὶ τοῦ θανάτου τὸν τύπον προεξπλήρου. Ταῦτα τοίνυν ποιεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος δ τῇ σκιᾷ συγκρίνων τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς τύποις περαβάλλων τὰ παρ' αὐτῶν σημαντινενα, καὶ διὰ Μωυσέως καὶ τῆς θαλάσσης πάσαν ὄμοι διασύρειν τὴν εὐχαριστίην οἰκονομίαν ἐπιχειρῶν. Ποιά γάρ ἀφεισι παραπτωμάτων (75); ποιά ζωῆς

22. ¹⁹ Ose. xiv, 10. ²⁰ Gen. xxi, 46. ²¹ ibid. 15.

(73) Διετηρήθη δέ. Pro his vocibus tres codices καὶ ἐσώζετο Paulo post codices miss. Θίγειν, editi θήγειν.

(74) Μικρά. Tres codices μικρόν. Paulo post editi contra omnium codicum miss. Iudei παραβάλλομεν, unde Erasmus, si conferamus.

(75) Παραπτωμάτων. Quidam codices ἀμαρτημάτων.

ἀναγίνωσις ἐν θαλάσσῃ; ποιον χαρισμα πνευματικὸν ἀλλὰ Μωϋσέως; ποίᾳ νέκρωσις ἀμαρτίας ἔχει; Οὐδὲ συναπίθεαν ἔχειν τοι Χριστῷ· διόπερ οὐδὲ συνηγέρηται. Οὐκ ἐφόρτησαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουοσαίου, οὐ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιήγεχαν, αὐτὸς ἀπεδύσαντο τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον (76), οὐκ ἐνεύσαντο τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, καὶ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν. Τι οὖν (77) συγχρίνεις τὰ βαπτίσματα, ὃν ἡ προστηγορία μένη κωνῇ, τι δὲ τῶν πραγμάτων διεφορὶ τοσαύτη, δῆτα ἂν γένοιτο ὀνείρου πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ σκιᾶς καὶ εἰκόνων πρὸς τὰ καὶ οὐσίαν ὑφεστηκότα;

35. Ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὸν Μωϋσέα πίστις οὐ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα πίστιν διέγου τινὸς ἀξίαν δείχνουσιν· ἀλλὰ καὶ τὸν τούτων λόγον, μᾶλλον τὴν εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων ὄμολογίαν καταστικρύνει. Ἐπίστευσε τῷρ, φτσῖν, διλαὸς τῷ Θεῷ, καὶ Μωϋσεῖ τῷ Θεού πάσαστοι αὐτοῦ. Θεῷ τοινύν συνέζευκται, οὐχὶ τῷ Πνεύματι· καὶ τύπος ἦν οὐχὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ. Τὸν γάρ μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δὲ έκεινού τότε προαπετύπου (78) ἐν τῇ τοῦ νόμου διατονίᾳ. Οὐ γάρ τοῦ Πνεύματος τύπος ἦν Μωϋσῆς, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν τῷ λαῷ μεσιτεύων. Ἐδόθη γάρ νόμος διαταγές δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου (δηλεῖται τοῦ Μωϋσέως), καὶ τὴν πρόκλησιν τοῦ λαοῦ λέγοντος· Λάλησον σὺ, φτσῖ, πρὸς ἡμᾶς, καὶ μή λαλείσθω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός. Ήστα τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· ἐπὶ τὸν Κύριον ἀναφέρεται, τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν εἰπόντα· Εἰ ἐπίστευετε Μωϋσεῖ, ἐπίστευετε ἀλλ' ἐμοί. Ἄρα οὖν μικρὸν ἡ εἰς τὸν Κύριον πίστις, ἐπειδὴ διὰ Μωϋσέως προεστημάνθη; Οὕτως οὐδὲ εἰ τις εἰς Μωϋσῆν ἀβαπτίσθη, μικρὰ τὴν αἴπει τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὸ βάπτισμα χάρις. Κατατιγε ξέω λέγειν, διὰ Μωϋσῆν καὶ τὸν νόμον τῇ Γραφῇ λέγειν σύνηθες· ὡς τὸ, Ἐχουσί τοι Μωϋσέα καὶ τοὺς προσήγαγες. Τὸ σύν νομικὸν βάπτισμα λέγων, Ἐβαπτίσθησαν, εἶπεν, εἰς τὸν Μωϋσῆν. Τι οὖν τὸ καύχημα τῆς ἐπίδοσις ἡμῶν, καὶ τὴν πλουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν δωρεάν, τοῦ διὰ τὴν παλιγγενεσίας ἀνακατινίκησος ἡμῶν, ὡς ἀετοῦ, τὴν νεότητα, εὐκαταφρόνητον (79) διεκρίνουσιν οἱ ἀπό τῆς σκιᾶς καὶ τῶν τύπων τὴν ἀλήθειαν διεβάλλοντες; Ἡπειρον τηνίας φρενὸς παντελῶς τοῦτο, καὶ παῖδες; τίνος ὡς ἀληθῶς γάλακτο; διομένου, ἀγνοεῖν τὸ μέρη τῆς σωτηρίας ἡμῶν μυτήριον, διὰ τοῦτο, καὶ τὸν εἰσαγωγικὸν τῆς διδασκαλίας τρόπον, ἐν τῇ κατὰ τὴν εὐσέβειαν γυμνασίᾳ πρὸς τὴν τελείωσιν ἐνγάγμενοι, τοῖς εὐληπτοτέροις πρώτον καὶ συμμέτροις

A renovatio in mari, quod donum spirituale per Moysen? quae illuc peccati interemptio? Non illi Christo commortui sunt, eoque nec cum illo resuscitati sunt²². Non portabant imaginem illius cœlestis²³, non mortificationem Jesu in corpore circumferabant²⁴, non exuerunt veterem hominem, non induerunt novum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem illius qui eum condidit²⁵. Quid igitur consers baptismata, quorum sola communis appellatio; rerum autem tanta differentia, quanta somnii a veritate, ac umbræ et imaginum, ab his quæ revera subsistunt.

33. Sed et ipsa fides in Moysen non fidem in Spiritum parvæ esse dignitatis ostendit; sed secundum istorum ratiocinationem, ea potius, quæ de Deo universorum profitemur, extenuat. Credidit enim, inquit, populus Deo, et Moysi famulo ejus²⁶. Deo itaque copulatus est Moyses, non Spiritui; eratque typus, non Spiritus, sed Christi. Nam Dei et hominum mediatorem²⁷ per se ipsum tunc in ministerio legis præfigurabat. Neque enim Spiritus figura erat Moyses, inter Deum et populum intercedens. Data est enim lex disposita per angelos, in manu mediatoris²⁸ (videlicet Moysis), secundum provocationem populi dicentes: Loquere tu nobis, et non loquimur nobis Deus²⁹. Itaque fides in Moysen ad Dominum referitur, mediatore inter Deum et homines, qui dixit: Si crederetis Moysi, crederetis utique mihi³⁰. An igitur parvi momenti fides in Dominum, quia per Moysen præsignata est? Sic si quis in Moysen baptizatus est, non idcirco exigua Spiritus gratia in baptismate. Quanquam aliqui possum dicere consuetudinem esse Scripturæ, Moysis nomine etiam significare legem, velut illud: Habent Moysen et prophetas³¹. Itaque de legali baptimate loquens, Baptizati sunt, inquit, in Moyse³². Cur igitur gloriationem nostræ spei, et dives illud Dei ac Servatoris nostri donum, qui per regenerationem renovat, velut aquilæ, juventutem nostram, contemptibile reddere conantur ii, qui ex umbra et figuris calumniantur veritatem? Profecto animi omnino infantilis est, puerique cui revera lacte est opus, ignorare magnum illud mysterium nostræ salutis: quod quemadmodum ad disciplinas discendas introduci solemus, ita in exercitatione pietatis, dum ad perfectionem inducimur, primum rebus quæ facilius percipiuntur, et quarum cognitio nobis congruit, ceu primis quibusdam

²² Rom. vi, 8. ²³ I Cor. xv, 49. ²⁴ II Cor. iv, u, 5. ²⁵ Gal. iii, 19. ²⁶ Exod. xx, 49. ²⁷ Joan.

10. ²⁸ Coloss. iii, 9, 10. ²⁹ Exod. xiv, 31. ³⁰ I Tim. v, 46. ³¹ Luc. xvi, 29. ³² I Cor. x, 2.

(76) Ἀρθρωτον. Editi addunt σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, εἰδη δεσunt in veteribus libris. Iisdem auctoribus legimus κτισαγός αὐτὸν. Deest αὐτὸν in editis.

(77) Τι οὖν, etc. Reg. tertius sic habet: Τι οὖν συγχρίνεις βάπτισμα φή, etc. Paulo post legimus cum antiquis codicibus ὄντερον et Μωϋσέα, editi εὐεργων et Μωϋσῆν. Subiuste codices duo Ἐπίστα-

σαν γάρ, φησὶ, Θεῷ.

(78) Προαπετύπων. Sic plerique mss. Editi προαπετύπων. Paulus post iisdem editi cum uno codice ms. πρόσχλησιν, alii ut in contextu.

(79) Εὑκαταφρόνητον. Reg. secundus εὑκαταφρόνητα. Ibidem editi δεκτούτε, plerique codices ut in contextu. Haud procul ex tribus codicibus additus τοῦτο post παντελῶς.

elementis instituti sumus; Deo qui nostra gubernat, quasi oculos in tenebris enutritos, ad magnum veritatis lumen, paulatim assuescendo, subveniente. Dum enim infirmitati nostrae parcit, in profunda sapientiae suæ opulentia, inque imperserntabilibus intelligentiæ suæ judiciis placidam **28** hanc nobisque accomodam adhibuit institutio nem, prius corporum umbras intueri, et in aquis solem cernere consuefaciens, ne protinus spectaculo puræ lucis offensi caligaremus. Ad consimillem enim rationem tum lex umbram habens futurorum ²⁹, tum per prophetas facta olim delineatio, quæ est veritatis ænigma, exercitamenta oculorum cordis excoigitata sunt: quod videlicet ab his futurus erat nobis transitus facilis ad reconditam in mysterio sapientiam. Itaque de figuris quidem ha ctenus. Neque enim licet huic loco diutius immorari. Alioqui quod obiter incidit, longe majus fieret argumento principali.

CAPUT XV.

Responsio ad id quod subinserunt, nos et in aquam baptizari: ubi et de baptismate.

34. Quid igitur ad hæc? Multis quippe solutionibus abundant. Etiam in aquam baptizamur, nec tamen aquam universæ creaturæ præferenius, ne que ei Patris ac Filii honorem impertiemus. Atque illorum quidem verba talia sunt, qualia hominum ira commotorum, qui ob affusas rationi ex affectu tenebras, a nullo temperant, quod ad ulciscendum eum a quo offensi sunt faciat. Nos autem ne de his quidem gravabimur disserere. Aut enim ignorantes decebimus, aut maligne obstantibus non concedemus. Sed paulo altius.

35. Dei ac Servatoris nostri circa hominem dispensatio revocatio est a lapsu, reditusque ad Dei familiaritatem ab alienatione quam induxit inobedientia. Ilanc ob causam, adventus Christi in carne, evangelicæ conversationis formæ, afflictiones, crux, sepultura, resurrectio, ut homo qui salvus sit per imitationem Christi, veterem illam filiorum adoptionem recipiat. Itaque necessarium est ad vitæ perfectionem Christum imitari, non solum in exemplis, quæ in vita demonstravit, lenitatis, humilitatis ac patientiæ, verum etiam ipsius mortis, sicut Paulus ait Christi imitator: *Conformatus morti*

²⁹ Hebr. x, 1.

(80) Κατὰ τὴν γρῶσιν. Nescio unde editi habeant κατὰ τὴν ἀκατάληπτον γνῶσιν, quod in nullo propositus codice reperimus.

(81) Τῆς συρτεως. Editio Paris. addit. auctoū, quod abest a n stris codicibus et ab edit. Basil. Paulo post legimus cum veteribus libris ēn ūdxt: pro eo quod erat in editis ēn ūdxt.

(82) Προτύπωσις. Sic quatuor codices mss. Alii cum editis tūpωσις. Paulo post editi τῆς χρεῖας ἡμῶν. Mss. ut in textu.

(83) Προσδιατρίψια. Sic omnes codices; editi ἐνδιατρίψια. Quamvis autem ibidem plerique codices habeant τῷ τύπῳ, recte: uimus τὸ πώ, sic enim

A ἡμῖν κατὰ τὴν γνῶσιν (80) διπορχεωθήμεν· τοῦ οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα, ὥσπερ διφθαλμοὺς ἐν σκότῳ τραφέντας, τῷ κατ' ὅλιγον ἔθισμῷ πρὸς τὸ μέγα φῶς τῆς ἀληθείας ἀνάγοντος. Φειδοὶ γάρ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐν τῷ βάθει τοῦ πλούτου τῆς σοφίας αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνεξιχνιάστοις κρίμασι τῆς συνέσεως (81) τὴν προστηγὴν ταύτην καὶ εὐάρμοστον ἡμῖν ὑπέδειξεν ἀγωγὴν, τὰς σκιάς πρότερον δρᾶν τῶν σωμάτων, καὶ ἐν ὕδατι βλέπειν τὸν ἥλεον προειδίζων, ὡς μὴ εὑθὺς τῇ θέᾳ τοῦ ἀκράτου φωτὸς προσδιαλόντας ἀμαυρωθῆναι. Κατὰ γάρ τὸν ἀδργὸν ὁ τέ νόμος, σκιὰν ἔχων τῶν μελλόντων, καὶ ἡ διὰ τῶν προφητῶν προτύπωσις (82), αἰνίγμα οὖσα τῆς ἀληθείας, γυμναστήρια τῶν διφθαλμῶν τῆς χαρδίας ἐπινενόηται· ὡς ἀπὸ τούτων ῥξίας τῆς μεταβάσεως ἡμῖν πρὸς τὴν ἀποκεκρυμμένην ἐν μυστηρίῳ σοφίᾳαν γενησομένης. Τὰ μὲν οὖν περὶ τύπων ἐπὶ τοσῦτον. Καὶ γάρ οὐδὲ δυνατὸν, ἐπὶ πλέον προσδιατρίψια (83) τῷ τύπῳ, ἢ οὕτω γ' ἀν τὸ ἐπεισόδιον πολλαπλάτιον εἴη τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

'Απάντησις πρὸς ἀνθυποφοράν, διτι καὶ εἰς ὄδωρον βαπτιζόμενον· ἐν τῷ καὶ τὰ περὶ βαπτίσματος.

34. Τι οὖν πρὸς τούτοις (84) ἔτι; Πολλῶν γάρ διαλύσεων εὐποροῦσιν. Καὶ εἰς ὄδωρον βαπτιζόμενα, καὶ οὐ δῆπον τὸ ὄδωρον πάσσος ὅμοῦ τῆς κτίσεως προτιμήσομεν. Ή καὶ αὐτῷ τῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τιμῆς μεταδώσομεν. Οἱ μὲν οὖν ἐκείνων λόγοι τοιούτοι, ὅποιοι ἀν γένοιντο ἀνθρώπων ὀργισμένων, καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ πάθους τῶν λογισμῶν ἐπισκήσιν, μηδενὸς φειδομένων πρὸς τὴν τοῦ λελυπηκότος ἀμυναν. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὸν περὶ τούτων κατοκνήσομεν λόγον. Ἡ γάρ ἀγνοοῦντας διδάξομεν, ἢ κακουργοῦσιν οὐκ ἐπιτρέψομεν. Μικρὸν δὲ διναθεν (85).

35. Ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ τὸν ἀνθρώπον οἰκονομίαν ἀνάληψίς ἔτιν ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως, καὶ ἐπάνοδος εἰς οἰκείωσιν Θεοῦ ἀπὸ τῆς διὰ τὴν πταρακοήν γενομένης ἀλλοτριώσεως. Διὰ τοῦτο ἡ μετὰ σαρκὸς ἐπιδημία Χριστοῦ, αἱ τῶν εὐαγγελικῶν πολιτευμάτων ὑποτύπουσις (86), τὰ πάθη, ὁ σταυρός, ἡ ταφή, ἡ ἀνάστασις· ὥστε τὸν σωζόμενον ἀνθρώπον διὰ μιμήσεως Χριστοῦ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην οἰσθεσίαν ἀπολαβεῖν. Ἀναγκαῖα τοίνυν ἔστι πρὸς τελείωσιν ζωῆς ἡ Χριστοῦ μίμησις οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον ὑποδείγματι ἀργησίας καὶ ταπεινοφορούντης καὶ μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου,

postulat sententiæ series.

(84) Τι οὐρ πρὸς τούτοις. Hæc periodus in editis ad caput præcedens referuntur; sed commoddius visum est inde initium hujus capituli ut in nominis mss. ducere. Paulo post tres codices ἡ καταστάσις.

(85) Αρωθερ. Editi addunt ἀνάλαβόντες εἶπομεν, sed hæc ab antiquis omnibus libris absunt, nec videuntur necessaria. Ibidem quatuor codices ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

(86) Αἱ τῷ... ὑποτύπωσις. Sic prisci quinque libri: editi autem ἡ... ὑποτύπωσις. Reg. secundus ibidem ἡ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία.

δε Πτυνλός φησιν δι μιμητής τοῦ Χριστοῦ. Συμμορφίμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἰ πως κατατήσω εἰς τὴν ἐκ νεκρῶν ἑκατόστασιν. Πώς οὖν γεννόμεθα ἐν τῷ δόμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ; Συνταχέντες εύτῷ διὰ τοῦ βαπτισμάτος. Τίς οὖν δι τρόπος τῆς τερψίς; καὶ τί τὸ ἐκ τῆς μιμήσεως χρήσιμον; Πρώτων μὲν ἀναγκαῖον, τὴν ἀκολούθιαν τοῦ προτέρου βίου διακοπῆναι. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον, μηδ ἀνωθεν γεννηθέντα, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Ἡ γάρ ταλιγγενεσία, ὡς καὶ αὐτὸς δηλοῖ τὸ δνομα, δευτέρου βίου ἔστιν ἀρχή. Οὓτε πρὶν ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου, πέρας (87) χρή δύναι τῷ προλαβόντι. Ήτο γάρ ἐπὶ τῶν τὸν διαυλὸν ἀναχαμπτόντων στάσις τις καὶ ἐπιηρέμτης τὰς ἐναντίας κινήσεις διαλαμβάνει· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τῶν βίων μεταβολῆς ἀναγκαῖον ἐφάνη θάνατον ἀμφοτέροις μεσιτεῦσαι τοῖς βίοις, περατοῦντα μὲν τὰ προάγοντα, ἀρχὴν δὲ διδόντα τοῖς ἐπειζῆς. Πώς οὖν κατορθοῦμεν τὴν εἰς ἄδου κάθοδον (88); Μηδούμενοι τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτισμάτος. Οἶον γάρ ἐνθάπτεται τῷ ὑδατι τῶν βαπτιζόμενών τὰ σώματα. Ἀπόθεσιν οὖν τῶν ἔργων τῆς σαρκὸς συμβολικῶς ὑποφάνειν (89) τὸ βάπτισμα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα, διτοί Περιετμήθητε περιομῷ ἀγειροποιήτῳ, ὅτι τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς, ἐτῇ περιομῇ τοῦ Χριστοῦ, συντεχέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτισμάτι. Καὶ εἰνεὶ καθάρισμόν ἔστι ψυχῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ σαρκικοῦ ἥρωνήματος αὐτῇ προστενομένου βίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διτοί Πλυνετίς με, καὶ ὑπὲρ κινέας λειτουργίσομαι. Διὰ τοῦτο εὐχή Ἰουδαϊκῶς ἐφ' ἐκάστου μολύσματι ἀπολούθμεθα, ἀλλ' ἐν οἴδαμεν τὸ σωτήριον βάπτισμα· ἐπειδὴ εἰς ἔστιν δὲ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος, καὶ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ὃν τύπος ἔστι τὸ βάπτισμα. Τούτου χάριν δὲ τὴν ζωὴν ἡμῶν (90) οἰκονομῶν Κύριος τὴν τοῦ βαπτισμάτος ἡμέν θέτει διαθήκην, θανάτου τύπον καὶ ζωῆς περιέχουσαν· τὴν μὲν τοῦ θανάτου εἰκόνα τοῦ ὑδατος ἐκπληροῦντος, τὸν δὲ τῆς ζωῆς ἀρβασῶνα παρεχομένου τοῦ Πνεύματος. Οὓτε σαφὲς ἡμῖν ἐγένεν γέγονε τὸ ζητούμενον, διὰ τὸ τῷ Πνεύματι τὸ ὑδωρ συμπαρελήφθη. Οτι δύο σκοπῶν ἐν τῷ βαπτισμάτι προκειμένων, καταργήσαι μὲν τὸ σώμα τῆς ἀμαρτίας, τοῦ μηκέτι αὐτὸς καρποφορεῖν τῷ θανάτῳ, ζῆν δὲ τῷ Πνεύματι, καὶ τὸν καρπὸν ἔχειν ἐν ἀγιασμῷ· τὸ μὲν ὑδωρ τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, ὃτιπερ ἐν ταφῇ τὸ σώμα παραδεχόμενον· τὸ δὲ Πνεύμα τὴν ζωοποιὸν ἐνήσι δύναμιν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν νεκρότητος εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ζωὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀνακαινίζον. Τοῦτο οὖν ἔστι τὸ ἀνωθεν γεννηθῆναι ἐξ ὑδατος καὶ Πνεύματος· ὡς τῆς μὲν νεκρώσεως ἐν τῷ ὑδατι τελουμένης, τῆς δὲ

A ejus, si quo modo perteniam ad resurrectionem ex mortuis⁴⁰. Quomodo igitur sit, ut simus in similitudine mortis ejus⁴¹? Concepulti cum illo per baptismum⁴². Quis igitur est modus sepulturæ, aut quis ex imitatione fructus? Primum quidem necesse est vitæ prioris seriem interrumpi. Id autem nemo potest consequi, nisi natus denuo, juxta Domini vocem⁴³: siquidem regeneratio, ut ipsum etiam nomen declarat, alterius vitæ initium est. Quare antequam alteram vitam incipiās, oportet priori finem imponere. Quemadmodum enim in his qui stadii 29 finem assecuti sese reflectunt, statio quædam et requies inter contrarias motiones interponitur: sic et in mutatione vitæ videbatur necessarium, ut mors inter priorem et posteriorem vitam intercederet, quæ et præcedentia finiat, et initium det sequentibus. Quomodo igitur assequimur descentum ad inferos? Christi sepulturam imitantes per baptismum. Eorum enim qui baptizantur corpora, quodammodo in aquis sepeliuntur. Proin depositionem operum carnis arcando modo significat baptismus, juxta Apostolum dicentem: Circumcisio est circumcisio non facta manu, in expoliatione corporis carnis, in circumcisione Christi, sepultum illo in baptismō⁴⁴. Ac baptisma quadam modo repurgat animam a sordibus, quæ ei a carnali sensu accedunt, juxta id quod scriptum est: Lavabis me, et super nivem dealtabor⁴⁵. Hanc ob causam non Judæorum more in quibuslibet inquinamentis abluiumur, sed unum novimus salutiferum baptismum: quandoquidem una est pro mundo nōs, et una ex mortuis resurrectio, quarum figura est baptisma. Quapropter qui nostram vitam dispensat Dominus, baptismatis pactum nobis statuit, mortis ac vitæ typum habens: mortis quidem imaginem explete aqua, Spiritu vero vitæ arrham præbente. Hinc itaque nobis perspicuum est quod quærebatur, quaniobrem aqua conjuncta fuerit Spiritui. Cum enim duo scopi propositi sint in baptismō, videlicet ut aboleatur corpus peccati, ne postea fructificet morti, tum ut vivatur Spiritu, et fructus habeatur in sanctificatione; aqua, mortis exhibet imaginem, corpus velut in sepulcro recipiens; Spiritus vero vim vivissim immittit, a morte peccati renovans animas nostras in pristinam vitam. Hoc igitur est denuo nasci ex aqua et Spiritu⁴⁶: quippe quia mors perficitur in aqua, vitam vero nostram operatur Spiritus. Tribus igitur demissionibus, ac totidem invocationibus, magnum baptismatis mysterium peragitur, ut et mortis figura exprimatur, et per traditionem divinæ scientiæ ani-

⁴⁰ Philipp. iii, 10, 11. ⁴¹ Rom. vi, 5. ⁴² ibid. 2. ⁴³ Joan. i, 5.

⁴⁴ Joan. iii, 5. ⁴⁵ Coloss. ii, 11. ⁴⁶ Psal. l, 9.

(87) Πρὶν ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου, κέρας, εtc. Editi τῷ μέλλοντι ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου βίου, πέρας, εtc. Sed illud, τῷ μέλλοντι, in uno codice reperitur, βίου autem in uno lapsum. Einendavimus op̄ Regii primi, ex quo sumpsimus illud, πρὶν, quod difficultatis nihil prorsus reliquit. Mox Reg. se-

cundus Ω; γάρ τῶν ἐπὶ τὸν διαυλὸν ἀναχαμπτόντων.

(88) Τὴν εἰς ἄδου κάθοδον. Colburt. et Reg. tertius κατάβασιν.

(89) Ὑκοραιτεῖ. Sic codices omnes. Editi ὑπαρχούσινται.

(90) Ἡμῶν. Sic libri veteres. Editi ἡμῖν.

iusus illustretur eorum qui baptizantur. Itaque si A ζωῆς ἡμῶν ἐνεργουμένης διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐν-
qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquae na-
tura, sed ex Spiritu præsentia. Non enim est ba-
ptismus depositio sordium corporis, sed conscienc-
tia bonæ interrogatio apud Deum⁹¹. Itaque ad eam
vitam, quæ est ex resurrectione, præparans nos
Dominus, totam evangelicam conversationem pro-
ponit; ut non irascamur, ut malorum tolerantes
simus, et a voluptatum amore puri, ut a studio pe-
cuniæ mores sint liberi, præscribens, ita ut quæ
illud sæculum juxta naturam possidet, ea nos præ-
cipientes ex animi inductione peragamus. Proinde
si quis definiens dicat Evangelium esse vitæ, quæ
est ex resurrectione, figuram, mihi nequaquam vi-
deatur a recto aberrare. Ad scopum igitur rever-
tamur.

δργιζόμενος εἴποι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ ἔξ ἀναστάσεως βίου προδιατύπωτιν, οὐκ ἀν μοι δεκῇ (92) τοῦ προτόχοντος ἀμαρτεῖν. Ἐπὶ οὖν τὸν σκοπὸν ἐπικνέθωμεν.

36. Per Spiritum sanctum datur in paradisum
30 restitutio, ad regnum cœlorum ascensus, in
adoptionem filiorum reditus: datur fiducia Deum
appellant Patrem suum, consortem fieri gratiæ
Christi, filium lucis appellari, æternæ gloriæ parti-
cipem esse, et ut semel omnia dicam, esse in
omni benedictionis plenitudine, tum in præsenti
hoc sæculo, tum in futuro: repositorum nobis
in promissis honorum, quæ per fidem fruenda ex-
spectamus, perinde quasi iam adiunt, gratiam
velut in speculo contemplantes. Nam si talis est
arrhabo, quale est illud quod perfectum est? et
si tantæ sunt primitæ, quæ erit totius consumma-
tio? Insuper et illinc cognoscitur quantum inter
eam gratiam quæ a Spiritu proficitur, et bapti-
smum, qui aqua constat, sit discriminis, quod
Joannes quidem baptizavit in aqua ad poeniten-
tiā, Dominus autem noster Jesus Christus in
Spiritū sancto. Ego equidem, inquit, baptizo vos in
aqua ad poenitentiam: qui autem post me venit,
potentior me est; cuius non sum dignus ut gestem
calceamenta: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto,
et igni⁹³; ignis baptismum probationem quæ sicut
in judicio, dicens, quemadmodum Apostolus ait:
Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit⁹⁴; et
rursus: Dies enim declarabit, quod in igne pale-
fit⁹⁵. Jam vero sunt nonnulli, qui in certaminibus
pro pietate, revera non imitatione mortem pro
Christo perpessi, nihil symbolis quæ sunt in aqua
opus habuerunt ad salutem, nimicrum in proprio
baptizati sanguine. Neque hæc ita loquor, quod
aqua baptisma spernám, sed ut istorum rationes

A ζωῆς ἡμῶν ἐνεργουμένης διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐν-
τριστὸν οὖν καταδύσεσι, καὶ Isap̄thmōis ταῖς ἐπική-
σεσι, τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦ-
ται, ίνα καὶ δ τοῦ θανάτου τύπος ἔξεικονισθῇ. καὶ
τῇ παραδίσει τῆς θεογνωσίας τὰς ψυχὰς φινισθῶσιν
οἱ βαπτιζόμενοι. Οποτε εἰ τὶς ἐστὶν ἐν τῷ ὑδατι χά-
ρις, οὐκ ἔκ τῆς φύσεως ἐστὶ τοῦ ὑδατος, ἀλλὰ ἔκ
τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας. Οὐ γάρ ἐστι τὸ βά-
πτισμα δύπον σαρκὸς ἀπόθεσις, ἀλλὰ συνειδήσεως
ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. Πρὸς οὖν τὸν ἔξ ἀνα-
στάσεως βίον καταρτίζων τὴν δύναμιν τὸν Κύριον, τὴν εὐαγ-
γελικὴν πᾶσαν ἐκτίθεται πολιτείαν, τὸ ἀριθμὸν, τὸ
ἀνεξίκακον, τὸ φιληδονίας ἀρρέπωτον (91), τὸ ἀφι-
λέγυρον τοῦ τρόπου νομοθετῶν· ὥστε ἅπειρος ὁ αἰών
ἐκεῖνος κατὰ τὴν φύσιν κέχτηται, ταῦτα προλαβόν-
ται τὰς δύναμες ἐκ προαιρέσεως βαπτορθοῦν. Εἰ τοίνυν τις
δργιζόμενος εἴποι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ ἔξ ἀναστάσεως βίου προδιατύπωτιν, οὐκ ἀν μοι δεκῇ (92) τοῦ προτόχοντος ἀμαρτεῖν.

36. Διὰ Πνεύματος ἀγίου τῇ εἰς παράδεισον ἀποκα-
τάστασις· ἡ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν δύναμος· ἡ εἰς
υἱοθεσίαν ἐπάνοδος· ἡ παρθέσια τοῦ καλείν ἐχου-
τῶν (93). Πατέρα τὸν Θεόν, κοινωνὸν γενέσθαι τῆς
χάριτος τοῦ Χριστοῦ, τέκνον φωτὸς χρηματίζειν,
δέῃς διδύλου μετέχειν, καὶ ἀπαξιπλῶς ἐν παντὶ πλη-
ρώματι εὐλογίας γενέσθαι ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ καὶ
ἐν τῷ μέλλοντι· τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκειμένων
ἡμῖν ἀγαθῶν, ὧν διὰ πίστεως ἀπεκδεχόμεθα τὴν
ἀπόλαυσιν, ὡς ἡδη παρόντων, τὴν χάριν ἐνοπτεύ-
μενοι. Εἰ γάρ ὁ ἀρρέπων τοιοῦτος, ἡλίκον τὸ τέ-
λεστιον; καὶ εἰ ἡ ἀπαρχὴ τοσαῦτη (94), τὶς τὸν ὄντο
πλήρωσις; Εἰτε κάκειθεν τῆς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος
χάριτος πρὸς τὸ ἐν ὑδατι βάπτισμα γνώριμον τὸ
διάφορον· διτε Ιωάννης μὲν ἐβάπτισεν ἐν ὑδατι εἰς
μετάνοιαν, δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ
Πνεύματι τῷ ἀγίῳ (95). Εἳ γάρ μέν γάρ ὑμᾶς, φησι,
βαπτίζω ἐν ὑδατι εἰς μετάνοιαν· σ δὲ ὀπίσω μου
ἔρχομενος Ισχυρότερός μού ἐστιν· οὐδὲν εἰμὶ
ἰκανὸς τὰ ὑδοῖματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς
βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἀριθμῷ, καὶ πυρὶ· τὸ τοῦ
πυρὸς βάπτισμα τὴν ἐν τῇ χρίσει δοκιμασίαν λέγων,
καθά φησιν οἱ Ἀπόστολοι· Ἐκάστου τὸ δρυόν
σποῦτόν ἐστι, τὸ πῦρ αὐτὸς (96) δοκιμάσει· καὶ
πάλιν· Ἡ γάρ ἡμέρα δηλώσει, διτε ἐν πυρὶ ἀπο-
καλύπτεται. Ἡδη δέ τινες ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐτελείας
ἀγῶσιν, ἀληθείᾳ καὶ οὐ μιμήσει τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ
Θάνατον ὑποστάντες, οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ ὑδατος συμ-
βόλων εἰς τὴν σωτηρίαν ἐπεδεῖθησαν, ἐν τῷ ἤδη αἴ-
ματι βαπτισθέντες. Καὶ οὐκ ἀθετῶν τὸ ἐν τῷ ὑδατι
βάπτισμα, ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς καθ-
αιρῶν τῶν ἐπαιρομένων κατὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ

⁹¹ 1 Petr. iii, 21. ⁹² Matth. iii, 11. ⁹³ I Cor. iii, 13. ⁹⁴ ibid.

(91) Ἀρρέπωτο. Duo codices mss. ἀρρύπον.

(92) Δοκῆ. Sic libri veteres, melius quam editi
Joss.

(93) Εαυτῶν. Ita codices mss. Editi έαυτοῦ. Ibi-
dem Reg. quartus. τῆς χρῆς τοῦ Χριστοῦ.

(94) Τοσαῦτη. Sic quatuor codices: alii cum edi-
tis τοιαῦτη. Ibidem editio Basileensis τῇ τοῦ λό-

γου πλήρωσις, quæ verba sic reddidit Erasmus:
Quæ erit verbi consummatio? Paulo post addimus
εἰς μετάνοιαν ex tribus codicibus.

(95) Τῷ ἀριθμῷ. Editi addunt καὶ τῷ πυρὶ. Sed hoc
in nullo codice ins.

(96) Αὐτός. Legitur ea vox in cod. Colbert. et Reg.
quiuto, abest ab aliis.

μηρύντων τὰ ἄμικτα, καὶ παρισαζόντων (97) τὰ A dejiciam, qui adversus Spiritus eriguntur; quique commiscent non miscenda, et similia faciunt, quae

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

*Οτι ἀχώρεστοι ἐπὶ κάσος ἐννοεῖς Πατέρος καὶ
Πον τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ἐπὶ τε τῆς τῶν ροντῶν
δημιουργίας, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀρθρόποντων οἰκο-
ρομίας, καὶ ἐπὶ τῆς προσδοκωμένης κρίσεως.

57. Ἐπι τὸν τὸ ἔξι ἀρχῆς ἐπανίωμεν, διποταὶ ἐν πᾶσαι ἀγώρεστον ἐστι καὶ ἀδιάτατον παντελῶς Πατρὸς καὶ Γεού τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Ἐν τῷ περὶ τοῦ χαρισμάτος τῶν γλωττῶν τόπῳ, Κορινθίοις ἐπιστέλλων δι Πευλὸς (98). Ἐὰν πάρτες, φησὶ, προζητεύῃτε, εἰσάλη θέτεις τοῖς (99) ἀπιστοῖς η διώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάρτων, ἀνυκρίσται ὑπὸ πάρτων, τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ γαρερά γίρεται· καὶ οὕτω πεισώμενος ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἐπαγγέλλων, διτι ο Θεὸς δητως ἐρ ὑμῖν δοτεῖται. Εἰ τοῖν τούς ἐκ τῆς προφητείας, τῆς κατὰ τὴν διαιρεσίν τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ἐνεργουμένης, ἐπιγνώσκεται ο Θεὸς ἐν τοῖς προφήταις εἶναι, βουλευτάς τούς τοι ποίαν χώραν ἀποδῆσσοι τῷ Πνεύματι τῷ ἄγιῳ· πότερον μετὰ Θεοῦ τάσσειν (1), ή πρὸς τὴν κτίσιν ἔκβαθεν δικαιήσερον. Καὶ τὸ πρὸς Σάπφειραν ὑπὸ Πέτρου· Τί δέ; συνεψωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον; οὐκ ἀκείνοις αὐτοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ· δείκνυσιν, διτι τὰ αὐτὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον καὶ εἰς Θεόν ἐστι τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ οὕτω δὲ ἀν τὸ συναρπάξεις καὶ ἀδιαίρετον κατὰ πᾶσαι ἐνέργειαν ἀπὸ Πατρὸς καὶ Γεού τοῦ Πνεύματος διαδιχθείης. Ἐνεργοῦντας (2) τοῦ Θεοῦ τὰς διαιρέσεις τῶν ἐνεργημάτων, καὶ τοῦ Κυρίου τὰς διαιρέσεις τῶν διακονιῶν, συμπάρεστι τὸ ἄγιον Πνεῦμα, τὴς διαιρούμητην τῶν χαρισμάτων πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου αὐτεξήνυσίως οἰκονομοῦν. Διαιρέσεις γάρ, φησὶ, χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸν Πνεῦμα. Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸς Κύριος. Καὶ διαιρέσεις ἐρερημάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸς Θεὸς, δὲ ἐρερῆτῶν τὰ πάρτα ἐρ πάρτοι. Ταῦτα δὲ πάρτα, φησὶν, ἐρερῆται τὸ ἐρ καὶ τὸ αὐτὸν Πνεῦμα, διαιροῦντες ιδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται. Οὐ μήτε διεργάται τοῦ Πνεύματος δὲ Ἀπόστολος ἐπειδή συνθῇ, καὶ δεύτερον τοῦ Γεοῦ, καὶ τρίτον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἡδη χρή καθόλου νομίζειν ἀντεστραφθεῖ τὴν τάξιν. Ἀπὸ γάρ τῆς ἡμετέρας σχέσεως τὴν ἀρχήν Ελασσεν· ἐπειδὴ ὑποδεχθείμενοι τὰ δῶρα, ποῶτον ἐνιυγχάνομεν τῷ διανέμοντι· εἴτα ἐννοοῦμεν τὸν ἀποτελεῖσθαι· εἴτα ἀνάγομεν τὴν ἐνθύμησιν ἐπὶ τὴν πνηγήν καὶ αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν.

²¹ 1 Cor. xiv, 24, 25. ²² Act. v, 9, 4. ²³ 1 Cor. xii, 4-11.

(97) Παρισαζόντων. Sic omnes codices mss., non ut editi παρειχασθυτων.

(98) Ὁ Παῦλος. Combeſſius legendum putat δηλοῖ ὁ Παῦλος: sed necessaria non est emendatio, modo initium hujus capitis non sumatur, ut in editis, ab his verbis, δῶντς ἐν πάσοις, sed ab his, ἐπειδὴν τῷ, ut in veteribus libris. Habent etiam editi δ

Quod in omni notione Spiritus sanctus inseparabilis est a Patre et Filio, sive in creatione intelligibilium creaturarum, sive in humana- rum rerum dispensatione, sive in judicio quod exspectatur.

CAPUT XVI.

37. Έπι οὖν τὸ ἔξι ἀρχῆς ἐπανίωμεν, ὅπως ἐν πᾶσαι ἀγώναις τούτοις ἔστι καὶ ἀδιάτατον παντελῶς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Ἐν τῷ περὶ τοῦ χαρίσματος τῶν γλωττῶν τόπῳ, Κορινθίοις ἐπιστέλλων δὲ Παῦλος (98)· Ἐὰν πάρτες, φησὶ, προφητεύητε, εἰσάλητε δὲ τις (99) ἀπιστος ἢ ιδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάρτων, ἀνυκρίνεται ὑπὸ πάρτων, τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φαρερὰ γίνεται· καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἐπαγγέλλων, διει τὸ θεός δοκιμήν τοις ὑποτίθετος. Εἰ τοῖν τούτοις ἐκ τῆς προφητείας, τῆς κατὰ τὴν διατεταγμένην χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ἐνεργουμένης, ἐπιγνώσκεται ὁ θεός ἐν τοῖς προφήταις εἶναι·, βουλευτῶντας οὗτοι ποίαν χώραν ἀποδώσουσι τῷ Πνεύματι τῷ ἄγιῳ· πότερον μετὰ θεοῦ τάσσειν (1), ἢ πρὸς τὴν κτίσιν ἐξωθεν δικαιήσεον. Καὶ τὸ πρὸς Σάπφειραν ὑπὸ Πέτρου· Τί δέ! συνεργωτήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον; οὐκ ἐκέινος αὐτὸς ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ· δεικνυσον, διτὶ τὰ αὐτὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον καὶ εἰς Θεόν ἔστι τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ οὕτω δ' ἀν τὸ συναφές καὶ ἀδιαλρέπον κατὰ πάσαν ἐνέργειαν ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος διδαχθείς. Ἐνεργοῦντος (9) τοῦ θεοῦ τὰς διαρέτις τῶν ἐνεργημάτων, καὶ τοῦ Κυρίου τὰς διαιρέσεις τῶν διακονιῶν, συμπάρεστι τὸ ἄγιον Πνεῦμα, τὴν διανομὴν τῶν χαρισμάτων πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου αὐτεξηνισίας οἰκονομῶν. Διαιρέσεις γάρ, φησι, χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα. Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶν, δὲ δὲ αὐτὸς Κύριος. Καὶ διαιρέσεις ἐρεργημάτων εἰσὶν, δὲ δὲ αὐτὸς θεός, δὲ ἐργάτων τὰ πάρτα ἐν πᾶσι. Ταῦτα δὲ πάρτα, ζητῶν, ἐρεργεῖ τὸ ἔν ταῦτα, διαιροῦντας διάστατα, καθὼς βούλεται. Οὐ μὴν ἐπειδὴ πρώτους ἐνταῦθα τοῦ Πνεύματος δὲ Ἀπόστολος ἐπειδή σθη, καὶ δεύτερον τοῦ Υἱοῦ, καὶ τρίτον τοῦ θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἡδη χρή καθόλου νομίζειν ἀντεστραφθεῖ τὴν τάξιν. Ἀπὸ γάρ τῆς ἡμετέρας σχέσεως τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν· ἐπειδὴ ὑποδεχόμενοι τὰ δῶρα, πρῶτον ἐνευγάγόμενοι τῷ διανέμοντι· είτα ἐννοοῦμεν τὸν ἀποτελλόντα· είτα ἀνάγομεν τὴν ἐνθύμησιν ἐπὶ τὴν

ἄγιος Παῦλος, sed codices mss. ut edidimus.

(99) *Eλσθλη δε τις.* Illud τις ex tribus codicibus addidimus, et paulo post tres alii xat οὗτω τὰ χρυπτέ.

(1) Τάσσειν. Sic mss. Editi συντάσσειν. Paulo post editi Σάψειραν τοῦ Πέτρου. MSS. ut in textu.

(2) Ἐρεγγουρτοց. Post hanc vocem editi addur! γάρ, quod in veteribus libris non reperitur.

58. Jam etiam ex rebus initio conditis discas A licet Spiritus cum Patre et Filio communionem. Nam puræ et intelligentes et supermundaneæ virtutes, sanctæ tum sunt, tum nominantur, ex gratia a Spiritu sancto infusa sanctimoniam consecuta. Quare silentio prætermissus est modus creationis cœlestium virtutum; nam ex sensibilius tantum creatore nobis aperuit is qui conditi orbis conscripsit historiam. Tu vero, qui facultatem habes ex visibilius invisibilia deprehendendi, glorifica Conditorem in quo condita sunt omnia, sive visibilia, sive invisibilia, sive principatus, sive potestates, sive virtutes, sive throni, sive dominationes⁵³, et si quæ aliae sunt rationales naturæ, quæ nominari non possunt. In horum autem creatione cogita mihi primariañ causam eorum quæ sunt, Patrem; conditricem, Filium; perfectricem, Spiritum sanctum: ut voluntate quidem Patris sint administratorii spiritus, Filii vero operatione perducantur ut sint, Spiritus autem præsentia perficiantur. Porro angelorum perfectio est sanctificatio, et in hac perseverantia. Ac nemo me eredat tres originales hypostases ponere, aut Filii operationem dicere imperfectam. Principium enim eorum quæ sunt, unum est, per Filium condens et perficiens in Spiritu. Ac nec Pater, qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habeat operationem: neque Filius inconsuematam creationem, nisi a Spiritu perficiatur. Hoc enim pacto nec Pater opus habebit Filio, sola voluntate creans; **32** attamen vult creare per Filium. Neque Filius egebit auxilio, juxta Patris similitudinem operans, sed et Filius vult per Spiritum perficiere: nam *Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁵⁴. Itaque nec Verbum est significativa aeris percussio per vocis instrumenta prolatæ: nec Spiritus oris halitus partibus respiratoriis efflatus: sed Verbum est quod in principio erat apud Deum, et Deus erat⁵⁵. Spiritus autem oris Dei, Spiritus est veritatis, qui a Patre procedit⁵⁶. Itaque tria intelligis, mandantem Dominum, creans Verbum, et confirmantem Spiritum. Quæ porro alia possit esse confirmatione, quam in sanctimoniam perfectio; confirmationis voce significante constantiam, immutabilitatem et soliditatem in bono? Sanctificatio autem non est absque Spi-

⁵³ Col. 1, 16. ⁵⁴ Psal. xxxii, 6. ⁵⁵ Joan. 1, 1.

(53) 'Ex tōr. Editi hic ponunt ἐξ ἀρχῆς, sed codices miss. ut in textu. Paulo post editio Paris. ἐνδοθεῖσης, quod in uno tantum codice reperitur: alii ἐνδοθεῖσης vel δοθεῖσης. Habet etiam editio Basileensis ἐνδοθεῖσης.

(4) *Kosmologorlar*. Colb. et unus Reg. κοσμογένειαν. Alius Reg. κοσμοτοιλαν.

(54) 'Ακατονόμαστοι. Sic tres antiqui codices. Colbert. ἀκατωνόμαστοι, editi ἀκατανόμαστοι. Mox editi γενομένων, quinque libri veteres γνωμένων.

(55) 'Ομως θέλει. Hic editi et infra, ubi de Filio,

38. Μάθοις; δ' ἀν τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Γίῶν τοῦ Πνεύματος κοινωνίαν καὶ ἐκ τῶν (3) δημιουργημάτων τῶν ἔξ ἀρχῆς. Αἱ γὰρ καθαραὶ καὶ νοεραὶ καὶ ὑπερκόσμιοι δυνάμεις ἄγιαι καὶ εἰτι καὶ ὀνομάζονται, ἐκ τῆς παρὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐνδοθεῖσης ἁγιότος τὸν ἀγίασμὸν κεκτήμεναι. "Ωστε ἀποστιώπηται μὲν ὁ τρόπος τῆς κτίσεως τῶν οὐρανῶν δυνάμεων· ἀπὸ γὰρ τῶν αἰτηθητῶν μόνον τὸν Δημιουργὸν ἡμῖν ὁ τὴν κοσμονόν!αν (4) συγγραψάμενος ἀπεκάλυψε. Σὺ δὲ, ἔχων δύναμιν ἐκ τῶν ὅρχων ἀναλογῆσσθαι τὰ ὀράτα, δέξας τὸν Ποιητὴν ἐν τῷ ἀκτίσθι τὰ πάντα, εἴτε ὀρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε δυνάμεις, εἴτε θρύσοι, εἴτε κυριότητες, καὶ εἰ τινές εἰσιν ἑτεραι λογικαὶ φύσεις, ἀκατονόμαστοι (5). 'Ἐν δὲ τῇ τούτων κτίσει ἐννόησάν μοι τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν τῶν γινομένων, τὸν Πατέρα· τὴν δημιουργικὴν, τὸν Γίων· τὴν τελειωτικὴν, τὸ Πνεῦμα· ὥστε βουλήματι μὲν τοῦ Πατρὸς τὰ λειτουργικὰ πνεύματα ὑπάρχειν, ἐνεργεῖται δὲ Γίων εἰς τὸ εἶναι παράγεσθαι, παρουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος τελειοῦσθαι. Τελείωσις δὲ ἀγγέλων ἀγιασμὸς, καὶ ἡ ἐν τούτῳ διαμονή. Καὶ μηδεὶς οἰσθω με τῇ τρεῖς εἶναι λέγειν ἀρχικὰς ὑποτάσσεις, ή ἀτελῆ φάσκειν τὸν Γίων τὴν ἐνέργειαν. Ἀρχὴ γὰρ τῶν δυνάμεων, δι' Υἱοῦ δημιουργοῦσα, καὶ τελείωσα ἐν Πνεύματι. Καὶ οὗτε Πατήρ, ὁ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργῶν, ἀτελῆ ἔχει τὴν ἐνέργειαν· οὗτε Γίως ἐλλειπὴ τὴν δημιουργίαν, μὴ τελειουμένην παρὰ τὸν Πνεύματος. Οὕτω γὰρ δὲ οὗτε Πατήρ προσδεθεὶς Γίων, μόνῳ τῷ θέλειν δημιουργῶν, ἀλλ' ὅμως θέλεις (6) διὰ Γίων· οὔτ' ἀν συνεργίας (7) προσδεθεὶη, καθ' ὅμοιότητα τοῦ Πατρὸς ἐνεργῶν· ἀλλὰ καὶ Γίως θέλει διὰ τοῦ Πνεύματος τελειοῦν· Τῷ Λόγῳ γὰρ Κυρίου οἱ σύραροι ἐστερεωθῆσαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα η δύναμις αὐτῶν. Οὗτος οὖν Λόγος ἀέρος τύπωσι; στματικὴ, διὰ φωνητικῶν δργάνων ἐκφερομένη· οὗτε Πνεῦμα στόματος ἀτμὸς, ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν μερῶν ἐξωθούμενος· ἀλλὰ Λόγος μὲν ὁ πρὸς Θεὸν ὃν ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς δὼν· Πνεῦμα δὲ στόματος Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τρία τοίνυν νοεῖς, τὸν προστάσσοντα Κύριον, τὸν δημιουργοῦντα Λόγον, τὸ στερεοῦν (8) τὸ Πνεῦμα. Τί δὲ ἀλλοι εἴη στερέωσις; ή κατὰ τὸν ἀγιασμὸν τελείωσις, τὸ ἀνένδοτον καὶ ἀτρεπτὸν καὶ παγίως ἐργοτεισμένον ἐν ἀγαθῷ τῆς στερέωσεως ἐμφανιούστης; Ἀγιασμὸς δὲ οὐκ ἀνευ Πνεύματος. Οὐ γὰρ φύσει ἄγιαι αἱ τῶν οὐρανῶν δυ-

⁵⁶ Joan. xv, 25.

addunt καὶ πέρυχε: in quo non minus pugnant cum Basilii sensu, quam cum miss. codicibus.

(7) Συνεργίας. Pro hac voce, quæ in editis legitur et in tribus codicibus miss., habet Reg. tertius δημιουργίας, Colbertinus vero Πνεύματος, quæ vox addita fuit aliis manu sed tamen antiqua.

(8) Τὸ στερεόν. Sic Reg. secundus et quartus, quos sequi malumus quain tres alios, in quibus et in editis legitur τὸ στερεόντα. Addunt editi τὸ γιον, quod nullo in codice mis. reperitur.

νιμεις· ἡ οὐτω γάρ διαφοράν έχουεν· ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πρὸς ἀλλήλας ὑπεροχῆς, τοῦ ἀγιασμοῦ τὸ μέτρον παρὰ τοῦ Πνεύματος έχουσαι. Ός γάρ διατάξει μετὰ τοῦ πυρὸς νοεῖται, καὶ ἀλλο μέντοι ἡ ὑποκειμένη ὅλη, καὶ ἀλλο τὸ πῦρ· οὗτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰρανίων δυνάμεων, ἡ μὲν οὐσία αὐτῶν, ἀλλοιον πεδίῳ⁽¹⁰⁾, εἰ τύχοι, ἡ πῦρ ἀλλον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ο ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα (11)· ἀλλ καὶ ἐν τῷπει εἰσι, καὶ ὀρατοὶ γίνονται, ἐν τῷ εἶται τῶν οἰκείων αὐτῶν σωμάτων τοῖς ἀξίοις ἐμπειριζόμενοι. Ό μέντοι ἀγιασμός, ἔξωθεν ὃν τῆς θείας, τὴν τελείωσιν αὐτοῖς ἐπάγει· διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος. Φυλάσσουσι δὲ τὴν ἀξίαν τῆς εἰποντῆς τοῦ χαλοῦ, έχουσαι μὲν ἐν προαιρέσει τὸ εἰπεῖν οὐσίουν, οὐδέποτε δὲ ἐκ τῆς τοῦ δυντῶς ἀγαθοῦ προστρέπεις ἐκπίπτουσα· ὡς ἐὰν ὑφέλης τῷ λόγῳ τῷ Πνεύματα, λέλυνται μὲν ἀγγέλων χορεῖαι (12), ἀντρηγνται δὲ ἀρχαγγέλων ἐπιστασαι, συγχέυται δὲ τὰ πάντα· ἀνομοθέτητος, ἀτακτος, ἀριστος αὐτῶν ἡ ζωή. Πώς μὲν γάρ εἰπωσιν ἀγγελοι· Δόξα ἐτιγέντοις Θεῷ, μή δυναμαθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος; Οὐδεὶς γάρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μή ἐτι Πνεύματι ἀγίῳ, καὶ οὐδεὶς ἐτι Πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν· διπει εἴποι ἐν (13) τὰ πονηρὰ καὶ ἀντικείμενα πνεύματα, ὃν ἡ ἀπόπτωσις συνίστησι τὸν λόγον, τοῦ αὐτεξουσίους εἶναι τὰς ἀοράτους δυνάμεις, λοσιρρήπως ἔχουσας τρὶς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ διὰ τοῦτο δειμένας τῆς τοῦ Πνεύματος βοηθείας. Ἐγὼ καὶ τὸν Γαβριήλ προλέγειν τὰ μέλλοντα οὐδαμῶς ἄλλως φημι ἡ τῇ προγνώσει τοῦ Πνεύματος. Διότι ἐν τῶν (14) ἐκ τῆς ἀναρρέσεως τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων ἐστὶν ἡ προφητεία. Ό δὲ τὰ μυστήρια τῆς ὀπτασίας τῷ ἀνδρὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιταχθεὶς διαγγεῖλας, πόθεν σοφίσεις εἶχε διδάσκειν τὰ κεκρυμμένα, εἰ μή τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ; τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων ίδιων τῷ Πνεύματι προστηκόυσσες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, διτι Ἡμῖν ἀπεκάλυψεν δ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος. Θρόνοι δὲ καὶ κυριότητες, καὶ ἀρχαὶ καὶ ἔξουσιαι, πῶς ἀν τὴν μακαρίαν (15) διεῖχον ζωήν, εἰ μή διὰ παντὸς ἔβλεπον τὸ πρόσωπον τοῦ Πατέρος τοῦ ἐν οὐρανοῖς; Τὰ δὲ βλέπειν οὐκ ἀνευ τοῦ Πνεύματος. Μεταπερ γάρ ἐν νυκτὶ, ἐξ ὑφέλης τὸ φῶς ἀπὸ τῆς οἰκίας, τυφλαὶ μὲν αἱ θύεις, ἀνενέργητοι. δὲ καταλείπονται αἱ δυνάμεις, ἀνεπίγνωστοι εἰ αἱ ἀξίαι, καὶ χρυσοῦ καὶ σιδήρου ὁμοίως πατουμένων διὰ τὴν ἀγνοίαν· οὗτως ἐπὶ τῆς νοητῆς δια-

¹⁰ Ή οὖτω γάρ. Editio Paris. ή οὖτω γάρ, contra codicem miss. et editionis Basileensis siue. Paulo post Reg. secundus παρὰ τοῦ Πνεύματος έχουσι.

¹¹ Αέριον πνεῦμα. Male in editis additum τό.

¹² Χορεῖαι. Hic nonnulla ope codicum miss. suslūmūs. Habent enim editi: χορεῖαι καὶ ἀγιασμός... εἰποτασσαι, καὶ ἀγιασμοὶ, καὶ προφητεῖαι... οὐκοῦν,

A ritu. Neque enim cælorum virtutes suæ natura sanctæ sunt; alioquin nihil differentia a Spiritu sancto; sed juxta proportionem qua se invicem superant, a Spiritu habent sanctificationis mensuram. Quemadmodum enim cauterium non sine igne intelligitur, cum aliud sit subjecta materia, et aliud ignis: itidem et in cœlestibus virtutibus, substantia quidem earum, puta spiritus est aerius, aut ignis immaterialis, juxta id quod scriptum est, Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis¹⁰; quapropter et in loco sunt, et sunt visibles, dum iis qui digni sunt, apparent in specie propriorum corporum. Sed sanctificatio, quæ est extra substantiam illorum, perfectionem illis assert per communionem Spiritus. Conservant autem dignitatem per perseverantiam in bono, habentes quidem in eligendo liberum arbitrium, nunquam tamen ab ejus qui vere bonus est consortio excidentes: ita ut si subduxeris ratione Spiritum, perierint angelorum choreæ, sublatæ sint quoque archangelorum præfecturæ, atque confusa fuerint omnia: vita ipsorum nulli legi, nulli ordini, nulli regulæ subjaceat. Quomodo enim dicent angeli: Gloria in excelsis Deo¹¹, nisi a Spiritu accepta potestate? Nemo siquidem potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto, et nullus in Spiritu Dei loquens dixit Jesum anathema¹²; quod sane dixerint pravi et adversarii spiritus, quorum lapsus comprobat quod dicimus, virtutes invisibles esse sui arbitrii, æque ad virtutem atque ad vitium vertibiles, et ob id opus habentes auxilio Spiritus. Ego vero ipsum Gabrielem haud alio modo arbitror prædicere futura¹³, quam præscientia Spiritus, eo quod unum ex divisione donorum Spiritus sit prophetia. Porro qui mysteria visionis viro desideriorum jussus erat annuntiare¹⁴, unde natus erat sapientiam, ut posset docere arcana, nisi per Spiritum sanctum? 33 cum patefactio mysteriorum peculiariter ad Spiritum sanctum pertineat, juxta id quod scriptum est: Nobis reseravit Deus per Spiritum¹⁵. Throni vero et dominationes, principatus et potestates, quomodo beatam traducerent vitam, nisi semper viderent vultum Patris qui in cœlis est¹⁶? At visio non est absque Spiritu. Quemadmodum enim si in nocte tollas lucernam e domo, cæci sunt oculi, facultates relinquuntur inertes, nec agnoscerunt rerum dignitas, sed per ignorantiam aurum

ἀνομοθέτητος.

¹³ Οπερ εἰσοι ἀρ. Sic mss. codices: editi διπει ἀν εἰποτεν. Mox Reg. quartus τὰς οὐρανοὺς δυνάμεις.

¹⁴ Ετι τῶν. Editi εν τι τῶν, sed repugnant veteres libri.

¹⁵ Μακαρια. Editi addunt εκείνην. Sed ea vox abest a quinque codicibus.

perinde ac ferrum conculcatur : sic in spirituali ordine, impossibile est piam illam ac sanctam vitam permanere citra Spiritum : nihil profecto magis quam exercitus in recto ordine manere potest absente duce, aut chorus in consonantia, nisi chori præfectus temperet harmoniam. Qui possent dicere seraphim, *Sanctus, sanctus, sanctus*¹⁶, nisi docti per Spiritum, quoties pium fuerit hujus glorificationis verba canere ? Sive igitur laudant Deum omnes angeli ejus ac omnes virtutes ejus, fit Spiritus ope. Sive astant millies mille angeli, ac centies centum millia ministrantium, officium suum citra reprehensionem in virtute Spiritus perficiunt. Itaque tota illa supercœlestis et ineffabilis harmonia, tum in cultu Dei, tum in ultramundanarum virtutum inter ipsas consonantia nequaquam servari posset, nisi præcesset Spiritus. Sic igitur in creatione iis, quæ non proficiendo pervenient ad perfectionem, sed ab ipsa protinus creatione perfecta sunt, adest Spiritus sanctus; in hoc, ut perficiatur compleaturque illorum substantia, gratiam suam conferens.

39. Cæterum dispensationes circa hominem quæ factæ sunt a magno Deo, et Servatore nostro Jesu Christo juxta bonitatem Dei, quis negabit per Spiritum gratiam esse adimpletas ? Sive velis prisca spectare, patriarcharum benedictiones, auxilium per legem datum, figuræ, prophetias, fortiter in bellis gesta, miracula per sanctos edita : sive quæ circa Domini in carne adventum dispensata sunt : per Spiritum gesta sunt. Primo enim adsuit ipsi carni Domini, dum factus unctio, et inseparabiliter conjunctus, sicut scriptum est : *Super quem videris Spiritum descendenter, et manentem super eum, hic est Filius meus dilectus*¹⁷; et, *Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto*¹⁸. Deinceps omnis actio præsente Spiritu peragebatur. Hic præsens aderat cum et a diabolo tentaretur. *Deductus est enim, inquit, Jesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur*¹⁹. Tum edeni miracula induisse aderat. *Si enim ego, inquit, in Spiritu Dei ejicio dæmonia*²⁰. Nec deseruit excitatum a mortuis. Dominus enim renovans **34** hominem, eique iterum reddens gratiam, quam ex afflato Dei acceptam amiserat, cum inspirasset in faciem discipulorum, quid ait ? *Accipite Spiritum sanctum. Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur; et quorumcunque relinueritis, retenta sunt*²¹. Jam vero Ecclesiæ ordo et gubernatio nonne palam et citra

¹⁶ Isa. vi, 3. ¹⁷ Joan. i, 33. ¹⁸ Act. x, 38, 22, 23.

(16) Μὴ παρόντος. Duo Regii codices cum Colbert. μὴ παρέχοντος. Reg. quartus μὴ συμπαρόντος.

(17) Συνεργείας. Non male in editis ènεργείας. Sed sex codicum auctoritas præserenda.

(18) Λειτουργούντων. Editi ἀρχαγγέλων λειτουργούντες αὐτῷ. Codices ut in contextu, nisi quod unus habet ἀρχαγγέλων. Non multo post iisdem codicibus fredi iustificatus quod erat in editis λειτουρ-

γίας αἱ κοσμήσεως, ἀμήχανον τὴν ἐνθεσμὸν ἐκείνην διαμειναὶ ζωὴν ἔνευ τοῦ Πνεύματος· οὐ μᾶλλον γε τῇ στρατεύδου τὴν εὐταξίαν, τοῦ ταξιάρχου μὴ παρόντος (16). ή χοροῦ τὴν συμφωνίαν, τοῦ χορυφαίου μὴ συναρμέζοντος. Πῶς [άν] εἰπη τὰ σεραφίμ, "Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, μὴ διδαχθέντα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ποσάκις ἐστὶν εὔσεβὲς τὴν δοξολογίαν ταῦτην ἀναφενεῖν; Εἴτε οὖν αἰνοῦσι τὸν Θεὸν πάντες οἱ ἀγγελοι αὐτοῦ, καὶ αἰνοῦσιν αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος συνεργείας (17). εἴτε παρεστήκασι χλιαὶ χλιαῖδες ἀγγέλων, καὶ μύριαι μυριάδες λειτουργούντων (18), ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀμώμως ἐπιτελοῦσι. Πάσσαν οὖν τὴν ὑπερουράνιον ἐκείνην καὶ δρόπτον ἀρμονίαν, ἐν τε τῇ λειτουργίᾳ Θεοῦ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλας τῶν ὑπερβοκανίων συμφωνίᾳ, ἀδύνατον φυλαχθῆναι [εἰ] μὴ τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Πνεύματος. Οὗτῳ μὲν οὖν ἐν δημιουργίᾳ πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῖς οὐκ ἐκ προκοπῆς τελειουμένοις, ἀλλ' ἀτ' αὐτῆς τῆς κτίσεως εὐθὺς τελεῖοις, εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν τὴν παρ' ἐμαυτοῦ χάριν συνεισφερόμενον.

39. Τάδε περὶ τὸν δινθρωπὸν οἰκονομίας, τὰς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατά τὴν ἀγάθοντα τοῦ Θεοῦ (19) γενομένας. τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος πεπληροῦσθαι; Εἴτε βούλει τὰ παλαιὰ σκοπεῖν· τὰς τῶν πατρίαρχῶν εὐλογίας, τὴν ἐκ τῆς νομοθεσίας δεδομένην βοήθειαν, τοὺς τύπους, τὰς προφητείας, τὰ ἐν πολέμοις ἀνδραγαθήματα, τὰ διὰ τῶν δικαίων σημεῖα· εἴτε τὰ περὶ τὴν ἁναρχον τοῦ Κυρίου παρουσίαν οἰκονομηθέντα· διὰ τοῦ Πνεύματος. Πρῶτον μὲν γάρ ἀτῇ τῇ σφράγει τοῦ Κυρίου συνῆν, χριστόμα γενόμενον, καὶ ἀχωρίστως παρὸν κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐψ' ὅρ ἀρ ἰδης τὸ Πνεῦμα παταβαῖν. τον, καὶ μέρος ἐξ' αὐτὸν, οὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· καὶ, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὅρ ἔγρισεν ὁ Θεὸς τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ. Ἐπειτα πᾶσα ἐνέργεια συμπαρόντος τοῦ Πνεύματος· ἐνηργεῖτο. Τούτο καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζομένῳ παρῆν. Ἀντίχθη γάρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ὁ υπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον τοῦ πειρασθῆται. Καὶ ἐνεργοῦντι τὰς δυνάμεις ἀχωρίστως συνῆν (20). Εἰ τὰρ ἡγώ, φησὶν, ὁ Πνεῦματι Θεοῦ ἀκδάλλω τὰ δαιμόνια· καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάτος οὐκ ἀπελεπτο. Ἄνακαινίζων γάρ τὸν δινθρωπὸν ὁ Κύριος, καὶ ἦν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσιμάτος τοῦ Θεοῦ, ταῦτην πάλιν ἀποδιδούς, ἐμφυσήσας εἰς τὸ κρόσωπον τῶν μαθητῶν, τι φησι; Λάβετε Πνεῦμα ἀγίον. Ἀρτιωτ (21) ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίε-

²⁰ Matth. iv, 1. ²¹ Matth. xii, 28. ²² Joan. ix,

γίας εἰ δημιουργίας.

(19) Τὸν Θεοῦ. Addunt editi καὶ Πατρός, et οὖν αὐτεὶ βούλεται, et paulo post idem habent παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Codices mss. ut in contextu.

(20) Συνήρ. Sic mss. codices : editi συμπαρῆν.

(21) Ἀρ τιωτ. Editi ἔτι τινῶν, idque statim repetunt, et paulo post habent αἱ διακοσμήσεις ἐνεργοῦνται. Secuti sumus in contextu mss. codices.

ταῖς καὶ δύο τινων κρατήτε, κεκρήτηται. Ή δὲ τῆς Εκκλησίας διαχέτιμησις οὐχὶ σαφῶς καὶ ἀναντιρήτως διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖται; Αὕτης γάρ εἰδώκε, φησί, τῇ Ἐκκλησίᾳ πρώτοι ἀποστόλους, δεύτεροι προφήταις, τρίτοι διδασκάλους, ἔπειτα δυτάμεις, ἔπειτα χαρίσματα λαμάκων, ἀρτιλήθεις, κυνεργήσεις, τέτην γλωσσῶν. Αὕτη γάρ ή τάξις κατὰ τὴν διατίτεσιν τῶν ἐκ τοῦ Πνεύματος δωρῶν διατέταχται.

40. Εὗροι δὲ διὸ τις, ἀκριβῶς λογιζόμενος, καὶ ἐπὶ τῶν κατιρωτῶν τῆς προσδοκωμένης ἐπιφανείας τῆς ἐξ οὐρανῶν τοῦ Κυρίου μή ἀσυντελές τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὡς τινες εἰσινται· ἀλλὰ συμπαρέσται (22) καὶ ἐν τῇ τούτῳ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτοῦ, καθ' ἣν κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ δικαίωρος καὶ μόνος δυνάστης. Τίς γάρ οὕτως ἀνήκοος τῶν ἡτοιμασμένων περὶ Θεοῦ ἀγαθῶν τοῖς ἀξίοις, ὡς ἀγνοεῖν, διτὶ καὶ τῶν δικαίων διτέφανος τὸ Πνεῦματός ἐστι: χάρις, διάψιλεστέρα τότε καὶ τελεωτέρα παρεχομένη, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς πνευματικῆς δόξης διανεμομένης ἐκάστω; 'Ἐν γάρ ταῖς λαμπρότησις τῶν ἀγίων μοναὶ πολλαὶ παρὰ τῷ Πατρὶ· τουτίστιν, ἀξιωμάτων διαφοραὶ. Ότις γάρ ἀστήρ ἀστέρος διαιρέτει ἐτὸ δόξην, οὕτω καὶ ἡ ἀριστασίας τῶν τεκνών. Οἱ τοινύν σφραγισθέντες τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ εἰς ἡμέραν διπολυτρύστων, καὶ ἣν Ἐλεύθερον ἀπαργῆν τοῦ Πνεύματος (23) ἀκέραιον καὶ ἀμείωτον διαώνατες, οὔτοι εἰσιν οἱ ἀκούσαντες· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ δύλητα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Οὐμοίως δὲ καὶ οἱ λυπήσαντες τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τῇ πονηρᾳ τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν, ἢ οἱ μή ἐπεργασάμενοι τῷ δοθέντι, ἀφαιρεθήσονται διελήφασιν, εἰς ἑτέρους μετατιθεμένης τῆς χάριτος· τοι, κατὰ τινα τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ διχοτομήθουσα παντελῶς· τῆς διχοτομίας νοούμενης κατὰ τὴν εἰς τὸ παντελές ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἀλλοτρίωσιν. Οὗτε γάρ σῶμα διαιρεῖται, ὡς τὸ μὲν παραδίδοσθαι τῇ κολάσει, τὸ δὲ ἀφίεσθαι· μυθικὸν γάρ τοῦτό γε, καὶ οὐ κατὰ δίκαιοιν κριτήν, διου τῆμαρτηκότος, ἐξ ἡμετείας εἶναι τὴν κόλασιν· οὔτε ψυχὴ διχῆ τέμνεται (24), δῆλη δὲ διου τὸ ἀμαρτωλὸν φρόνημα κεκτημένη, καὶ συγκατεργαζομένη τῷ σώματι τὸ κακόν. Ἀλλὰ διχοτομία, ὁπερεὶ ξῆφην, ἡ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὸ δηγνεκές τῆς ψυχῆς ἀλλοτρίωσις. Νῦν μὲν γάρ, εἰ καὶ μή ἀνακέραται τοῖς ἀναξίοις, ἀλλ' οὐν παρεῖνα: δοκεῖ πως τοῖς ἀπαξικούσις ἐσφραγισμένοις, τὴν ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς σωτηρίαν αὐτῶν ἀναμένον (25)· τότε δὲ ίξ ὅλου τῆς βεβηλωσάστης αὐτοῦ τὴν χάριν ψυχῆς

A contradictionem per Spiritum sanctum peragitur? Ipse enim, inquit, dedit Ecclesiae primum apostolos, deinde prophetas, tertio doctores: ad hæc virtutes, præterea dona sanationum, subsidia, gubernationes, genera linguarum²¹. Hic enim ordo juxta distributionem donorum Spiritus digestus est

40. Quin, si quis accuratius perpendat, competet, ne in tempore quidem illo, quo exspectata Domini apparitio flet de cœlo, otiosum fore Spiritum sanctum, ut quidam arbitrantur: sed simul aderit in illo etiam die revelationis illius, quo judicaturus est orbem terrarum in justitia ille beatus et solus potens. Quis enim adeo ignorans est bonorum, quæ Deus præparavit dignis, ut nesciat justorum coronam esse Spiritus gratiam, quæ largius tunc perfectiusq[ue] dabatur, spirituali gloria cuique pro recte gestis distributa: In splendoribus enim sanctorum mansiones multæ sunt apud Patrem²², hoc est, dignitatis discrimina. Sic enim stella a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum²³. Itaque qui consignati sunt Spiritu sancto in diem redemtionis, quique Spiritus primicias, quas accepere, puras et integras servaverint, iij sunt qui audient: Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam²⁴. Similiter et qui contristaverint Spiritum sanctum pravitate studiorum suorum, aut qui non fecerint lucrum e sorte data, ab iis auferetur id quod acceperunt, beneficio in alios translato: aut, secundum aliquem ex evangelistis²⁵, etiam penitus discindentur: dissecatio siquidem intelligenda est in hoc, quod prorsus a Spiritu sancto alienabuntur. Neque enim corpus dividitur, ut una pars tradatur supplicio, altera absolvatur. Nam id quidem fabulosum, neque justo dignum judice, cum totum peccaverit, dimidium addici poenæ. Nec anima in duas partes secatur, cum tota per totum habuerit peccandi affectum, similiq[ue] cum corpore malum operetur. Sed dissecatio, ut dixi, perpetua est animæ a Spiritu alienatio. Nunc enim, tametsi non admiscetur indignis, attamen aliquo pacto vindetur adesse semel baptizatis, exspectans ut salutem per conversionem consequantur; tum vero in totum ab anima, quæ gratiam ipsius profanaverit, resecabitur. Eoque non est in inferno qui confitea-

²¹ I Cor. xii, 28. ²² Joan. xiv, 2. ²³ I Cor. xv, 41, 42. ²⁴ Matth. xxv, 21. ²⁵ Matth. xxiv, 51.

Ibidem duo codices habent ἀφίενται αὐτοῖς. Deest καὶ in plerisque codicibus ante has voces ἃν τινων κρατήτε.

(22) Συμπαρέσται. Ita sex codices mss. Editio summa parostata.

(23) Πνεύματος. Hic ut sepe alias editi addunt ἄγιου. Varia sequentium vocum scriptura in codicibus mss. Quidam habent ἀκέραταν, Colbertinus ἀμείωτον pro ἀμείωτον, Regius secundus διασώζοντες.

(24) Διχῆ τέμνεται. Quidam codices δίχα.

(25) Αραιμένον. Vitiose quidam codices cum editis ἀναμένων. Non absimilis sententia legitur in proemio Commentarii in Isaian prophetam. Nam omnibus quidem, ait auctor, adest Spiritus sanctus: sed iis, qui puri sunt affectibus, peculiarem exhibet virtutem: at vero iis, quorum mens peccati maculatur, minime. Sæpe idem docet Origenes, in primis Tractatu 30 et 51 in Matth.

tur, neque in morte qui memor sit Dei ¹⁶, cum jam A non adsit sancti Spiritus adjutorium. Quomodo igitur intelligi potest absque Spiritu sancto fieri iudicium, cum Scriptura 35 declareret ipsum esse ei justorum præmium ¹⁷, quando pro arrhabone exhibebitur quod perfectum est; et primam peccatorum condemnationem, cum eo etiam quod habere videntur, spoliati fuerint? Porro maximum argumentum conjunctionis illius, quam Spiritus cum Patre et Filio habet, illud est, quod eodem modo dicitur habere se erga Deum, quo erga unumquemque nostrum se habet spiritus, qui est in nobis. *Quis enim, inquit, hominum novit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in ipso?* Sic et quæ Dei sunt, nemo novit, nisi Spiritus qui ex Deo est ¹⁸. Et hæc quidem hactenus.

CAPUT XVII.

Adversus eos qui dicunt non connumerari Patri ac Filio sanctum Spiritum, sed subnumerari: ubi et de pia connumeratione summarius fidei decursus.

41. Cæterum subnumerationem quid dicant, aut in cuius rei significationem vocem hanc usurpent, ne cogitare quidem facile est. Nam et hanc nobis et mundi sapientia fuisse inventam, notum est omnibus et perspectum. An vero aliquam habeat propriam rationem ad id quod nunc agitur, hoc consideremus. Ajunt igitur qui rerum inanum periti sunt, quædam nomina esse communia, quorum significatio multa complectitur: alia magis propria, et alia aliis vim habere magis peculiarem. Exempli causa, commune nomen est *essentia*, quod pariter de omnibus prædicatur, sive inanimis sive animatis. Peculiaris autem animal, quod de paucioribus quidem prædicatur quam illud prius, sed tamen ejus contemplatio magis extenditur, quam eorum quæ illi subjecta sunt. Nam in eo rationalium simul et irrationalium natura comprehenditur. Rursum magis speciale nomen est *homo*, quam *animal*: item *vir* specialius est nomen quam *homo*, et *viro* specialius est hic aut ille *vir*, puta Petrus, aut Paulus, aut Joannes. An igitur hoc subnumerationem esse sentiunt, rei communis in ea quæ subjecta sunt divisionem? At non crediderim illos ad tantum stuporem devenisse, ut dicant Deum universorum, velut communitatem quamdam, ratione sola intelligibilem, nulla autem in hypostasi subsistentem, in subjecta dividi: deinde hanc subdivisionem etiam subnumerationem dici. Istud sane ne insani quidem dixerint. Nam præter impietatem etiam sermonem instituunt, cum eo quod

¹⁶ Psal. vi, 6. ¹⁷ I Petr. i, 12. ¹⁸ I Cor. ii, 11.

(26) Συναριθμήσεως. Ita mss. tres, quos eo libentius sequimur, quod vulgata scriptura ὑπαριθμήσεως consultetur a Basilio, ejusque iudicio impieatis notam effugere non possit.

(27) Ἐπειστρίχθη. Regius tertius et Colb. ὑπειστρίχθη. Paulo post editi oī δεινοὶ περὶ τὰ μάταια, et deinde εἰδικώτερα. Sed hæc multavimus auctoritate

A ἀποτημθεσται. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἄρτῃ δὲ ἑξομοιογύμενος, οὐδὲ ἐν τῷ θανάτῳ δὲ μητρονεύων Θεοῦ, οὐκέτι τῆς βοηθείας τοῦ Πνεύματος συμπαρούσης. Πῶς οὖν δυνατὸν νοῆσαι χωρὶς τοῦ ἄγιου Πνεύματος ἐπιτελεῖσθαι τὴν κρίσιν, ὅπου γε δὲ λόγος δείκνυσιν, ὅτι αὐτός ἔστι καὶ τὸ τῶν δικαίων βραβεῖον, ὅταν ἀντὶ τοῦ ἀρραβωνικοῦ παρασχεθῆ τὸ τέλειον· καὶ τὴν πρώτην τῶν ἀμαρτωλῶν καταδίκην, ὅταν καὶ δοκοῦσιν ἔχειν ἀφαιρεθῶσι; Τὸ δὲ μέγιστον τεχμήριον τῆς πρὸς Πατέρα καὶ γίλον τοῦ Πνεύματος συναφείας, ὅτι οὗτως ἔχειν λέγεται πρὸς Θεὸν, ὡς πρὸς ἕκαστον ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν. Τίς γάρ οἶδε, φησίν, ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πτεῖμα τὸ ἐκ αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγρακεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν B εἰς τοσοῦτον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Πρὸς τὸν λέγοντας μὴ συναριθμεῖσθαι Πατέρα καὶ Υἱὸν τὸ ἄριον Πνεῦμα, ἀλλ᾽ ὑπαριθμεῖσθαι ἐν φυσικῷ καὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς συναριθμήσεως (26) κεφαλαιῶν τῆς πλοτείας.

41. Τὴν δὲ ὑπαριθμησιν δὲ τι καὶ λέγουσι, καὶ κατὰ τίνος σημανομένου τὴν φωνὴν ταύτην ἀγουσιν, οὐδὲ ἐπινοήσαι φάδιον. "Οτι μὲν γάρ ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας καὶ αὐτὴ ἡμῖν ἐπειστρίχθη (27), παντὶ γνώριμον· εἰ δὲ ἔχει τινὰ οἰκεῖον λόγον πρὸς τὰ προκείμενα, τοῦτο ἐπισκεψύμεθα. Φασὶ τοινύν οἱ δεινοὶ τὰ μάταια, τὰ μὲν κοινά εἴναι τῶν ὀνομάτων, καὶ ἐπὶ πολὺ διήκειν ταῖς ὀνομασίαις· τὰ δὲ εἰδικώτερα· καὶ ἄλλα ἄλλων μερικωτέραν ἔχειν τὴν δύναμιν. Οἷον, κοινὸν μὲν δνομα τὰ οὐσία, πᾶσιν ἐπιλεγομένη, καὶ ἀψύχοις καὶ ἐμψύχοις δμοίως· ιδεικώτερον δὲ τὸ ζῶον· ἐπ' ἔλαττον μὲν τοῦ προτέρου λεγόμενον, ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ὑπὸ αὐτὸν θεωρούμενον. Καὶ γάρ καὶ λογικῶν (28) αὐτῷ καὶ ἀλόγων φύσις ἐμπειρίχεται. Πάλιν ιδεικώτερόν ἔστι τοῦ ζῶου δ ἀνθρώπος, καὶ τούτου ὁ ἀνήρ, καὶ τοῦ ἀνδρὸς δ καθ' ἔκαστον, Πέτρος δὲ Παῦλος δὲ Ιωάννης. Ἀρα οὖν τοῦτο νοοῦσι τὴν ὑπαριθμησιν, τὴν τοῦ κοινοῦ (29) εἰς τὰ ὑπεσταλμένα διαιρεσιν; Ἀλλ' οὐκ ἀν πιστεύσαιμι εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς παραπληξίας ἐλαύνειν, ὥστε φάναι τὸν Θεὸν τῶν δλων, ὡσπερ κοινότητά τινα, λόγῳ μόνῳ θεωρητὴν, ἐν οὐδεμιᾳ δὲ ὑποστάσει τὸ εἴναι ἔχουσαν, εἰς τὰ ὑποκείμενα διαιρεῖσθαι· εἴτα D τὴν ὑποδιαιρέσιν ταύτην καὶ ὑπαριθμησιν λέγεσθαι. Ἡ τοῦτο μὲν οὐδὲ ἀν μελαγχολῶντες εἰποιεν. Πρὸς γάρ τῇ ἀσεβείᾳ καὶ τὸν ἐναντίον λόγον τῆς οἰκείας έσαυτῶν προαιρέσεως κατασκευάζουσι. Τὰ γάρ ὑποδιαιρούμενα τῆς αὐτῆς ἔστιν ἔχεινοις (30) οὐσίας ἀφ' ὧν διήρηνται. Ἀλλ' έσκαμεν διὰ πολλὴν τῆς ἀτοπίας ἐνάργειαν ἀπορεῖν λόγων, καὶ οὐκ ἔχειν πῶς

codicum mss.

(28) Καὶ λογικῶν. Conjunctione in addidimus ex tribus codicibus.

(29) Τοῦ κοινοῦ. Reg. tertius τοῦ δμοίου.

(30) Ἐκστρούς. Sic omnes codices: editi ἔχειν. Mox ἐνέργειαν in editis et duobus antiquis codicibus; sed multo melius alii quatuor ut in contextu.

τῆς ἀλογίας αὐτῶν καθαύδμεθα· ὡσπερ δοκοῦσι μοὶ τε κερδαίνειν παρὰ τὴν ἀνοιαν. Ός γάρ πρὸς τὰ μαλακὰ καὶ ὑπείκοντα τῶν σωμάτων (31), τῷ μή ἔχειν ἀντέρεισιν, οὐκ ἔστι γενναῖαν τὴν πληγὴν ἐνεγκαῖν· οὕτως οὐδὲ τῶν προδήλων εἰς διοιαν δυνατὸν ἐλέγχῳ νεανικῷ καθικέσθαι. Λείπεται οὖν σιωπῇ τὸ βοῶλωτεδν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας παραδραμεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἐξ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀδελφῶν τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἀρρύτης τῶν ἐναντίων.

qui palam insaniunt non possis sorti ac virili redargutione percellere. Superest igitur ut abominandam illorum impietatem silentio prætereamus. At non patitur silere me nec fratrum charitas, nec adversariorum improbitas.

42. Τί γάρ λέγουσιν; Ὁρατε αὐτῶν τῆς ἀλαζονείας τὰ ἄρματα. Ήμεῖς τοὶς μὲν δόμοιμοις φαμὲν τὴν συναριθμησιν πρέπει· τοὶς δὲ πρὸς τὸ χείρον παρηλαχμένοις τὴν ὑπαριθμησιν. Καὶ τοῦτο τί ποτε λέγετε; Οὐ γάρ συνίμει ὑμῶν τῆς ἀλοχότου σοφίας. Πέτερον δὲς χρυσὸς μὲν χρυσῆ συναριθμεῖται, δὲ μόλυβδος σύκετε τῆς συναριθμήσεως ἀξιος, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς ὑπῆρχες εἴναντον ὑπαριθμηθήσεται τῷ χρυσῷ; Καὶ τοσαύτην δύναμιν τῷ ἀριθμῷ μαρτυρεῖτε, ὡς ἢ τῶν εὐτελῶν τὴν ἀξίαν ὑπεραίρετε, ἢ τῶν πολυτιμήτων (32) τὸ σεμνὸν καταβάλλετεν; Οὐκοῦν πάλιν καὶ τὸν χρυσὸν τοὺς βαρύτερους τῶν λίθων ὑπαριθμησεις, κάκείνων τοὺς εὐανθεστέρους καὶ μείζοντοὺς ἀλαμπεστέρους καὶ μικροτέρους. Ἀλλὰ τὶ οὐκ ἀν εἰποιεν οἱ εἰς μηδὲν ἀλλού εὐχαριστοῦντες, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν κατινθερον; Οὐνομαζέσθωσαν λοιπὸν μετὰ Στωϊκῶν καὶ Ἐπικουρείων οἱ διαψήφισται τῆς ἀσεβείας. Τίς γάρ ἀν καὶ γένοιτο πρὸς τὰ πολύτιμα τῶν ἀτιμοτέρων ἢ ὑπαριθμησις; Ὁ χαλκοῦς δῆστος τῷ χρυσῷ στατῆρι πᾶς ὑπαριθμηθήσεται; "Οτι οὐ λέγομεν, φησι, δύο κεκτήσθαι νομίσματα· ἀλλ' ἐν καὶ ἐν. Πέτερον οὖν τούτων ποτέρῳ ὑπαριθμεῖται; Ἐκφενίται μὲν γάρ δόμοιως ἔκάτερον. Ἐὰν μὲν οὖν καθ' ἔκαστον ἀριθμήσῃς, δόμοιμίαν ποιεῖται ἐν τῷ δόμοιῷ τρόπῳ τῆς ἀριθμήσεως (33)· ἐὰν δὲ συνάψῃς αὐτὰ, πάλιν ἐνος τὴν ἀξίαν, συναριθμῶν ἀλλήλους ἀμφότερα. Εἰ δε ὅπερ ἀνδεύτερον ἀριθμηθῇ (35), τούτῳ ἔξει τὴν ὑπαριθμησιν, ἐν τῷ ἀριθμοῦντι ἐστιν ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ νομίσματος τῆς ἀριθμήσεως ἀρξασθαι. Ἀλλὰ τῆς ἀμαδίας τὸν ἐλεγχὸν ὑπερθέμενοι, ἐπὶ τὰ συνέχοντα τὸν λόγον τρέψωμεν.

imperitis consultationem in aliud tempus rejicienes, ad ea quae rem causamque continent, orationem vertamus.

43. Καὶ τὸν Υἱὸν ὑπαριθμεῖσθαι τῷ Πατρὶ λέγετε, καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ, ἢ τῷ Πνεύματι μόνῳ τὴν ὑπαριθμησιν ἀφορίζετε; Εἰ μὲν γάρ καὶ τὸν Υἱὸν ὑπαριθμεῖτε, πάλιν τὸν αὐτὸν λόγον τῆς ἀσεβείας ἀνακαίγετε, τὸ ἀνόμοιον τῆς οὐσίας, τὴν τοῦ ἀξιώματος ταπεινότητα, τὴν ἐν ὑστέρῳ γένεσιν, καὶ ἀπαξιπλῶς πάσας δόμοῦ τὰς εἰς τὸν Μονογενῆ βλασphemίας δέ ἐνδει τούτου ἄρματος ἀνακυκλοῦντες ἐπειδιχθεσθε· οἵτινει λέγετεν μακρότερον ἢ κατὰ τὴν

(31) Τῶν σωμάτων. Desunt hæc voces in plerisque codicibus. Mox editi ἐπενεγκεῖν. Sex codices ut in contextu. Iisdem auctoribus paulo post dele. viimus conjunctionem ante λέγουσιν.

(32) Πολυτιμήτων. Regius quartus πολυτίμων.

A proponunt pugnantem: siquidem quæ subdividuntur, ejusdem sunt essentiæ, cuius sunt illa a quibus dividuntur. Sed ob magnam absurditatis evidentiam videmur oratione destituī, nec habere quibus verbis illorum stultitiam reprehendamus; adeo ut mihi videantur propter amentiam aliquid lucrificare. Quemadmodum enim in corpora mollia cedentiaque non possis egregiam 36 plagam impingere, eo quod obsistere contraque niti non queant: ita eos

42. Quid igitur dicunt? Videate quanta sit in dictis illorum arrogantia. Nos, inquit, profitemur, iis qui honore pares sunt convenire connumerationem; iis vero qui inferioris sunt conditionis, subnumerationem. Et istud cur tandem dicitis? Neque enim intelligo absurdam vestram sapientiam. An quod aurum auro connumeratur, plumbum vero non item erit dignum quod connumeretur, sed ob materię vilitatem subnumerabitur auro? Atque etiam vimne tantam tribuitis numero, ut is vel rerum vilium pretium attollere, vel pretiosarum rerum dignitatem dejicere valeat? Ergo rursus aurum pretiosis lapidibus subnumerabis; atque in his ipsis, elegantioribus ac majoribus subnumerabis minus lucidos ac minores. Sed quid non dicant, qui ad nihil aliud vacant, nisi aut ad dicendum, aut audiendum aliquid novi? Posthac cum Stoicis et Epicureis nominentur qui impietatem inita subductaque ratione docent. Quæ namque vel possit fieri rerum viliorum ad pretiosiores subnumeratio? Areus obolus aureo stateri quomodo subnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquit, duo possideri numismata, sed unum et unum. Utrum igitur utri horum subnumeratur? Nam utrumque similiter profertur. Itaque si quodque per se numeres, facis aequalitatem pretii eodem numerandi modo: sin autem ea conjunxeris, rursus unam et eamdem facis dignitatem, utrumque alteri connumerans. Quod si quid quid in numerando posteriore loco posueris, id habebit subnumerationem, numeranti in manu est ab æro numismate numerationem incipere. Sed

43. Etiamne Filium dicitis subnumerari Patri, ac Spiritum Filio; an soli Spiritui tribuitis subnumerationem? Etenim si Filium quoque subnumeratis, rursus eamdem impietatis doctrinam instauratis, dissimilitudinem esset, dignitatis dejectio nem, nativitatem tempore posteriorem, et in summa, omnes simul blasphemias in Unigenitum unico isto verbo revolvere ostendemini: quibus contradicere prolixius est, quam pro presenti instituto, præser-

(33) Εάρ μὲν οὖρ καθ' ἔαντο. Sic tres Regii eum Colbert. Editi 'Αλλ' ἐὰν μὲν καθ' ἔαντον.

(34) Ἀριθμήσων. Reg. secundus ὑπαριθμησεως.

(35) Ἀριθμηθῇ. Unus ex Regiis ἀριθμηθεῖ, aliis ἀριθμησει. Mox Reg. quartus ἀπαριθμησεως.

tim cum aliis in locis impietas a nobis pro viribus A refutata sit. Quod si soli Spiritui putant convenire subnumerationem, discant Spiritum eodem modo pronuntiari cum Domino, quomodo et Filius pronuntiatur cum Patre. Nomen enim Patris et Filii et Spiritus sancti similiter editum est. Itaque quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita ad Filium sese habet Spiritus, secundum traditum in baptismo verborum ordinem⁵⁶. Quod si Spiritus Filio junctus est, ³⁷ Filius autem Patri; liquet ipsum etiam Spiritum Patri adjungi. Quem igitur locum habet, ut dicant alterum connumerari, alterum subnumerari, cum in una eademque serie nomina sint ordinata? In summa porro, quae res ex omni rerum genere unquam a sua ipsius natura excidit dum numeratur? Nonne potius quae numerantur, talia perseverant qualia sunt ab initio; numerus autem adhibetur a nobis ceu signum, quo declaratur multitudo suppositorum? Nam ex corporibus alia numeramus, alia metimur, alia libramus; et quorum continua est natura, ea mensura comprehendimus; quorum discreta, numero subjicimus, exceptis iis quae ob tentitatem rursus sunt etiam mensurabilia; quae vero gravia sunt, libræ momento discernimus. Non itaque quoniam nobis ipsis signa ad quantitatis notitiam excogitavimus, protinus etiam naturam eorum quae signata sunt, immutavimus. Quemadmodum igitur quae libra expendimus, ea non sublibramus inter se, etiam si unum sit aurum, alterum stannum; neque submetimus quae mensura dijudicantur: ita nec ea quae numerantur, ullo modo subnumerabimus. Quod si in ceteris nihil est, quod subnumerationem recipiat, qua fronte dicunt Spiritui competere subnumerationem? At hi ethnico morbo laborantes, existimant quae dignitatis gradu aut naturæ ac substantiæ submissione inferiora sunt, iis convenire subnumerationem.

CAPUT XVIII.

Quomodo in professione trium hypostaseon pium monarchiæ dogma servamus, ubi et eorum, qui dicunt Spiritum subnumerari, refutatio.

44. Cum Patrem et Filium et Spiritum sanctum traderet Dominus, non cum numero simul tradidit⁵⁸. Non enim dixit, In primum et secundum et tertium, neque, In unum et duo et tria: sed per sancta nomina cognitionem fideli ad salutem perducentis largitus est. Quare quod nos salvos facit, fides est. Numerus vero, signum declarans quot sint supposita, excogitatus est. Sed qui undeliber sibi ipsis noxas contrahunt, etiam numerandi facultate adversus fidem abutuntur: qui quidem

⁵⁶ Matth. xxviii, 19. ⁵⁸ Ibid.

(56) Τῷ Κυρίῳ. Colbert. τῷ Υἱῷ, sed secunda manu.

(37) Δηλονότι. Legitur in editis δῆλον, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα. Maluimus sequi mss. codices.

(38) Άλλα τὰ... ἀξιωμάτων. Sic Regius primus:

A παρούσαν δρυμήν, μέλλως τε καὶ ἐν δόλοις κατάδυνα- μεν ὑφ' ἡμῶν τῆς ἀσθείας διελεγχθείσας· εἰ δὲ τῷ Πνεύματι πρέπειν οὖνται μόνῳ τὴν ὑπαρθμησιν, μανθανέτωσαν, ὅτι κατά τὸν αὐτὸν τρόπον συνεκφω- νεῖται τῷ Κυρίῳ (36) τὸ Πνεῦμα, καθ' ὃν καὶ δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ. Τὸ γάρ δνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος δόμοις ἔκδεδοται. Ότις τοινυν ἔχει δὲ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οὗτοι πρὸς τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν ἑν τῷ βαπτίσματι παραδεδομένην τοῦ λόγου σύνταξιν. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ συντέτακται, δὲ δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, δηλονότι (37) καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ. Τίνα οὖν ἔχει χώραν τὸ μὲν συναρθμεῖσθαι, τὸ δὲ ὑπαρθμεῖσθαι λέγειν, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συ- στοιχίᾳ κατατεταγμένων τῶν δινομάτων; "Οὐλως δὲ, τι τῶν πάντων ἔξεστη ποτὲ τῇς ἑαυτοῦ φύσεως ἀριθμούμενον; 'Ἄλλ' οὐχὶ τὰ μὲν ἀριθμητὰ διαμένει οὐτα πέφυκεν ἐξ ἀρχῆς, δὲ δὲ ἀριθμὸς σημείου γνωρι- στικὸν τοῦ πλήθους τῶν ὑποκειμένων παρ' ἡμῶν ἐφαρμόζεται; Τῶν γάρ σωμάτων τὰ μὲν ἀριθμούμεν, τὰ δὲ μετροῦμεν, τὰ δὲ σταθμώμεθα· καὶ ὡν μὲν συνεχής ἡ φύσις, μέτρῳ καταλαμβάνομεν, ὡν δὲ δι- ωρισμένη, τῷ ἀριθμῷ ὑποβάλλομεν, πλὴν δσα διὰ λεπτότητα καὶ αὐτὰ πάλιν μετρήται γίνεται· τὰ δὲ βάρη ταῖς ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ ροπαῖς διακρίνομεν. Οὐ τοι- νυν, ἐπειδὴ ἑαυτοῖς σημεῖα πρὸς τὴν τοῦ ποσοῦ γνῶσιν ἐπενοήσαμεν, ἔδη καὶ τὴν φύσιν τῶν σημειωθέντων τὴν ἡλάξαμεν. "Ματέρ οὖν οὐχ ὑποσταθμώμεθα ἀλλήλοις τὰ σταθμητὰ, καλὸν τὸ μὲν χρυσός, τὸ δὲ καστερός ή, οὐδὲ ὑπομετροῦμεν τὰ μετρήτα· οὕτως οὐδὲ τὰ ἀριθμητὰ πάντως ὑπαριθμήσομεν. Εἰ δὲ οὐδὲν τῶν ἄλλων τὴν ὑπαρθμησιν δέχεται, πῶς τῷ Πνεύματι φασι προσήκειν ὑπαρθμεῖσθαι; 'Ἄλλα τὰ Ἐλληνικὰ νοσούντες οὖνται τὰ κατὰ βαθὺν ἀξιωμάτων (38) ἢ κατὰ οὐσίας ὑφεσιν ὑποβαίνοντα, ταῦτα προσήκειν ὑπαρθμεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Πῶς δὲ τῇς ἁμολογίᾳ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὸ εὑσεβὲς τῆς μοναρχίας δόγμα διατηροῦμεν, ἐν φ' οὐδὲ δ (39) κατὰ τῶν τὸ Πνεῦμα ὑπαρθμεῖ- σθαι φασκότων ἐλεγχος.

44. Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα παραδίδους δὲ Κύριος, οὐ μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ συνεκέδωκεν. Οὐ γάρ εἰπεν, ὅτι Εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, οὐδὲ, Εἰς ἐν καὶ δύο καὶ τρία· ἀλλὰ δὲ δινομάτων ἄγιων τὴν γνῶσιν τῆς πρὸς σωτηρίαν ἀγάνθης πίστεως ἐχαρίσατο. "Μετε τὸ μὲν σῶζον ἡμᾶς ἡ πίστις ἐστίν· δὲ δὲ ἀριθμὸς σημείου γνωριστικὸν τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποκειμένων ἐπινεόηται. 'Άλλ' οι πανταχόθεν ἑαυ- τοῖς τὰς βλάβας ἐπισυνάγοντες καὶ τῇ τοῦ ἀριθμεῖν δυνάμει κατὰ τῇς πίστεως κέχρηνται· οἱ γε, οὐδενὸς

sic etiam quatuor alii, nisi quod non habent articu- lum ante has voces, κατὰ βαθύν. Editi 'Άλλ' οὗτοι τὰ... ἀξιωμάτα.

(39) Εὐ φ' οὐδὲ, etc. Ήστι δεσμος in plerisque codicibus.

τῶν διλλῶν ἐκ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ προσθήκης ἀλλοιου· μένου, οἵτοι ἐπὶ τῆς θείας φύσεως εὐλαβοῦνται τὸν ἡριθμὸν, μὴ δὲ αὐτοῦ (40) τῆς ὁφελομένης τῷ παρακλήτῳ τιμῆς ὑπερβῶν τὸ μέτρον. Ἀλλ, ὃ συφύτετοι, μάλιστα μὲν ὑπὲρ ἀριθμὸν ἔστω τὰ ἀνέψικτα· ὡς ή παλαιὰ τῶν Ἐβραίων εὐλάβεια ἰδοὺς σημεῖοις τὸ ἀνεχόνητον δνομα τοῦ Θεοῦ διεχάρασ-ε (41), καὶ ἐκ τούτου τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχήν παραστῶσα· εἰ δὲ ἄρα δεῖ καὶ ἀριθμοῖν, μήτοιγε καὶ ἐν τούτῳ κακουργεῖν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ γὰρ σωπῇ τιμάθω τὰ δρῆτα, η ἐνεσδῶς ἀριθμεῖσθω τὰ δγια. Εἰς θεός (42) καὶ Πατήρ, καὶ εἰς μονογενῆ Γίδας, καὶ ἐν Πνεῦμα ἄριον. Ἐκάστην τῶν ἀποστάσεων μοναχῶς ἔξαγγελομεν· ἐπειδὲν δὲ συναριθμῆσαι δέ, οὐχὶ ἀπαύδετε τὸ ἀριθμῆσαι πρὸς πολυθεῖας ἐν-νοιαν ἐκφερόμεθα.

(43) Οὐ γάρ κατὰ σύνθεσιν ἀριθμοῦμεν, ἀφ' ἐνδέ εἰς πλήθος ποιούμενοι τὴν παραύησιν, ἢν καὶ δύο καὶ τρία λέγοντες, οὐδὲ πρώτον, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον. Ἐγὼ γάρ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἔτρω μετά των ταῦτα. Δεύτερον δὲ Θεὸν οὐδέπω καὶ τῆμερον ἀκη-κλαμεν· Θεὸν γάρ ἐκ Θεοῦ προσκυνοῦντες, καὶ τὸ Ιεάζον τῶν ἀποστάσεων διολογοῦμεν, καὶ μένομεν ἐπὶ τῆς μοναρχίας, εἰς πλῆθος ἀπεσχισμένον (43) τὴν θεολογίαν μὴ σκεδαννύντες, διὰ τὸ μίαν ἐν Θεῷ Πατέρι καὶ Θεῷ μονογενεῖ τὴν οἰονεὶ μορφὴν θεω-ρεῖσθαι, τῷ ἀπαραλλάκτῳ τῆς θεότητος ἐνεικονίζο-μένην (44). Γίδας γάρ ἐν τῷ Πατέρι, καὶ Πατήρ ἐν τῷ Γίδῃ· ἐπειδὴ καὶ οὗτος τοιοῦτος, οὗτος ἔκεινος, κάκινος οἶστερ οὗτος· καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐν. "Ωστε νατά μὲν τὴν ιδίωτη τῶν προσώπων εἰς καὶ εἰς, καὶ κατὰ δὲ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἐν οἱ ἀμφότεροι. Πῶς οὖν, εἰπερ εἰς καὶ εἰς, οὐχὶ δύο Θεοί; "Οτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασι-λεῖς. Ήστε γάρ τὸ χράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δύσα δια-μεριζεται (45). "Οι γάρ ή χρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἡ ἔρουσα μία, οὐτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαὶ· διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρω-τάτων διατίθεται. "Ο οὖν ἔστιν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεὶ φυσικῶς δι Γίδας. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τεχνικῶν (46) κατὰ τὴν μορφὴν ἡ ὅμοιωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσύνθέτου φύσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἔστιν ἡ ἔνωσις. "Ἐν δὲ καὶ τὸ ὅτιον Πνεῦμα, καὶ αὐτὸ μοναδικῶς ἔξαγγελόμενον,

A cum nulla alia res ob numeri accessionem immuni-
tetur, tamen in divina natura numerum metuant,
ne scilicet per eum honoris Paraclete debiti mo-
dum excedant. Sed, o sapientissimi, sint maxime
supra numerum, quae non possumus assequi;
quemadmodum prisca Hebraeorum pietas propriis
ac peculiaribus notis ineffabile Dei nomen exara-
bat, inde etiam ejus supra omnia eminentiam de-
clarans. Quod si et numerus adhibendus est, ne-
quaquam et per eum depravanda veritas. Aut enim
silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur
sancta. Unus **38** Deus et Pater, et unus unigeni-
tus Filius, et unus Spiritus sanctus. Unamquamque
hypostasi singulariter esserimus; cum autem
connumerare opus fuerit, haudquaque inducte
B numerando ad plurium deorum notionem esserimus.

(45) Neque enim juxta compositionem numera-
mus, ab uno ad plura facientes incrementum, ut
dicamus unum, duo, tria, neque primum, secun-
dum ac tertium. *Ego enim Deus primus, et ego*
*post hanc*⁴¹. Secundum autem Deum nunquam
hactenus audivimus: quippe Deum ex Deo ado-
rantes, etiam proprietatem profitemur hypostaseon,
manemusque in uno principatu, non dissipantes
theologiam in scissam multitudinem, eo quod unam
in Deo Patre et Deo Unigenito formam, ut ita lo-
quar, contemplamur, in una et omnino simili
deitate expressam. Filius enim in Patre, et Pater
in Filio: quandoquidem hic talis est, qualis ille,
et ille qualis hic; atque in hoc unum sunt. Ita quo
juxta personarum proprietatem, unus sunt et
unus; at juxta communem naturam, unum sunt.
Quomodo igitur, si unus et unus sunt, non sunt
duo Dii? Quoniam rex dicitur et regis imago, non
autem duo reges. Neque enim potestas scinditur,
neque gloria dividitur. Quemadmodum enim prin-
cipatus ac potestas nobis dominans una est: sic
et glorificatio quam illi deserimus una est, non
multæ; nam imaginis honor ad exemplar transit.
Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc
illic natura Filius. Et quemadmodum in iis quæ
arte fiunt, similitudo est secundum formam; ita
in divina incomposita natura, in communione
deitatis est unio. Unus autem est et Spiritus san-

⁴¹ Isa. XLIV, 6.

(40) Δι' αὐτοῦ. Reg. quartus διὰ τούτου.

(41) Αἰτεχάρασσε. Legendum putat Comberius
οὐ ἀτεχάρασσε, non exarabat, quia videlicet Dei no-
mini propriæ motiones ascriptæ non erant. Sed re-
pugnant omnes mss., nec necessaria conjectura.
Perspicua est enim Basilii sententia, Dei nomen
apud Hebreos, non ut alia nomina, sed singulari
quadam ratione scribi solere.

(42) Εἰς θεός. Hic incipit caput 18 in plerisque
codicibus.

(43) Αἴτεσχισμένος. Sic libri veteres, non ut
eisti ὑπεσχισμένον.

(44) Ἔρεικοντζούμενην. Sic quatuor codices. Edi-
ti, Reg. secundus et secunda manu Colbert. ἔντζο-
μένην, κυιτα. Cornarius et Scultetus videntur
κρισse ἐνιζανομένην: sic enim reddit, impermuta-

D bili Deitati incidentem.

(45) Διαμερίζεται. Tres codices μερίζεται. Sic
etiam paulo post in tribus Regiis codicibus et edit.
Basil. διαβάλεται pro διαβάνεται. Observat Duxius
codicem Anglicanum habere διαβάνεται, atque ita
etiam legi in synodo septima, act. 3, et in Syro-
dico Theodori patriarchæ Hierosolymorum, p. 434
edit. Romanæ, ubi hæc Basilii sententia laudatur.
Confirmat eamdem scripturam vir doctissimus ex
libro Adriani pape *De imaginibus*, cap. 8, p. 164,
ubi citatur illud Basilii, *quod imaginis honor in pri-
mam formam transit*.

(46) Τεχνικῶν. Ilæc scriptura, etsi in uno tan-
tum reperitur Reg. tertio, longe tamen præferenda
vulgatae τεχνιτῶν. Ibidem edii oītw καὶ ἐπι. Co-
dices mss. ut in contextu.

ctus, atque ipse singulariter enuntiatur, per unum Filium uni Patri copulatus, ac per se complextus glorificandam super omnia ac beatam Trinitatem : cuius cum Patre et Filio consortium satis illud declarat, quod in turba creaturarum positus non est, sed solitarie profertur. Neque enim unus est de multis ; sed unus est. Quemadmodum enim unus est Pater, et unus Filius : ita et unus est Spiritus sanctus. Et vero a creaturarum natura tantum semovetur, quantum par est id quod singulare est, a collectivis et multitudinem habentibus distare. Patri autem ac Filio in tantum unitus est, quantum consortii habet unitas cum unitate.

46. Sed nec hinc solum probatur naturae communio, verum illinc quoque, quod ex Deo esse dicitur ; non sicut ex Deo sunt omnia, sed tanquam ex Deo procedens ; non per generationem, quemadmodum Filius, sed tanquam Spiritus oris ejus. Omnino autem nec os membrum est, nec Spiritus est fatus resolubilis ; sed et os, prout Deo convenit, dicitur, et Spiritus essentia vivens, sanctificationis domina, ita ut consortium quidem inde declaretur, modus autem existentiae ineffabilis servetur. **39** Quin et Spiritus Christi dicitur, tanquam illi natura conjunctus. Eoque, *Si quis Christi Spiritum non habet, hic non est ejus*⁵¹. Unde solus Spiritus digne glorificat Dominum. *Ille enim, inquit, me glorificabit*⁵², non ut creatum, sed tanquam Spiritus veritatis, dilucide in se ipso declarans veritatem ; et tanquam Spiritus sapientiae, Christum qui est Dei virtus et Dei sapientia, in sua magnitudine revelans. Denique tanquam Consolator in seipso exprimit Consolatoris, a quo missus est, bonitatem : et in sua propria dignitate ejus a quo processit, majestatem exhibet. Est igitur gloria, alia quidem naturalis, veluti gloria solidis est lumen ; alia externa, quae ex libera voluntate cum iudicio dignis defertur. At haec rursum gemina est. *Filius enim, inquit, glorificat patrem, et servus dominum suum*⁵³. Itaque ex his duabus, ea quae servilis est, a creatura defertur ; altera vero quae, ut ita loquar, contubernalis est, a Spiritu prestatur. Quemadmodum enim de seipso dixit : *Ego te glorificavi super terram, opus perfeci quod dedisti mihi ut perficerem*⁵⁴ ; sic et de Paracletō dictum est : *Ille me glorificabit, quoniam de meo accipiet, et annuntiabit vobis*⁵⁵. Et quemadmodum Filius glorificatur a Patre, qui ait, *Et glorificari.*

⁵¹ Rom. viii, 9. ⁵² Joan. xvi, 4. ⁵³ Malach. i, 6.

(47) Ος γάρ εἰς Πατήρ. Vocula γάρ addita ex veteribus libris Paulo post tres codices τὸ μοναδικόν, melius quam editi τὸν μοναδικόν.

(48) Άλλοδείξεις. Sic ex omnibus codicibus pro eo quod erat in editis ή ἀπόδειξις. Paulo post iidem codices οὐ γεννητῶς, editi οὐδὲ γεννητῶς.

(49) Ἀρρήτου. Unus ex Regiis cum Colbert. ἀρρήτως. Paulo post Regius quartus oikouménorum.

(50) Διὰ τούτου. Editio Paris. addit. φησίν, quod abest a codicibus mss. et edit. Basil.

A δέ ἐνδεις Υἱοῦ τῷ ἑνὶ Πατρὶ συναπτόμενον, καὶ δέ ἐχουτοῦ συμπληρῶν τὴν πολυύμνητον καὶ μακαρίζων Τριάδα. οὐ τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν οἰκείωσιν ικανῶς ἐμφανεῖ τὸ μή ἐν τῷ πλήθει τῆς κτίσεως τετάγθαι, ἀλλὰ μοναχῶς ἐκφωνεῖσθαι. Οὐ γάρ ἐν τοῖν πολλῶν ἔστιν· ἀλλ’ ἐν ἔστιν. Ως γάρ εἰς Πατήρ (47), καὶ εἰς Υἱὸν, οὕτω καὶ ἐν Πνεῦμα ἀγιον. Τῆς μὲν οὖν κτίστης φύσεως τοσοῦτον ἀποκεχώρηκεν, ὅσον εἰκός τὸ μοναδικὸν τῶν συστηματικῶν καὶ πληθυσμὸν ἔχοντων. Πατέρι δὲ καὶ Υἱῷ κατὰ τοσοῦτον ἤνωται, καθόσον ἔχει μονάς πρὸς μονάδα τὴν οἰκείητα.

46. Καὶ οὐκ ἐντείθεν μόνον τῆς κατὰ τὴν φύσιν κοινωνίας αἱ ἀποδείξεις (48), ἀλλ’ ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι λέγεται· οὐχ ᾧ τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ ᾧς ἐκ τοῦ Θεοῦ προελθόν· οὐ γεννητῶς ᾧς δὲ Υἱός, ἀλλ’ ᾧς Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ. Πάντως δὲ οὔτε τὸ στόμα μέλος, οὔτε πνοὴ λυομένη τὸ Πνεῦμα· ἀλλὰ καὶ τὸ στόμα θεοπρεπῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐσίᾳ ζῶσα, ἀγιασμῷ χυρία· τῆς μὲν οἰκείότητος δηλούμεντῆς ἐντεῦθεν, τοῦ δὲ τρόπου τῆς ὑπάρχεως ἀρρήτου (49) ζυλατσομένου. Ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ λέγεται, ὡς φύσια μένον κατὰ τὴν φύσιν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο (50) Εἴ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστειν αὐτοῦ. Οθεν μόνον ἀξίως δοξάζει τὸν Κύριον. Εκεῖνος γάρ ἐμὲ δοξάσει, φησίν, οὐχ ᾧς ή κτίστος (51), ἀλλ’ ᾧς Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τρανῶς ἐκφαίνον ἐν ἐχοτῷ τὴν ἀλήθειαν· καὶ ᾧς Πνεῦμα σοφίας τὸν Χριστὸν, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐν τῷ ἐαυτῷ μεγέθει ἀποκαλύπτον. Καὶ ᾧς Παράκλητος δὲ ἐν ἐαυτῷ χαρακτηρίζει τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὸν Παρακλήτου τὴν ἀγαθότητα· καὶ ἐν τῷ ἐαυτῷ δικιώματι τὴν μεγαλωσύνην ἐμφανεῖ τὴν τοῦ θύεν προῆλθεν. Εστιν οὖν δόξα η μὲν τις φυσική, ᾧς δόξα τὸν τὸ φῶς· η δέ τις ἔξιθεν, η ἐκ προαρέσσως, κεκριμένως (52) τοῖς ἀξίοις προσαγομένη. Διπλῆ δὲ καὶ αὐτῇ. Υἱὸς γάρ, φησί, δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν κύριον αὐτοῦ. Τούτων τοινύν η μὲν δουλική παρὰ τῆς κτίσεως προσάγεται· η δὲ, οὐτως εἰπτω, οἰκειακή παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐκπληροῦται. Ως γάρ περὶ ἐαυτοῦ ἔλεγεν· Εγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ δργον ἐτελείωσα δὲ διδώκας μοι ἵρα ποιήσω· οὕτω καὶ περὶ τοῦ Παρακλήτου· Εκείνος ἐμὲ δοξάσει, διτι έκ τοῦ ἐμοῦ λιγύεται (53), καὶ διατρέπει ὑμῖν. Καὶ ᾧς δοξάζεται· Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατέρος, λέγοντος· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω· οὕτω δοξάζεται τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦτο.

⁵¹ Η κτίστης. Sic sex mss. codices : editi η γεννητή φύσις. Ex iisdem codicibus paulo post legimus lis̄ ἐαυτοῦ, cum editi haberent αὐτοῦ.

(52) Κεκριμένως. Reg. tertius ᾧς κεκριμένως. Ibidem Reg. tertius τοῖς ἀγίοις προσαγομένη.

(53) Λιγύεται. Tres Regii codices cum Colbert. λαμβάνεται. Paulo post unus ex Regiis cum Colbert. καὶ ἐγώ ἐδόξασά σε. Infra Reg. secundus δι' ἀρρήτου δυγάμενος φυτιστικής.

πρὸς Πατέρα καὶ Γίδην κοινωνίας, καὶ διὰ τῆς τοῦ Μονογενοῦς μαρτυρίας, λέγοντος· Πᾶσα δμαρτιλα^{τη} καὶ βλασphemia ἀχεθήσεται ὑπὸ τοῖς ἀνθρώπαις, ηδὲ τοῦ Πνεύματος βλασphemia οὐκ ἀχεθήσεται.

47. Ἐπειδὴ δὲ διὸ δυνάμεως φωτιστικῆς τῷ κάλλει τῆς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀδοράτου εἰκόνος ἐνατενίζομεν, καὶ διὸ αὐτῆς ἀναγόμεθεν ἐπὶ τὸ ὑπέρκαλον τοῦ ἀρχετύπου θέσμα, αὐτοῦ που πάρεστιν ἀχωρίστως τὸ τῆς γνῶσεως (34) Πνεῦμα, τὴν ἐποπτικὴν τῆς εἰκόνος ἐνυπειν ἐν ἐαυτῷ παρεχόμενον τοῖς τῆς ἀληθείας φιλοθεάμοσιν, οὐκ ἔξωθεν τὴν δεῖξιν πιούμενον, ἀλλ' ἐν ἐαυτῷ εἰσάγον πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν. Ως γάρ οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Γίδης, οὗτως οὐδεὶς οἴνται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἄγιῳ. Οὐ γάρ, Διὰ Πνεύματος, εἰρηται, ἀλλ', Ἐν Πνεύματι· καὶ, Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσκυνούτας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· καθὼς γέγραπται· Ἐν τῷ φωτὶ σου ἐγίγνεθα γῶς· τουτέστιν, ἐν τῷ φωτισμῷ τοῦ Πνεύματος. Φῶς τὸ ἀληθινόν, διὰ τοῦτο πάντα ἀνθρώποις ἔρχομενοι εἰς τὸν κόσμον. Όστε ἐν ἐαυτῷ δείκνυσι τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τοῖς ἀληθείνοις προσκυνηταῖς ἐν ἐαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν παρέχεται. Ηἱ τοίνυν δόξας τῆς θεογνωσίας ἐστιν ἀπὸ τῆς Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνδές Υἱοῦ ἐπὶ τὸν ἔνα Πατέρα. Καὶ ἀνάπτατι, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἀγιασμός, καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διήκει. Οὐτως καὶ οἱ ὑποστάτεις ὅμοιογοῦνται, καὶ τὸ εὐεσθὲς δόγμα τοῦ μοναρχίας οὐ διαπίπτει. Οἱ δὲ τὴν ὑπαριθμησιν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον λέγειν τιθέμενοι γνωρίζεσθωσαν τὸ πολύθεον τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης τῇ ἀρχάντεψ θεολογίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἐπεισθύνοντες. Εἰς οὐδὲν γάρ ἔτερον φέρει τῆς ὑπαριθμήσιας τὸ κακούργημα, ἢ ὥστε πρώτον καὶ δεύτερον Θεὸν (55) καὶ τρίτον ὅμοιογενεν. 'Αλλ' ἡμῖν ἀρκοῦσα ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου ἐπιτεθείσα ἀκολουθία, ἡν διγχέων οὐκ ἐλαττον τῆς τούτων ἀσεβείας παρανομήσει. 'Οτι μὲν οὖν οὐδὲν, ὡς οὔτοι πεπλάνηται, τὴν φύσιν κοινωνία τῷ τρόπῳ τῆς ὑπαριθμήσιας παραλύεται, ικανῶς εἰρηται. 'Αλλὰ συνέθωμεν τῷ φιλονεύχῳ καὶ ματαιόφρονι, καὶ δῶμεν τὸ δεύτερον (56) τίνος καθ' ὑπαριθμησιν ἐκείνου λέγεσθαι. 'Ιδωμεν τοίνυν τί τὸ ἐκβαῖνον ἀπὸ τοῦ λόρου. 'Ο πρῶτος, φησὶν, ἀνθρώπος ἐκ τῆς χοίκεως· διὸ δεύτερος ἀνθρώπος δι Κύριος ἐξ οὐρανοῦ· καὶ ἐν ἀλλοις, Οὐ πρῶτον, φησὶ, τὸ κτενυματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, διειστα τὸ κτενυματικόν. Εἰ τοίνυν τῷ πρώτῳ ὑπαριθμεῖται τὸ δεύτερον, τὸ δὲ ὑπαριθμόμενον ἀτιμότερον ἐστι τοῦ πρὸς ὃ ἔχει τὴν ὑπαριθμησιν· ἀτιμότερος οὖν καθ' ὑμᾶς τοῦ ψυχικοῦ δι πνευματικός, καὶ τοῦ χοίκου ἀνθρώπου δι ἐπουράνιος

³⁷ Joan. xii, 28. ³⁸ Math. xii, 31. ³⁹ Math. xi, 27. ⁴⁰ I Cor. xii, 3. ⁴¹ Joan. iv, 24. ⁴² Psal. xxxv, 10. ⁴³ Joan. i, 9. ⁴⁴ I Cor. xv, 47. ⁴⁵ ibid. 46.

(54) Τῆς γνώσεως. Colb. τῆς χάριτος.

(55) Δεύτερον Θεόν. Editi transferunt Θεόν post τρίτον. Codices mss. ut in contextu. Ibidem Reg.

A et iterum glorificabo ⁴⁷: sic glorificatur Spiritus per consortium quod habet cum Patre et Filio, et per Unigeniti testimonium, dicentis: Omne peccatum et blasphemia remittetur vobis hominibus, sed in Spiritum blasphemia non remittetur ⁴⁸.

47. Cum autem per vim illuminatricem intendimus oculos in pulchritudinem imaginis Dei invisibilis, perque banc subvehimur ad pulcherrimum spectaculum archetypi; ibi videlicet adest inseparabiliter cognitionis Spiritus, vim imaginis speculativam in seipso exhibens iis, qui veritatis contemplatione delectantur; non foris ostendens, sed in seipso inducens ad agnitionem. Quemadmodum enim nemo novit Patrem nisi Filius ⁴⁹: sic nullus potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto ⁵⁰. Non enim dictum est, Per Spiritum, sed, In Spiritu; et, Spiritus est Deus; et qui adorant eum, in Spiritu et veritate oportet adorare ⁵¹; sicut scriptum est: In lumine tuo videbimus lumen ⁵²; hoc est, in illustratione Spiritus, Lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum ⁵³. Itaque in seipso ostendit Unigeniti gloriam, et veris adoratoribus in seipso Dei cognitionem praebet. Proinde via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu, per unum Filium ad unum Patrem. Ac rursus, nativa bonitas et naturalis sanctimonia et regalis dignitas ex Patre per Unigenitum ad Spiritum permanat. Ad hunc modum et hypostases prosternuntur, nec pium monarchiae dogma labefactatur. Cæterum qui subnumerationem ponunt, dicentes primum, secundum ac tertium, scient sese deorum multitudinem, juxta gentium errorem, in illibata Christianorum **40** theologiam inducere. Ad nihil enim aliud tendit subnumerationis dolosa inventio, quam ut profiteamur Deum primum, secundum ac tertium. Sed nobis sufficit a Domino prescriptus ordo, quem qui confundet non minus peccabit, quam peccat istorum impietas. Quod ergo naturalis communio nequaquam modo subnumerationis dissolvitur, velut isti errando putant, satis dictum est. Sed concedamus pertinaci et inaniter sapienti, demusque id quod aliquo posterius est, sic exprimi, ut ei subnumeretur. Videamus jam quid ex hoc sermone consequatur. Primus, inquit, homo, de terra terrenus: secundus homo Dominus, de cœlo ⁵⁴; et alibi, Non primum, inquit, quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale ⁵⁵. Ergo si primo subnumeratur secundum, id autem quod subnumeratur, vilius est eo cujus subnumeratur: igitur secundum vos vilius est spiritualis animali, et homine terreno cœlestis.

B

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

C

D

CAPUT XIX.

*Adversus eos qui dicunt non esse glorificandum
Spiritum.*

48. Sit ita, inquit, at ea gloria nullo pacto debetur Spiritui, ut a nobis glorificationibus sit extollendus. Unde igitur probaturi sumus Spiritus dignitatem intellectum omnem superantem, si Patris et Filii communio visa est istis minime sufficiens ad id testificandum? Sane possumus et ad ea quae nominibus significantur respicientes, et ad operationum ejus magnitudinem, et ad beneficia quae in nos, imo quae in omnem creaturam confert, pro modulo nostro naturae illius sublimitatem ac potentiam incomprehensibilem percipere. *Spiritus vocatus est, ut est illud, Spiritus Deus* ¹⁰; et, *Spiritus vultus nostri, Christus Dominus* ¹¹. Sanctus dicitur, quemadmodum sanctus Pater, et sanctus Filius. Creaturæ siquidem inducta est aliunde sanctimonia; Spiritui vero sanctitas completiva est naturæ. Ideoque non sanctificatur, sed sanctificat. Bonus item dicitur sicut Pater bonus est, et sicut bonus est is qui ex bono natus est: cui bonitas est ipsa essentia. Rectus vocatur, ut rectus Dominus Deus ¹², eo quod per se sit ipsa veritas, et ipsa justitia, nec in hanc nec in illam partem se vertens aut flectens, propter naturæ immutabilitatem. Paracletus nuncupatur velut Unigenitus: sicut ipse ait, *Ego rogabo Patrem meum, et dabit vobis alium Paracletum* ¹³. Hoc pacto communia sunt nomina Patri, Filio et Spiritui sancto, qui has appellations ex naturæ consortio habet. Unde enim aliunde? Rursum Spiritus principalis, et Spiritus veritatis, et Spiritus sapientiae dictus est. *Spiritus divinus qui me fecit* ¹⁴; et, *Beseleel, inquit, implevit Deus* ¹⁵ *Spiritu divino sapientiae et intellectus et scientiae* ¹⁶. Talia igitur nomina eximia illa quidem et magna, nec tamen, quod ad gloriam attinet, exaggerationem ullam habentia.

49. At operationes quales sunt? Ineffabiles quidem ob magnitudinem, innumerabiles vero ob multitudinem. Nam quo pacto intelligemus ea quae fuerunt ante saecula? quae erant illius operationes ante creaturam intelligibilem? quanta autem ab illo beneficia in creaturam? ad haec, quae potestas ad ventura saecula? Erat enim, et ante erat, et simul aderat cum Patre et Filio ante saecula. Quare etiam si quid cogitaris ante saecula, hoc tamen repe-

¹⁰ Joan. iv. 24. ¹¹ Thren. iv. 20. ¹² Psal. xci, 16. ¹³ Joan. xiv, 16. ¹⁴ Job xxxiii, 4. ¹⁵ Exod. xxxi, 3.

(57) Λάδοιμεν. Ita quatuor Regii cum Colbertino, melius multo quam in editis λάθοιεν. Unde Erasmus parum apte reddiderat: *Unde igitur probaturi sunt, etc.*

(58) Εὐεργεσίας. Sic legere maluimus cum sex codicibus, quam cum editis εὐεργείας.

(59) Οὐολαρ ἔχον. Sic quatuor mss. codices: editi οὐσίαν ἔχων. Ibidem editio Paris. cum uno tantum codice ms. εὐθὺς Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν. Alii codices mss. ut in contextu.

(60) Καθὼς αὐτός. Sic mss. codices. Editio Pa-

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ.

*Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι δοξαστὸν τὸ
Πνεῦμα.*

48. Εστι ταῦτα, φησὶν, ἀλλ’ οὐχ καὶ ἐξα πάντως φειλομένη ἐστὶ τῷ Πνεύματι, ὅστε δεξιολογίας ἀνυψουσθαι παρ’ ἡμῶν. Πόθεν ἀν οὖν τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν ἀξίας τοῦ Πνεύματος τὰς ἀποδείξεις λάθοιμεν (57), εἰπερ ἡ Πατρὸς καὶ Γενομένας εὐεργεσίας (58), τῆς μεγαλοφύλας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνεφίκτου δυνάμεως ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐν περιοίᾳ

B γενέσθαι. Πνεῦμα ὄντος τοῦ προσώπου ήμών, Χριστὸς Κύριος. "Ἄγιον" ὡς ἄγιος ὁ Πατήρ, καὶ ἄγιος ὁ Γενός. Τῇ μὲν γάρ κτίσται ἐπεισιγήθη ὁ ἄγιος αὐτός· τῷ δὲ Πνεύματι συμπληρωτικῇ τῆς φύσεώς ἐστιν ἡ ἀγιότης. Διόπερ οὐχὶ ἀγιαζόμενόν ἐστιν, ἀλλ’ ὅτιάζον. Ἀγαθόν· ὡς ἀγαθός ὁ Πατήρ, καὶ ἀγαθός ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθεῖς· οὐσίαν ἔχον (59) τὴν ἀγαθότητα. Εὐθές· ὡς εὐθὺς Κύριος ὁ Θεός· τῷ εἰνα: αὐτοαλήθεια, καὶ αὐτοδικαιοσύνη, παρεκτροπάς ἐπὶ θάτερα καὶ ἐκκλήσιες οὐκέτι έχον, διὰ τὸ ἀτρεπτον τῆς οὐσίας. Παράκλητος· ὡς ὁ Μονογενῆς· καθὼς αὐτός (60) φησιν, διὶ Θεῷ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, καὶ δώσει ὑμῖν ἀλλοι Παράκλητον. Οὕτω κοινὰ τὰ δύναματα πρὸς Πατέρα καὶ Γενὸν τῷ Πνεύματι, ἐκ τῆς κτίστη τὴν οἰκεῖότητος τῶν προστηγοριῶν τούτων τυχόντι. Πόθεν γάρ ἀλλοθεν; Πάλιν ἡγεμονικόν, καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ Πνεῦμα σοφίας ὄντος τοῦ Πνεύματος. Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με. Καὶ, Τὸν Βεσελεῖην δὲ, φησιν, ἐρέπλησερ ὁ Θεός Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης. Τὰ μὲν οὖν δύναματα τοιάτα (61) ὑπερφυῆ καὶ μαγάλα· οὐμενούν ἔχοντά τινα εἰς δόξαν ὑπερβολήν.

49. Αἱ δὲ ἐνέργειαι τίνες; Ἄρρητοι μὲν διὰ τὸ μεγέθος, ἀνεξαρθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος. Πῶς μὲν γάρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; τίνες ἡσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνέργειαι; πόσαι δ’ ἀπ’ αὐτοῦ περὶ τὴν κτίσιν (62) χάριτες; τίς δὲ ἡ πρὸς τοὺς αἰώνας τοὺς ἐπερχομένους δύναμις; Πίν μὲν γάρ, καὶ προῆγην (63), καὶ συμπαρῆν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Γενῷ πρὸ τῶν αἰώνων. Ήστε, καὶ τι νοήσης τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, τοῦτο εὑρήσεις τοῦ Πνεύματος;

ris. et Basil. secunda Καθὼς καὶ αὐτός. Non multo post ex iisdem codicibus legimus τυχόντι, non ut in editis τυχάνοντι.

(61) Τοιάτα. Post hanc vocem editi addunt καὶ, quod in veteribus libris non legitur.

(62) Περὶ τὴν κτίσιν. Sic mss. codices: ἐπὶ τὴν κτίσιν in editis.

(63) Προῆγη. Legitur in duobus Regiis codicibus καὶ πρῶην, erat et pridem. Quam scripturam miratur arridere Combeffisio.

καταέρω. Έάν τε τὴν κτίσιν ἐνθυμηθῆς, ἀστερέω-
θεσαν αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις παρὰ τοῦ Πνεύμα-
τος· τῆς στερεώσεως δηλονότι ἐπὶ τὸ δυσμετάπτω-
τω τῆς ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἔξεως νοούμενης. Ἡ γάρ
πρὸς Θεον οἰκείωσις, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀτρεπτον,
καὶ τὸ ἀν μακαριστήτη διαρκεῖ, παρὰ τοῦ Πνεύματος
τοῖς δυνάμεσι (65). Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ· καὶ τὸ
Πνεῦμα προτρέχει. Ἐνσταρχος παρουσίᾳ· καὶ τὸ
Πνεῦμα ἀφύριστον. Ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρ-
σμάτα ιαμάτων, διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ὄγιου. Διάμο-
νες ἀπηλαύνοντο ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ. Διάδο-
ἷος· κατηγρεῖτο συμπαρόντος (66) τοῦ Πνεύματος.
Ἀμφιτών ἀπολύτωσις ἐν τῇ χάριτι τοῦ Πνεύμα-
τος. Ἀπελούσασθε γάρ καὶ ἡγάσθητε ἐν τῷ ὄρ-
ματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν
τῷ Πνεύματι τῷ ἀρτίῳ (66). Οἰκείωσις πρὸς Θεὸν διὰ
τῶν Πνεύματος. Ἐξαπέστειλε γάρ ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦ-
μα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, χρά-
τος· Ἀβδᾶ ὁ Πατήρ. Ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις,
ἥ ἐνεργεῖ τοῦ Πνεύματος. Ἐξαποστελεῖς γάρ τὸ
Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσοται, καὶ δρακαιτεῖς
τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Εἴτε τὴν κτίσιν τις ἐκλαμ-
βάνοι· ἐπὶ τῆς τῶν διαλυθέντων ἀναβιώσεως, πῶς
οὐ μεγάλη τοῦ Πνεύματος ἡ ἐνέργεια, τοῦ οἰκονο-
μῶντος ἡμῖν τὸν ἐξ ἀναστάσεως βίον, καὶ πρὸς τὴν
πνευματικὴν ἐκείνην ζωὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν μετα-
ριθμίζοντος; Εἴτε λέγοιτο κτίσις ἡ ἐνταῦθα τῶν ἐξ
ἐμπρηστῶν διαπεπτωκότων ἐπὶ τὸ βέλτιον (67) μετα-
πλεξτος· (λέγεται γάρ καὶ οὕτω κατὰ τὴν συνθήσιαν
ἥ; Γραψῆς, ὡς ὅταν Παῦλος λέγῃ· Εἰ τις ἐν Χρι-
στῷ καυτὴ κτίσεις), καὶ ὁ ἐνταῦθα τοῖνυν ἀνακαι-
νισμός, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς γηνῆς καὶ ἐμπαθοῦς ζωῆς
ἰταὶ τὴν οὐράνιον ποιείσταν μεταβολή, διὰ τοῦ Πνεύ-
ματος ἡμῶν γινομένη, ἐπὶ πᾶσαν ὑπερβολὴν θαύμα-
τας τὰς ψυχὰς ἡγῶν ἀνάγει. Ἐπὶ τούτοις πότερον
φρονθῶμεν μὴ τὴν ἀξίαν ὑπερβῶμεν ταῖς ὑπερβολαῖς
τῶν τιμῶν· ἢ τὸ ἁναντίον, μὴ εἰς ταπεινὸν (68) κατ-
εἶχαμεν τὴν περὶ αὐτοῖς αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ τὰ μέγιστα
ἀξιῶματα ἐπὶ αὐτοὺς ἀπέσταλκα. Μή ταπεινοῦ ταῦτα
καὶ κατεπιγγότος τὰ ρήματα; Ἀφορίστας δὴ μοι
Βαρράβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσ-
τέλλεται αὐτούς. Μή δοῦλος οὕτω φθέγγεται; Καὶ
ὁ Ἰησαῖς· Κύριος ἀπέσταλκε με, καὶ τὸ Πνεῦμα
αὐτοῦ· καὶ, Κατέβη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου, καὶ

Arias Spiritu esse posterius. Quod si creationem
reputes, consolidatae sunt cælorum virtutes a Spi-
ritu, ita ut consolidationem intelligas firmitatem,
quæ non facile honorum habitu excidat. Etenim
quod Deo conjunctæ sunt, quodque ad malitiam
verti non queunt, quodque in beatitudine perpetuo
perseverant virtutes, id illis a Spiritu accedit.
Christi adventus; Spiritus præcurrit. In carne ad-
ventus, et Spiritus inseparabilis. Operationes virtutum,
dona sanationum; sed per Spiritum sanctum.
Dæmones expulsi in Spiritu Dei. Diabolus spolia-
tus est imperio simul præsente Spiritu. Peccatorum
facta remissio, sed in gratia Spiritus. Abluti enim
estis et sanctificati in nomine Domini nostri Iesu
Christi, et in Spiritu sancto³. Conjunctio cum Deo
fit per Spiritum. Misit enim Deus Spiritum Filii
sui in corda nostra, clamantem, Abba Pater⁴. Re-
surrectio a mortuis, Spiritus virtute. Emittes siqui-
dem Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis fa-
ciem terræ⁵. Sive quis creationem accipiat de
extinctorum reviviscentia; an non magna Spiritus
operatio, qui nobis suppeditat vitam ex resurrec-
tione, et ad spiritualem illam vitam animas nostras
adaptat? Sive creatio dicatur esse eorum, qui hic
per peccatum lapsi sunt, in meliorem statum mu-
tatio (nam ita quoque nonnunquam usurpatur juxta
Scripturæ consuetudinem, velut cum Paulus dicit,
Si qua in Christo nova creatura⁶), renovatio qua-
hic fit, et a vita terrestri ac turbulentis affectibus
obnoxia ad cœlestem conversationem transmutatio,
qua fit in nobis per Spiritum, ad summam admira-
tionem deducit animos nostros. In his utrum me-
tuere debemus, ne dignitatem immodicis honoribus
transgrediamur? an contra, ne illius notionem ad hu-
milia deprimamus, etiam si videamur maxima de eo lo-
qui, quæ quidem humana mente concepi, huīnanaque
lingua proferri possunt? Haec dicit Spiritus sanctus,
sicut haec dicit Dominus: Descende, et perge cum illis,
nihil hæsitan, quoniam ego misi illos⁷. Num hæc sunt
abjecti ac metu consternati verba? Separate mihi Bar-
nabam et Saulum in opus ad 42 quod accersivi illos⁸.
Num servus ita loquitur? Et Isaías: Dominus misit
me, et Spiritus ejus⁹; et, Descendit Spiritus a Do-
mino, et deduxit illos¹⁰. At ne rursus mihi deduc-
tionem accipias pro humili ministerio. Nam hoc
opus eliam Dei esse testatur Scriptura. Deduxisti,
inquit, sicut oves populum tuum¹¹; et, Qui deducis
retul orem Joseph¹²; et, Deduxit eos in spe, et non

³ 1 Cor. vi, 11. ⁴ Galat. iv, 6. ⁵ Psal. ciii, 30. ⁶ II Cor. v, 17. ⁷ Act. x, 20. ⁸ Act. xiii, 2.
⁹ Isa. xlvi, 46. ¹⁰ Isa. lxiii, 14. ¹¹ Psal. lxxvi, 21. ¹² Psal. lxxxix, 1.

(65) Συμπαρόντος. Editi addunt προστέγονε. Reg. secundus γνεται. Neutrum occurrit in aliis quinque codicibus. Sed hæc videntur addidisse librarii, ut explent quod mancum et imperfectum non erat, sed esse videbatur.

(66) Τὸν ἀρτίῳ. Addunt duo codices τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Nec Regii quartus et quintus καρδίαις ἡμῶν. Nec multo post editio Paris. Eíta οὖν τὴν. MSS. Eíta

tὴν, et Basil. edit.

(67) Βέλτιον. Sic omnes mss. codices: editi τὸ
βέλτιοντον.

(68) Εἰ ταπεινότητα. Reg. tertius cum Colbert. εἰς
ταπεινότητα. Aliquanto post editi ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα
αὐτούς. Codices mss. ut in contextu. Subinde trium
codicum scripturam prætulimus vulgata τὸν τε
Βαρράβαν καὶ τὸν Παῦλον. Aliquanto infra Reg. se-
cundus Πνεῦμα Κυρίου.

*timuerunt*¹¹. Proinde cum audieris, *Cum venerit A ὁδηγησερ αὐτούς.* Καὶ μὴ μοι τὴν ὁδηγίαν πάλιν *Paracletus, ille vobis suggesteret, ac vos ducet in omnem veritatem*¹²: cogita deductionem, sicuti doctus es; ne calumnieris cogitatum.

ώσει πρόσβατος τὸν Ἰωνῆ· καὶ, Ὁδηγησερ αὐτοὺς ἐπ' ἀλπίδι, καὶ οὐκ ἐδειλιασαρ. Οὐτε δταν ἀκούσῃς, ὅτι: *Otar ἔλθη ὁ Παράκλητος, ἐκεῖνος ὑμᾶς ἀραιμήσει καὶ ὀδηγήσει* (69) πρὸς πᾶσαν τὴν ἀληθεῖαν, τὴν ὁδηγίαν, ὡς ἐδιδάχθης, νόει· μὴ συκοφάντει τὴν ἐννοιαν.

50. At, inquies, *Etiam interpellat pro nobis*¹³: proinde quantum is qui supplex est, beneficii auctore inferior est, tantum quoque Spiritus ratione dignitatis a Deo remotus. At tu nondum audisti de Unigenito, quod is est in dextera Dei, et interpellat pro nobis¹⁴? Itaque quia Spiritus in te est, si tamen omnino in te est, et quia nos execratos ad eligendum quod utile est, docet, deducitque, ne eam ob causam piam ac sanctam de eo opinionem amittas. Nam profecto summus fuerit ingratii animi gradus, benefacientis humanitatem ad ingratii animi occasionem vertere. Nolite igitur contristare Spiritum sanctum¹⁵. Audite quid dicat martyrum primitiae Stephanus, inobedientiam ac rebellionem exprobrans populo. *Vos, inquit, semper Spiritui sancto resistitis*¹⁶. Et rursum Isaías: *Exacerbareunt Spiritum sanctum, et versus est illis in inimicitiam*¹⁷. Et alibi, *Domus Jacob irritavit Spiritum Domini*¹⁸. Audite, inquam, an non hæc summam potentiam declarent? Judicio legentium permitto, quas tandem oporteat eos, qui hæc audiunt, opiniones concipere; utrum tanquam de instrumento, deque obedienti, et parem conditionem cum creatura sortito, denique nobis conservo sentire; an gravissimum vel verbo solo hanc blasphemiam piorum aures subire? Servum dicens Spiritum? Sed servus, inquit, non novit quid faciat dominus ipsius¹⁹: Spiritus autem non aliter novit quæ sunt Dei, quam spiritus hominis novit quæ in ipso sunt²⁰.

CAPUT XX.

Adversus eos, qui dicunt Spiritum nec in servi, nec in herili conditione esse, sed in conditione librorum.

51. Neque servus, inquit, neque dominus, sed liber. O mirum stuporem, o miserandam audaciam ista loquentium! Quid amplius deplorem: utrum inscitiam, an blasphemiam istorum? qui quidem de Deo dogmata humanis exemplis dedecorant; ac hominum consuetudinem, per quam dispar est dignitatum excellētia, ad divinam et ineffabilem naturam accommodare nituntur: haud reputantes apud homines quidem nullum esse natura servum. Aut enim po-

¹¹ Psal. LXXVII, 53. ¹² Joan. XIV, 26; XVI, 13.
¹³ Act. VII, 51. ¹⁴ Isa. LXIII, 10. ¹⁵ Psal. CV, 32.

¹⁶ Rom. VIII, 34. ¹⁷ ibid. ¹⁸ Ephes. IV, 30.
¹⁹ Joan. XV, 15. ²⁰ I Cor. II, 14.

(69) *Kai ὀδηγήσει.* Hæc addita e sex codicibus.

(70) *Kai δούλων χερινῶν ἀντοῦ δέξανται.* Sic codices omnes: editi καὶ θείαν δέξαν περὶ τούτου.

(71) *Παράργησε.* Sic codices ms. omnes, pro eo quod est in editis παράργει. Caput vicesimum in

nonnullis codicibus incipit ab his verbis. Δοῦλοι λέγεται τὸ Πνεῦμα. Imo etiam supra in uno codice ab istis, ἀλλὰ καὶ ἐντυγχάνει.

(72) *Tὰ δὲ αὐτῷ.* Codices nonnulli τὸ ἐν αὐτῷ.

(73) *Tὸ ἀμαθές.* Reg. quartus τὸ ἀπειθέζ.

50. Ἀλλὰ *Kai ἐπεντρυχδρει, φησίν, ύπερ ήμωρ-* Οὐτε δοσιν ικέτης τοῦ εὐεργέτου λείπεται, τοσοῦτον τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν δέξιαν ἀποέπτωκε τοῦ Θεοῦ. Σὺ δὲ οὐτως ἤκουσας περὶ τοῦ Μονογενοῦς, δτε ἐστὸν δέξιό τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ήμῶν; Μή οὖν εἶτε τὸ Πνεῦμα ἐν σοι (εἰπερ δὴ δῶλας ἐν σοι), μηδὲ δὲ ἀποτυφλωθέντας ήμᾶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συμφέροντος διδάσκει, καὶ δόηγει, τούτου ἐνεκεν τὴν εὔσεβην καὶ δέσιαν περὶ αὐτοῦ δέξαν (70) ζημιαθῆς. Υπερβολὴ γάρ ἀγνωμοσύνης τοῦτο γε, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ εὐεργέτου ἀφορμήν ἀχαριστίας ποιεῖσθαι. Μή οὖν λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Ἀκούσατε τὶ φρασιν τὴν ἀπαρχὴν τῶν μαρτύρων Στέφανος, τὸ δυσπειθὲς καὶ ἀνυπότακτον τῷ λαῷ ὄνειδίζων. Υμεῖς, φησίν, δει τῷ Πνεύματι τῷ ἀριθμῷ απτιχτετε. Καὶ πάλιν δὲ Ησαΐας· *Παράρχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἄτιον, καὶ ἐστέραψῃ αὐτοῖς εἰς ἔχθραν-* καὶ ἐτέρωθι· *Ο οἶκος τοῦ Ἰακὼβ παράργησε* (71) *τὸ Πνεῦμα Κυρίου· εἰ μὴ ἔκουσιαστικῆς δύναμεως παραστατικὰ τὰ τοιαῦτα;* Τῇ τῶν ἐντυγχανόντων κρίσιν παρήμη, ταῦτα ἀκούοντας ὅποιας τινὰς χρῆτάς ἡ πολιτήσις ἔχειν· ὡς περὶ δργάνου, καὶ ὑπηρηκόου, καὶ δύοτιμου τῇ κτίσει, καὶ ἡμῖν δυοδούλου; Η βαρύτατον καὶ ῥήματι μόνῳ τὴν βλάσφημάτων ταῦταν ὑποδῦναι τοῖς εὔσεβεσι; Δοῦλον λέγεις τὸ Πνεῦμα; Ἄλλ' δοῦλος, φησίν, οὐκ οἴδε τὶ ποιεῖ δὲ κύριος αὐτοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα οὐτως οἴδε τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ (72).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μήτε ἐν δουλικῇ τάξει μήτε ἐν δεσποτικῇ εἴται τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐν τῇ τῷρις λέγεται.

51. Οὗτε δοῦλον φησιν, οὗτε δεσπότην, ἀλλ' ἐλεύθερον. Ω τῆς δεινῆς ἀναλγησίας, ὡ τῆς ἐλεεινῆς ἀφοίας τῶν ταῦτα λεγόντων! Τί πλέον αὐτῶν δύορωματι; τὸ ἀμαθές (73), η τὸ βλάσφημον; οἱ γε τὰ τῆς θεολογίας δύγματα ἀνθρωπίνοις παραδείγμασι καθευδρίζουσι, καὶ τὴν ὕδε συνήθειαν, περηγηλαγμένην ἔχουσαν τῶν ἀξιωμάτων τὴν διαφοράν, τῇ θείᾳ καὶ ἀρρήτῳ φύσει προσαρμόζειν ἐπιχειροῦσιν· οὐκ ἐννοοῦντες, δτε παρὰ μὲν ἀνθρώποις τῇ φύσει δοῦλος οὐδείς. Ή γάρ καταδύναστευθέντες

ιπὲ ξυγδὸν δουλείας ἤχθησαν (74), ὡς ἐν αἰχμαλώτοις; ή διὰ πενίαν κατεδουλώθησαν, ὡς οἱ Αἴγυπτοι τῷ Φαραὼ· ή κατά τινα σοφὴν καὶ ἀπόρρητον οἰκονύμιαν οἱ γέρους τῶν παιδῶν ἐκ τῆς τῶν πατέρων ἡσῆς τοῖς φρονιμωτέροις καὶ βελτίστοις δουλεύειν κατέκανθησαν· ἢν οὐδὲ καταδίκην, ἀλλ’ εὐεργεσίαν εἶποι τις ἁν δίκαιοις τῶν γινομένων ἔξετασθής. Τὸν γάρ δὲ ἔνδειαν τοῦ φρονεῖν οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸ καὶ φύσιν ἄρχον, τοῦτον ἐτέρου κτῆμα γενέσθαι ἐντελέστερον, ίνα, τῷ τοῦ κρατοῦντος λογισμῷ διεκνύμενος, δομοις ή ἀρματὶ ἡνίοχον ἀναλαβόντι, καὶ πλοῖῳ κυβερνήτην ἔχοντι ἐπὶ οἰλάκων καθῆμενον. Διὰ τοῦτο Ἰακὼν κύριος τοῦ Ἡσαῦ ἐκ τῆς εὐλογίας τοῦ πατρὸς, ίνα καὶ μή βουλόμενος παρὰ τοῦ φρονέου εὐεργετῆται διὰ φρωρῶν, οὐκ ἔχων τὸν οἰκεῖον κηδεύσαν τὸν νοῦν. Καὶ Χαναὰν παῖς οἰκέτης (75) ἔσται τοις ἀδελφοῖς, ἐπειδὴ ἀδίδακτος ἦν τῆς ἀρέτης, ἀσύνετος ἔχων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν Χάμ. Ὄμδε μὲν οὖν οἵτινες οἱ δοῦλοι· ἐλεύθεροι δὲ, οἱ διαφυγόντες πενίαν ή τιμέμον, ή τῆς ἐπέρων κτηματούσας ἀπροσδεεῖς. Ὅστε καὶ διὰ δεσπότης δὲ οἰκέτης λέγηται, ἀλλ’ οὖν πάντας καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὅμοιμίαν, καὶ ὡς κτῆματα (76) τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς, δομόδουλοι. Ἐκεῖ δὲ εἰ δύνασται τῆς δουλείας ὑπεξαγαγεῖν; Ὁμοῦ τε γάρ ἔκτισθη, καὶ τὸ δοῦλον (77) εἶναι συγκατεγένεσται. Ἀλλήλων μὲν γάρ οὐ κατάρχουσιν, ἐπειδὴ πλεονεξίας ἀμοιρά τὰ οὐράνια· Θεῷ δὲ πάντα ἴσται πεποιητε, καὶ ὡς δεσπότῃ τὸν δρειδόμενον φόδον, καὶ ὡς δημιουργῷ τὴν ἐπιδάλλουσαν δόξαν ἀποδίδειν. Υἱὸς γάρ δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν πάτερν αὐτοῦ (78). Καὶ ἀπαιτεῖται πάντως τῶν δύο τὸ ἐπόνο οὐ Θεός. Εἰ γάρ Πατήρ εἰμι ἄρτι, ποὺν ἔστι, εἰπάν, ή δόξα μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἄρτι, ποὺν ἔστιν οὐ σέβος μου; Η πάντων δὲ εἴη ἐλευνοτάτη ἡση (79), μή ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Δεσπότου κειμόνη· Οποῖαί εἰσιν αἱ ἀποστατικαὶ δυνάμεις, αἱ διὰ τοῦ πραγμάτων κατὰ Θεοῦ παντοκράτορος; ἀφηνάντες τῆς δουλείας οὐ τῷ ἐτέρου περικέναι, ἀλλὰ τῷ ἀνυποσάκτῳ ἔχειν πρὸς τὸν ποιῆσαντα. Τίνα οὖν λέγεις ἐλεύθερον; Τὸν ἀδαστευτὸν; τὸν μήτε δραχεῖν ἐπόνο δύναμιν ἔχοντα, μήτε δραχεῖν καταδεχόμενον; Ἀλλ’ οὐτε ἔστι τις τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὐσίαις, καὶ τοῦτο (80) ἐννοήσας κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀσέβεια περιγανῆς. Ὅστε εἰ μὲν ἔκτισται, δουλεύει δηλαδὴ μετὰ πάντων· Τὰ γάρ σύμπαντα, φησι, δούλα σάρτει ἐπειδὴ τὴν κτίσιν ἔστι, τῆς βασιλείας ἔστι κοινωνία.

cum omnibus. *Omnia enim, inquit, serviunt tibi* ²⁵; *serviunt tibi* ²⁵

²⁴ Gen. xxvii, 37. ²⁵ Gen. ix, 25. ²⁶ Malach. i, 6. ²⁷ ibid. ²⁸ Psal. cxvi, 91.

(74) Ἔχθησαν. Sic omnes codices; editi ἡνέχθησαν. Paulo post quidam mss. codices σοφὴν καὶ ἀρρένων.

(75) Οἰκέτης, etc. Editi οἰκέτης ἔστι τοῖς ἀδελφοῖς, αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἀδίδακτος. Libri veteres ut in conatu.

(76) Κτῆματα. Sic mss. quinque. Editi κτῆμα. Non Reg. secundus τὸ δύνασθε.

(77) Δοῦλοι. Ita mss. duo, quibus favent plures et in quibus legitur δούλωφ. Αἵτις habet δούλος. Editi δοῦλα.

(78) Τὸν κύριον αὐτοῦ. Colbertinus codex et duo

A lentia oppressi, sub jugum servitutis ⁴³ induiti sunt, velut in bello capti: aut ob pauperem in servitutem adacti sunt, velut Αἴγυπτοι Pharaoni: aut Juxta sapientem quamdam et arcanam dispensationem, qui inter filios deteriores sunt, parentum voce, sapientioribus ac melioribus in servitutem addicti sunt; quam haudquam condamnationem, sed beneficium potius dixerit æquus rerum æstimator. Nam qui ob sensus inopiam, non habet in se id quod natura imperat, huic utilius est alterius fieri mancipium, ut dum dominantis prudentia dirigitur, similis sit currui qui aurigam recepit, aut navi quæ nauclerum habet clavo assidentem. Hanc ob causam Jacob dominus Esau ex benedictione patris ²⁹, ut stultus a sapiente vel invitus beneficio afficeretur, quippe non habens proprium curatorem, videlicet mentem. Et Chanaan filius servus erit fratribus suis ²⁸, quoniam indocilis erat ad virtutem, imprudentem habens patrem, videlicet Cham. Ad hunc igitur modum hic sunt servi; liberi vero sunt, qui effugerunt paupertatem, aut bellum, aut qui aliorum cura non egent. Itaque quamvis hic herus, ille servus appelletur, omnes tamen et quatenus sumus ejusdem inter nos conditionis, et tanquam illius qui nos condidit mancipia, conservi sumus. Illic porro quid potes e servitute eximere? Nam statim ac condita sunt, siue cum eis condita servitus. Sibi enim invicem non imperant, eo quod coelestia plus habendi non tenentur desiderio. Deo autem subjecta omnia, ac tanquam domino debitum timorem, ac tanquam conditori debitam gloriam persolvunt. *Filius enim gloria afficit patrem, et servus dominum suum* ²⁹. Et ex his duabus alterum omnino Deus requirit. *Nam si Pater, inquit, sum ego, ubi est gloria mea? Si Dominus sum ego, ubi est timor meus?* ²⁴? Alioqui vita custodiae ac inspectioni Domini non subdita, omnium maxime miserabilis foret. Cujusmodi sunt virtutes desertrices, quæ quod cervicem exerent adversus Deum omnipotentem, servitutem detrectant, non quod aliter natura comparata sint, sed quod subditæ esse nolint Creatori. Quem igitur appellas liberum? Eum qui sine rege est? qui neque imperandi alteri potestatem habet, neque alterius imperium admittit? At nec est istiusmodi natura in rebus conditis, et hoc de Spiritu cogitare aperta impietas est. Quare si Spiritus creatus est, profecto servit sin supra creaturam est, regni quoque consors est.

D alii a Combeffisio citati addunt φοβεῖται. Sed hoc verbum ab ipso Basilio, omnibus mss. consentientibus, omittitur in cap. 18 hujus libri, ubi idem testimonium refertur.

(79) Ζωὴ. Editi post hanc vocem addunt εἰ, sed deest in omnibus codicibus. Ibidem Reg. tertius et Colb. ὑπὸ τὴν σκέψην τοῦ, *Sub tutela Domini*. Paulo post editi ἀφηνάσσουσι, quod auctoritate quinque codicium mutavimus.

(80) Καὶ τούτο. Sic emendatum ope Regii secundi quod prave in aliis mss. et in editis legebatur καὶ τό.

CAPUT XXI.

*Testimonia ex Scripturis Spiritum appellari Domini-
num.*

52. Sed quid opus est ex rebus humilibus pugnantes, doctrinæ turpiter parare victoram, ⁴⁴ cuius liceat illustriorum appositione, gloriae excellentiam, cui contradici non possit, demonstrare? Quod si proferemus ea quæ nos Scriptura docuit, forsitan magno vehementique clamore vociferabuntur, et auribus obturatis Pneumatomachi tollentes lapides, aut quidquid forte occurrit, in arma quisque vertentes, in nos irruent. Sed non est nobis incolumitas anteponenda veritati. Invenimus igitur apud Apostolum: *Dominus autem dirigat corda vestra in dilectionem Dei, et in patientiam Christi pro tribulationibus* ²⁶. Quis est Dominus dirigens in dilectionem Dei, et in patientiam Christi pro tribulationibus? Respondeant nobis, qui Spiritum in servitatem adiungunt. Sive enim de Deo et Patre suisset sermo, omnino dixisset: *Dominus vos dirigit in dilectionem sui*: sive de Filio, addidisset, *in suam ipsius patientiam*. Quærant igitur quænam sit alia persona, quam Domini vocabulo deceat honorari. Huic affine est et illud, quod alibi positum est: *Dominus vos impleat et abundare faciat charitate, in vos invicem et in omnes, quemadmodum et nos in vos, ad confirmandum corda vestra irreprehensibilia in sanctificatione, coram Deo et Patre nostro, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis suis* ²⁷. Quem Dominum precatur, coram Deo et Patre nostro in adventu Domini nostri irreprehensibilia fidelium Thessalonicensium corda, confirmata in sanctitate constabilire? Respondeant nobis, qui cum ministratoriis spiritibus, qui mittuntur ad ministerium, collocant Spiritum sanctum. At nou habent quod respondeant. Quapropter audiant et aliud testimonium, evidenter Spiritum sanctum appellans Dominum. *Dominus, inquit, Spiritus est* ²⁸; et rursum: *Tanquam a Domino Spiritu* ²⁹. Ne vero ulla relinquatur occasio contradicendi, ipsa Apostoli verba proferam in medium: *Usque ad ho- diernum enim diem idem velamen in lectione Veteris Testamenti manet, non revelatum, quod in Christo abrogatur. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, tolletur velamen. Dominus autem Spiritus est* ³⁰. Cur hoc dicit? Quoniam qui nudo intellectui litteræ assident, et illuc circa legales observationes occupatus

²⁶ II Thess. iii, 5. ²⁷ I Thess. iii, 12, 13. ²⁸ II Cor. iii, 17. ²⁹ ibid. 18. ³⁰ ibid. 14, 16, 17.

(81) Τῷ Ἀποστόλῳ. Addunt editi ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονίκεις δευτέρᾳ, sed hæc nullo prorsus in codice ms. leguntur.

(82) Υπέρ τῷ θλίψεω. Fatendum est hæc verba neque in sacro contextu legi, et in tribus hujus libri ms. codicibus deesse. Quin etiam in Regio quinto non occurrunt nisi secunda manu. Sed tamen cum paulo post a Basilio repeatantur, ut e sacro contextu desumpta; nolim ea delere; ac verisimilius est ex codicibus, in quibus desunt, ob eam causam fuisse sablata, quia non legebantur apud Apostolum, quam

Μαρτυριαι ἐκ τῶν Γραφῶν τοῦ κυριολογεῖσθαι τὸ Πτεῦμα.

52. Καὶ τί δεῖ, ἐκ τῶν ταπεινῶν ἀπομαχομένους, αἰσχρῶς τὴν νίκην κατακτᾶσθαι τῷ λόγῳ, ἔξδι τῇ παραθέσει τῶν σεμνοτέρων ἀναντίρρητον τὴν ὑπερβολὴν τῆς δύνης ἐπιδεικνύναι; Εἰ δὲ λέγοιμεν ἡ παρά τῆς Γραφῆς ἐδιδάχθημεν, τάχα που μέγα καὶ σφόδρων ἀνακράζονται, καὶ συσχνήτες τὰ ὄντα, ἀράμενοι λίθους, ή δ τι ἀν τούχοι παραφανέν, τούτο τῶν Πνευματομάχων ἔκαστος ὅπλον ποιησάμενος, ἐφ' ἡμᾶς ἦξουσιν. Οὐ μή πρὸ γε τῆς ἀληθείας τιμητέα ἡμῖν ἡ ἀσφάλεια. Εὔρομεν τοίνυν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ (81). Ο δὲ Κύριος κατευθύναι ύμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ύπομονὴν τοῦ Χριστοῦ ὑπέρ τῶν θλίψεων (82). Τίς δ κατευθύνων Κύριος εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, καὶ εἰς τὴν ὑπέρ τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ὑπομονὴν; Ἀποχρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ τὸ Πνεῦμα καταδουλούμενοι. Εἴτε γάρ περ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς (83) δ λόγος, πάντως ἀν εἰρητο· Ο δὲ Κύριος ύμᾶς κατευθύναι εἰς τὴν ἁυτοῦ ἀγάπην· εἴτε περ τοῦ Ιεού (84), προσέκειτο ἀν, εἰς τὴν ἁυτοῦ ύπομονὴν. Ζητείτωσαν οὖν τι ἔστιν ἄλλο πρόσωπον, δ τῇ προστηγορίᾳ τοῦ Κυρίου τιμδοθαι ἔξιν. Παραπλήσιον δὲ τούτῳ (85) καὶ τὸ ἐτέρῳ φέρει κείμενον, τό· Υμᾶς δὲ δ Κύριος πλεοράσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ύμᾶς, εἰς τὸ στηρίξαι ύμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγιαστῇ ημέρᾳ Εμπροσθετο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ κάρτων τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ. Ποιον Κύριον εὐχεταί Εμπροσθετο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀμέμπτους τὰς καρδίας ἐστηριγμένας ἐν ἀγιασύνῃ, τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ πιστῶν στηρίξαι; Ἀποχρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ μετὰ τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων τῶν πρὸς διακονίαν ἀποστελλομένων τὸ ἄγιον Πνεῦμα τιθέντες. Ἀλλ' οὐκ ἔχουσι. Διόπερ ἀκουέτωσαν καὶ ἐτέρας μαρτυρίας διαρρήθην καὶ αὐτῆς κυριολογούσης τὸ Πνεῦμα. Ο δὲ Κύριος, φησι, τὸ Πτεῦμα ἔστι καὶ πάλιν. Καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πτεῦματος. Ποτε δὲ μηδεμίαν (86) ἀντιλογίας ἀφορμὴν καταλαμπεῖν, αὐτὴν παραθήσομαι τοῦ Ἀποστόλου τὴν λέξιν· Ἄχρι γάρ τῆς στήμερος τὸ αὐτὸν κάλυμμα ἔστι τῇ ἀραγγώστει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέρει, μὴ ἀραγανυπόμενον, δ τι ἐτὸ Χριστῷ καταρρέιται. Οταν δὲ ἐπιστρέψῃ

sine causa in alios codices, in quibus occurunt, injecta.

(83) Περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ita mss. tres, melius quam in editis περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ δ.

(84) Περὶ τοῦ Ιεού. Duo codices περὶ τοῦ Χριστοῦ.

(85) Τούτῳ, etc. Editi τοῦτο καὶ τὸδὲ ἐτέρων, quod trium mss. ope emendavimus. Mox Regius secundus περισσεύσαι ἐν ἀγάπῃ, et paulo post τὰς καρδίας ἀμέμπτως ἐν ἀγιασμῷ.

(86) Μηδεμίαν. Ita mss. tres, pro eo quod erat in editis μηδεμίας.

πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται (87) τὸ κάλυμμα. Ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἔστι. Τί τοῦτο λέγων; Ὅτι δὲ φάμι τῇ διανοῇ τοῦ γράμματος προσκαθήμενος, καὶ εἴτε του περὶ τὰ νομικὰ παρατηρήματα διατρίβων, τὸν τον παραπετάσματι τῇ Ἰουδαϊκῇ τοῦ γράμματος ἐκδοχῇ τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ συγκεκάλυπται· καὶ τοῦτο πάσχει παρὰ τὸ ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ σωματικὴ τοῦ νόμου τῆρας ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ (88) τοῦ Χριστοῦ κατεργεῖται, τῶν τύπων λοιπὸν μεταλλοφθέντων εἰς τὴν ἀλιθείαν. Ἀργοῦσι γάρ λύχνοι τῇ τοῦ ἡλίου παρουσίᾳ· καὶ σχολάζει δὲ νόμος, καὶ προφητεῖται (89) κατεπιγάνοντας, τῆς ἀληθείας ἀναφανείσης. Ὁ μέντοι ὑνηθεῖς; ἐπὶ τὸ βάθος διακύψας τῆς νομικῆς ἐννοίας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἀσάφειαν, οἵνα τι κατεστάτη, διασχών, εἰσὼν γενέσθαι τῶν ἀποδήτων, οὗτος ἐμμῆσατο τὸν Μωϋσῆν ἐν τῷ διαλέγεσθαι τῷ θεῷ περιαιροῦντα τὸ κάλυμμα, ἐπιστρέψων καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ γράμματος πρὸς τὸ (90) πνεῦμα. Ποτε διαλογητὴν τῷ μὲν ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωϋσέως καλύμματι τὴν τῶν νομικῶν διδαγμάτων ἀσάφειαν, τῇ δὲ ἐπιστροφῇ τῇ πρὸς τὸν Κύριον τὴν πνευματικὴν θεωρίαν. Ὁ οὖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ νόμου περιεινὸν τὸ γράμμα ἐπιστρέψει πρὸς τὸν Κύριον (διὰ Κύριος νῦν τὸ Πνεῦμα λέγεται), καὶ ὅμοιος γίνεται Μωϋσεῖ ἐκ τῆς ἀπιφανείας τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον ἐδοξασμένον ἔχοντι. Ὡς γάρ τὰ τοις ἀνθροῖς χρωμένη παραχειμένη ἐκ τῆς περιβρέστης αὐγῆς καὶ εὐτὰ καταχρώννυται (91). Οὕτως δὲ ἐναργῶς ἴντενίσεις τῷ Πνεύματι ἐκ τῆς ἀκείνου δόξης μεταμφοροῦται πῶς πρὸς τὸ φαντερον, οἵνα τινι φωτὶ, τῇ ἐκ τοῦ Πνεύματος ἀληθείᾳ τὴν καρδίαν καταλαμβάνεις. Καὶ τοῦτο ἔστι τὸ, μεταμορφοῦται ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν οἰκείαν δόξαν, οὐ μηράγως, οὐδὲ ἀμυδρῶς· ἀλλ’ ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ’ ὅσον ἵστιν εἰδὼς τὸν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος φωτιζόμενον. Οὐ δυσωπῇ, ἀνθρώπε, τὸν Ἀπόστολον λέγοντα, ὅτι Νάδι Θεοῦ ἔστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐπ’ ὑμῖν; Ἄρα τὸ δουλικὸν οἰκητήριον κατεδέξατο διὸ ποτε τῇ τοῦ νοοῦ προσηγορίᾳ τιμῆσαι; Τί δὲ ὁ θεόπνευστον τὴν Γραφὴν ὄνομάςων, διὰ τῆς ἐπιτνοίας τῷ ἀγίῳ Πνεύματος συγγραφεῖσαν, μὴ τοῖς τοῦ καθιερώζοντος αὐτὸς προστήμαστι καίρηται; (92);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ.

Σύστασις τῆς κατὰ τὴν φύσιν κοινωνίας τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ ὄμοιῶν εἰραι Πατρὶ καὶ Υἱῷ πρὸς θεωρίαν δυσκέψιτο.

53. Οὐ μόνον δὲ ἐξ ὧν τὰς αὐτὰς προστηγορίας ἔχει, καὶ κοινωνῶν (93) ἔστι τῶν ἐνεργειῶν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, τὸ ὑπερέχον αὐτοῦ τῆς φύσεως γνώμιμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ὄμοιῶν ἔστι πρὸς θεωρίαν δυσκέπτον. Αὐτὸς περὶ τοῦ Πατρός φησιν, ὡς ἐπέκεινα ἦνος ἀνθρωπίνης ἐννοίας, καὶ δὲ περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ διάκριτον τοῦ Κύριος καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος λέγει· Πάτερ δικαίως, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω· τὸν

⁸⁷ Exod. xxxiv, 34. ⁸⁸ I Cor. iii, 16. ⁸⁹ II Tim. iii, 16. ⁹⁰ Joan. xvii, 25.

(87) Περιαιρεῖται. Reg. secundus περιελεῖται. Nec multo post idem cod. νομικὰ διατηρήματα.

(88) Ετ τῇ ἐπιδημίᾳ. Editi ἐπὶ τῇ ἐπιδημίᾳ κατηγοροῦσι... οἱ λύχνοι. Libri veteres ut in textu.

(89) Προφητείων. Hæc scriptura in duobus tantum legitur codicibus mss. et in alio quodam secunda manu, sed tamen eam cum Combeſilio præ-

A est, Judaica litteræ interpretatione quasi velo teatum habet cor : atque id illi accidit, eo quod ignorat corporalem legis observationem in adventu Christi abolitam esse, jam figuris ad veritatem translatis. Sunt enim supervacaneæ lucernæ solis adventu ; et cessat lex, et prophetiæ silent, simul ut illuxit veritas. At qui potuit ad profunda 45 legalis sensus penetrare, ac discussa legis obscuritate, ceu velamento, introire ad arcana, hic Mosen imitatus est, velamen, dum loquitur cum Deo, tollentem ⁹¹; ipse se etiam convertens a littera ad spiritum. Quare velamini quod impositum est super faciem Mosi, respondet legalium documentorum obscuritas ; conversioni autem ad Dominum respondet spiritualis intelligentia. Ergo qui in lectione B legis aufert litteram, convertit sese ad Dominum (Dominus autem nunc Spiritus dicitur), ac similis redditur Mosi, ex apparitione Dei faciem glorificatam habenti. Sicut enim quæ juxta floridos colores posita sunt, e splendore promanante colorantur et ipsa : sic qui evidenter intendit oculos in Spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur ut fiat illustrior, dum veritate a Spiritu promanante, ceu luce quadam, corde illuminatur. Et hoc est transformari a gloria Spiritus ad propriam gloriam, haud parce, neque tenuiter, sed in tantum, quantum par est illustrari eum qui a Spiritu illuminatur. Non vereris, o homo, Apostolum dicentem ⁹² : *Templum Dei es tu, et Spiritus Dei habitat in vobis* ⁹³? Num potuisse unquam servile domicilium appellatione templi honorare? Quid qui Scripturam divinitus inspiratam appellat, eo quod afflatus Spiritus scripta sit, num contumeliosis et Spiritum attenuantibus verbis utitur?

C

CONFIRMATIO NATURALIS COMMUNIONIS SPIRITUS, EO QUOD AQUE AC PATER ET FILIUS INCOMPREHENSIBILIS EST.

53. Non solum autem ex hoc quod easdem habet appellationes, et in operationibus censors est Patri et Filio, dilucet naturæ illius excellentia; verum etiam ex eo quod pariter incomprehensibilis est intellectu. Quæ enim de Patre loquitur, quod sit supra cogitationem humanam, quæque de Filio, eadem Dominus et de Spiritu sancto dicit : *Pater justus, et mundus te non cognovit* ⁹⁴; mundum appell-

tulimus vulgata προσῆται, ut verbis Apostoli, ad quæ respicit Basilius, magis congruenter.

(90) Πρὸς τὸ. Sic mss. Editi ἐπὶ τῷ.

(91) Καταχρώνται. Ita codices antiquiores. Alii et editi καταχρώννυται.

(92) Κέχρηται. Ita libri veteres. Editi χρῆται.

(93) Κοινωρός. Ita mss. non pauci. Editi κοινόν.

lans hic non globum e cælo et terra constantem, sed caducam hanc innumerisque mutationibus obnoxiam vitam. Ac de seipso loquens, *Adhuc modicum, inquit, et mundus me jani non videt, vos autem videtis me²⁵*. Rursus hic eos qui materiali carnalique vita devincti sunt, et oculis tantum expendunt veritatem, mundum appellans, qui non amplius oculis cordis visuri erant Dominum nostrum, eo quod resurrectionem non crederent. Hæc autem eadem dixit et de Spiritu : *Spiritum, inquit, veritatis, quem mundus non potest accipere, quod 46 non videat illum, neque cognoscat eum : vos autem cognoscitis illum, quod apud vos manet²⁶*. Carnalis siquidem homo mentem habens ad contemplationem haud exercitatam, imo vero totam in affectu carnis velut in cœno defossam gerens, non potest ad spirituale lumen veritatis attollere oculos. Quapropter mundus, hoc est, carnis cupiditatibus addicta vita, velut oculus imbecillis non ferens radii solarii lumen, Spiritus gratiam non recipit. At Dominus cum hoc discipulis testimonium dedisset, quod mundæ essent vitæ ob doctrinam ipsius, dat etiam, ut jam ad speculationem contemplationemque Spiritus sint idonei. *Jam enim, inquit, vos mundi estis propter servacionem quem locutus sum vobis²⁷*. Unde mundus quidem non potest illum accipere, quandoquidem non videt illum : *vos autem novistis eum, quoniam apud vos manet²⁸*. Eadem dicit et Isaías : *Qui stabilivit terram, et quæ in ea sunt, deditque spirationem populo, qui est super illam, et Spiritum calcantibus eam²⁹*. Nam qui conculcant terrena, iisque superiores evaserunt, digni prædicati sunt dono Spiritus sancti. Quem ergo mundus capere non potest, quique a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, qualem esse existimandum est, aut quales illi honores competere ?

CAPUT XXIII.

Spiritus glorificationem esse enumerationem eorum quæ illi adsunt.

54. Et reliquæ quidem virtutes singulæ in loco circumscrip̄to esse creduntur. Nam angelus qui astabat Cornelio³⁰, non in eodem momento astabat et Philippo³¹ : neque qui locutus est Zachariæ ab altari³², per idem tempus etiam in cœlo suam implebat stationem. At Spiritus creditur simul³³ et in Abacuc et in Daile in Babylonia ope-

²⁵ Joan. xiv, 19. ²⁶ ibid. 17. ²⁷ Joan. xv, 3. ²⁸ Joan. xiv, 17. ²⁹ Isa. xlvi, 5. ³⁰ Act. x, 3. ³¹ Act. viii, 26. ³² Luc. 1, 11. ³³ Dan. xiv, 33.

(94) Λέγων. Editi addunt δι Υἱός, sed hæc veteres libri non habent.

(95) Θεωρεῖ. Combeſſius reddendum putat, videbit, et paulo post, videbitis.

(96) Σάρκιος. Ita mss. codices. Editi, σαρκιάς.

(97) Φέρων. Reg. primus σχῶν. Ibidem quartus mss. adūtato; prōs. Nihil tamen mutandum videtur.

(98) Έαυτοῦ. Ita nostri codices mss. Editi autou. Paulo post editi διδαγμάτων έαυτοῦ, quinque mss. autou. Ibidem Regius quartus διαταγμάτων.

(99) Καὶ διδούς. Tres codices καὶ δούς. Mox to-

κόσμον λέγων (94) νῦν οὐχὶ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστημα, ἀλλὰ τὴν ἐπίκηρον ταύτην καὶ μυρίκιας μεταβολαῖς ὑποκειμένην ζωήν. Καὶ περὶ ἐκυροῦ διαλεγόμενος, "Ετι μικρὸν, φησι, καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ (95), ύμεῖς δὲ θεωρεῖτε με. Πάλιν ἐνταῦθα τοὺς τῇ ὑλικῇ καὶ σαρκικῇ προσδεδεμένους ζωῆς, καὶ μόνοις ὀφθαλμοῖς τῆς ἀλήθειαν ἐπιτρέποντας, κόσμον προσαγορεύων, οἱ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς ἀναστάσεως οὐκέτι ἔμελλον τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς καρδίας τὸν Κύριον ἡμῶν διεσθαι. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος εἰπε· Τὸ Πνεῦμα, φησι, τῆς ἀληθείας, δὸς κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, διτὶ οὐ θεωρεῖ αὐτὸν, οὐδὲ γινώσκει αὐτόν. Υμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτόν, διτὶ παρ' ὑμῖν μένει. Οἱ μὲν γὰρ σάρκινος (96) ἀνθρώπος, ἀγύμναστον ἔχων πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὥσπερ ἐν βορδόρῳ, τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς κατορωρυγμένον φέρων (97), ἀδυνατεῖ πρὸς τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι. Διὸ δὸς κόσμος, ταύτεστιν, ἡ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς δεδουλωμένη ζωή, οἷον ὀφθαλμὸς ἀσθενῆς φῶς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὐχ ὑποδέχεται. Τοῖς μέντοι μαθηταῖς έαυτοῦ (98) καθαρότερα ζωῆς ἐκ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ μαρτυρήσας δὲ Κύριος, τὸ καὶ ἐποπτικοῖς ἡδη εἶναι καὶ θεωρητικοῖς τοῦ Πνεύματος ἀποδίδωσιν. Ἡδη γὰρ, φησιν, ύμεῖς καθαροὶ ἔστε διὰ τὸν λόγον δὲ λελάληκας ὑμῖν. Όθεν δὲ μὲν κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν οὐ τὰρ θεωρεῖ αὐτόν. οὐδὲ γινώσκετε αὐτόν, διτὶ παρ' ὑμῖν μένει. Ταῦτα λέγει καὶ Ἡσαΐας· Ο στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ διδούς (99) προήρη τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ Πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. Οἱ γὰρ καταπατοῦντες τὰ γῆνα καὶ ὑπεράνω αὐτῶν γενόμενοι, ἀξιοὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἀγίου Πνεύματος μεμαρτύρηνται. Τὸ οὖν ἀχώρητον μὲν τῷ κόσμῳ, τοῖς ἀγίοις δὲ μόνοις διὰ καθαρότερα τῆς καρδίας θεωρητὸν, τί χρὴ νομίζεσθαι, ή ποταπάς (1) τιμᾶς συμέτρους ὑπάρχειν αὐτῷ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤ.

"Οτι δοξολογια Πνεύματός ἔστιν η τῶν προσόντων αὐτῷ ἀπαρθημσις.

54. Τῶν μὲν οὖν (2) ἀλλων ἔκαστη δυνάμεων ἐν περιγράπτῳ τόπῳ τυγχάνειν πεπίστευται. Ο τὰρ τῷ Κορηνηλίῳ ἐπιστάτας ἀγγελος οὐκεὶ ἡν ἐν ταυτῷ καὶ παρὰ τῷ Φιλίππῳ, οὐδὲ ὁ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου τῷ Σαχαρίᾳ διαλεγόμενος κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ἐν οὐρανῷ τὴν οἰκείαν στάσιν ἐπλήρου. Τὸ μέντοι Πνεῦμα διομοῦ τε ἐν Ἀβδαχοῖμ ἐνεργεῖν καὶ ἐν Δα-

tidem παντὶ τῷ λαῷ.

(1) Η ποταπάς. Corrupte in editis ή τὰς παντοδαπάς, quod ope sex codicum emendavimus, quorum tamē nonnulli habent τὰς ποδαπάς.

(2) Τὼν μὲν οὖν. Caput vicesimum tertium, quod in editis incipit ad hæc verba, ἐγὼ δὲ οὐδὲ ἀλλο, hic ἐρρονδεῖμ censutimus, cum plures mss. codices, tum etiam ipsam sermonis seriem et continuationem secuti. Liquebat enim hic Basilium ad aliud argumentum transire.

νηλ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας πεπιστευται· καὶ ἐν τῷ Αἴρᾳ; et cum Jeremia in catarracta ¹⁴, et cum Ezechiel super Chobar versari ¹⁵. *Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum* ¹⁶; et, *Quo ibo a Spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam?* ¹⁷ Et propheta, *Quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus: et Spiritus meus stat in medio vestri* ¹⁸. Eum vero qui ubique est, ac una cum Deo adest, cuius esse naturae credere oportet? utrum omnia completentis, an particularibus arctatae locis, qualem esse naturam angelorum patet ex dictis? Verum hoc dixerit nemo. Igitur qui natura divinus est, qui magnitudine incomprehensus, qui potens in operationibus, qui bonus in beneficiis, hunc non supra modum esseremus? non supra modum glorificabimus? Ego vero nihil aliud intelligo gloriam, quam enumerationem mirabilium, quæ illi adsunt. Itaque aut isti interdicent nobis, ne prorsus mentionem faciamus bonorum, quæ ab **47** illo accipimus, aut omnino ea quæ illi adsunt commemorasse, est summam glorificationem implesse. Nam ne Deum quidem et Patrem Domini nostri Jesu Christi et unigenitum illius Filium aliter glorificare possumus, quam pro virili nostra illius prodiga recensendo:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

'Ελεγος τῆς αποκλιας τῶν μὴ δοξαζόντων τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς αρδες τὰ ἐτεῖς κτίσει δοξαστὰ συρράθουσας.

55. Είτα δόξῃ μὲν καὶ τιμῇ διτεφάνωται ὁ κοινὸς ἀνθρώπος ⁽⁸⁾, καὶ δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ ⁽⁹⁾ τῷ ποιουντι τὸ ἀγαθὸν ἐν ἐπαγγελίαις ἀπόκειται. Έστι δέ τις καὶ λόιως τοῦ Ἰσραὴλ δόξα· ὡν ἡ νικηστια, φησι, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ λατρεία. Καὶ έτσι τινα δόξαν δ Ψαλμῳδὸς λέγει· *"Οταρ φάλη σοι ἡ δόξα μου· καὶ πάλιν· Εξετρέψθη, ἡ δόξα μου.* Έστι δέ τις ⁽¹⁰⁾ δόξα ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων· κατὰ δὲ τὸν Ἀπόστολον καὶ ἡ διακονία τῆς καταχρίσεως διὰ δόξης. Τοσούτων οὖν δοξαζομένων, τὸ Πνεῦμα μόνον τῶν πάντων ἀδέξιον εἶναι: βούλει; Καίτοι γε Η διακονία τοῦ Πνεύματος, φησι, έστιν ἐν δόξῃ. Πῶς οὖν αὐτὸν ἀνάξιον τοῦ δέξασθαι ⁽¹¹⁾? Καὶ μεγάλη μὲν ἡ δόξα τοῦ δι-

B rari; et cum Jeremia in catarracta ¹⁴, et cum Ezechiel super Chobar versari ¹⁵. *Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum* ¹⁶; et, *Quo ibo a Spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam?* ¹⁷ Et propheta, *Quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus: et Spiritus meus stat in medio vestri* ¹⁸. Eum vero qui ubique est, ac una cum Deo adest, cuius esse naturae credere oportet? utrum omnia completentis, an particularibus arctatae locis, qualem esse naturam angelorum patet ex dictis? Verum hoc dixerit nemo. Igitur qui natura divinus est, qui magnitudine incomprehensus, qui potens in operationibus, qui bonus in beneficiis, hunc non supra modum esseremus? non supra modum glorificabimus? Ego vero nihil aliud intelligo gloriam, quam enumerationem mirabilium, quæ illi adsunt. Itaque aut isti interdicent nobis, ne prorsus mentionem faciamus bonorum, quæ ab **47** illo accipimus, aut omnino ea quæ illi adsunt commemorasse, est summam glorificationem implesse. Nam ne Deum quidem et Patrem Domini nostri Jesu Christi et unigenitum illius Filium aliter glorificare possumus, quam pro virili nostra illius prodiga recensendo:

CAPUT XXIV

Redargutio absurditatis eorum qui non glorificant Spiritum, ex collatione eorum quæ in creaturis gloria afficiuntur.

55. Deinde vero gloria et honore coronatus est quilibet homo, et gloria et honor et pax civis scienti bonum ¹⁹ in promissis reposita sunt. Est autem et peculiaris quædam Israelitici populi gloria, quorum, inquit, est adoptio et gloria et cultura ²⁰: et suam ipsius gloriam quamdam commemorat Psalmorum cantor: *Dum cantaverit tibi gloria mea* ²¹; et rursus, *Exsurge, gloria mea* ²². Est autem quædam gloria solis, lunæ et stellarum ²³. Ac juxta Apostolum sit etiam administratio damnationis cum gloria ²⁴. Itaque cum tam multa sint quæ gloria potiuntur, vis Spiritum uolum ex omniibus inglorium esse? Et tamen *Ministratio*, inquit, *Spiritus est in gloria* ²⁵. Qui sit igitur ut ille indignus

⁽⁶⁾ *Eīras.* Editi εἰρηται εἶναι. Prima vox inutilis, nec legitur in codicibus mss.

⁽⁷⁾ *Οὐδὲ δάλλο.* Reg. secundus οὐδὲν δάλλο.

⁽⁸⁾ *Κοινὸς ἀνθρώπος.* *Quilibet homo: vituperat Erasimum Combeftius ob hanc interpretationem, ac verendum putat, communis homo, purus homo.*

Verum hæc interpretatio, quilibet homo, non est Brasi, qui ita reddiderat, plebeius homo, sed Ducez, qui Billii observationem secutus ita posuit in editione Parisiensi. Non belle autem vituperatur PATROL. Gm. XXXII.

D hæc interpretatio; nam κοινὸς ἀνθρωπος hoc loco dicitur is, in quo sola natura consideratur humana, et distinguitur ab eo qui facit bonum. Similiter Basilius in caput quintum Isaiae, pag. 498, κοινὸν ἀνθρωπον vocat eum, qui solis naturæ dotibus instructus est, eumque opponit iis, qui aliquos habent in virtute progressus.

⁽⁹⁾ *Παντί.* Editi παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ contra codicem mss. Idem. Paulo post Reg. quartus ὅπες ἀν φάλη. Quidam codices φάλη.

⁽¹⁰⁾ *Έστι δέ τις.* Postrema vocula addita ex duobus mss.

⁽¹¹⁾ *Τοῦ δοξαζομένου.* Post hanc vocem editi adidunt τίθεσθαι, quod deest in mss. Requiruntur pariter in veteribus libris duo Psalmorum loca, quorum unum saltem videtur in animo habuisse Basilius, ac neutrum citasse. Nimis post has voces;

sit qui glorificetur? Et magna quidem est gloria **A** Justi juxta Psalmorum cantorem⁶⁶. At gloria Spiritus juxta tuam opinionem nulla est. Annon igitur evidens periculum est ne talibus dictis inevitabile crimen in nosmetipsos accersamus? Si homo qui salvus fit ex operibus justitiae, etiam timentes Dominum glorificat, multo minus Spiritum debita gloria fraudabit. Sit, inquit, glorificandus, sed non cum Patre et Filio. Et qui consentaneum est rationi, alium locum imaginatione designare Spiritui, ex relicto, quem statuit Dominus; et gloria consortio spoliare eum qui ubique conjunctus est divinitati, in professione fidei, in baptimate redemptionis, in operatione virtutum, in inhabitacione sanctorum, in beneficiis in subditos conferendis? Neque enim est ullum omnino donum absque sancto Spiritu ad creaturam perveniens; quando ne simplex quidem verbum in defensionibus pro Christo quis possit dicere, nisi adjuvante Spiritu, quem adinodum in Evangelii a Domino et Servatore nostro didicimus⁶⁷. Porro ut his omnibus neglectis, atque ea communione, quam in omnibus habet, oblivioni tradita, a Patre et Filio ipsum avellamus, nescio an quisquam sancti Spiritus particeps assensurus sit. In quo igitur ordine illum collocabimus? creaturarum? At universa creatura servit: Spiritus **48** autem liberum reddit: *Ubi enim Spiritus Domini, ibi libertas*⁶⁸. Atque cum multa sint quae possim hic commemorare, quam non conveniat Spiritum sanctum annumerare rebus creatis, de his dicere nunc supersedebo. Nam si incipiam pro argumenti dignitate, et quae pro nobis faciunt, probationes adducere, et quae ab adversariis objiciuntur, diluere, prolixo sermone erit opus, loquacitateque voluminis deterrebimus lectores. Idcirco; hoc alteri proprio tractatu reservato, propositis adhaeremus.

56. Consideremus igitur singulatum. Natura bonus est, ut bonus Pater, et bonus Filius. Creatura vero per electionem ejus quod bonum est, particeps est bonitatis. Profunda Dei novit: sed creatura per Spiritum accipit arcanorum reservationem. Vivificat cum Deo qui vivificat omnia, cum Filio qui dat vitam. *Qui enim excitavit*, inquit, *Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, per ipsius Spiritum qui inhabitat in vobis*⁶⁹; atque

⁶⁶ Psal. xx, 6. ⁶⁷ Matth. x, 19. ⁶⁸ II Cor. iii, 17.

Κατὰ τὸν Ψαλμόδον, addunt editi: *Μεγάλη η δέξια αὐτοῦ ἐτῷ σωτῆρι σου· καὶ πάλιν. Τοὺς δὲ φορουμένους τὸν Κύριον δοξάζει. Magna est gloria ejus in salutari tuo; et rursus: Timentes autem Dominugloriificat.*

(12) *Ἐτι.* Hæc desunt in quinque mss., at leguntur in Reg. secundo. Editi ὡς δ γε. Paulo post conjunctione addita ex sex mss. ante τοὺς φορουμένους.

⁶⁹ Φησί. Regius secundus φασί.

(14) *Συνταρατηρθέρ.* Sic mss. quinque. Legitur συνταρατηρθέν in editione Parisiensi. Aliæ cum mss. consentiunt.

(15) *Τούτων τῶν.* Vocula addita ex Reg. se-

B καὶ τὸν Ψαλμῳδόν· δέξια δὲ τοῦ Πνεύματος, κατὰ σὲ, οὐδεμίᾳ. Πώς οὖν οὐ πρόδηλος δὲ κίνδυνος ἐκ τῶν τοιούτων λόγων τὴν ἀφυκτὸν ἀμαρτίαν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσθαι; Εἰ δὲ (12) σωζόμενος ἐκ τῶν τῆς δικαιοσύνης ἔργων ἀνθρώπος, καὶ τοὺς φορουμένους τὸν Κύριον δοξάζει, τοσούτου ἀν δέοι τὸ Πνεύμα τῆς ἀφειλομένης δόξης ἀποστερεῖν. "Εἴτω, φησί (13), δοξαστὸν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ τίνα ἔχει λόγον ἐπέραν χώραν ἐπινοεῖν τῷ Πνεύματι, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου τεταγμένην καταλιπόντας, καὶ τῆς κατὰ τὴν δέξιαν κοινωνίας ἀποστερεῖν τὸ πανταχοῦ συνανταληφθὲν (14) τῇ θεότητι, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς ἀπολυτρώσεως, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν δυνάμεων, ἐν τῇ ἐνοικήσει τῶν ἀγίων, ἐν ταῖς εἰς τὸ ὑπήκοον χάρισιν; Οὐδὲ γάρ ἐστιν ὅλως δωρεά τις ἀνευ τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰς τὴν κτίσιν ἀπίκανουμένη· διοὐ γε οὐδὲ ἥρημα ψιλὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀπολογίαις δυνατὸν λαλῆσαι μὴ συνεργουμένους παρὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν μεμαθήκαμεν. "Απαντά δὲ ταῦτα παριδόντας, καὶ τῆς ἐν πᾶσι κοινωνίας ἐπιλαθομένους, ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διασπᾶν, οὐκ οἶδα εἰ τις μέτοχος Πνεύματος ἄγιον συνθήσεται. Ποῦ τοινυν φέροντες αὐτὸν τάξομεν; μετὰ τῆς κτίσεως; Ἄλλ' ἡ κτίσις πᾶσα δουλεύει· τὸ δὲ Πνεύμα ἐλευθεροῖ. Οὐ γάρ τὸ Πνεύμα Κυρίου, ἐκεὶ ἐλευθερόν. Καὶ πολλῶν ἐνότων εἰπεῖν, δπως οὐ προσήκει τῇ κτίστῃ φύσει τὸ Πνεύμα τὸ ἀγιον συγκαταριθμέειν, τὸν περὶ τούτων νῦν (15) ὑπερθήσομαι λόγον. Εἰ γάρ μέλλοιμεν πρὸς ἀξίαν τοῦ προβλήματος τάς τε παρ' ἑαυτῶν κατασκευάς ἐπάγειν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐναντίων προβαλλόμενα διαλύειν, πολλῶν ἡμίν δεῖσαι λόγων, καὶ ἀποκνιάσαι μεν (16) τῇ πολυφωνίᾳ τῆς βίθου τοὺς ἐντυγχάνοντας. Διόπερ ίδια πραγματείᾳ ἐκείνῳ ταμιευσάμενοι, τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

56. Σκεψόμεθα οὖν τὰ καθέκασταν. Φύσει ἐστὶν ἀγαθὸν, ὡς ἀγαθὸς δὲ Πατήρ, καὶ ἀγαθὸς δὲ Υἱός. Ἡ κτίσις δὲ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἀγαθοῦ μέτοχος ἐστε τῆς ἀγαθότητος. Οὐδὲ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ (17) ἡ κτίσις δὲ λαμβάνει τὴν φανέρωσιν τῶν ἀπορήτων διὰ τοῦ Πνεύματος. Ζωοποιεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα ζωογονοῦντος, μετὰ (18) τοῦ Υἱοῦ τοῦ διδύντος ζωήν. Ὁ γάρ ἀγέρας Χριστὸν ἐκ τεκρῶν ζωοκοιτεῖ, φησί, καὶ τὰ θηρητὰ θμῶν (19) σώματα

⁶⁹ Rom. viii, 14.

cundo.

(16) *Ἀποκρατσαμεν.* Ita cod. Colbert. et editio Basil. Legitur in Paris. editione ἀποκρατομεν. Paulo post iidem editi ἐκείνα. Libri veteres ἐκείνο.

(17) *Τοῦ Θεοῦ.* Editio Paris. addit τὸ Πνεύμα, quod deest in quinque mss. et edit. Basil.

(18) *Ζωοροεύντος,* μετά. Ita sex mss. Editio ζωοποιούντος καὶ μετά. Paulo post editi addunt Ιησούν post Χριστόν. Sed deest ea vox in omnibus mss.

(19) *Θηρητὰ θμῶν.* Reg. secundus θηρητὰ σώματα ήμων. Paulo post editi ἀκούοντι, quois auctoritate plurium mss. mutavimus.

διὰ τοῦ ἐνυποῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. καὶ πάλιν· Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ τὸν ζῷον αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα, φησι, ζωοποιεῖ. Καὶ πάλιν· Τὸ δὲ Ηνεῦμα, φησι, ζῷη διὰ δικαιοσύνης (20). Καὶ δὲ Κύριος μαρτυρεῖ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ζωοποιοῦν· Ή σάρκα οὐχ ὁφελεῖ οὐδέποτε. Πῶς οὖν, τῆς ζωοποιοῦ δυνάμεως ἀποξενῶσαντες τὸ Πνεῦμα, τῇ ἐπιδεομένῃ τῆς ζωῆς φύσει προσοικειώσομεν; Τίς οὖτων δύσεις, τίς οὐτων δωρεᾶς ἐπουρανίου ἀμέτοχος, καὶ τῶν καὶ τοῦ Θεοῦ ρημάτων διγευστος, τίς οὐτων ἐλπίδων αἰωνίων (21) ἀμορφος. ὡς τῇ κτίσει συντάξαι τὸ Ηνεῦμα, τῆς θεότητος ἀποστήσας;

57. Ἐν τῷ μὲν, φησι, τὸ Πνεῦμα, ὡς δῶρον ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐ δῆποτε δὲ τὸ δῶρον ταῖς Ισαίας τιμαῖς τῷ δεινοκέτῳ σεμνύνεται. Δῶρον μὲν οὖν Θεοῦ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ δῶρον ζωῆς. Ὁ γάρ νόμος, φησι, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς (22). Καὶ δῶρον δυνάμεως· Αἱγύεσθε γάρ δύναμις ἐπειδότος τοῦ ἄγιου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς. Ἀρ' οὖν δὲ τοῦτο εὐκαταφρόνητον; ή οὐχὶ καὶ τὸν Σίδην ἔχαριστο τοῖς ἀνθρώποις; Ὅς τε, φησι, τοῦ Ιδίου Υἱοῦ οὐν ἐψείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάτετων παρθένων αὐτὸρ, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάρτα ἡμῖν χαρίσεται; Καὶ ἐτέρωθι· Ἡραίδωμετ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως λέγων. Οστε τῶς οἱ ταῦτα λέγοντες οὐχὶ τὴν Τουδαιίκην ἀγνωμοσύνην παρεληλύθασι, τὴν ὑπερβολὴν τῆς χρηστότητος ἐφόδιον εἰς βοσφόρημάν (23) λαμβάνοντες; Ἐγκαλούσι τὸν τῷ Πνεύματι, διτι παρθένσιαν ήμεν δίδωσι καλεῖν πατέρα διαυτῶν τὸν Θεόν. Ἐξαπέστειλε τὸν Θεόν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίες ἡμῶν, ϕάσιον. Ἄδεια δὲ Πατήρ, ίνα η̄ ἐκείνου φωνῇ τῶν δεξιμένων ίδια γένηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ.

*Οτι τῇ εἰν συλλαβῇ ἀρτὶ τῆς σύντρ (24), η Γραφὴ κέχρηται· ἐνῷ καὶ διτι η καὶ ισοδυναμεῖ τῇ σύντρ.

58. Πῶς οὖν, φησιν, η Γραφὴ οὐδαμοῦ συνδοξάζει μενον Πατέρα καὶ Σίδην τὸ Πνεῦμα παρέδωκεν, ἀλλὰ περιελαχισμένως ἐξελικνε τὸ σύντρ τῷ Πνεύματι, ελεκτίν; πανταχοῦ δὲ τὸ ἐν αὐτῷ δοξάζειν ὡς ἀρμόδιωτερον προετίμησεν; Ἐγώ δὲ οὐδὲ ἀντὸς φαίνην ἀπιμοτέρας είναι διανοίας παραστατικὴν τὴν ἐν σύλλαβῃ, ἀλλ' ὑγιῶς ἐκλειμβανομένην πρός τὸ μέγιστον δικός διανάγειν τὰς διανοίας· διτου γε καὶ ἀντὶ τῆς σύντρ πολλαχοῦ κειμένην αὐτὴν τετηρήκαμεν. Ής τὸ, Εἰσελεισθομαι εἰς τὸν οἰκότρον σου ἐν δλο-

²⁰ Joan. x. 27. ²¹ Joan. vi. 64. ²² Rom. viii. 10. ²³ Joan. vi. 64. ²⁴ Rom. viii. 2. ²⁵ Act. i. 8. ²⁶ Rom. viii. 32. ²⁷ I Cor. ii. 12. ²⁸ Galat. iv. 6.

(20) Δικαιοσύνη. Regius quartus δικαιοσύνης, τερ justitiam.

(21) Αἰώνιον. Sic mss. quinque. Editio οὐρανίων. Paulo post tres mss. ἐν τῷ μὲν, φασι.

(22) Ἡλευθέρωσεν ἡμάς. Ita mss. quatuor. Habent alii duo υμᾶς. Editio Paris. Ἡλευθέρωσε με, Basil. Ἡλευθέρωσε σε. Ibidem editi Δημοσθεος γάρ, φησι. Sed postrema vox deest in mss. Paulo post

A iterum: Oves meæ vocem meam audiunt, et ego vitam æternam do illis ²⁹. Sed Spiritus quoque vivificat, inquit ³⁰. Ac rursum: Spiritus autem, inquit, vita propter justitiam ³¹. Quin et Dominus testatur Spiritum esse qui vivificat. Caro non prodest quidquam ³². Quomodo igitur Spiritum a vivificandi potestate submoventes eum naturæ conjungemus, quæ ipsa vita egeat? Quis adeo contentiousus, quis adeo exors doni cœlestis, et absque gusto bonorum Dei verborum, quis adeo spei æternæ expers, ut Spiritum a Deitate distractum creaturæ copulet?

57. In nobis, inquiunt, Spiritus est tanquam donum a Deo. At donum nequaquam iisdem bonoribus afficitur, quibus is qui dedit. Donum quidem Dei Spiritus est, sed donum vitæ. Lex enim, inquit, Spiritus vitæ liberavit nos ³³. Et donum potentiae: Accipietis enim virtutem Spiritus sancti supervenientis in vos ³⁴. Num igitur ob id contemnendus est? Annon et Filium dedit hominibus? Qui, inquit, proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo etiam non una cum eo omnia nobis donabit ³⁵? Et alibi: Ut sciamus quæ a Deo nobis donata sunt ³⁶, de mysterio assumptionis hominis loquens. Itaque qui ista loquuntur, annon Judæorum ingratum animum amentiamque superant, qui scilicet excellentiam divinæ bonitatis vertant in occasionem blasphemie? Accusant enim Spiritum, quod nobis dat fiduciam Deum appellandi patrem nostrum. Emisit enim Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba, Pater ³⁷, ut illius vox propria fiat eorum qui ipsum acceperunt.

49 CAPUT XXV.

Quod Scriptura hac syllaba in pro cum utatur: ubi etiam probatur et idem poltere quod cum.

58. Qui sit igitur, inquiunt, ut Scriptura nusquam tradat Spiritum glorificari cum Patre et Filio, sed studiose vitet ne dicat, cum Spiritu, ac ubique malit glorificare in ipso, quasi hoc congruentius judicet? At ego nequaquam dixerim hanc syllabam in exhibere sensum minus honorislicum, imo potius, si sanc accipiatur, ad maximam celsitudinem erigere mentem, quandoquidem observavimus hanc frequenter usurpari pro cum. Quod genus est illud, Ingrediar domum tuam in holocau-

Regius tertius et Colb. χαρίζεται.

(23) Εἰς βλασφημιας. Reg. tertius et Colbert.

τῆς βλασφημιας.

(24) ἀρτὶ τῆς σύντρ. Quatuor codices ἀρτὶ τῆς καθ. Sed eos sequi bac in re non possumus, quia Basilius præpositionem in, idem valere probat ac, cum. Ibidem editi, τὸν διτι, καὶ, ισοδυναμεῖ. Quatuor mss. ut in textu.

*soritibus*¹⁹: pro his vocibus, cum holocaustali-
bus. Et eduxit eos in argento et auro²⁰, hoc est,
cum argento et auro. Item illud, *Non egredieris in
virtutibus nostris*²¹, pro, cum virtutibus nostris,
aliaque hujus generis innumerabilia. Omnino lu-
bens ab ista nova sapientia didicero, qualem glori-
ficationem Apostolus absolverit per hanc dictionem
in, juxta formam quam isti nunc tanquam e Scriptura
proferunt. Nusquam enim inveni dictum: *Tibi Patri honor et gloria per unigenitum Filium
tuum in Spiritu sancto*: qui sermo nunc istis usi-
tationis est ipsa, ut ita loquar, respiratione. Horum
quidem singula separatim invenire licet, conjunc-
tum vero posita in hac constructione nusquam
poterunt ostendere. Itaque si exacte urgent ea quae
in Scripturis habentur, ostendant unde ista dicant.
Quod si concedunt consuetudini, neque nos ab ea
excludant.

59. Nos enim ambas dictiones in fidelium usu
deprehendentes, ambabus utimur: gloriam qui-
dem Spiritui ex aequo per utramque persolvi rati,
eis vero qui depravant veritatem, credimus magis
os obturari per eam præpositionem, quae cum sem-
sum in Scripturis similem habeat, non ita facile
ab adversariis expugnari potest (est autem ipsa
illa cui nunc ab istis contradicitur) utpote quae
pro et conjunctione sumatur. Nam idem est di-
cere, *Paulus et Silvanus, et Timotheus*²², atque,
Paulus cum Timotheo et Silvano. Nominum enim
connexio, ultraque pronuntiatione similiter ser-
vatur. Itaque si cum Dominus dixerit Patrem et
Filium et sanctum Spiritum, ipse dicam, Patrem
et Filium cum Spiritu sancto; aliudne, quod
ad sententiae vim attinet, dixero? Porro per con-
junctionem et connecti nomina, multis testimo-
niis probari potest. *Gratia enim, inquit, Domini
nostrri Jesu Christi, et charitas Dei, et com-
munic Spiritus sancti*²³; ac rursus, *Obsecro au-
tem vos per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, et per charitatem Spiritus*²⁴. Itaque si **50**
pro conjunctione et voluerimus uti præpositione
cum, quid fecerimus diversi? Ego sane non vi-
deo, nisi quis ob frigidas grammaticæ regulas
conjunctionem tanquam copulativam, ac majo-
rem unionem facientem præferens, præpositio-
nem rejiciat, quasi non obtineat parem vim. Sed
si de his a nobis ratio exposceretur, forte multis
verbis non opus esset nobis ad respondendum.

¹⁹ Psal. Lxv, 13. ²⁰ Psal. civ, 37. ²¹ Psal. xlvi, 10. ²² I Thess. 1, 1. ²³ II Cor. xiii, 13. ²⁴ Rom. xv, 30.

(25) Εξελεύση. Editi addunt δ Θεός, sed haec
nullo in veteri libro reperiuntur. Ibidem illud, ἀντὶ τοῦ... ἡμῶν, addidimus ex tribus libris antiquis.

(26) Συντάξει. Ita libri veteres. Editi τάξει.

(27) Καταλαμβάροτες. Ita mss. quinque. Editi καταλαβόντες. Mox idem editi εῷ ἐκατέρας. Sed mss. ut in textu. Non multo post Reg. secundus δι: τὴν δύναμιν.

(28) Ἀλλο τι. Editi οὐχ ἀλλο τι. Negatio deest in sex mss. et a typographis videtur addita, eo quod non adverterent interrogationis notam, quam hoc

A καντώμασιν· ἀντὶ τοῦ, μετὰ ὀλοκαυτωμάτων. Καὶ
ἔξηγαστον αὐτὸν ἐτρυφίῳ καὶ χρυσίῳ, τοντό-
στι, μετὰ ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ· καὶ τὸ, Οὐκ
ἔξελεύση (25) ἐταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν, καὶ μυριά τοιαῦτα.
Ολας δὲ ἡδέας ἀν μάθοιμι παρὰ τῆς νέας σοφίας,
πολὺν δόξολογίαν δ' Ἀπόστολος διὰ τοῦ, ἐτρ., φήματος;
ἀπεπλήρωσε, κατὰ τὸν τύπον διὸ οὗτοι νῦν ἀεὶ τῆς
Γραφῆς ἀναφέρουσιν. Οὐδαμοῦ γάρ εἰρην λεγόμενον
τὸ, Σοὶ τῷ Πατρὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα διὰ τοῦ μονο-
γενοῦς σου Υἱοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι· διπέρ τούτοις
ἐστιν νῦν καὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀναπνοῆς συν-
ηθέστερον. Διεσπασμένως μὲν γάρ τοιά των ἔκαστον
ἴσταιν εὑρεῖν· συνημμένως δὲ ἐν τῇ συντάξει (26)
ταύτῃ οὐδαμοῦ. δεικνύειν ἔχουσιν. Όποτε εἰ μὲν ἀκρι-
βολογοῦνται περὶ τὰ Ἑγγραφα, δειξάτωσαν πόθεν λέ-
γουσιν· εἰ δὲ συγχωροῦσι τῇ συνηθείᾳ, μηδὲ ἡμᾶς
ἔξειργέτωσαν.

B 59. Ήμεῖς γάρ, ἀμφοτέρας ἐν τῇ τῶν πιστῶν
χρήσει καταλαμβάνοντες (27) τὰς φήσεις, ἀμφοτέρας
κεχρήμεθα· τὴν μὲν δόξαν τῷ Πνεύματι δόμοις ἀφ'
ἐκατέρας πληροῦσθαι πεπιστευκότες, τοὺς δὲ κα-
κουργοῦντας τὴν ἀλήθειαν ἐπιστομίζεσθαι μᾶλλον
διὰ τῆς προκειμένης λέξεως, ἥτις, τὴν δύναμιν τῶν
Γραφῶν παραπλησίαν ἔχουσα, οὐκέτι ἔστιν δόμοις
τοῖς ἑναντίοις εὐεπιχείρητος (ἔστι δὲ αὕτη ἡ ἀντίλεγο-
μένη νῦν παρὰ τοιάτων) ἀντὶ τοῦ καὶ συνδέσμου παρ-
ειλημμένη. Ἰσον γάρ ἔστιν εἰπεῖν· Παῦλος καὶ Σε-
λουανὸς καὶ Τιμόθεος, καὶ, Παῦλος σὺν Τιμοθέῳ καὶ
Σελουανῷ. Η γάρ συμπλοκὴ τῶν δόνομάτων δι' ἐκα-
τέρας δόμοις τῆς ἐκφωνήσεως αὐξεῖται. Εἰ τοίνυν,
τοῦ Κυρίου εἰπόντος Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον
Πνεύμα, αὐτὸς εἰποιμι Πατέρα καὶ Υἱὸν σὺν τῷ
ἄγιῳ Πνεύματι· ἄλλο τι (28) εἰρηκὼς κατὰ τὴν δύ-
ναμιν ἔσφραγις; Τῆς δὲ διὰ τοῦ καὶ συνδέσμου συμπλο-
κῆς τῶν δόνομάτων πολλὰ τὰ μαρτύρια. Η χάρις
γάρ, φησι, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ
ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τῶν ἀτίστων Πρε-
μάτων· καὶ πάλιν Παρακαλῶ διὸ ὑμᾶς (29) διὰ τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης
τοῦ Πρεμάτος. Εἰ τοίνυν ἀντὶ τῆς καὶ τῇ σὺν ἑθε-
λήσαιμεν χρήσασθαι, τι διάφορον πεποιηκότες ἔσ-
θεται; Ἔγὼ μὲν οὐχ ὅρω, πλὴν εἰ μὴ ψυχραὶς γραμ-
ματικαὶ τις τὸν μὲν σύνδεσμον ὡς συμπλεκτικὸν
D καὶ πλειόνα ποιοῦντα τὴν ἔνωσιν προτιμῶν, τὴν δὲ
πρόθεσιν, ὡς οὐχ ἔχουσαν τὴν ἴστην δύναμιν, ἀπο-
πέμποιτο. Ἀλλ' εἰ γε περὶ τούτων τὰς εὐθύνας ὑπεί-
χομεν, ισως οὐχ ἀν (30) πολλοῦ λόγου πρὸς τὴν

loco agnoscant veteres libri.
(29) Ἡμᾶς. Editi addunt ἀδελφοῖς, quod in nostris
mss. non reperitur. Paulo post editi ἐθελούμεν.
Mss. ut in textu. Subinde editio Paris. ψυχρὸς γραμ-
ματικός, τις τὸν μὲν καὶ... τὴν δὲ σύν. Summo con-
sensu veteri codices et edit. Basil. utraque ut
edendum curavimus, nisi quod in secunda legitur
ψυχρὸς γραμματικός, unde error in Parisiensem, ut
sæpe alias, fluxit.

(30) Ισως οὐχ ἀλλ. Sic ope quinque mss. emenda-
vimus quod prave iu editis legebatur τέως, οὐχ ἀλλ.

ἀπολογίαν ἐπεδεήθημεν. Νῦν δὲ οὐ περὶ συλλαβῶν, ὅτι δὲ περὶ τοιοῦντος ἡ τοιοῦντος φωνῆς ἦχου ὁ λόγος αὐτοῖς, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ μεγίστην ἔχοντων διαφοράν. Ὡν ἐνεκεν, ἀπαρατηρήτου τῆς χρήσεως τῶν συλλαβῶν οὖσης, οὗτοι τὰς μὲν ἐγγράφειν, τὰς δὲ ἀποδώκειν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιχειροῦσιν. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἀκοῆς ἐναργές ἔχει τὸ χρήσιμον, ἀλλ' οὖν καὶ τὸν (31) λόγον παρέχομαι καθ' ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν οὐκ ἀργῶς συμπαρέλαβον τὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως ταύτης. Πρὸς γὰρ τῷ τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν ἴσοσθενός τῇ καὶ συλλασσῇ διελέγχειν, καὶ παραπλησίως ἐκείνῃ τὸ τῶν ὑποστάσεων ίδιον παριστῆν, ὡς τό· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα· καὶ τό· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν οὐρανῷ· ἔξαρτον ἔχει τῆς δίδιούς κοινωνίας καὶ ἀπάντου (32) συναφείας τὸ μαρτύριον. Ὁ γάρ εἰπὼν σὺν τῷ Πατέρι τὸν Γίλον εἶναι δόμοι τὴν τε τῶν ὑποστάσεων ίδιότητα καὶ τὸ ἀχώριστον τῆς κοινωνίας Εἰπεῖν. Ὄπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἔστιν ίδειν (33)· ὁ μὲν καὶ σύνδεσμος τὸ κοινὸν τῆς ἐνεργείας παρίστησιν· ἡ δὲ σὺν πρόθεσις τὴν κοινωνίαν τας συνενδείχνυται. Οἷον, Ἐπλευσαν εἰς Μακεδονίαν Παιᾶλος καὶ Τιμόθεος· ἀλλὰ καὶ Τυχικὸς καὶ Ὀνήσιμος ἀπεστάλησαν Κολοσσαῖσιν· ἐκ τούτων, ὅτι μὲν ταῦταν ἐνήργησαν, μεμαθήκαμεν· ἐλάν δὲ ἀκούσωμεν, ὅτι συνέπλευσαν καὶ συναπεστάλησαν, ὅτι κατ μετ' ἀλλήλων τὴν πρᾶξιν ἐπέληρωσαν προσεδιδάχθημεν. Οὕτω τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν, ὡς οὐδεμίᾳ τῶν δύλων φωνῶν καταλύσουσα, προστίθησιν ἐκείνοις (34) καὶ τοὺς κατὰ διάμετρον διεσδύντας. Λέγω δὴ τούτων τοὺς οὐρανικοὺς διαστήμασι τοῦ μὲν Πατρὸς τὸν Γίλον, τοῦ δὲ ίδιου τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον διαιροῦσι.

60. Πρὸς δὲ τὴν ἐν συλλαβῇ ἐκείνῳ μάλιστα τὸ διάφορον ἔχει, ὅτι ἡ μὲν σὺν τὴν πρὸς ἀλλήλους συνάρτειαν τῶν κοινωνούντων παρίστησιν, οἷον τῶν συμπτελέστων, ἢ συνοικούντων, ἢ διτοῦν τῶν πάντων κοινῶν ἐχτελούντων· ἡ δὲ ἐν τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὸ ἐν τῷ τυγχάνουσιν ἐνεργοῦντες δηλοῦ. Ἐμπλέονται γάρ καὶ ἐνοικούσιν ἀκούσαντες, τὸ σκάφος καὶ τὴν εἰκίνην εὐθὺς ἐνοήσαμεν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἡ πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν διαφορὰ τοιαύτη, καὶ ἐπὶ πλειστὸν ἀν (35) εὐρεθεὶ ταράττει τῶν φιλοπόνων. Οὐ γάρ ἐμοὶ σχολὴ τὰ περὶ τῶν συλλαβῶν ἐκείταιεν. Τέπει οὖν δέδεικται ἡ σύν εὐσημότατα ἀποδίδουσα στῆς συναφείας τὴν ἐννοιαν, γενέσθω ὑμῖν ἔνστονδος, εἰ δοκεῖ, καὶ πάντασθε τοῦ χαλεποῦ πρὸς αὐτὴν καὶ ἀκηρύκτου πολέμου. Ὁμως μέντοι οὖτε εὐσήμου (36)

¹¹ Ioan. xiv, 23. ¹² Ioan. x, 30.

(31) Ἀλλ' οὐρ καὶ τόρ. Ita Reg. secundus. Editio δοκεῖ καὶ τὸν. Quatuor mss. minus accurate χρήσιμον, καὶ τὸν.

(32) Ἀκαύστου. Sic dudum monuit Ducasus legendum esse ex uno veteri codice. Eadem scriptura in quatuor aliis mss. reperta. Editio ἀπ' αὐτοῦ.

(33) Εστιν ίδιον. Hæc voces additæ ex Reg. secundo.

(34) Ἐκστρογ. Sic mss. codices et prima Basileensis editio, pro eo quod erat in edit. Paris. et Basil. secunda ἐκείνη.

A Nunc vero neque de syllabis, neque hoc aut illo dictionis sono disputant, sed de rebus juxta vim ac veritatem maximo inter se discrimine dissidentibus. Qua de causa, cum indifferens sit syllabarum usus, isti has quidem admittere, illas vero ab Ecclesia submovere noluntur. Ego vero et si primo statim auditu præpositio evidentem utilitatem habet, attamen etiam rationem reddam, juxta quam patres nostri non otiose illius quoque usum amplexi sint. Nam præterquam quod hec idem valet quod *et*, ad resellendam Sabellii malitiam, similiterque atque illa conjunctio hypostaseon proprietatem declarat, velut, *Ego et Pater venimus*¹¹, et: *Ego et Pater unum sumus*¹²; præterea eximium habet sempiternæ communionis ac perpetuæ conjunctionis testimonium. Nam qui dixit, cum Patre Filium esse, simul et hypostaseon proprietatem et inseparabile consortium expressit. Quod idem etiam in rebus humanis videre est, in quibus *et* conjunctio declarat communem operationem: et præpositio *cum* quodammodo etiam significat communionem. Quod genus est, Navigarunt in Macedoniaν Paulus et Timotheus, sed et Tychicus et Onesimus missi sunt Colossensibus: ex his discimus illus rem eamdem fecisse. Sed si audierimus, con-navigarunt, et simul missi sunt, etiam illud addiscimus, alterum cum altero actionem absolvisse. Ita Sabellii errorem destruens haec vox ut non alia æque, addit illis et eos qui directe opposito impietatis genere insanunt. De his loquor, qui temporalibus intervallis Filium a Patre, et Spiritum sanctum a Filio distrahabunt.

60. Cæterum a syllaba in eo maxime differt, quod præpositio *cum* mutuam conjunctionem eorum qui communiter aliquid agunt exhibet, velut connavigantium, aut cohabitantium, aut quidvis aliud communiter perficiunt: at præpositio in declarat relationem ad id in quo sunt operantes. Siquidem cum audimus, *innavigant*, aut *inhabitant*; protinus cogitamus scapham aut domum. Itaque juxta communem usum, haruni syllabarum talis est inter ipsas differentia, majorque inveniri poterit a studiosis. Neque enim mihi vacat de ratione syllabarum exquirere. Quoniam igitur demonstratum est præpositionem *cum* significantissime reddere conjunctionis intelligentiam, inducas a nobis, si videtur, impetrat,

(35) Ἐπὶ πλεῖον ἀπ. Ita mss. tres. Alius ἐπὶ πλέον. Editio *el* τι πλέον εὐρεθεῖται.

(36) Εὐσήμουν. Quamvis hæc scriptura ex uno tantum eruta sit codice ms., eam tamen præstulimus vulgatae εὐφήμου, *boni omnis*, ut vertit Erasmus. Non hic agitur quam boni omnis sit illa vox, sed quam apta ad significantandum. Hinc paulo ante dicebat Basilius eam *significantissime reddere conjunctionis intelligentiam*. Ibidem male in duobus mss. τῆς, ἐν, φωνῆς. Non enim de præpositione *in*, loquitur Basilius, sed de præpositione *cum*.

ac desistite atrox et implacabile bellum cum illa gerere. Sed tamen quamvis haec vox tam **51** apta sit ad significandum, si cui cordi fuerit in glorificationibus per syllabam et nomina connectere et glorificare, quemadmodum in Evangelii, ubi de baptismate, didicimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum; etiam ita fiat, nomen contradicaturus est. Hac conditione, si videtur, inter nos consentiamus. Sed isti citius abjecerint linguas, quam hanc vocem recipient. Hoc igitur est, quod nobis acerrimum ac irreconciliabile bellum excitat. In Spiritu sancto, inquit, danda est gloria Deo, non autem et Spiritui: atque acerrime huic voci tanquam Spiritum deprimenti adhaerescunt. De qua non inutile fuerit prolixius dicere. Quæ cum audierint isti, demirabor, si non eam ut proditricem et ad Spiritus gloriam ultra transfugam repudiabunt.

CAPUT. XXVI.

Quot modis dicitur in, et totidem modis de Spiritu accipi.

61. Mibi igitur consideranti videtur, etsi simplex ac brevis est hujus syllabæ pronuntiatio, multa et varia per eam significari. Quot enim modis dicitur *in*, totidem modis invenimus eam syllabam conceptibus de Spiritu subservire. Nam forma dicitur esse in materia, et potentia in eo quod ejus capax est, et habitus in eo qui secundum illum affectus est, aliaque hujus generis multa. Itaque quatenus Spiritus sanctus vim habet perficiendi creaturam rationalem, absolvens illius fastigium, formæ rationem obtinet. Nam qui jam non vivit secundum carnem, sed Spiritu Dei agitur, ac Filius Dei nominatur, et conformis imagini Filii Dei factus est, spiritualis dicitur. Et sicut cernendi vis est in oculo sano, sic operatio Spiritus in anima purgata. Eoque Paulus optat Ephesiis, ut oculos habeant illuminatos in Spiritu sapientiae⁷⁷. Et quemadmodum ars est in eo qui illam adeptus est, ita gratia Spiritus in eo qui recepit eam, semper quidem præsens, at non perpetuo operans. Nam et ars potentia quidem est in artifice; actu vero tum, cum secundum illam operatur: itidem Spiritus semper quidem adest dignis, sed operatur prout opus est, aut in prophetiis, aut in sanationibus, aut in aliis miraculorum operationibus. Præterea sicut in corporibus est sanitas, aut calor, aut in genere affectiones facile mobiles; sic et in anima frequenter est Spiritus, in iis qui propter mentisabilitatem facile gratiam acceptam expellunt,

⁷⁷ Ephes. 1, 17, 18.

(37) Εγ δοξολογιας. Sic ope veterum codicum emendavimus quod præve in editis legebatur ἐνδοξολογια. Non multo post Regius secundus την δέξαν ἀποδοτέον.

(38) Ταπεινωτικης. Sic veteres libri pro eo quod

A τῆς φωνῆς ὑπαρχούσεις, εἰ τῷ φίλῳ ἐν δοξολογίαις (37) τῇ καὶ συλλαβῇ συνδεῖν τὰ δύνματα καὶ δοξάζειν, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἐπὶ τοῦ βαπτισμάτος μεμαθήκαμεν. Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα· καὶ οὕτω γινέσθω, οὐδὲς ἀντερεῖ. Ἐπὶ τούτοις, εἰ δοκεῖ, καταθύμεθα. Ἀλλὰ τὰς γλώσσας ἀν πρόσοντο μᾶλλον, τῇ τὴν φωνὴν ταύτην δέξαιντο. Τοῦτο μὲν οὖν ἔστιν, διὸν ἀκήρυκτον ἡμῖν καὶ διστονδον πόλεμον ἐπεγέρει. Ἐν τῷ Πνεύματι, φησι, τῷ ἀγίῳ τὴν δοξολογίαν ἀποδοτέον τῷ Θεῷ, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ Πνεύματι· καὶ ἐκθυμότατα τῆς φωνῆς ταύτης ὡς ταπεινωτικῆς (38) τοῦ Πνεύματος περιέχονται. Περὶ δὲ οὐκ ἀχρηστὸν καὶ διὰ μακροτέρων εἰπεῖν. Ὡν ἀκούσαντες οὖτοι, θαυμάσαντες ἀν, εἰ μὴ ὡς προδότιν αὐτὴν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος δέξαν αὐτομολοῦσαν ἀποκηρύ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

*Οτι ἐσαχῶς λέγεται τὸ ἐστιν, τὸ τουσαταχῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος λαμβάνεται.

61. Εμοὶ τοίνυν σκοπουμένῳ δοκεῖ, ἀπλῆς καὶ συντόμου τῆς ἐκφωνήσεως οὐσίας, πολλὰ καὶ ποικιλά εἶναι τὰ δι’ αὐτῆς σημαινόμενα. Ὁσαχῶς γάρ λέγεται τὸ ἐστιν, τουσαταχῶς εὑρίσκομεν ταῖς περὶ τοῦ Πνεύματος ἐννοίαις ὑπηρετούμενον. Λέγεται μὲν οὖν τὸ εἶδος ἐν τῇ ὅλῃ εἶναι, καὶ ἡ δύναμις ἐν τῷ δεικτικῷ, καὶ ἡ ἔξις ἐν τῷ κατ’ αὐτὴν διακειμένῳ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Οὐκοῦν, καθὼς μὲν τελειωτικὸν τὸ C δάγιον Πνεῦμα τῶν λογικῶν, ἀπαρτίζον αὐτῶν τὴν ἀκρότητα, τὸν τοῦ εἴδους λόγον ἐπέχει. Ὁ γάρ μηχετί κατὰ σάρκα ζῶν, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ἀγόμενος, καὶ οὐδὲ Θεοῦ χρηματίζων, καὶ σύμμορφος τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, πνευματικὸς δονομάζεται. Καὶ ὡς ἡ δύναμις τοῦ ὄραν ἐν τῷ ὅγιαλνοντει δόφθαλμῷ, οὗτοι ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ κεκαθαρισθεντῇ ψυχῇ. Διὸ καὶ Παῦλος εὑρεται Ἐφεσίοις, περιφτισμένους δόφθαλμοὺς αὐτῶν εἶναι ἐν τῷ Πνεύματι τῆς σοφίας. Καὶ ὡς ἡ τέχνη ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὴν, οὗτοι ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ὑποδέξαμένῳ, δει μὲν συμπαροῦστα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐνεργοῦσα διηγεκώς. Ἐπει τοι δὲ τέχνη δυνάμεις μὲν ἐν τῷ τεχνίτῃ ἔστιν· ἐνεργείᾳ δὲ τότε, οἵταν κατ’ αὐτὴν ἐνεργῇ. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ μὲν συμπάρεστι τοῖς ἀξίοις, ἐνεργεῖ δὲ κατὰ τὴν χρείαν, ἡ ἐν προφητείαις, ἡ ἐν λάμασιν, ἡ ἐν ἀλλοις τισ δυνάμεων ἐνεργήμασιν. Ἐτι ὡς ἐν σώμασιν ὑγίεια, ἡ θερμότης, ἡ δλως αἱ εὐχήντοι διαβέσσεις· οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ πολλάκις ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα, τοῖς διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀνιδρυτον εὐκάλως. ἦν δέξαντο χάριν ἀπωθουμένοις, μὴ παραμένον (39), οἷος ἦν ὁ Σαούλ, καὶ

erat in editis ταπεινῆς. Μοχ editi θαυμάσατι' ἄν. Reg. secundus ut in textu.

(39) Μὴ παραμένοι. Hæc addidimus ex Regie secundo, ac prorsus necessaria sunt ad Basiliū sensum.

τις ἴδεομεντα πρεσβυτεροι τῶν οὐλῶν Ἰσραὴλ, πλήν τοῦ Ἐλέζου καὶ Μωδέλ (τούτοις γάρ μόνοις ἐκ πάντων φύλεται παραμεῖναν τὸ Πνεῦμα), καὶ δλως εἰ τούτοις τὴν προσάρτεσιν παραπλήσιος. Καὶ ὡς δὲ οὗτος δὲ ἐν ψυχῇ, ποτὲ μὲν ὡς τὸ ἐγκάρδιον (40) νίπτει, ποτὲ δὲ ὡς δὲ προφερόμενος διὰ γλώσσης, οὗτον τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· νῦν μὲν ὅταν συμμαρτυρῇ τῷ Πνεύματι, καὶ ὅταν κράξῃ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· ἔτιδύν ὁ Πατήρ· νῦν δὲ ὅταν λαλῇ ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, διὰ Οὐχ ὑμεῖς ἔστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Ήδη δὲ καὶ ὡς ἀλον ἐν μέρεσι, νοεῖται τὸ Πνεῦμα κτίζει τὴν τῶν χαριτμάτων διανομήν. Πάντες γάρ ἀλλήλων ἐσμένον μέλη, ἔχοντες δὲ χαριτμάτα κατὰ τὴν γέρεν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα. Διὸ τοῦτο οὐ δύναται διόφθαλμος εἰπεῖν τῇ χειρὶ, Χρειάσαντον οὐκ ἔχω· η̄ πάλιν η̄ κεχαλί τοῖς ποστι, Χρειάσαντον οὐκ ἔχω. Ἀλλὰ πάντα μὲν ὁμοῦ συμ-
πληροῦ τὸ σώμα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ Πνεύματος· ἀλλήλοις δὲ ἀναγκαίν τὴν ἐκ τῶν χαριτμάτων ἀντιδίδωσιν ὡφέλειαν. Ὁ μὲν γάρ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν τῷ σώματι, ἐν ἔκαστον αὐτῶν καθὼς τοξίκες. Τὰ μέντοι μέλη τὸ αὐτὸ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀλλήλων, κατὰ τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν τῆς συμπειθείας; αὐτοῖς ὑπαρχούσης. Διόπερ Εἴτε πάσχει ἐν γέλει, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλοις, συγχαρεῖ πάντα τὰ μέλη. Καὶ ὡς μέρη ἐτὸν διηρεύει, οἱ καθ' ἓν ἐσμένον ἐν τῷ Πνεύματι· διτοι πάντες ἐν ἓν σώματι, εἰς ἓν Πνεῦμα ἐβαπτίσθησαν.

Θ. Ό δε περάδοις μὲν εἰπεῖν, ἀλλήθες δεὶς οὐδενὸς
ἔμετον (41), δτι καὶ ὡς χώρα τῶν ἀγιαζόμενων πολ-
λάκις τὸ Πνεῦμα λέγεται. Καὶ φανήσεται οὐδὲ οὔτος
ἢ τρίτος (42) κατατυμικρύνων τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ μᾶλ-
λιον δοξάων. Τὰ γάρ τοι σωματικά τῶν ὀνομάτων
καὶ ἐπὶ τας πνευματικας ἑννοίας ἐναργεῖας ἔνεκεν
πολλάκις δὲ λόγος μεταχοριζει. Τετηρήκαμεν οὖν καὶ
ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸν Ψαλμῳδὸν λέγοντα· Γεροῦ μοι εἰς
Θεόν ὑπερασπιστὴρ, καὶ εἰς τόπον ὅχυρόν τοῦ
σῶσαι με. Περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος, Ἰδού τόπος,
ηὗται, καὶ ἔμοι, καὶ στῆθι ἐπὶ τῆς πέτρας· τί
ἴσιο λέγων τὸν τόπον ἡ τὴν ἐν Πνεύματι θεωρίαν,
ἢ ἢ γενικένος, ἐδύνατο ίδειν γνωτῶς; ἐμφανιζόμενον
αὐτῷ τὸν Θεὸν δὲ Μωάσῆς; Οὖτές ἐστιν δὲ τόπος
δῆτος ἀλτηνῆς λατρείας ίδιος (43). Ηρόστρειον γάρ,
μηδὲ ανερέρχης τὰ διοκαντώματά σου ἐν
χαρτὶ τόπω, ἀλλ' ἐν τῷ τόπῳ, ώδη ἀνέκδηται
Κύριος δὲ θεός σου. Ποιὸν οὖν ἐστιν διοκαύτωμα
πνευματικον; Ἡ θυσία τῆς αἰνέσεως. Έν ποιῷ δὲ

¹⁶ Num. xi, 25, 26. ¹⁷ Rom. viii, 16, 45. ¹⁸ Matth. v, 20. ¹⁹ I Cor. xii, 21. ²⁰ ibid. 26. ²¹ Psal. xxx, 3. ²² Exod. xxxiii, 21. ²³ Deut. xii, 43. ²⁴ Psal. xlvi, 14.

(40) Εγκάρδιον. Ita mss. codices. Editi ἐν καρ-
τε. Mox editi addunt ἡμῶν post Πνεύματι, quæ
vix deest in omnibus nostris mss. nec necessaria
videtur, cum paulo post repetatur.

(41) Οὐδερὸς Ἐλαττον. Duo codices οὐδὲν Ἐλαττον.
(42) Ὁ τρέζος. Sic iuss. sex. Editi ὁ λόγος. Mox

(vz) 0 ḫe[n]etç. Sie lass. sex. Editi o xo [o]. mox

A nequaquam permanens : qualis erat Saul , et septuaginta seniores filiorum Israel , præter El dad et Modad ⁷⁸ (nam apud hos solos ex omnibus Spiritum mansisse apparet), et in genere , si quis est istis animi proposito consimilis. Item quemadmodum verbum est in animo , interdum ut in corde cogitatum , interdum ut lingua prolatum : sic et Spiritus sanctus , vel **52** cum testimonium præbet spiritui nostro , et clamat in cordibus nostris , *Abba , Pater* ⁷⁹ , vel cum loquitur pro nobis , juxta id quod dictum est , *Non vos estis qui loquimini , sed Spiritus Patris , qui loquitur in vobis* ⁸⁰. Jam vero et ut totum in partibus , Spiritus intelligitur juxta donorum distributionem. Omnes enim invicem sumus membra , sed habentes dona secundum Dei gratiam nobis datum diversa. Ea propter *Non potest dicere oculus manus* : *Non opus habeo te ; aut rursus caput pedibus : Non est mihi vobis opus* ⁸¹. Sed omnia quidem simul compleant corpus Christi in unitate Spiritus ; necessariaam autem utilitatem sibi invicem reddunt ex donis. Deus enim posuit membra in corpore , unumquodque illorum ut voluit. Membra autem eamdem habent pro se mutuo sollicitudinem , juxta spiritualem mutuae affectionis ipsis insitam communionem. Eoque *Sive patitur unum membrum , una cum eo patiuntur omnia membra : sive glorificatur unum membrum , simul gaudent omnia membra* ⁸². Rursus quemadmodum partes sunt in toto , ita singuli sumus in Spiritu , eo quod omnes in uno corpore in unum Spiritum baptizati sumus.

D 62. Porro quod mirum dictu videbitur, nihil tamen minus verum est; etiam veluti locus eorum qui sanctificantur, s̄epenumero dicitur Spiritus. Et constabit ne hoc quidem loquendi genere diminui Spiritum, sed glorificari potius. Nam nomina corporalia etiam ad spirituales intelligentias, evidentiæ gratia, frequenter Scriptura transfert. Observavimus igitur et Psalmódium de Deo loquentem, *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salrum me facias*⁸³. De Spiritu vero, *Ecce locus*, inquit, *apud me, et sta super petram*⁸⁴: quid aliud appellans locum, nisi visionem in Spiritu, in qua cun esset Moyses, potuit videre Deum evidenter ipsi apparentem? Hic est locus veræ adorationis proprius. Attende enim, inquit, *ne offeras holocausta tua in quovis loco, sed in loco quemcumque elegerit Dominus Deus tuus*⁸⁵. Quod igitur est holocausta spirituale? Sacrificium laudis⁸⁶.

editi τὰ μέντοι, εἰ paulo post ἐνεργείας ἔνεχεν. MSS.
ut in textu.

(43) *Ιδιος.* *Editio Basileensis* ἀτόπος, quod recte
emendatum in Parisiensi. Mox editi μη ἐνέγρησε τὸ
δλοκατύωμα, et ἡ τῶν τόπων, τῷ έτάν. Codices inā.
in textu.

Quo in loco hoc offeremus, nisi in Spiritu sancto? Ubi hoc didicimus? Ab ipso Domino dicens. *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu et veritate*⁴⁷. Hunc locum cum vidiisset Jacob dixit: *Dominus est in loco hoc*⁴⁸. Itaque Spiritus vere locus est sanctorum. Sanctus itidem, locus est Spiritui proprius, ac praebeat seipsum ut inhabitet cum Deo, ac templum illius vocatur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus, *Coram Deo, inquit, in Christo loquimur*⁴⁹: et Christus in Paulo, velut ipse ait, *An experimentum quæritis qui loquitur in me Christi*⁵⁰? sic et in Spiritu loquitur mysteria, ac Spiritus rursum loquitur in eo.

63. In rebus ergo conditis ad hunc modum multisfariam rationibus dicitur Spiritus **53** inesse: verum magis plium est dicere, eum esse cum Patre et Filio, quam illis inesse. Nam gratia ab eo manans, habitante in iis qui digni sunt, ac suas operationes in illis exercente, recte dicitur inesse iis qui sunt illius capaces. At illius subsistentia quæ fuit ante sæcula, ac perpetuitas nunquam desitura cum Filio et Patre considerata, sempiternæ conjunctionis requirit appellationes. Nam *cōcēsse* proprie ac vere dicitur de iis, quæ sibi invicem inseparabiliter adsunt. Nam calorem ferro quidem ignito inesse dicimus: at una simul cum ipso igne esse. Item corpori sanitatem inesse dicimus, vita autem simul cum anima esse. Quare ubi propria et connaturalis atque inseparabilis communio est, hæc vox *cum* significantior est, ut quæ inseparabilis conjunctionis cogitationem suggerat intellectui. Ubi autem gratia ab ipso proficiens, accedere ac rursus decadere potest, proprie et vere inesse dicitur; etiam si illius gratia in iis qui receperunt, s̄pēnumero propter affectus in bono perseverantiam perpetua permaneat. Proinde quoties propriam Spiritus dignitatem intelligimus, cum Patre et Filio ipsum contemplamur: ubi vero gratiam in eos, qui illius sunt participes, operantem reputamus, in nobis esse Spiritum dicimus. Et quæ a nobis deserunt glorificatio in Spiritu, non habet professionem dignitatis illius, sed nostræ ipsorum imbecillitatis confessionem, dum ostendimus nos ex nobis ipsis ad glorificandum sufficientes non esse, sed sufficientiam nostram esse in Spiritu sancto, in quo corroborati, pro beneficiis acceptis Deo nostro gratias absolvimus: juxta quod à malitia purgati sumus; quippe alias alio plus aut minus, auxilio Spiritus adjuti ad offerendum

⁴⁷ Joan. iv, 23. ⁴⁸ Gen. xxviii, 16. ⁴⁹ II Cor. ii, 17. ⁵⁰ II Cor. xiii, 3.

(44) *Προσφέρομεν* ή. Vocula addita ex quatuor mss.

(45) *Τόπος οἰκεῖος*. Pro his vocibus, quæ in nostris sex codicibus leguntur, habeant editi καὶ οἰκος.

(46) *"Η δοκιμήν*. Ita mss. quinque. Editi ει δοκιμήν.

(47) *Γεννητοίς*. Sic mss. codices. Editi γεννητοίς. Sed discrimen illud parvi momenti.

A τόπῳ ταῦτην προσφέρομεν, ή (44) ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ; Ποῦ τοῦτο μεμαθήκαμεν; Παρ' αὐτοῦ τοῦ Κύριου λέγοντος, διτι Οἱ ἀληθῖτοι χροσκυνηται ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθεῖς χροσκυνησουσται τῷ Πατρὶ. Τοῦτον τὸν τόπον ίδων δὲ Ἰακὼν, ἔφη, διτι Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. "Ωστε τὸ Πνεῦμα τόπος ἀληθῶς τῶν ἀγίων. Καὶ δὲ ἀγίος τόπος οἰκεῖος (45) τῷ Πνεύματι ἐμπαρέχων ἐαυτὸν πρὸς ἁνοίκησιν τὴν μετὰ Θεοῦ, καὶ ναὸς αὐτοῦ χρηματίζων. "Ωστε γάρ ἐν Χριστῷ λαλεῖ Παῦλος· *Κατερώκιων γάρ, φησι, Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν· καὶ Χριστὸς ἐν Παύλῳ, ὡς αὐτὸς λέγει· "Ἡ δοκιμὴν* (46) *ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;* οὐτω καὶ ἐν Πνεύματι λαλεῖ τὰ μυστήρια, καὶ τὸ Πνεῦμα πάλιν λαλεῖ ἐν αὐτῷ.

63. Ἐν μὲν οὖν τοῖς γεννητοῖς (47) οὐτω πολυμερῶς **B** καὶ πολυτρόπως ἐνεῖναι λέγεται τὸ Πνεῦμα· Πατρὶ δὲ καὶ Υἱῷ οὐχὶ ἐνεῖναι μᾶλλον, ἀλλὰ συνεῖναι εἰπεῖν εὐεσθέτερον. Ἡ μὲν γάρ παρ' αὐτοῦ χάρις οἰκούντος ἐν τοῖς ἀξίοις, καὶ ἐνεργοῦντος τὰ ἐαυτοῦ, καλῶς ἐνυπάρχειν τοῖς δεκτικοῖς αὐτοῦ λέγεται· ή δὲ προσαώνιος ὑπαρξίς, καὶ διπαυτος διαμονή, μεθ' Υἱοῦ καὶ Πατρὸς θεωρουμένη, τὰς τῆς ἀΐδου συναφείας (48) προστηγορίας ἐπικηπτεῖ. Τὸ γάρ κυρίως καὶ ἀληθῶς συνυπάρχειν ἐπὶ τῶν ἀχωρίστων ἀλλήλοις συνόντων λέγεται. Τὴν γάρ θερμότητα τῷ μὲν πυρακτωθέντι σιδήρῳ ἐνυπάρχειν φαμέν· αὐτῷ δὲ τῷ πυρὶ συνυπάρχειν, τὴν δὲ ζωὴν τῇ ψυχῇ συνυπάρχειν. "Ωστε δηπου μὲν οἰκεῖα καὶ συμψήξ καὶ ἀχώριστος ἡ κοινωνία, σημαντικωτέρα φωνὴ ἡ σύν (49), τῆς ἀχωρίστου κοινωνίας τὴν διάνοιαν ὑποβάλλουσα· δηπου δὲ προσγίνεσθαι ἡ ἀπ' αὐτοῦ χάρις καὶ πάλιν ἀπογίνεσθαι πέρφυκαν, οἰκείως καὶ ἀληθῶς τὸ ἐνυπάρχειν λέγεται, κανὸν τοῖς δεξαμένοις πολλάκις διὰ τὸ ἐδραῖον τῆς περὶ τὸ καλὸν διαβέσσεως ἡ ἀπ' αὐτοῦ χάρις διαρκής παραμένῃ. "Ωστε δε ταν μὲν τὴν οἰκείαν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος ἐννοῶμεν, μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ αὐτὸς θεωροῦμεν· δε ταν δὲ τὴν εἰς τοὺς μετόχους ἐνεργουμένην χάριν ἐνθυμηθῶμεν, ἐν ἡμῖν εἴναι τὸ Πνεῦμα λέγομεν. Καὶ ή γε προσαγομένη δοξολογία παρ' ἡμῶν ἐν τῷ Πνεύματι οὐχὶ τῆς ἔκεινου ἀξίας δμολογίαν ἔχει, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας αὐτῶν ἀπενείας ἐξομολόγησιν δεικνύντων, διτι οὐτε δεξάσαι ἀφ' ἐκευτῶν ικανοὶ ἔσμεν, ἀλλ' ἡ ικανότης ἡμῶν ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ, ἐν φυσικῷ μαθέντες, τὴν ὑπὲρ ὃν ἐνήργετήθημεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐνύχαρισταν ἀποληροῦμεν· κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀπὸ κακίας καθαρότητος, ἔτερος ἔτερου (50) πλέον ή Ἐλατταν τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος βοηθείας μεταλαμβάνοντες, εἰς τὸ προσφέρειν τὰς θυσίας τῆς αἰνίστεως τῷ Θεῷ. Καθ' ἣν μὲν οὖν τρό-

(48) *Ἀιδῶν συναφείας*. Editi διδίου δυνάμεως καὶ συναφείας. Quod erratum ope veterum codicum sustulimus.

(49) *Φωνὴ ή σύν*. Postrema vocula ex Regio secundo addita.

(50) *"Ἐτερος ἔτερου*. Editi *"Ἐτερος γάρ ἔτερου...* μεταλαμβάνομεν, quod auctoritate veterum codicum freli mutavimus.

πον οὕτως εὐτελῶς ἐν Πνεύματι τὴν εὐχαριστίαν πάποληροῦμεν. Κατότι καὶ τοῦτο οὐκ ἀδιφὲς, αὐτὸν τινα ἔσατεψ μαρτυρεῖν, διτι Πνεῦμα Θεοῦ ἐν ἡμοι, καὶ διὰ τῆς ἀπὸ αὐτοῦ χάριτος σοφισθεὶς ἀναφέρω τὴν δέξιν. Παύλῳ γάρ πρέπουσα ἡ φωνή· Δοκῶ τῷρ καγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν· καὶ πάλιν· Τὴν καλὴν παρακαταθήκηντο γούλαξον διὰ Πνεύματος ἀπὸ τοῦ ἐποικοδοτοῦς ἐν ἡμῖν· καὶ περὶ τοῦ Δανήλου· διτι Πνεῦμα Θεοῦ ἔγιον ἐν αὐτῷ· καὶ εἰ τις ἐκείνοις τὴν ἁστὴν παραπλήσιος.

63. Δεύτερος δὲ νοῦς, οὐδὲ αὐτὸς ἀπόδημος· διτι ὑπερ ἐν τῷ Γιῷ δράται ὁ Πατὴρ, οὕτως δὲ Γιὸς ἐν τῷ Πνεύματι. Ή τοινυ ἐν τῷ Πνεύματι προσκύνησις; τὴν ὡς ἐν φωνῇ γινομένην τῆς διανοίας ἥμῶν ἐνέργειαν ὑποδάλλει, ὡς ἐκ τῶν πρὸς τὴν Σαμαρείτιν εἰρημένων ἀν μάθοις. Ἐν τόπῳ γάρ εἶναι τὴν προσκύνησιν ἐκ τῆς ἐγχωρίου συνηθείας ἡ πατημένην ὁ Κύριος ἡμῶν μεταδιδάσκων, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ γρῆντι προσκυνεῖν ἔφησεν, ἔσατὸν λέγων δηλαδὴ τὴν ἀληθείαν. "Ματέρ οὖν ἐν τῷ Γιῷ προσκύνησιν λέγομεν, τὴν ὡς ἐν εἰκόνι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἐν τῷ Πνεύματι, ὡς ἐν ἔσωτῷ δεικνύντι τὴν τοῦ Κυρίου θεότητα. Διὸ καὶ ἐν τῇ προσκυνήσει ἀχώριστον ἡπὸ Πατρὸς καὶ Γιοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Ἐξω μὲν γάρ ὑπάρχων αὐτοῦ, οὐδὲ προσκυνήσεις τὸ παράπεπτον· ἐν αὐτῷ δὲ γενόμενος οὐδὲν τρόπῳ (51) ἀπωγωρίσεις ἀπὸ Θεοῦ· οὐ μᾶλλον γε, ἢ τῶν δρατῶν ἀποστήσεις τὸ φῶς· ἀδύνατον γάρ ίδειν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀσφράτου, μή ἐν τῷ φωτισμῷ τοῦ Πνεύματος. Καὶ τὸν ἐνατενίζοντα τῇ εἰκόνι ἀμήχανον τῆς εἰκόνος ἀποχωρίσας τὸ φῶς. Τὸ γάρ τοῦ δρὸν αἰτιον ἐξ ἀνάγκης συγκαθορδτα τοῖς δρατοῖς. "Ματέοις οἰκείως καὶ ἀκολούθως διὰ μὲν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Πνεύματος τὸ ἀπωγάσμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καθορῶμεν· διὰ δὲ τοῦ χαρακτῆρος ἐπὶ τὴν οὖν ἐστιν ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ιερτυπος σφραγίς ἀναγόμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Πόθεν η· σὺν· ἡ ἥρξατο συλλαβὴν, καὶ ποιαρ δύναμιν ἔχει, ἐτῷ φ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀγράφων τῆς Ἐκκλησίας τομίων.]

65. Τίνος οὖν ἔνεκεν, φασιν, Ιδίως προσηκούσης τῷ Πνεύματι τῆς ἐτ συλλαβῆς, καὶ εἰς πᾶσαν ἡμῖν τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν ἔξαρκούσης, τὴν καίνην ταύτην ὑμεῖς συλλαβῆν ἐπεισηγάρετε, σὺν τῷ (52) Πνεύματι λέγοντες, καὶ οὐκ, ἐτῷ Πνεύματι τῷ ἀγρῷ, οὔτε ἄλλως ἀναγκαῖα, οὔτε νενομιζένα ταῖς Ἐκκλησίαις φθεγγόμενοι; Ως μὲν οὖν οὐχὶ ἀποκληρωτικῶς τῷ δηγῷ Πνεύματι ἡ ἐτ συλλαβὴ διενήνοχεν, ἀλλὰ καὶν Πατρὸς ἐστι καὶ Γιοῦ, ἐν τοῖς κατόπιν εἰρηται. Οἷμαι δὲ κάκειν ἀρκούντως εἰρήσθαι, διτι εὑ μόνον οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ τῆς ἀξίας τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μέγιστον ὕψος τῶν μὴ πάντη

A hostias laudis Deo. Secundum unum igitur modum sic pie gratiarum actionem in Spiritu persolvimus. Quanquam et hoc invidia non caret, ut aliquis de seipso testifetur, dicatque: Spiritus Dei in me est, et per gratiam illius sapiens factus refero gloriam. Nam hæc vox Paulum decet: Videor et mihi Spiritum Dei habere⁹¹; et rursus, Egregium depositum serva per Spiritum sanctum qui habitat in nobis⁹². Item de Daniele legimus⁹³, quod Spiritus Dei sanctus fuerit in eo; et si quis illis assimilis sit virtute.

64. Alter autem intellectus est, nec ipse rejiendus, quod sicut in Filio cernitur Pater, sic Filius cernitur in Spiritu. Itaque adoratio quæ sit in Spiritu, mentis nostræ operationem ut in luce factam indicat, ut discere licet ex iis quæ Samaritanæ dicta sunt. Nam cum illa consuetudine regionis decepta existimaret in loco esse adorationem; Dominus eam dedocens dixit in Spiritu et veritate adorare oportere⁹⁴: nimur seipsum appellans veritatem. Quemadmodum igitur in Filio dicimus adorationem, velut in imagine Dei ac Patris: sic et in Spiritu tanquam in seipso Domini divinitatem exprimente. Unde et in adoratione inseparabilis est a Patre et Filio Spiritus sanctus. Nam si sis extra illum, nullo pacto es adoratus: contra, si 54 in illo fueris, nullo modo eum separabis a Deo, nihil profecto magis quam lumen separabis ab iis quæ visui patent: impossibile siquidem est cernere imaginem Dei invisibilis, nisi in lumine Spiritus. Et qui intuetur imaginem, hunc impossibile est lumen ab imagine separare. Quod enim ut videoas in causa est, id necesse est, ut simul cum iis quæ cernuntur, videatur. Itaque proprie et congruentia per illuminationem Spiritus conspicimus splendorem gloriae Dei; per characterem autem ad eum, cuius est character et æquale sigillum, subvehimur.

CAPUT XXVII.

Unde initium habet syllaba, ε·cum,· et quam rim habet, ubi et de Ecclesiæ legibus nulla scripto prodit.

65. Quam igitur ob causam, inquiunt, cum proprie conveniat hæc syllaba, ε·, Spiritui, ac nobis ad exprimendum quemvis de Spiritu intellectum sufficiat, vos novam istam syllabam induxitis, qui dicitis, Cum Spiritu, non, In Spiritu sancto; alioquin nec necessariis, nec ab Ecclesia probatis vocibus utentes? Quod igitur hæc syllaba, ε·, Spiritui sancto non in sortem propriæ cessit, sed Patris Filiique communis est, in superioribus dictum est. Arbitror autem et illud satis demonstratum, quod ε· non solum nihil detrahit dignitati Spiritus, verum etiam ad summam celsitudinem erigit cogita-

⁹¹ I Cor. vii. 40. ⁹² II Tim. 1, 14. ⁹³ Dan. v. 11. ⁹⁴ Joan. iv. 24.

(51) Οὐδενὶ τροπῷ... η τῶν. Sic mss. sex. Editio ἡδενὶ τόπῳ...

(52) Σὺν τῷ. Editio οἱ σὺν τῷ. Sed primus illa articulus abest a veteribus libris.

tiones eorum, qui non prorsus mente corrupti sunt. Superest autem disserere de syllaba *cum*, unde cœperit, et quam vim habeat, et quomodo Scripturæ concordet.

66. Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et prædicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita; alia vero nobis in mysterio tradita receperimus ex traditione apostolorum: quorum utraque vim eamdem habent ad pietatem; nec illi quisquam contradicit: nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesiæ instituta. Nam si consuetudines quæ scriptio proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti aggrediamur rejicere, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lædemus, imo potius prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Verbi gratia, ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorem: ut signo crucis eos qui spem collocant in Christo signemus, quis scriptio docuit? Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba cum consicutur panis 55 Eucharistia et poculum benedictionis, quis sanctorum in scriptio nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Benedicimus autem et aquam baptismatis, et oleum unctionis, imo ipsum etiam qui baptismum accipit. Ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam vero olei unctionem, quis sermo scriptio proditus docuit? Jam ter immersi hominem, unde haustum? Reliqua autem quæ sunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ, et angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac doctrina, quam patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt? Quippe illud probe didicerant, mysteriorum reve-

A ἐνδιαστρέφων τοὺς λογισμὸύς ἐπανάγει. Λειπόμενον δὲ ἔστι περὶ τῆς σύντηξης, ὅπόθεν ἡρξατο, καὶ τίνα δύναμιν ἔχει, καὶ ὅπως (55) σύμφωνός ἔστι τῇ Γραψῃ, διηγήσασθαι.

66. Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἑγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδούντα τῷ μὲν ἐν μυστηρίῳ παρέδεξάμεθα· ἀπέρ αἱμότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις οὐδέποτε ἀντερεῖ, οὐκοῦν (54) ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Εἰ γάρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἔθων ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παρατείσθαι, λάθοιμεν ἀν τοῖς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς δνομα φύλον περιιστῶντες τὸ κήρυγμα. Οἶον [ἴνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ (55)] τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ δνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡλπικότες κατασημανεσθαι τίς διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀντολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμματα· Τὰ τῆς ἐπικλήσεως βήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει (56) τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἀγίων ἑγγράφως ἡμῖν καταλλοιπεν; Οὐ γάρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὃν δὲ Ἀπόστολος ἦ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἔπειρα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογούμεν δὲ τὸ τε ἕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χριστεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον. Ἀπὸ ποιῶν ἑγγράφων· Οὐκ ἀπὸ τῆς σωτηριανῆς καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τί δὲ; αὐτὴν (57) τοῦ ἔλαιου τὴν χριστεως τίς λόγος γεγραμμένον ἔλειπε· Τὸ δὲ τρίς βαπτίσεσθαι τὸν ἀνθρώπον πόθεν, Ἀλλὰ δε σά περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποιάς ἔστι γραφής; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἢν ἐπολυπραγμονήτω καὶ ἀπειργάστω (58) σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύ-

(53) Καὶ ὅπως. Ita mss. Editi καὶ πός.

(54) Οὐκοῦν. Hoc additum est pluribus mss. Editi ὅστις γε καν. Ibidem nennulli codices habent θεσμὸν Ἐκκλησίας.

(55) Μνησθῶ. Unus codex μνησθῶμεν. Ibidem duo codices τοῦ τύπου.

(56) Επὶ τῇ ἀναδείξει. Non respicit Basilius ad ritum ostensionis Eucharistie, ut multi existimarent, sed potius ad verba, Liturgiae ipsi ascripta, cum petit sacerdos, ut veniat Spiritus sanctus ἀγιάσαι καὶ ἀναδεῖξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸν τὸ τιμιον σῶμα τοῦ Κυρίου. Ille autem verba, ἐπὶ τῇ ἀναδείξει, sic reddit Erasmus, cum ostenditur. Vituperat eum Ducaeus, sicque ipse vertit, *cum consicutur*, atque hanc interpretationem multis exemplis confirmat. Videatur tamen nihil prorsus vitii habitura hæc interpretatione, *Invocationis verba cum ostenditur panis Eucharistie*, id est *cum panis non iam panis est, sed panis Eucharistie, sive corpus Christi ostenditur*; et in liturgia, *Ut sanctificet et ostendat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus Domini*. Nam 1ο. Cur eam vocem reformidemus, qua Latini uti non dubitant, ubi de Eucharistia loquuntur? quale est illud Cypriani in epistola 63 ad Cæcilianus, 1 Marc., c. 14: *Panem quo ipsum corpus suum re-*

præsentat. 2ο. Ut Græce, ἀναδεῖξαι, ἀποφανεῖν, ita etiam Latine, *ostendere*, corpus Christi præsens in Eucharistia significatione quadam modo exprimit. Hoc enim verbum non solum panem fieri corpus Domini significat, sed etiam fidem nostram excitat, ut illud corpus sub specie panis videndum, legendum, adorandum ostendi credamus. Quemadmodum Irenæus, cum ait lib. iv, cap. 35: *Accipiens panem suum corpus esse confitebatur, et temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit*, non solum mutationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi exprimit, sed ipsam etiam Christi asseverationem, quæ hanc nobis mutationem persuadet: sic qui corpus Christi in Eucharistia ostendit et repræsentari dicunt, non modo jejune et exiliter loqui non videntur, sed etiam aciores Christi præsents adorandi stimulus subjecere. Poterat ergo retineri interpretatione Erasmi; sed quia viris eruditis displicuit, satius visum est quid sentirem in hac nota exponere. — Vide Addenda.

(57) Τὶ δέ; αὐτήν. Reg. secundus Tίς δέ αὐτοῦ τοῦ ἔλαιου τὴν χριστεων λόγος, etc. Duo mss. τὴν χρῆσιν, olei usum. Mox unus codex ἀλλα τε σα.

(58) Ἀπειργάστη. Duo mss. ἀπειρέγη. Mox editi ἔχετον. Quatuor mss. ut in textu.

ιαξην, επελος; έκεινο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων Α πάντας επεινόν (59) σωπήγη διασώζεσθαι; "Α γάρ οὐδὲ ἐπεινέν εἶστι τοῖς ἀμύντοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰδῆς τὴν διδασκαλίαν ἐκθριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Τούτος βουλόμενος δέ μέγας Μωϋσῆς, οὐ πάσι βάπτιστι τὰς τοῦ λεροῦ πάντα πεποίκην; ἀλλ' ἔξω ἢν ἄγνως ἔστησε περιβόλων τοὺς βεβήλους, τὰς δὲ εργάτας αὐλὰς τοῖς καθαρωτέροις ἀνέτει, τοὺς Λευΐτας μήνας ἔξιν εκρινε τοῦ θεοῦ θεραπευτάς· σφάγια ἔτι, καὶ ἀλοκωτώτεις, καὶ τὴν λοιπὴν λερουργίαν τὰς λερεῦσαν ἀποκληρώσας, ἵνα τῶν πάντων ἐκχριτῶν (60) εἰς τὰ δύνατα παραδέχεται· καὶ οὐδὲ τοῦτον διὰ παντὸς, ἀλλὰ κατὰ μίαν μόνην τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραν, καὶ ταύτης ὥραν ταχτὴν εἰσιτητὸν αὐτῷ καταστήσει, ὅπει διὰ τὸ ἀτεξεναμένον καὶ δῆθες θαυμούμενον ἐπειποτεύειν τὰ "Ἄγια τῶν ἀγίων" εὑν εἰδὼς ὑπὸ οὐρανῷ μὲν πεπατημένῳ καὶ αὐτόθιν ληπτῷ πρόδρυψιν ὃν τὴν καταφρόνησιν, τῷ δὲ ἀνακεχωρηκότι οὐτισμῷ φυσικῶς ταῖς παρεξευγμένον τὸ περιεκτάστον. Κατὰ τὸν αὐτὸν δῆτρόπον καὶ οἱ τὰ περὶ τοῦ Ἐκκλησίας (61) ἔξαρχῆς διαθεσμοθετήσαντες ἀπόστολοι καὶ Πατέρες ἐν τῷ κεκρυμμένῳ καὶ ἀφθέγγετῷ οὐ σκέψην τοῖς μυστηρίοις ἐφύλασσον. Οὐδὲ γάρ δῆλως μυστηρίου τὸ εἰς τὴν δημιώδη καὶ εἰκαστὴν ἀκόην ἔχειν. Οὗτος δὲ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν (62) τῶν δογμάτων τὴν γάρ τον εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς; γενέσθαι διὰ συνήθειαν. "Ἀλλο γάρ δόγμα, καὶ ἀλλο κήρυγμα. Τὸ μὲν γάρ σωπῆται (63), τὰ δὲ κηρύγματα (64) δημοποιεῖται. Σιωπῆς δὲ εἰδος καὶ ἡ ἀσάρεια, ή κέχρηται: ἡ Γραφή, διαθεώρητον κατασκευάσσουσα τῶν δημάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυπητό. Τούτου χάριν πάντες μὲν δρῶμεν κατ' ἀνατολὰς; ἐπὶ τῶν προσευχῶν· ὅλιγοι δὲ ίστενεν, διτὶ τὴν

rentiam silentio conservari. Nam quae nec intueruntur est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam scriptis vulgari? aut quid tandem sibi voleuit magnus ille Moyses, qui non omnia quae erant in templo passus sit omnibus esse pervia?⁶⁵? sed profanos extra sacros cancellos statuit; ac priora quidem atria purioribus permittens, Levitas solos dignos censuit numinis ministerio⁶⁶: mactationes autem holocaustatumque oblationes, et reliqua quae ad rem sacram pertinent sacerdotibus assignavit⁶⁷; atque unum ex omnibus selectum in adyta admisit⁶⁸, et ne hunc quidem semper, sed uno tantum die quotannis: quin et hujus diei certam horam qua fas esset ingredi, præstituit, quo propter novitatem et insolentiam, cum stupore intueretur Sancta sanctorum⁶⁹: probe sciens pro sua sapientia, res usu tritas et ex se obvias, expositas esse contemptui: rebus vero quae sepositae sunt ac raræ quodammodo naturaliter conjunctam esse summam admirationem ac studium. Ad eumdem profecto modum, et qui initio certos Ecclesiæ ritus præscriperunt apostoli et Patres, in occulto silentioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aurcs effertur. Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sint, ne dogmatum notitia neglecta, propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud utique est dogma, aliud prædicatio. Nam dogmata silentur, prædicationes vero publicantur. Est autem silentii species etiam obscuritas qua uitur Scriptura, **56** intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem. Hanc ob causam omnes spectamus ad Orientem,

Num. iv, 20. ⁶⁶ Num. xviii, 21, 22. ⁶⁷ ibid. 7. ⁶⁸ Exod. xxx, 10. ⁶⁹ Levit. xvi, 2.

(59) Τὸ σεμερόν. Sic mss. sex. Editi τὰ σεμνά. Paulo post editi θριαμβεύειν. Scriptura quam in textu posuimus, viisa est potior, ac trium codicium auctoritate nisitatur.

(60) Ἐκκριτος. Ita editi et duo mss. Alii Ἐγκριτος. Habent duo codices ἵνα τὸν πάντων. Paulo post editi μίαν μόνον. Sed mss. ut in textu.

(61) Περὶ τὰς Ἐκκλησίας. Tres codices περὶ τῆς Ἐκκλησίας.

(62) Καταμεληθεῖσαν. Sic mss. tres, melius quam editi καταμεληθεῖσαν.

(63) Τὸ μὲν τὸ σωπᾶται. Sic duo codices mss. quibus savenit alii quatuor, in quibus legitur τὰ μὲν σωπᾶται. Editi τὰ μὲν δόγματα σωπᾶται. Mirum autem videri possit, cur dicat Basilius dogmata sieri; cum constet catholici dogmatis prædicationem in omnibus semper Ecclesiis viguisse. Sed observandum est, id quod postea pluribus probabitur, Basilius de Scripturis potissimum loqui, in quibus plura dogmata, traditione ad nos transmissa, aut sieri ait, aut obscuritate, quae est silentii species, involvi. In ipsa etiam ecclesia catechunenesis multa abscondi solebant; non statim admittebantur in ecclesiam, nec admissis statim tradebatur Symbolum, ut ait Origenes lib. iii contra Celsum, pag. 142. Idem Origenes, cum Christiana doctrina recaretur a Celso χρύσιον δόγμα, clancularium dogma, respondet prædicationem Christianorum toti orbi notiore esse, quam placita philosopho-

rum; sed tamen satetur, ut apud philosophos, ita etiam apud Christianos nonnulla esse veluti interiora, quae post exteriorem et propositam omnibus doctrinam tradantur, lib. i, pag. 7. In libro autem iii, pag. 143, ait, quae maxime præclara et divina sunt, palam et aperte predicari, si adsint prudentes auditores; sin autem lacte indigeant, profundiora illis abscondi et sieri.

(64) Τὰ δὲ κηρύγματα. Videntur hoc nomine designari leges ecclesiasticæ, et canonum decreta, quae promulgari in ecclesia mos erat, ut neminem laterent. Basilius in epist. alias 241, κήρυγμα vocat canoneum a se in raptiores editum. Eodem nomine designoantur in epist. al. 72, quae Eustathius adversus Evippum et alios Arianos in litteris ad omnem fraternitatem missis scripsisset. Κήρυγμα dicitur jejunii Quadragesimæ per totum orbem promulgatio, Homil. ii De jejunio, p. 11. Erant tamen κηρύγματα sive prædicationes nonnullæ, quarum cognitio non omnibus pateret. Preces liturgiæ, quibus non intererant catechumeni, vocantur prædicationes in epist. al. 241: Meministi enim procul dubio, inquit Basilius, prædicationum ecclesiasticarum, fidelis cum sis Dei gratia, in quibus et pro fratribus peregre constitutis precamur, etc. Dicebat initio hujus capituli ex dogmatibus et prædicationibus ecclesiasticis alia ex Scripturis, alia ex arcana apostolorum traditione ad nos pervenisse.

cum precamur, pauci tamen novimus, quod id facientes antiquam requirimus patriam, videlicet paradisum, quem plantavit Deus in Eden ad Orientem¹. Erecti itidem persicimus deprecationes in una Sabbati, sed rationem non omnes novimus. Non enim solum quod veluti simul cum Christo resuscitati, quae sursum sunt querere debeamus, in die resurrectionis date nobis gratiae stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quod is dies videatur aliquo modo imago venturi saeculi. Eoque cum sit principium dierum, non primus a Moyse, sed unus appellatus est. *Facta est enim, inquit, vespera, et factum est mane, dies unus*²: tanquam qui saepe recurrat. Igitur unus est idem et octavus, unum illum singularem ac verum octavum, cuius et Psalmista in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit³, per se significans, statum videlicet hoc tempus secuturum, diem non desiturn, vespera nescium, successoris expertem, aevum illud nunquam finiendum nec unquam senescens. Necessario igitur in hoc die Ecclesia suos alumnos docet, preces suas stando absolvere, ut assidia commonitione viæ illius nunquam desitare, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum illud quinquaginta dierum tempus admonitio est resurrectionis, quam in altero saeculo exspectamus. Nam unus ille et primus dies septies multiplicatus, septem sacra Pentecostes hebdomas absolvit. A primo enim incipiens, in eundem desinit, per similes, qui in medio intercedunt, dies quinquages evolutus. Unde et æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iisdem oris signis in eadem desinit. Quo in die, corporis erecto habitu precari potius nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirum per evidentem conimonitionem quasi transferentes mentem nostram a praesentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos in cœlum revocati sumus.

67. Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria ci-

¹Gen. ii, 8. ²Gen. i, 5. ³Psal. vi et xii.

(65) *Ἐρ τῷ αἰώνι. Edito Paris. ἐν τῷ μέλλοντι αἰώνι.* Sed hoc additamentum nec necessarium videtur, nec in ullo ex nostris codicibus reperitur, nec in edit. Basil.

(66) *Αἰώνια. Reg. secundus αἰώνιας.*

(67) *Οὐδὲ διά. Tres iuss. δι: καὶ διά.*

(68) *Tὰ ἀγραφα. Id est, in Scripturis sacris non prescripta. Non enim hoc loco statuit Basilius, quod ab eo eruditorum nonnulli, in his præstantissimus scriptor Eusebius Renaudot Liturg. Orient., dissert. 1, cap. 2, doceri existimant, Eucharistia et baptismi et aliorum sacramentorum preces et ritus ne in ecclesiis quidem ad sacerdotum usum scripta servari. Merito illud quidem ex hoc capite colligitur, cummam olim adhibitat fuisse cautionem, ne quid de mysteriis non solum ad gentiles, sed etiam ad catechumenos permaneret; ac recte observat scri-*

A ἀρχαῖαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, δν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδὲ μ κατ' ἀνατολάς. Ὁρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Σαββάτου· τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. Οὐ γάρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ δικαὶα ζητεῖν ὅφελοντες, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἐσυτούς ὑπομιμῆσκομεν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκῶμένου αἰώνος εἶναι εἰκών. Αὐτὸς καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμέρων, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωϋσέως, ἀλλὰ μία ὡνόμασται. Ἐγένετο γάρ, φησιν, ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία· ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. Καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτή, καὶ ὅρθη, τὴν μίαν διντας ἔκεινην καὶ ἀληθινὴν ὥρδόνην, ἡς καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς ἐν τιστὶ ἐπιγραφαῖς τῶν φαλμῶν ἐπεμνησθε, δι' ἐσυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἀπαντον ἡμέραν, τὴν ἀνέπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἀληκτὸν ἔκεινον καὶ ἀγήρω αἰώνα. Ἀναγκαῖος οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἔστωτας ἀποπληροῦν τοὺς ἐσυτῆς τροφίμους ἡ Ἐκκλησία παιδεύει, ήταν τῇ συνεχεὶ ὑπομνήσει τῆς ἀπελευθήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἔκεινην ἐφοδίων μή ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰώνι (65) προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἔστιν ὑπόμνημα. Ἡ γάρ μία ἔκεινη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἐπτάκις ἐπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἐπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑδδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γάρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὅμοιων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἔξειτομένη πεντηκοντάκις. Διδούσης καὶ αἰώνα (66) μιμεῖται τῇ ὅμοιότητι, ώσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχημένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. Ἐν γὰρ τῷ δρόσιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐκεπαίδευσαν, ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως οἰοντεὶ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ καθ' ἐκάστην δὲ γονυκίσταν καὶ διανόστασιν ἕργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ (67) τῆς ἀμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθυσεν.

67. Ἐπιλείψει με τῇ ἡμέρᾳ, τὰ ἀγραφα (68) τῆς

D ptor modo laudatus, mysteria initiandis viva voce exponi, initiatis breviter et obscurisculse in concessionibus indicari solita, cum hac ἀποικιστήσεως formula, *Norunt initia!* Perincmodo enim suissernt vulgata, quae catechumenis spectare non licebat; nec leve periculum erat, ne vilescerent mysteria, si violata arcani sanctitas suisset. Sed tamen Basilios dum scripta negat hæc instituta, non de veterum scriptorum libris, non de Liturgiis scripto consignatis, sed de Scripturis sanctis loquitur. Liquet tο Pneumatomachos, dum glorificandi modum ὡς ἀγραφον rejiciunt, hoc tantum nomine argutias suas prætexuisse, quod in Scripturis non legeretur cum sancto Spiritu. Hinc Basilios illis instituta non scripta opponit; in primis invocationis verba, quae quidem negat ab ullo sanctorum fuisse scripta, quia nec apud Basilium ἀγραφα dicuntur, quae non ex-

Ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. Τέω ταῦλα· αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως (69) εἰς Πατέρα καὶ Γόνον καὶ Διον Πνεῦμα ἐκ ποιῶν γραμμάτων ἔρουν; Εἰ μὲν γάρ ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος παράδεισας, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκόλουθον, ὡς βαπτιζόμεθα οὗτοι καὶ πιστεύειν ὄφελοντες, οὐσίαιν τῷ βαπτίσματι (70) τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγχωρεῖστασαν καὶ ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκόλουθίας ἔρουν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόντα· εἰ δὲ τὸν ἥρον τῆς δοξολογίας ὡς ἀγραφον παραστοῦνται, θέων τὴν ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ τὸν λατπῶν, ὃν ἀπηριθμησάμεθα, ἐγγράφους τὰς ἀποδίξεις. Εἴτα τοσούτων θντῶν ἀγράφων, καὶ τοσούτην ἔχοντων τὴν ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἢν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτηθέντων συνθείας ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν Ἐκκλησιῶν ἴκανομεναν εὑρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν, ὅπερ թραχεῖαν συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου ἀνίσιμην εἰσφερομένην (71);

68. Εἰρηται μὲν οὖν τις ἡ δύναμις ἔκατέρας τῆς ἐκρυψίας. Εἰρήσεται δὲ καὶ πάλιν, ὅπη τε συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ δηπτιστανται· οὐκ ἀπομηγίμεναι πρὸς ἐναντίωσιν, ἀλλ' ἕδον ἔκατέρα τὸν νῦν εἰσφερομένην πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ή μὲν γάρ, ἐτα τὸ πρὸς ἡμᾶς παριστησι μᾶλλον· ἡ δὲ, σὺν, ἣν πρὸς θεὸν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος ἔκαγγέλλει. Ἀντεπρ ἀμφοτέραις κεχρήμεθα ταῖς φωναῖς· τῇ μὲν θεῖα μάρτυρα τοῦ Πνεύματος παριστῶντες, τῇ δὲ τὴν χρήματα τῷ παρ' ἡμῖν διαγγέλλοντες (72). Οὕτω καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τὴν δόξαν προσάγομεν τῷ Θεῷ, καὶ σὺν τῷ Πνεύματι· οὐδὲν ἡμέτερον λέγοντες, ἀλλ' ἀντεπρ ἀπὸ κανόνος, τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, ἐπὶ τὸ προσεχῆ καὶ ἀλλήλων ἔχομενα, καὶ ἀναγκαίαν ἐν τοῖς μυστηρίοις (73) τὴν συνάφειαν ἔχοντα, τὴν φυτὴν μεταφέροντες. Τὸ γάρ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ταυτιθμηθὲν ἀναγκαῖων ὥρθημεν δεῖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰποτεών συναφρόσται. Τὴν δὲ ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐπὶ ἀρχῆν τινα καὶ μητέρα τῆς δοξολογίας ἐποιηθέμεθα. Ἀλλὰ τὶ χρὴ ποιεῖν; Νῦν γάρ ἡμᾶς διδαστέωσαν, μὴ βαπτίζειν ὡς παρελάδομεν· ἡ μὴ πιστεύειν, ὡς ἐκπατίσθημεν· ἡ μὴ δοξάζειν, ὡς ταπεινώχαμεν. Δεικνύτων γάρ τις ἡ ὡς οὐκ ἀναγκαῖα καὶ διέρχητος ἡ πρὸς ἀλλήλα τούτων ἀκόλουθία, ἡ οὐκ ἡ ἐν τούτοις καινοτομίᾳ τοῦ παντός ἐστιν ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' οὐ παύονται ἀνω καὶ κάτω θρυλ-

A tra scriptum tradita pergam recensere. Omitto 57 cetera : ipsam fideli professionem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis? Etenim si quoniam ex baptismi traditione, juxta pietatis consecrationem, ut baptizamur, ita et credere debemus, similem baptismi professionem exhibemus : concedant etiam nobis, ut juxta eamdem consequentiam glorificationem fidei consimilem persolvamus. Quod si glorificandi modum veluti scripto non traditum rejiciunt, preferant nobis et professionis fidei et ceterorum quae commemoravimus probationem e Scripturis. Adbac cum tam multa sint quae scripto prodita non sunt, et tantum habent momenti ad pietatis mysterium, unicam dictiunculanam quae a majoribus ad nos devenit, non concedent, quam nos ex inaffectata consuetudine in Ecclesiis, quae perversa et corrupta non sunt, permanentem invenimus, haud mediocrem rationem habentem, neque mediocre adjumentum ad mysterii vim afferentem?

68. Dicitum quidem est quae sit vis utriusque pronuntiationis. Dicetur autem et rursus ubi concordent inter se, et ubi differant: non quod inter se pugnat per contrarietatem, sed quod ultraque peculiarem afferat intellectum ad pietatem. Nam præpositio *in*, ea quae ad nos spectant magis declarat: at præpositio *cum*, exprimit communionem Spiritus cum Deo. Quapropter vocibus ambabus utimur, altera quidem dignitatem Spiritus exprimentes, altera gratiam quae in nobis est enuntiantes. Sic et in Spiritu et cum Spiritu offerimus gloriam Deo: nihil ex nobis dicentes, sed ex tradita a Domino doctrina, velut e regula, ad ea quae conjuncta sunt, sibique invicem coherrent, ac necessariam in mysteriis copulationem habent, dictionem transferentes. Nam eum qui in baptismate connumeratus est, necessario judicamus et in fide oportere copulari. Professionem autem fidei, velut initium quoddam ac matrem glorificationis fecimus. Sed quid faciendum est? Nune enim doceant nos, ne baptizemus, quemadmodum accepimus, aut ne credamus, quemadmodum baptizati sumus, aut ne glorificemus, quemadmodum credimus. Demonstret enim aliquis, aut non esse necessariam et indivulgiam horum inter se consequentiam, aut in hisce novitatem non esse totius

inter ἀγραφα instituta numerandum satetur, in scriptis veterum Patrum sæpe occurtere demonstrat cap. 29. Frustra ergo sententiæ suæ præsidium a Basilio petunt, qui preces Liturgiæ sero admodum contendunt litteris mandatas suis.

(69) Τῆς πίστεως. Editi addunt πιστεύειν, quod sua sponte incommodum, ac in tribus mss. deest.

(70) Τῷ βαπτίσματι. Male in editione Paris. ēν τῷ βαπτίσματι, quod ope veterum librorum emendavimus. Paulo post tres mss. ἐκ τῆς αὐτῆς τάῦτης.

(71) Εἰσφερομένην. Ita mss. sex. Editi φερομένην.

(72) Διαγγέλλοντες. Ita omnes nostri codices mss. Editi ἔκαγγέλλοντες.

(73) Ἐρ τοῖς μυστηροῖς. Præpositio addita ex missis.

sant nominatum in Scripturis. In libro sive epistola de fide, Moralibus præfixa, cum quidam ab eo posuissent ὁμολογίαν ἀγραφον, confessionem ex Scripturis petitam, p. 223, propositur se non usurum verbi ἀγράφοις, id est, quae in Scripturis non leguntur. Unde Consubstantiale in illa fidei confessione non reperitur. Ariani apud Athanasium lib. de decret. Nic. queruntur quod Nicæni Patres ἀγράφους λέξις, dictiones non scriptas admisissent. 2° Nicæni veri dixisset Basilius, si confessionem fidei in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et alia ejusmodi instituta, quae vocat ἀγραφα, nullo prorsus scripto consignata esse contendisset. Horum enim non infrequens apud antiquos scriptores mentio. Quia etiam ipse Basilius glorificandi modum, quem

destructionem. At non desinunt isti sursum deorsum jactare, glorificationem cum sancto Spiritu carere testimonio, carere Scriptura, et alia hujusmodi. Dictum est quidem nihil referre ad sensum, sive dicas, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, sive dicas, Gloria Patri et Filio cum sancto Spiritu. Non igitur fas est cuiquam syllabam et, ex ore Domini profectam rejicere aut expungere: nec quidquam vetat alteram quae idem pollet, recipere: quae quomodo cum illa vel conveniat vel discrepet, superius demonstravimus. Confirmat autem sententiam nobis et Apostolus, **58** indifferenter utraque voce utens interdum ita loquens: *In nomine Domini Iesu Christi, et in Spiritu Dei nostri*¹; ac rursus, *Congregatis vobis et meo Spiritu cum virtute Domini Iesu*²; nihil interesse ratus, sive conjunctione, sive præpositione ad nominum conjunctionem utaris.

CAPUT XXVIII.

Quod quae de hominibus dicit Scriptura tanquam una cum Christo regnabitibus, ea de Spiritu dici non concedunt adversarii.

69. Videamus porro an defensionem aliquam patribus nostris super hujusmodi usu possimus excogitare. Nam qui nobis ita loquendi fuerunt auctores, magis quam nos haerent in crimen. Paulus igitur Colossensibus scribens: *Et vos, inquit, cum essetis mortui delictis ac præputio, vivificavit simul cum Christo*³. Num igitur toti populo et Ecclesiæ donavit Deus vitam quae est cum Christo, sancto autem Spiritui non est vita cum Christo? Quod si istud vel animo concipere impium est, annon pium fuerit, ut habet natura, ita etiam professionem conjunctim persolvere? Adhæc, auctor extreni stuporis est, sauteri sanctos esse cum Christo (siquidem Paulus peregrinans a corpore presens est apud Dominum⁴; et ubi emigravit, jam cum Christo est): hos vero Spiritui, quantum quidem in ipsis est, neque hoc tribuere, ut æque saltem atque homines cum Christo sit? Quin et Paulus seipsum Dei cooperatorem appellat in administratione Evangelii: sed Spiritum sanctum, per quem in omni creatura quae sub cœlo est, fructificat Evangelium, si cooperatorem appellemus, hic quoque impietas nos reos peragent? Et ut videtur, vita sperantium in Domino abscondita est cum Christo in Deo, cumque Christus apparuerit vita nostra, tum et ipsi cum eo apparebunt in gloria⁵: ipse autem Spiritus vitae, qui liberavit nos a lege peccati⁶, nequaquam est cum

¹ Cor. vi, 11. ² Cor. v, 4. ³ Coloss. ii, 13.

(74) *Kataδεχθῆται*. Reg. secundus παραδεχθῆναι. Paulo post idem codex ἐν τοῖς κατόπιν ἐδιάξαμεν.

(75) *Tῷ Χριστῷ*. Editi σὺν τῷ Χριστῷ, quæ præpositio deest in duabus melioris notæ codicibus.

(76) *Ἐτ δὲ τοῦτο καὶ*. Sic iidem duo codices modo citati. Quatuor alii E! δὲ καὶ τοῦτο. Editi E! δὲ καὶ τοῦτο καὶ. Paulo post editi πῶς οὐχὶ καὶ τῆς ἐσχά-

λοῦντες σὴν ἀμάρτυρον καὶ ἄγραφον, καὶ οἵσα τοιαῦτα, σὴν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ δοξολογίαν. Εἴρηται μὲν οὖν, ὅτι ταυτὸν ἔστι πρὸς διάνοιαν εἰπεῖν, Δόξα Πατρὸς καὶ Στοῦν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ Δόξα Πατρὸς καὶ Στοῦν τῷ ἀγίῳ Πνεύματi. Οὗτε οὖν τὴν καὶ συλλαβὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς προσελθοῦσαν ἀθετήσας τινι ἢ διαγράφειν οἶδεν τε, καὶ τὴν ιστοῦντα μοῦσαν αὐτῇ οὐδὲν τὸ κωλύνον καταδεχθῆναι (74). Φη̄ διπλῶς ἔχει πρὸς ἑκεῖνην διαφορὰς τε καὶ ὁμο·διτής, ἐν τοῖς κατόπιν ἐδείξαμεν. Βεβαιὸν δὲ ὅτι μὲν τὸν λόγον καὶ δὲ Ἀπόστολος ἀδιαφόρως ἔκατέρᾳ τῇ φωνῇ κεχρημένος, νῦν μὲν λέγων, 'Ερ τῷ ὄρόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐτ τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν' πάλιν δὲ, *Συραχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ Πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦν*⁷ οὐδὲν διαφέρειν ἡγούμενος τῷ συνδέσμῳ ἢ τῇ προσθέσει πρὸς τὴν τῶν δυνάματων συμπλοκήν ἀποχρήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ⁸.

"Οτι δὲ περὶ τῶν ἀνθρώπων λέγει ἡ Γραφὴ ὡς συμβασιλεύστετων Χριστῷ, ταῦτα περὶ τοὺς Πνεύματος οὐ συγχωροῦσιν οἱ ἀντιλέγοντες.

69. Ιδωμεν δὲ καὶ εἰ τινα ἀπολογίαν τοῖς πατράσιν ἡμῶν τῆς χρήσεως ταύτης ἐπινοιζομεν. Οἱ γὰρ τὴν ἀρχὴν παρασχόντες τῷ λόγῳ μᾶλλον ἡμῶν ὑπόκεινται τοῖς ἐγκλήμασι. Παῦλος τοῖνυν Κολοσσαῖς γράψαν: Καὶ ὑμᾶς, φησι, τεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστῇ, συντελεωποιησε τῷ Χριστῷ (75). Ἄρα οὖν λαῷ μὲν ὅλῳ καὶ Ἐκκλησίᾳ ἐχαρίσαστο ὁ Θεὸς τὴν σὺν Χριστῷ ζωὴν, τῷ δὲ ἀγίῳ Πνεύματι οὐχὶ σὺν Χριστῷ ἢ ζωῇ; Εἰ δὲ τοῦτο καὶ (76) διαγοιζὲ λαβεῖν ἀσεβεῖς, πῶς οὐχ ὅσιον, ὡς ἔχει φύσεως, οὕτω καὶ τὴν ὁμολογίαν συνημμένως ἀποδίδονται; Εἰτα, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης ἀναληγτίας τοὺς μὲν ἀγίους ὁμολογεῖν σὺν Χριστῷ εἰναι (εἰπερ δὴ Παῦλος ἐκδημήσας ἀπὸ τοῦ σώματος (77) ἐνδημεῖ πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἀναλύσας σὺν Χριστῷ ἐστιν ἡδτ.), τῷ δὲ Πνεύματι τούτους μηδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐξίσου μετὰ Χριστοῦ εἰναι, τόγε εἰς αὐτοὺς ξκον, μεταδίδονται; Καὶ Παῦλος Θεοῦ μὲν συνεργὸν ἐσυτὸν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καλεῖ· τὸ δὲ Πνεύματα τὸ δικιον, δι' οὐ ἐν πάσῃ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καρποφορεῖται τὸ Εὐαγγέλιον, ἐὰν συνεργὸν εἰπωμεν, κατατυθά (78) ἀσεβείας γραφὴν καθ' ἡμῶν ἀπινέγκαιντο; Καὶ ὡς ἔοικεν, ἡ μὲν ζωὴ τῶν τὴπικότων ἐπὶ Κύριον κέχρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· καὶ δταν δὲ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτῷ φανερωθῆσονται ἐν δόξῃ· αὐτὸν δὲ τὸ Πνεύμα τῆς ζωῆς, τὸ ἐλευθερώσαν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, οὐδαμῶς ἔστι σὺν Χριστῷ, οὔτε

⁷ II Cor. v, 8. ⁸ Coloss. III, 5, 4. ⁹ Rom. VIII, 2.

τῆς. Veteres libri ut in textu.

(77) Ἀπὸ τοῦ σώματος. Ita mss. codices. Editi ἐκ τοῦ σώματος. Paulο post editi οἷον τόγε εἰς αὐτοὺς... καὶ ἐν πάσῃ τῇ. Codices mss. ut in textu et prima Basileensis editio.

(78) Κάρταῦθα. Hanc vocem, quæ deerat in editis, addidimus ex mss. codicibus.

τὸν ιανθινόντη καὶ κεχρυμμένη σὸν αὐτῷ ζωῆς, οὗτε τῇ φανερώσει τῆς δόξης, ἣν ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς ἀγίοις εἰκανήσεσθαι προσδοκῶμεν; Κληρονόμοι Θεοῦ, καὶ συγκέρονόμοι Χριστοῦ ἡμεῖς· τὸ δὲ Πνεῦμα ἀπόκτησον καὶ δύοιρον τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ; Καὶ αὐτὸν μὲν τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ τῷ Πνεύματι οὐδὲ τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου μεμάτικαμεν τῆς πρὸς Θεὸν κοινωνίας τὴν μαρτυρίαν κατετέμεθα; Τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς ἀνολας, ἡμεῖς μὲν δὲ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῆς ἐν Πνεύματι συγερθήσεσθαι αὐτῷ καὶ συγκαθεδεῖσθαι; (79) ἐν τῷ ἑπουργονίοις ἐλπίζομεν, ὅταν μετασχηματίσῃ τὸ σώμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ πρὸς τὸ πνευματικόν· τῷ δὲ Πνεύματι οὐ συνεδρίας, οὐ δέξεως, οὐδὲ καλού τινὸς, ὃν ἔχομεν παρ' αὐτοῦ, μεταπέμψομεν; ἀλλ' ὅν ἔκαντος ἀξίους εἶναι, κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπαγγειλαμένου δωρεᾶν, πεπιστεύκαμεν, πάντων οὐδὲνδε τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ ως ὑπερβάντος; αὐτοῦ τὴν ἀξίαν παραχωροῦμεν; Καὶ σοὶ μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν ἐστὶ πάντοτε εἶναι σὸν τῷ Κυρίῳ, καὶ προσδοκᾶς, ἀρπαγεῖς ἐν νεφελαις εἰς ἀπάντησιν εἰς ἄρεα, πάντοτε συνέσεσθαι τῷ Κυρίῳ· τὸ δὲ Πνεῦμα νῦν ἀντιλέγεις (80) εἶγαι σὸν τῷ Χριστῷ; δεὶ γε τὴν συναρθμοῦντα αὐτὸν καὶ συντάσσοντα Πατέρι καὶ Λόγῳ ἔριστον τίθεσαι, ως ἀρόρητα δυσσεβηντα.

10. Αἰτινομαὶ ἐπαγαγεῖν τὰ λειτόμενα, ὅτι σὺ μὲν συνδικασθήσεσθαι Χριστῷ προσδοκᾶς (εἴπερ γάρ συμπλήρωμεν ἵνα καὶ συνδικασθῶμεν)· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς ἀγιωτάτης οὐ συνδικάζεις Χριστῷ, ως οὐδὲ τοι τῶν τυγχάνειν ἀξιον (81). Καὶ σὺ μὲν ἐλπίζεις συμβασιλεύειν· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυπρίζεις, τὴν δούλου αὐτῷ καὶ ὑπηρέτου τάξιν ἀποκληρῶν. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐδὲ ἵνα τοσοῦτον δεῖξω ὁφειλόμενον εἶναι εἰς δοξολογίαν τῷ Πνεύματι· ἀλλ' ἵνα τὴν ἀγνωματῶν ἐλέγω τῶν μηδὲ τοσοῦτον διδόντων, ἀλλ' οὐ; ἀπένειν φευγόντων τὴν τοῦ Πνεύματος πρὸς Πάντα καὶ Πατέρα κοινωνίαν τῆς δόξης. Τίς δύναται ταῦτα ἀστενακτὶ παρελθεῖν; Ἡ γάρ οὐχὶ προδῆλως (82), ὅτι κανὶ παῖδι γενέσθαι γνώριμον, τὴν ἀπειλήθειν τῆς πίστεως ἐκλεψιν προοιμιάζονται τὰ παρόντα; Ἀμφιδόλα γέγοντα τὰ ἀναντίρρητα. Πιστεύομεν εἰς τὸ Πνεῦμα· καὶ ταῖς ἡμετέραις αὐτῶν ὁμολογίαις ἡγομαχοῦμεν. Βαπτιζόμεθα· καὶ πάλιν μαχόμεθα. Ής ἀρχήγον τῆς ζωῆς ἐπικαλούμεθα· καὶ ως ὁμοδόλων καταφρονοῦμεν. Μετὰ Πατέρος, καὶ Υἱοῦ παρέλθομεν· καὶ ως μέρος τῆς κτίσεως ἀτιμάζομεν. Οἱ δὲ, τι προσέκονται μὴ εἰδότες, ἔαν τι καὶ φθέγξονται εἰμὲν περὶ τοῦ Πνεύματος (83) προαχθῶσιν, ως

A Christo, neque in vita latente et abscondita cum illo, neque in manifestatione glorie, quam nos in sanctis patescendiā esse exspectamus? Hæredes Dei et cohaerēdes Christi nos sumus¹⁰: Spiritus vero exhæres est, et exors communionis Dei et Christi ejus? Et ipse quidem Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod simus filii Dei¹¹: nos vero Spiritui, ne ejus quidem societatis, quam illi cum Deo esse a Domino didicimus, testimonium præbemus? Porro quod est amentia caput, nos per fidem in Christum quæ est in Spiritu, resurrecturos cum illo et simul cum illo sessuros esse in supercoelestibus speramus, cum transformaverit corpus humiliatis nostræ ab animali ad spirituale; Spiritui vero non concessum, non gloriam, non aliud quidem eorum quæ ab ipso habemus, impertimus? sed quibus nos¹² ipsos esse dignos, ex ejus qui promisit non mendaci munere, credimus, horum nihil Spiritui sancto, quasi superent illius dignitatem concedimus? Et tibi quidem pro merito licet semper esse cum Domino: et exspectas, ut raptus in nubibus in occursum in aerem, semper sis cum Domino¹³: Spiritum autem nunc esse cum Christo negas? Qui scilicet eum, qui ipsum cum Patre ac Filio numerat ac locat, expellis et ejicis, velut qui impietatem non ferendam admiserit.

70. Pudet reliqua adjungere; quod tu quidem exspectas fore, ut cum Christo glorificeris: siquidem simul affligimur, ut simul quoque glorificemur¹⁴: Spiritum autem sanctificationis non glorificas simul cum Christo, quasi ne pari quidem tecum honore dignum. Et tu quidem speras te cum eo regnaturum, Spiritum vero gratia afflictis contumelia, servi famulique locum illi assignans. Atque hæc dico, non ut duntaxat ostendam tantum honoris deberi Spiritui in glorificatione, sed ut illorum demen-tiam redarguam, qui ne hoc quidem illi concedunt, sed velut impietatem horrent, Spiritus cum Patre et Filio in gloria consortium. Quis potest hæc absque gemitu commemorare? Annon manifestum est, ita ut vel puer intelligat, ea quæ nunc sunt processio esse defectionis fidei, quam minatus est Dominus? Quibus contradici fas non erat, ea facta sunt ambigua. Credimus in Spiritum, et nostris ipsis orationibus repugnamus. Baptizamur, et rursum pugnamus. Ut vite auctorem invocamus, et ut conservum despicimus. Cum Patre et Filio Spiritum accepimus, et eum ut creaturæ partem contemptui habemus. Iste autem, quid orare de-

C D ¹³ Rom. viii, 17.

(79) Συγκαθεδεῖσθαι. Sic veteres libri pro eo quod erat in editis συγκαθέσθαι.

(80)

Nῦν ἀντιλέγεις. Vocabula ex veteribus mss. et prima Basilensi editione addita. Paulo post editi ὡρα... τίθεσθαι. Quinque mss. ut in textu, quorum lamea in duobus legitur τίθεσθαι. Mox editi ἐπέγρατο; mss. ut in textu.

(81)

Ἄξιον. Male in editis ἀξιῶν contra veterum codicum fidem. Paulo post Regius secundus συμβασιεῖσθαι.

(82) Προδῆλως. Hæc scriptura in duabus tantum reperta codicibus; sed quia paulo post quartuor alii habent προοιμιάζονται, et Reg. secundus προοιμιάζεται, non ut editi προοιμιάζεσθαι, idcirco salis fuit legere προδῆλως, quam ut editi προδῆλον.

(83) Περὶ τοῦ Πνεύματος. Sic mss. codices qua-

tuor. Non male in editis παρὰ τοῦ Πνεύματος, si quid

etiam magnifice loqui a Spiritu impellantur. Paulo post Reg. secundus τοῦ λόγου τῷ δοκεῖν ὑπεσπίπον

beant nescientes¹⁶, si eo adducuntur, ut aliquid etiam magnifice loquantur de Spiritu, perinde quasi dignitatem ipsius assequantur; quod in dictis modum excedit, reprimunt. Quos suam infirmitatem depolare oportebat: quoniam idonei non sumus, qui pro beneficiis, quibus reipsa afficimur, verbis gratias agamus. Superat enim omnem intellectum ac sermonis naturam redarguit, cum ea ne minimam quidem dignitatis illius partem adaequet, juxta verba libri qui inscribitur Sapientia: *Exaltate enim*; inquit, *quantumcumque potueritis: superat enim et adhuc; et exaltantes eum multiplicate. Nolite taborare: non enim assequemini*¹⁷. Profecto terribiles vobis istiusmodi sermonum reddendæ rationes

A ἐφικνούμενοι τῆς ἀξίας, κολάζουσι τοῦ λόγου τὸ ὑπερπῖπτον τὴν συμμετρίαν. Οὓς ἔχρη δύορεσθαι τὴν ἀσθένειαν· οἵτινες Ἑργψ πάσχομεν, λόγοις ἀντιπληροῦν τὴν χάριν οὐκ ἐξαρκοῦμεν. Υπερέχει γάρ πάντα νοῦν, καὶ λόγου φύσιν ἐλέγχει, οὐδὲ πολλοστῷ μέρει τῆς ἀξίας παρισουμένην (84) κατὰ τὸν λόγον τῆς ἐπιγραφομένης Σοφίας. Υγώσατε γάρ, φησι, καθόσοι ἀν δύνησθε· ὑπερέχει γάρ καὶ ἔτι· καὶ ὑψοῦντες αὐτὸν πληθύνατε. Μὴ κοπιᾶτε· οὐ γάρ μη ἐφίκεισθε. Ή που φοβεραὶ ὑμῖν αἱ ὑπὲρ τὸν τοιούτων λόγων εὐθύναι τοῖς παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς ἀκήκοσις θεοῦ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον βλασφημίαν.

CAPUT XXIX.

Enumeratio virorum in Ecclesia illustrium, qui in scriptis suis usi sunt hac voce, « cum. »

71. Sane contra id quod dicunt, glorificationem *cum Spirītū* carere testimonio, nec in Scripturis extare, illud dicimus: si **60** nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur; sin plurima arcana citra scriptum recepta sunt nobis, cum aliis pluribus et hoc recipiemus. Arbitror autem apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærente. *Laudo enim*, inquit, *vos, quod omnia mea meministis, et quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis*¹⁷. Et illud, *Teneite traditiones quas accepistis sive per sermonem sive per epistolam*¹⁸: quarum una est et hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio præscriperunt, tradideruntque posteris, usu semper simul cum tempore progrediente, ipsam longa consuetudine in Ecclesiis iradicarunt. Ergo si velut in tribunalī, probationibus e scripto destituti, multos vobis testes producamus, nonne sententiam absolventem a vobis consequemur? Ego quidem arbitror: *In ore siquidem duorum ac trium testimoniū stabit omne verbum*¹⁹. Qnod si etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter ostendamus, annon videbimus vobis probabilia dicere, non posse item istam jure nobis intendi? Veneranda enim sunt quodammodo vetusta dogmata, quæ ob antiquitatem, cœu canitiem quamdam, habent quiddam reverendum. Enumerabo itaque vobis hujus dictionis patrones vindicesque (similē enim æstimatur in eo, quod tacetur, etiam tempus); neque enim ex nobis primum initium sumpsit. Qui potuit? Nimirum nos recta hesterni sumus, quemadmodum dicit Job²⁰, sal-

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

'Απαριθμησις τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαφανῶν, δοσοὶ ἐγρήσαρτο ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἔστιν τῇ φωνῇ « σύν. »

71. Πρός γε μὴν τὸ ἀμάρτυρον καὶ ἀγράφον εἶναι τὴν σύν τῷ Πνεύματι δοδολογίαν ἐκεῖνο λέγομεν· διτι, εἰ μὲν μηδὲν ἔτερον ἀγράφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθῆτω· εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφων ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν τῶν ἔτέρων καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα (85). Αποστολικὸν δὲ οἷματι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσει παραμένειν. Ἐπαιρῷ γάρ, φησὶν, ὅματι, διτι πάντα μου μέμητοςθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε· καὶ τὸ, *Κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε εἰτε διὰ λόγου, εἰτε δι' ἐπιστολῆς*· ὃν μία (86)

C ἔστι καὶ ἡ παροῦσα αὐτῇ, ἦν οἱ εἴδι ἀρχῆς διατάξαμενοι παραδίδοντες τοὺς ἐφεδῆς, συμπροτούστης ἀεὶ τῷ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς τῆς συντήσεας ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατερέβισσαν. Ἀρ' οὖν εἰ, ὡς ἐν δικαστηρὶ τῆς διὰ τῶν ἐγγράφων ἀποδεῖξες ἀποροῦντες, μαρτύρων ὑμῖν πλήθος παραστησαμέθα (87), οὐκ ἀν τῆς ἀφιεσίσης παρ' ὑμῶν φήσου τύχοιμεν; Ἐγὼ μὲν οὐτως οίμαι· Ἐπὶ στόματος γάρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν φῆμα. Εἰ δὲ καὶ τὸν πολὺν χρόνον πρὸς ἡμῶν διταὶ ἐναργῶς διμῶν ἐπεδειχνυμεν, οὐκ ἀν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μη εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δικήν εἰσαγώγιμον ταύτην; Δισιωπητικὰ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἰοντι πολιθιτινή τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα. Ἀπαριθμησομενοὶ οὖν ὑμῖν τοὺς προστέκτας τοῦ λόγου (συμπαραμετρεῖται δὲ πάντας κατὰ τὸ σιωπώμενον καὶ ὁ χρόνος)· οὐ γάρ εἴδι ἡμῶν ὡρηται πρῶτον. Πόθεν (88); χθιζοι τινες διτως ἡμεῖς, κατὰ τὸν τοῦ Ἰὼν λόγον, πρός γε τοσούτον χρόνον, τὸν τῆς συντήσεας ταύτης ἡλικιώτην. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτός, εἰ χρή-

¹⁶ Rom. viii, 26. ¹⁷ Eccli. xliii, 33, 34. ¹⁸ Luc. xii 10. ¹⁹ I Cor. xi, 2. ²⁰ II Thess. ii, 14. ²¹ Deut. xxix, 15. ²² Job viii, 9.

(84) *Παρισουμένην*. Ita mss. quinque. Editi παρισουμένην.

(85) *Παραδεξόμεθα*. Ita Reg. secundus. Quod quidem, ut Basilius consuetudini loquendi magis appositum, secuti sumus, quamvis aliis quatuor mss. habeant καταδεξόμεθα. Unus cum editis καταδεξόμεθα.

(86) *Ὄν μία*. Ita mss. quinque. Editi δὲ μάλιστα μία.

(87) *Παρεστησάμεθα*. Ita veteres libri quatuor. Editi παρεστησάμεθα. Non μηδὲν δοτι mss. tres επιδειχνυμεν.

(88) *Πόθεν*. Reg. secundus Πόθεν γάρ; εἰπε χθιζεις.

με τοῦδεν ιδεον εἰπεῖν, ὡσπερ τινὰ κλῆρον πατρῶν Α τὴν φωνὴν ταύτην διαφυλάζτω, παραλαβὼν παρὰ δικρός μαχρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διατήσαντος χρόνον, δι' οὐ καὶ ἐδαπτείθην, καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας προστήθην (89). Ἀγαζητῶν δὲ κατ' ἵματὸν εἰ τις ἄρα τῶν παλαιῶν καὶ μαχαρίων ἀνδρῶν ἔχριστο ταύταις ταῖς νῦν ἀντιλεγομέναις φωναῖς, πολλοὺς εὑρόν καὶ τῇ ἀρχαιότητι τὸ διξιώτιστον ἔχοντας, καὶ τῇ τῆς γνώσεως; ἀκριβείᾳ οὐ κατά τοὺς νῦν ὄντας· ὃν οἱ μὲν τῇ προθέσει, οἱ δὲ τῷ συνδικῷ κατέ τὴν δοξολογίαν τὸν λόγον ἐνώσαντες, οὐδὲν διάφορον δρᾶν, ὡς γε πρὸς τὴν ὁρθὴν τῆς εὐσεβείας ἐννοιαν, ἐνομίσθησαν (90).

72. Εἰρηναῖος ἔκεινος, καὶ Κλήμης ὁ Ῥωμαῖος, καὶ Διονύσιος ὁ Ῥωμαῖος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Διονύσιος, ἐ καὶ παράδοξον ἀκοῦσα, ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς τὸν ὄνταν μοναχὸν ἐπιστολῇ Περὶ ἀλέγχου καὶ ἀπολογίας (91) οὕτω τὸν λόγον ἀγέπαυσε. Γράψω δὲ ὑμῖν εὐτὰς τοὺς ἀνδρὸς τὰ ρήματα. Τούτοις, φησι, ζεῖται ἀκολούθως καὶ ἡμεῖς, καὶ δὴ παρὰ τῷρις χρόνῳ προσθντέρων τύπον καὶ καρόρα παρειληφτέος, δμοσώρως αὐτοῖς προσευχαριστοῦντες· ταὶ δὴ καὶ τὸν ὑμῖν ἐπιστέλλοντες κατακαύομεν (92). Τῷ δὲ Θεῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῷ. Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ σὺν τῷ ἀτίῳ Πνεύματι δόξα καὶ καράτος εἰς τοὺς αἰώνας τῷρις αἰώνων, ἀμήν. Καὶ ταῦτα οὐκ ἂν τις εἴποι· μεταγεγράψθαι. Οὐ γάρ ἐν τούτῳ διετείνατο, τύπον καὶ κανόνα παρειληφέναι λέγων, εἰπερ ἐτῷ τῷ Πνεύματι (93) εἰργάκως ἥνταύτης τῷρις τῆς φωνῆς ἡ χρῆσις πολλῇ. Ἄλλ’ ἔκεινο ἦν τῇ τῆς ἀπολογίας δεδμένον. “Ος γε καὶ κατὰ μέτον την τῆς γραφῆς, οὐτως εἰρήκε πρὸς τοὺς Σαβελλιανούς· Εἰ, τῷ τρεῖς εἰραι τὰς ὑποστάσεις, μεμερισμέναις εἰραι λέγοντοι, τρεῖς εἰσι, καὶ μὴ θέλωσιν· ἢ τὴν δελαρ Τριάδα παντελῶς ἀπελέτωσιν· καὶ τὰλιν· θεοτάτην τῷρις διὰ τοῦτο μετὰ τὴν μοράδα καὶ τὴν Τριάδα. Ἄλλα καὶ δὲ Κλήμης ἀρχαῖκώτερον (94), Ζήτην, δὲ Θεός, καὶ δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀτίον. Εἰρηναῖος δὲ (95), δὲ ἔγγὺς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, πῶς ἐμνήσθη τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ πρὸς τὰς αἱρέσεις λόγῳ, ἀκούσωμεν. Τοῖς δὲ ἀγαλιατρητοῖς, φησι, καὶ καταφερόμενος εἰς τὰς ἐντυπωτικὰς προστάσιας, μηδεμιαν δικο-

B tem si tam longi temporis, quod huic consuetudini æquale est, habeatur ratio. Evidem ipse, si modo par sit me quod mihi proprium est dicere, vocem hanc tanquam paternam quamdam hereditatem conservo, acceptam a viro multum temporis in servitio Dei versato, per quem et baptizatus sum, ei Ecclesiæ ministerio admotus. Cæterum cum apud me reproto, an quis veterum ac beatorum virorum his, quibus nunc reclamatur vocibus, usus sit; multos reperio, et ob antiquitatem sive dignos, et accurata, non secundum hos homines, scientia ornatos; quorum alii præpositione, alii conjunctione in glorificatione sermonem copulantes, nihil diversum sane quod ad rectam altinet pietatis intelligentiam, existimati sunt facere.

72. Irenæus ille, et Clemens Romanus, et Dionysius Romanus, et Alexandrinus Dionysius, id quod etiam auditu mirum est, in secunda ad sibi cognominem epistola *De accusatione ac defensione*, hunc in modum finivit sermonem. Transcribam autem vobis ipsa hominis verba. *His omnibus, inquit, congruenter et nos, forma etiam ac regula a presbyteris, qui ante nos vixerunt, accepta, concordibus vocibus cum illis gratias agentes, tandem nunc vobis scribere desinimus. Deo autem Patri et Filio Domino nostro Iesu Christo cum sancto Spiritu gloria et imperium in sæcula sæculorum, amen.* Nec quisquam 61 dicere possit hæc correcta fuisse ac immutata. Neque enim ita sermonem confirmasset, dicens videlicet accepisse se formam ac regulam, si in *Spiritu* dixisset: *Mujus enim vocis usus creber est. At illud erat, quod egebat defensione. Qui quidem et in medio scripti, sic loquitur adversus Sabellianos: Si eo quod tres sunt hypostases, divisas esse dicunt, tres sunt etiamsi notint: aut divinam Trinitatem prorsus e medio tollant. Ac rursum, Divinissima enim ob id etiam post unitatem Trinitas est. Sed et Clemens simplicius, Vivit, inquit, Deus et Dominus Jesus Christus et Spiritus sanctus. Irenæus autem, qui vicinus fuit apostolorum temporibus, quomodo faciat mentionem Spiritus, disputans adversus hereses, audiamus. Eos vero, inquit, qui effrenes sunt, et feruntur ad suas concupiscentias, nullum habentes divini Spiritus desiderium, merito Apostolus carnales vocat* ²¹. Et

²¹ Cor. iii, 3.

(89) *Προστήθητον.* Ita mss. quatuor. Editi προτότυ.

(90) *Ἐργοτησαρ.* Editio Basileensis ἐνομοθέτησε, quia lectio nullo prorsus reperitur in codice ms., sed tamen eam secuti sunt Erasmus et Coronarius. Paulo post editi παράδοξον ἀκούσθαι. Libri veteres ut in textu.

(91) *Ἄπολογίας.* Post hanc vocem addit Regius secundus γράψων. Ibidem Regii primus et secundus γράψω pro eo quod erat in editis γράψω.

(92) *Κατακαύομεν.* Ita quatuor mss. Editi κατακαύομεν.

(93) *Ἐγ τῷ Πνεύματι.* Editio Parisiensis ἐν τῷ διῷ Πνεύματi. Sed repugnat mss. codicis.

(94) *Ἀρχαῖκωτερον.* Sic mss. codices et editio prima Basileensis. Alio δικαιοῖται.

(95) *Ἐργοτησαρ.* δέ. Editi addunt ἔκεινος, quod in veteribus libris non legitur. Mox Regii tertius et quartus καταφερομένους εἰς τὰς ἐαυτῶν αἰσχύνας, in sua ipsorum dedecora. Sed repugnant aliis codicibus et vetus interpres Irenæi, qui sic reddit: *dejiciuntur in sua desideria.* Cum autem idem interpres ibidem habeat, nullam habentes aspirationem divini Spiritus; merito observarunt eruditii viri eum legisse ἐπίπνοιαν, non, ut apud Basilium, ἐπιθυμίαν. Ibidem duo codices *εαρχίους*. Primum autem hoc testimonium legitur in libro quinto Irenæi cap. 8, n. 2; alterum, cap. 9 ejusdem libri, n. 3.

alibi dicit idem : *Ne expertes facti divini Spiritus, A frustremur regno cælorum, inclamat Apostolus*¹¹, *quod caro non possit hæreditatem capere regni cælorum.* Quod si cui et Eusebius Palæstinus propter multiplicem experientiam idoneus videtur, cui habeamur fides; et ex illo voces easdem ostendimus in dubitationibus de priscorum multiplici conjugio. Loquitur enim bunc in modum, se ad dicendum excitans : *Sanctum prophetarum Deum lucis auctorem per Salvatorem nostrum JESUM CHRISTUM cum sancto Spiritu invocantes.*

73. Jam vero et Origenem in multis Psalmorum expositionibus reprehendimus, cum sancto Spiritu gloriam deferentem Deo, virum qui non omnino ^B eam habet in omnibus de Spiritu opiniones; nū filominus et hic multis in locis reveritus consuetudinis robur, pias voces emisit de Spiritu: qui quidem in sexto, ni fallor, libro *Enarrationum in Evangelium Joannis*, etiam adorandum Spiritum evidenter pronuntiat, ita scribens ad verbum: *Quoniam aquæ lavacrum significat purgationem animæ ab omnibus malitia sordibus abluta, nihilo tamen minus et per seipsum ei qui seipsum præbet divinitati adoranda Trinitatis, per virtutem invocationum, donorum principium ac fontem habet.* Ac rursus in commentariis, quibus exponit Epistolam ad Romanos, *Sacræ*, inquit, *virtutes capaces sunt Unigeniti et sancti Spiritus deitatis.* Ad hunc modum, opinor, traditionis vis sæpe compulit homines etiam suis ipsorum dogmatibus contradicere. At nec Africanum historicum talis glorificandi forma præteriit. Siquidem constat in quinto libro *de temporibus Epitomes*, et ipsum ad hunc loqui modum: *Nos enim qui et illorum 62 verborum modum didicimus, nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus Patri, qui nobis suis creaturis præbuit universorum Salvatorem ac Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, cui gloria, majestas cum sancto Spiritu in secula.* At de cæteris fortassis dubitari possit, aut credi possint immutata eam rationem habere, ut fraus ægre reprehendi possit, cum in unica syllaba positum sit discrimen. Verum quæ pluribus verbis dicta citavimus, ea nec insidias admittunt, et ab ipsis libris paratum habent testimonium. Porro quod alioqui fortassis humilius foret, quam ut in medium adducatur, sed ei tamen qui de novitate accusatur, perutile propter temporis antiquitatem,

¹¹ Cor. xv, 50.

(96) Καλέσατες. Reg. quartus παραχαλέσαντες.

(97) Εδόροιστ. Reg. quartus εὐραρεν, et δέξαν ἀποκληρόντα. Paulo post editi èn διπάσιν. Codices mss. ut in textu. Locus autem Origenis quem citat Basilus non in sexto, sed in octavo libro invenitur, sive memoria effluxerit Basilio, sive alia fuerit olim horum distributio librorum.

(98) Ἀκολαυτομένης. Ita mss. ac ipse etiam Origenis contextus. Editi ἀποτλυναμένης.

A τας ἐπιθυμιας θείου Πνεύματος, δικαίως δ Ἀπόστολος σαρκικοὺς καλεῖ. Καὶ ἐν ἄλλοις δ αὐτός φησιν· *Itra μὴ, ἀμοιροὶ θείου Πνεύματος γερδαμενοι, ἀποτύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπεβόησεν δ Ἀπόστολος, μὴ δύνασθαι τὴν σάρκα βασιλείαν οὐρανῶν αλητορομῆσαι.* Εἰ δέ τῳ καὶ δ Παλαιστινὸς Ἐύσεδιος ἀξιόπιστος διὰ πολυτειρίαν, κάκεινον τὰς αὐτὰς φωνὰς ἐπιδείκνυμεν ἐν τοῖς ἐπαπορήμασι περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων πολυγαμίας. Λέγει γάρ οὕτω παρορμῶν ἐαυτὸν ἐπὶ τὸν λόγον· *Tὸν τῶν προφητῶν ἀγιον Θεόν φωταγωρόν διὰ τοῦ Σωτῆρος ημών Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι καλέσατες* (96).

73. Ήδη δὲ καὶ ὑμιγένην ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς διαλέξεων εὑρομεν (97) σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι τὴν δόξαν ἀποδιδόντα, ἀνδρα οὐδὲ πάνυ τι ὑγιεῖς περὶ τοῦ Πνεύματος τὰς ὑπολήψεις ἐν πᾶσιν ἔχοντας πλήν ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ αὐτός, τῆς συνηθείας τὸ ισχυρὸν δυσωπούμενος, τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς ἀφῆκε περὶ τοῦ Πνεύματος. *Ος γε, κατὰ τὸ ἔκτον, οἶμας, τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον Ἑγγητεών, καὶ προσκυνητὴν αὐτὸν φανερῶς ἀπεφήνατο, οὕτωσι γράψων κατὰ λέξιν· "Οτι τὸ τοῦ θεάτορος λουτρὸν σύμβολον τυγχάνει καθαριστὸν ψυχῆς, πέρτα βύσκον τὸν ἀπὸ κακαὶς ἀποκλιυμένης* (98). οὐδέτε δὲ ἡττον καὶ καθ' ἐαυτὸν τῷ ἐμπαρέχοντι ἐαυτὸν τῇ θεότητι τῆς προσκυνητῆς Τριάδος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικιλήσεων χαρισμάτων ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγήν. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς εἰς τὴν πρὸς Ψωμαίον Ἐπιστολὴν ἐξηγητικός, Αἱ λεπαὶ, φησι, δυνάμεις χωρητικαὶ τοῦ Μορογρεοῦς καὶ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος θεότητος. Οὕτως, οἶμας, τὸ τῆς παραδεσεως ισχυρὸν ἐνῆγε πολλάκις τοὺς ἀνδρας καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῶν (99) δόγματιν ἀντιλέγειν. *'Αλλ' ὁ δέδει Ἀφρικανὸν τὸν ιστοριογράφον τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς δοξολογίας παρέλαθε. Φανεται γάρ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς τῶν χρόνων Ἐκιτομῆς οὐδέποτε καὶ αὐτὸς λέγων· "Ημεῖς τῷροι οἱ κακεῖτων τῶν φημάτων* (1) *τὸ μέτρον ἐπιστάμενοι, καὶ τῆς κι-στεῶς οὐν ἀγροούντες τὴν χάριν, εὐχαριστοῦμεν τῷ παρασχομένῳ τοῖς ίδιοις ήμῶν Πατρὶ* (2) *τὸν τῶν διων Σωτῆρα καὶ Κύριον ημῶν Ἰησοῦν Χριστού·* φησι δέξαντας, μεγαλωσύνην σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰώνας. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τυχόν καὶ ἀπιστηθῆναι δύναται, τὰ καὶ μεταγραφέντα δυσφώρωτον ἔχειν τὴν κακουργίαν, ἐν μιᾷ συλλαβῇ τῆς διαφορᾶς ὑπαρχούσης· δὲ διὰ μαρτυρέας τῆς λέξεως παρεθύμεθα, καὶ τὴν ἐπικινδύνην διαφεύγει, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀπ' αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων εἴσαποδεικτον ἔχει. *"Ο δὲ*

(99) Αἰτῶν. Ita codices nostri mss. Editi ταῦτα.

(1) Τὸν φημάτων. Tres mss. τῶν φητῶν.

(2) Ημῶν Πατρὶ. Sic mss. quinque. Editi ημῶν πατράς. Qui præbuit nostris patribus omnium Servatorem, etc. Ibiem hæc voces, καὶ Κύριον ημῶν, desunt in tribus mss. Mox editi καὶ ἡ μεγαλωσύνη. Codices mss. ut in textu. Paulo post Reg. secundus τὰ μὲν ἄλλα... δυσφορεάτην ἔχει.

λλως μὲν ίσως μικροπρεπές ήνεις μέσον ἀγεσθαι, τῷ οὐ κανονιμίαν ἐγκαλουμένην ἀναγκαῖον εἰς μαρτυριανὸν ἀπὸ τοῦ χρόνου τὴν ἀρχαὶ στητα, τοῦτο δῆ καὶ προσθήσω. Τόσης τοῖς πατράσιν ἡμῶν μή σιωπῇ τὴν χάριν τοῦ ἴσπειρον φωτεδός (3) δέχεσθαι, ἀλλ' εὐθὺς φωνέντος εὐχαριστεῖν. Καὶ δοτίς μὲν ὁ πατήτης τῶν φημάτων ἔκεινων τῆς ἐπιλυχίου εὐχαριστίας, εἰπεῖν οὐδὲ ἔχομεν ὁ μέντοι λαὸς ἀρχαίαν ἀρχήστη τὴν φωνήν, καὶ οὐδέν: πώποτε ἀσεβεῖν ἐνομίσθησαν οἱ λέγοντες: *Alexouμερ Πατέρα,* καὶ Γάρ, καὶ ἄγιον Πρεσύτα Θεοῦ. Εἰ δέ τις καὶ τὸν ὄντον Ἀθηνογένους ἔγνω, δην ὥστε τι ἀλεξητήριον (4) τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καταλέοιπεν, δρμῶν τῷ πρὸς τὴν διὰ πυρὸς τελείωσιν, οἶδε καὶ τὴν τῶν μαρτύρων τρώμην διὰς εἶχον περὶ τοῦ Πνεύματος. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσούτον.

74. Γρηγόριον δὲ τὸν Μέγαν, καὶ τὰς ἔκεινου φωνὰς τῶν θήσομεν; ἀρ' οὐχὶ μετὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν; ἀνδρὰ τῷ αὐτῷ Πνεύματι ἔκεινοις πειρατήσαντα (5), καὶ τοῖς τῶν ἀγίων ἵγεσι διὰ πανὸς τοῦ βίου στοχήσαντα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς παντείας τὸ ἀκριβές διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς κατορθωσαντα. Ἐγὼ μὲν τούτῳ φημι: Ἡ ἀδικήσομεν τὴν ἀλήθειαν, μή τοῖς φωκειωμένοις Θεῷ τὴν ψυχὴν ἔκεινην συναριθμοῦντες, οἶδόν. τίνα λαμπτῆρα πειρατὴν μέγαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαλάμψατο: δεὶς φοβερὸν μὲν εἶχεν ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ενέργειας κατὰ δαιμόνων τὸ χράτος· τοσαύτην δὲ μίσος τοῦ λόγου τὴν χάριν εἰς ὑπακοή πίστεως ἐν τοῖς θευσιν, ὡστε, ἐπτακαλέσκα μόνους Χριστιανοὺς παραλαβόν, ὅλον τὸν λαὸν τὸν τε ἀστικὸν καὶ τὸν ψυχικὸν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως προσῆγας τῷ Θεῷ. Τούτον καὶ ποταμῶν (6) φείδηρα μετέστησεν, ἐπιτάξεις αὐτοῦ; ἐν τῷ ὀνόματι τῷ μεγάλῳ τοῦ Χριστοῦ· καὶ λίμνην ἐξήρανεν ὑπόθεσιν πολέμου φέρουσαν ἀλλοῖς πλεονέκταις. Αἱ δὲ τῶν μελλόντων προαγορεύσις ποιῶνται, ὡς μηδὲν τῶν ἀλλων ἀποδεῖν προφέταιν. Καὶ διὰς μαρχρὸν ἀν εἴη τοῦ ἀνθρώπου διηγεῖσθαι τὰ θαύματα, δε τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐν αὐτῷ χαρισμάτων, τῶν ἐνεργουμένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐν τοῖς δυνάμεις καὶ σημείοις καὶ τέρασι, δεύτερος Μαρτίνης παρ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας ἀντιμετέστο (7). Οὕτως αὐτῷ ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ

(3) Τοῦ ὁσπεριοῦ φωτέος. E regione horum verborum scriptum est in margine Regii quinti περὶ τῶν φωνῶν Λαροῦ, quod in ipsum contextum Regii D letii irrepsit.

(4) Ήστερ τι ἀλεξητήριον. Habent editii ὥστερ τιλλό ἐξητήριον. Quatuor mss. ὥστερ ἀλλο τι ἐξητήριον, τανquam aliud aliquid valedictionis donum. Si τι μαγική arrideat vulgata scriptura, hinc non movebo. Sed tamen longe potior videtur scriptura Regii primi, quam in contextum receperimus. Basilius supra cap. 10 professionem fidei, qua sit in baptismo, servandam esse docet instar tutissimi presidii, ὡς ἀσφαλοῦς φυλακτηρίου. Idem dicit de his verbis, In principio erat Verbum, homil. 16, p. 158. Præterea Duxens, cui lectio codicis Regii placet, illud ἐξητήριον minus commode usurpari observat, nisi addatur δῶρον. Sic Basilios in epist. oī. 71, ait Christum dedisse discipulis ἐξητήριον, extremitum manus, nempe pacem suam. Hunc autem Athenogenem Baronius in Martyrol. 16 Jul. et Tillimontius tom. II, p. 672, eumdem esse su-

A hoc quoque nūne adiicimus. Visum est patribus nostris, vespertini luminis gratiam haudquaquam silentio accipere, sed mox ut apparuit agere gratias. Quis autem fuerit auctor illorum verborum, quae dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non possumus. Populus tamen antiquam profert vocem, neque cuiquam unquam visi sunt inimicitatem committere, qui dicunt, *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei.* Quod si quis ejus novit Athenogenis hymnum, quem tanquam aliquod amuletum discipuli suis reliquit, festinans jam ad consummationem per ignem; is novit et martyruin sententiam de Spiritu. Et hæc quidem hactenus.

B 74. Cæterum Gregorium Magnum, et illius voces quo loco ponam? aunon cum apostolis et propheticis? virum qui eodem Spiritu quo illi versatus, qui que sanctorum vestigiis per omnem vitam inhæsit, qui que evangelicae conversationis vigorem, quādiu vixit, præstet. Evidet hoc dixerim: Injuria afficerimus veritatem, si non animam illam annunciemus iis qui Deo juncti sunt, qui velut insignis magna lucerna in Ecclesia Dei resplenduit, qui et Spiritus ope tremendam habuit adversus dæmones potestatem; tantam vero sermonis gratiam acceperat ad obedientiam fidei inter gentes, ut acceptis non plus septemdecim Christianis universum populum et urbanum et rusticum per agnitionem adjunxerit Deo. Ille et fluminum aquas in diversum vertit, præcipiens illis in magno nomine Christi, et paludem exsiccavit, belli causam præbentem fratribus avaris. Cæterum prædictiones de futuris ejusmodi sunt, ut nihil sit inferior cæteris prophetis. Sed omnino perlóngum fuerit viri percensere miracula: qui propter donorum excellētiā quæ in ipso operabatur Spiritus in omni virtute et signis ac prodigiis, ab ipsis veritatis hostibus alter Moses 63 appellabatur. In tantum in illo in omnibus tum dictis tum factis, quæ per gratiam peragebantur, veluti lumen quoddam resulgebant, cœlestis virtutis indicium, quæ ex occulتو

spicantur ac Athenagoram, qui apologiam obtulit M. Aurelio. Nititur hec conjectura levi non inūnum similitudine. Libentius crediderim euindein hic morari, quem Martyrologia ad diem 16 Iulii cum aliis nonnullis Sebastiæ sub Diocletiano passum esse testantur. Exstant etiam illius acta apud Suriū. Parvi reserf, quod his in actis capite plexus, apud Basiliū igne consumptus dicitur. Sunt enim acta illa prorsus insincera, nec fidem merentur. — Vide Addenda.

(5) Πειρατήσαντα. Duo codices ἐμπειρατήσαντα. Paulo post illud ἢ ante ἀδικήσομεν non reperitur in quatuor mss., sed quia Basilio familiare est, ac præterea Regius secundus illud habet, nihil visum est mutantum.

(6) Ποραγώ. Regius tertius ποταμοῦ.

(7) Ἀργηρεύετο. Ita quatuor mss., quorum tamē in uno legitur ἀνηγόρευετο. Editi προστροφεύετο. Ibidem Reg. secundus ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας. Paulo post editi ἐπουρανίου. Tres mss. οὐρανίου. Quibus saveni duo alii in quibus legitur οὐρανίας.

assestabatur illum. Hujus adhuc etiamnam magna est apud ejus regionis homines admiratio, novaque ac semper recens memoria sic infixa est Ecclesiis, ut nullo tempore obsolescat. Itaque non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiae adjecerunt. Quapropter etiam multa ex his quae apud illos aguntur, imperfecta esse videntur, propter institutionis antiquitatem. Nam qui in Ecclesiarum administrationem successerant, nihil ex his quae post illum excogitata sunt, loco additamentu voluerunt recipere. Unum itaque ex Gregorii institutis est, etiam ille ipse glorificationis modus, cui nunc contradicitur, ex illius traditione in Ecclesia custoditus. Nec multum fuerit negotii, ei, qui iter breve suscepit, super his certitudinem accipere. Hanc fidem et Firmiliano nostro suis, testantur libri quos reliquit. Insuper et Meletium illum admirandum in eadem suisentia, narrant qui cum illo vixerunt. Sed quid opus est vetera commemorare? sed et nunc in Oriente, nonne hoc uno potissimum eos qui pie sentiunt agnoscent, bac voce veluti quadam signo suos ab alienis dijudicantes? Ut autem ego e quodam Mesopotamio audivi, viro et lingua perito, et sententia incorrupto, ne fieri quidem potest ut aliter lingua vernacula loquantur, etiamsi velint: sed necesse illis est ut per syllabam et, vel potius per voces quae idem pollent quod illa, juxta proprietatem linguæ regionis illius glorificationem proferant. Quin et Cappadoces sic juxta regionis morem loquimur, jam tum in linguarum divisione, dictionum utilitatem providente Spiritu. Quid porro Occidens totus, propemodum ab Illyrico usque ad fines nostri orbis? nonne hanc vocem tuerit?

75. Qui sit igitur, ut ego sim innovator, et recentiorum verborum architectus? cum totas nationes, civitates, et consuetudinem omni hominum memoria velustiore, insuper et viros Ecclesiae columnas, omni scientia ac virtute Spiritus claros, duces ac patronos hujus vocis exhibeam? Ob haec hostilis illa acies adversus nos commota est, omnisque civitas, vicus, et omnes extremi fines pleni sunt nos calumniantium vocibus. Molesta quidem haec ac lugenda cordibus quærentium pacem: verum quoniam est magna patientia merces, toleratas pro fide afflictiones secutura, præter hac et gladius splendescat, et securis acutatur, et ignis ardeat Babylonico illo vehementius, et omnia supplicio-

(8) Ἐκεῖνος. Sic libri veteres. Editi ἔκεινοις.

(9) Καταλέλυτε. Ita ms. Editi κατέλιπτε.

(10) Μελέτιον. Cucus dum tuerit Erasmi sententiam, qui Basilio magnam partem hujus libri, nempe a capite decimo quinto abjudicaverat, hoc inter alia commento utilit, quod Meletius, qui Basillii aequalis, et Basilio superstes fuit, inter antiquos numeretur. Sed jamdudum explosas ab omnibus fuerunt inanes nugæ, nec quisquam ignorat Meletium hic memorari Ponticarum regionum episcopum, quem Eusebius *Hist. lib. vii, cap. 32*, uel Atticum vocari solitum, ac plurimis sanctitatis et

A τῶν ἐπιτελουμένων διὰ τῆς χάριτος οἶδον τι φῶς ἐπέλαμπε, μήνυμα τῆς οὐρανίου δυνάμεως, τῆς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς παρεπομένης αὐτῷ. Τούτου μέγα ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἑγχωρίοις τὸ θαῦμα, καὶ νεαρά καὶ ἀεὶ πρόσφατος ἡ μνήμη ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνίδρυται, οὐδενὶ χρόνῳ ἀμαρτουμένη. Οὐκοῦν οὐ πρᾶξιν τινα, οὐ λόγον, οὐ τύπον τινὰ μυστικὸν, παρ' ὃν ἔκεινος (8) κατέλιπε, τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέθηκαν. Ταύτη τοι καὶ πολλὰ τῶν παρ' αὐτοῖς τελουμένων ἐλειπτῶς ἔχειν δοκεῖ διὰ τὴς καταστάσεως ἀρχαιότροπον. Οὐδὲν γάρ την σχοντοῦσι οἱ κατὰ διαδοχὴν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομήσαντες τῶν μετ' ἔκεινον ἐφευρεθέντων παραδέξασθαι εἰς προσέθηκην. "Ἐν τοίνου τῶν Γρηγορίου καὶ διὰ νῦν ἀντιεγόμενος τρόπος τῆς δοξολογίας ἐστιν, ἐκ τῆς ἔκεινου παραδόσεως τῇ Ἐκκλησίᾳ πεψυλαγμένος. Καὶ οὐ πολὺς ὁ πόνος μικρὸν κινηθέντι τὴν ἐπὶ τούτοις πληροφορίαν λαβεῖν. Ταύτην καὶ Φιρμιλιανῷ τῷ ἡμετέρῳ μαρτυροῦσι τὴν πίστιν οἱ λόγοι οὓς καταλέλοιπε (9). Καὶ Μελέτιον (10) τὸν πάντα ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς γνώμης οἱ συγγεγονότες φασί. Καὶ τι δεῖ τὰ παλαιὰ λέγειν; ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τῆς ἑώρας (11) οὐχ ἔνι μάλιστα τούτων τοὺς εὐσεβῶντας γνωρίζουσιν, οἵτινι τηνὶ σημειῷ τῇ φωνῇ ταύτη φιλοχρισοῦντες; Ός δὲ ἐγὼ τινος (12) τῶν ἐκ Μεσοποταμίας ἤκουσα, ἀνδρὸς καὶ τῆς γλώσσης ἐμπείρως ἔχοντος, καὶ ἀδιαστρόφου τὴν γνώμην, οὐδὲ δυνατὸν ἐτέριος εἰπεῖν τῇ ἑγχωρίᾳ φωνῇ, καὶ τὸν ἔθνασιν, ἀλλὰ διὰ τῆς, καὶ, συλλαβῆς, μᾶλλον δὲ τῶν ισοδυναμουσῶν αὐτῇ φωνῶν, κατὰ τι ἰδίωμα πάτεριν, ἀνάγκην αὐτοῖς εἶναι τὴν δοξολογίαν προφέρειν. Καὶ Καππαδόκαι δὲ οὕτω λέγομεν ἑγχωρίας, ἔτι τότε ἐν τῇ τῶν γλωσσῶν διαιρέσει τὸ ἐκ τῆς λέξεως χρήσιμον προβλεψαμένου τοῦ Πνεύματος. Τί δὲ ἡ δύσις ἀπάσα, μικροῦ δεῖν, ἀπὸ τοῦ Ἰλυρικοῦ μέχρι τῶν δρων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης; οὐχὶ τὴν φωνὴν ταύτην πρεσβεύει;

76. Πῶς οὖν καινοτόμος ἔγώ, καὶ νεωτέρων ἡγμάτων δημιουργὸς, ἕδη δὲ καὶ πόλεις, καὶ ἔδεις πάσης μνήμης ἀνθρωπίνης πρεσβύτερον, καὶ ἀνδρας στύλους τῆς Ἐκκλησίας, ἐν πάσῃ γνώσει καὶ δυνάμει Πνεύματος διαπρεπεῖς, ἀρχηγούς καὶ προστάτας τῆς φωνῆς παρεχόμενος; Ἐπὶ τούτοις (13) τὸ πολεμικὸν τοῦτο καθ' ἡμῶν συγχεινηται στίχος. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη, καὶ ἐσχατιαὶ πᾶσαι, πλήρεις τῶν ἡμετέρων διαβολῶν. Λυπηρά μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἀνυπρά ταῖς καρδίαις τῶν ζητοῦντων τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλοι τῆς ὑπομονῆς οἱ μισθοί τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως παθημάτων εἰσὶ (14), πρὸς τούτοις καὶ ἔιρος στιλβούσθω, καὶ πέλεχυς ἀχονάσθω, καὶ πύρ καὶ ἔθω τοῦ Βασιλικοῦ σφοδρότερον, καὶ πᾶν κινεῖσθω

doctrinæ ornamenti prædictum suisse dicit; sequo illius consuetudine, dum persecutionem fugiens in Palæstina degeret, totis septem annis usum suisse.

(11) Ἐπὶ τῆς ἑώρας. Editi οἱ ἐπὶ τῆς ἑώρας, sed articulus nullo legitur in codice ms.

(12) Ἐγώ τινος. In margine duorum codicum observatur Basilius loqui de S. Ephrem Syro.

(13) Ἐπὶ τούτοις. Hic incipit caput trigesimum in quatuor mss. Mox editi πάσαις δὲ πόλεις καὶ κώμαι. Mss. ut in textu.

(14) Εἰσι. Hanc vocem addidimus ex quatuor mss.

τοῦ ἡμᾶς ἐργανον κολαστήριον ὃς ἔμοιγε οὐδὲν φο-
βεύτερον τοῦ μὴ φοβεῖσθαι τὰς ἀπειλάς, ἢς δὲ Κύ-
ριος τοῖς τὸ Πνεῦμα βλασφημοῦσιν ἐπανετείνατο.
Ὕπρετος μὲν οὖν τοὺς εὐγνώμονας τῶν ἀνθρώπων ικανή
ἀπολογία τὰ εἰρημένα, διτὶ δεχόμεθα φωνὴν οὗτων
μὲν φύλην καὶ προσῆγορον (15) τοῖς ἀγίοις, τοσούτῳ
ἔτι θεοῖς βενεδιεῖσαν διέτι ἀφ' οὗ κατηγγέλῃ τὸ
Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ νῦν, ἐμπολιτευομένη ταῖς Ἐκ-
κλησίαις δείκνυται καὶ τὸ μέγιστον, εὐσεβῶς καὶ
ἴσιως κατὰ τὴν Ἐννοιαν ἔχουσα. Πρὸς δὲ τὸ μέγα
κριτήριον, τίνα τὴν ἀπολογίαν ἔστοις εὐτρεπίσα-
μεν; “Οὐτὶ ἐνηγγέλην (16) ἡμᾶς πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πνεύ-
ματος πρώτον μὲν ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου τιμὴ, συμπα-
ριλαβόντος ἔμπνυτῷ καὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸ βάπτισμα
ἴσπειται ἡ ἔκστος ἡμῶν διὰ τῆς τοιαύτης μυσταγω-
γίας πρὸς τὴν θεογνωσίαν εἰσαγωγή· ἐφ' ἀπασι δὲ δὲ
ἔδος τῶν ἀπειληθέντων, ἀπειργών τὴν Ἐννοιαν πά-
σης ἀναξίας καὶ ταπεινῆς υπολήψεως. Οἱ δὲ ἐναντίοις
οἱ καὶ ἔρουσι; ποίαν ἀπολογίαν τῆς βλασφημίας
ἴξουσι; μήτε τὰς τιμὰς (17) τοῦ Κυρίου καταιδε-
σθέντες, μήτε τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ φοβηθέντες. Οὗτοι
μὲν οὖν κύριοι βουλεύσασθαι περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς,
ἢ καὶ μεταδουλεύσασθαι ήδη. Αὐτὸς δὲ ἀν εὐξαίμην
μάλιστα μὲν δοῦναι τὸν ἀγαθὸν Θεὸν τὴν ἔαυτοῦ εἰ-
ρήνην βραβεύουσαν ἐν ταῖς καρδίαις ἀπάγτων, ὥστε
τὰς σφριγῶντας καθ' ἡμῶν τούτους, καὶ συντετα-
γμένους (18) σφριδῶς, ἐν Πνεύματι πραστητος καὶ
ἀγάπης κατασταλῆναι· εἰ δέ δρα παντελῶς ἐξηγρίων-
ται καὶ ἀτιθασεύτως ἔχουσιν, ἀλλ' ἡμῖν γε δοῦναι
μακροθύμως φέρειν τὰ παρ' αὐτῶν. Πάντως δὲ, τοῖς
ἢ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἔαυτοῖς ἔχουσιν οὐ τὸ
ταῦτην ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀλγεινὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ
ἐναθλῆσαι αὐτῇ (19) δύσφορώτατον ἐπει τοῖς
ἀθληταῖς οὐ τοσοῦτον πληγᾶς λαβεῖν ἀγνοῦμένοις
θαρροῦντος, σοσον μηδὲ παραδεχθῆναι (20) τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ
στάδιον. Ή τάχα οὐτος ἦν δὲ καιρὸς τοῦ σιγῆν, κατὰ
τὸν σορὸν Σολομῶντα. Τι γάρ διφελος τῷ δυντις τε-
χεράγνιαι πρὸς διενομον, οὐτω βιαίας ζάλης κατεχούσης
τὸν θίον, ὡφ' ἡς πάσα μὲν διάνοια τῶν τὸν λόγον κατ-
ηρωμένων, οἶον, διφθαλμὸς κονιορτοῦ τινος, τῆς ἐκ
τῶν παραλογισμῶν ἀπάτης ἀναπλησθεῖσα, συγκέχυ-
ται· πᾶσα δὲ ἀκοή βαρυτάτοις καὶ ἀήθεσι φόροις
κατακτυπεῖται· δονεῖται δὲ πάντα, καὶ ἐν κινδύνῳ
ἴστι τοῦ πειώματος;

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Διηγησις τῆς παρούσης τῶν Ἐκκλησιῶν κατα-
στάσεως.

76. Τίνει οὖν διμοίωσομεν τὴν παροῦσαν κατάστα-

¹⁹ Math. xxviii, 49. ²⁰ Eccl. iii, 7.

(15) Καὶ προσήτορος. Reg. quartus καὶ εὐπρο-
τηρος.

(16) Ἐνηγγέλη. Reg. quartus ἐνηγγαγεν, et paulo
post idem codex ἔαυτῷ καὶ τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸ
βάπτισμα.

(17) Τὰς τιμὰς. Legitur τὰς φωνάς in uno codi-
ce ms.

(18) Συντεταγμένους. Ita nostri codices ms.

A rum instrumenta in nos moveantur; quod ad me
quidem attinet, nihil arbitror formidabilius, quam
non formidare minas, quas Dominus in Spiritum
blasphemias jacientibus ²¹ intentavit. Igitur apud
cordatos homines ad purgationem mei sufficiunt
hæc quæ dicta sunt, quod recipimus vocem adeo
gratam ac familiarem sanctis, insuper et tam diu-
tino usu confirmatam. Nam ex quo tempore est
annuntiatum Evangelium usque ad præsens, ostendit
in Ecclesiis usitata fuisse: et quod est omnium
maximum, pium ac religiosum sensum habere
demonstratur. Ceterum apud magnum illud tri-
bunal, quam nobis excusationem apparaverimus?
Nimurum quod induxit nos ad gloriam Spiritus
primum bonos illi habitus a Domino, in baptismate
B Spiritum adjungente sibi et Patri ²²: præterea,
quod quisque nostrum per talem initiationem ad
Dei cognitionem institutus est: super omnia vero
terror minarum arcens omnem indignitatis et hu-
milioris opinionis cogitationem. Adversarii porro
quid tandem dicturi sunt? quam blasphemiae excusationem
afferent? qui neque honorem, quem Do-
minus tribuit Spiritui, reveriti sunt, nec minis
illius deterriti. Istis quidem liberum est de suo
consultare negotio, aut etiam mutare consilium.
Ipse vero optarim maxime quidem, ut Deus bonus
det suam pacem, quæ ita in cordibus omnium præ-
sideat, ut isti qui in nos fremunt, et in nos atro-
citer conglomerati insurgunt, in Spiritu lenitatis
et charitatis compescantur. Quod si prorsus effe-
rati sunt, nec mansuescere possunt, certe dei nobis
illorum facta toleranter ferre. In summa, qui mor-
tis sententiam in sese habent, his molestum non
est pro fide affligi: sed maxime intolerabile est
pro ea non certasse, quandoquidem athletis non
perinde grave est in certamine plagas accipere,
quam ne admitti quidem omnino in stadium. Aut
fortassis hoc erat silentii tempus, juxta sapientem
Salomonem ²³. Nam quid prodest revera claniare
adversus ventum, cum tempestas adeo violenta vi-
tam occupet, a qua mens quælibet eorum qui verbo
initiali sunt, ut oculus in quo pulveris aliquid in-
sidet, ita ratiocinationum falsarum errore oppleta,
confusa est; quælibet aures gravissimis et insolitis
D sonis obtunduntur, turbine vero circummaguntur
omnia, suntque in periculo ruine?

CAPUT XXX.

Expositio præsentis Ecclesiistarum status.

76. Cui igitur comparabimus præsentem statum?

Editi συντεταμένους. Confirmatur nostra emendatio
ex Epist. al. 79, ubi Basilius eadem voce ulitur, ut
mala adversariorum consilia designet.

(19) Αὐτῇ. Editi ἐν αὐτῇ. Sed deest præpositio
in veteribus libris.

(20) Μηδὲ παραδεχθῆται. Sic codices ms. Editi
μὴ δεχθῆναι.

Profecto similis prælio navalium, quod ex veteribus A offendis viri quidam bellis nauticis assueti ac bellasses, dum multum inter se odium alunt, suscitarunt. Nunc igitur in hac imagine mihi specta classem utrinque adverso impetu horrendum in modum ingruentem, mox ira jam eo erumpente ut sit immadicabilis, congressos diuinare. Pone, si vis, violento turbine circumagi classem, caliginemque densam e nubibus incumbere, adeoque obscurare omnes rerum visibilium species, ut nulla **65** jam sit amicorum et hostium discretio, propriea quod ob confusione symbola militaria sint ignota. Huic imaginis evidentia ergo addamus etiam mare intumescere, atque ab imo sursum ferri, ac vehementem imbrem e nubibus deorsum erumpere, horribilemque procellam ingentibus ac decumanis fluctibus exurgere: post hæc ventis undique concursantibus, totam classem inter se cuni fragore collidi, atque ex iis qui in acie stant, alias quidem eastra sua prodere, atque flagrante prælio transfigere; alias vero cogi, ut pariter et scaphas impellant a ventis actas, et occurrant irrumpentibus, seseque mutuo per seditionem trucidere: quam seditionem partim invidia adversus præstantiores, partim quæ singulis adest vincendi cupiditas excitavit. Ad hæc cogita confuso quodam et indiscreto sonitu universum illud mare compleri, partim e ventorum strepitu, partim e collisione navium, partim ex undarum impetu ferventium, partim ex vociferatione prælantium, varias voces ob ingruentia mala emitteantur, ut neque naucleri, neque gubernatoris exaudiatur vox, sed sit ingens quædam perturbatio confusioque, incredibili quadam malorum magnitudine, ob vitæ desperationem, omnem eis peccandi licentiam afferente. Adjice iisdem et immadicabilem quemdam morbum, gloriosa adipiscendæ insanam cupiditatem, adeo ut nave jam in fundum prolabente, ipsi vectores de primatus contentione nihil remittant.

77. Transi jam ab imagine ad ipsum malum exemplar. Num olim videbatur quodammodo Ariannum seisma, in adversariam Ecclesiæ Dei partem separatum, in hostium acie ipsum per se solum obsistere? Verum posteaquam e longa atrocique contentione usque ad manifestum certame in nos instructi sunt, tum denique bellum in multis partibus justa modos innumerabiles dissectum est, sic ut partim ob communem simultatem, partim ob privatam suspicionem omnibus odium implacabile esset. Hæc vero tempestas Ecclesiarium qua-

(21) Ἀτρόπες. Hanc vocem addidimus ex mss. codicibus. Mox quatuor codices ἀντεφορωῦντα. Paulo post editi ἐπελθόντα μελάνειν πας. Quinque mss. ut in textu.

(22) Προσθήσωμεν... οὐοῖσταρ. Ita quinque mss. Editi προσθέσομεν... οἰδαίνουμεν. Mox editi ἀντεφορωῦντα. Sed melior visa est scriptura Regii quarti quem sancti sunimus

(23) Ἐφοργμῶσι. Codices nonnulli ἔφορμοῦσι.

(24) Ἐπεπολησεν. Ita mss. codices. Editi ἀνεπολησεν

A σιν; Ἡ που δμοία έστι πολέμῳ τινὶ ναυτικῷ, δν ἐκ παλαιῶν προσκρουσμάτων, πολὺν κατ' ἄλλιῶν τὸν θυμὸν θρέψαντες, ναυμάχοι τινὲς ἀνδρες (21) καὶ φύλωπόλεμοι συνεστήσαντο. Ὁρα δὴ οὖν μοι ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ φοβερώς ἐκατέρωθεν ἀντεφορμῶντα τὸν στόλον, εἴτε εἰς τὸ ἀνήκεστον τῆς ὥρης ἐκραγέσσης, συμπεσόντας διαγωνίζεσθαι. Ὑπόθου, εἰ βούλει, καὶ λαλάπτε φιλάρκ χλονεῖσθαι τὸ ναυτικαν, καὶ ζόφον ἀθρόως ἐκ νεφῶν ἐπισχόντα μελάνειν πᾶν τὸ ὁρώμενον, ὡς μηδεμίαν έτι εἶναι φίλων καὶ πολεμίων διάκρισιν, τῶν συμβόλων αὔτες ἀγνοηθέντων διὰ τὴν σύγχυσιν. Ἔτι προσθήσωμεν δι' ἐνάργειαν τῇ εἰκόνι καὶ θάλασσαν οἰδαύσαν (22) καὶ δινῶ στρεφομένην ἐκ τῶν βυθῶν, καὶ λάθρον ἐκ νεφῶν ὕδωρ καταρρήγνυμενον, καὶ φοβερὸν ἐπανιστάμενον ἐκ τριχυμίας τὸν κλύδωνα· εἴτα πανταχόθεν τῶν πνευμάτων εἰς ταυτὸν συμπεσόντων, πάντα τὸν στόλον συναρασσόμενον, καὶ τῶν ἐπὶ παρατάξεως τοὺς μὲν καταπροδιδόντας, καὶ παρ' αὐτοῖς τὴν ἀγνωλίαν αὐτομολοῦντας· τοὺς δὲ ἀνάγκην ἔχειν δμού τε διωθείσθαι τὰ σκάφη ἐκ τῶν ἀνέμων ἐπιφέρομενα, καὶ ἀντεπεῖν τοῖς ἐφορμῶσι (23), καὶ ἀλλήλους καταφονεύεντας ὑπὸ τῆς στάσεως, ἣν δὲ πρὸς τὸ ὑπερέχον φθόνος, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ αὐτὸν ἐκαστον κρατεῖν ἐνεποίησεν (24). Ἐνθυμήθητε ἐπὶ τούτοις συμμιγῆ τινα καὶ ἀσημον ἥγον πάσαν ἐπέχοντα (25) τὴν ἐκεὶ θάλασσαν, ἐκ τῶν περιηγήσαντων ἀνέμων, καὶ τοῦ πατάγου τῶν πλοίων, καὶ τοῦ φούσιον ζέοντος, καὶ ἐκ τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων, παντοδαπάς φωνάς ἐπὶ τοῖς πάθεσιν ἀφίέντων· ὡς μήτε ναυάρχου, μήτε κυβερνήτου φωνὴν εἰσακούεσθαι, ἀλλὰ δεινήν τινα εἶναι (26) ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, τῆς τῶν κακῶν ὑπερβολῆς, διετὸν τὸν πρὸς τὴν ἀπόγνωσιν, ἀπτασαν αὐτοῖς τοῦ ἀμαρτάνειν δειπνού ἐμποιούσης. Πρόσθετες αὐτοῖς καὶ ἀμήχανον τινα νόσου δοξομανίας (27)· ὧστε, τῆς νεώς (28) ἢδη εἰς βυθὸν φερομένης, τοὺς ἐπιβάτας ἀλλήλοις (29) τῆς τῶν πρωτείων ἐρίδος μὴ ὑψεσθαι.

D 77. Μετάδα δὴ μοι ἀπὸ τῆς εἰκόνος ἐπ' αὐτὸν τοῦ κακοῦ τὸ ἀρχέτυπον. Οὐχὶ πάλαι μέν πως ἐδόκει: τὸ Ἀρειανὸν σχίσμα, εἰς ἀντίπαλον μοίραν ἀποκριθὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐν πολεμίων τάξει αὐτὸν καθ' ἐνατὸν μόνον ἀντικαθέτεσθαι; Ὅτε δὲ ἐκ τῆς μαρτδρὸς καὶ χαλεπῆς ἐρίδος εἰς προφανῆ ἡμῖν ἀγῶνα ἀντικατέστησαν, τότε δὴ εἰς πολλὰ μέρη κατὰ μυρίους τρόπους δι πολεμος διεσχίσθη· ὧστε καὶ διετὸν τὸ κοινὸν ἔχθος, καὶ διετὸν τὸ ιδίως ὑποπτον, ἀδιάλλακτον πάσιν ὑπάρχειν τὸ μέσος. Οἱ δὲ σάλοις οὗτος τῶν Ἐκκλησιῶν τίνος οὐκ ἔστι θαλασσού κλύδωνος

(25) Ἐπέχοντα. Ita mss. quinque. Editi ἀπηχούντα.

(26) Ἐρίδος. Hanc vocem ex veteribus libris addidimus. Paulo post editi πάσαν αὐτοῖς. Libri veteres ut in textu.

(27) Δοξομανίας. Reg. quartus δοξομανίαν.

(28) Τῆς νεώς. Tres mss. τῆς νρός.

(29) Ἄλληλοις. Hanc vocem addidimus ex veteribus libris, in quibus etiam legitur paulo post ἐπ' αὐτό, pro en quod erat in edilis ἐπ' αὐτοῦ. Mox Regius tertius τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ

ἀργάτερος; ἐνῷ πᾶν μὲν δριπον Πατέρων κεκίνη ται, τὰς δὲ θεμελίους, καὶ εἴ τι δχύρωμα δογμάτων θασεσάλευται. Κλονεῖται δὲ πάντα καὶ κατασείται εὐθρῇ τῇ βάσει ἐπαιωρούμενα· ἀλλήλοις δὲ ἐμπίποντες, ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρεπόμεθα. Κάν μη φθάσῃ βαλῶν ὁ πολέμιος, ὁ παραστάτης ἔτρωσε. Κάν πέσῃ βληθεὶς, ὁ συνασπιστῆς ἐπέδη (30). Τοσούτον ἀλλήλοις κοινωνοῦμεν, δοσον κοινῇ τοὺς ἐναντίους μισεῖν. Ἐπειδάν δὲ παρέλθωσιν αἱ πολέμοι, ἀλλήλους τῇδε βλέπομεν πολεμίους. Ἐπὶ τούτοις, τῶν νευαγίων τὸ πλῆθος τις δὲ ἔχαριθμήσατο; τῶν μὲν ἐκ τῆς τῶν πολεμίων προσθόλης καταδύντων, τῶν δὲ ἐκ τῆς λαθραίας τῶν συμμαχούντων ἐπιδουλῆς, δλλῶν ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν εὐθυνότων· διόπου γε αὐτανδροι Ἐκκλησίαι, οἷον ὑφάλοις τις τοῖς αἱρετικοῖς δόλοις προσαραχθεῖσαι διεφθάρησαν, ἀλλοι δὲ τῶν ἔχθρων τοῦ σωτηρίου πάθους (31), παραλόντες τοὺς ἑλακάς, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν. Αἱ δὲ ἐκ τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου ἐπαγόμεναι ταραχαὶ ποίας οὐχὶ θυελλῆς καὶ καταιγίδος σφροδότερον (32) τοὺς λαούς ἀνατρέπουσι; Κατηφῆς δὲ τις δύτις (33) καὶ συγνῇ σκοτόμαντα τὰς Ἐκκλησίας ἀπέχει, τῶν λαμπτήρων τοῦ κόσμου, οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν φωτίζειν, ἐξουσιεύντων. Τὸ δὲ ὑπερβάλλον αὐτοὶς τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας, ἐπικρεμαμένου ἡδη τοῦ φόδου τῆς τοῦ παντὸς διαιλύσεως, παραιτεῖται (34) τὴν εἰσθήσιν. Τοῦ γάρ κοντοῦ καὶ δημοσίου πολέμου τελεῖν δοτεὶ τὸ ίδιον δυσμενές, τῆς ἐκ τοῦ κρατῆσαι τῶν ἐναγίων δῆντος τοῦ κοινῶς πᾶσι λυσιτελοῦντος προτιμεμένης, οἵ τοι παραυτίκα τῆς φιλοτιμίας περπόνων τῶν εἰς ὕστερον ἀποκειμένων μισθῶν προτιμότερον. Δειπέρ πάντες δύοις, καθ' δὲν ἐν ἔκχοστος δύνηται τρόπον, τὰς φονικὰς χείρας ἀλλήλοις ἀντεπιφέρουσι. Τραχεῖα δέ τις κραυγὴ τῶν ἐξ ἀντιογίας παρατριβομένων ἀλλήλοις, καὶ βοή δυσμος, καὶ δύσκριτος ἥχος ἐκ τῶν ἀσιγήτων θορύβων, πᾶσαν ἡδη σχεδὸν Ἐκκλησίαν πεπλήρωκεν, ἐπὶ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις τὸ εὐθὺς δόγμα τῆς εὐσεβείας παρατρέποντων. Οἱ μὲν γάρ ἐπὶ Ίουδαῖσμον διὰ τῆς συγχύσεως τῶν προσώπων, οἱ δὲ ἐπὶ Ἑλληνισμὸν διὰ τῆς τῶν φύσεων ἐναντιότητος παραφέρονται· οὔτε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μεσιτεύειν αὐτοῖς ἐκαρκούσης, οὔτε τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων τὰς πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς διαλλαγὰς βραβευούσῶν. Εἰς δὲ δρος φιλίας, τὸ καθ' ἡδονὴν εἰτεῖν· καὶ ἕχθρας ἀρκοῦσα πρόφασις, τὸ μή συμβῆναι ταῖς δόξαις. Πάστης δὲ συνωμοσίας πιστότερον πρὸς κοινωνίαν στάσεως ἡ τοῦ σφαλμάτος δύοιστης. Θεολόγος δὲ πᾶς, καὶ ὁ μυρίας κηλίσι τὴν ψυχὴν στιγματίας (35). Ἐγενέθεν τοῖς νεωτεροποιοῖς εὐπορίᾳ τῶν ευστασιαζότων πολλή. Τοιγαροῦν αὐτοχειροτόνη-

A tandem marina procella non est atrocior? In qua ut omnes Patrum termini loco moti sunt, ita omnipotens fundamentum, et si quod dogmatum munimentum, convulsum est. Volvuntur insuper et quassantur omnia, putri basi innitentia, dumque alii in alios vicissim impetum facimus, alii ab aliis subvertimur. Et si te prior non percusserit hostis, is qui auxiliatur, vulnerat. Quod si ille ceciderit ictus, commilito jam insurgit. Tantum inter nos habemus societatis, quantum communī odio adversarios prosequimur. Ubi porro præterierint hostes, jam nos inter nos hostes videmus esse. His de causis quis enumerare possit naufragiorum multitudinem, vel eorum qui hostium impressione demerguntur, vel qui ex occultis sociorum insidiis occidunt, vel qui per imperitiam ducum pereunt; cum Ecclesiæ una cum ipsis hominibus, hæreticorum dolis velut 66 sub aqua latentibus scopulis illisæ, perdite sint: alii vero ex hostibus salutifere passionis, qui gubernacula occuparunt, circa fidem naufragium secerint? Cæterum turba ab huic mundi principiis proficiscentes, qua non procella, quo non turbine horribilium subvertunt populos? Ecclesiæ vero caligo quædam adeo plane tristis ac mœsta occupat, videlicet luminaribus mundi, quæ Deus posuerat ad illuminandas populorum animas, domo profligatis. Porro immodica jam inter ipsos vincendi contentio, cum jam immineat terror minitans ruinam universi, adimit mali sensum. Nam privata similitas plus est quam commune publicumque bellum, dum adversarios vincendi gloria præfertur publicæ omnium utilitati, quibus præsens tempora riaque gloriæ voluptas prior ac potior est præmis in posterum repositis. Eoque omnes pariter quocunque possunt modo interfrectrices manus sibi invicem afferunt. Acerbus autem quidam clamor eorum, qui ex contentione sese mutuo collidunt, confusaque vociferatio, indistinctus sonitus e nunquam silentibus tumultibus, totani prope jam Ecclesiæ implevit, per excessus ac defectus rectum pietatis dogma subvertentibus. Nam alii quidem ad Judaismum, ob personarum confusionem, alii contra, ad paganismum per naturarum contrarietatem deferuntur: adeo ut nec divinitus inspirata Scriptura inter illos sequestram agere possit, nec apostolicæ traditiones illos inter se conciliare valeant. Sed unicus amicitiaæ finis est ad gratiam loqui: ac sufficientis est inimicitiaæ causa, opinionibus dissentire. Porro erroris similitudo res est quavis coniuratione firmior ad seditionis societatem. Theologus vero quilibet est, is etiam, qui maculis innumerabilibus animam habeat notatam. Hinc rerum novatoribus

(30) Ἐκένη. Ita Regius secundus, multo melius quam editi ἐκανένη. Tres alii codices ἐπενένη.

(31) Σωτηρίου πάθους. Ita mss. codices. Editi οὕτως.

(32) Παραιτεῖται. Reg. secundus παραιτεῖται.

Paulo post editi κρατεῖσθαι. Mss. ut in textu. Subinde Reg. secundus τῆς φιλονεικίας τερπόνων

(33) Στιγματίας. Ita mss. quatuor. Editi στιγμα-

multa copia simul excitantium seditionem. Itaque qui seipso suis elegere suffragiis, quique affectant principatum, ii Ecclesiarum praefecturas sortiuntur, repulsa sancti Spiritus administratione. Jamque prorsus evangelicis ritibus ob sublatum rerum ordinem confusis, ineffabilis est ad praefecturas irruptio, unoquoque eorum qui ambitione laborant, sese in dignitates per vim intrudente. Jam vero gravis quædam anarchia ab hoc principatus amore populos invasit: unde irritæ sunt prorsus ac inanes praefectorum exhortationes, dum nemo se magis alteri auscultare, quam aliis imperare debere, ob fastum ex inscitia conceptum existimat.

78. Has ob res silere utilius judicavi, quam loqui, tanquam homini vox per tantos tumultus exaudiri non possit. Nam si vera sunt quæ dixit Ecclesiastes³⁵, verba sapientum in quiete audiri, plurimum abest, ut in hoc statu rerum de his loqui conveniat. Me vero etiam illud propheticum dictum reprehimit: *Intelligens in tempore illo tacebit: eo quod tempus malum est*³⁶, in quo alii quidem supplantant, alii vero insultant lapso, alii vero applaudunt; sed qui **67** labascenti manum ex misericordia porrigit, nullus est; quanquam juxta legem veterem³⁷, ne is quiderit qui vel jumentum inimici sub onere collapsum præterierit, caret reprehensione. Sed non itidem sit hisce temporibus. Quinam fieret? quando refrigerata omnium charitate, sublata est fratrum conspiratio, concordia vero etiam nomen ignoratur; sublata sunt autem etiam amicæ admonitiones, nusquam viscera Christiana, nusquam lacryma ex commiseratione. Non est qui insirmum in fide suscipiat, sed tantum odium inter tribules exarsit, ut quisque magis de proximi lapsibus, quam de propriis recte factis exsultet. Quemadmodum autem in contagiis pestilentiarum etiam ii qui summa cura servant victimus rationem, tamen iisdem morbis quibus alii laborant, dum ob consuetudinem eorum qui corrupti sunt, opplicantur ipsi ægrotatione: itidem nunc omnes similes inter nos facti sumus, a contentione, quæ nostros animos occupavit, ad malorum æmulationem perducti. Hinc implacabiles et amari sedent erratorum examinatores, iniqui vero et malevoli recte factorum judices: ac tantum, ut videtur, malum nobis insedit, ut ratione destituamur magis, quam ipsa animalia bruta: siquidem illa quæ sunt ejusdem generis, inter se consociantur, at nobis atrocissimum bellum est adversus domesticos.

³⁵ Eccl. ix, 17. ³⁶ Amos v, 13. ³⁷ Ezech. xxiii, 5.

(36) Η αὐτῷ. Ita codices nostri omnes. Editi ἡ αὐτόν.

(37) Ερ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Hæc desunt in tribus mss. Legitur etiam in nonnullis codicibus καιρὸς περιορῶν ἔστιν.

(38) Τῷ τόμοι. Sic mss. codices. Editi τῶν

A τοι καὶ σπουδαρχῖαι τῶν Ἐκκλησιῶν τὰς προστάσιας διαταγγάνουσι, τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀγίου Πνεύματος παρασάμενοι. Καὶ παντελῶς ἡδη τῶν εὐαγγελικῶν θεσμῶν ἐξ ἀκοσμίας συγχειμένων, ἀμύθητος ὀθισμὸς ἐπὶ τὰς προεδρίας ἔστι, τῶν φανητιώντων ἑκάστου ἑαυτὸν εἰσποιεῖν τῇ προστάσιᾳ βιαζομένου. Ἀναρχία δέ τις δεινὴ ἀπὸ τῆς φιλαρχίας ταύτης τοῖς λαοῖς ἐπεκύμασεν. Οὗτοι διπράκτοι παντελῶς καὶ ἀργατ τῶν ἐπιστατούντων αἱ παραλήσεις, οὓς μᾶλλον ἀκούειν τινὸς, τῇ αὐτῷ (36) ἔρχεται ἐπέρων διψειλήμενον εἶναι ἑκάστου διὰ τὸν ἐξ ἀμαθίας τῦφον λογιζομένου.

B 78. Διὰ ταῦτα λυστελεστέραν τοῦ λόγου τὴν σωτῆρν ἐπιθέμην, ὡς οὐδὲναμένες φωνῆς ἀνθρώπου διὰ τοσούτων θορύβων εἰσακούσθηναι. Εἰ γάρ ἀληθῆ τὰ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ βῆματα, διτε Λόγοι σωφῶν ἐν ἀναπάυσει ἀκούονται, πολλοῦ ἀν δέοις πρέπειν τῇ νῦν καταστάσει τὸ περὶ τούτων λέγειν. Ήμεὶς δὲ καὶ τὸ προφτεικὸν ἐκεῖνο κατέχει λόγιον, διτε Ο συριών ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (37) σιωπήστεται· διότι δ καιρὸς πονηρός ἐστιν· ἐν τῷ οἷς μὲν ὑποσκελίζουσι νῦν, οἱ δὲ ἐνάλογοι τῷ πεσόντι, δῆλοι δὲ ἐπικροτοῦσιν· ὁ δὲ τῷ ὀχλάσαντι χείρα δρέγων ἐκ συμπαθείας οὐκ ἔστι· καίτοι γε, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, οὐδὲ δ τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἔχθροῦ πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον (38) παραδραμῶν ἀκατάγνωστος. Ἄλλοι οὐχὶ τανῦν τοιαῦτα. Πόθεν; διποι γε, διὰ πάντων τῆς ἀγάπης ψυχείσης, ἀνήριται μὲν ἀδελφῶν σύμπνοια, δμονοίας δὲ ἀγνοεῖται καὶ τούνομα· ἀνήριται δὲ ἀγαπητικαὶ νονθεῖσαι· οὐδαμοῦ σπλάγχνον Χριστιανὸν (39), οὐδαμοῦ δάκρυον συμπαθές. Οὐδὲ ἔστιν δὲ τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβανόμενος, ἀλλὰ τοσούτον μῆσος τοῖς διμοφύλοις πρὸς ἀλλήλους ἐκκέκαυται, ὥστε μᾶλλον τοῖς πλησίον πτώμασιν τῇ τοῖς οἰκείοις ἑκαστοῖς κατορθώμασιν ἐπαγάλλονται. Πιστερὸς δὲ ἐν ταῖς λοιμικαῖς συμπαθείαις καὶ οἱ κατὰ πᾶσαν ἀκριβειαν διαιτῶμενοι· τὰ τοῖς δῆλοις κάμπουσιν, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς διεφθαρμένους διμιλίας τῆς ἀρρέωστας (40) ἀναπιμπλάμενοι· οὕτω καὶ νῦν πάντες ἀλλήλοις γεγόναμεν δμοιοι, ὑπὸ τῆς κατασχούσης τὰς ψυχὰς ἡμῶν φιλονεκίας πρὸς τὸν τακῶν ζῆλον ὑπενεχθέντες. Ἐντεῦθεν ἀσύγγνωστοι μὲν καὶ πικροὶ κάθηγται τῶν ἀποτυγχανομένων ἐξετασταὶ, ἀγνώμονες δὲ καὶ δυσμενεῖς τῶν κατορθουμένων χριταῖ· καὶ τοσούτον, οὓς έοικε, τὸ κακῶν ἡμέν τελείρυται, ὥστε καὶ τῶν ἀλόγων γεγόναμεν ἀλογώτεροι· εἰ γε ἐκεῖνα μὲν τὰ διμόφυλα ἀλλήλοις συναγελάζεται, τῷ μὲν δὲ δ καλεπώτατος πόλεμος πρὸς τοὺς οἰκείους ἔστι.

γόμων.

(39) Χριστιανός. Sic veteres libri. Editi χρηστόν.

(40) Ἀρρέωστας. Duo Regii codices addunt πάσης. Non multo post edili ὑπαχθέντες. Codices missi ut in textu.

79. Τούτων μὲν οὖν πάντων ἔνεκεν σιωπὴν ἔσει, Α ἀλλὰ ἀνθεῖλε (41) γάρ ἐτέρωθεν ἡ ἀγάπη, οὐ ζητοῦσα τὸ ἐκυρῆς, καὶ νικήν ἄξιοντα πᾶσαν καιρῶν καὶ πραγμάτων δυσχέρειαν. Ἐδίδαξαν δὲ ἡμᾶς καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας παιδεῖς, καὶ μηδὲν δὲ ὅντος τοῦ τοντούμενου τῇ εὐσεβείᾳ, καθ' ἑαυτούς τὸ ἐπιβάλλον ἐκτελεῖν· οἵ γε ἐκ μέσης τῆς φιλορήσεως τὸν θεόν ἀνέμουν, μὴ λογιζόμενοι τὸν πλῆθος τῶν τὴν διάτησιν ἀθετούντων, ἀλλὰ ἀλλήλοις ἀρχούμενοι, τρεῖς έντεις. Διόπερ οὐδὲ τὴν δύναν δύνοντας ἐνεποίησε τῶν πολεμίου τὸ νέφος, ἀλλὰ τὴν ἐλπίδα θέμενοι ἐπὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, ἐν πάσῃ παρθησίᾳ κατηγράψαμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ πάντων ἀνὴρ σχετλιώτατον, τοὺς μὲν βλασφημοῦντας τὸ Πνεῦμα οὗτως εὐχάριστας πρὸς τὸν εὐσεβῆ (42) λόγον ἀποθραύσαντο· ἡμᾶς δὲ, τηλικοῦτον ἔχοντας συνασπιστὴν καὶ εὐτρόπον, ὀνκεῖν τὸν λόγον διακονεῖν (43), τὸν ἐκ τοῦ πατέρων παραδόσεως πρὸς τὴν ἀκολουθίαν ἀνθεῖται διεισιθέντα. Ἐπὶ πλείον δὲ ἡμῶν ἐπήγειρε τὴν ὁρμὴν τῆς τε ἀνυποκρίτου σου ἀγάπης τὸ διάπορον καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἐμβρύθες καὶ ἡσύχιον. Ἑγχώριον μὴ εἰς πολλοὺς ἔξοσειν τὰ ρηθησμένα· τοιχὸς ἀξιαὶ κατακρύπτεσθαι, ἀλλὰ ὥστε μὴ φίππεσθαι τοῖς χοίροις τοὺς μαργαρίτας. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοπούτον. Σοὶ δὲ, εἰ μὲν ἀρκούντως ἔχει τὰ εἰρημένα, τοῦτο πέρας ἔστω τοῦ περὶ τούτων λόγου. Εἰ δὲ ἀλιπῶς ἔχειν δῆξει, φθόνος οὐδεὶς φιλοπόνως προσέδρευντα τῇ ζητήσει, δι' ἐρωτήσεως ἀφίλοντες την προστιθέναι τῇ γνώσει. Δώσει γάρ δὲ Κύριος η δι' ἡμῶν, η δὲ ἐπέρων (44), τῶν λειπομένων τὴν πλήρωσιν κατά τὴν ἐπιχορηγουμένην τοῖς ἀξιοῖς αὐτοῦ γνῶσιν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

79. Itaque propter has omnes causas silendum erat, sed in diversam partem retraxit charitas, non quarens quod ipsius est ¹⁰, ac vincere cupiens omnem temporum ac rerum difficultatem. Quin et pueri qui fuerunt in Babylonie docuerunt nos, etiam si nemo sit qui pietati suffragetur, tamen privatim quod officii nostri est peragere: qui quidem ex incendio medio canebant hymnos Deo, haud reputantes multitudinem aspernantium veritatem, sed sibi invicem sufficientes, cum essent tres ¹¹. Quapropter ne nos quidem deterruit hostium nubes, sed fixa spe in praesidio Spiritus, cum omni fiducia veritatem annuntiavimus. Alioqui foret omnium miserrimum, eos qui conviciis incessunt Spiritum, tam facile adversus piam doctrinam animo esserri ac insolescere: nos vero qui tales habemus protectorem ac patronum, non audere doctrinam tradere, quae ex majorum traditione perpetua memoriae serie ad nos usque servata fuit. Magis tamen excitavit impetum nostrum igneus chari-tatis tuæ non sicut servor, morumque tuorum gravitas ac taciturnitas: quae res spondebant fore, ut ea quae dicturi essemus non prodirent in vulgus: non quod digna sint quae celentur, sed ne margaritæ projiciantur porcis. Et hæc quidem hactenus. Quod si tibi de his satis dictum videtur, sit hic sermonis finis: sin minus, nulla invidia est, studiose incidentem inquisitioni, per interrogationem a contentione alienam aliquid addere cognitioni. Dabit enim Dominus aut per nos aut per alios, eorum quae desunt complementum, juxta scientiam quae dignis subministratur a Spiritu.

¹⁰ I Cor. xiii, 5. ¹¹ Dan. iii, 12.

(41) Ἀρθεῖτε. Sic mss. codices. Editi ἀνθεῖλε.
 (42) Εὐσεβῆ. Sic omnes nostri codices, exceptis tamen Regio secundo et Colbertino, in quibus de-sunt aliquot folia. Contra in editis legebatur ἀσεβῆ.
 (43) Διακονεῖτε. Deest ea vox in quatuor illis co-

dicibus: sic tamen ut in ora Regii quarti legatur.

(44) Η δι' ἡμῶν, η δι' ἐπέρων. Ita nostri codices mss. Editi δι' ἡμῶν, η καὶ δι' ἐπέρων. Mox duo co-dices τῶν λειπούντων, alii duo τῶν λοιπῶν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII

EPISTOLÆ

68-69 SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM NUNC PRIMUM DISPOSITA ET IN TRES CLASSES DISTRIBUTA.

Classis I. Continet epistolas ante episcopatum scriptas ab anno 337 ad annum 370. Quibus adduntur nonnullæ dubiæ, quæ videntur ad hoc tempus pertinere.

II. Quas episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

III. Epistolas nulla temporis nota signatas, cum pluribus dubiis et spuriis nonnullis.

CLASSIS PRIMA.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι^η.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α^η.

Fingit Basilius esse, dum Eustathium frustra querit in variis regionibus, pene dubitasse annon fato aut fortuna omnia fiant, sed illius litteris recreatum mulasse sententiam; hæc, inquam, fingit ut refellat acutius, ei providentiam atque.

Eustathio philosopho.

Jam me animo deficiente ob illatas ab ea quæ dicitur fortuna injurias, a qua semper aliquid impedimenti exstitit, quominus tecum congrederer, litteris miro quodam modo recreasti ac consolatus es. Jam enim apud me ipse quodam modo versabam, annon forte verum sit, quod a pluribus dictatur, necessitate quadam ac fato res nostras sive parvas sive magnas regi, nec ullius rei nos homines esse dominos; aut si res ita se non habet, fortuna quadam humanam vietani prorsus agitari. Atque his cogitationibus plurimam dabam veniam, ubi causas, quibus ad eas adductus sim, didiceris. Ego reliqui Athenas ob tuæ philosophiarum famam, contemptis quæ illuc

A. *Eustathio φιλοσόφῳ (45).*

'Απειρηκότα με δῆη πρὸς τὰς παρὰ τῆς λεγομένης (46) τύχης ἐπηρεάς, παρ' ἡς δεῖ τι πρὸς τὸ μὴ συγγενέσθαι: σοὶ ἐμπόδιον γέγονε, θευματῶς τως ἀγεκαλέων καὶ παρεμυθήσω τοὺς γράμματα. Καὶ γάρ πως δῆη καὶ κατ' ἔμαυτὸν ἐστρεφον, μή ποτε ἀλλθέει ἐστὶ τὸ παρὰ τῶν πολλῶν θρυλλούμενον, ὅτι ἀνάγκη τίς ἐστι καὶ εἰμαρμένη ἡ καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μείω τῶν ἡμετέρων ἁγουσα· αὐτὸι δὲ οὐδενὸς ἔσμεν οἱ ἀνθρώποι κύριοι· ή εἰ μὴ τοῦτο, τύχη τις πάντως τῶν ἀνθράπινον ἐλαύνει βίον. Καὶ τούτων πολλὴν συγγνώμην ἔχεις τῶν λογισμῶν, ἐπειδὴν τὰς αἰτίας, ὑψ' ὧν εἰς αὐτοὺς προήχθην, μάθης. Ἐγὼ κατέλιπον τὰς Ἀθήνας κατὰ φήμην τῆς σῆς φιλοσοφίας, ὑπεριδῶν τῶν ἔκει. Παρέδραμον δὲ τὴν ἐφ-

Alias CLXV. Scripta anno 357.

(45) *Εὐσταθίῳ φιλοσόφῳ. Codex Reg. primus sic habet: Πρὸς τὸν Εὐστάθιον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας. Ad Eustathium presbyterum Antiochiae. Codex Vaticanus et Coislinianus recentior, et Regius secundus: Πρὸς Εὐστάθιον φιλόσοφον ἀπὸ Ἀντιοχείας, πρὸς τοὺς πρεσβύτερον κατασταθῆναι, Ad Eustathium philosophum ab Antiochia, priusquam presbyter crearetur, Basilius videlicet. Inde videtur derivata codicis Harlariani mendosa lectio: Εὐσταθίῳ φιλοσόφῳ Ἀντιοχείᾳ περὶ τοῦ πρεσβύτερου, Eustathio philosopho Antiochiae de sacerdotio. Sed his titulis parum hoc loco tribuendum. Nam nec presbyter erat Eustathius ille, sed ethnicus, ut indicant hæc Basiliī verba: Ήσε, φασο, nonno sunt opera sati, uti tu*

dixeris, nonne necessitatis? Neque etiam Antiochia ortus videtur fuisse, sed Cappadocia, ubi spes illius videndi et anteā Basilium Athenis redeunte tenuerat, et tunc etiam Alexandriæ agrotantem tenebat. Unde merito idem esse creditur Eustathio illi, quem pluribus laudat Eunapius, et Cappadocia ortum testatur. Si quis autem his verbis ἀπὸ Ἀντιοχείας significari velit Basilium Antiochiae scripsisse: ne id quidem verum erit. Tunc enim, ut ipse declarat, Alexandriæ morabatur. Id unum ex citatis codicibus erui potest, Basilium hæc scripsisse antequam presbyter crearetur.

(46) *Λεγουμένης deest in quinque codicibus ms. non vetustissimis.*

Εἰλητοντες πόλιν, ὡς οὐδεὶς Ὄδυσσεὺς Σειρήνων μὲν. Καὶ τὴν Ἀσίαν ἔθαύμασσα μὲν, πρὸς δὲ τὴν μηρόπολιν (47) τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν τηπειγμῆν. Εἴπι δὲ κατέλαβον τὴν πατρίδα, καὶ τοις ἐν αὐτῇ τῷ μήτρᾳ δῖσιος; ζητήσας οὐχ εὑρὼν, ἐντεῦθεν μοι λοιπὸν εἰ πολλά καὶ ποικίλας ἀφορμαὶ τῶν ἀδοκήτων ἐπιγράψαι καλυμάτων. Ή γάρ ἀσθενεῖν πάντως ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπολεῖταισθαι· η ἐπὶ τὴν ἵψαν βαδίζοντι συναπαίρειν μήδινασθαι· δῆμος δὲ ποτε μυρίοις πόνις τὴν Συρίαν καταλαβόντα, οὐκ ἔχειν συνεῖναι τῷ φιλοδόφῳ πρὸς Αἴγυπτίους ἀπάραντι. Πάλιν οὖν οὗτοι Αἴγυπτόνδε ίέντει (48), δολιχήν δόδον ἀργαλέην τοις καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον ἔχειν. Ἐλεῖνδρον, διπερσόν καὶ συνένη. Δοκῶ γάρ μοι, εἰ μή, ὅτεπερ τι θρέμμα, θαλλῷ προδειχνυμένῳ ἐπόμενος ἀπηγρέουσα, ἐπέκεινα δὲν ας (50) καὶ Νύσσης τῆς Ἰνδίκης ἐθέειν ἀγόμενον, καὶ εἰ τι ἱσχατον τῆς καθ' Τυρίδης οἰκουμένης χωρίον, καὶ τούτῳ ἐπιπλανηθῆναι. Καὶ τί δεὶ τὰ πολλὰ λέγειν; Ἐλλὰ τὸ τελευταῖον νῦν εἰπεῖ τῆς πατρίδος (51) διάγοντι συγγενέσθαι οὐκ ἔξεγένετο, μακραῖς ἀρρώσταις ἐξειργομένῳ· αἱ εἰ μή τοιγάρισπον μετριώτεραι γένονται, οὐδὲ κατὰ τὸν χειμῶνα τῇ λογιστέῃ σου συνεσθμόν. Ταῦτα οὐχ εἰμαρμάντης Ἑργα, ὡς ἀν αὐτὸς εἶποις; ταῦτα οὐκ ἀνάγκης; ταῦτα οὐχι, μικροῦ δεῖν, καὶ τοὺς τῶν παιῶν τὴν Ταντάλῳ μύθους ὑπερεβάλετο (52); Ἐλλά, διπερ ἔφην, βρῶν γέγονα τοῖς γράμμασι, καὶ οὐκέτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης. Φημὶ δὲ χρῆται (53), διδόντει μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναι, τεμενομένῳ δὲ μή δυσχεραίνειν. Καὶ δὴ οὖν καὶ ἡμῖν εἰ μὲν παράσχοιτο (54) συνεῖναι σοι, ταῦτ' ἀριστά τε διεθεῖν καὶ δῆστα τῆγησμεθα· εἰ δὲ ἀναδάστο, πράξις οἰστομεν τὴν ζημίαν, Ἀμεινον γάρ που πάντας, η ὡς ἀν τῆμεις προσλοίμεθα (55), διοικεῖ τὰ ἡμέτερα.

melius profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur.

(47) *Μητρόπολιν.* Liqueat urbem in Hellestantiā esse Constantinopolim. Asiae autem metropolium non Ephesum videtur appellare Basilius, sed Cesareū; illuc enim mente et animo ferribatur; hic illius via finis; et duui hunc ei titulum tribuit ob rerum bonorum ornamenta, satis indicat jure debitu non fuisse. Paulo post legimus cum antiquis codicibus ἐπει δὲ pro eo quod est in editis ἐπειδή δε.

(48) *Αἴγυπτόνδε ίέναι.* Duo codices mss. Αἴγυπτὸν τ' ίέναι, quatuor alii Αἴγυπτὸν τε ίέναι. Paulo posui vocula δη̄ addita ex duobus codicibus mss.

(49) *Ἐπὶ τῆς.* Editio η ἐπὶ τῆς. Erratum sustulimus auctoritate codicis Coislinianus antiquioris et Harleiani.

(50) *Ἐπέκεινα δη̄ σε.* Sic codices antiqui septem; male in editis ἐπέκεινα δη̄ με, quod sententiae acumen prorsus elidebat.

(51) *Ἐπὶ τῆς πατρίδος.* Sic duo vetustissimi codices Coislinianus et Medicæus. Sic etiam habuit prima manu aliud antiquissimum codex, olim bibliotheca Harleiana; nunc Sangermanensis ex dono illustrissimi senatus principis Harlai. Codex Anglicanus ἐπὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, in eadem patria. Edi-

B sunt. Præterii autem citius Hellesponti civitatem, quam quisquam Ulysses Sirenum cantus. Et Asiam quidem admiratus sum; sed ad bonorum, quae in ea sunt, metropolim properabam. Postquam autem veni in patriam, teque ingens lucruin in ea quæsitum non inveni; hinc 70 mihi deinceps multæ variæque occasiones inopinatorum obortæ sunt impedimentorum. Vel enī agrotandum prorsus fuit, teque idcirco carendum; vel necesse fuit tecum abeunte in Orientem proficisci non posse, et cum tandem aliquando innumeris laboribus in Syriam pervenissem, philosophi, qui in Aegyptum abierat, congressum non assequi. Rursus igitur proficiscendum fuit in Aegyptum, longo et difficulti itinere, ac ne illic quidem assequendum B quod erat in optatis. Sed tam infasto amore capiebar, ut aut ad Persas eundum mihi esset, et ad extremos usque barbaros simul proficiscendum (siquidem illuc etiam veneras: usque adeo obsistebat dæmon), aut hic sedendum Alexandriæ: id quod et contigit. Puto enim nisi pecudis instar præmonstratum ramum sequendo defatigatus essem, futurum fuisse ut vel ultra Nyssam Indicam actus pergeres, ac si quis extremitus orbis nostri locus, in eo etiam errares. Sed quid multa opus est referre? Nunc postremo cum in patria verseris, tecum esse non contigit, eo quod diuturnis morbis detinear: qui nisi deiuceps maiores flant, ne in hieme quidem prudentiam tuam conveniemus. Hæc, quæso, nonne sunt opera fati, ut tu dixeris? nonne necessitatis? hæc nonne propemodum poetarum de Tantalo fabulas superarunt? Sed, ut dixi, ex litteris tuis melius me habui, nec jam amplius in eadem sum sententia. Censeo autem oportere Deo bona largienti gratias agere, procrastinanti vero non succensere. Et sane, si nobis dederit tecum esse, optimus hæc simulque jucundissima putabimus: si rem differat, damnum leniter seremus. Nam

ti et alii mss. ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας, in eadem regione, id est, cum in eadem regione verseris, nec jam locum ex loco mutes. Codex Anglicanus, in quo perspicuum est vocem πατρίδος assutam fuisse, dat conjiciendi copiam, scripsisse Basiliū ἐπὶ τῆς αὐτῆς, supplendo χώρας: in nonnullis autem libris additum fuisse χώρας, in aliis vero, cum ad marginem scriptum esset πατρίδος, ut indicaretur quo in loco moraretur Eustathius, hanc vocem in contextum migrasse. Ceterum hanc conjecturam præferre nolui antiquissimis codicibus.

(52) *Ὑπερεβάλλετο.* Sic quinque optimi mss. Editio ὑπερεβάλλετο.

(53) *Φημὶ δὲ χρῆται.* Huc spectabat perelegans Basiliū ironia. Nam singere se in aliquam opinionem inclinasse, sed eam coactum esse rejicere, peracuta est refellendi ratio.

(54) *Παράσχοιτο.* Quatuor codices mss., in his Coisl. primus et Harl., παράσχοι τό, alias παράσχη τό.

(55) *Προσλοίμεθα.* Quatuor codices mss. nempe Anglicanus et Vaticanus cum Regio secundo et Coisliniano secundo προσλοίμεθα, melius quam nos iusi prvidere possimus.

EPISTOLA II.

Gregorio nihil curanti de situ solitudinis Basilii, sed scire aenti, quomodo ibi vivatur, exponit Basilius non quid ipse faciat (humiliter enim faciet se non multum proficere), sed quid faciendum sit: quanta sint solitudinis ad pietatem adjumenta, quomodo Scripturarum lectioni subjungenda oralio, quid in sermone ei in incessu, quid in cibo ei potu et vestimento, quid in somno observandum.

Basilius Gregorio.

2

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β.

4. Agnovi epistolam tuam, velut qui amicorum liberos ex apparente in ipsis similitudine cum parentibus cognoscunt. Quod enim ait, loci struc-
tura magni momenti non esse ad ciendum in
animo tuo desiderium aliquod vitæ nobiscum
agendæ, antequam de instituto ac vivendi ratione
aliquid didiceris; sententia vere tua est, tu quoque
digna animo, **71** qui terrena omnia nihil esse exi-
stimas, ad beatitudinem nobis in pollicitationibus
repositam. Quid autem ipse in hac solitudine
noctu ac interdiu agam, dicere pudet. Reliqui
equidem urbis commorationes, ut innumerabili-
lium malorum causas: at me ipse nondum relin-
quere potui. Sed similis sum hominibus in mari-
summa difficultate, eo quod navigandi insolentes
sint, laborantibus et nauseantibus, qui navigi
magnitudinem, ut vehementius succutientem ægre
ferunt, indeque in lembum aut naviculam trans-
euntes, ubique nauseant et in angustiis versan-
tur: una enim cum ipsis transit nausea ac bilis.
Ad hunc igitur modum se quoque nostræ res ha-
bent. Nam insitos animi morbos circumferentes,
ubique iisdem perturbationibus sunius obnoxii.
Quare non magnopere adjuti sumus hac solitu-
dine. Quæ autem facta oporteret, et unde nobis
daretur inhærere vestigiis ejus qui salutis dux
fuit (*Si quis enim, inquit, vult post me renire, abne-
get semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur
me*²⁰), hæc sunt.

2. Enitendum est, ut mentem pacatam ac quietam habeamus. Quemadmodum enim oculus continenter circumactus, et nunc quidem in obliqua deflexus, nunc vero sursum ac deorsum frequenter contortus, clare ac perspicue rem objectam cernere non potest; sed aciem in rem visam desigi oportet, si modo perspicua futura est visio: ita et humana mens sexcentis mundi curis distra-

" Matth. xvi. 24.

• Alias I. Scripta initio secessus.

(56) *Raccolto Gregoriano*. Hunc titulum eruimus ex duobus vetustissimis codicibus, Harleano et Coisliniano primo. Legitur in nonnullis *Gregoriano* et *Calixto*, *Gregorio sodali*.

(57) Ἐπιγνώσκοντι. Ita vetustissimi quinque codices. Editi ἐχγνώσκουσιν. Unus ex Regiis ἐπιγνώσκοντες. Subinde veteres aliquot libri tū μάθοις.

(58) Vide Addenda.
(59) *"Ætor.* Hanc vocem addidimus ex tribus
vetustissimis codicibus, Hær., Coisl. primo et Mc-
dico. Sic etiam habet Regius secundus.

(60) Ἀπενδονυμένοις. Οὐε εορυδεμ quatuor co-
dicum ἀπενδονυμένοις. Οὐε εορυδεμ quatuor co-
dicum ἀπενδονυμένοις. Οὐε εορυδεμ quatuor co-
dicum ἀπενδονυμένοις.

(61) *Angola*. Sie editio Basileensis, Coisl. pri-
mus, Vaticanus et alias a Combesfio citatus. Edi-

Βασιλείος Γρηγορίῳ (56).

1. Ἐπέγνων σου τὴν ἐπιστολὴν, ὥστερ οἱ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ἐκ τῆς ἐπιφανομένης αὐτοῖς διμούρητος πρὸς τοὺς τεκνάτας ἐπαγινώσκουσι (57). Τὸ γάρ μή μέγα εἶναι φῆσαι τὴν τοῦ τόπου κατασκευὴν (58) πρὸς τὸ ἐμποιῆσαι ὀρμήν τινα τῇ ψυχῇ σου εἰς τὸν μὲθ' ἡμῶν βίον, πρὶν ἀν περὶ τοῦ τρόπου τι μάθῃς καὶ τῆς διατρῆτις, σὸν δὴν δυτικὰ τὸ διανύμα, καὶ τῆς σῆς ψυχῆς ἀξιον (59), τῆς πάντα τὰ τῆς μηδὲν τιθεμένης, πρὸς τὴν ἐπαγγελταῖς ἡμῖν ἀποκειμένην μακαριστήτα. Ἐγὼ δὲ & μὲν ποιῶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἐσχατιδέ ταύτης νυκτὸς καὶ ἡμέρας, γράψειν αἰσχύνομαι. Κατέλιπον μὲν γάρ τὰς ἐν δυστιβιδάς, ὡς μυρίων κακῶν ἀφορμάς, ἐμαυτὸν δὲ οὖπον ἀπολιπεῖν τὸ δύνυθην. Ἄλλ' ὅμοιός εἰμι τοῖς ἐν θαλάσσῃ ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν πλοὺν ἀπειρίας ἀπορούμενοις (60) καὶ ναυτιώσιν· οἱ τῷ μεγέθει τοῦ πλοίου δυσχεραίνουσιν, ὡς πολὺν τὸν σάλον παρεχομένη, κάκειθεν ἐπὶ τὸν λέμβον ἢ τὸ ἀκάτιον μεταβαίνοντες, πανταχοῦ ναυτιώσι καὶ ἀποροῦνται· συμμετέρχεται γάρ αὐτοῖς ἡ ἀηδία (61) καὶ ἡ χολή. Τοιοῦτον οὖν τι καὶ τὸ ἡμέτερον. Τὰ γάρ ἔνοικα πάθη συμπεριήροντες, πανταχοῦ μετὰ τῶν δομῶν θορύβων ἐσμέν· ὥστε οὐδὲν μέγα τῆς ἐρημίας ἀπωνάμεθα ταύτης· "Α μέντοι ποιεῖν ἔδει, καὶ θεῖν ὑπῆρχεν ἀν ἡμῖν τῶν ἰχγῶν ἔχεσθαι τοῦ πρὸς σωτηρίαν καθηγησαμένου (Εἴ τις γάρ, φησι, θέλει ἀπίστω μου ἐλθεῖν, ἀπαρτησάσθω ἐστεόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω ποιοι), ταῦτα ἔστιν.

2. Ἐν τούς ξεχία (62) τὸν νοῦν ἔχειν πειρᾶσθαι προσ-
ήκει. Ής γὰρ διθαλμὸν περιαγόμενον συνέχως, καὶ
νῦν μὲν ἐπὶ τὰ πλάγια περιφερόμενον, νῦν δὲ πρὸς
τὰ ἄνω καὶ κάτω πυκνὰ μεταστρεφόμενον, ίδειν ἐν-
αργῶς τὸ ὑποκείμενον (63) οὐχ οἴδην τε, ἀλλὰ χρὴ προσ-
ερεισθῆναι τὴν θύψιν τῷ δρωμένῳ, εἰ μέλλοι ἐναργῆ
αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὴν θέσαν· οὕτω καὶ νοῦν ἀνθρώπου
ὑπὸ μυρίων τῶν κατὰ τὸν κόσμον φροντίδων πειρε-

Dtio Parisiensis ἀκηδία. Sed mss. codices δεῖχται,
pator, quæ vox minus commoda videtur Combeſi-
ſio. Paulo post codices nonnulli μέρα ἐν τοῖς. Sed
Basilius præpositionem post hoc verbum apponere
non solet. Subinde plerorumque codicium aucto-
ritate addidimus voculam ἀν, et deleimus τὴν post
σωτηρίαν.

(62) Ἐρ ήσυχα. Ante has voces legitur in editis πρῶτον μέν, quod, cum ab omnibus nostris absit codicibus mss. expungendum duximus.

(65) *Kai xátw... énparqw̄s tō ûxokelμevor.* Sic veteres libri magno consensu. Editi xal t̄ xátw... énparqw̄s oúv ōv̄ te. Habent etiam xal xátw editiones Hagannensis et Basileensis. Mox tres codices t̄p̄ óprat̄. Ibidem deest aut̄ post énparq̄ in codice Vaticano et uno ex Combeſianis.

μέμνον ἀμῆχανον ἐνεργῶς ἀντενίσαι (64) τῇ ἀλῇ— Τοιαὶ ἄλλα τὸν μὲν οὕπω τοῖς δεσμοῖς τοῦ γάμου συνευγμένον λυσσώδεις ἐπιθυμίαι καὶ ὅρμαι δυσκόλειαι καὶ ἔρωτές τινες δυσέρωτες ἐκταράσσουσι· τὴν δὲ ἥρην κατειλημμένον (65) ὁμοζύγῳ ἔτερος θύρων φροντίδων ἐκδέχεται· ἐν ἀπαιδίᾳ παιδῶν ἐπιθυμίαι· ἐν τῇ κτήσει (66) τῶν παιδῶν παιδοτρόπιας μέριμνα· γυναικὸς φυλακῇ, οἰκου ἐπιμέλεια, οἰκετῶν προστασίαι, αἱ κατὰ τὰ συμβόλαια βλάβαι, εἰ πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοὶ, αἱ ἐν τοῖς δικαιητοῖς συμπλοκαὶ, τῆς ἐμπορίας οἱ κίνδυνοι, αἱ τῆς γεωργίας διαπονήσεις. Πλάτα ήμέρα ίδιαν ἦκει σέρουσα τῆς ψυχῆς ἐπισκόπησιν· καὶ αἱ νύκτες, τὰς μεθημεριάς φροντίδας παραλαμβάνουσαι (67), ἐν ταῖς αὐταῖς φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν. Τούτων δὲ μία φυγὴ, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ ἀστερού παντός. Κόσμου δὲ ἀναχώρησις οὐ τὸ ἔξω αὐτοῦ γενέσθαι ανηστικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρίξαι, καὶ γενέσθαι ἀπολιγή, δοιοχον, ἀνθίσιον, ἀφιέλταιρον, ἀκτήμονα, ἀδιον, ἀπράγμονα, ἀπονάλακτον, ἀμαθῆ τὸν ἀνθρωπίνων διδαχμάτων· Ιππομόνον ὑποδέξασθαι τῇ καρδίᾳ τὰς ἐκ τῆς θείας ὀντασκαλίζες ἐγγινομένας διατυπώσεις. Ἐποματία δὲ καρδίας ἡ ἀπομάθησις τῶν ἐκ πονηρᾶς συνηθείας πρακτασχόντων αὐτὴν διδαχμάτων. Οὗτος γάρ ἐν πρῷ γράψαι δυνατόν, μηδὲ προκαταλεάναται (68) τοῖς ἀναποκειμένοντος χαρακτήρας· οὔτε ψυχῇ δόγματα θεῖα παραθέσθαι, μηδὲ τὰς ἐκ τοῦ Εθούς προϊῆσις αὐτῆς ἐξελόντα. Πρὸς δὴ τοῦτο μέγιστον ἡρεύς ἡ ἐρημία παρέχεται, κατευνάζουσα τὴν τατάθη, καὶ σχολήν διδοῦσσα τῷ λόγῳ παντεῖλας αὐτὴ τῆς ψυχῆς ἐκτεμεῖν. Ός γάρ τὰ θηρία ἐκτατεγμένα ἔστι καταψήθεντα (69), οὕτως ἐπιθυμίαι· καὶ ὅργαι καὶ φόδοι καὶ λύπαι, τὰ ιοδόλα τῇ ψυχῇ κακά, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας (70), καὶ μὴ ἐξαγριασθείμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῷ, εὐκατασθωνιστότερα τῇ δυνάμει τεῦ λόγου γίνεται. Ἐστω τὸν τὸ χωρίον τοιοῦτον, οἰονπέρ ἔστι καὶ τὸ ἡμέτερον, ἐπιμιξίας ἀνθρώπων ἀπτλαγμένον, ὡς ἵππο μηδενὸς (71) τῶν ἔξωθεν τὸ συνεχὲς τῆς ἀσκήσεως διακρίπτεσθαι. Ἀσκήσις δὲ εὐσεβείας τὴν ψυχὴν τέρπει τοῖς θείοις διανοήμασι. Τί οὖν μακαρίστερον τὸ τὴν ἀγγέλων χορούσαν ἐν γῇ μιμεῖσθαι; εὐθὺς μὲν (72) ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχάς ὄρμῶντα, ὕμνοις καὶ ὄδαῖς γεραίρειν τὸν κτίσαντα; εἴτα

A ita, veritatem clare conspicere non potest. Sed eum quidem qui nondum nuptiarum vinculis constrictus est, rapidæ cupiditates, ac impetus non facile superabiles, et amores perditissimi conturbant: conjugio autem illigatum alius curarum tumultus excipit; in orbitate desiderium prolix, susceptis liberis, de his educandis sollicitudo: uxoris custodia, domus cura, servorum gubernatio, accepta contractis in rebus damna, contentiones cum vicini, forenses concertationes, negotiationis alea, agriculturae labores. Unaquaque dies oritur suam ferens animi caliginem: quin et noctes diurnas curas excipientes, iisdem rerum speciebus mentem fallunt. Horum autem una vitatio est, recessus a toto mundo. Verum recessus a mundo, non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consensione avellere, ac sine civitate esse, sine domo, sine propriis rebus, sine amicorum societate, sine possessionibus, sine rebus ad victimum necessariis, sine negotiis, nullas res contraheatem, humanarum disciplinarum expertem, paratum ad suscipiendas corde informationes, quae ex doctrina divina ducuntur. Est autem cordis præparatio, documentorum ex prava consuetudine 72 illud præoccupantium oblivio. Nam nec in cera scribere potest, qui jam insitas litteras non deleverit: nec animo divina dogmata mandare, qui anticipatas e consuetudine opiniones ex e non sustulerit. Ad id autem plurimum assert adiumenti solitudo, quæ vitiosos animi nostri motus consopit, ac rationi otium dat eos ex animo penitus exscindendi. Quemadmodum enim bellus, si demulcentur, facile vinci possunt; ita libidines, iræ, pavores, mœrores, venenata illa animæ mala, solitudine sopita, nec irritamento jugi esserata, vi rationis facilius superantur. Esto igitur locus aliquis hujusmodi, qualis hic noster, ita ab hominum commercio liber, ut religiosa exercitationis continuatio a nullo extraneo intercidatur. Pietatis autem exercitatio animam divinis cogitationibus alit. Ecquid igitur beatius, quam in terra concentum angelorum imitari; statim quidem ac dies incipit ad preces surgentem, hymnis et canticis Creatorem venerari; exinde C

Editi καταλεάνατα. Paulio post in codice Medicæo ἡρημία γαρίζεται. Sic etiam in ora Coisl. primi.

(69) Καταψήθεντα. Tres codices a Combellsio citati καταψύχεντα. Sic etiam Harlæanus secunda manu. Coisl. prius καταψηθέντα, sed pariter secunda manu.

(70) Διὰ τῆς ἡσυχίας. Codex Remigianus δὲ τῆς συνηθείας, et sic legit auctor interpretationis, quae est in editionibus Græcis et Latinis.

(71) Ός ὑπὸ μηδενός. Sic mss. codices plerique. Editi ὡς μὴ ὑπὸ μηδενός.

(72) Εὐθὺς μέρ. Sic mss. codices septem. Editi εὐθὺ μέρ. Ibidem unus ex Regis codicibus ἀγγέλων πολιτείαν. Mox ibidem editi καὶ ὕμνοις. Vocabula καὶ perincōmodo positam sustulimus auctioritate trium miss.

(64) Έρατενίσαι. Ita mss. sex et editio Hagiensis Editiones aliae ἀτενίσαι.

(65) Κατειλημμένον. Nonnulli codices συγχατειλημένον, alii συγχατειργμένον, unus a Combellisio citatus κατειργασμένον. Sic etiam nonnulli habent ὄμβυχον, alii ὁμοζύγιον.

(66) Ἐρ τῇ κτήσει, etc. Sic mss. sex; nisi quod in duobus legitur μέριμναι, et παιδῶν ἐπιθυμίαι. Editi τὸ παιδῶν κτήσει περὶ τροφῆς φροντίς.

(67) Παραλαμβάνονται. Haec scriptura, quæ est codicum Coisl. primi, Vaticani et duorum quos citat Combellisius, visa est præferenda vulgata παραλαμβάνονται. Mox legitur in codicibus Harl., Med. et duobus Regiis δὲ δρασμὸς ἀπὸ τοῦ χόσμου παντός. Vulgata lectio apposita ad marginem codicis Mediæci manu recentiore.

(68) Προκαταλεύτα. Ita septem mss. codices.

sole jam clare dilucescente, ad opera conversum, conitante ubique oratione, hymnis etiam opera tanquam sale condire? Siquidem hilarem jucundamque animæ æquabilitatem hymnorum solatia conferunt. Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanae, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec auditu animæ vigorem dissolvente per acromata modorum ad voluptatem compositorum, aut per hominum facieatum ac ridicolorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit; atque decoro illo illustrata ipsius etiam naturæ oblitisciatur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æterna bona adispicenda transfert; quomodo colat temperantiam atque fortitudinem, quonodo justitiam, ac prudentiam, ac reliquas virtutes, quæ, sub hæc genera distributæ, singula decenter in vita peragenda viro probo suggерunt.

ταύταις ὑποδιαιρούμεναι, καθηχόντως ἔκαστα (78) ἐπιτελεῖν τῶν κατὰ τὸν βίον ὑποδάλλουσι τῷ σπουδαῖῳ.

3. Maxima autem via ad officii investigationem est et Scripturarum divinitus inspiratarum meditationio. In his enim et rerum agendarum precepta reperiuntur, et beatorum hominum res gestæ litteris traditæ, veluti animata quadam vita secundum Deuni institute simulacra, ad bonorum operum imitationem proponuntur. Ac proinde quacunque 73 in re quisque mendose sese ipse habere senserit; in illam imitationem assidue incumbens, tanquam ex communī quadam medicinae officina, appositum suæ infirmitati medicamentum invenit. Ac castitatis quidem amator historiam Josephi assidua lectione evolvit, atque ab eo actiones temperantiae plenas ediscit, non solum a voluptatibus continentem illum reperiens, sed etiam habitu in virtute firmum. Fortitudinem vero discit a Jobo, qui, rebus suis retro sublapsis, ac egens ex divite, orbus ex pulchrae prolis parente temporis momento factus, non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retiuens; sed ne amicis quidem, qui ad consolandum venerant, insultantibus et dolores conjunctim intendentibus, ira commotus est.

(73) Αὐτῷ. Ita Harl., Mea., Cois. primus, Vat., et alii plures. Editi autou.

(74) Εν ἀρρομασι. Sic idem mss. codices. Editi τῷ ἀρροάσῃ. Ibidem unus ex Regiis ἐν δήμασιν.

(75) Διαχεόμενος. Duo mss. διαφορούμενος.

(76) Τὴν περὶ Θεοῦ ἔρροιαν. Sic mss. octo. Editi τῇ τοῦ Θεοῦ ἔνγονᾳ. Mox editi περιλαμπόμενός τε καὶ ἀλλαμπόμενος. Einendavimus ope unius ex Codicis Codicibus, et codicis Harlaeani, qui prima manu habuit, ut edendum curavimus.

(77) Εἴσιτον. Ita Harl., Coisl. primus et plures alii. Editi αὐτοῦ.

A τῇσι καθαρῶς διαλάμψαντος, ἐπ' ἐργα τρεπόμενον, πανταχοῦ αὐτῷ (73) τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ τοῖς ὑμνοῖς, ὡσπερ ἀλατι, παραρτύειν τὰς ἐργασίας; Τὸ γάρ ἱλαρὸν καὶ διλυπον τῆς ψυχῆς κατέστημα αἱ τῶν ὑμνων παρηγορίαι χαρίζονται. Ήσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῇ ψυχῇ, μήτε γλώττῃ λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὄφθαλμον εὐχροίας σωμάτων καὶ συμμετρίας περισκοπούτων, μήτε ἀκοής τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλουσότης ἐν ἀκροάμασι (74) μελῶν πρὸς ἡδονήν πεποιημένων, μήτε δήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελο.αστῶν ἀνθρόπων, διμάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέρικε. Νοῦς μὲν γάρ μή σκεδανούμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μήδε ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος (75), ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἔαυτόν· δι' ἔαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔνγονα (76) ἀναβαίνει· κάκεντι τῷ κάλλει περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, ἀλλὰ σχολήν ἀπὸ τῶν γηίνων φροντίδων ἀγῶν, τὴν πάσσαν ἔαυτοῦ (77) σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθεσι· πῶς μὲν κατορθωθῇ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρία· πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ, δοαι ταῖς γενικαῖς

C ταύταις ὑποδιαιρούμεναι, καθηχόντως ἔκαστα (78) ἐπιτελεῖν τῶν καθηκόντων; εὔρεσιν καὶ ἡ μελέτη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Έν ταύταις γάρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθήκαι εὑρίσκονται, καὶ οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγρασται παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνες τινὲς ἔμψυχοι τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας, τῷ μιμήματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. Καὶ τοίνυν περὶ διπερ ἀν ἔκαστος (79) ἐνδεῶς ἔχοντος ἔαυτοῦ αἰσθάνται, ἐκείνων προσομιτρίων, οἷον ἀπὸ τινος κοινοῦ λατρείου, τὸ πρόσηρον εὑρίσκει τῷ ἀρχῶστηματι φάρμακον. Καὶ δὲ μὲν ἔραστής τῆς συφροσύνης τὴν περὶ τοῦ Ἱωσήφ Ιστορίαν συνεγήν τὸν ἀνέλισσει, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς σωφρονικὰς ἀκδιάσκεται πράξεις, εὑρίσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς ἡδονὰς ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτικῶς πρὸς ἀρετὴν διασκέμενον· ἀνδρίαν δὲ παιδεύεται παρὰ τοῦ (80) Ἰών. δὲ οὐ μόνον, πρὸς τὰ ἀναντία του βίου μεταπεπόντος αὐτῷ, πένης ἐκ πλουσίου καὶ ἀπαῖς ἀπὸ καλλίπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ γενόμενος, διέμεινεν δὲ αὐτὸς, ἀτακείνωτον πανταχοῦ τὸ τῆς ψυχῆς φρόνημα διασώζων· ἀλλ' οὐτε τῶν φίλων τῶν εἰ, παραμυθίαν ἤκονταν, ἐπεμβανόντων αὐτῷ (81) καὶ συνεπιτεινόντων τὰ ἀλγεινὰ, παραξύνθη. Πάλιν σκοτῶν (82) τις πῶς ἀν πρᾶος ἐν

(78) ἔκαστα. Duo mss. ἔκαστον.

(79) ἔκαστος. Editio Parisiensis addit δημ. quod deest in vetustis editionibus et omnibus nostris mss. Idem.

(80) Παρὰ τοῦ. Editi παρὰ τῷ, repugnantibus mss. plerisque omnibus.

(81) Αὐτῷ. Vitiose in editis ἔαυτῷ contra omnium mss. Idem.

(82) Σκοτῶρ τις. Deest vocula in codicibus Medicæo, Harl. et alijs nonnullis; non tamen in Coliniiano primo.

επαρχ καὶ μεγαλόθυμος γένοιτο, ωστε τῷ μὲν θυμῷ καὶ τῆς ἀμαρτίας κεχρῆσθαι, τῇ δὲ πραστητὶ πρὸς τὸν ἀνθρώπουν, εὐρήσει (85) τὸν Δασιδέ γενναῖον μὲν τὸν τοῖς κατὰ πολεμον ἀνδραγαθήμασι, πράξιν δὲ καὶ ἀκίνητον ἐν ταῖς τῶν ἔχθρῶν ἀντιδόσεσι. Τοιούτος (86) καὶ Μωσῆς, μεγάλῳ μὲν τῷ θυμῷ κατὰ τῶν εἰς θεὸν ἵξαμπτανόντων διανιστάμενος, πράξιν δὲ τῇ ψυχῇ τὰς καθ' ἑαυτοῦ διαβολὰς ὑποφέρων. Καὶ ταντοῦ, ὡσπερ οἱ ζωγράφοι, σταύ ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνες γράφωσι (85), πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποδιπούτες, τὸν ἔκειθεν χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἔκειτον σπουδάζουσι μεταθεῖναι φιλοτέγγημα· οὕτω δεῖ καὶ τὸν ἀπομονάκτητα ἑαυτὸν πάτι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι (86) τέλειον, οἰονεὶ πρὸς ἀγάλματά της κινούμενα (87) καὶ ἐμπράκτα, τοὺς βίους τῶν ἄγίων ἀποβλέπειν, καὶ τὸ ἔκεινων ἀγαθὸν οἴκισθαι διά μιμήσεως.

Δ. Εὐχάτ πάλιν τὰς ἀναγνώσεις διαδεχόμενας γεωργίαν τὴν ψυχὴν καὶ ἀχματοτέραν τῷ πρὸς θεὸν πᾶθον κεκινημένην παραλαμβάνουσιν. Εὐχὴ δὲ καὶ ἡ ἐμπράκτη ἐμποιοῦσα τοῦ θεοῦ ἐννοιαν τῇ ψυχῇ (88). Καὶ τούτοις οἱ θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διά τῆς μνήμης ἐνόρμημένον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν θεόν. Οὕτω γνωμέθα ναὸς θεοῦ, ὅπαν μὴ φροντίσῃ γηγέναις τὸ συνέχει τῆς μνήμης διακόπτηται, μηδὲ τοῖς ἀπροστατήσιοις τάθεσιν δὲ νοῦς ἐκταράτηται, ἀλλὰ πάντα ἐπαρχήν ὃ φιλόθεος ἐπὶ θεὸν ἀνασχωρῇ, ἐξελαύνω τὰ προσκαλούμενα (89) αὐτὸν εἰς ἀκρασίαν τάθη, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἀγουσιν ἐπιτηδεύμασιν ἴντετερον.

Δ. Καὶ πρῶτον γε πάντων σπουδάζειν προσήκει πρὶν τὸν λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἵραζεν μὲν ἀπίλονείκως, ἀποχρίνεσθαι δὲ καὶ ἀπλοτίμως (90), μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον, ὅπον τι χρήσιμον λέγῃ, μηδὲ ἐπιθυμοῦντα τὴν ταυτοῦ λόγου ἐπιδεικτικῶς παρεμβάλλειν, μέτρα δρίζοντα λόγων καὶ ἀκοής· μανθάνειν δὲ ἀνεπαιρόντας, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφύδνως· καὶ εἴ τι παρέπειρον δεδίδακται, μὴ ἐπικρύπτειν (91) ὡσπερ αἱ φάναι τῶν γυναικῶν, αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ὥστε κηρύσσειν τὴν ἀκοήν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικὴν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσσεως. Προεξετάσεις ἐν ἑαυτῷ τὸ ἥρθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸ λόγον. Εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκὺν

A Kursus quis reputans quomodo clemens simul et magnanimus esse possit, ita ut animo in peccatum, clementia erga homines utatur; inveniet Davidem generosum quidem in bellicis facinoribus, clementem vero et placidum in inimicis ulciscendis. Talis et Moses, ingenti quidem ille animo in eos insurgens, qui in Deum peccaverant, sed leniter inflicts sibi calumnias perferens. Ac omnino, ut pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes, inde formam in suum opus transferre conantur: sic etiam qui sese omnibus virtutis partibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacula quædam viva et actuosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

B 4. Preces rursus lectionibus succedentes vegetiore ac fortiore animam amore in Deum concitatam excipiunt. Est autem oratio illa præclara, quæ perspicuam Dei notionem animæ imprimit: idque Dei inhabitatio est, incidentem intus Deum memoria complecti. Sie Dei efficiunt templum; cum nec terrenis curis perpetuus memorie tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur intellectus; sed omnia fugiens Dei cultor ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidine affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur.

C 5. Atque illud quidem imprimis studio esse debet, sermone non incite uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione; non interpellare disserentem, si quid dicat utile, neque cupidum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi; modum tenere loquendi et audiendi; discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si ~~74~~ quid ab alio didiceris; velut improbae mulieres facere solent, quæ spurious partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinam prædicare. Vocis vero sonus mediocris præferendus est, ut nec exilior auditum præterfugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in col-

D nostris octo mss. deest et in editione Hagan. Paulo post editi ἔχειν ἐνδρυμένον ἐν αὐτῷ. Codices mss. summo consensu ut in textu.

(89) Τὰ προσκαλούμενα, etc. Secuti suntus hoc loco Coislinianum primum, Harl. et duos Regios. Habet etiam Medicæus τὰ προσκαλούμενα αὐτὸν. Vaticanus et alii nonnulli τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς κακίαν. Editi τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς ἀκρασίας πάθη.

(90) Αριστοτίμως. Sic veteres editiones et miss. Editio Paris. φιλοτίμως. Paulo post addidimus τις ex septem mss.

(91) Μή ἐπικρύπτειν. Coisl. primum et Med. cum duobus Regiis μὴ ἐπικρυπτόμενον.

(86) Εὑρήσει. Ita mss. summo consensu. Editi φίλοι.

(84) Τοιοῦτος. Editi addunt ἣν, quod deest in codicibus Harl., Med., Vat. et quatuor Regiis. Legitur tamen in Coisl. primo.

(85) Εἰδόντας γράφωσι. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editio Parisiensis εἰδόντα γράφουσι. Basileensis prima et Hagenensis γράφωσι. Legitur in nonnullis mss. εἰκόνος εἰκάνα.

(86) Ἀπεργάσασθαι. Sic miss. summo consensu. Editi ἀπεργάσεσθαι.

(87) Ἀγάλματά της κινούμενα. Sic editiones antiquae cum omnibus mss. Editio Parisiensis ἀγάλματα κινούμενα.

(88) Τῇ ψυχῇ. Editi ἢ τῇ ψυχῇ. Præpositio in

loquitis suavem; nec voluptatem facetis sermonibus aucupari; sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi objurgandum sit, rejicienda. Si enim prior te ipse per humilitatem abjeceris, hoc pacto ei, cui curatione opus est, acceptus eris. Plerumque vero utilis nobis et illa increpationis ratio a propheta adhibita, qui cum David peccasset, non a semetipso sententiam induxit condemnationis, sed accersita persona utens, ipsum proprii judicem peccati constituit; ita ut cum in se sententiam dixisset, nihil jam succenseret arguenti.

6. Consentaneus autem humili ac demissuensi tristis oculus atque deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida; adeo ut quae lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica cingulo ad corpus astricta sit: cinctus neque ilia exsuperet, id enim inimicib; neque laxus ita ut tunica diffundat; id enim molle. Incessus esto nec segnis, nec animum dissolutum arguat; nec rursus velbemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad biem et astatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitas consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno flore insciunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induunt calefaciendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Et ut semel omnia uno verbo complectar, ut in veste necessarium præcipue sectandum: ita in cibo panis explebit necessitatem, aqua sedabit sitim recte valenti; quibus accident quæcunque ex leguminibus pulmenta corpori vires ad necessarios usus conservare possunt. Edere autem decet non belluantum speciem præbentes, sed ubique moderationem et mansuetudinem atque in voluptatibus continentiam retinentes, ne tum quidem animam a Dei cogitatione habentes otiosam, sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea suscientis structura, divinarum laudum materiam ducentes, quod varia ciborum genera qualitati corporum accommodata, ab eo qui omnia moderatur, inventa sint. Preces ante cibum siant, quæ donis 75 Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futuru recondidit. Preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionem pro acceptis

(92) Έπιτιμῆσαι δέη. Ita Harl., Coisl. primus et Regii tres. Legitur διοι in editis.

(93) Προκαταβαλών. Ita mss. septem. Editi προκαταβάσων.

(94) Έκεῖνοι. Hanc vocem, quæ deest in editis, habent magno consensu codices mss. Ibidem editi χριτήν. Mss. ut in textu. Eadem de Nathan verba legitimus in Commentario in Isaiam p. 479, n. 143. Paulo post editi μέμψεσθαντι. Antiquissimi quique

A ἐν ταῖς δημιλίας· οὐ διὰ τῆς εὐτραπείας τὸ ἡδονῶμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενούς παρακλήσεως τὸ προσηγένες ἔχοντα. Πανταχοῦ τὸ τραχὺ, καὶ ἐπιπλημῆσαι δέη (92), ἀπωθούμενον. Προκαταβαλὼν (93) γάρ ἔστι τὸν διὰ ταπεινοφροσύνης, οὔτε τις εὐπαράδεκτος ἐστι τῷ δεομένῳ τῆς θεραπείας. Πολλάκις ἂν χρήσιμος ἡμῖν καὶ ὁ τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως, διὰ τοῦ Δασδίδ ἀμαρτεόντι οὐ παρ' ἔστι τὸν ὄρον τῆς καταδίκης, ἀλλ' ὑποβολὴ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον (94) τοῦ ιἴει δικαστὴν ἔκάλισεν ἀμαρτήματος· ὅστε αὐτὸν καὶ ἔστι τὸ προεξενεγκόντα τὴν κρίσιν, μηδὲν ἔτι μέμψεσθαι τὸν ἐλέγχαντα.

B 6. Επειτα δὲ τῷ ταπεινῷ καὶ καταβεβλημένῳ φρονήματι διμα τι συγγόνων καὶ εἰς γῆν συννενευκός (95), σχῆμα τησιλημένον, καὶ μη ἀγχυτρά, ἐσθῆτη βυπῶσα· ὥστε ἀ ποιοῦσιν οἱ πενθοῦντες κατ' ἐπιπλευσιν, ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἡμῖν ἐπιφανεῖσθαι. Χιτὼν διὰ ζύνης προσεσταλμένος (96) τῷ σώματι· τὸ μέντοι ζῶσμα μήτε ἄνω τῶν λαγόνων, γυναικῶν δές γάρ· μήτε χαῖνον, ὥστε διαδέξειν τὸν γιτῶν· βλακικὸν γάρ· καὶ τὸ βάδιομα μήτε νωθρὸν, ὡς ἐκλυσιν τῆς ψυχῆς κατηγορεῖν· μηδ' αὖ σφοδρὸν καὶ σεσοθημένον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὅρμας ἴππανεν. Σκοπὸς ἐσθῆτος εἰς, κάλυμμα εἰνοι σφράξεις πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκεῖ. Μήτε δὲ ἐν χρώματι (97) τὸ ἀνθηρὸν διωκέσθω, μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ λεπτὸν καὶ μαλακόν. Τὸ γάρ τὰς ἐσθῆτης εὐχροίας περισκοπεῖν θεον ἐστὶ γυναικείῳ καλλωπισμῷ, διὸ ἐκεῖναις ἐπιτηδεύουσιν, ἀλλοτρίᾳ θυνθεῖσι παρειάς καὶ τρίχας ἔστι τὸν καταβάπτουσι. Άλλα μήτε καὶ παχύτητος οὔτε τοις ἀνθρώποις ἐχειν διείσθει, ὡς μή διεῖσθαι κοινωνοῦ πρὸς τὸ θάλπειν τὸν ἐνδύμενον. Υπόδημα δὲ τὸ εὐτελές μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνενδεῶς δὲ τὴν χρείαν ἀποπλησσοῦν. Καὶ ἀπλῶς, ὡς ἐν τῷ ἐνδύματι ἔγεισθαι προστέχει τὸ χρεῶδες, οὐτως καὶ ἐν τροφῇ ἄρτος ἐκπληρώσει τὴν χρείαν, καὶ ὑδωρ θεραπεύσει τὴν δίκαιαν τῷ ὑγείανοντι, καὶ ὅτα ἐκ σπερμάτων παροφήματα τὰς τὰς ἀναγκαῖας χρεῖας τὴν ἰσχὺν τῷ σώματι δύναται διασώσασθαι. Έσθίειν δὲ μή λυσσώδῃ γαστριμαργίαν ἐμφαίνοντα (98), ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ εὐτελές καὶ πρᾶσον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐγχρατές διατέλοντα· μηδὲ τότε τὸν νοῦν ἀργὸν ἐν τῇ περὶ θεοῦ ἐννοιᾳ ἔχοντα, ἀλλ' αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν, ἀφορμὴν ποιεῖσθαι δοξολογίας· πάντα ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ ιδιότητι τῶν σωμάτων ἀριστούντα παρὰ τοῦ πάντα οἰκονομοῦντος ἐπινενόται. Εὐχαῖ πρὸ τῆς τροφῆς ἀξίως γινέσθωσαν τῶν τοῦ Θεοῦ παροχῶν, ὃν τε νῦν διδωσι, καὶ ὃν πρὸς τὸ

codices ut in textu.

(95) Συντετευχός. Quatuor mss. non tamē τετυπότερον νενευκός.

(96) Προσεσταλμένος. Unus ex codicibus Combebisiensis περιεσταλμένος. Duo alii προσεσταλμένος.

(97) Έν χρώματι. Unus ex Combebisiensis codicibus τὸν χρωματα.

(98) Έμφατορτα. Unus ex codicibus Combebisiensis ὑποπαρινοντα. Duo alii ἐπιφανεύοντα.

μέλλον έταιμευσάσθι. Εύχαι μετὰ τροφὴν (99) εύχα-
ριστίν τῶν δεδομένων ἔχουσαι καὶ αἰτησιν τῶν
ἰππηγμάτων. Ὡρα μία τροφῆς ἀποτεταγμένη, ἡ
αἵτη κατὰ περίοδον ἀπαντῶσα· ὡς ἐκ τῶν εἴκοσι
τεσσάρων ώρῶν τοῦ ἡμερονυκτίου μίλαν (1) εἶναι μό-
λις ταῦτη τὴν προσαναλισκομένην τῷ σώματι· τὰς
δὲ λικτὰς ἐν τῇ κατά νοῦν ἐνεργειὰς ἀπασχολεῖσθαι
τὸν ἀστητήν. Γύνοι δὲ κοῦφοι καὶ εὐαπτάλακτοι,
φυσικοὶ ἀκαλουθούντες τῷ λεπτῷ (2) τῆς διατῆς·
καὶ ἐπιτήδεων δὲ τεις περὶ τῶν μεγάλων μερί-
μαντις διακοπτόμενοι. Τὸ γάρ βαθεῖ κάρω κατακρα-
τίσθαι, λιοντέντων αὐτοῦ (3) τῶν μελῶν, ὥστε σχο-
λῆ ἀλόγοις (4) φαντασίαις παρέχειν, ἐν καθημε-
ρῷ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὖτα καθεύδοντας. Ἀλλ'
ὅπερ τοῦ; Μὲνοις ὁ δρόμος ἐστι, τοῦτο τοῖς ἀσκηταῖς
τῆς εὐσεβείας τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ
φύῃ τῆς νυκτερινῆς ἡσυχίας χαριζομένης, οὔτε
ἀθελμῶν οὔτε διπλῶν βλαβεράς ἀκοάς ἡ θέας ἐπὶ
παρόντων παραπεμπόντων, ἀλλὰ μόνον (5) καθ' ἑαυ-
τὴν τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθωμένου μὲν
ἴεντον τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων, δρους δὲ ἑαυτῷ
πέντες πρᾶς τὴν ἔκκλισιν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρὰ
τούς ἐπιτηδεύσας (6).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Τ'

*Lauda Basilius Candidiani in honorum perfunctione moderationem animi et litterarum studium : ejus praesidium
impiorum adversus violentiam agrestis cuiusdam, qui ipsius aedes invaserat et expilaverauit.*

Καρδιδιαρῷ.

1. Ότις εἰς χεῖρας ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου, ἐπα-
θεὶς τῇ ἀκοῆς ἀξιών. Εὐλαβθήην αὐτήν, ὡς τὶ δημό-
σιον προσαγγέλλουσαν, καὶ παρ' ὅν ἔξελυν καιρὸν
τῶν κηρύδων, ἐφοδούμην προσθέπων (7), ὡς οὐδεὶς ἐν
αἰτίαις ὃν Σπαρτιάτης Λακωνικήν σκυτάλην. Ἐπεὶ
δὲ θύεσα, καὶ ἔκαστα ἐπεῖτηθον, γελάσαι μοι ἐπῆλ-
θε· τοῦτο μὲν ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ μηδὲν ἀκοῦσαι
κεύεσθαι, τούτο δὲ πρὸς τὰ Δημοσθένους τὰ σὰ
χρίναντι. Ότι δὲ μὲν, ἐπειδὴ ὄλγοις τοῖς χορευταῖς
καὶ αὐληταῖς ἔχορήγει, οὐχέτι ἡξίου Δημοσθένης,
αὐλὴ χορηγὸς δινομάζεσθαι· σὺ δὲ δὲ αὐτὸς εἶ, καὶ
χορηγῶν καὶ μη· χορηγῶν μέντοι (8) πλεοστοι μυ-

(99) Μετὰ τροφὴν. Nonnulli codices mss. metὰ τροφὰς.

(5) *Misr.* Hanc vocem addidimus ex septem mss.
Tunc post legitur ἐνεργεία in Harl., Med., Coisl.
primo et duobus aliis. Editi ἐργαστά. Ibidem editi
πατριώτεσθαι. Harl. et Vat., et alii nonnulli ἀπα-
γγειλθάσθαι. Legitur in Coisl. primo et Med. ἀπα-
γγειλθεῖν. In alio ἀποτληροῦν.

(2) Τῷ λεπτῷ. Ita Harl., Med. et plures alii. Editi
τῷ συμμέτρῳ. Statim Remigianus μερίμνας διεβο-
σάμενος. Unde interpres pascantur.

(3) Αὐτοῦ. Deest in uno ex Regiis, nec incom-
mode expungeretur. Legitur αὐτῷ in nonnullis mss.

(4) Ἀλόγοις. Ita Harl., Med., Coisl. primus et
Reg. secundus. Editi ἀτόποις.

(5) Μόρον. Editi μόνον, et paulo post ἑαυτοῦ, re-
pugnantibus vetustissimis quibusque codicibus.

(6) In codice Cæsarænum. LXXVI insignito (a)
est ea epistola aliquanto auctior desinuisse hoc
modo...: ἐπιτηδεύσας. Ταῦτα σοι παρ' ἡμῶν, ὡ-
ς ἡμεῖς κεφαλῆ, ἀδελφικῆς ἀγάπης διηγήματα. Αὐτὸς
τε τοὺς ταῖς δοταῖς σου εὐγαῖας ἀμειβέσθαι καταξίω-
ση, ὅπως δισθένημεν ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος, αἰῶνος πονη-
ροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἀνθρώπων, καὶ ἀπαλλα-

A bonis et promissorum petitione habeant. Hora
una capiendo cibo destinata, eademque per cir-
cuitum revertens; adeo ut ex viginti quatuor horis
diei ac noctis, vix illa una ad curandum corpus
insuminatur: reliquas asceta in animi exercitatione
transigat. Somni leves sint, ejusque modi, qui ex-
cuti facile possint, naturalem cum tenui victus
ratione necessitudinem habentes: immo vero de in-
dustria magnarum rerum curis interrumpantur.
Nam altiore correptum esse sopore, membris solu-
tis, ita ut facilis pateat aditus imaginibus a ratione
alienis, id quotidianæ morti addicit ita dormien-
tes. Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultori-
bus media nox: cum maxime nocturna quies-
otium animæ largiatur, neque oculis, neque auri-
bus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor-
immittentibus, sed mente sola per se cum Deo
rationem habente, seque corridente per peccato-
rum recordationem et regulas sibi ipsi præscri-
bente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea,
quæ studio habet, perficienda implorante.

Θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδαζουμέ-
νων ἐπιτηδεύσας (6).

EPISTOLA III.

Candidiano.

1. Cum in manus sumpsi epistolam tuam, con-
tigit mihi quiddam auditu dignum. Reveritus sum
illam quasi publicum quidpiam annuntiantem;
dumque ceram resolverem, intuens extimui, quan-
tum nullus Spartiata reus Laconicam scytalem. Sed
postquam solvi ac singula perlegi, subiit mihi
ridere, partim quidem præ gaudio, quod nihil au-
direm novi; partim vero quod cum Demosthenis
rebus tuas compararem. Nimur posteaquam ille
paucis quibusdam saltatoribus tibicinibusque sup-
peditasset, non amplius Demosthenes, sed choragus
vocari voluit: tu vero idem ipse es, sive suppedites,
γέντες πάστης ἀμαρτίας, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ ἔχθροῦ
καὶ ἐπικούρου τῆς ἔων ἡμῶν χωρισθέντες, καθαρά
τῇ καρδίᾳ τὸν Θεὸν τῶν δικῶν ἐν ἐπιγνώσει δύμεσθα
διὰ τῆς χάρτου τοῦ Κυριοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
φῶν δόξα καὶ τὸ κράτος; εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.
Αμήν. Ηας τίβι a nobis, o dulce caput, fraternæ
charitatis narratio. Tu autem pro nobis tua vice
sanctas preces tuas offerre dignare, ut liberemur ex
hoc corrupto præsenti sæculo, et ex malis hominibus;
tunc ab omni peccato expediti, præsertimque ab hoste
et insidiatore vite nostra separati, corde puro Deum
omnium manifesto videbimus, gratia Domini nosiri
Iesu Christi cui gloria et potentia in secula seculu-
torum. Amen.

(7) *Προσθέτων.* Coisl. uterque et Reg. secun-
dus, προβλέπων. Paulo post editi τὰ τοῦ Δημοσθέ-
νους, sed deest alter articulus in veteribus libris.
Ibidem in tribus codicibus recentioribus legitur
χρινονται.

(8) Μέντοι. Sic codices mss. Editi μὲν τοῖς. Ibi
dem tres vetustissimi codices Harl., Coisl. primus
et Medicæus cum Vaticano et Regio primo habent
πλεῖστα μυρτάς.

* Alias CLXXXIII. Scripta in secessu.

ed. Kollar. tom. II', p. 372.

(a) Lambecius, *Commentar. de bibliotheca Vindobonensi*

PATROL. GR. XXXII

8

sive non (suppeditas autem pluribus militum denis nullibus, quam quot ille hominibus necessaria subministrabat), qui quidem nobis non pro dignitate scribis, sed consueto more, nec quidquam remittis de litterarum studio; sed, ut ait Plato, in ipsa tempestate ac æstu negotiorum, veluti sub murum quemdam validum abscedens, nullo prorsus tumultu mente turbaris: imo nec alios, quantum in te est, perturbari sinis. Ac res quidem tue tales, magnæ profectio et admirandæ his qui perspicere possunt; **76** rursus autem minime admirandæ, si quis eas cum toto vitæ instituto comparet. Jam vero nostras audi, quæ et mirabiles sunt, et merito nobis acciderunt.

2. Agrestis quidam ex iis qui nobiscum Annesis conmorantur, mortuo famulo meo, non se negotii quidquam cum illo habuisse dixit, non ad me recessit, non conquestus est, non rogavit ut a volente acciperet, non minatus est se viui facturum, nisi acciperet; sed subito cum nonnullis ipsi temeritate similibus domum nostram invasit, mulieresque quæ eam custodiebant verberibus contudit, ac effractis soribus exportavit omnia, partim sibi ipse rapiens, partim ad diripiendum cuilibet proponens. Itaque, ne extreimus nos infirmitatis terminus simus, videamusque omnibus ad injurias idonei; quod studium omnibus nostris in rebus ostendisti, hoc idem nunc ut impendas exorari te sine. Hac enim una re tranquillitas nobis servetur, si strenuo tuo præsidio instructi simus. Erimus autem multa hac contenti, si a pagi præposito comprehensus, brevi tempore in carcere includatur. Etenim non ob ea solum quæ perpessi sumus, indignamur: sed in posterum etiam secuitate indigemus.

EPISTOLA IV.

Olympio, qui dona misera, perurbane gratias agit. Basilius, incusans quod oontributalem suam pauperiem expulerit.

Olympio.

Ecquid agis, o præclare, qui amicam nobis paupertatem et philosophiae nutricem solitudine expedilis? Arbitror enim fore, ut ipsa tibi judicium intenderet unde vi, si qua ei loquendi facultas

* Alias CLXIX. Scripta in secessu.

(9) Καὶ ζάλη. Vat. et Reg. primus καὶ χαλάζη. Ibidem Vat., Coisl. secundus et Reg. uteque ὑπὸ τετύχεις τι καρτερόν. Paulo post iidem codices οὐτω μεγάλα, exceptio tamen Vaticano.

(10) Οἰηρ. Hanc vocem addidimus ex Coisl. utroque, Med. et utroque Regio.

(11) Ἐν Ἀνήσσοις. Codex perantiquus Coisl. ἐν Ἀνήσσοις alius ex eadem bibliotheca et unus ex Regis ἐν Ἀνήσσοις.

(12) Οὐ συμβολαιόρ τι. Deest negotio in editis et in pluribus mss. codicibus. Legitur in duobus aliis et secunda manu in Harleano; ac prorsus necessaria videtur ad orationis seriem; quippe cum agrestis ille ante facinus ediderit, quam ultam consilii sui significationem dedisset. Ibidem decescunt εἰπών in tribus vetustissimis codicibus.

(13) Δραστηρίῳ. Sic Harleanus cum Regio utroque et Coisl. secundo. Editi δικαστηρίῳ. Sed hæc

A πάλι: στρατιωτῶν, ή δοις: ἀνδράσιν ἔκεινος παρέσχε τὰ ἐπιτήδεια· δε γε οὖθ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ σχῆματος ἐπιστέλλεις, ἀλλὰ τὸν εἰωθότα τρόπον· καὶ τῆς περὶ λόγους σπουδῆς οὐδὲν ὑψίσται· ἀλλὰ τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἐν χειμῶνι καὶ ζάλῃ (9) πραγμάτων, οἷον ὑπὸ τεχεῖς τινὶ καρτερῷ ἀποστάς, οὐδὲν δὲ θορύβου τὴν φυσὴν ἀναπίμπλασαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐπέρους ἔξι, τὸ γε σαυτοῦ μέρος. Καὶ τὰ μὲν σὰ τοιαῦτα, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τοῖς συνορέψι δυναμένοις, καὶ πάλιν οὐ θαυμαστὰ τῷ πρὸς τὴν δλην (10) προαιρέσι σιν τοῦ βίου χρίνονται. Άκουε δὴ καὶ τὰ τιμέτερα, παράδοξά τε δυτα, καὶ ἀχολούθιας ἡμῖν ἀπάντωνται.

B 2. Άνηρ τις ἄγροικος τῶν συνοικούντων ἡμῖν ἄν Άννησσοις (11), οἰκέτου μου ταλευτήσαντος, οὐ συβόλαιον τι (12) πρὸς αὐτὸν εἰπών ἐσχηκέναι, οὐ προσελθόντων μοι, οὐκ ἐπαιτιασάμενος, οὐ παρ' ἐκνοτος ἀξιώσας. λαβεῖν, οὐκ ἀπειλήσας εἰ μὴ λέπι βιάσασθαι, ἀθρόων μετά τινων ὅμοιων αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν ἐπιθέμενος ἡμῶν τῇ οἰκίᾳ, τὰ τε γύναια τὰ φυλάττοντα συνέτριψε τύπτων, καὶ καταρρήξας τὰς θύρας, ἐξεφόρησεν ἀπαντα, τὰ μὲν αὐτὸς λαβὼν, τὰ δὲ εἰς διαρπαγὴν τοῖς βουλομένοις προθείς. "Ιν' ὁν μὴ δέ ξσχατος δρος ἡμεῖς τῆς ἀσθενειας ὥμεν, καὶ παντὶ δέξιωμεν ἐπιτήδειος πρὸς ἐπιχείρησιν, ἣν ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἡμῶν σπουδὴν ἐπιδειξαι, καὶ νῦν εἰσενέκασθαι παρακλήθηται. Μόνως γάρ ἀν ἡμῖν οὕτω τὸ ἀπραγμόν σώζοιτο, εἰ τῷ σῷ δραστηρίῳ (13) συντεταγμένοι εἴημεν. Γένοιτο δὲ ἡμῖν ἀρχούστα δίκη, εἰ, διὰ τοῦ παγάρχου (14) συλληφθεῖς, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ βραχὺν κατακλεισθείη χρόνον. Καὶ γάρ οὐχ ὑπὲρ ὃν πεπόνθαμεν ἀγανακτούμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς τὸ λοιπὸν ἀσφαλειας δεόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'.

Ολυμπίῳ.

Οῖσα ποιεῖς, ὡς θαυμάσιε, τὴν φύλην ἡμῖν πενίαν, καὶ φιλοσοφίας τροφὴν, τῆς ἐσχατιᾶς ἀπελαύνων; Πίματι γάρ δὲ σε καὶ ἔξοιλης γραφὴν ὑπὸ αὐτῆς φεύγειν (15), εἰ τις αὐτῇ προσγένοιτο λόγος· δι

D posterior scriptura minus probabilis; non enim iudicium a Candidiano petit Basilius, sed patrocinium apud præpositum pagi. Confirmatur nostra interpretatio ex his verbis Gregorii Naz. Orat. 25, p. 441: Οἶδα τίνι ἀπεταξάμην καὶ τίνι συνεταξάμην. Scio cui renuntiavi et cui me adjunxi. Vide Addenda.

(14) Παγάρχου. Sic septem mss. codices. Edii admodum mendose πωράρχου. Ibi autem pagorum præpositi suas administranda militaris annonæ partes sustinebant, ut patet ex cod. Theod. lib. vii, tit. 4, leg. 1, et lib. xii, tit. 6, leg. 8. Unde nouum mirum si Basilius ad Candidianum, cuius magna apud pagi præpositum erat auctoritas, consigil.

(15) Φεύγειν. Miror Combeſiūm censuisse legendum οὐ φεύγειν, cum notum sit et pervulgatum φεύγειν γραφήν idem sonare ac accusari. Paulo post in quatuor mss. δι. Τοιτῷ μέν.

Τούτῳ συνοικεῖν εἰλόμην ἔγω, νῦν μὲν τὸν Ζήνωνα **A** έκπαινοῦντι, δέ, ναυαγίῳ πάντα ἀποβαλὼν, οὐδὲν ἀγενῆς ἐφθέγξατο· ἀλλ', Εὔγε, εἶπεν, ὡς τύχη, συνελεύσεις (16) ἡμᾶς εἰς τὸ τριβάνιον· νῦν δὲ τὸν Κλεάνθην, μισθῷ ὑδωρ τοῦ φρέστος ἀπαντλοῦντα, οὐν αὐτός τε διέζη, καὶ τοῖς διδασκάλοις μισθοῖς ὑπετέλει. Τὸν δὲ Διογένην οὐδὲ ἐπαύσατο ποτε θαυμάζον, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως μόνοις ἀρκεσθαι φύσισμαμένον· ὡς καὶ τὸ κισσόνιον ἀπορρίψαι (17), ἵκειδη περὶ παρδὸν ἀδιάληθη κολαῖς ταῖς χερσὶν ἐπικύπτων πίνειν. Ταῦτα δὲν σοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ σύνικος ἡμῶν (18) πενία μέμψαιτο, ταῖς μεγαλοδώρεσις ἔξαιτις οὐδὲν νῦν. Προσθετὴ δὲ καὶ ἀπειλὴν τοι· Εἴ σε ἐνταῦθα πάλιν λάθοιμι, Σικελικὴν ἡ Ιταλίαν τρυφὴν ἀποδεῖξω τὰ πρότερα· οὕτω σε ἀκριβῶς τοῖς· παρ' ἐμαυτῆς ἀμυνοῦμαι. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα. "Ηεθρὸν δὲ ἀκούσας ἡρχθεὶς σε τῇς θεραπείας ἥδη· καὶ εἴνησαι σε (19) δνασθαι στῆς. Πρέποι δὲν τῇ τερψὶ σου ψυχῇ δλυπος ὑπηρεσία σύμπατος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε·

Consolatur Nectarium Bassilius unici filii morte afflitum.

Nεκταρίῳ παραμυθητικῇ (20).

Οὗτοι εἰχον τρίτην ἡ τετάρτην ἡμέραν πληγεὶς ἐπὶ τῇ ἀκριβῇ τοῦ ἀφορήτου πάθους, καὶ ἔτι ἀμφίβολος ὡν, διὰ τὸ μηδὲ σαφῶς δύνηθην ήμεν τῶν ἀνιαρῶν τὴν μηνυτὴν τὸ συμβόν διηγήσασθαι, καὶ τῷ (21) ἀπαύγεσθαι ἀληθῆ εἰναι, δυσπαραδέκτως ἔχων τρῆς τὰ θρυλλούμενα, ἀδεξάμην γράμμα τοῦ ἀπιστοῦ ἀκριβῶς σημαίνον τὴν ἀπευχήν ἀγγελεῖαν. Εφ' ϕ ὅσον μὲν τοτέναξα, καὶ ὅσον ἀργῆκα δάρμαν, τι χρή καὶ λέγειν; Καὶ γάρ τις οὐτῶν λίθινος τὴν καρδίαν, ἡ ἔξω παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὃστε ἀπαθῶς ἐνεγκεῖν τὸ συμβόν, ἡ μετριψία τάθει (22) τὴν ψυχὴν καταληφθῆναι; Οἶκου λαμπροῦ διαδοχῆς, ἐρειπώματος γένους, πατρίδος ἐλπίς, γονέων εὐεδῶν βλάστημα ὑπὸ μυρίας εὐχαῖς ἐντραχεῖν, ἐν αὐτῷ τῷ διθεὶ τῆς ἡλικίας δύν, ἐκ μέσου (23) τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρπασθεῖς οἰχεται. Ταῦτα πολὺν ἀδάμαντος φύσιν οὐχ ικανὰ ἔκλυσαι, καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν: "Ωστε οὐδὲν μέγα, εἰ τοι τὸ μέρον διὰ βάθους ἥψατο τὸ κακόν, δλοκλήρως ἔξ ἀρχῆς προσπεφυκότων ὑμῖν, καὶ τάς τε εὐφροσύνας ὑμῶν καὶ τάς λύπας ίδιας ἔστων ποιουμένων. Καίτοι γε ἰδόχει, τὸν γε μέχρι τοῦ παρόντος χρόνου (24), δλιγά εἶναι τὰ λυτοῦντα ὑμᾶς, ἐν τοῖς

B accederet: Volui ego cum hoc homine una degere, nunc quidem Zenonem laudante, qui amissis naufragio omnibus nihil non virile locutus est, sed, Euge, dixit, o fortuna, redigis nos ad detritum pallium: nunc vero Cleanthem mercede aquam ex puto haurientem, unde et ipse victabat, et magistris æra persolvebat. Quin et Diogenem nunquam intermisit admirari, id sibi laudi habentem, ut solis naturæ rebus contentus esset; adeo ut poculum etiam projecerit, postquam a puero didicit cavis manibus inclinans bibere. His te et talibus contubernialis nostra incusaret, nunc magnificis donis expulsa. Adjiceret autem et aliquid minarum: Si hic te iterum dëprehendero, Siculas aut Italicas delicias priora extitisse ostendam: ita te accurate copiis meis ulciscar. Sed de his hactenus. Gavisus autem sum, cum audivi te jam remedia aggressum esse; teque his juvari precor. Sacra 77 autem tuæ animæ convenerit sollicitudinum et molestiarum expers corporis curatio.

EPISTOLA V.

Ad Nectarium consolatoria.

C 1. Nondum tertium aut quartum diem traduxeram intolerabilis casus auditione percuslus; et cum adhuc ambigerem, quia ne clare quidem potuerat nobis molestæ rei nuntius id quod acciderat enarrare; cumque rumorem vix reciparem quia falsum esse optabam; accepi litteras episcopi, quibus accurate infusa res significabatur. In quo quidem quantum ingemuerim, quantumque effuderim lacrymarum, quid attinet vel dicere? Quis enim adeo corde lapideo, aut omnino humanae naturæ expers, ut in ejusmodi eventu nihil patiatur, aut modicum dolorem animo accipiat? Domus splendidæ successio, fulcimentum generis, patriæ spes, parentum piorum germen cum innumeris votis educatum, in ipso ætatis flore ex mediis patris manibus erectum abit. Hæc quam adamantis naturam non valeant dissolvere, et ad commiserationem adducere? Quare nihil est magni, si et nos penitus hoc infortunium perculit, qui **D** vobis prorsus sumus ab initio addicti; et gaudia vestra et molestias nostra facimus. Atque hactenus quidem pauca esse videbantur quæ vobis molestiam afferrent, imo pleraque ex sententia

honest: Πρὸς Νεκτάριον τὸν οἰδὸν ἀποβαλόντα, *Ad Nectarium qui filium amiserat.*

(21) Καὶ τῷ. Sic duo mss. et Harl. secunda manu.

(22) Μετρίῳ πάθει. Nonnulli codices μετριπαθή... καταλειφθῆναι.

(23) Ὁρ, ἐκ μέσου. Editi ὧν, καὶ μέσου. Codices omnes mss. ut in textu, nisi quod in quatuor legitur ὧν.

(24) Τόρ τε μέχρι τοῦ παρόντος χρόνον. Ita Coisl. primus, Harl. et unus ex Regiis. Codex Vat. habet ἰδόχει μέχρι τοῦ, etc. Quidam alii τὰ μέχρι τοῦ, etc. Editi τὸ γε... χρόνου.

* Alias CLXXXVIII. Scripta in secessu.

(16) Συνελεύσεις. Ante hanc vocem legitur διτινοῦντα mss.

(17) Ἀπορρίψαι. Editio Parisiensis addit ποτέ, que vox deest in aliis editionibus et omnibus mss. Paulo post ἐπικύπτων legitur in tribus antiquissimis codicibus, Harl., Med. et Coisl. Editi ἐγχύπτων.

(18) Πίμων. Sic Anglicanus codex cum Harl. et Med. Editi ἡμῖν. Illexta elegantius deest in Anglico, nec invitus hanc vocem delerem.

(19) Εἴνησαι σε. Sic septem antiqui codices. Editi εἴνησαι σοι.

(20) Παραμυθητική. Sic Coisl. antiquior et editi. Addit Harl. ἐπὶ τῷ υἱῷ. Quatuor alii codices sic ha-

vobis fluere, sed subito daemonis iuvicia evanuit A πλείστοις δὲ κατὰ φοῦν ὑμῖν τὰ πράγματα φέρεσθαι ἀλλ' ἀθρόως βασκανίᾳ δαίμονος πᾶσα ἔκεινη τοῦ οἴκου (25) ἡ εὐθυγάλια καὶ τῶν ψυχῶν ἡ φιδιότης τιγάνισται, καὶ ἐγενόμεθα τῷ βίῳ διήγημα τικυρωπόν. Ἐάν μὲν οὖν ποτικάδεσθαι ἐπὶ τοῖς συμβαῖς καὶ δακρύειν βουλώμεθα, οὐκ ἔξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος τοῦ βίου· πάντες δὲ ἀνθρώποι, μεθ' ἡμῶν στένοντες, παρισῶσι τῷ πάθει τὸν δύναρμὸν οὐδὲν ἡσονται· ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ποταμῶν φεύματα (26) δάκρυον γένηται, ἔκπληρωσαι τῶν συμβαντῶν τὸν θρῆνον οὐκ ἔξαρκέσει.

2. Sed si velimus Dei donum, quod cordibus nostris indidit, nunc promere, rationem dico sobriam, quae et in rebus secundis modum novit animalibus nostris præstituere. et in tristioribus casibus res humanas in memoriam revocare, nosque B admonere eorum, quae et vidimus et audivimus, vitam videlicet infortuniis bujusmodi esse referat, ac multa calamitatum humanarum esse exempla, et præter hanc omnia mandatum Dei esse, ut qui in Christum credunt, non lugeant mortuorum causa, ob spem resurrectionis; ac patientiæ magnæ magnas esse apud certaminum judicem coronas gloriae repositas: si igitur rationi permisericius ut hæc nobis occinat, licebit fortasse modicum aliquod mali lenimen 78 invenire. Quare adhortor te, ut strenuum athletam, ut contra plagæ magnitudinem obtendaris, nec succumbas ponderi doloris, neque absorbareis animo: persuasum habens, elsi rationes eorum quae a Deo dispensantur, nos latenter; at profecto quod a sapiente nosque amante dispensatur, accipiendo, etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo unicuique dividat quod utile est, et quam ob causam inæquales vitae terminos nobis præstituat. Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa, ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus adorare illius in nos amorem debemus, nec ægre ferre: memores magnæ illius et celeberrimæ vocis, quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno convivio liberos decem exiguo temporis momento oppressos vidi: Dominus dedit, Dominus abstulit; sic uero Domino visum, ita et factum est²¹. Admirabilem illam vocem nostram faciamus: par merces a justo judice paria præclare facta designantibus. Non sumus filio orbati: sed restituimus ei qui mutuo dederat: neque exstincta est filius vita, sed in melius transmutata: nec humus dilectum nostrum obtexit, sed cœlum suscepit. Paulisper exspectemus, et una cum eo quem desideramus, erimus. Neque longum est tempus se-

A πλείστοις δὲ κατὰ φοῦν ὑμῖν τὰ πράγματα φέρεσθαι ἀλλ' ἀθρόως βασκανίᾳ δαίμονος πᾶσα ἔκεινη τοῦ οἴκου (25) ἡ εὐθυγάλια καὶ τῶν ψυχῶν ἡ φιδιότης τιγάνισται, καὶ ἐγενόμεθα τῷ βίῳ διήγημα τικυρωπόν. Ἐάν μὲν οὖν ποτικάδεσθαι ἐπὶ τοῖς συμβαῖς καὶ δακρύειν βουλώμεθα, οὐκ ἔξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος τοῦ βίου· πάντες δὲ ἀνθρώποι, μεθ' ἡμῶν στένοντες, παρισῶσι τῷ πάθει τὸν δύναρμὸν οὐδὲν ἡσονται· ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ποταμῶν φεύματα (26) δάκρυον γένηται, ἔκπληρωσαι τῶν συμβαντῶν τὸν θρῆνον οὐκ ἔξαρκέσει.

2. Ἐάν μέντοι θελήσωμεν τὸ τοῦ θεοῦ δῶρον δὲν απάθετο ταῖς καρδίαις (27) ἡμῶν προενεγκείν νῦν· τὸν λογισμὸν λέγω τὸν σώφρονα, δις καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις μέτρα οἰδε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δρίειν, καὶ ἐν ταῖς κατηφεστέραις περιστάσεσιν εἰς ὑπομηνὴσιν ἀγειν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὑποβάλλειν ἡμῖν, ἀ τε εἰδομεν, ἀ τε τηκούσαμεν, δις γέμει ὁ βίος τῶν τοιούτων παθῶν, καὶ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν ἔστι· τὰ ὑποδείγματα· καὶ ἐπὶ τάσιν, δις πρόσταγμα θεοῦ ἔστι τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τοὺς εἰς Χριστὸν πεπιστευκότας διὰ τὴν ἐπιζήδα τῆς ἀναστάσεως· καὶ δις τῆς μεγάλης ὑπομονῆς μεγάλοι παρὰ τῷ ἀθλοδέῃτῃ στέφανοι διέξις ἀπόκεινται· ἐὰν δὲ πιτρέψωμεν τῷ λογισμῷ ταῦτα ἡμῖν κατεπάθειν, τάχα διν εὐροικέν τινα μετρίαν τοῦ κακοῦ λύσιν. Διδ παρακαλῶ σε, ὡς γενναῖον ἀγωνιστὴν, στῆναι πρόδη τὸ μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποκεσεῖν τῷ βάρει τῆς λύπης, μηδὲ καταποθῆναι τὴν ψυχήν· ἔκεινο πεπεισμένον, δις, καὶ C οἱ λόγοι τῶν παρὰ θεοῦ οἰκονομουμένων διαφέγωσιν τὴν τιμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος τὴν τιμᾶς οἰκονομηθὲν ἀπόδεστόν ἔστι, καὶ ἐπίπονον ἦ. Αὐτὸς γάρ οἰδε πῶς ἐκάστῳ διατίθησε τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τὶ ἀνισα τίθησι (28) ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. "Ἔστι γάρ τις αἰτία ἀνθρώποις ἀκατάληπτος, δι' ἣν οἱ μὲν θάττον ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλειόν προσταλαιπωρεῖν τῷ δύσηντῷ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. "Ωστε ἐπὶ πάσι τῷ σκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὁρεῖσθαι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν· μεμνημένοι τῆς μεγάλης ἔκεινης καὶ δαιδαλού φωνῆς, ἥν δέ μέγας ἀθλητὴς Ἰωάννενθέγετα, ἐπὶ μᾶς τραπέζης ιδών δέκα παῖδας ἐν βραχίονει ταῖροι φοτῇ συντριβέντας· Ὁ Κύριος δέωκερ, δέ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κύρῳ ἔδοξε, οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἡμέτερον ποιησώμεθα τὸ θεῖμα τούτῳ· οὗσος δι μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς τίσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ ἀπεστρήθημεν τοῦ παιδὸς, ἀλλ' ἀπεδώκαμεν τῷ χρήσαντι· οὐδὲ τὴν φανίσθη αὐτοῦ ἡ λαή, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον διημείφθη· οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μίκρον ἀναμεινωμένον, καὶ

²¹ Job 1, 21.

(25) Ἐκτίνη τοῦ οἴκου. Sic tres antiquissimi codices pro eo quod erat in edijis τοῦ οἴκου ἔκεινον. In iisdem codicibus legitur καὶ τῶν ψυχῶν, quod in editis deerat.

(26) Τα... φεύματα. Sex codices habent τὸ... φεύμα. Sed cum vulgata lectio extet in tribus aliis

vetustissimis, nihil mutandum censuimus.

(27) Ταῖς καρδίαις. Editi addunt ἐν, ὃ quod deest in mise.

(28) Τίθησι. Deest hoc verbum in tribus codicibus, nec necessarium est.

συνεπέμεθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδέ πολὺς δὲ χρόνος τῆς διατάξεως (29), πάντων ὡσπερ ἐν δόδῃ τῷ βίῳ τούτῳ πάς τοι αὐτὸς καταγώγιον ἐπειγομένων· ἐν τῷ δὲ μὲν πρωτέλιον, δὲ οὐκ ἐπῆλθεν, δὲ ἐπείγεται, πάντας δὲ ἐν ὑποδέξει τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θάττον τὴν δόδην πρωτέλιον, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν (30) πορευόμεθα· καὶ πάντας τὸ αὐτὸν ἀναμένει κατάλυμα. Μήνυν γένοιτο τῷ μᾶς δι' ἀρετῆς τῇ καθαρότητι ἐκείνους ἴρωμαθῆναι· ἵνα διεῖ τὸ δῦσιλον τοῦ θημοῦς τῆς αὐτῆς ταῖς τοι Χριστῷ νηπίοις ἀναπταύσεως ἐπιτύχωμεν (31).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ'.

Basilii Nectarii uxore in similiter consolatur.

Πρὸς τὴν ὁμοῖοντος (52) Νεκταρίου παραμυθη-
τικῆ.

Ι. Έμελλον ἀποσιωπῆν πρὸς τὴν κοσμίστητά σου,
ἰηγόμενος, δτι, ὥσπερ ὁ φθαλαμῷ φλεγμαίνοντι καὶ
ἢ ἀπαλύτατον τῶν παρηγορημάτων ἀνίαν (33) ἐμ-
πεῖ, οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρεῖας κεκα-
κωμένῃ, καὶ πολλὴν παράλησιν φέρῃ ὁ λόγος,
ἔγινες πάς εἶναι δοκεῖ, ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφε-
ρμενος. Ἐπει δὲ με (34) εἰσῆλθεν, δτι πρὸς Χρι-
στοῦν μοι ὁ λόγος ἔσται, πάλαι πεπαιδευμένον τὰ
θία, καὶ ἐμπαράσκευον οὔσαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα,
οἷς ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλιπεῖν τὸ ἐπιβάλλον
μοι. Ήδα ποταπὲ τῶν μητέρων τὰ σπλάγχνα καὶ
ἴτιν ιδίως τὸ σὸν περὶ πάντας χρηστὸν καὶ ήμερον
ἐθυμηθῶ, λογίζομαι πόσην εἰκός ἐπὶ τοῖς παροῦσιν
εἶναι τὴν ἀλγηδόνα. Παῖδες ἐζημιώθης, διν περιόντα
μὲν ἐμακάρισσαν πᾶσαι μητέρες, καὶ ηνξαντο τοὺς
ἴενταν τοιούτους εἶναι· ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν,
ὧς ἐκάστη τὸν ἐκυτής γῇ κατακρύψασσε. Ἐκείνου ὁ
θίατος πληγῇ ἐγένετο πατρέων δύο (35), τῆς τε
ἡμέρας καὶ τῆς Κιλίκων. Ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ
περισσὸς γένος συγκατέπεσεν, ὥσπερ ἐρείσματος
ἐνεργείαντος κατασεισθέν. Ω συνάντημα πονηρῷ
ἰημονος, πόσον ἴσχυσε κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ω γῆ,
τινατον ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἔφριξε
τέρα καὶ δ ἥλιος, εἰ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρω-
πὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἄν τις τοσοῦτον εἴποι, ὅσον
ἴσημαντια τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει;

Ὥ. Ἀλλ' οὐ γάρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμα-
θήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διτὶ οὐδὲ στρουθίον πίπτει
τρευθελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν. Πότε, εἰ τι γέ-
νον, θελήματι γέγονε τοῦ Κτίσαντος ἡμῖν; Τῷ δὲ
βούληματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξάμε-
θι (36) τὸ συμβάν· δισαναγετοῦντες γάρ οὗτε τὸ

"Math. x. 29.

(29) Οὐδέ πολὺς... ὑποθέξεται τέλος. Deest tota
verborum complexio in Vat. et Coisl. recenti-
tore, et in duobus Regiis. Huic autem et sequenti
epistola multa insunt indicia hominis a rhetorum
rationibus recentis. Nonnulla etiam, qua Basilius
apte ad religionem Christianam accommodat,
in Plutarchi libro *De consolacione* leguntur. Is enim
doctet vitam mutuo datain esse hominibus, nec mi-
rum videri debere, si reddenda sit : hanc vitam esse
veluti viam, qua omnes ad idem diversorum ten-
dimus : non lugendos esse, quos brevi sequentur.

(30) *Thr aut̄thr*. Editi addunt aut̄ph, quod deest
in septem veteribus libris.

junctionis, cum omnes in hac vita tanquam in via ad idem diversorum contendant: in quod hic iam advenit, ille supervenit, alter festinat: fluis autem unus omnes excipiet. Etsi enim citius viam confecit, eamdem omnes ingrediemur, omnesque idem manet diversorum. Tantum nobis contingat illius puritati per virtutem assimilari, ut moribus doli expertibus eamdem, ac qui in Christo infantes sunt, requiem consequamur.

EPISTOLA VI.

Nectarii conjugi consolatoria.

1. Nolebam alloqui dignitatem tuam, considerans, ut oculo inflammato lenimentum vel tenerimum dolorem affert, ita animæ gravi mœrore afflictæ, etiamsi multum solatijs ferat oratio, molestam tamen quodammodo videri, in ipso doloris articulo adhibitat. At ubi mihi in mentem venit, sermonem mihi cum Christiana futurum, jampridem in rebus divinis instituta, nec ad humanos casus imparata; non existimavi æquum esse ut officio meo decesseri. Novi qualia sint matrum viscera; cumque peculiariter considero tuam in omnes benignitatem atque mansuetudinem, congio quantum probabile sit in præsentibus malis dolorem esse. Filium amisisti **79**, quem viventem matres omnes prædicabant beatum, talesque suos esse optabant: mortuum vere perinde luxerunt, ac si suum quæque humo contexisset. Illius mors plaga exstitit provinciarum duarum, et nostræ, e: Cilicum. Cum illo magnum et illustre genus concidit, veluti fulcro sublato concussum. O incursum mali dæmonis, quantum potuit mali patrare! O terra talem coacta suspicere casum! Horruit forte ipse sol, si quis in eo sensus, triste illud spectaculum. Et quis tantum dicere poterit, quantum inops consilii animus suggerit?

2. Verum nostra non sunt citra providentiam, quemadmodum in Evangelio didicimus, ne passarem quidem cadere sine voluntate Patris nostri ¹¹. Quare et quid contigit, voluntate contigit Conditoris nostri. Quis autem Dei voluntati resistit? Suscipiamus quod accidit: moleste enim serentes, neque id quod factum

(31) Ἐπιτύχωμεν. Ita tres vetustissimi codices.
Edili τύχωμεν.

(32) Ὁμδζυγο. Sic Harl., Val. et quinque alii.
Coislinianus primus et editi Ὁμδζυγα.

(33) 'Arlar. Sic Harl., Coisl. primus et quinque
ali, melius quam in editis dñi dñ.

(34) Ἐπει δέ με. Sic codices antiqui septeni, duo alii Ἐπεὶ δέ μοι. Editi ἐπειδὴ μοι. Statim Bigot. καὶ εὐταξέσθαινον.

(35) Δύο. Sic mss. septem. Editi δυοῖν.

(36) *Kataδεξώμεθα*. Editi addunt γοῦν, sed haec vocula deest in septem mss. codicibus.

Alias CLXXXIX. Scripta eodem tempore.

est reparamus, ac præterea nosmetipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei judicium. Nimium imperiti sumus, quam ut arcana illius judicia exploremus. Tunc Dominus amoris in se cui periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabœorum mater septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit; sed gratias agens Deo, quod videret eos igne et ferro et acerbissimis verberibus e vinculis carnis exsolvi. Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines³⁸. Afflictio magna, fateor et ego: sed et magna a Domino præmia patientibus reposita. Mater cuius effecta es, puerumque vidisti, ac gratias egisti Deo; plane sciebas mortalem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid igitur mirum, si mortuus est mortal? Sed dolet nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere que animabus utilia sunt, et præstare terminos humanæ vitae non novimus. Circumspice totum terrarum orbem, in quo habitat; et cogita omnia mortalia esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia. Respice ad cœlum; et illud ipsum aliquando dissolvetur; ad solem, ne ille quidem permanebit. Stellæ omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ ornatus, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, omnia paulo post non amplius futura. Horum cogitatio sit casus solarium. Cave calamitatem seipsa metiari, ita enim tibi videbitur intolerabilis sed eam cum omnibus rebus humanis comparans, inde repieres illius solarium. His autem omnibus illud validissimum addendum babeo: parce marito; alter alteri solamen estote; ne facias ei gravorem calamitatem, dolore te ipsa conficiens. Omnino autem arbitror sermonem solatio imparem esse: sed precibus in re præsenti opus esse censeo. Precor itaque ipsum Dominum, ut sua non enarrabili potentia³⁹ tangens cor tuum, cogitationibus bonis animum tuum illustret, ut in teipsa consolationis habeas argumenta.

EPISTOLA VII.

Basilius significat futurum se providisse, ut penuria verborum accusaretur, nec tamen idcirco consulentibus respondendum non esse. Hortatur Gregorium, ut totum se tradat veritatis defensioni, nec se consulat.

Gregorio sodali.

Ne tum quidem ignorabam, cum scriberem⁴⁰ II Mach. vii, 1 seqq.

Alias II. Scripta videtur in secessu.

(37) *Αρθρωπίην ζωῆς.* Duo vetustissimi codices, Harl., et Coisl. ἀνθρωπίνης ζωῆς.

(38) *Πρὸς τὸν οὐρανόν.* Harl., et Medicæus elç τὸν οὐρανόν.

(39) *Οὐδὲ οὗτος.* Sic Harl., et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi οὐδὲ αὐτός.

(40) *Πάρτα μικρῶν.* Sic Harl., Coisl. uteque et tres Regii. Editi καὶ πάντα μικροῦ.

(41) *Ἄλληλοις γέρεσθε.* Sic tres vetustissimi codices Harl., Coisl. et Mel. Editi ἀλλήλοις ἐστέ.

(42) *Καταρυπίσκοντα.* Quinque codices, non tamen vetustissimi, ἀναλισκούσα.

(43) *Γρηγορίῳ.* Ita codex Vaticanus et Coisl.

A γενέμενον διορθούμεθα, καὶ εἰντοὺς προσαπλλυμεν. Μή κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαβεῖς ἐσμεν, ὅστε τὰ δρῆτα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν δικούς τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης. Νῦν σοι πάρεστι καιρός διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τὸν Μακκαθαίλων μήτηρ ἐπεὶ πατέων εἶδε θάντον, καὶ οὐκ ἐστέναξεν, οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγεννὲς δάχρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, διτὶ ἔθλεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰχλαῖς, τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένους, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, διολιμός δὲ παρὰ ἀνθρώποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημὶ κάγω· ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκελμενοί. "Οτε ἐγένου μήτηρ, καὶ εἶδες τὸν παῖδα, καὶ ηὐχαριστησας τῷ Θεῷ, ἔδεις πάντως, διτὶ θυντὴ οὖσα θυντὸν ἐγένησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν διθυντός; Ἄλλα λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ καιρόν. "Ἄδηλον, εἰ μὴ εὐκαιρὸν τοῦτο· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς, καὶ ὀρίζειν προθεμαῖς ἀνθρωπίνῃ ζωῇ (37) οὐκ ἐπιστάμεθα. Περίθλεψα τὸν κόσμον ἄπαντα, ἐν τῷ κατοικεῖς· καὶ ἐννόησον, διτὶ πάντα θυντὰ τὰ δρώμενα, καὶ πάντα φθορὰ ἐποκείμενα. Ἀνάλεψον πρὸς τὸν οὐρανόν (38)· καὶ οὖτε ποτε λυθῆσται· πρὸς τὸν ήλιον· οὐδὲ οὗτος (39) διαμενεῖ. Οἱ ἀστέρες αύμαπαντες, ζῶα χερσαῖς καὶ ἐνυδραῖς, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθαρτὰ, πάντα μικρὸν (40) նսτερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἔννοια παραμυθία ἐστω τοῦ συμβενήσθετος. Μή καθ' ἐαυτὸν μέτρει τὸ πάθος· ἀφρότον γάρ οὐτα φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις; πάπ συγκρίνοντα, ἐντεῦθεν εὑρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πάσοις δὲ ἐκεῖνοι εἰπεῖν Ισχυρὸν ἔχω, φειται τοῦ δικαιούγου· ἀλλήλοις γένεσθε (41) παραμυθία· μὴ ποιήσῃς αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφράξην, τῷ πάθει· ἐαυτὴν καταναλίσκουσα (42). "Ολας δὲ οὐκ οἶμαι λόγον ἔχαρχειν εἰς παράκλησιν, ἀλλὰ εὐχῆς τριῶμαι χρεῖαν εἶναι πρὸς τὰ παρόντα. Εὔχομαι οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον, τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ δυνάμει ἐφαγέμενον σου τῆς καρδίας, ἐμποιήσαι φῶς τῇ ψυχῇ σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ἵν' οἰκοθεν ἔχεις τῆς παραμυθίας τὰς ἀφορμάς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'.

D *Γρηγορίῳ ἐταίρῳ (43).*

Οὐδὲ τότε (44) τηγόσουν, στε ἐπέστελλον τῇ λογι-

primus qui tamen addit ἐπισκόπῳ. Codices omnes Gregorio Nazianzeno hanc epistolam inscribunt, sed in codice vetustissimo Coisliniano post titulum legitur eadem manu γρ. Εὐαγρίῳ πρεσβυτέρῳ. scriptum invenitur, Evagrio presbytero. Sed ταῦτα non est ejusmodi observatio, ut hæc epistola Evagrio presbytero scripta potius videatur, quam Gregorio, cui et veterum codicum testimonio et sua sponte optime congruit. Signata est enim manū festis notis multæ illius operæ, quam sibi Gregorius et Basilius in sacris litteris illustrandis tradebant.

(44) Οὐδὲ τότε. Sic quinque mss. codices. Editi οὐδέποτε. Ad hæc verba in codice Regio, quo usus

τρία εἰναι, διπλά συνειδητή φωνή ἐλάττων μάλιστας είστι: τοις διανοίας τοῦ λέγοντος, ἐλάττων δὲ τῆς τοῦ ἐπιχρήστους ἐπιθυμίας· διπλά δὲ λόγος ἀσθενέστερόν των τέτοιοις διακονεῖσθαι τοῖς νοούμενοις. Εἰ δὲν ἀσθενής ἔμων ἡ διάνοια, ἐλάττων δὲ ταύτης ἡ γλώσσα, τί ἔχοντας προσδοκήσειν ἡμᾶς; ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ οὐχὶ ταῖναν ἐγκληθῆσθαι λόγων; Οὐ μή τούτου γε ἴνεκεν δυνατὸν ἦν σιωπῇ παρελθεῖν τὸ ἐπιχρήστομενον (45). Κίνδυνος γάρ προδοσίας, ἐν τῷ μή προχειρῶς ἀποδιδόνται τὰς περὶ Θεοῦ ἀποχρίσεις τοῖς ἀγωνῶν τὸν Κύριον. Ἐκείνα μὲν οὖν, εἴτε ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ, εἴτε καὶ ἀκριβεστέρας τινὸς προσθήκης δεῖται, καροῦ ίδιου πρὸς διόρθωσιν χρήσει. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, παρακαλοῦμεν σε, δὲ καὶ παρεκχλεψαμεν ἡδη, χρῆσαι σεαυτὸν ὀλοκλήρως τῇ συνηγορίᾳ τῆς ἀληθείας, καὶ ταῖς (46) παρὰ τοῦ Θεοῦ ἑγγινομέναις τῇ διανοίᾳ σου ὅρμας πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ σύστασιν, ταύταις ἀρκούμενον καὶ παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐπιχρήστον τέλεον· οὐ, πολλῷ ἐλάττους δυνεῖς τῆς ὑπονοίας, βλάπτομεν μᾶλλον τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀσθενείᾳ τὸν λόγον, ἢ τινα ἰσχὺν διὰ τῆς συνηγορίας τῇ ἀληθείᾳ προστίθεμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'.

Percusus casu inopinato Basilius, cum se ad Gregorium recepisset, desiderium suorum his litteris lenit, eosque admonet ut careant ab Arianis. Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum confiteri oportere statuit. Tres deos a singulis respondet. Deum natura, non numero unum dici: simile et dissimile rejicit, identitatem substantiae requiret, ac Filium Patris esse consubstantialem declarat. Plura explanat Scripturæ loca ab adversariis objecta. Denique sancti Spiritus divinitatem probat.

Τοῖς Καισαρεῦστιν (47) ἀπολογία περὶ τῆς ἀποχωρήσεως, καὶ περὶ πίστεως.

1. Πολλάκις ἐθάυμασα, τι πότε πρὸς ἡμᾶς πεπόνθετε, καὶ κόθεν τοσοῦτον τρέασθε (48) τῆς ἡμετέρας βραχύτητος, τῆς μικρᾶς καὶ διλήγης καὶ οὐδὲν ίσως ἵκεσται ἐράσμιον, καὶ λόγως ἡμᾶς προτρέπετε, ηὔκλεις τε καὶ πατρίδος ὑπομιμήσκοντες, ὥσπερ φυγάδες τινὰς πατρικοὺς σπλάγχνοις πρὸς ἑαυτοὺς τέλιον ἐπιστρέφειν (49) πειρώμενοι. Ἔγὼ δὲ τὸ μὲν φυγῆς γεγονέναι δύολογῶν, καὶ οὐκ ἀρνηθείην· τὴν δὲ αἰτίαν μάθοιτο ἀνὴρ ποθοῦντες. Μάλιστα μὲν τῷ ἀδοκήτῳ τότε πληγεῖς, καθάπερ οἱ τοῖς αἰφνιδίοις ψύχοις ἀθρόως καταπλαγέντες, οὐ κατέσχον τοὺς λογισμοὺς, ἀλλ' ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ηδύτερην χρόνον ἱκανὸν ἀφ' ὑμῶν, ἐπειτα δὲ καὶ πό-

est Combeſſius, scholium quoddam declarat Basiliūm hac sententia: uti, sed fusiūs, in Homilia, quae inscribitur, *Christi generatio*. Legitur hæc homilia tom. II, p. 59; et quod in scholio indicatum est, reperitur, n. 1 et 2.

(45) Τὸ δὲ ἐπιχρήστον. Quatuor mss. non antiquissimi τῷ ξητούμενον.

(46) Καὶ ταῖς. Deest καὶ in duobus mss. Reg. et Hr. Videatur deletum luisse in Harlæano codice, in quo hæc epistola recentiore manu scripta est. Ορμαῖς, motibus. Melius forte, si reddatur, præsidii. Paulo post legimus ex quinque mss. πολλῷ ἐλάττους πολλῶν. Duo mss. codices habent ἀσθενείᾳ τῶν λόγων.

(47) Τοῖς Καισαρεῦστιν. Quamvis hic titulus Basiliūm sententia ac verbis repugnet, eum tamen retinimus, propter quod reperitur in duobus collibus mss. Reg. et Hr., exceptis ultimis verbis, καὶ τοπικήσεως, quæ desunt. Porro hæc epistola non ad Cæsarienses, sed ad monasterium, cui præcerat

A prudentia tuæ, vocem omnem theologicam imparem esse cogitationi dicentes, imparem interrogantis desideriis; propterea quod sermo imbecillus nescio quomodo solet cogitatis rebus inservire. Si ergo infirma cogitatio nostra, et cogitatione inferior lingua; quid exspectandum nobis fuit in iis quæ disseruimus, nisi penuriam verborum objectum iri? Neque tamen idcirco potui silentio prætermittere quod quærebatur. Nam prodictionis periculum est, si non libenter dentur de Deo responsa his qui Dominum diligunt. Illa igitur, sive satis esse videantur, sive etiam accuratiore quodam additamento indigeant, tempus proprium, ut emendentur, postulant. Quod autem nunc ad rem attinet, hortamus te, uti jam etiam hortati sumus, ut totum te veritatis defensioni, ac motibus menti tuæ ad bonum stabiliendum a Deo impressis tradas, his contentus nec amplius quidquam a nobis requirens: qui cum multo inferiores simus quam quis suspicari possit, imbecillitate nostra doctrinam lædimus magis, quam roboris aliquid patrocinio nostro addimus veritati.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ VIII.

Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fidis pertractatio.

C 4. Sæpe miratus sum, cur eo sitis in me animo affecti, qd unde vos tenuitas nostra, eaque exigua et modica ac fortasse nihil habens amabile, tanto pere capiat; nosque sermonibus adhortemini, amicitiam ei patriam commemorantes, veluti profugos quosdam paternis visceribus ad vos rursus conantes revocare. (51) Ego autem profugum me esse fateor, neque negaverim: sed jam causam, si cupitis, ediscetis. Maxime quidem re inopinata tunc percussus, quemadmodum qui ob repentinis strepitibus illico expavescunt, non cohibebam cogitationes, sed elongavi fugiens, ac tempore multo a vobis absui. Deinde vero et desiderium quoddam

D Basilius, scripta; nec Basilius ex urbe in solitudinem, ut eruditī viri hactenus crediderunt, sed potius in urbem ex solitudine discesserat. Petit enim ut sibi aliquandiu licet abesse, non quod in urbe commemorationem, inquit, ambianus, sed quod versari cum sanctis longe utilissimum judicemus. Erat ergo in aliqua urbe, videlicet Nazianzii cum Gregorio. Quod autem addit, homines urbium desiderio a maligno decipi, non congruebat hæc admonitio ci-vibus Cæsariensis, sed potius monachis, quos sæpe diabolus hoc artificio retrahere e solitudine tentabat, ut perspici potest infra ex Epistola ad Chilonem.

(48) Ηττᾶσθε. Sic Reg. et Hr. Editi ἡττῆσθε. Sic etiam Gregorius Naz. qui hujus epistolæ exordio uitit pro suo in oratione 27.

(49) Επιστέψειν. Patriam vocat Basilius locum in quo educatus fuerat. Vide Not. ad epist. 57. Paulo post editi ἡττῆσθε; miss. ut in textu.

• Alias CXLI. Scripta anno 560.

subiit mibi sacrorum dogmatum, et philosophiae quæ circa illa versatur. Quomodo enim possim, aiebam, habitantem in nobis malitiam domare? Quis mibi fiat Laban, liberans me ab Esau atque ad supernam philosophiam deducens? Quoniam autem, Deo dante, voti compotes, quantum licuit, facti sumus, electionis invento vase et puto profundo, dico autem Christi os Gregorium: nobis parumper, quæso, parum, rogamus, concedite temporis; non quod in urbe coimmorationem ambiamus (neque enim ignoramus, homines hoc pateto a maligno decipi), sed quod versari cum sanctis longe utilissimum esse judicemus. Dum enim de divinis dogmatibus aliquid dicitur, auditurque frequentius, contemplationum quedam habitum, qui ægre amittatur, suscipimus. Et res quidem nostræ ita se habent.

2. Vos autem, o divina et omnium mihi charissima capita, cavete Philistinorum pastores, ne quis puto vestros clanculum obstruat, et puram eorum, quæ ad fidem pertinent, cognitionem obturbet. Hoc enim eis semper studio est, non ex Scripturis sacris docere animas simpliciores, sed sapientia extranea veritatem circumvenire. Qui eniū *ingenitum et genitum* in nostram fidem introducit, docetque eum qui semper est, aliquando non fuisse, eumque qui natura ac semper Pater est, patrem fieri, et Spiritum sanctum non esse sempiternum, nonne ille palam Philisteus est, invidens patriarchæ nostri ovibus, ne ex pura et in vitam æternam saliente aqua bibant⁵⁰, sed illud prophetæ oraculum trahant in semetipsos: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, ac soderunt sibi ipsis cisternas obtritas, quæ non poterunt aquam continere*⁵¹; cum confiteri oporteat Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, uti eloquia divina, et qui ea sublimius intellexere, docuerunt. Cæterum ad eos qui tres deos nobis exprobrant, illud dicatur: unum nos Deum non numero, sed natura confiteri. Quidquid enim unum numero dicitur, id vere unum non est, neque natura simplex: Deum vero simplicem et incompositum constentur omnes. Non igitur unus numero est Deus. Quod autem dico, est ejusmodi. Unum numero mundum esse dicimus; non tamen unum natura, neque simplicem illum quedam. Dividimus enim ipsum in elementa ex quibus constat, in ignem, aquam, aërem et terram. Rursus homo unus numero dicitur. Unum enim hominem sæpe dicimus, sed non simplex quidam ille est, cum ex corpore et anima constet. Similiter et angelum unum numero dicimus, sed non unum **82**

⁵⁰ Joan. iv. 14. ⁵¹ Jerem. viii. 13.

(50) *Auralμην*. Editi iterum addunt Πῶς γάρ εν. Sed hæc melius absunt a duobus codicibus mss. Plures non habuimus.

(51) *Kplvortæc*. Sic mss. Editi χριναντες.

(52) *Φυλιστεὺς*. Harl. Φυλιστιαῖος.

A θος τις ὑπεισφει μου τῶν θείων δογμάτων, καὶ τῇ περὶ ἔκεινα φιλοσοφίας. Ήώς γάρ ἐν δυνατήν (50), ἔφην ἐγώ, κρατῆσαι τῆς συνοικούσης ἡμῖν χακίας; Τίς δ' ἐν μοι γένηται Λάδαν, ἀπαλάττων με τῷ Ἡσαῦ, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτων φιλοσοφίαν παιδαγωγῶν; Ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν Θεῷ τοῦ σκοποῦ κατὰ δύναμιν τετυχήσαμεν, εὐρόντες σκεύος ἐκλογῆς καὶ φρέαρ βαθὺν, λέγω δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόδια Γρηγόριον διλγον ἡμῖν, παρακαλῶ, διλγον συγχωρήσατε χρόνον, αἰτούμεθα· οὐ τὴν ἐν ταῖς πόλεσι διατριβὴν ἀσπεζόμενοι· οὐδὲ γάρ λέληθεν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀπάτην τοῖς ἀνθρώποις προσμηχανῶμεν· διλλὰ τὴν συντυχίαν τὴν πρὸς τοὺς ἄγιους ἐπωφελή μάλιστα χρινοντες (51). Ἐν γάρ τῷ λέγειν τι περὶ τῶν θείων δογμάτων, καὶ ἀκούεν πυκνότερον, ξειν δυσαπόδητον θεωρημάτων λαμβάνομεν. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τὸντον ἔχει τὸν τρόπον.

2. Τμεῖς δὲ, ὡς θεῖαι μοι καὶ προσφιλέσταται πασῶν κεραλαί, φυλάττεσθε τοὺς τῶν Φυλιστιαίων ποιμένας, μή τις λαθὼν ἐμφράξῃ ὑμῶν τὰ φρέατα, καὶ τὸ καθαρὸν τῆς γνώσεως τῆς περὶ τὴν πίστιν ἐπιθολῶσῃ. Τούτο γάρ αὐτοῖς ἀεὶ ἔστιν ἐπιμελὲς, μή ἐκ τῶν θείων Γραψῶν διδάσκειν τὰς ἀκεραιότερας ψυχὰς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἔξαθεν σοφίας παρακρούεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γάρ ἀγέρνητον καὶ γεννητὸν ἐπισάγων ἡμῶν τῇ πίστει, καὶ τὸν ἀεὶ δυτικὸν μὴ ἔντα ποτὲ δογματίζων, καὶ τὸν φύσει καὶ ἀεὶ Πατέρα πατέρα πατέρα γινόμενον, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον οὐκ ἀδίον, οὐκ ἀντικρύς ἔστι Φυλιστεύς (52); βασιλίων τοῖς τοῦ πατριάρχου ἡμῶν προσδάτοις, ἵνα μή πίνωσιν ἐκ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀλλοιμένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὑδατος, διλλὰ τὸ τοῦ προφήτου λόγιον πρὸς ἔχοντος ἐπισπάσωνται (53), τὸ Εἱμὲ ἀγρατέλλικον πηγὴν ὑδατος ζῶτος, καὶ ἀρυξαὶ ἐστοῖς λάκκους συντετριμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὑδωρ συσχεῖν· δέον διολογεῖν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ δικιον. ὡς οἱ θεῖοι λόγοι, καὶ οἱ τούτους (54) ὑψηλότερον νενοήκτες ἐδιδαξαν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμὲν τὸ τρίθεον ἐκεῖνο λεγέσθω, διτιπερ τμεῖς ἔνα Θεὸν οὐ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ φύσει διολογοῦμεν. Πᾶν γάρ δὲ ἐν ἀριθμῷ λέγεται, τούτο οὐχ ἐν δυτεσι, οὐδὲ ἀπλούν τῇ φύσει ἐστίν· δὲ θεῖς ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετος παρὰ πάσιν διολογεῖται. Οὐκ δρα εἰς ἀριθμῷ ἐστιν δὲ Θεός. Οὐ δὲ λέγω, τοιούτον ἐστιν. "Ἐν ἀριθμῷ τὸν κόσμον εἴναι φαμεν, ἀλλ' οὐχ ἔνα τῇ φύσει, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλούν τινα τούτον. Τέμνομεν γάρ αὐτὸν εἰς τὰ ἐξιῶν συνέστηκε στοιχεῖα, εἰς πῦρ καὶ ὑδατος καὶ ἀέρα καὶ γῆν. Πάλιν δὲ ἀνθρωπος εἰς ἀριθμῷ δονομάζεται. "Ἐνα γάρ ἀνθρωπον πολλάκις λέγομεν. Ἀλλ' οὐδὲ ἀπλοῦς τις οὐτός ἔστιν, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς. Όμοιώς δὲ καὶ ἀγγελον ἔνα ἀριθμῷ ἐροῦ-

(53) *Ἐπισπάσωνται*. Sic Reg. et Harl. Edili ἐπισπάσονται.

(54) *Τούτους*. Sic Harl. Edili τούτων. Paulus post ex duobus mss. legimus ἐπηρεάζοντας ἡμῖν. Edili ἡμῶν.

μν, ἀλλ' οὐχ ἔνα τῇ φύσει, οὐδὲ ἀπλοῦν· οὐσίαν γάρ μεθ' ἀγιασμοῦ τὴν τοῦ ἀγγέλου ὑπόστασιν ἐντοῦμεν. Εἰ τὸν πᾶν τὸ ἐν ἀριθμῷ ἐν τῇ φύσει θεόν· πῶς ἴστιονσι τῇ μετὰ τὸν ἀριθμὸν, αὐτὸν πάντη ἡμῶν ἐργάντων τῆς μακαρίας ἐκείνης (55) καὶ νοητῆς ψυχῆς; Οὐ γάρ ἀριθμός ἐστι τοῦ ποσοῦ· τὸ δὲ ποσὸν τῇ σωματικῇ φύσει συνέχευται· διὸ γάρ (56) ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς φύσεως. Σωμάτων δὲ δημιουργὸν τὸν Κύριον ἡμῶν εἶναι πεπιστεύκαμεν. Μὴ καὶ πᾶς ἀριθμός ἐκείνα σημαίνει τὰ ἔννοιον καὶ περιγραπτὴν φύσιν εἰσάγων. Περιγραπτὸν δὲ λέγω οὐ μόνον τὴν περιεχομένην ὑπὸ τόπου, αἱ γνώσεις καὶ τῇ προγνώσει ἐμπειριζόντες διὰ μέλιτων τὸν μήδοντος διάτοπον; εἰς τὸν περιεχόντων διάτοπον, τὸν περιγραπτὸν ἔχει τὴν φύσιν, καὶ ἐπιτήτητον εἰς τὴν ἀνθετήτα, οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι κακίας. Οὐ δέ οὐδὲ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγγιον, πηγὴ ἐστιν ἀγιασμοῦ, ὥφει τὸ πᾶσα τὴν λογικὴν κτίσιν κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἀγιάζεται.

3. Καίτοι τῇμεῖς, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὗτοι οὐτε ἀνόμικον λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Ταῦτα γάρ αὐτῶν ἐπίστης ἀδύνατον. "Ομοιον γάρ καὶ ἀνόμικον κατὰ τὰς ποιητητὰς λέγεται· ποιότητος δὲ τὸ θείον ἐλεύθερον. Ταυτότητα δὲ τῆς φύσεως; ὅμοιογοντες, καὶ τὸ ὄμοιούσιον ἐκδεχόμεθα, καὶ τὸ σύνθετον φεύγομεν, τοῦ κατ' οὐσίαν θεοῦ καὶ Υἱὸρος τὸν κατ' οὐσίαν θεὸν καὶ Υἱὸν γεγενηκότος. Έκ γάρ τούτου τὸ ὄμοιούσιον δεῖχνυται. Οὐ γάρ κατ' οὐσίαν θεὸς τῷ κατ' οὐσίαν θεῷ φόρος ἀνθρώπος (59)· ὡς τὸ, Ἐγώ εἰσα· θεοί εἰστε· καὶ διάκινον θεός, ὡς τὸ, οἱ θεοὶ τῶν ἀθρώπων δαιμόνια· ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ χρήματα ὄνομάζονται, οἱ δὲ κατὰ φεῦδος. Οὐ δέ θεός μηδὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶ θεός. Μόρος δὲ ὅταν εἴπω, τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ τὴν ἀγέλην καὶ δικτιστὸν δηλῶ. Τὸ γάρ μόρος λέγεται καὶ ἐπὶ τίνος ἀνθρώπου, καὶ ἐπὶ ψυχῶς ἀπλῶς τῆς καθόλου. Ἐπὶ τίνος μὲν, οἶον, γέρει εἰπεῖν, ἐπὶ Παύλου, διτοι μόνος ἡρτάφη ἔως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤκουσεν ἀρρήτη τρίματα, διτοι ἐψημένων πρόσκαιρος καὶ θνητός. Οὕτω κάκεντα πάνταν ἐπὶ τῆς φύσεως εἰρημένα· τὸ, Οὐ μόρος

A natura, neque simplicem: siquidem essentiam cum sanctimonio hypostasim angelii intelligimus. Itaque si quidquid unum est numero, unum natura non est, et quod natura unum ac simplex est, unum numero non est, nos autem Deum natura ipsum dicimus; quomodo nobis numerum affingunt, quem prorsus a beata illa ac spiritali natura amovemus? Numerus enim pertinet ad quantitatem: quantitas vero corporali naturae conjuncta est; numerus ergo corporeus est naturae. At Dominum nostrum corporum opificem esse credimus. Quapropter et numerus omnis ea designat, quae materialem ac circumscriptam naturam sortita sunt: monas vero et unitas simplicis ac incomprehensibilis essentiae insigne. Quisquis igitur unum aut creaturam constitutus Filium Dei, aut Spiritum sanctum, imprudens materialem ac circumscriptam naturam inducit. Circumscriptam autem dico, non modo eam quae loco continetur, sed etiam quam prænotione comprehendit is, qui ipsam ex nihilo producturus est, quæque scientia comprehendendi potest. Quidquid igitur sanctum est, habet autem naturam circumscriptam, et adventitiam sanctitatem, obnoxium esse potest malitia. Filius autem, et Spiritus sanctus, fons est sanctimoniae, unde rationalis quæque creatura pro virtutis ratione sanctificatur.

3. Nos, secundum veram doctrinam, neque similem, neque dissimilem Patri Filium dicimus. Nam æque utrumque horum repugnat. Enimvero simile et dissimile, qualitatim habita ratione dicuntur: Deus autem liber est a qualitate. Verum identitatem naturae consistentes et consubstantiale admittimus, et compositionem fugimus; cum is qui secundum essentiam Deus et Pater est, Deum secundum essentiam et Filium genuerit. Ex hoc enim consubstantiale ostenditur. Nam Deus secundum essentiam Deo secundum essentiam consubstantialis. Siquidem et homo dicitur deus, velut in hoc loco, *Ego dixi: Dii estis*⁵⁸. Quin etiam dæmon appellatur deus, secundum illud, *Dii gentium dæmonia*⁵⁹. Sed illi quidem ex dono, hi vero ex mendacio nomen accipiunt. Deus vero solus est secundum essentiam Deus. Cum autem dico, *solutus*, essentiam Dei sanctam et increatam significo. Nam vox, *solutus*, et de uno aliquo homine, et de universa prorsus natura dicitur. De uno aliquo, velut cum verbi gratia dicitur de Paulo, *solum raptum esse ad tertium usque cælum*, et audisse arcana verba, quæ non liceat homini loqui⁶⁰: de natura vero universa, velut cum David dicit: *Homo, sicut serum dies ejus*⁶¹. Hic enim non hominem aliquem, sed universam naturam indicat: nam omnis homo

⁵⁸ Psal. lxxxi, 6. ⁵⁹ Psal. xciv, 5. ⁶⁰ II Cor. xii, 4. ⁶¹ Psal. cii, 15.

⁵⁵ Ἐκείνης. Hanc vocem addidimus ex duobus MSS.

⁵⁶ Ο γάρ. Lege Ο γουν.

⁵⁷ Σηματική. Sic uterque codex. Editi σημ. 227. 228.

(58) *Ηρ καὶ*. MSS. et edit. Basil. δ καὶ

(59) Ο ἀνθρώπος. Articulus additus ex mas. deest in editis. Ibidem duo codices miss. Επειδὴ δὲ.

(60) Λέγη. Sic miss. Editi λέγει

temporarius et mortal is. Sic intelligimus de natura dicta esse et illa : *Qui solus habet immortalitatem*⁴⁴; et, *Soli sapienti Deo*⁴⁵; et, *Nemo bonus, nisi unus Deus*⁴⁶. Hic enim unus significat idem, quod *solutus*. Et, *Qui extendit cælum solus*⁴⁷; et rursus, *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli seruies*⁴⁸; et, *Non est Deus præter me*⁴⁹. Nam unus et *solutus de Deo dicuntur* **83** in Scriptura non ad distinctionem a Filio aut Spiritu sancto, sed adversus eos qui cum dii non sint, dii tamen falso nominantur, ut est illud : *Dominus solus duxit eos, et non erat cum eis deus alienus*⁵⁰; et, *Everterunt filii Israel Baalim, et nemora Astaroth, et serviebant Domino soli*⁵¹. Et, iterum Paulus : *Sicut sunt dii multi, et domini multi, nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*⁵². Verum hic querimus, quomodo cum dixisset, *Unus Deus, ea voce non fuerit contentus (divinus enim, cum solus et unus de Deo dicuntur, significari naturam), sed ei vocem Pater apposuerit, et Christi fecerit mentionem.* Suspicor iaque existimasse hoc loco was electionis Paulum, satis non esse tantummodo Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum prædicare; id quod per dicitionem, *Unus Deus*, declaraverat, nisi præterea per adjectionem Patris, eum ex quo omnia sunt, exprimeret; et per mentionem Domini, Verbum, per quod omnia sunt, significaret, et rursus, per Jesu Christi adjunctionem, incarnationem annuntiare, et passionem poneret ob oculos : et resurrectionem commonstrareret. Nam illud, Jesus Christus, notiones tales nobis indicat. Quapropter etiam Dominus ante passionem non vult dici Jesus Christus, et discipulis præcipit, ut ne cuiquam dicant ipsum esse Iesum Christum⁵³. Propositum enim illi erat post absolutam dispensationem ac resurrectionem ex mortuis, et in cœlos assumptionem, tum deum ipsis committere, ut eum Iesum Christum prædicarent. Eiusmodi est et illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum*⁵⁴; illud itidem : *Creditis in Deum, et in me credite*⁵⁵ : ubique cogitationem nostram præmuniente Spiritu sancto ; ne accedentes ad alterum, altero excidamus ; neve theologiae intenti negligamus dispensationem ; alique in impietatem, dum in aliquo offendimus, incidamus.

4. Verba autem divinæ Scripturæ, quæ arrepta adversarii, et ad suam ipsorum sententiam detorta, nobis ad eversionem majestatis Unigeniti objiciunt, simili modo expendamus, notionem eorum

⁴⁴ 1 Tim. vi, 16. ⁴⁵ Rom. xvi, 27. ⁴⁶ Luc. xviii, 39. ⁴⁷ ibid. 12. ⁴⁸ 1 Reg. vii, 4. ⁴⁹ 1 Cor. xi, Joan. xiv, 1.

(61) Εἰτε Θεοῦ. Editi addunt articulum, sed deest in mss.

(62) Υἱοῦ. Hanc vocem addimus ex Reg. Paulo post duo mss. ὀπιστέρ. Editi εἶπερ.

(63) Εἰτε Θεός. Primam vocem addimus ex mss. Paulo post in cod. Reg. legitur τὸ Πνεῦμα προ-

Α ἔχων ἀθαραστὸν καὶ; Μόνῳ σοφῷ Θεῷ, καὶ τὸ Οὐδεὶς ἀράθει εἰ μὴ εἰς δὲ Θεός. Τὸ γὰρ εἰς ταῦθα τῷ μόνῳ ταυτὸν δηλοῖ· καὶ τὸ, 'Ο ταρίχαις τὸν οὐρανὸν μόνος· καὶ πάλιν. Κυρίῳ τῷ Θεῷ σὺ προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύεσις· καὶ τὸ, Οὐκ ἔστι Θεός πλὴν ἐμοῦ. Τὸ γὰρ εἰς καὶ μόνος ἐπὶ Θεοῦ (61) ἐπὶ τῇ Γραφῇ οὐ πρὸς ἀπειδεπολῆν τοῦ Υἱοῦ δὲ τοῦ ἄγιου Πνεύματος λέγεται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μὴ θυτὰς Θεούς, ὀνομαζομένους δὲ ψυχῶν ὡς τὸ, Κύριος μόνος ἡγερτὸς αὐτούς· καὶ, Οὐκ ἔστι μετ' αὐτῶν Θεός ἀλλότριος· καὶ τὸ, Περιεῖλον νιοῦ (62) Ἰσραὴλ τὰ Βασιλεῖμ, καὶ τὰ ἀληθῆ Ἀσταράθ, καὶ ἐδούλευον Κυρίῳ μόνῳ· καὶ πάλιν δὲ Παῦλος. "Ἐπιπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοί, καὶ κίριαι πολλοί, ἀλλ' οὐδὲν εἰς Θεός, οὐ Πατήρ, ἐξ οὐ τὰ πάτερα, καὶ εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὐ τὰ πάντα. Ἄλλα ζητοῦμεν ἐνταῦθα, πῶς, Εἰς Θεός (63) εἰρηκώς, οὐκ ἡρκέσθη τῇ φωνῇ (ἔφαμεν γὰρ, δι τοῦ μόνον καὶ τὸ εἰς εἰπεῖ θεοῦ τὴν φύσιν δηλοῖ), ἀλλὰ καὶ τὸ Πατήρ προσέθηκε, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐμνημόνευσεν. Ὑπονοῶ τοίνυν, δι τοῦ οὐκ ἔκαρπην ὕβριθη νῦν δὲ Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, κτρύζειν μόνον Θεὸν τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὅπερ διὰ τῆς Εἰς Θεός ἐδήλωσε φήσεως, εἰν μὴ καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Πατέρος τὸν ἐξ οὐ τὰ πάντα δηλώσῃ· καὶ διὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου, τὸν Λόγον τὸν δι' οὐ τὰ πάντα σημάνη· καὶ πάλιν, διὰ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ συμπαραλήψεως τὴν ἐνανθρώπησιν παραγγελήν (64), καὶ τὸ πάθος παραστῆσαι, καὶ τὴν ἀνάστασιν φανερώσην. Τὸ γὰρ, Ἰησοῦς Χριστός, τὰς τοιάντας ἐννοίας ἡμῖν ἐμφαίνει. Δι τοῦ πρὸ τοῦ πάθους παρατίεται δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός καταγγέλλεσθαι· καὶ διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, δι τοῦ αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Πρόκειται γὰρ αὐτῷ τελειώσαντι τὴν οἰκονομίαν, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰσόρανον ἀνάληψιν, ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύσσειν αὐτὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοιοῦτον ἐστι καὶ τὸ, Ἰητριῶσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ διὰ πάρεστειλας Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ τὸ, Πιστεύει εἰς Θεόν, καὶ εἰς ἔμετον πιστεύετε· πανταχοῦ τὴν ἐννοίαν ἡμῶν ἀσφαλιζομένου τοῦ Πνεύματος τοῦ ἄγιου, ἵνα μὴ, θατέρω προσβαλοντες, θατέρους ἐπίπτωμεν· καὶ τῇ θεολογίᾳ προσέχοντες, τῆς οἰκονομίας καταφρονῶμεν· καὶ γένηται ἡμῖν κατὰ τὴν ἀλείποντὴν ἡ ἀσέβεια.

4. Τὰ δὲ φήματα τῆς θελας Γραφῆς, ἀπερ λαμβάνοντες οἱ ἀντικείμενοι καὶ διαστρέφοντες πρὸς τὴν οἰκεῖαν συνείδησιν εἰς καθαίρεσιν τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἡμῖν προφέρουσιν, οὕτως ἔξετάσωμεν (65),

ἔθηκε.

(64) Παραγγειλη. Duo mss. ἀπαγγελτη.

(65) ἔξετάσωμεν. Sic Reg. et prima manu Harl. Editi ἔξετάσωμεν. Ibidem editi ἀναπτύσσοντες αὐτά. Duo veteres libri ut in textu.

πεῖται τὸ δυνατεῖδην ἡμῖν ἀναπτύσσουσας· αὐτῶν τὴν Α προ-
δίκων. Καὶ πρῶτον ἡμῖν προτιθέσθω τὸ, Ἐγώ, ζῶ
διὰ τὸν Πατέρα. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἐν τῶν βελῶν τῶν
εἰς οὐρανὸν πεμπομένων ὑπὸ τῶν ἀστεῶς (66) αὐτῷ
μεχριμένων. Ένταῦθα δὲ τὸ φῆτον οὐ τὴν προαιώ-
νον, ὡς οἶμαι, ζωὴν ὄνομάζει (πᾶν γάρ τὸ δι' ἔτε-
ρον ξὺν αὐτοῖς ἡλίῳ εἶναι οὐ δύναται, ὡς οὐδὲ τὸ ὑψό-
τερον θερμανθὲν αὐτοθερμότης εἶναι· δὲ δὲ Χριστὸς
καὶ θεὸς ἡμῶν εἰρηκεν· Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ), ἀλλὰ
ζωὴν ταύτην τὴν ἐν-σάρκῃ, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ
γεγενημένην, ἣν ἔξηστος διὰ τὸν Πατέρα. Βουλήσει
γάρ αὐτὸν ἐπιδεήμητε τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· καὶ
οὐκ εἰπεν, Ἐγὼ ἔξηστα διὰ τὸν Πατέρα· ἀλλά, Ἐγώ
διὰ τὸν Πατέρα, σαφῶς τὸν παρόντα προσημαί-
νω χρόνον. Δύναται δὲ καὶ ζωὴν λέγειν, ἢν ζῇ ὁ Χρι-
στὸς, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Καὶ διτὶ^B
τούτη ἐστι τὸ δηλούμενον, ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εἰσδέ-
μενα. Καὶ διὰ τρώματος με, φησι, ζήσεται δι' ἐμέ. Τρώμεν τὸν γάρ αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνομεν αὐτοῦ
τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως,
καὶ τῆς αἰσθητῆς ζωῆς τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας.
Σάρκα γάρ καὶ αἷμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπι-
θηκίαν ὄντας, καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς
καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι'
τοῦ τρέψεως: Ψυχὴ, καὶ πρὸς τὴν τῶν δυτῶν τέως
θεωρίαν παρατείνεται. Καὶ τούτο ἐστι τὸ ἐκ τοῦ
ἡτού ιωας δηλούμενον.

5. Καὶ πάλιν· Ὁ Πατήρ μου μεῖζων μου ἐστι. Κέχρηται (67) γάρ καὶ τούτῳ τῷ φῆτῷ τὰ ἀχέριστα
τίμιατα, τὰ τοῦ πονηροῦ γεννήματα. Ἐγὼ δὲ καὶ
ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τὸ δόμοούσιον εἶναι τὸν Γίδων
τὸ Πατέρα δηλούσθαι πεπίστευκα. Τάς γάρ συγχρί-
ει; οὐδὲ κυρλώς ἐπὶ τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως γινομέ-
ναι. Ἀγγελον γάρ, ἀγγέλου λέγομεν μεῖζονα, καὶ
ἀνθρώπων ἀνθρώπου δικαιότερον, καὶ πιτηνοῦ πτηνοῦ
ταχύτερον. Εἰ τοίνυν αἱ συγχρίσεις ἐπὶ τῶν δόμοιδῶν
γίνονται, μεῖζων δὲ κατὰ σύγκρισιν εἰρηται διὸ Πατήρ
τοῦ Γίδου δόμούσιος; τῷ Πατέρᾳ δὲ Γίδος. Ἔστι δέ τις
καὶ ἄλλη ἴνοια ἐναποκειμένη τῷ φῆτῷ. Τι! γάρ θαυ-
ματὸν, εἰ μεῖζονα ἔσαυτον τὸν Πατέρα ὡμολόγησε,
λόγος ὃν καὶ σάρκη γεγονὼς, δόπταν καὶ ἀγγέλων
ὄντης, κατὰ τὴν δόξαν ἐλάττων, καὶ ἀνθρώπων κατὰ
τὸ εἶδος; Ἡλίττωσας γάρ αὐτὸν, φησι, βραχὺ τι
ζαρ ἀγγέλους· καὶ πάλιν· Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ'
ἀγγέλους ἡλιττώμενον· καὶ τὸ, Εἴδομεν αὐτὸν,
καὶ οὐκ εἰχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος
αὐτοῦ ἐκλείστον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Τούτων
δὲ πάντων ἡγένετο διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ
περὶ τὸ πλάσμα φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἀπολαύδες πρό-
βατον ἀνασώσηται (68), καὶ τὸ οὐθὲν καταμίζῃ, καὶ τὸν
κατελθόντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ διὰ
τοῦτο περιπεσόντα λησταῖς, εἰς τὴνοικεῖλαν ὑγιαίνοντα
κύνιν ἐπαναγάγῃ πατρίδα. Η καὶ τὴν φάνην αὐτῷ

" Joan. vi, 58. " Joan. xi, 25. " Joan. vi, 58.
" Hebr. ii, 9. " Isa. LIII, 2, 3.

(66) Ἀστεῶς. Sic mss. Editi ἀστεῶν. Habent
iudicem codices οὐ τὴν προαιώνιον. Editi οὐχ αὐ-
τὴν, etc. Paulo post mss. pro αὐτοῖς ἡ habent κύ-
νιν.

A pro viribus explicantes. Ac primum nobis propo-
natur illud: *Ego vivo propter Patrem*^a. Hoc enim
unum est ex jaculis, quae in cælum vibrantur ab
his, qui eo impie utuntur. Illud autem dictum hoc
loco non ipsam ante sæcula, ut arbitror, vitam de-
signat (quidquid enim propter alterum vivit, vita
ipsa esse nequit; quemadmodum neque quod ab
alio calefactum est, calor ipse esse potest: Christus autem et Deus noster dixit: *Ego sum vita*^b), sed vitam
hanc in carne, et in hoc tempore fa-
ctam, quam propter Patrem vivit. Nam ipso volente
in vitam hominum advenit: neque dixit, *Ego vixi*
propter Patrem; sed, *Ego vivo propter Patrem*,
aperte præsens tempus significans. Potest autem
et vitam dicere, quam vivit Christus, Verbum Dei
habens in seipso. Atque id ipsum esse, quod si-
gnificatur, ex his quæ sequuntur videbimus. Et
qui **84** manducat me, inquit, *vivit propter me*^c. Edimus enim ipsius carnem, et bibimus ipsius
sanguinem, participes facti, per incarnationem et
sensibilem vitam, Verbi et sapientiae. Carnem enim
et sanguinem totam suam mysticam in carne con-
versationem vocavit, et doctrinam ex practica et
naturali et theologica notione constantem declara-
vit: per quam et nutritur anima, et ad eorum quæ
sunt contemplationem interim præparatur. Et haec
est fortasse illius dicti sententia.

5. Ac rursus, *Pater meus major me est*^d. Utuntur enim et hoc dicto ingratae creaturæ, mali pro-
genies. Ego vero ex hac etiam voce consubstantia-
lem esse Filium Patri credo demonstrari. Comparati-
onates enim scio proprie inter ea quæ ejusdem
naturæ sunt fieri. Angelum namque angelo dici-
mus majorem, et hominem homine justiorem, et
volucrem volucri velociorem. Itaque si comparatio-
nes inter ea quæ ejusdem speciei sunt, instituuntur;
Pater autem secundum comparationem dictus
est Filio major; consubstantialis Patri Filius. Inest
autem et alia notio his verbis. Quid enim mirum,
si majorem seipso Patrem confessus est, qui Ver-
bum est et caro factus est^e: cum et angelis visus
sit secundum gloriam minor, et hominibus secun-
dum speciem? Minuisti enim eum, inquit, paulo mi-
nus ab angelis^f; et iterum: *Fum autem qui mo-*
dico quam angeli minoratus est^g; item, *Vidimus*
eum, et non habebat speciem, neque decorum: sed
species ejus deficiens præ omnibus hominibus^h. Haec
autem omnia sustinuit propter multam suam in
opus suum benignitatem, ut perditam ovein reeu-
peraret, et introduceret servatam, et eum, qui ab
Jerosolymis Jerichonta descendebat, ob idque in-
ciderat in latrones, ad propriam rursus patriam
sanum incolumentque reduceret. An etiam præsepe

" Joan. xiv, 28. " Joan. i, 14. " Psal. viii, 6.

(67) Κέχρηται. Sic mss. Editi κέχρηται.

(68) Ἀρασώσηται. Sic libri veteres. Editi ἀν-
τίστηση. Paulo post ex iudicem mss. codicibus legimus
ἀπαναγάγῃ πρεισαγάγῃ.

ei exprobrabit haereticus, per quod cum esset ratione destitutus, a Verbo nutritus est? an objicit paupertatem, quod lectulus defuit fabri filio? Propterea Patre minor Filius, quod tua causa factus est mortuus, ut te a mortalitate liberaret, et cœlestis participem vitæ ficeret. Velut si quis et medicum accuset, quod demittens se ad morbos, particeps fetoris fiat, ut sanet ægrotantes.

6. Propter te et horam et diem judicii ignorat, quamquam nihil sapientiam veram latet; omnia enim per ipsam facta sunt⁶⁰. Hominum autem nemo unquam quod fecit ignorat. Verum id ita dispensat ob tuam infirmitatem, ut neque ii qui peccaverunt, ob præfiniti temporis angustiam in desperationem adducantur, quasi non relictum sit pœnitentiae tempus: neque rursus ii qui diu cum adversaria potestate pugnant, ob temporis diuturnitatem aciem deserant. Itaque consultit utrisque **35** per ignorantem quam præ se fert; akeri quidem ob præclarum certamen tempus contrahens, alteri vero propter peccata pœnitentiae tempus reservans. Quanquam cum se ipse in Evangelio inter eos qui ignorant, ob multorum, ut dixi, infirmitatem, numeravit⁶¹; in Actis apostolorum velut perfectos seorsum alloquens, non sine sui ipsis exceptione dicit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*⁶². Atque hæc quidem prima aggressione dicta sint rudius. Sed jam inquirenda sublimior dicti intelligentia, et pulsandæ foræ scientiæ, si quo modo possim patrem familias excitare, qui spirituales panes potentibus se largitur; quandoquidem amici sunt et fratres quos convivio excipere cupimus.

7. Sancti discipuli Salvatoris nostri, cum ad summum contemplationis, quantum hominibus fas est, pervenissent, et Christi sermone expurgati fuissent, finem querunt, et beatitudinem extremam nosse desiderant; id quod et a suis angelis et a seipso ignorari Dominus pronuntiavit, diem appellans accuratam omnem eorum, quæ deo cogitantur, comprehensionem: horam vero,

⁶⁰ Joan. i, 5. ⁶¹ Marc. xiii, 32. ⁶² Act. i, 7.

(69) "Αλογος ὁν ἐτράφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Sic duo miss. codices. Editi ἀλλος ὡν ἐτράφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Legit Combessius ὁ Λόγος ὡν ἐτράφη τὸν ἀλόγου, ac Regium codicem sic habere testatur, unde concludit sic esse reddendum: *Qui Verbum esset, a bruta nutritus animante est*. Sed vir doctissimus videtur negligenter legisse. Nam eodem codice usi sumus, nec tamen hanc lectionem in eo invenimus. Confirmatur scriptura, quam sequimur, testimonio Gregorii Nazianzeni, qui orat. 58 Basili vestigiis sic loquitur: *Kai tēn φάτνην προσχύνησον, δι' ἣν ἄλογος ὡν ἐτράφης ὑπὸ τοῦ Λόγου: Εἴ πρασεπε adora, propter quod, cum rationis expressores, a Verbo nutritus es.*, pag. 623. Combessii interpretatione hoc etiam virtus laborat, quod nitatur vulgari opinione de Christo inter bovem et asinum

ἀνείδεσι αἰρετικὸς, δι' ἣς διλογος ὡν ετράφη ὑπὸ τοῦ Λόγου (69); καὶ τὴν πεντα προσοῖσει, ἵνα κλινέδιον οὐκ ἥμπρησεν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Διὰ τοῦτο Πατρὸς ἐλάττων ὁ Υἱός, ὅτι διὰ σὲ γέγονε νεκρός, ἵνα σε τῆς νεκρότητος ἀπαλλάξῃ, καὶ ζωῆς μέτοχον ἐπουρανίου ποιήσῃ. Ουτεπερ ἀν, εἰ τις καὶ τὸν ιατρὸν (70) αἰτῷτο, ὅτι συγκύπτων ἐπὶ τὰ πάθη, τῆς δυσωδίας συναπλαύῃ, ἵνα τοὺς πεπονθότας (71), τάσσηται.

6. Διὰ σὲ καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀγνοεῖ· καίτοι οὐδὲν λανθάνει τὴν δυτικὰ σοφίαν· πάντα γάρ δι' αὐτῆς ἐγένετο. Οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπων πάποτες ὁ πεποιήκεν ἀγνοεῖ. Ἀλλὰ τοῦτο εἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἀμαρτίσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσουσιν, ὡς οὐχ ὑπόλειμμένου καιροῦ μετανοίας· μηδὲ αἱ πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακράν τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποταχτῆσαιν. Ἐκατέρους τούνυν διὰ τῆς προσποιητῆς (72) ἀγνοίας οἰκονομεῖ· τῷ μὲν διὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα συντέμνων τὸν χρόνον, τῷ δὲ διὰ τὰς ἀμαρτίας καιρὸν μετανοίας ταμιεύμενος. Κατοικοῦντες οὖν τοῖς Εὐαγγελίοις ἔστιν συγκαταριθμητοῖς τοῖς ἀγνοοῦσι διὰ τὴν τῶν πολλῶν, ὡς ἔφην, ἀσύνετοι· ἐν ταῖς Πράξεις τῶν ἀποστόλων ὡς τελείοις κατ' ίδιαν διαλεγόμενος, καθ' ὑπεξαίρεσιν ἔστιν φησιν· Οὐχ ὅμως ἔστι γρῖναι χρόνους ἢ καιρούς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ίδιᾳ ἔξουσίᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν προτέραν ἐπιβολὴν εἰρήσθω (73) πεχύτερον. Ἡδη δὲ ἔξεταστον ὑψηλότερον τὴν διάνοιαν τοῦ ἥρτου, καὶ χρουστέον τὴν θύραν τῆς γνώσεως, εἰ πως (74) δυνηθείην ἐκεγείραι τὸν οἰκοδεσπότην, τὸν τοὺς πνευματικοὺς ἄρτους διδόντα τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν, ἐπειδὴ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ εἰσιν, οὓς ἔστιαστα σπουδάζομεν.

7. Οἱ ἄγιοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπέκεινα θεωρίας, ὡς ἔνι ἀνθρώποις, ἐλθόντες, καὶ καθηρέντες ἀπὸ τοῦ λόγου (75), τὸ τέλος ἐπιζητοῦσι, καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα γνῶναι ποθοῦσιν, ὅπερ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὁ Κύριος τὴν ἀπεφήνατο· ἡμέραν (76) μὲν λέγων πᾶσαν τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν ἐπινοιῶν τοῦ Θεοῦ· ὥραν δὲ τὴν ἐνάδος; καὶ μονάδος θεωρίαν, ὡν τὴν εἰσῆτιν μόνῳ

D nota, quæ nondum sæculo quarto prodierat, ut demonstrat Tillemontius aduersus Baronium, tom. I, p. 447.

(70) Τὸν λαρνάρ. Eodem exemplo ac iisdem verbis resellit Gregorius Nazianzenus inimicos Incarnationis in oratione modo citata, p. 621.

(71) Πεποιητής. Sic miss. Editi πεποιητάς. Paulo post ex iisdem codicibus legimus λανθάνειν εἰ δι' αὐτῆς. Editi εἰλάνθανεν εἰ δι' αὐτοῦ.

(72) Προσποιητῆς. Sic miss. Editi προσποιητῆς.

(73) Εἰρήσθω. Sic Reg. Editi εἰρήσθαι

(74) Εἰ πως. Reg. εἰ πω, Harl. εἰ πη.

(75) Ἄπο τοῦ λόγου. Respicit ad Christi verba. Joan. xv, 3: *Janī vos mundū festis preber sermonem quem locutus sum vobis.*

(76) Ἡμέρα. Sic miss. Editi ἡμέρας.

προσένεμε τῷ Πατρὶ. Ὑπονοῶ τούνυν, ὅτι ἔκεινο μῆται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός, διπερ ἐστι· κάκινο μὴ εἰδέναι διπερ οὐκ ἔστι. Δικαιουσύνην μὲν γάρ καὶ σὴν λέγεται εἰδέναι ὁ Θεός, αὐτοδικαστήσοντα (77) καὶ πρὸς ὑπάρχων· διδικίαν δὲ καὶ πονηρίαν ἀγνοεῖν· οὐ γάρ ἔστιν ἀδίκια καὶ πονηρία ὡς κατίσας ἡμᾶς Θεός. Εἰ τούνυν ἔκεινο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός διπερ ἐστι, κάκινο μὴ εἰδέναι διπερ οὐκ ἔστιν· οὐχ ἔστι· διό ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἴδιαν, καὶ παχυτέραν διδικοκαλίαν, τὸ ἔσχατον δρεκτόν· οὐχ ἄρτα οὔδεν (78) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα. Άλλ’ οὐδὲ οἱ ἀγγεῖοι, ἥρωις, Ἰωάννης· τουτέστιν, οὐδὲ ἡ ἐν αὐτοῖς θεωρία καὶ οἱ λόγοι τῶν διακονῶν εἰστὶ τὸ ἔσχατον δρεκτόν. Ήλέτα γάρ καὶ τούτων ἡ γνῶσις συγχρίσει τοῦ (79) πόρων πρὸς πρόσωπον. Μόνος δὲ ὁ Πατήρ, φησιν, ἔκειται· ἔκει καὶ αὐτός ἔστι τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης. “Οταν γάρ μηκέτι Θεὸν ἐν τοῖς κατέπτυσος, μηδὲ διὰ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιγινώσκωμεν, ἀλλ’ αὐτῷ ὡς μάρκῳ καὶ ἐν προσέλθωμεν· τότε καὶ τὸ ἔσχατον τέλος εἰσόμεθα. Χριστοῦ γάρ βασιλείαν τασὶ εἴναι πάσαν τὴν ἔνυλον γνῶσιν· τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν διδύλιον, καὶ ὡς ἀν εἴσοι τις, αὐτῆς πῆ; θεότητος θεωρίαν. “Εστι δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ αὐτὸς τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης, κατὰ τὴν τοῦ Λόγου ἐπένοιαν. Τί γάρ φησιν ἐν τῷ Εὐαγγελῷ; Καήτω ἀραστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἀνάστασιν λέγων τὴν ἀπὸ τῆς ἔνυλου γνώσεως ἐπὶ τὴν διδύλιον θεωρίαν μετάβασιν (80), ἐσχάτην δὲ τμέραν τὴν γνῶσιν ταύτην εἰπὼν, μεθ’ ἣν οὐκ ἔστιν ἔτερα. Τηνικαῦτα γάρ δ νοῦς ἡμῶν ἔξανται, καὶ πρὸς ὑψός μακάριον διεγείρεται, διπηνίζειν θεωρήσῃ τὴν ἔνδα καὶ μονάδα τοῦ Λόγου. Άλλ’ ἐπειδὴ παχυνθεὶς ἡμῶν δ νοῦς τῷ χοῖ συνεδέθη, καὶ τῷ πτηλῷ συμφύρεται, καὶ ψιλῇ τῇ θεωρίᾳ ἐνεπίηται ἀδυνατεῖ, διὰ τῶν συγγενῶν τοῦ αὐτοματος εἰποῦν κόσμων (81) ποδηγούμενος· τὰς ἐνεργείας τοῦ κτίστου κατανοεῖ, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τέως ἐπιγινώσκει, ἵνα οὕτω κατὰ μικρὸν αἰτηθεῖται ισχύσῃ ποτὲ καὶ αὐτῇ γυμνῇ προσελθεῖν τῇ λεῖπεται. Κατὰ ταύτην δὲ οἵματα τὴν ἐπένοιαν εἰρήσθαι καὶ τὸ, Ο Πατήρ μου μείζων μου ἔστι· καὶ τὸ,

⁷⁷ Marc. XIII, 32. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ 1 Cor. XIII, 12. ⁸⁰ Joan. vr, 40.

(77) Αὐτοδικαιουσύνη. Sic mss. Male in editis αὐτῆς καὶ δικαιουσύνη.

(78) Οἶδεν. Sic libri veteres pro εἰδεν, et paulo post ιωάννη pro οἴδασται.

(79) Συγχρίσει τοῦ, etc. Tota hæc explicandi ratio non sua sponte deducta, sed vi pertracta multis videbitur. Sed illud ad excusandum difficultius, quod ait Basilius angelorum scientiam crassam esse, si comparetur cum ea quæ est facie ad faciem. Videatur subtilis explicatio, quam hic sequitur, necessitatim ei imposuisse ita de angelis sentire. Nam cum diem et horam idem esse statueret, ac extremam beatitudinem; illud Scriptura, sed neque angelī sciunt, cogebat illis visionem illam, quæ sit facie ad faciem, denegare; quia idem de illis non poterat dici ac de Filio, eos de seipsi: ut id quod sunt, nescire quod non sunt. Quod si bene hauisit opinionem ex Origenis fontibus, qui pluribus locis eam insinuat, certe cito depositum

A unitatis ac monadis contemplationem, quarum scientiam soli Patri attribuit. Suspicio igitur Deum dici id quod est de seipso scire, et id nescire quod non est. Justitiam enim et sapientiam nosse dicitur Deus, cum ipse justitia et sapientia sit; injustitiam vero et malitiam ignorare; non enim est injustitia neque malitia, qui condidit nos Deus. Itaque si dicitur Deus, id quod est de seipso nosse, atque id nescire quod non est: non est autem Dominus noster secundum incarnationis considerationem, et crassiorē doctrinā, extrellum illud bonum desiderabile: non igitur cognovit Salvator noster finem et extremam beatitudinem. Sed neque angelī, inquit, sciunt⁷⁷: hoc est, neque contemplatio quæ in ipsis est, neque rationes ministeriorum sunt extrellum illud bonum desiderabile. Nam horum etiam scientia crassa est, si comparetur cum ea, quæ est facie ad faciem. Solus autem Pater, inquit, novit⁷⁸: quippe et ipse est finis, et extrema beatitudo. Cum enim non amplius Deum in speculis, neque per aliena cognoscemus⁷⁹, sed ad ipsum veluti solum et unum accedemus; tunc et extrellum finem sciemus. Nam Christi regnum esse ferunt omnem materiale cognitionem; Dei vero et Patris, immateriale, et, ut ita dixerim, ipsius divinitatis contemplationem. Atque etiam Dominus noster et ipse finis est, et extrema beatitudo secundum Verbi considerationem. Quid enim ait in Evangelio? *Et ego resuscitabo eum in novissimo die*⁸⁰: resurrectionem dicens transitum a materiali cognitione ad immortalem contemplationem; **80** diem autem novissimum appellans eam cognitionem, post quam non est alia. Tunc enim mens nostra excitatur, et ad beatam sublimitatem erigitur, cum Verbi unitatem ac monada contemplata fuerit. Sed quoniam mens nostra crassior effecta terræ illigata est, et luto admiscetur, et contemplationi nude intentia esse non potest; per cognatas corpori ipsius pulchritudines manu ducta, conditoris operationes considerat, eaque interim ex effectibus cognoscit, ut ita paulatim aucta, possint aliquando ad ipsam etiam

D Ait enim tom. II, p. 320, angelos in divinam faciem continentem intentos oculos habere. Idem occurset in Commentario in Isaiam p. 515, n. 183, et in libro *De Spiritu sancto*, cap. 16.

(80) Μετάβασιν. Hanc vocem addimus ex mss. Ex iisdem legimus τμέραν δὲ τὴν πρὸ τῇ τμέρᾳ τὴν.

(81) Κόσμων. Ait Combesius: *Dura mihi hic vox: sit pro στοιχείων, per cognata corpori elementa.* Sed hac in re minus vedit vir eruditus; non enim idem sonat illa vox ac mundi, quasi plures ejusmodi mundos admittat Basilius; sed idem prorsus ac ornatus, sive ut ait Basilius in epist. 6: *Tὰ περὶ γῆν κάλλη, pulchritudines quae sunt circa terram.* In Commentario in Isaiam n. 58, p. 422, Ecclesia dicitur πρέπουσιν ἑαυτῇ κόσμοις κεκοσμημένη, *convenientibus sibi ornamenti instructa.* Eadem vox utitur Gregorius Nazianzenus epist. 107.

nudam divinitatem accedere. In eamdem autem arbitror sententiam dictum fuisse et illud : *Pater major me est*⁸⁵ : illud itidem, *Non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre*⁸⁶. Hoc enim est quod et Christus regnum tradere dicitur Deo et Patri⁸⁷; cum primitiae, non finis sit, secundum rudiorem, ut dixi, doctrinam, quae nostri non ipsius Filii respectu intelligitur. Quod autem haec ita se habent, rursus discipulis in Actis apostolorum interrogantibus, *Quando restitues regnum Israel*, respondit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in propria potestate*⁸⁸. Hoc est, non eorum est, qui carni et sanguini illigati sunt, talia regni cognitio. Posuit enim Pater contemplationem istam in propria potestate : potestatem dicens eos, qui sub ipsis sunt potestate ; proprios vero eos, quos rerum inferiorum ignoratio non tenet. Nolim autem intelligas tempora et momenta sensibilia, sed quae-dam cognitionis intervalla a sole intelligibili facta. Oportet enim istam Domini nostri preicationem ad finem perduci ac impleri. Jesus enim est qui precatus est : *Da sis, ut et ipsi in nobis unum sint, sicut ego et tu, Pater, unum sumus*⁸⁹. Deus enim cum unus sit, si in singulis fuerit, omnes unum efficit ; et accidente unitate, perit numerus. Atque equidem sic aggressus sum hoc dictum secundo tentamine. Quod si quis meliora dicat, aut nostra pie emendet ; et dicat, et emendet, et eum pro nobis remunerabit Dominus. Nulla enim apud nos habitat invidia, ut qui nec contentionis, nec inanis gloriae studio ad hanc verborum investigationem accesserimus ; sed propter fratrum utilitatem, ne testacea vasa thesaurum Dei habentia ab hominibus saxeο corde præditis et incircumcisitis, qui ex deandunt.

8. Rursus per sapientem Salomonem in Proverbii creatus est. *Dominus enim, inquit, creavit me*⁹⁰. Et initium viarum evangelicarum nominatur, quae nos ad regnum cœlorum ducunt ; non secundum essentiam creatura, sed secundum dispensationem factus via. Nam *factum esse*, et *creatum esse*, idem significant. Factus est enim quatenus via et ianua et pastor et nuntius et ovis, ac rursus pontifex et apostolus ; nominibus aliis pro alia considerandi ratione positis. Rursus quid dicat hæreticus **87** de non subjecto Deo, et propter nos facto peccato? Scriptum namque est : *Cum subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subiectis sibi omnia*⁹¹. Non times, o homo, cum Deus non subjectus appellatur! Tuam enim subjectionem, suam facit ; et

⁸⁵ Joan. xiv, 28. ⁸⁶ Matth. xx, 30. ⁸⁷ I Cor. xv, 24. ⁸⁸ Act. 1, 6, 7. ⁸⁹ Joan. xvi, 21. ⁹⁰ Proverb. viii, 22. ⁹¹ I Cor. xv, 28.

(82) Ή καιρούς. Sic mss. Editi καὶ καιρούς.

(83) Οὓς μὴ κατέχει. MSS. ὃν μὴ μετέχει.

(84) Ἐπεξιλοτ τῷ ρήτῳ. Melior videtur haec veterum codicium scriptura quam vulgata ἀπέλαθον τῷ ρῆτόν.

Oὐκ ἔστι δύοτε δοῦναι, διλθυῖς ητολμάσται ὑπὸ τοῦ Πατρός. Τοῦτο γάρ ἔστι καὶ τὸ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τὸν Χριστὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἀπαρχήν δυτα καὶ οὐ τέλος, κατὰ τὴν παχυτέραν, ὡς ἔφην, διδασκαλίαν, ήτις ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐ πρὸς αὐτὸν τὸν Γίδην θεωρεῖται. “Οτι δὲ ταῦθ’ οὔτε τις ξένος, πάλιν ἐρωτήσαις τοὺς μαθητὰς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων τῷ· Πότε ἀποκαθισταρεῖς τὴν βασιλείαν τῷ Ισραὴλ, φησιν. Οὐχ ἡμῶν ἔστι τινῶν χρόνους η καιρούς (82), οὓς δὲ Πατήρ ἔθετο ἐτῷ ιδίᾳ ἔξουσιᾳ. Τούτους, οὐ τῶν συνδεδεμένων ταρχι καὶ αἰματὶ τῆς τοιάντης βροντελας ἡ γῆνας. Ταύτην γάρ την θεωρεῖν δὲ Πατήρ ἐναπέθετο τῇ ιδίᾳ ἔξουσιᾳ· ἔξουσιαν λέγων τοὺς ἔξουσιαζομένους, ἰδίους δὲ, οὓς μὴ κατέχει (83) δύνοντα τῶν κατωτέρω πραγμάτων. Χρόνους δὲ καὶ καιρούς μή μοι νοεῖ αἰσθητούς, ἀλλὰ διατήματά τινα γῆνας ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἡλίου γενέμενα. Δεῖ γάρ την προσευχὴν ἔκεινην ἐπὶ πέρας ἀχθῆναι τοῦ Δεσπότου τὴν γῆν. Ἱταῖς γάρ ἔστιν δὲ προσευχάμενος· Δός αὐτοῖς, Ιησοῦς καὶ αὐτοὶ ἐτῷ ἡμῖν ἐν ὕστι, καθὼς ἔγω καὶ σὺ ἐσμεν, Πάτερ. Εἰς γάρ ὅν δὲ Θεός, ἐν ἔκαστω γενόμενος, ἐνοὶ τοὺς πάντας· καὶ ἀπόλλυται δὲ ἀριθμὸς τῇ τῆς μονάδος ἐπιδημίᾳ. Κάγω μὲν οὖτας ἐπέβαλον τῷ ρήτῳ (84) κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιχείρησιν. Εἰ δὲ τις βέλτιον λέγοι, ἡ διορθοὶη εὐεσθῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ δὲ Κύριος ἀνταποδῷσει ὑπὲρ τὴν γῆν. Οὐδεὶς γάρ πατέρα· ἡμῖν αὐλίζεται φόνος, διτι μηδὲ φιλονεκτεῖται ἔνεκεν η κενοδοξίας (85) ἐπὶ τὴν διέτασιν τῶν ρημάτων κεχωρήκαμεν· ἀλλὰ ὥφελεις ἔνεκεν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν παραχρούσθαι τὰ διτράκινα σκεῦη, τὰ τὸν θησαυρὸν ἔχοντα τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τῶν λιθοχαρδίων καὶ ἀπεριτμήτων ἀνθρώπων, τῶν ἐκ τῆς μωρᾶς ὄπλισμένων σοφίας.

C stulta sapientia armati sunt, circumveniri vi-deantur.

8. Πάλιν διὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐν Παροιμίαις ἔκτισται. Κύριος γάρ, φησιν, ἔκτισέ με. Καὶ ἀρχὴ δῶν εὐαγγελικῶν δονομάζεται, ἀγούσῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐ κατ’ οὐσίαν κτίσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν ὅδος γεγονός. Τὸ γάρ γεγονέται, καὶ τὸ ἔκτισθαι, ταῦτα δηλοί. Ως γάρ ὁδὸς γέγονε, καὶ θύρα, καὶ ποιμὴν, καὶ ἄγγελος, καὶ πρόσδοτον, καὶ πάλιν ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος· ἀλλῶν (86) κατ’ ἄλλην ἐπίνοιαν τῶν δονομάτων κειμένων. Τί ἀν εἶποι πάλιν δὲ αἱρετικὸς περὶ τοῦ ἀνυπότακτου Θεοῦ, καὶ τοῦ δὲ ἡμᾶς ἀμαρτίαν γεγενημένου; Γέγραπται γάρ· “Οταρ ψκοταρῆ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς δὲ Ηδὲς ψκοταρήσεται τῷ ψκοτάρεται αὐτῷ τὰ πάντα. Οὐ φοβῇ, ἀνθρώπε, τὸν Θεὸν ἀνυπότακτον δονομάζενον; Τὴν γάρ στὴν ὑποταρήν ίδιαν ποιεῖται, καὶ ἐν τῷ ἀντιτείνειν σε πρές

(85) Κεροδοξίας. Sic mss. Editi φιλοδοξίας. Paulo post cod. Reg. μὴ δοκεῖν περικρουσθαι.

(86) Ἄλλων. Editi addunt δὲ, sed deest in mss. Paulo post ἀμαρτία γεγενημένου in cod. Reg.; ἀμαρτίας Harl.

τὴν ἀρετὴν, ἀνυπότακτον ἔστιν δὸνομάχει. Οὐτοὶ τοὶ καὶ ἔστιν ἡρη εἶναι τὸν διωκόμενον. Σαῦλος γέρ, φτῖ, Σαῦλος, τι με διώκεις; τὴν ἄποδαν Ἐρέχης (87), τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ συνέσπει βουλόμενος. Καὶ πάλιν ἔστιν γυμνὸν δὸνομάχει, τὸν τοὺς τῶν ἀδελφῶν γυμνητεύοντος. Γυμνὸς γέρ, φτῖν, ἥμητρ, καὶ σεριεβάλτετε με. Καὶ ἄλλου ἐν φιλαρῇ δυτος, ἔστιν ἡρη εἶναι τὸν καθειργμένον. Αἵτις γέρ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἡρε, καὶ τὰς νόσους ἔστασε. Μία δὲ τῶν ἀσθενειῶν ἔστι καὶ ἡ ἀνυποταξία· καὶ ταύτην ἔστασε. Διὸ καὶ τὰ συμβαλλοῦτα ἡμῖν περιστατικὰ θιοποιεῖται δό Κύριος, ἐκ τῆς ἡρᾶς ἡμᾶς κοινωνίας τὰ ἡμέτερα πάθη ἀναδεχόμενος.

9. Ἀλλὰ καὶ τὸ, Οὐδὲ δύναται δό Υἱὸς ποιεῖν ἀρη⁸⁸ ἐποτοῦ οὐδέτερον, λαμβάνοντοι οἱ θεομάχοι ἐπὶ κατατροφῇ τῶν ἀκούσοντων. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ρήτορν μάντιστα καταγγέλλει τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Εἰ γάρ ἔκαστον τῶν λογικῶν κτισμάτων ὅνται τι ποιεῖν ἀρη⁸⁹ ἔστιν τοῦ, αὐτεξούσιον ἔχον (88) τι ἐπὶ τὸ χείρον τε καὶ χρείττον φοπήν, δὲ Υἱὸς τι ὅνται τι ποιεῖν ἀρη⁹⁰ ἔστιν οὐκ κτίσμα δό Υἱός. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, δμούσιος τῷ Πατρὶ. Καὶ πάλιν, τὰς τῶν κτισμάτων τὰ δσα βούλεται δύναται. Οὐ δὲ Υἱὸς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα δσα ἔμπιπτεν, ἐποίησεν· οὐκ ἅρα κτίσμα δό Υἱός. Καὶ τίλιν, πάντα τὰ κτίσματα τῇ ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστηκεν, τῇ τῶν ἐναντίων ἔστι δεκτικά. Οὐ δὲ Υἱὸς εἰπούσιος, καὶ ἄλλος ἔστιν· οὐκ ἅρα κτίσμα δό Υἱός. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, δμούσιος τῷ Πατρὶ.

10. Καὶ αὐτὴ μὲν αὐτάρκης ἡμῖν τὴν ἔξτασις, κατὰ τὴν ὀντότηταν τὴν ἡμετέραν τῶν τεθέντων ρήτων. Ἡδη δὲ καὶ τὸν καὶ πρὸς τοὺς τοὺς ἀντιπίποντας τῷ Πνεύματι τὸ ἀγίῳ τῷ λόγῳ χωρήσωμεν (89), καθαιροῦντες τὸν τὸν οὐρανούς διανοίας ἀπαιρόμενον κατὰ τῆς γόντεως τοῦ Θεοῦ. Κτίσμα λέγεις τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον. Πλὴν δὲ κτίσμα δοῦλον ἔστι τοῦ κτίσαντος· τὰ γάρ σύμπαντα, φησι, δοῦλα σά. Εἰ δὲ δοῦλον εστι, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα· πλὴν δὲ δικτήτον ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἔστι καί· τὸ δὲ Πνεύμα τὸ ἄγιον, κατ' οὐσίαν δὲ ἄγιον, τῷτο ἀγαπητῷ προστηγήρευται· οὐκ ἅρα κτίσμα τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, δμούσιον ἔστι τῷ Θεῷ. Πάντα δὲ δοῦλον ἀποκαλεῖται, εἰπέ μοι, τὸν δικὸν βαπτισματος ἐλευθεροῦντά σε τῆς δουλείας; Οὐ τὸν τόμος, φησι, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἡλευθερώσει με (90) ἀπὸ τοῦ τόμου τῆς ἀμαρτίας. Άλλα οὐδὲ τρεπτήν αὐτοῦ ποτε τὴν οὐσίαν τολμήσεις εἰσεῖν, ἀφορῶν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἀντικειμένης δυ-

⁸⁷ Ἐρέχης. Addunt editi ἔκεινος, sed deest in mss. Paulo post editi περιεβάλλετε· aliter in mss. Subinde cod. Harl. ἀσθενείας πρὸ ἀμαρτίας.

⁸⁸ Αὐτεξούσιος ἔχον. Ηας verba et quae sequuntur usque ad ista, οὐ κτίσμα δό Υἱός, addidimus ei cod. Reg. cui consentit Harl., nisi quod habet

A quod tu reluctaris adversus virtutem, seipsum non subjectum nominat. Ita aliquando et seipsum dicit esse persecutioni obnoxium. Ait enim : *Sauls, Saul, quid me persecueris?*⁹¹ cum videlicet Damascum curreret, Christi discipulos vincire volens. Et rursus seipsum nudum vocat, si unus quis ex fratribus nudus extiterit. *Nudus enim,* inquit, *eram, et cooperauistis me*⁹². Item, cum alias in carcere versatur, seipsum inclusum esse dicit. Ipse enim peccata nostra tulit, et morbos portavit. Una autem ex insinuatibus est quod subjecti non simus; et hanc portavit. Quapropter et res adversas, quae nobis accidunt, proprias suas facit Dominus: ob eam quam nobiscum habet societatem, perpessiones nostras suscipiens.

9. Sed et illud, *Non potest Filius facere a se quidquam*⁹³, usurpat Dei hostes ad audientium eversionem. Mihi autem et hoc dictum maxime declarat ejusdem naturæ esse Filium ac Patrem. Etenim, si unaquæque rationalium creaturarum aliquid a seipso facere potest, libere in pejus meliusve inclinans, Filius autem non potest a semetipso quidquam facere; Filius creatura non est. Quod si creatura non est, Patri est consubstantialis. Ac rursus, nulla creatura quocunque vult, potest efficere: Filius autem omnia quacunque voluit, fecit in celo et in terra: non est igitur creatura Filius. Et iterum, creature omnes aut constant ex contrariis, aut contrariorum sunt capaces. Filius vero est ipsa justitia, et a materia secretus: proinde Filius creatura non est. Quod si creaturæ non est, consubstantialis est Patri.

10. Sed jam quidem satis pro viribus propria dicta explanavimus. Jam deinceps etiam ad eos qui Spiritum sanctum oppugnant, sermonem convertamus, ut omnem animi eorum altitudinem, quae se contra Dei cognitionem effert⁹⁴, dejiciamus. Spiritum sanctum creaturam dicis. Omnis autem creatura serva est Creatoris: *Omnia enim, inquit, sunt serva tua*⁹⁵. Si vero servus est, adventitiam quoque habet sanctitatem: quidquid autem adventitiam sanctitatem habet, capax est malitiae: at Spiritus sanctus, cum secundum essentiam sanctus sit, fons appellatur sanctitatis⁹⁶: non est igitur creatura Spiritus sanctus. Quod si creatura non est, consubstantialis est Deo. Quomodo autem servum vocas, dic mihi, eum, qui te per baptismum e servitate eximit? *Nam, inquit, lex Spiritus vite liberavit me a lege peccati*⁹⁷. Sed neque mutabilem audebis unquam ejus essentiam dicere; si modo ad potentiaē adversæ naturam

⁹¹ II Cor. x, 5. ⁹² Psal. cxviii, 91. ⁹³ Rom. i, 4. ⁹⁴ Rom. viii, 2.

⁹⁵ Ἐρέχης. Addunt editi ἔκεινος, sed deest in mss. Paulo post editi περιεβάλλετε· aliter in mss. Subinde cod. Harl. ἀσθενείας πρὸ ἀμαρτίας.

⁹⁶ Χωρήσωμεν. Sic mss. Editi χωρήσωμεν. Non multo post ex cod. Harl. addita sunt hæc verba, τὸν δὲ διπλάσιον ἔχει τὴν ἀγιότητα.

⁹⁷ ἡλευθερώσει με. Σέ in duobus mss.

resicias, quae fulguris in morem e celo lapsa est, et vera vita excidit, propterea quod ascitam externamque sanctitatem habuit, successitque consilio malo mutatio. Itaque posteaquam **88** et unitate excidit, et angelicam abjecit dignitatem, ex moribus dictus est diabolus, existens quidem priore ac beato habitu, existens vero adversa illa potentia. Ad hanc si Spiritum sanctum dicit creaturam, circumscriptam ac finitam illius naturam inducit. Quomodo ergo stabit illud: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*¹⁰? illud quoque, *Quo ibo a Spiritu tuo*¹¹? Sed neque ipsum natura simplicem, ut apparet, constitetur. Dicit enim ipsum numero unum. Quidquid autem unum numero est, id, ut dixi, simplex non est. Si vero simplex non est *Spiritus sanctus*, ex essentia et sanctitate constat: quod autem est ejusmodi, compositum est. Sed quis adeo demens fuerit, ut *Spiritu sanctum* dicat compositum, ac non simplicem, et Patri et Filio consubstantiale secundum simplicitatis rationem?

41. Quod si sermone progrediendum est, mājoraque inspiciendū, hinc maxime divinam sancti *Spiritus* potentiam contemplēmur. Tria creatiōnum genera in Scriptura nominata invenimus: unum quidem ac primum, ex nihilo productiōne; secundum vero, ex pejore in melius immutatiōne; tertium, resurrectionem mortuorum. In his reperies *Spiritu sanctum* una cum Patre et Filio operantem. Cœli enim producuntur. Quid jam dicit David?¹² *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum*¹³. Rursus creatur homo per baptismū. Si qua enim in Christo nova creatura¹⁴. Jam quid dicit discipulis Salvator? *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filiī et Spiritus sancti*¹⁵. Vides et hic una adesse cum Patre et Filio *Spiritu sanctum*. Quid autem dices ei de resurrectione mortuorum, postquam defecerimus, et in nostrum pulverem reversi fuerimus? Terra enim sumus, et in terram ibimus, et mittet *Spiritu sanctum*, et creabit nos, et renovabit faciem terræ¹⁶. Nam quod sanctus Paulus resurrectionem dixit, id David renovationem appellavit. Rursus autem audiamus eum, qui ad tertium usque cœlum raptus est. Quid dicit? *Templum estis Spiritus sancti in vobis inhabitantis*¹⁷. Templum autem omne, Dei templum est. Quod si templum sumus *Spiritus sancti*; *Spiritus sanctus Deus est*. Dicitur autem et templum Salomonis; verum tanquam ejus qui extruxit. Quod si sic sumus templum *Spiritus sancti*, *Spiritus sanctus Deus est*: *Qui enim omnia condidit, Deus est*¹⁸; si vero tanquam ejus, qui adora-

νοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς δυτικῆς ζωῆς, διὰ τὸ ἐπίκτητον ἐσχηκέναι τὴν ἀγέντητα, καὶ ἐπηκολουθήκεναι τῇ κακῇ βουλῇ τὴν ἀλλοιώσιν. Τοιγαροῦν καὶ ἐκπεσὼν τῆς μονάδος, καὶ τὸ ἀγγελιῶν ἀπορθίψας ἀξιώμα, ἀπὸ τοῦ τρόπου ὄνομασθη δάσολος· ἀποσθεσθεῖσις μὲν αὐτοῦ τῆς προτέρας καὶ μακαρίας ἔξεως, τῆς δὲ ἀντικειμένης ταῦτης δυνάμεως ἀναφεύστης. Ἐπειτα εἰ: κτίζμα λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, πεπερατωμένην τὴν φύσιν αὐτοῦ εἰσάγει. Πῶς οὖν σταθήσεται τὸ, *Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην*; καὶ τὸ, *Ποὺ περενθῦ ἀπὸ τοῦ Ηγεύματός σου*; Ἐ'Αλλ' οὐδὲ ἀπλοῦν αὐτὸν τῇ φύσει, ὡς ἔοικεν, ὅμολογει. Ἀριθμῷ γάρ ἐν αὐτῷ ὄνομάζει. Πᾶν δὲ ὁ ἐν ἀριθμῷ, τούτῳ οὐχ ἀπλοῦν. ὡς ἐφην, ἔστιν. Εἰ δὲ μή ἀπλοῦν ἔστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγαθοῦ συνέστηκε· τὸ δὲ τοιῦτον, σύνθετον. Καὶ τίς οὗτος ἀνόητος, ὡς σύνθετον εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ μή ἀπλοῦν, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον ὄμοιόσιν Πατρὶ καὶ Γῇ;

11. Εἰ δὲ δεῖ προδῆγαι (91) τῷ λογῳ, καὶ ἐποπτεῦσαι τὰ μεῖζα, ἐκ τούτου μάλιστα τὴν θεῖκήν δύναμιν τοῦ ἄγιου Πνεύματος θεωρήσωμεν. Τρίς κτίσεις εὑρήκαμεν δυνομαζομένας ἐν τῇ Γραφῇ· μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μή δυτος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χειρόνος εἰς τὸ κρείττον ἀλλοιώσιν· τρίτην δὲ τὴν ἔξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἐν ταύταις εὑρήσεις συνεργὸν Πατρὶ C καὶ Γῇ τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Οὐρανῶν γάρ οὐσίας. Καὶ τί φησιν δ' Διοβῆς; Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐραρι ἐστερεάθσαρ, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πάσα η δύναμις αὐτῶν. Πάλιν ἀνθρώπος διὰ βαπτίσματος κτίζεται. Εἰ τις γάρ ἐτοῦ Χριστῷ κατηρή κτίσεις. Καὶ τί φησι τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ; Ἀπελθόντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ δύτην, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ δρυμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ιησοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος. Ὁρᾶς κανταῦθα συμπαρὸν Πατρὶ καὶ Γῇ τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Τί δὲ ἀν εἴποις καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ὅταν ἐκλείψωμεν, καὶ εἰς τὸν χοῦν ἡμῶν ἐπιστρέψωμεν; Γῇ γάρ ἐσμεν, καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπελευσόμεθα, καὶ ἀποστελεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ κτίσει τὴν πόλην, καὶ ἀνακαίνισει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἡν γάρ Παῦλος δὲ ἀγιος ἔξανάστασιν εἰρήκε, ταύτην διαδιδ ἀνακαίνισμὸν προστηγρέεις. Ἀκούσωμεν δὲ πάλιν (92) τοῦ ἀρπαγέντος ἑως τρίτου οὐρανοῦ. Τί φησιν; Ὄτι ναὸς τοῦ ἐτὸν ὑπὲρ ἀγίου Πνεύματός ἐστε. Πᾶς δὲ ναὸς Θεοῦ ναὸς. Εἰ δὲ ναὸς ἐσμεν τὸ Πνεύματος τοῦ ἄγιου, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Λέγεται δὲ καὶ ναὸς Σολομῶντος, ἀλλ' ὡς κατασκευάσαντος. Εἰ δὲ οὗτος ἐσμὲν ναὸς τοῦ ἄγιου Πνεύματος, Θεὸς τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Ὁ γάρ πάντες κατασκευάσας Θεός· εἰ δὲ ὡς προσκυνουμένου, καὶ

¹⁰ Sap. i, 7. ¹¹ Psal. cxxxviii, 7. ¹² Psal. xxxii, 6. ¹³ II Cor. v, 17. ¹⁴ Matth. xxviii, 19. ¹⁵ Psal. ciii, 30. ¹⁶ I Cor. vi, 19. ¹⁷ Hebr. iii, 4.

(91) *Προσβῆται*. MSS. προσθῆται.

(92) *Πατέρι*. Πατέρι vocem addidimus ex miss.

τεσκοῦντος ἐν ἡμῖν, διμολογήσωμεν αὐτὸν εἶναι Θεόν. Αἱ Κυρίῳ τῷ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Εἰ δὲ τὴν Θεός φωνὴν παρατίντο, μανθανέτωσαν τίνος ἐστὶ σημαντικὸν τὸ δνα-μα τοῦτο. Παρὰ γάρ τὸ τεθεικέναι τὰ πάντα ἡ θεότητα τὰ πάντα ὁ Θεός δυναμέσται (93). Εἰ τοινυ θεός εἴρηται παρὰ τὸ τεθεικέναι ἡ θεόσθιται τὰ πάντα, οὐ δὲ Πνεύμα πάντα γινώσκει τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ ικεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὰ ἡμέτερα. Θεός οὖν τὸ Ηνεῦμα τὸ ἄγιον. Καὶ πάλιν, εἰ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος ἥπια ἐστι Θεοῦ, Θεός τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον. Ἐκείνῳ γάρ ἐστιν ἡ μάχαιρα, οὐ καὶ ῥῆμα καλεῖται. Καὶ εἰ καὶ δεξιά (94) τοῦ Ήπατρὸς δυναμέσται (Δεξιά γὰρ Κυρίου ἐποιησες δύναμις· καὶ, Η δεξιά σου, Κύριε, ἔθρανσε ἔχθρούς· δάκτυλος δὲ Θεοῦ τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον, κατὰ τὸ φρέσκον· τὸ, Εἰ ἦν ἐν δάκτυλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· διπέρ ἐν ἐπέ-ρῳ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, τὸ, Εἰ ἦν ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· τῆς αὐτῆς φύσεως πῷ Πατρὸς καὶ Μήτρης τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον.

12. Καὶ περὶ μὲν τῆς προσκυνητῆς καὶ ἀγίας Τριάδος τοσαῦτα (95) ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰρήθω (96). Οὐ γάρ νῦν δύνατον ιτατάτερον ἐξετάσαι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Ὅμεις δὲ, λαδόντες παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως σπέρματα, στάχυν ὡριμὸν ἔκτισι; γεωργήσατε, ἐπειὶ καὶ τόκους, ὡς ἴστε, τῶν ταύτων προσαπατούμεθα. Πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ, διτι παραφορήσετε καὶ τριάκοντα, καὶ ἐξήκοντα καὶ ἕκατον, διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου ὑμῶν. Μακάριοι γάρ, φησίν (97), οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, διτι αὐτοὶ τῷ Θεῷ δύοτται. Καὶ μηδὲ ἀλλο τι, ἀδελφοί, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν νομίσητε (98) ἡ τὴν τῶν δυνάμων ἀληθῆ κατανόησιν, ἢν καὶ μακαριότητα δυνάμεσσιν αἱ θεοῖς Γραφαί. Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐτόδις ὑμῶν ἔστι. Περὶ δὲ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων οὐλὸν ἐτερον ἡ θεωρία συντίσταται. Θεωρία ἀν εἴη λοιπὸν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Όm γάρ νῦν (99) τὰς τοιάς καθορῶμεν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὑστερον, ἀπαλλάγεταις τοῦ γεώδους σώματος τούτου, καὶ ἀρθράτον ἐκνόσσεμονος καὶ ἀθάνατον, τούτων τὰ δρέχεται πατακόφθειται. Ὁφέλεια δὲ, εἰ γε τὸν ἑαυτῶν βίον κρέας τὸ εὐθές κυνηγούμεν, καὶ τῆς δρθῆς πίστεως πιστεύει πρόνοιαν, ὡν χωρὶς οὐδεὶς ἔψεται τὸν Κύριον. Εἰς τὸν κακότερον γυψήην, φησίν, οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι παταγόφη διαμαρτίας. Καὶ μηδεὶς διποκρουέτω λέγων, ὅτι Τὰ ἐν ποινὶ ἀγνοῶν περὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ σάντη (1) ἀνύλου οὐσίας ἡμῖν φιλοσοφεῖς. Καὶ γάρ διποιν ρήτων τὰς μὲν αἰσθήσεις ἔχον ἀκωλύτως τῶν θεῶν εὐπίτιλασθαι ὅλων, τὸν δὲ νοῦν μάνον εἰργε-

ται, et inhabitat in nobis, confiteamur ipsum esse Deum. Adorabis namque Dominum Deum tuum, et illi soli servies⁹⁷. Quod si eis vox illa, Deus, displicet, discant quid hoc nomen significet. Nimirum ex eo quod posuerit omnia, vel spectet omnia, Deus nominatur. Si igitur Deus dicitur, eo quod posuerit vel spectet omnia; Spiritus autem cognoscit omnia quae Dei sunt, velut spiritus, qui in nobis est, novit quae nostra sunt⁹⁸: igitur Spiritus sanctus Deus est. Et rursus, si gladius Spiritus verbum est Dei⁹⁹, Deus est Spiritus sanctus. Illius est enim gladius, cuius etiam verbum vocatur. Quod 89 si etiam nominatur Patris dextera (Dextera enim Domini fecit virtutem¹⁰⁰; et: Dextera tua, Domine, percussit inimicos¹⁰¹; Dei autem digitus Spiritus sanctus est, secundum illud: Si ego in digito Dei ejicio dæmonia¹⁰²; id quod in alio Evangelio scriptum est: Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia¹⁰³): Spiritus sanctus ejusdem naturæ ac Pater et Filius.

12. Atque ista quidem nobis de adoranda et sancta Trinitate in praesenti dicta sint. Nunc enim fieri nequit, ut latius rationem illius exquiramus. Vos vero, acceptis a nostra humilitate seminibus, maturam spicam vobisipsis excolite, siquidem et a nobis, ut nostis, exigunt talium usura. Considero autem Deo, fructum allatueros vos et tricecuplum et sexagecuplum, et centuplum, ob vestras vitas puritatem. Nam beati mundo corde, quoniam ipsis Deum videbunt¹⁰⁴. Neque vero regnum cœlorum aliud quidquam putetis, fratres, quam eorum quae sunt contemplationem, quam etiam divinæ Scripturæ vocant beatitudinem. Regnum enim cœlorum intra vos est¹⁰⁵. Circa internum autem hominem nihil aliud quam contemplatio consistit. Reliquum est igitur, ut contemplatio regnum sit cœlorum. Quorum enim nunc umbras videmus quasi in speculo, postmodum terreno hoc corpore liberati, et incorrupto ac immortali induiti, horum archetypa videbimus. Cernemus autem, si modo vitam nostram ad id quod rectum est, direxerimus, atque recta fides cursu nobis fuerit, sine quibus nemo Dominum videbit. Nam in malignam animam, inquit, non introibit sapientia, neque habitabit in corpore obnoxio peccato¹⁰⁶. Nemo autem reclinet, dicens: Qui res ante pedes positas ignoras, de incorporeis et prorsus immateriali essentia nobis philosopharis. Illud enim absurdum iudico, ut sensus quidem sinamus libere suis op-

⁹⁵ Ο Θεός δυναμέσται. Has voces et quae sequuntur usque ad τὸ δὲ Πνεύμα addimus ex mss. Displacet autem Combeffisio τεθεικέναι, ac legere in aliis τεθεοφράσταν.

⁹⁶ Καὶ εἰ καὶ δεξιά. Sic mss. Editi καὶ δεξιά, omisso καὶ εἰ. (Vide Addenda.)

⁹⁷ Τοσαῦτα. Ita mss. pro eo quod erat in editi PATROL. GR. XXXII.

tis τοσαῦτα. Non multo post editi σπέρμα. Mss. ut in textu.

⁹⁸ (Vide Addenda.)

⁹⁹ Γάρ, φησίν. Ultima vox addita ex mss.

¹⁰⁰ Νομίσητε. Ita mss. Editi νομίσηται.

¹⁰¹ Ήρ τὸν τοῦ. Ultima vocula ex mss. addita.

¹⁰² Πάτητ. Ita mss. Editi πάντα.

pleri materiis, mens vero sola a propria operatione arceatur. Ut enim sensus sensibilia, ita mens intelligibilia attingit. Simil autem et hoc dicendum, naturalia judicia documenti expertia a conditore nostro Deo indita fuisse. Visum enim nemo edocet ut percipiat colores aut figuram; neque auditum ut sonos et voces; neque olfactum, ut bene et male olientium rerum vapores; neque gustum, ut sapores ac succos; neque tactum, ut mollia et dura, ut calida aut frigida. Neque sane quisquam nièntem docebit intelligibilia assequi. Et quemadmodum sensus, si quid ipsis acciderit incommodi, egent solum curatione, et suum ipsorum munus explet facile; ita et mens carni illigata, et ortis ex ea phantasię oppleta, sive indiget et recta vita, quæ pedes ipsius velut cervi cujusdam præparant³⁷, eamque ad alta erigunt. Hoc ipsum etiam sapiens ille Salomon admonet; ac nunc quidem nobis obicit non verecundantem opificem formicam³⁸, ac per eam nobis actuosam viam describit: nunc vero sapientis apiculæ in flingendis favis organum³⁹: ac per eam naturalem contemplationem suggestit, in qua etiam de sancta Trinitate doctrina admiscetur; siquidem ex rerum creatarum pulchritudine **90** convenienter creator consideratur. Sed jam gratis actis Patri et Filio et Spiritui sancto, finem imponamus litteris: siquidem modus omnis, ut etiam est in proverbio, optimus est.

EPISTOLA IX.

Lauda Basilius in Maximo amore primiorum honorum, sicut de Dionysii Alexandrini scriptis iudicium profert, et de simili secundum essentiam. Invitat ut ad se venias (sibi enim aegrotantis ei latenti in solitudine integrum non esse ad eum ire), aut saltem scribat.

Maximo philosopho.

1. Imagines vere animorum sunt sermones. Cognovimus itaque te ex litteris, quantum, aiunt, ex unguibus leonem: gavisique sumus, quod invenerimus te haud segniter affectum erga primaria ac maxima bona, dilectionem Dei et proximi. Indicium autem facimus hujus quidem, tuam in nos humanitatem, illius vero, studium scientiarum. Omnia autem in his duobus posita esse, nulli Christi discipulo ignotum est.

2. Ceterum quæ postulas Dionysii scripta, venerate illa quidem ad nos, et valde multa: sed non adsunt libri, et idcirco non misimus. Sententia autem nostra haec est. Non omnia viri hujus admiramus: immo sunt, quæ prorsus etiam improbemus. Nam fere illius quæ nunc circumstrepit, impietatis, Anomoeam dico, is est, quantum quidem scimus,

³⁷ Psal. xvii, 34. ³⁸ Prov. vi, 6. ³⁹ Eccli. xi, 3.

* Alias XLI. Scripta circa annum 361.

(2) Prophéties. Ita mss. Editi προφέται

(3) Καὶ δὲ αὐτῆς. Ita mss. Editi καὶ δὲ αὐτοῦ.

(4) Ἀλλ' εὐχαριστήσατες. Prima vox addita ex mss.

(5) Καὶ μέγιστα. Sic codices mss. omnes. Editi

A σθα τῆς οἰκείας ἐνεργείας. Ός γάρ ή αἰσθητικῶν αἰσθητῶν, οὔτως δο νοῦς τῶν νοητῶν ἐπίβολός ἔστιν. Αμα δὲ καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι τὰ φυσικὰ κριτήρια ἀδιδαχτα πεποίηκεν δο κτίσας ἡμᾶς Θεός. Οὐδέτες γάρ διδάσκει τὰς δύνεις χρωμάτων ή σχημάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, οὐδὲ ἀκοήν ψόφων τε καὶ φωνῶν, οὐδὲ διφρησιν ἀτμῶν εύωδῶν τε καὶ δυσωδῶν, οὐδὲ γεῦσιν χυμῶν καὶ χυλῶν, οὐδὲ ἀρήν μαλακῶν καὶ σκληρῶν, ή θερμῶν καὶ ψυχρῶν. Οὐδὲ τὸν νοῦν ἐπιβάλλειν τοὺς νοητοὺς διδάσκει τις δν. Καὶ ὥσπερ εἰ τι πάθοις αἴτιαι, ἐπιμελεῖς μόνον προσδέονται, καὶ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν εὐκόλως ἀποπληροῦσιν· οὕτως καὶ δο νοῦς, σαρκὶ συνδεθεῖς, καὶ τῶν ἐκ ταύτης φαντασιῶν πληρωθεῖς, πίστεως δεῖται καὶ πολιτείας ὁρθῆς, αἵτινες καταρτίζουσι τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ εἰπὲ τὰ ύψηλὰ Ιστώσιν αὐτόν. Τοῦτο τοι αὐτὸς καὶ δο σοφὸς παρεγγυαῖος Σολομών· καὶ ποτὲ μὲν ἡμῖν προφέται (2) τὸν ἀνεπαίσχυντον ἐργάτην τὸν μύρμηκα, καὶ δὲ αὐτοῦ τὴν πρακτικὴν ἡμῖν δόδην ὑπογράφει· ποτὲ δὲ τὸ τῆς σοφῆς μελίτης κηρόπλαστον δργανον· καὶ δὲ αὐτῆς (3) φυσικὴν θεωρίαν αἰνίζεται, ἐν δὲ καὶ δο περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος ἐγχέκρατας λόγος· εἰπερ ἐκ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως δο γενεσιούργης θεωρεῖται. Ἀλλ' εὐχαριστήσατες (4) Πατέρι καὶ Γεῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, πέρας ἐπιθῶμεν τῷ γράμματι· ἐπειδὴ πᾶν μέτρον δριστον, καὶ δη παροιμίᾳ φησίν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ.

C

Μαζίμω φιλοσόφῳ.

1. Εἰκόνες δοτῶν τῶν ψυχῶν εἰστιν οἱ λόγοι. Κατεμάθομεν οὖν σε διὰ τοῦ γράμματος, δοτον, φασιν, ἐξ δύνχων τὸν λέοντα· καὶ ισθημεν, εὐρόντες περὶ τὰ πρώτα καὶ μέγιστα (5) τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἀργῶς διακείμενον, τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὸν πληστὸν. Σημεῖον δὲ ποιούμεθα τοῦ μὲν τὴν περὶ ἡμᾶς δειξότητά σου, τοῦ δὲ τὴν περὶ τὴν γνῶσιν σπουδῆν. Οτι δὲ ἐν δυοῖν τούτοιν ἔστι τὰ δλα, γνώριμον παντὶ Χριστοῦ μαθητῇ.

2. Αδὲ ἐπιζητεῖς τῶν Διονυσίου (6), ἥλθε μὲν εἰς ἡμᾶς, καὶ πάντα πολλά· οὐ πάρεστι γε μὴν τὰ βιδίλια, διόπερ οὐχ ἀπεστελλαμεν. Ἐχομεν δὲ γνώμης οὕτως. Οὐ πάντα θαυμάζομεν τοῦ ἀνδρός· ἔστι δὲ δὲ καὶ παντελῶς διαγράφομεν. Σχεδὸν γάρ ταυτησι τῆς νῦν περιθυριλλούμενης δοσεβίας, τῆς κατὰ τὸ Ἀνόμοιον λέγω, οὕτως ἔστιν, δσα γε ἡμεῖς ίζμεν,

καὶ μάλιστα. Sic etiam infra a veteribus libris discrepant editi, in quibus legitur ἐν τούτοιν τοῖν δοτον.

(6) Τὸν Διονυσίου. Desunt δοτο in duebus mss. codicibus.

δέ πρώτος ἀνθρώποις (7) τὰ σπέρματα παρασχών. Αἱ δὲ, οἵμαι, οὐ πονηρά γνώμης, ἀλλὰ τὸ σφέρα βούλεσθαι ἀντιτείνειν τῷ Σαβελλίῳ. Εἴσθα γοῦν ἄκτισάειν τούτον (8) ἐγώ φυτοκόμω, νεαροῦ φυτοῦ διαστροφὴν ἀπευθύνοντε, εἴτα τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθελκῆς διαμαρτόντει τοῦ μέσου, καὶ πρὸς τὸ ἐντοτὸν ἀπαγαγόντει τὸ βλάστημα. Τοιοῦτον τι καὶ περὶ τὸν ἄνθρακα τούτον γεγενημένον εὔρομεν. Ἀντιτείνων γάρ σφρόβως τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Λίθνου, Ελατθεὶς ἐπούτον εἰς τὸ ἀνενετόν κακόν (9) ὑπὸ τῆς ἄγαν-
γιλοτύπας (10) ὑπενεχθεῖς. Φημι γε τοσοῦτον ἔχαρκοῦν δεῖξι, δεῖς οὐ ταυτὸν τῷ ὑποκειμένῳ Πατήρ καὶ Πόλις, καὶ ταῦτα (11) ἔχειν κατὰ τοῦ βλασφημοῦντος τὸν νικητήρια· ὁ δὲ, Ἰνα πάνυ ἐναργῶς καὶ ἐκ τοῦ περόντος καταχρατῇ, οὐχ ἐτερότητα μόνον τῶν ὑπο-
τάστων τίθεται, ἀλλὰ καὶ οὐσίας διαφορὰν, καὶ τὸν ἀνέμετον ὑφεσίν, καὶ δόξης παραλλαγὴν. Ποτε τούτοις συνέδη κακοῦ μὲν αὐτὸν κακὸν διαμεί-
ζει, τῆς δὲ ὀρθότητος τοῦ λόγου διαμαρτεῖν. Ταύτη τοι καὶ παντοδαπός ἐστιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, τὸν μὲν ἀναιρόν (12) τὸ δμοσύσιον διὰ τὸν ἐπ' ἀθε-
ϊσι τῶν ὑποστάτεων κακῶς αὐτῷ πεχρομέ-
τν (13), τὸν δὲ προσιέμενος ἐν οἷς ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ἡρώνυμον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ περὶ τοῦ (14)
Πνεύματος ἀφῆκε φινάκης ἥκιστα πρεπώσας τῷ Πνεύματι, τῆς προσκυνούμενης αὐτὸν θεότητος ἐξ-
ορίζουν, καὶ κάτω που τῇ κτιστῇ καὶ λειτουργῷ φύσει
εκαρθμῶν. Θ μὲν οὖν ἀνήρ τοιοῦτος.

5. Εγώ δέ (15), εἰ χρή τούμδιν ἴδιον εἰπεῖν, τὸ

Α qui primus semina hominibus prædauerit. Causa autem, opinor, non sententiae pravitas, sed vehementis studium Sabellio adversandi. Hunc ergo ego arborum cultori soleo comparare, detortam recentem plantam erigenti, deinde, immoderate retrahendo, aberranti a medio, et ad contrariam partem plantam abducenti. Tale aliquid et huic viro contingisse compemus. Cum enim Libyos impietati occurreret vehementer; non intellexit se nimio contendendi studio in contrarium malum delabi. Et cum ei satis esset non idem esse subjecto Patrem et Filium demonstrare, atque haec adversus blasphemum palmaria tenere; ut manifestam prorsus et redundantem victoriam habeat, non modo hypostaseum alienum statuit, sed etiam essentiam differentiam, ac potentiam gradus, et gloriae diversitatem. Quare inde contigit, ut mutaret quidem malum malo, a recta autem doctrina aberraret. Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consulstantiale 91 propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas prava utebatur; nunc vero admittens in iis quae defensionis causa ad cognominem scripsit. Ad haec de Spiritu voces emisit minime dignas Spiritu, ab adorata illum deitate se jungens, et in inferioribus una cum creatis ac ministra natura numerans. Vir igitur ille est ejusmodi.

3. Ego vero, si mea ipsius exponenda sententia,

C modi apud Dionysium occurrente. Forte Basilio fucum fecerunt falsa ejusmodi testimonia; vel non animadvertit vir sanctissimus, si quid Dionysio minus commode dictum excidisset, id et sua sponte ab Ariani dictis distare, et ex aliis locis explicari debere, ut ab Athanasio factum est, cuius elucubrationem si vidisset Basilius, non dubito quin promptum et alacrum assensum præbueret.

(10) Φιλοτύπας. Codices Harl. et Med. cum uno ex Regiis φιλονεκτείᾳ.

(11) Καὶ ταῦτα. Duo codices καὶ ταῦτη, et hoc pacto. Mox codices sex secuti sumus in emendando quod in editis sic legebatur: ὁ δὲ, Ενα... κατα-
χρατεῖ καὶ οὐκ.

(12) Αραιός, etc. Valde dubium est quod hoc loco asseverat Basilius, et a Dionysio substatum et a Sabellio adhibitum consubstantiale. Ipsé Dionysius confutavit accusatores suos, teste Athanasio, ibidem p. 255: *Qui eum mentiebantur dixisse Filiū inter res creatas computari et nequaquam esse Patri consubstantiale.* Quod spectat ad Sabellium, probabile non est ei arrisuisse consubstantiale, quod non minus ipsi adversarium est quam Ariani: nusquam hac voce perhibentur usi esse Sabelliani. Sed cum ea Basilius sibi persuassisset abusum esse Marcellum Ancyranum, facile adductus est, ut idem de Sabellio judicium ferret.

(13) Διὰ τὸ... πεχρομένορ. Sic consentientibus mss. omnibus emendatum quod erat in editis διὰ τὸν... πεχρομένον.

(14) Καὶ περὶ τοῦ. Coniunctio addita ex quatuor mss. Statim Vaticanus cum Regio secundo et Coisliniano secundo πρεπώσας πνευματικῶς, Voces minime dignas homine spirituali.

(15) Εγώ δέ. Harl. et Med. ίμε δέ. Paulo post tres codices recentiores έχοι τό. Mox præpositio εἰς addita ex septem mss.

*simile secundum essentiam, si modo illud, citra differentiam ullam, adjunctum habeat, suscipio, ut eodem rediens ac consubstantiale, secundum sanam videlicet consubstantialis sententiam. Quod cum intelligerent Nicenii Patres, postquam, *Lumen de lumine*, et *Deum verum de Deo vero*, et aliis ejusmodi nominibus Unigenitum appellarent, consequenter consubstantiale adjecere. Neque igitur luminis a lumine, neque veritatis a veritate, neque Unigeniti essentiae a Patris, essentia, ulla unquam ex cogitari differentia potest. Itaque, si quis ita, ut dixi, acceperit, admitto vocem. Si quis autem illud, *citra ullam differentiam*, abscindat a simili, id quod Constantinopoli factum est, suspectum habeo verbum, ut Unigeniti gloriam imminuens. Nam in imaginibus etiam obscuris et que plurimum ab exemplaribus dissident, simile concipere non raro solemus. Quoniam igitur consubstantiale arbitror minus esse fraudi obnoxium, sic et ipse profiteor. Sed cur non accedis ad nos, o optime, ut coram de ejusmodi rebus colloquamur inter nos, nec res tanti momenti inanimis litteris committamus, praesertim cum alioqui nostra vulgare non omnino statuerimus? Ne igitur et ipse nobis dicas illud Diogenis ad Alexandrum, tantumdem esse huc a vobis, et istuc a nobis via. Nos enim prae insurmitate fere, plantarum in morem, eodem semper loco detinemur; prætereaque illud, *latiare in vita*, inter primaria bona ducimus. Tu autem vales, ut audio, et præterea cum te ipsum orbis terrarum civem feceris, æquum est ut hue etiam ad nos, tanquam ad aliquam tuæ patriæ partem ventites. Nam si vobis actuosis competit populi et urbes, quibus recte facta ostenditis; at nobis ad contemplationem et mentis meditationem, qua Deo conjugimur, optima adjutrix requies: quam multam atque abundantem in hoc secessu metimus; quod quidem cum ipso dictum sit, qui illam nobis suppeditat, Deo. Quod si omnino colendi potentatus sunt, ac nos qui humi jacemus contemnendi; tu certe alia scribas, et ita nos exhilares.*

EPISTOLA X.

Basilius Dionysium misit ad ipsius matrem, ut eam in solitudinem alliciat; velut columba cicur in igne oblita emittitur, ut alias odore ultrahat.

92 Ad viduam.

Talis quedam ars est columbas aucupandi. Post-

• Alias CLXXV. Scripta in secessu.

(16) **Οπέρ καὶ... ροήσαντας.* Ita Harl., Med., Coisl. uterque, et eterque Reg. Editi **Οπέρ καὶ... φῆσαντας.* Habet tamen editio Haganoensis **Οπέρ... ροήσαντας*, Basileensis prima ὅπερ... φῆσαντας.

(17) *Ἐλ τις οὐν.* Ultima vocula ex septem mss. addita. Ibidein editi τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Deest ultima vox in septem mss.

(18) *Ἐκτιροσίν.* Vaticanus codex cum tribus recentioribus ἐπιλέγειν.

(19) *Περὶ τῶν τοιούτων.* Ita tres vetustissimi codices. Editi περὶ τούτων. Paulo post editi καταπιστεύει ταῦτα. Septem miss. ut in textu.

(20) *Ημεῖς μὲν γάρ.* Postremam voculam addi-

A δυοιον κατ' οὐσιαν, εἰ μὲν προσκείμενον ἔχει τὸ διπαραλλάκτως, δέχομαι τὴν φωνὴν, ὡς εἰς ταῦτα τῷ διμοσίῳ φέρουσαν, κατὰ τὴν ὑγιῆ δηλονότι τοῦ διμοσίου διάνοιαν. Ὁπέρ καὶ τοὺς ἐν Νικαίᾳ νοήσαντας (16) γάρ ἐν φωτεῖδι, καὶ, Θεόρι ἀληθινέρι ἐκ Θεού ἀληθινοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν Μονογενῆ προσειπόντας, ἐπαγαγεῖν ἀκολούθος τὸ διμοσίον. Οὗτε οὖν φωτεῖδι πρὸς φῶς, οὗτε ἀληθείας πρὸς ἀληθείαν ποτε, οὗτε τῆς τοῦ Μονογενοῦς οὐσίας πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπινοῆσαν τινὰ παραλλαγὴν δυνατόν. Εἴ τις οὖν (17) οὔτως, ὡς εἶπον, ἐκδέχοιτο, προσέματι τὴν φωνὴν. Εἰ δέ τις τοῦ διμοσίου τὸ διπαραλλάκτορι ἀποτέμνοι, ὅπερ οἱ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πεποιήκασιν, ὑποπτεύω τὸ δῆμα, ὡς τοῦ Μονογενοῦς τὴν δόξαν κατασμικρύνον. Καὶ γάρ καὶ ἀμυδραῖς ἐμφερεῖσι, καὶ πλείστον τῶν ἀρχετύπων ἀποδεύσας, τὸ διμοσίον πολλάκις ἐπινοεῖν (18) εἰώθαμεν. Ἐπει τούν οἵμαι κακουργεῖσθαι τὸ διμοσίον, οὔτω καὶ αὐτὸς τίθεμαι. Ἀλλὰ τι οὐκ ἐπιφοιτᾶς ἡμῖν, ὃ δημιούργησε, ὡστε παρόντας ἡμᾶς ἀλλήλοις περὶ τῶν τοιούτων (19) διαλεχθῆναι, καὶ μή γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύειν τὰ τηλικαῦτα, ἀλλὰς τε μήτε πάνω δημοσιεύειν τὰ ξαυτῶν ἐγκακτάς; Ὅπως οὖν μή τὸ τοῦ Διογένους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸς ἡμῖν εἰπῆς, δι: Ισον ἐστὶ παρ' ὑμῶν τὸ δεῦρο· καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐνθένδε. Ἡμεῖς μὲν γάρ (20) ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας, μικροῦ δεῖν, ὥσπερ τὰ φυτὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας ἀεὶ κατέχειν· καὶ ἄμα τὸ, λαθεῖν βιώσαντες, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν δηγομεν· σὺ δὲ ἔρθωται τε, ὡς φασι, καὶ ἄμα πολλην σεαυτὸν τῆς οἰκουμένης ποιήσας, δίκαιος ἀν εἶης καὶ δεῦρο φοιτῶν, ὡς εἰς μέρος τῆς σεαυτοῦ. Εἰ γάρ καὶ τοῖς πρακτικοῖς ὑμῖν πρέπουσι δῆμοι καὶ πόλεις, αἵ τες κατ' ἀρετὴν πράεις ἐνεπιδεικνύσθε· ἀλλὰ γε πρὸς θεωρίαν καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἐνέργειαν, δι: ἡς συναπτόμεθα τῷ Θεῷ, ἀγαθὴ συνεργὸς ἡ ἡσυχία· ἦν πολλὴν ἐσχατιᾶς καὶ ἀφθονον γεωργοῦμεν, σὺν αὐτῷ γε εἰπεν τῷ παρασχομένῳ ἡμῖν Θεῷ. Εἰ δὲ πάντας δεῖ περιέπειν (21) τὰς δυναστείας, καὶ περιφρονεῖν τοὺς χαμαὶ κειμένους ἡμᾶς· σὺ δὲ ἔτλα γράφε, καὶ ταῦτη ποτε τίθους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η.

Πρὸς ἀλευθέραν (22).

Τέχνη τις ἐστι περιστερῶν θηρευτικὴ τοιαύτη.

dimus ei Harl., Med., Coisl. utroque et utroque Regio. Videatur autem in editis suisse deleta, ut haec verborum complexio cum præcedenti conjungeretur, quasi dicere voluisse Basilios: *ut ne dicas, etc.* Sed siue alias apud Basiliūm hæc loquendi ratio, διπος μὴ εἴησθαι, idem sonat ac *noli dicere*.

(21) Σὺν αὐτῷ γε... περιέπειν. Ope sex codicūm explevimus quæ deerant, et corrupta sanavimus. Sic enim editi: Σὺν αὐτές γε ἡμῖν. El δὲ πάντας δεῖ περιτρέπειν.

(22) Πρὸς ἀλευθέραν. Editi Ιουλίττη ἀλευθέρα, *Julittæ viduæ.* Sed nomen Julittæ nullo in codice ms. reperiatur, nec vidua, ad quam scripsit hanc epistolam Basiliūs, confundi debet cum Julitta, de-

"Οταν μιᾶς ἐγχρηστεῖς γένωνται οἱ τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντες, χειροήθη τε ταύτην καὶ ὅμοιοτον ἔκποιοις ἀπεργάσωνται· τότε, μύρῳ τὰς πτέρυγας αὐτῆς χρίσαντες, ἕωςι συναγελασθῆναι ταῖς ἔξωθεν. Ἡ δὲ τοῦ μύρου ἑκάτευος (23) εὐωδίᾳ τὴν αὐτόνομον ἰκενὴν ἀγέλην κτῆμα ποιεῖται τῷ κεχτημένῳ τὴν τιθεσσόν. Πρὸς γάρ τὰς εὐπνοίας (24) καὶ αἱ λοιπαὶ συνεργέπονται τε καὶ εἰσοικίζονται. Τί δὲ βουλήμενος ἐντεῦθεν ἀρχομαι τοῦ γράμματος; "Οτι, λαδῶν τὸν ίδιον Διονύσιον, τὸν ποτε Διομήδην, καὶ τῷ θεῖῳ μύρῳ τὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πτέρυγας διαχρίσας, ἔξεπεψύκα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε καὶ σὲ αὐτὴν συναναπτῆγαι αὐτῷ, καὶ καταλαβεῖν τὴν καλλίν, ἢν παρ' ἡμῖν ἐπῆξατο δὲ προερημένος· Ἐάν οὖν ταῦτα έδοιμι ἐπὶ τῆς ἡμῖνς ζωῆς, καὶ τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον μεταθεμένην, πολὺν προσώπων ἀξίων τοῦ Θεοῦ δεηθῆσομαι, τὴν κεχρεωτημένην τιμὴν ἀποπληρώσαι αὐτῷ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'.

Basilius diem festum celebraverat cum filiis unius ex amicis suis, quem per eos salutat, ac hortatur, ut si curis Dei dono exsolvatur, secum vitam traducat.

'Αρετίγραφος, ἐπὶ φυλίᾳ (25).

Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν ἀγίαν ἡμέραν συνδιαγόντες τοῖς τέκνοις ἡμῶν, καὶ διντως τελείαν ἑορτὴν ἐορτάζοντες τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν εἰών περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην, προσεπέμψαμεν μεθ' ὑγίειας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν, εὐχόμενοι τῷ φιλικούρου Θεῷ καὶ αὐτοῖς ἀδόθηναι εἰρηνικὸν διγένειον βοηθόν καὶ τύμπονον, καὶ σὲ παρ' αὐτῶν κατατηρήσῃς ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ εἰρηνικῇ καταστάσῃς· ήταν ὅπουκερ ἂν ἡτε, δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ τύχεροταῦντες αὐτῷ, εὐφραίνητε ἡμᾶς, Ἐως ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀκούοντας τὰ παρ' ὑμῶν. Ἐάν δὲ παράγῃ διάγιος Θεὸς (26) θάττιόν σε τῶν φροντίδων τούτων ἀπολαγῆναι, παραχαλοῦμέν σε μηδὲν προαγῆσαι τῆς μεθ' ἡμῶν (27) διαγωγῆς. Οἵμαις γάρ μη εὑρεῖς τε τοὺς οὕτως ἀγαπῶντας, καὶ ἀντιποιουμένους τῆς παρ' ὑμέν φιλίας. Ἔως οὖν ἀν οἰκονομῇ δικιο; τὸν χωρισμὸν τούτον, οὐδὲ πάσης προφάσεως παραμεθεῖσθαι ἡμᾶς; γράμματι καταξίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'.

Olympiaca per urbique hortatur. Basilius ut sapient ad se scribat.

'Ολυμπίωφ.

Ἐγραφες ἡμῖν πρότερον μὲν διλίγα, νῦν δὲ οὐδὲ διλίγα· καὶ ξοκεν ἡ βραχύλογία, προτοῦσσα τῷ γράμμῳ, παντελής γίνεσθαι ἀφωνία. Ἐπάνελθε τοίνυν ἵπτο τὸ Ίδος, ὡς οὐκ ἔτι σοι μεμφύμεθα λακωνίζοντες

qua in pluribus agit litteris. Neque etiam in hac et pluribus aliis Basilii epistolis ἐλευθέρα πομην proprium est, sed viduam matronam designat. Sic Gregorius Naz. in epist. 147, ἐλευθέραν Alyii, id est viduam appellat Simpliciam, quam ipsius quondam conjugem suisse dixerat in epist. 146.

(23) Ἐκείγουν. Ita sex antiqui codices. Editi tamen.

(24) Τὰς εὐπνοίας. Ita Harl. Editi τὰς εὐπνοίας, eas que bene olen, quod minus verum est, cum una tantum unguento oblita sit. Deest hac

A quam unam ceperunt qui ejusmodi rebus operantur, eamque cūcurem ac secum vescentem efficerunt: tum vero, illius alis unguento oblitis, ipsam conjungi sinunt externis. Unguenti autem illius fragrantia liberum illum gregem ei, cuius ipsa eius est, possessionem addit. Nam fragrantiam sequuntur et reliquæ, tectumque subeunt. Sed quo consilio inde exordior epistolam? Postquam cepi filium Dionysium, olim Diomedem, atque illius animæ alas divino unguento inunxi; misi ad tuam dignitatem, ut et ipsa una cum eo convole, et nidum petas quem apud nos is, quem dixi, compegit. Quod si dum vivo, haec viderim, ac dignitatem tuam ad sublimè vitæ genus translata; multis personis Deo dignis opus mihi erit, ut ei debitum honorem B adimpleam.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XI'.

Sine inscriptione, amicitia ergo.

Postquam Dei gratia diem sanctum transegitimus cum filiis nostris, ac vere perfecta solemnia celebravimus Domino, ob eximum eorum in Deum amorem, sanos præmissimus ad tuam præstantiam, Deum benignissimum precantes; ut et ipsis detur pacificus angelus adjutor ac viæ comes, teque sanguin, et in omni tranquillitate constitutum reperiāt: ut ubiunque fueritis, servientes Domino, eique gratias agentes, latitudinem nobis, dum in hoc mundo sumus, fama rerum vestrarum afferatis. Si vero Deus sanctus tribuat tibi, ut quain citissime ab istis curis expediari, rogamus ut nihil antiquius habens, quam ut vitam degas nobiscum. Existimo enim te non inventurum qui ita diligent, et amore vestrum tanti faciant. Quandiu igitur, Deo dispensante, separati erimus, des operam ut nos ad omnem occasionem litteris consoleris.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XII'.

Olympio.

Scribebas nobis prius pauca, nunc vero ne pauca quidem: ac videtur breviloquentia, tempore progredivs, omnino fieri taciturnitas. **83** Reji itaque ad consuetudinem, quandoquidem non am-

verborum complexio in antiquissimo codice Coisliano.

(25) Ἐπὶ φυλίᾳ. Sic codex antiquus insignis Ecclesiae Parisiensis, melius quam in editis et tribus aliis codicibus mss. ἐπὶ φλάγῳ.

(26) Ο διος Θεός. Deest Θεός in cod. Medicavo et duobus recentioribus.

(27) Τῆς μεθ' ἡμῶν. Duo mss. τῆς παρ' ἡμῖν. Mox codex Claromontanus ἡως δ' ἄν.

* Alias CCXXXIX. Scripta in secessu.

** Alias CLXXI. Scripta videtur in secessu.

plius queremur, quod Laconice ad nos scribas; sed et breves litteras, ut magni sui amoris argumenta, plurimi faciemus. Tantum nobis scribe.

πρὸς τὴν διὰ γραμμάτων· ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, σύμβολα δικτης μεγάλης σου διαθέσεως, πολλοῦ δέξαια ποιησόμεθα. Μόνον ἐπιστείλλει τὴν.

EPISTOLA XIII°.

Amica salutatio.

Olympio.

Quemadmodum res cæteræ sua quæque tempestate mature proveniunt, vere quidem flores, æstate vero spicæ, et autumno malum: ita hiemis fructus sunt sermones.

EPISTOLA XIV°.

Basilius significat Gregorio sibi statulum esse non exspectare illius adventum, sed statim proficiere ad suum Ponti solitum dinem: sicut hujus loci pluribus describit, ac Tiberinam pro illo lepide contemnit.

Gregorio sodali

4. Ego cum frater Gregorius ad me scripsisset, velle se jampridem nobiscum congredi, tibique addidisset idem etiam statulum esse; partim quia saepe deceptus sum, seignior ad credendum factus, partim et negotiis distractus, exspectare non potui. Mihi enim jam in Pontum migrandum est, ubi forte aliquando, Deo volente, finem oberrandi faciemus. Nam, cum vix tandem proferri semper inanis, quas de te quondam habebam, imo, si verius loquendum est, somnia (nam mihi probatur qui spes vigilantium somnia esse prouuntiavit), abscessi in Pontum vitæ institutum quærens. Illic mihi Deus agrum ostendit cumulate moribus meis congruentem, ita ut qualem saepe feriantes ac lusitanentes animo singere solemus, talem reipsa videamus.

B Γρηγορίῳ ἑταῖρῳ (30).
 1. Ἐγὼ, τοῦ ἀδελφοῦ μοι ἐπιστείλαντος Γρηγορίου, πάλαι (31) βούλεσθαι τὴν συντυχεῖν, προσέβεντος δὲ, διτὶ καὶ σοι αὐτῷ τοῦτο δεδογμένον ἔστι, τὸ μέν τι καὶ διὰ τὸ πολλάκις ἀπατηθῆναι (32) ὀχνηρῶς ἔχων πρὸς τὸ πιστεύειν· τὸ δέ τι καὶ ὑπὸ ἀσχολῶν περιστώμενος, ἐπικείναι οὐκ τὸν ἡδυνήθην. Δεῖ γάρ με ἵδη ἀπελαύνειν ἐπὶ τὸν Πόντον, ἐνῷ τάχα ποτὲ, τοῦ Θεοῦ βουληθέντος, τῆς πλάνης λήξομεν (33). Μόλις γάρ ἀπογονοὺς τῶν ματαίων ἐλπίδων, δις ἐπὶ σοὶ εἶχον ποτὲ, μᾶλλον δὲ τῶν ὀνειρῶν, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν (ἐπαινῶ γάρ τὸν εἰπόντα τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορούντων ἐνύπνια), κατὰ βίου ζῆτησιν ἐπὶ τὸν Πόντον ἀπῆλθον. "Ἐνθα δή μοι ὁ Θεὸς χωρίον (34) ὑπέδειξεν ἀκριβῶς συμβανον τῷ ἐμῷ τρόπῳ· ὥστε, οἶον πολλάκις εἰλύθαμεν ἀργούντες δύμα καὶ παῖζοντες τῇ διανοίᾳ συμπλάττειν, τοιούτον ἐπὶ τῆς (35) ἀληθείας καθορᾶν.

2. Ὁρος γάρ ἔστιν ὑψηλὸν, βαθεῖά ὅλη κεκαλυμμένον, φυχροὶς ὄνδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἀρχτὸν κατάρρυτον. Τούτου ταῖς ὑπωρείαις πεδίον ὑπεστρέφεται, ταῖς ἐκ τοῦ δρους νοτίαις διτρεκτῶς πιαινόμενον. "Ὕλη δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφείσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρχους αὐτῷ γίνεται, ως μικρὰ (36) εἴναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυφοῦς νῆσον, ἢν δή πασῶν πλέον "Ομηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γάρ οὐδὲ πολὺ ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἐνεκά γε τοῦ πανταχθέν ἐρύμασι περιεργεσθαι. Φάραγγες μὲν γάρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιεβρύγασι· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ δι ποταμὸς ὑπορρέων, τελ-

2. Mons enim est altus, densa silva contextus, frigidis ac limpidis aquis septentrionem versus irriguus. Hujus ad radices supinus campus substernit, humoribus ex monte desfluentibus jugiter pinguescens. Huic autem silva sponte circumfusa variarum omnisque generis arborum, ei est propemodum septi loco ac valli, adeo ut exigua sit, si cum eo comparetur, vel ipsa Calypsum insula, quam omnium plurimum Homerus ob pulchritudinem miratus videtur. Parum enim abest quin insula sit, quatenus septis in orbem undeliber clauditur. Nam profundis voraginibus ex duabus partibus præruptus est: a latere vero amnis e præcipiti labens, est et

rectius deest in Vat., Harl. et tribus Regiis. Ibidem Harl. λίαν ὀχνηρῶς, tres alii ὀχνηροτέρως.

(33) Λήξομεν. Harl. λήξομαι. Mox codex Combeſ. ὀνειράτων. Ibidem editi δεῖ τάληθέστερον. Codices mss. ut in contextu. Paulo post unus ex Regiis ἐγρηγορότων.

(34) Χωρῶν. Unus ex Regiis χῶρον... συμβαινοντα. Ibidem aliis itidem Reg. τῷ ἐμῷ σκοτῷ. Mox duo codices εἰλύθειμεν.

(35) Τοιούτοις ἐπὶ τῆς. Sic antiquissimi codices Harl. et Coisl. cum duobus Regiis. Editi τοιούτοις ἐστι τῆς.

(36) Μικρά. Nonnulli codices non retulissimū μικρόν.

* Alias CLXXII. Scripta videtur in secessu.

" Alias XIX. Scripta post an. 360, antequam esset presbyter.

(28) Ἀστάχινες. Ita quinque mss. Editi στάχες.

(29) Καρπός. Medicæus cod. χαρπός.

(30) Γρηγορίῳ ἑταῖρῳ. Ita Coisl. primus. Vat. et Reg. secundus. Alii τῷ αὐτῷ. Quidam πρὸς μέγαν Γρηγορίον, Ad magnum Gregorium. Editi addunt τῷ θεολόγῳ, quod in nostris mss. non reperitur.

(31) Πάλαι. Editi πάλαι σε, sed id repugnat sententiæ et omnibus codicibus mss. Paulo post editi αὐτῷ τοῦτο et τὸ μὲν δῆ. Codices mss. ut in contextu, nisi quod cod. Combeſis. habet τὸ μὲν τοι.

(32) Ἀστρηθῆναι. Editi addunt με, quæ vocula

χρέες καὶ αὐτὸς διηνεκὲς καὶ δυσέμβατον. Ἐξ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα τεταμένον εἶναι (37) τὸ δρός, δι' ἀγώνων μηνοειδῶν ταῖς φάραγξιν ἐπικενυμένον, τὰ βάσιμα τῆς ὑπωρείας ἀπορέχεται. Μία δέ τις ελσόδος ἐπὶ αὐτῆς, ἡς ἡμεῖς ἔσμεν κύριοι. Τήν γε μὴν οὐκέτιν αὐχήν τις ἐπερός ὑποδέχεται, ὑψηλὸν τινα ἐπὶ τῇδε δικράς ἀνέχων τένοντα, ὥστε τὸ πεδίον τοῦτο ὑφῆλωσθαι ταῖς δύναις, καὶ ἐκ τοῦ μετεώρου ἔξειναι καὶ τὸν ποταμὸν περιβρέντα καθορᾶν· οὐκ ἐλέποντα τέρψιν, ἐμοιγε δοχεῖν (38), παρεχόμενον, ἢ τοῖς ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως τὸν Στρύμονα (39) κατεμνθάνοντιν. Οἱ μὲν γάρ σχολαιοτέρῳ (40) τῷ φεύγοντι περιλιμνάζων, μικροῦ δεῖν, καὶ τὸ ποταμὸς εἶναι ὑπὸ τῆς ἡσυχίας ἀφίσσηται· δὲ δὲ, δξεῖτατα ὃν ἔγω οἴδα ποταμῶν ρέων, βραχὺ τι τῇ γειτονίᾳ πέτρῃ παρατραχύνεται· ἀφ' ἡς ἀναχέδμενος, εἰς δίνην φαίνεται περιειλεῖται· δψιν τε ἡδίστην (41) ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος, καὶ χρέαν τοῖς ἐπιχωρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίναις ἐντρέφων. Τί δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀσπιώτες, ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αἴρας; Τό γε μὴν τῶν ἀνθέων πλῆθος, ἢ τῶν ὕδικῶν ὀργιθῶν ἀλλος μὲν διὰ τις θαυμάστειν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Οἱ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοὺς χωρίους, δτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχοντα καρπῶν φρέντας ἐπιτήδειον δὲ εὔκαιραν τῆς θέσεως, ἡδίστην (42) ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέψει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορύβων ἀπῆλλαχται· αὖτις διέπειται παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θίραν ἐπιμηγνυμένων ἡμέν. Πρὸς γάρ τοις ἄλλοις C καὶ θυροτρόφοι ἀστιν, οὐχὶ δικτῶν, ἢ λύκων τῶν ὑμετέρων, μή γένοιτο! ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αλγῶν ἄγριων, καὶ λαγωνὸς βόσκει, καὶ εἰ τι τούτοις διμον. Ἀρ' οὖν οὐκ ἐνθυμῇ παρ' ὅσον ἡδίθον κινδύνου διάταιος ἔγω, τοιούτου χωρίου τὴν Τιβερίνην, τῆς οἰκουμένης τὸ βάραθρον, φιλονεικῶν ἀνταλλάξασθαι; Πρὸς δὲ περ νῦν ἐπειγομένη συγγνώση. Πάντως γάρ οὐδὲ Ἀλκμαίων Ἐχινάδας εύρων, ἔτι τῆς πλάνης ἡνέσχετο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Basilus Arcadio commenūdāl cītēs metropolis.

Ἄρκαδίῳ κόμητι πριβατῶν.

Ἐδῶκαν μείζονα τὴν χάριν ἡ Ἐλαῖον οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, παρασχόμενοι μοι ἀφορμὴν τῶν πρὸς τὴν σὴν τειμότητα γραμμάτων. Αὐτοῖς μὲν γάρ ἡ φιλανθρωπία, ἡς ἔνεκεν τὴν ἐπιστολὴν Ἐλαῖον παρ' ἡμῶν, καὶ πρὸς τῶν ἡμῶν (43) γράμμάτων ὑπῆρχε διὰ τὴν συνήθη καὶ τὴν ἐκ φύσεως

(37) *Eīrai. Deest in sex mss. codicibus.*(38) *Δοκεῖν. Sic Harl. et duo Regii. Editi δοχεῖ.*(39) *Στρύμονα. Sic Coisl. primus cum uno ex Regiis. Harl. et Reg. secundus Στρύμονα. Editi Στρυμῶνα.*(40) *Σχολαιοτέρῳ. Codices quatuor σχολαῖων. Non multo post duo Regii codices περιτραχύνεται ὡφῆς. Habet etiam ὡφῆς ἡ Harl.*(41) *Ἡδίστην. Post hanc vocem addit Coislina-*

A ipso murus continuus, ascensuque difficilis. Mons autem utrinque extensus et per curvatos anfractus voraginibus junctus, per vias montis infimias partes intercludit. Habent autem insimae illæ partes aditum unum, cuius nos domini sumus. Porro habitationem alia quædam sauces excipiunt, 94 altam quamdam cervicem in vertice erigentes, sic ut campus ob oculos expassus pateat, liceatque e sublimi fluvium etiam circumfluentem intueri: qui, ut mihi quidem videtur, non minorem oblationem assert, quam Strymon ex Amphipoli aspicientibus. Hic enim fluento lentiore restagnans, etiam præ quiete fluvius esse sere desinit: ille vero omnium, quos ego viderim, fluviorum celerime fluens, ex vicina rupe non nihil fit asperior: B a qua sese refundens, in profundum verticem convolvitur; atque adeo mihi et cuivis intuenti aspectum omnium jucundissimum, incolisque commoditatem uberrimam præbet, ac piscium innumerablem copiam in verticibus nutrit. Quid attinet exhalationes a terra manantes, aut auras e fluvio commemorare? Florum sane aut canorarum avium multitudinem aliud fortasse miretur: sed mihi his animatum advertere non vacat. Quod autem maximum de hoc loco dicere possumus, illud est, quoniam cum ob situs opportunitatem ad omnes fructus proferendos idoneus sit, unum omnium mihi jucundissimum quietem ac tranquillitatem alit; non solum quatenus ab urbanis tumultibus liber est, sed etiam quia ne viatorem quidem ullum ad nos transmittit, si eos excipias, qui inter venandum nobiscum miscentur. Nam præter reliqua feras etiam enutrit, non ursos aut lupos vestros (absit!), sed cervorum atque silvestrium caprarum greges, leporesque, et si quid his simile. Num igitur cogitas, quo ego periculi stultus venerium, cum hujusmodi sedem Tiberina, orbis terrarum bārathro, commutare cuperem? Quem ad locum nunc properanti veniam dabis. Nam profecto nec Alcmeon inventis Echinadibus amplius oberrare voluit.

EPISTOLA XV.

D *Arcadio comiti privatarii.*

Dedere majus beneficium quam accepere metropolis nostræ cives, cum mihi litterarum ad tuam dignitatem occasionem obtulerunt. Illis enim humanitas, cuius causa epistolam acceperunt a nobis, etiam ante litteras nostras parata erat, ob consuetudinem et tibi natura insitam in omnes comitatem. Nos

nus primus πασῶν. Mox editi ἐγχωρίοις. Sex codices mss. ut in textu. Ibidem ex duobus codicibus legitimis ιχθύων τε. Edili ιχθύων δέ. Idem Coisl. post ταῖς δίναις addit περιειλούμενον.

(42) *Ἡδίστην. Sic Coisl. cum duobus Regiis, melius quam in editis ἡδίστην.*

(43) *Πρὸς τῶν ἡμῶν. Reg. secundus πρὸς τῶν ἡμετέρων.*

* Alias CCCXV. Scripta in secessu.

autem occasionem salutandæ probitatis tuæ non A imitabilis in maximo lucro duximus : precantes Deum sanctum, ut te ei magis ac magis placente, et rerum tuarum splendore majorem in modum crescentem, cum ipsi latenter, et cum his qui ex tua potestate beneficia percipiunt, gaudeamus : tum etiam aliquando eos qui nostras tibi litteras in manus trididerint, ita redeentes excipiamus, ut cum omnibus lenitatem **95** tuam laudent, semperque perspiciant non inutilem sibi deprecationem nostram apud tuam eximiam beneficentiam extulisse.

EPISTOLA XVI°.

Refellitur Eunomii teneritas divina naturæ comprehensionem sibi arrogantis, cum ne minutissimorum quidem animalium cognitionem investigando assequi posset.

Adversus Eunomium hereticum.

Qui eorum quæ sunt investigationem compari posse dicit, is procul dubio via quadam et ordine mentem suam ad eorum quæ sunt, cognitionem appulit; et in rebus captu facilibus et minutis exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad eam quoque quæ cogitationem omnem superat, suam comprehendendi facultatem promovit. Qui igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse se gloriatur, is animalis minutissimi ex illis quæ in conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit formicæ natura dicat: an spiritu et anbelitu continetur ipsis vita; an corpus ossibus distinctum; an compages nervis atque ligamentis firma-ta; an muscularum et glandularum ambitu contingatur nervorum situs; an medulla a sincipite ad caudam usque una cum dorsi vertebris protendatur; an membris quæ moventur, ex nervosæ membranae complexu motum imprimat; an sit in ipsa jecur, et in jecore vas quoddam, quod fel suscipiat; sintne renes, et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculæ, et diaphragmata; sitne animal nudum an pilosum; utrum ungulas indivisas, an pedes multisidios habeat. item quanto tempore vivat, et

* Alias CLXVIII. Scripta imperante Juliano
(44) Proosphæteries thesauri. Reg. secundus proosphæteries thesauri.

(45) Λαβεῖν δέ ποτε. Hæc verba ad Basilium necessario referuntur, qui optabat ut civea rebus feliciter gestis redeentes exciperet. Verum ista, ἡμέρως ἰδεῖν καὶ ἀποτέμφασθαι, placide aspicere et dimittere, ad Arcadium spectant, et cum totum hunc locum penitus deformant, nec possint, incolumi sentientia, retineri; ea ex interpretatione, ut perperam in contextum injecta, eliminavi, non tamen ex ipso textu, quia non faveant codices mss. Confluiratur hæc explicatio ex epist. 448, quam similiter concludit Basilius. sibique ait in optatis esse, ut eum, quem Trajanus commendabat, ipsius laudes videat prædicantem.

(46) Καὶ ἄτρούς. Conjunctione addita ex Med. Coisl. utroque et Reg. secundo.

(47) Πρὸς Ἐνόμιον τὸν αἱρετικόν. Sic mss. sex, nisi quod in duobus τὸν deest. Editi Ἐνόμιον. Titulus quem exhibens mss. codices congruit miri-

ενυπάρχουσάν σοι πρὸς πάντας ἡμερήσητα· ἡμεῖς δὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ προσφέγγεσθαι (44) σὺν τὴν ἀμιμητὸν καλοκάγαθίαν μέγιστον κέρδος ἐθέμεθα, εὐχόμενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ προκόπτοντί σοι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν εὐαρεστῆσει, καὶ ἐπὶ μείζον τῆς περὶ σὲ περιφενέας αὐξανομένης, αὐτοὶ τε ἐπευφράνεσθαι, καὶ τοῖς εὐεργετουμένοις ὑπὸ τῆς σῆς ἐπιστασίας συνήσθεσθαι· λαβεῖν δέ ποτε (45) καὶ τοὺς ἐγχειρίζοντάς σοι τὰ γράμματα ἡμῶν ἡμέρας ἰδεῖν, καὶ ἀποτέμφασθαι μετὰ πάντων καὶ αὐτοὺς (46). ἀνυμνώντας τὴν σὴν πρατητὰ· δεῖ μαθόντας, δτε οὐκ δηρηστος αὐτοῖς ἡ παρ' ἡμῶν πρεσβείᾳ πρὸς τὴν ἀνύπερβλητόν σου καλοκάγαθίαν γεγένηται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ^o.

B Πρὸς Ἐνόμιον τὸν αἱρετικόν (47).

Οἱ ἱρικτὴν εἶναι λέγων τῶν δητῶν τὴν εὑρεσιν δὴ τινὶ πάντως καὶ ἀκολουθίᾳ δἰὰ τῆς τῶν δητῶν γνώσεως προέβαλεν (48) ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ τοῖς εὐλήπτοις τε καὶ μικροτέροις διγυμνασθεῖς δἰὰ τῆς (49) καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάσῃ ἐννοιᾷ προθήγαγεν ἑαυτοῦ καταληπτικὴν φαντασίαν. Οὐκοῦν δὲ τὴν περὶ τῶν δητῶν εἰδῆσιν κατειληφέντας μεγαλευχούμενος, τὸ σμικρότατον τῶν προφανομένων, δπως ἔχει φύσεως, ἐρμηνευσάτω, καὶ τίς ἡ τοῦ μύρμηχος φύσις. εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ διθματι συνέχεται αὐτοῦ ἡ ζωή· εἰ διτέοις τὸ σῶμα (50) διεληπταῖ· εἰ νεύροις καὶ συνδέσμοις τὰς ἀρμονίας τετόνωται· εἰ μυῶν περιβολῇ καὶ ἀδένων ἡ τῶν νεύρων περικρατεῖται θέσις (51)· εἰ τοῖς νωτιαῖς σπονδύλοις ἐκ τοῦ βρέγματος ἐπὶ τὸ οὐράion διευλόδης συμπαρατείνεται· εἰ τῇ περιοχῇ (52) τοῦ νευρώδους ὑμένους, τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν δρμητικὴν ἐνδιδωτι δύναμιν· εἰ ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ ἥπαρ, καὶ τὸ χοληδόχον ἀγγελον ἐπὶ τοῦ ἤπατος· νεφροί τε καὶ καρδία, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ φλέβες, ὑμένες καὶ διαφράγματα· εἰ φιλόν. ἔστιν, ἡ τετρίχωται· εἰ μονώνυχον (53) ἔστιν, ἡ πολυσχιδεῖς ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βιοῖ τὸν χρόνον, καὶ τίς αὐτοῖς ἐ

fice ipsi epistolæ, quam perspicitur adversus Eunomium scriptam esse, vel ex aliqua Basilii adversus Eunomium elucubratione excerptam suisse. Addunt Reg. secundus et Coisl. recentior: "Οτι, μηδὲ τὴν τοῦ μύρμηχος φύσιν ἐπισταμένος, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχοσαν δύναμιν φυσιολογεῖν ἐπιτηρησεν. Quod, cum ne formicæ quidem naturam cognoscat, de potestate omnem intellectum superantias natura disserere tentaverit.

(48) Πρόσδιλερ. Ita Harl. et Med. Editi παρέδαλεν.

(49) Διὰ τῆς. οὐτα τρες vetustissimi codices cum duobus alijs. Editi διὰ ταῦτας;

(50) Τὸ σῶμα. Tres codices vetustissimi τῷ σῶματι.

(51) Θέσις. Sic mss. septem. Editi φυσις.

(52) Τῇ περιοχῇ. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis ἡ περιοχή.

(53) Εἰ μονώνυχον. Conjunctione addita ex pluribus i. πολυο ποστ editi ἐπει πόσον. Mss. ut in textu

ερίπε; τῆς ἐξ ἀλλήλων γεννήσεως· ἐπὶ πόσον δὲ καὶ τοικατού τὸ τεκτόμενον, καὶ πῶς οὗτε πάξιν πάντες οἱ μύρμηχες, οὗτε ὑπόπτεροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν χαμαὶ ἔρχομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριοι φέρονται. Οἱ τοῖν τῶν δυντων τὴν γνῶσιν ἐπικομπάζων τέως τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω· εἴθ' οὐτῷ φυσιολογεῖται τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τῷ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιέλαβες τῇ γώσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν μεγαλωύχες φαντάζεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ^η.

Londi Basilius Origenis scriptu et suscepitam veritatis defensionem : persecutorum praedicit exitium : Origeni ejusque filii prospera omnia precatur.

Ὀριγένει (54).

Καὶ ἀκουόμενος ἐφφραίνεις, καὶ ἀναγινωσκόμενος θεῖον γράφεις ἐνεργεστέρας (55) ἡμῖν παρέχεις εὐφροσύνας. Καὶ χάρις πολλή τῷ ἀγαθῷ Θεῷ, τῷ μηδὲν οὔτε ταθῆναι ποιήσαντι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ προδοσίᾳ τῶν δῆθεν ὑπερχρατούντων, ἀλλὰ δὲ ὑμῶν (56) τὴν συντροφίαν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἀναπληρώσαντι. Σκέψοις μὲν οὖν, ὡς τὸ κύνειον, ἢ τὸ ἀκόνιτον, καὶ εἰ τοις ἀλλῃ ἀνδροφόνος βοτάνη, πρὸς ὅλην ἀνθετάσεις, ταχὺ ἀποκηρυχθήσονται. Υμῖν δὲ ἀνθηρόδην καὶ δὲ νέον δὲ Κύριος τὸν μισθόν τῶν ὑπὲρ τοῦ δύναματος αὐτοῦ λαληθέντων παρέξει. Ἀνθ' ὧν καὶ παράσχοι ὁ Κύριος πᾶσαν εὐθῆναν οἶκον, καὶ εἰς παῖδας τελίουν τὴν εὐλογίαν διαβιβάσαται. Τὰ δὲ εὐγενέστατα κακία, τοὺς ἐναργεῖς τῆς σῆς χρηστότητος χαρακτῆρας, εἰδὼν ἡδέας καὶ πειπτυξάμην, καὶ εὔχομας αὐτοῖς ὅσα ἄν αὐτὸς δι πατήρ εἶναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΗ^η.

Hortator Basilius Macarium et Joannem, ut spe regni caelstis quae sola non fallit, nec potentium minis, nec falsorum amicorum vituperiis a pietate deterreantur.

Μακαρίῳ (57) καὶ Ἰωάννῃ.

Οὕτε γεωργίους οἱ κατὰ γεωργίαν ξενίζουσι πόνους, οὔτε ναύταις δι κατὰ θάλασσαν χειμῶν ἀπροσδόκητος, οὔτε τοῖς μισθωναῦσιν διερινός (58) ιδρῶς παράδοσις, οὔτε μήν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν ἀλεμένοις αἱ κατὰ θνήτωτα κόσμου θλίψεις ἀμελέτητος (59). Ἀλλ' ἔκατον τῶν εἰρημένων οἰκεῖος καὶ γνώριμος τοῖς μανειοῦσι συνέζευκται πόνος· οὐ δι' ἐαυτὸν αἰρετὸς, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν προσδοχῶμένων. Ἐπίδεις γέρ, πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων συνέχουσας καὶ συγχροτευται βίον, τὴν ἐφ' ἔκαστην τούτων παραμυθοῦνται δυσκολίαν. Τῶν μὲν οὖν ὑπὲρ γῆς καρπῶν (60), η τῶν κατὰ γῆν πονούντων οἱ μὲν παντάπασιν ἐψεύ-

(54) Οριγένει. Editi addunt πρόδρομος, quae vox doest in sex mss. et corruple in codice insignis Ecclesie Parisiensis sic legitur πρόσδρομος.

(55) Ἐνεργεστέρας. Sic uterque Coisl., Harl. et duo alii. Editi ἐνεργεστέρας.

(56) Αἱ ὑμῶν. Αἱ ἡμῖν Harl. et Coisl. primus.

(57) Μακαρίῳ. Quinque codices, nempe Harl., R. secundus, Vat., Paris., Coisl. secundus Ma-

καρίῳ. Reg. primus Μακάριῳ. Sed tamen quia vul-

gata scriptura extat in antiquissimis codicibus

Coislinoiano primo et Medicæo, nihil mutavimus.

(58) Θερινός. Hanc vocem addidimus ex codici-

A quomodo aliæ alias gignant; quandiu gestetur fetus, et quomodo neque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatae, sed repentibus humi aliis, aliæ per aerem ferantur. Qui ergo de eorum quae sunt cognitione gloriatur, interim formicæ nobis explicit naturam; atque ita deum ejus potestatis, quae intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriari?

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΧVII^η.

Origeni.

B Et dum audiris, oblectas; et dum legeris, per scripta majori nos afflicis laetitia. Ac Deo quidem optimo gratiae multæ, qui fecit, ut nihil detrimenti acciperet veritas ex eorum proditione, qui summam videlicet potestatem habent: sed per vos defensionem doctrinæ veritatis 96 implevit. Illi quidem velut cicuta aut aconitum, et si qua est alia exitialis herba, brevi tempore cum floruerint, illico exarescent. Vobis vero Dominus mercèdem efflorescentem ac semper novam ob ea, quae pro ipsius nomine locuti estis, largietur. Propter quæ det vobis Dominus et prosperitatem omnem domesticam, et in filios filiorum benedictionem transmittat. Cæterum liberos tuos nobiliissimos, expressam bonitatis lucem effigiem, vidi libenter atque amplexus sum, precorque illis quidquid ipse pater precetur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΧVIII^η.

Macario et Joanni.

Neque agricultoris agriculturæ novi sunt labores, neque nautis pelagi tempestas inexspectata, neque operariis mercede conductis æstivus sudor insolitus; nec profecto his, qui piam vitam elegerunt, mundi hujus afflictio improvisa. Sed unicuique eorum, quos diximus, proprius ac notus artem exercentibus adjunctus est labor; non ille quidem propter se eligendus, sed ad bonorum exspectatorum perfruitionem. Spes siquidem, quæ hominum omnem continent ac consociant vitam, insitam unicuique harum rerum difficultatem consolantur. Atque ex iis quidem, qui pro terræ fructibus aut rebus

bus Coisl. primo, Med. et Clarom., sive legite Scultetus.

(59) Αἱ... θλίψεις ἀμελέτητοι. Harl. et tres codices recentiores ἡ... θλίψις ἀμελέτητος. Sic etiam paulo post retinuiimus has voces, τοῖς μετούσιοι, quae desiderantur quidem in codice Harl. et quatuor recentioribus; at in vetustissimis Coisl. et Med. non desunt.

(60) Υπὲρ γῆς καρπῶν. Displacet Combeffisio postrema vox, ac legit καρπόντων, sed prorsus immixto.

* Alias CCCLXXXIV. Scripta imperante Julianc.

** Alias CCXI. Scripta videtur sub Juliano,

terrenis desudant, alios spes omnino frustratæ sunt, cum cogitatione tenuis exspectatis potiti essent: quibus autem etiam ex sententia processit eventus, iis spe altera iterum opus fuit, præterlabente ac marcescente celeriter priore. Verum iis solis qui pro pietate laborant, nec mendacium abolevit exspectationem, nec finis labores labefactavit, stabili ac firmo excipiente cœlorum regno. Vos ergo non conturbet mendax calumnia, nee minæ terreant eorum, qui summam potestatem habent; non risus contristet aut contumelia familiarium, nec condemnatio ab hominib[us] curam et studium præ se ferentibus, a quibus fortissima ad decipiendum esca prætenditur, simulata adhortatio, quandiu veritatis doctrina nobis patrocinabitur. His autem omnibus obliuetetur recta ratio, defensorem sibi advocans et adjutorem, magistrum pietatis Domini-
num nostrum Jesum Christum, pro quo et pati dulce est, et mori lucrum¹.

A σθησαν τῶν ἐλπίδων, μέχρι μόνης φαντασίας τῶν προσδοκωμένων τὴν ἀπολαυσιν ἔχοντες· οἵ δὲ κατὰ γνώμην ἐκβῆναις συνέβη τὸ τέλος, δευτέρα ἐδέήσεις πάλιν ἐλπίδος, παραδραμούσῃς καὶ μαρτυρίῃς σης ἐν τάχει τῆς προτέρας. Μόνοις δὲ τοῖς ὑπὲν εὐσεβείᾳς καμουσίν οὐ φεῦδος ἡφάντες (61) τὰς ἐλπίδας, οὐ τέλος ἐλυμήνατο τοὺς ἄθλους (62), βεβαία καὶ μονίμου διαδεχομένης τῆς τῶν οὐρανῶν φαντασίας. Μή τοίνοις ὑμᾶς ταραττέτω διαβολὴ Φεῦδος μηδὲ φοβεῖτω τῶν κρατούντων (63) ἀπειλή· μή γέλει λυπεῖται καὶ θύρις τῶν γνωρίμων, μηδὲ κατάγων παρὰ τοῖν χήδεσθαι προσποιουμένων, Ισχυρότεροι πρὸς ἀπάτην δέλεαρ προσβαλομένων (64) παραινέοντες προσποίησιν, ἔως ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἥμιν συναγωνίζηται (65) λόγος. Ἀντιμαχέσθω δὲ τοῖς πᾶσι λογισμοῖς δρόθιοι, σύμμαχοι παρακαλῶν γενέσθαι καὶ βοηθοῖ αὐτῷ τὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον τὸν Κύριον ἥμαντον Χριστὸν, δι' ὅμοιοι τὸ κακοπαθεῖν ἦδον, καὶ τὸ αποδανεῖν· κέρδος.

EPISTOLA XIX^a.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΩ-

Per Petrum Basilius rescribit Gregorio, cuius Lacanicas in epistolas jocatur.

97 Gregorio sodali.

Γρηγορίῳ ἑταίρῳ.

Litteræ venerunt mihi non ita pridem a te, plane tuæ, non tam indiciis manus, quam propriis epistola notis. Paucæ enim erant verba sententiam ubere rem exhibentia. Ad quas statim non respondiunus, quod nos quidem peregre essemus; tabellarius vero, cum epistolam uni familiarium nostrorum dedisset, propere discesserit. Sed nunc per Petrum alloquimur te, siu[n]ul et salutationis persolentes debitum, et occasionem alterius epistolæ præbenentes. Omnino autem nullus labor epistolæ Laco nicæ, quales sunt, quæ a te subinde ad nos per veniunt.

EPISTOLA XX^b.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ'.

Imice objurgat Leontium Basilius, quod raro scribat; eumque probat inexcusabilem esse utroque pauq[ue] carentem occasiōnibus scribendi, ac præterea sophistam; sibi vero excusationem petit, tum ex crebris occupationib[us], tum quia non cum eo utilitur dicenāti genere, quod placeat sophistis. Millit sua adversus Eunomium opera.

Leontio sophistæ.

Λεοντίῳ σοφιστῇ.

Raræ quidem tibi et a nobis litteræ; non tamen r[ati]o[n]iores quam tuæ; idque, cum multi continenter a vobis ad nos venerint; quibus singulis si ordine litteras commisisses, nihil impediret quominus videbemur una tecum esse, teque perinde frui, ac

Χρόνια μέν σοι καὶ τὰ παρ’ ἡμῶν γράμματα· οὐ μηχρονιάτερα τῶν αὐτόθεν, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπιδημησάντων ἥμιν ἀπὸ τῆς διμετέρας· οἵτις πᾶσιν ἐφεῆς γράμματα (67) ἐπειθεῖς, οὐδὲν ἢ τὸ καλύτον αὐτῷ σοι δοκεῖ συνείναι ἡμᾶς, καὶ πολεῖται προσποιησθεῖσαι in tribus mss.

^a Philipp. i, 21.

(65) Ήμίτιν συναγωνίζεται. Editi ὑμῖν συναγωνίζεται. Secuti sumus antiquos codices, Coisl. et

Med. et Harl. cum pluribus aliis. Statim legitimus cum quinque miss., quorum in numero Harlaeanus et prima manu Coislidianus antiquior, αὐτῷ τὸν τῆς, etc. Editi αὐτόν. Desunt in quatuor mss. h[ab]ent voces, καὶ βοηθοῖ.

^b Alias III. Scripta videtur Cæsareæ, cum esset presbyter.

^c Alias LXXXIII. Scripta anno 364.

(61) Ηγάριος. Παρηφάντες Coisl. primus et Med. (62) Τοὺς ἄθλους. Sic Coisl. primus et Medicæus et Clarom, in margine; alii τοῖς ἄθλοις. Editi τοῖς ἄθλοις. Paulo post editi μηδὲ γέλως. Harl., Coisl. primus et Med. et alii nonnulli ut in textu.

(63) Τῶν κρατούντων. Sæpe alias Basilius hac voce imperatorem designat.

(64) Προσβαλλομένων. Sic uterque Coisl., Harl., Paris. et unus ex Regiis. Editi προσβαλομένων.

(66) Γραμματοφόρος. Γραμματηφόρος quatuor mss.

(67) Γράμματα. Ita sex libri veteres. Editi γράμματα.

περνάς καὶ συνήντας ἀπολαύειν· οὗτω συνεχὲς ἦν τὰς πόρδας τῶν ἡμᾶς ἀφικνουμένων. Ἀλλὰ τί αὐτὸς εἶπε; καίτοι γε οὐδὲν ἔργον σοφιστῆς (68), ἢ τὸ γράφειν· μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τῆς χειρὸς ἔχεις ὄργης, οὐδὲ γράφειν δεῖσθαι· ἀλλος γάρ σοι διακονήσῃ. Γάντις δὲ χρεῖα μόνης· ἥ, καὶ ἡμῖν μὴ διαλέγηται, ἀλλ' ἐνὶ γε πάντως τῶν συνόντων λαλήσει· καὶ μηδὲς παρῇ, ἐφ' ἕκατης διαλέξεται· σωπήσεις δὲ αἰδημῶς, σοφιστικὴ τε οὕσα καὶ Ἀττικὴ· οὐ μᾶλλον γε ἥ αἱ ἀγδόνες, ὅταν τὸ ἔαρ αὐτὰς πρὸς ὠδὴν ἀναστῇση. Ἡμῖν μὲν γάρ τὸ πυκνὸν (69) τῆς ἀσχολίας τόπο, ἐνῷ σῦν ἔσμεν, καὶ παρατήσιν ἐνέγκοι τὴν πρὸς τὴν ἐνδειαν τῶν πραγμάτων· καὶ τὸ οὐαὶ ἐρρυπώσθαι λοιπὸν τῇ κατακορεῖ συνθείᾳ (70) ἐρχεὶς ἰδιωτισμὸν δκνον εἰκότως ἐμποιεῖ προσφθέγγεις· οὐμάς τοὺς σοφιστάς· οἱ, εἰ μὴ ταξιδιον τῆς ἵμετρας αὐτῶν σοφίας ἀκούσεσθε, δυσχεραντέτε, καὶ εἰ διέξεσθε. Σὲ δέ που τὸ ἐναντίον εἰκός ἐπὶ πάσης προσάρτεως δημοσιεύεν σαυτοῦ τὴν φωνὴν, ἐπιτήκειον διατελεῖται εἰπεῖν, ὃν αὐτὸς οἴδα Ἐλλήνων· οἴδα γάρ, ὡς οἶμαι, τοὺς δυομαστοτάτους τῶν ἐν ὑμῖν· ὡστε εἰρίεται παρατήσις σιωπῶντι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τούτον. Ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ πρὸς Εὐνόμιον· ἀπὸ ταῦταν χρή καλεῖν, εἰτε μικρῷ παιδιδεσ σπουδάστερα, ἀπὸ τοις χρίνειν παρέημι· δε πρὸς μὲν (71) τὰ οἰκεῖα σαυτοῦ εὐκέτει, οἷμαι, χρήσεις· πρὸς δὲ τὸν ἐνιατατρόφων τοὺς ἐντυγχάνοντας οὐκ ἀγενές εἰς δύλιον ἔσεσθαι προσδοκῶ· οὐ τῇ δυνάμει τοῦ συντίματος καταπιστεύοντες τοσοῦτον, ἀλλ' ἀκριδῶς τυρπίσοντες ἀπὸ διλγῶν ἀφορμῶν ἐπὶ πολλά σε δυτα εὑρετικά. Έὰν δέ τι σοι καὶ ἀσθενέστερον ἔχειν τῆς γρείας καταφανῇ, μὴ κατοκνήσῃς ἐλέγξαι. Τούτῳ γε (72) μάλιστα φίλος κόλακος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν τὸν ἡδονὴν διμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ τῶν λυπούμτων ἐπίκεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ'.

Accusatus in superiori epistola Leonitus, quod non scriberet, videtur in ipsum Basilium crimen convertisse, et Julianum accusasse quod litteras suas non reddidisset. Unde perurbans Basilius et se et Julianum defendit.

Λεοντίῳ σοφιστῇ.

Τούτε τι τῆς κοινῆς καταστάσεως καὶ εἰς τὰ τέλη πρόγματα δὲ χρηστὸς Ιούλιανὸς ἀπολαύειν. Ἀπαιτεῖται γάρ καὶ αὐτὸς, καὶ ἐγκαλεῖται σφρόδρως, ἐπειδὴ πάντα νῦν ἀπαιτουμένων καὶ ἐγκαλουμένων γίμαι. Πλὴν δύον οὐχὶ εἰσφορῶν ἐλλείμματα, ἀλλ' ἐπιστολῶν. Καίτοι πόθεν (73) αὐτῷ ἐλλέιπεται, ἵνα καὶ δύονται γάρ δεῖ επιστολὴν, τὴν δὲ ἐκομιστοῦτο· μηδὲ τι που καὶ παρὰ τοῦ ἡ πολυθρύλλητος αὐτῆς

(68) Σοφιστῆς. Ita septem mss. et editio Hagaensis. Alias editiones σοφιστοῦ. Cuius autem in omnibus codicibus mss. et editis legatur ἢ τὸ γράφειν cum quidem negotium nullum sit sophista, nisi ut scribat; nihil equidem in contextu mutavi. Sed tamen, quia pugnat hæc sententia cum his quæ sequuntur, vel delendum illud ἢ, vel scribendum ἢ.

(69) Τὸ πυκνόν· Quamvis non male in editis legitur τὸ πυκνόν, molestia occupationis, præferenda tamē septem codicum mss. et editionis Haganœn-

A si adessemus, et tecum versaremur: adeo cuncta fuit multitudo ad nos venientium. At cur non scribis, cum quidem negotium nullum sit sophista scribere? Imo si manus pigra est, ne scribere quidem opus erit; alias enim tibi dabit operam. Lingua autem sola opus est, quæ etiam si nos non alloquatur, at profecto unum ex iis qui tecum sunt, alloqueretur. Quod si nemo adsit, secum ipsa loquebitur; tacebit autem nequaquam, cum sit et sophistica et Attica: non magis, quam lusciniæ, quando eas vernum tempus ad canendum excitaverit. Nobis enim crebræ illæ occupationes, quibus nunc distinxiuntur, excusationem fortasse afferant, si litteris desimus: et quædam veluti sordes ex continuo vulgari sermonis usu jam contractæ non immerito B deterrent, quomodo vos sophistas alloquamur; qui nisi sapientia vestra dignum aliquid audieritis, indignabimini, nec perferetis. Te vero contra æquum est tuam vocem ad omnem occasionem promulgare, cum sis maxime omnium quos novi Graecorum ad dicendum idoneus: novi enim, ut puto, qui inter vos sunt celeberrimi: quare nulla excusatio facenti. Atque hæc quidem hactenus. Misi autem et scripta adversus Eunonium, quæ quidem utrum lusus dicenda sint, an lusu paulo graviora, tibi ipsi judicandum relinquo: qui quod attinet quidem ad tuam ipsius personam, his, opinor, 93 non amplius indiges: sed adversus perversos, in quos incideris, telum tibi non insirmum futurum spero; non quod ita multum scripti robore confidamus, C sed quod probe sciamus idoneum te esse, qui ex paucis argumentis multa invenias. Quod si quid tibi insirmius, quam esse oportebat, videbitur, redarguere ne pigreris. Hoc enim potissimum amicus ab adulatore differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem rætermittit.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΞΙ·

Leontio sophistar.

Videtur aliquid ex communi rerum statu in propriis suis bonus Julianus percipere. Reposcitur D enim et ipse, et accusatur vehementer, quando quidem nunc omnia iis, a quibus exigitur, qui que accusantur, redundant. Non tamen tributorum debitones sunt, sed epistolarum. Quanquam, quomodo debitor sit, ignoro. Semper enim epistolam dedit, atque hanc detulit. Nisi forte et apud te cele-

sis scriptura, quam in contextum induximus.

(70) Κατακορεῖ συντροφεῖ. Pro his vocibus legitur κατακορεῖ in Coisl. utroque, Vat. et Regio primo.

(71) Ος πρὸς μέρ. Coisl. primus δύον πρὸς μέν.

(72) Τούτῳ γάρ. Editio Parisiensis Ἐν τούτῳ γάρ. Sed præpositio deest in quinque mss. et vultus editionibus.

(73) Καίτοι πόθεν. Sic mss. Editi καὶ τὸ πόθεν.

Alias CCCLXXIII. Scripta anno 364.

berrimum illud quadruplum primas obtinet. Neque enim tanti estimavere Tetractyn Pythagorae, quanti nunc quadruplum qui pecunias publicas colligunt. Et forte contrarium fieri par erat, ut qui sophista es, ac tanta dicendi copia affluis, mihi ipse quadruplo solvendo obstrictus esses. Nec me existimes haec succensentem scribere. Oblector enim tuis etiam reprobationibus; siquidem a pulchris aiunt omnia cum pulchritudinis accessione fieri; adeo ut et dolere et irasci non eos dedebeat. Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam alium colentem. Nunquam igitur desinas talia incusare. Litterae enim erunt ipsae criminationes, quibus mihi nullus sermo carior, qui que majorem ferat voluntatem.

EPISTOLA XXII.

Monasticæ vitæ officia breviter exponit Basilius hon appositis Scripturæ testimoniis, sed hac per tractandi ratione in aliud tempus dilata.

De perfectione vitæ monastice.

1. Multa cum sint, quæ divinitus inspirata Scriptura iis, qui Deo student placere, observanda declarat; de his solis interim, de quibus nunc apud vos commota quæstio est, ut didici ex ipsa sacra Scriptura, brevem admonitionem 99 subjecere necessarium esse duxi; ita ut de quoque re testimonium, haud sane ad percipiendum difficile, agnoscendum iis relinquam, qui in legendio exercentur et alias submonere poterunt. Oportet Christianum ea que vocatione cœlesti digna sunt, sentire, ac dignam Evangelio Christi vitam degere. Non oportet Christianum animo evagari, neque ulla re a recordatione Dei, ejusque placitorum et judiciorum abduci. Oportet Christianum, justificationes legis in omnibus transcendenter, neque jurare, neque mentiri. Non oportet blasphemare, non contumelia afflictare: nou pugnare, non semetipsum ulcisci, non malum pro malo reddere, non irasci. Oportet quacunque lassum injuria patientem esse, atque tempestive eum qui læsit redarguere, non propriæ vindictæ studio, sed correctionis fraternalæ secundum mandata-

* Alias CCCXI. Scripta videtur anno 364.

(74) *Tetractylē.* Suspicitur Gothsfredus tetraplam sive quadruplum, de quo Basilius in hac epistola, esse pensionem quadrimenstruam, vel quadrupli paenam ob non soluta tributa, vel potius ob superexactiōem. Sed siquicunq; hic litteras non redditas cum tributis non solutiis comparari; sicque Basilium cum Leontio jucari, quasi is quadruplum litterarum reposceret, ut quadruplum debitorum tunc passim reposcebat. Lucem afferet Ammianus Marcellinus, quo teste, Petronius sacer Valentius: *Ad nudandos sine discretione cunctos immaniter sagrāns, nocentes pariter et insontes post exquisita tormenta quadrupli nexibus vinciebat, debita jam inde temporibus principis Aurelianii perscrutans et impendio mærente, si quemquam absolvisset indemne.n;* lib. xxvi, cap. 6. Est ergo quadruplum hoc loco non quadrimenstruā pensio, non superexactio, sed debitorum, que soluta non fuerant, crudelis inquisitio, et quadrupli pena bis, qui non soluerant, imposita.

(75) *Πυθαγόροι.* Ita Harl., Coisl. primus et alii nonnulli cum Clemente Alex., Strom. 1, p. 303 et

A τετραπλῆ (74) προτείμηται. Οὐδέ τάρ εἰ Πυθαγόροι (75) τοσοῦτον προτείμησαν τὴν τετρακτύν, ὅσοι νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλήν. Κατατογέ λαως τὸ ἐναγτίον εἰκὸς ἦν, σφραστὴν δυτικα, καὶ εὐποροῦντα λόγων τοσούτων, αὐτὸν ἡμῖν εἰς τὴν τετραπλασίων ἔκτισιν ὑποκείσθαι. Καὶ μή οὖν ταῦτα δυσχεραίνοντας ἡμᾶς γράφειν. Χαίρω γάρ σου καὶ ταῖς μέμψεσιν ἐπειδὴ τοῖς καλεῖς φασι πάντες μετά τῆς τοῦ καλοῦ προσθήκης γίγεσθαι. Ὅποτε καὶ λόγως αὐτοῖς καὶ ὀργὰς ἐπιπρέπειν (76). "Ἡδιον γοῦν ἀντὶ ἤδοι ὀργίζομεν τὸν ἀγαπώμενον ἢ θεραπεύοντα ἔτερον. Μήποτε οὖν ἀνῆς ἐγκαλῶν τὰ τοιάτια. Γράμματα γάρ που έσται αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, ὃν ἐμοὶ οὐδὲν δικουσμα τιμιώτερον, οὐδὲ πλείστα φέρω τὴν ἡδονήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ'.

B Περὶ τελειότητος (77) Βίου μοναχῶν.

1. Πολλῶν δυτιῶν τῶν ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς δηλουμένων (78), τῶν κατορθοῦσαί ἔφενδόντων τοὺς ἐσπουδακόσιν εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, περὶ μόνων τέως τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος κινηθέντων παρ' ὑμῖν, ὡς ἔμαθον ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐν συντόμῳ ὑπομνήσει εἰπεῖν ἀναγκαῖς προενυμήθην, τὴν περὶ ἐκάστου μαρτυρίαν εὐληπτῶν οὕτους καταλείψας ἐπιγινώσκειν τοῖς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἀπαγολουμένοις, οἵτινες ικανοὶ ἔσονται καὶ ἐπέρους ὑπομνήσειν. "Οτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν ἄξια τῆς ἐπουρνίου κλήσεως φρονεῖν, καὶ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι. "Οτι οὐ δεῖ τὸν Χριστιανὸν μετεωρίζεσθαι, οὐδὲ ἀγέλλεσθαι ὑπό τεινος ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ χριμάτων. "Οτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν, χρέιτον τὸν κατὰ τὸν νόμον δικαιωμάτων γενόμενον ἐν πάσι, μήτε δμνύειν, μήτε φεύδεσθαι. "Οτι οὐ δεῖ βλασφημεῖν· διτ·οὐ δεῖ υδρίζειν, διτ· οὐ δεῖ μάχεσθαι· διτ· οὐ δεῖ ἐστὸν τὸν ἐκδικεῖν· διτ· οὐ δεῖ κακὸν ἀντί κακοῦ ἀποδιδόναι· διτ· οὐ δεῖ ὀργίζεσθαι. "Οτι δεῖ μαρτυρεῖν, πᾶν (79) διτιοῦν πάσχοντα, καὶ ἐλέγχειν εἰ-

304. Coisl. secundus Πυθαγόρεοι, quod positum errore librarii pro Πυθαγόραιοι. Editi Πυθαγόρεοι.

(76) Ἐπιπρέπειν. Muio. aptior hæc scriptura codicis Regii primi et Bigot. quam vulgata ἐπιπρέπειν.

(77) Περὶ τελειότητος. Exstat hic titulus in uno ex Regii codicibus et in Coisl. primo, nisi quod in Coisl. legitur μοναδικοῦ. Alter in Coislino secundo et tribus a Combesfio citatis: ἀνεντραφεῖς. Κανῶν ἀριθμῆς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἀσκητικῆς πολιτείας, Sine inscriptione. Accurata regula ascetici secundum Christi Evangelium instituti.

(78) Δηλούμενων. Post hanc vocem delevi xxi auctoritate cod. Reg. et Bigot. Paulo post in Coisl. secundo et uno ex Regiis τὸν συντόμων ὑπομνήσαι προσθυμήθην. In primo Coisl. deest εἰπεῖν, unde coniuci posset hanc vocem additam fuisse, postquam librarii posuerant ὑπομνήσαι prouidū.

(79) Πᾶν. Duo miss πάντοτε. Paulo post ἐπιπρέπειν in duobus Regiis. Editi αὐτοῦ.

πάρος τὸν ἀδεικοῦντα, οὐ μήτε ἐν πάθει τῆς ἑστοῦ
ἰκανήσσως, δλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορ-
θώσεως, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. "Οτι: οὐ δεῖ
κατὰ ἀπόντος ἀδελφοῦ λέγειν τι σκοπῷ τοῦ διαβάλ-
λειν αὐτὸν, διπερ ἔστι καταλαλεῖ, καὶ ἀληθῆ δὲ τὰ
λεγόμενα. "Οτι δεῖ τὸν καταλαλοῦντα ἀδελφοῦ ἀπο-
στέψεσθαι. "Οτι οὐ δεῖ εὐτράπελα φθέγγεσθαι. "Οτι:
οὐ δεῖ γελᾶν, οὐδὲ γελοιαστῶν ἀνέχεσθαι. "Οτι: οὐ δεῖ
ἀρρωτηγεῖν, λαλοῦντά τι, δημήτε πρὸς ὥφελειν τῶν
ἐπικύρων ἔστι, μήτε πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν καὶ
συγχεισθεῖσαν ἡμῖν ὅπλα (80) τοῦ Θεοῦ χρείαν·
ὅτι: καὶ τοὺς ἐργαζομένους σπουδάζειν, καθ' δύσον
νικτῶν, μετὰ ἡσυχίας ἐργάζεσθαι· καὶ αὐτοὺς δε
πις: ἄγαθούς λόγους πρὸς ἐκείνους κατενέν, τοὺς
πεπιπτεύμενους; μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν τὸν λό-
γον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα μὴ λυπήται τὸ
πλεῦμα τὸ ἀγνῶν τοῦ Θεοῦ. "Οτι οὐ δεῖ τῶν ἀπεισερ-
χόμενων τινὰ ἐπ' ἔξουσίας ἐγγίζειν (81) ἢ λαλεῖν
τινὲς τῶν ἀδελφῶν, πρὶν δια τοι πεπιπτεταγμένους τὴν
φροντίδα τῆς ἐν πᾶσιν εὐταξίας δοκιμάσωσι πῶς
ἔφεστι θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον. "Οτι: οὐ δεῖ
αὐτὸν δεινολαλεῖσθαι· οὐτε περὶ κρέα ἐμπαθῶς ἔχειν·
αὐτὸν δεινολαλεῖσθαι· οὐδὲν βρῶμα η πόμα φιλήδονον εἶναι·
οὐ τρίπτηνον· πάντα ἐγκρατεύεται. "Οτι: τῶν
ἴδιων μέντοι ἔκστιν εἰς χρῆσιν οὐδὲν ὡς ἴδιον ἔχειν
λεῖ, η ταμείεσθαι· ἐν μέντοι τῇ φροντίδι πᾶσιν ὡς
λειποτοιχοῖς προσέχοντα, μηδὲν τῶν παραφρίπτομένων
ἢ ἁμέλουμένων, ἀν οὗτω τύχῃ, παρορράν. "Οτι: οὐ δεῖ,
οὐταύτων ἑστοῦ κύριον εἶναι τινα, δλλ' ὡς ὅπλα
θεῶν παραδεισμένον εἰς δουλείαν τοῖς δύμοφύχοις
ἀπέλθει, οὗτα καὶ φρονεῖν πάντα καὶ ποιεῖν, ἕκ-
στον δὲ ἐν τῷ ἴδιῳ τάγματι.

2. "Οτι ού δει γογγύζειν, ούτε έν τῇ στενοχωρίᾳ πάντα πρὸς τὴν χρεῖαν, ούτε ἐν τῷ καμάτῳ τῶν ἵππων, ἔχόντων τὸ κρέμα περὶ ἑκάστου τῶν ἐπιτηγμάτων (82) τὴν τούτων ἔξουσιαν." Οτι ού δειται χρυσήν γίνεσθαι, ούτε ἀλλο τι σχῆμα, ή κίνημα, εἰ φ χρακτηρίζεται θυμός, η μετεωρισμὸς ἀπὸ τῆς πατροφρείας τοῦ παρείναι τὸν Θεόν. "Οτι δει τῇ χρείᾳ συμβεπεῖν τὴν φωνήν." Οτι ού δει θρασέως ή καταφρογικῶς τινι ἀποκρίνεσθαι, η ποιειν τι, ἀλλ' ἐν τῷ τὸ ἐπιεικὲς καὶ τὸ τιμητικὸν πρὸς πάντας δικινέιν. "Οτι ού δει ἐννεύειν ὅφθαλμῷ μετὰ δόλου, ή δίλιῳ τινι σχῆματι ή κινήματι μέλους κεχρήσθαι, ή λιπεῖ τὸν ἀδελφὸν, η καταφρόνησιν ἐμφαίνειν." Οτι ού δει καλλωπίζεσθαι ἐν ίματοις ή ὑπόδημασιν, ἐπερ έπει περπερεία. "Οτι δει εὐτελέσι κεχρήσθαι τοις πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος." Οτι ού δει ὑπὲρ τῇ χρεῖαν καὶ πρὸς δαψίλειαν ἀναλίσκειν οὐδέν, οὔπερ ἐστι παράχρησις. "Οτι ού δει τιμὴν ἐπιζητεῖν, η πρωτείων ἀντιποιείσθαι. "Οτι δει ἔκαστον προτιμᾶ ἑαυτοῦ πάντας. "Οτι ού δει ἀνυπότακτον είναι. "Οτι ού δει ἀσύνην ἐσθίειν τὸν ἄγονά τοις δινάμενον.

(80) *Hūr ḫxō*. Hæ duæ voces additæ ex *'Coisl.*
secundo et uno ex *Regiis*. Duo Combef. habent ḫxōv
et al.

(81) *Erythor.* Additur *Ixetus* in duobus Combef.
et Coisi, secundo et uno ex Regiis. Sed ea vox
non legitur in auctorissimis codicibus, nec neces-

tum Domini. Non oportet in absentem fratrem quidquam dicere, illius traducendi consilio, quod quidem obtrectatio est, etiamsi vera sint quæ dicuntur. Aversari de fratre detrahentem oportet. Scurrilia non proferenda. Non ridendum, nec perserendi dices. Non loquendum otiose, aliquid proferendo, quod nec ad utilitatem audientium pertineat, nec ad necessarium et concessum nobis a Deo usum: adeo ut et laborantes studeant, quantum fieri potest, silentio laborare; bonos autem ipsis sermones iis proponant, quibus commissum est prudenter dispensare sermonem ad iudicationem fidei; ne sanctus Dei Spiritus afficiatur tristitia. Non oportet ut quisquam ex supervenientibus libere accedat ad fratum aliquem aut colloquatur, antequam ii qui- bus cura disciplinæ in omnibus servandæ commissa est, expenderint an ita placeat Deo, ut aliis prodesse possit. Non oportet vino inservire, neque carnis teneri desiderio, nec ullo prorsus in cibo aut potu voluptatem quererere; nam qui certat, servat temperantiam in omnibus. Nihil eorum quæ utenda unicuique traduntur, oportet habere ut proprium, aut reservare; sed tamen quod spectat ad curam et sollicitudinem, omnibus, ut ad Dominum pertinentibus, attendentem, nihil eorum quæ projecta aut neglecta sunt, si ita acciderit, præterire. Non oportet quemquam vel suipsius dominum esse, sed velut a Deo traditum in servitutem fratribus unanimis, ita et sentire omnia et facere; unumquemque tamen in suo ordine.

2. Non oportet murmurare, nec in rerum necessariarum angustiis, nec in operum labore, quandoquidem unumquodque judicium est eorum, quibus commissa rerum illarum potestas. Nec clamor fieri debet, nec quævis alia species, aut motus ex quo significetur iracundia, aut animi aberratio ab hac persuasione, Deum esse præsentem. Oportet vocem usu metiri. Non oportet petulanter aut contemptim cuicquam responderé, aut quidquam facere, sed in omnibus modestiam atque reverentiam erga omnem ostendere. Non oculis innuendum est cum dolo; nec alia quælibet species **100** adhibenda, aut membra motus qui fratri afferat tristitiam aut contemptum indicet. Ornatus in vestibus aut calceis quæri non debet; quod quidem vana ostentatio est. Viliora quæque adhibenda ad usum corporis. Nihil ultra id quod necessarium est, aut ad magnificen-tiam insumendum; quod quidem abusus est. Honor exquirendus non est, aut ambiendus primatus. Debet unusquisque cæteros sibi anteferre. Non oportet inobsequenter esse. Non oportet otiosum

series est

(82) *Tōr ἐπιτεταγμένων.* Cod. Vat. ἐπιτεταγμένων. Forte addendum eiç, ut paulo infra additur: sed tamen supra legitur οἱ ἐπιτεταγμένοι στην παρούση.

comedere eum, qui laborare potest : sed et qui occupatur in eorum aliquo, quæ ad Christi gloriam præclare sunt, vim sibi ipsi facere debet ad studium operis pro viribus confiendi. Oportet unumquemque, præpositis approbantibus, cum ratione et animi persuasione ita omnia facere, usque ad ipsum etiam esum et potum, ut ad Dei gloriam referenda. Non oportet ab uno ad alium labore transire, contra approbationem eorum qui sunt rebus ejusmodi moderandis præpositi; nisi quempiam ineluctabilis necessitas ad auxilium debilioris subito vocaverit : debet unusquisque manere in eo quod ipsi præscriptum est; nec propriam mensuram transgredivis, aggredi non præscripta; nisi ii, quibus haec commissa sunt, aliquem auxilio indigere judicaverint. Non oportet reperiri quempiam ab alia officina in aliam abeunte. Nihil ex contentionis studio aut ex similitate cum aliquo suscepta faciendum.

3. Invidendum non est alterius laudi, neque cuiusquam vitiis laetandum. Oportet in charitate Christi dolere et afflictari de fratri's vitiis, gaudere vero ob illius recte facta. Non oportet indifferentem esse erga peccantes, aut silentio eos tolerare. Oportet ut qui redarguit, cum omni commiseratione redarguat ex Dei timore, et eo consilio ut convertat peccantem. Oportet ut qui redarguitur aut increpat, libenter id accipiat, suam ipsius in increpatione utilitatem agnoscens. Non oportet ut, cum aliquis accusatur, alius coram illo aut coram aliis nonnullis contradicat accusanti. Quod si quando accusatio videatur alicui a ratione aliena, privatim coarguentem interrogare debet, atque aut persuadere, aut persuaderi. Oportet unumquemque quantum in se est, ei qui adversum se aliquid habuerit, mederi. Non succensendum ei quem peccasse poenitet, sed ex corde condonandum. Oportet cum qui peccati poenitere se dicit, non compungi solum ob peccatum admissum, sed fructus etiam poenitentia dignos facere. Qui pro prioribus peccatis correptus est, ac veniam consecutus, is si rursus peccaverit, deterius priore comparat sibi metipsi judicium iræ. Qui post primam et alteram admonitionem permanet in delicto, suo indicandus præposito, si forte eum a pluribus correptum pudeat. Quod si ne sic quidem emendatus fuerit, deinceps excindendus est, ut scandalum, atque habendus pro ethnico ac publicano ad securitatem eorum qui obedientiam sibi studio habent, secundum id quod dictum est : Impiis cadentibus, justi timore corripiuntur. Sed et deslendus est, ut membrum a corpore **101** abscissum. Non oportet in iracundia fratri's solem occidere, ne nox utrumque separat, ac in die judicii crimen ineluctabile re-

Α ἀλλὰ καὶ τὸν ἀσχολούμενον περὶ τε τῶν κατορθωμένων εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἐκδιάξεσθαι ἔαυτὸν εἰ τὴν σπουδὴν τοῦ κατὰ δύναμιν ἔργου. "Οτι δεῖ ἔκα στὸν δοκιμασίᾳ τῶν προεστῶν (83) μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας σύτῳ ποιεῖν πάντα, ἀχρι καὶ αὐτοὶ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ γινόμενα "Οτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρων εἰς ἑτερον ἔργον μεταβαθεῖν ἀνευ τῆς δοκιμασίας τῶν εἰς τὸ διατυποῦν τὰ τοιαύτα ἐπιτεταγμένων (84) ἔκτὸς εἰ μή ποιεῖν τινὰ ἀπαραιτητὸς ἀνάγκη εἰς βοηθείαν τοῦ ἀδυνατήσαντος καλοὶ αἰφνίδιον. "Οτι δεῖ ἔκαστον μένειν ἐν φέρειν, καὶ μή, ὑπερβαίνοντα τὸ ἰδίον μέτρον, ἐπιβαίνειν τοὺς μὴ ἐπιτεταγμένοις, εἰ μή τι ἀν οἱ ταῦτα πεπιστευμένοι δοκιμάσωσι τινὰ χρῆζοντα βοηθείας. "Οτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἑτερον εύρισκεσθαι τινὰ. "Οτι οὐ δεῖ κατὰ φιλονεικίαν ἢ ἕριτρην πρός τινα ποιεῖν τι.

3. "Οτι οὐ δεῖ φθονεῖν τῇ ἑτέρου εὐδοκιμήσει, οὐτε ἐπιχαίρειν ἐλαττώμασι τινος. "Οτι δεῖ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ λυπεῖσθαι μὲν καὶ συντρίβεσθαι ἐπὶ τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ ἐλαττώμασιν, εὑρφανέσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. "Οτι οὐ δεῖ ἀδιαφορεῖν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἢ ἐφησυχάζειν αὐτοῖς. "Οτι δεῖ τὸν ἐλέγχοντα μετὰ πάσης εὐσπλαγχνίας φόβον (85) θεού, καὶ σκοτῷ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἀμαρτάνοντα, ἐλέγχειν. "Οτι δεῖ τὸν ἐλεγχόμενον ἢ ἐπιτιμώμενον καταδέχεσθαι προθύμως, γνωρίζειν τὸ ἔστου διορθώσει. "Οτι οὐ δεῖ, ἐγκαλουμένου τινὸς, ἄλλον ἐνώπιον ἐκείνου ἢ ἀλλων τινῶν ἀντιλέγειν τῷ ἐγκαλούντι. 'Ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ ἀλογον φαῆται ἐγκλημάτιν, κατ' ἴδιαν κινεῖν λόγον πρὸς τὸν ἐγκαλούντα (86), καὶ ἢ πληροφορεῖν ἢ πληροφορεῖσθαι. "Οτι δεῖ ἔκαστον, δῆτα δύναμις, θεραπεύειν τὸν ἔχοντα την κατ' αὐτοῦ. "Οτι οὐ δεῖ μνησικακεῖν τῷ ἀμαρτήσαντι καὶ μετανοοῦντι, ἀλλ' ἐκ καρδίας ἀφεῖναι. "Οτι δεῖ τὸν λέγοντα μετανοεῖν ἐφ' ἀμαρτήματι μή μόνον κατανυγῆναι ἐφ' φήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ καρποὺς ἀξίους ποιησαι τῆς μετανοίας. "Οτι δὲ τοῖς πρώτοις ἀμαρτήμασι παιδευθεῖς, καὶ τῆς ἀφεσεῶς ἀξιωθεῖς, ἐὰν πάλιν ἀμάρτῃ, χείρον τοῦ προτέρου κατασκευάζει ἔαυτῷ τὸ κρῖμα τῆς ὄργης. "Οτι δεῖ τὸν μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέρην νοοεῖσται ἐπιμένοντα τῷ ἐλαττώματι ἔαυτον φανεροῦσθαι τῷ προεστῷ, ἐὰν δέρα ὑπὸ τελείων ἐπιτιμηθεῖ ἐντραπῇ. 'Ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτω διορθώσηται, ὡς σκότῳ δαλὸν ἐκκόπτεσθαι τοῦ λοιποῦ, καὶ ὡς ἔθνοις καὶ τελώνην ὀρᾶσθαι πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τὴν σπουδὴν τῆς ὑπακοῆς ἐργαζομένων, κατὰ τὸ εἰρημένον, 'Ασθεῶν καταπιπτόντων, δίκαιοις ἐμφοβοι γίνονται. Άστι δὲ καὶ πενθεῖν ἐπ' αὐτῷ, ὡς μέλους ἐκκοπέντος ἐκ τοῦ σώματος. "Οτι οὐ δεῖ ἐν παροργισμῷ ἀδελφοῦ ἐπιδύναι τὸν ἥλιον, μή ποτε ἡ νῦν διαστῆ (87) με-

(83) (Vide Addenda.)

(84) Τὼρ... ἐπιτεταγμένων. Sic Reg. et Coisl. secundus et duo Combef: Editi τῆς.... ἐπιτεταγμένων. Coisl. primus et alii nonnulli habent ἐπιτεταγμένων.

(85) Φόβος. Editi addunt τὸν, sed in nullo cod. ms. reperimus.

(86) (Vide Addenda.)

(87) Διαστῆ. Bigot. διαστῆση. Coisl. secundus et alii duo a Combefisio citati μεταστήση ἀμφοτέρους. Νε καὶ utrumque transferat. Sed retinenda visa est scriptura vulgata, quae in antiquissimis existat codicibus Medicæo et Coisl. primo. Satis est enim ad Basiliū sensum, ut metuendum sit, ne vox utrumque

ταῦτη δικρότερον, καὶ καταλίπῃ ἐν τῷ μέρει χρίσεως ἀκαράτητον ἔγκλημα. "Οτι οὐ δεῖ καιρὸν ἀναμένειν ἵνα τῇ ἑαυτῷ διορθώσει, διὸ τὸ μῆτ ἀσφαλὲς ἔχειν περὶ τῆς μάρτιον· διὸ πολλοὶ πολλὰ βουλευσάμενοι τὴν τύριν οὐ κατέλαβον. "Οτι οὐ δεῖ ἀπατᾶσθαι γρασίᾳ κολίας, δι' ἡς γίνονται φαντασίαι νυχτεριναί. Οτι οὐ δεῖ περιστάσθαι εἰς ἀμετρον ἄργασίαν, καὶ ὑπερβαντίν τοὺς δρους τῆς αὐταρκείας, καὶ τὸν Ἀπόστολον εἰπόντα· Ἐχοτες δὲ διατροφάς, καὶ σκεψάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμενοι· διὸ η περισσεία, η ὑπὲρ τὴν χρείαν, εἰκόνα τικτείας ἐμφανίει, η δὲ πλεονεξία ἀπόφασιν ἔχει εἴδωλατρείας. "Οτι οὐ δεῖ φιλάργυρον εἶναι, οὐδὲ θητερίειν εἰς ἀνωφελή διὰ μή δεῖ. "Οτι δεῖ τὸν προσεργόμενον θεῶν ἀκτημοσύνην ἀσπάζεσθαι κατὰ πάντα, καὶ καθῆλωμένον εἶναι τῷ φόδῳ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν εἰπόντα· Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόδου σου τὰς σέρνας μου· ἀπὸ γάρ τῶν χριμάτων σου ἁφοῦσθη (88). Δώρη δὲ διὰ τοῦ Κύριου, μετὰ πάσης τιληροφρίας ὑμᾶς ἀναδεξαμένους τὰ εἰρημένα, εἰς δόξαν θεῶν χαρούσι, ἀξίους τοῦ Πνεύματος ἐπιδείξασθαι θεῶν εὐδοκίας καὶ συνεργίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Άμην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'

Cum quidam in eo loco, ubi tunc erat Basilius, monasticam vitam amplecti vellet, distulit eum Basilius, volens eum in monasterio suo suscipere; sed nunc multato consilio eum misit, ac præcipiū ut se non exspectato suscipiat, eique alius, quem ipse elegerit, præficiatur vite sanctioris magister.

Παραθετική (89) πρὸς μοναχούς.

"Ο δεῖνα (90), ὡς λέγει, καταγονούς τῆς τοῦ βίου πάτων (91) ματαύτητος, καὶ καταμαθὼν, διτι τῆς ζωῆς ταύτης τὰ τερπνὰ ἐνταῦθα τὴν καταστροφὴν ἔχει, ὥλας μόνον κατασκευάζοντα τῷ αἰωνὶῳ πυρὶ, τρεῖσιν δὲ ἔχοντα τὴν πάροδον, κατέλαβέ με, βουλίμονος ἀποστῆναι· μὲν τῆς μοχθηρᾶς καὶ πολυστενάτου ζωῆς, καταλιπεῖν δὲ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς, ἰτελεῖν δὲ λοιπὸν τῇ δόψῃ τῇ ἀγούσῃ ἐπὶ τὰς μονάς τῷ Κυρίῳ. Ἐπειδὴ οὖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ φύσις (92) ἐν ἐπιθυμίᾳ καθέστηκε τῆς μακαρίας δυντιας ἀπορητή, καὶ τὸν καλὸν καὶ ἐπιτινούμενον ἔρωτα ἔχει ἐν τῇ ἑαυτῷ ψυχῇ, ἀγαπήσας Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης ισχύος, καὶ ἐξ

¹ I Tim. vi, 8. ² Coloss. iii, 5. ³ Psal. cxviii, 420.

separat alterutrius morte; nec videtur dixisse mēlendum esse, ne nox ultrumque transferat. Id enim minus naturale ac dictu proclive.

(88) (Vide Addenda.)

(89) Παραθετική. Sic omnes codices mss. Editio paratitica. Sex codices et editi addunt πρὸς μοναχούς. Harl. ἀποταξάμενων τῷ βίῳ καὶ μονάσαντι, Εἰ qui seculο renuntiavit et vitam monasticam amplexa est. Sed in his titulis diligentiam requireo. Non enim unum aliquem privatim, sed totum monachorum conventum alloquitur Basilius.

(90) Ο δεῖνα. In interpretanda hac voce, quæ s̄p̄ alias occurret, secutus sum veterem morem. Vtuperat Cyprianus, in epist. xi, libellos a confessoribus datos hunc in modum, Communicet ille cum suis. Observat Baluzius in Notis sic solitus esse scribere antiquos pro eo, quod posterior sc̄tas litteram N. adhibuit. Epiphanius in Epistola ad Joannem Hierosolymitanum, ex interpretatione Hieronymi, negat se pro Joanne in sacrificio solitum sic precari: Domine, praesta Joanni ut recte credat,

A linquat. Tempus non protrahendum ad sui emendationem, eo quod non constet de crastina; quippe cum multi post multa consilia, crastinum non adepti sunt. Non oportet ventris satietae decipi, ex qua imagines nocturnae nascentur. Non oportet distrahi opere immoderato, nec debet quisquam frugalitatis terminos exceedere, secundum Apostolum dicentem: *Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti erimus*⁴; propterea quod copia ultra necessitatem perducta imaginem avaritiae exhibet, avaritia idolatriæ nomine damnatur ⁵. Non oportet argenti cupidum esse, neque thesauros colligere in res inutiles quæ non convenient. Oportet ut qui ad Deum accedit, paupertatem amplectatur in omnibus, et confixus sit timore Dei, secundum eum B qui dicit: *Configi timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui*⁶. Det autem Dominus, ut quæ diximus cum omni animi persuasione suscipientes, ad Dei gloriam dignos fructus Spiritus, Dei beneficito, atque Domini nostri Jesu Christi auxilio ostendatis. Amen.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΞΗΜΗ.

Commendatitia ad monachum.

Ille, ut ait, condemnans vitæ hujus vanitatem, atque exploratum habens præsentis vitæ oblectamenta hic finem habere, materiam duntaxat æterno igni præparantia, et cito transeuntia, convenit me, volens ab hac misera valdeque luctuosa vita sedere, ac relictis carnis voluptatibus deinceps viam ad Domini mansiones deducentem ingredi. Quoniam ergo, si instituti vere beati sincero desiderio tenetur, habetque in sua anima bonum ac laudabilem amorem, diligens Dominum Deum ex toto corde, et ex totis viribus et ex tota mente, necesse est ut illi ob oculos vestra pietas arcta ac coangustatae viæ incommoda et asperitates ponat,

D sed in hunc modum: *Custodi illum qui prædicat veritatem, vel certe ita, Tu præsta, Domine, et custodi, ut ille verbum prædictet veritatis. Atque ita quidem antiqui, si quem tacito nomine designarent. Sin autem dominum domus ac præpotentem virum, utebantur hac voce autōς, velut Pythagorei de magistro, autōς ἡρα, ipse dixit. Quod idcirco notatum volui, quia ex hac observatione enites locus Basilius non difficilis qui tamē torsit interpretes. Is existat in Comment. in Isaiam p. 498, in not. Ubi Basilius observat eos qui in privatis domibus auctoritate præcellunt ipsos vocari solere.*

(91) Τούτον. Deest ea vox in duobus mss.

(92) Εἰ φύσει. Designatur hac voce iincerum et simulationis expers desiderium. Sic apud Athanasium in Epistola ad Epictetum, quæ φύσει peraguntur, iis quæ θέσει, φαντασίᾳ, δοκήσει, id est ficto et simulante ac sola specie fiunt, opponuntur.

* Alias CCCLXXXIII. Scripta videtur Casareet cum esset presbyter.

eumque constitutus in spe bonorum, quæ nunc nondum videntur, sed in promissionibus reposita sunt his qui **102** Domino digni fuerint; idcirco per epistolam abortor incomparabilem vestram in Christo perfectionem, ut eum, si fieri potest, instituantis, et sine me renuntiationem illi secundum Dei beneficium conficiatis, ac informetur et elementis imbuatur secundum ea quæ a Patribus sanctis statuta et scriptis mandata sunt; deinde ei proponantur omnia quæcumque ad vitæ asceticæ accuratam rationem attinent, et sic admittatur, labores pro pietate sponte suscipiens, ac sese suavi Domini Jugo submittens; et ad imitationem illius qui propter nos egenus factus est ^{*} carnemque gestavit, vitam instituens, ac secundum propositum currens ad vocationis supernæ præmium, laudem a Domino consequatur. Ego enim illum hic amoris erga Deum coronam accipere studentem distuli, volens ipsum cum vestra pietate inungere ad ejusmodi certamina, et unum ex vobis, quem ipse petierit, magistrum ei præsticere, qui eum præclare exerceat, et intenta ac beata sollicitudine spectatum athletam efficiat, principem tenebrarum hujus sæculi et spiritualia nequitiae, quibuscum nobis secundum beatum Apostolum lucta est [†], vulnerantem et prosterrentem. Quod ergo volebam vobiscum agere, vestra in Christo dilectio etiam sine me perficiat.

τὰ πνευματικά δὲ τῆς πονηρίας, πρὸς ἣ ἡμῖν ἔστι κατὰ τὸν μακάριον ἀγάπην τοις οὖσαις, ἢ ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπῃ καὶ δίχα μου ποιησάτω.

EPISTOLA XXIV.

Negat Basilius se calumniis facile credidisse; hortatur Athanasium, ut nullum illis dei locum ac liberos, si par et diligat.

Athanasio, Athanasiī episcopi Ancyrae patri. C Ἀθανασίῳ (1) τῷ πατρὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας.

Ut hominis vita calumniis superior sit, id ex rebus difficillimis unam esse, ne dicam ex iis quæ fieri non possunt, et mihi persuasum est, et tuæ probitati dubium arbitror non esse. Sed nullam ex se ansam, neque iis qui res accurate obseruant, neque iis qui injuria causa lapsibus nostris

* I Cor. viii, 9. * Ephes. vi, 12.

* Alias LIV. Scripta ante annum 369.

(93) *Katastήσαι.* Ita vetustissimus codex Coisl. Editi καταστήναι.

(94) Διὸ γράψω. Deest διὸ in vetustissimo codice Coisl. et de industria in Harl. deletum tuit. Paulo post desunt in duobus codicibus hæc voces, ἐν Χριστῷ.

(95) Αὐτῷ. Hæc codicis Harlaeani scriptura vulgariter autō visa est præferenda.

(96) Στοιχειωθῆναι. Editi addunt Θεῷ, si uod recte deest in sex veteribus libris.

(97) *Protagathērai.* Ita septem mss. Editi et Coisl. primus προτεῦναι.

(98) *Protagathērai τῷ βιβλῷ.* Cum nonnulla in hanc epistolam irreperint, suspicor illud, τῷ βιβλῷ, ex eorum numero esse, quæ perperam addita sunt. Nam is quem commendat Basilius, volebat renuntiare τῷ βιβλῷ, scilicet, ut est in titulo cod. Harl. Quomodo ergo rogat Basilius eum ascribi τῷ βιβλῷ? Perspicitur autem ex hoc loco professionem virorum in eo ei-

δῆς διανοίας, ὃ ποδειχθῆναι αὐτῷ διὸ τῆς ὑμέτερης θεοτεοβείας τὰ δυσχερή καὶ δυσάντητα τῆς στενῆς καὶ τεθλιμένης ὁδοῦ, ἐν ἐλπίδι δὲ αἰτοῦντος καταστῆσαι (95) τῶν νῦν τέως μὴ βιεπομένων, ἐν ἐπαγγελίαις δὲ ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀξιοῖς τοῦ Κυρίου διηγέρων (96) παρακαλῶ τὴν ἀσύγκριτον ὅμοιαν ἐν Χριστῷ τελείστητα, τυπῶσαι εἰς οἶντες εἰη, καὶ δίχα μου ποιῆσαι τὴν τε ἀποταγὴν αὐτῷ (95) κατὰ τὸ ἀρέστον Θεῷ, καὶ στοιχειωθῆναι (96) αὐτὸν κατὰ τὰ δόξαντα τῷ ἀγίοις Πατράσι, καὶ ἐγγράφως ὑπὲρ αὐτῶν ἐκτείνειν· διδη δὲ αὐτῷ προταθῆναι (97) ἀπάντα δοσ τῇ ἀρετῇ δοκεῖ τῇ ἀσκητικῇ, καὶ οὕτως αὐτὸν προσαγῆναι τῷ βίῳ (98), αὐθαιρέτως ἀναδεξάμενον τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβίας ἀγώνας, καὶ ὑπαγαγόντα δευτὸν τῷ χρηστῷ τοῦ Κυρίου ζυγῷ, καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ δι’ ἡμᾶς πιταχεύσαντος καὶ σάρκα φορέσαντος πολιτευσάμενον, καὶ κατὰ σκοπὸν δραμόντα πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, τυχεῖν τῆς περὶ τοῦ Κυρίου ἀποδοχῆς. Ἐγὼ γάρ σπουδάζοντα αὐτῷ ἐνταῦθα δέξασθαι τὸν τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης στέψαντον ὑπερεθέμην, βουλόμενος μετὰ τῆς ὑμέτερας θεοτεοβείας ἀλεῖψαι αὐτὸν πρὸς τοὺς τοιούτους ἄθλους, καὶ ἵνα δην ἐν ἀνωνύμων αὐτὸς ἐπιζητήσῃ ἐπιστῆσαι αὐτῷ ἀλείπτην, καλῶς παιδοτριβούντα καὶ παλαιστὴν δίκιον ἀπεργαζόμενον διὸ τῆς συντόνου καὶ μακαρίας ἐπιμελείας, τιτρώσκοντα καὶ καταβάλλοντα τὸν κομφοκράτορα τοῦ σκότους τοὺς εἰλόνος (99) τούτου, καὶ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΔ'.

C Ἀθανασίῳ (1) τῷ πατρὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας.

* Οτι μὲν χρειτονα είναι διαβολῶν ἀνθρώπου βίον τῶν χαλεπωτάτων ἔστιν, ίνα μὴ τῶν ἀδυνάτων εἴπω αὐτός τε πέπισμαί, καὶ τὴν σὴν χρητότεττα νομίσω μὴ ἀμφιβάλλειν· τὸ δὲ (2) μηδεμίαν παρέχειν εἰς ἔαυτῶν λαθῆν, μήτε τοῖς ἀκριβῶς ἐπιτηροῦσι τὰ πράγματα, μήτε τοῖς κατ’ ἐπήρειαν ἐφεδρεύουσιν

tani suis, ut fratrum numero post legitimam probationem ascriberentur. Nihil alius exigitur in Regulis fusioribus, interrog. X., ubi modus recipiendorum fratrum præscribitur. In canone autem 19 hanc professionem tacitam vocat Basilius; sed satius esse statuit, ut deinceps ipsi etiam viri interrogentur (id enim non omittebatur in sacris virginibus), et eorum vota conceptis verbis excipiantur.

(99) Τοῦ αἰώνος. Ηας δευτέρη in codice Medicæ et utroque Regio ac utroque Bigot

(1) Ἀθανασίῳ, etc. Editi post vocem ἐπισκόπου addunt Ἀγκύρας, quæ vox etsi in nullo codice nisi a nobis inventa, probabilis tamen conjectura est, Athanasium illum episcopum, cuius ad patrem scribit Basilios, non illum esse Athanasio Ancyra episcopo, quicum Basilios amicitia et familiaritate coniunctus fuit.

(2) Τὸ δέ. Multi codices τὸ μέντοι, et paulo post τούτο δή. Ibidem sex libri veteres εἰς ἔαυτῶν. Editi εἰς εἰτιών.

ήμῶν τοῖς ἀλισθῆμασι, τοῦτο καὶ δυνατὸν, καὶ θεῖον τὸν συνετῶς (3) καὶ κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν τὸν ἐκυρῶν βίον διεξαγόντων. Ἡμᾶς δὲ μὴ οὕτως εὔκλινος οἶσι, μηδὲ εὐπαραγώγους εἶναι, ὥστε ἐνεξτάσας τὰς παρὰ τῶν τυχόντων προσέσθαι πεπαρθῆσεις. Μεμνήμεθα γάρ τοῦ πνευματικοῦ παραγγέλματος, μή χρῆναι προσδέχεσθαι ἀκοήν ματιῶν παρεγγυῶντος. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ὑμεῖς αὐτοὶ φατε, οἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπουδακτές, τὰ φαινόμενα τῶν ἀφανῶν εἶναι σημεῖα, τοῦτο ἀξιοῦμεν (καὶ μὴ βαρέως δέῃ), εἰ τι ἐν (4) διδασκαλίᾳ εἴδετε λεχθῆσαι παρ' ἡμῖν· τὰ γάρ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἔξουθνημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ δι' αὐτῶν πολλάκις οἰκονομεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων· ὅ γε μὴ λέγω καὶ παραγγίλλω, ἐκεῖνό ἐστι· πάντα μὲν ἄλλον, πᾶσαν δὲ πρᾶξιν καθήκουσαν περιεσκεμένων, ἐπιτελεῖσθαι· καὶ κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, μηδεμίαν ἐν μηδεγί διδόναι προσκοπήν. Πρέπειν γάρ εἶναι τίθεμαι, ἀνδρὸς πολλὰ μὲν ἐπὶ μαθῆσαι λόγων ἰδρώσαντος, ἔθνων δὲ καὶ πόλεων ἀρχαὶ διευθύναντος, καὶ πρὸς μεγάλην προγόνων ἀρετὴν τὸν ζῆλον ἔχοντος, τὸν βίον προκείσθαι εἰς ὑπόλειψιν ἀρτηῆς. Τὴν μέντοι περὶ τὰ τέκνα διάθεσιν ὡρὶ λόγῳ νῦν δρεῖσθεις δεικνύναι, δις γε πάλαι ἐδείξεις, ἀτέρ' οὐ πατήση ἐγένουν, οὐ μόνον τῇ φυσικῇ στοργῇ ἀκρημένος, τὴν καὶ τὰ ἀλογα παρέχεται τοῖς ἔχοντος, ὡς αὐτός τε εἰπας καὶ η πείρα δείχνυσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτελεῖν τὴν ἀγάπην, δηλοντές ἐκ προαιρέσεως, διψαὶ δρῆς τοιαῦτα δυτα, οἷα ἔξια εἶναι πατρικῶν προσωυχῶν. "Ωστε οὐχ ἡμᾶς δεῖ περὶ τούτων πίθεσθαι ἀρκοῦσα γάρ η ἐξ αὐτῶν τῶν γινομένων ἐστὶ μαρτυρία. Ἐκεῖνό γε μήτη οὐκ ἀκαίρον προσθεῖναι τῆς ἀληθείας ἔγεκεν, διτε οὐχ ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεος ἐστιν ὁ χωρεπίσκοπος, ὁ δινενεγκάνων τὴν τὰ θρηλήθεντα. Οὗτος γάρ ἐν συντυχίᾳ, οὗτος διτε γράμματος φαίνεται μικρόν τι η μείζον διαβολῆς ἔχόμενον περὶ σοῦ φεγγάμενος. "Ωστε ἀκηροέναι μέν εἰς (5) οὐκ ἀρνούμεθα· οὐδὲ μήτη Τιμόθεον εἶναι τὸν τοὺς διαβολάς σοι κατασκευάζοντα. Ἀκούοντες δὲ τὰς, εἰ μή τι ἄλλο, τὸ γοῦν τοῦ Ἀλεξάνδρου πιήσουμεν, τὴν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν ταμιεύσιμη (6) τῷ διαβαλλομένῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ'.

Amica et charitatis plena expositatio cum Athanasio Ancyrano, qui Basilium nec per litteras admonitus, nec per communem aliquem amicum, palam et aperte insectabatur et minabatur, ac omnibus Cæsarea venientibus dicebat noxas quadam ab eo scribi et componi.

Ἀθανασίῳ (7) ἐπιστολήν Ἀγκύρας.

1. Ἀπτῆγειλάν μοι τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀγκύρας πρὸς τιμᾶς ἀφικομένων, πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ οὐδὲ (8)

* Exod. xxiii, 4. * I Cor. i, 27. * II Cor. vi, 3.

(5) Συνετῶς. Sic Harl., Coisl. uterque et uterque Regius. Editi συνετῶν.

(6) Εἰ τι ἀτ. Sic Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. primus. Editi εἰ τι ὡς ἐν. Paulo post sex codices δι τούτων. Editi διτε τούτων.

(5) Μήτι. Sic mss. sex. Editi μέντοι.

(6) Ταμευόσμεθα. Sic ope Coisl. 1 et Reg. 2 ενεδαύμινον quod erat in editis ταμευόσμεθα.

(7) Ἀθανασίῳ. Addunt duo codices Coisl. se-

A insidiantur, præbere; id et fieri potest, et hominum est prudenter et accommodate ad pietatis normam viventium. Nos autem non adeo faciles esse arbitris, aut adeo credulos, ut sine examine a quibusvis obtrectationes admittamus. Meminimus enim spiritualis præcepti, vanum rumorem admittendum non esse admonentis⁹. Sed tamen quoniam vos ipsi, qui dicendi arti datis operam, ea quæ apparent non apparentium signa esse dicitis; illud consemus (nec moleste feras, si 103 quid a nobis docentium more dicetur: nam infirma mundi et abjecta elegit Deus⁸, ac sæpe per hæc electorum salutem dispensat): quod, inquam, dico admoneoque, illud est: ut sermonem omnem et omnem decoram actionem considerate exsequamur, et secundum Apostoli præceptum⁹, nullam demus ulla in re offensionem. Decere enim arbitror, ut qui multum in doctrina percipienda exsudavit, gentiumque et urbium gubernacula tenuit, ac magnam progenitorum virtutem emulatur, ipsius vita in virtutis exemplum proponatur. Porro amorem erga liberos non verbis nunc demonstrare debes, qui utique jampridem demonstrasti, ex quo pater factus es; nec naturali solum amore uti, quem etiam bruta animantia fetibus suis exhibent, ut et tu dixisti, et experientia declarat: sed dilectionem etiam animi inductione et voluntate intendere, eo magis quod eos tales esse vides, qui paternis votis digni sint. Quare non opus est hæc nobis persuaderi, cum satis sit testimonium quod ex rebus ipsis percipitur. Illud autem veritatis causa non intempestivum adjicere, fratrem Timotheum chorepiscopum non esse, qui rumores ad nos detulerit. Nam nec coram, neque per litteras parvi quidquam aut magni, quod calumnias affine esset, de te locutus deprehenditur. Quamobrem aliquid nos audivisse non negamus: sed affirmamus Timotheum non esse, qui tibi struxerit calumnias. Omnino autem audientes, si nihil aliud, illud certe Alexandri faciemus, ut calumniam patienti alteram aurem integrum reservemus.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΞΦV.

D Athanasio episcopo Ancyra.

1. Nuntiarunt mihi quidam ex his qui Ancyra ad nos veniunt, multi autem sunt hi, ac ne nōme-

cundus et Reg. 222, a Combeffisio citatus: ὥστε φανερῶσαι αὐτῷ πόθεν ἐκινήθη πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ λύπην. Ut sibi significet unde commotus fuerit, ut agititudinem adversum se susciperet. Initio cod. Vat. ἀνήγγελον.

(8) Καὶ οὐδέ. Editi καὶ οὐδὲ οὐδέ. Sed hæc vocula deest in tribus optimis codicibus Harl., Coisl., Med.

* Alias LIII, scripta ante an. 369.

rare quidem facile sit; uno autem ore omnes referentes, te charum caput (quomodo verbis utar lenissimis?) non suavissime nostri meminisse, neque pro tuis moribus. Me vero nihil rerum humanaarum, probe scias, perceperit, nec cuiusquam ex omnibus inexpectata immutatio; cum dudum natura imbecillitatem et in contraria mutabilitatem perspicerem. Unde neque, si quid rerum nostrorum retro sublapsum est, et ex pristino honore convicia atque injuria nobis nunc fiunt, id magni facio. Sed illud mihi revera praeter opinionem et instar monstri visum est, eum te esse qui ita erga nos affectus sis, ut irascaris nobis ac succenseas, ino etiam jam minas aliquas intentes, ut referunt qui audire. **104** Ac minas quidem omnino (verum enim dicetur) irrisi. Evidem essem omnino puer, si ejusmodi formidarem terricula. Hoc vero mihi et terrible et multa dignum sollicitudine visum est, quod integritas tua, quam inter paucos tum rectae fidei firmamentum, tum veteris ac veræ dilectionis semen in solarium Ecclesiis servari credimus, usque adeo presentis rerum status particeps sit, ut quorundam hominum calumnia plus apud te valeant, quam longa nostri experientia, et ad rerum absurdarum suspicionem sine argumentis abducaris. Quanquam, quid dico suspicionem? Qui enim indignatus est ac minatus, ut de te referunt, non suspicantis, sed jam clare et explorate persuasi videtur quodam modo iracundiam declarasse.

2. Sed, ut dixi, in hoc tempus causam rejiciamus. Nam quanti laboris erat, o admirande, in brevi epistola, quibus de rebus velles, velut solum cum solo colloqui: aut si litteris res ejusmodi non crederes, nos ad te accersere? Quod si haec omnino renuntiare oportebat, ac dilationi spatium non dabat difficultas ad coercendum iracundia; at certe unum aliquem ex familiaribus, et alegenda areana idoneis licebat sermonis ad nos perferendi ministerium ad libere. Nunc vero quis est ex iis, qui ad vos qualiumcunque negotiorum causa profliscuntur, cuius aures hoc sermone non circumsonuerint, noxas quasdam a nobis scribi

Med., quanquam addita est secunda manu in Harl. Ibidem συμφώνως in editis. Harl., Coisl. uterque et uterque Reg. ut in textu.

(9) *Kataμαθότα.* Sic edit. Hagan. et prima Basileensis cum Harl., Coisl. primo et tribus aliis. Refertur videlicet hoc participium ad ἐμέ, quod paulo ante processit. Edit. Paris. et Basileensis, anni 1551, καταμαθότι.

(10) *I'νωρται.* Coisl. primus ἔγγινοται.

(11) *'Εκείνδι μοι.* Addunt quatuor mss. την πρώτην, nempe Harl., Vat., Coisl. primus et Reg. secundus.

(12) *Πεπιστεύχαμεν.* Tres mss. πεπιστεύχειμεν, nempe Harl., Coisl. secundus et Reg. secundus.

(13) *'Εχι τοσοῦτον.* Coisl. primus et Med. ἐπί τοσούτῳ. Paulo post idem Coisl. χωρὶς ἀποδεῖξεως.

Ibidem Med. Καὶ τι λέγω.

(14) *Γραψῆ...* ἔξειπεν δέει. Ita septem mss., nisi quod in tribus recentioribus legitur πρὸς σεαυ-

τοῦ δριθμῆσαι φάδιον, σύμφωνα δὲ πάντες φεγγόμενοι. οὐ τὴν φιλην κεφαλήν (πῶς ἀν εὐφήμως εἴποιμι;) οὐχ ὡς ἥδιστα μεμνήσθαι ἡμῶν, οὐδὲ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον. Εμὲ δὲ οὐδὲν ἔκπλήρεσι τὸν ἀνθρωπινῶν, εὖ Ισθι, οὐδὲ ἀπροσδόκητός ἐστιν οὐδενὸς ὡν πάντων μεταδολή, πάλαι τὸ τῆς φύσεως ἀποθνήσ καὶ τὸ εὐπερίτρεπτον πρὸς τὰ ἐναντία καταμαθόντα (9). "Οθεν οὐτ' εἰ τι τῶν ἡμετέρων μεταπέπτωκε, καὶ εἰ τῆς πρότερον τιμῆς λοιδορεῖ καὶ θύρεις περὶ ἡμᾶς νῦν γίνονται (10), μέγα τούτο ποιοῦμει. 'Αλλ' ἔκεινό μοι (11) παράδοξον ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφρεύς ἐψάνη, τὸ σὲ εἶναι τὸν οὐτω πρὸς ἡμᾶς ἔχοντα, ὡς δργίζεσθαι ἡμῖν καὶ χαλεπάνειν, ἥδη δὲ τι καὶ ἀπειλεῖν, ὡς δ τῶν ἀκουσάντων λόγος. Τῶν μὲν οὐν ἀπειλῶν καὶ πάνυ (εἰρήσεται γάρ ταληθὲς) κατεγέλασα· ή κομιδῇ γ' ἀν παῖς εἶην, τὰ τοιαῦτα μορμούκεια δεδοικώς· ἔκεινο δέ μοι καὶ φοβερὸν καὶ πολλῆς φροντίδος ἄξιον ἔδοξε, τὸ τὴν σὴν ἀκρίβειαν, ἣν ἐν διλγοῖς ἔρεισμά τε ὀρθότητος, καὶ τῆς ἀρχαὶς καὶ ἀληθινῆς ἀγάπτης σπέρμα εἰς παραμυθανταῖς. Ξεκλησίαις οώζεσθαι πεπιστεύχαμεν (12), ἐπὶ τοσούτον (13) τῆς παρούσης καταστάσεως μετασχεῖν, ὡς τὰς παρὰ τῶν τυχόντων βλασφημίας χυρωτέρας ποιήσασθαι τῆς μακρᾶς ἡμῶν πειρας, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων ὑπόνοιαν χωρὶς ἀποδεῖξεν ὑπαχθῆναι. Καίτοι τι λέγω ὑπόνοιαν; 'Ο γάρ ἀγαπατήσες καὶ διαπειλήσεις, ὡς φασιν, οὐχ ὑπονοούντος, ἀλλὰ τοῦ ἥδη σαφῶς καὶ ἀναντιρήθητως πεισθέντος δοκεῖ πικρές δργήν ἐνδεδεῖχθαι.

C 2. 'Αλλ', διπερ ἔφην, ἐπὶ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναζήρομεν τὴν αἰτίαν. Ἐπει πόσου πόνου ἦν, ὡς θαυμάστε, ἐν ἐπιστολῇ βραχεῖᾳ, περὶ ὧν ἐνούλου, οἰνοῦ μόνον μόνῳ διαλεχθῆναι· ή, εἰ μὴ ἐπιστευεις γραφῇ (14) τὰ τοιαῦτα, πρὸς ἔαυτον μεταπέμψασθαι; Εἰ δὲ πάντως ἔξειπεν ἔδει, καὶ ἀναβολῇ καιρὸν οὐκ ἔδιδον τὰ δυσκάθετον τῆς δργῆς· ἀλλ' ἐν γέ τινι τῶν ἐπιτηδείων, καὶ στέγειν ἀπόρρητα περιχότων, ἔπην δὴ που τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων χρήσασθαι διαχόω. Νυνὶ δὲ τίνος οὐχὶ περιτεθρύλληται τὰ ὡτα τῶν κατ' ὅπιανδήποτε χρείαν ὑμῖν ἐπιφοτάντων, ὡς ἡμῶν δτας τινάς γραψόντων καὶ συγγραφόντων (15); Τούτῳ γάρ σὲ φασι κεχρῆσθαι τῷ φήματι

τόν. Editi γράμμασι πράγματα, πρὸς ἔαυτον μεταπέμψασθαι. Εἰ δὲ πάντως καὶ τοῦτο οὐκ ἔδει.

(15) *Καὶ συγγραφότων.* Ita Harl., Vat., Coisl. secundus et alias a Combesilio citatus. Deleita sunt ἡδε verba in Coisliniano primo. Editi η συγγραφότων. Vertendum putat Combesilius, ac conscribam, id est, ac si aliis socii et adjutores simus. Faleor mihi non probari hanc interpretationem. Illud enim συγγραφόντων nihil aliud hoc loco designat, nisi libros et pertractiones, et additum videntur ad explanationem præcedentis vocis γραφόντων, quae cum accepi posset de litteris ad amicos scriptis, aliam adhibebat Athanasius, ut Basileum pateret non incogitante et imprudente noxas scribere ut interdum fit in epistolis, sed data opera libros in hoc genere componere. Hinc Basilio ἡδε audienti subiicit vereri, quod ne opus hærelicum non mini suo afflictum fuisse. Confirmat hanc interpretationem illud Basilii de Eustathio dictum in evist.

εἰ ἐπὶ λέξεως τὰ σὰ διηγούμενοι. Ἐμὲ δὲ, ἐπὶ πολλὰ τὴν διάνοιαν ἀγαγόντα τὴν ἐμαυτοῦ, οὐδέν τι μᾶλλον τῆς ἀμηχανίας ἀφίσταν. Όστε με καὶ τοιούτον τι εἰπῆμε· μή τις τῶν αἰρετικῶν κακούργως τοῖς ἑντούσιοις συγγράψεις τὸ ἐμὸν δνομα παραγράψας, εἰς πόστους τὴν ὁρθότητα, καὶ ἔκεινην ἀφείναι τὴν φωνὴν προηγάγετο. Οὐ γάρ δὴ τοῖς τεγραμμένοις ἡ τῷ μὲν πρὸς τοὺς ἀνδρούς κατ' οὐσίαν τολμήσαντας εἰπεῖν τὸν Γιὸν καὶ Θεὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ή τῷ τοὺς κτίσμα καὶ ποίημα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγνοιαν βλασφημήσαντας, ταύτην ἀν ἐπενεγκεῖν τὴν ιδεῖσθαινην ἡγέσθου, δ τοὺς μεγάλους ἄθλους ἔκεινους καὶ περιβοήτους ὑπὲρ τῆς ὁρθοδοξίας διενεγκών. Λύστις (16) δ' ἀν τῷ μὲν τὴν ἀμηχανίαν αὐτὸς, εἰ ἔθετοις τὰ κινήσαντά σε πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν λύπτην φανερῶς ἔξαγγειλαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'.

Cœurum Basilius, in eo terræ motu qui Nicœam evertit, mirabiliter servatum hortatur, ut gratias re et opere Deo persolvet, ac eamdem semper mentem retineat quam in ipso periculo habuerat.

Kaiſarικω τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ (17).

Χάρις τῷ Θῷ, τῷ τὰ ἔαντοῦ θαυμάσιᾳ καὶ ἐν τῷ (18) ἐπιδειξμένῳ, καὶ ἐκ τοσούτου θανάτου διασωσάντι σε τῇ τε πατρὶδι καὶ τῷ μητρὶ τοῖς προσῆκουσι. Λείπεται δὴ οὖν μή ἀχαρίστους ἡμᾶς ὁρθῆναι, μηδὲ ἀνέξιους τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν διαγγέλλειν τοῦ Θεοῦ τὰ παράλεγά· καὶ, ἡς Ἑργῷ πεπειράμεθα φιλανθρωπίας, ταύτην ἀνυμνεῖν· καὶ μή λόγῳ μόνον ἀποδιδόνται τὸν χρόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑργῷ τοιούτον γενέσθαι, οἷον τοῦν είναι· πειθόμεθα, τεκμαρόμενοι τοῖς περὶ τὸ θεύκαστον. Καὶ ἔτι μειζόνως τῷ Θεῷ δουλεύειν περικαλούμενον, προσθήκαις ἀεὶ τὸν φόδον συναύσσονται, καὶ εἰς τὸ τέλειον προχόπτοντα (19), ἵνα φρόνιμοι οἰκονόμοι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδειχθῶμεν, εἰς ἣν ἡμᾶς ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἐταμιεύσατο. Εἰ γάρ καὶ πάσιν ἡμῖν πρόσταγμά ἔστι παραστῆσαι ἔαντος τῷ Θεῷ, ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῖς ὑψωθεῖστον ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου; Τοῦτο δ' ἐν μάλιστα, ὡς ἐμαυτὸν πειθώ, κατορθωθεῖται, εἰ βουληθείμεν δεῖ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν, ἣν εἴχομεν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν κινδύνων. Πάντως γάρ που εἰσήσει (20) ἡμᾶς τοῦ βίου τὸ μάταιον, καὶ ὡς οὐδὲν πιστὸν τῶν ἀνθρωπίνων, οὕτε πάγιον, οὐτε πάρδικα (21) ἔχόντων τὰς μεταπτώσεις. Καὶ τοὺς τις μεταμέλεια μὲν ἐκ τε τῶν εἰκότων ἐντυπεῖστο μηδὲν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν· ὑπόσχεσις δὲ περὶ τῶν ἐρεῖσθαις, εἰ περισωθείμεν, Θεῷ δουλεύειν, καὶ

¹⁹ Rom. vi, 13.

(16) γράψας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράψας, etc. Scripta contra nos vel potius composuit longos sermores convicio omni et calumnia refertos. Eodem sensu usurpatum illud verbum in epistolis 431, 223, 224, 251.

(17) Τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ. Desunt hæc in quinque mss. Leguntur in tribus vetustissimis.

(18) Kai ἐπὶ τοι. Præpositio addita ex codicibus Harl., Coisl. primo, Med. et nonnullis aliis. Ibidem

A et componi? Nam isto te vocabulo usum esse aiunt, qui totidem verbis tua referunt. Me autem multa animo et cogitatione versantem, nihil quidquam de consilio inupia eximit. Quare et aliquid tale mihi in mentem venit, num quis hereticus dolose suis ipsius scriptis nomen meum ascribens, re-stitudini tuae molestiam crearet, atque ad vocem istam emittendam adegerit. Non enim iis quæ a nobis scripta sunt adversus eos qui Filium et Deum Deo et Patri secundum essentiam dissimilem dicere ausi sunt, aut adversus eos qui Spiritum sanctum creaturam et opificium esse blasphemore docuerunt, contumeliam hanc facere voluisse, qui magna illa ac celebria certamina pro recta fide pertulisti. Liberabis autem nos ab hac sollicitudine, B si modo volueris quæ te ad hanc in nos offenditionem commoverint, aperte significare.

105 EPISTOLA XXVI.

Cœsario Gregorii fratri.

Gratia Deo, qui mirabilia sua et in te ostendit, teque ex tali morte servavit patriæ ac nobis amicis. Reliquum jam est, ut ingratī non videamur, nec indigni beneficio tanto, sed pro viribus enarrēnūs Dei miracula, et quam re experti sumus benignitatem, eam celebremus; nec verbis tantum perso-lavamus gratias, sed et opere tales simus, qualem et nunc esse te persuasum habemus, facta ex miris in te editis conjectura. Atque ut adhuc magis Deo servias hortamur, accessionibus semper timorem augens, et ad perfectionem progrediens, ut prudentes dispensatores vitæ nostræ deprehendamur, ad quam nos benignitas Dei reservavit. Nam si omnibus nobis præceptum est, ut exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes ¹⁹, quomodo non id magis præceptum iis, qui ex portis mortis erecti sunt? Id autem maxime, ut mihi quidem persuadeo, præstiterimus, si velimus eamdem semper retinere mentem, quam tempore periculorum habebamus. Omnino enim venerat nobis in mentem vitæ vanitas, ac nihil fiduci esse in rebus humanis, nihil stabile, ut quæ tam facile mutentur. Subierat etiam nos, ut verisimile est, quædam præteriorum pœnitentia, et de futuris promissio, Deo, si servaremur, inserviendi, ac nobis ipsius diligentia omni invigilandi. Si quam enim nobis cognitionem mortis periculum imminentis injiciat,

quinque codices ἐπιδεικνυμένῳ. Sed tres antiquissimi ut in editis.

(19) Προχόπτοντα. Sic mss. sex. Editi προχόπτοντας.

(20) Εἰσήσει. Sic etiam sex libri veteres. Editi εἶσει.

(21) Ραδίως. Codex Bigotianus a Combeffisio laudatus habet ράδιας, et paulo post idem ὑποσχέταις.

* Alias CCCLXII, scripta an. 368.

haec te arbitror, ut his quam simillima cogitasse.
Quare necessarii cujusdam debiti solutione obstric-
ti sumus. Haec simul latet ob Dei munus, simul
et de futuris sollicitus, perfectioni tuae subjicere
ausus sum. Tuum autem est verba nostra æquo et
leni animo accipere, quemadmodum et coram in
colloquiis solebas.

ἀπειθάρστησα ὑπομνῆσαι τὴν τελείωτητά σου. Σὸν δέ ἐστιν εὐμενῶς καὶ ἡμέρως προσέσθαις ἡμῶν τοὺς λόγους, ὡς καὶ ἐν ταῖς κατ' ὅφθαλμούς διμιλίξις σοι ἥν σύνηθες (24).

EPISTOLA XXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'.

Basilus ex morbo sanatus hieme impeditur quominus invitat Eusebium. Properaturum se pollicetur, si per anni tempus et per famem liceat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Ubi Dei gratia ac præsidio tuarum precum paululum emergere ex morbo visus sum, ac recollegi meas vires, tunc hiems supervenit, domi nos includens, nec loco sinens moveri. Etsi enim solito longe mitior occurrit, mihi tamen satis vehemens fuit ut impeditret, quominus non modo eo vigente iter ingredi, sed nec paululum quidem ex cubiculo **103** prospicere possem. Sed neque hoc parvi duco, quod dignus habear, qui cum tua pietate per litteras colloquar, jamque in antecessum spe responsionum acquiescam. Quod si et tempestas sinat, et vita nobis adhuc supersit tempus, nec impervium nobis iter fames efficiat; cito sane precum tuarum subsidio voti compotes esse, teque domi invenientes, in multo otio magnis tuae sapientiae thesauris exsatiari possimus.

Α έαυτῶν ἐπιμέλεοθαι (22) κατὰ πᾶσαν ἀχρίθεαν. Φι
γάρ τινα ἡμῖν ἔννοιαν ὁ τοῦ θανάτου κίνδυνος ἐπι-
κείμενος ἐνεδόου, οἷμα σε τῇ ταῦτα, ή ἐγγύτατα
τούτων ἀναλογίζεσθαι τηνικαῖτα. "Μετε ἀντ-
καλού διφλήματος ἐκτίσεις ύπευθυναι καθεστηκαμεν.
Ταῦτα δομοῦ μὲν περιχαρῆς ἄν τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾶ,
δομοῦ δὲ καὶ φροντίδα ἔχων περὶ τῶν μελλόντων (23),
δέ εστιν εὔμενῶς καὶ ἡμέρως προσέθειται ἡμῶν τοῖς

Εισαγόγηση στην Συνεργασία

Ότε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν σὺν προσευχῶν μικρὸν ἀναφέρειν ἐκ τῆς ἀρβώστας ἡδ-
ία, καὶ ἀνελεξάμην ἐμαυτοῦ τὰς δυνάμεις, τότε ὁ
εἰπὼν ἐπεγένετο, οἶκοι καθειργῶν τὴν τιμᾶς, καὶ κατ-
άρωραν μένειν συναναγκάζων. Εἰ γάρ καὶ πολλὴ κο-
ρότερος τῆς συντριbeίας ἀπήντησεν· ἀλλ' οὐν ἔμοιγε
κανὸς εἰς ἐμπόδιον, οὐχ ὅπως ὀδοιπορεῖν δι' α-
ὐτοῦ (25), ἀλλ' οὐδὲ μικρὸν προκύπτειν τοῦ δυμα-
τίου δύνασθαι. Έστι δέ μοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, ὃ
καταξιούσθαι διὰ γραμμάτων δύμιλειν τῇ θεοτείᾳ
του, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων ἥδη προσα-
καύσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὁ κατρὸς ἐγδοίη, καὶ τῆς ζωῆς;
μηδὲν ἔτι λείποιτο (26) χρόνος, καὶ μή ἀποροῦ ἥδη
τὴν ὄδδον ὁ λιμὸς ἀπεργάσαιτο· ταχὺ ἀν (27) τί-
οιμεν τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῶν σῶν, προσευχῶν· καὶ
πλὴν τῆς ἑστίας σε καταλαβόντες, κατὰ πᾶσαν εγ-
ήγην τῶν μεγάλων θησαυρῶν τῆς ἐν σοὶ σφίζεις
μωσοοτείμηνεν.

EPISTOLA XXXVIII.

ЕПІСТОЛЫ КН'

Consolatur Neocæsarienses morte episcopi sui afflictos, et hortatur ut tranquillum statum, quem curis defuncti accepimus referre debent, nūnūm lugendo non amillant, sed diligenter caveant a lūpis, et pro se quisque conenuntur pastorem et gere similem iūs qui a Gregorii tempore usque ad hunc beatum ecclesiām rexerunt.

Ecclesiae Neocæsariensi consolatoria.

1. Postulabant quidem quæ acciderunt nostram ipsorum præsentiam, tum ut honorem beato viro vobiscum, qui ei conjunctissimi estis, una persone, tum ut mœroris, quem casus attulit, ex ipso rerum tristium spectaculo particeps forem, tum etiam ut de necessariis consiliis vobiscum communicarem. Sed quia corpoream conjunctionem multa interpellant, reliquum erat ut per litteras vobiscum partirer præsentia. Miras igitur viri dotes, propter

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Νεοκαισαρείᾳ χαραμυθηκή.

1. Ἀπήγει μὲν τὰ συμβάντα τὴν ἡμῶν αὐτῶν περουσίαν, τοῦ τε τῆν (28-29) τιμὴν τῷ μακαρίῳ τοῖς οἱ κειοτάτοις ὑμίν συνεκπληρώσαι, καὶ τού τῆς ἐπὶ τῆς πάθει κατηφείας ἀπ' αὐτῆς (30) τῆς θέας τῶν σκυθρωποτέρων συμμετασχεῖν, καὶ ὥστε τῶν ἀναγκαῖων βουλευμάτων ὑμίν κοιωνῆσαι· ἐπειδὴ δὲ τὴν σωματικὴν συνάφειαν πολλὰ τὰ διακελύοντα, λειπόμενον ἦν διὰ τοῦ γράμματος κονωνεῖν ὑμίν τῶν παρόγνων. Τὰ μὲν οὖν τῷ ἀνδρὶ θαύμαστα ἔοις οἰς καὶ μάλιστα

* Alias VI. scripta anno 368.

Alias LXII, scripta anno 368.

(22) Ἐπιμέλεσθαι. Harl. et Coisl. primus ἐπιμέλεσθαι. Editio Paris. secunda ἐπιμελεῖσθαι.
(23) Περὶ τῶν μελλόντων. Duo codices ὑπὲρ τῶν μελλόντων

(24) *'Hr σύρηθες*. Vocabula deest in quinque mss. codicibus, non tamen in tribus antiquissimis.

(25) *Δι' αὐτοῦ*. Hanc vetustissimi codicis Harl. scripturam, quam tamen recentior manus corrupit addendo ἐμ̄, substituere non dubitavi subabsurdæ editorum lectioni δι' ἐμαυτοῦ, per meipsum iter in-
redi.

(26) *"Eti λειπούτο. Sic antiquissimi quinque codices. Editi ἢ πιλείποτο.*

(27) *Taxu* är. Sic antiquissimi codices Harl., Med., Coisl. cum uno ex Regijs. Editi *táxa* tv.

(28-29) *Tοῦ τε τὴν.* Harl. et Med. τῷ τε τῇν, εἰ
καὶ ποτὲ καὶ τῷ.

(30) 'Α' αὐτῆς. Ita Vat. et quatuor alii. Editi et tres velutissimi codices ἐπ' αὐτῆς. Sed minus recte. Nam locus gemellus in epist. 86 habet αὐτῆς τῇ; ἐναργετας τῶν δρωμένων. Ex rerum conspectuarum evidentiā. In hac scriptura consentiunt omnes mei codices.

τὴν ζημίαν ἡμῖν (31) ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζεσθαι, καὶ διλλως ἄνωρ ἀνδραγαθημάτων πλήθει τὸν λόγον προσάγειν, εἰς τὸν συμπεπιώκυας τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῇ λύπῃ. Τι γέρ τῶν ἔκεινου τοιοῦτον, οἷον ἢ τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκτείνειν, ἢ σωματίθαι ἀξιον νομισθῆναι (32); Πίνε μὲν γάρ ἀθρόως εἰσάπακε εἰπεῖν ἀμήχανον· τὸ δὲ ἐκ μέρους λέγειν δέδοικα μὴ προδοσίαν ἔχη τῆς ἀληθείας. Οὔχεται ἀνήρ διαφανέστατα δὴ τῶν καθ' ἕτερην πᾶσιν ὅμοι τοῖς ἀνθρωπίνοις ὑπερενεγκῶν ἴχθυς. Ἐρεισμα πατρόδος, Ἐκκλησίῶν κόσμος, στύλος καὶ ἔδραινομα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκείων ἀσφάλεια, δυσμαχώτατος τοις ὑπεναντίοις, φύλακε πατρῷών θεσμῶν, νεωτεροποιίας ἔχθρος· ἐν ἑαυτῷ δεικνύει τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας τὴν τρῆμα, οὖν ἀπό τενος ἱεροπρεποῦς εἰκόνος, τῆς ἀρχαὶς καταστάσεως, τὸ εἶδος τῆς ὑπὸ αὐτὸν Ἐκκλησίας διαμορφῶν, ὡστε τοὺς αὐτῶν συγγενομένους τοις πρὸ διακοσίων ἑτῶν καὶ ἐπέκεινα φωστήρων ἥψιν ἐκάλυψαι σύγγεγονένα δοκεῖν. Οὐτως οὐδὲν οἰκοθεν οὐδὲ νεωτέρας (33) φρενὸς εὑρημα προέφερεν ἢ ἀνήρ· διλλ., κατὰ τὴν Μωϋσέως εὐλογίαν, οὗτει προκομίζειν ἐπὶ τῶν ὀδύτων τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀγαθῶν θηταρῶν, παλαιὰ παλαιῶν, καὶ παλαιὰ ἀπὸ ερπόντου νέων. Ταῦτη τοις καὶ τῆς προτιμήσεως οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς συλλόγοις τῶν δμοτίμων ἰστούο, ἀλλ’ ὑπὲρ πάντας ἡν τῷ τῆς σοφίας ἀρχαῖφ, ἐκ κοινῆς συγχωρήσεως τὸ πρωτείον καρπούμενος. Όσον δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς τὸ κέρδος, οὐδεὶς ἀντιγράφει, πρὸς ὅμιλος ἀποδιέπειν. Μόνοι γάρ, ὃν θεμέν, ἡ κομιδὴ γε ἐν δλίγοις (34), ἐν χειμῶνι τοσσούῳ καὶ λειλατεὶ πραγμάτων ἀκύμαντον τῇ ἔκεινου τοιοῦτοις τὴν ζωὴν διηγάγετε. Οὐ γάρ τῷ πάστοι οὐδὲν περιττεῖν τὸν πρωτεῖον Γρηγορίῳ, τῷ ἐξ ἀρχῆς πηξαμένῳ (35) τὴν χρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐπὶ μήκιστον ἀταραξίας τὴν χάριν ἔδωκας. "Ην μὴ προδῶτε οὐμεῖς ἐν τῷ παρεῖται κατερῷ· μηδὲ θρήνων ἀμετρίᾳ, καὶ τῷ ἐκδότους έντονος· τοῖς λυπηροῖς ποιῆσαι, τοὺς τῶν ἀναγκαίων περιουσίας τοῖς ἐφερδεύοντοι πρόβοτε. 'Ἄλλ' εἰ δεὶ πάντας θρηνεῖν (ῶστερ οὖν οὖν φημι) (36), ην μὴ δμοιωθεῖν ἐν τούτῳ (37) τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα, οὐμεῖς

¹¹ Levit. xxvi, 40.

(31) *Huius*. Edit. Basil. secunda et Paris. οὐμ. Alia et sex mss. ἡμῖν. Ibidem tres vetustissimi codices et duo Regii habent λογίζεσθαι pro eo quod erat in editis λογιζόμεθα. Illud, ἐφ' οὓς, idem valet ac ὅτε. Simile exemplum habes supra in epist. ad Maximum et infra in ep. 68 ad Athanas. Quod cum librarii non intelligerent, alii ὑπάρχει λογίζεσθαι (sic enim in nonnullis mss. legitur), alii ὑπάρχειν λογίζεσθαι posuerunt. [Quod præstat.]

(32) *Noμισθῆναι*. Addunt editi ἢ συγχομισθῆναι, sed hæc desunt in septem mss. Paulo post editi εἰπεῖν διλλ. et μὴ προδιδώ τι τῆς ἀληθείας. Codices vñ mss. ut in lexi.

(33) Οὐδὲν *νεωτέρας*. Οὐδέν in Vat. et Combes. Paulo post legimus cum septem mss. ἀπὸ προσώπου, editi ἀπὸ προσώπων.

(34) *Ἐρ* ὀλίγοις. Ita Harl., Coisl. primus, Vat. et

A quas etiam maxime damnum nobis intolerandum accidisse arbitramur, nee epistolæ mensura capiat, et alioquin intempestivum de præclarare factorum multitudine sermonem instituere, cum adeo conciderit animus noster ob mœrorem. Quodnam enim illius factum tale est, quod aut e nostra memoria excidat, aut silentio jure ac merito prætermittatur? Fieri enim non potest, ut semel omnia dicantur acervatum: ex parte autem dicere, vereor ne proditionem habeat veritatis. Interiit vir onum æquarium in omnibus simul humanis bonis præstantissimus, columen patriæ, Ecclesiarum decus, columnæ et fulcimentum veritatis, firmamentum fidei in Christum, suorum tutela, adversariis inexpugnabilis, legum paternarum custos, novitatis inimicus, ostendens in seipso priscam Ecclesiæ speciem, ad veterem statum, veluti ad sacram quamdam imaginem, Ecclesiæ sibi commissæ formiam effingens, ita ut qui cum eo vixerunt, una cum iis qui ante ducentos annos et amplius luminarium instar resplenderant, vixisse sibi videantur. Adeo nihil de suo, nec ullum recentioris mentis inventum vir ille promebat: sed, secundum Moysis benedictionem, proferre noverat ex cordis sui arcans, bonis scilicet thesauris, vetera veterum, et vetera ante faciem novorum¹¹. **107** Hinc et primo loco non secundum ætatem in conventibus episcoporum dignus habebatur, sed supra omnes erat sapientiae antiquitate, primas communis concessu obtinens. Quanta autem talis institutionis utilitas, nemo requisierit, modo in vos oculos convertat. Nam soli quos novimus, aut certe cum paucis admodum, in tanta rerum tempestate ac procella tranquillam illius gubernatione vitam egistis. Non enim vos attigit hæreticorum ventorum æstus, submersiones importans et naufragia animabus facile mutabilibus. Neque vero attingat unquam, o universorum Domine, qui famulo tuo Gregorio, a quo basis Ecclesiæ ab initio compacta, tranquillitatis longissimæ munus dedisti. Quam vos hoc tempore amittere nolite, neque iniuridicis lacrymis, ac totos vos mœrori dedendo, rerum necessiarum opportunitatem insidiantium prodatis. Quod si omnino lendum est (ita sane non sentio, ne in hoc iis qui

D duo Regii. Editi σὺν δλίγοτες.

(35) *Πηξαμένῳ*. Editi ante hanc vocem addunt καλῶς, quod in octo mss. desideratur. Statim pro eo quod erat in editis τῆς ἐπιμόνου ἀταραξίας, lectionem octo codicum mss. apposuimus.

(36) *Οὐ φημι*. Deest negatio in tribus mss., sed necessaria videtur ad sententiæ seriem, ac miror eam a Combeſilio expungi. Nam perabsurde dixisset Basilius lugendum esse, ne similes simus his qui spem non habent. Paulo post addimus δὲ post οὐμεῖς ex codicibus Harl., Med., Coisl. utroque et uno Regio.

(37) *Ἐρ* τούτῳ. Sic codices mss. octo. Idem paulo post habent προστησάμενοι. Editi ἐν τούτοις et προστησάμενοι. Editiones Hagan. et duæ Basilienses habent προστησάμενοι.

spem non habent, similes simus), vos, si videtur, postquam veluti lugubris quidam chorus proprium vobis ducem præfeceritis, concinnius cum ipso sumus deslete.

2. Atque is quidem, etsi ad extremam senectutem non pervenit, at certe quod ad tempus, quo vobis præfuit, attinet, satis vitae habuit. Corporis autem tantum particeps fuit, quantum necesse erat, ut animi constantiam in illius doloribus perferendi ostenderet. Forte autem vestrum aliquis existinet, tempus commiserationis esse incrementum et amoris accessionem, non autem satietatis occasionem his qui experti sunt, ita ut quanto longiori tempore estis beneficium experti, tanto amplius orbitam sentiatis; cæterum corporis justi vel umbram apud pios quovis honore dignam esse. Atque optandum quidem ut multi ex vobis sic animo affecti sint (neque enim ego ipse dixerim virum esse negligendum): sed hoc consilii do, ut dolorem humaniter perferatis. Etenim quæcunque dicere possint qui damnum deplorant, neque a me ipso ignorantur. Sicut quidem lingua fluviorum in modum aures alliens: cordis autem profundum, a nemine hactenus comprehensum, somniis debilius, quantum sane ad homines attinet, avolavit. Quis illo ad futurum prævidendum acutior? Quis in tam stabili ac firma animi indole idoneus fuit, qui fulgure citius res aggredieretur? O civitas multis quidem jam malis præoccupata: sed tamen nullo prouerso in partibus ad vitam necessariis sic læsa! Nunc defloruit tibi ornatus pulcherrimus, contigit Ecclesia, conventus tristes sunt, consesus sacer coryphaeum desiderat, sermones mystici 108 explanaturem exspectant, pueri patrem, senes sequalem, optimates principem, populis patronum, pauperes nutritorem; omnes nominibus maxime propriis ipsum vocantes, in propria calamitate luctum sibi quisque proprium atque convenientem edunt. Sed quo mihi sermo præ lacrymarum voluptate rapitur? Non evigilabimus? non semetipso colligemus? non respiciemus ad communem Dominum, qui postquam unumquemque sanctorum aetati sue sivit inservire, congruis temporibus ad se rursus revoeavit? Nunc in tempore illius verborum recordamini, qui cum concionaretur apud vos,

(38) Εγγίνεται. Ita Harl. et Coisl. primus. Editio γίνεται.

(39) Έπαισθάρεσθαι. Ita Harl. et Med. Editio ἐπαισθάνεσθαι.

(40) Υμῶν. Sic mss. sex. Editio ἡμῶν.

(41) Σιωπῆ. Editio addunt μὲν γάρ. Sed postrema vocula abest ab omnibus mss.

(42) Τέως. Hæc vocula addita ex octo mss. Ibidem tres vetustissimi ὄσα γε.

(43) Τις ὁξύτερος. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Subauditur Ιχανός, quod paulo post sequitur; cui quidem cum minus attenderent librarii, credo eos scripsisse, ut est in editis, τις ὁξύτερος. Quod autem paulo post ait Neocæsaream multis jam malis præoccupatam fuisse, non videatur id referri posse ad famam de qua Basilius in praecedenti epistola. Hoc enim malo contactas

A δὲ, εἰ δοκεῖ, οὖν τις χορδὸς πενθήτης τὸν κερυζαῖν ἑαυτῶν προστησάμενοι, ἐμμελέστερον μετ' ἔκεινον τὸ συμβόλιον ἀποκλαύσατε.

2. Καίτοιγε εἰ καὶ μὴ ἐπ' ἐσχατου τῆρας ἡλιανές ὁ ἀνήρ, ἀλλ' οὐν τοῦ γε χρόνου ἔνεκεν τῆς ὑμετέρας ἐπιστασίας, οὐκ ἐνδεῶς εἶχε τοῦ βίου. Τοῦ τε σώματος τοσούτον μετεῖχεν, δον τῆς φυχῆς τὸ καρτερὸν ἐπὶ ταῖς ἀλγηδόσιν αὐτοῦ δεικνύνται. Τυχὸν δὲ ἂν τις ὑμῶν ὑπολάθοι, δοτὶ καὶ ὁ χρόνος αὔξησις συμπαθεῖα; καὶ προσθήκη φύλτρου, οὐχὶ ἀφορμὴ κόρου τοῖς πιραθεῖσιν ἐγγίνεται (38). ὡστε, δοιαὶ ἐν πλεονὶ χρόνῳ τῆς εὐεργεσίας πεπειρασθε, τοσούτῳ μᾶλλον τῆς ἀπολεῖψεως ἐπαισθάνεσθαι (39). σώματος δὲ δικαίου καὶ σκιά τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς εὐλαβέσται. Καὶ εἴη γε πολλοὺς ὑμῶν (40) ἐπὶ ταῦτης είναι τῆς διανίας (οὐδὲ γάρ αὐτὸς ἀμελῶς ἔχειν τοῦ ἀνδρός φημι κρῆται) ἀλλ' ἀνθρωπίνως συμβουλεύων τὸ λυπηρὸν διαζέρειν. Ἐπεὶ δοτὰ γέ ἔστιν εἰπεῖν ἀποκλαυσιμένους τὴν ζημίαν, οὐδὲ ἐμὲ αὐτὸν διαφεύγει. Σιωπῆ (41) μὲν γλωττα, ποταμοὶ δια τὰς ἀκοὰς ἐπικλύουσα· καρδίας δὲ βάθος, οὐδὲν τέως (42) καταληπτὸν, διεριμμένον οὔχεται. Τις ὁξύτερον (43) ἔκεινον προστίθεται τὸ μέλλον; τις ἐν οὐτῷ σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς φέρει ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ικανός; Ως πόλις πολλοῖς μὲν ἡδη προειλημμένη τάσσεται, ὑπὲρ οὐδὲν γέ; μετὰ γε τοῦ καρποῦ τοῦ βίου ζημιωθεῖσα! Νῦν ἀπήγνητος σοι κόρος ἐ καλιεστος· Ἐκκλησία δὲ μέμυκε, καὶ σκυθρωπαῖς οὐ παντηγύρεις, καὶ τὸ ιερὸν συνέδριον τὸν κορυφαῖον ἐποθεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀναμένουσιν, οἱ παῖδες δὲν πατέρα, οἱ πρεσβύτεροι τὸν ἡλικιώτην, οἱ ἐν τέλει τὸν ἔξαρχον, δὲ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίου δέομένοι τὸν τροφέα· πάντες αὐτὸν ἐκ τῶν οἰκειοτάτων διονότων ἀνακαλούμενοι, ἐπὶ οἰκείᾳ πάθει: οἰκείον αὐτῷ καὶ προστήκοντα ἔκαστος τὸν θρῆνον αἴροντιν (44). Ἀλλὰ ποῦ μοι δὲ λόγος ὑφ' ἡδονῆς τῶν ἀκρύων ἐκφέρεται; Οὐκ ἀναγήφομεν; οὐχ ἡμῶν αὐτῶν γενησόμεθα; οὐκ ἀποβλέψομεν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην, δις, ἔκαστον τῶν ἀγίων τῇ ίδιᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψεις ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέσασθαι; Νῦν ἐν καιρῷ τῶν ἔκεινον φυῶν ὑπομνήσθητε· δος ἐκκλησίας ὑμῖν ἀεὶ διετέλεστο, Βλέπετε, λέγων, τοὺς κύρας, βλέπετε τοὺς

D non fuisse Ponti civitates conjicimus ex Gregorio Naz., qui famem eo graviorem fuisse dicit, quod non possint Cappadoce, ut maritimæ civitates, et ea quibus abundant exportare, et quibus indigent invehere. Respicit ergo Basilius ad illam potissimum calamitatem qua Neocæsaream Gregorius Nyssenus sua ætate afflictam fuisse testatur, cum ingenti terræ motu ædificia omnia tum publica tum privata ruinas traxerunt, ac solum templum, quod a Gregorio ædificatum fuerat, illæsum et intactum permansit. Vit. S. Greg. tom. III, p. 554. Eundem eventum referunt in Chronicis Hieronymus et Theophanes ad annum 344.

(44) Αἰρονται. Quatuor mss. recentiores Ερουσ. Sic etiam secunda manu Harl., sed initio habuerat κίριον.

πακούς ἐργάτας. Πολλοί οἱ κύνες. Τι λέγω κύνες; Λύκοι μὲν οὖν βαρεῖς, ἐν ἐπιφανείᾳ προβάτων τὸ δολερὸν ὑποχρύπτοντες, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ Χριστοῦ ποίμνιον διασπώσιν. Οὓς φυλακτέον ὑμῖν, ἐγρηγορικοῦ τινος ποιμένος ἐπιστασίᾳ. Ὁν ὑμέτερον μὲν αἰτήσαι, φιλονεικίας πάσης καὶ φιλοπρωτίας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ Κυρίου δὲ ἀναδεῖξαι· δεῖς ἀπὸ τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν Γρηγορίου μέχρι τοῦ μακαρίου τούτου, ἀλλον ἐπ' ἀλλαγῇ (45) προτιθεῖς καὶ συναρμόζοντας ἀεὶ, οἷον ἔχ τινος ὄρμου (46) λίθων πολυτελῶν, θαυμαστὸν οἰον κάλλος τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν ἔχαριστον. Όστε οὐδὲ τῶν ἐφεῆς ἀπελπιστέον. Οἶδε γάρ Κύριος τοὺς δῆτας αὐτοῦ· καὶ ἀγάγοι ἀν εἰς τὸ μέσον τοὺς παρ' ἡμῶν τυχὸν δι-
προσθικαμένους.

3. Πάλαι με θέλοντα τῶν λόγων παύσασθαι ἡ ὁδύνη τῆς καρδίας οὐκ ἐπιτρέπει· ἀλλ' ἐπισκήπτω ὑμῖν πρὸς τῶν Πατέρων, πρὸς τῆς ὁρθῆς πίστεως, πρὸς τῶν μακαρίου τούτου, διανατῆναι τὴν ψυχήν, οἰκεῖον ἱκανον ἔχοντοῦ τὸ σπουδαζόμενον κρίναντα, καὶ τῆς ἐγένετος τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως πρῶτον αὐτὸν ἀπολαμψειν τὸ γούμενον, μηδὲ, τὸ τοῖς πολλοῖς συμβινον, πρὸς τὸν πλησίον τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν ἀπωθεῖσθαι· εἴτε, ἔκαστου τῇ αὐτοῦ διανοῇ τῶν πραγμάτων διληγωροῦντος, λαθεῖν ἀπαντας ἰδίον ἔντος κακὸν διὰ τῆς ἀμελείας ἐπιστασαμένους. Ταῦτα εἴτε ὡς γειτόνων συμπάθεια, εἴτε ὡς ὅμοδοξούντων κοινωνία (47), εἴτε καὶ, διπέρ αἱληθέστερὸν ἐστι, ὡς τῆς ἀγάπης πειθομένων νόμῳ, καὶ τὸν ἔκ τοῦ σωτῆρος κλίνθυνον ἐκκλινόντων, μετὰ πάσης εὐνοίας δέξαντε· πεπεισμένοι, ὅτι καύχημα ἡμῶν ἔστε, καθίσπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἔκ τοῦ δοθησομένου πομένος ὑμῖν ἥξεπλ πλέον τῷ τυνθέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐνωθησόμεθα, ἢ πρὸς παντελὴν διάστασιν· δημήτριο, μηδὲ ἔσται τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, οὐδὲ ἀν αὐτὸς εἴποι μηδὲν βλάσφημον οὐδέν. Τούτο δὲ εἰδέναι ὑμᾶς βουλόμεθα, ὅτι, εἰ καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν συντρέχοντα τὴν ἡμέραν οὐκ ἐσχομεν (48) τὸν μακάριον διά τινας, ὡς αὐτὸς ἡμὲν διεβεβαιοῦτο, προληψεις, ἀλλ' οὖν γε τῆς πρὸς αὐτὸν ὅμοδοξίας. καὶ τοῦ ἀεὶ κοινωνὸν ἐπικαλεῖσθαι τὸν πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀγάνων, ὑπὸ μάρτυρι τῷ θεῷ καὶ ἀνθρώποις τοῖς πεπειραμένοις ἡμῶν οὐδένα καρδὸν ἀπελείφθημεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ.

Basilius Ancyranus significat acceptum ex morte eorum episcopi Athanassi dolorem, cuius summa de ecclesiis merita praedicauit. Hortatur ut caveant, ne rursus in electione episcopi dissensiones nascantur.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀγρύπας παραμυθητικῇ (49).

Πολὺν ἡμῖν χρόνον σιωπήν ἐνεποίησεν ἡ ἔκπλη-

" Philipp. III , 2.

(45) Ἐξ ἀλλαφ. Sic octo codices mss. Editi ἐπ' ἔλαφον.

(46) Ἀρμοῦ. Sic sex mss. Editi δρμου. Paulo post editio Parisiensis παρ' ὑμῶν. Aliæ editiones et mss. codices septem παρ' ἡμῶν.

(47) Συμπάθεια... κοινωνία. Sic vetusti codices, melius quam in editis συμπάθειᾳ .. κοινωνίᾳ. Sed

A semper timonebat, *Carete canes, inquiens, carete operarios malos* ¹⁹. Canes non pauci. Quid dico canes? Imo vero lupi graves, qui sub ovium specie dolum contegentes, ubique terrarum gregem Christi divellunt: qui vobis vitandi sunt vigilantis alicujus pastoris præsidio. Hunc vestrum quidem est petere, animis ab omni contentione atque ambitione repurgatis: Domini vero, ostendere, qui a magno illo Ecclesiæ vestræ duce Gregorio usque ad hunc beatum, alterum in alterius locum sufficiens, semperque adaptans, velut ex quadam pretiosorum lapidum commissura, mirum ornamentum Ecclesiæ vestræ largitus est. Quare nec de successuris desperandum est. Novit enim suos Dominus, et proferre in medium potest, quos fortasse non expectamus.

3. Dudum me volente sermoni' ūnem impo-
nere, dolor cordis non sinit: sed obtestor vos per
Patres, per rectam fidem, per hunc beatum, eri-
gatis animum, proprium sibi quisque id quod agi-
tur ducentes, et rerum in utramque partem exitus
participes se in primis fore existimantes, ita ut
rerum communium curam, ut plerique solent, in
proximum non rejiciatis, ac postea unoquoque in
animo suo res negligente, omnes sibi ipsi per in-
curiam proprium malum imprudentes accersant.
Hæc autem sive ut vicinorum commiserationem,
sive ut idem sentientium commuionem, sive
etiam, quod verius est, ut charitatis legi obse-
quentium, et periculum silentii declinantium,
omni cum benevolentia excipite; persuasum illud
habentes vos esse nostram gloriacionem quemad-
modum et nos vestra erimus in Domini die: nosque
prout pastor vobis dabitur, vel arctius charitatis
vinculo vobiscum esse conjungendos, vel prorsus
disjungendos, quod quidem absit, neque Dei
gratia fiet, neque sane ipse nunc contumeliosi
quidquam dixerim. Hoc autem scire vos volumus,
etsi beatum illum ad Ecclesiarum pacem concurre-
rentem non habuimus propter quasdam, ut ipse
nobis affirmavit, anticipatas opiniones; sed tamen
idem cum ipso sentiendi, eumque semper certami-
num adversus hæreticos participem advocandi, nos,
Deo teste et hominibus qui nostri periculum fece-
runt, nullum tempus intermissee.

109 EPISTOLA XXIX*.

Ecclesiæ Ancyrae consolatoria.

Diuturnum nobis silentium imposuit animi stu-

postulat sensus ut legatur συμπάθειαν... κοινωνίαν. Editio Haganensis consentit cum mss. codicibus.

(48) Οὐκ ἐσχομεν. Ita mss. septem. Editi οὐκ εἰχομεν.

(49) Παραμυθητικῇ. Ηæc vox addita ex sex mss.
Alias LXVII, scripta anno 368 exeunte.

por ex gravissimo tristis eventus nuntio. Postquam A ξις τῆς βαρυτάτης ἀγγελίας τοῦ συμβάντος κακοῦ, Ἐπεὶ δὲ μικρόν πως τῆς ἀφασίας ἀνηνέγκαμεν, ἢν ὡς οἱ (50) βροντῇ μεγάλῃ τὰς ἄκοδες καταπλαγέντες, πεπόνθαμεν· ἀναγκαῖών νῦν ἐπεστενάξαμεν τῷ συμβάντι, καὶ μεταξὺ ὁδύρμενοι τὴν ἐπιστολὴν ὑμὸν ἔξεπέμψαμεν· οὐ παρακλήσεως ἔνεχεν, (τίς γάρ ἀν καὶ λόγος εὑρεθεὶς τοσαύτης συμφορᾶς λατρός;) ἀλλὰ τὴν ὁδύνην τῆς καρδίας ἡμῶν, καθ' ὅσον δυνατὸν, ἐκ τῆς φωνῆς, ταύτης ὑμῶν διασημαίνοντες. Νῦν ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων, καὶ εἰ δὴ τις δίλος τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορᾶς μέγεθος (51) ἐμπαθῶς ἀπούρατο. Πέπτωκεν ἀνὴρ, στῦλος τῷ δυτὶ καὶ ἐδραίωμα τῆς Ἐκκλησίας· μᾶλλον δὲ αὐτὸς μὲν (52) πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθεὶς ἀφ' ἡμῶν οἴχεται· κίνδυνος δὲ οὐ μικρὸς. μὴ πολλὸι τῷ ἐρε-

Β σματὶ τούτῳ ὑπεξαιρεύεντι συγκαταπέσωσι, καὶ τὶ σαθρά τινων φανερὰ γένηται. Κέκλεισται στόμα περῆφοις τε δικαίας (53) καὶ λόγους χάριτος ἐπ' οἰκοδομῇ τῆς ἀδελφότητος βρύον. Οἰχεται δὲ φρενὸς βουλεύματα, τῆς δυτῶς ἐν Θεῷ (54) κινουμένης. Ή ποσάκις μοι (κατηγορήσω γάρ ἐμαυτοῦ) ἐπῆλθεν ἀγανακτῆσαι κατὰ τοῦ ἀνδρός· στὶ, δλῶς γενόμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, τὸ ἐπιμεῖναι ἐν τῇ σαρκὶ οὐ προετίμησε δι' ἡμᾶς. Ηρός τίνα λοιπὸν τὰς φροντίδας τῶν Ἐκκλησιῶν (55) ὑπερθύμεθα; τίνα κοινωνὸν τῶν λυπηρῶν λάδωμεν; τίνα μεριστὴν τῆς εὐφροσύνης (56); Ή τῆς δειπνῆς δυτῶς καὶ σκυθρωπῆς ἔρημίας! Πῶς ἀκριβῶς ὥμοιώθημεν πελεκάνι ἔρημικῷ; Ἀλλὰ μήν τά γε συαφθέντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἷον ὑπὸ ψυχῆς τίνος, τῆς ἔκεινου προστασίας, εἰς μίαν συμπάθειαν καὶ ἀκριβῆ κοινωνίαν συναρμοσθέντα, καὶ φυλάσσεται διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀρμολογίαν παγίως, καὶ φυλαχθήσεται εἰς δεῖ, τοῦτο τοῦ Θεοῦ χαριζόμενον, ἐδραῖα μάνεν καὶ ἀμετακίνητα τῆς μακαρίας ἔκεινης ψυχῆς τὰ ἕργα, οἷα ἐνήβλησε ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν δὲ διάγων (57) οὐ μικρός, μὴ τινες πάλιν ἔριδες καὶ διχοτασίαι, ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προστατοῦντος ἀναψυξίαι, πάντα όμοι τὸν κόπον ἐκ τῆς τυχούστης ἐριδος-ἀνατρέψωσιν.

¹² Philipp. i, 23. ¹¹ Psal. cii, 7.

(50) Οὐσ. Sic omnes antiqui codices. Editi D ωσετ. Ibidem ἐκπλαγέντες in tribus mss. Nῦν paulo post deest in tribus, nec necessaria est hæc vocula. Paulo post Basilius in his verbis, Τίς γάρ ἀν καὶ λόγος... λατρός, videtur respicere ad versum antiqui poëτæ, quem citat Plutarchus initio libri *De consolatione*, Ψυχῆς νοούσης εἰσὶν λατροὶ χόροι, Αντιμετρολαντίς sunt medici sermones.

(51) Συμφορᾶς μέγεθος. Vaticanus codex cum Regio secundo et Coisl. secundo συμφορᾶς μεγίστας. Statim in duobus mss. ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας, firmamentum veritatis.

(52) Άντρος μέρ. Vocabula addita ex Med. et Coisl. primo.

(53) Παρθησίας τε δικαίας, etc. In his et sequentibus vocibus secuti sumus quinque veteres libros, nempe Reg. utrumque, Coisl. utrumque et Vaticanum. Plures autem quam sex non habuimus. Deest enim hæc epistola in codice Harl. Editi παρθησίας τε λόγοις χάριτος ἐπ' οἰκοδομῇ. Habet etiam

Medicæus cod. ἐπ' οἰκοδομῇ.

(54) Εἰρ Θεῷ. Deest præpositio in duobus vetustissimis codicibus Coisl. et Med. Non multo post Medicæus στῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναχωρήσας, quo ex verbo consummatur interpretatio quam seculi sumus.

(55) Τὼν Ἐκκλησιῶν. Duo codices Regii et Coisl. secundis tῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(56) Εὐφροσύνης. Sic uterque Reg. et uterque Coisl. Male in editis αὐτοροσύνης.

(57) Άλλος διάγων. Ibidem πάλιν additum ex quatuor mss. Legitur paulo post in Vaticano, Regio secundo et Coisl. secundo ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μεταστάτος, lites et discordia quæ in defuncti electione exortæ fuerant. Sed ultravis lectio probetur, illud semper ex his verbis, ne rursus lites, etc., concludere licet, electionem Athanasii interpellatam dissensionibus fuisse.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'.

Præter morbos, hiemem et negotia, aliae causæ Basiliū promouere ad Eusebiū proficiunt. Matrem amisi, unde morbus recruduit. Ecclesiis non melius est quam ipsius corpori. Narrat electos suis Ancyra et Neocæsarea episcopos. Precibus Eusebii accepimus referit, quod inimicorum insidias effugerit.

Eusebī φίλος επιστόλῳ Σαμοσάτων.

Εἰ πάσις ἐφεῆς γράφοιμι τὰς αἰτίας ὅφ' ὃν μέγιστον τοῦ παρόντος κατεσχέθην, καὶ πάνυ ὀργητόν πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν, ιστορίας ἀν μῆκος ἴστρουν ἐκπληρώσαιμι. Νόσους μὲν ἐπαλλήλους εἰς γεμάνοις ἐπάχθειαν (58), καὶ πραγμάτων συνηγρίων μέρειν λέγειν, γνώριμα δυτα καὶ ἡδη προδεδημένα (59) τῇ τελείστῃ σου. Νῦν δὲ καὶ ἣν μόνην ἐγράψαν τοῦ βίου παραμυθίαν τὴν μητέρα, καὶ ταύτην ἀγρέθη ὑπὲτ τῶν ἀμαρτιῶν μου (60). Καὶ μὴ κατατίξῃς μου ὡς ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὁρφανίαν ἀποδημένου· ἀλλὰ σύγγραψοι μοι ψυχῆς χωρισμὸν ἀνεπόπειαν· μή φέροντις. ής οὐδὲν ἀντάξιον ἐν τοῖς λειπόμενοις ὄροις. Πάλιν οὖν μοι ὑπέστρεψε τὰ ἀρρωστήματα, καὶ πάλιν ἐπὶ καλίνης κατάκειμαι· ἐπὶ μικρᾶς τανταλίας; τῆς δυνάμεως σαλεύων, καὶ μόνον (61) οὐκ εἶ ἐκάπιτος ὥρας τὸ ἀναγκαῖον πέρας τῆς ζωῆς ἐπεχειμόνος. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι σχεδόν τι παραπλησίως τῷ σώματι μου διάκεινται, ἀγαθῆς μὲν ἀλπίδος οὐδὲν; ὑποφαινομένης, δεῖ δὲ πρὸς τὸ χειρὸν τῶν πραγμάτων ὑποβρεθντῶν. (62) Τέως δὲ ή Νεοκαισάρεια καὶ ἡ Ἀγκυρα ἔδοξαν ἔχειν διαδόχους τῶν ἐπιβόλων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχάζουσιν. Άλλ' εἴ τινι οἱ ἐπιδουλεύοντες ποιῆσαι τι τοῦ θυμοῦ μι τῇ πατρίας ἀξιον μέχρι τοῦ παρόντος συνεχωρίσσων. Καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ταῖς σαὶς ὑπὲρ τῶν Ἑπικτιῶν πρεσβείας προδήλως ἡμεῖς ἀνατίθεμεν. Ήτο μὴ ἀποκάμης προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν Ἐπικτιῶν, καὶ δυσωπῶν τὸν Θεόν (63). Τοὺς καταξιωθέντας ἐξυπηρετεῖσθαι τῇ διατίθητι σου πάμπολλα τέλεσθε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΑ'

Fames nondum sedata Basiliū detinet, quominus comiletur Hypatium consanguineum suum. Hunc sanare concessum non fuerat his qui donū curationum habebant. Quamobrem eum commendat Eusebīo, ut vel fratres religiosissimos accensit, qui ei medeantur, vel ipsum ad illos cum litteris mittat.

Eusebī φίλος (64) ἐπιστόλῳ Σαμοσάτων.

Οὕτω ἡμᾶς ὁ λιμὸς ἀνήκει· διόπερ ἀναγκαῖα ἡμῖν ἵπποι ἢ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγή, η οἰκονομίας (65)

(58) Ἐπάχθεια. Sic antiqui sex codices. Editio ἀπόγενον.

(59) Προδεδηλωμένα. Hæc indicaverat in epist. 27 : nempe præter hiemem et morbum, ipsam etiam famem, que plurimum ei dabat negotio in sublevandis pauperibus.

(60) Ἀμαρτίων μον. Deest illud pronomen in quatuor miss.

(61) Μόνος οὐδὲ. Tres codices μόνον οὐχι.

(62) Vide Addenda.

(63) Τοῦ Θεόρ. Post has voces editi addunt καὶ, quod deest in sex miss.

(64) Εὐσέβης. Quamvis codices sex habeant Εὐσέβην, dno autem, nempe Vaticanus et aliis insignis Ecclesiæ Parisiensis, πρὸς Εὐσέβωντὸν ἐπιτελεῖσθαι, non tamen mutandum duxi quod in editis legebatur. In codice Medicæo, qui est vetustissimus, recentior manus apposuit illud Εὐσέβων. Ex aliis tamen codicis auctoritate conjici non immerito posset, Eusebium Samosatensem Eusebion apud Syros suos dictum fuisse. At non dum quia ad illum scripta fuerit hæc epistola;

110 EPISTOLA XXX*.

Eusebīo, episcopo Samosatorum.

Si omnes ordinē scriberem causas, quibus in hunc usque diem detentus sum, quanquam ad tuam pietatem profici sci omnino cupiebam, historiæ seriem infinitam pertexerem. Morbos quidem alios aliis succedentes, biemis molestiam, negotiorum continuitatem omissio dicere, cum nota sint, et jam prius indicata præstantiæ tuæ. Nunc autem, quod unicum habebam vitæ solarium, matrem etiam ob mea peccata amisi. Nec me derideas, qui id ætatis lugeam orbitatem, sed ignosce mihi, separationem animæ patienter non ferenti, cui nihil comparandum in reliquis rebus video. Rursus igitur mihi reversi sunt morbi, rursusque in lecto decumbo, exiguis prorsus viribus fluctuans, et tantum non singulis horis necessarium vitæ finem exspectans. Ecclesiæ autem non alio fere modo ac corpus meum affectæ sunt, bona quidem spe nulla affulgent, rebus vero semper in deterius sublentibus. Interim Neocæsarea et Ancyra visæ sunt habere successores eorum qui obierunt, et hue usque conquiescent. Sed nec iis, qui nobis insidiabantur, ut aliquid iracundia sua et acerbitate dignum facerent, hactenus concessum est; nosque ejus rei causam tuis pro Ecclesiis precibus palam tribuimus. Quare pro Ecclesiis precando et Deum exorando ne delasseris. Iis qui digni fuere, qui tuæ sanctitati ministrent, dic salutem plurimam.

EPISTOLA XXXI**.

Eusebīo, episcopo Samosatorum.

Nondum nos fames reliquit; quapropter in civitate remanere necesse habemus, vel dispensatio-

siquidem Basilius, ut in prioribus, excusat famem, cur ad eum non veniat. In pluribus codicibus nras. conjuncta est epistola cum aliis ad Eusebium scriptis: eam autem proxime in omnibus codicibus sequitur epistola 146, que inscripta est τῷ αὐτῷ, nempe eidem Eusebion, quamvis ad Antiochum Eusebii fratris aut sororis filium scripta sit.

(65) Οἰκονομίας. Id est, ut pauperes adjuvem, vel saltē commiserationem illis impendam. Sæpe apud Basiliū οἰκονομία dicitur id quod pauperibus distribuitur. Vituperat in Comment. in Isa., p. 418, præsules qui male partam pecuniam accipiunt vel ad suos usus, η ἐπὶ λόγῳ τῆς τῶν πτωχεύοντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκονομίας, rel per causam distribuendi pauperibus Ecclesia. In epistola 92 Orientales inter mala Ecclesiæ illud etiam deplorant, quod ambitiosi præsules οἰκονομίας πτωχῶν, pecunias pauperibus destinatas in suos usus convertant

* Alias VII, scripta anno 369.

** Alias CCLXVII, scripta anno 369.

nis causa, vel commiserationis in afflictatos. Unde A Ενεκεν, ἡ συμπαθείας τῶν θλιβομένων. "Οθεν εἰ νῦν ἡδυνήθην κοινωνίσαι τῆς ὁδοῦ τῷ αἰδεσιμωτά ἀδελφῷ Ὑπατίῳ (66), δὸν οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐτράπιον ἔνεκεν ἀδελφὸν ἔχω πρόσαγορεύειν, ἀλλὰ διὰ τὸ προσοῦσαν ἡμῖν ἐκ φύσεως οἰκείότητα· αἱματος γὰρ ἐσμεν τοῦ αὐτοῦ. "Ος ὅποια μὲν κάμνει, οὐδὲ τὴν Ἐλαθε τιμιότητα· λυπεῖ δὲ ἡμᾶς, διτὶ πᾶσα παραμήτις ἐπὶ πάντας ἀντέπιονται, τῶν τοῦ τίθουν ἐνεργῆσαι συγχωρθέντων. Διὸ πάλιν τῶν σὺ προσευχῶν τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Σὺ δὲ τὰ πάντα προστήναι, καὶ διὰ τὴν σεαυτοῦ περὶ τοῖς καὶ μνοντας εὐσπλαγχνιαν, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ τοῦ πρεσβεύοντας, παρακλήθητι· καὶ, εἰ μὲν οὖν τὸ πρὸς ἑαυτὸν μεταστέλλαι (67) τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σαῖς δικαιοῖ προσταχθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, μεγαρμάτων αὐτὸν προπέμψαι, καὶ συστῆσαι τὰ ἔμπροσθεν καταξίωσον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΒ'.

Cum Cæsarius moriens sua omnia pauperibus legasset, ejus pater et frater quidquid reliquum sicut de ipsis bonis, quae expilata fuerant, id statim in pauperibus suolevandis et debitoribus absolvendis intrumperent; sed postea sycomoru multi prodierunt, qui pecuniam a se Cæsarium accepisse dicerent. Unde Gregorium molestissimis negotiis implicatus Basilius Sophronio commendat.

Sophronio magistro.

1. Particeps est temporis et Deo dilectissimus frater noster Gregorius episcopus. Dolet enim cum omnibus et ipse injuriis continuis, velut inexspectatis quibusdam plagiis percussum. Nam homines Deum non timentes, fortasse etiam et magnitudine C malorum coacti, calumnias illi inferunt eo nomine, quod Cæsarius pecunias ab ipsis acceperit. Nec dampnum molestum est; dudum enim didicit pecunias contemnere; sed quia cum exiguum omnino partein acceperint illius honorum, eo quod res ipsius penes servos essent ac homines servis nihil inde meliores, qui, liberrime pretiosissima quæque partiti, paucissima omnino eis reservarunt; hæc illi existimantes nulli obnoxia esse creditori, mox in egenos insumpsere, tum ob suam ipsorum propensionem, tum ob defuncti vocem. Fertur enim dixisse moriens: *Mea omnia volo esse pauperum.* Itaque ut dati a Cæsario mandati ministri, statim hæc dispensarunt utiliter. Et nunc

B Επιστολή ΛΒ'.

Σωζοντιφ μαγίστρῳ (68).

1. Ἀπολαύει τοῦ καιροῦ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡγῶν Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος. Ὁδυνάται γὰρ μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἐπηρειαὶς ἀλλεπαλλήλοις (69) ὥσπερ τιοὶ πληγαὶς ἀπροσδοκήτοις τυπώμενος. Αὐτῶρων γάρ μη φοδούμενοι τὸν Θεὸν, τάχις που καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν βιαζόμενοι, ἐπηρεάζουσιν αὐτῷ, ὡς χρήματα Καισαρίου περὶ αἰώνιον εἰληφθοῖς. Καὶ οὐ τὸ τῆς ζημίας βαρό· πάλαι γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπερορφῆν· ἀλλ' ὅτι, μικρὰ πανταλῶς δεξάμενοι τῶν ἔκεινου, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκεῖταις αὐτοῖς γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώπους οὐδὲν οἰκεῖτον αἴρετωτέροις τὸν τρόπον, οἱ κατὰ πολλὴν δδειαν τοῦ πλείστου ἄξια διανεμάμενοι, ἐλάχιστα παντοῦ ἀπέσωσαν τούτοις· καὶ νομίζοντες (70) μηδὲν ὑποκείσθαι, εὐθὺς ἀνάλωσαν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν ἐαυτῶν προσάρεσιν, καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ κατοιχομένου. Λέγεται γάρ τοῦτο εἰπεῖν ἀποδημήσκων. Οὐδὲ τὰ ἔμμα πάρτα βούλομαι γενέσθαι τῷρις κατωχῶν. Ως οὖν διάκονοι τῆς ἐντολῆς τοῦ Καισαρίου (71),

* Alias LXXXIV, scripta anno 369. convertant. Hinc in Regulis fusioribus, Interrog. 9, et in epistola proxime sequenti oīxovomētōn bona pauperibus.

(66) Ὑπατίῳ. Sic citati a Combesfisio codices et Harl. et alii plures. Editi Ὑπατίῳ. Paulo post editi διὰ τὴν ὑπόστασαν. Antiquissimi codices Harl., Med., Coisl. et alii nonnulli ut in textu.

(67) Μετατεῖται. In hac voce et alia quæ paulo post occurrit, nempe προπέμψαι, non consentiunt codices mss., alias accentum in penultima, aliis in antepenultima, ut in imperativo par est fieri, habentibus. Sed imperativo uti minus familiare Basilii, cum præsertim Eusebium alloqueretur, quem in parentis loco reverebatur.

(68) Σωζοντιφ μαγίστρῳ. Addunt Regius secundus et Vaticanus διὰ Γρηγόριον ἐπίσκοπον, Gregorii episcopi causa. Initio epistolæ habent omnes codi-

D ces δὲ ἐπίσκοπος. Habuimus autem septem in hanc epistolam, nempe Harl., Med., Vat., Coisl. utrumque et Regium utrumque. Sic etiam editi præter articulum. Sed etsi magna codicum mss. auctoritas, quantum tamen illis hoc loco tribuendum sit, exanimabimus in Vita Basilii.

(69) Ἀλλεπαλλήλοις. Reg. secundus et Coisl. recentior ἀπαλλήλοις.

(70) Τούτοις, δὲ ρομποτεῖς. His in verbis et sequentibus usque ad ista, καὶ νῦν περιέστηκε, codices omnes iussi. habent pluralem numerum. Editi secum pugnant, dum pluralem numerum sequuntur in his vocibus, διανεμάμενοι, διὰ τὴν ἐαυτῶν προσάρεσιν, singularem vero in istis τούτῳ, νομίζων, ἀνάλωσεν, διάκονος, ὄχοντος.

(71) Τοῦ Καισαρίου. Quamvis sex codices habent τοῦ Κυρίου, Harl. τοῦ Χριστοῦ, polui tamen mutare vulgatam scripturam. Non enim hic agitur

εύθυνται τοις αὐτοῖς συμφέροντας. Καὶ νῦν περιέπηκε πενία μὲν (72) Χριστιανοῦ, πολυπραγμούσην εἰς τὸν ἄγροποιαν ἐνός. Διὸ ἐπῆλθε τῇ πάντα ἐπαινεῖσθαι καὶ καλοκόγχαθις δηλώσαις· ἵνα καὶ τὸν ἀνδραῖον, ὃν ἐκ παλαιοῦ γνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δοξάων τὸν εἰς ἑσυτὸν ἀναδεχθεντὸν τὰ τοῖς δούλοις εἰς τὸν γνόμενα, καὶ ἡμᾶς τιμῶν τοὺς ἔξαιρέστους επιτυντὸν, καὶ διαλεχῆς (73) τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινόησης, τῇ μετάλλῃ συστοῦ συνέστει, ἀπαλλαγῆς τῶν ἐψυχρίστων πάτων καὶ ἀφορήτων ὄχλησεων.

2. Πάντας δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀγνοεῖ τὸν ἀνδραῖον, ὃς τε περὶ αὐτοῦ τι τῶν ἀπερεπῶν ὑπολαβεῖν, ὡς ἄρα, τῶν γρυπάτων περιεχθεντῶν, σφραγιστίζεται τὰ τοιαῦτα. Ἐγγένεν τὴρ τῆς ἐλευθερίτητος αὐτοῦ τῇ ἀπόδεξεις. Ήλίας ἔξιστας τῶν λειψάνων τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῷ τεμαχίῳ ὥστε ὑπερδεχθῆναι μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ συνήγορον τοῦ ταμιείου λέγοντα (74) πρὸς τοὺς ἴππορέμενους, καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδεξεῖς, διὰ τὸ ἤμετρον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον. Ἐξεστι γάρ μαζεῖς τῇ τελείωστε τοις, διὰ, ἔως ἔξῆν (75), οὐδεὶς ἐπῆλθεν ἀποτυχών ὅντες ἐδούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητούμενον ἀπονήσει ἔκαστος ἐκομίσατο· ὥστε καὶ μεταμέλειν τοὺς πολλοὺς, διέτι μὴ τλέοντες της ἀπὸ ἀρχῆς· οἱ καὶ μάλιστα πολλοὺς ἐποίησεν τοὺς ἐπηρεαστάς. Ήλίας γάρ τὸ τῶν προλαβόντων ὑπέρδειγμα ἀφορῶντες, ἂντος, ἔλλον διαδέχεται συκοφαντῶν. Πρὸς οὖν ταῦτα πάντα (76) τὴν σεμνότητα παρακαλοῦμεν στήναι, καὶ ὥστερ τι βεσμάτα ἐπισχεῖν καὶ διακόψαι τῶν εἰών τὴν συνέχειαν. Οἶδας δὲ δπως βυθήσεις τῷ πράγματι, ὥστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν διαδεχθῆναι τὸν τρόπον οἱ δι' ἀπειρίαν (77) τῶν τοῦ βίου πραγμάτων καὶ αὐτὸς τοῦτο ἀγνοοῦμεν, πῶς ἀν γένοιτο ἡμῖν τῇς ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ προσάτης αὐτὸς γενοῦν, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς μητέρης σταυτοῦ φρονήσεως ἐξευρών (78).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΓ'.

Idem Gregorii negotiis Aburgio commendat.

Ἄθεουργίῳ (79).

Καὶ τοῖς οὕτω παλαιάν ἔταιρεται οἶδε τιμῆν, καὶ μετήγενται αἰδεῖσθαι, καὶ κάμνουσι συναλγεῖν, ὡς αὐτὸς

de lege et præcepto Domini, sed de extremo Cæsarii mandato. Duas causas assert Basilius, cur bona Cæsarii statim distribuerint: prima est eorum propensio sive studium implendi de eleemosyna præcepti: altera: Cæsarii morientis voluntas extrema, cui non parere nefas duxerunt. Nemo autem noui videt, quam proclive fuerit librariis in his vocibus Kypriou et Kaiusapliou labi et errare.

(72) Πλεια μέρ. Medicatus codex ἐν πενίᾳ μὲν. Et nunc circumstat in Christiani paupertate, etc.

(73) Καὶ εἰδελεχθῆσ. Sic codicim opere emendavimus totum hunc locum, qui sic in editis legebatur: καὶ εἰδελεχθεῖσ... καὶ τρόπον ἐπινοήσας τῆς μεγάλης εἰών συνέστεως.

(74) Λέπορτα. Ita codices sex mss., editio Ha-
yan. et prima Basileensis. Aliæ λέγεται τε.

(75) Ἔως ἔξην. Sic iudicem sex codices, editio Ha-
yan. et prima Basili. Corrupte in secunda Basili.
ἴως ἔξην. Sed multo mendosius editiones Parisien-
sis εἰς Εἴη Καισάριος, quāndiu vixit Cæsarius. Re-

A circumstata Christiani quidem paupertas, unius autem ex forensibus hominibus negotiorum moles. Quapropter in animum subiit hæc omnia tuæ omnino laudabili probitati indicare, ut et virum honorans, qui tibi jampridem notus est, et Dominum glorificans, qui in se suscipit quæ servis suis fiunt, et honorem nobis habens, qui eximio quodam modo tui sumus, cum ea quæ convenient, de hoc viro dicas Comiti thesaurorum, tum modum excogites summa 112 tua prudentia, quo ab istis contumeliosis et intolerandis molestiis liberetur.

2. Omnino autem nemo virum ita ignorat, ut aliquid de eo suspicetur indecori, quasi pecuniarum amore hæc singat. Est enim in promptu liberalis illius animi demonstratio. Quod enim reliquum B est de Cæsarii bonis, id libenter cedit æratio, ut opes ipsius illic custodiantur, patronus vero æratio respondeat iis qui adoruntur, et probationes requirat, quia nos ejusmodi rebus idonei non sumus. Discere enim potest perfectio tua, neminem, quamdiu licuit, discessisse non compotem eorum quæ volebat, sed nullo quemque negotio consecutum esse quod petebat, ita ut multos etiam pœniteret, quod non plus ab initio petiissent, ex quo etiam maxime plures facti sunt columniatores. Dum enim ad priorum exemplum respiciunt, aliud alias excipit sycophanta. Adhortamur igitur gravitatem tuam, ut his omnibus obsistat, cogibeatque, velut fluentum quoddam, ac intercidat malorum continuatatem. Nostri autem quomodo sis huic rei remedium allaturus, ita ut minime exspectes dum te modum edoceamus: qui cum simus hujus vitæ negotiorum inexperti, hoc ipsuni ignoramus, quomodo his liberari possumus. Itaque sis ipse et consilarius et patronus, auxiliū genus summa tua prudentia excogitans.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XXXIII.

Aburgio.

Et quis ita veterem amicitiam novit honorare et virtutem revereri, et cum afflictis dolere, ut tu ipse?

D pugnat hæc scriptura sententia Basilii. Non enim hic agitur de iis qui a Cæsario acceperant, (quomodo enim Cæsarii liberalitas plurimos eo mortuos ad petendum excitasset?) sed potius de iis a quibus Cæsarius mutuo accepisse dicebatur; quos cum Gregorius absolvisset, quamdiu superfuit unde id faceret, illius simplicitas ansam sycophantis ad injuriam dedit.

(76) Πλάγια. Hanc vocem addidi ex sex mss. Ibidem duo codices antiquissimi Coisl. et Med. τὴν σημεντρέπεται.

(77) Δι' ἀπειράτων. Ita tres vetustissimi codices cum aliis duobus. Editi δι' ἀποτλῶν.

(78) Έξεντρών. Sic Med., Coisl. primus et Harl. Editi έξεντρίσκων.

(79) Άθεουργίῳ. Ita tres vetustissimi codices cum duobus Regiis, Coisl. secundo et Bigot. Solus Vaticanus cum editis Άθεουργίῳ, qui tamen codex ad epist. 193 habet Άθεουργίῳ.

* Alias CCCLVIII, scripta anno 369.

Cum igitur Deo dilectissimum fratrem nostrum Gregorium episcopum negotia apprehenderint, neque alias tolerabilia, ac maxime moribus ipsius contraria; visum est nobis optimum esse ad tuum confugere patrocinium, et a te aliquam molestiarum solutionem reperire conari. Aerumnus enim intolerabilis est, negotia eum cogi tractare, qui ab his et natura et voluntate alienus est; et pecunias a paupere reposci, et in medium protrahi, ac forensem fieri, qui jampridem vitam quietam duceret statuit. Sive igitur Comitem thesaurorum alloqui utile judicaveris, sive quosvis alios, id tuus sit prudentiae.

113 EPISTOLA XXXIV°.

Luget Basilius ecclesiam Tarsensem ab hereticis, dum episcopi cunctantur, occupatam; sed dolorem lenit Eusebii recitatione, a quo nihil praetermissum ad ecclesiæ utilitatem. Deum precatur, ut eum ecclesiæ conservet, sibiique ratus cum illo congregi concedat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Quomodo sileam in hoc rerum statu? aut id a me impetrare non valens, quomodo dignam his quæ eveniunt aliquam orationem reperiam, ut vox nostra non suspirio similis sit, sed lamentationi gravitate mali abunde significanti? Perit nobis et Tarsus. Neque id solum molestum est, etsi intolerabile: nam illud molestius, civitatem tantam ac tam opportune sitam, ut Israeos, Cilices, Cappadoces, ac Syros per seipsam conjungat, unius aut duorum hominum temeritate, in perniciem nullo negotio conjectam fuisse, dum vos cunctamini, deliberatisque, et vos mutuo respicitis. Optimum igitur fuerit, secundum solertiam medicorum (omnino autem magna mihi copia, ob morbum mecum habitantem, ejusmodi exemplorum), qui cum doloris magnitudo modum excessit, stuporem in laboribus ægrotanti conciliant, ita quoque nostris ipsorum animis, ne intolerandis doloribus corripiantur, stuporem in malis precari. Sed tamen quamvis

* Alias V, scripta anno 369.

(80) Τὸν ἀπόστολον. Has voces e margine in contextum irrepsisse probavimus in Vita S. Basili.

(81) Περιθῆναι. Hanc vocem addidimus ex duobus vetustissimis codicibus Harl. et Med., ac prorsus necessaria videtur ad sententiæ nitorem. Ibidem editi lūsint tñn συμφορῶν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(82) Πράγματα... λέγειν. Prima specie videtur aptior vulgata scriptura πράγματα... ἔχειν, negotia habere. Sed ea quam in textum recipimus, nititur auctoritate trium vetustissimorum codicum et aliorum nonnullorum, et explicari potest ex epist. præcedente, ubi rogat Basilius ut advocatus ægrii respondeat lis qui adoruntur, λέγοντα πρὸς τοὺς, etc. In Regula brev. 107 vetat Basilius eum qui monasterium ingressus est, res externas λογοτοιεῖν, id est, tractare. Intra in epist. 41: τὸ λέγειν πρὸς Θεόν, causam apud Deum dicere.

(83) Δημοκοτεῖσθαι. Idem sonat ea vox ac in epistola præcedente tñn ἀγοραῖων ἐνός.

(84) Εὐσέβιον. Sic habet cod. Harl.: Εὐσέβιον ἐπιστόλην πρεσβύτερος ὅν. Eusebii episcopo cum esset presbyter. Sic etiam cod. Val., Reg. secundus ac Coisl. secundus, excepto quod in Val. legatur Eusebii

A σύ; Ἐπεὶ οὖν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον τὸν ἐπίσκοπον (80) κατέλαβε πράγματα, οὗτε δὲλλως φορητὰ, καὶ μάλιστα τῷ ήμει αὐτῷ ὑπεναντία, ἔδοξεν ἡμῖν χράτιστον εἶναι ἐπὶ τὴν στήκαταφυγεῖν προστασίαν, καὶ παρὰ σοῦ τινα περιθῆναι (81) εὑρέσθαι λύσιν τῶν λυπηρῶν. Συμφορὴ γάρ ἐστιν ἀφόρητος πραγμάτα ἀναγκάζεσθαι λέγει (82) τὸν μὴ περιφύκοτα, μηδὲ βουλόμενον· καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα, καὶ ἐλκεσθαι εἰς τὸ μέσον, καὶ δημοκοτεῖσθαι (83) τὸν πάλαι: δι' ἡσυχίας τὸν βίον παρελθεῖν χρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ κέμητι τὸν θησαυρὸν διαλεχθῆναι χρήματα εἶναι χρίγεις, εἴτε τιστὸν ἐπέροις, τῆς σῆς δὲν εἶη συνέσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ^o.

B Εὐσέβιῳ (84) ἐπιστόλην Σαμοσάτωρ.

Πῶς δὲν σιωπήσαιμεν ἐπὶ τοῖς παρούσιν; Η τοῦτο (85) καρτερεῖν μὴ δυνάμενοι, δξιῶν τινα λόγον τῶν γινομένων εὑροιμεν, ὥστε μὴ στεναγμῷ προεσκέψαντες τὴν φωνὴν ἡμῶν, ἀλλὰ θρήνω τοῦ κακοῦ ἡ βάρος ἀρκούντως διαστηματίνοι; Οὔχεται ἡμῖν καὶ τὴν Ταρσός. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον δεινόν, καίπερ ἀφῆρητον δν. ἐστι γάρ τούτου χαλεπώτερον, πόλιν τασαύτην οὕτως ἔχουσαν εὐκατέριας (86), ώστε Ἰσερούς, καὶ Κλίκας, Καππαδόκας τε καὶ Σύρους δὲ ξανῆς συνάπτεται, ἐνδε τῇ δυοῦ ἀπονοτας ἀνθρώπων δλεθροῦ γενέσθαι πάρεργον, μελλόντων ὑμῶν (87), καὶ βουλευομένων, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀποτοκούντων. Κράτιστον οὖν, κατὰ τὴν τῶν Ιατρῶν ἐπίνοιαν (πάντως δὲ μοι πολλὴ ἀρθρονία, διὰ τὴν σύνοικον ἀρρώστιαν, τῶν τοιωτῶν παραδειγμάτων), οἱ, ἐπειδὸν τὸ τῆς ὁδύνης μέγεθος ὑπερβάλλῃ, ἀναισθησίαν τῶν πόνων ἐπιτεχνῶνται τῷ κάμηνοι, καὶ ταῖς ἡμετέραις αὐτῶν ψυχαῖς, ὡς μὴ ταῖς ἀφορήτοις ὁδίαις συνέχεσθαι, ἀναληγσίαν τῶν κακῶν συνεχέσθαι.

C Σαμοσάτου, non addito episcopi titulo, in Reg. autem et Coisl. post episcopi titulum addatur Σαμοσάτωρ. Tres illi codices addunt διὰ τὴν Ταρσὸν ἐπειδούσαντα, Ob Tarsum insidit petitam. Hanc epistolam a Basilio presbytero scriptam fuisse confirmat duorum aliorum codicium corrupta lectio. Nam in Medicæo legitur Εὐσέβιον ἐπιστόλην πρεσβύτερον, et in Coisl. primo Εὐσέβιῳ ἐπιστόλην πρεσβύτερον.

(85) Η τοῦτο. Sic Medicæus codex, Reg. primus et Coisl. secundus. Legitur in Coisl. primo, Harl., Vat. et Reg. secundo τῇ το. Editio Hagan. et Basil. prima καὶ τοῦτο, alia καὶ τῶς καρτερεῖν.

D (86) Εὐκατέριας. Hæc lectio, quæ prima manu in codice Harlaeano scripta fuerat, ita ad Basiliū sensum videtur apposita, ut eam alteri præferre non dubitem, quæ postea in eundem codicem inducta est, quæque in aliis exstat et in editis, ubi legitur εὐκατέριας, felicitatis.

(87) Υμῶν. Editi ἡμῶν. Sed prior lectio et sex codicium mss. auctoritate nititur, et Basiliū conditioni, qui nondum episcopus erat, melius congruit. Non multo post tres codices non vetustissimi ἀναστησάν τῇ ἐπινοίᾳ ἐπιτεχνῶνται. Ibidem Harl. et Coisl. secundus ὑπερβάλλῃ.

Οὐ μήν ἄλλα, καὶ περ οὕτως (88) ἀθλίας ἔχοντες, μιδέ περαμυθίας κεχρήμεθα. πρὸς τὴν σὴν ἀπίστειν ἡμερό-
ης, καὶ ἐκ τῆς σῆς ἐννοίας καὶ μνήμης πρᾶμναι
τῇ ψυχῇ τὸ λυπούμενον. Οὐτεπερ γάρ τοις ὄφθαλ-
μοῖς, ἐπειδάν ποτε συντόνως τὰ λαμπρὰ καταβλέ-
ψω, δέρει τινὰ ρίζτώνων πρὸς τὰ κυανά καὶ χλο-
ῖστα τῶν χρωμάτων ἐπανελθεῖν· οὕτω καὶ ταῖς
ψυχέριστας ψυχαῖς, οἷον (89) πραεῖς τις ἐπαφῇ τὸ
ὑποπρὸν ἔξαιρουσα, ἡ μνήμη τῆς σῆς πραστητος καὶ
ἰμειέσις ἐστί· καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῶμεν, διτε
τὸν κατέστησαν ἐπλήρωσας. Ἐξ ὧν ἵκανῶς
καὶ τοῖς ἀνθρώποις, ἐξν εὐγνωμόνως (90) τὰ
πρήματα κρίνωμεν, ὡς οὐδὲν ἐκ τῆς σῆς αἰτίας
ἴκινοιν ἐνεδείξιν· καὶ παρὰ θεῷ τῆς τῶν καλῶν
πρᾶμας μέγαν σεαυτῷ τὸν μισθὸν κατεκτήσω.
Χαρίσατο δέ σε τημὲν καὶ ταῖς ἑαυτοῦ ἐκκλησίαις δὲ
κύριος, ἐπ' ὕψειςι τοῦ βίου καὶ διορθώσει τῶν ψυ-
χῶν τημάν, καὶ καταξιώσει πάλιν τῆς ἐπωσελοῦς
συντριχίας σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ'.

Commendat Leonium Basilius tanquam alterum seipsum.

Ἄρετίγραφος, ὑπέρ Λεοντίου.

Περὶ πολλῶν μὲν, ὡς διαφερόντων μοι, ἐπέστειλά
τι, περὶ πλειόνων δὲ καὶ ἐπιστειλῶ. Οὔτε γάρ τοὺς
ἴκινοιν· ἐπιλιπεῖν δυνατὸν, οὔτε τὴν ἡμᾶς ἀρνεῖσθαι
τὴν χάριν οἴλον τε. Οὐ μήν ἐστὶ τις οἰκειότερός μοι,
εἰς μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἀν εὖ τι πά-
θον (91) δυνάμενος, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Λεον-
τίου οὐ τὴν οἰκίαν οὕτω διάθεε, ὡς ἀν εἰ αὐτὸν ἐμὲ
κιταλέοις, μή ἐν τῇ πενιά ταύτῃ, ἐν δὲ νῦν εἰμι σὺν
θεῷ, ἀλλά εὐπορίας τινὸς ἐπειλημμένον, καὶ ἀγροὺς
κατημένην. Δῆλον γάρ, διτε οὐκ ἀν ἐποίησάς με
πληγή, ἀλλά ἐφύλαξας ἀν τὰ παρόντα, ἢ ἐπέτειας
τὴν εὐπορίαν. Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προει-
ργάντῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παραχαλοῦμεν. Μισθὸς
οὐ τοῦ ὑπέρ πάντων ὁ συνήθης παρ' ἐμοῦ, εὐχὴ πρὸς
τὸν διցιον θεὸν ὑπὲρ ὧν κάμνεις, καλός τε καὶ
ἀγαθὸς ὡν, καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δευ-
μάνων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΓ'.

*Legit Basilius, ut presbytero qui cum ipso educatus fuerat eique ad victimum labore suo ministrabat, nova peræquatio nor-
noceat.*

Ἄρετίγραφος, ἐπὶ ἐπικονιρίᾳ (92).

D

Ὥ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τοῦδε, οἶμαι, διτε πά-
τις ἔγνωσται τῇ εὐγνείᾳ σου, διτε ἐστὶν ἐμοὶ σύν-
τροφος. Τι οὖν ἄλλο δεῖ με εἰπεῖν πρὸς τὸ δυσω-
πτεῖσθαι σου τὴν χρηστότητα, οἰκείως αὐτὸν ἰδεῖν καὶ
μορθίζειν αὐτῷ εἰς τὰ πράγματα; Εἰ μὲν γάρ ἐμὲ
ἐγνέκτη, ὥσπερ οὖν ἀγαπᾷς, δηλοντί καὶ οὓς ἀντ'

(88) Καὶ περ οὕτως. Sic mss. sex. Editi καὶ περ
ητῶς.

(89) Olor. Sic etiam mss. sex. Editi οὗτα.

(90) Εἰσ εὐγνωμόνως. Sic mss. sex. Editi καὶ
εὐγνωμόνως.

(91) Εἴ φ' οἷς ἀν εὖ τι πάθοιμι. Vulnus sanavimus ope-

A sic misere afflicti simus, una utimur consolatione,
ut respiciamus ad tuam mansuetudinem, ac tui
cogitatione et recordatione dolorem animi mitige-
mus. Quemadmodum enim oculis, posteaquam
intente res splendidas conspexere, recreationis ali-
quid assert ad cœruleos ac virides colores redire;
ita quoque animis nostris veluti blanda quædani
contrectatio dolorem abigens, recordatio tuae leni-
tatis ac diligentias est; et maxime cum omnia a te
pro virili facta esse consideremus. Ex quibus et
abunde nobis hominibus, si de rebus æquo animo
judicemus, nihil culpa tua periisse ostendisti; et
apud Deum tui bona:um rerum studii magnam
tibi mercedem comparasti. Utinam autem concedat
te nobis et suis ecclesiis Dominus ad utilitatem vitæ
B hominum et emendationem animarum nostrarum,
nobisque iterum dignetur tuum perutilem congres-
sum concedere?

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XXXV.

Sine inscriptione, de Leontio.

De multis quidem, ut ad me pertinentibus tibi
scripsi: sed et de pluribus scribam. Nam nec fieri
potest ut indigentes desint; nec mihi beneficia de-
negare integrum. 114 Non est tamen quisquam
mihi conjunctior, et qui me, si quid ei prospere
eveniat, magis consolari possit, quam colendissi-
mus frater Leontius: cuius domum ita suscipe,
quasi memet ipsum nactus fuisses non in ea pau-
pertate, in qua nunc divino beneficio vessor, sed
opulentiam quamdam consecutum, et prædia
possidentem. Nam palam est fore, ut pauperem
me non faceres, sed servares præsentia, aut copiam
augeres. Hoc itaque facias etiam prædictæ viri
domui rogauius. Erit autem tibi a me pro his
omnibus consueta merces, preces ad Deum san-
cium pro laboribus, quos suscipis bonum te ei
probum præbens, ac petitiones indigentium ante-
vertens.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XXXVI[“].

Sine inscriptione, auxiliī causa.

Novisse jamdudum nobilitatem tuam arbitror.
loci illius presbyterum una mecum fuisse educa-
tum. Quid igitur aliud dicendum mihi est, quo
benignitatem tuam exorem, ut video illum amice,
atque ei ad negotia opem feras? Si enim me amas,
ut profecto amas; non dubium quin et quos eodem

codicum Reg. secundi et Coislidiani secundi. Deest
etiam negatio ante eū τι in antiquissimo Coisl. et
Med., sed uterque habet, ut editi, πάθοιμι.

(92) Επικονιρίᾳ. Editi ἐπικονιρίας contra omnium
codicum fidem.

Alias CCXXXVI, scripta ante episcopatum.

“ Alias CCXXVIII, scripta ante episcopatum.

loco ac meipsum habeo, totis viribus recreare conservis. Quid igitur est quod rogo? Ut ei descriptio antiqua servetur. Eninvero non parum laborat, mihi ad victum ministrans, eo quod ego, ut ipse scis, nihil proprium habeam, sed amicorum et propinquorum rebus sustenter. Itaque perinde ut meam, imo ut tuam habe hujus fratris domum, et pro collato in eum beneficio præbebit Deus et tibi, et domui, et toti tuo generi opem consuetam. Scias autem mihi prorsus curæ esse, ut ex peræquatione nulla huic viro injuria inferatur.

A ἐμαυτοῦ (93) ἔχω, ἀναπαῦσαι πάσῃ δυνάμει προσιρῆ. Τί οὖν ἔστιν δὲ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ τὴν παλαιὰν ἀπογραφήν. Καὶ γάρ καὶ κάμνει οὐ μετρίως ἡμῖν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ἡμές, ὡς αὐτὸς ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτῆσθαι έδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἀρχεῖσθαι (94). Ήτούσι οὖν ἔμδοντες οἰκον; μᾶλλον δὲ ὡς ἐμαυτοῦ, οὔτε θέτει τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε· καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποίας παρέχει Θεός καὶ σοι, καὶ οἴκῳ, καὶ γένει παντὶ σου τὴν συνήθη βοήθειαν (95). Γίνωσκε δέ μα πάντα ἐπιμελές εἶναι, μηδὲν ἐκ τῆς ἔξιστος εἰπεῖσθαι τὸν ἀνθρώπον.

EPISTOLA XXXVII¹.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΖ'.

Commendatur idem presbyter, eademque de causa.

Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enarratus.

'Αρεπίγραφος, ύπερ συντρόφου.

Suspectam jam habeo epistolarum multitudinem. Ac vehementer quidem, nec petentium importunitatem ferens, clamare cogor. Sed tamen scribo, cum aliani mei expediendi viam invenire non possim, quam si dem illis litteras flagitantibus subinde a nobis. Vereor itaque ne, quia multi litteras perferunt, unus c multis existimetur et frater ille. Ego enim multos mihi in patria amicos ac cognatos esse facio, inequae parentis loco constitutum esse proprie dignitatem illam, in qua sum a Domino collatus. Hunc autem collectaneum habeo nutricis meæ unum filium, et precor, ut domus, in qua fui enarratus, in eodem statu permaneat; ne beneficia in omnes 115 dignitatis tuæ præsentia, huic viro causa sit et origo molestia. Sed quia etiamnum ex eadem domo alor, nihil habens meorum, sed charorum sustentatus facultatibus; precor ut huic domo, in qua nutritus sum, ita parcas, ut mihi alimenti copiam conservaturus. Pro his te Deus æterna requie remuneret. Atque illud etiam, quod omnium verissimum est, dignitati tuæ nolum esse volo, servitorum partem maximam illum a nobis habuisse, hanc mercedem alimentorum meorum parentibus meis suppeditantibus. Merces autem illa non est omnino donum, sed usus per vitam. Quare si quid grave illis acciderit, licet ei illa ad me remittere, et ego via alia tributis ac exactoribus ero obnoxius. Daperi autem gennatai, ἔξεστιν αὐτῷ (96) πρὸς ἡμᾶς διασώσεις τελέσμασι καὶ ἀπαιτηταις πάλιν γινόμενοι.

'Υφορῶμαι λοιπὸν τῶν ἐπιστολῶν τὸ πλῆθος. Βιατῶς μὲν, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐπάχθειαν τῶν ἀπιτούντων ἡμᾶς, ἐκφωνεῖν ἀναγκάζομαι. Γράψω δὲ οὖν δημαρχούς, διλον ἀπαλλαγῆς τρόπον ἐπινοεῖν οὐκ ἔχων τὴν διδοὺς αὐτοῖς τὰς ἐπιστολὰς αἰτοῦσιν ἐκάστοτε παρ' ἡμῶν. Φοβοῦμαι τοίνυν μὴ, ἐπειδὴ πᾶλοι προσκομίζουσι γράμματα, εἰς τῶν πολλῶν νομισθῆ καὶ δὲ ἀδελφός δὲ δεῖνα. Ἔγὼ γάρ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔχειν ἐπὶ τῆς πατρίδος δημοιογῶ, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατρικὴν τάξιν τετάχθαι, διὸ τὸ σχῆμα τούτο εἰς δὲ ἔταξεν ἡμᾶς δὲ Κύριος. Σύντροφον δὲ τῆς θρεψαμένης με υἱὸν τούτον ἔχειν (96), καὶ εὐχομαι τὸν οἰκον, ἐν φανετράτη, ἐπὶ τῆς δημοτικῆς καταστάσεως διαμεῖναι, ἵνα μή τι τὸ πάντας εὐεργετοῦσα ἐπιδημία τῆς σῆς κοσμιστικῆς ἀφορμὴ πρὸς λύπην τῷ ἀνδρὶ γένηται. 'Αλλ' ἐπειδὴ Εἳται καὶ νῦν ἐκ τοῦ αὐτοῦ διάτρερομαι οἰκον, οὐδὲν ἔχων τῶν ἐμαυτοῦ, ἀρκούμενος δὲ τοῖς τῶν ἀγαπητῶν, παρακαλῶ οὐτω φεισασθαι τῆς οἰκίας, ἢ ἐνετράφην, ὡς ἐμοι τῆς τροφῆς τὴν χορηγίαν διασώζοντα (97). Καὶ σε δὲ Θεός ἀντὶ τούτων τῆς εἰλικρίου ἀναπαύσεως ἀξιώσειν. Ἐκείνο γε μὴν πάντων ἀγθετατον γινώσκειν σου τὴν κοσμιστητα βούλομαι, διτὶ τῶν ἀνδραπόδων τὰ πλειστα παρ' ἡμῶν ὑπῆρξεν αὐτῷ μισθὸς τῆς τροφῆς ἡμῶν, τῶν γονέων τημῶν παρασχομένων. Οὐ δὲ μισθὸς οὐ παντελής ἐστι δωρεά, ἀλλὰ χρῆσις διὰ βίου. 'Ωστε, ἐάν τι βαρύς ἀποπέμψῃ, καὶ ἔσομεθα ἡμεῖς δι' ἐπέρας ὁδοῦ ὑπεύθυνος

* Alias CCXLVIII, scripta ante episcopatum.

(93) Ἐμαυτοῦ. Sic mss. Editi ἔμοι. Paulo post quinque mss. φυλαχθῆναι αὐτῷ. Deest postrema vox in editis.

(94) Ἀρχεῖσθαι. Ita codices sex. Editi χρῆσθαι. Paulo post editi ὡς σεαντοῦ. Mss. ut in textu.

(95) Τὴν συνήθη βοήθειαν. Potior videtur hæc scriptura codicum Clarom. et Combelis. quam quod habent ali codices τὴν βοήθειαν.

(96) Ἔχω ἔτρα. Male in editis ἔχω, ήτα, quod ex sex

mss. emendavimus. Mox iidem editi ἀνετράφη, melius in quatuor mss. ἀνετράφη. Sic enim habent paulo post omnes editi et mss.

(97) Διασώζοντα. Sic Med., Coisl. secundus, unus ex Regiis et Clarom. in margine. Idem codex in textu διασώζοντων. Codex Ecclesiæ Paris. διασώζοντος secunda manu; at prima manu habet cum editis διασώζουσαν.

(98) Αὐτῷ. Sic quinque mss. Editi αὐτά.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ^η.EPISTOLA XXXVIII^η.

Cum melueret Basilios, ne Gregorius frater, ut multi alii, essentiam ab hypostasi non satis secerneret, exponit ei quid intersit inter utrumque : ac tres hypostases, unam essentiam in Trinitate defendit, idque illustrat exemplo ex Iride pectilo. Eplical quo sensu Paulus splendorem gloriae et figuram hypostasis dixerit.

Γρηγορίῳ (99) ἀδελφῷ περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ Δ Gregorio fratri de discrimine essentiae et hypostasis.

1. Επειδὴ πολλοὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας (1) ἐπὶ τῶν μυστικῶν δογμάτων μὴ διαχρίνοντες ἀπὸ τοῦ τὸν ὑπόστατον λόγου, ταῖς αὐταῖς συνεμπίπτουσιν ἡπάταις, καὶ οἴονται διαφέρειν μηδὲν οὐσίαν ἢ ὑπόστατον λέγειν (διθεν καὶ ἡρεσίς τοι τῶν ἀνεξετάστων; τὰ τοιαῦτα προσθεκομένων, ὥσπερ μίαν οὐσίαν, οὕτω (2) καὶ μίαν ὑπόστασιν λέγειν· καὶ τὸ ἔκπλιν, οἱ τὰς τρεῖς ὑπόστάσεις παραδεχόμενοι καὶ τὴν τῶν οὐσιῶν διαίρεσιν, κατὰ τὸν Ἰησον ἀριθμὸν, οὐ τοῖς ὅμοιοις ταύτης δογματίζειν οἴονται δεῖν)· Λέτο, ὡς ἀν μὴ καὶ σὺ τὰ δόμοια πάθοις (3), ἀνθρημά τοι διὰ βραχέων τὸν περὶ τούτου λόγον ἴσπεράμην. Τοῖς τοινύν, ὡς ἐν ὀλίγῳ παραστῆσαι, ταῦτα τῶν λεγομένων ἡ ἔννοια.

2. Πάντων τῶν δνομάτων τὰ μὲν ἐπὶ πλειόνων καὶ τῷ ἐμβολῷ διαφερόντων λεγόμενα πραγμάτων (4) κατίκατέραν τινὰ τὴν σημασίαν ἔχει, οἷον ἀνθρώπος. Ο γάρ τούτο εἰπών, τὴν κοινὴν φύσιν διὰ τοῦ ὄντος δεῖξας, οὐ περιέγραψε τῇ φωνῇ τὸν τοῦ ἄνθρωπον, τὸν ίδιας ὑπὸ τοῦ δνόματος γνωριζόντον. Οὐ γάρ μᾶλλον Πέτρος ἀνθρώπος ἔστιν, ή εἰς Ἀνθρέας, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἰάκωβος. Η οὖν ταῦτα; τοῦ σημανομένου, ὁμοίως ἐπὶ πάντας τοὺς τοῦ τὸ αὐτὸν (5) δνοματα τεταγμένους χωροῦσα, χρείαν ἔχει τῆς ὑποδιαστολῆς, δι’ ἣς οὐ τὸν καθόλου ἀγιοποιον, ἀλλὰ τὸν Πέτρον ἢ τὸν Ἰωάννην ἐπιγνωσθεῖται. Τὰ δὲ τῶν δνομάτων ιδικατέραν ἔχει τὴν ἑλεῖν, δι’ ἣς οὐχ ἡ κοινότης τῆς φύσεως ἐνθεωρεῖται τῷ σημανομένῳ, ἀλλὰ πράγματος; τινος περιγραφῆ, μηδεμίᾳν ἔχουσα πρὸς τὸ δόμογενες, καὶ τὸ ίδιον, τὴν κοινωνίαν, οἷον ὁ Παῦλος, ή ὁ Ιησός. Οὐκέτι γάρ τη τοιαύτη φυνή ἐπὶ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως φέρεται, ἀλλὰ χωρίσασα (6) τῆς περιποτικῆς σημασίας, περιεγεγραμμένων τινῶν πραγμάτων ἔμφασιν διὰ τῶν δνομάτων παρίστησιν. Ήταν οὖν δύο ἡ καὶ πλειόνων κατὰ τὸ αὐτὸν δντων, ἀν Παύλου καὶ Σιλεουσοῦ καὶ Τιμοθέου, περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων ζητήσαις λόγος· οὐκ ἀλλον τοις ἀπόδεσαι τῆς οὐσίας ἐπὶ τοῦ Παύλου λόγον, ξερον δὲ ἐπὶ τοῦ Σιλεουσοῦ, καὶ ἀλλον ἐπὶ τοῦ Τιμοθίου· ἀλλὰ δι’ ὃν ἀν λόγων ἡ οὐσία (7) τοῦ

1. Quoniam multi essentiam, quae communis est, in mysticis dogmatibus non secernentes ab hypostaseō ratione, in easdem recidunt notiones, nihilque existimant interesse, utrum essentia an hypostasis dicatur (unde etiam placuit nounullis sine examine res ejusmodi admittentibus, ut unam essentiam, ita et hypostasim unam dicere : et vice versa, qui hypostases tres profertur, etiam essentiarum divisionem secundum eumdem numerum ex hac confessione statuenda esse putant) : propterea neutr quoque similia patiaris, brevem ea de re sermonem tibi commentarii loco confeci. Harum igitur vocum, ut paucis rem declarem, notio hæc est.

B

2. Ex omnibus nominibus alia, de rebus pluribus et numero differentibus dicta, notionem quamdam magis generalem habent, velut *homo*. Qui enim hoc dixit, communi natura per id nomen indicata, non circumscritus hac voce certum quemdam hominem, proprie isto nomine designatum. Non enim magis Petrus homo est quam et Andreas, et Johannes, et Jacobus. Itaque communitas rei significata similiter omnes, qui sub eodem nomine recensuntur, comprehendens, subdivisionem postulat, per quam non hominem generatim, sed Petrum aut Joannem cognoscamus. Alia vero nomina magis peculiarem habent 116 notionem, qua non communitas naturæ consideratur in re significata, sed cuiusdam rei circumscripicio nullam habens cum eo quod similis est naturæ, in eo quod proprium est, communionem; exempli causa, Paulus, aut Timotheus. Non enim iam ejusmodi vox in naturam communionem fertur, sed a generali significatione separans, rerum quarumdam circumscripclarum notionem nominibus declarat. Itaque cum duobus aut etiam pluribus simul conjunctis, puta, Paulo, et Silvano, et Timotheo, inquiritur essentia humanæ definitio, non aliam quis in Paulo reddet essentia rationem, aliam in Silvano, et aliam in Timotheo : sed quibus verbis Pauli essentia ostensa fuerit, eadem etiam aliis convenient; ac consubstantiales

(99) Γρηγορίῳ. Legitur hæc epistola inter Opera Gregorii Nysseni tom. III, p. 28, sub nomine Gregorii Nysseni ad Petrum fratrem *De differentia essentiae et hypostasis*; sed eam Basilio trivium omnibus nostri codices mss. Stylus Basiliū fetsim esse claram: ac ipsa etiam synodus Chalcedonensis partem epistolæ Basiliū agnoscit, dum ait, niam Basiliū, gratiæ ministrum in epistola hypostasis differentiam explanasse, concil. Chalced. part. III, cap. 1, p. 825.

(1) Τῆς οὐσίας. Coisl. primus τῆς φύσεως. Paulo pos duo mss. συμπίπτουσιν. Gregorii Nysseni contentus in hoc primordio mirum in modum corripuit.

(2) Οὕτω. Hanc vocem addidimus ex tribus restitutissimis et duobus aliis mss. In tribus aliis οὕτως.

(3) Όμοια πάθοις. Tres mss. recentiores ομοια πάθης. Legit statim Combellius τῶν περὶ τούτων λόγων. Sed hæc emendatio minime necessaria.

(4) Πραγμάτων. Ita sex codices mss. Corrupte in editis πράγματα.

(5) Υπὸ τὸ αὐτό. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus Regiis. Editi ἐπὶ τὸ αὐτό.

(6) Χωρίσασα. Ita sex mss. et apud Nyssenum. Editiones Basiliū χωρίσσονται.

(7) Λόγων ἡ οὐσία. Ita mss. omnes et Nyss. Editi λόγων καὶ οὐσία.

* Alias XLIII. Scripta videtur anno 369 aut 370.

inter se sunt, qui eadem essentiae ratione designantur. Ubi vero quis eo, quod commune est, intellecto, ad proprietatum se converterit considerationem, per quas alterum ab altero separatur; non jam amplius ratio, per quam unumquodque cognoscitur, cum ea ratione, quae de alio profertur, per omnia consentiet, quamvis in aliquibus communitatem habere compariatur.

3. Hoc igitur dicimus: quod proprie dicitur, id hypostasis nomine indicari. Qui enim hominem dixit, confusam quamdam ideam per indefinitam significationem auribus intulit, sic ut natura quidem eo nomine ostendatur, subsistens autem res, et proprie nomine designata, minime significetur. Qui autem Paulum dixit, ostendit in re hoc nomine significata subsistentem naturam. Hoc igitur hypostasis est, non indefinita essentiae notio, quae ob coenunitatem rei significatæ nullam sedem reperit, sed quæ quod commune in aliqua re et incircumscripsum est, per conspicuas proprietates restrinquit ac circumscribit; quemadmodum et Scriptura ipsa solet simile quidpiam facere, cum in multis aliis locis, tum in historia Jobi. Nam quæ ad ipsum attinent narratura, postquam primo id quod commune est commemoravit, et dixit, *homo*; statim dirimit per id quod proprium est, addendo, *quidam*¹⁵. Sed essentiae quidem descriptionem, ut sermonis proposito nihil conducentem reticuit: illud autem *quidam* propriis notis indicat, et locum referens et morum indicia, et quæcunque extrinsecus collecta distinctura illumi erant, et a communis significatu separatura; adeo ut perspicua in omnibus esset illius, cuius res gestæ narrantur, descriptio, ex nomine, ex loco, ex animi proprietatibus, ex iis quæ extrinsecus in eo conspiciebantur. Quod si essentiae dedisset rationem, nulla sane fuisse et rerum, quæ dicta sunt, in naturæ explicatione mentione. Eadem enim ratio fuisse ac de Baldad Sauchia, deque Sophar Mannaeo, et de singulis, quorum ibi mentio sit, hominibus¹⁶. Quam igitur in nostris rebus agnoscisti discriminis rationem inter essentiam et hypostasim, eam et ad divina dogmata transferens, non errabis. De Patris essentia quidquid **117** tibi suggesteret cogitatio (as enim non est ad certam ullam ac definitam cogitationem animum sistere, eo quod persuasum sit hanc essentiam supra omnem esse cogitationem), id et de Filio intelleges, similiter et de Spiritu sancto. Nam ratio inveniens et incomprehensibilis una et eadem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto est. Neque enim aliud magis est incomprehensibile, aut increatum, aliud minus. Quoniam autem oportet per proprias notio-

A Παῦλον δειχθῆ, οὗτοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἑφαρμόσουσι: καὶ εἰσιν ἀλλήλοις ὑμούσιοι, οἱ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῇ οὐσίᾳ ὑπογραψόμενοι. Ἐπειδὴν δέ τις, τὸ κοινὸν μαθῶν, ἐπὶ τὰ ἰδιάζοντα τρέψῃ τὴν θεωρίαν, δὲ ὁν γκρίζεται τοῦ ἔτερου τὸ ἔτερον, οὐκέτι δὲ ἔκτιστη γνωριστικὸς λόγος τῷ περὶ τοῦ ἄλλου διὰ πάντων συνενεχθήσεται. καὶ ἐν τισιν εὑρεθῆ τὸ κοινὸν.

3. Τοῦτο τοίνου φαμέν· τὸ ἰδιώς λεγόμενον τῷ τῇ ὑποτάσσεως δηλοῦσθαι βήματι. Ὁ γάρ δινθρωποι εἰπών ἐσκεδασμένη τινὰ διάνοιαν τῷ ἀριστερῷ τῇ σημασίᾳ τῇ ἀκοῇ ἐνεποίησεν· ὥστε τὴν μὲν φύσιν ἐκ τοῦ ὄντος δηλωθῆναι, τὸ δὲ ὑφεστῶς¹⁸ καὶ δηλούμενον ἰδιώς ὑπὸ τοῦ ὄντος πρᾶγμα μὴ σημανθῆναι. Ὁ δὲ Παῦλον εἰπών ἔδειξεν ἐν τῷ δι-

B λογίνῳ ὑπὸ τοῦ ὄντος πράγματα, πράγματα ὑφεστῶτα τὴν φύσιν. Τοῦτο οὖν ἐστιν τῇ ὑπόστασις, οὐχ τῷ αὐτοῖς τῆς οὐσίας ἔννοιᾳ, μηδεμίᾳ ἐκ τῆς κοινότητος τοῦ σημανούμενου στάσιν εὑρίσκουσα, αὐτὴν τὴν (9) κοινὸν τε καὶ ἀπεριγραπτὸν ἐν τῷ τῷ πράγματι διὰ τῶν ἐπιφαινομένων ἰδιωμάτων πρωτώτως καὶ περιγράφουσα· ὡς καὶ τῇ Γραφῇ σὺν ηθεῖς τὸ τοιοῦτο ποιεῖν ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ εἰ τῇ κατὰ τὸν Ἰωάννην ιστορίᾳ. Ἐπειδὴ γάρ ἔμελε τὸ περὶ αὐτοῦ διηγεῖσθαι, πρότερον τοῦ κοινοῦ μημενύσασα, καὶ εἰποῦσα, ἀνθρώπος, εὐθὺς ἀποέμει τῷ ἰδιάζοντι ἐν τῇ προσθήκῃ τοῦ, τίς. Ἀλλὰ τῇ μὲν οὐσίᾳ τὴν ὑπογραφὴν, ὡς οὐδὲν φέρουσα κέρδος πρὸς τὸν προκειμένον τοῦ λόγου σκοπὸν, ἐσώ της· τὸν δὲ τιτάνα διὰ τῶν οἰκείων γνωρισμάτων χαρακτηρίζει, καὶ τόπον λέγουσα καὶ τὰ τοῦ ἕνος γνωρισμάτα, καὶ διὰ τῶν ἔξωθεν συμπαραληθέντων χωρίζειν αὐτὸν καὶ ἀφιστάνειν ἔμελλε τῆς κοινῆς σημασίας· ὥστε διὰ πάντων ἐναργῆ τοῦ ιστορουμένα γενέσθαι τὴν ὑπογραφὴν, ἐκ τοῦ ὄντος, ἐκ τοῦ τόπου, ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς ἰδιωμάτων, ἐκ τῶν ἔνθεν περὶ αὐτῶν θεωρουμένων. Εἰ δὲ τὸν τῆς οὐσίας ἑδίου λόγον (10), οὐδεμίᾳ διὰ ἐγένετο τῶν εἰρημένων ἐν τῇ τῆς φύσεως ἐρμηνείᾳ μηδῆται. Ὁ γάρ αἱ τὸς ἀνὴρ λόγος, διὸ καὶ ἐπὶ τοῦ Βαλδάδο τοῦ Σαυκτοῦ, καὶ Σοφάρ τοῦ Μυνναίου, καὶ ἐφ' ἔκστου τῷ ἔχει μημενευθέντων ἀνθρώπων. "Ον τοίνου ἐν τῷ καθὸ τῆς ἡμέρας Ἑγνως διαφορᾶς λόγον ἐπὶ τε τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποτάσσεως, τοῦτον μετατίθεις καὶ ἐπὶ τῷ θεῶν δογμάτων, οὐχ ἀμαρτήσεις. Πῶ; τὸ εἶναι τῷ Πατρὸς, διὸ τὶ ποτὲ ὑποτίθεται σου τῇ ἔννοιᾳ (πρὸ οὐδὲν γάρ ἐστιν ἀποτελαγμένον νόημα (11) τὴν φύσην ἐπερεῖσθαι, διὸ τὸ πεπεισθαι αὐτὸν ὑπὲρ τὸ εἶναι νόημα), τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοήσεις, τοῦ ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου. Ὁ γάρ τοῦ ἀκτίστου καὶ τοῦ ἀκαταλήπτου λόγος εἰς καὶ αὐτὸς ἐπὶ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου

C D

¹⁵ Job 1. 4. ¹⁶ Job II, 11.

(8) Ὑγεστως. Duo mss. ὑφεστηκός.

(9) Ἄλλῃ τῷ. Sic mss. omnes et apud Nyss. Edili ἀλλὰ τῷ. Infra tres mss. τὸ τοιοῦτο ποιεῖν.

(10) Ἐδίδου λόγον. Coisl. primus ἑδίου λόγον. Pauli post editi τοῦ Σαγχατοῦ. Septem codices et Nyss. ut in textu. Subinde editi Πως οὖν, sed deest

οὖν in nostris codicibus, et editionibus Hagan. Basileensi prima. Mox duo mss. ὑποτίθεται τοι.

(11) Νόημα. Deest in Harl. et alio codice, ne necessarium videtur. In iisdem codicibus legitū ἀπερεῖσθαι. Editi ὑπερεῖσθαι. Quinque mss. ut in textu.

Πνεύματος ἔστιν. Οὐ γάρ τὸ μὲν μᾶλλον ἀκατάλητον τὸν τε καὶ ἀκτιστὸν, τὸ δὲ ἡττον. Ἐπεὶ δὲ χρὴ διὰ τῶν ιδιαῖόντων σημείων ἀσύγχυτον ἐπὶ τῆς Τριάδος τὴν διάκρισιν (12) ἔχειν, τὸ μὲν κοινῶς ἐπιθεωρούμενον, οἷον τὸ ἀκτιστὸν λέγω, ή τὸ ὑπέρπτιον κατάληψιν, ή εἰ τι τοιοῦτον, οὐ συμπαρακλήσιμα εἰς τὴν τοῦ ιδιαῖόντος κρίσιν· ἐπιτίχησμον δὲ μόνον δι' ὧν ἡ περὶ ἐκάστου ἔννοια ἐπλαγῆς καὶ ἀμίκτως τῆς συνθεωρουμένης ἀφορίζεται.

4. Καλῶς οὖν ἔχειν μοι δοκεῖ οἵτις ἀνιγνεῖσθαι τὸν λόγον. Πᾶν διπέρ ἀν εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθῶν φύσιν, τῆς πάντας ἐν πᾶσιν ἐνεργουσῆς χάριτος ἐνέργειαν εἶναι φαμεν· καθὼς φησιν δὲ Ἀπόστολος, ὅτι Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ έτι καὶ τὸ αὐτὸν Πνεῦμα, διαυροῦν ιδιᾳκά ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Στιγμούτες δὲ εἰ ἐκ μόνου τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἡ τῶν ἁγίων χορηγία τὴν ἀρχήν λαβοῦσα, οὕτω παραγίνεται τοῖς ἀξίοις, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀδηγούμενος εἰς τὸ τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν τῶν διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ἐνεργουμένων ἀρχηγὸν καὶ αἰτιον τὸν μονογενῆ Θεὸν εἶγαι πιστεύειν. Πάντα γάρ δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ ἐν αὐτῷ συνεστάναι, παρὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ πρὸς τελείνην ὑψωθῶμεν τὴν ἔννοιαν, πάλιν ὑπὸ τῆς θεοτείστου χειραρχίας ἀναγόμενοι (13) διδασκόμεθα, διὸ δὲ ἐκείνης μὲν πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ θνήτου εἰς τὸ εἶναι παράγεται, οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης ἀνάρχω· ἀλλὰ τοῖς ἔστι δύναμις ἀγεννήτως καὶ ἀνάρχως ὑφεστώσασα, ἥτις ἔστιν αἰτία τῆς ἀκάτων τῶν θνήτων αἰτίας. Έκ γάρ τοῦ Πατρὸς δὲ Υἱὸς, δι' οὗ τὰ κάντα, φῶ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἀχωρίστως συνεπικεῖται. Οὐ γάρ ἔστιν ἐν περινόᾳ τοῦ Υἱοῦ γενόσθαι, μὴ προκαταυγασθέντα τῷ Πνεύματι. Επειδὴ τοινύν τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κατίσιν ἡ τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάδει, τοῦ Υἱοῦ μὲν ἡττηται, φῶ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται· τῆς δὲ τοῦ Πατρὸς αἰτίας ἐξημμένον (14) ἔχει τὸ εἶναι, θέντος καὶ ἐκπορεύεται· τούτῳ γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ιδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετά τὸν Υἱὸν (15) καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑφεστάναι. Οὐ δὲ Υἱὸς, διὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύμενον Πνεῦμα δι' ἔστοτον καὶ μεθ' ἔστοτον γνωρίζων, μόνος μονογενῆς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς ἐκλίματος, οὐδεμίαν, κατὰ τὸ ιδιάζον τῶν γνωρισμάτων, τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ή πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις σημείοις μόνος γνωρίζεται. Οὐ δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἐκαρπετόν τι γνώρισμα τῆς ἔστοτον ὑπόστασεως, τὸ Πατήρ εἶναι,

¹² Ι Cor. xii, 44. ¹³ Joan. i, 3. ¹⁴ Coloss. i, 17.

(12) Αἰδικριστ. Male in editis σύγχρισιν. MSS. omnes ut in textu.

(13) Ἀνατόμεροι. Sic mss. et Nyss. Editi ἐναγόμενοι.

(14) Εξημμένοι. Duo mss. ἐξηρτημένον.

(15) Μετά τὸν Υἱόν. Sic quatuor Regii codices, sic etiam prima manu habuerunt Hart. et Cois. primas. Editi μετά τοῦ Υἱοῦ, quæ scriptura ferri potest, cum idem prorsus sonet, ac id quod sequitur, καὶ σὺν αὐτῷ. Quo autem sensu post Fi-

A nes inconsam Trinitatis distinctionem babere; quod communiter consideratur, quale est, quod in creatum dico, quod est supra omnem cogitationem, aut si quid ejusmodi; id nequaquam una assumemus ad proprietatem dijudicandam, sed requiremus tantum per quæ uniuscujusque notio dilucide et circa admisionem ab ea, quæ simul consideratur, sejuncta sit.

4. Itaque non abs re esse mihi videtur hoc pacto rationem investigare. Quocunque ad nos ex divina potestate bonum venerit, omnia in omnibus efficientis gratia opus esse dicimus, quemadmodum ait Apostolus: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens sigillatim unicuique prout vult*¹⁷. Inquirentes autem, an a solo sancto Spiritu bonorum largitio originem habens, ita ad dignos perveniat, rursus a Scriptura huc deducimur, ut largitionis bonorum, quæ Spiritus sanctus in nobis efficit, auctorem et causam unigenitum Deum esse credamus. Omnia enim per ipsum facta esse¹⁸, et in ipso consistere¹⁹, a sancta Scriptura didicimus. Cum igitur ad hanc intelligentiam fuerimus eveniti, rursus a divinitus inspirato adminiculo ceu manu ducti docemur, omnia ab illa quidem virtute ex nihilo produci, non tamen ab illa sine principio; sed quamdam esse virtutem ingenitam et sine principio subsistentem, quæ causa est rerum omnium causæ. Nam ex Patre Filius, per quem omnia, quocum semper Spiritus sanctus inseparabiliter intelligitur. Non enim potest quisquam de Filio cogitare, qui non sit prius a Spiritu illuminatus. Quoniam igitur Spiritus sanctus, a quo omnis in rem creatam bonorum largitio scaturit, Filio quidem cohaeret ac conjunctus est, quicum simul sine ullo intervallō concipiatur; habet vero esse ex ea causa, quæ Pater est, connexum, unde et procedit; illius secundum hypostasim proprietas hoc signo declaratur, quod post Filium et cum Filio cognoscitur, et quod ex Patre subsistit. Filius vero qui ex Patre procedentem Spiritum per se se ac secum notum facit; ac solus unigenitus ex ingenita luce effulgit, nullam, quod ad signorum, quibus dignoscitur, proprietatem attinet, cum Patre aut Spiritu sancto communitatē habet: sed iis, quæ dixi, signis solus agnoscitur. Qui autem est super omnia Deus, præcipuum quandam 118 suæ hypostasis notam, quod Pater est, et quod nulla

lium et cum Filio Spiritus sanctus, id infra explicat Basilius cum ait, *Consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam tres personas cognosci*. Confirmat hanc lectionem scholiū ad marginem duorum codicūm Regiorū, ut observavit Combellissius. Sed quod in eodem scholio legitur paulo post δι' ἔστοτον καὶ μεθ' ἔστοτον, per seipsum et post seipsum, id frustra probatur Combellis: Repugnat enim omnibus codicibus mss., nec ulla subest contextus immutandi causa.

subsistit ex causa, solus habet; hocque rursus A indicio et ipse proprie cognoscitur. Quapropter in essentiae communitate dicimus nec cohærere, nec communicari posse quæ considerantur in Trinitate indicia, per quæ proprietas constituitur traditarum in fide personarum, unaquaque propriis indicis discrete intellecta; ita ut ex dictis indicis differentia hypostaseon deprehendatur; at vero, quantum attinet ad id quod immensum est, quod comprehendendi non potest, quod creatum non est, quod loco nullo circumscribitur, et reliqua ejusmodi omnia, discrimen nullum sit in vivifica natura: in Patre, inquam, et Filio, et Spiritu sancto, sed continua quedam et indivisa societas in ipsis perspiciat. Atque per quas quis cogitationes majestatem unius earum, quæ in Trinitate creduntur, personarum intellexerit, per easdem sine ullo prorsus discrimine procedet, in Patre, et Filio et Spiritu sancto gloriam atque majestatem cernens: nullo spatio inter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum intercedente, in quo mens velut vacuo obambulet. Nihil enim est, quod inter ipsos medium inseratur: neque præter divinam naturam illa alia res est subsistens, quæ ipsam a seipsa rei alienæ interpositu dividere queat; neque spatii cuiuspiam non subsistentis vacuitas intercedit, quæ divinæ essentiæ harmoniam hiuleam efficiat, continuum interjectu vacui dirimens. Sed qui Patrem intellexit, et eum in seipso intellexit, et Filium animi perceptione simul est complexus. Qui autem percepit Filium, a Filio Spiritum non separavit, sed consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium simul permistam in seipso fidem expressit. Et qui Spiritum tantum dixit, comprehendit simul hæc confessione et eum cuius Spiritus est. Et quia Christi est Spiritus, et ex Deo, quemadmodum dicit Paulus¹⁰: ut ex catena extremum unum qui apprehendit, alterum etiam extremum simul attraxit; ita qui Spiritum attraxit, ut ait Propheta¹¹, et Filium et Patrem per ipsum simul traxit. Quin etiam Filium si quis vere apprehenderit, habebit eum utrinque, hinc quidem Patrem suum, illinc vero Spiritum proprium una secum addueentem. Neque enim a Patre qui semper est in Patre abscondi poterit, neque a proprio Spiritu unquam sejungetur qui in ipso efficit omnia. Similiter autem et qui Patrem recepit, simul quoque et Filium et Spiritum potestate recepit. Non enim potest ullo modo sectio aut divisio excogitari, ita ut aut Filius absque Patre intelligatur, aut Spiritus sejungatur a Filio: sed in his ineffabilis quedam et

καὶ ἐκ μηδεμιᾶς (16) αἰτίας ὑποστῆναι, μόνον ἔχει καὶ διὰ τούτου πάλιν τοῦ σημείου καὶ αὐτὸς ιδιαῖντας ἐπιγινώσκεται. Τούτου ἔνεκεν ἐν τῇ τέσσερις κοινότητι ἀσύμβατά φαμεν εἶναι καὶ ἀκοινωνήτα τὰ ἐπιθεωρούμενα τῇ Τριάδι γνωρίσματα, δι' ὧν ἡ λεῖτης παρίσταται τῶν ἐν τῇ πίστει παραδεδομένων. (17) προσώπων, ἔκάστου τοῖς ίδιοις γνωρίσμασι διακεχριμένως καταλαμβανομένου· ὥστε διὰ τῶν εἰργμένων σημείων τὸ κεχωρισμένον τῶν ὑποστάσεων ἔξευρθῆναι· κατὰ δὲ τὸ διπειρον, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τὸ ἀκτιστως εἶναι, καὶ μηδενὶ τόπῳ περιεἰληφθαι, καὶ πᾶσι τοῖς τοιεύτοις, μηδεμίαν εἶναι παραλλαγὴν τῇ ζωοποιῷ φύσει, ἐπὶ Πατρὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἄγιου· ἀλλά τινα συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον (18) κοινωνίαν ἐν αὐτοῖς θεωρεῖσθαι. Καὶ δὲ ὣς ἐν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς τινος τῶν ἐν τῇ ἄγιᾳ Τριάδι πιστευομένων κατανοήσει, διὰ τῶν αὐτῶν προσελεύσεται ἀπαραλλάκτως, ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος ἄγιου τὴν δόξαν βλέπων, ἐν οὐδενὶ διαλείμματι μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἄγιου Πνεύματος τῆς διανοίας κενεμβαύστης. Διότι οὐδέν εστι τὸ διὰ μέσου τούτων παρενειρόμενον, οὐτε πρᾶγμα ὑφεστῶς ἀλλο τι παρὰ τὴν θείαν φύσιν, οὐ καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου παρεμπτωτῶς δύνασθαι· οὗτε διαστήματι· τινος διυποστάτου κενότης, ἢτις κεχηρηνέαν ποιεῖ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ τὴν πρὸς ἐκυτὴν ἀρμονίαν, τῇ παρεθήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχὲς διαστέλλουσα. Ἀλλ' ὁ τὸν Πατέρος νοήσας αὐτὸν τε ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνήσει, καὶ τὸν Υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαρεδέξατο. Οὐ δὲ τούτον λαβὼν, τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεύμα οὐκ ἀπεμέρισεν, ἀλλ' ἀκολούθως μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν φύσιν τῶν τριῶν κατὰ ταυτὸν συγκεκραμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν πίστειν ἀνετυπώσατο. Καὶ δὲ τὸ Πνεύμα μόνον εἰπὼν συμπεριέλαβε τῇ δομολογίᾳ ταύτῃ καὶ τὸν οὐ εστι τὸ Πνεύμα. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἐστι τὸ Πνεύμα, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθὼς φησιν δὲ Παῦλος¹⁹. ὕσπερ δὲ ἀλύσεως ὁ τοῦ ἐνὸς ἀκρού διάβαμενος καὶ τὸ ἐπερον ἀκρον συνεπεστάσατο, οὐτως δὲ τὸ Πνεύμα ἐλκύσας, καθὼς φησιν δὲ Προφῆτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα συνεψειλκύσατο. Καὶ εἰ τὸν Υἱὸν ἀληθινὸς τις λάθοι, ἔξει αὐτὸν ἐκατέρωθεν, πή μὲν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, πή δὲ τὸ ίδιον Πνεύμα συνεπαγόμενον. Οὔτε γάρ τοῦ Πατρὸς δὲ εἰ ἐν τῷ Πατέρι ὡν ἀποτιμήθηναι δυνήσεται, οὔτε τοῦ Πνεύματος ποτὲ διατευχήσεται τοῦ ίδιου ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. Ὁσαύτως δὲ καὶ διὰ τὸν Πατέρα δεξάμενος καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεύμα συμπαρεδέξατο τῇ δυνάμει. Οὐ γάρ ἔστιν ἐπινοῆσαι τομήν ή διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ή Υἱὸν χωρὶς Πατρὸς νοήθηναι, ή τὸ Πνεύμα τοῦ Υἱοῦ διατευχῆσθαι· ἀλλά τις ἀρρήτος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ή κοινωνία καὶ ή διάχρι-

¹⁰ Rom. viii, 9. ¹¹ Psal. cxviii, 131.

(16) Ἐκ μηδεμιᾶς. Deferat in editis præpositio quæ legitur in omnibus mss.

(17) Παραδεδομένων. Ita omnes mss. et Nyss. Editi παραδίδομένων, excepta tamen editione Hagiensi et Basil. prima.

(18) Ἄδιαυτοστορ. Harl. et unus ex Regiis ἀδιά-

στατον.

(19) Ο Παῦλος. Harl. et tres alii δὲ Απόστολος. Paulo post quidam mss. καὶ τὸν Υἱὸν ἀληθῶς λέσσι. Mox editi τὸ διγιον Πνεύμα. Septem mss. δὲ Greg. Nyss. ut in textu.

τις, ούτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχὲς διασπώσης, ούτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν καινότητος τὸ Ιδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναγεύσης (20). Μήθι θαυμάσσῃς δέ, εἰ τὸ αὐτὸν καὶ συντριμένον καὶ διακεκριμένον εἶναι φαμεν, καὶ τινα ἐπινούμεν, ὡσπερ ἐν εἰνίγματι, καρνήν καὶ παράθεξην διάκρισίν τε συνημμένην, καὶ διακεκριμένην συνέρειν. Εἰ γάρ μή τις ἐριστικῶς καὶ πρὸς ἐπιτρεπταίς ἀκούοις (21) τοῦ λόγου, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς δυνατόν ἔστι τὸ τοιοῦτον εὑρεῖν.

5. Καὶ μου δέξασθε τὸν λόγον, ὃς ὑπόδειγμα καὶ τοὺς ἀληθείας, οὐχ ὡς αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. Οὐ γάρ δυνατόν ἔστι διὰ πάντων ἐφαρμοσθῆναι ὃ ἐν τῇς ὑποδείγμασι θεωρούμενον τοῖς πρὸς ἢ τῶν ὑποδείγμάτων χρέα παραλαμβάνεται. Πόθεν οὖν φαμεν τὸ διακεκριμένον δῆμα καὶ συναφὲς (22) ἐκ τῶν κατὰ τὴν αἰσθησιν ἡμέν προφαίνομένων ἀναλογῆς εσθεῖ; Ἡδη ποτὲ τοῦ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξου τὴν λαμπτόντα κατὰ τὸ ξεπ τεθέασαι· ἐκεῖνο λέγω τὸ τέξον, ὅπερ ὁ κοινὸς λόγος ἔριν εἴλθεν ἐπονομάζειν· ὃ φασιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τότε συνίστασθαι, ὅταν ἀνεκεκραμένη τις ἡ πρὸς τὸν ἀέρα νοτὶς, τῆς τῶν πικνάτων βίᾳς τὸ ἐν τοῖς ἀπομοίες ὑγρὸν καὶ παχὺ, περιόδες ἡδη γενόμενον, εἰς ὑετὸν ἀποθλιβούστης. Συνίστασθαι δὲ λέγουσιν οὕτως. Ἐπειδὲν ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτὶς κατὰ τὸ πλάγιον ὑποδραμοῦσα τὸ πυκνὸν τε καὶ συνηρεψὲς τῆς νεφώσεως, εἴτα κατὰ τὸ εὔθυνον νέφες τοῦ τοιούτου κύκλου ἐναπερείσθαι, οἷόν τις καμπή καὶ ἐπάνοδος τοῦ φωτὸς πρὸς ἑαυτὸν γίνεται, τῆς αὐγῆς πρὸς τὸ ἔμπτολιν ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ τε καὶ στελέντος ἀναλυούσης (23). Ἐπειδὴ γάρ φύσις ἔστι ταῖς φιλογένεσι μαρμαρυγάτες, εἰ τινὶ λειψ προσπέσοιεν, πρὸς ἑαυτὰς πάλιν ἐπανακλᾶσθαι, κυκλοτερέες δὲ τοῦ ἡλίου τὸ σχῆμα, τὸ διὰ τῆς ἀκτίνος ἐν τῷ ὑγρῷ τε καὶ λειψ τοῦ ἀέρος γινόμενον· ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ σῆμα τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου καὶ ὁ παρακείμενος τῷ νίψει ἀήρ διὰ τῆς ἀποστιλούσης αὐγῆς περιγράφεται. Λύτη τοίνουν ἡ αὐγὴ καὶ συνεχῆς ἔστι πρὸς ἑαυτὴν, καὶ διηρηταῖ. Πολύχροος (24) γάρ τις οὔσα καὶ τολμεῖδης, δέφανῶς τοῖς ποικίλοις ἀνθεστητῆς βαθῆς πρὸς ἑαυτὴν κατακιρνάται τῶν ἐτεροχροούντων τὴν πρὸς διλῆτα συμβολὴν ἐκ τῶν ὄψεων ἥμιν κατὰ τὸ λεπτόθες ὑποκαλέπτουσα· ὡς μήδην ἐπιγνωσθῆναι τοῦ γλαυκοῦ πρὸς τὸ πυραυγῆς τὸν διὰ μέσου τόπον τὴν μιγνύοντα (25) δι' ἑαυτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χρωῶν ἐτερότητα, ἡ τοῦ πυραυγοῦς πρὸς τὸ πορφύ-

A incomprehensibilis deprehenditur tum societas, tum distinctio, neque hypostaseων differentia natura conjunctionem divellente, neque essentia communitate indiciorum proprietatem confundente. Ne mireris autem si idem et conjunctum et disere tum esse dicimus, et quamdam cogitamus, velut in ænigmate, novam 119 et admirabilem distinctionem conjunctam, et conjunctionem discretam. Etenim si quis non ex contendendi et calumniandi studio sermonem audit, potest etiam in rebus, quæ sensu percipiuntur, quiddam simile inveniri.

B 5. Ac verba quidem mea accipite, ut exemplum et umbram veritatis, non ut ipsam rerum veritatem. Non enim fieri potest, ut omnino quadret id quod in exemplis speculamur, cum iis, ad quæ usus exemplorum adhibetur. Unde igitur dicimus discretum simul et conjunctum ex iis, quæ nostris sensibus conspicua sunt, spectari? Jam olim arcus in nube splendorem verno tempore vidisti; arcum illum dico, quem communis loquendi usus iridem vocare consuevit: quem quidem harum rerum periti dicunt condisci, tum cum admiscetur humor aliquis aeri; vi ventorum id quod in vaporibus humidum ac crassum est, effectum jam nebulosum, in pluviam exprimente ac resolvente. Ferunt autem fieri hoc modo. Ubi solis radius oblique id quod in nebula densum et opacum est, penetravit, deinde recta orbem suum in aliqua nube impressit; quidam luminis quasi repercussus ac redditus ad seipsum fit, splendore ab eo quod humidum et nitens est contrarium in partem reflexo. Quoniam enim ea inest flammeis fulgoribus natura, ut si in rem quamquam levem inciderint, rursus reflectantur ad semetipsos, rotunda est autem solis figura, quæ per radium in humido levique aere imprimitur; propterē necessario secundum solaris orbis figuram, aer etiam qui nubi proximus est, per splendescensem fulgorem circumscribitur. Itaque is fulgor et in se continuus et divisus est. Multicolor enim ac multiformis cum sit, secum variis tincturæ floribus latenter commiscetur, colorum inter se diversorum commissuram atque permissionem oculis nostris, nemine sentiente, subripiens; adeo ut non agnoscat medius intercedens cæruleum inter et rutilum locus, ac nascens per se et separans diversitatem colorum, aut rutilum inter et purpureum, aut istum inter et electricinum.

D (23) Ἀναλυούσης. Sic mss. omnes et Nyss. pro eo quod erat in editionibus Basilii ἀναλαμπούσης. Editio Hag. ἀναλαμπούσης. Aliquantum post editi et mss. quatuor κυκλοτερές δὲ τοῦτο σχῆμα, διὰ τῆς. Sed melior visa est scriptura codicis Harl. et unius ex Regiis quam secuti sumus. Sic etiam legitur apud Nyss.

(24) Πολύχροος. Coisl. uterque et unus Regius polychromos.

(25) Τόπον τὸν μιγνύοντα. Duo mss. τὸν μιγνύοντα. Legitur apud Greg. Nyss. οὐον ἐπὶ μιγνύοντος.

(20) Ἀραχεούσης. Unus Reg. συγχεούσης. Paulo post duo mss. έφαμεν.

(21) Ἀκούοι. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἀκούει. Nyss. ἀκούοιτο. Aliquantum infra non male in eodem Coisl. leest τοῖς post θεωρούσιν. Ibidem duo mss. έφαρμόσασθαι.

(22) Συραράξ. Hæc scriptura codicis Harl. et duorum Reg. longe præferenda vulgatae συμφυές. Utior quidecum hac voce Basilius sub fine hujus epistolæ; sed eam, ut sua sponte minus commoda, lexit addendo oīovē. Paulo post editi et δημοσ. Duo mss. εἰ ποτε. Quinque alii et Nyss. ut in lexiu.

Nam omnium sp. endores simul conspecti, et mi-
cant, et dum signa mutuae conjunctionis occultant,
judicium effugunt, ita ut deprehendi non possit
quousque pertineat id quod rutilum est, aut sma-
ragdinum in fulgore, et unde incipiat non jam tale
esse, quale in fulgore appareat. Quemadmodum
igitur in hoc exemplo et colorum discrimina clare
dignoscimus, et alterius ab altero intervallum
sensu deprehendere non possumus; sic mihi, quae-
so, existima et de divinis dogmatibus rationem
iniri posse; ita ut hypostaseων quidem proprie-
ties, ceu flos quidam eorum quae in iride appa-
rent, in singulis personis, quae in sancta Trinitate
creduntur, effulgeant: nullum vero quod ad na-
ture proprietatem **120** attinet, intelligatur alte-
rius ab altera discriminē, sed in essentiā commu-
nitate proprietas per quas unaquaque persona
dignoscitur, in unaquaque resplendeant. Nam et
illie in exemplo essentia, quae multicolorem illum
splendorem emittet, et per solarem radium re-
fringebatur, una erat: flos vero rei conspectū,
erat multiformis: nimur ratione ipsa etiam per
rem creatam nos docente, ut in dogmatis rationi-
bus non conturbemur, si quando in quæstionem
ad investigandum difficilem incidentes, in iis quae
dicuntur admittendis quasi vertigine laboremus.
Quemadmodum enim in iis quae oculis apparent,
potior visa est causæ ratione experientia; ita et in
dogmatibus capitum nostrum longe transcenden-
tibus, perceptione quae ratiocinando comparatur,
potior est fides, et separationem in hypostasi, et
conjunctionem in essentia docens. Quoniam igitur
aliud commune, aliud peculiare in sancta Trinitate
consideravit nostra disputatio; communionis qui-
dem ratio refertur ad essentiam, hypostasis vero
proprium cuiusque signum est.

C. Sed fortasse putat aliquis non congruere ex-
positam de hypostasi doctrinam cum sententia
Apostoli scripturæ, ubi de Domino dicit, eum
splendorem glorie ipsius, et figuram hypostasis
esse ¹¹. Si enim hypostasim tradidimus esse pro-
prietatum uniuscujusque concursum, illud autem
confessum et exploratum est, quemadmodum in
Patre aliquid proprie consideratur, per quod so-
lus agnoscitur, ita idem eodem modo de Unigenito
quoque credi; qui sit ut hoc loco Scriptura hy-
postasis nomen Patri soli ascribat, Filium vero
formam dicat hypostasis, non suis, sed Patris insi-
gnibus et notis designatum? Etenim si hypostasis

¹¹ Hebr. 1, 3.

(26) Πρὸς ἀλλήλας. Sic Coisl. uterque et duo Regii. Editi πρὸς ἀλλήλα.

(27) Εἰτε. Hoc verbum additum ex octo mss. et Greg. Nyss.

(28) Ἀδριαν. Pro hac voce, quae est in octo mss. et apud Nyss., habent editiones Basilii vñct.

(29) Ἰδιότητας. Coisl. primus οὐσίοτητας.

(30) Πολύχρον. Nyss. et quatuor mss. πολύ-
χρωμον.

A ρεον, ή ἐκείνου πρὸς τὸ ἡλέκτρινον. Πάντων γάρ
αλ αὐγαὶ, κατὰ ταῦτα δρώμεναι, καὶ τηλαυγῆς εἰσι,
καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας (26) συναφείας τὰ σημεῖα
κλέπτουσαι, τοὺς ἐλέγχους ἐκφεύγουσιν, ὡς ἀμφιχα-
νον ἔξευρεν, μέχρι τίνος ἐστηκε τὸ πυρῶδες, η τὸ
σμαραγδίνον τῆς αἰγλῆς, καὶ ἀπὸ τίνος ἀρχεται μη-
κέτι τοιούτον εἶνα: (27), οἷον ἐν τῷ τηλαυγεῖ καθ-
ορᾶται. Ωσπερ τοίνυν ἐν τῷ ὑποδείγματι καὶ τὰς τῶν
χρωμάτων διαφορὰς φανερῶς διαγινώσκομεν, καὶ
διάστασιν ἐτέρου πρὸς τὸ ἔτερον οὐχ ἐστὶ τῇ αἰσθή-
σει καταλαβεῖν· οὕτω μοι λόγισσαι (28) δύνατον εἶναι:
καὶ περὶ τῶν θείων δογμάτων ἀναλογίσασθαι· τὰς
μὲν τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητας (29), ὥσπερ τι ἄνθος;
τῶν κατὰ τὴν Ἱρι φαινομένων, ἐπαστράπτειν ἐκάστη;
τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι πιστευμένων· τῆς δὲ κατὰ
B τὴν φύσιν ἰδιότητος μηδεμίαν ἔτέρου πρὸς τὸ ἔτερον
ἐπινοεῖσθαι διαφοράν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐ-
σίας τὰς γνωριστικὰς ἰδιότητας ἐπιλάμψειν ἐκάστω. Καὶ γάρ κάκει ἐν τῷ ὑποδείγματι ἡ ἀπαυγάζουσι
τὴν πολύχρονον (30) ἐκείνην αὐγὴν μία οὐσία ἦν. ή
διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος ἀνακλωμένη· τὸ δὲ ἄνθος
τοῦ φαινομένου (31), πολυειδές· παιδεύοντος τρύπα;
τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως μὴ ξενοπαθεῖν τοῖς
περὶ τοῦ δόγματος λόγοις, διαν, εἰς τὸ δυσθεώρτεον
ἔμπεσόντες, πρὸς τὴν τῶν λεγομένων συγκατάθεσιν
Ιλιγγιάσωμεν. Ωσπερ γάρ ἐπὶ τῶν τοῖς δρθαλμαῖς;
φαινομένων κρείττων ἐφάνη τοῦ λόγου τῆς αἰτίας:
τῇ περί οὐτῷ καὶ τῶν ὑπεσταθεντικότων δογμάτων
κρείττων ἐστὶ τῆς διὰ λογισμῶν καταλήψεως ἡ πίστις,
καὶ τὸ κεχωρισμένον ἐν ὑποστάσει, καὶ τὸ συντημέ-
νον ἐν τῇ οὐσίᾳ διδάσκουσα. Ἐπει οὖν τὸ μέν τι
κοινὸν ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι, τὸ δὲ ἰδιάζον διάλογος εἰς τὴν οὐσίαν
ἀνάγεται, ή δὲ ὑποστάσις τὸ ἰδιάζον ἐκάστου σημειεῖν
ἐστιν.

6. 'Αλλ' Ιωάς οἶται τις μὴ συμβαίνειν τὸν ἀπο-
δοθέντα περὶ τῆς ὑποστάσεως λόγον τῇ διανοίᾳ τῆς
τοῦ Ἀποστόλου γραφῆς, ἐν οἷς φησι περὶ τοῦ Κυρίου,
ὅτι ἐστιν ἀπαυγάσμα τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ χαρ-
κτήρ τῆς ὑποστάσεως. Εἰ γάρ ὑπόστασιν ἀποδεῖ-
καμεν εἶναι τὴν συνδρομὴν τῶν περὶ ἐκαστον (32)
ιδιωμάτων, ὅμολογεῖται δὲ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς
εἶναι τι τὸ ἰδιαζόντως ἐπιθεωρούμενον, δι' οὗ μάρτιον;
ἐπιγινώσκεται, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ
D τοῦ Μονογενοῦς τὸ Ισον πιστεύεται (33). πῶς ἐν-
ταῦθα τὸ τῆς ὑποστάσεως ἱνομα τῷ Πατρὶ μόνῳ
προσμαρτυρεῖ ἡ Γραφή, τὸν δὲ Γίδην μορφὴν λέγει
τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐν ἰδοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς τοῦ Πα-

(31) Τοῦ φαινομένου. Sic omnes, et Nyss. Edit. Basilii ἄνθος φαινομένον. Subinde Harl. et unus Regius μὴ ξενοπαθεῖν, quae scriptura longe melior quam quod legitur apud Greg. Nyss. μὴ κανονισθεῖν, et in editionibus Basilii μὴ κανοπαθεῖν.

(32) Περὶ ἔκκυτον. Ita septem codices. Editi περὶ ἐκάστου. Ibidem et iterum paulo post editi ὀμολογηται. Septem mss. ut in contextu.

(33) Πιστεύεται. Legendum πιστεύεσθαι.

τρόδος γκωρίζεται χαρακτηριζόμενον; Εἰ γάρ ἡ ὑπόστασις τὸ ιδιάζον τῆς ἔκαστου ὑπάρχεως σημειόν ἔστι, τοῦ δὲ Πατρὸς ιδίου τὸ ἀγέννητως εἶναι ὅμολογεῖται, μεμδρφωται δὲ δὲ Υἱὸς τοῖς τοῦ Πατρὸς ιδέωμασιν· ἢ παρὰ οὐκέτι διαμένει τῷ Πατρὶ κατ' ἔξαιρετον ἐπ' αὐτοῦ μόνου τὸ ἀγέννητον λέγεσθαι, εἰπερ τὸ ιδιάζογει τοῦ Πατρὸς ἡ τοῦ Μονογενοῦς χαρακτηρίζεται ὑπάρχεις.

7. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτό φαμεν, ὅτι ἔτερον πληρούμενον ἐνταῦθα τῷ Ἀποστολῷ δὲ λόγος, πρὸς δὲ μὲν ταύταις ἔχρησατο ταῖς φυναῖς, δόξῃς ἀπαύγασμα λέγων, καὶ χαρακτῆρα ὑποτάσσεως· δὲ περ δὲ ἀκριβῶ· νοήσας οὐδὲν εὑρήσεις τοῖς παραγόντις εἰρημένοις μαχόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τονος ιδιαζούστης ἐνοίας τὸν λόγον διεξαγόμενον. Ως γάρ δῆτας διαχριθείεν ἀπὸ ἀλλήλων αἱ ὑποτάσσεις διὰ τῶν ἐπιτυχομένων σημειῶν, δὲ ἀποστολικὸς πραγματεύεται λόγος, ἀλλ' δῆτας τὸ γνήσιόν τε καὶ ἀδιαστάτον καὶ συντημένον τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως νηθείη. Ως γάρ οὐκ εἴπεν, "Ος ὁν δόξα τοῦ Πατρὸς (κατοιγε τὸ ἀληθὲς οὐτως ἔχει), ἀλλὰ, τοῦτο παραπάνω ὡς ὅμολογούμενον, τὸ μὴ ἀλλο τὸ δόξης εἶναι ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔτερον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοεῖν διπλάσιαν, αὐτῆς τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης ἀπαύγασμα τὴν τοῦ Μονογενοῦς διορίζεται δόξαν, τὸ ἀδιαστάτως (34) συνεπιγείεσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατακευάζων ἐκ τοῦ κατὰ τὸ φῶς ὑποδείγματος. Ως γάρ ἐκ τῆς φλογὸς μὲν ἡ αὔγη, οὐ μὴν ὑστέρα μετὰ τὴν φλόγα ἔστιν ἡ αὔγη, ἀλλ' ὅμοι τε ἡ φλόξ ἀνέψυκτε, καὶ συναπηγάσθη τὸ φῶς· οὕτως βούλεται καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν τὸν Υἱὸν νοεῖσθαι, οὐ μὴν παρατάσσει τινὶ διαστηματικῇ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑπάρχεως τὸν Μονογενὴν διορίζεσθαι, ἀλλ' ἀεὶ τῷ αἰτίῳ τὸ ἐξ αὐτοῦ συνυπολαμβάνειν. Κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν τούτον, ὡς περ ἐφερμηνεύων τὸν προαποδοθέντα λόγον, καὶ ὑποτάσσεως χαρακτῆρά φησι (35), τοῖς αιώνιοις ἡμέρας ὑποδείγμασι πρόστην τῶν ἀρρενών χειραγωγῶν κατανόησιν. Ως γάρ τὸ σῶμα πάντων ἔστιν ἐν σχήματι, ἀλλ' ἔτερος μὲν δὲ τοῦ σχήματος, ἔτερος δὲ δὲ τοῦ σώματος λόγος· καὶ οὐκ ἀντιτίπατος τὴν διάκρισιν, ἀλλὰ σύνημμένων νοεῖται μετὰ τοῦ ἔτερου τὸ ἔτερον οὕτως οἰεται δεῖν δὲ Ἀπόστολος, καὶ δὲ τῆς πίστεως λόγος ἀσύγχυτον καὶ διηγημένην (36) τὴν τῶν ὑποτάσσεων διδάσκη διαφορὰν, ἀλλὰ καὶ τὸ προσεχές καὶ οἰονεὶ συμφυὲς τοῦ Μονογενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τῶν εἰρημένων παραπτησιν (37)· οὐχ ὡς οὐκ ὄντος ἐν ὑποτάσσει καὶ τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλ' ὡς οὐ παραδεχομένου μεσότητά τινα τῆς ἐαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐνώσεως· ὡστε τὸν τῷ χαρακτῆρι τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῶν τῆς ψυχῆς

A proprium existentiae uniuscujusque signum est; Patris autem proprium illud esse, ut Ingenuus sit, explorata res est, ac Patris tamen proprietatibus Filius figuratur ac designatur; igitur non jam proprium illud Patri manet, ut solus dicatur ingenuus, siquidem Patris proprietate ipsa etiam Unigeniti existentia designatur.

7. Sed nos hoc dicimus, ad aliud hoc loco propositum spectare Apostoli orationem, ad quod respiciens his usus est vocibus, gloriæ splendorem, dicens, et hypostasis figuram: quod propositum si quis diligenter consideraverit, nihil reperiet his quæ diximus contrarium, sed sermonem ad singularem quamdam notionem revocatum. Non enim ut hypostases inter se ex signis conspicuis secernantur, apostolica instituitur oratio, sed ut genuina indivisaque et consociata Filii ad Patrem relatio intelligatur. Quemadmodum enim non dixit, *Qui est gloria Patris* (quanquam veritas ita se habet), sed, hoc prætermisso ut explorato, non aliam quamdam gloriæ speciem in Patre, et aliam in Filio cogitandam esse docens, ipsius Patris gloriæ splendorem esse Unigeniti gloriam decernit; ex lucis exemplo perficiens, ut **121** *Filius cum Patre indivise intelligatur*. Quemadmodum enim ex flamma quidem splendor, neque tamen flamma posterior, sed simul ut effusit flamma, etiam lux simul resplenduit; sic vult etiam ex Patre quidem Filium intelligi, neque tamen ulla intervalli distantia a Patris existentia Unigenitum dirimi, sed semper una cum causa id quod ex causa est concepi. Eundem igitur ad modum, veluti sententiam prius expositam interpretans, etiam hypostasis figuram dicit, corporalibus nos exemplis ad invisibilium manu ducens intelligentiam. Quemadmodum enim etsi corpus omnino in figura est, alia figuræ, alia corporis ratio, ac si quis utriusvis horum tradat definitionem, neutiquam in eam quæ alterius est incidat; sed tamen etiamsi ratione figuram a corpore discreveris, natura non admittit discretionem, sed alterum cum altero conjunctim intelligitur: ita rem explicari oportere censem Apostolus: quamvis fidei doctrina inconfusam ac discretam doceat hypostasem differentiam, nihilominus tamen Unigeniti etiam cum Patre conarentiam ac veluti concretionem his verbis declarat; non quod in hypostasi quoque non sit Unigenitus, sed quod in sua cum Patre conjunctione nihil medium admittat, adeo ut quisquis animi oculis Unigeniti characterem intente respexerit, veniat etiam in hypostasis Patris intelligentiam; non tamen mutata aut permista proprie-

(34) *Τὸ ἀδιαστάτως*. Coisl. primus τὸ ἀδιαστάτως.

(35) *Φῆστις*. Ita sex mss. pro eo quod erat in editio Ego. Paulo post editio Maganoensis Et γάρ τι. Alio δέ γάρ τος. Quintus mss. et Greg. Nyss. ut in contextu.

(36) *Ασύγχυτος καὶ διηγημένην*. Ita septem mss. et Nyss. Editiones Basiliæ asyγχytos diygori mevnti.

(37) *Παραπτησιν*. Ita mss. septem. Editio. παραπτησιν. Nyss. παραπτασθαι.

tate, que in ipsis consideratur, quasi vel Patrem A genitum, vel Filium ingenitum animo fingamus, sed quod fieri non potest, ut si alter ab altero disjungatur, jam id quod reliquum fuerit, per se solum intelligamus. Nam fieri non potest, ut quis, Filio nominato, etiam non cogitet de Patre, cum appellatio hæc per relationem Patrem quoque simul indicet.

8. Quoniam igitur qui Filium videt, videt et Patrem, ut ait in Evangelio Dominus ¹¹, propterea Unigenitum hypostasis Patris characterem esse pronuntiat. Et quo magis perspecta fiat hæc sententia, et alias Apostoli voces adjiciemus, in quibus Filium imaginem Dei invisibilis ¹², et eumdem rursum bonitatis ipsius imaginem esse dicit, non quod differat imago ab exemplari, si invisibilitatis bonitatisque habeatur ratio, sed ut perspicuum sit idem esse quod exemplar, etiamsi aliud sit. Non enim possit imaginis ratio servari, nisi per omnia conspicuum ac cujuscunque differentiae experte habeat similitudinem. Proinde imaginalis pulchritudinem qui perspexit, exemplar mente complectitur. Et qui Filius velut formam mente concepit, hypostasis paternæ expressit effigiem, illum per hunc videns, non ingeniti rationem qua Patris est, in effigie cernens (alioquin idem prorsus esset, et non aliud), sed pulchritudinem ingenitam in genita intuens. Quemadmodum enim qui in puro speculo **122** impressam formam speciem perspexit, claram expressi vultus cognitionem adeptus est; sic qui Filium cognoverit, effigiem paternæ hypostasis per Filii notitiam animo suscepit. Omnia enim quæ Patris sunt, conspiciuntur in Filio, et omnia quæ Filii sunt, Patris sunt: quandoquidem et totus Filius in Patre manet, et totum rursus habet in semetipso Patrem ¹³. Quare Filii hypostasis quasi forma ac facies est, qua Pater cognoscitur: et Patris hypostasis in forma Filii agnoscitur, manente quæ in illis consideratur proprietate ad claram hypostaseon distinctionem.

EPISTOLA XXXIX.

Basiliū iunctū Julianū uī ad se veniā.

Julianus Basilio.

Non bellum denuntias, ait proverbium: at ego addam etiam illud comedie veteris: O nuntium verborum aureorum! Age igitur, reipsa ostende, et

¹¹ Joan. xiv, 9. ¹² Coloss. i, 15. ¹³ Joan. xiv, 11.

* Alias CCVI.

(38) *Kai tῆς τοῦ. Ita septem mss. Editi ἐκ τῆς τοῦ. Idem mss. paulo post γενέσθαι, pro eo quod erat in editis γένεσθαι.*

(39) *Διαζεύξαται. Ita Harl. et quinque alii et Greg. Nyss. cum editionibus Ilag. et Basil. prima. Editio Parisiensis et secunda Basileensis διαζεύξαται. Ibidem velutæ editiones et mss. μόνου.*

δημάτων ἐναπενίσαντα καὶ τῆς τοῦ (38) Πατρὸς ὑποστάσεως ἐν περιοἰᾳ γενέσθαι, οὐκ ἐπαλλασσομένῃ, οὐδὲ συναναμηγνυμένῃ τῆς ἐπιθεωρουμένης αὐτοῦ ιδιότητος, ὡς ἡ τῷ Πατρὶ τὴν γέννησιν, ἡ τῷ Γιῷ τὴν ἀγέννησιν ἐπιμορφάζειν· ἀλλ’ ὡς οὐκ ἐνδιχθυμενον τὸ ἔτερον τοῦ ἔτερου διαζεύξαντας (39), ἐψευστοῦ μόνου καταλαβεῖν τὸ λειπόμενον. Οὗτος γάρ ἐστι δυνατὸν, Υἱὸν δνομάσαντα, μή καὶ Πατρὸς ἐν περιοἰᾳ γενέσθαι, σχετικῶς τῆς προστηγορίας ταῦτα καὶ τὸν Πατέρα συνεμφινούσης.

8. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἐώραχὼν τὸν Υἱὸν ὅρε τὸν Πατέρα, καθὼς φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο χαρακτῆρα φησιν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως. Καὶ ὡς δὲ μᾶλλον ἐπιγνωσθεῖ τὸ νόημα, καὶ ἀλλὰς συμπαραληφθεῖται τοῦ Ἀποστόλου φωνᾶς, ἐναὶς Υἱὸν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀκόρατου, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ πάλιν εἰκόνα φησίν· οὐχὶ τῷ διαφέρειν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα, κατὰ τὸν τῆς δορασταῖς (40) καὶ τῆς ἀγαθότητος λόγον, ἀλλ’ ἵνε δειχθῆ, διὰ ταῦτα τῷ πρωτοτύπῳ ἐστι, καὶν ἔτερον ἦ. Οὐ γάρ δὲ τὸ τῆς εἰκόνος διασωθεῖ λόγος, εἰ μή διὰ πάντων τὸ ἐναργές ἔχοις (41) καὶ ἀπαράλλακτον. Οὐκοῦν ὁ τὸ τῆς εἰκόνος κατανοήσας κάλλος ἐν περιοἴᾳ τοῦ ἀρχετύπου γίνεται. Καὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ τὴν οἰνοφρήν τῇ διανοίᾳ λαβῶν, τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸν χαρακτῆρα ἀνετυπώσατο. βλέπων διὰ τούτου ἔκινον, οὐ τὴν ἀγέννησιν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ ἀπεικονίσματι βλέπων (ἥ γάρ δὲ διὸ ὅλου ταῦτην ἦ, καὶ οὐχ ἔτερον), ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον κάλλος ἐν τῷ γεννητῷ κατοπτεύσας. “Ωσπερ γάρ ὁ ἐν τῷ καθαρῷ κατόπτρῳ τὴν γενομένην τῆς μορφῆς ἔμφασιν κατανοήσεις, ἐναργῆ τοῦ ἀπεικονισθέντος προσώπου τὴν γνῶσην ἔσχεν· οὕτως δὲ τὸν Υἱὸν ἐπιγνοὺς τὸν χαρακτῆρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ γνῶσεως ἐν τῇ καρδίᾳ ἐδέξατο (42). Πάντα γάρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ Υἱῷ καθορᾶται, καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς ἐστιν· ἐπειδὴ καὶ δος δὲ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ μένει, καὶ δόλον ἔχει πάλιν ἐν ἐαυτῷ τὸν Πατέρα. “Ωστε δὲ τοῦ Υἱοῦ ὑπόστασις οἰνοει μορφὴ καὶ πρόσωπον γίνεται τῆς τοῦ Πατρὸς ἐπιγνώσεως· καὶ δὲ τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ μορφῇ ἐπιγνωστεῖται, μενούστης αὐτοῖς τῆς ἐπιθεωρουμένης ιδιότητος εἰς διάκρισιν ἐναργῆ τῶν ὑποστάσεων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΘ.

D

Ιουλιαρδὸς Βασιλεὺς.

“Ἡ μὲν παροιμία φησιν, Οὐ πόλεμον ἀγγέλλεις” ἐγὼ δὲ προσθετὴν ἐκ τῆς κωμῳδίας· “Ο χρυσὸν ἀργεῖται τοῦτο. Ιθι οὖν, ἐργοῖς αὐτὸν δεῖξον, καὶ

Editiones Basileensis secunda et Paris. μόνον.

(40) *Γῆς δορασταῖς. Unus cod. Reg. τῆς οὐσίας καὶ δορασταῖς.*

(41) *Ἐχοι. Ila sex mss. et Greg. Nyss. Basilii editiones ἔχει.*

(42) *Ἐδέξατο. Sic mss. sex et Greg. Nyss. In editionibus Basilii ἐγεδέξατο.*

ποιεῦντες παρ' ἡμῖν. Ἀφίξῃ γάρ φιλος παρὰ φίλον. Ηδὲ περὶ τὰ πράγματα καινή καὶ συνεχῆς ἀσχολία δοκεῖ μὲν εἶναι πως τοῖς πάρεργον (43) αὐτὸς ποιοῦσι ἐπαγθῆσις· οἱ δὲ τῆς ἐπιμελείας κοινωνοῦντές εἰσιν ἐπιεικεῖς, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ συνετοί, καὶ πάντων τανόν πρὸς πάντα. Δίδωμι οὖν μοι φροτώνην, ὅπει τέλειναί μηδὲν ὀλιγωροῦνται καὶ ἀναπαύεσθαι. Σύνεσμεν γάρ ἀλλήλοις οὐ μετὰ τῆς αὐλῆς ὑποχρίσας μόνης, ἃς οἵμαί σε μέχρι τοῦ δεῦρο πεπειρᾶσθαι (44), καθ' ἣν ἐπιποιοῦντες μισοῦσι τηλεκοῦτον μῆτον, τὴλειον οὐδὲ τοὺς πολεμιωτάτους, ἀλλὰ μετὰ τῆς προστηκούσης ἀλλήλους ἐλευθερίας ἔξελέγοντές τε διαν δέῃ καὶ ἐπιτιμῶντες, οὐκ Ἐλαττον φιλοῦμεν ἀλλήλους τῶν σφρόδρων ἐταίρων. Ἔνθεν ἔξεστιν ἡμῖν ἀπειλή δὲ φθόνος) ἀνειμένοις τε σπουδάζειν, καὶ σπουδάζουσι μή ταλαιπωρεῖσθαι, καθεύδειν δὲ ἀδεῶς· ἐπειὶ καὶ ἐγρηγορώς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν δλλων ἀπάντων, ὡς εἰκός, ἐγρηγορα. Ταῦτα ίνας κατερδολέσχησά σου καὶ κατελήρητα, ποθῶν τι βλαχῶδες (ἐπῆγεσα γάρ ἐμαυτὸν, ὕσπερ Ἀστυδάμας), ἀλλ' ίνα σε πείσω προσδργους τι μᾶλλον ἡμῖν. τὴν σὴν παρουσίαν, ἀπει δέηδες ἐμφρόνος, ποιήσειν ἢ παραιρήσεσθαι τι τοῦ καιροῦ, ταῦτα ἐπέστειλα. Σπεῦδε οὖν, διπερ ἔφην, δημοσιῷ χρησόμενος δρόμῳ. Συνδιατρίψας δὲ ἡμῖν ἐφ' ὅσον σοι φίλον, οἴπερ διν θελής, ὑφ' ἡμῶν πεμπόμενος, ὡς προστήκον ἔστι, βαδίζει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ·

Iustus Julianus lenitatem suam, potentiam ac dominatum, spem Saporis sub leges multendi cum Indis et Saracenis, originem denique ex Constantio; et Basiliūm impudentiae accusul, quod talem se spernat. Leniter edicit, ut sibi Cesarea transiunt mille auri librae præsto sint. Minatur Basilio, nisi id fecerit. Adiui se intellexisse que legit, et condemnasse.

'Ιουλιανὸς (45) Βασιλείῳ.

Τὸ δὲ ἐμφυτόν μοι ἔχει παιδόνεν γαληνὸν καὶ φιλάνθρωπον μέχρι τοῦ παρόντος ἐπιδεικνύμενος, πάντας ὑπηκόους ἐκομίσαμεν τοὺς οἰκοῦντας τὴν ὑφ' ἡλιον. Τὸν γάρ πᾶν γένος βαρβάρων μέχρις δρίων Ὀκεανοῦ (46) δῶρά μοι κομίζον ἡχε παρὰ ποσὶ τοῖς ἀδελφοῖς. Οὐμοίως δὲ καὶ Σαγάδαρες (47) οἱ παρὰ τὸν

(43) Τοῖς πάρεργον. Legendum putat Combellius τοῖς πρόδργον αὐτὸς ποιούσιν, his qui rem operæ premium faciunt, primasque in ea curas ponunt. Sed non is erat Julianus qui reipublicanū serio a se geri negaret: aliam prorsus de se opinionem in tota epistola injicere conatur. Quare malum hunc locum in eam sententiam accipere, que cum tota orationis serie cohæret. Declarat Julianus reipublicæ administrationem importunum quidquidam videri his qui perfunctorie id agunt: si quis autem in hoc opus, ut par est, incumbat; nec relaxationi cum amicis locum precludere, nec relaxationi reipublicæ administrationi nocere. Atque hæc a se ea mente dici testatur, ne is, quem ad se invitat, molestum se imperatori tot rebus occupato venturus putaret.

(44) Πεπειρᾶσθαι. Non ergo ad Basiliūm scripta hæc epistola, sed ad hominem aulæ vitia hactenus, id est sub imperatore, quem præ se spernebat Julianus, expertum, quod de Basilio dici omnino non potest.

(45) Ιουλιανὸς. In codice Medicæo e regione ti-
tuli hæc legi. tur: Οὗτος τῷ ἡθεῖ, οὔτε τῷ χαρα-
κτήρι, οὔτε μὴ τῇ λέξῃ: τῇς εργαγίαις; δύκουσί μοι

A ad nos quamprimum advola. Certe amicus ad amicum venies. Publica ac assidua circa negotia occupatio videtur quidem quodam modo molesta esse iis, qui perfunctorie id agunt: qui vero diligentiam adhibent, modesti sunt, ut mihi persuadeo, ac prudentes, et prorsus ad omnia idonei. Quare sumo mihi relaxationem, ita ut liceat nihil negligenti etiam requiescere. Vivimus enim inter nos non cum sola aulica simulatione, quam te credo hactenus expertum esse; ex qua qui laudant, majori odio prosequuntur, quam inimicissimos; sed cum decenti invicem libertate argentes cum opus est et reprehendentes, non minus diligimus inter nos, quam qui maxime amici sunt. Ex eo accedit (quod sine invidia dicere liceat) ut dum relaxamur, seria agamus; et dum seria agimus, minime fatigemur, et secure dormiamus: siquidem et vigilans, non pro me magis quam pro cæteris omnibus, ut par est, vigilo. Hæc apud te fortasse nugatus sum, et effutivi levitate quadam animal (me ipsum namque, sicut Astydamas, collaudavi), verumtamen ut tibi persuadeam conspectum tuum, sapientis videlicet hominis, magis nobis profuturum quam impedimenti quidquam allaturum, hæc scripsi. Propera igitur, ut dixi, publico usurus cursu: cumque apud nos, quantum tibi videbitur, fueris; tum quo voles a nobis, ut decet, dimissus proflicisceris.

123 EPISTOLA XL·

C

Julianus Basilio.

Inuitam mihi a puero lenitatem et humanitatem hactenus præ me ferens, omnes qui sub sole degunt in meam potestatem redigi. Ecce enim barbaræ omnes nationes, qua ad Oceani usque limites incolunt, ad meos pedes munera perfruant. Similiter autem et Sagadares qui ad Danu-

προστήκειν αἰδόνοις αὐταις ἐπιστολαῖς τοῖς ἀνδράσιν εἰς ἀνταίτερα. Nec inititudo, nec ingenio, nec dicendi genere mihi videntur duæ illæ epistolæ viris illis, quibus ascriptæ sunt, convenire. Sed ea de re pluribus in Vita Basili, ubi etiam agimus de quinque aliis sequentibus epistolis, quæ cum Basilio tribuan- tur, nec eo indignæ sint, idcirco ad hanc primam classem visæ sunt appingendæ, quia, si Basili sunt, verisimile est ante episcopatum scriptas fuisse. Hujus autem et sequentis epistolæ contextus adeo in editis manuscitib; et corruptus est, ut totum ex antiquis codicibus describi necesse fuerit. Usi sumus potissimum codicibus Coislinianis, Medicæo et Har-leano; quorum magnus inter se consensus, ac si quid interdum discrepent, id notare non pigebit

(46) Οκεανοῦ. Nonnulli mss. Οκεανοῦ ποταμοῦ, sed postremo vox deest in Coist. primo et aliis plu-
ribus.

(47) Σαγάδαρες. Sic antiquissimi quique codices. Editi Ἀγάθηρες. Hidem reddit Scultetus Gottho-
pacilocataromorphi. Reg. secundus et Coist. secun-
dus εὐχαριστοποιητικοῦ θερμοφυροῦ.

Alias CLVII.

bium habitant, pulchri variiputiformes, quorum aspectus speciei humanæ similis non est, sed forma prorsus effera, ii nunc meis pedibus advolvuntur; et quæ meo imperio convenient, facturos pollicentur. Neque huc duntaxat feror: sed oportet me quam celerrime in Persidem venire, et Saporem illum Darii nepotem profligare, donec mihi vectigalis ac tributarius fiat: ac simul etiam vicina Indorum ac Saracenorum regio devastanda, donec hi omnes mihi primas concedentes, vectigalia et tributa pendant. Tu vero supra horum potentiam sapis, pietate indutum esse dicitans, sed præ te ferens impudentiam, et ubique me Romanorum imperio indignum esse divulgans. Nonne ipse nisi me Constantii illius potentissimi nepotem esse? Quamvis autem hæc de te sic cognoverim; non tamen discedo a priore illa animi affectione, quam ego et tu adhuc ætate juvenes communem inter nos habuimus. Sed placido ac sereno animo tibi edico, ut auri libras mille mihi abs te mittantur cum Cæsarea transibo, et adhuc publicum iter tenebo, quam citissime ad Persicum bellum contendens; ac profecto, nisi tu hoc feceris, paratus sum Cæsaream totam destruere, et antiqua illius ornamenta evertere; ac ibi et templa et statuas erigere; adeo ut omnibus persuadeam, ut morem gerant Romanorum imperatori, nec effterantur. Itaque memoratum aurum numeratum, libraque, statera et trutina examinatum, tuto per unum aliquem ex fidelibus tuis familiaribus **124** ad me mittas, illudque tuo anulo obsignes; ut cognoscente te tandem aliquando, licet sero, nullum venia locum esse, ego delictis tuis placer. Quæ autem legi, intellexi et condemnavi

ἀπαράτητον, γαληνόν σοι γενέσθαι περὶ τὰ ἐπταῖσμένα. "Α δὲ ἀνέγνων (60), ἔγνων καὶ κατέγνων.

EPISTOLA XLI.

Juliani inpietatem liberrime arguit Basilius, ridenti auri summam hominis herbis virenti imperat. Negat ei impi Deum se gerenti pro futuram legem in veneficos latum. Denique pronuntiat eum non intellexisse quae legit; si enim intellectissel condemnaturum non fuisse.

Basilus ad hæc Julianum.

1. Exigua sunt tua præsentis fortunæ præclare

* Alias CCVIII et CCIX.

(48) *Про схаливдунтai. Sic uterque Coisl. cum Medicæo et Regio 2897. Editi et Anglicanus codex про схаливдунтai. Harl. et Bigot. προσхаливдунтai.*

(49) *Прéπει. Tres codices mss. cum editis ἀρμέσει.*

(50) *Tòr ἀπόρορ. Quidam codices τὸν ἀπόγνων.*

(51) *Υποτελῆς μοι. Med. ὑποτελῆς μου. Ibidem Harl. ἐνταῦθα δέ.*

(52) *Προβαλλόμενος. Harl. ad marginem περιβαλλόμενος. Paulo post mss. Κωνστα. Unus ex Kēgiis Κωνσταντίνou.*

(53) *Γρωσθέντωr. Bigot. λεχθέντων. Quamvis hæc de te dixerim.*

(54) *Μετεσχήκαμεν. Addunt editi τὰ βέλτιστα γράμματα, et cod. Bigot. μαθόντες. Sed hæc desunt in Harl., Med. et utroque Coisl.*

(55) *Ἐτι μοι κατὰ τὴν Ιεωρόπορ. Videtur Julianus imitari consuetudinem Alexandri Severi, sub*

A Δάνουσιν ἐκτραφέντες, οἱ εὐμαρφοτατικούσι μορφοι, οἵσι οὐκ ἔστι θέα δόμοισειδής ἀνθρώπων, ἀλλὰ μορφὴ ἀγριανουσα· οὗτοι κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν πρακτινούσιται (48) ἵχνεσι τοῖς ἐμοῖς, ὑπισχνούμενοι μοι ποιεῖν ἐκεῖνα· ἀπερ τῇ ἐμῇ πρέπει (49) βασιλείᾳ. Οὐχὶ δὲ ἐν τούτῳ μόνῳ ἐλκομαι· ἀλλὰ δεῖ με σὺν πολλῷ τῷ τάχει καταλαβεῖν τὴν Περσῶν, καὶ τροπώσασθαι· Σάπωριν ἐκεῖνον τὸν ἀπόγονον (50) ἀρείου γεγονότα, ἄχρις οὗ ὑπόφορος καὶ ὑποεἰτι; μοι (51) γένηται· ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τὴν Ἰνδῶν καὶ τὴν Σαρακηνῶν περιοικίδα ἐκπορθήσαις, ἄχρις οὗτοι πάντες ἐν δευτέρᾳ τάξει τῆς ἐμῆς γένωνται ὑπόροι καὶ ὑποτελεῖς. 'Ἄλλ' αὐτὸς ἐπέκεινα τῆς τούτων δυνάμεως πεφρόνηκας· εὐλάβεισαν λέγων ἀνδεύσθαι, ἀναίδεισαν δὲ προβαλλόμενος (52), καὶ πανταχοῦ διηγημέζων ἀνάξιον με τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλειῶν γεγονένατ. 'Η οὐκ οἰσθα αὐτὸς, ὡς Κωνσταντίου τοῦ χρατίστου ἀπόγονος γέγονα; Καὶ τούτων οὕτω γνωσθέντων (53) ἡμῖν σοῦ εἶνεκα, οὐδὲ τῆς προτέρας ἐξέστημεν διαθέτεως, ἡς ἔτι νέοι δυτες τῇ τῇ λικῆ ἐγώ τε καὶ σὺ μετεσχήκαμεν (54). 'Ἄλλα γαληνῷ τῷ φρονήματι θεσπίζω δέκα ἑκατοντάδας χρυσίου λιτρῶν ἐξποσταλῆναι μοι πάρα σοῦ ἐν τῇ παρδῷ μου τῇ κατὰ τὴν Καίσαρος· ἔτι μου κατὰ τὴν λεωφόρον (55) ὑπάρχοντος· σὺν πολλῷ τῷ τάχει ἀρινουμένου μου ἐπὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἐποιημού (56) δυτος μου, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, πάντα τόποι ἀνασκευάσαι τῆς Καίσαρος· καὶ τὰ πάλαι αὐτῆς ἐγγηρέμενα καλλιουργήματα (57) καταστρέψαι· καὶ κατὰ τόπον ναούς τε καὶ ἀγάλματα ἀναστῆσαι· ὥστε με πεισεῖν πάντας εἰκειν βασιλεῖς Ρωμαίων, καὶ μὴ ὑπεραίρεσθαι. Τὸ οὖν ἔχονομασθὲν χρυσίου ἐξαριθμοῦσι γοκαμπανοτρανίσας καὶ διαμετρήσεις, ἀσφαλῶς ἐξαπόστειλόν μοι δι' οἰκείου πιστοῦ σοι δυτος; δαχτυλίῳ (58) τῷ σῷ σφραγισάμενος· ὥστε με, ἐπεγνωκότα (59) καὶ ὁφέ ποτε τοῦ καιροῦ τὸ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ'.

Bασιλείος Ιουλιανῷ πρὸς ταῦτα.
1. Μικρά σου τὰ τῆς παρούσης τύχης ἀνδραγαθί-

quo narrat Lampridius itinerum dies publice proponi solitos esse, ita ut edicium penderet ante messes duos, in quo scriptum esset: *Illa die, illa hora ab urbe sum exiturus, et, si dii voluerint, in prima mansione mansurus: deinde per ordinem mansiones, deinde stativa, deinde ubi annonā accipienda eset, etc.*

(56) *Ἐτοίμουν. Coisl. secundus sic exhibet hunc locum: καὶ εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, ἐτοίμας ἔχω ἀνασκευάσαι τὴν Καίσαρος. Sed Coisl. primus, Harl., Med. et alii plures ut in textu.*

(57) *Καλλιουργήματα. Harl. et Bigot. καλλιεργήματα.*

(58) *Δακτυλιώ. Post hæc verba, ἐξαπόστειλόν μοι, addit Coisl. primus εἰ συνίδεις. Med. εἰ συνεῖδες. Harl. εἰ συνίδεις. Sed hæc minime necessaria, ac melius videnter deesse in Coisl. secundū.*

(59) *Ἐπεγνωκότα. Legendum ἐπεγνωκότι.*

(60) *Ἄδει ἀνέρων, etc. Ita Harl. Sed hæc desunt in utroque Coisl. et Med. Sic legitur in Bigot. Α γάρ ἀνέγνων κατέγνων.*

ματα· καὶ φαῦλα τὰ τῆς ἀριστείας, ἃς αὐτὸς ἦρι· στεναὶ καθ' ἡμῶν· οὐχὶ δὲ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καθ' ἐμού. Τέτω δὲ τρόμῳ συνέχομαι, διαν λάβων κατὰ νόμον πορφυρίδα σε περιβεβλῆσθαι (61)· στεφάνῳ δὲ τὴν διτιμον κεκοσμῆσθαι σου κεφαλήν, ὅπερ δέχα εἰπεῖται οὐκέ θνητούν, ἀλλ' διτιμον καθίστησθαι σου τὴν βασιλείαν (62). Ἀλλ' αὐτὸς ἐπανελθὼν καὶ ἴσηργετης γενόμενος, ὃς γε φαῦλοι καὶ μισθίαν δεῖμονες εἶλκασάν σε εἰς τοῦτο, οὐ μόνον ὑπὲρ τίσσιν ϕύσιν ἀνθρώπων φρονεῖν ἥρξω (63), ἀλλὰ καὶ εἰς θεὸν ὑπεραρρεσθαι, καὶ τὴν πάντων μητέρα καὶ τοῦτον Ἐκκλησίαν ἐνυπρέπειν, μηνύσει χρησάμενος πρὸς μὲν τὸν εὐτελέστατον χιλιάδα χρυσού λιτρῶν ἔκποσταλῆγαι σοι παρ' ἐμοῦ. Καὶ ἡ μὲν τοῦ χρυσοῦ διλήθη οὐκέ θθάμβησθε μου τὴν διάνοιαν, εἰ καὶ μάζα παλὴ καθέστηκεν· ἀλλὰ δακρῦσαι με πικρῶς πεμπεῖσαν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ταχίστῃ σου ἀπωλείᾳ. Εντεῦθυμαὶ μαὶ γάρ καθ' ἐαυτὸν ὡς ἔγω τε αὐτὸς καὶ ἡ καίοκχαθία κοινῶς μεμαθήκαμεν τὰ ιερὰ καὶ μέτια γράμματα. Ἐκάτεροι δὲ (64) διεξῆλθομεν τοι; ἄγιας καὶ θεοπνεύστους Γραφάς, καὶ ἐλάνθινε μὲν εἰς τότε οὐδὲν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀκόσμητος καθίστηκας, ὑπὸ τοιούτου φρονήματος στρατοπεδεύεις. Ήδεις ἡμᾶς πρὸ τῆς χθεοῦ, γαληνήσατε, ἐπ' ἐπιτῆτα χρημάτων μή πολιτεύεσθαι· νῦν δὲ κατὰ τὴν ἐνετώσαν δέκα ἔκατοντάδας χρυσού λιτρῶν ἔκποσταλῆγαι σοι ἐπεξήγησας παρ' ἡμῶν. Φείσασθαι ἡμῶν τοίνυν θέλησον, γαληνήσατε, τοσαῦτα καπηλέων, δοσα δὲν τῆμερον θελήσωμεν φαγεῖν (65) οὐκέ ἵερεις ήμεν. Ἀργεῖ γάρ, ὡς εἰκός, παρ' ἡμῖν μαρτιώρων τέχνην μάχαιρα δὲ αὐτῶν αἴμαστιν (66) οὐ προσομεῖ. Τὰ μέγιστα (67) τῶν παρ' ἡμῖν φρουρῶν, ἐν οἷς ἡ δαψίλεια, χόρτων φύλλα σὺν ἔρη τραχυτάτῳ καὶ τῷ ἐξεστηκτὶ οἰκῳ· ὥστε μή διειδούμενα (68) ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῆς γαρυπαγίας ἐπ' ἀφροσύνῃ πολιτεύεσθαι.

2. Ἀπῆγγειλε δέ μοι καὶ τοῦτο Λαῦσος; δὸς περίβοις τριβοῦντος, δὸς γηνής σοι περὶ τὰ ἐπουλεύειν, ὡς γυνή τις προσέλευσιν ἐποιήσατο ἐπὶ τῆς σῆς γαληνήτης ἐπ' ἀπώλειᾳ παιδὸς αὐτῆς φαρμακίνητος· καὶ ὡς κέρχιται παρ' ὑμῶν φαρμακοῦς μὲν μηδαμοῦ εἶναι (69), δοντας δὲ ἀναιρεῖσθαι· ἡ ἱερίνος μόνους περιποιεῖσθαι οἵτις ἡ μάχη πρὸς τὰ ιερά. Καὶ τοῦτο, δρῶσις χριθὲν παρ' ὑμῶν, ξένον μὲν πέφτει. Παντὸς γάρ γέλωτος ἀνάμεστον τυγχάνει, πῶς τὰ μεγάλα ἀλγη τῶν τραυμάτων μικροῖς τριγράκοις ἐπιχειρεῖς θεραπεύειν. Θεὸν γάρ ἐνυπρέ-

(61) Περιβεβλῆσθαι. Codices mss. excepto Harl. adiunt ὅπερ ἐστὶ βασιλικὸν πρόδημα, quod est regale indumentum.

(62) Baculus. Editi habent κεφαλήν, et addunt: Καταγελαστότερον δέ σου οὐκέ ξγνων εἰ τις τεθέσαι ποτε. Haud autem scio an nemo magis quam te ποικιλον quenquam viderit. Sed hæc nullo in codice ms. vidimus.

(63) Ἅρξω. Ita Harl., Med. et Vat. Deest ea vox in utroque Coislinojano.

(64) Εὐδάτεροι δέ. Ita Harl. et Coisl. primus. Καὶ ἔκτερον δέ Reg. et Coisl. secundus et Medic.

(65) Φατεῖν. Harl. χορτασθῆγαι.

(66) Αἴμαστον. Medic. αἴματι.

(67) Τὰ μέγιστα. Sic Harl., Reg., Med. et uterque

A facta: improba vero quæ contra nos egregie gesisti, vel potius non contra nos, sed contra te metipsum. Ego enim contremisco, cum in mente venit te purpura indutum, ac tuum infante caput corona redimitum esse, quæ sine pietate non ornat imperium tuum, sed ignominia aspergit. Tu porro excelsus, et supra modum magnus effectus, posteaquam scelesti ac omnis virtutis et honestatis hostes dæmones te in hoc pertraxerunt, non solum supra omnem humanam naturam sentire cœpisti, sed etiam in Deum verticem tollere, ac Ecclesiam omnium matrem ac nutricem injuria afflicere, significans mihi, homini vilissimo, ut auri libras mille ad te mittam. Et auri quidem pondus animum meum non percūlit, B quamvis valde magnum sit; sed amaras mihi lacrymas excussit, ob hanc tuam celerrimam perniciem. Nam mecum ipse considero, me et tuam strenuitatem sacras ac optimas litteras simul didicisse. Nimirum evolvimus uterque sanctas ac a Deo inspiratas Scripturas, atque tunc nihil te latuit. Nunc vero indecorus factus es, ejusmodi elatione animi veluti castris circumclusus. Noveras nos nudius tertius, serenissime, pecuniarum copiæ cupidos non esse; et tamen nunc mille auri libras a me petivisti. Velis nobis, serenissime, parcere; qui tantum possidemus, quantum, si hodie comedere voluerimus, nobis non sufficiet. Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars; nec eorum culter sanguinem altingit. Ciborum nostrorum optimi, quibus affluimus, herbarum folia sunt cum pane asperrimo, et vino acescente: ne scilicet stupentes sensus nostri ob ventris inguiem in vesania versentur.

2. Nuntiavit et illud mibi Lausus spectabilis tuus tribunus, ac sincerus mandatorum tuorum minister, accessisse mulierem quamdam ad tuam serenitatem ob illi veneno sublati interitum; atque a vobis judicatum veneficos nusquam esse; si sint, e medio tolli: aut illos solos conservari, qui contra bestias pugnant. Atque hoc quod 125 a vobis recte judicatum est, mirum mihi visum est. Illud enim ridiculum est omnino, quomodo magnos vulnerum dolores parvis remedii sanare tentes. Dum enim Deum afflicis in-

Coisl. Alii Tὰ βέλτιστα. Habent iidem codices paulo post τραχυτάτῳ, si tamen excipiāt Coisl. secundum, in quo legitur, ut in aliis nonnullis, βραχυτάτῳ.

(68) Μή ἐκθαμβούμενα... πολιτεύεσθαι. Ita codex Harlaeanus. Alii μὴ ἐκθαμβεῖσθαι... μὴ πολιτεύεσθαι. Ibidem Cotelerius ἐπ' ἀπληστᾷ πολιτεύεσθαι.

(69) Μηδαμοῦ εἶναι. Verbum verbo reddidimus. Nam similia de delatoribus leguntur in Actis S. Cypriani: Legibus vestris, ait Cyprianus, bene atque utiliter censuisti, delatores non esse. Sic etiam Basilius epist. 55. Synodus Nicæna manifeste sanxit mulieres extraneas non esse. Paulo post legitur in codice Bigotiano μόνους ζῆν οἵ τις, etc.

juria, frusta viduarum ac orphanorum curam suscips : quorum alterum stultum est et periculosem ; alterum vero humani et misericordis. Grave est nobis, qui privati sumus, apud imperatorem loqui : sed gravius tibi videbitur apud Deum causam dicere. Nullus enim Dei et hominum mediator apparerit. Quae legisti, non intellexisti ; nam si intellexisses, non sane condemnasses.

EPISTOLA XLII.

Chiloni demonstrat auctor epistole non satis esse recte incipere, sed in perseverantia omnia esse posita; plura tradi solitarie vias praecipia, in his ut non statim ad summum perfectionis intendat, sed paulatim progredietur. Ceterum imprimis monet, ne per speciosam causam recte in seculo vivendi et spirituales convenitus obeundi, solitudinem iustidium obrepatur.

Ad Chilonem discipulum suum.

1. Salutaris rei auctor ero tibi, germane frater, si libenter a me consilium de rebus agendis accepteris : ac de iis maxime, de quibus ipse rogasti ut tibi consilium daremus. Nam solitariam quidem vitam incipere multi fortasse ausi sunt : sed rem, ut par est, absolvere pauci profecto elaboraverunt. Ac oīnino non in proposito solum consistit exitus : sed in exitu laborum fructus. Nulla ergo utilitas, non properantibus ad propositi finem, sed initio solo monachorum vitam circumscribentibus : quin etiam et deridendum relinquunt suum ipsorum propositum, in ignavia et levitatis crimen apud exteris incurrentes. Nam et de talibus Dominus dicit : *Quis volens domum ædificare, non prius sedens computat sumptum, an habeat quibus opus sit ad absolvendum? ne dos te aquam posuerit fundatum, et non potuerit perficere, incipient illudere ei prætereuntes, dicentes : Hic homo fundamentum posuit, et non potuit consummari*¹⁶. Initium igitur alacrum ac promptum in virtute progressum habeat. Etenim generosissimus athleta Paulus nolens nos de vita bene ante acta securos otjari, sed quotidianis ultra progredi, ait : *Quae retro sunt obliscens, ad ea vero quae sunt priora extendens meipsum, iuxta scopum persequor ad bravum supernæ vo-*

¹⁶ Luc. xiv, 28-30.

* Alias I.

(70) Καὶ συμπαθοῦς. *Bigot.* καὶ λογιστικοῦ.

(71) Τὸ λέτειν. *Verit Cotelerius, adversus Deum verba facere.* Sed hac voce judicium designatur, ac omnium actionum reddenda ratio ; statim enim additur neminem nunc inter Deum et homines mediatoarem futurum. Vide Not. ad epistolam 33.

(72) *A μέρτοι, etc.* Ilæc desumpsimus ex codice Harlæano. Desunt enim in Medicæo et utroque Coisl. et aliis a Combeffisio et Cotelerio citatis. Narrat Sozomenus lib. v. c. 18. Julianum celebrinim episopis scripsisse in hæc verba : *Ανέγνων, ἔγνων, κατέγνων. Legi, cognovi, condemnavi : eos autem sic respondisse : Ανέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γάρ ἔγνως, οὐκ ἀν κατέγνως, Legisti, sed non cognovisti; nam si cognovisses, non condemnasses.* Addit idem scriptor hanc epistolam Basilio a nonnullis non sine probabili ratione attribui.

(73) *Πρὶς Χίλωρα.* Hæc epistola in codice Mazarinæ inserbitur διὰ της πρός. etc. In codice

Ασας, χρῆσον καὶ δρφανῶν μάτην πρόνοιαν ποιεῖ. Τὸ μὲν γάρ μανικὸν καὶ ἐπικίνδυνον, τὸ δὲ φιλοκτήμονος καὶ συμπαθοῦς (70). Ἐπαχθὲς τὴν λέγει πρὸς βασιλέα, Ιδώτας δητας ἐπαχθέστερον δέ σοι επινήσεται τὸ λέγειν (71) πρὸς θεόν. Οὐδεὶς γάρ μεστής θεοῦ καὶ ἀνθρώπων φανήσεται. *Α μέντοι (72) ἀνέγνως, οὐκ ἔγνως. εἰ γάρ ἔγνως, οὐκ ἀν κατέγνως.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ'.

Πρὸς Χίλωρα (73) τοις αὐτοῖς μαθητήρι.

B 1. Σωτηρίου πράγματος αἰτίος γενήσομαι (74) σοι, ὡ γνήσιε ἀδελφὲ, εἰ τὴν συμβουλευθεῖται παρ' ἡμῶν τὰ πρακτέα· μάλιστα περὶ ὅν. Ἡμᾶς αὐτὸς παρεκάλεσας συμβουλεῦσαι σοι. Τὸ μὲν γάρ κατάρχασθαι τοῦ μονήρους βίου πολλοῖς ιστως τετόλμηται· τὸ δὲ ἀξίως ἐπιτελέσαι διλγοῖς τάχα που πεπόνιται. Καὶ πάντως οὐκ ἐν προθέσει μόνον (75) τὸ τέλος ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπονιμένων. Οὐκοῦν οὐδὲν διφέλος τοῖς μὴ πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ τέλος ἐπειγομένοις, ἀχρι δὲ τῆς ἀρχῆς μηνῆς ιστῶσι τὸν τῶν μοναχῶν βίον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον καταλιμάνουσι τὴν ἐστῶν πρόστιν, ἀνανδρίας καὶ ἀσφυλίας παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐκαλούμενοι. Φησὶ γάρ (76) καὶ ὁ Κύριος περὶ τῶν τοιούτων· *Τίς, βουλόμενος οἶκον οικοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψῆφοῖς τὴν δακάρην, εἴτε ἔχει τὰ πρὸς ἀπυρτισμόν;* μὴ ποτε, θέτεος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ισχυροτος ἐκτελέσαι, δρεῖνται δικαιᾶσθαι αὐτῷ οἱ παραπορεύμενοι, θερότες, διτὶ *Ο ἀνθρώπος οὗτος θεμέλιον έθηκε,* καὶ οὐκ ισχυστείν *ἐκτελέσαι.* Ἡ οὖν ἀρχὴ ἔχει τὴν προκοπὴν προθύμως ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Καὶ γάρ οἱ γενναιότατος ἀθλητῆς Παῦλος, βουλόμενος Ἡμᾶς (77) μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς προθεσμιώνας ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὅσημέραι εἰς τὸ πρόσω προκόπειν, λέγει· *Τῶν δικισθεῖν ἐπιλαθυρόμενος, τοῖς θε-*

D Regio 2895 hæc leguntur : *Τινὲς τὸν λόγον τοῦτον τοὺς ἄγιους Νεῖλου εἶναι λέγουσι, Quidam hanc operationem sancti Nili esse dicunt.*

(74) Γερήσομαι. Unus ex Regiis codicibus εὑρίσκομαι. Unus itidem Reg. εὐ γενήσομαι.

(75) Μόρον. Reg. secundus μόνη. Intra duo ms. codices οὐ μὴν δὲ ἀλλά.

(76) Φησὶ γάρ. Vocabulam addidimus ex duobus ms. Statim Regius secundus πύργον pro οἴκῳ. Paulo post editi ἵνα μήποτε. Sed ἵνα deest in iisdem ms.

(77) Ἡμᾶς. Hanc vocem addidimus ex Reg. codice primo. Secundus sic habet : προθύμως ἐπὶ τῶν κατορθώματων τέλος ἐπειγομένη. Τούτο γάρ δάσκαιος Ἡμᾶς τῷ ίδιῳ κατορθώματι... μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς, εtc. Initium igitur acriter properet ad recte factorum finem. Id enim nos docet proprie virutis exemplio Paulus; ne scilicet de riia ante, bene acta securi otijur, sed quotidie ultra progrediarum, dicens, etc.

ἱκροσθετ ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώ-
κω (78) ἐξ τὸ βραβεῖον τῆς διω κλήσεως.
Ταῦτα γάρ ὑπάρχει δῆλος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος,
ἡ ἀρχόμενος τοῖς φθάσασιν, ἀλλὰ τρεφόμενος οὐ
τοῖς φθάσσει μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς μέλλουσι. Τί γάρ
ἀντὶς δυνατον ὁ χθιζός τῆς γαστρὸς κόρος, σή-
μενον τῆς ἐμφύτου πείνης τὴν οἰκεῖαν τῆς βρώσεως
παραμένειν μὴ εὐρισκούσης; Οὐτας ὅμως οὐδὲ φυχῆς
έρη, τοιούτον σε κριτῶ.

2. Οὐκοῦν μάταιος μὲν τοῦ δικαιου διόποις, ἀνέγ-
νητος δὲ καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ διόποις, ἐπιγενο-
μένης (79) ἐναλλαγῆς· τῷ μὲν ἀπὸ τοῦ χρείττονος
ἐπὶ τὸ χείρον, τῷ δὲ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ χρείτ-
τον μεταβλήθεντι. Ταῦτα καὶ τοῦ Ἱεζεκιὴλ ὡς ἐκ
προπονοῦ τοῦ Κυρίου δογματίζοντος ἔστιν ἀκοῦσαι.
Ἐξ γάρ, φησιν, ἐκκλίνας δ δικαιος πλημμελήσῃ,
οὐ μὴ μνησθῶ τῶν δικαιοισυνῶν ὃν ἐποίησεν ἐμ-
προσέν (80). ἀλλ' ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖ-
ται. Τῇ δὲ αὐτῷ φησι καὶ περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· Ἐάν
ιαπτέρεις ποιήσῃ δικαιοισύνην, ζωὴν ζήσεται ἐν
εἴτῃ. Ποῦ γάρ οἱ τοσοῦτοι Μωϋσῆς τοῦ θεράποντος
εἴται, τοῖς δὲ στιγμῇ (81) ἀντιλογίας παραγράψα-
μένης αὐτοῦ τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσ-
εισι; Ποῦ δὲ καὶ ἡ τοῦ Γιεζῆ συναναστροφὴ πρὸς
τὸν Εὐισσαίον, φιλοχρηματίας χάριν λέπραν ἐπι-
τεττεμένου; Τῇ δὲ καὶ τοῦ πλήθους τῆς συφίας τῷ
Σαλωμῶντι δρελος, καὶ ἡ προλαβούσα τοιαύτη ἔννοια
μὲν θεὸν (82), θυτερον ἐκ τῆς γυναικομανίας εἰς
εἰλικρινείαν αὐτοῦ ἐκπεπτωκότος; Ἀλλ' οὐδὲ τὸν
ραχίρον διαδίδει διατεωρισμὸς ἀρρήκτεν ἀνέγκλητον
ἢ τὴν εἰς τὴν τοῦ (83) Οὐρίου πλημμέλειαν.
Ηρε: δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἰουδά ἀπὸ τοῦ χρείττονος εἰς
τὸ χείρον μεταπτωσις, πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κατὰ^B
τὴν πολιτευμένου, δὲ, ἐν τοσούτοις χρόνοις μαθη-
τήσεις τῷ Χριστῷ, θυτερον μικρῷ λήμματι τὸν
κάκτουλον ἀπεμπολήσας, ἐπαυτῷ ἀγχόνην ἐπραγμα-
τίσσετο. Τοῦτο οὖν γνωστόν σοι ἔστω (84), ἀδελφὲ,
τοιούχος δὲ καλῶς ἀρχόμενος, οὐτος τέλειος· ἀλλ' ὁ
καὶ τὸν ἀποτιθέμενος, οὐτος δόκιμος παρὰ θεῷ. Μή
ἐν δέ τοι τοῖς δρθαλμοῖς, ἀδελφὲ, μηδὲ νυ-
κτιγόνοις σοὶς βλεψάροις, ἵνα σωθῆς ὥσπερ δορκάς ἐκ
βάρους, καὶ ὥσπερ δρυεον ἐκ παγίδως. Βλέπε γάρ,
τοιούχος δέ τοι τοῖς δρθαλμοῖς, ἀδελφὲ, μηδὲ νυ-
κτιγόνοις σοὶς βλεψάροις, ἵνα σωθῆς ὥσπερ δορκάς
ἐκ βάρους, καὶ ὥσπερ δρυεον ἐκ παγίδως. Μή
οὐδὲ εὐθέως εἰς ἀκρό-
ποτα ἐπεκτείνῃς σεαυτόν· μάλιστα μηδὲ
θερήσῃς; (86) σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἀφ' ὑψους
τοῦ ἀπήκειας πέσῃς. Κρίσσον γάρ τι κατ' ὀλίγον

⁷⁸ Philip. iii, 43, 44. ⁷⁹ Ezech. xviii, 24.
v, 5.

(78) Διώκω. Reg. secundus διώκων. Paulo post ei eodem addidi δῆλος post ὑπάρχει.

(79) Εἰτερομέτρης. Sic duo mss., melius quam in editis ἀπαγορένης.

(80) Εμπροσθετ. Deest in Reg. secundo. Paulo post idem codex ὅτι: ζωὴν.

(81) Τῆς δὲ στιγμῆς. Reg. secundus τῆς στιγμῆς τοῦ, cum momentum contradictionis.

(82) Ερροια εἰς Θεόν. Necro observat Combesii-

A cationis ²⁷. Nam talis **126** est tota hominum vita non contenta iis quæ præcesserunt, sed nutrita non magis præteritis quam futuris. Quid enim prodest homini besterna ventris satietas, hodie insita fame convenientis cibi solatium non inveniente? Sic igitur neque animæ lucrum ullum ex recte facto hesterno, quod ab hodierno opere justo deseritur. Qualem enim, inquit, reperio te, talem te judico. ολορ γάρ ενδρω σα, ἄπολιμπανομένου δικαιοπραγίας. Olor γάρ ενδρω σα,

2. Itaque vanus est justi labor, inculpati item sunt peccatoris mores, supérveniente immuta-
tione; alteri quidem a virtute ad vitium, alteri autem a vitio ad virtutem translato. Hæc et Eze-
chielem velut ex persona Domini docentem audire
licet. Si enim, inquit, justus declinans deliquerit,
non recordabor eorum quæ juste fecit antea: sed
in peccato suo morietur ²⁸. Dicit autem idipsum et
de peccatore: Si considerans fecerit justitiam, vi-
vet in ipsa ²⁹. Quo enim tot ac tanti labores fa-
mili Moysis, cum ipsum vel unius momenti con-
tradictio terræ promissæ aditu arcuerit? Quo et
Giezi cum Elisæo convictus, cum sibi lepram pe-
cuniæ amore asciverit? Quid et sapientiæ multi-
tudo Salomonei juvit, tantusque Dei amor præ-
teritus, cum postmodum insano mulierum amore
delapsus sit in idolatriam? Sed neque beatum
Davideum mentis aberratio inculpatum dimisit, ob
admissum in uxorem Uriæ peccatum. Satis autem
esset et Judæ a virtute ad vitium lapsus, ad eum,
qui vitam secundum Deum agit, communiendum:
qui taudiu Christi discipulus, postea magistro ob-
exiguum lucrum divendito, sibi ipse laqueum pa-
ravit. Illud itaque perspectum tibi sit, frater, non
eum qui bene incipit, perfectum esse: sed qui
bene desinit, eum esse Deo probatum. Ne igitur
dederis, frater, somnum oculis, neque palpebris
tuis dormitionem ³⁰, ut salvus fias velut dama ex
cassis, et velut avis ex laqueis ³¹. Considera per
medios te laqueos transire, et supra excelsum mu-
ruum ambulare, ex quo periculosus cadenti lapsus.
Quapropter ne statim ad vitæ asceticæ apicem te-
metipsum intenias: maxime vero ne tibi ipse
confundas, ut ne ob imperitiam ex summo asceticæ
instituti labaris. Nam satius fuerit paulatim profi-
cere. Ilaque voluptates vitæ sensim subtrahe, tuam
omnem consuetudinem delens, ne forte si subito
omnes simul voluptates irritaris, tibi ipse turbam
tentationum acceras. Cum autem unum voluptatis

²⁷ ibid. 27, 28. ²⁸ Psal. cxxxii, 4. ²⁹ Prov.

sius legendum εἴνεια εἰς Θεόν, idque in interpre-
tando secuti sumus.

(83) Εἰς τὴν τοῦ. Sic duo codices mss.. Editi εἰς τοῦ. Ibidem editi ἀρχεῖ. Duo codices ut in textu.
Idem paulo post μαθητεύθεις τῷ Κυρίῳ.

(84) Εστω. Deest in duobus mss.

(85) Βλέπε γάρ, δτι. Sic duo codices, alias

βλέπε, δτι. Editi βλέπε, ως.

(86) Θερήσῃς. Sic duo mss. Editi θερήσῃ.

morbum vi superaveris, accinge te ad voluptatem ariam debellandam; et ita deum voluptates omnes tempestive domabis. Nam voluptatis quidem nomen unum, sed res diversæ. Sis itaque primum, frater, in 127 temptatione omni patiens. Qualibus autem temptationibus fidelis probatur, damnis mundanis, criminacionibus, mendacis, contumacia, obtrectationibus, persecutionibus? His et similibus probatur fidelis. Deinde sis etiam quietus, non præceps verbis, non litigiosus, non in contentione pronus, non cupidus gloriae vanæ, non effutiens arcana, sed fide dignus, non in sermone multus, sed esto semper non ad docendum, sed ad discendum paratus. Ne curiose de vita mundana inquiras, unde nihil tibi accessurum sit emolumenti. Ait enim: *Ut ne loquatur os meum opera hominum* ¹¹. Qui enim ea quæ peccatorum sunt ludens loquitur, cito in se exsuscitat voluptates. Imo potius curiosus sis in vita justorum exquirenda: ita enim tibi ipse comparabis utilitatem. Ne sis tui ostendendi cupidus, pagos aut domos circumcursans; sed hæc ut animarum laqueos fugi. Si quis autem te ob multam pietatem, in domum suam multis de causis invitet, discat qui talis est fidem centurionis sequi, qui, cum Jesus curationis ergo ad ipsum properaret, deprecatus est his verbis: *Domine, non sum dignus ut intres sub lectum meum, sed tantum dic verbum et sanabitur puer meus* ¹². Cum autem ei Jesus dixisset: *Vade, sicut credidisti, fiat tibi* ¹³: puer illa ipsa hora sanatus est. Hoc itaque tibi notum sit, frater, non Christi presentia, sed potentis fide liberatum fuisse ægrotantem. Ita et nunc precante te in quo fueris loco, et ægroti credente se precibus tuis adjutum iuri, evenient illi omnia ex sententia.

Toūto oīn γνωστὸν σοι ἔστω, ἀδελφὲ, δι: οὐχ ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἀλλὰ η πίστις τοῦ αἰτούντος τὴν θέρωσην τὸν κάμνοντα. Οὕτω καὶ νῦν, σοῦ εὐχομένου ἐν ψῆφῳ ¹⁴ τοῦ πόλιοῦ; καὶ τοῦ κάμνοντος πιστεύοντος δι: ταῖς σαῖς εὐχαῖς βοηθήσεται, ἀποδήσεται αὐτῷ πάντα καταθυμίας.

3. Plus autem quam Dominum propinquos tuos non diliges. Qui enim, inquit, patrem, aut matrem, aut fratres supra me diligit, non est me dignus ¹⁵. Quid vero sibi vult Domini mandatum? Si quis, inquit, non tollit crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus ¹⁶. Quod si iis qui sanguine tibi conjuncti sunt, una cum Christo mortuus es, quid rursus vis cum illis versari? Sin autem quæ destruxisti propter Christum, rursus ædificas propter cognatos tuos, prævaricatorem te ipsum constituis. Ne igitur ob affinium tuorum

¹¹ Psal. xvi, 4. ¹² Matth. viii, 8. ¹³ ibid. 13. ¹⁴ Matth. x, 57. ¹⁵ Luc. xiv, 27.

(87) Συνιθεταρ. Combelisius intelligit de consuetudine secularium et maxime mulierum. At multo satius visum est hæc accipere de vitorum abolenda consuetudine. Sic infra auctor Epistolæ ad juniores suadet δργῆς ἀφανισμόν. Basilius Reg. sus. p. 344: Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ἄγων τῆς ἑαυτοῦ συνθετας περιγενέθατ. Non lere autem illud certamen, ειαν τις consuetudinem vincere.

(88) Υπομονητικός. Reg. secundus ὑπομονικός.

A προκοπῇ. Κατὰ μικρὸν οὖν κλέπτε τὰς ἡδονὰς ταῖς βίοι, ἔξαφανίζων σεαυτοῦ πᾶσαν συνθεταν (81), μῆτοτε, ἀθρόως πάσας δύον ἐρεθίσας τὰς ἡδονὰς δχλον πειρασμῶν σεαυτῷ ἐπαγάγῃς. Ἡνίκα δὲ τοῦ ἐνδος πάθους τῆς ἡδονῆς κατὰ κράτος περιγένη πρὸς τὴν ἐπέραν ἡδονὴν παράταξαι, καὶ οὔτω παῖω τῶν ἡδονῶν εὐκαίρως περιγενήσῃ. Ἡδονῆς γὰρ δνομα μὲν ἐν, πράγματα δὲ διάφορα. Τοίνια ἀδελφὲ, ίσο πρῶτον μὲν ὑπομονητικός (88) πρὸ πάντα πειρασμόν. Πειρασμοὶ δὲ ποταποὶ δοκιμάζεται δι πιστὸς, ζημιαὶ κοσμικαὶ, ἐγκλήματι, παταίεσμασιν, ἀπειθείαις, καταλαλίαις, διωγμαῖς. Εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δοκιμάζεται δι πιστοῦ. "Επειτα δὲ καὶ ἡσύχιος ίσο, μὴ προπετεῖ; ή λόγῳ, μὴ ἐριστικός, μὴ φιλονεκος, μὴ κανόδοξος, μὴ ἔξηγητικός, ἀλλὰ φιλόπιστος; (89) μὲν ἐν λόγῳ πολὺς, ἔτοιμος δὲ τοιοῦτοι μὴ πρέπει διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρὸς μάθησιν. Μή περιεργάζουν δικαιούσις, θθεν οδέντι σι προσγένηται δρειλος. Θράγαρ· "Οπως δὲ μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Ο γὰρ ἡδεώς λαλῶν τὰ τῶν ἀνθρώπων ταῦλων ἐτοίμως καλὸς ἔσται τὰς ἡδονὰς; Μάλλον δὲ πολὺ πραγμάνες τὸν τῶν δικαιῶν δικαιούσι τὸν εὐρήσεις ἔσται τὸν δικαιοντάρχον, δι τοῦ Ἰησοῦ Θεραπείας χάριν πρὸς αὐτὸν ἐπειργόντον, παρηγήσατο λέγων· Κύριε, οὐκ εἰμι Ικανὸς να μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθης, ἀλλὰ μέντοι εἰπὲ λόγον (91), καὶ λαβήσεται δι παῖς μου. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ εἰπόντος αὐτῷ· "Υπάγε, ὁς ἐπιστεναῖς γενηθήτω σοι· λαθὼν δι παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης της πιστεις. Ο γὰρ ἀγαπῶν, φησι, πατέρα ή μητέρα ή ἀδελφούς ὑπὲρ ἐμός, οὐκ ἔστι μου δέξιος. Τι δι βούλεται δι τοῦ Κυρίου ἐντολή; Εἰ τις, φησι, οὐ αἱρεῖ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ μοι, εἰ δύναται μου εἰραι μαθητής. Εἰ συναπέθανε τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν συγγενῶν σου τῶν κατὰ σάρκα, εἰ πάλιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέψεσθαι οὐλεῖς; Εἰ δὲ δι κατέλυσας διὰ Χριστὸν, πάλιν ταῦτα οἰκεομεῖς δι τοὺς συγγενεῖς σου, παραβάτην σεαυτὸν καθιστᾷς. Μή οὖν διὰ χρέος τῶν συγγενῶν σου ἀναγκωρήσῃ;

(89) Φιλόπιστος. Percommoda videtur Combelisii emendatio, qui legendum censet φιλόπευστον, audiendi cupidus.

(90) Φιλερδελητης. Duo mss. φιλερδημητης, περεgrinandi cupidus.

(91) Εἰπὲ λόγον. Codex Maz. εἰπε λόγων.

(92) Εἰ ψῆφος. Sic mss. Editi ἐν ψήφῳ. Paulo post editi ταῖς εὐχαῖς εἰ ἀγαπήσῃς. MSS. ut in contextu.

αὐτοῦ σου· ἀναχωρῶν γάρ εἰς τοῦ τόπου σου, οἱ θεοὶ ἀναχωρήσεις (93) εἰς τοῦ τρόπου σου. Μή εσοῦ δηλοφῆς, μὴ φιλόχωρος, μὴ φιλοπολίτης, ἀλλὰ φιλέμος, ἐφ' ἑαυτῷ μένων ἀεὶ ἀμετεωρίστως, τὴν αὐτὴν καὶ τὴν φιλαρμοδίαν ἔργον ἥγούμενος. Μηδὲ οὖν ἀναγνωσμάτων κατολιγωρήσῃς, μάλιστα τῆς Νίκης Διαθήκης (94), διὰ τὸ εἰς τῆς Πελαιᾶς Διαθήκης ταῦτας βλάβην ἔγγινεσθαι· καὶ οὐχ ὅτι ἐγράψῃ φύσερν, ἀλλ' ὅτι ἡ τῶν βλαπτομένων διάνοια ἀσθετήσῃ. Ήλέγε γάρ τος τρόφιμος, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενοῦσιν ἐπιστρέψῃς. Οὕτως οὖν πάσας Γραψῆ θεόπνευστος καὶ ἀφέμος, καὶ οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτῆς· εἰ μὴ τῷ λογιζόμενῷ κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ (95) κοινόν. Πάντα δὲ ἀκείμεις· τὸ καλὸν κάτεχε· ἀπὸ παντὸς εἰδούς πονηροῦ ἀπέχου. Πάντα γάρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα τυγχέσθαι· Τοσούντος τοῖς συντεγχάνουσί τοι: ἐν πάσιν ιερόκτονος, προσχαρῆς, φιλάδελφος, ἡδὺς, ταπείνηρος, μὴ ἐκπίπτων τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοξενίας διὰ βραμάτων πολυτελείας (96), ἀρκούμενος δὲ τοῖς παρεστασίαις, τῆς καθημερινῆς χρείας τοῦ μονήρους βίου μὴν πάλιν ἀπὸ τίνος λάβης· καὶ μάλιστα φύγε τὸν γραπτὸν ὁ ψυχῆς ἐπίσουλον καὶ ἀμαρτίας πατέρα, ἵνα ποτέ δὲ τοῦ διαβόλου. Μή προφάσει τῆς εἰς τοὺς ζόγης ἱακονίας σεαυτὸν ὑπόδικον φιλοχρηματίας πατεῖται. Εἰ δέ τις πτωχῶν ἔνεκα κομίσει τοι: χρήματα, γνῶς δὲ (97) τινας εἶναι λειπομένους· αὐτῷ δέ τοι, φῶνταρχεῖται καὶ χρήματα, ἀποκομίσαις τοῖς θεοῖς πονηροῖς (98) ἀδελφοῖς συμβούλευσον, μήποτε μάλιστα σου τὴν συνείδησιν ἡ τῶν χρημάτων ὑπολογῆσαι.

4. Τὰς δρόνδας φεῦγε· τὴν ἐγκράτειαν διώκε· καὶ οὐ μὴ σώμα τοῖς πόνοις ἀσκεῖ· τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς πειρασμοῖς θίξε (99). Τὴν σώματος καὶ ψυχῆς ἀνάλυτην ἀπαλλάξην παντὸς κακοῦ τιθέμενος, ἐκδέχουν τὸν εἰλικρίνην ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, ἃς πάντες οἱ θεοὶ μέτοχοι γεγόνασι. Σὺ δὲ (!), ἀδιαλείπτως τῇ διαβολικῇ ἔννοιᾳ τὸν ἀετοῦ λογισμὸν, ὑστερεῖτε τὴν τρυτάνη τῇ δοτῇ τῆς θείας γεγονότων παραχωρῶν· καὶ μάλιστα διανικτεῖται ἡ πονηρὰ. Εἴναια λέγη· Τί τοι τὸ δρελός τοις τόποις τούτων διαγωγῆς; τί τοι τὸ κέρδος τῆς ἀνταρήσεως τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων συνηθείας; Η ὦν Ἑγνῶς τοὺς σταράρ τοῦ Θεοῦ τεταγμένους ἐπιτίθεταις τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν τοῖς ἀνδράσι (2) εὐηθίας συνδικῶντας, καὶ τὰς πνευματικὰς ἀδικίας ἐπιτελοῦντας πανηγύρεις, ἐν αἷς μάλιστά σου τοῖς παραγενομένοις γίνεται δρελός; Έκεῖ γάρ

⁹³ II Tim. III, 16. ⁹⁴ I Thess. v, 21. ⁹⁵ I Cor. vi, 12.

(93) Ἀναχωρήσεις. Sic unus ex Regiis, melius quam editi ἀναχωρήσεις. Paulo post editi τῷ ἑαυτὸν μένων ἀεὶ ἀμετεωρίστως. MSS. ut in textu.

(94) Μάλιστα τῆς Νίκας. Reg. secundus μάθε τὰ της Νίκας.

(95) Ἐκείνῳ. Sic unius codicis ope emendatur quod erat in editis ἐκείνῳ.

(96) Πολυτελείας. Sic Reg. secundus. Editi πολυτελείαν.

(97) Γνῶς δέ. Sic Reg. secundus, alias γνῶς η. Mox editi ὑπάρχη. MSS. ut in textu.

A usus a loco tuo recedas : recedens enim a loco tuo, fortasse a moribus tuis recedes. Non amatōsis turbæ, non ruris, non civitatum, sed solitudinis : apud temetipsum manens semper citra ullam mentis aberrationem ; precationem et psalmodiam opus tuum esse existimans. Neque etiam lectiones negligas, Testimenti Novi maxime, propterea quod saepe ex Veteri Testamento oritur detrimentum : non quod scriptæ sint res noxiæ, sed quod eorum qui laudentur, mens infirma. Omnis enim panis ad alendum idoneus ; sed nocet infirmis. Sic igitur omnis Scriptura divinitus inspirata est atque utilis ²⁷, nec in ea quidquam inquinatum est: nisi quondam quis inquinatum esse putat, id ipsi inquinatum est. **128** Omnia autem proba : quod bonum B est, tene : ab omni specie mala abstine ²⁸. *Omnia enim licent, sed non omnia expedient* ²⁹. Itaque his quibuscum versaris nulla in re sis offendiculo, sis laetus, fratrum amans, blandus, humilis, non excidens hospitalitatis proposito per eduliorum lauitiam, sed presentibus contentus, nihil a quoquam ultra quotidianum solitariæ vitæ usum accipiatis : ac præsertim fuge aurum velut animæ insidiatorem, et peccati patrem, ac diaboli ministrum. Te ipse avaritiae obnoxium ne constitueris, obtentu ministerii erga pauperes. Si quis autem egenorum gratia afferat tibi pecunias, et aliquos noveris indigere ; ei ipsi, cui sunt pecuniae, consilium da, ut fratribus indigentibus distribuat, ne forte conscientiam tuam coquinat acceptæ pecunias.

4. Voluptates fuge : prosequere continentiam ; ac corpus quidem laboribus exerce : animam vero assuefacito tentationibus. Pro certo tenens corporis et animæ dissolutionem mali cuiuscunque esse liberationem, honorum æternorum exspecta frumentationem, cuius omnes sancti effecti sunt participes. Tu vero indesinenter expendens ac librans, diabolico suggestui oppone piam cogitationem, ei velut in trutina momento lancis præpondentanti cedens. Et præsertim cum prava insurgens cogitatio dixerit : Quæ utilitas degendi in hoc loco? quod lucrum secessus ab hominum societate? An ignoras constitutos a Deo epis copos Ecclesiærum Dei cum hominibus ex more vivere, et spirituales indesinenter celebrare conventus, quos qui obeunt plurimum percipiunt utilitatis? Illic enim Proverbiorum aperiuntur

(98) Υστερουμένοις. Sic Reg. secundus pro eo quod est in editis στερουμένοις. Mox duo miss. μολύνῃ, editi μολύνει.

(99) Εὐιάς. Duo codices a Combeſſio citati xap- tētēt.

(1) Σὺ δέ. Editi p̄to his vocibus habent σεαυτὸν, et paulo post τοῦτο παραχωρῶν. Vulnus sanatum ope Reg. secundi, in quo etiam legitur ἀντιπαρατίθεται.

(2) Τοῖς ἀνδράσι, etc. Editi τοῖς ἀνδρας συνήθως συνοδιάλογτας. Emendavimus ope Hegii secundi.

seigmata, explicantur apostolica documenta. A ἀποκαλύψεις παροιμιακῶν εἰνιγμάτων, λέσις ἀποκαλύψεων διδαγμάτων, εὐαγγελικῶν νοημάτων (3) ἔκθεσις, θεολογίας ἀκρότατης, ἀδελφῶν πνευματικῶν συντυχίαις (4), μεγάλην τοῖς ἐντυχήμασιν ἐξ ἣν θέας τοῦ προσώπου τὴν ὡφέλειαν παρεχόντων. Σὺ δέ, τοσούτων ἀγαθῶν ἀλλότριον σαντὸν καταστήζεις, καθηγεῖς εὐθάδε ἐξηγρωμένος ἵως τοῖς θηραῖς. Ήγέτης γάρ ενταῦθα ἐρημίαν πολλήν, ἀπανθρωπίαν δύναγην, ἀπορίαν διδασκαλίας, ἀδελφῶν ἀλλοτρίων, τὸ πνεῦμα περὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἀργίαν ἕη πολλήν. Όταν οὖν τοιάντας καὶ τοσαύτας εἰληφανέστι προφάσεσιν ἐπαναστᾶσα ἡ πονηρὰ ἐνταῦθα καταρρέει σε θέλη (5), ἀντιπαράθεις αὐτῇ δὲ τῷ εὐσεβεῖς λογισμῷ τὴν πείραν τοῦ περάγματος, μάγων· Ἐπειδὴ σὺ λέγεις μοι καλά τὸ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι, διὸ τοῦτο ἔγων ἐνταῦθα μετόκησα, δινέψαμεντὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν. Παραμέτροις γάρ τοῖς τοῦ κόσμου καλοῖς τὰ κακά, καὶ μάλιστα ὑπεραίρει τὰ κακά. Παραγενόμενος (6) γάρ ποτε ἐταῖς πνευματικαῖς πανηγύρεσιν, ἐνὶ μὲν διελθεῖ μῆλος ποτὲ περιέτυχον, τὸ μὲν δοκεῖν (7) φονομένη τὸν Κύριον, χρατουμένῳ δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, τὸ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ λόγους κομψούς, καὶ μύθος τοῦ πλασμένους εἰς ἀπάτην τῶν ἐντυχαντῶν. Πάλιν δὲ μετ' αὐτὸν (8) συνέτυχον κλέπτας, ἄρπαξ, πάρνοις. Εἶδον μεθυσάντων σχῆμα ἀσχημον, τὰ εἴματα (9) τῶν καταπονουμένων. Εἶδον δὲ καὶ καί τυναικῶν, βασανίζον μοι τὴν σωφροσύνην. Καὶ μὲν τῆς παρνίας ἔργον διέφυγον· τὴν δὲ ἐματιταρθεντῶν ἐμβολίαν κατέ διάνοιαν καρδίας. Καὶ τὸ λόγον μὲν ἀκήκοα λόγων φυχωφελῶν· πλήτην παρ' οἰκεῖον τῶν διδασκάλων εὑρόν ἀξίαν τῶν λόγων τὴν ἀρετὴν. Μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν μυρίων ἤκουσα τραγουδόματα μάλεσι τεθρυμμένοις ἐνδεδυμένων (10). Πάλιν ἀκήκοα κιθάρας τὸν ἡχούσης, τῶν κρότων (11) τῶν ἀλλορίων, τῆς φωνῆς τῶν γελοιαστῶν, μωραὶς πολλῆς καὶ εὐτραπελίας, ἥγου ἀμυθήτου βοήν. Εἶδον τὸ δάκρυ τῶν συλληθέντων, τὰς δόνυάς τῶν ἀπαγορέων (12) ὑπὸ τῆς τυραννίδος, τὴν οιλμαγήν τῶν βασανίσμάν των. Καὶ εἶδον, καὶ ίδού οὐκ ἦν πανήγυρις πνευματική, ἀλλὰ θάλασσα ἀνεμιζομένη καὶ ταρατούμην πάντας δόμον τοῖς αὐτῆς (13) κύμασι καλύψαι σπουδάζουσα. Λέγε μοι, ὁ κακὴ ἔννοια, καὶ δὲ τῆς προκαίρου τρυπαθείας τε καὶ κενοδοξίας δαίμων, τι μα-

D senus, qui in epistola de iis qui adeunt Hierosolymam, tom. III, p. 633, testatur nullum esse impunitatis genus, quod non in locis Hierosolymitani perpetretur: adulteria, furtum, idolatrias et ceterae coninimoratae, ac nullibi tantum furor esse ad fundendum sanguineni, non ex rumore aliquo, sed ex oculorum suorum testimonio asseverat.

(10) Ἐνδεδυμένων. Post hanc vocem legitur in Reg. secundo ἀπάτην, sed videtur obrepisse prout aliud quod deest in hoc codice.

(11) Τὸν κρότων. Ita Reg. secundus. Editi τὸ κρότων. Ibidem duo codices τῶν ὁχουμένων. Pauli post legendum βοῆς, ut hoc nomine cum ceteris præcedentibus consonet.

(12) Ἀκαγορέων. Ita duo Regii codices. Editi ἀπαγορέων.

(13) Τοῖς αὐτῆς. Ita unus codex: alius τοῖς τῆς. Editi τοῖς αὐτοῖς.

(3) Νοημάτων. Reg. secundus διαταγμάτων. Μαρτινέας cod. παραγγελμάτων.

(4) Συντυχίαι. Reg. secundus Συντυχία μεγάλην τοῖς συντυχάνοντος ἐκ τῆς προσούστης αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος χάριτος τὴν ὡφέλειαν παρέχουσα: Fratrum spiritualium congressus magnam congregantib[us] ex insita illis Spiritus gratia utilitatem ferens.

(5) Σε δέλῃ. Pronomen additum ex Regio secundo.

(6) Παρατερόμενος. Sic duo mss. Editi παραγγέλμενος.

(7) Τὸ μὲν δοκεῖν. Sic Reg. secundus. Editi τῷ μὲν δοκεῖν. Paulo post cod. Maz. πεπλεγμένους.

(8) Μετ' αὐτὸν. Duo mss. μετ' αὐτοῦ, cum eo.

(9) Τὰ αἰματα. Auctor hujus epistolæ, quem in Palestina vixisse non obscuræ perspicitur, videtur horribili vitiorum pictura hanc potissimum gentem notare. Illius narrationem confirmat Gregorius Ny-

νὸς ὅρεος τῆς τούτων θεωρίας τε καὶ ἀκρόστως, μηδὲν τῶν ἀδικουμένων βοηθῆσαι ισχύοντι, μήτε δὲ τοὺς ἀδυνάτους ἐπαμῆναι, μήτε τοὺς (14) σφαλλομένων ὑποθέσασθαι συγχωρουμένῳ· τάχα δὲ μέλιον (15) καὶ ἐμαυτὸν προσαπολλύειν; "Μετεπέ γάρ διάτον ὑδωρ καθαρὸν ὑπὸ πολλῆς ζάλιης ἀνέμου καὶ κυνοτρού ἀφανίζεται, οὐτως ἢ νομίζομεν καλὰ ἐν τῷ φυσικῷ ποιεῖν (16), ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν καλύπτεται. Λί μὲν γάρ τραγῳδίαι ὕσπερ σκόλοπες τοῖς κατὰ τὸν βίον δι' εὐθυμίας καὶ χαρᾶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐμπίσσονται, ἵνα τῆς φαλμῷδίας ἐπισκοτίσῃ τὸ καθάρον· αἱ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὁ ὄδυρμὸς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἐπάγονται, ἵνα δειχθῇ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονὴ.

5. Τίς οὖν ὀφέλεια ἔμοι, ηδὲ δηλοντεί τῆς ψυχῆς ἡ βλάστη; Διὰ τοῦτο οὖν ἐγὼ μεταναστεύω ἐπὶ τὰ δρῦ ἢ στρουθίον: Ὅς στρουθίον γάρ ἐδρύσθη ἐκ τῆς ταχίδος τῶν θηρευόντων. Καὶ γάρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ διάγω, ὡς κακὴ ἐννοια, ἐν ᾧ ὁ Κύριος διέτριψεν. Ἐπειδὴ ἡ δρῦς ἡ Μαμβρή (17) ἐνταῦθα ἡ οὐρανῆρος κλίμαξ, καὶ αἱ τῶν ἀγγέλων παρεμβολαὶ, αἱ αἱ λακοῦ ὁρθεῖσαι· ἐνταῦθα ἡ Ἑρημος, ἐν ᾧ ὁ λαὸς ἡρωτεῖς ἐνομοθετήθη, καὶ οὕτως εἰς τὴν γῆν τῆς ταυτείας εἰτελθών (18) εἰδεῖς Θεόν. Ἐνταῦθα τὸ δρῦς ἡ Καρμήλιον, ἐν τῷ Ἡλίᾳ, αὐλιζόμενος τῷ Θεῷ ἀγρέστησεν. Ἐνταῦθα τὸ πεδίον ἐν τῷ ἀναχωρήσας Τσάρας, πάσας τὰς θεοπνεύστους βίθους προστάγματα θεού εἴρηρεύσατο. Ἐνταῦθα ἡ Ἑρημος, ἐν ᾧ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἀκριδοφαγῶν, μετάνοιαν τοῖς ἀνθρώποις ἐκήρυξεν. Ἐνταῦθα τὸ δρῦς τῶν Ἐλαϊῶν, εἰς ὃ Χριστὸς ἀνερχόμενος προστύχειτο, ἥμας διδάσκων προτεύχεσθαι. Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ὁ τῆς ἐρήμου φίλος. Φησεὶ γάρ· "Οπου εἰσὶ δύο η τρεῖς συντριψμένοι εἰς τὸ ἐμέν· ὅτομα, ἐκεῖ εἰμι ἐτούτῳ αὐτῷ (19). Ἐνταῦθα ἡ στενὴ καὶ τεθλιψμένη δόλις, ἡ ἐπίστρατη εἰς τὴν ζωὴν. Ἐνταῦθα διδάσκαλοι καὶ τραπῆται, οἱ ἐν Ἑρημίαις πλανῶμενοι, καὶ ἡρεσι, καὶ επικλίσι, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ἀπότολοι καὶ εὐαγγελισταὶ, καὶ ὁ τῶν μοναχῶν ἐρημοπάτης βίος. Ταῦτα τοίνυν ἔκουσίσις καταδέγματα, ἵνα διὰ τοῦτο μάρτυς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς ὄντος πάσιν ἀγίοις ἐπήγγελτα· ἵνα ἀψευδῶς λέγω· Αὐτὸς τὸν λόγους τῶν χειλέων σον ἐγὼ ἐγρύλαξα ἰδοὺς σκληράς. Ἐγνων γάρ τὸν μὲν θεοφιλῆ ἀδράτη τῇ τοῦ Θεοῦ φωνῇ πειθόμενον, καὶ εἰς τὴν ἱρίουν μετοικοῦντα· καὶ Ἰσαὰκ καταδυναστεύμενον καὶ λακοῦ τὸν πατριάρχην ἔσιτεύοντα· Ἰωσῆφ τὸν ὑψηλον διαπιπρασκόμενον, τοὺς τῆς ἐγχρατείας εὑρεῖς τρεῖς παΐδας πυρομαχοῦντας, Δανιὴλ δεύτερον εἰς λάκκον λεόντων παραβαλλόμενον, τὸν παρῆ-

Audiam, cum nulli eorum quibus injuria sit, opem ferre queam: neque liceat mihi imbecilles defendere, aut errantes corriger; imo etiam insuper me ipse forte perditurus sim? Quemadmodum enim paululum aquae purae magna venti procella ac pulvere dissipatur; sic quae nobis videmur præclare in sæculo facere, malorum multitudine obruuntur. Nam tragedie, velut pali, in cordibus eorum qui in sæculo sunt, per lætitiam ac gaudium insiguntur, ut psalmodie puritati tenebras offundant. Porro ejulatus gemitusque hominum injuriam a tribulibus patientium proferuntur, ut pauperum ostendatur patientia.

5. Quae igitur mibi alia utilitas, nisi certe anima B damnum? Itaque eam ob causam ego velut passer transmigro in montes. Sum enim sicut passer ex laqueo venantium liberatus⁴⁰. Etenim in hac solitudine dego, o mala cogitatio, in qua Dominus versatus est. Hic querens Mambre: hic scala ferrans ad cœlum, et angelorum castra a Jacob conspecta; hic solitudo, in qua populus purificatus legem accepit, et ita demum in terram promissionis ingressus Deum vidit. Hic mons Carmelus, in quo Elias commorans placuit Deo; hic campus, in quem cum Esdras secessisset, omnes liberos divinitus inspiratos, Deo jubente, eructavit. Hic solitudo, in qua beatus Joannes, locustas edens, hominibus 130 poenitentiam prædicavit. Hic mons Olivarum, in quem cum Christus ascensusset oravit, orare nos docens. Hic Christus solitudinis amatorem. Ait enim: Ubi duo sunt aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum⁴¹. Hic angusta et arcta via, quae ducit ad vitam. Hic doctores et prophetæ, in solitudinibus errantes, ac montibus, speluncisque et foraminibus terræ⁴². Hic apostoli et evangelistæ, et monachorum semota ab urbibus vita. Hæc itaque ultro suscepi, ut consequar quae Christi martyribus et omnibus aliis sanctis promissa sunt; ut vere ac citra mendacium dicam: Propter verb. labiorum tuorum ego custodiri vias duras⁴³. Novi enim charum Deo Abram qui voci Dei obsecutus est, et in solitudinem migravit; et Isaac potentia oppressum, et Jacob patriarcham peregrinantem; pudicum Joseph divenditum; pueros tres abstinentiae inventores, qui adversus ignem pugnarunt; Danielem semel et iterum in fossam leonum conjectum; Jeremiam libere loquentem, cœni lacui addictum; Isaiam arcanorum specta-

⁴⁰ Psal. cxxiii, 7. ⁴¹ Matth. xviii, 20. ⁴² Hebr. xi, 38. ⁴³ Psal. xvi, 4.

(14) Μήτε τοὺς, etc. Reg. secundus μήτε δὲ τῶν μικρῶν τὴν ὄρμην ἀναχθεῖται δυναμένω, μήτε δὲ τοὺς ἀγαλλομένους, etc. Cum nec iniquorum impetum repellere valeam.

(15) Μέλλοτι... προσαπολλύειν. Sic duorum codicūm ope emendatur quod erat in editis μᾶλλον προσαπολλύντι.

(16) Ποιεῖται. Post hanc vocem addunt Reg. secun-

dus et Maz. ἐκάπιον ἀνθρώπων. Coram hominibus.

(17) Μαμβρή. Ita mss. Editi Μαμβρή.

(18) Εἰσελθών. Hoc verbum additum ex Reg. secundo.

(19) Ἐρ μέσων αὐτῶν. Reg. secundus μετ' αὐτῶν.

torem, serra sectum : abductum in captivitatem Israelem ; Joannem adulterii objurgatorem, capite truncatum ; martyres Christi de medio sublatos. Et quid pluribus moror ? ubi et ipse Salvator pro nobis crucifixus est, ut morte sua vivificaret nos, et unumquemque nostrum ad patientiam incitaret ac traheret. Ad hunc festino, et ad Patrem, et ad Spiritum sanctum. Legitimus inveneri conor, indignum menet judicans mundi bonis. Cæterum neque ego propter mundum, sed mundus propter me. Hæc igitur apud temetipsum reputans, eaque diligenter, ut tibi dictum est, exsequens, decerta pro veritate usque ad mortem. Etenim Christus ad mortem usque factus est obediens. Sed et Apostolus dicit : *Vide te ne quando sit in ullo restrum cor pravum, ut describat a Deo vivente : sed exhortemini vos invenientem, et edificate singuli singulos, quandiu dicitur dies hodiernus*⁴⁴. Nam diés hodiernus significat totum vitæ nostræ tempus. Sic igitur vivens, frater, te ipse servabis, nosque exhilarabis, et Deum glorificabis in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA XLIII⁴⁵.

Basilius, seu quisvis alius epistolæ auctor, evangelica præcepta solitariis breviter exponit.

Admonitio ad juniores.

Disce tu qui solitariam vitam degis, quique filialis homo ac pietatis cultor es, et edocere evangelicum vivendi genus, corporis in servitutem redactionem, spiritum humilem, mentis puritatem, iræ extinctionem. Coactus, insuper adde propter Dominum; damno affectus, ne litiges; odio habitus, dilige; persecutione appetitus, sustineto; male audiens, obsecra. Sis peccato mortuus; sis una cum Deo crucifixus; curiam omnem transfer in Dominum, **131** ut reperiaris ubi angelorum sunt myriades, primogenitorum conuentus, apostolorum throni, prophetarum præcellentes sedes, sceptra patriarcharum, martyrum coronæ, justorum præconia. Inter hos justos ut tu ipse annumereris, concupisce, in Christo Iesu Domino nostro. Ipsi gloria in saecula. Amen.

A στασήν εἰς λάκκον βορδόρου κατειχάζόμενον· Ήσαίαν τὸν τῶν ἀποχρύσων θεῖτη πριεῖδμενον· τὸν Παρατὴλ αἰχμαλωτιζόμενον· Ιωάννην τὸν τῆς μοιχείας Ελεγχον ἀποτεμνόμενον· ἀπαρουμένους τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας. Καὶ ίνα τὸ μεχρολογῶ; οὗπον γε καὶ αὐτὸς δὲ Σωτὴρ ἐσταυρών ὑπὲρ ἡμῶν, ίνα τῷ ἔχυτον θανάτῳ ἡμᾶς ζωοποιήσῃ, καὶ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπομονὴν ἀλεῖῃ, καὶ ἐλκύσῃ. Πρὸς τούτον ἐπειγομαί, καὶ πρὸς τὸν Πετέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον²¹. Γνήσιος εὑρεθήτω ἄγωντος, ἀνάξιον ἐμαυτὸν κρίνας τῶν τούτων καλῶν. Πλὴν δὲλλ' οὐδὲ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, δὲλλ' κόσμος δὲ ἐμέ. Ταῦτα οὖν ἐν ἐστεψίᾳ πεπλογέμενα, καὶ τελῶν αὐτὰ σπουδαίως, κατὰ τὸ εἰργμένον τὸ ἄγνωσταις ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ήντο θανάτου. Καὶ τὸ δὲ Χριστὸς ὑπῆκοος γέγονε μέχρι θανάτου. Άλλα δὲ ἀπόστολός φησι· Βλέπετε μήποτε ἔσται ἐν τῷ ὅμῷοι καρδίᾳ πονηρά, εἰς τὸ ἀποστῆται ἀπὸ Θεοῦ²² ζωτος· δὲλλὰ δὲλλήλους παρακαλεῖται, καὶ εἰς τὸν δικαίονος πεπλογέμενος, δημητρίει τὸ σῆμα τοῦτο. Τὸ γάρ σήμερον σημαίνει δῶν τὸν χριστὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν. Οὐτως οὖν πολιτευόμενος, δέσκεται, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἡμᾶς εὐφρανεῖς, καὶ τὸ Θεὸν δοξάσεις εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αὕτη

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'.

Novitethla πρός τοὺς τένους.

Μάθε σὺ δὲ μονάζων καὶ πιστὸς δικτυωπος, καὶ τὸ εὐσεβείας ἐργάτης, καὶ διδάχθητι εὐαγγελικήν πομπαίνων, σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινήν, ἐννοίας καθαρότητα, δργῆς ἀφανισμόν. Ἀγαρέσ μενος, προστίθει διὰ τὸν Κύριον· ἀποστερούμενος μὴ δικάου· μιστούμενος, ἀγάπα· διωκόμενος, ἀνέχου· βλασφημούμενος, παρακάλει. Νεκρόθητι δὲ μαρτιά, σταυρόθητι τῷ Θεῷ· δῆλη τὴν μέριμνα μετάθεες ἐπὶ τὸν Κύριον, ίνα εὐρεθῆς οὗπον ἀγγέλοι μυριάδες, πρωτοτόκιων πανηγύρεις, ἀποστολῶν δημονοι, προφητῶν προεδρίαι, σκῆπτρα πατριαρχίν μαρτύρων στέφανοι, δικαίων Ἑπαίνοι. Ἐκίνε σεαυτὸν τοὺς δικαίοις ἐπιθύμησον συναρθμηθῆναι δὲ Χριστῷ Ιησού τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Αὐτῷ δὲ τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

D

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'.

Laus monacho auctor epistolæ primum peccati magnitudinem, deinde misericordiam divinam ante oculos ponit, et ut se veniat, benignè horitur.

Ad monachum lapsum.

4. Salutem non dicimus, quia non est salus imp-

⁴⁴ Hebr. iii, 42, 43.

* Alias II.

** Alias III.

(20). Πάρδσιαστήν. Quæ ab hac voce usque ad Ἡσαΐαν leguntur, addita sunt ex duobus mss. a Combeffisio citatis.

(21) Τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Ita Reg. secundus. Editio τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Ex eodem codice legitimus γνήσιος, editio γνησιως. Idem habet ἄγωντος.

Mox Πλὴν δὲλλ' ex duobus mss. Prima vos deest editio.

(22) Ἀπὸ Θεοῦ. Sic duo mss. Deest præpositio in editio.

(23) Πρὸς μοναχὸν ἐπικεσόντα. Addit. B gius cod. 1908, sed manu recentiore, Ἀλέξιον, *1 monachum lapsum Alexium. Cod. Colbert. 451*; πρὸ διάκονον ἐκπεσόντα, *Ad diaconum lapsum*.

ἀπολέσιν (24). Τετι γάρ ἀποστία με περιέχει, καὶ τὸν τεράγητα μου εἰς τὴν καρδίαν τὸ τηλικούτον ἀπόκτημα καὶ τὸ ἐπιτελέρημα τὸ μέγα δὲ ἐπράξας, εἰ γάρ τὸ φαινόμενον ἡδη πᾶσιν οὐτως ἔχει. Θαυμάω γάρ πῶς ἡ τοσαύτη σοφία κατεπόθη, πῶς ἡ τοσαύτη ἀκρίβεια διελύθη· πόθεν ἡ τοσαύτη τύφλωσις περιεύθη· πῶς, μηδὲν τὸ σύνολον ἐννοήσας, τούτην καὶ τοσαύτην ἀπώλειαν φυχῶν εἰργάσω. Εἰ τὸ ἀλτὺς τοῦτο, παραδέδωκας (25) καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῷ βιθῷ, καὶ πάντων τῶν ἀκουόντων τὴν ἀσέβειαν ταύτην τὸν τόνον παρέλυσας. Τὴν πίστιν τῆλέσας· τοῦ ἀγώνος τοῦ καλοῦ ἥστρογήσας. Διὸ ἄγροὶ τοι. Πολὺς γάρ λεπεὺς ἀκούων (26) οὐ θρηνήσαι; πολὺς ἐκκλησιαστικὸς οὐ κόπτεται; ποιὸς λαϊς οὐ σκυθρωπάζει; ποιὸς ἀσκητὴς οὐ πενθεῖ; Τέχη καὶ ὁ ἥλιος ἀσκήτασεν ἐπὶ τῷ σῷ πτώματι, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν (27) ἐσαλεύθησαν ἐπὶ τῇ σῇ ἀπολεῖᾳ. Ἐδάρκυρασαν καὶ οἱ ἀνατοθητοὶ λίθοι οἱ τῇ σῇ μανίᾳ. Ἐκλαυσαν δὲ καὶ οἱ ἔχθροι διὰ τὴν ὑπερολὴν τῆς ἀνομίας σου. Ω πολλῆς πωρώσεως (28)! ὧ δεινῆς ὀμότητος! Οὐ θεὸν ἐφοβήθης· οὐ ἀνθρώπους ἢδεσθης· οὐ φίλους ἐνετράπης· οὐ δροῦ πάντα ἐναυάργησας· οὐδοῦ πάντα ἐνυλήθης. Άν τάλιν ἀλγῶ ἐπὶ σοι, άθλε. Ζ τῆς βασιλείας τῶν τῶν ἀπαγγελλων, τῆς βασιλείας ἔξεπεσες. Ή τῇ, διδασκαλίᾳ τὸν φόδον πᾶσιν ἐμποιῶν, οὐκ ἡρες φόδον θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὄφειδαλμῶν σου. Ζ ἀκριβῶν κηρύσσων, ἐναγῆς εὑρίσκη. Ζ ἐπὶ ἀκτηριών σεμνούμενος (29), συλοχρηματῶν ἐφευρίσκη. Ζ τὴν τοῦ θεοῦ κόλασιν ἐπιδεικνύμενος; διὰ τῆς ἀργήσεως, αὐτὸς κόλασιν σεαυτῷ προεξένησας. Ή τοι; οε θρηνήσω; πῶς ἀλγήσως ἐπὶ σοὶ; Πῶς ξέπεσεν ὁ ἑωφόρος ὁ πρωτὸς (30) ἀνατέλλων, καὶ τανερίδης ἐπὶ τῆς γῆς; Παντὸς ἀκούοντος τήχησει οὐ ἀμφότερα ὄτα. Πῶς ὁ Ναζίρας, ὁ ἐκλαμπῶν ὑπὲρ χρυσού, ἀσκήτασεν ὑπὲρ ἀσθόλην; οὐδὲ Σὲν ὁ τίμιος, πῶς ἐγένετο σκεῦος ἀχρηστὸν; Οὐ τὴ μήτηρ τῶν θείων Γραφῶν ὑπὸ πάντων ἐλαλεῖτο, σήμερον ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχοῦ. Ζ ζώνιος ὅξεως ἀπώλετο. Ζ πολύνους πυλύπλοκον ἀφετίν εἰργάσατο. Οἱ γάρ ὀφελημένοι ὑπὸ τῆς τοι; διδασκαλίας ἐβλάβησαν ὑπὸ τῆς σῆς ἀπολείας. Οἱ τοι; ἀκούσεις παρατιθέντες ἐπὶ τῇ σῇ ὅμιλῃ ἔφραγμα τὸ ὄτα ἐπὶ τῇ σῇ ἀπολεῖᾳ. Ἐγὼ δὲ, θρηνῶν καὶ σκυθρωπάζων (31), καὶ παρειμένος πάντοθεν, καὶ τοῦδε ὡσεὶ δρότον ἐσθίων, καὶ σάκχον ἐπὶ τῇ σῇ ἀργῇ μου ἐπιβρήκας, τοιαῦτά σοι ἐγκώμια διεξέργαμα· μάλλον δὲ ἐπιταφίους λόγους συντάσσων, ἀπρόκλητος καὶ ἀθεράπευτος διατελῶ· διὰ ταράχης, κέρυπται ὑπὸ τῶν ὄφειδαλμῶν σου, καὶ οὐκ

A piis. Adhuc enim incredulus sum, nec in peccatum meum intrat tantum nefas ac magnum facinus, quod admisi: si quidem res, uti jam omnibus manifesta est, ita sese habet. Admiror enim quomodo sapientia tanta absorpta sit, quomodo tam accurata vivendi ratio dissoluta; unde circumfusa fuerit cæcitas tanta; quomodo nihil prorsus considerans, talem ac tantam animarum perniciem induxeris. Id enim si verum est, tradidisti et tua ipsius animam barathro, et omnium, qui impietatem banc audiunt, robur exsolvisse. Irritam fecisti fidem; aberrasti a certamine bono. Quapropter doleo tua causa. Quis enim sacerdos, ubi audierit, tua causa non lamentabitur? quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus tristitia B non afficitur? quis monachus non moeretur? Forte etiam sol ob tuum lapsum obscuratus est, et virtutes cœlorum commota sunt ob exitium tuum. Quin et lapides sensus expertes insaniam tuam defleverunt: ploravere quoque inimici ob iniuritatis lux magnitudinem. O magnam cæcitatatem! O miram crudelitatem! Deum non timuisti; homines reveritus non es; non te amici moverunt; sed simul omnium naufragium fecisti: simul spoliatus es omnibus. Quocirca iterum causa tua, miser, doleo. Qui regni violentiam atque difficultatem omnibus annuntiabas, regno excidisti. Qui doctrine metum omnibus incutiebas, Dei non habuisti timorem ob oculos tuos. Qui sanctimoniam prædicabas, scelestus deprehenderis. Qui de pauperitate gloriabare, pecuniarum inventus es raptor. Qui imminens a Deo supplicium disserendo ostendebas, tibi ipse accersivisti supplicium. Quomodo te lugebo? quomodo tua causa doleo? quomodo excidit lucifer qui mane oriebatur, et contritus est in terra? Cilibet audienti auris utraque tinniet. Quomodo Nazareus auro splendidior, fuligine factus est obscurior? venerandus filius Sion, quomodo factus est vas inutile? Cujus in sacris Scripturis legendis prædicabatur memoria ab omnibus, ejus hodie memoria cum sonitu periit. Qui erat ingenio acri et veloci, velociter interiit; præditus prudentia multiplici, multiplex peccatum perpetravit. Quibus enim profuit doctrina tua, ii ex tuo exitio damnum accepere. Qui aures colloquiis tuis adhibuerunt, 132 obturavere pernicie tua audita. Ego vero lamentans tristemque vultum pre me serens, et undeliber exsolutus, et cinerem velut panem comedens, sacco in plagam meam injecto, tibi ejusmodi præconia recenseo, imq; potius orationem

(24) Τοῖς δοεθέντιν. Editi τὸ τοῖς. Sed nac præpositio deest in Coisl. secundo et in pluribus a Combeſſio citatis.

(25) Παραδέδωκας. Duo mss. παρέδωκας.

(26) Ἀκούων. Editi addunt ἐπὶ σοι, sed haec debeat in Reg. secundo et Coisl. et aliis a Combeſſio citatis, ac melius videntur deesse.

(27) Τοῖς οὐρανῶν. Sic Reg. Coisl. et Maz. Editi τοῖς οὐρανοῦ.

(28) Παρώσσων. Sic editio Basileensis et tres no-

PATROL. GR XXXII.

stri codices et alii a Combeſſio citati. Editio Parisiensis πηρώσσων.

(29) Σεμνυρόμερος. Sic mss. Editi σεμνούμενος.

(30) Πρωτ. Sic duo mss. Editi πρῶην. Paulο post ex iisdem mss. legimus ἀσθόλην pro ἀσθόλον quod erat in editis.

(31) Σκυθρωπάζων. Post hanc vocem addunt duo codices καὶ παριστάμενος σκυθρωπός. Observat etiam Combeſſius codices suos habere παριστάμενος

funebreū componens, consolationem nullam, nūlamque medelam admitto; quippe abscondita est ab oculis meis consolatio, nec est fomentum apō ponere, neque oleum, neque ligamenta. Est enim plaga mea doloris plena. Unde sanabor?

2. Si qua igitur adhuc spes tibi superest salutis; si qua exigua Dei recordatio, si quod desiderium futurorum bonorum, si quis metus suppliciorum, quæ servata sunt non pœnitentibus, resipisce velociter: attolle oculos tuos in cœlum, intellige, desiste a tua nequitia, excute circumfusam tibi ebrietatem, insurge in eum qui te prostravit. Fortiter conare et terra resurgere. Recordare boni pastoris, qui persequens eruet te. Etiam si supersint crura duo, aut auriculae summitas, resili ab eo qui te vulnerauit. Memor esto miserationum Dei, qui curat oleo et vino. Ne desperes salutem. Revoca in memoriam quæ scripta sunt, nempe lapsum resurgere, aversum converti⁴⁴, percussum curari, a bestiis captum liberari, confidentem non rejici. Non enim vult Deus morteni peccatoris, quemadmodum vult converti ipsum, et vivere⁴⁵. Ne contempseris, velut in malorum profundum collapsus⁴⁶. Tempus patientiae est, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus emendationis. Lapsus es? exsurge. Peccasti? desine. Ne stes in via peccatorum⁴⁷, sed resili. Nam cum conversus ingemueris, tunc seruabere. Est enim ex laboribus sanitas, et salus ex sudoribus. Vide igitur ne forte, dum servare vis quæ cum nonnullis pactus es, inita cum Deo pacta, quæ coram multis testibus professus es, transgrediare. Nè igitur ob humanas quasdam rationcinationes cuncteris ad me venire. Ego enim receptum mortuum meum lugebo, ego curabo, ego amare sibi super contritione filiæ generis mei. Excipient te omnes, omnes se tibi laborum socios adjungent. Ne despoudeas animum: memor sis dierum antiquorum. Est salus: est emendatio. Conside, ne desperes. Non est lex circa misericordiam morte condemnans, sed gratia differens pœnam, exspectans emendationem. Non dum oclusus sunt fores; audit sponsus: non dominatur peccatum. Redintegræ denuo luctam: ne moreris, sed tui ipsius et omnium nostrum miserere in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium nunc et semper in sæcula sæculorum. Amen.

A Εστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὐτε Ελαῖον, οὐτε καταδέσμους. Εστι γὰρ ἡ πλῆγή μου ὁδυηρά. Πίθεν λαθήσομαι;

B 2. Εἰ τις οὖν ἔτι ἐλπὶς ὑπολείπεται σὺ σωτηρίᾳ: εἰ τις βραχεῖα μνήμη περὶ τὸν Θεόν, εἰ τις πίθεις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, εἰ τις φόβος τῶν τεθραυρισμένων κολάσεων τοῖς ἀμετανοήτοις· ἀνάπτηκος ταχέως· ἐπαρον (32) τοὺς δρθαλμούς σου εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐλθὲ εἰς συναίσθησιν, πᾶσαι ἀπὸ τῆς πονηρίας σου, ἀπόστεια τὴν περιχυθείσαν σοι: μεθήν, ἐπανάστατα τῷ καταβαλόντι σε. "Ισχυσον ἐκ γῆς: ἐπαναστῆναι. Μνήσθητι τοῦ ἀγαθοῦ πομένους, σὺ τε καταδύκων ἐξελεῖται σε. Καν δὲ δύσι σκέλη, δὲ λοδοὶ ὡτου, ἀποτήδησον ἀπὸ τοῦ τραυματίσαντος σε. Μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν (33) τοῦ Θεοῦ, διει θεραπεύει ἐλαίῳ καὶ σιγῷ. Μή ἀπελπίσῃς τὴν σωτηρίαν. Ἀνάλαβε τὴν μνήμην τῶν γεγραμμένων, διει διπτῶν ἀνίσταται, καὶ δὲ ἀπωτρέψων ἐπιτρέψει· δὲ πεπληγῶν θεραπεύεται, δὲ θηριάλωτος περιγίνεται, δὲ ἔξιμολογούμενος οὐκ ἀποβάλλεται. Οὐ θέλει γὰρ οὐδὲ Κύριος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὃς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν. Μή ως εἰς βάθος (34) κακῶν ἐμπισσών καταφρονήσῃς. Καιρὸς ἀνοχῆς διστι, καιρὸς μακροθυμίας, καιρὸς ἴσσεως, καιρὸς διορθώσεως· Ὀλισθησας; ἐξεγείρου. "Ημαρτες; ήσυχασσον. Μή στῆς ἐν δῷψι ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἀποτήδησον. "Οταν γὰρ ἐπιστραφεὶς στενάζεις, τότε σωθήσῃ. Εστι γὰρ ἐκ πόνων ὑγεία, καὶ ἐξ ιδρώντων σωτηρία. "Ορα οὖν μήποτε, συνθήκας βουλόμενός τινων φυλάττειν, παραβῆς τὰς πρὸς τὸν Θεόν συνθήκας, δὲς ὀμολόγησας ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων. Μή οὖν διά τινας λογισμοὺς ἀγνωπίνους ὀχυρῆσῃς ἐλθεῖν πρὸς μέ. Ἐγὼ γὰρ ἀναλαβῶν τὸν νεκρὸν μου θρηνήσω, ἐγὼ θεραπεύσω, ἐγὼ πικρῶς κλαύσομαι ἐπὶ τὸ σύντερεμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου. Πάντες σε δέχονται, πάντες σοι συμπονήσουσι. Μή ἀναπέσῃς (35)· κανήσθητι ήμερῶν ἀρχαίων. "Εστι σωτηρία, Εστι διόρθωσις. Θάρσει, μή ἀπελπίσῃς. Οὐκ Εστι νόμος καταδίκασιν τὸν χωρὶς οἰκτιρμῶν θάνατον, ἀλλὰ χάρις ὑπερτιθεμένη τὴν κόλασιν, ἐκδεχομένη τὴν διόρθωσιν. Οὕτω ἐκλείσθησαν αἱ θύραι· ἀκούει δὲ νυμφίος οὐ κυριεῖται ἀμαρτία. "Αναπάλαισον πάλιν· μή κατοκνήσῃς, καὶ σαυτὸν οἰκτείρησον, καὶ πάντας τὴμδ; (36) ἐν Χριστῷ Ἰησού τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ψή τη δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ δεῖ εἰς τοὺς αἰλῶντας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴⁴ Jerem. viii, 4. ⁴⁵ Ezech. xviii, 32. ⁴⁶ Prov. xviii, 3. ⁴⁷ Psal. i, 1.

(32) Ἐπαρον. Sic tres mss. Editi Ἑπατρον. Paulo post editi καταβάλλοντι. Mss. ut in textu.

(33) Τῷρ οἰκτιρμῶν. Sic tres mss. Edili τοὺς οἰκτιρμούς.

(34) Μή ως εἰς βάθος. Βεβ additum ex tribus

mss. nostris præter Combeffisianos.

(35) Μή δρακόσης. Sic quinque codices mss. Editi μή ἀπεισθῇς.

(36) Ηὔτας ἡμᾶς. Quæ sequuntur addita ex Regio secundo et Coisl. secundo.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ.

Cum quidam relicte magnis opibus monasticam vilam amplexus esset, ac postea ex summo pietatis ferore in adulterium ei alii scelera incidisset, auctor epistolæ, qui cum eo Hierosolymis commoratus fuerat, peccati et scandali magnitudinem ei exponit, simulque spe misericordiae divinae, et exemplo Judæorum ac Gentilium, qui tunc ad Dei cultum conpellebantur, ad certamen revocat.

Πρὸς μοναχούς ἀπκεσόντα.

A

Ad monachum lapsum.

1. Αἰτος μοι φάδος ἐνσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κληποῖς ἐκ τῆς περὶ αἱ υπόβασιν. Ή γάρ τις ἀσυμπτότερός προκαταρξάμενος εἰς μισθωτρωπίας (37) ἴγραμά με φίπτει· ἢ αὐθίς συμπαθεῖν ἔθελοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη καταπλακίζεσθαι, κακῶς μετατελεῖται· θητος (38). Διότερον καὶ διαχαράττειν μέλλουν τούτη μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν γείρα ναρκώσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἡ προρημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοι κατηρφείας, ἀλλοιώσαι οὐκ ἐσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπὶ σοι κακούμενης (39) αἰσχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυξιν παραχρῆμα πίπτειν, τῶν χειλῶν μοι εἰς κλαυθμὸν ἐκτρεπομένων. Οὕτω, τί γράψω, ἢ τί λογίσομαι· ἐν τριόδῳ ἀπειλημένος; Τὸν Ελθὼν εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀνατροφῆς, διε σ (40) περιέρχει πλούτος, καὶ τὸ χαμητές δοξάριον, φρίττω· ἡνίκα εἰπετό σοι κολάκων τλῆθος, καὶ τρυφῆς ἀπόλαυσις πρόσκαιρος μετὰ προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόρων· καὶ πή μὲν ἀρχοντικοὶ φόδοις διεφέρεις· δύνανται τὴν σωτηρίας ὑπόνοιαν, πή δὲ δημοσίων θύρων διεσάλευσιν σου τὴν ἰστίαν, ἢ τε συνοχῇ τῶν κακῶν ἀπεσφαίριζε (41) σου τὸν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἡνίκα κατὰ μικρὸν ἀμελέταις περιβλέπεσθαι· τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὥφλειαν τοὺς φόδους, ρύματον δέ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀδείαις· ἡνίκα ἐγκυμάνσου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυβαλίκων μέν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἷκου τε θεραπείαν καὶ συνοίκου διμίλιαν ἀπορύμενος. "Ολος δὲ (42) μετάρσιος, ὥσπερ ἔνος καὶ ἀλήτης, ἀγροὺς καὶ πόλεις ἔξαμελων, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ιεροσόλυμα, Ἐνθα σοι καὶ αὐτὸς συνιατέρων ἐμακάριζεν τῶν ἀθλητικῶν πόνων, διε ιδεοματικοὺς κύκλοις νῆστις διατελῶν θεῷ προσεψυσθείς, δόμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφείγων, ἡσυχίαν δὲ καὶ μονατροτίαν ἐνταῦθῃ ἐφαρμόσας, τοὺς πολιτικοὺς θορύβους ἐξέλινας (43). Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων, καὶ ζώνῃ σκληρῷ τὴν ὀσφύν σου περισφίγγον, καρτερικῶς τὰ ὀστά σου διέθλιβες. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνεδίαις κοιλαίνων μέχρι τῶν κνωταίων μερῶν ὑπεγαύνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπηρήσω, Ἐνδοθεν δὲ τὰς λαπάρας, σικνάς (44) διέκην ψελκύσσας, τοῖς νεφριτικοῖς χωρίοις προσκολλάσθαι ἐθέλουσα· ὅλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελήν ἐκ-

B

D

1. Duplex timor subiit mentis mense sinus tua causa. Aut enim præoccupans me immisericors quidam animi motus in crimen inhumanitatis concidit: aut rursus misereri volentem, etiam ut ad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescensem ratiocinationibus corroboravi, sed vultum, ex concepta propter te tristitia anxiun, mutare non potui: tanto mihi, tua causa, incusso pudore, ut oris etiam flexus, labii meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid scribam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Si mihi prioris tuæ vanæ vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluerent te dixitæ, ac humi repens gloriola, horreo: cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quæstu: et partim quidem magistratum timor te de salute cogitantem exagitaret: partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam interturbarent domum, atque malorum frequentia mentem tuam ad eum, qui opitulari tibi poterat, retriqueret: cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberante vero ac protegentem te, qui ei dum in tuto es, illuseras: cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exerceres, periculosisimam tuam opulentiam nihili faciens, reique familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus et erro, agris et civitatibus peragratis, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum commoratus ob athleticos te labores beatum prædicabam, cum per septenarios circulos jejonus perseverans Deo philosophabar, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo ac solitario vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Præterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens lumbos tuos, patienter ossa tua alterebas. Quin et illa inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa effecisti, atque fasciæ mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitæ in morem contractum, reuibus adhaerescere cogebas. Ad hæc, evanuato caru-

(37) Μισθωτρωπίας. Coisl. primus μισθωτερίας, odīs fratrum.

(38) Μετατίθησι. Quatuor mss. codices, non tam antiquissimi, habent διατίθησι. Miror Combe-llini legi velle διατίθημι.

(39) Ἐκτὸν σοι κακούμενης. Duo codices pro his locis habent ἐπικεχυμένης. Colbert. et primus Coislinianus ἐπικεχυμένης.

(40) Οτε σε. Codices non pauci διε σοι, unius δὲ σοι. Paulus post editi κολάκων πλήθη. Sex mss. in Iesu.

(41) Ἀπεσφαίριζε. Sic Harl., Coisl. primus, Medic. et plures alii. Editi ἀπεσφαίρισ. Paulo post in tribus codicibus recentioribus deest εοι αὐτε τὸν Σωτῆρα.

(42) Ολος δέ. Sic Harl., Coisl. primus et plures alii. Editi ὅλως δέ.

(43) ἐξελικτα. Ita sex mss. nou ut in editis ἐξελικτες.

(44) Σικνάς. Editi σικνούς contra omnium mss. codicum idem.

* Alias IV.

toto adipe, exsiccasti strenue meatus sub ventre sitos, et ipso ventre inedia coarctato, faciebas ut costatae partes, tecti quasi quædam eminentia, umbram inducerent 134 partibus umbilici, atque contracto toto organo, nocturnis horis confitens Deo, lacrymarum roris barbae pilos madesfactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora exceperis osculo, quot sacra corpora amplectus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas soverint; quot servi Dei, velut venerantes, confugerint ad genua tua complectentes.

2. At horum quis tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris versutia in tam perniciosum casum te conjecit? Quænam diaboli sinuosa retia te constringentia, virtutis nervos immobiles reddiderunt? Quo abidere laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquum non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatum quidquid his voculis, est et non, amplius est, diabolo attribuitur⁴⁵. Itaque simul quoque exitiosi perjurii suisti sponsor, atque instituti ascetici charactere in contemptum adducio, ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus ac infamiam transmisisti. Decorasti castitatis gloriationem; labo aspersisti continentiae votum, captivorum facti sumus tragedia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenanam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia; diligentiores cautoresque in metum formidinemque conjecisti, adhuc diaboli potestatem admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiae exemplum traduxisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: Confide, ego vici mundum⁴⁶, ejusque principem. Creatorem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbium, Velut cervus sagitta ictus in jecore⁴⁷. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsorduerunt correctionis ac convectionis remedia: non occlusa est civitas perfugi. Ne in profundo malorum permanens, nec te tradas homicidæ. Novit Dominus elisos erigere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque voluptatem delens. Respice

⁴⁵ Matth. v. 37. ⁴⁶ Joan. xvi. 33. ⁴⁷ Prov. vii. 22, 23.

(45) Μέλισσαν. Coisl. primus μέρεσιν.

(46) Τοῦ γάρτος. Suspectæ mihi sunt haec voces, quæ desunt in duobus vetustissimis codicibus Harl. et Coisl. primo.

(47) Εἰς τοσούτον. Reg. secundus εἰς τούτο. Paulo post cod. Clarom. ὑποσκέπτεσμα.

(48) Προσφυγούσας. Duo mss. προσφευγούσας.

(49) Καὶ τέτοντον. Editi καὶ τὸν τοῦ κόσμου τοντον. Omnes nostri codices ut in textu.

A κενώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων ὄχειος γενναῖς ἔξηρνας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς δισταῖς συμπέξεις, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὡσπερ τινὰ στέγης ἔξοχην, τοῖς τοῦ διμφαλοῦ μέλεσιν (45) ἐπεσκιάζεις, καὶ συνεσταλμένῳ διλψὶ τῷ ὄργανῳ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνθομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν δακρύων ὄχειος τὴν γενειάδα ἐμβροχὸν καθωμάλιζεις. Καὶ τι με δεῖ καταλέγειν ἔκαστα; Μνήσθητι δοσα ἀγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω, δοσα ἵερα σώματα περιεπτύξω, δοσοὶ σου τὰς χειρας ᾧς ἀχράντους περιέθαλπον· δοσοὶ δοῦλοι Θεοῦ, δοσεπερ λατρεῖς, ὑπέδραμον τοῖς γόνασι σου περιπλεχόμενοι.

2. Καὶ τούτων τὸ τέλος τι; Μοιχειῆς φῆμης δια-

B δολή, βέλους διάντερον διπταμένη, τιτρώσκει τῷ μῷ τὰς ἀκοὰς, ἀκματοτέρῳ κάντρῳ τὰ σπλάγχνα τῷ μὲν διανύτουσα. Τίς η τοῦ γάρτος (46) τοσούτην ἐντε-

B χνος ποικιλία εἰς τοσοῦτόν (47) σε περιήγαγεν ὑέθριον σκέλισμα; Ποια πολύπλοκα τοῦ διαβόλου δί-

C κτια, περιστριγένατά σε, τὰς τῆς ἀφετῆς ἐνεργειας ἀκινήτους ἀπτλεγένες; Ποιοὶ μοι τὰ διηγήματα τῶν σὸν πόνων οίχεται; Ἀρα γάρ ἀπιστῆσαι δξιον; Καὶ πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐνταργῶν καὶ τὰ τέλεα ἀφανῆ εἰς πίστην δεξιμεῖον; εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας (48) ψυχὰς φρικτοῖς δροσις κατέκλεισας, δόπτε ταπετηρικήν τοῦ νειλ καὶ τοῦ οὐ τὸ περιττόν τῷ διαδόλῳ προσοντείμηται. Όμοιοι τοίνυν καὶ παρορκίας ὑε-

C θρίου γέγονας ἔγγονος, καὶ φαυλίσας τῆς δοκήσεως τὸν χαρακτῆρα, μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπεμφας τὸ αἰσχος. Κατήσχυνας τὸ τῇ;

C θηναίας καύχημα, ἐμωμήσω τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγελμα· ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγῳδίᾳ· Ιου-

D δαίοις καὶ Ἐλλησι δραματουργεῖται τὰ τῆματα. Διέτεμες φρόνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς φόνον καὶ δειλιὰν ἥγανες, θαυμάζοντας ἵτι τοῦ δια-

D δόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκλασίας· ζῆλον μετέθηκας. Ἐλυσας, δοσοὶ ἐπὶ σοι, τὸ τοῦ Χριστοῦ καύχημα, Θαρρεῖτε, λέγοντος, ἐγώ τετηκά τὸν κόσμον, καὶ τὸν τούτου (49) ἅργοντα. Ἐκέρασας τῇ πατρίδι κρατῆρα δυσφημίας· διτῶς εἰς ἔργον ἥγανες τὸ τῆς Παροιμίας (50). Οὐδὲ εἰπει-

D τοξευθεὶς εἰς τὸ ήπατο. Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐ πέπι-
κεν δὲ τῆς Ισχύος πύρρος, ἀδελφέ· οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα· οὐκ ἀπεκλεισθή τοῦ κατα-

D φευκτηρίους τὸ πόλις. Μή τῷ βάθει τῶν κακῶν ἐν-

D πομενής μή χρήσης (51) σεαυτὸν τῷ ἀνθρωποκόνῳ. Οἴλεν ἀνορθοῦν κατεβραγμένους δὲ Κύριος. Φεύγε μὴ μακράν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικοὺς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαιώνων τὴν χαμαζῆλον καὶ γλωώδη (52) ἡδονήν. Ἀνάνευσον εἰς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν, οἵτω προσεγγίζεσσαν τῇ

(50) Τὸ τῆς παροιμίας. Sic emendavimus, ope codicis Harl. et aliorum duorum, quod erat in eius tάξι παροιμίας.

(51) Μή χρήσης. Sic Harl., Coisl. primus et tres alii. Edili μή χρήσης.

(52) Γλωώδη. Sic cod. Clarom. et Paris., quorum scriptura videtur præferenda et editis in quibus legitur γλυκώδη, et aliis mss. partim γλυκώδη habentibus, partim γελοιώδη.

ζωή τιμῶν, καὶ γνῶθι πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλ-
λήνων πάλες συνελαύνονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ
ἀπεκταλῶς ἀπαρνήσῃ τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μή σε
τὴ φριξωδεστάτη ἔκεινη καταλάβῃ ἀπόφασις, ὅτι,
Οὐκ οὐδὲ ὑμᾶς, τίτρες ἔστε.

(53) ΕΠΙΣΤΟΔΗ ΜΓ'.

Virginem lapsam vehementer arguit auctor epistolæ, eamque virginitatis volo, quod negabat, vere obstrictam fuisse demonstret; ac dolorem suum significat, quod, Christo sposo derelicto, impium corruptorem elegerit. Postremo mortis, iudicij et aeterni supplicii metu, ac spe misericordiae divinae ad paenitentiam adducere conatur..

Πρὸς παρθένορ ἐκκεσοῦσαρ.

1. Νῦν καιρὸς ἐκδοῆσαι τὸ προφητικὸν ἔκεινον, καὶ
τίποιν. Τις δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὄδωρο, καὶ τοῖς
ἔρθαλμοῖς μου πηγήρη δακρύων, καὶ κλαύσομαι
τὸς τετραματισμένους (54) θυγατρὸς λαιῶν μου;
Εἰ γάρ καὶ τούτους βαθεῖα περιέχει αὐτὴ, καὶ κείν-
α τὸπακεκαρμένοι τῷ δεινῷ, καὶ τῷ καιρίῳ τῆς
ληπτῆς ἀφηρημένοι καὶ αὐτὴν ἡδη τοῦ πάθους τὴν
αἰσθησιν ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς γε παρένει πάδακρυτὶ τοσ-
ῶν πτῶμα χρῆ. Εἰ γάρ Ἱερεμίας τοὺς ἐν πο-
λέμῳ τὰ σώματα πεπληγότας μυρίων θρήνων ἀξι-
ας ἔκρινε· τι ἂν τις εἴποι πρὸς τὴν πεικαύτην ψυχῶν
ευφρόταν; Οἱ τραυματίαι σου, φησίν, οὐ τραυμα-
τίαι φρυγαλαῖς, καὶ οἱ νεκροὶ σου οὐ νεκροὶ πολέ-
μου. Ἄλλα τὸ κέντρον τοῦ δυτικοῦ θανάτου, τὴν χαλε-
πὴν ἀμαρτίαν δδύρομαι, καὶ τὰ πεπυρωμένα τοῦ
πινηροῦ βέλη, ψυχὰς δομοῦ μετὰ σωμάτων βαρβαρι-
νίας καταρρέεντα. Ἡ μέγαλα (55) ἢν στενάξειαν οἱ
τοῦ Θεοῦ νόμοι, τηλικοῦτον ἄγος ἐπει τῆς ἐπιβλέπον-
τες, οὐγε ἀπαγορεύοντες ἀεὶ καὶ βοῶντες, πάλαι
μν. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναικαν τοῦ πλη-
στορού σου· διὰ δὲ τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων, διὰ Πάτερος
ἡμῶν (56) γυναικι πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς.
Καὶ ἐμοὶ γενεστεῖσθαι αὐτὴν ἐτ τῇ καρδίᾳ πάντοι. Νῦν
δὲ ἐρούσιν αὐτὴν ἀδεῶς μοιχευομένην τοῦ Δεσπό-
του (57) τὴν νύμφην, ἡς τὴν κεφαλὴν ὁ Χριστός. Στε-
νάξειε δὲ ἀν καὶ αὐτὰ τῶν ἀγίων τὰ πνεύματα (58).
Θνετος μὲν δὲ ἡρωاتής, διὰ μὴ καὶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῷ,
διὰ τειρομάστην μετὰ κείρας λαβάντι, σωματικῶς
ἰκατηπτα: τὸ μύσος· δὲ δὲ Βαπτιστής Ἰωάννης, διὰ
μη διναται, καταλιπών τὰς ἀνω διατριβάς, καθάπερ
τὰς τὴν ἑρμηνον, ἐπει τὸν Ελεγχὸν τῆς παρανομίας
δραμειν, καὶ εἰ παθεῖν τὸ δέον, τὴν κεφαλὴν ἀποθέ-
σαι μᾶλλον ἡ τὴν παρθένοιαν. Τάχα δὲ (59) μᾶλλον
εἰπερ καὶ τιμῆν, κατὰ τὸν μακάριον "Ἄβελ", καὶ αὐτὸς
ἀπόδινον ἔτι λαλεῖ, καὶ νῦν βοῆ καὶ κέρχαγε μεῖζον
δὲ Ἰωάννης ἦ περ τῆς Ἡρωδιάδος τότε, Οὐκ ἔξεστο
τα ἔχειν αὐτὴν. Καὶ γάρ, εἰ τὸ σῶμα Ἰωάννου,

"Luc. xiii, 27. " Jerein. ix, 1. " Isa. xxii, 2.

(53) Russini translationem antiquam Latinam hujus epistolæ habes t III. p. 740 seqq.

(54) Τοὺς τετραματισμένους. Sic mss. octo. Editio τὸ συντριμμα. Habent tamen ut editi, duo velutissimi codices Med. et Coisl. primus. Sed quae sequuntur scripturam aliorum codicum confirmant. Paulo post Coisl. primus τηλικοῦτον πτῶμα, aliis τετράτον, tres alii τοιούτο. Mox idem Coisl. primus τὸ σῶμα πεπληγότας.

(55) Ἡ μεγάλα. Sic uterque Coisl., Regii tres et unque Bigot. Editi ἥ μέγα. Mox tres codices ἐπὶ τῇ βλέποντες.

A ad finis dieum, ita vitæ nostræ vicinum ae propinquum, et nosce quomodo jam Judæorum et Gentilium filii a Dei cultum compelluntur, nec omnino abneges mundi Servatorem: ne te maxime horribilis illa comprehendat sententia: *Non novi vas, qui nam sitis* ⁵¹.

EPISTOLA XLVI 135.

Ad virginem lapsam.

1. Nunc tempus exclamandi propheticum illud, ac dicendi: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et deplorabo vulneratos filios populi mei* ⁵²? Quamvis enim illos altum silentium teneat, jaceantque semel malo obruterit, ac lethale vulnus ipsum etiam mali sensum abstulerit; nos tamen sine lacrymis tantum casum prætermittere non oportet. Elenim, si quorum corpora in bello percussa erant, eos Jeremias innumeris lacrymis dignos judicavit: quidnam quis dixerit in tanta animarum calamitate? *Vulnerati tui, inquit, non sunt vulnerati gladii, et mortui tui non sunt mortui belli* ⁵³. Sed veræ mortis aculeum defleo, peccatum grave, et ignita maligni jacula, que animas una cum corporibus crudeliter combussere. Certe scelere tanto in terra conspecto valde ingemuerint Dei leges, que interdicunt semper, ac clamant, olim quidem, *Non concupisces uxorem proximi tui* ⁵⁴: per sacra vero Evangelia: *Quis quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam maceratus est eam in corde suo* ⁵⁵. Nunc autem vident adulterium impudenter committere ipsam Domini sponsam, cujus caput Christus. Profecto et ipsi ingemiscant sauctorum spiritus: Phineas quidem zelotes, quod non etiam nunc ei liceat, hasta in manu sumpta, corporaliter scelus ulcisci: Joannes vero Baptista, quod non possit, relictis supernis sedibus, ut olim solitudine, ad redarguendam iniuritatem accurrere; ac si quid pati oporteat, caput potius amittere quam loquendi libertatem. Quin potius, siquidem et nobis beatiss. Abeli exemplo, licet mortuus, adhuc loquitur, etiam nunc clamat et vociferatur altius Joannes, quam olim de Herodiade: *Non licet tibi habere eam* ⁵⁶. Etsi euini Joannis corpus, prout naturæ necessarium est, divinam sententiam excepit, si letque lingua: *Tamen verbum Dei non est alligatum* ⁵⁷.

D "Deut. v, 21. " Matth. v, 28. " Matth. xiv, 4.

(56) Ὁ ἐμβλέπων. Hic variant codices mss. Habent alii δὲ βλέπων, alii δὲ ἐμβλέψας, plerique πρός τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν.

(57) Τοῦ Δεσπότου. Ita septem mss. melius, quam editi τὴν ποτε τοῦ ἐπουρανου δεσπότου νύμφην.

(58) Τὰ κτείνατα. Duo codices τὰ τάγματα. Sic etiam Paris. in margine.

(59) Τάχα δέ. Desunt hæc in plerisque codicibus mss., in quibus legitur μᾶλλον δέ. Coisl. primus et Med. consentiunt cum editis. Paulo post nonnulli codices αὐτὴν. Tὸ μὲν δὲ σῶμα.

Alias V.

¶ Qui enim, nuptiis corservi violatis, loquendi libertatem ad mortem usque perduxit, quoniam esset animo futurus, si tantam contumeliam sancto Domini thalamo illatam consiperet?

2. At tu, postquam divinæ illius conjunctionis abjecisti jugum, atque intaminatum veri regis thalamum fugiens, in turpem illam impiamque corruptelam fœde lapsa es, cum jam non habeas quomodo amaram hanc accusacionem effugias, **136** nec ullo modo aut arte malum illud abscondere queas, præceps in audaciam prorumpis. Et quoniam impius, in profundum malorum lapsus, deinceps contemnit, ipsa etiam pacta cum vero sponso inita abnegas, neque esse te virginem, nec unquam promisisse clamitans, quainvis multa aperis, multa demonstraveris virginitatis pignora. Revoca tibi in memoriam præclaram professionem, quam professa es coram Deo, angelisque et hominibus. Revoca tibi in memoriam societatem venerandam, et sacram virginum chorum, ac cœtum Domini, et Ecclesiam sanctorum. Memineris quoque aniculae in Christo aviae, quæ virtute juvensescit etiamnum, et floret: matris itidem quæ in Domino cum ilsa decertat, et novis quibusdam ac insuetis laboribus consuetudinem dissolvere conatur; similiter et sororis partim illas pro viribus limitantibz, partim etiam vincere contendentis, et avitæ præclare facta virginitatis ornamento superantantis, et te sororem, uti putabat, ad simile certamen tum sermona, tum vita haud ignave provocantis. Horum recordare, et angelicæ una cum eis circa Deum choreæ, et spiritualis in carne vitæ, et celestis in terra instituti. Recordare dierum tranquillorum, et noctium illuminatarum, et cantilenarum spiritualium, et psalmodiarum sonoræ, precum sanctarum, thori casti atque intaminati, virginis progressus, mensæ sobrias, ac præclare precatantis ut incorrupta tibi virginitas servaretur. Ubi tua illa gravis species et honesti mores, vestis vilis virginem decens, pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis efflorescens pallor, atque omni pulchro colore decentius eluceas? Quoties in precibus pro virginitate citra maculam servanda, forte lacrymas effudisti? Quot litteras ad sanctos exarasti, per quas tibi eorum effagitabas precea,

" II Tim. ii, 9.

(60) Συραγέταις. Νοννούlli ms. χοινωνίας.

(61) *Tō δειρόν.* Deest tōtō in octo mss. Paulo post in sex deest pariter ἀληθόν. Sed utrumque legitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. In Harleiano non exstat hæc epistola.

(62) *Erit xal. Sic Coisit. primus et Med. Corrupte
in editis äper. n röte.*

(63) Ἀγῆσσι. Ita codices mss. octo, melius quam editi ἀληθέστ.

(64) Τὰ τῆς συνηθείᾳ. Σις duo antiquissimi codices Coisl. et Med. Editii τῆς συνηθείᾳ τῷ χράτῳ, conseruandis robur dissolue. Mox editi τῷ μὲν χράτῳ ἀκέλειν. Deest illud, κατὰ χράτος, in octo mss.; ut duo tantum habent ἀκέλαν, nempe Coisl. pri-
μας et Colb., quos secuti sunt.

Α κατά τὸ διναιγχαλὸν τῇ φύσει, τὸν θελὸν ὅρον λέξατο,
καὶ ἡ γλώσσα σιγῇ· 'Αλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ
δύσθεται. Ό γάρ, ἐπειδὴ συνδούλου γάμος θετεῖτο,
μέχρι θενάτου τὴν παρήγειται προσαγγάνων, τί ἀνά-
θει τηλικαύτην ἐφορῶν ὑδρίν περὶ τὸν ἄγιον τοῦ
Κυρίου νυμφῶνα;

2. Ἀλλὰ σὺ, τῆς θείας ἔκεινης συναφείας (60) τὸν ζυγὸν ἀπορθίψασα, καὶ τὸν μὲν ἀχραντον τοῦ ἀλτη-
νοῦ βασιλέως ἀποδρᾶσα οὐμφῶνα, πρὸς δὲ τὴν ἀπίμων
ταύτην καὶ ἀσεβῇ φθορὸν αἰσχρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ
οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικράν ταύτην κατηγορίαν ἐκ-
φύγεις, οὐδέ τις ἔστι σοι τρόπος οὐδὲ μηχανὴ τὸ δει-
νὸν (61) τούτο συγκαλύψαι, διμόσιος τῇ τολμῇ χωρεῖς.
Καὶ ἐπειδήπερ ἀσεβῆς, ἐμπειών εἰς βάθος κακοῦ,
λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἀπαρνήτας πρὸς τὸν ἀλτη-
θινὸν νυμφίον συνθήκας, οὗτος εἶναις παρθένος, οὗτος
ὑποσχέσθαι ποτὲ βωσά, ή πολλὰ μὲν ἕδέξω, πολλὰ
δὲ ἐπεδίξω παρθενίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς
καλῆς διμολογίας, ἣν ὡμολόγησας ἐκώπιον θεού καὶ
ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συν-
οδίας καὶ τεροῦ παρθένων χοροῦ, καὶ συναγωγῆς
Κυρίου, καὶ Ἐκκλησίας δοσῶν· καὶ γηραλέας ἐν
Χριστῷ μάμμης νεαζούσῃς ἔτι καὶ (62) ἀκμαζούσῃς
τὴν ἀρετὴν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἔκεινην ἀμύ-
λωμένης, καὶ ἔνοις τοῖς καὶ ἀήθεοις (63) πόνοις κα-
ταλύειν φιλονεικούσῃς τὰ τῆς συνηθείας (64), καὶ
ἀδελφῆς δμοίων τὰ μὲν ἔκεινας μιμουμένης, τὰ δὲ
καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθε-
νικοῖς πλεονεκτήμασιν ὑπερακοντίζούσῃς τὰ προγ-
νικὰ κατορθώματα, καὶ σὲ τὴν ἀδελφήν, ὡς δέοτο,
πρὸς τὴν τῶν ἥσων δμιέλλαν καὶ λόγων καὶ βίφι φιλο-
πόνων ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τούτων, καὶ ἀγγελι-
κῆς περὶ τὸν θεόν μετ' ἔκείνων χορείας, καὶ πνευ-
ματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ οὐδρανίου ἐπὶ γῆς τολμη-
τεύματος. Μνήσθητι τιμερῶν ἀθορύβων, καὶ νυκτῶν
πεφωτισμένων, καὶ φῶν πνευματικῶν, καὶ φαλμο-
δίας εὐήχου, καὶ προσευχῶν ἀγίων, καὶ ἀρνῆς καὶ
ἀμιάντου κοιλίτης, καὶ παρθενικῆς προσδόου, καὶ ἐγκρα-
τοῦς τραπέζης, καὶ καλῶς εὐχημένης τὴν παρθενίαν
τοι ἀφθορον τηρηθῆναι: (65). Ποῦ δέ σοι τὸ σεμνὸν
ἔκεινο σχῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἱδίος, καὶ ἐστής
λιτή, παρθένων πρέπουσσα, καὶ καλὸν μὲν τὸ ἔξι αἱ-
δοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπῆς δὲ ἡ ἔξι ἐγκρατείας καὶ
ἀγρυπνίας ἐπανθοῦσα ὡχρότης. καὶ πάσης εὐχολίας
χαριέστερον ἐπιλάμπουσα; Πισσάκις ἐν προσευχαῖς,
ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι (66) τὴν παρθενίαν ἀσπιλον, ἵσως
ἔξεινας δάκρυα: Πίστα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς

(66) *Kατ καλῶς... τηρηθῆναι.* Editi post hæc verba addunt iterum καλῆς, eaque collocant ante κατ ἐγκρατοῦς τραπέζης κατ παρθενικῆς πρόδοου. Aliter antiqui codices, in primis Coist. et Med. quos secuti sumus. Melius tamen videtur abesse a Bigni. utroque illud κατ καλῶς... τηρηθῆναι. Crediderim has voces referendas esse ad ea quæ supra de virginis sopore dicuntur, ac inde excidisse. Iisdem codicibus freti legimus paulo post ποῦ δέ εστι, præ eo quod erat in editis ποῦ μέγε εστι, et delerimus κατ ἀντε παρθένων.

(66) *Tηρήσαι*. Post hanc vocem editi addunt εε
quod deest in mss. octo. Statim editi έξεδάχρυσες.
Mss. sex έξεις δάχρυα, duo έξεις δάχρυν.

δίσιος (67) ἀχάραξες, δὲ ὁν τὸν θέσιον ὑπερεύχεσθαι οὐ, οὐχ ἵνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτέ-
μη ταῦτης φθορᾶς ἐπιτύχης, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου
Ιησοῦ μὴ ἐκπέσῃς; Ποσάκις δὲ δῶρα τοῦ νυμφίου
ἰέντων; Τί δεῖ καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκείνον παρὰ τῶν
ἴκενων τιμάς; τὰς μετὰ παρθένων συμβιώσεις; τὰς
τοῦ ἑκείνοις πρόδοσις; τὰς παρὰ παρθένων δεξιώ-
σεις; τὰς παρθένεις ἐγκώμια; τὰς παρθένικας
εὐλογίας; τὰς πρὸς παρθένον γράμματα; Ἀλλὰ
τοῦ, ἀλήγη αὐρην δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύματος,
τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας,
άποντων ἑκείνων ἔξαρνος γέγονας· καὶ τὸ τίμιον
ἴκενον καὶ περιμάχητον κτήμα βραχεῖας ἡδονῆς ἀν-
παπτηλέων, ἢ πρὸς καιρὸν μὲν λιπαίνει σὸν φά-
ρυγγα, ὑστερὸν δὲ (68) πικρότερον κολῆς εὐρίσεις.

3. Εἳ τούτοις τις οὐκ ἀν πενθήσας εἶπον, Πῶς
ἔτερον κύριον πόλις κιστὴ Σιών; Πῶς δὲ οὐκ ἀν
αὐτῆς δὲ Κύριος ἀποφθέγξαιτο πρὸς τινα (69) τῶν
ντὸν τὸν τινεύματος Ἱερουμένου περιπατούντων, Εἰδες δὲ
ἰστίνητε μοι η̄ παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐγὼ ἐμ-
πρητευσάμην αὐτὴν ἀμεντῷ ἐτοιτει καὶ ἀγθαρ-
σίᾳ, ἐτοικασόντη, καὶ ἐτοικρατίᾳ, καὶ ἐτοιέσι
καὶ οἰκτρομαῖς, καθὼν καὶ διὰ θεσητὴν προφήτου
αὐτῆς ἐπηγγειλάμην (70). Αὐτῇ δὲ ἡγαπήκει ἀλλο-
τρίους, καὶ ἔντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλίς χρη-
ματίζει, καὶ οὐ φοβεῖται γενομένη ἀνδρὶ ἐπέρφ. Τί
δέ ἄρα ο νυμφαγωγὸς, δὲ θεῖος καὶ μακάριος Παῦλος,
οὐ τοιχίος ἑκείνος, καὶ δὲ νέος οὗτος, ὡφέλιμος
μετίη καὶ διδασκάλης, τὸν πατρὸν (71) οἷον καταλι-
πίσας, τῷ Κυρίῳ συνηθῆτος; Ἄρα οὐκ ἀν εἰποι τῷ
τοιότῳ κακῷ περὶ παθήσας ἑκάτερος· Φόδος γάρ
ἐτροβούμην, ἥλθε μοι, καὶ διὰ ἀδεδοκτειν, συν-
ητήσθη μοι. Ἐγὼ μέντοι γάρ σε τὸν μοσαίην ἐτο-
ικράτην παρθένον ἀγνήτην παραστῆσαι τῷ Χριστῷ,
καὶ ἐρούμην δεῖ μή πως, ὡς δὲ φις ἐξηπάτησεν
Εἰναι τῇ πανουργίᾳ (72) αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ ποτὲ
τὸ νοματάσσου. Διά τοι τούτο μυρίαις μὲν ἐπωδίαις
ἰπερμηνῶν δεῖ (73) καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τά-
ραχον, μυρίαις δὲ φύλακαις συντηρεῖν τοῦ Κυρίου
τὴν νύμην καὶ τὸν βίον δεῖ τῆς ἀγάμου διεξῆσεν,
τὸ δὲ μόνην ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἐν δὲ
τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ δέσμωμα
τῆς παρθένας ὑφηγούμην, καὶ ναὸν σε Θεοῦ προ-
σενεργεῖν, οἵονετ πτερόν ἐδίουν τῇ προθυμίᾳ (74)

⁶⁷ Isa. 1, 24. ⁶⁸ Jerem. xviii, 13. ⁶⁹ Ose. II, 17. ⁷⁰ Job iii, 25. ⁷¹ 1 Cor. vii, 34.

67) Πρὸς τοὺς ἀγένους. Editi addunt πολλάκις, sed melius deest in Coisl. primo. Sic etiam editi paulo post, παρὰ τοῦ νυμφίου, sed præpositio deest in octo mss.

(68) Υπερορθός δέ. Sic antiqui codices. Editi ὑστεροῦνται. Ibidem post εὐρήσις addunt editi καὶ τυπωμένους μᾶλλον μαχαλάρας διστόμου, et magis acutum gladio accipite. Sed hæc desunt in septem mss. Desunt pariter in octo veteribus libris quia post has voces, πιστὴ Σιών, leguntur in editis, η̄ ποτὲ πλήσιος χρίσεως, ζεν δὲ δικαιοσύνη ἐκουμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί· quia olim plena iudicio, in quo justitia puniebat, nunc autem homicidae.

(69) Ἀποφθέγξαιτο πρὸς τινα. Sic omnes codices mss. Editi ἀποφθέγξαι πρὸς τινας.

(70) Ἐκηγγειλάμην. Malo in editis ἐκηγγειλα-

A non ut humanas nuptias, imo ignominiosam illam corruptionem assequereris, sed ut a Domino Jesu non excideres? Quoties sponsi acceperisti dona? Quid opus est honores etiam illius causa ab iis qui ejus sunt, delatos memorare? convictum cum virginibus? factos cum eisdem progressus? salutationes a virginibus exhibitas? laudes ob virginitatem? virginicas eulogias, litteras ut ad virginem scriptas? At spiritus aerii, qui nunc in filiis contumacia operatur, exigua aura modo suscepta, abnegasti haec omnia, et pretiosam illam et dimicacione omni retinendam possessionem brevi voluptate commutasti: quæ ad tempus quidem guttur tuum illinit et exhilarat, sed postea selle amarior comperietur.

3. Ad hæc quis non ingemiscens dicat: Quomodo ¹³⁷ facta est meretrix civitas fidelis Sion ⁶⁹? Quomodo autem non ipse Dominus ad eorum, qui nunc in Jeremiæ spiritu ambulant, aliquos dicat: Viq̄isti quæ fecit mihi virgo Israel ⁷⁰? Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide et integritate, in justitia et in iudicio et in misericordia atque miserationibus ⁷¹, quemadmodum et per Oscaū prophetam ei promisi. Ipsa vero dilexit alienos, et vivente me viro adultera audit, nec veretur viri alterius esse. Quid vero sponsæ dux divinus ac beatus Paulus, vetus ille, et novus hic, quo sequestro ac doctore, relictâ paterna domo, Domino conjuncta es? An non dicat tanto malo dolens uterque? Timor enim quem timebam, venit mihi, et quem metueram, occurrit mihi ⁷². Desponsavi enim te uni viro, virginem castam exhibere Christo ⁷³: sed metuebam semper, ne quodammodo, ut serpens Evar̄ decepit versutia sua, ita aliquando corrumperentur scensus tui ⁷⁴. Quapropter innumeris incantamentis semper conatus sum affectuum tumultum comprimere, et innumeros excubiis Domini sponsam custodiare, et vitam innuptæ semper exponebam, quod innupta sola curat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu ⁷⁵; et virginitatis dignitatem enarcabam, et templum Dei te appellans, velut alia addehain, alacritate erigens ad Jesum; et per malī timorem ad cavendum casum suppetias, cerebam, cum dicerem: Si quis templum Dei profanat, hunc perdet

D mev. Mox editi τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός, sed melius abest illud, ἀθανάτου, a Med. et Coisl. primo.

(71) Πατρῶον. Plerique mss. μητρῶον. Veterissimi lamen Coisl. et Med. et alii nonnulli habent ut editi.

(72) Ἐτ τῇ πανουργίᾳ. Præpositio addita ex sex mss. Mox editi ante has voces, διὰ τοῦ τοῦτο, addunt ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem editi ταῖς πνευματικαῖς ἐπωδίαις, spiritualibus incantamentis. Sed melius duo antiquissimi codices Coisl. et Med., quos in textu secuti sumus.

(73) Ἀστ. Deest in iisdem duobus codicibus.

(74) Προθυμίᾳ. Editi addunt καὶ, sed deest in plerisque mss. Ibidem tres codices ἀνακαυψίζον.

Deus ⁴⁴. Sed et præsidium ex precibus meis addebam, si qua ratione integrum tibi corpus et anima et spiritus posset crita reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servari. At fructu a hæc omnia in te laboravi, mihiq[ue] amarus exstitit dulcium illorum laborum exitus, rursusque ingemendi necessitas ob eam, de qua gaudere me oportebat. Ecce enim decepta es a serpente amarulentius quam Eva. Corrupta est non mens tua solum, sed etiam una cum mente corpus tuum. Et horrendum illud quod et dicere pudet, nec tamē silere quo[rum] est enim velut quidam ignis in ossibus meis accensus et ardens, resolvorique undique et non possum ferre), tollens utique membra Christi, membra fecisti meretricis ⁴⁵. Hoc unum ex omnibus malum nequit cum alio comparari: hoc novum est in vita facinus. Pertransite, inquit, insulas Chettium, et ride, et in Cedar mittite, et considerate rehementer, an facta sint talia, an permularint gentes deos suos: et isti non sunt dii ⁴⁶; virgo autem mutavit gloriam suam, ejusque gloria est in turpitudine sua. Obslupuit cœlum ob hoc, et inhorruit terra vehementius. Dicit etiam nunc Dominus: Duo mala perpetravit **138** virgo: me dereliquit verum animarum sanctorum sanctum sponsum, et confugit ad impium et iniquum animæ simul et corporis corruptorem ⁴⁷. Desecit a Deo servatore suo, et præbuit membra sua serva immunditiæ et iniquitati ⁴⁸. Oblita est autem mei, et post amatorem suum ibat ⁴⁹, a quo non juvabitur.

autētēs, καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῷ ἐπορεύετο, ἐξ οὐκ ώφεληθήσεται.

4. Expediret ei ut inola asinaria circa collum C ipsius posita fuisset, et in mare projectus esset, potius quam offendiculo fuisset virginī Domini ⁵⁰. Quis servus contumax ita insanit, ut in herilem thorum se ipse injiceret? aut quis prædo eo amittitæ devenit, ut ipsa Dei donaria contingere, non vasa inanimata, sed corpora viventia, et animam inhabitantem habentia factam ad imaginem Dei? Quis unquam auditus est in media civitate et serena meridie imagini regiae formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Nuptias humanas si quis violaverit, immisericorditer, coram duobus aut tribus testibus, moritur. Quanto graviore sup-

D πρὸς Ἰησοῦν ἀνακευόμενον, καὶ τῷ φόδῳ τοῦ διειώ πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐδοθεούν, λέγων (75). Εἰ τις τὸν ταῦτα τὸν Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τούτον σὸν Θεόν. Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν προσευχῶν μου προσείθουν ἀπέλειαν, εἰ πᾶς ὄλεχληρόν σου (76) τὸ σῶμα καὶ τὸ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου τοῦ ἡσοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖην. Ἀλλὰ γάρ εἰκῇ ταῦτα πάντα κεκοπίακα εἰς σέ· καὶ μοι πικρὸν ἔξη τῶν γλυκέων ἑκείνων πόνων τὸ πέρας· καὶ στένει ἀνάγκη πάλιν ἐφ’ ἥδει με χαίρειν. Ἰδού γάρ ἡ πάτη· καὶ μὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως τῆς Εβας πικρότερον· ἐφθαρταὶ δέ σοι οὐ τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γάρ τὸν ἑκείνους καὶ αὐτὸν τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικῶδες ἑκείνο, δὲ καὶ εἰπεῖν ἐκνῶ, καὶ σιωπᾶν οὐ δύναμαι (ἴστι γάρ ὡς πῦρ καιόμενον καὶ φλεγόμενον (77) ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἀρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποίηκα μέλη πόρνης. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακὸν ἀσύγκριτον· τούτο τοιαύτον ἐν βίῳ τὸ τόλμημα. Οὐτοί, διέλθετε, φησι, τῆσσας Χεττιεῖμ, καὶ ίδετε· καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστείλατε, καὶ νοήστε σφρόδρα, εἰ γηγόντε τοιαῦτα, εἰ διλλάξοται δύνη θεοὺς αἰτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί· ἡ δὲ παρθένος τὴλέξτη τὴν δόξαν αὐτῆς (78), καὶ τὴ δόξαν ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῆς. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφοίησεν τὴν ἐπὶ πλειστούς σφρόδρα. Λέγει (79) καὶ νῦν δούλος, δὲ δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀληθινὸν τὸν ἄγιον ψυχῶν ἄγιων νυμένον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεθῆ καὶ παράνομον ψυχῆς ὅμοι καὶ σώματος φθορέά. Ἀπέστη ἀπὸ Θεού σωτῆρας, καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐσεοῦ δὲ ἐπελάθετο, καὶ

⁴⁴ I Cor. iii, 17. ⁴⁵ I Cor. vi, 15. ⁴⁶ Jerem. ii, 10, 11. ⁴⁷ Ibid. 12, 13. ⁴⁸ Rom. vi, 19. ⁴⁹ Ose. ii, 13. ⁵⁰ Luc. xvii, 2.

(75) Λέγων. Huc transtulimus hanc vocem ex cod. Coisl. et Medic. Male in editis legebatur post φθείρει.

(76) Όλεχληρόν σου. Sex mss. δλόχληρόν σου, sed tamē vetustissimi Coisl. et Med. cum editis consentiunt.

(77) Φλεγόμενος. Deest in sex mss., non tamē in Med. et Coisl. primo. Unus ex Regiis φλέγον. Paulo post auctoritate veterum codicum emendavimus quod viciose in editis legebatur "Αρασα γάρ τὰ μέλη, et infra καὶ εἰ γονγατε.

(78) Αὔτης, καὶ τὴ δόξα. Hæc desunt in octo mss..

D non tamē in Medicæo et Coislino primo.

(79) Λέγει. Editi addunt πάντας, sed melius dicit in Med. et Coisl. primo. Non multo post editi τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, et ἐπελάθετο, λέγει Κύριος. Primum additamentum abest a Coisl. primo et Med. alterum ab octo mss.

(80) Συνέφερεν. Ita omnes mss. Editi Συνέφερεν δὲ κατ.

(81) Δούλος. Editi addunt οὐτῶς, quod abest a mss. Deest etiam ibidem Κύριον in Coisl. primo et Med.

Πάκιο, δοκεῖτε (82), χείρονος ἀδυναθῆσται τιμωρίας. Καὶ τὴν εὐτῷ καθημελογήθειται νύμφην νοθεύσας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθένας καθυβρίτας; 'Αλλ' ἐδούλετο, φησὲν, έκεινη· καὶ οὐκ ἀκουσαν ἔδισασμην (83) αὐτὴν. Καὶ γὰρ ἡ δέσποινα ἡ διστοσ ή Ἀλυπτίλα αὐτὴ τῷ κακῷ θεστήρ ἐπεμάνη· ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος ἡ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδὲ, χερσὶν αὐτῆς βιαζόμενης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἔκεινος ἐδιέπη. 'Αλλ' ἐκέριτο ἔκεινη τοῦτο, φησὲν, καὶ οὐκτιμήν παρθένος· καὶ εἰ ἐγὼ μή ἐδουλόμην, πρὸς ἀλλοιον ἐνέργηρη (84). Καὶ γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησὲν, έδει παραδοθῆναι, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ Ἐργαζον.

5. Επὶ τούτοις (85), Μὴ δ. πίπτωτε οὐκ ἀνίσταται; Β ιδίος ἀποστρέψωτε οὐκ ἐπιστρέψετε; Διὰ τὸ ἀπέστρεψέντες παρθένος ἀποστροφὴν ἀναιδῆ, κατιοιγέ ἀκούσασα Χριστοῦ (86) τοῦ νυμφίου διὰ 'Ιερεμίου λέγοντος: Καὶ τα μετὰ τὸ πορεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς μὲν ἀπέστρεψός· καὶ οὐκ ἀπέστρεψε. Μὴ δητίην εἰς ἔστιν ἐτεροῦ Γαλαάδ; ή λατρὸς οὐκ ἔστιν ἔκει; Διὰ τὸ ἀνέδην Ιασίς θυταρέδες λαοῦ μου; Ή καὶ πολλὰ μὲν ἀν εὑροις ἐν τῇ θελῇ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀλεξίματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν φέρματα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια (87), τὰ περὶ χρίσεως φορεδάς καὶ αἰώνιου κολάσεως ῥήματα· τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀρέσεως ἀμαρτημάτων δόγματα· τὰ μυρία ἔκεινα τῆς ἐπιστροφῆς ὑπελεγμάτα· τὴν δραχμήν, τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν τὸν καταρράκτη τὸν βίον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπὸλινόντα καὶ εὑρεθέντα (88), τὸν νεκρὸν καὶ πάλιν ταῦτα· τούτοις χρηστόμεθα (89) τοῦ κακοῦ ἀλεξίματα, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἁυτῶν Ιασόμεθα. Λίθος δὲ εἰς ξύνοιαν τὴν ἐχάπτην ἡμέραν (οὐ γὰρ δὴ μόνη, οὐ τὸν αἰώνια βιώσεις), καὶ συνοχήν, καὶ πνιγμόν, καὶ θανάτου ὄραν, καὶ ἀπόθασιν Θεοῦ κατεπίγουσσαν, καὶ διγγέλους ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν Ιητούτοις δεινῶς θυρδουμένην, καὶ ἀμαρτιαλῷ συνειδέστη πικρῶς μαστιγουμένην (90) καὶ πρὸς τὰ τῆξεις ἐπιστρέψουσαν, καὶ ἀπαράτητον τῆς μακρᾶς ἔκεινης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διάγραψόν μοι τῇ θεονίᾳ τὴν τελευταῖαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφὴν, ὅταν Ἐλθῇ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν διγγέλων αὐτοῦ. 'Ηξει γάρ, καὶ οὐ παραιώσεται· ὅταν Ἐλθῇ χρίναις ζῶντας καὶ νεκροὺς,

¹¹ Hebr. x. 29. ¹² Marc. xiv, 21. ¹³ Matth. xviii, 7. ¹⁴ Jerem. viii, 4. ¹⁵ Jerem. iii, 7. ¹⁶ Jerem. viii, 22. ¹⁷ Psal. xlix, 3.

(82) Δοκεῖτε. Sic mss. codices. Editi δοκεῖται. Paulo post editi, Θεοῦ ζῶντος. Novem mss. ut in testu.
(83) Ἐδιασάμην. Deest αὐτὴν in omnibus mss., si exceptis duos velutissiminos.

(84) Πρὸς ἀλλοι ἀν ἐγερθάρη. Sic codices mss. novem. Editi πρὸς ἀλλοι οὐ διερθάρη.

(85) Ξει τούτοις. Editi addunt Πάστο δέ, sed hæc in novem desunt mss. In totidem codicibus desiderantur quæ in editis post ἐπιστρέψει leguntur: Οὐ γάρ, εἰ τις πέπτωχεν, ὀφείλει καὶ χυλίσθαι. Non enim si quis cecidit, debet et voluntari.

(86) Χριστοῦ. Codices Combessiani χρηστοῦ.

(87) Μυστήρια. Sic codices mss. octo.

A plicio, putatis, dignus censelbitur, qui Filium Dei viventis conculcavit, eique promissis obstrictam sponsam adulterio contaminavit, ac spiritum virginitatis contumelia affectit ¹⁸. At illa, inquit, volebat, nec invitæ vim intuli. Sed et libidinosa illa Αἴγυπτια dominna pulchri Josephi amore insaniebat; verum non vicit virtutem pudici furor impudicæ, neque, illa manibus vim inferente, ad iniquitatem ille adactus. At illa hoc decreverat, inquit, nec amplius erat virgo; et si ego non voluisse, fuisset ab altero corrupta. Oportebat quidem et Filiu hominis tradi: sed vae illi per quem traditus est ¹⁹; atque scandala venire necesse est: sed vae illi per quem veniunt ²⁰.

5. Ad hæc autem, Nunquid qui cadit, non resurgit? aut qui se avertit, non convertitur ²¹? Cur avertit se virgo aversione impudenti, tametsi audivit Christum sponsum per Jeremiam dicentem: Et dixi, postquam scortata fuit hæc omnia: Ad me revertere; et reversa non est ²². Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filiae populi mei ²³? Ac multa quidem reperias in divina Scriptura mali remedia, multa ex interitu ad salutem medicamenta, de morte atque resurrectione mysteria, de horrendo judicio deque æternō supplicio testimonia, de pœnitentia et venia peccatorum dogmata; innumera illa conversionis exempla, drachmam, ovinulam, filium qui consumperat res suas cum scortis, perditum C et repertum, mortuum et rursus viventem. Utamur his mali remediis: per hæc animæ nostræ medearur. Cogita autem diem extremam (siquidem 139. non tu sola sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare cruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longe illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius Dei in gloria sua cum angelis suis: Veniet enim, et non silebit ²⁴: nimirum quando veniet iudicaturus vivos ac mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus, quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit

Editi μαρτύρια.

(88) Καὶ εἰρεθέστα. Ita novem mss. Editi καὶ πάλιν εὑρεθέντα. Illud, πάλιν, Coisl. primi et Med. auctoritate possumus ante ἀναστησάντα.

(89) Χρηστόμεθα. Editio Pari. prima χρηστόμεθα. Ibidem editi θορηματα. Codices Coisl. primi et Medicæus διεξήμαστ. Ex iisdem legimus Λάθε δέ. Deest vocula δέ in editis.

(90) Μαστιγούμενην. Quatuor codices προκατιστούμενην. Ibidem duo codices ὑποστρέψουσαν. Pauli post editi τῇ διανοῇ οὐ εἰ μετὰ πάντων τῶν ἀνγέλων. Novem mss. ut in testu.

eos qui ab orbe condito dormierint, et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ⁶⁰, qui vero mala, in resurrectionem judicii. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos judicium ponat. Aspicebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedet. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capillus capitinis ejus quasi lana mundæ; rota ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserriebant ei, et dena millia denuo nullum assistebant ei. Judiciique locum constituit, et libri aperti sunt⁶¹; bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectos necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondeatur, quæ in oculis tot spectaculorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perseret supplicia, ubi ignis inexstinctus, et vernis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum, et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria illa, neque ars effugiendi amara supplicia.

καὶ οἱ μαγατὰ πικραὶ, καὶ οἱ οὐλούγμδες ἔξαιστοι, καὶ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς καὶ δόντων,

Toutων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδὲ τις ἐπίνοια, οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδύναι τὰ πικρὰ κοινωνία.

6. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nos meti ipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus, Jesus Christus venit in mundum peccatores salvos facturus. Venite, adoremus et procidamus ante illum, et ploramus coram ipso⁶². Verbum vocans nos ad paenitentiam, clamat ac vociferatur: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos⁶³. Est igitur via salutis, si modo velimus. Deglutivit mors prævalens: sed probe scito, Deum rursum abstulisse lacrymam omnem ab omni facie paenitentium⁶⁴. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis⁶⁵. Non mentitur cum dicit: Si fuerint peccata restra quasi phænieceuni, sicut nivem dealbabo: si vero fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo⁶⁶. Paratus est magnus ille animarum medicus morbum tuum sanare; qui nos tui solius, sed eorum omnium, qui peccato in servitutem addicti sunt, promptus est liberator. **140 Verba illius sunt: dulce illud ac salutare os dixit: Non opus habent valentes medico, sed male habentes. Non reni ad vocandum justos, sed peccatores ad paenitentium⁶⁷. Quænam ergo tua excusatio est, aut alterius cujusvis, cum**

καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν ἡ σάλπιγξ ἐκεῖνην, μέγα τι καὶ φοβερὸν τῆς αἰώνος ἐξυπνίσῃ καθεύδοντας, καὶ ἐκπρεσσούσαις οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστατον κρίσεων. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτίας (91), ὅπως ἦμεν ὑπὲρ ὑψιν ἄγει τὴν χρίσιν. Ἐθεώρουν, φησίν, ἐως ὅτου θρόνοι ἀτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. Καὶ τὸ ἐνδιμαῖον αὐτοῦ λευκὸν ὥστε γίνεσθαι καὶ ηθρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὥστε ἐριον καθαρὸν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φέλετον. Ποταμὸς πυρὸς εἴλικεν ἐμπροσθετεῖ αὐτοῦ. Χίλιαι γιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· καὶ μύριαι μυριάδες παρεισθησανταί τοις αὐτῷ. Κριτήριοι ἐκάθισται, καὶ βίβλοι ἀνέῳχθησαν· τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ φήματα, τὰ ἐνθυμημάτα, τὰ πάντα ἀθρόως (92) εἰς ἐξάκουστον τοῦ πάσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνεκλήπτουσανται. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοῖς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα η ψυχὴ ἐκείνη καταδύεται, ή ἐν ὑψεστούσων θεατῶν ἐξαιρετικὴ διφθεῖσα αἰσχύνης ἀνάπλεως; Ποιὼν δὲ σώματι τοῖς ἀπεράντους ἐκείνας καὶ ἀνυποίστους ὑποτηταῖς πάστιγας, ὃπου πῦρ διστοστον, καὶ σκύλης ἀδάντων κολάζων, καὶ πυθμήνος δόντων σκοτεινῶν καὶ φρικών, καὶ βρυγμῶν δόντων, καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά.

6. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξεστιν, τοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν, μηδὲ ἀπειλεῖσμεν εἴσατιν (93), ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἱησοῦς Χριστὸς ἥθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτώλων σῶσαι. Δεῦτε, προσκυνησόμεν καὶ προσκέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐρυτήριον αὐτοῦ. Ἡμέραι μετάνοιαν καλῶν ὁ Λόγος βοφ καὶ κέκραγε δεῖτε πρὸς μὲν πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεγερτικότεροι, καὶ ἡδῶναπανύσσων υμάς (94). ἔστιν οὖν ὁδὸς αὐτοῖς, ἵνα θέλωμεν. Κατέπιεν ὁ θάνατος ισχεῖαι ἀλλ᾽ εὗ τοθί, ὅτι πάλιν ἀφίλειν ὁ θεὸς τὴν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Ήστις Κύριος ἐρ πάσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύσειν εἴπων (95). Ἐτίλωσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς σοργικῶν, ὡς χιόρα λευκαρῶν· ἔτα δὲ ὀστεῖν ἡ κιτινορ, ὥστε ἐριον λευκαρῶν. Ἔτοιμος ἔστιν ὁ μέγες τῶν ψυχῶν λατρὸς ιάσασθαι τὸν πάθειαν, δις οὐδὲ (96) μονωτάτης, ἀλλὰ πάντων τῶν δεδουλωμένων ἡ ἀμαρτία ἔστιν ἐτοιμος ἐλευθερωτῆς. Ἐκείνον φίμωτά ἔστιν· ἐκείνον τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριον στήμενον εἴπεν. Οὐ γρελαρ ἔχουσιν οἱ ισχύορτες ιατροί, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐδὲ ηθορ οὐδέτεροι δικαλούνται, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάροιαν (97).

⁶⁰ Joan. v. 29. ⁶¹ Dan. vii. 9, 10. ⁶² Psal. xciv, 6. ⁶³ Matt. xi. 28. ⁶⁴ Isa. xxv, 8. ⁶⁵ Psal. cxliv, 13. ⁶⁶ Isa. i, 48. ⁶⁷ Matt. ix, 12, 13.

(91) Θεοπτίας. Editi θεοπτελας... "Εως, φησίν, έθεώρουν ὅτε οὐ. Codices miss. omnes ut in textu.

(92) Τὰ πάντα ἀθρόως. Sic magne consensu miss. Editi ταῦτα πάντα φανερίος.

(93) Εκυτών. Εαυτούς Coisl. primus.

(94) Δεῦτε... υμᾶς. Hinc desunt in octo miss. in quibus sic legitur: κέκραγεν "Ἐστιν ἔτες.

(95) Εἰπών. Editi addunt articulum, sed deest in mss.

(96) Οις οὐδὲ... ἐλευθερωτῆς. Hæc desunt in octo codicibus.

(97) Εἰς μετάροιαν. Statim in sex codicibus φιλεται Κύριος, ceteris omissis.

καὶ ὁν δέσι σοι πρόφρασις, ή τινι ἀλλοι, ταῦτα αὐτοῦ
πούντες; Βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ
πληγῆς, καὶ δεῖξαι σοι φῶς ἀπὸ σκότους.
Ὕγειε ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ καταλιπὼν τὰ μῆ
πιλαντίμανα. Ἐάν ἐπιδῶς σεαυτὴν, οὐκ ὁνήσει,
καὶ ἀπαξιώσει σε (98) ὁ φιλάνθρωπος ἐπὶ τῶν ὕμων
ποτάσσεις: τῶν ιδίων, γαίρων, οἵτις εὑρεν αὐτοῦ τὸ πρό^β
τεν τὸ ἀπολωλός. "Ἐστήκεν ὁ πατὴρ, καὶ ἀναμένει
ἡ σῇ ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνεδον. Μόνον ἀγάλυσον,
καὶ ἐν σοι μακρὸν οὖσῃς, προσδραμῶν ἐπιπεσεῖται
καὶ τὸν τραχῆλον σου, καὶ φίλικος ἀσπασμοὶς περι^β
εῖται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἡδη κεκαθαρμένην.
Καὶ στάλην ἐνθύσει, τὴν πρώτην, ψυχὴν (99) ἀπεκδυ^σ
σμένην τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πρά^γ
ται: καὶ περιθῆσε δακτύλιον χερὸν ἀποτλυμαμέναις
τῷ θαύματος τὸ αἴμα, καὶ ὑποδήσει πόδας ἀποστρέ^ψ
θεῖς ἀπὸ ὅδου κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ εὐαγ^γ
γέλου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέ^ρ
ην πατεργεῖται τοῖς ίδίοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώ^π
αι, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν σὴν ἀρπάσει σωτηρίαν.
Ἄρτι γάρ λέγω, φησιν, ὑμῖν, οἵτις χαρᾶ γίνεται
τοις οὐρανῷ ἀνάπτιοι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐπὶ ἀμ. τωλῷ
παπούνται. Κανὸν ἔγκαλέσῃ τις τῶν έστα: καὶ δο^μ
έντων, οἵτις ταχὺ προσελήφθης· αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ;
πατὴρ ὑπὸ σοῦ ἀπολογήσεται λέγων, Εὐφραντῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, οἵτις αὐτὴ τῇ Ουγάτηρ μου νεκρά ἦν,
οἱ ἀνέγησε, καὶ ἀπολωλυῖα, καὶ εὐασθίη.

⁹⁸ Λαζαρίων σε. Vocabulam addidimus ex mss.

⁹⁹ Ψυχὴ Editi τὴν ψυχὴν σου. MSS. ut in textu

A hæc ipse clamet? Vult Dominus purgare te a dolo-
ris plaga, ac post tenebras tibi lumen ostendere.
Querit te pastor bonus, omnibus quæ non erravere,
derelictis. Te ipsa si dedideris, non cunctabitur,
neque dignahitur te suis ipsius humeris portare,
Iactus quod ovem suam perditam invenerit. Stat
pater, ac exspectat tuum ab errore reditum. Rever-
tere tantummodo, teque longe adhuc stante, accu-
rrens cadet in collum tuum, et amieis amplexibus
jam poenitentia expurgatam complectetur. Quin-
etiam stola prima animam induet, homine vetero
cum operibus suis exutam, annulatumque manibus
mortis sanguine ablutis circumponet, et calceos
dabit pedibus a via mala ad cursum evangelii pacis
conversis. Atque Istituit ac gaudii diem annuntiabit
suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus mo-
dis salutem tuam celebrabit. Ait enim: *Annen dic-
tobis, quod gaudium est in cælo curam Deo, super-
anno peccatore penitente*⁴⁸. Quod si quispiam ex iis
qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cite-
assumpta es; ipse ille bonus pater pro te respon-
debit, dicens: *Lætandum est et gaudendum, quia
haec filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita
erat, et inventa est*⁴⁹.

⁴⁸ Luc. xv, 7. ⁴⁹ ibid. 32.

CLASSIS SECUNDA

Epistolæ quas S. Basilius episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ'.

*magis Theologi pater Eusevium Samosatensem, missò Eustathio diacono, invitauit ad electionem episcopi Cæsariensis
ut eo adjuvante Basilius eligi possit.*

Γρηγορίῳ (1) ἔταιρῳ.

Τίς δύσεις μοι πτερύγας ὥστε περιστερᾶς; ή πῶς
πακινισθῇ μου τὸ γῆρας, δύστε με δυνηθῆναι δια-
ῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸν τε πόθον
ἴχον ἐφ̄ ὑμῶν ἀναπαύσοις, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυ-
χῆς ἐνγγίσσοις, καὶ δι’ ὑμῶν εὐδέσθαι τινὰ παρ-
αθίναι τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γάρ τῇ κοιμήσει τοῦ
απορίου Εὐσέβιου τοῦ ἐπισκόπου φόδος ἡμᾶς κατ-

¹ Psal. LIV, 7.

(1) Γρηγορίῳ. Hic titulus sic habetur in codiciis Val., Med. et Coisl. primo: Γρηγορίῳ ἔταιρῳ
τῷ τῆς κοιμήσεως Εὐσέβιου τοῦ ἐπισκόπου· καὶ δι-
τὶ: πρὸς ὄφελάνων τὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἀπιτήσεον,
gregorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod
iher p̄e oculis p̄irum ad episcopale munus ido-
num... Legi non potest; attentiūs hæc epistola,
nisi eam non a Basilio, sed potius de Basilio scri-
tam esse patet. Plures tamen decepit titulus;
hodie inter eruditos sere convenit eam a Gregor-
o patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΧΛVII^o.

Gregorio sodali.

'Quis dabit mihi alas sicut columbae'⁵⁰? aut quo-
modo senium meum renovetur, ut ad dilectionem
vestram transire, et meum vestri desiderium exas-
tiare possim, et molestias animi narrare, et a vobis
aliquid afflictionum levamen consequi? Nam
mortuo beato episcopo Eusebio, metus nos cepit
hædū parvus, ne forte qui aliquando Ecclesiæ mel-

scriptam suisse. Nam senem se esse declarat auctor
epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris
clericis ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsarien-
sis defensionem invitatus fuerit. Is autem ad quem
scribit et eadem dignitate prædictus erat, et labori-
bus pro Ecclesia suspectis clarus, et amicus Basili-
lio, nec Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium
Samosatensem mirifice convenient, quem Basilius
ordinationi scimus interfuisse.

' Alias IV. Scripta anno 370.

tropolis nostræ insidiati sunt, eamque hæreticis zianiis completere voluerunt, nunc occasionem nacti, satam multo labore in hominum animis pietatem **141** pravis suis doctrinis eradicent, ejusque scindant unitatem: quod et in multis Ecclesiis facti runt. Postquam autem et cleri litteræ ad nos venerunt, exhortantes ut ne ejusmodi tempore despiciamus; circumspiciens quoquoversum, recordatus sum vestræ charitatis rectæque fidei, et studii quod semper in Ecclesiis Dei adhibetis. Atque ea de causa nisi dilectum Eustathium condiaconum, qui vestram gravitatem adhortetur, expremit ut exantlati omnibus pro Ecclesiis laboribus hunc quoque addatis, simulque senium meum vestro recreetis congressu, ac per celebrem sanæ Ecclesiæ pietatem instauratis, præficientes ei una nobiscum (si modo digni habeamur, qui vobiscum opus bonum adjuvemus) pastorem secundum Domini voluntatem, qui possit ipsius populum gubernare. Habemus enim ob oculos virum, nec vobis ignotum: quem si obtinere possumus, scio acquisituros nos magnam apud Deum fiduciam, atque in populum, qui nos advocatione, beneficium maximum collaturos. Sed iterum atque saepius rogo, ut omni deposita segnitie occurratis et hiemis difficultates antevertatis.

παρακαλῶ (4) καὶ πάλιν καὶ πολλάκις, πάντα ὅκον. ὑπερβεμένους ἀπαντῆσαι καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τοῦ μείνος δυσχερῆ.

EPISTOLA XLVIII.

Hic mem excusat Basilius cur non scripserit. Milit epistolas Antiochia allatas. Narrat de Demophilo simulacrum pia tis et recte fidei præ se ferente, et de episcoporum, post egressum Eusebii, adventu et schismatico animo. Hoc et revisum rere inenue.

Eusebiv, episcopo Samosatorum.

C

Vix nacti sumus qui litteras ad tuam pietatem deferret, siquidem nostri homines ita biem exhortescunt, ut ne paululum quidem ex ædibus prospere velint. Nam tanta nivium copia abluti sumus, ut cum ipsis ædibus coopersti jam duos menses in speluncis latitemus. Prorsus itaque nobis ignoscet,

Alias CCLIV. Scripta initio episcopatus.

(2) Ἐγερσνότερος. Indicat Gregorius structas ab Arianis iuidias Ecclesie Cæsariensi anno 365, eum Valens in hac urbem venit cum suo Arianorum episcoporum comitatu. Tunc Basiliv, qui se in soliditudinem pacis tuendæ causa repperat, ad succursum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitatí postulatis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius orat. 20, p. 39.

(3) ἔχομεν τρόπον. Sic quatuor antiqui codices et editio Haganensis. Editi ἔχομεν μέν.

(4) Άλλα παρακαλῶ, etc. Minime mirum quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam, cum unus sit episcopatus, et unus grex, saepe incident tempora ejusmodi, ut curiam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeant. Ut hæream in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiæ presbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesiæ commendo ordinavit, ut testatur Theodoretus Hist. lib. iv, c. 13. Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus, quos

A ἔλαβεν οὐ μικρὸς, μήποτε οἱ ποτὲ ἐφεδρεύοντες; τῇ ἐκκλησιᾳ τῆς μητροπολεως ἡμῶν, καὶ βουλευειν αὐτὴν αἱρετικῶν ζιζανίων πληρώσαι, καὶ ποὺ νῦν λεθεῖν, τὴν πολλῷ καμάτῳ κατασταρέσαι ἐν τῷ φυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὔσέβειαν ταῖς παρ' ἑταῖς πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκριζώσωσι, καὶ ταύτης τῇ ἐντητηα κατατέμωσιν ὅπερ καὶ ἐπὶ ποιῶν Ἐκκλησιῶν πεποιήκασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸ τῆς ἀφίκετο τοῦ κλήρου, παρακαλοῦντα μὴ παροφθῆναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, περιβλεψάμενος ἐν τῷ ἐμνήσθην τῆς ὁμέτερας ἀγάπης, καὶ τῆς ὄρθης ποτεώς, καὶ τοῦ ζῆλου διν ἔχετε αἰτεῖτε ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τούτου ἔνεκεν ἀπέστειλαν ἀγαπητὸν Ἑνστάθιον τὸν συνδιάκονον, παρακαλεῖν ὑμῶν τὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαι πάντα τὰ Ἐκκλησιῶν καμάτους καὶ τὸν παρόν ἐπιθεῖναι· καὶ μοῦν τε τὸ γῆρας τῇ συντυχίᾳ ἀντιτάσαι· καὶ τῇ ὄρθῃ Ἐκκλησιᾳ τὴν περιβόρτον εὔσέβειαν διορθώσασθαι, δόντας αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ δρα καὶ ἐναθείημεν συναντιλαβέσθαις ὑδεν τοῦ ἀγαθοῦ ἕργα ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνάμεναι διευθῦναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐχομεν γάρ (3) ἀρχαλμῶν ἀνδρα διν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε· οὐ εἰ καὶ ἐναθείημεν ἐπιτυχεῖν, οὐδὲ διτι μεγάλην παρθενίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἐπικαλεσμένῳ ἡμᾶς λαῷ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ήλι

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ.

Ἐνσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Mόλις ἡμῖν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεῖν διαχόνου γραμματῶν πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν· ἐπειδὴ οἴγε παρ' ἡμῖν οὐτως κατέπτηξαν τὸν χειμῶνα, ὡς μηδὲ τὸ μικρὸταν προκύπτειν τῶν δωματίων ἀνέχοσθαι. Καὶ γὰρ τοσούτῳ πλήθει χιόνων κατενίφησεν, ὡς αὐτοὶ καὶ κοιταζόμεντες (5) δύο μῆνας ἤδη ταῖς κατα-

a patre Basiliī causa susceptos narrat in orationibus 19 et 26, facile perspicimus episcopos numerum otiosos spectatores non fuisse, sed plurimam earum partes conciliando et adhortando sustinuisse. Quin etiam electio interdum penes episcopos erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia ut in Basiliī electione contigit, tunc ea pars vicebat cui major favebat episcoporum numerus. Hinc eum ad canonicam Basiliī electionem decesset unus D episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus quaenvis senio ac morbo confessus, Cæsaream ad volavit, ut electionem calculo suo adjuaret, βοήσων τῇ φύρᾳ, Greg. Naz., orat. 19, p. 311, et 20 p. 343.

(5) Καταχωσθέντες. Ila mss. sex. Editi et tres vetustissimi codices Harl., Med. et Coisl. prius habent καταχωσθέντας. Quod quidem mirari subito Nam saepe alias in ejusmodi locis codices recentiores accusativum, vetustissimi nominativum habent. Quare satis visum est eam scripturam retinere cui sex codices hoc loco, tres vetustissimi in aliis locis suffragantur. Paulo ante in tribus vetustissimis codicibus legitur τῶν δομάτων.

πάσιν ἀμφιλεύειν. Συγγράψῃ οὖν παντως ἡμῖν, τὸ εἰδόμεν τῶν Καππαδοκιῶν (6) ἡθῶν, καὶ τὸ τῶν μάρτιου δοσκήνητον ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θέττον ἐπειδύειν, μηδὲ εἰς γνώσιν ἡγάγομεν τῇ τιμότητί της ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, & πάντως μὲν γνωρίζειν εἴδοντες τοῦτον τὸν θεόν τῷ θεῷ τοῦ Ιησοῦν τοῦ Χρόνου (7), ὃς καὶ αὐτὸς οὗτος επηγέλλεται, καὶ προκεκήρυκται πάντως τῇ διστήτητε καὶ τοῖς πάρ τοῦ αὐτὸν πλάσμα δρθέττος καὶ εὐλαβεῖς πάρ τάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων μίλεται, ὃς καὶ τὰ διεστῶτα τῆς πόλεως μέρη εἰς εὐθὺν τονελεῖν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινάς ἐπιπλάνην τὴν ἑνασιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν μήνες ἔφανησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάντες γάρ δι; κατὰ πόδας τῆς ὑμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν τὸν ἀντηρ, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώρησαν, βεβαίωσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι μήτες βέλτιστον, καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας, ἤτοι πάντη τῷ θεῷ (8). Τὰ μὲν οὖν παρόντα μήτε. Η δὲ λοιπὴ Ἐκκλησία εὑσταθεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ ἡρῷ, καὶ εὐχεταῖ ὅροι τῷ ἥρι ιδεῖν σε πάλιν ἐπὶ τὴν ἡμετέρας, καὶ ἀνανεῳθῆναι διὰ τῆς ἀγαθῆς σου δεκαλίας. Κάμοι δὲ τὸ σῶμα οὐδὲν ἀμεινον τῆς πῆτες έχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ.

Missa gratias agit Arcadio, qui conceperam a se de eo spem significaverat. Promittit ei Basilius martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso construclam, si quas reperire possit.

Ἄρκαδιψ ἐπισκόπῳ.

Ἔγαριστα τῷ ἀγίῳ Θεῷ, γράμμασιν ἐντυχὼν εἰλεῖσας ὑμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπίδος ἡγετεῖ ἡμῖν, ἀξιος εἶναι, καὶ ὑμᾶς τὸν τῇ τιμῇ ἡμῶν, ἣν ἐπὶ τῷ δύναμει τοῦ Κυρίου τοῦ Χριστοῦ τιμάτε ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομίσας. Ἐπερήσθημεν δὲ, διτοι καὶ μέριμναν πρέπειαν Χριστιανῷ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ δύναμος τοῦ Χριστοῦ οἰκον τὴν ἡγεράτε, καὶ ἡγαπήσατε ἡνι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκου μή, εὐτρεπίσαντες ἐαυτοῖς τὴν οὐράνιον (9) πὸ τὴν ἡτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῦ ἀγαθοῦ δύναμο τοῦ Χριστοῦ. Ἐδώ δὲ δυνηθῶμεν κατησταῖ λείψανα μαρτύρων, εὐχόμενα καὶ αὐτὸς μάεσθαι ὑμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γάρ εἰς μνημόσυνον πονηται δίκαιος, κοινωνοὶ (10) ἐσόμεθα, δηλονότι τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ ετοῦ.

¹ Psal. xxv, 8. ² Psal. cxi, 7.

(6) Καππαδοκιῶν. Ita Harl., Coisl. primus, D. primus, Clarom. et Bigot. alter. Editi Καππαδοκῶν.

(7) Ποτὶν ἡδη χρόνον. Harl. et Med. cum duob. τοῦντος ἡδη χρόνος. Paulo post legitur ἀπαγγέλειται in codicibus Harl. et Coisl. primo.

(8) Πλὴρη τῷ θεῷ. Coisl. uterque et unus ex eius πλὴρη εἰ τῷ θεῷ.

A com et Cappadocum animi timiditatem, et corporum torporem noveris, si citius non scripsimus, neque fecimus præstantiam tuam eorum quæ Antiochia allata sunt certiore : quæ quidem omnino tibi nota facere rancidum est et frigidum, ut qui dudum didiceris, ut verisimile est ; sed tamen nihil incommodi esse existimantes, etiam cognita significare, misimus allatas per lectorem epistolas. Ac de his quidem hactenus. Constantinopolis autem jamdudum habet Demophilum, ut et illi ipsi narrabunt, atque ut procul dubio jam prius sanctitati tuae nuntiatum est. Ac de illo quidem simulacrum quoddam rectæ fidei et pietatis ab omnibus advenientibus, 14° summo consensu jactatur, adeo ut etiam dissidentes civitatis partes coaluerint in unum, atque ex vicinis episcopis nonnulli conjunctionem amplexi sint. Nostri autem spe et exspectatione non extitere meliores. Nam cum statim post egressum tuum advenissent, multa quidem tristia dixerunt, multa etiam fecere, ac tandem discesserunt firmato nobis schismate. Utrum autem melius aliquid futurum sit, atque utrum ab improbitate discessuri sint, nemini nisi Deo compertum est. Itaque res praesentes sunt ejusmodi. Ecclesia autem reliqua per Dei gratiam præclare stat, teque exoptat, simul ac ver prodierit, iterum apud nos videre, et per bonam tuam doctrinam renovari. Mibi autem corpus solito melius non se habet.

EPISTOLA XLIX.

C

Arcadio episcopo.

Gratias egi Deo sancto lectis pietatis tuae litteris, precorque ut et ego ea spe, quam de me concepiisti, dignus sim, et tu honoris, quem mihi habes in nomine Domini Iesu Christi, mercedem perfectam referas. Valde autem laetatus sum, quod curam Christiano dignam suscipiens, domum ad gloriam nominis Christi construxeris, ac vere dilexeris, sicut scriptum est ¹⁰, decorum domus Domini : tibi ipsi præparans cœlestem mansionem, destinatam in requie diligentibus nomine Christi. Quod si reliquias martyrum investigare possim, cupio et ipse studii tui adjutor esse. Nam si in memoria aeterna erit justus ¹¹, profectio bona illius memorie, quamvis tibi sanctus imperiet, erimus participes.

(9) Οὐρανιορ. Sic Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi οὐρανια.

(10) Κοινωνοί. Ante hanc vocem editi aquilunt καὶ, sed hæc conjunctio abest ab omnibus iussis, quos in hanc epistolam habuimus, nempe a Med., Coisl. utroque, Vat et Reg. secundo.

* Alias CCCVIII Scripta initio episcopatus

EPISTOLA L.

Basilium gratias agit episcopo cuiudam reitate et virtute venerando, qui prior ad eum scriptural adhortandi causa.

Innocentio episcopo.

Ecce alii conveniebat et timidis fiduciam addere, et dormientes excitare, nisi tuæ domini mei pietati: qui tuam in omnibus rebus perfectionem in hoc quoque declarasti, quod te etiam ad nos humiles demittere volueris, ut germanus discipulus illius qui dixit: *Ilic s̄m in medio vestri, non tanquam recumbens, sed tanquam ministrans*¹¹. Nam et ipse dignatus es nobis ministrare spiritualem tuam letitiam, atque venerandis tuis litteris animos nostros recreare, et velut puerorum infantiam ulcis tuæ magnitudinis amplecti. Precare igitur (bonum tuum animum rogamus), ut digni simus qui a **143** vobis magnis viris adjuvemur, et os ac sapientiam accipiamus, ut volvis audeamus Spiritum sanctum ducem habentibus succinere: cuius te amicum ac glorificatorem esse audientes, magnas ob illam tuam firmam ac stabilem in Deum dilectionem gratias agimus, orantes ut pars nostra cum veris adoratoribus inveniatur, inter quos et tuam perfectionem reperiri persuasum habemus, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Dominum rogamus.

EPISTOLA LI.

Resellit Basilius affectam sibi calumniam, quod Dianum Caesarensem anathematizasset. Faletur se doluisse, quod formulæ Constantinopolis a Georgio altitatem subscripsisset; sed tamen ad ejus communionem accessisse, postquam ab egrotante accersitus, nihil eum contra Nicenam fidem sibi proposuisse cognovit.

Bosporio episcopo.

1. Quomodo putas animum meum vulneratum fuisse auditio illius calumniæ, qua me aspersebunt nonnulli ex hominibus non metuentibus Iudicem perditum omnes, qui loquuntur mendacium¹²? Ita ut noctem totam ob dilectionis tuæ verba pene insomnem transegerim: adeo medium cor meum tetigerat mœror. Revera enim secundum Salomonem¹³, calumnia virum humiliat: nec quisquam ita obduruit et percussit, ut animo non moveatur, et humi non sternatur, si in ora incidat ad mendacium proclivia. At enim necesse est om-

¹¹ Luc. xxii, 27. ¹² Psal. v, 7. ¹³ Eccle. vii, 8.

• Alias CCCCIX. Scripta initio episcopatus.

• Alias LXXXVI. Scripta initio episcopatus.

(11) *Irroxeitlōp̄ ἐπισκόπω*. Editi addunt Πωμῆς, nec aliter in omnibus nostris codicibus mss., in quo manifestus est error librariorum, cum constat Damascus, non Innocentius tunc Romæ præfuisse. Sed hoc erratum alio absurdiore emendat Combeffsius, qui hanc epistolam ad Innocentium tunc Ecclesiaz Romanæ presbyterum suspicatur scriptam fuisse, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Damsum interpretatur. Videatur illusione librariis cum Innocentii nomen, quo nomine appellatum sciebat celeberrimum Romæ episcopum; tunc etiam quod idem Innocentius in epistola 81 dicitur magna urbi præfuisse. Sæpe enim Roma apud

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν.

Irroxeitlōp̄ ἐπισκόπω (11).

Καὶ τίνι δὲλωι ἐπρεπε καὶ δεῖλοις θάρος ἐπ ποιεῖν, καὶ καθεύδοντας διυπνίζειν, ἢ τῇ σῇ τῷ μετέρου δεσπότου θεοσεβείᾳ, οὓς τὴν ἐν πᾶσι εἰς τοῦ τελείωτητα καὶ ἐν τούτῳ ἐγνώρισας, τῷ καὶ δέξισθαι καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς συγχαταῦθη ὡς ἀληθεὺς μαθητής τοῦ εἰπόντος, οὗτος Ἐκεῖ εἴ ἔτι μέσφ υἱώτων, οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὁ διακονῶν. Κατηξιώσας γάρ καὶ αὐτὸς διακονεῖ ἡμῖν τὴν σὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην, καὶ τὰ τιμία (12) ἑαυτοῦ γράμματαν ἀναλαβεῖν ἡμῶν τὸ φύγει, καὶ ὕσπερ παῖδων νηπιότητα τῷ ἑαυτῷ μέρει προταγοραλίσασθαι. Εἴχομεν οὖν (δεόμεθα τῆς ἀγάθης φυχῆς) ἀξίους ἡμᾶς εἶναι καὶ ὑπὸ χειρῶν τὰς παρὰ τῶν μεγάλων ὑμῶν ὡφελεῖας, πλανητῶν στόμα καὶ σφίλαν εἰς τὸ τολμῆν ἀντιθέτον γεσθαι ὑμῖν. τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἀπὸ νοις· οὐδὲ φίλοιν σε εἶναι καὶ δοξαστῆρα ἀληθινῶντες, μεγάλην ἐπὶ τῇ στερβῇ σου καὶ ἀληθινὴν τὸν Θεὸν ἀγάπῃ τὴν χάριν ὁμολογοῦμεν· εὑρίσκετο: (13) μετὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν εἴρηθαι τοῖς ἡμῖν τὸ μέρος, ἐν οἷς πεπεισμένα εἶναι τὴν σὴν τελείωτητα, καὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθινοῦ πιστού τοῦ πάσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ Ιδίου προσαντος θαύματος, τοῦ Κυρίου διδύμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ'.

C

Bosporiūp̄ ἐπισκόπω.

1. Πως μου, οσει, τὴν φυχὴν ὀδύνησον ἡ ἀσθετικὴ συκοφαντίας ἐκείνης, ἣν κατέχεντον μου (14) πάντων μήτ φοβουμένων τὸν Κριτὴν δεῖς ἀπολεῖ πάντας λαλοῦντας τὸ φεῦδος; Οὐστε πάσαν τὴν νόον τοῖς ῥήμασι τῆς ἀγάπης σου, ὀλίγους δὲ ἀνπνοις (15) διαμειναῖς· οὕτω μέσης ἡψατὸ μεταχρήσιας ἡ λύπη. Οὐντως γάρ, κατὰ τὸν Σαλομῶνα συκοφαντία δυδρα ταπεινοῖ· καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀγητός, ὃς μή παθεῖν τὴν φυχὴν, καὶ κατακαρπεῖν εἰς γῆν, στόμασι πρὸς φευδολογίαν εὐχόλους παπεσών (16). Ἀλλὰ γάρ ἀνάγκη πάντα στέ-

D antiquos μεγαλόπολις, magna urbs, vocatur.

(12) *Kai τοῖς τιμοῖς*. Editi ἢν καὶ τοῖς τιμοῖς Sed hæc vocula non reperiuntur in mss.

(13) *Εὐχόμενοι*. Ita mss. quinque, nempe Μεσοι, uterque et duo Regii. Plures in hanc epis. lam non habuimus. Editi εὐχόμενα.

(14) *Katέχετο μου*. Ita Med., Harl. et Coisl. I. mus. Editi κατέχεαν μου.

(15) *Ἄνθρος*. Sic Medicæus cod. et prima m. Harlæcanus; quæ scriptura satis congruit stylō silii, ac forte hoc loco a librariis nimio grande studio mutata est. In hac ipsa epistola ἀγνοεῖν αὐτός. Editi ἀντίνον.

(16) *Παρασεών*. Reg. secundus et Coisl. secundus παριπεσών. Ibidem editi στόμασι εἰς γενέαν. Tres antiquissimi codices ut in textu.

πάντα ὑπομένειν, τὴν δὲ πέρι ἐκευτῶν ἐκδίκησιν ἐπι-
χθέντες (17) τῷ Κυρίῳ, δες οὐ περιέβεται ἡμᾶς·
δέτι· Ὁ συκοφαντών πέντη παρεξήγεται τὸν
αστεράκα αὐτόν. Οἱ μέγοι τὸ καινὸν τοῦτο δρᾶμα
τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθέντες ἐοίκαστοι παν-
ταῖς ἀπιστεῖν τῷ Κυρίῳ, δες καὶ περὶ (18) ἀργοῦ
ἡμέτερος δύσσειν ἡμᾶς λόγουν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
σεως ἀπερήνατο. Ἐγὼ δὲ, εἰπέ μοι, τὸν μακαριώ-
ταν Διάνιον (19) ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γάρ τὴν
κατήγειλαν (20). Ποῦ δὴ πότε; τίνων παρόντων;
ἴποτε προφάσει; Ψιλοίς δήμασιν δὲ ἐγγράφοις;
ἴπερις ἀχροιούθων, δὲ αὐτὸς κατάρχων καὶ αὐθεντῶν
καὶ τολμήματος; Ως τῆς ἀναίδειας τῶν πάντα φεγ-
γμένων δρῦδιοι; Ως τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ
θεοῦ κριμάτων! Πλήγη εἰ μή δρα τῷ πλάσματι αὐ-
τῶν καὶ τοῦτο προστραγῳδήσουσιν (21), διτὶ ἐγενόμην
καὶ ἔκρην ποτὲ, διστάς ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ ἐκατοῦ δρῆ-
ματα. Εἴτε γάρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχων τῶν ἐμαυ-
τοῦ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προελόμενος
πῆραρχον. Ἀλλ' ἔκεινο μᾶλλον ἐμαυτῷ συνεπίστα-
μαι, διτὶ ἐκ πρώτης δηλικίας συνετράψην τῷ περὶ
ἄνθρωπον, καὶ ἀπέβλεπον πρός τὸν ἄνδρα, ὡς
μὲν γεραρὸς ἰδεῖν, ὡς δὲ μεγαλοπρεπῆς, δύσον δὲ
ἔχων τὸ ἱεροπρετᾶς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπειδὲ μοι λοιπὸν
καὶ δέλγος παρῆν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
ἀγάθων αὐτὸν ἐπεγίνωσκον· καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ
συνεστίᾳ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον (22)
τῶν τρόπων καταμανθάνων, καὶ δισαὶ δλλα (23) τοῦ
ἰδίου τοισι, δὴ τῆς ψυχῆς ἡμερότητος, τὸ μεγαλοφυές
τοῦ διονύσου καὶ πρεσόν, τὸ εὐπρεπές, τὸ ἀσύργητον, τὸ
ταῦτην καὶ εὐπρόσδιτον τῇ σεμνότητι κεχραμένον.
Διτὶς αὖτον ἐναρθίθμιον είχον τοὺς περιφανεστάτους
καὶ ἀρετήν.

2. Περὶ μέγοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὐδὲ πέρι
χρήστου τάληθες) ἐλευθήρην ἐπὶ αὐτῷ λύπην οὐκ
ἴνικτην μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοουμένων
τῷ Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ^D
τῶν περὶ Γεώργιον (24) ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
καταθέσιος. Εἴτα, οἶος ἔκεινος πραδέτης τρόπου
καὶ ἐπιεικεῖς πάντας πληροφορεῖν ἐν σπλάγχνοις
ταραχοῖς; ἀνεχόμενος, δῆδη καταπισῶν εἰς τὴν ἀρ-
ιστήν, ὥρ' δέ τοι μετῆλθεν ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
τέλεμον τὴν δέσμην ἁρπάζειν τῷ Κυρίῳ ἐν
ἴδιότητι καρδίας συντεθείσθαι μὲν τῷ ἀπὸ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως γραμματείων, μηδὲν δὲ ἐπ'
θετήσαι τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων
καταθέσιος πίστεως προελέσθαι· μηδὲ δλλας ἔχειν
τὴν τοιαύτην, δὴ ὡς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ

^A Prov. xiv, 31. ^B Matth. xii, 36.

(17) Ξειρέγχατες. Sic Med., Harl. et Reg. Primus. Editi et alii mss. ἐπιρήψιχτες. Sed scri-
ptura quam sequimur, Basilii stylo aptior, ut vi-
dere est in epist. 126, 289.

(18) Ζεολ. Ita omnes mss. Editi Διάνιοι.

(19) Αὐτοῖοι. Ita omnes mss. Editi Διάνιοι.

(20) Κατήγειται. Tres codices non antiquissi-
mi κατήγειται, hoc crimen nobis intulerunt.

(21) Προστραγῳδήσουσιν. Ita tres vetustissimi

A nia perferre, omnia sustinere, nostram ipsorum
ultionem permittentes Domino, qui nos non de-
spiciet. Nam qui calumniatur pauperem, irritat
ipsius conditorem^C. Ceterum qui novam illam
blasphemiae fabulam adversum nos concinnarunt,
videntur omnino non eredere Domino, qui ratione-
nos in die judicii vel de otioso verbo reddituros
pronuntiavit^D. Dic autem, queso, ergo beatissi-
mum Dianium anathematizari? Hoc enim de nobis
dictitarunt. Ubi? vel quando? coram quibus? quo
prætextu? nudis verbis, an scripto? alias duces
sequens, an ipse incœptor et auctor facinoris? O
impudentiam hominum omnia facile loquentium!
O contemptum judiciorum Dei! Nisi forte com-
mento suo hanc etiam tragediam adjicient, factum
B me esse aliquando ita dementem, ut mea ipsius
verba non noscerem. Nihil enim ejusmodi, dum
rationis conposito sui, aut fecisse me scio, aut om-
nino facere voluisse. Sed potius mihi bujus rei
conscius sum, me ab ineunte ætate educatum fuisse
in illius amore, et intuendo considerasse quam
esset ille vir aspectu venerabilis, quanta majestate
prædictus, quantum dignitatis sacerdotalis ore præ-
ferens. Postquam autem mihi deinceps et ratio
adsuit, tum vero et ex animæ bonis eum noveram
ipsiususque 144 delectabar consuetudine, simplici-
tatem et ingenuitatem ac liberalitatem morum
perspiciens, et quæcunque alia propria erant viri
ornamenta, animi mansuetudo, magnanimitas si-
mul et lenitas, decori studium, animus iræ expers-
hilaritas et affabilitas gravitate permista. Quare
ipsum inter homines virtute speciatissimos nume-
rabit.

2. Sed tamen circa extremum vitæ tempus (non
enim celabo veritatem) dolui de illo inconsola-
biliter cum pluribus in patria Dominum timentibus,
quod subscriptisset fidei a Georgio Constantino-
poli allatæ. Deinde, ut ille pro sua morum lenitate
et mansuetudine non gravabatur omnibus paterno-
pectore satisfacere, cum jam in morbum, ex quo
etiam e vita discessit, incidisset; nobis accersitis,
dixit, Domino teste, se scripto Constantinopoli
allato in simplicitate cordis assensisse, sed nihil
ad fidei Nicææ a sanctis Patribus expositæ ever-
sioneum sibi proposuisse, neque aliud in corda
habere, quam quod ab initio traditum acceperat:
imo etiam precari se, ut ne separetur a sorte bea-
torum trecentorum decem et octo episcoporum,

codices cum pluribus aliis. Editi προστραγῳδή-
σουσιν.

(22) Ελευθέριοι. Reg. secundus et Coisl. se-
cundus ἐλευθέρον. Paulo post ex antiquis codicibus
addita vocula post μεγαλοφυές.

(23) Οσα δλλα. Editi addunt δην quod deest in
tribus vetustissimi codicibus.

(24) Γεώργιοι. Reg. secundus et Coisl. Γεώρ-
γιον.

*^{um} 18. Qui enim, nuptiis coi servi violatis, lo- quendi libertatem ad mortem usque perduxit, quoniam esset animo futurus, ei tantam contumeliam sancto Domini thalamo illatam consiperet?

2. At tu, postquam divinæ illius conjunctionis abjecisti jugum, atque intaminatum veri regis thalamum fugiens, in turpem illam impiamque corruptelam fœde lapsa es, cum jam non habeas quomodo amaram banc accusatiōnē effugias, **138** nec ullo modo aut arte malum illud abscondere queas, præreps in audaciam prorumpis. Et quoniam impius, in profundum malorum lapsus, deinceps contemnit, ipsa etiam pacta cum vero sponso inita abnegas, neque esse te virginem, nec unquam promississe clamitans, quamvis multa acceperis, multa demonstraveris virginitatis pignora. Revoca tibi in memoriam præclaram professionem, quam professa es coram Deo, angelisque et hominibus. Revoca tibi in memoriam societatem venerandam, et sacrum virginum chorumi, ac cœtum Domini, et Ecclesiam sanctorum. Memineris quoque aniculæ in Christo aviae, quæ virtute juvenescit etiamnum, et floret: matris itidem quæ in Domino cum illa deceritat, et novis quibusdam ac insuetis laboribus consuetudinem dissolvere conatur; similiter et sororis partim illas pro viribus imitanti, partim etiam vincere contendentis, et avitâ præclare facta virginitatis ornamento superantis, et te sororem, uti putabat, ad simile certamen tum sermona, tum vita haud ignave provocantis. Horum recordare, et angelicas una cum eis circa Deum choreas, et spiritualis in carne vitæ, et celestis in terra instituti, Recordare dierum tranquillorum, et noctium illuminatarum, et cantilena rum spiritualium, et psalmodiæ sonore, precum sanctarum, thori casti atque intaminati, virginis progressus, mensa sobria, ac præclare precantes ut incorrupta tibi virginitas servaretur. Ubi tua illa gravis species et honesti mores, vestis vilis virginem decens, pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis efflorescens pallor, atque omni pulchro colore decentius elucescens? Quoties in precibus pro virginitate citra maculam servanda, forte lacrymas effudisti? Quot litteras ad sanctos exarasti, per quas tibi eorum efflagitabas prece,

^{**} II Tim. 11, 9.

(60) Συραγεσιας. Nonnulli mss. κοινωνιας.

(61) Τὸ δεῖνδρ. Deest τοῦτο in octo mss. Paulo post in sex deest pariter ἀληθινόν. Sed utrumque legitur in velutissimis codicibus Coisl. et Med. In Harleiano non exstat hæc epistola.

(62) Ετι κατ. Sic Coisl. primus et Med. Corrupte in editis ἀριτ., ἢ τότε.

(63) Ἀγθεσι. Ila codices mss. octo, melius quam editi ἀληθέσι.

(64) Τὰ τῆς συνηθειας. Sic duo antiquissimi codices Coisl. et Med. Editi τῆς συνηθειας τὸ χράτος, consuetudinis robur dissolvens. Mox editi τὰ μὲν χράτος ἔκεινας. Deest illud, κατὰ χράτος, in octo mss.; ut duo tantum habent ἔκεινα, nempe Coisl. pri mus et Colb., quos secuti sumus.

A κατὰ τὸ ἀνατκαῖον τῇ φύσει, τὸν θεὸν ὅρον ἐδέξατο, καὶ ἡ γλώσσα σιγῇ Ἀλλ' ὁ λόρος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται. Οὐ γάρ, ἐπειδὴ συνδοῦλον γάμος τίθεται, μέχρι θανάτου τὴν παρθησίαν προαγαγῶν, τι ἐν πάθοις τηλικαύτην ἐφορῶν ὑδριν περὶ τὸν διγιον τοῦ Κυρίου νυμφῶνα;

2. Ἀλλὰ σὺ, τῆς θείας ἔκεινης συναφείας (60) τὸν ζυγὸν ἀπορρίψασα, καὶ τὸν μὲν ἄχραντον τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀποδράσα νυμφῶν, πρὸς δὲ τὴν ἀπειμον ταύτην καὶ ἀσεβή φθοράν αἰσχρῶν πεσοῦσα, ἐπειδὴ εἴχεις πῶς τὴν πικράν ταύτην κατηγορίαν ἐκφύγῃς, οὐδὲ τίς ἔστι σοι τρόπος οὐδὲ μηχανή τὸ δεῖνδν (61) τοῦτο συγχαλάψαι, διμόσες τῇ τόλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδὴ περ ἀσεβής, ἐμπεσῶν εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτάς ἀπαρνῇ τὰς πρὸς τὸν ἀληθινὸν νυμφέον συνθήκας, οὔτε εἶναι παρθένος, οὔτε ὑποσχέσθαι ποτὲ βοῶσα, ή πολλὰ μὲν ἐδέξα, πολλὰ δὲ ἐπεδεῖξα παρθενίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς καλῆς διμολογίας, ἣν ὠμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συνοδίας καὶ Ἱεροῦ παρθενίων χοροῦ, καὶ συναγωγῆς Κυρίου, καὶ Ἐκκλησίας δούλων· καὶ γηραλέας ἐν Χριστῷ μάμμης νεαζούσης ἔτι καὶ (62) ἀκμαζούσης τὴν ἀρετὴν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἔκεινην ἀμιλλωμένης, καὶ ἔνοις τοις καὶ ἀτέλεστοις περὶ τὸν Θεὸν μετ' ἔκεινων χορείας, καὶ πνευματικῆς ἐν σαρκὶ ζῶντος, καὶ οὐρανίου ἐπὶ γῆς παλιτεύματος. Μνήσθητι τιμερῶν ἀθορύδων, καὶ νυκτῶν πεφωτισμένων, καὶ φῶν πνευματικῶν, καὶ φαλμύριας εὐήχου, καὶ προσευχῶν διγίων, καὶ ἀγνής καὶ ἀμιάντου κοίτης, καὶ παρθενικῆς προσθοῦ, καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης, καὶ καλῶς εὐχομένης τὴν παρθενίαν φοιτηθορὸν τηρηθῆναι (63). Ποῦ δέ σοι τὸ σεμνὸν ἔκεινο σχῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἥθος, καὶ ἰσθῆς λιτῆς, παρθένῳ πρέπουσα, καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπής δὲ ἡ ἐξ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας ἐπανθούσα ὥχροτης, καὶ πάστης εὐχροίας χαριστερὸν ἐπιλάμπουσα; Ποσάκις ἐν προσευχαῖς, ὑπὲρ τοῦ τηρήσαι (64) τὴν παρθενίαν διπίλον, ἵσως ἐξέχεις δάκρυα; Πότισα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς

(65) Καὶ κατὰ... τηρηθῆναι. Editi post hec verba addunt iterum κοίτης, εἴκονες collocant ante καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης καὶ παρθενικῆς προσθοῦ. Aliter antiqui codices, in primis Coisl. et Med. quos secuti sumus. Melius tamen videtur abesse a Bigot. Nitroque illud καὶ καλῶς... τηρηθῆναι. Crediderim has voces referendas esse ad ea quæ supra de virginis sopore dicuntur, ac inde excidisse. Isdem codicibus freti legimus paulo post ποῦ δέ σοι, προ eo quod erat in editis ποῦ μέγι σοι, et deleverimus καὶ ταῦτα παρθένων.

(66) Τηρήσαι. Post hanc vocem editi addunt τοις quod deest in mss. octo. Statim editi ξεδέκτερους. Miss. sex ἐξέχεις δάκρυα, duo ἐξέχεις δάκρυσυν.

δήσις (67) ἔχαρξας, δι' ὧν τὰς ίξους ὑπερέγεσθαι οὐ, οὐδὲ ίνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτέμη ταύτης φθορᾶς ἐπιτύχης, ἀλλ' ίνα τοῦ Κυρίου Ιησοῦ μὴ ἐκπέσῃς; Ποσάκις δὲ δῶρα τοῦ νυμφίου ἔξω; Τί δέποτε καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκεῖνον παρὰ τῶν εἰκόνων τιμάς; τὰς μετὰ παρθένων συμβίωσεις; τὰς τὸν ἐκεῖνος προδόσις; τὰς παρὰ παρθένων δεξιώσεις; τὰς ἐπὶ παρθένης ἐγκώμια; τὰς παρθένων εὐλογίας; τὰς ὡς πρὸς παρθένον γράμματα; Ἀλλὰ τὸν, ἀλήγην αὐτὸν δεξιαμένην τοῦ δερπού πνεύματος, τὸν νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, εἰκόνων ἐκεῖνων ἔξαρνος γέγονας· καὶ τὸ τίμιον ικένον καὶ περιμάχητον κτῆμα βραχεῖας ἥδονῆς ἀντικατέλλειν, ή πρὸς κατέρρην μὲν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὑστερον δὲ (68) πικρότερον κολῆς εὐρήσεις.

3. Τούτοις τίς οὐκ ἀν πενθήσας εἶπον; Πῶς ἄλλοτε αὐλοὶς κιστὴ Σιών; Πῶς δὲ οὐκ ἀν εἴκοσις ὁ Κύριος ἀποφθέγξατο πρὸς τινα (69) τῶν νῦν τὸν τενύματι Τερεμπού περιπατούντων, Εἰδές δὲ ισούχος μοι η παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐγὼ ἐμπροτευσάμην αὐτὴν ἐμαυτῷ ἐτικτυπώσατε καὶ ἀφθαρτοῖς, ἐτικαυσόντη, καὶ ἐτικρύματι, καὶ ἐτικέλει καὶ οἰκτρυμαῖς, καθὼν καὶ διὰ θυσὶ τῷ προφήτου εἰς ἐπηγγειλάμην (70). Αὐτῇ δὲ τὴν ἡγαπήκει ἀλλοτρίους, καὶ ἔντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλὶς χρηματίζει, καὶ οὐ φοβεῖται γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ. Τί δέρα ὁ νυμφαγωγός, δὲ θεῖος καὶ μακάριος Πλαῦλος, ὁ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνος, καὶ ὁ νέος οὗτος, ὑψῷ μεστίῃ καὶ διεπατάλῳ, τὸν πατρῷον (71) οίχον καταλιώσα, τῷ Κυρίῳ συνήθθες; Ἄρα οὐκ ἀν εἶποι τῷ τανότῳ κακῷ περὶ παθήσας ἐκάτερος· Φόβος γάρ ἐτρούσαμην, ἡλθεῖ μοι, καὶ διὰ ἀδεδοκτειν, συνήτησε μοι. Ἐγὼ μέτρη γάρ σε τὸν μοσαμήν διὰ τὸν ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήνη παραστῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ ἐρούμην δεῖ μή πως, ὡς δὲ φυις ἐξηπάτησεν Εἰσαὶν τῇ πανουργίᾳ (72) αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ ποτὲ τὸν νόματά σου. Αιά τοι τοῦτο μυρίας μὲν ἐπωδαῖς ἴππερμην ἀει (73) καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τάραχην, μυρίας δὲ φυλακαῖς συντηρεῖν τοῦ Κυρίου τὴν νύμφην καὶ τὸν βίον δεῖ τῆς ἀγάμου διεῖξεν, θαῦτη μόνη ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ήν δὲ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ ἀξιωματίς παρθένας ὑφηγούμην, καὶ ναὸν σε Θεοῦ προσερείνων, οἷονετ πτερόν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ (74)

⁶⁷ Isa. 1, 25. ⁶⁸ Jerem. xviii. 13. ⁶⁹ Osee. ii, 17.
⁷⁰ Cor. vii, 34.

(67) Πρὸς τοὺς ἀγένους. Editi addunt πολλάκις, sed melius deest in Coisl. primo. Sic etiam editi paulo post, παρὰ τοῦ νυμφίου, sed præpositio deest in octo mss.

(68) Τοτερον δέ. Sic antiqui codices. Editi διτερον μέντοι. Ibidem post εὐρήσεις addunt editi καὶ ἐνομένων μᾶλλον μαχαρίας διστόμου, et magis acutum gladio ancipite. Sed hæc desunt in septem mss. Desunt pariter in octo veteribus libris quæ post has voces, παστὴ Σιών, leguntur in editis, ή ποτὲ πλήσιος χριστῶς, ήν δὲ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ προνευταῖ· quæ olim plena iudicio, in qua justitia quiescebat, nunc autem homicide.

(69) Ἀποφθέγξατο πρὸς τινα. Sic omnes codices mss. Editi ἀποφθέγξαι πρὸς τινας.

(70) Ἐκηγγειλάμην. Male in editis ἐπηγγειλα-

A non ut humanas nuptias, imo ignominiosam illam corruptionem assequereris, sed ut a Domino Jesu non excideres? Quoties sponsi accepisti dona? Quid opus est honores etiam illius causa ab iis qui ejus sunt, delatos memorare? convictum cum virginibus factos cum eisdem progressus? salutationes a virginibus exhibitas? laudes ob virginitatem? virginicas eulogias, litteras ut ad virginem scriptas? At spiritus aerii, qui nunc in filiis contumacia operatur, exigua aura modo suscepta, abnegasti haec omnia, et pretiosam illam et dimicatione omni retinendam possessionem brevi voluptate commutasti: quæ ad tempus quidem gutturi tuum illinit et exhilarat, sed postea felle amarior comperietur.

3. Ad hæc quis non ingemiscens dicet: Quomodo ¹³⁷ facta est meretrictis civitas fidelis Sion⁷⁰? Quomodo autem non ipse Dominus ad eorum, qui nunc in Jeremiæ spiritu ambulant, aliquos dicat: Viqisti quæ fecit mihi virgo Israel⁷¹? Ego desponti ipsam mihi ipsi in fide et integritate, in justitia et in iudicio et in misericordia atque miserationibus⁷², quemadmodum et per Oseam prophetam ei promisi. Ipsa vero dilexit alienos, et vivente me viro adultera audit, nec veretur viri alterius esse. Quid vero sponsæ dux divinus ac beatus Paulus, vetus ille, et novus hic, quo sequestro ac doctore, relictâ paterna domo, Domino conjuncta es? An non dicat tanto malo dolens uterque? Timor enim quem timet me, venit mihi, et quem metueram, occurrit mihi⁷³. Desponsari enim te uni viro, virginem castam exhibere Christo⁷⁴: sed metuebam semper, ne quodammodo, ut serpens Evas decepit versutia sua, ita aliquando corrumperentur sensus lui⁷⁵. Quapropter innumeris incantamentis semper conatus sum affectuum tumultum comprimere, et innumeris excubiis Domini sponsam custodire, et vitam innuptam semper exponebam, quod innupta sola curat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu⁷⁶; et virginitatis dignitatem enarrabam, et templum Dei te appellans, velut alias addebam, alacritate erigens ad Jesum; et per malum timorem ad cavendum casum suppetias cerebam, cum dicerem: Si quis templum Dei profanat, hunc perdet

⁷⁰ Job iii, 25. ⁷¹ 1 Cor. xi, 2. ⁷² Ibid. 3.

D mev. Mox editi τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός, sed melius aliest illud, ἀθανάτου, a Med. et Coisl. primo.

(71) Πατρῶον. Plerique mss. μητρῶον. Vetusim etiam Coisl. et Med. et alii nonnulli habent ut editi.

(72) Ἐτ τῇ πανουργίᾳ. Præpositio addita ex sex mss. Mox editi ante has voces, διὰ τοῦ τοῦτο, addunt ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem editi ταῖς πνευματικαῖς ἐπράδαταις, spiritualibus incantamentis. Sed melius duo antiquissimi codices Coisl. et Med., quos in textu secuti sumus.

(73) Αστ. Deest in iisdem duobus codicibus.

(74) Προθυμίᾳ. Editi addunt καὶ, sed deest in plerisque mss. Ibidem tres codices ἀνακαυφίζον.

*D*eus⁴⁴. Sed et præsidium ex precibus meis addebam, si qua ratione integrum tibi corpus et anima et sp̄ititus posset citra reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servari. At frustaria hæc omnia in te laboravi, mihiq; amarus exstitit dulcium illorum laborum exitus, rursusque ingemendi necessitas ob eam, de qua gaudere me pportebat. Ecce enim decepta es a serpente amarulentius quam Eva. Corrupta est non mens tua solum, sed etiam una cum mente corpus tuum. Et horrendum illud quod et dicere pudet, nec tamē silere queo (est enim velut quidam ignis in ossibus meis accensus et ardens, resolvorique undique et non possum ferre), tollens utique membra Christi, membra fecisti meretricis⁴⁵. Hoc unum ex oīnibus malum nequit cum alio comparari: hoc novum est in vita facinus. *P*ertransite, inquit, insulas Chettiim, et rideate, et in Cedar mittite, et considerate vehementer, an facta sint talia, an permutarint gentes deos suos: et isti non sunt dii⁴⁶; virgo autem mutavit gloriam suam, ejusque gloria est in turpitudine sua. Obstupuit cœlum ob hoc, et inhorruit terra vehementius. Dicit etiam nunc Dominus: Duo mala perpetravit **138** virgo: ine dereliquit verum animarum sanctorum sanctum sponsum, et consugit ad impium et iniquum animæ simul et corporis corruptorem⁴⁷. Desecit a Deo servatore suo, et præbuit membra sua serva immunditiæ et iniquitati⁴⁸. Oblita est autem mei, et post amatorem suum ibat⁴⁹, a quo non juvabitur.

autētēs, καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ἐξ οὐκ ὥφεληθήσεται.

4. Expediret ei ut mola asinaria circa collum C ipsius posita fuisset, et in mare projectus esset, potius quam offendiculo fuisset virginis Domini⁵⁰. Quis servus contumax ita insaniit, ut in herilem thorum se ipse injiceret? aut quis prædo eo amenitiae devenit, ut ipsa Dei donaria contingere, non vasa inanimata, sed corpora viventia, et animam inhabitantem babentia factam ad imaginem Dei? Quis unquam auditus est in media civitate et serena meridie imagini regiae formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Nuptias humanas si quis violaverit, immisericorditer, coram duobus aut tribus testibus, moritur. Quanto graviore sup-

⁴⁴ I Cor. iii, 17. ⁴⁵ I Cor. vi, 15. ⁴⁶ Jerem. ii, 10, 11. ⁴⁷ Ibid. 12, 13. ⁴⁸ Rom. vi, 19. ⁴⁹ Ose. ii, 13. ⁵⁰ Luc. xvii, 2.

(75) *Δέστων*. Huc transtulimus hanc vocem ex cod. Coisl. et Medic. Male in editis legebatur post φθείρει.

(76) *Ολόκληρός σου*. Sex mss. δλόκληρόν σου, sed tamen velutissimi Coisl. et Med. cum editis consentiunt.

(77) *Φλεγόμενος*. Deest in sex mss., non tamen in Med. et Col. primo. Unus ex Regiis codicis φλέγον. Paulo post auctoritate veterum codicis emendavimus quod vitiose in editis legebatur. *Ἄρατα γάρ τα μέλη, et infra καὶ εἰ νοήσατε.*

(78) *Αὐτῆς, καὶ η ζήσα*. Hæc desunt in octo mss..

A πρὸς Ἰησοῦν ἀνταποφέζων, καὶ τῷ φθόνῳ τῷ διεισι πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐνοχθουν, λέγων (75). *Ἐτ τις τὸν ταῦτα τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τούτο τὸ Θεός*. Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν προσευχῶν μου προσετίθουν ἀσκάλειαν, εἰ πως δλόκληρόν σου (76) τὸ σῶμα καὶ τὸ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείην. Ἀλλὰ γάρ εἰτη ταῦτα πάντα κεκοπίακα εἰς σέ· καὶ μοι πικρὸν ἔξει τῶν γλυκέων ἑκείνων πάνων τὸ πέρας· καὶ στένει ἀνάγκη πάλιν ἐψ’ ἢ ἔδει με χαίρειν. Ἰδού γάρ ἴστη· καὶ μὲν ὑπὸ τοῦ δέσμως τῆς Εὔας πικρότερον· Ἑφθαρταί δέ σοι οὐ τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γάρ τὸν ἑκείνοις καὶ αὐτὸν τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικώδες ἑκεῖνα, δὲ καὶ εἰπεῖν ἐκνῶ, καὶ σιωπῆν οὐ δύναμαι (ἴστι γάρ ὡς πῦρ καιόμενον καὶ φλεγόμενον (77) ἐν τῷ δυτεῖοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἄρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποίησε μέλη πόρνης. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακῶν ἀσύγκριτον· τούτο τοινὸν ἐν βίῳ τὸ τόλμημα. “Οτι, Αἰλαθετε, φησι, τῆσσους Χεττιεύμ, καὶ ίδετε· καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστειλατε, καὶ νοήσατε σφέδρα, εἰ γέγοντα τοιαῦτα, εἰ ἀλλάξοται ἔθη θεοὺς αἰτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσολ θεοί· ή δὲ παρθένος τῇλάξτο τὴν δόξαν αὐτῆς (78), καὶ τὴν ἀσκήνην τητῆς. Ἐξέστη ὁ ούρωνς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφράξεν τὴν ἑπταὶ ἐπὶ πλειον σφέδρα. Λέγει (79) καὶ νῦν ὁ Κύριος, ὃ δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν τὴν παρθένον· ἐμὲ ἐγχαίλιπε τὸν ἀληθινὸν τὸν ἄγιον ψυχῶν ἀγῶνα νυμφῶν, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεβῆ καὶ παράνομον ψυχῆς ὅμοι καὶ σώματος φθορέα. Ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτῆρας καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Εὔου δὲ ἐπελάθετο, καὶ

4. Συνέφερεν (80) μάτῷ εἰ μύλος δυνατὸς περιέκειτο περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔβριπτο εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ δτι ἐσχανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου τις. Δοῦλος (81) αὐθάδης εἰς τοσοῦτον ἐμάνη, ὃς δεσποτεικῇ κατέτη ἐαυτὸν ἐπιβρίψας; ἢ ποὺς λαστῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας προτήθη, ὡς αὐτῶν ἐφάσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευῶν ἀφίγμα, ἀλλὰ σωμάτων καὶ ψυχῶν ἔνοικον ἐγένετο κατ’ εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένην; Τις ἀπ’ αἰώνων ἔκαστος ἐν μέσῃ πόλει καὶ σταθερῷ μεσημβρίᾳ εἰσέβασται εἰκόνη θεούλικη χορων μορφάς ἀκαθάρτων ἐπιγράψαι τοιμήσας; Ἀθετήσας τις γάρμον ἀνθρώπου, χωρὶς οἰκτηρῶν, ἐπὶ δισιν ἢ τρισιν μάρτυσιν, ἀπεθνήσκει.

D non tamen in Medicæ et Coisliniano primo.

(79) *Δέστης*. Editi addunt πάντως, sed melius dres in Med. et Coisl. primo. Non multo post editi τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, et ἐπελάθετο, λέγει Κύριος. Primum additamentum abest a Coisl. primo et Med. alterum ab octo mss.

(80) *Συνέφερεν*. Ita omnes mss. Editi Συνέφερεν δὲ καὶ.

(81) *Δοῦλος*. Editi addunt οὐτῶς, quod abest a mss. Deest etiam ibidem Κυρίου in Coisl. primo et Med.

Πάση, δοκεῖτε (82), χειρόνος ἀξιωθήσεται τιμωρίας. Αἱ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὴν αὐτῷ καθημαλογηθεῖσαν νύμφην νοθεύσας; καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθένας καθυβρίσας; Ἀλλ' ἔδουλοτο, φησίν, ικείν· καὶ οὐκ ἄκουσαν ἐβιασάμεν (83) αὐτήν. Καὶ γάρ τὸ δέσποινα τὴν Ἀιγυπτίαν αὔτη τῷ καὶ Τιστήφ οὐκέτι πεμάνη· ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν ἀρετὴν τοῦ αὐτέρνος ἡ μανία τῆς ἀκόλαστου, οὐδὲ χεροὺς τῆς βιαζομένης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἔδιπτη. Ἀλλ' ἐκείριτο ἐκείνη τούτο, φησί, καὶ οὐκέτι ἦν ταρθένος· καὶ εἰ ἐγώ μη ἔδουλόμην, πρὸς ἀλλον ἐνέδηρη (84). Καὶ γάρ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησί, έστιν παραδοθῆναι, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὐ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὐ ἔργον.

5. Ἐπὶ τούτοις (85), Μή δ πίκτωρ οὐκ ἀντιστατεῖ; ή δ ἀποστρέψωρ οὐκ ἀπιστρέψει; Διὰ τὸ ἀπέστρεψεντη περθένος ἀποστροφὴν ἀναίδη, καὶ τοιγε ἀκούσασα Χριστοῦ (86) τοῦ νυμφίου διὰ τερεμίου λέγοντος· Καὶ ταῦτα τὸ πορεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς μὲν ἀντέτρεψον· καὶ οὐκ ἀντέτρεψύε. Μή φρεστην τοῦ ἐστιν ἐν Γαλαάδ; ή λαρδὸς οὐκ ἐστιν ἔκει; Διὰ τὸ οὐκ ἀνέβη λασις θυμαρέδς λαοῦ μου; Η τολλὰ μὲν ἀν εὑροις ἐν τῇ θειᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀείματα, πολλὰ δὲ ἔξι ἀπωλειας εἰς σωτηρίαν φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια (87), τὰ περὶ κρίσεως φοβερέδς καὶ αἰώνιου κολάσεως· φῆματα· τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀγέσεως ἀμαρτημάτων δόγματα· τὰ μυρία ἐκείνα τῆς ἀπιστροφῆς ὑπελγυματα· τὴν δραχμήν, τὸ πορθέατον, τὸν ιδοὺν τὸν καταρράγοντα τὸν βίον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπὸλιντόν καὶ εὑρεθέντα (88), τὸν νεκρὸν καὶ πάλιν ἀγαγόντα. Τούτοις χρησόμεθα (89) τοῦ κακοῦ ἀλεῖγματα, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν λασόμεθα. Λίστης δὲ εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὐ γάρ δημόρη σὺ τὸν αἰώνα βιώσεις), καὶ συνοχήν, καὶ πνιγμόν, καὶ θανάτου ὄραν, καὶ ἀπόθασιν Θεοῦ κατειχόνταν, καὶ ἀγγέλους ἀπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν τούτους δεινῶς θυριδουμένην, καὶ ἀμαρτωλῶς συνιεῖσθαι πικρῶς μαστιγούμενην (90) καὶ πρὸς τὰ τῇδε διεισιῶς ἀπιστρέψουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μαχῆς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διάγραψόν μοι τοῦ θεοῦ τὴν τελευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφήν, ὅπαν Ελθῇ διὸ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἡξει γάρ, καὶ οὐ παραικήσεται· διαν Ελθῇ χρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς,

⁸² Hebr. x, 29. ⁸⁴ Marc. xiv, 21. ⁸⁵ Matth. xviii, 7. ⁸⁶ Jerem. viii, 4. ⁸⁷ Jerem. iii, 7. ⁸⁸ Jerem. viii, 22. ⁸⁹ Psal. xlix, 3.

(82) Δοκεῖτε. Sic mss. codices. Editi δοκεῖται. Paulus postediti, Θεοῦ ζῶντος. Novem mss. ut in textu.
(83) Ἐβιασάμην. Βεεστ αὐτὴν in omnibus mss., si excipias duos vetustissimos.

(84) Πρὸς ἀλλον ἀν ἐδεύθηρη. Sic codices mss. novem. Editi πρὸς ἀλλον ἀν δευθάρη.

(85) Ἐπὶ τούτοις. Editi addunt Πᾶσι δέ, sed hæc in novem desunt mss. In totidem codicibus desiderantur que in editis post ἀπιστρέψει leguntur: Οὐ γάρ, εἰ τοις πέπτωκεν, ὀφελεῖ καὶ κυλίεσθαι, Non enim si quis cecidit, debet et volvarti.

(86) Χριστοῦ. Codices Combeliansiani χρηστοῦ.

(87) Μυστήρια. Sic codices mss. octo.

A plicio, putatis, dignus censembitur, qui Filium Dei viventis conculcavit, eique promissis obstrictam sponsam adulterio contaminavit, ac spiritum virginitatis contumelia affectit ⁷³. At illa, inquit, volebat, nec invitæ vim intuli. Sed et libidinosa illa Ἀgyptia domina pulchri Josephi amore insaniebat; verum non vicit virtutem pudici furor impudicæ, neque, illa manibus vim inferendæ, ad iniquitatem ille adactus. At illa hoc decreverat, inquit, nec amplius erat virgo; et si ego non voluisse, suisset ab altero corrupta. Oportebat quidem et Filium hominis tradi: sed vix illi per quem traditus est ⁷⁴; atque scandala venire necesse est: sed vix illi per quem veniunt ⁷⁵.

5. Ad hæc autem, Nunquid qui cadit, non resurgit? dum qui se avertit, non convertitur⁷⁶? Cur avertit se virgo aversione impudenti, tametsi audivit Christum sponsum per Jeremiam dicentem: Et dixi, postquam scortata fuit hæc omnia: Ad me revertere; et reversa non est ⁷⁷. Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filiæ populi mei ⁷⁸? Ac multa quidem reperias in divina Scriptura mali remedia, multæ ex interitu ad salutem medicamenta, de morte atque resurrectione mysteria, de horrendo iudicio deque æternō supplicio testimonia, de pœnitentia et venia peccatorum dogmata; innumera illa conversionis exempla, drachmam, ovinulam, filium qui consumpseral res suas cum scortis, perditum et repertum, mortuum et rursus viventem. Utamur his mali remedii: per hæc animæ nostræ medearmur. Cogita autem diem extremam (siquidem 139, non tu sola sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgenteum Dei sentientiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare cruciatum, sequæ miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longæ illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius Dei in gloria sua cum angelis suis: Veniet enim, et non silebit ⁷⁹: nimis quando veniet iudicaturus vivos ac mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus, quando tuba illa magna quiddam ac horrendum sonans excitabit

Editi μηρτύρια.

(88) Καὶ εἴτεθέντα. Ita novem mss. Editi καὶ πάλιν εὑρεθέντα. Illud, πάλιν, Coisl. primi et Med. auctoritate posuimus ante ἀναστῆσαν.

(89) Χρησόμεθα. Editio Pari., prima χρησόμεθα. Ibidem editi θρηματα. Codices Coisl. primi et Medicus ἀλεῖγματι. Ex iisdem legimus Λάθε δέ. Deest vocula δέ in editis.

(90) Μαστιγούμενη. Quatuor codices προματιγούμενην. Ibidem duo codices ὑποστρέψουσαν. Paulus post editi τῇ διανοᾳ του εἰ μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων. Novem mss. ut in textu.

eos qui ab orbe condito dormierint, et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ⁴⁰, qui vero mala, in resurrectionem judicii. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quonodo nobis ob oculos judicium ponat. Aspicebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedis. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capillus capitii ejus quasi lana munda; rote ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserriebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Judicique locum constituit, et libri aperti sunt⁴¹; bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acerbatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectus necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inexstinctus, et vernis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum, et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria illa, neque ars effugiendi amara supplicia. καὶ οἷμαγετ τιχραὶ, καὶ ὀλούγμδ; ἔξαισος, καὶ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς δόδντων, καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά. Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδὲ τις ἐπίνεια,

*6. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus, Iesus Christus venit in mundum peccatores salvos facturus. Venite, adoremus et procidamus ante illum, et plurimos coram ipso⁴². Verbum vocans nos ad paenitentiam, clamat ac vociferatur: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam eos⁴³. Est igitur via salutis, si modo velimus. Deglutivit mors prævalens: sed probe scito, Deum rursum abstulisse lacrymam omnem ab omni facie paenitentium⁴⁴. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis⁴⁵. Non mentitur cum dicit: Si fuerint peccata restra quasi phœniceum, sicut nirem dealbabo: si vero fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo⁴⁶. Paratus est magnus ille animarum medicus morbum tuum sanare; qui nos tui solius, sed eorum omnium, qui peccato in servitatem addicti sunt, promptus est liberator. **140** Verba illius sunt: dulce illud ac salutare os dixit: Non opus habent valentes medico, sed male habentes. Non veni ad occandum justos, sed peccatores ad paenitentiam⁴⁷. Quænam ergo tua excusatio est, aut alterius cuiusvis, cum*

⁴⁰ Joan. v. 29. ⁴¹ Dan. vii. 9, 10. ⁴² Psal. xciv, 6. ⁴³ Matth. xi, 28. ⁴⁴ Isa. xxv, 8. ⁴⁵ Psal. cxliv, 13. ⁴⁶ Isa. i, 18. ⁴⁷ Matth. ix, 12, 13.

(41) Θεοπτεῖας. Editii θεοπτεῖας... "Εώς, φρονίν, έθεώρουν ὅτε οὖ. Codices miss. omnes ut in textu.

(42) Τὰ πάρτα ἀθρωάς. Sic magno consensu miss. Editii ταῦτα πάντα φανερώς.

(43) Εαυτῶν. Εαυτούς Coisl. primus.

(44) Αείτε... ψμας. Hinc desunt in octo miss. in quibus sic legitur: κέχρησεν. Εστιν οὖτε.

A καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν εἰτοῦ· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἔκεινη, μέγα τι καὶ φοβερὸν τρήσασης ἀπ' αἰώνος ἔξεπνητῇ καθεύδοντας, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτεῖας (91), δηποτὲ οὐδὲ δύνιν ἔγει τὴν κρίσιν. Ἐθεώρουν, φησίν, ἐν τούτῳ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμέρων ἐπάθητο. Καὶ τὸ ένδιμα αὐτοῦ λευκὸν ὥστε γίνεται, καὶ η θρή τῆς πενταλής αὐτοῦ ὥστε δριον καθαρόν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φέλγον. Ποταμὸς πυρὸς εἰλίκερ ἐμπροσθετερ αὐτοῦ. Χίλιαι κυλίαδες ἐλευτούργουν αὐτῷ· καὶ μύριαι μυριάδες παρεστηκοστασιαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθιστε, καὶ βίδον ἀρεφθησαρ· τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεχρυμένα, τὰ πράγματα, τὰ φήματα, τὰ ἐνθυμημάτα, τὰ πάντα ἀθρωάς (92) εἰς ἔξακουστον τὰς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ασφαῖς ἀνεκλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τὰς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἀρά τὴ ψυχὴ ἔκεινη καταδύσεται, τὴν δύει τοσούτων θεατῶν ἔκαιρης δρῦσισας αἰχύνης ἀνάπλεως; Ποικιλοὶ δὲ σώματα τὰς ἀπεράντους ἔκεινας καὶ ἀνυποστέστατα μάστιγας, ὅπου πῦρ ἀσθεστον, καὶ σκώληξ ἀνάτετα κολάζων, καὶ πυθμήν ἄσου σκοτεινῶνς καὶ φρικῶν, καὶ βρυγμὸς δόδντων, καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά.

6. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. "Εώς ἔξεστιν, έντοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλέωμεν, μηδὲ ἀπεῖσθισμεν ἁστιῶν (93), ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἱησοῦς Χριστὸς ἡλιθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτιῶν σῶσαι. Δεῖτε, προσκυνησόμενοι καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐτριτιοῖς αὐτῷ. Ἡμέραι μετάνοιαν καλῶν δὲ Λόγος φορᾷ καὶ κέχραγε. Δεῖτε πρὸς μὲν πάντες οἱ κοπιῶτες καὶ πεζερεισμένοι, καὶ ὡράντα παπάνων ψιλᾶς (94). "Εστιν οὖν ἄδεις αὐτοῖς, ἐὰν θέλωμεν. Κατέπιεν δὲ θάγατος ισχύεις, ἀλλ᾽ εὐ θοβί, διτι πάλιν ἀφείλειν δὲ θέδεις πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Ιησοῦς Κύριος ἐρ πάσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ φύεσται εἰπών (95). "Ἐὰν ὡστι αἱ ἀμαρτιαὶ ὑμῶν ὡς φορικεῖν, ὡς κυρία λευκωτῶν· ἐὰν δὲ ὡστι ὡς κύριον, ὡστὲ δριον λευκωτῶν. "Ετοιμός ἐστιν διέτει τῶν φυχῶν λατρὸς ἴασσασθαι τους τὸ πάθεις, δ; οὐδὲ (96) μονωτάτης, ἀλλὰ πάντων τῶν δεδουλωμένων τῇ ἀμαρτιᾳ ἐστιν οἴομος ἐλευθερωτής. "Εκείνου διμάτων ἐστιν ἐκείνον τὸ γλυκὺ καὶ αὐτήριον στήσειπν. Οὐ γρεταὶ ἔχοντας οἱ λογήντοτες λατροὶ διλλαὶ οἱ κακῶς διχοτετες. Οὐκ οὐδεὶς κυλέσα δικαίους, διλλαὶ ἀμαρτωλοὶς εἰς μετάροιαν (97).

(91) Θεοπτεῖας. Editii addunt articulum, sed deest in miss.

(92) Ος οὐδεὶς... ἐλευθερωτής. Hec deest in octo codicibus.

(93) Εἰς μετάροια. Statim in sex codicibus fi letat Kύριος, calteris omissis.

ἵν οὖν ἔστι σοι πρόφρασις, ἡ τινὶ ἀλλῷ, ταῦτα αὐτοῦ ἀκούεις; Βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ σκοτεινῆς πληγῆς, καὶ δεῖξαι σοι φῶς ἀπὸ σκότους. Οὐ γέτει ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς; ὁ καταλιπὼν τὰ μῆτελαν μέντα. Ἐδὲν ἐπιδῆς σαυτὴν, οὐκ ὀκνήσει, ἂδικωμένης σε (98) ὁ φιλάνθρωπος ἐπὶ τῶν δημων ἱεταῖς τῶν ἰδίων, γαλιρών, ὅτε εὑρεν αὐτοῦ τὸ πρόβλεμα ἀπολαύσει. "Ἐπειτὴν ὁ πατὴρ, καὶ ἀναμένει τὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀγάλυσον, εἰ τοι συ μακρὸν οὐστης, προσδραμάν ἐπιτεσεῖται ἵν τὸ τρόπηλόν σου, καὶ φιλοκοΐς ἀσπασμοῖς περιτίξεται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἥδη κεκαθαρμένην. Καὶ στάλην ἐνθύσει, τὴν πρώτην, ψυχὴν (99) ἀπεκδυμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πράξῃ· καὶ περιθήσει δακτύλιον χερὸν ἀποπλυμέναις τῷ θεάτρῳ τὸ αἷμα, καὶ ὑποδῆσει πόδας ἀποστρέψας ἀπὸ ὅδου κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέτερα γεγένεται τοῖς ἴδιοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν σὴν ἕρτασσει σωτηρίαν. Λόγη γάρ λέγω, φησίν, ὅμηρος, διτὶ χαρὰ γίνεται τοιχαρῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐτὶ ἀγα, καὶ λόγος πανούρτι. Κανὸν ἔγκαλέσῃ τις τῶν ἔστω: ἐδούτων, διτὶ ταχὺ προσελήφθης· αὐτὸς ὁ δὲ τοῦς πατὴρ ὑπὲρ σοῦ ἀπολογήσεται λέγων, Εὐφραντῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, διτὶ αὐτῇ τῇ Ουγαδῆρο μου νεκρά ἦν, οὐκέτι ησε, καὶ ἀπολαύσα, καὶ εὑσθη.

^a Luc. xv. 7. ^b ibid. 32.

(98) Ἀκαξιώσει σε. Vocabulam addidimus ex mss. textu

(99) Ψυχὴ Edili τὴν ψυχὴν σου. Mss. ut in

A hæc ipse clamet? Vult Dominus purgare te a doloris plaga, ac post tenebras tibi lumen ostendere. Quærit te pastor bonus, ovibus quas non erravere, derelictis. Te ipsa si dedideris, non cunctabatur, neque dignabitur te suis ipsius humeris portare, laetus quod ovem suam perditam invenerit. Stat pater, ac exspectat tuum ab errore redditum. Itere revertere tantummodo, teque longe adhuc stante, accurrens cadet in collum tuum, et amicis amplexibus jam poenitentia expurgatam complectetur. Quinticiam stola prima animalium induet, homine vetero cum operibus suis exutam, annulumque manibus mortis sanguine ablutis circumponet, et calceos dabit pedibus a via mala ad cursum evangelii pacis conversis. Atque ieiuniae ac gaudii diem annuntiabit suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus modis salutem tuam celebrabit. Ait enim: Amen dico vobis, quod gaudium est in caelo coram Deo, super uno peccatore penitente ^a. Quod si quispiam ex iis, qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumpta es; ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia haec filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita erat, et inventa est ^b.

CLASSIS SECUNDA

Epistolæ quas S. Basilius episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ'.

Theologi pater Eusevium Samosatensem, missò Eustathio diacono, invitauit ad electionem episcopi Cæsariensis ut eo adjuvante Basilium eligi possit.

Γρηγορίῳ (1) ἐταίρῳ.

Τίς δύστις μοι πεύρυγας ὥστε περιστερᾶς; ή πῶς ἀκανισθῇ μου τὸ γῆρας, ὥστε με δυνηθῆναι διαβῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸν τε πόθον θέραν ἐπὶ ὑμῖν ἀναπαύσας, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυχῆς διηγήσασθαι, καὶ διτὶ ὑμῶν εὐρέσθαι τινὰ παραμήτιαν τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γάρ τῇ κοιμήσει τοῦ πατρὸς τοῦ Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου φόδος, τῆμας κατ-

^a Psal. lxxv. 7.

(1) Γρηγορίῳ. Hic titulus sic habetur in codicibus Vali, Med. et Coisl. primo: Γρηγορίῳ ἐταίρῳ περὶ τῆς πορείας τοῦ Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου· καὶ διτὶ: πρὸ δοθαλαμῶν τὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτίθειον, Gregorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod habet præ oculis πέρημ ad episcopale munus idem... Legi non potest attentius hæc epistola, quia eam non a Basilio, sed potius de Basilio scripsit esse patet. Plures tamen decepit titulus; et hodie inter eruditos sere convenit eam a Gregorio patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΧΛVII^o.

Gregorio sodali.

Quis dabit mihi alas sicut columbae ^a? aut quomodo senium meum renovetur, ut ad dilectionem vestram transire, et meum vestri desiderium extatiare possim, et molestias animi narrare, et a vobis aliquod afflictionum levamen consequi? Nam mortuo beato episcopo Eusebio, metus nos cepit haud parvus, ne forte qui aliquando Ecclesiæ mel-

scriptam fuisse. Nam senem se esse declarat auctor epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris cleri ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsariensis defensionem invitatus fuerit. Is autem ad quem scribit et eadem dignitate prædictus erat, et laboribus pro Ecclesia susceptis clarus, et amicus Basilio, nec Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium Samosatensem mirifice convenient, quem Basilius ordinationi scimus interfuisse.

^b Alias IV. Scripta anno 370.

tropolis nostræ insidiati sunt, eamque hereticis zigzagis completere voluerunt, nunc occasionem nacti, satam multo labore in hominum animis pietatem **141** pravis suis doctrinis eradicent, ejusque scindant unitatem: quod et in multis Ecclesiis facti-
runt. Postquam autem et cleri litteræ ad nos. vene-
runt, exhortantes ut ne ejusmodi tempore despi-
ciamus; circumspiciens quoquoversum, recordatus
sum vestrae charitatis rectaque fidei, et studii
quod semper in Ecclesiis Dei adhibetis. Atque ea
de causa nisi dilectum Eustathium condiaconum,
qui vestram gravitatem adhortetur, expreſque ut
exantlatis omnibus pro Ecclesiis laboribus hunc
quoque addatis, simulque senium meum vestro re-
creatis congressu, ac percelebrem sanæ Ecclesiæ pie-
tatem instaureatis, præſcientes ei una nobiscum (si
modo digni habeamur, qui vobiscum opus bonum
adjuvemus) pastorem secundum Domini voluntati-
tem, qui possit ipsius populum gubernare. Habeimus
enim ob oculos virum, nec vobis ignotum: quem
si obtinere possumus, scio acquisituros nos mag-
nam apud Deum fiduciam, atque in populum, qui
nos advocabit, beneficium maximum collaturos.
Sed iterum atque saepius rogo, ut omni deposita
segnitis occurritis et hiemis difficultates antever-
tatis.

παραχαλῶ (4) καὶ πᾶλιν καὶ πολλάκις, πάντα δύνοντα ὑπερθεμένους δυσχερῆ.

EPISTOLA XLVII.

Hicem excusat Basilius cur non scripserit. Millit epistolas Antiochia allatas. Narrat de Demophilo simulacrum peditis et rectæ fidei præ se ferente, et de episcoporum, post egressum Eusebii, adventu et schismatico anino. Rogat illi revisit vere inuenire.

Eusebii, episcopo Samosatorum.

Vix nacti sumus qui litteras ad tuam pietatem deferret, siquidem nostri homines ita biennem exhortescunt, ut ne paululum quidem ex ædibus prospiceret velint. Nam tanta nivium copia abluti sumus, ut cum ipsis ædibus cooperi jam duos menses in speluncis latitemus. Prorsus itaque nobis ignoscet,

Alias CCLIV. Scripta initio episcopatus.

(2) Ἐγερθεντες. Indicat Gregorius structas ab Arianiis insidias Ecclesie Cæsarieui anno 365, cum Valens in hanc urbem venit cum suo Ariorum episcoporum comitatu. Tunc Basilius, qui se in solitudinem pacis tuendæ causa receperat, ad succurrendum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitati posthabitis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius orat. 20, p. 39.

(3) Έχοντες γάρ. Sic quatuor antiqui codices et editio Haganensis. Editi ἔχομεν μέν.

(4) Άλλα παραχαλῶ, etc. Minime mirum quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam, cum unus sit episcopatus, et unus grec, saepe incident tempora ejusmodi, ut curiam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeat. Ut hæreum in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiis presbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesiæ commendo ordinavit, ut testatur Theodoretus Hist. lib. iv, c. 13. Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus, quos

A ἐλαβεν οὐ μικρός, μήποτε οἱ ποτὲ ἐφεδρεύοντες: Εἴ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, καὶ βουλευτικὴν αὐτὴν αἱρετικῶν ζεζανίων πληρώσαι, καὶ ποὺ νῦν οὐδέμενοι, τὴν πολλῷ καμάτῳ κατασπαρεῖσαν ἐν τῷ ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσέβειαν ταῖς παρ' ἑωυτοῦ πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκριζώσωσι, καὶ ταύτης τῆς ἐνότητας κατατέμωσιν· διπέρ. καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποίκασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα τῷ ήμαδὶ ἀφίκετο τοῦ κατῆρου, παραχαλοῦντα μὴ περιφθῆναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, περιβλεψάμενος ἐν κοινῷ ἐμνήσθην τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, καὶ τῆς ὁρῆς τοιούτως, καὶ τοῦ ζήλου δικαιούμενος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τούτου ἐνεκεν ἀπέστειλα τὴν ἀγαπητήν. Εὔσταθιον τὸν συνδιάκονον, παραχαλόντας τὴν σεμνωπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαις πάσι τῷ πεποίκαστρῳ τὸν ἄγαπητόν. Β ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτοις καὶ τὸν παρθένον ἐπιθεῖναι· καμάτῳ τε τὸ γῆρας; τῇ συντονίᾳ ἀντιποστάσαι· καὶ τῇ ὁρῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν περιβότον εὐσέβειαν διορθώσασθαι, δόντας αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ δέ πατέρας τοιούτους ἀνατιθέμενος συγνατιλαβέσθαις ὑμῖν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον ποιέμενα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνάμενος διευθῦναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐχομεν γάρ (5) πρόφθαλμῶν διδρά δινέδει εἰς τὸν εἰκαστόν πεποίκαστρον, οὐδὲ διτί μεγάλην παρθένον πρὸς τὸν Θεόν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἀπικαλεσμένῳ τῷ μαρτυρίῳ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμενα. Διπέρ. διερθεμένους ἀπαντῆσαι καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τοιούτων καταγωγῶντας δυσχερῆ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ.

C Εθεσθειώ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Μόλις ἡμῖν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεῖν διακόνου γραμμάτων πρός τὴν σὴν θεοσέβειαν· ἐπειδὴ οἶγε παρ' ἥμαδι οὐτως κατέπειταν τὸν χειμῶνα, ὃς μηδὲ τὸ μικρότατον προκύπτειν τῶν δωματίων ἀνέχεσθαι. Καὶ γὰρ τοσούτῳ πλήθει χιονῶν κατενίφημεν, ὃς αὐτοῖς οὐ κοιτάζειν καταγωγῶντας (5) δύο μῆνας ἤδη ταῖς κατα-

a patre Basiliī causa susceptios narrat in orationibus 19 et 26, facile perspicimus episcopos electio-
num otiosos spectatores non fuisse, sed plurimae
earum partes conciliando et adhortando sustinuisse.
Quin etiam electio interdum penes episcopos
erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia
ut in Basiliī electione contigit, tunc ea pars vinciebat
cui major favebat episcoporum numerus. Hinc
cum ad canonican Basiliī electionem decesset unius
D episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus
quamvis senio ac morbo confessus, Cæsaream ad-
volavit, ut electionem calculo suo adjuvaret, πορθήσων τῇ ψήφῳ, Greg. Naz., orat. 19, p. 311, et 20,
p. 343.

(5) Καταγωγῶντες. Ila mss. sex. Editi et tres
vetustissimi codices Harl., Med. et Coisl. primus
habent καταγωγῶντας. Quod quidem mirari subit.
Nam saepe alias in ejusmodi locis codices recentiores
accusativum, vetustissimi nominativum habent.
Quare satius visum est eam scripturam retinere,
cui sex codices hoc loco, tres vetustissimi in aliis
locis suffragantur. Paulo ante in tribū vetustissi-
mis codicibus legitur τῶν δομάτων.

ἴσσον ἐμφαλεύειν. Συγγράψῃ οὖν παντως ἡμῖν, τὸ
εἰδόλον τῶν Καππαδοκικῶν (6) ἡμῶν, καὶ τὸ τὸν
περίτον δυσκήνητον ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θέττον ἐπε-
πιλεπτεν, μηδὲ εἰς γνώσιν ἡγάγομεν τῇ τιμιότητί^ν
καὶ τῷ τῆς Ἀντιοχείας, & πάντως μὲν γνωρίζειν
καὶ ιακών εστί καὶ ψυχρόν, πάλαι μεμαθηκότι, ως τὸ
τοῦ πάτην ἀλλὰ οὐδὲν ἥγούμενοι πρᾶγμα καὶ τὰ
ρωμένα σημανεῖν, ἀπεστελλαμεν τὰς διὰ τοῦ
περιόδου τοῦ κομισθείσας ἐπιστολάς. Καὶ ταῦτα μὲν
է τούτον. Τῇ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔχει τὸν Δη-
μόπουλον τὸν διηρόντα (7), ὃς καὶ αὐτὸς οὗτος
πεπολεύσι, καὶ προκεκήρυξται πάντως τῇ διστήτη^ν
καὶ ταῖς περὶ αὐτὸν πλάσμα δρθέτητος καὶ εὐλα-
βεῖς; πάρα πάντων συμφώνως τῶν ἀφικηνούμενων
μάλισται, ἃς καὶ τὰ διεστῶτα τῆς πόλεως μέρη εἰς
τὴν συνέλειν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινὰς ἐπι-
στάντην ἔνωσιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν
μένοντες ἐφάνησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάντες γάρ
ιδι, κατὰ τὸν διάστημα τῆς ὑμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν
καὶ ἀντηρά, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώ-
ρησαν, βεβαίωσαντες τὴν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι
πέσεται βεβίτιον, καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας,
ἴλιον ταντὸν ἡ τῷ Θεῷ (8). Τὰ μὲν οὖν παρόντα
κέρα. Ηδὲ λοιπὴ Ἐκκλησίᾳ εὐσταθεὶ τῇ τοῦ Θεοῦ
ἅρπη, καὶ εὑνέται δροῦ τῷ ἡρὶ ιδεῖν σε πάλιν ἐπὶ^{τὸν}
τὸν ἡμετέρας, καὶ ἀνανεῳθῆναι διὰ τῆς ἀγαθῆς τοῦ
πεπολεύσας. Κάμοι δὲ τὸ σῶμα οὐδὲν ἀμεινον τῆς
πηκίας ἔχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ.

Gratias agit Arcadio, qui conceperam a se de eo spem significaverat. Promittit ei Basilius martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso construicam, si quas reperire possit.

Ἀρκαδίῳ ἐπίσκοπῳ.

Πάγκρατος τῷ διγένει Θεῷ, γράμμασιν ἐντυχών
καὶ εἰλεῖς ὑμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπί-
κη ἔχεις ἐφ' ἡμῖν, ἅξιος εἶναι, καὶ ὑμᾶς τὸν
ἢ τῇ τιμῇ ἡμῶν, τὴν ἐπὶ τῷ δύναματι τοῦ Κυρίου
καὶ Χριστοῦ τιμάτε τὴν μισθών τέλειον κομι-
κῶν. Ἐπερήθημεν δὲ, ὅτι καὶ μέριμναν πρέ-
νεστον Χριστιανῷ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ δύ-
νατοῦ Χριστοῦ οἵκον τὴν τιμήν της παρέπειτε
ἡ ἡμετέρα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἷκου
τούτου, εὐτρέπειαντες, ἁυτοῖς τὴν οὐράνιον (9)
πινήσην τοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγα-
θοῖς τὸ δυνατόν τοῦ Χριστοῦ. Ἐκὸν δὲ δυνηθῶμεν
μηνῆς λειψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτὸς
μηνεῖσθαι ὑμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γάρ εἰς μνημόσυνον
ἴσην ἔσται δίκαιος, κοινωνοί (10) ἐσόμεθα, δηλονότι
τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ
τοῦ.

⁽⁸⁾ Psal. xxv, 8. ⁽⁹⁾ Psal. cxi, 7.

⁽⁶⁾ Καππαδοκικῶν. Ita Harl., Coisl. primus, D.
primus, Clarom. et Bigot. alter. Editi Καππα-
δοκῶν.

⁽⁷⁾ Πολὺν διηρόντος. Harl. et Med. cum duob.
iss. τοὺς διηρόντας. Paulo post legitur ἀπαγγέλ-
λον in codicibus Harl. et Coisl. primo.

⁽⁸⁾ Πλήρης διηρόντος. Coisl. uterque et unus ex
eis πλήρης εἰ τῷ Θεῷ.

A com et Cappadocum animi timiditatem, et corpo-
rum torporem noveris, si citius non scripsimus,
neque fecimus præstantiam tuam eorum quæ Anti-
ochia allata sunt certiorem: quæ quidem omni-
no tibi nota facere rancidum est et frigidum, ut
qui dudum didiceris, ut verisimile est; sed tamen
nihil incommodi esse existimantes, etiam cognita
significare, misinus allatas per lectorem epistolas.
Ac de his quidem hactenus. Constantinopolis autem
jamdudum habet Demophilum, ut et illi ipsi narra-
bunt, atque ut procul dubio jam prius sanctitati
tuæ nuntiatum est. Ac de illo quidem simulacrum
quoddam rectæ fideli et pietatis ab omnibus adve-
nientibus, ¹⁴² summo consensu jactatur, adeo
ut etiam dissidentes civitatis partes coaluerint in
unum, atque ex vicinis episcopis nonnulli conjun-
ctionem amplexi sint. Nostri autem spe et exspecta-
tione non existitere meliores. Nam cum statim post
egressum tuum advenissent, multa quidem tristia
dixerat, multa etiam fecere, ac tandem discesserunt
firmato nobis schismate. Utrum autem melius ali-
quid futurum sit, atque utrum ab improbitate dis-
cessuri sint, nemini nisi Deo compertum est. Ita quo-
res præsentes sunt ejusmodi. Ecclesia autem reli-
qua per Dei gratiam præclare stat, teque exoptat,
simul ac ver prodierit, iterum apud nos videre, et
per bonam tuam doctrinam renovari. Mihi autem
corpus solito melius non se habet.

EPISTOLA XLIX.

C

Arcadio episcopo.

Gratias egi Deo sancto lectis pietatis tuae litteris,
precorque ut et ego ea spe, quam de me concepiisti,
dignus sim, et tu honoris, quem mihi habes in no-
mine Domini Iesu Christi, mercedem perfectam
referas. Valde autem laetatus sum, quod curam
Christianam dignam suscipiens, domum ad gloriam
nominis Christi construxeris, ac vere dilexeris,
sicut scriptum est ¹⁰, decorem domus Domini: tibi
ipsi præparans cœlestem mansionem, destinatam
in requie diligentibus nomine Christi. Quod si reli-
quias martyrum investigare possim, cupio et ipse
studii tui adjutor esse. Nam si in memoria æterna
erit justus ¹¹, profecto bonæ illius memoriarum, quam
tibi sanctus impertiet, erimus participes.

⁽⁹⁾ Οὐρανίον. Sic Coisl. uterque et Reg. secun-
dus. Editi οὐρανίων.

⁽¹⁰⁾ Κοινωνία. Ante hanc vocem editi addunt
καὶ, sed haec conjunctio abest ab omnibus iuss.
quos in hanc epistolam habuimus, nempe a Med.,
Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundo.

^{*} Alias CCCCVIII Scripta initio episcopatus

EPISTOLA L.

Basilium gratias agit episcopo cuiudam citate et virtute venerando, qui prior ad eum scripseral adhortandi causa.

Innocentio episcopo.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν.

A

Ιγροκετίω ἐπισκόπῳ (11).

Eccū alii conveniebat et tñnidis fiduciam addere, et dormientes excitare, nisi tuæ domini mei pietati: qui tuam in omnibus rebus perfectionem in hoc quoque declarasti, quod te etiam ad nos humiles demittere volueris, ut germanus discipulus illius qui dixit: *Illiç s̄m in medio vestri, non tanquam recumbens, sed tanquam ministrans*¹¹. Nam et ipse dignatus es nobis ministrare spiritualem tuam letitiam, atque venerandis tuis litteris animos nostros recreare, et velut puerorum infantiam ul̄is tuæ magnitudinis amplecti. Precare igitur (bonum tuum animum rogamus), ut digni simus qui a **143** vobis magnis viris adjuvemur, et os ac sapientiam accipiamus, ut vobis audeamus Spiritum sanctum ducem habentibus succinere: cuius te amicum ac glorificatorem esse audientes, magnas ob illam tuam firmam ac stabilem in Deum dilectionem gratias agimus, orantes ut pars nostra cum veris adoratoribus inveniatur, inter quos et tuam perfectionem reperiri persuasum habemus, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Dominum rogamus.

EPISTOLA LI°

Reflexit Basilius affectam sibi calumniam, quod Dianum Cæsariensem anathematizasset. Faretur se doluisse, quod formulæ Constanτinopoli a Georgio alia subscrīpserit; sed tamen ad ejus communicationem accessisse, possumus ab ergo rotante accessitus, nihil eum contra Nicænam fidem sibi proposuisse cognovit.

Bosporio episcopo.

C

ΒΟΣΠΟΡΙΩ ἐπισκόπῳ.

1. Quomodo putas animum meum vulneratum fuisse auditio illius calumniæ, qua me asperseverunt nonnulli ex hominibus non metuentibus Judicem perditum omnes, qui loquuntur mendacium¹²? Ita ut noctem totam ob dilectionis tuæ verba pene insomnem transegerim: adeo medium cor meum tetigerat mœror. Revera enim secundum Salomonem¹³, calumnia virum humiliat: nec quisquam ita obduruit et percalluit, ut animo non moveatur, et humi non sternatur, si in ora incidat ad mendacium proclivus. At enim necesse est om-

1. Πως μου, οἰει, τὴν φυχὴν ὡδύνησεν ἡ ἀσθενοφαντίας ἔκεινης, ἣν κατέχεον μου (14) πάνταν μή φοβουμένων τὸν Κριτὴν δὲ ἀπολεῖ πάντους λαλοῦντας τὸ φεῦδος; Οὐστε πᾶσαν τὴν νόσον τοῖς ρήμασι τῆς ἀγάπης σου, δόλιον δὲ δῦπνος (15) διαμελναι· οὕτω μέσης ἥψατό μει καρδίας ἡ λύπη. Οὐτως γάρ, κατὰ τὸν Σολομῶνα συκοφαντία δυδρα ταπεινοῦ· καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀγῆτος, ὃς μὴ παθεῖν τὴν φυχὴν, καὶ καταχαρτεῖν εἰς γῆν, στόμασι πρὸς φευδολογίαν εὐθεῖς πατεσών (16). Ἀλλὰ γάρ ἀνάγκη πάντα στέ-

¹¹ Luc. xxii, 27. ¹² Psal. v, 7. ¹³ Eccle. vii, 8.

Alias CCCIX. Scripta initio episcopatus.

“ Alias LXXXVI. Scripta initio episcopatus.

(11) Ιγροκετίω ἐπισκόπῳ. Editi addunt ‘Ρωμής, nec aliter in omnibus nostris codicibus mss., in quo manifestus est error librariorum, cum constat Damasum, non Innocentium tunc Romæ præfuisse. Sed hoc erratum alio absurdiore emendat Combeñsius, qui hanc epistolam ad Innocentium tunc Ecclesiæ Romanae presbyterum suspicatur scriptam fuisse, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Damasum interpretatur. Videtur illusione librariis cum Innocentii nomen, quo nomine appellatum seiebat celeberrimum Romæ episcopum; tunc etiam quod ille Innocentius in epistola 81 dicitur magna urbi præfuisse. Sæpe enim Roma apud

D antiquos μεγαλόπολις, magna urbs, vocatur.

(12) Καὶ τοῖς τιμοῖς. Editi ἢν καὶ τοῖς τιμοῖς. Sed hæc vocula non reperitur in mss.

(13) Εὐχόμενοι. I-a mss. quinque, nempe Με Coisl. uterque et duo Regii. Plures in hanc epis- lam non habuimus. Editi εὐχόμενα.

(14) Κατέχεορ μου. Ita Med., Harl. et Coisl. I mus. Editi κατέχεαν μου.

(15) Αὐθαρξ. Sic Medicæsus cod. et prima m Harlæcanus; quæ scriptura satis congruit stylō sili, ac forte hoc loco a librariis nimio grammatico studio mutata est. In hac ipsa epistola ἀγνοεῖν αὐτός. Editi δῦπνον.

(16) Παραχεστών. Reg. secundus et Coisl. secundus περιπεσών. Ibidem editi στόμασι εἰς φευδολογίαν εὐθεῖς γίνανται. Tres antiquissimi codices ut in textu.

πάντα ὑπομένειν, τὴν δὲ περί θαυμάτων ἐκδίκησιν ἔπει-
τερούς τοῦ Κυρίου, δος οὐ περιόδεται ἡμᾶς·
λέγε: Ὁ συκοφαντῶν πέτητα παροξύνεται τὸν
αποστολαράτην αὐτόν. Οἱ μέντοι τὸ καινὸν τοῦτο δρᾶμα
τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθέντες ἐσίκασι παν-
ταῖς ἀποστελεῖν τῷ Κυρίῳ, δος καὶ περὶ (18) ἀργοῦ
μητεροῦ δώσειν ἡμᾶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς χρί-
στου, ἀπεγνήνατο. Ἐγὼ δὲ, εἰπέ μοι, τὸν μακαρώ-
τεσσον Διάνιον (19) ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γάρ ἡμῶν
κατηγγείλαν (20). Ποῦ δὴ πότε; τίνων παρόντων;
Ιεροῖς προφάσεις; Ψιλοῖς ῥήμασιν δὴ ἐγγράφοις;
Ιεροῖς ἀκούονθῶν, δὴ αὐτὸς κατάρχων καὶ αὐθεντῶν
καὶ τολμήματος; Ω τῆς ἀναίδειας τῶν πάντα φθεγ-
γημένων ρέζων! Ω τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ
Θεοῦ κριμάτων! Πλὴν εἰ μὴ δρά τῷ πλάσματι αὐ-
τῶν καὶ τοῦτο προστραγωδήσουσιν (21), διτὶς ἐγενόμην
καὶ ἐκρων ποτὲ, λόγων ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ θαυμοῦ ρή-
ματα. Επὶ γὰρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχων τῶν ἐμαυ-
τῶν, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προελόμενος
τὴν ἄρχην. Ἀλλ' ἔκεινο μᾶλλον ἐμαυτῷ συνεπίστα-
μαι, διτὶς ἐκ πρώτης ἡλικίας συνετράρηγην τῷ περὶ
αὐτὸν ἔμπτωτῳ, καὶ ἀπέδειπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὃς
πὲν γεράρδης ἴδειν, ὃς δὲ μεγαλοπρεπῆς, δοσὺν δὲ
ἴην τὸ ἐροπρεπὲς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπειδὲ δὲ μοι λοιπὸν
καὶ δέλης παρῆν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
ἄγαθῶν αὐτὸν ἐπεγίνωσκον· καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ
εὐεστῇ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον (22)
τῶν τρόπων καταμανθάνων, καὶ δοσαὶ ἄλλα (23) τοῦ
ἴκνηρος λίσται, ἡ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, τὸ μεγαλοφυές
τὸ δύον καὶ πρόσων, τὸ εὐπρεπὲς, τὸ ἀδργητον, τὸ
ταϊδρὸν καὶ εὐπρόσιτον τῇ σεμνότητι κεχραμένον.
Ὄντες αὐτὸν ἐνερθίμιον εἶχον τοὺς περιφενεστάτους
καὶ ἀρετὴν.

2. Περὶ μέντοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὐ γάρ ἀπο-
χρέωμαι τὰλθῆς) ἐλυπήθην ἐπ' αὐτῷ λύπην οὐκ
δικτήνη μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοβουμένων
τὸν Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ^D
τῶν περὶ Γεώργιου (24) ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
κατεβεῖσης. Εἰτα, οἷος ἔκεινος πραθῆτι τρόπου
καὶ ἐπεικείᾳ πάντας πληροφορεῖν ἐν σπλάγχνοις
κατρικοῖς ἀνεγέρμενος, ἡδη καταπεσὼν εἰς τὴν ἀρ-
ιστείαν, ὡρὴ δὲ καὶ μετήλθεν ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
τέλλενος ἡμᾶς; Ἐψη, ὑπὸ μάρτυρος τῷ Κυρίῳ ἐν
τὸν λόγον τοῦτον οὐδὲν οἶδα μὲν τῷ ἀπὸ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως γραμματείῳ, μηδὲν δὲ ἐπ'
θετῆσαι τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων
κατεθεῖσαι πίστεως προσέλεσθαι· μηδὲν ἄλλως; ἔχειν
τὴν καρδίαν, δὴ ὡς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς· ἄλλα καὶ

"Prov. xiv, 31. " Matth. xii, 36.

(17) Ξειρέργατες. Sic Med., Harl. et Reg. primus. Editi et alii mss. ἐπιρρήψυντες. Sed scri-
ptura quam sequimur, Basiliī stilo aptior, ut vi-
dere est in epist. 120, 289.

(18) Οὓς καὶ περι. Coniunctio addita ex quinque
mss.

(19) Αὐτορ. Ila omnes mss. Editi Διάνοιον.

(20) Κατηγγειλαρ. Tres codices non antiquissi-
mi κατηγερχαν, hoc crimen nobis intulerunt.

(21) Προστραγωδήσουσιν. Ila tres velutissimi

A nia perserre, omnia sustinere, nostram ipsorum
ultionem permittentes Domino, qui nos non de-
spiciet. Nam qui calumniatur pauperem, irritat
ipsius conditorem^a. Ceterum qui novam illam
blasphemias fabulam adversum nos concinnarunt,
videntur omnino non credere Dominum, qui rationem
nos in die iudicij vel do otioso verbo reddituros
pronuntiavit^b. Dic autem, quæso, ergo beatissi-
mum Dianum anathematizari? Hoc enim de nobis
dictilarunt. Ubi? vel quando? coram quibus? quo
prætextu? nudis verbis, an scripto? alias duces
sequens, an ipse inceptor et auctor facinoris? O
impudentiam hominum omnia facile loquentium!
O contemptum judiciorum Dei! Nisi forte com-
mento suo hanc etiam tragediam adjicient, factum
B me esse aliquando ita dementem, ut mea ipsius
verba non noscerem. Nihil enim ejusmodi, dum
rationis compos sui, aut fecisse me scio, aut om-
niuo facere voluisse. Sed potius mihi hujus rei
concius sum, me ab ineunte ætate educatum suisso
in illius amore, et intendo considerasse quam
esset ille vir aspectu venerabilis, quanta maiestate
preditus, quantum dignitatis sacerdotalis ore pre-
ferens. Postquam autem mihi deinceps et ratio
adfuicit, tum vero et ex animæ bonis eum neveram
ipsiusque **I. 4. 4.** delectabar consuetudine, simili-
citatem et ingenuitatem ac liberalitatem morum
perspiciens, et quæcumque alia propria erant viri
ornamenta, animi mansuetudo, magnanimitas si-
mul et lenitas, decori studium, animus iræ expers,
hilaritas et affabilitas gravitate permisit. Quare
ipsum inter homines virtute specialissimos nume-
rabam

2. Sed tamen circa extremum vitæ tempus (non
enim celabo veritatem) dolui de illo inconsola-
biliter cum pluribus in patria Dominicum lamentibus,
quod subscriptisset fidei a Georgio Constantino-
poli allatae. Deinde, ut ille pro sua morum lenitate
et mansuetudine non gravabatur omnibus paterno-
pectore satisfacere, cum jam in morbum, ex quo
etiam e vita discessit, incidisset; nobis accersitis,
dixit, Domino teste, se scripto Constantinopoli
allato in simplicitate cordis assensisse, sed nihil
ad fidei Nicæae a sanctis Patribus exposite even-
tionem sibi proposuisse, neque aliud in corde
habere, quam quod ab initio traditum accep-
timo etiam precari se, ut ne separetur a sorte bea-
torum trecentorum deceun et octo episcoporum,

codices cum pluribus aliis. Editi προστραγωδή-
σουσιν.

(22) Εἰενθέριον. Rog. secundus et Coisl. se-
cundus ἐλευθέρον. Paulo post ex antiquis codicibus
addita vocula post μεγαλοφυές.

(23) Οὐσα δίλα. Editi addunt δὲν quod deest in
tribus velutissimis codicibus.

(24) Γεώργιον. Reg. secundus et Coisl. Γεώρ-
γιον.

qui piam illam doctrinam orbi annuntiarunt. Quare omni cordis dubitatione ob hanc asseverationem soluta, ad ejus communionem, ut tumet etiam nosci. accessimus, et mœrere desimus. Igitur quæ nobis cum hoc viro intercessere, ejusmodi sunt. Quod si quis dicat se nefariæ alicuius in illum contumeliae consciuum nobis esse, is non in angulo susurret serviliter, sed in apertam lucem prodiens, libere arguat.

Α εὐχεσθαις μὴ χωρισθῆναι τῆς μερίδος τῶν μακχρίων ἐκείνων ἐπιστάπων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ (25), τῶν τὸ εὐσέβεις κήρυγμα διαγγειλάντων τῇ οἰκουμένῃ· ὅστε ἡμᾶς, ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ταῦτη λύσαντας πᾶσαν τῶν καρδιῶν τὴν διάκρισιν, ὡς καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι (26), προσελθεῖ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ λυπουμένους πάντας θεοῦ λύσανται. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα πρὸς τὸν ἀνδρα τοιάντα. Εἰ δέ τι; λέγοι (27) τινὰ βλασφημίαν ἀθέμιτον εἰς κύριον ἡμῖν συνεγνωκέναι, μὴ καὶ γνῶνταν θρυλλεῖτω δουλοπρεπῶς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερὸν ἀντικαταστάς, διελεγχέστα μετὰ παρθησίας.

EPISTOLA LII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΒ.

Cum rumores iniqui de Canonis ad Basilium, de Basilio ad canonicas perlati fuissent, utroque dedocuit Bosporius. Multa de Consuetudinali disserit Basilius, quod a nonnullis rejici, a patribus Antiochenis vituperatum fateri: apollinum lamen esse contendit adversus heres Arii et Sabellii. Refelli eos qui Spirillum sanctum Filio cum Patre præponebant.

Ad canonicas.

B

Καρονικαῖς.

1. *Quantum nobis antea doloris attulit molestus rumor, quo aures nostræ circumsonuerunt, tanta affecit letitia religiosissimus episcopus frater noster Bosporius, meliora de vestra pietate narrans. Dicit enim, Dei gratia, omnes illos rumores hominum esse commenta non accurate veritatem rerum vestrarum cognitam habentium. Addebat autem se et calumnias invenisse apud vos de nobis nefandas, qualesque protulerint, qui non exspectant se vel otiosi verbi rationem reddituros Judici in die justo retributionis illius. Quare gratias egit Domino, cum ipse sanatus ex noxia de vobis opinione, quam, ut verisimile est, ex hominum calumnia suscep-ram; tum etiam vos audiens deposuisse falsas de me suspiciones, ubi audistis 145 quæ frater noster asseveravit: qui quidem vobis suam ipsius sententiam dum exposuit, omnino et nostram simul declaravit. Una enim in utroque nostrum de fide sententia: siquidem et eorumdem Patrum heredes sumus, qui quondam Nicæ magna pietatis præconium promulgant: cuius reliquæ quidem partes caluniae nulli obnoxiae sunt; sed vocem Consubstantialis male a nonnullis acceptam, sunt qui nondum recuperint: quos quis et jure reprehenderit, ac rursus venia dignos judicari. Nam Patrum vestigia non insistere, nec sua sententia vocem illorum potiorem ducere, res est reprehensione digna, ut plena arrogantiæ. Rursus autem vituperata ab aliis vocem, suspectam habere.* D

1. Όσον τὴναστενη τημᾶς πρότερον φῆμη λυπηρὰ τὰς ἀκοὰς τημῶν περιηχῆσασα, τοσοῦτον εὐφρανεν τημᾶς δ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ὁ ἀδελφὸς τημῶν Βοσπορίος, τὰ χρηστότερα περὶ τῆς (28) εὐλαβείας ὑμῶν διηγηθέμενος. Ἐφη γάρ, τῇ τοῦ Θεοῦ χάροι, τάντα ἔκεινα τὰ θρυλλήθεντα ἀνθρώπων εἶναι κατεσκευάσματα, οὐκ ἀκριβῶς την καθ' ὑμᾶς ἐπισταμένων ἀλήθειαν. Προσετίθει (29) δὲ, ὅτι καὶ διεβολῆς εὑρε παρ' ὑμῖν καθ' τημῶν ἀνοσίας, καὶ τοιάντας, οἵτε ἀνείπουν οἱ μὴ ἔκδεχθμενοι καὶ περὶ ἀργοῦ φήματος δώσειν λόγον τῷ Κριτῇ ἐν τημέρᾳ τῆς ἀνταπόδοσεως αὐτοῦ τῇ δικαίῳ (30). Μόστε ηγαρίστετα τῷ Κυρίῳ, αὐτός τε λαβεῖ την ἐφ' ὑμῖν βλάβην, ἦν, ὡς ξοικεν, ἐκ συκοφαντίας ἀνθρώπων τημην παραδεξάμενος, ὑμᾶς τε ἀκούσας ἀποτεθείσθαι τὰς ὄψεις, περὶ τημῶν ὑπολήψεις, ἐξ ὧν τηκούσατε τοῦ ἀδελφοῦ τημῶν διαβεβαιωμένου (31). δε ἐν οἷς τὸ καθ' ἔκαντον (32) ὑμῖν παρέστησε, συναπέδειξε πάντας καὶ τὸ ἡμέτερον. Ἐν γάρ ἐν ἀμφοτέροις τημῶν τὸ τῆς πίστεως φρόνημα, ἐπειδὴ καὶ τῶν αὐτῶν Πατέρων κληρονόμοι τῶν κατὰ την Νικαίαν ποτὲ τὸ μέγα τῆς εὐσέβειας ἐξαγγειλάντων κήρυγμα· οὐ τὰ μὲν διὰ παντάπαστν ἔστιν (33) ἀσυκοφάντητα, τὰ δὲ τοῦ δμοσιτοῦ φωνῆς, κακῶς παρά τινων ἐκληφθεῖσαν, εἰσὶ τινες οἱ μήπω παραδεξάμενοι· εἴς καὶ μέμφατο ἐν της δικαίως, καὶ πάλιν μέντοι συγγνώμης αὐτοὺς ἀξιώσειεν. Τὸ μὲν γάρ Πατέρας μὴ ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν (34) κυριωτέραν τίθεσθαι της ἔκαντων γνώμης, ἐγκλήματος ἀξιον, ὡς

Alias CCC. Scripta initio episcopatus.

(25) Δεκαοκτώ. Harl. cūm duobus aliis δέκα καὶ δέκτο.

(26) Οὓς καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Hæc addidimus ex tribus perantiquis codicibus Med., Harl. et Coisl.

(27) Λέγοι. Ita Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi λέγεται.

(28) Περὶ τῆς. Deest præpositio in octo veteribus libris, non tamen in Coislino primo.

(29) Προσετίθεται. Sic septem mss. codices. Editi προσεπτίθεται.

(30) Τῇ δικαίᾳ. Ita Harl., Med., Coisl. primus et Bvg. secundus. Editi τῇ δικαίᾳ.

(31) Διαβεβαιωμένου. Quinque mss. non antiquissimi βεβαιωμένου.

(32) Τὸ καθ' ἔκαντον. Harl. εἰς unus ex Regiis τῷ καθ' ἔκαντον.

(33) Εστιν. Hanc vocem, quæ deest in editis, habent mss. decem, quorum in quatuor legitur πάντα μαθεῖν ἔστιν.

(34) Τὴν ἐκείνων φωνήν. Sic codices omnes mss., et paulo post τῆς ἔκαντων γνώμας. Contra editi τῆς ἐκείνων φωνῆς κυριωτέραν τίθεσθαι τὴν ἔκαντων γνώμην. Forum vocis propriam sententiam præponere. Non animadverterunt qui hunc locum mutavere, negationem, quæ præcessit, hic quoque subintelligi

εὐθείας; (35) γέμον· τὸ δὲ πάλιν ὑφ' ἔτέρων δια-
δικτεῖσαν αὐτὴν ὑποπτὸν ἔχειν, τούτο δικαιοῦσιν.
Καὶ γὰρ τὸ δέκατον (36), οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ συνελ-
θέντες, διέβαλον τὴν λέξιν ὡς οὐκ εὐηχόν. Ἐφασαν
γάρ ἔχειν τὴν τοῦ δμοσουσίου φωνὴν παριστάνταν ἐν-
καναν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς· ὥστε καταμε-
ριζεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ δμοσουσίου τὴν
προτριγολαν τοὺς εἰς διηρεθή. Τοῦτο δὲ ἐπὶ χαλκοῦ
μήν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ λόγον
θεματία· ἐπὶ δὲ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ
ώς οὐσία πρεσβυτέρα, οὐδὲ ὑπερκειμένη ἀμφοῖν
ἴκεται· ἀσεβεῖς γάρ ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι
καὶ θέλεσαι. Τί γάρ ἀν γένοιτο τοῦ ἀγεννήτου
πρεσβυτερού; Ἀναιρεῖται δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας
τοῦτο; καὶ τὴν Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις· ἀδελφά
τὴν ἀλλήλοις τὰ ἔξ ένδεις φεστάτω.

2. Καὶ εἰπεῖθε ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὸν
Υἱὸν τοῦ ἡγεμονὸς οἱ λέγοντες, ίνα καὶ ταῦτην ἐκτέ-
μωσι τὴν ἀσεβείαν, τὸ δμοσουσίον προσειρήκασιν.
Ἄγρον γάρ καὶ ἀδιάστατος ἡ τοῦ Υἱοῦ πρᾶξ τὸν
Πατέρα συνάρεια. Δηλοὶ δὲ καὶ τὰ προλαβόντα βή-
ματα ταῦτην εἶναι τῶν ἀνδρῶν τὴν διάνοιαν. Εἰπόν-
τε γάρ τοὺς ἐκ φωτὸς, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς
τὸν Υἱὸν γεγεννήσθατε, οὐχὶ δὲ πεποιῆσθατε, ἐπῆγαγον
τοῖς τὸ δμοσουσίον· παραδεικνύντες, διτὶ δὲ τὸν
τοῦ πατέρος φωτὸς λόγον ἐπὶ Πατρὸς, οὗτος ἀρμόστει
καὶ ἐπὶ Υἱοῦ. Φῶς γάρ ἀλληθινὸν πρὸς φῶς ἀλληθινὸν,
τοῦτο τοῦ φωτὸς τὴν ἐννοιαν, οὐδεμίαν ἔχει
παραλλαγὴν. Ἐπει τὸν ἐστιν ἀναρχὸν φῶς ὁ Πατήρ,
τοντὸν δὲ φῶς ὁ Υἱὸς. φῶς δὲ καὶ φῶς ἐκάτε-
ρη; (37) δμοσουσίον εἰπαν δικαίως, ίνα τὸ τῆς φύσεως
ἴρματον παραστήσωσιν. Οὐ γάρ τὰ ἀδελφά διλήσκοις
ἴκεται (38) λέγεται, διπερ τινὲς ὑπειλήφασιν
αὐτὸν καὶ τὸ αὐτὸν καὶ τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὴν
ὑπερέντην ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχη φύσεως, δμοσουσία
λέγεται.

3. Λίτη δὲ ἡ φίωνή καὶ τὸ τοῦ Σαβελλίου πακόν
ἰππορθοῦσας· ἀναιρεῖ γάρ τὴν ταυτότητα τῆς ὑπο-
τάξεως, καὶ εἰσάγει τελείαν τῶν προσώπων τὴν
ἰκανήν. Οὐ γάρ αὐτό τοῦτο τὸν ἐστιν ἐκατόνταρον, διλή-
σκον τέτρων· ὥστε καλῶς ἔχει καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε
ἰστιστάντων τὴν ιδιότητα διορίζουσα, καὶ τῆς φύσεως
τὸ ἀπαράλακτον παριστῶσα. (39). "Οταν δὲ ἐκ τῆς
τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι διδασκόμεθα, καὶ
τινθέντα, διλλ' οὐχὶ ποιηθέντα, μηδ καταπίπτωμεν

(35) Ής αὐθαδείας. Dno mss. καὶ αὐθαδείας.

(36) Τῷ δέκτῃ. Ex hoc Basilii testimonio Curcelensis, Quatern. dissert. I, p. 138, et Clericus Biblioth. tom. X, p. 408, ansam carpendæ synodi Nicenæ arripiunt, quod rejectam ab alia synodo vocem adoptaverit; sed consuli potest *Dissertatio de Semiarianis in qua nova Cyrilli Hierosolymitanæ operum editio defenditur*. Ibi probatur, cap. 7, opitatum illud synodi Antiochenæ decretum, et iis expugnare quæ paulo ante synodum inter utrumque Dionysius gesta sunt, et omnibus prorsus, ne Ariani quidem exceptis, ignotum suisce usque ad annum 558; nec ullo prorsus testimonio nisi, nisi Semiarianorum. Nam Basilius pugnat adversa fronte

PATR. Gr. XXXII.

A videtur id quodammodo mediocrem illis excusationis veniam conciliare. Nam revera qui in Pauli Samosatensis causa convenerant, vocem hanc quasi male sonantem culparunt. Dixerunt enim consubstantialis voce exhiberi notionem substantiae et eorum quæ ex substantia; adeo ut divisa substantia appellacionem consubstantialis conciliet iis in quæ divisa est. Quæ quidem cogitatio locum aliquem habet in aere et in confatis ex eo numismatibus: at in Deo Patre et in Deo Filio substantia non est antiquior, neque utrique superposita intelligitur: hoc enim cogitare, aut dicere, omnem impietatis modum excedit. Quid enim ingenite antiquius sit? Tollitur etiam hac blasphemia fides in Patrem et Filium: nam inter se fratrum ratio-
B nem habent quæ ex uno subsistunt.

2. Et quia Filium ex nihilo productum adhuc tunc erant qui dicerent, ut haec quoque præcederent impietatem, consubstantiale usurparunt. Nam sine tempore est et sine intervalllo Filii cum Patre conjunctio. Demonstrant autem et superiora verba hanc illorum esse mentem. Postquam enim dixerunt lumen de lumine, atque Filium ex Patris substantia genitum esse, non vero factum; his consubstantiale subjunxerunt: indicantes, quam quis luminis rationem in Patre reddiderit, eam et Filio aptam et congruentem futuram: siquidem lumen verum cum vero lumine, secundum ipsam luminis notionem, dissimilitudinem nullam habebit. Cum igitur Pater lumen sit principii expers, Filius vero lumen genitum, ac uterque lumen et lumen, iure consubstantiale dixerunt, ut naturæ æqualem dignitatem demonstrarent. Non enim quæ fratrum inter se rationem habent, dicuntur consubstantia, id quod quidam existimant; sed cum et causa, et id quod ex causa existentiam habet, eiusdem sunt naturæ, consubstantia dicuntur.

3. 146 Cæterum vox eadem Sabellii quoque pravitatem corrigit: tollit enim hypostasis identitatem, et perfectam personarum notionem inducit. Neque enim quidquam sibiipsi consubstantiale est, sed alterum alteri: quare præclare ac pie se habet illa vox, et hypostasēs proprietatem definiens, et naturæ sine ullo discrimine similitudinem demonstrans. Cum autem ex Patris substantia Filium esse dicimus, eumque genitum, non autem factum;

cum Athanasio, qui in libro *De synodis*, n. 45, consubstantiale non à synodo Antiochena, sed à Paulo Samosateno exagitatum suisce dicit.

(37) Ἐκάτερος. Quatuor codices mss. ἐκάτερον. Ibidem codices non pauci Μπτοι ἀν δικαίως. Coisli. primus εἰποτεν ἀν δικαίως.

(38) Όμοσσια. Post haec vocem editi addunt iterum ἀλλήλοις, quod abest ab omnibus antiquis codicibus. Hanc autem Basilii de consubstantiali sententiam, quæ variis conjecturis materiam dedit, explanare in Præfatione conanum.

(39) Παριστῶσα. Sic omnes antiqui codices, mēlius quam in prima editione Paris. περιστῶσα.

ne prolabamur in corporales perpessionum cogitationes. Non enim divisa est substantia a Patre in Filium : neque fluendo dilapsa generavit, neque proferens, quemadmodum arbores fructus profertur: sed inenarrabilis et indeprehensus cogitationibus hominum divinae generationis modus. Humilis enim revera et carnalis est mentis, caducis ac temporalibus assimilare aeterna, ac existimare, quemadmodum corporalia, ita et Deum pari modo generare; cum oporteat sumptis ex contrario argumentis ad pietatem concludere, quia mortalia sic, immortalem non sic. Neque igitur neganda generatione divina, nec corporeis cogitationibus contaminanda mens.

4. Sanctus autem Spiritus cum Patre quidem et Filio numeratur, quia et supra rem creatam est; sed eo ordine numeratur, quem in Evangelio didicimus a Domino dicente: *Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.*³⁸ Qui autem praeponit Filio, aut Patre dicit antiquorem, resistit Dei ordinationi et a sana fide alienus est: acceptum glorificationis modum non servans, seit sibi ipsi vocum novitatem, ut placeat hominibus, ex cogitans. Si enim Deo est superior, ex Deo non est. Scriptum est enim: *Spiritus autem ex Deo est*³⁹. Si autem ex Deo, qui fieri potest, ut eo ex quo est, antiquior sit? Jam vero quae insanis, cum unus sit ingenitus, aliquid aliud dicere ingenito superius? Sed neque prior est Unigenito; quippe cum inter Filium et Patrem nihil medium sit. Si autem non est ex Deo, est vero per Christum; omnino non est. Quare illa circa ordinem novitas ipsius existentiae habet eversionem, et fidei totius negatio est. Aequa igitur impium est, et eum ad remi creatam deducere, et aut supra Filium aut supra Patrem ponere, sive secundum tempus, sive secundum ordinem. Atque haec quidem sunt, quae a vestra pietate audivimus requiri: quod si Dominus dederit, ut in unum veniamus, fortassis de his fusius disceptabimus, ac nobis, quibus de rebus certiores fieri cupimus, aliquid quod satisficiat et persuadeat a vobis exhibebitur.

147 EPISTOLA LIII.

Demonstrat Basilius chorepiscopis, sive episcopis sibi subditis, quorum nonnulli pretio manus imponere scribantur. quamvis sit hujus facti turpitudo; ac declarat ab altariis recessurum, si quis post hanc acceptam epistolam tale quicquam designaverit.

'Chorepiscopis.

1. Rei turpitudo, de qua scribo, hoc iuso suuo
⁴⁰ Matth. xxviii, 19. " I Cor. ii, 12.

Alias LXXVI. Scripta initio episcopatus.

(40) *Προτιθεὶς Υἱοῦ*. Sic plerique antiqui codices, quorum tamen nonnulli habent τὸν Υἱοῦ, unus προτιθέται Υἱοῦ, editi προτιθεὶς τῷτο τὸν Υἱοῦ. Habent idem editi λέγων εἶναι sed verbum illud posterius abest a plerisque mss. Valde autem dubito an aliqui extiterint, qui Spiritum Patri et Filio præponerent. Verisimilium est Pneumatomachos hunc errorum adversariis suis asinxisse. Certe Basilius ipse postea hujus erroris nomine accusatus a nonnullis fuit, ut videtur est in epist. 251.

(41) *Kairosphoriar*. Sic Med., Coisl. primus et Clarom. Editi καιροφυλακαί, septem mss. καιροφυλακαί.

Α ἐπὶ τὰς σωματικὰς τῶν παθῶν ἐννοιάς. Οὐ γάρ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ Πατρὸς εἰς Γίόν· οὐδὲ βιοῖα ἐγένησεν, οὐδὲ προσβαλοῦσα, ὡς τὰ φυτά τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἀρρήτος καὶ ἀνεπινόητος λογισμοῖς ἀνθρώπων τῆς θείας γέννησες δὲ τρόπος. Ταπεινής γάρ τῷ δυτὶ καὶ σαρκίνης ἐστὶ διανοίας τοῖς φθαρτοῖς καὶ προσκαίροις ἀφομοιούν τὰ ἄδια, καὶ οἰεσθαι, δτι, ὡς τὰ σωματικά, οὗτα γεννᾶται καὶ δὲ Θεός δμοίων δέοντας ἐκ τῶν ἑαντιών λαμβάνειν τὰς αὔρυμάς πρὸς τὴν εὐσέβειαν· δτι, ἐπειδὴ τὰ θυητά οὕτως, δὲ άθάνατος οὐχ οὕτως. Οὔτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θείαν γέννησιν, οἵτε σωματικάς ἐννοιάς καταρρέπουν ἁυτοῦ τὴν διάνοιαν.

4. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἄγιον Πατρὶ μὲν καὶ Γίῷ αναριθμεῖται, διότι καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστὶ τέτακτη δὲ, ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ δεδιάγμεθα περὶ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Πορευθέντες βαστιζέτε εἰς τὸ έξομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος.* Ο δὲ προτιθεὶς Υἱοῦ (40), ή πρεσβύτερον λέγων Πατρὸς, οὗτος ἀνθίσταται μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ διαταχῇ, ἀλλάτριος δὲ τῆς ὑγιαινούστης πίστεως, μή δι περίλειται τρόπον δοξολογίας, φυλάττων, ἀλλ' ἔκατην καινωνίαν (41), εἰς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων, ἵπινοιν. Εἰ γάρ ἀνώτερον Θεοῦ, οὐχ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γάρ. Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς πρεσβύτερός ἐστι τοῦ ἐξ οὗ ἐστι; Τίς δὲ καὶ ἡ παράνοια (42), ἐνδεδοκτόνη τοῦ ἀγενήτου, διλλο τι λέγει τοῦ ἀγενήτου ἀνώτερον; 'Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς πρότερον οὐδὲν γάρ μέσον Υἱοῦ καὶ Πατρός. Εἰ δὲ μή ἐστιν ἐκ Θεοῦ, διὰ Χριστοῦ δὲ ἐστιν, οὐδὲ ἐστι τὸ παράπαν. 'Ωστε ή περὶ τὴν τάξιν καὶ νοτομίᾳ αὐτῆς τῆς ὑπάρκειας ἀθέτησιν ἔχει, καὶ ὅλης τῆς πίστεως ἐστιν δρηγησις. Όμοιως οὖν ἐστιν ἀσθέτης, καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν (43), καὶ ὑπερτιθέναι αὐτὸν τὸ Υἱοῦ ή Πατρὸς, ή κατὰ τὸν χρόνον, ή κατὰ τὴν τάξιν. 'Α μὲν οὖν ἡκουσα ἐπικητεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, ταῦτα ἐστιν ἐὰν δὲ δῆ δὲ Κύρεος καὶ εἰς ταῦτα ἡμᾶς ἀλλήλους γενέσθαι, τάχα ἀν τι καὶ περὶ τούτων πλέον εἰποιειν, καὶ αὐτοὶ δὲ ἀν περὶ ὧν ἐπικητοῦμεν εὑροιμέν τινα παρ' ὑμῶν πλήρωφοραν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ.

Χωρεπισκόδποις (44).

Τὸ τοῦ πράγματος ἄποτον (45), περὶ οὐ γραψαί,

ιλιθ, ἐπινοῶν, ex cogitans, melius congruit vocum novitati.

(42) *Παράροια*. Sic octo mss. Editi παρονία.

(43) 'Ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν. Sic mss. octo. Editi εἰς τὴν κτίσιν Πνεῦμα κατάγειν.

(44) *Χωρεπισκόδποις*. Ita retulisti codices. Harl., Coisl. et Med. Editi et tres mss. πρὸς τοὺς οὓς ἔκατην ἐπισκόπους, ὡστε μή κειροτονεῖν ἐπὶ χρῆματι

(45) Τὸ... δτοπορ. Hac voce interdum turpe ali-
quod facinus apud Basiliūm designatur, velut illa
epist. sequenti:

δέσι μὲν (46) δώμας ὑπωπτεύθη καὶ ἐλαλήθη, ὁδύνης οὐκέτισσού μου τὴν ψυχήν τέως δὲ ἐφάνη μοι ἀπίστοι. Τὸ σύν περὶ αἰτοῦ γράμμα δὲ μὲν συνεγνωκώς εἴσην δεξάσθω ὡς ἵαμα, δὲ μὴ συνεγνωκώς ὡς προφυλακτήριον· δὲ ἀδιάφορος, διπέρ απεύχομαι ἐφ' ὑπὸν εὐρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δέ ἔστιν δὲ λέγω; Φασὶ τινας (47) ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτόνουμένων λαμβάνειν χρήματα· ἐπισκιάζειν δὲ ὄντας τούτους εὔσεβας. Τούτο δὲ χειρὸν ἔστιν. Ἐκεῖ γάρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ διπλασίονος τιμωρίας ἔστιν ἀξιος· διότι αὐτὸς τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἀμαρτίαν, ὡς ἀν εἰποι τις, τῷ καλῷ (48) συνεργόν. Ταῦτα εἰ ὅτις ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γινέσθω, ἀλλὰ διορθώσῃ· ἕπει ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχθέντον τὸ ἀγρύριον, διπέρ ἐρρήθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν θελοντὰ δούναι, ἵνα Πνεύματος ἀγίου μετουσίαν ὑπῆρχε· Τὸ δργύριον σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν. Κουφότερος γάρ δὲ ἀπειρίαν ἔνθασθαι θέλων ὃ πιπράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Ηράσις γάρ ἔγενετο καὶ δὲ σὺ δωρεὰν ἔλαβες, ἐξαν πωλῆσ, ὑστερεῖ (49) πεπραμένος τῷ Σατανᾷ, ἀφαιρεθῆσῃ τοῦ γερματος. Καπηλεῖαν γάρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἑνθα πεπιστεύμεθα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ γρ. "Ο δέ ἔστι τέχνασμα (50), λέγω. Νομίζουσι μὴ ἀμφιβάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν γειτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δὲ ἔστιν ὅτε δῆ ποτε τὸ λαβεῖν.

2. Παρακαλῶ οὖν ταῦτην τὴν πρόσοδὸν, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέννην ἀπόλεσθε· καὶ μὴ, εἰς χειρας μολύναντες τοιούτοις λήμμασιν, ἔστους ἀνέξιους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεὸν ἀγνὰ (51) μυστήρια. Σύγγνως δέ μοι. Πρώτον μὲν ὡς ἀπιστήσας (52), εἰς τὰ πιστεῖς ἀπειλῶ. Εἴ τις μετὰ ταῦτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξει τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐγταῦθα θεωρητῶν ἀναχωρήσει (53). ζητήσει δὲ Ἑνθα τὴν

Act. VIII, 20.

μπτ. *Ad episcopos sibi subditos, ne pretio manus imponant.* Liquet Basiliū agere de episcopis sibi subditis. Nani qui proprie dicebantur chorepiscopi, magne non imponebant, sed clero inferiores ministros ascribebant, ut videre est in epist. sequenti. Sed tamen ipsi etiam episcopi, qui Ecclesiā metropoli subjectas regebant, interdum vocabantur chorepiscopi. Queritur enim Gregorius Naz. in carnine *De vita sua*, quod a Basilio, qui quinq̄ntūm chorepiscopos sub se habebat, vilissimi opiduli constitutus episcopus fuisset.

Τούτοις μὲν δὲ παντήκοντα χωρεπισκόποις Στεγούμενος δένθεκεν.

*His quinque me chorepiscopis decem
Donavit arctus.*

Hoc exemplo confirmatur vetustissimorum codicium scriptura quam secuti sumus.

(46) Διά τι μέρ. Sic mss. et editiones Hag. et Basil. Alio διότι μέν, quod restituimus. Paulo post Coisl. primus Tὸ γνῶν περὶ εἰ ὡς φυλακτήριον. Subinde tres mss. ἐν ὑμῖν εὐρεθῆναι.

(47) Φασὶ τινας. Ita Med. et prima manu Harl. cum duobus aliis. Editi φασὶ τινές τινας. Aliquanto

A in suspicione omnino venit ac sermone, dolore animum meum implevit: hactenus sane visa est mihi incredibilis. Quod ergo de illa scribo, qui sibi ipse conscient est, accipiat ut medelam; qui autem non conscient, ut presumitionem; indifferens vero, quod quidem deprecor ne in vobis reperiatur, ut obtestationem. Quid autem est, quod dico? Dicuntur nonnulli ex vobis ab iis qui ordinantur, pecunias accipere, idque pietatis nomine inumbrare. Hoc autem pejus est. Etenim si quis malum sub specie boni perficit, poena dupli dignus est: quandoquidem et quod non bonum est, facit, et utitur ad peccatum committendum bono, ut ita dicam, adjutorc. Hæc si ita se habent, deinceps non siant, sed emendentur: siquidem necesse est dicere argentum accipienti, quod ab apostolis dictum est ei, qui dare volebat, ut Spiritus sancti participationem emeret: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* ⁹. Nam levius delinquit qui præ inscitia emere vult, quam qui Dei donum vendit. Venditio enim facta est; et quod tu gratis accepisti, id si vendideris, tanquam Satanæ venditus gratia privabere. Nam cauponariam introducis in res spirituales, et in ipsam Ecclesiam, ubi corpus et sanguis Christi concredita nobis sunt. Hæc ita fieri non oportet. Quale autem sit artificium, dicam. Putant se ideo non peccare, quod non ante accipient, sed post ordinationem accipient. Accipere autem est quandocunque accipere.

2. Rogo itaque, redditum illum, imo potius viam in gehennam ducentem relinquite, nec manus eiusmodi munieribus contaminantes, indignos vos efficiatis, qui mysteria sancta celebretis. Ignoscite autem mihi. Primum quidem tanquam non credens, deinde tanquam fidem adhibens, interminor. Si quis post hanc meam epistolam tale aliquid admiserit, ab his quidem quæ hic sunt altaribus sece-

C post unus ex Regiis codicibus διπλασίονος ἀξιος τιμωρίας ἔστι διπλασιάων τὸ κακόν, καὶ οὐκ. *Duplici poena dignus est, duplum malum admittens.* Sed hoc scholasti instar existimari debet.

(48) *Tῷ καλῷ.* Coisl. primus τὸ ἀγαθῷ. Paulo post editi μὴ γενέσθω. Quatuor mss. ut in textu.

(49) *Ωσαρε.* Editi addunt ὡς, sed deest in mss. Non multo post editi γενέσθαι, miss. sex γίνεσθαι.

(50) *Τέγρασμα.* Editi τὸ τέχνασμα, sed deest articulus in Coisl. primo, Med. et Harl. Paulo post unus ex Regiis τῷ μὴ ἄμα προλαμβάνειν. Alius itidem Regius τῷ μὴ ἄμα προλαμβάνειν.

(51) *Ἄγρα.* Sic Med., Harl. et Coisl. primus: alii et editi ἄγρα. Paulo ante Med. et Harl. ἀποθέσθαι.

(52) *Ἀπιστήσας.* Reg. secundus et Coisl. secundus addunt παρακαλ. Primum quidem, ut non credens, adhortor. Sed necesse non videtur contextum immutare.

(53) *Ἀναχωρήσει.* Ambigi possit an non illa ab alteribus secessio excommunicationem simul cum depositione includat. Non tamen videtur Basilius graviorem depositione poenam intentare. Hæc enim verba, *gratia privabere, quæret autem ubi Dei donum emens denuo divendere queat, nihil aliud desi-*

det: quæret autem ubi Dei donum emens denuo dividere queat. **148** Nos enim ac Dei Ecclesiæ consuetudinem talem non habemus. Cæterum uno addito desinam. Propter avaritiam ista flunt. Avaritia autem et radix malorum omnium est, et vocatur idololatria ¹⁵. Nolite igitur Christo præferre simulacra ob modicum argentum; nec rursus Iudam imitari, quæstus causa iterum tradentes eum, qui semel pro nobis crucifixus est. Alioquin et agri et manus eorum, qui hos fructus percipiunt, Aceldama vocabuntur.

EPISTOLA LIV°.

Renovat Basilius antiquas Ecclesiæ leges de clericorum in pagis electione, et pravas novitates, quæ obrepserat, abrogat.

Chorepiscopis

Per molestem mihi est, quod jam canones Patrum defecerint, ac disciplina omnis Ecclesiæ abacta sit; et timeo, ne paulatim, hac indifferentia progressiente, res ecclesiasticae in summam confusionem delabantur. Observata olim in Dei Ecclesiis consuetudo Ecclesia ministros omni diligentia probatos admittebat; ac in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur: an non essent maledici, an non ebriosi, an non prompti ad pugnas, an juventute in suam frenarent, ita ut sanctimoniam, sine qua Deum nemo videbit ¹⁶, exercere possent. Atque hoc examinabant quidem presbyteri et diaconi, qui una cum ipsis habitabant: referabant autem ad chorepiscopos, qui cum suffragia testium veracium accepissent, ac episcopum adiunquissent, sic sacratorum numero ministrum ascribebant. Nunc autem primum quidem nos excludentes, ac ne referre quidem ad nos dignati, omnem in vosmet ipsos auctoritatem transtulisti: deinde rem negligentes, presbyteris et diaconis permisisti, ut quos vellent, vita non examinata, secundum animi affectionem, aut ex consanguinitate ortam, aut ex alia aliqua amicitia, in Ecclesiam indignos introducerent. Quapropter multi quidem ministri in unoquoque pago numerantur: sed dignus ministerio altarium

¹⁵ Col. iii. 5. ¹⁶ Hebr. xii. 14.

gnant nisi abrogationem ministerii, quo nonnulli ad turpem quæstum abutebantur. Præterea in Canonibus apostolicis, quos sepe Basilius sequitur, ut infra videbimus, sola depositio insligitur ei qui pretio ordinavit: qui autem sic ordinatus est, etiam a communione segregatur, can. 22.

Alias CLXXXI. Scripta initio episcopatus.

(54) Πρὸς τοῦ Χριστοῦ. Sic vetustissimi codices Harl., Coisl. et Med. Editi τοῦ Χριστοῦ προτιμήσεται. Tres eosdem codices secuti legimus infra παραδόντες et καρποὺς τούτων pro eo quod erat in editiis προσιδόντες et καρποὺς τούτων.

(55) Ἀκελδαμά. Sic mss. et edit. Hag. et Basil. utramque. Alias Ἀκελδαῖμα.

(56) Τῶν λεπτικῶν. Ministros, sive subdiaconos, sacratorum ordini ascribit Basilius. Synodus Laudicina inferiores clericos sacratorum numero non comprehendit, sed numeral sacratos a presbyteris usque ad diaconos, ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, can. 24. Distinguunt canonē 27, λεπτικῶν. Ἡ ληπτικῶν, ἢ λαϊκοῦς, sive sacratos, sive clericos, sive

A τοῦ Θεοῦ διηρέαν ἀγοράζων μεταπολεῖ δύναται. Ἡμεῖς γάρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιάντα συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθεῖς πάσιν μαρτυρίᾳ Διὰ τὴν φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ δῆτα πάντων τῶν κακῶν ἐστι, καὶ δυνάμεται εἰδωλολατρεῖα. Μή οὖν πρὸ τοῦ Χριστοῦ (56) πιμπάτε τὰ εἰδώλα διὰ μικρὸν ἀργύριον· μηδὲ τὸν τὸν Ἰουδαν μιμήσαθε, ἀήματι παραδίδοντες δεῖτερον τὸν ἄπαξ ὑπέρ τὴν ήμῶν σταυρωθέντα. Επεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τούτων καρποὺς τούτων δεχομένων Ἀκελδαμά (55) κληθήσονται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΔ^o.

B

Χωρεπισκόπους.

Πάνυ με λυτεῖ, ὅτι ἐπιλελοίπαστο λοιπὸν οἱ τὸν Πατέρων κανόνες, καὶ πᾶσα ἀκρίβεια τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοδοῦμαι μὴ κατὰ μικρὴν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὁδῷ προτούσης, εἰς παντεἴς σύγχυσιν ἐλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοὺς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένην συνήθεια μετὰ τούς ἀκριβεῖας δωκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπιπραγμονεύτο πᾶσα αὐτῶν ἢ ἀναστροφή, εἰ μὴ λειδοροὶ εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόσχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ πανδαγωγούσιν ἐκαυτῶν τὴν νεύτην, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἀγιασμὸν, οὐ χωρὶς οὐδὲτις δύεται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο ἐξῆταν μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι συνοικοῦντες αὐτοῖς, εἰσαγέρειν δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ τὸν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξαμένοις ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, ὁμοτῶς ἐντρίβουσιν τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν λεπτικῶν (56). Νῦν δὲ πρῶτον μὲν, ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπανέργειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἕκαστος τὴν ὑπὸ περιεστήσατε αὐθεντίαν ἐπειτα, καταρρέψυμενοις; τοῦ πράγματος, πρεσβυτέροις καὶ διάκονοις ἐπειργάσατε, οὐδὲ ἀν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἐλλής τινδες φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀνεξίους.

laicos. Et can. 30: "Ὅτι οὐ δεῖ λεπτικῶν ἢ κληρικῶν ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολύσθεις, μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν. Non oportet sacramentum vel clericum aut ascetam in balneo cum militibus lavari, sed nec ullum Christianum aut laicum. Non sequuntur huius morem ecclesiastici scriptores. Basilius, epist. 287, excommunicato omne cum sacratis commercium intercludit. Et in epist. 198 λεπταῖς intelligit cœtum clericorum, eique ascribit clericos qui epistolæ episopi perferebant. Athanasius ad Rusinianum scribens, rogat eum ut epistolam legat λεπταῖς et populo. Gregorius Nazianzenus lectores sacri ordinis, λεποῦ τιματος, parlem esse agnoscit in epist. 43. Notandus etiam canon 8 apostolicus, εἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ λεπτικοῦ καταγου, εἰτε. Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus, vel ex sacro ordine. Hæc visa sunt observanda, quia pluribus Basili locis, quæ deinceps occurserunt, non parum afferent lucis.

ιδὲ πολὺ μὲν ὑπῆρχεις ἀριθμοῦνται καθ' ἔκστην τὸν πάτερνον εἶναι δέ τοις δὲ λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου οὐδὲ εἰς (57), ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνὴρ τὸν ταῖς φρήφορορίαις. Ἐπειδὴν δὲ τὸ πρᾶγμα ιστὸν εἰς ἀνήκεστον προίδην, μάλιστα νῦν, τῶν πειστῶν φύσιν τῆς στρατολογίας εἰσποιοῦντων ἐστοῖς, τῇ ὑπερεσίᾳ, ἀναγκαῖς ἥλθον εἰς τὸ ἀνανεώσαται τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας· καὶ ἐπιστέλλω λίγην ἀποτελεῖται μοι τὴν ἀναγραφὴν ἐκάστης χώμης τῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ ὡπὸ τίνος εἰσῆχται ἔκαστος, καὶ τὸ ποιῷ βίᾳ ἔστιν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτὸν παρ' ἵστας τὴν ἀναγραφὴν, ὅποτε συγχρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηδὲν ἔχειν ἐκεῖνα, διτε βιούτεται, παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι, μετὰ τὴν πρώτην θητικὴν εἰς τινες ὑπὸ πρεσβύτερων εἰσῆχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορθίσθησαν. Ἀναθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἔξιταις· καὶ μὲν δέξιοι ὡσι, τῇ ὑμετέρᾳ φήψι παρεγγράφωσαν. Ἐπικαθαρίσατε (58) τὴν Ἐκκλησίαν, τὰς ἀναβίους αὐτῆς ἀπελάσαντες, καὶ τοὺς λοιποὺς ἔκτιστε (59) μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μηδὲμέντε δὲ πρὶν εἰς τὴν ἡμέραν ἐπανενεγκεῖν· οὐ γινώσκετε, διτε λαϊκὸς ἔσται δὲ ἀνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ἕπεσθαι παραδεχθεῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΕ'.

Dicitur Basilius adversus extraneas mulieres cum Paregorius minus observaret; hortatus eum Basilius ut parando potius quam excommunicando sese defendat: secus depositionem minatur, atque ipsam etiam excommunicationem tum poni, tunc eum recipientibus, si sacerdotium cura emendationem sibi arroget.

Παρηγόριώ (60) πρεσβυτέρῳ.

Ἐπέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ θεάματο πώς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογήσασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τὰς μὲν κατηγορούμενοις ἐπικέμεναι καταδέχῃ, ἣντας δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίστα. Οὐ πρῶτοι οὖτε μάνοι, Παρηγόριε, ἐνομοθετήσαντες γυναικάς ἀνδράσις μηδ συνοικεῖν. Ἄλλ' ἀνάγνωθεν ἐξενεγχέντες κανόνα παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων ἦμα τὸν ἐν τῇ συνέδρῳ Νικαίας, δις φανερώς ἀπογράψαντες συνεισακτούς (61) μη εἶναι. (62) Ἀγαρία δὲ ἐν τῷτοι δέξιοι εἴησι τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικές (63) διαγωγῆς. Μηδὲν ἐπαγγελλόμενος τοις τῷ δύναμιτι, Ἑργιψά τὰ τῶν γυναικῶν συνοικούντων τοῖς, δῆλος ἔστι τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν διῆγαντορίᾳ διωκών, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεπές; μηδ ἀφιστάμενος. Τοσούτῳ οὖν μᾶλλον ἔχρην αὐτῶν εἰλίαις ἥμῶν τῇ ἀξίωσει, δοσπερ λέγεις;

(57) Οὐδέτε εἰλί. Ita tres vetustissimi codices, propter, quod erat in editis οὐδετές. Quod ait Basilius chorepiscopos hominum penuria laborare in electionibus, id de electionibus inferiorum ministeriorum accipi nou debet, sed presbyterorum et diaconorum, quos episcopi chorepiscoporum testimonio prolatos ordinabant.

(58) Επικαθαρίσατε. Editi addunt oīn, quae quidem vocula deest in nostris septem mss.

(59) Απελάσαντες... δέξιατε. Editi ἀπελάσαντες... δέξασθε. Primum vocem trium vetustissimorum, alteram septem codicum auctoritate manifestimus.

(60) Παρηγόρι. Ita Harl., Coisl. primus, Med. et Clarom. cum Basiliī editionibus. At in sex aliis codicibus mss. et in Pandectis legitur Γρηγορίῳ,

A no unus quidem, ut vos ipsi testificamini, hominem penuria laborantes in electionibus. Quoniam igitur video rem in malum jam insanabile progredi, nunc præsentim, cum plurimi militiæ metu, seipso in ministerium conjiciant, necessario accessi ad Patrum canones renovandos; ac vobis scribo, ut militiæ mihi catalogum ministeriorum cuiusque pagi, et a quo quisque 149 introductus sit, et quæ ejus sit vivendi ratio. Habete autem et ipsi apud vos catalogum, ut cum scriptis apud nos repositis vestra conferantur, nec cuiquam licet scipsum, cum voluerit, inscribere. Ita sane, si qui post primam inductionem a presbyteris introductory fuerint, inter laicos rejiciantur. Eorum autem examen de integrō repetite, et si digni fuerint, suffragio vestro suscipiantur. Expurgate Ecclesiam, indignos ex ea ejicientes. Atque in posterum examinate quidem, qui digni sint, et eos admittite: sed prius non ascribile, quam ad nos retuleritis; aut scitote laicum futurum esse, qui sine nostro iudicio in ministerium fuerit admissus.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LV*.

Paregorio presbytero.

C Legi tuas litteras cum omni patientia; sumque admiratus, cur cum possis apud nos breviter et facile factis tuis causam agere, in rebus reprehensis persistere velis, ac longis sermonibus curare tentes insanabilia. Nec primi, nec soli, Paregori, sancivimus, ut ne una cum viris habitarent mulieres. Sed lege canonem a sanctis nostris Patribus editum in synodo Nicæna, qui manifeste sancivit extraneas mulieres non esse. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur. Quare si quis verbo professus, reipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem in nomine persecui, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere. Tanto ergo magis oportebat te postulationi nostræ facile cedere, quanto te aīs esse liberorem ab omni corpore libidine. Neque enim virum septuaginta au-

Sic enim babent ad marginem tres codices modicati, Coisl., Med. et Clarom.

(61) Συνεισακτούς. Sic omnes mss. Editi συνεισακτούς. Interpretamus extraneas, non vero subinductas, quia sic Hieronymus et Rufinus et multi alii veteres hanc vocem reddiderunt, ut observant post Cujacium Gothofredus, lib. xvi Cod. Theod., et Lupus in canonem tertium Nicænum. Eadem voce utitur auctor libri De singularitate clericorum, n. 30 et 32. Vocatae autem sunt συνεισακτοί, extraneae, ut opponerentur iis quas natura dedit, matribus, sororibus et amitis.

(62) Vide Addenda.

(63) Μετὰ γυναικές. Sic tres vetustissimi codices. Editi μετὰ γυναικῶν.

* Alias CXCVIII. Scripta initio episcopatus.

nos natum existimo libidinose habitare cum muliere: nec quod turpe aliquod facinus fuissest admissum, idcirco constitui que constitui; sed quod ab Apostolo didicimus ostendiculum fratri non ponere ad scandalum¹. Scimus autem quod a nonnullis recie geritur, aliis occasionem esse peccandi. Quare præcipimus sanctorum Patrum decretum sequentes, ut a muliercula separeris. Quid igitur chorescopum incusas, et veteris inimicitiae facis mentionem? Quid de nobis quereris quod faciles calumniis aures præbeamus, ac non potius de te ipso, qui adduci non potes, ut a mulieris consuetudine recedas? Ejice igitur illam **150** ex tuis ædibus, et in monasterio constitue. Sit illa cum virginibus, et apud te servant viri, ut ne Dei nomen propter vos blasphemetur. Hæc donec feceris, innumerabilia quæ per epistolas scribis nihil te juvabunt; sed uorieris otiosus, ac reddes Domino rationem otii ui. Quod si ausus fueris citra emendationem sacerdotium tibi viudicare, [anathema eris omni populo; et qui te receperint, excommunicati per omnem Ecclesiam erunt.

μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀνέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἐσῃ παντὶ τῷ λαῷ. καὶ οἱ δεχόμενοι σὲ ἔκκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

EPISTOLA LVI.

Basilius querentem Pergamium, quod litteris suis non respondisset, placare conatur, seque non arrogantiæ ex potestate orla, sed sollicitudine, quæ nunc distinguitur, adductum esse declarat, ut Pergamii obliuisceretur.

Pergamio.

Sum equidem natura proclivis ad oblivionem, sed accessit mihi et negotiorum multitudo, quæ innatam infirmitatem adauget. Quamobrem etsi non memini me litteras accipere nobilitatis tuæ, tamen te ad me scripsisse persuasum habeo; non enim mentiturum te prorsus fuisse. Quod autem non respondi, culpa non fuit mea, sed illius qui responsa non poposcit. Nunc autem ad te veniunt haec litteræ, quæ et præterita excusent et salutatioris alterius initium præbeant. Quare cum ad me scribes, ne alterum scribendi ordinem a te incipi opineris, sed hisce litteris debitum persolvi. Quam-

¹ Rom. xiv, 43.

Alias CCCLIV. Scripta initio episcopatus.

(64) *Eἰς σχάνδαλον.* Sic Harl. et Coisl. primus, quibus favebat unus ex Regiis, in quo legitur εἰς σχάνδαλον. Editi ἡ σχάνδαλον.

(65) *Υπάρχει.* Sic idem tres codices et alii nonnulli. Editi ὑπάρχει.

(66) *Σεαυτῷ μὴ ἀρεχομένῳ.* Ita tres vetustissimi codices cum tribus aliis. Unus ex Regiis seau-tōν μὴ ἀνεγόμενον. Editi et unus aut alter mis. seau-tōν μὴ ἀνεγόμενον.

(67) *Ἐρ μοραστηρίῳ.* Balsamon, qui vetustos canones interdum ex consuetudine ætatis sua interpretatur. Basilius decretum in consilio, non in præcepti loco accipit, quia virginitatis legem invi-tatæ imponere severius justo videretur. Sed minus videt Balsamon et extraeas illas mulieres et viros, quibuscum habitabant, virginitatis lege obstrictos fuisse. Consentient ea de re veteres. Auctor libri *De singulartate clericorum, continentibus clericis*

ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὗτος γέ τὸν ἐδομήκοντεστή γεγονότα πειθομένι ἐμπατῶσινοικεν γυναικί, οὗτος ὁς ἐπιγενομένη τινὶ ἀτόπῳ πράξει ὠρίσαμεν δὲ ὠρίσαμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδικθημέν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τιθέναι πρόσκομψ τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον (66). Οὐδαμεν δὲ, διτὸς παρὰ τινῶν ὑγιῶν γινόμενον ἀλλοις ἀφορμῇ πρὸς διαμαρτίαν ὑπάρχει (65). Τούτου ἔνεκεν προστάζεμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἀγίων Πατέρων, χριστῆναι σε τοῦ γυναικός. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπιστόπῳ, καὶ παλαιᾶς ἔχθρας μέμνησαι; Τί δὲ τοῦς καταμέμφη ὡς εὐκόλους ἀκόδας ἔχοντας εἰς τὸ τοῦ διαβόλους προσεσθαί; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεγόμενον (66) ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὴν γυναικαν συνθείας; "Ἐκβαλλε τοινυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ καταστήσον αὐτὴν ἐν μοναστηρῷ (67). "Εστο ἔκεινη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ δνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλαστημήται. "Εώς δὲ ἐν ταῦτα ποιήσῃς, αἱ μυριάδες, διπερ (68) συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὑφελήσουσί σε· ἀλλὰ τελευτῆσις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. "Ἐὰν δὲ τολμήσῃς,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ.

Περγαμίῳ (69).

Εἰμι μὲν φύσει εὐκόλος πρὸς τὴν λίθην, ἐπεγένετο δέ μοι καὶ τὸ τῶν ἀσχολιῶν πλῆθος, ἐπιτείνον τὴν ἐν φύσεως ἀρβωστίαν. Ήστε, εἰ καὶ μὴ μέμνημαι δεξάμενος γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πειθομένι ἐπεσταλκέναι σε τὴν τοῦ γάρ ἀν πάντων φύεδος εἰπεῖν σε. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιφέρεσθαι εἰναι ἐγώ αἰτιος, ἀλλ' ὁ μὴ ἀπαιτήσας τὰς ἀποκρίσεις. Νυνὶ δὲ ἔχει σοι τὰ γράμματα ταῦτα, ὑπέρ τε (70) τῶν φθασάντων ἀπολογίαν πλήρουντα, καὶ ἀρχὴ διδόντα προσηγορίας δευτέρας. Ήστε, ἐπειδὴ ἐπιστέλλετος τὴν τοῦ μὴ ἀρρένας δευτέρας περιόδος γραμμάτων διανοοῦ, ἀλλ' ὡς ἀποπληρώσας ἐπὶ τοῦ

D et virginibus hospitia separanda, pronuntiat, num 16. Canon. 19 Ancyranus ῥεταὶ ne virgines cui viris, veluti cum fratribus degant. Gregorius Nazian. in carmine tertio, pag. 57, præcipit virginibus et masculum omnem vitent, συνεστάτων δὲ μάλιστι maxime vero extraneum. Hieronymus in Epistolæ ad Eustochium, Cælibem, inquit, spernit virgo genitum, fratrem quareli extraneum, et cum in code proposito esse se simulent, querunt aliorum spirituale solatium, ut domi habent carnale commercium. Virginis et caonicæ vocantur ejusmodi mulier in Orationibus Chrysostomi adversus eos, qui συεστάτους habent. Minime ergo mirum si Basilii in monasterio collocandam esse ait, quæ jam virginitali sese consecraverat.

(68) Ἀλεξ. Codices quatuor recentiores ἀσπε

(69) Περγαμίῳ. Medicæus codex Hieronymi.

(70) Υπέρ τε Harl. et Med. ὑπὲρ μὲν.

ταριχῶν τὰ δρεπλόμενα. Καὶ γάρ, εἰ καὶ (71) ἀντίδο-
ει; προσγόντων ἔστι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τῷ πλέον ἡ
ἀπλάσιον ὑπερβάλλειν κατὰ τὸ μέτρον, ἐκατέραν
τὴν τάξιν (72) ἀποτληρώσει. Ὁρᾶς δόποια σοφίεσσι
τοῦς ἡ ἀργία καταναγκάζει; Σὺ δὲ παῦσαι, ὁ
ἱρίτε, ἐπάγων (73) ἐν μικροῖς βήμασι μεγάλας αι-
τίας, ὀψευσῶν ἔχούσας ὑπερβολὴν εἰς κακίαν. Λίθη
γάρ φίλων, καὶ ὑπεροφία ἐκ δυνατείας ἐγγινομένη,
πάντα ἔχει δμοῦ τὰ δευτά. Εἴτε γάρ οὐκ ἀγαπῶμεν
καὶ τὴν ἐπολήγη τοῦ Κυρίου, οὐδὲ τὸν χαρακτῆρα
ἐπικείμενον ἡμῖν ἔχομεν· εἴτε φρονήματος κενοῦ
καὶ ἀλάζοντος ὑπεπλήσθημεν τυφωθεντες, ἐμπί-
τομεν (74) εἰς ἄφυκτον κρίμα τοῦ διαβόλου. Όστε,
εἰ μὲν, οὕτως ἔχων διανοίας περὶ ἡμῶν, τούτοις
ἴρριον τοῖς βήμασιν, εὔξαι φυγεῖν ἡμᾶς τὴν πονη-
ρίαν, ἢ ἔξενρες ἡμῶν ἐν τῷ τρόπῳ· εἰ δὲ συνηθεῖσι
τοι ἀνεξέστερον ἐπὶ τῶν βημάτων ἥλθεν· ἡ γλώττα,
ἴνως παραμυθοδεμέθα, καὶ τὴν στήν χρήστότητα
τοῦς ἐκ τῶν πραγμάτων μαρτυρίας προσθεῖνα παρ-
καλούμεν. Ἐκείνῳ γάρ εὖ λοιδοί, ὅτε· ἡ παροῦσα
ἔργης ταπεινώσεως ἡμῖν γέγονεν ἀφορμή. Όστε
οὐ τέτος ἐπιλησμέθα, ὅταν καὶ ἐστούσις ἀγνοήσω-
μεν (75). Μή τοινυ ποτὲ τὰς ἀσχολίας σημεῖον
τρέψαι καὶ κακογένειας ποιήσῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΖ'.

*Melitum hortatur Basilius ut sibi scribat, et in magnis molestiis versantem consoletur. Optat ut sibi illum ali-
quando ridere contingat; jamque huic cupidiati obsequeretur, nisi fratres retinuerint nisi certis de causis, quas Theophras-
tus narrabili.*

Meletiū (76), ἀπίσκοπῳ Ἀρτιοχείᾳ

Εἰ πῶς ἐγένετο φανερὸν τῇ θεοσεβείᾳ σου τῆς
ἀλογούντης τὸ μέγεθος, ἣν ἐμποιεῖς (77) ἡμῖν δσά-
κι; ἀν ἐπιστέλλεις, οἴδα, δτι οὐκ ἀν ποτε παραπε-
στῶν γραμμάτων πρόφασιν ὑπερένης· ἀλλὰ καὶ
ἐπικήρυξαν πολλάς ἡμῖν ποιεῖν ἐκάστοτε τὰς ἐπι-
στάλας, γνωρίζων τὸν ἐπὶ τῇ ἀναπαύσει τῶν θλιβο-
ρίουν (78) παρὰ τοῦ φιλανθρώπουν Δεσπότου μισθῶν
ἀποκείμενον. Πάντα γάρ ἔδύνης τὰ τῆδε πεπλήρω-
ται, καὶ μόνη ἡμῖν ἔστιν ἀποστροφὴ τῶν δεινῶν ἡ
τοῦ σῆς οὐρανῆτος ἔννοια· ἣν ἐναργεστέραν ἡμῖν
ἐμποιεῖ ἡδία τῶν πάσης σοφίας καὶ χάριτος πεπλη-
ρυμένων γραμμάτων σου ὀμώλα. Όστε, ὅταν λά-
θούμεν εἰς χείρας τὴν ἐπιστολὴν σου, πρώτον μὲν
τὸ μέτρον αὐτῆς ἐπισκοπούμεν, καὶ τοσοῦτον αὐ-
τὴν ἀγαπῶμεν. Δισπεράντε περισσεύη (79) τῷ πλή-
θεῖ· ἐπειτα, διεξιόντες, τῷ μὲν ἀεὶ προστυγχάνοντε
τῷ λόγῳ χαίρομεν· τῷ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς
τροπεγγίζοντες, δυσχεραίνομεν. Οὕτω πᾶν ὁ τι-

(71) Καὶ γάρ εἰ καὶ Harl. καὶ γάρ καὶ ἡ. Βατ. εἰ
γάρ καὶ ἡ. Duo alii καὶ γάρ καὶ εἰ. Ibidem editi τὸ
τέλον. MSS. ut in textu.

(72) Ἐκατέραν τὴν τάξιν. Editi ἐκατέρων τὴν
τάξιν. Legitur in septem codicibus mss. τὴν τάξιν.
Sed vocem Ἐκατέραν, qua maxime necessaria est
ad sententiam illustrandam, in solo Harlaeano repe-
ritimus. Ibidem editi ὁρᾶς δύος. Plerique mss. ut
in textu.

(73) Ἐπάγων. Hanc vocem addidimus ex Harl.,
Med. et Clarom., et deleverimus verbum παρεγκόμε-
νος, quod erat in editis post xxixian.

(74) Ερχατόμεν. Ita mss. quinque. Editi ἐκ-
πιστομεν.

A vis enim mea epistola prioris tuæ sit remuneratio,
quia tamen plus duplo modum excedit, utrumque
ordinem explebit. Vides qualia nos cavillari cogat
otium? Tu vero desine, o vir optime, paucis ver-
bis magna crimina, quæque nequitia superari non
possint, inferre. Nam amicorum oblivio et contem-
plus ex potestate ortus, omnia simul mala com-
plexuntur. Sive enim secundum Domini præcep-
tum non diligimus, neque etiam impositam nobis
notam et characterem retinemus. Sive factu inani
et arrogantia replemur inflati, incidimus in dia-
boli iudicium ineluctabile. Quare si de nobis ita
sentiens, his verbis usus es; precare ut improbi-
tatem, quam in nostris moribus reprehendisti,
fugiamus; sin autem consuetudine quadam incon-
siderata ad has voces devenit lingua, nos ipsi
consolabimur, tuamque benignitatem, ut ex factis
testimonia proferat, rogamus. Illud enim probe
scias, hanc sollicitudinem, qua nunc distingui-
mur, occasionem nobis factam esse humilitatis.
Quapropter tui tunc obliviscemur, cum et nosmet-
ipsos 151 ignorabimus. Cave igitur, ne quando
negotia indolis ac morum malorum indicium esse
ducas.

EPISTOLA LVII.

Meletio, episcopo Antiochia.

C Si 'quo modo bona fieret pietati tuæ magnitudo
lætitiae, quam mihi affers, quotiescumque scribis,
scio te nunquam oblatam scribendi occasionem
prætermissurum suisse; sed et consulto multas
nobis subinde epistolas facturum, cum non igno-
res mercedem consolationi afflictorum a benigno
Deo depositam. Omnia enim hic dolore plena sunt,
ac una nobis est avocatio malorum, sanctitatis
tuæ cogitatio; quam manifestiore nobis efficit
tuum per litteras omni sapientia ac gratia resertas
colloquium. Quare cum epistolam tuam in manus
sumimus, primum quidem modum ipsius intue-
musr, eamque tantum diligimus, quanto uberior
fuerit ac copiosior: deinde legentes, semper qui-
dem occurrente oratione delectamur: illi vero
appropinquantes, afficiuntur molestia; adeo quidquid
dixeris in litteris, bonum est. Nam bonum est quod
a bono corde redundat. Quod si nobis continget

(75) Ἀγροήσωμεν. Μή... ποιέσῃ. Ita plerique
mss. Editi ἀγροήσωμεν. Μή... ποιησαι.

(76) Meletiū. Titulus hujus epistole et aliarum
deinceps, quæ ad Melitum scripta sunt, ex codice
Harlaeano sumptus est. in quo epistola 213, alias
272, sic inscribitur. In aliis codicibus omittitur
voc 'Αρτιοχείας.

(77) Ἡρ ἐμποιεῖς. Duo mss. recentiores ἡς ἐμ-
ποιεῖς.

(78) Θλιβομένων. Tres codices recentiores θλί-
ψεων.

(79) Περισσεύη. Ita Harl., Coisl. primus et tros
alii. Editi περισσεύει.

Alias LVI. Scripta anno 571.

*tuis precibus, dum in terra versamur, etiam co-
ram congregri, et ab ipsa viva voce utilia docu-
menta recipere, aut aliqua tum ad præsens tum ad
futurum sæculum viatica; id certe judicaremus
bonorum maximum, ac benevolentiae divinæ proœ-
mium reputaremus. Jamque huic obsequeremur
cupiditati, nisi germanissimi ac in omnibus aman-
tissimi fratres cohibulssent: quorum propositum
ne litteris evulgem, id fratri Theophrasto exposui,
ut præstantiæ tuæ singula declararet.*

Carpis Basilis simplicitatem stratis. a

misiit. Tertia tertia venisset, merito dubiavit Basilius, qui bis deceptus fuerat, sed tamen respondit episopis, ut par erat. Hortatus fratrem ut sibi difficultem vitam ingresso adsit, seque venturum promitti, si ab episopis congruent modo vocetur.

Gregorio fratri.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΗΣ

Quomodo tecum litteris pugnam? Quomodo te
digne tangam ob tuam in omnibus simplicitatem?
Quis tertio, dic mibi, in eodem incidit casses?
Quis tertio in eundem incidit laqueum? Ne bellua
quidem id facile committat. Fictam mibi episto-
lam unam attulisti, **I.52** velut a perquam vene-
rando episcopo et communī nostro patruo conscri-
ptam, decipiens me, nescio qua gratia. Hanc ac-
cepi ut ab episcopo per te allatam. Quidni enim?
Ostendi amicis multis pre gaudio, gratias egi Deo.
Deprehensum est commentum, ipso episcopo pro-
pria voce negante. Propterea pudore affecti su-
mus: optavimus terram nobis dehiscere, fallacie
et mendaci ac fraudis probria aspersi. Aliam rur-
sus mihi reddiderunt, ut per famulum tuum Aste-
rium ab ipso episcopo mili missam. Ne hanc qui-
dem vere episcopus ipse misit, quemadmodum
reverendissimus frater Anthimus nobis renuntiavit.
Rursus tertiam nobis attulit Adamantius. Quomodo
per te tuosque missam auscipi a me decebat? Cu-
pivi lapideum mihi cor esse, ut neque recordarer
præteriorum, neque animadverterem præsentia,
ut plagam omnem demisis in terram oculia more

Πώς δν σοι διά γραμμάτων μαχεσθήνη; Πώς δν ἀξίως σου καθαψάμην τῆς περὶ πάντα χρηστότητος; Τρίτον τίς, εἰπέ μοι, τοῖς αὐτοῖς περιπλίπτει δικτύοις; Τρίτον τίς τῇ αὐτῇ περιπλίπτει πάγῃ; Οὐδὲ δν τῶν ἀλγῶν τι τοῦτο (83) φαδίει πάθοι. Μίαν μοι συμπλάσας (84) ἐπιστολὴν ἔκόμισας, ὡς παρὰ τοῦ αἰδεσιμώτατον ἐπισκόπου καὶ κονῦ θείου ἡμῶν, ἀπατῶν με, οὐκ οἶδα ἀνθ' ὅτου. Ἐξέκαμην ὡς παρ' ἐπισκόπου (85) διὰ σοῦ κομισθεῖσαν. Τί γάρ οὐκ ἐμελόν; Ἐπέδειξα πολλοῖς τῶν φίλων ὑπὸ περιχαρετας, ηγύχριστησα τῷ, Θεῷ. Ἐλέγχθη τὸ πλάταυμα, αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου διὰ τῆς ιδίας τῶν νῆσος ἀρνησαμένου. Κατηρχόνθημεν ἐπ' ἐκείνη· τὸ δέξιεθα ἡμίν διαστήναι τὴν γῆν, φρδιουργίας καὶ φεύδους καὶ ἀπάτης ὀνείδει (86) περιβλητέντες. Δευτέραν πάλιν ἀπέδωκάν (87) μοι, ὡς διὰ τοῦ εἰκέτου σου Ἀστέρεου, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου μοι ἀποσταλεῖσαν. Οὐδὲ ἐκείνην ἀληθῶς (88) αὐτὸς ὁ ἐπισκόπος διεπέμψατο, ὡς διαίδειμώτατος ἀδελφὸς "Ἀνθίμος" ἡμίν ἀπήγγειλε. Τρίτην πάλιν Ἀδιμάντιος ἤκε πρὸς ἡμᾶς κομίζων. Πώς Εδει με δέξασθαι διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πιμπομένην; Ήδέξαμεν ἀλιθου (89) καρδίαν ἔχειν, ὡστε μήτε τῶν παρελ-

* Alias XLIV. Scripta anno 371.

(80) Ο τικτορ. Sic quinque antiqui codices. Editi
διπερ. Ibidem Vaticanus codex habet τοις πράγμασιν,
pro τοις γράμμασι.

(81) Γράμμασι. Hanc lectionem, quæ exstat in Coisl. primo, Harl. et tribus aliis, prætulimus vulgariter εἰ γράμμαστι.

(82) Γρηγορίῳ δδελφῷ. Tres antiquissimi codices Harl., Coisl. et Med. sic habent : Γρηγορίῳ επισκόπῳ καὶ δδελφῷ. Gregorio episcopo et fratri. Sed huic titulo reclamat ipsa epistola, in qua Basilius difficiliter vitam ingressus ad auxilium et solatium suum fratrem invitat, ut hominem episcopalibus curis liberum et solutum,

(83) *Tοῦτο*. Harl. *τοιοῦτο*. Coisl. *primus τοιοῦτον*.

(84) Συμπλικά. Magis placet hæc lecio codicis Harl. et Reg. primi, et Basillii sententiae magis videtur barere et conducere, quam vulgata συμπλέξα. Paulo post addimus ἐπισχόπου ex codd. Harl. et Coisl. primo.

(85) Παρ' ἐπισκόπουν. Sic codices antiqui sex. Editi παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ μηνοῦ πατρὸς. Paulo

**post deest pariter in sex codicibus conjunctio xxi,
quam editi addunt ante ηγαρίστησα.**

(86) 'Orsöðer. Sic mss. et vetustæ editiones. Aliæ övelðn.

(87) Ἀπέδωκαν. Sic quinque veteres libri, alius ἐπέδωκαν. Editio Hagan. ἀπέδωκαν, aliæ ἀπέδωκε.

D (88) Οὐδὲ ἐκεῖνης ἀληθῶς, etc. Cum hæc lectione sua sponte sana sit, ac præterea in codice Harl. et

Cōis. primo reperiatur, sequi non libuit aliam quinque codicium lectionem: Οὐδὲ ἔστιν ἀληθῆς, αὐτὸς ἡ ἐπίσκοπος δεμαρτυράτο εἴη τούτῳ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Ἀνθίμου, ὃς αὐτὸς ἦταν ἀπόγονος. Ne hæc quidem vera sit, ipse episcopus testans est coram perquam venerabili fratre Anthimo, ut ipse nobis retulit. Paulo post retinuimus lectionem vulgariam, quæ exsistat in codd. Harl. et Med., quamvis in sex aliis codicibus sic legitur: Πῶς ἔδει με (deest hoc proumenon in quatuor codicibus) δέξασθαι τὰ διά σου κατ τῶν σὺν τελετούλευτα:

(89) ΗὐΞάντης ἀπὸ λίθου. Sic libri veteres septem;
εditionis ΗὐΞάντης γὰρ ἀπὸ λίθου.

Θόντων μεμνήσθαι, μήτε τῶν παρόντων αἰσθάνεσθαι, Α πεντάρι τοῦ πάστων πληγῆν εἰς γῆν κεκυφώς φέρειν ὡς τὸ βούτημα. Ἀλλὰ τί πάθω πρὸς τὸν ἐμαυτοῦ λογοσύνην, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν πείραν οὐδὲν δυνάμενον ἀνέξεστος προσίσθαι; Ταῦτα τῆς ἀπόλτητος καθαπτόμενος ἔγραψα, ἣν οὐδὲ ἄλλως (90) πέπισσον Χριστιανοῖς, τῷ παρόντι καιρῷ (91) ὅρῳ μὴ ἀργούσαν· ἵνα πρὸς γοῦν τὸ ἐφεξῆς ἕαυτόν τε φιλάτοις, κάμου φειδῇ· ἐπειδὴ, δεῖ γάρ με πρὸς σὲ μετὰ παρθῆσας εἰπεῖν, ἀναξιόπιστος εἰ τῶν τοιούτων δάσκανος. Πλὴν οὔτενες (92) ἀν διστιν οἱ ἐπεσταλότες, ἀπεκρινάμεθα αὐτοῖς τὰ εἰκότα. Εἴτε οὖν αὐτὸς ἀπόπειράν μοι καθειεὶς, εἴτε τῷ δυτὶ παρὰ τῶν ἴππων παντων λαβὼν, τὴν ἐπιστολὴν ἐπεμψάς, ἔχεις τὰ ἀποκρίσεις. Σὰς δὲ διλλα εἰχός ἦν τῷ παρόντι φροντίζειν, ἀδελφῶν τε δυτα, καὶ μήπω τῆς φύσεως εἰπειλησμένον, μηδὲ ἐν ἔχθρού μοιρά τημᾶς ὀρῶντα· εἰςδὲ εἰς βίον παρθήθομεν συντρίβοντα μὲν τημῶν τὸ σύμα, κακοῦντα δὲ (93) καὶ τὴν ψυχὴν τῷ ὑπερβινεῖν τὴν ἡμετέραν δύναμιν. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ οὐτοις ἀπεπολέμωσαι (94), τούτου ἐνεκεν παρεῖναι σ εῖτι νῦν, καὶ κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων. Ἀδεισοὶ τέρα, φροντιν, ὁν ἀράρκας ἐστωσαν χρήσιμοι. Εἰ δὲ τῷ δυτὶ συντυχίᾳ ἡμετέραν καταδέχονται οἱ εἰδεπιώτατοι ἐπετακοποι, καὶ τόπον ἡμῖν ὀρισμένον καὶ καρδίην γνωρισάπτωσαν, καὶ δι' ἤδην τημᾶς ἀνθρώπων μεταστελάσθωσαν. Οὐτεπερ γάρ πρὸς τὸ ἔπαντταις αὐτὸς πρὸς τὸν ἐμαυτοῦ θεῖον οὐκ ἀπαξιῶ, οὐτως, ἐὰν μὴ μετὰ τοῦ ποέποντος σχῆματος ἡ κλῆσις (95) γένηται, οὐκ ἀνέξομαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΘ.

Bumpi silentium Basilius, ac dissensionis causis in sua peccata rejectis avunculum obtestatur, ut tandem aliquando similitatem deponat, ex qua Iωαννεῖs civitatis et populi laesumur. Facturum se promittit quidquid ei pacis concilianda causa vixit fuerit esse facientem.

Γρηγορίῳ θεῷ.

1. Εσώπησα. Μὴ καὶ δεῖ σωκήσομαι, καὶ τινέμαι ἐπὶ πλειον τὴν δυσφορωτάτην ζημιὰν τῆς

¹ Eccl. xi, 24. ² Isa. xlii, 14.

(90) Ἡρ οὐδὲ ἄλλως. Contra in sex mss. codicibus, qui habent ἥν ἄλλως, Gregorii simplicitatem Christiano dignam existimat Basilius. Legitur in codicibus Med. et Harl. ἥν ὡς ἄλλως. Evidet, etsi nemini concedo qui plus tribuat antiquis codicibus, vulgatam tamen lectionem loco inveniendam non puto. Nam primo elevat sicut mss. codicum illud, ὃς, codicūm Harl. et Med., quod cum erratum esse videatur, dat copiam suspicandi aliam vocem, nempe ὡς, deletam fuisse, et illius loco substitutum ὃς fuisse. Deinde vero cum Gregorii illa simplicitas mendacii officiosi labe non caruerit, adduci non possum ut eam Basilium probasse, et Christianis aliquo dignam judicasse existimem. Ut nihil debiliter ex aliis operibus, certe in hac ipsa epistola fratrem admonet, ut deinceps sibi ipse caveat, ne dum illius simplicitatem alias congruere Christianis crederet. Quinetiam optasse se ait, ut sibi terra dehisceret, eo quod mendacii probris aspersus esset. Aden illi displicebat vel ipsa mendacii suspicio.

(91) Τῷ παρόντι καιρῷ. Coisi, primus et Harl. τοις παροῦσι καιροῖς.

(92) Ηλήρ οὔτενες. Sic mss. sex. Editi πλὴν εἰ τινές.

(93) Κακοῦντα δέ. Editi συντρίβοντα δέ, quae scriptura, eis sua sponte vitiosa non videtur, non tamen præferenda sex codicibus miss. quos secuti sumus.

A pecudum ferrem. Sed quid faciam meo ipsius animo, qui post unum et alterum experimentum nihil inexploratum admittere potest? Hæc scripsi, simplicitatem tuam perstringens, quam alioqui Christianis non congruentem, huic temporis haud convenire video; ut saltē deinceps tum ipse tibi caveas, tum mihi parcas: siquidem, libere enim me ad te loqui oportet, talium minister es sive haud dignus. Verumtamen quicunque fuerint, qui scripserint, eis, ut par erat, jam respondimus. Sive igitur testamentum mihi injiciens, epistolam tuisisti, sive revera accepisti ab episcopis, habes responsa. Te vero decebat alia in præsenti tempore curare, frater cum sis, necdum naturæ oblitus, neque me inimici loco habeas: quandoquidem vitam ingressi sumus, quæ corpus nostrum conte rit, ac animam quoque concilicet, propterea quod vires nostras superat. Cæterum quoniam sic mihi bellum indicere statuisti, idecirco adesse te nunc oportebat, atque negotiorum esse participem. Fratres enim, inquit, in necessitatibus utiles sint³. Quod si revera nostrum congressum admittunt episcopi omni reverentia dignissimi, et locum nobis definitum et tempus indicent, meque per suos homines accersant. Ut enim patruo meo occurtere 153 non recuso, ita nisi modo congruenti vocatus fuero, non seram.

EPISTOLA LIX.

C

Gregorio patruo.

1. Silui. Num et semper silebo, ac amplius committam³ ut molestissimum silentii damnum contra

D (94) Ἐκπεπολέμωσαι. Sic codices mss. sex. Editi ἐκπεπολέμωσα. Non sive ironia dicit Basilius fratrem sibi bellum indicere, quia scilicet eo invito Gregorius in pacificationem sese interponebat. Hæc enim est, ni fallor, hujus loci sententia, Gregorium non debuisse ejusmodi temporibus nova fratri negotia facessere; sed tamen quia bellum indicera ei statuerat, saltē Cæsaream venire et curas eum fratre partiri dobutisse. Etsi autem hæc Basilius quadam potius urbanitate quam animi offendisse dixit, videtur tamen Gregorius offendens illius animum judicasse, idque patruo communī indicasse. Hinc Basilius in epist. ad eundem patruum removet a se suspectiones animi in fratrem irati, et bellum sive inimicitias cum propinquis, ut magnum nefas, a se detestatur.

(95) Η κλῆσις. Negat Basilius se adfuturum, nisi decenter advocetur, id est, nisi mittantur qui eum in indictum locum deducant. Erat Basilius, ut iq. ejus modi officiis exhibendis diligentissimus, ita etiam in reposcendis attentus. Meletius Antiochenus et Theodoros Nicopolitanus, cum Basiliū ad celebritatem quamdam obiter advocassent per Helenium Nazianzen Peræqualorem, nec iterum misserunt qui de iisdem admoneret aut deduceret; dispuicuit Basilio perfunctoria invitandi ratio, ac verius ne suspectus illis esset, adesse noluit.

* Alias XLVI. Scripta anno 371.

me ipsum obfirmem, nec ipse scribens, nec aliquem audiens? Ego enim cum hactenus in hac tristi sententia permanserim, videor mihi non im-
merito prophetæ verba et ipse posse proferre: *Toleravi sicut parturiens*^{*}: semper quidem concipi-
scens aut congressum, aut sermonem, semper
autem præposito excidens ob mea peccata. Non
enim ullam aliam eorum, quæ sunt, causam ex-
cogitare quo, nisi quod persuasum mihi est veterum
me peccatorum in dilectionis tuae separacione
penas luere; si tamen de te separationem vel no-
minare fas est a qualibet homine, nedum a nobis,
quibus ab initio patris loco fuisti. Sed peccatum
meum nunc, velut densa quædam obducta nubes,
horum omnium ignorationem induxit. Cum enim
considero, præter dolorem qui mihi ea ex re crea-
tus est, aliud nihil inde consecutum me esse,
quomodo non merito nequitiae meæ ascribam præ-
sentia? Cæterum sive peccata sunt eorum quæ
acciderunt causa, hic mihi molestiarum finis esto:
sive aliquid consilii intendebatur, adimplatum
omnino est quod expetebatur. Non enim modicum
est damni tempus. Quapropter continere me am-
plius cum non possem, prior rupi vocem, obse-
crans ut et nostri memor sis, et tui ipsius, qui
per omnem vitam, majorem quam consanguinitas
exigebat, nostri curam ostendisti, nuncque civi-
tatem diligas nostra causa, non autem propter nos
te ipse abalienes a civitate.

2. Si qua igitur consolatio in Christo, si qua
communio Spiritus, si quæ viscera et miserationes,
exple votum meum; siste hic tristia: initium ali-
quod affer rerum deinceps hilariorum, ducem te
aliis præbens ad optimam, minime autem alium ad
illicta sequens. Neque enim corporeus character
ita proprius cuiusquam deputatus est, ut animi tui
pax et mansuetudo. Par igitur fuerit, cum talis
sis, alios ad te trahere, ac omnibus ad te acce-
dentiis præstare, ut veluti coquidam unguenti
fragrantia, morum tuorum lenitate impleantur.
Nam etiamsi quid nunc obsistat, tamen paulo
post ipsum etiam pacis bonum cognoscetur. Quan-
diu autem ob **I.54** dissensionem calumniæ locum
habebunt, necesse est suspiciones semper in po-
jus adaugeri. Sane ne illis quidem decorum est
nos negligere, sed maxime omnium, præstantia
tuæ. Si quid enim peccamus, meliores erimus
admoniti. Hoc autem fieri non potest citra congres-

* Isa. xlvi, 14.

(96) *Kat' èμαντον*. Ita quinque mss. Editi *kat'* èμαντον. Paulus post Harl. tâ auctâ tâ πρωφήτη.

(97) *Tòς τινομένους*. Ita Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis. Editi *tôs* γενομένους. Sic etiam infra tâ γενόμενον. Iiidem duo codices pro èπινοεῖν habent εἰπεῖν. Paulus post editi *et dñe' kat'*, quod erratum ope qualiuor codicum sustulimus.

(98) *Χατορθούμενον*, πᾶς οὐχ. Ita sex mss. Editi *χατορθούμενον*. Hag. et Froben.

(99) *Tò οἰκορειούμενον*. Id est, si οὐνιendi mei

A σιωπῆς κυρῶσαι κατ' èμαντον (96) μήτε αὐτὸς èπι-
στέλλων, μήτε ἀκούων προσφεγγομένου; Ἐγὼ μὲν
γάρ, μέχρι τοῦ παρόντος ἐγκαρπερήσας τῷ σκυ-
θρωπῷ τούτῳ δόγματι, ἥγονται πρέπειν κάμοι τὰ
τοῦ προφήτου λέγειν· διτὶ Ἐκαρπέρησα ὡς ἡ τί-
κτουσα· αἱ μὲν èπιθυμῶν ή συντυχίας ή λόγων,
αἱ δὲ ἀποτυγχάνων διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰς èμαντον. Οὐ γάρ δὴ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχω τοῖς γινομέ-
νοις (97) èπινοεῖν, πλήν γε δὴ τοῦ πεπεισθείαν πα-
λαιῶν ἀμαρτημάτων ἐκτιννύειν δίκας, ἐν τῷ χω-
ρισμῷ τῆς ἀγάπης σου· εἰ δὴ καὶ ὀνομάζειν χωρι-
σμὸν, διοιν ἐπὶ σοῦ, καὶ οὐτινοσῦν τῶν τυχόντων,
μή διτὶ γε τῇ μῶν, οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐν πατέρες γέγονε;
χώρᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀμαρτία μου νῦν, οἷς νεφελὴ βαθεῖά
τις èπισχοῦσα, πάντων ἔκεινων ἀγνοιαν ἐνεποίησεν.
B "Οταν γάρ ἀπίδω, πλὴν τοῦ ἐμοὶ λόγην τὸ γινόμενον
φέρειν, μηδὲν ἔτερον ἐξ αὐτοῦ κατορθούμενον (98),
πῶς οὐχὶ εἰκότως ταῖς, ἐμαυτοῦ κακίαις ἀνατίθημ
τὰ παρόντα; Ἀλλ' εἴτε ἀμαρτίαι τῶν συμβάντων
αλτίαι, τοῦτο μοι πέρας ἔστω τῶν δυσχερῶν" εἰτε
τι τὸ οἰκονομούμενον ἦν (99), ἐξεπληρώθη πάν-
τως τὸ σπουδαζόμενον. Οὐ γάρ ὀλίγος ὁ τῆς ζη-
μιας χρόνος. Διδ, μηκέτι στέγων, πρῶτος ἔβριξ
φωνήν, παρακαλῶν τὴν μὲν τε αὐτῶν ἀναμνῆνται
καὶ σεαυτοῦ, διτὶ πλέον ἡ κατὰ εἰδήσεις;
εἰκές, παρὰ πάντα τὸν βίον τὴν χρήσιμον!
τὴν μῶν ἐπεδείξω, καὶ τὴν πόλειν νῦν τὴν μῶν ἔνεκεν
ἀγαπᾷν, ἀλλὰ μή δι' ἡμᾶς (1) ἀλλοτριοῦν σαεὸν
τῆς πόλεως.

C 2. Εἰ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἰ τις κο-
νιντία Πνεύματος, εἰ τινα σπλάγχνα καὶ οἰστροῦ,
πλήρωσον τὴν μῶν τὴν εὐχήν· ἐνταῦθα στήσον (2) τὸ
κατηφῆ, ἀρχήν τινα δῆς τοῖς φαιδροτέροις· πρὸς τὸ
ἐξῆς, αὐτὸς τοῖς ἀλλοις καθηγούμενος ἐπὶ τὰ βεβί-
τιστα, ἀλλ' οὐχὶ ἀκολουθῶν ἐτέρη ἐφ' ἢ μή δεῖ. Καὶ
γάρ οὐδὲ σώματος γαρακτήρ ίδιος οὕτω τινὸς ἑν-
μισθη, ὡς τῆς σῆς ψυχῆς τὸ εἰρηνικόν τε καὶ ἴμε-
ρον. Πρέποι (3) δ' ἀν οὖν τῷ τοιούτῳ τοὺς ἀλλοις
ἔλλειν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ παρέχειν πᾶσι τοῖς ἐγγί-
ζουσι σοι, ὡς περ μύρου τινὸς εὐωδίας, τῆς τοῦ σω-
τρόπου χρηστότητος· ἀναπέιμπλασθαι. Καὶ γάρ εἰ τι
καὶ ἀντιτείνον ἔστι νῦν, ἀλλὰ μικρὸν θετερον καὶ
αὐτὸν τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἐπιγνώσται. "Εως δὲ
ἐκ τῆς διαστάσεως αἱ διαβολαὶ χώραν ἔχωσιν (4),
διαγάγηκα τὰς ὑποψίας ἐπὶ τὸ χεῖρον συναέξονται.
D "Ἔστι οὖν οὐδὲ ἔκεινοις πρέπον ἀμελεῖν τὴν μῶν,
πάντων δὲ πλέον τῇ τιμιότητῃ σου. Καὶ γάρ εἰ μὲν
ἀμαρτάνομέν τι, βελτίους ἐσόμεθα νοοθετούμενοι.

causa id fecisti. Non multo post editi ἀναμνῆσθαι.
Sex mss. ut in textu. Sic et Paris. 2.

(1) *Δι' ἡμᾶς*. Ita sex codices mss. Editi δι' τὴν μῶν. Ibidem editi σεαυτόν. Quatuor mss. σεαυτόν.

(2) *Στῆσον*. Sic inss. sex pro eo quod est in editi λύσον. Paulus post editi ἐξῆς, καὶ τοῖς ἀλλοις... ἀλλ' οὐχ. Sex mss. ut in textu. Cod Harl. ἀκολουθῶν ἐτέροις. Duo alii τῷ δημοτικῷ.

(3) *Πρέποι*. Ita Harl. et Coisl. prius eum diuo-
bus aliis. Editi πρέπει.

(4) *Ἐχωσιτ*. Ita mss. quinque. Editi ἔχουσι.

Τούτο δὲ δίνει συντεχλας ἀμήχανον. Εἰ δὲ οὐδέν Α suni. Si autem nihil facimus mali, cur odio habemur? Atque hæc quidem ad meam ipsius defensionem profero.

3. Α δὲ διά πέρι ἐκαπτῶν αἱ Ἐκκλησίαι εἰποιειν, οὐκ εἰς καλὸν τῆς διαστάσεως ἡμῶν ἀπολαύσουσαι, βλέπον μὲν σωτηρίην. Οὐδὲ γάρ ἵνα λυπήσω, τοὺς λόγους πέχημαι; (6), ἀλλ' ἵνα παύσω τὰ λυπηρά. Τὴν δὲ σήν συνειπον πάντως οὐδὲν διαπέφευγεν, ἀλλὰ πολλῷ μείζω καὶ τελείωτερα ὥν ἡμεῖς νοοῦμεν, αὐτὸς δὲ ἐξεύρος τῇ διανοίᾳ, καὶ μᾶλις εἰποιειν, δις γε καὶ εἶδες πρὸ τῶν τὰς βλάβας; (7) τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ λυπῆ μᾶλλον ἡμῶν, πάλαι δειδαγμένος; (8) παρὰ τοῦ Κυρίου μηδενὸς τῶν ἐλαχίστων καταφρονεῖν. Νυνὶ δὲ ἡ βλάβη οὐκ εἰς ἔνα ή δεύτερον περιορίζεται, ἀλλὰ πᾶσις διαι ταῖς δημοιοις τῶν ἡμετέρων παραπολαύσουσι συμφορῶν. Τὴν γάρ ἐπὶ τῆς ὑπερορίας φήμην τί χρή καὶ λέγειν ὅποια τις ἔσται περὶ ἡμῶν; Πρέπει; (9) οὖν διὸ τῇ οῇ μεγαλοψύχᾳ τὸ μὲν φιλόνεικον εἰέροις παραχωρεῖν· μᾶλλον δὲ κάκιειν ἔξελειν τῆς ψυχῆς, εἰπερ οἴλον τε· αὐτὸν δὲ δι' ἀνεξικακίας νικῆσαι τὰ λυπηρά. Τὸ μὲν γάρ ἀμύνεσθαι παντός ἐστι τοῦ ὄργικομένου· τὸ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὄργης ὑγιάτερον εἶναι, τούτῳ δὴ μόνου σοῦ, καὶ εἰ τὶς σοι τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος. Ἐκείνῳ δὲ οὐκ ἔρω, διτὸς δὲ τοῦ χαλεπαίνων εἰς τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας τὴν ψητὴν ἐπαρθήσον. Εἴτε οὖν παρουσίᾳ, εἴτε γράμματι, εἴτε κλήσει τῇ πρὸς ἐκαπτῶν, εἴτε ὑπερ ἀνθελιοις τρόπῳ, παραμύθησαι ἡμῶν τὴν ψυχήν; (10). Ήμῖν μὲν γάρ εὐχὴ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας φανῆναι τὴν θεοτεῖαιν σου, καὶ ἡμᾶς τὸ δόμον, καὶ τὸν λαὸν θεραπεύειν αὐτῇ τε τῇ δύει καὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτός σου. Εἴνιον μὲν οὖν τούτο ή δυνατόν, τούτο χράτιστον· ἐλὼν δὲ τι ἔτερον δόξῃ, κάκεινο δεξέμεθα. Μόνον παγίως γνωρίσαι τὴν τὸ παριστάμενον τῇ φρονήσει των πασακλήθητι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.

Significat Basilius se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum suis. Prodaturum se promittit quidquid avunculo de congressus tempore et loco placuerit. Fratri se diffidere testatur, ob ea quae prius gesta fuerant.

Γρηγορίῳ θείῳ.

Καὶ πρότερον ήδεώς εἰδον τὸν ἀδελφὸν μου. Τί γαρ οὐκ ἐμέλλον, ἀδελφὸν τε δυταὶ ἐμαυτοῦ, καὶ τοιοῦτον; Καὶ νῦν δὲ τῇ αὐτῇ διαθέσει προσεδεξάμην ἐπιδημίαν, μηδὲν τι τῆς ἐμαυτοῦ στοργῆς παρατρέψας. Μηδὲ γάρ γένοντο τι τοιοῦτο παθεῖν μηδὲν; (11), ἢ τῇ ψύσεως ἐπιλαθέσθαι, καὶ ἐκπολεμωθῆναι πρὸς

(5) Δικαιολογίσοις. Ita miss. septem. Corruptissime editi διστολογίας, unde interpres: *meam ipsius quidem languorē bicornem rationem prætendo.*

(6) Κέχρημα. Post hanc vocem editio Paris. addit. τούτοις, quod abest ab omnibus mss. et vetustis editionibus.

(7) Τὰς βλάβας. Ita miss. sex, et vetustæ editio-nes. Alias τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ζημίαν. Ibidein quinque codices ὥστε καὶ εἶδες.

(8) Δειδαγμένος. Editi et miss. non pauci προ-διδαγμένος. Sed multo aptius codices Harl., Med. et Coisl. quos secuti sumus.

3. Quid autem Ecclesiæ, quæ nostri dissidii non ad suam utilitatem participes sunt, pro scipsis dixerint, melius quidem tacere. Non enim ut molestiam exhibeam, verba facio; sed ut molestias rebus finem imponam. Tuam autem prudentiam omnino nihil fugit: sed multo majora ac perfectiora quam quæ nos cogitamus, ipsa tua mente poteris excogitare, aliisque dicere: qui certe etiam ēnte nos Ecclesiarum vidisti detrimenta, magisque quam nos doles, jam olim edocuit a Domino, neminem ex minimis contempnere. Nunc autem damnum non uno aut altero circumscribitur, sed totæ civitates ac populi calamitatum nostrarum participes sunt. Famam enim in remotis provinciis quid vel dicere attinet, qualis futurabit de nobis? Decet igitur ut tua magnanimitas contentioνis studium aliis relinquat, imo ex illorum etiam animis extrahat, si fieri potest: ipso autem patientia molestias superes. Nam uelisci se, cuiusvis irati est: sed ipsa etiam ira superiorē esse, hoc certe tuum est solius, et si quis tibi virtute consimilis. Illud autem non dicam, eum qui nobis succenset, in insontes iram immittere. Itaque sive adveniendo ad nos, sive scribendo, sive ad te accersendo, sive quoconque volueris modo, consolare animum nostrum. Nobis enim in optatis est, ut in Ecclesia appareat pietas tua, et nos simul et populum tum ipso conspectu, tum gratiæ tuae sermonibus cures. Quod si istud fieri potest, erit optimum: si vero aliud quid videbitur, et illud amplectemur. Hoc tantum a te certo impetrā, ut quod prudentia tuae visum fuerit, id nobis significes.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LX.

Significat Basilius se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum suis. Prodaturum se promittit quidquid avunculo de congressus tempore et loco placuerit. Fratri se diffidere testatur, ob ea quae prius gesta fuerant.

Gregorio patruo.

Et antea libenter videbam fratrem meum. Quidni enim? cum et frater meus sit, et talis: et nunc eodem affectu suscepit advenientem, nihil meo amore imminuto. Absit enim sic affliciar animo, ut et naturæ obliviscar, et cum propinquis inimicisias geram. Sed et corporis insinuitatum, et aliorum

(9) Πρέπει. Tres mss. non antiquissimi πρέποι. Coisl. prius πρέπει οὐκ τῇ οῇ.

(10) Παραμύθησαι ήμων τὴν ψυχήν. Ita codices quatuor, quorum unus antiquissimus, nempe Coislinianus. Editi παραμύθησαι... καταξίωσον. Sed si postremum verbum retineatur, legendum erit, ut est in codice Harl. παραμύθησασθαι... καταξίωσον, consolari dignare.

(11) Ηδεῖσθαι. Deest ea vox in duobus mss. recensionibus. Paulo post editio Paris. ποιήσῃ. Mss. et vetustæ editiones ποιήσει.

Alias XI.V. Scripta anno 371

animi dolorum consolationem duxi esse viri praesentiam, et **155** a præstantia tua per ipsum allatis litteris valde sum delectatus; quas quidem jamendum mihi cupiebam venire, non aliam ob causam, nisi ut ne et nos vita humana adderemus tristem historiam mutuæ inter propinquissimos dissensionis, voluptatem quidem inimicis afferentis, amicis vero mœrorem, ac Deo displicentis, qui in perfecta dilectione characterem ac notam suorum discipulorum posuit. Quocirca et necessario rescribo, pro nobis ut ores obsecrans, et in reliquis rebus curam nobis ut propinquis impendas. Quid autem sibi velint quæ acta sunt, quoniam præ inscilia intelligere non possumus, id statuimus verum judicare, quod ipse nobis exponere dignatus fueris. Necessæ est autem reliqua etiam a tua prudentia definiri, mutuum inter nos congressum, tempus accommodum, et idoneum locum. Si igitur omnino gravitas tua ad nostram humilitatem descendere non recusat, nosque aliquo sermone impertire; sive cum aliis, sive privatim fieri congressum volueris, morem geremus; cum semel apud nos statuerimus servire tibi in charitate, ac omnino exsequi quæ ad Dei gloriam a tua pietate nobis præcipientur. Ceterum fratrem perquam reverendum non coegerimus quidquam nobis viva voce dicere, quia neque antea ipsius sermo operum testimonio confirmabatur.

EPISTOLA LX.

Basilius respondet litteris, quibus Athanasius excommunicatum a se suisse Libyæ ducem nuntiavera. Declarat ducem ex litteris Athanasiū sic Ecclesiæ innoluisse, ut nemo cuni eo ignem aut aquam aut lectum commune velit habere.

Athanasio, Alexandriæ episcopo.

Legi sanctitatis tue litteras, in quibus adversus Libyæ ducem, hominem nefandum, ingemisisti. Ac deslevimus quidem patriam nostram, quod talium malorum mater sit et nutrix. Deslevimus quoque Libyam regioni nostra vicinam, malorum nostrorum participem, ac moribus ferinis traditam hominis crudeliter simul et flagitiose viventis. Hoc igitur erat, quod sapienter dixerat Ecclesiastes :

* Alias XLVII. Scripta circa an. 371.

(12) Ἡγεσάμην. Post hanc vocem Med. et Harl. addunt αὐταρκεστάτην, uberrimum solatum.

(13) Τιμωτηος. Coisl. primus cognoscitur. Paulo post quatuor codices recentiores δὲ καὶ ἔτε παλλοῦ.

(14) Εὔχεσθαι σε. Deest pronomen in quinque mss., non tam in Harl., Med. et Coisl. primo. At paulo post Medicæus, Harl. et Vat. cum duobus aliis κρίδεσθαι ὡς οἰκεῖον. Quæ quidem scriptura si probetur, subintelligendum erit ἡμῶν.

(15) Τῷρ γιρούμενων. Ita omnes nostri codices mss. cum editione Flagonensi, et i Fröben. Aliæ τῶν γεγραμμένων, sensum litterarum, ut interpretandum monet Combellius. Contextum immutarunt librarii, cum minus intelligerent, quamvis non valde sit obscurus. Ait enim Basilius pro summa sua humanitate, se eorum, quæ hactenus intercesserant, seorsum non intelligere, id est, quam ob causam facta fuerint, minus perspicere; sed tamen asseveranti avunculo crediturum. Similiter in epist. 232, *Mirari autem subit, inquit, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν*

Α τοὺς οἰκεῖους ποιήσει. Ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ σωματος ἀρρωστημάτων, καὶ τῶν δὲλλων ἀλγειῶν τῆς ψυχῆς, παραμυθίαν ἡγεσάμην (12) εἶναι τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρουσίαν· τοὶς τε παρὰ τῆς τιμιότητος (13) σου δι' αἴτου κομισθεῖσας γράμμασιν ὑπερήσθην· καὶ ἐτούτῳ μῷ ἐπειθύμουν ἐλθεῖν, οὐκ δὲλλοι τινὸς ἔνεκεν, ἢ τοῦ μὴ καὶ ἡμᾶς τι σκυθρωπὸν διήγημα τῷ βίῳ προσθεῖναι, ὡς ἔρα τις εἴη τοῖς οἰκειοτάτοις πρὸς ἀλλήλους διάστασις· ἥδοντὴν μὲν ἔχθροῖς παρασκευάζουσα, φίλοις δὲ συμφοράν, ἀπαρέσκουσα δὲ θεώρ, τῷ ἐν τῇ τελείᾳ ἀγάπῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἑαυτοῦ πραθητῶν θεμένηρ. Διὸ καὶ ἀντιφέργομαι ἀναγκαῖος εἶνεσθαι σε (14) ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλῶν, καὶ τὰ δὲλλα κρίδεσθαι ἡμῶν ὡς οἰκείων. Τὸν δὲ νοῦν τῶν γινομένων (15) ἐπειδὴ αὐτοὶ ὑπὸ ἀμαθείας συνιέναι εὖκ ἔχομεν, ἐκεῖνον ἐκρίνωμεν ἀλτηῇ εἶναι νομίζειν, διὸ οὐδὲτος ἡμῖν ἐξηγήσασθαι καταξιώσῃς. Ἄναγκη δὲ καὶ τὰ δειπνά μενα παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας δρισθῆναι, τὴν συντυχίαν ἡμῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους, καὶ καιρὸν τὸν πρέποντα, καὶ τόπον ἐπιτίθειν. Εἴπερ οὖν (16) δὲλλος ἀνέχεται καταβῆναι πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν ἡ σεμνότης σου, καὶ λόγου τινὸς μεταδοῦναι τῷ μεν, εἴτε μετ' ἀλλων, εἴτε κατὰ σεαυτὸν βούλει γενέσθαι τὴν συνυχίαν, ὑπακουσόδεμθαι; τούτῳ ἀπαξ. ἔστι τοις συμβούλευσαντας, δουλεύειν (17) σοι ἐν ἀγάπῃ, καὶ ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου τὰ εἰς δόξαν θεοῦ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου ἡμῖν ἐπιτασσόμενα. Τὸν δὲ αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν οὐδὲν ἡναγκάσαμεν ἀπὸ γλώστης εἰπεῖν ἡμῖν· διότι οὔτε πρότερον (18) μεμαρτυρημένον εἶχε τὸν λόγον ὑπὸ τῶν Ἑργῶν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑ.

C Ἀθαρασίψ (19), ἐπισκόψῳ Ἀλεξανδρείας.

*Ἐνέτυχον τοὶς γράμμασι τῆς σῆς οἰστητος, δι' ὃν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιβύης (20), τοῦ δυσωνύμου ἀνδρὸς, κατεστέναξας. Καὶ ὠδυράμεθα μὲν τὴν τιμετέραν (21) πατρίδα, διτι τοιούτων κακῶν μῆτρα ἐστὶ καὶ τροφός· ὠδυράμεθα δὲ καὶ τὴν γείτονα τῆς τιμετέρας Λιβύην, τῶν τιμετέρων κακῶν ἀπολαύσουσαν (22), καὶ θηριώδει τῇδει παραδοθεῖσαν ἀνδρὸς ψύστητη τε δόμοι καὶ ἀκολασίᾳ συάντος. Τούτο τὸν

εὐλογῶν, et missarum eulogiarum sententiam; quippe quia mihi per aenigmata validam precatus es senectutem.

(16) Εἰπερ οὐρ. Sic mss. Editi εἰ οὖν, in quibus etiam paulo post legitur καὶ κατὰ σεαυτὸν. Deesi conjunctio in mss.

(17) Αὐολεύειν. Ita mss. Editi δουλεύειν, excepta edit. Paris. 2. Paulo posī codex Harl. ἐπιτασσόμενα pro γραφόμενα.

(18) Πρότερον. Ita mss. sex. Editi τὸ πρότερον.

(19) Ἀθαρασίψ, etc. Sic legitur hic titulus in codicibus Harl., Med. et Coisl. primo et Reg. utroque. Editi τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ.

(20) Τῆς Λιβύης. Articulus additus ex quinque mss. Paulo ante editi τῆς οἰστητος σου. Harl., Med. et Coisl. ut in textu.

(21) Τὴρ ἡμετέρων. Ita tres velutissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Tres alii τὴν ἐπιτύνην, editi τὴν ἑαυτοῦ. Paulo post editio Basil. et Paris. τῆς τιμετέρας, et τῶν ὑμετέρων. Editio Hagan. et mss. nostri omnes ut in textu.

(22) Ἀπολαύσουσαν. Coisl. primus ἀπολαύσασσαν.

άρι τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τὸ σοφόν· Οὐαὶ σοι, πόλις, ὃς ἡ βασιλεὺς σου τεώτερος (ἐνταῦθα δέ εστί τι; (23) καὶ χαλεπώτερον), καὶ οἱ ἄρχοντές σου οὐκ ἀπὸ νυκτὸς ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μεσούστις τῆς ἡμέρας ἀκολαστάνουσι, βοσκημάτων ἀλογώτερον ἀλλοτρίος γάμοις ἐπιμαινόμενοι! Ἐκεῖνον μὲν οὖν αἱ μάστιγες μένουσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τῷ ἵσῳ μέτρῳ ἀντιμετρηθῆσμεναι, ἀς αὐτὸς προλαβὼν ἐπέθηκε τοῖς ἔγιοις αὐτοῦ. Ἐγνωρίσθη δὲ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ἀπορέσπαιον αὐτὸν πάντες ἡγήσονται, μὴ πυρὸς (24), μὴ ὄντας, μὴ σκέπτης αὐτῷ κοινωνοῦντες, εἰπερ τις ἐξέλος τοῖς οὖταις κεκρατημένοις κοινῆς καὶ ὅμοιοις καταγγέλλεις. Ἀρκοῦσα δὲ αὐτῷ στήλη, καὶ αὐτές τὰ γράμματα ἀναγινωσκόμενα (25) πανταχοῦ. Οὐ γάρ διαλείψομεν πᾶσιν αὐτοῦ καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ ἔνοιαις ἐπιδειχγύνεις. Πάντως δὲ, καὶ μὴ ἔχωνται αὐτοῦ παραχρῆμα τὰ ἐπιτίμια, ὥστερ πού τοῦ Φαραὼ, ἀλλ' εἰς ὑπερόν ποτε βαρεῖσαν αὐτῷ καὶ ὀλγεινὴν τὴν ἀνάδοσιν (26) οἰσται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΡ.

Parnassenam Ecclesiam, cuius episcopos obierat, ex antiquo more consolatur Basilius; denique operam hortatur, ut a Deo pastorem secundum ejus voluntatem impetraret.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Παραστοῦ παραμυθητικῇ.

Καὶ Εὗτις ἐπόμενοι παλαιῷ ἐκ μηχρᾶς τῆς ἀκολουθίας κεκρατηκότι, καὶ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ὑμῖν ἐπιδειχνύμενοι, διὰ τοῦ γράμματος τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν ἐπιτικτόμεθα, κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς τε ἐπὶ τῷ συμβάντι λύπης, καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἐν χερσὶν. Ὑπέρ μὲν οὖν τῶν τοις τοσούτον λέγομεν, διὰ ταρός ἡμῖν ἀποδέψαι πρὸς τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα, καὶ μὴ λυπηθεῖσι· Ός καὶ οἱ λοιποί, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα· οἱ μὴν οὐδὲ ἀπαθῶς ἔχειν πρὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ τῆς μὲν ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὑπὸ δὲ τῆς λύπης μὴ καταπίπτειν, τὸν μὲν ποιμένα τοῦ τέλους μακαρίζοντας, ὃς ἐν γῆρᾳ (27) πίστι τὴν ζωὴν καταλύσαντα, καὶ ταῖς μεγίσταις παρὰ τοῦ Κυρίου τιμαῖς ἐναντιπαυσάμενον. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἔκεινα παραινεῖν ἔχομεν, διὰ προσῆκει, πᾶσαν ἀποθεμένους κατήφειαν, ἐκαπνὸν γενέσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας διαναπτύγα· ὅπως ἀν δὲ ἀγιος Θεὸς ἐπιμεληθείη (28) τοῦ ιδίου ποιμένου, καὶ παράσχοιτο ὑμῖν ποιμένα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, ποιμάνοντα ὑμᾶς μετ' ἐπιστήμης.

* Eccl. i, 16. * I Thess. iv, 12.

(23) Ἔστι τι. Vocabula addita ex quatuor mss. iisque vetustioribus.

(24) Μὴ πυρός. Liquet hunc ducem non solum a communione et precibus remotum suis, sed etiam ab Ecclesia prorsus ejectum. Porro in Libya, ubi cum imperio etiam excommunicatus versabatur, nemo poterat eum in his, quæ ad rem publicam pertinent, fugere, nec videtur Athanasius edicere potuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut leum commune haberet. At is, si in Cappadociam privatus redisset, merito subiisset has ignominias notas. Simili modo Basilius in epist. 288 hominem in vitiis pertinacem excommunicat, ac jubet toti pago denuntiari *cum admittendum non esse ad ullam serum ad vitam pertinentium societatem.*

(25) Ἀτρετωνόμενα. Editio Paris. addit ar-

A *Vae tibi, civitas, cujus rex junior est* (est autem hic quiddam etiam molestius), et cujus principes non a nocte comedunt, sed in ipso meridie fasciunt, pecoribus ipsis effterati in alienas nuptias furentes. Illum quidem flagella manent a justo Judge. æquali mensura ipsi rependenda, quæ prior ipse illius sanctis inflxit. Innotuit autem et Ecclesiæ nostræ ex litteris pietatis 156 tuæ, et abominandum ipsum existimabunt omnes, sic ut non ignem, non aquam, non tectum cum ipso commune habeant, si quid pro sit hominibus ita animi impotentibus communis atque unanimis condemnatio. Satis autem magna illi infamia nota, vel ipsæ litteræ, dum ubique leguntur. Non enim intermittemus eas omnibus ejus et propinquis et amicis et hospitibus ostendere. Omnino autem, etiam si non eum protinus tangant infictæ poenæ, quemadmodum Pharaonem; certe aliquando gravem et acerbam ei remunerationem in posterum ferent.

B

EPISTOLA LXII.

Ecclesiæ Parnassi consolatoria.

Et morem sequentes antiquum ex longa temporum serie vigentem, et fructum Spiritus, dilectionem secundum Deum, vobis exhibentes, per litteras pietatem vestram invisimus, ac dolorem vobiscum in hoc eventu, et rerum quæ in manibus C sunt sollicitudinem partimur. Ac de molestis quidem rebus hoc tantum dicimus, tempus esse ut respiciamus ad præcepta Apostoli, nec mox reamur. Ut et ceteri, qui spem non habent; nec tamen hunc casum citra ullum doloris sensum feramus, sed damnum quidem sentiamus: at dolori minime succumbamus, pastorem ob illius oblitum beatum existimantes, ut qui in senectute pingui decesserit, et in maximis a Domino honoribus requieverit. De ceteris autem rebus, hæc habemus quæ adhortemur, mox omni deposito, ad sese redeundum esse, et ad necessariam Ecclesiæ curam assurgentum, ut Deus sanctus suum ovile curet, vobisque donet pastorem secundum suam voluntatem, qui vos cum scientia pascat.

D

ticulum, et paulo post babel. Οὐδὲ γάρ εἰ τὰ παραχρῆμα ἐπιτίμια εἰ βαρεῖσαν αὐτοῦ. Codices nostri ut in textu. Quibus cum etiam consentiunt editiones Hagan. et Froben., nisi quod habent οὐδὲ γάρ εἰ τὰ ἐπιτίμια ὥστερ τοῦ Φαραὼ παραχρῆμα.

(26) Ἀράδοσιν. Editi ἀντίστοιτι, quæ scriptura etiæ prima specie non incommoda videtur, magis tamen arridet ea quam in contextu possumus, ac præterea sex miss. codicum et editionum Hagan. et Frobenianæ primæ auctoritate nititur.

(27) Ἐρ γῆρα. Sic Coisl. prius et Med. Editi εἰ γῆρα.

(28) Ἐπιμεληθεῖη. Sic iidem Med. et Coisl. cum aliis nonnullis. Editi ἐπιμεληθῆ.

* Alias CLXXXV. Scripta cirea an. 371.

EPISTOLA LXIII.

Basilius per honorifice salutat principalem Neocæsaream, quem ex fama tantum et ex colloquiis Elpidii communis amici noverat; petisque ab eo ut se numero amicorum adscribat.

Principali Neocæsareæ.

Virum sapientem, etiamsi longe terrarum degat, etiamsi nunquam oculis viderim, amicum judico; sententia tragicæ Euripidis est. Quapropter etsi nobis ex congressu, qui coram sit, nondum magnanimitatem tuam cognoscere contigit, me tamen tibi amicum esse et familiarem dico. Ne putes asseverationem esse hunc sermonem. Fauam enim amicitiæ conciliatricem habeo, magno sonitu res tuas omnibus hominibus prædicantem. At postquam et cum 157 digno omni reverentia Elpidio congressi sumus, ita nobis innouisti et tantopere nos cepisti, ac si diu tecum suissemus versati, ac longa experientia quæ tibi insunt bona cognovissemus. Non enim desiit ille tua nobis ornamenta sigillatim narrare: animi magnitudinem, altam et excelsam mentem, morum facilitatem: rerum experientiam, mentis prudentiam, vita gravitatem hilaritate permistam; vim dicendi, et quæcumque alia ipse quidem longo nobiscum colloquio recessuit, nobis autem scribere non est integrum, ne ultra modum epistolam producamus. Quomodo igitur virum talis non amarem? quomodo continere me possem, quoniam exclamationis animi mei affectum declarerem? Salutationem itaque suscipe, vir eximie, quæ tibi ex vera ac sincera amicitia adhibetur: longe enim absunt a servili ac illiberali adulazione mores mei: meque scribe in amicorum tuorum numero, litteris te frequentibus ostendens et absentiam deliniens.

EPISTOLA LXIV.

Per honorifice salutat Hesychium, quem et olim cognoverat, et ex sermone Elpidii plurimi faciebat.

Hesycio

Multa quidem me etiam ab initio cum tua dignitate conjungebant, communis litterarum amor, ubique ab his quæ experti sunt pervulgatus, et antiqua nostra cum viro admirabili Terentio amicitia. At postquam vir optimus, qui que mecum omnis necessitudinis nomen adimpleret, omni honore dignus frater Elpidius mecum sermonem habuit, ac singula virtutum tuarum ornamenta narravit (est

¹ Alias CCCLXXI. Scripta circa an. 371.

(29) Ἡγεμόνι. Ducebant Neocæsareæ intelligit vetus interpres. In titulo proprorsim simili epistolæ 306 redidit, *Præsidi Sebastiæ*. Sed in utroque loco non dux aut præses, quorum potestas unius urbis finibus non continebatur, sed potius præpositus urbis indicatur, seu *primus curiæ*, ut legitur in *Cod. Theod.* lib. XII, tit. I, leg. 127, 171, et 189. Erant enim in unaquaque curia principales, et inter principales unus eminebat dignitate, ac regenda curiæ et urbis gubernanda plurimas partes tenebat. Præpositus pagorum similiter vocatur ἡγεμὼν in epist. 86.

(30) Ἐλπίδων. Harl., Coisl. primus, Med. et Claram. Ἐλλαδίων. Medicæus præmittit vocem ἀδελφοῦ, sed idem in sequenti epistola vocatur Elpidius, nullo

A

Ἡγεμόνι (29) Νεοκαισαρεῖας

Τὸν σοφὸν ἀνδρα, καὶ ἐκάς ναὶ χθονές, καὶ μήποτ' αὐτὸν δισσοὶς προσιδω, κρίνω φίλον. Εὐριπῖδην ἔστι τοῦ τραγικοῦ λόγος. "Ωστε, εἰ, μήπω τῆς κατ' ὑφαλμοὺς ἡμῖν συντυχίας τὴν γνῶσιν σου τῆς μεγαλοφύτες χαρισμάτης, φαμὲν εἶναι φίλοι σου καὶ συνήθεις, μή κολακεῖαν εἶναι τὸν λόγον κρίνεις. Τρέμεν γάρ φήμην πρόξενον τῆς φιλίας, μεγαλοφύτες τὰ σὰ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβούσαν. ἈἼ' οὖν μέντοι καὶ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Ἐλπίδιῳ (30) συνετύχομεν, τοσούτον σε ἔγνωρισαμεν, καὶ οὕτω κατ' ἀκρας ἐκλύκαμέν σου, ὥστενει πολὺν χρόνον συγγεγονέστε, καὶ διὰ μαρτίου τῆς πειρας τῶν ἐν σοι καλῶν τὴν γνῶσιν ἔχοντες. Οὐ γάρ ἐπάυσατο δὲ ἀνήρ ἔκαστα τὴν τῶν περὶ σὲ διηγούμενος· τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φυχῆς, B τοῦ φρονήματος τὸ ἀνάστημα, τῶν τρόπων τὴν ἡμέρητα· ἐμπειρίαν πραγμάτων, σύνεσιν γνώμης, σεμνότητα βίου, φαιδρότητες (31) κεχραμένην· λόγου δύναμιν, τόλλα δσα αὐτῆς μὲν διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς ὅμιλας ἀποτιθιμαστοῦ, ἡμῖν δὲ γράφειν ωκεῖ δυνατόν, ἵνα μή ἔσω τοῦ μέτρου τὴν ἐπιστολὴν προαγάγωμεν. Πώς οὖν ὁύκ ἐμελλον ἀγαπᾶν τὸ τοιοῦτον; πῶς γοῦν τὸ δυνάμην ἐμαυτοῦ κρατήσει, πρὸς τὸ μή οὔχι καὶ ἐκδοῶν τὸ τῆς φυχῆς ἐμαυτὸν πάθος διασημαίνειν; Δέχου τούτου τὴν περιστορίαν, ὃ θαυμάσει, ἐκ φιλίας ἀλληθινῆς καὶ ἀδόλου σοι προσαγομένην· πόρφυρος γάρ, θωπείας δουλοπρεπῶν τοῦ φίλων ἐναριθμίους, γράμμασι συνεχέσι σαυσόντι δεικνύει καὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπόλεμψιν

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΔ'.

Ἡσυχίῳ.

Ἐμὲ πολλάκι μὲν ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ συνέπτων σου τῇ τιμιότητῃ, ὃ τε περὶ λόγους κοινῶς ἔρως, τολλαχοῦ περὶ τῶν πεπειραμένων περιφερόμενος (32), ἢ τε πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον (33) τοῦ ἐκ παλαιοῦ φιλία· ἐπεὶ δὲ καὶ δὲ πάντα ἀριστος, καὶ πάσης ἡμῖν οἰκείστητος ὄνομα ἐκπληρῶν, δὲ αἰδεσμάτως ἀδελφὸς Ἐλπίδιος εἰς λόγους ἀφίστο, καὶ ἔκαστα τῶν (35) δὲν σοι καλῶν δηγήσατο (δυνατότ-

prorsus dissentiente ms. codice.

(31) Φαιδρότητα. Sic emendavimus ope codicis Medicæus quod legebatur in editis φαιδρότητα. Codex Parisiensis Ecclesiæ secunda manu habeat ut Medicæus. Ibidem editi λόγων δύναμιν, septem mss. D ut in textu.

(32) Καὶ ἔχε. Conjunction addita ex septem mss. Ibidem editi ἀναριθμίους. Mss. ut in textu.

¹ Alias CCCL. Scripta circa an. 371.

(33) Περιφερόμενος. Codex Medicæus συμπληρόμενος.

(34) Τερέντιον. Sic Clar., Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi Τερέντιον. Deest hæc epistola in codd. Harl. et Coisl. primo.

(35) Ἐκαστα τῷ. Articulus additus ex ms.

τος δὲ, εἰπερ τές ἀλλος, καὶ ἀριστὴν ἀνθρώπου καταπαθεῖν, καὶ παραστῆσαι ταῦτην τῷ λόγῳ· τοσού-
τον ἡμῖν τὸν ἐπὶ σοι πόθον ἐξέκαυσεν, ὥστε εὐχεσθαι
τοι; ἐπιστῆναι σέ ποτε τῇ παλαιᾱͅ ἑστίᾳ ἡμῶν, ἵνα
μή ἀκοῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ πειρᾶ τῶν ἐν σοὶ καλῶν
ἐπολεύσωμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣ.

Prior scribit Alarbio Basilius, eique cedit quamvis natus major, ac rogat ut et ipse deinceps charitatem prae te ferat, et cogite quantis inter se mutua concordia ad bellum repellendum, quod in orbem circuibat, ac tandem ad eos perrenturum erat.

Ἀταρβίῳ (36).

Καὶ τί πέρας ἔσται τῆς σωτηρίης, εἰ ἕτερος μὲν, τὰ ἑταῖρας
τῆς ἡλικίας πρεσβεῖα ἀπαίτων, ἀναμένοιμι παρὰ σοῦ
γνέσθαι (37) τὴν ἀρχὴν τῆς προσφυγῆσεως, ἢ δὲ σῇ
ἀγάπῃ ἐπὶ πλείον βουλούσθαι τῇ βλαβερῷ χρίσει τῆς
τευχίας (38) ἐγκαρπερεῖν; Ἀλλ' ὅμως ἕτοι, τὴν ἐν
τοῖς φιλικοῖς ἤτταν νίκης ἔχειν δύναμιν ἡγησάμενος,
ὅμοιογῶς σοι μὲν παραχωρεῖν τῆς ἐπὶ τῷ δοκεῖν πε-
ριγενῆσθαι τῆς οἰκείας χρίσεως φιλοτιμίας· αὐτὸς
δὲ πρώτος ἐπὶ τῷ γράφειν ἡλθον, εἰδὼς, διτοι; τῇ ἀγάπῃ
πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐδαμοῦ ἔητει τὸ
ἴεντος· διόπερ οὗτοι ἐκπίπτει ποτέ. Ἀταπείνωτο;
γέροντος ἀγάπην τῷ πλήσιον ὑποτασσόμενος. "Οὕτως
οὖν καὶ αὐτὸς πρὸς γοῦν τὸ ἔχοντας τὸν πρώτον καὶ μέ-
γιστον καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἐπιδεικνύμενος, τὴν
ἀγάπην, ἀποδέξας μὲν τὸ τῶν ὁργιζομένων σκυ-
θρωπὸν, διόπερ ἡμῖν διὰ τῆς σωτηρίας ὑποφαίνεις, ἀνα-
λάζῃς δὲ χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰρήνην πρὸς τοὺς
ὅμοιούχους τῶν ἀδελφῶν, σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ
τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν (39) τοῦ Κυρίου διαμονῆς. Γέ-
νωντες γάρ, διτοι; εἰ μὴ τὸν ἔσοντας ἡμέτες ἀγῶνα ὑπὲρ
τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλάβοιμεν, ὑπόσον ἔχουσιν οἱ ἀντι-
κείμενοι τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ εἰς θεατρεσιν
εἰσάγοντες καὶ παντελὴ ἀφανισμόν, οὐδὲν τὸ καλύτον οἰ-
γεσθαις μὲν παρασυρεῖσαν ὑπὸ τῶν (40) ἐκθρῶν τὴν
ἀλήθειαν, παραπολαῦσαι δέ τις καὶ ἡμᾶς τοῦ κρίμα-
τος, μὴ πάσῃ σπουδῇ καὶ προσθυμίᾳ ἐν δμονοίᾳ τῇ
πρὸς ἀλλήλους καὶ συμπνοίᾳ τῇ κατὰ τὸν Θεὸν τὴν
ἐνθεοχμένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως; τῶν Ἐκκλη-
σιῶν ἐπιδεξαμένους (41). Παρακαλῶ οὖν, ἔκβαλε τῆς
επιχειρίου ψυχῆς τὸ οἰσθαι μηδενὸς ἐτέρου εἰς κοινω-
νίαν προσθέσθαι. Οὐ γάρ κατὰ τὴν ἀγάπην περιπατοῦν-
τος οὐδὲ πληροῦντος ἐστι τὴν ἐντολὴν (42) τοῦ Χριστοῦ,
ποτὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς συναφείας ἔστων ἀποτέμνειν.
Ἄμα δὲ κάκεινο λογίζεσθαι τὴν ἀγαθήν σου προσέρεσιν
βούλομαι, διτοι; τὸ τοῦ πολέμου κακὸν κύκλῳ περιιόν (43),

¹ I Cor. xiii, 7 εἴη.

(36) Ἀταρβίῳ. Codex Claramontanus Αὔταρκιῳ.

(37) Παρὰ σοῦ γενέσθαι. Editi παρὰ σοῦ μοι γε-
νέσθαι, sed illud μοι εργονομίνus, quod et sententiae
nitorem laedit, et in antiquissimo codice Medicæo et
Coisl. primo deest, in aliis autem codicibus nunc
post ἀρχὴν, nunc post γενέσθαι ponitur; unde non
absurda suspicio hanc voculam e margine in con-
textum ad librariorum arbitrium inductam fuisse.

(38) Τευχίας. Quinque codices mss. συχορεύ-
ταις, in malo calumniandi consilio; sed Harl., Med.
et Coisl. primus longe antiquiores habent ut editi.
Sic etiam Claramontanus codex. Credo librarios
idecirco hanc vocem συχοφαντίας in textum indu-
xiisse, quia Alarbius magnis Basilium calumniis

A autem, si quis alius, maxime idoneus, qui et virtu-
tem hominis spectet, eamque sermone prædicet):
in me tantum tui accedit desiderium, ut te nostris
aliquando antiquis laribus adesse precer: quo non
auditione sola, sed experientia etiam ornamenti
tuis fruamur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXV.

Atarbio.

Ecquis erit silenti finis, si ego statis reposcens
jura, exspectem a te fieri initium salutandi, tua
autem dilectio diutius velit in malo quiescere
consilio perseverare? Sed cum ego 158 in amici-
tia vinci idem valere existimem ac vincere, pro-
fiteor me tibi concedere hoc laudis et gloriae in
propria sententia retinenda studium. Ipse autem
prior ad scribendum accessi, non ignorans charita-
tem omnia sifferre, omnia sustinere, nusquam quod
suum est quærere; quapropter nunquam excidit¹.
Nam dejici non potest, qui se per charitatem proximo
submittit. Fac igitur et ipse saltem deinceps pri-
mum et maximum Spiritus fructum, charitatem
præ te ferens, projicias irascentium tristitiam,
quam nobis per silentium declarasti, et concipiās
corde lætitiam, pacem cum fratribus idem sentien-
tibus, studium et sollicitudinem pro Ecclesiarum
Domini perpetuitate. Noveris enim, nisi parem nos
laborem pro Ecclesiis suscipiamus, ac sanæ do-
ctrinæ adversarii ad earum eversionem et cumula-
tam ruinam; nihil impedit quominus veritas ab
inimicis eversa pereat, ac condemnationis et ipsi
participes simus, quod non omni studio atque ala-
critate in mutua concordia ac in his quæ ad Deum
spectant conspiratione, sollicitudinem pro virili ad
Ecclesiarum conjunctionem ostenderimus. Hortor
igitur, hanc opinionem ex animo tuo ejicias, te ne-
mine alio ad communionem indigere. Non enim
et viri secundum charitatem ambulant, aut Christi
legem adimplentis, sese a fratribus conjunctione
abscindere. Simil autem velim et illud cogite bo-
nus tuus animus, bellī malum quod in orbem cir-
cumagitur, tandem aliquando ad nos etiam per-
venturum; ac si nos quoque una cum aliis injuriae
participes simus, non inventuros, qui commis-
serint.

appetivit, ut videre est in epist. 126.

(39) Ἐκκλησιῶν. Harl. addit τοῦ Θεοῦ.

(40) Υπὸ τῶν. Sic tres vetustissimi codices cum
pluribus aliis. Editi παρὰ τῶν. Mox editi παραπο-
λαῦσαι ἔτι. Codices modo citati ut in textu.

(41) ἐπιδεξαμένους. Med. ἐπιδεξαμένους, sus-
cipientes.

(42) Τὴν ἐντολὴν. Sic tres vetustissimi codices.
Editi τὸν νόμον.

(43) Περιόν. Sic mss. Editi περιόν. Ibidem editi
τὸν. Tres vetustissimi codices ut in textu. Liben-
ter legerem et καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσέλθοτο, si ad nos per-
tenerit. Sed non favent mss. codices.

¹ Alias CCCLXIII. Scripta circa an. 371.

rescant, eo quod latitiae tempore iis qui injuria afflictiebantur commiserationis symbolam non erogaverimus.

A καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσέλθοις ποτὲ, καὶ μετὰ τῶν δι-
λων καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπηρεάς παραπλανώμεν, οὐδὲ τοὺς συναλγοῦντας εὑρίσομεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ
τῆς εὐθυμίας (44) ἡμῶν μὴ προκαταβαλέσαι τὰ;
τὴς ἀδικημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον.

EPISTOLA LXVI¹.

Rogat Athanasium Basilius, ut Occidentales ad stacurrendum Orienti excilicet; et cum dissidium Antiochenum solus sedem possit, hunc provinciam suscipiat.

Athanasio, episcopo Alexandriæ.

1. Nemini arbitror tantum doloris afferre præsentem Ecclesiarum statum, seu potius, ut verius loquar, confusionem, quantum præstantiae tuæ, qui comparas cum priscis præsentia, quantumque hæc ab illis distent, intelligis, ac illud etiam consideras, si res eodem impetu in pejus dilabuntur, nihil prohibitum, quominus Ecclesiæ brevi in aliam quamdam formam penitus transmutentur. Ilæc sæpe mecum ipse cogitavi, si nobis a deo miserabilis Ecclesiarum depravatio videtur, quali eum animo his in rebus esse par sit, qui priscam tranquilitatem 159 et in fine concordiam Ecclesiarum Domini expertus est? At quemadmodum plurima pars doloris ad præstantiam tuam pervenit, ita decere arbitramur, ut et sollicitudinis pro Ecclesiis plurima ad tuam prudentiam pertineat. Dudum novi et ipse, pro mediocri mea rerum notitia, unam esse Ecclesiis nostris auxilij viam, si nobiscum conspirent Occidentales episcopi. Nam si voluerint, quod adhibuerunt studium in uno aut altero, perverse in Occidente sentire deprehensis, illud etiam pro nostrarum partium parœcia ostendere; fortasse rebus communibus non nihil accesserit utilitatis, imperatore multitudinis auctoritatē reverente et populis ubique ipsos sine dubio sequentibus. Quis autem ad hæc persicienda potentior est prudentia tua? quis ad videndum quid deceat acutior? quis ad persicienda quæ prouant edificior? quis ad dolendum ex fratum afflitione propensior? quis perquam reverenda canitie tua Occidenti toti venerabilior? Relinque aliquod monumentum mortalibus, tua vivendi ratione dignum, Pater in primis venerande. Innumeros illos pro pietate exantatos labores hoc uno facto exorna: mitte aliquos ex sancta tua Ecclesia viros in sana doctrina potentes ad Occidentales episcopos: expone illis calamitates quibus premiur: suggerere

1. Οὐδένα τοσοῦτον τιγούμαι λυπεῖν τὴν παροῦσαν τῶν Ἐκκλησιῶν κατάστασιν, μᾶλλον δὲ σύγχυσιν, εἰπεῖν ἀληθέστερον, δισ τὴν σὴν τιμότερα συχρόνοντα μὲν τοῖς ἀρχαῖοις ταῦν, καὶ παρὰ πόσιν ταῦτα ἔκειναν ἐξῆλλαχται λογιζόμενον, καὶ διὰ τοῦτο εἰ κατὰ τὴν αὐτὴν ὄρμήν ὑπορρέοις (45) ἐπὶ τὸ χεῖρα τὰ πράγματα, οὐδὲν ἔσται τὸ καλύτων, εἰσω ὅλη χρόνου πρὸς ἄλλο τι φῆμα παντελῶς μεθάρμοσθεῖας τᾶς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πολλάκις ἐπὶ ἐμαυτοῦ γενέμενος διενοθῆν, διτι, εἰ τιμέν οὕτως ἐλεεινὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ παρατροπὴ καταφαίνεται, ποίαν τοῦ εἰχός ἐπὶ τούτοις ψυχὴν ἔχειν τὸν τῆς ἀρχαῖας εὐσταθείας καὶ δρμοίας περὶ τὴν πόστιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου (46) πεπειραμένον; Ἄλλ' ὥσπερ τὸ πολὺ τῆς λύπης τὴν σὴν τελειότητα περιστέψαι, οὕτως τιγούμεθα προσήκειν καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν μερίμνης τὸ πλέον τῇ σῇ διαφέρειν φησι. Πάλι: οἶδα καὶ αὐτὸς, κατὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν μοι μετρίως τῶν πραγμάτων κατάληψιν, μίαν ἐπιγνούς ὅδὸν βοηθείας ταῖς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαις, τὴν παρὰ τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων σύμπνοιαν. Εἰ γὰρ βούλησειν, δην ἀνέλαβον ὑπὲρ ἑνὸς ή δύο (47) τῶν κατὰ τὴν δύσιν ἐπὶ κακοδοξίᾳ φωραθέντων ἦλον, τούτον καὶ ὑπὲρ τῆς παροικίας τῶν καθ' ἡμᾶς μερὸν ἐπιδέξασθαι, τάχα διν τι γένοιτο τοῖς κοινοῖς ὄφεσι, τῶν τε κρατούντων (48) τὸ ἀξιόπιστον τοῦ πάτρος δυσωπουμένων, καὶ τῶν ἔκασταχοῦ λαῶν ἀκαλυθούντων αὐτοῖς ἀναντιρήθητας. Τίς οὖν ταῦτα διαπέρασθαι τῆς σῆς συνέσεως δυνατώτερος; τίς συνιάν τὸ δέον δύστερος; τίς ἐνεργῆσαι τὰ χρήσιμα πράκτωτερος; τίς πρὸς τὴν καταπόνησιν τῶν ὀδεξῶν συμπληστερος; τίς τῆς σεμνοτάτης σου πολιάς (49) πάσῃ τῇ δύσει αἰδεσιμώτερος; Κατάλιπε τι μηρύσουν τῷ βίῳ τῆς σῆς ἐπάξιον πολιτείας, τιμώτερος. Τοὺς μυρίους ἔκεινους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀλλούς ἐν τούτῳ καταχόσμησον (50). Ἐργόν. Ἐπειδὴ τινας ἐκ τῆς ἀγίας τῆς ὑπὸ σὲ Ἐκκλησίας θέρα:

* Alias XLVIII. Scripta anno 371.

(44) Εὐθυμίας. Sic idem tres codices. Editi εὐθυμίας.

(45) Υπορρότος. Ita sex mss. Editi ὑπορρέει.

(46) Τοῦ Κυρίου. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Editi τοῦ Θεοῦ.

(47) Υπέρ ἑνὸς ή δύο. In ora codicis Regii secundi legitur hoc scholium: Περὶ τῶν κατὰ Ρώμην ἀποσπόντων Αὐλεντίου, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν.

(48) Τοῦ τε κρατούντων. Eadem voce imperatorum designat in epist. 68. Sic autem interpretando bustulimum quidquid erant ambigui in Graeco contextu. Illud enim, ἀκολουθούντων αὐτοῖς, non debet referri ad imperatorem; alioqui Basilius profuisse

αὐτῷ, ut in epist. modo citata. Præterea non ianum sibi de Valente pollicebatur, ut eum populis facem ad sanam fidem speraret ostensurum; sed hæc referri depent ad Occidentales. Atque inde nostra firmatur interpretatio. Nam cum hæc verba, et populis ubique ipsos sine dubio sequentibus, referri debeant ad Occidentales; si his vocibus, τοῖς κρατούντων, quæ proxime antecedunt, non unicam personam, sed plures designasset.

(49) Πολιάς. Tres mss. et secunda manu Mediæcūs πολιτείας.

(50) Καταχόσμησον. Ita mss. septem: editi κατατησον, confirmata.

ινατούς ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ πρὸς τοὺς κατὰ Α μοδum opis ferendæ ; sicut Samuel Ecclesiis ; afflī-
γη δύσιν ἐπισκόπους διήγησαν αὐτοῖς τὰς κατασχού-
μενά τῆς συμφοράς . ὑπόθου τρόπον ἀντιλήφεως·
γενοῦ Σαμουὴλ ταῖς Ἐκκλησίαις πολεμουμένοις τοῖς
ιωνὶς συγκακοπάθησον· ἀνένεγκε εἰργυιάς (51)
προσυχάδας αἴτησον χάριν παρὰ τοῦ Κυρίου, εἰρήνης
καὶ μηνόδουνον ἐναφελναι (52) ταῖς Ἐκκλησίαις. Οἶδα
καὶ ἀσθενεῖς αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς συμβούλην τοῦ τοσού-
ντο πρᾶξητος. Ἀλλ' οὐτε αὐτὸς τῆς παρ' ἔτέρων
παραλήσεως χρῆσις, οὐ μᾶλλον γε ἢ τῶν ἀγωνιστῶν
πήσεως· οὗτε ἡμεῖς ἀγνοοῦντα διδάσκομεν, ἀλλ' ἐσπουδαχτί τὴν ὁρμὴν ἐπιτελοῦμεν.

2. Πρὸς μὲν οὖν τὰ λοιπὰ τῆς ἀνατολῆς Ιωας σοὶ
αἱ πλειόνων συνεργίας προσδεῖ, καὶ ἀνάγκη ἀναμέ-
κεν τοὺς ἐκ τῆς δύσεως. Ἡ μέντοι τῆς κατὰ τὴν
Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας εὐταξία προδῆλως τῆς σῆς
ἱρταῖς θεοσεβείας· ὥστε τοὺς μὲν οἰκονομῆσαι (53),
αἱς δὲ καθητησύχασαι, ἀποδοῦναι δὲ τὴν ἰσχὺν τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ (54) διὰ τῆς συμφωνίας. Καὶ γάρ δι τοῦ ὄφε-
λεως, κατὰ τοὺς σοφωτάτους τῶν λατρῶν, τῆς ἐπιμε-
τίας ἐκ τῶν καιριώτατων δρχεσθαι, παντὸς ἀκρι-
βεστερὸν αὐτὸς ἐπιστασαι. Τί δ' ἂγνοιτο ταῖς κατὰ
ἡν οἰκουμένην Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας ἐπικαι-
ρώτερον (55); ἦν εἰ συνέδη πρὸς ὅμονοιαν ἐπανελ-
θεῖν, οὐδὲν ἐκώλυεν, ὥστε περιφελῆ ἐργωμένην,
καὶ τῷ σώματι ἐπιχωριγεῖν τὴν ὑγίειαν. Τῷ δὲ
τῆς σῆς δεῖται σοφίας καὶ εὐαγγελικῆς συμπα-
θείας τὰ ἐκείνης τῆς πόλεως ἀρρωτήματα· ἢ γε οὐχ
Ἰω τῶν αἰρετιῶν διατέτμηται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ^B
αὐτὸς τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἀλλήλοις λεγόντων διασπᾶται.
Τοῦτα δὲ ἐνώπιοι καὶ εἰς ἑνὸς σώματος (56) συναγα-
γεῖν ἀρμονίαν ἐκείνου μόνου ἐστοι, τοῦ καὶ τοῖς ἕροις
ἴστοις τὴν εἰς νεῦρα καὶ σάρκα πάλιν ἐπάνοδον τῇ
ἐπάτῃ αὐτοῦ δυνάμει χαρίζομένου. Πάντως δὲ τὰ
μεγάλα δι Κύριος διὰ τῶν ἀξιῶν αὐτοῦ ἐνεργεῖ. Πάλιν
οὖν καὶ ἐνταῦθα τῇ σῇ μεγαλοφύτῃ πρέπειν τὴν τῶν
τιλικούτων διακονίαν ἐπιπέδομεν, ὥστε καταστορέ-
ειν μὲν τοῦ λαοῦ τὸν τάραχον, παῦσαι δὲ τὰς μερικὰς
προστασίας, ὑποτάξαι δὲ πάντας ἀλλήλοις ἐν ἀγάπῃ,
καὶ τὴν ἀρχαίαν ισχὺν ποδοῦναι τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΖ'.

*Regata Dorothei apertius explicat Basilius, quod prioribus indicaverat litteris, sic Antiochiae res componendas, ut Meli-
tas Ecclesiae corpori praestet, in alios autem economia adhibeatur: ita enim et ipsis Occidentibus placuisse, ut litterae
per beatum Sylvanum allatae testantur.*

Ἄθαραστῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείᾳ.

D

Ἐμοὶ μὲν ἔξαρκοῦν ἐφένη ἐν ταῖς προτέροις
ἱράμμασι πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα τοσοῦτον ἐνδει-

(51) *Ἐπρητικά.* Ad oram codicis Regii 25 obser-
vat Combeſſius hōc scholium legi: Ὄτι τούτων
τῶν εἰρηνικῶν μέμνηται καὶ ἐν ταῖς μοσικαῖς εὐ-
χαῖς τῆς θεᾶς λειτουργίας ὁ μέγχος Πατήρ. Harum
pacificarum precium meminit etiam in mysticis preci-
bus dirinæ liturgiæ magnus Pater.

(52) *Ἐργαζέται.* Ita sex mss. Edili ἐναρθηγαν. Paulo post editi πρὸς συμβούλην. Sex mss. ut in
textu.

(53) *Oἰκονομῆσαι.* Spectant hōc ad Paulinum,
quem cum prouidaret Basilius non libenter de suo
opinato jure deceſſurum, aliquid illi ejusque clericis
deserti voledat, quod hanc jacturam compensa-

PATROL. GR. XXXII.

A modum opis ferendæ ; sicut Samuel Ecclesiis ; afflī-
gere una cum populis bello oppugnatūs ; offer paci-
ficas preces ; pete gratiam a Domino, ut aliquod
pacis monumentum Ecclesiis immittat. Scio epi-
stolas infirmas esse, ut res tanti momenti sua-
deatur. Sed neque tu aliorum exhortatione indiges,
non sane magis quam generosissimi pugiles pue-
rorum acclamatione : neque nos docemus ignoran-
tem, sed festinantiū impetum intendimus.

2. Ad reliquias quidem res Orientis fortasse tibi
plurium etiam adjumento opus est, atque Occi-
dentales necesse est exspectare. Sed præclarus
Antiochenæ Ecclesiae status aperie ex tua pietate
pendet, ita ut in alios quidem temperamento uta-
ris, alios vero compescas, atque Ecclesiae robur
per concordiam restituas. Tibi enim, sapientissimo-
rum medicorum more, curandi initium a præcipuis
partibus esse faciendum, melius ipse quam quisquam
alius perspicis. Quid autem habeant orbis terrarum
Ecclesiae, quod præferendum sit Antiochiæ ? quam
si 160 continget ad concordiam redire, nihil
impedit, quominus velut caput corroboratum
universo corpori sanitatem suppeditet. Revere
autem tua indigent sapientia et evangelica com-
miseratione urbis illius ægritudines, quæ non ab
hæreticis modo scissa est, sed ab iis etiam, qui
idem inter se sentire se dicunt, discerpitur. Hæc
vero conciliare, et ad unius corporis harmoniam
redigere, illius est solius, qui et siccis ossibus,
ut ad nervos et carnem denuo redeant, non enar-
rabili sua potestate largitur. Dominus autem om-
nino magna per eos, qui se digni sunt, efficit.
Rursus igitur et hic magnanimitatem tuam decere
tantarum rerum administrationem speramus, adeo
ut populi quidem tumultum compescas, præfecturas
autem particulares abroges, et omnes sibi invicem
subjicias in dilectione, ac robur priscum Ecclesiae
restituas.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΛΧVII.

Mibi quidem satis esse videbatur in prioribus
litteris, præstantiæ tuæ tantum indicare, quidquid

ret ac molestiam leniret. Clarius hæc indicantur in
epistola sequenti.

(54) *Τῇ Ἐκκλησίᾳ.* Ita mss. sex, et paulo post
διφελεῖς. Edili τῆς Ἐκκλησίας et ὄφελῆς. Habet
διφελεῖς 2 Paris.

(55) *Ἐπικαιρώτερον.* Ita Med. et Coisl. primus
ac prima manu Harl., quam lectionem confirmant
quatuor alii codices in quibus legitur ἐτι καιρώ-
τερον. Edili καιριώτερον.

(56) *Ἐτι ἑνὸς σώματος.* Coisl. uterque et duo
Regii eti μίαν σώματος.

• Alias L. Scripta anno 371.

ex sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ populo in fide A firmum est, in unam concordiam et unitatem adducendum esse; id, inquam, satis esse videbatur, ut demonstrarem religiosissimo episcopo Meletio oportere, quæ in plures partes nunc divisa sunt, adjungere. Sed quia idem ille dilectus condiaconus noster Dorotheus clariorem de his mentionem postulavit, necessario testamur et universo Oriente in votis esse, et a nobis Meletio omnimodo conjunctis expeti, ut eum videamus Ecclesiam Domini gubernantem; virum et fide inculpatum, et tum vita nullum cum aliis comparationi locum relinquenter; tum quod ipse universo, ut ita dicam, corpori Ecclesiæ præsit, reliqua vero sint velut partium segmenta. Quare undique necessarium simul et utile, huic viro conjungi alios, velut fluminibus magnis minora: circa alios autem aliquod temperamentum adhiberi, quod et illis conveniat, et pacificer populum, et prudentiæ tuta ac per quam celebri solertia studioque competit. Cæterum eximiam tuam prudentiam nullo modo latet, eadem jam et unanimib[us] suis Occidentalibus placuisse, ut ostendunt litteræ per beatum Sylvanum nobis allatæ.

161 EPISTOLA LXVIII.

Cum Meletio agit Basilius de Dorotheo Romanum mittendo. Notitia de Euippii adventu, et aliorum Ariorum associatione.

Meletio, episcopo Antiochiae.

Hacenus quidem voluiimus retinere apud nos C religiosissimum fratrem Dorotheum condiaconum, ut eum sub finem negotiorum dimittentes, singulas res gestas præstantiæ tuae per ipsum significaremus. Sed tamen quoniam, dum diem ex die differimus, in longum tempus protracti sumus, statim atque nobis, ut in rebus difficultimis, consilium aliquod de rebus agendis in mentem venit, misimus prædictum virum, qui sanctitatem vestram conveniat, referaque per se ipse singula, et commentarium nostrum ostendat, ut si utilia videantur quæ a nobis excogitata sunt, ea in rem conferri curet vestra præstantia. Hæc autem, ut in summa dicam, vicit sententia, ut idem ille frater noster Dorotheus Romanum profisciscatur, excitetque aliquos ex Italia qui nos invitant, mari utentes, ut interpellatores devinent. Animadvertis enim eos qui apud Imperatorem potentes sunt, neque velle, neque posse illum de exsilibus submonere: sed quod nihil pejus in ecclesiis fieri videant, id pro lucro

* Alias LVII. Scripta anno 371.

(57) *Ori x̄ar τό.* Ita miss. septem. Editi διπέρ τό. Paulo post editi συναχθησαν. Harl. et Coisl. pri-
mus cum tribus aliis ut in textu.

(58) *Kai τώ.* Editi κατ τό. Sed hoc erratum, quod toti epistola tenebras offundebat, sustulimus ope codicium Harl. et Coisl. utriusque Vat. et Reg. primi. Paulo post editi οι διακονοί... εἰη. Septem miss. ut in textu.

(59) *Συνήρεσσεν.* Ita sex codices et vetustæ edi-
tiones. Parisiensis συνήρεσσεν

ξισθαι, δι: πᾶς τὸ (57) κατὰ τὴν πίστιν ἐργάμενον τοῦ κατὰ τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχεῖας λαοῦ εἰς μίαν συμφωνίαν καὶ ἑνακτηθῆναι; πρὸς τὸ δηλῶσαι, δι: τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετῷ δέοι τὰ εἰς μέρη πλείονα νῦν διηγημένα συνάχει. Ἐπει δὲ δι αὐτὸς οὗτος δι ἀγαπητὸς συνδιάκονος ἡμῶν Δωρόθεος ἐναργεστέραν τὴν περὶ τούτων ἐπεξῆγμα μημήμην, ἀναγκαῖς ἐπισημανόμενα, δι: καὶ τὰς τῇ ἀνατολῇ δι' εὐχῆς, καὶ ἡμῖν τοῖς παντοῖς αὐτῷ συνημμένοις ἐπισθυμητὸν, αὐτὸν θεῖν τὴν Ἐκκλησίαν διέποντα τοῦ Κυρίου τῇ τε πίστει ἀνεπληγον ὅτα, καὶ τῷ βίῳ οὐδεμίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιδεχόμενη σύγκρισιν, καὶ τῷ (58) τοῦ παντὸς, ὡς εἰπεῖν, σύμπτης Ἐκκλησίας αὐτὸν προεστάναι, τὰ δὲ λοιπὰ οὐ μερῶν ἀποτιμήματα εἶναι. "Ωστε πανταχθεὶς ἀναγκαῖς B τὸ δρῦοῦ καὶ συμφέρον τῷ ἀνδρὶ τούτῳ συναχθῆναι τοὺς ἄλλους, ὥσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν τῷ ἐλέατους· περὶ δὲ τοὺς ἄλλους γενέσθαι τινὰ οἰκομέναν, τὴν κάκείνοις πρέπουσαν, καὶ τὸν λαὸν εἰργνεύουσαν, καὶ τῇ σῇ συνέσει καὶ περιθοήτῳ ἐντρέψει καὶ σπουδῇ ἐπιβάλλουσαν. Πάντως δὲ οὐκ ἔλει τὴν ἀνωπόρθητον φρόνησιν, δι: ἡδη καὶ τοῖς ὅμοιοις σου τοῖς κατὰ τὴν δύσιν τὰ αὐτὰ τοῦτα εγήρασεν (59). ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ διὰ τοῦ μερῶν Σιλουσιοῦ κομισθέντα ἡμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΘΝ.

Meletiō, ἐπισκόπῳ Ἀρτιοχεῖας.

Tέως μὲν τὴν διουλήθημεν κατασχεῖν παρ' Ιανοῖς τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Δωρόθεον τὸν συνδιάκονον, ὧστε, ἐπὶ τῷ τέλετ τῶν σπραγμάτων ἀποπεμφάμενα, γνωρίσαν δι' αὐτοῦ ἔκαστα τῶν πετραγμένων τῷ τιμιότερης σου. Ἐπει δὲ τιμέραν εἰς ἡμέρας ὑπερβιβεῖν εἰς πολὺ τοῦ χρόνου παρετάθημεν, καὶ ἀμα, ὡς ἡ ἀπόροις, βουλὴ τις ἡμῖν ἐνέπεσε περὶ τῶν πρα-
κτέων (60), ἀπεστείλαμεν τὸν προσιρημένον ἀνδρα κα-
ταλαβεῖν ὑμῶν τὴν διστήτα, καὶ δι' ξανθούς τις ἀ-
ενεγκεῖν ᔁκαστα, καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν ἡμῶν ἐπιδεῖξε-
ΐνα, εἰ φανεῖται χρησίμως ἔχειν τὰ παρ' ἡμῶν ἐνο-
θέντα, εἰς ἔργον ἐλθεῖν παρὰ τῆς ὁμετέρας τελείτη-
τος σπουδασθεῖν. Ός δὲ συντόμως εἰπεῖν, γάρ τι
D ἐκράτησεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην διαβῆναι τὸν αὐτὸν τοῦτο
ἀδελφὸν ἡμῶν Δωρόθεον, διαναστῆσαι τινας τὸν τόπον τῆς Ἱταλίας, πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν θαλάσσην
χρησαμένους (61), ἵνα τοὺς ἐμποδίζοντας διαφύγων.
Τοὺς γάρ παραδυναστεύοντας τοῖς κρατοῦσι εἴδον
μηδὲν βουλομένους, μήτε δυναμένους ὑπομιμήσαι
αὐτὸν (62) περὶ τῶν ἐκβεβηλημένων, ἀλλὰ τὸ μή τι

(60) Περὶ τῶν πρακτέων. Tres mss. non antiquissimi περὶ τῶν προκειμένων, de rebus propositis. Mox editi καταλαβεῖν, excepta editione 2 Paris. Libri veteres ut in textu.

(61) Χρησαμένους. Codex Medicæus χρησαμένους. Paulus ante Med. et Coisl. primus τῶν ἐκ τῆς Ἱταλίας.

(62) Αὐτόρ. Ita editio Hagan. et I. Basili. et codices Med. et Coisl. primus cum tribus aliis. Non exstat in Harlaeano codice hæc coistola. Edit. 2 Basili. et Paris. αὐτούς.

χριν θείν τν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενον κέρδος τιθε-
μένους. Εἰ οὖν καὶ τῇ σῇ φρονήσει χρήσιμον εἶναι τὸ
μάλιστα παραστάη, καταξώσεις καὶ ἐπιστολᾶς
επάσσοι, καὶ ὑπομνηστικὰ ὑπαγορεῦσαι περὶ ὧν χρή-
σις γίγνεται αὐτὸν, καὶ πρὸς τίνας (63). "Οστε δὲ
ἴχιν ἀξιοποιεῖν τινὰ τὰ γράμματα, συμπαραλήψῃ
τῶν τοὺς διμορφώμανας, καὶ μὴ παρῶσι. Τὰ δὲ
ἰντιῦδα ἵτις ἔστιν ἐν ἀδήλῳ, τοῦ Εὐπίπειου παραγενό-
μενοι μὲν, μηδὲν δὲ τέως ἐκφήναντος. Ἀπειλοῦσι
μέντοι καὶ συνδρομήν τινα διμορφωμένων αὐτοῖς ἔχ τε
τῆς Ἀρμενίας τῆς Τετραπόλεως καὶ ἐκ τῆς Κιλικίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΩ>.

*Lauda Basilius Athanasii studium et curam omnium Ecclesiarum: gratias agit ob missum ad se Petrum presbyterum.
Ierunt ad eum militi Dorotheum, ut ejus consilio munitus Romanum proficiatur. Narrat visum esse Romam scribere,
ut inde idonei legati mittantur, ac placere nonnullis, ut Romani Marcellum damnem, sibiisque idem videri. Rogat deni-
que ut Dorotheum ad primam navigationem dimittat, et legatos ex Occidente advenientes moneat, quomodo pax conci-
lianda sit ac in primis Ecclesia Antiochenam curanda.*

Ἄθανασιον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.

1. Ἡν ἐκ παλαιοῦ (64) περὶ τῆς σῆς τιμότητος
ἰδιῷτεν ξογομεν, ταῦτην δὲ χρόνος προϊών ἀεὶ βε-
βαιοῦται μᾶλλον δὲ καὶ συνεύξει ταῖς προσθήκαις τῶν
καὶ μέρος ἐπιγενομένων. "Οτι τῶν μὲν ἄλλων τοῖς
πλείστοις ἐξαρκεῖ τὸ καθ' ἐκεῖνον ἔκαστον περισκο-
πιν· οὐδὲ οὐχὶ ἱκανὸν τοῦτο, ἀλλ' ἡ μέριμνά σοι
ταῦταν τῶν Ἐκκλησιῶν τοσαύτη, δοση καὶ τῆς ἰδίως
επὶ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἐμπιστευθεῖσης
ἴκενται· ὃς γε οὐδένα χρόνον διαλείπεις διαλεγό-
μενος, νοιετῶν, ἐπιστέλλων, ἐκπέμπων τινὰς ἐκά-
πον τοὺς ὑποτιθεμένους τὰ βέλτιστα. Καὶ νῦν δὲ
τοῦ τοῦτον πληρώματος τοῦ ὑπὸ σὲ κλήτρου τὸν
αἰλισμάτων ἀδελφὸν Πέτρον ἐκπεμψθέντα μετὰ
τοῦς χερᾶς ἐδεξάμεθα, καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ τῆς
ἰκανῆς σκοπὸν (65) ἀπεδεξάμεθα, δὲ ἐπιδείκνυ-
μεν καὶ ἐνταῖς τῆς σῆς τιμότητος, τὰ ἀντιτε-
λεκτὰ προστάγμενος, καὶ τὰ διεσπασμένα συνάπτων.
Ἄγε τι καὶ ἡμεῖς συμβαλέσθαι τῇ περὶ τούτο σπου-
δῇ βούλεντες, ἐνομίσαρμεν ἐπιτηδειοτάτην ἀρχήν
ἢ τρόπην δώσειν, εἰ, ὡσπερ ἐπὶ κορυφὴν τῶν
ἴων, τὴν σὴν ἀναδράμοιμεν τελειώτητα, καὶ σοι
ηρεούμεν τε χρησαίμεθα καὶ ἡγεμόνι τῶν πράξεων.
Οὐκον καὶ τὸν ἀδελφὸν Αρρόθεον (66) τὸν διάκονον
ἢ τὸν τημώτατον ἐπίσκοπον Μελέτιον Ἐκκλη-
σίας, ἀγαθὸν κεχρημένον περὶ τὴν τῆς πίστεως ὁρ-
ητήριζετο, καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ αὐτὸν τὴν εἰρή-
την Ἐκκλησιῶν ἐπιδεῖν, πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν
πεπίμψαι, ὥστε, ταῖς σαῖς ὑποθήκαις ἀκολουθοῦν-
ται καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων πειρᾳ,
εἰ τῷ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ Πνεύμα-
τος συμβούλιον, ἀσφαλεστέρας ποιεῖσθαι δύνασαι),

(63) *Πρὸς τίνας.* Editi addunt καὶ ὅτε, et quando, μὲν additamentum dicit in sex nostris codicibus. Ibidem Ός δέ. MSS. Όστε δέ. Paulo post editi μεταρρήψῃ καὶ σύντας. Quinque mss. ut in textu. (64) *Ἐκ παλαιοῦ.* Tres mss. recentiores ἔχασται. Iugurto post editiones 2 Basil. et Paris. ὅτε τῶν δι. Harl. et Coisl. uterque et uterque Regius ὅτι μὲν. Sic etiam Illag. et 1 Basil.

(65) *Σκοπόν.* Quanvis hæc scriptura in duobus autem occurrat codicibus, nempe Coisl. secundo Reg. secundo, melior tamen videtur quam quod meus aliis mss. et editi κύπον, laboreni. Proclive

A ducere. Igitur, si et prudentia tua utile consilium
esse visum fuerit, dignabere et epistolas exarare,
et commentarium dictare, de quibus, et ad quos
ipsum verba facere oporteat. Atque ut auctorita-
tem aliquam habeant litteræ, adjunges omnino
eos qui idem sentiunt, etiamsi non adeint. Hic
autem res incerta adhuc et dubia; cum Euippius
advenerit quidem, sed nondum quidquam decla-
raverit. Minantur quidem et concursum quendam
eorum, qui idem ac illi sentiunt, ex Armenia Te-
trapoli et ex Cilicia.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXIX.

Ἀθανασίον, ἐπίσκοπον Αλεξανδρείας.

1. Quam dudum de tua præstantia opinionem
habeimus, eam tempus progrediens semper con-
firmat: vel potius simul crescit ex eorum quæ
singulatim sunt accessionibus. Nam plerisque
aliis satis est sua cujusque propria circumspicere:
tibi vero id satis non est, sed tanta inest tibi
omnium Ecclesiarum cura, quanta illius, quæ
privatum tibi a communi nostro Domino concre-
dita est: quippe qui nullum tempus intermissione
dissenserendi, admonendi, scribendi ac subinde mit-
tendi, qui optima commoneant. 162 Atque nunc
etiam dignum omni honore fratrem Petrum e
sacro cleri cui cœtu missum multo cum gaudio
excepimus, et bonum peregrinationis ipsius con-
silium laudavimus, quod quidem præ se fert
secundum præstantia tua mandata, concilians
contraria ac divulsa conjungens. Unde et nos
cum aliquid in hujus rei studium conferre vel-
leimus, convenientissimum initium rebus daturos
duximus, si, velut ad universorum apicem, ad
tuam confugeremus perfectionem, ac te et con-
siliario, et duce eorum quæ agenda sunt utere-
mur. Hac de causa et fratrem Dorotheum diaconum
Ecclesiae, cui reverendissimus episcopus
Meletius præst, bono rectæ fiduci studio uten-
tem, et pacis Ecclesiarum videnda cupidum, ad
pietatem tuam remisi, ut consiliis tuis obsequens
(quæ et tempore et rerum experientia, et quod
præ ceteris habetas a Spiritu consilium, tutiora
ac securiora efficer potes), ita denum expetita
ac desiderata aggrediatur. Hunc et suscipes vi-

suit librariis in hac voce errare. Nam in epist. 211, ubi necessario legendum εὔσεβειας σκοπόν, habet antiquissimum codex Coisl. κόπον. Paulo post editi τῇ περὶ τούτου σπουδῇ. Harl., Coisl. primus, Med. et Reg. secundus περὶ τούτο, quæ loquendi ratio usitator Basilio.

(66) *"Οθερ καὶ τὸν ἀδελφὸν Αρρόθον... ἀρ-
πέμψαι.* Habent duo libri veteres Θεόδωρον. Editi
autem ἀνέπεμψα. Sed in sex mss. legitur ἀναπέμ-
ψα. Similis occurrit loquendi ratio in epist. 9 ad
Maximum, et 28 ad Ecclesiam Neocæsariensem.

* Alias LII. Scripta anno 371.

delicet, et intueberis pacificis oculis, cumque
precum subsidio firmatum, ac litterarum via-
tico munitione, imo etiam bonorum qui apud te
sunt nonnullis adjunctum, ad proposita deduc-
ces. Nobis autem operæ pretium esse visum est
ad episcopum Romæ scribere, ut res nostras in-
viusat, et consilium dare, ut cum illinc communi-
ac syndicō decreto aliquo mītiū difficile sit,
ipse hoc negotiū suo marte aggrediatur, eligens
homines idoneos ad perferendos itineris labores;
idoneos ad eos, qui apud nos perversi sunt, le-
nitate ac animi constātia corrigendos; apte et
attemperate utentes sermone, secumque haben-
tes quæcunque post Ariminense conciliū gesta
sunt, ad eorum quæ per vim illic acta fuerant
dissolutionem; iisque, nemine sciente, citra stre-
pitum per mare huc adveniant, ut opinionem
inimicorum pacis prævertant.

2. Requiritur autem et illud a nonnullis qui hic sunt , ac necessario quidem , ut etiam nobis ipsis videtur , ut ipsi Marcelli hæresim velut perniciosa , et noxiaria , et a sana Gde alienam extermineant . Nam hactenus in omnibus quas scribunt litteris , Arium quidem infâsti nominis virum susque deque anathemate ferire , et ab Ecclesiis relegare non cessant : Marcello vero , qui impietatem ei ex diametro oppositam protulit , et in ipsam divinitatis Unigeniti existentiam impius fuit , et Verbi appellationem prave accepit , nullum videntur intulisse vituperium . Qui Verbum quidem dictum fuisse Unigenitum concedit , ad usum et ad tempus progrediens , sed rursus ad eum unde prodiit revertens , neque ante existum esse , neque post redditum subsistere . Atque hujus rei argumenta sunt servati apud nos nesariae illius scriptio **163** libri . Sed tamen nusquam eum reprobare visi sunt ; idque eo nomine vituperati , quod eum ab initio ex veritatis ignorantie in ecclesiasticam etiam communionem receperint . Igitur et illius , ut par est , fieri mentionem res presentes postulant , ut qui occasioneam querunt , occasionem non habeant , dum sani ad tuam se sanctitatem adjungunt , et qui circa veram fidem claudicant , manifesti omnibus sunt ; ita ut deinceps eos qui idem ac nos sentiunt , agnoscamus , nec jam velut in nocturna pugna nullum sit amicorum et inimicorum discrimen . Hörtamur solum , ut statim ad primam navigationem praedictus diaconus mittatur , ut possit saltem anno sequenti aliquid eorum , quæ preaca-

(67) Tirdç. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi tio.

(68) Υπερεγκένιον. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi δισεγκένειν. Paulo post corruptissime iidem editi ἀπονοτά ἡθους, quod vulnus sanavimus ope quinque iss.

(69) *Tā yera' Apūiror.* Ita sex nostri cadices pro eo quod prave in editis legebatur t̄z tv 'Ap-

Αυτώς έγγειρεν τοῖς σπουδαζομένοις. 'Ον καὶ ὑπόδεξή δηλούστε, καὶ πρροσθλέψεις εἰρήνηκος ὀφραμέλης, στηρίξας τε αὐτὸν ἐῇ διὰ τῶν προσευχῶν βοηθεία, καὶ ἐφοδιάσας γράμματι, μᾶλλον δὲ καὶ παρεξῆντις τινάς (67) τῶν αὐτοθεν σπουδαλίων, ἐπι τὰ προσιμενα δόηγγησις. 'Εφάνη δὲ ἡμῖν ἀκλαυθεντικαὶ λαὶ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἐπιτεκμένοσθαι τὰ ἔντατα, καὶ δοῦνα γνώμην, ἵν' ἐπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ αὐτοικοῦ δύγματος ἀποσταληναι τινας δύσκολος τὸν ἐκείθεν, αὐτὸν αὐθεντῆσαι περὶ τὸ πρᾶγμα, εκλέξαμενον δινδρας Ικανοὺς μὲν ὀδοιπορείας πόνους ἀνενεγκείν (68), Ικανοὺς δὲ προστητηὶ καὶ εὐτονίζοντας τοὺς ἐνδιαστρόφους τῶν παρ' ἡμῖν νουθετησαι· ἐπιτηδείως δὲ καὶ οἰκονομικῶς κεχρημένους τῷ λόγῳ, καὶ πάντας ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν τὰ μετέκτηριαν (69) πεπραγμένα, ἐπὶ λύσει τῶν κατ' ἀνθρητοὺς ἐκεί γενομένων· καὶ τούτῳ μηδενὸς εἰδότος, ἀλεπῆρη διὰ θαλάσσης ἐπιτηδεῖν τοῖς ὁδοῖς, ὑπὲρ τοῦ φέτισμα τὴν αἰσθησιν τῶν ἔχθρῶν τῆς εἰρήνης.

Ω. Ἐπιξήτεται δὲ κάκεινο παρά τινων τῶν ἐπειδεῖν, ἀναγκαίως, ὡς καὶ αὐτοῖς ἡμῖν καταφαίνεται τὸ την Μαρκέλλου αἵρεσιν αὐτοὺς ὡς γαλεπῆ καὶ βλασφέραν, καὶ τῆς ὑγιαινούστης πίστεως ἀλλορθίου ἔχουσαν, ἐξορίσαι (70). Ἐπειδὲ μέχρι τοῦ νῦν ἐν ταῖς οἰς ἐπιστέλλουσι γράμμασι, τὸν μὲν δυσύννετον "Ἄρειον ἄνω καὶ κάτω ἀναθεματίζοντες καὶ τὸν Εἰκλησιῶν ἐξορίζοντες οὐ διαλείπουσι". Μαρκέλλου τῷ κατὰ διάμετρον ἐκείνῳ τὴν ἀσέβειαν ἐπέδειψεν μέντος, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίαν τῆς τοῦ Μονογάτου θεότητος ἀσεβήσαντι, καὶ κακῶς τὴν τοῦ Λόγου προσηγορίαν ἐκδεῖξαμένῳ, οὐδεμίᾳν μέμψιν ἐπειδεικνύοντες φαίνονται. "Ος Λόγος μὲν εἰρήσθαι τὸν Μοναγενῆ δίδωσι, κατὰ χρείαν καὶ ἐπὶ καιροῦ προελθὼν πάλιν δὲ εἰς τὸν θίστην ἐξῆλθεν ἐπαναπτρέψαντα, οἷς πρὸ τῆς ἔξδου εἶναι, οὐτε μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐστάντα. Καὶ τούτου ἀπόδειξις αἱ παρ' ἡμῖν ἀπομνηνούσαι βίβλοι τῆς ἀδίκου ἐκείνης συγγραφῆς ὅπεραν χουσίν. Ἄλλη δύμας τούτον οὐδαμοῦ δικανθάρεις (ἐφάνησαν), καὶ ταῦτα αἰτίαν ἔχοντες. ὡς τὸ δὲ ἔχης κατ' ἀγνοειν τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς κονικούς αὐτὸν ἐκκλησιαστικήν παραδεξάμενοι. (72) Ἐκείνου οὖν μηδισθῆναι πρεπόντως ἀπαίτεται τὰ παρόντα, ὡς μή ἔχειν ἀφορμήν, τοὺς θέλοντας ἀφορμήν, ἐκ τῇ σῇ διαίσθητι συνάπτειν τοὺς ὑγιαίνοντας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν δικλάζοντας φανερούς ποιῆσαι· ὥστε τοῦ λοιποῦ γνωρίζειν ἡμᾶς τοὺς διφρονας· καὶ μή, ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ, μηδεμίων λιων καὶ πολεμίων ἔχειν διάκρισιν. Μόνον παραλοῦμεν εἴθιν ὑπὸ τὸν πρώτον πλοοῦν ἐκτεμένοις τὸν προειρημένον διάκονον, ίνα δυνηθῇ κατέτηνες έπειτα. Ήτος γενέσθαι τι. Ὡς περισσευκάτινος.

μίνω, velut est in editione Hagan. τὰ ἐν Ἀρχῃ
(70) Ξεπλοται. Ita Med., Harl., Coisl. eter
Reg. secundus. Editi ἔξοπλοισθαι. Habent id
Med. et Harl. πύργωντας δύο σταγέας

(71) Οὐδαμοῦ διαβάλλοντες. Ita Harl., Med., C
primus. Editi οὐδαμῶς διαβάλλοντες. Legitur e
οὐδαμῷ in Reg. secundo et Spec. secundo.

(72) Vide Addenda.

νοῦ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων (73) λόγων συνιεῖς τε οὐκέτις καὶ φροντεῖς; δηλονθέτι, δηνας ἐπιστάντες, ἐὰν δὲ θεῖ; οὐδὲ, μή ἀνάφεντο ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ σχίζματα, ἀλλὰ τοὺς τὰ εὐτέλη φρονοῦντας παντὶ τρόπῳ εἰς ἑνωτικούς συνελάσσωσι, καθὸ τινας ίδιας τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν ἀφορμὰς εὑρώσιν ἔχοντας (74). ἀπὸ τοῦ μῆτον ὁρθοδοξοῦντα λαδὸν εἰς πολλὰ κακοτίμενοις: μέρῃ τοῖς προεστῶσι συνεχιστάμενον. Πάντα γάρ δεῖ στούδεσσι δεύτερα ἡγήσασθαι τῆς εἰρήνης, καὶ πρὸ πάντων τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐπιμεληθῆναι, ὡς μή ἀσθενεῖν ἐν αὐτῇ τὴν ἤρθρην μερόβια τερπὶ τὰ πρόσωπα σχιζούμενην. Μᾶλιστὶ, τούτων ἀπόκτων καὶ αὐτὸς εἰς θυτερον ἐπιμελήσῃ, ἀπεσθάνει, δητερόν, διπεριέσθαι, Θεοῦ σύνεργοῦντος, πάντας λάθης (75) τὰ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτρέποντας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ.

Orientis mala estinatis coloribus depingit Basilius, et Damasum regat, ut ex more et instituto decessorum suorum auxiliis sacerdos, neptinus Dionysii, qui olim in Cappadociam miserat, qui captivos redimerent.

Ἀρετοπίγραφος (76) περὶ συνθέσου.

Ἄρχατος ἀγάπης θεσμοὺς ἀνανεῦσθαι, καὶ Πατέρων εἰρῆμην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριον, ἀπομαρανθὲν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἡμῖν ἐπαναγαγέειν, ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὀφέλιμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα, διτερόν, καὶ τῇ σῇ φιλοχρήστῳ καταφανῆσεται. Τί γάρ διν γένοιτο χαριτετερον, ή τοὺς τοσούτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διηγημένους (77) τῇ διά τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορδὸν εἰς μίαν μελῶν ἀρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι; Ή Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδὸν, τιμιώτατε Πάτερ (λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ Διπό τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἴγαυτου), μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι καταστελται, τῇ πλάνη μὲν σπαρείσθησι αἱρέσεως ὑπὸ τοῦ ἔχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀνατιχυντον ἐκτραπέσθης, καὶ οὐνοὶ βίζης πικρᾶς καρπὸν δλέθησιν ἀναδιδούσης, κατακρατούσης λοιπὸν διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἐκάστην παροικίαν προεστῶτας τοῦ δέρηοῦ λόγου ἐκ συκοφαντίας καὶ ἐπιηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπεσεῖν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς αἰχμαλωτίζουσι τὰς φυγὰς τῶν ἀκεραιοτέρων τὴν τῶν πραγμάτων ισχύν· τούτων μίαν προσεδοκήσαμεν λύσιν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγχνίας ἐπισκεψιν· καὶ ἐψυχαγόντης ἡμᾶς δεῖ τὸ παράδοξον τῆς ὑμετέρας ἐγίπτης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμη φαιδροπόρη πρὸς βραχὺ τὰς φυχάς ἀνερρύσθημεν, ὡς ἐπομένης ἡμῖν. τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ός δὲ ἀναρρόμεν τῆς ἀλπίδος, μηχετὶ στέγοντες ἡδομενοὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος (78) ἡμῶν παράκλησιν, ἀπεστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντιληψιν ἡμῶν, καὶ ἀποτεῖλαι τινας τῶν δμοικύχων, ή τοὺς συμβούλους.

(73) Πρὸ τῶν ἡμετέρων. Ita sex mss. Editi τῶν εἰρημάτων. Ibidem editi συννοήσεις τε. Duo mss. συντάξεις τε. Med., Coisl. priimus, Reg. secundus et prima manu Harl. ut in textu.

(74) Εὑρωστιν ἔχοντας. Pro his vocibus legitur in Vaticano codice ac Reg. secundo et Coisl. secundo τύχωσιν ἔχοντας.

(75) Vide Addenda.

A mur, perfici. Illud autem ante etiam quam dicamus, ipse et intelligis, et curabis videlicet, ut ubi, Deo volente, advenerint, non immittant Ecclesiis schismata: sed eos qui eadem sentiunt, omni ratione ad conjunctionem compellant, etiam si nonnullos reperiant, qui privatas quasdam discordiarum inter se causas habeant; ne populus orthodoxus multas in partes scindatur, una cum praepositis abscedens. Studium enim in eo ponendum est, ut paci posthabeantur omnia, ac præ omnibus Ecclesiæ Antiochenæ cura suscipiantur, ne sana illius pars circa personas scissa debilitetur. Sed magis hæc omnia et ipse deinceps curabis, postequam, quod optatus, adjuvante te Deo, omnes habueris tibi, quæ ad Ecclesiæ statum pertinent, committentes.

EPISTOLA LXX.

Sine inscriptione de signo.

Dilectionis antiquæ leges rendbare, et Patrum pacem, coeleste illud Christi donum ac salutare quod tempore exaruit, ad vigorem iterum revocare, necessarium quidem nobis ac utile; jucundum autem, sat scio, et tuo Christi amanti animo videbitur. Quid enim fiat jucundius, quam homines tanto locorum intervallo sejunctos charitatis vinculo videre in unam membrorum harmoniam in corpore Christi colligari? Omnis prope modum Orientis, Pater colendissime (dico autem Orientem quidquid ab Illyrico ad Aegyptum usque protenditur), ingenti tempestate ac æstu exagitatur: cum duum quidem sparsa heresis ab inimico veritatis Ario, nunc vero impudenter emergens, ac veluti radix amara fructum exitiosum proferens, jam dominetur; propterea quod sanctæ doctrinæ in unaquaque paroecia signiferi per calumniam ac injuriam exciderunt Ecclesiis, tradita autem his, qui simpliciorum animas captivas ducunt, rerum potestas. Horum 164 unicam solutionem exspectavimus, miserationis vestrae visitationem: ac nos semper consolata est mirabilis vestra charitas præterito tempore, et lato rumore allato, fore ut a vobis inviseremur, animis ad breve tempus corroborati sumus. Postquam autem spe excidimus, non iam amplius serentes, eo devenimus, ut vos per litteras obsecremus, ut ad opem nobis ferendam excitemini, et ex his qui idem ac nos sentiunt mittatis aliquos, qui vel dissidentes concilient, vel Dei Ec-

(76) Ἀρετοπίγραφος. Hanc epistolam perspicuum est ad Damasum papam scriptant esse.

(77) Διηγημένους. Ita Coisl. uterque, Clarom. et Reg. secundus. Editi διετριγμένους.

(78) Διὰ τοῦ γράμματος. Ita quinque mss.; plures autem in hanc epistolam non habuimus. Editi διὰ γράμματων.

Alias CCXX. Scripta anno 371.

eclesias ad amicitiam reducant, vel saltem perturbationis auctores vobis clarus indicent; ita ut deinceps vobis manifestum sit, quibuscum communionem deceat habere. Omnino autem nihil exposcimus novi, sed quod et ceteris olim beatis ac Deo dilectis viris usitatum, et præcipue vobis. Novimus enim ex serie memoriae, a patribus nostris interrogatis et litteris etiamnum apud nos asservatis edocti Dionysium beatissimum illum episcopum, qui apud vos et recta fide et reliquis virtutibus eniuit, invisiisse Ecclesiam nostram Caesariensem, et patres nostros per litteras consolatum esse, ac misisse, qui fratres captivos redimerent. Nunc autem difficilior ac tristior est rerum nostrarum status, et cura majore indiget. Neque enim terrenarum ædium lugemus demolitionem, sed excidium Ecclesiarum; neque corporum servitatem, sed animarum captivitatem quotidie ab heresis propugnatoribus perfici videmus. Quare nisi jam ad supprias ferendas excitemini, paulo post nec quibus manum porrigitatis inventuri estis, omnibus sub heresis potestatem redactis.

ορῶμεν. Όστε εἰ μὴ ἡδη διαναστάητε πρὸς τὴν ἀντληφιν, μικρὸν ὑπέρ τοῦ ἐπικράτειαν τῆς αἱρέσεως γενομένων.

EPISTOLA LXXI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΑ'.

*Gregorio dolorem suum significat Basilius, quod amicissimi sibi homines cuidam calumniatori aures praebant. Negli-
densatione opus esse: culpam rejicit in Gregorium, quod secum magnam anni partem non traducat: rogat ut securi-
adversus imminentem hostem certaturus veniat. Quo ex certamine sperat se saltem exsili laudem reportaturum*

Gregorio Basilius.

C

Γρηγορίῳ Βασιλείῳ (81).

4. Accepi pietatis tuæ litteras per fratrem sane quam reverendum Hellenium: et quæcunque nobis significaveras, ipse aperte narravit. Audientes autem quomodo affecti fuerimus, nihil omnino dubitas. Sed quia decrevimus dolore omni potiorem facere nostrum in te amorem, acceplimus etiam hæc, ut par erat, ac preeamur Deum sanctum, ut **165** reliquos dies vel horas, sic in animi erga te affectione conservemur, quemadmodum et præterito hactenus tempore, in quo nullius nobis ipsis neque parvi neque majoris delicti sumus consci. Quod

* Alias XXXIII. Scripta anno 371.

(79) Φανερωτέρους. Ita quinque codices. Editi φανερώτερον.

(80) Οὐδὲν καυρόν. Ita Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi, Coisl. primus et Paris. οὐδὲν ἀκαρπόν, nihil intempestivum. Clarom. οὐδὲν δεινόν, nihil grare. Quod Basilius de Romanorum episcoporum in alias Ecclesias beneficentia narrat, testimonii confirmatur et Dionysii Corinthiorum episcopi apud Eusebium, *Hist.*, lib. iv, c. 23, et Dionysii Alexandrini lib. vii, c. 5, et ipsius etiam Eusebii, qui hunc morem in postrema persecutio servatum a Romanis fuisse declarat lib. iv, c. 23. Memorata autem a Basilio calamitas sub Gallieno contigit, cum Seythæ Cappadociam et finitimas regiones vastarent, ut testatur Sozomenus, lib. ii, c. 6. Atque ex tantus malis magnum hoc bonum eruit Deus, ut Christiani a barbaris abducti victores suos caperent et ad Christum adducerent. Unde Basilius in epist. 164 prima pietatis semina apud Gotbos e Cappado-

cia pullulasse ait opera beati Eutychis.

(81) Γρηγορίῳ Βασιλείῳ. Sic editi et vetustissimi codices. Habent alii Γρηγορίῳ έταιρῳ, Gregorio sodali. Nullus ascribit titulum presbyteri quem tamen Basilius omittire non potuit.

(82) Τῆς σῆς εὐλαβείας. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi τῆς εὐλαβείας σου. De his Gregorii litteris, Basilius responsione, et quid Athanasius de Basiliī agendi ratione senserit, pluribus disserimus in *Vita S. Basiliī*.

(83) Διηγήσαρο. Sequimur hoc loco duos antiquissimos codices Med. et Coisl., quibus Harleianum idcirco non consentire arbitror, quia hæc epistola recentiori manu in hoc codice scripta est. Habent autem editi: καὶ ταῦτα διηγησάμενον ἀκούσαντες οπως.

(84) Η ὥρας. Harl. addit ἡμῶν. Ibidem oīta deest in antiquissimis illis duobus quos modo dixi codicibus, nec necessarium videtur. Non multo post editi ἐκλεισπόσι. Coisl. primus ἐκλεισπόσι.

έρτι παρακύψαι φιλοτιμούμενος πρὸς τὸν βίον τῶν Α
Χριστιανῶν, εἴτα οἰόμενος αὐτῷ σεμνότητά τινα φέ-
ρεν τὸ ἡμῖν συναντεῖτος· ἀ τούχοις κατα-
σκεῦσε, καὶ διὰ μὴ ἐνάσσεις ἔτηγεται, θαυμαστὸν
οὐδέν. Ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, διτι
τούτον ἀκροατᾶς ἔχει τοὺς γνησιωτάτους μοι τῶν
παρ' ὑμῖν ἀδελφῶν· καὶ οὐκ ἀκροατᾶς μόνον, ἀλλὰ
καὶ μαθητᾶς, ὡς ξοκεν. Εἰ γε καὶ ἀλλώς ἦν παρά-
δοξον τοιούτον μὲν εἶναι τὸν διδάσκοντα (85), ἐπεὶ δὲ
τὸν διατυρόβρεμον, ἀλλὰ οὐν τῶν καιρῶν ἡ καταστροφὴ¹
ἐπιτίθενταις ἡμᾶς πρὸς πηδέν δυσκολατίνειν. Πλάισι
τὴ τούτων ἀτιμάτερα συνήθη ἡμῖν γέγονε διὰ
τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν. Ἐγὼ τοίνυν, εἰ μὲν οὐδέπω τοῖς
αὐτοῦ ἀδελφοῖς δέδωκα πειραν τῆς ἐμαυτοῦ περὶ τὸν
θεὸν αἰρέσεως (86), οὐδὲ νῦν ἔχω τι ἀποχρήνασθαι·
οὐς γάρ οὐκ ἐπεισεν διακρότος χρόνος, πῶς συμ-
πείσεις ἐπιστολὴ βραχεῖα; εἰ δὲ ἐκεῖνα αὐτάρκη, λη-
ροὶ νομίζεσθαιν τὰ παρὰ τῶν διαβαλλόντων. Πλὴν
γε δὲ, ἐκεὶ ἐπιτρέψωμεν στόμασιν ἀγαλινώτοις, καὶ
ταρδίσις ἀπαιδεύτοις λαλεῖν περὶ ὧν ἂν ἐθέλωσιν,
καὶ ἐτοιμα ἔχωμεν πρὸς ὑποδοχὴν τὰ ὄντα, οὐ μόνον
τιμεῖς τὰ τῶν ἀλλων παραδεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἔτεροι
τὰ ἡμέτερα.

2. Τούτων δὲ αἰτιον ἐκεῖνο, διπλαῖς μὲν παρεκά-
ισιν μὴ γίνεσθαι, νῦν δὲ ἀπαγορεύσας σιωπῶν, τὸ
μὴ συντυγχάνειν ἡμᾶς ἀλλήλοις. Εἰ γάρ κατὰ τὰς
ἀρχαῖς συνθήκας, καὶ κατὰ τὴν ὁφελομένην νῦν
ταῦς Ἐκκλησίας παρ' ἡμῖν ἐπιμέλειαν, τὰ πολλὰ
τοῦ ἐντευτοῦ μετ' ἀλλήλων διηγομεν, οὐδὲ ἀν ἐδώκα-
μεν πάρδοσιν τοῖς διαβάλλουσι. Σὺ δέ (87), εἰ δοκεῖ,
τοιούτους μὲν ἔα χαίρειν· αὐτὸς δὲ παρακλήθητε συγ-
χάνειν ἡμῖν εἰς τὸν προκειμένον ἀγώνα, καὶ συντυ-
χεῖν μεθ' ἡμῶν τῷ καθ' ἡμῶν στρατευομένῳ. Εἰ
γάρ διφῆς μόνον, ἐρέεις αὐτοῦ τὴν δρμήν, καὶ τοὺς
συγχροτευμένους ἐπὶ τῷ καταστρέψασθαι τὰ τῆς
τατεράδος πράγματα διαλύσεις, γνώριμον αὐτοῖς κα-
τατήσας, δὲ αὐτὸς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦ καθ'
ἡμᾶς συλλόγου κατάρχεις (88)· καὶ φράξεις πᾶν ἀδικον
στόμα τῶν λαλούντων κατὰ τὸν Θεοῦ ἀνομίαν. "Αν
τεῦτα γένηται, αὐτὰ τὰ πράγματα δεῖξεις, τίς μὲν
οἱ κατακαλούσθων σοι ἐπὶ τὰ καλά, τίς δὲ ὁ μετοκλά-
νων καὶ προδιδούς δειλίᾳ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.
Ἐάν δὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας προδιδόμενα ἢ διάγρας (89)
μοι λόγοι διὰ φρημάτων πειθεῖν τοὺς τοσούτους με τι-
θεμένους δέξιον, δοσον δι τεμήσανται δινθρωποι οὕπω
ἐκπιπτούς μετρεῖν δεδιδαγμένοι. Μετ' οὐ πολὺ γάρ, τῇ
τοῦ Θεοῦ χάριτι ἡ διὰ τῶν Ἑργῶν ἀπόδειξις τὰς συ-
κορεατὰς ἐλέγχει· διότι προσδοκῶμεν ὑπὲρ τοῦ
λόγου τῆς ἀληθείας τάχα μέν τι καὶ μετέον πιλέσε-
σθαι· εἰ δὲ μὴ, πάντως γε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν

(85) Τὸν διδάσκοντα. Editi addunt τοσούτους; δι
τοὺς ἀνεχομένους, si mirum esset tales esse eos qui
tunc tolerant. Sed hæc desunt in antiquissimo co-
dice Coisliniano, ac præterea pugnant cum Basiliī
sententia, qui paulo ante dixit mirum esse quod
lives ille auditores haberet: delendæ ergo hæc vo-
ces visa sunt. Paulo post editi μὴ πρὸς μηδέν.
Quinque miss. ut in textu. Mox legimus τὰ τού-
των, articulo alioīō ex codicibus Medicæo, Coisli-
niano primo et Vaticano.

(86) Αἰρέσεως. Harl., Vat. et Clar. προσιρέτεως.

A si ille, qui nunc primum sese ad vitam Christianorum
emergere prostratur, ac sibi bonori alicui futurum putat, nobiscum conflictari, ea effingit quæ
non audivit, et narrat quæ non intellexit; nihil
mirum. Sed illud mirandum et ab opinione abhor-
rens, quod ejusmodi rerum auditores habet germanissimos
mihi apud vos fratres; nec auditores modo, sed et discipulos, ut videtur. Quod si aliqui
mirum esset, talem esse eum qui docet, meque eum
esse cui maledicunt; certe temporum infelix status
nihil nos ægre ferre docuit. Nam jamdiudum majores
his contumelie familiares nobis factæ sunt ob nostra
peccata. Ego igitur, si needum istius fratribus meæ
de Deo sententiæ experimentum dedi, ne nunc qui-
dem hæbo quod respondeam. Quibus enim longum
tempus non persuasit, quomodo brevis epistola
persuadeat? Sin illa satis sunt, nugæ existimentur
quæ profiscuntur a calumniatoribus. Sed tamen, si
permiserimus effrenatis linguis et expertibus disciplinæ
cordibus, de quibus voluerint loqui, au-
resque ad suscipiendum paratas habuerimus, non
nos solum res aliorum secus accipiems, sed no-
stras etiam alii.

2. His autem illud in causa est, quod pridem
hortabar ne fieret, nunc autem defessus aileo, quod
non una conveniamus. Nam si ex veteri pacto et
pro debita nunc Ecclesiis a nobis cura, magnam
anni partem simul traduceremus, aditum non de-
dissemus calumniantibus. Tu autem, si videtur,
bis quidem vale dicio; ipse vero exorari te sine, ut
nobiscum ad propositum certamen allabores,
ac nobiscum occurras ei qui bellum nobis insert.
Si enim tantum appareas, suppresses ipsius impe-
tum, eosque, qui ad patriæ res evertendas conspi-
rant, dissipabis, ubi ipsis notum feceris te, Dei
gratia, cœlus nostri ducem esse, ac omne os lo-
quentium contra Deum iniquitatem obturabis. Hæc
si flant, res ipsa declarabit quis tui ad præclara
facinora sectator, et quis claudicans ac veritatis
doctrinæ ignavus proditor. Quod si res Ecclesiæ
proditæ sunt, parum mihi curæ fuerit eos verbis
convincere, qui tanti me faciunt, quanti facere
possint qui nondum suo se modulo metiri di-
ceunt. Enimvero brevi, Deo largiente, ipsis operum
testimonii calumniæ arguentur; siquidem exspe-
ctamus pro veritatis doctrina sorte etiam nos majus
aliiquid passuros; sin minus, saltem omnino ex
ecclesiis et patria ejectum iri. 166 Sed, si nihil
evidenter eorum quæ speramus, non procul abest
Christi judicium. Quare si congressum ob ecclesiis

(87) Στὸ δέ. Ita Med., Reg. primus, Vat., Clarom.
Editi Σοὶ δέ. Paulo post editi παρόντα ἀγώνα. Tres
antiquissimi codices et Reg. primus ut in textu.

(88) Κατάρχεις. Ita Med., Harl. et Coisl. primus.
Editi κατάρχεις.

(89) Οὐλγος. Coisl. primus οὐδείς. Paulo post
editi τοσούτου σε. Sed multo melius in edit. Hagan.
et tribus vetustissimis codicibus et Clarom., quos
secuti sumus. Ibidem editi τιμήσονται. Tres supra
dicti codices ut in textu.

exposcis, paratus sum, quoconque advocaveris, Α πατέρῶν ἀπελαθήσοθαι. Εἳν δὲ καὶ μηδὲν τὸ accurrere; sin autem, ut calumnias diluam, δε his εἰπιζομένων γένηται, οὐ μακράν εστι τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον. "Πότες, εἰ μὲν τὴν συντυχίαν διαλύσω, οὐ σχολή μοι γῦν ἀποχρίνασθαι πέρι τούτων.

EPISTOLA LXXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΒ'.

Hesychium rogat Basilius, ut sibi in placando Callisthenē operam navel.

Hesychio

Novi et amorem in me tuum, et rerum optimarum studium. Quare cum mihi placandus sit desideratissimus filius Callisthenes, existimavi, si te socium caperem sollicitudinis, facilius me perfecturum quod cupio. Succenset ille vir discretissimo Eustochio, nec immerito succenset. Servorum ipsius in se audaciam ac furorem incusat. Hunc rogamus exorari se sinat, ut eo timore contentus, quem et temerariis illis et eorum heris incussit, contentio nem, venia data, dissolvat. Nam hoc pacto utrumque consequetur, et honestam speciem apud homines, et laudem apud Deum, si modo terrori velit patientiam admiscere. Tu igitur, si qua tibi cum illo viro intercedit amicitia ac familiaritas, ab eo id beneficii postula: et quos noris in civitate idoneos ad eum electendum, socios adhibe sollicitudinis, dicens eis rem mihi gratissimam fore. Quin et diaconum sic dimitte, ut quarum rerum causa missus est, his perfectis redeat. Nam pudent me homines, qui ad me consugiunt, nihil juvare posse.

Οὐδέ σου καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς (91) ἀγαπην, καὶ τῷ περὶ τὰ καλὰ σπουδῆν. Διόπερ χρῆσιν δυστῆται τὸν ποθεινότατον οὐδὲν Καλλισθένην, ἥγησάμην, εἰ κοινωνόν τε λάβοιμι τῆς φροντίδος, δέοντος κατορθώσιν τὸ σπουδαζόμενον. Λελύπηται δὲ ἀνὴρ κατὰ τὸ λογικάτου Εὔστοχίου· καὶ λελύπηται δικαῖαν λίπην. Ἐγκαλεῖ αὐτοῦ τοὺς οἰκέτας θράσος καὶ σιτοῦ καὶ ἀπόνουαν. Τοῦτον δέξιούμεν παρακλήγη, ἀρκεσθέντα (92) τῷ φόδῳ, διὸ ἐφόδησεν αὐτοὺς τοὺς θρασυνομένους καὶ τοὺς τούτων δεσπότας, κατλῦσαι τὴν φιλονεικίαν, δόντα τὴν χάριν. Οὕτω γὰρ ἀμφότερα ὑπάρχει (93)· καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώπους αὐτὸν, καὶ τὸ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον, ἐὰν τῷ φόδῳ ἀλήσῃ τὸ μακρόθυμον ἀναμέζει. Αὐτός τε οὖν, εἰ τις σοι (94) προῦπάρχει φύλα πρὸς τὸν ἄνθρον καὶ συνήθεια, αἴτησον παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν ταῦτα· καὶ οὓς ἐὰν γνῷς ἐν τῇ πόλει δυναμένους αὐτὸν διατησαι, κοινωνοὺς λάβε τῆς φροντίδος, εἰπὼν εἰ τοῖς, διτε τὸ γνόμενον ἐμοὶ μάλιστα κεχαριτωμένον εσται. Καὶ ἀπότεμψαι τὸν συνδιάχονον πρόδαντα (95) C ὃν ἔνεκεν ἀπεστάλη. Αἰσχύνομαι γάρ, καταγγέλων πρὸς με τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυνηθῆναι αὐτοῖς γενέσθαι τι χρήσιμον (96).

EPISTOLA LXXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΓ'.

Laudat Callisthenem Basilius quod Eustochii servis iratus roi arbitrium sibi permiserit. Petenti ut in locum, ubi injurias fecerant, abducantur, demonstrat multa inde consequi incommoda. Concedit ut Susina usque statuantur; vel potius regi ut sibi vindicta permittatur; ac si jarava Callisthenes traditurum se eos ad paenam secundum leges, contentus in pena quam Ecclesiae leges imponunt, et militem, quem miserat, cito revocet.

Callistheni.

4. Gratias egi Deo lectis tuæ gravitatis litteris. primum, quod hominis honorem libenter mihi habentis veniret ad me salutatio: siquidem virorum præstantissimorum colloquium plurimi facio; alterum voluptati suit, recordationem bonam consecui. Signum autem recordationis litteræ, quas ubi accipi, ac earum sensum intellexi, miratus sum

Hύχαριστησα τῷ Θεῷ (97) τοὺς γράμματιν τούχων τῆς εὐγενείας σου· πρῶτον μὲν, διὸ ἀνέρι τιμὴν ἡμᾶς προστρουμένουν ἀφίκεσθο μοι προστήρων· καὶ γάρ πολλοῦ μὲν ἀξίαν τιθέμενα τῶν ἀρίστων ἀδρῶν τὴν συντυχίαν· δεύτερον δὲ εἰς εὐφροσύνην το μητήρις ἀγαθῆς τυγχάνειν. Σύμβολον δὲ μητῆρι γράμματα, ἀπερ ἐπειδὴ ἀδειάμην, καὶ κατέβε-

• Alias CCCLI. Scripta circa an. 371.

• Alias CCCLXXXVIII. Scripta circa an. 371.

(90) Προκαλῆ. Ita Coisl. primus et Med. cum alio. Editi προσκαλῆ. Paulo post Coisl. primus ἀποχρέωσθαι.

(91) Τὴν πρὸς ἡμᾶς. Ita Coisl. primus et Med. Editi τὴν περὶ ἡμᾶς.

(92) Παρακληθῆται, ἀρκεσθέται. Med. et Coisl. primus ἀρκεσθήναι παρακληθέντα. Statim mss. αὐτοὺς τε, vocula aberat ab editis.

(93) Ὑκάρξει. Harleianus codex cum recentioribus aliis qualuerit ὑπάρχει. Paulo post duo mss. τὸ μακρόθυμον ἀναδείξει.

(94) Εἴ τις σοι. Ultima vocula ex mss. quinque addita.

(95) Πρόδειγμα. Editi addunt τι, quod deest in

Harl., Clarom., Paris., Reg. secundo et Coisl. secundo.

(96) Χρήσιμον. Quod non possim esse aliqui utile; si verbum verbo reddatur. Utitur Basilius hac loquendi ratione in epist. 74, n. 3: Ηγενήσθη το δρεδος τοις κονοις. Vel enim erit aliqua utilitas communibus rebus. Et n. 1: οὐδὲ τι δρεδος εσομένους τοις πράγμασι. Librarii, cum minime essent in stilo Basiliī perspiciendo versati, posse runt hoc loco γενέσθαι τι χρήσιμος, quas scriptum reperitur in tribus recentioribus mss.

(97) Τῷ Θεῷ. Editi addunt τῷ ἀγίῳ, sed hanc sunt in omnibus mss. quos quidem vidi. Post plures mss. πολλοῦ μοι ἀξίαν τιθέμαται. Coisl. primus πολλοῦ ἀξίαν.

τὸν ἐν αὐτοῖς θάνατον, ἀθαύμασσα θάνατος τῷ δυτὶ κατὰ τὴν πάτεραν υπόληψιν, πατροκήγιον ἀπένειμε (98) τὴν αἷδην. Τὸ γὰρ φιλεγμανοντα καὶ ὡργισμένον, καὶ ἴρημαντα πρὸς τὴν τῶν λελυπηχότων ἀμυναν, παραίσου μὲν τὸ πολὺ τῆς σφροδρότητος, ἡρᾶς δὲ τοῦ πρητεροῦ κυρίου ποιήσασθαι, ἔδωκεν ἡμῖν εὐθανῆναι ὡς ἐπὶ τέκνῳ πνευματικῷ. Ἀντὶ οὖν τούτων τὶ ἄλλο λειπόμενόν ἔστιν ή εὐχεσθαι σοι τὰ ἀγάθα; φύλοις μὲν σε ἡδονῶν εἶναι, ἔχθροις δὲ φοβεροί, πάσι δὲ δύοις αἰδέσιμον, ίνα καὶ οἱ τῶν προστρέπονταν τὸ ἐλλελοιπότες, αἰσθησον λαθόντες τοῦς ἐν σοὶ πραθήτος, ἕαυτῶν καθάπωνται, διτοι εἰς τοντόν (99) σε δύτια ἑξῆμαρτον.

2. Ἐπειδὴ οὖν (1) προσέταξας τοὺς οἰκέτας ἐπὶ τὸν τίτλον τὸν φὴ τὴν ἀταξίαν ἐπεδεξάντο διαχθῆναι, ἀξιῶν ἀντὶ σκοπὸν μαθεῖν, καθ' ὃν ἐπιζητεῖ τοῦτο ἡ χρηστότης σου. Εἰ μὲν γάρ αὐτὸς παρέσῃ, καὶ αὐτὸς εἰσηγήσῃ (2) τῶν τεταλμημένων τὴν δίκην, παρέσονται μὲν οἱ ταῦταις· τὶ γάρ ἄλλο δεῖ γενέσθαι, εἰ τοῦτο σοι ἀκριταῖ; πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ οἰδαμεν πολὺν έτι γάριν εἰληφθεῖς ἐσόμεθα, ἔαν περ μή ἔξαρχέσωμεν (3) ἑξέλοσθαι τοὺς παῖδας τῆς τιμωρίας. Εἰ δὲ εἰπὼν σε ἡ ἐπὶ τῆς λεωφόρου ἀσχολία καθέξει, τίς δὲ Ἰητελχυμένος ἔκει τοὺς ἀνθρώπους; τίς δὲ ὁ μέλλων μέσους ἀντὶ σοῦ ἀμύνεσθαι; Ἀλλ' εἰ δοκεῖ σοι ἐλθεῖν τὸν εἰς δύνιν, καὶ τοῦτο πάντως κέρχεται· μέχρι Σιτίων κέλευσον γενέσθαι αὐτῶν τὴν παράστασιν, καὶ αὐτοῦ δεῖξον σεαυτοῦ τὸ πρᾶον τοῦ ἥθους καὶ μεγαλύτημον. Λαβὼν γάρ οὐ ποχειρίους τοὺς παροξύναντας, καὶ ἐν τούτῳ τὸ εὔκαταφρόντον τῆς σεαυτοῦ (4) ἀξίας ἐπιδειξάμενος, ἀφες αὐτοὺς ἀδιλαθεῖς, ἐξ ἐν τοῖς προτέροις γράμμασι παρεχαίσταμεν, οἵ τοις ἀντίδοσιν ἐκδεχθείμενος.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς οὐτως διεξιλοντος τελεσθῆναι τοῦ πράγματος, ἀλλὰ συνενδιδοὺς τῇ δρμῇ σου, καὶ φοδούμενος μή τι ὑπολείπηται ἀπεπτον τοῦ θυμοῦ, καὶ ὑστερεῖ ἐπὶ τῶν φιλεγματισθῶν ὑφθαλμῶν καὶ τὰ ἀπαλόντα τῶν βοηθημάτων ὀδυνήρᾳ φαίνεται, οὕτω καὶ νῦν δὲ ἡμέτερος λόγος ἑξαγριάνη σε μᾶλλον ἡ καταστελλή. Ἐπεὶ τὸ εὐπρέπεσταν ἦν, καὶ τὸ μάγιστον κόσμον ἐνεγκειν δυνάμενον, καὶ ἐμοὶ ἀρκοῦν πρὸς τοὺς ἀμαυτοῦ φίλους καὶ τὴν καταστήσας τὸν νόμον, οὗτε ἡ παρ' ἡμῶν ἐπιτίητος ἔλαττων ἐστὶν εἰς ἐκδίκησιν, οὗτε δὲ θεοῖς ὡμος ἀτιμάτερος τῶν ἐμπολιτευομένων τῷ βίῳ νομίμων. Ἀλλ' ἦν δυνατὸν αὐτοὺς, ἐνταῦθα ἐπιστράφεταις τοῖς ἡμετέροις νομίμοις, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς τὴν εἰπόντα ἔχεις (5). τῆς σωτηρίας, καὶ σὲ τῆς ἐπὶ τῷ

A quomodo vere, ut omnium erat opinio, paternam mihi reverentiam exhibuerint. Quod enim æstuanus 167 et iratus et ad ulciscendos molestissime auctores paratus, multum remisisti de impetu, nosque rei dominos fecisti; id mihi locum dedit in te tanquam in filio spirituali lætandi. Pro his igitur quid aliud superest, nisi ut tibi bona precemur? ut amicis quidem sis gratissimus, inimicis vero formidandus, et omnibus pariter reverendus, ut et qui aliqua in re officio suo defuerint, cognita tua lenitate culpent se ipsi, quod in te virum talem deliquerint.

2. Sed quia jussisti famulos in locum, ubi turbam ac tumultum excitarunt, abduci, scire velim B quid tuæ bonitati tu requirenti propositum sit. Si enim aderis ipse, et facinoris poenas ipse repetes, aderunt pueri: quid enim aliud faciendum, si id tibi statutum est? Sed nescio ego quid jam beneficii accepero, si pueros ex supplicio eruere non valeam. Quod si te negotia per viam detinuerint, quis homines illic suscipiet? quis pro te illos ulciscetur? Quod si videtur ut tibi in conspectum prodeant, idque omnino statutum, jubo Sasimos usque sistantur, ac ibi ostende lenitatem morum tuorum et magnanimitatem. Postquam euim in protestatem acceperis eos qui offenderunt, et hoc pacto demonstraveris non contemptui habendam esse tuam dignitatem, illæcos dimittit, quemadmodum prioribus litteris rogavimus, gratiam a nobis iniens, et a Deo facti mercede exspectans.

C 3. Hæc autem dico, non quod res ita perfici debeat, sed cedens commotioni tuæ, ac metuens, ne quid iracundia minus coctum resideat, et quemadmodum oculis inflammatis vel mollissima medicamenta dolorem ferunt, ita et nunc oratio mea accedat te magis quam compescat. Illud enim maxime decorum foret, ac tibi maximum ornamentiū afferre posset, nihilque non parvam apud amicos et æquales meos gloriæ materiam, si vindicta mihi permitteretur. Omnino autem etiam si juraveris traditum te eos ad supplicium secundum leges; neque animadversio nostra minor est ad vindictam, neque divina lex ignobilior observatis in sæculo legibus. Sed fieri poterat, ut hic ex legibus nostris, in quibus et ipse spem salutis positam habes, puniri, et te jurisjurandi necessitate soliverent, et ipsi parem peccatis poenam

ἐσσομεν. Non multo post editi ἀμύνασθαι. Octo miss. ut in textu.

(4) Τῆς σεαυτοῦ. Ita miss. octo. Editi τῆς σῆς. Aliquantum infra editi συνδιδούς. Miss. sex ut in textu. Mox edit. ὑπολείπηται. Harl. et Med. cum tribus aliis ὑπολείπηται.

(5) Ἔχεις. Ita veteres libri summo consenserunt. Male in editis ἔχοις. Præalo post editi καὶ αὐτοῖς. Harl. et Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

explerent. Sed rursus epistolam longius produco. Nam dum haec tibi persuadere vehementer studio, nihil eorum quae in mentem veniunt, praeterire possum; veritus scilicet ne ideo irrita sit mea precatio, quod aliquid in docendo prætermiserim. At enim, colendissime ac geruane Ecclesiæ filii, confirmata spes meas, quas in te nunc positas habeo, et consentientia **163** omnium de tua animi moderatione et lenitate testimonia; ac militi scribe ut a nobis cito discedat. Is enim hactenus nihil odii aut contumeliam omisit: quippe cum malit te molestia non afflicere, quam omnes nos familiares ac amicos habere.

EPISTOLA LXXIV^a.

Basilius malorum patriæ descriptione Martinianum adducere conatur, ut imperatorem adest; et quanda exditione Cappadocia consequantur incommoda demonstret, vel saltem scribendo apem ferat in tanta calamitate.

Martiniano

B

Martiniacum.

4. Quanti me arbitraris, quanti aestimaturum, ut in unum aliquando inter nos veniamus, tecumque diutius verser, adeo ut omnibus bonis quibus ornatus es, perfruar? Si enim plurimum valet ad eruditionis testimonium, multorum hominum vidisse urbes, et mores nosse; Id existimo brevi tempore tuum congressum præstare. Quid enim refert utrum multis sigillatim videas, an unum qui omnium simul experientiam adeptus sit? Imo vero maxime præstare dixerim, quæcunque rerum optimarum cognitionem sine labore conciliant, et puram ab omni vitii pernitione scientiam virtutis colligunt. Enimvero sive facinus præclarissimum, sive sententia memoratu digna, sive virorum alias superantum instituta, omnia in animi tui thesauro reconduntur. Quare non aunicum tantum, sicut Alcinous Ulyssem, sed per totam vitam meam audire te exoptarim, eamque longam hac de causa fieri, quamvis mihi gravis sit et molesta. Sed quid ego nunc scribo, cum adesse oportaret? Quia me afflictata patria festinanter ad se vocat. Qualia autem patiatur, non ignoras, vir optime. Eam enim, veluti Pentheum, vere Mænades quidam, dæmones, discerpsero: siquidem eam secant atque resecant, vulnera, impenitorum medicorum more, per inscientiam suam reddentes graviora. Itaque, cum laboret dissecia, reliquum est ut ei tanquam ægrotanti medeatur. Scripserunt igitur ac nos urgent cives, atque D

δρχῳ ἀνάγκῃς ἀλευθερώσαις, καὶ αὐτοὺς εὐμετρητοῖς ἡμαρτημένοις ἐκπληρώσαι τὴν δίκην. Ἄλλα πάλιν μαχρὰν ποιῶ τὴν ἐπιστολήν. Υπὸ γάρ τῷ σφόδρᾳ σπουδάζειν πιθανός οὐ γενέσθαι, οὐδὲν τὸν εἰς διάνοιαν ἔρχομένων ἀποσιωπῆσαι ἀνέχομαι· φοιούμενος μὴ παρὰ τοῦτο ἀπραχτός μοι ἡ αἰτίας γένηται, ἐλλιπῶν μοῦ τὴν διδασκαλίαν ποιησαμένον. 'Ἄλλ', δι τιμιώτατον.⁽⁶⁾ καὶ γηγένον θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας, βεβαίωσον καὶ ἐμοὶ τὰς ἐλπίδας, δις ἐν νῦν ἐπὶ· οὐδὲ, καὶ τὰς πάγιτων συμφώνων περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας καὶ πραστητος μαρτυρίας, καὶ ἐπιστείλων τῷ στρατιώτῃ ἀπαλαγῆναι τὴν ἡμέραν ἐν τάχι, δις νῦν γε οὐδὲν ἐπαχθείας, οὐδὲν ὑδρεως ἐλλέλοιπα, μᾶλλον αἰρούμενός σε μὴ λυπῆσαι ή πάντας τὴν οἰκείαν ἔχειν καὶ φίλους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΔ^a.

1. Ἐμὲ τὸ οἷον, πόσου ποτ' ἀν τιμῆσασθαι τὸ ταυτόν ποθ' ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλεῖν, καὶ ἐπὶ πλείσιοι σοι συγγενέσθαι, ὧστε πάντων ἀπολαῦσαι τῶν ιστορίαν· Καὶ γάρ εἰ μέγα πρὸς μαρτυρίαν παιδεύσεως τὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἰδεῖν ἀστεῖα, καὶ τίνοι γνῶναι· τοῦτο οἶμαι δι' ὀλίγου χαρίζεσθαι τὴν σῆμα διμιλίαν. Τι γάρ διαφέρει πολλοὺς ἰδεῖν κατὰ μέραν, ή ἵνα τὸν πάντων (7) ὅμοι τὴν πεζίαν ἀναδεξάμενον; Μᾶλλον δὲ ἐγὼ καὶ πλείστους ἀν ἔχειν εἰπούμενοι τὸ διάφορον, δισταλαΐτωρον τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν πρέξεν, καὶ καθαρὰν τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμηλίας συνάγει τὴν ιστορίαν τῆς ἀρετῆς. Εἴτε γάρ πρᾶξις ἀριστη, εἴτε λόγος μνήμης, ἀξιος, εἴτε πολιτείαι (8) ἀνδρῶν ὑπερπεψυχῶν τοὺς ἄλλους· πάντα τῷ σῷ ταμιεψὶ τῆς ψυχῆς ἐναπόθεται. Όστε οὖν εἰς ἐνιαυτὸν μόνον, ὡς δ' Ἀλκινόος (9) τοῦ Ὁδοστόν, ἀλλ' εἰς πάντα μου τὸν βίον εὐξαίμην διν σου ἀκούειν, καὶ μάκρον ἔν μοι γενέσθαι τούτου γε ἔγειξ τούτου, καὶ ταῦτα δυσκόλως πρὸς αὐτὸν διατείμενον. Τι δῆποτ' οὖν ἐπιστέλλω νῦν, παρεῖναι δέον; 'Οτι με (10) κάμνουσα ἡ πατρὶς ἐπείγει πρὸς ἑαυτήν. Ήδι γάρ πέπονθεν, οὐχ ἀγνοεῖς, ὡς ἀριστεῖ· ὅτι Πενθέως τρόπον Μαινάδες δυνταις τινὲς δαίμονες (11), αὐτὴν διεπάσαντο. Διαιροῦσι γάρ αὐτὴν καὶ ἐπιδιαιροῦσιν· ὃσπερ οἱ κακοὶ τῶν Ιατρῶν, χαλεπώτερα τὰ ἔκανη ποιούντες τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀπειρίᾳ. Ἐπει οὐκ χρήματα κατατεμονένη, λείπεται αὐτὴν θεραπεύειν, ὡς ἀρρωστούσαν. Ἐπέστειλαν οὖν ἐπείγοντες τὴν οἰ πολῖται· καὶ ἀνάγκῃ ἀπαντᾷν, οὐχ ὡς τι διέλοι-

Coisl. primus cum aliis nonnullis ut in textu. Sic etiam Harl. prima manu.

(10) 'Οτι με. Sic mss. Male in editione f. Paris. δτι μή. Tres antiquissimi codices Med. et Coisl. habent δτι κάμε.

(11) Δαιμονες. Quamvis hanc vocem habeant omnes veteres libri, videtur tamen e margine in contextum irreppisse. Erit enim multo præclarior Basilii sententia, si homines quidam, vere Mænades, patriam discerpssisse dicantur. Hanc autem observationem debeo doctissimo Antonio Maria Salviuio, qui codicem Medicæum studita sua manu contulit.

Alias CCCLXXXIX. Scripta anno 371.

(6) Τιμώτατον. Tres mss. recentiores τιμώτατο. Paulo post duo mss. πάντων συμφώνους.

(7) Τὸν πατέτων. Sic Coisl. primus et Reg. secundus : editi τῶν πάντων. Paulo post ejusdem Coisliniani codicis ope emendavimus quod prave in editis legebatur δσῳ ἀπαλάπωρον.

(8) Πολιτεῖαι. Coisl. primus πολιτεῖαι. Paulo post zodem codice nixi et Harl. et Med., mutavimus quod erat in editis πάντα σου τῷ.

(9) Ἀλκινόος. Ita Harl. cum duobus aliis : editi Ἀλκινοῦ. Paulo post editi δυτικερῶς πρὸς αὐτόν.

τοιούμενους τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ σὺν ἐκ τῆς ἀπολέλυσίως μέριψιν ἔκχεινοντας. Οἶσθα γάρ, ὡς εὐχολοὶ μὲν ἀπίσται οἱ ἀμηχανοῦντες, εὐχολοὶ δέ που καὶ παταγέμψασθαι, ἐπὶ τὸ παρεθὲν δὲ τρέποντες τὰς εἰπίστας.

2. Καίτοι ἔγωγε καὶ αὐτοῦ τούτου ενεκεν ἀδεόμην γινώμην· μᾶλλον δὲ παρακελέσαι ἐνθυμηθῆναι τις νεανικὴν καὶ πρέπον τῷ πεντοῦ φρονήματι, καὶ εἰς γάννυ κλιθεῖσαν τὴν πατρίδας ἡμῶν μὴ περιιδεῖν, ἀλλὰ καταλαβόντα τὸ στρατεύον, εἰπεῖν μετὰ παρθῆσίας τῆς σῆς μῆτοι νομίζειν αὐτοὺς δύο κεκτῆσθαι ἀντὶ μιᾶς ἐπαρχίας. Οὐ γάρ ἐξ ἀλληλης τινὸς οἰκουμένης ἐπιεισήγαγον τὴν ἕπερ· ἀλλὰ παραπλήσιον τι πεποιήκαστο, ὥσπερ ἂν εἴ τις (12) ἵππον ἢ βοῦν κεκτημένος, είπε διχῇ διέλων, διό νομίζοι ἔχειν ἐνδεῖ ἀντὶ· οὗτε γάρ δύο ἰππίσεις, καὶ τὸν ἕνα διέφθειρεν· εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς παρεδυναστεύοντι, μὴ τοῦτον αὖξειν τὸν τρόπον τὴν βασιλείαν, σὺ γάρ ἐν ἀριθμῷ εἶναι τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἣν τοῖς πράγμασιν· ἐπει τὸν γε τὸν ἡγούμενον τοὺς μὲν ἄγονάς τῆς ἀληθείας ἴσως, τοὺς δὲ τῷ μὴ βούλεσθαι αὐτεῖν τοὺς δῆμασι, τοὺς δὲ καὶ οὐ μέλον αὐτοῖς, πειράζειν τὰ γνόμενα. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτὸν ὑθεῖν πρὸς βασιλέα, τούτῳ χράτιστον μὲν τοῖς πράγμασι, πρέπον δὲ σου τῇ καλῇ (13) τοῦ βίου προσιτέσσει. Εἰ δὲ βαρὺ δέλλως καὶ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἑτού, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς αὐτὸς ἔρης, σύντροφον ἔχουσιν ἐν ἐστῆ τὸν ὄντον· ἀλλὰ τὸ γε (14) ἐπιστεῖλαι πάνος οὐδεὶς. "Ποτε, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοήθειαν χαριζόμενος τῇ πατρίδι, πρώτον μὲν σαυτῷ συνειδήσεις, μηδὲν τῶν εἰς δύναμιν τὰκόντων ἀλλελοιπότι· ἐπειτα μέντοι καὶ τοῖς κάμηνοσιν, αὐτῷ τῷ φρίγενοντας συναλγῶν, ἀρκοῦσαν δύσεις παραμένων συγκινηθεῖς, ἀφῆκάς τινα φωνὴν πρέπουσαν καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ, καὶ τῇ κατηρείᾳ τῆς πόλεως. Σὺ δὲ ἀλλ' ἡμῖν διηγουμένοις μὴ ἀπιστήσῃς· ἡ διτί Σιμωνίδου ὄντως, ἡ τινος τοιούτου μελοποιῶν ἀδεόμεθα, ἐντργῶν εἰδότος ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεσι. Καίτοι τί λέγω Σιμωνίδην; δέον Αἰσχύλον εἰπεῖν, ἢ εἰ δή τις ἔτερος, παραπλησίως ἔκεινην συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῆς διαθέμενος, μεγαλοφώνως ὠδύρτο.

.. Σύλλογοι μὲν γάρ ἔκεινοι, καὶ λόγοι, αἱ κατέγραπται συντυχίαι τῶν ἀλλογίμων ἀνδρῶν, καὶ διατέλεστρον ἐποίει τὴν ἡμετέραν ὀνομαστὴν πόλιν (15) τοιαῦτας ἀλλελοιπότισιν· ὅστε τῶν περὶ πατείσαν καὶ λόγους; ήττον διὸ φανεῖται νῦν τις ἐμβαλὼν τῇ ἀγορᾷ τοις Ἀθήναις πρότερον οἱ ἀτιμίαν κατεγνωσμένοι, ἢ τοις χειρας ὄντες μὴ καθαροί. Ἀντεισῆκται δὲ τούτοις

(12) Άντεις τις. Deest secunda vocula in multis codicibus, in quibus etiam paulo post legitur δύα.

(13) Τῷ καλῇ. Ita Coist. primus, Med., Harl., Claram. Editi τῇ δηλῇ. Paulo post editi καὶ βαρύ, sed uresi conjunctio in mss.

(14) Τῷ ;... χαριζόμενος. Ita retutissimi tres

A accedere necesse est, non quod rebus aliquid al-laturi simus auxiliū, sed ut derelictionis expro-brationem effugiamus. Nesti enim proclives esse ad sperandum qui in angustiis sunt, proclives et ad conquerendum, semper id quod prætermis-sum est, culpam conferentes.

2. Evidem et ejus rei gratia convenire te dé-bebam, ac consilium dare; vel potius obsecrara ut strenuum quiddam ac prudentia tua dignum excogites, nec patriam nostram in genua pro-lapsam despicias: sed in aulam prosciscens ac libertate tua utens denunties eis, ne sibi videantur duas ex una possidere provincias: neque enim ex alia quadam terra alteram harum 169 induxero: sed idem sere egerunt, ac si quis equum aut bo-

B venum possidens, deinde duas in partes dividens, duns pro uno habere sibi videatur; non enim es-fecit duos, sed unum e medio sustulit; ac demon-stres etiam iis qui plurimum possunt, imperium non hoc pacto adaugeri, neque enim robur in numero, sed in ipsis rebus positum esse: siquidem nunc arbitramur alios quidem fortasse veritatis ignoratione, alios vero eo quod nolint verbis mollesti esse, alios parvipedentes, ea quae sunt ne-gligere. Si igitur imperatorem ipsum adire pos-ses, id ēt rebus commodissimum foret et præclaro vita tuae instituto decorum. Sin autem hoc alio-

C qui grave est tum ob anni tempestatem, tum ob ætatem quæ, uti tu ipse dicis, comitem habet pi-gritiam; at saltem scribendi nullus labor. Quam-obrem, si litterarum præsidium patris impertias, primum quidem conscientis tibimetipsi eris, nihil quod in tua potestate situm esset, a te suis omis-sum; deinde afflictis etiam, ipsa commiserationis specie, satis magnum afferes solatium. Sed utili-nam fieri possit, ut interesses ipsis rebus, ac oculis tuis mortaliā videres. Sic enim forte ex rerum conspectu evidenter commotus, vocem aliquam et animi tui magnitudine et civitatis afflictione dignam emitteres. Sed tamen narrantibus nobis fidem ne deroges. Revera Simonide, aut aliquo simili poeta indigeremus, evidenter scienti calamitates lugere. Sed quid dico Simonidem?

Æschylum dicere oportuit, aut si quis alius ei D similis, calamitatis magnitudinem clare exponens, voce alta lamentatus est.

3. Nam cœtus illi, sermonesque et eruditorum virorum in foro colloquia, ac quæcunque civitati nostre antea nomen et famam pepererant, hos deseruere. Quare eruditorum et eloquentium ho-minum rarius nunc quisquam ad forum accedere deprehendatur, quam olim Athenis infamia notis inusti, aut manibus non puri. Introducta est au-

mss. et paulo post iidem habent ἀλλελοιπότι. Edit. τότε... χαριζόμενος et ἀλλελοιπότι. Ibidem ἡμέντων deest in Bigot. et Reg. primo, nec necessarium est.

(15) Πόλιν. Ita mss. Editi πάλαι. Ibidem editi paulo post habent ἐμβαλὼν et ἀτιμίας. MSS. ut in textu.

tem horum loco Seytharum quorumdam aut Mas- sagetarum inseltia. Una autem vox est exactorum, et eorum a quibus exiguntur, qui que flagellis cæ- duntur. Porticus ultrinque lugubre quidam per- sonantes, velut propriam videntur vocem edere, de his quæ sunt ingémentes. Occlusa autem gy- mnasia et noctes non illustratas non sinit aliquo nos in numero habere ipsa de vita sollicitudo. Non enim leve periculum est, ne amotis optimis, velut fulcris corruptis, simul evertantur omnia. Ecquis autem sermo exprimendis no- stris malis par fuerit? Alii abierunt fugientes, pars senatus nostri, non ignobilior, perpetuum exsilium Podando preferentes. Cum autem Po- dandum dico, Ceadem me Laconicum dicere puta; aut sicubi naturale barathrum vidi; quæ loca nonnulli Chatonia, nomine sua sponte occurrenti, appellarunt, **170** exitiosam auram exhalantia. Eiusmodi loco persimile existima Pudandi malum. Ex tribus igitur partibus, alii cum uxoribus ac fo- cis fugiunt, alii abducuntur ut captivi, maxima pars optimatum civitatis, miserandum amicis spe- claculum, inimicorum vota explentes; si quis tam- men omnino extitit, qui nobis tantum mali im- precaretur. Tertia jam relicta pars est. Hi autem amicorum ac familiarium non ferentes recessum, simulque infirmiores quam ut rebus necessaris provideant, vitam ipsam oderunt. Hæc hortamur ut nota omnibus facias, tua ipsius voce ac justa dicendi libertate, quam tibi vita conciliat; clare illud prædicens, nisi cito consilium mutent, non habitatos in quibus humanitatem ostendant. Vel enim aliquid auxiliū laturus es communibus re- bus, vel saltem idem facturus, quod Solon, qui, cum cives derelictos defendere non posset, arce- jam occupata, armatus ante fores sedebat, hoc ipso habitu declarans, se his quæ flebant non as- sentiri. Hoc autem pro certo scio, etiam si quis nunc sententiam tuam non proberet, paulo post

(16) Έκηχοῦσαι. Med. ἀπηχοῦσαι. Paulus post editi vóxtes ἀλαμπεῖς. Quinque miss. ut in textu. Erant hæc nocturnæ lucernæ inter ornamenta civi- tatum, sed in luctu publico intermitti solebant. Vide Libanius in Orat. ad Antiochenos de Imperato- ris ira, suadet civibus, ut has lucernas tantisper seponant, vel rariores accendant. Vide Ammianum, lib. xiv, c. 1, et notam Valesii, ex qua hæc delibera- vimus.

(17) Περὶ τοῦ ζῆν. Ita Med., Harl., Vat. et Coisl. secundus; editi περὶ τὸ ζῆν. Ibidem oīdēn deest ante λογίσθα: In eodem Bigot.

(18) Καδδαρ... Αακωνικόν. Sic vocabatur apud Lacedæmonios horrendum illud barathrum, in quod maximorum criminum reos dejicere solebant, teste Pausania, lib. iv, p. 250.

(19) Νοσοκούσιν. Ita tres vetustissimi codices: editi φθεροποιόν. Julius Pollux et Suidas docent Charoniam vocatam fuisse Athenis unam carceris jannæum, per quam rei ad mortem duebantur.

(20) Τῶν συντήθων. Med. τῶν συνοίκων, et paulo post ἀποδουλεύσωνται. Utrumque Harkeanus sic videtur habuisse.

A Σκυθῶν τινων ἡ Μασσαγετῶν ἀμουσία· μία δὲ φυ- ἀπαιτούντων, καὶ ἀπαιτουμένων, καὶ ξανομένων ταῖς μάστιξι. Στοά δὲ ἐκατέρωθεν σκυθρωπὸν έ- ηχοῦσαι (16), οῖον οἰκεταν δοκούσιν ἀφίειν φωνὴν τοῖς γινομένοις ἐπιστενάζουσαι. Γυμνάσια δὲ κα- κλεισμένα καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἔστι ήμερος οὐδὲ λογίζεσθαι: ἡ περὶ τοῦ ζῆν (17) ἀγωνία. Κίνωνς γάρ οὐχ ὁ τυχών, τῶν χρατούντων ὑφαρεθέντων, ὃστερ ἐρείσματα πεσοῦσι, συγκατενεχθῆναι τὰ πάντα. Καὶ τίς ἀν λόγους τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐφίκεται; Οἱ μὲν οἰχονται φεύγοντες, μέρος τῆς βουλῆς ἡμῶν, οὐ τὸ φαυλότατον, τὴν ἀειφυγίαν Ποδανδοῦ προτιμ- σαντες. "Οταν δὲ Ποδανδὸν εἶπω, τὸν Κεάδαν μὲν λέγειν τὸν Λακωνικὸν (18), ἡ εἰ που τῆς οἰκο- μένης εἶδες βάραθρον αὐτοφύες, & δῆ καὶ Χαρώνει- τοις προσαγορεύειν αὐτομάτας ἐπῆλθεν, ἀέρα ω- ποιὸν (19) ἀναπνέοντα. Τοιούτῳ τινὶ ἐστικὸς νόμος καὶ τὸ Ποδανδοῦ κακόν. Τριῶν τοίνυν μοιρῶν, οἱ μὲν φεύγουσιν αὐταῖς γυναιξὶ καὶ ἐστίαις ἀπαναστάταις: οἱ δὲ ἀπάγονταις ὃστερ αἰχμάλωτοι, οἱ πλειστοὶ δὲ ἐν τῇ πόλει ἀριστοι, ἐλεεινὸν φίλοις θέαμα, ἕνθα δὲ εὔχην ἐκπληρούντες· εἰ δῆ τις γέγονεν ὅλως τοπού- τον ἡμῖν ἐπαραστάμενος. Τριτάτη δὲ που μάρτια ἰ- λειπταί. Οὗτοι δὲ, τὴν τε ἀπόλειψιν τῶν συνήθων (20) οὐ φέροντες, καὶ ἄμα τῆς χρείας ἀπονίτεροι ἀπελ- χόμενοι, πρὸς αὐτὸν τὸ ζῆν ἀπειρήκασι. Ταῦτα σφανερὰ ποιήσαι πᾶσι παρακαλοῦμεν τῇ σεαυτῷ φυ- καὶ τῇ σεαυτῷ παρθρήσῃ τῇ δικαΐᾳ, ἢν ἔχεις ἀν- τοῦ βίου· ἐκεῖνο σαφῶς προειπόντα, διτι, ἐάν μὴ ταχὺ μεταδουλεύσωνται, οὐδὲ ἔξουσιν εἰς οὓς ἀπο- ανθρωπίαν ἐνδέξονται (21). "Η γάρ γενήσῃ τοι: Ιχ- λος τοῖς κοινοῖς, ἡ τό γε τοῦ Σόλωνος πεποιηκὼς ἵν- ος τοῖς ἀπόλειψιθεῖς τῶν πολιτῶν ἀμύνειν (22) οὐκ ἔχων, τῆς ἀκροπόλεως ἡδη κατεχομένης, τὰ ὅλα ἐνδὺς πρὸ τῶν θυρῶν (23) ἐκαθέζετο, εὐδήλος ὡς τῷ σχῆματι, τοῖς γινομένοις οὐ συντιθέμενος. Τοιού- δὲ ἀκριβῶς οἶδα, διτι, καὶ εἰ τις σου νῦν τὴν γρούμην μὴ ἀποδέχοιτο, μικρὸν οὐτερὸν τοι (24) εὐνολας το- δοῦ καὶ συνέσεως τὴν μεγίστην δέξαιν προσθῇ;

(21) Ἐνδείξονται. Ita tres vetustissimi codices eum dūobus aliis: editi ἐνδεξῶνται. Paulus post quinque codices, sed non antiquissimā, "Η γάρ εἴ- νου.

(22) Αμύνειν. Addant editi τῆς ἐλευθερίας. Duo miss. τῇ ἐλευθερίᾳ, sed hæc in aliis desunt.

(23) Πρὸ τῶν θυρῶν. Tres antiquissimi codices halent πρὸ τῶν πυλῶν, quod cum de urbis portis intelligatur, minus huic loco convenit. Id enim Solonem pro foribus domus autē fecisse discimus ex Plutarcho, qui rem paulo aliter narrat ac Basilus, in libro, *An seni gerenda sit respublica*. Ait enim, ubi deprehensum fuit Pisistratum, gratiam popu- larem captando, tyrannidem moliri: nemine resi- stere audente, Solonem sua arma extulisse, et ante domum proposuisse, αὐτὸς ἔξενεγχάμενος τὰ δύτια, καὶ πρὸ τῆς οἰκίας θέμενος, ac cives ad defensionem breviterum esse: cumque ad eum misisset Pisistrat- us, qui regarentur quanam re frētus bee faceret, cuni respondisse, σενεκτη frētum se esse.

(24) Τοιερόν τοι. Deeras pronomen in editis additum ex codicibus Harl. et Med.

δεν δέ τις επίγεια κατά την πρόρρησιν ἀπαντή· Α benevolentiae simul et prudentiae maximam laudem tibi daturum, cum res viderit ita, ut prædicta fuerant, evenire.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΕ.

Aburgum mones Basilius quid patria debet, cumq[ue] illius malorum pictura permovere conatur, ut auctoritate sua militat ad opem civibus ferendam.

Ἄδουργίω (25).

Πολλῶν δυτικῶν & τὸ σὸν ἥθος ὑπὲρ τοὺς Ἑλλας εἶναι πεποίησεν, οὐδὲν οὐτεώς θεόν ἔστι σὸν, ὡς ἡ περὶ τὴν πατρίδα συσυζήθει. δικαίας αὐτῇ ἀποιδέντως οὐ τὰς ἀμοιβὰς, ἐξ ἣς δρμηθεὶς τοσοῦτος ἐγένου, έστι έπει τῆς εἰσκομένης γγώριμον εἶναι σου τὴν περιφύνειαν. Αὕτη τοίνυν ἡ πατρίς, ἡ οὐ ἀνεγνώσσει οὐδὲ θρεψαμένη, εἰς τὴν εὖν παλεῖων διηγημάτων ἀποστέλλει (26)· καὶ οὐχ ἀν τις εἰστικής ἡμῶν τῇ πόλει, οὐδὲ τῶν πάνω συνήθων, εἰτὴ (27) γνωρίσειν. Οὔτως εἰς πᾶσαν ἐρημίαν θέρμαν μεταπεκτύνεται, πολλῶν μὲν καὶ πρότερον εἴτε ἄγαρεθέντων τῶν παλιτευμάνων, νῦν δὲ συγένεων ἀπότων εἰς τὴν Ποδανδὸν μετοικισθέντων. Μηδὲ ἀκρωτηριασθέντες οἱ λειψόμενοι, καὶ οὐτοὶ εἰς πάσαν ἀπόγνωσιν μεταπεπτώκασι (28), καὶ πᾶσι τοσοῦτων ἐνεποήσαν τῆς ἀθυμίας τὸν δγκον, ὡστε σπαντίζουν λοιπὸν καὶ τῶν οἰκητέρων τὴν πόλιν, καὶ γεγενήσκατε τῇ τῆρε ἐρημίαν δεινήν, ἀλλεινὸν μὲν φθορές θέμα, πολλὴν δὲ χαράν καὶ εὔθυμιαν φέρον τὰς τάλαιφρεύσουσιν ἡμῶν τῷ πάνωματι. Τίνος οὖν ἔστι χείρα ἡμῶν δρέπαι; ή τίνος συμπαθεῖς ἐφ' ἡμῖν (29) ἀπέιναι δάκρυον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς σῆς ἡμερότητος, ἢ καὶ ἀλλοτρίᾳ συμπαθοῖς πόλει τοιαῦτα κακούσῃ, μηδὲ τι γέ τῇ σὲ παραγαγούσῃ εἰς τὸν βίον; Εἰ τις οὖν δύναμις, τεύτην νῦν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας ἡμῖν ἐπίθεται. Πάντως δὲ μεγάλην ἔχεις τὴν παρὰ τὸν Θεοῦ φονήν, δεὶς ἐπ' οὐδενὸς καὶ ποῦ καταλειπότε σε, καὶ πολλὰς ἔδωκε σοι τῆς πατρὸς ἔσων (30) εὐμενεῖας τὰς ἀποδεξεῖς· μόνον ἐάν θελήσῃς ὅλας διαναστῆναι πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν, καὶ τῇ προσσάυσῃ σοι δυνάμεις χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν βοήθειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΓ'

Corporis infirma valetudine et Ecclesiastici cura detinetur Basilius, quoniam in aulam profisciscatur. Sed interim per litteras consigilii ad Sophronium in summo patria communis exilio

Σωφρονίω μαγιστρῷ.

Τὸ μὲν μάγειδος τῶν καταλαθουσῶν συμφορῶν τὴν παρέδεις ἡμῶν εὗτὸν ἐμὲ ἡγάγκας (31), καταλαβόντα τὸ σπαρατόπεδον, τῇ τε σῇ μεγαλοφυΐᾳ διηγήσασθαι τὴν κατέχουσαν ἡμῶν τὴν πόλιν κατῆφειαν, καὶ τοῖς

(25) Ἀδουργίω. Sic vocatur ille vir in omnibus nostris codicibus, Harl., Med., Coisl. utroque, Reg. utroque, Vat., Clarom., Paris., Bigot. et Combebris. Editi Ἀδουρτεών.

(26) Περιελήλυθε. Tres mss. ἐλήλυθε.

(27) Αὐτήν. Med. et Coisl. primus αὐτῇ. Paulo infra αὐτῆς deest post πρότερον in eodem Coisl.

(28) Μεταπεπτώκασι. Ita tres vetustissimi codices: editi καταπεπτώκασι. Non multo post duo ex his codicibus καὶ γενέσθαι τὰ τῆδε.

(29) Συμπαθεῖς ἐφ' ἡμῖν. Ita sex mss. Harl. συμπαθεῖς ἡμῖν. Corruptissime legitio prima Paris. συμ-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXXV.

Aburgio.

Cum multa sint, quibus iudeoles tua super alios eminet; nihil tamen tibi tam proprium est, quam patris amor, rependente te justas illi vices, ex qua ortus talis evasiisti, ut claritas tua per totum orbem terrarum celebretur. Itaque illa ipsa patria, quae te progegens te enutrit, in veterum historiarum incredibilem statum devenit; nec quicquam

B in urbem nostram adveniens, etiamsi sit ex iis quibus maxime nota est, illam agnoscat. Adeo in omnem solitudinem subito transmutata est; pluribus quidem iam ante magistratus ei aplatis, nunc autem sere omnibus Podandum translatis. Ab his avulsi qui residui sunt, in omnem et ipsi desperationem ineiderunt, ac omnium animos ita infregerunt, ut jam rari sint etiam incolae in civitate, atque hic ingens facta sit solitudo, miserandum quidem amicis spectaculum, valde autem jucundum et gratum insidiantibus dudum nostro casui. Cujus est igitur manum nobis 171 porrigere? aut cujus, lacrymas compunctionis nostra causa profundere, nisi clementiae tuæ, quem etiam alienæ civitatis similiter afflictæ mala langerent, non modo illius, quæ te in lucem edidit? Itaque si qua polles potentia, eam in præsens tempus nobis ostende. Magna projecto habes a Deo adjumenta, qui te nullo tempore dereliquerit, tibique multa dedit benevolentiae suæ argumenta: tantum velis omnino ad curam nostri suscipiendam exsurgere, atque auctoritatē qua vales, ad' opem civibus ferendam adhibere.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXXVI".

Sophronio magistro.

Magnitudo quidem calamitatum, quæ patræ nostræ acciderunt, memet ipsum in aulam profiscisci cogeret, et magnanimitati tuæ meroorem, quo civitas nostra afficitur, exponere, cæterisque quicunque patethes ἐφ' ἀφείναι. Secunda editio συμπαθεῖς ἐπαφείναι. Paulo post editi συμπαθεῖς. Plurique mss. συμπαθοῖς.

(30) Παρ' ἀστοῦ. Ita Harl., Coisl. primus, Reg. primus et Bigot. Editi παρ' αὐτοῦ. Paulo post editi καὶ τῇ παρούσῃ. Tres velutissimi codices ut in textu.

(31) Ηράτην. Editi post hanc vocem addunt ἄν, sed hæc vocula deest in utroque Coisl., Harl., Med., Reg. secundo et Bigot. utroque.

* Alias CCCLXI. Scripta anno 574.

** Alias CCCXXXI. Scripta anno 371.

que plurimum in rebus potestis. Sed quia et corporis infirma valetudo, et Ecclesiarum me cura detinet, interim per epistolam lamentari apud tuam magnitudinem festinavi; declarans nec naviculam in mari vehementibus ventis immersam ita velociter ex oculis unquam evanuisse, neque urbem ullam terrae motibus excussam aut aquis submersam ita subito periisse, ut civitas nostra hac nova rerum administratione absorpta in exitium funditus incidit. Atque adeo nostra in fabulam cessere. Actum est enim de civitatis ordine; omnis autem civilis cœtus ob ea, quæ magistris acciderunt, animo concidens, urbanis ædibus desertis, per agros et rura divagatur. Jam defecit rerum necessiarum tractatio: ac omnino spectaculum sedissimum facta est, quæ prius tum de litteratis viris, tum de reliquis bonis, quibus opulentur urbes abundant, gloriabatur. Unum autem duximus, ut in malis, solatium, calamitates nostras apud tuam clementiam deflere, ac obsecrare, si quid potes, ut civitati in genua pro voluntate porrugas manum. Modum vero quo rebus opportune subvenias, equidem ipse indicare non possum. Sed tibi omnino et invenire ob prudentiam facile, et uti inventis ob datam tibi a Deo potestatem non difficile.

λοιποῖς δοσὶ ἐπὶ μεγίστης ἐστὶ δυνάμεως τῶν πραγμάτων· ἐπειδὴ δὲ ή τε τοῦ σώματος ἀρρώστια, καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλεια κατέχει με, τέως διὰ γράμματος ἀποδύρασθαι πρὸς τὴν σὴν μεγαλόκινην ἐπείχθην· γνωρίζων, διτὶ οὗτε σκάφος ἐν πελάγει πνεύματι βαῖοις καταβαπτισθὲν οὐτως ἀθρόως ἴρανθη ποτὲ, οὐ σεισμοῖς ἐκτριβεῖσα πόλις, οὐχ ὥσπει ἐπιχλυσθεῖσα εἰς ἀθρόου (32) ἀφανισμὸν ἔχωρατε οὐτως, ὡς ή ἡμετέρᾳ τῇ καινῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ καταποθεῖσα εἰς ἀπώλειαν ἔχωρατε παντελῆ. Καὶ μῦθος γέγονε τὰ ἡμέτερα. Οὔχεται μὲν γάρ τὸ πολίτευμα· (33) πᾶν δὲ τὸ πολιτικὸν (34) σύνταγμα, τῇ περὶ τοὺς χρατοῦντας ἀθυμίᾳ καταλιπὼν τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκήσιν, διὰ τῆς ἀγροκαὶς πλανᾶται. (35) Ἐπιλέοιπε δὲ λοιπὸν καὶ τὸν ἀναγκαῖον διάτεσσι, καὶ διλας ἀναρρόστατον θέαμα γίγνεται η πρότερον ἀνδράσι τοιούτοις ἐπαγγελμένη καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς εὐθηνοῦνται πόλεις ἀνεδεῶς διάγουσσα. Μίαν δὲ ἐνομίσαμεν ὡς ἐν δεινῷ παραμυθίαν εἶναι, τὸ ἐπιστενάξαι τοῖς πάθεσιν ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα, καὶ παρακαλέσαι, εἰ τις δύναμις, χείρα δρέξαι τῇ πόλει τὴν ἡμῶν εἰς γόνον κλίθεσσα. Τὸν δὲ τρόπον δ' οὐν ἐν γένοιο ἐν καιρῷ (36) τοῖς πράγμασιν, αὐτὸς μὲν εἰστηγεῖσθαι οὐκέτι διάτητος καὶ εὑρεῖν διὰ τὴν σύνεσιν ἥδιον, καὶ χρήσασθαι (37) τοῖς εὑρεθεῖσι, διὰ τὴν παρὰ θεοῦ σοι δεδομένην δύναμιν, οὐ χαλεπόν.

172 EPISTOLA LXXVII.

Videtur hanc evistolam Basilius ad Elpidium præsidis Therassii assessorem scriptisse. Hortatur ut a præside non dicat, sed tantas curas, quæ ex diuisione Cappadociæ supertenerant, cum eo partiatur.

Sine inscriptione de Therasio.

C Ἀνεπίγραφος περὶ Θηρασίου.

Illud etiam ex bona præfectura magni perceperimus Therassii, quod facundia tua crebro apud nos venerit. Verum hoc ipsum amisimus præside privati. Sed quia quæ nobis semel a Deo concessa sunt, firma manent, atque in nostris invicem animis per memoriam insident, etiamsi corpore disjungamur, saltem frequenter scribamus, et internos de necessariis rebus loquamur: maxime autem præsenti tempore, quo hiems hasce inducias brevissimas nobiscum fecit. Spero autem te non discessurum a viro in primis admirando Therasio, de cere existimantem cum eo tantas curas partiri, ne-

“Εν καὶ τούτῳ (38) τῆς ἀγαθῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου ἀπηλαύσαμεν Θηρασίου, τῆς σῆς λογισθῆτος τὴν ἑταῖρην συνεχῶς ἡμῖν γινομένην. Τὸ αὐτὸν δὲ τοῦ ἐγκιμιώθημεν στεργθέντες τοῦ ἀρχοντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ διπλὰ ἡμῖν πάρα τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα μένει βίσσα, καὶ ταῖς φυχαῖς ἀλλήλων ἐνοικούμενα διὰ τοῦ μηνῆς, εἰ καὶ τοῖς σώμασι διωρίσμεθα, γράψαμεν (39) γοῦν συνεχῶς, καὶ φεγγάριμεθα πρὸς ἀλλούς τὰ ἀναγκαῖα· καὶ μάλιστα νῦν, διτε ὁ χειμὼν τὴν διτυχορόνιον ταύτην ἐκεχειρίαν ἐστείσατο. Εἰπίζουμεν δὲ μὴ ἀπολείψεσθαι σε τοῦ θαυμασιώτατοῦ ἀνδρὸς Θηρασίου, πρέπον εἶναι κρίναντα κοινωνεῖν

* Alias CCXXVI. Scripta anno 371.

(32) *Eis ἀπόλειαν ἔχωρησε παντελῶς οὖτως ὡς ή ἡμετέρᾳ... εἰς ἀθρόου ἥδεν ἀφανισμόν.* Tres velutissimi codices ut in textu: quos quidem eo libentius secutus sum, quod hæc loquendi ratio, παντελῶς οὖτως, ὡς, minus visa est Basiliū stylō congreuere. Legitur εἰς ἀπόλειαν ἔχωρησε παντελῆ in aliis sex codicibus miss.

(33) *Tὸ πολίτευμα.* *De civitatis ordine,* id est de curia, quæ ordo vocari solet. Unde illud Ammiani de Gallo Cæsare, lib. iv, c. 7: *Antiochenensis ordinis vertices sub uno elogio jussit occidi.* Vide *Cod. Theod.* t. IV, p. 356.

(34) *Πολιτικόν.* Vat. πολιτῶν. Paulo post editi καταλιπόν. Coisl. primus, Harl., Reg. secundus et Clarom. καταλιπόντες, quæ scriptura non parum arridet.

(35) *Vide Addenda.*

(36) *Ἐγ καιρῷ.* Frustra editi addunt συντρ. quod deest in utroque Reg., utroque Coisl., Med. et utroque Bigot, nec in Harl. legitur nisi alia manu. Eadem loquendi ratione uititur Basilius in epistola 216: Γένοιτο δὲ πάντα τὸν καιρὸν περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ἰκονίου. Ομνία prospere cedant. *Ecclesiæ Ikonieniæ.*

(37) *Χρήσασθαι.* Ita Harl., uterque Coisl. et Reg. secundus et Bigot. alter. Editi χρήσθαι.

(38) *Kαὶ τούτῳ.* Conjunctio addita ex sex mss. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus μεγάλου ἀπωλέμεθα. Ibidem Clarom. τῆς σῆς τελείτητος, et ad marginem vulgata lectio.

(39) *Γράψωμεν.* Ope Reg. secundi et Coisl. secundi hoc verbum et sequens φεγγάριμεθα repusimus, cum antea legerentur in indicativo. Editio Parisiensis secunda habet φεγγάριμεθα

τῷ ἀνδρὶ τοιούτων φροντίζων, ἡγούμενον (40) καὶ μάτην πρόφασιν ἀσμενίζοντα παρέχουσάν σοι (41) θεῖν τα τοὺς φίλους, καὶ παρ' αὐτῶν θεαθῆναι. Πολλὰ δὲ ἔχων εἰπεῖν καὶ περὶ πολλῶν, εἰς τὴν συντυχίαν ὑπερβέμην, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἡγούμενος ἐπιστολαῖς τὰ τοιαῦτα καταπιστεύειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΗ·

Bogis Basilius ut Elpidius vir maxime idoneus qui Cappadociae afflictis rebus succurrat, remanere in hac provincia jubeatur.

Ἄνεκπιγραφος ὑπὲρ Ἐλπιδίου.

Ων Διαθεν τίμας ἡ ἀγαθὴ σου σπουδῇ περὶ τὸν εἰςτιμωτάτον ἑταῖρον τίμων Ἐλπιδίον· διπας τῇ εὐήθει σεαυτοῦ συνέσαι ἐδωκας καιρὸν φιλανθρωπίας τῷ ἀρχοντι. Ταῦτην οὖν τὴν χάριν νῦν σε τελώνια παρακαλοῦμεν (42) διὰ τοῦ γράμματος, καὶ θεωρήσαις τὸν ἀρχοντα οἰκείῳ προστάγματι ἐπὶ τῇ επιρίδος ἡμῶν κατεστήναι τὸν δύνδρα πᾶσαν σχεδὸν τὴν φροντίδα τῶν δημοσίων ἔχητρημένον. "Μόστε τοῦτος ἔξεις καὶ εὐπρόσωπους ὑποδῆλειν προφάσεις ἡ δρογοντι, ἐξ ὧν ἀναγκαῖων ἐπιμένειν αὐτὸν τῇ επιρίδος ἡμῶν προστάξει. Οἴα δὲ τὰ ἄνταῦθα, καὶ ίσων δέξιος τοῖς πράγμασιν ὁ ἀνὴρ, πάντως οὐδὲν λέγον παρ' ἡμῶν διασχῆναι, αὐτὸς τῇ ἕαυτοῦ συντελεῖ ἀκριβῶς ἐπιστέμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΘ·

Entra agit Eustathio Basilius, quod ad se certamini expositum scripserit, et Eleusinum optimum commilitonem miserit. Narrat se cum praefecto et cubiculi praeposito jam pugnasse.

Ἐυσταθίῳ (43), ἐπισκόψῳ Σεβαστείᾳ.

Καὶ πρὸ τοῦ δέχεσθαι τὰ γράμματα, ἔδειν τὸν δὲ ἔχεις ὑπὲρ πάστης Ψυχῆς, ἐξαιρέτως δὲ τοῦτο τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, διὰ τὸ προβεβλῆσθαι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ· καὶ δεξάμενος (44) παρὰ τῷ αἰδεσιμωτάτου Ἐλευσινοῦ τὰ γράμματα, καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν θεασάμενος, ἐθέξας τὸν θην, τὸν τοιούτον παραστάτην καὶ συνασπιστήν, δὲ τῆς πανευματικῆς βοηθείας ἐν τοῖς ὑπὲρ εὔσεβειας ἐπὶ τοῦ χειρισάμενον ἡμῖν. Γινωσκέτω δὲ ἡ ἀνυπέρβλητος σου θεοσέβεια μέχρι νῦν προσβολὰς μέν τινας περὶ τῶν μεγάλων ἀρχόντων ἡμῖν γεγενήσθαι, καὶ τοίτες ἀρδράς, τοῦ τε ἐπάρχου (45) καὶ τοῦ περὶ τὸν κοτῶνα διαλεχθέντων ἰδιοπαθῶς ὑπὲρ τῶν (46) ἴνατων· τέως δὲ ἀτρέπτως ἡμᾶς πᾶσαν προσβολὴν ἴσχουειν τῷ ἀλέει τοῦ Θεοῦ, τῷ χαριζομένῳ (47) δηλοῦντι τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμώσαντι ἡμῶν δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν.

(40) Ἡγουμένος. Cum hic locus corruptissimus sit, nec sanando vulneri conducant mss. codices, qui eum editis consentiunt, legendum puto non improbabili conjectura, oὐ μὲν οὖν καὶ μάτην, pro τρομενον καὶ μάτην.

(41) Παρέχουσάν σοι. Ita Clarom., Reg. secundus et Coisl. secundus, melius quam editi et alii codices παρέχουσάν σε.

(42) Παρακαλούμεν. Sic Med. et uterque Coisl. cum aliis nonnullis. Editi παρακαλῶ μέν.

(43) Εὐσταθίῳ, etc. Hunc titulum excerptimus ex codicibus Med. et Coisl. primo. Harleianus habet tantum Εὐσταθίῳ.

(44) Δεξάμενος. Post hanc vocem editi addunt

A que etiam frustra occasionem amplectentem, ex qua tibi et amicos videre et ab ipsis videri licet. Multa autem cum habeam dicenda et de multis, in congressum distuli, non tutum esse existimans epistolis res ejusmodi committere.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXXVIII.

Sine inscriptione pro Elpidio.

Non me latet bonum illud studium, quo erga collendissimum sodalem nostrum Elpidium afficeris; quomodo pro tua consueta prudentia humanitatis ostendendas occasionem præfectori subministraveris. Nunc igitur ut hoc beneficium absolvas, per epistolam te rogo, ac præfectum moneas, ut peculiari mandato patriæ nostræ virum hunc præficiat, ex quo tota pene publicorum negotiorum cura dependet. Quamobrem multas poteris ac speciosas suggerere causas præfectori, quibus necessario adducatur, ut illum in nostra patria reuinare jubeat. Ceterum quo in statu res nostræ sint, et quam vir sit rebus gerendis idoneus, præfector nihil opus est te a nobis edoceri: cum hoc ipse pro tua prudenter plane intelligas.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ LXXIX**.

Eustathio, episcopo Sebastie.

Et antequam litteras tuas acciperem, haud ignorabam quantum pro quavis anima labores, maxime vero pro nostra humilitate, eo quod huic certamini expositus sim: et postquam 173 reddidit litteras perquam colendus Eleusinus, ipsumque præsentem conspexi; Deum laudavi, qui nobis adjutorem tales ac commilitonem per spirituale auxilium in certaminibus pro pietate subeundis concessit. Noscat porro summa tua pietas nobis jam pugnas aliquas cum magnis potestatibus fuisse, easque vehementes; cum et præfector et cubiculi præpositorus ex propria animi affectione pro adversariis nostris disputarent; sed nos hactenus animo inconcuso assultum omnem sustinuisse miseratione Dei, quæ nobis suppeditavit opem Spiritus, ac per ipsum imbecillitatem nostram corroboravit.

δι, quæ vocula rectius deest in duobus mss. Harl. et Med.

(45) Ἐπάρχον. Legendum ὑπάρχον. Loquitur enim de præfectori prætorii, ut est apud Gregorium orat. 20, pag. 320.

(46) Υπέρ τῶν. Editi καὶ ὑπὲρ τῶν. Sed hæc conjunctio deest in Harl., in quo tamē secunda manu addita fuit, sed prorsus immērito.

(47) Τῷ χαριζομένῳ. Reg. secundus et Coisl. secundus τῷ χαριζομένῳ, et paulo post ἐνδυναμώσαντος. Sed velutissimi codices hoc loco non discrepant ab editis.

* Alias CCXV. Scripta anno 371.

** Alias CCCVIII. Scripta anno 371.

EPISTOLA LXXXI.

Sperat Basilius Ecclesias Athanasti preciosas et consilias ex tempestate horrenda servari posse. Horitur ut nec precari censes, nec scribere. Prætermissem ab eo scribendi occasionem doles: magnum sibi solatium a Deo accipisse videretur, si Athanasiū videre contingeret.

Athanasio, Alexandri episcopo.

Quo magis Ecclesiarum morbi ingravescunt, eo magis omnes ad tuam convertimur præstantiam, unum nobis malorum solarium superesse credentes, tutelam tuam; qui et virtute precum, et rerum optimarum in negotiis sugerendarum scientia, servare nos posse ex hac horrenda tempestate apud omnes pariter, qui vel tantillum aut auditu aut experientia præstantiam tuam neverunt, existimaris. Quare ne cesses et precari pro animabus nostris, et nos per litteras excitare: quarum si scires quanta sit utilitas, nunquam sane oblatam tibi ad nos scribendi occasionem prætermisisses. Quod si precum tuarum opere haberer dignus, qui viderem te, ac iis quas in te sunt bonis perfruerer, atque ad mea vitæ historiam congressum cum tuo vero magno et apostolico animo adjicerem; profecto mihi viderer æratus, quas in omni mea vita perpassus sum, parem a Dei benignitate consolationem accepisse.

EPISTOLA LXXXI

Rogatus ab Innocentio Basilius ut, eo mortuo, ipsius Ecclesiae curam suscipiat, tantum omnis a se deprecatur. Sed ellenistis petitioni liberter annuens, offert ei presbyterum omni virtutum genere ornatum, ut eum successorem suum digneat. Alium petierat Innocentius, nonum illum quidem, sed prædicto tuis longe inferiorem.

Innocentio episcopo.

Quantum gavisus sum acceptis dilectionis tue litteris, tantum dolui quod mihi sollicitudinis, quae meas vires superat, onus imposueris. Quomodo enim possim ex tanto intervallo tantum munus sustinere? Quandiu enim vos quidem possidet Ecclesia, tanquam in propriis fulcris quiescit: si vero de vestra vita Dominus quidpiam statuerit, quosnam hinc vobis parcs **174** ad fratres curando mittere valeam? Quod spectat ad petitionem tuam, quam per litteras significasti (recte quidem et prudenter faciens, ut vivus videre velis eum, qui electum Domini gregem post te gubernaturus est, id quod et beatus Moses et exoptavit et videt); cum igitur et locus amplius sit, et celebris; tuumque opus apud multos clarum, ac tempora difficilia, magno indigentia gubernatore ob conti-

* Alias XLIX. Scripta anno 371, aut 372 ineunte.

** Alias CCCXIX. Scripta anno 372.

(48) "Ος καὶ... πιστεύειν. Coisl. prius et Med. ως καὶ... πιστεύειν.

(49) Μή ἀπῆγες. Sic magno consensu mss. et editio Hagan. At Parisiensis μὴ ἀποχρῆγες. Paulo post editi εἰ εἰδῆς. Coisl. primus et tres alii ut in textu.

(50) Εἰστοῖς. Ita iudicem mss. Editii αὐτοῖς. Ibidem editi οὐλιθομεν. Mss. septem et editio Ilaganoensis οὐλιθομεν.

(51) Ἰρροκεντιψώ διποσχόψω. Postrema vox addita ex quinque mss. Addit Clarom. Ρώμης, sed prorsus absurde.

(52) Αύρυμαι. Ita mss. omnes. Editi δύναται.

A Αθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείᾳ.

"Οσον τῶν Ἐκκλησιῶν τὰ ἀρφωτήματα ἐπὶ τὸ μεῖον πρόεισι, τοσοῦτον πάντες ἐπὶ τὴν ἐπιστρέφομενα τελείτητα, μίαν ἔκυτοῖς ὑπολείπουσι τῶν δεινῶν παραμυθίαν τὴν σὴν προσευχὴν, καὶ τῷ εἰδέναι τὰ βέλτιστα τοὺς πράγματαν ὑποθέσθαι, διεσώσασθαι ἡμᾶς ἐκ τοῦ φοβεροῦ τούτου γειμῶνος περὶ πάντων ὅμοιως τῶν καὶ κατὰ μικρὸν ἢ ἀκοῇ ἢ πειρὶ γνωρίζοντων τὴν τελείτητά συπατεύει. Διὸ μὴ ἀγῆς (49) καὶ προσαυχόμενος ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ διεγείρων ἡμᾶς τοὺς γράμματιν· ὃν εἰ δίδεις ἀπόστον ἐστι τὸ ὑφέλιμον, εὖ καὶ παραπομόναν σοι γραμμάτων ἀφορμήν πρὶς ἡμᾶς ὑπερέβη. Εἰ δὲ κατακινθείημεν τῇ συνεργίᾳ τῶν προσευχῶν αὐτοῦ ίδειν σα καὶ ἀπολαύσαι τῶν ἐν σοὶ ἀγαθῶν, καὶ προσθεῖναι τῇ ιστορίᾳ τοῦ ἡμέτερου βίου τὴν συνεχίαν τῆς μεγάλης σοι δινῆς καὶ ἀποσταλίκης ψυχῆς· πάντως ἀντὶ ἔκυτοῖς (50) ἐλογισάμεθα, ὃν ἐθλίσθημεν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ ἡμῶν, ἀντίρροπον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἥργα κέναι παραμυθίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑ'.

Ιρροκεντιψώ διποσχόψω (51).

"Οσον εὐθύμησα δεξάμενος γράμματα τῆς ἀπίπτης σου, τοσοῦτον ἐλυπήθην, δτι βάρος ἐπιθηματοῦ ἡμῖν φροντίδος τῆς ὑπερβανούσης ἡμᾶς. Ήντος δυνηθῶμεν ἀπὸ τοσοῦτου διαστήματος, τοσούτης ἡμεῖς οἰκονομίας περιγενέσθαι; "Ενες μὲν γὰρ ὑμᾶς ἔχει τὸ Ἐκκλησία, ὡς ίδεις στηρίγμασιν ἐπαναπάνται: ἐάν δέ τι περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς δικτυοῖς οἰκονομήσῃ, τίνας δύναμαι (52) διμοτίμους τιτεύθεν ὄμιλον εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν ἵκειται; "Θεπερ σὺ (53) ἐπεζήτησας διὰ τῶν γραμμάτων, καλῶς ποιῶν καὶ ἐμφρόνως, βουλόμενος ίδειν τὸν μετὰ σε μελλοντα κυβερνῆν τὸ ἀλεξιτοποιμόν τοῦ Κυρίου· δικαὶος δικαίους Μωάστης καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδεν· ἐπειδὸν καὶ διόπτος μέγας καὶ περιβόητος, καὶ τὸ σὸν ἔργον παρὰ πολλοῖς ὄντοσθν, καὶ οἱ κατροὶ χαλεποί, μεγάλου χρείαν ἔχοντες.

D Paulo post editi τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν. Sed deest αὐτοῦ in omnibus mss.

(53) "Οπερ σύ. Difficilis et subobscura haec verborum complexio, tum quia longior est, tum quia superfluum videtur illud oīn, quod legitur post ἐπειτα. Lucem afferre conatus sum adhibita parenthesi in interpretatione. Quamvis autem hoc Innocentii consilium cuin canonibus minus consentia, illud tamen Basilius etiam atque etiam probat et laudat. Neque id mirum videri debet. Nam temporum molestia et impendentia ab Arianis pericula necessitatem afferebant de canonum severitate remittendi.

κυβερνήτου, διὰ τὰς συνέχεις ζάλας καὶ τοὺς ἐπαν-
ισταμένους κλύδωνας τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὐκ ἐνδιμισα-
δοταλές εἰναι τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἀφωσιώμενος τῷ πράγματι
χρήσομεν· μάλιστα μυρνημένος· ὃν ἔγραψας, ὅτι
μελεῖς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀντικαθίστασθαί μοι, δικα-
ζόμενος· πρὸς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀμελείας τῶν Ἐκκλησιῶν,
Ἴνα οὖν μὴ εἰσέλθω εἰς κρίσιν μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μᾶλ-
λον κοινωνόν σε εὑρω (54) τῆς ἀπολογίας μου, τῆς ἐπὶ
τῷ Χριστῷ, περιθλεψάμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ
πρεσβυτερίου τοῦ κατὰ τὴν πᾶλιν, ἐξελεξάμην τὸ τι-
μωτατὸν (55) σκεύος, τὸν ἔχοντον τοῦ μακαρίου Ἐρ-
μανένου, τῷ τὴν μεγάλην καὶ δόκτητον (56) πίστιν
γράψαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνέδρῳ· πρεσβυτερον τῆς
Ἐκκλησίας ἐκ πολλῶν ἡδη ἐτῶν, εὐσταθῆ τὸν
τρόπον, ἐμπειριον κανόνων, ἀκριβῆ τὴν πίστιν, ἐν
τηρετίξει καὶ ἀστήξει μέχρι (57) νῦν διάγοντα· εἰ
καὶ ὅτι τὸ εἴναντον αὐτοῦ τῆς σκληραγωγίας λοιπὸν
κατεπανήγε (58) τὴν σάρκα· πτωχὸν, καὶ μηδένα
πορεμόν (59) ἔχοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μηδὲ
ἄρτου αὐτὸν εὐπορεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν ἐκπλέ-
κειν τὸν βίον μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν συνόντων αὐτῷ.
Γοῦτον ἡμοὶ βουλητῶν ἐστιν ἀποστεῖλαι. Εἰ οὖν καὶ
εἰς τοιούτου χρῆσις ἀνδρὸς, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν τοῦτο
κατέρρεμένος (60) τενὸς ἐπιτηδείου μόνον πρὸς τὸ πέμ-
πεσθαι· καὶ τὰς βιωτικὰς ἐξηνύειν χρεας, ταχὺ μοι
δὲ πρώτης ἀφορμῆς ἐπιστεῖλαι καταξίωσον, ἵνα
πλέκω σοι· τοῦτον τὸν ἀνδρα, ἐκλεκτὸν δυτα τοῦ
θεοῦ, καὶ τῷ πράγματι ἐπιτηδείον, αἰδέσιμον τοῖς
τετραγόνουσι, καὶ ἐν πραστήτη παιδεύοντα τοὺς ἀντι-
κατίθεμένους. "Ον τὸνάμην καὶ εὐθὺς ἐκπέμψαι·
ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς προλαβὼν ἐπεζήτησας ἀνθρωπον,
τὰ μὲν ὅλα καλὸν καὶ ἀγαπητὸν ἡμῖν, τοῦ δὲ προει-
ρῆσθαι ἀνδρὸς παραπολὺ ἀποδέοντα, τὸνούληθην
φανερὸν γενέσθαι (61) τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην.
IV. εἰ χρῆσις ἀνδρὸς τοιούτου, ή ἐκπέμψῃς τινὰ
τὸν ἀδελφὸν τὸν συμπαραληφθέντον αὐτὸν περὶ τὰς νηστείας, ή ἐπιστείλῃς τοῖν, ἐὰν μηδένα (62) ἔχῃς
τὸν δυνάμενον τῆς μέχρις ἡμῶν δοοιπορίας τὸν κάματον ὑποστῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡ.

*Configit ad Athanasium in summis Ecclesiæ malis, et rogat ut communem epistolam scribat pluribus episcopis ejus com-
muniōnem apperentibus, sed iniūtum ab eo fieri volentibus: aut si suspecti sint episcopi, cum ad se mittat: non prius se
illam tradiūtur, quam responsa ab episcopis acceperit.*

Ἄθανασιον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.

"Οταν μὲν πρὸς τὰ πράγματα ἀποθλέψωμεν (63),
καὶ τὰς δυσκολίας κατιδωμεν, ὑφ' ὧν πᾶσα ἀγαθὴ.

(54) Εὗρον. Ita tres vetustissimi codices Med., Coisl. et Harl. cum Clarom. Editi ξέν. Paulo post
deest τὸ πρεσβυτερίον in Vat., Coisl. secundo et
Reg. secundo, et Bigot. altero.

(55) Τὸ τιμώτατον. Harl., Med. et Clarom. τὸ τί-
μων. Ibidem male in editis ξένον, unus codex an-
ημένος τὸ ξένον. Med. ἀνδρα ξένον. Vocatur ille
presbyter Herniogenis alumnus, quia ab eo ordinata
fuerat. Unde Basilius in epist. 237 Εὐτεπίου
τίκτα καὶ Εὐτεπίου ξένον vocat episcopos ab Euip-
pi ordinatos.

(56) Ἀρδητον. Coisl. primus, Harl. et Clarom.,
μὴ τον, inenarrabilem.

(57) Μέχρι. Hanc vocem addidimus ex septem mss.

(58) Κατεδασάντος. Coisl. primus, Harl. et Claro-
m. κατεδάμασε.

(59) Πορισμόν. Harl., Med. et Clarom. παρισπα-

A nuas procellas, et insurgentes in Ecclesiam fluctus;
tutum animæ meæ esse non patavi rem perfunctio-
rie tractare; maxime cum habeam in memoria
quod scripsisti, te mihi coram Domino adversatu-
rum, lites ob Ecclesiarum incuriam intendentem.
Ne igitur tecum in judicium veniam, sed potius
socium te reperiāme apud Christum defensio-
nis; circumspiciens in presbyterii urbis concessu,
elegi pretiosissimum vas, alumnum beati Hermo-
genis, qui magnam illam atque insuperabilem si-
dem scripsit in magna synodo; presbyterum Ec-
clesiae a multis jam annis, gravibus ac constantibus
moribus præditum, peritum canonum, hominem
accuratæ fidei, in continenti et ascetico instituto
haecenus degentem, etsi illius jam carnem con-
suimis anterioris vita rigor: pauperem ac nul-
los in hoc mundo reditus possidentem, adeo ut no
panis quidem copia ipsi suppetat, sed manuum
labore una cum fratribus, qui cum eo sunt, victimum
sibi comparet. Ilunc libet mittere. Si igitur viro
tali indiges, non vero juniore aliquo, ad hoc tan-
tum idoneo ut mittatur, ac negotia peragat exte-
riora; cito ad me prima occasione oblata scribere
me graveris, ut hunc tibi virum mittam, electum
Dei, et huic rei aptum, reverendum adeuntibus, et
in mansuetudine adversantes erudientem. Quem
statim etiam poteram mittere: sed quia ipse prior
efflagitasti hominem, cætera quidem probum ac
nobis dilectum, sed nominato viro longe inferio-
rem; tibi meam ipsius sententiam notam esce ac
perspectam volui: ut si indiges ejusmodi viro, aut
unum aliquem ex fratribus mittas, qui ipsum circa
jejunia assumat: aut mihi scribas, si neminem
habes qui ad nos usque itineris labore perferre
possit.

C

175 EPISTOLA LXXXII.

Athanasio, episcopo Alexandriæ.

Cum quidem ad res ipsas respicimus, intuemur
que difficultates quibus boni quælibet effectio quo-

sigma. Legitur πορισμόν ad marginem in Med. ea-
dem manu.

(60) Αὐτὸ τοῦτο τιμώτατον. Coisl. primus αὐτὸ-
νομένον. Ibidem deest μόνον in Reg. utroque, Vat.,
Coisl. secundo et altero Bigot.

(61) Σοι γαρεπίν γενέσθαι. Ita Harl., Med. et
Coisl. primus, et Clarom. Editi φανερὸν καταστῆσαι
σοι. Mox editio prima Paris. ἐκπέμψεις. Secunda et
mss. ἐκπέμψεις.

(62) Εαρ μηδέτα. Ita Med., Vat., Paris., Reg. se-
cundus et Coisl. secundus. Contra editi ἐάν τινα.

(63) Ἀποδιέγνωστον. Quatuor mss. non anti-
ημένος τὸ ξένον. Mox editi πᾶσα ἀγαθοῦ. Tres vetu-
stissimi codices Harl., Coisl., Med. ut in textu.

* Alias Ll. Scripta anno 371 exeunte, aut 373
ineunte.

dam quasi vinculo impedita detinetur, tum vero in sumimam de nobis ipsis desperationem venimus; sed cum rursus in tuam gravitatem conjicimus oculos, cogitamusque te medicum morborum, quibus Ecclesiae laborant, a Domino nostro reservatum; animos resumimus, et ex desperatione, in quam lapsi fueramus, ad spem erigimur meliorum. Dissoluta est Ecclesia omnis, quemadmodum neque prudentia tua ignorat. Ac vides prorsus ex mentis contemplatione, velut ex alta quadam specula, quae ubique gerantur: quomodo velut in pelago, multis simul navigantibus, fluctus violentia omnes simul inter se colliduntur; flatque naufragium, partim ob externam causam mare violenter exagitantem, partim ob navigantium sibi mutuo obstantium ac se impellentium perturbationem. Satis est in hac similitudine sermonem concludere, cum nec sapientia tua quidquam amplius requirat, nec rerum status de nobis dicendi libertatem. Ad hæc autem quis idoneus gubernator? quis sive dignus, qui Dominum excitet, ut increpet ventos et mare? Quis alius quam qui a puer pro pietate in certaminibus dimicavit? Quoniam igitur vere nunc propendet quidquid inter nos circa fidem sanum est, ad eorum, qui idem sentiunt, communionem atque unitatem, fidenter patientiam tuam rogatum veniamus, ut nobis omnibus scribas epistolam unam, quae quid agendum sit admoneat. Sic enim volunt a te initium sibi fieri colloquiorum ad communionem pertinentium. Sed quia fortasse suspecti videntur tibi ob memoriam præteriorum, hoc velim, facias, Pater religiosissime, epistolas ad episcopos mihi mitte, aut per aliquem eorum quibus istic fidem habes, aut etiam per fratrem Dorotheum condiaconum nostrum, quas cum accepero non prius dabo, quam ab eis responsa accepero; sin minus, Peccator ero in te omnibus diebus viæ meæ⁸. Hoc profecto majorem metum incutere non debuit ei, qui id primus dixit ad patrem, quam nunc mihi ad te patrem spiritualem dicenti. Quod si hoc omnino apud te desperatum est; saltem nos in hoc ministerio crimine libera, qui sine dolo et artificio, pacis studio et mutuæ inter nos, qui de **176** Domino idem sentimus, conjunctionis, ad hoc legati et interpretis munus acoessimus.

ἡμῶν συναφείας τῶν ὀμογοούντων εἰς τὰ πρὸς τὸν Κύριον,

Genes. xliii, 40.

(64) Πρὸς τὴν ἐλπίδα. Vaticanus, Reg. uterque et Coisl. secundus τῇ ἐλπίᾳ. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus ἐξ τοῦ ἀπογνώσεως πτώματος.

(65) Πάντες δμοῦ. Deest ultima vox in quinque mss., non tam in velutissimis. Paulo post editi βεβαίως κινούσης. Sex mss. ut in textu. Instituta hic comparatio uberiori multo pertractatur. In capite ultimo libri *De Spiritu sancto*.

(66) Τῷ ἐμπλεόντῳ. Coisl. primus et Harl. τὼν πλεόντων.

(67) Θαρρούντῳ. Ita Coisl. primus et Reg. pri-

μένται, εἰς ἀπόγνωσιν ἑαυτῶν ἔρχομεθα πανελῆδον δὲ πάλιν πρὸς τὴν σὴν ἀπίδωμεν σεμνοτέρειαν, καὶ λογισμόθεα; διτὶ σὲ λατρὸν τῶν ἐταιρεύσατο· ἀναλαμβάνομεν ἑαυτῶν τοὺς λογισμούς, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀπόγνωσιν πτώματος πρὸς τὴν ἐπίδα (64) τῶν χρηστοτέρων διανιστάμεθα. Λένται πᾶσι Ἐκκλησίᾳ, ὡς οὐδὲ δὴ σὴ φρόνησις ἀγνοεῖ. Καὶ ὅρας πάντως τὰ ἑκασταχοῦ, οἵον ἀφ' ὑψηλῆς τινες σκοτιάς τῆς τοῦ νοῦ θεωράσαις· διπάς, καθάπερ ἐν πελάγει, πολλῶν δμοῦ συμπλεόντων, ὑπὸ τῆς βίᾳ τοῦ κλύδωνος πάντες δμοῦ (65) ἀλλήλοις προσφρύνονται· καὶ γίνεται τὸ ναυάγιον, πή μὲν ἐκ τῆς ἐνθεν αἰτίας βιαλες κινούσης τὴν θάλασσαν, πή δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐμπλεόντων (66) ταραχῆς ἀντιβαίνοντων ἀλλήλοις καὶ διωθουμένων. Ἀρκεῖ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἔσσαις τὸν λόγον, οὔτε τῆς σοφίας ἐπιζητώντες τι πλέον, οὔτε τῆς καταστάσεως ἐπιτρέποντες· ήμερον τὴν παρθέσαν. Καὶ πρὸς ταῦτα τις ἴων κυνεργήτης; τις ἀξιόπιστος διαναστῆσαι τὸν Κύριον ἐπιτιμῆσαι τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ; Τίς ἔτερος; δὲ ἐκ παιδὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνθάλπεις ἀγῶναν; Ἐπεὶ δὲν ὥρμηται νῦν γνησίως πᾶν τὸ περὶ τῆς ὑγιαίνον κατὰ τὴν πίστον εἰς τὴν τρίτην δμοδόδους κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν, θαρρούντως (67) ἡλθομεν εἰς τὴν παράλησιν σου τῆς ἀντικακίας, ἐπιστεῖλαι πᾶσιν ἡμῖν ἐπιστολὴν μέντοι παραλένεσιν ἔχουσαν τῶν πρακτέων. Οὕτως γάρ βούλονται περὶ σοῦ τὴν ἀρχὴν ὑπάρξαι αὐτοῖς τῶν κοινωνιῶν διαλέξεων. Ἐπειδὴ δὲ λίωσι καταφαίνονται (68) σοι τῇ μνήμῃ τῶν παρελθόντων, ἔχειν ποιήσον, θεοφιλέστατες Πάτερ· ἐμοὶ τὰς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολὰς διάπεμψαι δη̄ διά τινες τῶν αὐτόθιν πιστῶν, δη̄ καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδιακόνου ἡμῶν, δη̄ διάποδεξάμενος ὡς πρότερον δώτω, μηδ λαβών (69) τὰς παρ' αὐτῶν ἀποχρίσεις· ἐὰν δὲ μή (70), Ἡμαρτημάς ἔσσαι εἰς σὲ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μουν. Πάντος δὲ οὐ πλειονος (71) ἀξιον φόβου τοῦτο τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι πρὸς τὸν πατέρα δη̄ ἐμοὶ νῦν πρὸς σὲ τὸ πνευματικὸν πατέρα λέγοντι. Εἰ δὲ τοῦτο παντὶ εἰπεῖ πάπηγόρευται περὶ σοι, δηλαδή δη̄ τοῦτο γε τῆς τῇ διακονίᾳ αἰτίας ἀφεις, διδόλως καὶ ἀκατασκεψίᾳ.

Θ ἐπιθυμίᾳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλου

μεν, cum Med. et Harl. Editi θαρροῦντες, excepta editione Haganoensi, quaerat habet θαρροῦντας.

(68) Καταφαίρονται. Sic Harl. et Vat. cum tribus aliis. Editi καταφανήσονται. Paulus post editi ἀδελφοῦ ἡμῶν, sed deest pronomen in mss. ¹ Editi Harl. et Coisl. primus τῶν αὐτοῦ.

(69) Μή λαβών. Ita mss. septem. Editi δη̄ λαβών.

(70) Εἳρ δὲ μή. Deest ultima νοειτα in duobus mss.

(71) Οὐ κλείστορος. Ita sex mss. Editi οὐδὲ πλειονος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΓ'.

Censorem horitatur Basilius, ut miseræ Cappadociae calamitatis suievet, eique commenar umus est amicis suis possessionem quondam, quæ circa Chamanenem sita erat, et tribulis premebatur.

Κηρυκτορι.

Ἐμοὶ ἡρός τὴν σὴν εὐγένειαν συνήθεια μὲν καὶ η κατ' ὄφθαλμοὺς συντυχία πάνυ βραχεῖα γέγονε· γνῶσις δὲ ἡ ἔξ ακοῆς, δι' ἣς πολλοῖς συναπτόμεθα τῶν ἐπιφανῶν, οὐκ ὀλίγη τε, οὐδὲ εὐκαταφρόνητος. Εἰ δὲ καὶ σοὶ τις ἐκ τῆς φήμης περὶ ἡμῶν ὑπάρχει λόγος, αὐτὸς δὲν εἰδεῖς ἔμεινον. Τὸ δὲ οὖν σὸν παρ' ἡμῖν τοιοῦτόν ἔστιν οἶον εἴπομεν (72). Ἐπειδὴ δὲ ἰκάλεστε σε δὲ θεός εἰς πρᾶγμα φιλανθρωπίας ἐπιδεῖξιν ἔχον, δι' οὐδὲν δυνατόν ἔστι διορθωθῆναι τὴν πατρίδα παντελῶς ἐδαφισθεῖσαν, ἥγουμαι πρέπειν μη διωμησάσι σου τὴν χρηστότητα, ἵνα ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρὰ θεού ἀναποδόσεως τοιοῦτον σεαυτὸν κατεζώντης παρατεχθεῖσαν, ὥστε ἀθανάτου μὲν τῆς μνήμης ἀξιοῦσθαι, γενέσθαι δὲ αἰώνιων ἀναπάυσεων ψιλομόν, ἐκ τούτου ἐλαφροτέρας ποιῆσαι τοὺς καταπομένους τὰς θλίψεις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μόι τις ἔστι κτῆσις περὶ Χαμανηνή (73), ἀξιῶς πρόστηναι αὐτῆς, ὡς οἰκείας. Μή θαυμάζῃς δὲ, εἰ ἐμαυτοῦ λέγω τὰ τῶν φίλων, μετὰ τῆς ἀλλής ἀρετῆς καὶ φίλων πεπαδεύμένος, καὶ μεμνημένος τοῦ σοφῶς εἰπόντος, ἀλλοὶ διατέλει εἴραι τὸν φίλον. Τὴν τοινυν κτῆσιν τὴν διαφέρουσαν τῷδε, ταῦτην ὡς ἐμαυτοῦ παρατίθεμαι τῇ τιμιότερῃ σού· καὶ παρακαλῶ, ἐπιστεψάμενον τὰ τῆς οἰκίας δυσχερῆ, δοῦνγις αὐτοῖς καὶ τῶν ταρεθόντων χρόνων παραμυθίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον αἱρετὴν αὐτοῖς κατασκευάσαι τὴν οἰκησιν, τὴν φυκτήν καὶ ἀπηγορευμένην διὰ τὸ πλήθος τῆς ἐπικιμένης αὐτῇ συντελείας. Σπουδάσω δὲ καὶ αὐτὸς ταρτυριών σου τῇ κοσμιότητι ἐντελέστερον περὶ ἔκα- C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΙΑ'.

Præsidem Cappadociæ, quem Etiam esse credimus per honorifice salutis Basilius, ejusque factum reprehendit, quod dum tenis cuiusdam nepolet amos quatuor natum curiæ addidit, ipsum senem in nepole rursum ad munera publica pro traxerit. Pluribus probat mulandum esse quod decretum inique fuerat.

Ηγεμόνι.

1. Σχεδὸν μὲν ἀπιστόν ἔστιν δὲ μέλλω γράφειν, γεγράφεται δὲ τῆς ἀληθείας ἔνεκεν· διτι, πάσαν ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς οἶον τε ἦν, πυκνότατα διαλέγεσθαι σου τῇ καλοκάγαθᾳ, ἐπειδὴ εὑρὼν ταῦτην γραμμάτων τὴν ἀφορμήν, οὐκ ἐπέδραμον τῷ ἐρματῳ, ἀλλ' ἀπώντησα καὶ ἀνεδύνην. Τὸ οὖν παράδοξον ἐν τούτῳ, διτι ἀπέρ την ηγεμόνην ὑπάρχει (74), ταῦτα γενόμενα οὐκ ἐδόκημην. Αἵτιον δὲ, διτι αἰσχύνομαι δοκεῖν μή τι φίλιας γε ἔνεκεν καθαρῶς, ἀλλὰ χρείαν τινὰ θεραπεύων ἐκάστοτε γράφειν. Ἀλλὰ με ἐκεῖνο εἰσῆλθεν (δὲ καὶ σὲ βούλομαι διανοθέντα, μήτοις νομίζειν τὴν ἐμπορικῶς μᾶλλον τῇ φιλικῶς ποιεῖσθαι τὰς διαιλέξεις), διτι χρή τι διάφορον ἔχειν τὰς τῶν ἀρχῶν προσρήσεις παρὰ τοὺς ιδιώτας. Οὐ γάρ θρολας ἐντυχτέον τὴν ιατρῷ τε ἀνδρὶ καὶ τῷ τυ-

(72) Εἰπομέν. Sic ope codicis Claromontani mutavimus quod erat in editis, εἰπόμεν.

(73) Χαμανηνή. Medicæus μυχανῆν. Paulo post Coisl. præmptus μή θαυμάσῃς

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΛXXXIII'.

Censori.

A Mihi quidem consuetudo cum tua nobilitate et coram congressus brevis admodum exstitit: sed accepta ex auditu cognitio, qua multis viris insignibus conjungimur, nec exigua, nec contemnenda. An vero et apud te ex fama in aliquo numero sumus, ipse melius noveris. Tua quidem existimatio talis apud nos est, qualem diximus. Quoniam autem vocavit te Deus ad munus humanitati demonstrandæ idoneum, per quod potes patriam nostram oīnno solo æquatam instaurare; decreo me arbitror tuam bonitatem admonere, ut spæ divinæ remunerationis talem te exhibere velis, ut immortalem memoriam consequaris, et requiei æternæ hæres evadas ob allevatas calamitosis ærumnas. Cum autem et mihi quædam sit circa Chamanenem possessio, eam æque ac tuam tuearis rogo. Nec mireris si mēa dicam, quæ sunt amicorum; nam cum reliquis virtutibus et amicitiam didici, ac memini illius qui sapienter dixit, amicum esse alterum seipsum. Hanc igitur possessionem, quæ ad illum pertinet, velut meam tuæ dignitati commendō; ac rogo, ut considerans domus molestias, des illis et præteritidrum temporum consolationem et in futurum optabilem eis habitationem istam reddas, quæ ob tributorum et impositorum multitudinem fugienda est et desperata. Sed et ipse operam dabo, ut cum tua urbani tate conveniens de singulis plenius disseram.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΛXXXIV'.

Præsidi.

D 1. Fere incredibile est quod scripturus sum scribetur tamen veritatis causa. Eisi cupiditate omni tenebar, quam possem sapientissime cum tua probitate colloquendi; postquam tamen hanc litterarum occasionem nactus sum, non accurri ad lucrum, sed hæsitavi ac me retraxi. Illud itaque ea in re mirabile est, quod quæ contingere cupiebam, ea ubi contigere, non sum amplexus. Illoc autem fuit causæ, quod pudicer me videri non puræ amicitiae causa, sed aliquid utilitatis auctorantem subinde scribere. Sed illud mihi in mentem venit (quod et tu considerans velim existimes me non quæstus magis quam amicitiae causa in colloquium venire), 177 aliter præsides alloqui decere ac privatos. Non enim nobis eodem modo

(74) Υπάρχει. Coisl. primus et Med. ὑπάρχειν.

Alias CCCCXXVII. Scripta anno 372.

Alias CCCLXXXIX. Scripta anno 372.

adeundus' est medicus ac plebeius; neque etiam præses eodem modo ac privatus: sed danda est opera, ut hujus arte, illius auctoritate ad nostros usus perfruamur. Quemadmodum enim ad solem ambulantes, velint nolint, umbra omnino sequitur: ita et cum magistratibus colloquia quæstus quidam comitatur, levamen afflictorum. Primam igitur epistolæ causam adimpleat ipsa magnanimitatis tua salutatio; quod ipsum, etiamsi nullum aliud scribendi argumentum suppeteret, causam æquam esse putandum est. Saluteris igitur a nobis, vir optime, ac omni hominum generi custodiari, præfecturas ex præfecturis gerens, et alios atque alios tua administratione adjuvans. Id enim et mihi facere mos est, et tibi debetur ab iis, qui vel tantillum tuam in administranda provincia virtutem experti sunt.^B

2. Post votum illud, meam quoque pro misero seno precationem excipe, quem diploma regium muneribus publicis exemit; vel potius cui et ipsa ante regem senectus immunitatem necessariam dederat. Confirmasti et ipse beneficium regis, naturam reveritus, et publicis rebus providens, ut mihi videtur, ne quod periculum, homine propter ætatem desidente, in rem publicam inviceretur. Quomodo autem illum, vir admirande, alia rursus via imprudens in media negotia protractisti? Quod enim illius nepotem nondum annos quatuor natum curia addixisti, quid aliud est quam senem in nepote rursus de integro ad publica munera pertrahere? Nunc autem rogo ætatis utriusque misericordias, et utrumque liberes ob ea quæ insunt utriusque miseratione digna. Alter quidem parentes non vidit, nec cognovit, sed per alienas manus in hanc vitam ingressus est, statim a cunabulis parente utroque orbatus; alter vero tardiu in vita reservatus est, ut nullum calamitatis genus effugeret. Vedit enim filii mortem immaturam; vedit et domum successoribus destitutam: videbit autem nunc, nisi quid tua humanitate dignum cogites, solamen orbitatis in occasionem sibi innumerablem malorum converti. Non enim puerulus in curialium album ascribetur, aut tributa colliget, aut militibus annona suppeditabit: sed rursus necesse miseri senis canitiem dedecorari. Concede igitur gratiam et legibus consentaneam, et naturæ congruentem: jubens ut alteri quidem usque ad virilem ætatem concedatur, alter autem in lecto mortem exspectet. Continua autem negotia et ineluctabilem necessitatem alii excusent. Neque enim tui moris est aut calamitosos spernere, aut leges parvi facere, aut amicis non cedere suppli- cantibus, etiamsi te ab hominibus circumsteterint negotia.

(75) Τῷ γράφειν. Harl. et Med. τοῦ γράφατεν.

(76) Προσείρησο. Ita novem mss. Editi προσείρησοι.

(77) Παραροοῦντι... κινδυνεύοι. Sic mss. summo consensu. Editi παρανομοῦντι... κινδυνεύῃ.

(78) Υιδοῦντ. Sic mss. octo. Editi υιδὺ γοῦν. Paulo post Coisl. primus et Reg. secundus διὰ τοῦ

χόντι· οὗτος ἀρχοντι δηλονότι καὶ ιδύωτρ· ἀλλὰ τα-
ρακέον τοῦ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς ἔκου-
σιας ἀπολαύσιν εἰς τὰ ἡμέτερα. "Οὐσπερ οὖν τοῖς ἐν
ἡλιῳ βαδίζουσιν ἐπεται πάντως ἡ σκιά, καὶ αὐτοὶ^A
μή προσέλωνται· οὕτω καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἀρχοντας
ὅμιλαις ἀκολουθεῖ τις καὶ παρεμπόρευτα, ἡ τῶν
καμνόντων βοήθεια. Τὴν μὲν οὖν πρώτην αἰτίαν τῆς
ἐπιστολῆς πληρούσιν αὐτὸν τὸ προσειπεῖν οὐ τὴν
μεγαλύνοιαν· διό, καὶ μηδεμία πρόσφατος τῷ γρά-
φειν (75) προσῇ, ἀγαθὸν κεφαλαιον αὐτὸν χρὴ νομί-
ζεσθαι. Προσείρησο (76) τοίνυν ἡμῖν, ὡς δριτεῖ, καὶ
ψυλάττοι τῷ βίῳ παντὶ, ἀρχῆς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβων,
καὶ ἀλλοις ἄλλους ταῖς ἐπιστασίαις εὑεργενῶν. Τοῦτο
γάρ ἡμοὶ τε ποιεῖν σύνηθεις, καὶ σοὶ ὑφειλόμενον
παρὰ τῶν καὶ κατὰ μικρὸν πεπειρυζέντων τῆς περὶ^B
τὸ δριτεῖν σου ἀρετῆς.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν, δέξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ
ἀθλου γέροντος ἵκεσταν, διὸ δρῆσε μὲν τῶν δημο-
σίων γράμμα βασιλικόν· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ
βασιλέως αὐτὸν τὸ γῆρας ἐδύσκεν εὐτῷ τὴν ἀντ-
καλαν ἀτέλειαν. Ἐβεβαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἀν-
θεν χάριν αἰδοῖ τῆς φύσεως, καὶ προμηθεῖ τῶν δη-
μοσίων, ἐμοὶ δοχεῖν, ὡς δὲν μή ἀνθρώπῳ παρανοῦνται
διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύοις (77) τε τῶν κοινῶν. Διὸ
ἔτέρας δὲ δοῦ πάλιν πῶς αὐτὸν Ἐλαθεῖς, ὡς θαυμάτως,
παραγαγὼν εἰς τὸ μέσον; Τὸν γάρ ὑδοῦν (78) αὐ-
τοῦ, οὗπια τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἀγοντα, κε-
λεύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν, τί ἀλλο καὶ οὐχ
τὸν πρεσβύτην διὰ τοῦ ἐκγόνου πάλιν ἐξ ἀρχῆς παρ-
άγεις εἰς τὰ δημοσία; Ἀλλὰ δὲν ἕντεύομεν ἀμφο-
τέρων σε λαβεῖν τῶν ἡλικιῶν οἰκτον, καὶ ἀμφο-
ρους ἀνεῖναι διὰ τὰ προσόντα ἐκπατέρωφ ἐλεσινά. Οὐ
μὲν γάρ οὐχ εἰδες (79) γονέας, οὐδὲ ἐγκύριος, ἀλλὰ
διὸ ἀλλοτρίων χειρῶν εἰς τὸν βίον τούτον εἰσῆλθεν,
εὐθὺς ἐκ σπαργάνων ἀμφοτέρων δραγανισθεῖς· διὸ
τοσοῦτον ἐταμεύθη τῷ βίῳ, ὡς μηδὲν αὐτὸν εἶδε
συμφορὰς παρελθεῖν. Ἐπειδὲ μὲν γάρ οὐδὲν τελευτὴν
δικρον· εἰδὲ δὲ οἰχον Ἑρημον διεδόχων· διέται δὲ
νῦν, ἐὰν μή τι αὐτὸς ἀξιον τῆς σεαυτοῦ φιλανθρω-
πίας διανοηθῆς, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀπαδίας, τι-
την δροφρήμην αὐτῷ μυρίων γενησομένην καπνὸν. Οὐ
γάρ δηπο τὸ πατέρον εἰς βουλευτάς συντελεῖται, οὐ
ἐκλέξει τὰς εἰσφοράς, οὐ στρατιώταις χορηγησει τὸ
στιγμέτιον· ἀλλ' ἀνάγκη πάλιν τοῦ ἀθλου γέρον-
τος τὴν πολιάν καταισχύνεσθαι. Άδες δὲν χάριν καὶ
τοῖς νόμοις ἀκόλουθον, καὶ τῇ φύσει συμβαίνουσαν·
τῷ μὲν προστάξας μέχρι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἡλικίας
συγχωρθῆναι, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναμένειν
τὸν θάνατον. Πραγμάτων δὲ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς
ἀνάγκης ἀπαραιτητον ἀλλοι πρόσδολάσθωσαν. Οὐ
γάρ δηπο τοῦ σοῦ τρόπου η κακῶς πράττοντας περι-
ιθεῖν, η νόμων ὀλιγωρῆσαι, η φίλοις μή εἴξι κα-
κικετεύουσι, καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων σε περιεστήκει (80)
πρόγραμμα.

ἔγγρον.

(79) Οὐχ εἰδες. MSS. consentiunt in hac voce.
Editi οὐχ οἰδες. Paulo post Coisl. primus εἰπ' ἀμφο-
τέρων. Harl. et Med. ἀπ' ἀμφοτέρων.

(80) Περιεστήκει. Sic mss. codices summo con-
sensu. Editi περιεστήκει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΕ'.

Quod sepe et in conventibus et in privatis colloquiis rogaverat Basilius, ut rustici ob vectigalia jurare non cogerentur, idem nunc ut litteras obtestatur.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὄρκουντ (81).

Οὐ πυνθμεθα κατὰ πάσαν σύνοδον διαμαρτυρόμενα, καὶ ίδιᾳ ἐν ταῖς συντυχίαις περὶ τῶν αὐτῶν διελεγόμενοι, ὅστε τοὺς ὄρκους ἐπὶ τοῖς δημοσίοις τελέσμασι μὴ ἐπάγεσθαι παρὰ τῶν ἀπαιτητῶν τοῖς δηγράφοις. Λειπόμενον ἦν (82) καὶ διὰ τοῦ γράμματος περὶ τῶν αὐτῶν ἑνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διαμαρτύρασθαι, ὅτι προσήκει παύσασθαι ὅμας τὸν θάνατον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπάγοντας, καὶ δὲ λοιχὸν ἐπινοῆσαι τινας τρόπους τῶν ἀπαιτήσεων, τὰς δὲ ψυχὰς συγχωρῆσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀτρώτους ἔχειν. Ταῦτα πρὸς εἰς γράφομεν, οὐχ ὡς σοῦ δεομένου τῆς ἐκ τῶν λόγων παρακλήσεως (οἰκοθεν γάρ ἔχεις τὰς περὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον (83) ἀφορμή), ἀλλ’ ἵνα διὰ σοῦ πάντες οἱ ἀνεγόμενοι σου διασχῶσι μὴ παροργήσειν τὸν Ἀγιον, μηδὲ ἀπηγρευμένον πρᾶγμα τῇ πονηρῇ συνηθείᾳ εἰς ἀδιαφορίαν κατάγειν. Καὶ γάρ οὗτες διφέρονται τις αὐτοῖς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκ τῶν ὄρκων ἔστι, καὶ διολογούμενον κακὸν τῇ ψυχῇ προσλαμβάνουσιν. Ἐπειδὴν γάρ καταμελετήσωται (84) τὰς ἐπιπορχίας οἱ δινθρωποί, οὐκέτι ἔαυτοὺς ἐπείγουσι πρὸς τὴν ἔκτισιν. ἀλλὰ ἀπέτιξες διπλον καὶ ἀναβολῆς ἀφορμὴν ἐξεργῆσθαις αὐτοῖς τὸν ὄρκον οἰονται. Εἴτε οὖν δέξεταις ἐπάγει τὴν ἀνταπόδοσιν τοῖς ἐπιπορχήσασιν δικύριος, οὐχ ἔξουσις τούς ὑπακούοντας, τῶν ὑπενύνων ὑπὸ τῆς τιμωρίας ἀναλωθέντων· εἴτε διὰ μακροθυμίας ἀνέχεται διεσπότης, διὰ προλαβών εἶπον, διὰ οἱ πεπειραμένοι τῆς ἀνοχῆς τοῦ Κυρίου καταφρονοῦσιν αὐτοῦ τῆς χρηστότητος· μηδὲ ἀνομείτωσαν διακενήσ, μηδὲ παροξυνέτωσαν ἐφ' ἔαυτοὺς τὸν Θεόν. Εἰργται τὴν τὰ ἡμέν. ἐπεδάλλοντα· δύονται οἱ ἀπειθοῦντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΓ'.

Petit Basilius ut per quos direptum Dorolhei presbyteri frumentum, per eosdem restituatur.

Τῷ ήταμόνι (85).

Οἶδα μεγίστην καὶ πρωτηνη σπουδὴν οὖσαν τῇ τιμότερι σου πάντα τρόπον (86) χαρίζεσθαι τῷ δικαίῳ διευτέρων δὲ τὸ καὶ τοὺς φίλους εὐποιεῖν, καὶ τῶν προστρεγόντων τῇ προστασίᾳ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἀντιποιεῖσθαι. Πάντα τοίνυν εἰς ταυτὸν συνέδραμεν ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Καὶ γάρ δίκαιον ἔστι οὐ πρᾶγμα, ὑπὲρ οὐ τὴν πρεσβείαν ποιούμεθα, καὶ ήμην κεχαρισμένον, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἀριθμεῖν τοῖς

(81) *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν.* Verbūm ultimum addidimus ex Coisl. primo et Med. Tres alii codices, Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic exhibent titulū: "Ωστε παύσασθαι τοὺς τῶν δημοσίων πράκτορας τοὺς ὄρκους τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγοντας." Ut publicarum pecuniarum exactiores desinari in iusjurandum adigere rectigales.

(82) *Δειπόμενον τῷ Reg. secundus Λειπόμενον ἦν οὐν.*

(83) *Tὸν Κύριον.* Ita veluti codices quinque: editi τὸν Θεόν.

(84) *Καταμελετήσωσι.* Editi καταμελήσωσι, quod emendat Ηγιάνου, codex cum tribus aliis.

178 EPISTOLA LXXXVII.

A

De casendo jurejurando.

Non desinimus in omni conventu contestari, et privatis in colloquiis idem inculcare, ut rustici ob publica vectigalia ad jusjurandum ab exactoribus non adigantur. Reliquum erat, ut etiam per litteras de iisdem coram Deo et hominibus contestaremur, consentaneum esse, ut mortem hominum animabus inferre desinatis, et aliquos alias exigendi modos excogitatis, ac per vos hominibus liceat animas a vulnere integras habere. Ad te hæc scribimus non quod indiges, ut te verbis hortemur (habes enim domestica Domini metuendi incitamenta), sed ut per te discant omnes, qui ex te pendent, Sanctum ad iracundiam non provocare, et rem velitatem mala consuetudine indifferentem non facere. Neque enim eis ullo pacto ad exactiones prosunt juramenta: et malum certissimum in animo suscipiunt. Ubi enim homines in perjuriis exercitati fuerint, non amplius solvere properant, sed fraudis instrumentum ac dilationis ansam sibi inventum esse jusjurandum existimant. Sive igitur Dominus celeres poenas inferat perjuris; non habebunt qui in jus vocati respondeant consumptis supplicio debitoribus: sive patienti animo eos toleret Dominus, quoniam, ut prius dixi, qui patientiam Domini experti sunt, ipsius contemnunt bonitatem; ne frustra legem violent, neque in scipios Dei iram accendant. Dixi quæ debui, videbunt immorigeri.

EPISTOLA LXXXVI.

C

Præposito.

Scio maximum et primum præstantię tuę studium esse, ut omni ratione juri faveas. Alterum, ut et amicis benefacias, et eos qui ad tuę magnanimitatis patrocinium consurgunt, tueare. Concurront itaque omnia in causa præsentis. Nam et justares est, pro qua deprecamur; et nobis pergrata, quos inter tuos amicos numerare dignatus es; et eis debita, qui constantię tuę auxilium ad iuuentum.

(85) *Τῷ ήταμόνι.* Sic cum editis tres antiquissimi codices Harl., Med. et Coisl. In aliis tribus, nempe Reg. secundo et Bigot., hæc adduntur, παραθετικὴ ὑπὲρ πρεσβυτέρων περὶ καθαρογῆς εἰσου, commendationis pro presbyteris ob frumenti direptionem. Patel ex epistola sequenti hanc scriptam Dñisse ad præpositum pagi, in quo educatus fuerat Basilius, quemque idcirco patriau appellat.

(86) *Πάρτα τρόπον.* Editio Paris. κατὰ πάντα τρόπον. Sed præpositio melius deest in sex mss. et in edit. Basil.

* Alias CCCV. Scripta anno 372.

** Alias GLXXIX. Scripta anno 372.

rias quas acceperunt propulsandas implorant. **Frum** **ctum** enim quod duntaxat ad necessarium vitæ usum optatissimus frater Dorotheus habebat, quidam ex iis, **179** quibus rerum publicarum administratio concedita est, in Berisis dirigerunt, sive sua sponte ad hanc violentiam, sive ab aliis induci. Verum nulla ex parte res culpa caret. Quid enim minus laedit, qui ex se malus est, quam qui aliorum ministrat improbitati? siquidem idem dampnum his qui injuria afficiuntur. Petimus igitur, ut per quos hic spoliatus est, ab his frumentum ablatum recipiat, nec eis liceat facinoris culpam in alios rejicere. Quanti autem momenti est rei frumentariæ penurianæ effugere, tanti faciemus tuæ magnanimitatis beneficentiam, si eam conferre dignatus fueris

A σεαυτοῦ (87) κατηξιώσας· καὶ διφειλόμενον τοῖς τῇ στερβήστερά σου εἰς τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθαστοι φοίβειαν διπικαλουμένοις. Στον γάρ, διὰ μόνον εἶχε πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν τοῦ βίου διαγωγὴν ὁ ποθεινότατος ἀδελφὸς Δωρόθεος, διήρπασάν τινες ἐν Βηρίσσοις (88), τῶν τὰ δημόσια διοικεῖν πεπιστευμένων, εἴτε ἀρ' ἐκτὸν ἐλθόντες ἐπὶ τὴν βίαν, εἴτε καὶ ἐτέρων αὐτοῖς ὑποθεμένων. Πλὴν οὐδαμόθεν αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα ἀνέγκλητον. Τί γάρ ἦτον (89) ἀδικεῖ διοικεῖν πονηρὸς ἢ ἀ- ἐτέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Καὶ τοῖς πεπονθόσιν ἡ ζημία ὅμοια. Τοῦτον ἀξιοῦμεν, δι' ὧν ἀφηρέθη μὲν (90), ἀπολαθεῖν, καὶ μὴ ἔξειναι αὐτοῖς τοῖς ἐτεροῖς τὴν αἰτίαν τῶν τετολμημένων ἀναφέρειν· δου δὲ (91) ἀξιον τὸ τὴν ἐκ τῆς σιτοδείας διαφυγεῖν ἀνά- κην, τοσούτου τὴν χάριν τιμησόμενα τὴν παρὰ τῆς Β φῆς μεγαλοφυΐας, ἐὰν δρα δοῦναι καταξιώσῃ.

EPISTOLA LXXXVII.

Eadem de re scribit Basilius ad praesidem, quem Eliam esse credimus.

Sine inscriptione de iisdem rebus,

Miratus sum quomodo te sequestro tantum nefas perpetratum sit in compresbyterum; adeo ut quod unicūm habebat sustentandæ vitæ præsidium, id ei eruptum sit. Quod autem gravissimum est illud est, quod qui hoc ausi sunt, facinoris culpam in te transferunt: quem par erat non modo non permittere, sed etiam totis viribus impedire quominus hæc committantur, maxime quidem in quosvis hominēs: sin minus, saltem contra presbyteros; eosque quotquot idem ac nos sentiunt, ac eamdem pietatis viam inueniunt. Itaque, si quæ tibi cura est ut me recrees; fac cito quæ acta sunt corrigitur. Potes enim, Dei dono, et hæc et his adhuc majora perflicere, quibus consultum volueris. Scripsi autem et ad patriæ Præpositum: ut si sua sponte æqua facere noluerint, judicio- runt auctoritatę facere cogantur.

* Alias CCCXC. Scripta anno 372.

(87) Τοῖς σεαυτοῦ. Med. et Coisl. primus τοῖς ἐαυτοῦ. Paulus post Coisl. primus et Reg. secundus ἀλέγει εἰς τὴν, etc.

(88) Ἐρ Βηρίσσοις. Coisl. primus ἐν Βηρίσσοις. Paris. et Bigot. ἐν Κρήτοις.

(89) Τί γάρ ἦτον. Nulla hoc loco varietas inter editos et manuscriptos codices; sed tamē postulat sententia, ut legamus. Τί γάρ ἦτον ἀδικεῖ διοικεῖν πονηρὸς, διὰ τέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Quid enim minus laedit quam qui sua sponte malus est, qui aliorum ministrat improbitati? Occurrit enim Basilius excusationi, qua videbantur auctores injuriæ usuri, si culpam in alios transferre posse. Ibidem editio Paris. Καὶ γάρ τοῖς. Deest γάρ in septem mss. et edit. Basil.

(90) Ἀφηρέθη μόνον. Editio Paris. addit. εἰς αὐτῶν τὸ ἀφηρεθέν, sed hac desunt in septem mss. et in edit. Basil. in qua legitur, ἀφηρέθη μὴ ἀπολα- γεῖν. Ibidem tres mss. ἀφηρέθημεν, per quos spo- liati sunus.

(91) Οσον δὲ... τοσούτον. Sic Harl., Med., Coisl. primus cum duobus aliis. Editi δοσον δὲ..., τοσούτον.

(92) Υπὲρ τῶν αὐτῶν. Hunc titulum desum- psimus ex codicibus Harl., Coisl. secundo et Regic.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΣ.

'Αρεπίγραφος ὑπὲρ τῶν αὐτῶν (92).

Ἐθαύμασα πῶς, σοῦ μεσιτεύοντος, τοσούτον ἀπ- μήθη κακὸν κατὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου (93), ὃντις ἦν μόνην εἶχεν ἀφορμὴν τοῦ βίου, ταύτην διαρκα- σθῆναι. Καὶ τὸ δεινότατον, ὅτι οἱ τοῦτο τετολμητές ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν ὧν πεποιήκασιν ἀναφέρουσιν· δι- οὐχ δπως (94) ἐπιτρέπειν τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παντὶ σθένει διακαλένειν ἀκαλουθὸν ἦν, μάλιστα μὲν κατὰ πάντων· εἰ δὲ δρα, κατὰ γοῦν τῶν πρε- σβυτέρων, καὶ τούτων δεσμὸι τοῖς ὅμοιοις, καὶ τὴν αὐτὴν τῆς εὐσεβείας ὅδον πορεύμενοι. Εἰ τι ὄντι φροντίζεις τοῦ ἀναπαῦσαι τῆμας, ταχέως διορθωθῆ- ναι τὰ γενόμενα ποίησον. Δύνασαι γάρ σὺν θεῷ καὶ ταῦτα καὶ ἐτι μείζω τούτων κατορθοῦν, οἵς δὲ ἐθ- ληγες (95). Ἐπέστειλα δὲ καὶ τῷ δρόντι τῆς πατρί- δος (96), Ἰνα, ἐὰν ἀρ' ἐαυτῶν (97) μήθειασι ποῆ- σαι τὰ δίκαια, ἐκ τῆς κινήσεως τῶν δικαιοτηρίων ἀναγκασθῶσι ποῆσαι.

secundo. Habent alii ἐπὶ ἐκδικήσει, *de ultione*. Edili corrupte ἐπὶ οἰκήσει, Coisl. primus ἐπὶ κήσει.

(93) Συμπρεσβυτέρου. Med. et Coisl. primus πρεσβυτέρου.

D (94) Όρ οὐχ δπως. Editi his vocibus præmittunt εἰς. Quæ πρεποστίο legitur etiam in codicibus re- tustissimis Coisl. et Med. Sed in his codicibus de- sunt præcedentia verba ἐπὶ σε. Harleianum cum aliis quatuor secutus sum.

(95) Ἐθέλης. Coisl. primus ἐθέλεις.

(96) Τῆς πατρίδος. Patriam suam vocat Basilius locum, in quo educatus fuerat apud aviam suam. Eundem locum similiter designat supra initio epis- tolæ 8. Ait in epistola 51 se, cum pluribus in pa- tria timentibus Deum, insolabiliter doluisse, quod Dianius formulæ Constantinopoli allata subscri- psisset. Hunc autem presbyterum, qui in patria Ba- silii degebat, non alium esse perspicitur ei presby- tero, qui Basili collartaneus erat, ac domum, in qua Basilius educatus fuerat, certis conditionibus commissam administrabat, ut patet ex epistola 36 et 37.

(97) Αρ' ἐαυτῶν. Ita sex mss. Editi ἀρ' ἐαυτῶν. Mox Coisl. primus et Med. διὰ τῆς κινήσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΗ·

EPISTOLA LXXXVIII.

Hortatus fuerat Basilius civitatem ad symbolam auri comparatii, sed cum magistratus plerique essent in agris, postulas a praeside, ut vel de auri summa aliquid interim remittat, vel tempus praesitutum proroget.

Άνεκίγραφος, ἐπὶ ἀκατησῆ χρημάτων. A Sine inscriptione, causa exactoris pecuniarum.

Τῇ δυσκολίᾳ τῆς συγκομιδῆς τοῦ πραγματευτικοῦ χρυσοῦ (98) πάντων μάλιστα ἡ σὴ τιμιότης κατέβατε· καὶ τῆς πεντας ἡμῶν οὐδένα μάρτυρα τοιαῦτον ἔχομεν, οἶον σὲ, δε ἐκ τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ συνέπαθες ἡμῖν, καὶ συμπεριτηνέχθης μέχρι τοῦ επρότος τὰ δυνατά, οὐδαμοῦ τὸ πρόδον τῆς ἑαυτοῦ τῶν τρόπων καταστάσεως ἐκ τῆς τῶν ἀνθεν ἐπικειμένων ταραχῆς παρακινήτας. Ἐπει ὅντις ὑπολείπεταις ἡμῖν ἐκ τοῦ παντὸς σταθμοῦ διλέγοντις χρυσον, καὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ ἐράνου, εἰς δὲ προετρεψάμεθα πάντας τὴν πόλιν, συγκομισθῆναι· παραχαλοῦμέν του τὴν ἡμερήσιαν μικρόν τι ἔκτειναι ἡμῖν τὴν προθεσμίαν, πρὸς τὸ καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ὑπομνησθῆναι. Ἐν ἀργοῖς γάρ ἐστι τὸ πολὺ τῶν ἐν τέλει, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐὰν μὲν ὅντις ἡ δυνατὸν παρὰ τοσάντα λίτρας ἐκπεμφθῆναι, τοσοῦτον γάρ ἡμῖν ὑπολείπεται, τοῦτο γενέσθαι παραχαλοῦμέν σε· κακίῳ ἐπαποταλήσεται· ὑστερον· ἐὰν δὲ πᾶσα ἡ ἀνάγκη διέρθον αὐτὸν παραπεμφθῆναι τοὺς θησαυροὺς, ἐπεὶ ἐξ ἀρχῆς ἡξιώσαμεν, πλατυτέραν ἡμῖν γενέσθαι τὴν προθεσμίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΘ·

EPISTOLA LXXXIX.

Litteris soliter Basilius desiderium videndi Meleti, eumque per Dorothaeum obtestatur ut pro se oret, et si ad Occidentales scribendum sit, litteras dicet; se enim iam scriptasse per Sabinum, sed langum a symodo missendum qui litteras perferat. Negat se apud Athanasium quidquam promovere vesse nisi a Meletio ejusque sociis initium fiat communionis Athanasio offerendae.

Μελετίῳ ἐκισκόπῳ Ἀρτιοχείᾳ.

Ο ἄγαθὸς Θεὸς, παρασχόμενος (99) ἡμῖν προφάσις προστηγοριῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, τὸ σφρόδρῳ τοῦ πόθου παραμυθεῖται. Μάρτυς γάρ αὐτὸς τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν, ἣν ἔχομεν εἰς τὸ θεάσασθαι σου τὸ (1) πρόσωπον, καὶ ἀπολαύσας τῆς ἀγαθῆς σου καὶ ψυχωφοίους διδασκαλίας. Καὶ νῦν δὲ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ σπουδαιοτάτου ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδιακόνου ἐρχομένου παραχαλοῦμέν σε προηγουμένως προσεύχεσθαις ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα μὴ πρόσκομψα ὥμεν τῷ λαῷ, μηδὲ ἐμπόδιον ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς πρὸς τὸ δυσωπῆσαι τὸν Κύριον. Ἑπειτα καὶ ὑπομηνήσομεν καταξιώσας σε πάντα τυπῶσας διὰ τοῦ πραιερημένου ἀδελφοῦ· καὶ εἰ τι (2) δεῖ ἐπισταλῆναι τῷ· κατὰ τὴν δύσιν, διὰ τὸ ὀφελεῖν ἀναγκαῖος καὶ δι' ἡμετέρου αὐτοῖς ἀπενεγκθῆναι γράμματα, αὐτὸν ὑπαγορεύσας τὰς ἐπιστολάς. Ἡμεῖς γάρ ἐπιτυχόντες

(98) *Πραγματευτικοῦ χρονοῦ.* Aurum illud vocabatur *comparatium*, quia idcirco conserebatur, ut inde vestes militares compararentur, ut observat Gothofredus ad lib. vii Cod. Theod., tit. 6, leg. 3. Nam provinciæ Orientis, exceptis duabus, nempe Osroene et Isauria, non vestem ipsam militarem præbebant, sed aurum compensationis gratia. Porro Valens in lege secunda ejusdem tituli, quæ Marcianopoli data est anno 368, jusserset *Omnen canonem vestium ex Kal. Sept. ad Kal. Aprilis largitionibus tradi: proposita Rectori provincie vel ejus officio condemnationis pena.* Unde patet hanc Basiliū pistolam ed Rectorem Cappadociæ, quem Eliam

C 1. Bonus Deus occasione nobis salutandæ dignitatis tuæ præbens, vehementiam desiderii demulcit. Nam testis ipse est desiderii nostri, quo flagramus, vultus tui vivendi, ac bona tua et utili animabus doctrina perfruendi. Nunc autem per religiosissimum ac optimum fratrem Dorotheum condiaconum advenientem obtestor te, in primis ut depreceris pro nobis, ne populo simus offendiculu, neque precibus vestris impedimento, quod minus Dominum placet. Deinde suggestimus etiam, ut omnia per prædictum fratrem digneris ordinare: ac si ad Occidentales scribendum est, propterea quod litteræ sunt necessario etiam ab uno e nostris perferendæ, has ipsas litteras dictes. Nos enim nacti diaconum Sabinum ab illis missum scripsimus ad Illyricos, et ad Italiam et Galliam epi-

D esse non levibus de causis existimamus, scriptam esse mense Martio ac non longe ante Pascha, quod hoc anno 372. incidit in diem octavum Aprilis.

(99) *Παρασχόμενος.* Editi adduntur hanc versionem articulum δ, qui deest in Coisl. utroque et tribus aliis. Deest hæc epistola in codicibus Med. et Harl.

(1) Σον τὸ. Sic quatuor mss. pro eo quod erat in editi τοῦτο.

(2) Εἴ τι. Vocabul τι addidimus ex sex mss.

• Alias CCXLIII. Scripta anno 372.

• Alias CCLXXIII. Scripta anno 372.

scopos, et quosdam alios, qui privatim ad nos litteras dederant. Consentaneum autem, ut tanquam a communis synodi mittatur aliquis, qui litteras secundas deferat, quas ipse jubeto exarari. Εἰς ὡς ἀπὸ κοινοῦ (5) τῆς συνόδου ἀποσταλῆναι τίνα τὸν κομίζοντα δεύτερα γράμματα, ἀπερ ἀντὸς κλευθερῶν τυπωθῆναι.

2. Quod jam ad reverendissimum episcopum Athanasium attinet, probe scientem exiuniam tuam prudentiam monebo, fieri non posse, ut meis litteris aliquid promoveatur, aut quidquam eorum quae oportet persificatur, nisi et a vobis, qui tunc ipsius communionem procrastinatis, hanc ipsam aliquo pacto accipiat. Aiant enim ipsum omnino propendere ut nobiscum **181** conjugatur, et quidquid poterit, collaturum; sed dolere, quod et tunc dimissus sit sine communione, et etiamnūm **B** promissa maneat irrita. Res autem Orientalium quomodo se habeant nequaquam profecto latet aures pietatis tuæ: ac per se ipse accuratius omnia prædictus frater enarrabit. Quem quidem dignare statim post Pascha dimittere, quia responsa Samosatis exspectat: ejusque et propensam voluntatem approba, et precibus tuis corroboratum ad res propositas agendas dimitte.

EPISTOLA XC.

Declarat Basilius quantum latitiae perceperit, ex litteris Occidentalium, et ex adventu Sabini; a quo edictos Occidentales de rebus Orientis tandem auxilio veniuros sperat. Quid quidem ut impetrat, Orientalis Eccles. ac calamitates describit. His quæ canonice in Occidente gesta sunt assentiri se proficitur.

Sanctissimis fratribus ac episcopis Occidentalibus.

1. Bonus Deus, qui semper afflictionibus consolationes admisces, nobis etiam nunc largitus est inter multos dolores, ut modicum aliquod solatium nancisceremur ex litteris, quas a vestra integritate reverendissimus Pater noster Athanasius acceptas ad nos transmisit, sive rectæ testimonium et inviolabilis vestræ concordiæ atque conspiratiovis argumentum habentes, ita ut et pastores Patrum vestigia sequentes, et Domini populum cum scientia pascentes exhibeant. Hæc omnia adeo nos exhibiarunt, ut mororem nostrum solverent, et exiguum quemdam risum animis nostris concitarent, ex Christi hoc rerum statu, in quo nunc versamur. Auxilium autem nobis solamen Dominus per religiosissimum filium et condiaconum Sabinum, qui et ea quæ apud vos præclare geruntur, enarrans accurate, aliuit animas nostras; et de rebus nostris experien-

* Alias LXI. Scripta anno 372.

(3) Ἐπεστελλαγερ. Ita miss. tres: male in editis ἀπεστελλατε, misimus, quod pugnat cum sententia Basili.

(4) Καὶ Γαλλαγ. Hæc desunt in Vat., et Reg. secundo et Coisl. secundo, non in Coisl. primo, et Reg. primo et Bigot. altero.

(5) Αὐτὸς κοινοῦ. Sic eterque Reg., et eterque Coisl. cum Bigot. altero. Editi ἀπὸ κοινῆς. Dicitur autem hoc loco *commune synodi*, velut apud Ciceronem *commune Asiae*.

(6) Ή ποιῆσαι. Ita sex mss. Editi καὶ ποιῆσαι. Infra καὶ εἴ τινα ἀτελεῖς. Coisl. primus καὶ εἴ τινα ἀτελεῖς. Reg. primus et Coisl. secundus ut in textu. Negat Tillemontius Athanasium, de quo hic Basi-

A Σαβίνου, τοῦ παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντος οικακόν, ἐπεστελλαμεν (3) πρός τε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ πρός τοὺς κατὰ τὴν Ἱταλίαν καὶ Γαλλίαν (4) ἐπισκόπους, καὶ τινας τῶν Ιδίως πρός τιμᾶς ἐπιστειλάντων. Εὔλογον

2. Καὶ περὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Ἀθανασίου ἀκριβῶς γινώντους τὴν τελείαν σου φρόντιν ὑπομημήσκομεν, ὅτι ἀμήχανον τοῖς παρ' ἐμῷ γράμμασιν ἐπιδούνται ἡ ποιῆσαι! (6) τι τῶν ὄφειλομένων, ἐὰν μὴ καὶ παρ' ὑμῶν, τῶν τότε τὴν κοινωνίαν εἰτοῦ ἀναβαλλομένων, δέξηται τινα τρόπον. Αὐτὸς γέρα λέγεται πάνυ ὡρμῆσθαι πρός τὸ συναψθῆναι τιμὴν, καὶ τὰ κατὰ δύναμιν συμβαλέσθαι, λυπεῖσθαι δὲ, ὅτι καὶ τότε παρεπέμψθη ἀκοινόντος, καὶ ἔτι νῦν ἀτελεῖς μένουσιν αἱ ὑποσχέσεις. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀνατολήν ὅπου διάκεται οὐκέτι Ελαθε πάντως τὰς ἀκοδὲς τῆς θεοσεβείας σου· καὶ δι' ἐχιτοῦ δὲ ἀκριβέστερον πάντα ὁ προρημένος ἀδελφὸς διηγήσεται. "Ον καταξίωσον εἰδίς ἐκπέμψαι μετὰ τὸ Πάσχα, διὰ τὸ ἀναμένειν τὰς ἀπὸ Σμυρνάτων ἀποκρίσεις· οὐ καὶ τὴν προθυμίαν ἀποδεῖται, καὶ εὐχαῖς αὐτὸν ἐνισχύσας, πρόπεμψον εἰς τὰ προκείμενα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λ'.

Toῖς ἀγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ἐπισκόποις τοῖς τῇ Ἰαύσει.

C 1. Οἱ ἀγαθὸι Θεοί, ὁ ἀεὶ ταῖς θλίψεσι τὰς πατακλήσεις παραζευγνύντες, ἐδωκεν τιμὴν καὶ νῦν ἐπὶ τῷ (7) πλήθει τῶν δόδυνῶν εὑρέσθαι τινὰ μετρίαν παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων, & παρὰ τῆς ὑμετραχίας ὀρθότητος ὁ τιμιώτατος Πατήρ τιμῶν Ἀθανασίος (8) ὁ ἐπισκόπος δεξάμενος διεπέμψατο τιμὴν, ὑγιοῖς πίστεως μαρτυρίαν, καὶ τῆς ἀνεπιρρέατα ὑμῶν δομονολαζ, καὶ συμπνοίας ἀπόδεξιν ἔχοντα, ὅστε καὶ ποιμένας ἀναδειχνύνται (9) τοῖς ἔγνεσι τὸν Πατέρων ἀκολουθοῦντας, καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μετ' ἐπιστήμης ποιμαίνοντας. Ταῦτα πάντα τῆραρνεν τιμῆς τοσούτον, ὅστε λῦσαι τιμῶν τὴν κατήρεσιν, καὶ μειδιάμα τι βραχὺ ταῖς ψυχαῖς τιμῶν ἐμποῖσαι ἀπὸ τῆς συθρωτῆς ταύτης τῶν πραγμάτων καστατάστεως (10), ἐν δι' νῦν καθεστήκαμεν. Επέτειος δὲ τιμὴν τὴν παράκλησιν διὰ τοῦ οὐεὶ τιμῶν τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου Σαβίνου, δεῖ, καὶ τι

D lius, magnum illum esse episcopum Alexandrinum. Rēni expendemus in Vita Basili; neque enim notarum angustiis contineri possit.

(7) Εἰπὶ τῷ. Coisl. primus ἐν τῷ.

(8) Ἀθανασίος. Deest nomen Athanasi: in utroque Regio.

(9) Ἀραδεικρύραι. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀποδειχθῆται. Ibidem editi τοὺς τοῖς ἔγνεσι. Sed articulum primum sustulimus, qui nuelius videtur deesse in tribus mss. licet non vetustissimum. Deest etiam in editionibus Hagan. et Basili.

(10) Καταστάσεως. Quatuor mss. non tamēn restissimi καταστάσεως. Paulo post editi καὶ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου οὐεὶ καὶ, etc. Coisl. primus et Hart. ut in textu.

ταρ' ὑμῖν καλὰ διηγησάμενος ἀκριβῶς, θύρεψεν τὴν τάς φυχάς· καὶ τὰ τὸ μέτερα δὲ, τῇ πειρᾷ μάνιον, ἐναργῶς ὑμῖν ἀναγγελεῖ, ἵνα προπηγυμένως μὲν διὰ τῆς ἔκτενούς καὶ φιλοπόνου δεήσεως τῆς πρὸς τὸν Κύριον συναγωνίζησθε ἡμῖν, ἐπειτα δὲ καὶ τὴν ἐνδεχομένην ὑπὸν (11) παραρυθίαν ταῖς καταπομέναις Ἐκκλησίαις εἰσενέγκασθε μὴ παρατήσθε. Κέκμηκα γάρ τὰ ἐνταῦθα, ἀδελφοὶ τιμώτατο, καὶ ἀπειρήκε πρὸς τὰς συνεχεῖς προσοδολὰς τῶν ἐντινῶν ἡ Ἐκκλησία, ὥσπερ τι πλοιον ἐν πελάγει μέτρο ταῖς ἐπαλλήλοις πληγαῖς τῶν κυμάτων βασανίζουν, εἰ μὴ τις γένοιτο ταχεῖα ἐπισκοπῆ τῆς ἴστητος τοῦ Κυρίου. Πλοτερὸν οὐν ἡμεῖς ίδιον ἐσυντὸν ἄγαδον ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πρὸς ἀλλήλους εἰρηνῶν τε καὶ ἐντητα, οὕτω καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν συμπαθῆσαι ἡμῶν ταῖς διαιρέσσαι· καὶ μὴ, διὰ τὴν θέστει τῶν τόπων διεστήκαμεν, χωρίειν πλέοντα κοινωνίᾳ, εἰς τὴν ἐνὸς σώματος ἡμᾶς συμφωνίαν ἀναλαμβάνειν.

2. Γλώριμα δὲ τὰ θλίβοντα ἡμᾶς, καν ἡμεῖς μὴ ἴστημεν· εἰς πάστου γάρ τὴν οἰκουμένην λοιπὸν (12) ἐξῆγαν. Καταπεφρόνηται τὰ τῶν Πατέρων δογματα· ἀποτολεικαὶ παραδόσεις ἔξουδενωνται (13)· κατερπιῶν ἀνθρώπων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις· ἐμπολιτεύεται· τεχνολογοῦσι λοιπὸν, οὐ θεολογῶν οἱ ἀνθρώποι· ἡ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα σέρπεται, παρώταμένη τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ. Ποιμένες ἀπελαύνονται, ἀντεισάγονται· δὲ λύκοι βαρεῖς, ἐπεποντὲς τὸ πολύμινον τοῦ Χριστοῦ. (14) Οὐκοι εὐκτῖοι, ἐρημοι τῶν ἐκκλησιαζόντων· αἱ ἐρημαὶ εἰρεῖς τῶν ὁδορομένων. Οἱ πρεσβύτεροι ὁδοροῦνται, τὰ πάλαι συγχρίνοντες τοῖς παρούσιν· οἱ νέοι ἐλεσινῖσποι, μὴ εἰδότες οἴων ἐστέργηται. Ταῦτα Ικανὰ μὲν κινῆσαι πρὸς συμπάθειαν (15) τοὺς τὴν Χριστοῦ ἄγαπην πεπαιδευμένους· συγχρινόμενος δὲ τῇ ἀληθεῖᾳ τῶν πραγμάτων ὁ λόγος παρὰ πολὺ (16) τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀπολείπεται. Εἴ τε οὖν παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἰ τινὰ σπλάγχνα οἰκισμῶν, κινήθητε πρὸς τὴν ἀντιληφτὴν ἡμῶν. Λάβετε ξῆλον εὐσεβείας, ἐξέλεσθε τημᾶς τοῦ χειμῶνος τούτου. Λαλείσθω καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ παρθησίας τὸ ἀγέλον ἐκείνην κήρυγμα τῶν Πατέρων, τὸ καταστρέψεν μὲν τὴν δυσωνύμον αἰρεσιν τὴν Ἀρέου, οἰκοδομὸν (17) δὲ τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑγιαινοῦσῃ διεταῦθεν ἐν τῇ διὰ τὸν θεόν δύμοοσιος δύμολογεῖται τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίον δύμοτίμως συναρθεῖται· τοῦτο καὶ συλλαττέρευται· ἵνα τὴν ὑμῖν ἐδωκεν ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρθησίαν, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ὀμολογίας τῆς θείας (18) καὶ σωτηρίου Τριάδος κήρυγμα, τούτῳ καὶ ἡμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς συνεργίας ὑμῶν χαρίσται. Τὸ δὲ καθίκα-

(11) Ὑμῶν. Tres vetustissimi codices ἡμῖν. Deest ea vox in quatuor aliis mss. Paulo post editio Paris. et vetustissimi codices τὰ ἑκαῦθα, deest vocula in aliis quatuor mss. et editionibus Hagan. et Basil.

(12) Λοιπόν. Deest ea vox in quatuor mss. non tamen vetustissimis, in quibus etiam legitur Ἐκκλησία.

(13) Εξουδέτωρται. Tres Regii codices et Coisl. secundus ἔξουθάντωται, νεωτέρων ἀνθρώπων. Paulus post Med. et Harl. καὶ οὐχ θεολογοῦσιν

(14) Vid. Addenda.

A tia edocetus, perspicue vobis enuntiabit; ut primum quidem constanti et vehementi ad Dominum prece nobiscum decerteretis; deinde vero ut et pro viribus solatiū Ecclesiis afflictatis afferre ne recusetis. Nam hic omnia satiscunt, fratres reverendissimi; et deficit ad continuos adversariorum assultus Ecclesia, non secus ac navigium quoddam in medio mari fluctuum impulsibus sibi invicem succedentibus agitatum; nisi Dei nos bonitas cito visitet. Quemadmodum igitur proprium ipsorum 'bonum jucimus, vestram inter vos concordiam et unitatem; ita et rogamus, ut nostrarum vos dissensio-
num misereat; nec, quia locorum situ dissili su-
mus, nos a vobis sejungatis, sed quia Spiritus communione coniungimur, nos in unius corporis B concentum admittatis.

2. Notae autem calamitates nostræ, vel nobis tacentibus: siquidem per totum terrenum orbem 182 jam personuerunt. Contemnuntur Patrum dogmata; nullo numero habentur apostolicæ tradi-
tiones; novatorum inventa regnant in Ecclesiis: de cætero homines verborum artifices sunt, non theologi; primas tenet mundi sapientia, expusa crucis gloriacione. Abactis pastoribus introducuntur lupi graves, qui Christi gregem discerpant. Dominus orationis destitutæ concionatoribus, solitudines lamentantibus refertæ. Seniores lugent, dum anti-
qua comparant cum presentibus; juniores misera-
biliores sunt, qualibus privati sint, ignorantes. Atque hæc quidem apta ad eorum commiserationem commovendam, qui Christi dilectionem edociti sunt; sed comparatus cum rerum veritate sermo longe ab ipsarum magnitudine abest. Si quod igitur solatiū dilectionis, si qua communicatio Spiritus, si qua commiserationis viscera, ad ferendas nobis suspectias concitemini. Arripe studium pietatis: nos ex hac tempestate eripite. Proferatur et apud nos libere bona illa Patrum promulgatio, infamem Arii heresim evertens, Ecclesias vero in sana do-
ctrina ædificans, in qua Filium Patri consubstantia-
lem confitemur, atque Spiritus sanctus pari honore simul et numeratur, et adoratur; ut quam vobis D Domini dedit pro veritate libertatem, et in divinæ salutarisque Trinitatis confessione gloriacionem, hanc et nobis per vestras preces opemque vestram largiatur. Cæterum ille ipse, quem jam dixi, dia-
conus singula dilectioni vestræ nuntiabit. Omnibus autem quæ canonice a vestra præstantia acta sunt,

(15) Πρὸς συμπάθειαν. Ita tres mss. vetustissimi: editi εἰς συμπάθειαν.

(16) Παρὰ ξολόν. Deest præpositio in utroque Regio et Coisl. secundo. Ibidem editi ἀπολείπ-
ται. Mss. ut in contextu. Paulo post Reg. uterque et Coisl. secundus εἰ τι σπλάγχνον οἰκτηροῦ.

(17) Οἰκοδομὴν. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi εἰς τροπον. Harl. cum uno ex Re-
giis οἰκονομοῦν.

(18) Τῆς θείας. Ita septem mss. Editi τῆς ἀληθείας.

assensi sumus, apostolicum vestrum recte dociri. A στον (1όν, αυτος ο προειρημένος συνδιάκονος ἀναγρή-
νε studium laudantes.
χανονικῶς παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος συνεθέμεθα, τὸν ἀποστολικὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὁρθῆ-
δοξίας ἀποδεξάμενοι.

EPISTOLA XCII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'.

*Valeriani litteris respondet, cumque per Sabinum salutat, et obtestatur ut oret pro misericordia Ecclesiae Orientalis tenui;
quibus sanandis necessarium esse duocē Occidentis auxilium.*

Valeriano, Illyricorum episcopo.

Grates Domino largienti nobis, ut dilectionis ve-
teris fructū in tua puritate videamus: qui scilicet
adeo corpore sejunctus, nobis te per epistolam
conjunxit, nosque spirituali tuo et sancto deside-
rio complexus, non enarrabilem quendam amorem
animis nostris indidisti. Nam re ipsa vim didicimus
Proverbii illius: *Ut animæ sicuti aqua frigida, ita
nuntius bonus de terra longinqua*^a. Magna enim est
apud nos famæ charitatis, frater colendissime. Causa
autem manifesta, nimis eo quod multiplicata sit
iniquitas, multorum refrixit charitas. Eam ob causam
et litteras tuas plurimi fecimus, et vices rependimus
tibi per eundem virum religiosissimum condiacono-
num nostrum **183** et fratrem Sabinum: per quem
et tibi nosmet notos facimus, et te obsecramus, ut
in precibus pro nobis invigiles, ut tandem aliquan-
dō rebus nostris Deus sanctus tranquillitatem ac
quietem impertiat, et ventum hunc ac mare incre-
pet; ita ut liberemur ex illo æstu et perturbatione
in qua nunc constituti sumus, summam semper
submersionem exspectantes. Sed id nobis magnifice
Deus in præsenti induxit, ut vos audiremus sum-
mo consensu et unitate inter vos esse conjunctos,
ac veritatis doctrinam sine impedimento apud vos
annuntiari: siquidem aliquando (si modo non jam
conclusum est hujus mundi tempus, sed adhuc vitæ
humanæ dies supersunt) necesse est, ut fidem re-
novetis Orienti, et honorum quæ ab eo accepistis,
remunerationem eidem in tempore persolvatis. Nam
sana apud nos pars, quæque majorum pietatem
tuetur, non parum fatiscit; diabolo multis ac va-
riis artificiorum assultibus pro sua ipsius astutia
eam concutiente. Utinam autem vestris precibus,
qui Dominum diligitis, extinguatur prava illa et
populorum deceptrix erroris Ariani heres; relu-
ceat autem bona Patrum nostrorum doctrina, qui
Nicæam convenerunt, adeo ut consentanea salutari
baptismati glorificatio adimpleatur beatæ Trinitati.
Πετέρων ἡμῶν διδασκαλίᾳ, τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν Νίκαιαν, ὅστε σύμφωνον τῷ σωτῆρι βασι-
εμένοι τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦσθαι τῇ μακαρίᾳ Τριάδι.

^a Prov. xxv, 25.

* Alias CCCXXIV. Scripta anno 372. Quam dul-
ce Basilio cum episcopis longe remotiæ charitate con-
jungi.

(19) Τὸ δὲ καθέκουστον. Hæc et quæ sequuntur
desunt in pluribus miss., non tamen in tribus ve-
tustissimis.

(20) Ἰλλυριῶν. Harl. et Reg. secundus ac Coisl.
secundus Ἰλλυρικοῦ. Perspicuum est Aquileiam
hic designari, cujus episcopus erat Valerianus.

(21) Τῷ Κυρίῳ. Codices nonnulli τῷ Θεῷ.

Οὐαλεριανῷ, ἐπισκόπῳ Ἰλλυριῶν (20).

Χάρις τῷ Κυρίῳ (21), τῷ δόντι ἡμῖν ἀρχαὶ ἀγά-
πης καρπὸν ἰδεῖν ἐν τῇ σῇ καθαρότερῃ· ὅς γε α-
σοῦτον διεστῶς τῷ σώματι, συνῆψας ἡμῖν σεπτὸν
διὰ γράμματος, καὶ τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἄγρῳ
πόθῳ περιπτεξάμενος ἡμᾶς, ἀμύθητὸν τι (22) φέ-
τρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνεποίησας. Ἔργον γάρ ἔκβ-
θουμεν τῆς παροιμίας τὴν δύναμιν, ὅτι "Ωσπερ ὑψηλὴ^b
διγώσῃ ψυχρὸν θόρω, σύντως ἀγγελλα ἀγαθὴ ἐ-
τῆς (23) μακρόθετη. Δεινὸς γάρ ἐστι παρ' ἡμῖν λιπές
ἀγάπης, ἀδελφὲ τιμιώτατε. Καὶ τὴν αἰτίαν πρόδημον,
ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύχη (24) τὸν
πολλῶν τὴν ἀγάπην. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὺς ἔξι τοῦ ἡμέρα
ἐφάνη τὸ γράμμα, καὶ ἀμειβόμενά σε διὰ τοῦ αἰτίων
ἀνδρὸς τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν καὶ
ἀδελφοῦ Σαβίνου· δι' οὐ καὶ γνωρίζομέν σοι ἐπει-
τούς, καὶ παρακαλοῦμέν σε ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ὑπὲρ
ἡμῶν προσευχαῖς· ίνα δῷ ποτε δὲ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ
τοῖς ἐνταῦθα πράγμασι γαλήνην καὶ ἥσυχιαν, καὶ
ἐπιτιμήσῃ τῷ ἀνέμῳ τούτῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ· ὅπις
παύσασθαι ἡμᾶς τοῦ σάλου καὶ τῆς ἀνατροπῆς, ἵν-
α νῦν καθεστήχαμεν, δεῖ καταποντισθῆσθαι (25)
παντελῶς ἀναμένοντες. Ἄλλὰ τοῦτο μεγάλως ἐν τῷ
παροῦσιν δὲ Κύριος ἡμῖν ἔχαριστο, τὸ ὑμᾶς ἀκούειν
ἐν ἀκριβεῖ συμφωνίᾳ καὶ ἐνθήτηι εἶναι πρὸς ἀλι-
λους, καὶ ἀκολύτως παρ' ὑμῖν τὸ κρητυγμα τῆς εὐ-
σεβείας περιαγγέλλεσθαι· ὀτεδήποτε γάρ (εἰπε μὲν
συγκέκλεισται λοιπὸν δὲ χρόνος τοῦ κόσμου τούτου,
ἄλλ' έτι τιμέραι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπολείπονται
ἀνάγκη παρ' ὑμῶν ἀνανεωθῆναι τὴν πόλιν τῆς
'Ανατολῆς· καὶ ὅν ἐλάβετε παρ' αὐτῆς ἀγαθῶν, τε-
των ἐν καιρῷ παρασχέσθαι αὐτῇ τὴν ἀντίδοσιν. Τῇ
γάρ ὑγιαίνον ἐνταῦθα μέρος, καὶ τὴν τῶν ιατρῶν
εὐσέβειαν ἐκδίκουν, ικανῶς κέκμητε, πολλαῖς καὶ
ποικιλαῖς μηχανημάτων προσβολαῖς ἐν τῇ ἑαυτοῦ
μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου αὐτὸν κατασείσαντος. Ἀλλ'
εὐχαῖς ὑμετέραις τῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον,
σθενθεῖται μὲν τὴ πονηρὰ καὶ λασπλάνος αἵρεσις τῆς
'Αρετού κακοδοξίας· ἀναλάμψει δὲ τὴ ἀγάθη τὸν

(22) ἀμύθητὸν τι. Coisl. primus et Med. ἀμύ-
θητὸν τὸ φίλτρον.

(23) Ἐκ τῆς. Med. et Harl. cum aliis qualuer-
habent ἐκ τῆς.

(24) ἐψύχη. Tres vetustissimi codices φυγί-
σται, refrigerescet.

(25) Καταχοισθῆσθαι... μεγάλως. Ia reu-
stissimi tres codices cum duobus aliis. Editi κατ-
αποντισθαι... μέγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ^η.

Orientalis ad scribendum impellit non solum solatum in narrandis œrumnis; sed etiam spes illa, Occidentales tandem auxilio venturos, ubi de rebus Orientis ex Sabino cognoverint. Describunt calamites Orientis, ut his permuli Occidentales episcopi militari, qui ei heretis progressus coerceant et pacem inter ipsos catholicos reconcilienu.

Πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους.

1. Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ διστάτοις ἀδελφοῖς εὐλειπούργοις κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν δμόφύρια ἐπισκόπους Μελέτιος, Εὐσέβειος, Βασιλείος, Βίτος, Γρηγόριος, Πελάγιος, Παῦλος, Ἀνθιμος, Θεόδωρος, Βίθος, Ἀβραάμιος, Ἰούδος (26), Ζήνων, Θεόδωρος, Μαρκιανὸς, Βάραχος, Ἀβραάμιος, Λιδίνος, Θαλάσσιος, Ἰωσήφ, Βοηθός, Ἀπότριος, Θεόδοτος, Ευστάθιος, Βαρσούμας, Ἰωάννης, Χοσρόης, Ιωάκης, Νάρσης, Μάρις, Γρηγόριος, Δαφνός, ἐν Κυρίῳ χαρίειν. Φέρει μὲν τινα παραμύθιαν ταῖς ὀνομάντιαις ψυχαῖς καὶ στεναγμὸς πολλάκις ἐκ βάθους τῆς χαρδίας ἀναπεμπόμενος, καὶ που καὶ δικρονὸν ἀποτάξαν τὸ πολὺ τῆς θλίψεως διεφόρησεν τὴν δὲ οὐχ, ζεον (27) στεναγμὸς καὶ δάκρυον, παραμύθιαν ἔχει τὸ ἔξειπεν τὴν ἡμῶν τὰ πάθη πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν· ἀλλά τις τὴν ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοῖς χρηστέρα θάλπει, ὡς τάχα δν, εἰ ἐξαγγεῖλαιμεν ὑμῖν τὰ λυτοῦτα τὴν ἡμᾶς, διαναστάσιμεν (28) ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀνθελήνην ἡμῶν, ἢν πάλαι μὲν προσεδοκήσαμεν εἰρήμων ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας γενήσεις, οὐδὲπο (29) δὲ τετυχήκαμεν, πάντως τοῦ ἐν οὐρῇ (30) τὰ ἡμέτερα διοικούντος Θεοῦ, κατὰ τὰ θώρητα αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης χρίματα, τελεοντο μόνον παραταθῆναι τὴν ἡμᾶς ἐν τοῖς τειρασμοῖς τούτοις οὐκομήσαντος. Οὐ γάρ δῆπον τὴνοντας τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τεμιώτατοι, ὃν ἡ ἀκοή καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης ἐξέδραμεν (31)· οὐδὲ ἀσυμπτωτεῖς τῷ ὑμεῖς πρὸς τοὺς διαιρέουσας τῶν ἀδελφῶν, μαθηταὶ ὑπάρχοντες τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ πλήρωματος τοῦ νόμου τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην διδάσκοντος. Ἄλλ', διπερ εἴπαμεν, ἐπέσχεν ὑμῶν τὴν ἱμένην ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἐκπληρωθῆναι τὴν ἀπεταγμένην ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν θλίψιν εἰκετερούσα (32). Ἀλλὰ νῦν γοῦν, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης ζῆτον, καὶ τὴν ἡμέτεραν συμπάθειαν, δικαστήνται ὑμᾶς παρακαλοῦμεν, πάντα μαθόντας, καὶ οὐ πρὸς τούτου τὰς ἀκοὰς ὑμῶν διέφυγε, παρὰ

(26) Ἰούδος. Sic Harlæanus cum utroque Coisl. et Reg. secundo. Vaticanus ιουδῖνος. Editio Σαβίν. Paulo post tres codices, nempe Vat., Coisl. secundus et Reg. secundus, habent Ἀπέτεος προτερος. Idem Coisl. secundus et Reg. secundus Ιρισορῆς non Χοσρόης. Ἰσαάκης pro Ἰωάκης λεγειν Reg. secundo. Ἰσάακης in Coisl. secundo. Harl. Ἰωάκης. De episodis, quorum nomina huic epistolis prescribuntur, agenus in Vita S. Basilii. Sed interim observabō post ultimum nomen, quod eu Daphnus, male in editis addi καὶ οἱ λοιποὶ, et religi : quibus ex verbis colligit Tillemontius multos alios subscriptissim. Sed hæc desunt in Coisl. utroque, Harl., Reg. secundo et Vat. Leguntur in Regio primo, sed causa in promptu est. Cum enim in hoc codice tria tantum priora noninā recenseantur, monendum fuit alia suisce prætermissa. Similiter in codice Medicæo post octo episcoporum noninā, additur, καὶ οἱ οὖν αὐτοὶ ἀδελφοὶ, et qui cum eis fratres. Hinc perspicuit quomodo error obrepserit. Nam cum velutæ editiones tres tantum

EPISTOLA XCII^η.

Ad Italos et Gallos.

A 1. Religiosissimis ac sanctissimis fratribus comministris in Italia et Gallia unanimis episcopis Melietius, Eusebius, Basilius, Bassus, Gregorius, Pelagius, Paulus, Anthimus, Theodotus, Vitus, Abraminius, Jovinus, Zenon, Theodoreus, Marciatus, Barachus, Abraamius, Libanius, Thalassius, Joseph, Boethus, Iatrius, Theodotus, Eustathius, Barsumas, Joannes, Chosrhœs, Isaacis, Nares, Maris, Gregorius, Daphnus, in Domino salutem. Afferit aliquid solatii afflictis animis ipsum suspirium sèpius ex imo corde ductum, ac lacryma erumpens vim afflictionis repellit. Nobis autem non, ut suspirium et lacrymæ, solatium assert mala nostra charitati vestræ narrare : sed preterea nos sovet melior quædam spes, forsitan 184 fore ut, si dolores nostros vobis denuntiaverimus, excitemus vos ad serendam nobis opem, quam quidem Ecclesiis Orientalibus a vobis adsuturam jampridem speravimus, necdum tamen sumus assecuti ; Deo, qui omnia in sapientia moderatur, omnino secundum arcana iustitiae suæ judicia, ut in his temptationibus diutius delineamur, dispensante. Non enim ignorasisti, fratres reverendissimi, res nostras, quarum fama ad extremas etiam orbis terrarum partes pervenit : neque certe affectum omnem exiustis erga unanimes fratres, cum discipuli sitis Apostoli, qui proximi dilectionem legis complementum esse docet. Sed, quod jam diximus, inhibuit vestram alacritatem justum Dei iudicium, quod constitutam ob peccata nostra afflictionem nobis plene admelitur. Vos tamen adhortamur, ut nunc saltem et ad veritatis studium, et ad nos:ri commiserationem excitemini, ubi omnia didiceritis, etiam quæcumque antea aures vestras effugere, a religiosissimo fratre nostro condiacono Sabino, qui poterit vobis ea quoque, quæ epistolam prætereunt, per se ipse enarrare : per quem exhorta-

episcopos numerarent; Parisiensis, quæ lacunam explevit, immerito retinuit, quod in aliis ob vitium, quo carebat ipsa, additum fuerat.

(27) Οὐχ, δύο. Regius eterque et Coisl. secundus οὐχ δύην. Paulo post Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν.

(28) Διαναστήσαιμεν. Ita Med. et Coisl. primus. Duo alii διαναστήσωμεν. Harl. διαναστήσαντες. Editio διαναστήσομεν.

(29) Οὐδέπω. Ita mss. sex. Editi οὐδέποτε.

(30) Τοῦ ἐν σοφίᾳ. Editi ποῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ. Sed deest ποῦ in Harl. et Coisl. primo. Deest etiam τὰ πάντα in Vat., Reg. primo et duobus aliis, et editione Haganoensi.

(31) Ἐπὶ τὰ... ἐξέδραμεν. Ita tres velutissimi codices, et paulo post διπερ εἴπαμεν. Editi εἰς τὰ... διέδραμεν, et διπερ. Editio Haganoensis εἴπωμεν.

(32) Ἐκμετρούσα. Ita sex mss. Editi ἐκμετρήσασα. Hagano. ἐπιμετρήσασι.

Alias LXIX. Scripta anno 572.

mur vos, ut viscera induatis miseracionis, omni- que deposita segnitie laborem dilectionis suscipias, et neque via longitudinem, neque domesticas occupationes, neque aliud quidquam humanum cogitetis. κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὅδον μῆκος, μήτε τὰς κατ' οἰκον ἀσχολίας, (34) μήτ' ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπινῶν πολογίσασθαι.

2. Neque enim Ecclesia una periclitatur; neque duæ aut tres in gravem banc tempestatein delapsæ. Nam ferme a finibus Illyrici usque ad Thebaïdem hæresis malum depascitur. Cujus prava semina prius quidem infamis Arius jecit: altis autem radicibus firmata a pluribus, qui Arium inter et nostram ætatem interjecti impietatem studiose excoluere, nunc exitiosos fructus protulerunt. Nam B impietatis eversa sunt dogmata: confusæ Ecclesiæ leges. Honinum Dominum non timentium ambitio in præfecturas insilit, jamque aperte præmium impietatis principatus propositus est, ita ut qui graviores blasphemias ructatus est, dignior habeatur, qui populo episcopus præsit. Perit gravitas sacerdotalis: defecere qui gregem Domini cum scientia pascant: ambitionis pauperum pecunias in proprios usus et in munerum largitiones semper insumentibus. Èvanuit accurata canonum disciplina; peccandi multa libertas. Nam qui hominum studiis ad principatum devenerunt, in hoc ipso studii gratiam rependunt, quod omnia ad voluptatem indulgent peccantibus. Perit judicium æquum: quisque ex sui cordis voluntate ambulat. Nequitia modum nullum habet: exleges populi: deest præpositis dicendi libertas. 185 Servi enim eorum, a quibus collatum beneficium, qui hominum opera sibi ipsi dominatum compararunt. Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet doctrinæ sanæ, excogitatum est: et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant. Alii vero, dum fugiunt ne turpissimis criminalibus arguantur, populis furorem ad mutuam discordiam inspirant, ut communibus malis res suas obumbrant. Quapropter et implacabile est hoc bellum: illos qui mala egere, communem pacem, ut occulta ipsorum dedecora detegentem, metuentibus. Ob haec rident increduli, fluctuant qui firmiter non credunt: fides est ambigua, ossunditur animis ignoratio, eo quod veritatem imitantur, qui doctrinam in malitia adulterant. Silent enim piorum ora; soluta vero blasphema omnis lingua; profanata sunt sancta; fugiunt precationis domos populi saniores, ut impietatis scholas, ac in solitudinibus ad Domi-

(33) Οἰκτιρμοῦ. Ita quinque mss. Editi οἰκτιρμῶν. Paulo post editi ἀνθρωπικῶν. Med., Harl., Coisl. primus et Reg. secundus ut in textu.

(34) Vide Addenda.

(35) Παρασεροῦσσαι. Ita tres vetustissimi mss. Editi περιστοῦσαι. Non multo post editi χατεβάλλετο. Coisl. primus, Harl. et Reg. secundus χατεβάλλετο.

(36) Σεβιλδοτησσερ. Ita Medicæus codex, accusatius quam editi ξεθλάστησαν.

A τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συνδιαίκου Σεβίνου, δεῖ δυνήσεται ὑμῖν καὶ διὰ τὴν ἐπιστολὴν φαύγει παρ' ἐαυτοῦ διηγησασθαι· δι' οὐ παραλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ (33), καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα ὄντα, ἀναλαβεῖν δὲ τὸ πολογίσασθαι.

2. Οὐ γάρ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας δὲ κίνδυνος, αὐτὸν ἢ τρεῖς αἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι παρασεροῦσσαι (35). Σχεδὸν γάρ ἀπὸ τῶν ὄντων τοῦ Τιμορικοῦ μέχρι Θηβαΐδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπέμεται. Ἡς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν δυτιώνυμος Ἀρειος χατεβάλλετο· βίζωθίτας δὲ βάθους ὑπὸ τολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φιλοπόνους τῇ ἀστερεαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φθοροποὺς ταποὺς ἔξεβλαστησεν (36). Ἀνατέραπται μὲν γάρ τὸ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θεσμοί. Φιλαρχίαι δὲ τῶν μη φοβουμένων τὸν Κύριον ταῖς προστασίαις ἐπιπλέωσι· καὶ ἐκ τοῦ προφρήτη λοιπὸν ἀθλον δυσσεβείας ἡ προεδρία πρόκειται· ὅπερ ἐτὸν χαλεπώτερα βλασφημήσας εἰς ἐπισκοπήν (37) λαοῦ προτιμότερος. Οὔχεται σεμνότης λεπτική ἴσαλοι πατέαν οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης πόλεων τοῦ Κυρίου· οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ίδιας ἀπάντεις καὶ δώρων διανομὰς παραναλισκόντων ἀλι (38) τῶν φιλαρχούντων. Ἦμερώτας κανόνων ἀρχίσι· ἔκουστα τὸν ἀμαρτάνειν πολλή. Οἱ γάρ διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης (39) παρελθόντες ἐπὶ τὸ δρόμον ἐν εἰσήρτω τῷ τῆς θητείας τοῖς ἀποδοτοῖς μετέπειταν πολλούς. Αἱ δὲ καὶ διπλοὶ τοῖς τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου τικτίκησις δῆθεν τῆς ὁρθοδοξίας, ἐπινεόνται· καὶ τὸ ίδιας ἔχθρας ἐπικρυψάμενοι, ὑπὲρ τῆς εἰσελέσθητος ἔκθραντος εἰσαγόντες πλεγχον, τοὺς λαοὺς εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τοὺς κοινοὺς κακοῖς τὸ καθ' ἐαυτοὺς συσκιάσωσι. Αἱ δὲ ἀσπονδὲς ἔστιν δὲ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πονηρά εἰργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην, ὡς ἀποκαλύπτονται αὐτῶν τὰ χρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, ὑφορωμένων. Εἴ τοι τοις γελῶντις οἱ ἀπιστοί, σπλεύνονται οἱ ὄκτωτοι· ἀμφίβολος ἡ πίστις, ἀγνοια καταχέχυται τοῖς ψυχῶν, διὰ τὸ μιμεῖσθαι (40) τὴν ἀλήθειαν τῶν δολοῦντας τὸν λόγον ἐν κακουργίᾳ. Σιγῇ μὲν γάρ τὰ τῶν εὐσεβούντων στόματα· ἀνείται δὲ πᾶσα φίλ-

(37) Ἐπισκοπή. Sic mss. et editio Haganoë.

Αἱσε ἐπίσκοπον.

(38) Ἀετ. Pro hac voce habent Med. et Harl.

πάντα.

(39) Διὰ σπουδῆς ἀνθρωπικῆς. Ita tres vetustissimi codices. Editi σπουδαῖς ἀνθρωπίναις.

(40) Ἐνδιδόνται. Ita Harl. cum aliis. Editi διδόνται.

(41) Μιμεῖσθαι. Med. μιμεῖσθαι, eo quod oderit veritatem, etc.

μρος γλωσσας· έθενηλώθη τὰ διγια, φεύγουσι τοὺς οὐκέτηρους οἰκους οἱ ὑγιαίνοντες τῶν λαῶν, ὡς ιανεῖας διδασκαλεῖα· κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς θεὸν οὐρανοῖς Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ δαρμάρων τὰς χειρας αἴρουσιν. Ἐφθασες γάρ (42) πάντας καὶ μέχρις ὑμῶν τὰ γινόμενα ἐν ταῖς πλεισταῖς ἡν τάξεων· ὅτι οἱ λαοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις (43). Εἰ αὐτοῖς ταῖς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχὰς, φένταις πάσσες τὰς ἐκ τοῦ ἀδρος κακοπαθεῖας σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντί-

ψήν ἀναμένοντες.
Δ. Τίς θῆρης τῶν συμφορῶν τούτων δέξιος; πολεῖς πρᾶγμα δάκρυάν κακοῖς τοσούτοις δρκέσσουσιν (44); οὖν οὖν ἐπι δοκοῦσιν ἔστανται τινὲς, ὡς ἔτι ἔγνος ἡς πατέρες καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλεον εἰ: Ἔκκλησίας ἐπέλθῃ (45) τὸ ναυάγιον, ἐπείχθητε μὲν τοις, ἐπείχθητε δῆμοι, ναὶ δεύμεθα, ἀδελφοί. Β. δέτες χειρας τοῖς εἰς γόνου κλιθεῖσι. Ἑγκυνθήσας ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικά ὑμῶν σπλάγχνα, προθῆσας δάκρυα συμπαθεῖας. Μή περιθητε τὸ μιστής οἰκουμένης ὑπὸ τῆς πλάνης καταποθέν· ἢ ἀνάσχησθε ἀποσθεσθῆναι τὴν πλοΐαν, παρ' οἵς ποτε ἐξέλαμψε. Τέ οὖν ποιήσαντες ἀντιλήψεσθε ἡ πραγμάτων, καὶ πῶς τὸ πρός τοὺς θλιβορεύοντας ἀποτέλεσθε (46), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως ήσοι μαθεῖν (47) ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ξενὸν ὑπὸν ὑποθήσεται. Πλήρης γε ὅτι τάχος χρεία μὲν τὸ περισσώτερον τοὺς περιλειφθέντας, καὶ παρεῖσις ἀδελφῶν πλειστῶν, ὥστε πλήρωμα εἶναι συντελεῖ τὰς ἐπιδημῶντας, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν πειρατῶν σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μονοῦ τὸ ἀξιόπιστον ἔχωσιν εἰς διόρθωσιν· οἱ καὶ ἡ τὸ Νίκαια γραφεῖσαν παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἀνανεώσονται, καὶ τὴν αἱρεσίν ἐκκηρύξωσι (48), καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέγονται, τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας συνάγοντες (49) εἰς μόναν. Τούτο γάρ δῆπον τὸ πάντων ἀλεεινότατον, πι τοῦ δοκοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἐκυρτὸν ἐμερίσθη· καὶ αριστοχειν ἡμᾶς, ὡς ἔοικε, παραπλήσια πάθη τοῖς καὶ κατὰ τὴν Οὐδεπατανοῦ πολιορκίαν τὰ Ἱεροτόμα περισχοῦσταν. Ἐκεῖνοι τε γάρ δύο μὲν τῷ ἔξωθεν συνείχοντο πολέμω, δύο δὲ καὶ τῇ ἔνδοθεν τίσαι τῶν δροφύλων κατανηλίσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς ἄπορρη πολέμηρ τῶν αἱρετικῶν ἔτι καὶ ὁ παρὰ τὸ δακτύλιον ὄρθοδοξεῖν (50) ἐπαναστὰς, πρὸς πρῶτον ἀσθενεῖας τὰς Ἐκκλησίας κατήγαγεν. Ἐφ' οὐ περ καὶ μάλιστα τῆς παρ' ὑμῶν χρήζομεν βοηθοῖς, ὥστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν ὅμολογούντας

(42) Ἐφθασες γάρ. Ita tres vetustissimi codices: illi Ἐφθασε δέ. Ibidem πάντως additum ex quinque mss. Editi τὰ γενόμενα. Plerique mss. τὰ γενόμενα.

(43) Παιδίοις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Illi ταῦτα. Ibidem editi πρὸ τῶν πυλῶν. Sex mss. in textu.

(44) Ἀρχέσσουσιν. Ita tres vetustissimi mss. Quatuor alii ἔχαρχέσσουσι. Editi ἐπαρχέσσουσι.

(45) Ἐκάλυψη. Uterque Regius et Coisl. primus παλιστίν.

(46) Επιθετικός. Coisl. primus et Harl. ἐπιθετικός.

(47) Μαθεῖς. Ita tres vetustissimi mss. Editi μαν-

A num in cœlis inhabitantem cum gemis et lacrymis manus attollunt. Pervenerunt autem profecto et usque ad vos quæ in plerisque civitatibus geruntur. Nimis populi cum uxoribus liberisque et ipsis senibus pro moenibus effusi, sub dio preces fundunt, ferentes omnes aeris injurias multa cum patientia, et auxilium a Domino exspectantes. Εἰ αὐτοῖς ταῖς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχὰς, φένταις πάσσες τὰς ἐκ τοῦ ἀδρος κακοπαθεῖας σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντί-

B. 3. Quæ lamentatio his calamitatibus digna? quales lacrymarum fontes his malis parcs erunt? Itaque, dum adhuc nonnulli videntur stare, dum adhuc veteris status vestigium servatur, priusquam cumulatum Ecclesiis superveniat naufragium, festeinate ad nos, jam festinate, ita precamur, fratres germanissimi: in genua provolutis manum porrigitate. Fraterna vestra viscera commoveantur nostra causa, profundantur lacrymæ commiserationis. Mediæ orbis partem ab errore absorberi ne sinatis: nec fidem apud eos feratis extingui, apud quos primum illuxit. Quid igitur factio opus sit, ut rebus nostris subveniatis, et quomodo commiserationem ostendatis erga divexatos, nullo modo a nobis necesse erit vos discere: sed sanctus ipse Spiritus vobis suggestet. At certe celeritate opus est ad eos, qui supersunt, servandos, et plurimum fratum præsentia, ut synodi numerum expleant, qui huc advenient, ut non solum ex eorum qui misserint gravitate, sed etiam ex suo ipsorum numero pondus atque auctoritatem ad res emendandas habent: qui et fidem in Nicæa a nostris Patribus scriptam instaurent, et haeresim proscribant, et Ecclesiis loquuntur pacifica, eos qui idem sentiunt, ad concordiam adducentes. Hoc enim profectio omnium maxime digaum est miseratione, quod et ea pars quæ videtur esse sana, divisa 186 est in semelipsam: ac nos circumstant, ut verisimile est, similes calamitates his, quæ olim Hierosolymis, Vespasiano obsidente, acciderunt. Illi enim simul et externo premebantur bello, et domestica tribulum seditione absuebantur. Apud nos autem, præter apertum haereticorum bellum, aliud præterea ab iis, qui videntur recte sentire, excitatum, ad extremam debilitatem Ecclesiæ perduxit. Ob quæ et maxime indigemus auxilio vestro, ut qui apostolicam profitentur fidem, excogitata a se schi-

C. θάνειν. Paulo post Regius interque et Coisl. primus ὑπολειφθέντας.

D. (48) Ἐκκηρύξωσι. Ita tres vetustissimi codices: tres alii Ἐκκηρύξουσι, eradicationē. Ex hac autem vetustissimorum codicūm scriptura patet similiter legendū esse ἀγανεώσωνται et διαλέξωνται, quod lucem affert verborum complexioni.

(49) Συνάγοντες. Harl. et Coisl. primus συναγαγόντες. Paulo post editi ἀλεεινότερον. Septem mss. ut in textu.

(50) ὄρθοδοξεῖν. Harl., Vat. et Reg. primus ὄρθοδοξεῖν.

smata dissolventes, deinceps auctoritati Ecclesiae subjiciantur, ut perfectum fiat Christi corpus jam in omnibus membris integritati restitutum; ac non solum aliorum bona laudemus, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias in pristinum rectae fidei decus restitutas videamus. Revera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est, adulterinum quidem a probo ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signatam: eique et ceteris omnibus, quae in sy-nodico scripto canonice et legilime statuta sunt, assentimur.

EPISTOLA XCIII.

Docet Basilius bonum esse et perutile quoddie communicare: observat quater singulis hebdomadibus Cœsarienses, sicut etiam saepius communicare. Respondet alteri questioni an persecutionis tempore ficeat communionem manu sua occiper, si nec presbyter adsit nec diaconus.

Ad Cœsarium patriciam, de communione.

Singulis etiam diebus communicare, ac partipem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile: cum ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Quis enim dubitat quin vita continenter esse participem nihil aliud sit quam multiplici ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in paracese et Sabato, et aliis diebus, si sancti alicujus memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut **187** diacono,

* Joan. vi, 55.

* Alias CCLXXXIX. Scripta circa ann. 372.

(51) *A παρεπενόησαρ. Ita Coisl. et Harl. Editi πεπενόησαρ.

(52) Εγ τῷ συνοδικῷ. Exstat synodica illa epistola, Graece quidem apud Sozomenum et Theodoreum, Latine vero in collectione Romana ex veteribus monumentis descripta. Sed cum synodus in hac epistola doceat Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse hypostasis et essentia, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, quomodo Basilii et cum eo plures alii, qui unan in tribus hypostasiis ferre non poterant, omnibus tamen, quæ synodi litteris continentur, declarant se assentiri? Magnum sane indicium hanc vocem ὑποστάσεως subditum esse et assutum. Sed hoc accedit cum ipsa epistola ab Holstenio edita, in qua legitur tantum Patrem et Filium unius esse substantia, tum maxime ipsius Basilii testimonium, qui in epist. 214 docet ipsos etiam Occidentales discrimen inter essentiam et hypostasis subindicasse; siquidem in litteris suis, cum lingua sue inopiam suspectam haberent, essentia nomen Graeca lingua ediderant. Non ergo dixerunt Occidentales Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, sed tantum ejusdem οὐσίας, omissa hypostasis voce. Atque inde etiam colligitur eos non Graece scripsisse, nec epistolam, quæ est apud Sozomenum et Theodoreum, primarium esse et germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tillemontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem editæ ab Holstenio epistola Latinae tri-buendam.

A πίστιν, & παρεπενόησαν (53) σχίσματα διαίσθαντα, ὑποταγῆναι τὸν λοιπὸν τῇ αὐθεντείᾳ τῆς Ἐκκλησίας: Ένα δρυτὸν γένηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶς τοις μέλεσιν εἰς ὀλοκληρίαν ἐπανελθόν· καὶ μὴ μόνον τὰ πάρ' ἔτεροις μακαρίζωμεν ἀγαθά, ὅπερ νῦν ποιοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν ἐπιδύουμεν Ἐκκλησίας τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς ὀρθοδοξίας ἀποικεῖσας. Τῷ δοντι γάρ τοῦ ἀντιτάπου μακαρισμοῦ ἔξιν ἢ τῇ ὑμετέρῃ θεοσεβείᾳ χαρισθὲν παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μὲν κιβδήλον ἀπὸ τοῦ δοχίου καὶ καθαροῦ ἀνακρίνειν, τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν διευ τινὰς ἵσταλης κηρύσσειν· ἣν καὶ ἡμεῖς ἔδειμεν, οἱ ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτηρῶν μυμφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς τῷ συνοδικῷ (52) γράμματι κανονικῶς καὶ ἀνθέμια δεδογματισμένοις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι.Γ.

B Πρὸς Καισαριανούς (53) πατρικῶν, περὶ κοινωνίας.

Καὶ τὸ κοινωνίν δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, τὰ μεταλαμβάνειν τοῦ ἀγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές· αὐτοῦ σφές λέγοτε· Ὁ τρώω μου τὴν σάρκα, καὶ πίνω μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Τίς γάρ ἀμφιβόλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο (54) ἔστιν ἢ ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μάντυοις τίταροι καθ' ἐκάστην ἔδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριᾳ, τῇ τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σεβάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἀλλαῖς ἡμέραις, ἐὰν ἢ μήτρα ἀγίου (55) τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διαγωμοῦ καιροῖς ἀναγκάζεσθαι τίνα, μὴ παρόντος ἱερέως η λειτουρ-

C (53) Πρὸς Καισαριανούς. Colbertinus codex πάντας καισάριν πατρικίου, περὶ κοινωνίας. In quodam codice Regio occurrit fragmentum hujus epis. sc. inscriptum: *Ex τῇ πρὸς Καισάριον ἐπιστολῇ. Ex epistola ad Cœsarium.*

- (54) Οὐδέποτε. Quidam miss. οὐδέποτε ἄλλο π.

(55) Ἀγίου. Ita duo codices Coisliniani, Val. Paris., Claram., unus Regius et unus Colb. Non legitur hæc epistola in codice Harlaeano. Editi πάντας, quam lectionem tuetur Comberbius, et Scutellum castigat, quod reddiderit, *alicujus sanctum soli martyres illis temporibus colerentur*. Sed ne id quidem Comberbius concedi potest, martyres soli tunc coli solitos fuisse. Narrat Basilius in epistola ad Ambrosium, Dionysius Mediolanensis eumdenac ac martyribus honorem delatum fuisse ab incolis illius loci, in quo sepultus fuerat. Nec minor fuit Gregorii apud Neocœsarienses celebritas. Athanasii et Basilii dies festos nemo nescit statim post eorum mortem celebratos fuisse. Atque etiam si demus Comberbius quod contendit, non idcirco mutandus erit contextus. His enim vocibus, *Si sancti alicujus memoria recolatur, nihil velat apostolos et martyres intelligere*. Sic enim Paulum designat Basilius in epist. 204, sic designantur scriptores in libro secundo *adversus Eunomium*, n. 8. Sed quod nullum prorsus difficultati locum relinquit, Gregorius Nyssenus, *Orat. in laudes Basiliū*, pag. 485, negat celebratatem filii diei minorem videri debere aliis sanctorum festis diebus, τοῦτο τοῖς ἀγίοις ἐργάτοις.

τῷ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἴδιᾳ χειρὶ, μηδαμῶς Α εἴκαι βαρὺ περιετόν ἐστι ἀποδεκτούνται, διὰ τὸ καὶ τὸν μαχρὸν συνήθειαν τοῦτο δί' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γάρ οἱ κατὰ τὰς ἑρήμορους; (56) μονάχοντες, ἐνθα μὴ ἔστιν ἵερες, κοινωνίαν οἵκοι κατέχοντες, ἀφ' ἕκαστων μεταλαμβάνουσιν. Εἰν 'Αλεξανδρεῖ δὲ καὶ ἐν Ἀιγύπτῳ ἔκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἰκεῳ αὐτοῦ, καὶ διὰ βούλεται (57), πετελαμβάνει δί' ἕκαστον. "Απαξ γάρ τὸν θυσίαν τοῦ ἱερῶν τελεώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ἡ; ἄλγεν δμοῦ, καὶ ἔκάστην μεταλαμβάνων, παρὰ τοῦ δεδωκότος εἰκότων μεταλαμβάνειν (58) καὶ ὑποδέχεται πιστεύειν ὅφελει. Καὶ γάρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲ ἵερες ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεγμένος μετ' ἔκουσίας ἀπάστης, καὶ οὕτω εκρέσγει τῷ στόματι τῇ ἴδιᾳ χειρί. Ταυτὸν τοίνυν ἐστὶ τῇ δινάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τῷ ιερέαν, εἴτε πολλὰς μερίδας δύο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ.

Cum amplissimum edificium construeret Basilius, inde illius accusandi arrepta causa : huc accesserunt ab episcopis dissidentibus alias criminationes. Primam accusationem repellit, ac edificium suum imperatoris iudicio compromitem, et rei publice utile esse docet. Cæteras differt in aliud tempus. Interim praesidem rogat ut Alexandri factum imuletur.

Ἄλια ἀρχοτει τῆς ἐκαρχίας (59).

Ὥρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμότητα, ὡς ἀν μὴ τῇ ἀπολεῖται Ἐλαττόν τι ἔχοιμι τὴν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος ὀικεώλυσε, σφρόδρωτον πολλῷ τῆς συνηθείας θιαθεμένην. ἀναγκαῖας ἥθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἔγω εἰτούν, ὡς θαυμάσιε, συντυχών πρώην τῇ τιμιότητῃ σα, ὡρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον (60) μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ φροντίσῃ· ὡρμησα δὲ καὶ τὸν Ἐκκλησιῶν ἐνέκα ποιήσασθα! (61) τινα λόγον, ὡς ἀν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα θεοῦλαῖς χώρᾳ τις ὑπολείποιτο. Ἀλλ' ἐπέσχον ἐμαυτὸν, λογιζόμενος περίεργον εἶναι παντελῶς, καὶ εἰρά (62) τοῦ μέτρου φιλότεμον, ἀνδοὶ τοσοῦτον πλῆ-

(56) Ἐρήμους. Multi mss. ἑρμίας.

(57) Καὶ ὅτε βούλεται, etc. Hæc desunt in editis, at leguntur in codicibus Med., Coisl. primo, Vat. et pluribus aliis.

(58) Μεταλαμβάνειν. Nonnulli mss. μεταλαμβάνειν. Idem ex Theodoro Studita quæsitum cum esset, non idem responsum dedit ac Basilius. Interrogatus enim an per se ipsi monachi et moniales Eucharistiam accipere possint, respondet in epist. 219 libri secundi, pag. 748, ne sacra quidem donaria tangere licetum esse, ἀπτοσθαι τὸν θελὸν ἀναθημάτων, iis qui sacerdotii participes non sunt, nec, nisi sorte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus, per seipsum sumere Eucharistiam. Quomodo autem tunc sumenda sit, sic præscribit: Τιθεμένης βίθνου ἵερας, καὶ ἐγκατλουμένης δόδοντος καθαρᾶς, ἢ ἵερας ἐπικαλυμματίδος, ἐκεῖτε τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόδῳ προτείνος, μετὰ τὴν ὑμηδίαν ἀπὸ στόματος ληπτόν· εἴ τοι διακλύσεως οἶνον γινομένης τῷ λαμβάνοντι· Posito sacro libro, extensoque παρὸ τὸν λίνεον, ex sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorū recitationem ore sumi debet. Postea, qui accepit, ablueret os vino debet.

(59) Ἄλια, etc. Deest Heliae nomen in codicibus Med. et Coisl. primo : reperitur in Reg. utroque,

A communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere; quia hoc diurna consuetudo ipsis rebus confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servantes, suis ipsorum manibus sumunt. Alexandriæ autem et in Ἀgypto unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi communionem, et quando vult, per se ipse fit illius particeps. Postquam enim semel sacerdos sacrificium absolvit, ac porrexit: qui illud, ut totum simul accepit, is dum quotidie participat, merito credere debet se ab eo qui dedit participare et accipere. Enimvero etiam in Ecclesia sacerdos porrigit partem: quam qui suscipit, cum omni potestate retinet, et sic ori admoveat propria manu. B Itaque idem valet, sive quis partem unam a sacerdote accipiat, sive multas simul.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ XCIV.

Heliae rectori provinciae

Volebam et ipse tuam dignitatem adire, ne ob absentiam minus aliquid haberem, quam qui calamitantur; sed quia infirma corporis valetudo prohibuit, solito longe vehementius ingruens, necessario ad scribendum veni. Ego. igitur, vir admirande, cum nuper una cum tua præstantia versarer, volebam et de omnibus meis exterioribus negotiis cum tua prudentia communicare; volebam et de Ecclesiis sermonem instituere, ut nihil postea calumnijs loci relinqueretur. Sed me repressi, omnino præpostorum esse existimans, ac immoderatum studium, viro tanta negotiorum multitudine onerato euras adhuc, easque non necessarias, inji-

Coisl. secundo, Paris., et secunda manu in Harleiano.

(60) Κατὰ τὸν Βλον. Pronomen quod sequitur, referri debet ad πραγμάτων. Non enim id dicit Basilius, quod ab eo dictum existimat eruditus, voluisse se tolius vitæ sua rationem Heliae reddere. Distinguit enim negotia illa, de quibus votuerat cum Heliae communicare, a negotiis ecclesiasticis, id est ad fidem et disciplinam pertinentibus. Nequaquam autem poterat vite sua rationem reddere, quin simul de rebus ecclesiasticis ageret. Illa ergo κατὰ τὸν πράγματα sunt negotia exteriora, sive, ut vocant, temporalia. In epist. 81 digniorem episcopatu existimat senem omnibus virtutibus ornatum, quam juvenem ad hoc tantum idoneum ut mittatur et exteriora negotia pertiraret, πρὸς τὸ πέμπτον καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνύειν χρεῖας. Eundem sensu usurpantur in epist. 193, ἀσχολεῖ τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

(61) Ποιήσασθαι. Editi τοῦ ποιήσασθαι, sed deest articulus in omnibus mss. Paulio post editi ὑπολιποῖτο. Quinque mss. ut in textu.

(62) Καὶ κέρα. Ita mss. onines : editio prima Paris. καὶ παρὰ. Paulio post Coisl. primus ἀνδρὶ τοσοῦτῳ.

* Alias CCCLXXII. Scripta anno 372.

cere. Ad hanc, dicetur enim quod res est, et alias timui ne forte in necessitatem veniremus vulnerandas mutuis altercationibus animae tue, quae pura sua in Deum pietate perfectam religiosi cultus mercedem percipere debet. Nam revera si ipsi te ad nos abstrahamus, parum tibi otii ad res publicas relinquemus; ac idem fere faciemus, ac si quis nauiclerum, 188 qui navem nuper compactam in magna gubernat tempestate, sarcinis novis pregravet, cum aliquid detrahere oneris, et quantum fieri potest allevare oporteat. Unde mihi videtur et magnus imperator, ubi nostram hanc sollicitudinem perspexit, veniam dedisse, ut Ecclesias per nos ipsi administraremus. Jam vero eos qui sinceris suis auribus obstreput, interrogatos volo, quid a nobis rebus publicis allatum sit detrimenti? quid a parvum magnum in rebus communibus nostra Ecclesiarum gubernatione ladedatur? nisi quis dicat damnum ab eo rebus asserri, qui precationis domum magnulce exstructam erigit Deo nostro, et aedes circum illam, aliam quidem liberali specie, episcopo privatum addictam, alias vero interiores Dei famulis ex ordine distributas; quarum usus communis vobis rectoribus, et vestro comitatu. Ecquem injuria afficiimus, dum peregrinis, sive hac trans-euntibus, sive medica aliqua ob morbum indigentibus hospitia construius, atque sic necessarium constituimus solatum, aegrorum curatores; medicos, jumenta, deductores? Quibus necesse fuit et artes adjungi, tum quae ad vitam sunt necessariae, tum quae ad honestius vitæ institutum fuerunt excogitate: alias rursus aedes ad facienda opera idoneas, quae omnia ipsi loco ornatum, et rectori nostro gloriam ferunt, laude in eum redundant. Tu certe non idcirco ad nos regendos invitatus adductus es, quod solus animi magnitudine possis opera collapsa instaurare, loca non habitata incolis completere, et uno verbo solitudines in urbes transformare. Qui igitur ad hanc se adjutorem præbet, eum abigere et injuriis afflicere consentaneum, an honorare ac colere? Neque existimes, vir optime, verba tantum esse quae dicimus: siquidem jam in opere versamur, cum materiam hactenus comportaverimus. Hanc igitur ad nostram, coram rectore defensionem dicta sint. Quae autem D par est adversus accusatorum querelas, ut Christiano et amico existimationem meam curam habentem, respondere, ea nunc necesse est prætermittere, ut et epistole modo longiora, et aliunde inanimis epi-

(63) Επιστρέψωμεν. Ita mss. summo consensu. Editi επιστρέψομεν.

(64) Οἰκοδομίας. Hæc νοχ addita ex novem mss. Paulo post editi μεγαλοπρεπές mss. summo consensu μεγαλοπρεπώς.

(65) Εξηργημένη. Hæc scriptura, quamvis in editis tantum ac Coisl. primo occurrat, videtur tamen ei præferenda, quam habent alii mss. έξηργημένην. Paulo post editi ἐντάξαι, pro quo ex mss. possumus tv τάξει.

(66) Παραχέισθαις. Deductores, id est, eos qui obviām ibant, et abeunte deducebant. Videtur

A θος πραγμάτων ἔξηρημένη φήται καὶ τὰς ἔχω τὰς ἀνάγκαλαν ἐπιστάλλειν φροντίδας. Όμου τε (εἰρησται γάρ. ταῦλθες), καὶ ἀλλως ὄντης μῆποτε εἰς ἀνάγκην ἐλθωμένην ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις; τρῶσαι τὴν ψυχὴν σου, δρεπλουσταν ἐν τῇ καθερῇ περὶ τὸν Θεὸν εὐλαβεῖται τέλειον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεῖας καρπούσθαι. Τῷ δοντις γάρ, ἐάν σε πρὶς ἐαυτοὺς ἐπιστρέψωμεν (63)-ημέζι, δόλιγην σου σχέτη πρὸς τὰ δημόσια κατατελεῖψομεν· καὶ παραπήγμα ποιήσομεν, ὡστερ ἀν εἰς τις κυβερνήτην, νεοτερήν ταῦν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διευθύνοντα, τῇ προσθήκη τοῦ φόρτου καταβαρύνοι, δέον ἀπατεῖν τι τὸν ἀγγίμων, καὶ συνεπικουφίζειν ὡς δυνατόν. Οὐθὲ μηδοκεῖ καὶ βασιλεὺς δέ μέγας, τὴν πολυπραγμοσύνην τὴν ταύτην καταμαθὼν, ἔδοι τιμῆς ἐπ' ἑταῖρον τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀδείαις ἀκούσας σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τι χειρὸν ἔχει τὰ δημόσια περὶ τιμῆς; ή τι μικρὸν μείζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας (64) τηλάτεωται; πάλιν εἰ μή τις λέγοις βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν, οἷον εὐκτήματα μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον ἀναστῆσαι τῷ θεῷ τὴν ταύτην, καὶ περὶ αὐτὸν οἰκησιν, τὴν μὲν ἐλευθέρων ἐξηρημένην (65) τῷ κορυφαῖοι, τὰς δὲ ὑποδεδηκιεῖς τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θείου διανενεμημένας ἐν τάξει ὅπου τὴν ἡράσις κοινὴ πρὸς τε ὑμᾶς τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικούμεν, καταγώγια τοῖς ἔνοικοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς τε κατά πέριοδον ἐπιφοιτῶσι καὶ τοῖς θεραπείας τινὸς διὰ τὴν ἀσθενεῖαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀνάγκαλαν τούτοις παραμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοῖς λατρεύοντας, τὰ κυνοφόρα, τοὺς παραπέμποντας (66); Τούτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπεσθαι, τὰς τε πρὸς τὴν ζῆν ἀνάγκαλας, καὶ δοῖσαι πρὸς εὐσχήμηνα βίου διαγεγγήνη ἐφευρέθησαν· οἰκους πάλιν ἐτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδείους, διπερ πάντας τῷ μὲν τόπῳ κέρδος, τῷ δὲ ἀρχοντι τὴν ταύτην ἀνάγκην σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς εὐφημίας ἐπανιούσης. "Οὐ γε οὐδὲ τούτου ἴνεκεν τρὶς τὴν ἐπιστασιαν ἡμῶν ἐξεβιάσθης, ὡς μόνος ἐξερχούντων μεγέθει τῆς γνώμης τὰ τε κατερρυπότα τῶν Ἑργῶν (67) ἀναλαβεῖν, καὶ οἰκίσαι τὰς ἀστικήσις, καὶ δῶς εἰς πόλεις τὰς ἀργιμίας μετασκευάσαι. Τὸν δοῦν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἀλλάγειν καὶ ὑβρίζειν, η τιμᾶν καὶ πειρέπειν, ἀκαλουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὡς ἀριστεῖ, λόγον μόνον εἶναι τὰ παρὰ τιμῶν· ἡδη γάρ ἐσμεν ἐν τῷ Ἑργῷ, τὰς ὑλὰς τέως συμποριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἀρχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. "Α δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλαριῶν μέρμψεις, ὡς Χριστιανῷ καὶ φίλῳ πεφροντικό-

honoris causa hoc munus clericis sæpe commissum fuisse. Nam Basilius in epist. 243 testatur Arianos sibi omnia ecclesiastica inuia arrogate, in his ut ducant prosciscentes. Queritur in epist. 98, quod se Meletius et Theodosius perfunditorie invitaverint, nec quemquam miserint, qui iterum admonerent aut deduceret. (Vide Addenda.)

..(67) Τῶν Ἑργῶν. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. primus. Sex alii mss. non ita vetusti pro his vocibus habent τῷ χρόνῳ. Editi utrumque habent τῶν Ἑργῶν et τῷ χρόνῳ.

ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως ἀποκρίνασθαι, ἀναγκαῖον νῦν ἀποστημέσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ δὲλλως οὐκ ἀσφαλή γράμματιν ἀψύχους καταπιστεύεισθαι. Ἰνα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντοχίας χρόνον, ταῖς διαβολοῖς τινῶν ὑπαχθεῖς, ὑφεναὶ τις τῆς περὶ ἡμᾶς εὑνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξανδρου ποίησον. Καὶ γάρ ἔκεινόν φασι, διαβαλλομένων τινὸς τῶν συντίθων, τὴν μὲν ἐτέρων τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἐτέρων ἐπιμελῶς ἐπιφράζεσθαι τῇ χειρὶ· ἐνδεικνύμενον, ὅτι δέοις τὸν ὄρθος χρίνειν μέλλοντα μὴ διλον εὐθὺς τοῖς προλαθεῖν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διατάχειν πρὸς ἀπολογίαν τῷ μὴ παρθντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Incilius a Meletio et Theodoto Basilius ad diem festum, medio mense Junio celebrandum, scripserat ad Eusebium per Theophrastum diaconum. Quo mortuo ante perlatas litteras, cum dies tam tringula superessent, litteras i. las misit Basilius Eustathio, ut cito perferrentur ad Eusebium. Declarat Basilios se ad hunc locum et diem venturum, si ipse eiam veniat Eusebius: secus vero, nequaquam iturum, sed potius profecturum ad ipsum Eusebium.

Ἐντεσειφι, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πᾶλιν ἐπιτείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀλλων τέ τινων ἔνεκεν καὶ τοῦ συντυχείν ἡμᾶς δὲλλήλοις, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, οὐκ ἀφικομένων τῶν γραμμάτων εἰς τὰς χειρας τῆς σῆς τιμιότητος, τοῦ μακαρίου διακόνου Θεοφράστου δεξαμένου μὲν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπὶ τινα περισσεύειν ἀναγκαῖων ἀποδημώντων (68), μὴ διαπεμψαμένου δὲ τῇ θεοσεβείᾳ σου, τῷ προκαταληρθῆναι τῇ ἀγέρωστῃ ὑψῷ ἡς ἐτελεύτησον. Ὁθεν τοσοῦτον ὕστερος ἥλθον τοῦ κατιροῦ πρὸς τὰ γράφειν, ὥστε μηδὲ διφελός τις ἐλπίζειν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἔσεσθαι τετύτης, εἰς στενὸν παντελῶς κατακλεισθέντος τοῦ χρόνου. Ὁ γάρ τοι θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελέτιος καὶ Θεόδοτος ἐπέταξαν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς διαδῆναι, ἀγάπης τε ἐπίδειγμα τὴν συντυχίαν ποιούμενοι, καὶ τίνα καὶ διόρθωσιν (69) τινέσθαι τῶν νῦν παραλυπούντων βουλόμενοι. Ἀπλεξόν τε ἡμῖν χρόνον μὲν τῆς συντυχίας τὰ μέσα τῶν προσιδόντος μηνὸς Ἰουνίου, τόπον δὲ Φαργαμοῦ (70) τὰ χωρίον, ἐπιστημονικούς μαρτύρων περιφερεῖ (71) καὶ πολυανθρωπίᾳ συνδόνος τῆς κατὰ ἔτος ἔκτατον περὶ αὐτοῖς τελουμένης. Τεπεὶ δὲ ἔδει με, καὶ τὴν ἐπάνοδον μαθόντα τὴν κοίμησιν τοῦ μακαρίου διακόνου, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἀργάς παρ’ ἡμῖν κειμένας, μὴ ἡσυχάσαι, διὸ τὸ ἔτι ἡμέρας ἡμῖν τρίακοντα καὶ τρεῖς ἐπὶ τὴν προθεσμίαν ὑπολειπόμενα, ἀπέστειλα κατὰ σπουδὴν τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τὰ γράμματα ταῦτα, ὥστε δι’ αὐτοῦ παραπεμψθῆναι σου τῇ τιμωτεστερῇ (72), καὶ πάλιν ἐν τάχει ἀναχομισθῆναι τῷ μηνὶ τὰς ἀποκρίσεις. Εἰ μὲν γάρ δυνατὸν, ηδὲ δὲλλως ἀρίσκον σοι, παραγενέσθαι, καὶ αὐτὸν παρεσόμενα· εἰ δέ μη, αὐτὸι μὲν, ἀν δὲ Θεός Οὐλμ., τὸ περισσινόν ἀπεισθεῖν χρέος τῆς συντυχίας· ἐὰν μή τι πάλιν ἐπιγένηται ἡμῖν ἐξ ἀμαρτιῶν κώλυμα, τὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἔντευξιν εἰς ἔτερον χρόνον ὑπερθησόμεθα.

(68) Ἀκοδημούντων. Ita sex mss. Editii ἀποδημώντων. Ibidem Harl. περίοδον.

(69) Καὶ διόρθωσιν. Coniunctio addita ex sex mss. Quod autem ait Basilios Meletium et Theodosium emendationem eorum, quae molestia erant, croptasse id referri debet ad Eustathium, cuius cum

A stolis non tuto committenda. Sed ne ante congressus nostri tempus nonnullorum calumniis inductus, aliquid de tua in me benevolentia remittere cogaris, fac idem quod Alexander. Nam et illum serunt, cum quidam ex familiaribus calumnia appetetur, aurium quidem alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligenter manu occlusisse: demonstrantem, oportere ut qui recte judicaturus est, non totus statim a præoccupantibus abducatur, sed dimidium auditus integrum ad defensionem servet absentia

189 EPISTOLA XCV.

B

Eusebius, episcopo Samosatorum.

Cum dudum scripisssem pietati tuæ tuūn aliis de rebus, tum ut in unum veniremus, spe excidi, non perlatis in manus dignitatis tuæ litteris, quas beatus diaconus Theophrastus accepit quidem, dum necessario ad circuitum quemdam conficiendum peregrinamur, sed minime transmisit ad tuam pietatem, eo quod illum morbus, ex quo mortuus est, anteverterit. Unde tam seru veni ad scribendum, ut ob summas temporis angustias nihil sit utilitatis ex his litteris exspectandum. Nam religiosissimus episcopus Meletius et Theodosius mihi præcepere ut ad ipsos proficiscar; tum ad amoris significationem congressum offerentes, tum etiam emendationem aliquam eorum, quæ nunc molestiam afferunt, fieri volentes. Indixerunt autem nobis tempus quidem conveniendi, medium mensem Junium proxime sequentem: locum vero Phargamum, locum insignem martyrum splendore, ac frequentissimo conventu singulis annis ab ipsis celebrato. Cum autem mihi, postquam reditu meo didici beatum diaconum obiisse, et litteras apud me inertes jacere, otiadum non esset, eo quod adhuc tringinta tres dies nobis ad diem constitutum supersint; misi celeriter ad reverendissimum fratrem Eustathium comministrum nostrum has litteras, ut ipsius opera transmittantur ad tuam gravitatem, ac cito rursus responsa ad nos referantur. Etenim si fieri potest, aut alioqui placitum tibi, ut eo veniam, nos quoque veniemus; sin minus, nos certe, Deo volente, congressus debitum ab anno præterito contractum persolvemus; nisi rursus impedimentum aliquod nobis acciderit ob peccata: congressum vero cum episcopis in aliud tempus differemus. Εντευξιν εἰς ἔτερον χρόνον ὑπερθησόμεθα.

Basilio communio ladehat Theodotum.

(70) Φαργαμοῦ. Coisl. primus Φαρμαγοῦν.

(71) Περιφερεῖ. Ita mss. sex. Editii ἐπιφερεῖ.

(72) Σεμνότητι. Ita octo mss. Editii τιμωτεστερῇ.

Alias CCXLI, scripta anno 372.

EPISTOLA XCVI.

Demonstrat Basilius quantum afflictæ Cappadocia damnum fecerit, ablatæ ei præstantissimo præside (Helia). Rogat illum Sophrorius commendet Imperatori, et illatas ei criminationes diluat.

Sophronio magistro.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'.

Σωφρονίῳ μαρτυρῷ.

Equis ita civitatem suam diligens, ac patriam, a qua editus in lucem et nutritus æque ac parentes honorans, uti tu ipse, qui et urbi universæ generatim et cuique sigillatim bona precaris, nec precaris solum, sed vota etiam per te ipse confirmas? Hæc enim potes, Deo dante, atque utinam possis quam diutissime, ita benignus ac clemens. Sed tamen, hac te potestate prædicto, patria nostra **190** per somnium ditata est, viro quidem commissa, quem non alium dicunt, qui res nostras antiquissimas sciunt, in rectoris sedem concendisse; sed cito eo privata improbitate nonnullorum, qui ex illius libero et nescio assentationis animo ansam belli ei inferendi arriperunt, et calumnias ei instruxerunt, clam tuæ præstantiae auribus. Quapropter omnes universe lugemus, rectore ablatæ, qui solus poterat jam in genua provolutam urbem nostram denuo erigere, æqui sincero custode, assabili injuriam patientibus, terribili delinquentibus, aquili et eodem pauperibus et divitibus, et quod maximum est, res Christianorum ad antiquum decus revocante. Quod enim a muncribus omnium quos scimus hominum maxime abhorruit, nec cuiquam præter jus gratificatus est, id ut exilius cæteris illius virtutibus prætermittimus. Hæc quidem sero testimicamur, nosmetipsos more eorum, qui nanias cantitant, consolantes, nihil rebus auxiliū ferentes. Sed tamen nec illud inutile, ut viri memoria in magno tuo pectore recondatur, eique ut bene de patria merito gratiam habeas; ac si quis ex iis, qui se justitiae posthabitos fuisse moleste ferunt, i.e. ipsum insurrexit, tucaris ac defendas, omnibusque aperte demonstres eum a te inter necessarios ascribi: satis causæ esse putans ad necessitudinem, tum bonum de eo testimonium, tum ipsam rerum experientiam, quæ tempori minime respondet. Nam quæ ne multis quidem annis ab alio sicut, hæc brevi tempore ab eo perfecta. Porro satis magnum nobis beneficium, ac eorum quæ acciderunt solam, si et illum commendes imperatori, et illatas ei criminationes dilatas. Hæc tibi universam existima patriam una voce mea disserere, ac commune omnium votum esse, ut præstantiae tuæ ope aliquid huic viro prospere ac feliciter cedat.

B

D

Kαὶ τις οὕτω φιλόπολες, δις τὴν ἐνεγκούσαν καὶ θρεψαμένην πατρίδα ἵσα γονεῖσι τιμῶν, ὡς αἰτεῖσθαι τε πάσον τῇ πόλει καὶ ίδιᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαλλιατικά συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ ταῦθα βεβαιῶν τὰς εὐχὰς διὰ σαυτοῦ; Δύνασας γάρ την σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύνασι γε ἐπὶ μήκον, οὕτω χρηστὸς ὁν. Ἀλλ᾽ δύμας ἐπὶ τοῦ διαφοροῦ ἐπιτραπέντα, οἷον οὐ φασιν ἄλλον ἢ τὰ παλαιότατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενος ἐπὶ τοῦ ἀρχικῶν (73) θρόνων πρότερον ἀναβῆναι· ἐπειδὴ δὲ τινῶν ἀφαιρεθεῖσα ταχέως, οἱ τὸ ἑλεύθερον τὸ ἀνδρὸς καὶ ἀθώπευτον τοῦ πρόδηστον αὐτὸν πολέμων ἀφορμὴν ἔποιησαντο, καὶ διαβολᾶς αὐτῷ κατεκτεῖσαν, λαζόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Μη πανδημεῖ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιώθεντες ἤρχοντα, μόνον δυνάμενον εἰς γόνου κλιθεῖσαν ἕτοι τὴν πόλιν τὴν διμόνιον ἀνορθώσαι, ἀληθῆ (74) φύλακα τοῦ ἀκαλέψαντος, εὐπρόστιτον τοῖς ἀδικούμενοις, φοβερὸν τοῦ παραγομοῦσιν, οἷον καὶ πέντε καὶ πλευρούσιν, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα τῆς τὴν ἀρχαλαν ἐπανάγοντα τιμὴν. Τόδε γάρ, δις: ἀνεράτος ὁν ἰσμενον ἀνθρώπων, καὶ οὐδένει (75) ποτὶ τὸ δίκαιον χαριζόμενος, ὡς μικρότερα τῆς λαπτῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς παρελίπομεν. Ταῦτα δέξεται μὲν τῷ κατιροῦ μαρτυροῦμεν, διστερὸς οἱ μοναδοῦντες ἐπιτούς (76) παραμυθύμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασι ποιοῦντες χρήσιμον· πλὴν οὐδὲ τοῦτο δηργαστοῦ τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἴστησθαι, χάριν τε εἰδέναι· ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκούσας σῆς καὶ εἰ τις ἐπιψύσιοι αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μῆτρα τιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμηχανοῦσθαι προστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερὸν, δις αἰκεῖον σεαυτῷ τὸν ἀνδρα τίθεσαι, ἀρκούσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν διέμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν, οὐ καὶ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. Αὐτὸς δέ τοι ἐν τοῖς πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα τὸν ὀλιγιψα παρ' αὐτοῦ κατώρθωται. Ἀρκούσα δὲ τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν, καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐδὲ καὶ βιστίη συστήσεις αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπενεγκούσας αὐτῷ διεβλατὰς ἀποσκευάσῃ. Ταῦτα σοι πᾶσαν οἶου τὴν πατρὶ τοῦ διὰ μιᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι, καὶ κοντὴν εἶναι πάντων εὐχὴν, γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ ἡ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

ter cum genitivo conjungit Basilius in epist. 38.
(74) Ἀληθῆ. Sic Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀχριθῆ, accurato ἥκι μετατρέπει.

(75) Οὐδέν. Multi codices οὐδέν.

(76) Εαυτούς. Ita septem mss. Editi έαυτούς.

* Alias CCCXXXII, scripta anno 372.

(73) Επὶ τῶν ἀρχικῶν. Ita Coisl. uterque, Harl., Reg. secundus et Bigot. alter. Editi ἐπὶ τὸν ἀρχικὸν θρόνον. Sed hujus scripturæ videntur auctores fuisse librarii, dum metuunt ne præpositio minus recte cum genitivo conjungatur. Eam tamen simili-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ^ο.

Eximium pacis studium declarat Basilius in rehementi illa dissensione, quae ei cum Anthimo ob Cappadociae divisionem supervenit.

Τῇ βουλῇ Τιμῶν.

A

Ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα, καὶ φανερῶν βουλὰς καρδῶν, Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν τῶν δυσθεωρήτων, ὡς τινες οἰνοται, τεχνασμάτων. Οὐδὲν οὖν ἡμᾶς ἐλαθεν, οὔτε τῶν πεπραγμένων τι κεχρυμένον ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὔτε ὀρῶμεν, οὔτε ἀκούμενοί ἀλλοί τις ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα (77), πρὸς αὐτήν φέρει. Εἰ γάρ καὶ ἑτεροὶ δύνατοι, καὶ μάγιλοι, καὶ ἁυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μῆδαι, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι· ὥστε οὐκ ἂν ποτε (78) τοπεῖν ἑαυτοῖς λάδοιμεν, ὡς ἐν τῇ μονώσει δύνασθαι νομίσται περιέτεσθαι τῶν πραγμάτων· ἀκριβῶς εἰλέπεις, ὅτι πλέον ἡμεῖς τῆς ἑνὸς ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα ἢ δοσον ἢ ἑτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἑπέρας. Ἔπειτα καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς τὸ δάναγκαλον τῆς κοινωνίας δικύριος ἡμᾶς ἐδίδαξεν. "Οταν γάρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπίδω (79) τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτῷ πρὸς διέργειαν αὐταρκεῖς, πῶς ἐμαυτὸν λογίσομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γάρ ἂν ποὺς ἀσφαλῶς βαδίσεις, μή συνυποστέρηζοντας τοῦ ἑπέρου· οὔτε δρμαλίμδης ὑγιῶς ἔδοι, μή κοινωνῶν ἔχων τὸν ἑπέρον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσθίλλων τοῖς ὀρατοῖς. "Η ἀκοή ἀκριβεστέρα ἢ δι' ἀμφοῖν τοῖν πόροιν τὴν φωνὴν δεχομένη, καὶ ἀντιλήψις κραταιοτέρα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπειπαλῶς οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενων ὀρῶ ἄνευ τῆς τῶν δμορφῶν συμπνίσιας ἐπιτελούμενον· ὅπου γε καὶ αὐτῆς ἢ προευχὴ μή ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῷ ἑαυτῆς, καὶ δικύριος ἐπηγγείλατο μέσος γενήσεσθαι μεταξὺ (80) δύο ἢ τριῶν ἐπικαλυμένων αὐτὸν ἐν δμονοίᾳ. Καὶ αὐτῆς δὲ τὴν οἰκονομίαν δικύριος κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διά τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. "Ματε, διὰ ταῦτα πάντα, ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἡμῶν ἡμέρας εὐχρημέθα· ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοιμησιν ἡμῶν αἰτούμενον. "Τῷπερ ταῦτης οὐδὲ πόνον ἀλλεπιειν δηνιναὶ οὐν ἔγνωκα, οὐ ταπεινόν τι φθέγξαθαι ἢ ποιῆσαι, οὐχ ἀδωποίας μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἀλλοί τι τῶν ὀχληρῶν (81) ὑποτείλασθαι, ὥστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποίεις ἐπιτυχεῖν. Κανὸν μὲν ἐπηταῖ (82) τις ταῦτα καθηγήσομένοις ἡμῖν, τοῦτο δριτόν, καὶ εὐχῆς τυγχάνει πέρας· ἐάν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀτέλη (83), ἐγὼ μὲν οὐδὲ οὐτα τῆς ἐμαυτοῦ κρίσεως ἀποστήσομαι. Αὐτὸς δὲ ἑκάστος τῆς οἰκείας ἔργασίας ἐν ἡμέρᾳ τῆς

D Editio οὔτε αὐτοῦ. Tres velutissimi codices οὔτε δρυθαλμός.

(78) Μεταξύ. Πανει vocem addidimus ex tribus velutissimis codicibus.

(81) Τῷρ δχληρῶν. Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μοχθηρῶν.

(82) Ἐπηταῖ. Ita mss. sex. Editio ἐπηταῖ.

(83) Ἀτέλη. Ita sex mss. Mox iudicem τῆς ἐμαυτοῦ. Editio ἀτέλης et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀτέλη in editionibus Hagan. et Basil.

Alias LXVIII, scripta anno 372

EPISTOLA XCVII^ο.

Senatus Tyanorum.

Qui occulta revelat, et cordium consilia in lucem profert, Dominus largitus est vilibus et abjectis intelligentiam difficultum ad deprehendendum, ut nonnulli putant, mackinationum. Nihil igitur latuit nos, nec quidquam eorum quae facta sunt, occultum fuit. Attamen nos neque videmus, neque audiimus quidquam aliud, quam Dei pacem, et quae ad eam ferunt. Nam etsi alii potentes sunt, et magni, et sibi ipsis fidentes, tamen nos nihil sumus et nullius pretii; quare nunquam tantum nobis sumemus, ut in solitudine videamur nobis negotia confidere posse: quippe cum probe sciamus, magis nos uniuscujusque 191 fratum auxilio indigere, quam manum alteram alterius ope: siquidem et ex ipsa corporis nostri constitutione societatem necessariam esse Dominus nos docuit. Cum enim haec ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est: quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero: neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quae videntur, intentus. Auditus accarior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio, digitorum coniunctione. Et in summa, nihil neque eorum quae natura, neque eorum quae libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quae ejusdem generis sunt, perfici video; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores, ac Dominus inter duos aut tres, qui ipsum concorditer invocaverint, medium se fore promiserit. Sed et dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem suæ crucis sive terrena sive coelestia pacificaret. Quare. ob haec omnia, in pace manere reliquos dies nostros optamus, in pace fieri obdormitionem nostram prætermittere, non humile dictu quidquam aut factu, non quidquam aliud molestum refugere, ut mercedem pacificationis adipiscar. Quod si quis nos viam ad haec monstrantes sequitur, hoc optimum, et voti finis est: sin autem in contrarium trahat, ego certe ne sic quidem a mea sententia recedam. Unusquisque autem operum suorum in remunerationis die fructus agnoscat.

ἀνταπόδοσεις τοὺς καρποὺς ἐπιγνώσεται.

(77) Καὶ δσα. Editio Paris. addit τοιαῦτα, quod abest ab omnibus nostris mss. et aliis editionibus.

Paulo post uterque Reg. et Coisl. secundus Et γάρ

ἐπερ.

(78) Νοτε οὐκ ἀρ ποτε, etc. Sequimur hoc in loco, ut in pluribus aliis, tres vetustissimos codices Harl., Med. et Coisl. Editio sic habent: Μηδενὸς οὐδὲν ἂν ποτε τοσοῦτον ἑαυτοὺς ὑπολάβοιμεν, ὥστε. Νυνὶ μὲν ποιητίποσ ταντι ἀστιματίμον, ut, etc.

(79) Ἀπιδω. Ita mss. sex. Editio ἀπιδωμεν. Paulo post Regius uterque et Coisl. uterque οὐτ' ἂν.

EPISTOLA XCVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ.

Rationes exponit cur Nicopolim non iverit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; teleiam cum eodem Samosata veniturum. Indictus cum episcopis secundae Cappadociae congressus; item aliis cum Eustathio. Escusatione utilitur, cum missæ non sint ad Eusebium litteræ episcoporum. Persistat in suo consilio ut Gregorius sit episcopus. Nuntiat Palmatum Maximo ad persecutionem ministrare. Rogat Eusebium ut ad se veniat

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Cum Nicopolimi mente animoque ferrer, postquam urbanitatis tuæ litteras accepi quibus venturum te negabas, relaxatus sum ex mea cupiditate, simulque totius meæ infirmitatis recordatus. Venit autem mihi in mentem et eorum qui advocaverant perfunctoria invitandi ratio, qui cum me per honoratissimum fratrem Hellenium Nazianzi persequatorem in transcurso vocassent, qui iterum de hisdem submoneret, aut me deduceret, non dignati sunt mittere. Itaque cum ob peccata nostra simus ipsis suspecti, timuimus ne illorum 192 conveniens lætitiam præsentia nostra obturbaremus. Nam cum magnanimitate tua vel ad magnas tentaciones accingi non pigramur; absque te autem vel intuendis levibus ærumnis impares sumus. Quoniam igitur de rebus ecclesiasticis futurus erat mihi cum illis congressus, celebritatis quidem tempus præterauisi, congressum autem in quietum ac expers perturbationis tempus distuli; meque satius esse duxi Nicopolimi venientem de necessariis Ecclesiarum rebus cum religiosissimo episcopo Meletio colloqui, si Samosata pergere recuset: sin autem non recuset, simul cum eo advolabimus, modo id mihi ab utroque declaretur, videlicet ab illo ipso nobis de his rescribente (scripsimus enim), atque a tua pietate. κατάθλον γένηται, παρὰ τε αὐτοῦ ἔκεινου ἀντιγράψαντος ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γάρ), καὶ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Eramus etiam cum episcopis secundæ Cappadociae congressuri: qui postquam alterius provinciæ nomen habuerunt, subito existinarunt se ex alia ac nos natione et gente esse, tantumque nos signarunt, quantum qui nullum prorsus periculum fecere, nec unquam in colloquium venerunt. Exspectabatur autem et alius congressus cum reverendissimo episcopo Eustathio, quo cum congressi sumus. Nam quia multi clamitabant aliquid ab eo in fide adulterari, venimus ei in colloquium, eumque invenimus Dei ope ad omnem rectam fidem bono animo assectantem. Porro episcoporum litteræ culpa illorum ipsorum, a quibus nostras transmitti oportebat, ad dignitatem tuam missæ non sunt: sed et me fuderunt, e memoria ob assidas curas elapsæ. Cæterum fratrem Gregorium

A Εὐσέβιῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτῳ.

1. Πάνω ώρμημένος καταλαβεῖν τὴν Νικόπολιν, μετὰ τὸ δέξασθαι τὰ παρὰ τῆς διαιρέτος (84) σὺν γράμματα δρηγησιν ἔχοντα τῆς ἀφίξεως, παρείθην ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας (85), καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀσθενείας ἀνεμνήσθην. Ἡλθε δέ μοι εἰς Ἐννοιαν καὶ ἡ τῶν κεκτητῶν ἀφοσίωσις, διτι, παροδικὴν πρὸς ἡμᾶς ποιῆσιν τὴν κλῆσιν διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ (86). Ἐλληνοι τοῦ ἔξισοῦντος Ναζιανῆδον, δεύτερην περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομιμνήσκοντα (87), ἢ ὁδηγοῦντα ἡμᾶς, οὐ κατηξίωσαν ἀποστεῖλαι. Ἐπει οὖν ἵποτοι αὐτοῖς ἐσμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐκδιθημεν μή που τὸ φαιδρὸν αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως, τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐπιθολώσωμεν. Μετὰ μὲν γὰρ τῆς σῆς μεγαλοφύλας καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους ἀπόδυσασθαι πειρασμοὺς οὐκ ὀκνοῦμεν· διευ δὲ οὐ οὐδὲ ταῖς τυχούσαις θλίψεσιν ἀντιθέψαι αὐτάρκως ἔχομεν. Ἐπει οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκεν γίνεσθαι ἡμῶν τὴ πρὸς αὐτοὺς ἐντευξίς ἐμέλλε, τὸν μὲν τῆς πανηγύρεως καιρὸν παρελίπομεν, εἰς τὴν πανηγύριαν δὲ καὶ ἀτάραχον διαγωγὴν τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμεθα, καὶ προηγήμεθα καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν διαλεγόντας περὶ τῶν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀναγκαῖων τῷ θεοριζόστατῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ, εἰ μέλλοι παραπτεῖν τὴν ἐπὶ Σαμόσατα (88) ὁδόν· εἰ δὲ μή, αὐτῷ (89) συνθραψμούμεθα, ἐὰν παρ' ἀμφοτέρουν τούτῳ ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γάρ), καὶ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Ἐπιτηδόποις δὲ τοῖς ἐκ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας συντυχάνειν ἐμέλλομεν· οἱ, ἐπειδὴ ἐτέρας ὄντες συντηροῦσαν ἐπερχόμενοι, ἐνόμισαν ἀθρόως καὶ ἀλλοθενεῖς καὶ ἀλλόφυλοι πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι· οἱ τοσούτοις ἡμῖν τὴν γιγνότσαν, ὅσον οἱ μῆτρες τὴν ἀρχὴν πειπομένοι (90), μῆτρὲς εἰς λόγους ποτὲ ἀφικόμενοι (91). Προσεδοκήτο δὲ καὶ ἐτέρα συντυχία τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἢ καὶ γενομένη ἡμῖν. Αὐτὸν τὸ περὶ πολλῶν καταβοᾶσθαι αὐτὸν, ὡς περὶ τὴν πίστιν παραχαράσσοντά τι, ἀφικόμεθα αὐτῷ εἰς λόγους, καὶ εὑρομεν σὺν Θεῷ πρὸς τὰς οἰδητητὰς εὐγνωμόνως ἀκόλουθοῦντα. Τὰ δὲ τῶν ἐπιτηδίων γράμματα παρὰ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἔκεινων οὐκ ἔκομισθη τῇ τιμιότητί σου, οὓς ἐχόην τὰ παρ' ἡμῖν διαπέμψασθαι· ἀλλὰ καὶ ἐμὲ παρῆλθε, τῇ συνεχεῖται τῶν φροντίδων ἐκκρουσθέντα τῆς μνήμης. Τὸν δὲ

* Alias CCLIX. scripta anno 372.

(84) Οσιότητος. Ila tres vetustissimi codices, quae scriptura videtur preferenda vulgatae κοσμιδητοῖς.

(85) Παρείθηρ ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Editi παρείθηρ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, animo defeci. Harl. ἀπὸ τῆς ἀθυμίας. Solus Medicæsus ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

(86) Vide Addenda.

(87) Υπομιμησκοτα. Sic mss. sex: habet Harleianus codex ὑπομνήσκοντα. Sic etiam editio prima Paris. At in secunda legitur ὑπομνήσοντα.

D Aliquanto infra editi ἀντιθέπτουν, tres vetustissimi codices ut in textu.

(88) Σαμόσατα. Harl. Σαμοσάτων.

(89) Αὐτῷ. Sic Harl. prima manu, quam scripturam in textum inducere non dubitavimus pro eo quod vitiōse legebatur αὐτῷ.

(90) Πεπειραμένοι. Ita mss. et paulo post inde αφικόμενοι. Editi πεπειραμένοι et ἀφικόμενοι.

(91) Vide Addenda.

ἀδιλέσδν (92) Γρηγόριον κάγω τεθουλόμην οἰκονομεῖν Ἐκκλησίαν τῇ αὐτοῦ φύσει σύμμετρον. Αὗτη δὲ ἡν τίσι εἰς ἐν συναχθείσα τῇ ὑφ' ἡλίῳ 193). Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἔστω ἐπίσκοπος, μή ἐκ τοῦ τόπου σεμνυσμένος, ἀλλὰ τὸν τόπον σεμνύνων ἀφ' ἔντοτος. "Οὐτως γάρ μεγάλου ἐστίν οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον ἀρχεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν τῇ ἔντοτον δυνάμει. Τί δὲ δεῖ (94) ποιῆσαι τῷ Παλματίῳ, μετὰ τοσαύτας παραχλήσεις τῶν ἀδελφῶν ἔτι ὑπερεστοῦντι τῷ Μαξιμῳ πρὸς τοὺς διωγμούς; Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ νῦν ὄκνουσιν ἐπιστεῖλαι παραγενέσθαι γάρ καὶ ὑπὸ ἀσθενείας σώματος καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν οὐκεπικῶν οὐκ ἐπιτρέπονται. Γίνωσκε μέντοι, θεοφύλεστατε Πάτερ, δις πάνυ χρῆστε (95) τῆς παρουσίας σου τὰ ἡμέτερα; καὶ ἀνάγκη σε τὸ τίμιον γῆρας ἔτι: ἀπαξ κινήσαι, ὑπὲρ τοῦ στῆσαι περιφρομένην λοιπὴν καὶ ἔγγυς πτώματος οὖσαν τὴν Κιππαδοκίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ.

Terentio exponit Basilius, quomodo desertus a Theodoto perficere non potuerit, quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii suscepserat, ut episcopos Armenie daret. Cæterum curae sibi juisse, ut episcopos pacificaret, ac multa non recte fieri solita in Armenia emendaret. Acceptissime etiam se a Satalensibus suffragia, quibus rogabantur ut eis episcopum daret, ac de insulæ Cyrillo Armeniæ episcopo calunniis cognovisse.

Τερεντίῳ Κύμητι.

Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἔντησάμενος πειθαρχήσας μερικῶς γοῦν καὶ τῷ βασιλὶ καὶ προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐ ἐγὼ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνώμην γέμειν δρῦῆς προαιρέσεων καὶ ἀγροῦ διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἕρων ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετράπην (96). Αἴτιον δὲ τὸ μὲν πρώτον καὶ ἀλτηθέστατον αἱ ἐμαὶ ἀμφοτεῖαι, πανταχοῦ μοι προσπαντῶσαι, καὶ ὑποσκελίζονται μου τὰ διαβήματα· ἐπειτα καὶ τῇ τοῦ διθέντος ἡμέν εἰς συνεργίαν ἐπιπικόπου πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτριώτες. Οὐκ οἶδα γάρ δι τοιάδεν δι αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδοτος, δι ἐπαγγειλάμενος ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξειν, καὶ προθύμως ἡμᾶς ἀπὸ Γετασῶν ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγών (97), ἐπειδὴ εἰδεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὐτως ἡμᾶς (98) ἰθελέντετο, καὶ οὐτως ἐροδήνῃ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ὃς μῆτε εἰς ἐθισιήν εὐχήν μήτε εἰς ἐσπερινήν ἀνατρέψῃσαι ἡμᾶς παραλαβεῖν· δίκαια μὲν ποιῶν, ὃς ποτὲ ἡμᾶς, καὶ πρίνοντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυτερεύοντα δὲ τῇ κινηῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν θυλεύμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων προέφερεν μήτιν,

(92) Τὸν δὲ ἀδελφόν. Editi addūnt ἐμὸν, τὸν, fratrem meum, quæ quidem unde sumpta sint nec scio, cum in nostris novem codicibus desint. Quintam ad marginem legitur in Regio primo et Harl. περὶ τοῦ θεολόγου, de theologo. Ibidem Harl. Ἐκκλησίαν σύμμετρον.

(93) Υφ' ἡλίῳ. Med. ὑψηλοῖς. Bigot. Reg. secundus et Coisl. secundus ὑφ' ἡλιον. Alterutrum habuit Harl. prima manu. Paulo post editi Ἐπειδή plerique miss. ut in textu.

(94) Τί δὲ δεῖ. Med. Τί δὲ ποιῆσαι.

(95) Πάνυ χρῆστε. Ita miss. septem: editi πάνυ χρῆστε.

(96) Οὐκ ἐπετράπην. Ita miss. septem. Editi οὐκ επετράπην.

A vellem et ego Ecclesiam gubernare ingenio suo parem. Ea autem erat Ecclesia omnis quæ sub sole est, in unum collecta. Cum autem fieri id non queat, episcopus sit, non ex loco ornamenti accepiens, sed loco ex sese addens. Nam viri vere magni est non magnis tantum parem esse, sed etiam, quæ parva sunt facultate sua magna facere. Quid autem faciendum Palmatio, qui post tot ac tantas fratruim admonitiones adhuc ministrat Maximo ad persecutiones? Sed tamen ne nunc quidem litteras ad illum milttere gravantur: nam quominus veniant et corporea invaletudine et domesticis negotiis prohibentur. Noveris porro, Pater Ieo dilectissime, res nostras tua omnino præsentia indigere, ac necessesse esse ut venerandum senium adhuc semel moevas, quo Cappadociam jam fluctuantem et casui proximam sustentes.

B

193 EPISTOLA XCIX.

Terentio Comiti.

1. Cum diligenter admodum in id incubuissem, ut ex parte saltem et imperatoris mandato obtumperarem et amicissimis dignitatis tuæ litteris, cuius ego sermonem omnem omnemque sententiam voluntate recta ac bono consilio plenam esse certo scio, studium meum ad opus deducere mihi non licuit. Causa autem prima quidem et verissima, peccata mea, quæ ubique occurrunt mihi, ac meos gressus subvertunt: deinde etiam episcopi, qui datus adjutor fuerat, animi a nobis alienat o. Nescio enim quid passus reverendissimus frater noster Theodotus, qui ab initio promiserat mutuam se nobis operam in omnibus daturum, nosque libenter Getasis Nicopolim adduverat, ubi nos vidit in civitate, sic aversatus sit, sic peccata nostra metuerit, ut neque ad matutinas preces, neque ad vespertinas nos voluerit assumere: æqua ille quidem faciens, quod ad me attinet, ac vita meæ convenientia, sed non utiliter communi Ecclesiarum tranquillitati consulens. Horum autem causam nobis afferebat, quod non gravaremus reverendis-

(97) Καταγαγών. Sic mss. sex. Editi καταγαγεῖν, Promiserat se Nicopolim deducturum. Nam videtur id promisso Theodotus, aut certe non perficit, nec Basilios ea de re queritur. Cum autem dicat infra Basilios reliquum se fuisse Getasis a Theodoto Nicopolim redeunte; quod ait hoc loco se Getasis ab eo Nicopolim fuisse adductum, sic intelligi debet, ut id Theodotus non comitatu, sed perhūmaniter invitando perficisse dicatur.

(98) Ήμᾶς. Addidimus ex tribus vetustissimis codicibus hanc vocem, quæ forte in aliis omissa, quia cum paulo ante processerit, minus commode repeti videbatur.

* Alias CLXXXVII, scripta anno 372.

mur vos, ut viscera induatis miseracionis, omni- que deposita segnitie laborem dilectionis suscipiat, et neque viae longitudinem, neque domesticas occupationes, neque aliud quidquam humanum cogiletis. κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὅδον μῆκος, μήτε τὰς κατ' οἰκον ἀσχολίας, (34) μήτε ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπινῶν πολογίσασθαι.

2. Neque enim Ecclesia una periclitatur; neque duæ aut tres in gravem hanc tempestateim delapsæ. Nam sermè a finibus Illyrici usque ad Thebaïdem heresis malum depascitur. Cujus prava semina prius quidem infamis Arius jecit: altis autem radicibus firmata a pluribus, qui Arium inter et nostram ætatem interjecti impietatem studiose excoluere, nunc exitiosos fructus protulerunt. Nam B πιetatis eversa sunt dogmata: confusa Ecclesiæ leges. Hominum Dominum non timentium ambitio in præfecturas insilit, jamque aperte præmium impietatis principatus propositus est, ita ut qui graviores blasphemias ructatus est, dignior habeatur, qui populo episcopus præsit. Periit gravitas sacerdotalis: defecere qui gregem Domini cum scientia pascant: ambitionis pauperum pecunias in proprios usus et in munerum largitiones semper insumentibus. Èvanuit accurata canonum disciplina; peccandi multa libertas. Nam qui hominum studiis ad principatum devenerunt, in hoc ipso studii gratiam rependunt, quod omnia ad voluptatem indulgeant peccantibus. Periit judicium æquum: quisque ex sui cordis voluntate ambulat. Nequitia modum nullum habet: exleges populi: deest præpositis dicendi libertas. 185 Servi enim eorum, a quibus collatum beneficium, qui hominum opera sibi ipsi dominatum compararunt. Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet doctrinæ sanæ, excogitatum est: et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant. Alii vero, dum fugiunt ne turpissimis criminibus arguantur, populis furorem ad mutuam discordiam inspirant, ut communibus malis res suas obumbrant. Quapropter et implacabile est hoc bellum: illi qui mala egere, communem pacem, ut occulta ipsorum dedecora detegentem, metuentibus. Ob hæc rident increduli, fluctuant qui firmiter non credunt: fides est ambigua, ossunditur animis ignoratio, eo quod veritatem imitantur, qui doctrinam in malitia adulterant. Silent enim piorum ora; soluta vero blasphema omnis lingua; profanata sunt sancta; fugiunt precationis domos populi saniores, ut impietatis scholas, ac in solitudinibus ad Domi-

(33) Οἰκτίρμον. Ita quinque mss. Editi οἰκτίρμων. Paulo post editi ἀνθρωπικῶν. Med., Harl., Coisl. primus et Reg. secundus ut in textu.

(34) Vide Addenda.

(35) Παραπετοῦσα. Ita tres vetustissimi mss. Editi περιπετοῦσα. Non multo post editi χατεβάλλετο. Coisl. primus, Harl. et Reg. secundus χατεβάλλετο.

(36) Εξεβίδοτησεν. Ita Medicæus codex, accusatius quam editi ἔξεθλάστησεν.

A τῷ εὐλαβεστάτου ἀδελφῷ ἡμῶν τῷ συνδικένοντι Σεβίνου, δεῖ μνήσεται ὑμῖν καὶ δοσ τὴν ἐπισταλὴν φεύγει παρ' ἑαυτοῦ διηγησαντα· δι' οὐ πασαλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι σπλάγχνα οἰκτίρμον (33), καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα δκνον, ἀναλαβεῖν δὲ τὸ κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὅδον μῆκος, μήτε τὰς κατ' οἰκον ἀσχολίας, (34) μήτε ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπινῶν πολογίσασθαι.

2. Οὐ γάρ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας δὲ κίνδυνος, εἴδομεν ή τρεῖς αἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι παραποῦσσαι (35). Σχεδὸν γάρ ἀπὸ τῶν δρων τοῦ Τίμιοῦ μέχρι Θηβαΐδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπειπεται. Ἡς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν δυσώνυμος Ἀρειος χατεβάλλετο· βίζωθεντα δὲ ἀβάθους ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φίλοποντος τῆς ἀσθεσαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φθοροποιοὺς πεπονὶς ἔξεθλάστησεν (36). Ἀνατέραπται μὲν γὰρ τὸ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θεσμοί. Φιλαρχίας δὲ τῶν μη φοβουμένων τὸν Κύρον ταὶς προστασίαις ἐπιπηδῶσι· καὶ ἐκ τοῦ προροκτικοῦ λοιπὸν ἀθλον δυσσεβείας ἡ προεδρία πρόκειται· ὡς ἡ τὸ χαλεπώτερα βλασφημήσας εἰς ἐπισκοπή (37) λαοῦ προτιμότερος. Οὔχεται σεμνότης λεπτική· εἰδελό! πασιν οἱ ποιμανόντες μετ' ἐπιτεμιμούσι τοῦ Κυρίου· οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ιδίας ἀποτελεῖσθαι καὶ δώρων διαγομάς παραναλισκόντων ἀλι (38) τῶν φιλαρχούντων. Ἡμάρωται κανόνων ἀρίσται· ἔξουσία τοῦ ἀμαρτάνειν πολλή. Οἱ γάρ διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης (39) παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον ἐν στέφανῳ τοῦ ρωτῆς θητῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀνταναπληροῦσι, οὐ πάντα περδὸς ἡδονὴν ἐνδιδόνται (40) τοῖς ἀμεράποντι. Ἀπόλωλες χρῆμα δίκαιον· πᾶς τις τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορεύεται. Ἡ πονηρὰ διερροή, διαλογία ἀνουθέτητοι, οἱ προεστῶτες ἀπαρθίσασται. Δοῦλοι γάρ τῶν δεδωκότων τὴν χάριν, οἱ δι' ἀνθρώπων ἔσωτοις τὴν δυναστείαν κατακτήσαμεν. Ήμὲν δὲ καὶ δπλοι τιστού τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου τὴν δικησίας ἀηθεν τῆς ὁρθοδοξίας, ἐπινεόνται· καὶ τοις ίδιας ἔχθρας ἐπικρυψάμενοι, ὑπὲρ τῆς εστείας ἔχθραίνειν κατασχηματίζονται. Ἀλλοι δέ, τὸν τὸν τοῖς αἰσχύστοις ἔκκλινοντες ἐλεγχον, τοὺς λαοὺς τῆς τῆς κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαθήσαντες, τὰ τοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκέψασται. Αἱ δὲ ἀσπονδός ἔστιν δὲ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πορεῖα εργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην, ὡς ἀποκαλύπτονται αὐτῶν τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, ὑφορωμένων. Εἴ τούτοις γελῶσιν οἱ ἀπίστοι, σαλεύονται οἱ ἀληθεῖστοι· ἀμφιθελος ἡ πίστις, ἀγνοει κατακέχυται τῶν ψυχῶν, διὰ τὸ μιμεῖσθαι (41) τὴν ἀλήθειαν τῶν δολούντας τὸν λόγον ἐν κακουργίᾳ. Σιγῇ μὲν γὰρ τὰ τῶν εὐσεβούντων στόματα· ἀγεῖται δὲ πᾶσα βία-

(37) ἐπισκοπή. Sic mss. et editio Haganoë. Αλιστερά περιστοπον.

(38) Αετ. Pro hac voce habent Med. et Harl. πάντα.

(39) Αἱ σπουδῆς ἀνθρωπίνης. Ita tres vetustissimi codices. Editi σπουδαῖς ἀνθρωπίναις.

(40) Ἐνδιδόνται. Ita Harl. cum aliis. Editi διδόνται.

(41) Μιμεῖσθαι. Med. μισεῖσθαι, eo quod oderit veritatem, etc.

προς γλωσσας· ἀδενηλώθη τὰ δγια, φεύγουσι τοὺς ικτηρίους οὐκους οἱ ὑγιαίνοντες τῶν λαῶν, ὡς εἰσεῖς ἀδεισκελεῖα· κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς ἣν οὐρανὸς Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ δαρμῶν τὰς χεῖρας αἴρουσιν. Ἐφθασε γάρ (42) πάντας καὶ μέχρις ὑμῶν τὰ γινόμενα ἐν ταῖς πλείσταις ἡ πόλεων· ὅτι οἱ λαοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις (43). οἱ εὐταῖς ταῖς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἀκριθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχὰς, φένταις πάσοις τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος κακοπαθετὰς σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντίκρινανται.

3. Τις θρήνος τῶν συμφορῶν τούτων δξιος; πολαις ἥτις δακρύων κακοῖς τοσούτοις ἀρκέσουσιν (44); Ιωὶ οὖν ἐτι δακοῦστη διτάνης, έως ἔτι ἕνος ἡ πατεῖς καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλον εἰς Ἐκκλησίας ἀπέλθῃ (45) τὸ ναυάγιον, ἐπείχθητε μὲν τῇς ἡμέραις, ἀδελφοὶ ησαντο· δέτε χείρα τοῖς εἰς γόνου κλιθεῖσι. ἡγεμόνιος ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλάγχνα, μορθὸν δάκρυα συμπαθείας. Μή περιέδητε τὸ μετανοῆσθε (46), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως ἡ μετανοήσθε ἀποσθεθῆναι τὴν πίστιν, παρ' οἵς μόνοι ἐξέλαμψε. Τέ οὖν ποιήσαντες ἀντιλήψεος ἐν τραγύματων, καὶ πῶς τὸ πρὸς τοὺς θλιβομένους ἡμᾶς ἀπειλεῖσθε (47), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως ἡ μετανοήσθε (48) ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ μετανοῆσθαι. Πλήρης γε ὅτι τάχοις χρεία τὰ περιστώσασθαι τοὺς περιτειφέντας, καὶ παρεῖς ἀδελφῶν πλείσιν, ὡστε πλήρωμα εἶναι συνθετοὺς τὰς ἐπιδημούντας, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν πειλάντων σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μέρου τὸ ἀξιόπιστον ἔχωσιν εἰς διόρθωσιν· οἱ κατὰ τὸν Νικαῖο γραφεῖσαν παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἦτον ἀνανεώσονται, καὶ τὴν αἱρεσιν ἐκκηρύξωσι (49), καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέγονται, τοὺς τὰ αὐτὰ ψρωνύμια τονίζοντας (50) εἰς μήκαν. Τούτο γάρ δῆπου τὸ πάντων ἐλεεινότατον, οὐ καὶ τὸ δακοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἐκατὸν ἐμερισθῆ· καὶ προτέχειν ἡμᾶς, ὡς ξούκε, παραπλήσια πάθη τοῖς καὶ κατὰ τὴν Οὐεσπασιανοῦ πολιορκίαν τὰ Ίεροσόλυμα περισχοῦσιν. Ἐκεῖνοι τὸ γάρ δμοῦ μὲν τῷ ἔξωθε συνείχοντο πολέμων, δμοῦ δὲ καὶ τῇ ἐνδοθεν μέτι τῶν δμοφύλων κατανηλόσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς ἡραρχὴν πολέμῳ τῶν αἰρετικῶν ἔτι καὶ ὁ παρὰ τὸ δακούντων δρθοδοξεῖν (50) ἀπαναστάς, πρὸς γάρ τὸν ἀσθενεῖας τὰς Ἐκκλησίας κατήγαγεν. Ἐφ' οὐ καὶ μάλιστα τῆς παρ' ὑμῶν χρῆσομεν βοηθεῖς, ὡστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν δμολογοῦντας

(42) Ἐγένετο γάρ. Ita tres vetustissimi codices: Mi. Ἐγένετο δέ. Ibidem πάντως additum ex quinque mss. Editio τὰ γενόμενα. Plerique mss. τὰ γενόμενα.

(43) Παιδίοις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. οὐ ταῖς. Ibidem editio πρὸ τῶν πυλῶν. Sex mss. in textu.

(44) Ἀρχέσσοντο. Ita tres vetustissimi mss. Quatuor alii ἔχουσσον. Editio ἐπαρχέσσοντο.

(45) Ἀπέλθη. Uterque Regius et Coisl. primus μόνιμος.

(46) Κατεβέσθε. Coisl. primus et Harl. ἀπίστοτε.

(47) Μαθεῖτε. Ita tres vetustissimi mss. Editio μεν-

A num in cœlis inhabitantem cum gemitis et lacrymis manus attollunt. Pervenerunt autem profecto et usque ad vos quæ in plerisque civitatibus geruntur. Nimis populi cum uxoriis liberisque et ipeis senibus pro moenibus effusi, sub dio preces fundunt, ferentes omnes aeris injurias multa cum patientia, et auxilium à Domino exspectantes.

πλεῖστοι ταῖς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἀκριθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχὰς, φένταις πάσοις τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος κακοπαθετὰς σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντίκρινανται.

B 3. Quæ lamentatio his calamitatibus digna? quales lacrymarum fontes his malis parcs erunt? Itaque, dum adhuc nonnulli videntur stare, dum adhuc veteris status vestigium servatur, priusquam cumulatum Ecclesiis superveniat naufragium, festinate ad nos, jam festinate, ita precamur, fratres germanissimi: in genua provolutis manum porrigite. Fraterna vestra viscera commoveantur nostra causa, profundantur lacrymæ commiserationis. Mediæ orbis partem ab errore absorberi ne sinatis: nec fidem apud eos feratis extingui, apud quos primum illuxit. Quid igitur facto opus sit, ut rebus nostris subveniatis, et quomodo commiserationem ostendatis erga divexatos, nullo modo a nobis necesse erit vos discere: sed sanctus ipse Spiritus vobis suggesteret. At certe celeritate opus est ad eos, qui supersunt, servandos, et plurimum fratrum presentia, ut synodi numerum expleant, qui hoc advenient, ut non solum ex eorum qui misserint gravitate, sed etiam ex suo ipsorum numero pondus atque auctoritatem ad res emendandas habeant: qui et fidem in Nicæa a nostris Patribus scriptam instarent, et haeresim proscribant, et Ecclesiis loquantur pacifica, eos qui idem sentiunt, ad concordiam adducentes. Hoc enim profecto omnium maxime dignum est miseratione, quod et ea pars quæ videtur esse sana, divisa 186 est in semetipsam: ac nos circumstant, ut verisimile est, similes calamites his, quæ olim Hierosolymis, Vespasiano obsidente, acciderunt. Illi enim simul et externo premebantur bello, et domestica tribulum seditione absumebantur. Apud nos autem, praeter apertum haereticorum bellum, aliud præterea ab iis, qui videntur recte sentire, excitatum, ad extremam debilitatem Ecclesias perduxit. Ob quæ et maxime indigemus auxilio vestro, ut qui apostolicam proflentur fidem, excoxitata se schi-

D θάνειν. Paulo post Regius uterque et Coisl. primus ὑπολειφθέντας.

(48) Ἐκκηρύξωσι. Ita tres vetustissimi codices: tres alii Ἐκκηρύξουσι. Editio ἔχοντας, eradabant. Ex hac autem vetustissimorum codicum scriptura patet similiter legendum esse ἀναγεώσωνται et διαλέξωνται, quod lucem assert verborum complexiori.

(49) Συνάγοντες. Harl. et Coisl. primus συναγαγόντες. Paulo post editio ἐλεεινότερον. Septem mss. ut in textu.

(50) Ὁρθοδοξεῖν. Harl., Vat. et Reg. primus δμοδοξεῖν.

smata dissolventes, deinceps auctorati Ecclesie subjiciantur, ut perfectum fiat Christi corpus jam in omnibus membris integratii restitutum; ac non solum aliorum bona laudemus, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias in pristinum rectae fidei decus restitutas videamus. Revera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est, adulterinum quidem a probo ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnoscimusque apostolicis notis signatam: eique et ceteris omnibus, quae in synodico scripto canonice et legitime statuta sunt, assentimur.

EPISTOLA XCIII.

Docet Basilius bonum esse et perutille quotidie communicare: observat quater singulis hebdomadibus Cæsarienses, ut etiam saepius communicare. Respondet alteri questioni an persecutionis tempore ticeat communionem manu sua accipere si nec presbyteri adsit nec diaconus.

Ad Cæsariam patriciam, de communione.

Singulis etiam diebus communicare, ac participem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile: cum ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Quis enim dubitat quin vita continenter esse partipem nihil aliud sit quam multiplici ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in paraseve et Sabbate, et aliis diebus, si sancti alicujus memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut **187** diacono,

* Joan. vi, 55.

* Alias CCLXXXIX. Scripta circa ann. 372.

(51) *Αἱ παρεκερόστας. Ita Coisl. et Harl. Editi* C *ἅπειρ ἐπενόστας.*
 (52) *Ἐτ τῷ συνοδικῷ. Exstat synodica illa epistola, Graece quidem apud Sozomenum et Theodoretum, Latine vero in collectione Romana ex veteribus monumentis descripta. Sed cum synodus in hac epistola doceat Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse hypostasis et essentia, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, quomodo Basilius et cum eo plures alii, qui unam in tribus hypostasiis ferre non poterant, omnibus tamen, quae synodi litteris continentur, declarant se asentiri? Magnum sane indicium hanc vocem ὑποστάσεως subditiam esse et assutam. Sed hoc accedit cum ipsa epistola ab Holstenio edita, in qua legitur tantum Patrem et Filium unius esse substantia, tum maxime ipsius Basilii testimonium, qui in epist. 214 docet ipsos etiam Occidentales dicrimen inter essentiam et hypostasim subindicasse; siquidem in litteris suis, *cum lingua sue inopiam suspectam haberent, essentia nomen Graeca lingua ediderant. Non ergo dixerunt Occidentales Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, sed tantum ejusdem οὐσίας, omissa hypostasis voce. Atque inde etiam colligitur eos non Graece scripsisse, nec epistolam, quae est apud Sozomenum et Theodoretum, primariu[m] esse et germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tilmontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem edita ab Holstenio epistola Latinæ tribuendam.**

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ^η.

B Proδ̄ Καισαριανού πατρικίου, περὶ κοινωνίας μεταλαμβάνειν τοῦ ἀγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές· αὐτοῦ σαφῶς λέγετος· Ὁ τρώω μου τὴν σάρκα, καὶ πίνω μονὰκα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Τίς γάρ ἀμφιβάλλει δι: τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἅλlo (53) έστιν ή ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοις τέτιπτο καθ' ἐκάστην ἑδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σεπτέμβρῳ, καὶ ἐν ταῖς ἀλλαῖς ημέραις, ἐὰν ή μήτη ἀγίου (55) τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καρδιὰν γκάζεσθαι τίνα, μὴ παρόντος ιερέως ή λειτουργοῦ

(53) *Πρὸς Καισαριανού πατρικίου, περὶ κοινωνίας. In quanda codice Regio occurrit fragmentum hujus epis. sic inscriptum: 'Ex τῆς πρὸς Καισαρίου ἐπιστολῆς. Ex epistola ad Cæsarium.'*

(54) *Οὐδέποτε διλο. Quidam mss. οὐδὲν ἅλlo εί.*

(55) *Ἄγιον. Ita duo codices Coisliniani, Val. Paris., Clarom., unus Regius et unus Colb. Non legitur hæc epistola in codice Harlaeano. Editi μάρτυρος, quam lectionem tueretur Combesfisius, et Secundum castigat, quod reddiderit, alienus sonet cum soli martyres illis temporibus colerentur. Se ne id quidem Combesfisius concedi potest, martyre solos tunc coli solitos fuisse. Narrat Basilius in epistola ad Ambrosium, Dionysio Mediolanensi eundem ac martyribus honorem delatum fuisse a incolis illius loci, in quo sepultus fuerat. Nec minor fuit Gregorii apud Neocæsarienses celebritas Athanasii et Basilii dies festos nemo nescit statu post eorum mortem celebratos fuisse. Atque etiam si demus Combesfisius quod contendit, non idecum mutandus erit contextus. His enim vocibus, Sancti alicujus memoria recolatur, nihil vesti apostolos et martyres intelligere. Sic enim Paulum designat Basilius in epist. 204, sic designantur scriptores in libro secundo *adversus Eunomium* n. 8. Sed quod nullum prorsus difficultati locu[m] relinquit, Gregorius Nyssenus, *Orat. in laudes Basiliū*, pag. 485, negat celebritatem filii dei martyrem videri debere alii sanctorum festis diebus, τῶν ἐπὶ τοῖς ἀγίοις ἁρπάζων.*

τοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἴδῃ χειρὶ, μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιεπόν οὐτε ἀποδεικνύναι, διὰ τὸ καὶ τὴν μαχρὸν συνήθειαν τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γάρ οἱ κατὰ τὰς ἑρήμορους (56) μονάζοντες, ἐνθα μὴ ἔστιν Ἱερεὺς, κοινωνίαν οἷον κατέχοντες, ἀφ' ἕκαστων μεταλαμβάνουσιν. Έν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Ἀγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν Ἀσῷ τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἰκῳ αὐτοῦ, καὶ διε βούλεται (57), μεταλαμβάνειν δι' ἕκαστον. Ἀπαξ γάρ τὸν θυσίαν τοῦ ἑρώς τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, διαβάνων αὐτὴν ἡδὺν δικοῦ, καθ' ἕκαστην μεταλαμβάνων, παρὰ τοῦ διδωκότος εἰκότας μεταλαμβάνειν (58) καὶ ὑποδέχενται πιστεύεντας δικεῖται. Καὶ γάρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δι' Ἱερεὺς ἐπιδιδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἔχουσας ἀπάσης, καὶ οὕτω προσάρτει τῷ στόματι τῇ ἴδῃ χειρί. Ταυτὸν τοίνυν Ιερὸν τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τῷ Ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας δικοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ.

Cum amplissimum adiūcium construeret Basilius, inde illius accusandi arreptia causa : huc accesserunt ab episcopis dissidentibus aliae criminationes. Primam accusationem repellit, ac adiūcium suum imperatoris iudicio comprobatur, et rei publicae utile esse docet. Ceteras differt in aliud tempus. Interim praesidem rogat ut Alexandri factum inquietetur.

Ἄλλα δρχοτες τῆς ἀκαρχίας (59).

Ὥρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμότητα, ὡς ἀν μὴ τῇ ἀπολείψει Ελαττόν τι ἔχοιμι τὸν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ ἀρρώστιᾳ τοῦ αὐτοῦ διεκώλυσε, σφροδρότερον πολλῷ τῆς συνηθείας ικαθεμένη, ἀναγκαῖς ἥθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἔγὼ τάντον, ὡς θευμάσιε, συντεχών πρώην τῇ τεμιστητῇ σου, ὥρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν ίκον (60) μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ ἐρονήσει· ὥρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεκα ποιήσασθε! (61) τινα λόγον, ὡς ἀν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα καθεδαῖς χώρα τις ὑπολείποιτο. Ἀλλ' ἐπέσχον ἐμαυτὸν, λογιζόμενος περίεργον εἶναι παντελῶς, καὶ πέρα (62) τοῦ μέτρου φιλότιμον, ἀνδοῦ τοσούτον πλή-

(56) Ἐρήμους. Multi mss. ἐρημίας.

(57) Καὶ διε βούλεται, etc. Haec desunt in editis, ut leguntur in codicibus Med., Coisl. primo, Vat. & pluribus aliis.

(58) Μεταλαμβάνεται. Nonnulli mss. μεταλαμβάνεται. Idem ex Theodoro Studita quæsitum cum res. I, non idem responsum dedit ac Basilius. Interrogatus enim an per se ipsi monachi et moniales Eucharistiam accipere possint, respondet in epist. 219 libri secundi, pag. 748, ne sacra iudeum donaria tangere licitum esse, ἀποσθατὰ τῶν θεῶν ἀναθημάτων, iis qui sacerdotioi particeps non sunt, nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus, per seipsum sumere Eucharistiam. Quomodo autem tunc sumenda sit, sic præscribit: Τιθεμένης βιβλου ἱερᾶς, καὶ ἐραπλουμένης δόνης καθαρᾶς, ἢ ἱερᾶς ἐπικαλυμματίδης, ἔχεται τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόδῳ προτενέτος, μετὰ τὴν ὑμνησίαν ἀπὸ στόματος ληπτέον· οὐδὲ οὐδὲ διαχλύσεως οἶνον γινομένης τῷ λαμβάνοντι· Posito sacro libro, extensoque puro linteō, cui sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem ore sumi debet. Postea, qui accepit, ablueret os vino debet.

(59) Ήλία, etc. Desest Heliae nomen in codicibus Med. et Coisl. primo : reperitur in Reg. utroque,

A communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere; quia hoc diurna consuetudo ipsis rebus confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servantes, suis ipsorum manibus sumunt. Alexandriæ autem et in Ægypto unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi communionem, et quando vult, per se ipse fit illius particeps. Postquam enim semel sacerdos sacrificium absolvit, ac porrexit: qui illud, ut totum simul accepit, is dum quotidie participat, merito credere debet se ab eo qui dedit participare et accipere. Enimvero etiam in Ecclesia sacerdos porrigit partem: quam qui suscipit, cum omni potestate retinet, et sic ori admovet propria manu. Itaque idem valet, sive quis partem unam a sacerdote accipiat, sive multas simul.

EPISTOLA XCIV.

Heliæ rectori provinciæ

Volebam et ipse tuam dignitatem adire, ne ob absentiam minus aliquid haberem, quam qui calumniantur; sed quia infirma corporis valetudo prohibuit, solito longe vehementius ingruens, necessario ad scribendum veni. Ego. igitur, vir admirande, cum nuper una cum tua præstantia versarer, volebam et de omnibus meis exterioribus negotiis cum tua prudentia communicare; volebam et de Ecclesiis sermonem instituere, ut nihil postea calumnijs loci relinquoretur. Sed me repressi, omnino præpostorum esse existimans, ac immoderatum studium, viro tanta negotiorum multitudine onerato curas adhuc, easque non necessarias, injic-

Coisl. secundo, Paris., et secunda manu in Harleano.

(60) Κατὰ τὸν βίον. Pronomen quod sequitur, referri debet ad πράγματα. Non enim id dicit Basilius, quod ab eo dictum existimat eruditus, voluisse se totius vitæ suæ rationem Heliæ reddere. Distinguit enim negotia illa, de quibus voluerat cum Heliæ communicare, a negotiis ecclesiasticis, id est ad fidem et disciplinam pertinentibus. Nequaque autem poterat vitæ suæ rationem reddere, quin simul de rebus ecclesiasticis ageret. Illa ergo κατὰ βίον πράγματα sunt negotia exteriora, sive, ut vocant, temporalia. In epist. 81 digniorem episcopatu existimat senem omnibus virtutibus ornatum, quam juvenem ad hoc tantum idoneum ut mittatur et exteriora negotia pertractet, πρὸς τὸ πέμπτον καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνύτιν χρεῖας. Eudem sensu usurpantur in epist. 193, ἀσχολιαι τῶν κατὰ τὸν βίον πράγματων.

(61) Ποιησασθαι. Edili τοῦ ποιησασθαι, sed deest articulus in omnibus mss. Paulo post editi ὄταλιτοι. Quinque mss. ut in textu.

(62) Καὶ κέρα. Ita mss. omnes : editio prima Paris. καὶ παρά. Paulo post Coisl. primus ἀνδρὶ τοσούτῳ.

* Alias CCCLXXXII. Scripta anno 372.

cere. Ad hanc, dicetur enim quod res est, et alias A θος πραγμάτων ἐξηρτημένων ἔτι καὶ τὰς ἔκαναν ἀναγκαῖων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὁμοῦ τε (εἰρίζεται γάρ, τάληθες), καὶ ἀλλως ὄντης μήποτε εἰς ἀνάγκην ἐλθωμένη ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις; τρώσι τὴν φυχήν σου, ὁφελουσαν τὸν τῇ καθεδρᾷ περὶ τὸν Θεόν εὐλαβεῖτε τέλειον τὸν μισθὸν τοῦ; θεοτελείας καρποῦσθαι. Τῷ δοτε γάρ, ἐάν σε πρὶς ἑαυτούς ἐπιτερέψωμεν (63)· ἡμεῖς, διλήγην σοι σχάρην πρὸς τὰ δημόσια καταλεῖψομεν· καὶ παραπλήσιον ποιήσομεν, ὕστερον δὲ τις κυβερνήτην, νεοταῦταν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διειθύνοντα, τῇ προστίχῃ τοῦ φόρτου καταβαρύνοι, δέον ἀγαπεῖν τι τῶν ἀνθράκων, καὶ συνεπικουφίζειν ὡς δυνατόν. Οὐθενὶ μὲν δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας, σὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθὼν, ἔδει τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὰς Ἐκκλησίας οικονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀκάλαις ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τι χειρὸν ἔχει τὰ δημόσια περὶ τὴν ἡμέραν; ή τι μικρὸν μετίζοντων κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οικονομίας (64) ἡλάττωται; πλὴν εἰ μή τι λέγοις βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν, οἷον εὔκτημα μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον ἀναστήσας τῷ θεῷ ἡμῶν, καὶ περὶ αὐτὸν οἰκησιν, τὴν μὲν ἐλευθέρων ἐξηρημένην (65) τῷ κορυφαῖν, τὰς δὲ ὑποθεθῆκαις τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θεοῦ διανενεμημένας ἐν ταῖς, ὃν τὴν χρῆσις κοινῇ πρὸς τε ὑμᾶς; τοὺς δέρχονταις καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικούμεν, καταγάγγια τοῖς; ζένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς τε κατὰ πέριοδον ἐπιφοιτῶσι καὶ τοῖς θεραπείας τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαῖαν τούτοις παραμύθιαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοῖς λατρεύοντας, τὰ κυνοφόρα, τοὺς παραπέμποντας (66). Τούτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπεσθαι, τὰς τε πρὸς τὴν ἄναγκαν, καὶ δοσαὶ πρὸς εὐσῆκμνα βίου διαγράφην ἐφερέθησαν· οἶκους πάλιν ἐτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδείους, διπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόμως, τῷ δὲ δρόχοντι τὴν ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς εἰρηνῆς ἐπανιούστης. "Οὐ γε οὐδὲ τούτου ἔνεκεν πρὶς τὴν ἐπιστασίαν τὴν ἔξεδιάσθης, ὡς μόνος ἔξερχων τῷ μεγέθει τῆς γνώμης τὰ τε κατερρυγκάτα τῶν ἔργων (67) ἀναλαβεῖν, καὶ οἰκίσαι τὰς δοικήσους, καὶ δῶς εἰς πόλεις τὰς δρημίας μετασκευασάς. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, τὴν τιμὴν καὶ πειρέπειν, ἀκολουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὅ δριστε, λόγον μόνον εἰναι τὰ παρὰ τὴν ἥδη γάρ ἐσμεν ἐν τῷ ἔργῳ, τὰς ὄλας τέως συμποριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ δρόχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. "Α δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φύλαξιν μέμψεις, ὡς Χριστιανῷ καὶ φίλῳ πεφροντίσκι

(63) Ἐπιτερέψωμεν. Ita mss. summo consensu. Editio ἐπιτερέψομεν.

(64) Οικονομίας. Ηας vox addita ex novem mss. Paulo post editi μεγαλοπρεπές· mss. summo consensu μεγαλοπρεπώς.

(65) Ἐξηρημένη. Ηας scripture, quamvis in editis tantum ac Coisl. primo occurrat, videtur tamen ei praeferenda, quam habent alii mss. ἐξηρημένην. Paulo post editi ἀντάξαι, pro quo ex mss. possumus ἐν τάξει.

(66) Παραπέμποντας. Deductores, id est, eos qui obviam ibant, et abeuntes deducebant. Videtur

honoris causa hoc munus clericis sacerdotibus commissum suisse. Nam Basilius in epist. 243 testatur Arianos sibi omnia ecclesiastica inuina arrogare, in his ut deducant prosciscentes. Queritur in epist. 98, quod se Meletius et Theodosius perfunctione invitaverint, nec quemquam miserint, qui iterum admoneret aut deduceret. (Vide Addenda.)

(67) Τῶν ἔργων. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. primus. Sex alii mss. non ita vetusti pro his vocibus habent τῷ χρόνῳ. Editio utrumque habent τῶν ἔργων et τῷ χρόνῳ.

ἥμῶν τῆς ὑπολήψεως ἀποκρίνασθαι, ἀναγκαῖον νῦν Α ἀποιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ δὲλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀφύγεις καταπιστεύεσθαι. "Ινα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον, ταῖς διαβολοῖς τινῶν ὑπαχθεῖς, ὑφεῖναι τις περὶ ἡμᾶς εὐνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξανδροῦ ποίησον. Καὶ γάρ ἐκεῖνόν φασι, διαβαλλομένων τινῶν συνήθων, τὴν μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἐτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφέρεισθαι τῇ χειρὶ ἐνδεικνύμενον, διτι δέοι τὸν ὄρθως χρίνειν μέλλοντα μὴ ὅλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀκροάσεως ἀπέριον διατάχειν πρὸς ἀπολογίαν τῷ μὴ παρόντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ.

In illis a Meletio et Theodoto Basilius ad diem festum, medio mense Junio celebrandum, scripserat ad Eusebium per Theophrastum diaconum. Quo mortuo ante perlatas litteras, cum dies tam triginta superessent, litteras i. las misit Basilius Eustathio, ut cito perserrentur ad Eusebium. Declarat Basilius se ad hunc locum et dieni venturum, si ipse eum veniat Eusebius: sevis vero, nequaquam ilium, sed potius prosecuturum ad ipsum Eusebium.

Ἐντεῦθι, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πάλιν ἐπιτετέλας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀλλων τέ τινων ἔνεκεν καὶ τοῦ συντυχείν ἡμᾶς ἀλλήλοις, διήμερον τῆς ἐλπίδος, οὐκ ἀφικομένων τῶν γραμμάτων εἰς τὰς χεῖρας τῆς σῆς τιμιότητος, τοῦ μακαρίου διακόνου Θεοφράστου δεξαμένου μὲν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπὶ τινῶν περισσειαν ἀναγκαῖως ἀποδημάντων (68), μὴ διαπεμψαμένου δὲ τῇ θεοσεβείᾳ σου, τῷ προκαταληρθῆναι τῇ ἀξιωτικῇ ὑφῇ τῆς ἐπελεύθερης. "Οθεν τοσοῦτον ὑστερος ἡλθον τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ γράφειν, ὥστε μηδὲ διφελός τι ἐλπίζειν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἕσεσθαι ταύτης, εἰς στενὸν παντελῶς καταπιεισθέτος τοῦ χρόνου. "Ο γάρ τοι θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελέτιος καὶ Θεόδοτος ἐπέταξαν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς διαβῆναι, ἀγάπης τε ἐπιδειγμα τὴν συντυχίαν ποιούμενοι, καὶ τινὰ καὶ διόρθωσιν (69) γενέσθαι τῶν νῦν παραλυπούντων βουλόμενοι. "Απέκατέλιγμα τε τὸν ἡμένιον χρόνον μὲν τῆς συντυχίας τὰ μέσα τῶν προσιόντος μηνὸς Ἰουνίου, τόπον δὲ Φαργαμοῦ (70) τὸ χωρίον, ἐπίσημον μαρτύρων περιφερεῖαν (71) καὶ πολυανθρωπία συνόδου τῆς κατὰ ἔτος ἵστατον παρ' αὐτοῖς τελουμένης. Επειδὲ δὲ ἔδει με, καὶ τὴν ἐπάνωδον μιχθόντα τὴν κοιμησιν τοῦ μακαρίου διακόνου, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἀργάς παρ' ἡμῖν κειμένας, μὴ ἡσυχάσαι, διὸ τὸ διτί ἡμέρας ἡμῖν τρίκοντα καὶ τρεῖς ἐπὶ τὴν προθεσμίαν ὑπολειμμάται, ἀπέτειλα κατὰ σπουδὴν τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τὰ γράμματα ταῦτα, ὥστε δι' αὐτοῦ παραπεμψθῆναι σου τῇ σημετταῖῃ (72), καὶ πάλιν ἐν τάχει ἀνακοινισθῆναι. Εἰ μὲν γάρ δυνατὸν, η̄ δὲλλως ἀρίστον σοι, παραγενέσθαι, καὶ αὐτὸι παρεσόμεθα· εἰ δὲ μὴ, αὐτὸι μὲν, ἀν δ Θεός θέλη, τὸ περιστὸν ἀποτίσσεμεν χρέως τῆς συντυχίας· ἐὰν μὴ τι πάλιν ἴππενται ἡμῖν ἐξ ἀμαρτιῶν κώλυμα, τὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἐντεῦθιν εἰς ἔτερον χρόνον ὑπερβούμεθα.

(68) Ἀποδημούντων. Ita sex mss. Editi ἀποδημούντος. Ibidem Harl. περίοδον.

(69) Καὶ διόρθωσιν. Coniunctio addita ex sex mss. Quod autem ait Basilius Meletium et Theodosium emendationem eorum, quae molesta erant, exoptasse id referri debet ad Eustathium, cuius cum

A stolis non tuto committenda. Sed ne ante congresus nostri tempus nonnullorum calumniis inductus, aliquid de tua in me benevolentia remittere cogaris, fac idem quod Alexander. Nam et illum ferunt, cum quidam ex familiaribus calumnia appeteretur, aurium quidem alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligenter manu occlusisse: demonstrantem, oportere ut qui recte judicaturus est, non totus statim a præoccupantibus abducatur, sed dimidium auditus integrum ad defensionem servet absentι

189 EPISTOLA XCV.

B

Eusebiο, episcopo Samosatorum.

Cum dudum scripssissem pietati tuæ tuū aliis de rebus, tum ut in unum veniremus, spe excidi, non perlatis in manus dignitatis tuæ litteris, quas beatus diaconus Theophrastus accepit quidem, dum necessario ad circuitum quemdam conscientium peregrinamur, sed minime transmisit ad tuam pietatem, eo quod illum morbus, ex quo mortuus est, anteverterit. Unde tam sero veni ad scribendum, ut ob summas temporis angustias nihil sit utilitatis ex his litteris exspectandum. Nam religiosissimus episcopus Meletius et Theodotus mihi præcepere ut ad ipsos proficiar; tum ad amoris significationem congressum offerentes, tum etiam emendationem aliquam eorum, quæ nunc molestiam afferunt, fieri volentes. Indixerunt autem nobis tempus quidem conveniendi, medium mensem Junium proxime sequentem: locum vero Phargamum, locum insignem martyrum splendore, ac frequentissimo conventu singulis annis ab ipsis celebrato. Cum autem mibi, postquam reditu meo didici beatum diaconum obiisse, et litteras apud me inertes jacere, otandum non esset, eo quod adhuc triginta tres dies nobis ad diem constitutum supersint; misi celeriter ad reverendissimum fratrem Eustathium comministrum nostrum has litteras, ut ipsis opera transmittantur ad tuam gravitatem, ac cito rursus responsa ad nos referantur. Etenim si fieri potest, aut alioqui placitum tibi, ut eo veniam, nos quoque veniemus; sin minus, nos certe, Deo volente, congressus debitum ab anno præterito contractum persolvemus; nisi rursus impedimentum aliquod nobis acciderit ob peccata: congressum vero cum episcopis in aliud tempus differemus.

Basilio communio laedebat Theodolum.

(70) Φαργαμοῦ. Coisl. primus Φαρμαγοῦν.

(71) Περιφερεῖα. Ita mss. sex. Editi ἐπιφερεῖα.

(72) Σευρότητι. Ita octo mss. Editi τιμότητι.

Alias CCXLII, scripta anno 372.

EPISTOLA XCVI.

Demonstrat Basilius quantum afficta Cappadocia damnum secerit, ablato ei præstantissimo præside (Helia). Rogat illum Sophronius commendet Imperatori, et illatas ei criminationes diluat.

Sophronio magistro.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ.

Ecquis ita civitatem suam diligens, ac patriam, a qua editus in lucem et nutritus æque ac parentes honorans, uti tu ipse, qui et urbi universæ generatim et cuique sigillatim bona precaris, nec precaris solum, sed vota etiam per te ipse confirmas? Ilæc enim potes, Deo dante, atque utinam possis quam diutissime, ita benignus ac clemens. Sed tamen, hac te potestate prædicto, patria nostra **190** per somnium ditata est, viro quidem commissa, quem non alium dicunt, qui res nostras antiquissimas sciunt, in rectoris sedem concordis; sed cito eo privata improbitate nonnullorum, qui ex illius libero et nescio assentationis animo ansam belli ei inferendi arripuerunt, et calumnias ei instruxerunt, clam tuæ præstantiae auribus. Quapropter omnes universe lugemus, rectore ablato, qui solus poterat jam in genua provolutam urbem nostram denuo erigere, æqui sincero custode, assibili injuriam patientibus, terribili delinquentibus, æquavili et eodem pauperibus et divitibus, et quod maximum est, res Christianorum ad antiquum deus revocante. Quod enim a munieribus omnium quos scimus hominum maxime abhorruit, nec cuiquam præter jus gratificatus est, id ut exilius cæteris illius virtutibus pretermittimus. Hæc quidem sero testificamur, nosmetipsos more eorum, qui nærias cantitant, consolantes, nihil rebus auxiliū ferentes. Sed tamen nec illud inutile, ut viri memoria in magno tuo pectore recondatur, eique ut bene de patria merito gratiam habeas; ac si quis ex iis, qui se justitiæ posthabitos fuisse moleste ferunt, i.e. ipsum insurrexerit, tuearis ac defendas, omnibusque aperte demonstres eum a te inter necessarios ascribi: satis causæ esse putans ad necessitudinem, tum bonum de eo testimonium, tum ipsam rerum experientiam, quæ tempori minime respondet. Nam quæ ne multis quidem annis ab alio siant, hæc brevi tempore ab eo perfecta. Porro satis magnum nobis beneficium, ac eorum quæ acciderunt solamen, si et illum commendes imperatori, et illatas ei criminationes dilucas. Hæc tibi universam existima patrem una voce mea disserere, ac commune omnium votum esse, ut præstantiæ tuæ ope aliquid huic viro prospere ac feliciter cedat.

B

D

Kαὶ τις οὕτω φιλόπολις, δε τὴν ἐνεγκούζαν εἰς θρέψαμένην πατρίδα Ισα γονεῖστι τιμῶν, ὡς αἱ: σὺ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ίδιᾳ ἑκάστῳ τὰ ἀγαῖα συνεχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ τῷ βεβαῶν τὰς εὐχὰς διὰ σαυτοῦ; Δύνασαι γάρ του σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύναις γε ἐπὶ μήκιστον οὕτω χρηστὸς ὁν. Ἀλλ' δῆμος ἐπὶ τοῦ διναρίου ἐπιπλεύσει τὴν πατρίδης ἀποτελεῖσθαι, οἷον οὐ φασιν δύλοις τὰ παλαιότατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενοι: ἐπὶ τοῦ ἀρχικῶν (73) θρόνων πρότερον ἀναδηνᾶι· ἐπιπλεύσει τὸν ἀφαιρεθεῖσα ταχέως, οἷον τὸ ἐλεύθερον τῷ ἀνδρὶς καὶ ἀθώπευτον τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου ἀφορμὴν ἐποιήσαντο, καὶ διασολὰς αὐτῷ κατεσκείσαν, λαθόντες τὰς ἀκολὺς τῆς σῆς τελειότητος. Μὴ πανδημεῖ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες: δροῦντα, μόνον δυνάμενον εἰς γόνου κλιθεῖσαν ἡμῖν τὴν τούλιν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀληθῆ (74) φύλακα τοῦ ἀνακτοῦ, εὑπρέπειτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ιστον καὶ πέντησι καὶ πλευσίοις, καὶ τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαὶαν ἐπανάγοντα τιμήν. Τὸ γάρ, οἷς ἀνεργάτας ὁν Ισμεν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲν (75) πρὸ τὸ δικαιον χαριζόμενος, ὡς μικρότερα τῆς λαπής ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς παρελίπομεν. Ταῦτα δέ τοι κατεροῦ μαρτυροῦμεν, ὡσπερ οἱ μοναδοῦντες έπιτούς (76) παραμυθούμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασι τοιούντες χρήσιμον: πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἀχρήστον, εἰς τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἀπεκεῖσθαι, χάριν τε εἰδέναι ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκούστης· καὶ εἴ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μῆτρα προτηρήναι τοῦ δικαιού χαλεπαινόντων, ὑπερμηχανεῖ καὶ προστασθεῖ, πάσι ποιήσαντα φανερὸν, οἷς οἰκεῖον σεαυτῷ τὸν ἀνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν: θέμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πεῖραν, οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. "Αὐτὸς δέ ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα τὸν ὀλιγῷ παρ' αὐτοῦ κατώρθωται. Ἀρκοῦσα δὲ τοῦ γέρους, καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐδὲ καὶ βιτιεῖ συστήσης αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπενεγχεῖσας αὐτῷ διεβολὰς ἀποσκευάσῃ. Ταῦτα σοι πᾶσαν οἶου τὴν πατρίδα διὰ μιᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι, καὶ κοντὴν εἶναι πάντων εὔχην, γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

* Alias CCCXXXII, scripta anno 372.

(73) Ἐπὶ τῷ ἀρχικῷ. Ita Coisl. uterque, Harl., Reg. secundus et Bigot. alter. Editi ἐπὶ τῷ ἀρχικῷ θρόνῳ. Sed hujus scripturæ videntur auctores suis librarii, dum metuunt ne πρεπότιο minus recte cum genitivo conjugatur. Eam tamen simili-

ter cum genitivo conjungit Basilius in epist. 38.

(74) Ἀληθῆ. Sic Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀρχιθῆ, accurato æqui custodi.

(75) Οὐδεὶς. Multi codices οὐδέν.

(76) Εαυτούς. Ita septem mss. Edili ξαυτούς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ'.

Eximium pacis studium declarat Basilius in vehementi illa dissensione, quae ei cum Anthonio ob Cappadociae divisionem supervenit.

Τῇ Βουλῇ Τιμάρων.

A

Ὁ ἀναχαλύπτων βαθέα, καὶ φανερῶν βουλὰς καρδῶν, Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν τῶν δυτικωρήτων, ὡς τινες οἰονται, τεχνασμάτων. Ήδέν οὖν ἡμές ἐλαθεν, οὗτε τῶν πεπραγμένων τι πεκρυμένον ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὗτε δρῶμεν, οὗτε ἀκόμη μὲν ἀλλο τι ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ δσα (77), πᾶς αὐτὴν φέρει. Εἰ γάρ καὶ ἔτεροι δυνατοί, καὶ μῆτοι, καὶ ἑαυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μῆτοι, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι· οὗτε οὐκ ἀν ποτε (78) τοτὲντον ἑαυτοῖς λάθοιμεν, ὡς ἐν τῇ μονώσει δύνασθαι νομίσαι περιέστσθαι τῶν πραγμάτων· ἀκριβῶς εἰδήσες, ὅτι πλέον ἡμεῖς τῆς ἐνδός ἔκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικυρίας δεόμεθα ἢ δσον ἢ ἔτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἐπέρας. Ἐπει καὶ ἔξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἥμῶν κατασκευῆς τὸ ἀναγκαῖον τῆς κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμές ἐδιέχεν. "Οταν γάρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπίδω (79) τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτῷ πρὸς ἀλέργειαν αὔταρκες, πῶς ἔμαυτὸν λογίσομαι ἔξαρκεν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὗτε γάρ ἐν ποὺς ἀσφαλῶς βαδίσειε, μὴ συνυποστερίζοντος τοῦ ἐπέρα· οὗτε δριθαλμὸς ὑγιῶς ἔδοι, μὴ κοινωνὸν ἔχων τὸν ἐπέραν, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσέλλων τοὺς ὄρχατος. Ἡ ἀκοὴ ἀκριβεστέρα ἢ δού ἀμφοῖ τοὺς πόρους τὴν φωνὴν δειχομένη, καὶ ἀντίληψίς κρατατοτέρα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπεξιπῶς οὐδὲν οὗτε τῶν ἐκ φύσεως οὗτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμένων ὅρῳ ἀνεύ τῆς τῶν ὁμοζήλων συμπνοίας ἐπιτελούμενον· δποι γε καὶ αὐτὴ ἢ προευχὴ μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῷ ἑαυτῆς, καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγειλατο μέσος γενήσεσθαι μεταξὺ (80) δύο ἢ τριῶν ἐπικαὶ ισμένων αὔτῶν ἐν δμονοίᾳ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν οἰκονομίαν ὁ Κύριος κατέδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διὰ τοῦ αἴματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. "Μόστε, διὰ ταῦτα πάντα, ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἥμῶν ἡμέρας εὐγένεια· ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοίμησιν ἥμῶν αἰτούμενην. "Υπὲρ ταύτης οὐδὲ πόνον ἀλλείτειν δητιναί σὺ ἔγκωκα, οὐ ταπεινόν τι φθέγξασθαι· ἢ ποιῆσαι, οὐχ δούπορεις μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἀλλο τι τὸν δηλητῶν (81) ὑποστείλασθαι, ὡστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποίας ἐπιτυχεῖν. Κανὸν μὲν ἐπητατ (82) τις ταῦτα καθηγουμένοις ἡμῖν, τοῦτο ἄφιστον, καὶ εὐχῆς πυργάκις πέρας· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀγέλην (83), ἐών μὲν οὐδὲ οὐτα τῇς ἐμαυτοῦ κρίσεως ἀποστήσοματ. Αἵτος δὲ ἐκκατοτὸς τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐν ἡμέρῃ τῆς

D Edīti οὗτε αὖ. Tres vetustissimi codices οὗτε δριθαλμός.

(80) Μεταξύ. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(81) Τὸν δηλητῶν. Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μονηρῶν.

(82) Επητατ. Ita mss. sex. Edīti ἐποιητο.

(83) Ἀγέληη. Ita sex inss. Mox iudicem τῆς ἐμαυτοῦ. Edīti ἀφέλκων et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀφέληη in editionibus Hagan. et Basil.

* Alias LXXIII, scripta anno 372

EPISTOLA XCVII.

Senatus Tyanorum.

Qui occulta revelat, et cordium consilia in lucem profert, Dominus largitus est vilibus et abjectis intelligentiam difficultum ad deprehendendum, ut nonnulli putant, machinationum. Nihil igitur latuit nos, nec quidquam eorum quæ facta sunt, occultum fuit. Attamen nos neque videamus, neque audimus quidquam aliud, quam Dei pacem, et quæ ad eam ferunt. Nam etsi alii potentes sunt, et magni, et sibi ipsis fidentes, tamen nos nihil sumus et nullius pretii; quare nunquam tantum nobis sumemus, ut in solitudine videamur nobis negotia confidere posse: quippe cum probe sciamus, magis nos uniuscujusque 191 fratrum auxilio indigere, quam manum alteram alterius ope: siquidem et ex ipsa corporis nostri constitutione societatem necessariam esse Dominus nos docuit. Cum enim haec ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est: quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulcante altero: neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per ulrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio, digitorum conjunctionē. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores, ac Dominus inter duos aut tres, qui ipsum concorditer invocaverint, medium se fore promiserit. Sed et dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem suæ crucis sive terrena sive celestia pacificaret. Quare, ob hæc omnia, in pace manere reliquos dies nostros optamus, in pace fieri obdormitionem nostram precamur. Statui pacis causa nec laborem ullum prætermittere, non humile dictu quidquam aut factu, non quidquam aliud molestum refugere, ut mercedem pacificationis adipiscar. Quod si quis nos viam ad hæc monstrantes sequitur, hoc optimum, et voti finis est: sin autem in contrarium trahat, ego certe ne sic quidem a mea sententia recedam. Unusquisque autem operum suorum in remunerationis die fructus agnoscat.

Αἵτος δὲ ἐκκατοτὸς τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐν ἡμέρῃ τῆς

E Edīti οὗτε αὖ. Tres vetustissimi codices οὗτε δριθαλμός.

(80) Μεταξύ. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(81) Τὸν δηλητῶν. Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μονηρῶν.

(82) Επητατ. Ita mss. sex. Edīti ἐποιητο.

(83) Ἀγέληη. Ita sex inss. Mox iudicem τῆς ἐμαυτοῦ. Edīti ἀφέλκων et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀφέληη in editionibus Hagan. et Basil.

* Alias LXXIII, scripta anno 372

EPISTOLA XCVIII.

Rationes exponit cur Nicopolim non iverit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; vel etiam cum eodem Samosata venturum. Indictus cum episcopis secundae Cappadociae congressus; item alius cum Eustathio. Excusatione uitetur, cum missæ non sint ad Eusebium litteræ episcoporum. Persistat in suo consilio ut Gregorius sit episcopus. Nuntiat Palmatum Maximo ad persecutionem ministrare. Rogat Eusebium ut ad se veniat

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Cum Nicopolim mente animoque ferrer, postquam urbanitatis tuae litteras accepi quibus venturum te negabas, relaxatus sum ex mea cupiditate, simulque totius meæ infirmitatis recordatus. Venit autem mihi in mentem et eorum qui advocaverant perfunctoria invitandi ratio, qui cum me per honoratissimum fratrem Hellenium Nazianzi peræquatorem in transcurso vocassent, qui iterum de iisdem submoneret, aut me duderet, non dignati sunt mittere. Itaque cum ob peccata nostra simus ipsis suspecti, timuimus ne illorum **192** convenitus iætitiam præsentia nostra obturbaremus. Nam cum magnanimitate tua vel ad magnas tentaciones accungi non pigrarum; absque te autem vel intuendis levibus æruminis impares sumus. Quoniam igitur de rebus ecclesiasticis futurus erat mihi cum illis congressus, celebritatis quidem tempus præterauisi, congressum autem in quietum ac expers perturbationis tempus distuli; meque satius esse duxi Nicopolim venientem de necessariis Ecclesiarum rebus cum religiosissimo episcopo Meletio colloqui, si Samosata pergere recuset: sin autem non recuset, simul cum eo advolabimus, modo id mihi ab utroque declaretur, videlicet ab illo ipso nobis de his rescribente (scripsimus enim), atque a tua pietate. κατάδηλον γένηται, παρά τε αὐτοῦ ἐκείνου ἀντιγράψαντος ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γὰρ), καὶ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Eramus etiam cum episcopis secundæ Cappadociae congressuri: qui postquam alterius provinciæ nomen habuerunt, subito existimarent se ex alia ac nos natione et gente esse, tantumque nos agnoscariunt, quantum qui nullum prorsus periculum fecere, nec unquam in colloquium venerunt. Exspectabatur autem et alius congressus cum reverendissimo episcopo Eustathio, quo cum congressi sumus. Nam quia multi clamitabant aliquid ab eo in fide adulterari, venimus ei in colloquium, eumque invenimus Dei ope ad omnem rectam fidem bono animo assectantem. Porro episcoporum litteræ culpa illorum ipsorum, a quibus nostras transmitti oportebat, ad dignitatem tuam missæ non sunt: sed et me fugerunt, e memoria ob assiduas curas elapsæ. Cæterum fratrem Gregorium

* Alias CCLIX. scripta anno 372.

(84) Οσιότητος. Ita tres vetustissimi codices, quia scriptura videtur preferenda vulgatae κοινωνίης.

(85) Παρείθητος ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Editi παρείθητος ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, *animo defeci*. Harl. ἀπὸ τῆς ἀθυμίας. Solus Medicæus ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

(86) Vide Addenda.

(87) Υπομημήσκοντα. Sic mss. sex: habet Harleianus codex ὑπομνήσκοντα. Sic etiam editio prima Paris. At in secunda legitur ὑπομνήσοντα.

A Ενσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Πάνυ ὡρμημένος καταλαβεῖν τὴν Νικόπολιν. μετὶ τὸ δέξασθαι τὰ παρὰ τῆς διστότητος (84) σὺν γράμματι ἄρνησαν ἔχοντα τῆς ἀφίξεως, παρείθητος ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας (85), καὶ πάσης ὅμοι τῆς ἀσθενείας ἀνεμησθην. Ἄλλος δέ ποι εἰς Ἐννοιαν καὶ τὴν κεκλησιῶν ἀφοίστως, διτεῖ, παροδικὴν πρὸς ἡμᾶς ποιεῖ μενος τὴν κλήσιν διὰ τοῦ αἰδεσμωτάτου ἀδείζεν (86) Ἐλληνίου τοῦ ἑξισοῦντος Ναζιανζὸν, δεύτερον περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομημήσκοντα (87), ἢ ὅργοντας ἡμᾶς, οὐ κατηξίωσαν ἀποστείλαι. Ἐπει τούν ἵποτοι αὐτοῖς ἐσμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐξεκτιθημεν μή που τὸ φαιδρὸν αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως, τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐπιθολώσωμεν. Μετὰ μὲν γὰρ τῆς σῆς μεγαλοφύτας καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους ἀπόδυσασθαι πειρασμοὺς οὐκ ὀκνοῦμεν· ἀνευ δὲ οὐδὲ ταῖς τυχούσαις θλιψεσιν ἀντιθέψαι αὐτάρκως ἔχομεν. Ἐπει τούν ἔκκλησιαστικῶν ἔνεκεν γίνεσθαι ἡμῶν ἡ πρὸς αὐτοὺς ἔντευξις ἔμελλε, τὸν μὲν τῆς πανηγύρεως καὶρὸν παρείλιπομεν, εἰς ἡσυχίαν δὲ καὶ αὐτάραχον διαγωγὴν τὴν συντυχίαν ὑπερεβέμεθα, καὶ προηγήμεθα καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν ὀιλεγήνην: περὶ τῶν ταῖς ἔκκλησίαις ἀναγκαῖων τῷ θεογένεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ, εἰ μέλλοι παρατείνειν τὴν ἐπὶ Σαμόσατα (88) ὁδόν· εἰ δὲ μή, αὐτῷ (89) συγκραμμούμεθα, ἐὰν παρ’ ἀμφοτέρους τοῦτο τὸν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γὰρ), καὶ

2. Ἐπισκόποις δὲ τοῖς ἐκ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας συντυχάνειν ἐμέλομεν· οἱ, ἐπειδὴ ἐτέρας ὀνομασθησαν ἐπαρχίας, ἐνδικταν ἀθρέως καὶ ἀλλοειδεῖς καὶ ἀλλόβυλοι πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι· οἱ τοσούτοις ἡμᾶς ἡγνόσαν, δοσοὶ οἱ μηδὲ τὴν ἀρχὴν πεπειραμένοι (90), μηδὲ εἰς λόγους ποτὲ ἀφικόμενοι: (91). Προσδοκάδο τὸ καὶ ἐτέρα συντυχία τοῦ αἰδεσμωτάτου ἐπισκόπου Εὔσταθίου, ή καὶ γενομένη ἡμῖν. Διὸ γάρ τὸ περὶ πολλῶν καταδιδόθαι αὐτὸν, ὡς περὶ τὴν πίστιν παραχαράτσοντά τι, ἀφικόμεθα αὐτῷ εἰς λόγους, καὶ εὑρομεν σὺν Θεῷ πρὸς πᾶσαν ἀριστητα εὐγνωμόνως ἀκόλουθοῦντα. Τὰ δὲ τῶν ἐπισκόπων γράμματα παρὰ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἐκείνων οὐκ ἔκομισθη τῇ τιμιότερῃ σου, οὓς ἐχρήν τὰ παρ’ ἡμῶν διαπέμψασθαι· ἀλλὰ καὶ ἐμὲ παρῆλθε, τῇ συνεχεῖ τῶν φροντίδων ἔκχρουσθέντα τῆς μνήμης. Τὸν δὲ

D Aliquanto infra editū ἀντιθέπειν, tres vetustissimi codices ut in textw.

(88) Σαμόσατα. Harl. Σαμοσάτων.

(89) Αὐτῷ. Sic Harl. prima manu, quam scripturam in textum inducere non dubitavimus pro eo quod vitiōse legebatur αὐτῷ.

(90) Πεπειραμένοι. Ita mss. et paulo post iudicem αφικόμενοι. Editi πεπειρασμένοι et αφικνούμενοι. Habet tamen editio secunda Paris. πεπειραμένοι.

(91) Vide Addenda.

άδελφον (92) Γρηγόριον κάγω τούλοδην οἰκονομεῖν Ἐκκλησίαν τῇ αὐτοῦ φύσει σύμμετρον. Αὗτη δὲ ἡ πᾶσα εἰς ἐν συναρχεῖσα τῷ ὑψῷ ἡλίῳ (93). Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ξεστα ἐπίσκοπος, μή ἐκ τοῦ τόπου σεμνυσθεὶς, ἀλλὰ τὸν τόπον σεμνύνων ἀρ' ἔσυνται. "Οὐτως γάρ μεγάλου ἐστιν οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν· τῇ ἔσυντο δυνάμεναι. Τί δὲ δεῖ (94) ποιῆσαι τῷ Παλματίῳ, μετὰ τοσαῦτας παρακλήσεις τῶν ἀδελφῶν ἔστιν ἀπεργοῦνται τῷ Μαξίμῳ πρὸς τοὺς διωγμούς; Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ νῦν ὄνκοντος ἐπιστεῖλαι· παραγενέσθαι γάρ καὶ ὑπὸ δοθενεῖας σώματος καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν οἰκειακῶν οὐκ ἐπιτρέπονται. Γίγνωσκε μέντοι, θεοφίλεστατε Πάτερ, ὅτι πάνυ χρῆστι (95) τῆς παρουσίας σου τὰ ἡμέτερας καὶ ἀνάγκη σε τὸ τίμιον γῆρας ἐστιν ἀπαξικείσαι, ὑπὲρ τοῦ στῆσαι περιφρομένων λοιπὸν καὶ ἐγγὺς πτώματος οὖσαν τὴν Κιππριδεσκίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι.Θ.

Trentio exponit Basilius, quomodo desertus a Theodoto perficere non potuerit, quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii suscepserat, ut episcopos Armenie daret. Ceterum curae sibi fuisse, ut episcopos pacificaret, ac multa non recte fieri solet in Armeniu emendaret. Acceptisse etiam se a Satalensis suffragiu, quibus regubatur ut eis episcopum daret, ac de inflicitis Cyrillo Armeniis episcopis calunniis cognovisse.

Τερεντίῳ Κύρητι.

Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἐνστησάμενος πειθαρχῆσαι μερικῶς γοῦν καὶ τῷ βασιλὶ καὶ προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐ ἐγὼ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνώμην γέμειν δρθῆς προαρίστους καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἕρων ἀγαγέτην τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετράπην (96). Άλιτον δὲ τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀλλοίστατον αἱ ἐμαὶ ἀγριεῖαι, πανταχοῦ μοι προσκαπνῶσαι, καὶ ὑποσκελίζουσαι μου τὰ διαβήματα· ἐπειτα καὶ ἡ τοῦ θεοῦτος τῆς συνεργίαν ἐπιτεκόπιον πρὸς τῆς ἡμέτερης πατριώτισσας. Οὐκ οἶδα γάρ δι τοῦ πατέρου δι αἰδεσιμώτας ἀδελφὸς τῆς ἡμέτερης Θεόδοτος, δι ἐπαγγειλάμενος τῷ μὲν ἀρχῆς πάντα συμπράξειν, καὶ προθύμως ἡμᾶς διπλὸν Γητασῶν ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγέν (97), ἵποδὴν εἰδεν τῆς ἡμέτερης πόλεως, οὐτως τῆς ἡμέτερης (98) ἰδεάλεξτο, καὶ οὕτως ἐροθήθη τὰς ἀμαρτίας τῆς ἡμέτερης, ὡς μῆτρας εἰς ἐκαθίσην εὐχήν μήτρας εἰς ἐσπερινήν ἀνατέξθαι τῆματας παραλαβεῖν· δίκαια μὲν ποιῶν, οὐ ποὺς τῆς ἡμέτερης, καὶ πρέποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυτερῶντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν θυλευμένος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων προέφερεν τῆς μετανοίας.

(92) Τὸν δὲ ἀδελφόν. Editi addūint ἡμδον, τὸν, fratrem meum, quæ quidem unde sumpta sint nec scio, cum in nostris novem codicibus desint. Quintūnam ad marginem legitur in Regio primo et Harl. περὶ τοῦ θεολόγου, de theologo. Ibidem Harl. Ἐκκλησίαν σύμμετρον.

(93) Τῷ ἡλίῳ. Med. ὑψήλως. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑψῷ ἡλίου. Alterutrum nahuit Harl. prima manu. Paulo post editi Ἐπειδὴ plerique miss. ut in textu.

(94) Τί δὲ δεῖ. Med. Τί δὲ ποιῆσαι.

(95) Πάνυ χρῆστι. Ita mss. septem: editi πᾶν γῆρας.

(96) Οὐκ ἐπετράπην. Ita mss. septem. Editi οὐκ ἐπετράπην.

A vellem et ego Ecclesiam gubernare ingenio suo parem. Ea autem erat Ecclesia omnis quæ sub sole est, in unum collecta. Cum autem fieri id non queat, episcopus sit, non ex loco ornementum accipiens, sed loco ex sese addens. Nam viri vere magni est non magnis tantum parem esse, sed etiam, quæ parva sunt facultate sua magna facere. Quid autem faciendum Palamatio, qui post tot ac tantas fratrum admonitiones adhuc ministrat Maximo ad persecutions? Sed tamen ne nunc quidem litteras ad illum mittere gravantur: nam quominus veniant et corporea invaletudine et domesticis negotiis prohibentur. Noveris porro, pater Deo dilectissime, res nostras tua omnino præsentia indigere, ac necesse esse ut venerandum senium adhuc semel moevas, quo Cappadociam jam fluctuantem et casui proximam sustentes.

193 EPISTOLA XCIX:

Terentio Comiti.

1. Cum diligenter admodum in id incubuisse, ut ex parte saltem et imperatoris mandato obtinerem et amicissimis dignitatis tuæ litteris, cuius ego sermonem omnem omnemque sententiam voluntate recta ac bono consilio plenari esse certo scio, studium meum ad opus deducere mihi non licuit. Causa autem prima quidem et verissima, peccata mea, quæ ubique occurrunt mihi, ac meos gressus subvertunt: deinde etiam episcopi, qui datus adjutor fuerat, animi a nobis alienat o. Nescio enim quid passus reverendissimus frater noster Theodotus, qui ab initio promiserat mutuam se nobis operam in omnibus daturum, nosque liberenter Getasis Nicopolim adduxerat, ubi nos vidit in civitate, sic aversatus sit, sic peccata nostra metuerit, ut neque ad matutinas preces, neque ad vespertinas nos voluerit assumere: aqua ille quidem faciens, quod ad me attinet, ac vitæ meæ convenientia, sed non utiliter communi Ecclesiariu tranquillitati consulens. Ilorum autem causam nobis afferebat, quod non gravaremur reverendis-

(97) Καταγαγέν. Sic mss. sex. Editi καταγαγέν. Promiserat se Nicopolim deducturum. Nam videtur id promisisse Theodotus, aut certe non perficit, nec Basilius ea de re queritur. Cum autem dicat infra Basilius relictum se fuisse Getasis a Theodoto Nicopolim redeunte; quod ait hoc loco se Getasis ab eo Nicopolim fuisse adductum, sic intelligi debet, ut id Theodotus non comitando, sed perhūmaniter invitando perficisse dicatur.

(98) Ημᾶς. Addidimus ex tribus vetustissimis codicibus hanc vocem, quæ forte in aliis omissa, quia cum paulo ante processerit, minus commode repeti videbatur.

' Alias CLXXXVII, scripta anno 372.

simum episcopum Eustathium in communionem recipere. Quod autem egimus, est ejusmodi.

2. Vocati ad conventum, qui a fratre Theodoto habebatur, ac charitate impulsi, ut vocanti obseruemur, ne congressum videremur irritum et iniuritem reddere, deditus operam ut in colloquium cum praedicto fratre Eustathio veniremus. Ac illi quidem proposuimus quaecunque de fide illum criminatur frater Theodotus; rogavimusque, si rectam fidem sequeretur, manifestum id nobis ficeret, ut cum eo communionem haberemus: sin autem alieno esset animo, probe sciret nos quoque ab ipso abalienatum iri. Itaque cum multos sermones inter nos habuissimus, diemque illam totam in his expendendis insumpsissemus; flexo jam in vesperam die, discessimus ab invicem, colloquio nullam ad certam conclusionem perduto. Sed iterum sequenti die mane considentes, de iisdem disseruimus, accedente jam et fratre Pœmenio, Sebastianæ presbytero, et vehementer adversariam nobis doctrinam defendantem. Paulatim igitur et ea dissolvimus, quorum nomine videbatur me accusare, et eos ad assentiendum iis quæ a me quærebantur adduxi, ita ut gratia Domini inveniremur ne de **194** minimis quidem rebus inter nos dissidentes. Ita igitur circa nonam sere horam surreximus ad precandum, ac Domino gratias egimus, nobis largienti, idem ut sentiremus, idemque loqueremur. Ad hæc oportebat me et scriptam aliquam confessionem ab homine accipere, ut et illius adversariis manifesta fieret hæc assensio, et cæteris idoneum exstaret illius propositi monumentum. Sed ipse volui ob plurimam diligentiam, cum fratre Theodoto congregiens, libellum fidei ab ipso accipere, eique quem nominavi viro offerre: ut duo conquereret, nempe ut et ipse fidem rectam confiteretur, et his satisficeret, nullam habentibus contradicendi materiam, post acceptas ipsorum conditiones. At Theodotus, priusquam didicisset quam ob causam convenissemus, et quid ex colloquio consecuti essemus, non jam nos ad synodum vocando judicavit. Sed e medio itinere reversi sumus, animum despondentes, quod nostros pro pace Ecclesiarum labores irritos redderet.

προτρέψασθαι κατηγίασιν. Ἀλλ' ἀπὸ μέσης ἀνεξεῖδεν τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτους.

3. Postea igitur imposta mihi necessitate in **D** Armenia eundi, cum nossem singulare hominis ingenium, vellemque coram locuplete teste cum ipse rationem eorum quæ egeriam reddere, tum

(99) *Τελούμενην*. Ita mss. nostri omnes. Editi τελειουμένην. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus Θεοδόρου, quod manifestum est erratum. Idem duo codices habent κοινωνούς pro κοινωνούς.

(1) Vide Addenda.

(2) *Προσηγάγομεν*. Sic tres velutissimi codices. Editi προσηγάγομεν.

(3) *Ομολογοῦ*. Tres mss. non tamen antiquis-

στι τὰς θεοχριστικὰς κοινωνίας τὴν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον παραδέξασθαι. Τό μέντοι γενόμενον παρ' ἡμῖν τοιοῦτον ἔστιν.

2. Ἡμεῖς, κληθέντες εἰς σύνοδον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδότου τελουμένην (99), καὶ δρυμήσαντες δι' ἀγάπην ὑπακοῦσαι τῇ κλήσει, ἵνα μὴ δᾶξωμεν διπρακτον καὶ ἀργήτην ποιεῖσθαι τὴν συντυχίαν, ἐσπουδάζαμεν εἰς λόγους ἀλθεῖν τῷ προειρημένῳ ἀδελφῷ Εὐστάθῳ. Καὶ προετείναμεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐγχάριματα, διτα προφέρουσιν αὐτῷ οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον καὶ τῇσιώσαμεν, εἰ μὲν ἔπειται τῇ ὁρθῇ πίστει, φανερὸν ἡμῖν κατατησαι, διτε τὰς τημᾶς εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἔλλοτριών ἔχει, ἀκριβῶς εἰδέναι, διτι καὶ τιμεῖς ἔχομεν πρὸς αὐτὸν ἀλλοτριών. Πολλῶν τοίνυν γενομένων λόγων πρὸς ἀλλήλους, καὶ πάσης ἔκεινης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ περὶ τούτων σκέψῃ διπανηθεῖσται· καταλαβούστης λοιπὸν τῆς ἐπίστρας, διεκρίθημεν ἀπὸ ἀλλήλων, εἰς οὐδὲν ὅμολογούμενον πέρας τὸν λόγον προσαγαγόντες. Τῇ δὲ ἔξης πάλιν, ἔωθεν συγκαθεσθέντες (1), περὶ τῶν αὐτῶν διελεγθεῖσα, ἐπειλύντος ἡδη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένα, τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σεβαστείας, καὶ σφραγῶς ἡμῖν τὸν ἐναντίον γυμνάζοντος λόγον. Κατὰ μικρὸν ἐν ἡμεῖς τε, ὑπὲρ ὃν ἐδοξεν ἡμῖν ἐγχαλεῖν, ἀπειλήθησα, κακείνους εἰς τὴν τῶν ἐπιζητουμένων ὑπὸ τημῶν συγκατάθεσιν προηγάγομεν (2). Ὅποτε χάριτος Κυρίου εὑρεθῆναι τίμας μηδὲ εἰς τὸ συμφέρετον πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους. Οὕτω τοιίνυν περὶ ἐννάτην που διραγούντων ἀνέστημεν ἐπὶ τὰς προσευχὰς, εὐχαριστησάντες τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι τιμῆς τὸ αὐτὸν φρονεῖν, καὶ τὸ αὐτὸν λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ἔδει με καὶ ἔγγραφόν τινα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὅμολογίαν λαβεῖν, ὃστε καὶ τοῖς ἐναντιουμένοις αὐτῷ φανερῶν γενέσθαι τὴν συγκατάθεσιν, καὶ τοῖς λοιποῖς ικανή εἶναι τοῦ ἀνδρὸς τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξην. Ἄλλ' ἐδουλήθην αὐτὸς ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας, τοῖς ἀδελφοῖς συντυχών τοῖς περὶ Θεόδοτον, παρ' αὐτῶν λαβεῖν γραμματείον πίστεως, καὶ αὐτὸς προείκει τῷ προειρημένῳ· ἵνα ἀμφότερα γένηται, ἢ τε ὁρθή πίστις παρ' αὐτοῦ ὅμολογοῦ (3), καὶ αὐτὸς πίληροφροθημῶσι, μηδεμίαν ἔχοντες ἀντίλογίας ὑπόλεσιν ἐκ τοῦ τὰς παρ' αὐτῶν προτάσεις παραδεχθῆναι. Ἄλλα πρὸν μαθεῖν τίνος ἔνεκεν συνετύχομεν, καὶ τι τὴν ἡμῖν ἐκ τῆς ὅμιλας κατώρθωται, οἱ περὶ τὴν ἐπίσκοπον Θεόδοτον οὐκέτι τίμας εἰς τὴν σύνοδον

3. Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ κατέλαθεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρμεγίαν ὁδοῦ, εἰδὼς τὸν ἀνδρὸς τὸν ιδιότροπον, καὶ βουλόμενος ὑπὸ μάρτυρος (3) ἀξιοπίστια τοῖς περὶ τῶν πεπραγμένων ἀπο-

σιμηὶ ὅμολογῆται.

(4) *Αρετεύξαμεν*. Ita Reg. uterque et Coisl. uterque cum Med., Vat., Clarom., Paris. et Bigl. Non possum citare Harlaeanum codicem, in quo solium deest hoc loco, sed non dubium quin hæc scriptura tot nixa libris antiquis præferenda sit vulgata ἀνέζευξαν, reversi sunt.

(5) Ταῦτα μάρτυρε. Nonnulli miss. ἐπὶ μάρτυρε

γέσθαι, κάκινον πληρωφορήσαι, ήλθον ἐπὶ τὰ Α γῆς, τὸν ἀγρὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου, συμπαρότος μοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προειρημένου θεόδοτου· καὶ οὕτως ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐνεκλήθημεν περὶ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ (6) πρὸς Εὐστάθιον συναφεῖς, εἶπον τὸ ἐπὶ τῆς συντεχίας κατόρθωμα, ὅτι Ἐλασον εἰδὼν εἰς πάντα τὴν δύναμιν διεδοξοῦντα. 'Μη δὲ διεβεβιώσον ἔξαρνον γεγενῆθαι μετὰ τὴν ἄρτην ἡμῶν ἐναγύρησιν, καὶ διαβεβαιοῦσθαι αὐτὸν τοῖς λόισις αὐτοῦ μαθηταῖς. Η μὲν εἰς μηδὲν τὴν περὶ τῆς πτώσιος συντεθεῖσθαι, ἀπήγνων ἐγὼ πρὸς ταῦτα (καὶ οὐκίς, θαυματιώτατε, εἰ μὴ δικαιοτάτας (7) καὶ ἀναπτήσθους ἐποιούμην πρὸς τοῦτο τὰς ἀποκρίσις), ὅτι ἐγὼ μὲν πέπεισμαι, εἰκάζων ἐπὶ τῆς ιοτῆς εὐταθείας τοῦ ἀνδρὸς, μὴ οὕτως αὐτὸν κούρος περιτρέπεσθαι πρὸς τὰ ἐναντία, μηδὲ νῦν μὲν ἐμοὶ γένην, νῦν δὲ ὑπὲρ ὧν εἴπεν ἀρνεῖσθαι· ἀνδρας καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν τυχόντων φεῦδος, ὡς φοβερὸν, ἀπορεῖσθαι, μὴ διετο γε περὶ τῶν τηλικούτων πραγμάτων, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσι βεβοημένων (8), ἐλέσθαι ἐν τοῖς ἐναντιωθῆναι τῇ ἀλτηθείᾳ. Εἰ δὲ ἄρτα καὶ ἀληθῆ εἶναι συμβῆται τὰ θυρλακούμενα παρ' ὑμῖν, προσεῖναις αὐτῷ γραμματεῖον, πᾶσαν ἔχον τῆς ὄρθης πίστεως τὴν ἀπόδεξιν, χρή. 'Εὖν μὲν οὖν εὑρὼν τοὺς συντιθέμενον ἐγγράψως, ἐπιμενὼν τῇ κοινωνίᾳ· ἐν δὲ λάθινῳ ἀναδύμενον, ἀποστήσομαι αὐτοῦ τῆς συναφείας. 'Αποδέξαμένου (9) τὸν λόγον τοῦ ἐπισκόπου Μελετίου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Διοδώρου τοῦ συμπρεσούτερου (παρὴν γάρ τοις γινομένοις), συγέμενος δὲ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς θεόδοτος ἐκεῖ, καὶ παρακαλέσας τὴν διμῆς κατελθεῖν ἐπὶ Νικόπολιν, οὐ καὶ τὴν Ἑκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκεψώμεθα, καὶ εἰδὼν λάθωμεν τῆς μέχρις Σατάλων ὁδοιπορίας συνέμπορον, κατατίπων (10) τὴν διμῆς ἐν Γητάσσοις, ἐπειδὴ κατελάθομεν (11) τὴν Νικόπολιν, ἐπιλαθόμενος ὧν τε παρ' ἐμοῦ ἤκουσεν (12), ὧν τε συνέθετο τὴν διμήν, ἐκεῖναις ταῖς ὑπερεσι καὶ ταῖς ἀτιμίαις, δὲ μικρῷ πρόσθιον ἐπιγραμμήν, κατασχύνας τὴν διμῆς ἀπέπεμψε.

4. Πόκις οὖν ἦν δυνατόν μοι, τιμωτάτην κεφαλήν, πιὴσαι τι τῶν προστεταγμένων, καὶ διῆναι ἐπισκόπους; τῇ Ἀρμενίᾳ; οὕτω πρὸς μὲ τοῦ κοινωνοῦ τῆς ψυχῆς διατεθέντος, παρ' οὐ ἐγὼ προσεδίκων τοὺς ἐπιτρέποντες ἀνδρας εὐρήσειν, διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ παροχῇ αὐτοῦ καὶ εὐλαβεῖς, καὶ συνετοῦς, καὶ τῆς γιώττης ἐμπείρους, καὶ τὰ λοιπὰ ιδιώματα τοῦ θηρίου ἐπισταμένους· ὧν εἰδὼν τὰ ὄνδρατα, ἐκών (13) τωπήσομαι, ἵνα μὴ τε ἐμπόδιον γένηται πρὸς τὸ ἐπιτρέπειν χρόνῳ χρησιμευθῆναι τὴν Ἀρμενίαν. Καὶ νῦν γενέμενος μέχρι Σατάλων ἐν τοιούτῳ σώματι, τὰ μὲν λοιπά ἔδοξα τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι καθιστᾶν, εἰρηνεύσας τοὺς τῆς Ἀρμενίας ἐπισκόπους, καὶ δια-

(6) Εἰτε τῇ. Nonnulli mss. περὶ τῆς... συναφείας. Ibidem Coisl. primus et Med. τὰ κατορθώματα. Paulo post nonnulli codices ἔσαντο μαθηταῖς.

(7) Δικαιοτάτας. Reg. primus et Bigot. alter δικαιοτάτως καὶ ἀναπτήσθως. Paulo post editi περαβατικές αὐθαδεταῖς.

(8) Βεβοημένων. Ita mss. sex. Editi διαβεβοημένων.

(9) Ἀποδέξαμένου. Tres mss. non vetustissimi

B illi satisfacere, veni Getasa in agrum religiosissimi episcopi Meletii, ubi et ipse, quem dixi, Theodotus mecum intersuit: sicutque ibi accusatus ab eo ob conjunctionem cum Eustathio, dixi ex congressu consecutum me esse, ut eum in omnibus idem ac nos sentientem haberem. Cum autem asseveraret Eustathium negasse, postquam ab eo discessimus, suisque propriis ipsum discipulis affirmare, se nulla prorsus in re nobiscum de fide consensisse, ad hanc ego occurrebam (ac vide, vir in primis admirande, an non justissimas huic rei et invictissimas responsiones attulerimus), persuasum mihi esse conjecturam facienti ex reliqua viri constantia, ipsum haud ita leviter in contraria circumferri, neque nunc quidem consisteri, nunc vero negare quae dixerit; hominem mendacium in rebus minimis, ut horribile quiddam, aversantem, nedum in rebus tanti momenti ac ita omnium fama celebratis veritati unquam adversari velit. Quod si vera esse contingat quae a vobis dictitantur, proponendus est ei libellus, qui omne rectæ fidei specimen complectatur. Quod si enim subscribendo assentiiri reperero, manebo in illius communione: sin autem deprehendero recusantem, ab illius conjunctione discedam. Cum autem hæc probarentur episcopo Meletio, et fratri Diodoro presbytero (nam iis quæ siebant intererat), illic sane quam reverendus frater Theodotus assensus est; cumque adhortatus esset, ut descenderemus Nicopolim, tum ut Ecclesiam ipsius invisceremus, tum 195 et ipsum itineris comitem Satalos usque haberemus, ac nos Getasis reliquisset, ubi Nicopolim venimus, oblitus eorum quae et a me audierat, et quae nobiscum pactus fuerat, nos iis, quas paulo ante retuli, contumeliis ac ignominiali affectos dimisi.

D 4. Quomodo ergo possem caput præstantissimum, mandatorum quidquam perficere, et episcopos Armeniæ dare? sic erga me affecto curarum socio, cuius opera sperabam me idoneos viros inventurum, eo quod in ejus partecia non desint et religiosi, et prudentes, et linguae periti, et qui reliquos usus gentis proprios scient; quorum nomina cum sciām, volens tacebo, ne quid impedimenti nascatur, quomodo aliq saltem tempore Armeniae utiliter consultatur. Et nunc cum Satala usque cum tali corpore pervenisse, reliqua quidem visus sum Dei gratia constituere; cum pacem composuerim inter episcopos Armeniæ, eosque, ut par erat, allocutus sim,

addunt οὖν.

(10) Συνέκμποφον, καταλιπόντα. Ita mss. octo. Editi συνέκτορον καταλιπόντα.

(11) Κατελάθομεν. Quatuor mss. non vetustissimi κατελαβεν, sed minus commode.

(12) Ήκουσαν. Paulo post male in editis προτεταγμένων. Mss. ut in textu.

(13) Ἐκών. Ita plerique mss. Editi ἤκουστως.

ut deponerent consuetam indifferentiam, ac sacerdotum pro Domini Ecclesiis studium resumerent: quin et regulas ipsis dederim de iis, quae indifferenter in Armenia peccabantur, quomodo illos deceret curam suscipere. Accepi autem et a Satalorum Ecclesia suffragia, quibus rogabar ut episcopum ipsis darem. Curæ etiam mihi illud fuit, ut de aspersa criminatione fratri nostro Cyrillo Armeniæ episcopo inquirerem; ac Dei gratia reperimus falso commotam ex calunnia illius inimicorum, quam et manifeste coram nobis confessi sunt. Atque utcunq; Satalorum populum visi sumus ipsi placare, ita ut non jam ab illius communione refugiat. Quod si hæc parva sunt, et nihil facienda, at nihil a nobis amplius perfici poterat, ob mutuam inter nos ex diaboli artificio dissensionem. Atque hæc quidem tacenda erant, ne mea ipsius probra vulgare videar; sed quia aliter causam dicere non poteram apud magnanimitatem tuam, in necessitatem veni omnis rerum gestarum veritatis enarrandæ.

Ἔντις ἀλλως ἀπολογήσασθαι σου τῇ μεγαλοφυΐᾳ, εἰς ἀνάγκην ἥλθον πᾶσαν τῶν γεγονότων τὴν ἀλήθειαν ἀπογγίσασθαι.

EPISTOLA C.

Gratias agit Basilius ob litteras ab Eusebio in vicina Armenis regione acceptas. Retinet antiquum eundi Samosata desiderium, quamtis et æger sit et negotiorum mole oppressus. Invitat Eusebium ad diem festum sancti Eupsychii, qui erat septimus Septembri. Sibi enim illius consilio ad multa opus esse, in his ut deliberet de molestiis sibi simpliciutate Gregorii Nysseni exhibitiis.

Eusebium, episcopo Samosatorum.

Sic vidi litteras dilectionis tue in regione Armenis vicina, quemadmodum videant navigantes faciem eniā in mari splendentem, præsertim si ventis mare intumuerit. Nam natura quidem suaves, ac plurimum habentes 196 solatii litteræ gravitatis tuæ: sed tunc maxime earum suavitatem tempus auxit; quod quale fuerit, quantoque nos mœrore afficerit, non equidem dixerim, cum semel statuerim eorum, quæ molestiam attulerunt, obliuisci, sed condiaconus noster pietati tuæ enarrabit. Me autem reliquit omnino corpus, adeo ut ne levissimos quidem motus possim sine dolore ferre. Sed tamen precor, ut possit mihi antiquum desiderium nunc saltem ope precum tuarum adimpleri; quamquam in multis me difficultates conjectit ipsa peregrinatio, tandem neglectis Ecclesiæ nostræ rebus. Quod si Deus, dum in terra versamur, concedere dignetur, ut in Ecclesia nostra pietatem tuam videamus, certe bonas spes etiam de futuris rebus habebimus, nos a Dei donis non omnino exclusos esse. Nec itaque si fieri potest, rogamus ut fiat in solemní conuentu, quem singulis annis celebramus in me-

(14) Ἀδιαφορίαν. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus διαφοράν. Paulo post editi αὐτοῦ Κυρίου. MSS. ut in textu.

(15-16) Ταῦτα με ἔδει. Sic tres vetustissimi codices. Editi Ταῦτα ἔδει μὲν.

(17) Τῆς Ἀρμενίας. Ηα Coisl. primus, Med., Harl. et Clarom. Editi τῆς τῶν Ἀρμενῶν. Paulo post editi θαλασσῶντες. Harl., Med. et qualuor alii ut in textu.

λέχθεις αὐτοῖς τὰ πρέποντα, ὡστε ἀποθέσθαι τὴν συνήθη ἀδιαφορίαν (14), καὶ ἀναλαβεῖν τὴν γνησίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησῶν σπουδὴν, δοὺς αὐτοῖς; καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφόρων κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανημούμενων, ὅπως αὐτοῖς προστήνει ἐπιμελεῖσθαι: ἐδεξάμην δὲ καὶ φησίματα περὶ τῆς ἔκκλησίας Σατάλων, παράκλησιν ἔχοντα δοθῆνας αὐτοῖς παρ’ ἡμῶν ἐπίσκοπον. Ἐπιμελὲς δέ μοι τοῦτο ἐγένετο, καὶ τὴν περιχυθεῖσαν βλασφημίαν τῷ ἀδελφῷ τιμῶν Κυρίλλῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρμενίας ἀνερευνῆσαι καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εὑρομεν αὐτὴν φεύδως κινηθεῖσαν, ἐκ διαβολῆς τῶν μισούμενων αὐτὸν· ἢν καὶ φωνερῶς ὠμολόγησαν ἐφ’ ἡμῶν. Καὶ ἐδόξαμεν μετρίως τὴν μεροῦν πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν Σατάλοις λαὸν, ὡστε μηκετί αὐτὸν τὴν κοινωνίαν φεύγειν. Εἰ δὲ μικρὰ ταῦτα, καὶ οὐδὲν δέξια, ἀλλὰ παρ’ ἡμῶν οὐδὲν ἦν πλέον δυνατόν γενέσθαι, διὸ τὴν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου περιεργίας ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίαν. Ταῦτα με ἔδει (15-16) σωπᾶν, ἵνα μὴ δέξω δημοσιεύσιν ἐμαυτοῦ τὰ δινέδη· ἀλλ’ ἐπειδὴ οὐκ ἀπογγίσασθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β.

Εὐσέβιῳ, ἐπίσκοπῳ Σαμοσατῶν.

Οὖτας εἶδον τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ γείτονι χώρᾳ τῆς Ἀρμενίας (17), ὃς ἀν ἰδοιεν οἱ θελαττεύοντες πυροῦν ἐν πελάγει πόρβωθεν φυκτῶρύμενον, ἀλλως τε κανὸν ἀγριανουσά πας τύχοι (18) ἡ θάλασσα ὑπ’ ἀνέμων. Καὶ γὰρ φύσει μὲν τὸδε καὶ παρηγορίαν ἔχον πολλὴν τὸ σῆς σεμνότερος γράμμα, τότε δὲ μάλιστα τὴν ἀπ’ αὐτοῦ (19) χάριν ὁ καιρὸς συνηγήσεν, ὃν ὅποις ἦν, καὶ διποτὲ θεμέζησε, ἐγὼ μὲν οὐκ ἀν εἴποιμι, κρίνας ἄπαξ ἐπιλαβέσθαι τῶν λυπηρῶν· δι μέντοι συνδιάχονος τιμῶν διηγήσεται σου τῇ θεοτεβείᾳ. Ἐμὲ δὲ ἐπέλιπε παντελῶς τὸ σῶμα, ὡστε μηδὲ τὰς σμικροτάτας κινήσεις δύνασθαι ἀλύπως φέρειν. Πλὴν ἀλλ’ εὔχομαι δυνηθῆναι μοι τὴν παλαὶν ἐπιθυμίαν νῦν γοῦν διὰ τῆς βοήθειας τῶν σὸν προσευχῶν ἐκπληρωθῆναι: εἰ καὶ δι τοιλὴν μοι πεποίηκε τὴν δυσκολίαν ἡ ἀποδημία ἡ αὐτη, τοσούτῳ χρόνῳ ἀμελοθέντων τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν πραγμάτων. Ἐδώ δὲ δὲ οὐδὲν θεός. Ήντος ἐσμὲν ὑπὲρ γῆς, καταξιώσῃ θιμᾶς ιδεῖν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν σὴν θεοσέβειαν: δυντας ἀγαθές ἐλπίδας καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ἔξομεν, ὡς οὐ πάντας έσμὲν ἀπόδητοι: (20) τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτα

(18) Τύχοι. Ηα Coisl. primus et Harl. cum pluribus aliis. Editi τύχη.

(19) Τὴν δι’ αὐτοῦ. Coisl. primus et Harl. τὴν ἐπ’ αὐτῷ. Μοχ editi προστύχησεν. MSS. omnes ut in textu.

(20) Εσμὲν ἀπόδητοι. Ηα Harl., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀπόδητοι τῶν δωρεῶν γενηρόμεθα.

* Alias CCLVI, scripta anno 377.

γοῦν, ἐὰν οὐ δικαστὸν, παραχαλοῦμεν ἐπὶ τῆς συνόδου γνώσθαι, ἢν δὲ ἔτους ἀγομεν τῇ μνήμῃ τοῦ μα-
κριῶν (21) μάρτυρος Εὐψυχίου προσεγγίζουσθη λοι-
πὸν κατὰ τὴν ἑδδομήν τῷ μέρᾳ τοῦ Σεπτεμβρίου μη-
νί. Καὶ γὰρ καὶ φροντίθος ἄξια τῷ μὲν περίκειται
εργάτων τῆς παρὰ σοῦ (22) δεδμένα συνεργίας, εἰς
τοις κατάστασιν ἐπισκόπων καὶ εἰς βουλὴν καὶ σκέψιν
τῶν μελετωμένων καθ' ήμῶν παρὰ τῆς χρηστότητος
Πτυχίου (23) τοῦ Νυσσαέως, δις συνόδους συγχροτ-
τούς ἀσίταν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ'.

Redux ex Armenia Basilius cum didicisset de morte insignis alicujus personæ, consolatur hac epistola eum, quem præcipe hoc eventu afflictum sciebat.

Παραμυθητική (24).

Εύχης ἄξιον ἦν, πρώτην διαπεμπομένους ἐπιστολήν, εὐθυμοτέραν ἔχειν τὴν τῶν γραμμάτων ὑπῆρξεν. Οὕτω γάρ ἂν τὸν κατὰ γνώμην ὑπῆρξε, λέει τοῖς βαυλόδιμεσθα τοῖς ἐν εὔσεβεις ζῆσιν προαιρουμένις πάτετα τὸν βίον εἰς ἀγαθὸν εὐδοῦσθαι. Ἀλλ' εἰπεῖδη δὲ διοικῶν τὴν ζωὴν ἡμῶν Κύριος, κατὰ τὴν ἀρρένων αὐτοῦ σοφίαν πάντως πρέδε τὸ συμφέρον τῶν φύγον τῶν τιμετέρων ταῦτα ψυχονόμησε γενέσθαι, διὸ τὸν εἰς μὲν ἀδυνητάν κατέστησε τὴν ζωὴν, ἡμᾶς δὲ, τοῖς τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ συνημμένους, εἰς συμπάλειαν ἕγειτε, μαθόντας παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐν τοῖς γέροντας ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη, τὴν ἐνδεχομένην περιάλλητιν προσαγαγεῖν σοι. Εἰ μὲν οὖν ἣν δυνατὸν καὶ διεβηγεῖται μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ συμβαίνει διάγειν σὺ τὴν εὐγένειαν, περὶ παντὸς ἀν τοῦτο ἐποιησάμην· λέει δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία, καὶ τῶν συνεργῶν τὴν ἡμᾶς πραγμάτων τὸ πλῆθος, καὶ αὐτὴν ταύτην ἣν ὑπέρεστημεν ὅδον ἐπὶ πολλῇ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἐκκέντους ζημιὰ παρεσκεύασε· διὰ γραμμάτων ἐπισκέψαθει σὺ τὴν σεμνότετα προεθυμήθημεν, ὑπομητήσκοντες, δτι αἱ θλίψεις αὐταὶ οὐκ ἀργῶς τοῖς λόγοις τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκοπούντος ἡμᾶς Κυρίῳ γίνονται, ἀλλὰ ἐπὶ δοκιμασί τῆς ἀληθινῆς πρὸς τὴν κτίσαντα ἡμᾶς Θεὸν ἀγάπης. Ός γάρ τοὺς ἀθλητὰς οἱ τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσέχουσιν, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἡ ἐν τοῖς (25) πειρασμοῖς δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἄγει, ἐάν μετὰ τῆς πρεπουλησης ὑπομονῆς ἐν εὐχαριστίᾳ πάσῃ τὰ ἀκίνητα παραδοῦνται παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεικνύεται. Ἀγα-

(31) Makarlov. Ita tres vetustissimi codices.
Editi μακαρλόφιτου.

(22) Τῆς παρὰ σοῦ. Articulus additus ex tribus
textissimis codicibus et Vat.

(25) *Γενηπότον*. Nemo sane non miretur Gregorium *Nysenum concilia corgisse contra Basiliūm*, eique insidias struxisse. Sed quia Basilius id aspergit simplicitatem Gregorii, facile perspicitur, non malum animum, sed potius immoderatum fratris juvandū studium reprehendi. Nam cum esset Gregorius homo minime astutus, et ad suspicandas in aliis fraudem tardissimus, merito metuebat Basilius ne, dum es cum hominibus vafermissimis consilierat, et se et fratrem in res molestissimas conserret. Non multo lenius castigat illius simplicitatem Basilius in epist. 58, queriturque quod sibi bellum indicat; quia sese in pacificatione, invito Basilio, interponebat, et in compunctione Basilium inter ei auxiliolum discidio minus ante versabat.

A moria beatissimi martyris Eupsychii jam appropin-
quante, die septima mensis Septembris. Nam cir-
cumstant nos digna sollicitudine negotia, quæ auxi-
lio tuo indigent, tum ad constitutionem episcopo-
rum, tum ad deliberationem et considerationem
eorum, quæ in nos meditatur Gregorii Nysseni sim-
plicitas; qui synodos cogit Ancyrae, nec ullum no-
bis insidiandi modum prætermittit.

EPISTOLA CI^{TI}

B

Consolatoria.

Optandum erat, epistolam primam scribentibus, lætiorem habere litterarum materiam. Nam hoc pacto res nobis ex sententia successissent, quia omnibus volumus pietatis institutum proficitibus, totam vitam ad prosperos successus perduci. Sed cum vitæ nostræ moderator Dominus pro non enarrabili sua sapientia, omnino ad utilitatem animalium nostrarum hos eventus dispensaverit, per quos tibi quidem molestam vitam constituit, nos vero qui tibi charitate in Deo conjuncti sumus, a fratribus nostris, quo in rerum statu sis, edoctos ad commiserationem adduxit; necessarium nobis visum est, solatum, quod in nobis situm est, tibi afferre. Itaque fieri si posset, ut ad eum usque locum, in quo tuæ nobilitati versari contingit, proficiscerer, utique nihil prius fecisset. Quoniam vero et corporis adversa valetudo, et negotiorum quibus distinemur multitudo, **197** hoc ipsum iter, quod subiimus, ad magnum Ecclesiarum nostrarum damnum convertit; per litteras præstantiam tuam invisere in annum induxiimus, admonentes calamitates ipsas non frustra Dei servis a Domino, qui nos gubernat, accidere, sed ad probationem veræ in Deum conditorem nostrum dilectionis. Quemadmodum enim certaminum labor athletas ad coronam, ita etiam Christianos probatio in temptationibus ad perfectionem adducit; si modo ea quæ a Domino dispensantur, cum debita patientia in omni gratiarum actione suscipiamus. Domini bonitate gubernantur

tur. Insidiae ergo illae et concilia adversus Basilium, eodem sensu accipienda, ac bellum in epistola mox citata memoratum, utpote ex eadem profecta simplicitate.

(24) **Παραμυθητική.** Editi addunt τῇ δόμοις γνωρίσθεντον. Qui quidem titulus, unde sumptus sit ignoror. Haec enim desunt in omnibus, quos quidem viderimus, mss. codicibus, Coisl. utroque, Hart., Med., Regio utroque, Vat., Clarom., Bigotiano utroque. Quin etiam titulus nonnullorum codicum hanc epistolam non ad mulierem, sed ad virum aliquem scriptam esse probat. Sic enim habet Regius secundus: Πρέστι τινά θλίψεσιν ἀδοκήτοις περιπέσσα. Ad aliquem in æruminas inæspectulas λαρψum. Sic etiam in uno Bigot.: Τινὶ θλίψεσιν ἀδοκήτοις περιπέσοντει.

(25) *H* ἐ^τρ τοῖς. Editi addunt αὐτοῖς, quod non legitur in miss. codicibus.

Alias CGII, scripta anno 572.

omnia. Nihil eorum quae nobis accidunt ut mole-
stum accipere oportet, etiamsi in praesentia insi-
nitatem nostram tangat. Etsi enim rationes ignora-
mus, ob quas unumquodque eorum quae contingunt,
veluti bonum a Domino nobis exhibetur, tamen
hoc nobis persuasum esse debet, omnino utile esse
quod evenit, sive nobis ob patientiam mercedem,
sive animae assumptae, ne diutius in hac vita im-
morans, vigente in hoc mundo malitia repleretur.
Si enim hac vita circumscriberetur Christianorum
spes, non immerito sane molestum videretur citius
a corpore disjungi: sin autem verae vitae initium est,
iis qui secundum Deum vivunt, animae e corporis
vinculis solutio; quid tristitia afficimur, sicut et ii
qui spem non habent¹⁰? Fac igitur hortatu meo, ut
doloribus non succumbas, sed his te celsiorum su-
perioremque ostendas.

EPISTOLA CII.

*Certiores facit, præmisso Nicia, Satalenses, se eorum precibus adductum esse, ut eis consanguinem suum, et sibi ei man
et populo carissimum, omniibus rebus eorum utilitati posthabitis, episcopum concederet.*

Civibus Satalenis.

Ego tum vestris tum populi totius precibus com-
motus, et Ecclesiarum vestrae curam suscepi, et vobis
eoram Domino pollicitus sum, nihil me prætermis-
surum eorum quae penes me forent. Quapropter
coactus sum, uti scriptum est, quasi pupillam oculi
mi i tangere¹¹. Adeo honor quem vobis maximum
habeo, rei nullius recordari me sivit, non consan-
guinitatis, non consuetudinis, quae mihi puer cum
viro existit, præ vestris postulatis; sed omnium
quae mihi privatum cum eo ad conjunctionem in-
tercedunt, oblitus, non reputans gemitum copiam,
quam populus meus isto præposito destitutus edet,
non lacrymas universæ illius cognitionis, non ipsius
matris jam senis, quae solo illius auxilio sublevatur,
mœstitiam attendens; horum simul omnium, quae
talia et tanta sunt, rationem non habens, id unum
spectavi, ut Ecclesiam vestram viri tanti pralectura
ornarem, eique suceurrerem, iam ob diuturnam
præpositi privationem in genua provolutæ, et multo
198 ac valido adminiculo, ut erigatur, indigenti.
Nostra itaque sic se habent. Vestra autem iam re-
poscimus, ne minora videantur spe nostra et fide, D
quam viro dedi, illum a me ad amicos mecumque
conjunctionissimos mitti, sed ut quisque vestrum
alius alium suo in yirum studio ac amore superare
conetur. Ostendite igitur præclararam illam conten-
tionem, ac magnitudine obsequii cor illius demul-
cate, ut eum capiat oblivio patriæ, oblivio cogna-
torum, oblivio populi tantum pendentis ab ejus re-
gimine, quantum insans recens natus ab ubere ma-
terno. Premissimus autem Niciam, ut ea quae acta

¹⁰ I Thess. iv, 12. ¹¹ Zachar. II, 8.

* Alias CLXXXIII, scripta anno 372.

(26) Καὶ ἐδεξάμην. Harl. κατέδεξάμην.

(27) Τὸ γεργαμέρον. Harl. et Med. τὸ ειρημέ-
ρον. Paulo post idem Med. τῶν οἰκειότητος λόγων.

(28) Τοιούτων δρτῶν. Med. τοιούτων ἀλγειῶν.

θέτηται Δεσπότου οιοικεῖται τὰ πάντα. Οὐδὲν τὸ
συμβαίνονταν ἡμῖν ὡς λυπηρὸν ὑποδέχεσθαι χρή, καὶ
πρὸς τὸ παρὸν ἀπητεῖται τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ
καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' οὓς ἔκαστον τὴν
γινομένων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῖν ἐπέγε-
ται ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεῖσθαι: διφείλομεν, ὅτι τὸν πα-
σμάτιον τὸ γινόμενον ἡ ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς
μισθὸν, ἢ τοῦ παραληφθείσης ψυχῆς, ἵνα μή, ἐπειδὴ
τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιβραδύνασα, τῆς ἐμπολιτευομένης
τῷ βίῳ κακίᾳ, ἀναπλησθῇ. Εἰ μὲν γάρ τὸν τῆς ζωῆς
ταύτῃ ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ περιώριστο, εἰκότι
χαλεπὸν ἀν ἐνομίσθη τὸ θάττον διαζευχθῆται τὰ
σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατί-
θεν δῶσιν ἔστι τὸ τῶν δεσμῶν τούτων τῶν σωμάτων
καὶ τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τί λυπούμεθα, ὡς καὶ
B μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Παρακλήθητι οὖν μὴ ὑποπει-
τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ δεῖξαι, ὅτι ὑπέρρχεισαι καὶ ὑπερ-
ηρας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΒ.

Saturniον πολιταῖ.

Ἐγὼ, τὰς τε λόιας ὑμῶν παρακλήσεις καὶ τὰς τα-
λαοῦ παντὸς δυσωπηθεῖς, καὶ ἐδεξάμην (26) τοῦ
φροντίδα τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπεριψή-
ὑμῖν ἐνώπιον Κυρίου μηδὲν ἐλεῖψει τὸν εἰδόντα
ἔμην ἁκόντων. Διὸ ἡναγκάσθην, κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον (27), οἷον τῆς κόρης τοῦ ἐμοῦ ὄφελαμοῦ ἐπιτίθη-
νος τὸν ὑπερβάλλον τῆς καθ' ὑμᾶς τιμῆς ἀδελφού
μοις συνεχώρησεν εἰς μνήμην ἐλθεῖν, οὐ συγγενεῖς
οὐ τῆς ἐκ παιδὸς συνθείας τῆς ὑπαρχούστης μοι τῷ
τὸν ἀνδρα, πρὸ τῶν παρ' ὑμῶν αἰτηθέντων ἀπὸ
πάντων μὲν τῶν λόιδων μοι ὑπαρχόντων πρὸς αὐτὸν εἰ-
οικειότητος λόγον ἐπιλαβόμενος, μὴ ὑπολογισθεῖ-
δε μηδὲ τοῦ στεναγμοῦ τὸ πλήνος, δικαστηνί-
μου δὲ λεξις δ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ζημιώθεις. Η-
πάσης αὐτοῦ τῆς συγγενείας τὸ δάκρυον, μὴ μηδὲ
αὐτοῦ γηραιᾶς καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ παρ' αἰτοῦ θεραπε-
σαλευούστης τὴν θλίψιν εἰς καρδίαν λαβόν· πάντοι
διοῦ τοιούτων διντων (28) καὶ τοσούτων ἀλογήσε-
ῶνδες ἐγενόμην, τοῦ τὴν ὑμετέραν Ἐκκλησίαν κτισ-
σμῆσαι μὲν τῇ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὶς προστεί-
θονθῆσαι δὲ αὐτῇ ἐκ τῆς χρονίας ἀπροστασίας; οὐ-
λοιπὸν κλιθείση, καὶ πολλῆς καὶ δυνατῆς χειραγωγί-
εις τὸ διαναστῆναι δεομένη (29). Τὰ μὲν οὖν ἥμερα
τοιαῦτα. Τὰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαιτούμενοι λοιπὸν μὴ
ἐλάττονα φανῆναι τῆς ἡμετέρας ἐπιτίθενται, καὶ τὸ
ὑποσχέσεων δὲ πεποιημέθα τῷ ἀνδρὶ, διὸ πρὸς αὐ-
τοὺς καὶ φίλους αὐτῶν ἐξεπέμψαμεν, ἔκαστον ὑμῶν
ὑπερβαλέσθαι τὸν ἔτερον ἐν τῇ περὶ τὸν ἀνδρὸς σπουδῆς
καὶ ἀγάπη τηρούμαντος. "Οπως οὖν ἀπαιτεῖ-
σθε (30) τὴν καλὴν ταύτην φιλοτιμίαν, καὶ τῷ ὑπερ-
εάλλοντι τῆς θεραπείας παρακαλέστητε αὐτοῦ τῆς κα-

(29) Δεομένη. Male in editis δεομένης. Errata sustuli ope codicum mss.

(30) Ὁπως οὖν ἀπιδεῖξησθε. Ita mss. positi-
summo consensu. Editi ὥπως οὖν ἀπιδεῖξον:

Εἰναι. οὗτος λήθην μὲν αὐτῷ ἐγγενέσθαις κατρίδος, Α sunt dignitati vestre nota faciat, et diem festum ιερῶν δὲ συγγενῶν (31), λήθην δὲ λαοῦ τοσοῦτον ἐξηρτιμένου τῆς προστασίας αὐτοῦ, ζεῖν παιδίον νεαρόν agitis in antecessum, ac Domino, qui opera nostra νεοντούντοντος προστελλαμεν δὲ Νικίαν, vestrum votum adimplere dignatus est; gratias re- πεντάσις. Μητρόπατρα Θελῆς. Προσπεστείλαμεν δὲ Νικίαν, πεντάσις.

Νέοτε τὰ γεννέμενα φωνερά κατατησαι τῇ τιμιότητι ὑμῶν, καὶ προλαβόντας ὑμᾶς ἔορτάζειν καὶ εὐχαριστεῖν, τῷ Κυρίῳ τῷ δι' ὧν μῶν καταξιώσαντι τὴν εὐχήν ὑμῶν ἐκπληρωθῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓ^τ.

Nuntiat Satalensibus virum praestantissimum a se episcopum illis concedi.

Σαταλεύσιν (32).

Ὕγαγεν εἰς ἔργον δὲ Κύριος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὰ εἰπίματα, καὶ ἐδωκεν αὐτῷ διὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ποιειμένα δέξιον μὲν τοῦ ὄντος, καὶ οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς καπηλεύοντα τὸν λόγον, δυνάμειν δὲ καὶ ὑμῖν (33) τοῖς τὴν ὀρθότητα τοῦ κηρύγματος ἀγαπῶσι, καὶ τὴν κατ' ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ζωήν καταδεξιμένοις (34), ἀρέσκειν καθ' ὑπερβολὴν ἐν τῷ θέατρῳ (35) τοῦ Κυρίου τοῦ πληρώσαντος αὐτὸν τῶν επευζετικῶν αὐτοῦ χαριτιμάτων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΔ^τ.

Cum ad alias Cappadociae calamitates illud accessisset, ut omnes Ecclesiae ministri censi subjicerentur, rogat Modestum Basilius, ut immunitatem aliquam non deneget, eamque episcopi arbitrio comittat.

Μοδέστωφ ὑπάρχωφ.

Αὕτη τὸ γράφειν πρὸς δικόρα τοσοῦτον, καὶ μηδεμίᾳ πρόρχεις ἔτέρα προσῆ, μέγιστόν ἐστι τῶν εἰς τιμὴν φερόντων τοῖς αἰσθανομένοις διότι αἱ πρὸς τοὺς παταληθὲς (36) τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας ὅμιλαι μεγίστην τοῖς ἀξιούμενοις περιφάνειαν προδεινοῦσιν. Τοιοῦ δὲ ὑπὲρ πατρίδος πάτερς ἀγῶνιστοι ἀναγκαῖα ἦσαν τὴν οὐν μεγάλωνιαν ἡ Ἐντευξίς, ἢς ἱκετεύων ἀρίστας καὶ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον ἀνασχέσθαι, καὶ γῆρας δρέξαι τῇ πατρίδι ἡμῶν εἰς γόνου ἡδη κλιθεῖσῃ (37). Εἳστι δὲ ὑπὲρ οὖν ἵκετεύομέν σε τὸ πρᾶγμα τησσάρων. Τούς τῷ θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους (38), δὲ παλαιὸς κῆρυξ ἀτελεῖς ἀπήγειν (39). Οἱ δὲ νῦν ἀπογραφάμενοι, ὡς οὐ λα-

A sunt dignitati vestre nota faciat, et diem festum agitis in antecessum, ac Domino, qui opera nostra νεοντούντος προστελλαμεν δὲ Νικίαν, vestrum votum adimplere dignatus est; gratias re- πεντάσις. Μητρόπατρα Θελῆς. Προσπεστείλαμεν δὲ Νικίαν, πεντάσις.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΚΗ^τ.

Satalensibus.

B Perduxit ad exitum Dominus populi sui petitiones, eique per nostram humilitatem pastorem dedit, dignum nomine, nec verbum, ut plerique solent, cauponantem, sed qui vobis rectam doctrinam diligentibus, vitamque Domini praceptis consentaneam profidentibus, placere majorem in modum possit in nomine Domini, qui illum spiritualibus suis donis adimplevit.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΚΙ^τ.

Modesto praefecto

Ad virum tantum vel litteras dare, etiam si nulla alia sit causa, maximo est honor intelligentibus; quia colloquia cum viris dignitate ceteros longe superantibus, plurimum splendoris illis, quibus id obtigerit, afferunt. Mibi autem pro universa patria laboranti necessaria est apud tuam magnanimitatem deprecatio, quam rogo leniter et tuo more perferas, ac patriæ nostræ jam in genua inclinatae manum porrigitas. Negotium porro cuius causa te precamur, ejusmodi est. Eos qui Deo nostro ministrant, presbyteros videlicet et diaconos, vetus census immunes reliquit. Qui autem nunc recensioni 199 operam dant, ii, ut

C quam citat Basilius, exstat in codice Theodosiano, tom. VI, tit. 2, p. 34. Ibi Constantius immunitatem a sordidis muneribus, a collatione lustrali et a censu concedit non solum presbyteris et diaconis, sed etiam aliis clericis et juvenibus, eorumque conjugibus et liberis et ministeriis. Hinc Gregorius Nazianzenus in epistola 166 queritur quod clerici, qui secum erant et in domo sua, immunes non sint, cum in aliis civitatibus omnes qui circa sacrarium versantur πάντας τοὺς περὶ τὸ βῆμα, hoc beneficio persuantur. 3^ο Basilius, qui in hac epistola petit ut concessa immunitas judicio episcopi dispensanda permittatur, non videtur solis presbyteris et diaconis immunitatem petuisse; cum ipsis interesset ut hæc liberalitas ad eos etiam clericos quos domi sua habeant, et ad alios pauperrimos et omnium egenos extenderetur. Videntur ergo haec voces, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, expungendæ; nec tamen mihi hanc licentiam sumpsi, quia codices mss. repugnabant.

D (39) Ἀγῆγκερ. Male in editis ἀσηκαν contra omnium codicium mss. Idem. Ibidem Gothofredus, cod. Theod., tom VI, pag. 35, legendum putat ὡς λαδόντες, ut accepto mandato. Sed repugnat omnibus codices mss., nec levibus causis vulgata scriptura nuntiat. Nam Constantii legis nec maxima erat

Alias CCXCVI, scripta anno 372.

Alias CCLXXIX, scripta anno 372.

nullo a sublimi tua potestate accepto mandato, A δόντες παρὰ τῆς ὑπερφυοῦς σου ἔξουσίας προ-
eos recensuere, nisi forte quidam aliunde ab
estate immunitatem haberent. Rogamus igitur, ut
hoc nobis tuae beneficentiae monumentum relinquas,
quod venturo omni ævo bonam tui memoriam
conservet, nebisque concedas, secundum legem
antiquam census, sacros ministros; nec in per-
sonas eorum, qui nunc ascipiunt sunt, conferatur
remissio (sic enim beneficium transiturum est ad
successores: quos non semper contingit ministerio
sacro esse dignos), sed secundum liberae de-
scriptionis formam, communis quædam clericorum
flat concessio, adeo ut qui Ecclesiæ gubernant,
quovis loco ministrantibus immunitatem
donent. Ilæc et tuae magnanimitati immortalem
recte factorum gloriam conservabunt, et impera-
toris familiæ precatores multos comparabunt, et
ipsi rebus publicis non parum afferent emolu-
menti; siquidem non omnino clericis, sed iis qui
quovis tempore affliguntur, immunitatis solarium
præstamus; quod quidem, et cum liberum sumus,
non prætermittimus, ut perspicere potest quisquis
voluerit.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ.

Dolere se significat, quod Terentii filias Samosatis non viderit. Laudat earum in Trinitatis confessione constantem, quanvis in medio impeditis degant; eisque hortatur ut perseverent, et eorum qui Filii aut Spiritus diripiuntur regant communicationem et colloquium fugiant.

Diagonissis Terentii Comitis filiabus.

Ego et cum Samosata advenisset, speravi
venturum me in sermonem dignitati vestræ: et
hujus rei compos minimè factus, æquo animo
dannum non tuli; considerans quandonam fu-
turum sit, ut vel ego possim rursus ad regiones
vestras accedere, vel vobis ad nostras venire pla-
ceat. Verum hæc sint in Domini voluntate posita.
Quod autem nunc agitur, ubi inveni proliciscentem
ad vos filium Sophronium, latet hanc ei epi-
stolam dedi, quæ et salutationem vobis perserat,
et nostram animi sententiam declarat, qui sci-

C

Διακόνοις Θυγατράσι Τερεντίου Κόμητος (45).

Ἐγώ καὶ Σαμουάτοις ἐπιστάταις προσεδόχησον
τεύξεσθαι τῇ κοσμίστηι ὑμῶν καὶ ἐπειδὴ διήμερον
τῆς συντυχίας, οὐ μετρίως ἡνεγκα τὴν ἡμέραν,
λογιζόμενος πότε εἴη ἢ ἐμοὶ δυνατὸν πάλιν πλεισ-
ταῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς χωρίοις, ἢ ὑμῖν (46) αἱρεῖν τὴν
ἡμετέραν καταλαβεῖν. Αλλ' ἔκεινα μὲν κείθω ἐν τῷ
θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἐπειδὴ εἴρη
τὸν υἱὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἔξοριώντα, τέλος
αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα (47) ταῦτην, προσγρά-
φιαν ὑμῖν κομίζουσαν, καὶ τὴν ἡμετέραν γράμμην
δηλοῦσαν, ὅτι οὐ διαλιμάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χρήσι-

aueritas: ipse de ea detraxerat per alias leges, et
eleiços prediorum possessores censi addixerat.
Magna erat in hoc genere varietas, ut modo vidi-
mus ex testimonio Gregorii; unde non mirum, si
censitores nihil Basilio concedere voluerunt, quia
mandatum a præfectori non acceperant.

(48) *Alias CCCI, scripta anno 372.*

(49) *Ηρόστατη. Coisl. primus et Harl. προστά-
γματα. Ibidem quinque codices non vetustissimi πλήν
et του.*

(50) *Ἄρεθηρα. Ita Harl., Coisl. primus et alii
nonnulli. Editi ἐναργεῖνα.*

(51) *Οὐ πάντως. Gothofredus in commentario ad
legem modo citatam Basiliūm petere existimat, ut
beneficium successoribꝫ eorum, qui tunc erant,
presbyterorum et diaconorum, translatur. Sed minus
vidit hoc in loro vir doctissimus. Quomodo enim Ba-
silius, si quidquam ejusmodi peteret, hac ratione
uteretur, quia non semper contingit eis ministerio
sacerdos esse? Non cadit in Basiliūm ejusmodi
ratioinatio. Præterea postulat ut ipsi episcopi hanc
immunitatem dispensem; quod prorsus inutile fuis-
st, si ratum et sicut singulis clericis beneficium
fuisset. Videtur ergo Basiliū sententia sic accipienda:*

*Petit aliquam immunitatem, episcoporum arbitrio
gubernandam, ita ut non ministrum non tribuatur certis
quibusdam ministris, quia eorum successoribus,
qui fortasse indigni essent ministerio, transmis-
setur. Longe satius ei videtur, ut descripſio sit libe-
ra, et qui Ecclesiæ gubernant, immunitatem qua-
vis loco ministrantibus donent, eorumque iudicio
permittatur, quinam censi addicendi, quive ba-
ttere sint eximii. Hinc se immunitatem non omnino
clericis, sed iis qui quovis tempore affliguntur,
petere declarat.*

(52) *Vide Addenda.*

(53) *Οὔπερ οὖτ. Sic mss. omnes. Editi ὀπτε-
οῦν.*

(54) *Τερεντίου κόμητος. Septem codices antieci-
copiam dederunt emendandas editorum præve-
lectionis Φερεντίου κόμητος. Addunt quidam codices
περὶ πιστεως. Cod. Clarom. θεολογίᾳ τοῦ ἀγίου Ιη-
ματος.*

(55) *Ἡ ύμην. Editi ἢ εἰ ύμην. Vocabulam expundi-
tum quia sententiam denotat, tum quia deest in
quatuor mss.*

(56) *Ἐπέθηκα. Sic mss. codices sex. Edili ἐ-
δωκα.*

μηνημόνοι διών, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ διών τῷ ιερῷ, ὅτι ἀγαθῆς βίζης ἀγαθὴ βλαστήματά ἔστε, γερπε τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις, καὶ τῷ δυνι ὡς; κρίνα ἐμέτρῳ ἀκανθῶν. Τὸ γάρ ὑπὸ τοσαύτης διαστροφῆς ἐν παραθειρόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας περικυμένας μή ἐνδουναι πρὸς τὰς ἀπάτας, μηδὲ τὸ ποταμίκην τῆς πίστεως κήρυγμα καταλιπούσας γι: τῇ νῦν ἐπιπολάζουσαν κανονομίαν μετατέτην (48), πῶς οὐχὶ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν ἵψεσσίς εἶνον, μεγάλους δὲ ὑμῖν ἐπαίνους δικαιούσι προένει; Εἰς Πατέρα καὶ Ήλίον καὶ ἄγιον Πνεῦμα επιστέκαται· μή προδώτε ταύτην τὴν παρακαταθήσῃ. Πατέρα τὴν πάντων ἀρχήν· Ήλίον μονογενῆ, ἐξ οὐκ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, ἐπί τοις, δόλον δεικνύντα ἐν ἔστιτῷ τὸν Πατέρα· καὶ μήτην, ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπερέξιν ἔχον (49), τὴν τὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ζωῆς παρεκτικήν, ἣν τελειοποιεῖ, δι' οὗ υἱοθετεῖται ἀνθρώπος, καὶ πάντας εἶται (50) τὸ θητήτον, συνημμένον Πατέρι· οὐ γάρ κατὰ πάντα ἐν δέξῃ καὶ ἀδιδητητι, ἐν δυνάμει μὲν φανείται, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι· ὡς καὶ ἡ τοῦ πτερίου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ τέλος λέγοντες ἢ τὸν Ήλίον ἢ τὸν Πνεῦμα, ἢ δόλως ἢ τὸν Ιησοῦν εἰς τὴν λειτουργικήν καὶ δουλικήν κατηγορεῖται· μαχράν εἰσι τῆς ἀληθείας. Ὡν φεύγειν ποτὲ τὰς κοινωνίας καὶ ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους, εἰδητήρια δοντα φυχῶν. Ἐάν δέ ποτε δῶ ἡμῖν δόριος γενέσθαι· κατὰ ταυτὸν, πλατύτερον ὑμῖν τοὺς ιψοὺς πίστεως ἐκθητόμεθα λόγους· ὥστε μετ' ἀπολέσιν γροφικῶν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἱσχυρὸν καὶ τὸ θέρι τῆς αἵρεσεως διμᾶς ἐπιγνῶνται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓ^η.

Nem tamen in viris omnibus præditum Basilius in sua peregrinatione cognoverat. Nunc accepit ab eo epistola respondet et ad perseverantiam hortatur.

Στρατιωτη.

Τέταρτον πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὃν ἀξιόθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, ἡστὸν ἀγαθὸν ἐκρέναμεν τὴν γνῶσιν τῆς σῆς τιθητος, τὴν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου πιρασχεῖν ἡμῖν. Ἔγνωμεν γάρ διδράξειν τούτην τὴν πρὸς Θεὸν ἴππον τὸ τέλειον διασῶσαι· καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῇ περιηγήσῃ ἐσθῆτος, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῆς φυχῆς ὁ κατανός δρεῖται χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε οὖν τὰ πάσης ἐπιθυμίας συνεπούχομέν σοι· καὶ νῦν, ἐπειδὴν εἰς μνήμην ἐλθωμέν, μεγίστης ἀπολαύσομεν φροντίδα. Ἀγδρίζου τοίνυν, καὶ ισχὺς, καὶ τὴν πρὸς ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν δεῖ σπουδῆς, ἵνα οὐ καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ χορηγητὰ μεῖνον προΐη. “Οτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησατ, οὐδεὶς ἐπέρας ἀποδείξεως προσδέμεθα, τὴν ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἔχοντες μαρτυρίαν.

(48) *Μεταθεθῆται*. Hanc vocem, quae deest in his, erui ex mss. quinque. Quidam codices habent ibidem κενοφωνίαν, rana componita.

(49) *Τιμαρξιν ἔχον*. Quidam codices ὑπαρχον.

(50) *Ἀπαθαρατίζεται*. Sic mss. codices. Editi

A licet Dei gratia non desinimus vestri meminissemus ac pro vobis Domino gratias agere, quod radicis bona sitis germina, bonis operibus secunda, et vere tanquam lilia in medio spinarum. Quod enim cum tanta perversitas hominum veritatis doctrinam 200 corruptentium vos circumstet, minime tamē fraudibus ceditis, nec ad vigentem nunc novitatem relictis apostolicis fideli documentis transferimini; quomodo non dignum sit, pro quo grates magnas Deo agantur? quomodo non magnas laudes vobis merito conciliet? In Patrem et Filium et Spiritum sanctum creditis: cavete ne hoc prodatis depositum. Patrem rerum omniū principium; Filium unigenitum, ex eo genitum, verum Deum, perfectum ex perfecto, imaginem vivam, Patrem totum in semelipso ostendente: Spiritum sanctum, existentiam a Deo habentem, sanctitatis fontem, vim vitae conciliatricem, gratiam perfectos efficiēt: per quem homo in filium adoptatur, et id quod mortale est, immortalitate donatur: conjunctum Patri et Filio in omnibus, in gloria et aeternitate, in potestate et regno, in dominio et divinitate, quemadmodum et ipsa baptismatis salutiferi traditio testatur. At vero qui aut Filium aut Spiritum dicunt esse creaturam, aut omnino Spiritum in ministrorum ac servorum redigunt ordinem, longe absunt a veritate; quorum fugienda communio ac sermones vitandi, velut animarum pernicies. Quod si unquam Do-

C mino largiente in unum veniamus, fusius vobis in de fide disseram; adeo ut ex deductis e Scriptura demonstrationibus tum veritatis vim tum hoc sic debilitatem perspiciat.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΚΒ^η.

Nem tamen in viris omnibus præditum Basilius in sua peregrinatione cognoverat. Nunc accepit ab eo epistola respondet et ad perseverantiam hortatur.

Militi.

Cum pro multis debeam grates Domino personaliter, quae ab eo in mea peregrinatione acceperam, bonum maximum iudicavi, quod boni Domini dono præstantiam tuam cognoverim. Virum enim cognovi, qui in militari etiam vita perfectum Dei amorem et charitatem servari posse, et Christianum non ex vestimenti forma, sed ex animi habitu dignosci debere demonstrat. Et tunc igitur libenter sum tecum congressus: et nunc, quoties recordor, maxima fruor voluptate. Itaque strenue age, et corroborare, et Dei amorem nutrire ac augere semper stude, ut et tibi bonorum ab eo copia accrescat. Nullo autem indigeo arguento, quo te mei memorem esse edocear, cum res ipsæ perhibeant testimonium.

Ἐπιθανατίζεται.

(51) *Αντό. Sic invenimus in tribus velutissimis codicibus et aliis nonnullis. Editi αὐτούς, Filium ei Spiritum.*

* Alias CDVII, scripta anno 372.

EPISTOLA CVII'.

Julitam consolatur, quam durus exactor promissi immemor premebat. Scripsisse se ait ad illum et ad Helladium, sed ea praeiectum scribere ausum non esse.

Julitae viduae.

Omnino dolui, lectis nobilitatis tuae litteris, quod eadem te iterum circumstent angustiae. Ecquid autem faciendum hominibus, **201** ita versipelle ostendentibus ingenium, et alias aliud dicentibus, nec stantibus in suis ipsorum pactis? Si enim post factas coram me et coram expressis pollicitationes, nunc quasi nihil dixisset, tempus praestitutum ita coartat; videtur ille vir omnem erga nos pudorem abjecisse. Litteras tamen ad illum dedi, pudorem incutiens, eique sua promissa in memoriam revocans. Scripsi autem et ad Helladium, praefecti domesticum, ut per ipsum de tuis rebus certior fiat praefectus. Ego enim decere non putavi tantum mihi licentiae sumere cum tanto judge; eo quod nondum ei de villa re privata scripscerim, verearque ne quo pacto rem improbet: quippe cum summi viri in ejusmodi rebus, ut nosti, facile irascantur. Si ergo aliquil inde accedit emolumenti, erit Helladio ascribendum, viro et probo et optime de me sentienti, et Deum timenti, et summam libertatem apud praefectum obtinenti. Potest autem sanctus te ex omni aerumina eximere, si modo ex animo vero ac sincero spem in eo reponamus.

EPISTOLA CVIII'.

Mirari se significat, quod cum Julitae tempus concessurum se promisisset, nunc promissa perfidere nolit. Recusat etiā memoriam alius promissum de churis omnibus, si aurum de quo convenerat accepisset, viduae reddendis.

Tutori heredum Julitae.

Miratus sum, ubi audivi te bonarum illarum

* Alias CCLXXXVII, scripta anno 372.

* Alias CCLXXXVIII, scripta anno 372.

(52) *Παλιμβολον.* Coisl. uterque, Reg. secundus et Clarom. παλιμβουλον, consiliū non tenacem.

(53) 'Επ' ἐμοῦ. Sic miss. sex. Editi ἀτ' ἐμοῦ.

(54) Τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων. Expressis dicuntur qui dignitate praefecti perfuncti sunt, vel illius ornamenta per codicilos accepterunt. Quisnam ille sit, de quo Basilius loquitur, et in Cappadocia an quisquam ejusmodi existiterit, plane nescio. Multo libenter legerem τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων, *expressibus*. Praesides provinciarum vocantur ἐπαρχοι, infra in epist. 215 et 242. Unde etiam provincia dicitur ἐπαρχία. Videtur Basilius aliquem hac dignitate perfunctum designare.

(55) Τοῦ ὑπάρχου... δὲ ἐπαρχος. Legitur τοῦ ἐπάρχου et δὲ ἐπαρχος in omnibus nostris mss., id est Med., Coisl. utroque, Reg. secundo, Vat. et Clarom., nisi quod Coislinianus primus habet τοῦ ὑπάρχου. Sic etiam infra in epist. 109 praefectus praetorio vocatur ἐπαρχος tum in editis, tum in quatuor mss., quibuscum illa epistola fuit collata. Valesius cum pluribus doctissimis viris opinatur utramque vocem nullo discrimine solitum usurpari, Not. 1 in lib. iv *De vita Constantini*. Sed tamen discriminem perspicitur ex Notitia imperii et Codice Theodosiano et aliis ejusmodi monumentis, in quibus quoties praefectus tantum dicitur, praefectus praetorio intelligitur; neque hic titulus rectoribus provinciarum aut aliis potestatibus tribuitur, exceptis praefectis Urbis et praefecto Augustali Aegypti. Porro Latinæ voci non ἐπαρχος respondet, sed ἐπαρχος.

A

'Ιου.λίττη ἐλευθέρᾳ.

Πάνυ θεύμησα τοῖς γράμμασιν ἐντυχών τῆς εὐγενίας σου, ὅτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκαι. Καὶ τί δεὶ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλιμβολον (52) ἐπειδεικνυμένους τὸ ἥθος, καὶ δλοτε ἄντα λέγοντας, καὶ ταῖς ίδεις ὁμολογίαις μὴ ἐμμένοντας; Εἰ γάρ μετὰ τὰς ἐπ' ἐμοῦ (53) καὶ τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων (54) ὑποσχέσεις, νῦν, ὡς μηδενὸς εἰρημένου, οὐτε στενοχωρεῖ τὴν προθεμάτων, ἔνικε παντελῶς, ἀπορθιακέναι πρὸς ἡμᾶς δὲ ἀνήρ. Πλὴν ἀλλ' ἐπέστειλα αὐτῷ, ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμήσκων τοὺν εἰπόντας ὑποσχέσεων. Ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἑλλαδίου, τῆς οἰκίας τοῦ ὑπάρχου, ἵνα δὲ αὐτοῦ διδαχῆνη τὰ κατὰ τὸν ἐπαρχος (55). Αὐτὸς γάρ μέχρι τοσούτου θαρρήσας καὶ κατεῖ τοσούτῳ οὐκέτι ἐπικάλλον εἶναι μοι, ἃν τὸ μηδέ πω περὶ ιδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ ἐπεστάχεντα, καὶ ὑφορδᾶσθαι κατάγνωσιν τινα, ὡς οὐδὲν εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀγριαινόντων πρέπει τοιαῦτα. Εἰ μέντοι τι ἔσται δρεπός, ἔσται τοῦτο δὲ Ἑλλαδίου, ἀνθρώπου καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ τούτων διαχειμένου, καὶ θεὸν φοβουμένου, καὶ πάρτεραι ἀμύθητον ἔχοντος πρὸς τὸν ἄρχοντα. Δυνατός δὲ ἡ ἄγιος διαγαγέν (56) σε πάσης θλίψεως, μόνον ἐπὶ ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελπίσωμεν ἐπὶ αὐτῷ.

EPISTOLOH PH'.

C *Τῷ κηδεμόνι τῶν κληρονόμων Ιου.λίττης.*

Ἐθαύμασα ἀκούσας, ὅτι, τῶν γρηγορῶν ἐκεῖνων

Unde colligitur nec vocem ἐπαρχος ita propriam esse praefecti prætorio, ut eum vel sola designet, nec ὑπάρχους dici debere eos quibus apud Latines praefecti titulus non deferretur. Hac confirmantur ex Dione Cassio, qui de Cesare Augusto sic loquitur lib. LV, pag. 555: Τότε δὲ πρῶτον καὶ ἐπάρχους τῶν δορυφόρων δύο ἀπέδειξεν. Οὗτοι γάρ τοι αὐτοὺς καὶ ἔγω μόνους τῶν ἐπαρχῶν τινας πειδήπερ ἐκνευλήκεν, ὀνομάζω. Tunc autem primum et praefectos prætorianorum militum duos instituit. Sic enim et ego hos solos inter eos qui præsunt alicui muneri, quandoquidem ita natus obtinuit appello. Jam tunc ergo aitale Cassii prætorio praefecti proprio quadam titulo designari solebant, quod eis minime communis esset cum aliis potestatibus. Nemo autem id dixerit de ἐπάρχοις titulo. Unde sequitur titulum ὑπάρχου proprium esse praefecti prætorio, ac culpandos esse librarios in unius littera immutatione; si quando ἐπαρχος veluti proprio titulo appelletur, ut in hoc Dionis testimonio, et in locis Basili et in titulo historiæ Evagrii apud Valensem, aut si rectores provinciarum et comites concentur ἐπαρχοι, velut cum Julianus Orientis comes appellatur ἐπαρχος apud Theodore. Hist. Eccl., lib. III, cap. 11, aut cum Pontice Vicarius Gregorius Nazianzenus τῆς Ποντικῆς μοιρᾶς ὑπάρχοι appellat, orat. 20, pag. 353. Titulus ὑπάρχου restituendus in superioribus locis, ἐπάρχου autem in posterioribus. Vide Notam præcedenteum.

(56) Διαγαγέν. Sic codices mss. Priua Parisiensis editio διάγειν.

καὶ πρεποντων τῇ σῇ ἐλευθερίᾳ ὑποσχέσεων ἐπιλα-
βίμενος, νῦν σφροδροτάτην καὶ ἀπαραίτητον ἐπάγεις
τὴν ἵππησιν τῇ ἀδελφῇ τῇδε· καὶ τὶ εἰκάσω ἐκ τῶν
ἰημένων, οὐκέ ἔχω. Σοὶ τε γάρ πολλὴν παρὰ τῶν
πεπισχόντων σου μαρτυρουμένην ἐλευθερίαν σύνοιδα,
καὶ τὸν ὑποσχέτινον σου μέμνημαι ὃν ἐποίησας ἐπ'
ἔκει καὶ τούδε (57). Λέγων ἐλάτονα μὲν γράψειν
γρίπιν, πλείων δὲ συγχωρήσειν, διὰ τὸ (58) βούλε-
σθαι συμπειριφέρεσθαι τῇ ἀνάγκῃ τοῦ πράγματος,
καὶ τιγρώμην παρέχειν τῇ ἐλευθερῷ ἀναγκαῖομένην
ποιῶν ἀδρίων ἐν τῆς οἰκίας προτεσθαι χρῆμα. Τίς
ἄλλος τοιούτος; ἦν τῇ τοσαύτῃ μεταβολῇ γέγονεν, ἐγὼ
καὶ οὐκέ ἔχω. Πλὴν ὅπερ δὲν ἦν, παρακαλῶ σε, με-
ριμνέον τῆς σεαυτοῦ ἐλευθερίστητος, καὶ πρὸς τὸν
λίπον ἀπόδοντα τὸν ἀμειδόμενον τὰς χρηστὰς προαι-
ρέσθαι, δῶναι τὸν καιρὸν διὸ ἐξ ἀρχῆς ὑπέσχον τῆς
τιτίσω, ἵνα δυνηθῶστι, συμπαλήσαντες τὰ ἔστων,
καὶ τοὺς τὸ χρέος. Ἀηδὸν δὲ, ὅτι κάκεινων μέμνημαι,
ὅτι ιπέρου, εἰ λάδοις τὸ δομολογηθὲν χρυσόν, πάντα
τὰ ἀμαλογηθέντα χαρτία, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων
εργάσθαι, καὶ τὰ ἰδιωτικῶν γενόμενα (59), παρα-
βοῦν τῇ προειρημένῃ. Παρακαλῶ οὖν, καὶ ἡμᾶς
τίμησον, καὶ κτῆσαι παρὰ τὸν Κυρίῳ μεγάλην ἑαυτῷ
εὐλογίαν, ἀναμνησθεὶς τῶν σεαυτοῦ ὑποσχέσεων,
γνώστων, ὅτι ἀνθρώπος εἰ, καὶ αὐτὸς (60) ἀναμένειν
ἴκειται τοὺς καυροὺς ἐν οἷς δεηθῆσῃ τῆς παρὰ τοῦ
Θεοῦ ἀπειλήσεως· ἥν μη ἀποκλείσῃς σεαυτῷ διὰ τῆς
πειραύς, σκληρότητος ἀλλ' εὐτέρεπτον τοὺς οἰκτιρ-
μούς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σαυτὸν, πάσαν χρηστότητα καὶ
κτείνειν τοὺς καταπονουμένους ἐπιδειξάμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΘ.

*Basilii Helladiani comitem, ut sua apud praetextum gratia viduam tueatur, quae præter sortem etiam usuras red-
dere cogebatur contra pactum et promissorum fidem.*

Ἐ.Ι.ιαδίφ Κόμητος.

Πάντα παραιτούμενος δι' ὅλου εἶναι τῇ χρηστό-
τη: τοῦ, διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα
μὴ ὄλιγον ὀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς φιλίας ὑμῶν·
ἴκριον ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἡτούχασεν οὐν ἐπιαρέπομαι.
Πήροντας ἀδελφὴν τῇδε, καὶ πρὸς τένος ἡμῖν οὐσαν
ταῦτα γηρεῖαν καταπονουμένην, καὶ πατόδης ὁρφανοῦ
ψήσματος φροντίζουσαν, ἐπειὶ εἰδὼν λοιπὸν ὑπὲρ
ἴκριον ἀφορήσοις ἀνάγκαις συνεγομένην, κατελεί-
ψε, καὶ παθὼν τὴν ψυχὴν, ἐσπεύσασα παρακαλέσαι
εἰ, ινα, εἰ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς
ἱθύμῳ παταξίδης συμπρέξαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὐτὴ
περιέσται (61) ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν, ἡδη τοῦτο αὐτὴν
ἴκριον τῆς εἰς τὸ πλέον ἐπηρείας ἀπαλλαγῆναι.
Ὑπέσχετο γάρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι
νοῦ, τόκους. Νῦν τοίνους οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν
ὑπεροχῶν μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων

(57) Καὶ τοῦδε. Non belle Combesius legendum
νατοῦ δὲ λόγου. Indicat Basilius illum expre-
mīdibus, de quo in superiore epistola.

(58) Αὐτὸν. Sic emendavimus ex codice Claro-
montano, quod prave in Coisliniano primo et editis
egregiatur δεῖ τῷ. Plures in hanc epistolam codices
non habuimus. Paulus post editi ἐλευθερία. Uterque
videt ut in textu.

A promissionum ac liberalitati tuæ convenientium
oblitum, nunc huic sorori violentissimam ac im-
placabilem exactionem inferre: et quid conjiccam
ex his quæ dicuntur, nescio. Nam et tibi plurimam
eorum, qui tui periculum fecere, testimonio libe-
ralitatem scio attribui, et promissorum memini,
quibus te coram me et illo obstrinxisti: cum dice-
res tempus quidem brevius scribi, sed te amplius
concessurum, eo quod te velles ad rei necessita-
tem accommodare, et huic viduæ ignoscere, quæ
tantam siuul pecuniae summam e domo sua emit-
tere cogitur. Quænam autem causa, cur mutatio
tauta contigerit, ego intelligere non queo. At quæ-
cunque fuerit, rogo te, ut tuæ liberalitatis me-
mori, et ad Dominum bonæ voluntatis remunerato-
rein respiciens, tempus 202 induciarum initio
promissum concedas: ut possint venditis rebus
suis debitum dissolvere. Illud etiam probe memini
pollicitum te esse, si aurum, de quo convenerat,
acciperes, chartas omnes, tum eas quæ coram ju-
dicibus, tum quæ privatim confectæ, mulieri præ-
dictæ traditurum. Obsecro itaque, et mihi hono-
rensi deser, et magnam tibi apud Dominum bēne-
ditionem compara, in memoriam missa revoca-
ns, leque hominem esse cognoscens, ac tem-
pora illa exspectare debere, quibus ope divina
indigebis. Quam quidem tibi ipse per præsentem
duritiam ne intercluseris: sed misericordias Dei
in te ipsum converte, benignitatem omnem et cle-
mentiam afflictis demonstrans.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CIX¹.

Helladio Comiti.

Quamvis benignitati tuæ obstrepere refugiam ob-
magnitudinem potestatis tuæ, ne amicitia tua
ultra modum impleri videat, tamen me res neces-
sariæ quiescere non sinunt. Hanc igitur sororem,
quæ et sanguine mihi conjuncta est, et ob vidui-
tatem afflictatur, et res filii orphani procurat, ubi
vidi iam ultra vires ærumnis intolerabilibus con-
stringi, misertus illius, atque animo dolens, ro-
gare te festinavi, ut si qua suppetat facultas,
missò ab ea viro operam navare digneris; ut quod
ipsa præsens coram me promiserat, eo iam red-
ditio nulla amplius ei fiat injuria. Sic enim pacta
fuerat, ut si sortem solveret, remitterentur usu-
rae. Nunc igitur qui res illius hæredum procurant,
præter sortem usuras etiam conantur exigere. Igi-
tur ut perspectum et exploratum habens Dominum

(59) Γερόμερα. Sic uterque codex. Editi γινό-
μενα.

(60) Καὶ αὐτὸς. Iterum editi et Coisl. primus ad-
dunt καὶ, quæ conjunctio melius deesse visa est in
codice Claroni.

(61) Περιστοσα. Bigot. alter secunda manu παρ-
ιόσα.

¹ Alias CXXXII, scripta anno 572.

res viduarum atque orphanorum suas facere: ita studium tuum et operam impende huic negotio, in speim futuræ ab ipso Deo nostro mercedis. Existimo enim, si præfecti maxime admirandi clementia sortem solutam esse didicerit, fore ut illum misereat domus illius cætera æruminosæ et infelicitæ et in genua pro voluntate, atque ad injurias, quæ extrinsecus inferuntur, imparis. Rugo igitur, et necessitatibus ignoscas, quæ ut tibi molestus essem coegit, et in hoc negotium incumbas pro potestate, quam Christus tibi, benignis ac probis moribus prædicto, et his quæ accepisti ad optimam quæque uenti largitus est.

EPISTOLA CX¹.

Basilius data a præfecto scribendi licentia uititur, ut ei commendet Tauri incolas, quibus graviora ferri tribula implicantur.

Modesto præfecto.

Quantum mihi honoris ac libertatis concessisti, morum lenitate non veritus te ad nos demittere, tanto tibi atque etiam majora, quandiu vixeris, a bono nostro Domino incrementa tribui splendore precamur. Me autem et jam pridem scribere, et honore, qui ex te percipitur, persuiri cupientem retinebat amplissima dignitatis reverentia: quippe cum vererer, ne quando libertate immoderatus uti viderer. Nunc vero simul et accepta ab incomparabili tua magnanimitate scribendi licentia, simul et necessaria res hominum afflictorum considere coegit. Si quid igitur tenuissimorum preces apud viros potentissimos valuerint: sine te, vir in primis admirande, hoc exorem, ut pro tua benigna voluntate, rusticitali miserandæ salutem largiaris, ac jubeas ut ferri tributum iis qui Taurum ferri feracem incolunt, fiat tolerabile, ne statim obruantur, sed publicis usibus diu inserviant: quam rem omnium maxime curæ esse admirandæ tuæ humanitati persuasum habeo.

203 EPISTOLA CXI².

Commendat amicum, qui a præfecto accersitus fuerat ob illatas ei criminationes.

Modesto præfecto.

Alias quidem magnanimitati tuæ obstrepere quæsus non fuisse, qui et menet metiri, et potestates dignoscere sciā. Sed ubi amicum mihi hominem vidi difficultatibus implicatum, eo quod accersitus sit, hanc ei epistolam præbere ausus sum, ut eam, veluti quoddam supplicantis insigne offerens, ali-

¹ Alias CCLXXVII, scripta anno 372.

² Alias CCLXXVI, scripta anno 372.

(62) Ἐπάρχου. Legendum ὑπάρχου, ut supra monimus.

(63) Μεγίστοις. Coisl. primus μεγάλοις.

(64) Ἀρθ' ἱετηρίας. Reg. uterque et Coisl. secundus ἀνθ' ἱετηρίας. Illa autem vox ἱετηρία, qua sepe alias uititur Basilius, non idem hoc loco sonat ac supplicatio, ut interpretes existimarent; sed po-

A εἰσπραξιν ἐπιχειροῦσι ποιήσατο. Ός οὖν εἰδὼς δι: Κύριός ἐστιν ὁ τὰ τῶν χηρῶν καὶ δράσαν θεοποιούμενος, οὗτω σπουδασον χρήσασθαι ἐκυρών τῆς σπουδῆς τῇ ὑπὲρ τοῦ πράγματος, ἐπ' ἐπιλό: τῆς περ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μισθωποδοσίας. Οἷμα: γέροντος τὴν ἡμερότητα τοῦ θαύμασιτάτου ἐπάργον (63) μαθοῦσαν, διτο τὸ κεφάλαιον ἐκτέτισται, συμπληρώσειν τῷ ἐλεεινῷ λοιπὸν καὶ ἀθλινῷ οἶκῳ εἰς γόνια χρέονται, καὶ οὐκέτι ἀρκεῦντι ταῖς ἔξωθεν αὐτῷ ἐπιγέμνεται ἐπηρεσίας. Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῇ ἐνάγει σύγγνωθι, διτο ὅντες σας, καὶ τῷ πράγματι αὐτοῦ πραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ὅντες σοι ὁ Χριστὸς χρηστῷ καὶ ἀγαθῷ τὸν τρόπον δοντες. καὶ εἰς ἄγαν οἵς ἔλασες κεχρημένω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙ³.

B

Μοδέστων ὑπάρχω.

"Οσης ἡμῖν τιμῆς καὶ παρῆργίας μεταδίδως, τὸ ημιρότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀνεχόμενος, τοσαύτην σοι καὶ ἐτι πλειάν παντὶ τῷ βαθῷ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν λεσπότου τὴν αὔξησιν γενέσθαι. Ἐμὲ δὲ καὶ πάντας ἐπιθυμοῦντα γράψειν, καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ τὴν τιμῆς, κατείχεν τὸ πρός τὸ ὑπερέχον αἰδών· εὐλαβείμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τὴν παρῆργίας. Νῦν δὲ ὅμοι μὲν καὶ τὸ λαβεῖν τὴν ἔξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαραδίῃ τοῦ μεγαλοφυΐας. ὅμοι δὲ καὶ χρεια τῶν καταπονημένων ἔξειδιστό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἴ τις οὖν καὶ τοῖς τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις (63) ἱετηρίας ἴσχει, παρακλήθητι, θαυμασιύτατε, φιλανθρώπῳ νεύκτῳ ἐλεεινῇ ἀγροικῇ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ τοῖς τὸν Ταύρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφύρον φοργήτῳ προσέξαι γενέσθαι τὴν τοῦ σιδήρου συντάλειαν ὡς μὴ εἰς ἀπαξ αύτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτὸν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις· οὐ μάλιστα πάντων μέλειν τῇ ἀξιαγάστῳ σου φιλανθρώπῳ πατέσμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΔ⁴.

C

Μοδέστων ὑπάρχω.

"Αλλως μὲν οὐκ ἀν ἐθάρδησα διτο δύχου γενέσθαι τῇ μεγαλοφυΐᾳ σου, εἰδὼς καὶ ἐμαυτὸν μετεψεῖν, καὶ τὰς ἔξουσίας γνωρίζειν· ἐπειδὴ δὲ εἰδὼν ἄνδρα γενέσθαι τὴν ἐπακληθῆναι, ἀπειλημησα αὐτῷ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα τὸν ἱετηρίας (63) αὐτὴν προβαλλέμενος τύχῃ τοῖς φί-

lius id designat, quod supplicantes pretendere solent, ut eum, cui supplicabant, inflecenter. Observat Chrysostomus, orat. 2 aduersus Anomous plebem, si quid petat ab imperatore, olivæ rami pretendere solere. Sed hunc Basili locum inprimis illustrat Gregorius Nazianzenus, qui desertorem quemdam commendat Olympio in epist. 78, eumque ait ad Olympium configere, et canitem ac sacerdotium Gregorii, veluti regiam quamdam imaginem

ανθρωπίας. Πάντως δέ, εἰ καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς λόγου ἔισι, ἀλλ' αὐτὸς τὸ μέτριον (65) ἴκανὸν δυσωπῆσαι τὸ φιλανθρωπότατον τῶν ὑπάρχων (66), καὶ ἡμῖν ἀνύιν συγγράμμην, ἵνα, εἰ μὲν μηδὲν πεπλημμέλη-
ται τῷ ἀνδρὶ, σωθῆναι αὐτὸν δὲ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν·
εἰ δὲ καὶ ἡμαρτεῖν, ἀφεθῆναι αὐτῷ (67) δὲ τὴν ἡμᾶς
τοὺς λειτουργούσαντας. Οὐα δὲ τὰ ἐνταῦθα τῶν πραγμά-
των εἰσὶ, τίς μᾶλλον ἐπίσταται σοῦ, τοῦ καὶ ἐπι-
βλίσαντος τὰ παρ' ἔκάστω (68) σαθρὰ, καὶ τῇ θαυ-
μασίᾳ προμηθεία τὰ πάντα διακρατοῦντος;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΒ'.

*Cum Domini Namus Basiliū necessariū in Andronicū, præpotentem virū, peccasset, Basiliū hortatur Andronicū, ut
Dimitiā in metu et ignominia degenti novum supplicium non infligat, ceterisque qui eum intulerint, nene metu mor-
tis et quid futurū sūl obseruantib⁹, humanitatis laudande materiam præbeat.*

'Αρδροτίχω (69) ἡγεμόνι.

B

Ἐ. Εἰ μὲν οὖτας εἶχον σώματος, ὥστε ρἀδίως ὑπο-
μένους ὀδοιπορίας δύνασθαι, καὶ τὰ τοῦ χειμῶνος
ἐντορητή φέρειν, οὐχ ἀν ἐπέστελλον, ἀλλ' αὐτὸς παρὰ
τὴν (70) μεγαλοψύχιαν ἐβάδιζον δυοῖν ἔνεκεν·
τού τε παλαιὸν ὑποσχέσων ἐκτίσαι χρέος (οΐδα γάρ
ἔμαλογχας παρέστησαι τῇ Σεbastείᾳ, καὶ ἀπο-
ιεύσαι (71) σου τῆς τελειώτητος· ὅπερ ἐποίησα μὲν,
ἐπίμαρτον δὲ τῆς συντυχίας, μικρὸν κατόπιν τῆς σῆς
καλοκαγαθίας παρατενόμενος); ἐπέρου δὲ, τοῦ τὴν
προσβελαν δὲ ἐμαυτοῦ πληρῶσαι, ἢν ἀποστελλαι (72)
τίς ἀπάνυντο, μικρότερον ἐμαυτὸν κρίνων ἢ ὥστε
τοιάντης τυγχάνειν χάριτος· καὶ ἂμα λογιζόμενος,
ὅτι οὗτοι ἀρχονταί οὖτε ἰδιώτην ὑπὲρ οὐδενὸς ἄν τις
ἰένων διὰ τραμμάτων πείσειεν οὖτας, ὡς αὐτὸς περ-
ῶν, καὶ τὰ μὲν ἀπολυδόμενος (73) τῶν ἐγχλημάτων,
τὰ δὲ ἰκετεύων, τοῖς δὲ συγγράμμην παρατιούμενος
ἴκειν· ὃν οὐδὲν ἀν ρἀδίως δὲ ἐπιστολῆς γένοιτο.
Πᾶσιν οὖν τούτοις ἐν ἀντιθετικής, σὲ τὴν θείαν κεφα-
λῆ, καὶ διειπέται τὴν γνώμην ἐνδείξασθαι σοι,
ἢ περ τῶν πράγματος ἔχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ προ-
θῆσις παρὰ σεκτοῦ, πρὸς τὴν ἐγχέιρησιν οὐκ
ἀπόκνησα.

obtendere, ὥστε περ τινὰ εἰκόνα βασιλικήν τὴν πολιέν
ἥμων προβαλλόμενος καὶ τὴν λεπωσύνην. Idem Grego-
rius orat. 22, p. 400, ait de Machabaeorum matre, προ-
τευε τὴν πολιάν καὶ τὴν γῆρας ἰκετηρίας προσβάλλετο,
προτελεῖται canitiem filii suis et senectutem ostendebat relut ea quas ad supplicandum praetendi solent.
Regia imago in primo testimonio adhibita, probat
in altero ἰκετηρίᾳ esse signum supplicandi, non
orationem supplicem, ut visum est Billio.

(65) Τὸ μέτριον. Ita Coisl. uterque. Editi τὸ μέτρον.

(66) Υπάρχων. Coisl. et Med. ἑπάρχων.

(67) Ἀγεθῆται αὐτῷ. Unus ex Combeſtianis co-
dicibus habet αὐτὸν. Simili commendatione utilit-
Gregorius Nazianzenus epist. 183, narratque olim
quemdam ita ad amicum scripsiisse: Τὸ δέλτα, εἰ
μὲν οὐδὲν ἀδικεῖ, διὸ τὸ δίκαιον δρεῖ· εἰ δὲ ἀδικεῖ,
εἰ τὴν ἄρες· Illum, si nihil mali admisit, ob jus
iustum et aequitatem absolve; si admisit, in nostri
gratiam absolve. Liquet autem illud crimen, cui Basilius
veniam precatur, non majestatis aut aliud
gravissimum crimen fuisse, in quo locus ejusmodi
precibus non fuisset.

(68) Παρ' ἔκάστω. Ita Harl. cum duobus aliis.
Editi παρ' ἔκάστου.

PATROL. Gr. XXXII.

A quid humanitatis consequatur. Certe autem, et si nullius pretii sumus, moderatio ipsa praefectorum humanissimum potest flectere, et nobis veniana conciliare; ut si vir nibil peccavit, ipsius veritatis beneficio salvus sit et incolumis: si quid autem commisit, illud ei mea supplicantis causa remittatur. Quo autem in statu sint res nostræ, quis melius quam tu novit, qui ea qua in unoquoque infirma sunt, consideras, ac mirabili tua providentia omnia moderaris?

204 EPISTOLA CXII.

Andronico duci.

1. Si corpore ita valerem, ut facile peregrinationem sustinere possem et hiemis molestias ferre, non equidem scriberem; sed ipse ad tuam magnanimitatem procliscerer duabus de causis; ut et vetus promissi debitum persolverem (nam promisso acin, venturum me Sebastiam, atque praestantia tua fructurum: quod quidem feci, sed congressus compos non sui, propterea quod paulo post tuam prohibitatem adveni), deinde ut et legationem per me ipse obirem, quam mittere hactenus reformidabam, non tanti faciens me, ut ejusmodi beneficium consequar, ac illud etiam cogitans neminem esse qui vel principi vel privato per litteras æque persuadere possit, ac si ipse coram adsit, et ex criminibus alia diluat, pro aliis supplicet, aliis veniam preceperit; quorum nibil facile fieri possit per epistolam. Sane his omnibus unum habens quod opponam, te scilicet divinum caput, cui satis erit nostram de re sententiam declarare; reliqua vero addes ex temetipso; rem sine cunctatione aggressus sum.

(69) Ἀρδροτίχω. Coisl. primus addit ὑπέρ πρεσβύτερον, pro presbytero. Sic etiam Vat. et Med., nisi quod in utroque legitur πρὸ πρεσβύτερου.

(70) Παρὰ τὴν σὴν. Sic mss. sex. Editi πρὸς τὴν σὴν. Mox iudicem codices, uno forte excepto, παλαιόν. Editi παλαιόν.

(71) Ἀπολαύσαι. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπολαύσειν.

(72) Ἀποστεῖλαι. Contra editi ὑποστῆναι, Legationem, quam sustinere hactenus reformidabam. Quarvis autem scriptura nitatur auctoritate trium vetustissimorum codicum, non possum tamen hoc loco non plus tribuere tribus aliis codicibus non ita vetustis, nempe Vaticano, Coisl. secundo et Regie secundo. Repugnat enim ut Basilius dicat se hactenus reformidasse hanc legationem per se obire, cum conceptis verbis declaret desiderio suo solam corporis debilitatem obstarere. Idem probant allata ab eo rationes: prima, quod sibi non tantum tribuat ut in ejusmodi rebus per alios agat: altera, quod scribendo minus quam adeundo promoveri intelligat. Verebatur ergo legationem mittere, non per se obire.

(73) Ἀπολυόμενος. Quatuor codices non vetustissimi ἀποδύσμενος.

* Alias CLXIV. Scripia anno 572.

17

2. At vides quomodo circuitione utar, dum apere vereor ac refugio, qua de causa orationem instituam. Domitianus ille necessarius noster est ab antiquo ex parentibus, sic ut nihil omnino differat a fratre. Quamobrem enim quod verum est non dicam? Deinde causam edoctus, ob quam haec pertulit, dignum esse dixi qui sic pateretur. Neque enim quisquam sit, qui si parum aut multum in tuam virtutem peccaverit, penam effugiat. Sed quoniam videmus hunc in metu et ignominia degentem, salutemque ipsius in tua sententia sitam, satis illum penam dedisse judicavimus, et, ut magnanimum quiddam simul et humanum de eo cogites, obsecramus. Nam rebelles sub potestatem redigere, et sortis est viri, et vere imperantis: at benignum esse ac mansuetum in prostratos, hominis est magnanimitate et clementia omnes superant. Itaque tibi, si voles, in uno et eodem licebit tuam et in ulciscendo et in servando ad arbitrium magnanimitatem ostendere. Hic modus supplicii satis sit Domitiano, metus eorum quae exspectat, et quae se pati dignum esse novit. His nihil illi ad penam adjicias supplicamus. Illud enim considera dominos eorum qui læserant exstissem multos ex iis qui ante nos vixere, de quibus nullus ad posterios transnissus **205** sermone; at vero iram remisisse, qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum immortalis memoria in omni ævo perhibetur. Addatur igitur et hoc præconiis tuis. Largire nobis, qui tua celebrare cupimus, ut humanitatis exempla superioribus temporibus decantata laudando superemus. Sic et Crœsus filii interfectori iram remisisse dicitur, seipsum ad supplicium offerenti: et magnus ille Cyrus huic ipsi Crœso amicus post victoriam fuisse. Hos inter te numerabimus, et pro virili haec prædicabimus, nisi exiles quidam esse omnino tanti viri præcones existimemur.

3. Cæterum illud cæteris necesse est addere, eos qui quidvis deliquerint, non ob ea quae jam admissa sunt puniri (qua enim arte quae facta sunt, infecta reddantur?); sed ut aut ipsi deinceps meliores siant, aut aliis sapiendi sint exemplum. Horum autem neutrum nunc deesse quisquam dixerit: ipse namque horum recordabitur etiam post mortem; reliquos vero, dum in hunc intuentur, metu mortuos esse puto. Quare quidquid supplicio adjecerimus, nostram ipsorum iram explorare videbimus: quod multum abesse, ut de te verum sit, ego sane dixerim, neque adduci possem, ut ejusmodi verbum ullum proferrem, nisi majori beneficio affici dantem quam accipientes perspiccerem. Neque enim paucis perspicua erit ista animi magnitudo. Nam Cappadoces omnes quid futurum sit

(74) Ἀμελήσας. Ita Coisl. uterque, Med., Vat., Reg. secundus et Harl. Edili ἀμαρτῆσας, quod eodem redit.

(75) Εθέλοις. Sic tres vetustissimi codices. Editio θεληγ.

A 2. 'Αλλ' ὅρδες δπως κύκλῳ περίειμι δκῶν καὶ ἀναδυόμενος τὴν αἰτίαν ἐκφένειν ὑπὲρ ὃν ποιοῦμαι τοὺς λόγους. Δομετιανὸς οὗτος ἐπιτίθειος ἡμῖν ἐστιν ἐκ τῶν γονέων δινώθεν· ώστε ἀδελφοῦ μηδὲ διοικέτειν. Τι γάρ ἂν τις μὴ τάληθῇ λέγοι; Εἴτα τὴν αἰτίαν μαθόντες ἀφ' ἣς ταῦτα πέπονθεν, δξιον εἶναι τοῦ παθεῖν οὐτως ἔφαμεν. Μηδὲ γάρ ἐστιν μηδεῖς, δς, μικρὸν ἢ μεῖζον εἰς τὴν σὴν ἀρετὴν ἀμελήσας (74), τὴν τιμωρίαν ἐκφύγοι. 'Αλλ' ὀρώντες τοῦτον περιδεῶς καὶ ἀδόξως ζῶντα, καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ἀγήφῳ κειμένην αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, ἀρχούσαν αὐτὴν ἔχειν τὴν δίκην ἐκρίναμεν· μεγαλόψυχον τε δικὸν καὶ φιλάνθρωπον διανοηθῆναι σε περὶ αὐτοῦ ἵκετεύομεν. Τὸ μὲν γάρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ λεγέρων δινότεσσιν τε καὶ ἀρχοντος ὡς ἀλπιῶν· τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πρόδον, μεγαλοφρούνη πάντων καὶ ἡμερότητος διαφέροντος. Οὐτοὶ δὲ πάρεξεις σοι: βουληθέντι: ἐν τῷ αὐτῷ τὴν τε πρὸς τὸ ἀμύνασθαι καὶ τὴν εἰς τὸ σώζειν, ὡς ἀν ζεύδοις (75), ἐπιδεξασθαι μεγαλοψύχιαν. Τοῦτο μέτρον ἀρχῶν Δομετιανῷ τῆς κολάσεως, τῶν πρωτοδοχωμένων διόδος, καὶ ὃν δξιον οἶδεν ἐαυτὸν παθεῖν δυστα. Τοῖς τοις μηδὲν εἰς τιμωρίαν προσθεῖναι αὐτῷ ἵκετεύομεν. Καὶ γάρ ἐκεῖνο σκόπει, δτι κύριοι μὲν τῶν ἡδικηκότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγόνασιν, ὃν οὐδέποτε πρὸς τοὺς ὑστέρον διεπέμφθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὄργην οἱ φιλοσοφίᾳ τοὺς πολλοὺς ὑπεράρντες, ὃν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ χρόνῳ (76) παντὶ παραδέδοται. Προσκείσθω δὲ καὶ τοῦτο τοῖς περὶ τοῦ διηγήμασι. Δὸς ἡμῖν, τοῖς ὅμνειν προσιρουμένοις C τὰ σὰ, τὰς ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ἀδομένας φιλανθρωπίας ὑπερβαλέσθαι. Οὐτως καὶ Κροῖσος τῷ πιλοφόρῳ τὴν ὄργην ἀφεῖναι λέγεται, ἐαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν· καὶ Κύρος δέ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροῖσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ τὴν νίκην. Τούτοις συναριθμήσομεν· καὶ, δση δύναμις ἡμετέρα, ταῦτα ἀναγορεύσομεν, εἰπερ μὴ μικροὶ τινες εἶναι ποτάπασιν ἀνδρὸς τοσούτου κήρυκες νομισθεῖμεν.

D 3. Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, δτι τοῖς διοικοῦντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενέμενων κολάζομεν· (τις γάρ ἀν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' ὅπας ἀν ἡ αὐτὸς πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιντο, ἡ ἐτέροις ὑπάρκειαν τῶν σωφρονεύντων παράδειγμα (77). Τούτων τοινυν οὐθέτερον ἐνδεῖν ἀν τις ἐν τῷ παρόντι φῆσειν, αὐτὸς· εἰ γάρ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτων μεμνήσεται τοῖς τε λοιποῖς τεθνάνται τῷ δέει πρὸς τοῦτον ἀφορῶντας οἵμαι. Οὐσθ' ὅπερ ἀν προσθῶμεν τῇ τιμωρίᾳ, τὴν ὄργην ἡμῶν αὐτῶν ἀποπιμπλάναι δόξομεν· διπλῶς δεῖν ἐπὶ σοῦ ἀληθές εἶναι φαίνειν ἀν Ἑγωγε, καὶ οὐδὲν ἀν τούτων τῶν λόγων προήχθην εἰπεῖν, εἰ μὴ μεῖζον τῷ διδόντι τὴν χάριν ἐνεώρων ἡ τοῖς λαμβάνουσιν. Οὐδὲ γάρ διληγοῖς ἐσται καταφανῆς ἡ μεγαλοψύχια τοῦ τρόπου. Καππαδόκαι καὶ γάρ ἀπαντες ἀποσκοποῦσι

(76) Τῷ χρόνῳ. Vaticanus codex, Reg. secundus et Coisl. secundus τῷ βιώ.

(77) Παράδειγμα. Reg. uterque et Coisl. secundus παράδειγματα.

τὸ μὲν, ἃς εὐξαῖμην διὰ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν Α τῶν προσόντων σοι καὶ ταύτην (78) ἀπαριθμήσασθαι.
Ὄκων δὲ τοῦ γράφειν πάντας θεοὺς, ἡγούμενός μοι ζητεῖν οἵστε τὰ παρεθέν. Τοσοῦτον γε μὴν προσθέων, οὐτε, πολλῶν ἐπιστολὰς ἔχων ἔχαιτουμένων εἰνδιάν, πατῶν ἡγήσατο προτιμοτέραν εἶναι τὴν παρ' ἡμῶν, οὐκ οἰδά που (79) μαθὼν εἶναι τίνα ἡμῶν λόγον παρὰ τῇ σῇ τελειώτητι. "Οπως οὖν μῆτε αὐτὸς φυσεῖ τῶν ἐλπίδων, διὸ ἐφ' ἡμῖν ἐσχε, καὶ ἡμῖν ὑπάρχῃ πρὸς τοὺς ἐντεῦθα σεμνολογεῖσθαι" παρακλητοῦ, δέσποτα ἀνυπέρβλητε, ἐπινεῦσαι πρὸς τὴν αἴτην. Ήάντως δὲ οὐδενὸς χειρὸν τῶν πάντων φιλοτροφάντων ἐπέστρεψε τὰ ἀνθρώπινα· καὶ οἰδες, ἃς καλὸς θησαυρὸς πᾶσι τοῖς δεομένοις ὑπουργεῖν προποκείμενος (80).

B observant, qui quidem optaverim ut inter reliqua tua ornamenta hanc quoque magnanimitatem numerent. Finem epistolæ imponere vereor, ratus, quod omissum fuerit, mibi damno fore. Tantum hoc adjungam, eum etsi a multis epistolas habet ipsius incolumitatem ac salutem exposcentibus, nostram omnibus potiorem duxisse, cum nescio unde didicerit nos apud tuam præstantiam in aliquo esse numero. Ut igitur neque eum spes fallat, quam in nobis habet, et nobis liceat apud nostros gloriari; te, domine perquam eximie, exorari si-nas, ut nostræ annuas petitioni. Profecto autem nullo deterius eorum qui unquam philosophati sunt, considerasti res humanas: et nosti quam bonus thesaurus iis, qui omnibus egentibus operam suam præbent, jam olim repositus sit.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ.

Remonstrat Basilius in magna rerum ecclesiasticarum perturbatione liberaliter agendum esse cum infirmioribus, nec amplius quidquam a fratribus exposcendum, nisi ut fidem Nicarum recipiant, et Spiritum sanctum saleantur creau-ram dici non debere, nec cum iis qui dicunt, communicandum.

Τοῖς δὲ Ταρσῷ πρεσβυτέροις.

Συντυχὼν τῷδε, πολλὴν ἔσχον τῷ ἀγιῷ Θεῷ τὴν χάριν, διὶ με καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀπὸ πολλῶν θλιψέων παρεμυθήσατο, καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐνεργῶς ἔδειξε δὲ αὐτοῦ. Σχεδὸν γάρ τὸν πάντων ὑμῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν ζῆλον ἐν τῇ τοῦ ἐνδέ-
πρὸς προαιρέσει κατέμαθον. "Α μὲν οὖν ιδίᾳ δι-
ελέχθημεν πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς δὲ ὑμὶν ἀπαγγελεῖ (81)"
δὲ παρ' ἐμοὶ γνωρισθῆναι ὑμῶν προσῆκε τῇ ἀγάπῃ,
ταῦτα ἔστιν. 'Ο καὶρὸς πολλὴν ἔχει ρόπην πρὸς κα-
ταστροφὴν τῶν Ἑκκλησιῶν, καὶ τοῦτο πολὺν ἔχομεν
ἥν χρόνον ἐξ οὐ καταμανθάνομεν. Οἰκοδομὴ δὲ Ἑκ-
κλησίας, καὶ σφαλμάτων διόρθωσις, καὶ συμπάλεια μὲν
πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας, ὑπερασπισμὸς δὲ πρὸς τοὺς
ὑγιαίνοντας τῶν ἀδελφῶν οὐδὲ εἰς. 'Αλλ' οὔτε βοήθημα
ἥθερα πευτικὸν (82) τῆς πρακτασχούσης νόσου, ἥ
προσφυλακτικὸν τῆς προσδοκωμένης οὐδέν. Καὶ θλως
ἴσιας λοιπὸν τῇ τῆς Ἑκκλησίας κατάστασις (ἴνα
ἐπεργεῖ χρήσωμαι τῷ ὑποδείγματι, καὶ εὐτελέστερον
εἶναι δοκεῖ) ιματίῳ παλαιῷ, ὅπε τῆς τυχούσης προ-
φίστεις ἥδηντος καταρρήγνυμένω, δ πρὸς τὴν ἐξ ἀρ-
χῆς ισχὺν ἐπανελθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. Ως οὖν ἐν
καρῷ τοιούτῳ, μεγάλης χρεία τῆς σπουδῆς καὶ
τολής τῆς ἐπιμελείας ἐνεργετηθῆναι τι τὰς Ἑκ-
κλησίας. Εὐεργεσία δὲ ἔστιν ἐγκαθῆναι τὰ τέως δι-
επασμένα (83). "Ἐνωσις δὲ ἀντί γένοιτο, εἰ βούληθείη-
μεν, ἐν οἷς μηδὲν βλάπτομέν τὰς ψυχάς, συμπερι-
ενέχθηνται τοῖς ἀσθενεστέροις. Ἐπειδὲ οὖν πολλὰ στό-
ματα ἡνοικταὶ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, καὶ
πολλαὶ γλώσσαι τάχονται εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφη-
μίαν· ἀξιούμενον ὑμᾶς, δοσον ἔστιν ἐφ' ὑμῖν (84), εἰς
τοῖς ἀριθμὸν περιστῆσαι τοὺς βλασφημοῦντας· καὶ

(78) Καὶ ταύτην. Ita mss. septem. Editi καὶ τοῦτο, excepta tamen editione prima Basileensi.

(79) Οὐαὶ οἰδά καν. Ita tres vetustissimi codices. Editi οὐδὲ διπλῶς.

(80) Προασποκείμενος. Sic mss. sex. Editi προ-
ασπεκτιμένος ἔστι, excepta tamen editione prima
Basilei.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXIII.

Presbyteris Tarsensisibus.

Congressus cum illo, magnas habui Deo sanctio
gratias, qui ei me illius præsentia ex multis ango-
ribus consolatus est, et vestram charitatem perspi-
cue per ipsum ostendit. Nam vestrum fere omnium
veritatis studium in viri unius proposito cognovi.
Quæ igitur privatim inter nos locuti sumus, ea
ipse vobis referet. 206 Quæ autem ex me charita-
tem vestram par est cognoscere, hæc sunt. Tem-
pus plurimum incumbit ad eversiōnēm Ecclesiarum,
idque jam a longo tempore perspeximus.
Ædificatio autem Ecclesiae, delictorum emendatio,
erga debiles commiseratio, sanorum fratrum de-
fensio nulla prorsus est. Sed neque remedium ul-
lum, aut morbus prior curetur, aut impendens
caveatur. Ac profecto similis est Ecclesiae status
(ut claro utar exemplo, etiamsi vilius esse videa-
tur) vetusto vestimento, quod facile qualibet occa-
sione discinditur, nec potest iterum ad pristinum
robur redire. Itaque ut in tali tempore magno
opus est studio ac multa diligentia, ut aliquid
accedat emolumenti Ecclesiis. Emolumentum est
autem membra prius divulsa conjungi. Fiet au-
tem conjunctio, si velimus, quibus in rebus ani-
mas non lèdimus, in his nos ad infirmiores accom-
modare. Cum igitur ora multa in Spiritum sanctum
aperta sint, ac linguae multæ ad jaciendas
in illum blasphemias sint exacutæ: rogamus vos, ut
quantum in vobis est, ad parvum numerum blasphemantes
redigatis; et qui Spiritum sanctum creaturam
esse non dicunt, eos recipiat in communionem,
ut blasphemari relinquantur soli, ac vel pudore

(81) ἀπαγγελεῖ. Ita mss. quinque, Editi ἐπαγ-
γελεῖ.

(82) Θεραπευτικόν. Med. προθεραπευτικόν.

(83) Διεσπασμάνα. Duo mss. διεσπαρμένα, di-
spersa.

(84) Ἐφ' ὑμῖν. Ita mss. quinque. Editi ἐφ'
ὑμῖν.

• Alias CChI. Scripta circa an. 372.

sufficiunt ad veritatem redeant, vel si in peccato manent, auctoritate careant ob paucitatem. Nihil igitur amplius exposcamus: sed volentibus nobiscum conjungi fratribus fidem Nicenam propo-namus: ac si ei assentiuntur, illud quoque exigamus, Spiritum sanctum creaturam dici non oportere, et eos qui dicunt, recipi ab ipsis in communionem non debere. Nihil autem praeter haec exposendum esse censeo. Enimvero persuasum mihi est diuturniore inter nos consuetudine ac mutua circa contentionem exercitatione, si etiam quid amplius adjiciendum sit explanandi causa, daturum id Dominum, qui ipsum diligentibus omnia cooperatur in bonum¹⁹.

EPISTOLA CXIV.

Cum exorta esset in clero Tarsensi aliqua dissensio, Basilius pacis constituendae cupidus hanc Cyriaco conditionem set, ut Nicenam fidem nulla prouersus excepta voce recipiat, et saleatur Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt communicandum. Spondeat pro fratribus nihil eos amplius ab eo petiuros.

Cyriaco, Tarsi commoranti.

Quantum sit pacis bonum, quid opus est apud pacis filios dicere? Quia igitur magnum illud bonum, et admirandum, et omnibus qui Dominum diligunt maxime expetendum, jam pene ad nudam vocem redactum est, eo quod multiplicata sit iniqitas, refrigerata jam in multis charitate; hoc unum arbitror iis qui germane et vere Domino serviunt, studio esse debere, ut Ecclesias variis partibus multisque modis inter se discissas ad unitatem reducant. Quod et ego facere dum aggredior, immerito curiosi hominis crimen sustineam. Nihil **207** enim Christiani tam proprium est, quam pacem conciliare: unde et hujus rei mercedem maximam nobis Dominus promisit. Postquam igitur cum fratribus congressus sum eorumque perspexi magnum in fratres et in vos, sed et multo majorem in Christum amorem, ac fidei integratem et firmitatem; et utrumque ipsis magno esse studio, ut neque a vestra charitate segregentur, neque fidem sanam prodant; hac eorum bona mente comprobata, ad vestram gravitatem scribo, obsecrans omni charitate, ut eos vere et ex animo conjunctos omnisque ecclesiasticæ curæ participes habeatis. Quin et illis spondoni rectam esse vestram mentem, ac vos Dei gratia pro vestro veritatis studio ad omnia paratos esse, quæcunque pro veritatis doctrina pati oportuerit. Quæ autem, ut mihi persuadeo, neque vobis adversantur, et prædictis fratribus satis sunt ad integrum persuasionem,

A τους μὴ λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον δέχεσθαι εἰς κοινωνίαν, ἵνα μόνοι καταλειφῶσιν οἱ βλάσφημοι, καὶ τὴν κατασχυνθέντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, η̄ ἐπιμένοντες τῇ ἀμαρτίᾳ ἀναβίπτοσις ὡς θὰ τὴν διεγέρηται. Μηδὲν τούν πλέον ἐπιτηδώμεν, ἀλλὰ προτεινώμενα τοῖς βουλομένοις ἥμεν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν· καὶ ἐκείνη συνθῶνται, ἐπερτώμενα καὶ τὸ μὴ δειν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, μηδὲ κοινωνικοὺς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας. Πέρα δὲ τούτων (85) δεῖξιν μηδὲν ἐπικητείσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπισματι γὰρ, διετῇ τῇ χρονιατέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφίλοκειᾳ συγγρυματίᾳ, καὶ εἰ τι δέον πλέον προστεθῆναι εἰς τράνκωσιν, δύνεται δὲ Κύριος δὲ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΔ'.

B Τοῖς ἐν Ταρσῷ περὶ Κυριακὸν (86).

"Ουσον ἔστι τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν, τι χρὴ λέγειν πρὸς δινδρας νιοὺς τῆς εἰρήνης; Ἐπεὶ οὖν τὸ μέτρα τοῦτο, καὶ θαυμαστὸν, καὶ πᾶσι περιστούμενον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, κινδυνεύει λοιπὸν εἰς δυνάμεις φιλὸν περιστῆναι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυχείσης λοιπὸν ἐν τοῖς πολλοῖς (87) τῆς ἀγάπης, οἵματι προστήνειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῦ γνησίου καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαγαγέν πρὸς ἔνωσιν τὰς Ἐκκλησίας, τὰς πολυμεράς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατηθείσας. "Ο δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ποιεῖν, οὐκ ἀν δικαίως πολυπράγμονος αἰτίαν λάδοιμι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἔδιν ἔστι Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διδ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν δὲ Κύριος ἐπιτηγείλατο. Συντυχῶν τούν ποιεῖν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ θεασάμενος αὐτῶν πολὺ μὲν τὸ φιλάδελφον καὶ τὸ περὶ ὑμᾶς ἀγαπητὸν, πολλῷ δὲ ἔτι πλέον τὸ φιλόχριστον καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀκριδές τε καὶ εἴτονον· καὶ διετὸν πολλὴν ἀμφοτέρων ποιοῦνται σπουδὴν, τῆς τε ὑμετέρας ἀγάπης μὴ χωρίζεσθαι, καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν μὴ καταπροδύναι· ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ἀγάπην προσάρεσιν, ἐπιστέλλω τῇ σεμνήτῃ ὑμῶν, παρακαλῶν πάσῃ ἀγάπῃ ἔχειν αὐτοὺς ἡγιωμένους γνησίους, καὶ πάσσος ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος κοινωνούς· ἐγγησάμενος καὶ αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν δρόσεται, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζῆλῳ πρὸς πάντα ἔστε παρατεταγμένοις, διαπερ ἀν δέη (88) παθεῖν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Εστὶ δὲ, ὡς ἐμαυτὸν πειθώ, τὰ οὗτε ὑμῖν ὑπεναντία, καὶ

¹⁹ Rom. viii, 28.

* Alias CClV. Scripta circa an. 372.

(85) Πέρα δὲ τούτων... παρ' ἡμῶν. Ita septem mss. Editi Παρὰ δὲ τούτων... παρ' ὑμῶν. Similem prorsus animi moderationem Gregorius Naz. iis exhibet, qui Spiritui sancto divinitatem libenter tribuebat, Dei nomen tribuere verebantur, orat. 44, p. 710.

(86) Τοῖς ἐν Ταρσῷ, etc. Ita Med. et Coisl. pri-

mus. Nonnulli alii Τοῖς ἐν Ταρσῷ τοῖς περὶ Κυριακὸν. Editi Τοῖς αὐτοῖς περὶ Κυριακὸν παρατίθενται.

(87) Ἐγ τοῖς πολλοῖς. Præpositio addita ex Coisl. primo et alio ms.

(88) Άρ δέη. Sic Med. et Coisl. primus cum nonnullis aliis. Editi δὲ Παύλος post editi τῶν Πατέρων. Coisl. primus et duo alii ut in lettu.

τοι; προσιρημένοις τῶν ἀδελφῶν ἀστάρχῃ προς τὴν Πλατ-

ροφίαν, ταῦτα, διμολογεῖν ὑμᾶς τὴν ὑπὸ τῶν Πατέ-

ρων ἡμῶν ἐκτεθεῖσαν Πίστιν τῶν ἐν Νικαιᾳ ποτὲ

συνέδοτων, καὶ μηδεμίαν τῶν ἔκει λέξιν ἀθετεῖν,

ἄλλο εἰδέναι, διτὶ τριακόσιοι δέκα καὶ δοκτῶ, ἀφιλοεύ-

χος συνιδέτες, οὐκέτι δινευ τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος

ἐνεργείας ἐφρέγγαντο· προσθενταί δὲ τῇ Πίστι ἐκείνῃ

καὶ τὸ μὴ χρῆναι λέγειν κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον,

μὴ μέντοι μηδὲ τοῖς λέγουσι κοινωνεῖν, ἵνα καθαρὰ

ἡ τοῦ Θεοῦ ἡ Ἑκκλησία, μηδὲν ζιζάνιον ἁυτῇ

παραμεμιγμένον ἔχουσα. Ταῦτης αὐτοῖς τῆς πληρο-

φορᾶς παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας ὑμῶν προτεθεῖσης,

καὶ αὐτοὶ τὴν πρέπουσαν ὑμὸν ὑποταγήν ἔτοιμοι εἰσι

παρατίθεσθαι. Αὐτὸς γάρ ἐγγυῶμαι τὸ μέρος τῶν

ἀδελφῶν, ὃς εἰς οὐδὲν ἀντερούσιν, ἀλλὰ πάσαν ὑμῖν

ἐπιδείξονται εὐταξίας ὑπερβολὴν, ἐνδικούσαντος αὐτοῖς

τοῦ ἐπικήτουμένου παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας

εἰλεύθητος ἐτοίμας παρασχεθέντος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΕ>.

Inacundam mutierem monet parum prodesse sine justitia liberalitatem in pauperes: rogat ut se docere desinat, sed potius cogit de iudicio Dei, ubi nec servi testes aderunt, nec eum tuchi. Ilorum viae nativis coloribus describuntur.

Σιμπλικίᾳ αἱρετικῇ (89).

Ἄβούλως οἱ ἀνθρώποι καὶ μισοῦσι τοὺς κρείττο-

νας, καὶ φιλοῦσι τοὺς γείρονας. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς

κατέχει τὴν γλώτταν (90), σιωπῇ τῶν ἔμων ὅρεων

τῶν τὸν δνειδόν. Ἐγὼ δὲ μενῶ τὸν δικαστήν

δικαστήν, δὲ οἴδε πάταν κακίζειν τέλει ἀμύνεσθαι. Καν

γάρ ὑπὲρ φάμμον ἐκχέη (91) τις γρήματα, βλάπτει

ψυχήν, πατήσεις τὸ θίασον. Άει γάρ θυσίαν θεός,

οὐκ ἀχρήσιαν, οἷμαι, ζητεῖ, ἀλλὰ θυσίαν πολυτελῆ

τὴν εὔσεβην καὶ δικαίων γνώμην δεχόμενος. Όταν

δέ τις ἐστὸν (92) παραβάνων πατήν, κοινάς λογίζε-

ται τὰς εὐχάς. Σαυτὴν οὖν τῆς διχάτης ἡμέρας

ὑπόμνησον, καὶ ἡμᾶς (93), εἰ βούλει, μή διδάσκε.

Ἴσμεν σὺ πλεονά, καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀκάνθαις οὐ

ποτούτοις συμπινγόμεθα· οὐτε ἐν διλγούσι καλοῖς

δεκαπλαστοῖς κακίαιν ἐπιμέγνυμεν. Ἐπῆγειρας ἡμίν

εὐράς τε καὶ φρύνους, ἐπρινὰ δῆθεν θηρία, πλήν

δημος ἀκάνθαρτα. Άλλ’ ἥξει πτερὸν (94) ἐνθεν, τὸ

(89) Argumentum hujus epistolæ, scitu necessaria-
riū et publica luce dignum, quod in Operum
S. Basilii editionibus deest, exstat in codice Cæsareo
num. LXVII prænotato ante initium epistolæ
his verbis (a): Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ πρὸς Σιμπλι-

(b) αὐτοῦ ἔξω· καὶ παρεύθυνς ἡ δικαία κρίσις
τοῦ Θεοῦ ἀνελέ τινας ἐξ αὐτῶν· καὶ ἡ αὐτῆ Σιμπλι-

κίᾳ ἐπεμψε χρήματα τῷ αὐτῷ μαχαρίῳ Βασιλεὺῳ
ἔξεσουμένῃ τὸ πταῖσμα· δὲ, μή δεξάμενος, ἔγρα-
ψεν αὐτή ταῦτα. Hoc est: *Eiusdem epistola ad Simpliciam de eunuchis ipsis. Hæretica hac fuit; ideoque cum S. Basilios ab adversariis valetudinem lavandi causa intrasset balneum, mandavit illa eunuchis ac pueris suis ut ejus sabana foras projicerent. Quo facto, statim justa Dei vindicta nonnullas eorum qui id perpetraverant sustulit. Simplicia igitur, ut per epistolam illatae injuriae S. Basilio reconciliare-*

(a) Lambec. *Commentar. de biblioth. Vindobon., tom. III, ed. Kollar., p. 536*

(b) Hoc est linea balnearia.

A hæc sunt: ut fidem a Patribus nostris, qui Nicæa quondam convenerunt, editam profiteamini, nullamque in ea vocem rejiciatis, sed sciatis trecentos decem et octo Patres, qui circa contentionem convenerunt, non sine Spiritu sancti afflato locutos esse; atque illud etiam huic fidei addatis, Spiritum sanctum creaturam dici non oportere, nec cum iis qui dicunt, communicandum, ut Dei Ecclesia pura sit, zizanum nullum sibi admistum habens. Hæc si illis vestra charitas ad persuasionem proposuerit; ipsi quoque et consentaneum vobis parati sunt obsequium exhibere. Ego enim pro fratribus spondeo, eos nulla in re esse contradictores, sed cumulatissime modestiam omnem vobis exhibuturos; si modo perfectio vestra hoc unum quod a vobis expetunt, lubenter ipsis concesserit.

EPISTOLA CXV.

Ad Simpliciam hæreticam.

Temere homines et odio prosequuntur meliores, et diligunt pejores. Quapropter et ipse contineo linguam, contumeliarum mearum opprobrium silentio premens. Ego autem supernum judicem exspectabo, qui novit malitiam omnem in fine ulcisci. Nam etiam si quis pecunias arena copiosius profundat, si justitiam conculcat, animam suam hædit. Semper enim Deus sacrificium, non quasi, opinor, eo egeat, querit; sed pretiosum sacrificium, mentem piam ac justam admittit. Quando autem quispiam prævaricando se ipse proculcat, ejus preces pro impuris ducit. Itaque de extrema die te ipsa commoneas, et nos si videbitur, 208 ne doceto. Novimus plura quam tu, et internis spinis non tam præfocamus, neque paucis bonis decuplant malitiam admiscemus. Excitasti in nos et lacertas et rubetas, bestiolas quidem vernas, sed tur, pecuniam quidem ipsi misit; sed is, pecunia, qua sibi oblata fuerat, non accepta, scripsit hæc. In editione Operum divi Basili Beneditina anni 1750 argumentum hoc nostrum scholii saltem vices obire poterat, nec videmus causam cur fuerit negligunt.

(90) Τὴν γλῶτταν. Editiones secunda Basileensis et Parisiensis addunt μου, quod deest in Coisl. utroque, Harl., Reg. secundo et Colb. et antiquioribus editionibus. Non exstat hæc epistola in Mediceo et Regio primo.

(91) Ἐκχέη. Ita summo consensu veteres libri. Editi ἐκχέεται.

(92) Εαυτόν. Reg. secundus et Colbert., et in margine Coisl. secundus δόλῳ ἐστὸν.

(93) Καὶ ἡμᾶς. Duo codices ἡμᾶς δέ, et paulo post ἴσμεν γάρ. Mox Harl. πνιγόμεθα.

(94) Πτερόν. Regius secundus et Coisl. secundus habent πτηνόν in textu et ad marginem πτερόν.

* Alias LXXXVII. Scripta circa an. 372.

immundas. At e supernis veniet avis, quæ has de-
pascetur. Mihi enim reddenda ratio, non ut tu
existimas, sed ut Deus judicare novit. Quod si et
testibus opus erit, non sistentur servi, neque
eunuchorum genus in honestum ac perniciosum,
non, inquam, genus illud, neque semineum, neque
masculum, mulierum amore insaniens, invidum,
mercede vili conductum, iracundum, fractum,
ventri serviens, avarum, sævum, coenæ ploras
jacturam, inconstans, illiberale, quidvis accipiens,
insatiabile, furiosum, et zelotypum : et quid jam
ultra dicendum est? simul ut natum est, ferro
damnatum. Quomodo ergo fieri poterit, ut horum
mens recta sit, quorum et pedes distorti sunt?
Hi caste quidem vivunt absque mercede per fer-
rum : sed amore insanunt absque fructu, ob suam ipsorum turpitudinem. Non hi producentur
judicii testes, sed oculi justorum, et conspectus virorum perfectorum, quotquot tunc oculis ea cer-
nent, ad quæ nunc animi cogitatione respiciunt.

EPISTOLA CXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ.

*Firmum cum audisset Basilius, relata vita asceticæ exercitatione, arma sequi, dehortatur eum ab hoc consilio, alio
auctor est, ut beatos progenitores malit patria regenda, quam paternum avum armorum professione imitari.*

Firmino.

B

Φιρμίτων.

Et rare sunt litteræ tuæ et breves, sive segnitie scribendi, sive alioqui satietatis, quæ ex copia nasci posset, vitanda consilio ; sive quod etiam te ipse sermonis brevitati assuefacias. Nobis certe nihil satis est, sed etiamsi redundant copia, desiderio impares sunt ; eo quod velim singulas res tuas discere, quomodo tibi corpus habeat, quomodo pietatis exercitatio ; utrum in iis quæ initio decrevisti, perseveres ; an aliquid novi consilii suscepferis, ut quæque res accident, ita sententiam immutans. Quod si idem permanerer, multitudinem litterarum non exposcere mus : sed satis nobis esset hoc tantum : *Ille illi : valere nos scias, et vale.* Quoniam autem audiimus, quæ et dicere nos pudet, te reliquo beatorum progenitorum ordine ad avum paternum transiugere, et Brettanium fieri pro Firmino, hæc ipsa avemus audire, et quibus rationibus ad hanc vitæ viam ineundam adductus sis, discere. Verum quoniam ipso ob consilii pudorem conticuisti : nos te adhortamur, ut pudore digna consilia non capias, et si quid subiit animum tuum, hoc ex mente expulso, iterum ad te redeas, ac longo vale militiæ armisque et castrorum molestiis **209** dicio, revertare in patriam, satis ad vitæ securitatem et ad omnem splendorem existimans, urbi, itidem ut majores, præesse : id quod tibi citra laborem obuenturum confidimus, respicientes tum ad idoneas naturæ dotes, tum ad competitorum

A ταῦτα νεμόμενον. Έμοι γάρ λόγος, οὐχ ὁς εἰ νομίζεις, ἀλλ' ὁς οἶδε κρίνειν Θεός. Εἰ δὲ καὶ μαρτύρων χρεῖα, οὐ δοῦλοι στήσονται, οὐδὲ εἰνούχων γένος διτιμον καὶ πανώλεθρον· τοῦτο δὴ τοῦτο, διτιμον, ἀνανδρον, γυναικομανῆς, ἐπιζηλον, κακόμισθεν, δισύθυμον, θηλυδριώδες, γαστρόδουλον, χρυσομάνες, ἀπηγνὲς, κλαυσθεῖτον, εὐμετάβλητον, ἀμετάδοτον, πάνθοχον, ἀπροσκορές, μανικὸν καὶ ζηλότυπον· καὶ τί γάρ εἴτε εἰπεῖν ; σὺν αὐτῇ τῇ γενέσει σιδηροκατάδικον. Πᾶς οὖν τούτων γνώμη ὅρθη, ὃν καὶ οἱ πάλις στρεβλοί ; Οὗτοι σωφρονοῦσι μὲν ἀμισθα διὰ εἰδηρού μανιούσαι δὲ ἄκαρπα δι' οἰκείαν αἰσχρότητα. Οὐχ οὗτοι στήσονται τῆς κρίσεως μάρτυρες, ἀλλ' ὁρθαὶ δικαίων, καὶ δικεῖς ἀνδρῶν τελείων· διοτί τέ δρῶσι, πρὸς & βλέποντες νῦν εἰσι συνέστι.

C καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα, καὶ μικρὰ ταῦτα, ἢ δικνυ τοῦ γράφειν, ἢ ἀλλας, τὸν ἐκ τοῦ πλήθεος κόρον διαφεύγειν οἰκονομοῦντος, ήπου καὶ πρὸς βραχυλογίαν ἔκατον συνεθίζοντος. Ἡμῖν μέντοι οὐδὲν ἔξαρχει, ἀλλὰ καὶ ὑπερβόλλῃ τῷ πλήθει, τῆς ἐπινυμίας ἐστὶν ἐλάττων, διὰ τὸ βούλεσθαι ἔκαστα (91) περὶ σοῦ μανθάνειν· πῶς μέν σοι τὸ εῶμα ἔχει, διποτε; δέ σοι τὰ τῆς ἀστήσεως· καὶ πότερον ἐπιμένει τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις, ἢ τι καὶ μετεβούλευκα, πρὸς τὰ συμπίστοντα τὴν γνῶμην μεταπίμενος (95). Εἰ μὲν οὖν διάτης διέμεινας (95) σευτῷ, οὐκ ἀν πλῆθος γραμμάτων ἐπεῖτο· μεν, ἀλλ' ἔξηρκει ἡμῖν τοσοῦτον· Ὁδεῖται τῷ δεῖτι· ὑγιαίνει τὴν τιμᾶς ἰσθε, καὶ δρόμῳ· ἐπειδὲ δὲ ἀκούμενος καὶ κατέλειπόντα σε τὴν τὸν μακαρίων προγόνων τάξιν, ἐπὶ τὸν πρὸς πατέρα πάππον αὐτομολεῖν, καὶ Βρεττανίου σκούδαιον γενέσθαι ἀντὶ Φιρμίνου· ἐπιζητοῦμεν αὐτὰ τὰ ταῦτα ἀκούσαι (96), καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν καθ' ὃς ἐπὶ τούτην ἐλθεῖν τοῦ βίου τὴν δόδων ὑπῆχθης. Άλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεσιώπησας αἰδοῖ τοῦ βουλεύεσθαι αἰσχύνης ἀξία, καὶ εἰ τι ὑπέδραμέ σου τὸν νοῦν, ἀπελάσαντα τοῦτο τῆς διανοίας, σεαυτοῦ γενέσθαι πάλιν, καὶ μικρὰ χαίρειν εἰπόντα στρατεύει καὶ δηλοῖς, καὶ τοι· ἐπὶ στρατοπέδου ταλαιπωρίας, καταλαβεῖν τὴν τατρίδα, ἀρχούν πρὸς ἀστράπαιαν βίου καὶ πρὸς πάσιν περιφάνειαν τὸ ἔξιστον τοῖς προγόνοις κρατῆσαι τῆς πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ ἀπόνως σοι παραγεντι-

• Alias CLXXIV. Scripta circa an. 372.

(94) "Ἐκαστα. Editi πάνθ' ἐκαστα, sed prima vox deest in antiquissimis codicibus Coisl. et Med. Deerat etiam in Harleano, sed addita est ab alia manu.

(95) Μετατιθέμενος, etc. Sic quatuor codices et prima manu Harleanus. Editi μεταθέμενος.

(95') Διέμεινας. Med. διέμενες. Paulo post editi

ἐπεζητοῦμεν· ἀλλ' ἡρκει. Codices antiquissimi Coisl. Med., Coisl. et Harl. ut in contextu; subinde Med. primus τὰ ἀκούμενα, Κωσταντίνος οὐδὲν προδεῖται.

(96) Ἀκοῦσαι. Editio Paris. addit πάρι σοῦ, sed hæc desunt in edit. Basili. et sex mss. codicibus. Duo autem codices, neinpe Vaticanus et Coisl. secundus, habent Βρεττανιν. Non male post Coisl. primus μήποτε βουλεύεσθαι.

σεθαὶ πεπιστεύκαμεν, πρὸς τε τὴν ἐκ φύσεως ἑπι· τηδειάτητα ἀφορῶντες καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν τῶν ἐνισταμένων. Εἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς ἡ γνώμη, εἴτε γενομένη πάλιν ἐκβεβλήται, γνώρισον (96°) ἡμῖν τὸ τάχει· εἰ δὲ, δ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλεύματα, αὐτάγγελτος ἡμῖν ἤκετω ἡ συμφορά· γραμμάτων δὲ οὐ δεδμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΖ.

Firmus respondet præcedenti epistolæ, dolorem suum significat, quod a pietatis exercitatione discessisset: promittit deinceps se ad priorem vitam redditurum; seque imperaturum sperat ut dimittatur. Ceterum Dei auxilio confidit suam virginitatis servandæ voluntatem regiis mandatis potiorem futuram.

Ἀνεκίγραψος (97), ἐπὶ δοκήσει.

Sine inscriptione, piæ ac religiosæ exercitationis causa.

Ἐγὼ καὶ ἄλλως ὀφελεοθατοι τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι ἔμαυνον νομίζω· καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο φρόντισμα, ἐν ᾧ ἐσμεν· ἀναγκαῖος ἡμᾶς ὑπευθύνους ταῖς τῶν ταύτων πραγμάτων ὑπηρεσίαις καθίστησι, κανοὶ τιχόντες ὥστιν (97°) οἱ ἐπιτάπτοντες, μὴ διτὶ ὑμεῖς οἱ παῖδες δικαῖοις καὶ ἄλλοις πρὸς ἡμᾶς συναπτόμενοι. Τὰ μὲν οὖν παρελθόντα εἰς ἔξετασιν ἀγαθεῖν οὐκ ἀναγκαῖον· ἐπεὶ ἐνīν εἰπεῖν, διτὶ ἡμεῖς ἐγνόμεθα ἵντοις τῶν ταράχων αἰτοι, τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης ἀσκήσεως καὶ μόνης ἀγούστης πρὸς σωτηρίαν φιλονειχίαντες ἀποστῆναι· διὸ τάχα καὶ τῷ ταράχῳ τούτῳ εἰς πειρασμὸν παρεδόθημεν. Ἀλλ' ἐκείνα μὲν γέγονε, καὶ ὑπομνήσεως τῆς ἀξιῶθη, ὥστε μὴ δεύτερον ἡμᾶς τοὺς ὅμοιοις πειριπεσεῖν· τὰ δὲ ἐψεῦχης, πάνυ βούλομαι πληροφορεῖσθαι σου τὴν εὐλάβειαν, διτὶ, τοῦ Θεοῦ οὐγχαρούντος, βάστα ἡμῖν προσχωρήσεις, τοῦ πράγματος καὶ ἐνύδρου δυτος, καὶ οὐδὲν. ἔχοντος βαρὺ, καὶ τὸν φίλων ἡμῶν πολὺν (98) ἑτοίμως χεριζόμενων, θνῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τυπωθήσεται οὖν παρ' ἡμῶν δέσποις, κατὰ τὴν δομοιστητα τοῦ προσδοθέντος λεβέλου τῷ βικαρίῳ· ἐν δὲ ἀλλοιούσιν μὴ τις γένηται παρολκή, εὐθέως ἀποπεμφόμεθα, τὴν ἐκ τοῦ γράμματος (99) δεδειαν παρεχόμενοι. Πέπεισμαι δὲ ἐν τοιούτοις μείζον τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὴν πραιτερίαν ἡμῶν ἴσχυειν, ἣν ἐὰν ἀτρεπτὸν καὶ ἀκλινῆ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀκμήν βίου ἐπιδειξώμεθα, ἀνεπιχείριτος ἡμῖν καὶ δυσλος διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας τῆς παρθενίας ἡ φυλακὴ εἰη. Τὸν δὲ ἐγχειρισθέντα γνωρίμοις, εὐχόμενοι δέξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σῆς μαρτυρίας.

(96°) Γνώρισον. Ita codices mss. summo consensu. Editi δήλωσον. Paulo post editio Paris. et secunda Basil. ἰκέτω. Editio prima Basil. et mss. ἰκέτω.

(97) Ἀνεκίγραψος. Nemo non videt hanc epistolam non esse Basili, sed ad eum scriptam ab ipso Firmino.

(97°) Τιχόντες ὥστε. Sic duo mss.. melius quam in editis, τιχόντες εἰσὶν.

(98) Πολλῶν. Deest ea vox in codicibus Vaticano et Medicavo. Paulo post Reg. secundus et Cois. secundus προδοθέντος.

(99) Γράμματος. Legitur in Coisliniano primo πράγματος, re ipsa solutionem metus afferes. Sed magis placuit vulgata scriptura, ἐκ τοῦ γράμματος id est. scriptio consignatam dimissionem af-

A paucitatem. Sive igitur hoc consilium ab initio captum non est, sive captum postea rejectum est, cito nobis significato: si vero, quod absit, eadem manent consilia, sua sponte nuntiata nobis veniat calamitas; litteris vero opus non habemus.

EPISTOLA CXVII.

Ego et alias tuæ me dignitati deberi puto; et B nunc illa sollicitudo in qua versor, necessario me (1) ejusmodi ministeriis obnoxium facit, etiamsi quisvis e turba præcepta tradat, nedum tu, quem multa tecum et alia jura conjungunt. Itaque præterita expendere necesse non est; siquidem dicere licet, causam me suis molestiarum; dum a bona illa pietatis exercitatione, et quæ sola ad salutem dicit, pertinaciter discessi; unde et cito huic perturbationi ad temptationem traditi sumus. Atque hæc quidem transierunt, nec caruere admonitione, ut ne iterum in eadem mala incidam. Quod attinet ad futura, pietati tuæ persuasissimum esse velim, ea nobis Dei dono facilliue processura; cum res et æqua sit, nec quidquam grave habeat; et amici nobis multi, qui sunt in aula, prompto animo gratificentur. Itaque delineabitur a nobis rogatio ad similitudinem dati libelli vicario: quam quidem si nulla protrahat mora, statim dimittar, ex scripto solutionem metus afferens. Persuasum autem habeo in ejusmodi rebus potiorem esse regis mandatis voluntatem nostram, quam si immutata ac immotam a proposito vitæ perfectæ exhibuero, inexpugnabilis nobis et inviolabilis Dei auxilio virginitatis erit custodia. Fratrem autem mihi a te traditum et lubens vidi, et inter familiares habeo: quem et Deo et tuo testimonio dignum esse opto.

ἡμῖν παρὰ σοῦ ἀδελφὸν καὶ ἐθεασάμεθα ἡδέως, καὶ ἔρχεται τοῖς πλάνησι, καὶ δῆκε ἐγγραφὸν τὴν ἐλευθερίαν, τὰ μηδὲ ὑπὸ ἀλλοιούσιν ἐπηρεάζηται. Māmantem lectorem, qui cum militem patrem habeat, Deo tamen ob morum probitatem consecratus est, Deo ac nobis missum fac, nec inter errores numera; atque libertatem ac vacationem ei scriptio consignalatam tribue, ut ne ab aliis quidem per calumniam vexetur.

• Alias CCXXXIV. Scripta circa an. 372.
(1) Vide Aldenda.

210 EPISTOLA CXVIII.

Jovinum Basilius per honorifice invitat ut sese invitat.

Jovino, episcopo Perrhes.

Ilabeo te debitorem boni debiti. Nam mutuo dedi tibi charitatem, quam me cum senore recipere oportet: siquidem et Dominus noster hoc senioris genus nequaquam aversatur. Solve igitur, o charum caput, in nostram patriam veniens. Et haec quidem sers est. Quænam vero versura? Quod is vir ad nos venturus sis, qui tanto nobis præstas, quanto parentes liberis sunt meliores.

EPISTOLA CXIX.

Cunt dolo Eustathii discipuli, Basilius et Sophronius, perfidiam suam horrendis in Basiliū calumnias ac illiberali sua ex ejus domo nascient; Basilius Eustathium, missō ad singula narranda fratre Petro, obsecrat, ut improbus discipulis autem non præbeat, ac disjuncta magis astringere conetur, quam dissidium auget.

Eustathio, episcopo Sebastie.

Etiam per dignum omni honore ac religiosissimum fratrem meum Petrum tuam saluto dilectionem, obsecrans, sicut alia quavis in occasione, ita et nunc, ut pro me preceris, ut, ex fugiendis his ac noxiis moribus mutatus, tandem aliquando dignus evadam Christi nomine. Profecto autem etiam si nihil dicam, colloquemini inter vos de rebus nostris, et quæ gesta sunt, accurate indicabit, ut ne sine examine pravas contra nos suspiciones accipias, quas probabile est eos struere, qui nos contumeliis et præter Dei timorem et prater hominum opinionem vexaverunt. Qualia enim nobis ostenderit eximius ille Basilius, quem veluti vita meæ præsidium a tua pietate suscepseram, equidem vel dicere verecundor: diaces autem singula a fratre nostro redactus. Atque haec dico, non eum ulciscens (pre-

A

'Ιοβίνῳ (2), ἐπισκόπῳ Πέρρης (3).

"Ἔχω σε χρεώστην ὄφληματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνεισε γάρ σοι χρέος ἀγάπης, δὲ χρή με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ, ἐπειδὴ καὶ δὲ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τόκων οὐ παραιτεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὡς φῇ ξεφαλῆ, ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πατρόθι. Τοῦτο μὲν οὖν ἔστιν αὐτὸν τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ προσθήκη; Τὸ στὸ εἶναι τὸν παραγινόμενον, ἀνδρα τοσοῦτον ἡμῶν διαφέροντα, δισφ πατέρες εἰσὶ βελτίους πατέρων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΩ.

Εὐσταθίῳ, ἐπισκόπῳ Σεβαστείᾳ.

B Καὶ διὰ τὸν αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ μου (4) Πέτρου προσφέργομαι σου τὴν ἀγάπην, παρακαλῶν σε (5) ὃς διὰ πάσης προφάσεως καὶ νῦν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα, μεταβαλλόμενος ἀπὸ τοῦ φευκτοῦ (6) τούτου καὶ βλαβεροῦ τρόπου, γένωμαι ποτε ἄξιος τοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ. Πάντως δὲ, καὶ ἐγὼ μὴ λέγω, διαλεχθῆσσθε πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ γνωρίσσετε τὴν ἀκρίβειαν τῶν πεπραγμένων, ὥστε μὴ παραδεχθῆναι ἀδιανοίστως; τὰς πονηρὰς καθ' ἡμῶν ὑπονοίας, δὲ εἰκὸς κατασκευάζειν τὰς καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόδον καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν εἰς ἡμᾶς ἔξυθρίσαντας. Οὐαὶ γάρ ἡμῖν ἐνεδεξέσθαι ἐγνωτοῖς Βασιλείος, διὸ ἀντὶ φυλακτηρίου (7) τῆς ἐμῆς ζωῆς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας ὑπεδεξάμην, ἐγὼ μὲν καὶ εἰπεῖν αἰσχύνομαι· εἰση δὲ τὰ καθ' ἔκαστον παρ-

C se manum illam ferre posse, quæ sacramenta per blasphemiam confecta suscepserat. Tbeodorei lib. IV, c. 15.

(4) Ἀδελφὸν μου. Voculanū desumptimus ex vetustissimo codice Harlæano.

(5) Παρακαλῶ σε. Ita octo mss. Editi καὶ παρακαλῶ σε.

(6) Φευκτοῦ. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπευκτοῦ, moribus detestandis. Ibidem Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter μεταβαλλόμενος.

(7) Φυλακτηρίου. Hanc vocem sic interpretatur Tillemontius, quasi discipulus ille Eustathii Basiliū quodammodo consilis rexisset. Fieri quidem potuit, ut Basilius ejusmodi consiliis uteretur, alique hinc forte referendum quod ait in epist. 223. speculatorēs sibi sub specie auxiliī et amicarē communionis datos fuisse. Sed his vocibus, ἀντὶ φυλακτηρίου, praesidiū designari existimat, magis precibus et sanctitate hominis, quam illius consilio et opera constitutum. Nimurum Basilius opinat discipulorum Eustathii sanctitati tantum tribuebat, ut quandiu eos domi suæ haberet, tutum se a periculis fore crederet. Sic qui Dionysii Mediolanensis corpus servabant, hoc depositum vite suæ præsidium esse ducebant, τὰ φυλακτήρια τῆς ἔκυττων ζωῆς, intra in epist. Basiliū ad Ambrosium. Basilius in libro *De Spiritu sancto*, cap. 10. p. 22, docet professionem fidei, quam in baptismo dedimus, per totam vitam ὡς ἀσφαλῶς φυλακτηρίου, instar tutissimi præsidii servandam. Jejunium vocatur bonum animæ φυλακτηρίου, orat. I in Jejun.

* Alias CCCXVIII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 inente.

** Alias CCCVII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 inente.

(2) Ιοβίνῳ. Ita cum editis Coisl. primus et Med. quibus adjungi potest Harlæanus codex, in quo non exstat quidem haec epistola, sed cum idem Jovinus nominetur infra in epistola 127, Ιοβίνος vocatur in hoc codice Vaticano. Sic etiam apud Theodoretum, lib. iv Hist., cap. 45, vocatur Ιοβίνος in editione Sirmondi, ex uno codice Regio. At Valesius edidit Ιωβιανός, qui sic reperit in suis codicibus ins. et apud Epiphanius Scholasticum. Codices Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ιεζίνην et inssa Ιοβίνον. Supra in epist. 92, cui subscripsit idem Jovinus, Coisl. uterque et Reg. secundus habent Ιωβιανός. Vaticanus Ιοβίνος.

(3) Πέρρης. Sic maluimus legere cum quatuor codicibus Vat., Reg. secundo, Coisl. secundo et Paris., quam cum editis Κέρδης aut cum Coisl. primo et Med. et editionibus Theodoreti Πέρρης. Probabilius enim est, ut observat Tillemontius, Jovinum Perrhae in Syria episcopum fuisse, quam aut Pergæ in Pamphylia, aut Kerrhae urbis prorsus ignota. Fuit enim Jovinus ille amicissimus Eusebii Samosatensi, et in eadem provincia episcopus; si quidem mortuo Eusebii ad electionem episcopi vocatus fuit, et cum manum Antiochou Eusebii successori una cum aliis episcopis imponeret, repulit ejus dexteram Antiochus, quia Arianorum communioneum, licet exiguo tempore, admiserat; eumque ex numero consecrantium removeri jussit, negans

τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν διδαχθεῖς. Καὶ τοῦτο λέγω οὐκ εἰσίν αἱ μνήμενος (εὐχομαι τὰρ αὐτῷ μὴ λογισθῆναι περὶ τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ βεβαίως μοι τὴν παρὰ τοῦ ἄπαντος μετανοίας ἡμῶν διοικούμενος, ἢν φοβοῦμαι μή διαταξίσωσι ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν διαβολῶν, δις τοὺς ἀντοῖς κατασκευάσωι εἰς ἀπολογίαν τοῦ πταιχατοῦ. Ὁπερ δὲν (8) κατηγορήσωσιν ἡμῶν, ἐκεῖνο περὶ τῆς σῆς ἀρχινοίας ἔξεται ἔσθωσαν, εἰ δὲν εἰσάλειν ἡμῖν, εἰ τὴν (9) διδρόθωσιν τοῦ ἀμαρτήματος, οὐ λίγην ἔπαγουσιν, ἐπεζήτησαν· εἰ δὲν φανεράν τοῦτον τὴν πρὸς ἡμᾶς λύπην κατέστησαν. Νῦν δὲ, να φρόνησθε προσώπῳ καὶ πεπλασμένοις (10) ἀγάπης ἥματος ἀμύθητον τινὰ δόλου καὶ πικρίας βυθὸν ἐψυχαλύπτοντες, διὰ τῆς ἀνελευθέρου φυγῆς (11) ἀφέντωσαν. Ἐφ' ϕ (12) δοσον μὲν ἡμῖν πειθαρέα πένθος, δοσον δὲ τὸν γέλωτα τοῖς ἀει τὸν πλεῖστην ἔθετον εἰς τὴν ἀθλίαν ταῦτη πόλεις βθελυσσομένοις, καὶ τὴν πρὸς τὸ πιστευθῆναι, καὶ σχηματισμὸν ἐπέτητην τὸ πλάσμα τῆς σωφροσύνης (13) διαβεβαμένοις ἐπιτηδεύεσθαι, πάντως, κανὸν ἡμεῖς μὴ πηγάδωμεθα, γνώριμον τῇ συνέσει σου· ὡς μηδὲν πιπένεμα οὐτως ὑποπτον εἶναι πρὸς κακίαν λοιπῶν ἐντεῦθα, ὡς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ ιου. Ἀπὸς χρῆ (14) θεραπευθῆναι, τῆς σῆς ἀν εἰη πέτρων φροντίσαι (15). Τὰ γάρ παρὰ Σωφροντοῦ ψηφιστούμενα (16) ἐγχελήματα ἡμῖν οὐκ ἀγαθῶν τοῦ προτίμα, ἀλλὰ ἀρχῆ διαιρέσεως καὶ χωρισμοῦ, καὶ εποιηθῆ τοῦ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃν ἀποφυγῆναι. Οὐ τὸ τῆς εὐσπλαγχνίας πρακταλοῦμεν καταρρίπτειν ἀει τῆς βλαβερᾶς ταύτης ὅρμης, καὶ πειθῶνται τῇ παρ' ἑαυτοῦ ἀγάπῃ κατασφίγγειν μᾶλλον τοῦτον διατάμενα, καὶ μὴ τοῖς πρὸς διάστασιν (17) φημένοις συνεπιτείνειν τὸν χωρισμόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚ'.

Iam ab Eusebio Basilius scribendum esse ad Occidentales, nec reperiens quomodo scribat, mittit commentarium Meletio per Sanctissimum. Sperat consilia de se Antiochiae initia brevi ad exitum ventura. Nuntiat Faustum, qui est cum papa, præter canones ordinatum fuisse loco Cyrilli : Meletium rogat ut id omnibus indicet.

Μελετίῳ, ἐπίσκοπῳ Ἀρτιοχαῖς.

Γράμματα ἐδεξάμην παρὰ τοῦ θεοφίλεστάτου ἐπίπλου Εὐσέβου, προστάσσοντα πάλιν γραψῆναι τοῖς επικαὶ περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν. Καὶ ἐδουλήθη ἡμὶ ἡμῶν τυπωθῆναι τὴν ἐπιστολὴν, ὑπογραψῆναι ταρπάντων τῶν κοινωνικῶν. Ἐπειδὲ οὐνοῦ εὖτε ἴσως ἐπιστείλω περὶ ὧν ἐπέταξε, παρέπεμψα

(8) Ὁπερ δὲν δι. Medicæus, Regius primus et Reg. alter οὐτερ δ. δν.

(9) Εἰ τὴν Ita tres vetustissimi codices, et aucto post εἰ δλως. Editi ή τὴν... ή δλως.

(10) Πελλασμένοις. Tres codices non antiquissimi tetraplumineos.

(11) Φυτῆς Ita Med. et Harl. pro eo quod in diis erat σωπῆς, illiberali silentio.

(12) Ἐφ' ϕ. Hic locus sic legitur in Coisl. utroque, Vaticano, Bigot. altero et Regio secundo: Ἐφ.

ἴστον μὲν προξενοῦμεν τὸν γέλωτα τοῖς, etc. In

τοῦ quidem quādūm risus commoneamus his, etc. etc.

Item autem existimet Cæsaream idcirco miseram

ocari, quod impletas ac vitia in hac urbe dominantur.

Laudat in Cæsariensis fideli fervorem

Gregorius Nazianzenus, orat. 3 et 19, p. 91, et 308:

et illa alia civitas sub Julianō majora religionis

Audia declaravit. Miseram ergo arbitror dici, quia

major erat in plerisque civibus pietas, co-de-

A cor enim non imputari ipsi a Domino), sed providens ut stabilis mihi a te dilectio permaneat, quam vereor ne calumniarum magnitudine commoveant, quas illos ad lapsus defensionem credibile est adornerent. Quodcumque autem nobis crimen inferant, interroget eos prudentia tua, an nos insimulaverint, 211 an peccati, cujus nunc nos incusat, emendationem postulaverint; an omnino sui contra nos doloris significaciones dederint. Nunc vero sese vultu hilari ac simulatis dilectionis sermonibus immensam quamdam dolii et acerbitalis voraginem animo occultasse, illiberali fuga ostenderunt. In quo quidem quantum nobis mœroris attulérint, quantum risus moverint iis qui semper piam vitam in misera hac urbe exsecrantur, et veluti artem ad fidem faciendam, et simulationem ad decipiendum excogitari commentum pietatis affirmant, profecto, etiam si nos nequaquam narraverimus, notum est prudentiæ tuæ ac perspectum: adeo ut nullum jam vitæ institutum tam suspectum sit ad improbitatem his civibus, quam vitæ asceticæ professio. Quæ quidem quomodo curanda sint, tuæ erit prudentiæ cogitare. Quæ enim contexuit in me crimina Sopronius, bonorum non sunt procnia, sed divisionis separationisque initia, eoque tendunt, ut charitas etiam, quæ in nobis est, refriescat. Quem quidem ut miseratio tua a noxio illo impetu coercent, obsecramus: ac tua dilectione coneris ea quæ dis juncta sunt, magis astringere, nec eorum, qui ad dissidium erumpunt, intendere separationem.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXX'.

Meletio, episcopo Antiochiae.

Litteras accepi a religiosissimo episcopo Eusebio, quæ præcipiunt, ut rursus scribatur ad Occidentales de rebus quibusdam ecclesiasticis. Et voluit a nobis informari epistolam, eamque ab omnibus communicatoribus subscribi. Quoniam igitur non inveni quomodo scriberem de his quæ

D testabili videbatur nonnullorum aliorum impietas et morum dissolutio, maximum dolorem Basilio ac omnibus bonis inurens.

(13) Σωφροσύνης Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus ταπεινοφροσύνης, humilitatis.

(14) Α πῶς χρῆ. Sic Harleianus codex, melius quam editi Οπως οὖν χρῆ. Quinque alii codices non antiquissimi Οπως δε χρῆ.

(15) Φροντίσαι. Vat. φροντίς. Tres alii codices non antiquissimi καὶ φροντίδος.

(16) Συφραξτόμενα. Ita tres vetustissimi codices. Editi συνεργάμμενα. Hunc autem Sophronium esse creditum, quem supra Basilius filium vocat epist. 105, cuique epistolam dedit ad filias Te-reutii.

(17) Πρὸς διάστασιν. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter. Editi πρὸς τὸ διάστα-

* Alias LVIII. Scripta anno 373.

præcepit, *confidet. cœlium* pietati tuæ misi, ut, et ei eo lecto, et iis, quæ a desideratissimo fratre Sanctissimo compresbytero referentur, attente auditis, ipse de his rebus, ut tibi videbitur, scribere digneris. Nos parati sumus et scriptum illud comprobare, et communicatoribus citè deferendum curare, ut cum omnium subscriptionibvs **212** proficiscatur, qui iturus est ad Occidentis episcopos. Cito nobis quid sanctitati tuæ in mentem venerit, significari jube, ut quæ tibi visa fuerint, non ignoremus. De iis autem quæ struntur aut etiam jam structa sunt contra nos Antiochiae, dignitati tuæ ille ipse frater referet; nisi antevertens rerum fama quæ gesta sunt nuntiet. Nam spes est fore, ut minæ ad exitum brevi perveniant. Volo autem pietatem tuam scire, a fratre Anthimo Faustini, qui est cum papa, B episcopum ordinatum fuisse, ne suffragiis quidem acceptis, et loco ordinatum reverendissimi fratris Cyrilli, ita ut Armenia seditionibus referta sit. Quapropter ne in nos mentiantur, neve rerum confusio nobis detur criminis, hæc dignitati tuæ significavi. Dignaberis autem absque dubio et ipse ea reliquis indicare. Arbitror enim multos hac ordinis perturbatione afflictum iri.

τῇ σεμνότητι σου. Δῆλον δέ, ὡς καὶ αὐτὸς καταξώσεις γνώριμα ποιῆσαι τοῖς λοιποῖς. Ήγούμει τῷ πολλοὺς λυπήσειν τὴν ἀταξίαν ταῦτην.

EPISTOLA CXXI*.

Theodotum hortatur Basilius ut Sanctissimo aures præbeat; eumque facil de ordinatione Fausti certiore.

Theodoto, episcopo Nicopolitan.

Acerba hiems ac longissima, adeo ut ne litterarum quidem solarium facile habuerimus. Unde

* Alias CXCV. Scripta anno 373.

(18) *Παρέπεμψα τὸ ὑπομνηστικόν.* Commentarium hunc Basilius non videtur composuisse, sed accepisse ab Eusebio. Quomodo enim composuisse, qui non reperiebat quomodo scriberet?

(19) *Ἄδελφον.* Hanc vocem addidimus ex sex mss. Legimus autem *Σαγκτιστίμου* cum Harl. et Val. Editi et alii mss. *Σαγκτοτίμου*.

(20) *Παρόταταν σοι.* Deest vocula in pluribus mss. non vetustissimis. Ibidem editi καταξώσας. Miss. summo consensu ut in textu.

(21) *Καὶ αὐτῷ συνθέσθαι.* Editi καὶ σοι αὐτῷ συνθέσθαι, et tibi assentiri. Sed illud σοι deest in sex veteribus libris, ac in editione Haganoensi et prima Basileensi. Præterea quod addit Basilii daturum se operam ut communicatoribus deferatur, argumento est eum de scripto loqui, non de Meletio. Paulus post editi παραχωμοισθναι. Harl. et Med. cum duobus aliis ut in textu. Illud autem κοινωνιοῖς redditum *communicatoribus*, quia ea vox apud Latinos scriptores ecclesiasticos usitata. Hinc in Epist. Euclerii et Helladii ad Xystum tertium Joannes Antiochenus *Cyrilli communicator factus esse* dicuntur.

(22) *Tαχέως.* Editi addunt oīv, sed hec vocala deest in omnibus nostris miss. ac in editione Hag. et prima Basileensi.

(23) *Τυρενομύθων.* Ita editio Hagan. et miss. septem pro eo quod erat in aliis editionibus πορευομένων. Legitur tamen in secunda editione Parisiensi πονηρευομένων. Scriptura, quam in contextum receperimus, confirmatur ex epist. 226. Ibidem Harl. et Val. ἐσχατωρημένων.

(24) *Ἄροιστι.* Uterque Coisl., Med. et Reg. se-

A τὸ ὑπομνηστικὸν (18) τῇ θεοσεβείᾳ σου, ἵνα, καὶ αὐτῷ ἐντυχῶν, καὶ τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τῷ ποθεινοτάτου ἀδελφοῦ (19) Σαγκτιστίμου τοῦ συμπρεσβυτέρου προσέχων, αὐτὸς καταξώσῃς, ὡς παρασταταὶ (20) σοι, περὶ τούτων τυπώσαις, ἡμῶν ἔτοιμως ἔχοντων καὶ αὐτῷ συνθέσθαι (21), καὶ ταχέως ποιῆσαι περικομισθῆναι τοῖς κοινωνιοῖς, ὥστε τὰς πάντας ὑπογραφὰς ἔχοντας ἀπελθεῖν τὸν μελλοντα ὅρμαν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Δύσιν ἐπισκόπους. Ταχέως (22) ἡμῖν τὸ παριστάμενον τῇ διστότητὶ σωγνωρισθῆναι κέλευσον, ἵνα μὴ ἀγνοῶμεν τὰ δέξια σοι. Περὶ δὲ τῶν τυρευομένων (23) ή καὶ ἡδη ἐσκευρημένων καθ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀνοίσει (24) ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς τῇ τιμιότητὶ σου· ἐάν περ μὴ προλαβούσας ἡ φῆμη τῶν γενομένων (25) φανερὰ ποιήσῃ τὰ πεπραγμένα. Καὶ γάρ ἐγγὺς ἔστιν ἡ ἐπὶπλευτική ἐκβάσεως τῶν ἀπειλουμένων. Γινώσκειν δὲ βούλομεν τὴν εὐλόγειάν σου, διτε ὁ ἀδελφὸς Ἀνθίμος Φαῦστον, τὸν συνόντα τῷ πάπᾳ (26), ἐπίσκοπον ἔχειροτόντας, μηδὲ φῆμους δεξάμενος. καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας (27) τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Κυριλλου· ὥστε στάσεων ἐμπλῆσαι τὴν Ἀρμενίαν. Ἶνα τοίνυν (28) οὐδὲ καταφεύσωνται ἡμῶν, μηδὲ αὐτοὶ τὴν αἰτίαν σχώμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων, ἐγκύρισα ταῦτα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΑ'.

C Θεοδότῳ, ἐπίσκοπῳ Νικοπόλεως (29).

Πολὺς δὲ χειμὼν, καὶ ἐπὶ τῷ μακράταν περιταθεὶς, ὡς μηδὲ τὰς διὰ γραμμάτων περιπατήσεις

cundus ἄνασται. Sed Harl. et alii ἀνόσται. Hagan. et dux Froben. ἀνόγει.

(25) *Τῷρ γενομέτωρ.* Ita hoc loco et infra optimi quique mss. Editi in utroque loco τῶν γινομένων. Ibidem editi ποιήσει. Tres velutissimini codices cum pluribus aliis ut in textu.

(26) *Τῷ πάπᾳ.* Coisl. secundus et Reg. secundus τῷ πάππῳ. Sed uterque codex consentit cum aliis in sequenti epistola, ubi de eodem agitur homine. Quod si iste papa episcopus fuit, videtur Faustus unus fuisse ex clericis in illius domo manentibus.

Sic enim designari solet ejusmodi clerici. Basilius in epist. 218 ad Amphiliocum salutem universum venerabilem clericum, καὶ τοὺς συνόντας Amphiliocum. Theophilus Castabolorum episcopus misit unum ex clericis, quos secum habebat, ἵνα τῶν αὐτῶν συνόντων, qui Basilio mirum in modum conviciaretur. Plurima alia passim occurrent ejusmodi exempla. Cum autem Basilios hunc papam nullo prorsus honoris titulo prosequatur, qui episcopum designet; vel is a Basili communione abscessus fuit, si modo episcopus erat: vel vir fuit inter laicos opibus ac dignitate insignis, qui Faustum honoris et amicitiae causa, vel ad ministerium aliquod non ignobile convictorem habebat.

(27) *Καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας... ἐμπλῆσαι.* Ita miss. summo consensu. Editi vero καὶ καταχρηστονήσας... ἐμπλῆσαι.

(28) *Ἴνα τοίνυν.* Ita omnes nostri codices. Editi "Ορα τοίνυν.

(29) Θεοδότῳ... Νικοπόλεως. Ita Coisl. prius et Med. Addit Harl. Ἀρμενίας. Codices noui... Ἀρμενίας μικράς, et sic habent editi.

φέντε τοις ὑπάρχειν. "Οθεν ὅλιγάκις οὐδὲ καὶ ἐπι-
τέλει τῇ εὐλαβεῖσα σου, καὶ δεξάμενος γράμματα.
Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ποθεινότας ἀδελφὸς τῆς Σαγκτίσ-
ματος (30) ὁ συμπρεσβύτερος τὴν μέχρις ὑμῶν
μαρτυρίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ προσφέγγομα! (31)
καὶ τῇ κοσμίστητα, καὶ παρακαλῶ προσεύχεσθαι
τῷ ἡμῶν, καὶ χρῆσαι τὴν ἀκοήν τῷ προειρημέ-
νῳ, ὅπτε παρ' αὐτοῦ διδαχθῆναι τὰ τῶν Ἐκ-
κλησιῶν ἐν οἷοις (32) ἔστι, καὶ τὴν δυνατήν σπου-
δὴν εἰσένγκασθαι εἰς τὰ προκειμένα. Γίνωσκε δὲ,
ποτέττος γράμματα ἔχων ἥκε πρὸς ἡμᾶς παρὰ
τοὺς (33), ἀξιοῦντα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον.
Επειδὴ δὲ τῇταπεντενήμετος (34) μαρτυρίαν τῆς σῆς
μαρτυρίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας
μάν σπρές Ἀνθιμον Ὅχετο, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν
τοῦτον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΒ·

ad Pæmerium Basilius de ordinatione Fausti; ac rogat ut certiorem se faciat, utrum ea res simili necne possit.

Πομενίψ, ἐπισκόπῳ Σατάλων.

B

213 EPISTOLA CXXII.

Pæmerio, episcopo Satalorum.

Πάγκως ἐπεζήτησας (36) γράμματα παρὰ τῶν
Ἀρμενίων, ὅτε ἐπενήκαν διὰ σοῦ· καὶ τὴν αἵτιαν
ράθες, δι' ἣν οὐκ ἔδωκα αὐτοῖς τὴν ἐπιστολήν. Εἰ
ἴαντον εἶπον φιλαλήθως, ἔδωκας ἡμῖν αὐτόθεν τὴν
υγρώμην· εἰ δὲ ἀπεκρύψαντο ἔκεινοι, ὅπερ οὐκ
ἴστω (37)· ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἄκουε. Οὐ τὰ πάντα
τοις· Ἀνθιμος, διὰ μακροῦ χρόνου τὴν πρὸς
μᾶς εἰρήνην σπεισάμενος, ἐπειδὴ ἐνρές καιρὸν ἔαυ-
τη τε κενοδοξίαν ἐκπληρώσας, καὶ ἡμῖν λύπην
ἡ πρόξενησαι, ἔχειρος ὅντες τὸν Φαῦστον ἰδίᾳ αὐ-
τοῖς καὶ ἴδιᾳ χειρὶ, οὐδενὸς ὑμῶν ἀναμένας ψῆ-
νη, καὶ ἡμῶν καταγελάσας ἀκριβολογούμενων περὶ
τοιαύτης. Ἔπει οὖν συνέχεις μὲν παλαιὰν εἴταιαν,
πειρόνης δὲ καὶ ὑμῶν, παρ' ὧν ἀνέμενον ἐγώ
ἡ μαρτυρίαν δέξασθαι, ἐποίησε δὲ πρᾶγμα οὐκ
ἴαντον εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τούτου ἔνεκεν λυπηθεὶς
τοῖς αὐτοῖς, οὐδεμίαν ἔδωκα καὶ πιστολήν πρὸς οὐδένα
ἢ Ἀρμενίων, οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ἄλλ'
ἴαντον εἰς κοινωνίαν ἐδεξάμην τὸν Φαῦστον, φανερῶς
παραπόμενος, διτε, εἰ μὴ ὑμέτερά μοι κομίσειε
γράμματα, πάντα τὸν χρόνον ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἡλ-
ικούμενος, καὶ τοὺς διμοψύχους μοι (38) οὕτω δια-
τρέψεις αὐτὸν ἔχειν. Εἰ μὲν οὖν ίάσιμα τὰ γεν-
ετικά, πούδασον αὐτός τε ἐπιστεῖλαι μαρτυρῶν αὐ-
τῷ, εἰ δρός ἀγαθήν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ζωὴν, καὶ τοὺς
λίους προτρέψασθαι· εἰ δὲ ἀνίσταται, καὶ τοῦτο μοι
περὸν ποίησον, ὅπτε μηκέτι με αὐτοῖς καθόλου
ριστέσθιεν· εἰ καὶ δτι, ὡς ἐδειξαν, ὠρμηνται λοι-
πὸς τὸν Ἀνθιμον ἔστων μεταθεῖναι τὴν κοι-

C

bus aliis. Editi παρὰ τοῦ πάπα.

(30) Σαγκτίσματος. Sic Harl. et Vat. Quatuor
in codices Σαγκτίσματος. Editi Σαγκτήσματος. Paulo
et Harl. μέχρις ἡμῶν.

(31) Προσφέργοροι. Coisl. primus et Med.
methegymneθα.

(32) Προειρημένω. Coisl. primus εἰρημένω. Ibi-
την Harl. πρώτως... διδαχθῆναι habet καὶ... διδα-
χηται.

(33) Ἐν οἷοις. Ita Harl. cum duobus aliis. Editi
105.

(34) Παρὰ πάπα. Ita tres vetustissimi cum duo-

(35) Ήμεῖς deest in Coisl. primo et Med.
(36) Ἐπεζήτησας. Ita mss. septem. Editi ἐπεζή-
τησας.

(37) Οὐτέρ οὐκ εἰδάτω. Ita Harlaeanus codex, me-
lius multo quam editi, Οὐτέρ οὖν εἰδάτω, quod equi-
dem conjicio. Propensior erat Basilius ad benigne
interpretandum, quam ad malum suspicendum.

(38) Ομοψύχους μοι. Coisl. primus διμοψύχους
μοι.

* Alias CCCXIII. Scripta anno 373.

se in eam partem excitarunt, ut suam ipsorum A νονίαν, ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταῦτης, communionem ad Anthimum transferant, nobis οὐδὲν εἰς φιλίαν, κατασυνθεσαντες.

nostraque Ecclesia, ut obsoletis ad amicitiam contemptis.

EPISTOLA CXXIII.

Dicitur rem significat Urbicio quod ad se tentationum auctu flagrantem non venerit. Horatur ut venial aut consolatus ad deducturus.

Urbicio monacho.

Eras adventurus ad nos (et in proximo erat borum) ut nos summo saltu dige tentationibus extantes refrigerares. Quid deinde? Obstiterunt mea peccata, et impetum represserunt, ut sine ulla medela laboremus. Quemadmodum enim in fluctibus aliis quidem desinit, aliis vero insurgit, et aliis horrore nigrescit: ita quoque malorum nostrorum alia cessavere, alia praesentia sunt, exspectant alia, ac unicum malorum nobis, ut plurimum, remedium, tempori cedere, nosque persecutoribus subducere. At jam adsis nobis, aut consolatus, aut datus consilium, aut etiam deducturus, ac certe ipso conspectu facturus ut melius me habeam. Et quod maximum est, precare etiam atque etiam, ut ratio nostra a 214 malo et a fluctu non obruatur: sed in omnibus gratum Deo animum serveamus, ne inter malos servos numeremur, benefacienti quidem gratias repentes, castiganti vero per adversa, morem non gentes; sed potius ex ipsis ærumnis utilitatem capianus, tum maxime ei credentes, cum eo indigemus maxime.

B C

EPISTOLA CXXIV.

Significat suum amicorum desiderium, quibus cum carerer inter seruandas, vitam sibi prorsus injucundum trahere videbatur.

Theodoro.

Dicunt nonnulli eos qui amoris morbo capti sunt, cum violenta quadam necessitate ab amatis divelluntur, si in dilecta formæ imaginem intueantur, morbi vehementiam oculis perfruendo compescere. Utrum autem hæc vera sint, necne, dicere non quo: sed quod mihi erga tuam probitatem accedit, ab his non longe abest. Quoniam enim evenit mibi affectio quedam in sacram tuam ac dol expertem animam, ut ita dicam, amatoria, desiderialis autem fruendi copia non est, quemadmodum neque ullo alio bono, ob peccatorum meorum impedimentum, mihi visus sum imaginem bonitatis tuæ expressissimam in religiosissimorum fratrum nostrorum præsentia videre. Ac mihi si contigisset cum tua ingenuitate absque illis

* Alias CCCXLIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCXXVIII. Scripta anno 373.

(39) *Kataγέξαι.* Ita Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi καταψύχων.

(40) 'Αλλὰ καὶ πάρεστο ήμιν. Ita quatuor idem codices. Editi 'Αλλὰ καὶ ἡμῖν ἤκε μᾶλις.

(41) *Προπλέγων.* Ita mss. plerique. Editi προπλέγων.

(42) *Κακοῦ καὶ τοῦ.* Quinque mss. non tamen velutissimi κακοῦ κλύδωνος, a malo ησία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΙ'.

Οὐρδική μονδίσοτι.

Ἐμελλες ἡμῖν παρέσεισθαι (καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔγγὺς ἀκρῷ γοῦν δακτύλῳ καταψύξαι (39) ἡμᾶς, ἐν τῷ πειρασμοὶ φλεγομένους. Εἴτα τί; Αἱ ἀμαρτίαι ἡμῶν ἀντέβησαν, καὶ διεκώλυσαν τὴν ὄρμὴν, ἡ ἀθεράπευτα κάμνωμεν. "Οὐσπερ γάρ ἐν τοῖς χόμπαι τὸ μὲν λῆγει, τὸ δὲ ἀνιστάται, τὸ δὲ ἡδη φέρει μελαντεῖται· οὐτω καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ μὲν πέπανται, τὰ δὲ πάρεστι, τὰ δὲ προσδοκάται· καὶ μία τῶν κακῶν ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπέλασθή, εἰξει τῷ κατιρῷ καὶ ὑπεξέλθειν τοῖς διώκεσιν. Ἀλλὰ καὶ πάρεστο ήμιν (40), ή παραμυθοφράνος, ή καὶ γνώμην δώσων, ή καὶ προπλέγων (41). πάντως δὲ αὐτῷ τῷ δρθῆναι φάσους ποιήσων. Καὶ τὸ μέγιστον, εἶχον, καὶ ὑπερέγκου, μή καὶ τοῖς ἀγιστοῦς ἡμῶν βαπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ (42) κλύδωνος· ἀλλ' ἐν πᾶσι διαφύλασσειν τῷ Θεῷ τὸ εὐχάριστον, ίνα μή ἐν τοῖς κακοῖς δοῦλος ἀριθμηθῶμεν, ἀγαθύνοντες μὲν ἔξομολογούμενοι, πειθαρεῖντες δὲ αὐτῶν τῶν ὑστερῶν μή προστείνεμεν· ἀλλ' καὶ δι' αὐτῶν τῶν δυσχερῶν ὠφελώμεθα, μᾶλλον αὐτῷ πιστεύοντες, διτε καὶ μᾶλλον χρήζομεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΔ'.

Θεοδώρῳ (43).

Λέγουσι τινες τοὺς ἁλωκάτας τῷ πάθει τοῦ Ἑρωτος, δταν κατά τινα βιαστέραν ἀνάγκην τῶν ποθουμένων ἀπάγωνται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαθήθεστος μορφῆς ἀποδέψειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπάνειν τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν δρθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἴ μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα, ή μή (44), λέγειν οὐκ ἔχει δέ μοι πρὸς τὴν στήν συμβέβηκεν ἀγαθότετα, οὐ πόρδω τῶν εἰρημένων ἔστιν. Ἐπειδὴ γάρ γένονται τις διάθεσις ἐμοὶ πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ ἀδολόν συψήχτην, ίν' οὐτως εἴπω, ἐρωτική, τὸ δὲ ἀπολαύσειν τῶν ποθουμένων, ὡς οὐδὲ δλλο τι τῶν ἀγαθῶν, ίν εὔχολιά τημένην ἔστι διὰ τὴν ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν ἐντίων· ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγαθότετος σου ἐναγγεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων ἡμῶν ἀδελχῶν παρουσίᾳ ἐνωρακέναι. Καὶ εἰ δίχα τούτων συνέπῃ (45)

(43) Θεοδώρῳ. Editi, Reg. secundus et Cisl. secundus addunt ἀσπαστική, quod deest in codicibus Med., Coisl. primo, Vat., Clarom. et Reg. primo.

(44) Ή μή. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor. Editi ή, μή.

(45) Συρόδη. Hanc vocem addidimus ex sex mss. Ibidem editi Kat. et γάρ. Nonnulli codices mss. Kat. γάρ ει. Melius Coisl. primus et Med., quos secuti sumus.

ἥ τῇ με περιτυχεῖν γηγούστητε, ἐλογισάμην ἀν τὸν οὐ κακίους ἑωρακέναι: διότι τῆς ἀγάπης, λέγω, ποιῶτον ἐν ἔκαστῳ ὑμῶν τὸ μέτρον ἔστιν, ὡς τοῖς τὴν περὶ τὸν πλείονος ἔκαστῳ φιλονεκτίᾳ πραγνεύσθαι. Ἐπὶ τούτοις ηὔχεροτησα τῷ ἀγίῳ καὶ, καὶ εὐχομαι, εἰπερ ἐτι: ὑπολεπτεται τις χρόνος οὗτος. γενέσθαι μοι δὲ σοῦ τὴν ζωὴν ἡδεῖαν, ὡς ὁ γε νῦν δύλιον πρᾶγμα τὸ ἄγνον καὶ φρευκτὸν (46) ήτι τρούματι, τῆς τῶν φιλάτεων συνουσίας κεχωρισμένον (47). Οὐ γάρ ἔστι, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, φίλος τις ἀν εὐημήσεις, τῶν ἀληθῶς ἀγαπώντων αἰενυμένος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΕ.

Ideentibus ad veritatem aut suspectis Nicæna fides præscribenda, secundum sanam interpretationem. Nam Marcellus consubstantiali, et quidam a Sabelio orti his vocibus ex alia essentia vel hypostasi abusi sunt, quamvis synodus non idem esse doceat essentiam et hypostasim. Fides Nicæna totidem verbis refertur; sed quia de Spiritu sancto obiter latum ibi actum est, illud nunc necessario præscribendum, ut anathematizentur, qui Spiritum creaturam dicunt aut sentiunt, aut natura sanctum esse non confluuntur. Glorificandus est cum Patre et Filio: et ab eorum communione redendus, qui illum dicunt creaturam. Additur adversus calumniantes, nec genitum illum, nec ingenitum dici. Anathematizantur qui eum administratorium dicunt aut Filio præponunt, et Filium Patri.

Ἀντίγραφος Πλοτεως ὑπαρχορεύθεισης παρὰ τοῦ ἀγιατάτου (48) Βασιλείου, ή ὑπέργραψεν Εὐντά-
θεος ὁ Σεβαστεῖας ἐπίσκοπος.

1. Τοὺς ή προληφθέντας ἐτέρᾳ πιστεως ὅμολογίᾳ αἱ μετατίθεσθαι πρὸς τὴν τῶν ὄρθων συνάφειαν καὶ οἰκομένους. ή καὶ νῦν πρῶτον ἐν τῇ κατηχήσει τοῦ ἀγίου τῆς ἀληθείας ἐπιθυμοῦντας γενέσθαι, δάσκεθαι χρή τὴν ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐν τῇ κατὰ λίκαιάν ποτε συγχροτηθείσῃ συνόδῳ γραφεῖσαν Ιεπτιν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο χρήσιμον ἀν εἶη καὶ πρὸς τοὺς ὑπονοούμενους ἵναντίως ἔχειν τῇ ὑγιαινούσῃ θεαταλίᾳ, καὶ συσκιάζοντας ἔστων ἀποφυγαῖς θεραπεύοις τὸ τῆς κακοδοξίας φρόνημα. Καὶ γάρ αἱ τούτοις αὐτάρχης ή ἐγκειμένη Πίστις. Η γάρ κορδάνται ἔστων τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ νόσον· ή ηγκαλύπτοντες αὐτὴν ἐν τῷ βάθει, αὐτοὶ μὲν τὸ φέμα τῆς ἀπάτης βαστάσουσιν (49), ἡμῖν δὲ τὴν Ιεπτολογίαν κούψην ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως παραπενίσουσιν, διε τὸ ποκαλύψει δι Κύριος τὰ κρυπτὰ τοῦτοις, καὶ φανερώσει τὰς βούλας τῶν καρκίνων. Λαμβάνειν τούτους αὐτοὺς ὅμολογούντας προσῆκε, διε πιστεύοντες κατὰ τὰ ρήματα τὰ ὑπὸ τῶν Ιεπτέρων ἡμῶν ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ καὶ κατὰ τὴν Ἱωάννης ὑπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐμφανισμένην δάσκαλην. Εἰσαὶ γάρ τινες οἱ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Πίστει λιούντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὸ ἔστων βούλημα τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἔλκοντες. "Οὐτοῦ γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἀσεβῶν εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὸν αὐτὸν ἔξηγούμενος λόγον, ἐκεῖθεν προφασίσθαις (50) τὰς ἀρχὰς εἰλέφενται, τοῦ δμοούσιον τὴν

B Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dicta ἀ, cui subscriptis Eustathius Sebastian episcopus.

1. Qui aut alia fidei confessione præoccupati sunt, et ad orthodoxorum unitatem transire volunt, aut etiam nunc primum ad institutionem doctrinæ veritatis cupiunt 215 accedere, ii docendi sunt scriptam a beatis Patribus fidem in concilio olim Nicææ coacto. Hoc ipsum autem fuerit utile etiam adversus eos, quos suspicio est doctrinæ sanæ adversari, quiue speciosis suis effugis sensum opinionis pravæ contingunt. Nam his quoque sufficit hæc ipsa fides. Vel enim emendabunt suum ipsorum occultum morbum: aut eum in imo occultantes, ipsi quidem fraudis judicium ferent, C nobis vero facilem in die judicii defensionem parabunt, cum revelabit Dominus abscondita tenebrarum et patescat consilia cordium ¹². Sic itaque suscipiendi sunt, ut credere se confiteantur. secundum verba a Patribus nostris edita Nicææ, et secundum sanam his verbis significatam sententiam. Sunt enim nonnulli, qui in hac etiam fide doctrinam veritatis depravent, et illius verborum sensum ad suum ipsorum arbitrium detorquent. Siquidem ausus est et Marcellus, cum in Domini nostri Iesu Christi hypostasim esset impius, ipsumque nudum verbum esse statueret, inde ansam principiorum arripere, consubstantialis notionem male exponens. Et nonnulli ab impia Sabellii Libyensis heresi, hypostasim et essentialiam idem esse rati, ansam inde trahunt ad blasphemie

¹¹ Cor. iv, 5.

(46) Τὸ ἄγνον καὶ φρευκτόν. Satis acute in eamdem sententiam Gregorius Naz. in epist. 73 in mandatis dat Amazonio, ut si quis querat, ubi nunc Gregorius, et quid rerum agat, respondere non dubitet eum quiete et tranquille philosophari. Quod si rursus idem roget, quomodo disjunctionem ferat amicorum, non jam fidenter respondeat eum philosophari, sed animo esse admodum inbelli.

(47) Κεχωρισμένον. Ita miss. Editio secunda Patr. κεχωρισμένος.

(48) Αγιατάτου. Ita Med. et Coisl. uterque, Vat. et Regius secundus. Duo alii ἀγίου. Editi μεγάλου. Deest ἐπίσκοπος in Harl. et duobus aliis.

(49) Βασιλεύοντος. Ita miss. septem, ac paulo post totidem παρασκευάσουσιν. Utique vox in editis tempore præsentis expressa.

(50) Προφασίσθαι. Coisl. secundus et Reg. secundus προφασίζεσθαι.

* Alias LXXVIII. Scripta anno 373.

sue defensionem, quod ita in fide scriptum sit: **Si vero quispiam dixerit ex alia essentia aut hypostasi Filium esse**, cum anathemate serit Catholica et Apostolica Ecclesia. Non enim idem dixerunt illic essentiam et hypostasim. Etenim si una et eadem notio subjecta vocibus, quid opus erat utraque? Sed perspicuum est, aliis quidem (Filiuin) ex Patris essentia esse negantibus, aliis vero neque ex essentia esse, sed ex aliqua alia hypostasi dicentibus, illos ita demum utramque opinionem tanquam a sententia ecclesiastica alienam rejecisse. Nam ubi suam ipsorum declarabant sententiam, dixerunt ex essentia Patris Filiūm, non amplius adjicientes illud, ex hypostasi. Quare illud quidem ad eversionem positum est nequioris sententiae; hoc vero declarationem habet salutaris dogmatis. Confitendum igitur est consubstantiale esse Patri Filiūm, quemadmodum scriptum est. Confitendum etiam, in propria hypostasi Patrem esse, in propria Filiūm, in propria Spiritum sanctum, quemadmodum et ipsi manifeste exposuerunt. Plene enim et clare ostenderunt, dicendo, *lumen de lumine*, aliud quidem esse lumen quod genuit, aliud vero quod genitum est, lumen tamen et lumen, ita ut una et eadem sit essentiae ratio. Apponamus autem jam et ipsam, quae Nicææ conscripta est, fidem.

αὐτὸν εἶναι τὸν τῆς οὐσίας λόγον. Ἐγχειρίδιον δῆ
 φείσα.

- 2. *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium tam visibilium quam invisibilium factorem. Et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre Unigenitum, hoc est, ex essentia Patris. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non actuū; consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt, tum quae in cælo, tum quae in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, factus homo: passus est, et resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venaturus ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, Erat aliquando, quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quod ex non existentibus, factus est, aut dicunt eum ex alia hypostasi aut essentia esse, aut mutabilem, aut alterabilem Dei Filium, eos anathemate percutit Catholica et Apostolica Ecclesia.*

(54) Αέγη. Sic Medicæus codex cum tribus aliis.
Harl. λέγεται. Editi λέξη.

(52) Ἐκεῖ. Ita septem mss. Editi ἐκελύον.

(53) Οὗτος ἐκ τῆς ὥστας. Totus hic locus per-
difficilis; sed tamen eum explanare conabimur in
Præfatione, ubi sententiam Basilii de hypostasi ex-
pendemus. Interim observabo in uno ex codicibus
Regius, quem citat Combesius, legi δι τοιούτης
ὥστας, quæ scriptura plurimum arridet Combellio.

(54) Σαφῶς. Non male Harl. et unus ex Regiis codicibus εὐσεβῶς. Nam primum adverbium statim iterum occurrit minus eleganter.

διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. Καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς δυσσεβείας τοῦ Λίθου Σαβελλίου, ὑπόστασιν τοιούτων ταυτὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἔκειθεν ἔκοπταν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἁυτῶν φιλοφημίας, ἐκ τοῦ ἐγγεγράφθαι τῇ Πίστει, ὅτι Ἐάν δι τις λέγῃ (51) ὃξ εἰπέται οὐσίας ή ὑποστάσεως τῷ Υἱῷ, ἀπαθεματίζει η Καθολική καὶ Ἀποστολική Ἔκκλησία. Οὐ γάρ ταυτὸν εἴποντας ἔκει (52) εὑρίσκει καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γάρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδίψαν ἔννοιαν αἱ φωναὶ, τις χρεῖα ἦν ἔκατέρων; Άλλον δῆλον, ὅτι, ὡς τῶν μὲν ἀρνουμένων τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς εἶναι τοῦ Πατρὸς, τῶν δὲ λεγόντων, οὗτε ἐκ της οὐσίας (53), ἀλλ᾽ ἐξ ἀλλης τινὸς ὑποστάσεως, οἵτις ἀμφότερα, ὡς ἀλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, ἀπηγγέρευσαν. Ἐπειδὴ διορθώσαντες τὸ ἁυτὸν εἴδουν φρόνημα, εἰπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τῷ Υἱῷ· οὐκέτι προσθέντες καὶ τὸ, ἐκ τῆς οὐσίας στοιχείων. Όστε ἐκείνῳ μὲν ἐπ' ἀθετήσει κείται τὸ πονηρὸν φρονήματος· τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἔχει τὴν σωτηρίου δόγματος. Δεῖ τοίνυν ὅμολογεντινὸν διατάξειν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καθὼς γέγραπται· ὅμολογον δὲ ἐν ίδιᾳ μὲν ὑποστάσει· τὸν Πατέρα, ἐν ίδιᾳ δὲ τὸν Υἱὸν, καὶ ἐν ίδιᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ὄγιον, καὶ καὶ αὐτὸν σαφῶς (54) ἐκδεδώκασιν. Αὐτάρκως γὰρ καὶ σαφῶς (55) ἐνεδείξαντο εἰπόντες, σῶς ἐκ γενέσεως ἔτερον μὲν τὸ γεννητανόν φῶς, ἔτερον δὲ τὸ γεννηθέν, φῶς μέντοι καὶ φῶς· ὅστε ἔνα καὶ τὸ ίδιον καὶ αὐτὴ η Πίστις η κατὰ Νίκαιαν συγγένειαν.

**2. Πιστεύομεν εἰς ἣν Θεὸν Πατέρα πάντων
τοπα, πάντων δρατῶν τε καὶ ἀδράτων αὐτῷ.
Καὶ εἰς ἄντα Κύριον (56) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
Ὕιον τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μό-
νογενῆ, τοντόστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς
Θεοῦ ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεόν ἀληθινόν ἐ-
Θεοῦ ἀληθινού· γεννηθέντα, σὺ ποιηθέτα
δμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' εὑρίσκειν τὰ πάντα ἔτεσι
τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν (57) τῇ γῇ. Ή-
δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέρην
σωτηρίαν κατελθόντα (58), καὶ σαρκωθέντα, ἐν
θραψήσαται, πιθόνται, καὶ ἀναστάτωται τῇ τρί-
ημέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐρχόμενα
κρῖται Ἰωτας καὶ γενρούς. Καὶ εἰς τὸ ἄρι-**

(55) *Kαὶ σαφῶς*. Ita mss. septem. Editi et Had secunda manu καὶ σοφῶς. Editio Parisiensis secunda in priore habet σοφῶς, in altero σαφῶς.

(56) *Kύριος*. Editi addunt ἡμῶν, quod deesi i

septem miss.
(57) *Kai τὰ ἐν.* Addidimus illud τὰ ex sex mss.
(58) *Kateύθοτα.* Editiones Parisienses et se-
cunda Basil. addunt ἐκ τῶν οὐρανῶν, quae de eis
in octo miss. et vetustis editionibus. Paulo po-
deest in sex mss. articulus ante οὐρανός, quem si
mien habebant editi.

3. Έπει αὖν ἐνταῦθα τὰ μὲν διὰ ἀρκούντως καὶ Α δικρόνως διώρισται, τὰ μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν βλασφέμων, τὰ δὲ εἰς προφυλακήν τῶν προσδοκαμένων ὑποψήσθαι· δὲ δὲ περὶ τοῦ Πνεύματος λόγος ἐν παραδρομῇ καίται, οὐδεμιᾶς ἔξεργασίας ἀξιωθεῖς, διὸ τὸ μηδέπω τότε τοῦτο ἔχεινθει τὸ ζῆτημα, ἀλλὰ ἀνεπιδιούλευτον ἐνυπάρχειν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς; τὴν περὶ αὐτοῦ διάνοιαν· κατὰ μικρὸν δὲ προσῆκε τὰ πανηρὰ τῆς ἀσεβείας στέρματα, & πρόξερον μὲν ὑπὸ Ἄρειου τοῦ προστάτου τῆς αἱρέσεως κατεβλήθη, οὐτερον δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἔκεινον κακῶν διαδεξαμένων, ἐπὶ λύμῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔξιράφη, καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν κατά τοῦ Πνεύματος βλασφημίαν ἀπέστηκεν (59)· ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς μὴ φειδομένους ἁυτῶν, μηδὲ προφραμένους τὴν διφυκτὸν ἀπειλήν, ἢν τοῖς βλασφημοῦσιν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον Κύριος ἥμῶν ἐπανεῖνατο (60), ἔκεινον προτείνειν, διτὶ χρὴ αὐτεῖς ἀναθεματίζειν τοὺς λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τοὺς νοοῦντας οὕτω, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸς φύσει ἄγιον εἶναι, ὡς ἔστι φύσει ἄγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἄγιος ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀποκενοῦντας εἰπὲ τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ἀρθροῦ φρονήματος τὸ μὴ χωρίζειν αὐτὸν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ (δεῖ γάρ τιμές βαπτιζεῖναι μὲν, ὡς παρελάθομεν· πιστεύειν δὲ, ὡς βαπτιζόμεθα· δοξάζειν δὲ, ὡς πεπιστεύκαμεν, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα), ἀφίστασθαι δὲ τῆς κοινωνίας τῶν κτίσμα λεγόντων, ὡς φανερῶς βλασφημούντων· ἔκεινον διωμολογημένου (ἀναγκαῖα γάρ τὴ οἱ πιστημέως διὰ τῶν συκοφάντας), διτὶ οὗτε ἀτένητον λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· ἔνα γάρ οἴδαμεν ἀγέννητον· καὶ μίαν τῶν δυτιῶν ἀρχήν, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἥμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτε γεννητόν· ἔνα γάρ μοντενὴν ἐν τῇ παραδόσει τῆς Πίστεως διδόδημεθα· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδάχθεντες, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογοῦμεν ἀκτίστως. Ἀναθεματίζειν δὲ καὶ τοὺς λειτουργούντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὡς διὰ τῆς φυτῆς ταῦτης εἰς τὴν τοῦ κτίσματος κατάγοντας τάξιν. Τὰ γάρ λειτουργικὰ πνεύματα κτίσματα ἥμιντο γραψήται παρέδωκεν, εἰπούσα, διτὶ Πάτερες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν προστελλόμενα. Διτὶ δὲ τοὺς τάντα φύροντας, καὶ μὴ φυλάσσοντας τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις διδασκαλίᾳν, ἀναγκαῖον ἔστι καὶ τοῦτο προσδιαστελλασθαι· διτὶ φεύγειν δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀκολουθίαν ἦν παρέδωκεν ἥμιντο Κύριος; ἀναμείβοντας, ὡς φανερῶς μαχομένους τῇ εἰπεῖσι (61)· καὶ Υἱὸν μὲν προτάσσοντας τοῦ Πατρὸς, Υἱὸν δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον προτιθέντας. Ἀκίνητον γάρ καὶ ἀπαρεγείρητον φυλάσσοντας προστάται τὴν ἀκολουθίαν, ἢν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς φυτῆς παρελάθομεν, εἰπόντος· Πορευθέτες, μα-

3. Quoniam igitur hic cætera quidem plene et accurate definita sunt, partim ad emendanda quæ leæa fuerant, partim ad præcavenda quæ subiatura prævidebantur; doctrina autem de Spiritu sancto strictim posita, nec ullam disquisitionem visa requirere, eo quod nondum tunc esset hæc mota quæstio, sed sine insidiis insita esset credentium animis de illo sententia: paulatim autem crescentia impietatis semina, quæ prius quidem ab Ario heresis auctore jacta, postea vero ab iis qui illius errores improbe excepérunt, ad Ecclesiæ perniciem enutrita sunt, ipsaque impietatis series in blasphemiam contra Spiritum erupit; propterea adversus eos, qui sibiipsis non parcunt, neque inevitabiles minas a Domino nostro Spiritus sancti blasphematoribus intentatas prospiciunt, illud necessario proponendum est: oportere ut anathemate feriant eos qui Spiritum sanctum dicunt esse creaturam, et eos qui sie sentiunt, et eos qui non confitentur eum natura sanctum esse, sicut natura sanctus est Pater, et natura sanctus est Filius, sed ipsum a divina se beata natura abalienant. Rectæ autem sententiae argumentum est, illum non separare a Patre et Filio (oportet enim nos baptizari quemadmodum accepimus, et credere quemadmodum baptizamur, glorificare vero ita, ut credimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum) atque etiam ab eorum qui Spiritum creaturam dicunt, ut aperte blasphemantium, communione recedere: hoc exempla et circa controversiam manente (nam necessaria est ob sycophantas observatio) neque ingenitum dici a nobis Spiritum sanctum; unum enim novimus ingenitum, et unum rerum principium, Patrem Domini nostri Iesu Christi: neque genitum; unum enim esse unigenitum, in fidei traditione didicimus: Spiritum autem veritatis ex Patre procedere edociti, ex Deo esse constitutum citra creationem. Præterea anathemate feriendi, qui administratorum dicunt Spiritum sanctum, ut qui illum in creaturarum ordinem hac voce detrudant. Nam administratorios spiritus creaturas esse nobis tradidit Scriptura, ubi dicit: Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi¹⁴⁻¹⁵. Denique propter eos qui omnia permiscent, nec doctrinam in Evangeliiis reliquiam 217 custodiunt, necesse est hoc quoque declarare, eos etiam qui ordinem nobis a Domino traditum invertunt, et Filium ante Patrem, et Spiritum sanctum ante Filium collocant, fugiendos esse, ut qui aperte cum pietate pugnant. Inimotus enim et inviolabilis custodiendus ordo, quem ex ipsa Domini voce traditum accepimus,

¹⁴⁻¹⁵ Hebr. 1, 14.

(59) Ἀπέστηκεν. Coisl. uterque et unus ex Regis ἐπέστηκεν.

(60) Ἐκαρετειρατο. Coisl. primus ἐπανετείνετο.

(61) Τῇ ἐνσεβείᾳ. Ita novem mss. Editi τῇ ἀληθείᾳ.

dicentis: *Euntes docete omnes gentes, baptizans eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁴.

Subscriptio Eustathii episcopi.

Eustathius episcopus haec a me tibi Basilio lecta agnoui; et ea quae supra scripta sunt, comprobavi. Subscripti autem una mecum presentibus fratribus, Frontone nostro, et chorepiscopo Severo, et aliis quibusdam clericis.

EPISTOLA CXXVI.

Atarbius, qui adveniente Nicopolim Basilio consigerat, commonebat Basilius ut ad se veniat, ratiosum eorum reddiret, quae contra Basilius in Ecclesia, et contra fidem dixisse cum viri grates asseverabantur.

Atarbio.

Cum Nicopolium usque venissem, sperans me et tumultus excitatos sedaturum et quantum fieri posset, remedium his quae praeter ordinem ac legem ecclesiasticam acta fuerant, laturum; dolui vehementer, ubi probitatem tuam non offendti, sed te omni celeritate didici excessisse, idque e medio fere conventu, qui a vobis habebatur. Quapropter necessario ad scribendam epistolam veni, qua te ut ad nos accedas commoneo, ut ipse per te mærorem nostrum lenias, quo ad mortem usque percussi sumus, postquam audivimus te media in ecclesia ausum ea esse, quae hactenus auribus nostris inaudita erant. Atque haec quidem eti molesta ac gravia, adhuc tamen tolerabilia sunt, utpote in hominem gesta, qui vindictam eorum quae passus est Deo committens, totus in eo est ut conciliet pacem, nec sua culpa noxi quidquam populo Dei eveniat. Sed quia nonnulli ex honorandis et fide omni dignis fratribus nuntiaverunt nobis quædam in fide a te novari, et contra sanam doctrinam pronuntiari; his magis commoti, atque magno æstu agitati, ne praeter innumera vulnra ab his in Evangelii veritatem pecca-

¹⁴ Matth. xxviii, 19.

* Alias CCCCLXIV. Scripta anno 375.

(62) Υπογραφή. Harl. et unus ex Regiis καὶ ὑπέγραψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστεῖας ἐπίσκοπος, et subscriptis Eustathius Sebastian episcopus.

(63) Εὐστάθιος. Editiones Parisienses cum seunda Basileensi addunt τὴν ante hanc vocem, sed deest in nostris codicibus et in editionibus antiquioribus.

(64) Χωρεπισκόπου. Coisl. primus et Reg. secundus ἐπίσκοπου.

(65) Άταρβιώ. Codex Claromontanus, qui recensissimus est, Άταρβιώ Νικοπόλεως, Atarbio Nicopolitanus. At id proorsus repugnat, cum Nicopolis non alium tunc habuerit episcopum, quam Theodotum. Codex Coisl. antiquissimus et Med. ita hunc titulum exhibent: Άταρβιώ Νεοχαταρέτας, Atarbio Neocæsareæ. Hanc scripturam confirmanit non improbabilium rationem momenta, de quibus in Vita S. Basili.

(66) Παραμυθιαρ. Hac voce designatur temperamentum quoddam et accommodatio in rebus difficultioribus. Hinc Basilius eos, qui juraverant se ordinationem non accepturos, et postea acceperant, negat ministerio perfungi deberet, si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, τὰν μηδεμίᾳ ἢ μηδεμόνια παραμυθία, can 1. Ibidem vocat παραμυθίαν pruden-

τιαντα τὰ έθνη, βασιλίζοντες αἰτεῖς εἰς τὸ δρόμα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

Υπογραφή (62) Εὐσταθίου ἐπίσκοπου.

Εὐστάθιος (63) ἐπίσκοπος σοὶ Βασιλεὺς ἀνεγνώσκων, καὶ συνήνεσά τοῖς προσγεγραμμένοις: Τι-έγραψε δὲ συμπαρόντων μοι τῶν ἀδελφῶν, τοῦ ἡμέτερου Φρόντεων, καὶ τοῦ χωρεπισκόπου (64) Σεβί-ρου, καὶ ἔλλων τινῶν κληρικῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΓ'.

Άταρβίω (65).

Παραγενόμενοι μέχρι τῆς Νικοπόλεως ἐπ' ἐπικαὶ τοῦ καὶ τὰς κινηθείσας ταραχὰς ἐπανορθώσατε, καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐπαγγαγέλην παραμυθιαν (66) τοῖς ἀτάκτως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θερινὸν γενομένους (67), σφόδρα ήθυμησαμεν μή καταλαθῆτε σου τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ μαθόντες ἐξελέγακται σε πρὸς πάσαν ἐπειξιν, καὶ ταῦτα μαστούσις σχέσης συνόδου, τῆς παρ' ὑμῶν τελουμένης. Διὸ ἄντες καίως ἐπὶ τὸ γράμμα μήδομεν, δι' οὐ νόμοιμήτοις μὲν ἀπαντῆσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα εὐτὸς διὰ σεων παραμυθησης ἡμῶν τὴν λύπην, ἢν μέχρι θεάτρου λελυπήμεθα, ἀκούσαντες ἐπὶ μέσης τῆς ἐκκλησίας τετολμῆσαι πράγματα οὐπω μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς ἀκοήν ἡμετέραν ἀλθόντα. Καὶ ταῦτα μὲν, εἰ καὶ λυπηρὰ καὶ βαρέα, ἀλλ' ἔτι φορητά, ἐπὶ τὸ εἰς δικαιοποίησιν γεγενηθεῖσα, δεῖ, τὴν ὑπὲρ ὃν πονθεῖ ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ ἐπιτρέψας, ὅλος ἐστὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ μηδὲν παρὰ τὴν αὐτοῦ (68) ἀκίνητος διαβερὸν γίνεσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Εἰπειδὴ δὲ ταῦτα τοιμῶν καὶ πάσις πίστεως ἀξέλων ἀδελφῶν ἐπίγειαν ἡμῖν, ὡς περὶ τὴν πίστεων καινοτομουμένην τινῶν, καὶ λαλουμένων παρὰ σοῦ υπακοντίον τηγιανούσῃ διδασκαλίᾳ ἐπὶ τούτοις (69) τάλαιπωρται.

D tem illam accommodationem, qua usus est in interpretando jurejurando, quo Cyriacum presbyterum Severus episcopus obstrinxerat. Sperabat ergo Basilius Nicopolim proficisciens, se motus, quos Fausti praeter canones ordinatio concitataverat, aliquo temperamento sedaturum. Atque inde colligi potest honorificum Fausto testimonium a locutione tributum fuisse, quem Basilius supra in epistola 122 rogat, ut certiorem se faciat utrum res sanari necne possit, numque laudabilis sit Fausti vita significet. Quomodo rem temperaverit Basilius, plane nescio. Sed tamen aliquid communis consensu decreatum et constitutum fuisse, perspicu potest et epistola sequenti, in qua Basilius plurimum se utilitatis ex Jovini episcopi adventu, ac ipsum Ambitum qui Faustum ordinaverat, jam sibi amicum factum esse testatur.

(67) Γερομέτροις. Med. et Coisl. primus γεγενηθεῖσα.

(68) Παρὰ τὴν αὐτοῦ. Legitur διατοῦ in Coisl. primo. Ibidem editi γενέσθαι. Harl. prima manu εἰ πλures alii γίνεσθαι. Μox codex Harl. τῶν τιμωτῶν.

(69) Έπι τούτοις. Coisl. primus ἐπὶ τούτῳ. Mox editi μὴ πού τε. Sex miss. μὴ πού τε.

ένεις, καὶ πολὺν ἀγῶνα ἀγωνίσαντες τοῦ μὴ πού ηρδὲ ταῖς μυρίοις τραύμασιν, οἵς πέπονθεν ἡ Ἐκκλησία ταρά τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου ἴεμπαρθνῶν (70). Έτοι καὶ δόλο ἀναφυῇ κακὸν, ἀναγνοθεῖταις ταλαιπῶς τοῦ ἔχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας Σαβεῖλος αἱρέσεως (τούτοις γάρ οἱ ἀδελφοὶ ἀπῆγγειλαν (71) τοὺν συγγενῆ εἶναι τὰ εἰρημένα), τούτου ἐνεκεν ἰστοτίλαιμεν, ἵνα μὴ ὀκνήσῃς μικρὸν διάστημα κινηθῆς καταλαβεῖν ἡμᾶς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πληροφορίαν παρασχόμενος, ἡμῶν τε τὴν δόδινην καταπράνται, καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας παραμυθασθαί, τὰς νῦν ἀφορήτως καὶ βαρώς ἐπὶ τὰ πολεμήσαντας καὶ ἐπὶ τοῖς θυμλλουμένοις εἰρήσθαι παρὰ σοῦ λυπουμένας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PKZ'

Item se Nicopoli gratibus molestiis laborantem, adventu Jovini recreatum fuisse; ac Eusebium regal ut cum pro rebus sua ei canonum causa fortius gestis collaudet.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

὾ φιλανθρωπὸς Θεὸς δὲ συμμέτρους ταῖς θλίψεις τοῦ παρακλησίας συνάπτων, καὶ περακαλῶν τοὺς τιτεινόντας, ἵνα μὴ λάθωσιν ὑπὸ τῆς περισσοτέρας ἡπτῆς καταποθέντες, ἵσην ταῖς ἐπιγενομέναις ἡμῖν κατὰ τὴν Νικόπολιν παραγάλεις τὴν παραμυθίαν ἐπῆγε, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰοβίνον ἐν καιρῷ ἐπιστρέψας δὲ δύοπας εὐκαλίρως ἡμῖν ἐπεφάνη, αὐτὸς ἐγγραφόδων. Ἡμεῖς γάρ, φειδόμενοι τοῦ μήχους τῆς ἐπιστολῆς, σιωπήσομεν· καὶ ἵνα μὴ δέξωμεν τοὺς ἐκ μεταβολῆς ἀγαπητούς ἡμῖν γενομένους (72) ἀπει τῇ ὑπομνήσει τοῦ σφάλματος στηλιτεύειν. Ἄλλα παράγοις δὲ ἄλλος Θεὸς ἐπιστῆναι σε τοῖς ἥμεροις τόποις, ὅπου περιπτύσσομαι μὲν τὴν σὴν αεινοτέρειαν, διηγήσασθαι δὲ τὰ καθ' ἔχαστον. Πέρι τοῦ γάρ πως τὰ κατὰ τὴν πειραν λυτήσαντα φυγαργάταν τινὰ (73) ἔχειν ἐν διηγήμασι. Πλὴν ἀλλ' ὑπὲρ ὧν τελείως μὲν ὡς περὸς τὴν εἰς ἡμᾶς ἀπόπην, προηγουμένων; (74) δὲ καὶ στιθαρώς ὡς εἰς τὴν τὸν κανόνων ἀκρίβειαν δὲ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ἐκινήθη, ἐπαίνεσον αὐτὸν· καὶ εὐχαριστησον τῷ Κυρίῳ, διτοι τὰ σὰ θρέμματα πανταχοῦ τὸν περακτήρα τῆς σῆς σεμνότητος δεκχυνσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PKH'.

Eusebio, qui gratiam inter Basiliūm et Eustathīūm sarcire voluerat, responderet Basiliūs se pro pace mori paratum esse, sed temer pīcēt quātere; atque ut Eustathīus clare et sine ambagiōbus respondeat, optare. Affirmat eam nihil ejusmodi factūrum, neque a mediū huminis consilio discassūrum. Unde concidit se non debere cūn eo communicare, ne denegatō Euphrīo communīasē Euphrīi similibus reddere videatur. Quid agendum cūn illīs fidem Patrūm nou reūpēntibus exponit

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ήγώ τὴν περὶ τὸ εἰρηναύσθαι τὰς Ἐκκλησίας τῷ Κυρίῳ (75) σπουδῆν ἔργω μὲν ἐνδείκασθαι ἀξίως

(70) Ἐξαμαρτότων. Med. et Bigot. ξαμαρτάντων.

(71) Ἀπῆγγειλαν. Ita Mel. et Coisl. primus; quatuor alii ἀπῆγγελλον. Editi ἀπῆγγελον. Μόx Coisl. primus παραλαβεῖν ἡμᾶς.

(72) Γερούστρους. Codices duo veinostissimi Medicus et Coisl. primus habent γενομένους, qui amici nobis sunt, ex quo sequeretur, tunc cūn hæc serbare Basiliūs, nondum ei omanio cūn Anthimō molesiarum auctore convenisse, sed latum de rite agi corruptum esse.

(73) Φεγαργάταν τινά. Postremo vox aedita ex Harl. et Clarom. Ibidem editi διηγήμασι πολλήν.

PATR. GR. XXXII.

A verunt, Ecclesiis inficta, adhuc 218 etiam malum aliud nascatur, renovata ac redintegrata veteri hostis Ecclesiæ Sabellii heretik (his enim fratres narraverunt nobis affilia esse dicta), eam ob causam scripsimus, ut ne graveris ad nos parvo itinere consecro accedere, ac plene de his rebus satisfaciens, tum dolorem nostrum mitigare, tum Dei Ecclesiæ solari, que nunc intollerabilis et gravi dolore et ob ea qua gesta sunt, et ob ea qua rumor est a te dicta esse, afficiuntur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXXVII'.

B Eusebio, episcopo Samosatorum.

Deus benignissimus, qui paria molestiis solatis innectit et consolatur humiles, ne imprudentia nimia tristitia absorbeantur, æqualem iis, quæ nobis Nicopoli obtigerunt, perturbationibus consolationem adjunxit, religiosissimum episcopum Jevinum in tempore adducens: qui quidem quam opportune nobis advenerit, ipse exponat. Nos enim, ut epistola multum protrahatur, lacerbamus; tum etiam ne videamur eos qui iniurias amici nobis facti sunt, culpas commemoratione quedam modo notare. Sed largiatur Deus sanctus, ut in regiones nostras adventes, ut tuam gravitatem amplectiamur ac singula referamus. Solent enim quedam modo quæ in experiendo molestiam attulerunt, aliquain in narrando consolationem habere. Cæterum pro iis quæ cumulate quidem, quantum ad ipsius in nos amorem attinet, præcipue autem ac fortiter, quantum ad accuratam canonum observationem, episcopus religiosissimus conatus est, lauda illum; ac Domino gratias age, quo i alumni tui ubique virtutis lux effigiem representent.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXXVIII'.

D Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Ego meum ad pacandas Docii Ecclesiæ studium re quideam demonstrare nondum digne po-

Novem mss. ut in textu.

(74) Προηγαρμένως. Combefatio non videtur apta satis vox ac sequenti cohærens. Unde legendum conjicit ἡγραμμένως, aspere, et fastuose; sic enim ipso interpretatur. Vir doctus non intelligit apertissimam sententiam. Jovinus cum suo in Basiliūm amori satiſfecerit, præcipue tamen in caporum defensionem, ut obriorem ipso Basilio, ineubuit. Cur in hoc scirpo nodus quareter?

(75) Τοῦ Κυρίου. Quatuor mss. non velegit hæsimi τοῦ Θεοῦ

* Alias CCLXII. Scripta anno 373.

* Alias CCLXV. Scripta anno 373.

18

tui; sed cordi meo tantam inesse hujus rei cupitatem dico, ut meam etiam libenter vitam profundam, ut odii flamma a maligno accensa extingatur. Ac nisi pacis studio non abnegaverim venire Coloniā, non pacificor **¶19** mihi vitā. Veram equidem illam pacem, quae nobis ab ipso Domino relicta est, exquirō; et quod volui mihi ad persuasionem dari, hominis est nihil aliud quam veram pacem desiderantis, quamvis aliter nonnulli veritatem pervertentes interpretentur. Utantur igitur illi suis linguis, ut volunt; nam profecto illos aliquando horum verborum penitentebit.

2. Ceterum sanctitatem tuam oro, ut eorum quae initio proposita fuere meminerit, nec decipiatur alias pro aliis questionibus responsiones excipiens, neque vim et pondus addat eorum cavillationibus, qui sine dicendi facultate, ex solo animi sui proposito omnium nequissime veritatem depravant. Proposui enim simplicia et clara et facilia ad recordandum verba, utrum eos qui non recipiunt Nicenam sicut, arceamus a communione, et utrum cum iis qui creaturam dicere Spiritum sanctum audent, partem habere nolimus. Ille autem, cum ad verbum quas: ionibus respondere debuisse, ea nobis quae misisti consarcinavit, idque non mentis simplicitate, ut aliquis suspicetur, neque ob hanc causam, quod consequentia animadvertere non posset. Sed illud ei in mentem venit, si neget que proponimus, fore ut se ipse populis aperiat et inducat; sin autem nobis assentitur, discessurum se ab illo medii hominis consilio, quo nihil hacenus antiquius habuit. Fucum ergo nobis non faciat, neque cum aliis tuam etiam circumveniat prudenter, sed breve nobis responsum mittat ad questionem, aut confitens communionem cum fidei hostibus, aut negans. Hæc ei si persuaseris, et misericordia rectas, et quales precor, responsiones; ego sum qui hacenus omnia peccavi: ego illum omninem culpam in me recipio, tunc a me humilitatis significationem reposce. Quandiu autem horum nihil fieri, ignoscere, religiosissime Pater, si non possim cum simulatione ad Dei aram accedere. Nisi enim hoc metuerem, cur me ipse ab Euippū communione sejunxissem, viri adeo in litteris excellentis, adeo rite proiecti, ac tot et tanta amicitia jura mecum habentis? Quod si hæc recte

(76) Μὴ εἰρηνεύεσθί μοι. Legitur μοι in Coisl. primo.

(77) Οἱ παρεκάλεσα. Ita mss. sex. Editi δὲ περ ἔκαλεσα.

(78) Δεχόμενος. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi δεχομένην. Ibidem ἐρωτημάτων deest in Regio primo. In uno autem codice, quem citat Combef., legitur ἄλλας ἐρωτήσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων, alias pro aliis questiones.

(79) Εἰ τοὺς μή. Sic ope codicum Coisl., Med., Harl. et Regii utriusque emendavimus, quod præve in editis legebatur εἰς τοὺς μή.

Αὐτῷ δεδύνημαι· ἐν δὲ τῇ παρεξίᾳ μου τεστητή ἔχειν ἐπιθυμίαν φημι, ὥστε ἡδεῖς ἀν καὶ τὴν ζῶνταν ἐμαυτοῦ προσέσθαι ὑπὲρ τοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐξαρθεῖσαν φύγει τοὺς κατὰ Κολώνιαν τόπους, μη εἰρηνεύεσθε μοι; (76) ἡ ζωή. Εἰρήνην μέντοι τὴν ἀληθίνην τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσαν ἡμῖν θεῖητῶν· καὶ δὲ παρεκάλεσά (77) μοι εἰς πληροφορίαν ὑπάρχει, οὐκ ἀλλοι τι ἐπιθυμοῦντός ἔστιν ἢ τῆς ἀληθίνης εἰρήνης, καὶν ἀλλως τινὲς διαστρέψοντες τὴν ἀληθείαν ἐξηγούνται. Έκεῖνοι μὲν οὖν κεχρήσθουσι ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐφ' ἀποβούσαι· πάντας γάρ αὐτοὺς ποτε τῶν ῥημάτων τούτων μεταμελήσει.

B 2. Τὴν δὲ στὴν δοιάτη παρακαλῶ μεμνῆσθαι τὸν ἐξ ἀρχῆς προτάσταν, καὶ μὴ παράγεσθαι ἄλλας ἐπικρίσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων δεχόμενον (78). μηδεποτεν ἐνεργά τὰ σοφίσματα τῶν ἀνευ τῆς περὶ τὸ λόγον δυνάμεως ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς γνῶμης διεντατα πάντων τὴν ἀλήθειαν κακουργούντων. Πρότερα γάρ ἀπλὰ καὶ σαφῆ καὶ εὐμημόνευτα ἥματα· εἰ τοὺς μὴ (79) δεχομένους τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν παρατούμεθα εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰ μετὰ τῶν κιστιμα λόγειν τὸ Ηνεῦμα τὸ ἀγιον ἀποτομών τὸ μέρος ἔχειν οὐκ ἀνεχόμεθα. Ό δὲ, ἀντ' τοῦ τρίτου Επος ταῖς ἐρωτήσεις ἀποχρίνασθαι, τελείν τρίτην ἐρδαρικόδηντον ἀπερ ἀπέστειλας (80)· καὶ τοῦτο οὐκ ἀφελεῖται γνώμης, ὡς ἂν τῷ δόξῃ (81), οὐδὲ τῷ μὴ δύνασθαι συνορφαν τὸ ἀκάλουθον. 'Ἄλλ' ἔκεινοι λογίζεται, θτι, ἀρκούμενος μὲν ἡμῶν τὴν πρότασιν, τοῖς λαοῖς ἐκαύδην κατάδηλον ποιήσει· συντίθέμενος δὲ τὴν ἡμέραν, τῆς μεσσήτος ἀποστήσεται, ἵς οὐδὲν εἰδὼ μέχρι τοῦ νῦν γέροντος προτιμότερον. Μή τοιν τῷ μηδεποτεν φασιρέσθω, μηδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῇ στὶ παρακρουσθῶ φρόνησιν· ἀλλὰ σύντομον τῷ μὲν ἀλόγῳ ἀποστειλάτω πρὸς τὸ ἐρώτημα, δη̄ δομολογῶν τὴν κανονιαν πρὸς τοὺς ἀκριθροὺς τῆς πίστεως, ἢ ἀρκούμενος. 'Ἐδεν ταῦτα συμπείσης αὐτὸν, καὶ πάμψη, μηδρός, καὶ οἰας εὐχομαί, ταῖς ἀποκρίσεις· ἐγὼ τοῦ δὲ τὰ κατόπιν πάντας ἡμαρτηκάς· ἐγὼ δέχομαι πᾶσαν τὴν αἰτίαν ἔκεινην ἐπ' ἐμαυτὸν· τότε μη ἀπαλλατταπεινοφροσύνης ἐπιδειξιν. 'Εως δὲ μηδὲν γένεται τούτων, σύγγνωθι, θεοφιλέστατε Πάπερ, μη δυαδέμνη μετὰ ὑποκρίσεως θυσιαστηρεψιθεοῦ παρεστάθεις (82). Εἰ γάρ μη τοῦτο ἀφοδούμην, τίνος ἔνεκεν ἐμαυτὸν ἀκάλυπτον Εὐπίποιον, τοιούτου μὲν τὰ πάρα λόγους, τοσούτον δὲ χρόνῳ (83) προτήκοντος, τοσάντα δὲ τῆς πρὸς τὴν ἡμᾶς φιλίας εἰκασια κακτημένου; Εἰ δὲ

(80) Ἀπερ διάστειλας. Quamvis hæc scriptura solo Coisliniano primo nitatur, nec statuere possumus an in aliis ocurrat, eam tamen non dubito preterrendam esse vulgata ἀπόστειλας, quæ scriptissim.

(81) Ής δὲ δόξαι. Ita Harl., Med., Clarom. et alii a Combefisio citati. Editi ὡς αὐτῷ δόξαι.

(82) Παρεστάθας. Ita Coisl. primus et Harl. cum duobus aliis. Editi παρεστάναται. Regius secundus et Coisl. secundus παρεστασθαι.

(83) Χρόνῳ. Ita tres vetustissimi codices, melius quam editi χρόνον. Ibidem editi τῆς περὶ ἡμᾶς. Mss. sex ut in textu.

ἐκτίνα καλῶς καὶ προτεχόντως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας Α ἐπράξαμεν, γελοῖν δήπου τοὺς τὰ αὐτὰ ἔκεινοι λέγωσι διὰ τῆς εῶν εὐφυῶν τούτων καὶ χαριέντων μεσθητοῖς (84) συναπτόμενον φάνεσθαι.

3. Οὐ μὴν οὐδὲ παντελῶς μοι δοκεῖ τῶν μὴ δεχομένων τὴν πίστιν ἀλλοτριοῦν ἕαυτοὺς, ἀλλὰ ποιήσασθε τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπιμέλειαν (85) κατὰ τοὺς τελείους θεομούς τῆς ἀγάπης, καὶ ἐποτεῖλαι αὐτοῖς ἄπλη μᾶς γνώμης, πάσαν παράκλησιν μετ' εὐσπλαγχνῆς προσέχοντας, καὶ τὴν τῶν Πατέρων πίστιν προτεινόμανος, προχαλεζθεῖς αὐτοὺς εἰς συνάρτειαν· τὸν μὲν πεισθεμέν, κοινῶς αὐτοῖς ἐνυδρήναι· ἐάν δὲ ἐποτεχθῶμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, τὸν δὲ ἐπαμφιερισμὸν τούτον ἔξορίσαις τοῦ θίους, ἀναλαβόντας τὴν εὐαγγελικήν καὶ ἁδολὸν πολιτείαν, ἢ συνέχων εἰς ἕρχης προσελθόντες τῷ λόγῳ. Ἡντοῦ, φησι, τῶν βικτευτάτων καρδία καὶ γνωχὴ μία. Ἐάν μὲν ὧν πεισθῶσι σοι, ταῦτα δριστα· εἰ δὲ μὴ, γνωρίστε τοὺς πολεμοποιούς, καὶ πάντας ήμέν τούς ματῶν περὶ διαλλαγῶν ἐπιστέλλοντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΘ.

Referit Basilius absurdum quoddam Apolinarii testimonium, cuius ut auctor ipse Basilius existimaretur, Sebasteni suorum machinata. Nullius quae se apud aulam statuta fuerant, et postea rescissa vel dilata. Agit etiam de Sanctissime ac de litteris ad Occidentales milendis, quos rogandos putat ut communionem suam non sine delectu concedant.

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείᾳ.

1. Ήδεν, διτὶ ξενίσει τὴν ἀκοήν τῆς τελειότητὸς τοῦ νῦν ἐπιφύλην ἔγκλημα τῷ πάντα εἰπεῖν εὔχοδη Ἀπολιναρίῳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς τὸν πρὸ τούτου ψήσαντας ἤμην ἐπιστάμενος ἔχειν· ἀλλὰ νῦν οἱ Σεbastenoi διερευνητάμενοι ποθεν αὐτὰ (86) εἰς τὸ μέσον ἔγεγχον, καὶ περιφέρουσι σύνταγμα, ἐξ οὗ μάλιστα καὶ ἡμᾶς καταδικάσουσιν, ὡς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας, ἐν τοῖς διηγέσι τοιαύτας· Ποτε καταγχῆ συνεργέντως, μᾶλλον δὲ ἡρωμέρως τῇ ἐπερστρητῇ ροεῖν ἀγακαῖον τὴν πρώτην ταυτότητα· καὶ δευτέραν καὶ τρίτην λέπτοτας τὴν αὐτήν. Οπέρ τοῦ διτιού πατέρος δὲ Πατέρος, τοῦτο ἔστι δευτέρως δὲ Υἱοῦ, καὶ τρίτως τὸ Πνεῦμα. Αὐθίς δὲ, διπερ ἔστι πρώτως τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δευτέρως τὸν Υἱὸν, καθόδη καὶ δὲ Κύριος ἔστι τὸ Πνεῦμα (87)· καὶ τρίτως τὸν Πατέρα, καθόδη δὴ Πνεῦμα δὲ Θεός. Καὶ ὡς διαιότερος σημαῖται (88) τὸ ἄρρητον, τὸν Πατέρα·

"Act. iv, 32.

(84) Διὰ τῆς... μεσθητοῖς. Mirum videri possit, D cur Basilius communicare cum Arianis sibi videretur, si cum Eustathio communicaret. Nam Eustathius nondum cum Arianis communicabat, neque hoc facinus aggressus est, nisi anno 375 exente. Ipse Basilius, postquam communionem Eustathio renuntiavit, non se ab omnibus Eustathii communicationibus disjunxit, ut patet ex epistolis 245 et 250, ad Theophilum et Patrophilum. Cur ergo visus sibi fuisse cum Arianis per Eustathium conjungi, qui tamen cum Arianis non communicabat: cum ipso autem Eustathio conjungi per eos sibi non videbatur, qui cum Eustathio communicabant? Aliud cause eas non puto cur ita se gesserit Basilius, nisi quod Eustathii communicatores nequaquam illius sententiae ascriptores et astipulatores essent: Eustathius vero Arianorum errorem damnare, et

et, ut par erat, pro veritate gessimus, ridiculum utique fuerit cum iis, qui cadem ac ille dicunt, per hosce perpolitos ac lepidos homines, qui medii videntur, conjunctum videri.

3. Non tamen mihi omnino faciendum videtur, ut nos ab his, qui fidem non recipiunt, alienemus, sed ut aliquam illorum curam secundum antiquas charitatis leges suscipiamus, 220 ipsisque scribam us unanimi consensu, omnem consolationem cum misericordia visceribus adhibentes, ac Patrum proposita fide ad communionem illos provocemus; ac si eos quidem ad assentiendum adduxerimus, nos communiter cum illis conjungamus; sin autem id non assequamur, nobis inter nos contenti simus, et alternante illum animum e nostris moribus amoveamus, revocantes evangelicam et doli expertem disciplinam, in qua vivebant qui ab initio accedebant ad fidem. Erat enim, inquit, credentium cor unum et anima una¹¹. Itaque tibi si auscultaverint, id optimum est; sin minus, agnoscite bellū auctores, ac deinceps de reconciliacione ad nos litteras dare desinete.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXXIX¹².

C 1. Sciebam uovum auribus præstantiæ tuæ vi- sum iri, quod nunc infertur crimen proclivi ad omnia dicenda Apolinario. Nam nec ipse ante hoc tempus eum accusari neveram: sed nunc Sebas- teni alicunde illa perscrutati, in medium protulerunt, ac scriptum, ex quo maxime nos etiam ut eadem sentientes condemnant, talia habens verba circumserunt: Quare ubique conjuncte, magis vero unice alietati intelligere necesse est primam identitatem; secundam et tertiam eamdem dicentes. Quod enim primo est Pater, hoc est secundo Filius, et tertio Spiritus sanctus. Rursus autem, quod primo est Spiritus, hoc secundo Filius, quatenus etiam Dominus est Spiritus: et tertio Pater, quatenus videlicet Spiritus est Deus. Et ut violentius significetur res non enarrabilis, Pater paternē Filius est, Filius vero filialiter Pater. Atque similiter de Spiritu;

D catholicam fidem profiteri nolet. Quamobrem si cum Eustathio communicasset, visus sibi fuisse Arianam hæresim fovere, vel saltem tolerare: at idem in incommodum non incurrebat, cum iis communicans, qui se ab Eustathio nondum disjunxerant.

(85) Ἐπιμέλειαν. Eadem pacis constituenda ratio proponitur a Gregorio Nazianzeno, orat. 19, p. 205.

(86) Αὐτά. Sic miss. sex et antiquæ editiones. Legitur in Frob. secunda et Paris. a. 17. o.

(87) Καθόδη καὶ δὲ Κύριος ἔστι τὸ Πνεῦμα. Hæc addidimus ex septem mss.

(88) Σημᾶται. Ita Harl. cuius ope sustulimus corruptissimam lectionem vulgatam σημᾶται.

¹¹ Alias LIX. Scripta anno 373.

gratenuis sane unus Deus Trinitas est. Hæc sunt A quæ divulgantur, quæ quidem nunquam possum credere commenta esse circumferentium, quamvis ex eorum in nos calumnia nihil illos existimem non audere. Cum enim ad quosdam ex suis scriberent, postquam calumniam in nos effudere, hæc addiderunt, hereticorum quidem verba esse asseverantes, scripti autem parentem lacentes, ut apud vulgus nos existimemur auctores esse. Sed tamen non eo usque, ut verba comminiscerentur, processisset eorum astus, ut mihi quidem ipse persuadeo. Unde, 221 ut et criminationem in nos invalescentem propulsaremus, et omnibus ostenderemus nihil nobis cum his qui hoc dicunt commune esse, coacti sumus viri illius, ut ad Sabellii impietatem accendentis, mentionem facere. Et hæc quidem hactenus.

2. Venit autem ex aula quidam nuntians, post primam imperatoris motionem, ad quam eum impulerunt qui calumnias nobis inferunt, latam esse alteram quamdam sententiam, ut ne dedemur accusatoribus, neque illorum traderemur voluntati: id quod initio fuerat decretum; sed interim fieret aliqua dilatio. Si igitur aut ista ita maneat, aut aliquid aliud humanius statuatur, pietati tuæ significabimus. Sin autem priora vincent, me hoc quidem te latebit.

3. Cæterum frater Sanctissimus a multo sane tempore apud vos est, et quid requirat, præstantia tuae innotuit. Itaque, si quid necessarium habere videatur epistola ad Occidentales, eam a te exarata ad nos mittere digneris, ut ab unanimibus subscribi curemus, ac paratam habeamus subscriptionem in charta separata, quam possimus connectere cum charta quæ a fratre nostro compresbytero circumfertur. Ego enim cum in commentario nihil invenirem quod rem causamque contineret, non habui qua de re scriberem Occi-

(39) *Περιφερόντων.* Ita sex mss. Editi προφεροντων. Similiter Basilius in epist. 265 non audit Euathio tantum facinus attribuere: at si hæc verba sint Apolinarii, merum Sabellianismum esse pronuntiat. Citanur, ut Apolinarii, a Timotheo presbytero Constantinopolitano in libro *De receptione Hæreticorum*, apud Cotelerium, tom. III *Monument. Græc.*, p. 395. Sed tamen in Apolinario licentia magis scribendi, quam Sabelliana impietas virtuperanda. Id enim videntur indicare Orientales, dum in epist. Basilii 263 queruntur, quod Apolinarii de *theologia*, id est, de personis divinis, *disputationes non petitæ et Scriptura probationibus, sed humanis argumentis* nitantur. Plurimum se amabant Apolinariæ de catholica Trinitatis fide, ac de bujus dogmati defensione, ut videre est apud Gregor. Naz., orat. 51 Neque hanc laudem Apolinario denegat Epiphanius, hæres. 77, sed dolet quod eam impiis de Incarnatione erroribus perverterit. Adeo autem non laborabat Sabellii morbo Apolinarius, ut interdum in Arianam hæresim ferri videretur, gradus in Trinitate flingens, et magnum, majorem et maximum inducens, ut ei exprobrent Gregorius Nazianz., orat. 51, et Theodoretus, lib. v *Hist.*, c. 3.

πατρικῶς Υἱὸν εἶναι, τὸ δὲ Υἱὸν υἱικῶς Πατέρα. Καὶ ὡσπέτως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, καθὼδη δὴ εἰς Θεός η̄ Τριάς. Ταῦτά ἔστι τὰ θρυλλούμενα, ἢ οὐδέποτε δύναμαι πιστεῦσαι πλάσματα εἶναι τῶν περιφερόντων (89), εἰ καὶ διὰ τῆς καθ' ἡμῶν (90) συκοφαντίας οὐδὲν λογίζομαι αὐτοῖς ἀπολημπτον εἶναι. Γράφοντες γάρ τις τῶν καθ' ἑστησίς, καὶ προσθέντες (91) τὴν καθ' ἡμῶν διαβολήν, ἐπίγαγον ταῦτα, φήματα μὲν αἱρετικῶν ὀνόμασσαντες (92), τὸ δὲ πατέρα τῆς συγγραφῆς ἀποκρυψάμενοι, ἵνα τοὺς πολλοὺς ήμεις νομισθῶμεν εἶναι οἱ λογογράφοι. Πλὴν ἀλλ' οὐχ ἀν μέχρι τοῦ καὶ φήματα συνθεῖναι προβλέπειν αὐτῶν η̄ ἐπίνοια, ὡς γε ἐμαυτὸν πειθώ. "Οθεν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν χρατοῦσαν βλασφημίαν ἀπώσασθαι, καὶ δεῖξαι πᾶσιν, ὡς οὐδὲν ἡμέν ἔστι καὶν πρὸς τοὺς ἐκεῖνο λέγοντας, ἡμαγκάσθημεν μνησθῆνα τοῦ ἀνδρὸς, ὡς προσεγγίζοντος τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Σαβελλίου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσούτον.

2. Απὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἡκέ τις ἀγγέλλων, ἐπὶ τῇ πρώτῃ κινήσει τοῦ χρατοῦντος, τὴν ἐκίνησαν αὐτὸν οἱ τὰς διαβολὰς ἡμῶν (93) καταχέοντες, γεγενῆσθαι τινα καὶ δευτέραν γνώμην, ὡστε μή δοῦθην: ἡμές ἐκδότους τοῖς κατηγόροις, μήτε παραδοθῆναι τῷμας τῷ ἐκείνων θελήματι. ὅπερ δη̄ ἔξι ἀρχῆς ὁρίσθεν· ἀλλὰ τινα γενέσθαι τέως ἀναβολήν. Ἔχον οὖν η̄ ταῦτα μέντη, η̄ τούτων τι δόξῃ φιλανθρωπότερον, σημανούμενον σου τῇ θεοσεβείᾳ. Ἐάν δὲ χρατῇ τὰ πρότερα, οὐδὲ τοῦτο σε λήστεται.

3. Οἱ μέντοι ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος πάντως ἐπὶ παρ' ὑμὸν πάλαι, καὶ ἀ ἐπιζητεῖ, δῆλα γέγονε τῇ τελείωστρι σου. Εἰ οὖν φαίνεται ἀναγκαῖον τι ἔχειν η̄ πρὸς τοὺς δυτικοὺς ἐπιστολὴν, καταξίωσαν τη̄ πώσας αὐτὴν διαπέμψασθαι (94) ἡμίν, ὡστε ποιῆσαι ὑπογραφῆναι παρὰ τῶν ὁμοφύχων, καὶ ἐποιημη̄ ἔχειν τὴν ὑπογραφήν, ἐν χάρτῃ κεχωρισμένην (95) ἐνετοπωμένην, δη̄ δυνάμεθα συνάψαι τῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν (96) τοῦ συμπρεσβυτέρου περικομιζομένην. Ἔγω μὲν γάρ, οὐδὲν εὑρών (97) συνεχτικὸν τὸ ὑπομνητικῷ, οὐκ ἔχον ὑπὲρ οὐ ἐπιστελῶ τοῖς τὸν

(90) *Καθ' ἡμῶν.* Tres vetustissimi codices et Reg. prius καθ' ἡμᾶς. Sic etiam editio Hagan. et 1 Basil. Sed tamen nihil mutandum videtur.

(91) *Προσθέτες.* Coisl. secundus et Reg. secundus προθέτες.

(92) *Ὄνομάσατες.* Ita sex mss. Editi ὀνόμαστες.

(93) *Ἑμῶν.* Ita veteres libri pro eo quod viliose in editis legebatur ἡμῖν.

(94) *Καταξίωσον... διαπέμψασθαι.* Ita veteres libri quinque. Editi καταξίωσαν... διαπέμψαν. Editio Haganensis habet καταξίωσαν. Paris. secunda καταξίωσαν.

(95) *Κεχωρισμένη.* Addidimus hanc vocem ex sex mss.

(96) *Τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν.* Male in editione Paris. additur Δωροθέου, quod in editione Hagan. et in prima Basileensi deest, et in omnibus mss. nec conciliari potest cum Basilii sententia, a quo Sanctissimus paulo ante nominatus est.

(97) *Οὐδὲν εὑρών.* Ita Coisl. prius et Med. cum duobus aliis. Harl. οὐδὲν εὑρόν..., καὶ οὐκ ἔχον. Editi οὐχ εὑρών.

τῇ ὁμοίᾳ. Τὰ μὲν γάρ ἀναγκαῖα προειληπταὶ· τὰ δὲ παρατεταμένα τράφειν παντελῶς μάταιον. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖν μὴ καὶ γελεῖσον εἴη; Ἐκείνη δὲ μοι ἔδειν ὅπερερ ἀγύμναστος εἴναι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ χύρων παρέχειν γράμματα (98), τὸ παραχαλέσαι αὐτοὺς, μὴ ἀχρίτως δέχεσθαι τὰς κοινωνίας τῶν ἐκ τῆς ἀνατολῆς ἀφεινουμένων· ἀλλ' ἀπαξ μίαν μερίδα ἐκλεξαμένους, τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν προσλαμβάνεσθαι· καὶ μὴ παντὶ τῷ πλειστῷ γράψοντι ἐπὶ προφάσει δῆ τῆς ὀρθοδοξίας προστέθεσθαι. Οὕτω γάρ εὑρεθήσονται τοῖς μαχομένοις κοινωνοῦντες, οἱ τὰ μὲν φήματα πολλάκις τὰ αὐτὰ προβάλλονται, μάχονται δὲ ἀλλήλοις, ὅσον οἱ πλειστοὶ διεστήσοτες. Ἰν' οὖν μὴ ἐπὶ πλειον τῇ αἵρεσις ἐξαπητήσαι (99) τῶν πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων ἀντιπροσωπεύμενών τὰ παρ' αὐτῶν γράμματα (1), παραλήθηναι αὐτοὺς ἔδει, κεχριμένας ποιεῖσθαι καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς κοινωνίας (2), καὶ τὰς ἄγγράφως γινομένας κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ'.

Reprehensus a Theodoto Basilius quod nihil scripsisset de Eustathio, respondet se idcirco non scripsisse, quod res omnibus notis sit, non quod puri facienda. Neque enim Eustathii discessio a communione Basili, convicia in Basiliū adjuvante Theophilo Cilice, fides Ariana Gelasio data in Cilicia, scripta in Basiliū calumniis referita, reordinatio, notum facimus de Eustathio nuntiavit, videri levius possint, ut quidam Basilio videri dictabant. Duas causas afferit cur Eustathio non responderit.

Θεοδότῳ, ἐπίσκοπῳ Νικοπόλεως.

1. Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν καθῆψω, τιμιώτας ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότας ἀδελφό, ὅτι ἐξ οὐ ἀνηρισμένων τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως ἔκεινας προτάσεις τῷ Εὐσταθίῳ φέροντες, οὐδὲν οὐεις οὐτε μικρὸν οὐτε μείζον τῶν κατ' αὐτὸν ἀηδώνωνταν. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων (3) τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς ἡμᾶς ὑπερέιδον· ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους διασκοτεῖσαι τῆς φήμης, καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς διαχθῆναι προσδομένου. Τούτο γάρ καὶ αὐτὸς ἐπενόσησεν, διόπερ φοδούμενος μὴ δλίγους σχῆμας τῆς ἁντοῦ γνώμης μάρτυρας, εἰς πᾶσαν ἐσχατιάν τὰς ἐπιστολὰς

dentalibus. Necessaria enim praeoccupata sunt: superflua vero scribere pro rōs vanum est. De iisdem autem molestiam exhibere, nonne etiam ridiculum fuerit? illa autem mihi visa est velut inuicta esse materia, locumque litteris dare, si ipsos adhortemur, ne sine iudicio recipient communio-nes ex Oriente venientium, sed semel una parte electa, reliquos communicatorum testimonio ad-mittant, nec cuiilibet fidei formulam scribenī, sub doctrinæ orthodoxæ obtentu assentiantur. Ita enim reperientur cum hominibus inter se pugnantibus communicare: qui verba quidem s̄epe eadem proferunt, sed pugnat inter se, quantum qui maxime dissentunt. Itaque, ne magis heres accendatur, dum qui inter se dissentunt, acceptas ab ipsis litteras sibi mutuo objiciunt, rogandi sunt, ut cum iudicio communiones peragant, et eas quæ cum accedentibus ad ipsos, et eas quæ scripto secundum Ecclesiæ normam flunt.

222 EPISTOLA CXXX.

Theodoto, episcopo Nicopolitano.

1. Recite atque convenienter nos tetigisti, frater colendissime prorsus ac desideratissime, quod ex quo a tua pietate tunc discessimus, ferentes Eustathio illas de fide propositiones, nihil tibi neque parvum neque magnum de illius-rebus signis caverimus. Ego autem non quod facile contemnenda sint, quæ ab eo in me commissa sunt, neglexi: sed quod fama apud omnes jam homines perulgata sit, nec quemquam a me doceri opus sit, ut hominis propositum cognoscat. Huius enim rei et ipsis providit, quasi metueret ne paucos haberet suscepientes testes, epistolæ contra me conscriptas in remotissima quæque loca transmittens. Itaque se

(98) Γράμματα. Ita mss. quinque. Editi γράμματα.
(99) Ἐξαπητήσαι. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἐξαπατήσαι.

(1) Γράμματα. Hæc Tillmontius interpretatur de diversis Meleti et Paulini partibus, nec non de Marcellianis et Apolinariis. Sed iudeum designari videntur heretici, de quibus agit Basilius in epistola precedenti: idque accuratius in Vita S. Basili ex-pedetur.

(2) Κοινωνίας. Duplicem communicandi rationem esse ex hoc loco et ex epist. 224 perspicimus, alteram cum iis qui coram accedunt, alteram per litteras. Prima aut ad sacram Eucharistiam, aut ad preces admittendo fiebat. Irauit Theodosius, ut supra vidimus in epist. 99, quod Basilius ab Eustathii communione non discederet, contumeliam eo perduxit, ut illum nec ad matutinas, nec ad vespertinas preces assumeret. Ipse Basilius adversarios provocat in epist. 224, ut aliquem a se ex clericis Apolinariis ad communionem aut ad preces admissum facias demonstronet. Quod spectat ad alterum communionis genus, non omnes litteræ signum erant communionis, sed quæ, ut ait Basilius, se-

cundum Ecclesiæ normam fiebant, sive litteræ canonicae. Sic enim appellat Basilius in eadem epist. 224, ubi, communionis cum Apolinarii initia suspicione repellens, negat se unquam litteras canonicas ad eum dedisse. Unde confirmari potest, quod in Vita S. Cypriani novæ edit. probatum est, epistolam Stephani papæ ad Cyprianum, non esse certissimum communionis argumentum, et contra quam videatur Tillmontio, post negatam legatis epis copis communionem scribi potuisse. Una autem ex notis, quibus ejusmodi epistolæ dignoscabantur, ea videatur existisse, ut is ad quem scribēbatur, episcopus salutaretur, si bac dignitate ornatus esset. Discimus enim ex epist. 240, Theophilum Castabolorum episcopum, cum nec aperte conjungi cum Basilio vellet, nec aperte disiungī, scribere ad eum noluisse, ne ut episcopum salutare cogeretur, Basilius postquam se ab Eustathij communione dis junxit, nunquam illum episcopum vocat.

(3) Εὐκαταφρονήσων. Ita Harl., Med. et tres alii. Editi καταφρονήσων.

Alias CXLVI. Scripta anno 373.

ipse a nostra communione abscidit, neque in constitutum locum convenire nobiscum in animum induens, neque discipulos suos addueens, ut promiserat: sed me dilacerans una cum Theophilo Cilice in frequentissimis conventibus, nuda et aperta criminatione, ut aliena ab ipsius doctrina populi animis dogmata inserentem. Hae quidem satis magna erant, ut nostrani omnem cum eo conjunctionem dirimerent. Postquam vero et in Ciliaciam venit, atque Gelasium quemdam conveniens, eidem fidem exposuit, quam conscribere erat Arii solius, et si quis germanus illius discipulus: tum demum magis etiam in disjunctione obfirmati sumus, illud animo considerantes, neque Aethiopem pellere suam unquam mutaturum, neque pantheram maculas suas¹⁴, neque hominem in perversis nutritum dogmatibus hæresis vitium deterere posse.

2. His audax facinus addidit, ut in nos scriberet vel potius componeret longos sermones omni convicia ac calumnia referentes: quibus nihil respondimus hactenus, propterea quod electi sumus ab Apostolo non nosmetipso ulcisci, sed locum iræ dare¹⁵; tum etiam quia cum consideraremus dissimulationis profundum, qua sese nobis ovari tempore insinuavit, muti quodam modo præ stupore effecti sumus. Verum etiam nihil horum esset, id quod recens ausus est, cuinam horrorem et hominis detestationem penitus non ingeneret? Qui videlicet ut audio (si modo verus rumor, nec commentum est ad calumniam extogitatum), etiam reordinare nonnihil ausus est, quod hactenus ab hæreticorum nemine factum videtur. Quamodo ergo haec leniter ferre possimus, et sanabilia hominis peccata existimare? Itaque sermonibus falsis ne abducamini, neque hominum facile¹⁶ omnia in malam partem accipientium suspicionibus fidem adhibeat, quasi nos res hujusmodi in indifferentibus ponamus. Hoc enim tibi persuadeas, vir nobis desideratissime ac colendissime, nunquam me tantum doloris animo meo acceptum scire, quantum nunc, cum de ecclesiasticarum legum perturbatione audiui. Sed solum precare, ut dei nobis Dominus nihil ex iracundia agere, sed charitatem habere, quæ se indecorum non gerit, nec inflatur¹⁷. Vide enim quemadmodum qui ea caret, supra mensuram humanam elati sint, et indecorum se gerant, ea facinora audentes, quorum præteritum tempus non habet exempla.

¹⁴ Jer. xiii, 23. ¹⁵ Rom. xi, 19. ¹⁶ I Cor. xii, 4.

(4) Τῆς ἑαυτοῦ. Na tres vetustissimi codices cum Regio secundo. Editi τῆς αὐτοῦ. Paulo post editi τυπεργαντος. Tres iidem codices cum Clarom. et Reg. secundo τυπεργαντας.

(5) Vide Adienda.

(6) Ἡρ μόρου. Ita Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi τη μόρου.

(7) Συγγράψας. Vide supra notas ad epistolam

Α ἀς καθ' ἡμῶν συνέγραψε διαπεμψάμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτὸς ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν, μήτε κατὰ τὸν ὥρισμένον τόπον συνδραμεῖν ἢ μὴν ἀναγγέλμενος, μήτε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοῦ παραγαγών, ὅπερ ὑπέσχετο· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στηλιτεύων ἐν πανδήμοις συνδόσις, μετὰ τοῦ Κιλικίου Θεοφίλου, τυμῆς καὶ ἀπαρακαλύπτων τῇ βλασφημίᾳ, ὡς ἀλλοτρία τῆς ἑαυτοῦ (4) διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐνσπεραντας δόγματα. Ικανά μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πάσαις ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν συνάφειαν διαλύσαις (5). Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθὼν, καὶ συντυχών Γελασίου τινὸς, πιστιν αὐτῷ ἔξεσθε, ἦν μάνον (6) ἦν Ἀριεὺς συγγράψας, καὶ εἰ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητής τόπος δὴ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαύθημεν· λογισάμενοι, δτὶ οὐτε Αιθίοψ ἀλλάζει ποτὲ τὸ δέρμα αὐτοῦ, οὐτε πάρδαλις τὰ ποικίλατα αὐτῆς, οὐτε δὲ ἐν διαστρόφοις δόγμασι συντραφεῖς ἀποτρίψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς αἱρέσεως.

2. Επενεανεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράψας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράψας (7) λόγους μακροὺς πάσης λοιδορίας καὶ συκοφαντίας γέμοντας· ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἀπεκρινάμεθα τέως, διὰ τὸ διδαχῆμαι πάρε τοῦ Ἀποστόλου, μὴ ἑαυτοῖς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διὰνει τόπον τῇ ὁργῇ· καὶ ἄμα ἐννοήσαντες τὸ βάθος τῆς ὑποκρίσεως, μεθ' ἡς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν πρηγμάχθη, ἀφαίσῃ τινὶ ὑπὲρ ἐκπλήξεως κατεσχθήμεν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγυνον τοῦτο, τὸ τολμηθὲν αὐτῷ, τίνι οὐκ ἐν φρίκῃ καὶ ἀποστροφῇ παντελῆ τεῦ ἀνδρὸς ἐνεποίησεν; δς γε, ὡς ἄκουε (εἰς διληθῆς ὁ λόγος, καὶ μὴ πλάσμα ἐστίν ἐπὶ διαβολῇ συντεθεῖν), δτὶ καὶ ἀναγειροτονῆσαι τιγας ἐπιμησεν, δ μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν αἰρετικῶν ποιησας φανεται. Πῶς οὖν δυνατὸν πράεις φέρειν ἡμές τὰ τοιαῦτα, καὶ λάσιμα εἶναι νορίζειν τοῦ ἀνδρὸς τῆς ἀμαρτήματα; Μή τοινυν ψευδέσι λόγοις παράγεσθε, μηδὲ οὐκονιαὶς ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ κακὸν ἐκλαμβανόντων πεθεσθε, ὡς δρα τιμεῖς ἀδιφορα (8) τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκε γάρ, ποθεντας τὴν μὲν καὶ τιμώτατε, δτὶ οὐπω οὐδὲ τοσοῦτον πένθος ἀλλοτε τῇ ψυχῇ μου παραδεξάμενος, ἐπον νῦν, δτε ἤκουα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων τὴν σύγχυσιν. Ἀλλὰ μόνον εὔχου, ἵνα δόηται τὴν διάτην, τίς εἰς οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φυσιοῦται. "Ορα γάρ δπως (9) οἱ μὴ ἔχοντες ταῦτα τηρήθησαν μὲν ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐναπομονοῦσι δὲ τῷ βίῳ, κατατολμῶντες πράξεων (10), ὃν δὲ παρελθόν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

24, quæ ad Athanasium Ancyranum scripta est.

(8) Ἀδιάφορα. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀδιάφορον.

(9) Ορα γάρ ζπως. Ita mss. sex. Editi "Ορα γάρ πως.

(10) Κατατολμῶντες χράξων, etc. Hoc renuntiationis facinus, quod rumor ad Basilium deuilebat, non videtur certis indicis fuisse constitutum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΑ.

Significat Basilius acceptum dolorem ex Eustathii calumniis. Hoc tribus peccatis suis. Declarat se nec tres deos admisere, nec Apolinarii communionem amplecti, quamvis ad eum ante plures amicos scripserit. Fusius diluet singulas criminales, si opus erit.

Ολυμπίω (11).

1. Ὁντας ἡ τῶν ἀπροσδοκήτων ἀκοὴ ἰκανῇ ἔστι ποτέσσαι ἀνθρώπου (12) ἡγῆσαι ἀμφότερα τὰ ὄντα. Ὁ καὶ ἐμοὶ νῦν συνέδη. Εἰ γάρ καὶ τὰ μάλιστα γεγυμασμέναις μου λοιπὸν ταῖς ἀκοαῖς προσέπεσε (13) τὰ περιφερόμενα καθ' ἡμῶν ταῦτα συντάγματα, διὰ τὸ καὶ πρότερον αὐτὸν ἐμὲ δεδέχθαι τὴν ἐπιστολὴν, πρέπουσαν μὲν ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, οὐ μὲν προσδικήσεις ποτε γραφήσεσθαι παρὰ τῶν ἐπιστειλάντων· ἀλλ' ὅμως τὰ δεύτερα τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐράνη ἡμῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς πικρίας, ὥστε ἐπισχοῦσαι τοῖς προλαθοῦσι. Πῶς γάρ οὐ μεκροῦ τῶν ἡρεών ἔξα ἐγενόμην τῶν ἐμαυτοῦ, ἐντυχῶν τῇ πρὸς τὴν εὐλαβεστάτον ἀδελφὸν Δαζίναν (14) ἐπιστολῇ, μυρίνων μὲν ὄντερων καὶ κατηγορίων ἀφορήτων γεμούσῃ καθ' ἡμῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ὡς ἐν τοῖς χαλεπατάτοις τῷμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βουλεύματιν σύρεθεντῶν; Εὔθους δὲ καὶ ἀποδεῖξεις τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας ἐπήχθουσαν ἀπὸ συγγράμματος οὐκ οἶδα ὑπὸ τίνος γραφέντος. Μέρη μὲν γάρ ἐπέγωνον, ὁμολογῶ, παρὰ τοῦ (15) Λαοδικέως Ἀπολιναρίου γεγράφθαι, καὶ αὐτὰ οὐδὲ ἀνεγνώς ἐξ ἔργου ποτὲ, ἀλλ' ἀκούσας ἐπέρων ἀπαγγειλάντων. "Ἄλλα δὲ τινα εὑρὸν ἐγγεγραμμένα, διῆτε ἀνέγνωνταν ποτὲ, μήτε ἐπέρων λέγοντος ἤκουσα· καὶ τούτων διάρτεις ἐν οὐρανῷ πιστός. Πῶς οὖν οὐ διέθεντος (16) ἀποστρεψόμενοι, οἱ τὴν ἀγάπην πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου δεδιδαγμένοι, οἱ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν ἐπαγγελλόμενοι, ταύτας τούτην κατεδέξαντο τὰς συκοφαντίας ἐπενεγκείν,

A

Olympio.

1. Idoneus certe rerum inopinarum auditus, ut tinnitus in utrisque hominis auribus efficiat. Quod et mihi nunc contigit. Etsi enim maxime jam exercitatis meis auribus acciderunt scripta illa, quae in me circumferuntur, propterea quod et prius ego ipse epistolam accepi, meis quidem peccatis dignam, sed quam ab iis a quibus scripta est, nequaquam exspectasse; tamen posteriora tantum mihi visa sunt in se habere acerbitalis, ut obscurarent priora. Quomodo enim non sere de meae mentis statu dejectus sum, cum in epistolam ad religiosissimum fratrem Dazinam scriptam incidi, innumeris contumeliis, intolleratisque in me accusationibus et assultibus refertam, quasi in deterriinis contra Ecclesiam consiliis deprehensus essem? Sed et statim argumenta, ut vera esse conjecta in nos probra viderentur, apposita sunt ex scriptis nec scio a quo compositis. Ac partem quidem agnovi, fateor, ab Apolinario Laodicensi scriptam esse; neque tamen hoc ipsum data opera unquam legi, sed ex aliis audivi narrantibus. Alia vero nonnulla reperi ascripta, quae nec unquam legi, nec alio referente audivi; atque horum testis est in celo fidelis. Quomodo igitur, qui mendacium, aversantur, 224 qui charitatem complementum legis esse didicerunt, qui debilium infirmitates portare se profiterent, adduci potuerint, ut, his nos calumniis appeterent, et ex alienis scripti-

B

hoc Georgii scelus, quod sua sponte gravissimum erat, cum multis aliis sceleribus longe gravioribus adjunctum esset, minus insigne existisse, nec ad Basiliū aures pervenisse.

(11) Ολυμπίω. Harl. et Regius primus τῷ αὐτῷ. In Harl. autem codice præcedunt epistolæ plures ad Olympium. At in Regio præcedit epistola 325, quæ scripta est ad Magninianum.

(12) Ανθράκων. Reg. secundus, Bigot. et Coisl. secundus ανθράκων.

(13) Προσέπεσε. Ita Harl. et Coisl. primus cum aliis nonnullis. Editi προσέπεσον.

(14) Δαζίνα. Med. et Clarom. Δεζίναν.

(15) Παρὰ τοῦ. Sic Reg. secundus et Coisl. secundus, Paris. et Harl. secunda manu. Editi περὶ τοῦ. Ibidem editi Ἀπολιναρίου. Alter scribitur hoc nomine in optimis quibusque codicibus, quos secuti sumus.

(16) Τὸ ψεῦδος. Præclare describitur speciosa illa pellis, qua se turpis introrsum Eustathius tegebat. Præ se enim ferebat maximum amorem veritatis, et mendacium vel in minimis rebus, ut horribile quiddam, aversari videbatur, nedum in gravissimis velle mentiri. Hoc ei testimonium tribuit in epist. 99 Basilius, qui, his artibus deceptus, et ex tota Eustathii vita conjecturam faciens, perinique illi notam mendacii a Theodosio Nicopolitano in iuri contendebat. Unde etiam Eustathium sic compellat Basilius in epist. 223: *O vir amico veritatis, qui mendacium diaboli fetum esse didicisti.*

* Alias CCCLXXXII. Scripta anno 373.

Nulla enim illius mentio in aliis Basiliī epistolis, quæ aduersus Eustathium scriptæ sunt. Quod autem spectat ad alios hereticos, non accuratissimum videtur, quod ait Basilius nulla apud eos extare ordinationis exempla. Nam essecrabiles Ariani, ut et in libello precum Fausti et Marcellini, *Biblioth. Patr. tom. V, p. 655, in partibus Orientis et maxime Egypti non fuerunt hoc solo contenti, ut episcopi, damnata fide integra, in eorum impiam cententiam declinarent: sed hos ipsos, qui primum fuerant per catholicos episcopos ordinati, ubi pra eorum desideriis subscripte erunt, in laicorum numerum exigebant, et postea iterum eos idem heretici episcopos ordinabant, ut non solum fidem catholicam damnare videbentur, sed ordinationem faciam per episcopos catholicos. In eodem libello, p. 658 et 659, plebs Oxyrhynchi communionem episcopi sui exsecrata dicitur, quia non solum impie subscripterat, sed etiam se a Georgio laicum fieri, et denuo episcopum ordinari passus fuerat. Hec confirmari possunt ex epistola Constantii ad Auxumitanos principes, in, qua jubet Constantius ut Frumentius Auxumeos episcopus quam primum mittat in Egyptum ad honoratissimum episcopum Georgium et alias Egypti episcopos, quibus ordinandi et ejusmodi res dijudicandi major inest potestas, ol τοῦ χειροτονεῖν καὶ ψήνειν τὰ τοιαῦτα κύριοι μᾶλλον εἰσιν. Addit postea, καὶ καταστήσατε παρ' αὐτῶν, εἰ μᾶλλον τῷ δυτὶ κατὰ τὸ δίκαιον ἐπίσκοπος εἴσιται δοκεῖν, et ab eis constitueretur, si verus episcopus justaque leges ordinatus haberet relī, Althaus., Apol., p. 315. Videtur*

bus condemnarent, multa mecum considerans, A causam invenire non possum, nisi quod, id quod initio dixi, hujus etiam rei molestiam, pœnaturum, quæ mihi ob peccata debite sunt, partem esse judicavi.

2. Nam primum quidem animo dolui, quod veritates a filiis hominum diminutæ sint: deinde vero egomet mihi timui, ne etiam aliis peccatis odium hominum adjicerem, nihil esse fidei in ullo prorsus homine existimans; siquidem illi ipsi, quibus in maximis rebus confidebam, tales erga me, tales erga ipsam veritatem sese præbuerunt. Noveris igitur, frater, et quisquis veritatis animator, nec mea esse scripta, nec mihi probari, si quidem non ex mea sententia composita fuerant. Quod si scripti aliquando ante annos multos ad Apolinarium aut ad aliquem alium, accusari nou debo. Nam nec ipse accuso, si quis ex sodalitate aliquo in hæresim abscissus est (omnino autem homines novistis, tametsi nominatim non appelllo), quia unusquisque suo ipsius peccato morietur. Hæc quidem ad missum tomum respondi, ut et ipse veritatem intelligas, et iis qui veritatem in injustitia detinere nolunt, manifestam facias. Quod si fusius singulas criminaciones diligere oportuerit, et hoc, adjuvante Deo, præstabo. Nos, frater Olympi, neque deos tres dicimus, nec cum Apolinario communicamus.

καὶ ἀπ'. ἀλλοτρίων (17) συγγραμμάτων ἡμές καταχρίνει (18), πολλὰ λογισάμενος κατ' ἐμαυτὸν, ἐπινοεῖ τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχω, εἰ μή, διπερ ἐξ ἥπατος, μέρος ἔκρινα εἶναι τῶν ὀφειλομένων μηδὲ τὰς ἀμαρτίας κολάσεων, καὶ τὴν ἐπὶ τούτους λύπην.

2. Πρῶτον μὲν γάρ κατεπένθησα τῇ ψυχῇ, ὅτι ἀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν οὐῶν τῶν ἀνθρώπων· ἐπειτα δὲ καὶ ἐφοβήθην αὐτὸς περὶ ἐμαυτοῦ, μή ποτε πρὸς ταῖς (19) ἀλλαῖς ἀμαρτίαις καὶ τὴν μισανθρωπίαν πάθω, οὐδὲν πιστὸν ἐν οὐδενὶ λογίζεινος εἶναι, εἰπερ οἱ εἰς τὰ μέγιστα παρ' ἑμῖν πιστευθέντες τοιοῦτοι μὲν περὶ ἐμὲ, τοιοῦτοι δὲ περὶ αὐτὴν ἐφάνησαν τὴν ἀλήθειαν. Γίνωσκε τοὺν, ἀδελφό, καὶ πᾶς δοτὶς τῆς ἀλήθειας φίλος, μήτε τοι εἶναι τὰ συντάγματα, οὗτε ἀρέσκεσθαι: (20) αὐτοὶ, ἐπει τοι μὴ τῇ ἐμῇ γνώμῃ συγγεγράφθαι. Εἰ δὲ ἐπέστειλά ποτε πρὸς πολλῶν ἐνιαυτῶν (21) Ἀπολιναρίῳ, ἢ ἀλλῷ τινὶ, ἐγχαλεῖσθαι οὐκ ὄφειλω. Οὔτε γάρ αὐτὸς (22) ἐγχαλῶ, εἰ τις ἐκ τῆς ἑταῖριας τινὸς εἰς αἴρεσιν ἀπεσχίσθη (οἰδατε δὲ πάντως τοὺς ἀνδρας, καὶ δινομαστοὶ μὴ λέγω), διδοτὶ ἐκαστος τῇ ἰδίᾳ ἀμαρτίᾳ ἀποθανεῖται. Ταῦτα νῦν μὲν ἀπεκρινάμην πρὸς τὸν ἀποσταλέντα τόδιον (23). Ήντας τε εἰδότες τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς βουλομένοις μή κατέχειν ὡς ἐν ἀδικίᾳ (24) τὴν ἀλήθειαν φανερὰν καταστῆσαι· οὐδὲ δέ δέῃ καὶ πλατύτερον ὑπὲρ ἐκάστου τῶν ἐπενεχθέντων ἥμιλν ἀπολογήσασθαι, καὶ τοῦτο ποτέ μεν, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος. Ἡμεῖς, ἀδελφὲ Ὁλύμπιε, οὗτε τρεῖς θεοὺς (25) λέγομεν, οὗτε Ἀπολιναρίῳ κοινωνοῦμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXXXII^o.

Cum variis de Abramio sermones essent, scribis ad eum Basilius statim ac dicas in editibus Saturnini comitis Antiochiae versari.

Abramio, episcopo Batnorum.

Quo in loco pietas tua vescetur ab autumno proorsus ignoravi. Elenim incertos rumores reperi-

(17) *Ἄπ' ἀλλοτρίων.* Coisl. primus ἀπ' ἀλλοτρίων.

(18) *Καταχρίνει.* Harl., Reg. primus et Clarom. καταχρίνει, et paulo post κατανοεῖ. Hic autem apposita erat in editis interrogacionis nota, quam tollere satius esse existimavi; neque tamen contendam, si quis apponendam judicet.

(19) *Πρὸς ταῖς.* Uterque Reg. et uteque Bigot. cum Coisl. secundo μή ποτε προσθῶ ταῖς... μισανθροποῖαν οὐδὲν.

(20) *Ἀρέσκεσθαι.* Ita octo mss. Editi ἀρχεισθατ. Ibidem tres vetustissimi codices ἔπειτα μή τῇ ἐμῇ. Εὖτι μηδὲ τῇ ἐμῇ, nec ex mea sententia composita suisso.

(21) *Ἐγνωτορ.* Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐπῶν.

(22) *Ἄθεος.* Editi addent ἐγώ, quod deest in sex nostris codicibus. Hic autem videtur Basilius. Arium et Actium designare, quorum primus Eustathii magister, alter discipulus fuerat, ut discimus ex epistolis 223 et 240.

(23) *Τόποι.* Editi post hanc vocem addunt ἀλλά, sed melius deest in tribus vetustissimis codicibus.

(24) *Δεὶς ἀδεικτικός.* Deest prima vocula in multis veteribus libris, non tamen in antiquissimis. Ibidem editi καταστήσας. Mss. ut in textu.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΒ^o.

'Αβραμίῳ, ἐπισκόπῳ Βατνών.

Πάντα τὸν ἀπὸ τοῦ μετοπώρου χρόνον ἦγόντα περὶ τῆς αὐλαδείας σου, διποι διάλειται. Καὶ γὰρ

(25) *Τριῶς θεούς.* Σαρεί alias hunc triam deorum errorem Catholicis Ariani affinxerunt. Hunc Gregorius Nazianzenus, orat. 1, et 29, p. 16, et 489, refellit, ut a nonnullis propugnat, quos nimis orthodoxos vocat. Sed tamen, cum nulla extensit sacerdotio quartu hujus erroris vestigia, credere malim ita locutum esse Gregorium, non quod ipse hujus hæresis sectatores deprehendisset, sed quod ea de re, quæ rem causaque non continebat, cum Ariani litigare nollet. Sic Basilius inter ea, quæ Eustathio subscrivenda proponit in epist. 192, non omittit *fugiendos esse eos qui Filium Patri, et Filio Spiritum sanctum proponunt.* At id Basilius videtur potius concessisse Eustathio, quam sua sponte necessarium duxisse. Neque enim probable est hoc errore quemquam insaniisse: sed Eustathius et alii Pneumatomachii hanc notam inuere tentabant veritatis defensoribus, ac in primis Basilio qui calumniam a se propulsat in epist. 251. Simile exemplum suppeditant Apolinariſtæ, qui vel catholicis dogmati invidiam crearent, duos Filios ab adversariis suis admitti et Mariam hominiparum dici angebant. Gregorius Nazianzenus hunc errorem recens exortum esse dicit in orat. 14, p. 221. Nyssenus vero ut commentitum et ab Apolinariſtis impudenter factum explodit in epist. ad Eustathium, tom. III, p. 660.

επιλαντήμανς τὰς φρήμας εὑρίσκον, τῶν μὲν ἀπαγγέλλοντων ἐν Σαμοσάτοις διατρέβειν σου τὴν εὐλάβειαν, τῶν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ ἀλλων δὲ περὶ τὰς Βάτνας εἰς τὰς διαβεβαιουμένων ἑωρατέναι· διὸ οὐδὲ συνεχῶς ἐπίστειλα. Νῦν δὲ, μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάτειν, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορούνου τοῦ καθηγητοῦ, έδωκε τὴν ἐπιστολὴν προδύμως τῷ ποθεντάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ ἀδελφῷ Σαγκτισσιμῷ τῷ συμπρεσβύτερῳ (26), διὸ οὐ προσφέργομαι σου τὴν ἐγγῆπην, παρακαλῶν, δικουστερὸν ἢν ἡς, μεμνῆσθαι μάλιστα μὲν τοῦ Θεοῦ, εἴτα καὶ ἡμῶν, οὓς ἀγαπᾶντες ἔρχης προελου, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἀριθμουμένους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΓ'.

Petrus salutat et hortatur, ut, quemadmodum ceteratum rerum, ita etiam Athanasii in se amoris successor sit; et fraternaliter ubique diffusa curam eodem studio, ac beatissimus ille vir, suscipiat.

Πέτρῳ, ἐπιστολήν Ἀλεξανδρείας.

Τῆς μὲν σωματικῆς φιλας ὄφθαλμοι πρόξενοι γίνονται, καὶ ἡ διὰ μακροῦ χρόνου ἔγγινομένη συνήθεια βεβαιοῦ τὴν δὲ ἀληθεύην ἀγάπην ἡ τοῦ Πνεύματος ὀνειρά συνίστησι, συνάπτουσα μὲν τὰ μακρὺς ἕπεται τόπῳ, γνωρίζουσα δὲ ἀλλήλοις; τοὺς ἀγαπητοὺς, οὐ διὰ σωματικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς (27) ἴδιαμάτων. Οὐ δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Κυρίου χάρις ἐποιήσει, παρασχομένη ἡμᾶς ἰεῖν σε τοῖς τῆς ψυχῆς ὄφθαλμοῖς, καὶ περιπτύξασθαι σε τῇ ἀγάπῃ τῇ ἀληθεύῃ, καὶ οἰσοντες συμψῆναι τοῖς, καὶ εἰς; μιαν ἐλθεῖν ἔνωσιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν πίστιν πανονίας. Πεπεισμέθα γάρ σε ἀνδρὸς τοσούτου ἥρεμα ὑπάρχοντα, καὶ τὴν ἐκ παλαιοῦ διατριβήν εἰς τὸν λαχόντα, τῷ αὐτῷ πορεύεσθαι πνεύματι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στοιχείον τῆς εὐσεβείας δύναμασι. Διὸ καὶ προσφεγγόμεθά σου τὴν τιμίστητα, καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ τῶν ἀλλων καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς διάτην τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διαδέξασθαι· ἐπιστέλλετεν ποτὲ τοῖς τοῦ προενεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει· Μότε διτούν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος επομένων πεπονθέναι ὅμολογῶν. Σπουδάζων γάρ ἀλλαγμένων πεπονθέναι δύμαλογῶν. Σπουδάζων γάρ ἀλλαγμένων εἰς τοῖς τελειότητος σου, εἰςδέ θαύμον εἰς χειρας τὴν ἐπιστολήν, καὶ ἀν-

(26) Συμπρεσβύτερός φησι. Edili addunt ἡμῶν, quod deest in omnibus codicibus miss.

(27) Τῆς ψυχῆς. Sic Coisl., primus et Med. Edili τῆς ἀρετῆς, virtutis proprietatibus.

(28) Προδύμη. Ila iudeum duo vetustissimi codices, multo melius quam alii et editi προμηθεῖσι, quae tamen scriptura legitur ad marginem co-

πρεβαμ, aliis te Samosatis commorari nuntiantibus, aliis rure, aliis vero te circa Batnas ipsas visum a se esse affirmantibus: quapropter haud cerebro scripsi. Nunc autem simul ut didici te Antiochiae versari in ædibus coledissimi 225 Saturnini comitis, dedi epistolam libenter desideratissimo ac religiosissimo fratri Sanctissimo compresbytero: per quem saluto dilectionem tuam, obsecrans ut ubique fueris, in primis quidem memineris Dei, deinde et nostri, quos ab initio diligere statuisti, et inter maxime necessarios numerare.

Ι. EPISTOLA CXXXIII*.

B

Petro, episcopo Alexandriæ.

Corporalis quidem amicitiæ conciliatores sunt oculi, eamque diuturna consuetudo confirmat. Sed veram charitatem donum Spiritus constituit, conjungens longo distantia locorum intervallo, ac amicis præstans ut sese invicem cognoscant, non corporeis notis, sed animæ proprietatibus. Quod ipsum et in nobis Domini gratia perfecit, largiens ut te videremus animi oculis, teque amplectentur vera dilectione, ac veluti cohæreremus tibi, et in unam veniremus unionem ex fidei communione. Nobis enim est persuasum te, viri talis alumnus, et longa illius consuetudine usum, eadem incedere spiritu, eademque pietatis dogmata sequi. Quapropter et tuam saluto præstantiam, obtestorque ut cum ceteris rebus etiam magni illius viri in nos amorem excipias, mihique sæpe de tuis rebus scribas, et curam suscipias fraternitatis ubique diffusæ, visceribus iisdem ac studio eodem, quo et beatissimus ille vir in omnes, qui Deum in veritate diligunt, usus est.

εκεῖνος περὶ πάντας ἔχρητο τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν εἰς ἀντεῖξα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΔΔ'.

Gratias agit quod nuper scripserit. Hortatur ut sapius scribat. Negat se copiam habere librarii aut notarii.

Πατούλῳ πρεσβύτερῳ.

Οὐσον ηγράφαντας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, εἰκάζεις τῷ πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας· οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ἀρ̄ τῆς προῆλθεν ἐκεῖνα τὰ ῥῆματα, ἀκριβῶς ἐκ τῶν γραμμάτων κατεμνύετο. Καὶ γάρ ἦν; (29) μὲν ὑπατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγῆν, ἀλλοῦ δὲ φύσις τὴν προενεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει. Μότε διτούν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος επομένων πεπονθέναι δύμαλογῶν. Σπουδάζων γάρ ἀλλαγμένων εἰς τοῖς τελειότητος σου, εἰςδέ θαύμον εἰς χειρας τὴν ἐπιστολήν, καὶ ἀν-

Quaestopere me litteris oblectaveris, profecto ex his quæ scripsisti conjecturam facis: adeo puritas cordis, ex quo verba illa profluxere, accurate ex litteris perspiciebatur. Nam æquarum rivulus fontem suum indicat; sermonis autem natura perfectus, unde emanavit, depingit ac designat. Quare absurdum quiddam et a verisimili longe alienum mihi fateor evenisse. Cum enim tuas semper litteras legere percuparem, ubi epistolam in manus sumpsi, ac legi, iis quæ scripta erant non sum dicis Coisliniani.

(29) Οἰκοδός. Ante hanc vocem editi habent καὶ, sed abest ab antiquissimis codicibus et pluribus aliis.

* Alias CCCXX. Scripta anno 373.

** Alias CC.XLI. Scripta anno 373.

delectatus magis, quam dolui, jacturam conside-
raus, quanta nobis per silentii tempus evenerit.
Sed quia scribere cœpisti, hoc facere ne intermit-
tas; nam magis delectabis, quam qui multas pecu-
nias avaris mittunt. Scriptor autem nullus **286**
mibi aderat, neque ex iis qui eleganter scribunt,
neque ex iis qui velociter. Nam quos exercueram,
horum alii ad pristinum vitæ genus rediere; alii
vero diuturnis morbis afflictati labores ferre non
possunt.

EPISTOLA CXXXV*.

*Basilios ingenuo exponit quid de duobus libris a Diodoro cōpositis sentiat, et de dialogis scribendis multa perac-
tione obseruit. Sperat Diodorū plura scripturum: ipse vero tantum se a scribendo, quantum a valetudine et otio remane-
re esse dicit. Primum librum remitti; alterum retinet, voleus describere, nec copiam habens tachygraphi.*

Diodoro, Antiochiae presbytero.

1. Legi missos a tua præstantia libros. Et se-
cundo quidem valde oblectatus sum, non solum
propter brevitatem, ut par erat hominem jā ad
omnia segniter et debiliter sese habentem, verum
etiam quod simul et frequens est sententiis, ac
perspicue tum adversariorum objecta, tum etiam
objectis responsa continet: et simplex nec elabo-
ratum dicendi genus congruere mihi visum est
Christiani proposito, non tam ad ostentationem,
quam ad communem utilitatem stribentis. Prior
vero, vim quidem eandem in rebus habens, sed
dictione uberiore et variis figuris ac dialogorum
gratiis exornatus, multo mihi visus est et tempore
ad legendum et mentis labore ad colligendas sen-
tentias ac memoria tenendas indigere. Adversario-
rum enim intertextæ vituperationes, laudesque
nostrorum, etsi quasdam ex dialogo suavitates
operi videntur asserre; quia tamen detinent et mo-
rantur, continuationem sententiarum divellunt, atque
contentiosæ orationis firmitatem relaxant. Illud
enim omnino solertia tua notum est, eos etiam ex
philosophis exteris qui dialogos scripsere, Aristotelem
quidem et Theophrastum statim res ipsas
attigisse, quod consciū sibi essent deesse sibi lepo-
res Platonicos. Plato autem ea est dicendi facultate,
ut simul et sententias impugnet, et personas co-
mico more describat, Thrasymachi quidem temer-
itatem ac impudentiam vituperans, Hippiae vero
levitatem mentis atque ignaviam, arrogantium
quoque et fastum Protagoræ. Ubi vero indeſinatas
personas in dialogos introducit, utilit quidem per-
sonis disserentibus ad rerum perspicuitatem, sed
nihil aliud ex personis aduiscet argumentis: id
quod in *Legibus* præstitit.
proposita legem magis. Multi codices non vetustissimi
mītī διαλίτοις.

* Alias CLXVII. Scripta anno 373.

(50) Μή διαλίπης. Multi codices non vetustissimi mītī διαλίτοις.

(51) Διοδώρος. Coisl. primus et Med. Θεοδώρω.

(52) Εἰραι. Hanc vocem addidimus ex Med., Harl., Coisl. primo et utroque Regio.

(53) Συγγράφοτος. Ita tres vetustissimi codi-
ces. Editi γράφοντος.

A ἔγκων αὐτὴν, οὐχ ἡσθην μᾶλλον τοῖς ἐπεσταμένοις
ἢ ἡγιαθῆν, τὴν ζημίαν, ὅποστη γέγονεν τοῖν
τὸν τῆς σωπῆς χρόνον, διαλογίζομενος. Ἀλλ' ἐπει-
δικῶ γράφειν, μή διαλίπης (50) τοῦτο ποιῶν. Εὐρε-
νεὶς γάρ πλέον ἢ οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φύε-
πλούτοις διαπεμψμενοι. Τοῦν δὲ γραφέων εἰδεῖ-
μοι παρῆν, οὗτε τῶν καλλιγραφουντων εἰσὶ τὰ
τεχνγράφων. Οὓς γάρ ἐτυχον ἔξαστησας, εἰ μή
ἀνδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνθείαν,
δὲ ἀπειρήσας πρὸς τοὺς πόνους, χρονίας ἀρ-
στίας κεκακωμένοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΕ.

B Διοδώρῳ, πρεσβυτέρῳ Ἀντιοχείᾳ (51).
1. Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλεῖσι βιβλίοις περὶ τῆς
τιμιότητός σου. Καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ ὑπερβολῇ, νί-
διὰ τὴν βραχύτητα μόνον, ὡς εἰδὼς ὃν τὸν ἄρτιον
πρὸς πάντα καὶ ἀσθενῶς λοιπὸν διακείμενον, αὐ-
τὸι πυκνόν τε ἄμμα ἔστι ταῖς ἐννοίαις, καὶ εύχομεν
τὸν αὐτῷ ἔχουσαν αἱ τε ἀντιθέσεις τῶν ὑπεναντίων,
καὶ αἱ πρὸς αὐτάς ἀπαντήσεις· καὶ τὸ τῆς λίθου
ἀπλούν τε καὶ ἀκατάκενον πρέποντες εἴδομεν μι-
κραὶ (52) προθέσεις· Χριστιανοῦ, οὐ πρὸς ἐπιτίθε-
μάλλον ἢ κοινὴν ὠφελειαν συγγράφοντος (53). Τὸ δὲ
πρότερον, τὸν μὲν δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν τὰς
πράγματας, λέξει δὲ πολυτελεστέρῃ καὶ σχήμα
ποιεῖσθαις καὶ διαλογικαὶς χάρισι κεκομψύμενοι,
πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνου πρὸς τὸ ἐπελθεῖν (54),
καὶ πόνου διανοίας πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς ἐννοίας,
καὶ παρακατασχεῖν εὐτάς τῇ μνήμῃ δισμένον. Λί-
γαρ δὲ τῷ μεταξὺ παρεμβαλλόμεναι διαβούται τὸν
ὑπεναντίων, καὶ συστάσεις τῶν ἡμετέρων, εἰ καὶ
γλυκύτητάς τινας ἔτεισάγειν δοκοῦσι διαλεκτικά (55)
τῷ συγγράμματι· ἀλλ' οὖν τῷ σχολήν καὶ διατρίψ-
τηματε, διασπῶστον μὲν τὸ συνεχὲς τῆς ἐννοίας, καὶ
τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαυνοῦσιν. Ξεῖν
γάρ πάντας συνειδέ (56) σου ἢ ἀρχίνοια, δι τοῦ
τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγρά-
φαντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, εὐκ-
αύτῶν δικαίωντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέ-
ταις τῶν Πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν Πλά-
των δὲ τῇ ἔκουσιᾳ τοῦ λόγου δικαίου μὲν τοῖς δημοσι-
μάχεται, δικαίου δὲ καὶ παρακαμψδεῖ τὰ πρώτα,
Θρασυμάχου μὲν τὸ θρασύ καὶ ἴσαρδον διαβάλλων.
Ἴππου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον, καὶ
Πρωταγόρου τὸ διλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον. Ήτοι
δὲ ἀφίστα πρόσωπα ἔπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῇ
μὲν εὐχρινειας ἔνεκεν τῶν πραγμάτων κέχροται τοῖς
τοῖς Νόμοις.

D (34) Ἐπειθεῖτο. Sic mss. sex pro eo quod era-
in editis ἔξελθειν, vel ut in editione 2 Paris. ἔτει
ἔλθειν.

(35) Γλυκύτητας... διαλεκτικά. Med. et Han-
prina manu γλυκυτάτας... διαλίτεις.

(36) Συνειδέ. Harl. σύνοιδε. sed secunda manu

(37) Προσδιαλεγομένοις. Tres codices non re-
tustissimi προδιαλεγομένοις.

2. Ως οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλὰ ὑποθήκας καταμητάνειν ὥστε λιμπαντεῖν λόγων τῇ ἀδελφότητι προελόμενος, ἐδώ μὲν τι πᾶσι προκεκηρυγμένον ἐπὶ αὐθαλεῖ τρόπῳ πρότρωπον ὑποβαλλώμεθα (38), τινὰ καὶ ἐπὶ προτρόπου ποιότητος παραπλέκει τῷ λόγῳ, εἰς δὲ διαβάλλεις ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους, τοι πραγμάτων ἀφεμένους (39). Ἐδώ δὲ ἀσύριτον ἡ τὸ ἀπελεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις (40) τὴν μὲν συνάφειν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ τέρας γρίπην ἀπαντῶσι (41). Ταῦτα εἴπον ἵνα δειχθῆ, διὰ τοῦτος καλοκαρος χεῖρας ἀπέστειλάς σου τοὺς πόνους, ἀλλὰ ἀδελφῷ τῷ γνησιωτάτῳ ἔκοινωντας τῶν κακῶν. Εἴπον δὲ οὐ πρὸς ἀπανθρώπων τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακήν τῶν μελλόντων. Πάντας γάρ ὁ τοσαύτης περὶ τὸ γράψειν ἔχει καὶ σπουδῆς εἰκονομένος οὐκ ἀποκνήσει γράψων ἐπειδὴ οὐδὲν οὐδὲν τὰς ὑποθέσεις παρέχοντες ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ δοκεῖται μὲν ἀναγνώσκειν τὰ δύμετρα· τοῦ δὲ θεοῦ τοσοῦτον ἡγάπεται γράψειν τοι (43), τοσοῦτον ἀποδέομεν, δονούμενον δέων λέγειν, καὶ τοῦ ὄγιανέν. Ηγάπεται τοι μετρίων σχολῆν ἀγειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγνώσκου τὸ μεῖζον καὶ πρότερον, ἵνειδον αὐτὸν ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ δὲ δεύτερον (44) παραπτεῖσχον, βουλόμενος αὐτὸν μεταγράψας, καὶ μηδὲ πούρων τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραψόντων. Μέχρι γάρ τοσαύτης ἡλθε πενίας τὰ ἐπίφθονα Καππαδοκῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΓ.

Norbum sciam describit Basilius, queritur res ecclesiasticas dilapsas esse et proditas. Jamdudum Eusebium invisiisset; nisi cum delinisset per duos menses Eustathii diaconi morbus, ac deinde alii, qui cum Basilio erant, agyrolassent, ac postremo ipse Basilius.

Ἐνσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

1. Εν οἷς ἡμᾶς δυνατας κατέλαβεν δ χρηστὸς Ἰσαάκης; (45), αὐτός τοι διειστον διηγήσεται, εἰ καὶ μή ἀκούσων ἔχει τὴν γλῶσσαν, ὥστε τραγικῶς ἔξαγγελεῖαι τὸ ὑπεράξιον τῶν παθῶν· τοσοῦτον διηγεῖται τὸ ἀρχαῖον, τὸ μέγεθος. Καὶ τὸ εἰκός δὲ παντὶ γνώριμον, τῷ εἴκετο καὶ κατὰ βραχὺ ἐπισταμένῳ. Εἰ γάρ ἐν τῇ δικαιοῇ εὐεξεῖται τῶν ἀπεγνωσμένων πρὸς τὸ ζῆν ἀπονέειν. ερον διεκείμην, γνώσκειν ἔξεστι· τις δὲ λιγοὶ ἐπὶ τῆς ἀρέβωστας. Καίτοι γε ἐρχῆν (διὸς γάρ τῷ πυρετῷ συγγνώμην ἐρεσχελοῦντι), ἐπειδὴ μοι καὶ φύτιν ἦν τὸ νοσεῖν, ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ (46) τοι ἔξεις ὑπείσαται, μοι δὲν τὸ κράτιστον περιείναι.

(38) Ὅποιοι διατάσσουσι. Post hanc vocem editi addunt χρή, quae vox cum perincommodo posita sit, quia δεῖ paulo ante præcessit, nec in Harl. codice reperiatur, nisi secunda manu, merito visa est delenda. Inidem Vat. et Coisl. secundus et duo legii codices: χρή τινα καὶ ἀπὸ προτρόπου πεπεμένα.

(39) Ἀσεμάνους. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi immutatione prorsus inutili ἀφεμένοις.

(40) Διαστάσεις. Ita Med., Coisl. interque, Harl. prima manu et Reg. secundus. Editi διατάσσους.

(41) Ἀκαντῶσι. Post hoc verbum editi addunt τὸ λόγον. Sed haec desunt in sex mss. et in prima editione Basileensi.

2. Oportet itaque et nos, qui non gloriæ studio ad scribendum ducimur, sed documenta relinquere utilium sermonum fraternitati instituimus, si quām omnibus jam decantatam ex morum pervicacia personam subjiciamus, nonnulla etiam ex personæ indole orationi attexere; si tamen nobis omnino deorum est homines vituperare, rebus omissis. Sed si indefinitæ 227 sint personæ disserentes, illi adversus personas excursus intercidunt continuationem, nec ad ullum finem utilem pertingunt. Hæc eo dixi, ut exploratum sit, te non misisse labores tuos in adulatoris manus, sed cum fratre maxime ingenuo communicasse. Dixi autem non ad eorum quæ scripta sunt correctionem, sed ad eorum quæ scribentur, cautionem. Nam profecto qui tantu in scribendo facultate et diligentia utilitatur, non deterrebitur a scribendo; quandoquidem et qui suppeditant argumenta, minime cessant. Nobis autem satis erit vestra legere: tantum enim abest ut scribere possimus, quantum sermenerim, ut valeamus, aut vel modicum otium habeamus a negotiis. Remisi autem nunc per lectoriem majus ac primum volumen, a me, quantum mihi licuit, perfectum. Alterum vero retinui volens describere, nec copiam hactenus habens cuiusquam, qui velociter scribat. Ad tantam enim penuriam invidendæ Cappadocum res devehere.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXXXVI.

C

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Quo in statu deprebenderit nos vir probus Isaäces, ipse tibi melius enarrabit, licet lingua illius par non sit, ut tragicè exponat quæ maiorem in modum patiebar: tanta erat morbi magnitudo. Sed tamen quid verisimile sit, quisquis me vel paululum novit, perspicere potest. Nam, si dum videbar valere, iis, quorum desperatur salus, insirmior eram, qualis in morbo fuerim cognoscere licet. Quanquam oportebat (da enim veniam febri ineptienti), cum mihi morbus secundum naturam esset, in hac habitus mutatione nunc me in præclarissima valitudine constitui. Sed quia Domini

(42) Οὐδὲν δι. Editi καὶ οἱ... οὐκ ἀπολήγουσιν. Sed sequi maluimus tres optimos et vetustissimos libros.

(43) Γράψει τι. Vocula addidimus ex Med., Harl., Coisl. utroque et Reg. secundo

(44) Δευτερον. Editiones Parisienses addunt καὶ πικρότερον, sed haec in nullo codice nisi reperiuntur, neque etiam occurunt in editionibus Basileensibus.

(45) Ἰσαάκης. Ita Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. primus et Bigot. alter. Editi Ἰσαάκης. Quatuor alii mss. Ἰωάκης.

(46) Ταύτη. Quatuor mss. non vetustissimi ταύτης. Mori editi παρέιναι. Tres vetustissimi codices cum pluribus aliis περιείναι.

* Alias CCLVII. Scripta anno 373.

flagellum est, quod accessionibus pro merito nostro dolores intendit, in morbum ex morbo incidi, adeo ut quod inde consequitur, vel puer manifestum sit, nostrum illud integumentum necessario solutum iri; nisi forte Dei benignitas tempus nobis pro sua patientia ad poenitentiam concedens, efficiat etiam nunc, ut saepe antea, solutionem quamdam et exitum ex malis inextricabilibus. Alique haec quidem, ut ei gratum et nobis utile, ita se habebunt.

2. Res autem ecclesiasticae quomodo dilapsae et proditae sint, dum nos propriæ securitatis causa quæ ad proximum attinent negligimus, ac ne hoc quidem intelligere possumus, rebus communibus male cadentibus, privatas etiam simul perire, quid attinet vel dicere? Præsertim 228 ad te, qui cuncta longe ante prævidens et in antecessum testatus es et declarasti, et prior ipse exsurrexisti, et alios excitasti, litteras scribens, coram accedens, quid non agens, quam vocem non emitens! Quorum quidem meminimus, ut quæque res evenit, sed inde nihil jam adjuvamur. Nunc autem, nisi mihi mea peccata obstitissent (ac primum quidem religiosissimus ac dilectissimus frater noster Eustathius condiaconus in morbum gravem delapsus, totos me duos menses distinuit, dum diem ex die valetudinem illius exspecto: deinde qui mecum sunt omnes ægrotarunt, quorum reliquias narrabit frater Isaaces; postremo tandem ego ipse hoc sum morbo correptus), jamdudum apud tuam præstantiam forem, non rebus communibus quidpiam afferens emolumenti, sed mibi in ipsis lucrum non parvum ex tuo congressu concilians. Etenim statueram extra ecclesiastica esse tela, eo quod imparati simus adversus ea quæ struuntur ab adversariis. Servet te omnibus hominibus magna Dei manus, generosum fidei custodem, ac vigilantem Ecclesiarum defensorem, dignosque nos efficiat, qui tuo congressu ac colloquio ante obitum ad animarum nostrarum utilitatem potiamur.

(47) Τοῦτο. Ita mss. quatuor. Editi τούτου. Densit hoc loco multæ voces in Med., Harl. et Coisl. primo, in quibus legitur oīχ̄σεται, ac statim, cœteris missis, ἐν τῇ μαχροθυμίᾳ.

(48) Δεινῶν. Coisl. primus κακῶν.

(49) Κακοπραγίᾳ. Reg. secundus et Coisl. secundus δυσπραγίᾳ.

(50) Τὸ μὲν ἀρχῶν. Ita mss. Editio 1 Paris. τὸ μὴ πρῶτον.

(51) Σκευωρούμενα. Harl., Paris. et Clarom. σκαιωρούμενα. Hujus loci, qui subobscurus est, ea videtur esse sententia. Non dicit Basilius sibi in votis esse iter Samosatense, ut extra tela inimicorum sit. Quomodo enim tuior fuisse in extera regione? Metuendum potius erat ne in gregem eo absente lupi irruerent; quod periculum episcopis

Α 'Ἄλλ' ἐπειδὴ μάστιξ τοῦ Κυρίου ἐστὶ προστῆκαι ταῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ ἀλγεινὸν ἐπιτενουσα, ἀσθένειαν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ προσεκτησάμην, ὥστε τὸ ἀπὸ τούτου καὶ παῖδες φανερὸν εἶναι, ὅτι πᾶσα ἀνάγκη οἰχήσεσθαι τὴν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο (47). πλὴν εἰ μή που ἔρα τὴν Θεοῦ φιλανθρωπία, τὸν ἐν τῇ μαχροθυμίᾳ αὐτοῦ χρόνος εἰς μετάναια χαριζομένη, ποιήσει καὶ νῦν, ὡς καὶ πολλάκις πρότερον, λύσιν τινὰ καὶ πόρον ἐκ τῶν ἀμηχάνων δινῶν (48). Ταῦτα μὲν οὖν ἔξει, ὡς αὐτῷ φίλον καὶ τὴν συμφέρον.

Β 2. Τὰ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως οἰχεται καὶ προποται, ἡμῶν τῆς οἰκείας ἀσφαλείας ἔνεκεν τὰ τὸν πλησίον περιορώγυτων, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνορὸν διαμένων, ὅτι τῇ τοῦ κοινοῦ κακοπραγίᾳ (49) καὶ τὸ καθ' Ἑκαστον συναπόλυται, τί χρή καὶ λέγειν; Ἀλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα, δε, πόρθωθεν Ἑκαστα πρειδὼν, καὶ προδιεμπαρτύρω καὶ προεκήρυξε, καὶ αὐτὸς τε προεξανέστης, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπήγρας, ἐπιστέλλων, αὐτὸς παραγινόμενος, τί οὐ πολὺ, τίνα φωνὴν οὐκ ἀφίεις! Οὐ μεμνήμεθα μὲν ἐξ ἔκστιψ τῶν ἐκβαίνοντων, ὡφελούμεθα δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐχέτι. Καὶ νῦν εἰ μή αἱ ἀμαρτίαι ἀντέτησαν μα καὶ τὸ μὲν πρῶτον (50) ὁ εὐλαβέστατος καὶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος, εἰς νίσσον χαλεπήν καταπεσὼν, εἰς δλους με δύο παρίτικη μῆνας, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ περιμένοντα· ἐπειτα δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἡσθέντε, ὡς τὰ μὲν καταλείμματα ἔξαριθμήσεται ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκης· τὸ δὲ τελευταῖον αὐτὸς ἐγώ τῇ νόσῳ κατεσχέθην ταύτῃ· ἐπει τάλαι ἀν ἡμην παρὰ τῇ σὺ τιμότητα, οὐκ ὀφελός τι τοῖς κοινοῖς παρεχόμενος, ἀλλ' ἐμαυτῷ μέγα κέρδος ἐκ τῆς συντυχίας σου καὶ μενος. Καὶ γάρ ἐγνώκειν ἔξω τῶν ἐκκλησιῶν τὸν γενεθότας φελῶν διὰ τὸ ἀρύλακτον ἡμῶν πρὸς τὴν σκευωρούμενα (51) παρὰ τῶν ἐναντίων. Σώζοις σε τῷ βίῳ παντὶ τῇ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ χειρὶ, τὸν γεννών φύλακα τῆς πίστεως, καὶ νήφοντα τῶν Ἐγκλησῶν προστάτην· καὶ καταξιώσειν ἡμᾶς πρὸ τῆς ἔριτος συντυχίας σου ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν φυχῶν ἡμῶν.

γ διu absentibus imminentem ait pluribus locis. Ratio-
D nem ergo reddit, cur colloquium et conspectum Eu-
sebii non ad communem utilitatem, sed ad propriam
profuturum speraret. Ceterum enim ei mutuas operas
episcopi ad communem utilitatem non tradiderent,
imparem se videbat evertendis adversiorum con-
siliis, satisque magnum sibi facturum videbatur, si
sibi ipse consulens extra eorum tela esset, sequi-
eorum subduceret furori, id quod etiam testatur
supra in epistola ad Urbicum monachum. Sic ani-
mo affectus Samosatam cogitabat non communis,
sed propriæ utilitatis causa. Nihil prorsus vidit in
hoc loco Comberellius, qui sic interpretandum do-
cet: *Pulaveram esse me extra ecclesiasticorum
isla, etc.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΖ'.

EPISTOLA CXXXVII*.

utinus cum jam totum mensem aquis calidis curaretur, hac usitatur excusatione, cur, Antipatro gubernacula capes sente, adesse non possit. Rogat ut judicium de quodam Palladiæ propinquæ suæ negotio in adventum suum deferatur.

*Αντιπάτρῳ.

A

Antipatro.

Νῦν μοι δοκῶ μάλιστα ἐπαισθάνεσθαι τῆς ζημίας, νέπομένω διὰ τὸ ἀρρώστεῖν· ὅπότε, ἀνδρὸς τοιουτοῦ τὴν πατρίδα ἡμῶν ἑρέποντος, αὐτὸς ἀπεῖναι διὰ ἣν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα ἢρὸν δὴ προσκαλέσομαι (52) τῇ ἐκ τῶν αὐτούς θερμῶν (53) ὑδάτων θεραπεΐᾳ, ὡς δὴ τις δρφελος πεύθεν ἔχων. Έοικα δὲ διακενής πονεῖν ἐπὶ τῆς πτυμίας, ἥ καὶ γέλωτος τοῖς πολλοῖς ἀξίος εἶναι αἰκεσθαι, μηδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων τῆς οὐδὲν εἰς θερμῶν δρφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσις λεγούσῃς. Νέπερ καὶ οὐτας ἔχων βούλομαι πάντα παρεῖς καταθεῖσι σου τὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε τῶν ἐν σοι μὲν ἀπολαύειν, καὶ τὰ κατὰ τὸν οἰκον τὸν ἐμαυτοῦ φάγματα διὰ τῆς σῆς δρόστητος εὐπρεπῶς διαθέται. Τέλος γάρ ἔστιν ίδιος ὁ τῆς σεμνοτάτης μηρὸς ἡμῶν Παλλαδίας οίκος· ἦν οὐ μόνον ἡ τοῦ γένους οἰκείστης ἡμῖν συνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ φύτου δέξιὸν ἀντὶ μηρός ἡμῖν εἶναι πεποίηκεν. Επὶ οὖν κεκίνηται τις ταραχῇ περὶ τὸν οἰκον αὐτῆς, ἀξιούμεν σου τὴν μεγαλόνοιαν μικρὸν ὑπερθέται· ἥ ἔξετασιν, καὶ ἀναμενεῖν: ἡμῶν τὴν παρουσίαν, ἵνα τέστη διαφθαρῆναι τὸ δίκαιον (μυριάκις γάρ ἀν πεθανεῖν ἔλοιμην, ἥ τοιεύτην αἰτήσαις χάριν παρὰ πατοῦ φίλου τοῖς νόμοις καὶ τῷ δίκαιῳ), ἀλλ' οὐδὲ οὐκ εὐπρεπὲς ἐμοὶ γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόιτο; ἐπαγγέλλοντάς μου μαθεῖν. Οὗτω γάρ οὔτε τῆς ἡλιθείας διαμαρτήσῃ, οὔτε ἡμεῖς πεισθεῖτε τι τῶν ἀδουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ προσώπου ἀπράτελα δόντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, κατεπεγκόθη ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν κατα-

B

Nunc mihi videor maxime sentire damnum quod ex morbo patior, quando, tanto viro patriæ nostræ gubernacula capessente, ipse abesse ob curationem corporis cogor. Jam enim totum mensem aquis natura calidis curor, ut inde aliquid utilitatis accepturus. Videor autem frustra laborare in solitudine, vel etiam dignus esse quem plerique rideant, ut qui ne proverbium quidem intelligant, quod mortuos calidis non juvari dicit. Quapropter, quanquam ita me habeo, prætermisis rebus omnibus, ad tuam amplitudinem profici sci volo, ut bonis quæ in te sunt, perfruar, et domus meæ rehus, per integratatem tuam, ut par est, consularim. Propria enim mea est matris nostræ eolen- dissimilæ Palladiæ domus: quam non solum generis propinquitas nobis conjungit, sed etiam morum probitas fecit, ut matris loco eam haberemus. Cum igitur tumultus quidam circa illius domum commotus sit, rogamus tuam magnanimitatem, ut paulisper disquisitionem differas, adventumque nostrum exspectes, non ut jus corrumptatur (millies enim mori mallem, quam ejusmodi gratiam a judece 229 legum jurisque amante exposcere), sed ut ea quæ a me scribi non decet, me referente ex meo ipsius ore discas. Nam hoc pacto neque tu a veritate aberrabis, neque nos quidquam molesti patientur. Rogo igitur, ut, cum persona in tuo posita sit atque a cohorte detineatur, hanc gratiam molestia et invidia carentem nobis non deneges.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΗ'.

EPISTOLA CXXXVIII**

Iustum sum, tamen tum quinquagesimum erat dies, excusat, cur in Syriam proficiaci non possit, quoniam hujus rei apudissimum si, ut consilii Eusebii ad multa, que scribere non licet, utatur. Interim nuntial ei quid Evgrius Roma rediens proposuerit. Narrat Sebaslenos detectio ulcere Eustathii ad se configere, seque ab Iconiensiis aducari, ut episcopum illis det, mortuo Faustino. His de rebus consilium exquiriri Eusebii.

Eusebīῳ, ἐπικόστῳ Σαμοσατῶν.

I. Τινε με οἰει ψυχὴν ἐσχηκέναι, δε τὴν ἐπιστολὴν ἐδέξαμην τῆς θεοεσθείας σου· Εἰ μὲν γάρ πρὸς θην τῷ γράμματι ἀπεῖδον διδύθεσιν, εθθὺς ὄρμων πεποίησα τὴν εὐθὺς Σύρων· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἀρρώστιαν τοῦ σώματος, ὅφες ἡς πεπεδημένος ἐκείμην, ἔθενόμην οὐχὶ τοῦ πέπεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς κλήνης στρέψεσθαι ἐνδεῶς ἔχων. Πεντηκοστῇ γάρ ταύτην ἡμέραν ἤγον ἐν τῇ ἀρρώστᾳ, καθ' ἣν ἐπέστη ἡμῖν ὁ ἀγαπητὸς καὶ σπουδαιότατος ἀδελφὸς ἡμῶν συνδικονος Ἐλπίδιος· πολλὰ μὲν τῷ πυρεῷ δαπανηθεὶς· δε, ἀπορίᾳ τῆς τρεφούσης αὐτὸν

D

4. Quo me animo putas suisse, cum epistolam accepi pietatis tuæ? Si enim ad studium quod mihi in epistola significasti, respiciebam, statim ut recta ad Syros convolare, incitabar; sin autem ad corporis imbecillitatem, qua constrictus decumbebam, non modo id mihi deesse sentiebam, ut volare possem, sed etiam ut me in lecto convertere. Nam quinquagesimum hunc diem agebam in infirmitate, cum advenit nobis dilectus ac optimus frater noster condiaconus Elpidius. Multum quidem febre eram confectus: quæ nutritio ma-

non dubitavi αὐτοφυῶς, ut in epistola sequenti ad Eusebium, omnibus codicibus miss. et editis consentientibus, legitur.

* Alias CCCLXVI. Scripta anno 573.

** Alias VIII. Scripta anno 573.

(52) Ήδη προσκαλέσομαι. Ita Harl. et Med. cum aliis. Debeat δὴ in editis, et legebatur προσκαλέσομαι.

(53) Θερμῶν. Deest ea vox in codicibus Med. et Coisl. primo. Sed cum illud, αὐτοφυῶς θερμῶν, quod est in aliis miss. et editis, viliusum sit, legere

teria destituta, et in arida hac carne velut in exusto quodam ellychnio circumvoluta, marcorem ac longam aegritudinem peperit. Deinde vero antiqua mea plaga, jecur illud accedens, exclusit me a cibis, expulit ab oculis somnum, et in consueta detinuit vita ac mortis, tantum vivere siens, quantum opus erat ad sentiendos dolores, quibus ne extimulabat. Quare et aquis usus sum natura calidis, et nonnulla a medicis remedia accepi. Omnia autem superavit ingens illud malum, quod quidem, si adsit consuetudo, forte alius perforat, subito autem insictum nullus adeo adamantis ut sustineat. A quo diu vexatus, nunquam tantum dolui, quantum nunc ab eo impeditus, quominus in sinceræ tuae dilectionis congressum colloquiumque veniam. Quali enim sim animi voluptate privatus, novi et ipse, et si extremo digito dulcissimum Ecclesiæ vestre melanæ præterito degustavi.

2. Mihi autem et ob aia necessaria negotia opus erat, tuam ut pietatem convenientem, ac de multis communicarem, et multa discerem. Neque enim licet hic veram charitatem reprehendere. Quod si quis etiam omnino amantem inveniat, tamen nemio est, qui possit æque ac perfecta tua prudentia atque experientia, quam ex multis pro Ecclesiis laboribus consecutus es, consilium nobis de rebus propositis dare. Ac cætera quidem scribere non licet: quæ vero vel proferre tutum sit, hæc sunt. Presbyter Evagrius, Pompeiani Antiochenensis filius, qui **230** quondam in Occidente cum beato Eusebio profectus fuerat, rediit nunc Roma, petens a nobis epistolam, ad verbum ipsa illa quæ ab eis scripta sunt, continentem (nostra autem nobis retro retulit, ut viris illic accuratiōribus non placentia), ac legationem aliquam per viros sive dignos celeriter mitti, ut speciosam illi occasionem habeant nos invisendi. Qui Sebastiæ kleim ac nos sentiunt, occulto pravæ opinionis Eustathii ulcere detecto, aliquam a nobis ecclesiasticam sollicitudinem exposcent. Iconium civitas est Pisidiæ, olim quidem post primam maxima, nunc vero et ipsa præsidet ei parti, quæ ex diversis segmentis coni-

ūlētis, τῇ ἡρῷ ταύτῃ σφριτι, οῖνον θρυαλλίδιον κατεμένη περιειλούμενος, μαρασμὸν (54) καὶ χρωμάτηγαν ἀρβωστιαν· τὰ δὲ ἐφεῖταις, ή ἀργαλατήγη μου, τὸ ἥπατ τοῦτο διαδεξάμενον, ἀπέκλεισ με τὸν σιτίων, ἀπεδίωξε δὲ τῶν δύματων τὸν ὑπόν, ἐν μεθορίοις δὲ κατέσχε ζωῆς καὶ θανάτου, τοσοῦτον ζῆν ἐπιτρέπον (55), δον τῶν ἀπ' αὐτοῦ δυσχερὸν ἐπαισθάνεσθαι. "Πότε καὶ ὑδαστὶν ἔγρασάμυγ αὐτοφύῶς θερμοὶς, καὶ τίνας παρ" ἵστρων ἐπιμειψαν κατεδεξάμην. "Ἀπαντα δὲ ἡλεγξε τὸ νεανικὸν τὸν κακόν· δ, τοῦ μὲν θίους παρόντος, καὶ δίλοις ἴντοι (56), ἀμελετήτως δὲ προσπεσόντος, οὐδὲς οὐκαδαμάντινος ὥστε ἀντισχεῖν. 'Γφ' οὐ πολὺν δχλίδες χρόνον, οὐδέποτε οὐτως ἡγιασθην, δον νῦν, ἐμποσθεῖς παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν συντυχίαν τῆς ἀλτηνῆς ἀγάπης σου. Οἰας γάρ ἀπεστερήθημεν (57) θυμοβλασταὶ, οἴδα καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ ἀκριδεῖ δακτύλῳ τὸν γινούταν μέλιτος τῆς παρ' ὑμέν 'Ἐγκλησίας ἀπομένην πέραστιν.

2. Ἐγὼ δὲ καὶ δίλων ἀναγκαῖων ἔνεκεν πραγμάτων ἐδέδύμην εἰς ταυτὸν (58) γενέσθαι τῇ θεοτοκίᾳ σου, καὶ περὶ πολλῶν μὲν ἀγαποιώντασθαι, πολὺ δὲ μαθεῖν. Καὶ γάρ οὐδέ ἔστιν ἐνταῦθα οὐδὲ ἀγάπης ἀληθινῆς ἐπιτυχεῖν. "Οταν δὲ καὶ πάνυ τις ἀπώντα εὑροι (59), οὐχ ἔστιν δὲ δυνάμενος παρατίσσως τῇ τελείᾳ σου φρονήσει καὶ τῇ ἐμπειρίᾳ, ἣν ἐκ πολλῶν τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας συνελέξου καρδιῶν, δοῦναι: γνώμην ἡμῖν περὶ τῶν προκειμένων. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα οὐκ ἐνῇ γράφειν· & δ' οὐν καὶ ἔξενεγκεῖν ἀσφαλές, ταῦτα ἔστιν. 'Ο πρεσβύτερος Εὐάγριος, διανοὶ Πομπηιανοῦ τοῦ Ἀντιοχέων, δισταπάρας ποτὲ ἐπὶ τὴν δύσιν τῶν μαχαρίων (59) Εὐσταθίῳ ἐπανήκε νῦν ἐκ τῆς Ρώμης, ἀπατῶν τημᾶς ἐπιστολὴν, αὐτὰ τὰ παρ' ἔχειν γεγραμμένα ἔχουσαν εἰπολεῖται (ἀνεκόμιστος δὲ ἡμῖν εἰς τούπισων τὰ παρ' ἦμέν, ὡς οὐκ ἀρέσαντα τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἐκεῖ), καὶ πρεσβεῖται τινὰ δὲ ἀνδρῶν ἀξιολόγων ἡδη κατεπειγόσθαι, ὑπὲρ τοῦ εὐπρόσωπον ἔχειν ἀφορμὴν τοὺς ἀνδρας τῆς ἐπισκέψεως ἡμῶν. Οἱ κατὰ Σεbastειαν τὰ ἡμέτερα φρονοῦντες, Εὐσταθίου τὸ Νηπολον τῇ κακοδηζίᾳ ἔλκος ἀπογυμνώσαντες, ἀπαιτοῦσι τινὰ περὶ τημῶν ἐκκλησιαστικὴν (60) ἀπομείλειαν. Ικόνιον πάλις ἔστι τῆς Πισιδίας, τὸ μὲν παλαιὸν μετὰ τὴν μεγίστην

(54) *Μαρασμός*. Ita Harl. et Med. Editi μερισμῶν. Coisl. primus et Reg. secundus μαρασμῶν.

(55) *Ἐπιτρέπων*. Ita mss., melius quam editi ἐπιτρέπων.

(56) *Ἐρέχκοι*. Ita mss. octo. Editio Hagan. τνέρχοι. Alioτε γνεγκειν.

(57) *Ἀκεστερηθήμεν*. Sic duo antiquissimi codices Harl. et Coisl. primus. Editi ἀπεστερήθην. Pauli post quatuor codices recentiores ἀπεγενάμενα.

(58) *Εἰς ταυτόν*. Harl. εἰς ταυτό. Paulo post editi καὶ γάρ οὐδέν. Sex mss. et editio Hagan. ut in textu.

(59) *Εὗροι*. Sic tres vetustissimi codices. Editi εὑρη.

(59') *Μαχαρίων*. Quatuor codices non vetustissimi addunt ἀνδρόν. Paulo post editio Basiliensis secunda et Parisiensis ἔτει κατεπειγόσθαι. Septem mss. et vetustiores editiones ut in textu. Qui contextum

D emendare voluerunt, cum minus animadverterent illud ἡδη ἐπιγεγονα: referri ad verbum ἀπαρτῶν quod præcedit, posuerunt ἔτει pro ἡδῃ. Lucem at-tulimus ope parenthesis. Vide Addenda.

(60) *Ἐκκλησιαστικὴν*. Editio Parisiensis addit ab aliis, que vox melius et elegantius deest in aliis editionibus et mss. Perspicimus ex epistola 159, multos Sebastiæ a communione Eustathii ses-sisse. Hi ad Basiliū, ut primatum in has regiones habentem, confugerunt. Cura autem ecclesiastica, quam a Basilio petunt, interdum eo special, ut pulso episcopo alias ordinetur; velut cum Xystus III, epist. 1. p. 1235, minatur episcopis hæresiavibus: *Ecclesiarum ab ipsis occupatarum curam fore, si non ipsi sibi consuluerint*. At Sebasteni non i-dentur id petuisse; neque enim sub Valente fieri potuisse; sed Basilio regendos se ac gubernandos, ut episcopo carentes, commisisse.

ἱ πρώτη, νῦν δὲ καὶ αὐτὴ προκάθηται (61) μέρους, ἵνα διαφέρων τμημάτων συναχθὲν, ἐπαρχίας ἴδιας κίνονται ἀδέξια. Αὕτη καλεῖ (62) καὶ ἡμᾶς εἰς πίτικεψιν, ὅποια δοῦναι ἐπίσκοπον. Τετελευτήσαι γάρ ὁ Φαυστίνος. Εἰ οὖν δεῖ μή κατεκνεῖν τὰς περιορίους χειροτονίας, καὶ πολὺν τινὰ χρῆ δοῦναι καὶ Σεβαστηνὸς ἀπόκρισιν, καὶ πῶς πρὸς τὰς τοῦ Νεγρίου διατεθῆναι γνώμας· ἀδεόμην διεσχθῆναι θός δι’ ἐμαυτοῦ συντυχών τῇ τιμιότητῃ οὐν, ὃν τίκτων (63) ἀπεστερήθην διὰ τὴν παροῦσαν ἀσθετικήν. Έδώ μὲν οὖν ἡ τινος ἐπιτυχεῖν ταχέως πρός μῆς ἀπίνομένον, καταξίωσον περὶ πάντων ἀποστελλούσι τὰς ἀπόκρισιες· εἰ δὲ μή, εὔξαιτε ἀλιθεῖν ἐπὶ νοῦν με, ὅπερ εὐάρεστον ἡ τῷ Κυρίῳ. Ἐν τῇ τινι σύνδρῳ ἡμῶν κέλευσον γενέσθαι, καὶ αὐτὸς δὲ πρόσεξε: ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν συμπαράλαβε (64), ἵνα τῷ λειτουργέντας ἡ ὥρας τῆς παροικίας ἡμῶν κατακωθῶμεν δουλεῦσαι, ὡς ἔστιν εὐάρεστον τῷ ιερῷ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΘ.

Alexandrinus oblata occasione Eugenii monachi consolatur Basilius, et ad constantiam gratissima persecutione vexatos confortatur. Libener eos inviseret, nisi morbo et lapsorum metu abesse prohiberetur

Τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν

1. Ἡμᾶς μὲν ἡ ἀκοή τῶν γεγενημένων κατά τε τὴν λιξιάνθρειν καὶ τὴν λοιπὴν Ἀλγυπτὸν διωγμῶν τὰς κατέλαβε, καὶ διέθηκε τὰς ψυχὰς, ὡς εἰκός π. Ἔλογισάμεθα γάρ τὸ ἐντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πόλου· δι’, ἐπειδὴ (65) εἶδεν ἐν τοῖς παρὰ τὸν χρόνον (66) διωγμοῖς πληθυνομένην τὴν Ἑκκλησίαν τι μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλὴν (67), καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ περιμένει ἡμῖν τὰ ἐνεδρὰ τιθῆσι, καλύπτων τὸν τὴν ἐπισουλήν διὰ τοῦ ὄντος διαριφέρουντος, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰς αὐτὰς τοῖς πατράσιν ἡμῶν, τι μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Κριστιανῶν δυνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα ιητρόμενοι πολὺν χρόνον ἐκαθέσθημεν, ἢ τὸ τῇ ἀγριεύῃ τῶν γεγενημένων (68) ἐκπελλήγμενοι. Καὶ γάρ τοι διτοι ήχησαν ἡμῶν ἀμφέπερα τὰ ὄντα, μακάρια τὴν ἀναδῆ καὶ μισθωτῶν αἵρεσιν τῶν διωγμῶν ὑμᾶς· διτοι οὐχ ἀλικίαν ἥδεσθησαν, οὐ τοὺς

(61) *Προκάθηται.* Tres mss. non vetustissimi τοιούτην κάθηται.

(62) *Καλεῖ.* Harl. et Coisl. primus κακλήσει. Med. κακίησκεν.

(63) *Ὄρ κάρτων.* Harl. prima manu et Med. ὡς κάρτων.

(64) *Συμπαράλαβε.* Rogat Eusebium Basilius, ut præter consuetas orationes unam aliquam pro se indicat, et populo ipse præseat; velut cum Athanasius dicebat: *Preceemur pro salute religiosissimi imperatoris Constantii: statimque populus una voce clamavit: Christe, auxiliare Constantio. (Apol. ad Constant., n. 10.)* Fiebant interdum ejusmodi extra ordinem preces. Audierat Joannes Hierosolymitanus S. Epiphanius sic pro eo in sacrificiis solitum precati: *Domine, præsta Joanni ut recte credat. Fatebitur Epiphanius in epistola ad eundem Joannem se corde quidem sic semper orasse; sed negat se ejusmodi preces in alienas aures protulisse; sed tantummodo in completa oratione secundum ritum mysteriorum et pro omnibus et pro Joanne quaque diceat: Custodi illum, qui prædictat veritatem, vel*

A posita, propriæ provinciæ sortita est gubernatio-nem. Ipsa et nos invitat, ut se invisamus, ut episcopum ei demus. Mortuus est enim Faustinus. An igitur ordinationes peregrinas oporteat non detrac-tare, qualeisque oporteat dare Sebastenis respon-sionem, et quomodo erga Evagrii consilia affect par sit, edoceri ipse per me volebam, conveniens tuam præstantiam: quibus omnibus præsens me insinuita privavit. Si quem ergo noctus fueris cito ad nos venientem, dignare de omniis mihi re-sponsa mittere: sin minus, precare in memorem mihi veniat quod fuerit Deo acceptum. In conventu autem mentionem nostri jube fieri, et ipse quoque precare pro nobis, et populum tibi adjunge, ut reliquos dies aut horas peregrinationis nostræ ser-vire, ut Domino gratum est, nobis donetur.

B vire, ut Dominō gratum est, nobis donetur.

EPISTOLA CXXXIX.

Alexandrinis.

1. Ad nos quidem jamdudum persecutionum, quæ Alexandriæ ac in reliqua Ægypto factæ sunt, rumor ac fama pervenit, atque, ut par erat, animos nostros affectit. Perspeximus enim astutiam belli diabolici, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus multiplicari Ecclesiam ac magis florere, mutavit suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum gerit, sed occultas nobis insidias struit, obtegens callidam nocendi voluntatem nomine quod circumserunt, 231 ut et patiamur eadem quæ patres nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod Christianorum nomen habeant et ipsi persecutores. Hæc considerantes diu sedimus, nuntio rerum gestarum obstupesci. Revera namque insonuerunt ultræque nostræ aures, cum didicimus impudentem atque inhumananam hæresim persecutorum vestrorum, qui non zelatum reveriti sunt, non labores vitæ pie actæ, non amorem populorum; imo vero

certe ita: *Tu præsta, Domine, ut ille verbum prædicet veritatis. Non videtur Epiphanius ante has preces populum admouuisse. At Basilius rogat Eusebium ut id non omittat.*

(65) Οὐ, ἐξειδή. Ita vetustissimi duo codices Med. et Coisl. in Harlaeano non existat hæc epistola. Editi πῶς, ἐπειδή;

(66) *Τὼν ἔχθρων.* Vaticanus et quatuor alii co-dices habent τῶν ἔθνων, in gentium persecutionibus. Sed tamen quia Medicus codex et Coisl. primus retinunt vulgatam lectionem, quæ sua sponte vi-tiosa non est, nihil mutandum existimavi.

(67) *Ἐστοῦ τὴν βουλὴν.* Ita sex mss. pro eo quod erat in editis αὐτοῦ τὴν ἐπισουλήν. Habet etiam Vaticanus codex αὐτοῦ τὴν βουλὴν. Paulo post Coisl. primus περιμένει τὰς ἐνεδρας. Ibidem Coisl. se-cundus et tres Regii καλύπτων αὐτῶν.

(68) *Γεγενημένων.* Coisl. secundus et tres Regii γενομένων. Paulo post editi τὰ ὄντα, μαθήντων. Med. et Coisl. primus ut in textu.

' Alias LXXI. Scripta anno 373.

cruciarum corpora, afficeruntque ignominia, et in exsilium ejocerunt, et quorum bona invenire potuerunt, ea diripiunt: neque hominum verili improbatioem, neque horrendam justi Iudicis remuneracionem prævidentes. Haec nos perculserunt, et propeniodum mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa etiam accessit: Num Dominus Ecclesias suas reliquit? num novissima hora est, et defectio per haec ingreditur, ut reveletur tandem iniquus ille, filius perditionis qui adversatur, et effertur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen?"

2. Sed tamen sive temporaria est ista tentatio, ferre illam, boni Christi athletæ: sive etiam res summo interitui traditæ sunt, animo ne concidamus ob præsentia, sed exspectemus e cœlis revelationem, et adventum magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi. Etenim, si creatura omnis dissolvetur, et transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum est nos quoque, qui rerum creatarum pars sumus, communibus malis affici, ac tradi afflictionibus, quas pro virum nostrarum modulo intingit nobis iustus Iudex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed datus una cum tentatione exitum, ut perferrere possimus ?? Exspectant vos, fratres, martyrum corona; parati sunt confessorum chori manus vobis porrigeret, inque zum numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nema deliciis inserviens, ant adulationibus delinitus, coronas patientiæ consequens est; sed omnes, per magnas afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dedurunt. Alii enim ludibriis et flagris probati sunt, alii dissecti sunt, alii denique occisione gladii occubuerunt ?? Haec sunt gloriationes sanctorum. Beatus qui dignus habetur qui patiatur pro Christo. Beator qui majora patitur, quandoquidem afflictiones temporis præsentis dignæ non sunt quæ comparentur cum gloria quæ deinceps revelabitur in nobis ??.

" II Thess. ii, 4. ?? I Cor. x, 13. ?? Hebr. xi, 33-37. ?? Rom. viii, 18.

(69) *Πολιτεία*. Ita Med. et Coisl. uterque cum duabus Regiis. Edd. πολιτεία, *labores in canitis*. Non omnino displicet vulgata scriptura: confirmari enim posset ex epistola Petri Alexandrini apud Theodoreum, *Hist.*, lib. iv, c. 22, ex qua discimus Arianorum furorem in novemdecim presbyteros et diaconos, quorum nonnulli octogesimum annum excesserant, exarsisse. Sed præferenda videtur codicum mss. auctoritas. His enim verbis, non *atatem reveriti sunt*, satis indicavit Basilius nefaria hæreticorum facinora in senes et pueris; nam ne pueris quidem pepercerunt. Quamobrem legendum duximus è τῇ πολιτείᾳ, *labores vilas pie institutæ*, id est, *vitas monasticæ sanctitatem*. Ex iis enim qui custodiæ mancipati, verberati, lacerati, torti, ad Phennensia et Preconnensis metallâ damnati sunt, plerosque monachos fuisse docet epistola modo citata. Non dissimilabo tōis è τῇ πολιτείᾳ καμάτους, de laboribus in reipublicæ administratione susceptis intelligi posse; sed magis placet prima interpretatio.

(70) *Κατάγωσιν*. Med. et Coisl. Ι κατάχρισιν.

A ἐν τῇ πολιτείᾳ (69) καμάτους, οὐ λαῖν ἀγέπτῳ ἀλλὰ καὶ ἡκίσαντο τὰ σώματα, καὶ ἡτίμωσαν, καὶ ἔσφραγις παρέδωκαν, καὶ διηρκασαν τὰς ὑπάρξεις ὧν εὑρεύν τὸν θηθεῖσαν· οὗτε τὴν παρὰ ἀνθρώπων κατάγωσιν (70) ἐντρεπόμενοι. οὗτε τὴν φοβερὰ τοῦ δικαίου Κριτοῦ ἀνταπόδοσιν προορώμενοι. Τοῦτο ἡμᾶς ἔξεπληξε, καὶ μικροῦ ἔξω ἐποίησε τῶν ιαγισμῶν. Συνεισήλθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κτιστὴν τὴν ἔννοιαν· Ἀρά μή ἔγκατελίπειν ἕως τοῦ Ἐκκλησίας παντελῶν ὁ Κύριος; ἀρά μή ἐστιν ὥρα ἐστι, καὶ ἡ ἀποστασία διει τούτων λαμβάνει τὴν εἰσοδον, ίνα λοιπὸν ἀποκαλυψθῇ ὁ ἄνομος, οὐδὲ τῆς ἀπωλείας, δὲ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραρπενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα;

2. Πλὴν εἴτε πρόστακιρδς ἐστιν ὁ πειρασμός, βαστάσατε αὐτὸν, οἱ καλοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί εἴτε καὶ τῇ παντελεί φθορῷ τὰ πράγματα παραβίται (71), μή ἀκηδιάτωμεν πρὸς τὰ παρόντα, αἵ ἀναμεινωμένα τὴν ἔξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ εἰράνειν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γάρ πάσα τὴν κτίσις λυθήσεται, καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, οὐ θαυμαστὸν καὶ ἡμᾶς, μέρος δύτεις τῆς κτίσεως, ζητεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψειν, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυσμάτως ἡμῶν (72) ἐπάγει ἡμῖν ὁ δίκαιος Κριτής. οὐκ ἔων ἡμᾶς πειρασμῷ ὑπὲρ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοὺς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δυνηθῆναι ὑπενεγκεῖν; Ἀναμένειν ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι εἰσὶν οἱ χοροὶ τῶν δυμαλογητῶν προπενίν τούτων τὰς χειρας, καὶ ὑποδέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἀριθμόν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἀγίων, διτὶ οὐδεὶς τριφῶν, οὐδὲ κολακευόμενος (73), τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἦκιώθη ἀλλὰ πάντες, διὰ μεγάλου θιψεων πυρωθέντες (74), τὸ δοκίμιον ἐπεδεῖξαν. Οἱ μὲν γάρ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν εἶδον, ἄλλοι δὲ (75) ἐπεισθησαν, οἱ δὲ ἐν φόνῳ μαρτύριον ἀπέθανον. Ταῦτα ἔστι τὰ σεμνολογήματα τῶν ἀγίων. Μαχάριος ὁ καταξιωθεὶς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθητῶν. Μαχαρώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι διότι οὐκ ἔξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ τῆς μέλλουσαν δέξαν ἀποκαλυψθῆναι (76) εἰς τῆς

(71) *Παραδίδοται*. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi παραδίδονται.

(72) *Ημῶν*. Ita miss. Editio prima Paris. ἡμῶν; In velutistoribus deest. Paulio post editio I Paris. δυνηθῆναι ἡμῶν, secunda δυνηθῆναι ἡμᾶς. Nec ultima vox in quatuor mss. Med. et Coisl. primo et duobus Regiis et antiquis editionibus.

(73) *Οὐδὲ κολακευόμενος*. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi οὐ κολακευόμενος. Secunda Paris. οὐ κολακευόμενος.

(74) *Πυρωθέντες*. Ita Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editio Hagan. πυρωθέντες. Basil. et Paris. πυρωθέντες. Ibidem Reg. secundus ὑπεδεῖξαν, accepserunt.

(75) *Ἄλλοι δέ, εtc.* Sic Vat. et Coisl. secundus cum tribus Regiis. Editi ἄλλοι δὲ ἐπειράσθησαν ἐπεισθησαν. ἐν φόνῳ.

(76) *Ἀποκαλυψθῆναι*. Quatuor mss. ἀποκαλυπτασθαι. Mox in tribus legitur αὐτῷ μοι, et infra in quatuor δύνασθαι μεταδεῖξιν.

3. Εἰ μὲν οὖν ἡν δυνατὸν αὐτὸν μὲν παραγενέσθαι, Α νιδὲν δὲ προετίμησα τῆς συντυχίας ὑμῶν· ὥστε καὶ θεῖν τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ κοινωνῆσαι τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων· ἐπειδὴ δὲ τὸ σώμα μοι λαῖπεν ὑπὸ χρονίας νόσου κατανάλωται, ὡς μηδὲ ἂν τῆς καλύντος δύνασθαι με καταβαίνειν, καὶ οἱ ἱερεύντες ἡμῖν πολλοί, ὡς λύκοι ἔρπαγες, ἐπιπροῦντες καὶ πόνον, πότες δυνηθῶσι διαρπάσαι τὰ πρόβετα τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἐπίσκεψιν ἡλίθον· παρακαλῶν προργούματος μὲν ἔκτενες, τὰς ὑπὲρ ἑμοῦ ποιεῖσθαι ὑμᾶς δέσπιτες, ἵνα κατακινθῶ τὰς γοῦν λειπομένας ἡμέρας ἡ ὥρας δουλεῦσαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας· ἐπειτα καὶ συγγνώμην ἔχειν μου τῇ ἀπολέψει καὶ τῇ βραδυτήτῃ ταύτῃ τῶν γραμμάτων. Μόλις γάρ τὸ περιφρέσμεν ἀνθρώπου, τοῦ δυναμίου ἔξυπηρτησασθαι ἡμῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Λέγομεν δὲ τὸν ιδίον ἡμῶν Εὐγένιον τὸν μονάζοντα· δι' οὐ παρακαλῶ εὑασθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν τὰ περὶ ὑμῶν. Ἰνα-

B 232 5. Quod si fieri posset, ut ad vos ipse profiscicerer, nihil prætulisse congressum vestro, ut et Christi athletas viderem amplectenterque, et precum, ac donorum spiritualium, quae in vobis sunt, particeps fierem. Sed quia corpus meum jam diuturno morbo confectum est, adeo ut ne e lerto quidem possim descendere; et quia multi nobis insidiantur, instar luporum rapacium, occasionem observantes, si quando Christi oves raperem possint, necessario vos per litteras invisere constitui: adhortans vos, primum quidem, ut intente precemini pro me, ut dignus sum, qui reliquos saltem dies aut horas Domino secundum regni Evangelium serviam; deinde vero ut etiam ignoscatis absentias meas et huic litterarum dilationi ac mora. Vix enim copiam habuimus hominis, qui nostro desiderio posset subservire. Dico autem filium nostrum Eugenium monachum, per quem obsecro vos, ut pro nobis ac universa Ecclesia oreli, ac nobis rescribatis de rebus vestris. ut his cognitis lætiores efficiamur.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜ.

Antiochenos Basilius ab corporis debilitatem invisere non potest, sed eos per litteras in æramnis consolatur et ad pacientiam horitur. Apponi fidem Nicenam, mentis suæ fetus tradere non audens; additique Pneumatomachos etcommunicandos.

Τῇ Ἀντιοχεών Ἐκκλησίᾳ.

1. Τις δύσει μοι πτέρυγας, ὁσεὶ περιστερᾶς; καὶ πεισθήσομαι⁽⁷⁷⁾ τὸδε ὑμᾶς, καὶ καταπάσσω τὸν ἄλιν δὲ ἔχω ἐπὶ τῇ συντυχίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Νῦν δὲ οὐχὶ πτερύγων ἐνδεῶς ἔχω μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν σώματος, πάλαι μὲν οὐ ποτὲ μακρῆς τῆς ἀρέωστίας πεποντόποτος, νῦν δὲ ὑπὸ τῶν συντρόπων θλίψεων παντελῶς συντετριμένου. Τίς γάρ ὡς τὰς ἀπαράντινος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτω παντελῶς ἀσυμπτότης καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ παντεργίθεν ὑμᾶς⁽⁷⁸⁾ προσδάλλοντος στεναγμοῦ, οἷον ἀπὸ τοῦ χροῦ κατηφοῦς κοινὸν τινα θρήνον καὶ σύμφονον προστηχοῦντος, μή οὐχὶ πτερεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμφθῆναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμφιχάνοις ταύταις μερίμναις παντελῶς ἐκτακθῆναι; Ἄλλα δυνατὰ δὲ ἄγιος Θεὸς δοῦναι τινα λύσιν τῶν ἀμηχάνων, καὶ χαρίσασθαι ἡμῖν τινα τῶν μακρῶν πόνων ἀνπονηγή. Ήστε καὶ ὑμᾶς τὴν αὐτὴν ἔχειν ἀξιῶς ἀφάλτινην, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς παρακλήσεως χαμηταὶ ὑμᾶς τὸ παρὸν ἀλγεινὸν τῶν θλίψεων ὑπομένειν. Εἴτε γάρ ἀμαρτημάτων ἀποτίννυμεν δίκαια, Ιεραπόλις αἱ μάστιγες πρὸς παραίτησιν⁽⁷⁹⁾ λοιπὸν τῆς ἡρᾶς ὅργης τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰσείσας ἀγώνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κεντηθεί⁽⁸⁰⁾, δίκαιοις δὲ ἀθλοθέτης μή ἔδοιται ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ δ δυνάμεθα ὑπενεγκέλιν· ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις ἀποδῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπο-

["] Psal. liv, 7.

(77) Πεισθήσομαι. Unus Regius codex a Commissario ciatus πεισθήσομαι.

(78) ὑμᾶς. Reg. secundus et Coisl. secundus ἡμῖν.

(79) Πρὸς παραίτησιν. Ita sex mss. Edili πρὸς

PATROL. Gr. XXXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXL¹.

Ecclesia Antiochenæ.

C 1. Quis dabit mihi alas, sicut columbae? et volabo⁽⁸⁰⁾ ad vos, ac explebo meum congregandi cum vestra charitate desiderium. Nunc autem non solūn alæ mihi desunt, sed ipsum etiam corpus, dudum quidem mihi longa ægritudine debilitatum, nunc vero molestiis continuis penitus attritum. Quis enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis omnis ac mansuetudinis expers, ut audiens gemitum undique aures nostras ferientem, velut ex tristi quoddam choro communem quamdam ac consonam lamentationem edente, non animo doleat, non humi procumbat, et non penitus inextricabilibus his curis tabescat? Sed Deus sanctius potest nos ex iis quæ inextricabilia sunt solvere, et aliquam nobis ex diutinis laboribus respirationem largiri. Quare et vos idem volo solatium habere, ac spe consolationis gaudentes præsentem afflictionum dolorem perferre. Sive enim peccatorum solvimus penas, sufficiunt flagella ad avertendam deinceps Dei in nos iram; sive ad sustinenda pro pietate certamina his tentationibus vocamur, justus est certaminum arbiter, ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possumus: sed nobis reddat pro toleratis jam laboribus, patientię et speci in ipsum nostræ coronam. Itaque ne desatigemur, obeundis pro pietate certaminibus,

παρέχεται.

(80) Κεκλημέθα. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis quatuor. Edili βεβαιώμεθα, confirmavimus

* Alias LX. Scripta anno 573.

neque per desperationem labores jam a nobis exantatos projiciamus. Non enim una res fortiter gesta, neque brevis labor constantiam animi declarat: sed qui **233** corda nostra probat, vult ut longa et prolixa probatione coronam justitiae consequamur. Solum infractus servetur animus noster, inconcussum custodiatur filii in Christum firmamentum, et veniet cito adjutor noster: veniet, et non tardabit. *Expecta enim tribulationem super tribulationem, spem super spem: adhuc parum, adhuc parum.* Sic novit recreare promissione futuri alumnos suos Spiritus sanctus. Spes enim post afflictiones, nec longe absunt quae sperantur. Nam etiam si quis totam dicat humanam vitam, brevissimum est omnino spatium, si conservatur cum infinito illo saeculo, quod in spe repositum est.

ἀνθρώπινον βίον, σμικρότατόν ἐστι διάστημα παντελῶς, συγκρίσει ἔκεινου τοῦ ἀπεράντου αἰώνος τῷ ἐν ταῖς ἀλλίσιν ἀποκειμένου.

2. Fidem autem nos neque ab aliis scriptam nobis recentiorem suscipimus, neque ipsi mentis nostræ fetis tradere audemus, ne humana faciamus pietatis verba: sed quæ a sanctis Patribus edicti sumus, ea iis qui nos interrogant, annuntiamus. Viget igitur a patrum nostrorum temporibus in nostra Ecclesia filii a Patribus Nicææ congregatis conscripta, quam arbitranur et apud vos etiam in ore esse: sed tamen non recusamus, ne segnitiei crimen sustineamus, ipsa quoque verba in epistola referre. Hæc autem sunt: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium sive visibilium, sive invisibilium factorem. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, hoc est, ex essentia Patris; lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in celo sunt, et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit: incarnatus est, homo factus est, passus est, et resurrexit tertia die: ascendit ad cœlos, venturus est ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, erat aliquando, quando non erat; et antequam gigneretur, non erat; et quod ex non existentibus factus est; aut ex alia hypostasi aut essentia esse dicunt, aut mutabilem, aut alterabilem Filium Dei, eos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. His credimus: sed quia definita non est de Spiritu sancto doctrina, nondum tunc pneumatonomachis*

(81) Ἀποδειχθῆται. Ita Med. et Coisl. uterque, et Vat. cum duobus Regiis. Editi ἀναδειχθῆνται. Non multo post editi post στερέωμα addunt ἡμῶν, quæ vox deest in quinque mss.

(82) Ποιήσωμεν. Ita septem mss.; unde miror legi in editis λογίζωνται.

(83) Τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν. Nicænam formulam Cæsaream attulerat S. Leontius, qui huic synodo interfuerat. Eiusdem huius acerrimus defensor existit Hermogenes, Leontii successor, ut perspicu po-test ex epist. 81. At Dianus qui Hermogeni success- sit, nou videtur ejus vestigiis semper instituisse. Nepe enim Arianorum formulæ subscripsit. Non

μονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Μή ὁν ἀποχάμωμεν ἐναθλοῦντες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβεῖας ἄγῶνας, μηδὲ δι' ἀνελπιστίας τὰ πονηθέντα ἡμῖν προώμεθα. Ήν γάρ μια πρᾶξις ἀνδρεῖας, οὐδὲ βραχὺς πόνος τὸ τῆς ψυχῆς καρτερὸν διαδέκνοντι ἀλλ' ὁ δοκιμάζων ἡμῶν τὰς καρδίας διὰ μαρτίου καὶ παρατεταμένης τῆς δοκιμασίας βούλεται τριπλῆς δικαιοσύνης στέφανοντας ἀποδειχθῆναι (81). Μηνον ἀνένδοτον φυλασσέσθω τὸ φρόντιμα ἡμῶν, ἀποστον τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διατηρεῖσθω, καὶ ἥξει ἐν τάχει ὁ ἀντιληψόμενος ἡμῶν· ἥξει καὶ οὐ χρονεῖ. Ηροσδέχον τὴν θλίψιν ἐπιθύμει, ἀλπίδα ἐπ' ἐλπίδι· ἐπι τοῦ μικρότερον. Οὕτως οἵδε ψυχαγωγεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ μέλλοντος τοὺς ἔκπτωτο τροφίμους τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Μετὰ γάρ τὰς θλίψεις ἡ ἐλπίς· ἐκ τοῦ σύνεγγυς δὲ πάρεστι τὰ ἐλπιζόμενα. Καν γάρ δύο τις εἴποι τὸν ταῖς ἀλλίσιν ἀποκειμένου.

2. Πιστὸν δὲ ἡμεῖς οὗτο παρ' ἀλλων γραφομένην ἡμῖν νεωτέραν παραδεχόμεθα, οὗτο αὐτὸν τὰ τῆς ἡμετέρας διανοιας γεννήματα παραδίδονται τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώπινα ποιήσωμεν (82) τὰ τῆς εὐσεβεῖας ὅμιλα· ἀλλ' ἀπειρ παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν τοῦτος διαγέλλουμεν. "Ἐστι τοιν ἐκ πατέρων ἐμπολιτευομένη τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν (83) ἡ γραφεῖσα παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων πίστις τῶν κατὰ τὴν Νίκαιαν συνελθόντων· ἣν ἥγονται μὲν διὰ στόματος εἶναι καὶ παρ' ὑπέρ, οὐ παραιτούμεθα δὲ, ἵνα μὴ δικού έγκλημα ἀπενεγκύωμεθα, καὶ αὐτὶς τὰ ὅμιλα ἐντημάναι τῷ γράμματι. "Ἐστι δὲ ταῦτα· Πιστεύομεν εἰς ἑτα Θεὸν Πατέρα πατοκράτορα, δρατῶ τε πάντων καὶ ποράτω ποιητήν. Καὶ εἰς ἑτα Κύριον (84) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γερρηθέρτα ἐκ τοῦ Πατρὸς μορογενῆ· τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός· φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸς ἀληγιρόντες ἐκ Θεοῦ ἀληγιρούν· τεριγθέρτα οὐ ποιηθέρτα, διοσίστει τῷ Πατρὶ, δι' οὐ τὰ πάντα ἐλέγετο, τὰ τε ἐτούτης οὐρανῷ καὶ τὰ ἐτούτης τῇ γῇ τῇ. Τὸ δι' ἡμᾶς τοῖς ἀθρόποντος καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα (85)· στριχθέρτα, ἀτραπωραχίστα, παθέτα (86), καὶ ἀναστάτωτα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀτρελθόντα εἰς οὐρανὸν, ἐρχόμενορ κρήτας τοτες καὶ ρεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Τοτες δὲ λέγοντας, Ἡρ ποτε, ὅτε οὐκ ἦν· καὶ, Πρὶ τεριγθέρται οὐκ ἦν· καὶ, διτε 'Εξ οὐκ ὀρτων ἐλέγετο· ἢ δὲ ἐτέρας ὑποστούσεως η οὐσίας γάσκονται εἰται.

ideo tamen Nicæna formula Cæsareæ obliterata, ut hoc loco testatur Basilius: ac ipsius Dianii perhorissem de hac fide et de Nicæniis Patribus testimoniū habemus in epist. 51.

(84) Κύριον. Editio Paris. et Basileensis secunda addunt ἡμῶν, quæ vox deest in antiquioribus editionibus et codicibus Med. Coisl. primo et tribus aliis.

(85) Κατελθόντα. Editi addunt ἐτούτης οὐρανῷ, quæ desiderantur in sex mss.

(86) Αποθέτα. Haec vocem addidi ex Med. et Coisl. utroque, et utroque Regio.

ἡ τρεπτὸν, ἡ ἀλλοιωτὴν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τού· Α apparentibus, anathematizandos esse eos, qui dicunt creatae esse ac servilis naturae Spiritum sanctum, silentio prætermiserunt. Nihil enim omnino in divina ac beata Trinitate creatum est.

Ἐπειδὴ δὲ ἀδιματοῖς ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος λόγος, οὐπω τέ τῶν πνευματομάχων ἀναφανέντων, τὸ χρῆναι ἀναθεματίζεσθαι τοὺς λέγοντας τῆς κτιστῆς εἶναι καὶ δυνικῆς φύσεως τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐσίγησαν. Οὐδὲν γὰρ ὅλως τῆς θελας καὶ μακαρίας Τριάδος κατιστόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΑ.

Cum quibus suisset Eusebius quod Basilius ad se non venisset, cumque eum hortatus fuisset ad rerum ecclesiasticorum defensionem, Basilius absentiam luctur morbi excusatione; res ecclesiasticas non sua culpa adversariis tradidit, sed episcoporum sibi communione conjunctorum, ad quos et Bosphorus super accessit. Narrat quomodo eos hortatus sit, cum ad urbem ipsius morte audiua venisset; sed queritur, quod statim ac recesserunt, ad ingenium redire.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

1. Εὖξαμην ἡδη δύο ἐπιστολὰς παρὰ τῆς ἐνθέου καὶ τελειωτάτης φρονήσεώς σου ὃν ἡ μὲν ὑπέργραφεν ἡμῖν ἐντραγῶς, ὅπως μὲν προσεδοκήθημεν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὑπὸ τὴν χειραντήσεων σου, δοσον δὲ ὑπέτρεψαν ἀπολειφθέντες τῆς ἀγιωτάτης συνόδου. Ήδὲ ἔτερα, τὸ παλαιοτέρα μὲν, ὡς εἰκάσω τῷ γράμματι, ὃντερον δὲ ἡμῖν ἀποδοθεῖσα, διδασκαλίαν εργάζεται πρόπουσάν σοι καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖαν, μῆκαταρχίαθμεζεν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κατὰ μηδον προίεσθαι τοῖς ὑπεναντίοις τὰ πράγματα. Ἀγάπην τὰ μὲν ἔκεινων αὐξήσει, τὰ δὲ ἡμέτερα μιωθήσεται. Καὶ οἵμαι πρὸς ἔκατέραν ἀποκεχρήσθαι· πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν (ἐπειδὴ δὲδηλον εἰ οἱ πιστεύετες τὴν διακονίαν δέσσωσαν ἡμῶν τὰς ἀποκρίσεις) περὶ τῶν αὐτῶν ἀπολογοῦμεν· πρὸς μὲν τὴν ἀπολειψιν ἀλτηστάτην πρόφασιν γράψων, ής οἵμας τὴν ἀκόην καὶ μέχρι τῆς σῆς διστάτητος διαβιβάζειν, ὅτι ὑπὸ ἀρρωστίας κατεσχέθην, τῆς μέγις αὐτῶν με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καταγαγούσης. Καὶ ἔτει καὶ νῦν, ἡνίκα ἀπέστελλον περὶ τούτων, λείψαντας φέρων τῆς ἀρρωστίας ἔγραψον. Ταῦτα δέ εἴπη τινῶν, ὅστε ἐξαρκεῖν ἐτέρῳ νοσήματα (87) εἴναι δύσφορα.

2. Πέμπτης δὲ τὸ, ὅτι οὐ διαθυμίᾳ ἡμετέρᾳ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖς ἐναντίοις προδέδοται, εἰδέναι βούλομαι τὴν θεοσέβειάν σου, ὅτι οἱ κοινωνικοὶ δῆθεν ἡμῖν τῶν ἐπισκόπων, ἡ ὄχνω, ἡ τῷ πρὸς ἡμᾶς ὑπόπτως ἔχειν εἰς καὶ μὴ καθαρῶς, ἡ τῇ παρὰ τοῦ διαβόλου ἐγγιγνέντη πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἐναντιώσει, συνάρπασθαι (88) ἡμῖν οὐκ ἀνέγονται. Ἀλλὰ σχήματι μὲν ὅπερ εἰ πλείους ἔσμεν μετ' ἀλλήλων, προστεθέντος τοῦ χρηστοῦ Βοσποροῦ· ἀλτησεῖς δὲ πρὸς οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων συναίρονται· ὥστε με καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ταῦτης τὸ πλείστον μέρος πρὸς τὴν ἀνάληψιν ἐμποδίζεσθαι, συνεχῶς μοι τῶν ἀρρωστημάτων ἐκ τῆς σφοδρᾶς λύπτης ἀποστρεψόντων. Τι δὲ ἀν τοιήσαιμι μόνος (89), τῶν κανόνων,

(87) Ἐτέρῳ νοσήματα. Ita Harl., Med., Coisl. primus, V. I., Clarom. Edili ἐτέρων νοσήματι. Nonnulli mss. ἐτέρῳ νοσήματι.

(88) Συνάρπασθαι. Ita tres antiquissimi codices eti pluribus aliis. Edili συναλέγοσθαι.

(89) Μόνος. Hæc vox addita ex septem mss. Canones illos, qui apostolis afflicti fuere, nonnunquam citat Basilus in Epistolis canonicas. Videatur hoc loco respicere ad vigesimum septimum, ubi prescribitur, ut in unaquaque provincia episcopi

234 EPISTOLA CXLII.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Jam duas litteras accepi a divina tua et absolu-
tissima prudentia, quarum una nitide nobis de-
scribebat, quomodo a populo sub manu sanctitatis tuæ constituto exspectati fuerimus, quantumque intulerimus doloris a sanctissimo conventu absen-
tes. Aitera vero, antiquior quidem, ut e scriptura conjicio, sed posterius nobis redditam, documenta continebat te digna et nobis necessaria, ut ne Dei Ecclesias negligamus, neve paulatim negotia adver-
sarii tradamus, unde res eorum augeantur, no-
stra vero minuantur. Ac mihi quidem videor utri-
que respondisse, sed tamen etiam nunc (siquidem incertum est an ii quibus hoc ministerium comis-
sum fuerat, responsa nostra servaverint) de hisdem causam dico: quod quidem ad absentiam attinet, excusationem verissimam scribens, cuius famam etiam usque ad tuam sanctitatem pervenisse puto: quod morbo detentus fuerim, qui me usque ad ip-
sas mortis januas perduxit. Imo etiam nunc cum de his scriberem, adhuc serens morbi reliquias scribebam. Hæc autem sunt ejusmodi, ut alteri pos-
sint esse morbus ad ferendum difficultis.

2. Quod autem non nostra segnitie res Ecclesi-
rum adversariis traditæ sunt, hoc pietati tuæ per-
spectuum esse volo, episcopos nobis communione
conjunctos, sive concordia, sive quod adhuc suspi-
cioso in nos nec puro affecti sunt animo, sive dia-
bolo bonis operibus obstante, suam nobis operam
præstare nolle. Sed specie quidem plures inter nos
conjugimur, adjuncto nobis et optimo Bosphorio:
at revera nullam ad rem ex his, quæ maxime sunt
necessarie, nos adjuvant: ita ut maxima ex parte
hæc animi obstat segnitudine, quominus vires resu-
mam, continenter nihili morbis ex vehementi mo-
rore redeuntibus. Quid autem solus facere possim,
quandoquidem canones, ut et ipse non ignoras, uni-

nihil majoris rei incipient sine sententia illius, qui inter eos primus, ac unusquisque iis contentus sit, quæ ad parœciam suam pertinent: sed nec ille absque omnium voluntate quicquam faciat. Erat Basilius hujus canonis observandi studiosus, et quamvis nominis fama et sedis dignitate plurimum posset, nunquam ab eo communionis restitutionem imperato-

* Alias CCLXII. Scripta anno 373.

ministeria ejusmodi non concedunt? Jam vero A ώς καὶ αὐτὸς οἶδας, ἐν τὰς τοιαύτας οἰκονομίας μή, quodnam remedium non adhibui? Quodnam iudicium ἡσίς non revocavi in memoriam, partim per litteras, partim cum coram congressi esse eius? Venerunt enim et usque ad urbem, auditio mortis meæ nuntio. Sed quia Deo visum est, ut me vivum deprehenderent, eos, ut par erat, sum allocutus. Ac præsentem quidem reverentur, et omnia quæcunque officii sunt pollicentur: at simul ut recesserunt, iterum recurrent ad suam ipsorum sententiam. In his nos quoque communis rerum status participes sumus, Domino 235 palam nos descrente, quorum charitas ob multiplicatam iniquitatem refrixit. Sed nobis ad omnia sufficiat magna tua ac potentissima apud Deum deprecatio. Forte enim aut rebus aliquid proderimus, aut si optato exitu B ή γενοίμεθά τι τοῖς πράγμασι χρήσιμοι (90). ή, διαμαρτύροντες (91) τῶν σπουδαζομένων, φύγομεν τὴν κατάχρισιν.

EPISTOLA CXLII.

Rogat Basilius ut pauperum hospitia vectigalibus eximantur.

Numerario præsidum.

Convocavi omnes ad conventum oecū martyris Eupsychii fratres nostros chorepiscopos, ut notos facere dignitati tuæ. Sed quia absuisti, per litteras eos necesse est sistere integratati tuæ. Cognosce igitur fratrem istum, qui dignus est ob Domini timorem cui tua prudentia fidem habeat. Et quæcunque pauperum causa ad tuam bonam voluntatem retulerit, ei ut verum dicenti digneris fidem C ή, αἴτημα εἰσαγάγειν τὸν πατέρα τῆς φρονήσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ διπέρ οὖν τῶν πτωχῶν ἀναφέρη σου τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει, καταξίωσον ώς ἀνθεύοντι πειθεσθαι, καὶ τὴν δυνατήν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονουμένοις. Καταξώσεις δὲ διλονότι καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτῷ επισκέψασθαι, καὶ πάντη ἀνείναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γάρ ἡδη καὶ τῷ ἑταίρῳ σου συνήρεσε τὴν μικρὰν κτῆσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστῆσαι.

EPISTOLA CXLIII.

Idem peti ab altero numerario.

Alteri numerario.

Mibi quidem si liceret dignitatem tuam convenire, per me ipse prorsus retulisse quibus de rebus sollicitus sum, et afflictorum defensionem suscepsem. Sed cum me corporis infirma valetudo ac negotiorum impedimenta retrahant, mei loco hunc fratrem chorepiscopum tibi commendō, ut ei aures

impetrare potuerunt Marcelli discipuli, antequam Petri Alexandrini auctoritas accessisset: et cum ab episcopis in Palæstina exsultibus non expectato aliorum episcoporum consensu restituti fuissent, factum moleste tulit et libere reprehendit, epist. 265.

“ Alias CCCXVIII. Scripta anno 373.

.. Alias CCCXIX. Scripta anno 373.

(90) *Χρήσιμοι.* Legendum puto χρήσιμον, ut jam observavi ad epist. 72.

(91) *Διαμαρτύροντες.* Ita quinque mss. Editi διαμαρτύροντες. Reg. secundus et Paris. διαμαρτύρωντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PMB.

Nouμεράριψ ἐπάρχων (92).

Συνήγαγον (93) μὲν πάντας ἐν τῇ συνδέῃ τοῦ μαχαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χωρεπισκόπους, ὥστε γνωρίμους ποιῆσαι τῇ τιμήτῃ σου ἐπει δὲ ἀπελείθησ, διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναγκαῖον ἔστι προταχθῆναι σου τῇ τελείωτῃ. Γνώριζε τούνν τὸν ἀδελφὸν τὸνδε, ἀξιὸν δια τῶν πιστεύεσθαι παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ διπέρ οὖν τῶν πτωχῶν ἀναφέρη σου τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει, καταξίωσον ώς ἀνθεύοντι πειθεσθαι, καὶ τὴν δυνατήν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονουμένοις. Καταξώσεις δὲ διλονότι καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτῷ επισκέψασθαι, καὶ πάντη ἀνείναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γάρ ἡδη καὶ τῷ ἑταίρῳ σου συνήρεσε τὴν μικρὰν κτῆσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστῆσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PMG.

Ἐπέρφη νουμεράριψ.

Ει μὲν αὐτῷ μοι δυνατὸν ην συμπαρεῖναι τῇ τιμῇ D τητί σου, δι' ἐμαυτοῦ ἀν πάντως ἀνήνεγκα περ ὃν ἐδουλόμην, καὶ προέστην τῶν καταπονουμένων· ἐπει δὲ με ἀρέβωστα σώματος καὶ ἀσχολίαι πραγμάτων ἀφέλκουσιν (94), ἀντ' ἐμαυτοῦ σοι τὸν ἀδελφὸν τὸν χωρεπισκόπον συνίστημι· ὥστε, σὲ αὐτῷ γν.

(92) *Ἐπάρχων.* Reg. secundus et Coisl. secundus ἐπαρχιῶν. Sanxerol Valens anno 363, ut numerarii consularium et præsidum vocarentur deinceps tabularii. Sed forte lex illa minus fuit observata: vel huic epistolæ, ut pluribus aliis, non a Basilio, sed post eum a librariis titulus præfitus.

(93) *Συνήγαγον.* Coisl. uterque et Reg. secundus συνήγαγομεν.

(94) *Ἀφέλκουσιν.* Ita sex codices mss. pro eo quod est in editis ἀνθέλκουσιν. Paulo post opere Coisl. primi et Reg. secundi emendavimus quod erat in editis ὥστε σεστῶ.

σίω; προσχοντα, χρήσασθαι συμβούλῳ; ὡς φιλαλη- θώς καὶ ἐμφρόνως δύναμένεψι συμβουλεῦσαι περὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ γάρ πτεωχτροφείον τὸ παρ' αὐτοῦ οἰκονομούμενον ἐπειδὴν καταξιώσῃς θεάσασθαι; [δῆψει γὰρ, εὖ οἶδα, καὶ οὐ παραδραμῇ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀπειροῦ; (95) εἴ τοι ἔργου· ἀλλ', ὡς ὁ δεῖνα μοι ἀνήνεγκεν, εἰ τῶν ἐν τῇ Ἀμασίᾳ ἐξ ὧν ἐδώκε σοι ὁ Κύριος διετέρφεις (96)], ἐπειδὴν οὖν θέης καὶ τούτο, πάντα αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. "Ηδη γάρ μοι καὶ οἱ τιμῆροι σοι (97) κατεπηγγελλατο φιλανθρωπίαν τινὰ περὶ τὰ πτεωχτροφεία. Τούτο δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἄλλον αὐτὸν μιμησθῇ (σὺ γάρ εἰκός ἐτέροις εἶναι τῶν καλῶν τρέμοντα), ἀλλ' ἵνα γνῷς, διτὶ δὴ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ ὅλοις ἡμέρας ἐδυσσωπήθησαν (98).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΔ'.

Eadem immunitatem petil ac in duabus precedentibus epistolis.

Τραχτευτὴ τῶν ἑπάρχων.

B

Γνωρίζεις πάντως τόνδε ἐκ τῆς κατὰ τὴν πόλιν συντύχας· δῆμος δὲ σοις αὐτὸν καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς προσάργομεν συνιστῶντες, διτὶ εἰς πολλά σοι τῶν συνδαινόμενών χρήσιμος ἔσται, διὰ τὸ καὶ συνετῶς καὶ εὐλαβῶς δύνασθαι ὑποτίθεσθαι τὰ πραχτέα. "Αἴ τοι εἰς τὸ οὖς διελέχθης, ταῦτα νῦν ἔστι καιρὸς ἐπιδεῖξασθαι, ἐπειδὸν σοι ὁ προειρημένος ἀδελφὸς τὰ τῶν πτεωχῶν ὑπόδειξῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΕ'.

Quoniam multæ magnæque rationes Eusebium prohibere videantur, quomodo peregre eat; non tamen desperat Basilius cum omnia impedimenta superaraturum. Quare eum rogat, ne spem Ecclesie Cassariensis irriat faciat, quoniam de ejus adventu Basilium anno præterito Syria rediens alterat.

Ἐνσεβίᾳ, ἐκισκόπῳ Σαμοσάτων.

Οἶδα τὸν μυρίους πόνους (99) σου, οὓς ἀνέτλης ἡ πέρικῶν Ἐκκλησίων τοῦ Θεοῦ· καὶ τῶν ἀσχολιῶν τὸ τέλος οὐκ ἀγνοῶ, δις ἔχεις τὴν οἰκονομίαν οὐ παρέγραπτος, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διατίθεμον. Καὶ τὸν ἐκ γειτόνων ὑμῶν ἐπικαθήμενον ἴνων (1), φῶνάγκη ὑμᾶς, ὥσπερ ὅρνιθας ἀετῷ ὑποτήσοντας, μῆτρα πόρφρω τῆς σκέπτης ἔκαστον ἀποτρέχειν. Τούτων μησ οὐδὲν λέληθεν. Ἀλλ' ὁ πόθος πρᾶγμα βίαιον, καὶ ἐλπίσαι τὰ μὴ ἐνδεχόμενα, καὶ ἐγχειρῆσαι τοῖς ἀδυνάτοις; (2) μᾶλλον δὲ ἡ ἐπὶ Κύριου ἐπὶ πολὺς ἰσχυρότατον πάντων. Οὐ γάρ ἀλόγῳ ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ἰσχύι πίστεως προσδοκῶ καὶ πόρον ἐν ἀμυγάνοις φανήσασθαι, καὶ πάντων ῥᾳδίως τε (3)

(95) Ἀκειρος. Uterque Coisl. cum Reg. secundo et Paris. ἀπόρος, Non cares facultatibus ad hoc opus.

(96) Διατέρφεις. Ita Coisl. uterque et Vat. Editio prima Paris. διατέρφεις. Paulus post editi παρέξεις. Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus ut in textu. D

(97) Ο ἑταῖρός σου. Duo erant numerarii in unaquaque provincia. Non tamen collega hoc loco intelligitur alter numerarius, cui superior inscripta epistola. Huic enim Basilius similiter dicit beneficium sibi in pauperes ab ipsius collega promissum fuisse. Quare collegam utriusque numerarii interpretor tractatorem praesidium, cuius promissa in epistola sequenti reposcuntur. Is cuni in unus administraret magna cum numerariis necessitudine conjunctum, eorum collega dici poterat.

(98) Ἐδυσσωπήθησαν. Sic Coisl. secundus e

A sincere accommodans, ipso utaris consiliario, ut homine et amore veritatis et prudentia ad consilium de rebus dandum idoneo. Postquam enim pauperum hospitium ab eo gubernatum visere dignatus fueris (invites enim, sat scio, nec præteribis: siquidem nec rei inexpertus es: sed, ut a quadam ad me relatum est, unum ex his quæ Amaseæ constructa sunt, ex bonis quæ tibi Dominus tradidit sustentas), ubi, inquam, et hoc videris; concedes ei omnia quæ opus erunt. Jam enim et collega tuus aliquam mibi erga egenorum hospitia humanitatem pollicitus est. Hoc autem dico, non ut alium ipse imiteris (par enim te aliis recte factorum ducem esse), sed ut scias jam nobis ab aliis reverentiam his in rebus habitam fuisse.

236 EPISTOLA CXLIV.

Tractatori præsidum.

Cognoscis profecto illum ex mutuo in urbe colloquio. Sed tamen enim tibi et per litteras sisto et commendo, ut ad multa, quæ tibi curæ sunt, utilem futurum, eo quod pie ac prudenter possit agenda suggerere. Quæ autem mibi in aurem dixisti, ea nunc tempus est exsequi; postquam memoratus frater pauperum statum tibi indicaverit.

EPISTOLA CXLV^o.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Novi innumeros labores tuos, quos pro Dei Ecclesiis exantasti; nec negotiorum multitudinem ignoro, quibus detineris; commissam administrationem non perfuncturie, sed secundum Dei voluntatem gerens. Illum etiam cogito, qui vobis e propinquo imminet, sub quo vos necesse es, veluti aves sub aquila formidantes, non longe a suo quemque tecto excurrere. Horum nihil me latet. Sed desiderium res violenta, tum in iis sperandis quæ parabilia non sunt, tum in aggrediendis quæ fieri non possunt: vel potius spes in Domino omnium rerum fortissima. Non enim temeraria cupiditate, sed fidei robore exspecto aliquem futurum

Reg. secundus. Editi ἐδυσάπησαν.

(99) Πότρους. Quatuor miss. χόπους. Infra Harl., Med. et Claroni. θέλημα τοῦ Θεοῦ.

(1) Ἔρρω. Quainvis hoc verbum non omnino necessarium sit: quia tamen legitur in codicibus Harl., Med., Claroni., Coisl. secundo, et Reg. secundo, recipiendum visum est in contextuum. Ibidem editi φῶνάγκη ὑμᾶς. Melius in Coisl. primo et aliis non nullis quos secuti sumus.

(2) Ἀθνύράτοις. Editi post hanc vocem addunt ποτε, sed in nullo prorsus ex nostris octo miss. reperitur.

(3) Πρόδιως σε. Deest vocula in editis, legitur in omnibus mss. Ibidem editi περγενάσθαι. Harl. et Coisl. primus ut in textu.

Alias CCCCXX. Scripta anno 373.

Alias CCLV. Scripta anno 373.

enam in rebus difficillimis exitum, teque omnia im- A pedimenta superaturum, ut Ecclesiarum amicissi- man videas, atque etiam ab ipsa conspicari: quod quidem omnium illi bonorum antiquissimum est, vultum tuum conspicere, ac tuam vocem audire. Cave igitur spes illius vanas ac irritas facias. Anno enim præterito cum e Syria rediens, promissum quod acceperam reportavi, quomodo eam putas spe suspensam a me fuisse? Ne igitur in aliud tempus differas illius visitationem, vir admirande. Nam etiamsi fieri possit, ipsam ut aliquando invisas, sed non etiam nobiscum, quos urget morbus ab hac tandem ærumnosa vita secedere.

EPISTOLA CXLVI.

Antiochum, qui manu sua salutem apposuerat, vicissim salutem Basilium et hortatur, ut anima saluti animum intenderet.

Antiocho.

Non possum te inertiae aut pigritiae accusare, quod cum tempus incidisset scribendi, conticueris. Quam enim veneranda mihi **237** manu salutem misisti, hanc pluris facio quam multas epistolas. Te igitur vicissim saluto, ac exhortor, ut strenue ad anima salutem incumbas, omnes carnis affectiones ratione frenans, ac indesinenter Dei cogitationem velut in sanctissimo quodam templo, ita in animo tuo consecratam habens: atque ut in actione omni et in omni sermone ante oculos habetas Christi iudicium; ita ut tibi opera singula ad accuratum illud ac tremendum examen collecta, gloriam in die recompensationis afferant, coram omni creatura laudem consequenti. Quod si non gravetur ad nos usque proflisci magnus ille vir, parum non erit lucri de qua cum ipso in nostra regione conspicere.

EPISTOLA CXLVII.

Aburgio Basilius Maximum commendat, ac roget, ut hominem longe optimum, qui Cappadocie praeses fuerat, omnibus rebus spoliatus, et in ærumnus jacentem universus calamitatem luetur.

Aburgio.

Fabulam hactenus credebam Homeri carmina, cum perlegerem alteram illius poesis partem, in qua Ulyssis calamitates narrat. Sed fabulosa illa hactenus et incredibilia, omnino nos probabilitia existimare docuit longe optimi Maximi calamitas. Nam et hic præfuit genti non vilissimæ, quemadmodum ille dux fuit Cephalleniorum. Ac Ulysses quidem

* Alias CCLXVIII. Scripta anno 373.

** Alias CCLVI. Scripta anno 373.

(4) *Προσβλέψαι.* Ita sumpturno consensu veteres libri. Editio prima Paris. prooblaepata.

(5) *Ἐπανελθών.* Sic Harl. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editio i Paris. ἀπανελθών.

(6) *Ἄντης.* Hanc vocem addidimus ex septem mss. Harlaeanus codex αὐτῶν.

(7) *Ἀρτιόχῳ.* Legitur in omnibus mss. et editis τῷ αὐτῷ, quia scilicet hæc epistola sequitur epistolam 34. alias 267. Sed tamen perspicuum est hanc epistolam non inscriptam fuisse Eusebii, quem Basilius designat his verbis: *Quod si magnus ille vir,* etc., sed ipsius fratri filio, quem Basilius,

τῶν καλυμμάτων περιγενήσεσθαι, πρὸς τὸ θεῖον αὐτὴν φύλαττην τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ μέντοι καὶ ὅφει- ναι παρ' αὐτῆς ὁ πάντων αὐτῇ τῶν ἀγαθῶν προ- μόσατον, τῷ σῷ προσβλέψαι: (4) προσώπῳ, καὶ τῇ σῆς ἀκοῦσαι φωνῆς. Μή τοινυν αὐτῇ τὰς ἐλπίας ἀτελεῖς καταστήσῃς. Καὶ γὰρ πέρυσιν, ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπανελθὼν (5), ἦν ἐδεξάμην ἐπαγγέλλειν, ταύτην διακομίσας, πῶς οἱει μετέωρον αὐτὴν κα- έστησα ταῖς ἐλπίσι: Μή οὖν εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπέρη- τὴν ἐπισκεψιν αὐτῆς (6), ὃ θαυμάστε. Καὶ γὰρ ἡν- ἡ δυνατὸν ἰδεῖν αὐτὴν πότε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ με- τίμων, οὐς ἐπείγεις ἡ νόσος ἀπέδραι λοιπὸν τοῦ δουλη- ροῦ τούτου βίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PMG.

Ἀντιόχῳ (7).

Οὐκ ἔχω μέμψασθαι τοι ἀργίαν οὐδὲ ρευματ, διτι, καιροῦ παραπεσόντος (8) γραμμάτων, ἀποώ- πησας. Ἡν γὰρ διὰ τῆς τιμίας ἐμοὶ χειρὸς δι- επέμψω προστηρόταν, πολλῶν ἐπιστολῶν τιμωτέρων ποιοῦμαι. Ἀντὶ οὗν ταύτης προσαγορεύω σε, καὶ παρακαλῶ σπουδαίων ἀντέχασθαι τῆς κατὰ ψυχῆς σωτηρίας, πάντα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς παιδερα- γοῦντα τῷ λόγῳ, καὶ διηνεκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἐνοίσαι, οἷον ἐν νοῶ τινι ἀγιωτάτῳ, τῇ σωτερᾷ ψυχῇ ἐνιέρ- μένην ἔχοντα. ἐπὶ πάσῃς δὲ πράξεως καὶ παντὸς λόγου πρὸ δρθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ (9) δικαστήριον, ὥστε σοι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας συναχθεῖσας ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἔκειντος καὶ σοδειρᾶς ἐξιτάσεως ὅδησαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως ἐνεγκειν, ἐπὶ πάστης τῆς κτίσεως τῶν ἐπαντων ἀξια- μένης. Εἰ δὲ καταδέχοιτο τὴν μέχρις ἡμῶν ὅδην ὁ μέγας, οὐ μικρὸν κέρδος ἰδεῖν σε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PMZ.

Ἀδουργῆτω.

Μῆθον ἐνδύμιζον τέως τὰ τοῦ Ὁμήρου, διτι ἐπίτεν αὐτοῦ τὸ ἔτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐνῷ τὰ τοῦ Ὁδοιστέως πάθη μεταδιάτεκται. Ἄλλ' ἐκείνα τὰ μυ- θικὰ τέως καὶ ἀπιστα πάνυ ἡμᾶς πιθανά νομίζειν ἐδίδασκεν ἡ περὶ τὸν πάντα δριστὸν Μάζεμον περι- πέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος δρυχῶν ἐγένετο θῶν; οὐ φαλοτάτου, ὥσπερ ἐκείνος ὁ στρατηγός (10) τοῦ

ντι ἀξιαλέμ, vel forte etiam natu minorem, ad pie- talem hortatur.

(8) *Παραπεσόντος.* Sic quatuor vetustissimi co- dices, Hartl., Med., Coisl., Vat. et alii nonnulli. Editi παρεμπεσόντος. Pauli post auctoritate quinque codicium, quorum nonnulli antiquissimi, trans- posuitimus ἐμοὶ, cum legeretur in editis ἐμοὶ δι- επέμψω.

(9) *Χριστοῦ.* Sic plerique mss. codices. Editi Kyrtau.

(10) *Ο στρατηγός.* Additus articularis ex tribus vetustissimis codicibus et tribus aliis. Ibidem. Reg. secundus et Coisl. secundus Κεφαλήνων.

Κεραλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα δῶν ἐκεῖνος, γηγένης ἐπανῆλθε· καὶ τούτον οὕτως ἡ συμφορά διέθησεν, ὡς κινδυνεῦσαι ἐν ἀλλοτρίοις ράχεσιν ὅφθηναι τοῖς οἴκοι (11). Καὶ ταῦτα πέπονθε, Λαϊστρυγόνας τάχι που ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας, καὶ Σκύλλῃ περιπέσων ἐν γυναικείῳ μορφῇ κυνέταν ἔχουσῃ ἀπανθρωπεῖαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπει οὖν μᾶλις αὐτῷ ὑπῆρχε τὸν ἀρυκτὸν τοῦτον διανήσασθαι καὶ ὕδωνα, σὲ δι' ἡμῶν ἵστετείς, ἀξιῶν αἰδεσθῆναι τὴν κοινὴν φύσιν, καὶ ἐπὶ ταῖς παρ' ἀξίαις αὐτοῦ συμφοραὶς ἀλλήσαντα, μὴ σωτῆρι χρύψαι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐνδυνάμεις. ὅστε μᾶλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινὰ αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν (12) ἐπίφρεσαν εἰ δὲ μὴ, δημοσιευθῆναι γοῦν τὴν προσάρεσιν τοῦ εἰ; αὐτὸν ἐμπατεονήσαντος. Ἀρκοῦσα γάρ τῷ ἕκτημένῳ παραμυθίᾳ τὸν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ Βερού, πονηρὰς φανέρωσις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΗ.

Maximus Trajano commendat Basilius, ac rogal ut ei in iudicio patrocinium impendat.

Τραϊανός.

Πολλὴν φέρει τοῖς καταπονουμένοις παραμυθίαν, καὶ τὸ ἔχειν ἀποδύρασθαι τὰς ἑστῶν συμφοράς· καὶ μᾶλιστα, ὅταν ἀνδρῶν ἐπιτύχωστος δυναμένων ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγάθίας συμπαθῆσαι τοῖς ἀλληνοῖς. Ὅθεν καὶ διαδεσμώτατος ἀδελφὸς Μάξιμος, ἥ της πατρίδος ἡμῶν ἡγησάμενος, παθὼν οὐαὶ οὐδέποτε (13) τις ἀνθρώπων ἔτερος, καὶ πάντων μὲν γυμνωθεὶς τῶν προτερῶν, δοσα τὴν ἡγιανήν αὐτῷ πατρώφα, καὶ δοσα ἐκ προτέρων πόνων ὑπῆρχε (14) συνειλεγμένα, κακοπαθῆσας; δὲ τῷ σώματι μυρία ταῖς δύο (15) καὶ κάτω πλάναις, καὶ οὐδὲ αὔτὴν τὴν ἐπιτιμιαν ἀνεπηρέστον διασύνσας, ἡς ἔνεκα πάντα ποιεῖν τοῖς ἐλευθέροις σύνηθες, πολλὰ μὲν πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν συμβάντων αὐτῷ ἀπωλοφύρατο, τέλιας δὲ δι' ἡμῶν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φανεράν γενέσθαι οὐι τὴν περιστᾶσαν αὐτῷ τῶν κακῶν Ἰλιάδα. Κάγω, ἐπειδὴ ἄλλως οὐδὲν ἀφέλειν αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἡδυνθήτην, ἐπιμέως ταῦτην ἐδῶκα τὴν χάριν· τὸ δὲ ὑπὲρ ἐκ πολλῶν, ὃν ἡκουσα παρ' αὐτοῦ, διαγγεῖλαι τῇ κοινωνίᾳ σου· ἐπειδὴ αὐτὸς ἐρυθρίζων μοι ἐδόκει τοῖς ἐπιστοῦ συμφοράκος ἐναργῶς διηγήσασθαι. Εἰ γάρ καὶ πονηρὸν τὸν ἡδικήκότα συνίστησι τὰ γενόμενα (16), ἀλλ' οὖν γε τὸν πεπονθότα τῆς ἐλεεινοτάτης· δυτὰ μερίδος δείχνυσιν· ἐπειδὴ αὐτὸν οὐ περιπεσεῖν τοῖς θελατοῖς κακοῖς ἀπόδειξιν πως ἔχειν δοκεῖ τοῦ παραδεόσθαι τοῖς πάθεσιν. Ἀλλ' ἀρχεῖ (17) αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν τῶν συμβάντων τὸ εὔμενεν αὐτὸν προτοτέλεψαι τῷ δηματίᾳ σε, καὶ τὴν πολυαρχῆ γάρ, ἡς πάντες ἀπολαύοντες δαπανῶν οὐ δύνανται (τὴν τῆς σῆς ἡμερότητος λέγω), καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀφ-

A cum pecunia plurimum exportasset, nudus reversus est: hunc autem eo res adversæ redegerunt, ut pene in alienis et laceris pannis domui suæ visus sit. Atque haec perpessus est, forte quia Læsurygo-nas in se instigavit, ac in Scyllam incidit, haben-tenti in muliebri forma caninam immanitatem ac fer-ritatem. Cum igitur vix ei licuerit ex ineluctabili illa procella emergere, te mea opera supplex rogat, ut naturam communem reverearis, ac calamitati-bus, quas non merito suo passus est, commotus de rebus illius non laceas, sed viris potentibus nunties, in primis ut præsidii aliiquid contra stru-ctam columnam habeat: sin minus, ut propositum illius, qui in ipsum debacchatus est, divulgetur. Non leve enim homini injuriis affectio solatium, eorum, qui ipsi insidiati sunt, improbitatis decla-ratio.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΤΡΑΪΑΝΟΥ.

Trajanο.

Multum afferit afflictis solatii vel posse deflere ca-lamitates suas; maxime, cum viros nacti fuerint morum probitate idoneos, qui eorum doloribus commoveantur. Unde et omni honore dignus frater Maximus, qui patriæ nostræ præfuit, talia passus, qualia nondum quisquam hominum, et suis rebus omnibus tum paternis tum pristino labore partis nudatus, **238** innumeris afflictus corporis incom-modis, dum susdeque errat, ac ne ipsum quidem civis statum, cuius causa liberi nihil intentatum relinqueret solent, ab injuriis integrum retinens, pluribus apud me casus suos lamentatus est. ac rogalit, ut malorum suorum Iliadem breviter tibi ante oculos ponere. Ego autem cum aliter illius ærumnas levare non possem, libenter id præstisti beneficium, ut pauca ex multis quæ ab eo audivi, dignitati tuæ referrem, quandoquidem eum pudebat, ut mihi videbatur, calamitates suas aperte exponere. Nam quæ evenere, si auctorem injuriæ nequam esse demonstrant, certe eum qui passus est, maxima miseratione dignum ostendunt: siquidem illud ipsum in mala divinitus immissa incidere argumento est quodammodo eum qui haec patitur afflictionibus esse traditum. Sed tamen satis est illi ad solatium malorum, ut benigno illum aspicias oculo, ac ubere illam gratiam, quam omnes experiuntur, nec tamen possunt absumere (gratiam dico lenitatis tuæ) etiam in illum extendas. In iudicio autem magno ei fore ad vincendum præsidio patro-cinium tuum. nobis omnibus certo persuasum est.

(11) Τοῖς οἴκοι. Sic tres vetustissimi codices et Clarom. Editii τοῖς οἰκεῖοις.

(12) Σκευωρηθεῖσαν. Harl. et Clarom. σκαιωρηθεῖσαν.

(13) Οὐδέποτε. Ita Harl. cum quinque aliis. Editii εἶται.

(14) Υπῆρχε. Hoc verbum addidimus ex Harl., Med. et Clarom.

(15) Ταῖς ἀρχαῖς. Ita Harl., Med., Coisl. uterque, Reg. uterque et uterque Bigot. Editii ταῖς ταῖς ἀρχαῖς.

(16) Τὰ γενόμενα. Sic tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Editii τὰ γενόμενα.

(17) Ἀρχεῖ. Male in editione 1 Paris. ἀρχεῖ con-tra veterum codicium fidem.

* Alias CCLXXVI. Scripta anno 373.

Atque omnium dignissimus est ipse ille, qui meas litteras, ut sibi aliquid profuturas poposcit, quem cum aliis videamus totis suae vocis viribus laudes gravitatis tuæ prædicantem. οτι δὲ καὶ ἐν δικαιορείσι μεγάλη αἰτίᾳ ἀφορμή πρὸς τὴν νίκην ἡ παρὰ σου δυσκή, πάντες ἀκριῶς πεπείσμεθα. Δικαιότατος δὲ πάντων καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἤμων, ὡς τι ἄφεδε; οὐτῶν ἐσομένην, ἐπιζητήσας· ὃν μετὰ τῶν ἀλλων ἰδοιμεν τῇ κατὰ δύναμιν αὐτοῦ (18) φωνῇ τὴν στήν εὑρίσκουσα σεμνήτητα.

EPISTOLA CXLIX.

Is ad quem scripta est hæc epistola, viderat primordia ærumnarum Maximi; sed postea rōnē ac contumelias graviora infictæ sunt, ac vicarius modo ad venerat, ut mala expleret. Homini miserrimo opem implorat Basilius.

Trajanο.

Ipse oculis vidisti calamitatem viri quondam clari, sed nunc miserrimi omnium Maximi qui patriæ nostræ præfuerat, atque utinam non præfuissest! Existimo enim fore, ut multi gentium gubernacula fugiant, si administrationes ad ejusmodi exitum redituræ sunt. Quare quid opus est singula enarrare, et quæ vidi, et quæ audivi, viro ob eximiam ingenii aciem idoneo, qui ex paucis factis ea quæ omittuntur existimet? Sed tamen forte superflua loqui tibi non videbor, hoc si dixero, cum multa et gravia ante tuum adventum in ipsum perpetrata sint, quæ postea gesta sunt talia esse, ut superiora humanitatem existimare cogant. Tantam contumelias et damni et ipsius corporis incommodorum magnitudinem **239** habuere, quæ in ipsum postmodum a vicario exigitata sunt. Et nunc cum ciboritalibus apparitoribus venit, ut reliqua sua mala hic impleat nisi tu magnam tuam manum prælendere velis afflito. Supervacaneam rem scio me facere, qui tuam clementiam ad humanitatem adhorter. Quia tamen hunc virum cupio juvare, dignitatem tuam rogo, ut innatae tibi ad bonum propensioni aliquid mea causa adjicias: adeo ut manifesta sit homini meæ pro illo deprecationis utilitas.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΘ.

Τραϊανῷ (19).

Καὶ αὐτὸς ὑπέβαλες (20) δρθαλμῷ τὴν κακοπάθειαν τοῦ πρότερον μὲν εὐδοκίμου, νῦν δὲ ἐλεεινότατου πάντων Μαξίμου, τοῦ ἀρρενοτος τῆς πατρὸς ἤμων, ὡς οὐκ ἄφελεν (21)! Οἵμαι γάρ ἀν παῖδες ἀπευκήτη ἔσεσθαι τὴν τῶν θενῶν ἀρχὴν, εἰ πρὶς τοιοῦτον πέρας μέλλουσι καταστρέψειν αἱ προστασίαι. Ποτε τί δεῖται τὰ καθ' ἕκαστον ἐπαγγέλειν, ὅν τε εἰδομεν, ὅν τε ἡκούσαμεν, ἀνδρὶ δὲ πολλήν τῆς διανοίας ὁρίζεται ἕκανῷ ἐξ ὀλίγων τῶν πραγμάτων στοχάσασθαι τὰ λειπόμενα; Πλὴν ἐκεῖνος εἰπών, ίσως οὐ περιττός σοι φανήσομαι, ὅτι πάλιν δυτῶν καὶ δεινῶν τῶν εἰς αὐτὸν τολμηρῶν πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τοιαῦτα γέγονο τὰ μετά ταῦτα, ὡς φιλανθρωπίαν ποιήσαι νομισθῆναι τι φθάσαντα. Τοσούτην εἶχεν ὑπερβολὴν ὑπέρων καὶ ζημίας, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν τὸ σώμα κακοπαθείας (22), τὰ δὴ θυτερον αὐτεἴ τοποληρώσων, ἐὰν μή σὺ τὴν μεγάλην σαυτοῦ χείρα διπερσήσῃς τῷ καταπονούμενῳ. Περιττὸν μὲν οὖν οἶδα ποιῶν, τὴν σὴν χριστότητα εἰς φιλανθρωπίαν παραχαλῶν. Πλὴν εἰς ἐπειδὴ βούλομαι γενέσθαι χρήσιμος τῷ ἀνδρὶ, ιτεύω σου τὴν εμονοπρέπειαν προσθείνατε τῇ εἰς φύσεως περὶ τὸ καλὸν στουδῆδι' ἤματος, ὡς τε ἐναργῆς τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ παραχλήσεως ἤμων τὸ δρφελος.

* Alias CCCLXXVII. Scripta anno 373.

(18) Αὐτοῦ. Ilanc vocem addidimus ex Harl., Med. et Claram.

(19) Τραϊανῷ. Legitur in omnibus editis et mss. codicibus τῷ αὐτῷ, eidem. Trajanο scilicet: ad quem scripta superior epistola. Quare non ausus sum hunc titulum mettere: sed tamen nullus dubito, quin hæc epistola ad Trajanum minime scripta sit. Is enim ad quem scripta est, oculis suis viderat calamitates Maximi. At Trajanus nihil prorsus audierat de his ærumnis: et idecirco Basiliū Maximus rogavit, ut eas Trajanο breviter exponeret.

(20) Υπέβαλες. Med., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑπέβαλες.

(21) Οὐκ ἄφελεν. Ita mss. sex. Editi οὐκ ἄφετεν.

(22) Κακοπαθείας. Hac voce non questionis tormenta, quibus subjici non poterant præsides provinciarum, nisi in criminis majestatis, sed ea

potius incommoda intelligi debent, quæ ab homine lautiōri vitæ assueto, dum bonis omnibus spoliatus fūgit, abesse non possunt. Hinc in precedenti epistola, ut ex octo veteribus libris legimus, corporis incommoda, quæ Maximus sustinuit, ex illis potissimum fuga et variis susdeince erroribus repetuntur. Videlur autem accusatus repetundarum fuisse, et idcirco omnibus rebus spoliatus; quia etsi minime convictus fuit, per vim tamen et impressionem vicarii, quadrupli pœnam, quam leges convictis infligebant, coactus est persolvere. Hinc etiam civis statu non omnino excidit, nec eum tamen integrum et illæsum reliquit, ut in superiori epistola legimus. Nam judices repetundarum convicti ab illis codicillorum insignibus, et honore exuti, inter pessimos quoque et plebeios habebantur, ut sanctitur Cod. Theod. lib. i. tit. 27, leg. 4; nec tamen infames et intestabiles erant, ut observat Godefridus ad eamdem legem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝ.

EPISTOLA CL.

Heraclidas ab Amphilochio accusatus, quod non secum secederet in deserta loca, ut promiserat, pluribus refellit hanc criminalitionem. Exponit quid rerum agit in pauperum hospitio ad urbem Cæsaream; seque ab Amphilochio separari negat, quamvis locorum intervallo disjunctus sit. Refert deinde quæ præcepta a Basilio acceperit: horitur us Amphilochius ad Basileum veniat, a quo erudiri melius esse statuit, quam in desertis locis vagari.

Ἀμφιλοχίῳ, ὃς παρὰ Ἡρακλεῖδον.

A. Έγώ καὶ τῶν ὅμιληθέντων ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ποτὲ μέμνημαι, καὶ ὅν τε αὐτὸς εἶπον, ὃν τε ἤκουει πάρ τῆς εὐγενείας σου, οὐκ ἐπιλέπομαι. Καὶ νῦν διός μὲν μαρτυρίας οὐ κατέχει. Εἰ γάρ καὶ τῇ παρθέᾳ ὁ αὐτός εἰμι, καὶ οὕτω τὸν παλαιὸν ἀπεδύσαμεν ἀνθρώπον, πλὴν τῷ γε σχῆματι, καὶ τῷ μαχαίρᾳ ἔμεντὸν (23) ποιῆσαι τῶν τοῦ βίου πραγμάτων, θέξαι λοιπὸν, οἷον ἐπιβενθήκεναι τῇδε ὅδον (24) τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας. Καθέζομαι δὲ ἐπ' ἔμεντοῦ, ὅπερ οἱ εἰς πέλαγος ἀφίεναι μελλοντες, ἀποσκοπίων τὸ μέλλον. Οἱ μὲν γάρ πλέοντες ἀνέμων χρήσουσι πρὸς τὴν εἰπολιαν, ἡμεῖς δὲ τοῦ χειραγωγήσοντος ἡμᾶς, καὶ ἀσφαλῶς διὰ τῶν ἀλμυρῶν κυπίτων τοῦ βίου παραπέμψοντος. Χρήσειν γάρ ἴμεντὸν λογίζομαι πρῶτον μὲν χαλινοῦ πρὸς τὴν κατίτητα, ἐπειτα κέντρων (25) πρὸς τὸν δρόμον τῆς οὐετείας. Τούτων δὲ πρόξενος λόγος δηλονότι, νῦν μὲν ταὐδιαγωγῶν ἡμῶν τὸ ἀτακτον, νῦν δὲ τὸ νωθρὸν τῆς ὑγκῆς διεγείρων. Πάλιν μοι χρέα φαρμάκων έτερων, ὥστε τὸν ἐκ τῆς συνθεταίς ἀποτολύνασθαι μήπον. Οἶδας γάρ, ὅτι ἡμεῖς, οἱ πολὺν χρόνον ἐνθισθέντες τῇ ἀγροφῷ, ἀφειδῶς μὲν ἔχομεν τῶν ἥρμάτων, ἀργαλάκτων δὲ πρὸς τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ συνισταμένας ἐκ τοῦ πονηροῦ (26) φαντασίας. Ἡττήμεθα δὲ καὶ τιμῆς, καὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τι φρονεῖν οὐ δῆδικας ἀποτιθέμεθα. Πρὸς ταῦτα μεγάλου μοι δεῦται ἐμπειρίου λογίζομαι διδασκάλου. Ἐπειτα μέντοι εἰ: τὸν διφαλαμὸν τῆς ψυχῆς ἀποκαθαρθῆναι, ὥστε μέτα τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ἐπισκόπησιν, οἵονει τινὰ ἡμιγνή, ἀφαιρεθέντα, δύνασθαι ἐνατενίζειν τῷ κάλλει τῆς θέλησης τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ μικροῦ ἔργου κρίνω, οὐδὲ ἐπ' ἄλιτρον τὴν ὥρξειν φέρειν. Αἱ καὶ τὴν λογιστήτα εἰρῆναι, καὶ ἐπιθυμεῖν ὑπάρχει τινὰ εἰς ταῦτην τὴν λοιπήν ἀκριβῶς ἐπισταμαι (27): καὶ ἔαν ποτε δῷ οὐδὲ τοις ταυτὸν ἀφιέσθαι τῇ κοσμιότητι σου, Μικροὶ τελεόνα μαθήσομαι ὑπὲρ ὃν φροντίζειν με γέτε. Νῦν γάρ ὑπὲρ πολλῆς ἀμαθίας οὐδὲ δῶσων ἐντικῆς (28) εἰμι γνωρίζειν δύναμαι: πλὴν γε ὅτι οὐδὲν μεμέλησέ μοι τῆς πρώτης δρμῆς, οὐδὲ ἐκλάτει με τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ἵππο τριγλίασας ἐπ' ἀμοινή, καλῶς καὶ προσηκόντως ξενῷ ποιῶν, μήποτε, στραφεῖς εἰς τὰ δύσια, στήλην μηνυματίδες, ὅπερ γυνή τις ἐπαθεν, ὡσπερ ἀκούων.

* Gen. xii, 26.

(23) Ἐμαντόρ. Hanc vocem addidimus ex nomine mss.

(24) Τῆς δόδον. Regius quidam ms. τοῦ οὐδοῦ, quem ingressus: quæ quidem scriptura valde arriceret, si favereunt xlii codices, aut vitium inesset negligenter contextui. Paulo post Coisl. primus σκοτεινός.

(25) Κέντρων. Quatuor mss. κέντρου. Paulo post edit. ἀργος τις. Vocula deest in quinque veteribus libris, non tamen in antiquissimis.

B. Amphilochio, Heraclidæ nomine.

1. Ego et eorum, quæ inter nos aliquando disseruimus, memini: nec quid dixerim, quid ex generosa tua indole audierim, oblitus sum; et nunc vita publica non distineor. Quanquam enim corde idem sum, ac veterem hominem nondum exui; tamen ipsa specie, et quod longe a sæculi negotiis recesserim, videor jam vitæ secundum Christum viam ingressus esse. Sedeo autem mecum ipse, velut qui sene mari commissuri sunt, prospiciens futurum. Nam qui navigant, ventis indigent ad felicem cursum; nobis vero opus est qui nos manu durat, ac tuto per amaros vite fluctus transvehat. Nam indigere me perspicio, prium quidem freno adversus juventutem; deinde stimulis ad pietatis cursum. Horum autem conciliatrix ratio videlicet, nunc quidem temperans quod in nobis incompositum est, nunc vero animæ pigritiam excitans. Rursus indigeo reue- diis aliis, ut sordes ex consuetudine contractas eluaam. Scis enim nos, qui diu foro assuescati sumus, nec parcos esse verborum, nec cautos aduersus eas, quæ in mente excitantur a maligno, cogitationes. Vincitur autem et honore, nec facile de nobis ipsis magni aliquid sentire desinimus. Adversus hæc magno mihi opus esse et perito arbitror magistro. Deinde vero expurgari etiam animæ oculum, ut omnibus ignorationis tenebris quasi lippitidine aliqua liberatus, fixo intuitu pulchritudinem majestatis Dei conspicere possit, non parvi laboris esse reor, neque parum asserre utilitatis. Atque hæc tuam quoque prudentialiam perspicere, ac optare ut aliquis detur ad eam rem adjutor, exploratum habeo: ac si Deus aliquando dederit, ut tuam dignitatem conveniam, plura certe de quibus sollicitum me esse par est, ediscam. Nunc enim, 240 quæ mea est imperitia, quot et quantis indigeam ne cognoscere quidem possum; sed tamen me priuni conatus non poenitet, neque labat et vacillat anima in proposito vivendi secundum Deum; quod ipsorum mihi timuisti, præclarare teque digne faciens, ne conversus retrorsum, salis statua fierem, quod mulieri cuidam contigisse audio *. Sed adhuc me

(26) Ἐκ τοῦ κονηροῦ. Quinque mss. ἐκ τῆς πονηρίας. Sed Coisl. primus et Medicæus consentiunt cum editis. In Harlæano autem codice non reperitur hæc epistola.

(27) Ἐπισταμαι. Med. et Coisl. primus πάπεισμα.

(28) Οστων ἐνθεῆς. Coisl. primus et quidam Reg. δοσον ἐνθεῆς. Infra idem Coisl. et Med. ὡς ἀκούων.

* Alias CCCXCI. Scripta anno 373.

cohibus externis potestatis, quasi magistratus A desertorem aliquem reposcent. Delinet autem me maxime meum ipsius cor, eorum quae dixi sibi consciunt.

2. Quoniam autem meministi pactorum, teque denuntiasti accusaturum, mihi in hac mea tristitia risum movisti, quod etiamnum rhetoris, nec a timore incutiendo discedas. Ego namque ita existimo, nisi omnino ut imperitus aberrem a veritate, unam esse viam ad Dominum ducentem, et quicunque ad ipsum pergit, itineris ejusdem esse socios, et eodem viae foderem progredi. Quare quo abiens separari a te possum, nec tecum simul vivere, et tecum servire Deo, ad quem simul confugimus? Corpora enim nostra locis disjungentur; sed profecto Dei oculus ambo simul intuetur; siquidem et vita mea digna fuerit, quae a Dei oculis conspicatur; hoc enim legi alicubi in Psalmis: *Oculi Domini super iustos*²⁷. Evidem cupio et tibi et cuivis alii propositum tuo simile habenti etiam corpore conjungi, et ante Patrem nostrum, qui in celis est, tota nocte ac die tecum genua luctere, et si quis alias est, qui rite Deum invocet. Novi enim communione in precibus multum utilitatis afferre. Quid si quoties mihi contigerit in diverso angulo jacenti ingemiscere, mendacium me omnino sequetur; pugnare non possum adversus ea quae a te dicta sunt, neque ipse ut mendacem condemnno, si quid ejusmodi locutus sum secundum pristinam indifferentiam, quod me mendacii crimen obstringat.

3. Postquam prope Cæsaream veni, ut rerum statum perspicerem, in ipsa urbe nolui commorari, sed ad proximum pauperum hospitium confugi, ut ibi disverein quae volebam. Deinde cum eo venisset ex more religiosissimus episcopus, retuli ad eum quibus de rebus mandaverat eruditio tua. Quae autem respondit, ea nec memoria retineri poterant, et epistolæ modum superabant. In summa autem de paupertate hunc dixit esse modum, ut extrema tunica suam quisque possessionem definiat. Atque ex Evangelio testimonia exhibebat: unum quidem Joannis Baptiste dicentis: *Qui habeat duas tunicas, dei non habentis*²⁸: aliud autem Domini velantis, ne discipuli duas

'*Αλλ' ετι μὲν με καὶ εἶσθεν ἄρχαν συστέλλουσι, ὥστε λειποτάχτην τινὰ τῶν ἀρχόντων ἀναζητούντων* (29)· ἐπέχει δὲ με μάλιστα ἡ ἐμοῦ αὐτοῦ καρδία, ἐκεῖνα μαρτυροῦσα ἔστι τῇ ἀπερ εἰρήκα.

2. Ἐπειδὴ δὲ συνθῆκον ἐμνήσθης, καὶ κατηρρεῖν ἐπηγγείλω, γελάσαι με ἐποίησας ἐν ταύτῃ τῇ κατηφείᾳ μου, ὅτι ἔτι ῥήτωρ εἰ, καὶ τῆς δεινότερης οὐχ ἀξιότασσαι. Ἔγὼ γάρ οὕτω νομίζω (30), εἰ μὲ πάντη ὡς ἀμαθῆς διαμαρτάνω τῆς ἀληθείας, μὲν εἴναι ὁδὸν τὴν πρᾶς τὸν Κύριον ἀγουσαν, καὶ τόντος τοὺς πρᾶς αὐτὸν παρευομένους συνοδεύειν ἀλλίους, καὶ κατὰ μίαν συνθήκην τοῦ βίου πορεύεσθαι. Ήττα ποὺ ἀπελθόν χωρισθῆναι σου δύναμαι, καὶ μὴ μὲν σου ζῆν, καὶ μετὰ σου δουλεύειν Θεῷ, φίλονή τραπεζίγομεν; Τὰ μὲν γάρ σώματα τῆμῶν τόπους ἀσταθήσεται· δὲ τοῦ Θεοῦ δρθαλμὸς κοντῆς ἀρρώστους ἐφορᾷ δηλοντί· εἰπερ οὖν δέξιος καὶ δικῆς βίος ὑπὸ τῶν δρθαλμῶν τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύεσθαι ἀνέγνων γάρ που ἐν Φαλμοῖς, ὅτι Νεζθαλμοὶ Κυρίου ἐξί δικάλουσι. Ἔγὼ μὲν γάρ ενχομαι καὶ εἰ μὲ παντὶ τῷ παραπλήσιως (31) σοι προσαιρουμένῳ τῷ σώματι συνείναι, καὶ πάσσαν νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ σου κλίνειν τὰ γόνατα πρᾶς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ εἰ τις ἀλλος ἀξιώτατος ἀνθρώπος τὸν Θεόν· οἴδα γάρ τὴν ἐν ταῖς προσεγγίαις κοινωνίαν πολὺ τὸ κέρδος φέρουσαν (32)· ἐντὸς διάκονος ὑπάρχει μοι ἐν διαφόρῳ γνωνίδιῳ (33) παρά διημένῳ στενάζειν, ἀχολουθήσει μοι: τάντος τοῦ δεσμοῦ, μάχεσθαι μὲν (34) πρᾶς τὸν λόγον οὐκ ἕτη δῆδε ὡς φεύστου ἐμαυτὸν καταχρίναι, εἰ τοιστοῖς κατὰ τὴν παλαιὰν ἀδιαφορίαν ἐψεγχάρτην, ὃ μὲν τῷ κρίματι τοῦ φεύδους ὑπόδικον καθίσται.

3. Γενόμενος δὲ πλησίον Καισαρείας, ὧστε γενέσαι τὰ πράγματα, καὶ αὐτῇ παραβαλεῖν τῇ πόλει μὲν ἀνασχόμενος, τῷ πλησίον προσέφυγον πτωχοτροφεῖς ὧστε ἐκεῖ μαθεῖν περὶ ὧν ἐβούλομην. Εἴτα καὶ συνθήσιαν ἐπιδημήσαντι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκέψιᾳ ἀνήνεγκα περὶ ὧν ἐπέταξεν (35) τὴν ἡ λογιστὴν σου. Καὶ μὲν ἀπεχρίνατο, οὔτε τῇ μνήμῃ τούτης χθῆναι παρ' ἡμῶν δυνατὸν (36) ήν. καὶ ἐπιτέλλει ὑπερέβανε μέτρον. Ως ἐν κεφαλαίῳ δὲ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης ἐκεῖνο ἔρη τὸ μέτρον εἶναι, ὡς τὸ τὸν ἔσχατον χιτῶνα ἔσχατον ἔστω τῷ περιεστῶν: (37) τὴν κτῆσιν. Καὶ παρεγέθει τὴν ἡμέραν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὰς ἀποδείξεις· μίλων μὲν, ὡς Ἱωάννου τοῦ βιβλίου εἰπόντος· Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταβεῖται

²⁷ Psal. xxxiii, 16. ²⁸ Luc. iii, 11.

(29) Ἀράχεούντων Ita mss. sex. Editi ἀνεπικτούντων. Ibidem nou male Coisl. primus et Med. ἐπέχει δὲ μάλιστα.

(30) Οὗτων νεμίζω. Deest οὕτω in sex mss., non tamen in Coisl. et Med., quorum in postremo legitur οὗτος.

(31) Παραπλήσιως. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor, quibus favent duo Regii, in quibus legitur παραπλήσιον. Editi παραπλήσιον.

(32) Φέρουσαρ. Tres codices recentiores έχουσαν.

(33) Γωνίδιο. Sic Coisl. primus et Paris. et quidam Regius. Alius apud Combessium γωνίζει. Editi

γωνίδων.

(34) Μάχεσθαι μέρ. Editi addunt γάρ, sed prouis vitiose. Quamobrem cum hac νοντα δειτι in tribus mss., defendam duximus. Ibidem qualius mss. non velutissimini ὡς φεύστου ἐμαυτοῦ.

(35) Ἐπέταξεν. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus aliis.

(36) Δυνατόν. Deest ή in nonnullis mss. non antiquissimis. Legitur etiam paulo post in nonnullis ὑπερβαλεῖται.

(37) Περιεστάται. Coisl. primus et Med. τοῦτος.

μὴ ἔχοντες έτέραν δὲ, ὡς τοῦ Κυρίου τοῖς μαθηταῖς ἀπαγόρευσαντος μὴ ἔχειν (38) δύο χιτῶνας. Προστίθεται δὲ τούτοις καὶ τὸ Εἰ θέλεις τέλειος εἴται, οὐτε πάτητε, καλησσόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δῆς στυχοῖς. Έλεγε δὲ καὶ τὴν τοῦ μαργαρίτου παραβούτην εἰς τοῦτο φέρειν· διτὶ δὲ ἐμπόρος δὲ εὐρών τὸν πάτητον μαργαρίτην, ἀπελθὼν ἐπώλησεν ἔκπτωτον τὰ τέλη τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἤγδρασεν ἐκεῖνον. Προστίθεται δὲ τούτοις, διτὶ οὐδὲ ἔκπτωτον τίνα ἐπιτρέπειν γρή τὴν τῶν χρημάτων διανομὴν, ἀλλὰ τῷ τὰ τῶν τελῶν οἰκονομεῖν πεπιστευμένῳ (39). Καὶ τοῦτο ἐπὶ τὸν Πράξεων ἐπιστοῦτο· διτὶ, πωλοῦντες τὰ προστίθηται αὐτοῖς, φέροντες ἐπίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀπαστολῶν, καὶ παρ' ἐκείνων διειδίστο ἔκάστι, καθάπερ ἀντὶ τοῖς χρέαν ἔλεγον. Έλεγε γάρ εἰ μετειρίζεις χρήσιν τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀληθῶς δεομένου, καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ δὲ μὲν τῷ θιλομένῳ ἀλογῷ Κυρίῳ ἔδωκε, καὶ παρ' αὐτοῦ λήψεται τὸν πατέρα· δὲ τῷ περιερχόμενῷ παρασχόμενος πάντα (40) προσέρχεται κυνός, φορτικῷ μὲν διὰ τὴν ἀναλογίαν, οὐκέτι ἔλεεις· δὲ διὰ τὴν ἔνδειαν.

4. Περὶ δὲ τοῦ πῶς χρή βιοῦν ἥμας καθ' ἡμέραν, ὅμηρον μὲν ἐφθι τεργάκων ὡς πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μήνας· πάλιν ἀλλ' ἐδουλόμην παρ' αὐτοῦ ἔκεινον τοις μαθηταῖς. Έμὲν γάρ ἀφανίζειν τὴν ἀκρίβειαν τῶν χρημάτων οὐκ εὐλογον. Ηὔχόμην δὲ μετὰ τοῦ ποτε πατελασθεῖν αὐτὸν, ἵνα, καὶ τῇ μητρὶ ἀκριβῶς φυλάξῃ τὰ λεχθέντα, καὶ τῇ σεαυτοῦ συνέσῃ προσέκυρρης τὰ λείποντα. Ἐκείνῳ γάρ (41) μέμνημαι ἐκ τῶν παλλῶν ὃν ἤκουσα, διτὶ ἡ περὶ τοῦ πῶς χρή τὴν Χριστιανὸν διδασκαλίαν οὐ τοσοῦτον δεῖται ὄμηρον, ὅσον τοῦ καθημερινοῦ ὑποδείγματος. Καὶ ἄλλα, διτὶ, εἰ μή σε κατείχεν δεσμὸς τῆς γηροκομίας τοῦ πατέρος, οὐκ ἀντέστητο τοῦ προετέλητας τῆς συντυχίας τοῦ ἐπισκόπου, οὐτε ἀντέστητο τοῦ πατέρος, τυπώσεις τὸν πατέρα μικρὸν ἐπιτρέπειν τὴν ἀναχωρεῖν αὐτοῦ, καὶ περιτυγχάνειν (42) ἀνδρὸς πάτητος καὶ ἐκ τῆς ἐτέρων πέτρας, καὶ ἐκ τῆς οἰκείας συνέστης καὶ εἰδότη, καὶ παρέχειν τοῖς ποσιοῦσιν ἀπῆραις δυναμένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PNA'.

Intra ad scribendum, ac declarat nonnullorum factum, qui discesserant a communione (episcopi sui Eustathii), non ubi esse reliptuli, quemadmodum nec merces libenter navigantes ejicunt; sed tamen a se non improbari, quia veritas amatoribus nihil Deo antiquius.

Ἐνσταθίῳ ἀρχιάτρῳ (43).

Ἐπιτερπολος ἡμετέρων (44) γραμμάτον, μηδένα χρόνον

¹¹ Matth. x, 10. ¹² Matth. xix, 21. ¹³ Matth. xiii, 43. ¹⁴ Act. ii, 43.

(38) Μὴ ἔχειν. Negatio addita ex sex mss.

(39) Πεπιστευμένων. Sic Med. et Coisl. uterque et plures alii. Editio ἐμπεπιστευμένων. Jamidudum ipsorum hoc institutum in monasteriis Basili, ut pater ex Regulis majoribus, interrog. 9. Alter Biag. ἐπισταμένων. Infra editio χρήσειν. Quatuor mss. ut in lexi.

(40) Παρασχόμενος πατητος. Hæc verba in quatuor mss. desunt non antiquissimis.

(41) Ἐκείνος γάρ. Quinque mss. Ἐκείνου γάρ.

A tunicas haberent ¹¹. Addebat autem his et illud: Si vis perfectus esse, vade, ¹² vendre quæ habes, et da pauperibus ¹³. Aiebat et ipsam margaritam parabolam ad hoc pertinere: quod qui margaritam perquam pretiosam invenit mercator, abiens vendidit omnia sua bona, et illam emit ¹⁴. Kursus his addebat, non oportere, ut quis sibi ipse rerum suarum distributionem committat, sed ei, cui hoc munus creditum est, ut res pauperum dispenset. Atque id ipsum ex Actis confirmabat ¹⁵, quippe quia vendita bona sua afferentes, ante apostolorum pedes ponebant, et ab eis unicuique, prout cuilibet opus erat, distribuebatur. Dicebat enim experientia opus esse, ut is qui vere pauper est ab eo, qui ex avaritia mendicat, secernatur. Et quidem quisquis calamitoso dat, dedit Domino, et ab eo mercedem accipiet: qui vero errabundo omni tribuit, projicit cani, molesto quidem ob impudentiam, sed non miserando in dignitatem.

4. Quomodo autem nos quotidie vivere oporteat, de eo pauca dicere incepit, pro rei magnitudine; sed vellem ab ipso illo disceres. Non enim a me oblitterari accuratam documentorum diligentiam convenit. Mibi autem in optatis est, tecum aliquando illum adire, ut et memoria accurate dicta retinens, tua etiam ipsius prudentia que defuerint invenias. Illud enim memini ex multis quæ audivi, doctrinam illam quomodo Christianum vivere oporteat, non tantum indigere sermone, quantum exemplo quotidiano. Scio autem nisi te detineret vinculum fovendæ patris senectutis, nec te quidquam aliud antepositorum episcopi colloquio, nec mihi auctorem futurum, ut eo relicto in desertis locis vager. Specimur enim et saxa exspectant nos: sed hominum subsidia nobis non semper adsunt. Quare si me tibi consilium dare pateris, persuadebis patri, ut tibi a se ad breve tempus discedendi concedat facultatem, et virum adeundi, qui multa cum facto aliorum pericula, tum sua ipsius prudentia et novit et impertire adeuntibus potest.

EPISTOLA CLI'.

D *Eustathio archiatro.*

Si qua utilitas litterarum nostrarum, nullum

Sed Coisl. et Med. cum editis consentiunt. Paulo ante legi posset φυλάξαι, nihil tamen mutavimus, quia cum editis consentiunt codices mss.

(42) Περιτυγχάρειν. Med. συντυχάνειν.

(43) Ἐνσταθίῳ ἀρχιάτρῳ. Ita Vaticanus codex legitur Ionice ἀρχιάτρῳ in Harlæano, Coisl. uterque et Rrg secundo. Alii cum editis Eνσταθίῳ ἀτρῷ

(44) Ἡμετέρων. Tres vetustissimi codices ¹⁶ Vaticanus

¹⁶ Alias LXXXI. Scripta anno 375.

tempus intermitte scribendi nobis et excitandi ad scribendum. Ipsi enim manifeste latiores efficiuntur, dum prudentium virorum, qui Dominum diligunt, epistolas legimus. Utrum autem et ipsi apud nos aliquid, quod opera pretium sit, inveniatis, nosse vestrum est, qui nostra legit. Evidem nisi negotiorum multitudo abducere, scribendi assidue gaudio 242 non abstinerem. Vos vero, quibus minus est curarum, quoties fieri potest, litteris nos demulcete. Nam puto aiunt haustos meliores fieri. Videtur autem tuarum admonitionum, quae ex arte medica petuntur, supervacuus labor; cuin nos ferrum non adhibeamus, sed in semetipso ruant, qui facti sunt inutiles. Hæc est igitur Stoici sententia: Quoniam, inquit, res non sunt ut volumus, ut sint volumus. Ego autem his quæ sunt, ex animo assentiri non possum: sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, haud improbo. Neque enim vos medici, ægrotum urere, aut alio modo dolorem creare vultis: sed tamen sæpe id faciendum existimatis, morbi difficultatem sequentes. Neque navigantes libenter merces ejiciunt: sed ut naufragia effugiant, ejectionem perferunt, pauperem vitam morti præferentes. Quare existima nos etiam separationem eorum, qui se separaverunt, moleste quidem et cum uberrimis lacrymis ferre, sed ferre tamen: siquidem veritatis amatoribus, nihil est Deo et spe in Deum antiqius.

EPISTOLA CLII.

Silentii sui causam exponit Basilius, confidenter deinceps scripturam se promittit. Gratias agit quod suas pro Ecclesiæ precess Victor antevertit.

Victori exercitus duci.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ PNB.

Ad aliquem alium si non scriberem, forte non immerito sustinerem segnitiei aut oblivionis crimen. Tui vero quomodo possim oblivisci, cuius nonen apud omnes homines prædicatur? aut quomodo te negligere, qui omnes fere in terrarum orbe fastigio digitatum antecellis? Sed silentii mei manifesta est causa. Viro tanto molestium

Vaticanus ὑμετέρων. Si qua utilitas vestrarum litterarum.

• Alias CCCLXXIV. Scripta circa ann. 373.

(45) Εὐπλοκετε, ita septem mss. Editi εὐρήσετε.

(46) Ἀπηγόμεθα. Non male Coisl. secundus et Reg. secundus ἀπιγρόμεθα.

(47) Γιρεσθαι. Idem duo codices γίνεται et φησί.

(48) Ἐκαρότωται. Tres codices non antiquissimi ēnagontai. Ibidem Harl. τὸ σῶματον, et Reg. secundus περιπτετόντων.

(49) Βουλόμεθα. Ita Harl. et Med. Sic etiam videtur prima manu habuisse Coisl. primus. Editi διοικάμεθα. Reg. secundus et Coisl. secundus ὡς ἀν γίνεται βουλόμεθα.

(50) Συγκατατίθεσθαι. Harl., Reg. primus et Vat. συμμετατίθεσθαι.

(51) Τὸν ἀρισταρμέτωται. Hæc intelligi non debet de Eustathii separatione a communione Basilii, sed potius de Sebastenorū nonnullorū ab ipso Eustathio dissectione. Tota res enitescit ex superio-

A διοικήσης ἐπιστέλλων ἡμῖν, καὶ διεγέρων ἡμᾶς εἰς τὸ γράφειν. Αὐτοὶ μὲν γάρ προδήλως ἡδίους γινώσκουν ἐντυγχάνοντες ἐπιστολαὶς συνετῶν ἀνδρῶν ἀγαπῶν τὸν Κύριον· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ τι ἔξιν σταύρος εὐρύσκετε (45) παρ' ἡμῖν, ὑμέτερον εἰδένει τὸν ἐντυγχανόντων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσχολιῶν ἀπηγρόμεθα (46), οὐκ ἀν τῆς ἐκ τοῦ γράψεων συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπεγρόμεθα· ὑμεῖς δὲ, εἰ ἐλάττους αἱ φροντίδες, δοάκις ἀν οἴον τε ἡ, καταχηλεύτε τὴν γράμμασι. Καὶ γάρ τὰ φρέσκα φασιν ἀντλούμενα βελτίω γίνεσθαι (47). Ἐοικαστε δὲ σου αἱ ἔξι λατρικῆς παρατίνεσις εἰς πάρεργον χρησίν, οὐχ τὰς ἡμέρας ἐπαγόντων (48) τὸν στόρον, εἰς ἑκατοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχρειουμένων. Οὕτω οὖν τοῦ Σταύκου λόγος. Ἐπειδὴ, φησι, μὴ γίνεται τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς γίνεται βουλόμεθα (49). Ἕγὼ δὲ τοὺς μὲν πράγματα τὴν γένην συγκατατίθεσθαι (50) οὐ καταδέχομαι· τὸ δὲ ἄστιντια τινὰς ποιεῖν τι τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδεικάζω. Οὔτε γάρ ὑμῖν τοὺς λατροῖς τὸ καίειν ἀρρώστον, ἢ ἀλλως ποιεῖν ἀλγεῖν, βουλητῶν ὁμοίων καταδέχοσθε πολλάκις τῇ δυσχερελῷ τοῦ πάντος ἐπόμενοι. Οὔτε οἱ πλέοντες ἔκουσίων ἐκβάλλονται ἀγάγομεν· ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τὰ νευρά, ἣ λιστανται τὴν ἐκβάλην, τὸν ἐν πενίᾳ βίον τοῦ ἀπλανεύν προτιμῶντες. "Ωστε καὶ τὴν ὑμένας οἷον ἀλγεῖς μὲν καὶ μετὰ μυρίων ὅδυρμάν φέρειν τὸν χωρισμόν τῶν ἀρισταρμένων (51)· φέρειν δὲ οὖν ὅμως· εἰς δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοὺς τοις ἀληθείας ἔραστας προτιμότερον.

Οὐδεκτορι στρατηλάτῃ.

"Ἄλλωρ μὲν τινι μὴ ἐπιστέλλων, τάχα ἀν δεξιῶν δικαίως ἐγκλημα βραχυμίας ἢ ληθῆς· οὐν δὲ τοις ἔστιν ἐπιλαθέσθαι, οὐ παρὰ πάσιν ἀνθρώποις λείπεται τὸ δυομά; πῶς δὲ καταρρέφθυμῆσαι, δὲ πάντα σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην τῷ ὑψει τῶν ἔξι μάτων ὑπερανέστηκας; Ἀλλὰ δῆλη τὰς τοις τῆς σωπῆς. Οκνοῦμεν δι' ὅχλου γίνεσθαι (52) ἀν-

ribus verbis, sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, non improbo. Hæc profecto referenda ad separationem eorum, qui se separaverunt. Huic eorum facto non assentiebatur ex animo Basilis, quemadmodum nec medi libenter urunt, nec navigantes libenter merces ejiciunt. Sed tamen eos non improbabat, quia terrena amatoribus nihil est Deo et spe in Deum antiquis. Hæc optime congruunt Sebastenis illis, qui, ut supra vidimus in epist. 238, occulta prava opinionis Eustathii vulnere detecto aliquam ecclesiasticam sollicititudinem a Basilio poscebat. Unde Basilis Eusebium consulit, quid Sebastenis respondendum sit. Eis autem Basilium communionem et patrocinium concessisse perspicimus cum ex hac epistola, in etiam ex epist. 233, ubi narrat Basilis eos, qui secum Sebastia communicant, curiae additos a Demosthene suis, magnos autem honores amicis Eustathii delatos.

(52) Γιρεσθαι. Multi codices mss. γενέσθαι.

ποιῶν. Εἰ δὲ πρὸς τὴν λοιπὴν σου ἀρετῇ καὶ τούτῳ τετέλεων, οὐ μόνον πεμπόμενα παρ' ἡμῶν δέχεσθαι ράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐλειφθέντα ἐπιζητεῖν, ίδου αἱ γράφομεν νῦν τεθαρπηκότις (53), καὶ γράψομεν εἰς τὸ ἑρεῖτον· εὐχόμενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ δοθῆναι σοι ἡ ἀμοιβὴν τῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἐκτίσιας προέλαθες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις, πάντα μέτας δοσαὶ ἀνὴρ ἡμεῖς ἐπειγήσαμεν. Ποιεῖς δὲ οὐκ θερώτοις χαριζόμενος, ἀλλὰ Θεῷ τῷ τιμήσαντί σε· ; τὰ μὲν ἔδωκεν ἐν τῇ νῦν ζωῇ ἀγαθά, τὰ δὲ δώσει τῷ μέλλοντι αἰώνι, ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθείας ἐποιεῖς; τὴν δόθην αὐτοῦ, ἀκλινῆ τὴν χαρδίαν ἐν τῇ φέτῃ: τῆς πίστεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος διασωσάνος;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΓ^τ.

Gratias agit Victorī Basilius quod sui memor sit, nec amorem ob ullam calumniam imminuat.

Βίκτορι ἀπὸ ὑπάτεων.

Ὄτακις δὲν ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς πεμπτέτος σου, τοσαυτάκις χάριν ὅμοιογούμεν τῷ οὐ, ὅτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν, καὶ ὑπ' ἑμέρας διαβαλῆς τὴν ἀγάπην ἐλαττών, ἢν ἀπαξίας τῇ ὄρθοστάτῃ ή συνηθείᾳ χρηστῇ ἀναλαβεῖν πειθόν. Εὐχόμεθα οὖν τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ σὲ διατίναι ἐν τῇ ὅμοιᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει, καὶ ἡμᾶς ἕνας εἶναι τῆς παρὰ σου τιμῆς, ἢν τιμᾶς ἡμᾶς διὰ τὸ γράμματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΔ^τ.

Exponet Basilius litteris Ascholii, cuius laudat charitatem, ut rem maxime raram, ac studium in beatissimum Athanasianum, ut certissimum sane doctrinæ argumentum. Rogat ut qualibet occasione oblata scribat.

Ἄσχολιψ (54), ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

Καὶ ἐποίησας, καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς γάτης νόμον, κατέρρεας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων, η τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν δομοῖον ἤγλον ψῆφικαλεσάμενος. Καὶ γάρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου ὡς ὀρθαλμῶν δίειται καὶ συντυχίας, ὥστε ἐκεῖνον τὴν τῆς συνηθείας γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς γενέντες οὐ τῇ σαρκὶ προξένερον κέχρηγται τῆς θλίψ, ἀλλὰ τῇ τῆς πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν πνευματικὴν συνάρτειαν διγονται. Χάρις οὖν τῷ ἀγίῳ τῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν τὰς χαρδίας, ἐν τῷ οἷῳ (55), δὲι οὐκ ἐν πᾶσι κατέψυχται ἡ ἀγάπη· οὐδὲι που τῆς οἰκουμένης, οἱ τῆς Χριστοῦ μαρτύρες τὸν γαραχτῆρα δειχνύντες. Καὶ τοίνυν ἐδοξεῖ μὲν καθ' ὑμᾶς ἐοικέναι πρᾶγμα διστοριῶν ἐν νυκτερινῇ συναφείᾳ. ἀλλοις κατ' ἀλλὰ μέρη τοῦ οὐρανοῦ ἀλιμπουσιν, ὧν χαρίεσσα μὲν ἡ λαμπρότης, χαμπτεῖρον δὲ δῆπου τὸ ἀπροσδόχητον. Τοιοῦτοι δὲ οὐ μέις, οἱ τῶν Ἐκκλησῶν φωστῆρες, ὀλίγοις ταντάροις καὶ εὐαριθμητοι ἐν τῇ σκυρωπῇ ταύτῃ κατατάσσονται, οἵοις ἐν σκοτομήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ

(53) Τεθαρπηκότως. Sic uterque Coisl. cum aliis. Εἴτινι τεθαρπηκότες. Paulus post editi πρὸς τὸ ἑφάσ. Tres antiquissimi codices, Harl., Med., Coisl. Λ in lexi.

(54) Άσχολιψ, etc. Ita editi et vetustissimi codices. Λ in Coisl. secundo, Reg. secundo, Vat. et Λ in. sic legitur titulus Ασχολίου μονάζοντι καὶ

A exhibere vescor. Quod si ad reliquas virtutes tuas hæc accessit, ut non modo litteras quæ a me mituntur suscias, sed eas etiam quæ non mituntur, requiras; ecce et nunc confidenter scribo, et scribam deinceps: Deum sanctum orans, ut tibi honoris, quem mihi habes, vices rependat. Meas porro pro Ecclesia preces antevertisti, cum omnia feceris, quacunque ego petissem. Facis autem non hominibus gratificans, sed honoranti te Deo: qui tibi alia quidem bona in præsenti vita largitus est, alia autem dabit in futuro ævo, propterea quod cum veritate in illius viis ambulasti, ac eorū luum ab initio ad usque finem in fidei integritate immotum ac inconcussum servasti.

243 EPISTOLA CLIII^τ.

Victori ex-cōnsuli.

Quoties mihi contingit litteras legere dignitas tuæ, toties gratias ago Deo sancto, quod perstes et memor mei, et amorem, quem semel rectissimo Judicio, aut bona consuetudine suscipere voluisti. nullam ob calumniam imminuens. Rogo igitur Deum sanctum, ut et tu permaneas in eodem erga me animo, et ego dignus sim honore, quo me per epistolam prosequeris.

EPISTOLA CLIV^τ.

C Ascholio, episcopo Thessalonicensi.

Recte fecisti, et secundum dilectionis spirituallis legem, quod prior ad nos scripseras, nosque egregio exemplo ad simile studium provocaveris. Nam mundi amicitia oculis indiget ac congressu, ut inde nascatur consuetudinis initium: sed quod spiritualiter amare sciunt, nequaquam carne utuntur amicitiae conciliatrice; sed fidei communione ad spiritualem conjunctionem ducuntur. Itaque grates Deo, qui corda nostra consolatus est, dum charitatem non in omnibus refrixisse ostendit: sed reperiri alicubi terrarum, qui discipulorum Christi propriam notam praeseferant. Ac res quidem vestrae persimiles mihi visæ sunt sideribus in nebula nocte alias aliis cœli partes illustrantibus: quoruin gratus quidem splendor, sed eu gravior, quod non exspectatur. Tales et vos estis, Ecclesiarum lumina, pauci admodum et facile numerabiles, in hac tristi rerum conditione, quasi in nocte illumi coruscantes, præter virtutis gloriam, inde etiam quod rari sitis inventu, deside-

πρεσβυτέρῳ, Ascholio monacho et presbytero. Reg. primus et Bigot. habent tantum Ασχολίου μονάζονται.

(55) Εν τῷ δεῖξαι. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi τὸν δεῖξαν.

* Alias CCCCXXXVIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCXXXVII. Scripta anno 373.

rium moventes. Ceterum litteræ tuæ tuum nobis animum abunde patefecere. Quanquam enim breves erant syllabarum numero, at ex recta sententia idoneum nobis tui propositi specimen dedere. Nam beatissimi Athanasii studiosum esse, argumentum evidentissimum est saepe in maximis rebus sententiæ. Pro accepta ergo ex litteris laetitia, plurimam habemus gratiam prætantissimo filio nostro Euphemio: cui et ipse precor auxilium omne a sancto contingere, et te hortor ut mecum preceris ut cito eum recipiamus cum ornatissima conjugi ipsius, filia nostra in Domino. Ipse autem exorari te sine, ut ne laetitiam nostram exordio circumscribas, sed oblata **244** quovis tempore occasione scribas, et amorem in nos tuum colloquio frequenti adaugeas: ac de Ecclesiis, quæ apud vos sunt, quomodo concordiam servent, significes; pro nostris autem preceris, ut etiam apud nos tranquillitas magna fiat, Domino nostro ventos ac mare increpante.

ταῦθα προσεύχεσθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ πάρ' ἡμῖν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτιμήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ.

EPISTOLA CLV.

Basilius Sorani Scythiae ducis, propinqui sui, querelis respondet: rationem reddit cur ad eum non scriperit, demonstrat se illius olibivisci non posse, nec in precibus ecclesiasticis, nec privatim: et a se et a chorepiscopo accusato nescio quoniam repellit. Illocutus ut persecutionem pro Christo patientibus pergit succurrere. Rogat denique ut patitur mittul celigatus martyrum.

Sine inscriptione causa aliptæ.

Epistola, quam primam et solam dignata est nobis nobilitas tua scribere, multæ continentur accusations, quibus incertus sum quomodo respondeam; non justarum rationum inopia, sed quia in criminationum multitudine difficultis est præcipuarum delectus, et unde initium nobis medelæ sumendum sit. Sed forte eodem ordine quo res scriptæ sunt, incidentes, sic singulis occurrere debemus. Quinam hinc in Scythiam proficiscerentur hactenus ignoravi; ac ne de iis quidem, qui e domino tua profecti sunt, admonitus sum, ut per illos te salutarem; quamvis omnino id mihi studio habeam, ut dignitatem tuam quavis occasione oblata salutem. Fieri autem non potest tui ut obliviscar in precibus, nisi prius nostrum illud opus, ad quod nos Dominus destinavit, oblivioni tradamus. Nam profecto meministi ecclesiastica rum prædicationum, cum fidelis sis Dei gratia, in

* Alias CCXLI. Scripta anno 573.

(56) Ὅγιώς ἔχειν. Ita miss. omnes quos quidem viderimus. Editi ἄτινος ἔχειν. Paulo post iidem editi ὑπάρξειν, miss. ut in texin.

(57) Οὐρζυρος. Ita tres antiquissimi codices: alii et editi σωζόγου.

(58) Ήγιρ στῆσαι. Deest prima vox in quinque miss., non tam in tribus antiquissimis.

(59) Τῶν αὐτῶν. Ita septem miss. Ed. ti τῶν σαυτῶν.

(60) Ἀρεξιγραφος. Hanc epistolam Sorano Scythiae duci scriptam esse probamus in Vita S. Basilii. Vide Addenda.

(61) Ἀπορῶ. Duo miss. recentiores ἀπορον.

(62) Δεῖ αὐτῇ τῇ. Haec scriptura etsi in duobus

A ἐκ τῆς ἀρετῆς χαρέντι, ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῷ εὑρέσεως, τῷ περισθητὸν ἔχοντες. Ἐγκώριε διστην τὴν διάθεσιν ἡμῖν τὸ γράμμα αὐτάρκως. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ τῷ γε ὅρθοτητι τῆς διανοίας, ἀρκούσαν ἡμῖν τῆς πρωτέσσως τὴν ἀπόδειξιν ἐδωκε. Τὸ γάρ περὶ τῶν μαχαιρώτατον Ἀθανάσιον ἐσπονδαχέναι δεῖγμα ἐνεργέστατον τοῦ ὅγιῶς ἔχειν (56) περὶ τὰ μέγιστα Ἀντὶ οὖν τῆς ἐπὶ τοῖς γράμμασιν εὐφροσύνης παλῆν σιδαμεν χάριν τῷ τιμιωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν Εὐτίμῳ· ὃ καὶ αὐτὸς εὐχομαι πᾶσαν ὑπάρχειν βοήσειν ἐξ ἀγίου· καὶ σὲ συνεύχεσθαι ἡμῖν παρακαλῶ, διπλῶν ἀπολάθιομεν αὐτὸν ἐν τάχει μετὰ τῆς κοσμωτῆτης διμόρφης (57) αὐτοῦ, θυσατρὸς δὲ ἡμῶν ἐν Ρωμαϊψ. Παρακλήθητε δὲ καὶ αὐτὸς μὴ ἐν προσευχῇ ἡμῖν στήσαι (58) τὴν εὐφροσύνην, ἀλλὰ διὰ τῆς παραπιποτοῦσης προφάσεως ἐπιστέλλειν, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν τῷ πουκνῷ τῆς φυλακῆς αἴτιαν, καὶ τὰ περὶ τῶν αὐτοῦ (59) Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἡμεῖς κατὰ τὴν συμφωνίαν, σημαντεῖν περὶ δὲ τὸν ἐπιστολαν, προσεύχεσθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ πάρ' ἡμῖν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτιμήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ PNE.

*Ἀρεξιγραφος (60) ἐξι ἀλειπτη

Πρὸς πολλὰς τὰς διὰ τῆς ἐπιστωτῆς, ἣν πρότερον φασθεῖ, ἐγγεγραμμένας κατηγορίας ἀποροῦ (61) ἀπολογήσασθαι· οὐ διὰ τὴν τοῦ δικαιού ἐνέτι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν πλήθει τῶν ἐπιφερομένων δισκων εἶναι τῶν καιριωτέρων τὴν προτέμησιν, καὶ θεοὶ δὲ πρῶτον ἡμᾶς ἀρξασθαι τῆς θεραπείας. Η τάχιστη τῇ (62) τάξει τῶν γεγραμμένων χρησαμένων δόδῳ πρὸς ἔκαστον ἀπαντάν. Τοὺς ἐπὶ Συκιαναὶ ἀποροντας ἐντεῦθεν μέχρι στήμερον οὐκέτι ἐγνωρίζεταιν ἀλλά οὐδὲ τῶν ἐκ τῆς οἰκίας (63) ὑπέμνησαν τοῦτον ὥστε προσειπεῖν σε (64) δι' αὐτῶν· κατέτοι πάντα δὲ σπουδῆς τιθεμένους ἐπὶ τάσσης προφάσεως προσθέτησθαι σου τὴν τιμιότητα. Ἐπιλαθέσθαι δὲ σου τὸ προσευχαῖς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον τοῦ ἐργαζομένου τοῦ Κύρου, εἰς δὲ ἐταξεῖν ἡμᾶς διά τοῦ Κύρου. Μέμνησαι γάρ πάντως τῶν κηρυγμάτων (65) τοῦ ἐκκλησιαστικῶν, πιστὸς δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· ἐ-

tantum occurrit codicibus, nempe Coisl. secundo et Reg. secundo, non dubium tamen quin preterea sit vulgata δι' αὐτήν τῇ.

(63) Οἰκεῖα. Ita miss. quatuor. Editi oīkelas.

(64) Προσειπεῖν σε. Vocula addita ex quatuor miss.

(65) Τῶν κηρυγμάτων. Eadem voce Firmilianus Cæsariensis episcopus ecclesiasticas preces designavit in epistola ad Cyprianum. Nam in Latina interpretatione ejusdem epistolæ, quæ est inter Cyprianicas 75, legimus mulierem quanidam hoc facinus ausam esse, ut et invocatione non contemplari sanctificare se panem et Eucharistiam facere simularet, et sacrificium Domini non sine sacramento solita prædicationis offerret.

γι τὸν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀποδημίαις ἀδελφῶν δεύτερα, καὶ τὸν ἐν ταῖς στρατείαις ἔχεται οἱ μέν των πατέρων πατέρων διὰ τὸ δυνατό Κυρίου, καὶ τὸν τοὺς τονεματικούς καρτούς ἐπιδεικνυμένων, ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰς εὐχὰς ποιούμεθα· ἡ πάντας ἐν τοῖς πλείστοις (66) ἡ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι νησίοις καὶ τὴν σῆμα ἐμπεριλαμβάνεσθαι τιμότερα. Μή δέ σου τίμεις πώς ἀνέπιλαθμεθα, τοσοῦτα γονεῖς τὰ κινοῦντα ἡμᾶς πρὸς μνήμην, ἀδελφὴν τοιαύτην, ἀδελφιδὸν τοιούτους, συγγένειαν εἰς χριστὸν, οὗτως ἀγαπῶσαν ἡμάς, οἶκον, οἰκέτες, φίλους· ἔξ ὧν, καὶ μὴ βουλάμεθα, ἀναγκαῖς ὑπαρμητούμεθα σων τῆς ἀγαθῆς προσαρέσσως; Περὶ δὲ τούτους ὁ ἀδελφὸς δεῖνα ἡμῖν ἡγεγένεται εἰς ἄλλους, οὐδὲ περ’ ἡμῶν βλάπτουσα αὐτὸν τις καὶ τούτους τὰς τέχνας ἀποκαταστήσει· οὐδὲν καὶ νόμους. Ἀξιῶ οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τούτοις μηδὲν λέγειν μέμψιν. Αὐτὸς δὲ στα ποιεῖς ἀγαθά, ταῦτα θησαυρίζεις· καὶ ἦν παρέχῃ ἀνάπτασιν τοῖς λίτιοις τοῦ Κυρίου διωκομένοις, ταύτην σεαυτῷ ἡ ἡμέρα τῆς μισθαποδοσίας προετοιμάζεις. Καλῶς οὐ ποιεῖς, εἴ τοι καὶ λειψάνα μαρτύρων τῇ πατρόδι ιεπέμψῃς· εἰπερ, ὡς ἐπέστειλας ἡμῖν, δὲ ἔκει διωγμὸς ποιεῖ καὶ νῦν μάρτυρας τῷ Κυρίῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΓ'.

Lauda Basilius in Eragrio et ipse prae se fert studium pacis; sed eam conciliare difficultissimum fatur esse, nec sibi longinqua ut id solus aggreditur; cum praesertim episcopus sit Antiochiae Melitius, ad quem proficisci non potest; sed tamen scripturum se ad illum promittit. Declarat se nec propter studiosum esse, nec accusationibus in quenquam preoccupatum. Mirum sibi accidisse dicit, quod ex Dorotheo accepterat, Eragriū nulluisse Dorothei conventus esse participem. Addit sibi integrum non esse Romam nullere: animam suam ab adversariis queri, nec tamen se quidquam de suo Ecclesiæ defendendæ studio remissurum.

Ἐναγρ/φ πρεσβυτέρῳ.

1. Τοσούτον ἀπέσχον τοῦ δυσχερδνα προς τὸ μῆτρας τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ μικρά μοι ἔδοξεν ἐνι τῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡδονῆς. Τι γάρ τὸν ἀκουειμα τοῦ τῆς εἰρήνης ὄνδρος; ἢ τὸν ὑπὲρ (67) τῶν τοιούτων βουλεύεσθαι λιπρεπέστερον, καὶ μᾶλλον τῷ Κυρίῳ κεχαρισμένοι: Σοὶ μὲν οὖν παράγοι δὲ Κύριος; τὸν μισθὸν τῆς εἰρηνοποίας, οὗτα καλῶς προσιρουμένῳ, καὶ σπουδαῖς ἔγκειμένῳ πράγματι μαχαριστῷ· ἡμᾶς δὲ οὐδὲ, τιμὰ κεφαλὴ, ἐνεκα μὲν τοῦ προηρῆσθαι, καὶ εὔχεσθαι ἰδεῖν ποτε τὴν ἡμέραν ἐν τῇ πάντες τὸν εἰς τὸν πληρώσουσι σύλλογον, οἱ ταῖς διανοίαις ἀλλήλων μὴ ἀπειχεισμένοι, μηδὲν παραχωρεῖν τῶν εἰς τὴν ποσιδόνην ταύτην πρωτείων. Καὶ γάρ ἀν εἰτενοῦς πάντων ἀνθρώπων ἀποτύπωτοι, σχίσματα καὶ κατατομαῖς· Ἐκκλησιῶν ἐφηδόμενοι (68), τοι μὴ τὴν συνάρφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Λικτοῦ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι. "Οσον μέντοι τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν περιέστει, τοσούτον γίνω-

(66) Εγ τοῖς πλείστοις. Iia quinque miss. Editio in τοῖς χρονίαις. Codex a Combessio citatus in τοῖς εἰδοῖς.

(67) Π τι τοῦ ὑπέρ. Deest δὲ in Med. et Harl.

A quibus et pro fratribus peregrinantibus precamur; et pro iis qui inter militares copias recensentur, et pro iis qui ob Domini nomen libere loquantur, et pro iis qui spirituales fructus edunt, preces in sancta Ecclesia facimus: quorum omnino in perilsque vel etiam in omnibus arbitramur tuam quoque præstantiam comprehendendi. Ceterum qui tui privatim possem oblivisci, cum tam multa sint, quae commoveant me ad recordationem: talis soror, illi sororis tales, cognatio tam egregia, tam nostri amans, domus, domestici, amici: quae quidem nobis, etiam si nolimus, bonam tuam voluntatem in memoriam necessario revocant? Quod autem ad alium attinet, ille frater nihil mihi intulit molestiar, neque sententia ulla fuit a nobis prolatā; B quae illum laederet Dolorem itaque in eos qui inenarracia retulerunt, converte, meque et chorepiscopum reprehensione omni exsolve. Quod si item intendat ille scholasticus, tribunalia publica et leges habet. Itaque te rogo, ut de his nihil prorsus conqueraris. Tu vero quidquid facis boni, tibi ipse colligis: et quod levamen affers his qui 245 ob Dominum nomen persecutionem patuntur, illud tibi ipsi in antecessum in die remunerationis preparas. Recte autem feceris, si et reliquias martyrum patriæ mittas; siquidem ut nobis scripsi, persecutio illic etiamnum Domino martyres facit.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLVI.

C

Eragrio presbytero.

1. Tantum absuit ut molestie ferrem longitudinem litterarum, ut contra brevis mihi visa sit epistola præ legendi voluptate. Quid enim pacis nomine jucundius auditu? aut quid sanctius et Domino gratius, quam de rebus hujusmodi consilium inire? Tibi igitur præstet Dominus mercenari pacificationis, tam præclara tibi proponenti, et iam studiose in rem, quae beata prædicatur, incumbenti. Nos autem existima, caput verendum, quod spexit ad voluntatem et desiderium videndi aliquando illius diei, quo omnes eundem cœtum implebunt qui sententia inter se divisi non sunt, nemini in hoc studio primas concedere. Profecto enim essemus vere mortalium omnium absurdissimi, si schismatibus ac divisionibus Ecclesiæ oblectaremur, nec conjunctionem membrorum corporis Christi maximum honorum ducemus. At quantum nobis inest desiderii, tantum scito facultatis deesse. Non enim ignorat perfecta

(68) Ἐφηδόμενοι. Harl. et Reg. secundus τυρδούμενοι.

Alias CCCXLII. Scripta anno 373.

tua prudentia, tempore corroborata mala primum A quidem tempore indigere ut sanentur: deinde forti ac firma agendi ratione, si quis velit ad imum ipsum perihgere, adeo ut aegrotantium morbi radicibus eveliantur. Non te fugit quod dico, ac si clarius loquendum nullus timor.

2. Amorem sui consuetudine dintina radices in animis habentem neque vir unus extirpare potest, nec epistola una, nec tempus breve. Suspiciones enim ac contradictionum jurgia, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, omnino tolli non possunt. Quod si gratiae rivi in me affuerent, si et sermone et opere et donis spiritualibus idoneus esset, ut eos qui sibi invicem adversantur, flecterem, negotium tantum esset suscipiendum. Forte tamen ne tunc quidem nobis suaderes, ut soli ad emendationem aggredieremur, cum episcopus sit Dei gratia, ad quem Ecclesie cura precipue pertinet, qui neque ad nos venire potest, neque nobis interim ob biensem peregrinari facile, vel potius nullo modo integrum est, non soium quia corpus mihi **248** infirmitate diutina conseratum est, sed etiam quia Armeniacorum inontium transitus paulo post sicut impervius etiam iis qui aetate omnino vigent. Atque haec quidem ei per litteras significare non gravabor. Nihil tamen exspecto ex litteris alicuius momenti eventurum, tum viri accuratam agendi rationem considerans, tum ipsam litterarum naturam, quia non solet idoneus esse ad clare persuadendum sermo transmissus. Nam multa opus est dicere, ac multa vicissim audire, et quae objiciuntur solvenda, et inferenda quae sufficiunt, quorum nihil potest litterarum sermo, iners et inanimus in charta projectus. Verum tamen, quod jam dixi, scribere non gravabor. Scias autem, frater vere religiosissime et nobis desideratissime, nullam mihi cum quoquam, Dei gratia, privatam esse contentionem. Neque enim memini me curiose inquirere crimina, quibus quisque obnoxius est aut dicitur. Quare sic vos attendere sententia mea convenit ut hominis, qui nihil ex propensione facere possit, neque accusationibus in quemquam preoccupatus sit. Tantum-

(69) Ἀγωγῆς. Ita mss. octo. Editi διαγωγῆς. D Nec multo post editi καὶ οὐδεὶς ὁ φόδος. Deest conjunction in tribus vetustissimis codicibus et Regio secundo.

(70) Ἀρήρ. Deest in Coisl. primo et Med.

(71) Τοὺς ἀντιδιατιθέμενοις. Ita sex mss. Editi τοῖς ἀντιδιατιθέμενοις.

(72) Ἀρῆξε. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἀνήκει. Paulo post tres eosdem codices cum Regio secundo sequimur in hac voce ἀποδημήσειν pro eo quod erat in editis ἀποδημέν.

(73) Σῶμα μοι. Med. et Coisl. primus et unus ex Regiis σῶμά μοι.

(74) Ἀστροι. Sic editi et harl. secunda manu; at in aliis septem mss. legitur ἀδύνατοι. Sic etiam habuit Harleianus codex prima manu. Crediderim Basilium scripsisse ἀδυνατοι.

στε τῆς δυνάμεως ἐνδεῖν. Οὐ γάρ ἄγνοει συ τὸ πλεῖστον φρόνησι, ὅτι τὰ χρόνῳ χρευσθέντα πάτη πρώτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν δύσθρωσιν. Επειτα ισχυρᾶς καὶ εὔτονωτέρας ἀγωγῆς (69), εἰ μέλλοι τις τοῦ βάθους αὐτοῦ καθικεῖσθαι, ὥστε πρόρριζα ἑκείνει τῶν καμνώντων τὰ ἀρρώστημα. Οἶδας δὲ δέ λέγω, καὶ εἰ δεῖ τρανότερον εἰπεῖν, οὐδεὶς δόφος.

2. Τὴν φιλαυτίαν έθει μακρῷ ταῖς ψυχαῖς ἐφίλεσσαν εἰς ἀντήρ (70) ἀνελεῖν οὐχ οὖς τε, οὐδὲ ιστολή μία, οὐδὲ χρόνος βραχύς. Τὰς γάρ ὑπονοίας καὶ τὰς ἐξ ἀντιλογιῶν παρατριβάς παντελῶς ἀναρτήναι, μή ἀξιπλόστου τινὸς μεσιτεύοντος τῇ εἰρήνῃ ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν ἀπέρριψει ἡμῖν τὰ παρὰ τῆς χάριτος, καὶ ἡμεν δυνατοὶ λόγων καὶ ἔργων καὶ τὰς πνευματικοὺς χαρίσματας δυσωπήσαις τοὺς ἀνιδαινεθεμένους (71), έδει κατατολμῆσαι τοῦ τούτου πράγματος· τάχα δὲ οὐδὲ ἀν τότε συνεδούειν: ἡμῖν μόνοις ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν, δυνατὸν ἐπιποκέπτου τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, φή τι προντεῖ ἀνήκει (72) προγονούμενος τῆς Ἐκκλησίας· διὸ οὗτοι αὐτοὶ ἦθειν πρὸς ἡμᾶς οἴδον τε, καὶ ἡμῖν ἀποδημήσειν τὰς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος οὐ ράδιον, μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον, οὐ μόνον καθέται τὸ σῶμά μοι (73) ἀλλὰ μακρᾶς ἀρρώστης ἀπειροχεν, ἀλλ' οἵτι καὶ εἰ τὸν Ἀρμενιακὸν αἱ ὑπερβάσεις μικρὸν ὑπερον δέσμοι: (74) γίνονται καὶ τοῖς πάντας καθ' ἡλικίαν σηργῶτι. Γράμματι δὲ κύνηγε σημάναι (75) ταῦτα οὐ παραιτήσομαι. Οὐ μέντοι προσδοκῶ τι ἐκ τῶν γράμμάτων ἀξιόλογον ἀποδημήσειν, τῆς τε τοῦ ἀνθρώπου ἀκριβεῖας στοχαζόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν γραμμάτων· οἵτι οὐ πέφυκεν ἐναργῶς δύνασθαι διωτεῖν διαπεμπόμενος λόγος. Πολλὰ καὶ ἀντικαίων, καὶ λῦσαι τὰ ὑποπίπτοντα, καὶ ἀνθυπενεγκεῖν (76) τὰ ὑφορμοῦντα, ὃν οὐδὲν δύναται ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος, ἀργός: καὶ ἀψυχος ἐν τῷ χάρτῳ διερμένος. Πλὴν ἀλλ', διπερ ἔφην, οὐκ ἀποκνήσω (77) γράψαι. Γίνωσκε μέντοι, ὡς ἀληθῶς εὐλαβεῖσθαι καὶ τοιλαπόθητε ἡμῖν ἀδελφέ, οἵτι οὐδέμια μοι τοῖς οὐδένα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ιδιάζουσά ἐστι φιλονεκία. Οὐδὲ γάρ πολυπραγμονήσας οἴδα τὰ ἐγκλήματα, οἵτι ἔκαστος ὑπεύθυνος ἔστιν, ἢ ὀνομάται· "Ποτε σύντοις ὑμᾶς προσέχειν τῇ ἡμετέρᾳ διαιτῇ προσήκει, ὡς μηδὲν ἡμῶν δυνατέμενων ποιῆσαι καὶ πρόσωλισιν (78), μηδὲ προειλημμένων εἰς τὴν κατί-

D **(75) Σημᾶραι.** Tres mss. non antiquissimi πηγαίνουν.

(76) Ἀνθυπενεγκεῖν. Ceisl. primus ἀντικαίων. Idem codex cinni Harl., Med., Coisl. secundo et Reg. habet τὰ ὑφορμοῦντα.

(77) Οὐκ ἀποκνήσω. Ita sex mss. Editi οὐδέ.

(78) Πρόσωλισιν. Nititur haec scriptura Regio secundo codice et Coisl. secundo, et Harl. secunda manu. Editi πρόσωλησιν. Hic autem licet animadverte summam Basilii inter ipsas dissensiones chariatem. Meletium et causa ei sanctitate potiorē deserere non poterat; sed a Paulino illiusque sectatoribus, ut orthodoxis fratibus, diligendis non discedebat, iisque confirmat in epist. 211 ad Terentium comitem. Eamdem animi moderationem prae se fert in epist. 258 ad Epiphaniū, ubi si guificat se multa quidem ex fratibus audivisse de-

πινον διαδοκήν. Μόνον εί ενδοκία γένοιτο (79) τοῦ Α modo, Dei voluntate, omnia ex institutis ecclesiasticis et rite sunt.

3. Έλύπησε δὲ ήμας ὁ ποθεινότατος υἱὸς Δωρόθεος (80) ὁ συνδιάκονος, ἀπαγγεῖλας περὶ τῆς εὐλαβείας σου, διει ὡνησας μετασχεῖν αὐτῷ τῆς συνέξους. Καίτοι οὐ τοιεῦτα ἡμίν ἦν τὰ ὠμιλημένα (81), εἰ τι ἐγώ μέρην μηται. Ἀποστεῖλαι μέντοι πρὸς τὴν έπονο ἐμοὶ μὲν παντελῶς ἔστιν ἀδύνατον, οὐδένα δέντι τῶν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐπιτηδειῶν. Τῶν δὲ αὐτῶν ἀδελφῶν, ἕάν τις αἱρήσαι τὸν ὑπὲρ τῶν Εκκλησῶν κόπων ἀναδέξασθαι, οἶδε (82) δηλοντί καὶ τῷ τίνας ἀρμήσει, καὶ ἐπὶ ποιῷ σκοπῷ, καὶ παρὰ τίνων ἐφοιτασθῇ τοῖς γράμμασι, καὶ ποταποῖς τούτοις. Ἐγὼ μὲν γάρ, ἐν κύκλῳ περισκεψάμενος, ἵψω μεθ' ἑαυτοῦ οὐδένα. Καὶ εἴχομαι μὲν τοῖς ἑπτακισικοῖς ἐναριθμηθῆναι τοῖς μῇ κάμψασι γόνι τῇ Βαάλ (83). Ιδήν δὲ ζητοῦσι καὶ ἡμῶν τὴν ὑγιὴν, οἱ πάσι τὰς ἑαυτῶν ἐπιβάλλοντες χείρας. Οὐ μέντοι τούτῳ γε ἔνεκεν ἐλλείφομεν τι τῆς ὀφειλομένης εποιήσασθαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΠΝΖ.

Dolorum scum significat Basilius quod præterita æstate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se ne scribat quidem Eusebius, eumque accusari pigriliter; rogal ut pro se precetur.

Ἄρτιόχῳ (84).

Πᾶς ολεὶ βαρέως ἡγεμα καὶ διαμαρτών σου τῆς συντηρίας κατὰ τὸ θέρος; Καίτοι οὐδὲ ἡ τῶν (85) ἄλλων οὐαύτη γέγονεν, ὥστε μέχρι κόρου ἡμίν προελθεῖν· ἀλλ' οὖν καὶ διερήθειν τὰ ποθούμενα φέρει τινὰ τοῖς ἡγαντοῖς παραμυθίαν. Σὺ δὲ οὐδὲ ἐπιστέλλεις, οὐτως ἄργεις εἰ· ὅστε μηδὲ τὴν ὑπόλειψιν ἄλλη τινὶ αἰτίᾳ μελλον, ή τῷ ἀργῷς ἔχειν πρὸς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀγάπης ἀποδημίας, λογίζεσθαι. Ἄλλα τοῦτο μὲν πεπούσθω ἡμῖν. Εἴδου δὲ ὑπὲρ ἡμῶν (86), καὶ παρατίξεις τὸν Κύριον μὴ ἐγκαταλείπειν ἡμᾶς· ἀλλ' ὡς ἢ τῶν ἐπελθόντων παρήγαγεν ἡμᾶς πειρασμῶν, οὐτως καὶ ἐκ τῶν προσδοκωμένων ρύσασθαι εἰς δόξαν τοῦ ὄντος αὐτοῦ, ἐφ' ϕή τηλπίσαμεν.

Paulino, sed minime comprobasse, eo quod non adesse si qui incusabatur. Quamvis autem Paulini fama apud ecclesiasticos scriptores nulla prorsus criminatione videatur fuisse contacta, ex his tamen Basili locis nonnulla ei objecta esse perspicitur: sed hec fortasse inquis magis suspicionibus, quam certis indicis contingebantur.

(79) Γέρων. Ita quatuor mss., quorum tres vetustissimi. Editi γηγόρῳ.

(80) Δωρόθεος. Unus ex Regg. codicibus Θεοδωρος. Paulo post editi μετασχεψεν αὐτῶν. Harl., Med., Clarom, et unus ex Reggi ut in lexī.

(81) Ωμιλημένα. Sic tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi τὰ ὠμιλημένα. Scriptura quam in lexī receperimus, confirmatur ex primis verbis epistola 150.

(82) Οἶδε. Ut hæc intelligentur, conferenda sunt cum aliis locis. His enim verbis, is acit procul dubio et ad quos profecturus sit, indicat Basilius sibi Occidentales parum satisfacere, id quod in aliis epistolis vehementius declarat, nempe in epist. 212 et 235. Nec profecto placere illi poterant, quæ Evagrius Roma rediens ei narraverat, ut supra vidimus in epist. 158. Illud autem, et ad quem finem, illustratur ex epistola 129, n. 3, ubi fatetur Basilius reperi se non posse, qua de re scribendum

5. Tristitia autem nos afficit desideratissimus filius Dorotheus condiaconus, dum de pietate tua nuntiavit, refugisse te illius conventus esse participem. Atqui haec non erant, de quibus collocuti inter nos fueramus, si ego memini. Mittere autem in Occidentem mihi prorsus integrum non est, neminem habenti idoneum ad hoc ministerium. Quod si quis ex fratribus qui apud vos sunt, Ecclesiæ causâ labore suscipere volet, is scit procul dubio et ad quos profecturus sit, et ad quem finem, et quorum sit litteris communieundus et qualibus. Ego namque conjectis in orbem oculis B mecum video neminem. Ac precor quidem, ut inter septies mille viros numerer, qui genu ante Baal non incurvavere. Cæterum animam quoque nostram querunt, qui suas manus in omnes injiciunt; sed non propterea de studio Ecclesiæ Dei debito quidquam remittam.

247 EPISTOLA CLVII.

Antiocho.

Quam moleste tulisse me putas, quod tuo congressu præterita æstate caruerim? Atqui ne alii quidem annis congressus talis fuit, mihi ut satietatem afferret, sed tamen res desiderata etiam per somnum visæ nonnihil afferunt diligentibus solatii. Tu vero ne scribis quidem, adeo piger es: unde et tua absentia nulli alii causæ magis tribuenda, quam quod pigreris ad peregrinationes charitatis causa suscipiendas. Sed ea de re nihil amplius a nobis dicatur. Precare autem pro me, ac Dominum roga, ut ne me deserat: sed quemadmodum me a præteritis tentationibus exemit; ita etiam ab imminentibus liberet, ad gloriam nominis ipsius, in quo spem collocavimus.

sit in Occidentem; quæ enim necessaria sunt, jam præoccupata esse, superflua autem scribere, vanum ac inutile esse, de iisdem autem rebus obstrepere, etiam ridiculum videri. Ait autem se neminem habere quem mittat, quia episcopi cum Basilio communione conjuncti, operam ei uare nobleant, D qua de re queritur in epist. 141. Cæterum et a suis desertus et ab hereticis impugnatus precatur, ut inter septies mille viros numeretur qui genu ante Baal non incurvavere, seque de studio Ecclesiæ Dei debito nihil remissurum pollicetur.

(83) Τῇ Βαάλ. Ita novem mss. Editi τῷ Βαάλ.

(84) Ἀρτιόχῳ. Quamvis Antiocho hanc epistolam tribuant omnes codices mss. et editi, eam tamen Eusebius restituendam fatebitur, quisquis leget attentius.

(85) Οὐδὲ ἡ τῶν. Ut aliqua hic constet sententia, legendum oὐδὲ ἐτῶν ἄλλων, ut in interpretatione expressimus. Cui lectioni favet codex Med. in quo legitur οὐδὲ εἰ τῶν ἄλλων. Bis enim Eusebium invisit Basilius: primum quidem anno 369, nondum episcopus, deinde anno 372.

(86) Ὑπέρ ημῶν. Duo codices non antiquissimi περὶ τῶν.

Alias CCLXX. Scripta anno 373.

EPISTOLA CLVIII.

Doleat Basilius quod Antiochum non viderit; rogat ut pro se preceatur; commendat fratrem camelis praepositem.

Antioch.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΗ^τ.

Άριστχω.

Quandoquidem obstiterunt mihi peccata mea, quominus possem quod dudum habebam tui congressus desiderium, ad exitum perducere; litteris saltem absentiam delinio, atque adhortor, ut ne mei in tuis precibus intermitas meminisse, ut si vivam, mihi te persfui donetur: sin minus precibus tuis adjutus cum bona spe ex hoc mundo emigrem. Ceterum fratrem camelis praepositorum ubi commendamus

A

Ἐπειδὴ ἀντέστησάν μοι αἱ ἀμαρτίαι μου τὰς τὸ μῆδησθῆναι με τὴν πάλαι εἰχον (87) ἐπιθυμίαν τῆς ὑμετέρας συντυχίας ἀγαγεῖν εἰς πέρας· γράμματα γοῦν παραμυθοῦμαι τὴν ἀπόλειψιν, καὶ παρακαλῶμεν (88) μὴ διαλιπεῖν μεμνημένους τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς, Ἰνα, ἐδὲ ζῶμεν, καταξιωθῶμεν ὑμῶν ἀπολαύσαι· εἰ δὲ μή, διὰ τῆς βοηθείας τῶν προσευχῶν ὑμῶν μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος; μεταναστεύομεν (89) ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν δὲ ἀδελφὸν, τὸν ἐπὶ ταῖς καμήλαις (90), παρατιθέμεθα ὑμῖν.

EPISTOLA CLIX^τ.

Gaudet Basilius interrogari se ab hominibus timentibus Deum. Declarat se adhucrere fidei Nicænae, sed ob exortionem Spiritu sancto quæstionem, addere glorificationem Spiritus sancti cum Patre et Filio, nec ad communionem admittere eos, qui Spiritum sanctum creaturam dicunt. Differt in aliud tempus uberiora documenta.

Eupaterio, et filio.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΝΘ^τ.

B Εὐπατερίῳ (91), καὶ τῇ θυρατρί.

1. Quantum voluptatis attulerint mihi litteræ dignitatis tuæ, conjicis profecto ex his ipsis quæ scripsisti. Quid enim jucundius sit homini, in optatis habenti cum timentibus Deum semper colloqui, et utilitatis, quæ ab illis percipitur, esse participem, quam ejusmodi litteræ, quibus Dei inquiritur cognitio? Si enim vita nobis Christus est, consequens est et sermonem nostrum de Christo esse, et cogitationem siue actionem omnem ex illius pendere mandatis, et animam nostram ad illius imaginem debere effungi. Itaque de ejusmodi rebus interrogatus, gaudeo ac gratulor interrogantibus. A nobis igitur, 248 ut verbo dicam, Patrum Nicænae congregatorum fides omnibus postea ex cogitatione præsertur: in qua constentur Filium esse consubstantialem Patri, ejusdemque naturæ, cuius est qui genuit. Nam lumen de lumine, et Deum de Deo, et bonum de bono, tum sancti illi Patres confessi sunt, tum nos qui eorum vestigiis insisteremus laudi duclimus, hoc ipsum nunc testificamur.

2. Sed quia nunc prodiens ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus quæstio, ab antiquioribus autem prætermissa eo quod neutrino contradiceret, relictæ est inexplanata (dico quæstionem de Spiritu sancto), ideo aliquid ea de re adjicimus, Scripturæ menti convenienter; quia ut baptizamur, ita et credimus: ut credimus, ita et glorificamus. Cum igitur baptismum nobis a Salvatore datum sit, in nomen Patris et Filii et Spi-

C

1. Ὁσην εὐφροσύνην παρέσχε μοι τὸ γράμμα τῆς κοσμιώτερος σου, εἰκάζεις πάντως αὐτοῖς τοῖς (92) ἐπεσταλμένοις. Τι γάρ ἀντίδιον γένοιτο ἀνθρώπῳ εἰ χὴν ποιουμένῳ φοβουμένοις Θεὸν ἀεὶ προσομοεῖν, καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν κέρδους μεταλαμβάνειν, γραμμάτων τοιούτων, δι' ᾧ ἡ Θεοῦ γνῶσις ἐπιζητεῖται; Εἰ γάρ τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστὸς, ἀκολούθως καὶ δέρης ἡμῶν περὶ Χριστοῦ διέβλεπε εἶναι, καὶ τῇ ἔννοιᾳ καὶ πᾶσα πρᾶξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἡρῆσθαι, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατ' αὐτὸν μεμορφωθεῖαι. Χαίρω τῶν περὶ τοιούτων ἐρωτώμενος, καὶ συγχαίρω τοὺς ἐρωτῶσιν. Ἡμῖν τοινύν ἐν μὲν λόγῳ τῇ τῶν ἐν Nicæna συνελθόντων Πατέρων πίστεις πασῶν τῶν ὑστερηθευρεθεισῶν προστείμηται· ἐν δὲ ὁ δρούσιος ὄμαλογείται δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῆς αὐτῆς ὑπάρχου φύσεως ἡς δὲ γεννήσας. Φῶς γάρ ἐκ φωτὸς, καὶ θεῖος ἐκ Θεοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἐξ ἀγαθοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὃποι τε τῶν ἀγίων ἐκείνων ὀμοιογηθῇ. καὶ ὅρη ἡμῶν νῦν, τῶν εὐχομένων κατ' ἣνην βαίνειν ἐκείνους, προσμαρτυρεῖται.

D

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἀκακύψαν παρὰ τῶν δει (93) κατινομεῖν ἐπιγειρούντων ζῆτημα, παρασπωθεῖν τοῖς πάλαι διὰ τὸ ἀναντίρρητον, ἀδιάρθρωτον κατελείφθη (λέγω δὴ τὸ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος), προστίθεμεν τὸν περὶ τούτου λόγον, ἀκολούθως τῆς Γραφῆς ἐννοίᾳ· διτὶ ὡς βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν. Ἐπειδὴ οὖν βαπτίσμα ἡμῖν δέδοται παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς διορά Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος·

babet ἐπὶ τῶν καμήλων. Editi ἐπὶ τὰς καμήλους.

(91) Εὐπατερίῳ. Coisl. primus et Med. Εὐπατερίῳ.

(92) Αὐτοῖς τοῖς. Ita Coisl. uterque, Med. Harl. et Reg. secundus. Editi αὐτὸς τοῖς.

(93) Παρὰ τῷ δει. Editi addunt τι, sed cum deest hæc vocula in vetustissimis tribūs codicibus nostris, delendam existimavimus. Paulo post Med. et Coisl. primus ἀδιάρθρωτον κατελείφθη, cura emendationem relictæ est.

* Alias CCLXXI. Scripta anno 373.

** Alias CCCLXXXVII. Scripta circa an. 373.

(87) Εἰχον. Quatuor mss. Sed recentiores ἔχον.

(88) Παρακαλοῦμεν. Editi addunt ὄματα, sed deest in tribus vetustissimis codicibus. Ibidem editi μὴ διαλείπεται. Sex mss. ut in textu.

(89) Μεταναστεύσωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi μεταναστούμεν.

(90) Εἰ ταῖς καμήλαις. Sic Med., Coisl. primus, Clarom. et Harl. qui tamen secunda manu

τηλούσθων τῷ βαπτίσματι τὴν δομολογίαν τῆς πίστεως **A** παρεχόμεθα, ἀκόλουθον δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν τῇ πίστει· συνδοξάζοντες Πατέρα καὶ Υἱόν τὸ ἄγιον Πνεῦμα, τῷ πεπεισθαι μὴ ἀλλότριον εἶναι τῆς θείας φύσεως. Οὐ γάρ τῶν αὐτῶν μετέσχε τεμῶν τὸ ἀπεξενωμένον κατὰ τὴν φύσιν. Τοὺς δὲ κτίσμα λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἀλεοῦμεν, ὡς εἰς τὸ ἀσυγχώρητον πᾶντα (94) τῆς εἰς αὐτὸν μαστιφῆμας διὰ τῆς πικάτης φωνῆς καταπίποντας. Ὁτι· γάρ διώρισται καὶ οὗτος θεότητος, οὐδενὸς λόγου προσδεῖ τοῖς κατὰ μικρὸν (95) ταῖς Γραφαῖς ἐγγεγυμνασμένοις. Ἡ μὲν γάρ κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἔλευθεροι· ἡ κτίσις ζῶτης προσδεήει ἐστι, τὸ Πνεῦμα ἔστι τὸ ζωαποιοῦν· ἡ κτίσις διδασκαλίας προσδεῖται, τὸ Πνεῦμα ἔστι τὸ διδάσκον· ἡ κτίσις ἀγίαζεται, τὸ Πνεῦμα ἔστι τὸ ἀγάπαν. Κανάγγελους εἴπης, κανάρχαγγελους, καν πάσας ταῖς ὑπερκοσμίοις (96) δυνάμεις, διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἀγωστήνην λαμβάνουσιν. Αὐτὸν δὲ τὸ Πνεῦμα φυσικὴν ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐ κατὰ χάριν λαβόν, δὲλλα συνειωμένην αὐτῷ· διθεν καὶ τῆς προσηγορίας τῆς τῷ ἄγιον ἔξαιρετως τετύχηκεν. Ὁ τοίνυν φύσεις ἀγιον, ὡς φύσεις ἄγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσεις ἄγιος ὁ Υἱός, οὗτε αὐτοὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος γηροί ταὶ διατεμεῖν ἀνεχόμεθα, οὗτε τοὺς εὐκόλως τῇ κτίσει συναριθμοῦντας ἀποδεχόμεθα. Ταῦτα, ὡπερ ἐν κεφαλαίῳ, ἀρκούντως τῇ εὐλαβείᾳ ὅμῶν εἰρήσων. Ἀπὸ γάρ μικρῶν σπερμάτων γεωργήσετε τὸ πλεῖον τῆς εὐσεβείας, συνεργοῦντος ὅμιν (97) τοῦ ἕγιου Πνεύματος. Διόσιν γάρ σοφῷ ἀφορμήῃ, καὶ σοφίστερος ἔσται. Τὴν δὲ τελειοτέραν διδασκαλίαν εἰς τὴν κατ' ὄφελα μούς συντυχίαν ὑπερθεόμεθα· δι' ἣς καὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιλύσασθαι, καὶ πλατυτέρας τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν παρασχέσθαι μαρτυρίας, καὶ πάντα τύπον τὸν ὑγιῆ τῆς πίστεως βεβαιώσασθαι ἔντιστον. Τὸ δὲ νῦν ἔγον συγγνώμην νείματε τῇ βραχίτητι. Καὶ γάρ οὐδὲ ἀν ἐπέστειλα τὴν ἀρχήν, εἰ μὴ μίζονα ἥγουμην τὴν βλάβην ἀρνήσασθαι τὴν αἰτησιν παντελῶς, ἢ ἐλλιπῶς παρασχέσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ¹.

Cum Basilius ab initio episcopatus prohibueret matrimonium cum uxoris mortua sorore; quidam hoc lege offensus litteras sub Diodori nomine aduersus eum circumtulit. Inde nata occasio hujus Basiliī epistolæ, in qua decretum suum defensit ex consuetudine Ecclesie sua: obiectum ex Moysis silentio argumentum dissolvi; tno Moysem non tacuisse contendit: ac postremo naturalem cognationem his nuptiis confundi demonstrat.

Διοδώρῳ.

1. Ἀφίκετο ἡμῖν γράμματα τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα Διοδώρου, τὰ δὲ ἐφεδῆς ἀλλού τινὸς πρέποντα εἶναι μὲν τὸν ἡ Διοδώρου. Δοκεῖ γάρ μοι τις τῶν τεχνιῶν (98), τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδύν, οὐτως ἔαυτὸν

¹ Prov. ix, 9.

(94) Πτόμα. Duo mss. πταῖσμα.

(95) Κατὰ μικρότ. Editi καν μικρόν, quae lectio nisi sua sponite nihil habet vitii, non tamen videtur a Basilio adhibita hoc loco. Plus enim tribuendum vetustissimis tribus codicibus, in quibus legitur κατὰ μικρόν, quam editis et aliis mss. Verisimile est hanc loquendi rationem ut minus accuratam a librariis immutatam fuisse. Sed tamen ea Basilius in rebus minimis persæpe utitur. Eosdem codices paulo post sequimur in hac voce προσδεῖται. Editi δεῖται.

D

1. Venerunt nobis litteræ nomine Diodori inscriptæ, at in reliquis quemvis alium potius decentes quam Diodorum. Videtur enim astutus aliquis personam tuam induens, sic sibi voluisse

(96) Τὰς ὑπερκοσμίους. Sic mss. sex. Editi τὰς ὑπερκοσμίας.

(97) Συνεργοῦντος ὅμιν. Harl. συνεργοῦντος ἥμιν.

(98) Τις τῶν τεχνιῶν. Pro his vocibus habet Harl. codex τάχα τις τῶν βαναύσων τεχνιῶν, forte aliquis ex mechanicis artificib. Medicæus cum duobus aliis τῶν βαναύσων τεχνῶν.

Alias CXCVII. Scripta circa an. 375.

auctoritatem apud auditores comparare. Qui quidem ab aliquo interrogatus, an sibi liceret mortua uxoris sororem in matrimonium ducere, interrogationem non perhorruit, sed placide etiam audivit, ac lascivam libidinem fortiter prorsus et pugnaciter adjuvit. Quod si adessent litterae, eas ad te missem, satisque haberes facultatis et ad tuam et ad veritatis defensionem. Sed quia qui illas ostenderat, rursus abstulit, et contra nos, qui id ab initio prohibuimus, velut tropaeum quoddam circumtulit, licentiam se habere dictitans scripto mandatam; nunc ad te scripsi, ut duplice manu spuriam illam epistolam oppugnemus; nec quidquam ei roboris relinquamus, ne facile possit legentibus nocere.

2. Primum itaque, quod in ejusmodi rebus maximum est, morem nostrum objicere possumus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditae sint regulae. Mos autem ille est ejusmodi, ut si quis impunitatis vulto aliquando victus in illicitam duarum sororum conjunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in Ecclesiæ coelum redditantur, priusquam a se invicem dirimantur. Quare etiamsi nihil aliud dici posset, satis esset ipsa consuetudo ad boni custodiā. Sed quia qui hanc scripsit epistolam, adulterino argumento malum tantum conatus est in mores hominum inducere, necesse est, ut nec ratiocinationum subsidium omissimus, quanquam, in rebus valde conspicuis, argumentatione potior est uniuscujusque prænotio.

3. Scriptum est, inquit, in Levitico: *Uxorem super sorore ejus non accipies aemulam, ad retelandam turpitudinem ejus super eam, adhuc ostente ea*²². Inde igitur manifestum esse dicit mortua sororem accipere licere. Ad hoc primum quidem dicam, quæcumque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere; alioqui sic et circumcisioni et Sabbato et abstinentiæ ciborum subjiciemur. Neque enim si quid inveniamus appositorum nostris voluptatibus, jugo servitutis legis nos ipsi subjiciemus: si quid autem visum fuerit grave in legalibus, tunc ad libertatem, **250** quæ in Christo est, consugiemus. Interrogati sumus an scriptum dicit, ut accipiatur uxor post ipsius sororem. Di-

"Levit. xviii, 18.

(99) *Αὐτῷ*. Sic tres vetustissimi codices et Coisl. secundus. Editi autem. Deest ea vox in codice Coisl. qui sacerculo nostro exaratus, atque hanc epistolam cum aliis synodorum et sanctorum Patrum canonibus complectitur.

(1) *Γερραλώς*. Editi addunt autem, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(2) *Ἐξήρχεις*. Sic mss. novem. Editi Εξήρχει.

(3) *Τούτον*. Ita octo mss. quorum quatuor longe vetustissimi. Editi τούτο.

(4) *Καλοῦ*. Sic editi et codices Hart. et Med. Legitur in tribus Coislinianis codicibus et quatuor aliis xachōū, ad malum cavendum. Ultra scriptura potior videri debeat, nec facile est statuere, nec

ἀξιόπιστον θελήσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκρωμένοις. "Οὐ γε, ἐρωτθεὶς ὑπὸ τοινος, εἰ θεμιτὸν αὐτῷ (99) πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι τῆς γυναικὸς τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν, οὐκ ἔφριξε τὴν ἐρωτησιν, ἀλλὰ καὶ πρώτης ἡγεγέ τὴν ἀκοήν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνω γενναῖς (1) καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸν ἀπέστειλ, καὶ ἐξήρχεις (2) σαντῷ τε δμῦναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐπειδὴ δὲ δεῖξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὠστέρ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκαλυκότων τὸ ἐξ ἀρχῆς, Ἑγγραφὸν ἔχειν λέγων τὴν ἀκουσίαν ἐπέστειλ νῦν τοι, ὡστε διπλῆ τῇ χειρὶ ἡμέας ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκείνον λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν κατατίτειν, ἵνα μὴ ἔχῃ βλάπτειν ῥεδίων τοὺς ἀντυγγενούτας.

2. Πρῶτον μὲν οὖν, δι μάγιστρον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστι, τὸ πσρ' ἡμῖν έθος, δι ἔχομεν προβάλλειν, νόμοι δύναμιν ἔχον, διὰ τὸ ὑψὸν ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς θευτοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι. Τούτο δὲ τοιοῦτον ἐστιν· τὸν τοις, πάθεις ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεῖς, ἐπέπειτα πρὸς δυεῖν ἀδελφῶν ἀθεσμὸν κοινωνίαν, μήτε γάμον ἔγεισθαι τοῦτον (3), μηδὲ δλως εἰς Ἐκκλησίας πάτημα παραδέχεσθαι πρότερον, ή διαλύσαι αὐτὸν ἐπὶ ἀληθίων. Ωστε εἰ καὶ μηδὲν ἔτερον εἰπεῖν ἦν, ἔχεις τὸ έθος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ (4) φυλακήν. Ἐπιδιότε διὸ τὴν ἐπιστολὴν γράψας, ἐπιχειρήσατε κιδοῦμα κακῶν τοσούτον ἐπειράθη τῷ βίῳ ἐπαγγελν, ἀνάγκη μηδὲ ἡμέας τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑπέσται· καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τοῦ λόγου ἡ παρ' ἔκάστου (5) πρόδηληψίς.

3. Γέγραπται, φησίν, ἐν τῷ Λευτίκῳ Γιωτίᾳ ἐπὶ διδελφῆ αὐτῆς οὐ ληγῆ ἀντίζηλον, δικαλύψαι τὴν δισχημοσύνην αὐτῆς ἐπὶ αὐτῆς, ἐτίλεται αὐτῆς. Δῆλον δὴ οὐν ἐκ τούτου εἶναι φησίν, οὐσιωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρόδε δὴ τοῦ πρῶτον μὲν ἐκείνον ἐρῶ· διτε, δοσα δό νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ (6)· ἐπειδὴ οὐτα γε κατέπειρος, καὶ Σαββάτῳ, καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκειθεία. Οὐ γάρ δη, ἐλαν μέν τι εὑρωμένον συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡδοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἐαυτοὺς ὑποθήσομεν· ἐλαν δέ τι φανῇ βαρύν τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίᾳ ἀποδραμάτι μεθα. Ἡρωτήθημεν (7) εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναικα ἐπὶ διδελφῇ. Εἰπομέν, διπειράτες τοῦ

magni momenti. Βιγαταμ retinere malui, quam confirmat Gregorius Nazianzenus orat. xxi, p. 410, ubi Heronem canem esse dicit, non latrata, sed toni custodia, et vigiliis pro animalium salute suscepit. Οὐδέ τὴν ὄλαχην, ἀλλὰ τὴν φυλακὴν τοῦ καλοῦ, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἀγρυπνον.

(5) *Παρ' ἔκάστου*. Quatuor mss. recentiores παρ' ἔκάστου. Sic etiam habet vetustissima canonum collectio Coisliniana.

(6) *Λαλεῖ*. Quatuor codices non antiquissimi λέγου.

(7) *Ἡρωτήθημεν*. Non male unus codex Regius ἡρωτήσειν, et paulo post εἰπωμένει, interrogari... dicimus, etc. Consentit in secunda voce Coisl. secundus.

καὶ ἀληθὲς, διὶ οὐ γέγραπται. Τὸ δὲ τῆς τοῦ ἀκο-
ιόνθου ἐπιφορᾶς, τὸ σιωπήθεν συλλογίζεσθαι νομο-
θετοῦντος ἔστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος· ἕπει οὖτας
γε ἔξεσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἔτι
ἴώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφήν. Τὸ γάρ
εὐπὸν τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἔκεινου ἀρμόδει. Γέ-
γραπται· γάρ, φησιν, Οὐ λίγη γάρτιζηλος, ὡς τὴν
τε ἔξο τοῦ ζῆλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Οὐ δὴ συν-
τηρῶν τῷ πάθει ἀξιλότυπον εἰναι διορείται τὸ
ἥδος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης οὖν τῆς αἰτίας,
δὲ τὴν ἀπηγρέουστην ἀμφοτέρων συνοικησιν, τι τὸ
καύσιν ἔσται (8) λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἄλλ' οὐ
γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲ ἔκεινα ὠρί-
σται. Η δὲ ἔννοια τοῦ ἀκολούθου ὅμοιῶς ἀμφοτέ-
ραις; (9) τὴν δόσιν δίδωσιν. Ἐδει δὲ, καὶ μικρὸν (10)
εἰπει τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα,
ἀπηλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γάρ οὐ πᾶν εἶδος
ἀμφοτέρων περιλαμβάνειν δὲ νομοθέτης· ἀλλ'
ἴδιας ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, θεν ἀπῆρεν
ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μεθ-
ιστεῖται. Ἐχει· γάρ οὖτας ἡ λέξις· Κατὰ τὰ ἐπιτη-
δεῖματα τῆς Αἰγυπτίου, διὸ ἡ καρφοτίστε εἰτ'
αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα
ἡγιαντα, εἰς τὴν ἔρην εἰσάξειν ὑμᾶς ἀκεῖ, οὐ
χειστετε, καὶ ἐν τοῖς ρομψοῖς (11) αὐτῶν οὐ
χερύστεσθε. Ωστε τοῦτο εἰκός που (12) τὸ εἶδος
τῆς ἀμφοτέρων μή ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοὺς
ἴδιους· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεη-
τῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ
θῇ πρὸς τὴν τοῦ μύσους διαδολήν. Πῶς αὖ, τὸ
μεῖον ἀπαγορεύειται, τὸ ἔλαττον ἔστω πότερον; Οὐτι
πολλοὶς τῶν φιλοσάρχων, πρὸς τὸ έτι ζώσαις
ἀδελφῶν συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ
πατριάρχου. Ἐμάς δὲ τὶς χρῆ ποιεῖν; Τὰ γεγρα-
μένα λέγειν, ἡ τὰ συντηρήσατα προσεξεργάζεσθαι;
Λίτικα τὸ μή δεῖν μιᾶς ἑταῖρης κεχρήσθαι πατέρα
τοι: οὐδὲν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται,
περὶ δὲ τῷ Προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἔξιται.
Γίρδ γάρ, φησι, καὶ πατήρ πρὸς τὴν αὐτήν πα-
τέσκηρ εἰσεκορεύοντο. Πόσα δὲ εἰδη δῆλα τῶν ἀκα-
θίτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διασκαλεῖν
ἔξιτεν, ἡ δὲ θεῖα Γραφὴ ἀπειώπησε, τὸ σεμνὸν
ἴωτῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὄνομασίας καταρρύπανεν
οὐχ αἰρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὄντας τὰς ἀκαθαρ-
τίας διέβολεν! Ής καὶ δὲ ἀπόστολος Παῦλος φησι·
Πογρελα δὲ καὶ ἀκαθαρτα πάσα μηδὲ ὄνομαζέσθω
ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἀρτοῖς· τῷ τῆς ἀκαθαρτίας
ένθετι τὰς τε τὸν ἀρρένων ἀρρήτοποιας καὶ τὰς
τῶν θηλεῶν περιλαμβάνων. Ωστε οὐ πάντας ἡ σωπή
δέσιν φέρει τοῖς φιληδόνοις.

⁸⁾ Levit. xviii, 3. ⁹⁾ Amos ii, 7. ¹⁰⁾ Ephes. v, 3.

8) Καλύνον ἔσται. Ita mss. octo. Editi καλύνον.
ἔσται.

(9) ἀμφοτέρων. Ita tres vetustissimi codices.
Editi ἀμφοτέρων.

(10) Καὶ μικρόν. Deest conjunctio in uno codice
Regio et in Coisliniana canonum collectione.

(11) Εἰ τοῖς ρομψοῖς. Præpositio addita ex tri-

A τίμιος, quod tutum nobis est et verum, hoc scri-
plum non esse. Quod autem silentio prætermis-
sum est, id per consecutionis illationem colligere,
legislatoris est, non legem recitantis; siquidem hoc
pacto licebit volenti facinus aggredi, etiam adhuc
viventis uxoris accipere sororem. Nam ipsum
illud sophisma etiam ad eam rem appositum est.
Scriptum est, inquit, *Non accipies emulam:*
proinde accipi eam extra emulationem non pro-
hibuit. Qui autem libidini patrocinabitur, emula-
tionis expertem esse affirmabit in dolem soror-
um. Quare sublata causa, ob quam ambarum
connubium prohibuit, quid impedit quominus
sorores accipientur? Sed haec scripta non sunt,
aīemus. Sed neque illa statuta sunt. Conse-
cutionis autem intelligentia pariter ambabus licen-
tiā tribuit. Verum oportebat paulisper ad ea
quaē legem præcedunt recurrendo, difficultate
liberari. Videtur enim non omne peccatorum ge-
nus comprehendere legislator: sed peculiariter
Ægyptiorum unde Israel exierat, et Chanaanœ-
rum ad quos transferrebat, mores interdicere.
Sic enim habet ad verbum: Secundum instituta
terræ Ægypti, in qua habitastis in ea, non sa-
cielis: et secundum instituta terræ Chanaan, in
qua ego inducam vos illic, non facietis, neque
in legitimis eorum ambulabilitis¹⁴. Verisimile est
hoc peccati genus tunc inter gentes non viguisse.
Quapropter opus non sicut legislatori, ut illud ca-
vendum curaret: sed satis ei sicut mos non doctus.
ad sceleris reprehensionem. Quomodo igitur ma-
jore vetito, minus prætermisit? Quia videbatur
multis carni indulgentibus, ut cum sororibus ad-
huc viventibus habitarent, noxiū esse exem-
plum patriarcharum. Nos autem quid facere oportet?
Quae scripta sunt dicere, an prætermissa accura-
tius scrutari? Protinus, non oportere uti una
pellice patrem et filium, in his legibus scriptum
non est, sed apud Prophetam criminis maximo
datur. Filius enim, inquit, et pater ad eamdem
puellam ingrediebantur¹⁵. Quot autem alia cupi-
ditatum impuriarum genera dæmonum quidem
doctrina excogitavit, tacuit vero divina Scriptura,
honestatem suam rerum turpium appellationibus.
föderare nolens, sed generatim impuritates vitupe-
ravit! Sic ut et Apostolus Paulus ait: *Fornicatio,*
autem et omnis immunditia ne nominetur quidem
in vobis, sicut decet sanctos¹⁶: immunditia no-
mine tum virorum tum mulierum obscura facinora
comprehendens. Quare non omnino silentium licen-
tiam dat voluntariis.

bus vetustissimis mss.

(12) Τούτο εἰνός που. Editi τοῦ· εἰ καὶ που, et
paulo post φυλακῆς προσδεχθῆνται. Omnes mss. ut
in textu, nisi quod nonnulli habent δεηθῆναι. Non
multo post editi πολλοῖς τῶν φιλοσάρχων, quod omen-
davimus ope codicis Coisl. secundi.

4. Ego autem neque tacitam illam partem suisce dico : imo etiam a legislatore vehementer admonendum suisce prohibitam. Illud enim, *Non ingredieris ad omnem carnis tuae affinem ad revelandam eorum turpititudinem*²⁷, hanc etiam affinitatis speciem complectitur. Etenim quid **251** viro affine magis est quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro? Non enim amplius duas sunt, sed una caro. Itaque per uxorem soror ad viri affinitatem transit. Quemadmodum enim matrem uxoris non assumet, neque filiam uxoris, propterea quod neque suam ipsius matrem, neque suam ipsius filiam; ita nec uxor sororem, propterea quod neque suam ipsius sororem. Et vice versa, neque uxori liebit sese viri affinitibus conjugere. Sunt enim utrinque communia affinitatis jura. Ego porro cuilibet de nuptiis consulenti testifcor, praeterire figuram hujus mundi, et tempus breve esse, *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint*²⁸. Quod si mihi perperam legat illud : *Crescite et multiplicamini*²⁹ : rideo legum temporan non discernentem. Fornicationis remedium nuplia secunda, non occasio lasciviae. Si se non continent, nubant, inquit³⁰, non vero et nubentes legem violent.

5. Isti autem, quorum animus vitio turpitudinis lippus est, ne ad naturam quidem respiciunt, quae jam olim generis nomina discrevit. Ex qua enim cognatione natos appellabunt? Fratresne, an consobrinos vocabunt? siquidem nomen utrumque eis ob confusione congruit. Ne facias, o homo, amitam novercam infantium; nec quae in matris loco fovere debet, eam simulatione implacabili armaveris. Nam solum novercarum genus etiam post mortem odium ac inimicitiam extendit. Imo, alii inimici mortuis reconciliantur; novercae odisse post mortem incipiunt. Summa dictorum haec est : Si quis legitime nuptias appetit, totus orbis terrarum patet : sin libidine impellitur, ob id magis etiam excludatur, *Ut discat vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii*³¹. Me plura dicere parantem modus epistolæ cohibet. Precor autem, ut vel nostra admonitio vitium supereret, vel non serpat in nostram regionem hoc placulum; sed in quibus admissum est locis, in his permaneat.

4. Εγώ δὲ οὐδὲ σεσιωπήσθαι τὸ μέρος τούτο φημι, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγόρευκέναι τὸν νομόν. Τὸ γάρ, Οὐκ εἰσελεύσῃ πρός κάτα οἰκεῖον σαρκός σου, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτόν, ἐμπειρευτικόν ἔστι καὶ τούτου τοῦ εἶδους τῆς οἰκείητος. Τί γάρ ἀν γένειτο οἰκείότερον ἀνδρὶ τῆς ζωτοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός; Ήν γάρ εἰσι δύο, ἀλλά σάρξ μία. Ποτε διὰ τῆς γυναικὸς ἡ ἀδελφὴ πρός τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκείητη μεταβαίνει. Ός γάρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήψεται, οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικὸς, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὐτας οὐδὲ ἀδελφὴν γυναικός, διότι μηδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ ἀνάπολιν, οὐδὲ τῇ γυναικὶ ἔξεστα τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖ. Κοινὰ γάρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας εἰ ἔχει. Έγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βούλευμάῳ διαμαρτύρομαι, διτὶ παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἡ καιρὸς συνεσταλμένος ἔστιν, *Ira καὶ οἱ ἔχοντες γυναικας ὡς μὴ ἔχοντες ὄστεν*. Εὖτε μοι παραναγινώσκῃ τὸ, Αὐξάνεσθε καὶ πλήθη γενοθεσθε· καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς μὴ διακρίνοντος. Πορνείας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐκ ἐφόδιον εἰς ἀσελγειαν. Εἰ οὐκ ἔχει πρεύονται, γαμησάτωσαν, φησίν· οὐχὶ δὲ καὶ γιμούντες παραναμείτωσαν.

5. Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τῇ φυχῇ λημώντες τῷ πάθει τῆς ἀτεμίας, πάλαι διαχρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσαγορίας. Έκ ποιῶν γάρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύουσιν; Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἡ ἀνεψιοὺς προσερεύουσιν; **C** Αμφοτέρα γάρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγχρονην. Μή ποιήσῃς, ὡς ἀνθρώπε, τὴν θείαν μητριὰν τῶν νηπίων· μηδὲ τὴν ἐν μητρός τάξει θάλπει φέρεινταν, ταύτην ἐφοπλίσῃς ταῖς ἀμειλίτοις; Ηλιοτυπίαις. Μόνον γάρ τὸ γένος (13) τῶν μητριῶν καὶ μετὰ θάνατον ἔλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἀλλεις παλέμιοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· οἱ δὲ μητριαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον δρόγονται. Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, Εἰ μὲν νόμων τις ὄριζται πρὸς τὸν γάμον, ήνοικται πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθής αὐτῷ ἡ σπουδὴ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, *Ira μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτήσθαι δι' ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐτείνει τὸν πόνον*. Ιλεσόνα με λέγειν ὡρμημένον τὸ μέτρον ἐπέχει (14) τῆς ἐπιστολῆς. Εὔχομαι δὲ ἡ τὴν παρανείαν τὴν ίσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ (15) τὸ δίγος τούτο· ἀλλὰ οἵς δὲν ἐτολμήθη τάποις ἐναπομεῖναι.

²⁷ Levit. xviii, 6. ²⁸ I Cor. vii, 29. ²⁹ Gen. i, 28; ix, 1. ³⁰ I Cor. vii, 9. ³¹ I Thess. iv, 4.

(13) Τὸ γένος. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi τὸ μίσος. Ibidem Coisl. primus καὶ ὑπὲρ θάνατον.

(14) Επέχει. Sic iidem codices. Editi ἐπέχει.

(15) Τὴν ἡμετέραν. Perspicuit ex conclusione hujus epistolæ incestas illas nuptias, que huic epi-

stola occasionem dederunt, non contractas in Ecclesia Cæsariensi suisce. Ac profecto, qua era constantia Basilius in vindicandis Ecclesiæ sue institutis, minime dubium quin ei, qui uxor mor tuae sororem duxerat, longe suisset epistola Diodoro afflictæ præsidium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΑ'.

Impulchium consolatur Basilius, tum cum fugeret ordinationem, gratiae rebus irrestitum. Horitur ut praece doctrinæ preueque moribus constanter obstat. Rogat ut si se longo morba debilitatum inviseret velit, nec tempus nec signum expectet.

Αμφιλοχίω (16), χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ. Α

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃ τοὺς καθ' ἔκστην γενεὰν εἰπεστοῦντες αὐτῷ ἐκλεγόμενος, καὶ γνωρίζων τὰ σκέπτα τῆς ἐκλογῆς, καὶ κεχρημένος αὐτοῖς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν ἀγίων· ὃ καὶ νῦν σε φεύγοντα, ἐκ αὐτῶν φῆσαι, οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν δι' ἡμῶν προσδοκαμένην κλήσιν, τοῖς ἀφύκτοις δικτυώσις τῆς χάριτος απηγεύσας, καὶ ἀγαγών εἰς τὰ μέσα τῆς Πιστεῖς, ὅπερε πολὺ πιονεύσεις τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλεητὸν τοῦ βιβλοῦ εἰς τὸ φῶς τοὺς ἑκατοντάριάν τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Λέγε οὖν καὶ σὺ τὰ τοῦ μακαρίου Δασβίδ· Ποῦ πορευθὼν ἀπὸ τοῦ αγνούματός σου; καὶ ἀπὸ τού προσώπου σου ποῦ σύνω; Τοιαῦτα γάρ θαυματουργεῖ δι φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης. "Ονοι (17) ἀπόλλυνται, ίνα βασιλεὺς Ἰσραὴλ γένηται. 'Ἄλλ' ἐκείνος μὲν, 'Ισραὴλ-τῇ ὑπεριών, τῷ Ἰσραὴλ ἑδονῇ· σε δὲ ηθρεψαμένη καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀναβιβάσασα τῆς ἀρετῆς ὑψος οὐκ εἴη, ἀλλὰ τὴν γείτονα δρᾷ τῷ ιδίῳ κόστῳ σεμνυνεῖν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς λαὸς πάντες οἱ εἰς Χριστὸν ἴμπιοτες, καὶ μία Ἐκκλησία νῦν οἱ Χριστοῦ, καὶ οἱ διαφόρων τόπων προσταγορεύηται, χαρεῖ καὶ ἥττεις καὶ εὑνφραίνεται ταῖς τοῦ Κυρίου οἰκονομίαις, καὶ οὐχ ἥττεται· Ἐνα δινδρα ἑζημιώσθαι, ἀλλὰ δι' έις Ἐκκλησίας διλας προσειληφένται. Μόνον παράσημον δι Κύριος καὶ παρόντας δρᾶν ἡμᾶς (18), καὶ ἀπόντας ἀκούειν τὴν προκοπήν σου, τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελῷ, καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Ἀνδρίζουν τοίνυν καὶ ἴσχυε, καὶ προπορεύουν τοῦ λαοῦ, ὃν ἐπίστευεσε τῇ δεξιᾷ σου δὲ Ὑψιστος. Κατὰς ὡς νοήμων κυβέρνησιν ποιησάμενος, πάσης ἡώντος ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν πνευμάτων ἐγειρομένης ὑψηλότερος γενόμενος τῇ γνώμῃ, ἀδάπτιστον τοῖς ἀλμυρός· καὶ πικροῖς τῆς κακοδοξίας κύμασι διαφύλασσε (19) τὴν δλκάδα, ἀναμένων τὴν γαλήνην, ἣν πικρεῖ δὲ Κύριος, ἐπειδὴν εὐρεθῇ φωνῇ ἀξίᾳ τοῦ διανοστήσαις αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰ δὲ βούλει τιμᾶς λοιπὸν ὑπὸ τῆς μακρᾶς ἀρρωστίας ἐπειγομένους (20) τῆς τὴν ἀναγκαῖαν ἔξοδον ἐπισκέψασθαι, μῆτε χαρὴν ἀναμεινῆς μῆτε τὸ παρ' ἡμῶν σύνθημα· εἴλος; ὅτι πατρικοὶ σπλάγχνοις πᾶσα εὔκαιριά ἐτι περιπτύσσεσθαι τέκνον ἀγαπητὸν, καὶ λόγῳ παντὸς χρείτων ἡ κατὰ Φυχὴν διάθεσις. Βάρος δὲ ὑπερβαίνον τὴν δύναμιν μή ὀδύρου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἡς δὲ μέλλων φέρειν τὸ βάσταγμα τοῦτο,

EPISTOLA CLXI

Amphilochio, ordinato episcopo.

1. Benedictus Deus , qui sibi placentes in singulis æstatibus eligit , electionisque secernit vasa , et his utitur ad ministerium sanctorum : qui nunc etiam te , cum fugeres , ut tunnet dixisti , non nos , sed vocationem quam per nos futuram suspicaris , inevitabilibus gracie retibus illigavit , ac in medium Pisidiam deduxit , ut homines Domino capias , et ex profundo pertrahas ad lucem , quos cepit diabolus , ut suam ipsius faciant voluntatem .
Dic 252 igitur et tu quæ beatus David dicebat : Quo ibo a spiritu tuo ? et quo a facie tua fugiam ⁴⁴ ? Talia enim operatur miracula benignissimus Dominus noster . Asinæ pereunt ⁴⁵ , ut rex Israel fiat . Sed ille cum Israelita esset , Israeli datus est : te vero non habet quæ enutravit et ad tantum perdixit virtutis apicem : sed vicinam videt proprio ornatu decoram . Sed quia unus populus sunt quotquot in Christum sperant , et nunc una Ecclesia qui Christi sunt , quanquam ex multis locis nominatur ; gaudet etiam patria , et lætatur Domini dispensationibus , neque amisisse se unum virum existimat , sed per unum totas Ecclesias acquisivisse . Tantummodo largiatur Dominus , ut et praesentes videamus , et absentes audiamus tuum in Evangelio profectum ac rectum Ecclesiarum ordinem .

2. Proinde age viriliter, corroborare, et præpopulo, quem credidit dextræ tuæ Aktissimum. Atque, ut peritus gubernator, tempestate omni ab hereticorum ventis excitata superior animo, immersabile custodi salsis et amaris pravæ doctrinæ fluctibus navigium; exspectans tranquillitatem, quam faciet Dominus, simul ut vox inventa fuerit digna, quæ ipsum exaltet ut ventos et mare increpet. Quod si nos jam longa ægritudine properantes ad necessarium exitum invisere cupis, nec tempus nec a nobis signum exspectes: quippe cum scias nullum tempus paternis visceribus commodum non esse ad dilecti filii complexum, ac sermone omni præstantiore esse mentis affectionem. Noli onus viribus fortius lamentari. Si enim ipse hoc esses oneris portaturus, ne sic quidem grave foret, sed prorsus intolerabile. Si vero Dominus tecum portat. *Jacta super Dominum curam tuam.*

⁴⁴ Psal. cxxxviii. 7. ⁴⁵ I Reg. ix. 3.

(16) *Αυτιλοχίω*, etc. Hunc titulum erimus ex codicibus Coisl. primo, Med., Vat. et uno ex Regis. Editi habent tantum τῶν αὐτῶν.

[17] *Orol.* Ila Coisil. primus et Med. cum duobus Regius et utroque Bigot. Editi ex^opol. inimici per-
eunt. Non exstat hæc epistola in codice Harlæcano.

(18) Ὁρᾶς ἡμᾶς. Ita plerique ms. Edisi ὅρᾶς
ἡμᾶς, ut te videam.

(19) Διαφύλασσε. Ita mss. novem. Editi διαφύ-
λαξαι.

(20) Ἐπαιρομένους. Coisl. primus ἐπαγομένους.
Alias CCCXCIII. Scripta anno 374.

et ipse faciet ⁽⁴⁾. Sine te hoc unum commoneam, A οὐδὲ οὐτως ἀν διν βαρὺ, ἀλλὰ φορητὸν (21) πα-
uī in omnibus cavaes, ne ipse pravis moribus una-
cum aliis abripiare, sed mala quæ prius obtinuerunt, per datam a Deo tibi sapientiam in melius transfe-
ras. Misit enim te Christus, non ut alios sequare, sed ut ipse præreas his qui salvantur. Quin etiam, rogo, pro me preceris, ut si adhuc in hac vita re-
maneo, dignus habeas qui te una cum tua Ecclesia videam; sin hinc jam abire jubeor, illuc vos videa-
mus apud Dominum, illam quidem, tanquam vitam, bonis operibus affluentem; te vero, tanquam sapien-
tiam agricolam et bonum servum demenso con-
servis tempestive distribuendo, mercedem fidelis prudentisque dispensatoris reportantem. Quotquot mecum sunt, pietatem tuam salutant. Valens læ-
tusque sis in Domino: clarus in donis Spiritus et sapientia custodiaris.
σθνον κομιζεμενον. Οι σύν την πάντες ἀσπάζονται σου την εὐλάτειαν. Ἐρβωμένος καὶ εύθυμος ἐν Κυ-
ριῷ εἰης· εὐδοκιμῶν ἐπι χαρίσματι Πνεύματος καὶ σοφίας φυλαχθεῖς.

253 EPISTOLA CLXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΒ.

Non desperat Basilius se precibus Eusebii impetraturum, ut ad eum veniat, ei morbo sanetur, quo a die Pasche usque ad hunc diem laborat, tam vario et multipli ut exprimiri non possit. Sperat tamen Barachium fratreū suis malū dicturum, ut causa dilatioris probetur.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Videtur me res eadem et tardum facere ad scri-
bendum, et rursus scribendi necessitatem afferre. Cum enim ad itineris mei respicio debitum, et congressus emolumenntum considero, plane mihi epistolas contempnere subit, ut quæ ne umbræ quidem rationem explere possint, si cuius veritate comparentur. Rursus autem cum cogito hoc unicūm solatium maximis et præcipuis privato superesse, ut virum tantum salutem, et pro more solito rogem, ut ne mei obliviscatur in precibus; subit mihi litteras non parvi facere. Ac spem qui-
dem adventus nec ipse projicere animo volo, nec tuam pietatem desperare. Pudet enim me, si non precibus tuis tantum videar confidere, ut vel juve-
nis ex sene flam, si hoc necessarium sit, non so-
lum paulo valentior, ex insirmo et prorsus alle-
nuato, qualis sane nunc sum. Cur autem jam non
ad sim, causas verbis dicere haud mihi facile, non
solum præsentis infirmitate impedito, sed etiam nunquam habenti tantam facultatem, ut multipli-
cet ac varium morbum perspicue exprimam. Cæterum a die Paschæ usque ad hunc diem febres, ventris resolutiones, et viscerum commo-
tiones, sicut fluctus me immersentes, emergere

C D

⁽⁴⁾ Psal. LIV, 23.

* Alias CCLVIII. Scripta anno 374.

(21) Αλλὰ φορητό. Legendum ἀσφόρητον, ut sententiam habeamus Basilio dignam. Non enim is erat qui episcopale onus sine Christo prorsus tolerabile diceret.

(22) Αξιδω. Sic mss. septem. Editii ἑπτά. Mox editii πάνυ με. Octo mss. πάνυ μοι.

(23) Συνήθως. Sic tres vetustissimi codices. Editii τὰ συνήθη.

Ἐσικέ μοι τοῦτο καὶ δικον ἐμποιεῖν πρὸς τὸ γρά-
φειν, καὶ ἀναγκαῖον αὐτὸν πάλιν ὑποδεικνύει. Όταν
μὲν γάρ πρὸς τὸ τῆς ἐπιδημίας τῆς ἐμαυτοῦ ι-
δὼ (22) χρέος, καὶ τὸ τῆς συγνυχίας ὑπαλογίωμα:
δρεῖος, πάνυ μοι τῶν ἐπιστολῶν ὑπεροράνη ἔπειται,
ώς οὐδὲ σκιᾶς λόγον ἐκπληροῦν δυναμένων πρὸς τὴν
ἀλτησίαν· δταν δὲ πάλιν λογίσωμαι, δτ: μόνη επα-
μυθία ἐστὶ τῶν μεγίστων καὶ πρώτων διαμαρτόνει
προσεπειν ἄνδρα τοσοῦτον, καὶ ἰκτεῦσαι συ-
τήθως (23), ὅστε μὴ ἐπιλανθάνεσθαι τηλῶν ἐπὶ τῶν
προσευχῶν, οὐ μικρόν τι μοι κρίνειν τὸ τῶν ἐπιστο-
λῶν ἔπειται. Τὴν μὲν οὖν ἐλπίδα τῆς παρουσίας ὡς
αὐτὸς φίλα τῆς ψυχῆς βούλομαι, οὔτε τὴν σῆς
σένειαν ἀπογνῶναι. Αἰσχύνομαι γάρ εἰ μὴ ταῖς εὐ-
εὐχαῖς τοσοῦτον φανεῖην θαρσῶν, ὡς καὶ νέος (24)
ἐκ γέροντος ἔσεσθαι, εἰ τούτου γέγοντο χρεῖα, οὐχ
ὅπως ἐρβωμενέστερος μικρὸν ἔξ ἀσθενοῦς καὶ ἐ-
ιτήλου παντάπασιν, ὅποιος δὴ νῦν εἰμι. Τοῦ δὲ μὴ τὴν
παρεῖναι τὰ αἴτια λόγῳ μὲν εἰπεῖν οὐ φέδον, οὐ μόνον
ὑπὸ τῆς παρούσης δύσθενειας ἐξειργομένῳ, ἀλλὰ τοῦ
σχόντι ποτε τοσαύτην τοῦ λόγου δύναμιν, ὃστε πα-
τοδατήν (25) καὶ ποικίλην νόσον ἔξαγγελλαι. Πλὴν
δτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα μέχρι νῦν (26) πυ-
ρετοὶ καὶ διάρροαι, καὶ σπλάγχνων ἐπαναστάται.

(24) Οὐ καὶ νέος. Sic Harl., Coisl. primus et plerique alii. Editio 4 Paris. ὡς καὶ νέος. Mox editi εἰ καὶ τοῦτο γένοιτο χρέος. Novem mss. ut in textu, nisi quod in tribus recentioribus legitur γένηται.

(25) Πατοδατήν. Quatuor mss. non vetustissimi addunt οὐτον.

(26) Μέχρι νῦν. Sic tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Editii μέχρι τοῦ νῦν.

ώπερ κύματα με ἐπιβαπτίζοντα ὑπερσχέν οὐκ ἔστι. Τὰ δὲ παρόντα οἷα καὶ τίνα (27) ἦν, εἴποι ἀν καὶ δοξάς Βάραχος (28), εἰ καὶ μή τῆς ἀληθείας ἀξίως, ἂν δον παρτυρῆσαι τῇ αἰτίᾳ τῆς ὑπερθέσεως (29). Ήλιν δὲ πέπεισμαι, εἰ γηγενίως ἡμῖν συνεύξιοι, ταῦθ' ἡμῖν λυθήσεσθαι (30) φρδίως τὰ δυσχερῆ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΓ.

Lendit Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenier eum inviseret, nisi morbo detineretur, quij ei quantius sit, narrandum testi oculato Amphiliocchio relinquit.

Τοδίνωφ κύμηται.

Εἶδον σου τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς γράμμασι. Καὶ γάρ τῷ δινὶ οὐδὲς γραφεὺς χαρακτῆρα σώματος οὐτῶς ἀκριδῶς ἐκλαβεῖν δύναται, ὡς λόγος ἐξεκονίσαι τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρθητα. Τότε γάρ τὸ τοῦ ήθους εὑσταθῆ, καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἀληθινὸν (31), καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἐν πᾶσιν ἀκέραιον (32) ἴκανῶς ἡμῖν δὲν τοῖς; γράμμασι λόγος ἐχαρακτήρισεν· δύθεν καὶ μεγάλην ἡμῖν παραμυθίαν τῆς ἀπολεψίων σου παρέσχετο. Μή τοιν διαλίπτες τῇ ἀεὶ παραπιπούσῃ προφάσει γρύμενος πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν, καὶ τὴν διὰ μακροῦ τετταγήν διμήλιαν χαρίζεσθαι· ἐπειδὴ τῆς κατ' ὅρθαλμος; συντυχίας (33) ἀπόγνωσιν ἡμῖν λοιπὸν τὴν ἀσθενεῖαν τοῦ σώματος ἐμποιεῖ. Ἡν δόπση ἔστιν ἐρέτι σοὶ ἡ θεοφύλεστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλοχίος, δὲ καὶ γνωρίζεις; τῷ ἐπὶ πλείον συγγεγενήθαις ἡμῖν, καὶ δυνατὸς ἡν λόγῳ παραστῆσαι τὰ θεαθέντα. Γνωρίζεσθαι δὲ φοίτομαι τὰ ἐμαυτοῦ δυσχερῆ οὐκ διλού τινὸς διευνὴ τῆς πρὸς τὸ ἐφεξῆς συγγνώμης, ὡς μή ῥημίας ἔχειν κατάγνωσιν, ἐξαν δρα ἐλλίπωμεν τὴν ἰστοχείην ὑμῶν. Καίτοι γε οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον τὴν παραμυθίας δεῖ πρᾶς τὴν ζημιλαν ταύτην. Εἰ γάρ ἦν μι δύναται συνείναι σου τῇ σεμνότερι, πολλῷ ἀν ἐγώ τῶν παρ' ἄλλοις σπουδαζομένων ταύτην ἐμαυτῷ τρεπιμοτέραν ἐθέμην

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΔ'

Lendit Basilius eximias Ascholii litteras, et gratias agit ob missum ad se martyris corpus, cuius horulator fuerat Ascholius. Sed mortore affectum se dicit, dum comparati cum præsentis rerum statu, quæ de beato Eutychie et de martyrum constantia scripsere ut Ascholius.

Ἄσχολλιφ, ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

1. Όσης ἡμᾶς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμματα τῆς δαιστηρίας σου, ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀν ῥεδίως ἴνειχομεν δυνηθείημεν, ἀσθενοῦντος τοῦ λόγου τῆς τὴν ἐνάργεταν (34)· αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ σεαντῷ (35) εἰκάσειν ὀφείλεις, τεκμαιρόμενος τῷ κάλλει τῶν ἐπεταλμένων. Τί γάρ οὐκ είχε τὰ γράμ-

(27) Καὶ τίνα. Ηεα addita ex tribus vetustissimis codicibus et pluribus aliis.

(28) Βάραχος. Sic scribitur hoc nomen in utroque Coisl., Med., Harl., duobus Regiis et utroque Bigot. Editi Βάρουχος.

(29) Ὑπερθέσεως. Male in septem mss. non vetustissimis ὑποθέσεως.

(30) Λυθήσεσθαι. Sic mss. summo consensu. Editi λυθεσται.

(31) Ἀληθεύστρ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀληθές.

(32) Ἀκέραιον. Sic Medicæus codex, melius multo quam editi κατριον, sententiæ in omnibus

A non sinunt. Præsentia autem quæ et qualia sint, dicere poterit et frater Barachus, si minus eo modo qui dignus sit veritate, saltem quantum satis est ad dilationis causam significandam. Omnino autem persuasum mihi est, si nobiscum sincere precatus fueris, me ab omnibus molestiis facile liberatum iri.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXIII.

Lendit Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenier eum inviseret, nisi morbo detineretur, quij ei quantius sit, narrandum testi oculato Amphiliocchio relinquit.

Jovino comiti.

Vidi tuum animum in litteris. Nam revera pictor nullus tam accurate corporis effigiem assequi potest, quam oratio mentis arcana exprimere. Nam et morum gravitatem, et honoris veritatem, et animi in omnibus sinceritatem apte nobis effinxit litterarum sermo; unde et tuæ absentiae magnum nobis solatium attulit. Quare non te fugiat qualibet oblata scribendi occasione uti, atque hoc ex longo intervallo colloquium impertire; quandoquidem 254 coram conveniendi spem abstulit corporis infirmitas; quæ quanta sit dicet tibi religiosissimus episcopus Amphiliocchius, qui et rem novit eo quod multum nobiscum fuerit, et quæ vidit verbis exprimere potest. Cæterum nota esse volo incommoda mea, non aliam ob causam, nisi ut deinceps veniam consequar, et pigritia crimen effugiam, si vos inviserem omittam. Quanquam bujus rei jactura non tam accusatione indiget quam consolatione. Nam si possem cum tua gravitate convenire, id equidem iis, quæ studio digna aliis videntur, longe antiquius haberem.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXIV.

Lendit Basilius eximias Ascholii litteras, et gratias agit ob missum ad se martyris corpus, cuius horulator fuerat Ascholius. Sed mortore affectum se dicit, dum comparati cum præsentis rerum statu, quæ de beato Eutychie et de martyrum constantia scripsere ut Ascholius.

Ascholio, episcopo Thessalonice.

1. Quanto nos gaudio repleverint litteræ sanctitatis tuæ, nos sane non facile demonstrare possimus; sermo siquidem rei clare explicandæ inpar est; ipse autem apud te ipsum existimare debes, ex eorum quæ scripsisti pulchritudine conjectaram faciens. Quid enim non habebat epistola?

opportunitatem. Codex Harlæanus prima manu εἴχαπον.

(33) Συντυχίας. In hac voce tres vetustissimos codices secuti sumus. Editi διμήλιας.

(34) Πρὸς τὴν ἐνάργεταν. Ita quinque codices non antiquissimi, nempe Coisl. secundus, Regius secundus, Clarom. Paris. et Bigot. In aliis legitur ἐνέργεταν, sicque habuit prima manu Harlæanus. Sed cum in aliis hujus epistole simillimis locis legatur ἐνάργεταν, nullo dissentiente codice; nihil mutandum duximus.

(35) Παρὰ σεαντῷ. Harl. παρὰ σεαντοῦ.

Alias CCCLXXVIII. Scripta anno 374.

Alias CCCXXXVIII. Scripta anno 374.

Nonne in Dominum amorem? Nonne mirum quidam de martyribus, ita perspicue certaminis modum describens, ut res nobis poneret ob oculos? Nonne et in nos ipsos honorem ac dilectionem? Nonne quidquid praeclarissimum quis dixerit? Ita ut, ubi epistolam in manus sumpsi, eamque legi sapius, ac redundantem in ea gratiam Spiritus perspexi, mihi viderer priscis temporibus versari, cum florarent Ecclesiae Dei, fide radicatae, conjugatae charitate, membris variis quasi in corpore uno unam conspirationem habentibus: cum manifesti essent qui persecabantur, manifesti itidem qui patiebantur persecutionem: eum populi bello oppugnati multiplicarentur, ac martyrum sanguis Ecclesias irrigans, veritatis athletas multo plures aleret, posterioribus priorum exemplo sese ad certamen parantibus. Tunc Christiani pacem habebamus inter nos: pacem illam quam reliquit Dominus, cuius nunc ne vestigium quidem nobis jam superest, adeo illam crudeliter a nobis invicem abegimus. Verumtamen redierunt animi nostri ad priscam illam beatitudinem, ubi litterae ex remota regione venerant, dilectionis pulchritudine efflorescentes; ac martyr nobis advenit a barbaris ultra Istrum habitantibus, per se ipse prædicans fidem illic vigentis integritatem. Quis animarum nostrarum his in rebus lœtitiam enarrare possit? Quænam excogitur dicendi vis, quæclare valeat affectum in corde nostro reconditum 255 enarrare? Profecto cum vidimus athletam, illius horatorem felicem prædicavimus: qui apud justum judicem justitiae coronam et ipse recipiet, eo quod multos ad certandum pro pietate corroboraverit.

2. Quoniam beatum virum Eutychen in memoriam nobis revocasti, patriamque nostram exornasti, ut quæ pietatis semina præbuerit, oblectasti quidem nos recordatione præteriorum, sed affectisti tristitia his quæ videmus arguendis. Enimvero nemo nostrum Eutychi virtute similis: qui utique tantum abest ut barbaros Spiritus virtute ac donorum illius efficacia mansuetaciamus, ut eos etiam qui mansueti sunt, peccatorum nostrorum magnitudine feroce reddamus. Nobis enim causam et peccatis nostris ascribimus, cur tantopere diffusa sit hæreticorum potentia. Etenim nulla fere pars orbis terrarum hæresis incendum effugit. Tua autem narratio, athletica certamina, corpora pro pietate dilacerata, furor barbarorum ab hominibus corde impavidis contemptus, varia tormenta persequentium, decertantium in omnibus constantia, lignum, aqua, quibus consummati martyres. No-

(36) Τῆς ἀδλήσεως. Male in quatuor mss. non velutiissimis legitur τῆς φύσεως.

(37) Ἡμίν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi ἡμῶν. Ibidem editi τὴν καθ' ἡμᾶς. Tres antiquissimi codices cum duobus aliis ut in textu.

(38) Ἡρομεν. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi εἴχομεν.

A ματα; Οὐ τὴν πρὸς Κύριον ἀγάπην; Οὐ τὸ περὶ τοὺς μάρτυρας θαῦμα, οὗτως ἐναργῶς τὸν τρόπον τῆς ἀδλήσεως (36) ὑπογράφοντα, ὡστε ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν (37) ἀγαγεῖν τὰ πρόγματα; Οὐ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτὰς τιμῆν τε καὶ διάθεσιν; Οὐχὶ δὲ τὸν εἶποι τις τῶν καλλιστῶν; ὡστε, διεις χειρας τὴν ἐπιστάτη ἐδέξαμεθα, καὶ ἀνέγνωμεν αὐτὴν πολλάκις, καὶ τὴν βρύουσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθημεν, νομίσαις ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαλων καιρὸν γεγενῆσθαι, ἡνίκα ηγόνους αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἥριζωμέναι τῇ πόλει, ἡνωμέναι τῇ ἀγάπῃ, ὑπερβεβηντες ἐν σωβατι μιᾶς συμπνευσας διασφόρων μελῶν ὑπερχώσης· διεις φανεροὶ μὲν οἱ διώκοντες, φανεροὶ δὲ οἱ διωκόμενοι· πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλεον τηνοντο, καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων, δρόν τὰς Ἐκκλησίας, πολυπλασιστὸν τὸν ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας ἔκτερεφε, τῷ ζῆλῳ τῶν προλαβόντων ἐπαπνομένων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χριστιανοὶ μὲν τῷ ἀλλήλους εἰρήνην ἥγομεν (38)· εἰρήνην ἐκείνην, τὸν Κύριος ἡμῖν κατέλιπεν, ἡς νῦν οὐδὲ ἔχοντος τοιποτὸν ὑπολέειτται, οὗτως αὐτὴν ἀπηνῶς ἀπέλιλων ἀπεδιώξαμεν. Πλὴν ἀλλ' ὅτι αἱ φυγαὶ ἡμῶν πρὸς τὴν παλαιὸν ἐκείνην μακαρίστητα ἐπενήδην, ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἔλθεν ἐκ τῆς μακρόβεν (39), ἀνθοῦντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ τοῦ ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ιστρου βαρδάρων, διάντου κηρύσσων τῆς ἐκεὶ πολιτευομένης πίστεως τὴν ἀκρίβειαν. Τίς δὲ τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφρασίν τῶν φυχῶν ἡμῶν διηγήσαιτο; Τίς δὲ ἐπινοθεὶ διναμις λόγου ἐναργῶς ἐξαγγέλλαι τὴν ἐκ τῷ χρυσῷ τῆς καρδίας ἡμῶν διάθεσιν δυναμένην; Ότε μέντοι εἰδομεν τὸν ἀθητὴν, ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν ἀλεπτηγ· διεις παρὰ τῷ δικαιῳ χριτῇ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπαλήψεται, πολλοὺς εἰς τὸν πέρα τῆς εὐσεβείας ἐπιβρέχωσας ἀγῶνα.

2. Ἐπειδὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχοῦ; εἰς μνήμην ἡμᾶς ἤγαγες, καὶ ἐσέμυνας τὴν ἡμῶν τὴν πατρίδα, ὡς αὐτὴν παρασχομένην τῆς εὐσεβείας τὶς σπέρματα· εὐφρανας μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομνήσει τῶν παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ ἐλέγχῳ τῶν δρωμάτων. Οὐδεὶς γάρ ἡμῶν Εὐτυχεὶ τὴν ἀρετὴν παρεπλήσσει· οἱ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρδάρους ἐξημερώσας τὸν δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν τοῦ αὐτοῦ χαρισμάτων, ὡστε καὶ τοὺς ἡμέρως ἔγοντας τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐξηγριώσας· Εαυτοὶ γάρ λογιζόμεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἀμφτιάσ τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τὴν τοῦ διρετικῶν δυνάστειαν. Σχεδὸν γάρ οὐδὲν μέρος (40) τῆς οἰκουμένης διαπέρευε τὸν ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ διηγήματα, ἐνστάσεις ἀδιήγησαντας (41), σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταβανόμενα, θυμός βαρδαρικός ὑπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων τὴν καρδίαν καταφρονούμενος, αἱ ποικίλαι βάσανα τῶν

(39) Ἐκ τῆς μακρόβεν. Harl., Med., Reg. pri-mus. Vat. et Bigot. alter ἐκ τῆς μακρόβεν

(40) Μέρος. Editi addunt ἐπὶ, quod melius videtur deesse in tribus antiquissimis codicibus.

(41) Ἐνστάσεις ἀδιήγησαν. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἐνστάσεις ἀδιήγησαν.

κονότων, αἱ διὰ πάντων ἐνστάσεις τῶν ἀγωνιζο-
μένων, τὸ ξύλον, τὸ ὄνδρο (42), τὰ τελειωτικὰ τῶν
μαρτύρων. Τὰ δὲ ἡμέτερα οἴλα; Ἀπέψυχται ή
θάνατοι. Πορθεῖται ή τῶν Πατέρων διδασκαλία·
νοῦται περὶ τὴν πίστιν πυκνά· σιγῇ τῶν εὔσε-
βωντων τὰ στόματα· λαὸς τῶν εὐκτηρίων οἰκουν
μέτασθιντες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς
λεπτήν τὰς χειρας αἰρουσι. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις
μαρτύρων δὲ οὐδαμοῦ, διὰ τὸ τοὺς κα-
κώντας ἡμᾶς τὴν αὐτῆν ἡμῖν ἔχειν προτηγοριαν.
Ταῦτα τούτων αὐτῶν τε δεῖθητι τοῦ Κυρίου, καὶ
τὰς τοὺς γενναῖους ἀδηλητὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς
τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν (43) προσευχὴν συμπαρά-
λει· ίνα, εἰπερ ἔτι χρόνοι τινὲς ὑπολείπονται τῇ
εὐστάσει τοῦ κόσμου, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν φοράν συνελαύνεται τὰ πάντα, διαλλαγεῖς ὁ Θεός
αἱ λαοῦ Ἐκκλησίας, ἐπαναγάγγι αὐτὰς πρὸς τὴν ἀρχαίναν εἰρήνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ'.
Basilii accepit ex Sorani lilleris Ieruliam, eumque laudat, quod et antea pro fide certamina sustinuerit, et
mucr martyris nuper coronati corpore patrum honoraverit. Rogat ut pro se preceretur.

Ἄσχολιψ (44), ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

Πάλαιν ἡμῖν εὐχήν ὁ ἀγιος Θεός ἐξεπλήρωσε,
καταξώσας ἡμᾶς γράμμασι τῆς ἀληθινῆς σου θεο-
σείας ἐντυχεῖν. Τὸ μὲν γάρ μέγιστον καὶ τῆς με-
γίστης πτωσῆς ἀξιον, αὐτὸν σε ἰδεῖν καὶ δρθῆναι
οὐ, καὶ τῶν ἐν σοὶ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων δι'
ἴκιντον ἀπολαῦσαι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ή τε τοῦ τόπου
ἐνστάσεις ἀφαιρεῖται, καὶ αἱ ιδίαι ἐκάτερον ἡμῶν
κατέχουσαι περιστάσεις· δευτέρας εὐχῆς ἀξιον γράμ-
μασι συνεγέστη τῆς ἐν Χριστῷ σου (45) ἀγάπης τρέ-
φεσθαι τὴν ψυχήν. "Ο καὶ νῦν ἡμῖν ὑπῆρξεν, δε
λάδομεν εἰς χειρας τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνέσεως
ου. Πάλον γάρ η διπλασίους ἐγενόμεθα τῇ ἀπο-
λεύσει τῶν ἐπεσταλμένων. Καὶ γάρ ἡν τῷ δυτὶ καὶ
εἰτὴν σου καθορδὸν τὴν ψυχήν, οἷον δι' ἐσόπτερου
τοῦς τῶν λόγων διαφαινομένην. Πολυπλασίαν δὲ
ἡμῖν τὴν εὑφροσύνην ἐποιεὶ οὐ μόνον τὸ τοιοῦτον
εἶναι σε ὅποιον η πάντων μαρτυρίᾳ παρίστησιν,
ἀλλὶ δὲ τὰ ἐν σοὶ καλὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐστι
αρνολογήματα. Οἶον γάρ εδιθαλής τις κλάδος βίζης
γεναῖς ἀφορμηθεὶς, τῶν πνευματικῶν καρπῶν
τὴν ὑπερορίαν ἐνέπλησας. "Ωστε εἰκότως η πατρὶς
ἡμῶν τοῖς οικείοις βλαστήμασιν ἐπαγάλλεται. Καὶ
ἡνίκα τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγώνας διηθεῖς (46),
ιδέξας τὸν Θεόν, ἀκούουσα τὴν τῶν Πατέρων ἀγα-
θὴν κληρονομίαν διαφυλαττομένην ἐν σοι. Οἴλα δέ

A stra vero qualia sunt? Refixit charitas. Patrum
vastatur doctrina: naufragia circa fidem crebra:
silent piorum ora: populus a precationis ædibus
abactus, sub dio ad Dominum, qui in cœlis est,
manus attollit. Ac graves quidem sunt afflictiones,
nusquam tamen martyrium; eo quod qui nos
vevant, eodem ac nos appellantur nomine. Eam
ob causam cum ipse Dominum precare, tuum stre-
nuos omnes Christi athletas ad adhibendas pro
Ecclesiis preoēs tibi adjunge: ut si quid adhuc
temporis superest mundi constitutioni, nec jam
in contrarium impetum feruntur omnia, reconci-
liatus Ecclesiis suis Deus, ipsas ad priscam pacem
reducat.

EPISTOLA CLXV.

B Ascholio, episcopo Thessalonice.

Votum nobis antiquum adimplevit Deus san-
ctus, cum nobis dignatus est concedere, ut veræ
pietatis tuæ litteras acciperemus. Hoc enim maxi-
mum est et maxime exoptandum, videre te et vi-
deri a te, ac Spiritus donis, quae in te sunt, per
nosmet ipsos perfri. Sed quia id et loci distantia
ausert, et negotia quibus privatim eterque nostrum
detinemur; in 256 secundis votis fuerit, ut anima
frequentibus tuae in Christo charitatis litteris ala-
tur. Quod et nunc nobis contigit, eum prudentiæ
tuæ epistolam in manus sumpsimus. Plus enim
quam gemini facti sumus, iis quæ a te scripta sunt
perfruentes. Erat enim revera et tuam ipsius in-
tueri animam, velut in speculo quadam, ita in
sermone relucentem. Illud autem multiplici me-
lætitia afficit, non solum quod is sis quem omnium
testimonia prædicant: sed etiam quod egregiæ tuæ
doctores patriæ sint ornamenta. Enim vero
veluti viridis quidam surculus ab eximia radice
profectus, fructibus spiritualibus nationem exte-
ram replevisti. Quare nec injuria patria nostra de
suis gloriatur germinibus. Et cum pro fide certa
mina sustineres, Deum glorificabat, bonam Patrum
hæreditatem in te audiens custodiri. Tua autem
nunc qualia sunt? Martyre, qui nuper in vicina

(42) Τὸ ξύλον, τὸ ὄνδρο. Ήσε facilē explicantur
et illustrantur ex epistola Ecclesiæ Gothie, que
sicut cum corpore S. Sabæ martyris ad Ecclesiam Cesariensem missa est. Sic legitur sub finem hujus
epistolæ: Τότε κατάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸ ὄνδρον εὐχα-
ριστοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν.. Καὶ ρίψαντες
εἰς τὸν οὐρανὸν εἰπεῖσθαι τὸν τραχύλου,
ἴπεισον εἰς τὸ βάθος. Καὶ οὕτω τελεωθεὶς διὰ ξύλου
καὶ ὄντος, ἀχραντον ἐφύλαξε τῆς σωτηρίας τὸ
σύμβολον, ὃν ἐτῶν τριάκοντα δύτια. Tunc ab eis de-
ducens est ad aquam, gratias agens et glorificans
Deum. Ac præcipuum illum dantes, et lignum illius
collo imponentes, morsaverunt profundo. Sicque con-
summatum per lignum et aquam, intaminatum ser-

variat salutis symbolum, annos natus triginta octo.

(43) Υπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν. Sic iudicem tres anti-
quissimi codices. Editi ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

(44) Άσχολιψ. Quamvis omnes codices mss. et
editi hanc epistolam Ascholio inscribant, nullus
tamen dubito, quin Sorano Scythiae duci scripta
fuerit: idque in Vita S. Basilii probare cona-
bimur.

(45) Τῆς ἀν Χριστῷ σον. Illud pronomen, quod
ad sententias seriem necessarium videtur, desum-
pimus ex codice Harleiano.

(46) Διηθεῖς. Ita novem mss. Editi διηθεῖς.

Alias CCCXXXIX. Scripta anno 374.

vobis barbaria decertavit, patriam honorasti, velut agricola ad eos qui semina præbuerunt, fructuum primicias mittens. Vere digna Christi athleta dona; martyr veritatis nuper justitias corona redimitus, quem et læti suscepimus, ac Deo, qui jam in omnibus gentibus Christi sui Evangelium adimplevit, gloriam dedimus. Sine autem hoc te rogem, ut nostri qui te diligimus, memineris in precibus, ac sedulo Dominum pro animabus nostris preceris; ut et nobis aliquando donetur Deo incipere servire secundum viam mandatorum ipsius, quae nobis dedit ad salutem.

τῷ Κυρίῳ, ἵνα καταξιωθῶμεν ποτε δρᾶσθαι: καὶ αὐτοὶ δουλεύειν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἀς ἔδωκεν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν.

EPISTOLA CLXVI^o.

Basilius seu polius Gregorius beatum prædicat Euprassium, quia a Eusebium se conserat; sed multo beatorem ipsam Eusebium, cui exsilium gratulatur, eumque rogal ut pro se precelur et ad se vergai scribere.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Carus mihi in omnibus, etc. 257

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni Epistolas, epist. 65.

EPISTOLA CLXVII^o.

Basilius, seu polius Gregorius acceptam ex litteris Ensebii lætitiam significat; molestias excusat et negotia, quod am non invisa; ipsius litteras sibi et lucro et honori apud multis esse testatur.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Et cum scribis, et cum nostri memor es, lætitia nos afflicis; et quod hoc maius est, cum nobis in litteris benedicis. Nos porro, si digni tuis laboribus et tuo pro Christo certamine essemus, concessum nobis fuisset, ut ad te profecti pietatem tuam complecteleremur, ac patientia in ærumnis exemplum caperemus. Sed quia ea re indigni sumus, molestiis multis ac negotiis detenti, quod secundum est, facimus; salutamus tuam præstantiam, precamurque ut ne nostri desatigeris meminisse. Nam litteris tuis dignos haberi non lucrum duntaxat nobis est; sed glorio etiam apud multis atque ornamentum, quod apud virum virtute tanta præditum, tamque Deo conjunctum, ut ei alios etiam tum sermone, tum exemplo conjungere queat, aliquo in numero simus.

EPISTOLA CLXVIII^o.

Quantum dolet Basilius Ecclesiam pastore destitulam, tantum Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebio versetur. Antiocho, presbytero, fratris Eusebii filio, qui cum D. Ἀγριοχῳ, χρεσπυτέρῳ, ἀδελφιδῷ συνόρτει τῇ patruo exsulante versabatur.

Quantum doleo Ecclesiam pastoris tanti destitu-

* Alias CCLI. Scripta anno 374.

** Alias CCLII. Scripta anno 374.

*** Alias CCLIX. Scripta anno 374.

(47) Οἰα δὲ σου. Med. et alii nonnulli οἰα δὲ σου.

(48) Μάρτυρι νέον. Ita Coisl. primus, Vat., Reg. secundus et Paris. Editi μαρτυρεῖ νέων. Ibidem quinque mss. ἀνθήσαντα. Bigot. et Harl. secunda manu ἀθλήσαντα.

(49) Ὄντως. Editi addunt γάρ, quod melius deest in sex mss. Ibidem editi ἀληθῆ Χριστοῦ.

(50) Μάρτυς... ἀραδησάμενος. Medicæus codex

σου (47) καὶ τὰ παρόντα; Μάρτυρι, νέον (48) ἀλησάντι ἐπὶ τῆς γείτονος ὑμέν βαρβάρου, τὴν ἑταῖρον ἀτίμησας, οἷόν τις εὔγνώμων γεωργὸς τὰς παραδοχομένοις τὰ σπέρματα τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν ἀποπέμπων. Ὄντως (49) πρέποντα ἀδιηγητοῦ Χριστοῦ τὰ δῶρα μάρτυς (50) τῆς ἀληθείας ἄριτον τὴν τῆς δικαιοσύνης ἀναδησάμενος στέφανον, ὃν καὶ ὑπεδεξάμενα χαίροντες, καὶ ἐδοξάσαντεν τὸν θεόν τὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πληρῶσαντα λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Παρακέλησο δὲ καὶ ἡμῖν τῶν ἀγαπώντων σε μεμνῆσθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ σπουδαίως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν προσεύχεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΓ^o.

B
Εὐσέβειφ (51), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Tὰ πάντα τίμιος ὃν ἡμῖν, κ. τ. λ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΖ^o.

Εὐσέβειφ (52), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Καὶ γράψων καὶ μεμνημένος εὐφρατένες ἡμᾶς, καὶ τὸ τούτου μεῖζον, εὐλογῶν ἡμᾶς ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἡμεῖς δὲ, εἰ μὲν (53) ἔξιοι τῶν σῶν παθημάτων, καὶ τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεως, κατηξιώθημεν ἐν καὶ μέχρι σοῦ γενόμενοι περιπτύξασθαι σου τὴν θεοτείαιν, καὶ τύπον λαβεῖν τῆς ἐν τοῖς παθήμασι καρτερίας· ἐπειδὴ δὲ ἀνάκτοι τούτου τυγχάνομεν, πλακαῖς θλιψεσι καὶ ἀσχολίαις ἐνεχόμενοι, δευτεράνη ἐστι ποιοῦμεν προσαγορεύομεν τὴν σὴν τελείτητα, καὶ ἀξιοῦμεν μὴ κάμψειν σε μεμνημένον ἡμῶν. Οἱ γάρ ὁφέλεια μόνον ἡμῖν τῶν σῶν καταξιώσθη γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ καύχημα πρὸς τοὺς παλλίους καὶ καλλώπισμα, ὅτι ἀργός ἡμῶν ἐστι παρὰ ἀνὴρ τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν καὶ τοσαύτην ἔχοντι πρὸς θεῖον οἰκείητα, ὥστε καὶ ἄλλους οἰκείουν δύνασθαι καὶ λόγῳ καὶ ὑποδείγματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΗ^o.

Οσον ὁδύρομαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν στερηθεῖσαν

cum Regio secundo et Coisl. secundo μάστυρα... ἀναδησάμενον.

(51) Εὐσέβειφ, etc. Addunt editi πρεδόντερος ὃν, sed prorsus viliose; nec leguntur apud Gregorium Nazianzenum, cuius inter epistolas hæc trigesima est, ipsique videtur tribuenda. Hinc a nostris codi cibus abest, excepto Coisliniano primo.

(52) Εὐσέβειφ. Hæc etiam epistola Gregorio adjudicanda, nec eam ullus habet ex codicibus nostris prater Coislinianum primum.

(53) Εἰ μέν. Sic Gregorius Nazianzenus et Coisl. prius. Editiones Basilii τεμέν. Paulo post eo

ῆς τοῦ τοιούτου παιμένος ἐπιστείλας, τοσαῦτον μα-
κρίων ὑμᾶς καταξιωθέντας ἐν τοιούτῳ καιρῷ συνεῖ-
πε ἀνόρι τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας (54) θεοῦ
διδίκιον: ἄγωνα. Πέπεισμαι γάρ, διτὸς Κύριος καὶ
ἥρας τῆς αὐτῆς μερίδος καταξιώσει, τοὺς καλῶς
λείποντας καὶ ἀπεγεροντας αὐτοῦ τὴν προθυμίαν.
Τίκον δὲ κέρδος ἐν τῇσι θυσίῃ ἀπολαύειν ἀν-
θρίς τοσαῦτα μὲν ἐκ τῆς μαθήσεως, τοσαῦτα δὲ
ἐκ τῆς πειρᾶς τῶν πραγμάτων συνειληχότας! "Πότε
πέπεισμαι ὑμᾶς νῦν ἔγνωκέναι τὸν ἄνδρα, τὴν τινὰ
τινὰ σύνεστιν διότι ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ καὶ
εἰς τὴν διάνοιαν εἶχεν εἰς πολλὰ σχιζομένην, καὶ
ὑπεῖ; οὐκ ἔγνωτε σχολὴν ἀπὸ τῶν τοῦ βίου πραγμά-
των, ὅποιοι προστείσθαι τῷ πτενεματικῷ νάματι
τῷ ἀπὸ καθαρᾶς καρδίας τοῦ ἀνδρὸς προχεομένῳ.
Ἄλλο παράδογον δὲ Κύριος ὑμᾶς καὶ αὐτῷ παράληστιν
ἔχει, καὶ αὐτοὺς μὴ δεῖσθαι τῆς ἑτέρων παρηγορίας.
Οὐπερ ὡν καὶ πέπεισμαι περὶ τῶν καρδιῶν ὑμῶν,
τεμπιρόμενος τῇ τε ἐμαυτοῦ πειρᾷ, τὴν πρὸς ὀλίγον
ἴμων ἐπειράθην, καὶ τῇ μεγάλῃ ὁδοσκαλίᾳ τοῦ κα-
κοῦ καθηγητοῦ, οὐ μιᾶς ἡμέρας συνουσίᾳ ανταρκές
ἰσποιον πρὸς σωτηρίαν.

ΕΠΙΣΤΘΛΗ ΡΕΩ.

Glycerius quidam diaconus, cum multas virginis congregasset, et noctu αὐγῇiens choros cum illis duceret, Gregorius
τοις capiuitatem collegit. Unde eum rogat Basilios, ut Glycerium redire jubet, virginisque a tyrannide liberet, sal-
tem eum quae redire volunt. Glycerio nodeste rediūti veniam promittit; secus vero, depositionem minatur.

Γρηγορίῳ (55) Βασιλείῳ.

Πρᾶγμα μὲν ὑπέστης ἐπιεικὲς καὶ ἡμερον (56) καὶ
τιμίωρον, τὴν τοῦ καταφρονητοῦ Γλυκερίου
τίξις γάρ οὕτω γράφομεν) αἰχμαλωσίαν συναγαγών,
καὶ τὴν κοινὴν ἀσχημοσύνην ἡμῶν, ὡς οἰόν τε ἡν,
τοιχιώμας δὲ δέ όμως τὴν στὴν εὐάλεσιαν μαθοῦσαν
τὸν κατ' αὐτὸν, οὕτω λύσαι τὴν ἀτιμίαν. Οὗτος δὲ νῦν
οὐδὲρς καὶ σεμνὸς ὑμῖν Γλυκερίος ἔχειρον θήη
μὲν περὶ ἡμῶν τῆς κατὰ Οὐήνεσαν (57) Ἐκκλησίας
δίκαιον, ὡς καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ διακονήσαν, καὶ
τῷ ἕργῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμελησμένος. Καὶ γάρ
ἰσποι, εἰ καὶ τὰ ἄλλα δύστροπος; δὲ ἀνήρ, ἀλλὰ τὰ
ἰκίχεια οὐκ ἀφυπέσει. Ἐπειδὲ κατέστη, τοῦ μὲν ἕργου
ἱμέλος τοσοῦτον, δοσον οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότος.
Παρόντος δὲ ἀθλίας συναγαγών, καὶ τὸν
οὐδεντίαν, τὰς μὲν ἐκούσας προσδραμούσας αὐτῷ
οἵστις δὲ τὸ τῶν νέων περὶ τὰ τοιαῦτα πρόχειρον,
ἢ δὲ ἀκούσας ἀγέλαρχειν ἐπεχείρησε, καὶ πα-
τριαρχίας δνομα ἔσωτῷ καὶ σχῆμα περιθεῖς, ἐξα-
ριητος ἐποδερέστατο, οὐκέτι τονος ἀκολουθίας (58) καὶ
τοσείας ἐπὶ τοῦτο ἐλθὼν, ἀλλ' ἀφορμήν βίου ταῦτην

μὲν desumptissim ex Gregorio, κατηξιωθημεν ἀν-
τι μέρισ τοῦ γενόμενοι περιπτύξασθαι σοι τὴν θεο-
τεῖαν, editiones Basiliī habebant εὐχόμεθα λέξιν
τὴν στὴν θεοσέβειαν.

(54) Τῆς εὐσεβείας. Tres codices recentiores τῆς
Ἐκκλησίας.

(55) Γρηγορίῳ. Nyssenum aut Nazianzenum in-
sciligt Tillmontius, sed Nazianzeno inscrubunt ve-
stisi codices. Nam in Colsl. primo inscribitur τῷ
τριῶν. Präcedit autem epistola 71, quam ad Nazianzenum
scriptam esse nemo dubitat. In Harlæano tota pene epistola scripta est manu
recenti. legitur manu recentiore Γρηγορίῳ ἐταίρῳ,
τῷ titulus jejunior quidem est et exilior, quam ut
piscopos deceat, sed tamen indicat epistolam ad

A tam regimine, tantum felices vos prædico, quibus
contigit ejusmodi tempore cum viro esse magnum
pro pietate certamen decertante. Persuasum enim
mihi est vos quoque, a quibus propensa illius
voluntas præclare excitatur et extimulatur, eam-
dem sortem a Domino consecuturos. Quantum au-
tem lucrum in summo otio perfrui viro tot ac tanta
tum ex doctrina, tum ex rerum experientia conse-
cuto! Quare certo scio vobis nunc demum cogniti-
um esse virum illum, quali sit prudentia; pro-
pterea quod præterito tempore ei ipse mentem habe-
bat in multa distractam, nec vobis tantum erat a
vitæ negotiis otii, ut toti 258 accumberetis
ad spirituale fluentum e puro viri pectore proma-
nans. Sed largiatur Dominus, ut et vos ei sitis so-
latio, et ipsi aliorum non indigeatis consolatione.
Quod utique persuasum habeo de cordibus vestris,
conjecturam faciens et ex mea ipsius experientia,
qua vestri paulisper periculum feci, et ex optimi
magistri summa doctrina, quocum vel unum dien-
versari satis est ad salutem viatici.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXIX.

Gregorio Basilius.

Negotium quidem suscepisti lene, atque huma-
num, cum contemptoris Glycerii (sic enim interim
scribimus) capiuitatem collegisti, communique no-
strum dedecus, quoad ejus fieri potuit, contextisti.
Operæ autem pretium est, ut pietas tua gestarum
ab eo rerum certior facta, sic ignominiam diluat.
Gravis ille nunc et venerandus apud vos Glycerius
a me quidem ordinatus est Venensis Ecclesiæ dia-
conus, ut et presbytero ministraret, et opus Eccle-
siæ curaret. Est enim, quamvis ad alia absurdus,
saltem ad manuum officia haud male a natura com-
paratus. Posteaquam autem diaconus institutus
est, opus quidem perinde neglexit, ac si nullum ei
prorsus impositum esset. Coactis autem misericordiis
virginibus, privata auctoritate atque potentia, par-
tim sua sponte ad eum accurrentibus (nec enim te-
D fugit, quam ad hujusmodi res prompta sit juventus),
partim invitatis et repugnantibus, gregis imperium
sibi arrogare aggressus est; ac patriarchæ nomine
et habitu sibi imposito, statim insolenter se effere

Gregorium Nazianzenum scriptam suis. Reperitur
eadem epistola cuni duabus sequentibus inter epi-
stolas Gregorii Nazianzeni, suntque 205, 206, 207.

(56) ἐπιεικὲς καὶ ἡμερον. Harl. recentiore manu
ἐπιεικῶς ἡμερον. Sic etiam legitur apud Gregorium
Nazianzenum.

(57) Οὐήνεσαν. Harl. Σύννεσαν. Coisl. Οὐήσαν.
Naz. Οὐήνατα.

(58) Ἀκολονθίας. Editi addunt δικαῖας, quod
merito expungunt codices Med. et Coisl. primus.
In Harlæano tota pene epistola scripta est manu
recenti.

* Alias CCCCXII. Scripta circa annum 374.

cepit, non causa aliqua probabili ac pietate eo de-
veniens, verum hanc parandi victus rationem, ut
alius quamlibet aliam, sibi proponens: ac parum
absuit quia totam etiam Ecclesiam sedibus suis
commoveret; contempnens presbyterum suum, virum
et vitæ instituto etestate venerandum, contempnens
chorepiscopum, ac nos etiam tanquam nullius pretii
homines; semperque tumultibus ac perturbationi-
nibus urbem atque universum clerum implens. Ac
tandem, ubi a me et a chorepiscopo levibus verbis
objurgatus est, ne contemptor evaderet (nam juve-
nes etiam ad eamdem contumaciam exercebat), fa-
cinus admodum audax et inhumanum excoxit.
Virgines, quotquot potuit, per sacrilegium præda-
tus, nocte observata, fugam capessit. Omnino tibi
gravia haec videbuntur. Tempus **259** quoque con-
sidera. Habeatur ibi conventus, atque ingens un-
decunque, ut par est, confluerebat multitudo. Ille
autem vicissim chorum suum introduxit, juvenes
sequentem ac tripudiantem, ac plurimum quidem
tristitiae piis afferentem, plurimum autem risus la-
scivis et lingua procacibus. Neque his contentus,
etsi tam atrocibus et horrendis; sed etiam parentes,
ut audio, virginum orbitatem non ferentes, atque
dispersam turbam reducere cupientes, et ad filia-
rum suarum pedes cum gemitibus, ut consenta-
neum est, accidentes, admirandus juvenis cum
prædatoria sua manu contumeliis atque ignominia
afficit. Haec velim ne ferenda existinet pietas tua:
etenim hoc ludibrium commune omnium nostrum
est; sed in primis jube eum cum virginibus redire.
Misericordiam enim aliquam, si modo cum tuis
litteris revertatur, poterit consequi; sin minus,
virgines saltem ad Ecclesiam earum matrem remitte.
Quod si hoc fieri nequit, at certe in eas quæ redire
volunt, tyrannidem exerceri ne patiaris; sed per-
suade ut ad nos revertantur; aliqui Deum et ho-
mines testamur haec minime recte fieri, nec ex Ec-
clesiae legibus. Glycerius autem si cum disciplina
et congruenti modestia redeat, id optimum: secus
vero, sit a ministerio remotus.

(59) Τὸν χωρεχίσκοντο. Med. et Coisl. primus
τῷ ἐπιστόκοντο.

(60) Ἰνα τι. Combeſiſius legendum putat ἵνα μή. Quasi dicit Basilius Glycerium ne increparetur au-
fugisse. Sed nihil prorsus mutandum, cum illud
ἵνα idem sonet hoc loco ac ubi sive postquam. Hoc
enim sensu usurpatum in epist. 199. Sic etiam in
oratione S. Ephrem in S. Basiliū p. 58. Ἰνα οὖν
καὶ δὲ Κύριος σπλαγχνισθῇ ἐπ' ἐμέ: Οὐδὲ ergo Domi-
nus erga me misericordia commotus fuit.

(61) Φαρεῖται. Harl. φαίνεται.

(62) Ο δέ... νέοις. Legitur 'Ο δέ... νέος apud
Gregorium.

(63) Ἀτιμοῖ. Harl. ἀτιμάζει. Sed prima manu
habuit ἀτιμοῖ. Legitur etiam ἀτιμάζει apud Grego-
riūm.

(64) Καὶ γὰρ κοινός. Ita tres nostri vetustissimi
codices: plures enim in hanc epistolam reperiuntur.

A ὥστε ἄλλος ἀλλην τινὰ προστήσαμεν, τῷ μαρτυρίῳ
τὴν Ἐκκλησίαν τὰςαν διάστασον πεποίηκε, περιφρε-
νῶν μὲν τὸν ἁγιοῦ πρεσβύτερον, διάρρα καὶ τοικοῖς
καὶ ἡμᾶς αἰδεῖσιμον, περιφρονῶν δὲ τὸν χωρε-
χίσκον (58), καὶ ἡμᾶς ὡς οὐδενὸς ἀξίους· θερίου
δὲ δεῖ καὶ ταρεχῶν πληρῶν τὴν πόλιν, καὶ σύμπαν
τὸ Ιερατεῖον. Καὶ τέλος, ἵνα τι (60) λόγῳ ἐπιτιμῇ
μικρὸν παρ' ἡμῶν καὶ τοῦ χωρεπισκόπου, πρὸς τὸ μῆ-
χαταφρονεῖν αὐτὸν (καὶ γὰρ καὶ τοὺς νέους ἔγγυαν
εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόνοιαν), πρᾶγμα διανοῖται: ἀπὸ^C
τολμηρῶν καὶ ἀπάνθρωπων. Συλήσας τῶν περιθῶν
διας τὸ δύνατον, καὶ νύκτα τηρήσας, δραπέτης γίνεται.
Πάνυ δοι δεινὰ ταῦτα φανεῖται (61). Σκότει καὶ τῷ
καιρόν. "Ηγέτο μὲν ἡ ἐκεῖστος σύνδος, καὶ τὰ
πανταχόθεν, ὡς εἰκός, ἐπέρθει τὸ πλῆθος. Οὐ δὲ
ἀντεῖχε τὸν ἁγιοῦ χορὸν νέοις" (62) ἐπόμενον, καὶ
περιχρεύοντα, καὶ πολλὴν μὲν κατήφειν κινῶντας
τοὺς εὐλαβέστει, πολὺν δὲ γέλαστα τοὺς ἀκρατέστει καὶ τὴν
γλώσσαν ἐτοιμαστέροις. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα, καὶ περ
τολικαῦτα δύντα τὸ μέγεθος· ἀλλ' ἔτι: καὶ τοὺς γοῦν;
ὡς πυνθάνομαι, τῶν παρθένων τὴν ἀτεκνίαν τὸ
φέροντας, καὶ τὴν διασπορὰν ἀπαναγαγέν τουλομέ-
νους, καὶ μετ' ὅδυρμῶν προσπίπποντας, ὡς εἰκός,
ταῦτα ἐστῶν θυγατράσι, περιύβριζει καὶ ἀτυμός (63) ἡ
θαυμαστὸς νεανίσκος μετὰ τοῦ ληστρικοῦ συντάγμα-
τος. Ταῦτα μὴ ἀνεκτὰ φανήστω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ καὶ
γὰρ κοινὸς (64) πάντων ἡμῶν δὲ γέλως· ἀλλὰ μάλιστα
μὲν αὐτὸν κέλευσον μετὰ τῶν παρθένων ἀπανελθεῖν.
Τύχος γὰρ δὲ τίνος φιλανθρωπίας, εἰ μετὰ τῶν
ἀπανήκοι γραμμάτων: εἰ δὲ μή, τάς γε παρθένους
ἀπόπεμφον τῇ μητρὶ αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ
μή (65), τάς γε βουλομένας τυραννεῖσθαι μὴ συγχρήσης,
ἀλλ' ἀπανελθεῖν τίπασον (66) πρὸς ἡμᾶς
ἢ μαρτυρόμεθά σοι (67) δ καὶ θεώρ καὶ ἀνθρώπους;
δὲ: μή καλῶς ταῦτα γίνεται, μηδὲ θεοσοίς Ἐκ-
κλησίας. Γλυκέριος δὲ εἰ μὲν ἀπανέλθοι μετ' ἴ-
πτήμης (68) καὶ τῆς πρεπούσης (69) εὐσταθεῖς
τοῦτο δριστὸν: εἰ δὲ μή, ξετω πεπαυμένος τῆς
ὑπηρεσίας.

non licuit. Sic etiam apud Greg. Editiones Basiliū
Καὶ γὰρ κοινόν.

(65) Εἰ δέ μή. Editi addunt τοῦτο, quod deest in
tribus nostris mss.

(66) Τύπωσον. Vox Basilio familiaris. Sic enim
pluribus in locis usurpatur.

(67) Μαρτυρόμεθά σοι. Coisl. μαρτυρόμεθά σ.
Harl. μαρτυρόμεθα θεόν καὶ ἀνθρώπους· testamus
Deum et homines. Sic etiam apud Gregorium, nisi
quod legitur μαρτυρόμεθα.

(68) Επιστήμης. Legendum putat Combeſiſius
ἐπιστολῆς. Sic legitur apud Greg. Nazianz., et ad
marginem ἐπιστήμης. Quæ quidem vox cum legatur
in tribus nostris vetustissimis codicibus, non ride-
cur mutanda sit. Sæpe enim idem valet ac disci-
plina et ordo.

(69) Πρεπούσης. Ita mss. et Greg. Naz. Editiones
Basiliū παρούσης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟ'.

Glycerio veniam pollicetur Basilius, si cito redeat, secus vero, depositionem minatur.

Γλυκερίῳ.

Μέχρι τούς ἀπονοῆτας, καὶ κακῶς μὲν βουλεύῃ περὶ επιποῦ, κινεῖς δὲ (70) ἡμᾶς, αἰσχύνεις δὲ τὸ κοινὸν εἶγμα τῶν μοναστῶν; Ἐπάνελθε οὖν τῷ Θεῷ θαρρῶν καὶ ἡμῖν, οὐ τὴν φιλανθρωπίαν μεμούμεθα. Εἰ γάρ καὶ πατρικῶς ἐπειμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ συγγρωσθεῖσι ταπεικῶς (71). Ταῦτά σοι παρ’ ἡμῶν ἐπειδὴ τόποι τε ἔκτείνουσιν δόλοι, καὶ πρὸ τῶν ἀλλῶν δὲ ὁ προσδύτερος, οὐ τὴν πολιάν αἰδούμεθα καὶ τὴν εὐτελεγχίαν. Εἰ δὲ μακρύνεις (72) ἀφ’ ἡμῶν, τοῦ βαθμοῦ μὲν πάντως (73) ἐκπέπτωκας· ἐκπεσῃ δὲ καὶ τὸν Θεού μετὰ τῶν μελῶν σου καὶ τῆς στολῆς, εἰς δύτες τὰς νέας οὐ πρὸς Θεὸν, ἀλλ’ εἰς βάραθρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΑ'.

Queritur iterum Basilius, quod Glycerius et virgines nondum redierint.

Γρηγορίῳ.

Ἐπίσταλκά σοι καὶ πρώην περὶ Γλυκερίου καὶ τῶν παρθένων. Οἱ δὲ οὐδέποτα καὶ τήμερον ἐπανήσαιν, ἀλλ’ εἴτε μέλλουσιν, οὐκ οἶδα θεεν καὶ δπως. Οὐ γάρ ἐν ἔκτείν σου καταγνοίην, ὡς ἐφ’ ἡμετέρᾳ δικαιολογίᾳ τούτῳ ποιεῖς, ή αὐτὸς πάσχων τι πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἀλλοις χαριζόμενος. Ἡκέτωσαν οὖν μηδὲν δεδοικτεῖς· οὐ γενοῦ τούτου (74) ἐγγυητής. Καὶ γάρ ἄγρομεν τεμνομένων (75) τῶν μελῶν, εἰ καὶ κατέκις (76) ἐμβιθησαν. Εἰ δὲ ἀντιτείνοιεν, ἐπ’ ἀλλοὺς η βίρος, ἡμεῖς δὲ ἀποτλυνόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ'.

Σημεῖοι Basilius se ex Sophronii litteris et laetitiam eo majorem, quo tunc rarior erat charitas, collegisse; et numerum cum hoc Patrum fidei defensore colloquendi desiderium concepisse.

Σωφρονίῳ ἐπισκόπῳ (77).

Ὄποις ηδφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, οὐδὲν ἀδειτε γράψειν. Εἰκάσεις γάρ πάντως αὐτοῖς οἵτις εἰστελεῖς τοιούτοις οὖσι. Τὸν γάρ πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, ἔδειξας ἡμῖν διὰ τοῦ γράμματος. Τούτου δὲ τι ἀν γένοιτο τιμιώτερον ἡμῖν ἐν τῇ παρούσῃ τῶν καταστάσει, τηνίκα, διὰ τὴν ἀληθινότηκας τὴν ἀνομίαν, ἐψύχη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη; Οὐδὲν γάρ οὕτω σπάνιον νῦν ὡς ἀδελφοῦ συντριχία πνευματικοῦ, καὶ βῆμα εἰρηνικὸν, καὶ πνευματικὴ κοινωνία, ἣν εὑρόντες ἐν τῇ σῇ τελείσῃ ὑπερευχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, δεδμενοὶ καὶ τῇ τελείᾳ ἐπὶ σοὶ μετασχεῖν εὐφροσύνης. Εἰ γάρ

(70) Κιρεῖς δέ. Ita Harl. Editi κινεῖς μάν. Habet etiam Gregorius Nazianenus ut edidimus.

(71) Συγγρασθεῖσα πατρικῶς. Male apud Gregorium legitur πνευματικῶς.

(72) Μακρύτερις. Harl. μακρύνοις.

(73) Πάντως. Reg. secundus τανόδις.

(74) Σὺ γενοῦ τούτου. Ita mss. tres. Editi συγγένου τούτων. Legitur etiam τούτων apud Greg.

(75) Τευρομέτωρ. Legitur apud Greg. τεμνόμενοι τῶν μελῶν. abscissi a membris.

(76) Καλῶς. Ita Harleiani codicis ope emendavi-

A

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXI*.

Glycerio

Queusque tandem amēntia p̄r̄ceps ageris, et tibi quidem ipse male consules, animos autem nostratos concitabis, atque universum monachorum cōcūtum infamia et dedecōre afficies? Redi igitur Deo fr̄etus et nobis, qui ejus benignitatem imitamur. Nam si paterno animo reprehendimus, etiam paterno animo ignoscemus. Ita tecum agimus: si quidem multi alii tua causa supplicant, et ante alias presbyter tuus, cujus canitatem et misericordiam reveremur. Quod si diutius a nobis te removes, gradu quidem omnino excidiſti; Deum autem etiam amites, cum tuis cantilenis et stola: quibus rebus ducis adolescentulas non ad Deum, sed ad barathrum.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXII*.

Gregorio.

Scripsi ad te et antea de Glycerio et virginib⁹. At illi necdum hodie redierunt: verum adhuc morantur; qua de causa, et quomodo nescio. Neque enim tibi hoc crimen intulerim, quod invidiæ nobis creandæ 280 causa id facias, vel ipse non nihil nobis offensus, vel gratiam ab aliis iniens. Veniant igitur, omni metu posito: esto tu hujus rei sponsor. Angimur enim dum membra abscinduntur, etiam si recte præcisa sint. Quod si restiterint, aliorum erit onus, nos autem abluimur.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXIII*.

Sophronio episcopo.

Quanta me laetitia litteræ tuæ afficerint, scribere nihil mihi opus est. Id enim profecto conjicis ex his quæ scr̄p̄isti, cum talia sint. Primum enim Spiritus fructum, charitatem, mihi per epistolam ostendisti. Quid autem ea re mihi possit esse antiquius in hoc temporum statu, quo propter multiplicatam iniquitatem refrixit multorum charitas? Nunc enim nihil est tam rarum, quam spiritualis fratris congressus, et verbum pacificum, et spiritualis communio: quam in tua integritate nactus, Domino gratias égi, orans ut et cumulata in te laetitia persfruar. Si enim tales epistolæ, qualis con-

D mus quod in editis legebatur κακῶς.

(77) Σωφρονίῳ ἐπισκόπῳ. Sic editi, Coisl. primus, Med. et alii nonnulli. Vat. et Clarom. habent tantum Σωφρονίῳ. At prorsus mendose Harleianus codex et alii nonnulli, in quibus præcedit epistola ad Sophronium magistrum, habent τῷ αὐτῷ. Per spicuum enim est hanc epistolam ad episcopum, non ad magistrum officiorum scriptam esse.

* Alias CCCCXIV. Scripta circa annum 374.

** Alias CCCCXIII. Scripta circa annum 374.

*** Alias CCCXXXV. Scripta circa annum 374.

gressus? Et si eminus sic capis, quanti eris pretium cum cominus conspicieris? Scito autem, nisi negotiorum innumerabilium multitudo delineret ac ineluctabilis illa necessitas qua constringor, ipsum me ad tuam integritatem properaturum suisce. Quanquam magnum quidem impedimentum est, quominus moveat, vetus illa corporis ægritudo; sed tamen ob speratam utilitatem hoc impedimentum esse non duxisset. Congredi enim cum viro, eadem sentiente, et Patrum sicut defendente, uti de te venerandi fratres et compresbyteri narrant, est profecto ad priscam Ecclesiarum beatitudinem reverti; cum pauci quidem disputandi morbo laborent, omnes autem tranquillo essent animo, mandata citra pudorem perficienes, per nudam et simplicem confessionem Domino servientes⁴⁴, ac si dem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum inviolabilem et minime curiosam servantes.

A επιστολαὶ τοιαύται, ὅποια ἡ συντυχία; Καὶ εἰ πάρθενον οὐτως αἱρεῖς, πόσου ἄξιος ἐσῃ ἐγγύθεν τοῦν ἐπιφανεῖς; Εὐ δὲ ἵσθι (78), εἰ μὴ μυριῶν ἀπολιμνών περιείχε πλῆθος (79), καὶ αἱ ἀπαραιτητοὶ αἵτιαι ἀνάγκαιαι αἱς ἐνδεδέμεθα, αὐτὸν με ἐπειχθῆνα: πρὶς τὴν σήμη τελειότητα. Καίτοι γέ μέγα μοι ἐμπόδιον ἔστι πρὸς τὰς κινήσεις ἡ παλαιὰ αὔτη τοῦ σώματος ἀρρωστία, ἀλλὰ δύμας οὐκ ἀν ὑπελογισμάτην τοῦ ἐμπόδιον τῆς προσδοκωμένης ἔνεκεν ὠφελεῖσθαι. Τὸ γάρ ἀνδρὶ τὰ αὐτὰ φρονοῦντι, καὶ τὴν τῶν Πτερύην πρεσβεύοντι πίστιν, ὡς δὲ τῶν τιμίων ἀδελφῶν πιστυχεῖν, δοντως ἔστιν εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαρίστην τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπανελθεῖν, ὅτε ὅλοις μὲν ἡσαντο νοοῦντες περὶ ζητήσεις, ἐν τησιχῇ δὲ ἡσαν πάντες. B ἐργάται δοντες τῶν ἐντολῶν (80) ἀνεπαίσχυντο, εἰς τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριέργου δύμολογίας λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ (82), καὶ ἀσυλον τὴν πίστιν καὶ ἀπεριέργον τὴν εἰς Πατέρα καὶ Γένους Πνεῦμα ἀσύλασσοντες.

EPISTOLA CLXXXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΓ.

Declarat Basilius se raro scribere, dum metuit ne litteræ intercipiantur: exponit in quo consistat vita evangelica instituta, quod Theodora amplexa fuerat.

Theodoræ canonice.

Πρὸς Θεοδώραν κανονικήν (83).

Tardus sum ad scribendum, quod minime persuasum mihi sit litteras meas omnino reddi charitati suæ, sed perferentium improhibitatem innumeratos alios eas prius legere; **261** cum præsertim ea nunc sit rerum perturbatio in orbe terrarum. Quare exspecto dum quoddam modo incuser, ac litteræ violenter reposcantur: ut hoc argumentio eas reddi cognoscam. Sive autem scribam, sive taceam, unum inibi opus est, in animo dignitatis tuæ retinere memoriam, ac Dominum precari, ut det tibi cursum boni illius instituti, quod elegisti, absolvere. Vere enim non leve certamen est promittenti, quæ ex promissis consequuntur adjicere. Nam evangelicum vivendi genus amplecti cuiusvis est: sed etiam ad minima quæque observationem perducere, nec quidquam eorum, quæ illic scripta sunt negligere, hoc pauci admodum ex his quos novimus, persecere: nempe lingua refrænata uti, et eruditio ex Evangelii mente oculo: operari manibus secundum propositionem Deo placendi: pedes iten movere, et uno quo-

C πεισθαι: τὰς ἐπιστολὰς ἡμῶν πάντως (84) ἐγγύθεονται τῇ οῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ κακίᾳ τῶν διαπονῶν μυρίους προεντυχάνειν ἐτέρους, καὶ μάλιστα νῦν οὕτω τεταργμένων (85) τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πράγματων. Διόπερ ἀναμένω τρόπου τενά μεμονταί, καὶ ἀπαιτηθῆναι βιαλίς τὰς ἐπιστολάς, ως αὐτῷ τούτῳ τεκμηρίῳ χρήσασθαι τῆς ἀπόδεσης. Καὶ γράφοντες μὲν οὖν καὶ σωτάντες ἐν ἐγγύη κέχουμεν, ἐν τοῖς καρδίαις ἡμῶν φυλάσσειν τὴν μήμην τῆς κοσμιστητός σου, καὶ προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ δοῦναί σοι τελέσαι τὸν δρόμον τῆς ἀγαθῆς πολιτείας, καθὼδ προείλου. Τῷ δοντις γάρ οὐ μικρὸς ἀγῶν δύμολογούντι (86) τῆς ἐπαγγελίας τὰ ἐργάτην. Τὸ μὲν γάρ προελέσθαι τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν παντός· τὸ δὲ καὶ μέχρι τῶν μηροτάτων ἄγειν τὴν παρατήρησιν, καὶ μηδὲν τὸν ἔκει γεγραμμένων παρορφάν, τούτῳ πάντα διλοις; τὸν εἰς ἡμετέραν γνῶσιν ἡκόντων κατώρθωται· ὥστε D καὶ γλώσσῃ πεπεδημένη (87) κεχρῆσθαι καὶ ἀφθοίη

⁴⁴ II Tim. ii, 45.

* Alias CCCII. Scripta circa annum 374.

(78) Εὐ δὲ ἵσθι. Pro his vocibus legitur in Coisl. primo ὥστε μ. In Medicæo ὥστε μοι.

(79) Πλῆθος. Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in novem codicibus miss.

(80) Λόγος. Hic etiam editi addunt περὶ σῶν, quæ verba nullo prorsus in codice ms. reperiuntur.

(81) Εὐτολῶρ. Editi addunt τοῦ Θεοῦ sine necessaria ratione et præter omnium codicium mss. Idem.

(82) Λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ. Desunt hæc verba in Coislino primo et in Medicæo.

(83) Πρὸς Θεοδώραν κανονικήν. Ita mss. sex. Editi Θεοδώρα κανονική. Addit Harl. Περὶ βίου κανονικοῦ, de vita canonica.

(84) Πάντως. Ita omnes nostri teteres libri. Editi παντας. Paulo post iidem editi μυρίοις... Ετέρω. Septem mss. ut in textu.

(85) Τεταργμένων. Ita Coisl. uterque. Harl. Med. et Bigot. Editi τεταργμένων. Paulo post editi ἀναμένομεν. Omnes mss. ut in textu.

(86) Ομολογούντι. Ita tres velutissimi coaces. Editi δύμολογούντα τι. Ibidem quinque mss. τῇ Εὐαγγέλᾳ. Sed sequi maluimus tres velutissimos, qui hoc loco cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐπάγειν pro eo quod erat in editis ἐπαγγείν

(87) Πεπεδημέρη. Magis placuit haec scriptura codicem Harl. et Coisl. primi, quam vulgata πεπεδημένη, lingua castigata. Iudicem codices et alii non nulli κεχρῆσθαι. Editi χρῆσθαι.

πεπιδογυμένῳ κατὰ τὸ βουλήμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ χερὶν ἐνεργεῖν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς εὐαρεστῆσας τῷ Θεῷ, καὶ πόδας κινεῖν, καὶ ἔκστω τῶν μελῶν οὕτω κεχρῆσθαι, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν ὑπονόμησε· τὸ ἐν τῇ καταστολῇ κόσμιον, τὸ ἐν ταῖς συντυχίαις τῶν ἀνδρῶν πεφυλαγμένον, τὸ ἐν βώμασιν αἰνταρκεῖ, τὸ ἐν τῇ κυριεσί τῶν ἀναγκαῖων ἀπέιστον. Ταῦτα πάντα μικρὰ μὲν ἀπλῶς οὕτω λεγόμενα, μεγάλου δὲ ἀγῶνος εἰς τὸ κατορθωθῆναι γρήνεται, ὡς ἐπ' αὐτῆς (88) τῆς ἀληθείας εὑρομεν. Καὶ μὲν καὶ τὸ ἐν τῇ ταπεινούροσην τελειον, ὡς μήτις προγόνων περιφανείας μεμνήσθαι, μήτε, εἰ τι ἵπαρχει (89) τιμὴν ἐκ φύσεως πλεονέκτημα ἢ κατὰ λόγον ἢ κατὰ ψυχήν, τούτῳ ἐπαίρεσθαι, μήτε τὰς Ἑβρεῶν περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις ἀφορμὴν ἐπάρσεως τε καὶ γυστούσεως ποιεῖσθαι, ταῦτα τοῦ εὐαγγελικοῦ ἱεροῦ βίου. Τὸ ἐν ἐγκρατείᾳ εἴτενον, τὸ ἐν προσευχῇ φιλόπονον, τὸ ἐν φιλαδελφίᾳ συμπαθές, τὸ ἐρῆτας τοὺς δεομένους κοινωνικὸν, τὸ τοῦ φρονήματος κινδενημένον, ὁ συντριψμὸς τῆς καρδίας, τὸ τῆς εἰπιτελείας ὅγιές, τὸ ἐν σκυθρωπότητι ὀμαλὸν, μηδέ-
πεις τῆς ἐννοιας ἡμῶν λειπούσης (90) τοῦ φοβεροῦ ἀπειγόμεθα μὲν ἄπαντες, μέμνηται δὲ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔκβασιν ἀγωνιῶσιν ἐλάχιστο: (91).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΔΟΥ.

Uro scribit huic viduae Basilius, ne quid ei periculi creet. Hortatur ut a divini iudicii cogitatione animum non dimostrat, nec lamen nimia distringatur sollicitudo.

Πρὸς ἀλευθέραν.

Ἐγὼ, καὶ πάνυ βουλήμενος συνεχῶς ἐπιστέλλειν τὴν ἐγγενεῖς ὑμῶν, ἐπέσχον (92) ἐμαυτὸν ἀεὶ, μῆτρας ὃν τινὲς ὑμῖν πειρασμοὺς ἐπεγέρειν, διὰ τοὺς φύλέθρως πρὸς ἡμᾶς διακειμένους· καὶ, ὡς ἀκούω, πέρι καὶ τούτων τὴν ἔχθραν ἐλαύνοντας, ὥστε πολυτραγμονεῖν (93) εἰ τούς τις καὶ γράμματα ἡμέτερον ἔχοιτο. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ, καλῶς ποιοῦσα, κατήρξε τὸ γράμματος, καὶ ἐπέστειλας ἡμῖν ἡ ἔχρην περὶ τούτων κατὰ τὴν ψυχήν σου περαγμάτων ἀνακοινωμένην, προετράπην εἰς τὸ ἀντεπιστέλλαι· ὅμου πέντε τὰ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐλλειφθέντα ἐπαναφούμενος, ὅμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα παρὰ τὴν σῇς εὐγενείας ἀποκρινόμενος. "Οτι μαχαρία ἐστὶ ψυχή, ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίαν δλλην μέριμνας ἀπέργουσα, ἡ πῶς ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας, καὶ τὸν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν κριτὴν, τὰς εἰδήσας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδούσα, καὶ αὐτὴ

(88) Ὡς ἐπ' αὐτῆς. Deest ὡς in quatuor mss. non abiliissimis. Ibidem editi εὐρήκαμεν. Tres vetustissimi codices et alii nonnulli ut in textu.

(89) Ὑπάρχει. Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐν πάροχει. Ibidem Med. et Coisl. primus φύσις πλεονέκτημα sine præpositione.

(90) Ἡμῶν λειπούσης... τὴρ μηνῆμην. Ita tres vetustissimi codices et Clarom. nisi quod Harlæcanus codex habet ἐπιλειπούσης. Editi non habent τὴν μηνῆν, sed hunc locum sic exhibent: μηδέποτε τοῦ ἐννοιας ἐπιλειπούσης ἡμᾶς τοῦ, etc. Nunquam nobis recedente cogitatione terribilis illius, etc.

(91) Supplementum ad hanc epistolam ut anecdodium Latine tantum et corruptissime edidit Petrus Moysius Galletius (ap. Anaduzzi Anecdota litteraria, tom. I, p. 23). Incipit: *Multis vero existentiis*

PATROL. Gr. XXXII.

que membro sic uti, ut initio Conditor noster ordinavit: modestia in vestitu, cautio in virorum colloquii, in cibis frugalitas, in rerum necessariarum possessione nihil superflui. Hæc omnia exigua quidem dum sic simpliciter narrantur, sed magno certamine ad persiciendum indigent, quemadmodum re ipsa comperimus. Sed et humilitatis perfectio, adeo ut neque majorum claritatis meminerimus, nec si quid nobis inquit a natura aut corporis aut animi ornamentum, inde efferamur, neque externas de nobis opiniones ansam elationis ac tumoris faciamus: hæc cum vita evangelica connexa sunt. Ad hæc constantia in abstinentia, in precando sedulitas, in fraterna dilectione commiseratio, liberalitas erga indigentes, spiritus animique abjectio, cordis contritio, fidei sanitas, in morore æquabilitas; nunquam intermitte cogitatione nostra terribilis illius et ineluctabilis judicij recordationem, ad quod omnes quidem festinamus, sed qui illius reminiscantur, ac de illius exitu sint solliciti, paucissimi sunt.

B καὶ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου τὴν μνήμην· πρὸς διεπιγόμεθα μὲν ἄπαντες, μέμνηται δὲ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔκβασιν ἀγωνιῶσιν ἐλάχιστο: (91).

EPISTOLA CLXXIV.

Ad viduam.

C Evidem etsi omnino cupiebam ad tuam nobilitatem sapientissime scribere, me ipse semper cobiui, ne quas vobis tentationes viderer suscitare, propter eos qui infenso in me sunt animo, atque etiam, ut audio, inimicitiam eo usque perducunt, ut curiosius inquirant, an quis a me litteras accipiat. Sed quia 262 ipsa præclare faciens, litteras cepisti mittere, ac scripsisti nobis, ut par erat, de rebus animæ tua communicas, incitatus sum ad rescribendum, cum ea quæ præterito tempore omissa sunt, sarcis, tum etiam ad ea quæ a tua nobilitate scripta sunt, respondens. Nempe beata est anima illa, quæ noctu ac interdiu nullam aliam curam versat, nisi quomodo in die illa magna, in qua creatura omnis actionum suarum rationem redditura judicem circumstabit, possit et ipsa viæ suæ rationem facile ponere. Qui enim

D bus quæ a divina Scriptura manifestata sunt, et his qui a studiosis debent dirigi et Deo placere festinatibus in præsentiarum moti, a vobis solum, sicut dixi, etc., corrumpere. Desinit: *Fructusque dignos penitentia ostendere Dei beneplacentia et cooperatione Domini nostri Iesu Christi. Amen.* Sed quæ inedita putavit vir doctissimus, ea toto idem veribus Graecæ et Latine, emendatius etiam, legere est epist. 22, supra. Edit.

(92) Ἐπέσχον. Ita mss. summo consensu, et paulo post φιλέθρως. Editi ἐπέσχον et φιλέθως.

(93) Πολυπραγμονεῖν, quod idem significat. Paulo post idem Coisl. ὡς ἐχρῆν.

* Alias CCLXXXIII. Scripta circa anno 574.

diem illam atque horam ante oculos positam habet. A δυνηθῇ κούφως ἀποθέσθαι τὸν λόγον τῶν βεβιωμένων. Οὐ γάρ ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ δρθαλμῶν τιθέμενος, καὶ ἀεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τῷ ἀπαραλογίστοι (94) κριτηρίου ἀπολογίαν, διαθεῖται· ή οὐδὲν παντελῶς, ἢ ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται· διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀποικίαν τοῦ φόρου τοῦ Θεοῦ (95) γίνεται. Οἶς δὲ ἀναργῆς παρῇ τῶν ἀπαλογίσμων ἡ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιούτοις ὁ σύνοικος φόρος εἰς ἀδουλήτους πράξεις· ή ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν (96). Καὶ μέμνησο τοίνυν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχε τὸν αὐτοῦ φόρον ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλάμβανε. Μεγάλη γάρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυστοπεῖν τὸν Θεὸν φοβία. Καὶ μὴ διαλίπηται ταῦτα ποιοῦσσα. Καὶ γάρ καὶ ζῶστην ἡμῖν τὴν ἐν σαρκὶ ταύτῃ ζωὴν ἀγεθῇ Εἰσται βοηθός ἡ προσευχὴ· καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν ἐφόδιον διαρκές πρὸς τὸν αἰώνα τὸν μέλλοντα. Προτερὸν δὲ ἡ φροντὶς πρᾶγμά ἐστιν ἀγαθὸν, οὗτω πάλιν τὸ ἀνυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Επειδὴ τοίνυν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδέχοντον τὴν ἀντιληψιν, γινώσκουσα, διτι, ἐὰν καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον πάρειμ

EPISTOLA CLXXV^o.

De fide nihil vult scribere Basilius, ac de calumniatoribus suis queritur.

Magneniano comiti.

Non ita pridem scribebat mihi gravitas tua, cum nonnulla alia, tum ut de fide scribeberem, aperie præcipiens. Ego porro tuum hujus rei admiror studium, ac Deum rogo, ut indefessa tibi insit bonorum electio, ac semper progrediens tum scientia, tum bonis operibus, perfectus evadas. Sed quia nolo de fide scriptum relinquere, nec diversas fidei profesiones scribere, recusavi mittere quæ postulas. Cæterum mihi videmini erudiri ab hominibus illic nihil agentibus, qui ut me calumnientur nonnulla proferunt; quasi inde seipso sint commendaturi, si de me turpissima mentiantur. Illos enim nudat præteritum tempus, et progrediens experientia notiores faciet. Nos autem præcipimus iis, qui in Christum sperant, nihil curiose præter antiquam **263** fidem inquire: sed quemadmodum credimus, ita et baptizari, et quemadmodum baptizamur, ita et glorificare. Nomina autem nobis satis est ea consideri quæ a sancta Scriptura accepimus, et in his novitatem vitare. Non enim in inventione

^o • Alias CCCCX. Scripta circa ann. 374.

(94) Ἀκαραλογίστοι. Ita mss. septem. Editio ἀπαραλογήστου. Paulo post ope codicūm Harl. et Coisl. primi emendavimus quod erat in editis ἢ οὐδὲν ἢ παντελῶς ἐλάχιστα.

(95) Τοῦ Θεοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Desunt in aliis. Editio τοῦ Κυριου. Paulo post editi ἐνεργῆς παρῇ τῶν ἀπατουμένων. Omnes mss. ut in textu.

C

Mαγνητιανῷ (97) κύμητε.

Πρόην ἐπέστελλε μοι ἡ σεμνότης σου ἅλλα τινά, καὶ περὶ πίστεως γράψαι ἡμᾶς ἐναργῶς προστάσσουσα. 'Αλλ' ἔγω τὴν μὲν σήμην περὶ τὸ πρᾶγμα διγμαὶ σπουδὴν, καὶ εὐχομαι τῷ Θῷ ἀνενδέλτας σοι τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰρεσιν ἐνυπάρχειν, καὶ ἀεὶ τὸ προκόπτοντα καὶ γνύσει καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς τελειοῦσθαι· διὸ δὲ τὸ μὴ βούλεσθαι περὶ πίστεως σύνταγμα κατελιμπάνειν, μηδὲ γράψειν διαφέρουσας πίστεις, παρετηρησάμην ἀποστεῖλαι ἢ ἐπεζητήσατε. Πλὴν δοκεῖτε μοι περιηγεῖσθαι παρὰ τὸν αὐτόθι, τῶν μηδὲν ἐργαζομένων, οἷς ἐπὶ (98) διαβολῇ τιμέρῃ λέγουσι τινα, ὡς ἐκ τούτου ἐκατοντάς συστήσοντες (99), ἐὰν ἡμῶν τὰ αἰσχυστα καταβύσσωνται. Ἐκείνους μὲν γάρ φανεροὶ ὁ παρελθὼν χρόνος, καὶ προϊοῦσα ἡ πεῖρα φανερωτέρους ποιήσει· ἡμεῖς δὲ παραχαλοῦμεν τοὺς τὴλπικότας εἰς Χριστὸν, μηδὲν παρὰ τὴν ἀρχαίαν περιεργάζεσθαι πίστιν· ἀλλ' ὡς πίστεύομεν, οὗτω καὶ βαπτίζεσθαι, ὡς δὲ βαπτίζομεθα, οὗτω καὶ δοξολογεῖν. Όνόματα δὲ τοιούτα δρκεῖ (1) ἐκείνα δύολογεῖν, δι παρελάθομεν παρὰ τις;

(96) Ἐκπεσεῖτο. Multi codices non antiquissimi ἐκπίτειν. Non multo post plures mss. ταῦτην ζωτὸν. (97) Μαγνητιανῷ. Med. Μαγνητιανῷ. Editio Μαγνητιανῶν.

(98) Οἱ ἐπὶ. Ita Coisl. primus et Reg. secundus. Editio δὲ ἐπὶ.

(99) Συστήσοντες. Ita Coisl. primus, Med., Vat., Clarom. et Reg. secundus. Editio συστήσοντες.

(1) Δρκεῖ. Medicæus codex ἀρκεῖ.

τής Γραφῆς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις καινοτομίᾳν
ἀναφέγγειν. Οὐ γάρ ἐν τῇ ἑφερέσει τῶν προστηγο-
ρῶν ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ὑγείᾳ περὶ τῆς
θεότητος εἰς ἣν πεπιστεύκαμεν διμολογίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΓ'.

*Amphilochium invitat Basilius ad diem festum S. Eupsychii, rogatque ut tribus diebus ante ipsum diem festum advenias
Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκορίου.*

Παράσχοις ὁ ἄγιος Θεὸς ἐρχόμενῷ σοι τὸ σῶμα,
καὶ ἀπὸ πάσης ἀσολίας ἀνειμένῳ, καὶ πάντα πράτ-
ποντα κατὰ νοῦν, τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν ταύτην εἰς
χεῖρας ἐλθεῖν, ἵνα μὴ ἀπρατος; ἡμῶν ἡ παράκλησις
γένηται, ἢν παρακαλοῦμεν νῦν ἐπιφανῆναι σε ἡμῶν
τῇ πόλει, ἐπὶ τῷ σεμνοτέρων γενέσθαι τὴν παν-
τῆριν, ἥν δὲ ἔτους ἀγένιν ἐπὶ τοῖς μάρτυσιν ἔθος·
ἐπὶν ἡμῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πέπεισο γάρ, τιμώτατε
μο: καὶ ποθεινότατε ὡς ἀληθῶς, ὅτι πολλῶν εἰς
πείραν ἐλθών δι παρ' ἡμῖν (2) λαζί, τῆς οὐδένδος οὔτω;
ἀνέχεταις ἐπιτυχίας, ὡς τῆς σῆς παρουσίας· τοιοῦ-
τον κέντρον ἀγάπης ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης συντυχίας
ἐνισχῆκας. "Ἴνα οὖν καὶ ὁ Κύριος δοξασθῇ, καὶ λαοὶ
εὐχρανθῶσι, καὶ τιμήθωσι μάρτυρες, καὶ ἡμεῖς οἱ
γέροντες τῆς ὀφειλομένης ἡμῖν παρὰ τέκνου γηγενεῖ
τῷ ωμεν θεραπείας, καταξιώσον ἀδκνως μέχρις ἡμῶν
διεθῆνται, καὶ προλαβεῖν τὰς ἡμέρας τῆς συνδου·
ὅτε ἐπὶ σχολῆς ἡμᾶς ἀλλήλοις συγγενέσθαι, καὶ
συμπιρακληθῆναι διὰ τῆς κοινωνίας τῶν πνευματι-
κῶν χαρισμάτων. "Εστι δὲ ἡ ἡμέρα τῇ πέμπτῃ (3) τοῦ
Σεπτεμβρίου. Διδ παρακαλοῦμεν πρὸ τριῶν ἡμερῶν
ἐπιστῆναι, ἵνα καὶ τοῦ πτωχοτροφείου τὴν μνήμην (4)
μεγάλην ποιήσῃς τῇ παρουσίᾳ. Ἐρθρωμένος καὶ
εὐθυμος ἐν Κυρίῳ ὑπερευχόμενός μου διαφυλα-
χθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ
Κυρίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΖ'.

Commendat Basilius Eusebium, qui calumniis appetitus gravissimum iudicium sustinebat tempore molestissimo.

Σωφρονίῳ μαρτυρῷ.

Καταλέγειν μὲν πάντας τοὺς δι' ἡμᾶς (5) εὐερ-
γετηθέντας παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας οὐ βρέδιον·
οὐτῷ πολλοὺς μὲν σύνισμεν ἑαυτοῖς εὐπεποιηκότει
διὰ τῆς μεγάλης σου χειρός, ἢν δὲ Κύριος ἡμῖν σύμ-
μιχον ἐπὶ τῶν μεγίστων καιρῶν ἐχερίσατο· δικαιό-

(2) Παρ' ἡμῖν. Editi παρ' ἡμῶν contra veterum codicum fidem.

(3) Τῇ πέμπτῃ. Nolui immutare hunc contextum, quia sic reperitur in utroque Coisl., Med. utroque, Reg., Vat. et utroque Bigot. Nisi quod in nonnullis legitur τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῇ πέμπτῃ. Non existat hæc epistola in codice Harlæano. Legitur in editis τῇ ε'. Sed tamen legendum videtur τῇ εἴδομῇ die septima Septembri. Hoc enim die memoria S. Eupsychii martyris apud Graecos celebratur: idque Basilius ipse testatur in epistola 100, consentientibus tribus vetustissimis codicibus, et utroque Regio, Coisl. secundo, Vat. ac Bigot. altero.

(4) Τῇ μητρῷ. Existimat Tillemontius Amphi-
lochium sic invitari, ut dum in ptochotrophio di-
versatur, locus ex ejus præsentia memorabilis sie-
ret. Sed quid necesse fuit eum tribus ante diem
festum diebus advenire? Num si ad diem præsti-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXVI*.

Amphilochio, episcopo Iconii.

Faxit Deus sanctus, ut tibi corpore valenti, et
omnibus negotiis soluto, et omnia ex sententiā
gerenti hæc epistola nostra in manus veniat; ut
inanis et irrita non sit nostra adhortatio, qua
te rogamus, ut nunc in civitatem nostram adve-
nias, quo conventus, quem quotannis agere in
honorem martyrum mos est Ecclesiæ nostræ, illu-
strior fiat. Nam persuasum sit tibi, vir mibi
colendissime et vere quam desideratissime, popu-
lum nostrum, cum multis expertus sit, nullius
præsentiam ita desiderare, ut tuam, tantum ei
amoris æculeum brevi illo congressu immisisti. Ut
igitur et Domino gloria tribuatur, et populi lætitia,
et honore martyres afficiantur, ac nos senes debita
nobis a filio germano consequamur obsequia, ne
deditigeris ad nos usque impiger accedere, atque
conventus dies prævertere; ut otiose mutuum
inter nos colloquium habeamus, nosque invicem
donorum spiritualium communicatione console-
mur. Præstitutus porro dies est Septembri quintus.
Quamobrem, quæso, tribus diebus tempus illud
anticipato, ut et memoriam ptochotrophii præsen-
tia tua insignem efficias. Sanus, lætusque in
Domino, et pro me deprecans serveris mihi et Ec-
clesiæ Dei per gratiam Domini.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXVII**.

Sophronio magistro.

Recensere omnes, qui propter me beneficia a
tua magnanimitate affecti sunt, non facile est;
adeo multis conscient mihi sum me bene fecisse
per magnam tuam manum, quam mihi Dominus
gravissimis temporibus adiutricem largitus est.

Dum venisset, ptochotrophio nihil honoris ex illius
præsentia accessisset? Itaque τὴν μνήμην interpre-
tor, ecclesiam in ptochotrophio exstructam, de qua
Basilius loquitur in epist. 94. Neinō nescit Eccle-
sias, in quibus martyrum reliquias asservabantur,
memorias dici solere. Porro Amphilochius, si tri-
bus ante festum diebus venisset, non dubium est,
quin ptochotrophio exceptus (ibi enim excipieban-
tur insignes personæ), mysteria in ecclesia illius
loci celebret. Quamobrem rogat Basilius tempus
tribus diebus anticipet, ut non solum S. Eupsychii
diem festum obeat, sed et memoriam ptochotrophii
præsentia sua insignem efficiat.

(5) Δὲ ἡμᾶς. Ita Coisl. primus; quæ scriptura
magis placet quam vulgata δι' ἡμῶν, per me.

* Alias CCCXCIV. Scripta anno 574.

** Alias CCCXXXIV. Scripta anno 374.

Omnium autem dignissimus est qui juvetur, is quem nunc tibi per litteras **284** meas sisto, collendissimus frater noster Eusebius, absurdum appetitus calumnia, quam propulsare solius tuæ est probitatis. Quapropter rogo, ut et juris habens rationem, et ad humanam conditionem respiens, et consueta in me beneficia conferens, huic viro omnium loco sis, eumque una cum veritate adjubes. Nam præsidii non parum in jure positum habet; quod quidem, nisi tempus præsens læserit, facile erit clare et ineluctabiliter demonstrare.

EPISTOLA CLXXXVIII.

Commendat Basilius eundem Eusebium, ac roget, ne quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, in eum hæc suspicio redundet

Aburgio.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΞ.

Scio me tuæ dignitati multos særenumero commendasse, et gravissimis temporibus non parum afflictis profuisse. Sed nullum antea missum a me ad tuam præstantiam memini, qui mibi charior foret, aut qui de rebus majoris momenti deceraret, quam desideratissimus filius Eusebius, qui nunc tibi has a me litteras reddit. Qui quidem quali implicatus sit negotio, ipse, si modo tempus idoneum nanciscatur, gravitati tuæ narrabit. Quæ autem a me dici par est, hæc sunt: non committendum esse ut viri causa detorqueatur; aut quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi sunt, in eum hæc multorum suspicio redundet; sed judicium ei concedendum esse, et in illius vitam inquirendum. Ita enim facilime calumnia manifesta flet, ac vir ille justissimum patrocinium nactus, perpetuus erit beneficii a tua humanitate acceperit præco.

EPISTOLA CLXXXIX.

Commendat Basilius hominem gravi calumnia in judicium vocatum.

Arinthæo.

Liberati amicum te esse et perhumanum satis nos docent et generosa indoles, et quod te communem omnibus præbes. Quapropter fidenter deprecatores me præbeo pro viro ex longa quidem majorum serie claro, sed per se majori honore ac reverentia digno ob insitam morum suavitatem; ut meo rogatu opem illi feras, judicium sustinenti leve illud quidem et contemnendum, si veritas spe-

A τατος δε πάντων καὶ δ νῦν προσαγόμενος διὰ τῶ γράμματος ἡμῶν τυγχάνει (6), δ αἰδεσιμότατος ἀδελφὸς (7) Εὐσέβιος, παραλόγω συκοφαντίᾳ πεποσών, ἣν ἀποσκεδάται μόνης ἐστὶ τῆς σῆς ὄρθητος. Διὸ παρακαλοῦμεν, καὶ τῷ δικαίῳ χαρούμενον, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφορῶντα, καὶ ἡμῖν τὰς συνήθεις παρεχόμενον χάριτας, ἀντὶ πάντων γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ προστῆναι αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀληθείας. "Εχει γάρ οὐ μικρὸν συμμαχίαν τὴν ἀπὸ τοῦ δικαίου· ἦν, εἰ μὴ ὁ παρὼν καιρὸς καταδίξει, πάνυ ἥδιον σαφῶς καὶ ἀναντιρήτως ἐπιδειχθῆσθαι" (8).

Ἄδονιργήφ.

Πολλοὺς οἶδα πολλάκις συστήσας τῇ τιμιότητί σου, καὶ γενέμενος ἐπὶ μεγίστων καιρῶν χρήσιμος ἵκανος τοῖς καταπονούμενοις. Οὐ μὴν τιμιώτερόν γε ἔησε, οὐδὲ ὑπὲρ μειζόνων ἀγωνιζόμενον οἴδα πρότερη παραπέμψας τῇ κοσμιότητί σου τοῦ ποθειωτάτου σιου Εὐσέβιου, τοῦ νῦν τὴν ἐπιστολὴν ταῦτην ἔγχειριζοντός σοι παρ' ἡμῶν. "Ος ποταπῷ μὲν συμπλεκται πράγματι, αὐτὸς, διὸ τύχοι τινὸς καροῦ, διηγήσεται σου τῇ σεμνότητι· δε δὲ παρ' ἡμῶν λεχθῆναι προσῆκε, ταῦτά ἔστι· μὴ παρεμπρῆτην ἀνδρά, μηδὲ τῷ πολλοὺς πεφηνέναι τοὺς ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις (9) πρᾶξεσιν ἐπιλαχότας, καὶ τὸν τι τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας παραπολαῦσαι· ἀλλὰ τυχεῖν δικαστηρίου, καὶ εἰς ἔξτασιν αὐτοῦ τὸ βίον ἀχθῆναι. Πρέστα γάρ οὐτω καὶ τῇ συκοφαντίᾳ φανερὰ γενήσεται, καὶ δὲ ἀνήρ τυχόν τῇ δικιότητης πραστασίας κήρυξε ἔσται διηγεῖτης τῶν ἴππηγμάτων αὐτῷ παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΘ.

Ἀρισθαίφ.

Καὶ φιλελεύθερὸν σε εἶναι καὶ φιλάνθρωπον τὰ τῆς φύσεως εὐγενές καὶ τὸ πρὸς πάντας κοινωνικὸν ἱκανὸν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Διὸ θαρρούντως (10) προσθένομεν ὑπὲρ ἀνδρὸς λαμπροῦ μὲν ἀνωθεν καὶ ἐκ προγόνων (11), πλεόνος δὲ δι' ἑαυτὸν τιμῆς καὶ αἰδοῦς ἀξίου διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ τῶν τριῶν τὴν τιμερότητα· ὅστε σε παρακληθέντα δοῦ τῷ μὲν παραστῆναι αὐτῷ ἀγωνιζομένῳ δικην, τῆς μὲν ἀρ-

* Alias CCCLX. Scripta anno 374.

** Alias CCCLXXX. Scripta anno 374.

(6) Τυγχάνει. Sic miss. octo. Editi τυγχάνειν.

(7) Ἀδελφὸς. Ante hanc vocem editi apponunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(8) Ἐπιδειχθῆσθαι. Ita Harl. codex, cui salvant sex alii, in quibus legitur ἐπιδειχθῆσται. Editi ἐπιδειχθῆναι.

(9) Ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις. Indicat Basilius horribilem illam tragœdiām, que sub Valente acta est, cum deprehensi fuissent qui de illius successore per sortes inquisierant. Tunc omnium fere errinum multitudo, quam nominalim, recensere est arduum, inquit Ammianus, in plagas calumniarum

conjecta, percussorum dexteras satigavit, tormentis et plumbo et verberibus ante debilitata: sumptuosa que est de quibusdam sine spiramento vel mora supplicium, dum queritur an sumi deberet: et ut pecuniam ubique trucidatio sernebatur. Rerum crudeliter gestarum seri et modos accurate describit idem scriptor lib. xxix, c. 1 et 2. Merito ergo metu bat Basilius, ne his calumniis implicatus Eusebius patrum haberet in sua innocentia præsidii.

(10) Θαρρούντως. Tres recentiores codices θαρρούντως.

(11) Καὶ ἐπι προσθαν. Coniunctio addita (1) Coisl. primo et Harl.

Θελας ἔνεκεν (12) εὐχαταφόροντην, ἐναγώνιον δὲ αἰδίως διὰ τὸ τῆς συκοφαντίας βαρύ. Μεγάλη γὰρ ἀντίστοιχος τῷ πρότερον, σωτηρίαν, εἰ καταξώσεις; τι δῆμας φιλάνθρωπον ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθαι (13), προηγουμένως μὲν τῷ δικαίῳ χαριζόμενος, ἐπειτα καὶ τὴν τοῖς ἔξαιρέσις σου τὴν συνήθῃ τιμὴν καὶ γάριν καὶ ἐν τούτῳ χαριζόμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΙ'.

Sophronio Basilius commendat Eumalium nobilem et disertum virum gravissima calamitate afflictum.

Σωζοριώ μαγίστρῳ, Εὐμαθίου ἔρεξεν.

Ἄνδρι ἀξιολόγῳ περιτυχῶν περιστάσει οὐκ ἀντίστοιχον, ἐπαθον τὴν φυχήν. Τί γὰρ οὐκ ἐμέλον, διθυραπος ὁν, ἀνθρώπῳ ἐλευθέρῳ παρ' ὅδιν ἐμπεπλεγμένῳ πράγμασι συναλγεῖν; Καὶ βουλευτάμενος (14) πῶς ἀν γενοίμην αὐτῷ γρήσιμος, μίνιν εὔρον λύσιν τῆς κατεχούσης αὐτὸν δυσχερείας, εἰ τοις οὐκ εἶπεν, οὐκ εἶπεν (15) μάρτυσιν ἐπιδέδειξαι, καὶ αὐτῷ περασχέσθαι. Τὸ δὲ πρᾶγμα γνωρίσεις ἡ ἐπιδέδειξα παρ' αὐτῷ δέρτις τοῖς βασιλεῦσιν, ἢν καὶ λαβεῖν εἰς χεῖρας, καὶ συμπεριέδει τῷ ἀνδρὶ τὰ δυνατὰ παρακλήθηται. Καὶ γάρ Χριστιανῷ χαρίζη (16), καὶ εὐγενεῖ, καὶ ἀπὸ ἄλλου πολλοῦ τὸ αἰδέστιμον ἐπαγομένῳ. Εἴκαν δὲ προσθύμεν, δτε καὶ τιμεῖς μεγάλην διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποίησας ὑποδεχόμενα (17) χάριν, πάντως, καὶ μικρὸν ἡ διλλως τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τῆς σῆς σεμνότητος (18) ἀεὶ ἐν λόγῳ ποιεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνεχόμεντος, οὐ μικρὸν φανεῖται τὸ χαρισθὲν ἡμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΙΑ'.

Bogis Otreium Basilius ut sese invicem consenserunt; iste quidem quae Samosatis perferuntur, ad Basiliū scribendo: Basilius vero, quae ex Thracia didicerit, ei nuntiando.

Οὐρηλίῳ Μελητίην.

Οὖτις, δτε καὶ τῆς σῆς εὐλαβείας τοσοῦτον ἀπτεται δ χωρισμὸς τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐεσθίου, δεσον καὶ τιμῶν αὐτῶν. Ἐπει οὖν διμφτεροι γιττομένην παρακλήσεως, ἀλλήλοις γενώμεθα παραμυθία. Καὶ σὺ τε ἡμῖν ἐπίστελλε τὰ ἐκ Σαμοσάτων, ἵμεῖς τε ἀπερ ἀν μάθωμεν ἀπὸ τῆς Θράκης, ἀπαγγείλομεν. Φέρε: γάρ ἐμοὶ μὲν τὸ γινώσκειν τοῦ ιασοῦ τὴν ἐνστασιν οὐ μικρὸν. φαστιύην ἐκ τῶν παρθενῶν ἀυτηρῶν, τῇ δὲ σῇ χρηστότητε τὸ διδάσκεσθαι ἐν οἷς ἔστιν δ κοινὸς ἡμῶν πατέρ. Ἀμέλει καὶ νῦν οὐ γράμμασι σημαίνειν ἔχομεν ἀλλ' αὐτὸν παρεπτήσαμέν σοι τὸν ἀκριβῶς εἰδότα, καὶ διαγράλλοντα (19) ἐν οἷς αὐτὸν κατέλιπε, καὶ δπως καὶ δέροντα (20) τὰ συμπίποντα. Εἴχου τοίνυν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα δ Κύριος ταχεῖαν ἀπειγάγῃ τῶν δεινῶν τούτων τὴν λύσιν.

(12) Ἐρεξεν. Ita sex mss. Editi ἔνεκα.

(13) Προσέσθαι. Ita miss. sex. Editi προτεσθαι.

(14) Βουλευτάμενος. Editi addunt οὖν, quod abest a novem mss.

(15) Εφ' ἡμῖν. Sic Med. et Coisl. 4, melius quam alii et editi ὑφ' ἡμῖν.

(16) Χαρίζη. Ita Coisl. primus cum quatuor aliis et Harl. secunda manu. Editi χαρίζεται.

(17) Υποδεχόμενα. Ita miss. sex. Coisl. primus ὑποδεχόμενα. Editi ἀποδεχόμενα.

(18) Τῆς σῆς σεμνότητος. Sic tres vetustissimi codices, et paulo post nos ἀνεχορέντης. Quae quidem

A ceterum, sed alioqui difficile et molestum ob calaminiæ vehementiam. Multum enim illi accedit ad salutem momenti, si quid benigne pro eo dicere digneris, in primis id Juri deferens: deinde etiam et nobis summis tuis amicis, consuetum honorem et officium in hoc quoque tribuens.

265 EPISTOLA CLXXXI*.

Sophronio magistro, in Eumathii gratiam.

In egregium virum cum incidisset calamitate intolerabili afflictum, animum invasit dolor. Quomodo enim potuisse, cum sim homo, hominis ingenui præter meritum negotiis implicati dolore non moveri? Mecum autem reputans quomodo ei prædesse possem, unam inveni molestiæ illum detinentis solutionem, si eum tuæ dignitati notum facerem. Jam autem tuum est, idem studium, quod in multis, nobis testibus, ostendisti, huic quoque exhibere. Reu autem cognitam faciet supplex libellus ab eo imperatoribus trahtitus: quem velim et in manus sumas, et pro virili adsis homini. Certe enim in Christianum beneficis eris, et nobilis, et ob multam doctrinam venerandum. Quod si addiderim te conferendo in eum beneficio magnam apud nos quoque inire gratiam, certe quamvis res meæ parvæ sint pretii, tua tamen gravitate earum semper rationem habere non dedignante, non parvum videbitur quod milii gratum fiet.

EPISTOLA CLXXXII**.

Otreio Meletines.

Haud ignoro tuam pietatem separatione ac exilio Eusebii episcopi religiosissimi tam moveri, quem memet ipsum. Cum itaque uterque indigeamus consolatione, simus alter alteri solatio. Et tu scribe nobis quae Samosatis ad te perferuntur, et ego quae ex Thracia didicero, nuntiabo. Nam nec mihi, populū constantiam cognoscere, parvam afferet ex præsentibus molestiis elevationem, nec tibi, de communis patris nostri rebus edoceri. Nunc sane non possumus hæc perscribere: sed tibi sistimus, quia ea accurate novit, et narrabit quo in statu ipsum reliquerit, et quo animo ærumnas perferentem. Precare igitur et pro ipso et pro me, ut Dominus quam celerrime ab his nos angustiis liberet.

D scriptura, cum per se nihil habeat vitiū et tanta auctoritate nitatur, visa est præferenda vulgata τῇ σῇ σεμνότητε... ἀνεχομένῃ. Videntur ita scriptis librarii, ut scriptura clarius fieret, quamvis non esset obscura.

(19) Ἀστυγέλλοντα. Coisl. secundus et Reg. secundus ἀπαγγελοῦντα.

(20) Καὶ φέροντα. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Vulgata scriptura φέροντο nullus prorsus in codice ms. legitur.

* Alias CCCXXXIII. Scripta anno 374.

** Alias CCCXVI. Scripta anno 374.

EPISTOLA CLXXXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΒ.

Gratulatur de præliis pro fide; precatur ut perseverantia donetur a Domino

Presbyteris Samosatensibus.

Quantum doleo orbatam considerans Ecclesiam, tantum vos beatos prædico, ad tales perductos certaminis mensuram: quam **266** quidem det **vobis** Dominus patienter decurrere, ut et fidelis dispensationis et generosæ constantiæ, quam pro Christi nomine ostendistiſ, mercedem magnam consequamini.

EPISTOLA CLXXXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ.

Laudat Basilius Samosatensium labores et pro fide prælia: horlatur ad perseverantiam ac rogal ut ad se scriban.

Samosatorum senatus.

Cum considero tentationem per totum jam orbem esse diffusam, ac maximas Syriae urbes eadem ac vos mala expertas; nullibi tamen adeo spectatum, ac bonis operibus clarum senatum esse, ut nunc vester ob bonorum operum studium fama celebratur: parum abest quin gratias etiam habeam his quæ Deus fieri permisit. Nisi enim evenisset illa calamitas, probatio vestra non inclaruisset. Quare videtur, quod caminus est auro, id esse virtutis cultoribus, tolerata pro spe in Deum afflictatio. Ergo agite, o admirandi, date operam, ut jam exantatis laboribus alios deinceps dignos adjiciatis, ac fundamento amplio videamini imponere coronidem illustriorem, et circumstetis ecclesia pastorem, ubi Dominus ei dederit in suo conspectu throno, alii aliud pro Dei Ecclesia gestum narrantes, in illa autem magna Domini die, unusquisque pro laborum ratione a Deo magnificentissimo mercedem recepturi. C

Quod si memineritis nostri, et ad nos, quoties integrum erit, detis litteras; æqua sane facietis, pari referentes, et simul nos voluptate afficietis non leví, vocis vestræ nobis jucundissimæ manifesta per litteras signa mittentes.

Δια μὲν μικρῶς ἡμᾶς εὐφρανεῖτε, τῆς ἡδίστης ἡμῖν διαπεμπόμενοι.

* Alias CCLXVI. Scripta anno 374.

** Alias CCXCIV. Scripta anno 374.

(21) *Toīs πρεσβυτέροις Σαμοσάτων.* Sic legitur hic titulus in tribus vetustissimi codicibus et ad marginem in Claromontano. Occurrit iterum hæc epistola in codice Medicæo, ac secundo loco inscribitur *Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ*. Sic etiam habent Reg. eterque, Coisl. secundus et Parisiensis. Codex Claromontanus *Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ* ἐν ἔξορῃ δύτι, *Paulino presbytero exsultanti*, Editi *Παυλίνῳ πρεσβύτῃ*, *Paulino seni*. Appositam in contextu lectio nem confirmat ipsa epistola non unum tantummodo alloquens, sed omnes generaliter Samosatenses presbyteros, quorum in persecutione emuluit, absente Eusebio, constantia.

(22) *Tūn. Coisl. primus et Medicæus utroque loco ἡμῖν.*

(23) *Πολιτευομέτροις Σαμοσάτων.* Editi et Reg. secundus ac Coisl. secundus addunt ἀγαπητική προσφώνησις, *amica salutatio*; sed hæc desunt in aliis mss.

(24) *Tōr Iσωr ὑμῖν.* Editi et nonnulli mss. τῶν

A *Toīs πρεσβυτέροις Σαμοσάτων* (21).

"Οσον λυπούμεθα ἐνθυμούμενοι τὴν ἐρημίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοσοῦτον μακαρίζουμεν ὑμᾶς, εἰς τούτο φύσαντας τὸ μέτρον τῆς ἀθλήσεως, δι παράγοντας ὑμῖν (22) δι Κύριος μακροθύμως παρελθεῖν, ἵνα καὶ τῆς πιστῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς γενναίας ἐντάσεως, ἥν ὑπὲρ τοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ ἐπεδεξαθεί, τὸ μέγαν μισθὸν ὑποδέξαθε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ.

Πολιτευομέτροις Σαμοσάτων (23).

"Οταν ἀπίδω, διτο δὲ μὲν πειρασμὸς κατὰ τίποτα, ἢδη κέχυται τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ μάγιστραι ἐπὶ Συρίας πτλεων τῶν Ἰων ὑμῖν (24) πεπέρανται παθημάτων, οὐ πανταχοῦ δὲ σύντα δόκιμον καὶ διπρεπὲς ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις τὸ βουλευτήριον, ὃς τὸ ὑμέτερον νῦν ἐπὶ τῇ σπουδῇ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διδεῖνται· ἔγγυς εἰμι καὶ χάριν ἔχειν τοῖς οἰκουμενικοῖς θείσιν (25). Εἰ γάρ μη ἐγειρόνει τῇ θλίψις αὔτη, ὅντες ἀν ὑμῶν διεφάνη τὸ δόκιμον. "Ωστε ξουχεῖν, ὅπερ ἐστὶ κάμινος χρυσῷ, τοῦτο εἶναι τῇ ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος θλίψις τοῖς ἀντιποιουμένος τοὺς ἀριστῆς. "Ἄγε οὖν, ὡς θαυμάσιοι, διποι τοὶς προπεπομένοις δξια ἐπαγάγητε τὰ ἐπόμενα, καὶ ταῦτα μεγάλη χρηπίδι ἀξιολογωτέραν ἐπιτιθέντες τὴν πρυφήν (26) καὶ περίστητε μὲν τὸν ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας, διταν δῷ δι Κύριος αὔτὸν ἐπὶ τῶν ἴων (27) φανῆναι θρόνων, ἀλλος διλο τι τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ πεπολιτευμένων τὴν διγούμενην· ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ τοῦ Κυρίου τὴν διμέραν ἔκαστος κτιστὴ τὴν ἀναλογίαν τῶν πεπονημένων παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ δεχόμενος τὴν ἀντίδοσιν. "Ημῶν δὲ μημημένοι, καὶ ἐπιστέλλοντες δισάκις ἀν ἡ δυνατηνή δίκαια τε ποιήσετε τοῖς Ισαΐας ἡμᾶς ἀμειδόμενοι, καὶ φωνῆς ὑμῶν ἐναργῆ σύμβολα διὰ τῶν γραμμάτων

τῶν ἡμῖν.

(25) *Ἐχειτο τοῖς οἰκουμηθεῖσιν.* Nititur hec scriptura solo codice Medicæo; sed proorsus necessaria videtur esse, ut dignam habeamus Basilio sententiam. Nam si legamus cum editis et aliis mss. χάριν ἔχειν ἐπὶ τοῖς οἰκουμηθεῖσιν. sensus erit: Parum absuit quin gratias agerem Deo ob ea quæ vobis evenire permisit. At quomodo Basilio parum absuisse dicit, quin faceret quod præscriptum est. Ut Deo in omnibus gratias agantur? Multo ergo dignior Basilio sententia: *Parum absuit quin gratias haberem iis quæ vobis evenerunt.* In eamdem sententiam loquitur Basilio in libro *De Spiritu sancto* cap. 6, p. 40, cum ait se inimicis gratias acturum ob eorum convicia, nisi de ipsorum exitio doleret. Sic etiam Machaæorum mater apud Gregorium Nazianzenum orat. 22, p. 405, ait se tyranno pene gratias agere.

(26) *Κορυφὴν.* Reg. secundus et Coisl. secundus ac Paris. κορυφίδες. Paulo post iudicem ἐὸν ὁ.

(27) *Ἐπὶ τῶν ἴων*, etc. Ita Harl. cum tribus aliis. Editi ἐπὶ τὸν ἴων φανῆναι θρόνον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΔ'.

Basilium rogat Basilius ut quavis in descendenda Ecclesia occupatus sit ad se tamen scribat, quoties poterit, sequentem facturum promittit.

ΕΠΙΣΤΑΘΙΨ, ἐπισκόπῳ Ἰμεριας (28).

Οἶδα, δτι στυγνοὶδιν πρᾶγμα τὸ δρφανία, καὶ καλύπτοδον, διὰ τὸ ἔρημιαν ἐπάγειν τῶν προεστῶν. Οὐθεν λογίζομαι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν ἐπιστηνάζουσαν τοῖς συμβεβηκόσι μὴ ἐπιστέλλειν τῷμιν, καὶ δρῦν ἐν πλειον εἶναι νῦν ἀσχολίᾳ, περιτρέχειν (29) τὰ τοῦ Χριστοῦ πολυνια, διὰ τὴν πανταχθεν τῶν ἔχθοῶν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πάσης λύπης παρηγορία τὴν πρᾶξις τοὺς ὁμοιψύχους ἔστεν ὅμιλις, καταξιου, δσάκις δὲν δυνατὸν σοι, ἐπιστέλλειν τῷμιν, καὶ αὐτὸς τε ἀναπαύεσθαι ἐν τῷ φθέγγεσθαι τοῖς τίκτες, καὶ τῆμις παρηγορεῖν ἐν τῷ μεταδόναις τῷμιν τῶν σεαυτοῦ φημάτων. Τοῦτο δὲ καὶ τῆμεις σπουδάσσομεν ποιῆσαι, δσάκις δὲν τῷμιν ἐνδιδῷ τὰ πράγματα. Εὔχομο δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα παρακάλεσον σπουδαῖς δυσωπεῖν τὸν Κύριον, ἵνα δεῖξῃ ποτὲ τῷμιν λύσιν τῆς περιεχούσης τῆμεις κατηγείας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΕ'

Rogat Theodoletum Basilius ne oblatis scribendi occasiones omittat: precatur ut sibi eum videre contingat.

Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Βερολα.

Οἶδα, δτι, εὶς καὶ μὴ ἐπιστέλλεις τῷμιν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὑπάρχει τὸ μνήμη τῷμιν. Καὶ τοῦτο τεκμαίρομαι, οὐχ δτι αὐτὸς δξίος εἰμι: μνήμης τι-
ώλ: δξίδε, ἀλλ' δτι τὴ φυσὴ πλουτεῖ ἐν τῇ τῆς ἀγάπης περιουσίᾳ. Πλὴν ἀλλ' δοσον δυνατὸν σοι, ταῖς παραμπιπούσαις προφάσεσι κέχρησο εἰς τὸ ἐπιστέλ-
λειν τῷμιν, ἵνα καὶ τῆμεις μᾶλλον εὑφυχῶμεν μαν-
θάνοντες τὰ περὶ ὄμιν, καὶ ἀφορμήν λαμβάνωμεν
εἰς τὸ καὶ αὐτὸς σημαίνειν ὑμῖν τὰ ἡμέτερα. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τρόπος τῆς διμιλίας τοῖς τοσοῦτον διεζευγμένοις (30) τῷ σώματι, ὃ δι' ἐπιστολῶν, οὐ μὴ ἀποστερῶμεν ἀλλήλους, καθόδον δὲν ἐνδιδῷ τὰ πρά-
γματα. Παράσχοι δὲν ο Κύριος καὶ τὴν κατ' ὀφθαλ-
μοὺς τῷμιν συντυχίαν, ἵνα καὶ τὴν ἀγάπην αὐξήσω-
μεν, καὶ τὴν εἰς τὸν Δεσπότην τῷμιν εὐχαριστίαν πλεονάσωμεν, ἐπὶ μείζοις ταῖς παρ' αὐτοῦ δωρεαῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ'.

Festive gratulatur præsidi Basilius, quod eum crambe aceto condita pristino vigori restituerit.

'Αντιπάτρῳ ἡγεμόνῳ.

Ὦς καλὴ τὸ φιλοσοφία, τὰ τε ἄλλα, καὶ δτι οὐδὲ λατρεύεσθαι πολυτελῶς τοῖς τροφίμοις αὐτῆς ἐπι-
τρέπει· ἀλλὰ τὸ αὐτὸν καὶ δύον ἐστὶ παρ' αὐτῇ, καὶ πρᾶξις ὑγίειαν (31) ἀρκεῖ. Τάξ γάρ τοι δρέξεις ἀποκα-
μούσας, ὡς ἐπυθόμην, κράμβαις ἐν δξει ταριχευθε-
σαις ἀνεκαλέσω· δις τὴν πρότερον μὲν ἐδυσχέραινον καὶ διὰ τὴν παροιμίαν, καὶ δτι ὑπόμνημα ἡσαν τῆς συντρόφου πενίας· νῦν δέ μοι δοκῶ καὶ ἐμαυτὸν

† (28) Ιμεριας. Coisl. secundus et Reg. secundus Εμέρεως. Deest ea vox in codice Harlaeano.

(29) Περιτρέχειν. Coisl. primus et Med. περι-
τρέψιν. Legendum περιτρέχειν τε.

(30) Διεζευγμένοις. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi διαζευγμένοις.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXIV.

Eustathio, Himmeria episcopo.

Scio rem permolestam esse orbitatem ac negotiosam, eo quod solitudinem a præpositis inducat. Unde arbitror tuam quoque pietatem de iis quæ acciderunt ingemiscentem ad me non scribere, et simul nunc pluribus negotiis occupari, ac circumcursare Christi oviilia, ob hostium undeliberet insurgentium impetum. Sed quia omnis mœroris solatum est cum unanimis colloquium, fac, quoties poteris, ad me scribas, ac nobiscum colloquendo et ipse acquiescas, et nos verbis tuis imperiendo consoleris. 267 Idem et ego facere studebo, quoties mihi per negotia licuerit. Tute autem et ipse precare ac fratres omnes hortare, Dominum ut sedulo exorent, ut tandem a circumstante nos tristitia liberet.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXV.

Theodoto, episcopo Berœa.

Quanquam ad nos non scribis, scio tamen nostri memoriam tuo pectori insidere. Hoc autem conjicio, non quod ipse officiosa ulla recordatione dignus sim, sed quod anima tua charitatis copia ditescat. Sed tamen, quantum in te erit, occasionibus occurrentibus utere ad mittendas nobis litteras; ut et nos meliore animo simus vestrarum rerum facti certiores, et ipsi etiam occasionem nostrarum vobis significandarum accipiamus. Nam hic colloquendi modus est his qui corpore adeo disjuncti sunt, per litteras videlicet; quo quidem nos invicem non defraudemus, quantum per negotia licuerit. Largiatur autem Dominus, ut coram etiam inter nos congregiamur; quo et augeamus charitatem, et Domino nostro gratiarum actionem ob majora ab eo accepta dona multiplicemus.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CLXXXVI.

Antipatro præsidi.

Quam pulchra est philosophia, cum ob alia, tum quia suis alumnis ne curari quidem magnis sumptibus sinit, sed eadem res apud ipsam et opsonium est, et ad sanitatem sufficit! Nam, appetentiam ciborum jam lassam, ut audivi, crambe aceto condita revocasti: quam ego prius quidem ægre serebam, tum ob proverbium, tum quia comitem paupertatem mihi in memoriam revocabat. Nunc vero mihi

(31) Πρᾶξις. Med. et alii nonnulli ποδὲς ύγειαν.

“ Alias CCCVI. Scripta anno 374.

“ Alias CCCX. Scripta circa an. 374

“ Alias CCXIII. Scripta circa an. 374.

videor et sententiam mutare, et proverbium ridere, videns tam eximiam juventutis nutricem, quae nostrum præsidem pristino vigori restituit. Nec quidquam jam præ illa aestimabo: non modo Homeri lotum, sed ne illam quidem ambrosiam, quæcunque tandem fuerit, quæ cœlestes exsatiabat.

EPISTOLA CLXXXVII^o.

Respondet p̄r̄ses peracutæ Basilii epistola.

Antipater Basilio.

Bis crambre mors, ait invidum proverbium. Ego vero qui s̄epe petii, semel moriar: omnino vero, etiamsi non petiissem. Quod si omnino: ne te pigeat comedere suave obsonium, frustra a proverbio vituperatum.

268 EPISTOLA CLXXXVIII^o
CANONICA PRIMA.

Respondet Basilius pluribus Amphiliocis quæstionibus ad canones pertinentibus, ac nonnulla Scripturæ loca ejusdem scopi rogatu explicat.

Amphiliocis de canonibus.

Stulto interroganti, inquit, *sapientia reputabitur*⁴⁴. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod Dei gratia accedit nobis, quoties laboriosæ tuæ animæ literas accipimus. Etenim doctiores quam eramus, ac prudentiores sumus ex ipsa interrogatione, multa quæ ignorabamus ediscentes; ac nobis magistri loco est respondendi cura. Certe et nunc cum de interrogatis tuis nunquam hactenus sollicite cogitasse, coactus sum diligenter attendere, et si quid a senioribus audieram, recordari, et cognata iis quæ dīdiceram, per me ipse ratiocinari.

Canon I. Quod igitur ad Catharos pertinet, et C prius dictum est, et recte admonuisti uniuscujusque regionis morem sequi oportere: quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in varias de ipsorum baptismate sententias abierint. Pepuzenorum autem baptismus nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc Dionysium, hominem canonum

⁴⁴ *Prov. xvii, 28.*

⁴⁵ Alias CCXIV. Scripta circa an. 274.

⁴⁶ Alias I. Scripta anno 374.

(32) *Μεταπλοειν.* Sic mss. summo consensu. Editi metaplesiv.

(33) *Ἐπερωτήσαντι.* Editi addunt σοφίαν, *Interroganti sapientiam sapientia reputabitur.* Quæ quidem vox a recentioribus librariis videtur addita fuisse. Deest enim in tribus Coislinianis codicibus, et in quatuor Regiis. Deest etiam in codice Alexandrino et pluribus aliis sacrae Scripturæ codicibus.

(34) *Περὶ τὸ ἀποκρύπτεσθαι.* Nonnulli codices ἀποκρύπτασθαι. Unus περὶ τοῦ. Legitur περὶ τὸ ἀπρέξεις in Coisliniano vetustiore et duobus aliis. Illud autem ex verbis Basiliī colligi non debet, eum haec tenus in canonibus parum fuisse versatum. Nam ab initio episcopatus multa de matrimonio, de ordinationibus clericorum et eorum singularitate statuerat, ut patet ex epistolis ad Diodorū, ad choropiscopos, ad episcopos sibi subditos. et ad Pare-

A μεταπλεσιν (32), καὶ τῆς παροιμίας κατεγελάσθαι, ὅρῶν αὐτὴν οὐτως ἀγαθὴν κουροσθρόνον, ή τὸν ἐρχόντα ἡμῶν εἰς ἀκμὴν ἐπανήγαγε. Καὶ οὐδὲν εἶναι τοῦ λοιποῦ κατ' αὐτὴν ἡγήσομαι, οὐχ ὅπως τὸν Ὁμηρικὸν λωτὸν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀμβροσίαν ἔχειν, ήτις ποτ' ἀρά ἦν, ή τοὺς Ὀλυμπίους χορτάζουσα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΖ^o.

Ἀρτίπατρος Βασιλειφ.

Δις κράμβη θάνατος, ή βάσκανός φησι παραιμία. Ἐγὼ δὲ, πολλάκις αἰτήσας, ἀπαξ ἀποθανόμαι πάντως δὲ καὶ μὴ αἰτήσας. Εἰ δὲ πάντως, μὴ κατόντει εἰσθεῖν ὅψον ἡδὺ, μάτην ὑπὸ τῆς παροιμίας Β λοιδορθέν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΗ^o.

ΚΑΝΟΝΙΚΗ Α^o.

Ἀμφιλοχίῳ περὶ καρόνων.

'Αροήτω, φησιν, ἐπερωτήσαντι (33) σοργία λογισθήσεται. Σοφοῦ δὲ, ὡς ξοικεν, ἐπερώτημα καὶ τὸ ἀνόητον σοφίζει. διπερ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, δσάκις δὲν δεξώμεθά σου τῆς φιλοτέλης ψυχῆς τὰ γράμματα. 'Επιστατικώτεροι γάρ εἰστων καὶ ἐμφρόνεστεροι γνωριμεθα ἀπ' αὐτῆς πᾶς ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὃν οὐκ ἐπιστάμεθα, διεπικύμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἡ περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι (34) μέριμνα. 'Αμελεὶ καὶ νῦν, οὐδέποτε λαδόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτήματά σου, ἡγανάκτησθημεν ἐπισκέψανται ἀκριδῶς, καὶ εἰ τέ τι ἤκουσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ τὰ συγγενῆ ὃν ἐδιάχθημεν, παρ' ἐαυτῶν ἐπικύμεσθαι.

Α'. Τὸ μὲν οὖν περὶ τοὺς Καθαροὺς ζήτημα καὶ είρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπεμνημόνευσας, διὰ δεῖ τῷ έθει τῶν καθ' ἔκαστην χώραν ἐπεσθαι, διὰ τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι (35) περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν τοὺς τότε περὶ τούτων διαλαβόντας· τὸ δὲ τῶν Πεπονιζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ θεαύμασα πῶς κανονικὸν δυτα τὸν Διονύσιον (36) περ-

gorum. Scripsérat etiam ad clericos Antiochenos de jurejurando, ut ipse testatur can. 18. Sed cum latissime pateat haec materia, non mirum si τὸ doctissimis semper novi aliquid occurrit. Idem de se fatetur Innocentius papa in epist. ad Exsuperium. *Mihi quoque ipsi*, inquit, *de collatione docilias accedit, dum peracutatis rationibus ad propositum respondere compellor: eoque fit ut aliquid semper adiscat, qui postulatur ut doceat.*

(35) *Ἐρεγθῆται.* Ita mss. summo consensu. Editi ηὐδιενεχθῆναι.

(36) *Τὸν Διονύσιον.* Editi τὸν μέγαν Διονύσιον. Sed deest hoc loco in nostris sextdecim codicibus haec honoristica appellatio, quæ tamē postea eidem Dionysio in hoc ipso canone tribuitur, consentientibus libris veteribus et editis. Duo autem in hac Basiliī testimonio observanda. 1° Pugnat aperte Basilius cum Hieronymo, qui in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* testatur Dionysium idem ac Cy-

ηλθεν. Έκεινο γάρ έκρινον οἱ παλαιοὶ δόχεσθαι Α
βάπτισμα, τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαλνον (57).
₩ν τὰς μὲν αἵρεσις ὠνόμασταν, τὰ δὲ σχίσματα (38),
τὰς δὲ παρασυναγωγάς. Αἵρεσις μὲν τοὺς παντελῶς
ἀπέρθηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπελλο-
γιωμένους· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκ-
ώντας ταῖς καταστικάς καὶ ζητήματα λάσιμα πρὸς ἀλλήλους
ἐνενεχθέντας· παρασυναγωγάς δὲ τὰς συνάδεις τὰς
περὶ τῶν ἀνύποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων
καὶ περὶ τῶν ἀπαύδεντων λαῶν γινομένας. Οἶον εἴ-
τις, ἐν πταίσματι ἔξετασθεις, ἐπεσχέθη τῆς λει-
ποργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἔστω
ἴξεντος τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειποργίαν, καὶ
συναπτήθον τούτῳ τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν
Ἐκκλησίαν, παρασυναγωγὴ τὸ τοιοῦτο. Σχίσμα δὲ
τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαιφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ
τῆς Ἐκκλησίας. Αἵρεσις δὲ, οἷον τὴν Μανιχαίων,
καὶ Οὐαλεντίνων, καὶ Μαρκιονιστῶν, καὶ αὐτῶν τού-
των τῶν Πεπουζήνων· εὐθὺς γάρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς
θιὸν πίστεως ἔστιν ἡ διαφορά. Ἐδοξε τοινύν τοῖς
εἰς ἀρχῆς (39), τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν παντελῶς

prianiū de baptismo sensisse. Videlur hac in re
major auctoritas Basilio attribuenda quam Hiero-
nymo. Plus opera insumpserat Basilius in ea re-
taminanda. Præterea cum illius testimonio con-
gruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecatorem
ie pro Asiaticis et Afris interposuit: nedum in
eadem ac illi causa versaretur. Quin etiam suam ac
lecessorum suorum sententiam satis declaravit,
item hominem impio et blasphemiae pleno baptismō
ipud hæreticos initiatum, sed jamdudum sine ba-
ptismo ab antecessoribus suis receptum, ante non
iussus est baptizare, quam Xystum episcopum Ro-
nanum consuluisse, Euseb. Hist. l. vii. c. 9.
¶ Elsi testatur Basilius non rejectum a Dionysio
uisse baptismā Pepuzenorum; non tamen videntur
existimasse magnum illum virum eadem indulgen-
ia in alios hæreticos usum fuisse. Miratur enim
tam liberaliter egerit cum Pepuzenis utpote
hæreticis; quod profecto mirum ei visum non
uisse, si ipsos etiam Marcionitas et Valentianas
ibidem eo sine baptismō receptos credidisset. Quam-
obrem Basilius sententia paulo restrictius accipienda,
quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis
ine baptismō receptis testimonium, atque ex hoc
testimoniō illud etiam colligi potest, quodlibet
baptisma, modo ritus legitimus non deesset, ratum
Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de
olis Pepuzenis loquitur, et in hoc ipso canone
nugni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo
manifestum et ante oculos positum esse declarat,
non discesserit a sancta præcis canonibus regula,
ut aliter hæretici, aliter schismatici recipientur.
Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hæ-
retibus a Dionysio observatam fuisse.

(37) Τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον. His
erbis Basilius, qui nihil a fide recedit, baptismā
stelligit, quod ab hominibus nihil in fidem peccan-
tibus extra Ecclesiam datur. Nam in toto hoc ca-
none non querit, utrum observata necne fuerit
præscripta a Christo forma: sed eam rem, ut mi-
lime controversam prætermittens, baptismi reji-
iendi aut probandi regulam repetit ex sana aut
æretica doctrina. Hinc illa hæresum, schismatum
et parasyntagorum distinctio, ex qua profecto di-
osci non possit, utrum observati necne fuerint
egi itini ritus. Hinc etiam Basilius hæreticorum
apostolica, etsi a fide recedit, interdum tamen ra-
soni esse patitur, si ita postulet publica utilitas.

peritum, fugerit. Antiqui enim illud baptismā su-
spiciendum putavere, quod nihil a fide recedit; unde alias quidem hæreses, alia schismata, alias
parasytagas appellantur. Hæreses quidem eos,
qui penitus resecui sunt, et in ipsa fide abalienati;
schismata vero, eos, qui propter ecclesiasticas
quasdam causas et quæstiones inter utramque par-
tem non insanabiles dissident; parasytagas au-
tem, conventus illos qui ab immorigeris presbyteris
aut episcopis et a populis 269 disciplinæ
expertibus sunt. Velut si quis in delicto depre-
bensus, a ministerio arceatur, nec se canonibus
suinmittat, sed sibi principatum et ministerium
vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica
Ecclesia, discedant; hoc dicitur parasytaga. Schisma autem est, de pœnitentia ab iis qui ex
Ecclesia sunt, dissentire. Hæreses autem, velut
Manichæorum, et Valentianorum, et Marcionista-
rum, et horum ipsorum Pepuzenorum; statim enim
de ipsa in Deum fide dissensio est. Visum est ergo
antiquis hæreticorum quidem baptismā penitus re-

C At profecto nunquam tanta usus esset indulgentia,
si baptismā a fide recedere aut non recedere existi-
masset, prout præscripta a Christo forma violatur
aut servatur. Denique sancit. can. 47 baptizandos
Encratitas, quamvis dicant, In Patrem et Filium et
Spiritum sanctum baptizati sumus. Rejiciebat ergo
illud baptismā non ob violatos baptizandi ritus,
sed quia Encratitæ, ut ibidem testatur, Deum au-
torem malorum existimabant, itidem ut Marcion et
alii hæreses.

(38) Τὸ δὲ σχίσματα. Sic plerique mss. Editi
τὰς δέ. Nonnulli codices habent τὰς δὲ παρασυ-
ναγωγάς.

D (39) Τοῖς εἰς ἀρχῆς. Quosnam hic antiquos in-
telligit Basilius? An Firmilianum, an ejus anteces-
sores, an successores? Non loquitur de Firmiliano;
ejus enim sententiam non parum ab ista discrepan-
tem infra exponit. Si de successoribus loquitur,
nil erit ambigui, nihil non accurate dictum. Nam
cum Firmilianus nullo discrimine habuisset bapti-
smā sive in hæresi, sive in schismate, sive in pa-
rasytagis datum, ut patet ex ejus epistola ad
Cyprianum et ex hoc ipso canone; de illius severi-
tate aliquid postea limatum, et ea inducta distinc-
tio quam Basilius commemorat. Sed videntur Basilius
episcopos Firmilano antiquiores designare.
Hæc enim verba τοῖς εἰς ἀρχῆς satis apte eos indi-
cant, qui de baptismō primi pertractarunt. Præter-
ea miratur Basilius, quod Dionysius, qui æqualis
fuit Firmiliani, ab hac distinctione discesserit in
recipiendo Pepuzenorum baptismō. Jam tuin ergo
illiani viguisse credebat. Hæc autem sancti doctoris
opinio cum sua sponte non verisimilis est, tum ab
ipso Firmiliano refellitur, qui sententiam suam a
majoribus accepisse se testatur. Nec meminimus,
inquit in epistola inter Cyprianicas 75, p. 149 no-
vae edit., hoc apud nos aliquando cœpisse, cum sem-
per istic observatum sit, ut non nisi unam Dei Eccle-
siam nossemus, et sanctum baptismā non nisi sanctæ
Ecclesia computaremus. Credebat ergo Firmilanus
ignotam majoribus suis fuisse distinctionem hæ-
reticorum et schismaticorum in baptismate: longe
aliter visum Basilio. Unde patet summos illos viros,
Firmilianum et Basilium, errasse, dum suam ute-
que opinionem justo longius repetit, alter ab ipsis
apostolis, alter a temporibus ante Firmilianum
elapsis.

Jicere; schismaticorum vero, ut adhuc ex Ecclesia existentium, admittere; eos tandem qui sunt in parasyntagis, justa poenitentia et animadversione emendatos rursus Ecclesiae conjungere; adeo ut s^epe et ii qui in gradu collocati una cum rebellibus abierant, postquam poenitentiam egerint, in eumdem ordinem admittantur. Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano et Priscilla Paracleti appellationem nefarie impudenterque attribuente. Igitur, sive quia hominibus divinitatem attribuunt, condemnandi sunt: sive quia Spiritum sanctum afflueunt injurya, dum eum comparant cum hominibus, sic etiam sunt aeternae condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Qua igitur ratione eorum baptismus admissatur, cum in Patrem et Filium et Montanum aut Priscillam baptizent? non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare, etsi hoc Dionysium magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hoc enim quam absurdum sit, sua sponte perspicuum est, ac omnibus evidens, qui vel leviter ratocinari possunt. Cathari sunt et ipsi ex iis qui sunt abscessi. Cæterum antiquis visum est, Cypriano 270 dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subjicere, Catharos, et Encratitas, et Hydroparastatas; propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat: qui autem ab Ecclesia se separaverant, non habebant amplius in se gratiam

A ἀδετῆσαι, τὸ δὲ τῶν ἀποστολῶν (40), ὡς ἐτι τῆς Ἐκκλησίας δυτινῶν, παραδέξασθαι τοὺς δὲ ταῖς παρασυναγωγαῖς, μετανοίᾳ ἀξιόλογῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιώθεντας, συνάπτεσθαι τόλμῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὧστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ, συνεπιθύντας τοὺς ἀνυποτάκτους, ἐπειδάν (41) μεταμετρῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν. Οἱ τόντι Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἱρετικοὶ· εἰς γὰρ τὸ Πινεύμα τὸ ἄγιον ἐβλασφήμησαν, Μοντανὸν καὶ Προσκίλλη τὴν τοῦ Παρακλήτου προστηγορίαν ἀδειμάντια καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημίσαντες. Εἴτε οὖν ὡς Ἀθρώπους θεοτοιοῦντες, καταχρίτοι· εἴτε ὡς τὸ Πινεύμα τὸ ἄγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγχρίσει καθυδρίζοντες (42), καὶ οὕτω τῇ αἰωνιᾷ κατάδηπτον θεύθυνοι, διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πινεύμα τὸ ἄγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν ἀλόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πιστέα καὶ Σίδων καὶ Μοντανὸν ἢ Πρόσκιλλαν (43); οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένην βαπτισθέντες. Ποτε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Δοκιστὸν τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ᾽ ἡμῖν οὐ φυλακτὸν τὴν μίμησιν τοῦ σφάλματος. Τὸ γάρ ἀπότον αὐτὸν πρόδηλον, καὶ πάσιν ἐναργὲς, οἵς τι καὶ μικρὸν ἀλογίζεσθαι μέτεστιν. Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τὸ ἀποσχισμάντων εἰσὶ. Πλὴν ἀλλ᾽ ἐδοξεῖ τοῖς ἀρχαῖς, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἴμετερον, τούτους πάντας μιᾶς φήμων ὑποβασῖν, Καθαροὺς, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας (44) διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γονεῖς· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάντες οὐκέτι

sunt quoad baptismā.

(41) Ἐπειδάν. Editi addunt δέ, sed hæc vocata deest in omnibus mss.

(42) Καθυδρίζοντες. Ita omnes mss. Editi καθυδρίζοντες.

(43) Μοντανὸς ἢ Πρόσκιλλας. Nonnulli mss. codices καὶ Πρόσκιλλαν. Non ait Basilius Pepuzenos in baptizando Montanum aut Priscillam nominatum appellasse: sed Pepuzenorum baptismus rejicit, quia aperte sunt hæretici; et cum eos Montano crederet Spiritus sancti nomen deferre, inde concludit eos dum baptizant in nomine Spiritus sancti, Montanum intelligere. Simili ratione rejicit Cyprianus baptismus Marcionis in epist. ad Jubaiatum, p. 131 nove edit. *Nunquid, inquit, hanc Trinitatem Marcion tenet?* *Nunquid eumdem asserit, quem a nos Patrem creatorē?* *Nunquid eumdem norit Filium Christum de Maria virgine natum?* Firmilianus negat Cataphrygas in eumdem ac Catholicos Christum baptizare, quia si quāramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare qui misericorditer Spiritum per Montanum et Priscillam locutum, p. 145 ejusdem edit. Quemadmodum ex his Cypriani et Firmiliani testimoniosis non sequitur hæreticos alios ac catholicos in baptizando verbis usos fuisse; ita nec de Montanistis id Basilius testans credendum est.

(44) Υδροπαραστάτας. Editi addunt ἀποσχιστας, sed hæc desunt in nostris omnibus codicibus, et apud Balsamonem ac Zonaram. Ibidem editi δέ δὲ. Melius plerique codices quos secuti sumus. Paulo post sex mss. ἐφ' ἑκατοντάς. Sic etiam vetustissima canonum collectio Joannis patriarchæ Constantinopolitanæ, quæ asservatur in bibliotheca Coisliniana. Sed alii codices cum editis consentiunt.

(40) ἀποσχιστάτων. Ita plerique mss. Editi ἀποσχισθέντων. Coisl. primus ἀποσχιστῶν. Quod autem addit Basilius, ut adhuc ex Ecclesia existentium, non idcirco addit quod schismaticos in Ecclesia membris numeraret. Illius verba si quis in deteriore partem rapiat, facilis et expedita responsio. Nam sub fine hujus canonis de Encratitis ipsis, id est, de hæreticis Incarnationem et Dei singularitatem negantibus, ait sibi non iam integrum esse eos qui huic sectæ conjuncti sunt ab Ecclesia separare, quia duos eorum episcopos sine baptismo ac sine nova ordinatione receperat. Nemo autem suspicabitur Basiliūm ejusmodi hæreticos ab Ecclesia alienissimos non judicasse. Quare quidquid schismaticis tribuit, in sola baptismi societate positum est. Nam cum Cyprianus et Firmilianus schismaticos et hæreticos ita ab Ecclesia distractos credenter, ut nihil prorsus ad eos ex fontibus Ecclesiæ perflueret; Basiliūs huic sententiæ non assentitur, et in schismaticis quia fidem Ecclesiæ retinunt, vestigium quoddam agnoscit necessitudinis et societatis cum Ecclesia, ita ut valida sacramentorum administratio ab Ecclesia ad illos permanare possit. Hinc sibi integrum negat detestandos hæreticos ab Ecclesia separare, quorum baptisma ratum habuerat. Idem docent duo præstantissimi unitatis defensores, Optatus et Augustinus. Quod enim scissum est, inquit Optatus lib. iii, n. 9, ex parte divisum est, non ex toto: cum constet merito, quia nobis et vobis ecclesiastica una est conversionis, et si hominum litigant mentes, non litigant sacramenta. Vid. lib. iv, n. 2. Sic etiam Augustinus lib. 1 De baptismo, n. 3: Itaque isti (hæretici et schismati) in quibusdam rebus nobiscum sunt: in quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipient, adhortamur. Vid. lib. iii, n. 26. Sic ex Basilio hæretici nobiscum

Εγρον τὴν χαριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῖς· οὐκέτις γάρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γάρ πρώτοι ἀναχρήσαντες παρὰ τῶν πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀπορθαγέντες, λαῖχοι γενόμενοι, οὗτοι τοῦ βαπτίσειν, οὗτοι τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἔξουσίαν, οὐκέτι δυνάμενοι χάριν Πνεύματος ἀγίου ἐτέρους παρέχειν, ἃς αὐτοὶ ἔκπεπτώκασι. Διὸ, ὡς παρὰ λαῖχῶν βαπτίζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ δλῶς ἔδοξε τοις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἰκονομίας ἔνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἐστι δεκτόν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγχρατιῶν (45) πακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, δτι, ἵν' αὐτοὺς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχειρήσαν λοιπὸν ἴωμα προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι· δθεν καὶ τῇ συνθέσαι τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν, ἵν, ἐπειδὴ οὐδέν εστι περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορυμένον, ἡμᾶς προσῆκεν ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα· καὶ τις ἡ παρ' αὐτῶν εἰληφὼς, προσιόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. (Ἐὰν μάντοι μέλλοι; (46) τῇ καθοῦν οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῷ θειῃ γηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ' ἡμᾶς Πατράσιν ἀκολουθητέον. Ὑφορῶμαι γάρ μήποτε, ὡς θυλάμεις δικηγορούς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίσειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς οἰκονομίοις διὰ τῆς προτάσεως αὐτηρόν.) Εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσουσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μή δυσωπεῖτω. Οὐ γάρ ἀντιδόναι αὐτοῖς ὑπεύθυνοι χάριν ἔσμεν, ἀλλὰ θυλάμεις ἀκριβεἴα κανόνων. Παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθῆσθαι, τοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων (47) προστρέμοντος χρίσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν δηλονότι, καὶ οὕτω προσιέναι τοῖς μυστηρίοις. Ολὰ δὲ, δτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ Ἰζόν (48), καὶ Σατορνίνον, ἀπ' ἐκείνης δντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων. "Ωστε τοὺς τῷ

(45) *Τῶν Ἐγχρατιῶν.* Hoc Enkratitarum facinore non corrupta essentialis baptismi forma, sed novæ quædam adiectæ cæremoniæ. Nam in canone ἦ sic eos loquentes inducit, *In Patrem et Filium et Spiritum baptizati sumus.* Hinc eorum baptismarum habet, si qua incident magni momenti causa. Quod autem ait hoc facinus eos incipere, ut redditum sibi in Ecclesiam intercludant, videtur id primæ specie in eam sententiam accipiendum, quasi Enkratitas baptismi suum ea mente immutassent, ut Catholicos ad illud rejiciendum incitarent, sicutque plures in secta continerent odium et fuga novi baptismatis. Abhorrebat enim ab omnibus animis iteratus baptismus, ut pluribus exemplis probat Augustinus, lib. in *De baptismō*, n. 6. Videatur ergo prima specie Enkratitis, ea, quam dixi, existuisse causa, cur baptismum immutarent. Atque ita hunc locum interpretatur Tillemontius, tom. IV, p. 628. Sic etiam illius exemplo interpretatus sunt in Praef. novæ Cypriani operum editioni premissa cap. 4, p. 12. Sed huic interpretationi non convenit cum his quæ addit Basilius. Vereri enim se significat ne Catholici, dum Enkratitas ab hac baptismi immutatione deterrire volunt, nimium restricti sint et severi in eorum baptismō rejicien-

A Spiritus sancti: defecerat enim communicatio, interrupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant donum spirituale; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. Quare eos, qui ab ipsorum partibus stabant, tanquam a laicis baptizatos, jusserunt vero Ecclesiæ baptismatē ad Ecclesiam venientes expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est eorum baptismā, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur. Enkratitarum autem facinus oportet nos intelligere. Nimirum, ut redditum sibi in Ecclesiam intercludant, aggressi sunt deinceps proprio baptismate præoccupare: unde et suam ipsorum consuetudinem violarunt. Existimo itaque, quoniam nihil de illis aperte dictum est, eorum baptismā a nobis rejiciendum esse; ac si quis ab eis acceperit, accedentem ad Ecclesiam baptizandum. (Quod si hoc generali œconomiæ impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent, dispensaverunt. Vereor enim, ne, dum eos volumus ad baptizandum tardos facere, impedimento propter sententiæ severitatem simus iis qui salvantur.) Quod si illi nostrum baptismum servant, hoc nos non moveat. Neque enim debemus par pari referre, sed accurate canonum observationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut ii qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram fidelibus videlicet, et ita demum ad mysteria accedant. Scio autem, fratres, Izoinum, et Saturninum, qui erant ex illorum ordine, in episcoporum cathedram a nobis esse susceptos. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non possumus amplius ab Ecclesia separare; qui scilicet com-

B do. Sperabant ergo Catholicī tardiores ad ejusmodi baptismā Enkratitas futuros, si illud Catholicī ratum habere nollent; nedum ipsi Enkratitæ baptismatis immutationem eo consilio induxerint, ut ejusmodi baptismā a Catholicis rejiceretur. Quamobrem haec verba, ut redditum sibi in Ecclesiam intercludant, non consilium et propositum Enkratitarum designant, sed incommodum quod ex eorum facinore consequebatur; velut si dicamus aliquem scelus admittere, ut æternam sibi damnationem accersat.

(46) *Μέλλοι.* Sic plerique mss. Editi μέλλοι.

(47) *Ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων.* Sic emendavimus ope duorum codicium Regiorum, nempe 2505 et 2508, quod legebatur in editis ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνῳ. Quidam codices ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνῳ. Alii cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐκείνων. Ibidem editi ὑπὸ τῶν πιστῶν. Omnes mss. ul in textu.

(48) *Ιζόν.* Cum magna sit bac in voce codicum mss. varietas, sequi maluimus tres codices optimæ nō, nempe duos Regios et Coislinianum primum. His favent plures alii in quibus legitur, Ιζόνη, vel Ιζών, vel Ιζόνη. Alii habent Ζωτόν. Pauci cum editio Ζωτόν.

missionis cum ipsis quasi canonem quemdam, episcopos suscipiendo, ediderimus.

271 II. Quæ de industria fetum corruptit, cædis penas luit. De formato autem aut informi subtilius non inquirimus. Hic enim non id modo quod nasciturum erat, vindicatur, sed etiam illa ipsa, quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimum intereunt in ejusmodi inceptis mulieres. Huc autem accedit et fetus interitus, cædes altera, saltem si consilii eorum qui hæc audent, ratio habeatur. Oportet autem non ad obitum usque poenitentiam earum extendere, sed decem quidem annorum mensuram accipient; definiatur autem curatio non tempore, sed poenitentiæ modo.

III. Diaconus post diaconatum fornicatus, diaconatu ejicietur quidem, sed in laicorum detrusus locum, a communione non arcebitur. Quoniam antiquus est canon, ut ii qui gradu exciderunt, huic soli poenæ generi subjiciantur, antiquis, opinor, secutis legem illam, *Non vindicabis bis in id ipsum*⁴⁹: atque etiam propter aliam causam; quod qui in ordine sunt laico, si a loco fidelium ejiciantur, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur; diaconus vero semel habet semper mansuram poenam depositionis. Quoniam igitur diaconatus ei non restituitur, in ea sola mulcta steterunt. Atque hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam abjecit, is si carnem conterendo et in omnem, secundum continentia præscripta, servitutem redigendo secedat a voluptatibus, a quibus vicitus et prostratus est, plenum nobis suæ curationis specimen dabit. Itaque scire nos utraque oportet, et quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinis: sequi autem in iis quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

⁴⁷ Nabus 1, 9.

(49) *Exclerw.* Ita mss. plerique. Editi ἐκελνω.

(50) *Γεννηθησόμενος.* Hic locus sic legitur in pluribus mss. codicibus: γενησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐαυτῷ ἐπιβούλευσας.

(51) *Δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον.* Consentient hoc loco codices mss. Unde minor in editis legi μετά τὸ μέτρον, post mensuram decem annorum eas cōportet recipere.

(52) *Ἄρχαίδς ἔστι καρώρ.* Respicit, ni fallor, ad canonem 25 apostolorum, ad quem Balsamon et Zonaras observant nonnulla esse peccata, quibus excommunication, non solum depositio infligitur; velut si quis pecunia, vel magistratus potentia sacerdotium assequatur, ut sancitur can. 29 et 30.

(53) *Συντριψμοῦ τῆς συρκός.* Duo veteres libri syntrismoi τῆς καρδίας, per contritionem cordis. Constat autem hic canon duabus partibus. Prima diaconis excommunicationis et graduum poenitentiae molestiam eximit. Altera veram et in omnibus servandam prescribit medicinam, quæ est recessus a peccato, nec diaconos ab exhibendo curationis suæ specimine inimunes relinquat. Unde colligitur clericis lapsis non statim concessum fuisse corpus

A τάγματι ἐκείνων (48) συνημμένους οὐκέτε διαχρήσιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα των τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι διὰ τῆς τοῦ επισκόπων παραδοχῆς.

B. Φθειρασα κατ' ἐπιτίθεσιν, φύου δίκην ὑπέρ. Ἀχριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξικονισμοῦ παρ' ήμιν οὐκ ἔστιν. Ἐνταῦθα γάρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον (50), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐαυτῇ ἐπιβούλευσασα· διότι ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ ἐνταῦθης κοινωνίας ἐπιχειρήσειν αἱ γυναικεῖς. Πρόσσωποι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρίου, ἔτερος φόνος, κατά γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τὰ μάντων. Δεῖται μὲν τοι μή μέγρι τῆς ἑξόδου παρατίθεσαι αὐτῶν τὴν ἔξομαλόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον (51) τῶν δέκα ἑτῶν· δρίζειν δὲ μὴ χρήσαι B ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας τὴν θεραπείαν.

C. Διάκονος, μετὰ τὴν διακονίαν προνέσας, ἀπὸ Ελλητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὸν ἀλικῶν ἀπωσθεῖς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰργίσσεται. Διότι ἀρχαίδς ἔστι κανὼν (52) τοὺς ἀπὸ ἡθοῦ πεπτωκότας τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κοινωνίας ὑποβάλλεσθαι· ἀκολουθησάντων, ὡς εἶπεν τῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείνῳ τῷ, Οὐκ ἐκδικήσεις διέται τὸ αὐτό· καὶ δι' ἑτέρων δὲ αἰτίαν· διότι μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ δυτες τάγματι, ἐκβελτιμένα τῷ τόπῳ τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἄρτον οὐ ἔξπει τόπον ἀναλαμβάνονται· δὲ διάκονος ἀπαρτεῖται διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρέσεως. Ως οὖν οὐκ ἀποδομένης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταύτῃς ἔστησαν μόνης τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τούτων. Καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἔστιν Ιωμᾶ ἢ τοι ἀμαρτίας ἀναγρήσις. "Μόστε δὲ διὰ σαρκὸς ἡδονῆς ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ (53) τοι σαρκὸς καὶ πάσῃς δουλαγιγίᾳς τῆς κατ' ἐγχρέαν ἀποστάς τῶν ἡδονῶν, ὅφ' ὃν κατεστράψῃ, τελεῖν τοι μὲν παρέξει τῆς λατρεύσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόδεξιν. Ἀμφότερα τοινύν εἰδέναι τιμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀρεβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας· ἐπεσθαι δὲ ἐπὶ τὸν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀχρότητα τῷ παραδέδει τῷ παρ.

D. Domini, sed eorum conversionem proponam aliquandiu fuisse, quamvis depositionis poena excommunicatione non adderetur. Sic etiam Basilius, can. I, testatur clericos, qui cum rebellibus abierant, redentes sæpe in eodem ordine recipi, sed postquam penitentiam egirent, non illam quidem publicam, sed eam quæ in vitiorum emendatione et legitimis conversi cordis significacionibus posita est. Late patet hæc observatio in canonibus Basilii; eademque adhibita ratio in iis curandis et sanandis, qui quamvis inter poenitentes non amandarentur, sed cum fidelibus consisterent, non tamen idcirco ad Eucharistiam accedebant. Hinc iis qui in bello occiderunt auctor est Basilius, ut a communione per tres annos abstineant, can. 43. Eamdem penam imponit iis qui adversus latrones arma sumpsrunt, can. 55. Furi sponte confessò locum inter alios fideles relinquunt; ita tamen ut annum unum communione careat. Eum autem qui usuras accipit, ad sacerdotium admitti patitur, sed si roberit inustum lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avaritiæ morbo liberari.

A. Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥμεσαν (54) κανόνα. ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως ἔνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέταρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὄνομάζουσι δὲ τὸ τεισῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεχολασμένην. Διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαριτέων πέντε ἀνδρας διαμεψάσθι, Ὁρ νῦν, φρσιν, Εἰς γέ, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· ὡς οὐκέτι ἀξέινον δυτῶν τῶν ὑπερχεπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας τῷ τοῦ ἀνδρὸς τῇ τῆς γυναικός καλεῖσθαι προστρήματι. Συνίεισαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πεντατέττας ἀφορισμόν οὐκ ἀπὸ κανόνων (55), ἀλλ’ ἀπὸ τῆς τῶν προειληφθῶν ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντη αὐτοὺς ἀπειργεῖν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ’ ἀκρόσεως τοῖς οἷς ἀξιών ἐν δύο που ἔτεσιν ἦτροι· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν συστήκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγάθου ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπὸν τινα μετανοίας ἀποκαθιστάν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

B. Τοὺς δὲ ἐπὶ ἔξοδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν δέχεσθαι χρή: δέχεσθαι δὲ δηλονότι οὐκ ἀκρίτως, ἀλλὰ δικιμάζεντας εἰ ἀλήθινήν ἐπιδείχνυνται μετάνοιαν, καὶ εἰ τοὺς καρπούς (56) ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

C. Τῶν κανονικῶν (57) τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ κατελογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν τυνάρτειαν. Τούτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀπελάτειαν λυσιτελές, καὶ τοῖς αἱρετικοῖς οὐ δώσει τοῦτον λαθῆν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ἀδειαν ἐπιπομένων πρὸς ἔκπτοτούς.

D. Αἱρένοφθόροι καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ ερωματοῖ, καὶ μοιχοί, καὶ εἰδωλολάτραι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν τῆςι μένεον. Ποτε δὲ ἔχεις ἐπὶ τῶν ἀλλών τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τοιούτοις ἔτεσι (58) μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ,

⁴⁴ Joan. iv, 18.

(54) *κανόνων.* Sic miss. κανωνιο consensu. Editi ψιλούμενοι.

(55) Άποδ *καρόνων.* Plures codices mss. ἀπὸ τανόνος. Ibidem post vocem ἀκολουθίας legitur in uno codice Regio et in uno Coisliano recentiori ήτο τοις προλαβούσιν ἀκολουθούντες πατράσι, scilicet eos qui præcesserunt patres sequendo. Sed hæc explandi causa ad marginem apposita, in contextum postea irreppisse perspicuum est.

(56) *Τοὺς καρπούς.* Statuit synodus Eliberitana, can. 59, ut genitibus, si vita eorum honesta fuerit, baptismus in fine concedatur. Sed non puto Basilium in eamdem sententiam de hæreticis loqui. Fructus enim in hæreticis redeuntibus intelligendi sunt, non anteacta vita, sed præsens hæresis delectatio, veritatis amor, ac sincerus omnibus Ecclesiæ documentis assensus. Porro non mirum si Basilius redeuntes hæreticos non sine examine in exitu recipi jubeat; cum de Catholicis ipsis sanciat synodus Nicæna, can. 13, ut quisquis communionem reiat in exitu, eum episcopus μετὰ δοκιμαστας, cum examine impertiat oblatione.

(57) *Τοὺς καρονικῶν.* Clericos sive eos qui in canonice recensentur hac voce designari hactenus custimaroni Basilii interpres, ac ipsi etiam Zoraras et Balsamon. Sed ut canonicas sive sacras

E. De trigamis et polygamis definire eundem canonem, quem et de digamis, servata proportione: animum videlicet in digamis, alii vero duos annos. Trigamos autem tribus, et saepe quatuor annis segregant. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius moderatam fornicationem. Quapropter et Dominus Samaritanæ, quæ maritos quinque per vices habuerat, *Quem nunc, inquit, habes, maritus non est* ⁴⁵: quippe quod ii qui digamie mensura exciderunt, digni non sint qui vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Jam vero consuetudine accepimus in trigamis quinquennii segregationem, non a canonibus, sed eos qui præcesserunt sequendo. Oportet **272** autem eos non omnino arcere ab Ecclesia, sed auditione dignari duobus vel tribus annis: ac post hac ipsis permittere, ut consistant quidem, abstineant vero a boni communione, et sic, exhibito poenitentiae aliquo fructu, communionis loco restituere.

F. Hæreticos in exitu poenitentiam agentes recipere oportet. Recipere autem, non sine judicio, sed examinantes an veram poenitentiam ostendant, fructusque habeant, qui salutis studium testificentur.

G. VI. Canonicarum stupra pro matrimonio non repentuntur, sed earum conjunctio omnino divellatur. Iloc enim et Ecclesiæ ad securitatem est uile, et hæreticis non dabit adversus nos ansam, quasi per peccandi libertatem ad nos attrahamus.

C

H. VII. Masculorum et animalium corruptores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatriæ, eadem condemnatione digni habentur. Quare quam in aliis habes formam, in iis quoque serva. Si autem qui triginta annos poenitentiam egerunt pro-

virgines interpreter, plurimus rationum momentis adducor: 1° Basilius hoc nomine clericos appellare non solet, sed sacras virgines, ut perspici potest ex epistolis 52 et 173; 2° præscriptum Basilius non convenit in clericos, quorum nonnullis, nempe lectoribus et aliis ejusmodi venia dabatur ineundi matrimonii, quamvis in canone recenserentur; 3° prohibet Basilius ejusmodi stupra quæ honesto matrimonii nomine pretexi solebant. At id non quadrat in clericos, quorum aliis, ut jam dixi, non inconcessum erat matrimonium, alias vero matrimonium post ordinationem inire nulla prorsus Ecclesia patiebatur, aut certe matrimonii pretium erat depositio. Contra virginibus nubentibus non longior poena pluribus in locis imponebatur, quam digamis, ut perspicitur ex canone 18, ubi Basilius hanc consuetudinem abrogat, ac virginum matrimonia instar adulterii existimat.

(58) *Ἐν τριάκοντα ἔτεσι.* Manifestum est in hoc triginta annorum numero erratum, quamvis omnes libri veteres cum editis consentiant. Quomodo enim triginta annorum poenitentia ejusmodi peccato imprudenter commisso imposita fuisset, quod qui scientes et volentes admiserant, per annos tantum quindecim a communione arcebantur, ut patet ex canonibus 58, 62, 63? Deinde vero testatur Basi-

pter immunditiam, quam in ignorantia fecerunt, A quin recipiendi sint, ne dubitate quidem nos oportet. Nam eos venia dignos efficit et ignoratio, et spontanea confessio, et temporis tanta diurnitas. Fere enim totam hominis aetatem Satanæ traditi sunt, ut discant non gerere se turpiter. Quamobrem jube eos absque dilatione suscipi, maxime si lacrymas habent, quæ tuam clementiam flectant, et vi-tam ostendunt commiseratione dignam.

VIII. Qui ob iracundiam securi adversus uxorem suam usus est, est homicida. Recete autem me admonuisti, et uti tuam sapientiam decuit, ut suis de his dicerem, propterea quod multa in voluntariis et involuntariis discrimina. Est enim involuntarium omnino, et longe a consilio ejus qui incepit, remotum, dum lapis jacitur in canem aut arborem, hominem attingere. Propositum enim suit bestiam propulsare aut fructum excutere: sed ictum fortuito subiit qui transiens occurrit, quare hoc involuntarium est. Et illud quoque involuntarium est, si quis volens aliquem castigare, loro vel virga non dura eum percutiat, moriatur autem qui percussus est. Propositum enim hic consideratur, **273** quia peccantem corrigere voluit, non interimere. Recensetur et illud inter involuntaria, cum quis in pugna aliquem ligno vel manu repellens, non parce in præcipias partes ictum torquet, ut eum laedat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem accedit ad voluntarium. Qui enim ejusmodi instrumento ad se defendendum usus est, vel qui non parce ictum inflixit, liquet eum ideo homini non pepercisse, quod ira virtus fuerit. Sic et qui gravi ligno, et qui lapide majore, quam pro viribus humanis, usus est, in involuntariis numeratur, ut qui aliud voluerit, aliud fecerit. Nam præ ira ictum tam intulit, ut etiam percussum interficeret; quamquam forte in animo habebat eum conterere, non autem omnino interimere. Qui autem ense vel quavis re simili usus est, nullam habet excusationem: et maxime, qui securim jaculatus est. Manifestum est enim illum manu non percussisse, ita ut ictum ad arbitrium moderari posset: sed jaculatus est, ita ut et gravitate ferri et acie et motu e longinquu, ictus necessario lethalis fieret. Rursus autem omnino est voluntarium, ac nullam habens dubitationem, quod sit a latronibus, et in bellicis incursionibus. Hi enim propter pecunias

lius eos fere hominis aetatem Satanæ traditos fuisse. At aetas hominis (γενεά) saepe annorum virginis spatio existinatur: velut cum ait Dionysius Alexandrinus apud Eusebium, lib. vii, cap. 21, Israelitas in deserto fuisse duabus aetatibus. Ipse Basilios in epistola 201, quæ scripta est anno 375, Neocæsarienses incusat quod sibi jam totam fere hominis aetatem successeant; quos tamen non ita pridem amicos habuerat, ac anno 568, Musonii morte afflictos litteris amicissimis consolatus fuerat. Sæculum apud Latinos non semper stricte sumuntur; velut cum ait Hieronymus in epist. 27 ad Marcellam, in Christi verbis explicandis ver tanta

ην ἐν ἀγνοᾳ Ἐπραξαν, οὐδὲ ἀμφιβόλλειν τις πρα-
ῆκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἡ τε γὰρ δύναται συγγρά-
μμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἑκούσιον τῆς ἡ-
αγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσούτῳ χρόνῳ γι-
νομένη. Σχεδὸν γὰρ δῆμον γενεὰν ἀνθρώπου παρε-
θησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδεύσωσι μή ἀσχημονεῖν.
“Ωστε κέλευσον αὐτοὺς ἡδη ἀνυπερθέτως δεχθῆναι,
μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωπῶντά τους
εὐσπλαγχνίαν, καὶ βίον ἐπιδείχνυνται ἀξιον συ-
παθεῖας.

H'. Ό ἀξινή παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἁυτῆς γαμετῆς χρησάμενος φονεύς ἐστι. Καλῶς δὲ μὲν πέμπηντας καὶ ἄξιως τῆς σεαυτοῦ συνέστους εἰπεῖν περὶ τούτων πλατύτερον διότι πολλαὶ ἐν τοῖς ἑκα-
στοῖς καὶ ἀκουστοῖς διαφοραί. Ἀκούσιον μὲν γάρ
ἐστι παντελῶς καὶ πόρῳ τοῦ κατάρκαντος τὸ ἀκα-
τίσαντα (59) λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, ἀνθρώπον
τυχεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ὄρμὴ ἡδη τὸ θηρίον ἀμύνεται,
ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέρηθρη δὲ αὐτομάτως τῇ
πλατῆῃ κατὰ πάροδον ὁ παραπεσών· ὥστε τὸ τοιότητα
ἀκούσιον. Ἀκούσιον μέντοι καὶ εἰ τις βουλίμενος
ἐπιστρέψαι τινά, ίμάνται ἢ ράδιον μή σκληρῷ τύπῳ,
ἀποθάνῃ δὲ ὁ τυπτόμενος. Ἡ γὰρ πρόθεσις ἐνταῦθα
σκοπεῖται, διτι βελτιώσαι τὸν δικαιούμενον,
οὐχ ἀνελεῖν. Ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶν κάκεινο (60), τὸ
ἀμυνόμενόν τινα ἐν μάχῃ ἕλκων ἢ χειρὶ, ἀτελῶς ἐπὶ
τὰ καρία τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακώσαι αὐτὸν,
οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἡδη προστρ-
γίζει τῷ ἔκουσιόν. Ὁ γὰρ τοσούτῳ χρησάμενος ἤ-
γάνκη πρὸς δικυναν, ἢ ὁ μή πεφεισμένων τὴν πληγὴν
ἐπαγγείλων, δῆλος ἐστι, διὰ τὸ κεκρατῆσαι ὑπὸ τοῦ
πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ἕλκω-
νται, καὶ ὁ λίθων μείζον τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρω-
πίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουστοῖς ἐναριθμεῖται, ἀλλού
μέν τι (61) προελόμενος, δῆλος δὲ τι ποιήσει. Τὸ
γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιούτην ἡγεγένεται τὴν πληγὴν, ὥστε
ἀνελεῖν τὸν πληγέντα· καίτοι ἢ σπουδῇ ἡ αὐτὴ^{τοιούτην}
συντρίψαι τυχόν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς θανατῶσαι. Ὅμητοι
ἔχει χρησάμενος, ἢ ὁ τινιούν τοιούτῳ, αἰδε-
μίᾳν ἔχει παρατησιν· καὶ μάλιστα σὸ τὴν ἀξίην
ἀκοντίσας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται ποιήσει,
ῶστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλὰ
τοιούτην τινα, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῷ
ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, δλεθρίζειν ἀναγ-
κάλως τὴν πληγὴν γενέσθαι. Ἐκούσιον δὲ πάλιν
παντελῶς, καὶ οὐδεμίᾳν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷον ἐπὶ
τὸν ληστῶν καὶ τὸν πολεμικῶν ἐφόδων. Οὕτω
μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσι, τὸν ἐλεγχὸν ἀπ-

juum sæcula tantorum ingenia sudasse: vel cum au-
ctor libri *De rebaptismate* in Cyprianum tacito no-
mine invehitur, quod *adversus prisca consulta post*
tot sacerdotum tantam seriem nunc primum repente
sine ratione insurgat, p. 357. De hoc ergo triginta
annorum numero non paucos deducendos esse cre-
diderim.

(59) Ἀκοτίσαται. Sic plerique mss. Editi
ἀκοντίζονται.

(60) Κάκεινο. Editi addunt ὡμοίως, quod deesi
in omniibus mss.

(61) Αλλο μέν τι, etc. Sic plerique mss. codices.
Editi δῆλο μέν τοι, εἰ paulo post δῆλο δὲ ποιήσει.

φεύγοντες· οἱ τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχονται, οἵτε φοβήσαι, οἵτε σωφροίσαι, ἀλλ' ἀνελεῖν τοὺς ἐναντιούμενους (62) ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρούμενοι. Καὶ μέντοι, καὶ δι' ἀλλην τινὰ αἰτίαν περίεργον φάρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλῃ δὲ, ἔκουσιον τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον· οἶον ποιοῦσιν αἱ γυναικεῖς πολλάκις, ἐπαιοδίαις τισι καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἑαυτῶν φύλατρον ἐπάγεοσθαι τινὰς πειρώμεναι, καὶ προσδεῦσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότιοισιν ἐμποιοῦντα ταῖς διανοίαις. Αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο προελόμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, δῆμως διὰ τὸ περίεργον καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτριβεύσεως ἐν τοῖς ἔχουσις ψυχήσιοις καταλογίζονται. Καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρῖδαι διδοῦσαι φάρμακα φονεύτριαι εἰσι καὶ αὐταῖς, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

Θ. Η δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐνωτίας ἀκολουθίαν, ἐξ ίσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναικίν ἀρμάζει, περὶ τοῦ μὴ ἔξειναι γάμου ἔξιστασθαι, παρεκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὑρίσκομεν ἀκριβολγίαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος· Ὄτι διαλλάμψεος τῇ χρονῃ, διὰ σώμα δέται τοῦ δὲ Ἱερεμίου· Ὄτι, ἐὰν τένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἐπέρφω, οὐχ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἀνδρὸν αὐτῆς, ἀλλὰ μαυρομένη μαρτίσεται· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων μοιχαλίδα ἀρπαστὴν καὶ ἀσεβής. Ἡ δὲ συνήθεια καὶ μοιχεύοντας ἀνδρας καὶ ἐν πορνείαις δυνατας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναικῶν προστάσει. Οὐστε ἡ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικύντας οὐχ οἴδα εἰ δύναται μοιχαλίς χρηματίζειν (63). Τὸ γέρα τοῦ γένους τῆς ἀπολυτάσσης τὸν ἀνδρα ἀπετεῖται, κατὰ ποιαν αἰτίαν (64) ἀπέστη τοῦ γάμου. Εἴτε καὶ τυπομένη, μὴ φέρουσα (65) τὰς πληγάς, ὑπομένειν ἔχρην μᾶλλον ἢ διαξευχθῆναι τοῦ συνοικύντος· εἴτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημιὰν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὔτη ἢ πρόρροσις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐχ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συνήθει τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα· ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη (66) γυνὴ, ἀλλὰ παραμένειν, διὰ τὸ ἀδόντον τῆς ἐκάστεως. Τι τὰρ οἰδας, γύναι, εἰ τὸν ἀνδρὸν ὄσώσεις; Οὐ τῷ καταλειφθεὶς συγγνωστός ἐστι, καὶ ἡ συνοικοῦσσα τῷ τοιούτῳ οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ, ἀποτέξεις γυναικὸς, ἐπ' ἀλλην ἥλθε, καὶ αὐτὸς μοιχαλός,

A interimunt, caventes ne convincantur: et qui in bellis ad cædem feruntur, his nec terrere, nec castigare, sed adversarios interficere aperte propositum est. Atque etiamsi quis propter aliquam aliam causam curiosum pharmacum iniscuerit, et interficerit, id pro voluntario ducimus; ut sæpe faciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus et amuletis ad sui amorem aliquos atrahere co-nantur, dantque eis pharmaca mentibus tenebras offundentia. Hæ ergo, si interficerint, etiamsi aliud volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum et prohibitu opus inter voluntarios homicidas reputantur. Itaque et quæ præbent pharmaca abortum scientia, sunt et ipsæ homicidæ, sicut et quæ venena fetum necantia accipiunt. Hæc quidem huc B usque.

IX. *Æque viris et mulieribus convenient secundum sententiæ consecutionem quod a Domino pronuntiatum est, non licere a matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet, sed mulieribus quidem multa accurate observari deprehendimus, cum Apostolus quidem dicat, Quod qui adhæret meretrici, fit unum corpus*⁶⁰; *Jeremias vero, Quod si fecerit mulier cum alio viro, non reverletur ad virum suum, sed polluta polluetur*⁶¹; *et iterum, Qui habet adulteram, stultus est et impius*⁶². *Consuetudo autem etiam adulteros viros et in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ una cum viro dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim bic attingit mulierem, quæ* **274** *virum dimisit, quanam de causa a conjugio discesserit. Sive enim percussa plagas nou ferat, ferre satius erat quam a conjuge separari: sive damnum in pecuniis non ferat, ne hæc quidem justa excusatio: sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in ecclesiastica consuetudine observationem, imo vero ab infideли viro non jussa est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. Quid enim scis, mulier, an virum salvum sis factura*⁶³? *Quare, quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, et quæ tina cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore D discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter,*

⁶⁰ I Cor. vi, 16. ⁶¹ Jerem. iii, 1. ⁶² Prov. xviii, 22. ⁶³ I Cor. vii, 16.

(62) *Toὺς ἐρατιούμενους*. Edili autōn ἐναντιούμενους. Melius in plerisque mss. quos secuti sumus.

(63) *Χρηματίζειν*. Ita fere oonnes inss. Editi χρηματίζαι.

(64) *Katὰ xolar uilar*. Sequitur in hoc canone Basilius Romanas leges, quas tamē fatetur cum Evangelio minus consentire. Lex Constantini iubet in repudio mittendo a femina hæc sola crimina inquire, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulcrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit. At eadem lege viris conceditur, ut adulteras uxores dimittant. Aliud discrimen hoc in canone uxores inter et maritos ponitur, quod uxor injuste dimissa, si ab alio ducatur, adulterii notam non

effugiat; dimissus autem injuste maritus nec adulter sit, si aliam ducat, nec quæ ab eo ducitur, adulteria. Ceterum Basilius ante episcopatum eodem jure uxorem ac maritum esse censebat. Nam in *Moralibus*, reg. 73, p. 308, statuit *virum ab uxore, aut uxorem a viro non debere separari, nisi quis deprehendatur in adulterio*. Utrique pariter interdicit novis nuptiis, sive repudient, sive repudientur.

(65) *Mὴ φέρουσα*. Sic mas. plerique omnes. Editi μὴ φέρετ.

(66) *Προσετάχθη*. Sic mas. plerique omnes. Editi προσετάγῃ.

quia facit ut ipsa adulterium committat; et quia: A una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

X. Qui jurauit se ordinationem non accepturos, ejurantes, ne cogantur pejorare. Etsi enim videtur aliquis esse canon, qui ejusmodi hominibus concedat; experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, felices exitus non habere. Consideranda autem sunt, et species jurisjurandi, et verba, et animus quo juraverunt, et sigillatum quae verbis addita fuerunt, adeo ut si nulla prorsus sit rei lenienda ratio, tales omnino dimittendi sint. Quod autem attinet ad Severi negotium, videlicet ad presbyterum ab ipso ordinatum, videtur mihi res temperamentum ejusmodi habere, si idem et tibi videatur. Agrum illum Mestiae subjectum, cui ille vir addictus fuit, jube Vasodis subesse. Sic enim nec pejerabit ille a loco non recedens, nec Longinus, secum habens Cyriacum, in causa erit cur deserta sit ecclesia, neque animam suam per otium damnabit. Neque nos aliquid praeter canones efficere videbimus, accommodatione utentes in Cyriacum, qui cum se Mindanis permansurum jurasset, tamen translationem suscepit. Reditus enim erit jurisjurandi observatio. **275** *OEconomiae autem a*

(67) *Karōr.* Videtur hunc canonem seculos esse S. Athanasius, cum Dracontium, qui juraverat se abiturum, si ordinaretur episcopus, ac ordinatus fugerat, ad suscipiendam Ecclesiae curam, nulla habita jurisjurandi ratione, hortatus est.

(68) *Karā Σενῆρος.* Per obscurus hic canon videatur sic explicari posse. Longinus presbyter erat in agro Mestiae subiecto. Sed cum is depositus esset ob aliquod delictum, ac forte honorem sacerdotii retineret, ut nonnunquam siebat, Severus episcopus in ejus locum transtulit Cyriacum, quem antea Mindanis ordinaverat, ac jurare coegerat se Mindanis mansurum. Nihil hac in re statui posse videbatur, quod non in magnam aliquam difficultatem incurreret. Nam si in agro Mestiae subiecto Cyriacus remaneret, perjurii culpam sustinebat. Si rediret Mindana, ager Mestiae subiectus presbytero carebat, atque hujus incommodo culpa redundabat in caput Longini, qui ob delictum depositus fuerat. Quid igitur Basilius? Utrique occurrit incommodo; jubet agrum, qui Mestiae subiectus erat, Vasodis subiecti, id est loco, cui subiecta erant Mindana. Illoc ex remedio duo consequebatur Basilius, ut et ager ille presbytero non careret, et Cyriacus ibi remanens, Mindana tamen redire censeretur, cum iam hic locus eidem ac Mindana chorepiscopo pareret.

(69) *Mηστείᾳ.* Sic quatuor mss. Editi Μησθέζ. Cons. primus Μηστείᾳ. Nonnulli mss. Μησθείᾳ. Paulo post editi Οὐασάδοις, plerique mss. ut in texu.

(70) *Παρορχήσει.* Sic mss. plerique. Editi παρορχήσει.

(71) Διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει. His vocibus rite explicatis, totus canon qui valde obscurus est, illustrabitur. Balsamon et Zonaras tenebras offundunt, dum Longinum illum existimant hominem potentem fuisse, qui se vastaturum Ecclesiam minabatur, nisi in agro suo retineret Cyriacum presbyterum. At illud, διὰ τῆς ἀργίας, neque per otium animam suam condemnabilis, depositum fuisse probat Longinum agri Mestiae subiecti presbyterum. Id enim sonat ἀργία apud Basilium. Sic can. 69: *Lector si cum sua sponsa ante matrimonium commer-*

A δότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι: καὶ ἡ συνοικῶντα αὐτῷ, μοιχαλτίς, διότι ἀλλότριον διδρά πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

I. Οἱ δύνυντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροποίητην ἔξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γάρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν (67) ὁ συγχωρῶν τὰς τοιούτους: ἀλλὰ πειρά ἐγνώκαμεν, διτὶ οὐκ εὐσόδηνται οἱ παρορχήσαντες. Σκοτεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἰδὸν: τὸ δρόκου, καὶ τὰ φῆματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὁμομόχασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς φῆμασι προσθήκας· ὅτις, ἐὰν μηδεμίᾳ ἢ μηδαμόθεν παραμυθίᾳ, γρήπτωντες ἔχει τοὺς τοιούτους. Τὸ μέτοικον κατὰ Σεπτήμονα (68) πρᾶγμα, ἃ τοις ὑπὸ τούτου χειροποίητα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινὰ μοι δοκεῖ παραμυθίαν ἔχειν, εἰ καὶ σοι συνδοκεῖ. Τὸν ἀγρὸν ἔκπιντο τὸν ὑποκείμενον τῇ Μηστείᾳ (69), ὡς ἐπεκτεργῆται ὁ ἀνθρωπὸς, κέλευσον Οὐασάδοις ὑποτελεῖν. Οὕτω γάρ κακεῖνος οὐ παρορχήσει (70) μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου καὶ ὁ Λογγῖνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἔσποντα, οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἔκστον φύκην, διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει (71). Καὶ τοιεῖ: οὐδέποτε μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι ἡ Κυριακὴ, ὅμοσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδανοῖς (72), καταδικάσμενῷ δὲ τὴν μετάθεσιν. Ή γάρ ἐπάνων φυλακὴ ἔσται τοῦ δρόκου. Τὸ δὲ εἶσαι αὐτὸν τῇ οἰκε-

cium habuerit, ἐνιαυτὸν ἀργήσας, postquam αποοικιασται, ad legendum inscripietur. Paregregio in epist. 55 sic minas intentat, nisi mulierem dimittat subintroductam: Τελευτῆσεις ἀργῶν, καὶ διώξεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. *Morieris oīsus et rationem Domino reddes otii tui.* In canone 15 Apostol. ἀργία est depositionis poena. Eodem sensu apud Epiphanius, bæres. 73, cap. ultimo usurpatum verbum ἀργεῖν. Erat ergo dejectus sacerdotio Longinus ob aliquod delictum, quod multo gravius visum fuisset, si recedente Cyriaco, nemo alias regende Ecclesie idoneus occurrisset. Huic incommode et medeatur Basilius, rem tractat ita prudenter, ut nec Cyriacus perjurii reus sit, nec Longini peccato quidam veluti cumulus ob desertam et viduam ecclesias addatur.

(72) *Mινδανοῖς.* Erant ergo Mindana Vasodis subiecta, id est echoripiscopo Vasodis sedenti; siquidem Basilios agrum Mestiae subiectum Vasodis subiecti jubet, ut Cyriacus ex agro, in quem transiit Vasodis, non discedens, redire tamen Mindana censeatur. Ex quo etiam colligi potest vel Cyriacum non stricte jurasse Mindanis se mansurum, sed paulo latius de tota regione, quæ sub eodem erat ac Mindana chorepiscopo, jusjurandum concepisse; vel Basilium, ut in re difficulti ac molesta, benignam interpretationem adhibuisse. Sed prior sententia magis arridet, quia summa erat Basilii in jurisjurandi observatione religio. Exemplum satis simile occurrit apud S. Augustinum, qui rem paulo alter ac Basilios temperavit. Nam cum Timotheus quidam Severe episcopo jurasset nunquam se ab eo recessurum, isque postea ordinatus alibi diaconus, nec redire posse videretur ad Severum ob susceptam ordinationem, nec ubi ordinatus fuerat remanere ob religionem jurisjurandi; censuit Augustinus ut et cum Atypio et Samsucio non futurum perjurii reum Timotheum, si non per ipsum, sed per Severum fieret, ut ab eo discederet; quandoquidem de sua Timotheus, non de Severi voluntate juraverat, nec vicissim Severus sese jurejurando obstrinxerat Aug., epist. 62 et 63.

νημάτις; ἐπιφρέκταν αὐτῷ οὐ λογισθῆσεται, διὰ τὸ μὴ προσκείσθαι τῷ δρκῷ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν (73) Μινδάνων, ἀλλὰ παραμενεῖν εἰς τὸ ἔφεζῆ. Συντρόψῃ δὲ, προστασίομένω τὴν ληθῆν, ἡμεῖς συγχωρίστομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περίστεται τὴν ἁυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιούτου λυματορέμην· ποιοῦντος μὲν ἀκανούστας τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἄρκα δὲ καταδεσμούντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δὲ ὧν (74) τὴν ληθῆν σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ εὐχέσθαι τὸν καρδιῶν κρίταν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούμενον κρίνομεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτὸς δὲ ἀνακρίτας αὐτὸν δεξάμενος, συγγνώμην δόντες ἀνθρώπινῷ πάθει, τῇ ληθῇ.

ΙΑ'. 'Ο δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον ἀρκουντῶντας ἔξεπήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἔνδεκα ἔτεσι. Δῆλον γάρ, δι: εἴ τον πληγέντων τὰ Μωυσέως παρατρήσουμεν· καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ἐπὶ τῶν πληγῶν ἃ ἔλαβε, βαδίσαντα δὲ πάλιν ἐπὶ τῇ δάδειν εἰτοῦ, οὐ λογισθείσα πεφονεύσθαι. Εἰ δὲ καὶ οὐκ ἔργεσθαι μετὰ τὰς πληγάς, ἀλλ' οὖν τῷ μὴ προέλθειν αὐτὸν ἀνελεῖν ὁ τυπήσας φονευτῆς μὲν, ἀλλ' ἀποτινεῖν διὰ τὴν πρόθεσιν.

ΙΒ'. Τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κα. ὡν τῆς ὑπερσιγῆς ἀπέκλεισε.

ΙΓ'. Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο· ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δίνειν τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρούς, τριῶν ἑτῶν (75) τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι.

ΙΔ'. 'Ο τόκους λαμβάνων (76), ἐὰν καταδέξῃται τὸ θάνατον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλῶσαι, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτὸς ἔσται εἰς λεπτωτύνην.

ΙΕ'. Θαυμάζω δὲ σοῦ, τὴν γραμματικὴν ἀκρίβειαν ἵπτης Γραφῆς ἀπαιτοῦντος, καὶ λογίζομένου, διτις ἡγακαμένη ἔστιν ἡ λέξις τῆς ἐρήμητος τὸ αὐτῆς ιετούντος ἐκδιδόύσης, οὐ τὸ κυρίως ὑπὸ τῆς Ἐβραΐῆς ἥντης σημαντήμενον μετατίθεσης. Ἐτελὲ δὲ δεῖ μὴ ἀργῶς παρελθεῖν τὸ ὑπὸ ἀνδρὸς ἡγητικοῦ κινήτου πρόδηλημα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἤχθες

(73) Ἀναγγωρησειν. Sic plerique mss. Editio divulgata.

(74) Νῦν δέ ἐν. Primum voculaṁ, quæ debeat in editis, agnoscunt plerique mss. codices.

(75) Τρῶν ἑτῶν. Multa observant in hoc loco Basilii canonum interpres Balsamon, Zonaras et Nicias Aristenius: 1° Consilium dari a sancto Parete, non legem imponi, neο in iuris conscientiam à pollutam videri, sed manus non puras; 2° objetisse hunc canonom episcopos imperatori Phocæ, ut eos qui in bello occiderant inter martyres reperi vellet; 3° hunc canonom non suisce observandum, ut ipse minus appositum ad publicam utilitatem, ac præterea minus consentaneum Athanasii sententiae, qui in epistola ad Ammoni, adversarios in eis occidere, et legibus sermoneis ei laude dignum esse pronuntiat.

(76) Τόκους λαμβάνων. Ex his patet ejusmodi

A dispensationi si cesserit, id ei perjurii loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivionem causanti sic ignoramus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari: qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transference edoceat, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium judices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, demus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscentes.

B XI. Qui autem involuntariam cædem fecit, undecim annorum spatio abunde judicio satisfecit. Nam dubio procul, erga eos qui percuti sunt, Moys's prescripta observabimus, ac eum qui decubuit quidem post acceptas plagas, sed iterum baculo suo innixus ambulavit, non censebimus occisum suisce. Sin autem non surrexit post plagas, quia tamen non voluit occidere is qui perculit, homicida quidem est, sed involuntarius propter propositum.

XII. Canon omnino digamos a ministerio exclusit.

XIII. Cædes in bellis factas patres nostri pro cæribus non habuere; iis, ut mihi videtur, qui pro pudicitia ac pietate pugnant, ignoscentes. Fortasse tamen recte suadebitur, ut ipsi, cum manus eorum puræ non sint, per tres annos a sola communiione abstineant.

XIV. Qui usuras accipit, si voluerit injustum lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avaritiae morbo liberari, ad sacerdotium admitti potest.

XV. Miror sane quod grammaticam in scriptura diligentiam requirás, ac dictionem coactam esse putas illius interpretationis, quæ suum ipsius significatum commode exprimit, neque id transfert, quod propriæ Hebraica voce significatur. Sed quia segniter non prætereunda quæstio, quæ a viro querendi studio proposita est: aves cœli, et pisces

D peccatum non in insignibus penitentia gradibus, sed inter consistentes expiatum suisce. Alioqui ad iustum in sacerdotium non reliquisset Basilius. Atque ex hac lenitate illud etiam colligi possit, canonem 17 Nicænum, qui clericos usuram exigentes deponi jubet, non sine benigna interpretatione in Cappadocia observatum suisce. Videntur enim Græci canem 44 apostolorum sequi maluisse quam Nicænum; siquidem in canone decimo Trulliano, itidem ut in canone pseudoapostolico, sanciunt, ut episcopus, presbyter, vel diaconus, qui usuras vel quæ dicuntur centesimas accipit, vel cessat vel deponatur. Concipi ergo possit Basilius ejusmodi peccato, quod in laicis leniter punit, non gravissimam penam in clericis statim irrogasse. Illius autem lenitatem inde repetit Balsamon, quod fenus civilium legum auctoritate comprobaretur.

maris ¹³, etiam in mundi creatione eamdem sortiti sunt generationem. Nam genera utraque ex aquis producta sunt. Causa autem, quod utrisque eadem est proprietas. Hi enim in mari natant, illae vero in aere. Itaque eam ob causam communiter eorum facta mentio. Hoc autem loquendi genus, quod ad pisces quidem attinet, non convenienter redditum est: at quod ad omnia in aquis degentia, **276** valde etiam proprie. Nam aves coeli sunt homini subjectae, itemque maris pisces, et non ipsi solum, sed omnia etiam, quae marium semitas perambulant. Non enim si quid est aquatile, continuo piscis est, ut sunt cetacea, balenae, et zygænæ, et delphines, et phocaæ, ad hæc et equi, et canes, et serræ, et gladii, et boves marini; si vis autem, et urticae, et pectines, et omnia testacea, quorum nullum est piscis, et omnia quæ semitas marium perambulant: quare tria sunt genera, aves coeli, pisces maris, et quæcumque aquatilia quidem sunt, sed a piscibus distincta, semitas marium ipsa quoque perambulant.

XVI. Neeman autem non magnus apud Dominum, sed apud dominum suum ¹⁴, hoc est, unus erat ex iis qui magna pollebant auctoritate apud regem Syrorum. Itaque animum diligenter attende ad Scripturam, et questionis sua sponte occurret solutione.

EPISTOLA CLXXXIX.

Eundem Eustathium Basilius, quod sibi dolorem absterrisset in gravissimis inimicorum iniuriis, nunc hoc, nunc illud, nunc tres deos, nunc Sabellii errorem affingentium. His criminibus depulsi, novitatem objicerant, eo quod unam dirimiratet amitteret in tribus personis. Fuitur Basilius de postremo crimine: et cum illi uiam in tribus dividit, rejecerent, ut excluderent Spiritum sanctum, demonstrat cum ut in baptismo, illi in aliis etiam Patri et Filio adiungi debere; et cum eidtina nonuna tribuantur, Dei nomine non esse denegandum, quod etiam simulacrum et demonis tributum. Cum autem objicerent hac voce naturam designari, probat in tribus personis, ut uiam operationem, ita uiam eum naturam.

Eustathio archiaistro.

¶ 1. Omnis quidem vobis, qui artem medicam tractatis, humanitas disciplina est. Ac mihi videatur, qui omnibus rebus, quæ quidem in vita studio habitur, scientiam vestram anteponit, decenter judicare, nec aberrare a recto; siquidem pretiosissima omnium rerum vita fugienda est et molesta, nisi illam liceat cum sanitate conjunctam habere; vestra autem ars conciliatrix est sanitatis. Sed in te præsertim scientia suis est absoluta numeris, ac majores tibi ipse constituis humanitatis terminos, non corporibus definiens artis beneficium, sed et animi morborum suscipiens curationem. Hæc au-

¹³ Psal. viii, 9. ¹⁴ IV Reg. v, 1.

* Alias LXXX. Scripta anno 374 exeunte, aut ineunte 375.

(77) Ἀποδοθέτ. Sic omnes mss. Editi ἀπεδόθη. (78) Φάλαιραι. Ita quinque melioris note codices, quibus faverunt plures alii, in quibus legitur φάλαιραι. Editi βάλαιραι et ζύγεναι. Mss. ζυγάναι. Paulo post editi βάλει, mss. βοῦς.

(79) Θαλάσσων. Consentunt in hac voce mss. codices. Editi θαλάσσης.

(80) Νεεμάρ. Sic mss. codices plerique, nonnulli Ναημάν. Editi Ναημάν.

(81) Ἀρχιάτρῳ. Sic, pro eo quod erat in editis

A τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσμοποιᾳ τὴν αὐτὴν θαλάσσην γένεσιν. Ἐκ τῶν ὑδάτων γάρ ἐξήχθη διμόστερα τὰ γένη. Τὸ δὲ αἴτιον, διε ταῦτα ἔστιν ἔκατέρους θείωμα. Τὰ μὲν γάρ διανήχεται τὸ ὑδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ δέρι. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν κοινῇ αὐτῶν ἐπεμνήσθη. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λόγου ὡς μὲν πρὶς τοὺς ιχθύας ἀκαταλήλως ἀποδοθὲν (77), ὡς δὲ πολὺ πάντα τὰ ὑδάται διαιτώμενα καὶ πάντα οἰκεῖα. Τὰ γάρ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέταχται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οἱ ιχθύες τῆς θαλάσσης καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν. Οὐ γάρ εἰ τὸ ἔνυδρον, καὶ ιχθύς ἔστιν, ὡς τὸ κητῶδη, φάλαιραι (78), καὶ ζύγεναι, καὶ δελφῖνες, καὶ φάκαι, καὶ προσέστι ίπποι, καὶ κύνες, καὶ πάντες, καὶ ξηραί, καὶ οἱ θαλάσσιοι βοῦς· εἰ δὲ βοῦς, **B** καὶ ἀκαλήφαι, καὶ κτένες, καὶ τὰ διστραχόρη πάντα, ὡς οὐδέν ἔστιν ιχθύς, καὶ πάντα ἢ διαπρέπεται τρίβους θαλάσσην (79). Ως εἶναι τρία τὰ γένη, πετεινὰ οὐρανοῦ, ιχθύας θαλάσσης, καὶ ὅτι τῶν ἐνύδρων τοῖς ιχθύεσιν ἀντιστέλλομενα διαπορεύεται καὶ αὐτὰ τὰς τρίβους θαλάσσην.

I^c. Ο δέ Νεεμᾶν (80) οὐχὶ μέγας παρὰ Κυρόν, ἀλλὰ παρὰ αὐτῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τουτέστι, τῶν περιδιδυνατεύοντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. Πρότερον οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτόθεν εὐρήσεις τῇ λύσιν τοῦ ζητήματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι^cΠΩ.

Εὐσταθίῳ (81) ἀρχιάτρῳ.

¶ 1. Ἐστι μὲν καὶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τὴν θαλάσσην μετοῖται φιλανθρωπία τὸ ἐπιτήδευμα. Καὶ μοι δικαίωτῶν κατὰ τὸν βίον σπουδαζομένων ἀπάντων δὴ ὑμετέραν προτιθεὶς ἐπιστήμην ἐπιτυχεῖν ὃν τὸ πρετούσης κρίσεως, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προτίκοντος (82). Ἐπειρ τὸ πάντων προτιμότατον, ζωὴ φυκτὸν ἔστι καὶ ἐπώδυνον, ἐάν μη μεθ' ὑγείας ἐξῆι ταῦτην ἔχειν. Ὅγειας δὲ χορηγὸς τὴν ὑμετέραν τέχνην. Ἀλλὰ τοι διαφερόντως περιδέξιος ἔστιν ἐπιστήμη, καὶ μεζόνας ποιεῖς σεαυτῷ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς ἔρους, οὐ μέχρι τῶν σωμάτων προποίησῶν τὴν ἐκ τῆς τέχνης χάριν. ἀλλὰ καὶ τὸ

Ιατρῷ, posuimus, ut in epist. 151. Legitur hæc epistola inter opera S. Gregorii Nysseni tom. IIII p. 6. In ora Regii cuiusdam codicis num. 2896 hæc leguntur: Ιστέον, διε τὴν ἐπιστολὴν ταῦτα τοῦ Νυσσοῦ εἶναι λέγοντα τίνες. Εούσι δέ, δούν ἀπὸ τοῦ γραπτῆρος τῆς γραφῆς. Sciendum est hanc epist. Nysseni esse nonnullos dicere; idque verisimile est quantum ex scribendi ratione perspicitur.

(82) Τοῦ προστικοτος. Vat., Coisl. secundus et duo Regii τοῦ πρετοντος. Medicus consentit cum editis. In Harlaemo autem et Coisliniano primo non reperitur hæc epistola.

φυχικῶν ἀρέστηματων ἐπιγάνων τὴν διόρθωσιν. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ μόνον ταῖς τῶν πολλῶν φήμιαις ἐπίμενος, ἀλλὰ καὶ τῇ κατ' ἔμμαυτὸν διδεχθεὶς τείρᾳ, ἐν πολλοῖς τε ἀλλοῖς, καὶ διαφερόντως νῦν ἐν τῇ τῶν ἔχθρῶν ἡμῶν ἀνεκδιγήτῳ κακῷ· ἦν δεύματος πονηροῦ δίκην κατέκα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιβρέπεταιν (83) ἀγκάνων διέσχεις, τῇ βαρεσταν ταύτην φλεγμονὴν τῆς καρδίας ἡμῶν τῇ ἐπαντλήσει τῶν παρηγορικῶν ὥρων διαφορήσας. Ἐγώ γάρ (84), πρὸς τὴν ἐπιλλητικῶν ἔχθρῶν ἡμῶν καὶ ποικιλῆν καθ' ἡμῶν ἐπιχειρησιν ἀποδέπων, σιωπὴν ὅμητην δεῖν, καὶ δέχεσθαι καθ' ἡσυχίαν τὰ ἐπαγόμενα. (85) μηδὲ ἀντερεῖν τοὺς καβωπλισμένους τῷ φένδει, τῷ πονηρῷ τούτῳ ἐπιλω, τῷ καὶ διὰ τῆς ἀληθείας πολλάκις τὴν ἀκριψήν εἰσαθοῦντι. Σὺ δὲ, καλῶς ποιῶν, μή κατεποδιδύνει τὴν ἀλήθειαν ἐνεκσελεύου (86), ἀλλὰ δι- εἶγχειν τοὺς συκοφάντας, ὡς δὲ μή πολλοὶ παραβλαβεῖν, κατευημεροῦντος τῆς ἀληθείας τοῦ φεύδους.

2. Ἐδοξεν οὖν μοι παραπήσιόν τι ποιεῖν τῷ Αἰωνιῷ μύθῳ οἱ τὸ ἀπροφάσιστον καθ' ἡμῶν ἀναλαβότες μήτοις. Ω; γάρ ἐκεῖνος ἐγκλήματά τινα τῷ ἄργῳ τὸν λύκον προφέρειν ἐποίησεν, αἰσχυνόμενον δῆμον τὸ δοκεῖν ἀνευ δικαιαῖς προφάσεως ἀνατρεῖν τὸν μηδὲν προλυπήσαντα· τοῦ δὲ ἀρνὸς (87) πᾶσαν τὴν ἐκ συκοφαγίας ἀπαγομένην αἰτίαν εὐχρῶς διελέγοντος, μηδὲν μᾶλλον ὑψεσθαι τῆς ὁρμῆς τὸν λύκον, ἀλλὰ τοῖς μὲν δικαιοῖς ἤτεσθαι, τοῖς δὲ διέλοντι νικᾶν· οὐτας οἵς τὸ καθ' ἡμῶν μήτοις ὡς τι τῶν ἀγαθῶν ἐσπουδάσθη, ἐρυθρῶντες τάχα τὸ δοκεῖν ἀνευ αἰτίας μισεῖν, αἰτίας πλάττουσι καθ' ἡμῶν καὶ ἐγκλήματα, καὶ οὐδὲν τῶν λεγομένων μάχῃ παντὸς ἴπμενουσιν· ἀλλὰ τὸν τούτου τοῦ ἐγκλήματος ἀποσεισῶσιν, λέρῳ προστέμονται, καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν καταλαμβάνουσιν ἔτερον· καὶ πάντα διαλυθῆ τὰ ἐγκλήματα, τοῦ μισεῖν οὐκ ἀφίστανται. Τρεῖς θεούς (88) πρεσβεύσθαι παρ' ἡμῶν αἰτιῶνται, καὶ περιηχούσι τὰς ἀκοὰς τῶν πολλῶν, καὶ πιθανῶς κατασκευάζοντες τὴν διαβολὴν ταύτην οὐ παύονται. Ἀλλ' ὑπερμάχεται· τιμῶν τῇ δλῆθεια, καὶ ἐν κοινῷ πρὸς πάντας, καὶ ιδιῷ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, δεικνύντων ἡμῶν, ὃι ἀνατεθεμάτισται παρ' ἡμῶν πᾶς ὁ τρεῖς λέγων θεούς, καὶ οὐδὲ Χριστιανός εἶναι κρίνεται. Ἀλλ' ἐπαν τοῦτο ἀκούσωσι, πρόχειρος αὐτοῖς καθ' ἡμῶν ὁ Σαβέλλιος, καὶ ἡ ἐξ ἐκείνου νόσος ἐπιθυμιλλεῖται τῷ τιμετέρῳ λόγῳ. Πάλιν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς τὸ σύνηθες ὅπλον τὴν ἀλήθειαν προβαλλόμεθα· δεικνύντες, ὃι ἐπιστές τῷ Ιουδαίσμῳ καὶ τὴν τοιαύτην αἴρεσιν φρίτομεν.

3. Τι οὖν; ἄρα μετὰ τοσαύτας ἐγχειρήσεις ἀποκαμψίτες (89) ἡσύχασαν; Οὐκ ἔστι ταῦτα (90). Ἀλλὰ

(85) Ἐκμήνεισσαρ. Ita Vat. cum tribus aliis et Nyss. ac editione Hagan. Legitur ἐπιβρέπουσαν in Parisiensi, et ἀποδρεύσαν in Basileensi.

(84) Ἐγώ γάρ. Ita Med. cum tribus aliis et Nyss. Editio. Ἐγώ δέ.

(85) Vide Addenda.

(86) Ἐρεκελεύσον. Ita mss. sex. Editio ἐνεκάλευσε. Nyss. ἐνεκελεύσων.

(87) Τοῦ δὲ ἀρνός. Leve diserimen inter hanc

A tem dico non solum famam plurimorum sequens, sed mea etiam edocut experientia, cum in aliis multis rebus, tum maxime nunc in hac inimicorum nostrorum non enarrabili malitia, quam in nostram vitam mali fluenti more effusam solerter dissipasti: cum gravem illam cordis nostri inflammationen infusis consolationis verbis excussisti. Ego enim ad alternantem inimicorum nostrorum variumque contra nos conatum respiciens, tacere existimabam oportere, ac inflictā mala silentio perferre, neque contradicere hominibus mendacio armatis, malo illo jaculo, quod et per ipsam veritatem non raro cuspidem adigit. Tu vero recte 277 fecisti, quod hortatus es, ut ne veritatem proderem, sed redarguerem sycophantas, ne plures laedantur, prosperos in mendacio contra veritatem successus habente.

κατευημεροῦντος τῆς ἀληθείας τοῦ φεύδους.

2. Visi sunt igitur mihi simile quiddam facere Aesopi fabulæ, qui sine ulla prorsus causa odium in nos suscepserunt. Quemadmodum enim ille singit, criminis quædam agno lupum inferre, verecundantem videlicet sine justa causa eum, qui prius nihil læsisset, occidere videri; sed cum agnus omnem ex calunnia illatam criminationem facile diluisset, non idcirco lupum de impetu quidquam remittere, sed jure quidem vinci, dentibus vero vincere: ita qui odium nostri veluti præclarum quiddam studio habuere, cum forte erubescerent, si sine causa odisse viderentur, causas contra nos et criminationes flingunt, nec in ullo sorum quæ dictilant, constanter insistunt, sed modo hanc. paulo post illam, et rursus aliam suæ in nos inimicitias causam assignant. Nulla autem in re consistit eorum malitia; sed postquam hac criminatione depulsi fuerint, ad aliam adhærescent, et rursus ab ista ad aliam confugunt; nec, si omnia dissoluta fuerint criminis, odisse desistunt. Tres deos a nobis prædicari causantur, atque hac eorum criminatione aures vulgi circumsonant, neque hanc calumniam subtiliter struere desinunt. Sed pugnat pro nobis veritas; cum et publice omnibus, et privatim accendentibus demonstremus, anathematizari a nobis quisquis tres deos dicit, ac ne Christianunt quidem judicari. Sed ubi hoc audiverint, in prompto illis contra nos Sabellius: et illius morbuni doctrinæ nostræ rumor affingit. Rursus his quoque consueta arma, veritatem opponimus; demonstrantes ἀριζετες ac Judaismum hanc nos hæresim perhorrescere.

3. Quia igitur? num post tantos conatus defessi quieverunt? Nequaquam. Sed novitatem nobis objectum scripturam et vulgatam τοῦ δὲ ἀρνοῦ, sed eam sequi maluimus quam quinque veteres libri commendant, et editio Haganensis. Nyssenus τοῦ δὲ ἀρνοῦ.

(88) Τρεῖς θεούς. De hoc trium deorum errore vide Not. ad epist. 131.

(89) Ἀποκαμψίτες. Ita Med. et tres aut. Editio. ἀποκαμψόντες.

(90) Vide Addenda.

ciunt, qui nos sic incusant quod tres hypostases A confiteamur: criminantur quod unam bonitatem et unam potentiam et unam divinitatem dicamus. Neque id extra veritatem: dicimus enim. Sed criminando objiciunt, non sic suam habere consuetudinem, nec Scripturam assentiri. Quid igitur ad hoc quoque nos? Non putamus sequum esse, ut vigentem apud ipsos consuetudinem, rectae doctrinæ legem et normam ducamus. Etenim si valet ad rectae doctrinæ demonstrationem consuetudo, licet et nobis profecto usitatum apud nos motrem opponere. Quod si bunc illi rejiciunt, neque nobis prorsus illos sequi necesse. Itaque Scriptura divinitus inspirata nobis sit arbitra; et apud quos inventa fuerint dogmata divinis verbis consona, ad eos accedet omnino veritatis suffragium. Quodnam igitur crimen est? Duo enim simul in accusatione nobis illata objecerunt; unum, quod dividamus hypostases; alterum, quod nullum ex nominibus quæ 278 Deo convenient, pluraliter numeremus, sed unam, ut dictum est, bonitatem et potentiam, et divinitatem, et quæcunque talia sunt, singulariter enunciemus. Quod quidem attinet ad divisionem hypostasem, ab ea minime alieni fuerint, qui essentiarum diversitatem in divina discernunt natura. Non enim par est, ut qui tres dicant essentias, non etiam tres hypostases dicant. Itaque hoc solum crimi datur, quod quæ de divina natura dicuntur nomina, singulariter pronuntiemus.

4. Sed prompta nobis adversus hoc et manifesta ratio. Qui enim condemnat eos qui unam dicunt divinitatem, necessario aut multas dicenti, aut nullam assentietur. Non enim potest aliud quidquam, praeter id quod dictum est, excogitari. Sed nec multas dici divinitus inspirata patitur doctrina, quæ sicubi meminit divinitatis, singulariter eam commemorat, nempe: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis*^{**}; et alibi: *Invisibilia enim ipsius a creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, tum sempererna ejus virtus, tum divinitas*^{**}. Si igitur in multitudinem extendere numerum divinitatum, illorum solum est, qui errore D multitudinis deorum laborant: omnino autem divinitatem negare, atbeorum fuerit; qua ratione incusamur, quod unam confiteamur divinitatem? Sed apertius orationis sue nudant propositum: Patri quidem convenire, ut Deus sit, ac Filium similiter divinitatis nomine honorari assentientes; Spiritum vero, qui una cum Patre et Filio numeratur, divi-

^{**} Colos. ii, 9. ^{**} Rom. i, 20.

(91) Όμολογούστω. In uno ex Regiis codicibus δρολογούντας, et paulo post in Medicæo λέγοντας ἡμᾶς.

(92) Οὐδὲ ἡμῖν. Primam vocem addidimus ex sex mss. et Nysseno. Paulo post editi ἐπὶ τούτοις ἔξει, πάντως ἡ θεῖα τῆς. Sex mss. et Nyssenus ut

A καινοτομίαν ἡμῖν προφέρουσιν, οὐτωσι τὸ ἐγκλημα καθ' ἡμῶν συντιθέντες τρεῖς ὑποστάσεις διμολογεύτων (94): μίαν ἀγαθότητα, καὶ μίαν δύναμιν, καὶ μίαν θεότητα λέγειν ἡμᾶς αἰτιώντες. Καὶ οὐκ ἔχει τοῦτο φασι τῆς ἀληθείας· λέγομεν γάρ. 'Αλλ' ἐγκαίλουντες τοῦτο προφέρουσιν, ὅτι ἡ συνήθεια εἰδὼν τοῦτο φίληται, καὶ ἡ Γραφὴ οὐ συνιθέται. Τι ἐπὶ καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς; Οὐ νομίζομεν δίκαιον εἶναι τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν νόμον καὶ κανόνα τοῦ δρῦνον ποιεῖσθαι λόγου. Εἰ γάρ ισχυρή ἐστιν εἰς ἀπόδεξιν ὀρθότητος ἡ συνήθεια, ξεστοί καὶ ἡμῖν πάντως ἀντιπροσέθεται τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν. Εἰ δὲ παραγγέρονται ταῦτα ἐκεῖνοι, οὐδὲ ἡμῖν (92) πάντως ἀκολουθήσαντο εἰσίναι. Οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτηστεῖ Γραφή· καὶ παρ' οὓς διὰ εὑρεθῆ τὰ δόγματα συνῳδά τοῖς θεῖς λόγοις, ἐπὶ τούτους ἔξει πάντως τῆς ἀληθείας ἡ γέφος. Τί οὖν ἐστι τὸ ἐγκλημα; Δύο γάρ κατὰ ταῦτα ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν προενήκεται· ἐν μὲν τῷ διαιρεῖν τὰς ὑποστάσεις· ἔτερον δὲ τὸ μηδὲν μηδὲν τῶν θεοπρεπῶν ὄνομάτων πληθυντικῶς ἀριθμεῖν, ἀλλὰ μίαν, καθὼς προείρηται, τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν θεότητα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα μοναδικῶς ἔξαγγελλειν. Πρὸς μὲν ὅτι τὴν διαιρεσιν τῶν ὑποστάσεων οὐκ ἀνέγειρεν ἀλλαρίως οἱ τὴν ἐπερότητα τῶν οὐσιῶν ἐπὶ τῆς θεοῦ δογματικούς φύσεως. Οὐ γάρ εἰκός ἐστι τοὺς τοιούτους λέγοντας οὐσίας μὴ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις λέγειν. Οὐκοῦν τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐν ἐγκλήματι, τὸ τὰ ἐπιλεγόμενα τῇ θείᾳ (95) φύσει δύναματα μοναδικά καταγγέλλειν.

B 4. 'Αλλ' ἐτοίμος ἡμῖν πρὸς τοῦτο καὶ σαρής ὁ λόγος. 'Ο γάρ καταγινόσκων τῶν μίαν λεγόντων θεότητος ἐξ ἀνάγκης τῷ πολλάκις λέγονται, ἢ τῷ μηδεμίᾳ συθέτεται. Οὐ γάρ ἐστι δυνατὸν ἔτερον τι παρὰ τὸ εἰρημένον ἐπινοῆσαι. 'Αλλ' οὐτε πολλάκις λέγειν τὴν θεόπνευστος συγχωρεῖ διδασκαλία, εἴστου καὶ μημνηται, μοναχῶς τῆς θεότητος (94) μνημονεύσαστα, ἵνα 'Ἐγ αὐτῷ κατοικεῖ πάντα τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος· καὶ ἐτέρωθι· Τὰ γάρ δόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κισσῶν κόσμου τοῖς ποιήμασι τοσούμερα καθορίσαι, ἢ τε ἀδιοίς αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. Εἰ οὖν εἰς πλήθος ἐκτείνειν τὸν ἀριθμὸν τῶν θεοτήτων, μόνον τῶν τὴν πολύθεον πλάνην νενοσηκότων ἐστι· τὸ δὲ καθόλου ἀρνεῖσθαι τὴν θεότητα τῶν άδεων ἀντίτιτος λόγος ἐστὶν ὁ διαβάλλων ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μίαν δρολογεῖν τὴν θεότητα; 'Αλλ' ἐκκαλύπτουσι φανερότερον τὸν τοῦ λόγου σκοπόν· ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς ματαρέχεσθαι τὸν Θεὸν εἶναι, καὶ τὸν Υἱὸν διεύποντας τοῦ τῆς θεότητος ὄντόματι συντιθέμενον· τὸ δὲ Πνεῦμα, Πατέρι καὶ Υἱῷ συναρθμούμενον,

in textu.

(93) Τῇ θείᾳ. Editi ἐν τῇ θείᾳ, sed deest prepositio in sex nostris mss.

(94) Μοναχῶς τῆς θεότητος. Ia sex mss. di velutistæ editiones ac Greg. Nyss. Editio l'ant. τῆς θεότητος μοναδικῶς αὐτῆς.

μηδέτε καὶ τῇ τῆς θεότητος ἐννοίᾳ συμπαραλαμβάνεις, ἀλλ' ἐκ Πατέρος μέχρι τοῦ Υἱοῦ ισταμένην τὴν τῆς θεότητος δύναμιν, ἀποκρίνειν τῆς θεότητος ὑπέρ τὴν φύσειν τοῦ Πνεύματος. Οὐχοῦν ἀπολογήσων καὶ ἡμῖν, ὡς ἂν οἴοι τε ὅμεν, διὰ βραχέων καὶ πρὸς ταῦτην τὴν ἐννοίαν.

5. (85) Τίς οὖν ὁ ἡμέτερος λόγος; Παραδίδους ὁ Κύριος τὴν σωτηρίον πιστιν τοὺς μαθητευομένους τῷ ἄγρῳ, τῷ Πατέρι καὶ τῷ Υἱῷ συνάπτει καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγνωτον. Τὸ δὲ συνημμένον ἀπαξ διὰ πάντων φαμέν τὴν συνάρτειν ἔχειν. Οὐδὲ γάρ, ἐν τινὶ συντεταγμένῳ, ἐν ἑτέροις ἀποσχοντεῖται. Ἀλλ' ἐν τῇ ζωοποϊώντι, καθ' ἣν ἐκ τοῦ φθαρτοῦ βίου εἰς ἀθανασίαν ἡ σύνης ἡμῶν μετασκενάζεται, συμπαραληφθεῖσα ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις Πατέρι καὶ Υἱῷ, καὶ ἐν πολλοῖς ἑτέροις, οἷον ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐννοίᾳ, καὶ τὸ ἄγνωτον τε καὶ ἀδίδον, σφρόν, εὐθέας, τηγεμονικόν, δυνατόν, καὶ πανταχοῦ δηλοντός τὸ ἀχώριστον ἔχει ἐν τοῖς πρὸς τὸ κρείττον ὑπειλημμένοις ὀνόμασιν (96). Οὐχοῦν τηγεμονία καλῶς ἔχειν τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐννοίαις ὑψηλαῖς τε καὶ θεοπρεπέστεραι συναπτέμενον Πατέρι καὶ Υἱῷ ἐν οὐδενὶ διακεκρίσθαι νομίζειν. Οὐδὲ γάρ οἰδαμέν τινα τῶν περὶ τὴν θείαν φύσειν ἐπινοούμενων ὄνομάτων τὴν κατὰ τὸ κρείττον καὶ τὸ κείρον διαφορότερον ὡς εὐαγγέλιος (97) εἶναι οἰσθαι τὴν τοῖς καταδεεστέροις τῶν ὄνομάτων κοινωνίαν συγχροῦντας τῷ Πνεύματι, τῶν ὑπεραιρόντων κρίνειν ἀνάξιον. Πάντα γάρ τὰ θεοπρεπῆ νοήματά τε καὶ ὄντα διατίμως ἔχει πρὸς ἀλληλα, τῷ μηδὲν περὶ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν (98) σημασίαν. Οὐδὲ γάρ ἐπ' ἄλλο τι τοῦ ὑποκειμένου χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν τῷ ἀγαθῷ ἡ προσηγορία, ἐφ' ἑτέρον δὲ τὸ τοῦ σοφοῦ, καὶ τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ὅσα περὶ ἐνετεῖς ὄντα διατίματα, ἐν διάτῃ πάντων ἔστι τὸ σημαινόμενον. Κανὸν Θεὸν εἶπες, τὸν αὐτὸν ἐνεδείξω διὰ τῶν τοις ὄντων ὄνομάτων ἐνόησας. Εἰ δὲ πάντα τὰ ὄντα τῇ θείᾳ φύσει ἐπιλεγόμενα ισοδυναμεῖ ἀλλήλοις καὶ τὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐνδείξειν, ἀλλὰ κατὰ (99) Ἑληνὸν ἔμφασιν ἐπὶ τὸ αὐτὸν τὴν διάνοιαν τημῶν ὁδηγοῦντα· τίς δὲ λόγος τὴν ἐν τοῖς ἀλλοῖς ὄντας διατίμασι κοινωνίαν, πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν συγχωροῦντα τῷ Πνεύματι, μόνης ἀποσχοντεῖται αὐτὸν τῆς θεότητος; ἀνάρτη γάρ πάσα τῇ καὶ ἐν τούτῳ διδόναι τὴν κοινωνίαν, ἡ μηδὲ τὴν ἐν τοῖς λοιποῖς συγχωρεῖν. Εἰ γάρ τὴν ἐκείνοις δέξιον, οὐδὲ ἐν τούτῳ (1) πάντως ἀνάρτην. Εἰ δὲ μικρότερον, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον, ἵστιν τῇ ὥστε τοῦ τῆς θεότητος ὄντων πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν τὴν κοινωνίαν χωρῆσαι, οὐδὲ διλούτιν τὴν θεοπρεπῶν ὄντων μετάξειν ἀξίον (2). Καταμανθανόμενα γάρ καὶ συγχρινόμενα πρὸς ἀλλήλα τὰ ὄντα διὰ τῆς ἐκάστοις (3) ἐνθεωρουμέ-

(95) Vide Addenda.

(96) Ὄρθροι. Editi addunt καὶ τὴν συνάρτειν. Sed hæc desunt in Med. et Cois. secundo ac Reg. secundo et Nyss. In tribus aliis codicibus legitur tantum τὴν συνάρτειν sine conjunctione.

(97) Ως εὐαγγέλιο. Sic Med. et tres Regii. Sic etiam legitur apud Gregorium Nyss. Editiones Basilii, excepta Haganoensi, ὡς ἐναγγέλιο, ut nefas ducamus.

(98) Διαφωνεῖτ. Ita mss. quatuor. Sic etiam Gre-

A nitatis notione minime comprehendendi, sed a Patre ad Filium usque terminata divinitatis potentia, naturam Spiritus a divina gloria secerni. Disserendum igitur et nobis, ut poterimus, breviter, contra hanc quoque sententiam.

5. Quia est igitur nostra ratio? Tradens Dominus salutarem fidem iis, qui in doctrina instituuntur, Patri ac Filio conjungit et Spiritum sanctum. Quod autem semel conjunctum est, id per omnia conjunctum esse dicimus. Non enim in aliquo conjunctum, in aliis se Jungitur. Sed in potentia vivifica, per quam ex corruptibili vita ad immortalitatem natura nostra transfertur, potentia Spiritus una cum Patre et Filio assumpta. et in multis B aliis, velut in notione boni, et sancti, et æterni, sapientis, recti, principalis, potentis, etiam ubique inseparabilis est, videlicet in omnibus nominibus præstantiorem intelligentiam habentibus. Quapropter id rectum esse arbitramur, ut, qui in tot sublimibus Deoque competentibus notionibus conjungitur Patri et Filio, eum nulla in re separari existimemus. Neque enim novimus ullam nominum, quæ circa divinam naturam intelliguntur, secundum melius ac deterius differentiam, ut pium esse existimemus, nominum inferiorum communionem concedentes Spiritui, præstantioribus indignum judicare. Omnia namque Deo competentia tum cogitata, tum 279 nomina sunt inter se ejusdem dignitatis, eo quod nihil circa subjecti significationem habeant discriminis. Non enim mentis cogitationem ad aliud quoddam subjectum perducit boni appellatio, et ad aliud, sapientis, potentis, et justi: sed quæcumque protuleris nomina, unum prorsus omnia significant. Quod si dixeris Deum, eundem significasti, quem per reliqua nomina intellexisti. Quod si omnia quæ de divina natura dicuntur, nomina, idem inter se, ad subjecti designationem valent, alia pro alia rei considerandæ ratione mentem nostram ad idem deducuntia; quæ ratio est, aliorum nominum communionem Spiritui cum Patre et Filio concedentem, a sola illum arcere divinitate? nam necesse est omnino, aut communionem in hoc etiam dare, aut nec in reliquis deferre. Etenim si in illis dignus, profectio neque in hoc indignus. Quod si minor est, ut isti dictant, quam ut divinitatis nomen cum Patre et Filio commune babeat; neque dignus erit, qui ullius alius ex nominibus Deo competentibus particeps sit. Considerata enim et comparata inter se nomina per eam notionem, quam in singulis speculamur,

gorius Nyssenus. Editiones vetustæ Basilii diafræpetiv. Basileensis secunda et Paris. διαφέρειν

(99) Άλλα κατὰ. Unus ex Regiis ἀλλ' οὐ κατά.

(1) Οὐδὲ ἐν τούτῳ. Medicæus cum tribus aliis οὐδὲ ἐν τούτοις.

(2) Αξιον. Editi τῇ δέξιον. Deest vocula in quinque mss. et apud Greg. Nyss.

(3) Ἐκάστοις ἐνθεωρουμένης. Ita mss. quinque, pro eo quod erat in editis τῇ ἐκάστοις θεωρουμένης.

Invenientur Dei appellatione non inferiora. Ejus A rei argumentum est, quod hoc nomine multa etiam ex inferioribus vocantur; imo Scriptura divina non parca est hujus equivoca appellationis, ne in absurdis quidem et repugnantibus rebus, velut cum simulacra Dei appellatione designat. *Dii enim, inquit, qui cælum et terram non fecerunt, tollantur, et subter terram conjiciantur*⁵⁷; item: *Omnes, inquit, dii gentium dæmonia*⁵⁸. Et pythonissa cum incantationibus suis Sauli animas evocaret, de iis animabus que requirebantur, deos vidisse se dixit⁵⁹. Quin et ipse Balaam, cum augur quidam esset et vates, et per manum, ut ait Scriptura, vaticinia ferret, et dæmonum doctrinam per auguralm curiositatem sibi ipse comparasset, Deum consuluisse memoratur a Scriptura⁶⁰. Ac multa ejusmodi licet ex Scripturis divinis colligentem demonstrare, hoc nomen supra reliquias appellaciones, quæ Deo dignæ sunt, nihil habere præcipui: quandoquidem ipsum, ut dictum est, etiam de rebus absurdis et repugnantibus æquidem usurpatum invenimus. At sancti nomen, et incorrupti, et recti, et boni, nusquam communicatum cum rebus indignis a Scriptura edocit sumus. Igitur si nomina, quæ præcipuo modo de sola divina natura pie usurpanter, Spiritui sancto cum Patre et Filio communia esse non negant; quæ jam ratio est, illud solum contendere, non communicari, quod, secundum æquivocum quedam usum, et dæmonis et simulacris impertiri demonstratum est?

290 6. Sed aiunt naturam hac appellatione demonstrari, communem autem non esse cum Patre et Filio Spiritus naturam, ac proinde nec in hoc nomine communionis eum esse particeps. Ostendant igitur, quibus rebus diversitatem naturæ agnoverint. Si enim posset ipsa per se natura divina cerni, et quid ei proprium, quid alienum ex manifestis rebus inveniri; sane opus nobis non esset verbis aut signis aliis ad rei quæsitæ intelligentiam. Sed quoniam illa quidem sublimior est, quam ut a quærentibus possit intelligi, ex quibusdam autem conjecturis de rebus cognitionem nostram fugientibus ratiocinamur; necesse prorsus est ex operationibus nos manu duci ad divinæ naturæ investigationem. Itaque si viderimus inter se differre operationes, quæ a Patre et Filio et Spiritu sancto sunt, naturas etiam, quæ operantur, inter

⁵⁷ Jer. x, 11. ⁵⁸ Psal. xciv, 5. ⁵⁹ I Reg. xxviii,

15. ⁶⁰ Num. xxi, 19 seqq.

(4) *Tῷ Σαούλι.* Sic emendamus ope codicis Neidæci, quod prave in editis legebatur τῷ Σαούλ, demulcens *Saulum*. Videtur hunc locum admodum negligenter legisse Scultetus, dum putat animam Samuelis hoc loco evocatam dici. Unde concludit hanc sententiam pugnare cum iis quæ leguntur in commentario in *Isaiam* n. 218, ubi sic legitur: 'H ἐγγαστρίμυθος τῷ Σαούλ διὰ τῶν δαιμόνων ἀνήγειλε τὴν μέλλουσαν ἡταν. Δαιμονες γάρ ἡσαν οἱ κατασχματίζοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ Σαμουὴλ πρόσωπον. Ventiloqua Sauli per dæmones enunstavit su-

ης ἐμφάσεως, εὑρεθῆσται μηδὲν τῆς τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἔλαττον ἔχοντα. Τεκμήριον δὲ, ὃς τούτῳ μὲν τῷ δύναται πολλὰ καὶ τῶν καταδεεστέρων ἐπομάζεται· μᾶλλον δὲ οὐ φείδεται τῇ θείᾳ Γραφῇ τῇ; ὅμωνυμίας ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀπεμπτινῶν πραγμάτων, ὡς ὅταν τὰ εἶδωλα τῇ τοῦ θεοῦ προηγορίᾳ κατονομᾶῃ. Θεοὶ γάρ, φησίν, οἱ οὐκ ἐποίησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀρθίσασται, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς βιηθήσασται· καὶ, Πάτερ, φησίν, οἱ θεοὶ τὸν θεῖον δαιμόνια. Καὶ τῇ ἐγγαστρίμυθος, ἐν ταῖς μαγγανεῖς αὐτῆς ψυχαγωγίας τῷ Σαούλ (4) τὰς ἐπιζητουμένας ψυχάς, θείους παρακέναι φησίν. Ἀλλὰ καὶ διὰ Βαλαὰμ οἰωνιστής τοις ὁντινοῖς καὶ μάντις, καὶ διὰ χειρὸς τὰ μαντεῖα φέρων, καθὼς φησίν τῇ Γραφῇ, καὶ τῇ ἐκ δαιμόνων διάσπαστῇ λίαν διὰ τῆς οἰωνιστής περιεργίας ἔχυτῷ κατορθώσας, παρὰ θεού συμβουλεύεσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς Ιστορεῖται. Καὶ πολλὰ τοιαῦτά εστι συλλεξάμενον τοις θείων παραθέσθαι Γραφῶν· διετοι δημοσίᾳ τὸ διηγηματικόν διὰ τὰς λοιπὰς τὰς θεοπρεπεῖς προσηγορίας πρωτεύει, διετοι, καθὼς εἰρηται, καὶ ἐπὶ τῶν ἀπεμπτινῶν ὁμωνύμων λεγόμενον εὐρίσκομεν. Τὸ δὲ τοῦ ἄγιου δνομα, καὶ τοῦ ἀφιάρτου, καὶ τοῦ εἰθέρη, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, εὐδαιμονῆς κοινωνούμενον πρᾶ; τὰ μή δέοντα παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιέχθημεν. Οὐκοῦν, εἰ ἐν τοῖς ἐξαιρέτως ἐπὶ μόνης τῆς θείας φύσεως εἰσεδῶν λιγομένοις δινόμασι κοινωνεῖν τὸ διηγηματικόν πρᾶς τὸν Γίδην καὶ τὸν Πατέρα οὐκ ἀντιτέλεσθαι, τοις δέ λόγος, τούτωι μόνῳ κατασκευάζειν ἀκοινωνῆται εἰναι, οὐ μετέχειν ἐδεῖχθη, κατά τινα ὀμώνυμην χρήσιν καὶ τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἶδωλα;

6. Άλλα λέγουσι φύσεως ἐνδεικτική εἶναι τὴν προσηγορίαν ταῦτην· ἀκοινωνητον δὲ είναι πρᾶς Πατέρα καὶ Γίδην τὴν τοῦ Πνεύματος φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τῆς κατὰ τὸ δνομα τούτο κοινωνίας μετέχειν. Οὐκοῦν δεικάστασαν, διὰ τίνων τὸ τῆς φύσεως παρηλλαγμένον ἐπέγνωσαν. Εἰ μὲν γάρ ἦν δυνατὸν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν θείαν φύσιν θεωρηθῆναι, καὶ τὸ τε οἰκείως ἔχον καὶ τὸ ἀλλοτρίως διὰ τῶν φαινόμενων εὑρεῖν, οὐκ ἀν πάντως ἐδεῖθημεν λόγων ή τεκμηρίων ἐπέρων πρᾶς τὴν τοῦ ζητουμένου κατέληψιν· ἐπειδὴ δὲ διὰ μὲν ὑψηλοτέρα τῆς τοῦ ζητουμένων ἐστὶ κατανοήσεως, ἐκ δὲ τεκμηρίων τινῶν πρᾶς τῶν διαφεύγοντων τὴν γνῶσιν (5) ήμῶν λογίζεμες· ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῶν ἐνεργειῶν ήμδες χειραγωγίσθαι πρᾶς τὴν τῆς θείας φύσεως ἔρευναν. Οὐκοῦν, ἐὰν διώμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργειάς τοις παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γίδου καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύ-

turam cladem. Erant enim dæmones qui induerant Samuelis personam. Ille profecto non pugnant cum his quæ in hac epistola leguntur. Nam Basilis non solum non dicit animam Samuelis vere apparuisse; sed etiam non obscure indicat dæmones sub animalium specie evocatos fuisse. Probat enim hoc loco Dei nouen in Scriptura ipsis etiam interdum tribui dæmonis: atque in hunc usum adhibet pythonissæ testimoniū, quæ evocatas animas deos appellavit.

(5) Τὴν γνῶσιν. Ita miss. sex. Edili μνήμην.

ματος ἀνεργουμένας, διαφέρουσας είναι: καὶ τὰς ἐνεργώσας φύσεις ἔκ τῆς ἑτερότητος τῶν ἀνεργειῶν στοχασμέθα (6). Οὐδὲν γάρ ἐνδέχεται τὰ διεστῶτα πεπλάνη τῆς φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἀνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεγέρθηναι (7) οὐτε φύσεις τὸ πῦρ, οὐδὲ θερμαῖνεις ὁ κρύσταλλος· ἀλλὰ τῇ τῶν φύσεων διαφορῇ συνδιαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ τοις ἐνέργειαι. Ἐάν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν (8) ἐνέργειαν Πατρός τε καὶ Γενοῦ καὶ Πνεύματος ἄγιου, ἐν μηδενὶ διαφέρουσάν τι η̄ παραλλάσσουσαν· ἀνάγκη τῇ ταυτότητι τῆς ἐνέργειας τὸ ἡμιομένον τῆς φύσεως εἰλογίζεσθαι.

7. Ἀγάπει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, δύσις ὁ Πατήρ καὶ ὁ Γενος καὶ τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον. Καὶ μηδεὶς κατ' ἕξαιρετὸν ἀπονεμέτω τῇ ἐνέργειᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν δημιαστικήν ἔχουσαν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελῷ περὶ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν Πατέρα λέγοντος· Πάτερ, δηλασον αὐτοὺς ἐτῷ ἡρόματι σου. Ήσαΐα, δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ Ισον ἐνέργειται τοῖς τοῖς; παρὰ τοῦ Πατρός τε καὶ τοῦ Γενοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος· πᾶσα χάρις καὶ δύναμις, τῇ δόηγμα, τῇ ζωῇ, τῇ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολή, τῇ εἰς ἐλευθερίαν μετάστασις, καὶ εἰ τὸ ἄλλο ἔστιν ἄγαδον, ὁ μέχρις ἡμῶν (9) καταβαῖνει. Ἡ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομία, Ἐν τε τῇ νοητῇ κτίσει καὶ τῇ αἰσθητῇ, εἴ τι χρή διεῖ τῶν γινωσκομένων ἡμῖν καὶ περὶ τῶν ὑπερκειμένων στοχάζεσθαι, οὐδὲ αὐτὴ τῆς τοῦ θεοῦ (10) Πνεύματος ἐνέργειας καὶ δυνάμεως ἔξω καθέστηκεν, ἔκάστου κατὰ τὴν ίδιαν ἀξίαν τε καὶ γρελαν τῆς ὥραλειας μεταλαμβάνοντος. Εἰ γάρ καὶ ἀλλοις τῇ αἰσθησεὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἡ περὶ τῶν δύνων τῆς τιμερέας φύσεως διάταξις (11) τε καὶ διοίκησις, ἵμως ἐκ τῆς ἀκόλουθιας εὐλογώτερον διν τις σύνθισται δὲ τὸν ἡμῖν γνωρίμων ἐνεργὸν είναι καὶ ἐπ' ἐκείνων τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἡ ἀπεξενώσθαι τῆς ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις οἰκονομίας. Ό μὲν γάρ ἐκεῖνοι ἡγούμενοι καὶ ἀκατάσκευον τὴν βλασφημίαν προβλέπονται (12), οὐδὲν λογισμῷ κατασκευάζων τὴν ἀποπίαν· ὁ δὲ συντιθέμενος καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ Πατρός καὶ Γενοῦ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἰκονομίσθαι, ἐναργεὶ τεχμηρίῳ τῷ κατὰ τὴν ίδιαν ζωὴν ἀπειδέμενος περὶ τούτων διασχυρίζεται. Οὐκοῦν ἡ τῆς ἐνέργειας ταυτότης ἀπὸ Πατρός τε καὶ Γενοῦ καὶ Πνεύματος ἄγιου δείκνυσται σαρῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπερδίλλαχτον. Μόστε, καὶν φύσιν σημαίνη τὸ τῆς τιμερότητος δυναμική, κυρίως καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν ἐφερμόδεσθαι ταύτην τῇ τῆς οὐσίας κωνθήτης συντίθεται.

¹ Joan. xvii, 47.

(6) Στοχασμέθα. Sic emendavimus ex Greg. Nyss. quod erat in editionibus Basiliī stochas-
mēta.

(7) Vide Addenda.

(8) Εἰτὲ μίαν νοήσωμεν τὴν. Sic Medicæus index cum tribus aliis et Greg. Editio Tōntes oīn iy.

(9) Ημῶν. Editi addunt τῶν ἀνθρώπων, quod est in Medicæo et quatuor aliis et Greg. Nyss.

A se differentes esse, ex operationum diversitate conjiciemus. Neque enim fieri potest, ut quæ naturæ ratione discrepant, in forma operationum inter se consentiant: nec ignis refrigerescit, nec glacies calescit; sed cum naturarum differentia simul etiam inter se discrepant quæ ab illis sunt operations. Si autem unam intellexerimus et Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, nihil in ulla re differentem aut variantem; necesse est ex operationis identitate unitatem colligi naturæ.

7. Sanctificat, et vivifcat, et illuminat, et consolatur, et omnia ejusmodi pariter facit Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Nec quisquam præcipue B tribuat Spiritui sancto potestatem sanctificandi, cum audiat Salvatorem in Evangelio de discipulis dicentem Patri: *Pater, sanctifica eos in nomine tuo*¹. Similiter autem et reliqua omnia ex æquo peraguntur in iis qui digni sunt, a Patre et Filio, et Spiritu sancto: omnis gratia et virtus, ductus, vita, consolatio, ad immortalitatem transmutatio, transitus ad libertatem, et si quid aliud boni, quod ad nos usque pertingat. *Economia* itidem, quæ supra nos est, sive illud spirituale sive ad sensibilem creaturam spectet, si ex iis quæ cognoscimus, etiam de iis quæ supra nos sunt conjiciendum, ne ipsa quidem citra Spiritus sancti operationem ac virtutem constituit, unoquoque pro propria dignitate et usu beneficium accipiente. Etsi enim obscura est sensui nostro eorum, quæ supra naturam nostram sunt, ordinatio et gubernatio, tamen æquius quis ex consecutione colligit per ea quæ nobis nota sunt, Spiritus virtutem in illis etiam esse efficacem, quam esse a rerum supernarum gubernatione ab alienata. Qui enim illud dicit, nudam et inconcinnam blasphemiam profert, nulla ratione absurdum commentum confirmans: qui vero constetur ea etiam quæ supra nos sunt, cum Patre et Filio virtute Spiritus 281 regi, claro indicio ex sua ipsius vita ducto innixus, de his affirmat. Itaque operationis identitas in Patre et Filio et Spiritu sancto perspicue ostendit absolutissimam naturæ similitudinem. Quare etiamsi divinitatis nomen naturam indicet, propriæ tamen appellationem illam sancto quoque Spiritui aptari, essentiae communio demonstrat.

Iidem editi ἡμᾶς. Quinque miss. et Greg. Nyss. ut in textu.

(10) Τοῦ δηλου. Ita miss. sex et Greg. Nyss. Editio τοῦ παναγίου.

(11) Διάταξις. Sic emendat editio Greg. Nyss. quod legebatur in editionibus Basiliī διάταξις.

(12) Προσδιλεται. Ita codices miss. et Greg. Nyss. Editi προσδιλλεται.

8. Sed ignoro quo pacto ad naturae significatio- A nem nomen divinitatis trahant, qui nihil non consingunt: quasi non audierint ex Scriptura, id quod a natura est institutione et electione non comparari. Moses enim deus institutus est *Egyptiorum*, cum is, qui oraculum edebat, ita ad ipsum locutus: *Deum te dedi Pharaoni* ¹³. Appellatio igitur notam potestatis cuiusdam, sive iuspe- tricis sive operatricis, prae se fert. At natura di- vina, in omnibus quæ excoxitantur nominibus, ipsa, ut est, manet inexplicabilis; quæ nostra est do-ctrina. Cum enim beneficium, judicem, et bonum, et justum et reliqua alia ejusdem generis didicimus, operationum edocti suunus differentiam: sed ope- rantis naturam nihilo magis ex operationum no- tione cognoscere possumus. Si quis enim defini- tionem reddat uniuscujusque illorum nominum, et ipsius naturæ, circa quam nomina, non eam- dem utrorumque reddet definitionem. Quorum systema definitio alia, horum etiam natura diversa. Igitur aliud quidem est essentia, ad quam expri- mandam nondum vox illa inventa est: alia vero nominum ipsius significatio, quæ ex operatione aliqua aut dignitate imponuntur. Haque nullum esse in operationibus disserim ex nominum com- munione compirimus: at naturæ diversitatem nullo argumento claro reprehendimus: siquidem, ut dictum est, operationum identitas naturæ communione significat. Sive igitur nomen est operationis divinitas; ut unam Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, ita divinitatem unam esse dicimus: sive divinitatis nomen, quæ est multorum opinio, naturam indicat; quia nulla in- venitur in natura diversitas, non in numerito unius divinitatis esse sanctam Trinitatem definitum.

¹⁴ Exod. vii, 1.

(13) Χειροτονητή. Ita mss. septem. Editiones Basilii et Greg. Nyss. χειροτονία, excepta Haga- noensi et Basileensi prima, quæ consentiunt cum codicibus mss. Similiter Basilius in epist. 8, num. 11, demonstrat immerito Dei titulum Pneumato- machos deferre nelle Spiritui sancto; siquidem Dei nomen ex operatione, nempe ex eo quod posse- rit omnia, vel spectet omnia, deducitur. Si quis au- tem hanc epistolam, in qua diserte Spiritus sanctus appellatur Deus, idcirco Gregorio Nysseno adjudi- cetur potius quam Basilio, quia Basilius Dei appella- tione, cum de Spiritu sancto loqueretur, parcius creditur usus fuisse; bac corte ratio levissima vi- deri debet. Etsi enim Basilius in una aliqua ora- tione, nempe anno 371, cum adessent malevoli ex- ploratores, hac voce magnis de causis abstinuit, non idcirco aliis temporibus pariter abstinuisse credendum est. Nam saepè, ut testatur Gregorius Nazianenus orat. 20, pag. 365, Deum Spiritum e superiore loco prædicabat, ubi per tempus licebat, et privatum interrogatibus libenter confitebatur: Ἐπεὶ δέ γε πάντος μᾶλλον ἔδει τὸ Πνεῦμα θεόν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τεῦτο πολλάκις ἐκτηρу-

ξιν τὴν προστηρίαν τῆς θεότητος φέρουσι, οἱ κάνα- κατασκευάζοντες, ὡσπερ οὐκ ἀκηκούτες περὶ τῆς Γραφῆς, διτι χειροτονητῆ (13) φύσις οὐ γίνεται. Μωϋσῆς δὲ τῶν Αιγυπτίων ἔχειρεσονθή θεός, οὐτε πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ χρηματίζοντος, διτι θεός σε δάδωμε τῷ Φαραὼ (14). Οὐκοῦν ἔξουσίας τινες, εἴτε ἐποκτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς, ἔνδειξιν ἡ προση- ρία φέρει. Ή δὲ θεῖα φύσις ἐν πάσι τοῖς ἐπικα- μένοις ὄντος, καθόλος ἐστι, μέντος ἀστήματος, οὐδὲ τομέτερος λόγος. Ἐνεργέτην γάρ, καὶ κριτήν, ἀγαθήν τε καὶ δίκαιον, καὶ οὐα δῆλα τοικῦτα μαθόντες (15), ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐδιδάχθημεν· τοῦ δὲ ἐνεργούντας τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν μα- τανογήσεως ἐπιγινῶνται δυνάμεθα. Τιταν γάρ ἀπά- B δοὺς τίς λόγον ἔχαστο τε τούτων τῶν ὄντοτάντων καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως περὶ ἣν τὰ ὄντα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Όν δὲ δέ λόγος ἐπερ, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν δῆλο μὲν δὲστιν ἡ οὐσία, ἡ οὐπο λόγος (16) μηνυτῆς ἔξεμπειτεέπερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὄντοτάντων τὴν σηματίαν, εἰς ἐνεργειὰς τινὸς ἡ ἀξίας ὄντομαζομένων. Τὸ μὲν ἐν ταῖς ἐνεργειαῖς μηδεμιαν εἶναι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν ὄντοτάντων κοινωνίας εὐρίσκομεν· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς οὐδεμίαν καταλαμβάνουμεν ἐνεργῆ τὴν ἀπόδειξιν· καθόλις εἰρηται, τῆς τῶν ἐνερ- γειῶν ταυτότητος τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ὑποτιμα- νούσης (17). Εἴτε οὖν ἐνεργειὰς δοματια ἡ θεότης, ὡς μίαν ἐνέργειαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύ- ματος, οὐτω μίαν φαμὲν εἶναι τὴν θεότητα (18). εἴτε, κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας, φύσεως ἐκ- ακτικόν ἐστι τὸ τῆς θεότητος δοματια· διὰ τὸ μηδεμιαν εὐρίσκειν ἐν τῇ φύσει παραλλαγήν, οὐς ἀπεικότως μιᾶς θεότητος τὴν ἀγίαν Τριάδα διορ- σόμεθα.

C εν, εἰποτε καὶρὸς ἡν, καὶ ίδια τοῖς ἐρωτῶν προ- θύμως ἀνωμολόγησε. In libro *De Spiritu sancto* pro- bat cap. 21, Spiritum esse Dominum ex variis Scri- pturis testimonis; Deum etiam vocari in Scripturis sic ibidem docet: Τί δέ, διθύρωντος τὴν Γραφὴν ὄντομάζων, διὰ τῆς ἐπιπνοτας τοῦ ἀγίου Πνεύματος συγγραφεῖσαν, μή τοις τοῦ καθεδρίζοντος καὶ κατ- σημικρύνοντος αὐτὸ προσρήματι κέχρηται; Quid, τι Scripturam divinitus inspiratam appellat, eo quod afflatus Spiritus scripta sit, num conuincitiosi ei Spiritum alienantibus verbis utitur?

D (14) Τῷ Φαραῷ. Legitur τοῦ Φαραὼ in duobus codicibus, nempe Coisl. secundo et uno ex Regiis.

(15) Μαθύτρας. Codex Medicanus μαθύνοντες.

(16) Λόγος. Deest ea vox in uno ex Regiis codi- cibus.

(17) Υποσημαιούσης. Codex Medicanus επι- σημανούσης.

(18) Τὴν θεότητα. Legitur καὶ τὴν θεότητα in tribus codicibus non antiquissimis. Sic etiam paulo post in Regio secundo et uno ex Regiis εἴτε κατὰ τὰς τῶν πολλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ρι^η.

Amphilochium aditiones Basilius de ratione et modo episcopatus in Ecclesia Isaurorum restituendi. Tum narrat se cum Georgio collationum esse et id Valerium scriptuisse, ut Amphilochius mandaverat. Brevis etiam de rebus Nyssens et ac inimicorum militioribus. Philonis de magna sententia, et Scripturae de curribus Pharaonis testimonium exponit: et acceptas a Sympio communione litteras commemorat.

Ἀμφιλόχῳ, ἐπισκόπῳ Ικορλου.

1. Ἀέως τῆς σεαυτοῦ (19) ἐμμελείας καὶ σπουδῆς δὲ ἀπαινέτης εἰμὶ ἐγώ, ἐμερίμνησας τὰ περὶ τὴν Ἐκκλησίας Ἰσαύρων (20). “Οτι μὲν οὖν τῷ παντὶ ιωσιτελέστερον ἦν εἰς πλεονας ἐπισκόπους καταβιβίζην τὴν μέριμναν, αὐτόδεν εἶναι δῆλον καὶ τὸ τυχόντι νομίζω· οὐδὲ γάρ τὴν σήν σύνεσιν τοῦτο οὐδεν, ἀλλ’ ὡς ἔχει καὶ ἐπασημήνω καλῶς, καὶ ἕκαρπίας τῇσιν· ἐπει δὲ (21) οὐκ εὔχολον εύρειν διάρας ἀξίους, μή που (22) ἔω; βουλάμεθα τὸ ἐκ τοῦ πάτριου ἀξιόπιστον ἔχειν, καὶ ὑπὸ πλειόνων ἀκριβέστερον ποιεῖν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰκανομεῖσθαι, λάθιμων δεὶ τὸ τῶν καλουμένων ἀδόκιμον εἰς εἰπειν τὸν λόγον καταβαλόντες, ἀδιαφορίας μελέτην τοι; λαοὺς ἐμποιεῖν; Οἶδας γάρ καὶ αὐτὸς, ὅτι ἴσπον δὲ ἀν ὥιτον οἱ προεστῶτες, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ (23) καὶ τὰ τῇσι τῶν ἀρχομένων γίνεσθαι εἰδεν. “Ωστε τάχα βέλτιον ἔνα τινά δόκιμον, εἴπερ καὶ τῷτο ρέδων, προβαλέσθαι τῆς πόλεως προστάτην, καὶ ἐπιτρέψαι τῷ ἐκείνου κινδύνῳ οἰκονομίσθαι τὸ καθ’ ἔκστον· μήνυν ἐὰν δὲ τοῦ δούλος Θεοῦ, ἐργάτης ἀνεπάλαχυντος, μή σκοτῶν τὸ ἔαυτον, ἀλλὰ τὸ τὸν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν· δις, ἐὰν εἰδῆ ἔαυτὸν μηρότερον πρός τὴν φροντίδα, προσσήγεται ἀργάται εἰς τὸν θερισμόν. “Ἐὰν οὖν εὑρισκειν τοιούτου, διμολὼγον πολλῶν ἀντάξιον εἶναι τὸν ἔνα, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις λιστελέστερον, καὶ τῇσι δὲ ἀκινδύνετον, οὕτως οἰκονομήσαις τῶν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. Ἔνδε τοῦτο μὴ ρέδαιον ἢ (24), σπουδὴ γενέθλιον ἡμῖν πρότερον (25) ταῖς μικροκοπολεῖσί τοις οἰκονομίαις ταῖς ἐκ πελαιῶν ἐπισκόπων Ορόνον ἰκόταις δοῦναι τοὺς προϊσταμένους· καὶ τότε τὸν τοῦ πόλεως ἀναστήσομεν (26), μήποτε ἐμπόδιον ἡμῖν πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα οἰκονομίαν γένηται ὁ προβαλλόμενος (27), καὶ εὐθὺς ἀρξώμεθα ἡμεῖς τοὺς οἰκονομεῖν, διετὸ πελαιῶν βούλεσθαι ἀρχεῖν· καὶ μὴ καταδέχηται τὰς χειστονίας τῶν ἐπισκόπων. Ἐὰν

(19) Τῆς σεαυτοῦ. Editio secunda Parisiensis et nonnulli mss. τῆς ἔαυτοῦ.

(20) Ἰσαύρων. Hoc negotium diu protractum est; nam Basilius anno 375 in Pisidiam praefectus, ut episcopos, cum Amphilochio huc de causa congregatos, consilio ac sententia sua juvaret. Ipse testatur in epist. 216, venisse se in Pisidiā, ut cum episcopis illius provincias ea constitueret, quae ad frates Isauriae spectant, τὰ κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ισαύρᾳ ἀδελφούς. Existimat Tillmontius non de Isauriae provincia hic agi, sed tantum de civitate, que Isauria dicebatur. Unde varias in conjecturas fertur: vel enim legendum esse putat ἐν τῇ Ἰσαύρῃ, vel Isauria nomine hanc civitatem vocatam fuisse, ut in Testamento S. Gregorii Nazianzeni appellatur: vel denique Amphilochium hanc urbem in Isauriae provincia collocare, quamvis attributa aliis provinciae esset: quemadmodum etiam Icōniūm in Pisidia collocat. Libenter amplectetur doctissimiū in opinionem, nisi me deterrent hanc epistolę

A

282 EPISTOLA CXC.

Amphilochio, episcopo Iconii.

1. Prout dignum erat tua concinnitate ac diligentia, cuius semper ego laudator, curasti res Ecclesiae Isaurorum. Illud autem universis utilius esse, ut in plures episcopos dividatur sollicitudo, sua sponte manifestum cuique esse arbitror. Neque enim tuam hoc prudentiam latet: sed quomodo res se habeat et recte observasti, et nobis significasti. Sed quia non facile est reperire qui digni sint, annon sorte, dum volumus ex multitudine auctoritatem babere, ac perlicere, ut Dei Ecclesia a pluribus accuratius gubernetur; imprudentes doctrinam ob eorum, qui vocati fuerint, indignitatem in contemptum adducentes, iudicantem populos assuesciamus? Nam et ipso nosti, quales sint qui presunt, tales plerumque ei eorum qui parent mores esse solere. Quamquam forte salius esset unum aliquem probatum et spectatum, si et id facile fieri potest, praefero civitati, eique committere singula suo ipsius periculo dispensanda: tantum Dei servus sit, operarius non prave pudens, non suis, sed multorum attentus commodis, ut salutem adipiscantur: qui si se ipse noverit imparem sollicitudini, adjunget sibi operarios ad messem. Si quem ergo ejusmodi inveniamus, fateor multorum instar unum esse, ac Ecclesiis utilius esse et nobis tutius, sic animarum curam dispensare. Quod si id non facile, debimus primam operam, ut parvis civitatibus sive parvis pagis jam olim episcopalem sedem habentibus demus praepositos; ac tum demum civitatis restitueamus episcopum, ne sorte nobis ad futuram deinceps economiam obstet, qui ordinatus fuerit, ac statim ineipiat in bello domestico laborare, dum pluribus processu vult, nec consentit ordinationi episcoparii. Quod si hoc grave fuerit, nec per tempus liceat, id tua prudentia faciendum

verba, ut Isaurorum episcopo suus circumscribatur circulus, eo quod nonnullos vicinos ordinet. Ex his enim perspicitur non de solo urbis episcopo, non de vicinis tantum episcopis, quos ille ordinat, sed de pluribus aliis deliberationem fuisse.

(21) Ἐπι τὸ πολὺ. Sic Reg. secundus et Coisl. secundus. Claromontanus ἐπειδὴ δέ. Editi ἐπειδή.

(22) Μήπον. Edili μήπω, quod emendavimus ope Coisl. primi.

(23) Ἐπι τὸ πολὺ. Nonnulli codices recentiores ἐπι πολὺ.

(24) Ράδιον ἢ. Sic emendavimus ope Reg. secundi et Coisl. secundi quod prave in editis legebatur ράδιον, ἢ σπουδὴ.

(25) Vide Addenda.

(26) Ἀραστήσομεν. Coisl. primus ἀναστήσωμεν.

(27) Ο προβαλλόμενος. Duo mss. δι προβαλλόμενος. Mox Coisl. secundus et Reg. secundus τοὺς οἰκον. Ibidem malim καταδέχονται.

* Alias CCCCVI Scripta anno 374.

curet, ut circumscribatur Isaurorum episcopo A suus circulus, eo quod vicinos quosdam ordinet. Reliquum autem 283 nobis reservatum erit, ut reliquis omnibus episcopos demus, quos maxime idoneos ipsi judicaverimus multo examine praemissos.

2. Georgium, ut pietas tua jussit, percontatus sumus: respondit autem ea quae tua etiam religio retulit; sed de his rebus necesse est quieto animo simus, curam domus in Dominum projicientes. C Consido enim Deo sancto, daturum illum intelligentiam, ut alio modo liberemur a necessitatibus, et vacuam molestiis vitam consequamur. Hoc certe si visum non fuerit, ipse digneris ad me commentarium mittere, de qua oporteat dignitate curam impendere, ut hoc beneficium a potentioribus quibusque amicis aggrediamur exposcere, sive gratis, sive etiam modico pretio, prout Dominus nobis faverit. Scripsi, ut praecipisti, ad fratrem Valerium. Res Nyssenæ eo in statu sunt, in quo erant a te relicta, et ope tuarum precium cedunt in melius. Eorum autem, qui tunc a nobis abscissi sunt, alii quidem ad aulam se contulerunt, alii vero remanent, inde expectantes rumorem. Potest autem Dominus tum horum spem frustrari, tum illorum redditum irritum reddere.

3. Manna Philo explicans ait, velut ex traditione quadam Judaica edoctus, illius qualitatem esse ejusmodi, ut pro comedentis desiderio mutaretur; ac per se quidem esse tanquam milium melli incoctum; nunc autem panis, nunc carnis vicem explorare: carnis autem, vel volatilium vel terrestrium animalium: modo etiam olerum saporem referre, idque pro uniuscujusque desiderio: piscium item, adeo ut proprietas qualitatis uniuscujusque

(28) Tῷ Ἰσαύρῳ. Ita Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi τῷ Ἰσαύρῳ. Videtur Amphilochius hoc Basilius consilium secutus esse, id est, Isaurorum episcopo suum circulum circumscriptisse, ac sibi ius episcopatus in aliis civitatibus restituendi retinuisse. Nam cum Macedonius præcipue civitati præcesset, ut perspicitur ex initio epistola tertiae canonice; cumque alia superessent oppida episcopo destituta; Basilius, qui unum aliquem et suo clero promiserat, nec eum morbo debilitatum et imparem episcopalibus munis factum mittere poterat, auctor est Amphilochio in eadem epistola canonica, ut a iisque ex recens baptizatis, sive Macedonio videatur, sive non, episcopatu constitutus.

(29) Κυριωτέρους. Quamvis ita habeant omnes miss. codices, vix tamen dubium quin legendum sit κυριωτέρους, atque hanc lectionem in interprelando secutus sum.

(30) Δώσει σὺν ἡμῖν. Nullus ex his verbis sensus eruetur, nisi legamus δώσει σύνεστι. Ibidem editi πρὸς τῷ, quod emendavimus ope Coisl. secundi. Paulo post vocem Κύριος addidimus ex codice Mediceo. Videtur autem illa dignitas, quam se alicuius causa petitum promittit Basilius, non administratio aliqua suis, sed tantum codicillaria dignitas. Hoc enim consilio hanc dignitatem

δὲ τοῦτο φαρὺ ἦ, καὶ δ χρόνος μὴ ἐπιτρέπῃ, ἐκείνη σπουδαστὰ τῇ σῇ σύνεσι, τοῦ ποιῆσαι περιγράψαι τῷ Ἰσαύρῳ (28) τὸν ἔδιον κύκλον, διὰ τὸ χειρονῆσαι αὐτὸν προσοίκους τινάς. Τὸ δὲ ἐφεξῆς ἥμερον πάρεξι τεταμευμένον, εἰς τὸ κατὰ τὸν προσόκοντα καιρὸν δοῦναι πάσι τοῖς λοιποῖς ἐπιστέπους, οὓς ἡ κυριωτέρους (29) εἶναι κρίνωμεν αὐτοῖς, διὰ τῶν ἐξετάσεως δοκιμάσαντες.

2. Ἡμετέρας μεν Γεώργιον, ὃς ἐκέλευσεν τῷ δεσμῷ σου, καὶ εἶπεν δὲ καὶ ἡ σῇ εὐλάβεια ἀνήγειτο ἐφ' οἵς ἀνάγκη ἡμᾶς τὴν ἡσυχίαν ἀγεῖν, ἐπιρρέει τας ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμναν τοῦ οἴκου. Πεπλέγμα γάρ τῷ ἀγίῳ Θεῷ, ὅτι δώσει σὺν ἡμῖν (30), πρᾶξις ἐπέρι πρόπτει ἐξελέσθαι τῶν ἀναγκῶν, καὶ τιμὴν δια τὸν (31) τὴν ζωὴν προξενῆσαι. Ἐὰν οὖν οὐδὲ τοῦτο, αὐτὸς καταξίωσον ὑπομνηστικὸν μοι ἀποτελεῖται, περὶ τίνος χρήσης ἀξιώματος σπουδὴν εἰσενέκασθαι, ήντα ἀρκώμενα αἰτεῖν ἐκαστον τῶν ἐνδιαμερίσματος, ὡς ἀντὶ τοῦ Κύριος εὐδόντης. Ἐπέστειλα τῷ ἀδελφῷ Οὐαλερίῳ (33), ὃς προστάξας. Τὰ Νύσσης πράγματα δομοία ἔστι τοῖς περὶ τῆς θεοσεβείας καταλειφθεῖσι (34), καὶ πραπεῖται ἐπὶ τὸ βέλτιον τῇ συνεργίᾳ τῶν οὖν προσταχῶν. Οἱ μέντοι τότε ἀπορράγαντες ἡμῶν, οἱ μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ δὲ μένουσι, (35) τὴν ἐκεῖθεν ἀναμένοντες φῆμην. Δυνατός δὲ ὁ Κύριος καὶ τούτων ματαιώσαι τὰς ἐλπίδας, κάκεινος ἀπράκτον τὴν ἐπάνοδον ποιῆσαι.

3. Τὸ μάντινον ἄφθονον ἔφη, ὡσπερ ἡ παραδοσεώς τινος Ἰουδαϊκῆς δεδιδαγμένος, τοιάντη αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὡστε κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐσθίοντος μεταχίρνασθαι· καὶ εἶναι μὲν καθ' ἑταῖρον εὐχετήριον (36) ἐν μέλιτι, παρέχει δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ χρέως· καὶ χρέως τοιόντος, ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαλοῦ· νῦν δὲ λαχάνου, καὶ λαχάνου τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάστου· καὶ λιχύος, ὡς δὲ ιδίωμα τῆς καθ' ἐκαστον γένος ποιότητος ἀριθμός

D petere statuerat, ut amici domus magnum aliquod incommode effugeret. Porro in hunc usum imperatori solebant codicilli, ut curia, vel saltem duumviratus et civitatis cura vitarentur. Pretio autem imperatoris non modo nulla immunitas, sed etiam multa sequebatur, ut perspicitur ex Cod. Theod. lib. vi, tit. 22. Sic enim habet lex secunda imperatoris Constantini: *Ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione querendis, certa multa prohibuit: cui addimus, ut quicunque fugientes obsequia curiarum, umbras et nomina affectaverint dignitatum, tricenas libras argenti inferre cogantur, manente illa præterita inflatione auri, qua perpetua lege constricti sunt.* Unde miror Basilium ab hac via tentanda non omnino alienum fuisse. Sed forte haec leges non admodum accurate servabantur sub Valente.

(31) Αἰλυτός. Sic ope codicum miss. emendavimus. Male in editis διλυσον.

(32) Οὐ δοκῆ. Coisl. secundus δοκεῖ.

(33) Οὐαλερίῳ. Coisl. secundus Οὐαλλερίῳ.

(34) Καταλειφθεῖσι. Coisl. primus καταληγθεῖσιν in eo statu, in quo erant a te inventa.

(35) Vide Addenda.

(36) Εὐημέστορ. Nonnulli codices εὐημένην

τῇ τῇ γενέσει τοῦ διαθέντος διασώζεσθαι. Ἀρματα
ἀναβάτας τριστάτας ἔχοντα οἰδεν τὴν Γραφήν, διὰ τὸ
τῶν ἀπειπόνων ἀρμάτων δύο εἶναι τοὺς ἐπιβάτας, τὸν
τε ἄγνοον καὶ τὸν ὑπάλιτην· τὰ δὲ τοῦ Φαραὼ δύο
μὲν εἰχε τοὺς πολεμοῦντας, ἵνα δὲ τὸν τὰς ἡνίας
τῶν ἀπτῶν ἔχοντα. Σύμπιος ἡμῖν ἀπέστειλε θερα-
πευτικὴν ἐπιστολὴν καὶ κοινωνικὴν, ὃς ἡμεῖς ἀντι-
γράψαντες ἐπέμψαμεν τῇ εὐλαβείᾳ σου τὰ γράμ-
ματα, ἵνα ἄγαν ἐγχρίνας κελεύσῃς αὐτῷ ἀποστα-
τῆσαι, διλονότει μετὰ προσθήκης καὶ σῶν γραμμά-
των. Ἐρδρωμένος, εὐθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός
μου χαρισθεῖταις μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ
τῷ ἁγίῳ φιλανθρωπίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡιΑ'.

*Gratias agit Basilius cuidam episcopo, qui prior scripseral; eumque hortatur, ut ipso uigente cum viciniis episcopis locis
et ieiunis synodi indicentur, ad pristinam communionem, quam rariæ suspicione intrupperant, tandem aliquando
tulerit remolus Ecclesias instaurandam.*

Ἀμφιλοχίῳ (37), ἐπισκόπῳ Ἰκορίου.

Ἐγνοχνήτες τοῖς γράμμασι τῆς εὐλαβείας σου,
πάλιν τῷ Θεῷ τὴν χάριν ἔσχομεν, διὰ δρκαλας
ἐγένετος Ἑγνην εὐρομεν ἐν τοῖς φήμασι τῆς ἐπιστολῆς·
ὅς γε οὐκέτις τὸ τῶν πολλῶν, οὐδὲ φιλονείκως
ἴχες· πρὸς τὸ μή καὶ αὐτὸς κατάρξαι τῆς ἀγαπητι-
κῆς δημιλίας· ἀλλ' ὡς πεπαιδευμένος τὸ ἐκ ταπεινο-
φροσύνης μεγαλεῖον περιγινόμενον τοῖς ἀγίοις, οὐτως
εἶναι διὰ τῶν δευτερείων ἐμπροσθεν ἡμῶν ἀποφα-
θῆται. Καὶ γάρ οὗτος νόμος τῆς ἐν Χριστιανοῖς
νίκης, καὶ διὰ Ελαττον ἔχειν καταδεξάμενος στεφα-
νῶνται. Ἰνα σύν μή ἀπολειφθῶμεν τοῦ ἀγαθοῦ ζῆλου,
καὶ καὶ αὐτοὶ ἀντιφεγγόμεθά σου τὴν σεμνότητα,
καὶ δεῖχνυμεν τὴν προαίρεσιν ἡμῶν, διὰ, Θεοῦ χάριτος
τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας ἐρβωμένης ἡμέρας (38),
οὐδὲν ἐπερόν ἔστι· τὸ ἐμποδίζον πρὸς τὸ εἰναι τὴν
ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ
τοιςδε διὰ τῆς κλήσεως. Τῆς οὖν σῆς ἐστιν ἀγάπης
τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχῆς καὶ τὰ ἐφεδῆς ἀποδοῦνται, συστα-
τῶν (39) μὲν περὶ σεαυτὸν τοὺς ἀμοιβήχους, δηλῶσαι
δὲ καὶ χρέον καὶ τόπον τῆς συντυχίας, ἵνα οὕτω, τῇ

(37) Ἀμφιλοχίῳ. Codices omnes, editi et mss.,
hanc epistolam inscribunt Amphilochio: sed luce
clarior est ad eum scriptam non suisse: nec dissi-
cile est conjicere ad illum episcopum datam suisse,
de quo mentio facta in epistola praecedenti. Su-
spicatur Tillemontius hanc epistolam scriptam esse
ad aliquem ex Lyciae episcopis, de quibus agit Ba-
silii in epistola 218. Cum enim audiisset hos epi-
scopos ab Arianis alienos esse, et ipsius communionem
amplecti velle; scriptis Amphilochio, eumque
hortatus est, ut illorum animos periclitaretur.
Inde conjicit Tillemontius aliquem ex illis episcopis,
accepta Amphilochii epistola, ad Basilium
scriptisse. Sed tempus non quadrat. Cum enim
verisimilissimum sit hanc epistolam in praecedenti
indicari et designari; cumque epistola 218, in qua
de episcopis Lyciae agitur, anno 575 scripta sit
post redditum ex Ponto: necesse est hoc loco aliud
negotium, ac alios, quam Lyciae, episcopos intelligere.
Deinde vero, ut observat idem doctissimus
scriptor, videtur episcopus, cui scribit Basilius,
metropolitanus suisse; siquidem rogat Basilius ut
manentes suos consociet, ac locum et tempus
conveniendi designet. At episcopus Myræ, qui Ly-
cia metropolitanus erat, non recensetur inter eos

A specie in comedentis gusto omnino servaretur.
Currus qui sessores tres haberent, agnovit Scri-
ptura, siquidem reliquorum currutum sessores duo
erant, auriga et miles armatus: Pharaonis autem
currus bellatores duos habebant, et unum equo-
rum habebas tenentem. Scripsit mihi Sympius
epistolam officii et communionis causa, cui ego
rescribens, litteras meas ad tuam pietatem misi,
ut diligenter probatas ad illum jubeas transmitti,
additis videlicet et tuis Ipsiūs litteris. Valens, in
Domino hilaris, pro me precans, serveris mibi et
Dei Ecclesie, per sancti misericordiam.

284 EPISTOLA CXCI'.

Amphilochio, episcopo Iconii.

Lectis litteris pietatis tuæ, plurimas Deo gratias
egi, quod antiquæ charitatis vestigia invenirem
in verbis epistole; siquidem non quo pterique
morbo laborasti, neque illud pertinaciter temuisti,
ne ipse inceptor essem amici colloqui: sed ut edoc-
tus quam magnifica ex humilitate merces sanctis
eveniat, ita elegisti secundas tenendo, prior me in-
veniri. Hæc enim lex est Christianæ victoriarum, et
qui minus habere non recusat, coronatur. Ne igi-
tur desimus bono studio, ecce et nos gravitatem
tuam resolutamus, et quid nobis sit sententia de-
monstramus: nempe firmato inter nos, Dei gratia,
in fide consensu, nihil esse quod impedit, quo-
minus simus unum corpus et unus spiritus, sicut
vocati sumus in una spe per vocationem. Itaque
charitatis tuæ est, bono initio et qua consequuntur
adjudicere, unanimis tuos tecum conjungere, ac
tempus et locum congressus indicare; ut sic, Dei
gratia nos invicem excipientes, ad priscam dile-
ctionis formam Ecclesias gubernemus; fratres ex

qui Basilius communionem appetebant: sed tribus
ejusdem urbis presbyteris hæc laus tribuitur, quod
argumento est episcopum male audiisse. Longe
ergo probabilius alia Tillemontii conjectura, hauc
epistolam inscribi Sympio, de quo in epist. præ-
cedenti, sive Sympio Seleuciae episcopo, qui
concilio Constantinopolitano interfuit anno 381.
Hæc sententia confirmatur ex epist. 204, in qua
Basilius Isauros enumerat inter suos communica-
tores. Porro nemo non videt facile suisse librariis
in his Sympii et Sympiosi vocibus errare. Quæ-
cunque autem statuatur opinio, facile perspicitur
gravissimum esse in titulo epistolæ erratum. Ne-
que enim de reconciliacione Basilus agere potuit
cum Amphilochio, cum inter utrumque semper
exstiterit arctissima conjunctio.

(38) Μύρ. Quamvis in quatuor veteribus libris
legatur ὅμιν, magis tamen arridet scriptura codi-
cum Coisi, primi et Med. qui cum editis conser-
vunt. In Harlæano autem non existat hæc epistola.
Paulo post idem Coisi, primus ἐλπίδι τῆς πίστεως;
Medicæus ἐλπίδι τῆς κλήσεως.

(39) Συστατῶν. Codices tres non antiquissimi
conventatæ.

* Alias CCCXCVII. Scripta anno 374.

utique parte venientes tanquam propria membra A suscipiendo, tanquam ad amicos mittendo, et rursus tanquam ab amicis excipiendo. Hæc enim erat olim Ecclesiæ gloria, ut ab orbis termino ad terminum brevibus tesseris, veluti viatico instruunt fratres ex unaquaque Ecclesia patres ac fratres omnes invenirent; quod ipsum cum aliis nunc bestias Ecclesiarum Christi de nobis predatus est, ac singulis civitatibus circumscribimus, et unusquisque proximum suspectum habemus. Et 285 quid aliud dicam, nisi charitatem nostram refrixisse, qua sola Dominus noster suos discipulos dixit, veluti propria nota, dignosci? Ac prius quidem, si videbitur, ipsi vos ipsos mutuo cognoscite, ut sciamus quibuscum nobis futura sit consensio. Atque hoc pacto consensu uno locum aliquem utriusque commodum, tempusque itineri faciendo idoneum eligentes, alii ad alios convolabimus, nosque in via diriget Dominus. Valeas, lætusque sis ac preceris pro me, mibique Sancti benignitale doneris.

A τοῦ θεοῦ χάριτι ἀπολαβόντες ἀλλήλους, τῷ ἀρχαιῷ εἶδε: τῆς ἀγάπης τὰς Ἐκκλησίας οἰκουμένων· τοὺς παρ' ἑκατέρου μέρους βαθίζοντας τῶν ἀδελφῶν ὡς ίδια μὲν προσέμενοι, προπέμποντες ὡς ἐπί οἰκεῖους, καὶ ὑποδεχόμενοι (40) πάλιν ὡς παρ' οἱ καίσαν. Τούτο γάρ ἦν ποτε τῆς Ἐκκλησίας τὸ κοινόν, διτὶ ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τὰ πέρατα μικροῖς συμβόλοις (41) ἐφοδιαζόμενοι οἱ εἴδη ἑκάστης Ἐκκλησίας ἀδελφοὶ πάντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς εὐρισκον· διὸ μετὰ τῶν ἀλλῶν ἀπέβηται οἱ ήμῶν ὁ ἔχθρος τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ πόλεις περιγεγράμμεθα, καὶ ἔκαστος δὲ ὑποψίας ἔχομεν τὸν πλησιόν. Καὶ τί γάρ ἄλλο, οἱ ἔξι-
εκαντες τὴν ἀγάπην, ἀφ' οὓς μόνης τοὺς ἔκαστου μα-
θητὰς ὁ Κύριος ήμῶν εἶπε χαρακτηρίζεσθας; Καὶ
εἰ δοκεῖ, πρότερον αὐτὸν μετ' ἀλλήλων γνωρίσατε
ἔκαστους, ίνα γνῶμεν πρὸς τίνας ήμῶν ἔσται η συμ-
φωνία. Καὶ οὐτως ἐκ κοινῆς συγκαταθέσεως τίπο-
τιν τοῖς ἀμφοτέροις (42) ἀνεπαγθῆ, καὶ χρόνον ταῖς
θύσιοπορίαις πρέποντα ἐκλεξάμενοι, δραμούμεθα παρ'
ἀλλήλοις, καὶ ὁ Κύριος ήμᾶς κατενοδώσει. Ἐργά-
μένος καὶ εὐθυμος εἰης, ὑπερευχόμενος μου, καὶ
χαρισθεῖης μοι τῇ τοῦ Ἀγίου (43) φιλανθρωπίᾳ.

EPISTOLA CXIII.

Cum Sophronius petenti aliquid Basilio ita annuisset, ut seipso duplex beneficium accepisse diceret, nempe Basili et occasionem bene de eo merendi, Basilius gratias agit in hac epistola, sibiā rem eo gratioream suisse si- gnificat, quod a Sophronio proficiereatur.

Sophronio magistro.

Si ipse duplex accepisti beneficium, quemadmodum mihi immensa quadam bene faciendi voluntate scripsisti, unum, quod acceperis litteras, alteram, quod tuam meo usui operam navaveris; quantam existimandum est me habere gratiam, qui et litteras suavissimæ tuæ vocis legi, et id quod

C εἰ αὐτὸς διπλῆν ἔλαβες χάριν, ὡς αὐτὸς τῇ ἀν-
υπερβλήτῳ προθυμίᾳ περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἐπέστειλες;
ήμιν, μίαν μὲν τῷ δέξασθαι (44) γράμματα, δευτέραν
δὲ τῷ ὑπουργῆσαι τῇ χρειᾳ ήμῶν· πόστην τινὰ χρή-
νομίζειν ήμᾶς ἔχειν τὴν χάριν, γράμμασι τε τῆς
ἡδιστῆς φωνῆς ἐντυχόντας, καὶ τὴν ἐπιγραφήσεα-

* Alias CCCXXIX. Scripta anno 374.

(40) Ὑποδεχόμενοι. Ita septem miss. Editi ἀπο-
δεχόμενοι.

(41) Συμβόλοις. Sic Coisl. primus et Med. Editi συμβόλαιοις. Ad auctoritatem vetustissimorum codicium accedit ipsius Basilii testimonium, qui eadem voce uitit in loco simillimo ex epistola 203, in qua sic loquitur: Ἡμεῖς δὲ, ἐκείνων ὅτες τῶν πατέρων, οἱ ἐνομοθέτεσσαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς ἐπιμείτας σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιφέρεσθαι, καὶ πάντας πάσι πολίτας καὶ οἰκεῖους εἶναι, νῦν ἀποτέμογεν ἔκαστος τῆς οἰκουμένης, καὶ οὐτε ἐπαισχυνόμεθα τῇ δύνωσε, οὐτε ζημιῶν φέρειν τὴν διασπασμὸν τῆς δύνωντος τιθέμεθα, οὐτε φρίσσομεν, διτὶ εἰς ήμᾶς φθάνει η φο-
βερὴ τὸν Κυριον ήμῶν προφητεία, εἰπόντος, etc.: *Nos autem, qui filii sumus illorum patrum, qui legem tulerunt, ut brevibus notis commercii signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, ac omnes omnibus cives et propinqui es-
sent, nunc abscondimus nosmetipsos ab orbe terra-
rum, neque nos pudet solitudinis, nec dampnum terre
dissolutionem concordia ducimus; neque horresci-
mus, quod ad nos pervenierit terribilis Domini nostri prophetia dicens, etc.* Sæpe alias Basilius lu-
ctuosa tempora deplorat. Sed tamen cum dissolu-
tionem concordiae in allato testimonio describit,
vel, cum ait infra in hac epistola, singulis civitatibus
circumscribimus, non de se ipso loquitur, sed
aliorum mala deflet, ut sua propria. Quanto enim
studio arserit forende cum omnibus communionis,

D perspici potest, tum ex laetitia, quam ei litteræ ab Ecclesiis remotis scriptæ afferebant, tunis ex iis quæ scripsit et gessit, ut maritimos episcopos, Neocæsarienses, Lyciæ Ecclesiæ sibi charitale de-
vinciret. Testatur in epistola 204, secum conmu-
nicare Pisidas, Lycaones, Isauros, Pbyrges, Arme-
nos Neocæsariensis vicinos, Macedones, Achæos,
Ilyrios, Gallos, Hispanos, totam simul Italiam, Siculos, Afros, et quidquid sani in Ägypto et Sy-
ria supererat.

(42) Τοῖς ἀμφοτέροις. Ita Coisl. primus et Med. Editi τὸν ἀμφοτέροις. Paulo post editi παρ' ἀλλήλους. Uterque Coisl. et plures alii ut in textu. Utrum ad electum perducta fuerint, quæ hic proponuntur a Basilio, nullo cognoscimus monumento. Semel enim in Pisidiā, nempe anno 375, venisse et cum Am-
philochio ac viciniis episcopis consiliatum esse sci-
mus. Sed ante hoc tempus iam Isauros inter com-
municatores suos enumeraverat in epist. 204, ex
quo conjicimus Basilium, etiamsi cum his episco-
pis non convenerit, pacem cum illis et communi-
cationem per litteras redintegrasse. Præterquam quod
nulla necessitas erat conveniendi, cum tota res
per litteras confici posset; forte congressum anni
temporas et Basilii morbi interpellarunt.

(43) Τὸν δῆμον. Editi addunt Θεοῦ. Sed ea vox
deest in codicibus Med. et Coisl. utroque et tribus
aliis.

(44) Τῷ δέξασθαι. Legitur τὸ in utroque Coisl.
et Reg. secundo, et paulo post τὸ ὑπουργῆσαι

μεταν τοσουτα ταχει πληρωθεισαν δρωντας! Ουτε, δεξαμενοι το αποσταλεν (45) δια την οικειαν μετου φυσιν, παλαιφ ηδιον αντη προστημεθα τη στικα: τον της κατασκηνης αυτου προεταπτα. Παραγκι δε ήμιν δ Κύριος Ιδεν σε εν τάχει, ώστε απο μάττης διμολογησαι την χάριν, και πάντων διμου αν εν σοι καλών δεπολαυσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡιΓ.

Peracte Basilius sese cum gruibus comparat. Quominus se ad solitudinem Meletii conferret, tum negotiorum exteriorum occupationibus detentus fuerat, tum velimentiis ac continuis febribus, quae illum ita debilitaverant, ut araneas infestor rideretar. Venturum se ad Meletium promitti verno tempore, si Dei ope ex hoc morbo evaserit.

Μελετιώ δρχιάτρῳ (46).

Ἐμὸν (47) οὐδ' ὅσον ταῖς γεράνοις ὑπάρχει τὰ λιχερῆ τοῦ χειμῶνος διαφυγεῖν· ἀλλ' ἔνεκα μὲν τοῦ ερούδεσθαι τὸ μέλλον, οὐδὲν ἵσως τῶν γεράνων χειρῶν; (48) ἐσμέν· τῷ δὲ κατὰ τὸν βίον αὐτεξουσιώτεοτον τῶν ὀρνήθων ἀπολιμπανόμεθα, ὅσον καὶ τοῦ πέτεσθαι δύνασθαι, μικροῦ δεῖν. Πρώτον μὲν γάρ με διοχολίαι τινὲς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἐπέσχον (49). Ἐπειτα δὲ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ λέθροι οὖτω μου τὸ σῶμα κατεδαπάνησαν, ώστε λέπη τι καὶ ἐμοῦ λεπτότερον, αὐτὸς ἄγω ἐμαυτοῦ· τίτα τεταρταίων προσβολαὶ πρὸς πλειον ἢ εἰκοσι· λαρκέσσαις κύκλους. Νυνὶ δὲ, δε τοκῶ τῶν πυρετῶν ἀπηλλάχθαι, οὖτως ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας διάκεται, ώστε μηδὲν ἐν τούτῳ ἀποδεῖν ἀραχνίου. Ὅθεν με πάσα μὲν ὁδὸς ἀδατος, πάσα δὲ πνεύματος πρασβολὴ πλείσια φέρει τὸν κίνδυνον ἢ αἱ τρικυμίαι τοι; πλέουσιν. Ἀνάγκη τοίνυν ὑπὸ δωματιώ κεκρύθαι, καὶ ἀναμένειν τὸ ξερό, ἐπάντερ διαρκέσαι πρὸς ἀπὸ δυνηθῶμεν, ἀλλὰ μὴ προδιαμάρτοιμεν (50) ὑπὸ τοῦ κακοῦ τοῦ τοῖς σπλάγχνοις ἐνιδρυμένου. Εἳν δὲ λεπώσῃ ἡμᾶς δ Κύριος τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ χειρὶ, ἐμενέσταται μὲν τὴν ἐχατιάν ὅμιλον καταληψμένα· ἐμενέσταται δὲ σὲ τὴν φίλην ἡμῶν κεφαλὴν περιπούζμεθα. Μόνον εὗχον πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ψυχῇ τὴν ἡμῶν ὀλκονομεῖσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡιΔ'.

Zoili litteris respondet Basilius, hortatur ut saepe scribat. Morbi sui magnitudinem exprimi non posse dicit; sed vires e Deo exspecial ad patienter ferendum.

Ζωλίῳ.

Οὐα ποιεῖς, ω θαυμάσιε, προλαμβάνων ἡμᾶς εἰς τὴν ταπεινώσεως μέτρον; δις γε, τοιωτος ὃν τὴν τιλίευσιν, καὶ οὖτως εἰδὼς ἐπιστέλλειν, ώς δηλοῖ τὰ γράμματα, δημιας ἀξιοις, ώς ἐπὶ τολμηροτέρᾳ

(45) Τὸ αποσταλέν. Manifesta est necessitudo hujus epistolæ cum centesima nonagesima. Promiserat Basilius se apud potentiores amicos actuorum, si ita Amphiliobio videretur, et dignitatem aliquam petiturum, ut amici domus magnum aliquod incommodum effugeret. Observavimus hanc dignitatem non in aliqua administratione, sed in codicillis positam fuisse. Quod ergo tam celeriter confectum misit Sophronius magister officiorum, nimirum aliud videtur esse, quam codicillaria aliqua dignitas. Id autem pretio Imperiatum fuisse, nec Sophronii liberalitas patitur suspicari, nec scriptæ ab eo ad Basiliūm perhoronitice litteræ.

(46) Ἀρχιάτρῳ. Medicatus codex et duo alii recentiores ἀρχιάτρῳ. Regius primus et Bigot.

A expetebam tam celeriter confectum, vidi! Itaque id quod missum est sua sponte pergratum fuit: sed longe libentius hoc ipsum eo nomine suscepī, quod tu rei illius conscientia extiteris dux et auctor. Det autem nobis Dominus te cito videre, ut lingua gratias referamus, omnibusque simul bonis tuis persuauamur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXCIII.

Meletio archiatro:

Nobis ne quantum quidem gruibus licet hiemis incommoda effugere; sed quantum quidem ad futuri præmolitionem attinet, nihil forte deterioreretur gruibus sumus; quod vero ad vitæ libertatem spectat, tanto fere ab avibus distamus, quanto a volandi facultate. Primum quidem occupationes nonnullæ negotiorum exteriorum detinuerunt deinde continuæ ac vehementes febres corpus meum usque adeo consumperunt, ut visum sit ali quid etiam me tenuius, ego videlicet meipso. Præterea quartanarum accessus ultra viginti 286 vires persistierunt. Nunc autem cum a febribus libes esse videor, ita sum debilis, ut nihil in hoc ab arena differam. Unde mihi omne iter impervium, et quilibet auræ impulsus periculosior, quam fluctus decumani navigantibus. Necesse est ergo dominatitare, et tempus vernum exspectare, si modo C eo usque perdurare possim, nec prius spe excidam ob morbum visceribus incidentem. Quod si me Dominus magna sua manu servaverit, libenter, etiam me conseram ad vestram solitudinem: libenter te charum mihi caput amplectar. Tantum roga, ut de mea vita, prout animæ meæ conductit, statuar.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXCIV.

Zoilo

Quid agis, vir egregie, prævertens me humilitatis modo? qui cum tanta sis ornatus eruditione, ac scribendi adeo peritus, ut litteræ demonstrant, tamen postulas, ut in audaciore quedam coascat latropō.

(47) Ἐμίρ. Coisl. primus et Harl. Ἐμὸν δέ.

(48) Ξείρων. Hanc vocem addidimus ex septem mass.

(49) Ἐπέσχον. Ita tres vetustissimi codices. Editi κατέσχον. Paulo post iidem codices cum tribus aliis οὖτως μου. Editi οὖτως μου.

(50) Προδιαμάρτομεν. Non male Vaticanus codex et ad marginem Claromontanus prodiapartosθωμεν, nisi prius abripiat morbo visceribus incidente. Nihil tamen mutandum duximus, quia vulgata scriptura nec sua sponte vitiosa est, et pluribus antiquis codicibus mititur.

* Alias CCCLXIX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXVIII. Scripta anno 375.

et meritis tuis maiore, veniam tuam a nobis dari. Verum prætermissa hac ironia, scribe nobis ad omnem occasionem. Sive enim eloquentia non sum expers, eloquentis viri litteras libentissime legam: sive quantum sit charitatis bonum, e Scriptura didici, maximo prorsus in pretio est hominis me diligentis colloquium. Utinam autem perscribas que tibi precor bona, corporis valetudinem, ac domus totius prosperitatem! Jam quod ad res nostras spectat, scito eas solito non esse tolerabiliores. Satis autem erit hoc dicere, ut tibi corporis nostri infirmitas demonstretur. Nam morbi nunc detinentis magnitudinem, nec verbis demonstrare facile, nec re persuadere: siquidem iis quae novetas, majus quidpiam a nobis ad infirmitatem inventum est. Jam Dei boni opus est vires mihi sufficere, ut patienter feram inflictas corporis ad nostram utilitatem plagas ab eo qui bene nobis facit Deo.

A τινὶ ἐγχειρίσθει ωκεανούσιοι, σὺν τῇ ἀξένῃ, συγγράμματς παρ' ἡμῶν τυγχάνεται. Ἀλλὰ, τῆς εἰρηνείας ταῦτης ἀφέμενος, ἐπιστέλλει ἡμῖν δὲ τάπει προφάσεως. Εἴτε γάρ ἡμῖν λόγων μέτεστιν, κάπια λογίου ἀνδρὸς γράμματον ἐντευξόμεθα (31)· εἴτε καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ὅσον ἔστι, παρὰ τῆς Γραψῆς πεπαιδεύμεθα, τοῦ παντὸς ἀξίαν τιθέμεθα ἀνδρὸς ἀγαπῶντος ἡμᾶς δημιλάν. Εἴη δέ τις γράψειν ἄτιχόμεθά σοι ἀγαθά, ὑγείαν σώματος, καὶ εὐθυνὴν οἷκου παντὸς! Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδὲν ἀνεκτέπειρα γινωσκει τῆς συνηθείας εἶναι. Ἀρχεῖ δὲ τοσούντι εἰπεῖν, καὶ ἐνδεξαμεῖν σοι τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν. Τὴν γάρ νῦν κατέχουσαν ἡμᾶς εἰ; τὸ ἀρρώστειν ὑπερβολήν, οὗτε λόγων ἐνδεξασθαι φένται, οὗτε Ἐργψ πεισθῆναι· εἰπερ ἐκείνων, ὃν αὐτὸς ἔδει, εὐρέθη τι πλείων παρ' ἡμῶν εἰς ἀδρωτισμόν. Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον δοῦναι: ἡμῖν δύναμιν, τῷ τὸν ὑπομονὴν φέρειν τὰς ἐπὶ συμφέροντι ἡμῖν εἰαγομένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς παρὰ τοῦ εὐεργεστούντας ἡμᾶς Κυρίου.

EPISTOLA CXCV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ρι.Ε.

Rationem redditū Basilius cur raro scribat: ad postulandum a Deo redditū episcoporum hortatū.

Euphronto, episcopo Coloniae Armeniæ.

Propterea quod longe dissita est a viis publicis Colonia, quam tibi Dominus gubernandam credit, etiam si sepe ceteris minoris Armeniæ fratribus scribam, ægre tamen ad tuam pietatem litteras mitto, neminem sperans futurum, qui illas eo usque perferat. Cum autem nunc sperem aut te ad futurum, aut epistolam ab episcopis quibus scribo, esse 287 ad te transmittendam; et tuas scribo pietati, et te per litteras saluto; cum te certiore faciens videri me adhuc in terra versari; tum adhortans, pro me ut preceris, ut serumnas ac calamitates minuat Dominus, et uchein mens illud doloris pondus, nunc cordibus nostris incumbentis, veluti nubem quamdam, a nobis subinuoveat. Hoc autem continget, si celerem redditum religiosissimis episcopis, qui nunc dispersi sunt, penas pro pietate pendentes.

C

Εὐφρόνιον, ἐπισκόπῳ Κολωνείᾳ Ἀρμενίᾳ.

Διὸ τὸ μακρὸν ἀπωκισθαι τῶν ὀδυσσούμενων τίταν τὴν Κολώνειαν, ἢν δὲ Κύριος ἔδωκεν ὑπὸ τοῦ διδύνεσθαι, πολλάκις κανὸν τοῖς ἀλλοῖς ἀδελφοῖς ἐπιστηλωμένον τοῖς κατὰ τὴν μικρὸν Ἀρμενίαν, ὄντος πέμπτομεν γράμματα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, μηδένα ἐλπίζοντας εἶναι τὸν μέχρες ἔκεινον διαχρήσοντα. Ἀλλὰ νῦν η αὐτὸν σε παρέστεθαι προσποντες, ή διαπεμφθήσεσθαι τὴν ἐπιστολὴν παρ' ἓντεπισκόπων οἵς ἐπεστελλαμεν, καὶ γράφομεν τῇ εἰλαβεῖσθαι σου, καὶ προσαγορεύομέν σε διὰ τοῦ γράμματος, δομοῦ μὲν σημαίνοντες, ὅτι δοκοῦμεν εἶναι ὑπὲρ τῆς γῆς, δομοῦ δὲ παρακαλοῦντες προεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα δὲ Κύριος ἐλαττώῃ τὸ θλίψις, καὶ τὸ πολὺ τοῦτο βάρος τῆς δύνης τοῦ νῦν ἐπικειμένης ταῖς χαρδίαις ἡμῶν, οἵον τι νέφος, ἀφ' ἡμῶν ἀπαγάγῃ. "Εσται δὲ τοῦτο ἐὰν ταχεῖται τὴν ἐπάνοδον τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, η νῦν εἰσιν ἐν τῇ διασπορᾷ, δίκαιας διδόντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

EPISTOLA CXCVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ρι.Γ.

Basilius Aburgio gratulatur summos honores, ac prosperum incepit exitum precatur, seque gravissimis morbis debilitum significat.

Aburgio

Άβουργιφ.

Prosilire te instar stellarum, modo in hac, modo in illa barbarorum regione apparentem, nunc quidem annonam militibus subministrantem, nunc vero imperatori in splendido apparatu

D Διέπτειν σε ως τοὺς ἀστέρας, φύλασσε καὶ δίκαιος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, νῦν μὲν στρατια στρατιωτικὰ παρέχοντα (32), νῦν δὲ βασιλεῖ φωνόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἡ σύ

* Alias CCCXII. Scripta anno 375.

** Alias CCCLIX. Scripta anno 375.

(31) Ἔντευξόμεθα. Sic mss. codices et prima editio Parisiensis. Legitur in secunda ἐντευξόμεθα.

(32) Στρατιωτικὰ καρδιοτα. Sic Harl. et uter-

que Coisl. cum Reg. secundo. Editi τῷ στρατιωτικῷ. Σερε in provincias extra ordinem mittebantur qui annonam militarem expedirent et diligenter curarent, ut docet Gothofredus ad lib. viii cap. Theod. Μηνος ejusmodi Aburgio commissum ḡtulatur Basilius.

ἀγαθῶν διηγελος φέμη ἀγγέλλουσα ἡμῖν (53) οὐ κατέπιεται. Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, κατὰ λόγον (54) του προίσυσαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἵππη μέγα σε προελθεῖν, καὶ φανῆναι ποτε τῇ πατρίδι ἑως ἐσμέν ὑπὲρ γῆς, καὶ τὸν ἀέρα τοῦτον ἀνέλκομεν (55). Τοσοῦτον γάρ μέτεστιν ἡμῖν τοῦ βίου, δισον ἀναπνεῖν μόνον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ριζ.

Ambrosius missis clericis Basiliūm rogaverat, ut sibi corpus beati Dionysii Mediolanensis redderetur. respondet eis litteris Basiliūm, mirabilem gratulatur electionem, hortatur ad Patrum sequenda restitū, narratque accurate, quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impetratum fuerit, ac veras esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat.

Ἀμβροσίῳ, ἐπισκόπῳ Μεδιολάνῳ.

1. Μεγάλαι ἀει καὶ πολλαὶ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν αἱ θεραὶ, καὶ οὗτε τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρητὸν, οὗτε τὸ πλῆθος ἀριθμητόν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν εἰς τοὺς εὐαίσθητας δεχομένοις τὰς χάριτας καὶ τὴν παρούσαν αὔτη, δις πλείστον (56) ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου διηγημένους ἔδωκεν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι διὰ τοῦ; ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως. Καὶ γνώσεως τρόπον διτέθην ἡμεῖς τοῦτον ἔχαριστα· ἔνα μὲν διὰ τῆς εὐτυχίας, ἔτερον δὲ τὸν διὰ τῆς τοῦ γράμματος ἥματος. Ἐπει οὖν ἐγνωρίσαμέν σε δι' ὧν ἐψήγξαντες τὸν ἔγνωσαμεν, οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ταῖς μνήμαις ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ τὸν ἐστὸν ἀνθρώπου τὸ κάλλος τῇ ποικιλᾳ τῶν λόγων καταμάντες, ὃς ἐκαστος ἡμῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς περδίας λαλεῖ· ἀδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν καθ' ἴκαστην γενεὲν ἐκλεγμένον τοὺς αὐτῷ εὐαρεστοῦντας· δις πρότερον μὲν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προδάσθων ἡγειρεν δρόχοντα τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ τὸν Ἀμᾶς τὸν τοῦ αἰτολίου ἐνδυναμώσας διὰ τοῦ Πνεύματος, ἡγετεν εἰς προφήτην· νῦν δὲ ἀνδρα ἐκ τῆς βασιλευσίους πολεως, ἀρχὴν διου ἔθνους πεπιστευμένον, ἡρόδην τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, περιφανεῖᾳ βίου, λόγων δυνάμει, πᾶσι τοῖς (57) κατὰ τὸν πόνον περιβλεπτον, εἰλκυσεν εἰς τὴν τῶν ποιμνίων τὸν Χριστοῦ ἐπιμέλειαν. "Ος, πάντα φίψας τὰ τοῦ βίου πλεονεκτήματα, καὶ ἡγησάμενος αὐτὰς ζημίαν ἱνα Χριστὸν κερδήσῃ (58), τοὺς οἰκανὰς διξισθαι ἐπειράπτῃ τῆς μεγάλης καὶ περιβοήτου νηδὸς ἐπὶ τῇ εἰς θεὸν πίστει, τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. "Ἄγε τοινυν, οὐ θεοῦ ἀνθρώπε, ἐπειδὴ οὐ παρ' ἀνθρώπων παράνεις ἢ ἀδιδάχθης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς σε δούλον τοῦ Κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς ἐτὸν καθέδραν (59) τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν,

"Matth. xii, 34.

(53) Ἀγγέλλουσα ἡμῖν. Duo vetustissimi codices Coisl. et Med. ἀγγέλλουσα ὑμᾶς.

(54) Κατὰ Λόρον. Mallet Combellius κατὰ νοῦν. Sed inutilis illius conjectura. Quemadmodum enim dicitur παράλογος συμφορά, calamitas inopinata, ut est apud Plutarchum initio libri *De consolatione*; tunc non etiam dicatur incepitum aliquod κατὰ λόγον succedere, cum expectationi et meritis respondeat?

(55) Ἀνέλκομεν. Ita mss. sex, pro eo quod erat in editis Ελλομένη.

(56) Οὐ, πλείστον. Ita mss. et antiquae editiones. Editio Parisiensis ὅτι πλείστον.

(57) Ηδὲ τοῖς. Ita Harl. uterque Reg. et uter-

astante, nuntia bonorum fama nobis narrare non cessat. Deum autem precor, ut, incepto tibi pro meritis succedente, ad magnam quiddam eveharis: et tandem aliquando conspiciaris in patria, dum in terris versor atque hunc aerem duco. In hoc enim tantum vitæ particeps sum, quod respiro.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CXCVII.

Ambrosius missis clericis Basiliūm rogaverat, ut sibi corpus beati Dionysii Mediolanensis redderetur. respondet eis litteris Basiliūm, mirabilem gratulatur electionem, hortatur ad Patrum sequenda restitū, narratque accurate, quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impetratum fuerit, ac veras esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat.

Ambrosio, episcopo Mediolanensi.

1. Magna semper et multa Domini nostri dona, nec eorum magnitudinem metiri, aut multitudinem fas est numerare. Unum autem ex maximis donis, illud etiam est his qui non sine sensu beneficia suscipiunt, quod nunc longissime nobis locorum intervallo distantibus dedit inter nos conjungi per litterarum allocutionem. Ac cognoscendi quidem modum duplicum nobis impertivit: unum per congressum, alterum vero per litterarum colloquium. Quoniam igitur cognovimus te ex his quæ locutus es: cognovimus autem, non corporis figuram memorie nostræ imprimentes, sed hominis interni pulchritudinem ex sermonum varietate perspicentes, siquidem unusquisque nostrum ex abundantia cordis loquitur⁶⁰; glorificavimus Deum nostrum qui singulis statibus eligit eos qui ipsi placent, ac prius quidem ex ovium grege suscitavit principem populo suo, et Amos ex capilli corroboratum a Spiritu in prophetam evezit; nunc autem virum ex regia urbe, gentis totius rectorem, 288 animo sublimem, generis claritate, opum splendore, dicendi facultate omnibus in sæculo degentibus conspicuum, ad gregis Christi curam pertraxit. Qui projiciens omnia sæculi ornamenta, eaque damnum existimans ut Christum lucis faciat, commissa gubernacula suscepit magnæ et ob fidem in Deum celeberrimæ navis, Christi Ecclesiae. Age igitur, o homo Dei, quandoquidem non ab hominibus acceperisti aut edocitus es Evangelium Christi, sed ipse te Dominus ex terra judicibus ad cathedram apostolorum transtulit: certa bonum certamen: insirmitates populi cura, si quem forte Arianae insanæ labes attigit: renova vetera Patrum

que Coisl. Edili πράγμασι τοῖς. Editio Hagan. Σργος τοῖς, rebus in saeculo gestis.

(58) Κερδήσῃ. Harleianus codex cum Mediceno περδίσῃ, et mox ἐπεράπτῃ. Ibidem deest δέκαστρι in utroque Regio et Coisl. secundo, quod quidem elegantius videtur abesse, nec tamen delevi, quia non omnino vitiosum est et in aliis antiquioribus codicibus legitur. Mox vitiosæ in utroque Regio et Coisl. secundo τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

(59) Εἰτε τὴν καθέδραν. Sic tres vetustissimi codices. Edili ἐπὶ τὴν πρεδίαν. Legitur vulgata scriptura ad oram codicis Harl.

* Alias LV. Scripta anno 375.

vestigia, et dilectionis erga nos fundamento, quod a te jactum est, da operam ut supersirnas frequentia salutationum. Sic enim poterimus vicini inter nos esse spiritu etiamensi habitatione terrestri plurimum ac jungamur.

εχεισ τῶν προσρήσσων. Οὕτω γάρ δυνησόμεθα ἐγγὺς ἀλλήλων είναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῇ οὐκέτῃ τῇ ἐπὶ τῆς γῆς παμπληθεῖς ἀπωκίσμεθα.

2. Tuus autem in beatissimum Dionysium eriscopum ardor animi omnem de te erga Dominum amorem, reverentiam in antecessores, et studium fidei testatur. Animi enim erga Adeles conservos affectio referitur ad Dominum, cui servierunt; et quisquis eos, qui pro fide decertarunt, honorat, eodem se fidei ardore accendi ostendit, ita ut una et eadem actio multiplicis virtutis testimonium habeat. Notum autem facimus tuae in Christo charitati, optimos fratres, qui a tua pietate ad boni operis ministerium electi fuerunt, primum quidem toti clero laudem conciliasse morum suorum concinnitate; siquidem sua ipsorum modestia communem omnium gravitatem indicabant; deinde vero omni studio ac diligentia usq., hiemem imperviam non reformidasse, ac omni constantia fidelibus beati corporis custodibus persuasisse, ut ipsis sue ipsorum vitæ præsidium concederent. Noveris autem, nunquam futurum fuisse, ut principatus aut hominum potestates vim hominibus illis afferre possent; nisi horum fratrum animi firmitas eos flexisset ut cederent. Contulit autem plurimum ad optatam rem conficiendam et charissimi ac religiosissimi filii nostri Therasii comprehesbyteri præsentia, qui laboribus itineris sponte susceptis, vehementiorem fidelium illius loci impletum compressit, et cum reluctantibus oratione sua flexisset, coram presbyteris, diaconis, multisque aliis Deum timentibus sublatis cum debita reverentia reliquias fratribus servavit: quas vos tanto cum gaudio suscipe, quanto cum mætore prosecuti sunt illarum custodes. Neino dubitet, nemo **289** ambigat: hic ille est invictus athleta. Ossa illa novit Dominus, quæ una cum beata anima dimicarunt. Hæc cum ipsa coronabit in justa illa remunerationis ipsius die, ut scriptum est: Oportet nos stare ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus egit. Una arca erat, quæ venerandum illud corpus exceperit: nullus prope ipsum jacuit; insigne fuit sepulcrum; martyris honor ei delatus. Christiani, qui ipsum hospitio exceperant, tunc et suis manibus deposuerunt, et nunc extulerunt. Illi ferverunt quidem tanquam patre et patrem orbati:

⁴⁴ Rom. xiv, 10; II Cor. v, 10.

(50) Ἀρισταρχὸς. Sic tres vetustissimi codices cum Regio primo. Editi Ἀρισταρχῆς.

(51) Κατεβάλλου. Ita mss. codices. Editi κατεβάλλου. Ibidem editi τοῦτον θεμάτου. Prima vox accensus abest a codicibus Harl. et Med.

(52) Η δὲ καὶ τὸ μαχαριώτατον. Ante hanc

A ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ δρ' αὐτῆς ματα τοῦ λαοῦ, εἰ τινος δρα τὸ πάθος τῆς Ἀρεστῆς (60) μανίας ἥψατο· ἀνανέωσαι τὰ ἀρχαὶ τῶν Πατέρων ἔχη, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὃν κατεβάλλου (61) θεμέλιον ἐποικοδομεῖν στοιχίᾳ· τῇ συν-

2. Ήδὲ περὶ τὸν μαχαριώτατον (62) Διογύστον τὸν ἐπίσκοπον φιλοτιμία σου καὶ σπουδὴ πάσαν σοι μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, τιμὴν εἰς τοὺς πολεμούντας, σπουδὴν περὶ τὴν πίστιν. Ή γάρ πάκι τοὺς εἰνους τῶν ὁμοδούλων διάλεσις; τὴν ἀνεργότητα τὸν Δεσπότην ἔχει, φέδοντες τοῦ διοί; διὰ πίστιν τὴν ἀθλήστας τιμῶν δῆλος; διστὶ τὸν Ιωάννην ἔχων τῆς πίστεως· ώστε μία μία τρίπολλῆς ἀρτετή; ἔχει τὴν μαρτυρίαν. Γνωρίζουν εἰς σου τῇ ἐν Χριστῷ ἀγάπην. Βτι οἱ σπουδαίεσσαι ἀδελφοί, οἱ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου εἰς τὴν ἀγαθοῦ ἔργου διακονίαν προτιμηθέντες, πρώτοι μὲν παντὶ τῷ κλήρῳ ἐπιτινον ἤνεγκαν διὰ τοῦ ἐμμελείας τῶν τρόπων· ἐν γάρ τῇ καθ' ἑαυτούς ὑσχημοτύνη τὸ κοινὸν πάντων ἐνσταθὲς κατεμήνυν· ἐπειτα, πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐμμελείᾳ χρησάμενοι, κατετολμησαν μὲν χειμῶνος ἀδάπτου, ἐπεισαν δὲ μετὰ πάσης εὐτονίας τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μαχρίου σώματος τὰ φυλακτήρια τῆς ἑαυτῶν (καὶ παραχωρήσατε τούτοις). Καὶ γίνωσκε, διτι οὐτε ἀργεῖ οὐτε δυνατεῖται ἀνθρώπων ἐκείνους· εἰ μὴ τὸ εἴσοδον τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων ἐξεμούσησεν αὐτοὺς πρὸς τὴν συγχώρησιν. Συνήργησο δὲ μάλιστα πρὸς τὸ καταπραχθῆναι τὰ σπουδαῖμενα καὶ τὴν παρουσία τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου νιοῦ ἡμῶν Θηρασίου τοῦ συμπρεσβυτέρου, διαθαρρέτως τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας ὑποδέξαμεν. Επανεσ μὲν τὸ σφοδρὸν τῆς ὀρμῆς τῶν ἐκεί πιστῶν, λόγῳ δὲ συμπείσας τοὺς ἀντεχομένους, ἐπὶ προστέρων καὶ διακόνων καὶ ἀλλων πολλῶν τῶν ἑρμηνῶν τὸν Κύριον μετὰ τῆς πρεπούσης εὐλεπτούς ἀνελόμενος τὰ λειψά, συνδιέσωσε τοὺς ἀδελφούς· δὲ μετὰ τοσαύτης χαρᾶς ὑποδέξασθε, μεθ' ὅπῃ λίπης προέπεμψαν οἱ φυλάσσοντες. Μηδὲν διακρίθω· μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω· οὐτός εστιν εἰπεῖν ἀδητητὸς ἀθλητῆς. Ταῦτα γνωρίζει τὰ δοτά τοι Κύριος, τὰ συνδιαβλήσαντα τὴν μαχαρίαν ψυχῆς. Ταῦτα μετ' αὐτῆς στεραγάσει ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνατολῆς; αὐτοῦ τῇ δικαιᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ιδεῖ δέ τις ἡμᾶς· παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Ιδε κομισταὶ ἔκαστος πρὸς δὲ ἐπράξει διὰ τοῦ σώματος· Μία λάρναξ ἦν τῇ ὑποδέξαμένη τὸ τίμον ἄκενον μαρτιών· οὐδεὶς δὲ πλησίον αὐτοῦ κατασκεψένει· ἐπεισα-

verba desinit epistola Basili in omnibus editis mss. codicibus, excepto Harlaeano codice, qui incognitum habet parlem, qua translationis S. Dionysii historiæ narratur, percommodo nobis suppeditavit.

ἡ ταφή· μάρτυρος η τιμῇ. Χριστιανὸν, οἱ ἔνισαν· Α τες, καὶ ταῖς ιδίαις χεροῖς κατέθεντο τότες, καὶ ἀνελοντο νῦν. Οὗτοι ἐκλαυσαν μὲν ὡς πατέρος καὶ προστάτου στερούμενοι· προέτεμψαν δὲ, τὴν ὁμα- τέραν χαρὸν τῆς ιδίας παραχλήσεως προτιμοτέραν θέμενοι. Οἱ παραδόντες τούναν εὐλαβεῖς· οἱ ὑποδέξαμενοι ἀκριβεῖς. Οὐδαμοῦ φεῦδος· οὐδαμοῦ δόλος· μαρτυροῦμεν τὴν ἡμέτερην ἀσυκοφάντητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ρι. Η.

EPISTOLA CXCVIII.

Cum non aere scriperit, excusat hiemem, ei clericorum morum alienum a peregrinando animum. Scribit tandem per fratrem rure accersitum, quicunq; dimisit Eusebium lectorem, quem properantem ad Eusebium retinuerat. Nihil dicū de iis que nouata sunt in Oriente; quia haec fratres nuntiabunt. Ila se agrotare significat, ut vivendi spem abjecerit.

Ἐνσεβίῳ (63), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

I. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν διὰ τῶν (64) ὁρφικιαλίων κομισθεῖσαν ἡμῖν, μίαν δὲ ληγὴν ἐδέξαμην μετὰ ταῦ- τι πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλεῖσαν. Αὐτοὶ δὲ ἐπεστελλα- μενοὶ σὺν πολλάς μὲν, διὰ τὸ μηδὲ ἐπιτυχεῖν τῶν τζῆς ὑμᾶς ἀφικινουμένων, πλὴν πλείους τῶν τεσσάρων, ἐν αἷς καὶ τὰς ἀπὸ Σαμοσάτων κομισθείσας ἡμῖν ἐπὶ τὰς πρώτους γράμμασι τῆς ὥστης θεοσεβείας ἐσφρα- γισμένας διεπεμψάμεθα τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Λεοντίῳ τῷ ἔξιστῃ τῆς Νικαίας, παραχαλέσαντες δὲ ἐκεῖνου τῷ φροντίζοντι τῆς οἰκίας τοῦ αἰδεσιμω- τάτου ἀδελφοῦ Σωφρονίου ἀποκομισθῆναι, ὡστε ἐκεῖνον ἐπιμεληθῆναι τῆς πρὸς ὑμᾶς διαχομιδῆς (65). Έτελε σύν πολλὰς διαβαίνουσας χεῖρας αἱ ἐπιστολαὶ, εἰκὸς τὴν παρὰ ἔνα ἀσολίσαν η ῥῷθυμιάν αἰτίαν γενέσθαι· τοῦ μὴ ὑποδέχεσθαι τὴν σὴν εὐλάβειαν. Άποτε συγγνώμην ἔχει, παραχαλοῦμεν, τῇ σπάνει τῶν γραμμάτων. Τὸ δὲ, διετοῖ, ἀποστεῖλαι τίνα δέον τὴν ἡμῶν αὐτῶν, οὐκ ἐποιήσαμεν, τοῦτο αὐτὸς μὲν τῇ σαυτοῦ συνέσει ὀρθῶς ἐπεξήγησας (66), καὶ καθ- τίγω ἡμῶν γίνωσκε δὲ τὸν παρ' ἡμῖν χειμῶνα τοσοῦτον γεγενῆσθαι, ὡστε πάσας μὲν ὅδοις ἐγκλεισθῆναι μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, μηδένα δὲ ἡμᾶς ἔχειν τὸν εὐθαράν πρὸς τὰ τῆς ὅδου δυσχερή δια- κείμενον. Καὶ γάρ, εἰ καὶ πολυάνθρωπον πιάς εἴναι δοκεῖ· τὸ ιερατεῖον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀμελε- τήσις ἔχοντων πρὸς τὰς ὅδοις πορταὶς, διὰ τὸ μῆτες ἐμπορεύεσθαι, μῆτες τὴν ἔξι διατριβὴν αἰρεσθαι, τὰς δὲ ἔδραίς τῶν τεχνῶν μεταχειρίζεσθαι τοὺς παλλούς, ἐκεῖθεν ἔχοντας τὴν ἀφορμήν τοῦ ἐφημέ- ρου (67) βίου. Αὐτίκα καὶ τὸν ἀδελφὸν τούτον, δν

(63) *Ἐνσεβίῳ.* Satis absurdē in tribus recentioribus codicibus, nempe Reg. secundo, Coisl. secundo et Paris., hic titulus apponitur. Τῷ αὐτῷ δντι ἐν ἔξοριᾳ καθ' δ μὴ δυνηθῇ τίνας τῶν πρεσβυτέρων πρὸς αὐτὸν στεῖλαι. *Eidem exsulanli, cur non potuerit ad eum quosdam ex presbyteris mittere.* Codex Parisiensis habet πρὸς αὐτούς, *ad ipsos.* Perspicuum est Basiliūm non de presbyteris loqui, sed de clericis inferioribus, quos episcopi solebant ad hoc munus litterarum perferendarum adhibere. Presbyteri vero non mittebantur, nisi aliquid majoris rei tractandum esset, velut cum Athanasius Petrum misit ad Basiliūm, Petrum presbyterum Basiliūs ad maritimos episcopos; vel cum Dorotheus et Sanctissimus ab Orientalibus in Occidentem missi.

(64) *Ὀρφικιαλίων.* Hoc nomine generatim designantur omnium dignitatum sive civilium. sive

PATROL. GR. XXXII.

sed tamen prosecuti sunt, gaudium vestrum sive consolationi præferentes. Pii ergo, qui tradiderunt; diligentes, qui suscepérunt. Nusquam mendacium; nusquam dolus; testamur nos; extra calumniam sit apud vos veritas.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

I. Post epistolam, quam officiales ad me detule- runt, unam aliam postea accepi ad me missam. Ego autem scripsi, non multas quidem, eo quod nactus non sim qui ad vos proficerentur, sed tamen plus quatuor, in quibus et eas, quae ad me Samosatis post priores pietatis tuae epistolas delatae fuerant, obsignatas misimus colendissimo fratri Leontio Nicææ peræquatori, adhortantes, ut illius opera colendissimi fratris Sophronii domus procura- tori darentur, ita ut ille ad te perferendas curaret. Cum igitur per multas transeant manus epistolæ, verisimile est unius alicujus negotiis aut segnitie fieri, ut pietas tua eas non recipiat. Quare veniam da, rogamus, litterarum paucitati. Quod autem, cum aliquem mittere oportet ex nobis ipsis, minime fecimus; id recte pro tua prudentia requisivisti, nosque reprehendisti. Noveris tamen tantam apud nos suissem hiemem, ut viæ omnes usque ad dies Paschæ fuerint interclusæ, nec quemquam haberemus, qui sibi ad itineris incommoda fideret. Quanquam enim etiam hominum numero ingens quodammodo videtur esse clerus noster; at hominum ad itinera inexercitatorum, eo quod neque mercaturam faciant, neque libenter extra patriam 290 morentur: sed sedentarias artes exerceant plerique, unde vietum sibi quotidianum comparant. Quinetiam ecce hoc fratre, quem nunc ad tuam pietatem misimus, rure accersito, litterarum ad tuam pietatem ministro usi sumus, ut et res nostras clare tibi exponat, et tuas nobis per-

D palatinarum, sive militarium apparitores. His au- tem præsidis Cappadocia officiales non crederim interpretandos (his enim causa non erat, cur in Thraciam irent, ubi exsulabat Eusebius), sed eos potius officiales, qui in provincias mittebantur tam ad necessitates publicas, quam privatas, non sine consensu principis officii, ut legimus in libro sexto cod. Theod. tit. 28, leg. 1 et 3.

(65) Τῆς πρὸς ὑμᾶς. Ita mss. summo consensu. Editi τῆς πρὸς ἡμᾶς. Paulo post ex iisdem veteribus libris πολλάς addidimus, legimusque ὑποδέχεσθαι, pro eo quod erat in editis ἀποδέχεσθαι.

(66) *Ἐπεξήγησας.* Ita mss. sex. Editi ἐπεξήγησας.

(67) *Ἐφημέρου.* Sic Coisl. primus, Harl. et multi alii. Editi τῷ ἡμέρᾳ.

Alias CCLXIII. Scripta anno 375

spicule ac cito, Deo largiente, referat. Et desideratissimum fratrem Eusebium lectorem, iam pridem ad tuam pietatem profici gestientem, retinuimus, aerem temperatum exspectantes. Ac nunc quidem non mediocriter sollicitus sum, ne insueta peregrinatio aliquid ei afferat novi incommodi, et morbi causam praebeat corpori ad ægrotandum proclivi.

μένοντες. Καὶ νῦν μέντοι ἐν φροντίδι οὐ τῇ τυχούσῃ εἰμι, μήποτε αὐτῷ τὸ περὶ τὰς ὁδοποιάς δῆθες ξενισμὸν ἐμποιήσῃ, καὶ ἀρρωστίας αἰτιαν παράσχῃ τῷ σώματι εὐαφόρμως ἔχοντι πρὸς τὴν ἀσθέτειαν.

2. Quæ porro in Oriente novata, supervacuum litteris significare, cum fratres ipsi accurate possint per se ipsi narrare. Scias autem, venerandum mihi caput, me, cum hæc scriberem, ita male affectum fuisse, ut jam me omnes vivendi spes reliquerint. Etenim ne numerari quidem potest eorum quæ mihi ingruerunt multitudo, et quanta infirmitas, febriumque acerbitas, et mala habitudo; nisi quod hoc unum ex omnibus colligitur, impletum jam mihi esse tempus commorationis in hac infelici et æruginosa vita.

EPISTOLA CXCIX.

Canonica secunda.

Pluribus Amphiliocii questionibus ad canones spectantibus respondet Rasilius, ac multa explicat et confirmat, que in prima episola canonica statuerat, de matrimonio, de virginibus lapsis, de baptismo haereticorum. Hac eadem respondet non statim missa sunt ac scripta, propterea quod morari attulerunt Basilii mortis ad ministriorum penuria.

Amphilochio de canonibus.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate
quæstiones respondissem; non misi scriptum,
partim quidem longo et periculoso morbo deten-
tus, partim vero propter penuriam ministrorum.
Pauci enim apud nos, et viæ periti, et parati ad
eiusmodi ministeria. Quare, cognitis morarum
causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum
discendi studium, simul et humilitatem, quod et
discere non graveris, cum docendi locus tibi com-
missus sit, et a nobis discere, quibus nihil est
magni ad scientiam. Sed tamen quia non gravaris
ob timorem Dei rem facere, quam alias haud
facile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac
bono studio opem etiam ultra vires seramus.

XVII. Interrogasti nos de Bianore presbytero, an in clerum admitti possit, proper jusjurandum. Ego autem me jam communem aliquam regulam de omnibus qui una cum eo juraverant, Antiochenis clericis edidisse memini: ut ipsi a publicis quidem conventibus abstineant, privatim **291** vero

Alias II. Scripta anno 375.

(88) 'Oxoia. Editi ὀποταν, repugnantibus mss.
vetustissimis et aliis recentioribus.

(69) *Προταθεῖσας*. Ita octo saltem mss. Editi προταθεῖσας. Deest initium hujus epistolæ in pluribus mss. usque ad hæc verba Ἡσάντης τιμᾶς.

(70) *Ideq; dè trespœsr.* Sæpe vituperantur apud sanctos Patres , qui sacra in privatis ædibus sive

Α Α νῦν ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν εὐλόγειαν σου, εκ τῆς χώρας μεταστείλαμενοι, ἔχρησάμεθα αὐτῷ διακόνῳ τῶν πρὸς τὴν σήν δαισθητὰ γραμμάτων, ἵνα καὶ τὰ ἡμέτερα σαφῶς διαγγεῖλῃ, καὶ τὰ αὐτόθιν ἡμῖν ἐναργῶς καὶ ταχέως τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι διακομήσῃ. Καὶ τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Εὔστον τὸν ἀναγνώστην πάλαι ἐπειγόμενον πρὸς τὴν σήν θεόσεις εἰμὶ, μήποτε αὐτῷ τὸ περὶ τὰς ὁδοιπορίας καράσχῃ τῷ σώματι εναφόρμως ἔχοντι πρὸς τὴν

B 2. Τὰ μέντοι καινοτομηθέντα περὶ τὴν ἀνατολὴν περιττὸν ἡμᾶς ἔστι διὰ γραμμάτων σημαλνεῖν, αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν ἀκριβῶς δυνατέμενον ἀρ̄ Ἑανὸν διαγγεῖλαι. Γίνωσκε δὲ, τιμιωτάτη μοι κεραῖ, διτί, τὴν ταῦτα ἐπέστελλον, οὐτω τοι διεκείμητο φίλως, ὅπει πάσας με λοιπὸν τοῦ ζῆν τὰς ἐπίπεδας ἐπιλελοιπέναι. Καὶ γέρε οὐδὲ εξαριθμήσασθαι δινοῦν τῶν τῶν ἐπιγινομένων μοι συμπτωμάτων τὸ τέλος, καὶ τὴν ἀσθενειαν, καὶ τὸ μέγεθος τῶν πυρετῶν, καὶ τὴν κακοήθειαν ὅποια (68)· πλὴν ὅτι τις πάντων ἐν τῷ συναγόμενον, πληρωσαί τιμᾶς λασθεῖν χρόνον τῆς παροικίας τοῦ δυστήνου τούτου καὶ ἀδυνητοῦ βίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ριθ.

Karorixn 6.

6

Αμφιλογίω περὶ καρότων.

Πάλαι πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου προσθεῖσας (69) ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀ-
έστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀφρωταῖς τῆς
μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεῖς, τοῦτο δὲ ἵνα
τῆς ἀπορίας τῶν διαχονουμένων. Ὁλίγοι γάρ ταῦ
ἡμῖν καὶ δόσῃ ἔμπειροι, καὶ παρεσκευασμένοι πάκ
τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. "Ὄστε, μαθών τὰς αἱκί-
της βραδυτήτος, δός ἡμῖν τὴν συγγράμμην. Εἴσα-
μάσαμεν δέ σου τὴν φιλομάθειαν ὅμοι καὶ τὴν ε-
πεινοφροσύνην· διτὶ καὶ μαθεῖν καταδέχῃ, τὴν τῶν
διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μανθάνειν πάρ-
ἡμῶν, οἰς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνῶσιν. Ἀλλ
δμῶς, ἐπειδὴ καταδέχῃ διὰ τὸν φόδον τοῦ θεοῦ
ποιεῖν πρᾶγμα οὐ φαίνεται παρ' ἑτέρου γινόμενον,

Δ χρή καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπεῖ
συνάιρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

I². Ἡρώησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβύτερου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κλῆρον, διὰ τὴν ἑρον.
Ἐγὼ δὲ ἡδη τινὰ κοινὸν δρον περὶ πάντων ὅμοι τῶν μετ' αὐτοῦ ὀμμακούτων τοῖς κατ' Ἀντιόχειαν κληρικοῖς οἴδα ἐκτεθεικώς· ώστε τῶν μὲν ὅμοιον αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, Ιδίζ δὲ ἐνεργεῖν (70) :

domesticis oratoris celebrant. Hinc Irenæus, lib. iv, cap. 26, oportere ait eos, qui absunt a principali successione et quoconque loco colligunt, suspectos habere, vel quasi hæreticos et malæ sententie, vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes; aut rursum ut hypocritas quæstus gratia et vanæ glorie hoc operantes. Basilius, in psalm. xxvii, n. 3: Non igitur extra sanctam hanc aulam adorare oportet, sed intra

τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν ἑκατούρην ὑπηρεσίαν δίδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔστιν ἡ Ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ· ἦν, ὡς αὐτὸς ἐπίστοτείλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς οἰκησιν ἀντηλλάξατο. "Εστιν οὖν δεκτὸς ἐκεῖνος δὲ ἀνὴρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμελεοθείει τὴν τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, δὲν ἐπὶ τοῦ ἀπέτου ἀνόρδος (71) ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ἐνθλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς.

ΙΠΠ. Μερὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθομολογηταρμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἴτα, διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοὺς πάθεις τῆς σαρκὸς, ἀθετουσῶν τὰς ἑκατῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν, ἀπλῶς (72) καὶ πράως συμπειριφερόμενοι ταῖς ἀσθενείαις τῶν κατολισθανόντων, ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν (73), καθ' ὅμοιότητα τῶν ἀγάμων διαταξάμενοι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἀπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι προσίστα τὴν Ἐκκλησίαν, κραταιοτέρα γίνεται, καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων (74), προσέχειν ἀκριβῶς τῷ τε κατ' Ἑννοιαν φαινομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἢν δινυκτὸν ἔξευρεν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου. Χηρεῖα γάρ παρθενίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἀμάρτημα πολλῷ δεύτερον ἔστι τοῦ τῶν παρθένων. Ἰδωμεν τοίνους τι γέγραπται Τιμοθέῳ περὶ τοῦ Παύλου· Νεωτέρας δὲ χήρας παρειτοῦ. Ὁταν γάρ καταστρηνάσωσι τοῦ Χριστοῦ, ταμεῖν θέλουσιν, έχουσαι χρῆμα, διὰ τὴν πρώτην πλοτινὴν θέστησαν.

" 1 Tim. v, 11, 12.

ipsam, etc. Similia habet Eusebius in eundem psalmum p. 313. Sic etiam Cyrus Alexandrinus in libro *adversus Anthropomorphitas*, cap. 12, et in libro decimo *De adorat.*, p. 356. Sed his in locis perspicuum est hæreticorum aut schismaticorum synagogue notari, vel quas vocat Basilius, can. 1, παρασυναγωγάς, sive illicitos conventus a presbyteris aut episcopis rebellibus habitos, aut a populis disciplinae expertibus. At interdum graves causæ suberant, cur sacra in privatis ædibus impermissa non essent. Ipsa persecutio necessitatem hujus rei sæpe affiebat, cum catholici episcoporum hæreticorum communionem fugerent, ut Sebastianus contigit; vel etiam, ut in pluribus aliis locis, ecclesiarum aditu prohiberentur. Minime ergo mirum, si presbyteris Antiochenis eam sacerdotii perfunctionem Basilius reliquit, quæ et ad jurisperandi religionem et ad temporum molestias accommodata videbatur. Synodus Laodicensia vetat, can. 58, in domibus fieri oblationem ab episcopis vel presbyteris. Canon 31 Trullanus id clericis non interdicit, modo accedat episcopi consensus. Non inuisitata fuisse ejusmodi sacra in domesticis oratoriis confirmat canon Basilii 27, ubi vetatur, ne presbyter illicitis nuptiis implicatus privatum aut publice sacerdotio numerere fungatur. Eustathius Sebastenus Ancyrae cum Arianis in domibus communicavit, ut ex pluribus Basilii epistolis discimus, cum apertam ab eis communionem impetrare non posset.

(71) Ἀξιοτὸν ὀνόρος. Videatur infidelis ille vir, unus aliquis fuisse ex potentioribus Arianis, ejusque furor idcirco in presbyteros Antiochenos incitatus, quod bi Ecclesiam absente Meletio regerent, ac maximam civium partem in illius sive et communione continerent. Ejusmodi enim jusjurandum nemo extorquere potuit, nisi qui potestatem cum

A munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem etiam ei muneric sui peragendi præbet libertatem, quod non sit Antiochiae sacerdotium, sed Leonii: quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia ad habitandum permisit. Ergo vir ille suscipi potest; postulante ab eo pietate tua, ut posnitentiam agat, ob facilem et promptum ad iurandum animum, quod coram infidei viro juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non valens.

VIII. De lapsis virginibus, quæ vitam castam professæ Domino, deinde carnis libidinibus victæ, pacta sua irrita faciunt, patres quidem nostri, cum simpliciter ac leniter sese ad eorum qui labuntur infirmitatem accommodarent, censuerunt ipsas post annum admitti posse, de illis ad similitudinem digamorum dijudicantes. Verum mihi quidem videtur, quoniam Dei dono progredivs Ecclesia sit fortior, ac nunc multiplicatur ordo virginum, diligenter considerandam esse et rem ipsam, prout consideranti manifesta est, et Scripturæ sententiam quæ ex consecutione inveniri potest. Viduitas enim virginitate inferior; ergo et viduarum delictum longe minus quam virginum. Videamus ergo quid ad Timotheum a Paulo scriptum sit: *Juniores autem viduas devita. Postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volant, habentes condemnationem, quod primam fidem irritam fecerunt* ¹⁰. Itaque si vidua

C summa improbitate conjunctam haberet, et in abstrabendis a sacerdotio catholicis presbyteris magnum quiddam sibi proponeret: quod quidem, nisi Ariano, convenit nemini. Neque etiam jusjurandum ab aliis extortis, quam a Meletii presbyteris. Nam præterquam quod Paulini partes persecutio non videtur attigisse, certe parum proluisset aliquos ei presbyteros aulerre, cum per se ipse parvam ecclesiam regeret, et alios presbyteros creare posset. At si idem commissionem fuisse in eos qui absente S. Meletio gubernacula tenebant, magnus lupus aditus ad gregem discerpendum patuisse. Præterea, cum iidem presbyteri Basilium consuluerint, id argumento est eos S. Meletio affectos fuisse. Nemo enim Meletio amicior erat quam Basilios, nemo in defendenda illius causa constantior. Longe errat Aristenus, cum presbyteros illos sua sponte et ulciscendæ aliquibus injuriae causa existimat jurasse. Non enim lenitatem in Bianore requirit Basilios, sed constantiam: eumque magis indicat pericolo territum, quam ob acceptam injuriam iratum fuisse.

D (72) Ἀπλῶς. Quamvis quatuor codices optimæ notæ habeant ἀπλῶς, clementer, non tam videtur vulgata lectio mutanda, cui multo plures codices favent, inter quos nonnulli perantiqui. Legitur in nonnullis aliis ἀπλοῖς.

(73) Μετὰ τὸν ἀνατόντορ. Respicere videtur ad canonem decimum nonum synodi Ancyrae, in quo virginibus promissa violentibus poena digamorum decernitur.

(74) Τὸ τάγμα τὸν παρειτοῦ. Idem testatur S. Gregorius Nyssenus in libro *De virginitate* cap. 24, hujus vite decus sua sestate, si unquam alias, maxime florere, et ad summam perfectionem paulatim crescendo perductum esse.

judicio suæjicitur gravissimo , ut quæ fidem in Christum irritam fecerit , quid nobis putandum de virginé , quæ sposa est Christi , et sacrum vas Domino dedicatum ? Magnum quidem est peccatum , vel ancillam scilicet destinis matrimonii sese dantem , stupro domum implere , et deteriore vita injuriam possessori facere : longe autem gravius est sponsam fieri adulteram , ac suæ cum sposo conjunctioni dedecus ferentem , impudicis voluptibus se dedere . Proinde vidua quidem , ut corrupta ancilla , condemnatur ; virgo vero adulteræ judicio **292** subjicitur . Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere , adulterum nominamus , non prius admittentes ad communionem , quam a peccato cessaverit : ita profecto et de eo qui virginem habet statuenius . Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est , virginem vocari , quæ se sua sponte obtulit Domino , ac nuntium nuptiis remisit , ei sanctimonie institutum amplexa est . Professiones autem ab eo tempore admittimus , quo ætas rationis complementum habuerit . Neque enim pueriles voces omnino ratas in ejusmodi rebus habere convenit : sed quæ supra sexdecim vel septendecim annos nata , ratiocinationum suarum arbitra , diu examinata ac probata , deinceps perseveravit , et ut admittatur constanter rogaverit , tum demum inter virgines referenda , ejusque rata habenda professio , ac illius violatio inexorabiliter punienda . Multas enim parentes adducunt et fratres et propinquorum nonnulli ante æatem , non sua sponte ad cælibem vitam incitatas , sed ut sibi ipsi aliquod in vita commodum provideant . Tales non facile admittendæ , donec aperte ipsarum persecutati fuerimus sententiam .

XIX. Virorum autem professiones non novimus , præterquam si qui se ipsi monachorum ordini ascriperint : qui quidem tacite vitam cælibem videntur suscepisse . Verumtamen in illis quoque illud opinor præmitti oportere , ut ipsi interrogentur , accipianturque eorum professio clara ac perspicua : ut , cum se ad libidinosam et voluptariam vitam converterint , eorum qui fornicantur punitioni subjiciantur .

XX. Quæcunque mulieres , cum essent in heresi , D virginitatem professæ sunt , sed postea matrimonium prætulerunt , non arbitror eas condemnari oportere . Quæcunque enim dicit lex , iis qui in lege sunt dicit ⁶⁶ . Quæ autem jugum Christi nondum subierunt , ea nec Domini leges agnoscant . Quare sunt in Ecclesiam recipiendæ ; cum omnibus etiam horum remissionem habentes ex fide

⁶⁶ Rom. iii. 19.

(75) Τὰς δὲ ὁμολογίας... συμπλήρωσιν . Ita codices mss. summo consensu . Editi Tὴν δὲ ὁμολογίαν... ἐμπλήρωσιν . Hoc Basili decretum de professionis ætate citatur in canone quadragesimo synodi in Trullo , et decem et septem anni , quos Basilius requirit , ad decem rediguntur .

A El τὸν γένεται χρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῃ , ὡς τῇ εἰς Χριστὸν ἀθετησασα πίστιν , τῇ χρή λογίζεσθαι τῆς περὶ τῆς παρθένου , ἃ τις νύμφη ἔστι τοῦ Χριστοῦ , καὶ σκεῦος ἵερὸν ἀνατεθὲν τῷ Δεσπότῃ ; Μέγα μὲν ἀμάρτημα καὶ δουλὴν λαθραῖς γάμοις ἐσαντὴν ἐπιδιόντας φθορᾶς ἀναπλήσαις τὸν οἶκον , καὶ καθυδρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον πολλῷ δὲ δῆπου χαλεπώτερον τὴν νύμφην μοιχαλίδα γενίσθαι , καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἑνασιν ἀτιμάσσεσαν , ἢδονας ἀκολάστους ἐσαντὴν ἐπιδιόνται . Οὐκοῦν τῇ μὲν χήρᾳ , ὡς δουλῇ διεφθαρμένῃ , καταδικάζεται . τῇ δὲ παρθένος τῷ χρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται . "Ωσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίῳ γυναικὶ συνιόντα μαχίν δονομάζουμεν , οὐ πρότερον παραδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν , πρὶν τῇ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας ὅπτω δηλούνται καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθησύμεθα . Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογεῖσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον , διὰ παρθένος δονομάζεται τῇ ἑκουσίως ἐσαντὴν προσαγαγοῦσα τῷ Κυρίῳ , καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ καὶ τὸν ἐγγιασμῷ βίον προτιμήσασα . Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν , ἀφ' οὐπέρ ἀν τῇ ἡλικίᾳ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (75) ἔχῃ . Οὐδὲ γάρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγείσθαι προσῆκεν , ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δέκα ἔτη τῇ ἡπτατέταρτης κυρούν , καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν . Πολλὰς γάρ γονεῖς προτάγουσι καὶ ἀδελφοὺς , καὶ τῶν προστηκόντων τινὲς πρὸ τῆς ἡλικίας , οὐκ οἰκοθεν δρμηθείσας πρὸς ἄγαμαν , ἀλλὰ τι βιωτικὸν ἐσαντοῖς διοικούμενοι . "Ἄς οὐ φρδίως προσδέχεσθαι δεῖ , ἵνας ἀν φανερῶς τὴν ἴδειν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην .

B ΙΘ'. Ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν , πλὴν εἰ μή τινες ἐσαντούς τῷ τάγματι τῶν μοναχῶντων ἐγκατητηρίθμησαν οἱ κατὰ τὸ σιωπῶμενον δοκοῦσι παρεδέχθαι τὴν ἀγαμίαν . Πλὴν καὶ ἐπὶ ἐκείνων ἔχειν ἡγούματι προηγεῖσθαι προσῆκεν (76) , ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς , καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐναργῆ , ὥστε , ἐπειδὸν μετατίθενται πρὸς τὸν φιλοσαρκὸν καὶ ἡδονικὸν βίον , ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ τῶν πορνεύσαντων ἐπιτιμῶν .

C K'. "Οσαι γυναικες , ἐν αἱρέσει οὖσαι , παρθενίαν ὀμολόγησαν , είτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθελοντο , οὐχ ἡγούματι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταῦτας . "Οσα γάρ δὲ νόμος λέγει , τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ . Αἱ δὲ μῆτραι ὑπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ Δεσπότου . "Ωστε δεκταὶ εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ , μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἀφεσιν ἔχουσαι (77) ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν .

(76) Προσῆκειν . Editi et nonnum. coines mss. προσῆκεν . Sed in pluribus et antiquioribus legitur προσῆκειν .

(77) ἔχουσαι . Sic mss. summo consensu . Editi Εχουσιν

Καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ θίψ γεγένενα (78) οἱ εὐθύνας οὐκ ἀγεται. Τούτους δὲ δηλονότι δίνει ἡ πεπίστευτος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται. Όστε ἀναγκαιότατον (79) ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γε-
λέσεως.

ΚΑ'. Εἰ ἀνήρ (80) γυναικὶ συνοικῶν, ἐπειδὴν, μὴ χρεσθεὶς τῷ γάμῳ, εἰς πορνείαν ἔκπεσῃ, πόρνῳ χρίνομεν τὸν τοιούτον· καὶ τζλείον αὐτὸν παρατείνω μεν ἐν τοῖς ἀπιτιμοῖς· οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα, τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν (81) ἐγκλήματι, ἐλεύθεραν γάμου ή ἀμάρτια γένηται· διότι ή μοιχαλίς μὲν, *Μιαυρομένη*, φησι, μιαυθίσεται, καὶ οὐκ ἀναστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς· καὶ Ὁ κυ-
ρέων μοιχαλίδα ἀφρωτοῦ καὶ ἀσεβής· οὐ μέντοι πορ-
νεύσας οὐκ ἀποκλεισθεται τῆς πρὸς γυναικαίς ἑαυτοῦ συνοικήσεως. Όστε ή μὲν γυνὴ ἀπὸ πορνείας ἐπαν-
ιώντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται, δὲ ἀνήρ (82)
τὴν μεινθεῖσαν τῶν οἰκων ἑαυτοῦ ἀποτέμψει. Καὶ τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ βάδιος· ή δὲ συνήθεια οὗτω
κεχράτηκε.

ΚΒ'. Τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς ἔχοντας γυναικαίς, εἰ μὲν δίλοις προμεμνηστευμένας εἰλεν ἀφρημένοι, οὐ πρό-
τερον χρή παραδέχεσθαι, πρὶν ἢ ἀφελέσθαι: αὐτῶν,
καὶ ἐπ' ἔξουσίᾳ (83) τῶν ἐξ ἀρχῆς μνηστευασμένων
ποιῆσαι, εἴτε βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστῆ-
ναι· εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάδοι, ἀφαιρεῖσθαι μὲν
δεῖ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ
γυνῷ τῶν οἰκείων, εἴτε γονεῖς εἰεν, εἴτε ἀδελφοί,
εἴτε οἰτινεσοῦν προσετῶτες τῆς κόρης· καὶ μὲν
ἴωντες αὐτῷ παραδοῦναι, ἵστασθαι τὸ συνοικέσιον.
ἴστιν δὲ ἀνανεύσως: (84), μὴ βιάζεσθαι. Τὸν μέντοι

⁷⁷ Jerem. iii, 1. ⁷⁸ Prov. xviii, 22.

(78) *Γερόμερα.* Male Angli in Pandectis et alii in-
terpretes reddunt, quae in catechumenica vita sunt.
Nou enim dicit Basilius ea non puniri quae in hoc
statu peccantur, sed tantum peccata ante bapti-
smum commissa baptismō expiari, nec jam esse ju-
dicio ecclesiastico obnoxia. Hinc observat Zonaras
non pugnare hunc canonem cum canone quinto
Neocæsariensi, in quo pœnae catechumenis peccan-
tibus decernuntur.

(79) *Ἀναγκαιότατος.* Legitur in Regio quodam
codice ἀναγκαιότατα.

(80) *Ἐλ ἀνήρ.* Deest conjunctio in duabus recen-
tioribus codicibus. Legitur Ἐάν ἀνήρ in antiquissima
collectione canonum Coisliniana et in Pan-
dectis. Commodius sane est conjunctionem tollere,
eoque consilio videtur in codicibus modo citatis
deleta. Sed tamen plus tribuendum tot aliis codi-
cibus.

(81) *Ὑπαγαγεῖρ.* Consentient in hac voce mss.
codices. Editi ὑπάγεντα. Supra vidimus, can. 9, Bas-
ilium in iis quae ad repudium attinent, duo virum
inter et mulierem discrimina ponere. Ille autem
tertium adjicit, ac virum quidem in ipso matrimonio,
si cum soluta et libera peccaverit, adulterii
nomine non condemnat, sed fornicationis: uxorem
autem in eodem peccato certissimam adulteriam
declarat.

(82) *Ὥ δε ἀνήρ... ἀποτέμψει.* Non solus Basilius
hanc consuetudinem secutus. Auctor Constitutionum
episcoplicarum sic loquitur lib. vi, cap. 14:
Ὥ κατέχουν τὴν παραφθαρέσσων φύσεως θεσμοῦ πα-
ράνομος· ἐπειτέρο δὲ κατέχων μοιχαλίδα ἀφρωτοῦ καὶ
ἀσεβής. Ἀπέτεμε γάρ αὐτὴν, φησὶν, ἀπὸ τῶν ταρ-

in Christum. Ac omnia quae in catechumenica
vita facta sunt, in Judicium non vocantur. Tales
autem videlicet sine baptismate Ecclesia non re-
cipit. Quare generationis jura sunt in ipsis maxime
necessaria.

XXI. Si vir una cum uxore habitans, postea
matrimonio non contentus, in fornicationem inci-
derit; fornicatorem eum judicamus, ipsumque Ion-
yius producimus in impositis pœnis: sed tamen
canonem non habemus, qui eum adulterii criminis
subjiciat, si in solutam a matrimonio ²⁹³ pec-
catum commissum sit: propterea quod adulteria
quidem, inquit, *Polluta polluetur et ad virum*
*suum non revertetur*⁷⁷, et, *Qui adulteram detinet,*
*stultus est et impius*⁷⁸: sed qui fornicatus est,
B non excludetur quominus cum uxore habitet.
Quare uxor quidem a fornicatione revertentem
virum suum excipiet: vir vero pollutam e suis
sedibus ejicet. Atque horum quidem ratio non
facilis, sed consuetudo sic invaluit.

XXII. Qui ex raptu mulieres habent, siquidem
aliis jam desponsas abripuerint, ante admittendi
non sunt, quam ab eis ablatae sint et eorum qui-
bus ab initio desponsæ erant, potestati redditæ,
utrum eas velint accipere, an desistere. Si quis au-
tem vacantem accepit, auferre quidem oportet,
suisque restituere, et ipsorum voluntati permit-
tere, sive sint parentes, sive fratres, sive quivis
alii puellæ moderatores: ac si ei quidem tradere
velint, oportet matrimonium constituere: sin
C autem renuerint, nequaquam vim inferre. Eum

καὶ σου. Οὐ γάρ ἔστι βοηθός, ἀλλ' ἐπίβουλος, πρὸς
ὅλον ἀποκλίνασα τὴν διάνοιαν. Qui corruptam reli-
net, naturæ legem violat: quandoquidem qui retinet
adulteram, stultus est et impius. Abscide enim
eam, inquit, a carnibus tuis. Nam adjutrix non est,
sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinarit.
Canon 8 Neocæsariensis laicis, quorum uxores
adulterii convictæ, aditum ad ministerium ecclæ-
siasticum claudit; clericis depositionis pœnam ir-
rogat, si adulteram nolint dimittere. Canon 65 Eli-
beritanus sic habet: *Si cuius clerici uxor fuerit*
mæchata, et scierit eum maritus suus mæchari, et
*non eam statim projecerit, nec in fine accipiat com-
munionem.* Hermias lib. i, c. 2, adulteram ejici ju-
bet, sed tamen poenitentem recipi. S. Augustinus
adulterium legitimam esse dimittendi causam pro-
nuntiat, sed non necessariam, lib. ii *De adulteriis*,
cap. 5, n. 13.

(83) *Ἐκ' ἔξουσίᾳ.* Unus codex Reg. ἐπ' ἔξου-
σίᾳ.

(84) *Ἀραιεύσωσι.* Sic veteres libri summo con-
sensu. Editi ἀνανεώσατο. Mirari autem subit cur quos
leges civiles capitali supplicio puniebant, nec rapto
sinebant perfrui, ut videre est cod. Theodos., lib. ix,
tit. 25, iis Basilius tam leves pœnas irroget, nec a
matrimonio excludat, si parentum virginis consen-
sus accedat, ut videre est in canone 22. Sed credo
sanctum doctorem ea mente leniter egisse, ne qui-
bus ipsa fuga impunitatem et licentiam dare poter-
at, hi et matrimonii desperatione et gravioris pœne
metu in scelere obdurecerent. Hinc de sacrarum
virginum raptu non loquitur, sed de iis tantum,
quorum peccato matrimonium mederi poterat.

autem qui ex stupro, sive latenti sive violentio, uxorem habet, necesse est fornicationis poenam agnoscere. Est autem in quatuor annis præfinita fornicantibus poena. Oportet eos anno primo a precibus expelli, et fieri ad fores ecclesiæ: secundo ad auditionem admitti, tertio ad penitentiam: quarto ad standum una cum populo, abstinentes ab oblatione; deinde eis permitti boni communionem.

XXIII. De iis autem qui duas sorores uxores ducunt, vel de eis quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita est epistola, cuius misimus exemplar tuæ pietati. Qui autem sui fratris uxorem accepert, non prius admittetur, quam ab ea recesserit.

XXIV. Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab Ecclesia alitur, judicavit Apostolus aubentem contemni debere⁸⁵. Viro autem viduo lex imposita non est, sed tali sufficit poena digamorum. Pro rro vidua sexaginta annos nata, si rursus una cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis vitio destiterit. Sed si ante sexaginta annos eam ascriperimus, nostra est, non mulieris culpa.

XXV. Qui a se stupratam pro uxore detinet, stuperi quidem poenam subibit, sed ei licebit eam uxorem habere.

294 XXVI. Fornicatio matrimonium non est, sed ne matrimonii quidem initium. Quare si fieri potest, ut qui per fornicationem conjuncti sunt, separantur, id quidem optimum est. Sin autem eis omnino placeat conjugium, fornicationis quidem poenam agnoscent; sed minime separantur, ne quid deterius accidat.

XXVII. De presbytero, qui insciens illicitis nuptiis implicatus est, statui quæ oportebat, cathedralæ quidem participem esse, sed a reliquis munis abstinere. Nam satis est ejusmodi homini venia. Ut autem aliud benedicat, qui propria curare debet vulnera, minime consentaneum. Benedictio enim sanctificationis communicatio est. Quam qui non habet, propterea quod insciens lapsus est, quomodo aliis impertiet? Itaque nec publice nec privatum benedicat, nec corpus Christi distribuat aliis, nec quodvis aliud sacram munus obeat, sed, honorifica sede contentus, roget cunctacrymis Dominum, ut sibi ignorantiae peccatum remittatur.

⁸⁵ I Tim. v, 11, 12.

(85) Εἴτε αὐτούς. Plures codices non antiquissimi sīta αὐτοῖς.

(86) Ἀκεστελαμεν. Sic codiees mss. pro eo quod erat in editis ἀπόστειλα. Epistolium, de quo hic Basilius, est epistola 160.

(87) Διαχορούμενην. In hac voce interpretanda secutus sum Zonaram. Minus commode alii interpretes, que ab Ecclesia in diaconatum suscepta est. Illud autem παροδέσθαι idem esse monent interpres ac contemni, nec Jam Ecclesie sumptibus sus-

τει διαφθορᾶς είτε λαθραίας είτε βιαιοτέρας γυναικαίς έχοντα ἀνάγκη τὸ τῆς πονειας ἐπιγνῶναι ἐπιτίμων. Εστι δὲ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὠρισμένη ταῖς πονεύουσιν ἡ ἐπιτίμησις. Χρή τῷ πρώτῳ ἐκδιλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας· τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόστιν· τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν· τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς· εἰτα αὐτοὺς (85) ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

ΚΓ. Περὶ δὲ τῶν δύο ἀδελφάς γαμούντων, ή ἀδελφοῖς δυοις γαμουμένων, ἐπιστολήν τοις ἐκπερψηντας, οὐ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστείλαμέν (86) σου τῇ εὐλαβεῖται. Οἱ δὲ ἀδελφοῦ ἰδίου γυναῖκα λαβῶν οὐ ερτερον δεχθῆσται πρὶν ἀποστῆναι αὐτῆς.

ΚΔ. Χήραν, τὴν καταλεγεῖσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τουτέστι, τὴν διακονουμένην (87) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἔχειν δὲ Ἀπόστολος γαμουμένη παρορᾶσθαι. Ἀνδρὶ δὲ χηρεύσαντι οὐδέποτε ἐπικεκατανόμος, ἀλλ' ἵκανον τῷ τοιούτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμων. Η μέντοι χήρα, ἐξηκονταετής γεγονεῖ, οὐλέηται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐ κατοξωθῆσται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἔως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσηται. Ἐὰν μέντοι πρὸ ἐξηκονταετῶν τοῦ ἀριθμήσωμεν (88) αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἐγκλημα, οὐ τοῦ γυναίου.

ΚΕ. Οἱ τὴν διεφθαρμένην ὑφ' ἔαυτοῦ εἰς γυναικαί κατέγων τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστῆσαι, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθῆσται.

ΚΖ. Η πονεία γάμος οὐκ ἔστιν· ὅλλα οὐδὲ γάμου ἀρχή. Ποτε, ἐὰν δὲ δυνατὸν τοὺς κατὰ πονεία συναπτομένους χωρίζεσθαι, τούτο κράτιστον. Εἰν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέον, η μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωριζέτωσαν· ἀριθμοῦσαν δὲ, ἵνα μή χειρόν τι γένηται.

ΚΖ'. Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ κατ' ἄρνιαν ἀθέσμων γάμων (89) περεπαρέντος, δριταὶ ἀγρῆγοι καθέδρας μὲν μετέχειν. τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργῶν ἀπέχεσθαι. Ἀρκετὸν γάρ τῷ τοιούτῳ ἡ συγγράμμα. Εὔλογειν δὲ ἐτερον, τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὁφειλοντα τραύματα, ἀνακδούσθον. Εὔλογία γάρ ἀγιασμοῦ μεταδοσίς ἔστιν. Οἱ δὲ τούτο μή ἔχων, διὰ τὸ τὰς ἀγνοίας παράπτωμα πῶς ἐτέρψ μεταδῶσει; Μήτι τοινύν δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἐτέροις, μήτε τι ἔλλο λειτουργείτω, ἀλλὰ ἀρκούμενος τῇ προσδρόμῃ προκλαίετω (90) τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ τῆς ἀγνοίας ἀνόημα.

tentari.

(88) Ἀριθμήσωμεν. Sic plerique codices mss. Editi ἀριθμήσωμεν.

(89) Ἀθέσμων γάμων. Nuptias interpretatur Balsamon, si quis ducat eam, cuius vel ipse tutor est, vel ipsius pater, vel monialeum, vel consanguineam. Zonaras consanguineam vel monialeum intelligit, Alexius Aristenus viduum, aut insanum, aut e scenicis, aut Deo consecratam.

(90) Προσκλαιέτω. Addunt editi et tres recen-

A. ΚΗ. Ἐκεῖνό γε μὴν γελοῖν μοι κατεφάνη, τὸ οὐκέσθαι τινὰ θελεῖν ἀπέχεσθαι κρεῶν. "Οστε κατεξίσιν διδάσκειν(91) αὐτοὺς τῶν ἀπαιδεύτων προσευχὴν τὰς ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι· τὴν μέντοι χρῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. Οὐδὲν γάρ κτίσμα θεοῦ ἀπόλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. "Οστε τὴν ἀγή καταγέλαστος, οὐχ ἡ ἀποχὴ ἀναγκαῖα.

B. ΚΘ. Ἀρχοντας μάντοι δύμνειν, ἐπὶ τὸ κακοποιεῖν τὰς ἀρχομένους, καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσῆκε(92). Θεραπεῖα δὲ τούτων διττή· μία μὲν, μὴ δύμνειν αὐτοὺς διδάσκεσθαι προχείρως· ἔτερα δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς χρίσεσιν. "Οστε, δρκῷ πραλόφθεις τις εἰς κακοποιῶν ἐτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπτείᾳ τοῦ ὄρχου μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μέντοι προσχήματι εὐλαβεῖας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιώύτω. Οὐδὲν γάρ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκήσαντι, δε, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προρήτου. "Απαξ δὲ ὁ ὄρχος ἀπηγρέεται· πολλῷ δὲ δήπου εἰδὼς τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακεκρίσθαι. "Οστε μεταφρονεῖν τὸν δύμνοντα χρῆ, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν ἑαυτοῦ τὸ ἀνδριστόν. Ἐξέτασον γάρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἴ τις ὅμοσειν(93) ἀνεξορύξειν τοὺς ὁψιθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιούτον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν αὐτῷ; εἴ τις φονεύσειν; εἴ τις ὅλως δὲ' ὄρχου ἐντολὴν τινὰ παραβῆσθαι; "Ομοστας γάρ καὶ ἔστησα, οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν, ὥλα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης οὐν. "Οστεπερ δὲ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσῆκε βεβαιοῦσθαι; οὐτω τὴν ἀμαρτίαν παντοιῶς παθήσει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

C. Λ'. Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιὸν εὖχομεν, ἰδίαν δὲ γνῶμην ἐποιησάμεθα· τρία ἦται(94), καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ήσαν τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαλίως γινόμενον(95), ἀνεύθυνόν ἐστιν, δταν μὴ φθορὰ δὲ μηδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος. Αὐτεξουσία δὲ τὴν χήρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι. "Οστε τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

"⁹⁴ I Tim. iv, 4. ⁹⁵ Matth. xiv, 10. ⁹⁶ Matth. v, 295
liores mss. ἐτέροις καὶ, etc., *fleat coram aliis et coram Deo*; sicutque legitur apud Balsamonem et Zonaram. Sed hæc desunt in omnibus aliis codicibus mss. et in concilio Trullano, ubi hic canon Basilii est inter canones concilii vicesimus sextus. Præterea repugnat ut Basilius eidem presbytero et honorem cathedralis conservet, et ad januas ecclesiæ sibi prescribat.

(94) *Διδάσκειν*. Ita plerique mss. Editi διδάσκαται.
(92) *Προσῆκε*. Sic legitur in omnibus mss. Editi προσήκεται.

(93) *Ομοσειεν*. Editi ὅμοσει, et paulo post δγειν. Codices mss. vix ullo dissidente habent ui in textu posuimus.

(94) *Tρία ἔτη*. Tres annos extra preces decernit, ac proinde quartus addetur inter consistentes. Nam supra, can. 22, quatuor annos decernit, ut fornicatoribus. Tres autem illos extra preces annos, inter audientes traduci existimant Zonaras et Balsamon inter substratos Aristenus. Zonaras et Balsamonis sententia inde firmari possit, quod duo

D. **XVIII.** Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem se a suillis carnibus abstenturum. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant; sed usum nihilominus indifferentem esse sine. Nulla enim Dei creatura, quæ cum gratiarum actione percipitur, rejicienda est⁷⁰. Quare votum est ridiculum, abstinentia non necessaria.

XXIX. Quod homines potestate prædicti jurant, se male iis quibus præsunt facturos, illud et maxime curatum oportet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut doceantur non facile Jurare, altera vero, ne in malis consilis persistent. Idcirco qui jurejurando ad alterius maleficium præoccupatus est, is suæ in jurando temeritatis pœnitentiam ostendat, non autem per causam pietatis improbitatem suam confirmet. Neque enim Herodi jusjurandum observasse profuit, qui videlicet, ne pejeraret, prophetam occidit⁷¹. Omnino quidem jusjurandum prohibitum est⁷²: sed multo magis consentaneum est, ut quod ad malum interponitur, condemnetur. Quare is qui juravit, sententiam mutare debet, non id studio habere ut proprium nefas confirmet. Fac enim latius consideres absurditatem. Si quis juret effossum se oculos fratris, an præclarum est ejusmodi jusjurandum ad opus perducere? si quis se interfecaturum? si quis omnino mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim et statui, non peccatum patrare, sed servare judicia justitiae tuæ⁷³. Quemadmodum enim præceptum immutabilibus consiliiis confirmandum est, ita peccatum omnino infirmare et delere convenit.

XXX. De iis qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam 295 proferimus, ut et ipsi et qui una cum ipsis rapiunt, tribus annis sint extra preces. Quod autem violenter non sit, pœna nulli obnoxium est, si nec stuprum nec furtum rem præcesserit. Est autem vidua sui juris, et sequendi potestas penes ipsam est. Quare simulationum ac prætextuum cura nulla nobis habenda est.

34. ⁷⁴ Psal. cxviii, 106.

precum genera in his Basili canonibus distinguuntur. Aliæ enim sunt fidelium, aliæ substratorum preces. Nam, can. 75, de eo qui cum sua sorore pollitus est decernit, ut postquam tres annos inter flentes traduxerit, postea alio triennio ad solam auditionem admittatur, ac Scripturis doctrinæ que quiditis ejiciatur, nec dignus habeatur oratione. Vide canones 56 et 82. Expelli a precibus idem est in canone 22, ac inter flentes amandari. Si tamen pœna raptoribus eadem imponatur ac fornicatoribus, ut fatetur Aristenus, non video cur quatuor anni non eodem modo in utroque peccato disponantur. Nam fornicatores per triennium excluduntur in canone 22 a precibus fidelium, ita ut primo anno inter flentes sint, secundo inter audientes, tertio inter substratos, quarto consistant cum fidelibus.

(95) *Γυρόμενοι*. Pures codices mss. γενόμενοι. Quod autem de vidua statuit hoc loco Basilius, id clarius ipse explanat can. 53.

XXXI. Cujus vir discosset, nec comparet, ea ante quam de ejus morte certior facta sit, una cum alio habitans moechatur.

XXXII. Peccatum ad mortem peccantes clerici, de gradu dejiciuntur, a laicorum autem communione non arcentur. *Non enim vindicabis bis in idipsum*¹⁶.

XXXIII. Mulier quae in via peperit, et fetus sui curam non suscepit, cædis criminis subjiciatur.

XXXIV. Mulieres adulterio pollutas, et ob pietatem confitentes, aut quoquomodo convictas publicari patres nostri noluerunt, ne causam mortis prebeamus convictis; consistere autem illas sine communione jussérunt, donec impleatur tempus pœnitentiae.

XXXV. In marito ab uxore derelicto consideranda derelictionis causa: ac si eam præter rationem secessisse constituerit, ille quidem dignus venia, haec vero mulcta. Venia autem ei, ut Ecclesiæ communiceat, dabitur.

XXXVI. Militum uxores, quæ maritis suis non comparentibus, nupserunt, rationi eidem subjiciuntur, cui et illæ, quæ ob peregrinationem maritum, redditum non exspectavere: sed tamen res nonnullam hic veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.

XXXVII. Qui aliena sibi ablata uxorem duxit, in prima quidem adulterii crimen sustinebit, in secunda vero reus non agetur.

XXXVIII. Puerilæ, quæ præter patris sententiam securæ sunt, fornicantur: reconciliatis autem parentibus videtur res remedium accipere; non tamen statim in communionem restituuntur, sed triennio punientur.

XXXIX. Quæ vivit cum adultero, adultera est omni tempore.

XL. Quæ præter heri sententiam se viro tradit, fornicata est; quæ vero postea matrimonio libero

¹⁶ Nah. 1, 9.

(96) Ἡ ἀραχωρῆστατος. Synodi in Trullo nōagesimus tertius canon continet hunc canoneum cum tricesimo sexto et quadragesimo sexto.

(97) Τὴν πρὸς θάρατον. Peccato ad mortem sive mortali sepe veteres eamdem ac nos hodie adjungimus, sepe aliam notionem subjiciunt. Sic ipse Basilios in cap. iv Isaïæ, n. 137, p. 475, peccata ad mortem vocat, quæ post acceptam cognitionem voluntarie admittuntur, ac ea opponit peccatis ignorantia. At in eodem Commentario, n. 166, p. 497, peccata ad mortem vocat quæcumque in infernum deducunt. Quænam ergo ad mortem peccata in hoc canone 32 intelligit? Id perspicere potest ex canonibus 69 et 70. Ibi enim clericorum peccatis, quæ non gravissima quidem, sed tamen mortalia erant, et necessario confienda, leviores penas inflixit, quam peccato ad mortem in canone 32. Videtur ergo banc vocem paulo strictius in hoc canone 32 usurpare, neque omnia peccata, quæcumque a Deo separant, sed graviora tantum designasse. Eodem sensu synodus Eliberitana vetat can. 32 apud presbyterum, si quis gravi lapsu in

ΛΑ'. Ἡ, ἀναχωρῆσαντος (96) τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἄγνοις δυτος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπέρι συνοικίσασα μοιχάται.

ΛΒ'. Οἱ τὴν πρὸς θάνατον (97) ἀμαρτίαν ἀμαρτινοτες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατάγονται, τῆς καινής δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἔξειργονται. Οὐ γὰρ ἐκδιηγεῖσθαι δίξις ἔχει τὸ αὐτό.

ΛΓ'. Ἡ γυνὴ, ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ κυριασσα, καὶ ἀμλήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἐγκληματι ὑποκείσθω.

ΛΔ'. Τὰς μοιχευθείσας γυναικας καὶ ἐπιτορεύσας δι' εὐλάβειαν, ή διπλωσῶν ἐλεγχομένας, ὑποστείσεν οὐκ ἐκέλευσαν εἰ πατέρες ἡμῶν, ήν μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσας· Ιστοστοι δὲ αὐτὰς ἀνευ κοινωνίας προσέταξαν, μέχρι τοῦ συμπληροῦσθαι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας.

ΛΕ'. Ἐπὶ δὲ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς χρή σκοπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλειψέντης κανὸν φανῇ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, δὲ μὲν συγγρύψῃ ἐστὶν δίξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίου. Ἡ δὲ συγγρύψη τοῦ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθῆσται.

ΛΖ'. Στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὑποτείσαται, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ. Ὡπέρ ἐν κτι αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν μήτε ἀναμείνεται· τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγρύψην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑποτείσαται.

ΛΗ'. Αἱ κόραι, αἱ παρὰ γυνήμην πατρὸς ἀκολουθήσασαι, πορνεύουσι· διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων, δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ γεγονός οὐκ εἴδεις δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκαθίστανται·, ἀλλ' ἐπιτιμήσονται τρία ἔτη (98).

ΛΘ'. Ἡ τῷ μοιχῷ συζύγῳ μοιχαλίς ἐστι πάντα τὸν χρόνον (99).

Μ'. Η παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἀνδρὶ ἐκδιδούσα (1) ἐπόρευεν· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα πειτε-

ruinam mortis inciderit, agere pœnitentiam debere, sed potius apud episcopum. Diaconus detectus in crimen mortis ante ordinationem commisso, pœnitentia subjicitur can. 76 ejusdem synodi.

(98) Ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη. Zonaras, Balsamon et Aristenus hunc canoneum accipiunt non de raptis virginibus, sed de iis quæ præter patris sententiam nubunt. Illis autem communionem post tres annos reddi existimant Balsamon et Zonaras. At Aristenus ait: τρεταῖς ὑποτικτέω, triennio subternatur. Valde dubito an non præter tres annos substrationis alias inter consistentes præscriptions fuerit. Sic enim supra tres annos irrogat raptoriibus, quibus tamen canone 22 itidem ut fornicatoribus quatuor annos iugulatorerat.

(99) Πάρτα τὸν χρόνον. Sic mss. summo consensu. Sic etiam Zonaras, Balsamon et Alexius Aristenus. Editi pro his vocibus habent τριή τρόπῳ.

(1) Ἐκδιδούσα. Sic mss. quatuor, iijque melioris nota. Editi ἐκδούσα. Paulo post legitur in uno codice πεπαρθέσασμένη.

ἱρμασμένω γάμῳ χρησαμένη ἐγήματο. "Ωστε Α 296 μὲν πορνείᾳ, τούτῳ δὲ γάμος. Αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσιῶν οὐδὲν ἔχουσα βέβαιον.

ΜΑ. 'Η ἐν τῇ χηρείᾳ ἀντῆς ἔξουσίᾳ ἔχουσα ἄνθρη συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδεὶς ἔστιν ὁ διατάσσων τὸ συνοικεῖσθαι· τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· 'Εάν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἀλευθέρα ἔστιν, φθόλει, ταμπλήραι· μέντος ἐρ Κυρίῳ.

ΜΒ. Οἱ ἄνευ τῶν χρατούντων γάμοι πορνεῖαι εἰσιν. Οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότου, οἱ συνάρτητες ἀνεύθυνοι εἰσιν· ὡς, ἐὰν (2) ἀπινεύσωσιν εἰ κύριοι τὴν συνοικησιν, τότε λαυδάνει τὸ τοῦ γάμου ἕδειον.

ΜΓ. 'Ος θανάτου πληγήτην τῷ πληγίσιον ἔδωκε, φρεύεις ἔστιν· εἴτε ἡρεὶς τῆς πληγῆς, εἴτε ἡμέρα·

ΜΔ. 'Η διάκονος ἡ τῷ "Ἐλληνι συμπορνεύσασα ἐκτῇ ἔστιν εἰς μετάνοιαν (3), εἰς δὲ τὴν προσφορὰν ἐκθίσται τῷ ἔνδομῳ ἔτει, δηλονότι, ἐν ἀγνείᾳ ἥντος. Ό δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἐλλην πάλιν τῇ λερούλῃ προστῶν, ἐπὶ τῶν ἔμετον ὑποστρέψει. 'Ημεῖς δὲ τῆς διακονίου τὸ σῶμα, ὡς καθιερώμενον, οὐκέτι ἐπιρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

ΜΕ. 'Εάν τις, τὸ δυομά (4) λαβὼν τοῦ Χριστιανοῦ, ἐνυβρίζῃ τὸν Χριστὸν, οὐδὲν διφέλος αὐτῷ ἐπὶ τῆς προσηγορίας.

ΜΖ. 'Η δὲ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν (5) παρὰ τῆς γυναικὸς κατὰ ἀγνοιαν γημαμένη, εἴτα ἀφείται, διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προστέραν, ἴσχρευτε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. Γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται. Κάλλιον δὲ, ἐὰν μείνῃ οὕτως.

ΜΖ. 'Ἐγχρατίται (6) καὶ σακχοφόροι, καὶ ἀποτατίται τῷ αὐτῷ (7) ὑπόκεινται λόγῳ, φ καὶ Ναυ-

" I Cor. vii, 39.

(2) Ήρ έδρ. Codex Regius 3027 ὠστε έάν. Leptur in Pandectis ίως άν.

(3) Εἰς μετάροιαν. Hanc scripturam eruimus ex codice Regio 3027 antiquo et in membranis scripto. Nam confirmat Alexius Aristenus, qui Basilii voces τοῦ verbo commutat, ὅποιπετώ, sit inter substratos. Legitur in omnibus aliis codicibus mss. δεκτῇ τοι εἰς τὴν κοινωνίαν, recipienda est in communionem. Sic habent Balsamon et Zonaras qui λαβαν diaconissam ad communionem precum additū existimant, eique, itidem ut i clericis lapsis, ion aliam quam depositionis pœnam imponit. Legitur in editionibus S. Basilii οὐ δεκτῇ ἔστιν, etc., ion recipienda in communionem. Scriptura quam equum, præter auctoritatem codicis ms. et Aristeni, nūtatur etiam manifesto arguento. Nam communion apud Basilium non idem valet ac premum communioni; et cum Basilius lapsæ diaconissæ Eucharistiam non concedat nisi anno septimo, quo solo videri possit eadem in illam indulgentia uti e in clericos, quibus nihil pœnarum imponit, rater depositionem? Melius multo Alexius Aristenus duplēcē pœnam huic diaconissæ irrogari bṣervat, depositionem et pœnitentiam.

(4) Έδρ τις τὸ δροῦα. Satis apposite ad hanc entitatem Basilius in Commentario in Isaiam ag. 425, n. 64: Nemo se ipse seducat, inquit, ināibus his verbis: tametsi peccator sum, at certe sum

usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio est: hoc vero matrimonium. Nam pacta eorum, qui sunt in alterius potestate, nihil habent firmi.

ΧΛΙ. Quæ in viduitate habet sui potestatem, una cum viro habitare potest sine reprehensione, si nemo est qui conjugium divellat, cum Apostolus dicat: Si mortuus sit maritus, libera est ut nubat cui velit; tantum in Domino ¹⁸.

ΧΛΙΙ. Matrimonia sine iis qui potestatem habent, fornicationes sunt. Neque ergo vivente patre, neque hero, qui convenient extra reprehensionem sunt, quemadmodum si annuant cohabitationi, quos penes hujus rei est arbitrium, tunc firmatatem conjugii accipit cohabitatio.

ΧΛΙΙΙ. Qui mortis iustum dedit proximo, est homicida, sive percutere incepit, sive ultus est.

ΧΛΙV. Diaconissa quæ cum Græco fornicata est, ad pœnitentiam admittenda est: ad oblationem vero admittetur anno septimo, si videlicet in castitate vitam agat. Græcus autem qui post fidem receptam rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum revertitur. Nos porro diaconissæ corpus, utpote consecratum, non amplius permittimus in usu esse carnali.

ΧΛΙV. Si quis, accepto nomine Christianismi, Christum contumelia afficit, nihil ei prodest appellatio.

ΧΛΙVI. Quæ viro ad tempus ab uxore derelicto insciens nupsit, ac deinde dimissa est, quod prior ad ipsum reversa sit, fornicata quidem est, sed imprudens. A matrimonio ergo non arcebitur, sed melius est si sic permaneat.

ΧΛΙVII. Encratitæ, et Saccophori et Apotactitæ non subjiciuntur eidem rationi, cui et Novatiani,

Christianus : non igitur incidam in gehennam, ubi idololatre. Ipsum Christiani nomen erit mihi adiumento, etiam si precepta Christi violaverim. Vide Reg. 7 Moral., pag. 240.

(5) Πρὸς καταρό. Hic canon inter Trullanos est nonagesimus tertius. Diligenter autem observandum est illud, ad tempus. Nam si penitus ille vir dimisssus et repudiatus fuisset ab uxore, mulierem illam non condemnasset S. Pater. Sic enim statuit can. 9. Sed cum matrimonium minime dissolutum censeret, quia prima uxor ad tempus tantum discesserat; secundam uorem in fornicationis peccatum inscientem et imprudentem incidisse pronuntiat. In hac interpretatione consentiunt Balsamon, Zonaras et Aristenus.

(6) Εγχρατίται, etc. Quemadmodum has sectas Basilii hoc loco Marcionitis, veluti quoddam gerumen, ascribit, ita a Theodosio Manichæis ascribuntur. Cod. Theod. tom. VI, p. 121. Cum enim duo principia admitterent impia illæ sectæ, itidem ut Marcionitæ et Manichei, minime mirum si nunc ad illos referuntur. Saccophori in cod. Theodosiano vocantur etiam Hydroparastatae.

(7) Τῷ αὐτῷ. Sanando hujus loci vulneri nec codices mss. conducunt, nec Balsamon, Zonaras et Aristenus. Quinetiam Basilium adeo lippis oculis legerunt Zonaras et Aristenus, ut Novatianos in hoc canone *Marcionistarum gerumen* appellari vu-

qua de illis editus canon, etsi varius; quæ autem ad istos pertinent, silentio sunt prætermissa. Nos autem una ratione tales rebaptizamus. Quod si apud vos prohibita est rebaptizatio, sicut et apud Romanos, oeconomicis 297 alicujus gratia, nostra tamen ratio vim obtineat. Quoniam enim veluti german Marcionitarum est eorum hæresis, ut qui nuptias abhorreant, et vinum aversentur, ac dicant Dei creaturam inquinatam esse, idcirco ipsos in Ecclesiam non admittimus, nisi in nostrum baptisma fuerint baptizati. Etenim ne dicant: *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus; qui videlicet Deum esse malorum effectorem existimant, exemplo Marcionis et reliquarum hæresum.* Quamobrem, si hoc placuerit, oportet episcopos plures in unum convenire, et ita demum canonem edere, ut et is qui agit, periculo careat, et qui respondeat, in dundo ejusmodi quæstionibus responso auctoratem habeat.

XLVIIL Quæ a marito relictæ est, mea quidem sententia, manere debet. Si enim Dominus dixit, *Si quis relinquit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari*¹⁶; ex eo quod eam adulteram vocet, præclusit ei conjunctionem cum alio. Quomodo enim possit vir quidem esse reus, ut adulterii causa mulier vero inculpata, quæ adultera a Domino ob conjunctionem cum alio appellata est?

XLIX. Supra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etiam serva, si vis ei a proprio herbo illata sit, libera est a culpa.

L. Trigamiæ lex non est. Quare lege matrimonium tertium non contrahitur. Ac talia quidem, ut Ecclesia inquinamenta, habemus. Sed condemnationibus publicis non subjicimus ut soluta fornicatione magis eligenda.

¹⁶ Matth. v. 32.

tent. Luce clarius est legendum esse tūc autē, id quod in interpretando sum secutus. Vulgata lectio ferri non potest. Quomodo enim dicere posset Basilius Encratitas, Saccophores et Apotactitas eidem subjici rationi, cui et Novatianos, qui magnum inter utrosque discrimen, ac de Novatianis canon editus sicut licet varius, de aliis vero nequamque? Confirmatur hæc emendandi ratio ex canone primo, ubi Basilius Novatianorum baptismum habet, quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est, pluribus consulendi causa suscipiendum esse: rejicit vero Encratitarum, quoniam nihil de illis aperte dictum est. Improbabile ergo proorsus est, quibus causis adductus fuit Basilius in canone primo, ut baptismum Novatianorum ratum habere, Encratitarum autem rejiceret, iisdem illum adduci in canone 47, ut utrumque baptismum rejiciat.

(6) Ἀραβαζτίζομεν. Dicebat S. Cyprianus hæreticos non rebaptizari, sed baptizari, epist. 71 et 73. Unde Adelphius a Thagvalte in concilio Carthaginensi: *Sine causa quidam, inquit, falso et invido verbo impugnanti veritatem, ut rebaptizare nos dicant, quando Ecclesia hæreticos non rebaptizet, sed baptizet*, p. 334 novæ edit. Cum Basilio

A τανοὶ, διπλοὶ μὲν εκεινων κακῶν ἐξεργήθη, καὶ διάφορος· τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποστολῆς· Ἡμεῖς μέντοι ἔνι λόγῳ ἀναβαπτίζομεν (8) τοὺς τούτους. Εἰ δὲ παρ' ὑμῖν ἀπηγόρευται τὸ τοῦ ἀναπτισμοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἷς μίας τινὸς ἔνεκα· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἴσχυν ἔτι το. "Οτι ἐπειδὴ, ὡσπερ Μαρκιωνιστῶν ἔστι ἡ ὀλάστημα ἢ κατ' αὐτοὺς αἱρεσίς, βδελυσσομένων γάρ, καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτιστὴν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ ἄρδε μεθα αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶντας εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μή γάρ λεγέσθω διτι *Ἐδρα τις καταλίπῃ γυναῖκα τὸς λόγου πορειας*, ποιεῖ αὐτὴν μοιχασθεῖν τοῦ μοιχαλδα αὐτὴν ὅνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἔτερον κοινωνίας. Πώς γάρ δύναται ὁ μὴ ἀνήρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ή δὲ γη ἀνέγκητος εἶναι, ή μοιχαλς παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ποδὸν ἀνδρος κοινωνίαν προταγεῖν θέσαι,

MH. "Η δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνὴρ κατὰ τὴν ἐμήν γνώμην, μένειν (9) δρεῖται. Εἰ γάρ Κύριος εἰπεν, διτι *Ἐδρα τις καταλίπῃ γυναῖκα τὸς λόγου πορειας*, ποιεῖ αὐτὴν μοιχασθεῖν τοῦ μοιχαλδα αὐτὴν ὅνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἔτερον κοινωνίας. Πώς γάρ δύναται ὁ μὴ ἀνήρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ή δὲ γη ἀνέγκητος εἶναι, ή μοιχαλς παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ποδὸν ἀνδρος κοινωνίαν προταγεῖν θέσαι,

C Mθ. Ή δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνὴρ θυνοὶ ἔστωσαν. "Ωστε καὶ ή δούλη, εἰ ἐδιάσθη παρ τοῦ οἰκείου δεσπότου, ἀνεύθυνός ἔστιν.

B N'. Τριγαμίας νόμος οὐχ ἔστιν. "Ωστε γάρ γάμος τρίτος οὐχ ἀγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς πατέσματα τῆς Ἐκκλησίας δρῶμεν· δημοσίας δὲ καταδίκαις (11) οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνεψιός πορειας αἱρετώτερα.

D consentit canon 19 Nicænus, in quo statuitur eos qui ex Paulianis ad Ecclesiam catholicam confundunt, rebaptizari debere.

(9) Μέρειν. Editi δγαμος μένειν, sed prima vel in nullo reperitur ms. codice, nec necessaria est.

(10) Πρὸς ἀράγκην. Zonaras stupro per vim illico sic veniam concedi existimat, ut diaconissa, si hanc contumeliam passa sit, deponatur. Probat opinionem suam ex canone 28 Basili et ex primo Ancyran. Sed tamen magnum videtur esse discrimen inter diaconissam, quæ nullum prorsus peccato consensum prebuit, et presbyterum qui illegitimis nuptiis imprudens implicatus est, ut in canone 28 Basili legitur; aut sacrificavit, et postea reluctatus est, ut resertur in canone primo Ancyran.

(11) Καταδίκαις. Mirari subit cur id Basili publice condemnari neget, quod in can. 4 ab Eucharistia quinquennium excludi decernit. Sed observandum est trigamos, etsi annis quinque ab Eucharistia renoverentur, non tamen in fletuum aut substratorum locum, velut in graviori peccato, amandatos fuisse. Erant enim hi duo ordines ad pœnitentiae notam maxime insignes, ita ut sub-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.

Basilis morbis et negotiis detentus nihil Amphilochio per totam hiemem scripsaserat, sed oblatas occasiones scribebat per Meletium: horiatur ut sibi solutionem e corpore preceatur, et Ecclesia sua, sine se vivo, sine ad Dominum translato, curam suscipiat. Meletium et Melitium ei commendat, eumque invitat ad memoriam S. Eupychii.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐκισκόπῳ Ἰκορλου.

A

EPISTOLA CC^o.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ὕμδε ἀρβαστίκι εξ ἀρβαστίων τε διαδέχονται, τι ἀσχολίαις ἐκκλησιαστικῶν τε ὅμοιοι πραγμάτων τι τὸνται; Ἐκκλησίαις ἐπηρεάζοντων (12), συνέσχον τῷ πάντα τὸν χειμῶνα, καὶ τὸν μέχρι ταύτης τῆς επιστολῆς χρόνον. Διὸ οὔτε ἀποστεῖλαι τίνα, οὔτε ἐπιστολάς (13) τὴν εὐλάβειάν σου δυνατὸν ἡμῖν ἔγένετο. Εἰκάζομεν δὲ καὶ τὰ σὰ τοιαῦτα ἔτερα εἶναι· οὐ κατὰ τὴν ἀρβαστίαν λέγω, μηδὲνοιτο· παράσχον γάρ δὲ Κύριος ὑγείαν τῷ σώματί σου διαρκῆ πρὸς ἴτιρεσταν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτι τῇ μέριμνᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σοὶ τὸν αὐτὸν ἐμβάλλει περισπαθόν. Καὶ νῦν ἐμελλόν τινα ἀποστέλλειν αὐτοῦ τούτου τικεν, ὥστε γνωρίσαι τῇ μὲν τὰ περὶ τῆς διαθέσεώς σου. Ἔπει δὲ δὸς ποθεινότατος υἱὸς Μελέτιος, παρατέμπων τοὺς νεολέκτους, ὑπέμνησεν τὴν μᾶς, ὅτι εἴη εἰ δὲ αὐτοῦ προσεπειν, ἐδεξάμεθα τὴν ὑπόθεσιν τῶν γραμμάτων ἀσμενοί, καὶ τῷ διακόνῳ (14) τῶν ἁποτολῶν ἐπεδράμομεν, ἀνδρὶ ἔξαρκοῦντι καὶ ἀντ' ἀποτολῆς εἶναι, διὰ τὸ τοῦ τρόπου φιλάληθες, καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἀγνοεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς. Δι' οὐ παρακαλούμεν τὴν εὐλάβειάν σου προτηγούμενως ενέχοθαι ἡπέρ τὴν μᾶν. ἵνα δῷ Κύριος ἐμοὶ μὲν ἀπαλλαγὴν τοῦ φρεγτοῦ τούτου τούτου σώματος, ταῖς δὲ Ἐκκλησίαις αὐτοῦ τὴν εἰρήνην, σοὶ δὲ ἡσυχίαν καὶ ἀδειαν τοῦ, ἐπειδὴν κανοῦ (15) τὰ κατὰ τὴν Λυκαονίαν ἀποτολικάς, ὡς ἐκρήτῳ, ἐπιτεκέπτεσθαι καὶ τὰ ἄδεια, καὶ τε ἐνδημάχειν τῇ σαρκὶ, καὶ ἀποδημήσαι δῆδη πρὸς τὸν Κύριον ἐπαπεγγόμεν, ἵνα αὐτὸς, ὡς ίδιων, διπέρ οὖν καὶ ιτιν, ἀντέχῃ τῶν καθ' ἡμᾶς τόπων, καὶ στηρίξῃς μὲν τὰ σαθρὰ, ἐπεγείρης δὲ τὰ νυθρὰ, πάντα δὲ τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος, τοῦ δυνός ἐν σοι, μετακομήσῃς πρὸς τὸ εὐάρρεστον τῷ Κυρίῳ. Τοὺς δὲ τιμιώτατος υἱοὺς τὴν μᾶν Μελέτιον καὶ Μελίτιον (16), οὓς πέριθων οἴδας καὶ ἐαυτοῦ χρίνεις, ἔχε ἐν παρακαταθήκῃ, εὐχόμενος ὑπὲρ ἀντῶν. Αὗταρκες γάρ

Morbi me ex morbis excipiunt, et occupationes tum ex negotiis ecclesiasticis ortae, tum ab iis qui Ecclesiis nocent, exhibitae, per totam hiemem et usque ad hujus epistolæ tempus detinuerunt. Quare nec quemquam mittere, nec pietatem tuam invisere, integrum nobis fuit. Conjicio autem et reliquias tuas res similiter se habere; non quoad valitudinem dico, absit; det enim Dominus sanitatem corpori tuo continuam ad exsequenda ipsius 298 mandata: sed quod sollicitudo Ecclesiarum te quoque simili modo districtum teneat. Et nunc eram aliquem missurus hac ipsa de causa, ut de rerum tuarum statu certior fierem. At ubi desideratissimus filius Meletius, qui milites recens collectos deducit, copiam esse indicavit, ut te ipsius opera salutarem, libenter amplexus sum scribendi occasionem, et ad ministerium litterarum accurri, virum qui posset etiam epistolæ esse loco, tum propter animum veri amantem, tuum quod nihil rerum nostrarum ignorat. Per hunc tuam pietatem abortamur, in primis ut pro me preceris, ut concedat Dominus mihi quidem solutionem ex hoc importuno corpore, suis autem Ecclesiis pacem, tibi vero quietem et facultatem, postquam more apostolico, ut cœpisti, res Lycaonias composueris, etiam huc nostra invisendi, sive in carne versemur, sive jam ad Dominum migrare jussi fuerimus, ut ipse tanquam tuarum, quod sane verum est, curam suscipientias nostrarum regionum: ac insirma constabilias, languida excites, et omnia Spiritus, qui in te est, gratia in id quod Domino placitum fuerit, transmutes. Cæterum valde honorandos filios nostros Meletium et Melitium, quos jamdudum nosti, quosque tuos esse judicas, commendatos habe, ac pro ipsis precare. Hoc enim ipsis satis erit ad omnem securitatem. Quare et

scitorum locus proprio vocetur pœnitentia can. 22, ubi Basilis jubet raptiores primo anno flere, secundo ad auditionem admitti, tertio ad pœnitentiam. At obscurior erat inter consistentes pœnitentia; mulierum adulterarum vita in periculum non veniebat, si in hoc ordine pœnitentiam agerent: nec usura et alia ejusmodi peccata, quæ inter consistentes expiata fuerant, aditum ad sacerdotium, Basilii iudicio, præcludebant. Non immerito ergo Basilis publice trigamos condemnari negat, quos can. 4 non inter flentes aut substratos rejecerat, sed duobus aut tribus annis audire, ac postea iusserat consistere. Vide canonem 80, ubi de trigamis longe severius statuit. Balsamon et Zonaras trigamiam publice non condemnant idem esse putant, ac non dissolvit; sed veriore, mea quidem sententia, Aristenus hanc causam assert, quod cum fluentis non collocarentur.

(12) Ἐπηρεάζοτων. Eadem utilit ut excusatione in epist. 203 ad episcopos maritimis, ubi sua cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina commemorat. Videtur autem in ultraque epistola

non solum exhibita ab hæreticis nunquam quiescentibus negotia indicare, sed etiam operam quam in scribendo ad eos refellendos libro *De Spiritu sancto* impendebat.

(13) Ἐπικεχύσθαι. Hunc locum corruperont qui in editis post hanc vocem addiderunt τινὰ πρὸς τὴν. Ήτος enim desunt in novem mss.

(14) Τῷ διακόνῳ. Dubitat Tillemontius utrum litterarum minister intelligi debeat is qui fert litteras, an qui scribit. At liquet Meletium hic designari, eumque non alio quam perferendæ Basilii epistolæ munere perfundunt. Præterea διάκονος, sive minister litterarum, apud Basilium dici solet is qui eas perfert, ut perspici potest ex pluribus locis, quæ longum sit annumerare.

(15) Διαθῆ. Multi codices non tamē antiquissimi διαθῆ. Iudei infra μετακομίσης πρὸς τὸ

(16) Καὶ Μελίτιον. Legitur Meletiōν καὶ Μελίτiōn in omnibus sere melioris notæ codicibꝫ, Harl., Med., Coisl. utroque et uno ex Regiis. Ibidem nonnulli veteres libri ἔχε τὸν παραθήκη.

* Alias CCCXCVII, scripta anno 375.

eos qui una cum tua sanctitate sunt, et clerum A omnem, populumque qui a te pascitur, et religiosissimos fratres nostros ac comministros dignare nostro nomine salutare. Memoriae beatissimi martyris Eupsychii memineris, nec exspectes ut moneam te iterum: neque des operam ut ad ipsum præstitutum diem accedas: sed ut hunc prævenias, nosque exhibares, si modo adhuc in terra, versemur. Interim valens in Domino, ac pro nobis orans, servaris nobis et Dei Ecclesiæ sancti gratia.

ευχόμενος (18) ἡμῶν, διαφυλαχθεῖς ἡμῖν καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις χάριτι τοῦ ἀγίου.

Ι. EPISTOLA CCI.

Pluribus de causis congregati cum Amphiliocchio cupiebat Basilius; sed cum utrumque morbus delinisset, tenet p. 5 Basilius ac vicissim concedit.

Amphiliocchio, Iconii episcopo

Multis de causis cupio tecum congregati, ut et te consiliario utar de rebus quæ in manibus sunt, ac omnino ut te longo videns intervallo solatium aliquod habeam absentia. Sed cum eadem utrumque distinuerint, tum quæ tibi incidit infirmitas, tum mea illa vetustior ægrotatio, quæ nondum abscessit; veniam utrique, si placet, ulerque de diu, ut per nosmetipos curram invicem dimittamus.

299 EPISTOLA CCHI".

Basilius morbi reliquiis detentus Amphiliocchium rogat, ut synodus differatur in paucos dies: aut, si urgent negotia, ipsa ianuam præsens numeretur.

Amphiliocchio, Iconii episcopo.

Et alias quidem pro magno ducerem cum gravitate tua congregati, sed nunc maxime, cum talis sit conveniendi causa. Sed quia reliquiæ morbi mei tales sunt, ut ne minimum quidem mihi motum permittant, quippe qui, postquam curru ad martyres usque profectus sum, rursus fere in eundem reciderim morbum; ideo veniam mihi a vobis dari necesse est. Quod si fieri potest ut res in paucos dies differatur, et adero vobiscum, Deo largiente, et sollicitudines partiar. Sin autem urgent negotia, peragite, Deo adjuvante, quæ in manibus sunt: me autem inter vos tanquam præsentem, et eorum, quæ præclare gerentur, socium annumerate. Sanus et in Domino laetus, et pro me orans serveris Dei Ecclesiæ, sancti gratia.

* Alias CCHI. Scripta anno 375.

** Alias CCCXCVI. Scripta anno 375.

(17) Ἀδελφοὺς ἡμῶν. Pro his vocibus legitur ἐπισκόπους in codice Claromontano. Revera episcopos designat Basilius; sed hæc scriptura e martine videtur in textum irrepsisse.

(18) Ὑπερνομέρος. Hanc vocem, quæ deerat in editis, reperimus in octo mss. codicibus.

(19) Ἐπιθυμῶ. Vat. ἐπεθύμουν.

(20) Μέχρι τῶν μαρτύρων. Conjicit Tillemontius Basilius curru vectum suis ad Memoriā S. Eupsychii. Sed non quadrant tempora. Scripta enim

A αὐτοῖς τοῦτο πρὸς πᾶσαν ἀσφάλειαν. Πότε καὶ τὸ συνόντας τῇ διστητῇ σου, καὶ πάντα τὸν κατῆρος καὶ τὸν λαὸν τὸν ὑπὸ σου ποιμανόμενον, καὶ τὸν θεοφιλεστάτους ἀδελφοὺς ἡμῶν (17) καὶ συλλειτουργοὺς προσειπεῖν παρ' ἡμῶν καταξίωσον. Τές μη μή τοῦ μακαριωτάτου μάρτυρος Εὐψυχίου μέμνηται καὶ μὴ ἀναμενῆς δευτέραν ὑπόμνησιν, μηδὲ ἐμπροθεσμὸν σπουδάσῃς ποιήσασθαι τὴν ἀπάντησιν, ἐπειδὴ προλαβεῖν καὶ εὐφράναι ἡμᾶς, ἐὰν ἄρα ἔτι ὥντες ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔως τότε ἐρχόμενος ἐν Κυρίῳ, ὑπερεχόμενος (18) ἡμῶν, διαφυλαχθεῖς ἡμῖν καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις χάριτι τοῦ ἀγίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔ'.

'Αμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκορίου.

Πολλῶν ἔνεκεν ἐπιθυμῶ (19) συντυχεῖν σοι, ἵνα τῷ συμβούλῳ χρήσωμαι περὶ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων, καὶ δλῶς, ἵνα διὰ μακροῦ θεασάμενος σε, ἔχω περιμοθίαν τινὰ τῆς ἀπολείψεως. Ἐπειδὴ δὲ τὰ αὐτὰ ἀμφοτέρους ἐπέσχεν, ή τε ὑμίν συμβόδσας ἀσθένεια, καὶ ή παλαιοτέρα ἡμῶν ἀρβώστια. μήπω ἀπολεύσασα, ἀμφοτέροις δῶμεν συγγράμμην, εἰ βούλει, ἀμφότεροι ὥστε δι' ἑαυτῶν ἀλλήλους ἀφεῖναι: τοῦ ἐγκαίματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΒ'.

'Αμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκορίου.

C Καὶ δλῶς μέν μοι πολλοῦ ἀξιον τὸ συντυχεῖν τῇ σεμνότητῇ σου, νῦν δὲ καὶ μάλιστα, διε τοιοῦτον ἔστι τὸ συνάγον ἡμᾶς πρᾶγμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἐψαύα τῆς ἀρβώστιας μου τοιαῦτα, ὡς μηδὲ τὴν φραγκυτάτην μοι κίνησιν συγχωρεῖν, δὲ γε, ἵνα τὴν μέρχοτῶν μαρτύρων (20) δόδον ὀχήματι πορευθῶ, πάλιν μακροῦ πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπέστρεψα νόσον, ἀνάγκη, συγγράμμης τυχεῖν παρ' ὑμῶν. Καὶ μὲν ἡ δυνατὴ ὑπερτεθῆναι τὸ πρᾶγμα δλίγεστος τοτερον ἡμέρας, τοτε συνέσσομαι διμέν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ κοινωνίᾳ τῶν φροντίδων. Ἐδώ δὲ ἐπείγε τὰ ἐν χερσὶ συναριθμήσατε δέ με ἑαυτοῖς, ὡς παρόντα, καὶ τὸν καλῶς γινομένων συνεφαπτόμενον. Ἐρχόμενος καὶ εὑθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος μου, φυλαχθεῖται τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ ἀγίου.

D hæc epistola est multo ante mensem Septembrem, quo mense dies festus S. Eupsychii recolabatur. Multæ aliae erant martyrum Memoriaræ prope Cesaream, velut S. Juliuæ et S. Gordii, tom. II, p. 54 et 141. Neutrū tamen a Basilio designari puto: quia utriusque anniversarius dies mense Januario redibat. Sed minime dubium quin plures alios habuerit Cesarea. Nam Gregorius Nyssenus in epistola de iis qui adeunt Hierosolyma, declarat plura propemodum esse altaria in Cappadoccia, quam in toto terrarum orbe, tom. III, p. 63.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΓ'.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCIII^o.

essetiam cum episcopis maritimis congregati cupientem multa detinuere: exspectantem dum Cappadociam ab hereticis rexalem inviserent, aut scriberent, spes felicium. Prior itaque scribit; sequens aut paratum esse accusatoribus coram eis responderet, ac se eorum iudicio committere. Sed rogat ne se indicata causa condemnem, nec aliorum communione rideantur sibi non indigere, cum nihil hac cogitatione alienum magis sit ab unitate et ecclasticis institutis. Postulat ut rel ad se veniant, vel locum congressus indicent, nec sibi necessitatem afferant doloris, quem hactenus corde pressit, aliis Ecclesias significandi. Hæc solus quidem scripsit, sed aliorum Cappadocum hortatu per fratrem Petrum presbyterum misit.

Toīc παραλιώταις ἐπικυποίσ.

A

Maritimis episcopis

1. Έγένετο μοι πολλὴ δρμὴ τῆς συντυχίας ὑμῶν, οὐ δὲ τὸ ἐπεγένετο (21) κώλυμα, ἐμποδίζον μου τῇ ρεθυμίᾳ. Ή γάρ ή τοῦ σώματος ἀσθενεία συνεπόδισέ εἶναι οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως, δῆτα μοι πάρεστιν ἐκ τῆς ρύτης τήλικιας μέχρι τοῦ γήρως τούτου, συντρέσσει μοι, καὶ παιδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν πίστιν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ), η αἱ Ἕκκλησιῶν ἐπιμέλειαι, η οἱ πρὸς τοὺς ἐπανιστα- ἔντους τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἀγῶνες. Διὸ μέχρι τοῦ αρώντος ἐν Θολίψει πολλῇ καὶ λύπῃ διάγω, συνειδὼν, π. τὸ καθ' ὑμᾶς ἐλλέλευπταί μοι. Ἔγὼ γάρ ἀκούσας πρὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ τοῦτο τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδη- ίν καταδεξαμένου. Ινα καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τῶν γατέων φύθυμίση τὸν βίον ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς Ιδίας αἵτινας ἀναγγεῖλη ἡμῖν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, οἱ Ἐρ τούτῳ γράμμονται πάντες, διτι εἷμοι μαθηταὶ τοι, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (22). καὶ διτι εἴτε τηρίον ἄρον (23) τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπλή- σον τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ὁ θεος κατέλιπεν εἰπών. Εἰρήνην ἀφίκημι ὑμῖν, Ιήτηρ τὴν ἐμὴν διδωμι ὑμῖν (24). οὐ δύναμαι εἰπεῖν: ἔμαυτὸν, διτι δίνειν τῆς ἐν ἀλλήλοις ἀγάπης καὶ νευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἤκον (25), εἰρηνεύειν πρὸς πάν- τας, δύναμαι εἴπειν κατέβηνται δοῦλοις Ἰησοῦ Χριστοῦ. Λαὶ μὲν γάρ ἀνέμεινα χρόνον, εἰποτε καὶ παρὰ ἡς ὑμετέρας ἀγάπης γένηται τις πρὸς ἡμᾶς ἐπι- κέκις. Οὐ γάρ ἀγνοεῖτε, διτι, δημοσίᾳ προχείμενοι θέτον, ὥσπερ οἱ ἐν τῇ θαλάσσῃ προθεντημένοι σκύ- ελοι, τιμεῖς τὸν θυμὸν τῶν αἰρετικῶν κυμάτων ὑπο- τρόμεθα, καὶ περὶ ἡμᾶς ῥηγνύμενοι (26), τὰ κατ- πίν τημῶν οὐκ ἐπικλύουσι. Τὸ δὲ, τημεῖς, διταν εἰπών, οὐ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναφέρω δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὴν Θεοῦ χάριν, τοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀνθρώ- πων τὸ δύνατὸν ἑαυτοῦ δεικνύντος, καθά φησιν δ

B 1. Inerat mihi magnum desiderium vestri con- gressus, sed semper aliquid supervenit impedi- menti, mea obstans cupiditati. Vel enim me cor- poris infirmitas constrinxit (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima ætate ad hanc usque senectutem enutrita mecum, inque castigans secundum justum Dei iudicium, qui omnia in sapientia moderatur), vel Ecclesiarum solli- citudines, vel cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina. Quocirca in hunc usque diem in multa afflictione tristitiaque dego, eo quod mihi conscient sim vestra mihi deesse. Ego enim cum audiverim a Deo, qui eam ob causam carnem assumere voluit, ut et exemplis rerum agendarum dirigeret vitam nostram, et propria voce annuntia- ret nobis Evangelium regni: cum, inquam, ex eo audiverim: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem*¹, cumque extremum munus discipulis suis, suam **300** in carne dis- pensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*²; mihi ipse persuadere non queo, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Jesu Christi servum vocari. Longo enim exsipe- ctavi tempore, an et vestra nos aliquando cbaritas visitaret. Non enim ignoratis, nos palam omnibus propositos, veluti sc̄opulos in mari prominentes, fuorem fluctuum haereticorum excipere: eosque dum circa nos franguntur, ea quæ retro nos sunt, non alluere. Illud autem, *nos*, cum dico, non ad humanas refer vires, sed ad Dei gratiam, qui in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, quemadmodum ait propheta ex persona Domini

" Joan. xiii, 35. " Joan. xiv, 27.

(21) Έχεγένετο. Ita mss. septem. Editi ἐγένετο. Anno post Harl. et Med. συνεπόδιστ με. Editi κεπόδιστ μοι. Ibidem Vat. et Reg. primus τὴν ρεθυμίαν.

(22) Εἴρηταις ἀλλήλους. Ita tres vetustissimi codices, Harl. prima manu, Med. et Coisl. rimus, qui ad marginem habet vulgatam lectio- em eadem manu, τὸν ἀγάπην ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις. labent etiam ἔχοντες duo aliis mss. Editi ἔχετε.

(23) Εξιτηριον δώρον. Gregorius Nazianzenus rat. 14, p. 223, *Christus hinc discedens, inquit, acem reliqui nobis, ὥσπερ ἄλλο τι εἴτε τηρίον, veluti und quoddam extremum munus*. Ideo autem hoc testimoniūm Gregorii attuli, quia appositum vide- ar ad emendandum quod supra legitur in libro *De spiritu sancto*, cap. 29, n. 73, nempe Athenogenem aliquis hymnum discipulis suis ὥσπερ τι ἀλεξη- τηρίον, tanquam aliquod amuletum. Satius videtur

legere, ut in quatuor mss., ὥσπερ ἄλλο τι εἴτε τη- πον.

(24) Ὕμιν. Hanc vocem addidimus ex sex veteri- bus libris. Ibidem editi τῆς πρὸς ἀλλήλους. Quatuor mss. τῆς εἰς ἀλλήλους. Tres vetustissimi ut in textu.

(25) Άρειν τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἤκον. Emendavimus ope duorum codicum, Harl. et Med., quod prave D in aliis et editis legebatur, ἀρειν τοῦ εἰς ἐμὲ ἤκοντος. Paulo post etsi satis commode Reg. secundus et Coisl. secundus habent ἄξιως κατέβηνται, non ta- men mutavimus scripturam aliorum mss. et editorum, quæ vitiosa non videtur.

(26) Πηγρύμενοι. Ita Ilaganoensis editio et Ba- siensis prima et sex mss. Editiones aliae ῥηγνύ- μενα.

* Alias LXXVII. Scripta anno 375.

dicens : *An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui?*²⁷ nam omnium infirmissima ac vilissima re, arena, ingens ac grave pelagus constrainxit Omnipotens. Quoniam igitur et res nostrae sic se habent; par erat a vestra charitate aliquos ex germanis fratribus continenter mitti, qui nos afflictos inviserent, et amicas litteras ad nos venire cebrius, quae partim studium nostrum confirmarent, partim vero, si qua in re offendimus, corrigerent. Non enim negamus nos innumeris erratis obnoxios esse, cum homines simus et in carne vivamus.

2. Sed quia superiori tempore, vel minus vi-dentes quid deceret, non præstitisti quae nobis debebantur, fratres in primis colendi, vel nonnullorum in nos calumniis præoccupati dignos non judicasti, quos ex charitate inviseretis; ecce nunc priores scribimus: ac illata nobis criminis, prouitem paratos esse, coram vobis diluere; modo tantum adducantur qui nobis injuriam faciunt, ut contra nos adversa fronte coram vestra pietate prodeant. Nam et nos convicti peccatum nostrum agnoscemus: et vobis postquam convicti fuerimus, venia erit apud Dominum, quod vos ex nostra peccatorum communione subtraxeritis: et qui convicerint, mercedem habebunt, ut qui occultam nostram malitiam pateficerint. Sed si antequam convincamur, nos condemnatis; nos quidem nihil laudemur, nisi quod rei omnium nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum intercedentis, jacturam faciemus: vos vero et hoc idem pati, si nos non habeatis, et cum **30** Evangelio videbimini pugnare dicenti: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit, et cognoverit quid faciat?*²⁸ Et qui in nos calumnias effundit, eorum quae dicit argumenta non proferens, comperietur sibi ipse nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum usu. Calumniante enim quomodo vocare convenit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re profletur, imponendo? Neque igitur is qui nobis conviciatur, diabolus sit, sed accusator: imo vero

" Jer. v. 22. " Joan. vii, 51.

(27) Πάρτων. Deest in Vat. et duobus aliis. Paulo post editi τοιούτη τι. Uterque Coisl. et Harl. et uterque Reg. ut in textu.

(28) Πρὸς ἡμᾶς. Editi addunt ἐπιτρέψασθαι. Duo miss. ἐπιτρέψατε. Sed multo commodius hoc verbum deest in Harleano, Mediceno et duobus aliis.

(29) Ἐπανορθόσυνεται. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διορθούμενα.

(30) Παρεπίπετε. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi παραλείπεται. Ibidem Coisl. primus et alii nonnulli τὰ δρεπάδμενα ὅμιν. Sed præferenda videtur aliorum miss. et editorum scriptura.

(31) ἔχετε. Ita miss. octo. Editi ἔχοντες. Ibidem editi μόνος τάν. Harl., Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

(32) Τῷρ ἀμαρτωλῶν. Harl. τῶν ἀμαρτιῶν.

A προφήτης δὲ προκάλεσεν Κυρίου λόγων· Ἡ ἡμέρα σωσηθήσεσθε, τὸν τελείωτα ἀμμοντὸν δριον τὴν θάλασσην; τῷ γάρ ἀσθενεστάτῳ πάντεσσι (27) καὶ εἰς ταχρονήτῳ πράγματι, τῇ φάμμῳ, τῷρ γρελάρῳ βαρεταῖν θάλασσαν ἐπέδησεν ὁ δυνατός. Εκεὶ δὲ τοιοῦτον τί ἔστι καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀκολουθοντα παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τῶν γνησίων πάντα προστέλλεσθαι συνεχῶς εἰς ἐπίσκεψιν τιμῶν τῶν ταπονυμένων, καὶ γράμματα ἀγαπητικὰ χαρτὶ πρὸς ἡμᾶς (28) συνεχέστερον, τούτο μὲν στρέψατε ἡμῶν τὴν προθυμίαν, τούτο δὲ, καὶ εἰ τι σφαλίσετε ἐπανορθούμενα (29). Οὐκ ἀρνούμεθα γάρ μηδὲ σφάλμασιν ὑποκείσθαι, δινθρωποι δύτες; καὶ ἐν ταῖς ζώντες.

B 2. 'Αλλ' ἐπειδὴ τὸν πρὸ τούτου χρόνου, ή δὲ τὸ προνιδεῖν τὸ πρέπον, παρελπετε (30) τὰ ὄξεινα τημῖν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ή διὰ τὸ προτερῆντα παρά τινων εἰς τὰς καθ' ἡμῶν διαβολὰς, οὐκ ἐπιστέσατε ἡμᾶς ἀξίους εἰναι ἀγαπητικῆς ἐπιστέλλοντος νῦν καὶ κατέρχομεν τοῦ γράμματος αὐτοῦ, εἰ τὰς ἐπιφερομένας ἡμῖν αἰτίας ὀμολογοῦμεν ἐπέρχεται (31) ὑφ' ὑμῶν ἀποδύσασθαι· μόνον ἐὰν κατέχωνται οἱ ὑδρίζοντες ἡμᾶς, ἀντιπρόσωποι ἡμῶν τῆς ὑμετέρας εὐλαβεῖς καταστῆναι. Ἐλεγχότα μὲν γάρ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀμαρτίαν ἡμῶν ἐπηρεάσατε· καὶ ὑμεῖς μετὰ τοὺς ἐλέγχους συγγένειας ἔχετε παρὰ τῷ Κυρίῳ, ἐκ τῆς τῶν ἀμαρτιῶν (32) ἡμῶν κοινωνίας ἔαυτοὺς ὑποστέλλοντες· καὶ οἱ ἄλλοι ξαντες, μισθῷ ἔξουσιν, ὡς τὴν κεκρυμμένην ἡμῶν κακίαν δημοσιεύσαντες. Έὰν δὲ πρὸ τῶν ἐπέρχονται καταδικάζεταις ἡμᾶς, ἡμεῖς μὲν οὐδὲν ἐσμένοι, ἐκτὸς τοῦ ζημιωθῆναι τὸ πάντων ἡμῶν πιάτων τητῆμα τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην (33). Υπὲ δὲ, καὶ τούτο αὐτὸν πεισθεῖτε (34) ἡμᾶς οὐκ ἔχοντες καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ δόξετε μάχεσθαι τῷ εἰπόντι· Η δινόμος ὑμῶν κρίτει τὸν ἀνθρώπον, ἐὰν μὴ ἀκούῃ πρῶτον, καὶ γρῦψῃ τοις ποιεῖται; Ό δὲ καταχώντας τὰς λοιδορίας, τὸν δὲ τῶν λεγομένων θεογονίας ἐπέτριψαν, φανήσεται πονηρὸν ἔαυτῷ προστηρότες ἐπενεγκάνων, ἐκ τῆς ἀτόπου τῶν λόγων χρήσεως. Το γάρ διαβάλλοντα πάντας δίλλως προστήνειν δομάζει η οὐχὶ ήν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιτιθέμει· προσηγορίαν αὐτῷ τιθεμένους; Μήτε οὖν δὲ λαλέσ-

D D (33) Τὴρ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην. Combeffisius prout nuntiat *plane legendum* πρὸς ἡμᾶς. Sed nihil prout sus mutandum. His enim verbis, τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, designat Basilius charitatem sibi τουτου maritimis episcopis intercedentem. Simili sensu legimus in epist. 245, τὴν πρὸς τὸ ἀγάπην, αὐτοποιητικαὶ tecum intercedentem. Unde etiam illa Plutarchi in libro Παρὰ πολυφύλατας, Τὸ σφέρεται λεῖν καὶ φιλεῖσθαι πρὸς πολλοὺς οὐκ ξένους, σχεματεῖ diligere ac diligi inter multos non contingit.

(34) Πεισθεῖτε. Sic eum Harl., Vat. et Coisl. primo legimus, referendo ad verbum quod sequitur, nempe δόξετε. Editi πεισθεῖτε. Paulo post Ned et Coisl. primus ὁ νόμος ὑμῶν. Legitur τὴν in Harleano codice. Quatuor alii miss. ὁ νόμος κοιτεῖται.

η; διδόλος έστω, ἀλλὰ κατῆγορος· μάλλον δὲ τὸ τοῦ κατῆγρου δεχέσθω δνομα, ἀλλ' ἀδελφὸς Ισαὶ ἐν ἀγάπῃ γουθετῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὸ Εἰργον· μήτε ὑμεῖς λοιδοριῶν γένησθε (35) περαταῖ, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασταῖ· μήτε ἡμεῖς ἐνάρτευσον καταλειφθῶμεν, μὴ φανερουμένης ἡμῖν τῇ ἀμαρτίᾳ τῷ μῶν.

3. Μὴ γάρ ἔκεινος ὑμᾶς δὲ λογισμὸς κατεχέτω, ὅτι εἴ την παραίων οἰκούντες ἔξι ἐσμὲν τοῦ πάθους τῶν ταῦλῶν, καὶ οὐδὲν τῆς παρ' ἐτέρων ἐπικουρίας δεδυτεῖ ὥστε τὶς ἡμῖν χρεῖα τῆς πρὸς ἐτέρους κοινωνίας; Οὐ γάρ Κύριος τὰς μὲν νήσους τῆς (36) ἡτεῖρου δὲ βαλάσσης δέστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἡπειρώτας δὲ τῆς ἀγάπης συνέδεσεν. Οὐδὲν ἡμᾶς χωρίζεις ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἐὰν μὴ τῇ προαιρέσει τὸν χωριγὸν ὑποσῶμεν. Εἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἐλπίς ἡ αὐτή. Εἴτε κεφαλὴν ἔσωτον τῆς καθολού Ἐκκλησίας λογίζεσθε, οὐδὲν ναταὶ τῇ κεφαλῇ εἰπεν τοῖς τοῖ, Χρείαν ὑμῶν οὐχ ἔχω· εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἔσωτον τάσσετε, οὐδὲν τοῖς λέγετε τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατατεταγμένοις (37) ἡμῖν τῷ, Χρείαν ὑμῶν οὐχ ἔχομεν. Αἱ τε γάρ γιρεῖς ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους σπρέουσι, καὶ οἱ ὄρθραλμοι ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ιαργὺς τῆς καταλήψεως ἔχουσιν. Ἡμεῖς μὲν γάρ ψιλογύμνεμον τὸ ἔσωτον ἀσθενές· καὶ ἐπιζητοῦμεν τὴν σύμπνοιαν ὑμῶν. Οὐδέμεν γάρ, ὅτι, κανὸν μὴ παρέτι τῷ σώματι, τῇ διὰ τῶν εὐχῶν βοηθείᾳ μέγα επέβεται ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς ἡφελος. Τιμῆς δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε παρὰ ἀνθρώποις εὐπρεπές, ἵνα τῷ Θεῷ εὐάρεστον ταῖς τοιάνταις κεχρήσθαι φυσίς, αἱ οὐδὲ τὰ ἔθνη κέχρηνται τὰ μὴ εἰδότα τὸ θεόν. Ἀλλὰ κάκείνα ἀκούομεν, κανὸν εἰς πάντα εὐάρχη τὴν χώραν νέμωνται, τῆς γοῦν τῶν μελλόντων ἴνεχεν ἀδηλίας τὴν πρὸς ἀλλήλους συμμαχίαν ἀπάλλεσθαι, καὶ τὴν ἐπιμειξίαν ὡς ἔχουσάν τι κέρδος μεταδίκευεν. Ἡμεῖς δὲ, ἔκεινων δυντες τῶν πατέρων, ἀνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς κοινωνίας (38) σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς τέρατα περιφέρεσθαι, καὶ πάντας πάσι τοιάντας καὶ οἰκείους ἡποιοῦνται, νῦν ἀποτέμνομεν ἔσωτον τῆς οἰκουμένης, καὶ διετασχυνόμεθα τῇ μονώσει, οὔτε ζημιὰν φέρειν ἀναπτυσσόμεν τῆς δομονότητος τιθέμεθα· οὔτε φρίσσομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάνει· ἡ φοβερὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν προτελα, εἰπόντος, ὅτι Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν θρολοῦ, γυρήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.

4. Μὴ ταῦτα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, μὴ ἀνάσχησθε τοῦ (39), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι παρακαλέστε ἡμᾶς γράμμασιν εἰρηνικοῖς καὶ ἀγαπητικαῖς φρωτησίσιν, οἵοντες πραεῖα τινὶ ἐπαφῇ τὸ τῆς περιφέρειας ἡμῶν ἔλκος, δὲ τῆς παρελθούσης ἀμελεῖας ἐποιήσατε ἡμῖν, παραμυθούμενοι. Καὶ εἴτε αὐτὸι

A neque accusatoris accipiat nomen, sed frater sit admonens in charitate, et ad emendationem arguens; neque vos conviciorum auditores sitis, sed argumentorum judices: neque nos incurati relinquamur, nostro nobis non indicato delicto.

3. Non enim vos illa cogitatio delineat: Nos qui maritima loca incolimus, extra multorum malum sumus, nec aliorum indigemus auxilio: quamobrem quid nobis opus est cum aliis communio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit: insularum vero iucolas per charitatem cum incolis continentis junxit. Nihil nos ab invicem, fratres, separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides⁴¹, spes eadem. Sive caput vosipsos universæ Ecclesiæ existimatis, non potest caput dicere pedibus: Non est mihi opus vobis. Sive vos in alio membrorum ecclesiasticorum ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere: Vestri non indigemus⁴². Nam et manus altera alterius eget, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. Nos enim nostram ipsorum imbecillitatem constemur, ac conspirationem vestram exposcimus. Novizus enim fore, ut etiam si corpore non adsitis, precium subsidio non parum nobis emolumenti, temporibus maxime necessariis, afferatis. Vos autem nec coram hominibus decorum est, nec Deo placitum ejusmodi uti vocibus, quibus ne gentes quidem utuntur, quae Deum ignorant. Quin et illas audiimus, etiam si omnibus abundantem regionem incolant, saltem ob incertum futurorum eventum, sedius inter se libenter inire, ac commercium tanquam alicui rei utile perseguiri. Nos autem ex illis orti patribus, qui legem tulerunt, ut brevibus notis communionis signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, atque omnes omnibus cives et propinquai essent: nunc nos ipsi abscedimus ab orbe terrarum, nec nos pudet solitudinis: nec damnum ferre distractionem concordia ducimus: neque horremus, quod ad nos pervenerit formidanda prophetia Domini nostri, D qui dixit: Quoniam abundavit iniquitas, refrigerescet charitas multorum⁴³.

4. Nolite, fratres reverendissimi, nolite hoc ferre, sed nos potius de præteritis consolemini, pacificis litteris et amicis salutationibus, veluti 302 leni quadam contactu, pectoris nostri vulneris, quod nobis per præteritam incuriam fecistis, demulcentes. Ac sive ipsi vultis ad nos accedere,

⁴¹ Ephes. iv, 5. ⁴² I Cor. XII, 14-21. ⁴³ Matth. xxiv, 12

(35) Γέρησθε. Harl. et Med. γίνεσθε.

(36) Τὰς μὲν νήσους τῆς. Ita sex mss. Editio

τῆς νήσους μὲν ἀπὸ τῆς.

(37) Κατατεταγμένοις. Ita mss. septem. Editio

τετραγόνος. Ibidem Harl. et Med. οὐχ ἔχω.

(38) Κοινωνίας. Ita Harl., Med. et Coisl. primus,

qui tamen habet in margine ἐπιμειξίας, ut editi.

(39) Τοῦτο. Hanc vocem apposuimus ex mss. septem, pro eo quod erat in editis ταῦτα. Deest primum ταῦτα in duabus codicibus non antiquissimis, nempe Regio primo et Coisl. secundo.

et per vos ipse morbos nostros perscrutari, utrum vere tales sint, quales auditis, an ex mendacii additamentis graviora vobis peccata nostra nuntentur, etiam id fiat. Parati sumus supinis manibus advenientes vos excipere, nosque ipsi ad diligens examen offerre; tantummodo iis quae fient, praecat charitas. Sive vultis apud vos aliquem locum designare, in quo et debitum vobis visitationis officium persolvamus; et nos ipsi, quantum fieri potest, probando exhibeamus, ut et praeterita sanentur, et deinceps nullus calumniæ locus relinquitur; et hoc fiat. Omnino enim, quanquam infirmam circumserimus carnem, tamen quandiu respirabimus, nihil debemus eorum omittere, quae ad ædificationem Ecclesiarum Christi pertinent.

τυμπερτεῖναι; "Ο περὶ ἡμᾶς ἔστιν ίδειν γινόμε-
νον (46-47), οὐδεμίδες τοῦ διεζεύχθαι δικαίας ἀφορμῆς
ἰπαρχούστης, οὐκοῦν ἔτσι γε ἴσμεν αὐτοῖς· ἀλλὰ τὸ ἐναν-
τίον, πῶλῶν καὶ μεγάλων πρὸς τὴν ἄκρων ἡμέν φιλίαν
καὶ ἔνων ἐνυπαρχόντων τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐνὸς μὲν τοῦ
μεγίστου καὶ πρώτου, τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου διαφ-
έροντος, διτὶς Ἐρ τούτῳ γνώσονται πάντες,
ὅτι ἡμοὶ μαθητεῖς ἔτσι, ἐὰν ἀραπάτες ἀλλήλους·
καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου σαφῶς τὸ τῆς ἀγάπης
καὶ διὸ παριστῶντος ἡμῖν, τοῦτο μὲν ἐν οἷς ἀποράτε-
ται: πλήρωμα νόμου εἶναι τὴν ἀγάπην, τοῦτο δὲ
ἴσων προτίθεται πάντων ὅμοι τῶν μεγάλων τὸ τῆς
ἀγάπης καλὸν, ἐν οἷς φησιν· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις
τῷ ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγρέλων, ἀράπητ
δὲ μὴ ἔχω, τέτορα χαλκὸς ἥχωρ, ή κύμβαλον
ἀλαλάζω. Καὶ ἐὰν ἔχω προξητεῖς, καὶ εἰδῶ τὰ
μυστήρια πάντα, καὶ πάσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἔχω
πάσαν τὴν πλοτίαν ὥστε δρη μεθιστᾶν (48), ἀγά-
πητ δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Καὶ ψωμίσω πάντα
τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵρα
τοῦ θηρίου, ἀγάπητ δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὥχειοῦμαι·
εἰχὼς δὲν δυναμένου ποτὲ τῶν ἀπηριθμημένων ἐκάστου
λίχα τῆς ἀγάπης ἐνεργηθῆναι, ἀλλὰ βουλομένου τοῦ
θηρίου, ᾧ αὐτὸς εἰπε, τῷ καθ' ὑπερβολὴν τρόπῳ
τὴν κατὰ πάντων ὑπερογήν προσμαρτυρῆσαι τῇ ἐν-
τολῇ.

2. Δεύτερον δὲ, διτὶ, εἰ τι μέγιστα συμβάλλεται πρὸς
εὐάρεταν καὶ τὸ τῶν αὐτῶν μετασχεῖν διδασκάλων,
εἰ αὐτοὶ ὑμῖν τέ εἰσι καὶ ἡμῖν διδάσκαλοι τε τῶν
μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ πατέρες πνευματικοί, οἱ
εἰς ἀρχῆς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑμετέραν θεμελιώσαν-
τες· Γρηγορίουν λέγω τὸν πάντα, καὶ ὅσοι ἐφεξῆς ἔκεινω
τῆς παρ' ὑμῖν (49) ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον διαδεξά-
μενοι, ἀλλος ἐπ' ἄλλω, ὁσπερ τινὲς ἀστέρες ἐπανα-
τίλλοντες, κατὰ τῶν αὐτῶν ἰχνῶν ἐπέδησαν, ὥστε
ἐξηγωστα καταλιπεῖν τῆς κατ' οὐρανὸν (50) πολιτείας;
εἰ σημεῖα τοῖς βουλομένοις. Εἰ δὲ καὶ αἱ σωματι-
καὶ οἰκειότητες οὐκ ἀπέβλητοι, ἀλλὰ καὶ μέγιστα (51)
εὑρετέονται πρὸς ἀρραγῆ συνάρεταιν καὶ κοινω-
νίαν δίου· καὶ ταῦτα ἡμῖν ὑπῆρξε πρὸς ὑμᾶς τὰ
ἔκκαια. Τίνος οὖν ἔνεκεν, ὡς σεμνοτάτη πόλεων (δι'
ὑμῶν γάρ τῇ πόλει πάσῃ διαλέγομαι), οὐ γράμμα
τιμέρων (52) αὐτόθεν, οὐ φωνὴ δεξιά, ἀλλ' ἡνοικταί
μὲν ὑμῶν τὰ ὄντα τοῖς διεβάλλειν ἐπιχειροῦσιν;
ἄπει τοσούτον πλέον στενάζειν δφείλω, δσψπερ ἀν-

B ατατεῖ extendat? Quod tamen videre est usu no-
bis evenisse: quamvis nulla sit justa disjunctio-
nis causa, quod quidem sciamus; sed contra,
multa et magna ad summam nobis amicitiam et
conjunctionem exstiterint ab initio; unum qui-
dem, illudque maximum et primum, Domini præ-
ceptum diserte dicentis: *In hoc cognoscent omnes,*
*quod discipuli mei estis, si vos mutuo diligitis*⁴⁴.
Quod quidem charitatis bonum rursus Apostolus
perspicue nobis exponit, modo quidem, cum pro-
nuntiat complementum legis esse charitatem, modo
vero, cum charitatis bonum omnibus simul magnis
bonis praesert, dum ait: *Si linguis hominum loquar
et angelorum, charitatem autem non habeam, factus
sum ut sonans, ut cymbalum tintiens. Et si habeam
prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem
scientiam: et si habeam fidem omnem, ita ut montes
transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.*
Et si insumam in alimoniam omnes facultates,
meas et tradam corpus meum ut comburatur, chari-
tatem autem non habeam, nihil utilitatis capio⁴⁵;
non quod possint aliquando singula, quae enumera-
ta sunt, sine dilectione perfici: sed quod Sanctus
voluerit, ut ipse dixit, adhibita hyperbole
figura, præstantiam omnia superantem huic man-
dato tribuere.

C 2. Alterum huc accedit, quod, si quid magni
affert ad conjunctionem, etiam iisdem uti magi-
stris, iidem nobis sint ac vobis magistri mysterio-
rum Dei, et patres spirituales, qui initio Ecclesiam
vestram suudarunt: Gregorium dico summum il-
lum virum, et quotquot post eum sedi apud vos
episcopali succedentes, alias post alium, veluti
stellæ quædam exorientes, iisdem vestigiis insti-
tutæ, adeo ut nemini obscura reliquerint cœlestis
instituti monumenta. Quod si et corporeæ necessari-
tudines contempnenda non sunt, sed multum etiam
ad firmam conjunctionem vitæque societatem con-
ducunt, hæc quoque nobis jura vobiscum inter-
cedunt. Quare ergo, o urbiū ornatissima (per
vos enim urbem totam alloquor), nullæ istinc
mansuetæ litteræ, nulla vox optabilis, sed aperte
sunt aures vestræ, his qui calumniari conantur!
unde eo plus ingemiscere debeo, quod magis video
ad exitum perduci quod intendunt: siquidem

⁴⁴ Ioan. xiii, 33. ⁴⁵ I Cor. xiii, 1-5.

(46-47) *Γινόμενοι.* Ita tres vetustissimi codices
cum pluribus aliis. Editi γενόμενον.

(48) *Μεθιστάρ.* Sic uterque Coisl., Harl. et Med.
Editi μεθιστάντειν. Paulo post Harl. et Coisl. se-
condus καὶ παραδῶ. Non longe Med. et Coisl. pri-
mus μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ.

(49) *Τῆς παρ' ὑμῶν.* Ita Coisl. primus et Harl.
cum aliis nonnullis. Editi τῆς παρ' ὑμῶν.

(50) *Κατ' οὐρανόν.* Sic mss. sex pro eo quod
erat in editis κατ' αὐτῶν. Ibidem editio Hagan. et
Basileensis prima et septem mss. δύστρωστα κατα-
ληπτεῖν, obscura cœlestis instituti monumenta. Quod
erratum miror in tot codices irreppisse. Cæterum

recte emendatum est in editionibus recentioribus,
quas secuti sumus.

(51) *Καὶ μέρα.* Ita sex mss. Editi καὶ μεγάλα.
Paulo post editi ὑμῖν ὑπῆρξε πρὸς ἡμᾶς. Ibidem
mss. ut in textu.

(52) *Ημέρων.* Quamvis banc scripturam solus
codex Reg. secundus suppeditet, eam tamen
adsciscere in textum non dubitavi, tum quia illud,
γράμμα ὑμετέρον, quod habent editi, idem prorsus
sonat ac γράμμα αὐτόθεν, tum quia favent Harl.
et uterque Coisl. in quibus legitur γράμμα ἡμέτε-
ρον. Ibidem vocula μὲν addita ex septem mss.
Idem Reg. codex non multo post τοσούτῳ πλέον.

calumniæ opus auctorem manifestum habet : qui, A cum ex multis malefactis notus sit, tamen hac maxime nequitia dignoscitur, ita ut nomen ei factum fuerit peccatum. Sed tamen serte meam dicendi libertatem : utramque aurem meis sycophantis aperientes, omnia animo citra examen recipitis, nec quisquam **304** est qui mendacium a veritate se-ernat. Quis unquam malarum criminationum penuria laboravit, solus contendens ? quis mentiens convictus, absente eo qui calumniis appetitur? quænam oratio non probabilis audientibus, si maledicusch asseveret rem ita se habere, is autem cui maledicitur, nec adsit, nec contumelias audiat? Nonne et ipsa sæculi consuetudo hæc vos edocet, eum, qui æquus et communis auditor futurus est, non debere totum abduci a B præoccupante, sed ei defensionem exspectare ejus, qui reus agitur, ut sic ex collatione utriusque sermonis, veritas elucescat? *Iustum judicium iudicate*⁴⁶ : præceptum est unum ex maxime necessariis ad salutem.

5. Atque hæc dico, non oblitus verborum Apostoli, qui fugiens humana judicia, totam suam vitam illius judicii, quod decipi non potest, examini reservabat, ubi ait : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die*⁴⁷. Sed tamen quia aures vestras falsæ criminationes præoccuparunt, ac calumniis petita est vita nostra, petita etiam nostra in Deum fides ; haud ignorans tres simul personas a calumniatore lœdi : nocebit enim et ei quem calumniatur, et iis quos alloquiatur, et sibi ipse : de meo equidem damno lacunissim, probe sciatis, non quod vestram existimationem contemnam (quomodo enim qui, ne eam amittam, hæc scribo et nunc contendō?), sed quod videam ex tribus qui lœduntur, eum qui minus lœditur, me esse. Ego enim vestri jacturam facio, vobis veritas eripitur ; et qui horum auctor est, me quidem a vobis se Jungit, ipse vero se a Domino abalienat : fieri enim non potest ut quis Deo, vetita patrando, conjungatur. Vestra igitur causa magis quam mea loquor, et ut vos damno intolerabili eximam. Quod enim maius euiquum malum accidat, quam si rem omnium pretiosissimam amittat veritatem?

4. Quid igitur dico, fratres? Non peccati experientiae esse, nec vitam meam resertam non esse innumeris delictis. Nam me ipse novi, nec cesso lacrymas ob peccata perfundere. si forte possim

⁴⁶ Joan. vii, 24. ⁴⁷ I Cor. iv, 3.

(53) Φυλοχριτῶν. Ita tres vetustissimi codices, nisi quod in Med. legitur φυλοχρινῶν. Editi φιλοχρινῶν. Scriptura codicum mss. confirmatur ex libro *De Spiritu sancto* c. 29, p. 73, et epist. 237.

(54) Γενέσεσθαι. Med. et Coisi. primus γενέσθαι.

(55) Τῆς παρ' ὑμῖν. Ita tres vetustissimi codices

μᾶλλον έω τὸ σπουδαζόμενον · ἐπειδὴ τὸ τῆς δικαιολήγη ἔργον φανερὸν ἔχει τὸν καθηγούμενον · διὸ πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γνώριμος, ἀλλὰ ταῦτης μάλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὅπερ καὶ δυνατα μάτῳ γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Πλὴν ὡς ὑμεῖς ἀνάσχεσθε μου τῆς παθήσιας · ἀμφοτέρας τις ἀκόδι τοῖς διαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀναπετάσσετε, πάντα ἀνεξέστως ταῖς ψυχαῖς παραδέχεσθε· καὶ οὐδὲις ἡτοῖς ἀλήθους τὸ φεῦδος φυλοχρινῶν (53). Τίς ἡ πόρρος πει τονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; τις τέλειος χριθεὶς φευδόμενος, μὴ παρόντος τοῦ συκοφαντουμένου; ποιὸν δῆμα σύν εστι πιθανὸν τοῖς ἀκούουσιν, ἵνα μὲν λοιδόρος διατείνηται, ή μήν σύτω; Εγειν, δὲ λοιδορούμενος μήτε παρῇ, μήτε ἐπακούῃ τὸν συκοφαντικῶν; Οὐδὲ αὐτὴ τὸ βίου συνήθεια παύεις ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, διτὶ δεῖ τὸν μέλλοντα έσον καὶ πάνταν ἀκροατὴν γενήσεσθαι (54), μὴ δλον ἀπάγετε παρὰ τοῦ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἴστορίαν τοῦ ἐναγομένου, ἵνα σύτως ἐκ τῆς παραβίστας, ἀκατέρων τῶν λόγων διαδειχθῇ ἡ ἀλήθεια; Κρίψις δικαιον χρίνετε· πρόσταγμά ἔστιν ἐν τῶν ἀνακατόταν εἰς σωτηρίαν.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐπιλεκτημένος τῶν ἀποστολικῶν δημάτων, διτὶ, φεύγων ἐκεῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, δλον ἐαυτοῦ τὸν βίον ταῖς εἰδίαις τοῦ ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐπαμιεύετο εν οἷς γραπτοῖς· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστον ἀστερίᾳ ἵνται τοῦ ἡμέρας δραχριθῶ, η ὑπὸ ἀθρωπίης ἡμέρας. Ἄλλ' ὄμως ἐπειδὴ προλαβούμενοι διαβολαὶ φευδεῖς κατέχονται ἡμῶν τὰς ἀκοὰς, καὶ διαβέβληταις μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβοληταὶ δὲ ἡ περὶ τὸν θεὸν ἡμῶν πίστις, εἰδὼς δὲ τριῶν ὅμοιοι προσώπους τὴν βλάβην προστρίβεται διαβάλλων· τόν τε γάρ συκοφαντουμένον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος ἔστιν αὐτῷ, καὶ ἐαυτὸν τῆς μὲν ἐμαυτοῦ βλάβης καὶν ἀπεσιώησα, εὗ ἔστε, οὐ καταφρονῶν τῆς παρ' ὑμῖν (55) ὑπολήψεως, (πῶς γάρ οἱ γε, ἵνα μὴ ταύτην ζημιωθῶ, ταῦτα ἐπιστέλλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;) ἀλλ' ὅρῶν, διτὶ εν τρισὶ τοῖς βιαπομενοῖς δὲ ἐλάττονα ζημιούμενος, εἰμι! ἔγω. Εὖ μὲν γάρ ὑμᾶς ἀποστέρουμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε· καὶ δι τούτων αἵτιος ἐμὲ μὲν ὑμέν τιστεῖσιν, ἐαυτὸν δὲ ἀλλοτριοῖς τοῦ Κυρίου· διτὶ δὲ ἔστι Θεῷ ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Τιμῶ οὖν μᾶλλον ἔνεκεν ἡ ἐμαυτοῦ ποιουμένης λόγως, καὶ τοῦ ὑμᾶς ἔξελέσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τι γάρ δὲ καὶ μεῖζον πάθοι (56) κακῶν τις τὸ τιμώτατο τῶν δητῶν ζημιωθεῖς, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τὶ οὖν φημι, ἀδελφοί; Ήγύ μὲν γάρ παλήρων τις ἔγω, οὐθ' διτὶ δι τοῦ ἡμέρας οὐχὶ πλήρης ἔστι μερίων ἐλαττωμάτων· οἶδα γάρ ἐμαυτὸν, καὶ οὐ διαλείπω γε στάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν

et Reg. primus. Editi τῆς παρ' ὑμῶν. Mox editio 2 Paris. εἰμι! ἔγω μὲν γάρ. Alias et mss. ut in textu.

(56) Παθοί. Ita tres vetustissimi mss. et alii dornulli. Editi πάθῃ, excepta tamen editione Hagan.

των, εἰ πως δυνηθείην ἐξιλάσσασθαι μου τὸν Θεόν, καὶ διαργεῖν τὴν ἀπειλήθεισαν κόλασιν· ἀλλ' οὐτὶς δὲ τὰ τῆμέτερα κρίνων, εἰ μὲν καθαρὸν ἔχειν διαβεβαιοῦται· τὸν ὄφελόμδν, καρφολογεῖτων ἡμῶν τὸ δύμα (57). Ὁμολογοῦμεν γάρ δεῖται· πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὑγιαινῶν ἐπιμελείας· εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἀν εἴποι, καὶ τοσούτῳ γε πλέον οὐκ ἔρει, δισπειρόν μὲν μᾶλλον ἐκεῖνος· διδότι τοῖν τῶν τελειών τὸ μῆταυτὸν ὑπερειπεῖ· ἐπει πάντις ὑπόδικοι τῇ ἀλάζονεί τοῦ Φαρισαίου γενήσονται, δει, ἐκατὸν δικαιῶν, κατέκρινε τὸν τελῶντα, μετ' ἐμοῦ (58) ζητείτω τὸν ιατρὸν, καὶ μὴ πρὸ καρποῦ κρίνεται, ἵνας ἀν ἐλθῇ ὁ Κύριος, δει ἀποκαλύψει τὸ κρυπτὰ τοῦ σκότως, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τοῦ παρδῶν. Μεμνήσθω δὲ καὶ τοῦ εἰπόντος· Μή κρίνετε, Ιη μὴ κριθῆτε· καὶ, Μή καταδικάσετε, Ιη μὴ καταδικασθῆτε. "Οὐλος δὲ, ἀδελφοί, εἰ μὲν λάσιμα ἡμῶν ἔστι τὰ πλημμελήματα, τί οὐχὶ πείθεται (59) τῷ διδασκάλῳ τῶν Ἐκκλησῶν λέγοντι· Ἐλεγέντος, ἐπιτημοσος, παρακάλεσος; Εἰ δὲ ἀνίστος ἡμῶν ἡ ἀνομία, τί οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῶν ἀντικαθίσταται, καὶ δημοσιεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα, ἐλευθεροὶ τῆς περ' ἡμῶν βλάβης τὰς Ἐκκλησίας; Μή τοινυν ἀνάσχησε τῆς ὑπ' ὅδοντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λοιδορίας. Τοῦτο γάρ καὶ παιδίσκη μιὰ τῶν ἐκ μύλωνος ποιήσει, καὶ τῶν ἀγοραίων τις μεδ' ὑπερβολῆς ἐπιδέξαιτο, οἵτις ἡ γλώσσα πρὸς πᾶσαν ἡκόνητάις λαδορίαν. Ἀλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι· κληθῶσιν εἰς ἀπόρειαν. "Εστιν αἱρῆσος κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροικίαν· συναχθήσανταν οἱ διοκιμώτατοι. Λεγέτω μετὰ παρήσσας δὲ βουλόμενος, ἵνα ἐλεγχος ἡ τὸ γινόμενον, καὶ μὴ λαδορία. Ὅπ' οὐκέτων τὰ λανθάνοντά μου τῆς πονηρίας· μισείτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νουθετήσων ὡς ἀδελφόν. Ἐλεείσθαι ποι δικαιότεροι ἔσμεν παρὰ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ ἀμαρτωλοί (60) ἡμεῖς μᾶλλον ἡ χαλεπανεσθαί.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστεων τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῖν ἡ αγγραφή· πάλιν ίσον καὶ κοινὸν κριτήριον καθιστᾶ. Ἀναγκωσθήτω τὸ ἔγκλημα. Δοκιμασθήτω, εἰ μή ἀγνοίᾳ τοῦ ἔγκαλοῦντος ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ μᾶλλον, ή τῇ ἐαυτοῦ φύσει κατεγνωσμένον ἔστι τὸ γράμμα. Πολλὰ γάρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαύτα τοῖς τὸ κριτήριον τῆς διανοίας οὐκ ἀκριδές κεκτημένους. Ἐπει καὶ τὰ ισοδαρῆ τῶν δγκων οὐκ ἴσασιναι δικεῖ, διαν μὴ ισορόπως ἔχωστ πρὸς ἀλλήλας αἱ πλεστιγγες. Καὶ τὸ μέλις ήδη πικρὸν τις κατεψάνη, τὴν γενετικὴν αἰσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεφθαρμένως. Ἀλλὰ καὶ δφθαλμὸς οὐκ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ μὲν τῶν δντων οὐκ εἰδει, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ δντων ὑπέθετο. Καὶ τοινυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνάμεως τὸ ίσον δρῶ πολλάκις γινόμενον, διαν τῆς τῶν

A Deum meum placare, et supplicium intentatum effugere. Sed hoc dico: is qui nostra judicat, si purum quidem habere se oculum affirmat, festucas in nostris oculis investiget. Consiemur enim nos plurima bene valentium cura indigere. Quod si hoc non dixerit et certe tanto minus dicet, quanto purior fuerit (siquidem proprium est perfectorum sese non efferre; alioquin omnino obnoxii arrogantiæ Pharisæi essent, qui sese justificans publicanum condemnabat), mecum querat medicum; nec ante tempus judicet, donec veniat Dominus, qui revelabit occulta tenebrarum, et deget consilia cordium ⁸⁸. Meminerit autem et illius, qui dixit: *Notite judicare ut non judicemini* ⁸⁹: item, *Notite condemnare, ut non condemnemini* ⁹⁰. Omnino **305** B autem, fratres, siquidem sanabilia sunt nostra delicta; cur morem non gerit doctori Ecclesiarum dicenti, *Argue, increpa, obsecra* ⁹¹? Sin autem insanabilis nostra iniqtas, cur contra non stat adversa fronte et evulgans nostra delicta, liberat a pernicie, quam inferimus, Ecclesias? Itaque ne seratis prolatum intra dentes contra nos convicium. Id enim vel una aliqua ex pistrino ancilla fecerit; in hoc supra modum enituerit unus aliquis ex hominibus abjectissimis, quorum lingua ad omne exacuta convicium. Sed sunt episcopi: vocentur ad audiendum. Est clerus in unaquaque Dei paroecia: congregentur spectatissimi. Libere loquatur qui volet, ut quod fieri probatio sit, non convicium. Oculis subjiciatur occulta mea improbitas: oderit autem ne tunc quidem, sed admoneat ut fratre. *Æquum* est ut misericordiam hominibus beatis et peccati expertibus nos peccatores moveamus, magis quam indignationem.

5. Quod si circa fidem error est, ostendatur nobis scriptum: rursus æquum et commune judicium sedeat. Legatur crimen. Expendatur an non magis accusantis ignoratione crimen esse videatur, quam scriptum sua sponte condemnandum sit. Multa enim ex his quæ præclare se habent, talia esse non videntur hominibus accuratum mentis judicium non habentibus. Nam et æqualis ponderis moles non videntur esse æquales, si lances inter se æquilibres non sint. Ipsum etiam mel nonnullis visum est amarum, quorum gustus morbo corruptus. Sed et oculus non sanus multa eorum quæ sunt non videt, et multa quæ non sunt comminiscitur. Atque etiam in judicio de scriptis ferendo idem plerumque video fieri, cum eorum,

⁸¹ I Cor. iv, 5. ⁸² Matth. vii, 4. ⁸³ Luc. vi, 37. ⁸⁴ II Tim. iv, 2.

(57) Ἡμῶν τὸ δύμα. Coisl. primus et Med. habent ἡμῖν. Paulo post editi καθαρὸς αὐτός. Omnes mss. ut in textu.

(58) Mer' ἐμοῦ. Sic libri veteres, pro eo quod erat in editis μήτ' ἐμοῦ. Paulo post editi κριθῆται τοῦ. Deest articulus in omnibus mss.

(59) Πειθεῖται. Sic Med. et Harl. cum tribus aliis. Editi πειθεῖται. Confirmatur hæc scriptura, tum ex

his quæ sequuntur, tum etiam ex aliis ad Neocæsarienses epistolis, in quibus Basilius odii et dissensionis causas in eorum episcopum videtur possimum conferre. Sed ea de re uberior agemus in Vita S. Basillii.

(60) Οἱ ἀμαρτωλοί. Sic mss. sex. Editi εἱ ἀμαρτωλοί.

qui scripserunt, facultate judex inferior est. Nam iisdem fere præsidiis instructos esse oportet, et qui de scriptis judicat, et qui scribit. Nisi forte de agriculturæ operibus non potest judicare qui non est agricola; et quid dissonum consonumve in musicis modis non dignoscet musicæ non peritus: statim vero sermonum erit judex, quicunque voluntur; qui tamen nec præceptorem suum potest ostendere, nec tempus quo didicit, nec quidquam omnino majus minusve de litteris audivit. Jam vero ego novi et in Spiritus oraculis non licere cœlibet examen aggredi verborum; sed ei, qui Spiritum habet discernendi; quemadmodum docuit nos Apostolus, qui in donorum divisionibus dixit: *Hunc quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii vero sermo scientiae secundum eumdem Spiritum: alii fides in eodem Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia, alii discretiones spirituum*⁶¹. Quare si nostra quidem spiritualia sunt, ostendat se habere donum discretionis spiritualium, qui nostra judicare vult. Sin autem, ut ipse conviciatur, a **306** sapientia hujus mundi profisciscuntur; ostendat peritum sese, mundi sapientiae, et tunc ei suffragia judicii committamus. Nec quisquam putet haec ad fugiendas probationes a me excogitari. Permitto enim vobis, fratres optatissimi, ut eorum, de quibus accusor, examen penes vos sit. An usque adeo tardo estis ingenio, ut omnibus patronis indigeatis ad veritatem inveniendam? Sed si per se minime controversa vobis videantur, persuadete nugatoribus, ut contentioñ studium dimittant. Si vero non nihil videtur esse ambigu, interrogate nos per aliquos internuntios, qui nostra ministrare fideliter possint: aut etiam scriptas, si ita videbitur, expositæ a nobis explanationes. Omnino autem omni modo curate, ut ne ista circa examen relinquatis.

Nostræ autem fidei quæ possit illustrior esse probatio, quam quod educati sumus sub avia beata muliere, ex vobis orta? Macrinam dico celeberrimam illam, a qua edocti sumus beatissimi Gregorii verba, quæcunque usque ad ipsam memoriaz con-

⁶¹ I Cor. XII, 8-10.

(61) Οὐ δυνατός. Harl. et duo alii δύναντος.

(62) Ὁ βουλόμενος ἔσται. Ita miss. sex. Editio locata.

(63) Δογμὸς τοῦ Πρεύματος. Ita mss. et vetustæ editiones. Basileensis secunda et Paris. habent λόγιον Πνεύματος ἄγιου.

(64) Πρεύματι. Addunt editi δὲλφι δὲ χαρισματαὶ μαρτῶν ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματi. Sed hæc desunt in omnibus nostris mss.

(65) Τοῦ κόσμου. Editi addunt τοῦτο quod deest in sex nostris mss. Non difficile est ex hoc loco perspicere, episcopum illum Neocæsariensem, qui Basilio tantum molestiæ exhibuit, indictum boniñ nūsisse. Atque id confirmatur ex epistola 207, n. 1, ubi eum Basilius ait lingua perstrepare, et cavillationibus suis verisimilitudinis colorem illinere non posse.

A συγγραψαμένων ἔξεις δὲ κριτῆς ἀπολιμπάνεται. Αὐτὸς σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὡρμήθει τὸν κρίνοντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοντα. Η τὰ μὲν γεωργίας ἔργον οὐδυνατός; (61) ἐστι κρίνει δὲ μὴ γεωργικὸς, καὶ τὸ ἐκμελές τε καὶ ἐμψεῖς τῶν κατὰ μουσικὴν ρυθμῶν οὐδιαγνώσεται δὲ μὴ τὴν ἐπιτημην ἔχων τῆς μουσικῆς λόγων δὲ κρίνει εὐθὺς δὲ βουλόμενος ἔσται (1.2), δὲ μήτε διδάσκων ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύναι, οὗτε χρόνον ἐνῷ μεμάθην, οὗτε δῶλας ἐπιτίνω τι μικρὸν δὲ μετίζον τῶν περὶ λόγους. Ἐγὼ δὲ δρῶ, ὅτι καὶ ἐν τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος (63) οὐ παντὶ ἔξην ἐπιβάλλειν τῇ ἔξεις τῶν εἰργμένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεύμα τῇ; Ναχρίσεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς δὲ Ἀπόστολος, ἐν τοῖς διαιρέσεσι τῶν χαρισμάτων εἰπών· *Φ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἀλλὰ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεύμα ἐπέριττος εἰς τοῖς αὐτῷ Πνεύματι*⁶². ἀλλιψ δὲ ἐπιγίμματα δυνάμεων ἀλλιψ προσηγητα, ἀλλιψ ἵστροις πινευμάτων. Όστε εἰ μὲν πνευματικὴ τὸ ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ γάριτη τῆς διαχρίσεως τῶν πνευματικῶν δὲ τὸ ἡμέτερα κρίνει βουλόμενος· εἰ δὲ; ὡς αὐτὸς λοιδορεῖ, ἀπὸ τῆς αὐτοὶς εἰστὶ τοῦ κόσμου τούτου, δειξάτω ἑαυτὸν ἐμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου (65), καὶ τότε αὐτῷ τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς κρίσεως ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδὲις εἰστῶ ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δλέγχων ἐπινοεῖσθαι παρὰ τοῖς. Τοιοῦν γάρ ἐπιτρέπων, ποθεινθατοι δλεῖται, ἐφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων τμῆν τὴν ἔξετασιν. Οὐτως ἐστὶ βραδεῖς τὴν διάνοιαν, οὐτε πάντων δεῖσθαι (66) τῶν συνηγόρων πρὸς τὴν ἀληθοῦς εὑρεσιν; Ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀναντιθέται ἡμῖν φανῇ ἐφ' ἑαυτῶν, πείσατε τοὺς ἐρεσχελοῦντας ἀποθανεῖσθαι πάσσος φιλονεικίας· ἐὰν δὲ τι δοκεῖ (67) καὶ ἀγνοῦσθαι ἔχειν, ἐρωτήσατε τημᾶς διά τινων μεστῶν, διναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ ἡμέτερα· τι καὶ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε τημᾶς τὰς ἀποθέξεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀπειλεῖσθαι ταῦτα καταλιπεῖν.

6. Πλάντων δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἀν καὶ γένοιτο (68) ἐναργεστέρα ἀπόδειξις ή διτι τραχέντες ἡμεῖς ἵπποι τίθην μαχαρίῃ γυναικί, παρ' ὑπῶν ὡρμημένην; Ναχρίνων λέγω τὴν περιθότον, παρ' ἡμῖς ἐδιδάχθημεν τοῦ μαχαριωτάτου Γρηγορίου βῆματα, οὓς πρό-

D (66) Πάντων δεῖσθαι. Editio Basileensis secunda et Parisiensis πάντως δεῖσθαι, ut omnino patronis indigeatis. Etsi hæc scripture videtur prima specie satis commode posita, tamen longe præferenda est ea quæ in textum receperimus. Nihil enim uelutitate sex codicis mss., Harl., Med., Coisl. utriusque et utriusque Regii, et editionum Hagan. et Basileensis primæ. Præterea melius conduci proposito Basili, qui peracte declarat absurdæ factus Neocæsarienses, si per se ipsi dijudicare nolint, quasi omnes patroni et ejusmodi judicium essent advocandi.

(67) Δοκεῖ. Sic tres vetustissimi codices. Editio δοκεῖ, excepta tamen editione Haganoensi.

(68) Καὶ γένοιτο. Conjunctio addita ex sex mss.

αὐτὴν ἀκολουθίᾳ μνήμης διασωθέντα αὐτῇ τε ἐφύ-
λασσε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὑπάρχεις ἐπλάττε καὶ
ἐμόρφους τοῖς τῆς εὔσεβειας δόγμασιν. Ἐπειδὴ δὲ
καὶ αὐτὸι τὴν τοῦ φρονειν δύναμιν ἀπελάθομεν, τοῦ
ἰώρην ἥμιν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν
εἰπεῖθεντες γῆγεν τε καὶ θάλασσαν, εἰς τίνας εὑρομεν
τῷ παραδόσεντοι κανόνι· τῆς εὔσεβειας στοιχύωντας,
τοῖς τούς καὶ πατέρας ἐπεγραψάμεθα, καὶ ὅδηγοὺς
τῶν ψυχῶν ἥμῶν εἰς τὴν πρᾶξαν θεοῦ πορείαν ἐποιησά-
μεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ
καλέσαντος ἡμᾶς κακῆσι ἀγίᾳ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνω-
σιν, οὐδένα οἴδαμεν ἀλγον ἐχθρὸν τῆς ὑγιαινούστης
ἀνατακαίας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι· οὐδὲ μο-
ικήνεις ποτὲ τὰς ψυχὰς τῇ δυσωνύμῳ πῶν Ἀρεια-
νῶν βιαστημέτι. Ἀλλ' εἰ τινάς ποτε ὥρμημένους ἔξ-
ικείν τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελάθρομεθα,
ἰπειρποτομένους τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον, καὶ δρματα-
καίνης εὔσεβη, ή τοῖς γε παρ'. ἥμῶν λεγομένοις
μὴ ἀντείνοντας, οὕτω προστηχάμεθα, οὗταις πάσαιν
τοις τὴν κατ' αὐτούς (69) χρίσιν ἐπιτρέψαντες,
ἄλλα τοῖς προεινεχθείσαις περὶ αὐτῶν φήσοις παρὰ
τὸν Πατέρων ἥμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἐγὼ γάρ δε-
ξιμενος γράμματα (70) τοῦ μακαριωτάτου Πατέρος
Ἀλεξανδρείας ἐπιτελέσθην, & καὶ
ἴων ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ προσάλλομαι τοῖς ἐπιζη-
τοῦν, ἐν οἷς φανερῶς διηγόρευσαν, εἰ τις ἔκ τῆς
τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως βούλοιτο μετατίθεσθαι,
ἴμασιόν τὴν ἐν Νικαλὶ πλεῖστην (71), τοῦτον προσε-
θηται, μηδὲν διακρινομένους ἐκ' αὐτῷ· καὶ τούτου
τῷ ἄγματος κοινωνούς μοι παρεχομένου τούς τε
τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἀπαν-
τανομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσούτῳ
ἄλλο ἀξιόπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὅμοι δὲ καὶ
ἴμασιμον τὸν τῆς εἰρηνοποίας μετθόν ὑποδέξασθαι, τοὺς
ταῦτην ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγχαραττασσούν
τῇ μερidi τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιώτερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνεσθαι μὴ ἔξ
ιδι; ή δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδούντων πρᾶξ τὴν
ἀπίθειαν, ἀλλ' ἔκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ τὴν οἰκου-
μένην ἐπισκόπων συνημμένων ἥμιν χάριτι τοῦ Κυ-
ρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισιδαί, Λυκαόνες, Ισαύροι,
Φρύγες ἐκάτεροι, Ἀρμενίων δοσον ὑμέν ἔστι πρόσοι-
να, Μακεδόνες, Ἀχαιοί, Ἰλλύριοι, Γάλλοι, Ισπα-
(72) ινοί, Ιταλία σύμπασα, Σικελίωται, Ἀφροτοι Αιγύ-
πτου τὸ ὑγιαίνον, τῆς Συρίας δόπασον λειψανον· οἵτι-
νε πέμπουσι τε πρᾶξ ἡμᾶς γράμματα, καὶ πάλιν
ἔχονται παρ' ἥμῶν. Οὐν ἔστιν ὑμίν ἔκ τε τῶν ἐκεί-
θεν φερομένων γραμμάτων μαθεῖν καὶ ἔκ τῶν ἐντεῦ-
θεν πάλιν ἀντιπεμπομένων αὐτοῖς διδαχθῆναι, δι-
σήμηχοι πάντες ἔσμεν, τὸ ἐν φρονοῦντες. Ωστε

(69) Οὔτε... κατ' αὐτούς. Ita mss. sex. Editio
ω... κατὰ τοὺς τοιούτους. Ibidem Coisl. primus
proszenesθείσαις.

(70) Γράμματα. Editio Paris. addit παρά, sed
præpositio deest in septem mss. et antiquioribus
editionibus. Quod autem de Athanasii sententia
testatur Basilius, id confirmatur cum ab ipso Atha-
nasio, qui in epist. ad Rufianum non solum in
Egyptio, sed etiam in Graecia, in Hispania et Gallia
et ubique idem episcopis placuisse declarat; tum
tum a Liborio papa, qui in epist. 13 Αἴγυπτος
omnes et Achivos ejusdem sententiae testes citat.

A tinutione conservata cum ipsa custodiebat, tum
nos adhuc infantes fingebat et informabat pietatis
dogmatibus. Postquam autem et nos sapiendi fa-
cultatem accepimus, ratione in nobis per astatem
completa, multum telluris ac pelagi peragrandes, si
quos invenimus secundum traditam pietatis regu-
lam ambulantes, eos et patrum loco habuimus, et
duces animarum nostrarum, in via quæ ad Deum
ducit, secuti sumus. Atque ad hanc usque horam,
gratias illius, qui nos vocavit vocatione sancta ad
sui cognitionem, nec sermonem ullum scimus sanæ
doctrinæ inimicum in corda nostra intrasse; nec
animas nostras infami Arianorum blasphemia con-
taminatas unquam fuisse. Sed si quos aliquando
ab illo magistro profectos in communionen admis-
simus, morbum intimo corde occultantes, et pia
verba loquentes, aut certe iis quæ a nobis diceban-
tur, non repugnantes, ita suscepimus; cum non
omne de talibus judicium nobis ipsis permittere-
mus, sed sententiam, quæ prius lata de illis fuerat
a Patribus nostris, sequeremur. Ego enim cum ac-
cepissem litteras beatissimi Patris Athanasii Ale-
xandriæ episcopi, quas et in manibus habeo, et
ostendo exposcentibus, in quibus clare pronuntia-
vit, si quis ex Arianorum hæresi voluerit trans-
ferri Nicænam fidem confitens, eum admittendum
esse, nec esse in eo recipiendo hæsitandum; cum
que ille mihi hujus decreti socios ceditasset, tunc
Macedoniæ, tum Achaïæ episcopos omnes; ratu
307 necessere esse tantum virum sequi ob eorum,
qui legem tulerant, auctoritatem, simulque cupiens
pacificationis mercedem consequi, fidem illam con-
fidentes ascribebam numero communicatorum
τοὺς ταῦτην ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγχαραττασσούν

7. Justius est autem res nostras judicari, non
ex uno aut altero non recte in veritate ambulantibus,
sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in
toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti
sunt. Interrogentur autem Pisidæ, Lycaones, Isauri,
Phryges utrique, Armeniorum quidquid νομίσται
vicinum, Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hispani,
Italia tota, Siculi, Afri, Αἴγυπτοι pars sana, quid-
quid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras
mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus
litteris, tum quæ illinc afferuntur, tum quæ rursus
vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis
licet nos omnes esse unanimes, idemque sentire.
Quapropter communionem nostram qui refutat,

Sed mirum est cur Occidentalium testimonium aut
Athanasius in epistola ad Basilium prætermiserit,
vel ipse Basilius hac in epistola prætermittat.
Causam investigare conabimur in Vita S. Basili.

(71) Τὴν ἐν Νικαλὶ πλεῖστην. Ita mss. sex. Editio

τῶν ἐν Νικαλὶ τὴν πλεῖστην. Legitur Σπάνοι in codicibus Harl.,
Vat., Coisl. secundo et utroque Regio. Inter has
provincias non recenset Basilius Ciliciam et Galati-
am, quia his in regionibus grassabatur hæresis,
neque etiam Asiæ diocesis, quam Basilio valde
suspectam fuisse perspicimus ex epist. 218.

sinceritas vestra noverit eum sese a tota Ecclesia separare. Circumspicite, fratres, quibuscum vobis sit communio: si eam a nobis non suscipiatis, quis jam vos agnitus est? Nos eo necessitatibus ne perducatis, ut triste quidquam de charissima nobis Ecclesia statuamus. Ne committatis, ut quae nunc corde premo, mecum ingemiscens, et deplorans luctuosum tempus, quo citra ullam causam Ecclesiae maximam, et jam olim inter se fraternis animis conjunctae, nunc dissident; ne committatis, inquam, ut haec apud omnes simul communicatores deploremi. Ne cogatis me voces promere, quas bactenus rationis freno occultatas apud me contineo. Satius est nos e medio tolli et Ecclesias inter se consentire, quam propter pueriles nostras similitates tantum mali populis Dei inferri. Percontamini Patres vestros, et annuntiabunt vobis, parvicias, etsi locorum situ videbantur inter se divisae, at animo unum suisse, unoque consilio solitas gubernari. Frequentissime populus miscebatur; frequentissime et clero alii ad alios veniebant; ipsis vero pastoribus tantum inerat mutui amoris, ut uterque altero in iis, quae ad Dominum attinent, magistro ac duce uteretur.

αύτοις δὲ τοῖς ποιμεσι τοσοῦτον περιήν τῆς πρὸς καλῶφ τῷ ἑτέρῳ καὶ ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

308 EPISTOLA CCV.

Epidium rogat, missō iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus ei tempus ad concordiam stabilendam constituatur.

Epidio episcopo.

Rursus dilectum et compresbyterum Meletium impulimus, ut tuā dilectioni nostram salutationem perferas. Cui quanquam omnino statueram parcere ob infirmitatem, quam sponte sibi ipse ascivit, redigens carnem in servitatem ob Evangelium Christi; tamen cum mihi ipsi decorum esse existimans salutare te per ejusmodi viros, qui, quaeunque litteras effugerint, per se valeant supplere, et veluti loco epistolæ vivæ esse et scribenti et epistolam recipienti: tum etiam ipsius desiderium explens, quo semper tuam præstantiam prosequitur, ex quo bonorum quibus præditus es, periculum fecisti; ipsum etiam nunc ut ad te proficiatur exoravi, ac per eum et visitationis solvimus debitum, et rogamus ut pro nobis ac pro Ecclesia

A δὴ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδράσκων μὴ λανθανόντων ὑμῶν τὴν ἀκρίβειαν, πάσης ἕκαστον τῆς Ἐκκλησίας ἀποδημήσαντες (73). Περιβλέψασθε (74), ἀδελφοί, πρὸς τίνας ἔστιν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν περὶ ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τίς λοιπὸν ὑμᾶς ἐπιγνωστεῖ; Μή ἀγάγητε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπὸν τι βουλεύσασθαι περὶ τῆς φιλάτης ἡμῖν Ἐκκλησίας. Μή ποιηστέ με, ἢ νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύψετε τῇ ἐμαυτῷ, κατ' ἐμαυτὸν στενάζων καὶ ὀδυρόμενος τοῦ κυροῦ τὴν κακότητα, δοῦ, αἰτίας οὐκ οὖσης, αἱ μέγισται τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἐν παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι (75), αὗται νῦν διεστήκαστοι μὲν μειούστε ταῦτα πρὸς πάντας ὅμοιούς τοὺς κοινωνούς ἀποδύρασθαι. Μή ἐκβιάσθε μὲν ἀφεῖναι βίματα, ἢ μέχρι τοῦ νῦν τῷ τοῦ λογισμοῦ γαλικῷ κεχρυμένα ἔχω παρ' ἐμαυτῷ. Βέλτιον ἔστιν τοῦτο; ἐκ ποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὁμοιοτέλειας ἀλλήλας, ἢ διὰ τὰς μειρακιώδεις ἡμῶν μικροφύγιας κακὸν τοσοῦτον ἐπέκεισθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Ἐρεθίσατε τοὺς Πιστέρας ὑμῶν, καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν, δοῦ, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρήσθαις ἐδόκουν αἱ παροικαὶ (76), ἀλλὰ τῷ γε φρονήματι ἐν ἡσαν, καὶ μιᾷ γνώμῃ ἐκυβερνῶντο. Συνεχεῖς μὲν τοῦ λαοῦ αἱ ἐπιμεῖξαι· συνεχεῖς δὲ τοῦ κλήρου ἐπιδημίαι· ἀλλήλους ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν διεπισκάλωφ τῷ ἑτέρῳ καὶ ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣ'.

C

Ἐπιδιδιψκόπω.

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγάπητὸν καὶ συμπρεσβύτερον (77) Μελέτιον ἐκινήσαμεν, ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προστηρότας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὐδὲ εἰ καὶ πάνυ ἐγνώσκειν φείδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἣν ἔχουσις ἐνεπιηγάγετο, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὔαγγελιον τοῦ Χριστοῦ, δμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς προκείνεται κρίναντες (78) διὰ τοιούτων προσθετέρεσθαις, τῶν δυναμένων δσα διαφεύγει τὸ γράμμα περὶ ἑαυτῶν φρόνιμος ἀναπληρώσας, καὶ οἶον δέντες τοιοῦτης ἐμπύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεσχομένῳ καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόδον ἀναπληροῦντες. Ων ἔχει δέ περὶ τὴν σὴν τελειότητα, ἀφ' οὐ εἰς πειραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοὶ καλῶν· καὶ νῦν αὐτὸν ἐλθεῖν ὡς σὲ (79) ἐδυσωπήσαμεν, δέ οὐ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος, καὶ παρακαλοῦμεν

ferre, non dubium quin omnes illius cause favisent, et justissima in Neocæsarienses indignatione exarsissent.

(74) Περιβλέψασθε. Editi addunt οὖν, quae τοιοῦτα deest in omnibus nostris mss.

(75) Ἐπέχουσαι. Coisl. primitus κατέχουσατ.

(76) Αἱ παροικαὶ. Editiones Basiliensis secunda et Parisiensis addunt καὶ Ἐκκλησία, sed repugnat septem mss. et antiquiores editiones.

(77) Vide Addenda.

(78) Κρίταρτες. Sic multi codices mss. Sed recentiores habent χρίνοντες.

(79) Εἰθεῖται σὲ σέ. Hæc desunt in codicibus Med. et Harl.

προσεύχεσθαι σε διάφερον ήμερον καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· ἵνα δῷ (80) ἡμῖν ὁ Κύριος ἡρεμον καὶ ἡσύχιον θίνων διάτειν, τῆς ἐκ τῶν ἔχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐπιρείας ἀπαλλαγέντας (81). Εἰ δὲ καὶ τῇ σῇ συνέσει ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταυτὸν ἡδὲ ἀλλήλους ἐλθεῖν, καὶ συντυγεῖν καὶ τοὺς λοιποὺς τιμωτάτους ἀδελφοὺς τοὺς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἐπισκόποις, αὐτῆς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ καὶ ρην καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστειν, ἵνα, ἐπὶ ὠρισμένοις καταλιπόντες ἔκαστος τὴν ἐν χερσὶν ἀσχολίαν, δυνηθῶμέν τι τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσιν, καὶ ἀνελεῖν μὲν τὰς ἐξ ὑπονοῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγινομένας λύπας, χυρῶσαι δὲ τὴν ἀγάπην. Ής δινευ ἀτελῆ ἵναι πάστες ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος διωρίσατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΓ'.

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac, operatum congressum ne dolor interpellet, hortatur.

Ἐλπιδίῳ ἐπίσκοπῳ (82) παραμυθητικῇ.

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνουμε, διτε δρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσαν τῇ τῆς φύκτης ὥρελει. Εἰ γάρ μοι κατὰ νοῦν (83) ἔχώρει τὸ πράγματα, οὐκ ἀν δι' ἐπιστολῶν, οὐδὲ διὰ μέσων ἀνθρώπων προεθεγγόμην ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ἀν δι' ἐμαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρουν χρέος, καὶ ἐγγύθειν ἀπέλαυνον τοῦ πνευματικοῦ (84) χέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι, ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἀς ἀναγκαῖως ποιούμεθα επισκεπτόμενοιτ ἀς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παρασκείες. Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἰσχὺν καὶ προθυμίαν, καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ (85) ἢν ξῶ νῦν. καὶ δύναμιν, ὑστε, καθὼς παρεχάλεσσα ὑμᾶς, πρεγματεύσασθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν, γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβοῦμαι δὲ περὶ τῆς σῆς κοσμιστητος, μήπου σοι ἐμπόδιον γένηται ἡ περὶ τῶν οἰκείων λύπη. Καὶ γάρ ἐμαθον, διτε σε ἐθλιψε πατέσιον τελευτὴ· οὐ τὴν στέρησιν, ὡς μὲν πάπτω, ἀντηρὸν εἰκὸς εἶναι. ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸς τοσοῦτον ἡδη διεβεντήκει τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπισταμένω τῶν ἀνθρωπίων τὴν φύσιν ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας, καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ἀκόλουθον μὴ πάντη δύσφορον εἶναι τῶν οἰκειοτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γάρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς· τε καὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γάρ συνηθείᾳ ζῶσιν· ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα, καὶ τοῖς προλαθοῦσι

A Dei preceris, ut Dominus det nobis ab injuria inimicorum Evangelii liberatis tranquillam ac quietam vitam agere. Quod si et tuæ prudentiae consentaneum et necessarium videbitur, ut in unum veniamus, congregiamurque etiam cum reliquis reverendissimis fratribus maritimarum civitatum episcopis, ipse etiam nobis designa locum et tempus, quo haec sicut, et scribe fratribus, ut praestituto tempore relinquentes unusquisque ea quæ in manibus negotia, possimus aliquid ad ædificationem Ecclesiæ navare, ac tollere insitas nobis nunc ex suspicionibus inter nos molestias, ac charitatem firmare, sine qua mancam et imperfectam esse cujusvis præcepti observationem ipse nobis Dominus declaravit.

B

EPISTOLA CCVI.

Elpidio episcopo consolatoria.

Nunc maxime corporis infirmitatem sentio, cum eam video mihi tantopere obstarre animæ utilitati. Si enim mibi res succederent ex sententia, non vos per litteras, neque per internuntios alloquerer, sed ipse per me et charitatis exsolverem debitum, et minus persuerer spirituali emolumento. Nunc autem ita me habeo, ut præclare mecum agi potem si vel in patria motus sustinere possim, quos mihi necesse est nostræ parœciæ pagos visitanti suscipere. Sed et vobis Dominus robur et alacritatem et mihi prater studium, quod nunc 309 habeo largiatur et vires, ut, quemadmodum vos rogavi, siat mihi copia vobis fruendi, cum in fines Comanicos venero. Metuo autem tuæ dignitati, ne te domesticus dolor interpellet. Didici namque afflictum te fuisse filiali interitu: cuius jacturam, ut avo, molestam quidem esse par est; sed ut viro tantos jam in virtute progressus adepto, et perspectam habenti rerum humanarum naturam tum ex temporis experientia, tum ex spirituali doctrina, consentaneum est intolerabilem non esse propinquissimum disjunctionem. Non enim idem a nobis Dominus exposcit, quod a quibuslibet hominibus. Hi enim vivunt ex consuetudine: nobis autem vivendi regula, Domini præceptum ac præterita beatorum virorum exempla, quorum magnitudo animi adversis temporibus maxime declarata est.

τική τινι ἐπὶ ἐκγόνου ἀποδοῦ. Cuidam consolatoria ob mortem nepotis. Præter auctoritatem vetustissimorum codicium, tanta est necessitudo huic epistolæ cum præcedenti, ut dubium esse non possit, quin ad Elpidium episcopum scripta sit.

(83) Κατὰ ροῦν. Harl. κατὰ ροῦν.

(84) Πνευματικοῦ. Editi addunt τοῦτον quod deest in sex mss.

(85) Πρὸς τὴν σπουδὴν. Ητα tres vetustissimini codices cum pluribus aliis. Editi πρὸς τὴν σπουδὴν. Paulo post iidem editi πραγματεύσασθαι ὑμῖν. Novem mss. ἡμῖν Surinde sex mss. μῇ που σοι. Editi μῇ πως σοι.

Alias CECXLVIII. Scripta anno 375.

Ut igitur et ipse fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquis, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorein exhibe, patiens in afflictione, spe laetus. Horum itaque nihil speratum nobis congressum impeditat. Infantibus namque satis est utas ut inculpati sint: nos autem debemus præscripta nobis ministeria Domino exhibere, atque in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesiarum administrationem, cuius magna præmia fidelibus et prudentibus administris Dominus noster reservavit.

σιῶν, ἃς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις δὲ Κύριος ἡμῶν ἐταπείσατο.

EPISTOLA CVII.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad unum in odio Basilii cum episcopo suo consentirent; Basilius admonet eos, ut ne assentientur homini errore Sabellii induceni, neve patiantur populam ab eo decipi. Is Basilium fugiebat, argui metuens: somnia fingebat, ut Basilii doctrinam persuaderet esse perniciosa. Cuicunq; odiis rogatus, non aliam afferebat præter psalmos ei canum ac monasticam vitam: quæ instituta, nondum in Neocæsariensi Ecclesia recepta, rigebant in Cœsuriensi. Utrunque illud institutum Basilii et sibi honori esse, et in aliis Ecclesiis vigere demonstrat. Objicentibus, hæc non fuisse tempore Gregorii, respondeat nec litanias tunc fuisse, nec quidquam fere ex illius institutis apud eos inperesse. Unde eos monet ut trahem ex oculis suis ejificant, ac heresim vident; alioquin lacere se non posse in laeta amarum perniciose.

Ad clericos Neocæsarienses.

1. Consensus in mei odio, et quod omnes ad unum belli nobis illati ducem sequimini, suadebat mihi, ut erga omnes pariter conticescerem, neque amici scripti, aut ullius colloquii essem inceptor, sed in silentio mœrorem meum concoquerem. Sed quia calumniæ silentio non prætermittendæ, non ut contradicendo nos ipsi ulciscamur, sed ne mendacium progredi et deceptos lædi patiamur, necessarium visum est hoc etiam omnibus proponere, et prudentiae vestræ scribere, quamvis cum nuper toti presbyterio communiqueret scripsisse, nulla me responsione dignati sitis. Nolite assentari, fratres, iis, qui prava dogmata in animos vestros inducunt: neque despicie, dum populus C Dei, vobis scientibus, **310** per impia dogmata subvertitur. Sabellius Afer et Marcellus Galata, soli ex omnibus ea ausi sunt et docere, et scribere, quæ nunc apud vos, velut sua ipsorum inventa, proferre aggrediuntur populi duces, lingua persistentes, sed ne verisimilitudinis quidem colorem his tricis et cavillationibus illinere valentes. His fanda atque nefanda in nos concionantur, et omni modo congressum nostrum declinant. Quamobrem? Nonne quia timent ne de pravis suis dogmatibus arguantur? His videlicet eo usque impudentia contra nos devenere ut et sonnia ouædam in nos

* Alias LXIII. Scripta anno 375.

(86) *Katà Neokaisárpēuā. Ita mss. tres vetustissimi cum duobus Regiis et Coisl. secundo. Male in editis xatà Neokaisarpiac. Non enim sic loqui solet Basilius. Post ope veterum codicum emendavimus quod minus accurate scriptum erat in editis μέχρις ἑνὸς et πεσεν τὴν ἔμαυτον λύπην. In duabus tamen recentioribus mss. et in editionibus Hag. et Basil. legitur πέσειν. Paris. 8 πέπτειν.*

(87) *Πρὸς τὰς διαβολὰς μή. Quidque codices non antiquissimi μῆτε πρὸς τὰς διαβολὰς. Ne ca-*

A τῶν μαχαρίων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν, ὡν τὸ μεγαλοφυὲς τῆς διανοίας ἐπὶ τῶν περιστατικῶν καιρῶν μάλιστα διεδείχνυτο. Ινα σύν καὶ αὐτὸς ὑπόδειγμα ἀνδρεῖας καὶ τῆς ἐπὶ οἰκείομένος ἀληθινῆς οὐθέσεως καταλίπης τῷ βιψι, δεῖξον σαυτὸν μῆτε καμπτίμενον τῷ πάθει, ἀλλ' ὑψηλότερον διντα τῶν λυπηρῶν, τῇ μὲν θλιψὶ υπομένων, τῇ δὲ ἐπὶ οἴδη μητρὶν οὖν τούτων γένηται κώλυμα πρὸς τὴν ἐπιζημένην ήμιν συντυχίαν. Τοῖς μὲν γάρ νηπίοις αὐτάρχη, τῇ τλικίᾳ πρὸς τὸ ἀνέγκαλητον· τῇ μείζῃ δὲ ὑπεύθυνοι εἰσμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ὑπηρετεῖν τῷ Δεσπότῃ, καὶ εἰς πάντα εὐθετοὶ εἶναι τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Ἐκκλη-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

B *Tοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν (86) αληπρικοῖς.*

1. Η μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους, καὶ τὸ μέχρις ἐνδις πάντας ἀκολουθῆσαι τῷ προεστῶτι τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἐπειδὲ με δομοίως ἀποσιωπᾶν πρὸς ἄπαντας, καὶ μῆτε γράμματος φύλακον μῆτε τινὸς δμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέττειν τὴν ἔμαυτον λύπην· ἐπειδὴ δὲ χρή πρὸς τὰς διαβολὰς μῆτε (87) ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μή συγχωρήσωμεν εὐδοθῆναι τῷ φεύγει, καὶ τοὺς τῆς παταγίους μῆτε ἐναρψάμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τούτῳ προθείναι τοῖς πάτει, καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῇ συνέσει, εἰ καὶ δι τοι πρώην κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ γράψας, οὐδεμίδες παρ' ὑμῶν ἀποκρίσεως τῇσιώθην (88). Μή κολακεύετε, ὡς ἀδελφοί, τοὺς τὰ πονηρὰ δόγματα ταῖς φυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας· μῆτε καταδέξησθε περιπρᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρᾳ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρέψαμεν. Σαβέλλιος δὲ Λίβιος καὶ Μάρκελος δὲ Γαλάτης, μόνον ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάσκαι ταῦτα καὶ γράψαι, ἀπερ νῦν παρ' ὑμῖν, ὡς ίδια ἐκατῶν εὐρέματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ, βαμβαίνοντες (89) τῇ γλώσσῃ, καὶ οὐδὲ εἰς παθανήν κατασκευὴν ἀγειν (90) τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαρκοῦντες. Οὗτοι δητὰ καὶ ἀρρήτα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι, καὶ πάντα τρόπον τὰς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἔνεκεν; Οὐχὶ τὸ

D *luminis quidem silentio prætermittendæ. Post non nulli codices recentiores προσθεῖναι τοῖς πάτει. Ήταν omnibus addere.*

(88) *Γράψας... τῇσιώθην. Ita tres velutissimi codices. Editi γράψαντες... τῇσιώθημαν.*

(89) *Προφέρειν... βαμβαίνοντες. Ita Harl., Med., Coisl. uteque cum tribus Regiis. Editi προσφέρειν... βαμβαίνοντες.*

(90) *Ἄγειν. Ita tres velutissimi codices; quinque aliis ἀγαγαῖν. Editi ἐξαγαγεῖν.*

ἐπὶ τοῖς πονηροῖς δόγμασιν ἔαυτῶν (91) ἐλεγχον ὑφ-
ορίωμενον; Οἱ γε ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηγαισχύνη-
σαν, ὅστε καὶ ὀνείρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι,
ἴωσαντοντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας, ὡς βλαβεράς·
λ., καὶ τάντα τὰ τῶν φυλλοχών μηνῶν φαντάσμα-
τα ταῖς ἔαυτῶν κεφαλαῖς ὑπόδεξανται, οὐδεμίαν
ἥμιν βλασφημίαν δυνήσονται προστρίψασθαι, πολλῶν δυτῶν τῶν (92) ἐφ' ἔκστης Ἐκκλησίας μαρτυρούν-
των τῇ ἀληθείᾳ.

2. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τού-
του καὶ ἀσπόνδου πολέμου, φαλμοὺς λέγουσι καὶ
τρόπου μελῳδίας τῆς παρ' ὑμῖν (93) κεκρατηκίας
συντρίβεις παρηλλαγμένον, καὶ τοιαύτα τινα, ἐφ' οὓς
ἴχρησιν αὐτούς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ, ὅτι
καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐεσθείας ἀσχητάς, ἀπο-
τεξαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ πάσαις ταῖς βιωτικαῖς
μερίμναις, ἀς ἀκάνθαις παρεικάζει ὁ Κύριος, εἰς
καρποφορίαν ἐλθεῖν (94) τὸν λόγον μὴ συγχωρούσαις.
Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι
περιφέρουσι· καὶ δραντες τὸν ἔαυτῶν σταυρὸν,
ἴπονται τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀν τιμησαίμην
τοῦ ἐμαυτοῦ βίου, ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα,
καὶ ἔχειν ἄνδρας παρ' ἐμαυτῷ, ὑπὲρ ἐμοῦ διδασκάλῳ,
τὴν ἀποκήσιν ταῦτην προελόμενους. Νῦν δὲ ἐν Αἰ-
γύπτῳ μὲν ἀκούων τοιαύτην εἶναι ἄνδρων ἀρετὴν·
καὶ τάχι τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατά-
το Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦσιν. Ἀκούων δέ
πιας καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ
μακερίους ἄνδρας. Ἡμεῖς δὲ παλέές ἐσμεν πρὸς γε
τὴν τῶν τελείων σύγχρονιν. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκες
εἰαγγελικῶς ζῆν προελόμεναι, παρθενίαν μὲν γάμου
προτιμῶσαι, δουλαγωγῶσαι (95) δὲ τὸ φρόνημα τῆς
εαρκῆς, καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῷ μακαρούμενῷ,
μακάριαι τῆς προαιρέσεως, δικοῦ ἀν ὡς τῆς γῆς.
Παρὰ δὲ ὑμῖν (96) μικρὰ ταῦτα, στοιχουμένων ἔτι
καὶ εἰσαγορέμένων πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δέ τενα
ἀκοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπο-
λογεῖται μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι· ἔκεινο
δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, διτὶ δὲ μέχρι νῦν δὲ Σατανᾶς
ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους εἰπεῖν οὐ κατεδέξατο, ταῦτα
αἱ ἀρσοῖς καρδίαι, καὶ τὰ ἀχαίτητα στόματα
αἱ (97) φθέγγεται ἀδεῶς. Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βού-
λομαι, διτὶ τῆς εὐχόμεθα καὶ ἄνδρων καὶ γυναικῶν
συντάγματα (98) ἔχειν· ὃν τὸ πολίτευμα ἔστιν ἐν
οὐρανοῖς, τῶν τὴν σάρκα σταυρωσάντων σὺν τοῖς
παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις· οἱ οὐ μεριμνῶσι
περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων· ἀλλὰ ἀπερίσπαστοι
δυτες καὶ εὐπάρεδροι τῷ Κυρίῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας
προσμένουσι ταῖς δεήσεσιν. Ὁν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ
ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ φάλλουσιν ὑμνους (99) τῷ
Θεῷ ἡμῶν διηγεῖται, ἐργαζόμενοι ταῖς ἔαυτῶν χερ-
σιν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρείαν ἔχουσι.

(91) Δόθησαί τινας ἔαυτῶν. Sic tres iidem vetustissimi codices. Ediliū ἔαυτῶν διδάγμασιν. Ibidem quinque codices non ita vetusti τὸν ἐν τοῖς.

(92) Ὁρτων τῶν, etc. Deest hic articulus in quatuor mss. non antiquissimis.

(93) Τῆς παρ' ὑμίν. Posterior editio Parisiensis et Regii duo codices ac Coisl. secundus et Hart. secunda manu τῆς παρ' ἡμῖν.

(94) Ἐλθεσίν. Ita septem mss. Editi ἀνελθεῖν.

(95) Δουλαγωγούσαι. Reg. secundus δουλαγω-

A comminiscantur, doctrinam nostram ut pernicio-
sam calumniantes : qui eliamisi omnia mensium,
quibus folia cadunt, somnia et visa capitibus suis
colligant, nullum nobis probrum poterunt inurere,
cum plures sint in unaquaque Ecclesia, qui testi-
monium dent veritati.

2. Quod si causam rogentur implacabilis illius
et inexpiabilis belli, psalmos dicunt, et melodiae
modum a consuetudine, quae apud vos invaluit,
diversum, et quædam ejusmodi, quorum eos par-
erat pudere. Incusam autem. quod etiam ho-
mines habeamus pietatis cultores, qui nuntium
remiserunt mundo et omnibus sæculi curis, quas
B spinis comparat Dominus, verbum ad fructum
ferendum pervenire non sinentibus. Ejusmodi
homines mortificationem Iesu in corpore circum-
serunt, et crucem suam portantes, Deum sequunt-
tur. Ego vero tota mea vita mercarer, ut mea
essent hæc delicta, habetremque apud me viros,
me doctores, hanc pietatis exercitationem profi-
entes. Nunc autem in Αἴγυπτῳ quidem audio talem
esse virorum virtutem : ac fortasse nonnulli et in
Palæstina evangelicam vitam excolunt : audio rur-
sus aliquos et in Mesopotamia perfectos ac beatos
viros. Nos autem pueri sumus, siquidem cum per-
fectis comparemur. Quod si et mulieres evangeli-
cum vivendi genus profi-entur, virginitatem præfe-
rentes nuptiis, petulantiam carnis redigentes in
servitutem et in luctu illo degentes qui beatus
prædicatur, beatæ sunt ob propositum suum, ubi-
cunque fuerint terrarum. Apud nos autem hæc
parva et exilia sunt, ac hominum adhuc elementa
discentium, quiq[ue] introducuntur ad pietatem. Jam
si quid dedecoris vite mulierum inferunt, eas de-
fendere non libet. Illud tamen vobis testificor. quaes
hactenus pater mendacii Satanæ dicere non ausus
est, ea semper a cordibus metus expertibus et
effrenatis linguis audacter efferriri. Scire autem vos
volo, nos laudi ducere, quod virorum et mulierum
cœtus habeamus, quorum conversatio in cœlis est :
qui suam carnem una cum affectionibus ac cupi-
ditatibus crucifixurunt : 311 qui nec de cibis nec
de indumentis sunt solliciti, sed minime distracti,
et Domino continententer astantes, noctu diuque per-
severant in orationibus. Quorum os non loquitur
opera hominum ; sed hymnos Deo nostro conci-
nunt continententer, operantes manibus suis, ut ha-
beant unde impertiant indigentibus.

γουσι, et paulo post ζῶσι. Sed frustra librariorum
aliquis emendare voluit scripturam non vitiosam.

(96) Παρὰ δὲ ὑμίν. Emendavimus ope Har-
læani codicis et Medicæi quod minus commode in
aliis et in editis legebatur Παρὰ δὲ ἡμῶν.

(97) Άστ. Deest ea vox in Vaticano, Reg. secun-
do et Coisl. secundo.

(98) Συντάγματα. Ita miss. octo. Editi συστή-
ματα.

(99) Υμιρους. Ita veteres libri summō consensu-

Ut igitur et ipsae fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinques, invictum te a dolore ac molestia rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, scilicet. Horum itaque nihil speratum nobis cōgressum impedit. Infantibus namque satis metas ut inculpati sint: nos autem debemus scripta nobis ministeria Domino exhibere, in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesie administrationem, cujus magna præmia et prudentibus administris Dominus nos vavit.

Siōn, ἡς μεγάλους τοὺς μισθους τοῖς

EPISTOLA CVII.

Cum Neocasarienses clerici omnes ad ius assententur homini errore Sabellii iuueni: somnia fingebat, ut Basilii deo preter psalmos ei cantum ac monast Casuriensi. Utrumque illud institutum hoc non fuisse tempore Gregorii, reperesse. Unde eos monet ut trahant marum pernicie.

Ad clericos Neoco-

4. Consensus in mei odi unum belli nobis illati ducat mihi, ut erga omne neque amici scripti, a inceptor, sed in silentio querem. Sed quia calummittendæ, non ut contumur, sed ne mendaciam patiamur, necessarium bus proponere, et prævis cum nuper toti paissim, nulla me assentari, fratres. vestros inducunt Dei, vobis se subvertitur. Sicut soli ex omnibus que nunc agit proferre aegentes. his tricis fanda atque modo Nonne arguit, tra

sis velut ionis verba si nos que Li- enates, Sy-

magni studio ha- optarim vivere. pro pec ut non Spiritus Deum feisse sub testes, qui tacitus conser-

bit. et Coisl. ulti- post diligenter cura erga cō labor, sed pro aegenter labor. Omnes auctoribus mu- in 0lībūt; xat èv

Ediciones Basil.

Et in uno ex eis aperte, tñ, Δόξα èv a. dicit. Sed auctoritas. Liqueat enim recognosci. adus et Coisl. secundus codices cōsiderabat. ea in textu. supplicationes sive in Euchologio Gra- cōntrarium accommodata. ponit Basilius inter casariensem, quod pri- senenses vero oraculus Spi- cula. Porro nullum processio- salis confessionis cantandi observatur. Ita tres vetustissi-

ms òt tò èpi ταις φαλμφόλαις ἑρδημα, ὃ τοὺς ἀπλουστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβόλοι τὸ εἰπεῖν ἔχω. οτις τὰ νῦν κεκριτέται ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνάντησιν. Ἐκ νυκτὸς γάρ δρόμοις πάρ τιμονίον οἰκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ συνοχῇ δαχρύων ἔξομολογύμενοι τῷ Θεῷ, ταῖς ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰ; τὴν μισθίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν, διχῇ διαβόλοις, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, δόμοι μὲν τὴν μιλέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, δρόμοι δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδίαν ἐκτοῖς διοικούμενοι (1). Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέπονται ἐν τῇ ποικιλᾳ τῆς φαλμφόλαις τὴν νίκην διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἡπολαμπούσης, πάντες κοινῇ, ὡς ἔξι στόχοις καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἔξομολογήσεως θελμὸν διαφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ιδίᾳ ἐστι τῶν ἐκαστος τὰ μετατονολαὶ παιούμενοι. Ἐπει τούτοις λατέται εἰ τῆς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Αιγυπτίους φεύξεσθε δὲ καὶ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θήρας, Παλαιστίνους, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρους, καὶ τὰ πόδες τῷ Εὐφράτῃ κατωκιδύμενους, καὶ πάντας ἀπάλως, παρ' οἷς ἀγρυπνίαι καὶ προσευχαὶ, καὶ τοιαναὶ φαλμφόλαι τετίμηνται.

4. 'Αλλ' οὐκ ἄν, φησι, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. 'Αλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι (4), δεὶς ὅμεις τῷ ἐπιτηδεύετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· τῷ μηνὶ γάρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάχρυσι ζῆν, καὶ μετανοεῖν διηνεκεῖ. Ἐπειτα καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἔτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· πάλιν διον οὐκ ἀνδροπίνοις ρήμασιν, ὥσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις των Πινεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔξιλούμεθα. Οτι δὲ εἰς ἣν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔχει μάρτυρας (5), οἱ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρι την

Hari., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρας. Ibidem editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbum deest in ocio nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἱ γε, quæ voculae deerant in editis.

(6) Οὐδὲν τὸν ἔκειτον. Videntur prima specie cum bac epistola pugnare, quæ in libro *De Spiritu sancto* leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilius tantum esse Gregorii apud Neocasarienses adiutorianum, ut non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adiicerint. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiam inducta commemorat, imo eos negat ex Gregorii insitutis quidquam retinere? Hæc ut concilientur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro *De Spiritu sancto* accipi de insignibus et præciosis institutis debere. His nihil addi, nihil detrahi possunt sunt Neocasarienses. Hinc nulla apud monasteria, nec apud alias Ecclesias, novis ritibus locis erant addicti, ut in nisimum inducerem prætexere] viris momenti] nulla ad usum] ita : quale scenus, obiectum;

χατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν
· Ἀποστόλου γνήσιος
προσευχόμενος
· κατασχύνει
· οὐκ δύστελει
· αὐτοῦ (7), εἰκὼν
· τευγέ τοὺς δρκούς ἡ
· τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύ-
· μονοῦ τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ, διὰ
· ροῦ τοῦ εἰπόντος· Ἐγώ δὲ
· εἰς δίως. Οὐκ ἤνειχο εἰπεῖν
· δὺν μωρὸν ἔκεινος· ἐφοβεῖτο γάρ
· τοῦ Κυρίου (8). Θυμὸς καὶ δργὴ καὶ
· τοῦ στόματος ἔκεινον οὐκ ἔξεπορεύετο.
· Εἵμεται ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσ-
· φύνοντος καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδόλου ψυχῆς B
· ἀπελήλατο. Οὐκ ἀν παρέστη τῷ θυσιαστῇ-
· πρὸν καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον
· τεχνικὸν ἐπὶ διαδολῇ τινων μεμπτχανημένον οὐ-
· τως ἐθελύττετο, ὡς εἰδὼς, διὰ τὸ Φεῦδος; ἐκ τοῦ
· ἀδόλου γεγένηται, καὶ διὰ Κύριος ἀπολεῖ πάντας
· τοὺς λαλούντας τὸ Φεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἔστιν ἐν
· ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ δυτὶ ἔστε μα-
· θηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ
· μή, σκοτεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διαλίζετε, περὶ μὲν
· ἥκιον φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς φαλμψδίας ἀκριβολογού-
· μων, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες.
· Εἰς τούτους με τὸν λόγους ἥγανεν ἡ ἀνάγκη τῆς
· ἐπιλογίας, ἵνα διδαχθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὸν τῶν
· ἀθελμάν οὐμῶν, καὶ τότε ἔξαίρειν τὰ ἀλλότρια
· κάρη. Ιδίην ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ διὰ
· ὧδε ἀνεκέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνου ἐρήμωσθα τὴ
· προτροπήμενα, καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας
· καταπιγόσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀνετείτε. Τὸ δνομα
· τὸ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνείσθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου
· φωνὰς μὴ παρεκχεισθε. Εἰ δὲ μή, ζως ἀν ἐμπνέω-
· μεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ήμετ; ἐπὶ
· τοσαύτῃ λύμητι ψυχῶν σιωπᾶν.

A vastis? Gregorius non operiebatur 312 in pre-
cibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli disci-
pulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans
velato capite, deturpat caput suum*¹³, et *Vir quidem
non debet velare caput suum, cum sit imago et gloria
Dei*¹⁴. Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna
Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus:
Ita et Non, propter praeceptum Domini, qui dixit:
*At ego dico vobis, ne juretis omni uno*¹⁵. Non audie-
bat ille fratrem suum fatuum appellare¹⁶; vereba-
tur enim comminationem Domini. Indignatio et ira
et acerbitas ex illius ore non proficiscebantur.
Convicium odio habebat, ut in regnum cœlorum
non perducens. Invidia et arrogantia ab illa dolii
experte anima facessebant. Non accessisset ad
altare, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem
sermonem et artificiose ad aliquorum calumniam
instructum ita abominabatur, ut qui sciret mendaci-
um ex diabolo ortum esse, Dominumque eos
omnes qui mendacium loquuntur, perditurum¹⁷.
Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab om-
nibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum
Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culi-
cem coletis, de vocis quidem sono in psalmorum
cantu litigantes, mandata vero maxima dissolven-
tes. Ad hos me sermones adduxit necessitas cause
defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris
ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere.
Verumtamen omnia condonamus; quanquam nihil
est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo
sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa
fidem compescite. Hypostases ne evertatia. Nomen
Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso inter-
pretemini. Alioquin dum respirabimus, loquen-
dique erit facultas, fieri non poterit ut in tanta ani-
marum pernicie sileamus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗ'.

EPISTOLA CCVIII*.

Eulancium rogat ne se Neocæsariensem causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαγχίῳ (9).

Μαχόδν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστα-
το; ὧν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος,
αἱ τι λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναι διὰ τῶν

" I Cor. xi, 4. " ibid. 7. " Matth. v, 35. " ibid. 22. " Psal. v, 7.

cessa in martyrum Meinoriis suis, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, infirmati consuleret; sed ea temporis progressu in spiritualem lætitiam magna ex parte conversa, Vii. Greg., p. 574., 2. Neque etiam secum ipse at Basilios, cum Neocæsarienses laudat in Spiritu sancto, quod Gregorii instituta teneant, hic autem vituperat, quod ea tuerint. Illuc enim respicit ad exte- bic autem ad virtutum exempla, con- fugam, odium jurisjurandi et

autoū hæc verba in tristis. Cæo autem et

Darl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur banc Neocæsariensem consuetu: in em animo intueri Basilios, eum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viro lecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.
(8) Τοῦ Κυρίου. Darl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) Εὐλαγχίῳ. Addunt Coisl. primus et Med. φιλικὴ προστηροπία, amica salutatio. Darl. Εὐλαγχίῳ.

(10) Άει τι λαλεῖν. Coisl. primus, Darl. et Par- ris. διετ., τὸ λαλεῖν, hoc exercitationis artisque loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studueris. Quanvis haec scriptura non omniō displiceat, potior tamen videtur vulgata, et diag 8

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

3. Quod autem spectat ad psalmodias criminationem, qua maxime simpliciores terrant ii, qui nos calumniantur, illud dicere habeo, recepta nunc instituta omnibus Dei Ecclesiis consona esse et consentientia. De nocte siquidem consurgit apud nos populus ad domum preceptionis, et in labore, in afflictione ac jugibus lacrymis conscientes Deo, tandem a preceptione surgentes, ad psalmodiam transeunt. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt, ac simul et meditationem Scripturarum inde corroborant, et animum attentum et cor evagationis expers sibi ipsi comparant. Postea rursus uni committentes, ut prior canat, reliqui succinunt; et sic posteaquam in psalmodias varietate noctem traduxere intermissis precibus, die jam illucescente, omnes simul velut ex uno ore et uno corde psalmum confessionis Domino concinunt, propria sibi unusquisque verba penitentiae facientes. Cæterum horum gratia si nos fugitis, fugietis Ægyptios, fugietis et ulrosque Libyes, Thebaeos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, et eos qui ad Euphratem habitant, ac omnes uno verbo apud quos vigilæ precesque et complunes psalmodiae in prelio sunt.

4. Sed hæc, inquit, non erant tempore magni Gregorii. Sed neque litanie, quas nunc studio habetis. Neque id dico, ut vos redargam; optarim enim vos omnes in lacrymis et jugi penitentia vivere. Nam et nos nihil aliud facimus, nisi quod pro pecatis nostris supplicamus; sed ita tamen, ut non humanis verbis, uti vos, sed oraculis Spiritus Deum nostrum placemus. Hæc autem non fuisse sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes, qui quidem nihil ex illius institutis haec tenus conser-

Editi òmnon. MSS. tres, nempe Harl. et Coisl. uterque, interpunctionis notam apponunt post δηγεῖχος, quod editi male conjungebant cum ἔργαζόμενοι. Non enim continuus erat manuum labor, sed continua psalmodia, quam ne ipse quidem labor interpellabat. Paulo post editi ἐν Φαλμῳδίαις. Omnes mss. ut in textu. Non longe iisdem auctoribus mutavimus quod in editis legebatur τὸ θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ... ἀναστάντες.

(1) Διοικούμενοι. Ita octo mss. Editiones Basil. et Paris, διαχονούμενοι. Hagan. διαχούμενοι.

(2) Τὸς τῆς ἔξομολογίσων γαλοῦ. In uno ex codicibus Regis ad marginem legitur, τὸ Δόξα τῷ ὑψίστῳ, λέγετ. *Gloria in altissimis, dicit.* Sed hujus scholi non magna auctoritas. Liquebat enim psalmum quinquagesimum designari.

(3) Φεύξεσθε. Reg. secundus et Coisl. secundus φεύξασθε. Paulo post iisdem codices συνεπιτηδεύετε. Mox editi Εὐφράτει. MSS. ut in textu.

(4) Λιταρσια. Hac voce non supplications sive processiones designantur, ut in Euchologio Grecorum, sed preces ad penitentiam accommodatae. Hoc enim tantum discriminis ponit Basilius inter Neocæsariensium ritum et Cæsariensem, quod primi humanis verbis, Cæsarienses vero oraculis Spiritus sancti Deum placent. Porro nullum processonis vestigium in illo psalmi confessionis cantandi ritu, qui Cæsareae observatur.

(5) Μάρτυρας. Ita tres vetustissimi codices,

A 3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς φαλμῳδίαις Ἑγκλημα, ψαλμίστα τοὺς ἀπλουστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβόλοις; ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν χερατήκη έθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνάδεται καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γάρ δρθρίζει παρ' ἥμιν διαδέσποι τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ τῷ θλίψει καὶ συνοχῇ δικρύων ἔξομολογύμενοι τῷ θεῷ, τελευταῖον ἔξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰ; τὴν φαλμῳδίαν καθίστανται; Καὶ νῦν μὲν, διχῇ διανυθέντες, ἀντιφάλουσιν ἀλλήλοις, ὅμοι μὲν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὅμοι δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρπῶν ἔκαστος διοικούμενοι (1). Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέπονται ἐν ταῖς κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπάρχουσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς φαλμῳδίας τὴν τάξιν διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, τῷμέρας τῷ ὑπολαμπόσῃς, πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἑνὸς σύμπλοτος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἔξομολογήσεως φαλμῳδίαν ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ιδίᾳ ἔκαστων ἔκαστος τὰ μηματα τῆς μετανοίας παιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις λατεῖται ἡ τῆς φαλμῳδίας ἀποφεύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Αιγυπτίους· φεύξεσθε δὲ καὶ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θηραῖς, Παλαιστίνους, Ἀραβίας, Φοινίκας, Σύρους, καὶ τὰς πόρδας τῷ Εὐφράτῃ κατωκισμένους, καὶ πάντας ἀπλῶς, παρ' οἴκῃ ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς, καὶ αἱ κοιναὶ φαλμῳδίαι τετίμηνται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἡν, φησι, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι (4), δις ὑμεῖς; νῦν ἐπιτρέπετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· τὸ χρυμην γάρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσι ζῆν, καὶ μετανιά διηνεκεῖ. Ἐπειτα καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἔτερον τῇ λιτανεύμαντι ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· πάλιν δισον οὐκ ἀνθραπίνοις βῆμασιν, ὁσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις; τῷ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξιλεούμεθα. "Οτι δὲ εἰς ἡν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔγειται μάρτυρας (5), οἱ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρι νῦν

Harl., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρια. Ibidem editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbum deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἵ γε, quae voculae deerant in editis.

(6) Οὐδέτερον ἔχετε. Videntur prima specie cuncti hac epistola pugnare, quia in libro *De Spiritu sancto* leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilios tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses adiutoriationem, ut *non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adiencerint*. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiæ inducta commemorat, inno eos negat ex Gregorii institutionis quidquam retinere? Hæc ut concilientur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro *De Spiritu sancto* accipi de insigibus et præcipuis institutionis debere. His nihil addi, nihil detrahi passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec liturgia, ut apud alias Ecclesiæ, novis ritibus incompletata. Doctrinæ Gregorii ita erant addicti, ut cum eorum episcopus Sabellianismum inducere tentaret, Gregorii verbis erroreni prætexere cogeretur. Sed tamen in rebus levioris momenti non ita difficiles erant, sed non nulla ad usus suos adjunxerunt; quales erant litanie: quale est etiam quod narrat Gregorius Nyssenus, oblectamenta quædam a Gregorio cou-

δειπνάσθε; Γρηγόριος οὐ κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν Α πρωτευχῶν. Πᾶς γάρ; ὃ γε τοῦ Ἀποστόλου γνήσιος μαθῆτης τοῦ εἰπόντος· Πᾶς διήρ προσευχόμενος ἡ προσηγέρων κατὰ κεφαλῆς ἔχων κατασχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ, Ἐάντοι μὲν οὐκ ὅστις κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (7), εἰκὼν καὶ δέξιος θεοῖς υπάρχων. Ἐφευγε τοὺς δρόκους ἡ καθαρὸς ἐκείνης ψυχῆς, καὶ ἀξία τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος· κοινωνίας, ἀρχούμενη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἐγώ δὲ μήν θύμῳ μὴ δμόσιαι δλως. Οὐκ ἡνείχετο εἰπεῖν τὸν ἁυτοῦ ἀδελφὸν μωρὸν ἐκείνος· ἐφοβεῖτο γάρ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου (8). Θυμὸς καὶ ὄργη καὶ πειρί τὸν τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἔξεπορεύετο. Λυθρίαν ἐμίστει ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσ-ἀγωσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδόλου ψυχῆς B ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἀν παρέστη τῷ θυσιαστη-ρίῳ πρὶν καταλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῇ τινῶν μεμπτανημένον οὐ-τοὺς ἐδοξάλετο, ὡς εἰδὼς, διτὶ τὸ φεῦδος ἐκ τοῦ ἀδόλου γεγένηται, καὶ διτὶ Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ φεῦδος. Τούτους εὶς μηδὲν ἔστιν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ δητὶ ἔστε μα-θηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἑντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μή, σκοτεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διαλίζετε, περὶ μὲν τοὺς φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς φαλαμψίας ἀκριβολογού-μενοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἑντολῶν παραλύοντες. Εἰς τούτους με τοὺς λόγους ἥγανεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, ἵνα διδαχθῆται ἐκβάλλειν τὴν δοκὸν τῶν ἴδειμαν ὑμῶν, καὶ τότε ἔξαρτειν τὰ ἀλλότρια κίρητη Πλήτην ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ διτὶ οὐδὲν ἀνεξέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνου ἐρήμωθε τὸ προηγόμενα, καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας κατατιγάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ δνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μή, ἔως ἀν πεινά-μεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ημᾶς ἐπὶ ταύτῃ λύμη ψυχῶν σιωπᾶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗ'.

Bulancium rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαζχίῳ (9).

Μαρδὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλιστα-τὰ ὄν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, διτὶ τοῖς λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναι διὰ τῶν

" I Cor. xi. 4. " ibid. 7. " Matth. v. 35. " ibid. 22. " Psal. v. 7.

cessa in martyrum Meinoriis fuisse, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, infirmi- tati consuleret; sed ea temporis progressu in spiritualem lætitiam magna ex parte conversa, Vit. Greg., p. 574, 2. Neque etiam secum ipse pugnat Basilius, cum Neocæsarienses laudat in libro *De Spiritu sancto*, quod Gregorii instituta arctissime teneant, hic autem vituperat, quod ea omnino reliquerint. Illic enim respicit ad exte-riora instituta, hic autem ad virtutum exempla, con- cīci et iracundiae fugam, odium jurisjurandi et mendaciorum.

(7) Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Desunt hæc verba in quinque veteribus libris. In Medicæo autem et

D Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur banc Neocæsariensium consuetudinem animo intueri Basilius, cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viroς tecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.

(8) Τοῦ Κυρίου. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) Εὐλαζχίῳ. Addunt Coisl. primus et Med. φιλικὴ προσηγορία, amica salutatio. Harl. Εὐλαζχίῳ.

(10) Αεὶ τοῖς λατεῖς. Coisl. primus. Harl. et Pa-ris. δὲ, τὸ λατεῖ, hoc exercitationis artisque loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studueris. Quanvis hæc scriptura non omni- nino displiceat, potior tamen videtur vulgata, et magis

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

EPISTOLA CCVIII.

Eulacio

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque hoc exercitationis artisque loco habueris, semper aliquid loqui, et te ipsum dicendo ostendere. Sed

calumniæ opus auctorem manifestum habet : qui, cum ex multis malefactis notus sit, tamen hac maxime nequitia dignoscitur, ita ut nomen ei factum fuerit peccatum. Sed tamen ferte meam dicendi libertatem : utramque aurem meis sycophantibus aperientes, omnia animo citra examen recipitis, nec quisquam **304** est qui mendacium a veritate se rernalat. Quis unquam malarum criminationum penuria laboravit, solus contendens? quis mentiens convictus, absente eo qui calumniis appetitur? quænam oratio non probabilis audientibus, si maledicitus asseveret rem ita se habere, is autem cui maledicitur, nec adsit, nec contumelias audiat? Nonne et ipsa sæculi consuetudo haec vos edocet, eum, qui æquus et communis auditor futurus est, non debere totum abduci a præoccupante, sed et defensionem exspectare ejus, qui reus agitur, ut sic ex collatione ultriusque sermonis, veritas elucescat? *Justum judicium iudicate*⁴⁶ : præceptum est unum ex maxime necessariis ad salutem.

3. Atque hæc dico, non oblitus verborum Apostoli, qui fugiens humana judicia, totam suam vitam illius judicii, quod decipi non potest, exanimi reservabat, ubi ait : *Miki autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die*⁴⁷. Sed tamen quia aures vestras falsæ criminaciones præoccuparunt, ac calumniis petita est vita nostra, petita etiam nostra in Deum fidis; haud ignorans tres simul personas a calumniatore laedi : nocet enim et ei quem calumniantur, et iis quos alloquitur, et sibi ipse : de meo equidem damno lacuisse, probe sciatis, non quod vestram existimationem contemnam (quomodo enim qui, ne eam amittam, hæc scribo et nunc contendō?), sed quod videam ex tribus qui laeduntur, eum qui minus laeditur, me esse. Ego enim vestri jacturam facio, vobis veritas eripitur ; et qui horum auctor est, me quidem a vobis se junxit, ipse vero se a Domino abalienat : fieri enim non potest ut quis Deo, vetita patrando, conjungatur. Vestra igitur causa magis quam mea loquor, et ut vos damno intolerabili eximam. Quod enim majus euiquam malum accidat, quam si rem omnium pretiosissimam amittat veritatem?

4. Quid igitur dico, fratres? Non peccati experientia me esse, nec vitam meam refertam non esse innumeris delictis. Nam me ipse novi, nec cesso lacrymas ob peccata perfundere, si forte possim

⁴⁶ Joan. vii, 24. ⁴⁷ I Cor. iv, 3.

(33) Φυλλοχριτῶν. Ita tres vetustissimi codices, nisi quod in Med. legitur φυλλοχριτῶν. Editi φιλοχριτῶν. Scriptura codicum mss. confirmatur ex libro *De Spiritu sancto* c. 29, p. 73, et epist. 237.

(34) Γενέσεσθαι. Med. et Coisl. primus γενέσθαι.

(35) Τῆς χαρ' ὑμῖν. Ita tres vetustissimi codices

A μᾶλλον ἵδι τὸ σπουδαῖόν μενον· ἐπειδὴ τῇ διαβολῇ ἔργον φανερὸν ἔχει τὸν καθηγούμενον· δε, ἂν πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γνώμοις, ἀπὸ τατῆς μᾶλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὅπερ καὶ δνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Ιδητὸν ὑμεῖς ἀνάσχεσθε μου τῆς παρρησίας· ἀμφοτέρας τις ἀκόδες τοῖς διαβάλλοντις ἡμᾶς ἀναπετάσαντες, πάντας ἀνεξάστως ταῖς φυχαῖς παραδέχεσθε καὶ οὐδεὶς ἡνὶ ἀλήθους τὸ φεῦδος φυλοχρινῶν (53). Τις ἡ πρόρητος πει πονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; τελετὴ χθονίης φεῦδος παραδέχεσθε καὶ οὐδεὶς ἡνὶ πολλῶν φῆμα οὐκ ἔστι πιθανὸν τοῖς ἀκούουσιν, ἐνὶ μὲν λοιδοροῦς διατείνηται, ή μήν οὕτως ἔχει, ἢ λοιδορούμενος μήτε παρῇ, μήτε ἐπακούῃ τὸν φωνημῶν; Οὐδὲ αὐτὴ ή τοῦ βίου συνήθεια παντεῖς ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, δτι δεῖ τὸν μέλλοντα ἴσον καὶ πνὸν ἀκροατὴν γενήσεσθαι (53), μή δλον ἀπάρετες παρὰ τοῦ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἐναγομένου, ἵνα οὕτως ἔχει τῆς παραβίαιας, ἐκατέρων τῶν λόγων διαειχθῇ ή ἀλήθεια; Κρίμα δίκαιον κρίνετε· πρόσταγμά ἔστιν ἐν τῶν ἀκαιοτάτων εἰς σωτηρίαν.

5. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐπιλελησμένος τῶν ἀποστολικῶν φημάτων, δτι, φεύγων ἐκείνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, δλον ἐσαυτοῦ τὸν βίον ταῖς εἰδίνεις τοῦ ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐπαμείνετο ἐν οἷς γράπτον· Ἐμοὶ δὲ εἰς διλέχιστόν ἐστιν Ἰησοῦς ὁ ἡμέρας ἀνακριθῶ, ή ὑπὸ ἀνθρώπινης ἡμέρας. Ἀλλ' ὅμης ἐπειδὴ προλαβοῦσαι διαβολαὶ φευδεῖς κατέσχουν ὑμῶν τὰς ἀκόδες, καὶ διαβέβληται μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβέθληται δὲ ή περὶ τὸν θεὸν ἡμῶν πίστις, εἶδος, ὅτι τρισὶν ὁμοῦ προσόντος τὴν βλάβην προστρέψει διαβάλλων· τὸν τε γάρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὓς δὲ λόγος ἔστιν αὐτῷ, καὶ ἐσαυτόν· τῆς μὲν ἐμαυτοῦ βλάβης κανὸν ἀπειπωτησα, εὖ ἴστε, οὐ καταφρονῶν τῆς παρ' ὑμῖν (55) ὑπολήψεως, (πῶς γάρ ή γε, ἵνα μή ταῦτην ζημιαθῶ, ταῦτα ἐπιστέλλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;) ἀλλ' ὅρων, δτι ἐν τρισὶ τοῖς πεπομένοις δὲ ἐλάττονα ζημιούμενος, εἰμὶ ἔγω. Εἴη μὲν γάρ ὑμᾶς ἀποστεροῦμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε· καὶ δὲ τούτων αἵτιος ἐμὲ μὲν ὑμῶν ἀποτρέπων, ἐσαυτὸν δὲ ἀλλοτροῦ τοῦ Κυρίου· δτι: αἱ ξεστοὶ θεῷ ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Τοὺς οὖν μᾶλλον ἔνεκεν ή ἐμαυτοῦ ποιούμας τοὺς λόγους, καὶ τοῦ ὑμᾶς ἐξελέσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τι γάρ δὲν καὶ μεῖζον πάθοι (56) κακόν τις τὸ τιμωρεῖται τῶν δντων ζημιαθεῖς, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί οὖν φημι, ἀδελφοί; Οὐχ δτι ἀναμέρητοι τις ἔγω, οὐδὲ δτι δὲ βίος δὲ καὶ πλήρης ἐστι μερίων ἐλαττωμάτων· οἶδα γάρ ἐμαυτὸν, καὶ οὐ διελείπω γε στάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν

et Reg. primus. Editi τῆς παρ' ὑμῶν. Mox editio 2 Paris. εἰμι. Ἔγω μὲν γάρ. Aliæ et mss. ut in textu.

(56) Παθοῖ. Ita tres vetustissimi mss. et alii de nulli. Editi πάθη, excepta tamen editione Hagan.

τον, εἰ πας δυνθείην ἐξιλάσσασθαι μου τὸν Θεόν, καὶ διαργηγέν τὴν ἀπειλθεῖσαν καλασιν· ἀλλ᾽ ὅτι δὲ τὰ ἡμέτερα χρίων, εἰ μὲν καθαρὸν ἔχειν διαβεβαιοῦται: τὸν ὄφελόμδν, καρρολογεῖται ἡμῶν τὸ δύμα (57). Ὅμολογούμεν γάρ δεῖται: πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὑγιαινῶν ἐπιμελείας· εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἀν εἴποι, καὶ τοσούτῳ γε πλέον οὐκ ἐρεῖ, δουπερ ἀν μᾶλλον ἔκαθαρός: διότι ἴσιον τῶν τελείων τὸ μὴ ἔστοις ὑπερείρειν· ἕπει πάντως ὑπέδικοι τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ Φαρισαίου γενήσονται, δε, ἔστον δικαιῶν, κατέκριτε τὸν τελώνην, μετ' ἐμοῦ (58) ζητείτω τὸν ἱατρὸν, καὶ μὴ πρὸ καρού χρινέτω, ἵνας δὲν ἐλθῃ ὁ Κύριος, δε ἀποκαλύψει τὸ κρυπτὸ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τοῦ παρδιῶν. Μεμνήσθω δὲ καὶ τοῦ εἰπόντος: Μή κρίνετε, Ιη μὴ κριθῆτε· καὶ, Μή καταδικέστε, Ιη μὴ παταδικασθῆτε. "Ολας δὲ, ἀδελφοί, εἰ μὲν λάσιμα ἡμῶν ἔστι τὰ πλημμελήματα, τι οὐχὶ πιθεται (59) ἡ ἀδασκάλεψ τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντι· "Ἐλεγέσθαι, ἐπίμησος, καρακάλεσος; Εἰ δὲ ἀνίατος ἡμῶν ἐνιούμα, τι οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῶν ἀντικαθίσταται, καὶ δημοσεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα, ἐλευθεροὶ τῆς περιήρθησαν βλάσης τὰς Ἐκκλησίας; Μή τοίνυν ἀνάργησθε τῆς ὥρας δόδοντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λοιδορίας. Τούτο γάρ καν παιδίσκη μία τῶν ἐκ μύλων τοιήσει, καν τῶν ἀγοραίων τις μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιέισται, οἵς τι γλώσσα πρὸς πᾶσαν ἡκόνητας αἰδορίαν. Ἀλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι· κληθῶσιν εἰς ἀκράσιν. "Εστι κλῆρος κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροικίαν· συναχθήτωσαν οἱ δικιμώτατοι. Λεγέτω μετὰ περήσσεις ὁ βουλόμενος, ἵνα ἐλεγχος ἡ τὸ γινόμενον, καὶ μὴ λοιδορία. "Τι" δέιν ἀγέτων τὰ λανθάνοντά μας τῆς πονηρίας· μισείτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νοοθετήσια ὡς ἀδελφόν. Ἐλεεῖσθαι που δικαιώτεροι ἐσμεν περὶ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ ἀκριτοί (60) ἡμεῖς μᾶλλον θὲ καλεπαίνεσθαι.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστων τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῖν ἡ ανηγραφή· πάλιν ἴσιον καὶ κοινὸν κριτήριον καθιστᾶ. Ἀναγνωσθήτω τὸ ἔγκλημα. Δοκιμασθήτω, εἰ μὴ ἀγνοίᾳ τοῦ ἔγκαλουντος ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ μόλιον, η τῇ ἔστοι φύσει κατεγωμένον ἔστι τὸ γράμμα. Πολλὰ γάρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαῦτα τοῖς τὸ κριτήριον τῆς δικονοίας οὐχ ἀκριδές κεκτημένοις. Επει ταὶ τὰ ισοδαρῆ τῶν δγκων οὐκ ἴσα εἶναι ὅπει, ὅπαν μὴ ισορρόπως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλας αἱ τιάστιγες. Καὶ τὸ μελις ἡδη πικρὸν τισι κατεφάνη, τὴν γευστικὴν αἰσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεπθαρμένως. Ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμὸς οὐχ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ μὲν τῶν δυτῶν οὐκ εἰδε, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ δυτῶν ικανότε. Καὶ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνάμεως τὸ ίσιον δρῶ πολλάκις γινόμενον, ὅταν τῆς τῶν

⁵⁷ I Cor. iv, 5. ⁵⁸ Matth. vii, 1. ⁵⁹ Luc. vi, 37. ⁶⁰ II Tim. iv, 2.

(57) Ἡμῶν τὸ δύμα. Coisl. primus et Med. habent ἡμῖν. Paulo post editi καθαρὸς αὐτός. Omnes mss. ut in textu.

(58) Μετ' ἐμοῦ. Sic libri veteres, pro eo quod erat in editis μήτ' ἐμοῦ. Paulo post editi κριθῆτε καὶ τοῦ. Deest articulus in omnibus mss.

(59) Πιθεταῖ. Sic Med. et Harl. cum tribus aliis. Editi πιθετεῖ. Confirmatur hæc scriptura, tum ex

A Deum meum placare, et supplicium intentatum effugere. Sed hoc dico: is qui nostra judicat, si purum quidem habere se oculum affirmat, festucas in nostris oculis investiget. Consiemur enim nos plurima bene valentium cura indigere. Quod si hoc non dixerit et certe tanto minus dicet, quanto prior fuerit (siquidem proprium est perfectorum sese non efferre; alioquin omnino obnoxii arrogantiae Pharisaī essent, qui sese justificans publicanum condemnabat), mecum quaerat medicum; nec ante tempus judicet, donec veniat Dominus, qui revelabit occulta tenebrarum, et deteget consilia cordium ⁶¹. Meminerit autem et illius, qui dixit: Nolite judicare ut non judicemini ⁶²: item, Nolite condemnare, ut non condemnemini ⁶³. Omnino 305 B autem, fratres, siquidem sanabilia sunt nostra delicta; cur morem non gerit doctori Ecclesiarum dicenti, Argue, increpa, obsecra ⁶⁴? Sin autem insanabilis nostra iniquitas, cur contra non stat adversa fronte et evulgans nostra delicta, liberat a pernicie, quam inferimus, Ecclesiastis? Itaque ne seratis prolatum intra dentes contra nos convicium. Id enim vel una aliqua ex pistrino ancilla fecerit; in hoc supra modum eniuerit unus aliquis ex hominibus abjectissimis, quorum lingua ad omne executa convicium. Sed sunt episcopi: vocentur ad audiendum. Est clerus in unaquaque Dei paroecia: congregentur spectatissimi. Libere loquuntur qui volet, ut quod fieri probatio sit, non convictionem. Oculis subjiciatur occulta mea improbitas: oderit autem ne luce quidem, sed admoneat ut fratre. ⁶⁵ Aequum est ut misericordiam hominibus beatis et peccati expertibus nos peccatores moveamus, magis quam indignationem.

C 5. Quod si circa fidem error est, ostendatur nobis scriptum: rursus æquum et commune judicium sedeat. Legatur crimen. Expendatur an non magis accusantis ignoratione crimen esse videatur, quam scriptum sua sponte condemnandum sit. Multa enim ex his quæ præclare se habent, talia esse non videntur hominibus accuratum mentis judicium non habentibus. Nam et æqualis pondoris moles non videntur esse æquales, si lanceas inter se æquilibres non sint. Ipsum etiam mel nonnullis visum est amarum, quorum gustus morbo corruptus. Sed et oculus non sanus multa eorum quæ sunt non videt, et multa quæ non sunt communis. Atque etiam in judicio de scriptis ferendo idem plerumque video fieri, cum eorum,

his quæ sequuntur, tum etiam ex aliis ad Neoscharienses epistolis, in quibus Basilius odii et dissensionis causas in eorum episcopum videtur potissimum conferre. Sed ea de re uberior agemus in Vita S. Basili.

(60) Οἱ ἀμαρτωλοί. Sic mss. sex. Editi εἰ ἀμαρτωλοί.

qui scripserunt, facultate judex inferior est. Nam A iisdem fere præsidiis instructos esse oportet, et qui de scriptis judicat, et qui scribit. Nisi forte de agriculturæ operibus non potest judicare qui non est agricola; et quid dissonum consonumve in musicis modis non dignoscet musicæ non peritus: statim vero sermonum erit judex, quicunque volunt; qui tamen nec præceptorem suum potest ostendere, nec tempus quo didicit, nec quidquam omnino majus minusve de litteris audivit. Jani vero ego novi et in Spiritus oraculis non licere cuilibet examen aggredi verborum; sed ei, qui Spiritum habet discernendi; quemadmodum docuit nos Apostolus, qui in donorum divisionibus dixit: *Huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii vero sermo scientiarum secundum eundem Spiritum: alii fides in eodem Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia, alii discretiones spirituum*⁶¹. Quare si nostra quidem spiritualia sunt, ostendat se habere donum discretionis spiritualium, qui nostra judicare vult. Sin autem, ut ipse conviciatur, a **306** sapientia hujus mundi profiscuntur; ostendat peritum sese, mundi sapientiae, et tunc ei suffragia judicij committimus. Nec quisquam putet haec ad fugiendas probationes a me excogitari. Permitto enim vobis, fratres optissimi, ut eorum, de quibus accusor, examen penes vos sit. An usque adeo tardo estis ingenio, ut omnibus patronis indigeatis ad veritatem inveniendam? Sed si per se minime controversa vobis videantur, persuadete nugatoribus, ut contentionis studium dimittant. Si vero non nihil videtur esse ambigu, interrogate nos per aliquos internuntios, qui nostra ministrare fideliter possint: aut etiam scriptas, si ita videbitur, exposcite a nobis explanationes. Omnino autem omni modo curate, ut ne ista crita examen relinquatis.

Nostræ autem fidei quæ possit illustrior esse probatio, quam quod educati sumus sub avia beatæ muliere, ex vobis orta? Macrinam dico celeberrimam illam, a qua edocti sumus beatissimi Gregorii verba, quæcunque usque ad ipsam memorizæ con-

⁶¹ I Cor. xii, 8-10.

(61) Οὐ δυνατός. Harl. et duo alii ἀδύνατος.

(62) Οὐσιαλμένος ἔσται. Ita miss. sex. Editio ἔσται.

(63) Λογίος τοῦ Πνεύματος. Ita mss. et vetustæ editiones. Basileensis secunda et Paris. habent λόγους Πνεύματος ὄγιου.

(64) Πνεύματι. Addunt editi ἀλλω δὲ χαρισμata iamp̄taw ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματi. Sed haec desunt in omnibus nostris miss.

(65) Τοῦ κόσμου. Editi addunt τούτου quod deest in sex nostris mss. Non difficile est ex hoc loco perspicere, episcopum illum Neocæsariensem, qui Basilio tantum molestiæ exhibuit, indoctum boni nem fuisse. Atque id confirmatur ex epistola 207, n. 1, ubi eum Basilius ait lingua perstrepere, et cavillationibus suis verisimilitudinis colorem illu- nere non posse.

A συγγραψαμένων ἔξεις ὁ χριτής ἀπὸ μετάντησαι, μὴ γὰρ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὥρμησθαι τὸ τε κρίνοντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοντα. Η τὰ μὲν γεωργίας ἔργα οὐδὲ δύνατος; (61) ἔστι χριτὸς γε μὴ γεωργικὸς, καὶ τὸ ἐκμελές τε καὶ ἐμπεῖς τῶν κατὰ μουσικὴν φυθμῶν οὐδὲ διαγνώσται ὁ μὴ τὴν ἐπιτήμην ἔχων τῆς μουσικῆς· λόγων δὲ κριτῶν δύνατος δὲ βουλόμενος ἔσται (12), ὁ μῆτρα διδάσκαλος ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύναι, οὗτε χρόνον ἐνῷ μεράθηκεν, οὗτα δὲ λόγων ἐπαίων τι μικρὸν δὲ μεζον τῶν περὶ λόγους. Ἐγὼ δὲ δρῶ, ὅτι καὶ ἐν τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος (63) οὐ παντὶ ἔξῆνται ἐπιβαλλεῖν τῇ ἔξεις τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεύμα τῇ; διαχρίσεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς δὲ Ἀπόστολος, τὸν διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων εἰπὼν· Ὡ μὲν γὰρ δὲ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἀλλικὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸν Πνεύμα· ἐπέρι τὲ πιστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματi (64)· ἀλλικὲ δὲ ἐπειγόματα δυνάμεων· ἀλλικὲ προσητεία, ἀλλικὲ λαχρίσεις πνευματικῶν. Ήστε εἰ μὲν πνευματικὴ τὴν ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ γάρισμα τῆς διαχρίσεως τῶν πνευματικῶν δὲ τὰ τὴν ἡμέτερα κριτὸν βουλόμενος· εἰ δὲ, ὡς αὐτὸς λοιδορεῖ, ἀπὸ τῆς αφίλας ἔστι τοῦ κόσμου τούτου, δειξάτω ἑαυτὸν ἐμπιπόν τῆς αφίλας τοῦ κόσμου (65), καὶ τότε αὐτῷ τὸ φύσεις τῆς κριτείων ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδὲκ αἴτιον ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δέλέγχων ἐπινοεῖσθαι τῷ τιμῶν. Ὅμην γὰρ ἐπιτρέπων, ποθεινάτας ἀλλική, ἔφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων τὴν τὸν ἔξειταιν. Οὕτως ἔστε βραδεῖς τὴν διάνοιαν, ὅπερ πάντων δεῖσθαι (66) τῶν συνηγόρων πρὸς τὴν ἀληθοῦς εἶρεσιν; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἀναντίθηται ὡρὸς φανῆ ἐφ' ἑαυτῶν, πεισάσθε τοὺς ἐρεσχεδούντας ἀρέσθαι πάσης φιλονεικίας· ἐὰν δὲ τι δοκεῖ (67) καὶ ἀμφιδολον ἔχειν, ἐρωτήσατε τὴν διάνοιαν, δυναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ τὴν ἡμέτερα· τοῦ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε τὴν διάνοιαν τὰς ἀποδείξεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀνείστατα ταῦτα καταλιπεῖν.

B 6. Πίστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τις ἀν καὶ γένοιτο (68) ἐναργεστέρα ἀπόδειξις ἢ ὅτι τραχύνεται τῆς ἡμέτερης μαχαρίᾳ γυναικί, παρ' ὑμῶν ὥρμημένην; Νικήναν λέγω τὴν περιθότον, παρ' ἡς ἐδιδάχθημεν τὸ μαχαριωτάτου Γρηγορίου φήματα, διὰ πρ.

C D (66) Πάντων δεῖσθαι. Editio Basileensis secunda et Parisiensis πάντων δεῖσθαι, ut omnino patroni indigeatis. Etsi haec scriptura videtur priuia specie satis commode posita, tamen longe præferenda est ea quia in textum recepimus. Niilitur enim inelutitate sex codicum mss., Harl., Med., Coisl. utriusque et utriusque Regii, et editionem Hagan. ac Basileensis primæ. Præterea melius conducti proposito Basili, qui peracte declarat absurdum faciūs Neocæsarienses, si per se ipsi dijudicare nolint, quasi omnes patroni et ejusmodi judicium essent advocandi.

(67) Δοκεῖ. Sic tres vetustissimi codices. Editio doxh, excepta tamen editione Haganoensi.

(68) Καὶ γένοιτο. Conjunctio addita ex sex mss.

αἰτήν ἀκολουθίᾳ μνήμης διασωθέντα αὐτή τε ἐφύ-
λαξε, καὶ τῆς ἔτι νηπίους δυτας ἐπλάττε καὶ
ἴμφρου τοὺς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Ἐπειδὴ δὲ
καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπελάδομεν, τοῦ
άκρου τῷν δὲ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν
ἐπιέλθεται γῆγε τε καὶ θάλασσαν, εἰ τινας εὑρομενοὺς
τοὺς παραδοθέντας κανόνι τῆς εὐσεβείας στοιχοῦντας,
τούτους καὶ πατέρας ἐπεγράψαμεθα, καὶ οδηγοὺς
τῶν φυγῶν τῷαν εἰς τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ἐποιησά-
μεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ
κατίσταντος, ἡμᾶς καλήσαις ἀγίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνω-
σιν, οὐδένα οἰδαμεν οὐδένον ἔχθρον τῆς ὑγιαινούσης
ἀδικολίας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι· οὐδὲ μο-
ικύντες ποτὲ τὰς φυγὰς τῇ δυστονύμῳ τῶν Ἀρεια-
νῶν βλαστημάτι. Ἀλλ' εἰ τινάς ποτε ὡρμημένους εἰς
τούτου τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελάθρυμεθα,
ἐπαρυπνομένους τὴν τῷ βάθει νόσον, καὶ δήματα
κινύντας εὐσεβή, ή τοῖς γε παρ' ἡμῶν λεγομένοις
μὴ ἀντιτίνοντας, οὐτω προστηχάμεθα, οὐτε πᾶσαν
τινας τὴν κατ' αὐτοὺς (69) χρίσιν ἐπιτρέψαντες,
ἄλλα ταῖς προεξεγεθεῖσαις περὶ αὐτῶν φήσιος παρὰ
τὸν Πατέρων ἡμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἔγὼ γάρ δε-
ξιμενος γράμματα (70) τοῦ μακαριωτάτου Πατέρος
Ἀλεξανδρίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρίας ἐπιτικόπου, & καὶ
ἴων ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ προβάλλομαι τοῖς ἐπιζη-
τῶν, ἐν οἷς φανερῶς διηγόρευσαν, εἰ τις ἔκ τῆς
τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως βούλοιτο μετατίθεσθαι,
κινούοντας τὴν ἐν Νικαλῷ πίστιν (71), τούτον προσε-
θει, μηδὲν διακρινομένους ἐπ' αὐτῷ· καὶ τούτου
τῷ ἄγιματος κοινωνούς μοι παρεχομένου τούς τε
τῆς Μαχεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἀπαν-
ταῖς νομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσούτῳ
ἢ τὸ ἀξιόπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὅμοι δὲ καὶ
ἰνιγμάτων τὸν τῆς εἰρηνηποτίας μισθὸν ὑποδεξαθει,
ἢ μερίδι τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς χρίνεσθαι μὴ ἔξ
ίδες ή δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδούντων πρὸς τὴν
εὐθείαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ τὴν οἰκου-
μένην ἐπισκόπων συνημμένων τῷ μὲν χάριτι τοῦ Κυ-
ρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισίδαι, Λυκαόνες, Ισαύροι,
Θρήγες ἀκάτεροι, Ἀρμενίων ὅσον ὑμῖν ἔστι πρόσοι-
κι, Μαχεδόνες, Ἀχαιοι, Ἰλλύροι, Γάλλοι, Ισπα-
(72). Ιταλία σύμπασα, Σικελιώται, Ἀφροί. Αἰγύ-
πτου τὸ ὕγιαινον, τῆς Συρίας ὀπόσον λείψανον οἰτι-
κούς πέμπουσι τε πρὸς τὴν ἡμᾶς γράμματα, καὶ πάλιν
ἔργαται παρ' ἡμῶν. Ήπειρος ὑμῖν ἔκ τῶν ἐκεί-
νην ψερομένων γραμμάτων μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐντεῦ-
την πᾶλιν ἀντιτεμπομένων αὐτοῖς διδαχθῆναι, διτι-
νῶντος πάντες ἐσμέν, τὸ ἐν φρονοῦντες. Ωστε

(69) Οὕτε... κατ' αὐτοὺς. Ita mss. sex. Editio
n... κατὰ τοὺς τοιούτους. Ibidem Coisl. primus
προσεγεθεῖσαις.

(70) Γράμματα. Editio Paris. addit. παρά, sed
παρεποστίο deest in septem mss. et antiquioribus
ditionibus. Quod autem de Athanasii sententia
estatur Basilius, id confirmatur cum ab ipso Atha-
nasio, qui in epist. ad Rustianum non solum in
Egypto, sed etiam in Gracia, in Hispania et Gallia
et ubique idem episcopis placuisse declarat; tum
iam a Liberio papa, qui in epist. 13 Αἴγυπτος
moes et Achivos ejusdem sententiæ testes citat.

A tinutione conservata cum ipsa custodiebat, tum
nos adhuc infantes fingebat et informabat pietatis
dogmatibus. Postquam autem et nos sapiendi fa-
cultatem accepimus, ratione in nobis per ætatem
completa, multum telluris ac pelagi peragrandes, si
quos invenimus secundum traditam pietatis regu-
lam ambulantes, eos et patrum loco habuimus, et
duces animarum nostrarum, in via quæ ad Deum
ducit, secuti sumus. Atque ad hanc usque horam,
gratias illius, qui nos vocavit vocatione sancta ad
sui cognitionem, nec sermonem illum scimus sanæ
doctrinæ inimicum in corda nostra intrasse; nec
animas nostras infami Arianorum blasphemia con-
taminatas unquam fuisse. Sed si quos aliquando
ab illo magistro profectos in communionem admis-
simus, morbum intimo corde occultantes, et pia
verba loquentes, aut certe iis quæ a nobis diceban-
tur, non repugnantes, ita suscepimus; cum non
omne de talibus judicium nobis ipsis permittere-
mus, sed sententiam, quæ prius lata de illis fuerat
a Patribus nostris, sequerentur. Ego enim cum ac-
cepissem litteras beatissimi Patris Athanasii Ale-
xandriæ episcopi, quas et in manibus habeo, et
ostendo exposcentibus, in quibus clare pronuntia-
vit, si quis ex Arianorum haeresi voluerit trans-
ferri Nicænam fidem constens, eum admittendum
esse, nec esse in eo recipiendo bæstandum; cum
que ille mihi hujus decreti socios citoasset, tum
Macedoniæ, tum Achaiae episcopos omnes; ratu-
s 307 necesse esse tantum virum sequi ob eorum,
qui legem tulerant, auctoritatem, simulque cupiens
pacificationis mercedem consequi, fidem illam con-
fidentes ascribebam numero communicatorum
τοὺς ταύτην διολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγκατέτασσον

7. Justius est autem res nostras judicari, non
ex uno aut altero non recte in veritate ambulantibus,
sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in
toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti
sunt. Interrogentur autem Pisidæ, Lycaones, Iauri,
Phryges utrique, Armenianum quidquid vobis est
vicinum, Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hispani,
Italia tota, Siculi, Afri, Αἴγυπτοι pars sana, quid-
quid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras
mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus
litteris, tum quæ illinc afferuntur, tum quæ rursus
vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis
licet nos omnes esse unanimis, idemque sentire.
Quapropter communionem nostram qui refigit,

Sed mirum est cur Occidentalium testimonium aut
Athanasius in epistola ad Basilium prætermiserit,
vel ipse Basilius hac in epistola prætermittat.
Causam investigare conabitur in Vita S. Basili.

(71) Τὴρ ἐρ Νικαλῷ πίστιν. Ita mss. sex. Editio
τῶν ἐν Νικαλῷ τὴν πίστιν.

(72) Ισπάροι. Legitur Σπάροι: in codicibus Harl.,
Val., Coisl. secundo et utroque Regio. Inter has
provincias non reuerset Basilius Ciliciam et Galati-
am, quia his in regionibus grassabatur bæresis,
neque etiam Asia dicesim, quam Basilio valde
suspectam fuisse perspicimus ex epist. 218.

sinceritas vestra noverit eum sese a tota Ecclesia separare. Circumspicite, fratres, quibuscum vobis sit communio: si eam a nobis non suscipiat, quis jam vos agnitus est? Nos eo necessitatibus ne perducatis, ut triste quidpiam de charissima nobis Ecclesia statuamus. Ne committatis, ut quæ nunc corde premo, mecum ingemiscens, et deplorans luctuosum tempus, quo citra ullam causam Ecclesie maximæ, et jam olim inter se fraternalis animis conjunctæ, nunc dissident; ne committatis, inquam, ut hæc apud omnes simul communicatores deplorem. Ne cogatis me voces promere, quas hactenus rationis freno occultatas apud me contineo. Satius est nos e medio tolli et Ecclesiæ inter se consentire, quam propter pueriles nostras similitudines tantum mali populis Dei inferri. Percontamini Patres vestros, et annuntiabunt vobis, parœcias, eti locorum situ videbantur inter se divisæ, at animo unum suisse, unoque consilio solitas gubernari. Frequentissime populus miscebatur; frequentissime et clero alii ad alios veniebant; ipsis vero pastoribus tantum inerat mutui amoris, ut uterque altero in iis, quæ ad Dominum attinent, magistro ac duce uteretur.

autœis ðe tois ποιμεσι τοσοῦτον περιηγ τῆς πρὸς Κύριον.

A δὴ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδράσκων μὴ ιανθινέτω ὑμῶν τὴν ἀκρίβειαν, πάσης ἐστὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀποφῆγγος (73). Περιβλέψασθε (74), ἀδελφοί, πρὸς τίνας ἔστιν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν ποὺ ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τις λοιπὸν ὑμᾶς ἐπιγνωσεται: Μή ἀγάγητε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπὸν τι βουλεύσασθαι περὶ τῆς φιλάτεις ἡμῖν Ἐκκλησίας. Μή ποιήσητε με, ἂν νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύψετε τῇ ἡμετοῦ, κατ' ἔμαυτον στενάζων καὶ ὀδυρόμενος τοὺς καρούς τὴν κακότητα, διτι, αἰτίας οὐν οὐσίας, αἱ μέριστα τῶν Ἐκκλησῶν, καὶ ἐκ παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι (75), αὐταὶ νῦν διεστήσατο μὴ με ποιήσητε ταῦτα πρὸς πάντας ὅμοιούς τοὺς κοινωνοὺς ἀποδύρασθαι. Μή ἔκβιάσθητε μὲν ἀφεῖναι βίματα, ἂν μέχρι τοῦ νῦν τῷ ἐκ τοῦ λογισμοῦ γάνη κεχρυμένα ἔχω παρ' ἔμαυτῷ. Βέλτιον ἔστιν ἡμῖν ἐκ ποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὅμοιον πρὸς ἀλλήλας, ἢ διὰ τὰς μειρακιώδεις ἡμῶν μικροφυγικὲς κακῶν συστῦτον ἐπάγεσθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Τριηταῖτε τοὺς Πιστέρας ὑμῶν, καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν, διτι, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρῆσθαι ἔδοκεν αἱ παροικαὶ (76), ἀλλὰ τῷ γε φρονήσατε ἐν τοῖς καὶ μιᾶς γνώμῃ ἐκυβερνῶντο. Συνεχεῖτε μὲν τοῦ λαοῦ αἱ ἐπιμιξίαι· συνεχεῖτε δὲ τοῦ κλήρου ἐπιδημίαι· ἀλλήλους ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν διεσπάλψ τῷ ἐτέρῳ καὶ ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

308 EPISTOLA CCV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ'.

Epidium rogat, missò iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabilitandam constituantur.

Epidio episcopo.

C

'Ελπιδιώ ἐπισκόπῳ.

Rursus dilectum et compresbyterum Meletium impulimus, ut tuæ dilectioni nostram salutationem perferas. Cui quanquam omnino statueram parcere ob infirmitatem, quam sponte sibi ipse ascivit, redigens carnem in servitatem ob Evangelium Christi; tamen cum mihi ipsi decorum esse existimans salutare te per ejusmodi viros, qui, quæcunque litteras effugerint, per se valeant supplicare, et veluti loco epistolæ vivæ esse et scribenti et epistolam recipienti: tum etiam ipsius desiderium explens, quo semper tuam præstantiam prosequitur, ex quo bonorum quibus prædictus es, periculum fecit; ipsum etiam nunc ut ad te proficiscatur exoravi, ac per eum et visitationis solvimus debitum, et roganus ut pro nobis ac pro Ecclesia

D
Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπρεσύτερον (77) Μελέτιον ἐκινήσαμεν, ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προσπορείας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὖν εἰ καὶ πάνι ἡγιώμεν φείδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἢν ἔκουσις ταῦτα ἐπηγάγετο, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγελίον τοῦ Χριστοῦ, δμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς προπεναι κρίναντες (78) διὰ τοιούτων προσφέγγεσθαι, τῶν δυναμένων δσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἐκατῶν φρδίων ἀναπληρῶσαι, καὶ οἰονεὶ διτι: ἐπιστολῆς ἐμψύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ· καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦνται δη ἔχει ἀει περὶ τὴν σὴν τελειότητα, ἀφ' οὐ εἰς πειραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοι καλῶν· καὶ νῦν αὐτὸν ἔβειν ὡς στ (79) ἐδυσαπήσαμεν, διτι οὐ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος, καὶ παρακαλοῦμεν

ferre, non dubium quin omnes illius cause satissent, et justissima in Neocæsarienses indignatione exarissent.

(74) Περιβλέψασθε. Editi addunt οὖν, quæ τοῦcula deest in omnibus nostris mss.

(75) Ἐπέχουσαι. Coisl. primus χατέχουσαι.

(76) Αἱ παροικαὶ. Editiones Basileensis secunda et Parisiensis addunt καὶ Ἐκκλησίαι, sed repugnat septem mss. et antiquiores editiones.

(77) V:de Addenda.

(78) Κρίτας. Sic multi codices mss. Sed recentiores habent χρίνοντες.

(79) Εἰσεῖται ὡς στέ.

Hæc desunt in editiibus

Med. et Harl.

προσύγεοσθαι σε ὅπερ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ· ἵνα δῷ (80) ἡμῖν ὁ Κύριος ἡρεμον καὶ ἡσύχιον διάγειν, τῆς ἐκ τῶν ἔχθρων τοῦ Εὐαγγελίου ἴπτεις ἀπαλλαγέντας (81). Εἰ δὲ καὶ τῇ σῇ συνέσει ἀκλουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταῦτα τοὺς ἀλλήλους ἐλθεῖν, καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς πιμικάτοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἴστοις, αὐτὸς καὶ ἡμῖν ἀπόδεξον τόπον καὶ κατῆρν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστειλον, ἵνα, ἐπὶ ὥρισμένοις καταλιπόντες ἔκαστος τὴν τὸν χερὸν ἀσχολίαν, δυνηθῶμεν τι τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν τὰς ἐν ὑπονομών νῦν ἡμῖν πρᾶς ἀλλήλους ἐγγινομένας λύπας, κυρώσαις δὲ τὴν ἀγάπην. ής δινεὶς ἀτελῆς ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος διαρίζετο.

A Dei preceris, ut Dominus det nobis ab injuria inimicorum Evangelii liberatis tranquillam ac quietam vitam agere. Quod si et tuæ prudentiæ consentaneum et necessarium videbitur, ut in unum veniamus, congregiamurque etiam cum reliquis reverendissimis fratribus maritimaru[m] civitatum episcopis, ipse etiam nobis designa locum et tempus, quo bœc flent, et scribe fratribus, ut præstituto tempore relinquentes unusquisque ea quæ in manibus negotia, possimus aliquid ad ædificationem Ecclesiæ navare, ac tollere insitas nobis nunc ex suspicionibus inter nos molestias, ac charitatem firmare, sine qua manca[n]t et imperfectam esse eujusvis præcepti observationem ipse nobis Dominus declaravit.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΓ'.

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac, operatum congressum ne dolor interpellet, hortatur.

Ἐλπιδίῳ ἐπιστολήπερ (82) παραμυθητική.

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνμασι, ὃς δρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσαν τῇ τῆς φύσις ὀφελεῖ. Εἰ γάρ μοι κατὰ νοῦν (83) ἔχώρει τὰ πράγματα, οὐκ ἀν δι' ἐπιστολῶν, οὐδὲ διὰ μέσων ἔθρωπων προσεφεγγόμητην ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ἀν δὲ ἐμαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρουν χρέος, καὶ ἐγγένεις ἀπέλαυνον τοῦ πνευματικοῦ (84) κέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι, ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρός κινήσεις ὑφίστασθαι, δις ἀναγκαῖως ποιούμενος ποιεπιστόθεμενοις ἀς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παρειάς. Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν Ισχὺν καὶ προθυμίαν, καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ (85) ἦν νῦν. καὶ δύναμιν, ὄστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς, πραγματεύσασθαι τὴν ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν, γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβοῦμαι δὲ περὶ τῆς οῆς κυριμάτητος, μήπου σοὶ ἐμπόδιον γένηται ἢ περὶ τῶν οἰκείων λύπη. Καὶ γάρ ἐμάθον, ὅτι σε ἔθλιψε ταῦτα τελευτῇ· οὐ τὴν στέρησιν, ὡς μὲν πάππῳ, ἵνα πρὸτερὸν εἰλθεῖ εἶναι, ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸτερὸν τοσοῦτον ἡδη θελεῖται τῆς ἀφετῆς, καὶ ἐπισταμένω τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας, καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ἀκλουθον μὴ τάντη δύσφορον εἶναι τῶν οἰκείωτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γάρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς· τε καὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γάρ οὐτισίς ζῶσιν· ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ θνητῇ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα, καὶ τοῖς προλαθοῦσι

Nunc maxime corporis infirmitatem sentio, cum eam video mihi tantopere obstare animæ utilitati. Si enim mihi res succederent ex sententia, non vos per litteras, neque per internuntios alloquerer, sed ipse per me et charitatis exsolverem debitum, et minus perfrueret spirituali emolumento. Nunc autem ita me habeo, ut præclare mecum agi putes si vel in patria motus sustinere possim, quos mihi necesse est nostræ paroeciae pagos visitanti suscipere. Sed et vobis Dominus robur et alacritatem mihi præter studium, quod nunc 309 habeo largiatur et vires, ut, quemadmodum vos rogavi, fiat mihi copia vobis fruendi, cum in fines Comanicos venero. Metuo autem tuæ dignitati, ne te domesticus dolor interpellet. Didici namque afflictum te fuisse filioli interitu: cuius jacturam, ut avo, molestam quidem esse par est; sed ut viro tantos jam in virtute progressus adeptio, et perspectam habenti rerum humanarum naturam tum ex temporis experientia, tum ex spirituali doctrina, consentaneum est intolerabilem non esse propinquissimum disjunctionem. Non enim idem a nobis Dominus exposcit, quod a quibuslibet hominibus. Hi enim vivunt ex consuetudine: nobis autem vivendi regula, Domini præceptum ac præterita beatorum virorum exempla, quorum magnitudo animi adversis temporibus maxime declarata est.

τική τινι ἐπὶ ἐγγόνου ἀποσολῇ. Cuidam consolatoria ob mortem nepotis. Præter auctoritatem vetustissimorum codicum, tanta est necessitudo huic epistolæ cum præcedenti, ut dubium esse non possit, quin ad Elpidium episcopum scripta sit.

(83) Κατὰ τοῦν. Harl. κατὰ δρῶν.

(84) Πνευματικοῦ. Editi addunt τοῦτον quod deest in sex mss.

(85) Πρὸς τῇ σπουδῇ. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi πρὸς τὴν σπουδὴν. Paulo post iudeum editi πραγματεύσασθαι ὑμῖν. Novem mss. ἡμῖν Συνδετε six mss. μῆτρα soli. Editi μῆτρας soli.

Alias CECXLVIII. Scripta anno 375.

(80) Δῶ. Nonnulli mss. δῶν.
 (81) Ἀκαλλαγέτας. Ita Med. et Harl. quæ quidem scriptura Basilio usitata et familiaris, sed a recentioribus librariis videtur suisse mutata in ἀταλαγεῖσιν, ut babent editi.
 (82) Ἐλπιδίῳ ἐπιστολῶν. Hunc titulum sic representamus, quia in tribus antiquissimis codicibus legitur: Τῷ αὐτῷ παραμυθητικῇ. Eideni consolatoria. Præcedit autem in his codicibus epistola 205 ad eundem Elpidium. Deest episcopi vox in editis. At in codicibus Vat. et Reg. primo legitur tantum: Παραμυθητική, omisso Elpidii nomine. In codice Regio secundo legitur ἐτέρῳ διῳδίᾳ ἐπὶ ἐγγόνου ἀποσολῇ, et in codice Parisiensis Ecclesie: Παραμυθ-

Ut igitur et ipse fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquis, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, spe lætus. Horum itaque nihil speratum nobis congressum impedit. Infantibus namque satis est ætas ut inculpati sint: nos autem debemus prescripta nobis ministeria Domino exhibere, atque in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesiarum administrationem, cujus magna præmia fidelibus et prudentibus administris Dominus noster reservavit.

σιῶν, ἃς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις δὲ Κύριος ἡμῶν ἐταμεύσατο.

EPISTOLA CVII.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad unum in odio Basiliū cum episcopo suo consentirent; Basilius admonet eos, ut assententur homini errorem Sabellii inducenti, neve patientur populum ab eo decipi. Is Basiliū fugiebat, arguitur: somnia fingebat, ut Basiliū doctrinam persuaderet esse perniciosa. Causam odii rogatus, non aliam afferet præter psalmos et cantum ac monasticam vitam: quæ instituta, nondum in Neocæsariensi Ecclesia recepta, rigebant in Cesariensi. Utrunque illud institutum Basilius et sibi honori esse, et in aliis Ecclesiis vigere demonstrat. Obijicitur, hæc non fuisse tempora Gregorii, respondet nec litanias tunc fuisse, nec quidquam fere ex illius institutis apud eos permanesse. Unde eos monet ut irabem ex oculis suis ejificant, ac hæresim vident; alioquin lacere se non posse in lata amarum perniciose.

Ad clericos Neocæsarienses.

4. Consensus in mei odio, et quod omnes ad unum belli nobis illati ducem sequimini, suadebat mihi, ut erga omnes pariter conticescerem, neque amici scripti, aut ullius colloquii essem inceptor, sed in silentio mœrorem meum concquerem. Sed quia calumniæ silentio non prætermittendæ, non ut contradicendo nos ipsi ulciscamur, sed ne mendacium progreedi et deceptos hædi patiamur, necessarium visum est hoc etiam omnibus proponere, et prudentiae vestræ scribere, quamvis cum nuper toti presbyterio communiter scripsisse, nulla me responsione dignati sitis. Nolite assentari, fratres, iis, qui prava dogmata in animos vestros inducunt: neque despicate, dum populus Dei, vobis scientibus, **310** per impia dogmata subvertitur. Sabellius Afer et Marcellus Galata, soli ex omnibus ea ausi sunt et docere, et scribere, quæ nunc apud vos, velut sua ipsorum inventa, proferre aggrediuntur populi duces, lingua pestrepentes, sed ne verisimilitudinis quidem colorem his tricis et cavillationibus illinere valentes. Hi fonda atque nefanda in nos concionantur, et omni modo congressum nostrum deckinant. Quamobrem? Nonne quia timent no de pravis suis dogmatibus arguantur? Hi videlicet eo usque impudentiae contra nos devenere ut et sonnia ouædam in nos

* Alias LXIII. Scripta anno 375.

(86) *Katà Νεοκαισάρειαν.* Ita mss. tres vetustissimi cum duobus Regiis et Coisl. secundo. Male in editis κατὰ Νεοκαισάρειας. Non enim sic loqui solet Basilius. Post opere veterum codicum emendavimus quod minus accurate scriptum erat in editis μέχρις ἑνὸς et πεσεν̄ τὴν ἐμαυτὸν λύπην. In duobus tamen recentioribus mss. et in editionibus Hag. et Basil. legitur πέσεται. Paris. 2 πέτται.

(87) *Πρὸς τὰς διαβολὰς μή.* Quidque codices non antiquissimi μήτε πρὸς τὰς διαβολὰς. Ne ca-

A τὸν μακαρίων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν, ὃν τὸ μεγαλοφύες τῆς διανοίας ἐπὶ τῶν περιστατικῶν καὶ μάλιστα διεδείχνυτο. Ἰναὶ αὖν καὶ αὐτὸς ὑπόδειξας καταλίπῃς τῷ βίῳ, δεῖξον σαυτὸν μή καμπίμενον τῷ πάθει, ἀλλ’ ὑψηλότερον ὄντα τῶν λυπηρῶν, τῇ μὲν θλίψει ὑπομένων, τῇ δὲ ἐλπίδι χαίρων Μητρὸν τούτων γένηται κώλυμα πρὸς τὴν ἐλπίζουμένην συντυχίαν. Τοῖς μὲν γάρ νηπίοις αὐτάρχει, τῇ τιλικίᾳ πρὸς τὸ ἀνέγκαλτον· ἡμεῖς δὲ ὑπεύθυνοι ἔσμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ὑπηρετεῖν τῷ Δεσπότῳ, καὶ εἰς πάντα εὑθετοί εἶναι τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Εκκλη-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

B *Tοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν (86) κατηρικοῖς.*

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους, καὶ τὸ μέχρις ἑνὸς πάντας ἀκολουθῆσαι τῷ προτετῶτοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἐπειθὲ με δομίων ἀποτικνήπτρος ἄπαντας, καὶ μῆτε γράμματος φίλικον μήτε τινὸς δομιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέτταιντὴν ἐμαυτοῦ λύπην· ἐπειδὴ δὲ χρὴ πρὸς τὰς διαβολὰς μή (87) ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας; ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μή συγχωρουμενοὶ εὐδοθῆναι τῷ φεύδει, καὶ τοὺς ἡπατημένους μή ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τούτο προθεῖναι τοῖς πᾶσι, καὶ ἐπιστείλαι ὅμων τῆς συνέσει, εἰ καὶ, διὰ τοῦ πρώην κοινῆς παντὸς τῷ πρεσβετερῷ γράψας, οὐδεμιᾶς παρ' ὅμῶν ἀποκρίσεις τῇσιώθην (88). Μή κολακεύετε, ὡς ἀδελφοί, τοὺς τὸ πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὅμῶν ἐπάγοντας· μή καταδέξησθε περιορᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρα τὸν λεπτὸν Θεοῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρεψμενον. Σαβέλλιος δὲ Λίβυς καὶ Μάρκελλος δὲ Γαλάτης μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράψαι, ἀπέρ νῦν παρ' ὅμιν, ὡς ἴδια ἐκπονῶμενα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῖς λαοῖς, βαμβαλίνοντες (89) τῇ γλώσσῃ, καὶ αὐτὸς εἰς πεθανὴν κατασκευὴν ἀγειν (90) τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμούς ἐξαρκοῦντες. Οὗτοι δητὰ καὶ δρόγητα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι, καὶ πάντα τρόπον τὰς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἔνεκεν; Οὐχὶ τὸ

D *luminis quidem silentio prætermittenda. Post nonnulli codices recentiores προσθεῖναι τοῖς πάσι. Ηοτειαν̄ omnibus addere.*

(88) *Γράψας... ήξιώθηρ.* Ita tres vetustissimi codices. Edili γράψαντες... ήξιώθημεν.

(89) *Προφέρειν... βαμβαλίνοντες.* Ita Harl., Med., Coisl., eterque cum tribus Regiis. Edili προφέρειν... βαμβαλίνοντες.

(90) *Ἄγειν.* Ita tres vetustissimi codices; quinque alii ἀγαγεῖν. Edili ἐξαγαγεῖν.

ἐπὶ ταῖς πονηροῖς δόγμασιν ἑαυτῶν (91) ἐλεγχον ὑφ- οργώμενος; Οἱ γε ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηναισχύνη- ταιν. ὥστε καὶ ὀνείρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι, ἐωδάλλονταις ἡμῶν τὰς διδασκαλίας, ὡς βλαβεράς· λ., καὶ πάντα τὰ τῶν φυλλοχόων μηνῶν φαντάσμα- τα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ὑπόδεξανται, οὐδεμίαν ἡμῖν βλασφημίαν δυνήσονται προστρίψασθαι, πολλῶν δυτῶν τῶν τῇ ἀληθείᾳ.

2. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τού- του καὶ ἀσπόνδου πολέμου, φαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελῳδίας τῆς παρ' ὑμῖν (93) κεκρατηκυλας συντηξίας παρηλαγμένον, καὶ τοιαῦτά τινα, ἐφ' οἵς ἔχρην αὐτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ, ὅτι καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐεσθείας ἀσκητὰς, ἀπο- τεξαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ πάσας ταῖς βιωτικαῖς μερίμναις, διατρέποντες τὸν κόσμον μηδ συγχωρούσσαις. Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιτέρουσι· καὶ δραντες τὸν ἑαυτῶν σταυρόν, ἴπονται τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀν τιμησαίμην τῷ ἐμαυτοῦ θίου, ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα, καὶ ἔχειν ἄνδρας παρ' ἐμαυτῷ, ὡν' ἐμοὶ διδασκάλῳ, τὴν ἀσκησιν ταῦτην προελόμενος. Νῦν δὲ ἐν Αι- γύπτῳ μὲν ἀκούων τοιαῦτην· εἴναι ἀνδρῶν ἀρετὴν· καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦσιν. Ἀκούων δέ τινας καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ μακαρίους ἀνδρας. Ἡμεῖς δὲ παῖδες ἐσμεν πρός γε τὴν τῶν τελείων σύγχρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναικες εἰαγγελικῶς ἔην προελόμεναι, πάρθενίαν μὲν γάμου προτιμῶσαι, δουλαγωγοῦσαι (95) δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῷ μακαριζομένῳ, μακάριαις τῆς προαιρέσεως, δηποὶ ἀν ὡς τῆς γῆς. Παρὰ δὲ ὑμῖν (96) μικρὰ ταῦτα, στοιχουμένων ἔτι καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δέ τινα ἀκοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπο- ληγεῖσθαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι· ἐκεῖνο δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, διτὶ διέχριτον διατανάτην τοῦ φεύδους εἰπεῖν οὐ κοτεδέξατο, ταῦτα αἱ ἀσφοδοι καρδίαι, καὶ τὰ ἀχαλίνωτα στόματα ἀεὶ (97) φθέγγεταις ἀδεῶς. Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βού- λομαι, διτὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συντάγματα (98) ἔχειν· ὃν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ψάλλουσιν ὑμνους (99) τῷ Θεῷ ἡμῶν διηγεῖσθαις, ἐργαζόμενοι ταῖς ἑαυτῶν χερ- σιν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρείαν ἔχουσι.

(91) Δότημασιν ἑαυτῶν. Sic tres iidem velutissimi codices. Edili ἑαυτῶν διδάγμασιν. Ibidem quinque codices non ita veluti τὸν ἐν τοῖς.

(92) Ὁρτων τῶν, etc. Deest hic articulus in quatuor mss. non antiquissimis.

(93) Τῆς παρ' ὑμῖν. Posterior editio Parisiensis et Regii duo codices ac Coisl. secundus et Harl. secunda manu τῆς παρ' ὑμῖν.

(94) Ἐλθεῖτ. Ita septem mss. Editi ἀνελθεῖν.

(95) Δουλαγωγοῦσαι. Reg. secundus δουλαγω-

A comminiscantur, doctrinam nostram ut pernicio- sam calumniantes : qui eliamisi omnia mensium, quibus folia cadunt, somnia et visa capitibus suis colligant, nullum nobis probrum poterunt inurere, cum plures sint in unaquaque Ecclesia, qui testi- monium dent veritati.

2. Quod si causam rogentur implacabilis illius } et inexpiabilis belli, psalmos dicunt, et melodiae modum a constitutidine, quæ apud vos invaluit, diversum, et quædam ejusmodi, quorum eos par erat pudere. Incusamur autem, quod etiam homines habeamus pietatis cultores, qui nuntium remiserunt mundo et omnibus sæculi curis, quas spinis comparat Dominus, verbum ad fructum ferendum pervenire non sinentibus. Ejusmodi homines mortificationem Jesu in corpore circumferunt, et crucem suam portantes, Deum sequuntur. Ego vero tota mea vita mercarer, ut mea essent hæc delicia, habetremque apud me viros, me doctore, hanc pietatis exercitationem profientes. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorum virtutem : ac fortasse nonnulli et in Palæstina evangelicam vitam excolunt : audio rursum aliquos et in Mesopotamia perfectos ac beatos viros. Nos autem pueri sumus, siquidem cum perfectis comparemur. Quod si et mulieres evangelicum vivendi genus profidentur, virginitatem præse- rentes nuptiis, petulantiam carnis redigentes in servitutem et in luctu illo degentes qui beatus prædicatur, beatæ sunt ob propositum suum, ubi- cunque fuerint terrarum. Apud nos autem hæc parva et exilia sunt, ac hominum adhuc elementa discentium, quique introducuntur ad pietatem. Jam si quid dedecoris vitæ mulierum inferunt, eas de- fendere non libet. Illud tamen vobis testificor, qua- hactenus pater mendacij Satanas dicere non ausus est, ea semper a cordibus metus expertibus et effrenatis linguis audacter efferri. Scire autem vos volo, nos laudi ducere, quod virorum et mulierum cœtus habeantur, quorum conversatio in cœlis est : qui suam carnei una cum affectionibus ac cupi- ditatibus crucifixurunt : 311 qui nec de cibis nec de indumentis sunt solliciti, sed minime distracti, et Domino continentem stantes, noctu diuque per- severant in orationibus. Quorum os non loquitur opera hominum ; sed hymnos Deo nostro conci- nunt continenter, operantes manibus suis, ut ha- beant unde impertiant indigentibus.

D γουσι, et paulo post ζῶσι. Sed frustra librarioruñ aliquis emendare voluit scripturam non vitiosam. (96) Παρὰ δὲ ὑμῖν. Emendavimus ope Har- leiani codicis et Medicæi quod minus commode in aliis et in editis legebatur Παρὰ δὲ ἡμῶν. (97) Ἀσι. Deest ea vox in Vaticano, Reg. secundo et Coisl. secundo. (98) Συντάγματα. Ita miss. octo. Editi συστῆ- ματα. (99) Υμιρους. Ita veteres libri simumo consensu.

3. Quod autem spectat ad psalmodias criminationem, qua maxime simpliciores terrantur, qui nos calumniantur, illud dicere habeo, recepta nunc instituta omnibus Dei Ecclesiis consona esse et consentientia. De nocte siquidem consurgit apud nos populus ad domum prectionis, et in labore, in afflictione ac jugibus lacrymis constantes Deum, tandem a prectione surgentes, ad psalmodiam transeunt. Et nunc quidem in duas partes divisiti, alternis succinentes psallunt, ac simul et meditationem Scripturarum inde corroborant, et animum attentum et cor evagationis expers sibi ipsi comparant. Postea rursus uni committentes, ut prior canat, reliqui succinunt; et sic posteaquam in psalmodias varietate noctem traduxere intermisis precibus, die jam illucescente, omnes simul velut ex uno ore et uno corde psalmum confessionis Domino concinunt, propria sibi unusquisque verba pénitentiae facientes. Cæterum horum gratia si nos fugitis, fugietis Aegyptios, fugietis et utrosque Libyes, Thebaeos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, et eos qui ad Eupratem habitant, ac omnes uno verbo apud quos vigiliæ precesque et communiones psalmodiae in prelio sunt.

4. Sed hæc, inquit, non erant tempore magni Gregorii. Sed neque litaniæ, quas nunc studio habetis. Neque id dico, ut vos redarguam; optarim enim vos omnes in lacrymis et jugi pénitentia vivere. Nam et nos nihil aliud facimus, nisi quod pro pecatis nostris supplicamus; sed ita tamen, ut non humanis verbis, uti vos, sed oraculis Spiritus Deum nostrum placemus. Hæc autem non suisce sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes, qui quidem nihil ex illius institutis hactenus conser-

Editi Únion. MSS. tres, nempe Harl. et Coisl. uterque, interpunctionis notam apponunt post δηγεών, quod editi male coniungebant cum ἐργασόμενοι. Non enim continuus erat manuum labor, sed continua psalmodia, quam ne ipse quidem labor interpellabat. Paulus post editi ἐν ψαλμῳ. Omnes mss. ut in textu. Non longe iisdem auctoribus mutavimus quod in editis legebatur ἐν θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ... anastanteς.

(1) Διοικούμενοι. Ita octo mss. Editiones Basil. et Paris, διαχονούμενοι. Hagan. διαχούμενοι.

(2) Τὸν τῆς ἔξομολογήσως γάλμον. In uno ex codicibus Regius ad marginem legitur, τὸ, Δόξα ἐν ὑψοτοις, λέγει. Gloria in altissimis, dicit. Sed hujus scholii non magna auctoritas. Liquebat enim psalmum quinquagesimum designari.

(3) Φεύξεσθε. Reg. secundus et Coisl. secundus φεύξασθε. Paulus post iudicem codices συνεπιτηδεύεται. Mox editi Εὐφράτει. MSS. ut in textu.

(4) Altarsia. Hac voce non supplicationes sive processiones designantur, ut in Euchologio Gregorii, sed preces ad pénitentiam accomodatae. Hoc enim tantum discriminis ponit Basilius inter Neocæsariensium ritum et Cæsariensem, quod primi humanis verbis, Cæsarienses vero oraculis Spiritus sancti Deum placent. Porro nullum processonis vestigium in illo psalmi confessionis cantandi ritu, qui Cæsareæ observatur.

(5) Μάρτυρας. Ita tres votustissimi codices,

3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμῳδίαις ἐγχήρια, φαλμῳδία τοὺς ἀπλουστέρους φοδοῦσιν οἱ διαβάλλοντες; ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατήκτα έθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνῳδία ἐστι καὶ σύμφωνα. Ήν νυκτὸς γάρ δρθρίει παρ' ἡμῖν ἀλάδες ἐπὶ τὸν οἰκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ θλίψει, καὶ συνοχῇ δαχρύων ἔξομολογούμενοι τῷ θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν, διχῇ διεκμηθέντες, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὅμοι μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὅμοι δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι (1). Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέποντες ἐν ταῖς κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπῆρχοι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλᾳ τῆς ψαλμῳδίας τὴν νύκτα διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἢ οὐ πολαμπούσης, πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἐνδε στήματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἔξομολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ιδίᾳ ἐαυτῶν ἔκαστος τὰ μήματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις λατεῖνοι εἰ δημᾶς ἀποφέύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Λιγυπτιον· φεύξεσθε δὲ καὶ Λιθανας ἀμφοτέρους, Θηβαῖς, Παλαιστίνους, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρους, καὶ τοῖς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατωκισμένους, καὶ πάντας ἀπέλαπται, παρ' οἴκῃ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχῇ, καὶ εἰ κοιναὶ ψαλμῳδίαι τετίμηνται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἡν, φησι, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι (4), οἱ ὑμεῖς νῦν ἐπιτρέπετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· τρίχη μην γάρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάχρυσι ζῆν, καὶ μετανοὴ διηνεκεῖ. Ἐπειτα καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἔτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· πλὴν ὅσον οὐκ ἀνθρώπινοι φῆμασιν, ὁσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔξιλεύμεθα. "Οὐδὲ οὐδὲν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔγειται μάρτυρας (5), οἱ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρι νῦν

Harl., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυραὶ ibideū editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbū deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibideū addidimus οἱ γε, quae voculae deerant in editis.

(6) Οὐδέποτε τῶν ἐκείνων. Videntur prima specie cum hac epistola pugnare, quae in libro *De Spiritu sancto* leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilius tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses adiutorium, ut *non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adiencerint*. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchovata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiæ iuncta commemorat, inno eos negat ex Gregorii institutis quidquam retinere? Ita ut concilientur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro *De Spiritu sancto* accipi de insignibus et præcipuis institutis debere. His nihil addi, nihil detrahi passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec liturgia, ut apud alias Ecclesiæ, novis ritibus incompletata. Doctrinæ Gregorii ita erant addicti, ut cum eorum episcopus Sabellianismum inducere tentaret, Gregorii verbis errorem prætexere cogeretur. Sed tamen in rebus levioris momenti non ita difficiles erant, sed nonnulla ad usus suos adjuvaverunt; quales erant litaniae: quale est etiam quod narrat Gregorius Nyssenus, oblectamenta quædam a Gregorio co-

δειπνάσθε; Γρηγόριος οὐ κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν Α vastis? Gregorius non operiebatur **312** in præcibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli discipulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum*¹¹, et *Vir quidem non debet velare caput suum, cum sit imago ei gloria Dei*¹². Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus: *Ita et Non*, propter præceptum Domini, qui dixit: *At ego dico vobis, ne juretis omnino*¹³. Non audiebat ille fratrem suum fatuum appellare¹⁴; verebatur enim communionem Domini. Indignatio et ira et acerbitas ex illius ore non proficicebantur. Convicium odio habebat, ut in regnum coelorum non perducens. Invidia et arrogantia ab illa dolí experite anima facessebant. Non accessisset ad alkare, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem sermonem et artificiose ad aliquorum calumniam instruunt ita abominabatur, ut qui sciret mendacium ex diabolo ortum esse, Dominumque eos omnes qui mendacium loquuntur, perditurum¹⁵. Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab omnibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culicem coletis, de vocis quidem sono in psalmorum cantu litigantes, mandata vero maxima dissolventes. Ad hos me sermones adduxit necessitas causæ defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere. Verumtamen omnia condonamus; quanquam nihil est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa fidem compescite. Hypostases ne evertatis. Nomen Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso interpretemini. Alioquin dum respirabimus, loquendique erit facultas, fieri non poterit ut in tanta animalium pernicie sileamus.

ΕΙΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗ'.

Eulanicum rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαγχίῳ (9).

Μαρχὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλούτας ὑν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, ἀεὶ τι λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναι διὰ τῶν

EPISTOLA CCVIII.

Eulanicus

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque hoc exercitationis artisque loco habueris, semper aliquid loqui, et te ipsum dicendo ostendere. Sed

¹¹ Cor. xi, 4. ¹² ibid. 7. ¹³ Matth. v, 35. ¹⁴ ibid. 22. ¹⁵ Psal. v, 7.

cessa in martyrum Memoriis fuisse, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, infirmi lati consulerent; sed ea temporis progressu in spiritualem lætitiam magna ex parte conversa, *Vit. Greg.*, p. 574., 2. Neque etiam secum ipse pugnat Basilius, cum Neocæsarienses laudat in libro *De Spiritu sancto*, quod Gregorii instituta arctissime teneant, hic autem vituperat, quod ea omnino reliquerint. Illic enim respicit ad exteriora instituta, hic autem ad virtutum exempla, concivit et iracundiae fugiam, odium jurisjurandi et mendacij.

(7) Τὴρ κεφαλῆρ αὐτοῦ. Desunt hæc verba in quinque veteribus libris. In Medicæo autem et

D Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur hanc Neocæsariensium consuetudinem animo intueri Basilius, cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viro detecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.

(8) Τοῦ Kyprov. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) Εὐλαγχίῳ. Addunt Coisl. primus et Med. φιλική προσηγορία, amica salutatio. Harl. Εὐλαγχίῳ.

(10) Άει τι λαλεῖν, hoc exercitationis artisque loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studieris. Quamvis hæc scriptura non omnino dispiceat, potior tamen videtur vulgata, et magis

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

videtur Neocæsarea cui erga me silentii esse causa. Ac in beneficii quidem loco videamus accipere, quod qui illic sunt nostri non meminerint: siquidem non honorifica, ut referunt qui audierunt, de nobis mentio. Sed tu olim eras ex iis qui nostra causa odio habebantur, non ex iis qui me propter alios odisse velint. Itaque idem sis; et scribens ubicunque fueris, et nostri, ut par est, memor, si qua tibi sequitatis cura. Aequum est enim his, qui priores amarunt, parein amorem rependere.

313 EPISTOLA CCIX.

Gratias agit Basilius amico pro se prælia sustinenti; hortatur, ut litterarum paucitatem incusare et talia debila perge exigere.

Sine inscriptione defensionis causa.

Sortito tibi obtigit, ut mecum molestias partiret et prælia pro me sustineres. Id autem fortis animi demonstrationem habet. Nam qui nostra moderatur Deus, bis qui magna ferre possunt certamina, maiores probandæ virtutis occasiones præstat. Et tu ergo ad explorationem tuæ in amicitia virtutis, veluti fornacem auro, tuam ipsius vitam proposuisti. Preciamur igitur Deum, ut et cæteri meliores stant, et tu similis lui ipse permaneas; nec talia desinas incusare, qualia nunc incusas, litterarum paucitatem instar maximæ injuriæ nobis objiciens. Est enim amici accusatio, ac persta in talibus exi-gendis debitibus: non enim adeo absurdus quicquam amicitiae debitor.

EPISTOLA CCXV.

Cum Basilio prope Neocæsaream adveniente ortus fuisset tumultus in civitate, ac alii sugerent, alii somniis fictis terrorum spargerent; Basilius causam exponit cur ad haec loca venerit. Causam tumultus rejicit in ducum invidianam et consilium inducendi hæresis Sabellianæ. Hunc hæresim refellit Basilius, ac promittit se molestum non fore, si errorem negat: sed si persistit in errore, ad alias Ecclesiæ scripturam. Locum Gregorii explicat, quo isti in epistola ad Ambrosium abusi fuerant. Ipsam etiam Meletium, missa aliquo scripto, periclitari fuerant. Neocæsarienses monet ne falsis somnis decipiatur, quæ etiam esse euangelio consentanea, quia lumen charitatem iædunt, iis prorsus supersedentes esset.

Ad primores Neocæsareæ.

1. Plane nihil opus erat, ut meum vobis enunciarem consilium, aut quibus nunc de causis in his sum locis, exponerem. Nam alioqui, neque unus sum ex iis qui publico gaudent, neque res tot testibus digna est. Sed opinor, non quæ volumus facimus, sed ea ad quæ nos provocant vestri duces. Mibi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidis in luce versari. Sed quia omnium, ut audio, qui in vestra civitate sunt, aures circumsonuerunt, et quidam verborum artifices et mendacii architecti, ad hoc ipsum mercede conducti, res meas vobis enarrant; faciendum minime duxi, ut

* Alias CCXXVII. Scripta anno 375.

** Alias LXIV. Scripta anno 375.

magis consentanea loquacitati, quam non sine lepore Basilius objicit Eulancio. Similiter in epist. 20 linguam sophistæ negat silere unquam posse.

(11) Tò μή.... παρὰ τοῖς αὐτοῦ. Sic ope utriusque Coisl. emendavimus quod erat in editio τὸ μνημονεύσθαι παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Paulo post editi ἀγαθῆ διοικῶσθαι ἔστιν ὡσπερ. Sex mss. ut in textu.

(12) Δι' ἑτέρους. Ita sex mss. Editi τῶν ἑτέρων. Paulo post miss. septem ξο. Editi ξη.

C *Tοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν λογιωτάτοις (16).*

1. "Ολας μὲν οὐδὲν ἐδείμην τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην δημοσιεύειν ὑμῖν, οὐδὲ τὰς αἰτίας λέγειν, δι' οὓς ἐγὼ ἐπὶ τῶν τόπων εἰμὶ τούτων· καὶ γάρ οὐδὲ διλῶς τῶν φανητῶντων ἐγὼν, οὐδὲ τὸ πρᾶγμα τούτων μαρτύρων ἀξιον· ἀλλ' οἵμαι, οὐχ ἀ βούλημεν· ποιοῦμεν. ἀλλ' ἐφ' ἀ προκαλούνται τῷ μὲν οἱ νηγούμενοι. Ἐπει τὸ έμοιγε τὸ παντελῶς ἀγνοεῖται πλέον ἐπούδασται· ή τοῖς φιλοδόξοις τὸ διατάκθειται. Επει δὲ πάντων, ὡς ἀκούων (17), τῶν κατὰ τὴν ὑμετέραν πόλιν τὰ ὅτα διατεθρύλληται, καὶ εἰσὶ τινες λογοτοιοι, δημιουργοι τοῦ ψεύδους, πάλι αὐτὸ τοῦτο μεμισθωμένοι, οἱ τὰ ἐμὰ ὑμῖν ἐξηγοῦ-

(13) Τῆς... δρεπῆς. Codex Vaticanus τὴν δρεπῆ.

(14) Τῷ τὰ τοιάντα. Prima vocula, quau et Coisl. secundo et Reg. secundo eruimus, deeralim editio. Coisl. primus τὸ τὰ τοιάντα.

(15) Χριστῆς. Ita Coisl. uteque, Val. et Reg. secundus. Vox illa in Medicæo codice corrupta. Editi χρεωστης, quod idem sonat.

(16) Τοῖς... λογιωτάτοις. Harl., Coisl. primus et unus ex Regiis πρὸς τοὺς... λογιωτάτους. Duo illi τοῖς αὐτοῖς.

(17) Ὡς ἀκούω. Ita novem mss. Editi ὡς ἀκούω.

καὶ οὐκ φήθην δεῖν σπειριδεῖν ὑμᾶς γνώμῃ πονηρῷ αὐτῷ φωνῇ ρυπώσῃ διδασκομένους, ἀλλ’ αὐτὸς εἰπεῖν τὸ ἔμαυτοῦ δικαιοῦ ἔχει. Ἐγὼ καὶ διὰ τὴν ἐκ παιδός μοι πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο συνήθειαν (ἐνταῦθια γάρ πράξην παρὰ τῇ ἐμαυτοῦ τίτθη [18]), καὶ διὰ τὴν ιετά ταῦτα ἐπὶ πλείστον διατριβήν, διεφύγων δὲ πολιτικοὺς θορύβους, ἐπιτήδειον ἐμφύλιοσσφῆται διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρημίας ἡσυχίαν τὸ χωρίον τοῦτο επειπαθῶν, πολλῶν ἐπῶν ἐφεῆς ἐνδιέτριψα χρόνον. καὶ διὰ τὴν νῦν τῶν ἀδελφῶν ἐνοίκησιν, βραχίες ἀναπνοῆς ἐκ τῶν κατεχουσῶν ὑμᾶς ἀσχολιῶν επιτυχών, ἀσμενος ἥλθον ἐπὶ τὴν ἐσχατιὰν ταύτην· ἢν ὡς ἐτέροις ἐντεῦθεν πράγματα παρέξων, ἀλλ’ οἱ τοῦτος τὴν ἐμαυτοῦ θεραπεύσων (19) ἐπιθυμίαν.

B 2. Τί οὖν χρὴ πρὸς δινέρους καταφεύγειν, καὶ νειροσκόπους μισθοῦσθαι, καὶ ἐν ταῖς πανδήμοις στιλάζειν ὑμᾶς ποιεῖσθαι παροίνιον δεήγημα; Ἐγὼ δέ, εἰ καὶ παρ’ ἄλλοις τιστὸν ἥσαν αἱ διαβόλοι, ὑμᾶς τῆς ἐμαυτοῦ γνώμης μάρτυρας παρεστησάμην. Ιετά νῦν ἀξιῶ αὐτῶν ἔκαστον τῶν παλαιῶν ἐκείνων ιαμηγοῦσθηναι, διετέλει μὲν ὑμᾶς ἡ πόλις ἐπὶ τὴν τῶν νέων ἐπιμέλειαν, πρεσβεία δὲ παρῆν τῶν πρὸς ὑμῖν ἀνδρῶν οἱ ἐν τέλει· μετὰ δὲ ταῦτα, διπάς πεντηκελεῖ πάντες περιχυθέντες ὑμᾶς, τί μὲν οὐχὶ θύσεις; τί δὲ οὐχ ὑπισχνούμενοι; δῆμος κατασχεῖν μᾶς οὐκ ἡδυνήθησαν. Πῶς οὖν ὁ τότε καλούμενος ὦν ὑπακούων, νῦν ἐπεγέρουν ἀκλητος εἰσωθίεσθαι; (20); πῶς δὲ ὁ τοὺς ἐπαινοῦντάς με καὶ ευμάζοντας ἀποφεύγων, ἐμελλον ἀν νῦν διώκειν οὓς διαβάλλοντας; Μή οἰηθῆτε, ὅτι δριστοί οὐχ ίτως εἴνωνα (21) τὰ ἡμέτερα. Οὔτε γάρ ἂν τις ἀκυρήτου πλοίου φωροῦν ἐπιβάλῃ, οὔτε Ἐκκλησίᾳ παραβάλοι, ή τὸν κλύδωνα καὶ τὴν ζάλην αὐτοῖς ἐπὶ τῶν οιάκων καθεξόμενοι ἐμποιοῦσι. Πλέον γάρ ἔτονε θορύβου πλήρης ἡ πόλις, διετοῖ μὲν ἐφευγον, ὕδενδες διώκοντος, οἱ δὲ ὑπεξήσαν (22), οὐδενὸς πάντος· χρητιμολόγοι δὲ καὶ ὀνειροσκόποι πάντες (23) ἐμορφοῦντο; πόλεν δὲ λλοθεν ταῦτα; Ἡ οὐχὶ καὶ παιδὶ γνώριμον, διετὸν τῶν ἡγουμένων τοῦ ἡγεμονοῦ; ὃν τὰς αἰτίας τῆς ἔχθρας ἐμοὶ μὲν οὐκ ὑπερπέτες λέγειν, ὑμῖν δὲ συνορῷ καὶ πάνυ ρέδιον. Οταν γάρ ἡ μὲν πικρὰ καὶ ἡ διάστασις μηδεμίαν γινεται (24) ὑπερβολὴν εἰς χαλεπότητα, ἡ δὲ τῆς αἰτίας ἔτηγησις ἀνυπόστατος παντελῶς καὶ καταγέλαστος, δηλόν ἐστι τῆς ψυχῆς τὸ ἀρρώστημα, ἀλλοτροίς μὲν ἀγαθοῖς ἐπισυμβαίνον, οἰκείον δὲ καὶ πρῶτον (25) κακὸν ὑπάρχον τῷ κεκτημένῳ. Οἶς καὶ δῆλο τοις χάροις πρόσεστιν. Ἀμυσσόμενοι γάρ ἐν τῷ θέμει καὶ δύσνώμενοι, ἐκλαλῆσαι τὴν συμφοιόν

(18) Τίτθη. Coisl. primus et unus ex Regiis tītē, quod idem proorsus significat. Hic autem perpicuum est non nutricem a Basilio designari, sed viam Macrinam, a qua se educatum fuisse suprincebat in epist. 204.

(19) Θεραπεύσων. Nonnulli codices mss. θεραπεύων.

(20) Εἰσωθίζεσθαι. Sic mss. octo, pro eo quod erat in editio εἰσοικέεσθαι. Paulo ante editio καὶ οὐκ εἰσκούων. Deest illud καὶ in codicibus Harl., Med. & tribus aliis et editione Haganoensi.

(21) Εἴωνα. Harl. et unus ex Regiis έωλα. Paulo

A vos parvi penderem malo animo sordidaque voce edoceri, sed ut mea ipse eloquerer, quomodo se habeant. Evidenti et quia huic loco assuetus sum a puero (hic enim apud aviam meanum educatus sum), et quia ibi postea perdiu sumi commoratus, cum civiles tumultus fugiens, in hoc loco, quem ad philosophandum ob solitudinis quietum idoneum esse cognoveram, annos plures continuos consumpsi; et quia fratres nunc ibi habitant, brevem a negotiis quibus detineor, respirationem nactus, lubens ad hanc solitudinem accessi; non ut inde aliis negotia 314 exhiberem, sed ut meo ipse morem gererem desiderio.

B 2. Quid igitur opus est ad somnia confugere, et somniorum speculatores conducere, et nos in publicis conviviis inter pocula fabulam facere? Ego enim si apud alios calumniis peterer, vos mee sententiæ testes citassem. Et nunc unumquemque vestrum rogo, ut vetera illa in memoriam revocetis, cum nos civitas ad curam juvenum suscipiendam vocaret, ac legatio adesset optimatum: quomodo etiam postea omnes passim nos circumsteterint, quid non dantes? quid non pollicentes? nec tamquam delinere nos potuerint. Quomodo igitur qui tunc vocatus morem non gessi, nunc me intrudere aggrederer invocatus? quomodo qui laudantes me atque admirantes fugiebam, nunc calumniantes persequerent? Hoc in animum ne inducatis, o optimi; non ita viles sunt res nostræ. Neque enim quisquam, si sapiat, navigium gubernatore destitutum consendet, neque ad Ecclesiam accedet, in qua tempestatem ac procellam illi ipsi, qui ad clavum sedent, excitant. Unde enim exstitit tumultu plena civitas, cum fugerent alii, nemine persequente, alii clanculum egredierentur, nemine invadente, arioli vero et somniorum interpretes omnes terorem spargerent? ex qua alia hæc causa? Nonne vel puero compertum ex populi ducibus esse? quorum inimicitia causas mihi quidem non decorum dicere, vobis vero intelligere omnino facile est. Quando enim acerbitas et discordia ad extrellum saevitiae cumulum perducuntur, causæ autem expositio inanis prorsus est et ridicula, manifestus est animi D morbus, alienis quidem bonis superveniens, sed domesticum ac primum malum ægrotantis. Inest etiam illis aliud lepidum. Dumi enim dilacerantur intus, et cruciantur, calamitate prodere per pudorem non licet. Atque hæc eorum animi labes non

post editi παραβάλλοι. Sex mss. ut in textu.

(22) Υπεξήσαν. Harl. et Med. cum uno ex Regiis ἐπεξήσαν.

(23) Πάντας. Editio πάντας, neminem non terrent, excepta tamen editione Haganoensi et Basileensi prima. Lectio hæc satis coimbre videtur, sed nullo prorsus nititur codice ms.

(24) Έχοι. Ita Harl., Med., Coisl. primus, et unus ex Regiis. Tres alii έχη. Editio έχει.

(25) Πρώτως. Ita octo mss. Editio πρώτως. Paulo post editi καὶ δῆλο τι. Idem miss. ut in textu.

ex iis solum, quae adversum nos acta sunt, sed ex reliqua etiam vita perspicitur. Quid si etiam ignota esset, non magnum rebus accederet detrimentum. Certissimam autem causam, cur congressum nostrum fugiendum censeant, ignotam fortasse pluribus vestrum, ego docebo. Audite igitur.

3. Fidei eversio apud vos excogitatur inimica apostolicis et evangelicis doctrinis, inimica traditioni Gregorii vere magni, et eorum, qui ei successerunt usque ad beatum Musonium, cuius prolecto documenta etiamnum in vestris auribus resonant. Nam Sabellii malum, olim quidem exortum, sed traditione magni illius viri extinctum, conantur nunc isti renovare, qui dum timent ne arguantur, somnia in nos singunt. Vos autem capita illa vino gravata valere jubentes, quae per crapulam evectus, ac **315** deinde exestuans vapor in visa impellit; a nobis qui vigilamus, et ob Dei timorem tacere non possumus, pernicie vestram audite. Judaismus et Sabelliana heres, sub Christianismi specie in evangelicam prædicationem invertit. Qui enim rem unam, personis multiplicem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicit, unamque trium ponit hypostasim, quid aliud facit, nisi quod Unigeniti semipaternam negat præxistentiam? Negat autem et dispensatorium ejus ad homines adventum, descendens ad inferos, resurrectionem, judicium: negat etiam proprias Spiritus operationes. Apud vos autem nunc et audacia tua tentari, quam ab insulso Sabellio. Narrant enim, ut referunt qui audierunt, contendere eos qui apud vos sapientes sunt, ac dicere traditum non esse nomen Unigeniti, sed nomen adversarii; eoque in hoc letari ac effterri, ut in proprio invento. Dictum est enim, inquit, *Ego veni in nomine Patris mei, et non receperitis me: si alius in nomine suo venerit, hunc recipietis*²⁸. Et quoniam dictum est: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*²⁹; perspicuum est, inquit, nomen unum esse. Non enim dictum est, in nominibus, sed, in nomine.

αρησται, Μαθητεύσας πάρτα τὰ έθνη, βαπτίζοντες τὸν θεόν καὶ τοὺς ἀγέλους Πτερύματος, δηλόν εστι, φασίν (32), διτὶ ἐστιν δρόματα, ἀλλ', εἰς τὸ δρόμον.

4. Hæc noi sine rubore scripsi vobis, quia con-

²⁸ Joan. v. 43. ²⁹ Matth. xxviii, 19.

(26) Ἀγροῦτο. Sic mss. codices octo. Editio Parisiensis ἡγοεῖτο, Basil. et Hagan. ἀγοεῖτο. Infra editio ἑναυλά εστι καὶ νῦν ἡμέν. Septem miss. ut in textu.

(27) Τοῦ μεγάλου. Ha tres vetustissimi codices cum duobus Regiis, et editione Haganensi et Basiliensi. Parisiensis addit. Grægoriū. Similiter Basilius in epist. 446 Eusebium designat, non addito nomine Eusebii. Duo alii codices Regii cum Vaticano et Coisl. secundo κατασθεσθὲν δὲ παρὰ τῶν πατέρων.

(28) Εγκυματῶν. Harl. et unus ex Regiis ἀτυδεκτοῖς. Deest eliam εἰτα in codice Medicæo.

A ὑπὸ τῆς αἰσχύνης οὐκ ἐπιτρέπονται. Τοῦτο μὲν οὐκ ἔκ τῶν πρὸς ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ βίου γνώμιμον ἔστι τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὸ ζήθημα· εἰ δὲ καὶ ἀγνοοῦτο (26), οὐ μεγάλη ἡμέρα τοῖς πράγμασι. Τὴν δὲ ἀληθεστάτην αἰτίαν δὲ τὸ φευκτὴν ἡμῶν τὴν συντυχίαν τίθενται, λανθάνοσαν τοὺς πολλοὺς ὑμῶν. Ἐγὼ διδάξω. Άλλος δικούσατε.

B 3. Πλοτεώς διαστροφὴ παρ' ὑμῖν μελετᾶται, ἐφῆ μὲν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ εὐαγγελικοῖς δόγματι, ἐκθρὰ δὲ τῇ παραδόσει τοῦ μεγάλου ὡς ἀλτίῳ Γρηγορίου, καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀπ' ἑκείνου μέχρι τῶν μακαρίου Μουσῶντος· οὐ τὰ διδάγματα ἑναυλά ἔστιν εἰτι καὶ νῦν δηλοντί. Τὸ γάρ τοῦ Σαβελίου κακὸν, πάλις μὲν κινηθὲν, κατασθεσθὲν δὲ τῇ παραδόσει τοῦ μεγάλου (27), ἐπιχειροῦσι νῦν ἀνενοῦσθαι οὗτοι, οἱ φόδιψ τῶν ἐλέγχων τοὺς καθ' ἡμέρας πλάττοντες. 'Άλλ' ὑμεῖς τὰς οἰνοβαρεῖς φαλάς, ἀς δὲ ἐκ τῆς κραιπάλης ἀναφερόμενος ἀπέκλινε τὰ ἐγκυματῶν (28), καταφαντάζει, γινέται ἀρέτες, παρὰ τῶν ἐγρηγορότων ἡμῶν (29), καὶ διὰ τὸν θεοῦ φόδον μήδη δυναμένων ἡσυχάζειν, τὴν βλάσην ὑμῶν ἀκούσατε. Ιουδαισμός ἔστιν ὁ Σαβελίσμος, ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ἐπιεισαγόμενος. 'Ο γάρ ἐν πρόγραμμα πολυπρόσωπον (30) λέγων Πατέρα καὶ Λίδον καὶ ἄγιον Πνεύμα, καὶ μιαν τῶν τριῶν τὴν ὑπόστασιν ἐπιθέμενος, τι δὲλλο ποιεῖ, ή οὐχὶ δρνεῖται μὲν τὴν προαιώνιον τοῦ Μονογενοῦς ὑπαρξίαν; δρνεῖται δὲ καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν, τὴν εἰς ἔδου κάθιδον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κρίσιν· δρνεῖται δὲ καὶ τὰς ιδιαίστας τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας. Παρὰ δὲ ὑμῖν νῦν καὶ νεανικέρα ἀκούων τολμᾶσθαι τοῦ ματαιόφρονος Σαβελίου. Λέγουσι γάρ, ὡς οἱ ἀκτιχότες (31) φασι, διατίθεσθαι τοὺς παρ' ὑμῖν σοφοὺς καὶ λέγεται, ὅτι θνοεῖ τοῦ Μονογενοῦς οὐ παραδέδοται, δνομα δὲ τοῦ ἀποκειμένου ἔστι· καὶ ἐπὶ τούτῳ γάννυσθαι μὲν, καὶ μέγα φρονεῖν, ὡς ἐπὶ οἰκεῖῳ εὐρήματι. Εἰρηται γάρ φησιν· 'Ἐγὼ ηλθορ ἐτ τῷ δρόματι τοῦ Πατέρος μου, καὶ οὐκ ἐλάβετε με· δὲν δὲλλος ἐίδη τοῦ δρόμου φρόντισται, ἐκεῖτον λιγέσθε. Καὶ διὰ τοῦ διατίθεσθαι τοὺς πατέρας, οὐχὶ. Ιδειν mss. ut in textu.

C 4. Ταῦτα ἐρυθρῶν ἔγραφον ὑμῖν, ὅτι ἀρ̄ σιμ-

(29) Ἡμῶν. Hanc vocem addidimus ex mss. octo.

(30) Πολυπρόσωπον. Ita Hagan. editio et Basiliensis et octo mss. Editio Parisiensis πολυώνυμον. Infra Basilius haude bæresim vocat δώνυμον, ei nomine Filii ab ea negari declarat. Paulo post editio δὲλλο ποιεῖ, οὐχὶ. Idem mss. ut in textu.

(31) Ἀκτιχότες. Editio Paris. addit αὐτῶν, quod nec sua sponte necessarium est, et in octo mss. et in antiquis editionibus deest. Non multo infra inde editi Εἰρηται γάρ, φαστν. Octo mss. et editio Hagan. ut in textu.

(32) Φασίν. Medicæus et unus ex Regiis γρ̄.

της ἡμετέρου εἰσὶν οἱ τούτοις ἔνοχοι, καὶ καταστε-
νάντων τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, διὰ ἀναγκάζομαι, ὥσπερ
οἱ πρὸς δύο πυκτεύοντες, τὰς ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λό-
γου πατεροπάξ κρούων τοὺς ἐλέγχοις, καὶ κατα-
βίλλων, τὴν προσήκουσαν ἰσχὺν ἀποδιδόναι τῇ ἀλη-
θείᾳ. Ἐντεῦθεν γάρ δὲ Ἀνόμοιος ἡμᾶς σπαράσσει·
ἴτινας δὲ, ὡς ἔπικεν, ὁ Σαβελλίος. Ἀλλ' ὑμᾶς
ταραχαλῶ, τοὺς βδελυροὺς τούτοις καὶ μηδὲνα πε-
ριτέλαι δυναμένοις σοφίσμασι μὴ προσέχειν τὸν
νῦν εἰδέναι δὲ, διὰ τὸ ὅνομα τοῦ Χριστοῦ (33)
οὐδὲπάντα δύνομα, αὐτὸν τὸ καλεῖσθαι (34) αὐτὸν
Ὕπου τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Πέτρον λόγον· Οὐδέ
λοτινέπερ δρομα ὑπὸ τὸν οὐπαρότ, τὸ δεδο-
ύπτον ἐν ἀνθρώποις (35), ἐν δὲ δεῖ σωθῆναι
ἡμῖς. Πρὸς δὲ τὸ, διὰ τὸ Ἑγώ ηλθορ ἐν τῷ ὄντομα
τοῦ Πατρὸς μου, ἐκείνῳ εἰδέναι χρή, διὰ τὸ, ἀρχὴν
Ιανου καὶ αἰτιαν ἐπιγραψόμενος τὸν Πατέρα, ταῦτα
λέγει. Εἰ δὲ εἰρηται· Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς
τὸ νεομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου
Πνεύματος (36), οὐ παρὰ τοῦτο χρή νομίζειν ἐν ἡμῖν
ἴωμα παραδεδόθει. Ως γάρ δὲ εἰπὼν, Παῦλος καὶ
Σιωνᾶς καὶ Τιμόθεος, τρία μὲν εἰπεν ὄντομα,
οὐκέποτε δὲ αὐτὰ ἀλλήλοις διὰ τῆς, καὶ, συλλαβῆς·
ῶτας δὲ εἰπὼν δύνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου
Πνεύματος, τρία εἰπὼν, συνέπλεξεν αὐτὰ τῷ συν-
τετραφερόντος, τὸν ὄντομαν ἀλλάζοντα τὸ συ-
μαρτύριον ἐκδιδάσκων· διότι πραγμάτων ἐστὶ ση-
μαντικὰ τὰ δύνοματα. Τὰ δὲ πράγματα ἀλλάζουσαν
καὶ κύτοτελή τὴν ὑπαρξίην ἔχειν οὐδεὶς τῶν καὶ μι-
κροὶ μετεγέντων τοῦ φρονεῖν ἀμφιβάλλει. Πατρὸς
γέροντος γάρ καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος φύσις μὲν ἡ
εὐη, καὶ θεότης μία· δύνοματα δὲ διάφορα, πε-
ριφρισμένας καὶ ἀποτρίσμένας τὰς ἔννοιας ἡμῖν
πειρατεύοντα. Ἀμήχανον γάρ, μὴ ἐν τοῖς ἑκάστου
ἴωματος· τὴν διάνοιαν γενομένην ἀσύγχυτον, δυνη-
θῆναι Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ ἀγίου Πνεύματι· τὴν δοξο-
λογίαν ἀποπληρώτας. Ἐάν μὲν οὖν ἀργῶνται μὴ λέ-
πτιν ταῦτα, μηδὲ διδάσκειν οὕτω, κατώρθωται ἡμῖν
τὰ συνδέσμουν. Καίτοι χαλεπήν αὐτοῖς οὖσαν δρῶ-
τὴν ἔργησιν, διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν τῶν λόγων τού-
των τοὺς μάρτυρας. Πλήγη ἀλλ' οὐ σκοτοῦμεν τὰ
παρελθόντα, τὰ παρόντα μόνον ὑγιαινέτωσαν. Ἐάν
δὲ τὰς αὐτοῖς ἐπιμένωσιν. ἀνάγκη καὶ πρὸς ἀλλας;
Ἐκκλησίας ἐκδοῦσαι ἡμᾶς τὴν καθ' ὑμᾶς συμφοράν,
καὶ ποιῆσαι παρὰ τλείων ἐπιστόπων γράμματα
ἢ μήποτε, τὸ μέγθος; τοῦτο τῆς ὑποκατασκευαζομένης (37)
τοῦ πονηροῦ τοῦ ἔσται εἰς τὴν σπουδὴν, ή πάντως ἡ
παροῦσα διαμαρτυρία ἀφήσει ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἐπὶ
τῷ κριτήριον.

5. Ήδη δὲ καὶ ἐν συντάγμασιν οἰκείαις κατεβάλοντο
τοὺς λόγους τούτους· οὐσπερ καὶ ἀπέστειλαν πρε-

¹ Act. iv. 12.

(33) Χριστοῦ. Addit editio Paris., Ἰησοῦ, sed deest
in celo miss. et antiquis editionibus.

(34) Τὸ καλεῖσθαι, etc. Editio Paris. τοῦτο κα-
τελθεῖ αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν τοῦ, etc. Co-
dices nostri et antiquae editiones suummo consensu
nisi in textu.

(35) Ἐν ἀνθρώποις. Deest præpositio in Med.,
lari. et uno ex Regis.

(36) Πνεύματος. Editio Paris. addit καὶ οὐκ εἰς

A sanguinei nostri sunt, qui his implicantur, et de
animæ meæ situ ingemisco, quod cogar, velut ii
qui contra duos pugnant, doctrinæ ex utraque parte
corruptelas argumentis pulsans et evertens, con-
sentaneum veritati robur reddere. Hinc enim nos
dilacerat Anomœus: illinc, ut appareat, Sabellius.
Verum obsecro vos, ut ne exsecurandis his ac nemini
neim subvertere valentibus sophismatibus animum
intendatis: sed sciatis, Christi nomen quod est su-
per omne nomen, hoc ipsum esse, quod Filius Dei
vocatur; et secundum Petri dictum, *Neque esse*
aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo opor-
*tent nos salvos fieri*¹. Quod autem attinet ad illud,
Ego veni in nomine Patris mei, sciendum est eum,
cum Patrem prosteretur sui ipsius principium ac
causam, hæc dixisse. Quod si dictum est: *Euntes*
baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti,
non idcirco putandum est nomen unum nobis suisse
traditum. Quienadmodum enim qui dicit, Paulus et
Silvanus et Timotheus, tria quidem pronuntiavit
nomina, sed ea inter se per et syllabam colligavit,
sic qui dicit nomen Patris et Filii et Spiritus sancti,
tria dicens, connexuit ipsa per conjunctionem, uni-
cuique nomini proprium subesse significatum **316**
docens; nam res ipsas significant nomina. Res au-
tem propriam existentiam ac per se perfectam ha-
bere, nemo vel parum intelligens dubitat. Nam
Patris et Filii et Spiritus sancti natura quidem ea-
dem et divinitas una: nomina vero diversa, cir-
cumscriptas et absolutas notiones nobis exhibentia.
Fieri enim non potest, ut mens, nisi in uniuscuius-
que proprietatibus *Vine* confusione considerandis
versetur, Patri et Filio et Spiritui sancto glorifica-
tionem persolvat. Jam si negent se hæc dicere, aut
ita docere, propositum sumus assecuti. Quanquam
difficile illis esse video negare, propterea quod non
pauci sunt horum sermonum testes. Sed tamen non
spectamus præterita, tantummodo sana sint præ-
sentia. Quod si in iisdem perseveraverint, necesse
habebimus et ad alias Ecclesias calamitatem vestram
clamitare, ac perticere ut ad vos veniant a pluribus
episcopis litteræ, quæ hanc assurgentis impietatis
molem perfringant. Vel enim id ad propositum
noscum priderit, vel sane hæc obtestatio nos a
culpa in judicio liberabit.

5. Jam autem et in propriis scriptis injecerunt
hos sermones, quos primum quidem miserunt ho-

D τὰ ὄντοματα. Sed repugnat octo codices nostri et
vetustæ editiones, in quibus hæc de sunt. Iisdem
codicibus fratris mutavimus quod infra in editis lege-
batur ταῦτα ἀλλήλοις et τῷ καὶ συνδέσμῳ. Habent
etiam τῷ συνδέσμῳ velutæ editiones.

(37) Ὑποκατασκευαζομένης. Ita octo mss. Editio
ὑποκατασκευαζομένης. Paulo post editio Paris. ἐκ τῆς
σπουδῆς. Iisdem codices et editiones vetustæ ut in
textu:

mini Dei Meletio episcopo: deinde acceptis ab ipso convenientibus responsis, quemadmodum monstrorum matres pudore suffusæ ob naturæ vitia, ita ipsi quoque turpes suos scutis in congruentibus tenebris abditos enutriunt. Immisere etiam per epistolam tentamenta quædam unanimi nostro Anthimo Tyanorum episcopo, quasi Gregorius in fidei expositione dixerit Patrem et Filium mentis quidem cogitatione duo esse, sed hypostasi unum. Hoc autem non docendi causa, sed decertandi in dialogo cum Ælianō dictum esse, intelligere non potuerunt, qui sibi ipsi ob ingenii subtilitatem beati videntur. Quia in disputatione multa sunt librariorū errata, ut ex ipsis verbis ostendemus, si Deus volet. Deinde vero gentilem erudiens non existimabat accuratius disceptandum esse de verbis; sed non nihil etiam indoli illius, qui introducebatur, concedendum, ut ne iis qui præcipua sunt, repugnaret. Quapropter et multas illic invenias voces, quæ nunc robur maximum hæreticis præbent, quales sunt *creatura* et *factura*, et si quid ejusmodi. Multa autem et de conjunctione cum homine dicta ad divinitatis rationem referunt, qui inscite scripta illa intelligent, quale est et hoc ipsum, quod ab ipsis decantatur. Est enim probe sciendum, quemadmodum qui essentiæ communionem non confitetur, in errorem multorum deorum incidit, ita qui hypostasēn proprietatem non admittit, in Judaismum ferri. Oportet enim ut mens nostra velut aliquo sulta subjectio, et illius considerans proprietates, ita demum in illius, quem **317** desiderat, cognitione versetur. Si enim paternitatem non intellexerimus, neque circa quem hæc proprietas definita sit, adverterimus; quomodo poterimus Dei Patris notionem accipere? Non enim satis est personarum numerare differentias: sed unamquamque personam in vera hypostasi existere satendum est. Illud enim hypostasi carent personarum commentum ne Sabellius quidem rejecit; quippe cum dicat eumdem Deum, cum subjecto unus sit, pro occurribus subinde occasionibus transformatum, modo ut Patrem, modo ut Filium, modo ut Spiritum sanctum loqui. Hunc olim extinctum errorem renovant nunc bujusce innominata hæresis inventores, qui

(38) Ὅποτε δὲ ἔτ. Credere non possum Gregorium dixisse Patrem et Filium, si simul considerentur, cogitatione duo esse, hypostasi unum. Hæc enim gemella essent hæresi Sabellianæ, quam supra Basilius Gregorii traditione extinctam docet. Sed his in verbis vel erratum aliquod librariorum, ut placet Basilio, suspicandum est, vel de Patre et Filio separatis sumptis accipi debent. Quo sensu magister Gregorii Origenes dixit de Christo: Τὸ μὲν ὑποκείμενον ἐν ἡστὶ, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὄντατα ἐπὶ διαφόρων. Suppositum quidem unum est, sed cogitatione plura nomina variis rebus imponuntur, Homil. 8 in Jerem. p. 96.

(39) Αἰλιαρόν. Coisl. uterque et duo Regii Γελιανῶν.

(40) Καὶ συνδιδότα. Ita Coisl. primus, Harl. et Med. cum duobus Regiis. Editi καὶ συνδidontur.

(41) Εὐ τρόπ. Editi addunt καὶ τοῦτο, quæ desunt

A τὸν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰς προστηκουσας ἀποκρίσεις, ὡς αἱ τῶν τεράτων μητέρες ἐπιτιχνώμεναι τοῖς πηρώμασι τῆς φύσεως, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς αἰσχρὰς ἑαυτῶν ὡδῆνας τῷ προσήκοντι σκότῳ καταχρύψαντες τιθηνοῦνται. Καθῆκεν δέ τινα πεῖσαν δὲ ἐπιτολῆς καὶ πρὸς τὸν διμόρφον ἥμαντον Ανθημον τὸν Τυάνων ἐπίσκοπον· ὡς δέρα Γρηγορίου εἰπόντος ἐν ἔκθεσι Πίστεως Πατέρα καὶ Γίλον ἐπινοῖ μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἐν (38). Τοῦτο δὲ διὰ τοῦ ὁντηματικῶν εἰρηται, ἀλλ' ἀγωνιστικῶν ἐν τῇ πρὸς Λίκινον (39) διαλέξει, οὐκ τὸ διδυνθῆσαν συνιδεῖν εἰς λεπτότερης τῶν φρενῶν ἑαυτοὺς μακαρίζοντες. Εν γῇ πολλὰ τῶν ἀπογραψαμένων ἐστὶ σφάλματα, ὡς ἐπὶ αὐτῶν τῶν λέξεων δεῖξομεν ἥμεις, ἐπὶ δὲ θεῖον Θέλη. Ἐπειτα μέντοι τὸν Ἑλληνα πειθων, ὡς τὸ γεγενητὸν χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὰ φίματα· τοῦ ἔστιν ὅπῃ καὶ συνδιδόντα (40) τῷ θεῖον ἐναγράμμαν, ὡς ἀν μὴ ἀντιτείνοι πρὸς τὰ καίρια. Αὐτὸν πολλὰς ἀν εὔροις ἐκεῖ φωνάς, τὰς νῦν τοις ἀρετικοῖς μεγίστην ἰσχὺν παρεχομένας· ὡς τὸ κτίσμα, καὶ τὸ ποίημα, καὶ εἰς τὶ τοιοῦτον. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸν δινθρωπὸν συναφεις εἰρημένα εἰς τὸν περὶ τῆς θεότητος ἀναφέρουσαν λέγον, οἱ ἀπαιδεύτως τῶν γεγραμμένων ἀκούοντες· τούτην ἐστι καὶ τοῦτο, τὸ παρὰ τούτων περιφερόμενον. Εἴ γάρ (41) εἰδέναι χρή, διτι, ὧσπερ ὃ τὸ κοινὸν τοῦτο, οὐσίας μὴ διμορφῶν εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτει, οὐσίας δὲ τὸ ιδιάζον τῶν ὑποστάσεων μὴ διδοὺς εἰς τὸν Ισαίασμὸν ὑποφέρεται (42). Δεῖ γάρ τὴν διάνοιαν τῶν οἰοντος ἐπεριεσθεῖσαν ὑποκειμένων τινί, καὶ ἐναρπάσαι αὐτοῦ ἐντυπωσαμένην τοὺς χαρακτῆρας, οὕτως ἐν περινόιᾳ γενέσθαι τοῦ ποθουμένου. Μή γάρ νοήστε (43) τὴν πατρότητα, μηδὲ περὶ δν διρύσται τὸ ιδιώμα τοῦτο ἐνθυμηθέντες, πῶς δυνατὸν Θεοῦ Πατρὸς (44) ξνοιαν παραδίξασθαι; Οὐ γάρ ἐξαρπάσαι διαφορὰς προσώπων ἀπαριθμήσασθαι, ἀλλὰ γὰρ ἐκάστον πρόσωπον ἐν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπέρχον (45) διμοργεῖν. Ἐπει τὸν γε ἀνυπόστατον τὸ προσώπων ἀναπλασμὸν οὐδὲ δὲ Σαβέλλιος παραγγέλτων εἰπών τὸν αὐτὸν Θεὸν, ἔνα τῷ ὑποκειμένῳ (46) έντι πρὸς τὰς ἐκάστοτε παραπτούσας χρεας μεταμορφούμενον, νῦν μὲν ὡς Πατέρα, νῦν δὲ ὡς Γίλον, νῦν δὲ ὡς Πνεῦμα δύοιν διαλέγεσθαι. Ταῦτην τὰς

D in octo nostri mss.

(42) Ὑποφέρεται. Ita octo mss. Editi ἀποφέρεται.

(43) Νοήσαντες. Coisl. primus cum aliis qua-tuor νοήσαντας ει τοιούς ἐνθυμηθέντες. Sed tamen vulgatam lectionem mutare nolui, quæ saxe alias in locis similibus occurrit apud Basiliū, ac reperi-ritur in codicibus Harl. et Med. et uno ex Regis. Habent illi quidem tres codices paulo post τοὺς ἑναντίους. Sed credo inductam a librariis hanc in mutationem nimio grammatica studio, quemadmodum in aliis quinque codicibus eadem de causa nominativus in accusativum immutatus.

(44) Θεοῦ Πατρός. Sic novem mss. pro eo quod erat in editis πρὸς Θεοῦ.

(45) Ὑπάρχον. Sic iidem mss. Editi ὑπάρχειν.

(46) Τῷ ὑποκειμένῳ. Edilio Basili. secunda et Paris. τῶν ὑποκειμένων, repugnantibus omnibus mss. et velustioribus editionibus.

κατεπεσθεῖσαν τὴν πλάνην ἀνανεοῦνται νῦν οἱ τῆς ἴωνόμου (47) ταύτης αἰρέσεως ἐφευρεταὶ· οἱ τὰς ἵποτάσιες ἀθετοῦντες, καὶ τὸ δνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπαρνοῦμενοι. Οὓς, ἐὰν μή παύσωνται λαλοῦντες κατὰ τῷ Θεῷ ἀδικίαν, δδύρεσθαι χρή μετὰ τῶν ἀρνησιχρίτων.

6. Ταῦτα ἀναγκαῖς ὑμενὶ διεστειλάμεθα, ἵνα τὰς ἄπο τῶν πονηρῶν διδαγμάτων βλάβας φυλάξῃσθε. Μὴ θειὲ γάρ, εἰ χρή τὰς πονηρὰς διδασκαλίας τοῖς ἡλεῖροις φαρμάκοις ἔξομοιοῦν, ὡς οἱ παρ' ὑμῖν ἀνειροσκόποι φασὶ, ταῦτα ἔστι καὶ κώνειον, καὶ ἀκόντιον, καὶ εἰ τὸ ἔτερον φάρμακον ἀνδροφόνον. Ταῦτα ψυχῶν ἡρτήρια, οὐχ οἱ ἡμέτεροι λόγοι, ἀπερ αἱ οἰνόποτοι (48) μήνιγγες ἐκβοῶσι, πολυψάνταστοι οὖσαι ἢν τὸ πάθος· οὓς, εἰπερ ἐσωφρόνουν, ἔχρην εἰδέναι, ἵνα τοὺς δχράντοις καὶ πάσης κχλίδος κεκαθαρμέναις ψυχαὶ τὸ προφητεικὸν ἐναυγάζειν χάρισμα. Οὗτοι γάρ κατέποροι ῥυπῶνται δυνατὸν τῶν εἰκόνων δέξονται τὰς ἡμέρας, οὗτε ψυχὴν ταῖς βιωτικαῖς προειλημμένῃ μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς σπειρᾶς ἐπισκοπουμένην πάθεσι, δυνατὸν ὑποδέξανται τὸ ἄγιον Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις. Οὐ γάρ πᾶν ἐντιπον εὐθύνεις προφητεία, ὡς φησὶ Ζαχαρίᾳ· Κύριος ἔποιησε φαντασταρ, καὶ θερόν χειμεριόν, διετοὶ οἱ ἀποφθεγγόμενοι ἐλάλησταρ κόπους, καὶ τὰ ἐρύαντα ψευδῆ ἐλάλουν. Οὗτοι δὲ κάκενο δημοσιεύσαν, οἱ κατὰ τὸν Ἡοσίαν ἐνυπνιαζόμενοι καὶ πάσην φύλωντες νυστάξαι, διετοὶ πολλάκις ἐνέργειας πάντας ἀποτέλλεται ἐπὶ τοὺς οὐραὶς τῆς ἀπειθείσας. Καὶ οὗτοι πνεῦμα ψευδές, δὲ ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις (49) γενόμενον, τὸν Ἀχαδὸν ἔκπιπτησον. Ταῦτα εἴσιν· (50), ἔδει μή τοσοῦτον ὑπεραρθῆναι, διετελεῖσιν τοὺς προφητεῖαν προσμαρτυρεῖν, οἱ γε δεῖνανται καὶ τοῦ οἰωνοσκόπου Βαλαὰκ τῆς ἀκριβείας ἀπολεῖνται. Ήτοι, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μιωανιτῶν ἐπὶ μεγίσταις ἀνωρειάς μετακληθεῖς, οὐκ τὴν τρέσσητο (51) ἀξίαιναι φωνὴν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἀράσια τὸν Ἱερατῆλ, διὸ οὐκ ἀράται Κύριος. Εἰ μὲν ἀνταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου αἱ κατὰ τὸν ὑπνον αὐτῶν φαντασίαι συντρέχουσιν, ἀρκεσθωσαν τοῖς ἐπαγγείοις, οὐδὲμιᾶς βοηθείας ἐκ τῶν δνείρων εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν προσδεομένοις· εἰ δὲ δὲ μὲν Κύριος τὴν ἐντολὴν ἀφήκειν ήμιν, καὶ ἐντολὴν κατείην θύσει τὴν ἡμῖν, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, τὰ δὲ δνείρατα μέτρην καὶ διάστασιν καὶ ἀγάπης ἀφανισμὸν ὑφεῖται (52)· μὴ διδότωσαν καὶ πόνον τῷ διαβόλῳ διὰ τὸν ὑπνον ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν· μηδὲ κυριώτερα ποιεῖτωσαν τὰ παρ' ἐντῶν (53) φαντάσματα τὸν αὐτηρίων διδαγμάτων.

¹ Psal. LXXIV, 6. ² Zach. I, 4, 2. ³ Isa. xxix, 8. ⁴ Ephes. 1, 2. ⁵ Ill Reg. xxii, 22. ⁶ Num. viii, 11 sqq.

(47) Τῆς ἀνωρειάς. Videtur Basilius hæresim sive nominem carentem dicere, nisi nomine Filii Dei negabat.

(48) Αἵπερ αἱ οἰνόποτοι. Sic omnes nostri codices, uno excepto, qui habet διπερ αἱ οἰνόφλυκτοι. Dicit δὲ ἀπερ αἱ οἰνόφλυκτοι.

(49) Ψευδοπροφήταις. Coisl. primus et Med. propositus.

(50) Ταῦτα ε.ο.οτες. Coisl. uterque, Med. et unius et Regius ταῦτα εἰδότας. Nihil tamen mutandum utavimus, ob eas causas quas modo diximus.

PATROL. GR. XXXII.

A Hypostases repudiant, et nomen Filii Dei negant. Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum iniquitatem ¹, lugendum est cum iis qui Christum negant.

6. Hæc vobis necessario scripsimus, ut damna a pravis documentis impendentia caveatis. Nam revera, si pravæ doctrinæ cum pharmacis exitiosis comparandæ, quemadmodum apud vos somniorum interpres dicunt, hæc sunt et cicuta et aconitum, et si quod aliud lethale pharmacum. Hæc sunt animalium venena, non nostri sermones, ut temulentia illa cerebellorum involucra clamitant, visis multis ob morbum referta: quos quidem, si saperent,

B nosse oportebat, intaminatis et ab omni macula expurgatis mentibus propheticum donum illucere. Neque enim speculo surdido possunt imaginum excipi species; neque anima sæcularibus præoccupata curis, et cui carnalis sensus affectio tenebras offundit, illustrationem Spiritus sancti recipere potest. Non enim omne somnium statim propheta est, ut ait Zacharias: Dominus fecit phantasiam, et pluviam hibernam, quia sermocinantes locuti sunt labores, et somnia falsa loquebantur ².

C Hui autem qui secundum Isaiam somniant et dormiunt amant in cubili ³, illud etiam ignorant, sæpe operationem erroris immitti in filios dissidentia ⁴. Est et spiritus mendax, qui cum in falsis propheticis esset, Achab decepit ⁵. Hæc scientes non oportebat adeo superbire, ut sibiipsis prophetæ donum ascriberent: qui ne auguris quidem Balaam diligentiam assequi deprehenduntur. Is enim a Moabitarum rege, magnis muneribus oblati, accersitus, adduci non potuit, ut vocem præter Dei voluntatem emitteret, aut Israeli malediceret, cui Dominus non maledicebat ⁶. Itaque si præceptis Domini oblata illis per somnum visa consentiunt, contenti sint Evangelii, quæ somniorum præsidio ad fidem faciendam non indigent. 318 Quod si pacem suam nobis reliquit Dominus, novumque nobis mandatum dedit, ut diligamus invicem, somnia vero pudicam ac dissidium et charitatis extinctionem inducunt; non dent occasionem diabolo ipsorum

D animas per somnum invadendi, nec suis visionibus plus tribuant, quam salutaribus documentis.

Neque enim repugnat vulgata scriptura stylo Basili, ac præterea reperitur in Harlæano et aliis codicibus.

(51) Ηρέσχετο. Sic plerique codices mss. Editi τηνέχετο. Paulo post editi δυ οὐ καταράται, et infra πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν. Codices mss. summo consensu ut in textu.

(52) Υψηρεῖται. Ita novem mss. Editi ἀφγεῖται.

(53) Παρ' ἐστρώτω. Sic tres vetustissimi codices.

Editi παρ' αὐτοῦ.

EPISTOLA CCXI.

Significat se, lectis Olympii litteris filiisque illius visis, oblitum esse veneni Neocæsariensem: addit se jam litteres dedisse et durum, si volet Olympius.

Olympio.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΑ'.

Et lectis præstantiæ tuæ litteris, factus sum meipso hilarior ac alacrior, et ubi cum optatissimis tuis filiis sum collocutus, te ipsum videre mihi visus sum. Hi, cum afflictam omnino meam animam offendissent, sic afficerunt, ut obliviscerer veneni, quod apud vos somniorum venditores capponesque, ut a quibus conducti sunt gratiam ineant, contra nos circumferunt. Epistolas quidem jam nonnullas misi, alias autem in posterum dabis, si voletes. Tantummodo prosint accipientibus.

Ολυμπίῳ.

Καὶ τοῖς γράμμασιν ἐντυχών τῆς τιμιότητος σου, ἡδῶν ἔμαυτοῦ καὶ εὐθυμότερος ἐγένετον, καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις υἱέσιν εἰς δύμιλαν ἐλθὼν, αὐτὸν εἶδος καθορῷν. Οἱ, πάνυ μου (54) τὴν φυγὴν κακωμένην παραλαβόντες, οὕτω διέθηκαν, ὥστε ἐπιθέσθαι με τοῦ παρ' ὑμῖν χωνείου, δοι διεγείλατο (55) καὶ διεπροκάπηλοι, εἰς τὴν τῶν ἐκμιθωμένων αὐτοὺς χάριν, καθ' ἡμῶν περιφέρουσιν. Επιστολὰς δὲ τὰς μὲν ἐπεμψα (56), τὰς δὲ καὶ εἰς ὑπερον δώσομεν, ἐὰν ἐθέλῃς. Μόνον εἴη τι δρεῖς τοι; αὐτῶν τοῖς λαμβάνουσιν;

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXII.

Dolorem suum significat quod Dazimone Hilarium non viderit. Injurias inimicorum commemorat ac sua cum Amico bella, et cum iis qui medii sibi videntur. Hilarium in orbis laborantem ad patientium hortatur.

Hilario.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΒ'.

Ιλαρίῳ.

1. Quid passum me esse putas, aut quo animo fuisse, cum Dazimona veni, ac didici paucis post adventum meum diebus facundiam tuam exiisse? Non enim solum ob illam admirationem, qua te a teneris prosecutus sum, statim ab ipsis scholærum exercitationibus colloquium tuum semper plurimi feci, sed etiam quia nihil nunc tanto amore dignum, quam animus veritatis amans, ac recte de rebus judicio prædictus, quod quidem apud te servari arbitramur. Nam cæterorum hominum plorosque videmus, ut in equestri cursu, alios quidem istis, alios vero his favendo dividi, ac factionis duabus acclamare. Te vero, cum et timore et assentatione et ignavo omni affectu excelsior sis, non mirum est oculo sano veritatem speculari. Nam et te intelligo non leviter tangi rebus Ecclesiarum, quandoquidem et ad me misisti quamdam de his epistolam, ut his proximis litteris declarabas; quam quidem quis perferendam acceperit, libenter diccerim, ut hominem de me male meritu cognoscam. Nondum enim tuas ad me his de rebus litteras vidi.

2. Quanti ergo putas emplorum me fuisse tuum colloquium, ut tibi aperirem quæ me affligunt (affert enim, ut nosti, vel ipsa narratio aliquid solatii dolentibus), et ad quæsita responderem, 319 non

C 1. Έμὲ δὲ τὶ οἷει πεπονθέναι, ἢ τίνα γέγονοι ἐσχηκέναι (57), ἐπειδὴ ἐπεδήμησα μὲν τῷ διαμῶνι (58), (59) ἔμαθον δὲ ὀλγαῖς ὑπεροντοῖς τῷμέραις; Τοὺς παρουσίας τῷμῶν ἔξελτοι λυθένται σου τὴν ἀγράντην; Οὐ γάρ μόνον διὰ τὸ ἐκ παιδὸς θαῦμα δέ ξογονεῖσθαι, αὐτῶν ἀπὸ διατριβῶν αὐτῶν ἀεὶ πολὺς ἔξιν θέμην τὴν δύμιλαν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μηδὲν οὐκαν σπουδαῖον (60) εἶναι νῦν, ὡς φιλαλήθη φυγὴν, ὥστε τῶν πραγμάτων τὸ κριτήριον κακτημένην ὑπὲρ τὴν ἡγούμενα παρὰ σοὶ διασώζεσθαι. Καὶ γάρ τὸν ιεπῶν τοὺς πλειστους ὀρῶμεν, ὥστεπερ ἐν τοῖς Ιπποδρομίαις, τοὺς μὲν ὡς τούτους, τοὺς δὲ ὡς ἐκεῖνους δηρημένους, καὶ συνεκδούντας τοῖς στασιάσκα. Σὲ δὲ, καὶ φόδου καὶ βεραπελας καὶ παντὸς ἀγενῆς πάθους ὑψηλότερον δυτα, εἰκὸς ὁρθαλμῷ ὑγρανοῖς καθορῷν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ γάρ αἰσθάνομεν! σου μὲν παρέργως (61) ἔχοντος πρὸς τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν γε καὶ πρὸς τῇμας ἐπεμψάς τίνα περὶ τούτων ιστολὴν, ὡς ἐν τοῖς ἐναγκοῖς τούτοις ἔδηλους; (62) γράμμασιν, ἢν τίς δὲ παραλαβὼν ὥστε διαχωρίσει, τὸν δέως ἀν μάθοιμι, ὥστε εἰδέναι τὸν ἀδικήσαντα. Ή γάρ ἐνέτυχόν πω γράμμασι σοὶς πρὸς τῇμα; (63) περὶ τούτων.

2. Ιόσου ποτ' ἀν οὐν οἷει πρίασθαι με τὴν ὄρεισσαν σου, ὑπὲρ τοῦ γνωρίσαι μὲν τὰ λυτοῦντα με (ζέτεις γάρ, ὡς οἰσθα (64), καὶ τὸ ἔξειπτεν φραστῶν της τοῖς δύνωμένοις), ἀποχρίνασθαι τε περὶ τῶν ἐπιτη-

* Alias CLXX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXX. Scripta anno 375.

(54) Οἱ παῖδες μου. Deest ultima vocula in duobus velutissimis codicibus Harl. et Coisl., nec necessaria videtur.

(55) Οὐεροπῶλαι. Ita Harl. et Reg. primus. His savent tres alii in quibus legitur ὄνειροπῶλαι. Editi ὄνειροπόλοι.

(56) Ἐκεψῆ. Regius uterque et Coisl. secundus Εἰραψῆ.

(57) Εσχηκέναι. Codices multi, sed non velutissimi, Εσχεντο.

(58) Δαζιμῶν. Coisl. primus τῷ Δαζιμόνι.

(59) Vide Addenda.

D (60) Σπουδαῖον. Legit Comhæsius σπάνει. ημῖν adeo rārum.

(61) Παρέργως. Ita sex mss. Editi περιέργως.

(62) Ἐδίλιον. Ita septem. mss. Editi ἐδίλιον. Paulo post Medicæus et Coisl. prius ὥστε διαχνῆσαι.

(63) Σοὶς πρὸς τῇμας. Ita Coisl. et Med. et plures alii. Editi τοῖς πρὸς τῇμας; Paulo post Medicæum cum tribus aliis οὖν οἴσται. Deerat vocula in editis Legit ut in Coisl. secundo et Reg. secundo.

(64) Οἰσθα. Multi conices ὡς οἰδας. Paulo post Coisl. primus, Med. et alii plures ἀποχρίνασθαι. Editi ἀποχρίνασθαι.

τουμένων· οὐ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύσαντε, ήτις αὐτὸν δὲ ἐμαυτοῦ ἐναργῶς λέγοντα ἔκαστα, καὶ ἐπεξάντα. Οἱ γὰρ Ἐμψυχοι λόγοι δραστικωτέραν ἔχουσι τὴν πειθώ· πρὸς τὸ εὐεπιχείρητον καὶ πρὸς συκοφαντεῖλαν εὐάλωτον οὐκέτι δημοιοι τοῖς γεγραμμένοις εἰσὶ. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἀτόλμητον λοιπὸν οὐδενί, ὃντος γε καὶ οἱ τὰ μέγιστα παρ' ἡμῶν πιστευθέντες, οὓς ἥσθιανδρεῖα, μετὰ τῶν ἀνθρώπων δρῶντες, ὡς μεῖζόν τι δυνατὸς ἦταν κατὰ ἀνθρωπὸν, οὗτοι καταδέξαντο συγγράμματά τινος τὰ δύτοις δῆποτε ὡς ἡμέτερα παραπέμπειν· καὶ ἐπ' αὐτοῖς (65) διαβάλλειν ταῖς ἀδελφησιν, ὡς μηδὲν λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου ὄντος τοικτερον εἶναι τοῖς εὐλαβέσι. Τὸ γάρ ἀγνοηθῆναι γενέμνονος ἐξ ἀρχῆς ἐπιτιθεύσας, ὡς οὐκ οἴδα εἰ τις θλοιος τῶν ἐπεσεμμένων τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἢν, καθάπερ τὸ ἐναντίον προελόμενος πᾶσιν ἀνθρώποις γκύρωμον ἐμαυτὸν καταστήσαι, οὕτω πανταχοῦ γῆς· προσθήσω δὲ, διὰ τοῦ θαλάσσης, διατεθρύβιλημαι. Οὐ τε γάρ τὸν ἔσχατον ὅρον τῆς ἀσθενείας ἐπιτιθέντες, καὶ τὸ ἀθεον τῆς ἀνομούστητος δόγμα τοις· Ἐκκλησίαις ἐπάγοντες (66), πρὸς ἐμὲ τὸν πόλεμον ἔχουσιν· οἵ τε τὴν μέσην ἐλαύνοντες, ὡς οἰνοται, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν ἔκεινον (67) ἀρχῶν ὠρμημένων, τῇ δὲ τῶν λογισμῶν ἀκολουθίᾳ μὴ ἐφίεντες διὰ τὸ ἐπεναντίον ταῖς ἀκοσίῃς τῶν πολλῶν, ἡμᾶς δυσχεράνουσι· καὶ πλάνουσι μὲν ταῖς λοιδορίαις ἐφ' ὅσον δύνανται, οὐδεμιᾶς δὲ ἀπέχονται τῆς ἐπιθυμοῦ· εἰ καὶ οἵ δὲ τῶν λογισμῶν ἀκολουθίᾳ μὴ ἐφίεντες διὰ τὸ ἐπεναντίον ταῖς ἀκοσίῃς τῶν πολλῶν, ἡμᾶς δυσχεράνουσι· τὴν ζωὴν κατασκευάζοντα (68); διὸ γε μὲν τίθεμε· τῶν κακῶν παραμυθίαν, τὴν ἀσθένειαν τῆς σφράγεως, ὡφ' ἣς πέπεισμαι μὴ πολὺν χρόνον παραμένειν τῇ δυστήνῳ ταύτῃ ζωῇ. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τετοῦντον. Σὲ δὲ ἐπὶ τοῖς πάθεσι τοῦ σώματος παρατίθεμε μεγαλοφυῶς καὶ ἀξίως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς θεοῦ διακείσθαι· διό, ἐὰν ἵδη ἡμᾶς μετ' εὐχαριστίας ἐξεμένους τὰ παρόντα, ἢ ἐπανήσει τὰ λυποῦντα, ἀς ἐπὶ τοῦ Ἰων, ἢ τοῖς μεγάλοις στεφάνοις τῆς ὑπομοῆς ἀμελήσεται ἐν τῇ μετὰ ταύτην τὴν ζωὴν ἡμῶν καταστάσει.

(65) Ἐπ' αὐτοῖς. Ita mss. tres non antiquissimi. Sed profertur hæc scriptura longe præferenda vulgariter ἐπ' αὐτοῖς.

(66) Ξάροντες. Sic mss. omnes, quos quidem viderimus. Editi ἐπαγγέλτοντες.

(67) Ξελύων. Satis commode editi ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν ἔκεινοις ἀρχῶν, ab iisdem ac illi principiis profecti. Sed in omnibus nostris codicibus legitur ξελύων, quod eodem redit. Videtur prima specie Eustathius Sebastenus his verbis designari, qui iam medianam, ut sibi videntur, incedunt. Hunc enim Basilius in epist. 128 medium esse ait, nec quidquam medii hominis statu antiquius habere. Sed tamen, si res attentius consideretur, non Eustathium propriè hoc loco, sed generatim eodem hereticos, quos contra liber *De Spiritu sancto* scriptus est, perspicuum erit notari. Nam medius ille Eustathii status in eo positus erat, quod nec catholicus

litteris inanimis committens, sed per me ipse clare exponens singula, ac edisserens. Animati enim sermones efficaciorēm habent persuasionem, nēc iam facile quam scripti, impugnari possunt et calumnias appeti. Nihil enim jam cuiquam intentatum relictum est; siquidem ii quibus maxima quæque credideramus, quosque dum inter homines videmus, majus quidpiam esse credebamus, quam ferat humana natura, hi adducti sunt, ut cujusdam scripta, qualiacunque illa sint, tanquam nostra transmiserent, et ob ea invidiam apud fratres crearent, adeo ut nihil jam nostro nomine detestabilius sit apud pios. Nam cum ab initio latere studuerim, haud scio an magis quam quisquam eorum, qui imbecillitatem humanam consideraverunt; B nunc quasi contra propositum mihi suisset omnium hominum fama celebrari, sic ubique terrarum, ad adam et marium, decantatus sum. Nam et qui in extremitate impietatis termino sece exercent, et impium dissimilitudinis dogma in Ecclesiis invehunt, bellum mecum habent. Et qui viam medium, ut sibi videntur, incedunt, et ab iisdem illis principiis profecti, rationicationum consecutioni non subscrubunt, eo quod abhorreat a multorum auribus, hi nobis insensi sunt ac conviciis perfundunt, quantum possunt, nec ulla prætermittunt insidias, quamvis Dominus eorum conatus irritos reddiderit. Quomodo hæc molesta non forent? quomodo non acerbam mihi vitam facerent? qui profecto unicum habeo malorum solatium, carnis infirmitatem, quæ mihi persuadet non multum temporis me in hac infelici vita mansurum. Hæc autem hactenus. Te autem in corporis infirmitatibus adhortor, ut constanter et digne Deo, qui nos vocavit, te geras: qui, si nos viderit cum gratiarum actione præsentia suscipere, aut sedabit dolores, uti in Jobo, aut magnis patientiæ coronis renunciaribit in futuro post hanc vitam statu.

C potentioribus Arianis catholicis videri vellet. Non dum aperte cum Arianis conjunctus, nec negare audebat nec probare quæ ipsi a Basilio proponebantur. At quos hic commemorat Basilius, hi catholicæ doctrine bellum apertum indixerant, et quamvis dissimilitudinis impietatem fugere viderentur, iisdem tamen, ac Anomœi, principiis stabant. Hoc eis exprobavit Basilius in libro *De Spiritu sancto*, cap. 2, ubi impias eorum de Filio ac Spiritu sancto nugas ex principiis Aetii deductas esse demonstrat. Idem hæretici non desierunt nefaria Basilii expellendi consilia inire. Eorum convicia in Basiliū, insidias et nefarias molitiones, furorem ac bellum inexpiable, vide in libro *De Spiritu sancto*, num. 13, 23, 34, 52, 60, 69, 75.

(68) Κατασκευάζονται. Sic Coisl. uterque cum tribus aliis. Editi κατασκευάζονται.

EPISTOLA CCXI..

Gratias agit quod se inter molestias a numerosa hominum multitudine eorumque ductoribus acceptas recetererit. Impiorat illius preces pro miserabilis sua vita. Narrat se exspectare dum in aulam accersatur: sibique episcopum qui, niam, ubi haec audiuit, auctorem suisse, ut in Mesopotamiam se conserat, ibique coactis episcopis idem scilicet, imperatorem una cum illis audeat. Roget quid faciendum sit.

Sine inscriptione, viri pii causa.

1. Dominus, qui celerem mihi in afflictionibus opem praestat, ipse tibi allevationis, qua me in praesenti per litteras visitatione **320** recreasti, vicem rependat, vera ac magua spiritus laetitia mercedem ob consolationem humilitatis nostrae adimplens. Eram enim quodammodo male affectus animo, cum in magna hominum multitudine serinam quaindam ac rationis omnino expertem populi vidi sem socordiam, et dotorum inveteratam vixque emendabilem mali consuetudinem. At ubi vidi litteras, et reconditum in iisdem charitatis thesaurum, agnovi illuxisse nobis in amaritudine viventibus dulce solatum ab eo qui nostra moderatur. Quare sanctitatem tuam resaluto, solita prece orans, ut pro miseranda mea vita precari non cesses, ne forte mundi bujus specie immersus, obliviscar Dei qui egenum e terra erigit⁸, et aliqua elatus superbia in judicium incidan diaboli⁹: aut neglecta administratione dormiens a Domino deprehendar, aut per noxia opera illam gerens, et conservorum persecutiens conscientiam¹⁰, aut etiam cum ebris immorans, in justo Dei judicio poenas malis administratoribus intentatas sustineam. Itaque Deum, quaso, in omnibus precibus ores, ut vigilem in omnibus, ne dedecus ac probrum sim nomini Christi, in revelatione arcanorum cordis nostri, in magno illo die adventus Salvatoris nostri Iesu Christi.

ἀποκαλύψει τῶν χρυπτῶν τῆς καρδίας ἡμῶν, κατὰ τῶν Ἱησοῦ Χριστοῦ (74).

2. Cognosce autem me exspectare, dum per hæreticorum improbitatem ad aulam accersar, obtentu pacis videlicet: et episcopum illum, ubi haec audivit, mihi scripsisse, ut festinanter me in Mesopotamiam conserat, illicque eos qui idem ac nos sentiunt ac Ecclesias confirmant, in unum cogens, una cum ipsis proficiscar ad imperatorem. Mibi autem forte ne ipsum quidem corpus ad hoc iter bieme sufficiet. Neque hactenus res visa est necessaria, nisi Ipse aliquid suaseris. Nam et tuum exspectabo consilium, ut sententia firmetur. Quapropter rogo, ut cito nobis per aliquem ex probis fratribus, quid visum fuerit tuæ perfectioni ac divinitus motæ prudentiæ, significes.

στὰν τῇ τελεότητῃ σου καὶ ἐνθέω συνέσαι φανερωθῆναι.

⁸ Psal. cxii, 7. ⁹ I Tim. iii, 6. ¹⁰ I Cor. viii, 12.

[•] Alias CCLXII. Scripta anno 375.

(69) Τὴν διστήτην. Reg. secundus, Paris. et Coisl. secundus τῇ διστήτῃ. Paulo post idem codices ὑπὲρ εὐχόμενον τῆς.

(70) Τὸν ἐγερπότος. Coisl. primus et Paris. τοῦ ἐγερπάτος.

(71) Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita omnes mss. Editii ἡμῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ. Ibidem male in editis Γίνωσκε δὲ μή. MSS. ut in textu.

(72) Ἀκούσατα. Ope Reg. secundi et Coisl. se-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓ'

Α Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀνθρ. εὑσεβεῖ.

1. Κύριος δ παρασχόμενός μοι ταχείαν ἐπὶ τοῖς θλίψεσι τὴν ἀντιληψίν, αὐτός σοι τῆς ἀναπάυσεως, τὴν ἀνέπαυσας ἡμᾶς ἐν τῇ παρούσῃ διὰ τοῦ γράμματος ἐπισκέψει, παράσχοιτο τὴν ἀντιληψίν, τῇ διάθηξι καὶ μεγάλῃ εὐφροσύνῃ τοῦ πνεύματος τὸν ἐπὶ τῇ παραχλήσει μισθὸν τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποτύρων. Ἐτυχον γάρ πως τὴν ψυχὴν κεκαυμένη, ἐπολυανθρώπῳ συλλήψει κτηνώδῃ τινὰ καὶ παντὶς διογον τοῦ λαοῦ καταμαθὼν ῥθυμίαν, καὶ τὸν ἄγνωτων αὐτοὺς παλαιάν καὶ δυσδιόρθωτον συνήθειαν τοῦ κακοῦ. Ἐπει δὲ εἰδὼν τὰ γράμματα, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς τῆς ἀγάπης θησαυρὸν, ἐπέγνων, διτελεῖται ἡμῖν τοῖς ἐν πικρίᾳ ζῶσι γλυκείαν παραμένειν οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα. Διὸ καὶ ἀντιφθέγγεται πατὴν στὴν διστήτητα (69) παρακαλῶν τὴν συνθήτη παραίστην, μὴ διαλιπεῖν σε εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ἑλεύθερης μου ζωῆς· μήποτε, τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίου τούτου καταβαπτισθεῖς, ἐπιλάθωμαι μὲν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐπιρροτος (70) ἀπὸ τῆς πτωχόν, ἐπαρσιν δέ τινα πεινήσιν, εἰς κρήμα ἐμπέσω τοῦ διαβόλου· ῥθυμίμεσας δὲ τοῦ οἰκονομίας, καθεδύων ὑπὸ τοῦ Δεσπότου κατεληφθεῖν, ή καὶ διὰ τῶν βλασφερῶν ἔργων προστιθεῖν, καὶ τύπτων τὴν συνείδησιν τῶν συνδουλῶν, ή καὶ μετὰ τῶν μεθυσόντων γινόμενος, ἐν τῇ δικαιουρίᾳ τοῦ Θεοῦ πάθω τῷ τοῖς πονηροῖς τῶν οἰκονόμων τηπτημένα. Παρακαλῶ οὖν σε ἐπὶ πάσῃ προτευχῇ διέτην τοῦ Θεοῦ νήφειν ἡμᾶς ἐν πᾶσιν· ἵνα μὴ αἰσχύνηται νύμεθα καὶ δινείδος τῷ ὄνδρας τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ (74).

2. Γίνωσκε δέ με ἐν προσδοκίᾳ είναι τοῦ κατ' ἐπιρροτον τῶν αἰρετικῶν ἀνακληθήσεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ προφάσει δῆ τῆς εἰρήνης· καὶ τῶν ἀκούσαντα (72) καὶ τὸν ἐπίσκοπον τόνδε ἐπεστάκειν τὴν σπουδάσαι περὶ τὴν Μεσοποταμίαν γενέσθαι, καὶ τῶν ἐκεῖ τοὺς ὁμοδόξους· καὶ ἐπικρατεύοντας (73) τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν συναγαγόντα, μετ' αὐτῶν ὅρμησαι πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐμοὶ δὲ τάχα μὲν οὐδὲ τὸ σῶμα αὐτὸν πρὸς τὴν ἐν τῷ κειμώνι ὀδούπορον ἀγέκεσαι· τέως δὲ οὐδὲ ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα ἐξάπλην εἰ μὴ αὐτὸς συμβούλεύσῃς (74). Αναμενόμενος δὲ καὶ τὴν περὶ τῆς θεοσεβείας σου συμβούλην, ὃς προκατανθῆναι τὴν γνώμην. Διὸ παρακαλῶ οὕτων ἡμίν διά τινος τῶν σπουδαίων ἀδελφῶν τὸ παρα-

D cundi emendavimus quod prave in editis legebatur ἀκούσαντες. Ibidem editi ἀπεσταλχέντι. Coisl. iherque, Reg. secundus, Paris. et Claroim. ut in textu. Episcopus qui hæc Basilio scriptis, videtur Neketius fuisse, idque colligitur ex initio epistola 216.

(73) Ἐπικρατεύοντας. Ita miss. sex pro en quod erat in editis ἐπικρατοῦντας.

(74) Συμβούλευσης. Coisl. uteque et Reg. secundus συμβούλευσεις. Sub finem editi ἐν Θεώ. Milius Coisl. uteque, quos secuti sumus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΑ'.

Cum Paulini amici Terentium partibus suis aequum gerere conarentur, ac litteras Roma allatas circumferrent, monet Basilius in his luctis et iis ubi Athanasio ad Paulinum scriptis morentur. Paulinum ejusque amicos pro catholicis fratribus habet: sed Meletii jura defendit; quæstionem de hypostasi, de qua nata dissensio, negat levis esse momenti, ut tandem agat, ut ad redditum exsulum episcoporum res integra seretur.

Τερεντίω κόμητι (75).

1. Ότε τούσαμεν τὴν σεμνότητά σου πάλιν ἔκθεταις πρέχει τὴν τῶν χοινῶν ἐπιμέλειαν, εὐθὺς μὲν διεπάχθημεν (εἰρήσεται γὰρ τάληθες), λογιζόμενοι ὅτις σοι παρὰ γνώμην ἔστιν, ἀπαξ ἀφεθέντι τῶν δικαιων φροντίδων, καὶ σχολάσαντι τῇ ἐπιμελεῖᾳ τῆς ἑντοῦ Φυσῆς, πάλιν ἀναγκάζεσθαι πρὸς τὰ αἰτιῶντα πρέφειν (76). Ἐπειτα εἰς Ἑννοιαν ἐλθόντες. ὡς ὅτι τάχα δὲ Κύριος, βουλόμενος τῶν μυρίων ὁδονόν, αἱ νῦν τὰς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας συνέχουσι, μίαν ταύτην χαρίσασθαι παραμυθίαν, τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πάλιν ὥχονόμησεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων φινῆναι· καὶ δὴ καὶ (77) εὐθυμότεροι ἡμεν, ὡς μέλοντες ἔτι γοῦν ἄπει, πρὶν ἀπιέναι τῆς ζωῆς ταύτης, συντεῦξεσθαι τῇ τιμιότητι σου.

2. Ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς ἐπέρα φήμη κατέσχεν, ὡς ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας διάγοντος, καὶ τὰ ἐν χερσὶ πράγματα ταῖς μεγάλαις ἀρχαῖς συνδιέποντος. Πρὸς δὲ τῇ φίμῃ ταύτῃ κατέλαβεν ἡμᾶς ἀκοή, ὅτι καὶ οἱ τῆς κατὰ Παυλίνον συντάχεις ἀδελφοὶ διαλέγονται τινα (78) τῇ ὁρθότητὶ σου περὶ τῆς πρδ; ἡμᾶς ἐνώσων· ἡμᾶς δὲ λέγω τοὺς τῆς μερίδας τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ, Μελετίου, τοῦ ἐπισκόπου. Οὓς καὶ γράμματα (79) ἀκούων νῦν τῶν Δυτικῶν περιφέρειν, αὐτοῖς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς κατὰ Ἀντιοχείαν Ἐκκλησίας ἐπιτίμονα, παραλογιζόμενα δὲ τὸν θαυματώτατον ἐπισκοπὸν τῆς ἀλτηθινῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας Μελέτου. Καὶ οὐ θαυμάζω τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ ἀγνοοῦσι παντελῶς τὰ ἐνταῦθα· οἱ δὲ, καὶ δοκοῦντες εἰδέναι, φιλοικήτερον μᾶλλον ἢ ἀληθέστερον αὐτοῖς ἔξηγούνται. Πλὴν ἀλλ' ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἀπεικόδες ἢ ἀγνοεῖν τὴν ἀληθείαν, ἢ καὶ ἀποκρύπτεσθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν εἰς τὸ γράφειν Παυλίνῳ ἤλθεν ὁ μακαρίστας ἐπισκοπὸς Ἀθανάσιος. Τὴν δὲ σὴν τελειότητα αὐτοῦ ἔχουσαν τοὺς δυναμένους τὰ μεταξὺ τῶν ἐποκίων (80) γενόμενα ἐπὶ τῆς Ιοδιανοῦ βασιλείας

Alias CCCXLIX. Scripta anno 375.

(75) Τερεντίω κόμητι. Post hanc lectionem alia apponitur in vetustissimis codicibus Coist. et Med. Primus sic habet: γρ. Τερεντίων Κ'. Τερεντίνος. Alter γρ. Καὶ Τερεντίνος κόμητι, et Terentino comiti. Comitem Orientis vocat codex Claromontanus.

(76) Υποστρέψειν. Ha tres vetustissimi codices cum nonnullis aliis. Editi ἐπιστρέψειν. Paulo post multi codices, sed recentiores, ἐλθόντες, ὅτι τάχα.

(77) Καὶ δὴ καὶ. Postrema vocula deest in codice Harl. et alio quoddam.

(78) Διαλέγοτα τίνα. Deest postrema vox in tribus codicibus non vetustissimis.

(79) Γράμματα. Exstant hæc Damasi litteræ, in Paulinum quidem liberales et prolixæ, cui de Vitali in communionem recipiendo judicium committunt, in Meletium autem parum honorificæ, quem notare Damasus videtur, cuum eos, qui de Ecclesiis ad Ecclesiæ migraverunt, a sua communione alienos pronuntiant. Paulo post Harl. et Med. et unus ex Pegiis καὶ θαυμάζω τοῦτο, mirum id mihi videtur.

A

EPISTOLA CCXIV.

Terentio comiti.

1. Postquam audivimus gravitatem tuam coactam iterum suis communium rerum curam suscipere, statim quidem perturbati sumus (verum enim dicetur), cum cogitaremus, quam non ex tua sententia accidisset, ut **321** semel publicis curis solitus et otium ad tuam ipsius animam curandam impendens, iterum cogereris ad eadem redire. Deinde ubi in mentem venit, forte Dominum volenter innumeris doloribus, quibus nunc Ecclesiæ nostræ premuntur, unum hoc concedere solatum, perfecisse ut dignitas tua iterum ad res gerendas prodiret; tum vero et biliores facti sumus, ut adhuc venturi saltem semel, antequam exeamus ex hac vita, in præstantiæ tuæ congressum.

B 2. At rursus rumor aliis ad nos pervenit, versari te Antiochiæ, et quæ in manibus sunt negotia cum summis potestatibus administrare. Præter hunc rumorem illud etiam accepimus, stantes a Paulino fratres nonnulla tecum disserere de conjunctione nobiscum ineunda, id est, cum iis qui sunt ex parte hominis Dei, Meletii, episcopi. Quos etiam et litteras audio nunc Occidentalium circumferre, quæ episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ ipsis attribuunt, Meletium autem maxime admirandum veræ Dei Ecclesiæ episcopum frustrantur. Neque hoc miror. Illi enim res nostras omnino ignorant; isti autem, etsi videntur scire, partium magis quam veritatis studio ipsis narrant. Ceterum verisimile est eos aut veritatem ignorare, aut etiam causam occultare, cur adductus fuerit beatissimus episcopus Athanasius, ut Paulino scriberet. Sed cum hic habeat præstantia tua, qui res imperante Joviano inter episcopos gestas sedulo enarrare possint, rogo ut ab ipsis edocearis. Verumtamen quia accusanu neminem, imo erga omnes charitatem

C (80) Τὰ μεταξὺ των επισκόπων. Id est, inter Athanasium et Meletium. Nam beatissimus papa Athanasius, inquit Basilius in epist. 258, cum Alexandriam advenisset, omnino optabat, ut sibi cum eo (Meletio) communione conciliaretur. Sed multa consiliariorum in aliud tempus dilata illorum communio: quod utinam non evenisset! Hoc Athanasii cum Melito communicandi desiderium arguente erat, quid de Meletii, quid de Paulini episcopatu sentiret. Sed tamen cum ejus consilia ad exitum perducta non suissent, interim oblatæ Paulino fidei formula, cui Paulinum purgandi sui causa subscripsisse narrat Epiphanius hæres. LXXVII, n. 20, communicavit cum eo Antiochiæ, et Alexandriam redux ad eum scripsit. Existimat Tillemontius tom. VIII, p. 221, Athanasium, antequam Antiochiam veniret, auditus quo de Paulini fide parum honorifice dicebantur, ad eum scripsisse. At qua de re scripserit Athanasius ad Paulinum, statui non potest: scripsisse autem postquam Antiochia discussit, inde perspicitur, quod Basilius his, quæ Antiochiae inter episcopos gesta fuerant, adductum fuisse dicit

habere cupimus, et maxime erga domesticos fidei, A gratulamur iis qui litteras Roma acceperunt. Atque etiamsi quod honorificum et magnum ferant illis testimonium, optamus verum illud esse, et operibus ipsis confirmatum. Non idcirco tamen mihi ipse unquam persuadere possim, ut ant Meletiūm ignorem, aut Ecclesiaz cui præst obliviscar, aut quæstiones, de quibus ab initio nata dissensio, exiles puteam, et parvi ad pietatis propositum momenti. Ego enim non solum, si quis ob acceptam ab hominibus epistolam esseratur, non idcirco abs trahi ne unquam et subduci patiar: sed neque, si ex ipsis missa sit cœlis, nec sanam ille prositeatur fidei doctrinam, possum illum sanctorum communioonis participem existimare.

σταλῆναι ποτε καταδέξομαι· ἀλλ' οὐδὲ ἀν ἐξ αὐτῶν ἡ καταδέξη τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὸν κοινωνὸν ἥγησαθει τὸν ἄγιον.

3. 322 Illud enim cogita, vir admirande, veritatis corruptiores, qui Ariænum schisma in sanam patrum inducunt fidem, nullam aliam proferre causam, cur pium patrum dogma non recipiant, præster consubstantialis notionem, quam prave ipsi et ad fidei totius calumniam exponunt, dum Filium a nobis dictitant secundum hypostasim consubstantialem asseverari. His si quam occasionem dederimus, dum ab iis abripimur, qui simplicitate magis quam malitia hæc aut his similia dicunt, nihil impedit quominus iueluctabiles in nos ansas præbeamus, eorumque roboremus hæresim, quibus, hæc una exercitatio est, dum in Ecclesia loquuntur, non sua stabilire, sed nostra calumniari. Quænam autem hac calumnia gravior esse possit, et ad multos commovendos aptior, quam si qui ex nobis videantur Patris et Filii et Spiritus sancti unam hypostasim dicere, qui, etiamsi omniō personarum differentiam aperte doceant: quia tamen hoc ipsum prius usurpatum est a Sabellio, unum quidem hypostasi Deum esse dicente, sed sub diversis personis a Scriptura repræsentari, pro propria occurrentis subinde usus ratione; ac nunc quidem paternas illum sibi accommodare voces, cum hujus personæ adest occasio: nunc vero eas quæ Filium decent, cum ad nostri suscipiendam curam, aut ad alias quasdam œconomicas operationes descendit: nunc tandem Spiritus induere personam, cum tempus proprias hujus personæ voces exposcit; si qui ergo etiam apud nos unum subjectio Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicere deprehendantur, tres vero personas perfectas consideri: quomodo non apertum

A ἀκριβῶς διηγησασθαι, παρακαλοῦμεν ὑπὸ αὐτῶν τὴν ροφηρθῆναι (81). Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν τὸ κατηγοροῦμεν, (82) πρὸς πάντας δὲ ἔχειν εὐχόμεθα τὴν ἀγάπην, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκεῖους τῆς πίστεως συχαίρομεν τοὺς κομισαμένους τὰ ἀπὸ Ῥώμης γράμματα Καὶ τινα σεμνήν καὶ μεγάλην ἔχῃ αὐτοὺς μαρτυρίαν, εὐχόμεθα ἀλλητῇ εἶναι ταῦτα, καὶ δὲ αὐτῶν (83) τῶν Ἑργῶν βεβαιουμένην. Οὐ μέντοι τούτου γε ἔνεκεν δυνάμεθα ποτε ἕσυτοὺς πειτεῖς Μελέτιον ἀγνοῆσαι, ή τῆς ὑπὸ αὐτὸν Ἐκκλησίας ἐπιλαθέσθαι, ή τὰ ζητηματα, ὑπὲρ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἡστασις γέγονε, μικρὰ ἥγησασθαι, καὶ διάληγην ἔχειν διαφορὰν νομίσας πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν. Ἐγὼ γάρ, οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν τις ἀνθρώπῳ δεξάμενος, ἐπ' αὐτῇ μέγα φρονεῖ, τούτου ἔνεκεν ὑπὸ τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὸν κοινωνὸν ἥγησαθει τὸν ἄγιον.

3. Ἐνθυμήθητε γάρ, ω θαυμάσιε, στὶ οἱ παραράκται τῆς ἀληθείας, οἱ τὸ Ἀρειανὸν σχίσμα τῇ ὑγεἴ τῶν πατέρων ἐπισταγαγόντες (84) πίστει, οὐλαμαίναν ἀλλην αἰτίαν προβάλλονται τοῦ μὴ παρέγεσθαι τὸ εὐσεβὲς τῶν πατέρων δόγμα, ή τὴν τῷ ὁμοούσιον διάνοιαν, ἢ αὐτοὶ πονηρῶς καὶ ἐπὶ διαβοή τῆς δῆλης (85) πίστεως ἔξηγοῦνται, λέγοντες τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὁμοούσιον λέγεσθαι περὶ τὴν τάξιν. Οἵτις ἔν τινα δῶμεν ἀφορμήν. ἐκ τοῦ περιφέρεσθαι τοῖς δι' ἀπλότητα μᾶλλον, ή διὰ κακίαν ταῦτα ή τὰ τούτοις παραπλήσια λέγουσιν, οὐτί καλύπτει καὶ τῆς ἀναντιρέστους μὲν δυῆναι καθ' ἑταῖρων τὰς λαβάς, ισχυρὰν δὲ ἔχεινοις κατασκευάσαι τὴν αἵρεσιν, οἵτις μία μελέτη ἔστιν, ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας λόγοις οὐ τὰ ἑαυτῶν κατασκευάσειν, ὁλῶς τὰ διαβολέρα διαβάλλειν. Τίς δὲ ἀν γένοιτο τῆς διαβολῆς ταύτης χαλεπωτέρα, καὶ μᾶλλον δυναμένη τοις πολλοῖς διασταλεύσαι, ή εἰ (86) φανείσθαν τινες ἐξ τῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος μίαν ὑπόστασιν λέγοντες, οἱ, καὶ πάντα τὸ τῶν προσώπων διάφορον ἐνεργῶς δογματίζωσιν, ἀλλ' οὐν τῷ περὶ τοῦ Σαβελλίου προειλήφθαι τὸ αὐτό τοῦτο λέγοντα: οὐν μὲν εἶναι τῇ ὑπόστασι τὸν Θεὸν, προσωπεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῆς Γραφῆς διαφόρως, κατὰ τὸ ιδίωμα τῆς ὑποκειμένης ἔκαστοτε χρεῖας: καὶ νῦν μὲν τὰς πατρικὰς ἑαυτῷ περιτιθέναι φωνάς, διὰ τούτου καὶ τὸς ή τοῦ προσώπου· νῦν δὲ τὰς Υἱὸς πρεπούσας, διατὰ πρὸς τὴν τῆμετράν ἐπιμέλειαν ή πρὸς ἀλλας τινὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας ὑποδείξην δὲ τὸ τοῦ Πνεύματος ὑποδύεσθαι προσωπεῖον (87), διατὰς δὲ τὰς ἀπαντήται: ἔτι δὲ τοῦ πατρὸς τοιούτου προσώπου φωνάς ἀπαντήται: ἔτι δὲ τοῦ πατρὸς τοιούτου προσώπου φωνάς ἀπαντήται: ἔτι δὲ τοῦ πατρὸς τοιούτου προσώπου φωνάς ἀπαντήται:

Athanasium, ut scriberet Paulino. Præterea non dubium, quin hæc epistola Paulinum episcopum salutaverit: aliqui nihil ei profuisse. At cause Paulini Athanasius aperte non favit, antequam veniret Antiochiam. Tunc enim propensior erat in Meletium, ac omnino optabat, ut sibi cum eo communionio conciliaretur.

(81) Πληροφορηθῆναι. Sic vetustissimi tres mss. et alii duo. Editi διεσχθῆνται.

(82) Vide Addenda.

(83) Καὶ δι' αὐτῶν. Coniunctio addita ex quaque mss., quorum tres vetustissimi. Ibidem nonnulli mss. ἀληθεύειν αὐτὴν δι' αὐτῶν.

(84) Ἐπισταγαγόντες. Ηα τρες vetustissimi codices cum uno ex Regisiis. Editi ἐπιστάροντες.

(85) Οὐλης. Deest in quinque mss., non tamta vetustissimis.

(86) Ή εἰ. Prima vocula addita ex septem mss.

(87) Προσωπεῖον. Quatuor mss. recentiores τοιούτων παπον.

τῷ ὑποκειμένῳ Πατέρᾳ καὶ Γίλῳ καὶ διγονοῖ Πνεῦμα Α εἰ insuperabile videbuntur afferre argumentum, λέγοντες, τρία δὲ πρόσωπα τέλεια (88) ὅμοιογονύντες: πῶς οὐχὶ σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον δόξουσι παρέχεσθαι τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθῆ εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ ἡμῶν;

4. Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ὑπόστασις καὶ οὐσία οὐ ταυτὸν εἰσι, καὶ αὐτοὶ, ὡς νομίζω, ὑπεστημήναντο οἱ ἀπότελοι Ιωσῆς ἀδελφοὶ, ἐν οἷς τὸ στενὸν τῆς ἔκπτωτῆς, ὑφορώμενοι, τὸ τῆς οὐσίας θνομα τῇ Ἐλλάδι φωνῇ παραδεδώκασιν· ἵνα, εἰ τις εἴη διαφορὰ τῆς ινούσιας, οὐκέποτε αὐτὴ ἐν τῇ εὐχριστῇ καὶ ἀσυγχύτῳ διεπέπει τῶν δονομάτων. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς τὸ θνομὸν ἡμῶν ἐν βραχεῖ εἰπεῖν, ἐκεῖνον ἔροῦμεν, ὅτι δὲν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν τὸ πρόδοτον, τούτον (89) ἔχει τὴν οὐσίας πρὸς τὴν ὑπόστασιν. "Ἐκαστος γάρ ἡμῶν καὶ φῶνος τῆς οὐσίας λόγος τοῦ εἰναι μετάξει, καὶ τοῖς τοπίοις τὸν ιδιώματιν ὁ δεῖνας εστί: καὶ ὁ δεῖνα. Οὕτω κακές δὲ μὲν τῆς οὐσίας λόγος κοινός: οἶνον. ἡ ἀγαθότες, ἡ θεότης (90), ἡ εἰ τι δόλο νοοῖτο. ἡ δὲ ὑπόστασις ἐν τῷ ιδιώματι τῆς πατρότητος, ἡ τῆς υἱότητος, ἡ τῆς ἀγαπητικῆς δυνάμεως θεωρεῖται. Εἰ μὲν οὖν ἀνυπόστατα λέγουσι τὰ πρόσωπα, αὐτόθιν ἔχει ὁ λόγος τὴν ἀποκίαν· εἰ δὲ ἐν ὑπόστάσει εἰναι αὐτὰ ἀληθινὴ συγχωρούσιν (91), δόμολογοῦσι, καὶ ἀριθμεῖται, ἵνα καὶ ὁ τοῦ δομούσιον λόγος διαφυλαχθῇ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσις. Πατρὸς καὶ Γιοῦ καὶ ἄγιον Πνεύματος, ἐν τῇ ἀπεριτιμένῃ καὶ διλοτελεῖ ἔκάστου τῶν δονομάτων ὑπόστάσει κηρύσσεται. "Ομως (92) δὲ τούτῳ δοξολομαὶ πεπεισθαι τὴν σεμνότητά σου, ὅτι καὶ εἰ καὶ πάντα τὸν παραπλησίων σοι τῆς ἀληθείας φροντίζοντα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιζομένους μὴ ἀτιμάζοντα, ἀναμένειν δεῖ καθηγήσασθαι τῆς συναφείας ταύτης καὶ τῆς ειρήνης τοὺς προστάτας τῶν Ἐκκλησιῶν, οὓς ἐκώσταλον καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τίθεμαι, καὶ πιστούτῳ πλέον αὐτοὺς αἰδοῦμαι, δισψ ἀν μαχρότερον ἐκνικισθῶσιν, ἀντὶ τιμωρίας αὐτοῖς ἐπαγομένου τοῦ χριστιανοῦ. Παραχαλῶ οὖν, φύλαξον ἡμῖν σεαυτὸν ἀπρόθυτον (93), ήντι ἔχωμέν σοι γοῦν ἐπαναπάνεσθαι,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓΩΝ.

Nunquam Basilius se Terentio protimus scripsisse: dehortatur Dorotheum ab itinere Romanum suscipiendo, nisi mari utar: dubitas an frater Gregorius ejusmodi legationem obire velit, aut ad utiliter obeundam idoneus sit.

Διωρθόφων πρεσβύτερον.

Εἴθις ἐπιτυχών ἀφορμῆς, ἐπέστειλα τῷ θαυματάρτῳ ἀνδρὶ Τερεντίῳ τῷ κύριῳ· λογισάμενος ἀνυποτίθερον εἶναι τὸ δια τέλεων αὐτῷ γράψειν περὶ τῶν προκειμένων, καὶ ἂμα βουλόμενος μηδεμίαν ἀγνοεῖσθαι διατριβὴν τῷ πράγματι τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Ἀκάκιον. Τῷ διαψήφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων Ἰδωκα οὖν (94) τὴν ἐπιστολὴν δημο-

(88) *Téleia. Deest in codicibus Harl., Med. et uno ex Regiis.*

(89) *Toutor. Editi et codices vetustissimi τοῦτο. Sei melius recentiores MSS. quinque τοῦτο.*

(90) *Θεότης. Pro hac voce legitur in codice Medicæ dicitur ἀδιάστητος. Illeidem editi καὶ εἰ τι. MSS. summo consensu ut in textu.*

(91) *Συγχωροῦσιν. Quidam recentiores codices συγχωρίσουσιν.*

(92) *Ομως. Ita omnes nostri veteres libri. Editi*

4. Quod autem hypostasis et essentia, id non sunt, id est ipsi, ut puto, subindicarunt Occidentales fratres, dum linguae suæ angustias subveriti, essentia nomen lingua Graeca tradiderunt; ut et, si qua esset sententiæ discrepantia, illa ipsa servaretur in clara et minime confusa nominum diversitate. Quod si et mili quid sentiam breviter dicendum, illud dicam, quæ ratio est communis cum eo quod proprium, eandem esse essentiæ cum hypostasi. Nam unusquisque nostrum et per communem essentiæ rationem esse participat, et per suas proprietates ille et ille existit. Ha et illic ratio quidem essentiæ communis, velut bonitas, divinitas, aut si quid aliud cogitatur: hypostasis vero in proprietate paternitatis, aut filiationis, aut potentiae sanctificantis perspicitur. Si ergo personas dicunt non subsistere, per se absurdā hæc doctrina: si concedunt illas esse in vera hypostasi, quod fatentur, hoc etiam numerent, ut et consubstantialis ratio servetur in unitate divinitatis, et pietatis 323 cognitio, Patris et Filii et Spiritus sancti, in perfecta et integra uniuscujusque eorum, qui nominantur, hypostasi prædicetur. Illud tamen tuæ dignitati persuasum volo, et to et quisquis simili veritatis cura tangitur, nec eos contemnit qui pro pietate decerant, exspectare debere, dum duces sint et autores hujus conjunctionis ac pacis præfecti Ecclesiarum, quos ego columnas ac firmamentum veritatis et Ecclesiæ esse ponō, et eo magis revereor, quo longius ablegati sunt, inficto illis exilio in pœnæ loco. Rogo itaque, serva te nobis ab anticipata opinione liberum, ut in te acquiescere valeamus, quem in omnibus baculum nobis et fulcrum Deus largitus est.

C

δν ἐν πάσι βακτηρίαν ἡμῖν καὶ Ἑρεισμα ὁ Θεός ἔχαριστο.
 C EPISTOLA CCXV.

D Statim occasionem nactus, scripsi viro in primis admirando comiti Terentio, minus suspectum esse existimans per ignotos ad eum de propositis rebus scribere, simulque rei moram afferri nolens a charissimo fratre Acacio. Numerario officii præsidis dedi igitur epistolam curse publico prouincienti; cui etiam præcepī ut vobis prius litteras ostenderem. Paulo post iudicem editi δν μένειν. Omnes inss. ut in textu.

(93) *Σεαυτὸν ἀπροσδιητον. Plures MSS. αὐτὴν ἀπροσδιητον. Sic exhibet hunc locum codex Claromontanus: σεαυτὸν ἀπροσδιητον, ἵνα ἔχωμεν σοι γνησίως ὡς υἱῷ ἐπαναπάνεσθαι.*

* Alias CCL. Scripta anno 375.

(94) *Ἴδωκα οὖν. Postremam vocem erui ex codice Medicæ. Deest hæc epistola in Harlæcum et pluribus aliis.*

ret. Iter autem Romam nescio quomodo nemo prudenter tuæ nuntiaverit bieme omnino confici non posse; cum interjecta a Constantinopoli usque ad fines nostros regio hostibus referta sit. Quod si utendum est mari, erit tempus; modo non recuset navigationem et de ejusmodi rebus legationem religiosissimus episcopus frater Gregorius. Ego enim, nec qui cum ipso proflisciscantur video, et ipsum negotiorum ecclesiasticorum prorsus inexpertum cognosco; ac illius quidem congressum benigno ac mili viro venerabilem et in plurimo pretio fore; sed cum elato et sublimi et altius sedenti, qui que propterea veritatem humi prædicantes audire non possit, quid rebus communibus prosit viri hujusmodi congressus, cujus mores ab illiterali adulatio-

tione alieni?

δυναμένω, τι ἀν γένοιτο δρελος τοις κοινοῖς παρὰ τῆς τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς δημιουρίας;

A σίφρα δρόμῳ διδεύοντι, φασι εὐτελάμπτυ πρώτους ὑμῶν ἐμφανίσαι τὸ γράμμα. Τὴν δὲ ἐπὶ Πώμην δόδον οὐκ οἶδα σπῶτας οὐδεὶς ἀνήγγειλε τῇ συνέκειται, διτέλεσθαι τῷ χειμῶνι παντελῶς ἔστιν ἀπόρος, τῆς μεταξὺ χώρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμέρας δρῶν πολεμίων πεπληρωμένης. Εἰ δὲ δεῖ θαλάσσῃ χρήσασθαι, έσται καιρός· μόνον ἐν καταδέξῃται καὶ τὸν πλούν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων πραγμάτων πρεσβείαν διθεοπλεστατος ἐπίπλεπτος Γρηγόριος διδελφός. Ἐγὼ μὲν γάρ οὔτε τοις συναπερχομένους αὐτῷ δρῶ, καὶ αὐτὸν γινόμενον παντελῶς ἀπειρον διτέλεσθαι τὸν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας (95) καὶ εὐγνώμονι μὲν ἀνδρὶ αἰδεστίμονι αἰνά καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν συντυχίαν, ὑψηλῷ δὲ καὶ μετέωρῳ, ἀνω που καθημένῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούειν τῶν χαμόθεν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν φθεγγομένων μηδεπείτες ἀνελευθέρου τὸ δῆμος;

B τῶν χαμόθεν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν φθεγγομένων μηδεπείτες ἀνελευθέρου τὸ δῆμος;

EPISTOLA CCXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓ^η.

Narrat Basilius peregrinationes a se suscepas, seque ad Terentium statim post redditum scripsisse, ut eorum fronda edoceret, qui hunc comitem a Meletio abstrahere, et in partes suas aliceret volebant.

Meletio, Antiochiae episcopo.

Multæ nos et aliæ peregrinationes a patria avocarunt. Nam et in Pisidiā usque venimus, ut cum ejusdem regionis episcopis quæ 324 ad fratres Isauriæ spectant, componeremus. Atque inde nos in Pontum exceptit peregrinatio, cum Dazimionem satis perturbasset Eustathius, multosque illic adduxisset, ut se ab Ecclesia nostra abscinderent. Sed et usque ad Petri mei fratris ædes me contuli: quæ cum Neocæsarea non longe distent, plurimæ perturbationis Neocæsariensis causam attulerunt, mihi vero plurimæ contumelias materiam præbuere. Illi enim fugerunt, nemine persequente: nos autem videbamur cupiditate laudum ab ipsis consequendarum etiam invocati nos obtrudere. Postquam autem redivimus, ex imbris ac molestiis plurima iniurimitate collecta, statim nos ab Oriente litteræ exciperunt quibus significabatur, Paulino ab Occidente litteras quasdam, veluti cuiusdam principatus testseram, allatas fuisse, valdeque efferrī hujus partis duces et gloriari de litteris; deinde etiam fidem proponere, ac ea conditione paratos esse cum nostra Ecclesia conjungi. Ad hanc mihi et illud nuntiatum

* Alias CCLXXII. Scripta anno 375.

(95) Τῶν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας. Ex quatuor codicibus, in quibus hæc epistola extat, nempē Med., Coisl. primo, Reg. secundo et Clarom., solus Regius profuit ad emendandam lectionem vulgatam τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.

(96) Καὶ ἀλλα. Quod ait Basilius se multas et alias peregrinationes suscepisse, id argumento est aliquam ei præter eas, quas jam exegret, proposita a Meletio fuisse. Unde colligimus episcopum, qui, ut est in epist. 213, Basilio auctor fuerat, ut celeriter Mesopotamiam peteret, ibique coactis idem sentientibus episcopis imperatore adiret, non alium Meletio fuisse. Quamvis autem Basilius non declaret in hac epistola, quid de Meletii consilio

Meletiū, επισκοπῷ Ἀρτιοχείᾳ.

Πολλαὶ μὲν ἡμέραι καὶ ἀλλα (96) ἀποδημίαι τῆς πατρίδος ἀπήγαγον. Καὶ γάρ μέχρι τῆς Πιπίδαι διέβημεν, ὥστε μετὰ τῶν ἐκεί ἐπισκόπων τὰ κτίστια τοὺς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀδελφούς τυπῶσαι. Κάκεθεν ἡ ἐπὶ τὸν Πόντον ἡμέρα διεδέξατο ἀποδημία, ἵκεν τὸν Δαζιμῶνα ταράξαντος τοῦ Εὐσταθίου, καὶ παλλοῦς ἀναπείσαντος τῶν ἐκεί ἀποσχισθῆναι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐγενόμεθα δὲ καὶ μέχρι τοῦ οἰκισμοῦ Πέτρου τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ (97) προσεγγιζεῖν τοῖς κατὰ Νεοκαστρέαν τόποις, πολλῆς μὲν τοῦ ἐκεί ταραχῆς παρέσχεν αἰτίαν, πολλῆς δὲ ὑδρεως; ἡμῖν ὑπόθεσιν προεξήντεν. Οἱ μὲν γάρ ἔφευγον, οὐδενὸς διώκοντος· ἡμεῖς δὲ ἐνυμιζόμεθα ἐπιθυμοῦ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπαίνων καὶ ἀκλητοὶ εἰσαθῆσθαι. Ἐπειδὲ ἐπανήθομεν, ἐκ τῶν διδρῶν καὶ τῶν ἀβυμῶν πολλὴν ἀρρώστιαν συναγαγόντες, εὐθὺς τοῦτο ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατέλαβε γράμματα, σημαίνοντας τοῖς περὶ Παυλίνον ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιστολάς τοις, ὃσπερ τινὸς ἀρχῆς συνθήματα, κεκομισθαι, καὶ μέγα φρονεῖν τοὺς στασιαστὰς τοῦ μέρους ἐκείνου, καὶ ἐπαγάλλεσθαι τοῖς γράμμασιν, εἴτα καὶ πίστιν προτείνεσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ (98) ἐτοίμως ἔχειν τον-

sentiat; non idcirco mutila videri debet. Res enim maximi momenti erat, ac litteris non temere committenda. Hinc Basilius in epist. 213 auctorem consilii non nominat. Quamobrem verisimile est Basilium idem in hac epistola, ac in pluribus aliis et præsertim in epistola 57 ad eundem Meletium, scriisse, ut quæ tuto scribi non poterant, ea in arcenis mandatis daret perfervenda.

(97) Ο, διὰ τοῦ. Legit Combæsius διὰ τοῦ, οὐ quod loca Neocæsarea vicina prope adiit. Sed repugnat mss. ac ipsa historia.

(98) Εἰτε ταῦτη. Ea conditione, id est si nihil amplius ab eis exigatur. Nam etsi unam hypostasim dicebant, hanc tamen legem non imponebant aliis. Imo videntur persuadere voluisse totum τον-

έπεισθαι τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Πρὸς δὲ τούτους οἱ κάκινοὶ ἡμῖν ἀπηγγέλθη (99), ὅτι ὑπηγάγοντο πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν τὸν πάντα ἄριστον ἀνδρα, Τερέντιον, φα ταχέως ἐπέστειλα, καθ' ὅσν δὴν μοι ἴνταν, ἐπέχων αὐτὸν τῆς ὄρμῆς, καὶ διδάσκων τὴν κατὰ αὐτὸύς ἀπάτην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΖ·

Redet e Pontio Basilius summum videndi Amphilochii desiderium significat, ac de nonnullis rebus ad Isauros spectantibus sententiam suam aperit. Tum venit ad canones, et in eo maxime constituendo inimoratur, qui quisque canos in variis paenitentium ordinibus traducerebat.

Ἀμφιλοχίῳ, περὶ κάτορων.

Ἄπλος δόδοι μαχρᾶς ἐπανελθών (ἴηγενόμην γάρ μέ-
ρι τοῦ Πόντου (1) ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκεν χρειῶν
καὶ καὶ ἐπίσκεψιν τῶν ἐπιτηδείων), καὶ τὸ σῶμά
μου συντετριμένον ἐπαναγαγάνων, καὶ τὴν ψυχὴν
μετρίως (2) κεκακωμένος, ἐπειδὴ τὸ γράμμα τῆς
ἰλαβεῖας σου ἐπὶ χειρας Ἐλαδον, πάντων ἀθρόως
ἰπελθόμην, καὶ τῆς φωνῆς τῆς πασῶν ἐμοὶ ἡδίστης,
καὶ χειρὸς τῆς φιλτάτης ὑποδεξάμενος σύμβολα.
Ὄνον (3) ἐκ τῶν γραμμάτων οὕτως ἐγενόμην
ἵλιον, εἰκάζειν ὁφελεῖς πάσου ἀξίαν ποιοῦμαι
τὴν συντυχίαν σου, δην οἰκονομήσειν δὲ "Ἄγιος
γενέθλιος, δικοὺς ἀνεπαχθεῖς ἦν, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς προσ-
τείσῃ. Καὶ γάρ οὐ χαλεπόν μοι, εἰ καταλά-
βοις τὸν οἶκον τὸν ἐπὶ τῆς Εὐφημιάδος, γενέ-
θλίου δικού, τὰ τε ὕδε δόχηρά διαφεύγοντι, καὶ
ερῆς τὴν ἀνυπόκριτὸν σου ἀγάπην ἐπειγομένῳ. Τά-
χα δὲ μοι καὶ ἄλλων, ἀναγκαῖαν ποιεῖ τὴν μέχρι
Ναζιακού ὅδουν ἡ ἀθρόα τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκό-
που Γρηγορίου ἀναχώρησις, μετὰ πολας αἰτίας γε-
νούμενη, ἀγνοουμένη μέχρι τοῦ νῦν. Οὐ δὲ ἀνθρώπος,
πολὺος κάλγα ἡμην διαλεχθεῖς τῇ τελειότητῃ (4) σου,
καὶ αὐτὸς νῦν ἥλπισας Ἑτοιμον εἶναι γένωσε, διτι,
μαχρᾶς ἀρρωστίζεις περιπεσών, καὶ κάμνων λοιπὸν
τερπι αὐτὰς τὰς δύεις, ἐκ τοῦ παλαιοῦ πάθους καὶ
τῆς ἔναγχος αὐτῷ ἐπισυμβάστης νόσου, παντελῶς
ἀρρητος πρὸς τὰς τυχούσας ἐνεργείας ἀπέμεινεν.
Ἄλλος δὲ οὐκ ἔστι περὶ ἡμῖν. Οὔτε βέλτιον, εἰ καὶ
τοῦ ἐπέτρεψαν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὐν ἐξ αὐτῶν
ἰκανῶν τινὰ προβληθῆναι. Καὶ γάρ τις ισθα: χρή-
ται μὲν τῆς ἀνάγκης εἶναι τὰ φήματα, τὴν ὅς
ψυχὴν αὐτῶν ἔκεινο βούλεσθαι, διπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπε-

levis esse momenti: unde Basilius banc opinionem refellit in epist. 214. Rem astu tractabant, et idcirco fraudis infra accusantur. Denique periculum fore ait Basilius, in epist. 214: Si qui ex nobis, inquit, videantur unam hypostasim dicere. Non ergo omnes id dixissent, sed quidam tantum, aenep Paulinus et qui cum eo erant.

(99) Ἀπηγγέλθη. Ita Harl. et Coisl. primus, quibus faret codex insignis Ecclesiae Parisiensis, in quo legitur ἀπηγγέλη. Idem codices et alii nonnulli ὑπηγάγοντο. Editi ἀπηγγέλη, διτι ὑπηγγέλη. Paulo post editi ἐπέστειλα... ἐπισχών. Sex mss. ut in textu.

(1) Τοῦ Πόντου. Sic legitur in codicibus, in quibus existat initium hujus tertiae epistolæ; deest enim in nonnullis. Editi τῆς Πόντου.

(2) Μετρίως. Hanc vocem Tillemontius idem sōnare existimat ac mediocriter. Unde colligit mortuus, quia Basilio a Neocæsariensis accidens, nihil Ponti episcopos addidisse. sed potius gratiam inter eos et Basiliūm sartam fuisse. Non

A est abduci ab illis in partium suarum studia virum
longe præstantissimum, Terentium, cui celeriter
scripsi, quantum in me fuit, impetu illius repri-
mens, ac fraudes illorum edocens

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXVII.

Amphilochio, de canonibus.

Ex longo reversus itinere (abieram enim usque in Pontum negotiorum ecclesiasticorum causa et ut inviserem propinquos), cum et meum corpus confractum retulisset, et animo satis afflictarer, ubi primum pietatis tuæ litteras in manus sumpsi, omnium statim oblitus sum, et vocis mihi omnium jucundissimæ, et manus amicissimæ signis acceptis. Cum igitur litteris tuis sim ita recreatus, conjicere debes quanti faciam tuum congressum, quem utiliam, Sancto moderante, consequar, ubi molestum non fuerit, ac nos ipse advocaveris. Neque enim, si ad ædes quae Euphemia sunt, accesseris, grave mihi erit in unum venire et molestias hic ingruentes fugienti et ad tuam 325 minime fucatam dilectionem festinanti. Fortasse autem mihi et aliqui necessitatem affert Nazianzum usque proficiendī repentina religiosissimi episcopi Gregorii discessio, quæ quibus de causis acciderit, hactenus ignoro. Cæterum virum illum, de quo et ego cum tua præstantia locutus eram, quemque nunc ipse paratum esse speras, scias velim, diuturno morbo correptum, ac de cætero ipsis oculis laborantem, cum ex veteri morbo, tum ex ægritudine, quæ recens ei supervenit, inutili omniño ad qualibet munia relictum esse. Alius autem non est apud nos. Quare satius est, etiamisi rem arbitrio nostro permiserint, aliquem tamē ex illis ipsis designari. Nam credere par est, hæc quidem necessitatis esse verba, sed eorum animum id velle quod ab initio depoposcerant, ut suorum aliquis præficiatur. Quod si quis sit ex neophytis, sive Macedonio ita vidca-

quadrat hæc sententia cum pluribus Basilii litteris, in quibus acceptum ex Neocæsariensis conviciis dolorem sic describit, ut mediocris videri non possit. Quamobrem malum cum Combefisio illud metrīως magni doloris indicium existimare. Sæpe ejusmodi vocibus, metrīως, ἐπιεικῶς, non minuitur res, sed augetur. Quale est illud Gregorii Nazianzeni in orat. 20, p. 327, de ludo Athenis in hospites studiorum causa advenientes ludi solito. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔστιν ἐπιεικῶς ἀτοπὸν καὶ δαιμονιον. Atque ea res vehementer absurdā et prodigiosa. Metrīως apud eunidem Greg. idem sonat ac abunde. Sic enim initio orat. vi, pag. 137: Ἀρ' οὖν ξανά ταῦτα, καὶ μετρīως ὑμῖν τὸν ἀνδρα ὁ λόγος ἔγραψεν; Αὐτὸν δέ τοι τοῦτο sufficiunt, et abunde robis oratio hunc ritum depinxit?

(3) Ος οὖν. Legitur in nonnullis codicibus mss. ως οὖν. In alio Οσον οὖν.

(4) Τῇ τελειότητι. Sic mss. plerique. Editi τῇ τελειότητι.

* Alias III. Scripta anno 375.

tur, sive non, ille ordinetur. Informabis autem ipsum ad officium, Domino, qui tibi in omnibus opitulatur, etiam ad id gratiam largiente. δε κατὸν πρὸς τὸ δέον, τοῦ ἐν πᾶσι συνεργοῦντός οὐ Κυρίου καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν παρεχόμενον (6).

Ll. Quod ad clericos attinet, indefinite canones exposuerunt, unam lapsis jubentes pœnam infligi, ejectionem a ministerio: sive in gradu fuerint, sive etiam in ministerio, quod manuum impositione non datur, permaneant.

Ll. Quæ fetum in via editum neglexit, si cum servare posset, contempnit, aut peccatum inde celeratur se existimans, aut belluina et inhumana cogitatione utens, tanquam in homicidio judicetur. Sin autem eum sovere non potuit, et propter soliditudinem rerumque necessariarum inopiam fetus interiit, matri est ignoscendum.

Lll. Vidua ancilla fortasse non multum lapsa est, quæ secundas nuptias per raptus speciem elegit. Quamobrem ob id incusanda non est. Non enim prætextus judicantur, sed voluntas. Illam autem, ut perspicuum est, manet digamia pœna.

LIV. Involuntiarum cædium discrimina scio me ante tempus pietati tuæ pro viribus descriptsisse, neque his amplius quidquam dicere quo: est autem tuæ prudentiæ, pro casus cujusque 326 ratione pœnas intendere, aut etiam remittere.

LV. Qui in latrones ex adverso seruntur, si sint quidein laici, a boni communione arcentur; si vero

(5) *Tōr νεοφωτιστῶν.* Miratur Tillemonius, quod auctor sit Basilius, ut neophytus ordinetur, sibique obscuram hujus loci sententiam videri factetur. Sed temporum difficultas hujus rei necessitatè attulerat, ut laicus vel etiam neophytus, si modo esset eximus veritatis delensor, prætereretur clericò, aut aliqua erroris labè asperso, aut præsidius ad fidei defensionem necessariis destituto. Quare hæc verba, *Quod si quis sit ex neophyto, idem valent ac, si quis sit episcopatus idoneus.* Vtuperat ejusmodi ordinationes Siricius papa, sed tamen latetur interdum ob imminentia ab hereticis pericula necessarias fuisse. Certe etiam illud, inquit in epist. 6, n. 5, non fuit prætermittendum, ut quod semel aut secundo necessitas hereticorum intulit contra apostolica præcepta, velut lege licitum cœpsisse præsumi, neophyti vel laicum, qui nullo ecclesiastico functus fuerit officio, inconsidere vel presbyterum vel diaconum ordinare: quasi meliores apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum.

(6) *Παρεχομέρον.* Hic in editis reponitur totidem verbis canon decimus, cum hoc tamèn discriminè, quod in canonе decimo habent omnes codices mss. et editi τὰς κατὰ λεπτὸν προσθήκας, hic autem legitur συνθῆκας, inita sigillatim pacta. Cum autem minus commode videretur hic canon repeti, cumque nec apud Balsamonem, Zonaram, Aristenūm, n. c. in plerisque codicibus mss. reperiatur ante canonē 51, expungendum diximus.

(7) *Εἰτε ἐτ βαθμῷ.* In gradu collocant Balsamon et Zonaras presbyteros, diaconos et subdiaconos: in ministerio autem sine impositione manuum dato lectores, cantores, sacrorum vasorum custodes et alios ejusmodi. Alexius Aristenūs presbyteris, diaconis et subdiaconis adjungit cantores et lectores, in inferiore autem ministerio numerat eos qui sa-

ζητησαν, οἰκεῖον εἶναι τὸν καθηγούμενον. Εἰ δὲ τοῖς τῶν νεοφωτιστῶν (5), καὶ δοκεῖ τῷ Μαρδονίῳ, καὶ μὴ, ἐκεῖνος προβληθήτω. Τυπώσεις δὲ κατὰ τὸν καθηγούμενον εἴτε ἐν βαθμῷ (7) τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀριθμοῦτεψι (8) ὑπηρεσίᾳ, προσκατεροῦτεν.

NB'. Ή τοῦ χυήματος κατὰ τὴν ὅδον ἀμελήσατε, εἰ μὲν ὅντες δυναμένη περισώσασθαι κατεφρόνησε, ή συγχαλύψειν τὴν ἀμαρτίαν ἐντεῦθεν νομίζουσε, ή δὲς θηριώδει καὶ ἀπανθρώπω πλογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φύσιν κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἔνθητη περιστεῖλαι, καὶ δὲς ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφάρη τὸ γεννηθὲν (9), συγγνωστῇ μήτερ.

NF'. Ή χήρα δούλη (10) τάχα οὐ μέγα ἐπιστατεῖ, ἐλομένη δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἀρπαγῆς. Ήταν οὐδὲν τούτου ἔνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. Οὐ γάρ τὶ σχήματα χρίνεται, ἀλλ᾽ ἡ προαρεσίς. Δῆλον δὲ, η τὸ τῆς διγαμίας μένει αὐτὴν ἐπιτίμιον.

NA'. Τὰς τῶν ἀκουσίων φύνων διαφορὰς: πρὸ χρήνου οἶδα ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου κατὰ τὸ ἑρμηναῖον· καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δύναμαι: τῆς δὲ σῆς συνέσεως ἐστὶ κατὰ τὸ ἰδιωμα τῆς παριστάσεως ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια, η καὶ ὑφεῖναι.

NE'. Οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεξιόντες, ἵνα μὲν δύτες (11), τῆς κοινωνίας εἰργονται τοῦ ἀγαθοῦ:

C cra vasa custodiunt, aut qui candelas accendunt, aut quibus commissa sanctarum altaris fori custodia. Aristeni sententiam confirmant ipsa canonis verba, *Sive in ministerio, quod manuum impositione non datur, permaneant.* Inde enim partularius non promoveri eos qui in hoc ministerio erant, sed in eo permanere solitos esse: quod de lectoribus et cantoribus dici non potest. Videat autem huic canonī locum dedisse exorta dubitatio, an ii, quos ejusmodi ministerium a laicis non multum segregabat, eodem jure esse deberent, ac aliis clericis, quibus in vitium lapsis sola depositionis pœna, non publica pœnitentia imponebatur. Eodem jure esse debere pronuntiat Basilius.

(8) *Ἀχειροθέτω.* Consentunt in hac voce optimi quique et antiquissimi codices. Editi ἀχειροθέτωτες.

(9) *Τὸ γεννηθέν.* Οἱ mss. codices et Pandecte. D Legitur in uno codice τὸ γενηθέν. Editi τὸ γενηθέν. Hic autem susius explicat Basilius quod canonē 51 edixerat.

(10) *Η χήρα δούλη.* Idem jam statuerat Basilius, can. 30, de vidua, quæ secundi cupida matrimonii, sed verecundia quadam, ut interpretatur Balsamon, ab eo ineundo deterrita ad raptus simulatione confudit. Quod autem ait idem Balsamon hanc viduam olim quidem ancillam fuisse, sed tacite liberam, domino primis nuptiis consente, evasisse, id et Basilius verbis repugnat, qui eam nominatim ancillam vocat, et a Zonara ac Alexio Aristenū resellitur, qui tum deum viduæ veniam concedi existimant, si heri consensus accedat.

(11) *Ἐξω μὴ δρτες.* Balsamon et Zonaras ii. Pandecte habent: "Εξω μὲν δύτες τῆς Ἐκκλησίας, εἰργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ". Si sint quidem extra Ecclesiam, arcentur boni communione. Leger-

ἀπρικοὶ δὲ θντες, τοῦ βαθμοῦ καθατροῦνται. Πᾶς Α clerici, a gradu dejiciuntur. Quisquis enim inquit, gladium accepit, gladio peribit¹¹.

N^o. Οἱ ἔκουσις φρονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μεταεἰληθεῖς, εἰκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τοῖς ἡγάσμασι. Τὰ δὲ εἰκοσιν ἐτὴ σύντως οἰκονομηθήσει: ἐπ' αὐτῷ. Ἐν τέσσαρσιν ἔτεσι προσχλαίειν φένει, ἔτος τῆς θύρας ἐστῶς τοῦ εὐκτηρίου οἶκου, οἱ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχήν ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, ἔξαγορεύων τὴν Ιδαν παρανομίαν. Μετὰ δὲ τὰ τέσσαρα ἐτὴ εἰς τοὺς ἀκρωμένους δεῖθεται· καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἔξελεύεται. Ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσφύμενος (12) ἔξελεύεται. Ἐν τέσσαρσιν συστήσεται ιππὸν τοῖς πιστοῖς, προσφορδὲς δὲ οὐ μετελθήσεται. Πηγαδίντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἀγιασμάτων.

N^o. Οἱ ἔκουσις φρονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν (13) ἰκονώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Οἰκονομηθήσει δὲ τὰ δέκα ἐτὴ ἐπ' αὐτῷ σύντω. Αὖτις μὲν ἐτὴ προσχλαίει: τρία δὲ ἐτη (14) ἐν ἀκρωμένοις διατέλεσι, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, καὶ ἐνιαυτῷ συστήσεται μόνον· καὶ τῷ ἔξης εἰς τὰ ἄγια δεχθήσεται.

N^o. Οἱ μοιχεύσας ἐν ιερᾷ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων (15)· ἐν τέσσαρσι μὲν προσχλαίων θεται, ἐν πέντε δὲ ἀκρωμένος· ἐν τέσσαρσιν ὑποπτῶν, ἐν δύοις συνεστῶς ἄνευ κοινωνίας.

N^o. Οἱ πόρνος ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν (16) ἀκοινώνητος θεται τῶν ἀγιασμάτων· δύο προσχλαίων, καὶ δύο ἀκρωμένος· καὶ δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐνὶ συνεστῶς μόνον· τῷ ὅρδῳ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

Σ. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἴππηγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας (17)

¹¹ Matth. xxvi, 52.

dum pronuntiat Combebissius τῆς Ἐκκλησίας, et delendum τῆς κοινωνίας. Consentit Alexius Aristenus cum omnibus nostris codicibus miss. et editis. Legitur tamen in uno aut altero codice ἕξο μὲν τριῶν, εἰργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Sed hanc scriptura eodem redit ac vulgata. Cæterum hanc legem Balsamon variis interpretationibus demittit, æquo duriorem existimat Zonaras; nihil in ea animadvertis Aristenus, quod aut obscurum aut reprehendendum videatur.

(12) Προσυσχόμενος. Sic miss. summo sensu. Edisi, exceptis Pandectis, προσευχομένου. Lenior est Basilius quain synodus Ancyra quæ voluntariis cædibus communionem in ille vitæ conredit.

(13) Ἐν δέκα ἔτεσι. Synodus Ancyra quinque annos imponit huic peccato: septem a patribus impositos testatur. Severior his Basilius: non tamen videatur eadem pœna omnes involuntarias cædes comprehendere, quas canone 8 recensuit, sed eas tantum, quas ibidem ad voluntarium accedere declarat.

(14) Τρία δὲ ἐτη. Sic mss. melius quam editio tria pœnē ἐτη.

(15) Τῶν ἀγιασμάτων. Editi addunt oīkonomηθῆσαι τὰ ιερὰ ἐτη ἐπ' αὐτῷ σύντως, quindecim anni sic in eo dispensabuntur. Sed hæc non leguntur nisi in recentioribus nonnullis codicibus.

(16) Ἐν ἑπτὰ ἐτεσι. Laborant Balsamon et Zonaras in hoc canone conciliando cum vicesimo secundo, atque id causæ afferunt, cur in vicesimo

LVI. Qui voluntarie interfecit, et postea penitentia ductus est, annis viginti sacramentorum non erit particeps. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Annis quatuor flere debet, stans extra fores domus orationis, et ingredientes fidèles rogans, ut pro ipso precentur, suamque iniuriam confitens. Post quatuor autem annos inter audientes recipietur, et quinque annis cum ipsis exibit. Annos septem una cum iis, qui in substratione sunt, orans egredietur. Annos quatuor stabit solum cum fidelibus, sed oblationis non erit particeps. His autem expletis particeps erit sacramentorum.

LVII. Qui non voluntarie interfecit, per decem annos sacramentorum non erit particeps. Annis autem decem sic in eo dispensabuntur. Duos quidem annos flebit, tres autem annos inter audientes perseverabit, quatuor substratus, et anno uno consistet tantum; et deinceps ad sancta admittetur.

LVIII. Qui moechatus est, per quindecim annos sacramentorum non erit particeps: quatuor annis flens, quinque audiens, qualuor substratus, per duos consuestus sine communione.

LIX. Fornicator septem annis sacramentorum non erit particeps, duobus flens, et duobus audiens, et duobus substratus, et uno consistens tantum: octavo ad communionem admittetur.

LX. Quæ virginitatem professa, a suo proximo lapsa est, peccati adulterii tempus in com-

secundo quatuor anni, septem in altero decernantur, quod Basilius in vicesimo secundo antiqua Patrum placita sequatur, suam in altero propriam sententiam exponat. Euendein bune canonem Alexius Aristenus, ut clarum et perspicuum, negat explicatione indigere. Videbat minirum doctissimus scriptor duplēcē a Basilio distingui fornicationem, leviorē alteram, alteram graviorem. Levior dicitur, quæ inter personas matrimonio solutas committitur: gravior, cum conjugati hominis libido in mulierem solutam erumpit. Priori anni quatuor, septem alteri imponuntur. Manifesta res est ex canone 21, ubi conjugati peccatum cum soluta fornicatione appellat Basilius, ac longioribus pœnis coerceri, non tamen instar adulterii, testatur. In canone autem 77 eum qui legitimam uxorem dimittit, et aliam ducit, adulteriu quidem esse ex Domini sententia testatur, sed tamen ex canonibus Patrum annos septem decernit, non quindecim, ut in adulterio cum aliena uxore commisso. Secum ergo non pugnat cum fornicationi nunc aunos quatuor, nunc septem, adulterio nunc septem, nunc quindecim indicit. Eamdein in sententiam videtur accipiens canon quartus epistolæ Sancti Gregorii Nysseni ad Letoium. Nam cum fornicationi novem annos, adulterio decem et octo imponit, gravior illa intelligenda fornicatio, quam conjugatus cum soluta committit. Hinc illam adulterium videri fatetur his qui accusatiū examinant.

(17) Τῆς μοιχείας. Hæc consentanea sunt canonii 18, in quo decernit Basilius adulterium esse

tinentiae præscriptio complebit. Idem et in iis qui vita monasticam professi sunt, et labuntur.

A. Αἱ μαρτυμάτος ἐν τῇ οἰκουμένῃ τῆς καθ' θυτής ζωῆς (18) πληρώσει. Τὸ αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν βίων μναζόντων ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἔχπιπτόντων.

LXI. 327 Qui suratus est, siquidem sponte pœnitentia motus, seipsum accusarit, annum a sola sacramentorum communione arcebatur: sin autem convictus fuerit, annos duos. Dividetur autem ei tempus in substrationem et consistentiam; et tunc communione dignus habeatur.

ΞΑ. Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταπελθεῖς κατηγορήσειν ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνη τῆς κοινωνίας τῶν ἀγιασμάτων· εἰ δὲ ἐλεγχεῖται, ἐν δυσὶν ἔτεσι. Μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν καὶ σύστασιν· καὶ τότε ἀξιούσθω (19) τῆς κοινωνίας.

LXII. Qui turpitudinem in maribus patravit, tempus illius qui adulterii scelus admisit, ei dispensabitur.

ΞΒ'. Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς δρόμοις ἐπιδεικνύμενος τὸν χρόνον τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομούτος οἰκουμητήσεται.

LXIII. Qui suam in brutorum concubitu impietatem confiteatur, idem tempus in pœnitentia servabit.

ΞΓ'. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἔξηρεύων τὸν αὐτὸν ὕστον ἔξομολονούμενος παρατίθεται.

LXIV. Perjurus annis decem non erit communionis particeps: annis duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens tantum; et tunc communione dignus habebitur.

ΞΔ'. Ὁ ἐπίορχος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἐπιδεικνύμενος ἡγεμόνης, ἀντιστράτηγος, τρισὶν ἀκροώμενος, τεσσαρὶν ὑποπίτων, ἐνιαυτὸν συνεστὰς μόνον· τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

LXV. Qui præstigias vel veneficiūm confiteatur, is homicidæ tempus in pœnitentia ducet; et cum illo agetur, velut cum eo qui se ipse in hoc peccato prodit.

ΞΕ'. Ὁ γοητείαν ἢ φαρμακείαν ἔξαγορεύων τὸν φονέως χρόνον ἔξομολογήσεται, οὕτως οἰκομόνενος, ὡς ἐν ἑκείνῳ (20) τῷ ἀμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγχεις.

LXVI. Qui sepulcra effudit, annis decem caret communione: duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens: et tunc admittetur.

ΞΖ'. Ὁ τυμωρύχος ἐν δέκα (21) ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἐσται· ἐν δυσὶν προσκλαίων, ἐν γ' ἀκροώμενος, ἐν δ' ὑποπίτων, ἐνιαυτὸν συνεστάς· καὶ τότε δεχθήσεται.

LXVII. Cum sorore coitus, homicidæ tempus in pœnitentia explebit.

ΞΗ'. Ἡ γοητείας συγγενείας εἰς τὸν φονέων χρόνον (22) σύστασις, εἰ φωραθεῖται ἐν ἀμαρτήματι γεγενημένη, τὰ τῶν μοιχῶν (23) ἐπιτίμησέ δέσται.

LXVIII. Cognitionis in humanis nuptiis prohibita conjunctio, si in peccatis deprehendatur, adulterorum pœnas subibit.

ΞΙ'. Ἄναγνωστης, εἰ τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ τῷ γάμου συναλλάξειεν, ἐνιαυτὸν ἄργησας, εἰς τὸ ἵντινοκειν δεχθήσεται, μένων ἀπρόκοτος. Κλεψτή-

LXIX. Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam auno cesaverit, ad legendum suscipietur; non tamen ul-

tenter rapuit, et sponte confessus est, non addicit gradibus pœnitentiae, sed, itidem ut Basilios, inter consistentes curandum censem, can. 6. Mor editi τῷ χρόνῳ. MSS. ut in textu.

(20) Ἐρ ἑκείνῳ. Labbeus, Beveregius et Combessius legunt ἐν ἑκάστῳ, in unoquoque peccato.

(21) Ἐρ δέκα. Hervetus, Labbeus et Beveregius, quasi legerint ἑνδεκα, reddiderunt undecim. Simile erratum ab Herveto commissum in interpretatione canonum 56 et 66.

(22) Ἀνθρωπων. Hanc vocem quæ deerat in editi, reperimus in plerisque omnibus codicibus mss. Ibidem legitur στάσις in pluribus mss. Hibebant enim editi ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἀνθρώπων, sed deest ὡς in omnibus mss., ἀνθρώπων in telostissimis.

(23) Τὰ τῶν μοιχῶν. Hunc canonem sic interpretatur Aristenus: Matrimonium cum propinquis legibus prohibitum, eadem ac adulterium pœna castigatur: et cum diversæ sint adulterorum pœnae, sic etiam pro ratione propinquitatis tota res temperabitur. Hinc duas sorores ducenti septem anni pœnitentiae irrogantur, ut in adulterio cum muliere libera commisso, non quindecim, ut in graviore adulterio.

virginem lapsam. Multi alii Patres cum Basilio faciunt. Augustinus, qui rem subtilius persequitur, negat adulterium esse hujusmodi peccatum, sed tamen adulterio gravius fatetur. *Quapropter non possum dicere, inquit lib. De bono viduitatis, n. 14, a proposito meliore lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus et ruinas a castitate sanctiore, que vovetur Domino, adulteriis esse peiores.*

(18) Τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς. Continentia ejusmodi verbi apud antiquos designari solet; cuius rei satis erit illud exemplum afferre ex Hermæ lib. ii, cap. 4: *Qui nubit, non peccat, sed si per se manserit, magnum sibi conquirit honorem apud Dominum.* Confirmatur hæc explicatio ex canonibus 18 et 44, quorum in primo Basilius lapsis virginibus, itidem ut adulteris, non prius reddendam communionem decernit, quam a peccato recesserint; in altero autem lapsæ cum Græco diaconissæ communionem post septem annos ea conditione concedit, ut perpetuam castitatem colat.

(19) Ἀξιούσθω. Ita plerique mss. Editi & ξιωθεῖται, exceptis Pandectis. Tres anni convictio furi decernuntur in recentissimo codice Coislino. S. Gregorius Nyssenus cum qui aliena la-

μήτις δὲ μέν μηνοτελεῖς, παυθήσεται τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸν καὶ ὑπηρέτης (24).

ΟΓ. Διάκονος εν χελλεσι μιανθεὶς (25) καὶ μέχρι τῶν τημαρτηκέναι διμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπιτεχθεῖται· τού δὲ μετέχειν τῶν ἀγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. Τὸ δὲ αὐτὸν καὶ επισύντερος. Εἰ δέ τι τούτου πλείον φωραθεῖ τις τημαρτηκὼς, ἐν οἷς ἂν ἡ βαθμῷ, καθαιρεθεῖσε: (26).

ΟΔ. Ὁ συνεγνωκὼς ἔκάστω τῶν προειρημένων διμαρτημάτων, καὶ μὴ διμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς, τῷ τοσούτῳ χρόνῳ, εἰς δὲ ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιπομπαῖς, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμᾷ.

ΟΕ. Ὁ μάρτεσιν ἁετὸν (27) ἐπιδόντες, ἥ τις τοιούτοις, τὸν χρόνον τοῦ φρονέως καὶ αὐτὸς οἰκονομηθήσεται.

ΟΓ. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος καὶ παραβὰς τὸς σωτῆρας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ (28) τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαλεῖν ὀφελεῖ, καὶ ἔξομολο-

A tra promovendus. Quod si absque desponsatione sursum coierit, cessabit a ministerio. Eadem et ministri ratio.

LXX. Diaconus qui pollutus est in labris, seque eo usque peccasse confessus est, a ministerio amovebitur; sed ei concedetur, ut cum diaconis particeps sit sacramentorum. Idipsum autem presbyter quoque. Si quid autem amplius quis peccasse deprehensus fuerit, in quounque sit gradu, deponetur.

328 LXXI. Qui uniuscujusque prædictorum peccatorum conscius est, nec confessus, sed convictus est, tanto tempore, quanto malorum auctor punitus est, ipse quoque punietur.

B LXXII. Qui se vatibus vel ejusmodi aliis tradit, ipse quoque homicidæ tempore punietur

LXXIII. Qui negavit Christum et salutis mysterium violavit, toto vitæ suæ tempore flere, et poenitentiam agere debet, sicut tamen, ut tempore

verbis, seque eo usque peccasse confessus est, aliquid indulgentia merere videbantur.

(24) *Kai ὑπηρέτης.* Balsamon et Zonaras ministri nomine intelligunt subdiaconum: Aristenus vero ejusmodi clericos interpretatur, *quibus manus non imponebatur, ἀχειροτονήτους ὑπηρέτας.* Minus probabilis videtur Aristeni sententia. Nam qui erant in ejusmodi ministerio, non solebant ultrem promoveri, ut observavimus ad canonom 51. At ministero, de quo agitur in hoc canone, itidem ac lectori, in pœnæ loco imponitur, ut altius non provehatur. Longe ergo satius, ministri nomine subdiaconum intelligere, ut in epist. 54 ad chorepicopos.

(25) *'Er χελλεσι μιανθεὶς.* Balsamon, Zonaras et Aristenus varia commentantur in hunc canonem, sed a mente Basiliū multum abliduent. Liquet enim hoc labiorum peccatum, cui remissior pœna infligitur, ipsa actione, quam Basilius minime ignorandam esse judicat, levius existimari debere. Simili ratione sanctus Pater in cap. vi Isaiae n. 185, p. 516, labiorum peccata actionibus, ut leviora, opponit, εἰς prophetæ delicta non ad actionem et operationem erupisse, sed labiis tenus constituisse observat. In eodem commentario n. 170, p. 501, impuritatē peccatum variis gradibus condare demonstrat, inter quos enumerat βήματα φεροτά, verba ad corruptelam apta, διπλάς ικαρίς, longas consabulationes, quibus ad studiorum pervenitur. Ex his perspicci arbitror peccatum aliquod in hoc canone designari, quod ipsa actione levius sit; nedum ea suspicari liceat, quæ Basiliū interpretibus in mentem venerunt. Sed tandem cum dico Basiliū in puniendis labiorum peccatis leniorem esse, non quolibet turpium seruorum genus, non immunda colloquia (quomodo ac presbyteris hoc vitio polluti honorem caderet reliquisset?), sed ejusmodi intelligenda est reccandi voluntas, quæ foras quidem aliquo seruone prodit, sed tamen quominus in actuū erumpat, subeunte meliori cogitatione, reprimitur. Quemadmodum enim peccata, quæ sola cogitatione committuntur, idcirco leviora esse pronuntiat Basilius, comment. in Isaiam n. 115, pag. 459, et n. 45, p. 564, quia repressa est actionis turpitudō; ta hoc loco non quilibet labiorum peccata, non aluminias, non blasphemias, sed ea tantum lenius tractat, quæ adeo gravia non erant, vel etiam ob leclinataū actionis turpitudinē, ut patet ex his

C verbis, seque eo usque peccasse confessus est, aliquid indulgentia merere videbantur.
(26) *Καθαιρεθήσεται.* In his canonibus quos de clericorum peccatis edidit Basilius, duo videntur silentio prætermissa. Quæreri enim possit 1° Cur suspensionis pœnam soli lectori ac ministro, sive subdiacono, imponat, diaconis autem et presbyteris depositionem absque ulla prorsus exceptione infligat, nisi quod eis communionem cum diaconis et presbyteris relinquit, si peccatum non ita grave fuerit. Erat tamen suspensionis pœna in ipsos presbyteros non inusitata, ut patet ex pluribus apostolicis canonibus, in quibus presbyteri ac ipsi etiam episcopi segregantur, ac postea, si sese non emendaverint, deponuntur. Forte hæc Basilius reliquit arbitrio dijudicanda, quemadmodum ejusdem arbitrio permittit in canonibus 74 et 84, ut pœnitentia tempus imminuat, si bonus evaserit is qui peccavit. 2° Hæc etiam possit institui quæstio, utrumne in gravissimis quidem criminibus pœnitentiam publicam depositioni adjicerit. Adhibita ratio in canone 3, cur aliquid discriminis clericos inter et laicos ponendum sit, non solum ad gravia peccata, sed etiam ad gravissima pertinet. Ait enim æquum esse ut, cum laici post pœnitentiam in euendum locum restituantur, clerici vero non restituantur, liberalius et mitius cum clericis agatur. Nolebat ergo clericos lapsos quadruplicem pœnitentiae gradum percorrere. Sed quemadmodum lapsos in fornicationem diacono non statim communionem reddit, sed ejus conversionem et morum emendationem probandum esse censem, ut ad euendum canonem tertium observavimus, ita dubium esse non potest, quin ad criminis magnitudinem probandi modum et tempus accommodaverit.

D (27) *Ἐαντὸν.* Eos intelligit qui se vatibus tradunt ad eorum artem ediscendam. Sic enim interpretatur Aristenus. Iis autem qui vates consulunt aut in suam doinum introducunt, sex anni irrogantur in canone 83.

(28) *'Er παρτὶ τῷ χρόνῳ.* Basilius, ut ipsius interpres observant, eis discedit a vetustiorum Patrum decisio, non tamen ab eorum mente discedit. Illi enim pacem dederunt post aliquot annorum pœnitentiam his qui persecutionis tempore Christum negaverant. At æquum fuit severiora in eos exempla statui, qui tranquillis temporibus hoc scelus admitterent.

quo e vita excedit, sacramento dignus habeatur. **A** γεισθα χρεωστεί, ἐν τῷ καιρῷ ὡς ἐκβαίνει τοῦ βίου, τοῦ ἀγιάσματος ἀξιούμενος, πίστει τῆς παρὰ θεοῦ φιλανθρωπίας.

LXXIV. Quod si unusquisque eorum, qui in prædictis peccatis fuere, poenitentiam agens, bonus evaserit, is cui a Dei benignitate ligandi atque solvendi credita potestas, si clementior fiat, perspecta illius qui peccavit poenitentia magnitudine, ad diminuendum poenarum tempus, non erit dignus condemnatione, cum ea quæ est in Scripturis, historia nos doceat, eos qui cum majore labore poenitentiam agunt, cito Dei misericordiam consequi.

LXXV. Qui cum sua ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua et nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum et animadversionem venerit, triennio flet, stans proprie fores domus orationis, et rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque misericorditer pro ipso intensas ad Dominum preces fundat. Postea autem alio triennio ad salam auditionem admittatur, et, Scripturis doctrinaque auditis, ejiciatur, nec dignus habeatur oratione. Deinde, si modo illam cum lacrymis exquisierit, et Domino cum cordis contritione et valida humiliatione supplex prociderit, detur ei substratio per alios tres annos. Et, postquam poenitentia fructus dignos ostenderit, anno decimo in fidelium orationes suscipiatur sine oblatione: et vix anni duabus una cum fidelibus steterit ad orationem, ita demum dignus habeatur boni communionis.

LXXVI. Eadem est ratio de iis quoque qui suas nurus accipiunt.

329 LXXVII. Qui relinquit legitime sibi copulata mulierem, et aliam dicit, ex Domini senten-

(28) *Tῆς ἐτὸς ταῖς Γραφαῖς.* Observat Zonaras sanctum Patrem ad ea, quæ narrantur de Manasse, Ezechia et aliis ejusmodi, digitum intendere. Hanc autem canonis esse sententiam contendit Balsamon, ut episcopi non solum poenarum tempus immunit, sed ipsas etiam poenas commutent: in quo quidem sibi nonnullos ait non assentiri. Ipse tamen fatetur magnam esse debere cautionem. Narrat enim cum miles voluntarii homicidii reus a quodam episcopo post breve admodum poenitentia tempus absolutus fuisse tempore Lucæ patriarchæ, synodum jussu imperatoris graviter id ferentis convocatam, de episcopi facto deliberasse. Ac episcopum quidem sece hujus canonis et aliorum similium auctoritate defendisse, sed ad tempus a ministerio remotum fuisse, et militem rursus poenitentia subjectum: pronuntiante synodo liceat quidem episcopis canonicas poenas augere et minuere, sed aranearum filis ligare, quæ debent tribus rudentibus alligari, non licere.

(29) *Kataλυπάρων.* Loquitur S. Pater de viro injuste legitimam uxorem dimittente. Nam si adulterium intercessisset, non jam legitima uxor esset ex sententia Basilii, qui adulteram ejici jubet, non modo permittit. Atque hoc quidem peccatum hominis legitimam uxorem dimittentis et aliam ducentis, adulterium fatur esse, si Domini sen-

ΟΔ'. Ἐὰν μέντοι γε ἔχαστος τῶν ἐν τοῖς προγραμμάτοις ἀμαρτήμασι γενομένων σπουδάζεις γένηται, ἐξομολογούμενος· δι πιστεύεις παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας λύειν καὶ δεσμεῖν, εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογίσεως δρῶν τοῦ ἡμαρτηκότος, εἰς τὸ ἀλταῖσθαι τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμιῶν, οὐκ ἔσται καταγνώσεως δίξις· π. ἐν ταῖς Γραφαῖς (28) ιστορίας γνωριζόντης τιμῆς; μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως π. τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

ΟΕ'. Ὁ ἀδελφὴ Ιδίᾳ ἐκ πατρὸς ἦ ἐκ μητρὸς εὐμιλιθεῖς εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρέπεσθαι πρέπει, οὐας ἀν ἀποστῆλης παρανόμου καὶ θεριτοῦ πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἀλθεῖν εἰς συναίσθησιν π. φοβερᾶς ἀμαρτίας ἐκείνης, τριετίαν προσκύνειν τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἰκουν παρεστηκών, καὶ λειμενος τοῦ λαοῦ εἰτέντος ἐπὶ τὴν προσευχήν, ὅπῃ ἔχαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς παισθαι πρὸς τὸν Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τῶν ἀλλην τριετίαν εἰς ἀκρόστιν μόνην παρεδεχθεῖν, καὶ ἀκούων τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ἐβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. Επειδὴ εἰπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτήν, καὶ πρέπει τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδόσθω αὐτῷ ἢ ὑπόπτως ἐν ἀλλοις τρισιν ἔτεσι. Καὶ οὕτως, ἐπειδὲν τοις καρποῖς τῆς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείξηται, π. δικάγως ἔτει εἰς τὴν τῶν πιεστῶν εὐχὴν δεσθήτω γοῦς προσφορᾶς· καὶ δύο ἔτη συστάξει εἰς τὴν εὐχὴν τοις πιεστοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαπητοῦ κοινωνίας.

ΟΖ'. Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν ταῖς νύξις ἐστῶν λαμβανόντων.

ΟΖ'. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων (29) τὴν νομίμη αὐτῷ συναψθεῖσαν γνωτίκα, καὶ ἐτέραν συναγόμενη,

tentia spectetur, secus, si canones Patrum. Quælibet eamdem poenam imponit ac graviori formicationi in canone 59, cum hoc tamen levi discimine quod in canone 59 duo anui inter fideles assignantur, unus vero in hoc septuagesimo septimo. Hoc autem matrimonium, quod legitima uxore dimissa contrahitur, etsi Basilius instar adulterii non jubet puniri, minime tamen dubium, quin penitus dissolvendum esse duxerit, nec ante restituendum communionem, quam illegitima uxor esset dimissa. Illud autem difficultius est statuere, quid de matrimonio post ejectam uxorem adulteram contracto senserit. Ratum a Basilio habitum fuisse ejusmodi matrimonium pronuntiat Aristenus. Atque illud quidem Basilius conceperit verbis non declarat; sed tamen videtur hac in re a saniori ac meliori sententia discessisse. Nam 1° in matrimonio injuste dimissum ab alio matrimonio non excludit, ut vidimus in canonibus 9 et 33. Porro non videtur iure dimittenti denegasse, quod injuste dimisso concebat. 2° Cum jubeat uxorem adulteram ejici, illud dubium est quin matrimonium adulterio uxoris dissolutum existimaverit. Præterea dura admodum fuisse mariti, ac multo durior, quam uxoris conditio, si nec adulteram retinere, nec aliam ducere integrum fuisse.

κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς μοιχείας ὑπέκειται χρίματι. Κεκανόνται δὲ παρὰ τῶν Πατρῶν ἡμῶν τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, εἰςτιν ἐκαρδοθεῖ, τριετίαν ὑποτίπτειν· τῷ δὲ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὗτω τῆς προτορᾶς καταξιούσθαι, ἐὰν μετά δακρύων μετανόησιν.

ΟΗ. Οἱ δὲ αὐτὸς τύπος χρατεῖται· καὶ ἐπὶ τῶν τὰς δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

Οθ. Οἱ δὲ ταῖς μητριαῖς ταῖς ἑαυτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόσκεινται κανόνι, φέρεται δὲ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς (30) ἐπιμαινόμενοι.

ΠΙ. Τὴν δὲ πολὺγαμίαν (30') οἱ Πατέρες ἀπειώπησαν· ἡς κτηνόδη, καὶ παντελῶς ἀλλοτρίαν τοῦ γένους τὸν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἀμάρτημα. Διδὲ ἐνίογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι· δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαίεστας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποτεσάντας, οὗτω δεκτοῖς εἶναι (31).

ΠΑ' Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἐν τῇ τῶν βαρδάρων καταδρυῆσι παρέδησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, δρχοὺς θύνικούς ἐπιτελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευτάμενοι, τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις (32) τοῖς μαγικοῖς προσενεχθέντων αὐτοῖς, οὗτοι κατὰ τοὺς ἡδη παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν (33) ἐξενεχθέντας κανόνας (34) οἰκονομίσθισαν. Οἱ μὲν γάρ ἀνάγκην χαλεπήν ἐκ βασάνων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνους, καὶ ἐλκυσθέντες πρὸς τὴν ἀρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἀλλάξουσι εἶναι, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροδοσθαι· καὶ ἐν τρισὶν ὑποτεσόντας, οὗτω δεκτοῖς γενέσθαι εἰς τὴν κανωνίαν· οἱ δὲ ἀνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἀκάμενοι τῆς τραπέζης τῶν λαμπρῶν, καὶ δρόσαντες δρχοὺς Ἑλληνικούς, ἐκβαίλεσθαι μὲν ἐν γ' ἔτεσι, καὶ ἐν β' ἀκροδοσθαι· ἐν

(30) Ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς. Prima specie non omnino perspicuum est utrum sorores ex utroque parente intelligat, an tantum ex alterutro. Nam cum in canone 79 eos qui suas nurus accipiunt non severius puniat, quam cui cum sorore ex matre vel ex patre rem habent, forte videri posset idem statuere de iis qui in noveras insaniunt. Sed tamen multo probabilius est eandem illis pœnam imponi, ac iis qui cum sorore ex utroque parente contaminantur. Non enim distinctione utitur Basilius ut in canone 75; nec mirum si peccatum cum novera gravius quam cum nuru, ob factam patri injuriam, judicavit.

(30') Τὴν δὲ πολὺγαμίαν. Polygamiæ nomine Zonaras et Balsamon non trigamiam interpretantur, sed tetragamiam. Trigamiam canonibus et legibus permissam esse, vetitam autem tetragamiam testantur. Unde nihil in hoc canone durios aut justo severius animadverturnt. Videtur idem sentire Aristenius, qui polygamiæ, de qua in hoc canone agitur, scelus appellat. Valde mibi arridet hæc interpretatio; demitigat enim hujus canonis asperitatem. Sed tamen magnis illis interpretibus assentiri non possum. Nam ipsam trigamiam polygamiæ nomine notari ait Basilius in canone 4, eamque ex lege contrabi negat in canone 50. Praeterea animadverturnt est Basilii propositum. Cur enim polygamia in hoc canone octogesimo subjicit eanomibus, id est inter flentes pœnitentiam agere jubet, nisi quia eos publicis condemnationibus subjici non so-

A tia adulterii subjicitur judicio. Sed statutum est Patrum nostrorum canonibus, ut ii anno fleant, biennio audiant, triennio substernantur, septimo consistant cum fidelibus, et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.

LXXVIII. Eadem autem forma observetur et in eos qui sorores duas in matrimonium ducunt, etsi diversis temporibus.

LXXIX. Qui autem in suas noveras insaniunt, sunt eidem canonii obnoxii, cui et ii, qui insaniunt in suas sorores.

LXXX. Polygamiam Patres silentio prætermiserunt, ut belluina, prorsusque ab hominum genere alienam. Ea autem nobis videtur peccatum esse fornicatione majus. Quapropter consentaneum est eos subjici canonibus, ut scilicet postquam anno fleverint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

LXXXI. Quoniam autem multi in barbarorum incursione fidem in Deum violarunt, sacramenta gentilia jurantes, et nefanda quædam gustantes, quæ ipsis in magicis idolorum templis apposita fuere, ii secundum canones jam a Patribus nostris editos dispensentur. Nam qui vim gravem per tormenta sustinueri, nec ferentes labores, ad negationem tracti sunt, tribus annis non recipiantur, et duobus audiant, et ubi annis tribus substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui vero sine magna vi fidem in Deum prodiderunt, mensamque auigerunt dæmoniorum, et gentilium sacramenta jurarunt, ejificantur quidem tribus annis, duobus audiant: ubi vero annis tribus in substratione oraverint, et per 330 alias tres cum

D lere dixerat in canone 50? At canon ille 50 de trigamis nominatim agit. Videtur ergo ad eosdem referendus octogesimus. Justo sane severior hæc doctrina videbitur: sed ita de trigamis statuisse Basiliū minime mirabitur quisquis similia plurium Patrum dicta pensabit, imprimis Gregorii Nazianzeni apud quem in orat. 31 tertiae nuptiæ παρανομα, iniquitas dicuntur. Vide Addenda.

(31) Οὕτω δεκτοῖς εἰροι. Recipi eos in consistentium locum existimant Balsamon et Zonaras, in ipsam communionem Aristenius, qui quatuor tantum annos numerat, banc tamen conditionem addens, ut matrimonium dissolvatur. Confirmari potest Zonaras et Balsamonis sententia ex canone 4, ubi quinque anni trigamis decernuntur. De hac severitate non videtur detrahere hic canon octogesimus, qui ad intendendas poius quam remittendas trigamorum poenas institutus est.

(32) Εἰδῶλοι. Lego cum Combeffisio εἰδῶλοις.

(33) Πατέρων ἡμῶν. Ancyranos Patres designat, quorum magna videtur suisse in Cappadocia et finitimiis provinciis auctoritas. Quanquam in hoc tantum eos sequitur, quod eorum exemplo discrimen ponat inter eos, qui tormentis cesserunt, et eos qui facilius superati sunt. Nam Ancyra Patres multo sunt leniores, ac iis qui solis supplicii aut honorum direptionis aut exiliis minis cesserunt, non longiorē sexennio pœnitentiam imponunt can. 6.

(34) Καρδαρας. Sic nostri codices mss. Editi vōμους καὶ κανόνας.

fidelibus ad orationem steterint, sic admittantur ad boni communionem.

LXXXII. De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem atque necessitate juramenta transgressi sunt, poenis levioribus subjiciuntur, sic ut post sex annos possint suscipi. Sin autem, vi non illata, silden suam prodiderunt, ubi duobus annis fleverint et duobus annis audierint, et per quinque oraverint in substratione, et per alios duos sine oblatione ad precationis communionem fuerint admissi, ita denum, digna videlicet pœnitentia ostensa, in corporis Christi communionein restituentur.

LXXXIII. Qui vates conculunt, et consuetudines gentium sequuntur, aut aliquos in suas aedes introducunt ad remediorum inventionem, et expiationem, hi in canonem cadant sexennii. Postquam anno fleverint, et anno audierint, et annis tribus fuerint substrati, et anno cum fidelibus steterint, sic admittantur.

LXXXIV. Hæc autem omnia scribimus, ut fructus probentur pœnitentiae. Non enim omnino tempore dijudicamus res ejusmodi, sed ad modum pœnitentiae attendimus. Quod si qui difficile aveliantur a propriis moribus, carnisque voluptatibus servire nolant quam Domino, et vitam secundum Evangelium instituere nolint, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in populo inobsequenti et contradicenti edocti sumus audire: *Servans serva animam tuam*¹². Ne igitur committamus, ut cum talibus pereamus: sed grave judicium formidantes, et terriblem retributionis Domini diem ob oculos habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire. Si enim nos non crudierunt terribilia Domini, nec tales plagæ adduxerunt, ut nos a Domino propter nostram iniquitatem derelictos, barbarorumque in manus traditos sentiremus, et populum apud hostes captivum abductum esse, ac dispersioni traditum, quia hæc audebant qui Christi nomen circumferunt: si non noverunt, neque intellexerunt, propterea venisse in nos iram Dei; quæ res nobis cum his communis est? Sed tamen oblestari eos et noctu et interdiu, et publice et privatim debemus; nos autem simul

¹² Gen. xix, 17.

(35) Ἐν πέμπτῳ. Sic codices melioris notæ. Non nulli habent ἐν πέμπτῳ, in quinto. Sic videatur legisse interpres. Sed hæc scriptura minime probabilis. Vix enim gravius puniretur iusjurandum libere et sponte infractum, quam vi et impressione violatum; nec aliud esset inter utrumque, quam unius anni discriminem. Legitur ἐν πέμπτῳ in Pandectis. Sed Balsamon et Zonaras et Aristenus in suis interpretationibus agnoscunt undecim annos. Praeterea decem anni imponuntur perjurio in canone 64, cui quidem canoni aliqua videtur inesse cum hoc octogesimo secundo discrepancy; forte quia in priore nulla statuitur distinctio coacti et voluntarii perjurii.

(36) Φαρμακεῖων. Longe alio sensu usurpatum hoc loco ea vox ac in canone 65, in quo venefica ad pernicieem inventa designat: hic autem remedia ad

ἀποπτώσει δὲ εὐξαμένους ἐν γέτεσι, καὶ τὸ ἀλλοὶ γ' συστάντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν δέσμων, οὗτοι δέκτοις εἰναι τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ.

ΠΒ'. Καὶ περὶ τῶν ἐπιφρεγμάτων, εἰ μὲν ἐκ βίζης καὶ ἀνάγκης παρέβησαν τοὺς δρκους, κουφοτέρας; ὑπόκεινται ἐπιτιμίοις, ὡστε μετά τοῦ ἔτη εἶναι αὐτοῖς δεκτούς· εἰ δὲ δινευ ἀνάγκης προδόντες τὴν ἑαυτὴν πίστην, ἐν δυστὸν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐνώπιον ἀκροσάμενοι, καὶ ἐν πέντε (35) ἐν ὑποπτίᾳ εὐξαμένοι, καὶ ἐν δυστὸν ἀλλοῖς δινευ προσφορᾶς; εἰ τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω τελευτικὸν ἀξιόλογον, οὐλαζή, τὴν μετάνοιαν ἐπειξάμενοι, ἀποκαταστήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

ΠΓ'. Οἱ καταμαντεύομενοι, καὶ ταῖς συνήθεις τῶν ἔθνων ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντες τινὰς εἰς τοὺς ἔχωτεν οἰκους ἐπὶ δινευρέσι φαρμακείων (36), καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἁγιασταίς. Ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροσάμενοι, καὶ ἐν γέτεσιν ὑποπτίωντες, καὶ ἐνώπιον συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήσονται.

ΠΔ'. Πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, ὡστε τοὺς καρποὺς δοκιμάζομεν τῆς μετανοίας. Οὐ γάρ τινας τῷ χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρίτῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν. Ἐάν δὲ διστοποιεῖς ἔχωτεν τῶν ἰδιων ἔθνων, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σφράγιδος μᾶλλον δουλεύειν θέλωσιν ἢ τῷ Κύριῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδὲ τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινὸς λόγος. Ἡμεῖς γάρ ἐν τῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι

C Σάλων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν. Μή τοιν κατεδάξωμεν συναπόδλυσθαι τοῖς τοιούτοις ἀλλὰ φρονέντες τὸ βαρὺ κρίμα, καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν λεβύτες, μὴ θελήσωμεν ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις συναπάλυσθαι. Εἰ γάρ μὴ ἐπιλένεσσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ τοῦ Κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἰσθῆταν ἡμᾶς ἤγαγον (37), ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐκπέπλεψαν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας βαρβάρων, καὶ ἀπήχη οἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐπόλμων οἱ τὸ δνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες· εἰ μὴ ἔγνωσαν (38), μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἥπιεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ δργὴ τοῦ Θεοῦ· τίς ἡμῖν κοινὸς εἴρητον τούτους λόγος; Ἄλλὰ διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς; καὶ

morbos pellendos, ut observant Balsamon et Zonaras. Hinc multo lenior in hoc canone pœnitentia, quam in sexagesimo quinto. Distinctione utitur S. Gregorius Nyssenus in statuenda hujus peccati pœnitentia. Sancti enim canone 3 ut qui se convertunt ad præstigiatores, aut vates, aut eos qui dæmonum opera piacula quædam et malorum avertendorum artem prouidentur, hi si fidei negandæ consilio id fecerint, iisdem penitis ac apostolæ subjiciantur; sin autem gravissimo quodam dolore et damnō perculsi, eodem modo puniantur, ac qui tormentis tempore confessionis cesserunt.

(37) Ἡρατον. Sic mss. codices melioris notæ. Editi ἡγον. Pandectæ cum codicibus mss. conciliunt.

(38) Εἰ μὴ Ἑγρωσαρ. Sic antiquissimi codices et Pandectæ. Editiones Basillii et μὴ συνέγνωσαν.

πατές καὶ διάδρας, καὶ δημοσίᾳ καὶ ιδίᾳ ὀφελούμεν· παντόγεθεν δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίαις μὴ καταδημάθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν χερδῆσαι αὐτοὺς καὶ ἐξελέσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυνηθῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γοῦν ἵτην φυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περιστρέψας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΗ.

Basilis, paucis de Ålianii negotio et de suo post iter Ponticum morbo præmissis, Amphilochium rogat, ut episcorum Lycie, quos audierat ab Asianorum heresi alienos esse, ac suam communionem amplecti velle, sententiam exploret, probo aliquo viro in hanc regionem misso.

Ἀμφιλοχίῳ. ἁπισκόδω Ικορλού.

Τὴν μὲν χρείαν, ἡς ἔνδειν παρεγένετο ὁ ἀδελφὸς Λύκιος, κατώρθωσεν ἐφ' ἑαυτοῦ, οὐδὲμιᾶς παρ' ἕων συνεργίας προσδεθείς· τὴν δὲ διπλῆν ἑδωκεῖριν, κομίσας τε γράμματα τῆς σῆς θεοσιεῖας, καὶ ἀφορμήν τῶν πρὸς αὐτὸν παρασχόμενος. Καὶ προσαγορεύομεν οὖν δι' αὐτοῦ τὴν ἀληθινὴν οὐν καὶ ἀμίμητον ἀγάπην· καὶ παραχαλοῦμεν προσέγενθαι τῷρι τῆμῶν, νῦν, εἰπερ ποτὲ, τῆς ἐκ τῶν προσευχῶν σου βοηθείας προσδοσμένων. Τὸ γάρ αὐτό μου, ἐκ τῆς δόδον τῆς ἐπὶ τὸν Πόντον συντριβένη, ἵνα ἀφρωτίας συνέχεται οὐκ ἀνεκτῶν. Ἐκεῖνο δὲ καὶ πάλι έδουλόμην γνώριμον ποιῆσαι τῇ σῇ συντριβῇ (39) ὑπὲρ διλῆτης προηγουμένης αἰτίας κακουργεῖται· ἐξελαθόμην· νῦν δὲ ὑπομιμήσακα, ἵνα πειζόσῃς ἄνθρα πουδαίον πέμψαι εἰς τὴν Λυκίαν, πειζόσῃς οὐδὲν οὐδὲν τῆς δρθῆς πιστεώς· μή γάρ τάχα μὴ παρορθῆναι αὐτοὺς, εἰπερ διλῆτην ἵνα τὶς τῶν ἐκείθεν παραγενομένων πρὸς ἡμᾶς καλῶν διηγήσατο· διτι, πάντη πρὸς τὸ Ἀσιανὸν ἥρωμα ἀπηλλοτρεωμένοι, ἡμᾶς καταδέχονται ἐπιφέρειαι κοινωνούς. Εἰ δὲ μέλλει τὶς ἀπίειν, ἐπικῆρυξία ἐν Κορυδάλλοις Ἀλέξανδρον ἀπὸ μοναζόντων ἐπίσκοπον, καὶ ἐν Λιμύρᾳ Διάτιμον, καὶ ἐν Ήρεις (40) Τατιανὸν καὶ Πολέμωνα καὶ Μαχάριον προστέρους, ἐν Πατάροις ἐπίσκοπον Εὐδημόν, ἐν Τελεμῷ Τιάριον ἐπίσκοπον, ἐν Φέλῳ Λοιλιανὸν (41) πεποντόν. Τούτους καὶ ἔτι πλείους ἀνεγνώρισε τὶς ἡμῖν, ὡς ὑγιαίνοντας περὶ τὴν πίστιν· καὶ πολλὴν ἡγούμενος (42) χάριν τῷ Θεῷ, εἰ τινες δὲν ἐν τῷ κλίματι τοῦ ἀστικοῦ ἔξω εἰσὶ τῆς βλάβης τῶν αἱρετικῶν·

(39) Οὐχ ὡς. Legit Combefissius οὖν ὡς. Cuius rei titulus eram cespitante memoria ob aliā rem maioris momenti. Sed displicet hæc emendatio, non oīum quia nullo nititur veterē libro, sed etiam tamē quia non redolēt summa Basilii pietatem, ut nihil antiquius erat pace et unitate Ecclesiæ.

(40) Εὐ Κύροις. Codex Claramontanus τὸ Νύριον. Sed legendum ἐν Μύροις. Non Tatianus ille cuius est episcopus Myreensis, ac interfuit concilio P. Nondum ad hanc dignitatem pervenerat, cum ex scriberetur epistola; nam ei Basilius non sicut presbyteri titulum defert, qui ei cum olemoni et Macario communis est. Videtur etiam iatimus nequaque Limyræ episcopus fuisse; sed intum presbyter. Intum enim episcopi nomine non signat Basilius; et presbyteri titulus ad eum, idem ut ad tres alios, videtur referri. Silentium asilii de episcopis Limyræ et Myræ argumento est

PATROL. GR. XXXII.

Abripi eorum improbitatibus, ne feramus, maxime quidem optantes eos lucrifacere, et a maligni laqueo eripere; sed si hoc non possumus, studeamus saltem animas nostras ab æterna condemnatione servare.

331 EPISTOLA CCXVIII.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Illud quidem negotium, cuius causa venerat frater Ålianus, ipse per se consecut, nec ulla nostra ope indiguit. Duplice autem a nobis init gratiani, et quod litteras pietatis tuæ attulit, et quod litterarum ad te occasionem nobis subministravit. Per eum igitur et tuam salutamus genuinam ac non imitabilem charitatem, ac rogamus ut pro nobis preceris, qui nunc, si unquam alias, precum tuarum ope indigemus. Nam meum corpus ex itinere Pontico contractum, morbo afflictatur intolerabili. Illud autem et dudum volebam tuæ prudentiae notum facere, non quod alia potiore interpellante causa oblitus sim; sed nunc commonefacio, ut viru*m* diligenter digneris in Lyciam mittere, qui veræ fideli quinam sint sectatores exploret. Fortasse enim non sunt negligendi, siquidem vera sunt, quæ unus aliquis ex piis viris illinc ad nos venientibus narravit, eos ab Asianorum sententia prorsus alienos, communionem nostram amplecti velle. Si quis autem iturus est, perquirat Corydalis Alexandrum ex monacho episcopum, Limyræ Diaconum, Cyrus Tatianum et Polemona et Macarium presbyteros, Pataris Eudemum episcopum, Telmesi Bilarium episcopum, Pheli Lollianum episcopum. Hos et plures adhuc indicavit mihi aliquis recte de fide sentire: ac gratias Deo habui plurimas, si qui omnino in Asiano tractu extra latem hereticorum sint. Itaque si fieri potest, interim eos sine litteris exploremus: re autem perspecta, tum demum et litteras dabimini. cura-

D eos male audiisse. Porro non mirum in tanta ruin ecclesiasticarum perturbatione, si ejusmodi presbyterorum communionem appetebat, quorum cum episcopis non communicabat. Sic enim cum presbyteris Tarsensibus, minime vero cum episcopo Tarsensi conjunctus erat: plures in Sebastie presbyterio communicatores habebat, quamvis ab Eustathii communione discessisset, ut patet ex epis. 113, 114, 237. Paulo ante legitur in codice Vaticano ἀπὸ μοναζόντων καὶ ἐπίσκοπον, monachum et episcopum.

(41) Λολιανὸν. Ita Med., Vat. et Clarom. Editi Aouxiavón. Cois. primus Λολιανόν. Scriptura quam sequitur consentit cum subscriptionibus concilii C. P. inter quas legitur Lollianus. Ibidem codex Vaticanus ἐν Φελλῷ.

(42) Εσχορ. Sic veteres libri, pro eo quod erat in editis Εγον.

* Alias CCCIII. Scripta anno 375.

26

bimusque ut aliquem ex illis ad congressum nostrum advoceamus. Cedant autem omnia commode ac prospere Ecclesiæ Iconiensi nobis desideratisimæ. Honorandum omnem clericum et eos qui una cum tua pietate sunt, per te salutamus.

τὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ιχονίου. Πάντα τὸν τίμιον κλῆρον καὶ τοὺς συνόντας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀσκαζόμενούς εἰς σοῦ.

332 EPISTOLA CCXIX.

Cum Basilius a Theodore subdiacono didicisset dissensiones in clero Samosatensi exortas esse; etsi sciebat Eusebius ei de re ad illas scripsisse, suum quoque illis dolorem significat, hortaturque ne laudem ex persecutione comparalam dissensionibus amillant.

Clero Samosatensi.

1. Qui omnia in pondere et mensura ¹³ definit nobis Dominus, et tentationes inducit ¹⁴ quæ vires nostras non superent, sed probat quidem pietatis athletas per afflictionem, nec tanen ultra quam ferre queunt, sinit tentari ¹⁵, datque potum in lacrymis in mensura ¹⁶ iis, qui debent ostendere, an in afflictionibus gratum Deo animum servent; in hac maxime circa vos dispensatione suam benignitatem declaravit, non sinens vobis ab inimicis persecutionem ejusmodi inferri, quæ posset aliquos evertere, aut de fide in Christum commovere. Vos enim cum levibus et quos facile sit superare adversariis conjungens, præmium vobis patientiæ in illis vincendis præparavit. Sed communis ille nostræ vitæ hostis, qui suis artificiis benignitatæ Dei adversatur, postquam vos vidi validi muri instar assultum extrinsecus contemnere, id, ut audio, excogitavit, ut inter vos mutuæ quædam offensiones et pusilli animi dissidia nascentur: quæ initio quidem parva, et facile sanabilia, temporis progressu per contentionem aucta in malum prorsus insanabile vergere solent. Quapropter adductus sum ut per hanc epistolam vos adhortarer. Quod si fieri posset, venissem ipse, vosque per me ipse rogasse. Sed quia id tempora non sinunt, hanc vobis epistolam, veluti aliquod supplicantis insigne, prætendimus, ut adhortationes nostras reveriti, solvatis oninem inter vos contentionem, mihiq; cito bonum nuntium mittatis dimissarum inter vos offensionum.

διαπέμψθε τὴν ἀγαθὴν ἀγγελαν, ὅτι ἀφήκατε ἀλλήλοις τὰς μέμψεις.

¹³ Sap. xi, 21. ¹⁴ Matth. vi, 15. ¹⁵ I Cor. x, 13.

¹⁶ Psal. lxxix, 6.

* Alias CCLXXX. Scripta anno 375.

(43) *Katastrophomēthā.* Clarom. ἐπιστεψθώμεθα. Paulus post legimus cum codicibus Med. et Coisl. primo ἀποστέλλομεν et σπουδάζομεν. Deest hæc epistola in Harlæano. Pro hac autem loquendi ratione habebant editi ἀποστελοῦμεν et σπουδάζομεν, quod quidem librarius nimium ad grammaticæ leges attentis tribuendum videtur. Scriptura, quam in contextum recepimus, confirmatur simili loco epistole 244, n. 5, ubi Basilius Patrophiolo significat dubium sibi non esse, quin Eustathii tumultuosa scripta nonverit. Tum addit: El δὲ οὐκ ἔλθεν εἰς τὰ γράμματα, ἀλλ' ἦγώ τοι ἀποστέλλω. Quod si ad te scripta illa non pervenerunt, al ego ad te mittam.

(44) *Δάκρυσσιν.* Editi præmittunt τῷ quæ præpo-

τοὺς κατασκεψθώμεθα (43). πεισθέντες δὲ, λοιπὸν καὶ ἀποστέλλομεν ἐπιστολὴν, καὶ σπουδάζομεν τινὰς εἰς αὐτῶν προσκαλέσασθαι. εἰς τὴν συντοχὴν ἡμῶν.

Γένοιτο δὲ πάντα ἐν καιρῷ περὶ τὴν ποθεινότητι

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΩ.

Τῷ Σαμοσατέων κλήρῳ.

1. Οἱ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ ὅρκῶν ἡμῖν ἄριος, καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγων μὴ ὑπερβαίνας τας ἡμῶν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δοκιμάζων μὲν δὲ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, οὐκ ἐῶν δὲ πειρασθῆναι ὑπὲρ δύνανται: ὑπενεγκεῖται ποτὲ καὶ ἡμᾶς δάχρυσιν (44) ἐν μέτρῳ τοὺς ὀφελοῦντας ἀδαρχῆντας (45), εἰ ἐν τοῖς θλίψεις τὸ πρός τὸν Θεὸν εἰχάριστον διασῶγουσι· μάλιστα ἐπὶ τῆς οἰκουμένης τῆς καθ' ὑμᾶς τὸ ἐαυτοῦ φιλάνθρωπον ἐφανέρωσε, μὴ συγχωρήσας ὑμῖν τὸν παρὰ τῶν ἔχθρων ἐν γυμνῷ τοιούτον ἐπενεγκθῆναι, οἷον δύνασθαι πειράζειν τινὰς ἢ διαστέλεῖσαι ἀπό τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Κούφοις γάρ καὶ εὐκατατγωνίστοις ἀντιπάλους παρεζύγας ὑμᾶς, ἐν τῇ κατ' αὐτῶν νίκῃ τὸ βραβεῖον ὑμῖν τῆς ὑπομονῆς πύτρέπισεν. Ἀλλ' ὁ κοινὸς ἔγραψε τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὃ ταῖς ἐαυτοῦ μεθοδείαις ἀντιμεγέμονος τοῦ Θεοῦ τῇ χρηστότητῃ, ἐπειδὴ εἰδεν ὑμᾶς ὡς τείχος κραταίδων τῆς ἔξωθεν προσβολῆς καταφροντας, ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὡς ἀκούων, ἐπενόησε γενέσιν τινὰς λύπας πρὸς ἀλλήλους καὶ μικροψύχλας· αἱ πειρά μὲν τὴν πρώτην μικραὶ εἰσι καὶ εὐθεράπευται, πρότονος δὲ τοῦ χρόνου ὑπὸ φιλονεικίας αὐξανόμεναι (46), εἰς ἀνίατον παντελῶς ἐκπίπτειν περύκαρα. Διὸ ὥρμησα πρὸς τὴν διάτοι τοῦ γράμματος τοῦδε τοράχλησιν. Εἰ μὲν ἦν (47) δύνατὸν, αὐτὸς ἀντιγενόμην, καὶ δι' ἐμαυτοῦ ἱετέστασα ὑμᾶς· ἐπειδὴ δὲ τούτο οἱ καιροὶ οὐκ ἐπιτέρπουσι, τὴν ἐπιστῆται τοῦτην ἀνθρητίας ὑμῖν προτείνομεν· ἵνα, αἰσθέντες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις καταλύστε τίσση τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν (48), καὶ ταχέως μα-

D sitio deest in sex mss.

(45) *Διδαχῆται.* Duo Regii codices, Vat., Paris. et Coisl. secundus διδαξθῆναι. Clarom. διεγέγραψε. Nihil mutandum. Illud enim διδαχῆται idem valeat ac διεγέγρηται, id est, ostendere et docere, ut perspicui potest ex epist. 244, n. 3.

(46) *Αὐξανόμεναι.* Med. et Coisl. primus κατέμενε.

(47) *El μὲν ἦν... παρατερόμηντος καὶ Ita tres rectissimis codices et Clarom. Editū El μὲν οὖν τοις παραγενόμενος δι' ἐμαυτοῦ.*

(48) *Πρὸς ἀλλήλους.* Coisl. primus εἰς ἀλλήλους. Paulus post idem codex cum Med. κατατίθεται. Clarom. ὑποκλίθεις. Ibidem nonnulli codices καὶ... δεξάμενος τά, alii διεξάμενος τά.

2. Έκεινο γάρ εἰδέναι βούλομαι τὴν σύνεσιν ὑμῶν, Α δειπέντες μέγας παρὰ Θεῷ, διατείνοφρόνως ὑποκαταλιθεῖς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαισχύντως ἐφ' ἕαυτὸν ἀναδέξαμεν τὰ ἐγκλήματα, καὶ μὴ ἀλτηῆ ἔτει, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα δρελος τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Γενέσθω οὖν ἐν ὑμῖν ἄμιλλα ἀγαθῆ, τις πρῶτος καταξιωθῇ υἱὸς Θεοῦ κατῆναι, διὰ τῆς εἰρηνοποίας ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦτο περιποιησάμενος. Ἐπέστειλε δὲ καὶ διεφίλτητος ἐπίσκοπος ὑμῖν τὰ πρέποντα, καὶ ἐπιστελεῖ (49) πάλιν τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῷ. Πλήγη ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, διὰ τὸ ἔτι (50) συγχεχωρῆσθαι ἐγγύτεροι ὑμῶν εἶναι, ἀμελεῖν τῶν καθ' ὑμᾶς οὐ δυνάμεθα. Οὐθεν καὶ παραγενομένου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Θεοδώρου τοῦ ὑποδιαχόνου, καὶ εἰπόντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν λύπῃ εἶναι καὶ ταραχῆ, σφόδρῶς συνρρέντες καὶ βαθείᾳ ὁδύῃ τὴν καρδίαν πληγέντες, ἥσυχάσαι οὐκ τὴν ἡγειχόμεθα· ἀλλὰ παρεκαλέσαμεν ὑμᾶς, πᾶσαν δικαιολογίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ῥίψαντας, καταπράξασθαι τὴν εἰρήνην, ἵνα μήτε ἥδοντὴ ταῦτα ἐναντίοις παράσχησθε, μήτε τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας προδῶτε, διὸν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαβεβόηται, διτὶ οἱ πάντες, ὡς ὑπὸ μιᾶς ψυχῆς καὶ καρδίας οἰκονομούμενοι, ἐν ἑνὶ σώματι οὕτω διάγετε. Πάντα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε ἐν ἀξιώμασι καὶ δυναστείας πολιτικαῖς (51), καὶ τοὺς παντὸς κλήρου τὸ πλήρωμα διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας κατασταζόμεθα, καὶ παρακαλούμενοι ὅμοιοις ἑαυτοῖς διαμείναι. Οὐδεποτε γάρ προσθήκηται ἐπιζητοῦμεν, διὰ τὸ πᾶσαν ὑπερβολὴν προλαβόντας αὐτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιδεξίων ἀποκλεῖσαι. (52).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚ'.

Testatur Basilius clericis Berœensibus, se ad eorum amorem exarsisse, lectis corum litteris, et ipsorum ac totius populi virtute cognita ex sermone Acacii presbiteri. Pacem illis oral post tot certamina, et ad perseverantiam hortatur.

Πρὸς τοὺς δὲ Βερολίνους

Μεγάλην δὲ Κύριος ἔδωκε παραμυθίαν τοῖς ἀποικιανομένοις τῆς κατ' ὄφθαλμούς συντυχίας, τὴν δὲ τοῦ γράμματος ὀμιλίαν, ἐξ ἣς ἔστι μανθάνειν ω̄ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν. Οὐθεν καὶ νῦν, δεξάμενοι τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, ὅμοιοι τε ἐγνωρίσαμεν ὑμᾶς, καὶ τὴν περὶ ὅμας (53) ἀγάπην ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνελάβομεν, οὐ δεηθέντες χρόνου μακροῦ συνήθειαν ἱμποιοῦντος ἡμῖν. Εἴς αὐτῆς γάρ τῆς ἐναποκειμένης τοῖς γράμμασι διανοίας εἰς τὸ φιλτρὸν τοῦ καλλους τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἐξεκαύθημεν. Καὶ γάρ πρὸς τὰς ἐπεσταλμένους, τοιούτοις οὖσιν, ἔτι καὶ τὰς μεστευόντας ἀδελφῶν ἐπιτηδείτης ἐναργέστερον ἡμῖν ἐδέκενται τὰ καθ' ὑμᾶς. Οὐ γάρ ποθενάτας καὶ εὐλαβεστάτος συμπρεσβύτερος ἡμῶν Ἀκάχιος, πλεοντας τῶν ἐπεσταλμένων διηγούμενος, καὶ ὑπ' ὅψιν

(49) Καὶ ἐπιστελεῖται. Ιταὶ τρεῖς νευτυσσιμοὶ ρόδικοι, οἷοις αἱρέντες, in quibus leguntur ἐπιστέλλεται. Αἱ ρόδικοι admodum inendentes καὶ ἐπιστέλλεται ὑμᾶς δεῖ τάλιν, ac vos decet iterum ad eum convenientia scribere.

(50) Εἴτε. Ηναὶ vocem addidimus ex septem mss. Ibidem Coisl. primus ἐγγυτέρω.

(51) Πολιτικαῖς. Sic mss. septem. Editi πολιτι-

B 2. Sciat enim hoc, venit, prudentia vestra, illum magnum esse apud Deum, qui se proximo humiliter submittit, ac circa verecundiam crimina in seipso recipit, etiamsi vera non sint, ut pacem, magnum illud emolumentum, Dei Ecclesiae conciliat. Sit itaque inter vos certamen bonum, quis prior consequatur, ut filius Dei vocetur, hanc sibi dignitatem ob pacem compositam comparans. Scripsit autem et religiosissimus episcopus vobis quæ conveniunt, ac rursus scribet quæ ipsum decent. Verumtamen et nos, eo quod adhuc concessum sit, ut vobis propiores simus, negligere res vestras non possumus. Unde et cum advenisset religiosissimus frater Theodorus subdiaconus, dixissetque Ecclesiam in moestitia esse ac perturbatione, tum valde contriti, 333 et imo cordis dolore perculti, conticere non potuimus: sed vos adhortati sumus, ut omnem inter vos. juris disceptationem projicientes, pacem componatis, ne afferatis laetitiam adversariis, neve hanc Ecclesiae gloriationem prodatis, quæ nunc per totum terrarum orbem prædicatur, vos videlicet tanquam anima una et corde uno gubernatos, ita in uno corpore versari. Omnem Dei populum, honoratos et magistratus, et totius cleri cœtum per vestram pietatem salutamus, adhortamurque ut sui ipsorum semper permaneant similes. Nam incrementum nullum exposcimus, eo quoil accessionem omnem jam ipsi per edita bonorum operum specimina excluderint.

EPISTOLA CCXX'.

Berœensis.

Magnum Deus præbuit solatium his, qui coram congregdi non possunt, colloquium per litteras; ex quo discere est non corpoream effigiem, sed animi ipsius indolem. Unde et nunc, postquam pietatis vestræ litteras accepimus, simul et vos cognovimus, et vestri amorem corde concepimus, non opus habentes longo tempore ad consuetudinem conciliandam. Ex ipsa enim insita litteris sententia ad amorem pulchritudinis animæ vestræ exarsimus. Nam præter litteras, quæ quidem tales sunt, adhuc etiam fratrum internuntiorum habilis et apta indoles illustrius vestra nobis expressit. Nam desideratissimus atque religiosissimus compresbyter Acacius, plura quam scriptistis enarrans, et quotidianum vestrum certamen, strenuamque pro pietate dimicationem ipsis oculis subjiciens, tan-

κούς.

(52) Ἀκοντεῖσθαι. Addunt clausulæ loco ἔρδωσε, valete, tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom.

(53) Τὴν περὶ ὑμᾶς. Ηæ voces additæ sunt ex septem mss. Vaticanus codex τὴν περὶ ὑμῶν.

* Alias CCXCIX. Scripta anno 375.

tam mihi incussit admirationem, ac tantum accedit desiderium vestris bonis perfruendi, ut Dominum rogem, tempus aliquando dari, quo propria etiam experientia rerum vestrarum statum cognoscam. Nuntiavit enim mihi non solum vestram, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati praesunt, illiusque res gerunt, magnanimos mores, ac sincerum in Deum amorem; adeo ut beatam prædicem Ecclesiam ex talibus constantem, ac nunc vehementius precer spiritalem vobis tranquillitatem concedi, ut quæ nunc certaminis tempore peregristis, iis tempore quietis fruamini. Solent enim quodammodo quæ in experiendo molesta sunt, voluptatem afferre recordantibus. Jam vero quod ad præsentia attinet, adhortor vos ut ne malis cedatis, neve animum ob continentis ærumnas desponteatis. Prope enim coronæ, et prope Domini auxilium. Cavete effundatis quæ jam exantlastis: neve irritum reddatis **334** laborem toto terrarum orbe celebratum. Brevissimus rerum humanarum status: *Omnis caro senum, et omnis gloria hominis tanquam flos seni. Exaruit senum, et flos decidit; verbum autem Domini manet in æternum*¹⁷. Præceptio permanenti adhærentes, fluxam rerum speciem spernamus. Non paucas Ecclesias erexit vestrum exemplum. Multam nec opinantes vobis comparasti mercedem, dum rudiores ad parem æmulationem provocasti. Locuples est remunerator, ac potest vobis digna largiri certaminum præmia. Πολὺν, κατὰ τὸ λαυθάνον, ἑαυτοῖς συνηγάγετε τὸν μισθὸν, διηγέρετε τὸν πλεόνασμαν τῶν προπολιτευμένων αὐτῆς τὸ μεγαλοφύτες τῶν τρόπων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς περὶ Θεὸν διαθέτεως, ὃστε μακροστεροί εἰσιν τοῦτον τὸν τοιούτων συμπληρουμένην Εὐχαριστίαν, καὶ εὐχεσθαι νῦν πλέον δοθῆναι ώμον τὴν πνευματικὴν γαλήνην¹⁸. Ινα δὲ νῦν ἐν τῷ καταρράκτῃ;

Πολὺν, κατὰ τὸ λαυθάνον, ἑαυτοῖς συνηγάγετε τὸν μισθὸν, διηγέρετε τὸν πλεόνασμαν τῶν προπολιτευμένων αὐτῆς τὸ μεγαλοφύτες τῶν τρόπων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς περὶ Θεὸν διαθέτεως, ὃστε μακροστεροί εἰσιν τοῦτον τὸν τοιούτων συμπληρουμένην Εὐχαριστίαν, καὶ εὐχεσθαι νῦν πλέον δοθῆναι ώμον τὴν πνευματικὴν γαλήνην¹⁸. Ινα δὲ νῦν ἐν τῷ καταρράκτῃ;

ΑἼγων τὴν καθημερινὴν ώμῶν διθλησιν, καὶ τὴν εὐτονὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔνστασιν, τοσούτον τὸν εὐεποίησε τὸ θαῦμα, καὶ τοσούτον ἡγειρε¹⁹ τὸν πόδιον τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἐν ώμον καλῶν, ὅπερ προσεύχεσθαι τὴν Κυρίων γενέσθαι ποτὲ καὶ τὸν καθέλκειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ δήμου παντὸς τὴν συμφωνίαν, καὶ τῶν καθηγουμένων τῆς πόλεως καὶ προπολιτευμένων αὐτῆς τὸ μεγαλοφύτες τῶν τρόπων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς περὶ Θεὸν διαθέτεως, ὃστε μακροστεροί εἰσιν τοῦτον τὸν τοιούτων συμπληρουμένην Εὐχαριστίαν, καὶ εὐχεσθαι νῦν πλέον δοθῆναι ώμον τὴν πνευματικὴν γαλήνην¹⁸. Ινα δὲ νῦν ἐν τῷ καταρράκτῃ;

Β άιθλησεως ἐπεδειξασθε, τούτων ἐν τῷ τῆς ἀνέσεως χρόνῳ κομίσασθε τὴν ἀπόλαυσιν. Πέφυκε γάρ πως τὸ δυσχερῆ κατὰ τὴν πείραν ἡδονὴν φέρειν τοῖς ὑπομιμησομένοις. Τὸ δὲ νῦν ἔχον παρακαλοῦμεν ώμος μῆτρα κακοκατέστη, μηδὲ ἀπαγορεύειν πρὸς τὴν συνέχειν τῶν κακώσεων. Ἔγγυς γάρ οἱ στέφανοι, καὶ ἡγέρεις ἡ ἀντιληψὶς τοῦ Κυρίου. Μή ἐκκέντετε τὰ προπολιτευμένα ώμον· μηδὲ ἀφερώσητε τὸν κόπον τὸν διὰ τίσης τῆς οικουμένης βεβοημένον. Ολιγοχρόνια τὸν ἀνθρωπίνων πραγμάτων αἱ καταστάσεις²⁰. Πᾶσα σάρξ κόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθράκου ὁ διθος κόρτος. Ἐξηράσθη δὲ κόρτος, καὶ τὸ διθος ἐξέπεσε²¹. τὸ δὲ ρῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰώνα. Τῆς διαμενούσης ἐντολῆς ἀντεχόμενοι, τοῖς παρερχομένης φαντασίας καταφρονήσαμεν. Πολλά; Σ 'Εκκλησίας ἀνώρθως τὸ καθ' ώμας²² (56) ὑπέδειγμα.

Πρὸς τοὺς ἐν Βερολίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΑ'.

Significat Basilius plebi Bergensi ad amorem, quo illos fama cognitos prosequebatur, plurimum accessisse ex eorum litteris. Laudat eorum constantiam, ei vero severitatem illis precatur.

Berœtis.

Noveramus vos jam antea, desideratissimi, ex celeberrima vestra pietate et ex corona in Christi confessione comparata. Et forsitan aliquis vestrum dicturus est: Ecquis hæc in regionem longe dissegitam exportavit? Dominus ipse: qui suos cultores instar lucernæ collocans in candelabro, perficit ut toto terrarum orbe eluceant. An non victores athletas celebrare solet palma victoriæ, et artifices operis solertia? Quod si ob hæc et alia ejusmodi immortalis memoria permanet; eos qui pie secundum Christum vivunt, de quibus ipse inquit Dominus ait, *Glorificantes me glorificabo*¹⁹,

¹⁷ Isa. xl, 6-8. ¹⁸ I Reg. ii, 30.

¹⁹ Alias CCXCVIII. Scripta anno 375.

(54) Ἡγειρε. Ita sex mss. Editi ἐνήγειρε.

(55) Εξέπεσε. Deest hoc verbum in codice Mediceo.

(56) Τὸ καθ' ώμας. Male in editione i Paris. τὸ καθ' ὧμας.

(57) Τοῦ στεφάρου. Ita octo mss. Editi τοῦς

στεφάρους.

(58) Εἰς τὴν μακράν. Ita Coisl. primus et Harl. prima manus cum pluribus aliis. Editi εἰς γῆν μακράν. Ibidem Coisl. uterque et unus ex Regiis εἰς τὴν μακράν ταῦτην.

(59) Αληστος. Ita mss. sex. Editi Ἀληθος.

δοξάντας με δοξάσω, πῶς οὐχὶ γνωρίμους καὶ τοὺς πάσιν καταστήσει, ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου συνεφαπλῶν (60) τῆς ἐξαστραπτούσης αὐτῶν λεπτόδον τὸ φαιδρόν; Μείζονα δὲ αὐθίς ἡμέν τὸν πέρι ὑμᾶς πόθον ἐνεθήκατε γραμμάτων ἡμᾶς ἀξιώσαντες, καὶ γραμμάτων τοιούτων, ἐν οἷς πρὸς τοὺς προλαβόντις ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παλαισμάσι πλουσίων καὶ ἀκμαιοτέρων τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καρτεροψύχων ἐπεδαψίεσσασθε (61). Ἐφ' οὓς συντόμεσθα ὑμῖν, καὶ συνευχόμεθα, διπλῶς δὲ τῶν δλων Ήδε, οὐ δὲ ἄγων, καὶ οὐ τὸ σκάμμα, καὶ δι' οὐ οἱ στέφανοι, προθυμίαν ἐμποιήσῃ, ρῶσιν φυχῆς παράσημη, καὶ εἰς τελείαν εὐδοκίμησιν (62) τὴν παρ' αὐτῷ ἡ ἔργον ὑμῶν ἀγάγῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΒ'.

Significat Basilius se lectis eorum litteris respirasse ex aerumnis, et cognita eorum adversus haereticos, quos primi repulerunt, constantia ac cleri praevantur et populi subsequentis consensu, acriorem factum esse ad pugnas, quae Cappadocia immunit, sustinendas. Hortatur ut in hoc consensu perseverent.

Πρὸς Χαλκιδέας.

B

Τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν τοιούτον γέγονεν ἥμιν ἐν καιρῷ θλίψεως ἐπιφανεν, διπολῶν γίνεται πολλάκις ἀγωνισταῖς ἵπποις, ἐν μεσημέρᾳ σταθερῷ λέθρῳ τῷ δεσματικοῖς κόνων σπωμένοις ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ, ὑδωρ τοῖς στόμασι προσχυθέν. Ἀνεπεύταμεν γάρ ἐκ τῆς συνεχείας τῶν πειρασμῶν, καὶ ἴμοι τοῖς φήμασιν ὑμῶν ἐπερρύθθημεν, καὶ τῇ μήτῃ τῶν καθ' ὑμᾶς ἀγωνισμάτων εὔτοντεροι γέγοναμεν πρὸς τὸ ἀνενδότως ὑπενεγκεν τὸν προκείμενον ὑμῖν ἄγωνα. Ὁ γάρ ἐμπρησμός, δὲ τὰ πολλὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπινειμάμενος, ύφέρτεις ήδη καὶ τὴν ἡμετέραν (63), καὶ τὰ κύκλων πάντα περιφλέξας, ἀπεισθαὶ φιλονεικεῖ καὶ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ Ἐκκλησιῶν, ἀς τέως ἔκπειται πρὸς δάκρυον δὲ ἐκ γειτόνων καπνός. Ἀπεισθαὶ δὲ οὖν λοιπὸν καὶ ἡμῶν ἐπείγεται, ἵν δὲ Κύριος ἀποστρέψει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ διακέψει τὴν φλόγα τοῦ πονηροῦ τούτου πυρὸς! Τίς γάρ οὕτω δειλὸς καὶ ἀνανδρος, η πρὸς πάνους (64) ἀθλητικοὺς ἀμελετητος, ὡς μὴ τοῖς ὑμετέροις ὑποφράγμασιν ἐπιβράσθηναι πρὸς τὸν ἄγωνα, καὶ εὐχεσθαὶ μεθ' ὑμῶν στεφανίτης ἀναρρήσηγα; Προλαβόντες γάρ ἐναπεδύσασθε τῷ τῆς εὐσεβείας σταδίῳ, καὶ πολλάκις μὲν ἀπεκρούσασθε πείρας αἱρετικῶν παλαισμάτων, πολὺν δὲ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν ὑπηρέγκατε, οἱ τε κορυφαῖοι τῆς Ἐκκλησίας ὑμεῖς, οὓς η θεραπεία τοῦ θυσιαστηρίου πεπίστευται, καὶ οἱ καθ' ἓν τοῦ λαοῦ, οἱ δυνατώτεροι (65). Τοῦτο γάρ καὶ μάλιστα θαυμαστὸν ὑμῶν καὶ πάσης ἀποδοχῆς δῖον, διτοί πάντες εἰς ἔστε ἐν D

(60) Συνεφαπλῶν. Ita mss. octo. Editi συνεφάπτων.

(61) Ἐπεδαψίεσσασθε. Hanc scripturam codicū Medicæi et Coisl. primi prætulimus lectioni aliorum qualior codicū, in quibus legitur ἐπεδαψίεσσε. Editi ἐπεδαψίεσσε.

(62) Εὐδοκίμησιν. Medicæus codex, Vaticanus et Reg. secundus διευδοκίμησιν.

(63) Καὶ τὴν ἡμετέραν. Editi καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν. Sed præpositio deest in codicibus nostris Harl., Med., utroque Coisl., Vat. et Reg. secundo.

(64) Πρὸς πάνους. Ita Harl., Coisl. uterque et

A quomodo non illustres ac omnibus conspicuos reddet, una cum solis radiis explicans fulgurantis eorum gloriæ splendorem? Rursus 'nobis vestri desiderium majus attulisti litteris ad nos scriptis, et ejusmodi litteris, in quibus præter superiora pro pietate certamina divitem et vividorem pro vera fide animi constantiam profudistis. De quibus una vobiscum gaudemus, simulque precamur, ut universorum Deus, cuius certamen, cujus pugna et per quem corona, ingeneret animi ardorem, corroboret animam, et opus vestrum ad perfectam apud ipsum approbationem perducat.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXXXII.

Ad Chalcidenses.

Litteræ pietatis vestræ tales nobis afflictionis tempore acciderunt, qualis sæpe certatoribus equis, serventissima meridie pulverem vehementi anhelitu in medio stadii attrahentibus, aqua ori infusa. Respiravimus enim ex continuis tentationibus, simulque verbis 335 vestris corroboratus, et certaminum vestrorum memoria firmiores facti, ut propositum nobis certamen nescio cedere animo subeamus. Enimvero incendium, quod plerasque Orientis partes devastavit, serpit jam et in nostram regionem, atque iis quæ circa nos sunt incensis, ad ipsas etiam Cappadociæ Ecclesiæ, quas antea sumus e vicinis locis ad lacrymas commovebat, pertingere conatur. Jam ergo et nos properat attingere: quod Dominus spissit oris sui avertat, et in aliis illius ignis flammam intercidat! Quis enim tam timidus est et ignavus, aut in laboribus athleticis inexcitatus, ut non vestris acclamationibus ad certamen corroboretur, optetque vobiscum victor renuntiari? Vos enim priores pugnatis in pietatis stadio, ac multa repulisti tentacionis æstum pertulisti, tum vos Ecclesiæ coryphaei, quibus altaris cura commissa, tuta singuli ex plebe et potentiores quique. Hoc enim in vobis et maxime admirandum est, et approbatione omni dignum, quod omnes unus esatis in Domino, alii quidem præentes ad bonum, alii summo consensu sequentes. Unde et superiores

uterque Regius. Editi πρὸς τόνους.

(65) Οἱ δυνατώτεροι. Legendum καὶ οἱ δυνατώτεροι. Sic enim in epist. 220 laudat non solum eorum, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati præsunt, illiusque regerunt, magnanimos mores. Præterea his verbis, singulis ex plebe, designatur tota plebs; quare apponenda conjunctio his quæ sequuntur. Hanc tamen nolui in contextum inserere, quia in nullo vetere libro reperitur.

* Alias CCXCVII. Scripta anno 375.

estis adversariorum conatu, nullam præbentes ex uno membro ansam adversantibus. Quapropter precamur noctu et interdiu Regem sacerdotum, ut custodiat quidem populum in fidei integritate; custodiat autem ei clerum, tanquam caput illæsum in summitate constitutum, subiectisque corporis membris providens. Oculis enim officio suo fungentibus, opera manuum affabre fiunt, et pedes sine offendiculo moventur, nulla corporis pars cura convenienti destituitur. Ilortamur ergo vos, quod ipsum facitis et facturi estis, ut vobis invicem adhæreatis, ac vos, quibus animarum cura credita, singulos regatis, et tanquam filios charissimos soveatis: populus vero debitam patribus reverentiam et honorem vobis exhibeat, ut decoro Ecclesiæ statu conservetur robur vestrum, ac fidei in Christum firmamentum, glorificeturque Dei nomen, ac redundet et augetur charitatis bonum. Nos autem, cum hæc audierimus, de vestro in Deo profectu lætemur: ac si quidem adhuc per carnem diversari in hoc mundo jubemur, vos etiam videamus aliquando in Dei pace: sin autem jubemur tandem de hac via exire, vos in sanctorum splendore una cum his, qui laudem et gloriam per patientiam et per omnem bonorum operum demonstrationem consequuntur, coronatos videamus.

λευσθῶμεν λοιπὸν ἀπᾶραι τῆς ζωῆς ταύτης, ίδωμεν (70) ὑμᾶς ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἀγίων, μετὰ τοῦ δι' ὑπομονῆς καὶ πάσης ἐπιδεξεως ἀγαθῶν ἔργων εὐδοκιμούντων στεφανωθέντας.

336 EPISTOLA CCXXXIII^o.

Mumpit silentium Basilius jam tribus annis servatum, suaque desert querelas, quod cum redux in patriam ad amicitiam Eustathii sese applicuisse, et cum eo ejusdem discipulis etiam episcopos amantissime vizisset, mīc ab eis omni maledicto et famosis epistolis dilaceretur. Demonstrat perinique eos sacere, quod sibi hominis in Syria scribentis, errores affingant, quia ante annos virginis unam huic homini scripsaserat epistolam: alique hanc agendi rationem eo iniquorem esse, quod se locis de fide disserent audierint, ut sua illos sententias latere non posuerit; alique etiam si laboret, non tam amicitiam sine certissimis argumentis rumpi debuisse. Hanc ergo odii germanissimam causam assignat, quod et sua communio, et fidei professio, quam ab illis accepterat, ad recuperationem potestatis illis obstant. Perinde addit argumenti toco prius illos epistolam ad alios quam ad se misisse.

Adversus Eustathium Sebastenum.

1. *Tempus, inquit, tacenai, et tempus loquendi, sententia est Ecclesiastæ¹⁹. Itaque et nunc, cum satis diu siluerimus, tempus est os aperiendi, ut rerum latentium veritas in lucem edatur. Nam et magnus Job diu ille quidem calamitates pertulit silentio, fortitudinem animi hoc ipso demonstrans, quod in gravissimis malis perstaret. Sed*

¹⁹ Eccl. iii, 7.

¹ Alias LXXIX. Scripta anno 375.

(66) Τοῖς ἀρταριώλομένοις. Ita Med. et Regius uterque et uterque Bigot. Editi ἀνταγωνισμένοις. Harl. et Coisl. uteρque ἀγωνιζομένοις.

(67) Ἀρτέχεσθαι. Ita Harl., Coisl. et uterque Reg. Editio t̄ ἀρτέχεσθαι.

(68) Ἐκιθημεῖν. Legitur ἐνδημεῖν in duobus codicibus, nempe Coisliano secundo et Regio secundo.

(69) Κελευόμεθα. Harlæanus codex habet κελευώμεθα.

(70) Ίδωμεν. Ita Harl. et Med. cum aliis quatuor. Editi ίδωμεν.

(71) Πρὸς Εὐστάθιον. Hæc scriptura uno nititur codice Coisl. primo; sed longe præferenda vulgata

A Κυρίψ, οἱ μὲν καθηγούμενοι πρὸς τὸ ἀγαθὸν, οἱ δὲ ἐφεπόμενοι μετὰ συμπνοίας. Διὸ καὶ κρείτους ἐπει τῆς τῶν ἀντιπάλων ἐπιχειρήσεως, οὐδεμίαν παρέχουτες ἀπ' οὐδενὸς μέλους λιθῆν τοῖς ἀνταγωνιζομένοις (66). Τούτου χάριν εὐχόμεθα νυκτὸς καὶ ἡμέρας τῷ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων φυλάξαι μὲν τὸν λαὸν ἐν τῷ δλοκληρίᾳ τῆς πίστεως, φυλάξαι δὲ αὐτῷ τὸν κῦρον, ὃσπερ κεφαλὴν ἀκέραιον ἐπὶ τοῦ ὄψους κειμένη, καὶ τὴν ἀφ' ἑαυτῆς προμήθειαν τοῖς ὑποκειμένοις τοῦ σώματος μέλεσι παρεχομένην. Ὁφθαλμῶν γὰρ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐνεργούντων, ἐντεχνοὶ μὲν τὸν χειρῶν αἱ ἔργασαι, ἀπρόσκοποι δὲ τῶν ποδῶν αἱ κινήσεις, οὐδὲν δὲ μέρος τοῦ σώματος τῆς προστοκήσης προνοίας ἀποστερεῖται. "Μότε παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, δὲ πόιετε καὶ ποιήσετε, ἀντέχεσθαί (67) ἀλλάλων, καὶ ὑμᾶς μὲν τοὺς τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν πεπιστευμένους συνέχειν τοὺς καθ' ἑκαστον, καὶ θάλπειν ὡς τέκνα ἀγαπητά: τὸν δὲ λαὸν τὴν πατράτη διειλομένην αἰδὼν καὶ τιμὴν ὅμιν ἀποσῶσειν, ἵνα ἐν τῇ εὐσημοσύνῃ τῆς Ἐκκλησίας σώζηται μὲν ὑμῶν ἡ Ισχὺς, καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, δοξάζηται δὲ τὸ δυναμα τοῦ Θεοῦ, πλευράῃ δὲ καὶ πληθύνῃ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν. Ἀκούοντες δὲ ἡμεῖς εὐφραγνώμεθα ἐπὶ τῇ προκοπῇ ὑμῶν τῇ κατὰ Θεόν· καὶ εἰ μὲν ἔτι διὰ σαρκὸς ἐπιδημεῖν (68) τῷ κόσμῳ τούτῳ κελευόμεθα (69), καὶ ιδοιμέν ποτε ὑμᾶς ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ δὲ κελευσθῶμεν λοιπὸν ἀπᾶραι τῆς ζωῆς ταύτης, ίδωμεν (70) ὑμᾶς ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἀγίων, μετὰ τοῦ δι' ὑπομονῆς καὶ πάσης ἐπιδεξεως ἀγαθῶν ἔργων εὐδοκιμούντων στεφανωθέντας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΓ^o.

C Πρὸς Εὐστάθιον (71) τὸν Σεβαστηνόν.

1. Καιρὸς, φησι, τοῦ σιγῆρ, καὶ καιρὸς τοῦ λαζεῖν, δὲ τοῦ Ἐκκλησαστοῦ λόγος. Οὐκοῦν καὶ νῦν, ἐπειδὴ αὐτάρκης δὲ τῆς σωπῆς ἐγένετο χρόνος, εὐχαῖρον λοιπὸν ἀνοίξαι τὸ στόμα εἰς φανέρωσιν (72) τῆς ἀληθείας τῶν ἀγνοουμένων, Ἐπεὶ καὶ δέ μέρες Ἰωβ πολὺν μὲν χρόνον σιωπῇ τὰς συμφορὰς ἤγειχεν, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἀνθρείαν ἐπιδειχνύμενος, τῷ ἐγκα-

τῷ αὐτῷ Εὐσταθίῳ Σεβαστεῖς ἐπισκόπῳ, vel simpliciter Εὐσταθίῳ, ut legitur in sex codicibus ms. Non enim hæc ad Eustathium, sed ad omnes homines scripta adversus Eustathium. Citat Basilus hanc epistolam in epistola ad Genethlium presbyterum, ut idoneam ad iis satisfaciendum, qui totam rem accuratiū scire avert.

(72) Εἰς φανέρωσιν. Hunc locum Regius secundus et Coisl. secundus sic exhibent: εἰς φανέρωσιν τῶν ἀγνοουμένων καὶ τῆς ἀληθείας ἀποδεῖξιν, ad declarationem eorum quæ ignorantur et ad veritatis demonstrationem. Quamvis autem hæc satis commode dicta videantur, nihil tamen cogit hos codicet, tot aliis melioris notæ hac in re præponere.

περίν τοὺς δυσφορωταῖς πάθεσιν ὅτε δὲ ίκανῶς ἐν τῇ σωπῇ διήθησε, καὶ διέμεινεν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἀποστέγων τὴν ἀλγηδόνα, τότε ἀνοίκας ἡ στόμα, ἀπερθέγξατο (73) ἐκεῖνα ἢ πάντες ἴσασι. Καὶ τούτην τοῖν τρίτον τοῦτο ἔτος τῆς σωπῆς ζηλωτὸν ἐγένετο τοῦ Προφήτου τὸ καύχημα λέγοντος· Ἐγερόμητο ὥστε ἀνθρωπος οὐκ ἀκούωνται, καὶ οὐκ ἔχω ἐν τῷ στόματι μήτοι ἀλεγμούς. Διὸ ἐναπεκλείσαμεν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἐκ τῆς συκοφαντίας ἡμῶν ἐγγινομένην (74) ὁδύνην. Τῷ δοτὶ τῷρ συκοφαντίᾳ ἀνδρα ταπεινοῖ, καὶ συκοφαντίᾳ πειράσσει πτωχὸν. Εἰ οὖν τοσοῦτον τὸ ἐκ τῆς (75) συκοφαντίας κακὸν, ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἡδη (τοῦτο γάρ διὰ τῆς προστηγορίας τοῦ ἀνδρὸς ὁ λόγος αἰνίσσεται) κατέγειν ἀπὸ τοῦ ὑψοῦ, καὶ τὸν πτωχὸν (76), τουτέστι τὸν ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν μεγάλων δογμάτων (καθὼς καὶ τῷ προφῆτῃ δοκεῖ λέγοντι· Ἰσαῖας πτωχοὶ εἰσι· διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούσονται· πορεύομαι ἀρδε τοὺς ἀδρούς· πτωχοὺς τοὺς περὶ τὴν σύνεσιν ἀνθεῖς λέγων· καὶ ἐνταῦθα, δηλοντί, τοὺς οὕτως κατητισμένους τὸν Ἑσω ἀνθρωπὸν, οὐδὲ εἰς τὸ τέλειον ἐθεάσαται τῆς ἡλικίας μέτρον, τούτους περιφέρεσθαι καὶ σαλεύεσθαι ἡ παροιμία φησιν) ἀλλ' ὅμως ὧδην γρῆται σωπῇ φέρειν τὰ λυπτῆρα, ἐκδεχόμενός τινα δὲ αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπανόρθωσιν. Οὐδὲ γάρ κακία τινι, ἀλλ' ἄγνοιζ τῆς ἀληθείας ἡγούμην ἐκεῖνα καθ' ἡμῶν εἰρήθει. Ἐπειδὴ δὲ ὅρῳ τῷ χρόνῳ συμπροτούσαν τὴν ἔχθραν, καὶ μὴ μεταμελομένους (77) ἐπὶ ταῖς ἐξ ἀρχῆς λαληθεῖσι, μηδὲ διώκει τὰ παρελθόντα τέλεσται ποιούμενους τινὰ φροντίδα, ἀλλ' ἐπεξεργαζομένους, καὶ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν συντεταγμένους (78), δὸν ἐνεστήσαντο, κακῶσαι ἡμῶν τὴν ψυχὴν, καὶ χρᾶνται τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς μηχανώμενοι, οὐκέτι μοι τὸ τῆς σωπῆς ἀσφαλὲς καταπινεται. Ἀλλ' εἰσῆλθε με (79) τὸ τοῦ Ἡσαίου λόγιον· Ἐσιώπησα, μὴ καὶ δεῖ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκπρέπησα ὡς ἡ τίκτουσα. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σωπῇ μισθὸν δέξασθαι, καὶ λαβεῖν τινα ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις δύναμιν· ὥστε ὑπέγαντας ἡμᾶς ἔτεροι τὸν παχρὸν τούτον τῆς

A cum satis in silentio decertasset, ac dolorem in timo corde premens perdurasset, tum demum os aperiens, ea dixit quæ omnibus nota sunt ²⁰. E nobis igitur jam tertium hunc silentii annum emulacioni exstitit Prophetæ gloriatio dicentis: *Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* ²¹. Quapropter inclusimus in imo cordis nostri recessu inustum nobis ex calunnia dolore. Nam revera calunnia virum humiliat, et calunnia circumfert pauperem ²². Etsi igitur tantum est ex calunnia malum, ut et iam perfectum (hoc enī significat viri appellatione Scriptura) ex alto dejiciat, ac pauperem circumferat, id est, eum, qui egregiorum dogmatum paupertate laborat (quemadmodum etiam prophetæ videtur, qui dicit: *Fortasse pauperes sunt, idcirco non audiunt, ibo ad opulentos* ²³, pauperes vocans intelligentias inopes: hic etiam profecto eos, qui nondum in interiori homine perfecti sunt, nec ad perfectam ætatis mensuram pervenere, circumferri jactarique dicit proverbium), tamen existimabam me silentio molestias ferre debere, exspectans aliquam ex ipsis factis emendationem. Neque enim malitia aliqua, sed veritatis ignoratione existimabam hæc in nos dicta esse. Sed quia video simul cum tempore progreedi inimicitiam, nec illos pœnitere eorum quæ ab initio dixerunt, nec quomodo præterita sanent, cogitationem ullam suspicere, sed nova opera, et facto agmine in id incumbere, C quod sibi ab initio proposuere, **337** ut vitam meam affligant, et existimationem apud fratres artificiis suis contaminent; non jam amplius silentium mihi tutum videtur. Sed in mentem venit mihi illud Isaiae, qui ait: *Silui, num et semper silebo, et sustinebo? Patiens fui sicut pariens* ²⁴. Utinam autem et nos silentii mercedem assequamur, et aliquauis ad redarguendum vim atque facultatem recipiamus; ut redarguendo exsiccemus amarum illum effusæ in nos falsæ accusationis tor-

²⁰ Job iii, 1, sqq. ²¹ Psal. xxvii, 15. ²² Eccl. vii, 8. ²³ Jer. v, 4. ²⁴ Isa. xlvi, 14.

(73) Ἀπερθέγξατο. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐφερθέστο.

(74) Ἐγγιρομένην. Coisl. primus ἐγγενομένην. Ibidem hac verba, τῷ δυτὶ, etc., non solum ad caput septimum et versiculum octavum Ecclesiastæ, sed etiam ad cap. xiv Prov., vers. 31, videntur referenda: quanquam neutro in loco satis aperte occurunt.

(75) Τὸ δὲ τῆς. Coisl. primus et Harl. τὸ ἀπὸ τῆς.

(76) Καὶ τὸν πτωχόν. Editi καὶ περιφέρειν. Sed illud περιφέρειν nullo prorsus in codice ms. reperum. Deest etiam in editione Haganensi et prima Basileensi; debet tamen suppleri. Paulo post editi οὐκ ἀκούουσι. Tres vetustissimi codices cum Regio secundo et Coisl. secundo ut in textu. Mox tres iudicem antiquissimi codices habent ἐνδεῖς pro eo quod legitur in editis ἐνδεῶς ἔχοντας.

(77) Μεταμελομένους. Ita miss. sex. Editi μεταβαλλομένους. Paulo post editi ἐκθάσαιντο. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(78) Συντεταγμένους. Harl. συντεταμένους, acribler contendentes. Etsi autem hic codex plurimum

D profuit in hac epistola emendanda, hic tamen nævo non caret. Nam multo præclarior sententia vulgata scripturæ. In simili loco de Spiritu sancto cap. 29, p. 64, cum editi haberent συντεταμένους, in nostris codicibus scriptum invenimus συντεταγμένους. Ibi optat Basilius sic pacem a Deo concedi, ut isti, qui in nos fremunt, inquit, et in nos atrociter conglomerati insurgint, in spiritu lenitatis et charitatis compescantur, τοὺς σφριγῶντας καθ' ἡμῶν τούτους καὶ συντεταγμένους τούτους, etc. Hæc de Pneumatoma-chis dicta, quos inter insignis erat Eustathius. Præterea minime dubium, quoniam antequam hæc scriberetur epistola, plurimos in suas partes trahere conatus fuerit, ut Basiliū oppimeret. Dazimōnem perturbaverat, ibique multos abstraxerat a communione Basiliū, ut legimus in epist. 216.

(79) Εἰσῆλθε με. Ita Med., Coisl. uterque, Regii duo, et Harl. secunda manu. Editi εἰσῆλθε μοι. Paulo post Coisl. uterque et Reg. secundus ὡς εἰ τίκτουσα. Paulo post editi ἐν τοῖς ἐλεγμοῖς εἰ φυσιγοτητας. Tres vetustissimi coaces ut in textu.

rentem; sic ut nobis quoque licet dicere: *Tor- rentem pertransivit anima nostra*²⁵. Et illud: *Nisi Dominus fuisset in nobis, cum insurgerent homines in nos, forsitan viros deglutissent nos; fortasse aqua absorbuisset nos*²⁶.

2. Ego cum multum temporis impendissem vanitati, totamque fere juventutem meam perdissem inani labore, quem in descendis infatuatae a Deo sapientiae disciplinis occupatus suscipiebam, ubi tandem aliquando velut ex alto somno expergescatus, respexi ad lumen admirabile veritatis Evangelii, ac vidi inutilitatem sapientiae principum hujus saeculi, qui destruuntur²⁷; miserabilem meam vitam plurimum deflens, optabam dari mihi disciplinam, que me ad pietatis dogmata introduceret. Ac mihi quidem ante diuina curse erat, ut emendationem aliquam morum facerem, quos diurna cum improbis consuetudo perverserat. Itaque cum legisset Evangelium, ibique perspexisset plurimum ad perfectionem valere, bona sua divendere, et cum egenis fratribus communicare, ac nulla prorsus hujus vitae sollicitudine distringi, nec ulla affectione ad res terrenas animo converti; cupiebam invenire aliquem ex fratribus qui hanc vitam viam elegisset, ut una cum ipso brevem hujus vitae fluctum transirem. Ac multos quidem inveni Alexandriæ, multos etiam in reliqua Ægyptio, et in Palaestina alios et Cœlesyria ac Mesopotamia: quorum mirabar abstinentiam in victu, mirabar tolerantiam in laboribus, stupebam ad constantiam in precibus, quomodo somnum superarent, naturali nulla necessitate infraicti: quomodo excelsam semper et indomitam animi sententiam servantes, in fame et siti, in frigore et nuditate²⁸, nusquam ad corpus conversi, nec ullam ei curam impendere volentes, sed tanquam in aliena carne viventes, re ipsa ostenderent quid sit in hac vita peregrinari²⁹, et quid civitatem in cœlo habere³⁰. Haec cum mirarer, ac beatam putarem virorum vitam, quod factis ostenderent se mortificationem Jesu in corpore circumferre³¹; optabam et ipse, quantum possem attingere, imitator esse hominum illorum.

338 3. Quamobrem cum vidisset nonnullos in patria imitari illorum instituta conantes, mihi viuis sum adjumentum aliquid reperisse ad meam sa-

²⁵ Psal. cxxiii, 5. ²⁶ ibid. 1-4. ²⁷ I Cor. ii, 6.
²⁸ II Cor. iv, 10.

(80) Εραφαρίσας. Med. et Coisl. primus ἀφανίσας.

(81) Χειραγωγία. Ita Med., Harl., Coisl. uterque et Neg. uterque. Editi χειραγωγόν, ductorem.

(82) Τορ βραχύν. Ita tres vetustissimi codices, quorum ab auctoritate nolui discedere, quamvis non incommodo in editis legatur τὸν βαθὺν, νρο-

Λ καθ' ἡμῶν ρυείσης ψευδολογίας χείμαρρον ὥστε ἐν εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς δτι, Χείμαρρος διηλθερ ή ἔντη ἡμῶν· καὶ τὸ, Εἰ μὴ Κύριος ἦρ ἐτὸν ἡμῖν, ἐτὸν ἐπαγωστῆραι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, δρα τὸν ὄδωρο ἀταπέκτον ἡμᾶς, δρα τὸν ὄδωρο ἀταπέπτωσεν ἡμᾶς.

2. Ἐγὼ, πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῇ ματατητῇ, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἐμαυτοῦ νεότητα ἐναφάνισας (80) τῇ ματαιοπονῇ, ἢν εἴχον προσδιατρίβων τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μωρανθείσης σοφίας, ἐπειδὴ ποτε, ὥσπερ ἐξ ὑπουργίας διαναστάς, ἀπέδειψα μὲν πρὸς τὸ θεαματόν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγέλου, κατεῖνον ἢν τὸ ἀχρηστὸν τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰώνος τὰ τῶν καταργουμένων, πολλὰ τὴν ἐλεεινήν μου ζωὴν ἀποκλαύσας, ηὔχρημνον δοθῆναι μοι χειραγωγίαν (81) πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δογμάτων τῆς εὐεπεισίας. Καὶ πρὸ γε πάντων ἐπιμελές ἢν μοι διωρθωτὸν τοῦ ἡθους ποιήσασθαι, πολὺν χρόνον ἐκ τῆς ἡράς τοὺς φαύλους ὅμιλας διαστραφέντος. Καὶ τούναν ἀναγνοὺς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ θεασάμενος ἐκεὶ μεγίστην ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπραστην τὸν ὑπαρχόντων, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐγδεεῖς τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν, καὶ δῶλας τὸ ἀφροντίστως ἔχειν τοῦ βίου τούτου, καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς συμπαθείας πρὸς τὰ ὑπὲτη τὴν ψυχὴν ἐπιστρέψεσθαι, ηὔχρημνον εὑρεῖν τινα τῶν ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὥστε αὐτῷ συνδιαπεραιωθῆναι τὸν βραχὺν (82) τούτον τοῦ βίου κλύδωνα. Καὶ δὴ πολλοὺς μὲν εύρον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἑτέρους, καὶ τῆς κοιλῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας· ὃν ἐνύμαζον μὲν τὸ περὶ διαιταν ἐγκρατεῖς, ἐθαύμαζον δὲ τὸ καρτερικὸν ἐν πόνοις, ἐξεπλάγην τὴν ἐν προσευχαῖς εὐτονίαν, ὅπως ὑπονού (83) κατεκράτουν, ὑπ' αἰδημᾶς φυσικῆς ἀνάγκης κατακαμπτόμενοι, ὑψηλὸν δὲ καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα διεσκόντες, ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ (84), ἐν ψύχει καὶ γυμνότηρι, μὴ ἐπιστρέψομενοι πρὸς τὸ σῶμα, μηδὲ καταδεχμενοι αὐτῷ προσαναλώσας τινα φροντίδα, ἀλλ' ὡς ἐν ἀλιτρῷ τῇ σαρκὶ διάγοντες, ἔργῳ ἐδείκνυσαν, τί τὸ παροικεῖν τοῖς ὄντες, καὶ τί τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανῷ. Ἐκείνα θαυμάσας, καὶ μακαρίσας τῶν ἀνδρῶν τὴν ζωὴν, δτι ἔργῳ δεικνύουσι τὴν νέκρων ^Dτοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ηὔχρημνος καὶ αὐτὸς, καθόσον ἐμοὶ ἐφικτὸν, ζηλωτῆς εἶναι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

3. Τούτου γοῦν ἐνεκεν θεασάμενός τινες ἐπὶ τῆς πατρίδος ζηλοῦν τὰ ἐκείνων ἐπιχειρούντας, ἐνώμενοι τινα βοήθειαν εὑρηκέναι πρὸς τὴν ἐμαυτοῦ σωτ-

²⁸ II Cor. xi, 27. ²⁹ Hebr. xi, 13. ³⁰ Phil. iii, 20.

fundum.

(83) Οπως θάτου. Editi δπως δὲ ὑπονο. Non nulli mss. δῶλας τε. Deest vocula in vetustissimis.

(84) Καὶ δίψῃ. Ita tres vetustissimi codices cum aliis duobus. Editi δίψῃ. Mox iūdem editi ἔργῳ ζει-
ζαν. Harl., Med. et Coisl. primus ἐδείκνυσεν.

ρίαν, καὶ ἀπέδειξεν ἐποιούμην τῶν ἀφανῶν τὰ δρώ· Μενα. Ἐπειὶ οὖν ἀδηλα ἔκάστου ήμῶν (85) τὰ ἐν τῷ χρυπτῷ, ἥγούμην ἀντάρκη μηνύματα εἶναι τῆς ταπεινής νοσοφροσύνης τὸ ταπεινὸν τοῦ ἐνδύματος, καὶ ἤρχει μοι πρὸς πληροφορίαν τὸ παχὺ ἴματιον, καὶ ἡ ζώντ., καὶ τῆς ἀδεψήτου βύρσης τὰ ὑποδήματα. Καὶ πολλῶν ἀπαγόντων με τῆς πρὸς αὐτοὺς συντρεῖσε, οὐκ ἥγειρίδην, ὁρῶν αὐτοὺς τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου τὸν καρτερικὸν προτιμῶντας· καὶ διὰ τὸ παρηλλαγμένον τῆς πολιτείας ζηλοτύπως εἶχον πρὸς αὐτούς. Ὁθεν οὐδὲ τὰς περὶ τῶν δογμάτων διαβολὰς προστέλλοντας καίτοι πολλῶν διαβεβαιουμένων μὴ ὅρθας ἔχειν περὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις, ἀλλὰ τῷ προστάτῃ τῆς νῦν αἰρέσεως μαθητεύθεντας, τὰ ἔκεινον λάθρα κατασπείρειν διδάγματα (86). Ὡν ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐτῆς ἔγενούμην, συκοφάντας ἥγούμην τοὺς ἀπαγγέλλοντας. Ἐπειὶ δὲ λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς μὲν παραδοθέντας ἡμῖν φύλακας καὶ σκοπευτὰς τοῦ βίου ἐν προσποίησι δὴ βοηθείας καὶ κοινωνίας ἀγαπητικῆς σιωπῶ, ίνα μὴ δόξω ἡ ἀπίστα λέγων ἐμαυτὸν διαβάλλειν, ἡ πιστεύσιμονος μισανθρωπίας ἀφορμήν τοῖς πιστεύουσιν (87) ἐμποιεῖν. Ὅ καὶ ἐμοὶ μικροῦ συνέδη, εἰ μὴ με ταχὺ προκατελάβοντο οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ. Μικροῦ γάρ εἰς τὴν κατὰ πάντων ἔξεπεσον ὑποκλαν, οὐδὲν ἥγούμενος εἶναι παρ' οὐδενὶ πιστὸν, ἐκ τῶν ὀλερῶν τραυμάτων (88) τὴν ψυχὴν πεπληγμένος. Ἄλλ' δύμας ἐδόκει τέως εἶναι τι ἡμῖν σχῆμα τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας. Καὶ προσδολαὶ μὲν (89) ἐγένοντο ἡμῖν περὶ δογμάτων καὶ ἀπαξ καὶ ἔις· καὶ ἐδόξαμεν μὴ διακρίνεσθαι συμφωνήσαντες. Ὅς δὲ ηγριστον μὲν ἡμᾶς τὰς αὐτὰς ἀφίεντας φωνάς περὶ τῆς εἰς θύραν πίστεως, ἀς παρὰ πάντα (90) τὸν χρόνον ἕκουσαν παρ' ἡμῶν. Εἰ γάρ καὶ τάλλα ἡμῶν στεναγμῶν ἥπιτ, ἄλλ' οὖν ἐν γε τούτῳ τολμῶ καυχᾶσθαι (91) ἐν Κυρίῳ, διει οὐδέποτε πεπλανημένας ἔσχα τὰς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ἡ ἐτέρως φρονῶν μετέμεσθον ὑστερον. Ἄλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαδον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου καὶ τῆς μάμμῆς Μακρίνης, ταύτην αὐξήθεισαν ἔσχον ἐν ἐμαυτῷ· οὐ γάρ δύλα ἐξ δύλων μετέλαθον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπλήρωσι, ἀλλὰ τὰς παραδοθέσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωτα. Οὐσπερ γάρ τὸ πτέρωμα (92) αὐξάνειμενον, μεῖζον μὲν ἀπὸ μικροῦ γίνεται, ταυτὸν δέ

(85) Ἐκάστου ήμῶν. Editi τὰ ἐν τῷ χρυπτῷ κάστου ήμῶν. Sed elegantior visa est constructio in tribus antiquissimis codicibus, quos secutus sum. Paulo post Harl., Med., Vat., Coisl. secundus et Reg. secundus ἀνεψήτου βύρσης. Sic etiam utraque Basileensis editio. Deest hic periodi finis in Haganoensi.

(86) Διεάγματα. Ita mss. sex. Editi δόγματα. Intra editi ἐν προσποίησι δῆθεν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(87) Πιστεύοντας. Coisl. primus et Harl. πιστεύσατο.

(88) Τραυμάτων. Ita Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi πραγμάτων.

(89) Προσδολαὶ μόν. Ita tres vetustissimi codices. Editi προσδολαὶ δέ. Ex iisdem codicibus conjunctio addita ἀπαξ. Paulo post iisdem editi συμφωνήσαντας contra veterum codicum fidem. Ibidem qui-

A luteim, et indicium ducebam eorum quae non videntur, ea quae videntur. Quoniam igitur obscura sunt in unoquoque nostrum, quae in latebris versantur, arbitrabar satis magna esse argumenta humilitatis humilem vestem, mihiique satis erat ad persuasionem vestimentum crassum, et zona, et e rudi corio calceamenta. Et cum multi abducerent me ad ipsorum consuetudinem, non serebam, videns eos voluptariæ vitæ laboriosam præferre; et ob insolitum vivendi genus morosus eram illorum laudis defensor. Unde nec de dogmatibus accusations admittebam; quamvis multi affirmarent non rectas illos habere de Deo sententias, sed a signifero vigentis nunc hæresis edocentes, illius clanculum spargere doctrinam: quæ cum ipse nunquam audisset, sycophantas existimabam qui hæc nuntiabant. Postquam autem deinceps vocati sumus ad gubernacula Ecclesiæ, datos mihi custodes et speculatores vitæ, sub specie auxillii et amicæ communionis, prætermitto, ne videar aut incredibilia dicens de me ipso detrahere, aut fidem faciens, causam afferre creditibus, cur humanum genus oderint. Quod et mihi pene contigisset, nisi me præoccupassent Dei miserationes. Prope enim factum est ut omnes mihi in suspicionem venirent, nec fidem apud quemquam esse crederem, dolosis vulneribus animo percussus. Sed tamen videbatur interim aliqua nobis inesse species consuetudinis cum illis, atque etiam disputationes habitæ inter nos de dogmatibus semel alque iterum; ac visi sumus inter nos non pugnare, sed consentire. Invenierunt autem nos easdem de fide in Deum voces proferre, quas omni tempore ex nobis audierant. Etsi enim aliæ res meæ gemitibus dignæ: at certe de hoc uno gloriari audeo in Domino, quod nunquam falsas habuerim de Deo opiniones, nec aliter sentiens postea dedidicerim. Sed quam a puero accepi notiōnem de Deo a beata mea matre et avia Macrina, eam crescentem in meipso continebam; neque enim alias ex aliis mutavi, cum adolevit ratio; sed tradita mihi ab ipsis principia perfeci. Ut enim semen, dum crescit, majus quidem ex parvo sit, sed tamen

dam codices Ής γάρ. Illud autem ὡς δέ neglexi in interpretando, quia longior parenthesis suisset apponenda, quam tamen in Græco contextu apponendam duxi. Sic enim series orationis colligenda: Quod autem invenierunt nos easdem de Deo voces proferre... perscrutentur suam ipsorum conscientiam. Sæpe Basilius, cum magnos motus animo impressos sequitur, longas ejusmodi periodos, ac legibus orationis exilioribus solutas devolvit.

(90) Παρὰ πάντα. Ita Harl., Coisl. primus et alii plures. Editi παρ' διαντα.

(91) Καυχᾶσθαι. Harl. et Coisl. secundus καυχᾶσθαι. Paulo post editi μάμμης μοι et ἄλλας ἐξ ἀλλων. Codices mss. magno consensu ut in textu. Ibidem Harl. et Med. ἔχον παρ' ἐμαυτῷ.

(92) Σπέρωμα. Deest ea vox in duabus recentioribus mss. Ibidem Coisl. primus αὐξόμενον. Paulo post duo Regii ταυτὴν δέ ἔστιν έαυτῷ.

idem est in semetipso, nec secundum genus mutatur, sed incrementis perficitur: ita et mihi arbitror eamdem doctrinam proficiendo auctam fuisse, nequaquam autem in illius locum quæ ab initio fuerat, eam quæ nunc est successisse. **339** Quare suam ipsorum perscrutentur conscientiam, animo intueantur Christi tribunal, an aliquando aliud ex nobis audierint, quam quod nunc dicimus; qui nunc nomine pravæ doctrinæ nos decantarunt, et famosis epistolis, quas contra nos conscripsere, omnium aures obtuderunt; unde et nobis imposita necessitas hujus defensionis.

4. Accusamur enim blasphemiae in Deum, cum neque ex scripto antea de fide a nobis edito argui possimus, neque ex iis quæcunque sine scripto ih Ecclesiis Dei viva voce palam et aperte semper disseruimus. Sed nec testis inventus, qui se ex nobis arcano loquentibus impii quidquam audivisse diceret. Unde igitur condemnamur, si nec scribimus impie, nec concionamur damnose, neque in domesticis colloquiis eos, qui nos convenient, pervertimus? O novum commentum! Ille, inquit, in Syria nonnulla scripsit haud pie: tu vero scripsisti ei ante viginti annos et amplius. Tu igitur communicator es hominis, et illius crimina etiam tua sint. At, o amice veritatis homo, qui mendacium fetum esse diaboli edoctus es, quomodo persuasum habes meam esse illam epistolam? Non enim misisti, nec interrogasti, nec a me, qui tibi verum dicere poteram, didicisti. Sed etiamsi meæ essent litteræ, unde compertum tibi est, volumen illud, quod nunc in manus tuas incidit, æquale esse litteris meis? quis tibi dixit viginti esse annorum id volumen? unde etiam exploratum est, illius ipsius hominis esse scriptiorem, ad quem et a me missa epistola? Quod si et ille scriptor est, et ego ad illum scripsi, et unum ac idem tempus mearum litterarum et hujus scripti, suscepisse me illud animo, ejusque sententiam in meipso tenere, quo liquet argumento?

5. Percontare te ipse: quoties me invisisti in monasterio ad Iridem fluvium, cum mecum una adesset religiosissimus frater Gregorius, idem ac ego vitæ institutum sequens? Num quid ejusmodi audivisti? num significationem accepisti parvam aut magnam? Quot autem dies in vico, qui est ad aliam fluvii ripam, transegimus apud meam matrem, ubi velut amici inter nos degebamus, no-

(93) Τὸν τὸν ὑπάρχοντα. Sic ope Harlaeani codicis emendavimus quod erat in editis τὸ νῦν ὑπάρχον.

(94) Ήρ αὐτοὶ.... δημάτων. Quod addidimus hoc loco, desumptum est ex codice Harlaeano. Editi ἡς προεβαλλομέθα ή στα ἀγράφως.

(95) Κατ' οἶκον. Coisl. primus κατοίκοις διαιταῖς... ἐνδιαστρέψουσεν. Legitur κατ' οἶκοις in Medicæo.

ἴστιν ἐν ἔαυτῷ, οὐ κατὰ γένος μεταβαλλομένον, ἀλλα κατ' αἰδῆσιν τελειούμενον· οὗτοι λογίζομαι καὶ ἐμοὶ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τῆς προκοπῆς τὴν ὑξῆσθαι, οὐχὶ δὲ ἀντὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὄντος τὸν νῦν ὑπάρχοντα (93) γεγενῆσθαι. "Μόστε ἐρευνάτωσαν μὲν τὸ ἔαυτῶν συνεῖδες, ἐνθυμείσθωσαν δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, εἰ ποτε δόλο τι ἤκουσαν παρ' ἡμῶν, παρ' ὃ νῦν λέγομεν, οἱ νῦν ἡμᾶς διαθρυλλήσαντες ἐπὶ κακοδίᾳ, καὶ ταῖς στηλευτικαῖς ἐπιστολαῖς, δις συνέγραψαν καθ' ἡμῶν, πᾶσαν περικτυπήσαντες ἀκοήν ἔθισαν καὶ ἤμεις πρὸς τὴν ἀνάγκην ἥκθομεν τῆς ἀπολογίας ταύτης.

4. Ἐγκαλούμεθα γάρ την εἰς Θεὸν βλασφημίαν, οὗτε ἀπὸ συγγραφῆς, ήτοι αὐτοὶ (94) προκατεβαλλόμενοι περὶ πίστεως, ἐλεγχθῆναι δυνάμενοι, οὗτε ἀπὸ μάτων, ὅσα ἀγράφως ἀπὸ στόματος ἀεὶ ἐν τῷ φανερῷ ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διελέχθησαν. Ἀλλ' οὐδὲ μάρτυς εὐρέθη ὁ λέγων παρ' ἡμῶν ἀπηκόνιται τὸν ἀσεβῶν ἐν παραβύστῳ φθεγχαμένων. Πλέον οὖν χρινόμεθα, εἰ μήτε συγγράφομεν ἀσεβῶν, μήτε δημηγοροῦμεν ἐπιδιλασῶν, μήτε ἐν ταῖς κατ' εἰσοχον (95) διμιλαῖς τοὺς ἐντυγχάνοντας διαστρέφομεν; "Ο τοῦ καινοῦ δράματος! Ο δεῖνα, φησὶν, ἐπὶ τῇ Συρίᾳ ἐγράψει τινα ὡς οὐκ εὐσεβῶς· σὺ δὲ ἐπέπειλας αὐτῷ πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν καὶ πλεισταν. Κοινωνίας ἀρα σὺ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἔκεινου κατηρρήματα καὶ εἰς γινέσθω. Ἀλλ', ω φίλε τῆς ἀληθείας ἀνθρώπε, ὁ τὸ Φεῦδος γένυμα· εἰναι τοῦ διαβόλου δεδιδαγμένος. πῶς ἐπείσθης ἐμήν εἶναι τὴν ἐπισταλὴν ἐκείνην; Οὐ γάρ ἀπέστειλας, οὐδὲ τρώστες, οὐδὲ, παρ' ἐμοῦ, τοῦ δυναμένου σοι τάλαθες εἰπεῖν (96), ἐδιαχθῆς. Εἰ δὲ καὶ ἐμοὶ τὸ γράμμα, πόθεν δῆλον, διτι τούτο τὸ νῦν σοι ἐμπεσὸν σύνταγμα (97) σύγχρονον τοῖς ἐμοὶς γράμμασι; τίς σοι εἰπὼν, διτι εἰκοσιν ἐστιν ἐτῶν ἡ συγγραφὴ αὕτη; πόθεν δὲ δῆλον, διτι ἐκείνου ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ σύνταγμα, πρὸς διν καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ ἐπιστολὴ διεπέμψθη; Εἰ δὲ κακείνος δ συγγραφεὺς, καὶ γάρ εἰσιν ἐπέστειλα, καὶ χρόνος εἰς τῶν τ' ἐμῶν γραμμάτων καὶ τοῦ συγγράμματος, διτι παρεδεξάμην αὐτὸν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἔχω ἐν ἐμαυτῷ ἐκείνῳ τὸ φρόνημα, τοῦ ἀπόδειξις;

5. Ἐρώτησον σεαυτὸν· ποσάκις ἡμᾶς ἐπεστέιλας μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ίριδι ποταμῷ, διτι δὲ συμπαρῆν μοι διθεοφιλέστατος ἀδελφὸς Γρηγόριος, τὸν αὐτὸν μοι τοῦ βίου σκοπὸν διανύων; Εἰ ἤκουσάς (98) τι τοιούτον; ή ἔλαθες ἐμφασιν μικρὸν τι μείζονα; Πόσας δὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν (99) καύμης, παρὰ τῇ μητρὶ μου, ἔνθα ὡς φίλοι; (1) μετ' ἀλλήλων διάγοντες, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ λόγων

(96) Τάλαθες. Med. et Coisl. primus τάλαθη

(97) Σύνταγμα. Coisl. primus σύγγραμμα.

(98) Εἰ ἤκουσας. Ita sex codices MSS. Editi Η

ἡκουσας.

(99) Ἀντιπέρα. Harl., Coisl. primus et Reg. primus ἀντιπέρα.

(1) Ερθα ὡς φίλοι. Pro his vocibus legitur in Harl. ἐν Θεῷ φίλῃ, charæ in Deo matri. Paulo post idem codex cum alio συγγενὲς τούτων.

ινομένων ἡμῖν; Εἰ εὐρέθημεν τι συγγενὲς ἔχοντες τῇ διανοίᾳ; Ὄπε δὲ τὸν μακάριον Σιλουανὸν κατὰ τοὺς ἐπισκεπτόμεθα, οὐχ ἡ ὅδος ἡμῶν τοὺς περὶ τῶν εἰχείς λόγους; Ἐπὶ δὲ τῆς Εὐσινόης, δὲτε μετά οὐετῶν ἐπισκόπων μέλλοντες δρμάνειτο Λάμψα-
νη, προσεκαλέσασθέ με, οὐ περὶ πίστεως ἤσαν οἱ ἄγιοι; Οὐχὶ δὲ πάντα τὸν χρόνον οἱ σοὶ ταχυγράφοι
πρήσταν ἐμοὶ ὑπαγορεύοντι τὰ πρόδες τὴν αἵρεσιν; οὐ τῶν μαθητῶν οἱ γνησιώτατοι πάντα μοι τὸν χρόνον παρῆσαν (2); Οὐ τάς ἀδελφότητας ἐπισκεπτό-
μενοι, καὶ συνδιανυκτερεύοντας αὐταῖς ἐν ταῖς προσευ-
μίς, λέγων καὶ ἀκούων ἀεὶ τὰ περὶ θεοῦ ἀφίλονει-
ας, οὐκ ἀκριβεῖς παρεῖχον τῆς ἐννοίας ἐμαυτοῦ
ἢ ἀποδεξεῖς; Πῶς οὖν ἡ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ πείρα
λίττων ἐφάνη τῆς οὐτων σαθρᾶς καὶ ἀδρανοῦς ὑπο-
νοία; Τίνα δὲ ἔδει πρὸ σοῦ μάρτυρα εἶναι τῆς ἡμῆς
κακίστων; Τὰ ἐπὶ Χαλκηδόνος (3) λαληθέντα τὴν
εἰρήνην πίστεως, τὰ ἐν Ἡρακλείᾳ πολλάκις, τὰ πρότε-
την τῆς Καισαρείας ἐν τῷ προαστείῳ, εἰ μή
εἴπετο σύμφωνα παρ' ἡμῶν; εἰ μή πάντα ἀλλήλοις
τηρεῖντα; ἐκτὸς τοῦ, ὅπερ εἶπον, ἐκ προκοπῆς
της εὐηγέρτειας ἐπιθεωρεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, ὅπερ
ιδι: μεταβολὴ ἔστιν ἐκ τοῦ χείρονος πρόδες τὸ βέλ-
τιον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ λειποντος κατὰ τὴν
προσθήκην τῆς γνώσεως. Πῶς δὲ κάκεινο οὐκ ἐν-
τυρῇ, θεὶ πατήρ οὐ λήψεται ἀμαρτίαν παιδός, οὐδὲ
ιδι: λήψεται ἀμαρτίαν πατρὸς, ἐκαστος δὲ ἐν τῇ ίδιᾳ
ἀμαρτίᾳ ἀποθανεῖται; Ἐμοὶ δὲ οὐτε πατήρ ὁ παρὰ
οὐδεπολλόμενος, οὐδὲ οὐδέ. Οὔτε γάρ διδάσκαλός
μη γέγονε, οὔτε μαθητής. Εἰ δὲ δεῖ τὰς τῶν γεν-
νησάντων ἀμαρτίας ἐγκλήματα τοῖς τέκνοις γίνεσθαι,
ταῦτα δικαιάστερον τὰ Ἀρείου κατὰ τῶν (4) μαθητῶν
αὐτοῦ γίνεσθαι· καὶ εἰ τις Ἀ'έτιον ἐγέννησε τὸν αι-
τικόν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς ἀναβαίνειν
τοῦ παιδὸς τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δὲ οὐ δίκαιον ἐπ' ἐκεί-
νοις ἐγκαλεῖσθαι τινα, πολλῷ δῆπον δικαιάστερον τημάς
ἰπεῖς τοῖς μηδὲν τὴν προστήκουσι μηδὲ ὑπέχειν εὐθύ-
να; (5), εἰ γε καὶ τὴν πατρὸν διώας, εἰ τι καὶ γέ-
γραπται αὐτοῖς δέξιον καταχρίσεως. Συγγνώμη γάρ
μη ἀποτοῦντι τοῖς κατ' αὐτῶν λεγομένοις, ἐπειδὴ
καὶ ἐμοὶ πείρα τὸ πρόδες συκοφαντίαν εὑκολον τῶν
κατηγόρούντων συνίστησι.

6. Καὶ γάρ εἰ μὲν ἀπατηθέντες, καὶ νομίσαντες
τὸ κοινωνὸν εἶναι τῆς γνώμης τῶν συγγραψάντων
ἐκεῖνα τὰ Σαβελλίου ρήματα, ἀπερ αὐτοὶ περιφέρου-
σι, ἐπὶ τὴν κατ' ἐμοῦ διαβολὴν ἥλθον, οὐδὲ οὐτω
μη ἤσαν συγγνώμης δέξιοι, πρὸ ἐναργῶν ἀποδεξεων
ιδι: ταῖς βλασφημίας βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες
"Ezech. xviii, 20.

(2) *Παρῆσαν.* Ita tres codices. Editi συνήσαν.
Idem codex Harlæanus τὰς ἀδελφότητας ἐπιπορεύ-
μενος, cum fraternitates percurrentem. Interdum hac
voce designatur Ecclesiæ, velut in epist. 226, ubi
Eustathius dicitur suas adversus Eudoxium litteras
ad omnes fraternitates misisse. Interdum etiam
monasterium vocatur fraternitas, ut in epist. 257.
Monasteria, quibus præterat Eustathius, vel saltem
quibuscum auctiuita conjunctus erat, hoc loco indi-
cari cedererim. Id enim probant et noctes in pre-
cibus traductæ et mutua de rebus divinis colloquia.
Non dicit Basilius se una cum Eustathio hæc με-

A etiisque et interdiu colloquia habebamus inter nos? Num quidam affine in animo habere deprehensi-
sumus? Quando vero beatum Silvanum simul visi-
tabamus, nonne iter nobis de his rebus sermones
habuit? Eusinoe itidem, quando una cum pluribus
episcopis Lampsacum profecturi, me accersivisti,
noune de fide erant sermones? Nonne omni tem-
pore notarii tui mihi aderant adversus hæresim
dictanti? nonne charissimi tui discipuli mecum
omni tempore fuerunt? Quid, cum fraternitates
inviserem, 340 unaque cum illis in precationi-
bus pernoctarem, disserens et audiens semper de
Deo sine contentione, an non accurata exhibui
sententiae meæ argumenta? Quomodo ergo tanti
temporis experientia minor esse visa est putrida

B adeo ac infirma suspicione? Quem autem te prior-
rem ac potiorem animi mei testem esse oportebat?
Quæ Chalcedone de fide a nobis dicta sunt, quæ
sæpenumero Heracleæ, quæ prius in Cæsareæ sub-
urbio, an non ex nostra parte consona sunt omnia?
an non omnia inter se consentiunt? nisi quod
incrementi, ut dixi, aliquid ex profectu conspicitur
in sermonibus: quod immutatio non est ex dete-
riore in melius, sed eorum quæ deerant comple-
mentum ex scientiæ accessione ²². Quomodo au-
tem illud etiam non cogitas, patrem non accep-
trum peccatum filii, neque filium peccatum patris
accepturum; sed in suo quemque peccato moritu-
rum? Mihi autem neque pater est is qui apud te
male audit, neque filius. Neque enim magister
meus fuit, neque discipulus. Quod si oportet pa-
rentum peccata filiis crimina fieri, multo æquius
ut quæ sunt Arii, in ejus discipulos vertantur, et
si quis Aetium genuit hæreticum, in caput paren-
tis resiliant filii criminationes. Si autem inju-
stum est propter illa quæcumque culpari, multo pro-
fecto justius est, ut ob eos qui ad nos non perti-
nent, in judicium non vocemur, si laien peccave-
runt omnino, si quid ab ipsis scriptum est
condemnatione dignum. Venia enim mihi danda
non credenti quæ aduersus illos dicuntur; siqui-
dem mea ipsius experientia quanta sit ad calum-
niam proclivitas accusatorum declarat.

D 6. Nam etiamsi decepti, meque existimantes
consortem esse sententiae eorum, qui conscripse-
runt illa Sabellii verba, quæ ab ipsis circumse-
runtur, ad accusandum me venissent; ne sic qui-
dem venia digni essent, quod ante manifesta indi-
cia, protinus maledictis ligant ac vulnerent homi-

nasteria invisisse; sed fidem suam ex his, quæ illic
disseruit, exploratam Eustathio esse debuisse:
quod argumento est monachos illos Eustathio sub-
jectos fuisse; vel saltem amicos et familiares.

(3) *Χαλκηδόνος.* Coisl. secundus et Reg. secun-
dus Καλχηδόνος. Mox Harlæanus τὰ ἐπι πρότερον.

(4) *Κατά τῶν.* Ita sex mss. Editi τὰ τῶν. Codex
Harlæanus κατὰ τῶν.

(5) *Ὑπέχειτο σύνθυτας.* Harlæanus codex hanc
nobis suppeditavit lectionem. Legitur enim in aliis
codicibus mss. et editis λόγων ἔχεται εὐθύνας.

nes, nullius injuriæ reos, ne dicam, arctissima amicitia conjunctos; tum quia qui falsas in seipsis habent suspiciones, id argumento est, eos a Spiritu sancto non duci. Multa enim animo volvenda, multæ noctes ducendæ sunt insomnes, multisque cum lacrymis a Deo veritas exquirenda est ei, qui se ab amicitia fratris abscondere meditatur. Nam si mundi hujus judices, quando facinorosum quempli morti addicturi sunt, removent vela, et peritiissimos **341** quosque ad rei propositæ considerationem advocant, ac multum temporis insumunt, nunc quidem legis austertatem intuentes, nunc vero naturæ communitatem reverentes, ac dum multum ingemiscunt, et necessitatem deplorant, indicium omnibus faciunt invitatos se legi servire, neque ex libidine sua sententiam ferre damnamtem; quanto rem majore diligentia ac sollicitudine et cum pluribus deliberatione dignam existimare debet, qui se a fratribus amicitia longo tempore confirmata abrumpere meditatur? At una epistola eaque ambigua. Neque enim dixerint ex subscriptionis signis eam sibi cognitam esse, qui prefecto non eam quæ primo scripta est, sed exemplum in manus acceperunt. Ex epistola igitur una, eaque vetusta. Anni enim sunt hactenus viginti, ex quo

(6) Τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας. Hanc quoque lectionem codici Harlaeano acceptam referimus. Editi τοὺς μηδὲν αὐτοῖς συνδιατρίψαντας. Sex mss. codices τοὺς μηδὲν συνδιατρίψαντας, qui nunquam eorum consuetudine nisi sunt. Nemo non videt quantum repugnet hæc scriptura historiæ S. Basilii ac nominatum pluribus locis hujus epistolæ, ex quibus patet Basiliūm cum Eustathio ejusque discipulis arctissima conjunctum amicitia fuisse; nedum se eorum consuetudine usum neget.

(7) Πολλὰ γάρ. Vocabulam, quæ deerat in editis, desumpsimus ex codice Harlaeano, ac omnino necessaria videtur ad orationis juncturam.

(8) Αφέλονται. Ita codex Harlaeanus. Alii codices mss. et editi ἐφέλχονται. Valesius in notis ad cap. 2. libri xviii Am. Marcellini, et Gothofredus comment. in lib. 1 Cod. Theod., pag. 42, hoc Basiliūi testimonio utuntur, ut probent in gravioribus cansis velum obliendi et contrahi solitum fuisse, ut judges attentius deliberarent, plebe non obstrepente. Sed tamen contrarium prorsus in sententiā Basiliūi verba videntur accipi debere. Nam illud ἐφέλχονται non idem sonat ac obducunt vela, sed idem potius ac retrahunt et removent. Deinde vero quod addit Basilius πάνδημοι πᾶσι γίνονται, judicium designat in clarissima luce et omnium oculis expostum. Quare etiam si legeremus ἐφέλχονται, nequaquam vertendum esset, vela obducunt, sed potius contrahunt, ut judges ab omnibus videantur. Atque eo sensu usurpatum illa vox apud Joannem Chrysostomum hom. 56 in Maitl. ubi sic legitur: Επὶ τοῖς δικασταῖς, ὅταν δημοσίᾳ χρίωσται, τὰ παραπτάσματα συνελχύσαντες οἱ παρεστώτες πᾶσιν αὐτοὺς δειχνύουσι. Cum publice sententiā judges prolaturi sunt, velamina statores contrahunt ut ab omnibus videantur. Sic etiam ait Basilius, homil. in psalm. xxxii, p. 140, num. 8, ut Deus videat quæ ab hominibus sunt, non portas aperiri, non vela contrahi, οὐ παραπτάσματα συνάγονται. Ipse Gothofredus videtur erratum suum agnovisse; nam in observationibus ad librum xiii, tit. 9, leg. 6, in qua decernitur ut de submersis navibus levato velo justæ causæ cognoscantur, ex his Basiliūi verbis repetit

A τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας (6). Ινα μὴ εἴσω, δι τοὺς εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῖς φίλαν συνδεδεμένους· καὶ δι τὸ ἀπόδειξις τοῦ μὴ Πινεύματι διγεθαῖς ἀγένης τοῖς ἔχοντας ἔχοντας τὰς ὄπολήφεις. Πολλὰ γάρ (7) δεῖ μεριμνῆσαι καὶ πολλὰς ἀγρύπνους νύκτας διενεγκεῖν, καὶ μετὰ πολλῶν δακρύων ἐκτῆται πάρ τοι τὴν ἀλήθειαν, τὸν μέλλοντα φίλας ἀδελφοῦ διατέμεσθαι. Εἰ γάρ οἱ τοῦ κόσμου τοῖς ἀρχοντες, διαταντας τὸν κακούργων θανάτῳ καταδίκαζεν μέλλωσιν, ἀφέλχονται (8) τὰ παρεπισματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν, καὶ πολλὸν ἐνοράζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐτοτρόπον δροῦτες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυστωπούμενοι, καὶ πολλὰ στενάξαντες (9) καὶ τὴν ἀνάγκην ἀποφύρμενοι, πάνδημοι (10) πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάκην (11) ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκεῖην ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν· πόσῳ χρή πείνενος σπουδῆς δέξιον ἡγεῖσθαι καὶ μερίμνης καὶ τῆς μετὰ πλειόνων βουλῆς τὸν μέλλοντα φίλας ἀδελφὸν ἀπορθήγνυσθαι, τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ βεβαιωθεῖστος; Ἀλλὰ μία ἐπιστολὴ, καὶ αὐτῇ ἀμφιβόλος. Οὐδὲ δὴ τοις εἶποιν (12) ἐκ τῶν τῆς ὑπογραφῆς συμβολῶν αὐτὴν ἐπεγνωκέναι, οἵ γε οὐχὶ τὴν πρώτως γραψαν, ἀλλὰ τὴν μεταγραφεῖσαν εἰς χείρας Εισον.

exemplum judicii patente velo peracti.

(9) Στενάξαντες. Ait auctor Constitutionum apostolicarum, l. ii, c. 52, judicem, cum sententiā capitalem latus est, sublati ad coelum manibus, contestari insontem se esse humani sanguinis: Οὐρανοῖς καὶ φῆφον θανάτου δέ μέλλοντα ἐκφέρειν κατ' αὐτούς, πρὸς τὸν ἡλιον ἐπάρεις τὰς χεῖρας, διαμαρτύρεις ἀδύος ὑπάρχειν τοῦ αἰματος τοῦ ἀνθρώπου.

(10) Πάνδημοι. Quamvis satis commode legatur in editis δῆλοι, præferenda tamen sunt sex codicis mss. auctoritas, nempe Harl., Med., Coisl. utriusque, Vaticani et Regii secundi, in quibus est τίτλημοι. Illud autem observandum est, non loqui Basiliūm de omnibus judicibus, sed de iis qui suam æquitatem omnibus notam esse et testataν volebant. Sic Gregorius Nazianzenus laudat Candidianum in epistola 194, quod sub clara luce, ἐλαφρῷ τῷ φωτὶ controversias dirimat. Julianus, teste Ammiano lib. xviii, cap. 4: Numerum Narbonensis paulo ante rectorem, accusatum ut surrenit, iniurioso censorio vigore pro tribunali palam admisisse volentibus audiebat. Multa alia occurunt ejusmodi exempla, quæ cum referri soleant ut insignia quedam æquitatis specimina, arguento sunt, nec legem fuisse, nec omnium iudicium morum, ut velum expandeatur. Coniux Galli Cæsar non audebat secretarium ingredi, sed exsartat aurem subinde per aulēum, ut ait Ammianus lib. xiv, c. 9. In Constitutionibus apost. lib. ii, cap. 52, proponitur judicibus ecclesiasticis exemplum iudicium saecularium, qui reum non statim ad supplicium mittunt, sed pluribus diebus cum multa consultatione et interjecto velo inquirunt de criminis, μετὰ συμβουλῶν πολλοῦ καὶ παραπτάσματος μέσον. In codice Theodosiano nulla alia lex prescribit, ut levato velo causæ cognoscantur, præter eam, quam ab Honorio de submersis navibus latam modo citari mus.

(11) Πρὸς ἀράγκην. Desunt hæc verba in Med., Coisl. primo et Reg. secundo.

(12) Εἰσοιερ... οἱ γε... ἐλασσον. Ita codex Harl. Tres alii εἴποιεν... δε γε... ἐλαβεν.

Ἐώς τοίνυν γράμματος, καὶ τούτου πλαισιοῦ. Αἴκινος γέρεται τὸ πρότερον ἀπό τοῦν χρόνου ἀφ' οὗ γέγραπται τὸ πρότερον τὸν δικῆρα ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτη χρόνῳ οὐδένα τοιούτον ἔχω μάρτυρα τῆς ἴματοῦ προσαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, ὡς τοὺς νῦν ἵεστωτάς μοι κατηγόρους.

7. Ἀλλ' οὐ γέρεται ἐπιστολὴ τοῦ χωρισμοῦ αἰτίᾳ, ἕπειτα δὲ ἐστὶ τῆς διαστάσεως ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἐγὼ λέγων αἰτιῶνται, κανὸν ἐσίγησα (13) δὲ πάντα τὸν γέροντα, εἰ μή τὰ νῦν πεπραγμένα ἀναγκαῖαν μοι καθίστη, διὰ τὸ τῶν πολλῶν λυσιτελές τῆς ὅλης αὐτῶν πραιτέσσεως, τὴν φανέρωσιν. Ἐνόμισαν οἱ χρηστοὶ ἐπιστολῶν αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὴν τῆς δυναστείας ἀνάγκην τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπογραψῇ τινι πίστεως προελήφθησαν, ἣν ἡμεῖς αὐτοῖς πρετείναμεν, οὐκ αὐτοὶ ἀπιστοῦντες αὐτῶν τῷ γραμματὶ (ὅμοιογνάρη), ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὑπογράψας, ἃς οἱ πολλοὶ τῶν δομοφύχων ἡμῶν ἀδελφῶν ἔγινον, θεραπεῦσαι βουλόμενοι, ἵνα μηδὲν ἐκ τῆς λιδογίας ἐκείνης δόξῃ αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀπαντᾷν, τὰς τὸ ὑπὸ τῶν νῦν χριστούντων (14) παραδεχθῆναι, ἀπέταντο τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν· καὶ ὑπόθετος τῆς ἀπορθῆσεως τὸ γράμμα τοῦτο ἐπενοθῆ. Σημειοῦ δὲ τῶν λεγομένων ἐναργέστατον, διτι, ἀποτρέποντες (15) ἡμᾶς, καὶ συνθέντες τὰς μέμψεις ἃς ἤβούσαντο καθ' ἡμῶν, πρὶν ἡμῖν ἀποστελαί, τὰ γράμματα περιέπεμπον πανταχοῦ. Ἐπειδὴ γάρ πρόπορον ἡμέραις τοῦ εἰς τὰς ἡμᾶς ἀφικεσθαι: χείρας περὶ ὅλοις; (16) ἐφάνη ἡ ἐπιστολὴ· οἱ, ἐξ ἑτέρων λεζέμενοι, ἐτέροις ἔμελον πραπάτηειν. Οὕτω γέρεται τὸν ἐπενόησαν ἵνα ἐνὶ παραδίδονται. Ινα ταχεῖα αὐτοῖς; (17) κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γένηται ἡ διάδοσις. Καὶ ταῦτα ἐλέγετο μὲν ἐτι τότε παρὰ τῶν σαφεστάτα τῶν τὰ ἐκείνων ἐξαγγελλήστων. Ἐκρίναμεν δὲ σωτῆριν, ἦν τὸν διποκαλύπτων τὰ βαθέα σαφεστάτοις καὶ ἀνατιρθῆτος ἀλέγοντος δημοσιεύση τὰ κατ' αὐτοὺς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΑ.

Eponit estuham Eustathii, qui epistole conviciis in Basiltum referitæ heretica verba subjecerat, tacito auctoris nomine, ut ipse Basilius auctor esse videtur. Objectam sibi communionem cum Apolinario re, ellit, suamque sententiam declarat, cum omnibus notam esse ac ipsi etiam Eustathio; tum facile perspicci posse ex ipsa illa fide, cui Eustathius subscrisse se dolebat, nec tamen dolorum suum palam testari audiebat, quamvis revera ab hac fide discessisset, et aliam omniaco contrarium Gelasio tradidisset.

Γερεθλίῳ πρεσβυτέρῳ.

1. Ἐδεξέμην τὰ γράμματα τῆς σῆς εὐλαβείας (18) D οὐκ ἐπήνεσα τὴν προστηγορίαν ἢν εὐστόχως ὠνόμασας ήν διδίκιον τὸ ὑπὸ αὐτῶν συγγεγραμμένον, προσαγο-

(15) Καὶ ἐσίγησα. Ita Harl. Editi καὶ ἐσίγησα. Paulo post Coisl. primus et Med. cum duobus aliis ἀναγκαῖον μοι. Μονοῦ editi Noμίζουσι γάρ. Med., Coisl. uterque et Regius primus νομίζετωσαν. Regius secundus νομίζετο σε. Harlaeanus codex ut in lecto.

(16) Τὸν τοῦ χριστούντων. Ssepe Basilius hac roce imperatorem designat, ut observavimus in notis ad epistolam 66. Sed non dubium est quin Euzoius hoc loco designetur. Nam veram dissensionis causam hanc assert Basilius in epistola 226, n. 3, quod Eustathius existimaret, *tum demum se Euzoio probatum iri, si se a Basilio abalienasset.*

(15) Ἀποκρύπτεταις. Nulla fere Basilius epistola

aliquid ad virum illum scriptum est. Interjecto autem illo tempore talem sententia mea ac vita testimoniū habeo neminem, quales qui nunc in me inventi sunt accusatores.

7. At enim epistola separationis causa non est, verum alia est disjunctionis ratio, quam equidem referre verecundor, ac semper siluisse, nisi ea quae nunc gesta sunt, necessitatem mihi attulissent totius eorum consilii ob multorum utilitatem oculis exponendi. Existimarent boni viri impedimento sibi esse ad recuperationem potestatis communionis nostram. Et quia fidei quadam subscriptione præoccupati sunt, quam nos ipsis proposueramus, non quod ipsi illorum sententia dissideremus (fateor enim), sed quod suspicione, quas de illis multi ex unanimis nostris fratribus habebant, sanare vellemus; ne quid ex illa confessione videatur ipsis impedimenti occurrere, quominus ab iis qui nunc dominantur, suscipiantur, communionem nobis renuntiarunt; ac materia disjunctionis, hæc epistola excoigitata est. Indicium autem eorum, quæ dico, manifestissimum est, quod cum proscriptissemus nos, et querelas, ut ipsis libebat, contra nos finxissent, antequam ad nos litteras mittentes, eas quoquoversum sparserint. Septem namque dies priusquam in nostras manus perveniret, visa est illorum epistola apud alios, 342 qui eam ab aliis acceptam ad alios missuri erant. Ita enim statuerant ipsam ab altero alteri tradi, ut celeriter in universam regionem distribueretur. Atque hæc dicebantur quidem jam tum ab iis, qui illorum agendi rationem manifestissime nobis annuntiabant. Censuimus tamen silentium esse, donec qui arcana revelat, clarissimis atque evidentissimis argumentis consilia ipsorum proderet.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXXIV:

Genethlio presbytero.

1. Accepi litteras pietatis tuæ, et laudavi appellationem, qua apte nominasti scriptum ab illis libellum, cum libellum repudii appellasti. Quem qui-

mendosior in codicibus manu exaratis. Sed Harlaeanus codex, ut multa alia, ita hoc quoque in loco sanavit quod prave in editis et aliis codicibus mss. legebatur ἀποστήσαντες ἡμᾶς.

(16) Παρ' ἄλλοις. Hæc addita ex eod. Harl.

(17) Αὐτοῖς. Legitur αὐτῆς. in quatuor codicibus mss. nempe Val., Regio utroque et Coisl. secundo. Atque hæc quidem scriptura satis commoda videri possit; sed tamen vulgatam prætulimus, quæ et sua sponte melior videtur, et melioris notæ codicum auctoritate nititur.

(18) Τῆς σῆς εὐλαβείας. Sic mss. tres vetustissimi. Editi τῆς εὐλαβείας τοῦ.

* Alias CCCXLV. Scripta anno 375.

dem qui scripsere, quem sibi paraverint pro eo A φεύσας βιδίλιον ἀποστασίου. "Οπέρ οι συγγράφειν; defensionem apud Christi tribunal, quod decipi non potest, intelligere non possum. Nam accusationem in me preferentes, meque perstringentes vobementer; narrantes quæ volebant, non quæ veritati consona; plurimam præ se humilitatem ferentes, mihi superbiæ tumorem affingentes, quod eos, qui missi ab ipsis fuerant, non excepissem, falsa omnia, aut saltem pleraque ne periculose loquar; tanquam hominibus, et non Deo suadentes, quærentesque placere hominibus, et non Deo, apud quem nihil veritate pretiosius, ita conscripserunt. Deinde scriptis in nos litteris heretica verba subjecerunt, cœlato impietas auctore, ut multi ac simpliciores ex præmissa in nos accusatione nostra esse crederent, quæ subjuncta fuerant; propriea quod, qui B τὸν συγγράφεια τῆς ἀσεβείας ἀποκρυψάμενα (2), ή' οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλούστεροι ἐκ τῆς προτεταμένης ἡμῶν κατηγορίας ἡμέτερα εἰναι νομίσωσι τὰ σπημένα, διὰ τὸ παρὰ τῶν τεχνικῶν ἡμᾶς διαβαλλώντων ποτηθῆναι μὲν τὸ δνομα τοῦ πατρὸς τῶν ποτηθῶν δογμάτων, καταλειφθῆναι δὲ τῇ ὑπόνοᾳ τῶν ἵεραιοτέρων τὸ ἡμᾶς εἶναι τοὺς ταῦτα ή ἐνθυμήτης; ή γράψαντας. Ταῦτα οὖν γινώσκοντας ὑμὲς παρακαλοῦμεν αὐτοὺς τε μὴ ταράσσεσθαι, καὶ τὸν παλευομένων τοὺς θυρόντους κατασιγχέειν· εἰ καὶ διτοι οἴδαμεν δυσπαράδεκτον ἡμῶν οὖσαν τὴν ἄπογιαν τὰς πονηρὰς βλασφημίας.

2. Quod autem nostra non sunt, quæ ut nostra circumferuntur, arbitror eisdem, etsi furor in me conceptus omnino rationi eorum tenebras offundit, quominus quid utile sit videant, 343 ta- men si a vobis ipsis interrogentur, nequaquam fore ut ita percalent et obdurescant, ut audeant mendacium eloqui suo ipsorum ore, ac mea esse scripta illa dicere. Quod si mea non sunt, cur condemnor ob aliena? Sed dicturi sunt communicatorem Apollinarii me esse, ac ejusmodi dogmatum pravitatem animo amplecti. Reposcantur ab eis argumenta. Nam si cor humanum scrutari sciunt, hoc ipsum profiteantur, et vos agnoscite verum ab illis in omnibus dici. Sin autem ex rebus aperitis et ante omnium oculos positis meam arguit communionem, ostendant aut canonicas litteras a me ad ipsum missas, aut ab illo ad me, aut cleri-

(19) Ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν ἀποστῆραι. Hæc verba per incommode hoc loco posita sunt, nec apte coherent cum his quæ præcedunt. Si quis autem diligenter attendat, facile perspiciet his verbis rationem affiri, cur libellus ab Eustathio compo-situs, libellus repudii vocatus sit, nempe quia per hunc libellum a charitate Basili decresserat, sive, ut verbum verbo reddam, a discedendo a charitate Basillii. Quare non difficilis conjectura est hanc observationem sive explicationem libelli repudi, non ab ipso Basilio, quem minime decuisset in re iam manifesta, sed ab alio appositam fuisse, idque ad marginem, unde postea in contextum irrepsit.

(20) Οὐχ ολα. Sic Harl. et Coisl. primus cum Regio secundo. Editi οὐχ ἄ. Habet etiam antea Harlæanus ολα ἐθούλοντο.

(21) Ής μὴ δεξαμένοις. Harl. et Med. ᾧς μὴ δεξαμένων.

(22) Αὐτῶν. Deest in Regio. utroque et Coisl.

πισαν τὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀπαραγόστου βῆματος τοῦ Χριστοῦ, ἐννοεῖν οὐκ ἔω. Πρόθντες γάρ ἡμετέραν κατηγορίαν, καὶ σφράξην καταδραμόντες, καὶ διηγησάμενοι & ἐβούλοντο, οὐ οἰα (20) ή ἀλήθεια ἔχει, σχηματισάμενο ἐπειπολῆτας ταπείνωτιν, καὶ ἡμῖν περιθέντες ὑπερηρούς; δύκον, ὃς μὴ δεξαμένοις (21) τοὺς παρ' αὐτῶν ἀποταλέντας, πάντα Φευδῆ, ή τὰ γε πλείστα αὐτῶν (22), ίνα μὴ ἐπικινδύνως φθέγξωμαι, ὃς ἀνθρώπους εἰδοντες, καὶ οὐχι Θεόν, καὶ ζητοῦντες ἀθρώπους ἀρέσαι, καὶ οὐχι Θεῷ, παρ' ϕ οὐδέν εστιν ἀλήθεια; προτιμότερον, οὗτω συνέγραψαν. Είτα ἔκεινα ταῦθι μὲν ἡμῶν γράμμασιν ὑπέταξαν ἡμίματα αἱρετοῖς, τὸν συγγράφεια τῆς ἀσεβείας ἀποκρυψάμενα (23), ή' οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλούστεροι ἐκ τῆς προτεταμένης ἡμῶν κατηγορίας ἡμέτερα εἰναι νομίσωσι τὰ σπημένα, διὰ τὸ παρὰ τῶν τεχνικῶν ἡμᾶς διαβαλλώντων ποτηθῆναι μὲν τὸ δνομα τοῦ πατρὸς τῶν ποτηθῶν δογμάτων, καταλειφθῆναι δὲ τῇ ὑπόνοᾳ τῶν ἵεραιοτέρων τὸ ἡμᾶς εἶναι τούτα ή ἐνθυμήτης; ή γράψαντας. Ταῦτα οὖν γινώσκοντας ὑμὲς παρακαλοῦμεν αὐτούς τε μὴ ταράσσεσθαι, καὶ τὸν παλευομένων τούς θυρόντους κατασιγχέειν· εἰ καὶ διτοι οἴδαμεν δυσπαράδεκτον ἡμῶν οὖσαν τὴν ἄπογιαν τὰς πονηρὰς βλασφημίας.

2. Περὶ μὲν οὖν τοῦ, διτοι οὐκ ἔστιν ἡμέτερα τὰς ἡμέτερα περιφερόμενα, νομίζω, εἰ καὶ πάντα δικτύον τὸν θυμὸς ἐπισκοπεῖ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν πρὸ τοῦ συνορᾶν τὸ συμφέρον, δῆμος ἐπὶ τροπτήναις ταῦθι μῶν αὐτῶν, μὴ ἀν αὐτοὺς εἰς τοσοῦτον ἔλειπον σκληρότητος, ώστε τολμῆσαι φθέγξανται τὸ στόματι τὸ Φεῦδος, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ἐμάς εστι τὰ στάγματα. Εἰ δέ οὐκ ἐμά, διὰ τὸ χρίνομαι ὑπὲρ ἀλλοτρίων (25); Ἄλλ' ἐροῦσιν, ὅτι κανονικὸς Ἀπονεφρίος (26) ἔγω, καὶ τῶν τοιούτων δογμάτων διαστροφὴν ἔχων ἐν ἐμαυτῷ. Ἀπαιτηθεσσαν τοις ἀποδεξεῖς. Εἰ μὲν γάρ καρδίαν ἀνθρώπου διερεύει λειτουργίας, τοῦτο διμολογησάτωσαν· καὶ γνωρίσας αὐτὸν τὴν περὶ πάντα ἀλήθειαν· εἰ δὲ ἐκ τῶν φανομένων καὶ πάσι προδήλων ἐλέγχουσι μου τὴν κανονικήν δειξάτωσαν ή κανονικά (27) γράμματα παρ' ἐκείνοις πρὸς αὐτὸν διαπεμπόμενα, ή παρ' ἐκείνοις πρὸς

D secundo.

(23) Ἀποκρυψάμενοι. Coisl. primus et Harl. ἐπικρυψάμενον. Paulo post editi ἐκ τῆς προτεταμένης. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(24) Υμᾶς. Hanc vocem addidimus ea sex mss.

(25) Υπέρ τὸν ἀλλοτρίων. Med. et Coisl. primus ὑπὲρ τῶν, etc.

(26) Ἀπονεφρίον. Ita scriptum in nostris mss. quinque. Harl., Med., Coisl. utroque et Reg. secundo. Editi ἀπολλιναρίου.

(27) Karorūnd. Ita Harl., Med. et Coisl. eter Regius secundus et Paris. Editi habent κανονικάς litteras communionis. Consentit cum nostris mss. codicibus concilii Antiocheni canon octaves, qui vetai, ne presbyteri, qui sunt in pagis, dent canonicas epistolās, μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις κανονικάς ἐπιστολὰς διδόναι. Vide notas in episi. 129.

ιμέτ· ή τῶν κληρικῶν τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐπιμειλας, ή εἰ²⁸ ή τῶν εἰς κοινωνίαν εὐχῆς ἀδεξάμενά ποτε. Εἰ δὲ ἐπιστολὴν προφέρουσι τὴν λοιπὸν πρὸς κε' ἑτῶν γραφέσαν αὐτῷ, παρὰ λαϊκοῦ πρὸς λαϊκόν· καὶ οὐδὲ ταῦτην ὡς γέγραπται παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μεταποιηθεῖσαν, ὑπὸ τίνων δὲ, δοθεῖσα· γνωρίσατε εἰπόθεν τὴν ἀδικίαν, διτοιούσαν, ὅτι οὐδεὶς ἐν ἐπιστολῇ ὅν ἴγιαται, εἰ τι κατὰς ἀδιαφορίαν ἐν τῷ λαϊκῷ βίῳ ἀπαρατηρήτως ἔγραψε· καὶ τοῦτο μηδὲ περὶ πίστεως, ἀλλὰ φύλον γράμμα φύλικην ἔχον προσηγορίαν. Τάχα δὲ κάκεῖνοι φαίνονται καὶ Ἑλλησι καὶ Ίουδαιοις γράψαντες, καὶ μη ἔχοντες ἔγκλημα. Μέχρι γάρ σῆμερον, οὐδεὶς ἔκριθη ἐπὶ τοιώτῳ πράγματι, ἐφ' ὃ ἡμεῖς καταδίκαζόμενα παρὰ τῶν δινούντων τοὺς κώνωπας.²⁹ Οτι μὲν οὖν (29) οὗτε ἐγράψαμεν ἔκεινα, οὗτε συντεθείμεθα αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔχοντας ἔκεινο τὸ πονηρὸν ἄρνημα, τὸ τῆς συγχύσεως τῶν ὑποστάσεων, ἐν ᾧ τι ἀσεβεστάτη αἱρεσίς τοῦ Σαβελλίου ἀνενεώθη· τοῦτο μὲν οὖν γνώριμον τῷ Θεῷ, τῷ τὰς καρδίας γνώσκοντι· γνώριμον δὲ καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, τῇ εἰς πεῖραν ἐλθούσῃ τῇς ἡμετέρας ταπεινώσεως. Καὶ αὐτοὶ δὲ ἔκεινοι, οἱ νῦν σφοδροὶ κατήγοροι ἡμῶν, ἐρευνησάτωσαν τὸ ίδιον συνειδής, καὶ γνώσται, διτοιούσαν, τὰς παιδεῖς μακράν ἐγένόμεθα τῶν τοιούτων δογμάτων.

3. Τι δέ ἔστι τὸ ἡμέτερον φρόνημα, εἰ τις ἐπιζητεῖ, γνώσται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γραμματίου (30), ἐν ᾧ ἡ ὑπογραφὴ αὐτοῦ (31) ἔστιν ίδιοχειρος, ἢν ἔκειναι βουλόμενοι ἀθετήσαι, τὴν ἔστων μεταβολὴν κρύπτουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συκοφαντίᾳ. Οὐ γάρ ἀκολούσιν, διτοιούσαν τῷ παρ' ἡμῶν ἐπιθέντεις αὐτοῖς βιβλίῳ ὑπογράφοντες· ἀλλ' ἡμῖν ἐπιφέρουσιν ἔγκληματα ἀσέβειας, νομίζοντες ἀγνοεῖσθαι, διτοιούσαν πρόσχημα μὲν αὐτοῖς ἔστιν τὸ ἀρέτης τῇδε· τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῆς πίστεως ἀνακεχωρίτται, ἢν πολλάκις ἐπὶ πολλῶν ἐγγράψως ὁμολογήσαντες, τὸ τελευταῖον καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθεῖσαν ἀδεξάντο, καὶ ὑπέγραψαν, ἀπὸ οὖν (32) ἔξεστιν ἀναγνώσκειν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων δεῖται τοιούτων τὴν ἀληθείαν. Γνωρίμη δὲ αὐτῶν ἔσται τῇ προαιρεσίᾳ, ἐάν τις μετὰ τὴν ὑπογραφὴν, ἢν ἡμῖν ἐπέδωκαν (33), ἀναγνῷ τὴν πίστιν, ἢν Γελασίῳ ἐπέδωκαν, καὶ γνῷ πόστον τὸ διάφορον ἔκεινης τῆς ἀκολούτης πρὸς ταῦτην. Οἱ τοίνους οὕτως εὐκόλως πάρθε τὰ ἔναντια μετατρεπόμενοι μη τὰ ἀλλότρια κάρφη διερευνάτωσαν· ἀλλὰ τὴν δοκόν τὴν ἐν τῷ οἰκείῳ δρθαλμῷ ἐκβαλλέτωσαν. Ἐντελέστερον δὲ διτοιούσαν τὸ πάντων καὶ ἀπολογούμενα καὶ ὑπέστοκμεν, ἡτοι πληροφορήσει τοὺς τὸ πλέον ἐπιθέντοις. Ὅμεις δὲ ἐν τῷ παρόντι ταῦτα ἡμῶν

²⁸ Matth. xxiii, 24. ²⁹ Matth. vii, 4. ³⁰ Il Cor. ii,

(28) Η εἰ τίτα. Vocabula εἰ addidi ex Harl. et Med. Pauli post editi εἰς κοινωνίαν ἢ εὐχήν. Tres mss. εἰς κοινωνίας εὐχήν. Melius Harl. et Coisl. primus, quos in textu secuti sumus.

(29) Οτι μὲν οὖν. Ultima vocabula addita ex Harl. et Coisl. primo. Ibidem editi συντιθέμεθα. Idem duo codices ut in textu.

(30) Γραμματίου. Coisl. uterque, Regius secun-

A corum nobiscum commercia, aut quempiam eorum ad precum communionem an unquam admiserim. Quod si epistolam proferunt, cæterum ante annos viginti quinque ad ipsum scriptam, a laico ad laicum, et ne hanc quidem ut a me scripta est, sed adulteratam, a quibus autem, Deus scit; hinc manifeste injuriam agnoscite, quod episcopus nullips accusatur, si quid laicus in re indifferenti minus considerate scripsérit: idque non de fide quidquam: sed simplex scriptum amicam habens salutationem. Forte autem et ipsi comperiuntur et ad gentiles et ad Judæos scripsisse; nec crimen sustinere. Nam ad hunc usque diem nemo de re ejusmodi in judicium vocatus est, de qua nos ab iis qui culices percolant³¹, condemnamur. Quod B igitur neque hæc scripsimus, neque probavimus, sed et anathematizamus eos, qui pravam hanc teneant sententiam, hypostaseon confusionem, in qua maxime impia hæresis Sabellii renovata est; id quidem notum est Deo, qui corda cognoscit; notum et fraternitatí omni, quæ mea humilitatis periculum fecit. Imo etiam illi ipsi, qui me nunc vehementer incusat, suam ipsorum conscientiam perscrutentur, ac noscent me a puero longe ab ejusmodi dogmatibus remotum fuisse.

3. Quid autem sentiam, si quis requirat, id perspiciet ex illo scripto, cui apposita est eorum propria manu subscriptio, quam dum volunt delere, mutationi sue latebras in calumniis nostris querunt. Non enim fatentur se pœnitire, quod tradito ipsis a me libello subscripterint: sed mihi inferunt crimina impietatis, rati neminem videre, prætextum esse ipsorum a me disjunctionem; at revera eos a fide defecisse, quam sæpe coram multis scriptio professi, tandem et a me traditam suscepserunt, ac iis subscripterunt, quæ omnibus legere licet, et ab ipsis scriptis edoceri veritatem. Manifestum autem illorum erit propositum, si quis post subscriptiōnem, quam nobis 344 dederunt, legat fidem quam Gelasio tradidere, et animadvertis quantum hæc ab illa confessio differat. Quocirca qui tam facile in contraria vertuntur, ne scrutentur alienas festucas: sed γραβε in suo ipsorum oculo hærentem D ejiciant³². Cæterum plenius in alia epistola de omnibus respondemus et docemus: que quidem plura desiderantibus satisfaciēt. Vos autem in præsentia acceptis his meis litteris, tristitiam omnem deponite, et charitatem erga nos confirmate³³, ob quam vobis conjungi vehementer ambio. Mæror autem mihi maximus et dolor animo insolabilis, si tan-

8.

dus γραμματεου.

(31) Ὑπογραφὴ αὐτοῦ. Ita tres velutissimi codices. Editi ὑπογραφὴ αὐτῶν.

(32) Α πᾶσιν. Ita mss. quinque. Editi & πᾶσιν.

(33) Ἐκτέωκαν. Harl. prima manu et Coisl. primus ἀπέδωκαν. Mox Med. cum tribus aliis Gelasiō έδωκαν.

tum apud vos potuerint calumniæ, quibus impugnor, ut refrigerent charitatem, nosque ab invicem abalienent. Valete.

ημῖν ἔστι λύπη, καὶ ἀπαραμύθιος ὁδύνη τῇ χαρδίᾳ ἡμῶν, εἰναὶ τοσούτον κατισχύσωσεν ὑμῶν εἰ καὶ ἡμῶν διαβολαῖ, ὃστε φῦξαι τὴν ἀγάπην, καὶ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων. "Ερφωσθε.

EPISTOLA CCXXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΕ.

Cum Gregorius Nyssenus iussu Demosthenis ob Philocharis calumnias a militibus comprehensus fugisset, vicarium plare conatur Basilius, eique demonstrat factum Gregorii nec publicæ rei nec ecclesiastice nocere. Si enim de pecunia agatur, paratos esse pecunias sacrae custodes rationem reddere; sin autem de ordinatione, non Gregorii culpam eum, qui invitius ordinatus est, sed eorum qui ordinaverunt, quorum proinde necessaria præsentia. Rogat ergo ne se imprimum ei senem in alienum provinciam trahat, et cum episcopis, quibuscum nondum pars consoluta, concavat cogat.

Demostheni, aliorum episcoporum nomine.

Plurimas semper gratias habemus Deo et imperatoribus curam nostri gerentibus, quandocunque videmus patriæ nostræ gubernacula viro commissa, primum quidem Christiano, deinde moribus rectio, et accurato legum custodi, secundum quas in humanis rebus vivimus. Sed præcipue adventu tuo hanc gratiam Deo et dilecto Deo imperatori retulimus. Cum autem sensissemus, nonnullos pacis inimicos meditari reverendum tuum tribunal contra nos commovere, exspectavimus dum vocaremur a tua magnanimitate, ut disceres veritatem a nobis; si tamen velit summa tua prudentia rerum ecclesiasticarum sibi vindicare examina. Sed postquam nos tribunal contempsit, nostrum autem fratrem ac comministrum Gregorium commota tua potestas ob Philocharis calumnias abripi jussit: ac ille quidem mandato obtemperavit, (qui enim non obtemperasset?) at lateris dolore correptus, ac præterea ob frigus, quod collegit, consueta infirmitate renum ei superveniente, coactus est, inexorabilibus militibus eum detinentibus, corporis curandij causa, et leniendorum intolerabilium dolorum, in quietum aliquem locum transferri: ea de causa venimus omnes amplitudini tuæ supplices, ut ne tibi occursus dilatus indignationem moveat. Nam nec publicæ res pejus se habuerunt ex nostra dilatione, neque inde ecclesiasticae quidquam detrimenti accepterunt. Quod si de pecuniis quasi essent dissipatae, agitur; ibi sunt pecuniarii sacrarum custodes, rationes his qui voluerint parati reddere, et

* Alias CCCLXXXV. Scripta anno 375.

(34) Ἀρετ. Ita Harl. et Med. Editi ἀριστε.

(35) Δημοσθένει, etc. Sic legitur hic titulus in codicibus Coisl. primo, Vat. et Clarom. Tres alii, nempe Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic habent: Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἐπισκόπων, οἵτων παρὰ κανόνας γεγενήθασι συκοφαντησάντων τὴν ἀγῶνα Γρηγορίου χειροτονιῶν. *Demostheni, ut a communi episcoporum; quippe cum nonnulli præter canones factam esse calumniam fuisse S. Gregorii ordinationem.* Revera hanc epistolam aliorum Cappadociæ episcoporum nomine scriptam fuisse patet ex his verbis: *Venimus omnes, etc.* Editi non sine turpi errore: Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, περὶ τοῦ Θεολόγου *Bemostheni, aliorum episcoporum nomine pro Theologo.*

(36) Κατεδάχετο. Sic Med., Harl., Coisl. uterque et Regius secundus. Editi ἀπεδέχετο. Sæpe vicario Basilius in hac epistola leniēt insinuat, res eccl-

εις ἀδέξαντο τὰ γράμματα, πάστον ἀφέτε (34) λίπη, καὶ χυρώσατε τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, δι' ἣν σφοδράς ἀντάχομαι τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐνώσεως. Καὶ μεγιστὴρ τῶν νόμων φύλακι, καθ' οὓς πολιτεύεται τὰ ἀνθρώπινα. Διαφερόντως δὲ ἐπὶ τῆς οὖς ἐπιθυμίας ταύτην τὴν χάριν ὠμολογήσαμεν τῷ Θεῷ καὶ τῷ θεοφίλει βασιλεῖ. Αἰσθόμενοι δὲ, οἵτις τὸν ἔχθρῶν τῆς εἰρήνης ἔμελλον τὰ σεμνά σου δικαιοσύνια καθ' ἡμῶν διοχετεῖν, ἐξεδεχόμεθα κλήτησεν: παρὰ τῆς μεγαλονοίας σου, ὡστε διδαχήναι τῷ ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν· εἰπερ δρα κατεδέχετο (36) ποὺ μεγάλη φρόνησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκειούσθαι τὰς ἔκετάσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡμᾶς μὲν περὶ τὸ δικαστήριον, τὸν δὲ ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλειτουργὸν Γρηγόριον κινηθεῖσά σου ἡ ἔξουσία ἦται; Φιλοχάρους (37) λαζαρίταις ἀγαρπαγῆναι πρέπειτο, δὲ ὅτι ὑπήκουε μὲν τῷ προστάγματι, (ποὺ γάρ οὐκ ἔμελλεν;) ὅπο δὲ πλευριτικοῦ πάθους κατασχεθεῖς, καὶ ἀμα ἐκ τῆς προσγενομένης αἵτινος φύξεως, τῆς τῶν νεφρῶν ἀρρώστιας συνήθεως ἐπαναστάσης, τηναγκάσθη, ἀπαριτήτως ὑπὸ τῶν σπαστῶν κατεχόμενος, ἐπιμελεῖας ἔνεχεν τοῦ σώματος καὶ παραμυθίας τῶν ἀφορήτων δόμων, ερκετοῖς χωρίον ἥσυχαν ἔχον μετατεθῆναι· τούτου χάριν πάντες ἤθομεν ἐπὶ τὸ ἱκετεῦσαι τὸ μέγεθος αὐτοῦ δὲν ἀγανακτήσαι τῇ ἀναβολῇ τῆς ἀπαντήσεως. Καὶ γάρ οὗτε τι τῶν δημοσίων χειρὸν ἔσχεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ὑπερβέσεως, οὗτε τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτου ἔνεχεν παρεβόλην. 'Ἄλλ' εἰ μὲν περὶ γρ.

Dīasticas illius judicii non esse. Supra docet episcopos legibus subjectos esse in humanis rebus. Sic etiam infra: *Sin autem est aliquid aliud canonum... idque magnanimitas tua audire et judicari vult, etc.* Ubi etiam illud observandum est, Basiliūm aliquid discriminis ponere inter ea quæ ad sacram pecuniam spectant, et ea quæ ad ordinationem; ita ut de pecunia quidem non valde repugnet, quominus illius ratio reddatur; de ordinatione autem palam et aperte moneat, judicium sine episcopis provinciæ institui non posse.

(37) Φιλοχάρους. Ita Harl., Coisl. uterque, Bigot. uterque et Reg. primus. Editi Φιλοχάρους. Med. et Clarom. Φιλοχάρει. Nonnulli alii Φιλοχάροι. Hunc Philocharem Basilius vocat hominem ignorabilem in epist. 237. Paulio post editi ἀπὸ δὲ πλευριτικοῦ, omnes miss. ut in textu. Ibidem haec voc. τῷ προστάγματι desunt in Coislano primo.

μάτων ἔστιν ὁ λόγος, ὃς διαφορθέστων, αυτου (38) εἰσιν οἱ ταμεῖ τῶν ἱερῶν χρημάτων ἔτοιμοι δοῦναι ἡγούν τῷ βουλομένῳ, καὶ δεῖξαι τὴν συκοφαντεῖλαν τῶν κατατοληπτάντων τῆς ἀκρόβους ἀκῆρος συμβίδον γέλρ αὐτοῖς; ἀπ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων τοῦ μακαρίου (39) ἐπιστόπου φανερὸν τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἐπίγενοσι ποιήσαι· εἰ δέ τι ἔτερόν ἔστι κανονικὸν ἑξετάσεως δεσμενὸν, καὶ τούτου καταδέχεσται ὑποδέξασθαι τὴν ἀκρόβασιν καὶ τὴν κρίσιν ἡ μιγαλώνια σου· πάντων ἡμῶν χρεῖα, διτι, εἴπερ τι ἐλέλειπται (40) τῶν κανονικῶν, οἱ χειροτονήσαντες αὐτοῖς, οὐχ ὁ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὑποδέξασθαι τὴν λειτουργίαν ἐκβιασθεῖς. Όστε ἔχετε νόμενό σε φυλάκιο τοῦ μακράσιν ἐπὶ τῆς πατρίδος, καὶ μὴ ἔλειπει εἰς τὴν ὑπερορθλαν (41), μηδὲ εἰς ἀνάγκην ἄγειν συντυχίας ἐπιστόπων, πρὸς οὓς οὐπω τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγημάτων ἀπελυσάμεθα. Όμοιού δὲ καὶ φεισασθαι τοῦ γῆρας ἡμῶν καὶ τῆς ἀσθενείας δεσμεθα. Γνῶσθε γάρ αὐτῇ τῇ πείρᾳ, τοῦ Θεοῦ βουλεμένου, ὡς οὗτε μικρὸν οὔτε μεῖζον παρείται τι τῶν κανονικῶν ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἐπιστόπου. Εὐχόμεθα οὖν ἐπὶ τῆς σῆς ἀρχῆς καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ὀμόνοιον καὶ εἰρήνην καταπραγθῆναι· ἡς μήπω γενομένης, βαρὺ ἡμῖν ἔστι καὶ τὸ τῆς συντυχίας, διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἀπλουστέρων βλάπτεσθαι ἐν τῇ διαστάσει ἡμῶν τῇ πρὸς ἀλλήλους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΓ^τ.

Cum videtur Basilius silentium suum a pluribus in deteriorem partem accipi, monachos hortatur ne se cattaranis provocari sinant, sed potius veritatem ante oculos positam intueantur; siquidem Eustathius, qui Arianos acerrime insectauit, nescit, nunc cum illis conjungitur compendii sui causa. Demonstrat hanc veram esse causam dissidii, non quod illi scriptum non fuerit, ejusque chorepiscopi non suscepisti, sed quod gratiam ab Eugenio inter voluerit. Hinc et fidem Nicenam exagitat, cui oīm subscripta erat, et Basilius de Spiritu sancto doctrinam novitiam accusat, eumque ob scriptum ante annos viiūti ad Apollinarium salutandi causa epistolam condemnat. Tantam nequitiam litteris suis comprimit posse non putat Basilius, sed a monachis rem factu facilem peit, ut verum, ut par est, exaniment.

Τοῖς ὅρῳ ἔστερῳ ἀσκεταῖς (42).

C

1. Δυνατὸς μὲν ὁ ἄντιος Θεὸς καὶ τὴν διὰ τῆς συντυχίας εὑφροσύνην ἡμῖν χαρίσασθαι τοὺς ἐπιθυμούσις καὶ βλέπειν ὑμᾶς δεῖ καὶ ἀκούειν τὰ περὶ ὑμῶν· δέτοι ἐν οὐδενὶ ἐτέρῳ ἔχομεν τὴν ἀνάπτυσιν τῶν ἥγιων ἢ ἐν τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ διὰ τῶν ἐνταῦθα τοῦ Χριστοῦ τελειώσῃ· ἵνας δὲ τοῦθ' ἡμῖν ὡς ὑπάρχει, ἀναγκαῖον τιθέμεθα διὰ τῶν γνησιωτῶν καὶ φοδουμένων τὸν Κύριον ἀδελφῶν (43) ἐπιστέπεσθαι ὑμᾶς, καὶ γράμμασι προσομιλεῖν τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν. Αὐτοῦ οὖν τούτου ἔνεκεν ἀπεστέλλειν τὸν εὐλαβέστατον καὶ γνησιώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργὸν τοῦ Εὐαγγελίου Μελέτιον (44)

(38) Διαφορηθέντων, αὐτοῦ. Hæc interprætatio in plerisque mss. codicibus observatur. Editi διαφορηθέντων αὐτοῦ, quod cum perobscurum esset, ap̄posita fuerat stellula in editione Parisiensi.

(39) Μακαρίου. Coisl. 1 et Med. μακαριωτάτου.

(40) Έλλεδειπται. Ha Hart. et plurōs alli. Editi εἰλειπται.

(41) Εἰς τὴν ὑπερορθλαν. Erat tunc vicarius in Galatia, ubi synodus impiorum coegerat, ut discimus ex epist. 237. Favebat Basilius petitioni lex data a Valente, anno 375: Ultra provinciae terminos accusandi licentia non progrederiatur. Oportet cum illic criminum judicia agitari, ubi sarcinus dicatur admissum. Peregrina autem judicia præsentibus legibus coercemus. Cod. Theod. lib. ix, tit. 1, leg. 10 Crediderim hac lege vicarios potius coer-

perum calumniam detegere, qui accuratum tamen auditum non timuerunt. Facile enim illis est ex ipsis beati episcopi scriptis manifestam veritatem querentibus facere. Sin autem est aliquid aliud canonicum, quod examine indiget, idque magnanimitas tua audire ac judicare vult; nos omnes adesse necesse est, quia si quid deficit eorum quæ ad canones spectant, culpan sustinent qui ordinare; non is qui omni imposita necessitate ministerium suscipere coactus est. Quare te obsecramus, ut nobis auditum serves in patria, nec per trahas in exteram regionem, neque necessitatem imponas conveniendi cum episcopis, quibuscum nobis de quæstionibus ecclesiasticis nondum convenit. Si mutu etiam ut parcas senectuti nostræ ac infirmitati B rogamus. Nam, Deo volente, experientia ipsa cognoscet nihil, neque parvum neque magnum quod ad canones attineret, in episcopi ordinatione omisum fuisse. Optamus igitur, ut sub tua administratione, ipsa etiam cum fratribus nostris concordia et pax componatur: qua nondum constituta, modestus est nobis etiam ipse congressus, propterea quod multi ex simplicioribus nostra inter nos dissensione kēduntur.

EPISTOLA CCXXVI.

Monachis suis.

1. Potest quidem sanctus Deus et congressus latitudinem nobis largiri, qui semper et videre vos et de rebus vestris audire cupimus: quandoquidem nulla alia in re animus noster acquiescit, nisi in profectu vestro, ac perfectione in Christi mandatis. Interea vero, dum hoc nobis non conceditur, necessarium ducimus, per germanissimos ac Domini metuentes fratres vos iuvare, et cum vestra dilectione per litteras colloqui. Hanc 348 ipsam igitur ob causam misimus religiosissimum ac charissimum fratrem nostrum et laboris evangelici consortem Meletium compresbyterum, qui vobis

ceri, quam praesides, ut existimat Gothfredus. Nam reos ex remota provincia pertractos opprimere multo facilius fuit vicarii, qui plures provincias regebant, quam praesidiis qui unicam administrabant.

(42) Ασκηταῖς. Addit Cod. Harlætanus ἐν δροβιάνῃ καὶ χαλαντηνῃ. Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν δροβιάνῃ καὶ χαλαντῃ. Mediceus ἐν Ἡρακλειᾳ καλαντῃ. Coisl. primus ἐν δροβιάνῃ καὶ χαλαντῃ.

(43) Αδελφῶν. Edicti addunt ἡμῶν, quod pronomen deest in sex mss. Paulo post editū γράμματ. Harl., Coisl. eterque et Reg. secundus ut in textu.

(44) Μελέτιον. Coisl. secundus et Reg. secundus Melétiou.

* Alias LXXXIII. Scripta anno 375.

PATROL. GR. XXXII.

27

narrabit desiderium, quo vos prosequimur, ac sollicitudinem animæ nostræ: quippe cum noctu ac interdiu Dominum rogemus⁴⁵, ut probati et spectatis sitis, ut et nos habeamus fiduciam in die Domini nostri Jesu Christi ob vestram salutem, et vos effulgeatis in splendore sanctorum, cum opus vestrum sub justo Dei judicio expendetur. Simul autem multum nobis sollicitudinis injicit præsentis temporis difficultas, in quo Ecclesia omnes commotæ sunt, et omnes animæ cibrantur. Aperuerunt enim nonnulli immodice ora sua adversus conservos. Prædicatur libere mendacium, veritas absconditur. Et accusati quidem condemnantur sine judicio, accusatoribus vero creditur sine examenœ. Unde et ego cum audissem multas in me circumferri epistolas, quæ pungunt et decantant et de rebus insimulant, pro quibus parata nobis apud veritatis tribunal defensio, tacere euidem statui; quod et præstisti. Tertius enim jam hic annus est, ex quo verberatus calumniis flagella accusationis perfero; contentus quod Dominum, qui arcana novit, calumnias testem habeam. Sed quia video multos jam silentium nostrum ad calumniarum confirmationem accepisse, nec nos patientia existimasse adductos silere, sed quod contra veritatem biscere non possumus; idcirco scribere vobis aggressus sum, obsecrans vestram in Christo dilectionem, ut concinnatas ab una parte calumnias non omnino admittatis ut veras: quandoquidem, ut scriptum est, neminem lex judicat, nisi prius audiat, et cognoscat quid fecerit.

2. Quanquam æquo quidem judici res ipsæ sufficiunt ad declarandam veritatem. Quare etiamsi nos taceamus, licet vobis respicere ad ea quæ fiunt. Qui enim nos doctrinæ pravæ insimulant, hi nunc aperte visi sunt hæreticorum partibus adjuncti: qui nos ob aliena scripta condemnant, confessionibus suis, quas nobis scriptas tradidere, adversari compriuntur. Considerate consuetudinem eorum, qui hæc audent; mos enim illis est temper ad potentiores partem transfugere, et infirmiores quidem amicos concilcare, colere autem potentes. Nam qui celeberrimas illas epi-

45 Coloss. 1, 9.

(45) Ἡμῶν. Deest in editis; legitur in Coisl. utroque, Med. et Reg. secundo. Harl. et Reg. primus habent ὑμῶν

(46) Διὰ τῆς ὑμῶν. Ita tres vetustissimi codices et alii nonnulli cum editione Hagan. et Paris. secunda. Aliæ editiones διὰ τῆς ἡμῶν. Paulo post editi ἡμῶν τοῦ ἔργου, quod quinque mss. ope emendavimus.

(47) Ἐξ τράπημασιν. Ita Harl., Vat., Regius uterque et Coisl. secundus. Editi minus accurate επὶ τράπημασιν. Etsi enim ex scriptis Apollinarii aucti arripuit Eustathius, ad invidiam Basilio con-

A τὸν συμπρεσβύτερον, δε διηγήσεται ὅμιλον τὸν ἡμέραν πόθον δν ἔχομεν ἐφ' ὑμῖν, καὶ τὴν μέριμναν τῶν ψυχῶν ἡμῶν (45), δὲι νυκτὸς καὶ ἡμέρας & ομεθα τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ὑμῶν εὐδοκεμήσεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν παρέργησαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ὑμῶν (46) αὐτηρίας, καὶ ὑμεῖς ἐκλάμψητε ἐν τῇ λαμπρότητῃ τῶν ἀγίων, δοκιμαζόμενου ὑμῶν τοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς δικαιοχριστας τοῦ Θεοῦ. Ἀμα δὲ ἡμῖν πολλὴν μέριμναν ἔμποιει τοῦ κατασχόντος καιροῦ τούτου τοῦ λαζεπότης, ἐν φι πᾶσαι μὲν Ἐκκλησίαι ἐσαλεύθεραι, πᾶσαι δὲ φυχαὶ σινιάζονται. Ἕνοιξαν γάρ τις ἀφειδῶς στόματα κατὰ τῶν ὄμοδούλων. Λαλεῖται τὸ φεῦδος ἀφδόνως· ἢ ἀλήθεια συγκεκάλυπται. Καὶ οἱ μὲν κατηγορούμενοι καταδικάζονται ἀκρίτως· οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύονται ἀνέκετάστας. Ὁθεν κάτιν ἀκούσας, δτι πολλαὶ κατ' ἐμοῦ περιφέρονται ἐπιστολαί, στίζουσαι ἡμᾶς καὶ στηλιτεύουσαι καὶ κατηγοροῦσαι ἐπὶ πράγμασιν (47), ὃν τὴν ἀπολογίαν ἐτοίμην ἔχομεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀλήθειας, ὡρμηταί μὲν σιωπήσαι, δ καὶ ἐποίησαι τρίτον γέρη δῆδη τοῦτο ἔτος ἐστίν, ἐν φι τυπόδεμνος (48) ὑπὸ τῶν διαβολῶν φέρων τὰς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκούμενος, δτι ἔχω Κύριον, τὸν τῶν χρυστῶν γνωστην, μάρτυρα τῆς συκοφαντίας· ἐπειδὴ δὲ ὁρῶ δτι πολλοὶ δῆδη τὴν σιωπὴν ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέσαντο, καὶ οὐ διὰ μακροθυμίαν ἐνδιμισαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν διῆραι στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· τούτου ἐνεκεν ἐπειράσθη ἐπιστεῖλαι ὑμῖν, παρακαλῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην ὑμῶν ὥστε τὰς ἔτι ἔνδος μέρους γινομένας διαβολὰς μὴ πάντη παραδέχεσθαι ὡς ἀλήθεις· διότι, καθὼς γέγραπται, οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀκούσῃ καὶ γνῷ τι ποιεῖ.

C 2. Καίτοι εὐγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ πριγματα πρὸς τὴν τῆς ἀλήθειας φανέρωσιν. Όστε, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν (49), ἔξεστιν ὑμῖν διαβολάς πρὸς τὰ γινόμενα. Οἱ γάρ ἡμῖν κακοδοξίαιν ἐγκλοῦντες ἐφάνησαν νῦν ἐκ τοῦ προφανοῦς τῇ μερὶ τῶν αἱρετικῶν προστιθέμενοι· οἱ ὑπὲρ ἀλλοτρίων συνταγμάτων (50) ἡμᾶς καταχρίνοντες ταῖς ἴδιαις διμολογίαις, διὰ ἐγγράφως (51) ἡμῖν κατέθεντο, ἐντιούμενοι φαίνονται. Νοήσατε τὴν συνήθειαν τῶν ταῦτα τολμῶντων, δτι ἔθος αὐτοῖς δει πρὸς τὸ δινατὸν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας τῶν φίλων καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τὰς

flandam, non tamen hoc unicum nequitur telum adhibuit.

(48) Τυπόδεμνος. Ita mss. quinque. Editi τυπόδεμνος.

(49) Σιωπήσωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi σιωπῶμεν. Paulo post editi ἀνεγκαλοῦντες, ἐφάνησαν οὖν. Sex mss. ut in textu.

(50) Συνταγμάτων. Harl. et Coisl. primus συνταγμάτων.

(51) Ἐγγράφως. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐγνόδηφους.

χριστοῦντας. Οἱ γάρ τὰς πολυθρυλήτους (52) ἐκείνας ἔπιστολές κατὰ Εύδοξίου καὶ πάσης αὐτῶν τῆς μερίδος συγγράφοντες, καὶ περιπέμποντες (53) πάσαις ταῖς ἀδελφότησι, καὶ διαμαρτυρόμενοι φεύγειν τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ὡς ὀλεθρὸν τῶν ψυχῶν, καὶ δὲ τοῦτο μὴ καταδέξαμενοι τὰς ἐπὶ καθαιρέσει αὐτῶν ἔξενθείσας φήμους, ἐπειδὴ παρ' αἰρετικῶν ἦσαν γενόμεναι, ὡς ἐπειθον ἡμᾶς τότε, οὗτοι νῦν, τάντων ἐπιλαβόμενοι, μετ' αὐτῶν γεγόνασι. Καὶ οὐδέποτε αὐτοῖς δηρησίσις καταλείπεται· φανερῶς γάρ ἀπεκάλυψαν ἑαυτῶν τὴν προαιρέσιν, ἐν Ἀγκύρᾳ τοῖς κατ' οἶκον αὐτῶν κοινωνίας κατασπαζόμενοι (54), ἵππῳ εἰς τὸ κοινὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων οὕτω (55) ἀπέθηταν. Τροπήσατε οὖν αὐτοὺς, εἰ δρθόδοξος νῦν Βασιλεῖς δοκιμώντες Ἐκδίκιον, διὰ τοῦτο, ἀπὸ τῆς παρὸντος ἐπανιόντες, τὰ θυσιαστήρια ἐκείνου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαγγρηνῶν κατέστρεψον, καὶ ἑαυτῶν τραπέζας ἐπίθεσαν; διὸ τοῦτο καὶ μέχρι νῦν (56) ἐπέργυται τοῖς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμασίας καὶ Ζήλων, καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐγκαθιστῶσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους; Εἰ μὲν γάρ ὡς ὀρθοδόξοις κοινωνοῦσι, τίνος ἔνεκεν ὡς αἰρετικοῖς ἐπέρχονται; εἰ δὲ ὡς αἰρετικοῖς (57) ἐπειλήφασι, πῶ; τὴν κοινωνίαν αὐτῶν τοὺς ἐκτρέπονται; Ταῦτα οὐχὶ καὶ παιδικῇ διανοῇ δῆλα ἔστιν, ἀδελφοὶ τιμωτατοί, διτοῦ πρὸς τὸ ίδιον συμφέρον βλέποντες ἢ διαβάλλειν τινάς. Υἱοι τοιστοῦν ἐπιχειροῦσι; Καὶ τὴν τοίνυν ἀπέστησαν, ἀτέ ζωντες· διτοῦ οὐκ ἀντεγράψαμεν (58) (ῆστο γάρ ἔστιν ἄφ' οὐ μάλιστα λέγουσι παρεξύνθει), οὔτε οὖτε τοὺς χωρεπισκόπους, οὓς λέγουσιν ἀπεσταλκέναι, οὐκ ἐδεξάμεθα. Κατότι δώσουσι λόγου τῷ Κυρίῳ οἱ τοῦτο κατασκευάζοντες. Εἰς γάρ τις Εὐστάθιος, ἀποσταλεῖς, καὶ γράμματα διδασκόντες τῇ τάξι τοῦ Οὐκαρπίου (59), τρεῖς ἡμέρας ποιήσας ἐπὶ τῆς

(52) Πολύθρυλητούς. Harl. et Coisl. primus πολυθρυλήτους. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus καὶ πάσης αὐτοῦ.

(53) Περιπέμποντες. Ita tres vetustissimi codices cum Vat. et Regio primo. Editi παραπέμποντες.

(54) Κατασπαζόμενοι. Ita tres vetustissimi codices. Editi δοπαζόμενοι.

(55) Ἐκείνων οὕτω. Ita septem mss. Editi ὑπὸ αὐτῶν οὕτως. Codicum mss. lectio confirmatur ex epist. 237, ubi ait Basilios nondum Eustathium aūmiliū ad peropiatam Arianorum communionem ponuisse.

(56) Καὶ μέχρι τοῦτο. Nimium stricte hæc interpretatur Tillenii, tom. IX, pag. 236. Existimat enim Eustathium, tum cum acerrime Basilium exagitaret anno 375, Arianos harum Ecclesiārum episcopos insectatum esse, ut catholicām plebeim ad se alliceret, et a Basilio abstraberet; atque hos esse motus, quos ab Eustathio in Dazimone excitatos queritur Basilio in epistola 216. Sed 1° Dazimōnē non perturbavit Eustathius insectandis Ariani, sed exigitando Basilio et calumniis ac opprobrii cooperiendo, ut ex epistola 205 perspicit post. 2° Verisimile non sit Eustathium, ac gratia apud Eu-zonum ineundæ consilium cepit, tam insignem Ariani contumeliam fecisse, ut in Ecclesiis, quas invaserant, catholicos presbyteros et diaconos ordinaret. Hoc ei magnum vitium inerat, quod se ad innumen temporum et viceissitudinum colorem finiret, ac mutatis rebus totus immutaretur ab eo

A stolas contra Eudexiū totamque ejus factionem conscriperunt, et ad omnes fraternitates transmisere, quique obtestati sunt, ut eorum fugeretur communio, tanquam animarum pernicies, ad idcirco latas de sua depositione sententias non admiserunt, eo quod 347 ab haereticis latæ essent, uti tunc nobis persuadebant; ii nunc omnium obliti, una cum ipsis versantur. Neque ullus illis relinquitur negandi locus: manifester enim nudarunt suum ipsorum propositum, cum Anencyræ in domibus communiones eorum amplexi sunt, ecquod publice ab illis nondum recepti sint. Itaque eos interrogate, si nunc orthodoxus Basiliæ Ecclæsiæ communicator, cur ex Dardania revertentes, altaria illius in Gangrenorum regione subverterint, et mensas ipsi suas posuerint: cur etiam hactenus insectati sint Ecclesiæ Amaseæ et Zelorum, ac per se ipsi presbyteros illuc ac diaconos constituerint? Etenim si ut cum orthodoxis communicant, cur ut haereticos insectantur? si autem haereticos existimant, cur communionem eorum non aversantur? Nonne hoc, fratres cum primis colendi, vel pueri clare perspiciant, semper eos compendii causa facere, ut aliquos accensent, aut commendent? Et a nobis itaque defecerunt, neque id indignantes, quod non rescripserimus (illud enim est quo se maxime offendos dicunt suisse), neque quod chorepiscopos quos se iniisisse aiunt, non exceperimus. Verum Domino rationem reddent, qui hoc communiscuntur. Missus enim unus aliquis Eustathius, cum litteras tradiisset cohorti Vicarii, ac dies tres in urbe commemoratus esset; ad sua reversurus, multo jam ve-spere, dormiente me, dicitur ad nostras sedes

C qui antea visus fuerat: sed nimium rebus suis attentus erat, quam ut Arianis bellum audacter inferret, tum cum eorum gratia vitem se captorem præberet. 3° Illud καὶ μέχρι νῦν, etiam hactenus, de his dici potest, quæ sua sponte satis remota, cum aliis comparata, recentia videntur. Sic in comment. in Isaiam, n. 232: Ἡ νῦν παραβλαστήσαται τὸν Ἀνομοτὸν αἵρεσις. Quia nunc pullulariit Arianorum heres. In epist. 169, τὸ νῦν ἀνακύψαν τὸν ἀλητονομεῖν ἐπιχειρούντων ζῆτημα. Nunc prodiens ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus ημαστίο. Vide notas ad epistolam 237. Ideo ergo Basilios Eustathium Ecclesiæ Zelorum et Amaseæ etiam hactenus insectatum esse dicit, quia hoc illud factum multo recentius erat iis, quæ ex Dardania rediens sub Julianō in Gangrenorum regione designaverat. Sed quamvis hoc facinus altero recentius sit, videtur tamen illud ad diisse Eustathius, antequam a Basilio discederet, vel etiam antequam aucta, Valentis præsentia, Arianorum auctoritas metum ei incussisset.

(57) Οἱ αἴρετικοί. Deest vocula in Regio utroque. Vat. et Coisl. secundo.

(58) Οἱ οὐκ ἀντεργάπαντες. Hæc addita ex septem mss. Ibidem Regius uterque et Coisl. secundus παροξύνεσθαι.

(59) Εἰς γάρ τις... τοῦ Οὐκαρπίου. Ita septem mss. Editi εἰς γάρ έστι... τοῦ Ιχαρπίου. Ibidem editi διδούς. Harl. uterque Coisl. et uterque Regius διδούς.

venisse. At dormire me cum audisset, abiit, neo jam postridie ad me accessit: sed ad hunc modum suo erga nos officio perfuntorice expleto, rediit. Atque hoc est crimen, quod nos comamisimus, et patientes illi homines delictum illud praeterita nostra servitute, quam ipsis in dilectione servivimus, non compensarunt: sed itam in nos suam usque adeo incenderunt ob hoc erratum, ut nos ab omnibus orbis terrarum Ecclesias, saltem quantum in ipsis fuit, excommunicari fecerint.

3. At revera non ea est dissidii causa: sed quia existimarent tum demum se Euzoio probatum iri, si ipsi se a nobis abalienarent, illas sibi ipsis causas excogitaverunt, ut aliquam apud illos commendationem ex bello nobis indictio reperirent. Hi nunc et de Nicæna detrahunt **348** fidem, nosque vocant homoousias, quia in illa fide unigenitum Filium Deo et Patri homoousion consitetur, non quod una essentia in duo fraterna sit divisa, absit! non enim id cogitavit sancta illa ac Deo dilecta synodus, sed quia quod est Pater secundum essentiam, hoc et Filius intelligi debet. Sic enim nobis illi exposuerunt, cum dixerunt: *Lumen de lumine*. Est autem Nicæna fides, allata ab ipsis ex Occidente formula, quam Tyanensi synodo tradiderunt, a qua et suscepti sunt. Sed habent sapientem quamdam regulam ad suas ejusmodi mutationes, ut fidei verbis, non secus ac medici, utantur pro tempore, aliter alias sese ad propositos morbos accommodantes. Cujus sophismatis imbecillitatem non me arguere, sed vos decet intelligere. Dabit enim vobis Dominus intelligentiam ³⁷, ut cognoscatis quae recta sit doctrina, et quae obliqua ac perversa. Si enim alias alias fidei formulam scribere decet, et cum tempore immutari, falsa est sententia dicentis: *Unus Dominus, una fides, unum baptismum* ³⁸. Sin haec vera sunt, nemo vos decipiatur inanibus his verbis ³⁹. Nos enim calumniantur, quasi novi aliquid tradamus de Spiritu sancto. Rogate igitur quænam illa novitas. Constatemur enim nos, quod et accepimus, cum Patre et Filio conjunctum esse Paracletum, nec cum creatura numerari. Nam in

³⁷ II Tim. ii, 7. ³⁸ Ephes. iv, 5. ³⁹ Ephes. v, 6.

(60) Ἀρτεστάθμησαν. Coisl. primus et Regius I primus ἀρτεστάθμιαν. Paulo post editio Paris. τὸ ἄγαπτη πολλῷ. Deest postrema vox in septem mss. et vetustioribus editionibus.

(61) Κατὰ ἀλήθειαν. Editi ἡ κατὰ ἀλήθειαν contra veterum codicum fidem. Paulo post editio ἀλλοτριωτιν. Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis ut in textu. Sic etiam vetus editio Haganoensis et Paris. secunda.

(62) Οὗτοι γένονται. Ita Harl. et Regius primus. Editi τοινού. Coisl. primus οὗτοι τοινού. Med. οὗτοι γένονται. Reg. secundus et Coisl. secundus οὗτοι τοινού.

(63) Ἄχθ μᾶς. Prepositio addita ex septem mss. et editione Hagan. et Froben. 1. Mox editio Froben. 2 et Paris. εἰ; δύο, ἀδελφοί. Hagan. et

Α πόλεως, καὶ μέλιν ἀπαρειν ἐπὶ τὰ Γάια, ἵσταται ἡδη βαθεῖας, καθεύδοντι μοι λέγεται πλησίου τῷ οἰκηματι ἡμῶν. Ἀκούσας δὲ, διει καθεύδω, ἀπλύνων, οὐκέτι τῇ νοτεραίᾳ ἡμίν προσῆγγισεν, ἀλλ' οὐτεώς ἀφοιωσάμενος τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπανῆλθε. Καὶ τοῦτο ἔστι τὸ ἔγκλημα, δι τοικήσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ μαρτύρωνοι οὐκ ἀντεστάθμησαν (60) τὴν πρὸ τούτου δουλείαν ἡμῶν, ήν ἰδουλεύσαμεν αὐτοὺς τὸν ἀγάπη, τῷ πτελίσματι τούτῳ. ἀλλὰ τοσούτον θέραψαν τὴν καθ' ἡμῶν ὅργην ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀμαρτίᾳ, ὡς πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι, τὸ γε εἰς αὐτοὺς ἥκον, ἐκκηρύκτους ἡμᾶς ποιῆσαι.

3. Οὐ μήν αὐτη γέ ἔστι κατὰ ἀλήθειαν (61) τῆς διαστάσεως ἡ αἵτια. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμισαν εἰδοκιμίστεν τότε παρὰ τῷ Εὐζωνῷ, εἰ ἡμῶν ἐστοις ἀλλοτριωτιν, ἐκείνας ἑαυτοῖς ἐπενόησαν τὰς προφησίες, ἵνα εὑρώσῃ τίνα σύστασιν παρ' αὐτοῖς διὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς πολέμου. Οὕτως γένεται (62) καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ διαβάλλουσαν πίστιν, καὶ διμουσιαστὰς ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι· διὸ τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ πίστει τὸν μονογενῆ Σίδην τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διμούσιον διμολογεῖσθαι· οὐχ ὡς ἀπὸ μιᾶς (63) οὐσίας μερισθέσης εἰς δύο ἀδελφά, μη γένοιτο· οὐ γάρ τοῦτο ἐνόησεν ἡ ἀγία ἐκείνη καὶ θεοφιλῆς σύνοδος, ἀλλ' ὡς, ὅπερ ἔστι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Πατήρ, τούτῳ ὀφελούντος νοεῖσθαι καὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὕτω γάρ (64) ἡμῖν ἐκείναι αὐτοὶ ἡμιτενεσταν εἰπόντες, φῶς ἐκ φωτερός. "Ἐστι: δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις, ἡ παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως κομισθεῖσα, ἦν ἐπέδωκαν τῇ συνοδῷ τῇ ἐν Τιάνοις, ὃρ' ἡς καὶ παρεδέχθησαν. 'Ἄλλ' ἔχουσι τι τοφόν δύργας εἰς τὰς τοιαύτας ἑαυτῶν μεταβολάς· ὅτι τοις φίμωτας τῆς πίστεως ὡς ιατροὶ κάρχηνται κατὰ καιρὸν, διλοι: ἀλλως πρὸς τὰ ὑποκείμενα πάθη μεθαρμαζόμενα. Τούτου δὲ τοῦ σοφίσματος τὸ σαθρὸν οὐκ ἐμέγχειν προσῆκεν, ἀλλ' ὑμᾶς νοεῖν. Δώσει γάρ ὑμῖν ὁ Κύριος σύνεστιν πρὸς τὸ γνωρίζειν, τίς μὲν διεῖται; λόγος (65), τίς δὲ δι σκολιδὸς καὶ διεστραμμένος. Εἰ γάρ ἀλλοτε ἀλλας δεῖ πίστεις συγγράψειν, καὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἀλλοιούσθαι, ψευδῆς ἡ ἀπόφασις τοῦ εἰπόντος· Ἐίς Κύριος, μία πίστις. Εἴ δέ ἐκείνα ἀληθῆ, μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω τοῦ κενοῦς (66) τούτοις λόγοις. Διαβάλλουσαν (67) τῷ ἡμᾶς ὡς καινοτομοῦντας περὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἄγιον. Ἐρωτήσατε οὖν τίς ἡ καινοτομία. Ἡμεῖς

Frob. 1 εἰς δύο ἀδελφά. Sex mss. ut in textu. Occurrunt Basilius eorum cavillationi qui, ut ait in epist. 51, consubstantialis voce, et substantialiam communem, et ea quae ex substantia orta sunt, deinceps volebant. Unde sequeretur Patrem et Filium fraternaliter inter se cognitionem habere; quia, ut ibidem ait, *fraternaliter inter se quae ex uno ortae sunt*. 'Ἄδελφα γάρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἐνὸς ὑφεστάτα.

(64) Οὕτω γάρ. Vat., uterque Reg. et Coisl. secundus Τούτο γάρ.

(65) Ο εὐθῆς λόγος. Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ὁ εὐθὺς λόγος.

(66) Τοῖς κεροῖς. Codex Medicæus τοῖς καιροῖς novis sermonibus.

(67) Διαβάλλουσι γάρ ὑμᾶς. Regius uterque et Coisl. secundus διαβάλλουσιν ἡμᾶς;

γέροντος διδασκόμενος δὲ καὶ παρελάθομεν, μετὰ Πατρὸς [¶] καὶ Υἱοῦ τετάχθαι τὸν Παράκλητον, οὐ μετὰ τῆς σπίσσας ἀριθμεῖσθαι. Εἰς γάρ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα τεπιστεύχαμεν· καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος. Διὰ τούτο οὐδέποτε τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν συναρρέεται τὸν Παράκλητον ἀποσπώμεν. Ὁ γάρ νοῦς ἡμῶν φωτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς Υἱὸν ἀναβλέπει, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν εἰκόνι θεωρεῖ τὸν Πατέρα. Οὗτος οὖν ὄντας παρ' ἐαυτῶν ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ Πνεῦμα ἄγιον καὶ Παράκλητον ὀνομάζομεν, οὐτε τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δόξαν ἀθετεῖν καταδεχόμεθα. Ταῦτα ἔστι τὰ ἡμέτερα μετὰ πάσης ἀληθείας. Ἐπὶ τούτοις δὲ κατηγορῶν κατηγορεῖτων δικαιών ήμερος δικαιέτω· δὲ πιστεύων ταῖς καθ' ἡμῶν διαβολαῖς ἐποιημένοις πρὸς τὴν διαδικασίαν. Ὁ Κύρος ἐγγὺς· μηδὲν μεριμνῶμεν.

4. Εἰ τις ἐν Συρίᾳ συγγράφει, τοῦτο οὐδὲν πρὸς Β ήμέρος. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, φησι, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ (68). Οἱ ἑμοὶ λόγοι ἐμὲ κρινέτωσαν· ὑπὲρ δὲ ἀλλοτρίων ἡμᾶς σφαλμάτων μηδὲς καταδικαζέτω, μηδὲ τὰς πρὸς εἰκόσιν ἐτῶν γραφείσας παρ' ἡμῶν ἐπιστολὰς εἰς ἀπόδεξιν προβαλλέσθω τοῦ νῦν κοινωνικούς ἡμᾶς εἶναι τοῖς ἐκείνα συγγράψασιν. Ἡμεῖς γάρ πρὸς τῶν συγγραμμάτων, λαϊκοὶ δητες πρὸς λαϊκοὺς ἐπεστέλλομεν (69), πρὸς τοῦ τινά καὶ δόπονοις τοιούτην κατ' αὐτῶν κινεῖσθαι· καὶ ἐπεστέλλομεν οὐδὲν περὶ πίστεως, οὐδὲ σία νῦν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν διαβολῆς περιφέρουσιν οὔτοις, ἀλλὰ φιλάς προσηγορίας, ἀγαπητίκην προσφάντησιν ἀποτηρούσας. Ἡμεῖς γάρ ὅμοιοις καὶ τοὺς τὰ Σαβελλίου νοσοῦντας, καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου θύρας ἐκδικοῦντας, ὡς ἀσεβεῖς, ἀποφεύγομεν καὶ ἀναθεματίζομεν. Εἰ τις τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγει καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν πρᾶγμα πολυάνωμον ὑποτίθεται, καὶ μίαν ὑπόστασιν ὑπὸ τριῶν προστηγοριῶν ἐκφωνούμενην, τὸν τοιούτον ἡμεῖς ἐν τῇ μερὶ τῶν Τουδαίων τάσσομεν. Ὁμοίως καὶ εἰ τις ἀνόμιον λέγει κατὰ τὴν οὐσίαν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ή εἰς κτίσμα κατάγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἀναθεματίζομεν, καὶ ἐγγὺς εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς τιθέμεθα πλάνης. Ἀλλὰ τὰ μὲν στόματα τῶν κατηγορούντων ἡμᾶς ἐπισχεθῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ἀμήχανον· μᾶλλον μὲν οὖν εἰκός καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτούς ἐπὶ ταῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ μείζονα καὶ χαλεπότερα καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν· τὰς μέντοι ὑμετέρας ἀκούς φυλαχθῆναι οὐ χαλεπόν. Πόστε, δὲ ἐστιν ἐφ' ὑμῖν, τοῦτο ποιήσατε. Ἀκεραίαν ἡμῖν καὶ ἀπρόληπτον ταῖς διαβολαῖς τὴν καρδίαν ὑμῶν φυλάξατε· καὶ πρὸς τὰ προβαλλόμενα ἐγκλήματα ἀπαιτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνας. Καὶ εἰ μὲν εὑρητε παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, μηδὲ δώτε χώραν τῷ Φεύει· ἐὰν δὲ ἀποκούντων ἡμῶν πρὸς τὴν ἀπολογίαν αἰσθησθε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγόροις ἡμῶν ὡς ἀληθεύουσιν. Ἀγρυπνοῦσιν ἐκεῖνοι πρὸς τὸ ἡμᾶς κακοποιῆσαι· τοῦτο παρ' ὑμῶν οὐκ ἐπικηρύψαντεν. Ἐμπορικὸν διο-

Patrem et Filium et Spiritum sanctum creditimus, atque in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizamur. Quapropter nunquam Paracletum ab illius cum Patre et Filio conjunctione avellimus. Mens enim nostra a Spiritu illustrata ad Filium respicit, et in illo velut in imagine Patrem videt. Neque igitur nomina ex nobis ipsis communiscimur, sed Spiritum sanctum Paracletum nominamus, neque debitam ei gloriam destruere volumus. Vere omnino haec nostra sunt. Horum gratia qui accusat, accuset: qui nos persecuitur, persequatur: qui fidem habet calumniis quibus impetratur, paratus sit ad judicium. Dominus prope est, nihil solliciti sumus ¹⁰.

4. Si quis in Syria scribit, hoc nihil ad nos. Ex suis enim, inquit, verbis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis ¹¹. Mea me verba judicent; propter alienos vero errores nemo nos condemnet, neque ante viginti annos scriptas a nobis epistolas proferat, ut demonstret nunc communicatores nos esse eorum qui ista scripserunt. Nos enim, antequam haec scribebant, laici ad laicos scripimus, antequam vel suspicionem ejusmodi quisquam in illos moveret; nec de fide quidquam scripimus nec qualia illi nunc ad invidiam nostra creandum circumferunt, sed salutationes nudas, quae amicam compellationem persolvebant. ¹² Nos enim patriter et eos qui Sabellii morbo laborant, et eos qui Arii dogmata tuentur, ut impios fugimus, et anathematizamus. Si quis eudem Patrem dicit ac Filium et Spiritum sanctum, ac rem unam multis nominibus designatam esse statuit, unamque hypostasim tribus appellationibus expressam; tales nos in Judæorum parte numeramus. Sic etiam, si quis Filium Patri secundum essentiam dissimilem dicit, aut ad creaturam detribit Spiritum sanctum, anathematizamus, et a gentilium errore non longe abesse ducimus. Sed ora accusatorum nostrorum comprimi litteris nostris non possunt; imo verisimile est, illes etiam defensionibus nostris irritari, et majora ac graviora in nos machinari. Ceterum aures vestras custodiri non difficile. Quare quod in vobis situm est, præstate. Sincerum nobis et minime præoccupatum calumniis cor vestram servate: atque objectorum nobis criminum rationem a nobis postulate. Ac veritatem quidem si apud nos inveneritis, ne delis locum mendacio. Sin autem nos ad defensionem insirmos sanseritis, tunc credite accusatoribus nostris, ut vera dicentibus. Vigilant illi, nobis ut noceant: hoc a vobis non exposcimus. Nundinariam vitam agentes, structam nobis calumniam ad lucri accessionem convertunt: vos autem adhortamur, ut manalis domi, ac

¹⁰ Μηττ. iv. 5, 6. ¹¹ Ματθ. xii, 37.

(68) Καταδικασθήσῃ. Ita mss. sex. Edisi καταχριθήσῃ.

(69) Ἐκεστέλλομεν. Coisl. primus et Mai. ἐπεστέλλαμεν.

decore vos geratis, opus Christi in quiete perficiuntur, illorum vero congressus, qui ad auditores evertendos dolose sunt, declinetis: ut et dilectionem erga nos sinceram custodiatis, patrumque fidem servetis integrum ac ineffensam, et probati ac spectati, tanquam veritatis amici, apud Dominum comperiamini.

στον διασώστε, καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐδόξημοι φανῆτε, ὡς φύλοι τῆς ἀληθείας.

EPISTOLA, CCXXVII.

Cum Euphoniū Coloniensem episcopī ad sedem Nicopolitanam transferendum decrevissent, permolestum id accidit clericis Coloniensibus, quorum nonnulli iracundiam eo perduerunt, ut se ad tribunalia abuturos minarentur, ac res suas hominibus evertendurum Ecclesiarum cupidis commissuros. Basilius laudat eorum amorem in episcopatum, sed modum requirit. Demonstrat eis provideri, dum Nicopoli providetur, nec eos deserunturum episcopum. Spem afferit amicis soluti, seque ad eos venturum.

Clericis Coloniensibus consolatoria.

Et quid ita pulchrum et spectatum apud Deum est homines, ut charitas perfecta, quam complementum totius esse legis⁴⁴ a sapiente didicimus magistro? Quapropter approbo vestri in pastorem amoris ardorem. Nam nec teneru filio boni patris privatio, nec Christi Ecclesiae pastoris ac magistri secessus tolerabilis. Quare praeclaræ ac bonæ voluntatis indicium in hac præstantissima erga episcopum vestrum animi affectione præbuitis. Sed tamen vestrum illud præclarum erga patrem spiritualem studium, si modo et ratione contineatur, laudandum est; sin autem **350** limites transcendat, non jain eadem approbatione dignum est. Præclara œconomia erga religiosissimum fratrem nostrum et comministrum Euphoniū ab his, quibus Ecclesiae commissæ sunt gubernandæ, facta est, necessaria temporis, perutilis et Ecclesiae ad quam translatus est, et vobis ipsis a quibus assumptus. Hanc ne existimetis humanaam, aut ex cogitationibus susceptam hominem terrena sentientium; sed eos, quibus Ecclesiarum Dei sollicitudo incumbit, ex consuetudine et conjunctione quam habent cum Spiritu, id fecisse persuasum habete, atque hoc eorum inceptum animis vestris mandate, et operam date ut perficiatur. Suscipe igitur tranquille et cum gratiarum actione id quod factum est, habentes

⁴⁴ I Thess. iv, 11. ⁴⁵ Rom. xiii, 10.

* Alias CCXII. Scripta anno 375.

(70) Τοῦ Χριστοῦ. Ita tres vetustissimi codices, pro eo quod erat in editis τοῦ Κυρίου.

(71) Φυλάρχης. Ita sex mss. Editi διαφωτάρχητε.

(72) Τοῖς ἐν Κολωνᾳ. Coisl. primus et Med. non sine manifesto errore πρὸς Νικοπόλεις χληρικοὺς παραμυθητική. Ad clericos Nicopolitanos consolatoria. Deest παραμυθητική in duabus Regiis codicibus.

(73) Χριστοῦ. Non male in codice insignis Ecclesiae Parisiensis χρηστοῦ, boni pastoris secessus.

(74) Ἀπόδεξις. Editi addunt τριῶν. Sed melius ea vox abesse visa est a codicibus vetustissimis Med. et Coisl. primo. Paulo post ideum Coisl. ἀγάπητος παρέχοντες.

(75) Τοὺς δρους. Ita Coisl. primus et Med. Deest hæc epistola in Harlæano codice. Editi τοῦ δρου.

(76) Μετετέθη. Ita miss. summo consensu. Editio Paris. μετέθη. Paulo post satis commode Coisl.

μεταχειριζόμενοι, παρεμπόρευμα ποιοῦνται τὴν ἡμέτεραν διαβολήν· ὅμδε δὲ οἵκοι μένειν καὶ εὐσχημονεῖν, ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ (70) πληρῶντες, παρακαλούμεν, τὰς μέντοι συντυχίας αἰτῶν, τὰς δολερῶς ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούστων γινομένας, ἐκκλίνειν· ἵνα καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην ἀκεράν γιλάνῃτε (71), καὶ τὴν τῶν πατέρων πίστειν ἀθετεῖτε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΖ'.

B Τοῖς ἐν Κολωνᾳ (72) καληρικοῖς παραμυθητική. Καὶ τί οὕτω καλὸν καὶ εὐδόκιμον παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὡς ἀγάπη τελεῖα, ἢν πλήρωμα παντὸς εἶναι νόμον παρὰ τοῦ σοφοῦ δεδιάγμενα διασκάνων; Ποτὲ ἀποδέχομαι ὅμῶν τὸ διάπυρον τῆς περὶ τὴν ποιμένα νόμων διαθέσεως. Οὔτε γάρ παιδὶ φιλοπάτωρ πατρὸς ἀγαθοῦ στέρησις ἀνεκτή, οὔτε Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ (73) ποιμένος καὶ διασκάλου ἀναχώρητη φορητή. Ποτὲ καλῆς καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀποδεῖξιν (74) ἐν τῇ ὑπερβαλλούσῃ περὶ τῶν ἐπίσκεπτων ὅμῶν διαθέσει παρέχεσθε. Ἀλλὰ τὸ χρηστὸν ὑμῶν τοῦτο καὶ περὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα ἐνδιմέτον, μέτρῳ καὶ λογισμῷ γενόμενον, ἀπόδεκτὸν ἔστιν ἐκβαίνον δὲ τοὺς δρους (75), οὐκ ἔτι τῆς αὐτῆς ἀποδοχῆς ἀξιον ζήτειται. Οἰκονομία καλὴ περὶ τὸν θεοφόρον διστατόν διδεψόν τοῦ δρου τὸν συλλειτουργὸν Εὐφρόνιον παρὰ τῶν οἰκονομεῖν τὰς Ἐκκλησίας πεπιστευμένων γεγένηται, ἀναγκαῖα τῷ καιρῷ, λυστεῖται καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἡν μετετέθη (76), καὶ ὅμη αὐτοῖς ἀφ' ὧν τὸν διῆρθρη. Ταύτην μὴ ἀνθρωπίνην νομίστε, μηδὲ ἐκ λογισμῶν κεκινήσθαι τὰ γῆρα φρονούντων ἀνθρώπων· ἀλλὰ τῇ συνθητῇ τοῦ Πνεύματος τοὺς τὴν μέριμναν ἀνηρτημένους (77) τῶν Ἐκκλησῶν τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῆσαι πέτεσθε, καὶ ἐμβάλλεσθε τῇ διανοῇ τὴν δρμήτην ταύτην, καὶ σπουδάσατε αὐτὴν τελειώσαι. Δέξασθε οὖν τὴν συνῆχη (78) καὶ μετ' εὐχαριστίας τὸ γενόμενον, ἐκεῖνο πεπιστευμένοι, διης οἱ μὴ δεχόμενοι παρὰ τῶν ἐκκλησῶν τῷ

D primus et Med. τῇ συνηθείᾳ τοῦ Πνεύματος, ex consuetudine Spiritus, id est. ex societate et coniunctione, quam habent cum sancto Spiritu. In hanc sententiam Tatianus, orat. aduersus Graecos: Γέγον μὲν οὖν συνδιάτον ἀρχήθεν τὸ Πνεῦμα τῇ ψυχῇ, erat quidem ab initio Spiritus convictus unum. Legelatur in editis τῇ συνεργῇ τοῦ Πνεύματος, ope Spiritus. Quæ quidem scriptura facilis et plana est. Sed quo planior et facilior, eo minus proclive fuit eam immutare, præsertim antiquioribus librariis, qui non tantum sibi licentiae sumebant, quantum recentiores. Alteram autem, quam in contextum recepimus, cum obscuria nonnullis videri potuerit, non mirum immutatam fuisse.

(77) Ἀνηρτημένους. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀνηρτημένους. Mox Coisl. primus et Med. ἐμβάλλεσθε.

(78) Ησυχῆ. Ita sex mss. Editi ησυχῶς. Illede Coisl. primus et tres alii τὸ γενόμενον.

Θεού τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις διατυπούμενα τῇ τοῦ Θεοῦ
διαταγῇ ἀνθίσανται. Μή δικαιολογείσθε πρὸς τὴν
μητέρα ὑμῶν τὴν ἐν Νικοπόλει Ἐκκλησίαν. Μή τρα-
χύνεσθε πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀναδεξεγμέ-
νους (79) τὴν μέριμναν. Ἐν γάρ τῷ τὰ τῆς Νικοπό-
λεως συνεστάναι πράγματα καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς μέρος
συνάστασης εσται (80). ἐὰν δὲ ἐκείνης ἀφῆται τις
αὐλος, καὶ μυρίους ἔχητε τοὺς φυλάσσοντας ὑμᾶς,
συμπαραγαλωθήσεται τῷ κεφαλαίῳ καὶ τῷ μέρος.
Ὕπερον οἱ τοῖς ποταμοῖς παροικοῦντες, ἐπειδὴν
ἴσωσι τινας πόδρωθεν δυχρώματα καταβαλομέ-
νους; (81) τοῖς δέρμασιν, ἴσασιν, διτι αὐτοῖς προδιο-
κύνται τὴν ἀσπάλειαν, τὰς ἐπιδρομὰς τῶν φευμάτων
ἀπακρούμενοι· οὕτω καὶ οἱ νῦν τὸ βάρος τῆς φρον-
τίδος τῶν Ἐκκλησιῶν (82) ἀναδεξάμενοι ἐν τῇ τῶν
ἄλλον φυλακῇ τὴν καθ' ὑμᾶς δδειαν διοικοῦνται·
καὶ ἐν σκέπῃ γενήσεθε πάσης ταραχῆς, ἐπέρων
ὑποδεχομένων τὸν πολέμου τὰς προσοβόλας. Πρὸς δὲ
κάκεινο (83) ἐνθυμεῖσθαι ὑμᾶς προσῆκεν, διτι οὐχ
ιμᾶς ἀπέβαλεν, ἀλλ' ἐτέρους προσέλαβεν. Ήν δῆπου
τῷ βάσκανοι τινές ἐσμεν ἡμεῖς, διτε τὸν δυνάμε-
νον καὶ ἀλλοις τῶν ἐαυτοῦ χαρισμάτων μεταδιδόνται
ἀναγκάζειν ὑμῖν (84) ἐναποκλείειν τὴν χάριν, καὶ τὸ
καθ' ὑμᾶς μόνῳ χωρίῳ στενοχωρεῖν. Οὗτε γάρ δ
πειγήν περιφράσσων, καὶ ὑπάτος ἔξδον λυμανιόμε-
νος, οὔτε δὲ διδασκαλιὰν διαρκῆ καλύπων ἐπὶ πλείον
χωρεῖν ἔξω τοῦ πάθους τῆς βασκανίας ἐστίν. Ἐχέτω
τινῶν καὶ τὴν Νικοπόλεως μέριμναν, καὶ τὸ ὑμέτε-
ρον προσθήκη ἔστω τῶν ἐκεῖ φροντισμάτων. Τῷ μὲν
γάρ ἀνδρὶ πλείων προστῆθεν (85) δό κόπος, ὑμῶν δὲ
οὐδὲν ἐλαττοῦται ἢ ἐπιμέλεια. Ἐκείνο δέ με πάνυ
ἐλύπτησε, καὶ ἔξω ἐφάνη τοῦ μέτρου, τὸ εἰρῆσθαι,
διτι ἀποτυχόντες τῶν ἐπιζητουμένων, τὰ δικαστή-
ρια καταλήψιμα, καὶ ἐπιστήσομεν (86) ἀνθρώπους
τοῖς πράγμασιν, οἵ τι καταστροφὴ τῶν Ἐκκλησιῶν
εὐῆγις ἐστὶ τὸ κεφαλαῖον. Μή πως οὖν ἀφρονι θυ-
μῷ φερόμενοι (87) τινες παραπέσωσιν ὑμᾶς φθέγγα-

(79) Ἀραδεδηγμένους. Coisl. primus ἀναδεδει-
γμένους. Paulo post Medicæus codex ἔσταναι πρά-
γματα.

(80) Συρδιασωθήσεται. Coisl. prius συνδιασώ-
ζεται. Intra Vat., Reg. secundus, Coisl. secundus,
Paris. et ad marginem Clarom. τῷ κεφαλαίῳ καὶ
τῷ ὑπέρεον. Οὐ αὖ.

(81) Κατιβαλλομένους. Med. codex προκατα-
βαλλομένους.

(82) Τῶν ἐκκλησιῶν. Ita Coisl. uterque, Med., Reg. secundus et Paris. Editi τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(83) Πρὸς δὲ κάκειτο, etc. Dubitarunt eruditi viri, utrum Euphronius, relicta Coloniensi Eccle-

sia, ad Nicopolitanam translatus fuerit, an ultramque simul regendam suscepit. Utrumvis factum
fuerit.

luerit, cum ad summam Ecclesie utilitatem necessario tempore factum sit, maxima laude dignum videri, et Spiritui sancto attribui debet. Sed perspicere mihi videor, ita rem constitutam fuisse ut

alius Coloniæ, præter Euphronium, episcopus non daretur. Promittit enim Coloniensibus Basilius , eos et communem cum aliis provinciæ Ecclæsiis

eos et communem cuni aliis provinciae Ecclesiis utilitatem percepturos, et Euphronium ab illis proprie regandis non discessorum. In aliorum evan-

prie regendis non discessurum. In aliorum custodia, inquit, securitati vestrae provident, taliique eritis ab omni tumultu, aliae bellis impetu, existente

III ab omni tumultu, alius belli impetu sustinendibus. Hæc communia Coloniensibus erant futura cum aliis provinciæ Ecclesiis. Quid autem Col-

A pro certo, eos qui res in Ecclesiis a Dei electis constitutas non admittunt, Dei ordinationi resistere. Cavete litigetis cum vestra matre Ecclesia Nicopolitana; nec animum in eos, qui vestrarum animarum curam suscepere, exasperate. Dum enim res Nicopolitanæ consistent, vestra etiam pars simul servabitur; sed si illam aliqua tempestas attigerit, etiamsi adsint vobis custodes innumeri, pars quoque una cum capite absumetur. Quemadmodum igitur qui ad fluvios habitant, si quos procul videant valida præsidia aquis objicere, intelligunt securitati sua provideri, dum incursum aquarum repelluntur; ita etiam qui nunc pondus sollicitudinis Ecclesiarum sustinent, in aliorum custodia securitati vestræ provident, tuti-
que eritis ab' omni tumultu, aliis belli impetum sustinentibus. Ad hæc illud etiam vobis considerandum est, non vos ab eo repudiatos, sed alios assumptos. Non enim invidi quidam sumus, ut qui sua dona etiam cum aliis communicare possit, eum cogamus gratiam inter vos concludere, et solis loci vestri finibus coerceamus. Nam nec qui fontem circumsepit, et aquarum exitum labefactat, nec qui doctrinam uberem prohibet latius fluere, extra invidie crimen est. Suscipiat itaque et Nicopolis curam, et ad futuras illic sollicitudines vestri cura accedat. Illi enim plus accessit **351** laboris, sed de vestri cura nihil decessit. Hoc autem mihi et maxime doluit, et modum mihi visum est excedere, quod videlicet dixistis: votorum compotes si non sumus, ad judicium tribunalia abibimus, ac res hominibus committemus, quibus Ecclesiarum eversio caput est votorum. Cavete igitur ne qui unquam insano furore acti vobis persuadeant, ut quidquam apud publica subsellia proferatis, atque inde aliqua accidat eversio, cuius pondus in eorum capita, qui causam præbue-

niensibus proprie servaretur, indicant quæ sequuntur : Ad hæc illud etiam vobis considerandum est, non vos ab eo repudiatos, sed alios assumptos... Suscipiat itaque et Nicopolis curam, et ad futuras illic sollicitudines vestri cura accedat, etc. Similia leguntur in epistola sequenti, in qua Basilius Coloniensis magistratus rogat, ut boni vasis usum communem habere cum vicinis non recusent; ac Euphronium Colonie et Nicopolis communem patrem futurum pollicetur. Ridicula sane et absurdâ promissa, si Euphronium Colonia non cum Nicopoli, sed cum aliis Ecclesiis episcopalibus Nicopoli subjectis communem patrem erat habitura.

(84) Ὑμῖν. Ita miss. summo consensu, et paulo post τῷ καθ' ὑμᾶς. Editi ἡμίν ει τῷ καθ' ἡμᾶς. Paulo post λυμανόδενος ἐπανετός. Sed postremā vox multo melius deest in codicibus Med. et Coisl. primo. Ibidem Coisl. primus κωλύων μη ἐπὶ πλεον.

(85) *πλειστον προσηλθεν*. Coisl. prius προσηλθεν. Med. πλειστον προσηλθεν. Paulo post deest τὸ in quinque moss. ante εἰρηθαί, non tamen deest in Coisl. primo et Med.

(86) Ἐκιστήσομεν. Coisl. primus ἐπειτέσσομεν.
Vat., Paris., Coisl. secundus et Reg. secundus ἐπει-
τέσσομεν.

(87) Φερόμενοι. Coisl. primus περιφερόμενοι.
Paulo post deest in eadem edice et in Medicis.

rint, convertatur. Sed recipite et considium nostrum, quod vobis in paternis visceribus danus, et religiosissimorum episcoporum dispensationem, qua secundum Dei voluntatem facta est. Quin et exspectate nos, qui ubi advenerimus, si nobis Dominus faverit, quæcunque vestram pietatem per epistolam commonere non licuit, ea coram suggestemus, et ipsa re et opere, quantum in nobis erit, vos solari consabimur.

καλέσαι τὴν εὐλόγειαν ὑμῶν, δι' ἐντῶν παρανέσομεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τὰς ἔργων ἐπαγγεῖλην ὑμῖν πειρασόμενα.

EPISTOLA CCXXVIII.

Laudat Colonia magistratus, quod res ecclesiasticas non negligant: marentes discessu episcopi sui horuntur, ut metri Nicopoli communem parentem cedant, qui eos regere non desinet, ac temporum difficultate considerata, episcopis ignorantes, qui hoc consilium necessitate adducti ceperunt. Promuli majoris sollicitum eorum quae facia fuerant, si Dominus dederit, ut ad eos veniat.

Coloniae magistris.

Accepi litteras dignitatis vestræ, et gratias egī Deo sanctissimo, quod rerum publicarum curis occupati, ecclesiasticas haud parvi penditis; sed de iis unusquisque velut de proprio negotio et ex quo vita sua pendeat, ita solliciti fuistis mihi que scriptis moerentes discessu religiosissimi episcopi vestri Euphronii: quem non abstulit vobis Nicopolis, sed si ex jure ageret, suum proprium recepisse se diceret; sed liberalius agens, vocem edet teneræ matris decoram, se communem vobis cum patrem habituram, qui ex parte utrisque de sua communicabit gratia: neque illos quidquam pati sinet ab adversiorum incursibus, neque vos consueta sollicitudine privabit. Igitur et temporis difficultatem considerantes, et economia necessitatem prudenter intelligentes, episcopis ignoscite, qui hanc viam ad constituendum Domini nostri Iesu Christi Ecclesiarum ordinem inierunt; vobis autem ipsi ea suggerite, quæ viris et perfecta propria intelligentia præditis, et amantium consilia ad usum suos adjungere scientibus congruant. Vos enim verisimile est multa eorum quæ commovenetur ignorare, eo quod aitis in extrema Armenia constituti: nos vero qui mediis in rebus versamur, et quorum aures undique unoquoque die rumore eversarum ecclesiarum percutiuntur, valde anxiis sumus, ne forte communis 352 hostis diuturnæ vitae vestræ tranquillitati invidens, in vestris quoque locis sua ipsius zizania serere possit, cedatque et Armenian regio in escam adversariis. Sed nunc quidem tranquilli et quieti sitis, veluti boni vasis usum communem habere cum vicinis vestris non recusantes. Pauso post autem, si

περὶ τούτων, quod in editis legebatur post φθέγξασθαι.

• Alias CCXC. Scripta anno 375.

(88) Ἔρετιαν. Tres mss. recentiores ἑταῖοι.

(89) Γενομένην. Coisl. uterque et Reg. secundus γνωμένην. Intra Coisl. primus ἄγνωστος.

(90) οἱ ὑπέρ, Ita omnes mss. Editi ὀσπερ.

(91) Οὐτε ἔκεινοι. Codex Medicæus εὗται ἔκει-

σταὶ τις εἰς τὸ δημόσιον, καὶ γένηται μὲν τις εἰ- τεῦθεν κατατροφή (88), περιτραπῆ δὲ τῶν γνωμένων τὸ βάρος ταῖς κεφαλαῖς τῶν τὴν αἰτιαν παρα- σχουμένων. Ἀλλὰ δέξασθε καὶ τὴν ἡμετέραν συμβα- λὴν ἐν πατρικοῖς ὑμῖν σπλάγχνοις προσαγομένην, καὶ τὴν τῶν θεοφελεστάτων ἐπισκόπων οἰκονομίαν, εἰτὲ βούλησιν Θεοῦ γενομένην (89). Καὶ ἀναμείνεται καὶ ἡμᾶς, οἱ παραγενόμενοι, ἐδὲ ὁ Κύριος ἡμῶν συ- εργήσῃ, οὐσαὶ οὐκ ἐνεχώρει διὰ τῆς ἐπιστολῆς πα- σχεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΗΝ.

B

Πολιτευομένοις Κοινωνίαις.

Ἐδέξαμην τα γράμματα τῆς κοινωνίτης ὑμῶν, καὶ εὐχαρίστησα τῷ παναγίῳ Θεῷ, διτ., ἀσκία διτες περὶ τὴν μέριμναν τῶν δημοσίων, οὐκ ἐν πε- ἕργῳ τίθεσθε τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλ' ἔκαστος, ὡς ὑπέρ (90) ἴδιου πράγματος καὶ συνέχοντος αὐτοῦ τῆς ζωῆς, οὐτεις ἐμερίμνησε, καὶ ἐπεστείλατε τῇ μὲν ἀνιψιώνος ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν θεοφελεστάτου ἐπι- σκόπουν ὑμῶν Εὐφρόνιον· ὃν οὐκ ἀφέστειτο ὑμῶν; Νικόπολις, ἀλλὰ δικαιολογουμένη μὲν εἴποι ἀν., ὅτι τὸν οἰκεῖον ἀπέλαβε· θεραπευομένη δὲ φθέγξεται: ὑμῖν φωνὴν μητρὶ φιλοστόργων πρέπουσαν, διτι κοινὴ ἔξει πρὸς ὑμᾶς τὸν πατέρα, διτ. ἐν μέρει ἔκαστας; τῆς ἔκαστου μεταδῶσει χάριτος, οὐτε ἔκεινους (91) ἔκαστει το παθεῖν ἐκ τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιδρομῆς, καὶ ὑμᾶς τῆς συνήθους κηδεμονίας οὐκ ἀποστέρησε. Τοῦ τε οὐν καιροῦ τὴν χαλεπότερα λογισάμενοι, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀνάγκαιον σῶφρον γνώμην κατα- μαθόντες, σύγγνωτε μὲν τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ταύτῃ ἔθεούσι τὴν δόδον τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· παρανέστε δὲ ἔκαστοις, δ. τρέπεται ἀνδράσι τέλειον μὲν τὸν οἰκεῖον νοῦν κεκτημένοις, εἰδόσ δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀτ- πώντων ὑποθήκας προσιεσθαι. Υμᾶς μὲν γὰρ εἴπει πάλλα τῶν κινουμένων ἀγνοεῖν, διὰ τὸ ἐποπτεῖ- τῆς Ἀρμενίας τετάχαι: ἡμεῖς δὲ οἱ μέσους ἐμε- δηκτές τοῖς πράγμασι, καὶ πανταχόθεν ἐφ' ἔκαστος ἡμέρας τὰς ἀκοὰς βαλλόμενοι (92), τῶν καταστρε- μένων ἔκκλησιῶν ἐν πολλῷ ἀγνῶν ἔστιν, μήποτε δὲ κοινὸς ἀχθός, τῇ μακρῷ εἰρήνῃ τοῦ βίου ὑμῶν (93) βασικήνας, ἐπισπείραι δυνηθῆ τὰ ἔκαστον ζεύκτα καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τόποις, καὶ γένηται καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων μέρος κατάβρωμα τῶν ὑπεναντίων. Άλλὰ νῦν μὲν ἡσυχάσατε, ὡςπερ σκεύους ἀγαθοῦ χρήσ-

νοις.

(92) Τὰς ἀκοὰς βαλλόμενοι. Tres codices re- centiores ταῖς ἀκοὰς βαλλόμενοι.

(93) Τοῦ βίου ὑμῶν. Quatuor mss. τοῦ βίου ἡμῶν. Sed Coisl. primus et Med. cum editis con- sentiunt. Nihil mutandum esse inde patet, quod longa illa pax non ad Basilium, qui in ipso incep- dio versabatur, sed ad Coloniam referenda sit.

καὶ τὴν ἔχειν πρὸς τοὺς γείτονας ὑμῶν καταδέξα-
μενοι· μικρὸν δὲ ὑστερον, ἂν δῷ δὲ Κύριος τὴν ἐπι-
δημίαν ἡμῶν, καὶ τελεωτέραν παραμυθίαν τῶν
γενέσεων ἐκδέξεσθε (94), ἐὰν τοῦτο ὑμῖν ἀναγκαῖον
ιωσανθῇ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΩ^τ.

*Spiritus sancti consilio factum esse non dubitat, quod apud eos factum fuerat. Laudat Pæmenii prudentiam et in restate-
rum perficienda fortitudinem. Horatius ne Colonenses irriuerit: spem effert se ad eos venturum.*

Τοῖς κληρικοῖς Νικοπόλεως.

1. Καὶ πάρ' ἐνδεῖς εὐλαβοῦνς καὶ δευτέρου γενόμε-
νηρον πλήροφορεῖς ἡμᾶς τῇ συμβουλίᾳ τοῦ Πνεύ-
ματος γίνεσθαι. Ὅταν γάρ μηδὲν ἦται ἀνθρώπινον
πρὸς ἄρθραν καίμενον, μηδὲ σκοτῷ οἰκεῖας ἀπο-
ικαίωσας πρὸς τὰς ἐνεργειας ὅρμῶσιν οἱ ὅσιοι (95),
ιλλὰ δὲ τι εὐάρεστον τῷ Θεῷ προδέμενοι, δῆλον, διτε
έργος ἔσται δὲ τὰς καρδίας αὐτῶν κατευθύνων.
Ὕπου δὲ ἀνδρες πνευματικοί τῶν βουλευμάτων
επάρχουσιν, ἕπεται δὲ τούτοις λαὸς Κυρίου ἐν συμ-
ποντῇ τῆς γνώμης, τις ἀμφιβαλεῖ μήδι οὐχὶ τῇ κοι-
νωνίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὸ εἰμα
τὸν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκχέαντος (96), τὴν
κατὴγραφήν της γεγενήθει; "Οθεν καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰκάσατε
ἢ θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν
ἰκανόν (97) κατὰ Θεὸν κεκινήσθαι, δεῖς καὶ ἐπέστη
μην ἐν καιρῷ, καὶ ήλθεν ἐπὶ τὸν τρόπον τούτον τῆς
ιεραμυθίας. Οὐδὲν ἐγὼ οὐχὶ τὴν εὔρεσιν μάνον τοῦ
εμπέροντος ἐπαινῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γνώμης γεν-
νῶν θεαμάζω, ζει, μὴ εἰς ὑπερθέσεις ἀγαγῶν τὸ
φρίγμα, ἐξέλυσε μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιχειρούν-
νων, ίδωκε δὲ καιρὸν φυλακῆς τοῖς ἀντιποιμένοις,
πήγερε δὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀφεδρεύοντων, ἀλλ'
θές τῷ καλῷ βουλεύματι τὸ τέλος ἐπήγαγεν.
Ὕπου τανέστιον (98) φυλάξειεν δὲ Κύριος τῇ ἑαυτοῦ
ἡρτῇ (99), ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν ὅμοιαν ἑντυπῇ δια-
κινεῖ τῇ ἡμετέρᾳ τοῦ προλαβόντος διαδοχῆς, καὶ
τῇ δύναις γύρων τῷ πονηρῷ, δεῖ νῦν, εἰπερ ποτὲ,
ἢ καπαστάσεις τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχεραίνει.

2. Τοὺς δὲ τὸν Κολωνείαν ἀδελφούς πολλὰ μὲν καὶ
μηδὲν παρεκάλεσαμεν διὰ γραμμάτων· καὶ ὑμεῖς
ἐπιδέχεσθαι αὐτῶν ὀφελεῖτε τὴν διάθεσιν μᾶλλον
πιπροῦντεν αὐτοὺς, ὃς διὰ σμικρότητα παροφθέν-
τος, μηδὲ τῇ κοταφροήσει προάγειν αὐτοὺς εἰς φι-
λονεικίαν. Διάτι πεφύκασι πάντες οἱ φιλονεικοῦσι τες
ἴδιοι τοῖς στοχαζόμενοι: λέγομεν, ἀλλὰ πείρα κακῶν
ἴδιων δεδιδαγμένοι, δὲ παραγάγοις δὲ Θεὸς ταῖς ὁμετέ-
ταις προστυχαῖς (1). Συνεύξασθε δὲ καὶ ἡμῖν τὴν εὐ-

A Dominus dederit ut ad vos veniam, majus etiam
eorum quae facta sunt solatum accipietis, si
modo id vobis necessarium videbitur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXXXIX^τ.

Clericis Nicopolitanis.

B 1. Καὶ οὐαὶ νε. αο uno aut altero homine pio fa-
ctum est, id nobis certo persuadet, rem consilio
Spiritus tueri. Etenim ubi nihil humani ob oculos
positum, neque studio proprii commodi ad agen-
dum sancti feruntur, sed quod Deo gratum est,
sibi proponunt; liquet Dominiū esse, qui eorum
corda dirigit. Cum autem spirituales viri consi-
liorum auctores sunt, eosque sequitur plebs Do-
mini concordi sententia, quis dubitabit, quin com-
municatione Domini nostri Iesu Christi, qui suum
sanguinem pro Ecclesiis effudit, consilium captum
sit? Unde et ipsi recte existimasti religiosissimum
fratrem nostrum et communistrum Pæmenium
divinitus fuisse permotum: qui et adsuit vobis
opportune, et hanc consolandi rationem invenit.
Quem quidem ego non solum ob rem utilem exco-
gitatam laudo, sed animi etiam fortitudinem ad-
miror; quod nequaquam dilationibus rem protra-
hens, debilitaverit efflagitantium studium, dede-
ritque tempus adversariis sibi providendi, ac
insidiatorum insidias exuscitaverit, sed confessum
præclarum consilium ad exitum perduxerit. Quem
quidem cum omni familia custodiat Dominus
gratia sua, ut Ecclesia sui similis permaneat in
successione, non degenere ab antecessoris vir-
tute, nec detur locus maligno, qui nunc, κι
unquam alias, ægre fert præclarum Ecclesiarum
statum.

D 2. Fratres autem qui in Colonia sunt, pluribus
quidem et nos adhortati sumus per litteras: sed
et vos debetis eorum studium probare. magis,
quam quasi ob tenuitatem contemptos irritare, aut
contemptu ad contentionem provocare. Solent enim
qui contendunt, inconsultius se gerere, et
multis rebus suis male consulere, ut molestiam
exhibeant adversariis. Nemo autem adeo parvus
est, qui nunc noui possit magnorum malorum
occasione in subministrare iis, qui occasione
quærunt. Neque id ex conjecturis dicimus, sed
experientia proprietum malorum edocti, quæ
353 Deus precibus vestris avertat. Simul autem

αρεστεύειν. Consentit cum editis Coisl. primus.

(96) Εὐχέαντος. Ita mss. septem. Edit. ἐκχέαν-
τος.

(97) Ποιμένιος. Addidimus hoc nomen ex octo
mss.

(98) Πανέστιος. Male interpres Panestium.

(99) Χάρτιος. Coisl. secundus, Reg. secundus et
Bigot. χρηστότεροι.

(1) Προστυχαῖς. Coisl. primus et Med. εὐγεῖς.

Alias CXLIII. Scripta anno 375.

(94) Τὸν τερομένων. Hæc addidimus ex mss.
μηνιγε. Coisl. primus ibidem δέξεσθε. Quatuor
iliū ἐκδέξασθε. Medicus δέξεσθε. Solatii autem
monile bis in locis intelligitur remedium quoddam
et temperamentum, ut in difficultibus et molestis
ebus. Vide Notas ad epist. 126.

(95) Οἱ ὅσιοι. Ita mss. omnes, uno Bigotiano
χειρό, qui ad marginem habet οἱ ὅσιοι, et in
exi, ut editi οἱ ἄγιοι. Ibidem Paris., Bigot. et
Pai. ἀλλὰ τοῦ εὐαρεστεύειν. Duo alii ἀλλὰ τὸ εὐ-

et nobis prosperum iter precemini, ut advenientes A vobiscum gaudemus de praesenti pastore, nosque mutuo de obitu communis patris nostri consolemur.

EPISTOLA CCXXX*.

Magistratus Nicopolis hortatur ut, cum impletum sit quod penes episcopos erat, jam ipsi confirmant id quod ab episcopo constitutum est, et, eorum opera, omnium et in urbe et rure consensus in suscipiendo episcopo et repellendo exterrit tentationibus conspiret. Sununum desiderium significat invisidæ Ecclesiæ Nicopolitanæ, quam recte doctrine metropolim vocal.

Magistratibus Nicopolitanis.

Ecclesiasticae oeconomiae ab iis quidem sunt, quibus Ecclesiarum commissa sunt gubernacula : sed a plebe confirmantur. Quare quod penes religiosissimos episcopos erat, impletum est : quod autem reliquum est, jam ad vos spectat, si velitis promptio animo complecti datum vobis episcopum, et tentationes externas strenue repellere. Nihil enim adeo pudorem incutit sive potestatibus, sive reliquis, quicunque invidenter vestrae tranquillitati, ut concors in datum episcopum amor, et in resistendo firmitas. Id enim illos in desperationem conjicit nefarii omnis conatus, si viderint artificia sua neque a clero neque a plebe admitti. Quo ergo in bonum estis animo, date operam, ut eodem civitas animetur ; et tum populos, tum omnes rure degentes, ut par est, aequum in bona eorum proposita roborantes, adeo ut vera vestra in Deum charitas omnium fama celebretur. Ulinam autem nos quoque digni habeamur, qui veniamus aliquando ad vos, et Ecclesiam pietatis alricem invisamus : quam ut rectæ doctrinæ metropolim veneramur, quod jamendum a viris perquam venerandis, et Dei electis, atque amplectentibus cum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, gubernetur : quibus dignum esse eum, qui nunc designatus est, et vos judicatis, et nos consensimus. Tantum Dei gratia custodiarni, qui et prava inimicorum consilia dissolvat, et robur ac constantiam vestris animis ad ea, quæ præclare decreta sunt, luenda inspiret.

* Alias CXCIV. Scripta anno 375.

(2) Τὴν εὐδοκίαν. Coisl. primus τὴν ὑγείαν. Claron. τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐδοκίαν. Ibidem Medicæus Συνεύξασθε δὲ μοι καὶ υἱόν.

(3) Ἐργοθάμαστ. Coisl. uteisque, Med., Vat., Reg. secundus et Bigot. δρμισθῶμεν, acquiescamus.

(4) Νικοπόλεως. Editi et plures mss. recentiores addunt διὰ τὸν γεροσονθέντα ἐπίσκοπον, ordinati causa episcopi. Sed hæc melius desunt in antiquioribus codicibus. Non enim ordinatus fuit episcopus Euphronius, qui dudum Coloniæ Ecclesiam regebat. Scribit autem ad magistratus Basilius, non solum quia plurimum poterant in temperandis populi animis, sed etiam quia eorum ad electionem confirmandam consensus requirebatur. Unde Coelestinus papa in epist. 7 : *Nullus, inquit, invitit detur episcopus. Cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur.* Gregorius Theologus pater in epist. 22, quam scripsit vacante sede Caesariensi, Basiliū presbyterum commendat clero, honoratis, et curialibus, ac toti populo.

(5) Ωστε. Editi addunt καὶ νῦν. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem Coisl. et Med.. διὰ τὸν δὲ τὸν

οἰδαν (2), ἵνα παραγενόμενοι ἐφησθῶμεν (3) ἢ μὲν ἐπὶ τῷ παρόντι ποιέντε, καὶ συμπαραχθῶμεν ἢ τῇ ἀναγωστει τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑ'.

Πολιτευομένοις Νικοπόλεως (4).

Αἱ περὶ τὰς Ἑκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αἰώνιον, θεοῖς οὐντας δὲ παρὰ τῶν λαών. Ωστε (5) διὰ μὲν ἐπὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, πεπλήρωται τὸ δὲ λειπόμενον δῆλη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἐὰν κατακύρωστε ἔκδύνωμας (6) περιέχεσθαι τοῦ δεδομένου ἢ τὸν ἐπισκόπου, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἔξωθεν πείρας ἴτυράς ἀποκρούεσθαι. Οὐδὲν γάρ οὖτα δυσπεπτεῖ ὡς ἀρχοντας οὗτοι τοὺς λοιποὺς, δοσις βασικάνουσιν ἢ τὴν εἰρηνικὴν καταστάσει, ὡς σύμφωνον περὶ τὴν δεδομένου ἀγάπην, καὶ τὸ λογοθέαν τῆς ἐνστάσεως (7). Ἀπόγνωσιν γάρ ἐμποιεῖται αὐτοῖς πάσης ἐπιχειρήσεως πονηρᾶς, ἐὰν λώσι μήτε κλήρον μήτε λαόν τοις τῶν ἐπινοίας παραδεχόμενον. Ἡν οὖν γνωμήν ἔχει περὶ τοῦ καλοῦ, ταύτην κοινὴν ποιήσασθε τῆς ἀλεως· καὶ τοὺς δῆμοις, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκούσι τὴν χώραν διαλέχθητε ἐπιφέρωσαντες (8) αὐτῶν τὰς κακὰς προαιρέσεις, ὧστε διαβοηθῆναι παρὰ πᾶσι τὸ γένος ὑμῶν τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης. Ἐάν δὲ (9) καὶ αὐτὸι κατακύρωσθων ποτε παραγενέσθαι καὶ ἐπιστέψαντες τὴν Ἑκκλησίαν τὴν τροφὸν τῆς εὐσεβείας, ἥν εἰς μητρόπολιν τῆς δρυδοδέκας τιμῶμεν, διὰ τὸ ἐπιλαϊον ὑπὸ τιμωτάτων (10) ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ οἰκονομεῖσθαι αὐτὴν ἀντεχομένων τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ὃν δέξιον εἶναι τὸν νῦν (11) ἀναφανέντα καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε, καὶ τοις εἰς εθέμεθα. Μόνον φυλαχθείτε (12) παρὰ τῆς χώρας τοῦ Θεοῦ, παραλύοντος (13) μὲν τὰ πονηρὰ βούλευματα τῶν ἔχθρῶν, ἰσχὺν δὲ καὶ εὐτονίαν πρὸς γινήσκην τῶν καλῶν δεδογμένων ταῖς ψυχαῖς ὑπὸ τηρούντος.

(6) Ἐκδύνωμα. Ita septem mss. Editi εὐθύς.

(7) Ἐργασίας, εἰτ. Ita mss. Editi ἀναστάτως. Εὔποιει γοῦν ἀπόγνωσιν.

(8) Ἐπιφέρωσαντες. Ita Med., Coisl. primus et Paris. Editi ἐπιφέρωσαντες.

(9) Εάν δέ, εἰτ. Ita septem mss. Editi εὐθύς. Εὔποιει γοῦν ἀπόγνωσιν, quod eodem redit. Sed videatur typographi nimio grammaticæ studio contentum immutasse.

(10) Τιμωτάτων. Coisl. primus et Med. τιμωτάτων.

(11) Τὸν τοῦ. Posterior vocula addita ex octo mss.

(12) Φυλαχθείτε. Coisl. primus et Med. φυλαχθείτε, custodiatut. Quæ quidem scriptura eo magis arredit, quod idem Basilius de Euphronio dicti in epistola præcedenti. Sed tamen nihil immutandum duxi, quia quæ sequuntur, non ad Pœmenium, sed ad Nicopolitanos referuntur.

(13) Παραλύοντος. Regius uteque, Coisl. secundus, Vat., Paris. et Bigot. alter παραλύοντος, et paulo post ἐμποιοῦντες. Ibidem Coisl. primus et aliis nonnulli ψυχαῖς ἡμῶν.

J. sius Amphiliachio commendat Elpidiūm, manūl de fratrib fuga, de insidiis inimicorum suorum, et de Doctrinā Ecclesie perturbatione. Hortatur ut se invisi, promittit se brevi missurum opus de Spiritu sancto, quod erat absolutum.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκορίου.

Ἄλιτρος εὐρίσκω τοῦ γράφειν πρὸς τὴν θεοτέσσιάν των τὰς ἀρρώματας, καὶ λυπεῖ με τοῦτο ὡς σμικρώς. Ὅμιον γάρ, ὥσπερ ἀν εἰ καὶ ἔδην πολλάκις δρᾶν αὶ καὶ ἀπολαύειν σου, δλιγάχις ἀπολευν τοῦτο. Ἀλλ' οὐκ ἔξεστι μοι γράψειν δι' ἀπορίαν τῶν ἐντεῦθεν ἤρι, ὅμας ἀφικινούμενων· ἐπει οὐδὲν ἔκώλυνεν, οὐδὲ ἐργατεῖα τοῦ ἐμοῦ βίου τὰ γράμματα εἶναι, τὰ καθ' ἕκαστην ἡμέραν συμπίπτοντα διαγγέλλειν (14) σου τῇ ἀγάπῃ. Ἐμοὶ τε γάρ κουφισμήν φέρει τὸ άνακοινωνῆσαι σοι τὰ καθ' ἡμᾶς, σέ τε οἴδα οὐδὲν οὔτω μεριμνῶντα, ὡς τὰ ἡμέτερα. Ἀλλὰ νῦν Σεπτέμβριος, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἐπειγόμενος. τῷ ἀπόδυσσαν τὰς διαβολὰς τὰς φυεδῶς αὐτῷ περὶ τῶν ἔχθρῶν κατασκευασθείσας, ἥττησεν ἡμᾶς τῇ ἐπιστολῇ. Δι' οὖ καὶ προσφεγγόμεθά σου τὴν εὐλόγειαν, καὶ συνιστῶμέν σοι τὸν ἄνδρα διά τε τὸ θάνατον δέξιον θέτε τὴν παρὰ σοῦ προστασίας, καὶ δι' ἡμῶν· οἱ εἰ καὶ (15) μηδὲν δόλοι ἔχομεν αὐτῷ μαρτυρεῖν, ἀλλ' οὐτι περὶ πολλοῦ ἐποιήσατο γραμμάτων ἡμετέρων γενέσθαι διάκονος, τούτον τε ἔχει ἐν τοῖς οἰκείοις, καὶ ἡμῶν μέμνησο, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑκκλησίας εἴχου. Πιώσκε δὲ, διτε οὐ μὲν θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν ἀπερόμας ἔστι, τὰς ὁχλήσεις μὴ φέρων τῶν ἀναιρέσιν. Δόδαρα δὲ καὶ μεγάλεσται, τοῦ κήπους τοῦ πολιάρκου τὰ ἔκει συνταράσσοντος. Ἡμῖν δὲ οἱ ἔχθροι τοῦ ἀποδούλους ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τυρεύουσιν, ὡς ἐπὶ τῶν εἰδότων λόγος· τῇ δὲ χειρὶ τοῦ Κυρίου τέως ἦται μεθ' ἡμῶν. Μόνον εἴχου μηδὲ γκαταλειπθῆναι ἡμῖν εἰς τέλος. Καὶ γάρ καὶ δὲ ἀδελφὸς διάγει ἀνεπαντελλαγῆσαι, τοῦ παλαιὸν ἀπέλαθε μουλίωνα· τέλον δὲ ἔχει οὐδὲν· καὶ τὰς βουλὰς τῶν ἔχθρῶν ἡμῶν διατεθέσαις (16) Κύριος. Πάντων μέντοι καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν προσδοκώμενων λυπηρῶν λύτσας ἔμιν τὸ σὲ θεάσασθαι. Ποτε, ἐδὲ γένηται σοὶ ποτε δικασθεῖν, ἵνας ἔτι ἐσμὲν ὑπὲρ τῆς καταξίωσον ἡμᾶς ίστιν. Τὸ περὶ τοῦ Πνεύματος (17) βιβλίον γέγραπται μὲν ἡμῖν καὶ ἔξεργασται, ὡς αὐτὸς οἶδας· ἀποστεῖλαις δὲ ἐν χάρτῃ γεγραμμένον ἔκώλυσάν με οἱ μετ' ἐμοῦ ἀπειλοφοι, εἰπόντες παρὰ τῆς εὐγενείας σου ἐντολὰς ἔχουν ἐν σωματικῷ γράψαι. "Ἴν" οὖν μηδὲ τὶ δίξαμεν ἴσχεντον ποιεῖν τῷ προστάγματί σου, ἐπέσχομεν τὸν ἀποστολοῦμεν δὲ μικρὸν ὑστερον, μόνον ἐδὲ τοις ἐπιτιθέοντος τοῦ διακονιζόντος ἐπιτυχόμενος. Ἐργάμενος καὶ εὐθυμος εὐχόμενος (18) τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῆς ἡμέρας καὶ θεοτείχης μοι καὶ τῇ τοῦ θεοῦ Ἑκκλησίᾳ τῇ τῷ ἁγίου φιλανθρωπίᾳ.

(14) Διαγράψασιν. Vel legendum διαγγέλλοντα, ut secunda manu scriptum invenitur in codice insignis Ecclesiae Parisiensis; vel verbum εἶναι de leendum. Idem codex habuit prima manu διαγγέλλων, itidem ut Clarom. et Bigot. alter.

(15) Οἱ εἰ καὶ. Ita septem mss. Editi εἰ καὶ. Sed ut plena sit hujus loci emendatio, legendum ἔχουμεν, ut in interpretando expressimus. Hunc enim bonum Basilius Amphiliachii patrocinio dignum

Amphiliachio, Iconii episcopo.

Paucas invenio scribendi pietati tuę occasiones, idque me angit non leviter. Perinde enim est, ac si videre te sære cum possem, teque frui, raro hoc facerem. Sed scribere mihi non licet, eo quod desint, qui hinc ad vos profiscantur; siquidem nihil impediret, quoniam veluti quedam vitæ meas ephemeras essent litteræ, quæ quotidie contingunt nuntiantes dilectioni tuę. Nam et mihi solatum afferit de rebus meis tecum communicare: teque novi nihil magis curauitem, quam res meas. Nunc autem Elpidius ad suum herum festinans, ut propulset columnas sibi ab inimicis nonnullis structas, petiit a me epistolam. Per quem et tuam salutis pietatem ac tibi hominem commendo, cum suo jure patrocinio tuo dignum, tum nostra causa: cui etiam si nullum aliud testimonium dare possemus, at profecto quia permagni fecit, ut meas ad te litteras perferret, hunc inter familiares recense, meique sis memor, et pro Ecclesia precare. Notum autem tibi sit religiosissimum fratrem meum exsulare, cum molestias sibi ab hominibus impudentibus exhibitas haud ferret. Doara autem valde exagitantur, ceto obeso res hujus loci perturbante. Nobis autem inimici insidias in aula struunt, ut rerum gnari referunt: manus autem Domini hactenus nobiscum est. Tantum precare, ut ne perpetuo deseramur. Nam et frater tranquillo est animo; et Doara antiquum receperunt mulionem; nihil autem habent amplius: ac consilia inimicorum nostrorum dissipabit Dominus. Porro omnium et præsentium et impendentium molestiarum solutio in eo posita, ut te videam. Quare si quando tibi licuerit, dum adhuc in terra versamur, ne graveris nos invisiere. De Spiritu liber scriptus quidem a nobis est et absolutus, ut ipse nosti. Quoniam autem mitterem in charta descriptum, prohibuere qui in eum sunt fratres, cum se a te mandata habere dicent, ut in membranis describant. Ne quid igitur contra præceptum tuum facere videamur, nunc procrastinavimus, sed paulo post miltemus, si quem idoneam ad perferendum nanciscamur. Valens laetusque et pro me apud Dominum deprecator doneris mihi et Dei Ecclesiaz, per sancti benignitatem.

esse asseverat; nedum ei nullum testimonium tribuere possit; ut omittam ejusmodi commendationem longa a Basilii urbane distare.

(16) Διασχεδάσαι. Duo ms. διασχεδάσοτ.

(17) Πνεύματος. Editi addunt ἄγιου. Sed ea vox nullo in codice mss. reperta.

(18) Εὐχόμενος. Regius uterque, Bigot. alter et Coisl. secundus οὐ περιγράμμενος.

Alias CCCXCV. Scripta anno 375.

355 EPISTOLA CCXXXII.

Perurbane gratias agit Basilius Amphiliocchio ob missa ad Natale Domini munuscula. Nuntial de fratribus fuga; hortator et se invasit; militi in conuentorio responsa Amphiliocchii questionibus.

Amphiliocchio, Iconii episcopo.

Quicunque dies litteras habeat tuæ pietatis, festus mihi dies est, et festorum dierum maximus. Cum autem accedunt etiam festi symbola, quid aliud appellare oportet, nisi festum festorum, quemadmodum lex vetus Sabbathi Sabborum solebat appellare? Deo igitur gratias ago, ex quo didicite et corpore valere, et Ecclesia in pace constituta salutifera dispensationis commemorationem peregrisse. Nos autem turbarunt quidam tumultus; nec sine summo dolore suimus, eo quod religiosissimus frater noster fugatus sit. Sed pro ipso precare, ut det illi Deus aliquando Ecclesiam suam videre a morsuum haereticorum vulneribus curatam. Nos autem etiam atque etiam velis invisere, dum adhuc in terra versamur. Fac rem tibi quidem consentaneam, a me autem maximis votis extendam. Mirari autem licet ipsam etiam eulogiarum sententiam: quippe quia per ænigmata validam mihi precatus es senectutem. Ostendisti enim te per lampenas ad labores nocturnos excitare: per bellaria vero integrum partium omnium valitudinem spondere. Non enim mihi est ætas ad roddendum, cum jam pridem dentes et tempore et infirmitate sint extiri. Quid quidem ad interrogata attinet, factæ sunt in commentario responsiones quedam, quales potui, et ut per tempus licuit.

EPISTOLA CCXXXIII.

Contra Eumenianos, qui nob̄ dixerint exentus comprehensionem arrogabunt, demonstrat Basilius bonum quiddam mentem esse ac mentis operationem, eumque si Spiritu sancto se tradat, ad Dei cognitionem evelli; sed laetum cognoscere, quidam fas est infinitam manifestalem a tenuissimo cognosci.

Amphiliocchio, qui eum consuluerat.

1. Scio me et ea de re audivisse, nec ignore horum constructionem. Quid ergo dicemus ad hæc? Nempe præclarum quiddam mens est: et in ea habemus id quod est ad imaginem creatoris. Præclarum etiam quiddam est mentis operatio, quæ

* Alias CCCXCIV. Scripta anno 376.

** Alias CCCXIX. Scripta anno 376.

(19) Σαββάτα. Hanc vocem addidimus ex codicibus Med., Coisl. primo et Clarom. Pictures in hac epistolam non habuimus. Festi symbola pariter apud Greg. Naz in epist. 53 et 54 de acceptis ab Helladio muniberibus intelligi debent, non, ut visum est Billio, de litteris quaqueversum pulsis ut dies festus munitarietur. Interduum etiam presentibus clericis ejusmodi munera dari solebant. Legimus enim apud Facundum lib. v. c. 2. Ibam solitus esse in die sancio Paschæ, aut ante diem, dare de manu clericis quedam pro festivitate.

(20) Δημητρῶν. Sic ope codicis Clarom. emendatum quod corrupte in editis legebatur τραυμάτων. Favent huic emendationi Coisl. primus et Med. in quibus legitur δειμάτων, terrorum.

(21) Λαυριχῆρων. Verit interpres gestatorios currus. Combefisim rhedas nobiles, teclos currus. Sed quid ejusmodi rhedæ et currus ad nocturnos labo-

A

'Αμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου

Πᾶσα τὴν μέρα γράμματα ἔχουσα τῆς θεοφείας σου ἑστή την ἔστι, καὶ ἀρτῶν ἡ μεγίστη. Οὐν δὲ καὶ φύμαδα ἐπιφέροται ἑστής, τί δέλο χρῆ ὑμάσιν ἡ οὐχὶ ἑστήν ἑρτῶν, διπερ ὁ πλευρός νιμος Σάββατα (19) Σαββάτων προσαγορεύειν εἴθε; Εὐχαριστοῦμεν οὖν τῷ Κυρίῳ, μαθόντες, δι τοι εἰρωσαι τῷ σώματι, καὶ εἰρημενούσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς οικηρού οἰκονομίας τὴν δινάμνησον ἐτέλεσε; Ἡμᾶς δὲ θύρου δι τινες διετάραξαν· οὐ μὴ ἡμεῖς κατηφείας διηγάγομεν, τῷ τὸν θεοφιλέστατον ἀλεῖθη τιμῶν πεφυγαδεύμένον εἶναι. 'Αλλ' ὑπέρ μὲν εἰών προσεύχου, ἵνα δέρη αὐτῷ ὁ θεός ποτε ἐπιδειν τὴν ἐκανού τῆς Ἐκκλησίαν τῶν αἱρετικῶν δηγμάτων (20) τοι τραύματα λαθεῖσαν· ἡμᾶς δὲ λίαν καταξιωσι εἰσχεσθαι, ἔως εἰτεντὸν ἐπὶ τῆς Ηολίστου ἐρωτῶ μὲν ἀκόλουθον, τινέν δὲ εὐχῆς δέξιον τῆς μεγίστης. Θαυμάσας δὲ ἔστι καὶ τὴν διάνοιαν τῶν εἰλογῶν· δι τοι δινιγμάτων τηνῶν τῆμα τῆρας ἴστρον. Ἐδειξας γάρ, δι τοι δικὰ μὲν τῶν λαμπτηῶν (21) πρὸς τοὺς νυκτερινοὺς διεγέρεις καρμάτους· δι τοι τῶν τραγημάτων τὸ πάσι τοῖς μέρεσι τετονόσθαι κατεγγυᾷ. Οὐ γάρ ἔμοιγε καθ' ἡλικίαν τὸ τρόπεν, πάλαι τῶν δόδοντων ἔκ τε τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀρμοστίας ἐκτετριμένων. Πρὸς μὲν οὖν τὰ ἐπεργάτηντα γεγόναστι τινες ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ ἀποκριτεῖς, οὓς ἐμοὶ δινεῖν τίν, καὶ ὡς δι καρπὸν (22).

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΓ'.

C

'Αμφιλοχίῳ (23) ἀρωτήσατε.

D

1. Οἶδα καὶ αὐτὸς ἀκούσας τούτου, καὶ γνωρίζω τῶν ἀνθρώπων τὴν κατασκευὴν. Τί οὖν ἐρωτῶ πρὸς ταῦτα; Οτι καλὸν μὲν ὁ νοῦς· καὶ ἐν τῷ νοῦ ἔχομεν τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. Καὶ καλὸν τοῦ νοῦ ἡ ἐνέργεια· καὶ δι τοι δεικνύντος ὃν οὗτος, ταῦτα

res prodesse poterant? Lampades ergo vel candela cerasæ sententia hujus loci interpretari cogit: quo sensu lampenes interdum usurpari probant Mariannus et Cangius. Ingeniosam munusculturum explicationem habentes apud Hieronymum in epistola ad Marcellam, quæ cum ei varia munera, in his cereos, misisset, in singulis Hieronymus aliqua mysteria tum sibi tum virgini convenientia peracte exquirit. Cereos autem non ut Basilios ad nocturnos labores revocat: sed in virgine hanc vim habere dicit, ut accenso lumine, sponsi expectetur adventus: in seipso autem, ut et propter nocturnos metu, et animos semper malo conscientie formidantes, ceteræ quoque accidensit sit gratum.

(22) Ἐδίδουν. Coisl. τενδίδουν. Med. ἀνεδίδουν.

(23) 'Αμφιλοχίῳ, etc. Hunc titulum eruisseus et codicibus Med., Coisl. primo et Vaticano. Additum quinque codices τοι τοῦ νοῦ ἐνέργεια, qui quesierat quænam sit mentis operatio. Editi habebant τῷ αὐτῷ

; μὲν φαντασιοῦται περὶ τῶν οὐκ δυτῶν ὡς δυτῶν, λλάκις δὲ εὐθυδόλως ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν φέρεται. Λλλ ἐπειδὴ τούτῳ διτταὶ δυνάμεις παραπεφύκα-⁽²⁴⁾, κατὰ τὴν ἡμετέραν τῶν εἰς Θεὸν πεπιστευ-^{ται} τῶν ὑπὸληψίν, ἢ μὲν πονηρὰ, ἢ τῶν δαιμόνων, ἢ τὴν ίδιαν ἀποστασίαν ἡμᾶς συνεφελχυμένη, ἢ θειοτέρα καὶ ἀγαθὴ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ὁμοίωσιν ἢς ἀνάγρουσσα· ὅταν μὲν ἐφ' ἑαυτοῦ μένη ὁ νοῦς, καὶ καθορῷ καὶ τὰ ἑαυτῷ⁽²⁵⁾ σύμμετρα· ὅταν τοῖς ἀπατῶσιν ἑαυτὸν ἐπιδῆ, ἀφανίσας τὸ οἰκεῖον κτήριον, φαντασίας σύνεστιν ἀλλοκούτοις. Τότε καὶ ἔιλον οὐχὶ ἔιλον εἶναι νομίζει, ἀλλὰ Θεόν· καὶ ισόδην οὐχὶ χρήματα εἶναι κρίνει, ἀλλὰ σεβάσματα. Λίγον ὃς πρὸς τὴν θειοτέραν ἀπονεύσῃ μερίδα, καὶ εἰ τοῦ Πνεύματος ὑποδέξῃται χάριτας, τότε γίνεται ἡ θειοτέρων καταληπτικός, δοσον αὐτὸν τῇ φύσει ἴμμετρον. Τρεῖς οὖν εἰσιν εἰονεῖ βίων καταστάσεις· εἰ Ισάριθμος τούτοις αἱ τοῦ νοῦ ἡμῶν ἐνέργειαι. Η γάρ πονηρὰ ἡμῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ πονηρὰ μῶν δηλούνται τὰ τοῦ νοῦ κινήματα· οἷον μοιχεῖαι, λιπαροί, εἰδωλολατρεῖαι, συκοφαντεῖαι, ἕριδες, θυμοὶ, ριθεῖαι, φυσώσεις, καὶ ὅσα ἐν τοῖς Ἔργοις τῆς αρκός ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπηριθμήσατο· ἢ μέση ή· ἐστι τῆς ψυχῆς ἡ ἐνέργεια, οὗτε κατεγνωσμένον· ἔχουσα, οὔτε ἐπαινετόν· ὡς ἡ τῶν βανκύσων τούτων⁽²⁶⁾ τεχνῶν ἀνάληψις, ἢς δὴ καὶ μέσας προστηρεύομεν, οὐδὲν τῷ ἑαυτῶν λόγῳ πρὸς ἀρετὴν ή πειλάτων· Ποία γάρ κακία κυβερνητικῆς ή Ιστρικῆς; Οὐ μέντοι γε οὐδὲν ἀρεταὶ αὐτεῖ καθ' εἰσαγάγοντες, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν κεχρημάτων⁽²⁷⁾ προαιρέσεως πρὸς τὴν τοῦ ἐτέρου τῶν ἀγτικειμένων ἀπολίνουσι μοιραν. Οὐ μέντοι τῇ θεότητι τοῦ Πνεύματος ἵνα κραθεῖς νοῦς, οὗτος ἡδη τῶν μεγάλων ἐστι θεωρημάτων ἐποπτικός, καὶ καθορῷ τὰ θεῖα κάλλη, τούτον μέντοι, δοσον ἡ χάρις ἐνδίδωστ⁽²⁸⁾, καὶ ἡ πατέσκεψη αὐτοῦ ὑποδέγεται.

2. Όπτε, διφέντες ἑκείνας τὰς διαλεκτικάς ἐρωτήσεις, μή κακεντρεχώς, ἀλλ' εὐλαβῶς ἔρεσταζέτωσαν τὴν ἀληθείαν. Δέδοσαι τοι μὲν τὸ τοῦ νοῦ κρητήριον εἰς τὴν τῆς ἀληθείας σύνεσιν. Ἐστι δὲ ἡ αὐτοαληθεία ὁ θεὸς τὸ μῶν. Πότε προηγούμενόν ἐστιν τῷ νῷ τὸν θεὸν τὸ μῶν ἐπιτιμώσκειν· ἐπιτιμώσκειν δὲ οἵτις ὁ

"Galat. v. 19."

(4) *Παρατεφύκασι*. Ita octo mss. Editi παρέφυ-
κασι. Illud autem παρατεφύκασι idem sonat ac ad-
sunt, sive assectantur. Sic in epist. 272 ait magnis
potestatibus illiberales assentationes solere παρ-
εφύσαι. Multi autem ex antiquis scriptoribus duos
genios nobis adesse dixerunt, ut pluribus testimo-
niis probat Cotelerius in Notis ad librum u Herme.
Hic autem Basilius bona potestatis nomine non an-
gelum intelligit, sed divinorem potestatem, que nos
ad Dei similitudinem deducit, divinorem partem,
Spiritus sancti gratias. Similia habemus in Com-
mentario in Isaiam p. 21, p. 394, ubi docet Basilius
Spiritum sauctum ab anima infructuosa rece-
dere, tuncque cadere sepes, angelorum custodiam;
et peregrinos irrnere, neinpe potestates peccatorum
circa scientiam effectrices. Ibidem unus codex κατό-
γε. Tres alii in his Medicinae κατέχονται.

(25) Τὰ ἐπιτρόπων. Σοὶ δὲ πρίμου τὰ ἐπιτρόπων

(25) Τὰ εἰστεφ. Κοιτ. βρήκαν τὰ εἰς εἰστεφ.

cum in perpetuo motu versetur; s^ep^e varia species
sibi effingit de iis quae non sunt, quasi sint; s^ep^e
etiam recta ad veritatem fertur. Sed quia duae iHs
adsunt virtutes, secundum nostram, qui **356** in
Deum credimus, sententiam, prava una, que d^em^o-
num est, ad propriam deflectionem nos attrahens;
divinior altera et bona, quae nos ad Dei similitu-
dinem deducit; mens intra se cum manatur, parva
intuetur ac suo modulo æqualia: cum vero decli-
pientibus se tradiderit, proprium judicium oblitte-
rans, in visis versatur absurdis. Tunc lignum non
lignum esse existimat, sed Deum: et aurum non
pecuniam esse judicat, sed numen. Si vero ad
diviniorem sese converterit partem, ac Spiritus
suscepit gratias, tunc percipit diviniora, quan-
tum ipsius natura potest attingere. Tres igitur sunt
veluti vitæ conditions, totidemque mentis nostraæ
operations. Vel enim prava sunt studia nostra, ac
pravi nostræ videlicet mentis motus; ut adulteria,
furia, idolatria, calumniae, rixæ, iræ, contentio-
nes, animi tumor, et quæcunque inter opera carnis
apostolus Paulus recensuit ⁴. Vel media quædam
est mentis operatio, nec damnandum quidquam
habens nec laudabile, velut artium cognitio et per-
ceptio, quas videlicet medias et indifferentes vo-
camus, nec ad virtutem nec ad vitium ex seipsis
propendentes. Ecquid enim mali habet ars guber-
nandi aut medendi? Neque etiam ipsæ per se
sunt virtutes, sed ex utentium proposito ad utram-
vis oppositorum partem deflecent. Quæ autem
Spiritus divinitati mens immiscetur, ea jam specu-
latur magna, divinasque intuetur pulchritudines,
quantum quidem gratia impertit, ipeiusque capit
constitutio.

2. Quare, omissis illis dialecticis quæstionibus, non subdole, sed pie expendant veritatem. Datum nobis est mentis judicium ad veritatis intelligentiam. Est autem ipsa veritas Deus noster. Menti itaque præcipuum ac primarium est Deum nostrum cognoscere; cognoscere autem quantum cognoscet

Dillarum artium. Si quis faveret ms. codex, libenter
eliminassem hæc verba, quæ spuria esse nullus du-
bito, et idcirco in Latina interpretatione omittenda
esse duxi. Totam enim Basili sententiam penitus
deformant, quæ cum artes generatim complectitur,
immerito illiberalium artium angustiis coeretur
Præterea profert Basilius exempli loco artem gu-
bernandi et medicinam, quas absurdum sit inter
artes illiberales numerare, presertim medicinam.
Hanc artem ipse Basilius apprime callebat, teste
Gregorio Naz., orat. xx, pag. 333. Quanti medieos
faceret, perspici potest ex epist. 189 ad Eustathium
archiatrum, ubi assentiri se propositetur iis, qui omni-
bus rebus, quæ quidem in vita studio habentur,
medicorum scientiam anteponunt. Vide epist. 84,
num. 1.

(27) Κεχρημένων. Ita decem mss. Edili κεκτη-
μένων.

(28) Ἐρδιδωσι. Medicæus codex δῖστα.

jostest infinita majestas a tenuissimo. Neque enim propterea quod oculi ad res visibles percipiendas destinantur, ideo jam res omnes visibiles cadunt in conspectum. Non enim celi hæmisphærium uno obtutu conspiciunt, sed objecta quidem oculis specie nos circumstat, at re ipsa multa, ut ne dicam omnia, in ipso ignorantur: stellarum natura, eorum magnitudo, distantia, motus, concursus, declinationes, habitudines reliquias, ipsa firmamenti natura, altitudo quæ se a concava circumferentia ad usque convexam superficiem extendit. Non tam dixerimus cœlum esse invisible, ob ea quæ ignorantur: sed visible, ob pauca quæ in eo cognoscuntur. Ita et de Deo. Si labefacta est a dæmonibus mens, **357** simulacra colet, aut in aliam aliquam speciem impietatis abducetur. Si vero Spiritus sese dederit auxilio, veritatem intelliget, et Deum cognoscet. Cognoscet autem, ut ait Apostolus, ex parte, sed in futura vita perfectius; *Cum enim venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*¹⁴. Quocirca et bona est mentis judicandi facultas, et ad finem utilem, Dei cognitionem, tendit, sed tamen tantum operatur, quantum assequi potest.

A δυνατὸν γνωρίζεσθαι τὸν ἀπειρομεγέθη ὑπὸ τῷ μη κροτάτου. Οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ ὁφθαλμοὶ εἰς κατανόσιν τῶν ὄρατῶν εἰσὶ τεταγμένοι, ἕδη πάντα τὰ ὅρατά ὑπὸ τὴν ὅψιν δημεταται. Οὐδὲ γάρ τὸ ἡμισφæριον τὸ οὐρανοῦ ἐν μιᾷ φορῇ (29) καθορᾶται, ἀλλὰ φατσία μὲν ὅψεως ἡμᾶς περισταταῖ, κατὰ ἓτη ἀλήθειαν πολλὰ, ἵνα μὴ πάντα εἴπω, θετινὲν ἐν αὐτῷ τὰ ἀγνοούμενα· ἀστέρων φύσις (30), μεγέθνη τιτανῶν, διαστήματα, κινήσεις, συνθροματικοὶ ἀποστάται, αἱ λοιπαὶ σχέσεις, αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ στερεώματος, τὸ βάθος τὸ ἀπὸ τῆς κολῆς περιφερείας ἕπει τὴν κυρτήν ἐπιχανεταιν. Ἀλλ᾽ ὅμως οὐκ ἐν εἶπομεν ὄρατον εἰναι τὸν οὐρανὸν διὰ τὰ ἀγνοούμενα, ἀλλὰ ὄρατὸν διὰ τὴν μετρίαν αὐτοῦ κατανόσιν. Οὗτοι καὶ περὶ Θεοῦ. Εἰ μὲν βεβλαμμένος ἔστιν ὃντας καὶ μόνων δ νοῦς, εἰδὼλολατρήσει, ἢ πρὸς ἄλλο τοι εἴδεις ἀσεβείας παρατραπήσεται· εἰ δὲ τῇ τοῦ Πνεύματος ἐαυτὸν ἐπιδέδωκε βοηθεία, τὴν ἀλήθειαν γνωρίσει καὶ Θεὸν ἐπιγνώσεται (31). Ἐπιγνώσεται δέ, ἐκ Ἁπόστολος εἰπεν, ἐκ μέρους· ἐν δὲ τῇ μετὰ τῶν ζωῆς τελευτέρων· *Οταν γὰρ διληθῇ τὸ τάλειον, εἰ δὲ μέρους καταρρηθήσεται* (32). *Ωστε καὶ καὶ τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον, καὶ πρὸς ενχρηστὸν τοῦ, τὴν Θεοῦ κατανόησιν, δεδομένον, ἐνεργοῦν μέντοι τοῦτον ὅσον αὐτῷ χωρητόν.*

EPISTOLA CCXXXIV.

Refellitur Anomæorum cavillatio quærentium, Colisse quod nosti, an quod ignoras?

Eidem ad aliam questionem responsio.

1. Quod nosti colis, an quod ignoras? Si respondemus: Quod cognoscimus, hoc colimus; cito ab illis occurritur: Quænam est essentia illius quod colitis? Quod si nos ignorare fateamur essentiam, retrouerunt denuo: Igitur quod ignoratis, hoc colitis. Nos vero dicimus illud scire multiplicem habere sententiam. Nam dicimus a nobis cognosci majestatem Dei, et potentiam, et sapientiam, et bonitatem, et providentiam, qua nostri euram gerit, et justitiam illius judicii; non ipsam essentiam. Itaque captiosa interrogatio. Non enim qui se essentiam non nosse dicit, confessus est se Deum ignorare, cum ex multis quæ recensuimus colligatur nobis Dei notio. Sed Deus, inquit, simplex est, et quidquid in ipso recensueris ceu notum et cognitum, ad essentiam attinet. Hoc ipsum sophisma est, innumeris ineptiis refertum. Cum tot et tanta sint quæ enumeravimus, utrum hæc omnia essentiae unius sunt nomina, idemque inter se va-

C Τῷ αὐτῷ (33) πρὸς ἄλλο ἐρώτημα.

1. Οἱ οἰδας, σέβεις; ἢ δὲ ἀγνοεῖς; Ἐάν ἀπειρνώμεθα, *Οἱ οἰδαμεν* (34), τοῦτο προσκυνοῦμεν, τιχεῖα παρ' αὐτῶν ἡ ἀπάντησις. Τις ἡ οὐσία (35) τῷ προσκυνοῦμενον; Ἐάν δὲ ἀγνοεῖν ὀμολογήσωμεν τὴν οὐσίαν, πάλιν ἡμῖν περιτρέψαντες λέγουσιν, ὅτι Οὐκοῦν δὲ οὐκ οἰδατε προσκυνεῖτε. *Ημεις δὲ λέγουμεν* (36), διτι τὸ εἰδέται τολύσημον. Καὶ γάρ τὸ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ εἰδέναι λέγομεν, καὶ τὴν ὄναμιν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν πρόνοιαν ἢ ἐπιμελεῖται ἡμῶν, καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ τῆς κρίσεως· οὐκ ἀντὴν τὴν οὐσίαν. *Ωστε ἐπιχειρεῖσθαι τὴν οὐσίαν*, οὐ γάρ ὅ τὴν οὐσίαν μη φάσκειν εἰδέναι ὡμολόγησε τὸν Θεὸν μη ἐπίστασθαι, εἰ πλὴν ὃν ἀπειριθμησάμεθα συναγομένης ἡμῖν τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας. Ἀλλ' ἀπλοῦς, φησιν, δὲ Θεὸς, καὶ πᾶν διπερ ἀν αὐτοῦ ἀπειριθμήσῃ γνωστὸν, τῆς οὐσίας ἐστι. Τοῦτο δὲ σφιζμά ἐστι μυρίας τὰς ἀποτις; ἔχον. Τοσούτων τῶν ἀπειριθμημένων δυτῶν, πάντα πάντα μιᾶς οὐσίας δύναματα; καὶ Ισοδυναμη;

¹⁴ I Cor. xiii. 9.

* Alias CD. Scripta anno 376.

(29) Ἐει μιᾳ φορῃ. Reg. secundus ἐν μιᾳ τοῦ οὐρανοῦ φορῃ.

(30) Φύσις. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent φύσεις.

(31) Ἐπιγνώσται. Editi bis habent ἐπιγνώσεις. MSS. utroque loco ἐπιγνώσται.

(32) Καταρρηθήσται. Medicæus codeix καταρρηθήσται.

(33) Τῷ αὐτῷ, etc. Num titulum eratmus ex codicibus Med., Coisl. secundo Vaticano. et aliis

nonnullis.

(34) Οἱ οἰδαμεν. Quinque codices præmitunt διτι, quod lamen nec Medicæus, nec Harlaeanus, nec Coislidianus primus agnoscunt.

(35) Τις ἡ οὐσία. Medicæus et Regius secundus τι οὐσία.

(36) Λέγομεν, διτι. Deest illud διτι in tribus ms. non velutissimis. Mox editi εἰδέται δηλωθήσει, sed abest postrema vox ab antiquissimis codicibus et pluribus aliis.

λήσις τὸ φοβερὸν αὐτοῦ καὶ τὸ φιλανθρωπὸν, τὸ καινὸν καὶ τὸ δημιουργικόν, τὸ προγνωστικόν καὶ ἀνταποδοτικόν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ προνοητικόν; καὶ ὅπερ ἀν τούτων εἴπωμεν, τὴν οὐσίαν δῆλοῦν; Εἰπερ γάρ τοῦτο λέγουσι, μή ἐρωτάτωσαν, εἰ γούσσαν οἴδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυνθανέσθωσαν μὲν, εἰ φοβερὸν οἴδαμεν τὸν Θεόν, ή εἰ δίκαιον, εἰ (37) φιλάνθρωπον; Ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἰδέναι. Ι δὲ δόλος τοις λέγουσι τὴν οὐσίαν, μή παραλογιζέσθων ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπλότητος. Αὐτὸς γάρ ὁ μολόγησαν νοῦ ή δόλος εἶναι τὴν τε οὐσίαν καὶ τῶν ἀπηριθμητῶν ἔχαστον. Ἀλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ή οὐσία ἀπλῆ. Ήμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνέργειῶν πορεύενταν τὸν Θεόν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ παρεγγέλειν οὐχ ὑπισχυόμεθα. Αἱ μὲν γάρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρόδες ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ή δὲ οὐσία ἑτοῦ μένει ἀπρόστιος.

2. Ἀλλ' εἰ τὴν οὐσίαν, φησὶν, ἀγνοεῖς, αὐτὸν γνοῖς. Σὺ δὲ ἀντίστρεψον, διτοις: Εἰ τὴν οὐσίαν λέπεις εἰδέναι, αὐτὸν οὐκ ἐπίστασαι. Οὗτος γάρ δὲ λυσιώτος, βλέπων τὸν κύνα ἐν τῇ φιάλῃ, πλειόν ὁρᾷ ὃν ὑγιαινόντων· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλεεινός, διτοις οἰτειται λέπειν ή μή ὁρᾷ. Μή οὖν θαυμάσῃς τοῦτον τῆς παραγγελίας, ἀλλὰ τῆς παρανοίας αὐτὸν ἐλεεινὸν ρίνον. Γίνωσκε τούννυν, διτοις παιζόντων ἔστιν ή φωνή· Η τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀγνοεῖς, δὲ μή γινώσκεις, θεοῖς. ΤἍγι δέ, διτοις μὲν ἔστιν, οἶδα· τοι δὲ ή οὐσία, πέρι διάνοιαν τιθεμαι. Πάws οὖν σώζομαι; Διὰ τῆς ποτεως. Πιστεῖς δὲ αὐτάρκης εἰδέναι, διτοις ἔστι Θεός, ήτι διτοις καὶ τοῖς ἐκχητοῦσιν αὐτὸν μισθωποδηγοῖνεται. Εἰδῆσις δρα τῆς θείας οὐσίας ή αἰσθητοῦ αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτῶν οὐ τὸ καταγένθεν τῆς ή οὐσίας, ἀλλ' διτοις ἔστιν ή οὐσία.

3. Καὶ ἀντερωτάσθωσαν οὕτω. Θεὸν οὐδεὶς ἔως πάκτοτε δι μορογενῆς Υἱὸς, δὲ ὁτι εἰς τὸν κατάτον τοῦ Πατρὸς, οὐτοῖς ἐξηγήσατο. Τι ἐξηγήσατο τοῦ Πατρὸς δι Μονογενῆς; Τὴν οὐσίαν, ή τὴν λίγαμιν; Εἰ τὴν διναμαριν (38), δοσον ἐξηγήσατο ήμιν, τοσούτον τρωκρίζομεν. Εἰ τὴν οὐσίαν, εἰπὲ, πῶς εἰκεν αὐτοῦ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν; Ἀβραδὺ πῶς προσεκύνησεν; Οὐχ δὲ ἐτίστευσε; Πότε δὲ ιτίστευσεν; Οὐχ δὲ ἐκλήθη; Ποῦ οὖν ἐνταῦθα ή πτάλψις αὐτῷ ἐμπαρυρθῆ παρὰ τῆς Γραφῆς; Οἱ μαθηταὶ δὲ αὐτὸν πότε προσεκύνησαν; Οὐχ δὲ τὴν κτίσιν αὐτῷ εἰδόν ὑποτεταγμένην; Ἀπὸ γάρ λιλάσης καὶ ἀνέμων ὑπακουούσαντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ή γνωσίς, ἀπὸ δὲ τῆς γνώσεως ή προσκύνησις. Πιστεύεις, διτοις δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Οὕτως ή μὲν προσκύνησις τῇ πίστει ἀκολουθεῖ· ή δὲ πίστει ἀπὸ δινάμεως βεβαιοῦται. Εἰ δὲ λέγεις τὸν πιστεύοντα

A lent terror illius et benignitas, justitia et vis creatrix, prænotio et remunerandi ratio, magnificentia et providentia; an quodcumque horum dixerimus, essentiam declaramus? Nam si illud dicunt, ne interrogent an essentiam noverimus Dei, sed per contentur an metuendum noverimus Deum, an justum, an misericordem? Hæc nobis nota esse consitemur. Quod si quid aliud dicunt essentiam, ne nos ludiscentur per illius simplicitatem. Ipsi siquidem confessi sunt aliud atque aliud esse essentiam et unumquodque eorum quæ enumeravimus. Sed variae quidem operationes, essentia vero simplex. Nos autem ex operationibus cognosci a nobis dicimus Deum nostrum, sed ad ipsam essentiam accessuros non pollicemur. Ipsi siquidem operationes ad nos descendunt, essentia autem illius manet inaccessa.

2. Sed si essentiam, inquit, ignoras, ipsum ignoras. Tu vero converte: Essentiam si dicas te nosse, ipsum non cognoscis. Neque enim, qui morsus a cane rabido videt canem in phiala, plus videt quam qui sani sunt; sed idcirco dignus commiseratione est, quod putet se 358 videre quæ non videt. Illum ergo ne mireris ob promissionem, sed ob dementiam miserum judica. Perspectum itaque tibi sit vocem esse ludificantum: Si essentiam Dei ignoras, quod ignoras colis. Ego vero illum esse novi: quid autem essentia, supra intelligentiam esse duco. Quomodo igitur salvor? Per fidem. Fides porro satis idonea est, Deum esse scire, non quid sit; eumque remuneratorem esse eorum qui ipsum querunt. Cognitio igitur essentiæ in hoc posita, ut ipsum non posse comprehendendi personam quid sit ejus essentia, sed hanc existere essentiam.

3. Sed sic vicissim interrogentur. Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit⁴⁴. Quid enarravit de Patre Unigenitus? Essentiam, an potestatem? Si potestatem, quantum nuntiavit nobis, tantum cognoscimus. Si essentiam, die ubinam dixerit ingenerationem esse ipius essentiam. Quando Abraham adoravit? Nonne quando credidit? Quando autem credidit? Nonne quando vocatus est? Ubinam tandem illum Scriptura testatur comprehendisse? Quando itidem discipuli ipsum adoravere? Nonne cum creaturam ei viderent esse subjectam? Nam ex mari et ventis ei obtemperantibus agnoveret ipsius divinitatem. Igitur ex operationibus cognitionis, ex cognitione autem adoratio. Credis me hoc facere posse? Credo, Domine: et adoravit eum⁴⁵. Sie fidem sequitur adoratio, fides vero per potentiam corroboratur. Quod si dicas credentem jam cognoscere; per quæ credit, per hæc et cognoscit: aut

⁴⁴ Joan. i, 18. ⁴⁵ Matth. ix, 28.

(37) Η εἰ. Postrema vocula addita ex novem mss.

(38) Εἰ τὴν δύναμιν. Hæc addita ex mss. decem;

ac prorsus necessaria sunt ad absolvendam sententiam.

etiam vice versa, per quas cognoscit, per haec et A credit. Cognoscimus autem Deum per potestatem. Quare credimus quidem ei qui cognitus est : eum vero qui creditus est, adoramus.

καὶ γνῶσκειν, ἀφ' ὧν πιστεύει, ἀπὸ τούτων καὶ γνῶσκει· ή καὶ ἀνάπταιν, ἀφ' ὧν γνῶσκει, ἀπὸ τούτων καὶ πιστεύει. Γινώσκομεν δὲ ἐκ τῆς δυνάμεως τὸν Θεόν. Ποτε πιστεύομεν μὲν τῷ (39) γνωθέντι, προσκυνοῦμεν δὲ τῷ πιστεύθεντι.

EPISTOLA CCXXXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΕ'.

Nicī quæstionī, priorne cognitio an fides? sic respondet Basilius, ut fidem in disciplinis, cognitionem in Christianis re- gione præire concedat. Sed cum Eunomium, si quis Deum a se cognosci suleretur, statim concluderent, Dei nūc cognosci: absurdū hæc illorum cavillatio refellitur.

Eidem ad aliam quæstionem responsio.

1. Priorne cognitio, an fides? Nos porro dicimus generatim quidem in disciplinis fidem cognitioni præire: at in nostra doctrina si quis dicat præire cognitionem fidei, non contendemus; cognitionem quidem humano captui accommodataam. Nam in disciplinis quidem oportet primum credere hoc elementum alpha esse; et ubi figuræ et pronunciationem didiceris, tum deinceps accentuatam percipere notionem potestatis elementi. At in fide quæ circa Deum versatur, præit illa cognitionis, Deum esse: hanc autem ex creaturis colligimus. Sapientiam namque, et potentiam, et bonitatem, et omnia ejus invisibilia ex mundo creatione intelligentes, sic cognoscimus. Ita sane illum ceu nostrum ipsorum 359 Dominum suscipimus. Quoniam enim totius mundi conditor Deus, nos autem mundi pars sumus; noster igitur etiam conditor Deus. Cognitionem istam fides sequitur, et fidem talem adoratio.

2. Nunc autem propterea quod multa significat cognitionis nomen, qui simplicioribus illudunt, ac gloriam ex paradoxis querunt, instar eorum qui in theatris sub omnium oculis calculos subducunt, interrogatione universe instituta, omnia simul complectuntur. Cum enim cognitionis nomen ad multa pertineat, cumque aliquid sciri possit partim ex numero, partim ex magnitudine, partim ex potentia, partim ex modo existendi, partim ex tempore generationis, partim ex essentia: illi interrogatione dum totum comprehendunt, si nos ceperint conscientes Deum a nobis cognoscere, conscientem cognitionem a nobis expetunt; si vero nos viderint in affirmando timidos, impietatis labem nobis affingunt. Nos vero id quod de Deo potest cognosci, scire conscientem, scire autem rursus, quid nostram fugiat intelligentiam. Quemadmodum igitur si a me scisciteris an cognoscam quid sit arena, meque scire respondeam; manifeste columnaberis, si statim et illius nume-

* Alias CCCI. Scripta anno 376.

(39) Πιστεύομεν μὲν τῷ. Sic codices mss. summo consensu. Editi πιστεύομεν καὶ τῷ.

(40) Τῷ αὐτῷ. Hic titulus desumptus ex codicibus Med., Coisl. primito et Vaticano.

(41) Καὶ μαθόντα. Coniunctio, quæ deest in editis, legitur in decein nostris codicibus.

(42) Ξεδειχρύμενοι. Legitur in sex mss. ἐν επιδειχνύμενοι. Sed tres velutissimi cum editis conciliantur.

Tῷ αὐτῷ (40) πρὸς ἄλλο ἔργημα.

1. Τί πρότερον, ἡ γνῶσις, ἡ τὶ πίστις; Ήμεῖς λέγομεν, ὅτι καθόλου μὲν ἐπὶ τῶν μαθημάτων εστὶς γνῶσεως προηγεῖται· ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου, καὶ λέγῃ τις προκατάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς πίστεως, οὐ διαφερόμεθα· γνῶσιν μέντοι τῇ τῇ ἀνθρωπίνῃ καταλήψει σύμμετρον. Επὶ μὲν γὰρ τῶν μαθημάτων πιστεύσας δεῖ πρῶτον, ὅτι ἡμῖς λέγεται, καὶ μαθόντα (41) τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ἔκφωνησιν, ὑπέρτερον λαβεῖν καὶ τὴν ἀκροβή γνώσησιν, ὑπέρτερον λαβεῖν καὶ τὴν δυνάμεως τοῦ στοιχείου· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ θεοῦ πίστει λέγεται μὲν ἡ ἔννοια ἡ περὶ τῷ, ἡ οἰστὶ Θεός· ταύτην δὲ ἐκ τῶν δημιουργημάτων πιστεύομεν. Σορῷ γάρ, καὶ δυνατόν, καὶ ἀγαθόν, τῷ πάντα αὐτοῦ τὰ ἀδρατα ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως νοοῦντες ἐπιγινώσκομεν. Οὕτω δὴ καὶ δεσπότην ἑαυτῶν αὐτὸν καταδεχόμεθα. Επειδὴ γάρ ποτὲ μὲν τοῦ κόσμου δημιουργὸς ὁ Θεός, μέρος δὲ κάμηλος, καὶ ἡμῶν δρά δημιουργὸς ὁ Θεός. Ταῦτη τῇ γνωσεὶ τὶ πίστις ἀκολουθεῖ, καὶ τῇ τοικύτη πίστι τῇ προσκύνησις.

2. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ πολύσημόν ἐστι τὸ τῆς γνώσεως θυρα, οἱ καταπαίζοντες τῶν ἀκεραιοτέρων, καὶ δομιῶν ἐπιδειχνύμενοι (42) τοὺς παραδόξους, ὡς οἱ ίντοις θεάτροις ἐν ταῖς πάντων ὑπεστὶ τὰς φύσεως καὶ πόντων, τῇ δρωτήσει τοῦ καθόλου τὸ πάντα ακαπάσουσιν. Ἐπειδὴ γάρ τὸ τῆς γνώσεως ὑπεροχή τοῦ διαβατοῦ, καὶ γνωστόν τί ἐστι, τὸ μὴ τὰς ἀριθμὸν, τὸ δὲ κατὰ μέγεθος, τὸ δὲ κατὰ δύναμην, τὸ δὲ κατὰ τὸν τρόπον τῆς οὐθέρεως, τὸ δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως, τὸ δὲ κατ' οὐσίαν· οὕτω, ἐν ἐρωτήματι (43) τὸ δόλον παραλαμβάνοντες, τὸ μὲν λάθωσιν ἡμᾶς δομολογοῦντας, διτε γνώσουμεν, ἀπαυτοῦσιν ἡμᾶς τῆς οὐσίας τὴν εἰδησον· ἵνα δὲ δώσωντες ἡμᾶς εὐλαβουμένους πρὸς τὴν ἀπόρεων, ξειριτέρουσιν ἡμῖν τῆς ἀσεβείας τὸ δυναῖον. Μὲν ἡμῖν εἰδέναι μὲν δομολογοῦμεν τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ εἰδέναι (44) δὲ τι πάλιν δὲκεφύγει ἡμῶν τὴν κτίληψίν. Ός οὖν ἐάν με ἐρωτήσῃς, εἰ οὖτα, τὶ εἴη δημός, καὶ ἀποκρίνωμαι (45), διτε ἐπίσταμαι· τοιχοραντήσεις προδήλως, ἐὰν εὐθὺς καὶ τὸν ἀρέθρον

(43) Ἐν ἐρωτήματι. Reg. secundus, Paris. et Coisl. secundus δὲν ἐρωτήματι, πατα ἐπερράτησε.

(44) Εἰδέτα. Legitur μὴ εἰδέναι in Regio secunda, οὐχ εἰδέναι in codice insignis Ecclesiae Parisiensis. Sed melius alii codices mss. et editi negatione current. Ηας enim si apponetur, legendum esset: μὴ εἰδέναι, διτε πάλιν δὲκεφύγει, Νεστορεῖον τὴν κτίληψίν.

(45) Ἀποκρίνωμαι. Ita mss. plerique. Editi κρίνομαι.

εὐτῆς ἀπαντήσῃς· διότι η μὲν πρώτη σου ἔρωτης εἰς τοὺς δὲ εἶδος ἐφέρε τῆς δύμου, η δὲ δευτέρα συκοφαγία περὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς περιετράπη. Ὁμοιόν
εῖται τοῦτο τὸ σθριμεῖξ τῷ λέγοντι· Οἴδας Τιμόθεον;
Θέλων τὸν Τιμόθεον οἴδας, οἴδας αὐτοῦ καὶ τὴν
χώραν· ἀλλὰ μήτηρ ὡμολόγησας εἰδέναι Τιμόθεον,
ἀπόροις τοίνυν τὴν λόγον τῆς Τιμοθέου φύσεως.
Ἐγὼ δὲ καὶ οἶδα Τιμόθεον, καὶ οὐκ εἰδά· οὐ μήτηρ
καὶ ταυτὸν, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ. Οὐ γάρ καθ' δ οἶδα,
καὶ τοῦτο καὶ οὐκ εἶδα· ἀλλὰ κατ' ὅλον μὲν οἶδα,
καὶ ὅλο οὐδὲ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γάρ αὐτὸν κατὰ
τὸν χαρακτῆρα, καὶ τὰ λοιπὰ ιδιώματα· ἀγνοῶ
αὐτῷ τὴν οὐσίαν. Επεὶ καὶ ἐμαυτὸν οὕτω τούτῳ
τῷ λόγῳ καὶ οἶδα καὶ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γάρ
ἐμαυτὸν οἵτις εἰμι· οὐκ οἶδα δὲ, καθὸ τὴν οὐσίαν
τοῦ ἀγνοῦ.

3. Τέτοιος έγγηγοςάσθωσαν ήμεν, πώς είπεν ὁ Παῦλος, διε τοῦ μέρους την οὐσίαν αὐτοῦ γινώσκομεν, οἰονεὶ μέρη τῆς οὐσίας αὐτοῦ γινώσκομεν; Ἀλλ' ἀπότον, ἀμερήσ; γάρ ὁ Θεός. Ἀλλ' ὅλην αὐτὴν γινώσκομεν; Πᾶντος οὖν, "Οταν εἰλιθη τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται; Οἱ δὲ εἰδωλολάτραι τι ἐγκαλοῦνται; Ήντος διε, γνόντες τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδιέτασσαν; Ἡ Γαλαταῖς (46) δὲ οἱ ἀνήρωι ὑπὸ τοῦ Παύλου διε τι ὄντειδιζονται, λέγοντος· Νυνὶ δέ, γνόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθήστες ὑπὸ Θεοῦ, τῶν ἀπιστρέψτε πάλιν ἐξ τὰ διαθετὴ καὶ πεπονισμένα; Γνωστὸς δὲ πῶς ἦν τῇ Ιουδαϊκῇ θεοῖς; Ἀρα ἀπειδή ἐν τῇ Ιουδαιᾷ η οὐσία, ητις ποτὲ (47) ἦν, ἀπεγνωσθη; Ἔγρω, φησι, θεοὶ τὸν κηραύνευσον αὐτόν (48)- δηλονότι δὲ βοῦς καθ' ὑμᾶς ἵνω τὴν οὐσίαν τοῦ κυρίου· καὶ δρος τὴν γάτερν τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἔγρω οὖν καὶ δι νος τῆς φάτνης τὴν οὐσίαν. Ἱερατὴ δέ με, φησίν, οὐκ ἔγρω. Τοῦτο ἐγκαλεῖται καθ' ὑμᾶς Ἱερατὴ, διε τὴν οὐσίαν, ἃς ποτὲ έστι, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπέγνω. Ἐκχεσοντος δέ την όρφή του στονταί τε τουτέστι, τὰ τὴν οὐσίαν σου μη καταπληρώτε. Ἀλλὰ πολλαχῷς τῇ γνῶσις, ὡς ἔφαμεν. Ἡ τε γάρ τοῦ κτισαντος ἡμᾶς σύνεσις, καὶ τὴν θεματικῶν αὐτοῦ κατανόησις, καὶ τῇ τήρησις τῶν ἴνολῶν, καὶ η αἰκετιστική πρὸς αὐτόν. Οἱ δέ, πάντα ταῦτα παρεστάμενοι, ἐπὶ ἐν σημαινόμενον τὴν γνῶσιν ἐλκουσι, τὴν θεωρίαν αὐτῆς (49) τοῦ Θεοῦ τῆς οὐσίας. Θήσεις, φησίν, ἀπέβαρτε τῶν μαρτυρίων, δόθει γνωσθήσομαι σοι ἐκεῖθεν. Ἀρα τὸ Γνωσθήσομαι, ἀντὶ τοῦ τὴν οὐσίαν μου ἐμφανίσω. Ἔγρω Κύριος τοὺς δρτας αὐτοῦ. Ἀρα οὖν τῶν μὲν ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν ἔγρω, τῶν δὲ ἀπατεύοντων διηνει τὴν οὐσίαν; Ἔγρω Ἀδάμ τὴν γυναικαν αὐτοῦ. Ἀρα τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἔγνώρισε; Καὶ περὶ

(46) *Ἡ Γαλάται*. Deerat ἡ in editis, quod ex sex mss. codicibus restitutus.

(47) *Hec zots. Sic emendavimus ex uno codice Regio quod in editis legebatur ἡτος τότε. Infra omnibus codicibus miss. et editis consentientibus legitur*

A rum exposcas; quia prima tua interrogatio ad arenæ speciem spectabat, posterior vero calumnia ad illius numerum deflectit. Ejusmodi est hoc sophisma ac si quis dicat: Nosti Timotheum? Profecto si Timotheum nosti, nosti et illius naturam: sed cognoscere te Timotheum confessus es: redde igitur nobis rationem Timothei naturæ. Ego vero et novi Timotheum, et non novi, non quidem secundum eamdem rationem, et in eodem genere. Non enim secundum quod novi, secundum illud et non novi; sed secundum aliud novi, et secundum aliud non novi. Novi enim illum secundum figuram ac reliquas proprietates: illius vero ignoro essentiam. Nam sic et me ipse hac ratione et novi et non novi. Novi enim quis ipse B sim: non novi autem, quatenus naturam meam ignoro.

3. Alioqui exponent nobis isti , quomodo dixerit Paulus : *Nunc quidem ex parte cognoscimus*⁴⁸. Num igitur ex parte essentiam illius cognoscimus , ac veluti partes essentiae illius cognoscimus ? Sed hoc est absurdum , siquidem partium expers Deus . An essentiam totam cognoscimus ? Quomodo igitur subjungit : *Cum tenerit quod perfectum est , evacuabitur quod ex parte est*⁴⁹. Jam vero idololatre cur incusantur ? Nonne ideo quod cognoscentes Deum , non tanquam Deum glorificaverint ? Aut etiam Galatae insani cur probris afficiuntur a Paulo , qui dicit : *Nunc autem cum cognoveritis Deum , imo cogniti sitis a Deo : quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa*⁵⁰ ? Quomodo autem cognitus erat in Iudea Deus ? An quia in Iudea notum erat qualis tunc esset illius essentia ? *Cognorit , inquit , bos possessorem suum*⁵¹. Scilicet vestro iudicio **380** bos novit essentiam heri . Et asinus præsepe domini sui . Novit igitur etiam asinus præsepis essentiam . Israel autem , inquit , me non cognovit . Id ex vestra sententia Israel incusatur , quod qualis tandem sit Dei essentia non agnovit . *Esfunde , inquit , iram tuam in gentes quæ te non noverunt*⁵² ; hoc est , quæ tuam essentiam non comprehenderunt . At , ut diximus , cognitione est multiplicis generis . Cognoscimus enim , si conditorem nostrum scimus , si intelligimus ejus mirabilia , si mandata servamus , si cum ipso conjungimur . Isti autem , omnibus his rejectis , cognitionem ad unum significatum trahunt , contemplationem ipsius Dei essentiae . Pones , inquit , ante testimonia , unde cognoscas a te inde⁵³ . Num illud , *Cognoscas , idem valet ac naturam meam revelabo ? Domini cognovit qui sunt ejus*⁵⁴ . Num ergo naturam eorum qui ipaus sunt cognovit , inobsequen-

(48) *Auctor Decst in tribus mss. Habent Har*

(45) *Author.* Beest in tribus miss. Han
et Med. aucthv.

tium vero ignorat naturam? Cognovit Adam uox rem suam^{**}. Num naturam ipsius cognovit? Et de Rebecca dicitur: Virgo erat, vir illam non cognoverat^{**}. Et. Quomodo fiet istud, quoniam rurum non eognosco^{**}? Scilicet naturam Rebeccae nemo cognovit? Num Maria hoc dicit: Nullius viri cognovi naturam? Nonne potius illud, Cognovit, de conjugalibus amplexibus solet in Scriptura usurpari? Et quod dicitur fore ut cognoscatur Deus ex propitiatorio, idem est ac manifestus fiet sibi servientibus. Et, Dominus cognovit qui sunt ejus, idem est ac in suam familiaritatem illos ob opera bona recepit.

EPISTOLA CCXXXVI.

Pergit Basilius rariis Amphilochii quæstionibus respondere: quomodo Christus nescire dicatur diem et horam; de Ieremie vaticinio in Jechoniam; de Encratitarum quadam cavillatione; de fato; de emersione in baptismate; de natura; de essentia et hypostasi; de mediis rebus in indifferentibus, a quo gubernantur.

Eidem Amphilochio.

1. Quod jam a multis investigatum est evangeliū dictum, quomodo nesciat Dominus noster Jesus Christus diem consummationis ac horam^{**}, quodque maxime ab Anomœis perpetuo objicitur ad eversionem Unigeniti gloriæ, ut ostendatur essentiæ dissimilitudo et inferior dignitatis gradus, cum nec eamdem naturam habere possit qui non omnia noscit, neque in una similitudine intelligi cum eo, qui universorum cognitionem sua prænoscendorum et assequendorum futurorum facultate complectitur; id nunc a tua prudentia nobis ut novum, propositum est. Itaque quæ a puerō ex patribus audivimus, et ob bonarum rerum amorem citra examen suscepimus, hæc possumus dicere; quanquam illa quidem Christomachorum impudentiam non dissolvent (quæ enim oratio eorum impetu fortior videatur?), sed iis, qm̄ Dominum diligunt, et antecaptam ex fide doctrinam deducta ex ratione demonstratione fortiorē tenent, satis magnam fortasse persuasio nem **361** exhibebunt. Nimirum illud, *nemo*, generalē quidem videtur esse nomen, adeo ut ne una quidem persona per hanc vocem excipiatur. Sed non ita apud Scripturam usurpatur, quemadmodum observavimus in illo, *Nemo bonus nisi unus Deus*^{**}. Neque enim hic se ipse excludens a boni natura Filius hæc dicit. Sed cum Pater primum bonum sit, illud, *nemo*, subintelecta hac voce,

A τῆς Ρεβέκκας, Παρθένος, φησίν· ἀλλοι οὐκέτι· καὶ, Πῶς ἔσται (50) τοῦτο, ἐξει ἀλλα σὺ γιγάντων; Ἀρά Ρεβέκκας μὲν τὴν οὐσίαν θεῖας ἐπέγνω; Μαρία δὲ τοῦτο φησίν· δι τί Οὐδέποτε ἀνδρὸς ἐνόησα τὴν οὐσίαν; Η τὸ, Ἐγὼ, εἰ τὸ γαμικῶν συμπλοκῶν ἔθος τῇ Γραφῇ δύνομάζειν; Καὶ τὸ γνωσθήσεσθαι τὸν Θεόν ἀπὸ τοῦ ἱλαστηρίου, τοτέστιν, ἐμφανισθήσεσθαι τοῖς λατρεύουσι. Καὶ τὸ, Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, τωτέστιν, ἐξατούσις διὰ τῶν ἀγαθῶν Ἑργῶν εἰς τὴν πρᾶ πάντων οἰκείωσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΓ⁷.

B

· Τῷ αὐτῷ Ἀμφιλοχίῳ.

1. Έξητημένον (51) ἥδη παρὰ πολὺς τὸ εὐαγγεῖλον ἥρητὸν περὶ τοῦ ἀγνοεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, καὶ τὴν ὥραν, καὶ μάλιστα συνεχώς προβαλλόμενον παρὰ τὸν ἀρμούσιον ἐπὶ καθαίρεσθαι τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς εἰς ἀπόδειξιν τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀνομοίου, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν ὑφέσεως, ἃς οὐ δυναμένου οὖς τὴν αὐτὴν ἔχειν φύσιν, οὔτε ἐν δύοιστητι μιᾷ κοινῇ τοῦ μὴ πάντα εἰδότος πρὸς τὸν ἐμπεριλαβόντα τὴν εἰδησιν τῶν ὅλων τῇ προγνωστικῇ ἔστοι ταῦτα τὸν εἰδηστικὴν τῶν μελλόντων δυνάμεις τοῦτο νῦν (52) παρὰ τῆς συνέτεως ἡμῖν ὡς καινὸν προειδίηται. Α τοίνυν ἐκ παιδὸς παρὰ τῶν πατέρων ἡμούσιων, καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ καλὰ φιλίαν ἀβασανίστως προειδέαμεθα, ταῦτα εἰπεῖν ἔχομεν, τῶν μὲν Χριστού μάχων τὴν ἀναισχυντίαν οὐ διαλύσατα, (τίς γέρ, καὶ φανεῖ λόγος τῆς δρμῆς αὐτῶν ἰσχυρότερος;) τοῖς δὲ ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, καὶ τῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀποδεῖξεως (53) ἰσχυροτέραν τὴν ἐκ πίστεως προληψίν κεκτημένοις, ἀρκοῦσαν ἵσως παρεχόμενη τὴν πληροφορίαν. Οτι τὸ, οὐδεὶς (54), καθολικὸν μὴ εἴναι δοκεῖ ῥῆμα, ὡς μηδὲ ἐν πρόσωπον διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὑπεξηρῆσθαι· Εστι δὲ οὐχ οὕτω παρὰ τῇ Γραφῇ ἀναφερόμενον, ὡς τετηρήσαμεν ἐπὶ τοῦ Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς δ Θεός. Οὐδὲ γέρ εἰς ἔστων ἔξω τιθεῖται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως δ Γάγ., ταῦτα λέγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πρώτων ἀγαθῶν δ Πτητὸρ, τὸ, οὐδεὶς (55), συνυπακούμενον τοῦ, κρά-

* Gen. iv, 1. ** Gen. xxiv, 16. *** Luc. 1, 54. **** Marc. xiii, 32. ***** Marc. x, 48.

* Alias CCCXCI. Scripta anno 376.

(51) Πῶς ἔσται. Editi addunt μοι quod deest in septem mss.

(51) Έξητημέρον. Editi Tὸ έξητημένον, sed deest articulus in decem mss. codicibus.

(52) Τοῦτο νῦν. Medicæus cum uno ex Regiis νῦν δὴ παρὰ τῆς, etc.

(53) Αποδεῖξεως. Ita editi et codex Hartl. cum Bigot. et Reg. primo. At in codicibus Med., Coisl. utroque, Val. Paris. et Regiis duobus legitur & πολλαχούσεως, ducta ex ratione responsione. Sed magis placet vulgata scriptura, cum præsertim veterum librorum auctoritate non destituatur.

(54) Οτι τὸ, οὐδεὶς. Ita Hartl., Med., Coisl. pri- mus, Clarom. et unus ex Regiis. Ed. tio i Paris. δ τοῦ οὐδεὶς. Secunda τὸ δὲ, οὐδεὶς. Paulo post Coisl pri-mus cum uno ex Regiis δπεξαιρεῖσθαι.

(55) Τὸ, οὐδεὶς. Corruptissima in editis et multis mss. codicibus hæc verborum constructio. Sic enim habent: τῷ οὐδεὶς ὑπακούμενον τοῦ πρώτου, τῷ δεύτερῳ εἰρησθαι πιστεύομεν. Sed illud τὸ δεύτερον, quod totum hunc locum denormalitat, deest in quaque libris. Totidem habent τοῦ πρώτου. Legitur τὸ οὐδεὶς in sex aliis, quorum duo antiquissimi, Hartl. et Coisl. primus.

νες, εἰρήνης: πιστεύομεν· καὶ τὸ, Οὐδεὶς οἶδε A ιτίλος εἰ μὴ ὁ Πατήρ. Οὐδὲ γάρ ἔχει ἄγνοιαν πολλούς πατηγορεῖ, ἀλλὰ πρώτων (56) τῷ λεπτῷ ὑπάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς ἐαυτοῦ φύσεως μαρτυρεῖ. Οὗτος καὶ τὸ, Οὐδεὶς οἶδε, τὴν πρώτην εἰδήσιν τῶν τοῦ δυτικῶν καὶ τῶν ἐσομένων ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγοντος, καὶ διὰ πάντων τὴν πρώτην αἰτίαν τῆς ἀνθρώπους ὑποδεικνύντος εἰρήνηθαι νομίζομεν. Επειδὴ πῶς ή ταῖς λοιπαῖς μαρτυρίαις τῆς Γραφῆς πιστεύει τὸ φήτον, ή ταῖς κοιναῖς ἡμῶν ἐννοίαις πυρετίνεν δύναται, τῶν πεπιστευκότων εἰκόνα εἶναι πολὺ θεοῦ τοῦ δοράτου τὸν Μονογενῆ, εἰκόνα δὲ οὐ πρετερούσα σωματικοῦ, ἀλλὰ αὐτῆς τῆς θεότητος, αἱ τοῦ ἐπινοούμενων τῇ οὐσίᾳ τοῦ θεοῦ μεγαλειών, ἵκανα δυνάμεως, εἰκόνα σοφίας, καθὼδι εἴρηται Ιησοῦς θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία; Μέρος δὲ τὴν πιστεύει τῆς σοφίας τὴν γνῶσιν· ή γάρ την ἐξειχονίζει πάντα, εἰπεπ τινῶν ἀπολείπεται. Ήπος δὲ καὶ ὁ Πατήρ, διὸ οὐκ τοὺς αἰλανάς ἐποίησε, τούτῳ τῷ ἐλάχιστῳ μέρος τῶν αἰλώνων, τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν, οὐκ ἔδειξεν; Η πῶς δὲ τῶν διλων ποιητῆς πολὺ ἐπιχειρήστηκεν μέρους τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων τῆς κόσμους ἀπολείπεται; Ό θὲ λέγων, πλησίον τοῦ οὐρανοῦ, τάδε καὶ τάδε ἐν τῷ οὐρανῷ σημεῖα καὶ ἐν τῷ κατὰ γῆν χωρίοις φανήσεσθαι, πῶς αὐτὸς τὸ τέλος ἀγνοεῖ; Έν οἷς γάρ λέγει, Οδύσσεα τὸ τέλος, ηγὸς ἀμφιβάλλων, ἀλλὰ ὡς εἰδὼς διορίζεται. Επειτα μέντοι εὐγνωμόνως σκοποῦντι, πολλὰ καὶ τὸν ἀνθρώπουν μέρους διαλέγεται τοῖς θεράποντος οίνον (57), Δόξα μοι πειθεῖτε, φωνῇ ἐστι τοῦ Κυρίου τὴν σωματικὴν χρείαν ἐκπληροῦσα. Λατός δὲ αἰτῶν οὐχὶ σάρκη ἡν̄το ψυχοῦς, ἀλλὰ θεότητος πρᾶγμα ἴμψυχος καχηρημένη. Οὗτος καὶ νῦν τὸ τῆς θρησκείας ἐπὶ τὸν οἰκονομικῶν πάντα καταδέξαμενον, αἱ προκόπτοντα παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις σοφίᾳ αἱ γάριται, λαμβάνων τις, οὐκ ἔξω τῆς εὐσεβοῦς πεγμέται διανοίας.

2. Τῆς σῆς δὲ ἀν εἰνī φιλοσοφίας (58) ἐκθέσθαι τὰς εὐαγγελικὰς φήσεις, καὶ συγχρίναις ἀλλήλαις τὴν τε Ματθαῖον καὶ τὴν Μάρκου. Οὗτοι γάρ μόνοι συνεγένετε περὶ τὸν τόπον τούτον ἀλλήλοις φαίνονται. Ή μὲν οὖν τοῦ Ματθαίου λέξις οὐτως ἔχει· Νεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας (59) οὐδεὶς οἶδε, οὐδὲ διὰ γέρεος τῶν οὐρανῶν, εἰ ηδὲ Πατήρ μόρος· ή δὲ τοῦ Μάρκου· Περὶ δὲ τῆς D θύματος ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδε, οὐδὲ οἱ θεῖοι οἱ ἐν οὐρανῷ (60), οὐδὲ δὲ Υἱός, εἰ μὴ Πατήρ. Τι τοινυν ἔστιν ἐν τούτοις ἐπισημήνασθαι ξένον; Οὐδὲ μὲν Ματθαῖος οὐδὲν εἶπε περὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἀγνωσίας· δοκεῖ δὲ τῷ Μάρκῳ συμφέρεσθαι

⁵⁸ Matth. xi, 27. ⁵⁹ Matth. xxiv, 36. ⁶⁰ I Cor. i, 24. ⁶¹ Matth. xxiv, 6. ⁶² Joan. iv, 7.

⁶³ Άλλὰ πρώτων. Duo Regii codices, Val., Clarom., Bigot. et Paris. habent ἀλλὰ πρώτων. Cum multis aliis codices consentiunt.

⁶⁴ Τοῖς ἀνθρώποις οὐλοί. Hæc addita ex codicibus Med., Harl., Coisl. primo et uno ex Regiis. Editio διαλέγεται. Τὸ γάρ. Μοχ. hæc voces, τοῦ Κυρίου, desunt in codicibus Val., Coisl. secundo et multis Regiis. Paulo post septem codices: Οὗτοι

A primus, dictum esse credimus; et illud: *Nemo norit Filium nisi Pater*⁶⁵. Neque enim hic ignorantia Spiritum accusat; sed naturæ suæ cognitionem Patri primo inesse testatur. Sic et illud, *Nemo scit*⁶⁶, ab eo primam eorum quæ sunt, et quæ futura sunt cognitionem ad Patrem referente, et in omnibus primam causam hominibus demonstrante dictum credimus. Alioqui quomodo aut cum reliquis Scripturæ testimoniis consentiat dictum illud, aut cum communibus nostris notiōnibus quadrare possit, qui credimus imaginem esse Dei invisibilis Unigenitum; imaginem autem non figuræ corporeæ, sed ipsius divinitatis, et magnificorum attributorum, quæ in Dei essentia intelliguntur: imaginem virtutis, imaginem sapientie, quatenus Christus dictus est Dei virtus, et Dei sapientia⁶⁷? Profecto autem pars est sapientiae cognitionis, quam non totam repräsentat, si quid ei desit. Quomodo autem Pater ei, per quem sacerdota condidit, minimam partem sacerdotiorum, diem illum et horam, non ostendit? Aut quomodo universorum Cūnditor, minimæ partis eorum, quæ a se condita sunt, cognitione destituitur? Qui autem dicit, appropinquante fine, hæc et illa in cœlo signa et in terris visum iri, quomodo ipsum finem ignorat? Dum enim dicit: *Nondum finis*⁶⁸, non quasi dubitans, sed ut sciens assiriat. Deinde, si quis æquo animo consideret, multa et ex humana parte Dominus disserit hominibus: nam illud, *Da mihi bibere*⁶⁹, vox est Domini, corpoream indigentiam explens. Atque is quidem qui petebat, non caro erat inanimata, sed divinitas carne animata utens. Ita et nunc si quis ignorantiam illam ad eum referat, qui omnia per dispensationem suscepit, et coram Deo et hominibus sapientia et gratia profecit; is extra piam non seretur sententiam.

2. Jam tuæ diligenter fuerit evangelicas voces exponere, et Matthæi ac Marci dicta inter se consertere. Hi enim soli circa hunc locum inter se concurrisse comperiuntur. Et Matthæi quidem dictione sic se habet: *De die autem illa et hora nemo scit, ne cælorum quidem angelii, nisi Pater solus*⁷⁰. Marci autem ita: *De die autem illo et hora nemo scit, neque angelii in cœlo, neque Filius, nisi Pater*⁷¹. Quid autem in his observatum dignum est? Illud nempe, Matthæum quidem nihil dixisse de Filii 362 ignorantia, videri tamen cum Marco consentire quoad sensum, dum ait, *Nisi solus Pater*. Nos porro existimamus ill-

τοίνυν τὸ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν προκόπτοντα. Cetera desunt.

⁶⁵ Φιλοσοφίας. Coisl. primus φιλοσοφίας, et ad marginem ut in editis.

⁶⁶ Καὶ τῆς ὥρας. Hæc desunt in pluribus mss. Paulo post quinque codices τὴν ὥραν.

⁶⁷ Οἱ ἐν οὐρανῷ. Desunt præmia vocula in Coisl. secundo.

lud, *solutus*, ut angelis opponatur, dictum suisce minime vero Filium una cum suis servis comprehendendi, quantum attinet ad ignorantiam. Est enim verax qui pronuntiavit: *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt*⁽⁶¹⁾. Unum autem eoruin, quæ habet, est et ipsa iuujus diei et horæ cognitio. Silentio igitur prætermittens, ut minime controversam, suam ipsius personam in Matthæi dicto Dominus, angelos dixit ignorare, scire autem Patrem solum, Patris cognitionem tacite suam ipsius esse docens, eo quod et alibi pronuntiarit: *Sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem*⁽⁶²⁾. Quod si Pater Filium totum totaliter cognoscit, ita ut et reconditam in ipso sapientiam omnem perspiciat: pari mensura et a Filio cognoscetur, cum omni insita illi sapientia et prænotione futurorum. Sic igitur illud Matthæi, *Nisi solus Pater*, interpretando leniendum. ducimus. Marci autem verba, quia aperte videntur ipsum Filium a cognitione excludere, ita intelligimus: Nemo novit, neque angeli Dei, sed nec Filius nosset, nisi nosset Pater; hoc est, causa et principium cognitionis Filii a Patre est. Ac violenta quidem non est, si quis æquo animo audiat, haec expositiō; quandoquidem non adjicitur *solutus*, ut apud Matthæum. Mens igitur Marci est ejusmodi: De die autem illa aut hora nemo scit, neque angeli Dei, sed nec Filius quidem nosset, nisi nosset Pater; siquidem ei a Patre data cognitione. Hoc autem de Filio et maxime pium et divinitati non indecorum dictu est, eum ab eo, cui consubstantialis est, habere ut cognoscat, atque in omni sapientia et majestate divinitati sue consentanea conspicatur.

διαμούσιος, εξ αὐτοῦ καὶ τὸ γινώσκειν ἔχει, καὶ τὸ ἐν πάσῃ σφρίᾳ καὶ δέξῃ (63) τῇ πρεπούσῃ αὐτῷ τῇ θεότητι: θεωρεῖσθαι.

3. Quod speciat ad Jechoniam, quem proscriptum ex Judæa terra suisce dicit propheta Jeremias his verbis: *Inhonorus est Jechonias tanquam vas, cuius non est utilitas; et quia rejectus est ipse et semen ejus, neque ex semine ejus exsurget qui sedeat super solium David, princeps in Iudea*⁽⁶⁴⁾: simplex et clara est oratio. Nam eversis Hierosolymis a Nabuchodonosor, dissolutum fuerat regnum: nec jam patriæ successiones principatum, ut antea, vigebant: sed tunc, imperio defecti, in captivitate vivebant Davidis posteri. Reversi autem Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant populo⁽⁶⁵⁾, translati deinceps ad sacerdotium imperio, propterea quod sacerdotalis et regia tribus inter se commiserentur. Unde Dominus et rex est

⁽⁶¹⁾ Joan. xvi, 15. ⁽⁶²⁾ Joan. x, 15. ⁽⁶³⁾ Jer. xxii,

(61) Ἀντιδιαστολὴν. Harl. cum uno ex Regiis diacostolīn.

(62) Αὐτῷ. Editi ἐν αὐτῷ. Sed deest præpositio in pluribus mss. codicibus, hisque optimæ nota.

(63) Οὐδὲ δὲ Υἱός. Legitur in editis οὐδὲ δὲ Υἱός ἦγω. Sed deest δὲ in Coisl. primo, Harl., Med. et uno Regio.

A κατὰ τὴν Ἐννοιαν, ἐκ τοῦ φάναι, Εἰ μὴ δὲ Πατήρ μόρος. Ήμεῖς δὲ ἡγούμεθα τὸ, μόρος, πρὸ τῶν ἀγγέλων ἀντιδιαστολὴν (61) εἰρῆσθαι· τὸν δὲ Υἱὸν μὴ συμπαραλαμβάνεσθαι τοῖς ἁντοῦ δοῦλοις, κατὰ τὴν ἀγνοιαν. Ἀφευδῆς γάρ δὲ εἰπάν, δὲ Πάτετα δοτα ἔχει δὲ Πατήρ ἐμδὲ ἐστιν. Ἐν δὲ, ὃν ἤγει, καὶ ἡ γνῶσις ἐστι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς διας. Παρασιωπήσας τοίνυν, ὡς δομολογούμενον, τὸ ἐπιτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου δὲ Κύρου, τοὺς ἀγγέλους εἰπεν ἀγνοεῖν, εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα μόνον· τὴν τοῦ Πατρὸς γνῶσιν κατὰ τὸ σωτάμενον καὶ ἁντοῦ εἶναι λέγων, διὰ τὸ καὶ ἐν δόλοις εἰρήκενται. Καθὼς γινώσκει με δὲ Πατήρ, κατὰ τὴν τρώσκω τὸν Πατέρα. Εἰ δὲ γινώσκεις δὲ Πατήρ τὸν Υἱὸν δλον δὲ δλον, ὅστε καὶ τὴν ἐντοποιημένη αὐτῷ (62) σφρίαν πᾶσαν ἐπιστασθεῖς· κατὰ τὸ Ισημέτρον καὶ ἐπιγνωσθήσεται παρὰ τὸν Υἱὸν, διεσθῆται, μετὰ πάσης τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῷ σφρίας καὶ τῆς προγνωστικῆς τῶν μελλόντων. Ταῦτη μὲν οὖν ἀξιοῦμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαὶῳ κείμενον. Εἰ μὴ δὲ Πατήρ μόρος. Τὸ δὲ Μίρχου, ἐπειδὴ φανερῶς δοκεῖ καὶ τὸν Υἱὸν ἀποφέζειν τῆς γνώσεως, οὐτων νόσοῦμεν· δὲ οὐδὲς ἄλλον, οὔτε οἱ ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ δὲ Υἱὸς (63) ἦγω, εἰ μὴ δὲ Πατήρ· τουτόστιν, η αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρός. Καὶ ἀστοντος ἐπὶ τῷ εὐγνωμόνως ἀκούοντι τῇ ἐξηγησις αὐτῇ· ἐπειδὴ οὐ πρόσκεπται τὸ μόρος, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαὶῳ· Ἐστιν οὖν δὲ νοῦς δὲ παρὰ τῷ Μάρκῳ τοιοῦτος· Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης (64) ἡ ἀράς οὐδὲς ὀλίγη, οὔτε οἱ ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ δὲ Υἱὸς ἦγω, εἰ μὴ δὲ Πατήρ· ἐκ γάρ τοῦ Πατρὸς αὐτῷ ὑπῆρχε δεδομένη ἡ γνῶσις. Τοῦτο δὲ εὐφημωτάτον ἐστι καὶ θεορεπὲς περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγειν, δὲ οὐτέ τοῦ

3. Περὶ δὲ τοῦ Ἱεχονίου, δὲ ἐκκήρυκτον ἀπὸ τοῦ θεοῦ τῆς γεγενηθεῖσα φησιν δὲ προφήτης Ιερεμίας εἰπών· Ἡτιμώθη Ἱεχονίας ὡς σκείος, οὐ οὐκ ἐστιν αὐτοῦ χρέα· καὶ στὶς ἀπεργίης αἵτις καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀναστῇ ἐπὶ τὸ σπέρματος αὐτοῦ καθημερος ἐπὶ τὸν φρόντιον Δαΐδη, δρχων ἐπὶ τῷ Υἱόνδι· ἀπλοὺς καὶ εὐτέλεις τοῦ δόγματος. Καθαιρεθείσης γάρ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ Ναουχοδονόσορ, λέλυτο μὲν τὰ βασιλεῖα, οὐτέ δὲ πατρικαὶ διαδοχαὶ τῶν ἡγεμονῶν (66) ἦσαν, ὅσπερ καὶ πρότερον· ἀλλὰ τότε μὲν ἐξ ἀρρής τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας διῆγον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαΐδη· ἐπανελθόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Σαλαθιὴλ καὶ Ζορούβαλ, δημοτικώτερον καθηγοῦντο τοῦ λαοῦ, τῆς ἀρρής λοιπὸν ἐπὶ τὴν Ιερουσαλήμ μεταπεσσύσης, δὲ τὸ

28 - 30. ^{το} I Esdr. III, 2.

(64) Ἐκείνης. Deest ea vox in pluribus codicibus non antiquissimis.

(65) Καὶ δόξῃ. Pro his vocibus habet Coisl. secundus καὶ γνῶσι, et scientia.

(66) Ἡγεμονῶν. Ita omnes nostri codices. Editi ἡγεμονιῶν. Ibidem editi τὸ πρότερον. Deest vocula in tribus vetustissimis codicibus.

ἐναμιγνῆται τὴν ἱερατικήν καὶ τὴν βασιλικήν φυλήν. Αὐτὸν δὲ Κύριος καὶ βασιλεὺς εστί καὶ ἀρχιερεὺς τὸ πρᾶγμα τῶν θεῶν. Καὶ οὐκ ἐξέλιπε μὲν ἡ βασιλικὴ φυλὴ μάλιστὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· οὐ μήν εἴτις ἐκάθιστον εἴτι τοῦ θρόνου Δαβὶδ τὸ στέρμα τοῦ Ἱερονίου. Θρόνος γάρ δηλοντές λέγεται τὸ βασιλικὸν ἀξιωμα. Πάντως δὲ τῆς ἱεροτολίας μέμνησα, διετοῦ πόδφορος μὲν ἦν τῷ Δαβὶδ πάσα τῇ Ιουδαίᾳ, καὶ τῇ Ἰδουμαίᾳ χώρᾳ, καὶ τῇ Μααθίτῃ, καὶ τῆς Συρίας δσα τε πρόσχωρα καὶ τὰ πορφυτέρα μέχρι τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν· καὶ καθ' ἔτερον (67) μέρος ἔως ποταμοῦ Αἰγύπτου. Εἰ δὲν οὐδεὶς ἐφάντη ἐπὶ τοσούτου ἀξιώματος τῶν μετὰ ταῦτα, πῶς οὐκ ἀληθῆς δ τοῦ προφήτου λόγος, διετοῦ εἴτι καθιεῖται ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ ἐκ τοῦ στέρματος Ἱερονίου; Οὐδέτες γάρ φαντασται τῆς ἀξίας ταῦτης ἐπειλημμένος ἐξ αὐτοῦ. Οὐ μέντοι ἐξέλιπεν ἡ τοῦ Ιούδα φυλὴ, ἔως οὐκ ἤλθεν ὁ ἀπέκειτο, διετοῦ εἴτις ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ θρόνου, μεταπεστίστης λοιπὸν τῆς Ιουδαϊκῆς βασιλείας ἐπὶ τὸν οὐρανὸν Ἀσκαλανίτου Ἀντιπάτρου Ἡρώδην, καὶ τοῖς ἐκείνου παῖδας, οἱ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς κατενελμένοι τὴν Ιουδαίαν, ἡγεμονεύοντος μὲν Πιλάτου, τὸ δὲ σύμπαν τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς κράτος ἔχοντος Τίβεριου (68). Ἀλλὰ θρόνον λέγει Δαβὶδ, ἐφ' δὲν δὲ Κύριος ἐκάθισε, τὴν ἐκαθαριτερὸν βασιλείαν. Αὐτέδη τῷρετοι προσδοκία ἀθρῶτε, οὐχὶ τοῦ ἀλαχιστοῦ μέρους τῆς οἰκουμένης· Ἔσται τὰρ, φησὶν, η̄ βίζα τοῦ Ἱερού, καὶ στὸν ἀνιστάμενος ἀρχεῖτος ἀθρῶτε· τοῦ αὐτῷ ἔθνη ἀλικιοῦσι. Τέθεικα τῷρετοι σεις διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἀθρῶτε. Καὶ θήσομαι, φησὶν, εἰς τὸν αἰώνα τοῦ αἰώνος τὸ στέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. Οὕτως οὖν καὶ ἵερον (69) διέμενεν, εἰ καὶ μή τὰ σημπτὰ τῆς Ιουδαίας παρέλαθε, καὶ βασιλεὺς πάσης τῆς τῆς διθέδης, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰακὼβ ἐδεσμάθη· Καὶ ἐρευλογηθήσονται τῷ (70) στέρματι αὐτοῦ πάσαις αἰ γυλαῖ τῆς τῆς, καὶ πάντα τὰ θεῖη μακριῶν τὸν Χριστόν.

4. Τοῖς δὲ κομψοῖς Ἑγκρατῖταις πρὸς τὸ σεμνὸν αἰτῶν πρόδηλημα, διὰ τοῦ καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἴσθιομεν, ἐκεῖνο λεγέσθω, διετοῦ καὶ τὰ περιτώματα τῶν βδελυσσόμεθα. Κατὰ μὲν γάρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου ἡμῖν εστί τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὐτως καὶ ἐν τοῖς χρέοις τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπει τοι λάχανόν εστί καὶ τὸ κάνειον, διόπερ κρέας εστὶ καὶ τὸ γύπειον· ἀλλ' ὅμως οὔτε υστοκάμον φάγοι ἀντὶ τις κανῶν, οὔτε κανδής ἀφαιτο μή μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς δὲ φαγῶν οὐν τὴν νόμησαν.

5. Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας καθ' εἰλαρμένην διοικεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, μή παρ' ἡμῶν ζήτει λόγους, διὰ τοῦς οἰκεῖας τῆς φητορικῆς ἀκίστων αὐτοὺς κα-

et pontifex in iis quae sunt ad Deum⁷¹. Ac tribus quidem regia ad usque Christi adventum nūnime defecit; nec tamen amplius sedet in solio Davidis semen Jechonias. Nam solium profecto regia dignitas nuncupatur. 363 Omnino autem historiae meministi, videlicet Iudeam omnem Davidi velegalem suisse, et Idumæam, et Moabitarum regionem, et Syriæ partes tum viciniores tum remotiores ad usque Mesopotamiam, et ex altera parte usque ad flumen Aegypti. Itaque si nullus e posterris ad tantam potestatem pervenit, quomodo verum non sicut quod dictum est a propheta, neminem sessurum in solio Davidis ex semine Jechonias? Nemo enim ex ipso ortus, hanc gloriam consecutus comperitur. Non tamen defecit tribus Juda, B donec venit cui repositum erat⁷²: qui ne ipse quidem in corporali throno consedit; quippe cum translatum jam esset Judaicum regnum in filium Ascalonitæ Antipatri Herodem, ejusque liberos, qui Iudeam in quatuor principatus diviserunt, praeside quidem Pilato, summam autem imperii Romani potestatem tenente Tiberio. Sed thronum dicit Davidis, in quo Dominus sedet, regnum eversioni nulli obnoxium. Ipse enim est exspectatio gentium⁷³, non autem minimæ partis orbis terrarum; Erit enim, inquit, radix Jesse, et qui consurgit ut princeps sit gentium: in ipso gentes sperabunt⁷⁴. Posui enim te in fædus populi, in lucem gentium⁷⁵. Et ponam, inquit, in seculum seculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cœli⁷⁶. Sic igitur et sacerdos permanxit, quanquam Iudea sceptra non accepit, et rex universæ terræ Deus. Atque confirmata est benedictio Jacob, Et benedicentur in semine ipsius omnes tribus terræ⁷⁷, et omnes gentes Christum beatum prædicabunt.

C

4. Lepidis autem Encratitis ad præclaram eorum quæstionem, cur nos etiam non omnibus vescimur, hoc detur responsi, nos etiam excrementa nostra aversari. Ac quantum quidem ad dignitatem, olera herbae nobis sunt carnes: quantum vero ad utilium discretionem, quemadmodum et in oleribus noxiū a salubri separamus, ita et in carnis ab utili noxiū secernimus. Nam certe et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina caro: sed tamen nec hyoscyatum sanus quisquam comedet, nec cane vescetur, nisi urgente summa necessitate: qui tamen comedit, non peccat.

5. Jam quod attinet ad eos qui dicunt fato gubernari res humanas, ne me interroges, sed propriis rhetorica telis eos confige, siquidem longior

⁷¹ Hebr. x. 1. ⁷² Gen. xlvi, 10. ⁷³ ibid. ⁷⁴ Isa. xi, 10. ⁷⁵ Isa. xlii, 6. ⁷⁶ II Reg. vii, 13. ⁷⁷ Gen. xxi, 18.

(67) Καθ' ἔτερον. Ita Regii duo codices et Coisl. secundus, sicutque legit interpres. Editi καθ' ἐκάτερον.

(68) Τίβεριου. Editi addunt Κατσαρού, quod deest in mss. novem.

(69) Καὶ ἵερον. Pro hac voce legendum putat Cyprianusius βασιλεὺς. Sed inutilis emendatio, nec

ullo nititur codice ms. Supra doceet Basilius Christianum et regem esse et pontificem.

(70) ἐρευλογηθήσονται τῷ. Ita decem mss. exceptio tamen quod in nonnullis legitur τῷ τῷ. Edisi εὐλογηθήσονται ἐν τῷ.

est hæc quæstio pro mea præsenti insirmitate. De emersione autem in baptismo haud scio cur tibi immitem venerit interrogare, siquidem accepisti immersionem trium dierum figuram adimplere. Ter enim mergi non potest, nisi qui toties emergat. Quantum ad vocem φάγον attinet, aculum lumen in prima syllaba reponimus.

6. Eadem est essentiam inter et hypostasim differentia, ac inter commune et singulare, inuen animal et illum hominem. Quapropter **364** essentiam quidem unam in divinitate confitemur, adeo ut essentia definitio non diversæ reddatur: hypostasim vero propriam et singularem, ut inconfusa nobis et clara de Patre et Filio et Spiritu sancto insit notio. Si enim non consideremus definitas uniuscujusque proprietates, puta paternitatem, filiationem, et sanctificationem, sed ex communi essentiæ ratione Deum confitemur, fieri non potest ut sana fidei ratio reddatur. Oportet igitur, ut communè proprium adjungentes, ita fidem profiteamur: Commune deitas, proprium paternitas; atque hæc conjungendo dicamus: Credo in Deum Patrem. Ac rursus in Filii confessione faciendum est similiter; adjungendum est communè proprium, ac diceendum: Credo in Deum Filium. Pariter et de Spiritu sancto ad appellationis rationem accommodanda pronuntiatio ac dicendum: Credo et in divinum Spiritum sanctum; adeo ut omnino et unitas servetur in unius deitatis confessione; et id quod personarum proprium est confitemur in discretione earum proprietatum, quæ in unaquaque intelliguntur. Qui autem idem esse dicunt essentiam et hypostasim, coguntur personas tantum consideri differentes, et dum refugiunt dicere tres hypostases, Sabellii labem inveniuntur non effugere; qui et ipse sæpe, etsi confundit notionem, conatur personas distinguere, dum hypostasimi eamdem ait pro usu subinde occurrente varias personas induere.

7. Jam ad illam quæstionem, quomodo media et indifferentia circa nos gubernentur; utrum fortuito quodam casu, an justa Dei providentia; hoc respondemus, sauitatem et morbum, divitias et paupertatem, gloriam et ignominiam, quatenus bonos non reddit possessores, non esse ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quatenus vero prosperitatem quamdam in vita nostra efficiunt, magis contrariis eligenda esse præposita, et aliquam verbo dignitatem babere. Atque hæc quidem

(71) Ἀραιεύσεως. Codex Parisiensis ἀναδεύσεως, secunda manu.

(72) Τοσαντάκις. Ita mss. plerique. Editi τοσάκις.

(73) Ἡμῖν. Editi ἡμῖν τε. Sed deest vocula in tribus antiquissimis codicibus et aliis nonnullis.

(74) Εἰς τὸ θεῖον. Videtur in Harlæano codice scriptum prima manu εἰς τὸ θεόν.

(75) Παρεργίπτονσαν. Med., Coisl. primus et unus ex Regiis παρεπίπτονσαν. Existimat Combeffilius verbum μετασχηματίζεσθαι sic reddendum:

τατίτρωσκε· μακρότερον γάρ ἔστι τὸ ερόθημα τῆς παρούσης μου ἀσθενείας. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ βασιματὶ ἀνανεύσεως (71) οὐκ οἶδα τί ἐπῆλθε σὺ εἰπῆσαι, εἰπερ ἐδέξαν τὴν κατάδυσιν τὸν τύπον τῶν αριών τημερῶν ἐκπληροῦν. Βαπτισθῆναι γάρ τριστάχις ἀδύνατον μή ἀναδύντα τοσαυτάκις (72). Τοῦ δὲ γάρ παροξύτονούμεν τῆς.

6. Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταῦτα ἔχει τὴν ἀναφορὰν, ἢν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ' ἑκαστον οὐντός ἡς ἔχει τὸ ζῶν πρὸς τὸν δεῖνα δινθρωπον. Διὸ τόν οὐσίαν μὲν μίαν ἐπὶ τῆς θεότητος ὅμολογούμεν, ὃντες τὸν τοῦ εἶναι λόγον μὴ διαφέρων ἀποδίδονται· ὑπόστασις δὲ ἰδιάζουσαν, ἵν' ἀσύγχυτος ἡμῖν (73) καὶ τετρανωμένη ἡ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἄγια Πνεύματος Ἐννοια ἐνυπάρχῃ. Μή γάρ νοούντων ἦμα τοὺς ἀφωρισμένους περὶ ἔκαστον χαρακτήρα, οὐν πατρότητα καὶ υἱότητα καὶ ἀγιασμὸν, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς ἐννοίας τοῦ εἶναι ὅμολογούντων Θεὸν, ἀμφιχανον ὑγιῶς τὸν λόγον τῆς πίστεως ἀποδίδοσθαι. Χρὴ οὖν, τῷ κοινῷ τὸ ἰδιάζον προστιθέντας, οὐν τὴ πίστεων ὅμολογεν· κοινὸν ἡ θεότης, θεοί τοις ἀπότητος συνάπτοντας δὲ λέγειν· Πιστεύω εἰς θεὸν Πιτέρα. Καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὅμολογίᾳ τὸ παπλήσιον ποιεῖν, τῷ κοινῷ συνάπτειν τὸ θεόν, καὶ λέγειν· Πιστεύω εἰς θεὸν Υἱόν. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου κατὰ τὸ ἀκμηλιόν τῆς ἐκφωνήσεως τὴν πραφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· Πιστεύω καὶ εἰς τὸ θεόν (74) Πινεύμα τὸ ἄγιον· ὅπερ δι' ὅλου καὶ τὴν ἐνότητα σώζεσθαι ἐν τῇ τῆς μιᾶς θεότητος ὅμολογίᾳ, καὶ τὸ τῶν προώπων ἰδιάζον ὅμολογεσθαι ἐν τῷ ἀφορισμῷ τῶν περὶ ἔκαστον νοούμενων ἰδιωμάτων. Οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ἀναγκάζονται πρώτων μόνον ὅμολογεν διάφορα, καὶ ἐν τῷ περιστερᾷ λέγειν τρεῖς ὑποστάσεις, εὑρίσκονται μὴ φεύγοντες τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν, δις καὶ αὐτὸς, πάλιον συγχέων τὴν ἐννοίαν, ἐπιχειρεῖ διαιρεῖν τὰ πρόσωπα, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγων πρὸς τὴν ἔκαστο ταρεμπίπτουσαν (75) χρείαν μετασχηματίζεσθαι.

7. Καὶ περὶ ὧν τὴν θρώπησας, πῶς τὰ μέσα καὶ τὰ ἀδιάφορα (76) περὶ τὴν μιᾶς οἰκονομεῖται, εἴτε συντριψτιν αὐτομάτῳ, εἴτε τῇ δικαιᾳ τοῦ Θεού προκατέ, ἐκεῖνο φαμεν, δις ὑγεία καὶ νόσος, πλούτος καὶ πενία, δόξα καὶ ἀτιμία, καθὸ μὲν οὐ ποιεῖ τὰς ἔχοντας ἀγαθούς, οὐχ ἔστι τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν· καθὸ δὲ εὔροιάν τινα παρέχεται τιμῶν (77) τῷ βιψιαρετατέρᾳ ἔστι τῶν ἐναντίων τὰ προηγούμενα, καὶ ἔχει τινὰ ἀξίαν λεγόμενα. Ταῦτα μέντοι τοις μὲν οἰκονομίας (78) ἔνεκεν δίδοται παρὰ θεόν, ὡς τῷ

esse, in varias formas mutari. Sed id non dicebat Sabellius. Hoc tantum dicebat, ut legimus in epist. 214: *Unum quidem hypostasi Deum esse, sed sub diversis personis a Scriptura representari.*

(76) Ἄδιάφορα. Legitur διάφορα in tribus vetustissimis codicibus et plerisque aliis.

(77) Ἡμῶν. Deest in septem mss., non tamen in vetustissimis tribus.

(78) Οἰκονομίας. Hac voce eleemosynam, sive largitiones in pauperes, significari probavimus ad

Ἄνθρακ, καὶ τῷ Ἰάδῳ (79), καὶ τοῖς τοιούτοις· τοῖς
ἢ φαινοτέροις πρόκλησίς ἔστι· τοῦ βελτιωθῆναι κατά-
τη τρόπον· ὡς δύσι μετὰ τοσαύτην παρὰ Θεοῦ δε-
ῖνσιν ἐπιμένων τῇ ἀδεκάᾳ ἀνατειρθῆταις ἑαυτὸν
ἰππικον τῇ καταχρίσει καθίστησιν. Ὁ μέντοι δί-
κιος, οὗτε παρόντος ἐπιστρέφεται τοῦ πλούτου, οὗτε
μὴ παρίστη ἐπιζητεῖ· οὐ γάρ ἀπολαυστικός ἔστι
τῶν δεδομένων, ἀλλ' οἰκονομικός. Οὐδεὶς δὲ τῶν νοῦν
ἴχνων ἐπιτρέψει τῇ ἀσχολίᾳ τῆς πολιτείας ἀλλοτρίων
ἴσωμης, ἐάν μη πρὸς τὴν τῶν πολιῶν ἀποβιλέπη
ἔξι, οὐ θαυμάζουσα καὶ ζηλοῦσα τοὺς ἐν ἔξουσίᾳ
τοι καθεστῶτας. Τὴν δὲ νόσον ὡς ἀθλησιν οἱ δίκαιοι
ἴχνουται, μεγάλους ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν στεφάνους
ἀντιμένοντες. "Ἄλλον δέ τινα ἐφιστῆν τῇ διοικήσει
τούτων οὐκ ἀπεμφάνινον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές.
nam expectantes. Cæterum quemvis alium his
dum, sed etiam impium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΛΑΖ'.

Normaliter Basiliū litterae ad Eusebium non perlatae. In his autem nuntiat de adventu Demosthenis, de synodo ab eo coacta in Galatia, de expulso Hypsino, eique suspecto Ecclīcio, Gregorio abduci iuso, omnibus clericis Cæsariensis cursus addiciti, eodem onere Sébastie imposito his qui cum Basilio communicabant. Rursus alia synodus Nysse ex Galatis 1. Ponticis, qui nescio quem ad Ecclesias milunt. Cum Eustathio conspirant de episcopo Nicopolitanis dando in locum Theodoli mortui. Resstant Nicopolitanii. Rumor synodi ad Basilium aut cogendum cum illis communicare aut plementum Graviter ægrabolabat

Εύστρω. ἐπισκόπῳ Σαιμοσάτων.

13

Eusebio, episcopo Samosatorum

1. Έγώ καὶ διὰ τοῦ βικάριου (80) τῆς Θράκης
ἴπετειλα τῇ θεοσεβεῖσι σου, καὶ διὰ τινος πραιτο-
οῖσιν τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν θησαυρῶν ἐκ τῆς
μετέρας ἐπὶ τὴν Θράκην διαβαίνοντος ἔγραψα ἑτέ-
ρας ἐπιστολὰς (81), καὶ παρεχάλεσα αὐτὸν ἀνελέ-
σθι, ὅταν ἀπαίρῃ. Ἄλλ' οὐτε δὲ βικάριος ὑπεδέξατο
τοὺς τὰ γράμματα. Περιιδευόντων γάρ ήμῶν τὴν
περιοίκιαν, ἐπιστάς τῇ πόλει ἐσπέρας, δρόμῳ βα-
θεῖς πάλιν ἀπήγλασεν· ὥστε τοὺς οἰκονόμους λαθεῖν
ἢ ἐκκλησίας τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδημίαν (82), καὶ
οὐτα μεῖναι παρ' ἡμῖν τὰ γράμματα. Οὐ δὲ πραι-
τοῖσις, τάχα ἀδουλήτου τινὸς αὐτὸν περιστάσεως
καταχούσης, ἐξώρμησε, μήτε τὰς ἐπιστολὰς ἀν-
ιμένους, μήτε τὴν θεασάμενος. Ἀλλου δὲ οὐδενὸς
ἢ ἐπιτυχεῖν· οὐθενὶ εμείναμεν λυπούμενοι, ὅτι μήτε
ἐπιτέλλειν ἡμῖν ἔξεστι, μήτε δέχεσθαι παρὰ τῆς
ἢ θεοσεβείας γράμματα. Καίτοι γε ἐβουλόμην, εἰ
μι τὴν δυνατὸν, τὰ ἐφ' ἔκάστης τῷ μέρᾳ συμπίπτοντα
τούμην διαγγέλλειν σοι. Οὕτω γάρ πολλὰ καὶ παρά-
δεῖσα ἔστι τὰ πράγματα, ώστε Ιστορίας ἐφημερίδος
καθ' εἰν, ἣν καὶ συνέταξα, εὗ Ισθι, εἰ μὴ τῇ συνεγ-
προκειμένων ἐκκρούουμενος.

2. Ἐπεδήμησεν ἡμῖν θικάριος, τὸ πρῶτον καθέμεγιστον τῶν ἡμετέρων κακῶν· ἀνθρώπος εἰ μὲν καὶ αἰρετικός τὸ φρόνημα, οὐκ ἐπίσταμαι (οἵμαι τὴν αὐτὸν παντὸς ἄπειρον εἶναι λόγου, καὶ μηδὲ ἔχειν τινὰ σπουδὴν μηδὲ μελέτην περὶ τὰ τριαῦτα· ἐν δὲ λόλιοις γάρ αὐτὸν ὅρῳ τῇ ψυχῇ καὶ τῇ σαρκὶ νίκην γειτναῖον παρατητέοντας).

epist. 31. Haec interpretatio confirmatur ex commentario in *Isaiam* n. 54, p. 420, ubi dives dicuntur ones accipiente ut pauperes iuvant.

(79) *Kai τῷ Ἰωάννῳ*. Ita codices mss. septem. Editio τῷ λακώνι. Neutrū legitur in Coisl. primo, sed desunt τρεῖς λακώνι.

nonnullis ad distribuendum dantur a Deo velut Abraham, Job, et similibus. Improbis vero provocatio sunt, ut se ad meliorem frugem recipient, ita ut qui post tantam a Deo benignitatis significationem perseverat in iniuitate, se ipse sine ulla excusationis venia obnoxium condemnationi constituant. Qui quidem justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit animum: neque eas, cum absunt, exquirit; siquidem non fruitur concretis, sed earum administrator est. Nemo autem prudens negotium ambit in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate constituti admirationi sunt ac æmulationi. Morbos autem tanquam certamen suscipiunt justi, coronas magnas ob patientibus gubernandis praescire non solum est absurdum,

365 EPISTOLA CCXXXVII :

1. Ego et per vicarium Thraciae scripti pietati-
tuæ; et per præpositum quemdam Philippopolis
thesaurorum, ex nostra regione in Thraciam abeun-
tem, scripti alias epistolas, eumque rogavi, ut illas
profisciscens sumeret. Sed neque vicarius litteras
nostras suscepit. Peragrabus enim nobis parœ-
ciam, cum advenisset in urbem vespere, summo
mane rursus abiit; adeo ut economos ecclesie la-
teret viri adventus, sicque manerent apud me lit-
teræ. Præpositus vero, forte inexpectata aliqua il-
lum necessitate urgente, profectus est, nec litteris
susceptis, nec nobis salutatis. Alius autem nullus
reperiri poterat; unde tristes mansimus, quod nec
scribere nobis liceret, nec accipere a tua pietate
litteras. Atque equidem volebam, si res fieri po-
tuisset, quæ singulis diebus nobis accidentunt, tibi
nuntiare. Tam multa enim sunt, tamque præter
opinionem, ut ephemeride opus esset: quam etiam,
probe scias, composuisse, nisi assiduitate even-
tuum mentem e proposito avocatam habuisssem.

2. Advenit nobis vicarius primum et maximum malorum nostrorum : homo, an sententia haereticus, nescio (arbitror enim illum omnis expertem esse doctrinæ, nec habere studium ullum aut usum ejusmodi rerum ; nam in aliis illum video anima et carne, noctu et interdiu occupatum), au-

(80) *Buxaplov. Duo codices Vaticanani xal διδ τω̄
Μακαρίου Βιχαρίου. Et nec Macarium vicarium*

(81) Ἐπέρας ἐπιστολάς. Hæc desunt in codice
Ceisi prime.

(82) *'Επιδημίαν*. Ita mss. decem. Edīti ἀποδημίαν.
Alio CSM XXX. Scripta ap. 572.

gens, quam nos odio habens. Coegit enim synodum impiorum media hienie in Galatia, et ejecit quidem Hypsinum, ejus autem loeo Ecdicium constituit. Jussit abducere fratrem meum, ab uno homine, eoque ignobili, accusatum. Deinde paulisper occipatus circa res militares, rursus ad nos accessit, iram caedemque spirans, ac omnes voce unica clericos Ecclesiae Cæsariensis tradidit curiae. Sed autem Sebastianus plures dies, secernens suos ab alienis, ac nostros quidem communicatores curiales appellans, ac muniis publicis addicens, eos vero qui Eustathio affixi sunt, maximis sovens honoribus. Rursus Nyssæ synodum Galatarum et Ponticorum celebrari præcepit. Illi autem morem gessere, **366** et convolantes miserunt quemdam ad Ecclesiæ, qui qualis sit, nolim ego dicere; sed conjicere licet prudentiae tuae, qualem illum esse verisimile sit, qui talibus hominum voluntatibus ministrat. Et nunc, tum cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastianum venit, ut et conjungantur cum Eustathio, et una cum ipso res Nicopolitanorum revertant. Nam beatus Theodosius obdormivit. Illi autem hactenus primos vicarii assultus generose ac fortiter repulere. Persuadere enim eis conabatur, Eustathium ut recipieren, ac per eum acciperent episcopum. Postquam autem vidit illos libenter non cedere, nunc conatur violentiore manu datum illis episcopum constituere. Rumore autem jactatur et quedam exspectatio synodi, ad quam me accersitum statuerunt aut communicatorem habere, aut sua uti consuetudine. Ac res quidem ecclesiæ sic se habent. Ego autem quomodo me corpore habeam, tacere arbitror satius esse quam scribere: propterea quod vera dicens tristitia afflictam, mentiri vero non possum.

σωπᾶν ἥγονται βέλτιον εἶναι τῇ γράφειν· διότι τὰ ἔχοματα.

(83) Tūr "Υψηλ. Ita mss. decem. Editi "Υψηλ.

(84) Vide Addenda.

(85) Καὶ φόρον. Crisl. primus et editi habent καὶ φόρου, σπέραντιν. Sed alii codices φόρου, quod melius videtur.

(86) Φυλοκρήτων. Codices nonnulli φυλοκριτῶν. Simili sensu legitur φυλοκρητῶν in libro *De Spiritu sancto* cap. 29, et epist. 204, n. 2.

(87) Υπηρεσία. Ita veteres libri. Editi ὑπηρετητῶν, quod tamen emendatum est in editione Paris. secunda.

(88) Επειρύθη τιτα. Suspiciatur Tillemontius huic homini datum fuisse quandam visitandi Ecclesiæ provinciam. Sed illud, miserunt ad Ecclesiæ, idem esse crediderim ac episcopum ordinaverunt. Sic enim videtur ipse Basilius interpretari in epistola 259 ubi de eodem homine loquens ait: *Et ad miseros homines, vernarum vernas, devenit nunc episcopatus nomen... qualis est qui nuper ab Anysio et Ecdicio Parnasseno missus est, quem quidem qui constituit, pessimum sibi ipsi futuræ vitæ viaticum in Ecclesiæ immisiit.* Et in epist. 240, de Frontone loquens ordinato ab Arianis episcopo, ait: *Oi ἐπιτεμφθέντες ἡμῖν, qui in nos immisisti sunt.* Verisimile ergo est hunc hominem idcirco in Ecclesiæ inimissum dici, quia ab illius nequitia periculum impendebat, non unius Ecclesiæ cvertenda, sed

A ἀλλὰ φιλαρεταῖς· καὶ οὐ πλέον ἐκεῖνος φῶν τῷ πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθῶς ἔχων. Συνεκρότησε μὲν γὰρ σύνοδον ἀθετούντων ἐν μέσῳ τῷ γειμῶν· ταῦτα τῆς Γαλατίας· καὶ ἐξέβαλε μὲν τὸν "Ὕψηλον (83), ἀντιτέστησε δὲ τὸν Ἐκδίκιον. Ἀγώγιμον δὲ προτίτῃ γενέσθαι τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν, ὅποι ἐνθρόνου, καὶ τούτου ἀσήμου, αἰτιαθέντα. Εἴτα μικρὸν ἐπηληθεῖς (84) περὶ τὸ στρατόπεδον, πάλιν ἡμῖν ἐπῆλθε θυμὸς καὶ φόρου (85) πνέων, καὶ πάντας μὲν μὲν φωνὴ τοὺς ἱερατικοὺς τῆς ἐν Καισαρείᾳ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκε τῇ βουλῇ· ἐν δὲ Σεβάστειά ἐκάθισθαι πάλλας ἡμέρας φυλοκριτῶν (86)· καὶ τοὺς μὲν ἡρώντας βουλευτάς ὀνομάζων, καὶ καταδιέλλοντας ὑπηρεσίζης (87) τῶν δημοσίων· τοὺς δὲ τῷ Εὐστάθῳ προσκειμένους ταῖς μεγίσταις τιμαῖς περίπεταν. Πάλιν σύνοδον περὶ Νύσσαν Γαλατῶν καὶ Ποντικῶν συγκροτηθῆκαι προσέταξεν. Οἱ δὲ ὑπῆκουον, καὶ συνδραμόντες ἐπειρύθη τίνα (88) ταῖς Ἐκκλησίαις, δὸν οὐκ ἄν ἐλοιμῆν ἐγὼ εἰπεῖν ὅποιος, εἰλάτεν δὲ ἔξεστι· τῇ οῇ φρονήσει ποταπὸν εἰκὸς εἶναι τὸν ταύτας προαιρέσεις ἀνθρώπων ὑπηρετούμενων. Καὶ νῦν, δτε ταῦτα ἐπέστελλον, τὸ αὐτὸν τούτο σύνταξης ἐπὶ τὴν Σεβάστειαν ὥρμησε, τῷ τε Εὐστάθῳ εν αρθῆναι, καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ τῶν Νικοπολιτῶν καταστρέψασθαι. Ὁ γάρ μακάριος Θεόδοτος κεκοιμῆται· Καὶ τέως μὲν τὰς πρώτας τοῦ βικαρίου προβούται, γενναῖος καὶ καρτερῶς ἀπεκρούσαντο (89). ταῦτα γάρ αὐτοὺς ἐπειράτο δέξασθαι τὸν Εὐστάθιον, καὶ δι' αὐτοῦ λαβεῖν τὸν ἐπίσκοπον· ὡς δὲ εἰδεν τοῦτο, ἔχοντας οὐκ ἐνδιδόντας, νῦν πειράται βιαστέρως καὶ ἔγκαταστῆσαι τὸν διδόμενον. Ὅποθρύματε δὲ ταῦτα καὶ συνόδου προσδοκία, καθ' ἣν προαιρούντες καὶ σαντες ἡμᾶς τὴν λαβεῖν κοινωνίας, ἢ χρήσασθαι τὴν συνηθεῖται. Τὰ μὲν οὖν τῶν Ἐκκλησιῶν ταῦτα Ἐγὼ δὲ αὐτὸς ὅπως διάχειμαι κατὰ τὰ σώματα μὲν ἀληθῆ λέγων λυπήσω, φεύσασθαι δὲ οὐκ ἐ

plurium et vitæ exemplo et nefarioris molitionibus laedendarum.

(89) Ἀπεκρούσατο. Male in editis ἀπεκρούσατο. Quod erratum ope veterum codicum sustulimus. Totum hunc locum minus belle interpretatur Tillemontius. Existimat vicarium, cum primo repulso suiset a Nicopolitanis, postea violentiore manu rem aggredi cœpisse; et idcirco immisisse agmen Arianiorum. Sed cum Ariani Frontonem episcopum ordinaverint, ut per se patet; adhibita a vicario violencia, ut datum episcopum constitueret, de immisso Ariani intelligi non debet, sed de iis, que postea vicarius per viu et impressionem egit, ut ordinationem illam tueretur. Deceperunt Tillemontium hæc verba, Καὶ νῦν, δτε ταῦτα ἐπέστελλον, Εἰ nunc cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastianum τε, quamvis ab hoc eventu aliquod tempus effluxisset. Hinc in epist. 259 de rebus, quæ non paulo ante contigerant, eodem modo loquitur. Ait enim nunc episcopatus nomen ad miseros homines et vernas vernarum devenisse; qualis est qui nunc ab Anysio et Ecdicio missus est... Hi nunc fratrem meum Nyssam expulerunt.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΛΗ̄.

Cum Fronto presbyter Ecclesiae Nicopolitanæ episcopatum ab Arianis accepisset, ac utrum aut alterum ex eodem clero secum aburazisset, consolatur Nicopolitanus presbyteros Basilius, eosque nec horum hominum lapsu anigi debere demonstrat, nec quod ipsi extra muros precari cogantur, sed quo plures extiterint tentationes, eo ubiorem uero mercedem expectandam.

Nικοκολίταις προσθυτέροις.

A

Ἐδεξίμην τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν· καὶ οὐδὲν ἔσχον καινότερον τῶν ἐγνωσμένων ἡδη παρ' αὐτῶν διδαχθῆναι. Καὶ γάρ ἐφθασεν ἡ φήμη εἰς πᾶσαν τὴν περιοικίδα, τοῦ παρ' ὑμὸν καταπέσοντος τὴν αἰσχύνην περιαγγέλλουσα (90), δες ἐπιθυμίᾳ δέξεις κενῆς τὴν αἰσχύστην ἔσυτῷ συνήγαγεν ἀπιμιαν, καὶ εὐρέθη τῶν μὲν ἐπὶ τῇ πίστει μισθῶν δὲ τὴν φιλαυτίαν ἐκπεσών· αὐτὸς δὲ τὸ δύστηγον δέξιον, οὐκ ἐπιθυμήσας ἐπράθη τῇ ἀσεβείᾳ, οὐκ ἔχων δὲ τὸ δίκαιον μίσος τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν παντὸς τοῦ ἔσυτοῦ βίου ἐναργέστατον ἐζήνεγκε δεῖγμα ἐκ τῆς νῦν προαιρέσεως, οὗτοι οὐδέποτε ἔξη ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων τούτων ἐπαγγελτῶν παρὰ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ εἰ τι λατιῷ ἐπραγματεύετο τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ρήματα τίτεως, καὶ πλάσμα (91) εὐλαβείας, πάντα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ἀπάτην ἐπετηδεύετο· ὑμᾶς δὲ εἰ καταπονεῖ τὸ συμβόν; Τι χείρους ἔσυτῶν γεγόνατε παρὰ τούτῳ; "Ἐλειψεν εἰς ἐκ τοῦ πληρώματος ὑμῶν· εἰ δὲ καὶ συναπῆλθε (92) πους ἅλλος εἰς, ἢ δεύτερος, ἐλεισινοὶ (93) τοῦ πτώματος οὐτοί, ὑμῶν δὲ τὸ σῶμα ὀλόκληρόν ἐστι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· Καὶ γάρ καὶ τὸ ἀχρειωθὲν ἀπερρύνῃ, καὶ οὐκ ἐκοιδὼν τὸ μένον. Εἰ δὲ ἀνιψιὸν ὑμᾶς, οὗτοι τῶν τοιχῶν ἐξεδήλητο· ἀλλ' ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλίσθησθε, καὶ διγγελος ὁ τῆς Ἑκκλησίας ἤσορος; συναπῆλθεν ὑμῖν. "Μόστε κενοῖς ἐγκατακλίνονται (94) καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἐκ τῆς διασπορᾶς τοῦ λαοῦ βαρὺ ἔσυτος τὸ κρίμα κατασκευάζοντες. Εἰ δέ τις καὶ κόπος ἐστίν ἐν τῷ πράγματι, πέπειματι τῷ Κυρίῳ μήτε εἰς κενὸν ὑμὸν ἀποθήσεσθαι τούτῳ. Μόστε δοῦν ἀν (95) ἐν πλεοντι πειρατηρίοις γένησθε, τοσούτῳ πολυτελέστερον παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθῶν διαφένετε. Μήτε οὖν δυσφορεύτε τοῖς παρεῖσι, μήτε ἀποκάμνετε τῇ ἐλπίδι. "Ετι γάρ μικρὸν δοσον δοσον (96), ἡξει πρὸς ὑμᾶς διατηλαμδυμανος ὑμῶν, καὶ οὐ χρονιεῖ (97).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΛΘ.

Deplorat Basilius στρυμνας Ecclesias, hominibus nequissimis ad episcopatum evectis, qualis erat is quem Anystius et Ecdicinus in Ecclesias immiserant. Idem Nyssæ vile mancipium, Doaris, ut mulierculæ impiaæ assentarentur, hominem pestilem, fugitivum serrum constituerant. Quare deinde Basilius quales dundæ Dorotheo litteræ, quem cum Sancclissimo Romani itarum suspicabatur. Purum sperat ex hac legatione, et Occidentales accusat quod veritatem audire nolunt. General in mente Basilio privatim ad eorum coryphaeum scribere.

Ἐνσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

D

1. Ἐδώκεν δι Κύριος ἡμῶν καὶ νῦν διὰ τοῦ ποθενάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀντιόχου

¹ Psal. xc, 1. ² Habac. ii, 3; Hebr. x, 37.

(90) Περιαγγέλλουσα. Coisl. primus et Med. διαγνέλλουσα.

(91) Πλάσμα. Coisl. primus πλάσματα.

(92) Εἰ δὲ καὶ συναπῆλθε. Dux priora vocula desunt in vetustissimis codicibus Med. et Coisl.

(93) Ἐλεισινοὶ. Ita mss. summo consensu. Editio latine.

(94) ἐγκατακλίνονται. Coisl. uterque, Reg. se-

Nicopolitanis presbyteris.

Accepi litteras pietatis vestræ, nec quidquam potui recentius, iis quæ jam noveram, ex illis dicere. Venit enim fama in omnem viciniam, illius, qui apud vos lapsus est, ignominiam circumferens: qui quidem inanis gloriæ cupiditate, turpis-simam sibi ipse comparavit ignominiam: et fiduci quidem præmis ob sui ipsius amorem decidit; sed tamen miseram illam gloriolam, cuius studio venditus est impietati, non consecutus est, ob eorum, qui Dominum timent, justum odium. At ille totius suæ vitæ manifestissimum protulit indicium ex præsenti consilio, se videlicet nunquam vixisse in spe repositarum nobis promissionum a Domino: sed si quid sibi aucuparetur humana rerum, et fidei verba, et pietatis larvam, omnia denique ad obvios quosque decipiendos elaborasse. Sed quid eventus ille vos laedit? An idecirco deterius quam antea vos habetis? Defecit unus ex vestro cœtu: quod si etiam cum ipso abierte **367** unus aut alter, miserandi illi ob lapsum: at corpus vestrum Dei dono integrum est. Nam et quod inutile erat, defluxit, nec mancum est quod remansit. Quod si illud vos angit, quod extra muros ejecti estis; sed in protectione Dei cœli commorabimini ¹⁸, et angelus Ecclesiæ inspector una vobiscum secessit. Quare in vacuis sedibus quotidie recubant, grave sibi ex populi dispersione judicium comparantes. Quod si quis hac in re labor, Domino confido, inutile illum vobis non futurum. Quamobrem quo plures tentationes fueritis experti, eo locupletiorum ab æquo judge mercede expectate. Itaque nec præsentia iniquo animo fert, neque in spe desicte. Adhuc enim perpusillum temporis, veniet ad vos auxiliator vester, et non tardabit ¹⁹.

EPISTOLA CCXXXIX .

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Dedit nobis Dominus etiam nunc per desideratissimum ac religiosissimum fratrem nostrum

cundus et Paris. ἐγκατακλίνονται.

(95) Οὐσῳ ἀρ. Sic Med. et Coisl. uterque. Editio δοσον. Deest ἀν in pluribus mss.

(96) Οὐσον. Addidimus ex Coisl. utroque, Reg. secundo et Bigot. Semel tantum legebatur in editis.

(97) Χρονεῖ. Med. et Coisl. primus χρονεῖ.

¹ Alias CXCI. Scripta anno 376.

² Alias X. Scripta anno 376.

*Antiochum comp̄esbyterum salutare sanctitatem tuam, teque ut pro more tuo pro me preceris adhortari, et ex litterarum colloquio aliquod longe absentia solatium consequi. Hoc autem orans primum et maximum, quæso, pete a Domino, ut nos a nefariis et pravis hominibus liberemur: qui populos ita in suam potestatem redegerunt, ut nihil aliud nunc, nisi Judaicæ captivitatis imaginem intueri videamur. Quanto enim Ecclesiæ sunt debiliores, tanto amplius efflorescent hominum imperandi cupiditates: et ad miseros homines, vernarum vernalis, devenit nunc episcopatus nomen; cum nullus ex Dci famulis eorum competitor fieri velit, sed tantum homines desperati, qualis est qui nunc ab Anysio Evippio alumno, et ab Ecdicio Parnasseno missus est: quem qui constituit, pessimum sibi ipsi future vitæ viaticum in Ecclesiæ immisit. Ili nunc fratrem meum Nyssa expulerunt, et ejus loco introduxerunt **368** hominem, vel potius mancipium paucis obolis venale, sed quod ad fideli corruptelam attinet, his qui constituere, non inferius. Quin et hominem pestilentem, pupillorum famulum, eumdemque a suis ipsis heris fugitivum, ut assententur mulierculæ iniipiæ, quæ prius quidem Georgio ad suum arbitrium usa erat, nunc vero hunc illius successorem nacta est, in oppidulum Doara miserunt, miserandum episcopatus nomen contumelia afflentes. Quis autem possit, ut par est, res Nicopolitanum lugere? Nimirum miser ille Fronto prius quidem defensionem simulaverat veritatis, sed tandem turpiter prodidit et fidem et seipsum, ac mercedem proditionis accepit nomen ignominiae. Accepit enim ab illis episcopatus dignitatem, ut existimat, sed Dei gratia factus est communis execratio totius Armeniæ. Sed tamen nec quidquam est quod non audeant, nec destituuntur dignis se adjutoribus. Cæterum reliquas Syriæ*

(98) *Tῆς μαχρᾶς.* Coisl. primus et Med. τῆς μαχράν.

(99) *Ἄλτεῖρ.* Ita Harl. et Coisl. primus. Editi alii. [Bene.]

(1) *Ιουδαικῆς ἀλώσεως.* Non captivitatem Babyloniam intelligit Basilius, sed eas calamitates, quæ Hierosolymis, obsidente Vespasiano, acciderunt; cum simul et externo premerentur bello, et domesticis seditionibus absumerentur, ut aiunt Orientales episcopi in epist. 92, ubi cum hoc Judæorum statu comparant Orientis Ecclesiæ, quæ præter aperatum hæreticorum bellum, domesticis inter Catholicos dissensionibus laborabant. Eadem comparatione utitur Basilius in commentario in *Isaiam*, p. 458.

(2) *Τοσοῦτον.* Med., Coisl. primus et alii duo recentiores tosoutw. Paulus post iidem duo codices Med. et C.-isi. περίεστι νῦν.

(3) *Kai Ἐκδικὸν.* Mallet Combescius Et Ecdicii Parnasseni. Sed repugnat non solum miss. codices, in quibus punctum ponitur post Eὐτεῖτον, ut indicetur Anysium non esse alumnum Evippio et Ecdicii, sed ipsa etiam historia. Nam Ecdicius ille nuper fuerat creatus episcopus, ut est in præcedenti ad Eusebium epistola. Quare Anysius non potuit

A τοῦ συμπρεσβυτέρου προσφθέγξασθαι σὺν τῇ ισητῇ· καὶ σὲ μὲν παρακαλέσαι τὰ συνήθη παιῶν, προσεύχεσθαι ὑπὲρ τὴν ἡμῶν· ἐαυτοῖς δὲ εὑρέν τινα τῆς μαχρᾶς (98) ἀπολεῖψεως παραμυθιὰν ἐκ τῆς ἡδονῆς τοῦ γράμματος διμίλας. Προσευχόμενος δὲ τῷ πρῶτον καὶ μέγιστον παρακαλοῦμεν αἰτεῖν (99) παρὰ τοῦ Κυρίου, ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀπόπον καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, οὐ τοσοῦτον κατεκράτησαν λαῶν, ὥστε οὐδὲν ἔτερον νῦν ἢ τὰ τῆς Ιουδαϊκῆς ἀλώσεως (1) ἡμᾶς ἐνεικονίζεσθαι πράγματα. Όταν γάρ ἐπὶ τὸ ἀσθενεστέρον ὑπορρέουσιν αἱ Ἐκκλησίαι, τοσοῦτον (2) ἐπακμάζουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων φύλα; Καὶ εἰς δυστήνους ἀνθρώπους οἰκότερας περιέστη νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς δνομα, οὐδὲν ζηρουμένου ἀντεισάγειν ἐαυτὸν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, ἢ τῶν ἀπεγωσμένων, ὅποιοι εἰσίν οἱ νῦν ἐπειρθέντες παρ' Ἀνυσίου τοῦ θρέμματος Εὐεπιπονίου, καὶ Ἐκδικίου (3) τοῦ Παρνασσηνοῦ· ὃν καὶ τὸ (4) ἐαυτῷ τῆς μελλούσης ζωῆς ἀφόδιον ἐναρπήκε τὰς Ἐκκλησίας δι καταστῆσας. Δοδόροις δὲ τῇ κώμῃ ψθορὸν ἀνθρώπον, δρφανῶν (6) οἰκέτην, ἀποδράντα μὲν τοις ἐαυτοῦ δεσπότας, διὰ δὲ κολακείας ἀθέου γυναιοῦ, τὸ πρότερον μὲν Γεωργίῳ ἐκέχρητο πρὸς τὸ διοικητήριον διάδοχον ἐκείνου, ἐπειρψιν, τὸ ἐλειεινὸν τῆς ἐπισκοπῆς καθυστρίζοντες δνομα. Τὰ δὲ Νικοπολικῶν τις ἀν πρὸς ἀξίαν δόμρων; τοῦ ἀθλίου Φρόντωνος πρότερον μὲν δῆθεν τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας συνηγορίαν σχηματιζομένου (7), τελεταῖον δὲ αἰσχρῶς προδόντος καὶ τὴν πλεον ταῦταν, καὶ μισθὸν τῆς προδοσίας λαδόντος δνομα ἀπομίας. Ἐδέξατο μὲν γάρ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπῆς ἀξία, ὡς οἰεται· γέγονε δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κανὸν βδελυγμα πάσης τῆς Ἀρμενίας. Πλὴν ὅτι οὔτε αὐτοῖς (8) ἀτολμητόν τι, οὔτε ἀποροῦσι τῶν ἀξιῶν

Ecdicii simul et Evippii longe antiquioris, ut patet ex epist. 128, alumnus dici, id est, ab Ecdicio et Evippo ordinatus et institutus. Sed cum Ecdicius a Demosthene constitutus fuisse episcopus Parnassenus, conjunxit se in concilio Nysseno cum Anysio Evippio alumno, et cum illo ea facinora designavit, D quæ Basilis et bonorum omnium lacrymis ac gemis materialiter dederunt.

(4) *Οὐ κακόν.* Quamvis antea Basilius plurimi numero usus fuerit, unum tamen et eundem hominem designat, ut perspicitur ex præcedenti ad Euzebiūm epistola.

(5) *Νύσσης.* Quidam codices mss. cum editis Nysseis.

(6) *Ὀρφανῶν.* Duo codices non vetustissimi ὄφαγον.

(7) *Σχηματιζομένου.* Reg. secundus et Coisl. secundus κατασχηματιζομένου. Hoc Basiliūi judicium de Frontone confirmatur ex præcedenti epistola. Cur autem eum existimet larvam pietatis hacceus præ se tulisse, nec fidem unquam vere et ex animo defendisse, examinamus in Vita S. Basilii.

(8) *Οὐτε αὐτοῖς.* Ita Harl. cum tribus aliis. Edit oὐτε ἐντοῖς.

ώντος συνεργῶν. Τὰ δὲ λοιπά τῆς Συρίας ἀμεινον δὲ res accuratius quam nos et novit et enarrabit frater ἡμῶν καὶ οὐδὲ καὶ διηγήσεται δὲ ἀδελφός (9) Ἀντί-Antiochus

9. Τοῖς δὲ ἐκ τῆς δύσεως αὐτὸς προενέτυχες, διεγένεσθαι πάντα τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου· ώ ποτε ταῦτα; χρὴ δοῦναι πάλιν ἐπιστολὰς ἀπιόντις; Ἰσως γέροντος κοινωνῆσει τῆς δδοῦ τῷ καλῷ Σαγκτισσίμῳ (10). πάλιν ἔχοντις σπουδῆν, καὶ περιιόντι τὴν ἀνατολήν, καὶ παρ' ἐκάστου τῶν ἐπισήμων ὑπογραφᾶς καὶ ἐπιστολὰς κομιζόμενῳ. Τίνα οὖν δεῖ ἐπιστείλαις οὐτῶν, ἢ τοῖς ἐπιστέλλουσι πᾶς συνθέσθαι, αὐτοῖς μὲν ἀπορῶ· ἐάν δὲ εὑρῆς ἐν τάχει τοὺς πρὸς ἡμᾶς ἀριχνουμένους, καταξίωσον ἡμῖν γνωρίσαις. Ήμοι μὲν γάρ τὸ τοῦ Διομήδους ἐπέρχεται λέγειν· Μή δρελες λίστεσθαι (11)· διστι, φησίν, ἀγνήρωρ εἰσιν ὁ ἀνήρ. Τῷ δοντι γάρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα γῆη ἔκυτῶν ὑπεροπτικῶτερα γίνεσθαι πέρικε. Καὶ γάρ, ἐάν μὲν Ἰλασθῇ ἡμῖν δὲ Κύριος, πολὺς ἕτερας προσθήκεις δεδύεται· ἐάν δὲ ἐπιμείνῃ ἡ ὀργὴ τῶν θεοῦ, ποια βοήθεια ἡμῖν τῆς δυτικῆς ὁφρούς; Οὐ τὸ ἀλλήλες οὔτε ἵσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται, φυσέσται δὲ ὑπονοίας προσιλημένοι, ἐκείνα ποιοῦσι νῦν, ἢ πρότερον ἐπὶ Μαρκέλλῳ· πρὸς μὲν τοὺς τὴν ἀποθείαν αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας φίλονεικήσαντες, πηγὴ δὲ αἰρεταί δὲ ἔκυτῶν βεβαιώσαντες. Ἐγὼ μὲν γέροντος δινευ τοῦ κοινοῦ σχήματος ἐθουλόδημην αὐτῶν ἐπιστείλαι τῷ κυρουφαίῳ· περὶ μὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν οὐδὲν, εἰ μὴ ὅσον παραίνεσθαι, διτοῦς ἵσασι τῶν παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν οὐδὲν δέ τοις ἀπειθεσθαι (12) καταδέχονται· καθόλου δὲ περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν πειρατῶν ταπεινωθείσιν ἐπιτίθεσθαι, μηδὲ ἀξιώματα κρίνειν ὑπερηγναίναι, ἀμάρτημα καὶ μόνον ἄρκοῦν ἔχθραν ποιῆσαι εἰς θεόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜ'.

Basilius hortatur ad constantiam in persecutione, ac spe auxilii a Deo venturi consolatur: monet ne fucum illis faciat Frontonis rectie fidei simulatio. Negat se aliquam commissurum, ut Frontonem agnoscat episcopum, vel recipiat quos ille ordinaverit.

Νικοπολίταις πρεσβυτέροις.

1. Καὶ ἐπιστείλαντες ἡμῖν καλῶς (13) ἐποιήσατε, καὶ διὰ τοιούτου ἀνδρὸς ἐπιστείλαντες, δες καὶ ἀνευ γραμμάτων ἐξήρχεσαν διὰ ἡμῖν τὴν τε ἐπὶ ταῖς φροντίσι παραμυθίαν ἰκανήν παρασχεῖν, καὶ διδασκαλίαν ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποιήσασθαι. Πολλὰ δὲ ἡμῖν ἀπεξήγειρεν παρὰ τοῦ σαφέστατα ἐπισταμένου μαθεῖν, διὸ τὸ τάξ φήμας πεπλανημένων πρὸς ἡμᾶς διαβάνειν, διὰ πάντα (14) εὐσταθῶς καὶ ἐμπειρίας διηγήσατο ἡμῖν δὲ ποθενότατος καὶ τιμώτατος διελέγεις ἡμῶν Θεοδόσιος δὲ συμπτερεσθέτερος. Αἱ τοι-

(9) Οἱ ἀδελφοί. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in sex miss.

(10) Σαγκτισσίμω. Ita Harl., Vat., Regius uterque et Coisl. secundus. Editi. Σαγκτησίμω. Paulo post editi ἐάν σὺ δέ. Deest pronomen in septem miss. In editionibus Hag. et Froben. I deest etiam alia vocula. Paulo post Medicæus codex συνεπιστέλλεται.

(11) Λίστεσθαι. Citat Basilijus ex Iliad. I, versus 695 et 696.

(12) Μαρθάροις. Ita quinque nostri codices op-

2. De rebus autem Occidentalibus prius ipse didicisti, narrante omnia fratre Dorotheo, cui quales dandæ rursus litteræ abeunt? Fortasse enim se itineris socium junget optimo Sanctissimo, qui magno ardor studio ac Orientem peragrat, et ab insignioribus quibusque subscriptiones et epistolas colligit. Quæ igitur per ipsos scribenda sint, aut quomodo cum scribentibus consilia conjungenda, equidem dubito; sed si cito reperias, qui ad nos proliciscantur, nobis exponere ne graveris. Mihī enim venit in mentem illud Diomedis usurpare: Utinam precatus non essem, quoniam, inquit, vir est superbus. Nam revera animi elati, dum obsequio coluntur, solito arrogantiores fieri solent. Etenim si nobis placet Dominus, quoniam alio adminiculo indigemus? Sin autem perseveret ira Dei, quale nobis præsidium superciliæ Occidentalis? Qui veritatem neque norunt, neque discere volunt, sed falsis suspicionibus praecoccupati eadem nunc faciunt, ac prius in Marcelli causa, in qua cum hominibus veritatem sibi nuntiantibus delitigarunt, hæresim vero per seipso confirmarunt. Ego ipse citra communem formam ad eorum coryphæum scribere volebam, de rebus quidem ecclesiasticis nihil, nisi quatenus subobscure insinuassem, neque illos de rebus nostris vera nosse, neque viam qua addiscere possint, amplecti; ac generatim admonuissem hominibus, quos tentationes afflixerunt, insultandum non esse, neque dignitatem æstimandam superbiam: quod peccatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat.

369 EPISTOLA CCXL*.

Nicopolitanis presbyteris.

1. Recte fecistis, et quod scripseritis, et quod per talēm virūm scripseritis, qui etiam sine litteris potuisset nobis et idoneum in sollicitudinibus solatium præstare, et accurate de rebus edocere. Multa enim erant, quæ avebamus ex aliquo accuratissime sciente cognoscere, propterea quod rumores vagi apud nos spargerentur; sed omnia constanter ac perite exposuit nobis optatissimus ac reverendissimus frater noster Theodosius compresbyter. Itaque quæ mihi ipse suadeo, hæc

timæ notæ. Editi μάθοεν.

(13) Καλῶς. Ita sex mss. Editi καλόν. Paulo post Coisl. primus et Med. ἐπιζητοῦμεν.

(14) Αἱ πάτερα. Coisl. primus et Med. πάντα. Nec longe iidem codices παρόντα βίον. Sic videtur esse Scultetus. Vertit enim in præseuti vita. Unde vapulat Combellisio. Sed non vidit Combellisius βίον sive vitam hoc loco et pluribus aliis idem ac secundum sonare.

* Alias CXLII. Scripta anno 376.

etiam ad vestram pietatem scribo : multis jam ea- A νῦν δικτοῖς συμβουλεύομεν (15), ταῦτα καὶ τὰς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν γράφομεν· διὶς πᾶλαις συ- ένη ταῦτα, ἀ καὶ ὑμῖν· καὶ οὐ κατὰ τὸν παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι γράψω μυρία τῶν τοιούτων τὰ ὑποδείγματα· τὰ μὲν ἐγράψως αἱ λεπτοὶς καταλειπόσαι, τὰ δὲ τῇ ἀρά- φῳ μνήμην παρὰ τῶν εἰδότων διεδέξαμεθ· διὶς καὶ κατὰ ἄνδρα ἔκαστον, καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ περιέσχον ὑπὲρ τοῦ δύναματος τοῦ Κυρίου τοὺς εἰς αὐτὸν ἡλπικότας. Ἀλλ᾽ ὅμως παρῆλθε πάντα, καὶ οὐδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἀθάνατον ἔσχε τὸ λυτρόν. Ή; γάρ (16) αἱ γάλαζαι, καὶ οἱ χειμαρροί, πε- δσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια, τὰ μὲν μαλακά βόις ἔβλαψε καὶ διελυμήνατο, τοῖς δὲ ἀντιτίτοις πε- τυχόντα ἐπαθέ τι μᾶλλον ἢ ἔδρασεν· οὕτω καὶ οἱ λάδροι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πειρασμοὶ κυνῆσαν· ἀσθενεστέροις τοῦ στερεώματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διεδέχθησαν. Ήμείς οὖν παρῆλθε τῆς γαλά- ζης τὸ νέφος, καὶ παρερρήνη τὴν χαράδραν ὁ χι- μαρρός (τὸ μὲν γάρ εἰς αἰθέλαν διελύθη, δὲ ἐν- ηφανίσθη τῷ βυθῷ, ἕηράν καὶ ἀνικμον τὴν ὅλην ἡς ἐβρύνη καταλιπών). Οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡμές γε- μάζοντα μικρὸν διστερὸν οὐκ ἔσται. Μόνον ἐὰν πα- ταδεξώμεθα μή τὸ παρόν ὀρέψην, ἀλλὰ τοὺς μικροὺς πορφυρέω ταῖς ἐπίσιμαν ἐντατενίζειν.

2. Sive igitur, fratres, gravis tentatio; labores ac difficultates perferamus; nemo enim non per- cussus in certamine, nec pulvere aspersus, coro- nat; sive levia hæc diaboli ludibria, et qui in nos sunt immissi, molesti quidem sunt, eo quod ejus sint ministri, contemnendi tamen, quia Deus illorum nequitiae debilitatem junxit; caveamus ne ob magnos in parvis incommodeis ejulatus con- deminemur. Unum enim dolore dignum, illius ipsius pernicies, qui se ob temporariam gloriam (si tamen gloria dicenda, palam se dedecorare) æterno justorum honore spoliavit. Filii confessorum, filii estis martyrum, qui ad sanguinem usque peccato restiterunt. Domesticis utatur quisque exemplis ad robur pro pietate ostendendum. Nemo nostrum plagi dilaniatus est: 370 nullius ædes publicatae sunt; exsules non sumus; carceres experti non sumus. Quidnam mali nobis accidit? nisi forte hoc sit molestum, quod nihil perpessi sumus, neque digni habiti, qui pro Christo pale- remur ¹⁰. Sin autem quod ille domum occupat precationis, vos autem sub dio adoratis cœli et terræ Dominum. id vos angit, cogitate, undecim discipulos in cœnaculo conclusos suisse, tum cum iis, qui Dominum crucifixerant, in celeberrimo tem-

¹⁰ Act. v. 41.

(15) Συμβούλευμα. Codex Med. θυλεύομεν.

(16) Ήμέρα. Posterior vocula addita ex Reg. secundo et Coisl. secundo. Illud autem δσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια interpretandum putat Combellius, φαεκυνη mala subito accidunt, sed mibi vi- detur Basilius ea αὐτοσχέδια vocare, ut opponantur iis, quæ hominum malitia inferuntur.

(17) Διότι τούτου. Med. διότι τοιούτοι. Tres alii codices διότι τοιούτου.

B τὴν δικτοῖς συμβουλεύομεν (15), ταῦτα καὶ τὰς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν γράφομεν· διὶς πᾶλαις συ- ένη ταῦτα, ἀ καὶ ὑμῖν· καὶ οὐ κατὰ τὸν παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι γράψω μυρία τῶν τοιούτων τὰ ὑποδείγματα· τὰ μὲν ἐγράψως αἱ λεπτοὶς καταλειπόσαι, τὰ δὲ τῇ ἀρά- φῳ μνήμην παρὰ τῶν εἰδότων διεδέξαμεθ· διὶς καὶ κατὰ ἄνδρα ἔκαστον, καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ περιέσχον ὑπὲρ τοῦ δύναματος τοῦ Κυρίου τοὺς εἰς αὐτὸν ἡλπικότας. Ἀλλ᾽ ὅμως παρῆλθε πάντα, καὶ οὐδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἀθάνατον ἔσχε τὸ λυτρόν. Ή; γάρ (16) αἱ γάλαζαι, καὶ οἱ χειμαρροί, πε- δσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια, τὰ μὲν μαλακά βόις ἔβλαψε καὶ διελυμήνατο, τοῖς δὲ ἀντιτίτοις πε- τυχόντα ἐπαθέ τι μᾶλλον ἢ ἔδρασεν· οὕτω καὶ οἱ λάδροι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πειρασμοὶ κυνῆσαν· ἀσθενεστέροις τοῦ στερεώματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διεδέχθησαν. Ήμείς οὖν παρῆλθε τῆς γαλά- ζης τὸ νέφος, καὶ παρερρήνη τὴν χαράδραν ὁ χι- μαρρός (τὸ μὲν γάρ εἰς αἰθέλαν διελύθη, δὲ ἐν- ηφανίσθη τῷ βυθῷ, ἕηράν καὶ ἀνικμον τὴν ὅλην ἡς ἐβρύνη καταλιπών). Οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡμές γε- μάζοντα μικρὸν διστερὸν οὐκ ἔσται. Μόνον ἐὰν πα- ταδεξώμεθα μή τὸ παρόν ὀρέψην, ἀλλὰ τοὺς μικροὺς πορφυρέω ταῖς ἐπίσιμαν ἐντατενίζειν.

C 2. Είτε οὖν βαρὺς ὁ πειρασμὸς, ἀδελφοί, ὑπομε- νωμένον τὰ ἐπίπονα· οὐδεὶς γάρ μή τολγεῖ; τὸν ἀν- σι, μηδὲ κονισάμενος, στεφανοῦται· εἴτε ποι- ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ παίγνια, καὶ οἱ ἐπιπεμφθί- τες ἡμῖν, δχληροὶ μὲν, διότι τούτου (17) εἰσὶν ἴ- ηρέται, εὐκαταφρόνητοι δὲ, διότι τῇ πονηρᾳ εἰσὶν ἡ Θεὸς ἀδυναμίαν συνῆψε· φυλαξίμεθα τὴν κτάση- σιν, ἀς ἐπὶ μικροῖς παθήμασι μεγάλος δύορέμεν. Ήν γάρ ἔστιν δόδυνης ἔξιτον (εἰπερ οὐδὲν δέξαι- χρή λέγειν τὸ δημοσιά ἀσχημονεῖν) τῆς αἰωνίας οὐ δικαίων τιμῆς ἔστιν ἀποστερήσαντος. Τέκνα ὄρ- λογητῶν, καὶ τέκνα μαρτύρων ἔστε, τῶν μέριμ- αίματος ἀντικαταστάντων πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Τοῖς οἰκείοις ἔκαστος χρησάσθω ὑποδείγματος πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐεσθείας ἔνστασιν (18). Οὐδεὶς ἡμῶν (19) πλήρεις κατεξάνθη, οὐδενὸς οἰκος ἀδημεύθη· οὐ τὴν ὑπὲρ ορίαν φέρεισμεν, οὐ δεσμωτήριον ἐγρωτίσαμεν. Τί πεπόνθαμεν δεινὸν; εἰ μή τάχα τοῦτο λυτρόν, δι- μηδὲν πεπόνθαμεν, μηδὲ ἐνομίσθημεν δέξαι τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ διότι δένει τὸν οἰκον κατέχει τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ὑπὲρ ορφ προσκυνεῖτε τὸν οὐρανοῦ καὶ τῆς δεσπότης, τοῦτο ὑμᾶς ἀνιψι, ἐνθυμηθῆτε (20), διότι οἱ μὲν ἐνεές μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερώφῳ ἔσται ἀποκεκλεισμένοι;

(18) Ἔρωτασιν. Male Combellius vertendum pro- nuntiat, adversus vim, quæ pietati inseruntur.

(19) Ἡμῶν. In tota hac verborum complexione primam personam apposuimus, quia sic reperimus in sex mss. codicibus. Edili ὑμῶν, et sic deinceps φέρεται... ἐνομίσθητε.

(20) Ἐρθυμηθῆτε. Editi apponunt hic ἀδελφοί. Sed ea vox deest in sex codicibus mss.

επιστολών την Κύριον ἐν τῷ περιθήτῳ ναῷ ιτῇ Ιουδαικήν λατρείαν ἐπλήρουν. Ιούδας γάρ, τὸν δι' ἄγρόντος θάνατον τοῦ μετ' αἰσχύνης ζῆν προτιμήσις, έβεξε τάχα τῶν νῦν ἀπερυθριασάντων (21) πρὸς πάσιν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς τὰς τάχας διακειμένων, έσυντον αἰρετώτερον.

3. Μόνον μὴ ἔξαπτηθῆτε ταῖς φευδολογίαις αὐτῶν (22) ἐπαγγελλομένων ὅρθότητα πίστεως. Χριστέμποροι γάρ οἱ τοιούτοι, καὶ οὐ Χριστιανοί, τὸ δὲ αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον τοῦτον λυσιτελοῦν τοῦ κατ' ἄγροντας ζῆν προτιμῶντες. "Οτε ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενήν ταύτην ἀρχὴν, προσέθεντο τοῖς ἔχθροῖς τῷ Χριστοῦ· δτε εἰδον τοὺς λαοὺς ἀγριανοντας, ἀγριανοντας πάλιν τὴν ὁρθότητα. Οὐκ οἶδα ἐπίστοπον, μηδὲ ἀριθμῆσαι μὲν ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν περὶ τῶν βεβήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προθεσθημένον. Αὕτη ἔστιν τῇ ἡμῖν χριστική. Ὅμεις δὲ εἰ τίνα ξέχετε μεθ' ἡμῶν μερίδα, ταῦτα ἡμῖν φρονήσετε δηλονότε· εἰ δὲ ἐφ' ἐσυτῶν (23) βουλεύεσθε, τῆς Ιδίας γνώμης ἔκστος κύριος· ἐστιν, ἡμεῖς ἀδύοις ἀπὸ τοῦ αἴματος τούτου. Ταῦτα δὲ ἔγραψα, οὐχ ὑμῖν ἀπιστῶν, ἀλλὰ τὸ τινῶν ἀφίσιον στηρίζων ἐκ τοῦ γνωρίσαι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην, ὃς μὴ προληφθῆναι (24) τίνα εἰς καινωνίαν, μηδὲ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐπινοήη δεξαμένους, μετὰ ταῦτα εἰρήνης γενομένης, βιάζεσθαι ἔστωντος ἐναρθμένην τῷ ἱερωτικῷ πληρώματι. Πάντα τὸν κύριον, τὸν τε κατὰ τὴν πολιν, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς παροχίας, μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ φοδουμένου τὸν κύριον, ἀσπαζόμεθα δι' ὑμῶν (25).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΑ'.

Ratiōnē reddit Basilius, cur sāpē in litteris res molestas Eusebīo nuntiat, nempe ut se ipse subleget gemendo, et Eusebium ad intentiōrem pro Ecclesia p̄cēm excite.

Εὐσεβίῳ, ἐπίσκοπῳ Σαμοσάτων.

Οὐχ ὥστε πλείους ποιῆσαι τὰς ἀθυμίας, τῶν δυσχερῶν πολλάκις ἐν τοῖς πρὸς τὴν τιμιότετά σου γράμμασιν οὐ φειδόμεθα, ἀλλ' ὥστε ἔσυτοις τέ τίνα (26) παραμυθίαν δοῦναι διὰ τῶν στεναγμῶν, οἵ περ οὐ πάντας ποτὲ ἐν τῷ βάθει ἀλγεινὸν διαφορεῖν, ἵνα γίνωνται· καὶ τὴν σὴν μεγαλόνιον πρὸς ἔκτεντέραν τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχήν παρορμῆσαι. Ἐπει ταῦτα Μωϋσῆς ηὔχετο μὲν ἀεὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ δηλονότι· δτε μέντοι πρὸς τὸν Ἀμαλῆχ ἄγων αὐτῷ συνειστήκει, οὐ καθῆκε τὰς χειρας ἐξ ἔω μέχρις ἐσπέρας· ἀλλ' ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τῷ τέλει τῆς μάχης συναπηρτίζετο.

"Exod. xvii., 12.

(21) Ἀπερυθριασάντων. Ita mss. quinque. Editi ἀπερυθριασάντων.

(22) Αὐτῶν. Ita iidem sex mss. Editi ἀνθρώπων.

(23) Ἐφ' ἔσυτον. Ita Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἀφ' ἔσυτον.

(24) Μὴ προληφθῆται τίνας. Paris. et Reg. secundus μὴ προληφθῆται τίνας. Ibidem editi χειρὸς αὐ-

A polo cultum Juiaicum adimplerent. Judas enim qui suspendio interire maluit, quam cum dedecore vivere, forsitan iis qui nunc ad omnem hominum condemnationem sine rubore sese obfirmant, et idcirco impudentiam ad turpia præ se ferunt meliorem se exhibunt.

3. Tantum ne decipiātū illorū mendaciis, dum rectam fidem præ se ferunt. Christi enim mercatores ejusmodi homines, non Christiani; semper id, quod ipsis in hac vita utile est, vitæ ad veritatem accommodatae antepontentes. Cum speraverunt adepturos se inanem illum principatum, adjunxerunt se inimicis Christi: ubi populos ira effleratos vident, rursus rectam fidem simulat. Non agnosco episcopum, nec numerarim inter B Christi sacerdotes eum qui a profanis manibus ad eversionem fidei principatum accepit. Hoc meum est judicium. Vos autem si quain partem mecum habetis, eadem utique ac ego, sentietis: sin autem vobis ipsi seorsum consilium capititis, suæ quisque sententiæ dominus est, nos ab hoc sanguine insontes sumus. Hæc autem scripsi, non quod vobis diffidam, sed ut nonnullorum dubitationem significacione meæ sententiæ confirmem, ne qui communione preoccupentur, neve, accepta ab eis manus impositione, postea pace reddita, vim faciant, ut in sacro coelu recenseantur. Clerum omnem tum qui in urbe, tum qui in parœcia una cum omni populo Dominum timente per vos salutamus

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXLI'.

Eusebīo, episcopo Samosatorum.

C Non ut mœrorem augeam, sāpē rerum molestarum in datis ad tuam dignitatem litteris non parce memini, sed ut et mibi ipse solatium feram per gemitus, qui solent quodammodo intimum dolorem dissolvere, dum erumpunt; et magnum animum tuum ad intentiōrem pro Ecclesiis p̄cēm excitem. Nam et Moses semper quidem pro populo orabat: at cum pugnam cum Amalec committeret, non remisit manus ab aurora ad vesperam²¹; sed sancti manuum extensio non alio, quam pugna, terminata est fine.

D τοῦ. Coisl. uterque et Regius uterque ut in textu.

(25) Αὶ διμῶν. Meil., Coisl. uterque et Reg. secundus διὰ τοῦ.

(26) Εαυτοῖς τέ τίνα. Coisl. secundus et Reg. secundus τίνα εαυτοῖς. Harl. αὐτοῖς.

* Alias CCXL. Scripta anno 376.

371 EPISTOLA CCXLII.

Orientales inter molestissimas procellas spem suam in Deo collocant; mirantur nihil adhuc auxiliis ab Occidentalibus remesse; brevi malorum suorum descriptione conantur eos ad opem ferendam excitare.

Occidentalibus.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΒ.

Τοῖς δυτικοῖς (27).

1. Cum Deus sanctus exitum ex omni afflictione his, qui in ipsum sperant, promiserit, quamvis in medio malorum pelago deprehensi simus, ac procellis, quae a spiritibus nequitiae in nos excitatæ sunt, probhemur; tamen resistimus in Christo nos corroborante, nec dissolvimus vigorem nostri in Ecclesias studii, neque veluti fluctibus in tempestate prævalentibus salutem desperantes, interitum exspectamus: sed adhuc quantum possumus, studium retinemus, haud nescii eum etiam qui a ceto voratus fuerat, eo quod de se non desperaverit, sed clamaverit ad Dominum, salutem esse consecutum. Ita sane et ipsi in extremum collapsi malorum, spem in Domino collocare non desinimus: sed undique illius opem circumspicimus. Unde ad vos quoque, fratres nobis perquam collendi, nunc respeximus, quos sæpe quidem ærumnarum tempore nobis in conspectum prodituros speravimus: sed ea spe dejecti, nos etiam diximus ad nosmetipso: Exspectavi, qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni²⁸. Sunt enim ejusmodi calamitates nostræ, ut ad vestri etiam orbis terminos pervenerint; et quoniam patiente uno membro, patiuntur simul membra omnia²⁹, decebat sane ut nobiscum, jam diu laborantibus, misericordia vestra simul doleret. Non enim locorum vicinitas, sed spiritus conjunctio necessitudinem facere solet, quam quidem nobis cum vestra dilectione intercedere credimus.

B

C

2. Qui sit igitur, ut non litteræ consolationis, non fratum visitatio, non aliud quidquam eorum, quæ nobis ex dilectionis lege debentur, evenerit? Jam enim annus decimus tertius est, ex quo hereticum in nos bellum exortum est; in quo plures evenerunt Ecclesiis afflictiones, quam evenisse memorantur, ex quo Evangelium Christi annuntiatum. Quas quidem singulas recensere vobis nolumus, ne sermonis nostri debilitas malorum evidentiā energet: simul etiam non existimamus

πάντα τὰ περιστατικά συνέβησαν εἰς τὸν θεόν.

2. Tί δήποτε οὖν οὐδὲ (32) γράμμα παρακλήσεως, οὐδὲ ἀδελφῶν ἐπισκεψίας, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν δρειλογίων ήμεν παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης γεγένται; Τρισκαδέκατον γάρ ἑτοις ἔστιν, ἀφ' οὗ δὲ αἱρετικὴς ήμεν πόλεμος ἐπανέστη· ἐν δὲ πλείους γεγόνει ταῦτα: Ἐκκλησίαις αἱ θλίψεις τῶν μνημονευμένων ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλεται. Οὐ τὰς καθ' ἔκαστον διηγεῖσθαι (33) ήμεν παραιτούμενα, μη ποτε τὸν λόγου ήμαν διαθενάς τὴν ἐνάργειαν (34) τῶν κακῶν ὑπεκλύσῃ· καὶ ἀμα οὐδὲ (35) ἡγούμενα ήμεν.

²⁸ Psal. lxviii. 25. ²⁹ I Cor. xii., 26.

* Alias CLXXXII. Scripta anno 376.

(27) Τοῖς δυτικοῖς. Sic Coisl. uterque, Med., Harl., et Vat. Editi: Δυτικοῖς ἐπισκέπτοις ὥστε συνάρσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνατολῆς καμνούσαις τῷ Ἀρειανικῷ διωγμῷ, Occidentalibus episcopis ut opem ferant Ecclesiis Orientalibus Ariana persecutione vexatis.

(28) Ἀπελλήρηθησεν. Coisl. secundus et Reg. secundus. ἀπελεῖφθημεν.

(29) Ἐγειρομέναις. Ita sex mss. Editio 1 Paris. ἐπιταγμέναις. Coisl. primus et editio 2 Paris. ἐπεγειρομέναις.

(30) Ἀφιέμεθα. Harl. ἀφιστάμεθα. Ibidem editi ἐπισκοπουμένη. Septem codices mss. ut in textu. Non multo post Harl. et alii nonnulli ὑπῆρχε.

(31) Τῆς καθ' ήμας. Quamvis omnes codices mss. et editi sic habeant, legendum tamen puto τῆς

καθ' ήμας, ut in epistola sequenti, τῷ χριστοῦ τῆς καθ' ήμας οἰκουμένης. Imperatori orbis recti. Si Basilius dixisset τῆς καθ' ήμας οἰκουμένης. Orientem designasset: vel ergo legendum καθ' ήμας. vel simpliciter τῆς οἰκουμένης, ut in epist. 92, n. 1, ubi Orientales dicunt calamitatum suarum famam etiam ad terminos orbis pervenisse, καὶ ἐπὶ τὰ ἔκαστα τῆς οἰκουμένης.

(32) Τί δήκοτε οὖν οὐ. Ita mss. et 2 editio Paris. Prima habet Τί δήκω τὸν γράμμα. Ibidem Harl. γράμματα.

(33) Διηγεῖσθαι. Med. et Coisl.. primus τὰ καθ' ἔκαστα διηγήσασθαι.

(34) Ἐναργεῖαν. Codex Harlaeanus habet τινές γειαν.

(35) Καὶ ἀμα οὐδέ. Ita sex mss. Editi habent οὐδέν.

ώδιοκαλίας προσδεῖσθαι, τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων πάλι τῇ φήμῃ δεδιδαγμένους. Κεφάλαιον δὲ τοῦ κακοῦ· οἱ λαοὶ, τοὺς τῶν προσευχῶν καταλεπόντες αὐτούς, ἐν ταῖς ἐρήμοις (36) συνάγονται. Θέαμα λειπειδῶν, γυναικες, καὶ παιδία, καὶ γέροντες, καὶ οἱ ἄνδρες (37) ἀσθενεῖς, ἐν δυμοῖς λαβροτάτοις, καὶ νικητοῖς καὶ ἀνέμοις καὶ παγετῷ τοῦ χειμῶνος, δυσών δὲ καὶ ἐν θέρει ὑπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἥλιου ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντες. Καὶ ταῦτα πάσχουσι δὲ τὸ τῆς πονηρᾶς ζύμης Ἀρείου γενέσθαι (38) μή καταδέχεσθαι.

Δ. Πῶς δὲ ὅμιλον ταῦτα λόγος ἐναργῶς παραστήσειν, εἰ μὴ αὐτῇ (39) ἡ πείρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὅρθιαλημῶν θέα κινήσειν ὑμᾶς πρὸς συμπάθειαν; "Μόστε παραχλοῦμεν ὑμᾶς νῦν γοῦν χείρα δρέξαι ταῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις εἰς γόνου κλιθέσαις ἡδη, καὶ ἀποτελεῖται τινας τοὺς τῶν μισθῶν ὑπομιμήσοντας τῶν ἀποκειμένων ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Οὐ γάρ τοσούτον διανήθης ἡγος ἐνεργεῖν πέφυκεν, δοσον ἡ ἔνη φωνὴ ἐμποιεῖν τὴν παρέκλησιν, καὶ ταῦτα παρὰ ἀνδρῶν γινομένη πανταχοῦ (40) ἐπὶ τοῖς καλλιστοῖς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτε ρωμιόμενον, ὅποιος ὑμᾶς ἡ φήμη πᾶσιν ἀνθρώπους περιαγγέλλει (41), ἀτρώτους κατὰ τὴν πίστιν ὀμαλείναντας, ἀσύλον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην διασυλάσσαντας. 'Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἡμέτερα πιστα· ἀλλ' ἔχομέν τινας ἐπιθυμίας δόξης, καὶ τῇ μάιστα καταστρεφούσῃ Χριστιανῶν ψυχὰς φυσιώτει, καταθαρρήσαντάς (42) τιναν καινοτομίας ῥημάτων, θεν αἱ Ἐκκλησίαι σαθρωθεῖσαι, ὡσπερ ἀγγεῖοι ἀριθμέναι, τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν εἰσφεύσαντες τέλοντο. 'Ἄλλ' ὑμίσις, ὡς ἀγαπητοὶ τῇ μὲν τραυματιῶν λατροὶ, τῶν ἀγαπαντῶν παιδοτρίβαι· τὸ μὲν νεοστήκος ὑγιάζοντες (43), τὸ δὲ ὄγαλον ἀλείφοντες εἰς εὔσεβειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΓ.

Occidentalium operū implorat Basilius ac non solum Orientis malorum descriptione eos tangere conatus, sed etiam periculum esse docet ne incendium Occidentem pervadat; unde quinta sit blasphemiae impietas et licentia exponit. Legatus missus Dorotheus, cum episcopis ob metum hostium abesse non licet.

Πρὸς Ἰταλούς (44) καὶ Γάλλους ἐπισκόπους, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ συγχύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

I. Τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ὀμοφύχοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ιταλίęn ἐπισκόποις, Basilius.

(36) Ἔρήμοις. Med. et Coisl. primus ἔρημαίσι.
(37) Οἱ ἄλλως. Med. et Coisl. primus οἱ ἄλλοι. Et alii infirmi. Paulo post editi ἐν νικητοῖς. Deest praesertim in mss. codicibus.

(38) Γενέσθαι. Codex Bigotianus a Combeffisio citatus et Paris. secunda manu habent γενέσθαι, quod nolint pratum Arri fermentum gustare. Sed sicuti sensu Basilius in epist. 250: Σύγγνωθι ἡμῖν μη καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι τῶν ἐπεροδασταλουντῶν, Ignosce nobis, si committere nolimus, ni fermenti eorum, qui aliter docent, participes simus.

(39) Εἰ μὴ αὐτῇ. Coisl. primus et Med. έὰν μὴ αὐτῇ.

(40) Πανταχοῦ. Deest in Harl., Vat., Reg. se-

A necessere esse vos docere, cum veritatem rerum jamdudum fama didiceritis. Summa autem mali hæc est: plebs relictis precum domibus, in deseruis locis congregatur. Spectaculum miserabile; mulieres, pueri, senes, et qui aliter infirmi sunt, inter imbreves vehementissimos, nives, ventos, hiemalem 372 glaciem, similiter quoque per aestatem inter solis ardorem sub dio misere persistunt. Atque hæc patiuntur, quod nolint pravi Arii fermenti participes fieri.

B 3. Quomodo hæc vobis oratio clare exprimat, nisi experientia ipsa et spectaculum rei ob oculos positæ excitet vos ad commiserationem? Obsecramus itaque, ut vel nunc tandem porrigitis manum Orientalibus Ecclesiis jam in genua inclinatis, et mittatis, qui adiungant de reservatis ob mala pro Christo tolerata præmiis. Non enim tantum consuela oratio efficere, quantum peregrina vox solet afferre solatii, præsertim ab hominibus veniens ubique præclarissimam in partem Dei gratia cognitis, quales vos fama omnibus hominibus annuntiat, ut qui permaneritis fide illæsi, apostolicumque depositum inviolabile servaveritis. At non ita res nostræ se habent: sed apud nos sunt qui gloriæ desiderio, et maxime evertente animas Christianorum tumore, effutierunt quorundam novitatem verborum: unde Ecclesiæ quassatae, quasi vasa quadam luxata, in fluentem hereticam corruptelam receperunt. Sed vos, o dilectissimi nobis ac opatiissimi, sauciorum quidem sitis medici, sanorum vero hortatores; quod ægrotum est ad sanitatem revocantes, et quod sanum incitantes ad pietatem.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXLIII.

Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.

D 1. Vere religiosissimis ac charissimis fratribus et unanimis communis Gallie et Italie episcopis, Basilius Cæsareæ Cappadociæ episcopus. Do-

cundo, Coisl. secundo et altero Bigot.

(41) Περιαγγέλλει. Ita Harl., Coisl. uterque et Regius uterque. Editi παραγγέλλει.

(42) Καταθαρρήσαντας. Harl. et Reg. uterque et Bigot. καταθαρρήσαντας. Infra editi ὡς ἀγαπητοὶ τὰ τραυμάτων. Codices mss. summo consensu, ut in textu.

(43) Υγιαίνοντες. Coisl. primus ὄγαλοντες et πρὸς εὔσεβειαν.

(44) Πρὸς Ἰταλούς, etc. Hunc titulum desumptum ex codicibus Harl., Med. et Coisl. primo. In editis tituli loco apposita fuerant hæc verba τοῖς ὡς ἀληθῶς, etc., quæ cum ipso contextu epistole conjuncta sunt in tribus predictis codicibus.

* Alias LXX. Scripta anno 376.

minus noster Jesus Christus, cum suum ipsius corpus dignatus sit appellare universam Dei Ecclesiam, nosque sigillatim aliorum invicem membra effecerit, dedit et nobis omnibus ad omnes necessitudinem habere secundum membrorum concordiam. Quapropter, etsi quam longissime ab invicem sejuncti sumus habitationibus, at, conjunctionis habita ratione, vicini inter nos sumus. Quoniam igitur non potest caput pedibus dicere: Opus vobis non habeo⁴⁷; nec vos profecto committetis, ut nos velut alienos rejiciatis, sed tantum dolebitis ex ærumnis nostris, quibus traditi sumus ob nostra peccata, quantum nos vobiscum laetamur, qui in pace vobis a Domino data gloriam habetis. **373** Jam quidem et alias clamavimus ad dilectionem vestram, ut nobis opem et commiserationem impenderetis: sed profecto, quia non impleta erat vindicta, concessum vobis non fuit ad auxiliandum exsuscitari. Illud enim maxime exquiūimus, ut ipsi quoque orbis vestri imperatori vestrae pieلاتis opera innotescat rerum nostrarum perturbationis; aut si id difficile fuerit, saltem a vobis veniant, qui visitent et consolentur afflictos, ut oculis suis subjiciant Orientis miseras, quæ nequeunt auribus accipi, quia nulla invenitur oratio, quæ res nostras clare vobis exprimat.

2. Persecutio apprehendit nos, fratres iu primis cōlendi, et persecutionum sævissima. Nam abiguntur pastores, ut greges dispergantur. Et quod gravissimum est, nec qui vexantur, mala in martyrii fiducia perferunt, neque plebs in martyrum loco athletas colit, quia Christianorū nomine persecutores ornati sunt. Unum crimen est, quod nunc vehementer punitur, accurata custodia paternarum traditionum. Eam ob causam patria expelluntur pli; in desertas regiones transferuntur. Non canities apud judices iniquitatis reverentiam habet, non

" I Cor. xii., 21.

(45) Τὴν ἐκδίκησιν. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus et in uno ex Regis. Harlæani codicis non parum arridet hac scriptura, διὰ τὸ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκησιν, eo quod vindicta impleatur.

(46) Υποδάλωσι. Ita Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ὑποδάλωσι. In alio codice Regio, qui est 1824, legitur ὑποδάλητε. Paulo post editi παριστάντα. Septem mss. ut in textu.

(47) Οἱ μὲν κακούμενοι. Ita septem mss. Editi οἱ κακουγούμενοι. Ibidem nonnulli codices οἱ λαοὶ οὐκ ἄν, etc. Sæpe alias Basilii, dum persecutiores Orientis describit, hoc incommodum commemorat, quod non idem sit martyrii splendor ac sub ethnici imperatoribus. Non idcirco tamen de eorum qui patiebantur merito detrahit putabat. Nam in epist. 257 testatur persecutores ipsos Christianum nomine objicere, ut adversariis martyrii existimationem eripiant, ac simpliciores hac cavillatione decipi: at revera ejusmodi persecutionis, quæ a tribulibus accidit, eo uberiora esse contendit præmia, quo et gravior et ad cavendum difficultior est, ac minus ad martyrii laudem insignis, quam si ab ethnici excitaretur. Sic etiam Cyprianus in epistola 55: *Nihil intereat quis tradat aut serviat, cum Deus tradi per-*

Α ἐπίσκοπος Καισαρείας: τῆς Καιπονοχίας. Οὐ κύρος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σῶμα ἕαυτοῦ κτισθέμενος ὀνομάσαι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τοῖς καθ' ἔνα ἡμῶν ἀλλήλων ἀποδεῖξας μὲν, ἔως καὶ ἡμῖν πᾶσι πρὸς πάντας ἔχειν οἰκεῖα, κατὰ τὴν μελῶν συμφωνίαν. Διόπερ εἰ καὶ πλειστον ἀλλήλων διωρίζειντα ταῖς οἰκέσσιν, ἀλλὰ τῷ γε λόγῳ τῆς συναφείας ἔγγυς ἀλλήλων ἐσμέν. Ἐπει οὖν αἱ ἑναντιαὶ τῇ κεφαλῇ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν, Χρείαν ὑπὸ εἰς ἔχω, πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέξεσθε ἀποποιεῖσθαι τὸ μέρος, ἀλλὰ τοσοῦτον συμπαθήσετε ἡμῶν ταῖς οἰκέσσιν αἱς παρεδόθημεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ὅπου καὶ τῆς συγχαρίου μὲν δοκεῖσθαι εἰναι τῇ εἰρήνῃ, ἢ ἔχαριστα ὑμῖν ὁ Κύριος. Ήδη μὲν ὅπερ καὶ ἀλλοτε ἐπεβοησάμεθ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰς τὸν ἀντιληφτὸν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν· ἀλλὰ πάντας δὲ τὸ μή ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκησιν (45), οὐ συνεργήσθητε διαναστῆναι πρὸς τὴν ἀντιληφτὴν. Βούτιούμενον γάρ μάλιστα μὲν καὶ αὐτῶν τῷ χριστινῷ τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης φανεράν γενέσθαι διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν· εἰ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀλλ' ἐλθεῖν τίνας πάρ' ὑμῶν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ παραμυθίαν τῶν θλιβομένων, ή δραδαλμοῖς ὑποδάλωσι (46) τὰ πάθη τῆς ἀνατολῆς, ἀπερ ἀκοατεῖς ἀδύνατον παραδέξασθαι, τῷ μηδένα λόγον εὑρίσκεσθαι ἐναργῶς παριστῶντα ὑμῖν τὸν μέτερα.

2. Αιώγυμδος κατειληφεν ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμώσατε, καὶ διωγμῶν δι βαρύτατος. Διώκονται γάρ τοιμένι. Ήντα διασκορπισθῶσι τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτατον οὗτο οἱ μὲν κακούμενοι (47) ἐν πληροφορίᾳ μετριοῦ τὰ πάθη δέχονται, οὗτοι οἱ λαοὶ ἐν μαρτυρίᾳ τάξει τοὺς ἀδηλητὰς θεραπεύουσι, διὰ τὸ Χριστιανὸν διομα τοῖς διώκουσι περικείσθαι. "Ἐν τοῖς ἐγγύμα νῦν εφοδρῶς ἐκδικούμενον, ἢ ἀχριθῆς τέρπες τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο ἀπελαύνουσι μὲν τῶν πατριδῶν οἱ εὐσεβεῖς· πρὸς δὲ τὰς ἐρημὰς μετοικίζονται. Οὐ πολιτεῖ τοῖς πατρισταῖς τῆς θε-

mittat quos disponit coronari. Neque enim nobis ignominia est pati a fratribus quod passus est Christus, nec illis gloria est sacre quod fecerit Iudas. Item docet concilium Sardicense in epistola ad Julianum papam, et Liberius papa in epistola septima ad Dionysium, Eusebium et Luciferum in exilio constitutos. Gregorius Nazianzenus orat. xxiii. p. 616, de Valentini persecutione sic loquitur: "Ἄρτι δὲ ὁ ἀπότης ἀρχεταῖ, καὶ τὸ ἀμύνεται Χριστιανοὶ προσῆγονται· τοῖς ἀληθῶς Χριστιανοῖς ἐπιτυχεῖται· καὶ τοσοῦτον ἐκτίνουν γαλεπτεροῦς γίνεται, ὅση τότε μὲν ἡ ἀθλητὴς περιφανεστέρα καὶ λαμπρότερα, νῦν δὲ καὶ τὸ παθὲν ἀφίλαττον, πάρο γε τοῖς οἱ κατοικοῦσι τῶν λογισταῖς· Nunc autem turpis et indecora persecutio cooritur; quæ, Christus: angorum retrocinium ad defensionem impietati suæ preterea, veros Christianos aggreditur: hoc autem nomine in periore persecutione acerbior, quod tam quidem nomine dubia et obscura erat martyrum decretatio: nunc autem res eo rediit, ut cruciatus quoque ipso laude careat, sultem apud iniquos crucifixum indicet.

(48) Οὐ πολιτεῖ τοῖς. Simplicior hæc scriptura codicium Harl. et Coisl. primi, quam vulgata οὐ πολιτεῖ παρ τοῖς.

καὶ αἰδέστημος, οὐκ ἄσκησις εὔσεβείας, οὐ πολιτείας τὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ νεότητος εἰς γῆρας διανυθεῖσα. Ἀλλὰ κακούργος μὲν οὐδὲς ἀνεύ έλέγχων κατειδάκεται· ἐπίσκοποι δὲ ἀπὸ μόνης (49) συκοφαντίας ἁλώσαν, καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως τοῖς ἐγκλήμασιν ἐπενεγθείσος ταῖς τιμωρίαις ἐκδίδονται. Τινὲς δὲ οὗτε ἐγνώρισαν (50) κατηγόρους, οὗτε εἶδον δικαστήρια, οὗτε ἐσυκοφαντήθησαν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν νυκτῶν βιαιῶν ἀναρπασθέντες εἰς τὴν ὑπεροπλαν ἐψυχαδαύθησαν, ταῖς ἐκ τῆς ἐρημίας κακοπαθείαις παραδοθέντες εἰς θάνατον. Τὰ δὲ τούτοις ἰκόμενα γνώριμα πάντες, καὶ ήμεις οἰωτήσωμεν· φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων, καὶ παντὸς τοῦ κλήρου λεηλασία (51). Ἀνάγκη γάρ η προσκυνήσαι τῇ εἰκόνι, ἢ τῇ πονηρῷ φλογὶ τῶν μαστίγων παραδίζειν. Στεναγμοὶ (52) λαῶν, δάχρυον διηγείκες καὶ κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ, πάντων πρὸς ἀλλήλους ὑμερέμνων & πάσχουσιν. Οὐδέποτε γάρ οὖτε λίθιος τῇ καρδίᾳ, ὥστε, πατρὸς στερηθεὶς, πράως φέρειν τὴν ὅρφαναν. Ἡχος θρηνούντων ἐν πόλει, ἥχος ἐν ἄγροις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ἐρημίαις. Μία φωνὴ ἔλεεινά τάντων (53) καὶ συκρωπά φεγγομένων. Ἐξῆρται γαρ καὶ εὐφροσύνη πνευματική. Εἰς πένθος ἐστράφησαν ἡμῶν αἱ ἔστρατοι· οἵκοι προσευχῶν ἐπεκλείσθησαν· ἀργά τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας. Οὐκέτι σύλλογοι Χριστιανῶν, οὐκέτι διδακτῶν πραεδρίαι, οὐ διδάγματα σωτηρίας, οὐ πανηγύρεις, οὐχ ὑμνῳδίαι νυκτεριναί, οὐ τὸ μακάριον (54) ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν ἀγαλλίαμα, τὸ ἐπὶ ταῖς συνάξεις καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ταῖς ψυχαὶ ἐγγίνομενον τῶν πιστευόντων εἰς Κύριον. Ἡμῖν πρέπει λέγειν, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀρχῶν, οὗτε προφήτης, οὗτε ἡγούμενος, οὗτε προσφορά, οὗτε θυμάτια, οὐ τόπος τοῦ πράσσοντος θεάτρων Κυρίου, καὶ εὑρεῖν δύλος.

5. Ταῦτα εἰδόσιν ἐπιστέλλομεν, διότι οὐδὲν μέρος Ιστὶ τῆς οἰκουμένης, διὰ τὰς ἡμετέρας λοιπὸν ἡγνόησε αὐκφορά· "Μετε οὐ διδασκαλίας ἔνεκεν τοὺς λόγους τούτους ποιεῖσθαι τὴν δημόσιαν τὴν ἐμμέλειαν. Οἰδαμεν γάρ, ὅτι οὐκ ἀν ποτε ἐπιλάθοισθε ἡμῶν, οὐ μᾶλλον τις ἢ τὴν μήτηρ τῶν ἐκγόνων τῆς κοιλίας αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπιεἰδὴ οἱ περιάδυνικοί (56) τινὶ κατεχόμενοι διὰ τῶν στεναγμῶν κουφίζειν πως τὰς ἀλλήλων γνωρίζουσί, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν· τίον ἀποσκευα-

A exercitatio pietatis, non vita secundum Evangelium a juventute ad senectam usque transacta. Sed sceleratus quidem nullus sine certis indiciis condemnatur: episcopi autem ex sola calunnia damnantur, ac nullo arguento criminationibus adjecto, suppliciis traduntur. Imo nonnulli neque accusatores agnoverunt, neque viderunt tribunalia, neque omnino calumniis appetiti fuerunt, sed intempesta nocte violenter rapti, in longinquas regiones fugali sunt, ex solitudinis incommodis ad mortem objecti. Quae autem ex his sequuntur, nota sunt omnibus, etiam si taceamus; fugae presbyterorum, fugae diaconorum, ac cleri totius depopulatio. Nessesse enim est aut imaginem adorare⁵⁵, aut pravae flagellæ flagellarum tradi. Populorum gemitus, B continuæ privatim ac publice lacrymæ, omnibus inter se mala sua deflentibus. Nemo enim corde est adeo lapideo, ut patre privatus, animo æquo ferat orbitatem. Sonus lamentantium in urbe, sonus in agris, in viis, 374 in solitudinibus. Vox una auditur, miseranda omnibus ac tristia loquentibus. Sublatum est gaudium, et lætitia spiritualis. Versi sunt in luctum festi dies nostri⁵⁶; conclusæ precationum domus; vacant altaria cultu spirituali. Non jam conventus Christianorum, non jam præsidentes doctores, non documenta salutaria, non solemnitates, non hymnorū nocturni cantus, neque beata illa animarū exultatio, quæ ex synaxib⁹ et communicatione donorum spiritualium animabus credentium in Dominum innascitur. Decet nos dicere: Non est in tempore hoc princeps, neque propheta, neque dux, neque oblatio, neque suffit⁹, neque locus sacrificandi coram Domino, et inveniendi misericordiam⁵⁷.

C 3. Scribimus hæc scientibus, cum pars nulla sit orbis terrarum, quæ jām calamitates nostras ignoret. Quare non docendi causa hæc a nobis disseri cedendum, aut ut commonefaciamus vestram diligenciam. Novimus enim nunquam vos nostri oblitteros esse, non magis sane quam matrem filiorum materi sui⁵⁸. Sed quoniam qui dolore aliquo detinentur, gemitibus levare aliquo modo angores solent, idem et nos facimus; excutimus quodammodo D macroris pondus, dum dilectioni vestræ multiplici-

⁵⁴ Dan. iii., 10. ⁵⁵ Amos viii., 10. ⁵⁶ Dan. iii., 58, 39. ⁵⁷ Isa. xlvi., 15.

(49) Ἀπὸ μόνης. Quatuor codices non antiquissimi ἵππο μόνης.

(50) Οὗτε ἐγνώρισαν. Neque agnoverunt, id est, accusatores producti coram illis non fuerunt. Designat illa vox ἐγνώρισαν eum cognoscendi modum qui certis et exploratior constat indicis. Sic Basilius in epist. 202: Πρότερον αὐτὸν μετ' ἀλλήλων γνωρίσατε ζωντός, ἵνα γνώμεν πρὸς τίνας ἡμῖν ἔσται ἡ συμφωνία.

(51) Λεηλασία. Ita veteres libri septem. Editi λεηλασία.

(52) Στεναγμοί. Codices recentiores non pauci στεναγμοί. Ibidem δάχρυον δηρεχές in prima editione Paris. Aliter alii in codicibus editis et mss.

(53) Ηρτῶν. Sic omnes mss. Editi ἀπάντων. Hic

autem occurrit insignis varietas in quatuor mss. non vetustissimis, in quibus sic legitur: Μία φωνὴ ἔλεεινά πάντων τὰ συκρωπά φεγγομένων.

(54) Οὐ τὸ μακάριον. Ita codices mss. octo. Editi οὗτε. Paulo post editi δι ἐπὶ ταῖς... ἐγγίνεται. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(55) Οὐδὲ τοῦ. Tres vetustissimi codices οὐδὲ τοῦ. Paulo post editi ἐπιλάθησε. Harl. et Coisi. primus ut in textu.

(56) Οἱ περιάδυνικοί. Sic tres vetustissimi codices, quibus faveint tres alii in quibus legitur ὕστερος οὐδόν. Legitur in Regio 1824, οἱ περὶ εὐδονεῖα. Editi διδύνη. Paulo post editi διαγράφεται. Tres vetustissimi codices ἐξαγέλλομεν.

des nostras calamitates nuntiamus, si quo modo A ζόμεθα τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὧν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰς πολυειδεῖς ἡμῶν συμφορὰς ἔχοντας, εἰ πως ἀν σφοδρότερον εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς κινηθέντες, δυσωπήστε (57) τὸν Κύριον διαλλαγῆναι τῷ μὲν. Εἰ μὲν οὖν αἱ θλίψεις ἡσαν μᾶλλον αἱ καταπονοῦσαι τῷ μᾶλλον, καὶ συγενουλεύσαμεν ἐπειδὴ τὴν ἡσυχίαν ἀγειν, καὶ χαίρειν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασιν, ἐπειδὴ Οὐκ ἀξια τὰ καθίματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μελλοντανήν δέξαντας λυγῆσθαι εἰς ἡμᾶς· νῦν δὲ φοβούμεθα, μήποτε αὐξανόμενον τὸ κακόν, ὥσπερ τις φλὸς διὰ τῆς καιρούμενης ὅλης βαδίζουσα (58), ἐπειδὲν κατανιώσῃ τὰ πλησίον, ἀψήται καὶ τῶν πόρφων. Ἐπινέμεται γάρ τὸ κακόν τῆς αἱρέσεως· καὶ δέος ἔστι, μή, τοῖς ἡμετέρας Ἑκκλησίας καταφαγοῦσα, ἐρήτῃ λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὸ ὄγκιστον μέρος τῆς καθ' ὑμᾶς παροτίλας. Τίς μὲν οὖν, διὰ τὸ παρ' ἡμῖν πλεονάσαι τὴν ἀμφεπίνην, πρῶτος παρεδόθημεν εἰς κατάδρωσιν τοὺς ὠμορέπας· ἔδοσαν τῶν ἔχθρῶν τοῦ Θεοῦ (59)· τάχα δὲ, διὰ μᾶλλον ἔστιν εἰκάσαι, διτοι, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ βασιλείας; ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τόπων ἀρξάμενον, εἰς πᾶσαν ἔξηλθε τὴν οἰκουμένην· διὰ τούτο ὁ κανὼν τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἔχθρος, τὰ τῆς ἀποστασίας σπίρματα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων τὴν ἀρχὴν λαβόντας, εἰς πᾶσαν οἰκουμένην διαδοθῆναι φιλονεκεῖτε. Εἴ τοις γάρ Ελαμψεν δὲ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τούτους ἀλθεῖτε καὶ τὸ τῆς ἀσθείας σπάτης ἐπινοεῖτε.

4. *Vestrás igitur existimátte afflictiones nostras, ut veri discipuli Domini. Non de pecuniis, non de gloria, non de ulla alia ex rebus temporariis bellum sustinemus: sed de communi bæreditate, patrio thesauro sanæ fidei statuimus decertantes. Dolorem nostrum dolete, o vos fratrum amantes, quoniam occulta sunt apud nos piorum ora, aperta vero omnis audax et blasphemæ lingua loquentium adversus Deum iniquitatem⁹¹. Columnæ et fulcrum veritatis in dispersione; nos vero, qui ob tenuitatem contempti fuimus, loquendi destituimus libertate. Decertate pro populis, nec spectate modo vestrum statum, videlicet quod in portibus tranquillis statis, Dei gratia omnino a turbine malorum ventorum vos protegente. Sed manum etiam Ecclesiis tempestate exagitatis purrigite, nequando derelictæ, penitus fidei naufragia-*

B *τε. Ιτα διαστασιασθε τὰ πάθη τῶν, ὃς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, οὐχ ὑπὲρ ἀλλού τινὸς τῶν προτοκαίρων καταπολεμούμεθα (60). ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κτήματος, τοῦ πατρικοῦ θησαυροῦ τῆς ὑγιαινότερης πίστεως, οιστήχαμεν ἀγωνιζόμενοι. Συναλήσσετε ἡμῖν, ὃ φιλάδελφοι, διτοι, ἀποκεκλεισταῖς μὲν παρ' ἡμῖν τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἥνοικτα (61) δὲ πάντα θρασεῖα καὶ βλάσφημος γλῶσσα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Οἱ στῦλοι καὶ τὸ ἔδραια μὲν ἀληθεῖας ἐν διασπορᾷ· ἡμεῖς δὲ, οἱ διὰ σμικρῆς τητα (62) περιφέντες, ἀπαρθῆσαστοι. Ἀγωνίσατε ὑπὲρ τῶν λαῶν· καὶ μή τὸ καθ' ἔστιν σκοπεῖν μόνον, διτοι ἐν λιμέσιν εὑδοῖς ὅρμιζεσθε, τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος πᾶσαν ὑμῖν σκέπτην χαρισμάτης (63) ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Άλλο καὶ ταῖς χειράδομένταις τῶν Ἑκκλησιῶν χειρα δρέπετε.*

⁹¹ Rom. viii, 18. ⁹⁰ II Cor. iv, 6. ⁹¹ Psal. lxxiv, 6.

(57) Δυσωπήστε. Ita sex miss. Editi δυσωπήστε.

(58) Βαδίζουσα, ἐπειδὴ καταραλώσῃ. Ita octo ms., nisi quod in nonnullis recentioribus legitur βαδίσασα. Editi βαδίζουσα, ἐπειδὴ καταράσσεται καταραλώσεται.

(59) Εἰς κατάδρωσιν τοῖς... τοῦ Θεοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi εἰς κατάδρωμα τοῖς... τοῦ Χριστοῦ. Paulo post quinque codices non antiquissimi ἀποστολής ρήματα.

(60) Καταπολεμούμεθα. Quinque codices recentiores πολεμούμεθα. Sic etiam habent editiones Hanganensis et Frobenianæ. Ibidem editi ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ τοῦ πατρικοῦ κτήματος. Codices ms. omnes ut in textu. In codice Vaticano legitur πνευματικοῦ κτήματος.

(61) Ήνοικται. Λα τρες vetustissimi codices. Editi ἡνοίγηται.

(62) Οἱ διὰ σμικρῆς τητα. His ex verbis concludit Combelensis hanc epistolam a solo Basilio scriptam non fuisse. Id enim, inquit, in sua Basilius persone, idque solius, non facile dicat, tantæ sedis antistitis, ipseque sic clarus. Nulla ratione nititur eruditus viri observatio. Ut omittam loca pene innumerabilia, in quibus de se ipso Basilius demississime loquitor; certe in epistola 225 contemptum se fuisse dicit a judicibus, qui furorē suum in Gregorium Nyssenum verterant.

(63) Χαρισμάτης. Ita tres vetustissimi codices cum uno ex Regiis Editi χαριζομένης.

μήποτε, ἐγκαταλειπθείσαι, παντελῶς ὑπομείνωσι τῆς πόστως τὸ ναυάγιον. Στενέατε ἐφ' ἡμῖν, ὅτι δὲ Μονογενῆς βλασphemεῖται, καὶ δὲ ἀντιλέγων οὐκ εστι. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἀνετεῖται, καὶ δὲ δυνάμενος λέγειν ἀποδιώκεται. Πολὺθεῖται κεκράτηκε. Μέγας θεὸς παρ' αὐτοῖς καὶ μικρός. Υἱὸς (64) οὐχὶ φύσεως θεοῦ, ἀλλὰ τιμῆς τινος εἶναι προστηροτία νενόμισται· τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον οὐ συμπληρωτικὸν εἶναι τί; ἄγιας Τριάδος, οὐδὲ κοινωνὸν τῆς θείας καὶ μακρίζει φύσεως. ἀλλὰ ἐν τι τῶν ἐκ τῆς κτίσεως, εἰκῆ, καὶ ὡς ἔτυχε, Πατρὶ καὶ Υἱῷ προσερῆψθαι. Τίς λύει τὴν κεφαλὴν μου ὄντωρ, καὶ τοῖς ὁρθαλοῖς (65) μου πηγήν δακρύων; καὶ κλαύσομαι τὸν ἴανθην ἡμέρας πολλάς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις διατσαλίας πρὸς τὴν ἀπώλειαν συνωθούμενον. Παρασίρονται τῶν ἀκεραιοτέρων αἱ ἀκοαὶ· εἰς συνθήσειαν λοιπὸν ἄλλον τῆς αἰρετικῆς δυστεβείας. Συνεκτρέψεται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λόγοις τῆς ἀστεβείας. Τί γάρ καὶ ποιήσουσι; Βαπτίσματα παρ' ἔκεινοις (66), προπομπαὶ τῶν ἔξοδευντων, ἐπιστέψεις τῶν ἀσθενούντων, παρακλήσεις (67) τῶν λυπουμένων, βοήθεια τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις παντοκαταπάτησι, μαστηρίων κοινωνίας· ἀ πάντα, δι' ἔκεινων ἐπιτελουμένα, σύνδεσμος γίνεται τοῖς λαοῖς τῆς πρὸς θεῶν δρμονοίς· ώστε, μικροῦ χρόνου προελθόντος, μήδε γένοιτο τις ὅδεια, ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς οἳ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακάλυψαν.

5. Τούτων ἔνεκεν πολλοὺς ἡμᾶς ἐχρήγη συνδραμεῖν τῷδε; τὴν ὑμετέραν σεμνήτητα, καὶ ἔκαστον τῶν ἐντοῦ πραγμάτων ἐξηγητὴν γενέσθαι. Νῦν δὲ καὶ αὐτὸν τούτῳ δεῖγμα γενέσθω ὑμῖν τῆς κακοπαθείας, ιν διάγομεν, ὅτι οὐδὲ ἀποδημίας ἐστὶν κύριοι. Εἰ γάρ τις καὶ πρὸς τὸ βραχύτατον τῆς Ἐκκλησίας ἐντοῦ (68) ἀποστατή, ἐκδότους ἀφήσει τοὺς λαοὺς τοῖς ἐξδρομούσιν. Ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἔνα διπ-

" Jeron. ix, 1.

(64) Υἱός. Editi præmittunt articulum, qui deest in tribus vetustissimis codicibus.

(65) Τοῖς ὁρθαλοῖς. Sic tres vetustissimi codices. Editi τοῖς βλεφάροις.

(66) Παρ' ἔκεινοις. Hic etiam sequimur tres vetustissimos codices. Editi παρ' ἔκεινον. Sequentia verba sic interpretaretur Combellsius: *excedentium pompæ funebres, deducta funera.* Si cui magis arrireat hæc interpretatio, libera datur optio eligendi. Sed cum Basilius hoc loco recenseat præcipuos Arianorum aditus ad errorem insinuandum, multo aprior videtur hunc ad usum suis profligentium deducio, quam pompæ funebres. Supra observavimus morem suis, ut si quis episcopus ad concilium aut ad celebritatem aliquam vocaretur, mitteretur qui eum deduceret. Unde Basilius hoc officium in se advocando prætermissem a Theodoro et Meletio queritur in epist. 98. Negat se ad futurum in epist. 58, nisi ut par est, advocetur. Eustathii clericī Arianos per totam diocesim perhonorifice deduxerunt, epist. 251.

(67) Παρακλήσεις. In pluribus mss. recentioribus legitur παρακλήσεις εἰ βοήθεια. Paulo post editi ἀπάντα. Harl., Coisl. primus et plures alii ut in lexi. Quæ autem hic recensentur a Basilio, magna ex parte officia sunt episcoporum et presbyterorum. Indicant autem hæc verba non solum Arianos ad has dignitates evenhi solitos esse, quod sane

A gium perpetuantur. Ingemiscite nostra causa, quia Unigenitus blasphematur, nec est qui contradicat. Spiritus sanctus rejicitur, et qui redarguere potest, fugatur. Multitudo obtinuit deorum. Magnus Deus apud illos et parvus. Filius non naturæ non men, sed dignitatis alicuius appellatio esse; Spiritus sanctus non complere Trinitatem sanctam; neque particeps esse divinæ ac beatæ naturæ, sed una aliqua ex rebus creatis, temere et fortuito Patri et Filio adjectus existimatur. Quis dabit capitū meo aquam, et palpebris meis fontē lacrymarum? et diebus multis populum deflebo pravis istis doctrinis ad exitium impulsū. Seducuntur simpliciorum aures, jamque assuetæ sunt hæreticæ impietati. Enutriuntur Ecclesiæ infantes in doctrinis impiis. Quid enim facient? Baptismata apud illos, deductiones profligentium, visitationes ægrotantium, consolationes morientium, adjuvamenta omnis generis, mysteriorum communiones: quæ omnia, per eos administrata, populis vinculum sunt concordiae cum eis ineundæ; adeo ut intra breve tempus, etiam si qua libertas detur, nullus jam spes sit futura homines diuturna deceptione detentos, iterum ad veritatis agnitionem revocatur iri.

5. His de causis plures ex nobis oportebat ad vestram dignitatem accurrere, et unumquenque 370 rerum suarum narratorem fieri. Nunc vero et hoc ipsum vobis indicio sit illius in qua degunus afflictionis, quod ne facultas quidem nobis est itineris suscipiendi. Etenim si quis vel brevissimo tempore a sua Ecclesia absuerit, traditos relinquet populos insidianibus. Sed, Dei gratia, unum misimus vice

mīrom non fuisset sub hæretico imperatore, sed etiam eos ecclesiastica munia ita sibi arrogasse, ut Catholicos excludereat. Non alio consilio Ariani presbyteros Antiochenos, ut discimus ex canone 17 Basili, jurare coegerint, se nunquam sacerdotio publice perfundentes. Quinetiam ambitionem suam ad alias Ecclesias extendebant. Nam Eustathius, qui eorum ingenium noverat, hac arte eorum captavit benevolentiam: advocavit eos in Ecclesiam suam, concionati sunt summa cum potestate, traditum est eis populus, traditum altare, ac totam regionem peragrarunt, ubique episcopalem honorem et observationem habentes, ut perspicitur ex epistolis 244 et 251.

(68) Εαντοῦ. Sic codices plerique mss. pro eo quod erat in editis αὐτοῦ. Non sine causa Orientales bac excusatione utebantur. Metuendi enim locus erat, ne Occidentales subfenderentur, si episcopi non venirent. Anno 371, cum Orientales diaconum mississent, diaconum pariter miserunt Occidentales. Anno 372 nemo missus ab Orientalibus, sed per litteras suppliciter petierunt, ut plures episcopi ad ferendum Orienti auxilium mitterentur. At nullam prorsus responsione impetrarunt: immo rediens Roma Evagrius presbyter nuntiavit Basilio, ipsius scripta Romanis displicuisse, ac viros autoritate prædictos Romam esse miuentos.

multorum, religiosissimum et dilectissimum fratrem nostrum Dorotheum compresbyterum : qui et quæcunque effugerunt litteras nostras sua ipsius narratione potest supplicare, cum omnia secutus sit accurate, et defensor sit rectæ fidei. Hunc suscipientes in pace, celeriter dimittite, bonum nobis nuntium afferentem studii vestri ad fratres adjuvandos.

ην ἔχετε πρός τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι: τῆς ἀδελφότητος.

EPISTOLA CCXLIV.

Cum Patrophilus miraretur disruptum inter Basiliū et Eustathium amicitiam, ac Basiliū reprehendere ridet, exponit ei Basilius omnes ab origine dissensionis causas et modos. Declarat sibi in exigenda ab Eustathio fiduci formula propositum aliquid nihil iussisse, nisi ut a se et ab ipso Eustathio calumnias propulsaret. Narrat quomodo Eustathius et Theophilus agendi ratione afflici, litteras accepere at Eustathio, quae communionem Basiliū renuabant, eo quod scripsisset ad Apolinarium, et cum Diodoro presbitero communicaret. His litteris altonitum et stupentem Basiliū aut exceperunt, quæ erant ad Dazizam scriptæ, et Basilio perfidiam et corruptionem Ecclesiæ reprobarunt, in primis vero quod ex dolo et insidiis formulam proposuisset. Testem conscientiam suam invocat Basilius, sed mirari se dicit, cur Eustathius tantopere exarserit ob ejusmodi formulam, quæ ipsius manu subscripta Romæ asservabatur, quamque ipse synodo Tyanensi obtulerat. Sed hanc fidem dannata nunc Eustathius, eamdemque in actionibus inconstanter declarat. Nam qui a quingenis episcopis damnatus, acquiescere nouerat, sed eos episcopos non esse contentebat, nec aperie conjugavit cum iis, quos illi ordinaverant. Quia vita et moribus sint ejusmodi homines, facere malebat Basilius: sed narrat quid sibi post morbum, gravissimum anno præterito in menum venerit de hominum inconstancia. Quo in genere nemini Eustathium cedere ait, idque probat ex variis illius partium mutationibus, et ex variis formulis, quæ subscripsit. Postremo rogat Patrophilum ut ad se scribat, utrum idem erga se permanere telit, an ex congressu cum Eustathio mutatus sit.

Patrophilo, Aegeensis Ecclesiæ episcopo.

1. Legi litteras tuas, quas per fratrem nostrum Strategium compresbyterum misisti, et legi libenter. Quidni enim libenter legereim, et a viro prudente scriptas, et a corde, quod dilectionem erga omnes ex Domini præcepto edoctum est servare? Et fere cognovi cur præterito tempore silueris. Haerenti enim similis eras et stupenti, quod Basilius ille, qui cuidam a puero taliter inserviuit, qui talibus quibusdam temporibus haec et illa fecit, qui bellum cum innumeris aliis unius colendi causa suscepit, is nunc alias ex alio factus sit, et bellum pro charitate præ se ferat, et quæcunque alia scripsisti, satis animi stuporem in hac rerum præter opinionem mutatione demonstrans. **377** Quod si me aliquantum etiam perstrinxisti; id ægre non tuli. Non enim ita sum indocilis, ut amicas objurgationes fratrum molestè feram. Tantum enim abest, ut iis quæ scripsisti, fuerim offensus, ut fere etiam mihi risum moverint, quod cum tot ac tanta sint, quæ nobis videbantur multuanam amicitiam antea firmare, ipse ob exilia, quæ usque ad te pervenerunt, in tantum te scribebas stuporem incidisse. Itaque et tibi idem, quod multis usu venit, qui omisso natura rerum examine, hominibus, de quibus agitur,

* Alias LXXXII. Scripta anno 376.

(69) Δωρόθεον. Missus etiam cum Dorotheo presbyter Sanctissimus, ut patet ex epist. 253 et sequentibus. Quinetiam in epist. 263 gratias agunt Occidentalibus Orientales ob litteras per compresbyteros missas. Mirum autem videri non debet, quod solus Dorotheus nominetur. Sæpe enim in ejusmodi litteris solus ille nominatur, qui præcipuas commissi munera partes sustinebat. Sic in epist. 220 solus Acacius, in epist. 264 solus Domininus commemorantur, quanvis utrique comites adjunctos fuisse pateat. Acacio quidem ex epist. 220, Dominino autem ex 267. Initio epist. 48 unum epistolæ bajulum memorat Basilius, sed tamen plures

A επειλαμεν ἀντὶ πολλῶν, τὸν εὐλάβεστον καὶ ὄγκην ἀδελφὸν ἡμῶν Δωρόθεον (69) τὸν συμπρεσβύτερον δὲ καὶ δσα διαπέφευγεν ἡμῶν τὰ γράμματα τῇ παρ' ἑαυτῷ δηγήσει δυνατός δεῖται ἀνατίνησαι, παρηκολουθηκὼς πᾶσι μετὰ ἀκριβειας, καὶ ζηλωτὴς ὑπάρχων τῆς ὁρθῆς πίστεως. Οὐ προσέξεμον ἐν εἰρήνῃ διὰ ταχέων ἡμέν (70) ἀποζέμει, ἀγαθὸς ἡμῖν εὐαγγέλια φέροντα τῆς σπουδῆς ὑμέν,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΑ'.

B Πατροφίλῳ, ἐπισκόπῳ τῆς ἐπι Αἰγαίας (71) Επικησίας.

1. Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἀ διὰ τῶν ἀλλού ἡμῶν Στρατηγού τοῦ συμπρεσβύτερου ἀποτελασ, καὶ ἐνέτυχον ἡδέως. Πῶς γάρ οὐκ ἔμελον, καὶ παρὰ ἀνδρὸς συνετοῦ γεγραμμένοις, καὶ πάρι καρδίας τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην ἐκ τῆς ἐντάξεως τοῦ Κυρίου κατορθοῦν δεδίαγμένης; Καὶ σχέδιον ἔγνωρισα τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ σωτῆς τὴν αἰτίαν. Ἀποροῦντι γάρ ἔψυχτις καὶ ἐκθεμούμενη, εἰ Βασιλεὸς ἐκεῖνος, ὁ τοσώσδε δουλεύσας; ἐκ πεντε τῷ δεῖνι, ὁ τάδε ποιήσας ἐπὶ τῶν καιρῶν τόπῳ καὶ τάδε, ὁ τὸν πρὸς τοὺς μυρίους πόλεμον τῇ πόλει τὸν ἑναπελεῖται ἔνεκεν καταδεξάμενος· οὔτος νῦν ἔτερος γέγονεν ἐξ ἑτέρου, καὶ πόλεμον ἀντὶ τῆς ἀπίπτης ἀνήργηται, καὶ δσα ἄλλα ἐπέστειλας, ικνοὺς τῆς φυχῆς τὴν ἔκπληξην ἐν τῇ παραλόγῳ τῶν πραγμάτων μεταβολῆς ἐνδεικνύμενος. Καὶ εἰ τὸ τρίτον καθήψω (72), οὐκ ἐδεξάμην τοῦτο δυσκόλως. Οὐ γάρ οὐτας εἰμι ἀνουθέτητος, ὡς πρὸς τὰς ἀγάπην τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀδελφῶν δυσχεραίνειν. Ταῦτον γάρ ἀπέχω τοῖς ἐπεσταλμένοις ἀγθεσθαι, οὐτε μικροῦ καὶ ἐγέλασα ἐπ' αὐτοῖς· εἰ, τοσούτων ἦντον καὶ τηλικούτων, ἀ τημῖν ἐδόκει τὴν πρὸς ἄλλους φιλίαν πρότερον βεβαιοῦν, αὐτὸς ἐπὶ μικροῖς μέχρι τοῦ φάσασι τηλικαύτην ἔγραψας (73) τὴν

missos fuisse patet ex his ejusdem epistolæ verbis, ut ipsi illi narrabunt. Similiter Cyprianus in epist. 43 solum Meltium subdiaconum nominat, quantum ei socium adjunxit Nicephorūm acolythūm: et in epist. 46, quæ est S. Cornelii, de solo Nicēphoro fit mentio, ac prætermittitur Meltius.

(70) Ήμῖν. Hand vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(71) Επι Αἰγαίας. Sic legitur in sex veteribus libris. Editi habent τῆς ἐπι Αἰγαίας. Vox Επικησίας addita ex codicibus Harl., Med. et Coisl. primo.

(72) Καὶ καθήψω. Deest vocula in Coisl. secundo.

(73) ἔγραψας. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἔγραψες

επιλέγουν πεπονθέναι. "Ἄρ' ούν καὶ σὺ τὸ τῶν πολ-
ιῶν πέπονθες, οἶ, καταλιπόντες τῶν πραγμάτων
ἔπειταν τὴν φύσιν, τοῖς ἀνθρώποις προσέχουσι,
περὶ ὧν οἱ λόγοι, καὶ γίνονται οὐχὶ τῆς ἀληθείας
ἔξεσται, ἀλλὰ τῆς διαφορᾶς τῶν πρωσάπων δοκιμασταὶ, οὐ καλόν.

2. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς πρόσωπον ἐν χρίσει ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει, ἢν πρὸς τὸ μέγα δικαστήριον ἀπολογίαν παρεστεύεται, ταῦτην καὶ σὺ γνωρίσαι εἰ παρειτήσομαι. "Οτι οὐδὲν παρ' ἡμῶν τὸ ἔξ ἀρ-
χῆς, οὔτε μικρὸν οὔτε μεῖζον γέγονε τῆς διαστάσεως
αἵτιον· ἀλλ' ἀνθρώποι μισοῦντες ἡμᾶς, δι' ἡς ἔσασιν
προφάσεις (75) αὐτοὶ (οὐ γάρ ἐκεὶ χρή λέγειν περὶ αὐ-
τῶν οὐδὲν), συνεχεῖς ἐποιοῦντο τὰς διαθηλάς. Καὶ
ὅτε μὲν ταύτας καὶ οὓς ἀπεδύσαμεθα· ὡς δὲ ἀπέ-
ργντον ἢν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδὲν δψελος τῆς συν-
εχοῦς ἀπολογίας, ἡμῶν μὲν μαχρὸν ἀπωκισμένων,
τὸν δὲ φευδολόγων ἐγγύθεν ἔχοντων ταῖς καθ' ἡμῶν
τιμώσκειν διαβολαῖς καρδίαν εὐκαταγώνιστον, καὶ
οὐ δειδαγμένην τὴν ἑτέραν τοῦ ἀκοῶν ἀκερατῶν
ρημάττεν τῷ μὴ παρέντι· τῶν Νικοπολίτων ἀπαι-
τούντων τικὰ πληροφορίαν πίστεως (δι πάντως οὐδὲ
οὐκεῖς ἡγιοήσατε), ἔδοξεν ἡμῖν τὴν διακονίαν τοῦ
γράμματος ὑποδέξασθαι. Ἐλογισάμεθα γάρ δύο κατ-
ορθώσειν ἐν ταυτῷ· τούς τε Νικοπολίτας πείσειν
μὴ κακῶς φρονεῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τῶν διαβαλ-
λέτων ἡμᾶς ἐμφράξειν τὰ στόματα, τῆς κατὰ τὴν
πίστην συμφωνίας τὰς ἔκατέρωθεν συκοφαντίας ἀπο-
κλειούστες. Καὶ δὴ καὶ συγγέγραπτο μὲν ἡ πίστις,
προστέθη δὲ παρ' ἡμῶν· ὑπεγράφῃ δέ. Ός
ὑπεγράψῃ (76), καὶ χωρίον ὑπέδειχθη συνδόνιο δευ-
τέρας, καὶ καιρὸς ἑτερος· ὥστε καὶ τοὺς κατὰ τὴν
παροκτίαν ἀδελφοὺς ἡμῶν συνελθόντας ἐνωθῆναι ἀλ-
λήλους, καὶ γνησίαν καὶ δᾶσλον τοῦ λοιποῦ εἶναι τὴν
κινωνίαν. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀπηντήσαμεν κατὰ τὴν
προθεσμίαν, καὶ οἱ σὺν ἡμῖν ἀδελφοὶ οἱ μὲν παρῆσαν,
οἱ δὲ ἐπέρχονται, φαῖτορὶ πάντες καὶ πρόθυμοι, ὡς
ἐπὶ εἰρήνην τρέχοντες· καὶ γράμματα παρ' ἡμῶν,
καὶ ἡμεροδρόμοι σημαίνοντες, διτὶ πάρεσμεν· καὶ
γάρ τιμέτερον ἦν τὸ χωρίον τὸ ἀποδεειγμένον εἰς
ὑποδοχὴν τῶν συντρεχόντων. Ός δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου
μέρους οὐδεὶς ἦν, οὔτε προτερέων, οὔτε εὐαγγελι-
ζούμενος τὴν παρουσίαν τῶν προσδοκωμένων· οἱ δὲ
παρ' ἡμῶν ἀποταλέντες ἐπανῆλθον κατήφειαν. πολ-
λὴν καὶ γογγυσμὸν τῶν ἐκεῖ διηγούμενοι, ὡς καινῆς
πίστεως παρ' ἡμῶν καταγγελθείσης· καὶ ἐλέγοντο
διορίζεσθαι, ἃ μὴν μὴ ἐπιτρέψειν τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν
πρὸς ἡμᾶς διαθῆναι· ἥλθε δὲ τις καὶ γράμμα φέρων
ἡμῖν ἀφωτωμένον, καὶ οὐδέμιλαν ἔχον μνήμην τῶν
ἔξ ἀρχῆς συγκειμένων· καὶ δὲ πάσης δέ μοι αἰδοῦς
καὶ τιμῆς δᾶσιος ἀδελφὸς Θεόφιλος, ἵνα τῶν αὐτῶν
συνθωτῶν ἀποστείλας, ἐδήλωσε τιγα, δὲ ἐνδιμίσει καὶ
αὐτῷ ἐπιβάλλοντα εἴναι εἰτεῖν, καὶ ἡμῖν ἀκοῦσαι

A attendunt, sicutque non veritatis inquisitores, sed
differentiæ personarum estimatores, oblii adunomi-
tionis illius, Cognoscere personam in iudicio non est
bonum⁸⁸.

2. Sed quia Deus personam in hominis iudicio
non accipit, quam mihi apud magnum tribunal de-
fensionem paravi, eam et tibi notam facere non re-
cusabo. Nimirum nulla a nobis ab initio neque
parva neque major orta est dissidii causa: sed ho-
mines nobis non amici, ob quas ipsi sciunt causas
(non enim opus est me quidquam de his dicere),
continuas mihi calumnias struxerunt. Ac illas qui-
dem repulimus semel atque iterum: sed cum finem
illi non facerent, nec quidquam prodesset continua
defensio, propterea quod, nobis procul dissitis,
mendacii auctores cominus poterant suis contra
nos vulnerare calumnias cor facie superabile, nec
edictum aurem alteram absenti integrum servare;
Nicopolitanis aliqua fidei indicia ad persuadendum
apta exposcentibus (quod ne vos quidem prorsus
ignorastis), nobis visum est scripti ministerium sus-
cipere. Putavi enim me duo perfecturum una et
eadem opera; et Nicopolitanis persuasurum, ne
male de viro sentirent, et calumniatorum nostro-
rum ora obturaturum, fidei consensu calumnias
utrinque excludente. Ac fides quidem conscripta
est, et a nobis allata: subscripta est etiam. Post-
quam subscripta, locus designatus est alterius
conventus, et tempus aliud constitutum, ut et fra-
tres nostri, qui in paroecia sunt, convenientes,
conjungentur inter se, et genuina ac sincera deinceps
foret communio. Itaque nos quidem advenimus
præstituto tempore, et qui mecum conjuncti erant
fratres, partim aderant, partim confluabant, læti
omnes atque alacres, ut ad pacem currentes: litter-
æ etiam a nobis ac cursores, qui nos adesse signi-
ficarent, siquidem noster erat ille locus ad eos qui
concurrebant excipiendos designatus. Sed cum ex
altera parte nemo adesset, aut præcurreret, aut
nuntians adventum eorum qui exspectabantur; qui
autem a nobis missi erant, cum rediissent multam
eorum qui illic sunt tristitiam ac murmurationem
enarrantes, quasi nova fides a nobis promulgata
esset, hique statuisse dicerentur, se certe suo epi-
scopo ad nos profisciscendi copiam facturos non
esse; cumque venisset quidam afferens nobis 378
epistolam perfundorie scriptam, et quæ nullam
eorum de quibus ab initio convenerat, mentionem
habebat; et cum omni mibi reverentia et honore
dignus frater Theophilus uno ex his qui cum eo
sunt missi, nonnulla declarasset, quæ nec sibi

⁸⁸ Deut. i, 17; Prov. xviii, 5.

(74) Εν χρίσει. Hæc desunt in quinque nostris codicibus, leguntur in Coisl. primo.

(75) Προφάσεις. Ita septem omnes nostri codices. Editi altioris. Paulo post editio Parisiensis ἀπεκόπιμεθα. Coisl. uterque, Hart. et Med. et ve-

tustæ editiones ut in textu.

(76) Ος ὑπεγράψῃ. Editi his vocibus præmittunt καὶ, quæ conjunctio deest in sex mss. et editione Hagan. et Basil. prima. Ibidem edit: ἀναδειχθη. Tres vetustissimi codices ut in textu.

indecora dictu et nobis auditu congruentia esse ducebatur. Scribere enim non dignatus est, non tam metuens ne ex litteris argueretur, quam sollicitus ne nos necesse haberet ut episcopos salutare; sed certe verba erant vehementia, et ex pectore seriente prolati. In his discessimus, pudore affecti, concidentesque animo, nec habentes quod interrogantibus responderemus. Interim non multum tempus, et iter in Ciliciam: inde reditus, ac statim litterae communionem nobis renuntiantes.

3. Ruptæ autem communionis causa, quod Apolinario, aiebat, scripsisset, et quod compresbyterum nostrum Diodorum haberemus communicatorem. Ego autem Apolinarium quidem nunquam inimicum duxi, imo non desunt ob quæ etiam reverear virum: sed tamen non ita me homini conjunxi, ut illius crimina ipse suscipiam, cum certe et ipse nonnulla habeam, quæ in illo reprehendam, lectis illius libris nonnullis. Non tamen de Spiritu sancto aut librum me ab eo petere memini, aut missum accipere. Sed copiosissimum illum audio omnium scriptorum existitiae: legi autem per pauca ex illius scriptis, neque enim mihi otium est talia scrutandi; ac præterea difficilis quidam sum ac morosus ad recentiora admittenda; quippe cum mihi per corpus ne in lectione quidem divinitus inspiratae Scripturæ laboriose atque ut par est, persistare liceat. Quid hoc igitur ad me, si quis quid scripsit, quod euidam non placeat? Quanquam et oportet alium pro alio rationem reddere, is qui me accusat de Apolinario, respondeat nobis de Ario proprio suo magistro, et de Aetio proprio suo discipulo. Nos autem neque discipulum ulla in re habuimus, neque magistrum hunc hominem, cuius crimina in nos convertunt. Diodorum autem, ut beati Sylvani aluminum, ab initio suscepimus: nunc vero et diligimus et complectimur ob insitam illi sermonis gratiam, qua multi ex iis qui illum convenient, meliores sunt.

4. Propter has litteras, ut decebat, affectus, et ad tam inexpectatam ac subitam mutationem obstupescens, ne respondere quidem potui. Constricatum enim erat mihi cor, resoluta lingua, manus torpebat, atque in animi non fortis vitium incidi (dicetur: enim quod verum est, sed tamen venia dignum): prope factum est, ut me generis humani odium caperet, nec ulli mores suspecti mibi non essent, crederemque non esse in hominis natura charitatis bonum; sed nomen esse speciosum his qui illud pronuntiant aliquid honoris ferens, non tamen revera inesse hominis cordi affectio-nem. Si enim qui videbatur a pueri ad 379 sum-

(77) Κοινωνία. Ita sex mss. Editi κοινωνόν.

(78) Συνταγμάτων. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi συγγραμμάτων. Paulo post editi ὃν γε τὸ σῶμα. Ulterque Coisl., Med., Harl. et Reg. primus ut in textu. Editio Hagan. et Basileensis prima ὡς γε τὸ σῶμα.

(79) Απολογεσθω. Harl. et Coisl. primus ἀπο-

Α πρέποντα. Ἐπιστεῖλαι: γάρ οὐκ ἤξιστεν, οὐ τὸν ι- τῶν γραμμάτων ἐλεγχον ὑφορώμενος τοσούτον, οὐ φροντίζων τοῦ μη εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν προσεπειν ἥμ- ας ἐπισκόπους· πλὴν γε δῆ, οὗτοι σφραρέ ἦν οἱ ματα, καὶ ἀπὸ καρδίας ἐκθερμανθείστες ἔσενεγένετο· Ἐπὶ τούτοις διελύθησαν κατησχυμμένοι, καὶ συ- πεπτωκότες τῇ γνώμῃ, οὐκ ἔχοντες δὲ τι τοῖς ἐρ- τούσι ἀποκρινούμενα. Χρόνος δὲ οὐ πολὺς ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἀποδημίᾳ μέχρι Κιλίκιων κάκεθεν ἐπά- οδος, καὶ γράμματα εὑθὺς. ἀπαγόρευστιν ἔχοντες τοὺς ἡμᾶς κοινωνίας.

δ. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀποφθῆσεως, διτοῦ Ἀπολιναρίου, φησὶν, ἐπεστελλαμεν, καὶ τὸν συμπρεσούτερον ἤμε- Διόδωρον ἔχομεν κοινωνίκον (77). Ἐγὼ δὲ ἀπολί- ποιον μὲν ἔχθρον οὐδέποτε ἡγήσαμην, ἀλλὰ ἔστιν εἰ- οῖς καὶ αἰδούμαι τὸν ἄγθρα· οὐ μὴν οὕτως ἐμαν- τῷ ἀνθρώπῳ συνῆψα, ὥστε τὰ ἐκείνου ἐγκάτητα αὐτὸς ὑπόδεχεσθαι· ὅπου γε ἔχω τινὰ καὶ αἵτι- καλειν αὐτῷ, ἐντυχών τισ τῶν συνταγμάτων αἵτι. Οὗ μὴν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγτοῦ ἡ αἵτις αὐτὸν οἴδα βιβλίον, ἢ ἀποσταλὲν ὑποδεξάμενος. Ἄλλι πολυφωνότατον μὲν αὐτὸν ἀκούων πάνταν συγγρ- φέων γεγενῆσθαι· ὀλίγοις δὲ ἐντευχήσαντα τῶν συν- γράμματων (78) αὐτοῦ· οὐδὲ γάρ σχολὴ μοι ἔστι τὰ τοιαῦτα διερευνάσθαι, καὶ δῆμα δυσχερές τις εἰμι τῷ τὴν τῶν νεωτέρων παραδοχῆν, φεγγεῖται· τὸ δὲ σῶμα αὖτις ἀναγνώσει τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν φύλοποιος καθ' ὃν δει τρόπον συγγραφεῖ παραμένειν. Τι ἀν- πρὸς ἐμὲ τοῦτο, εἰ τις συνέγραψε τι μὴ δρέσκον τῷ δεῖν; Καίτοι εἰ δει δὲλλον ὑπὲρ δὲλλον τὰς εἰδίνεις ὑπέχειν, δὲ ἐμοὶ ἐγκαλῶν ὑπὲρ Ἀπολιναρίου ἀπο- γείσθω (79) ἡμῖν, ὑπὲρ Ἀρείου τοῦ ἰδίου διδασκάλου, καὶ ὑπὲρ Ἀετίου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθητοῦ. Ήμι; δὲ οὔτε ἐδιδάχθημέν τι, οὔτε ἐμαθητεύθημέν τῷ ἀν- δρὶ, οὐ τὰ ἐγκάτηματα τὴμέν περιτρέπουσι. Διδα- ςθον δὲ, ὡς Θρέμμα τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ, τῷ ἀρχῆς ὑπεδεξάμενα (80)· νῦν δὲ καὶ ἀγαπῶμεν το- τερέπομεν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ τοῦ λόγου χάρην, διτοῦ πολλοὶ τῶν ἐντυχανόντων βελτίους γίνονται.

4. Ἐπὶ τούτοις τοῖς γράμμασι διατεθεῖς, ὡς εἰδεῖς ἦν, καὶ ἐκπλαγεῖς πρὸς τὴν οὐτω ταράλογον καὶ ἀθρόων μεταβολὴν, οὐδὲ ἀντιφθέγγασθαι τὸν γνήσιον. Συνδέσθητο μὲν γάρ μοι ἡ καρδία, περιείσθη δὲ τῇ γνώμῃ. Δινεντρήξει δὲ τῇ γειτρᾷ καὶ ἐπαθον πάθος ψυχῆς ἀγεννοῦς (εἰργεται: γάρ ταλπής, πλὴν ἀλλὰ συ- γνώμης ἀξίον)· μικροῦ καὶ εἰς μισανθρωπίαν εἰ- ἐπεσον, καὶ πᾶν μοι θήσος ὑποπτὸν ἐνομίσθη, καὶ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώπου φύσει (81) τὸ τῆς ἀγάπης καλῶν· ἀλλὰ ἥματα εἶναι εὐτρόσωπον καλλωπισμὸν τοις κεχρημένοις, οὐ μὴν ἐνυπάρχειν καὶ ἀλήθειαν καρδιὰ ἀνθρώπου τὴν διάθεσεν ταύτην. Εἰ γάρ δοκῶν ἐκ παιδὸς εἰς γῆρας βαθὺν ἐπιμέλειν

αγγεῖλασθω.

(80) Υπεδεξάμενα. Ita mss. sex et vetustissimi edi- tiones. Parisiensis ἀπεδεξάμενα.

(81) Φύσις. In natura hominis, id est, non esse in homine veram et sinceram charitatem. Vide supra notas in epist. 23.

ἴωντο πεποιησθαι ἐκ τοιούτων προφάσεων οὗτα
φράϊς ἀξιγριώθη, μηδὲν τῶν ἡμετέρων ὑπολογισά-
μενος, μηδὲ τὴν ἐν τῷ παρελθόντι πείραν τῆς οὐτως
εἰπεῖν; διαβολῆς κυριωτέραν θέμενος· ἀλλ' οἶόν τις
πᾶλος ἀδάμαστος, οὖν φέρειν καλῶς τὸν ἀναβάτην
ἀνδαγμένος, ἐκ μικρᾶς ὑποφίας ἀνεχαίτιος καὶ
ἴπεσσιστο, καὶ χαμαλ ἔρθιψεν οἷς πρότερον ἐπ-
γέλλετο· τί χρή περ τῶν ἀλλών ὑπονοεῖν, πρὸς οὓς
οὔτε ἡμῖν τοσαῦτα τῆς φιλίας ἔστιν ἐνέχυρα, οὔτε
ταρ' αὐτῶν τοιαύτη τῆς τῶν τρόπων ἐπιμελεῖας
ἴπεδεις; Ταῦτα κατ' ἐμαυτὸν ἀνελίσσων ἐν τῇ
ψυχῇ, καὶ συνεχῶς στρέψων ἐν τῇ καρδίᾳ, μᾶλλον δὲ
ἐνεπερφέμενος (82) ὑπ' αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὗτω
ἔναντινων με καὶ νυσσόντων διὰ τῆς μνήμης, οὐδὲν
ἴκεινος ἀπεκρινάμην τοῖς γράμμασιν· οὐχ ὑπεροψίᾳ
σωπήσας (μὴ τοῦτο οἰηθῆσαι, ἀδελφέ· οὐ γάρ ἀνθρώ-
ποις ἀπολογούμεθα, ἀλλὰ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν
Χριστῷ λαλούμεν), ἀπορίᾳ δὲ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ τῷ
μή ἔχειν εἰπεῖν τι τῆς λύπης ἄξιον.

5. Ἔως ἐν τούτοις ἡμεν, ἐπικατέλαβεν ἡμᾶς ἔτερα
γράμματα πρὸς Δαζίζαν (83) τινὰς γεγραμμένα δῆ-
θεν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πᾶσιν ἀνθρώπους ἐπεσταλμένα, ὡς
ἢντος αὐτῶν ἡ οὐτως δέξεια διάδοσις, ὡς ἐν διλγαῖς
ἡμέραις ἐν παντὶ μὲν τῷ Πόντῳ κατασπαρῆναι καὶ
τῇ Γαλατίᾳ ἐπιδραμεῖν. Φασὶ δέ τινες, ὅτι καὶ
Β.Θυνοὺς διεξελθόντες οἱ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀγγε-
λοὶ μέχρις αὐτοῦ ἔρθασαν Ἑλλησπόντου. Τίνα δὲ
ἥν τὰ καθ' ἡμῶν πρὸς Δαζίζαν ἐπεσταλμένα, πάν-
τως μὲν οἵδας. Οὐ γάρ οὐτως σε μακρὰν τῆς ἔσωτῶν
φύλας τίθενται, ὥστε σε μόνον ἀγέραστον τῆς τιμῆς
ἴκεινος καταλιπεῖν. Εἰ δέ οὐκ ἤλθεν εἰς σὲ τὰ γράμ-
ματα, ἀλλ' ἔγραψεν πρὸς Δαζίζαν ἐποστέλλω (84). Ἐν οἷς εὐρή-
σεις τῆμας κατηγορουμένους, δόλον καὶ φρδιουργίαν,
φθορὰν Ἐκκλησιῶν, καὶ ψυχῶν ἀπώλειαν, καὶ τὸ
πάντων, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀληθέστερον (85), ὅτι
ἴκαθετον ἔκεινην τὴν προβολὴν τῆς πίστεως ἀποιη-
σάμενα, οὐ Νικοπολίταις διακονούμενοι, ἀλλ' αὐτοὶ
λαβεῖν δολερῶς ὀμολογίαν ἐπινοήσαντες. Τούτων μὲν
ῶν χριτῆς Κύριος. Καὶ γάρ τις δὲν γένοιτο τῶν ἐν
καρδίᾳ λογισμῶν ἐναργῆς ἀπόδειξις; Ἐκείνο δὲ αὐ-
τῶν ἔθαμμασσα, εἰ, διτὶ μὲν (86) τῷ παρ' ἡμῶν ἀπεδο-
ύπτῃ βιθίλῳ ὑπέγραψαν, τοσαῦτη κέχρηνται διατά-
σαι, ὥστε καὶ δυτα καὶ μὴ δυτα εἰς τὴν τῶν ἐγκα-
λούντων αὐτοῖς πληροφορίαν συμφύρειν· ὅτι δὲ ἐν τῇ
‘Ρώμῃ ἔγγραφος αὐτῶν ὀμολογία τῆς ἐν Νικατά^C
πίστεως ἀπόκειται, τούτο οὐχ ἔννοούσιν· οὐδὲ διτὶ
διὰ τῆς ἔσωτῶν χειρὸς ἐπέδωκαν τῇ ἐν Τυάνοις συ-
νώῳ τὸ ἀπὸ Τρώμης βιθίλον, δ παρ' ἡμῖν κατάκειται,
τὴν αὐτὴν ταύτην πιστιν ἔχον. Καὶ τῆς ίδιας ἔσωτῶν
δημητορίας ἐπελάθουντο, ἣν εἰς τὸ μέσον καταστά-

(82) Ἀραστρεψόμενος. Ita tres vetustissimi codices cum aliis duobus. Editi στρεψόμενος. Paulo Post editi ἀμυσάντων, dilacerantibus. Coisl. primi et Harl. scriptura multo aptior et sanior, quam in contextum adscivimus.

(83) Δαζίζαν. In epistola ad Olympium, quae est 151, legitur Δαζίναν, exceptis codicibus Med. et Val. qui habent Δεξίναν, et Harleiano, qui sic etiam habuit priam manu. Utra lectio potior habenda sit, non facile statuam. Sed tamen quia omnes codices

A mam usque senectam sibi ipsi invigilasse, talibus
de causis ita facile effe ratus est, nullam habéns
rerum nostrarum rationem, neo præterit temporis
experientiam calumnia adeo vili petiorem ducens:
sed veluti quidam pullus indomitus ascensorem
recte ferre nondum edoctus, ob exiguum suspicio-
nem recalcitravit, excusitque et humi projectit eos
de quibus ante gloriabatur. Quid de aliis suspicen-
dum, quibuscum neque nobis tot ac tanta sunt
amicitiæ pignora, quique tot ac tanta non dederunt
morum probitatis specimina? Hæc mecum animo
cum volverem, ac indesinenter corde versarem,
imo potius cum ab his cor meum versaretur, sic
mordentibus me et recordatione pungentibus, nihil
illis respondi litteris; non ex contemtu silens (ne id
cogites, frater; non enim apud homines causam
dicimus, sed coram Deo in Christo loquimur), sed
hæsitatione ac consilii inopia et quod nihil mœrare
dignum dicere possemus.

5. In his dum versaremur, exceperunt nos lit-
teræ aliae, ad Dazizan quendam scriptæ videli-
cat, sed revera ad omnes homines missæ, ut de-
clarat earum celerrima distributio, ita ut paucis
diebus per omnem Pontum dispergerentur, et Ga-
latiam percurrenter. Quinetiam nonnulli dicunt ho-
rum bonorum nuntios etiam peragrata Bithynia
usque ad ipsum Hellespontum penetrasse. Qualia
vero fuerint ad Dazizan contra nos scripta, om-
nino quidem nosti. Non enim te adeo longe ab
amicitia sua removent, ut solum te honore illo non
donatum reliquerint. Quod si litteræ ad te non per-
venierunt, at ego tibi eas mittam. In his hæc no-
bis affligi crimina videbis, dolum et perfidiam,
corruptionem Ecclesiarum, et animarum perniciem,
et quod omnium, ut ipsi existimant, verissimum
est, quod ex insidiis illam fidei formulam propo-
suerimus, non Nicopolitanis operam navantes, sed
ipsi eliciendæ per dolum confessionis consilium in-
tendentes. Ilorum quidem judex est Dominus. Quæ-
nam enim esse possit cogitationum cordis clara
demonstratio? Hoc autem in ipsis sum miratus,
cur ob subscriptum libellum, quem ipsis obtulimus,
tanto utantur dissidendi studio, ut et quæ sunt, et
quæ non sunt, iis, a quibus accusantur, satisfa-
ciendi causa, commisceant; illud autem non cogi-
tent, suam fidei Nicenæ confessionem Romæ scri-
ptam servari, seque propria manu obtulisse synodo
Tyanensi allatum: Roma libellum, qui apud nos
servatur, eamdem fidem continens. Quin et concio-
nis tunc a se habite oblii sunt, cum in medium

D in hac epistola consentiunt, etiam ii qui in priore
habebant Δεξίναν, malum hunc hominem Dazizan
vocare.

(84) Ἀποστέλλω. Reg. secundus et Coisl. se-
cundus ἀποστέλλω.

(85) Ἀληθέστερος. Med., Coisl. secundus et Re-
gius secundus ἀληθέστατον.

(86) El, διτὶ μέρ. Ita tres vetustissimi codices
cum duobus aliis, et editiones Illyanoensis et
prima Basileensis. Habent aliae εἰ. διτὶ μέρ.

proleuntentes fraudem deplorarunt, qua decepti, iomo A ita ut quod **380** Ecclesiis detrimenti intulerant in malo approbando, id meliore introducendo emendarent. At qui itinera longissima pro fide sustinuerant, et sapientem illam concionem habuerunt, nunc nobis conviciantur, ut dolose ambulantibus et sub dilectionis specie ea que insidiatorum sunt, facientibus. Patet autem etiam ex iis, que nunc circumferuntur, condemnatam ab illis esse fidem Nicenam. Viderunt enim Cyzicum, et cum alia fide reversi sunt.

6. Sed quid in verbis inconstantiam dico, cum multo majora ex ipsis rebus gestis babeam illorum in contraria mutationis argumenta? Qui enim quingentorum episcoporum sententiae contra ipsos late non cesserunt, neque a gubernaculis Ecclesiarum discedere voluerunt, quamvis tot episcopi in eorum depositionis sententia conspirassent, propterea, inquit, quod Spiritus sancti participes non erant, nec Dei gratia Ecclesias gubernabant, sed humana potentia ac inanis gloriae cupiditate principatus rapiuerant: hi nunc eos qui ab illis ordinati sunt, ut episcopos suscipiant. Quos meo nomine roges velim, etiamsi homines omnes contemnunt, quasi neque oculos habeant, neque aures, neque consensu præditum, ut intelligere possint eorum quae flunt repugnantiam; roges, inquam, saltem in corde suo quidnam habeant sententia? Quomodo ambo possunt esse episcopi, et qui ab Evippio depositus, et qui ab eo ordinatus? nam res utraque est manus ejusdem opus. Qui nisi datum Jeremias donum habuisset diruendi ac redificandi, eradicandi ac plantandi⁸⁴, utique non hunc eradiceret, neque illum plantasset. Quod si alterum ei dederis, alterum etiam ei concedes, Sed illis, ut videtur,

¶ Jerem. 1, 10.

(87) Αποδεξις. Ita mss. sex. Editi υποδεξις.

(88) Θεοῦ. Deest ea vox in codice Medicæo. Paulo post nonnulli codices recentiores κατ' ἐπιθυμίαν.

(89) Τῷ γενομένῳ. Ita tres vetustissimi codices. Editi γινομένου.

(90) Υπὸ Εὐιππίου. Sic tres vetustissimi codices. Editi παρὰ Εὐιππίου. Ibidem Medicæus codex παρὰ τούτου. Coisl. uterque et Reg. secundus παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Consentit Harlæanus cum editis. Mox editi ἀμφότερον. Quinque mss. ut in textu. Sic etiam habet Haganoensis editio et prima Basiliensis.

(91) Εφύγενοσ. Hoc in loco et in aliis similibus, nempe in epistolis 226 et 251, non suo nomine loquitur Basilius, sed potius Eustathii, quem deducto ex ipsis sententia argumento in angustias concludit. Depositus enim a quingentis episcopis, eorum sententia non cessat: sed eos negavit episcopos esse, utpote non participes Spiritus sancti, ut supra legimus in hac ipsa epistola. Sequeretur

τες τότε, ὁδύροντο μὲν τὴν ἀπάτην, δι' ἣς ὑπῆγθεν συνθέσθαι τῷ τόμῳ τῷ παρὰ τοῦ συστήματος Εὐδόξου συντεταγμένῳ· διστὶ ταύτην ἐπενήρη τοῦ στράλιματος ἐκείνου ἀπολογίαν, τὸ διπλόθυτο εἰς Ρώμην, ἐκεῖθεν λαβεῖν τὴν τῶν Πατέρων πίστιν, ἣν ἐποίησαν βλάσην ταῖς Ἑκκλησίαις τῇ εἰς εἰσαγωγῇ τοῦ βελτίστον. Ἀλλ' οἱ τὰς μαχροτάτας ἀποδημίας ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑποστάντες, καὶ τὰ σεῖταύτα δημηγορήσαντες, νῦν λαίδορούνται τῷδε, ἀς δολιώς πορευομένους, καὶ ἐν σχήματι ἀγάπης τὰς ἐπιθυλεύσαντας ποιούντας. Δηλοὶ δέ καὶ τὰ νῦν περιφέρομενα κατεργωκέναι αὐτοὺς τῆς ἐν Νικαιᾳ πίστεως. Εἶδον γάρ Κύζικον, καὶ μετ' ἀλλιγί τίταν ἐπανῆθον.

B 6. Καὶ τί τὸ ἐν τοῖς βήμασιν εὑμετάθετον λέπι, πολλῷ μείζονας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ταῦτα ἐναντία περιτροπῆς ἔχων τὰς ἀποδεξιες (87); Οἱ γάρ πεντακοσίων ἐπισκόπων δόγματι κατ' αὐτὰς ἐξενεγχέντι μητὶ εἰξαντες, μηδὲ καταδεξάμενοι τὶς οικονομίας τῶν Ἑκκλησιῶν ἀποστῆναι, τισσούσιν εἰς τὴν τῆς καθαριότερων αὐτῶν γνώμην συμφωνίας των, διστὶ, φησιν, οὐκ ἡσαν Πνεύματος ἀγίου μεσοχοι, οὐδὲ Θεοῦ (88) χάριτε τὰς Ἑκκλησίας οἰκουμενίτες, διλλ' ἀνθρωπινή δυνατεσίῃ καὶ ἐπιθυμίᾳ δόξης κενῆς τὰς προστασίας ἀρπάσαντες· οὕτω νῦν τοὺς παρ' ἐκείνων χειροτονηθέντας ὡς ἐπισκόπους δέχονται. Οὓς ἐρωτήσον ἀντ' ἐμοῦ, εἰ καὶ τὸν ἀνθρώπων πάντων καραφρούσιν, ὡς οὖτ' ὀφελιμοὺς ἐχόντων, οὐτ' ὄτα, οὔτε καρδίαν αἰσθητικήν, ἵη τούς δύνασθαι συνιδεῖν τῶν γενομένων (89) τὸ ἀποδούσθιν, ἐν τῇ ἐαυτῶν καρδίᾳ τίνα διάνοιαν ἔχουται; Πῶς δύνανται δύο εἶναι ἐπίσκοποι, δι τε καθηγηράνος ὑπὸ Εὐιππίου (90), καὶ δι παρ' αὐτοῦ χειροτονημένος; τῆς γάρ αὐτῆς χειρὸς Ἱργόν ἀμφότερα. "Ος, εἰ μή εἴχε τὴν δεδομένην τῷ Ἱερεμίᾳ χάριν, κατασκάπτειν καὶ ἀνοικοδομεῖν, ἐκριζοῦν καὶ καταφυτεύειν, οὐτ' ἀντ' ἀντ' ἐξερρίζωσε τούτον, οὐτ' ἀντ' ἐκείνου ἐφύτευσεν (91). Εἰ δὲ τὸ ἔτερον αὐτῷ δίδως, συγκα-

ex nac Eustathii ratione, si strictius sumeretur, datam ab hereticis ordinationem non modo non legitimam, sed etiam invalidam ac prorsus nullam esse, ac Spiritum sanctum ab eis conferri non posse. Sed si ea fuit Eustathii sententia, certe Basilio affligi non potest. Is enim testatur, can. I, Izoinium et Saturninum ex Encratitarum heresi in episcopalem cathedram a se susceptos esse. Rejicit in codicem principium Cypriani et Firmiliani, qui nulli prorsus heretico aut schismatiko relinquebant baptizandi aut ordinandi potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. In epistola autem 240, cum denuntiat Nicopolitanis ne quis communione Frontonis præoccupetur, neve accepta ab eo manus impositione, postea redditis pace vim faciat ut in clero recenseatur; cum hoc, inquam, denuntiat, declarat ille quidem se hac in re de canonum severitate nihil remissurum; sed tamen non obscure fatetur ejusmodi ordinationes validas esse, ac interdum in Ecclesia pacis causa ratas haberi.

ρήσεις αὐτῷ καὶ τῷ Ἑπερον. Ἀλλ' εἰς σκοπός, ὃς τοις, τὸ διατῶν ζητεῖν πανταχοῦ, καὶ φύλον μὲν ἔγινον τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν συνεργοῦντα, πάλιμον δὲ κρίνειν, καὶ μηδεμιᾶς κατ' αὐτοῦ διαβοῆς; φένδεσθαι, τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀνθιστάμενον.

7. Οἵτις γάρ αὐτῶν καὶ αἱ γῦν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οἰκουμένας; Φρίκται μὲν διὰ τὴν τῶν ποιούντων (92) εὐκάλιπτα, ἀλλειναὶ δὲ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀναισθησίαν. Εὐιππίου τέκνα, καὶ Εὐιππίου Ἐγχόνα διὰ πρεσβείας ἀξιοπίστου ἐκ τῆς ὑπερορίας μετακαληθέντες εἰς τὴν Σεβάστειαν, ἐπιστεύθησαν τὸν λαόν. Περίσταθον τὸ θυσιαστήριον, ζύμη ἐγένοντο τῆς ἐκεί Ἐκκλησίας. Παρ' ὧν ἡμεῖς μὲν ὡς ὁμοουσιασταὶ ἀκαύμεθα. Εὐστάθιος δὲ ὁ βαστάσας (93) ἐν τῷ χρόνῳ ἀπὸ Ρώμης μέχρι Τυάνων τὸ ὁμοούσιον, οὗτος νῦν αὐτοῖς ἀνακέραται· εἰ καὶ διτὶ παραδεχθῆναι εἰς τὴν πολυπόθητον αὐτῶν κοινωνίαν οὐκ ἡδυνήθη· ἡ γονίθεντων τὸ πλήθος τῶν κατ' αὐτοῦ συμφωνήσαντων, ἡ αἰδεσθέντων τὸ ἀξιόπιστον. Τίνες γάρ ήσαν εἰ συνειλεγμένοι, καὶ πῶς μὲν χειροτονηθεὶς ἔκαστος, ἵνα ποιὸν δὲ τοῦ ἐξ ἀρχῆς βίου ἐπὶ ταύτην παρῆν; (94) τὴν δυναστείαν νῦν, ἐγὼ μὲν μή ποτε οὕτω σημάζαμε, ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἐκδιηγεῖσθαι (95). Ἐμαθον γάρ προσεύχεσθαι, Ὅστις ἀνὴρ λαΐσης τὸ στόμα μου τὰ δρόγα τῶν ἀρθρῶν· αὐτὸς δὲ ἐκρευνήσας μαθήσῃ· καὶ σε διαφύγῃ, ἢ κριτὴν πάντως οὐ λήσται.

8. Οἱ μέντοι πέπονθα πάθος, οὐ παραιτήσουμαι καὶ φύει τὴν οἴην ἐξειπεῖν ἀγάπην, διτὶ πέρυσιν, ἀσθεῖσες πυρεψὶ λαδροτάτῳ (96), καὶ ἐγγίσας μέχρις ὡντὸν τῶν πολῶν τοῦ Θανάτου, εἴται ὑπὸ τῆς τοῦ λοιποῦ φιλανθρωπίας ἀνακληθεῖς, δυσχερῶς εἶχον φύει τὴν ἐπάνοδον, λογιζόμενος εἰς οἴα πάλιν δρόμοις· κακῷ· καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐσκόπουν, τί ποτε θα τοι τὸν τῷ βάθει τῆς σοφίας ἀποκείμενον θεοῦ, δι' ὁ δέκμοι πάλιν τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἡμέρα συνεχωρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνων ταῦτα, ἐλοιξάμην, διτὶ ἐδουλήθη ἡμᾶς ὁ Κύριος ίδειν παυσαίνεις τοῦ σάλου τὰς Ἐκκλησίας, διν ἐπαθον πρὸ οὗ ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν διὰ τὴν περιπεπλανήσην (97) αὐτοῖς σεμνότητα πάντα πιστευομένων. Ι καὶ τάχα τονῶσαι μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπτικῶν πρός γε τὸ ἐφεδῆς καταστῆσαι ὁ Κύριος ἐδουθή, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγεικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι, αἱ οὔτε κατοῖς· εἰ περιστάσεσιν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμβεῖσσονται, ἀλλ' αἱ αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προηνέγκαιαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος, ἡ διαιωνίζουσα.

¹⁰ Psal. xvi, 4.

(92) Τῶν κοινωνῶν. Ita sex mss. Editi τῶν οὔτων.

(93) Ο βαστάσας. Pro his vocibus quae in sex licibus mss. leguntur, habent editi Σεβαστείας. O quidem errato cum sensus perturbatus esset, αἱ post ὁμοούσιον addiderunt κομίσας, quod deimus.

(94) Παρηγ. Λαθ. Regius uterque et Coisl. secundum περιτελασμένων. Ibidem γῦν addidimus ex sex mss.

A propositum unum est, suum ipsorum compendium ubique querere, et amicum quidem ducere eum, qui ipsorum cupiditatibus obsecundat: inimicūr vero judicare, nec ulli in eum calumnias parcere, qui ipsorum cupiditatibus obsistit.

7. Quales enim sunt etiamnum ipsorum contra Ecclesiam σεονομία? Horrendæ quidem ob eorum, qui id faciunt, instabilitatem, miserandæ vero ob eorum, qui patiuntur, stupiditatem. Evippii filii et Evippii nepotes per legationem fide dignam ab extera regione accessiti sunt Sebastianum. His creditus est populus: potiti sunt altaris, ejus quæ illuc est Ecclesia: fermentum facti sunt.

B Mi nos tanquam homoousiastas perseguuntur; Eu statbius autem, qui in charta consubstantiale Roma Tyranos usque 381 attulit, nunc illis admisitus est: quanquaque admitti in opatissimam ipsorum communionem non potuit, sive quod metuerint multitudinem eorum qui adversus illum consenserant, sive quod eorum reveriti sint auctoritatem. Quales enim essent qui congregati sunt, et quomodo eorum quisque ordinatus, et a quali vita ab initio ducta ad hunc dominatum pervenerit, precor equidebi nunquam mihi tantum otii contingere, ut res illorum enarrem. Didici enim precari, Ut es mecum opera hominum non loquatur¹¹. Ipse autem haec, si scrutatus fueris, edisces; et si te effugient, profecto judicem non latebunt.

C 8. Quo tamen fuerim animo, non gravabor et tuæ exponere dilectioni: nimirum anno præterito cum ægrotassem febre gravissima, et ad ipsas mortis portas appropinquassem, ac deinde Dei benignitate essenti sanitati restitutus, ægre ferbam reditum, reputans necum ad qualia redire mala; atque apud me ipse considerabam quidnam tandem esset in profundo Dei sapientia reconditum, propter quod mihi rurus dies ad vivendum in carne concessi fuissent. Ubi autem haec cognovi, voluisse Dominum arbitratu sum, ut riderem Ecclesiæ tempestate liberatas, quam antea pertulerant ex separatione eorum, quibus omnia obฝclam eorum gravitatem credebantur. Aut fortassis etiam roborare animum meum et saltem in posterum vigilantiorem efficere voluit Dominus, ut ne hominibus attendat, sed per evangelica præcepta perficiatur: quæ neque cum temporibus, neque cum humano rerum circumstantiis immutantur, sed eadem permanent, ut a veraci ac beato ore prolata sunt, ita perseverantia.

(95) Ἐκδηγεῖσθαι. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. uterque. Editi ἐκδιηγήσασθαι. Ibidem tres velutissimi codices τὰς ἐκείνων πράξεις. Editi τὰ ἐξενῶν.

(96) Λαδροτάτῳ. Ita tres velutissimi codices. Editi βαρυτάτῳ. Ibidem editi ἐγγίσας σχεδόν. Melius Harl., Med., quos seculi sumus.

(97) Περιπετελασμένη. Sic miss. quinque. Editi πεπατμένην.

9. Homines vero nubibus similes sunt, quae pro A ventorum mutatione alias in aliam aeris partem se runtur. Et maxime isti, de quibus nobis sermo est, omnium, quorum periculum fecerimus, visi sunt inconstantissimi. An etiam in reliquis vita rebus, dixerint qui una cum ipsis vixerunt; sed quam in ipsis circa fidem inconstantiam ac levitatem perspexi, non memini me in aliis hactenus aut per meipsum vidisse aut ex aliis audivisse. Arium initio sequebantur. Ad Hermogenem postea sese transtulerunt, ex diametro inimicum perversa Arii opinionis, ut demonstrat illa ipsa fides quae Nicæa ab illo viro prædicata est ab initio. Obdormivit Hermogenes, et rursus ad Eusebium transierunt, coronæ Arianæ coryphæum, ut afferunt qui experti sunt. Hinc cum excidissent ob quasvis tandem causas, iterum reversi sunt in patriam, et iterum Ariauam occultabant sententiam. Promoti ad episcopatum, ut media incidam, quot fidei formulæ ediderunt? Aliam Ancyrae, aliam Seleucia, aliam Constantinopoli, eamque celeberrimam, **382** Lampraci aliam, posthac Nice in Thracia aliam, nunc rursus aliam Cyzici, cuius quidem reliqua ignoro, sed hoc tantum audio, eos consubstantiali prætermisso, simile secundum essentiam nunc inferre, atque una cum Eunomio blasphemias in Spiritum sanctum conscribere. Istæ autem fidei formulæ, quas recensui, etsi non omnes inter se pugnant, at certe pariter animi ostendunt inconstantiam, propterea quod nunquam iisdem in verbis perniciant. Hæc vera sunt, innumeris aliis silentio præteritis. Quoniam autem nunc etiam ad vos transierunt, rescribas velim per euindem virum (dico autem compresbyterum nostrum Strategium), utrum idem erga nos esse pergas, an sis ex congressu alienatus. Nam nec eos verisimile est tacuisse, nec te ipsum, qui talia nobis scripsisti, non etiam erga illos dicendi libertate usum fuisse. Quod si manes in nostra communione, optimum hoc et omnibus votis exoptandum. Sin autem te ad se pertraxere, triste id quidem: quidni enim fratris talis disjunction? Sed tamen si nihil aliud, saltem in ejusmodi dispendiis ferendis abunde ab illis ipsis exercitati sumus.

9. Ανθρωποι δὲ ταῖς νεφέλαις ἱσχαστο, πόθε τῶν πνευμάτων μεταβολάς δίλλοτε κατ' ἄλλο μέρη, τοῦ ἀέρος ἐμφερομέναις. Κατ' μάλιστα δὴ ὅπῃ, περὶ ὃν δ λόγος, πολυτροπώτατοι τῶν εἰς τημένην πάριν ἡκόντων ἐφάνησαν. Εἰ μὲν καὶ εἰς τὰ ὅπῃα τοῦ βίου πράγματα, εἴποιεν ἀντὶ οἱ συμβεβοκεῖται; δὲ δὲ οὐν ἐμοὶ ἐφάνη, τὸ περὶ τὴν πίστιν αὐτὸν εὑμετάθετον, οὐκ οἶδα μέχρι τοῦ νῦν ἐν δισκοῖς, οὔτε αὐτὸς ἴστορησας, οὔτε ἀκούσας ἐτέρων. Ἀρεῖον κατηκολούθουν τὸ ἔξι ἀρχῆς μετέθεντο πρὸς Ἐρμογένην (98), τὸν κατὰ διάμετρον ἔχονδρον (99) ἦτο τῆς Ἀρείου κακοδοξίας, ὡς δηλοῖ αὐτῇ ἡ πίστις κατὰ Νίκαιαν παρ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἐκρυπτεῖται ἐξ ἀρχῆς. Εκοιμήθη Ἐρμογένης, καὶ τάλιν μετέθεσαν πρὸς Εὐέδειον, ἀνδρας κορυφαῖον τοῦ κατὰ Ἀρείου κύκλου, ὡς οἱ πειραθέντες φασιν. Ἐξίστη ἐκπειζόντες δι' ἀς δήποτε αἰτίας, πάλιν ἀνέβασαν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πάλιν τὸ Ἀρείαν ὑπέρπτυτον φρόνημα. Παρελθόντες εἰς τὴν ἐπισκοπήν, οὐ μέσω παραλίπων, δισας ἐξέθεντο πίστις; Ἐπ' Ἀγκύρας ἀλλτην, ἐτέρων ἐν Σελευκείᾳ, τέλος ἐν Κωνσταντινούπολει, τὴν πολυθρύλλητον, ἐν λιρφάκῳ ἐτέρων, (1) μετὰ ταῦτα τὴν ἐν Νίκῃ τῆς θείας, νῦν πάλιν τὴν ἐν Κυζίκῳ (2). ής τὰ μὲν δίσκοις ἐπίσταμαι, τοσοῦτον δὲ ἀκούω, τὸ δρούσιον κατασύγασαντες, τὸ κατ' οὐσίαν δομοιων νῦν ἐπιφέρουσι. καὶ τὰς εἰς Πλεύμα τὸ ἀγιον βλασφημίας μετ' Εικόμιου συγγράφουσι. Τούτων δὲ τῶν πίστεων ἡ ἐπηρηματάσμην, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας ἐντοπισταῖσαν, ἀλλ' οὐν τὸ εὑμετάβολον τοῦ τρόπου ἡρεμίας συνιστώσι, διὰ τὸ μηδέποτε αὐτοὺς ἐπὶ τῶν εὐεργετῶν ἐστάναι φρεμάτων. Ταῦτα ἔστιν ἀληθῆ, μηδὲν τερπων ἀποτιωπτέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς ὃς διέδησαν νῦν (4), ἀξιούμενον ἀντιγράψαι διὰ τοῦ εἰποῦ ἀνδρὸς (λέγω δὲ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Στρατηγίου), εἰτε δὲ αὐτὸς διέμενας πρὸς ἡμᾶς, εἰτε τῷ τὴλοιώθης ἀπὸ τῆς συντυχίας. Οὗτε γάρ ἐπειδὴ εἰχός ἦν σιωπῆσαι, οὔτε αὐτὸν σκέψασθαι, μηδὲν καὶ πρὸς ἐκείνους τῇ περίτελλῃ χρήσασθαι. Εἰ μὲν οὖν μένοις (5) ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς κοινωνίᾳ, τοῦτο δριστόν, καὶ εὐχῆς τῆς ἀνατάσσετον· εἰ δέ σε πρὸς ἑαυτούς μετέθηκαν, λυπήσομέν πως γάρ οὐκ ἀδελφού τοιούτου χωρισμός; Ήπειρος εἰ καὶ μηδὲν ἀλλο, τὸ γοῦν φέρειν τὰς τοιάντας, ημίας παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἰκανῶς ἐγχυμάσθημεν.

(98) Ἐρμογένην. Harl. Ἐρμογένη.

(99) Ἐγχθρόν. Non male abest ea vox a codice Medicæo. Baronius ad annum Christi 325, ex his verbis, ut demonstrat ipsa illa fides quæ Nicæa ab illo viro prædicata est ab initio, concludit memoria lapsum esse Basilium: siquidem non Hermogenes, sed Leontius Caesariensis episcopus interfuit concilio Nicæno. Hæc autem verba sic accipi possent, ut Hermogenes Nicænam fidem prædicasse ab initio diceretur; id est, olim, jamdiuidum, non multo post synodum ipsam, ut in can. 4: Ἐδοξε τοῖς ἐχήνης, τισμὸν ἐσ antiquis. Sed cogunt me assentiri Baronio quæ de eodem Hermogene leguntur in epist. 81, p. 174. Ibi enim conceptis verbis dici-

tur: *Magnam illam et insuperabilem fidem scripsisse in magna synodo.*

(1) Vide Addenda.

(2) Ἐρ Κυζίκῳ. Unus codex a Combesfio citatus ἀπὸ Κυζίκου.

(3) Ἐπιφέρουσι. Ita Harl. et Coisl. primus. Legitur περιφέρουσι in Reg. secundo et Coisl. secundo. Editi ἐπιφέρουσιν.

(4) Δέδησαν τού. Hic virgulam apposuimus, ut in qualior miss. invenimus, nempe Harl., Coisl. utroque et Regio secundo.

(5) Μέροις. Coisl. uterque et Reg. secundus μένεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΕ'.

Per Strategium respondet Theophilo Basilius ac declarat se nunquam ab eo amando discessisse, quamvis multæ doloris cause acciderint; ceterum se cum hominibus fidem tamen sapere multilibus comunicare non posse.

Θεοφίλῳ ἐπισκόπῳ.

Πάλαι δεξάμενος τὰ παρὰ τῆς σῆς ἀγάπης (6) γράμματα, ἀνέρενον διὰ γνησίου προσώπου ἀντεπιστεῖαι, ἵνα καὶ δσα τὴν ἐπιστολὴν διαφύγῃ ὁ διάκονος τῶν γραμμάτων ἀναπληρώσῃ. Ἐπει οὖν περιγένετο ἡμῖν ὁ ποθεινότας καὶ εὐλαβέστας ἀλλοὶς ἡμῶν Στρατήγιος, αὐτῷ ἐνδίμισα δίκαιον εἶναι χρήσασθαι διαχόνῳ, τῷ καὶ εἰδότι τὴν ἡμετέρην γνώμην, καὶ δυναμένῳ γνησίως τε ὅμα καὶ εὐειδῶς διακονῆσαι (7) τὰ παρ’ ἡμῶν. Γίνωσκε τοινοῦ, ποθεινότας ἡμῖν καὶ τιμώτατος (8), πολλοῦ ἀξίαν τιθεσθαι ἡμᾶς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, ἡς, ἔνεκα μὲν τῆς κατὰ Φυχὴν διαθέσεως, οὐδεμίαν ὥραν (9) ἀπολεψθείσιν ἑαυτοῖς συνεγνώκαμεν, εἰ καὶ διτι ποιεῖ καὶ μεγάλαι λύπης εὐλόγου (10) γεγόνασιν ἀπορμα. Ἀλλ’ οὖν ἐκρίναμεν τοῦτο, ὡστερ ἐν τρυπᾷ, τὰ χρηστέρα τοὺς ἀηδεστέροις ἀντιτιθέντες (11), τῇ τῶν ἀμεινόνων φορῇ προσθέσθαι τὴν γνώμην (12). Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἡλοιώθη περ’ ὧν ἤκιστα ἐχρῆν τοῦτο γενέσθαι, συγγίνωσκε καὶ ἡμῖν οὐχὶ τὴν γνώμην ἀλλοιωθεῖσιν, ἀλλὰ τὴν ταῦτα (13) μεταθεμένοις. Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενοῦμεν τάξεως, ἔτεροι δὲ εἰσιν οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, νῦν δὲ καὶ φανερῶς πρὸς τοὺς ἴντερίους αὐτομολοῦντες· ὃν δσον ἀξίαν ἐτιθέμεθα τὴν κοινωνίαν, ἔως ἡσαν (14) ἐπὶ τῆς ὑγιαίνουσῆς μερίδος, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Νῦν δὲ, εἰ μήτε ἔκεινοις συνεπόμεθα, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας αὐτοὶς ἰκαλίνομεν, συγγνώμης ἀν δικαίως (15) τύχομεν. μηδὲν προτιμότερον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς οἰκείας ἔμενον ἀτραπεῖσας τιθέμενοι.

A

EPISTOLA CCXLV.

Cum jampridem accepissem a tua dilectione litteras, expectavi dum per idoneam personam rescriberem, ut et quidquid litteras effugisset, id minister litterarum suppleret. Cum igitur accesserit ad nos desideratissimus ac religiosissimus frater noster Strategius, æquum mihi visum est ut eo uterer ministro, quippe qui et meum animum cognitum habeat, ac possit apte simul et religiose res nostras ministrare. Scias igitur, desideratissime ac honoratissime, plurimi a me fieri charitatem mihi tecum intercedentem, a qua quidem quantum ad animi affectionem attinet, ne unam quidem horam mihi conscius sum me discessisse; quamvis multæ ac magnæ justi doloris cause acciderint. Sed illud statuimus, velut in trutina, molestis iucunda opponentes, meliorum momento animum adjicere. Sed quia res mutata sunt a quibus minimine oportebat id fieri, ignosce et nobis, qui non animo et sententia mutati, sed partibus transpositi sumus. Imo vero nos quidem in iisdem manebimus partibus, 383 sed alii sunt qui perpetuo transmutantur, et nunc aperte etiam ad adversarios transfigiunt. Quorum quanti fecerimus communionem, quandiu a sanis partibus stabant, ne ipse quidem ignoras. Nunc autem si neque illos sequimur, et eos qui idem ac illi sentiunt fugimus, venia sane immerito nobis denegetur, nihil antiquius veritate ac propria securitate habentibus.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΓ'.

Basilius Nicopolitanus cleri animos erigere conatur spe divini auxilii, hortaturque ut quod hactenus docuere, opere perficiant.

Nicopoliτίταις,

Ὅταν δῶ καὶ τὸ κακὸν (16) εὐδούμενον, καὶ τὴν δυστέραν εὐλάβειαν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπαγορεύουσαν (17) πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν ἐπηρειῶν, ἀθυμίας πηροῦμα. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χειρα τοῦ θεοῦ ἐννοήσω, καὶ διτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατεργάμενους, καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίbein δὲ ἀπρόσδουν, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυνάστας.

(6) Τῆς σῆς ἀγάπης. Nonnulli mss. ἀγάπης τοῦ. Sed Coisl. primus et Med. consentiunt cum cuius, exceptio quod editi haberent ἀγάπης στοι.

(7) Διακονῆσαι. Sic Med. et Coisl. primus. Editi κακούσαι. Non existat hæc epistola in cod. Harl.

(8) Τιμώτατος. Addunt editi ἀλλοὶ Θεόφιλος. Sed καὶ desunt in septem mss.

(9) Όραν. Sic Med. et Coisl. primus. Editi ἡμέραν.

(10) Εὐλόγου. Hanc vocem addidimus ex septem mss.

(11) Ἀρτιτιθέντες. Ita Coisl. primus cum duobus mss. Editi ἀντιθέντες.

(12) Τὴν γνώμην. Codex Medicæsus τῇ γνώμῃ. dem paulo post habet τοῦτο γίνεσθαι.

(13) Τὴν τάξιν. Iu est, non iam sumus in paribus et communione Eustathii. Communio S. Me-

EPISTOLA CCXLVI.

Nicopolitanis.

Cum video et malum ad optatos exitus perduci, et vestram pietatem defatigari, animumque despōdere ob continuas calamitates; modestia repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum considero, eumque nosse et contractos erigere, et justos diligere, superbos vero conterere, et potentes de suis sedibus dejicere; rursus immu-

letii vocatur σύνταξις in epist. 214. Gregorius de monachorum cœtu, qui ab ipsius patris coniunctione discesserat, ait, μεθαρμόσεται καὶ μετατάξεται, orat. 3, p. 51. Basilius hom. 1 De jejunio, p. 8, eadem voce utitur, de eo loquens, qui relictis carnis partibus ad spiritum transit, ὁ πρὸς τὸ πνεῦμα μετατάξαμενος.

(14) ἔως ἡσαν. Coisl. primus ἔως ἀν ἡσαν.

(15) Δικαίως. Med. et Coisl. primus δικαίως.

(16) Καὶ τὸ κακόν. Coniunctio addita ex Mediæso. Coisl., utroque et Regio primo. Deest hæc epistola in codice Harlaeano.

(17) Ἀπαγορεύονταν. Ita Coisl. uterque et Reg. uterque. Editi ἀπαγορεύεσσαν.

Alias CCCIX. Scripta anno 376.

Alias LXVI. Scripta anno 376.

taus spe concepta allevor : ac confido vestris precibus futurum, ut celere nobis Dominus pacem ostendat. Tantum ne desatigemini precando : sed quae verbis docelis, eorum nunc opere clara omnibus stude exempla proponere.

EPISTOLA CCXLVII^o.

Nicopolitanos inter aerumnas spe divini auxilii consolatur, seque ait de illorum rebus cum potentioribus viris et coram per litteras egisse.

Nicopolitanis.

Cum sanctitatis vestrae litteras legi, quantum ingemui et lamentatus sum, quod meis ipsius aribus hæc etiam mala accepissem, verbera et contumelias in vos ipsos, depopulationem ædium, civitatis vastitatem, patriæ totius eversionem, vexationem Ecclesiæ, sacerdotum expulsionem, incursionem luporum, et gregis dispersionem. Sed postquam cessavi ingemere ac lacrymari, ad Dominum, qui in cœlis est, respiciens, novi, et persuasum habeo, quod et vobis notum esse volo, celerem adfsuturam opem, nec perpetuam derelictionem futuram. Quod enim passi sumus, ab peccata nostra passi sumus; sed opem suam, ab suum in Ecclesiæ amorem ac misericordiam, benignus ostendet. Minime tamen omisimus et coem supplicare potentioribus viris, et ad eos qui nos in aula diligunt, scribere, ut rabidi hominis ea comprimatur. Ac fore arbitror ut a multis condemnetur, nisi forte tempus perturbationis plenum Cnis, qui rem publicam gerunt, nihil ad ista otii reliquerit.

A πάλιν μεταβαλὼν κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ οἴδα, διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν ταχεῖ δεῖξει ἡμῖν (18) ὁ Κύριος τὴν γαλήνην. Μόνον μὲν ἀποκάμητε (19) προσευχόμενοι· ἀλλ' ὃν λόγος εἴτε διδάσκαλοι, τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος χαιροῦ ἔργη πᾶσιν ἐναργῆ σπουδάσατε ποθεῖναι (20) τὰ ὑπόλιγματα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΖ^o.

Nicopolitanus (21).

* Οτε ἐνέτυχον τοῖς γράμμασι τῆς δεισιδητος ὑμῶν, δοσον ἐστέναξα καὶ ὕδωράμην, διὰ ταῦτα τὰ καταταῖς ἐμαυτοῦ ἀκοαῖς ὑπεδέξαμην, πληγὴς μὲν καὶ θρησις εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, πόρθησιν δὲ οἰκιαν, καὶ ἐρμασιν πόλεως, καὶ πατρίδος ὅλης ἀνατροπήν, διωργὴν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἱερέων, ἐπανάστασιν λίτην, καὶ ποιμνίων διασποράν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπανάστητο τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῶν δαχρύων, πρὸς τὸν ἐν οἰρανοῖς Δεσπότην ἀποκλέεις, οἴδα καὶ πέπεισμα, δὲ θυμᾶς γινώσκειν βούλομαι, διὰ ταχεῖαν ἔσται ἡ ἀνιληψίς, καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔσται ἡ ἐγκατάλεψίς. Υ μὲν γάρ πεπόνθαμεν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πάνθαμεν· τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν δὲ γάνθιθρωτος ἐπιδέξεται. Οὐ μέντοι παρελίπομεν καὶ παρόντες (22) τοὺς ἐν δυνάμει καθικετεύοντες, καὶ τοῦ στρατοπέδου τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς ἐπιστέλλοντες· ἐπισχεθῆναι τῆς ὀργῆς τὸν λυτοσῶντα. Καὶ οἷμα περὶ πολλῶν ἦσειν αὐτῷ κατάγνωσιν, ἐλαν μὴ ἄρα ὁ θερός θορύβου (23) πεπληρωμένος μηδεμίαν δὲ σχετίζειν περὶ ταῦτα τοῖς ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

384 EPISTOLA CCXLVIII^o.ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΗ^o.

Mirum molestum Basilio abesse Amphilochium, eo quod absit a persecutione usque ad sanguinis effusionem serviente. quid enim Asclepius ex plagi mortuus. Spem habet Basilius in Amphilochii precibus; monet ut mittat qui liberum de Spiritu sancto serat.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ad desiderium nostrum dum respicimus, angimur quod tantopere a tua pietate simus dissisi: dum vero ad tuæ vite tranquillitatem, gratias ago Domino, qui tuam pietatem exemit ab hoc incendio, quod majorem in modum provinciam nostram devastavit. Dedit enim nobis secundum nostra opera iustus iudex angelum Satanæ, qui nos D

Αμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ικορλού.

* Οταν μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἐπιθυμίαν ἀπίδωμεν, ἀχθόμεθα τοσοῦτον διψικισμένοι τῆς εὐλαβείας σου· ὅταν δὲ πρὸς τὸ εἰρηνικὸν τῆς σου διαγωγῆς, εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἡμέρα μένῳ (24) τὴν εὐλάβειάν σου ἀπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ τούτου, δει πλέον ἐπενείμαστο τὴν καθ' ἡμᾶς παρακλασίαν. Τέωσε γάρ ἡμῖν κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ὡς

* Alias CXC. Scripta anno 376.

** Alias CCCCV. Scripta anno 376.

(18) Ἡμέρα. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ύπτιον.

(19) Ἀκολύπησε. Sic Med., Coisl. uterque et Regius primus. Editi ἀποκάμητε.

(20) Προθεῖται. Coisl. primus et Vat. προσθετικόν.

(21) Νικοπολίταις. Codex Claromontanus addit πρεσβυτέροις. Qui quidem titulus confirmari potest ex codicibus Med.. Coisl. primo et Regio primo, in quibus hæc epistola proxime antecedit epistolam 246 ad presbyteros cum hoc titulo scriptam, τοῖς αὐτοῖς. Unde utramque presbyteris scriptam esse colligendum esset. Sed melius codex Vaticanus, in

quo hæc epistola ducentesimam trigesimam ad magistratus Nicopolitanos scriptam proxime sequitur cum hoc titulo, τοῖς αὐτοῖς, iisdem. Ad eosdem libentius retulerim hanc epistolam, vel ad cives. Videlicet enim iisdem de rebus agere ac præcedens, quæ clericis scripta est. Præterea his verbis, verbera et contumelias in vos ipsos, sacerdotum expulsionem, non obscure Basilius eos, quos aliquoī a sacerdotiis distinguit.

(22) Καὶ παρότες. Hæc desunt in codice Med. cœvo.

(23) Θορύβου. Coisl. primus θορύβων.

(24) Τῷ ἐξελομέρῳ. Coisl. primus ἐξελομέρῳ Med. ἐξειλασμένῳ.

καιοκρίτης ἄγγελον Σατάν, ἵκανῶς ἡμᾶς κατακον-
διλίζοντα, καὶ σφοδρῶς μὲν ἐκδικοῦντα τὴν αἵρεσιν·
μέχρι τοσούτου δὲ τὸν πρὸς ἡμᾶς ἔξαγαγόντα πό-
λεμον, ὃστε μηδὲ αἷματος φείσασθαι τῶν εἰς Θεὸν
πεπιστευκότων. Πάντως γάρ οὐκ ἔλαθε σὺ τὴν
ἀγίστην, διὶ τοῦ Ἀσκλήπιος τις, διὰ τὸ μὴ ἀλέσθαι τὴν
πρᾶ τὸν Δαήκονον πεπομένος παρ' αὐτῶν
τοῖς πληγαῖς ἐναπέθανε, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν πλη-
γῶν εἰς τὴν ζωὴν μετεπεθῆ. Ἀκόλουθα δὲ ἐκεῖνων
τάντα οὖν γίνεσθαι τὰ λοιπά· διωγμοὺς πρεσβυτέ-
ρων καὶ διδασκάλων, τὰ ἄλλα ὅσα ἀν τῷ ιησουαν
δικρανοῖς τῇ ἐκ τῆς ἀρχῆς δυναστεῖ πρὸς τὸ ἐκυ-
τῶν βούλημα κεχρημένοι. Ἀλλὰ τούτων μὲν τὴν
λίστην ἡμῖν & Κύριος ταῖς σαῖς εὐχαῖς δώσει, καὶ τὴν
ὑπομονὴν· ὃστε βαστάσαι τὴν ἡμᾶς τὸ βάρος τῶν πει-
ρασμῶν δίξις τῆς ἐπ' αὐτὸν ἀλπίδος· αὐτὸς δὲ κατ-
έψιον καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῶν κατὰ
απωτόν. Κανὸν εὔρης τινὰ τὸν πιστώς σοι δονάμενον
δικαιούσας τὸ πονηρὸν ἡμῖν βιθίλον, καταξιώσον
μεταστέλλειν, ἵνα, τῇ σῇ ἐπικινδύνῃ θαρρήσαντες,
καὶ εἰς ἄλλων χεῖρας αὐτὸν διαπεμψόμεθα. Ἐρθρωμέ-
νος, ἕθυμος τῷ Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος (25), χα-
ριστεῖς μοι καὶ τῇ τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ
Ἄγιου (26).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΘ.

Commendat aliquem in hac epistola Basilius, quem beatum existimat quod hisce tumultibus liberetur, et convictum cum hominibus Deum timentibus elegerit

'Αρεπίγραφος, ἐπ' ἀρδοῦ εὐλαβεῖται.

Συγχαίρω τῷ ἀδειφῷ τῷδε, καὶ τῶν ἐνταῦθα
ἴορδίων ἀπαλλασσομένων; καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν
κατελαμβάνοντι. Ἀγαθὸν γάρ αὐτῷ ἐφόδιον πρὸς
τὴν ἐφεῆς αἰῶνα, τὴν μετὰ τῶν φιδουμένων τὸν
Κύριον ἀγαθὴν διαγωγὴν, ἐξελέξατο. Ὁν καὶ παρα-
πέμεθα σον τῇ τιμότητι, καὶ παρακαλῶ δι' αὐτοῦ
ἐγένετο ὑπὲρ τῆς ἐλεεινῆς ἡμῶν ζωῆς, ἵνα, ρυσθέν-
τε τῶν πειρασμῶν τούτων, ἀρξώμεθα (27) δουλεύειν
ῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝ.

*Gratias agit Patrophilo Basilius, quod ad se per Strategium scripserit, et a se diligendo non discedat. Rationem reau-
cur cum Eustathio communicare non possit.*

Πατροφίλῳ, ἐπιστόλῳ τῆς ἐτούτης Αἰγαῖας Ἐκκλησίας

Ὥρε μὲν ἐδεξάμην τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις γράμ-
ματοιν ἀποκρίσεις· ἐδεξάμην δὲ οὖν δμως διὰ τοῦ
τοθεινότατου Στρατηγίου, καὶ εὐχαριστησα τῷ Κυρίῳ,
ὅτι διαμένεις ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ. Ἀν δὲ
τὸν κατηξιώσας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστεῖλαι,
ἐπωδεῖν ἔχει τῆς ἀγαθῆς σοι προσιρέσσως· διτι
φρονεῖς τὰ δέοντα, καὶ συμβουλεύεις ἡμῖν τὰ λυσι-
τά. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὅρῳ μαχρότερον
μη (28) τὸν λόγον γινόμενον, εἰ μέλλοιμι πρὸς
τοστον τῶν ἐπεσταλμένων παρὰ τῆς σῆς συνέσεως

(25) Τυπερευχόμενος. Codex Claromontanus ad-
dit ἡμῶν, quod non legitur in Medicæo et Coisl.
trino, nec necessarium est. Alios in hanc episto-
lam codices non habuimus præter tres illos quos
litavimus.

(26) Χάριτι τοῦ Ἄγιου. Hæc desunt in codice Me-
dicæo.

(27) Ἀξώμεθα. Ita Coisl. uterque, Med. et Reg.

A satis superque vexat, hæresimque acriter defen-
dit, et bellum in nos eo perduxit, ut ne sanguini
quidem pareat eredentium in Deum. Nam profe-
cto dilectionem tuam non latet, Asclepium quemad-
mum, eo quod communionem cum Doce inire nol-
let, ab illis verberatum, ex plaga mortuum esse,
vel potius per plagas ad vitam esse translatum.
Consentanea autem huic facinori reliqua omnia
esse existima, persecutiones presbyterorum ac
magistrorum, et quæcunque alia fecerint homi-
nes imperii auctoritate ad suum ipsorum arbit-
riū abutentes. Sed horum solutionem nobis
Dominus precibus tuis dabit et patientiam, ut
tentationum pondus feramus, ita ut spe in ipso
reposita dignum est. Ipse vero digneris ad nos
B frequenter scribere de rebus tuis. Ac si reperias
qui fideliter possit ad te perserre elaboratum a
me librum, accersere ne graveris, ut tua appro-
batione confisi, in aliorum etiam manus illum
transmittamus. Valens, lætus in Domino, et pre-
cans, mihi et Domini Ecclesiæ concedaris, per San-
cti gratiam.

EPISTOLA CCXLIX.

Sine inscriptione, viri pii causa.

C Gratulor huic fratri, quod et hisce nostris tumultibus liberetur, et pietatem tuam audeat. Nam bonum
sibi viaticum ad futuram vitam, bonum cum homi-
nibus Dominum timentibus convictum, elegit. Quem
et tuæ dignitati commendo, et adhortor per eum, ut
preceris pro mea miserabili vita, ut, liberatus ab his
tentationibus, incipiam servire Domino secundum
Evangelium.

385 EPISTOLA CCL^o.

Patrophilo, Aegaeensis Ecclesiæ episcopo.

D Sero quidem accepi tua prioribus litteris re-
sponsa; sed tamen accepi per optatissimum Stra-
tegium, et gratias egi Domino, quod idem in di-
lectione erga nos permaneas. Quæ autem nunc
dignatus es de eodem argumento scribere, de-
monstrationem habent bona tua voluntatis; cum
sentias ea quæ decent et suadeas nobis utilia. Sed
tamen quia rursus video longiorem mihi sermo-
nem futurum, si velim unicuique eorum, quæ
scripta sunt a tua prudentia, respondere: tan-
secundus. Editi ἀξιώματα, ut dignus fiam qui Do-
mino serviam. Deest hæc epistola in codice Har-
læano.

(28) Μαχρότερον μοι. Tres codices non anti-
quissimi μαχρόν μοι.

* Alias CCXXXVIII. Scripta anno 376.

** Alias LXXXV. Scripta anno 376.

tum dicam, si pacis bonum solo pacis nomine circumscribitur, ridiculum esse hunc et illum eligentes, iis sois pacem impertire, alios vero innumerabiles ab illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciose hominibus consensio, iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum insert hostile; considera quinam sint illi, quibus se ipsos admiscuerunt qui nos iniquo odio oderunt; quinam, inquam, sint, nisi homines ab eorum partibus stantes, qui nobiscum non communicant: neque enim nunc mihi opus est nominatim illorum meminisse. Hi et accessit sunt ab ipsis Sebastianum, et acceperunt Ecclesiam, et sacrificaverunt in altari, et proprium panem omni distribuerunt populo, episcopi appellati apud illius loci clerum, et per omnem regionem velut sancti ab illis et communicatores deducti. Quorum si oportet amplecti partem, ridiculum est ab unguibus ordiri, et non magis cum ipsis illorum capitibus rem habere. Quod si igitur neminem oportet omnino haereticum judicare, neque aversari, cuius rei gratia, dic, quæso, te ipse separas, et fugis nonnullorum communione? Si vero quidam fugiendi sunt, secundum accurate regulæ rationem, dicant nobis hi, quorum agendi ratio in omnibus accurata est, ex qua sint parte quos ad seipsum ex Galatia accessiverunt? Ista si tibi mœrere digna videantur, eorum auctoribus imputa separationem; si autem indifferentia judicas, ignosce nobis committere nolentibus, ut fermenti eorum, qui aliter doceant, participes simus. Quare, si videbitur, speciosis illis prætermisis sermonibus, cum omni libertate eos, qui non recte ambulant in Evangelii veritate, redargue.

(29) *Elēphrētēs. Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus εὐρηγνατου [sic]. Paulo post edit. Paris. τὸ καλὸν ἔχειν. Deest ultima vox in quinque nostris codicibus et in vetustis editionibus.*

(30) *Σχότει. Ita tres vetustissimi codices. Editi oxfordenses.*

(31) *Προσδιαλέγοσθαι. Id est, si eorum, quos advocavit Eustathius, amplectenda communio; ridiculum est eorum ducibus Euzoio et Eudoxio et aliis impudentioribus Arianis euudem honoreum non habere.*

(32) *Προσηγάγοτο. Medicæus codex ἐπηγάγοτο.*

(33) *Σύγγρωθι. Coisl. secundus et Reg. secundus συγγρώθη. Iudei codices paulo post habent ἑτεροδιάσκοντα.*

(34) *Τῆς ζύμης γενέσθαι. Supra legebatur in epist. 242 γενέσθαι in quodam codice mis. Sed hic nulla codicum varietas. Simillima Basilio suo disserit Gregorius in orat. xii, pag. 203, ubi declarat non omnem pacem esse amplectendam, sed ut optimam quamdam dissensionem, ita perniciose simam quamdam esse concordiam. Deinde hanc regulam apponit, quæ cum Basili agendi ratione mirifice congruit: 'Αλλ' οὐ μὲν ἡ πρόσδηλα τὰ*

ἀποκρίνεσθαι, τοσοῦτον λέγω ὅτι, τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν εἰ μὲν ἐν τῷ δύναμας τῆς εἰρήνης περιγράφεται μόνῳ, καταγέλαστόν ἐστι, τὸν δεῖνα καὶ τὸν ἐκλεγομένους, τούτοις μόνον μεταδιδόνα τοῦ εἰρηνεύειν (29), ἐπέρους δὲ μυρίους ἀποκλείεν τῆς πρᾶς τὸ καλὸν κοινωνίας: εἰ δὲ ἡ πρᾶς τοὺς βλαβερούς συμφωνία ἐν εἰρήνης προσχήματι τὰ τῶν παλεύματος προσδεχομένους ἐργάζεται, σχότει (30) τις εἰσὶν, οἵς ἀνέμεξαν ἁυτοὺς, οἱ τὸ δάσκον μίκη ἀμετέσσαν ήμδε, ἀλλ' οἱ τῆς μερίδος τῶν ἀκοινωνήτων ήμεν· οὐδὲ γάρ δέομαι νῦν δύομαστι μεμητεῖν. Οὗτοι καὶ ἐκλήθησαν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Σεβάστειαν, καὶ παρέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐλειτούργησαν ἐπι τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ τοῦ ιδίου δρυτοῦ παντελούσαν καὶ τῷ λαῷ, ἐπίσκοποι κηρυσσόμενοι παρὰ τῷ ἐκκλησίῳ, καὶ διὰ πάσης τῆς χώρας, ὡς ἄγιοι παρ' εἰσιν καὶ κοινωνικοὶ παραπεμπόμενοι. Όλην εἰ γένεσθαι τὴν μερίδα, καταγέλαστόν ἐστιν ἐκ τῶν ὀνιχῶν ἀρχεσθαι, καὶ μὴ αὐτοῖς αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς προσδιαλέγεσθαι (31). Εἰ μὲν οὖν οὐδένα δεῖ καθέναν αἱρετικὸν νομίζειν, οὐδὲ ἐκτρέπεσθαι, ἀντὶ τούς εἰπέ μοι, σεαυτὸν ἀφορίζεις σύ, καὶ ὑπερονταὶ τὴν τινῶν κοινωνίαν; εἰ δέ εἰσι τινὲς φευκτοί, καὶ τὸ τῆς ἀκριβείας λόγον, εἰπάτωσαν ήμεν, οἱ πάντας ἀκριβεῖς, τῆς πολεος εἰσι μερίδος, οὐδὲ ἐκ τῆς Γαλατίας πρᾶς ἁυτούς προσηγάγοτο (32); Ταῦτα εἰ μὲν ήμεν λύπης τοι καταφαίνεται, τοῖς αἰτίοις τούτων λογίζεις, τὸν χωρισμὸν εἰ δὲ ἀδιάφορα κρίνεις, σύγγρωθι (33) ήμεν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι (34) τὰ ἑτεροδιάσκολούτων. Ποτε, εἰ δοκεῖ, τῶν εὐπρώτων ἑκείνων (35) ἀφέμενος λόγων, ἐν πάσῃ παρθοῖσι ἐλεγχεῖ τοὺς μὴ δρυποδούντας πρᾶς τὴν ἀγίαν θειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

τῆς ἀσθετικῆς, καὶ πυρὶ, καὶ αἰθρῷ, καὶ κατροῖς, καὶ δύνασταις, καὶ πᾶσι πρότερον δύστε χωρτέον, τὸ τῆς ζύμης μεθεκτέον τῆς πονηρᾶς, καὶ συγκατατέον τοῖς κακῶς ἔχουσι· καὶ οὐδὲν οὕτω τῶν ἀστικῶν φοβητέον, ὡς δέλλο τι πρὸ θεοῦ φοβηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι περὶ τῆς πίστεως ἀλγός, καὶ τῆς ἀληθείας, ἀληθεῖς δούλευοντας· οὐ δὲ τὸ λατούν πόνοντα καὶ φόδος ἀνεξέταστος, βελτίων τοῦ τάχας τὴς μαρτυροῦμενα, καὶ τῆς αὐθαδεῖας τὴς συγκατάστασι; *Verum ubi aperte se prodit impietas, tum vero, nobis faciendum, ut adversus ignem et ferrum, et temporā, et principes, ac denique prius adversus omnias minus ferarum, quam ut mali sermoni participes efficiamus, ac male affectis assentiamur. Nec quicquam perinde metuendum, quam ut quid magis quam Deum metuamus, ac propriea fidei et veritatis, cum veritati serviamus, doctrinam perfide deseramus. At cum suspicio sola animum nostrum male habeat, tunc moque nullis certis argumentis innixus, tum tuto lenitatem potius quam celeritatem, et indulgentem demissionem potius quam arrogantiam et contumaciam adhibere convenit.*

(35) *Ἐξειρω. Deest ea vox in codicibus Hart. et Med.*

ΕΠΙΣΤΟΛΑΝ ΣΝΑ'

Evaſenos laudat Basilius quod stet in fide, ac gratias agit, quod aures non præbuerint calumnias quas Eustathius et struerat, dolens se, eo postulante, fidei Nicæne subscripsisse, quamvis anteā eidem fidei Romæ subscripsisset. Demoniſtrat Eustathium in aliis rebus secum ipsum pugnare. Nam cum Arianos, a quibus depositus fuerat, negasset oīm episcopos esse, nunc iis, quos illi ordinaverunt, supplicat: et cum violenter exagitasset eos qui cum Arianis communabam, nunc Arianorum communionem suppliciter petat: sui semper compendii causa laudans aut vituperans, ac Basiū bellum indicans, ut placeat Euzoio. Declarat Basilius fidem suam unam semper et eundem esse: negat se Spiritum Patri aut Filio præferre, ut maledicti dictabant. Hortatur Evaſenos, ut in fide perseverent.

Τοῖς Ενασηροῖς (36).

1. Εἰ καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῶν περισχόντων (37) ἡμᾶς πραγμάτων, καὶ φροντίσι μυρίαις συνέχεται ἡμῶν ἡ διάνοια, δύμας οὐδέποτε τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκεῖλουμεν τὴν περὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης μέριμνα, δέδμενοι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν διαμελεῖνα ὑμᾶς ἐν τῇ πίστῃ, ἐν ἥ (38) ἀστήχατε καὶ καυχᾶσθε ἐπ' ἀλπῖδις τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Τῷ δοντι γάρ δυσεύρετον λοιπὸν καὶ πάνω σπάνιον ίδειν Ἐκκλησίαν εἰλικρινῆ, μηδὲν ἵκανον τῶν καιρῶν (39) χαλεπότητος παραβλεψέαν, ἢντι ἀκεραίαν (40) καὶ ἀθραυστὸν τὴν ἀποστολικὴν καταώσυσαν διδασκαλίαν, ολαν τὴν καθ' ὑμᾶς ἔδειξεν ἦτο; παρούσι καιροῖς ὁ ἀναδεικνὺς τοὺς καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀξίους τῆς ἐκπού καλήσεως. Καὶ δῶρον κύριος ὑμῖν τὸ ἀγαθὸν Ἱερουσαλήμ τῆς δινω, ἀνθ' ἣν τὰς ψυχὲς καθ' ἡμῶν διαβολᾶς ἐπὶ τὰς τῶν ἱερολόγων κεφαλᾶς ἀπεπέμψασθε, μηδ δόντες αὐτοῖς εἰσοδον ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν. Καὶ οἶδα καὶ πειπομαὶ ἐν Κυρίῳ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς (41), καὶ ἐπὶ τῇ πράξει ταῦτη. Ἐλογίσασθε γάρ τοῦτο σοφῶς παρ' ἑαυτοῖς, δικαὶοις ἐπ' ἀλήθειαν, ὅτι οἱ ἀνταποδόντες μοι πονηρά ἦτοι καλῶν (42), καὶ μίσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσασάς μου τοῖς εἰς αὐτοὺς διαβάλλουσι με νῦν ἐπ' ἀκείνοις, εἰς τοῖς εἰς εὑρίσκονται ἐγγράφους (43) ὅμολογίας ἔχειμενοι.

2. Καὶ οὐ μόνον εἰς ταῦτην ἐνέπεσον τὴν ἐναντίων, τοῖς ἐγγραφαὶ ὑμῖν ἀντὶ κατηγορίας περοφέντες (44), ἀλλ' ὅτι καὶ παμψήφι (45) παρὰ τῶν υειλόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καθαιρεθέντες, οὐκ ἐδέξαντο τὴν καθαιρεσίαν αὐτῶν, σύνοδον θεούντων προσαγορεύοντες, καὶ μὴ καταδεχόμενοι ποικίλους αὐτοὺς λέγειν, ἵνα μὴ τὴν καθ' αὐτῶν ἐνεγκέσσαν ψῆφον κυρώσωσι. Καὶ τὴν αἰτίαν φορτίζεσσαν τοῦ μη εἶναι αὐτοὺς ἐπισκόπους, διότι ἴρενες, φησι, πονηρᾶς προεστήκασι. Ταῦτα δὲ

" Psal. cixii, 5.

(36) Ενασηροῖς. Coisi. primus εὐαεισηνοῖς, tum adē manu additur γρ. Θυσιανοῖς, scriptum invenit, Thysianis. Codex Medicæus Ενασινοῖς, Regius xundus Εὐδισηνοῖς.

(37) Περιεχόντων. Ibiidem duo recentiores mss. φροντίσαις, gravibus curis.

(38) Εἳ ἥ. Præpositio addita ex codicibus Med., coisi. primo et tribus aliis. Deest hæc epistola in Missie Harlæano. Ibiidem Regius secundus et Coisi. xundus καυχᾶσθα, et gloriemini. Paulo post ibidem dices habent δυσεύρετον, pro eo quod erat in litis δυσάρεστον.

(39) Τῷ καιρῷ. Vaticanus codex, Coisi. secundus et Reg. secundus τοῦ καιροῦ.

(40) Άλλ' ἀκεραῖα. Hæc desunt in Coisi. primo uno ex tribus Regiis. Non multo post Medicæus des Kai. δοῖτι Κύριος.

386 EPISTOLA CCLI*.

Ενασηνοῖς.

A

1. Etsi magnus numerus detinentium nos negotiorum, sollicitudinibusque infinitis occupatur nostri animus, nunquam tamen e memoria nostra projecimus vestras charitatis curam, precantes Deum nostrum ut permaneatis in fide, in qua statis et gloriamini in spe gloriae Dei. Nam revera difficile jam inventu ac prorsus rarum, Ecclesia sincera, nihil ex temporum difficultate læsa, sed integrum et inoffensam servans apostolicam doctrinam, qualem vestram ostendit his temporibus Ecclesiam qui manifestos in singulis generationibus facit eos, qui ipsius vocatione digni sunt. Ac det vobis Dominus bona Jerusalem supernæ, pro eo quod falsas contra nos calumnias in mentientium B capita rejecisti, minime dantes eis aditum in corda vestra. Et scio et persuasum habeo in Domino, mercedem vestram copiosam esse in celis, vel ob hanc actionem. Illud enim considerasti sapienter apud vos, quod quidem et veritati consenteantur, eos qui retribuent mihi mala pro bonis et odium pro mea in illos dilectione^{**}, calumnias mihi nunc ob ea struere, quæ ipsi reperiuntur scriptis confessionibus comprobasse.

2. Neque in hanc solam inciderunt repugnantiā, ut propria scripta nobis criminis loco objicerent, sed etiam omnibus suffragiis ab iis, qui convenere Constantinopolim, depositi, illorum de depositione decretum non receperunt, synodum impiorum appellantes, nec dignati episcopos illos appellare, ne latam contra se sententiam confirmarent. Et causam adiecerunt, cur non essent episcopi: eo quod hæresis, aiebant, nefaria essent signiferi. Hæc autem evenerunt ante decem et

(41) Πολὺς ἔτι, etc. Medicæus cum quinque aliis πολὺς ἐν τῇ πράξει ταῦτη, cæteris omissis. Coislitanus primus consentit cum editis. Non multo post quatuor codices non vetustissimi ἀνταποδόντες.

(42) Καλῶν. Ita Coisi. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi ἀγαθῶν.

(43) Εγγράφον. Hic locus illustratur ex epistola 244, n. 5, ubi Basilius miratur, cur bitem Eustathii adeo moverit ob postulatam ab eo fidei Nicæne confessionem; cum ejusdem fidei confessio Romæ servetur Eustathii manu scripta, a quo etiam synodo Tyanensi oblatâ est.

(44) Προσφέροντες. Ita Coisi. primus et Med. cum tribus aliis. Editi προσφέροντες.

(45) Παμψήφι. Vaticanus codex παμψήφι. Paolo post multa desunt in Coislitanio primo et tribus aliis, in quibus legitur ἐπισκόπους, διότι αἰρέσεως. Alias LXXII. Scripta anno 376.

septem non exactos annos. Erant autem duces eorum, qui illos deposuere, Eudoxius, Evippus; Georgius, Acacius et alii vobis ignoti. Qui vero nunc in Ecclesiis dominantur, eorum 387 successores sunt, alii illorum loco ordinati, alii ab ipsis constituti.

3. Nunc igitur qui nos pravae doctrinæ nomine incusant, dicant nobis, quomodo haeretici quidem fuerint ii, quorum decretum de depositione non receperunt? quomodo vero orthodoxi isti, qui ab illis constituti sunt, et eamdem sententiam ac patres sui conservant? Nam si orthodoxus Evippus, quomodo non laicus Eustathius, qui ab eo depositus est? Sin autem ille haereticus, quomodo nunc communicator Eustathii, qui ejus manu ordinatus est? Sed hi sunt ludi, quos contra Ecclesias Dei ludunt; ad suam utilitatem et accusare homines et rursus commendare aggredientes. Basilidis Paphlagonis altaria evertit transiens per Paphlagoniam Eustathius, ac in propriis mensis sacrificavit: et nunc supplex est Basilidi, ut recipiat. Segregavit Elpidium religiosissimum fratrem ob illius cum Amasiensibus conjunctionem: et nunc supplex est Amasiensibus, querens eorum conjunctionem. Illius autem adversus Evippium prædicationes et vos ipsi scitis quam essent horrendæ. Et nunc qui Evippii sententiam tenent, eos laudibus ob rectam doctrinam extollit, modo ut ad illius restitutionis studium, operam navent. Nos autem traducimur, non quia mali quidquam admittimus, sed quia id existimavimus sibi laudem conciliaturum apud Antiochenos. Quos autem anno præterito ex Galatia accersivere, ut idoneos, per quos liberam episcopam

(46) Ἐγέρστο. Ita Medicæus codex cum alio. Editi byzantini.

(47) Υπὲρ. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis, melius quam editi τη̄μιν.

(48) Νῦρ χρατούντες. Hæc verba sic reddi possent, qui nunc Ecclesias regunt. Sed credo Basiliūm respiceret ad violentiam illam Arianorum dominationem, qui per fas et nefas episcopatus invadabant. Hinc in epist. 244 δυναστελαν, dominationem vocat episcopalem illorum dignitatem. Ait in epist. 223 Eustathium captare gratiam eorum, qui nunc dominantur, τῶν νῦν χρατούντων, Euzoium designans. Demonstrat in epist. 243, n. 4, Arianos omnia ecclesiastica munia in suam potestatem a dictione redigere conari.

(49) Κοινωνίδες Εὐσταθίου νῦρ. Sic codices nostri mss. summo consensu. Editi κοινωνίς Εὐσταθίῳ ἦν.

(50) Ευτώρ. Ita Coisl. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi αὐτῶν.

(51) Ἀρέτρεψε. Sic Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi αὐτοτρέψε. Ibidem Med. περιών.

(52) Τῶρ Ἀμασέωρ. Amasiensium nomine intelligit Basilius, non cives Amasiæ, sed hujus urbis episcopum. Non enim populis supplicabat Eustathius, sed episcopis, quorum gratiam amiebat ut episcopatum retineret. Sed paulo post his verbis, πρὸς τοὺς ἡγιαγόντας, Euzoium designat Basilius. In epistola 244 Nicopolitanos vocat Theodotum Nicopolis episcopum, Sebastenos in epist. 129 Eustathium Sebastenum. Huc accedit, quod Amasia

Α ἐγένετο (46) πρὸς δέκα καὶ ἑπτὰ οὐχ ὅλων ἑταῖρων. Ήσαν δὲ οἱ ἔξαρχοι τῶν καθελόντων αὐτοὺς, Εἰδόξιος, Εὐπίπιος, Γεώργιος, Ἀκάκιος, καὶ οἱ λεπτοὶ τῶν ὑμίν (47) ἀγνοούμενων. Οἱ δὲ νῦν χρατοῦντες (1) τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκείνων εἰσὶ διάδοχοι· οἱ μὲν, ἀντί αὐτῶν χειροτονηθέντες, οἱ δὲ, διάδοχοι αὐτῶν προσαγόμενοι.

5. Νῦν οὖν οἱ τη̄μιν τὴν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες εἰπάτωσαν τη̄μιν, πῶς μὲν αἱρετικοὶ ἡσάν ἐκείνων, ὃν τὴν καθαίρεσιν οὐκ ἐδέξαντο; πῶς δὲ ὁρθόδοξοι οὗτοι οἱ παρ' ἐκείνων προαγθέντες, καὶ τὸ αὐτὸν φρόνημα τοῖς πατράσιν αὐτῶν διασώζοντες; Εἰ μὲν γάρ ὁρθόδοξος Εὐπίπιος, πῶς οὐχὶ λατήκης Εὐστάθιος, διὰ παρ' ἐκείνου καθηρημένος; οἱ δὲ αἱρετικοὶ ἐκείνοις, πῶς κοινωνικὸς Εὐστάθιος νῦν (49), διὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς προαγθεῖς; Ἀλλὰ πατέραις αὐτοῖς, κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ παιζόμεναι, πρὸς τὸ ἐαυτῶν (50) συμφέρον, καὶ διαβάλλειν ἀνθρώπους, καὶ τάλιν συνιστᾶν ἐπιχειρούντων. Τὰ Βασιλεῖα τοῦ Παφλαγόνος θυσιαστήρια ἀνέτρεψε (51) παρέν τὴν Παφλαγονίαν Εὐστάθιος, καὶ ἐπὶ τοῖς τραπέζῃσι ἐλειτούργει· καὶ νῦν ικέτης ἐστὶ Βασιλεῖδος, ὃς τε δεχθῆναι. Ἀφώρισε τὸν εὐλαβέστατον δέσπολὸν Σεπτίδιον διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἡντι Αμασείᾳ συνάφειεν· καὶ νῦν ικέτης τῶν Αμασέων (52), ἐπιζητῶν αὐτῶν τὴν συνάρρειαν. Τὰ κατὰ Εὐπίπιου κηρύγματα (53) καὶ οὐκέτι αὐτοὶ ἐπιστασθεὶς δύπις ἦν φρικτά. Καὶ νῦν τοὺς τὰ ἐκείνου φρονοῦντας ἐπὶ δρόστητη ἀποσεμνύνει, μόνον ἐδὲ εἰς τὴν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ στοιχεῖον συνεργήσωσιν. Ἡμεῖς δὲ διαβάλλομεθα (54). οὐκ ἐπειδὴ τὴν οὐδεὶς ἀδικοῦμέν τι, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ἐνθυμιαστεῖ εὐδοκίμησιν αὐτῷ φέρειν παρὰ τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οὐδὲ πέρισσιν ἐκ τῆς Γαλατίας μετεστελλαντο, ὡς εἰς αὐτῶν δυνάμενοι τὴν παρθησίαν τῆς ἀποκοστῆσαι-

civitas erat catholicæ fidei retinenterissima, etiam sub Ariano episcopo, quem, pulsò Eulalio, Ariani intruserant. Hunc hominem sic aversata est civitas, ut rediens Eulalius post pacem mortuo Valente concessam, non plures ex tota urbe, quam quinquaginta homines, cum haeretico communicantes invenirentur. Illic discimus ex Sozomeno, lib. vii, cap. 2. Quare Elpidii cum Amasiensibus civibus communio reprehendi non poterat: sola cum episcopo urbis communio causam Eustathio potuit afferre.

(55) Κηρύγματα. Videntur indicari celeberrima illæ Eustathii litteræ, in quibus cum Eudoxium ejusque gregales acerrime exagitaret, ut est in epist. 226, Evippium præcipue videtur aceto persuadisse. Illa enim κηρύγματα sive prædicationes distinguuntur a concione, quam Eustathius habuisse dicitur in epist. 244. In ea enim non videtur tam vehementer in haereticos inventus suis: sed suum ipse peccatum plorabat, quod composite a illis formulæ subscriptisset. At in celeberrimis litteris, quas ad omnes fraternitates misit, eos, a quibus depositus fuerat, negabat episcopos esse, ut pote haereticos, eorumque communionem, ut pertinaciam animarunt, fugiendam docebat. Referenda ergo ad has litteras horrendæ in Evippium prædications.

(56) Διαβαλλόμεθα. Editi, excepta Paris. editione 2, præmittunt δὲ, quæ conjunctio melius dicitur in Coisl. primo et duabus aliis. Paulo post addidimus vocem εὐδοκίμησιν ex septem mss.

ιαδεῖν, τοιοῦτοι εἰσιν, οἷοι ἴσασι μὲν καὶ οἱ (55) πρὸς δάλιον συγχρηματίστεις αὐτοῖς. Ἐμοὶ δὲ μή παράτχοι δόκιμος τοσαύτην σχελήν ποτε, ὅποτε τὰς ἔκεινων πράξεις ἀπαριθμεῖσθαι (56). Πλὴν ἀλλ' ὑπὸ δορυφόρους τοῖς τιμιωτάτοις αὐτῶν καὶ συμμύσταις παραπεμφέντες, διεξῆλθον μὲν διὰ πάσης αὐτῶν τῆς χώρας τὰς τῶν ἐπισκόπων τιμᾶς καὶ θεραπείας ἔχοντες· εἰσῆχθησαν δὲ περιφράνως εἰς τὴν πόλιν ἐκκλησιάσαντες μετὰ αὐθεντίας. Παρεδόθη γάρ αὐτοῖς δὲ λαός, παρεδόθη τὸ θυσιαστήριον. Οὐ, ἐπειδὴ (57) μέχρι Νικοπόλεως προελθόντες οὐδὲν τὸν θυμόνθησαν, ὡς ἐπηγγείλαντο διαπράξασθαι, πῶς ἐπανῆλθον, καὶ πῶς ὥρθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἵσασιν οἱ παρόντες. Οὕτως δὲ πρὸς τὸ ἐσυτῶν συμφέρον πάντα ποιοῦντες φύγονται. Εἰ δὲ λέγουσιν, ὅτι μετενόησαν, δειξάτωσαν τούτων Ἕγγραφον τὴν μετάνοιαν, καὶ ἀναθεματισμὸν τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει πίστεως, καὶ χωρισμὸν τῶν αἱρετικῶν, καὶ μὴ ἐξαπατάτωσαν τοὺς ἀκεραιότερους. Καὶ τὰ μὲν ἔκεινων τοιεῦτα.

4. Ἡμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοί, οἱ αὐτοὶ δὲ ἀεὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδέποτε τὰς μεταβολὰς τῶν πραγμάτων συνδιετέθημεν. Πίστις παρ' ἡμῖν οὐκ ἀλλὰ μὲν ἐν Σελευκείᾳ, ἀλλὴ δὲ ἐν Κωνσταντινούπολει, καὶ ἀλλὴ ἐν Ζήλοις, καὶ ἐν Λαμψάκῳ δὲλλῃ, καὶ ἐπὶ Ῥώμης (58) ἐτέρᾳ· καὶ τῇ νῦν πειφερομένῃ οὐ διάφορος παρὰ τὰς προτέρας, ἀλλὰ μία καὶ τῇ αὐτῇ ἀεὶ (59). Ός γάρ παρελάθομεν παρὰ τοῦ Κυρίου, οὕτω βαπτιζόμεθα· ὡς βαπτιζόμεθα, οὕτω πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν οὕτω χωρίζοντες Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, οὕτε προτιθέντες Πατρὸς, ἢ πρεσβύτερον εἴναι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες· ὡς αἱ τῶν βλασphemῶν γλῶσσαι κατασκευάζουσι. Τίς γάρ οὕτω ταῦμηρος, δὲ, τὴν (60) Δεσποτικὴν παρωσαμένος νομοθεσίαν, ιδίαν τολμᾶτος τοῖς δυνόμασι τάξιν ἐπινοεῖν; Ἀλλ' οὕτε κτιστὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα, τὸ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τεταγμένον· οὕτε δουλικὸν τολμῶμεν εἰπεῖν τὸ ἡγεμονικόν. Καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν μεμνημένους τῆς τοῦ Κυρίου ἀπειλῆς, τοῦ εἰπόντος, Πάσα ἀμαρτία καὶ βλασphemία ἀχεθῆσται τοῖς ἀθρώποις· ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγιον βλασphemία οὐκ ἀχεθῆσται, οὕτε ἐτῷ τῷ νῦν αἰώνι οὔτε ἐτῷ μέλλοντι· φυλάξατε (61) ἑαυτοὺς τῶν βλασphemῶν κατὰ τοῦ Πνεύματος διδαγμάτων. Στήκατε ἐν τῇ πίστει, περιβλέψατε εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ θύετε, ὅτι μικρὸν ἔστι τούτο τὸ μέρος τὸ νενοσήσας· ἡ δὲ λοιπὴ πᾶσα Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τῆς ὑγιοῦς

⁵⁵ Καὶ οἱ. Coniunctio addita ex Coisl. primo et Med. et uno ex Regiis.

⁵⁶ Ἀπαριθμεῖσθαι. Μέδισεν ἀπαριθμεῖσθαι. Μόx Vaticanus τιμιωτάτοις αὐτῷ.

⁵⁷ ἐπειδὴ. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis. Editi ἐπειδὴ. Infra eosdem codices secuti mutavimus quod erat in editis, ἀεὶ μάντοι οἱ αὐτοὶ.

⁵⁸ Ἐπὶ Ῥώμης. Sic Med.. Vat. et unus ex Regiis. Editi ἐπὶ Ῥώμην. Coisl. eterque ἐπὶ Ῥώμην. Μόx deest negotio ante διάφορος in Coisl. utroque,

A tus possessionem reciperent, hi tales sunt, quales scient qui vel paululum cum illis versati sunt. Mihi vero nunquam largiatur Dominus tantum otium, ut illorum actiones enumerem. Sed tamen eorum quibus illi plurimum honoris et fidei habent, satellitio stipati, peragrarunt omnem illorum regionem, episcoporum honoribus et officiis ornati. Introducti autem sunt per honosce in urbem, concionem habentes summa cum potestate. Traditus enim est illis populus, traditum altare. Hi Nicopolim usque progressi, cum nihil potuissent eorum quae promiserant per licere, quomodo redierint, qualesque in redeundo visi sint, norunt qui adfuerunt. Ita semper proprii compendii causa omnia facere deprehenduntur. Quod si dicant eos B resipuisse, demonstrent scripto consignatam eorum penitentiam, 388 et anathematismum fidei Constantinopolitanæ et secessionem ab hereticis, nec decipient simpliciores. Atque illorum quidem res sic se habent.

4. Nos autem, dilecti fratres, parvi quidem et humiles sumus, semper tamen iidem Dei gratia, nec unquam cum rebus immutati sumus. Fides apud nos, non alia Seleuciæ, alia Constantinopoli, alia Zelis, et Lampsaci alia, et Roinæ alia: nec quæ nunc circumfertur, a prioribus diversa, sed una et eadem semper. Quemadmodum enim accepimus a Domino, sic baptizamur; quemadmodum baptizamur, sic credimus; quemadmodum credimus, sic et glorificamus; neque separantes a Patre et Filio Spiritum sanctum, neque preferentes Patri, aut antiquorem Filio Spiritum aientes, ut maledicentium linguae consingunt. quis enim adeo temerarius Dominicanum reprobans institutionem, nominibus proprium audeat ordinem excogitare? Sed nec creatum dicimus Spiritum, qui cum Patre et Filio conjunctus est, nec servilem audemus dicere eum, qui principalis est ⁶². Ac vos adhortamur ut memores minarum Domini, qui dixit: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: blasphemia autem in Spiritum sanctum non remittetur, neque in hoc saeculo, neque in futuro* ⁶³, caveatis a perniciiosis contra Spiritum doctrinis. State in fide ⁶⁴, circumspicite orbem terrarum, et videite exiguum esse hanc partem, quæ morbo laborat; reliquam autem Ecclesiam, quæ a terminis usque ad terminos Evangelium suscepit, in sana hac versari et incorrupta doctrina. Quorum et nos precamur, ne excidiamus communione, partemque vobiscum habeant.

Vat. et diobus Regiis.

⁵⁹ Η αὐτὴ del. Postrema vox addita ex Coisl. primo, Med. et uno ex Regiis. Paulo post plures codices ἀπὸ τοῦ Κυρίου.

⁶⁰ Ος, τὴν. Sic mss. summo consensu. Editi ὡς τὴν.

⁶¹ Φυλάξατε. Editi addunt οὖν, quod deest in sex mss. Legendum videtur φυλάξαι ἑαυτούς. Μόx Coisl. primus cum uno ex Regiis περιβλέψατε.

mus in justo Domini nostri Iesu Christi die, cum A ἐστι ταῦτης καὶ ἀδιαστρόφου διδασκαλίας. Οὐν καὶ veniet unicuique nostrum secundum opera sua daturus.

τὴν μέρᾳ τοῦ Κυρίου τῷ μὲν Ιησοῦ Χριστοῦ τῇ δικαιᾳ, οὐνταν Ελθῃ δοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.

EPISTOLA CCLII.

Invitat Basilius Ecclesiae suae nomine, ut consuetudinem veniendi ad diem festum sancti Eupsychii redintegret.

Ponticæ diæcessis episcopis.

Martyrum honores omnibus quidem in Dominum sperantibus, summo studio esse debent; sed præcipue vobis virtutis cultoribus, qui vestra erga claros ac celebres conservos voluntatis propensione amorem in communem Dominum ostenditis: et maxime, quod aliquid affinitatis habeat accurata vivendi ratio cum iis qui per animi fortitudinem consummati sunt. Cum igitur celeberrimi sint martyres Eupsychius et Damas eorumque chorus, quorum memoria quotannis ab urbe nostra et tota vicinia celebratur, admonet vos, proprium suum decus, Ecclesia, ac nostra **389** voce adhortatur; ut antiquam resumatis visitandi consuetudinem. Itaque ut magno quæstu vobis proposito in plebe quæ a vobis ædificari cupit, atque ut præmiis honori martyrum repositis, ita nostram suscipe adhortationem et huic annuite petitioni, magnum nobis beneficium non multo labore tribuentes.

EPISTOLA CCLIII.

Basilius ex his, que audient Antiocheni presbyteri a Sanctissimo, eorum sollicitudinem parlim sedanaam esse, partim acuendam nuntiat.

Presbyteris Antiochiorum.

Sollicitudinem, quam pro Dei Ecclesiis habetis, partim quidem sedabit desideratissimus ac religiosissimus frater noster Sanctissimus presbyter, totius Occidentis erga nos amorem ac studium expensis; partim vero exsuscitabit ac magis exacuet, quantum studij res præsentes requirant,clare vobis per se ipse demonstrans. Nam omnes alii veluti ex dimidio nuntiaverunt nobis et sententias Occidentalium, et rerum statum: ipse vero, cum idoneus sit qui et hominum consilia perspiciat, et rerum statum accurate investiget; narrabit vobis omnia, ac bonum vestrum studium ad omnia quasi manu ducet. Quare materiam habetis congruentem eximio vestro proposito, quod semper vestra pro Dei Ecclesiis sollicitudine declarasti. τελεῖτε δὲ μὲν προαιρέσει τὸν δὲ τὸν ταῖς ὑπὲρ τῶν

* Alias CCXCI. Scripta anno 376.

** Alias CXCIX. Scripta anno 376.

(62) Καὶ ὑμῖν. Sic mss. septem. Editi καὶ τῷ μὲν Sub finem editi δοῦναι τῷ μὲν. Postrema vox melius deesse visa est in Coisl. primo et uno ex Regiis. Editio Paris. 2 habet τῷ μὲν. Ibidem duo codices recentiores κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

(63) Τῆς Πορτικῆς. Dicit ea vox in cod. Harl. — Vide Addenda.

(64) Υμῶν συνήθειαν. Ita Harl. et Coisl. primus

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΒ.

'Ἐπισκόποις τῆς Πορτικῆς (63) διοικήσεως.

Μαρτύρων τιμαὶ πᾶσι μὲν περισπούδαστοι τοῖς ἐπὶ Κύριον ἡλικιόσιν, ἐξαιρέτως δὲ ὑμῖν, τοῖς ἀρετῆς ἀντιποιουμένοις, οἱ διὰ τῆς πρὸς τοὺς εἰδοκίμους τῶν δικοδούλων διαθέσεως τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοιαν ἐπιδείκνυσθε. διλλωτες τε καὶ διὰ τὴν συγγενές τι ἔχειν τὸν ἐν ἀκριβεῖς βίον πρὸς τοὺς Β διὰ καρτερίας τελειωθέντας. Ἐπεὶ οὖν ἐπιστολήσατε μαρτύρων Εὐψύχιος καὶ Δάμας, καὶ διὰ περὶ αὐτοὺς χορδὸς, ὃν τὴν μνήμην δι' ἑτούς παρὰ τῆς πόλεως τῷ μὲν καὶ τῆς περιοικίδος πάσης τελεῖται, ὑπομεμήσκει ὑμᾶς, τὸν ἕδιον ἐσαυτῆς κόσμον, ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παρακαλοῦσα, τὴν ἀρχαίν απολαβεῖν τῆς ἐπιστέψεως ὑμῶν συνήθειαν (64). Ως οὖν ἔργασίας μεγάλης προκειμένης (65) ὑμῖν ἐν λαῷ ἐπιζητοῦντες τὴν παρ' ὑμῶν οἰκοδομὴν, καὶ μισθῶν ἐν τῇ τιμῇ τῶν μαρτύρων ἀποκείμενον, δέξασθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν, καὶ ἐπινεύσατε πρὸς τὴν χάριν μικρῷ πόνῳ μεγάλην τῷ μὲν εὐεργεσίν παρεχόμενοι (66).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΓ.

C Πρεσβυτεροῖς Ἀντιοχείᾳ.

Τὴν μέριμναν, ἣν ἔχετε ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησῶν τοῦ Θεοῦ, ἐν μέρει μὲν διαναπάσει δι ποθεινότας καὶ εὐλαβέστατος τῷ μὲν ἀδελφὸς Σαγκτίσιμος δι συμπρεσβύτερος, διηγησάμενος πάσης τῆς Δύσεως τὴν περὶ τῷ μὲν ἀγάπην τε καὶ διάθεσιν· ἐν μέρει δὲ καὶ διαναστήσει καὶ πλέον παροξυνεῖ, διτριγάντη τὰ παρόντα πράγματα, ἐναργῶς ὑμῖν δι' ἑαυτοῦ παραστῆσας. Καὶ γὰρ τῶν μὲν ἀλλοι ἔκαστος, ὁσπερ ἐξ τῷ μισθίας, τῷ μὲν ἀπήγγειλε (67) καὶ τὰς γνώμας τῶν ἐκεῖσε ἀνδρῶν, καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων· αὐτὸς δὲ, ἵκανδος ὃν καὶ προσαίρεσιν ἀνδρῶν καταμαθεῖν, καὶ κατάστασιν πραγμάτων ἀκριβῶς διερευνήσασθαι, πάντα ὑμῖν ἐρεῖ, καὶ πρὸς πάντα χειραγωγήσει τὴν ἀγάπὴν D σπουδὴν ὑμῶν. "Ωστε ἔχετε (68) ὑλην πρέπουσαν τοῦ Θεοῦ μερίμνας ἔδειξατε.

cum tribus aliis. Editi τῷ μὲν referendo ad ἐπιστέψεως, visitandi nostri consuetudinem.

(65) Προκειμένης. Ita Harl. et plures alii. Editi προσκειμένης.

(66) Παρακόμενοι. Coisl. et alii nonnulli παρεχομένην.

(67) Απήγγειλε. Ita sex codices mss. Editi ἀνήνειλεν.

(68) ἔχετε. Sic Harl., Clarom., Bigot. alter, Regius uterque, Coisl. secundus. Editi ἔχειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΔ.

*Salutem per Sanctissimum, sequa ejus precibus commendat.***Πελαγίῳ (69), ἐπισκόπῳ Δαοδικείᾳ Συρίᾳ.** Α

Παράσχοις δέ Κύριός ποτε καὶ αὐτῷ μοι εἰς δύψιν ἔλθειν τῇ ἀληθινῇ σου θεοσεβείᾳ, καὶ δοσα ἐνελίπομεν τῷ γράμματι, ταῦτα ἀναπληρώσας ἡμᾶς τῇ παρουσίᾳ. Οὐκέ τάρ τοῦ γράφειν ἥρξαμεθα, καὶ πολλή ἡμίν (70) τῆς ἀπολογίας χρεία. Ἐπειδὴ δὲ πάρεστιν δέ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος: δοσ συμπρεσβύτερος, αὐτὸς πάντα διηγήσεται σοι, τὰ τε ἡμέτερα (71) καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Λύσεως. Καὶ ἐπ' ἐκείνοις μὲν εὐφραντεῖ· τὰς δὲ ἡμᾶς κατασχούσας ταραχὰς εἰπών, λίσας προσθήσει τινὰ λύπην καὶ φροντίδα τοῖς ἡδη ἐναποκειμένοις τῇ ἀγαθῇ σου χαροίᾳ. Οὐ μὴν διχρηστὸν τὸ λυτεῖσθαι ὑμᾶς τοὺς δυναμένους δυσωπεῖν τὸν Κύριον. Εἰς δέον γάρ ἡμίν ἀποδῆσεται ηὔμετέρα μέριμνα· καὶ οἶδα δει τευχόμεθα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ (72) ἀντιλήψεως, ἔχοντες τὴν παρὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν συνεργίαν. Έδν δὲ συνεύξῃ ἡμίν ἀπαλαγῆν τῶν φροντίδων, καὶ προσθήσῃ τινὰ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἡμῶν αἰτήσῃ, κατευδώσει (73) ἡμᾶς δέ Κύριος πρὸς τὸ ἐπιθυμίαν ἡμῖν ἀποληρωθῆναι, καὶ εἰς δύψιν ἔλθειν τῇ κοσμιότητῇ σου (74).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΕ.

*Honorifica salutatio per Sanctissimum ab Occidente redemptum.***Βίτῳ (75), ἐπισκόπῳ Καρρώῳ.**

Εἴθε δην μοι δυνατὸν καὶ καθ' ἔκαστην ἡμέραν ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ σου. Ἄφ' οὐ γάρ εἰς πειραν ἥθλον τῆς ἀγάπης σου, πολὺν ἔχω τὸν πόθον μέλιστα μὲν τοῦ συνδιάγειν σοι, εἰ δὲ μὴ, ἐπιστέλλειν γοῦν καὶ δέχεσθαι γράμματα, ἵνα ἔχω καὶ σημαίνειν τὰ κατ' ἐμαυτὸν, καὶ μανθάνειν τὰ περὶ τῆς διαθέσεώς σου. Ἐπειδὴ (76) δὲ οὐχ δοσα βουλόμεθα ὑπάρχει ἡμῖν, ἀλλ' δοσα δέ Κύριος δίδωσι, εὗτα διεξιλομεν δέχεσθαι μετ' εὐχαριστίας· ηὐχαριστήσαμεν τῷ ἀγίῳ Θεῷ παρασχομένῳ ἡμῖν ὑπόθεσιν γραμμάτων πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, τὴν ἄφειν τοῦ ποθεινότατου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Σαγκτίσσιμου τοῦ συμπρεσβύτερου· δε, πολὺν ὑποστάξεις ἐν τῇ δόδοιπορίᾳ τὸν κόπον (77), πάντα δηγήσεται σοι μετ' ἀκριβείας δοσα κατέλασεν ἐν τῇ δύσει. Υπὲρ ὧν καὶ εὐχαριστεῖν διεξιλομεν τῷ Κυρίῳ, καὶ προσκυνεῖν αὐτὸν, ἵνα δῷ καὶ ἡμῖν τὴν αὐτὴν εἰρήνην, καὶ ἀπολάδωμεν ἀλλήλους μετ' ἐλευθερίας. Πάτερ τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπασαι παρ' ἡμῶν.

(69) **Πελαγίῳ.** Consentient cum editis in hoc ti-
tulo codices antiquissimi. Coisl. secundus et Reg.
secundus Πελαγίῳ Δαοδικείᾳ. Reg. primus Πελα-
γίῳ ἐπισκόπῳ.

(70) **Πολλή ἡμίν.** Sic Coisl. primus et Med., quod melius visum est quam vulgata scriptura πολλῆς ἡμῖν. Quānquam tota res parvi momenti, nec magnum discrimen.

(71) **Ἐμέτερα.** Editi addunt τὰ παρεθέντα, sed hæc desunt in septem mss.

(72) **Παρὰ τοῦ Θεοῦ.** Ita Harl. cum tribus aliis. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς παρ' αὐτῷ ἀντιλήψεως.

(73) **Αἰτήσῃ,** κατευδώσει. Ita novem mss. co-

D dices. Editi αἰτήσεις, ἵνα κατευδώσῃ.

(74) **Τῇ κοσμιότητῃ σου.** Pronomen deerat in editione i Paris. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς κοσμιότητος σου.

(75) **Βίτῳ.** Cod. Clarom: Βίτῳ, et ad marginem Βίτῳ. Codex Medicæus Βίττῳ. Ibidem editi Καρρώ. Harl., Regius uterque, Coisl. secundus et Bigot. alter habent Καρρών.

(76) **Ἐπειδὴ.** Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ἐπει.

(77) **Κόπον.** Coisl. primus et Med. χιλίουν, pe-
riculum.

* Alias CCCXI Scripta anno 376.

** Alias CCCXIV. Scripta anno 376.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΔ.

Pelagio, episcopo Laodiceæ Syriæ.

Largiatur et mihi Dominus tandem aliquando, ut in conspectum sinceræ tue pietati veniam, et quæ a litteris nobis defuerunt, ea coram explaus. Enimvero sero scribere aggressi sumus, ac valde nobis opus est excusatione. Sed cum adsit desideratissimus ac religiosissimus frater Sanctissimus compresbyter, ipse tibi omnia narrabit, tum nostra, tum quæ ab Occidente. Ac per hæc quidem gaudio te afficiet: dum vero perturbationes quibus commovemur, tibi nuntiabit, forte aliquid molestia ac sollicitudinis adjiciet his quæ jam bono tuo cordi insident. Non tamē inutile est vos affligi, qui Dominum potestis placare. Commodo enim nobis cedet vestra sollicitudo, nec dubito quin auxilium a Deo accipiamus, si nos vestræ preces adjuvent. Quod si una nobiscum preceris, ut curis eximamur, et accessionem aliquam viribus corporis nostri postules; prospere nos deducet Dominus, ut desiderium nostrum impleatur, et urbanitati tue in conspectum veniamus.

390 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLV .

Vito, Carrhorum episcopo.

Utinam possem etiam quotidie scribere pietati tue! Ex quo enim experientiam cepi dilectionis tuæ, vehementer aveo maxime quidem tecum versari; sin minus, litteras saltem mittere et accipere, ut queam et res nostras tibi indicare, et quomodo te habeas discere. Sed quia non quæcunque volumus nobis adsunt, sed quæcunque Deus dat, cum gratiarum actione suscipienda sunt; gratias egi sancto Deo, qui mihi ad tuam pietatem scribendi occasionem præbuit, adventu desideratissimi ac religiosissimi fratris nostri Sanctissimi compresbyteri: qui multum perppersus in confiliendo itinere labore, omnia tibi accurate exponet, quæcunque in Occidente observavit. Ob quæ debemus et Domino grates rependere, et eum adorare, ut det et nobis pacem eamdem, nosque invicem cum libertate recipiamus. Fraternitatem omnem nostro nomine saluta.

παρ' ἡμῶν.

EPISTOLA CCLVI *.

Cum audisset Basilius monachorum aedes ab Arianis igne succineras, futurum sperabat ut ad se in aerumnis confugent. Sed cum id eis in mentem non venisset, sicutem ad eos hortandi causa scribere cupiebat. Tandem hoc eis exhibet officium, obtata facultate Sanctissimi presbyteri, eosque consolatur spe futurae mercedis, et ut pro Ecclesia oreu adhortatur.

Desideratissimis et religiosissimis fratribus compres-
sbyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvano, et Sil-
vino et Lucio diaconis et ceteris fratribus mona-
chis, Basilius episcopus.

Ego cum audisset vehementem illam persecu-
tionem quae in vos excitata est, et statim post
Pascha eos, qui ad judicia et pugnas jejunarunt ¹,
vestris tabernaculis supervenientes, igni tradidisse
labores vestros, vobis quidem domicilium in celis
non manufactum preparantes, sibi vero ignis the-
saurum comparantes, quo ad vobis nocendum usi-
sunt; ingemui ex hoc eventu, non vestri, fratres,
commiserescens, absit! sed eorum qui ita sunt a
malitia absorpti, ut eo usque nequitiam suam ex-
tenderint. Futurum autem exspectabam, ut conse-
stimus ad paratum perfugium, humilitatem nostram,
omnes accurreretis; sperabamque daturum mihi
Dominum ex vestro complexu respirationem a con-
tinuis doloribus, meque præclarum illum sudorem,
quem pro veritate stillatis, hoc inertii corpore exci-
pientem, præmiorum, quæ vobis a veritatis judice
reposita sunt, in partem aliquam venturum. Sed
quia id vobis ne in mentem quidem venit, nec
quidquam a nobis exspectasti solatii, cupiebam
salem frequentes ad vos **391** scribendi inventire
occasiones, ut more eorum qui certaminis accla-
mant, ego etiam aliquid vobis per litteras ad boni
vestri certaminis hortatum clamarem. Sed ne hoc
quidem nobis facile fuit duas ob causas: primum,
quod ubi degeretis ignorabam; deinde quod non
multi hinc ad vos profiscantur. Sed nunc Dominus
adduxit nobis desideratissimum ac religiosissi-
mum fratrem Sanctissimum et compresbyterum, per
quem et vestram charitatem saluto, et adhortor ut
pro nobis precemini latentes et exsultantes, quod
merces vestra multa est in celis ²: et quia ad Do-
minum loquendi habetis fiduciam, ne intermittatis
noctu ac interdiu ad ipsum clamare, ut haec Eccle-
siarum sedetur procella, plebi reddantur pastores, et
Ecclesia ad suam ipsius dignitatem revertatur. Est
enim mihi persuasum, si modo reperiatur vox, quæ
Deum bonum flectat, non longe facturum illum
miserations suas, sed et nobis deinceps daturum

¹ Isa. LVIII, 4. ² Matth. v, 12.

Alias CC. Scripta anno 376.

(78) Συμπρεσβυτέροις. Sic mss. plerique. Editi
presbiteroī.

(79) Καὶ Σιλουΐῳ. Hæc addita ex Coisl. primo,
Vat. et Clarom.

(80) Καταβαττισθεῖσιν. Medicæus βαπτισθε-
ῖσιν.

(81) Ἀράκτευσιν. Harl. ἀναπνεῦσαι. Ibidem
Coisl. secundus et Reg. secundus τῶν συνεχῶν
δύορμῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΓ'.

A Τοῖς ποθειοτάτοις καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς
συμπρεσβυτέροις (78) Ἀκαίῳ, Ἄετῳ, Παύλῳ
καὶ Σιλουΐῳ, καὶ Σιλουΐῳ (79), καὶ Λουκίῳ
διαχόροις καὶ λοιποῖς μοράζουσιν ἀδελφοῖς,
Βασιλείῳ ἐπίσκοπος.

Ἐγὼ, ἀκούσας τὸν βαρὺν ἔκεινον διωγμὸν ἐπανα-
στάντα ὑμῖν, καὶ διὰ τὸ εὐθέως μετὰ τὸ Πάσχα οἱ εἰς;
χρήσεις καὶ μάχας νηστεύσαντες, ἐπελθόντες ὑμῶν
ταῖς σκηναῖς, πυρὶ παρέδωκαν τοὺς πόνους ὑμῶν,
ὑμῖν μὲν τὴν ἐν οὐρανοῖς οἰκίαν τὴν ἀχειροποίητην
εὐτερεπίοντες, ἐαυτοῖς δὲ τὸ πῦρ θησαυρίζοντες, ώ-
εις τὴν καθ' ὑμῶν ἐχρήσαντο βλάβην, ἐστέναξι
μὲν ἐπὶ τῷ συμβάντι, οὐχὶ ὑμῖν συναλγῶν, ἀδελ-
φοί, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τοῖς οὐτω καταβαττισθε-
σιν (80) ὑπὸ τῆς κακίας, ὥστε μέχρι τοσούτου τὴν
ἴαυτῶν πονηρίαν ἐκτεῖναι· προσεδόκησα δὲ εὐθέως;

B Β ἐφ' ἐτοίμην καταψυγήν τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν
πάντας ὑμᾶς δραμεῖσθα: καὶ ἐν ἐλπίδι εἶχον, διὰ
δώσεις μοι ὁ Κύριος ἀνάπνευσιν (XII) τῶν συνεχῶν
δύοντων ἐκ τοῦ περιπτύξασθαις ὑμᾶς, καὶ τὸν καλὺν
ἰδρῶτα, διὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας στάζετε (82), ἀφ-
ἀργῷ τούτῳ (83) οὐμασί: ὑποδεξάμενος; ἔξειν τινὲς
κοινωνίαν τῶν ἀποκειμένων ὑμῖν ἀθλῶν περὶ τοῦ
κριτοῦ τῆς ἀληθείας. 'Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰ;
Ἐννοιαν ὑμῖν ἥλθεν, οὐδὲ προτεδοκήσατε τινὰ ἀνά-
πταυσιν ἔξειν παρ' ἡμῶν, ἐπειθύμουν ὑποθέσεις γοῦν
εὐρίσκειν συνεχεῖς τῶν πρὸς ὑμᾶς γραμμάτων, ω-.
ὥσπερ οἱ τοῖς ἀγωνίζομένοις ὑποφθεγγόμενοι, καὶ
αὐτός τινα ὑμῖν διὰ γραμμάτων εἰς προτροπὴν (84)
τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ἀθλήσεως ἐνεβόησα. Ἐγένετο δὲ
ἡμῖν οὐδὲ τοῦτο φέδον διὰ δύο προφάσεις· μέλιν μὲν,
διὰ οὐχ ἥδειμεν διπον διάγετε (85). ἐτέραν δὲ, ὅτι
οὐδὲ πολλοὶ εἰσιν οἱ παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπειρο-
τες. 'Αλλὰ νῦν ὁ Κύριος ἤγαγεν ἡμῖν τὸν ποθεινό-
ταν καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Σαγκτίστημον τὸν
συμπρεσβύτερον, δι' οὗ καὶ προσφεγγόμεθε ὑμῶν
τὴν ἀγάπην, καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑμᾶς:
ὑπὲρ ἡμῶν, χαίροντας καὶ ἀγαλλιωμένους, διὰ δι-
μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ως ἔχο-
τας παρήσταν πρὸς τὸν Κύριον, μὴ ἀνείναι νυκτὸς
καὶ ἡμέρας βοῶντας πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ τοῦ παύτι-
σθαι μὲν τὸν σάλον τῶν Ἐκκλησῶν τούτον (86), ἀπο-
δοθῆναι δὲ τοῖς λαοῖς τοὺς ποιμένας, ἐπανελθεῖν δὲ
τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ οἰκεῖον αὐτῆς ἀξίωμα. Πέ-

D (82) Στάζετε. Medicæus codex κάμνετε.

(83) Τοῦτῳ. Editi addunt ἐμαυτοῦ, quod melius
deest in codicibus Med. et Coisl. primo. Harl. οὐμα-
σί ἐμαυτοῦ.

(84) Εἰς προτροπὴν. Harl. et Med. εἰς προ-
πήν, ad boni vestri certaminis profectum.

(85) Διάγετε. Editi καὶ διάγετε. Abest ab omni-
bus mss. conjunctio.

(86) Τοῦτον. Coisl. uteque et Reg. secundus
τούτων.

πεισμαὶ γάρ, ὅτι, ἐὰν εὑρεθῇ φωνὴ δυσωποῦσα ή una cum tentatione exitum, ut ferre possimus³. τὸν ἀγαθὸν Θεὸν (87), οὐχ εἰς μακρὰν ποιήσει τὰ Omnes in Christo fratres verbis meis salutate. ἐλέη αὐτοῦ· ἀλλὰ παρέξει ἡμῖν λοιπὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι (88) ὑπενεγχεῖν. Πίσταν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἡμῶν (89).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΖ.

Ostendit etsi Christiani vocantur persecutores, non idcirco eorum qui vexantur minus mercedem, sed etiam augeri. Hor-
tatur, ut nec exsiliis episcoporum, nec nonnullorum ē clero perfidia, nec errantium multitudine moveantur.

*Mordōnouσι (90) καταπονηθεῖσιν ὑπὸ τῶν
Ἀρειανῶν.*

Ἄντας⁴ ἐμαυτὸν ἐφθεγξάμην, ἀκούσας περὶ τοῦ πιρατημοῦ τοῦ ἐπαγχέντος ὑμῖν παρὰ τῶν ἔχθρῶν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα δὴ διὰ γράμματος ἀπαγγεῖλαι πρὸς ὑμᾶς καλῶς ἔχειν ἐνδυμίσα, ὅτι ἐν κα:ρῷ νομιζόμενῳ εἰρηνεύεσθαι ἐκτῆσασθε ἑαυτοῖς μαχαρισμὸν, τὸν ὑπὲρ τῶν διωκομένων ἔνεκεν τοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ ἀποκείμενον. Οὐ γάρ ἐπειδὴ δνομα προσ-
γένεται περίκειται τοῖς τὰ πονηρὰ ἔργαζομέ-
νοις, τούτοις ἔνεκεν καὶ τὰ πράγματα νομίζειν χρή^B μὴ πολεμίων εἶναι. Χαλεπώτερον γάρ κρίνω ἐγὼ τὸν παρὰ τῶν διωκόμενων πόλεμον· διότι τοὺς μὲν προ-
κεκτρυγμένους ἔχθρούς καὶ φυλάξασθαι ράδιον, τοῖς δὲ ἀναμεμιγμένοις ἡμῖν ἀνάγκη ἐκδότους εἶναι πρὸς πέσσαν βλάβην· δ καὶ ὑμεῖς πεπόνθατε. Εδώχθησαν μὲν γάρ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν (91), ἀλλὰ παρὰ τῶν εἰδωλολατρούντων· καὶ διηρπάγῃ αὐτῶν ὁ βίος, καὶ οἵκοι ἀνετράπτουσαν, καὶ αὐτοὶ ἐφυγαδεύσθησαν, παρὰ τῶν (92) φανερῶν πολεμούντων ἡμῖν διὰ τὸ δνομα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ νῦν ἀναφανέντες διώκται μισοῦσι μὲν ἡμᾶς οὐδὲν ἥττον τῇ ἔκεινοι, εἰς δὲ τὴν τῶν πολλῶν ἀπάτην τὸ τοῦ Χριστοῦ προβάλλονται δνο-
μα, ἵνα μηδὲ τὴν ἐκ τῆς διωλογίας παραμυθίαν ἔχωσιν οἱ διωκόμενοι, τῶν πολλῶν καὶ ἀκραιοτέ-
ρων ἀδικεῖσθαι μὲν ἡμᾶς διωλογούντων, εἰς μαρτύ-
ριον δὲ ἡμῖν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον μὴ λο-
γιζομένων. Διόπερ ἐγὼ πέπεισμαι μείζονα ὑμῖν (93)^C τῇ τοῖς τότε μαρτυροῦσι τὸν παρὰ τοῦ δικαιού κρι-
τοῦ μισθὸν ἀποκείσθαι, εἰπερ ἔκεινοι· καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοχὴν διωλογουμένην εἶχον, καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν ἔξεδέχοντο, ὑμῖν δὲ (94) ἐπ' ἵσοις τοῖς κατορθώμασιν αἱ παρὰ τῶν λαῶν τι-
μαὶ οὐχ ὑπάρχουσιν· ὥστε εἰκὸς πολυπλασίαν ἀπο-
κεῖσθαι ἐν τῷ μέλλοντι αἰώνι τῶν ὑπὲρ τῆς εὐτελείας
τόντων τὴν ἀντιμεσθίαν.

³ I Cor. 1, 13.

(87) Τὸν ἀραδὸν Θεόν. Deest postrema vox in Medicæo et Coisl. primo. Reg. secundus et Coisl. secundus τὸν ἄγαθὸν Κύριον.

(88) Τοῦ δύνασθαι. Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in sex mss., non tamen in Coisl. primo.

(89) Ἐξ ἡμῶν. Non male Harlæanus codex et Medicæus παρ' ἡμῶν. Sed in simili clausula se-
quentis epistolæ legitur ἐξ ἡμῶν omnibus codicibus consentientibus.

(90) Mordōnouσι, etc. Ita tres antiquissimi codi-
ces. Addunt Medicæus et Coisl. primus : Εὔθαλε-
στάτη πρὸς ὑπομονὴν παράλησις καὶ σύγχρισις τοῦ
τε ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τοῦ ἀπὸ αἱρετικῶν
ἐπαγομένου διωγμοῦ, καὶ στὶ οὐ πλήθει δριστὸν τὴν
σωτηρίαν. Præclarissima ad patientiam adhortatio,
et comparatio persecutionis a simulacrorum cultori-

D bus illatæ cum ea quæ ab hæreticis infertur, et quæ
multitudine non definienda salus. Editi Πρὸς μονά-
χοντας ὑπὸ Ἀρειανῶν καταπονηθέντας.

(91) Πατέρες ἡμῶν. Ita tres vetustissimi codi-
ces cum aliis pluribus. Editi πατέρες ὑμῶν.

(92) Παρὰ τὸν. Editi præmittunt ἀλλά, quod
deest in novem mss.

(93) Meliora ὑμῖν. Coisl. uterque, Med. et Reg.
secundus μείζονα ἡμῖν. Sed Harlæanus et alii con-
sentiant cum editis.

(94) Ὑπὸ δέ. Editi præmittunt καὶ, quam vo-
culam sustulimus, quia melius abest a tribus mss.
etsi non vetustissimis. Hæc epistola in Harlæano
codice sic finitur : διωλογουμένην εἶχον τῇ ἵσοις
τοῖς κατορθώμασιν.

* Alias CCCIII, scripta anno 376.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLVII⁵.

Ad monachos ab Arianis vexatos.

Quæ mecum ipse sum locutus, audita tenta-
tione, quæ vobis a Dei hostibus illata est, ea et per
litteras vobis significare præclarum esse duxi : scili-
cat, eo tempore quod pacatum existimatur, com-
parasti vobis meti ipsis beatitudinem his qui per-
secutionem pro Christi nomine patiuntur, repositam.
Non enim quia nomen blandum et lene his qui
male faciunt, impositum est, idcirco res hostiles
non esse existimandum. Ego enim truculentius ju-
dico a tribulibus bellum, quia hostes prius denun-
tiatos etiam effugere facile : at iis qui nobiscum
commiscentur, necesse est ad omnem injuriam ex-
positos esse ; quod et ipsum vobis accidit. Nam et
majores nostri persecutionem perpassi sunt, sed a
simulacrorum cultoribus : et facultates eorum di-
reptæ sunt, et ædes eversæ, et ipsi fugati ab iis,
qui bellum nobis aperte propter Christi nomen
inferebant. Qui vero nunc prodierunt persecutores,
oderunt quidem nos æque ac illi, sed ad multorum
deceptionem Christi ostendunt nomen, ut ne con-
fessionis quidem solatium habeant, qui vexantur :
multis ac simplicioribus injuriam quidem nobis
sieri sententibus, at in martyrii loco nobis 392 mor-
tem pro veritate toleratam non ascriventibus.
Quapropter persuasum mihi est majora vobis, quam
iis qui tunc martyrium passi sunt, a justo judge
præmia servari ; siquidem illi et ab hominibus cer-
tam et exploratam laudem consequebantur, et a
Deo mercedem exspectabant ; vobis autem in pari-
bus præclare factis honores a populis non deseruntur;
unde par est multiplicatam reponi in futuro
ævo laborum pro pietate susceptorum remunera-
tionem.

A 2. Quare adhortamur vos, ut ne animo in ærumnis concidatis, sed in Dei dilectione renovemini, ac quotidie studio vestro adjiciatis: scientes in vobis debere reliquias pietatis servari, quas veniens Dominus in terra inventurus est. Sive autem ejecti sunt episcopi e suis Ecclesiis, hoc vos nequaquam concuriat; sive proditiones nonnulli ex ipsis prodire clericis, neque hoc vestram in Deo fiduciam infirmem. Non enim nomina sunt quæ salvos nos facient, sed propositum, ac vera in Creatorem nostrum dilectio. Considerate in insidiis quæ Domino nostro structæ sunt, principes sacerdotum et scribas et seniores dolum concinnasse, qui autem doctrinam sincero animo suscepserunt, paucos ex populo inventos esse, neque multitudinem esse quæ salvatur, sed electos Dei. Quamobrem nunquam vos perterreat magna populi multitudo; qui velut aquæ maris a vento in alias atque alias partes feruntur. Nam etiamsi unus salvetur velut Loth Sodomis, manere debet in recto iudicio, immobilem retinens in Christo spem, quia non derelinquet Dominus sanctorum suos. Omnes in Christo fratres meo nomine salutare: pro miserabili mea anima sincere precamini.

EPISTOLA CCLVIII^{*}.

Laudat Basilius charitatem Epiphanius, qui ad se scripsert et fratres miserit, ac de componendis in Eleone monis dissensionibus cogitet. Delata sibi ab Epiphanius sedenda controversia provinciam recusat; seque ait jam per litteras significasse Palladio et Innocentio, nihil a se addi posse Niceno symbolo, nisi tantum de Spiritu sancto. Quod special ad Antiochenam dissensionem, declarat se cum Meletio semper communicasse ac semper communicaturum, ac ipsorum etiam Athanasium cum eo communicare voluisse: cum iis autem qui post Meletium venerunt, nunquam se communicasse, quoniam eos non condonnet, nec adduci posse ut ad eos scribat. Ipsum Epiphanium rogat, ut dissensionem componere quæstiōni in aliis litteris propositæ, quid sint Magusæ.

Epiphanio episcopo.

D 1. Quod jampridem exspectatum est ex Domini vaticinio, ac nunc tandem rerum experientia confirmatum, fore videlicet ut propter multiplicatam iniuritatem charitas multorum refrigescat[†]; id jam apud nos adimpletum visse sunt abolere litteræ præstantiaz tuæ ad nos allatæ. Vere enim charitatis indicium non mediocre, primum quidem quod nostri memineris, qui adeo viles et nullius pretii sumus: deinde etiam quod fratres miseris invi-sendi nostri causa, idoneos ministros pacificarum litterarum. Hoc enim spectaculo nullum rarius est, cum jam omnes omnibus suspecti sint. Nusquam enim misericordia, **393** nusquam commiseratio, nusquam fraternæ lacrymæ ob fratrem laborantem. Non persecutioes pro veritate toleratae, non totæ Ecclesiæ ingemiscentes, non magnus ærumnarum nos circumstantium numerus ad mutuam nos sollicitudinem commovere potest. Sed lapsibus insultamus; lancingamus vulnera; illatas ab hereticis injurias, qui idem videmur inter nos sentire, in-

^{*} *Math. xxiv, 12.*

[†] Alias CCCXXV. Scripta circa annum 377.

(95) *Εἰδότας.* *Mss. quinque non tamen antiquissimi editores.*

(96) *Ἐδη.* *Sic mss. novem pro eo quod erat in editis τὸ δέ. Paulo post editi μεμνήσθαι τῶν. Harl.,*

A 2. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἀνανεῦσθαι τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ καθ' ἡμέραν προστιθέναι τῇ σπουδῇ, εἰδότας (95), ὅτι ἐν ὑμῖν ὁφελεῖ τὸ λεψίαν τῆς εὐσεβείας συ-θῆναι, δὲ ἐλθὼν δὲ Κύριος εὐρήσει ἐπὶ τῆς τῆς. Καὶ εἴτε ἀπεδιώχθησαν ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, τούτῳ ὑμᾶς μὴ σαλευέτω· εἴτε προδόται ἔξ αὐτῶν ἐψή-σαν τῶν κληρικῶν, μηδὲ τούτῳ τὴν πεποθεῖσαν ὑμῶν τὴν εἰς Θεὸν σαθρούτω. Οὐ γάρ τὰ δύνα-τά ἔστι τὰ σώζοντα ὑμᾶς, ἀλλ' αἱ προαιρέσεις, καὶ ἡ ἀληθινὴ περὶ τὸν κτίσαντα ὑμᾶς ἀγάπη. Ἐνθυμή-θητε, ὅτι καὶ ἐν τῇ κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιδουλῆ ἀρχιερεῖς μὲν καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι τὸν δόλον. συνεσκευάσαντο, δλίγοι δὲ τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ εὑρίσκοντο οἱ γηγενῖς τὸν λόγον καταδεχόμενοι· B καὶ ὅτι οὐ τὸ πλῆθος ἔστι τὸ σωζόμενον, ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. "Μόστε μηδέποτε ὑμᾶς πιεσθεῖαν πολυοχλία, οἱ ὕσπερ ὑδωρ θαλάσσης ὑπὸ πνευμάτων μεταφερόμενοι.. Ἐάν γάρ καὶ εἰς αὐτὴν ὕσπερ Λώτ ἐν Σοδόμοις, μένειν ὁφελεῖ ἐπὶ τῆς δρθῆς κρίσεως, ἀμετακίνητον ἔχων τὴν ἐν Χριστῷ ἐλπίδα, διότι οὐχ ἐγκαταλείψει Κύριος τοὺς δύσιους αὐτοῦ. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀπάντα-σθε ἔξ ἑμοῦ· προσεύχεσθε γηγενῖς ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τῆς ἐλεεινῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΗ^{*}.

C

Ἐπιχειρίων ἐπισκόπων.

1. Τὸ πάλαι προσδοκηθὲν ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου προ-ρήσεως, νῦν δὲ λοιπὸν τῇ πειρᾳ τῶν πραγμάτων βεβαῖούμενον, διότι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, ἡδη (96) κεκρατημένον παρ' ἡμῖν, ἔδοξε λύειν τὰ γράμματα τῆς τιμο-τητὸς σου κομισθέντα. "Οντως γάρ ἀγάπης ἐνδειγμα οὐ τὸ τυχόν, πρῶτον μὲν μηνοθῆναι ἡμῶν τῶν οὐτων μικρῶν καὶ μηδενὸς ἀξίων· ἐπειτα καὶ ἀδελφῶνς ἀποστεῖλαι εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν, πρέποντας εἶναι διακόνους εἰρηνικῶν γραμμάτων. Οὐδὲν γάρ τούτων σπανιώτερον θέαμα, πάντων πρὸς πάντας λοιπὸν ὑπόπτως διακειμένων. Οὐδαμοῦ γάρ εὐστέλλογία, οὐδαμοῦ συμπάθεια, οὐ δάκρυον (97) ἀδελφῶν ἐπὶ ἀδελφῷ κάμμοντι. Οὐ διωγμὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οὐχ Ἐκκλησίαι στεγάζουσαι (98) πανδημεῖ, οὐχ ἐπολὺς οὗτος τῶν περιεχόντων ἡμᾶς δυσχερῶν κατά-λογος κινεῖν δύναται ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων μέριμναν. Ἄλλα τοῖς πτώμασιν ἐναλλόμεθα, τὰ τραύματα ἐπιξινομεν, τὰς παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐπηρεάς, οἱ δοκοῦντες τῷ αὐτῷ κοινωνεῖν φροντί-

Coisl. uterque et quatuor alii ut in textu.

(97) Οὐ δάκρυον. Ita tres vetustissimi codices. Editi hic etiam repetunt οὐδαμοῦ.

(98) Στεγάζουσαι. Sic mss. omnes. Editi στεγά-ζουσι.

ματι, ἐπιπείνομεν, καὶ οἱ ἐν τοῖς καιριωτάτοις ἔχοντες συμφωνίαν ἔνι γέ τινι πάντως διεστήκασιν ἀν' ἀλλήλων. Πώς οὖν μὴ θαυμάσομεν τὸν ἐν τοιούτοις πράγματι καθαρὸν καὶ δόλον τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἐπιδειχνύμενον, καὶ διὰ τοσαύτης θελάσσης καὶ τῆπερου, τῆς χωρίζουσῆς ἡμᾶς σωματικῶς, τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν χρεῖόμενον;

2. Ἐθαύμασα δέ σου κάκενο, δτι καὶ τὴν ἐν τῷ Ἐλαιῶν τῶν ἀδελφῶν διάστασιν λυπηρῶς ἐδέξω, καὶ βούλει τινὰς αὐτοῖς γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους συμβιβασμόν. Καὶ δτι σε οὐδὲ τὰ παρευρεθέντα ὑπὸ τινῶν, καὶ ταραχὰς ἐμποιήσαγτα τῇ ἀδελφότητι, παρέλαθεν (99), ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις μέριμναν ἀνεδέξω, καὶ ταῦτα ἀπεδεξάμην. Ἐκεῖνο δὲ οὐκέτι τῆς σῆς ἐνθύμια εἶναι συνέσεως δξιον, τὸ ἥμιν τὴν περὶ τῶν τηλικούτων διόρθωσιν ἐπιτρέπειν, ἀνθρώποις οὐτε χάριτι Θεοῦ ἀγομένοις, διὰ τὸ ἀμαρτίας ευζῆν, οὐτε τινὰ κεκτημένοις περὶ τοὺς λόγους δύναμιν, διὰ τὸ τῶν μὲν ματαίων ἀγαπητῶν (1) ἀποστῆναι, τῶν δὲ τῆς ἀληθείας δογμάτων μήπω τὴν προσήκουσαν ἔξιγ ἀναλαβεῖν. Ἐπετεῖλαμεν οὖν ἡδη τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, τοῖς κατὰ τὸν Ἐλαιῶνα, Παλλαδίῳ τῷ ἡμετέρῳ καὶ Ἰννοκεντίῳ (2) τῷ Ἰταλῷ, πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν ἥμιν ἐπεπταλμένα. δτι οὐδὲν δυνάμεθα τῇ κατὰ Νίκαιαν πίστει προστιθέναι ἡμῖν, οὐδὲ τὸ βραχύτατον, πᾶτὴν τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον δοξολογίας, διὰ τὸ ἐν παραδρομῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν τούτους τοῦ μέρους ἐπιμνησθῆναι· οὐπω τοῦ κατ' αὐτὸν ζητήματος τότε κεκινημένου. Τὰ δὲ προσυφαινόμενα (3) τῇ πίστει ἐκείνῃ δόγματα περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, ὡς βαθύτερα τῆς ἡμετέρας καταλήψεως, οὐτε ἐδιασανταμεν, οὐτε παρεδεξάμεθα· εἰδότες, δτι, ἐπειδὴν τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως ἀπαξ παρακινήσωμεν, οὐτε τι (4) πέρας τῶν λόγων εὐρήσομεν, ἀεὶ τῆς ἀντίλογίας εἰς τὸ πλεῖον ἀπαξ παραταράξομεν (5) τῇ παρεισαγωγῇ τῶν ξενιζόντων.

3. Τὴν δὲ κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίαν, λέγω δῆ τὴν τῷ αὐτῷ φρονήματι συμβαίνουσαν, δώρη ποτὲ δὲ Κύριος ιδεῖν αὐτὴν ἡνωμένην. Κινδυνεύει γάρ αὐτῇ μάλιστα δεδέχθαι τὰς ἐπιθουλὰς τοῦ ἔχθροῦ, μνησικακούντος αὐτῇ διὰ τὸ πρῶτον τοῖς ἐκεῖ τὴν

(99) *Παράλιθεν*. Editi præmittunt οὐ. Sed hæc negatio melius abest a codicibus Med., Reg. primo, Coisl. secundo, Paris. et Bigot.

(1) Ἀγαπητῶς. Ita mss. novem. Editi ἀγαπητικῶς.

(2) Ἰρροκεντίων. Coisl. uterque, Harl., Med. et Reg. secundus Ἰρροκεντίων.

(3) Τὰ δὲ προσυφαινόμενα. Quod ait Basilius, se extatta Nicænæ fidei dogmata de Incarnatione nec examinasse, nec receperisse, id de ipso dogmate accipi non debet, sed de modo dogmatico ita exprimendi, ut hæretici eludere non possint. Nam ipsum quidem dogma certissime tenebat Basilius, neque ad eam rem opus habebat examine. Sed cum nonnulli formulæ Nicænæ aliquid de Incarnatione aderent ad comprimentos Apollinaristas; id Basilius nec examinaverat, nec receperat, tum quia altius intelligentia sua esse ducebat; tum quia metuebat quæstiones, ac

A tendimus; et qui in præcipuis capitibus inter se consentiunt, in una aliqua re prorsus ab se invicem dissident. Quomodo igitur eum non admireremur, qui in tali rerum statu purum ac sincerum erga fratres amorem ostendit, et ex tanto maris et terræ, quibus corpore se Junguntur intervallo, quantum in se est, animarum nostrarum curam suscipit?

2. Ilud autem etiam in te miratus sum, quod et fratum, qui in Elæone sunt, moleste tuleris dissensionem, velisque aliquam ipsis fieri inter se conciliationem. Quod autem te non latuerunt quæ a nonnullis male excogitata, fratres conturbarunt, ac de his quoque sollicititudinem suscepisti, hæc etiam mihi probata sunt. Illud vero non jam tua judicavi esse prudentia dignum, quod nobis harum rerum emendationem commiseris, hominibus neque gratia Dei ductis, ut qui in peccatis vivamus, nec ulla dicendi facultate prædictis, eo quod a vanis quidem libenter recesserimus, veritatis autem dogmatum nondum assecuti idoneum usum simus. Jam igitur respondimus dilectis fratribus nostris in Elæone degentibus, Palladio nostro et Innocentio Italo, ad ea quæ nobis ab ipsis fuerunt scripta, nos scilicet nihil posse Nicænæ fidei adjicere, ne brevissimum quidem, excepta Spiritus sancti glorificatione, propterea quod majores nostri cursim hujus partis meminerint, nondum tunc de Spiritu mota quæstione. Quæ autem adtexuntur huic fidei dogmata, de Domini Incarnatione, ea ut altiora nostra intelligentia, neque examinavimus, neque recepimus: scientes, ubi simplicitatem fidei semel sustulerimus, nullum jam sermonum finem nos esse inventuros, contradictione nos semper ulterius abripiente; ac simpliciorum animas conturbaturos, novis rebus introducendis.

3. Quod autem attinet ad Ecclesiam Antiochenam, illam dico, quæ in eadem doctrina consentit, largiatur aliquando Dominus ut 394 eam videamus conjunctam. Periculum enim est, ne ipsa maxime pateat insidiis inimici, qui ei succenseret, quia

D simpliciorum animi novis rebus in symbolum inductis laderentur. Minime autem mirum, si, quamvis Basiliūm nemo intelligendi et explicandi dogmatis dono superaret, suarum tamen virium ac suæ facultatis esse non putabat, attestia fidei Nicænæ de Incarnatione dogmata examinare. Longe enim difficillimum sciebat esse formulam fidei ita constitutere, ut, quod omnino necessarium esse ad legitimam formulam docet lib. 1 in Eunom., p. 213, nihil ei desit, et hæreticorum usu teri non possit. Nec eum latebat ipsos etiam Nicænos Patres formulæ, quam primo considerant, aliquid addere coactos fuisse, postquam illam ab hæreticorum auribus nocte abhorrenerat.

(4) Οὗτα τι. Sic omnes mss. Editi οὐκέτι.

(5) *Παραταράξομεν*. Ita Harl., Reg. primus, Paris. et Bigot. Legitur ταράξομεν in tribus aliis, nempe Coisl. utroque et Regio secundo. Editi παρατάξομεν.

illuc primum Christianorum viguit appellatio. Ac A scissa quidem est hæresis contra rectam doctrinam, scissa etiam et ipsa contra se recta fides. Nos autem, quia qui prior veritatem libere defendit, ei bonum illud certamen Constantio imperante certavit, Meletius est reverendissimus episcopus; et quia eum habuit Ecclesia mea communicatorem, magnopere eum diligens ob fortem illum ac invictam dimicationem, idcirco habemus illum bactenus, Deo largiente, communicatorem, et certe, si Deus voluerit, habebimus. Nam et beatissimus papa Athanasius, cum Alexandriam venisset, omnino optabat, ut sibi cum ipso communio conciliaretur; sed malitia consiliariorum in aliud tempus dilata eorum conjunctio: quod utinam non evenisset! Nullius autem ex his, qui postea introierunt, communionem unquam admisisimus: non quod eos judicemus indignos, sed quod nihil habeamus, unde hunc condemnemus. Atqui multa quidem audivimus a fratribus, sed fidem non adhibuimus, eo quod coram accusatoribus non starent accusati, sicut scriptum est: *Lex nostra non judicial homicinem, nisi prius eum audierit et neverit quid faciat*⁶. Quare nondum possumus, frater colendissime, litteras ad illos dare, neque ad hoc cogi debemus. Illud autem pacifico tuo animo dignum fuerit, non, unum quidem conjugere, aliud vero disjungere, sed ad eam conjunctionem, quæ prior exstitit, ea quæ sunt separata reducere. Quapropter primum quidem precare, deinde etiam, quantum in te situm erit, exhortare, ut projecta ex animis ambitione, tum ad robur Ecclesiæ restituendum, tum ad comprimentum inimicorum suorem inter se reconcilientur. Valde autem meum illud etiam animum recreavit, quod diligentia tua cæteris præclare et accurate tractatis adjecit, tres necesse esse hypostases confiteri. Quapropter hoc etiam a te fratres Antiocheni edoceantur: projecto autem iam edociti sunt. Nam sine dubio eorum amplexus non essem communionem, nisi maxime tibi de hoc capite cautum esset.

4. Gens autem Magusæorum (id quod alteris mihi litteris indicare gravatus non es) frequens est apud nos, per omnes sere agros sparsa, coloniis huc jampridem Babylone adductis. Hi utuntur moribus peculiaribus: nulla ipsis cum reliquis hominibus societas, nec fieri ullo modo potest, ut cum illis sermo habeatur, siquidem

τῶν Χριστιανῶν προσηγορίαν ἐμπολιτεύσασθαι. Κει τέτμηται μὲν τῇ αἱρεσὶς πρὸς τὴν ὁρθοδοξίαν τέμνεται δὲ καὶ αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν ἡ ὁρθότης. Ήμεῖς δὲ, ἐπειδὴ καὶ ὁ πρώτος παρθένος αὐτῷ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τὸν καλὸν ἔκεινον διαθήτας ἄγων ἐπὶ τῶν καιρῶν Κωνσταντίου, ὁ αἰδεστιμώτατος Μελέτιος ἐστιν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔσχεν αὐτὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινωνικὸν, ὑπεραγαπήσασα αὐτὸν ἐπὶ τὴν καρτερὰν ἔκεινην καὶ ἀνένδοτον ἐνστασιν ἔχομεν (6) αὐτὸν κοινωνικὸν μέχρι τοῦ νῦν τῇ τῷ Θεῷ χάριτι, καὶ ἔξομέν γε, ἐὰν δὲ Θεὸς θέλῃ. Επειδὴ καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος, ἐποκή ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πάνω ἐνούλετο αὐτῷ τὴν πρᾶ; αὐτὸν κοινωνίαν καταπραχθῆναι· ἀλλὰ κακία συμβούλων εἰς ἔτερον καιρὸν ὑπερετέθη αὐτῶν ἡ συνάρτεια ὡς οὐκ ὥφειλε! Τὸν δὲ τελευταῖον ἐπεισεθόντων οὐδενὸς οὐδέπω τὴν κοινωνίαν προστάμεθα· οὐκ ἔκεινους κρίνοντες ἀναξίους, ἀλλὰ μὲν ἔχοντες τούτου καταγινώσκειν. Καίτοι πολλὰ μὲν τηρούσαμεν περὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οὐ προστάμεθα, διὰ τὸ μὴ ἀντικαταστῆναι τοὺς κατηγόρους τοὺς ἐγκαλουμένους κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰ: Μή δὲ τόμος ἡμῶν κρίνει (7) τὸν ἀνθρώπον, ἐάν μὴ πρῶτον αὐτοῦ ἀκούσῃ, καὶ γνῶ τι ποιεῖ. Όστε οὖπω δυνάμεθα αὐτοῖς ἐπιστέλλειν, τιμώσατε ἀδελφὲ, οὐτε ἀναγκάζεσθαι εἰς τοῦτο ὀφελούμεν. Πρέπει δὲ ἐντι τῇ εἰρηνικῇ σου προθέσει μὴ τὸ μὲν συάπτειν, τὸ δὲ διασπᾶν, ἀλλὰ τῇ προοῦπαρχούσῃ ἐνώσει τὰ κεχωρισμένα προσάγειν. Όστε πρῶτον μὲν εὗξαι, ἐπειτα καὶ, διη δύναμις, παρακάλεσον, μίμησας αὐτοὺς ἐκ τῶν ψυχῶν τὸ φιλότιμον, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀποδοῦναι τὴν ἴσχυν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ καθελεῖν τὸ φύγαμα τῶν ἔχθρῶν, συμβῆναι αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Ἰκανῶς δέ μου κάκειν τὴν ψυχὴν παρεκάλεσε, τὸ προτείνεν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας; τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριβῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν. Όστε τοῦτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ ὀδασκεῖσθαν παρὰ σοῦ· πάντως δέ που καὶ ἐδάχθησαν. Οὐ γάρ ἀν εἴλου (8) δηλονότε τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, μη τοῦτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλισάμενος.

4. Τὸ δὲ τῶν Μαγουσαίων έθνος (ὅπερ διὰ τῆς ἐπιστολῆς σημῆναι (9) ἡμῖν κατηξιώσας) πολὺ ἔστι παρ' ἡμῖν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν χώραν ἀιεσπαρμένον, ἀποίκων τὸ παλαιὸν (10) ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἡμῖν ἐπεισαχθέντων. Οἱ ίθεσιν ἰδάσκουσεις ἔχερηνται, ἀμικτοὶ δυντες πρὸς τοὺς ἀλλοὺς ἀνθρώπους· λόγῳ δὲ πρὸς αὐτοὺς κεχρῆσθαι, καθό (11)

* Joan. VII, 51.

(6) Ἐχομέν. Ita tres mss. vetustissimi. Editii καὶ ξυρανεν.

(7) Κρίνει. Sic plerique mss. Editii κρίνει. Paulo ante, quamvis in omnibus codicibus legatur περὶ τῶν ἀδελφῶν, multa audivimus de fratribus, legendū tamen videtur παρὰ τῶν ἀδελφῶν. Hic enim fratum nomine probabilius est eos designari, qui a S. Meletii partibus stabant, quam qui a Paulini.

(8) Άρ εἴλον. Codex Medicus εἴλω.

(9) Σημῆναι. Ita tres vetustissimi codices. Editii σημῆναι.

(10) Τὸ παλαιόν. Ita mss. quinque. Editii τὸ παλαιόν.

(11) Καθό. Med. et Coisl primus, καθ' ὅσον. Harl. καθ' ὅν.

ειν ἔσωγρημένοις ὑπὸ τοῦ διαδόλου εἰς τὸ ἐκείνου αὐτῆς, παντελῶς ἐστιν ἀδύνατον. Οὐτε γάρ βιβλία τι παρ' αὐτοῖς, οὐτε διδάσκαλοι δογμάτων, ἀλλὰ εἰς ἀλόγῳ συντρέφονται, παῖς παρὰ πατρὸς διαδεμένοις τὴν ἀσέβειαν. Ἐκτὸς δή τούτων, & ὑπὸ ἡνῶν δρᾶται, τὴν ζωθεσίαν παραιτοῦνται ὡς ιερεῖς, διὸ ἀλλοτρίων χειρῶν τὰ πρὸς τὴν χρείαν οὐ κατατράπτοντες (12). γάμοις ἐπιμαίνονται πανύμοις· καὶ τὸ πῦρ ἥγουνται θεόν· καὶ εἰ τι κοῦτο. Τὰς δὲ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ γενεαλογίας οὐδὲ ἡμῖν μέχρι τοῦ παρόντος τῶν μάγων ἐμυθοῦται· ἀλλὰ Ζαρνούάν τινα ἑαυτοῖς ἀρχηγὸν τοῦ ἑνοῦς ἐπερημίζουσι. Διόπερ οὐδὲν ἔχω (13) πλέον πιστέλλειν ὑπὲρ αὐτῶν τῇ τιμιότητί σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΘ.

Vel Basilius quod pacem conciliare non potuerit, sed tamen nemini succenseret. Non petit ut se crebro invitant Palladius et Innocentius, sed ut pro se precentur.

Παλλαδίῳ καὶ Ἰρροκεντίῳ μοράζουσιν (14). B

Ἐγώ πόσον μὲν ὑμᾶς ἀγαπῶ, εἰκάζειν ὅφελετε· ὃν ἡμᾶς αὐτοὶ ἀγαπᾶτε. Καὶ εἰρήνης μὲν ἐπιθύμτας ἀεὶ γενέσθαι βραβευτής, ἀποτυγχάνων δὲ υπομεῖς μέν. Πῶς γάρ οὖ; Οὐ μὴν (15) ἔχθραντες οὐρανοὶ τισι τούτου γε ἔνεκεν, εἰδὼς, ὅτι πάλαι ἡ ἡμῶν ἡρθη τὸ τῆς εἰρήνης καλόν. Εἰ δὲ παρ' ἄλλοις ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως, παράσχοι Κύριος εἰς τοὺς τὰς διχοστασίας ποιοῦντας. Οὐ μέντοι οὐδὲ ἐπικήτω συνεχῆ ὅμῶν τὴν ἐπιδημίαν· ὡστε πάντων ἔνεκεν μηδὲ ἀπολογεῖσθαι (16) μοι. Οἶδα γάρ, οὐδὲν διδομένον προελόμενοι βίον, καὶ εἰ διὰ τῶν χειρῶν ἑαυτοῖς τὰ ἀναγκαῖα συμπορίζεινος, πολὺν ἀποδημεῖν χρόνον τῶν ίδιων οὐ δύσκοτε. Ἄλλ' ὅπουτερ ἀνήκει, μέμνησθε ἡμῶν· καὶ φροτεύεσθε ὑπὲρ ἡμῶν (17), ἵνα αὐτοὶ γοῦν πρὸς Ιησούς εἰρήνην ἔχωμεν καὶ πρὸς τὸν Θεόν, μηδεμάς τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν ταραχῆς ἐνοικούσης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣΥ.

Εὐγένιος Optimi pluribus explicat Basilius illud Scripturæ: Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet; tum etiam Lamech ad uxores verba, et Simeonis ad Mariam.

Ὀπτιμῷ ἐπίσκοπῳ.

1. Καὶ ἀλλῶς (18) μὲν ἡδέως δρῶν τοὺς ἀγαθοὺς

(12) *Kataσφάττοτες.* Codices nonnulli κατασφάττοντες. Basilii narrationem confirmant Bardeianes apud Eusebium, *Præp. evangel.*, lib. vi, p. 275, et ipse Epiphanius in *Expositione cathol.* fid. Primum testatur legem esse apud Persas ut filias et matres in matrimonium ducant; neque id in Perside solum fieri, sed etiam quoiquot e Perside migrarunt, quos Magusæos vocant, iisdem in flagitiis manere, et filiis quasi patriam hæreditatem hos mores tradere. Addit nūlitos hactenus Magusæos reperti in Media, *Ægypto*, Phrygia, et Galatia. Vide p. 259. Epiphanius ait Magusæos apud Persas simulacula detestari, sed et tamen adorare, siquidem adorant ignem, solem et lunam.

(13) Ἔχω. Coisl. primus εἶχον. Ibidem editi τῇ τιμιότητί σου ὑπὲρ αὐτῶν. Tres codices vetustissimi, ut in textu, nisi quod Harleanus habet περὶ αὐτῶν.

(14) *Morāζουσιν.* Sic legitur in sex nostris codi-

A diaboli facti sunt præda, ut illius inserviant voluntati. Nam nec libri apud illos, nec dogmatum magistri, sed moribus insulsis instituuntur, filius a patre impietatem excipientes. Jam vero præter hanc quæ conspiciuntur ab omnibus, animalium cædem aversantur ut inquinamentum, alienis manibus animalia ad suos usus necessaria 395 mactantes: nuptiis insaniunt illegitimis, ac ignem deum esse arbitrantur; et si quod aliud institutum ejusmodi. Cæterum magorum ab Abraham genealogias nemo hactenus nobis narravit: sed Zarnuam quenam generis sui auctorem esse ferunt. Quapropter nihil amplius habeo, quod de his dignitati tuæ scribam.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLIX *.

Palladio et Innocentio monachis.

Quantum ego vos diligam, conjicere debetis ex vestro in me amore. Et pacis quidem semper optavi conciliator esse, sed, re infecta, moereo. Quomodo enim non moererem? Sed tamen ea causa succensere nemini possum; quippe cum sciam pacis bonum jam olim a nobis esse sublatum. Quod si in aliis causa residet dissensionis, faxit Dominus ut dissidiorum auctores conquiescant. Non sane a vobis peto, ut me crebro conveniatis. Quare non est cur ea de re causam apud me dicatis. Novi enim homines, pauperem amplexos vitam, ac semper suis manibus sibi necessaria comparantes, longo peregrinari tempore a suis ædibus non posse. Sed ubique locorum fueritis, nostri memento: ac pro nobis precamini, ut nos saltem nobiscum ipsi pacem habeamus et cum Deo, nulla cogitationibus nostris perturbatione insidente.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLX **.

Optimo episcopo.

1. Cum et aliæ libenter videam optimos pueros,

cibus. Editi μοναχοῖς. Tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom. habent πρεσβυτέρους καὶ μονάζουσιν.

(15) Οὐ μήν. Ita tres vetustissimi codices. Plures alii οὐ μὴ δέ. Editi οὐ μὲν δέ.

(16) Μηδὲ ἀπολογεῖσθαι. Ita tres vetustissimi codices. Editi μὴ ἀπολογεῖσθαι.

(17) Ὑπὲρ ἡμῶν. Hæc desunt in Vaticano, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(18) Καὶ ἀλλῶς. Post hæc verba addidimus vocula ex codicibus Harl. et Med. et uno ex Regiis. Ibidem Harleanus codex prima manu δρῶ, et postea ἐπειδὴ δέ καὶ μετὰ γραμμάτων. Et alias quidem libenter video, etc., at ubi cum litteris etiam tuis. Editi ἐπειδὴ δέ καὶ μετὰ γραμμάτων. Deest prima vocula in quinque veteribus libris, altera in tribus.

* Alias CLXXXIV. Scripta anno 377

** Alias CCCXVII. Scripta anno 377.

tum quia illorum mores ultra aetatem egregie coni- A positi, tum propter eorum cum tua pietate neces- situdinem, ex qua etiam magni aliquid ab eis exspectare licet; postquam cum litteris tuis vidi eos ad me venientes, duplicavi in illos amorem. Ubi autem legi epistolam, ac in ea perspexi cum providam animi tui de Ecclesiis sollicitudinem, tum legendae Scripturæ divinæ studium; gratias egit Domino, ac bona precatus sum his qui tales nobis afferebant litteras, imprimis vero ipsi illi, qui nobis scripsit.

2. Quæsivisti, celeberrimum illud dictum et apud omnes susdeque versatum, quam solutio- nem **396** habeat: nempe illud: *Omnis qui occi- derit Cain, septem vindictas solvet*⁶. Hac autem interrogatione, primum quidem te ipsum demon- strasti id quod Paulus præcepit Timotheo⁷ ac- curate servare (liquet enim te attentum esse lectioni); deinde vero et nos, qui senes sumus, et jam emarcuimus et tempore et imbecillitate corporis, et multitudine afflictionum, quæ plurimæ in nos concitatæ vitam nostram prægravarunt, ta- men exsuscitasti, ac fervens spiritu nos frigescen- tes, tanquam latentia in lustris animalia, ad me- diocrem vigilantium et vitalem operationem revocas. Atque illud quidem dictum et simpliciter sic in- telligi potest, et variam accipere explanationem. Simplicior autem et quæ cuiilibet possit sua sponte occurrere sententia, hæc est: oportere Cain septem- plicem dare poenam peccatorum. Non enim est justi judicis, pares paribus statuere mercedes: sed necesse est ut mali inceptor cumulatus per- solvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturus exemplo. Quoniam igitur statutum est, ut septemplicem Cain adimpleat peccatorum poenam, dissolvet, in- quit, id quod divino iudicio de eo decretum est, qui eum occidet. Hæc est sententia sua sponte ex prima lectione nobis occurrens.

3. Sed quia solet profunda scrutari hominum laboris amantium animus, querit quomodo justitia in septemplici adimpleatur, et quid sint tæ ex- diœcumena, utrum peccata septem, an unum pecca- tum, et septem pro uno suppicia? Semper quidem Scriptura remissionem peccatorum numero septe- nario definit. *Quoties, inquit, peccabit in me frater, et remittam illi* (Petrus est qui hæc Domino dicit)?

⁶ Gen. iv, 15. ⁷ 1 Tim. iv, 13.

(19) Περὶ τὰς Ἐκκλησίας. Sic mss. octo. Editi περὶ τῆς.

(20) Τιμοθέου.. Post hanc vocem addunt editi ποιῶν, quod melius multo deesse visum est in duobus Regiis, Bigot. altero, Coisl. secundo et uno Colbertino.

(21) Ἐβάρησαν. Coisl. primus ἐδάρυναν.

(22) Ἐκκαράτεις. Ita tres velustissimi codices. Editi ἐπανήγαγες.

A παῖδες διά τε τὸ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν τῶν ἡδῶν εἰποῦ- θες καὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οἰκεῖον, ἢ οὐ τι καὶ μέγα προσδοκῶν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς; ἐπεὶ καὶ μετὰ γραμμάτων σῶν εἰδῶν αὐτοὺς προσήνε- μοι, ἐδιπλασίασα τὸ ἐπ' αὐτοῖς φιλτρον. Οὐ δὲ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολὴν, καὶ εἶδον ἐν αὐτῇ ἄνε μὲν τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησίας (19) προνοτικὴν τῆς στῆς διαθέσεως, ὅμοι δὲ τὸ περὶ τὴν ἀνάρωτον θείων Γραφῶν ἐπιμελὲς, ηγαρίστησα τὸ Κύριον καὶ ἐπηγέρμην τὰ ἀγαθὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ζε- χομένουσι γράμματα, καὶ πρὸ γε αὐτῶν αὐτῷ ἡ γράψαντι ἡμῖν.

B 2. Ἐπεζήτησας τὸ πολυθρύλλητον ἔκεινο, καὶ παρὰ πᾶσιν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ἥπιον, τίνα τὴν λύσιν ἔχει· τὸ, Ήλᾶς ὁ ἀκούειντας καὶ ἐπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. Διὰ τούτον ἡ τις μὲν αὐτὸς σεαυτὸν συνέστησας, τὸ τοῦ Τιμοθέου⁸, δὲ παρέδωκεν αὐτῷ Παῦλος, ἀκριβῶς φύλακα (δῆλος γάρ εἰ προσέχων τῇ ἀναγνώσει) ἐπειδὴ τὴν τιμὴν αὐτὸς τοὺς γέροντας, καὶ νεαροκρότας ἥπιον καὶ τὸ χρόνῳ καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος, καὶ τὸ τιμὴν τῶν θλιψεων, αἱ πολλαις νῦν περὶ τὴν κυνήσιον ἐδάρησαν (21) ἡμῶν τὴν ζωὴν, ὅμως διανεπτυγ- καὶ ζέων τῷ πνεύματι κατεψυγμένους ἡμᾶς, οὐ τοις φωλεύοντα τῶν ζώων, εἰς ἐγρήγοροις μετρίαι τῆς ζωτικῆς ἐνέργειαν ἐπανάγεις (22). Εστιν δὲ τὸ τιμὴν τὸν ποικίλον καὶ ἀπλῶς οὐτων νοηθῆναι δυνάμενον, τοις ποικίλον ἐπιδέξασθαι (23) λόγον. Η μὲν οὖν ἐπι- στέρα καὶ παντὶ δυναμένῃ ἐκ τοῦ προχειροποιη- στῆναι διάνοια αὐτὴν ἔστιν· διτὶ δει τὸν Κάιν ἐπα- πλασίον ἀποδοῦναι (24) τὴν τιμαρίαν ὑπὲρ τὴν ημαρτεῖν. Οὐ γάρ ἐστι δικαίου χριστοῦ Ιησοῦ πότερον ὅρεσιν τὰς ἀντιδόσεις (25)· ἀλλ' ἀνάγκη, τὸν κτιρί- ξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ δυσ- μενα, εἰ μέλοι αὐτός τε βελτίων ταῖς τιμωρί- γενήσεσθαι, καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους πο- σειν (26) τῷ ὑποδείγματι. Ούκον, ἐπειδὴ τέτοια- ἐπτάκις ἀποτιληρῶσαι τὴν δίκην τῶν ημαρτη- τῶν Καίν, παραλύσει, φησι, τοῦτο τὸ ὑπὲρ τῆς ημαρτη- τῶν ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἐπτά περιορίζει. Ποσάκις δη- φηστιν, ἀμαρτιήσει εἰς ἐμὸν δὲ ἀδειάδος μου, καὶ γνώσεως ἡμῖν προσπίπτων.

D 3. Ἐπειδὴ δὲ ἐρευνᾷν πέφυκε τὰ βάθη τῶν τιμ- ποικιλέρων τὴν διάνοιαν, ἐπιζητεῖ, τὸ δίκαιον ποιῶν τῷ ἐπτάκις ἀποτιληροῦται, καὶ τι τὰ ἐκδικούμενα πότερον τὰ ἀμαρτηθέντα ἐπτά ἔστιν, ἢ ἐν μὲν ἀμάρτημα, ἐπτὰ δὲ ἐπὶ τῷ ἐνὶ αἱ κολασίαι. Με- μέν οὖν τὴν Γραφὴν τὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτη- τῶν ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἐπτά περιορίζει. Ποσάκις δη- φηστιν, ἀμαρτιήσει εἰς ἐμὸν δὲ ἀδειάδος μου, καὶ

(23) Ἐπιδέξασθαι. Nounulli codices ἐπιδέξα- σθαι. Quidam alii ὑποδείγματι.

(24) Ἀποδοῦναι. Ita Harl. et Coisl. primus Med. ἀποδιδόναι. Editi δοῦναι.

(25) Ἀντιδόσεις. Ita Harl. et Coisl. primus cum Anglicano et uno ex Regiis.

(26) Ποιήσειν. Multi codices sed recentiores ποιεῖν.

(27) Ποσάκις. Editi addunt γάρ, quæ vocia

πώ αὐτῷ; ('Ο Πέτρος ἔστι λέγων τῷ Κυρίῳ.) Εἰτα ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· Οὐλέστοι ἔως ἐπτάκις, ἀλλ' ὅταν ἐδόμηκοντάκις 28. Οὗ γάρ ἐπ' ἀλλον ἀριθμὸν μετέβη ὁ Κύριος, τὸν ἐπτά πολυπλασιάσας, ἐν αὐτῷ τὸν δροντῆς ἀφέσσως. Καὶ δι' ἐπτά μὲν ἐτῶν ὁ Ἐβραῖος ἦντο τῆς δουλείας· ἐπτά δὲ ἐδόμαδες ἐτῶν τὸν πατὸν Ιωνᾶτον ἐποίουν ἐν τοῖς πάλαι, ἐν φετίζε μὲν ἡ γῆ, χρεῶν δὲ ἡσαν ἀποκοπαί, εἰς ἀπαλλαγὴ, καὶ οἰονεὶ νέος ἀνωθεν καθικτοῖς, ἐν τῷ ἐδόματικῷ ἀριθμῷ τοῦ παλαιοῦ πονούντων τὴν συντέλειαν δεχομένου. Ταῦτα δὲ τοῦ αἰώνος τούτου, διὰ διὰ τῶν ἐπτά ἡμερῶν πυκλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει· ἐν φύλονται τῶν μετριωτέρων ἀμαρτημάτων ἐκτίσεις, κατὰ φύλανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου, μή τῷ ἀπεράντῳ αἰώνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς ταῖς. Τὸ μὲν οὖν ἐπτάκις διὰ τὴν πρὸς τὸν κόσον τοῦτον συγγένειαν, ὡς τῶν φιλοκόσμων ἀνώπων ἀπὸ αὐτῶν δρειλόντων μάλιστα ζημιοῦσθαι, ἔνεκεν εἰλοντο πονηρεύεσθαι (28). Ἐκδικούμενα, εἴτε τὰ παρὰ τοῦ (29) Καίν ἡμαρτημένα λέγοις, οἵτις ἐπτά· εἴτε τὰ παρὰ τοῦ χριτοῦ ἐπ' αὐτῷ αγθέντα (30), καὶ οὕτως οὐχ ἀποτεύῃ τῆς ἐντιξ. Ἐν μὲν οὖν τοῖς παρὰ τοῦ Καίν τετολμημένι πρῶτον ἀμάρτημα φθόνος ἐπὶ τῇ προτιμήσει Ἀδελ· δεύτερον δόλος, μεθ' αὐτοῦ διελέχθη τῷ εἰρῆ, εἰπών· Διέλθωμεν εἰς τὸ κεδίον· τρίτον τος, προσθήκη τοῦ κακοῦ· τέταρτον, διὰ καὶ εἰρῆσον φόνος, μείζων ἡ ἐπιτασίς· πέμπτον, διὰ πρῶτος φονεὺς ὁ Καίν, πονηρὸν ὑπόδειγμα τῷ καταλιπόν· ἔκτον ἀδίκημα, διὰ γονεῦσι πέντεποτεν (31)· ἐδόμαν, διὰ θεῦ ἐκψεύσατο· ἐρωτητὶς γάρ, Πού Ἀδελ διάδειρδος σου; εἶπεν, Οὐκ ἔτι. Ἐπεὶ δὲ οὖν τὰ ἐκδικούμενα παρελύετο ἐν τῷ αἰρεθῆναι τὸν Καίν. Ἐπειδὴ γάρ εἰπεν ὁ Κύριος, Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἡ δικαιοσύνη τοῦ πατοῦ ἀδελφοῦ σου· καὶ, Στένω καὶ τρέμωρ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Καίν φησιν· Εἰ ἐκβάλλεις με ἵμερος ἀπὸ τῆς γῆς (32), καὶ ἀπὸ τοῦ προστού σου κρυβήσομαι, καὶ δυομαι στένωρ καὶ ἐμωρ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ πᾶς ὁ εὐρύσκων με τοκτενεῖ με. Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ Κύριος φησιν· Οὐχ τῷ καὶ διὰποτείνας Καίν ἐπτά ἐκδικούμενα ἰραίνουσεν· Ἐπειδὴ γάρ ἐνδύσιεν εὐάλωτος εἶναι διὰ τὸν Καίν, διὰ τὸ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς (33) ἀσφάτιν μήτε ἔχειν (ἐπικατάρατος γάρ ἡ γῆ ἀπὸ αὐτοῦ), καὶ τῆς ἀπὸ θεοῦ βοηθείας τρημωσθαι, δργισθέντος

Num usque septies? Deinde responsum Domini: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies²⁹. Non enim ad alium numerum transivit Dominus, sed septenarium multiplicans, in illo modum constituit remissionis. Post septem annos Hebreus liberabatur a servitute³⁰. Septem hebdomades annorum celeberrimum jubilatum olim efficiebat³¹, quo sabbatum terra servabat, debita rescindebantur, servi in libertatem asserebantur, ac veluti novum de integro constituebatur ævum, vetere per septenarium numerum quodam modo finem accipiente. Hæc autem figura eran hujus saeculi, quod per septem dies revolutum præterit; in quo mediocrum peccatorum poenæ solvuntur, secundum benignam divini nostri Domini provisionem, ut ne infinito saeculo tradamut ad supplicium. Illud igitur, *septies*, propter hujus mundi amorem dictum est, eo quod mundi amatores ex his debeant maxime puniri, quorum causa improbi esse voluerunt. Quæ autem dicuntur ἐκδικούμενα, sive admissa a Cain 397 peccata intelligas, invenies septem: sive poenas illi a judice constitutas, ne sic quidem a sententia aberrabis. In iis igitur quæ Cain perpetravit, primum peccatum, invidia ob prielatum Abelem: secundum, dolus, quo allocutus est fratrem, dicens, *Transeamus in campum*³²; tertium, cædes, mali accessio; quartum, etiam fratris cædes, inteturior iniquitas; quintum, quod primus homicida Cain, malum exemplum saeculo relinquens; sextum, quod parentibus lucrum incussit; septimum, quod Deo mentitus est; interrogatus enim: *Ubi Abel frater tuus?* dixit Nescio³³. Septem igitur ἐκδικούμενa diasolvebantur in Caini nece. Cum enim dixisset ei Dominus: *Maledicta terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinem fratris tui;* et: *Gemens et tremens eris super terram;* dixit Cain: *Si ejicis me hodie de terra, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram; et omnis qui invenerit me, occidet me.* Ad hoc autem dixit Dominus: *Non sic: qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet*³⁴. Quoniam enim credidit Cain se facile a quolibet captum iri, eo quod securitatem super terram non haberet (maledicta enim terra propter illum) et a Dei auxilio desertus esset, qui ei iratus era ob cædem; ut neque e terra, neque e cœlo reicta illi ope: *Erit, inquit, omnis qui invenerit me, occidet me.* Arguens illius errorem Scriptura dicit, *Non*

²⁸ Matth. xviii, 21, 22. ²⁹ Deut. xv, 12. ³⁰ Lev. xxv, 10. ³¹ Gen. iv, 8. ³² ibid. 9. ³³ ibid. 12, 14, 15.

est in tribus vetustissimis codicibus: deest sens verbum in pluribus recentioribus. Ibidem et iidem codices ἀδελφός μου. Deerat vocula in iis et in editis.

(28) Πονηρεύεσθαι. Editi τὸ πονηρεύεσθαι. Deest tunculus in codicibus Harl., Coisl. utroque et Regius.

(29) Παρὰ τοῦ. Ita Harl., Coisl. utroque et Regius.

(30) Ἐπαγθέντα. Sic tres vetustissimi codices. Editi δριαθέντα.

(31) Ἐποιησεν. Ita Harl., Coisl. utroque et unus ex Regiis. Editi ἐπειοῦσεν. Ibidem corundem codicum auctoritate emendavimus quod erat in editis θεῦ ἐκψεύσατο.

(32) ἀπὸ τῆς γῆς. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

(33) ἐπὶ τῆς γῆς. Sic Coisl. primus et Harl. Quatuor alii ἐπὶ τῆς γῆς. Editi ἀπὸ τῆς γῆς.

sic, id est, non occideris. Lucrum enim mors est A his qui puniuntur, solutionem afferens ex molestiis. Sed produceris in vita, ut pro meritis peccatorum rependantur tibi supplicia. Quoniam igitur illud ἐκδικούμενον duplīcē sensu intelligitur, nempe peccatum, cui vindicta infligitur, et modus supplicii, per quod vindicta; videamus an septem suppliciorum modi inflicti fuerint ei, qui male fecerat.

τηθὲν, ἐφ' ᾧ ή ἐκδίκησις, καὶ δὲ τρόπος τῆς τρόποις βασανιστηρίων ἐπηγένθησαν (35) τῷ πονηρευσαμένῳ.

*4. Septem quidem peccata Caini superior enumerauit oratio. Nunc autem quaerimus an septena sint, quae ipsi ad supplicium inferuntur; ac sic disserimus. Interrogavit Dominus¹⁴: *Ubi est Abel frater tuus? quod quidem non discere volens, sed pœnitentia illi occasionem præbens, benignus Dominus quæsivit, ut demonstrant ipsa verba. Postquam enim negavit ille, cito arguit, dicens: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Quare illud, Ubi est Abel frater tuus? occasionem ei dabat persentiendi peccati, non Deo cognitionem affebat. Nam si caruisset inspectione Dei, prætextum habuisset, ut derelictus, nec ulla instructus præsidio ad pœnitentiam. Nunc autem apparuit ei medicus, ut ad eum ægrotus consurgat. Ille autem non modo 398 abscondit ulcus, sed aliud insuper efficit, cædi mendacium adjungens, *Nescio. Num custos fratris mei sum ego?* Inde jam enumeram supplicia. Maledicta terra propter te. Unum C supplicium. Operaberis terram. Aliud supplicium. Necessitas enim arcana quædam imposita illi erat, ad opus agriculturæ urgens, ita ut ne volenti quidem liceret requiescere, sed semper cruciaretur cum inimica sua terra, quam maledictam ipse sibi fecerat, polluens eam fratefno sanguine. Operaberis ergo terram. Grave supplicium, cum iis, qui odio habeant, degere, comitem habere hostem, implacabilem inimicum. Operaberis terram; hoc est, intentus ad opera agriculturæ, nullum tempus remittes, nec nocte nec die solutus a laboribus, sed domino quodam acerbo molestiore habens arcanam necessitatem, ad opera te incitantem. Et non adjiciet dare virtutem suam. Atque etiam si illud non intermissum opus aliquem habuisset fructum; ipse labor non mediocris fuisset cru-**

A αὐτῷ ἐπὶ τῷ φόνῳ, ὃς οὗτε ἀπὸ τῆς, οὔτε ἀπὸ φανοῦ ἀντιλήψεως αὐτῷ λειπομένης· Ἐσται, φησὶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτεῖ με· ἔλεγε· Εἰ αὐτοῦ τὸ σφάλμα δὲ λόγος λέγων, Οὐχ οὖτος, οὐκ ἀναιρεθήσῃ. Κέρδος γὰρ τοῖς καλοῖς φυνοῖς δὲ θάνατος, ἀπαλλαγὴν φέρων τῶν λυπῶν· Ἀλλὰ παραταθῆση τῷ βίῳ, ἵνα κατ' ἄξιον τῆς ἡμαρτημένων ἀντιμετρηθῇ σοι τὰ κολαστήρια. Εἰ δῆ δὲ τὸ ἐκδικούμενον διχώς νοεῖται, τὸ τε ἴμεν κολάσεως, δι οὐδὲ τὴν ἐκδίκησις· Ιδουμεν εἰ ἴμεν

B 4. Τὰ μὲν οὖν ἐπτὰ ἀμαρτήματα τοῦ Καίτη τοῖς κατόπιν δὲ λόγος ἀπηριθμήσατο. Νῦν δὲ ἡ τοῦ αἰτίου εἰς τὰ εἰς κόλαστιν αὐτῷ ἐπαγόμενα, τὰ φαμεν οὕτως (36). Μετὰ τὴν πεύσιν τοῦ Κυρίου, Πέτρος¹⁵ Ἄβελ δὲ δέλεψός σου; τὴν οὐχί μαθεῖν βούλομεν ἀλλὰ μετανοίας αὐτῷ ἀφορμήν παρεχόμενος, ὅπερι θρωπὸς Δεσπότης προστήγαγεν, ὃς δηλοὶ εἴσι τρίματα. Ἀρνηταμένου γάρ αὐτοῦ, ταχὺ τοὺς Ἐλεγχον, εἰπών· Φωνὴ αλματοςτοῦ ἀδελφοῦ θοῦ φρόδε με. "Ωστε τὸ, Ποοῦ "Ἄβελ δὲ δέλεψε τα εκείνων ἀφορμήν ἐδίδου τῆς συναισθήσεως τοῦ ἴμεν τημένου, οὐ τῷ Θεῷ ἐγίνετο διδεσκαλία πρέπει. Εἰ γάρ μή ἔτυχεν ἐπισκοπῆς Θεοῦ, εἶχεν ἀντίστοιχον οὓς ἀγάπην εἰς μετανοίαν. Νῦν δὲ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ ἴμεν τὸ προσφύγη αὐτῷ (37) ὁ ἀσθενεύς. Οὐ δὲ οὐδὲ οὖ (37*) κρύπτει τὸ ἔλκος, ἀλλὰ καὶ ἐτερον προσέρχεται, τῷ φόνῳ τὸ φεῦδος ἐπιτινάπτων, οὐκ εἴλα. Καὶ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμι ἐγώ· Ἐντεῖλε πὸν ἀριθμεῖ (38) τὰς τιμωρίας. Ἐπικαταρέσσει γῆ μάρτυρας σου. Εργάτης τὴν γῆν. Δεῖται αὐτῇ. Ἀνάγκη γάρ τις διφήτος αὐτῷ συνέπει πρὸς τὸ ἔργον τῆς γῆς αὐτὸν κατεπείγουσα· ὁ μηδὲ βουλομένῳ αὐτῷ ἔξειναι ἀναπτύξειν, εἰναι αὐτὸν προσταλαιπωρεῖσθαι τῇ ἔχθρᾳ αὐτοῦ τῇ ἐπικατάρατον αὐτὸς ἑαυτῷ (39) ἐποίεις, μήποτε τὴν ἀδελφικὴν αἰματι. Εργάτη οὖν τὴν γῆν. Στιμωρία, τῇ μετὰ τῶν μαστίνων διαγωγῇ, στιμωρία ἔχειν πολέμιον, ἀπαυστον ἔχθρόν (40). Εφῆ τη γῆν· τουτέστι, κατατεινόμενος τοῖς ἔργοις τοῖς πονικοῖς, οὐδένα χρόνον ἀνήσεις, οὐτε νυκτίς, δημέρας ἐκλαύσμενος ἐκ τῶν πόνων, ἀλλὰ δεσπότινὸς πικροῦ χαλεπωτέραν ἔχων τὴν διφήτον ἀντικήν, ἐπὶ τὰ ἔργα σε διεγέρουσαν. Καὶ οὐ προστίθεται τὴν ισχὺν αὐτῆς. Καίτοι εἰ καὶ τὸ τε-

¹⁴ Gen. iv, 9 sqq.

(34) Ἐλέγχει. Editi ἐλέγχει δέ, sed hæc vocula deest in septem codicibus mss.

(35) Ἐπηγένθησαν. Harl. et Coisl. primus ἐπηγένθησαν.

(36) Οὐτως. Ita tres vetustissimi codices. Editi οὗτοι. Mox iidem codices ἀδελφός σου ἔστιν; οὐχ μαθεῖν. Totus hic locus non satis astrictus est: id quod Basilio nonnunquam accidit; nam ut verborum constructio perspiciat, cogitatione interpolanda est quædam parenthesis ab his verbis τὴν οὐχ μαθεῖν, usque ad illa 'Ο δέ οὐ μόνον, vel etiam illa 'Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀριθμεῖ. Sed hæc in interpretando perspicuitatis causa negleximus.

(37) Αὐτῷ. Multis in codicibus recentioribus deest.

(37*) Habent iidem codices οὐ μόνον κρύπτει et sic legit interpres.

(38) Ἀριθμεῖ. Ita tres vetustissimi codices. Editi & παριθμεῖ. Mox iidem et multi alii εργάται εργάζονται. Eadem infra occurrit varietas in hac ratione inter editos et mss. codices.

(39) Αὐτὸς ἑαυτῷ. Deest prima vox in multis recentioribus codicibus. Paulo post iidem non bene αὐτῷ post μάτας.

(40) ἔχθρος. Pro hac voce legitur οὐ μάτας tribus vetustissimis codicibus.

; ἐπανοστον εἶχε τινα καρπὸν, αὐτὸς δὲ πόνος οὐ πλέονος ἦν τῷ ἀεὶ κατατεινομένῳ (41) καὶ ὥστε.. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡραστα ἀπαυστος, καὶ ρπος ἡ περὶ γῆν ταλαιπωρία (οὐ γάρ ἐδίδου τὴν ἡ) ἤριτη αὐτῇ ἐστὶ τιμωρία ἡ ἀκαρπία τῶν πόνων. νον καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς. Δύο προσέθηκεν οἱ ταῖς τρισὶ στεναγμὸν διηνεκῆ, καὶ τρόμον σώματος, τὸν ἐκ τῆς ισχύος στηριγμὸν τῶν μελῶν ἔχονταν. Ἐπειδὴ γάρ κακῶς ἔχρησατο τῇ δυνάτῳ σώματος, ὑφρέσθη αὐτοῦ δὲ τόνος, ὥστε κλο-
σοις αὐτὸν καὶ κατασείσθαι, οὗτε ἀρτον (42) ἡς προσφέρειν δυνάμενον τῷ στόματι, οὗτε ποτὸν σκούψειν· τῆς πονηρᾶς χειρὸς μετὰ τὴν ἀν-
τι (43) πρᾶξιν οὐδὲ ταῖς ίδιαις καὶ ἀναγκαῖαις Ιεις τοῦ σώματος λοιπὸν ὑπηρετεῖσθαι (44) συγ-
κυμένης. "Ἄλλη τιμωρία, ἦν αὐτὸς ἀπεκάλυψεν
Αν, εἰπόν· Εἰ ἐκβάλλεις με τὸν ἀπὸ τῆς γῆς,
ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι. Τί ἔστι
Εἰ ἐκβάλλεις με ἀπὸ τῆς γῆς; Τουτέστιν, εἰ
ἴμης με τῆς ἀπὸ αὐτῆς ὠφελεῖταις. Οὐ γάρ μετ-
τει ἐρ' ἔπειρον τόπον, ἀλλ' ἡλιοτρούντο τῶν ἀπ'
Γ; (45) καλῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυθήσομαι. Ἡ βαρυτάτῃ κόλασις τοῖς εὐφρονοῦ-
(46) δὲ ἀπὸ θεοῦ χωρισμός. Καὶ δοται, φησι,
; ὃ τύρισκων με ἀποκτεῖται με. Εἰκάσει ἐκ τοῦ
κούσθου τῶν προαγόντων (47). Εἰ ἀπὸ τῆς γῆς
κληται, εἰ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι,
επειδὴ παντὸς ἀναιρεῖσθαι. Τί οὖν δὲ Κύριος;
Γ οὐτως. Ἀλλ' έθετο σημεῖον ἐπ' αὐτὸν. Ἐδόδημη
ἡ τιμωρία, τὸ μηδὲ κρύπτεσθαι τὴν τιμωρίαν,
ἢ σημειώ προδῆλω πᾶσι προκεκρύχθαι, διτι
εἰς ἔστιν δὲ τῶν ἀνοσίων ἔργων δημιουργός. Καὶ
Γ τῷ ὄρθῳ λογιζομένῳ βαρυτάτη κολάσεων ἡ
γῆ· ἦν καὶ περὶ τῆς κρίσεως μεμαθήκαμεν,
αἰτήσην καὶ ὀνειδισμὸν (48) αἰώνιον.

. Ἀκολουθεῖ τούτῳ τὸ ζήτημα συγγενές, τὸ παρὰ
λίμεν ταῖς γυναιξὶν εἰρημένον, διτι "Ἄνδρα
κτείνει (49) εἰς τραῦμα ἔμοι, καὶ rearis̄κον εἰς
κατά μοι· διτι εἰς ἐπειάς ἐκδεδίκηται ἐκ Κάτιν,
ἢ λίμεν ἐδδομηκοντάκις ἐπτά. Καὶ νομίζουσι
εἰς τοῦ λάμπεν ἀνηρῆσθαι τὸν Κάτιν· ὡς μέχρι¹⁾
γενές· ἐκείνης διαρκέσαντος αὐτοῦ, ἐπειδὴ τῷ μα-
τέρι δούναι τὴν τιμωρίαν. "Εστι δὲ οὐκ ἀληθές.
γάρ φαίνεται φύνους πεποιηκώς, ἐξ ὧν αὐτὸς
μίται: "Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ rearis̄κον· τὸν
ταῖς τραῦμα, καὶ rearis̄κον εἰς μώλωπα. "Άλλο
τραῦμα, καὶ διλο μώλωψ· καὶ διλο ἀνήρ, καὶ

Α ciatus semper intento et laboranti. Sed quia et opus non intermissum, et infructuosæ circa terram ærumnae (non enim dabat virtutem suam); tertium est hoc supplicium, inutilitas laborum. *Gemens et tremens eris super terram.* Duo alia tribus adjecit: gemitum continuum, et tremore corporis, virium firmitate membris destitutis. Nam quia male usus fuerat viribus corporis, subtractum illi robur, ita ut titubaret et quateretur, nec panem facile posset ori admoveare, aut potum sumere, cum improba manus post nefarium scelus ne propriis quidem et necessariis corporis usibus jam ministrare sineretur. Aliud est supplicium, quod ipse patefecit Cain, dicens: *Si ejicis me nunc de terra, et a facie tua abscondar.* Quid est illud, *Si ejicis me de terra?* Id est, si me excludis ab utilitate qua ex ea percipitur. Non enim transferebatur in alium locum, sed excludebatur ab illius bonis. *Et a facie tua abscondar.* Gravissimum hoc supplicium cordatis viris, separari a Deo. *Et erit, inquit, omnis qui invenerit me, occidet me.* Conjecturam facit ex præcedentibus consentaneam. Si de terra ejicior, si a facie tua abscondar, relinquitur ut a quolibet occidar. Quid igitur Dominus? *Non sic.* Sed posuit signum super ipsum. Septimum hoc supplicium, ut ne abscondatur quidem poena, sed manifesto signo omnibus prædicetur hunc esse nefandorum scelerum inventorem. Est enim, si quis recte ratiocinetur, gravissima poenarum opprobrium: quod quidem et in iudicio futurum didicimus, quia alii resurgent in vitam æternam, et alii in opprobrium et dedecus sempiternum¹⁶.

Β δτι οὗτοι ἀναστῆσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι

C 5. Sequitur hanc quæstionem alia similis, 399
quod a Lamech uxoribus dictum est: *Occidi virum
in vulnus mihi, et adolescentulum in livorem mihi:
quoniam septies vindicatum est de Cain: de Lamech
autem septuages septies¹⁶.* Existimant nonnulli a Lamech occisum esse Cain, quasi is usque ad hanc ætatem vixerit, ut longiores persolveret poenas. Sed id verum non est. Duas enim illumina cædes patrasse perspicitur ex his quæ ipse narrat: *Virum occidi, et adolescentulum; virum in vulnus,
et adolescentulum in livorem.* Aliud igitur vulnus, et aliud livor: ac aliud vir, et aliud adolescentu-

¹⁾ Dan. xii, 2. ¹⁶ Gen. iv, 23, 24.

II) *Katareiromētō.* Sic mss. summo consensu, & tamen comode legitur in editis κατατει-
ρο.

ΙΙ) *Οὗτε ἀρτον.* Editi præmittunt καὶ, quod
οὐ in novem veteribus libris.

ΙΙΙ) *Aroclor.* Sic reperimus in octo mss. Editi
οὐ.

ΙΙΙ) *Υπηρετεῖσθαι.* marl. ὑπηρετεῖσθαι.

ΙΙΙ) *Ἄπ' αὐτῆς.* Præpositio addita ex novem mss.

ΙΙΙ) *Euporouσιν.* Ita tres vetustissimi codices.

οὐ σωρονοῦσιν. Paulo post editi καὶ ἔστι. Mss.
οι lexī.

(47) *Tὸν προαγόντων.* Coisl. secundus et Reg. secundus τῶν πραγμάτων, et paulo post ὑπὸ παντός.

(48) *Kai ὀρεισμότ.* Ita tres vetustissimi coi-
ces cum quatuor aliis. Editi καὶ εἰς ὀνειδισμόν.

(49) *Ἄνδρα ἀπέκτεινα.* In Coisl. utroque, duo-
bus Regiis, Vaticano et Bigot. altero sic legitur hoc
Scripturaræ testimonium: "Άνδρα ἀπέκτεινα καὶ rearis̄κον τὸν
τραῦμα, καὶ rearis̄κον εἰς μώλωπα. Virum
τοῦ vulnus et adolescentulum in livorem mihi. Conser-
tiunt cum editis Medicæus, Harlæanus et Colberti-
nus.

lus. *De Cain vindicatum est septies, de Lamech vero A scptuagies septies.* Εquum est ut quadringenta et nonaginta subeam supplicia; si justum Dei iudicium de Cain, ut septem ille persolveret poenas. Ille enim, quemadmodum ab alio non didicit occidere, ita non vidit poenas subeuntem homicidam. Ego autem ante oculos habens eum qui gemebat, et tremebat, et magnitudinem irae Dei, sapiens non factus sum exemplo. Unde æquum est ut quadringenta et nonaginta luam supplicia. Quidam autem in ejusmodi sententiam delati sunt, quæ non abhorret ab ecclesiastico dogmate: scilicet a Cain usque ad diluvium septem præteriorunt generationes, et inflictum est universa terræ supplicium, eo quod late diffusa esset iniquitas. Peccatum autem Lamechi non indiget diluvio ad curandum, sed ipso illo qui tollit peccatum mundi¹⁷. Enumera igitur ab Adam usque ad adventum Christi generationes; et invenies secundum Lucæ genealogiam in septuagesima et septima generatione natum esse Dominum. Atque hæc quidem pro viribus investigata sunt, multis, quæ investigari poterant, prætermisis, ne ultra epistolæ modum sermonem producamus; sufficiunt autem prudenter tuæ vel exigua semina. *Da enim, inquit, sapienti occasionem, et sapientior erit¹⁸; et: Sermonem accipiens sapiens, laudabit illum, et adjiciet super illum¹⁹.*

6. Simeonis autem ad Mariam verba nihil habent quod aut varium sit, aut profundum. Benedixit enim illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: *Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum, cui contradicetur. Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes²⁰.* In quibus illud miratus sum, quomodo, præcedentia ut clara prætermittens, de hoc uno quæsieris: *Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius.* Ac mihi quidem non minus videtur difficile, quomodo idem in ruinam positus sit et in resurrectionem, et quid sit signum cui contradicetur, quam illud tertium, quomodo Mariæ animam pertransibit gladius.

7. Existimo igitur in ruinam et resurrectionem esse Dominum, non quod alii cadant, **400** et alii resurgent, sed quod vitium in nobis cadat, et virtus resurgat. Eversor est enim corporearum libidinum Domini adventus, et excitator animæ proprietatum. Velut cum ait Paulus: *Cum enim infirmor, tunc potens sum²¹; idem infirmatur et potens*

¹⁷ Joan. i, 29. ¹⁸ Prov. ix, 9. ¹⁹ Eccli. xxi, 48.

²⁰ Luc. ii, 34, 35. ²¹ II Cor. iii, 10.

(50) *Eriοι δέ τινες.* Postrema vox addita ex tribus vetustissimis codicibus.

(51) *Kai ἐπήχθη.* Sic iidem tres mss. Editi καὶ εὐθέως ἐπήχθη· et statim inflictum est, etc.

(52) *Γεγενημένος.* Ita plerique mss. codices. Editi γεγενημένον.

(53) *Ἐρ τούτῳ.* Sic ope mss. codicum emenda

vimus quod prave in editis legebatur ἐν τοῖς.

(54) *Kai τρίτον.* Legendum ἡ τρίτον, aut mihi poterit erui ex his verbis sententia.

(55) *Δέρη Παῦλος.* Ita Coisi. uterque, Med. tres alii. Editi λέγει ὁ Παῦλος. Non tamen deci ticus in Medicæo codice, sed deest in Harlæo

νατός είμι· ὁ αὐτός καὶ δασθενεῖ καὶ δύναται, ἀλλ' μὲν τῇ σαρκὶ, δυνατός δέ ἐστι τῷ πνεύματι. τὸ καὶ ὁ Κύριος οὐχὶ τοῖς μὲν τοῦ πίπτειν τὰς ἡμάς παρέχει, τοῖς δὲ τοῦ ἀνίστασθαι. Οἱ γάρ ποντες ἀπὸ τῆς στάσεως, ἐν δὲ ποτε ἡσαν, καταπούσι. Ἀηδὸν δὲ διεισέπεστε στήκει (56) ὁ ἄπιτις, ἀλλ' χαμαὶ συρόμενος, μετὰ τοῦ δφεως, φονεῖται. Οὐκ ἔχει οὖν θεον πέση, διὰ τὸ προκαταβεβαῖον τῇ ἄπιτιᾳ. "Ωστε πρώτη εὑεργεσία τὸν πόντον τῇ ἀμαρτίᾳ πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν, εἴτα μι (57) τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἀναστῆναι, τῆς εἰς τὸν πίστεως (58) ἐκάτερον ἡμίν χαριζομένης. πάτερ τὰ χειρόνα, ἵνα λάθη καιρὸν τὰ βελτίστα τὴν ἀνάστασιν. Ἐάν μὴ πέσῃ ἡ πορνεία, ἡ φρούρη οὐκ ἀνίσταται. Ἐάν μὴ ἡ ἀλογία συνῇ, τὸ λογιστικὸν ἐν ἡμῖν (59) οὐκ ἀνθήσεται. τῶς οὖν εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν (60).

Ι. Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιτελόμενον. Κυρίως σήμερον ἔγνωμεν παρὰ τῇ Γραψῇ τὸν σταυρὸν εἰρητὸν. Ἐθήκει γάρ, φησι, Μωσῆς τὸν δρῦν ἐπὶ μείν· τουτέστιν, ἐπὶ σταυροῦ. "Η σημεῖόν ἐστι ταραχῆσον τινὸς καὶ ἀφανοῦς πράγματος ἐνδεικτικὸν ὄρμαν παρὰ τῶν ἀπλουστέρων, νοσύμενον τούτων ἐντρεχῶν (61) τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὲ οὖν πάντοις ζυγομαχοῦντες περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου· οἱ μὲν ἀνειληφέντες σῶμα, οἱ δὲ ἥματος αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι διορίζοντες· καὶ οἱ μὲν παθητὸν ἐσχηκέντες τὸ σῶμα, οἱ φαντασίας τινὶ τὴν διὰ σώματος οἰκονομίαν τληντες· καὶ ἄλλοι χοῖκεν (62), ἀλλοι δὲ ἐπουράνιον μεταξὺ· οἱ μὲν προαιώνιον τὴν ὑπαρξίαν, οἱ δὲ Λεπίδης τὴν ἀργήν ἐσχηκέντες· διὰ τοῦτο Εἰς μετατρεπόμενον.

I. Ρομαϊαν δὲ λέγει τὸν λόγον τὸν πειραστικὸν, κατακόλλων τῶν ἐνθυμήσεων, τὸν διεκνούμενον ἔχρι κερμὸν ψυχῆς τε καὶ πνεύματος (63), ἀρμῶν τε μελῶν, καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων (64). Ἐπειδὴ τὸ πάσα ψυχὴ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους οἰοντες φέρει τινὶ ὑπενθάλλετο, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν τὸν πάτερ τὸν ἐνθυμήσεων, τὸν διεκνούμενον ἔχρι κερμὸν ψυχῆς τε καὶ πνεύματος (65); προφητεύει δὲ Συμεὼν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Μαρίας τὸ παρεστώσα τῷ σταυρῷ, καὶ βλέπουσα τὰ μεντονά, καὶ ἀκούουσα τῶν φωνῶν, μετὰ τὴν τοῦ ἡραρχού προφητίαν, γνῶσιν τῆς ή τοιούτης, μετὰ τὴν μεγάλην τῶν θαυμάτων

¹ Νυμ. xxii, 8. ² Hebr. iv, 12. ³ Matth. xxvi, 51.

(63) Στήκει. Tres codices non vetustissimi habent eisitket. In iisdem desunt paulo post hæc ἄριστη.

(64) Εἰτα ἔγραψαι. Consentient in hac scriptura tres libri. Editio eiusa τὸ ζῆσαι.

(65) Πίστεως. Pro hæc voce miror legi γνώσιν in tribus vetustissimis codicibus. Paulo post hæc codices recentiores τὰ βελτίων εἰς τὴν ἀνάστασιν.

(66) Τὸ λογιστικὸν ἐν ἡμῖν. Ita Harl. et Coisl. nos. Editio τὸ λογιστικὸν τὸ ἐν ἡμῖν. Legitur λόγον in quinque codicibus non antiquissimis.

(67) Πολλῶν. Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιτελόμενον. Consentientibus veteribus libris hunc in sanavimus. Legebantur enim in editis hæc

A est, sed infirmatur quidem carne, potens est autem spiritu. Ita et Dominus nequaquam aliis quidem cadendi causas præbet, aliis vero resurgendi. Nam qui cadunt, ex statu, in quo aliquando erant, cadunt. Liqueat autem nunquam stare infidelem, ut qui semper humi repat cæstum serpente quem assectatur. Non habet igitur unde cadat, jam præcipitatus infidelitate. Quare primum beneficium est, ut qui stat in peccato, cadat et moriatur, deinde vivat justitiae et resurgat, utrumque fide in Christum nobis largiente. Cadant pejora, ut locum habeant meliora resurgendi. Nisi cadat fornicatio, temperantia non resurget. Nisi id quod a ratione alienum est, conteratur, id quod rationale est in nobis non B florebit. Sic igitur in ruinam et resurrectionem multorum.

8. In signum autem cui contradicetur. Proprie signum novimus in Scriptura crucem appellari. Posuit enim, inquit, Moses serpentem super signum ¹¹, id est, super crucem. Vel signum est inopinatae cujusdam et obscuræ rei indicium: ac videtur quidem a simplicioribus, intelligitur autem ab his qui mente sunt perspicaces. Quoniam igitur non cessant digladiari de Incarnatione Domini: alii quidem eum corpus assumpsisse, alii vero incorporeum illius adventum fuisse decernentes: alii passibile corpus habuisse, alii specie quadam corpoream dispensationem adimplevisse: alii terrestre, alii coeleste corpus: alii eum ab aeterno C. præexistisse, alii ex Maria initium accepisse: propterea In signum cui contradicetur.

9. Gladium autem dicit sermonem tentandi vim habentem et discernendi cogitationes, pertingentem usque ad divisionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum ¹². Quoniam igitur omnis anima passionis tempore cuidam veluti dubitationi subjecta fuit, secundum Domini vocem, dicentis: Omnes scandalizabimini in me ¹³; vaticinatur Simeon et de ipsa Maria, astante cruci, et evidente qua gerebantur, et voces audiente; post Gabrielis testimonium, post arcanam divinæ conceptionis cognitionem, post plurima exhibita miracula, erit, inquit, quædam et circa animam

D verba post εἰρημένον. Paulo post legitur in pluribus recentioribus codicibus δημεῖόν ἐστι, super crucem, que signum est.

(61) Παρὰ τῶν ἐντρεχῶν. Pro his vocibus legitur in quatuor codicibus non vetustissimis παρατάτων.

(62) Καὶ ἄλλοι χοῖκοι. Deest conjunctio in Medicæo et Coisl. primo.

(63) Καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων. Hæc desunt in nonnullis codicibus recentioribus, et videntur reduplicare.

(64) Καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων. Hæc desunt in nonnullis codicibus recentioribus, et videntur reduplicare.

tuam fluctuatio. Oportebat enim Dominum **401** pro omnibus gustare mortem, ac propitiationem mundi factum, omnes justificare in suo sanguine. Et te igitur ipsam, quae cœlitus didicisti quæ ad Dominum spectant, tanget quædam dubitatio. Hoc designat gladius. *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*: significat, post scandalum, quod in Christi cruce contigit, discipulis ac ipsi Mariæ celerem quamdam medicinam assuturam a Domino, quæ ipsorum corda confirmaret in illius fide. Sic enim videmus et Petrum, postquam scandalum passus est, firmius fidem in Christum retinuisse. Quod igitur humanum erat, imbecillum esse probatum est, ut potentia Domini demonstraretur.

96 Α ἐπιδεικν, γενήσεται, φησί, τις καὶ περὶ τὴν συχήν σάλος (65). Ἐδει γάρ τὸν Κύριον ὑπὲρ πατός (66) γεύσασθαι θανάτου, καὶ θαυμάσιαν γένεσιν τοῦ κόσμου, πάντας δικαῖωσαι ἐν τῷ αὐτῷ ματι. Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, τῆς ἀνωθεν δεδάγμενης περὶ τοῦ Κυρίου, δύσται τις διάκρισις. Ιησοῦς οὖν ἡ ρομφαῖα. "Οὐκώς ἀρ προσαγνόστερον εἰς πολλῶν καρδιῶν διαλογισμού" ανίτεται, διότι τὸν σκανδαλισμὸν, τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ γενόμενον, τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Μαρίᾳ αγέλᾳ τις λασίς ἐπακόλουθήσει περὶ τοῦ Κυρίου, βεβαιοῦσα αὐτῶν τὴν καρδίαν εἰς τὴν ἵνα πίστιν. Οὕτω γάρ εἰδομεν καὶ Πέτρον μετὰ τοῦ δασισθῆναι βεβαιωτερον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀντισχόμενον. Τὸ ἀνθρώπινον οὖν ταῦθον ἀπέγινε, Β ἕνα τὸ ισχυρὸν τοῦ Κυρίου διαδειχθῆ.

EPISTOLA CCLXI¹.

Cum scripissent Basilio Sozopolitani nonnullos carnem caelestem Christo affingere et affectus humanos in ipsam fraternalē conferre; breviter hunc errorem refellit; ac demonstrat nihil nobis prodesse passiones Christi, si non carnales nos carnem habuit. Quod spectat ad affectus humanos, probat naturales a Christo assumptos fuisse, viliosos non esse aquam

Sozopolitanis.

1. Legi litteras vestras, fratres perquam reverendi, quas de rebus vestris scripsistis. Atque equidem quod nos sollicitudinum socios adhibuistis ad rerum vobis necessariarum ac studio dignarum curam, Domino egiūsus gratias. Sed ingenuimus, ubi audivimus præter turbas, quas Ariani in Ecclesiis excitarunt, ac confusionem, quam in fidei doctrinam induxerunt, adhuc et aliam quamdam novitatem, quæ in plurimum mœrorem, ut mihi scripsistis, conjicit fraternitatem, vobis obortam esse, ab hominibus nova et auribus fidelium inaudita veluti ex Scripturae doctrina introducentibus. Scripsistis enim nonnullos apud vos esse, qui dissolvant salutarem dispensationem Domini nostri Iesu Christi, quantum in ipsis est, ac eventant magni mysterii gratiam, taciti quidem a sacerdotiis², sed declarati suis temporibus, cum Dominus, qui jam omnia ad generis humani medelam attinenter percurserat, post omnia suum nobis largitus est

¹ I Tim. iii, 16.

² Alias LXV. Scripta circa annum 377.

(65) Σδλος. Fatendum sane est hoc loco S. Basilium (quod equidem me certo scio non sine ipsis pace dicturum) longe aberrare et ab evangelica historia et a recta Simeonis verborum interpretatione. Nihil enim ejusmodi de sanctissima Deipara suspicari sinunt, cum ipsis constantia in filii morte oculis suis spectanda, tum teneræ ad eam filii moricias voces. Sed quamvis illius fides minime vacillaverit, non idcirco tamen materna viscera dolore illo caruerunt, quem ei sub gladii nomine Simeon prædictit. Videtur Basilius hanc opinionem hausisse ex Origenis fontibus, quamvis in hoc legendo scriptore satis cautus fuerit. Id enim docet Origenes homil. 27 in Lucam. Nonnulli alii post Basilium scriptores demum commentum secuti sunt, quos recenset Petavius lib. xiv De Incarn., c. 1.

(66) Υπὲρ παντός. Consentint in hac scriptura codices mss. Editi ὑπὲρ πάντων. Paulo ante editi

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΑ

Toīs εν Σωζοπολει.

1. Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν, ἀλεῖται μάρτυτοι, ἀ περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων εστελλατε. Καὶ διτὶ μὲν τὴν ἡμᾶς κοινωνίας ἔργων παρελάβετε (67) εἰς τὴν τῶν ἀναγκάρων ὑμῖν σπουδῆς ἀξίων ἐπιμέλειαν, ηὔχαριστησαμεν τῷ Λιρίῳ. Ἐστενάξαμεν δὲ, ἀκούσαντες, διτὶ πρὸς τὴν τῶν Ἀρειανῶν ἐπαγομένη ταραχῇ ταῖς ἔχειν τοῖς συγχύσει, ἦν ἐκεῖνοι περὶ τὸ τῆς πόλεως λόγον πεποίηνται, ἔτι καὶ ἄλλη τις ὑμίν ἀνεξάρτητη καινοφωνία, εἰς πολλὴν ἀδημονίαν ἐμβάλλουσαν ἀδελφότητα, ὡς ἐπεστελλατε τὴν ἡμέν, ἀνθρώπους καὶ ἀσυνήθη ταῖς ἀκοαῖς τῶν πιστῶν ὡς ἐπὶ τὴν Γραφῶν διδασκαλίας δῆθεν παρεισαγνων. Ἐγένετο γάρ εἶναι τινας παρ' ὑμέν τοὺς λύοντας τὴν αὐτὴν οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἀθετοῦντας τοῦ μεγάλου μυστηρίου τὴν χάριν, τοῦ σεσιγημένου μὲν ἀπὸ τῶν αἰώνων φανερωθέντος δὲ καὶ ροΐς ίδοις, διτὶ δὲ Κύριος, τοῖς διεξελθῶν (69) τὰ εἰς ἐπιμέλειαν ἤκουντο τοῦ

τὴν ψυχὴν τὴν σήν. MSS. ut in textu.

(67) Παρελάβετε. Coisl. primus et Med. ταῦτα λαμβάνετε.

(68) Ἀρειάνη. Ita Coisl. primus et Med. ταῦτα tribus aliis. Editi ἐνεφάνη, exceptis tamen recentibus editionibus. Paulo post idem duo collices Εγράψατο γάρ εἶναι pro eo quod erat in editis Εγράψατο εἴτε.

(69) Διεξελθών. Notandum diligenter hoc νόμον, quod idcirco similimia voce Latina reddidimus, nempe percurrerat, quia indicat Basilius filium Dei, antequam nasceretur ex Virgine, sub quibus patribus apparuisse. Hinc contendit in libro ii in Eumenium, eum qui Deus et angelus vocat ac Moysi apparuit, non alium esse quam Filius Simili sensu Filius Dei apud Clementem Aleksandrini in libro Quis dices salvandus, n. 8, dictum A creatione mundi usque ad signum crucis humanitatem percurrisse: 'Απὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σταύρου τὴν ἀνθρωπότητα διατρέχων.

τῶν ἀνθρώπων (70), ἐπὶ πάσι τὴν οἰκείαν ἔχαρισατο Αὐτῷ μὲν ἀπιδημίᾳν. Ὡφέλησε γάρ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα, πρῶτον μὲν διὰ πατριαρχῶν, ὧν οἱ βίοι ὑποδείγματα καὶ χινόνες προετέθησαν τοῖς βουλομένοις ἀκολουθεῖν τοῖς ἁγίαις τῶν ἀγίων, καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον ἔκεινοις ἡγίουν φύσασί τοις τὴν ἀγαθῶν ἔργων τελείωσιν εἴτα νόμον Ἑδωκεν εἰς βοήθειαν, δι' ἄγγέλων αὐτὸν Ἰατοῦχομένος ἐν χειρὶ Μωϋσέως· εἴτα προφήτας, προκαταγγέλλοντας τὴν μέλλουσαν ἕσεσθαι τωτηρίαν, κριτᾶς, βασιλεὺς, δικαίους, ποιοῦντας δυνάμεις ἐν χειρὶ χρυσαλίᾳ (71). Μετὰ πάντας τούτους, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν αὐτὸς ἐφανερώθη ἐν σάρκι, Γερόμεος ἐκ γυναικός (72), γερόμενος ὑπὸ νόμου, ἵνα τὸν ὑπὸ νόμορ ἔξαροράσῃ, ἵνα τὴν νιοθεσταρ ἀπολέάνωμεν.

2. Εἰ τοίνου μὴ γέγονε τοῦ Κυρίου τῇ ἐν σάρκι ἐπιδημίᾳ, οὐκ ἔδωκε μὲν ὁ Λυτρωτῆς τὸ ὑπέρ τὴν ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, οὐδὲ διέκοψε δὲ τοῦ θανάτου τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γάρ δὲ μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἀλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προστηφθὲν, οὐκ ἀν μὲν ἐπαύσατο τὰ ἑαυτοῦ (73) ἐνεργῶν διὸ θάνατος· οὐκ ἀν δὲ τὴνέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς θεοφόρου τὰ πάθη· οὐκ ἀπέκτεινε δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ· οὐκ ἐπωποιήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδάμ ἀποθανόντες· οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωτός· οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατεργάμενον· οὐ προσφειεώθη τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ δφεως; ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα γάρ πάντα ἀναιρεῖται παρὰ τῶν οὐράνιον σῶμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγενῆσθαι. Τίς δὲ χρεία τῆς ἀγίας Περθένου, εἰ μὴ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδάμ ἐμελλεῖν τῇ θεοφόρος σάρκης (74) προτολαμβάνεσθαι; Ἀλλὰ τίς οὐτω τολμηρός, ὥστε τὸ πάλαι σιωπηθὲν Οὐαλεντίνου δόγμα νῦν πάλιν διὰ σοφιστικῶν φημάτων καὶ τοῖς ἐκ τῶν Γραψῶν δῆθεν μαρτυρίας ἀνανεῦσθαι; Οὐ γάρ νεωτερον τοῦτο τῆς δοκήσεως (75) τὸ ἀσένθημα, ἀλλὰ πάλαι ἀπὸ τοῦ ματαιόφρονος ἀρξάμενον Οὐαλεντίνου, δις, διλγατοῦ Ἀποστόλου λέξεις ἀποσπάρξας, τὸ δυσσεδές ἑαυτῷ κατεσκεύασε πλάσμα, μαρτήν λέγων δούλου, καὶ οὐχὶ αὐτὸν τὸν δούλον ἀνειληφέναι, καὶ ἐν σχήματι λέγων τὸν Κύριον γεγνηθῆσαι, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον παρ' αὐτοῦ

⁷⁰ Galat. iii, 10. ⁷¹ Galat. iv, 4.

(70) Τὸν ἀνθρώπων. Ita Coisl. uterque, Vat. et duo Regii. Editio πάντων ἀνθρώπων. Paulo post Coisl. primus et Med. Ἐνσαρκὸς ἀπιδημία. Non existat hæc epistola in codice Harlaeano.

(71) Κρυψαται. Ita velutæ editiones et omnes mss. Editio Parisiensis χραταιτ, in manu forti.

(72) Γερόμεος ἐκ γυναικός. Regius secundus et Coisl. secundus γεννώμενος. Paulo post editi ὑπὸ νόμου. Plerique mss. ὑπὸ νόμον.

(73) Τὰ ἑαυτοῦ. Coisl. secundus et tres Regii codices τὸ ἑαυτοῦ. Paulo post Med. et Coisl. primus ἐν τῷ Ἀδάμ ἀποθνήσκοντες.

(74) Ἡ θεοφόρος σάρξ. Male in Vaticano et tribus Regiis τῇ χριστοφόρος σάρξ. Mox illud δῆθεν, scilicet, ironiam indicat.

(75) Τῆς δοκήσεως. Illud apparentiæ commentum propræ illis tribuitur, qui carnem phantasticiam Christo attribuebant: quales fuere post Simonem Basilides, Marcion et Cassianus, qui Do-

A adventum. Juvit enim suam ipsius creaturam, primum quidem per patriarchas, quorum vita, ut exempla ac regulæ, volentibus sanctorum sequi vestigia similiique ac illi studio ad bonorum perfectionem pervenire, propositæ fuerunt; deinde legem in auxilium dedit, per angelos eam ordinans in manu Mosis ⁷⁰: tum prophetas, qui salutem futuram prænuntiarent, judices, reges, justos, qui in manu ⁷⁰ occulta ederent virtutes. Post hos omnes in extremis diebus ipse manifestatus est in carne, Factus est ex muliere, factus sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus ⁷¹.

B 2. Itaque si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecuit. Si enim aliud esset quod mortis imperio subjectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desissem mors ea quæ sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factæ fuissent deiſeræ carnis passiones: non interemisset peccatum in carne; non in Christo vivificati fuissimus, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsum erat; non instauratum, quod confractum; non conjunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat abalienatum. Hæc enim omnia tolluntur ab iis, qui dominum dicunt coeleste corpus habentem advenisse. Quid autem opus sancta Virgine, si non ex Adami massa assumenda erat caro deiſera? At quis ita audax, ut jamdiu silentio sopitum Valentini dogma nunc rursus verbis sophisticis Scripturarumque scilicet testimonio renovet? Non enim recens est impium illud de apparentia dogma, sed jam olim ab insulto initium habuit Valentino, qui paucas Apostoli dictiones divellens, impium sibi ipse commentum struxit, formam dicens servi, et non ipsum servum assumptum fuisse, et in similitudine Dominum factum esse pronuntians, sed non ipsum hominem ab eo fuisse assumptum. His cognata videntur isti effutare, quibus quideni

C D cetarum princeps dictus est. Verum ab his discrepat Valentinus, cumque testatur Tertullianus carnem et nativitatem Christo attribuisse lib. De carne Christi cap. 1, quamvis hanc carnem per Mariam veluti per tubum transisse fingeret. Cur ergo τῆς δοκῆσεως auctorem illum facit Basilius? Videatur S. Pater de Valentino sic statuisse, quia illius de coelesti carne Christi commentum eodem redibat ac Marcionis apparentia. Utraque enim opinio Incarnationem evertebat: utraque carnem ejusmodi affingebat Christo, quæ cum eadem videbatur ac nostra, nec tamen eadem esset, non immixta phantastica dici potuit. Eo libertius in eam partem accipio S. Basili sententiam, quod eum minime latuerint commenta Valentini. Nam paulo ante cum eos notaret, qui Dominum dicebant coeleste corpus habentem advenisse, tamdiu silentio sopitum Valentini dogma ab eis renovari declarat.

lugere convenit, novas inter vos turbas inducen- Α προσειλήφθατε. Τούτους έσκασε συγγένη φθέγγεσθαι: ούτοι, οὓς ἀποδύρεσθαι (76) προσῆκει, τάς νεωτερικάς ήμιν ἐπεισάγοντας ταραχάς.

3. Quod autem dicunt affectus humanos in ipsam divinitatem transire, eorum est, qui in suis cogitationibus nullum ordinem servant, neque norunt alios esse carnis affectus, alios carnis animatae, alios animae corpore utens. Est igitur carnis proprium secari, imminui et dissolvi: et rursus carnis animatae, fatigari, dolere, esurire, sitire et somno opprimi: animae vero corpore utens proprii sunt merores, et anxietates, et curae, et reliqua ejusmodi. Quorum alia quidem naturalia sunt, et animali necessaria: alia vero ex prava voluntate, propter vitam male institutam, nec virtute informatam, superinducta. Unde liquet Dominum naturales quidem affectus suscepisse, **403** ad confirmationem veræ, nec phantasticæ incarnationis, vitiōsos vero affectus, qui nostræ vitæ puritatem coinquiant, ut intaminata divinitate indignos rejecisse. Eam ob causam dictum est, factum eum suis in similitudine carnis peccati; non utique in similitudine carnis, ut his videtur, sed in similitudine carnis peccati²⁰. Quare carnem nostram una cum naturalibus ipsis affectibus assumpsit, peccatum vero non fecit²¹. Sed quemadmodum mors, quæ in carne per Adamum ad nos transmissa, absorpta fuit a divinitate: sic et peccatum absumptum a justitia quæ in Christo Jesu est²²: ut in resurrectione resumamus carnem, nec obnoxiam morti, neque subjectam peccato. Hæc sunt, fratres, Ecclesiæ mysteria, hæ Patrum traditiones. Obtestor hominem omnem, qui Dominum timet, Deique judicium expectat, ut ne variis doctrinis abripiatur. Si quis aliter docet, nec accedit ad sanos fidei sermones, sed Spiritus oracula reiciens, propriam doctrinam potiorem habet evangelicis documentis; talem vitate. Utinam autem Dominus largiatur, ut etiam aliquando in unum conveniamus, ut quæ nostrum sermonem effugerunt, ea coram congregientes suppleamus! Nam vobis pauca ex multis scripsimus, modum epistolæ excedere nolentes, tum etiam quia persuasum habemus, iis, qui Dominum timent, satis esse vel brevem admonitionem

²⁰ Rom. viii, 3. ²¹ I Petr. ii, 22. ²² Rom. v, 12 sqq.

(76) Ἀκοδύρεσθαι. Coisl. primus ἀποδύρασθαι. Non incommodo reddi posset: qui quidem lugendi sunt, sicut habuit prior interpretatio. Sed sequi malum simillimum Basili locum in epist. 210, ubi de iis qui Sabellianam impietatem renovabant, sic loquitur n. 5: Οὐδὲ, ἐὰν μὴ πάντωνται λαλεῖν κατὰ Θεοῦ δοκτιῶν, ὁδύρεσθαι χρή μετὰ τῶν ἀρνητῶν. Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum iniqitatem, lugendum est cum iis qui Christum negant. Ibidem editi ἡτοί ἐπεισάγοντας. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent ὑμῖν. Legitur etiam θλιψηματας pro ταραχας in Coisl. secundo et duobus Regiis.

(77) Τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ita Med. et Coisl. ori-

3. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτὴν λέγειν τὴν θεότητα τὰ τοῦ ἀνθρώπου (77) διαβαίνειν πάθη οὐδαμῶς εἰωνικά: έστι τὸ ἐν διανοίᾳ ἀκόλουθον, οὗτε εἰδότων, ὅτι ἄλλα σαρκὸς πάθη, καὶ ἄλλα σαρκὸς ἐμψύχου, καὶ ἄλλα ψυχῆς σώματος κεχρημένης. Σαρκὸς μὲν ἀνθρώπου τὸ τέμενοςθατ, καὶ μειούσθατ, καὶ διαλύσθατ: καὶ πάλιν σαρκὸς ἐμψύχου τὸ κοποῦσθατ, καὶ ἀντανθαται, καὶ πεινᾶν, καὶ διψᾶν, καὶ ὑπνῷ χρατεῖσθατ: ψυχῆς δὲ σώματος κεχρημένης λύπαι, καὶ ἀστριμονίαι, καὶ φροντίδες, καὶ ὄσα τοιαῦτα. Όν τὰ μὲν φυσικά τὰς ζωές, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως μοχθηράς, διὰ τὸ ἀνάγωγον τοῦ βίου καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγύμναστον ἐπεισαγόμενα. Όθεν φαίνεται ὁ Κύριος τὰ μὲν φυσικά πάθη παραδεξάμενος (78) εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐντιθρωπήσεως, τὰ δὲ ἀπὸ κακίας πάθη, διὰ τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιβρυπαίνει, ταῦτα ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου θεότητος ἀπωσάμενος. Διὰ τοῦτο εἴρηται ἐν δομούματι γεγενῆσθαι σαρκὸς ἀμαρτίας. Οὐ γάρ ἐν δομούματι σαρκὸς, ὡς τούτος δοκεῖ, ἀλλὰ ἐν δομούματι σαρκὸς ἀμαρτίας. Όστε σάρκα μὲν τῆς ἡμετέραν ἀνέλαβε μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς πεθεν, ἀμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησεν. Ἀλλ᾽ ὥσπερ δὲ θάνατος, ὃ ἐν τῇ σαρκὶ, διὰ τοῦ Ἀδάμ εἰς ἡμᾶς παραπεμψεῖς, κατεπόθει ὑπὸ τῆς θεότητος, οὐτε καὶ ἡ ἀμαρτία ἐξανηλώθη (79) ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὥστε ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαβεῖν τὴν σάρκα, μήτε ὑπόδικον θνάτῳ, μήτε ὑπεύθυνον ἀμαρτίᾳ. Ταῦτα ἔστιν, ἀδελφοί, τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια, αὗται τῶν Πατέρων αἱ παραδόσεις. Διαμαρτυρόμεθα παντὶ ἀνθρώπῳ φοδουμένῳ τὸν Κύριον, καὶ κριτὸν Θεοῦ ἀναμένοντι (80), διδαχαῖς ποικίλαις μὴ παραφέρεσθαι. Εἰ τις ἐτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τῆς πίστεως, ἀλλὰ παραθούμενος τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια, τὴν οἰκεῖαν διδασκαλίαν κυριωτέραν (81) ποιεῖται τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων, φυλάσσεσθε τὸν τοιοῦτον. Παράτηται δὲ διά της θεότητος οὐτε διά της θεότητος ημᾶς ἀλλήλοις συνελθεῖν ποτε· ὥστε διστὸν λόγου ημῶν διέφυγε, ταῦτα δὲ τῆς κατ' ὄφθαλμοὺς συντυχίας ἀναπληρώσαι (82). Καὶ γάρ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὑμῖν ἐπεισελαμεν, οὐ διαλόμενοι ἔξω γενέσθαι τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς: καὶ ἀμά πεπεισμένοι, οὐτε τοῖς φοδουμένοις τὸν Κύριον ἐχρκεῖ καὶ ἡ δι' ὀλίγων ὑπόδηματος.

mus. Editi τὰ ἀνθρώπων.

(78) Παραδεξάμενος. Sex mss. παραδεξάμενος, nempe Vaticanus, Coisl. secundus et quartus Regi. Sed Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(79) ἐξανηλώθη. Codices nonnulli ἐξανηλώθ.

(80) ἀραιμέροτι. Coisl. secundus et Reg. secundus διαναμένοντι.

(81) Κυριωτέρα. Coisl. secundus cum quartus Regiis προτιμοτέρων.

(82) ἀρατ.ηγώσαι. Ita Coisl. primus et tres Regi. Editi ἐναπληρώσαι. Ibidem Coisl. primus et Med. ἀπὸ πολλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΦΥ.

Cum ad Basiliū Urbicius non sine aliqua timideitate et excusatione scripisset, jubet eum Basilius hanc timideitatem ejicere, rogatque ut serpe ad se scribat, et quinam in sua Ecclesia sani sint in fide nuntiet. Audierat enim nonnullos ex his, qui cum Urbicio erant, Deum in carnem conversum fugere. Horum errorem breviter refellit, Urbiciumque hortatur, ut ecclesiastica emendatione hec impetas non careat.

Οὐρβικιφ μοράζοτι (83).

1. Καλῶς ἐποίησας ἐπιστείλας ἡμῖν· ἔδειξας γάρ οὐ μικρὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης· καὶ συνεχῶς τοιεὶ τοῦτο. Μή μέντοι νομίσῃς ἀπολογίας τοι δεῖν, διανήμενον ἐπιστέλλεις. Γνωρίζομεν γάρ ἑαυτοὺς, καὶ οἰδαμεν, διτοι παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντας διοικήσας Ιστής ἔστι (84) κατὰ τὴν φύσιν ὑπεροχὴν δὲ ἐν ἡμῖν οὐ κατὰ γένος, οὐδὲ κατὰ περιουσίαν χρημάτων, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατατεκνήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόδου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Ήστε, τί κωλύει σε, πλειον (85) φοδούμενον τὸν Δεσπότην, μειζόνα ἡμῶν εἶναι κατ’ αὐτὸν τοῦτο; Συνεχῶς οὖν ἡμῖν ἐπιστέλλει, καὶ γνώριζε. πῶς ἡ περὶ σὲ ἀδελφότης, καὶ τίνες τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθ’ ὑμᾶς (86) ὑγιαίνουσιν· ἵνα εἰδῶμεν οἵς χρήγραφειν, καὶ τίσιν ἐπαναπαύεσθαι. Ἐπειδὲ δὲ ἀκούω τινάς εἶναι τοὺς τὸ εὐθές περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κύριου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψει παραχαράσσοντας (87), παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς στῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοιας, ἢν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος; καὶ οὐχὶ προσλαβόντος, διὰ τῆς σῆς (88) Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα, ἀλλ’ αὐτοῦ τῇ οἰκείᾳ θεότητι εἰς τὴν ὄλικην φύσιν μεταληφθέντος.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἀποκον ἐλέγξαι καὶ πάνι ράδιον. Ἄλλ’ ἐπειδὴ αὐτόθινει ἔχει τὸ ἐναργὲς ἡ βλασφημία, νῷμίω τῷ φοδουμένῳ τὸν Κύριον ἀρκεῖν καὶ μόνην τὴν ὑπόμνησιν. Εἰ γάρ ἐτράπη, καὶ τὴν οὐρανού σάρκα τραπέντος; παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς στῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοιας, ἢν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος; καὶ οὐχὶ προσλαβόντος, διὰ τῆς σῆς (89) οἰκείου ὑπεστήσατο σῶμα, διπερ, παχυνθεῖσις αὐτῷ τῆς θεῖκῆς φύσεως, ὑπέστη. Πῶς δὲ τὴν ἀπεριληπτοῦς θεότητος εἰς μικροῦ σώματος δγκον πειρεγράφη, εἰπερ ἐτράπη πάσα τὴν τοῦ Μονογενοῦς φύσις; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν οὐδένα ἥγειναι νοῦν ἔχοντα, καὶ τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ κεχτημένον, πάσχειν τὸ ἀφρώστημα. Ἐπειδὴ δὲ ἥλθεν εἰς ἐμὲ τὴν φήμην, διτοι

A

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLXIIL

Urbicio monacho.

1. Recte fecisti, quod ad me scripseris: ostendisti enim fructum non exiguum charitatis, idque velim frequenter facias. Nec putes tibi opus esse excusatione, cum ad me scripseris. Nam me ipse novi, et scio quemlibet hominem omnibus parem esse honore secundum naturam: præstantiam autem in nobis, non ex genere, neque ex pecuniarum copia, neque ex corporis constitutione, sed ex excellentiori timoris Dei gradu proficiisci. Proinde, quid impedit quominus Dominum magis metuens, major me in hoc ipso sis? Scribe igitur nobis assidue, ac significa quid rerum agat fratum qui tecum sunt conventus, et quinam in vestra Ecclesia sani sint; ut sciām quibus scribendum sit, et in quibus acquiescendum. Sed quia audio nonnullos esse, qui rectam de 404 Incarnatione Domini doctrinam perversis opinionibus depravent; adhortor eos per tuam charitatem, ut abstineant absurdā illā opinione, quam quidam tenerē nobis nuntiantur, Deum ipsum in carnem conversum fuisse, nec assumpsisse Adami massam, per sanctam Mariam, sed ipsum in sua ipsius divinitate in materialem naturam fuisse transmutatum.

2. Absurdum illud commentum confutare omnino facile. Sed quia sua sponte evidentiam habet blasphemia, arbitror Dominum timenti satis esse, vel solam admonitionem. Si enim conversus, etiam mutatus. Absit autem ut id aut dicamus, aut cogitemus, cum Deus dicat: *Ego sum, et non mutor*²¹! Deinde, quomodo ad nos transiit Incarnationis fructus, si non corpus nostrum divinitati conjunctum, mortis dominatum superavit? Si enim conversus est, proprium constituit corpus, quod videlicet, densata in ipso deitate, substiit. Quomodo autem incomprehensibilis divinitas parvi corporis mole circumscripta est, si nempe conversus est tota Unigeniti natura? Verum hoc neminem arbitror, modo mente prædictus sit, Deique timorem habeat, morbo laborare. Sed quia venit ad me ru-

“Malach. III, 6.

(83) Οὐρβικιφ μοράζοτι. Sic tres velustissimi codices. Editi cum duobus Regiis et Coisi, secundo addunt: “Οτι οὐκ ἐτράπη εἰς σῶμα ὁ Θεός Λόγος, ἀλλ’ ἦσαν ἑαυτῷ τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα. Quod Deus Verbum non conversum sit in corpus, sed sibi uniret Adamī massam.

(84) Ομοτιμίας ιστήρης ἔστι. Ita Harl., Med., Coisi, primus et Clarom. Editi ομοτιμία ἔστι.

(85) Πλεῖον. Harl., Colbert. et Clarom. addunt ήμῶν.

(86) Τῆς καθ’ ὑμᾶς. Male in editis τῆς καθ’ ὑμᾶς, quod non minus pugnat cum antiquis codicibus, quam cum Basiliī sententia, Ibidem in non-

nullis codicibus recentioribus legitur sine coniunctione τίνες τῶν τῆς καθ’ ὑμᾶς.

(87) Παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτούς. Ita octo mss., excepto quod in Medicæo et Harlæano legitur οὐς παρακαλῶ. Editi παραχαράσσονται αὐτούς, διά, etc. Ibidem legitur in codicibus Harl. et Med. πρὸς τὴν σάρκα.

(88) Αγίας. Deest ea vox in tribus mss. non velutissimis.

(89) Οὐ γάρ τραπεῖς. Legendum videtur Et γάρ τραπεῖς, vel ‘Ο γάρ τραπεῖς. Postremam scripturam in solo invenimus Coislino secundo. Ceteri consentiunt cum editis.

* Alias CCCXLIV. Scripta circa annum 377.

mor, nonnullos ex iis qui cum tua charitate versantur, hac infirmitate mentis teneri, necesse esse duxi, ut salutatione nuda non uterer, sed mea epistola aliquid tale contineret, quod posset etiam animas Dominum timentium edificare. Adhortor igitur, ut haec ecclesiastica emendatione non careant, et vos ab haereticorum communione sejungatis: scientes indifferentia his in rebus nostram in Christo libertatem tolli.

EPISTOLA CCLXIII.

Gratias agunt Orientales Occidentalibus, quod magnum succurrendi Orienti studium significaverint. Rogant ut hoc beneficium impendant vel invisoendo vel sullen scribendo; eorum enim sententiam eo majoris futuram ponderis, quo mox alieni sunt a similitudinis suspicione. Rerum autem perturbationem non tam Arjanis attribuunt, quam iis qui sub pelle oris latentes grassantur, nempe Eustathio et Apollinario. Primi inconstituti in fide describitur; alterius variis erroribus recensentur. Accusatur etiam Paulinus quod Marcelli sectatores recipiat. Rogantur Occidentales, ut decernam recipiendas esse eos qui ab errore discedunt, obstinatos autem excommunicandos.

Occidentalibus.

1. Dominus Deus noster, in quem speravimus, tantam cuique vestrum gratiam largiatur, ut ad propositam spem perveniantis, quanto ipsi gaudio corda nostra implevistis, tum ex litteris, quas nobis per optatissimos compresbyteros scripsistis, tum ex commiseratione, quam ærumnis nostris impendistis, ut indui viscera misericordiae, quemadmodum prædicti viri nobis annuntiaverunt. Etsi enim vulnera nostra eadem permanent, aliquod tamen solatum est, paratos **405** habere medicos, qui possint, si tempus nanciscantur, celearem afferre nostris doloribus medelam. Quapropter rursus etiam vos per dilectos et salutamus, et adhortamur, ut si Dominus quidem facultatem vobis dederit ad nos proficiendi, ne pigremini nos invisiere. Maximum enim mandatum est infirmorum visitatio. Quod si bonus Deus ac sapiens vita nostræ moderator, hoc beneficium in aliud tempus reservat; saltem nobis scribite quæcunque a vobis scribi decet ad solamen afflictorum et erectionem confractorum. Jam enim multæ contritiones Ecclesia extiterunt, nobisque magna ex eis afflictio: nec aliunde exspectatio ulla auxillii, nisi Dominus per vos, a quibus sincere colitur, miserit medelam.

2. Audax quidem illa ac impudens Arianorum heresis, palam abscissa a corpore Ecclesie, manet in suo ipsius errore, nobisque non multum nocet, quia omnibus aperta ipsorum impietas. Qui autem pellem ovinam indui sunt,

* Alias LXXIV. Scripta anno 377.

(90) Ἀδιαφορεῖ. Med. et Clarom. διδάφορον.

(91) Τοῖς Δυτικοῖς. Ita Harl.. Med., Coisl. primus et tres Regii. Alius itidem Regius cum Coisl. secundo et editi addunt: Ἐπισκόποις περὶ Εὐσταθίου Σεβαστηνοῦ, καὶ Ἀπολλιναρίου, καὶ Παυλίνου, καὶ τῆς ἔκδοτου τούτων αἵρεσεως, *Ad Occidentales episcopos de Eustathio Sebasteno, Apollinarie et Paulino, deque unius istorum cuiusque heresi.*

(92) Ηλικίσματεν. Ita mss. septem et editiones Hagan. et Basil. prim. Alias ἐλπίζομεν. Paulo post editio Basil. secunda et Paris. ανεπλήσσεται. Septem mss. et editiones antiquæ, ut in textu. Nec longe

Α τινὲς τῶν μετὰ τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταῦτη τῶν λογισμῶν εἰσιν, ἀναγκαῖον ἡγησάμην, μὴ φάγει ποιήσασθε τὴν πρόστρησιν, ἀλλ' ἔχειν τι τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν τοιούτον, διναταῖ καὶ οἰκοδομῆσαι τέλος ψυχᾶς τῶν φοδουμένων τὸν Κύριον. Ταῦτα οὖν παρακαλοῦμεν διορθώσεως τυχεῖν ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς κοινωνίας ὑμᾶς ἀπέχεσθαι εἰδότας, ὅτι τὸ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖν (90) τὴν ἐπὶ τῷ Χριστοῦ παρέχοντας ἡμῶν ἀφαιρεῖται.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΣΕΓ.

B

Τοῖς Δυτικοῖς (91).

1. Κύριος δὲ Θεὸς ἡμῶν, ἐφ' ὃν τὴν πλοΐασμαν (92), τοσάύτην ὑμῶν ἔκάστη παράσχοι χάριν εἰς τὸ ἐπινεγέν τῆς προκειμένης ἀλπίδος, δοῦσις αὐτοῖς χαρᾶς τῆς καρδίας ἡμῶν ἐνεπλήσσεται, ἐκ τε τῶν γραμμάτων δὲ ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ τῶν ποθεινοτάτων συμπροσυτέρων ἡμῶν, καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας τῶν καὶ τῆς λυπῆρῶν, ἢν συνεπαθήσατε ἡμῖν, ὡς ἐνελμένοι σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, καθὼς ἀπῆγγειλαν ἡμῖν οἱ προειρημένοι. Καὶ γάρ, εἰ καὶ τὰ τραύματα ἡμῶν ὅμοια διαμένει, ἀλλ' οὖν φέρετε τινὰ ἡμῖν φρεστῶν τὸ ἐτοίμους ἔχειν τοὺς ιατροὺς, δυναμένους, εἰ καροῦ λάδιοντο, ταχεῖαν ἐπαγαγεῖν (93) τῶν ἀλγημάτων τὴν Ιασιν. Διὸ καὶ πάλιν ὑμᾶς διὰ τῶν ἀγαπητῶν καὶ προσφεγγόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν, εἰ μὲν δίδωτε ὑμῖν δὲ Κύριος δόσιαν τοῦ ὡς ἡμᾶς (94) ἀφιέσθαι, μὴ ὀνκῆσαι ἡμῶν τὴν ἐπίσκεψιν· ἐντολῆς γάρ ἐστι τῆς μεγιστῆς τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις. Εἰ δὲ δὲ θεός Θεὸς καὶ σοφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος τὴν χάριν ταῦτην εἰς ἔσερον καὶ ρόν ταμιεύεται (95), ἀλλ' ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ παρ' ὑμῶν πρέπεις γραφῆς: εἰς παράλησιν μὲν τῶν θλιβομένων, διόρθωσιν δὲ τῶν συντετριμένων. Πολλὰ γάρ ἡμῖν τὰ συντέριμα τῆς Ἐκκλησίας γέγονε, καὶ πολλὴ ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς ἡ θλίψις: καὶ προσδοκεῖται βοηθείας ἐτέρωθεν οὐδαμότερη, ἐὰν μὴ δὲ Κύριος δέ ὑμῶν τῶν γνησίων δουλευθεῖται αὐτῷ ἐκπαστεῖται τὴν Ιασιν.

2. Τὸ μὲν οὖν (96) Ιταμὸν καὶ ἀναίσχυντον τῆς αἱρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, φανερῶς ἀποκρύπτειν τὸ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, μένει ἐπὶ τῆς ίδεις: πλάνης, καὶ δλίγα ἡμᾶς λυμανεῖται, διὰ τὸ πάσι πρόσθιον αὐτῶν τὴν ἀσένειαν εἶναι· οἱ δὲ τὴν δορήν των

quidam codices ἐπεστείλατε εἰς σπλάγχνα οἰκτιρμῶν.

(93) Ἐπαγαγεῖν. Ita octo mss. Editi ἐπαγεῖν. Mox editi καὶ προσαγορεύομεν. Octo mss. ut in textu.

(94) Οὓς ἡμᾶς. Coisl. primus et Med. πρὸς ἡμᾶς. Harl. et tres alii ὡς ἡμᾶς πορεύεσθαι. Duo alii πορεύεσθαι.

(95) Ταμιεύεται. Regius secundus et Coisl. secundus ταμιεύεται. Non longe inepte in duobus Regiis codicibus προσδοκεῖται. Non enim hæc epistola unius scripta Basili nomine.

(96) Τὸ μὲν οὖτον. Iteest ultima vocula in codicibus Med. et Coisl. primo. Legitur τὸ μὲν γάρ in Harlano.

περοβάτου περιβεβλημένοι, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἡμε-
ρων προβαλλόμενοι καὶ πραεῖαν, ἔνδοθεν δὲ σπαρά-
σσοντες ἀφειδῶς τὰ τοῦ Χριστοῦ ποίμνια, καὶ διὰ τὸ
ἔξι ἡμῶν ὥρμησμα, εὐκάλως ἐμβάλλοντες βλάδην
τοῖς ἀπλουστέροις· οὗτοι εἰσιν οἱ χαλεποὶ καὶ δυσ-
φύλακτοι. Οὓς ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀκρι-
βειας πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλη-
σίας δημοσιευθῆναι· ἵνα, ή δρθοποδήσαντες, γη-
σίως ὅστις σὺν ἡμῖν, ή μένοντες ἐπὶ τῆς διαστροφῆς,
ἢν ἔσυτοις μόνοις τὴν βλάδην ἔχωσι, μή δυνάμενοι
ἔκ τῆς ἀφυλάκτου κοινωνίας τῆς ἴδιας νόσου μεταδι-
δονται (97) τοῖς πλησιάζουσιν. Ἄναγκη δὲ τούτων
δύνομαστι μηνησθῆναι, ἵνα καὶ αὐτοὶ γνωρίσητε τοὺς
ταραχάς παρ' ἡμῖν (98) ἐργαζομένους, καὶ ταῖς Ἐκ-
κλησίαις ἡμῶν φανερὸν καταστήσατε (99). 'Ο μὲν
ταρά παρ' ἡμῶν λόγος ὑποπτὸς ἐστι τοῖς πολλοῖς, ὡς
τάχα διὰ τινας ἰδιωτικὰς φιλονεκίας τὴν μικροψυ-
χίαν πρὸς αὐτοὺς ἐλομένων· ὑμεῖς δὲ, δσον μαχράν
αὐτῶν (1) ἀπωκισμένοις τυγχάνετε, τοσούτῳ πλέον
παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ ἀξιόπιστον ἔχετε, πρὸς τῷ καὶ
τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ (2) χάριν συναίρεσθαι ὑμῖν εἰς
τὴν ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων ἐπιμέλειαν. 'Εὰν δὲ
καὶ συμφώνως πλεονες δόμοι τὰ αὐτὰ δογματίστε,
δῆλον, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν δογματισάντων ἀναντίρ-
ρητον πᾶσι τὴν παραδοχὴν κατασκευάσει τοῦ δό-
τματος.

3. Εστι τοινυν εἰς τῶν πολλήν ἡμῖν κατασκευα-
ζόντων (3) λύπην Εὐστάθιος δὲ ἐκ τῆς Σεβαστείας
τῆς κατὰ τὴν μάκραν Ἀρμενίαν· δε, πάλαι μαθη-
ζευθεὶς τῷ Ἀρείῳ, καὶ ὅτε (4) ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς C
Ἀλεξανδρείας, τὰς πονηράς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς
συντιθεὶς βλασφημίας, ἀκολουθῶν ἔκεινω, καὶ τοῖς
γηγενάτοις αὐτοῦ τῶν μαθητῶν ἐναρθμούμε-
νος (5), ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἔσυτον, τῷ μαχα-
ριωτάτῳ ἐπισκόπῳ (6) Ἐρμογένει τῷ Καισαρείᾳ,
κρίνοντι αὐτὸν ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ, δομολογίαν ἔδωκε
πίστεως ὑγιοῦς. Καὶ οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπ' αὐ-
τοῦ δεξάμενος (7), μετὰ τὴν ἔκεινου κοιμησιν πρὸς
τὸν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὔσεβιον ἔδραμεν,
οὐδενὸς Ἐλαττον καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβές δύγμα τοῦ
Ἀρείου πρεσβεύοντα. Εἴτα ἐκείθεν διὰ οἵας δή-
ποτε (8) αἰτίας ἀπελαθεὶς, ἐλθὼν τοῖς ἐπὶ τῆς πα-
τρίδος ἀπελογήσατο πάλιν· τὸ μὲν δυσσεβές ἐπι-
χρυπτόμενος φρόνημα, φρημάτων δέ τινα δρθότητα
προβαλλόμενος (9). Καὶ τυχὸν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς D

(97) Μεταδιδόται. Coisl. primus et Med. μετα-
δύννεται.

(98) Παρ' ἡμῖν. Editi addunt καὶ τὰ σκάνδαλα.
Quod additamentum deest in octo mss.

(99) Φανερὸν καταστήσατε. Videtur prima specie
accuratior editorum lectio. φανερός καταστήσητε.
Sed tamen discedere non libet ab auctoritate ocio ve-
terum librorum, cum præsertim eorum scriptura,
quam in textu posuimus, commodo sensu non ca-
reat. Legitur etiam φανερόν in editione Hagan. Ibi-
dem Medicæus codex cum tribus Regiis Ἐκκλησίαις
ὑμῶν. Sed magis placet vulgata scriptura. Supraenīm
rogantur Occidentales, ut ejusmodi homines Orient-
alis Ecclesie denuntient.

(1) Μαχράν αὐτῶν. Coisl. primus et Med. μα-
χράν αὐτοῖς. Ibidem editi τοσούτον. Coisl. primus et
tres alii ut in textu. Mox codices nonnulli πρὸς τό-

A ac speciem blandam præ se ferunt ac lenem,,
intus vero dilaniant crudeliter Christi gregem,
et propterea quod ex nobis exorti sunt, facile
pernicie inferunt simplicioribus; hi sunt, qui
molestiam exhibent, ac ægre vitari possunt.
Hos rogamus ut vestra diligentia omnibus Ori-
entis Ecclesiis denuntiet, ut, aut rectam viam
ingressi sincere versentur nobiscum, aut, si
in sua permaneant perversitate, damnum in-
tra se solos contineant, nec possint ex incauta
communione morbum suum cum proximis com-
municare. Necesse est autem horum nominalium
meminisse, ut et ipsi cognoscatis eos qui tur-
bas apud nos movent, eosque nostris Ecclesiis
manifestos facite. Nam sermo noster suspectus
est pluribus, quasi forte ob privatas quasdam
simultates exili et jejuno in illos animo simus.
Vos vero quanto ob illis longius degitis, tanto
majorem apud populos habetis auctoritatem, præ-
terquam quod Dei etiam gratia vos adjuvat ad
succurrendum iis qui vexantur. Quod si etiam
concordi animo plures simul eadem decernetis,
perspicuum est multitudinem decernentium omnibus
persuasuram, ut decretum citra controversiam sus-
cipiant.

3. Est itaque unus ex iis, qui nobis multum
exhibit molestię, Eustathius ex Sebastia in
minore Armenia, qui olim edocitus ab Ario, et
cum is floreret Alexandriæ pravas in Unigenitum
construens blasphemias, eum seculatus, 408 at-
que inter germanissimos illius discipulos nume-
ratu, posteaquam rediit in patriam, beatissimo
Cæsareæ episcopo Hermogeni, ipsum ob pravam
doctrinam condemnanti, confessionem sanæ fidei
obtulit. Atque ita ab ipso ordinatus, post
illius dormitionem statim ad Eusebium Constan-
tinopolitanum accurrit, qui et ipse nemini con-
cedebat in impio Arii dogmate tuendo. Deinde
hinc ob aliquas causas, quæcunque illæ sint,
expulsus, cum ad suos populares venisset, ite-
rum sese purgavit; impiam quidem occultans
sententiam; in verbis autem recti aliquid et accu-
rati præ se ferens. Episcopatum forte adeptus,
illico comperitur anathematismum consubstan-

(2) Παρὰ τοῦ Θεοῦ. Deest præpositio in Coisl. 1.
(3) Κατασκευαζότων. Ita miss. octo. Editi παρ-
σκευαζότων.

(4) Καὶ ὅτε. Conjunctio addita ex sex mss.

(5) Ἐραρθμούμενος. Ita octo mss. Editi τοῖς...
ἀριθμούμενος, excepta tamen editione Hagan. quæ
cum mss. consentit.

(6) Ἐπισκόπῳ. Deest ea vox in codice Medicæo.

(7) Δεξάμενος. Hic editi addunt Εὐστάθιος, quod
melius ahest a codicibus Harl. et Coisl. primo.
Paulo post Medicæus codex ἐν Κωνσταντινούπολει.

(8) Διὰ οἵας δήποτε. Ita Med. et Coisl. primus.
Editi δι' αἵ δήποτε. Paulo post in Coisl. primo et
alii nonnulli legitur ἀπελογήσατο, πάλιν τό, etc.

(9) Προβαλλόμενος. Ita miss. sex. Editi προσβα-
λόμενος. Paulo post editi φανεται γράψαι. Sex miss.
ut in textu.

ialis scripsisse in Ancyra synodo, quae ab ipsius habebatur. Hinc autem cum Seleuciam venisset, ea gessit cum suae sententiae consortibus quae omnes norunt. Constantinopoli autem iterum assensus est iis quae ab hereticis proposita fuerunt. Atque ita ex episcopatu ejectus, propterea quod antea Melitinae depositus esset, hanc sibi restitutionis viam invenit, ut ad vos se conferret. Quænam autem ei proposita fuerint a beatissimo episcopo Libero, et quibusnam assensus sit, ignoramus, nisi quod epistolam attulit, quae eum restituebat, eaque ostensa concilio Tyanensi in suum locum restitutus est. Hic nunc depopulatur sicut illam, ob quam suspectus est, atque una cum iis est, qui consubstantiale anathematizant, seque ducem præbet heresis Pneumatomachorum. Quoniam igitur istinc evenit illi facultas laedendi Ecclesias, ac data a vobis fiducia uititur ad subversionem multorum, necesse est istinc quoque venire et emendationem, ac per litteras Ecclesiis significari, quibusnam conditionibus suspectus sit, et quomodo nunc immutatus irritum faciat beneficium sibi concessum a Patribus qui tunc erant.

4. Secundus post ipsum est Apolinarius, non parum et ipse Ecclesias contristans. Cum enim scribendi facilitate lingua ei ad omne argumentum prompta sit, replevit scriptis suis orbem terrarum, contempta objurgatione illius, qui dicit: *Cave facere libros multos*²¹: ita quoque profecto in multitudine peccata multa sunt. Quomodo enim possit in multiloquio²² peccatum vitari? Illius igitur de theologia disputationes, non petitis e Scriptura probationibus, sed humanis argumentis nituntur. Sunt autem illi et de resurrectione elucubrationes fabulose scriptæ, vel potius Judaice: in quibus ait nos rursus ad legalem reversuros cultum, rursusque circumcisum iri, et Sabbatho observaturos, atque abstenturos a cibis, et victimas oblaturos Deo, et adoraturos Jerosolymis⁴⁰⁷ in templo, ac omnino Judæos ex Christianis futuros. Quibus quidnam magis ridiculum esse possit, aut ab evangelio dogmate magis alienum? Deinde ea etiam quae de Incarnatione tradidit, tantam intulerunt fratribus perturbationem, ut jam pauci ex iis qui legerunt, prescam pietatis formam conservent: contra, plerique novitatibus intenti, ad quæstiones et ad pertinaces inutilium horum verborum investigationes deflexerint.

²¹ Eccl. xii, 42. ²² Prov. x, 19.

(10) Δεδοσαε. Sex codices mss. ἔγραψεν. Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(11) Μελιτινῆ. Medicæus cum tribus Regiis Melitinijs.

(12) Τοῦ ἀγαλήματος τοῦ, etc. Ita mss. septem. Alius habet τοῦ ἐντάλματος. Editi τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λέγοντος.

A ἔτυχεν, εὐθὺς φαίνεται: γράμμας ἀναθεματισμὸν τοῦ ὁμοουσίου, ἐν τῷ κατὰ Ἀγκύραν γενομένῳ αὐτῷ συλλόγῳ. Κάκειθεν ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν ἐλθὼν, δραχεῖ (10) μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ὄμοδόντων ἢ πάντες Ιωσίν; Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει: συνέθετο τὰν τοῖς ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν προταθεῖσι. Καὶ οὕτως ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τὸ ἐν τῇ Μελιτινῇ (11) προκαθηρῆσθαι, ὅδον ἔσαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπενδύσης τὴν ὡς ὑμᾶς ἀφιξεν. Καὶ τίνα μὲν ἐστιν ἡ προετάθη αὐτῷ παρὰ τοῦ μακαρωτάτου ἐπισκόπου Λιβερίου, τίνα δὲ ἢ αὐτὸς συνέθετο, ἀγνοοῦμεν, τὰν δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἔχομεν ἀποκαθιστώσαν αὐτὸν, τὴν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα συνόδῳ, ἀποκατέστη τῷ τέπῳ. Οὗτος νῦν πορθεῖ τὴν πίστιν ἐκελνην, ἐν ἓδέχθη, καὶ τοῖς ἀναθεματίζουσι τὸ ὄμοδόντον σύνεστι, καὶ πρωτοστάτης ἐστὶ τῆς τῶν πνευματομχῶν αἱρέσεως. Ἐπει οὖν αὐτόθιν γέγονεν αὐτῷ ἡ δύναμις τοῦ ἀδικεῖν τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ τῷ ὑμῶν δεδομένῃ αὐτῷ παρθησίσῃ κέχρηται εἰς καταστροφὴν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη αὐτόθιν ἐλθεῖν καὶ τὴν διόρθωσιν, καὶ ἐπισταλῆναι ταῖς Ἐκκλησίαις, τίνα μὲν ἐστιν ἐφ' οὓς ἓδέχθη, πῶς δὲ νῦν μεταβαθεῖς ἀκυροὶ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ὅτι τότε Πατέρων.

4. Δεύτερος μετ' αὐτὸν ἐστιν Ἀπολινάριος, φιλοράχως καὶ αὐτὸς τὰς Ἐκκλησίας παραλιπῶν. Τῇ γάρ τοῦ γράφειν εὐκολίᾳ πρὸς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἤρι ἀρκούσαν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν, ἐνέπλησε μὲν τὸν ἑαυτὸν συνταγμάτων τὴν οἰκουμένην. παρακοινοῦσας τοῦ ἀγαλήματος τοῦ (12) λέγοντος, ὃτι φύλακαι ποιῆσαι βιβλία πολλά· ἐν δὲ τῷ πλήθει δηλοῦσι πολλὰ καὶ ἡμάρτηται. Πώς γάρ δυνατὸν ἐξ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἀμαρτίαν; Ἐστι μὲν οὖν αὐτὸν καὶ τὰς θεολογίας οὐκέτη γραφικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐξ ἀνθραπίνων ἀφορμῶν (13) τὴν κατασκευὴν ἔχοντα· ἐστὶν αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως μυθικῶς συγκείμενα. μᾶλλον δὲ Ἰουδαϊκῶς· ἐν οἷς φησι πάλιν ἡμᾶς τὴν νομικὴν ὑποστρέψειν (14) λατρείαν, καὶ πάλιν ἡμᾶς περιτμῆδησθαι, καὶ σαββατίζειν, καὶ βραμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ θυσίας προσοίσειν θεῷ, καὶ προσκυνήσειν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ ναοῦ, καὶ δὲλως ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαίους γενήσεσθαι. Ήν δὲ ἀν γένοιτο καταγελαστότερον, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριώτερον τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος; Είτα καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τεσσάυτην ἐποίησε τῇ ἀδελφητῇ τὴν εραχήγη, ὥστε διλγοὶ λοιπὸν τῶν ἐντευχησθεντῶν ἀρχαῖον τῆς εὔσεβειας διασώζουσι χαρακτήρα· οἱ δὲ πολλοὶ, ταῖς καινοτομίαις προσέχοντες, ἐξεράπτωσαν εἰς ζητήσεις καὶ φιλονείκους ἐφευρέσεις τῶν ἀνωτέρων τούτων φημάτων.

(13) Αφορμῶν. Coisl. secundus et Regius secundus λογισμῶν.

(14) Υποστρέψειν. Ita septem mss., quorum item duo habent ἀποστρέψειν. Sic etiam editio Ilangoensis. Aliæ vero ὑποστρέψειν. Paulo post editio Parisiensis προσφέρεται. Velutatæ editiones, Hart. et Vat. cum tribus aliis ut in textu. Duo alii προσέγγισ-

5. Ο μέντος Παυλίνος, ει μέν τι καὶ περὶ τὴν Δ χριστονίαν ἐπιλήψιμον ἔχει, αὐτὸι ἀν εἰποίτε· ἡμᾶς δὲ λυπεῖ, τοῖς Μαρκέλλου προσπεπονθώς (15) δόγματι, καὶ τοὺς ἀκαλουθοῦντας αὐτῷ ἀδιαχρήτως εἰς τὴν κοινωνίαν ἑαυτοῦ προσιέμενος. Οἴδατε δὲ, ἀδελφοὶ τιμῶντας, δι τῆς ἡμῶν τῆς ἐλπίδος ἀθέτησιν ἔχει τὸ Μαρκέλλου δόγμα, οὗτε Γίδη ἐν ἰδίᾳ ὑποστάταις διμολογοῦν, ἀλλὰ προενεχθέντα, καὶ πάλιν ὑποστρέψαντα εἰς τὸν δύνειν προῆθεν, οὔτε τὸν Παράκλητον ἴδιως ὑφεστηκέναι συγχωροῦν· ὥστε οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι Χριστιανισμοῦ μὲν παντελῶς ἀλλοτριαν ἀποφαίνειν τὴν αἵρεσιν, Ιουδαῖσμον δὲ παρεπθερμένον αὐτὴν προσαγορεύων. Τούτων τὴν ἐπιμέλειαν γενέσθαι παρ' ὑμῶν ἐπιζητοῦμεν. Γένοισθο δὲ, εἰ ἐπιστεῖλαι καταξιώστε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας, τοὺς ταῦτα παραχαράσσοντας, ει μὲν διορθοῦντο, εἰναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἵπμενειν φιλονείκων βούλοιντο ταῖς καινοτομίαις, χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Καὶ δι τι μὲν ἔδει ἡμᾶς συνερεύοντας μετά τῆς ὑμετέρας φρονήσεως ἐν κοινῇ σκέψει τὰ περὶ τούτων διαλαβεῖν, οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦμεν· ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲ καιρὸς οὐκ ἐνδέδωσι, καὶ τὸ ἀναβάλλεσθαι βλαβερὸν, τῆς ἀπὸ αὐτῶν (16) βλάβης ἐρχεταις ἀναγκαῖως ἀπεστεῖλαμεν τοὺς ἀδελφούς· ἵνα δασ καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διδασκαλίαν παρέλαθε, ταῦτα παρ' ἑαυτῶν ἀναδιδάξαντες, κινήσωσιν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν εἰς τὸ παρασχέσθαι τὴν ἐπιζητούμενην βοήθειαν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΑ'.

Burgus Basilius, oblatu occasione Domini et sociorum ejus, salutat et horlatur ut oret pro Ecclesia, cui quidem sperat Basilius pacem datum iri, nisi appropinquet defectio.

Βάρση, ἐπισκόπῳ Ἐδέσσης, ἐτ ἐξοριᾳ δητι. C
Τῷ ὦ; ἀληθῶς θεοφιλεστάτῳ καὶ πάσῃσι αἰδοῦσι καὶ τιμῇς ἀξιῷ ἐπισκόπῳ Βάρσῃ Βασίλειος ἐν Κυριᾳ χαίρειν. Ἐρχομένων τῶν γηνησιατῶν ἀδελφῶν τῶν περὶ Δομονίνον (17) πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, ἡδέως τὴν ἀφορμὴν τῶν γραμμάτων ἐδεξάμεθα, καὶ προσαγορεύομέν σε δὲ αὐτῶν, εὐχόμενοι τῷ ἀγιῷ Θεῷ μέχρι τοσούτου φυλαχθῆναι (18) τῇ ζωῇ ταύτῃ, μέχρις οὐ καταξιωθῶμεν ἰδεῖν σε, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοι χαρισμάτων. Μόνον εὐχόμενοι, παρακαλῶ, ἵνα δὲ Κύριος μή παραδῷ ἡμᾶς εἰς τέλος τοῖς ἐχθροῖς τοῦ στυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ φυλάξῃ (19) τὰς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ἢν αὐτὸς οἶδεν δέσκαιος χριτῆς πότε ἀποδώσει. Ἀποδώσει

(15) *Προσπεπονθώς.* Ita Harl. cum Coisl. secundo et quatuor codicibus Regiis. Medicenus et Coisl. prius προπεπονθώς. Editi πετοῦτος. Paulo post editi κοινωνίαν αὐτοῦ προσέμενος. Octo mss. ut in textu. Sic etiam emendatum est in secunda editione Parisiensi.

(16) *Τῆς δὲ αὐτῶν.* Ita veteres libri summo consensu. Editi τῆς ὑπὸ αὐτῶν.

(17) *Τὸν περὶ Δογμῶν.* Existimat Combebissius solum Dominum sic honoris causa nominari, nec ullos designari comites. Atque id quidem libenter assentior doctissimo viro, solum hic Dominum nominari; non idcirco tamen, quod sociis careret, sed quia illi præcipue honor habebatur. Sic enim fieri solere observavimus ad epist. 243, ut cum

5. Paulinus autem utrum aliquid et circa ordinationem reprehensioni obnoxium habeat, ipsi dixeritis. Nos sane mōrō afficit, quod in Marcelli dogmata propendet, ac illius sectatores sine discrimine ad suam communionem admittit. Scientis enim, fratres maxime colendi, spem nostram omnem everti Marcelli dogmate, quod neque Filium in propria hypostasi constitetur, sed prolatum esse, et rursus reversum ad eum, ex quo processerat, neque Paracletum hypostasim propriam habere concedit: quare non aberraverit, qui a Christianismo penitus alienam heresim pronuntiet, ac Judaismum corruptum illam appetet. A vobis ut horum curam suscipiatis efflagitamus. Suscipietis autem, si omnibus B Orientis Ecclesiis scribere non gravemini, eos qui hæc depravant, si corrigantur, admittendos ad communionem; sin autem pertinaciter novitatibus adhærescere voluerint, ab Ecclesiis abscondendos. Atque id quidem factum a nobis oportuisse, ut una cum vestra prudentia sedentes, communi deliberatione de his ageremus, ne ipsi quidem ignoramus. Sed quoniam tempus non permittit, et dilatio exitiosa est, illato ab ipsis damno radice agente, necessario hos fratres misimus, ut et quæcumque litterarum documenta effugerunt, hæc per se ipsi edocentes, pietatem vestram incitent ad expeditum Dei Ecclesiis serendum auxilium.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLXIV'.

Barsæ, Edessa episcopo, exsulanți.

Vere religiosissimo omnique reverentia et honore digno episcopo Barsæ Basilius in Domino salutem. Cum proficiseretur germanissimus frater Domininus ad tuam pietatem, libenter occasionem scribendi exceperimus, teque per illum salvatamus, Deum sanctum precantes, ut tandiu custodiāmur in hac vita, donec digni habeamur, qui te videamus, ac donis, quæ in te sunt, perfruamur. Tantum precare, obsecro, ut Dominus 408 non tradat nos in perpetuum inimicis crucis Christi, sed custodiat Ecclesias suas usque ad tempus pacis, quam novit ipse justus iudex, quando sit redditurus. Reddet enim, nec nos perpetuo

plures mitterentur, unus tamen nominaretur. Domino autem aliquem adfuisse comitem conjicimus ex epist. 267 ad eundem Barsam, ubi Basilius latores litterarum suarum fratres commemorat, hanc ipsam epistolam indicans. Ait enim se Barsa non sæpe quidem scripsisse, sed tamen scripsisse: quibus verbis unica designatur epistola.

(18) *Φυλαχθῆναι.* Ita mss. septem. Editi διαφυλαχθῆναι. Paulo post editi καὶ αὐτοπροσώπως λέγεται.

(19) *Φυλάξῃ.* Sic Vat., Coisl. uterque et Reg. secundus ac Bigot. alter. Quatuor allii φυλάξει. Editi φυλάξον.

* Alias CCCXXVI. Scripta circa annum 577.

deseret. Sed quemadmodum Israelitis annos septuaginta præstituit pro peccatis ad captivitatis penam²⁴; ita forte et nos omnipotens per statum aliquod tempus traditos aliquando revocabit, ac in pristinam pacem restituat; nisi forte approximatus defectio, et quæ nunc sunt, exordia sunt ingressus Antichristi. Quod quidem si ita sit, precare ut aut ærumnas auferat, aut nos inter ærumnas invictos bonus ille custodiat. Omne illum coetum, qui pietatis tuae consuetudine dignus habitus est, per te salutamus. Pietatem tuam omnes, qui nobiscum sunt, salutant. Valens ac iætus in Domino, et pro me orans, Ecclesiae Dei serveris, Sancti gratia.

A γάρ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελὲς Ἀλλ᾽ ὥσπερ τοῖς Ἰσραὴλίταις τὴν ἀδδομφοντειαν ὠρίσεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων εἰς τὴν τῆς αἰχμαλωσίας καταδίκην, οὕτω τάχα καὶ ἡμᾶς ὁ δυνατὸς χρόνος τινὶ ὡρισμένῳ παραδοὺς ἀνακαλεῖσθαι πατεῖται ἀποκαταστήσει εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην· εἰ μὲν δῆμα ἐγγύς πού ἔστι τὴν ἀποκαταστάσιαν, καὶ τὰ νῦν πρόμενα προσώπιμά ἔστι τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀντιχριστοῦ· Ὁπερ δὲ ἐὰν δη, προσεύχου Ιησοῦ τῇ τάξι θλίψει περιεγκήῃ, θημᾶς ἀπταλούσεως διὰ τῶν θλίψεων ὁ ἀριθμὸς διατίθεται. Πέσσαν τὴν συνοβλαντὴν κατακατεῖσαν συνεῖναι τῇ εὐλαβεῖξ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ. Την στὴν εὐλαβεῖσαν οἱ σὺν ἡμῖν πάντες προσαγορεύουσιν· Ἐρρωμένος καὶ εθύμους ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχήματος μου, φυλαχθεῖς (20) τῇ τοῦ Θεοῦ Εκκλησίᾳ γέρωντες (21) τοῦ Ἅγιου.

EPISTOLA CCLXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣΕ.

Basilus gratias agit Deo, quod iis, apud quos exsulant confessores, auxilia ad salutem providerit: seque, perspectum illorum fidei studio adductum esse aii, ut diaconum Elpidium cum litteris ad eos mitteret. L'uidet eos quod dannaverat Apollinarium, cuius et nefarias molitiones, et impios de Trinitate, de Incarnatione et promissionibus errores recuerit. Sed queritur quod Marcelli discipuli a confessoribus recepti fuerint sine Occidentalium et aliarum Ecclesiarum sensu. Scire cupit quibus conditionibus recepti fuerint.

Eulogio, Alexandro et Harpocrationi, Aegypti episcopis exsulibus.

1. Magnam in omnibus reperimus boni Dei erga suas Ecclesias providentiam; ita ut quæ molestia esse videntur, nec omnino ex sententia occurruunt, ea etiam ad multorum utilitatem dispensentur in occultissima Dei sapientia, et indeprehensis illius justitiae judiciis. Ecce enim et dilectionem vestram ex Aegypti locis excitans Dominus, in media Palæstina constituit, ad exemplum antiqui Israel, quem captivum in Assyriorum terram abducens, extinxit illic simulacrorum cultum per sanctorum adventum. Itaque et nunc ita factum invenimus, cum reputamus Dominum, dum vestrum pro pietate certamen in medio proponit, vobis quidem exsilio stadium aperuisse beatorum certaminum; iis vero, quibus vestrum illud eximium propositum ante oculos versatur, manifesta ad salutem largitum esse exempla. Cum igitur Dei gratia didicerimus vestrum rectæ fidei studium, didicerimus et sollicitudinem erga fratres, vosque non perfunctorie aut negligenter quæ ad communem utilitatem spectant et ad salutem necessaria sunt, exhibere, sed si quid ad Ecclesiarum ædificationem conducat, libenter suscipere; æquum esse putavimus, ut in bona vestra partis veniremus communionem, nosque

C 1. Μεγάλη ἐν πᾶσιν ἐύρισκομεν τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ οἰκονομιαν, ὃς καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπά, καὶ μὴ πάντη κατὰ βούλησιν ἀπαντῶντα, καὶ ταῦτα ἐπ' ὠρελίσῃ τῷ πολλῶν οἰκονομεῖσθαι, ἐν τῇ δυσθεωρήτῃ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ, καὶ τοις ἀνεξιχνιάστοις αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίμασιν. Ιδού γάρ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐκ τῶν κατ' Αἴγυπτον τόπων ἀναστήσας ὁ Κύρος, εἰς μέσην ἀγαγὼν τὴν Παλαιστίνην ἰδρύσατο, καὶ μιμησιν τοῦ πάλαι Ἰσραὴλ, διὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀγαγὼν εἰς τὴν Ἀσσυρίων γῆν, ξενεῖσε τὴν εἰσὶ διδολολατρείαν διὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐπιδημίας. Καὶ νῦν τοινύν οὖτας εὐρίσκομεν, λογιζόμενοι, διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀπόλον ὑμῶν (23) προβαλλόμενος ὁ Κύρος, ὑμῖν μὲν διὰ τῆς ἔξορτας στάδιον ἡγεμονὸν μαχαρίων ἀγωνισμάτων, τοῖς δὲ περιτυχόντων ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐναργῆ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἔχαρισατο ὑποδείγματα. Ἐπει τούντοι τοῦ θεοῦ χάριτος ἐμάθομεν ὑμῶν τὴν ὄρθοτητα τῆς πότερας, ἐμάθομεν δὲ τὸ περὶ τὴν ἀδελφότητα ἐπιμέλεις, καὶ διὰ τοῦ παρέργως οὐδὲ τι μελημένως παρέχεσθε (24) τὰ κοινωφελῆ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ τοῖς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεργεῖν προσείσθε· δίκαιοιον ἐλογισάμεθα (25) κοινωνοὶ γενέσθαι

²⁴ Jerem. xxv, 12.

— Alias CCXCIII. Scripta anno 377.

(20) Φυλαχθεῖς. Sic tres antiquissimi codices et Bigot. alter. Editi διαφυλαχθεῖς.

(21) Χάριτι τοῦ ἀγίου. Sic mss. septem. Editi χάριτι αὐτοῦ.

(22) Αἰγυπτον. Ita tres vetustissimi codices. Editi Αἰγυπτοῖς. Ibidem Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ἀδελφοχρατίων, quod nomen inscite videtur unum ex duobus esse factum, id est ex Ἀδελφῷ et Ἀρποχρατίῳ. Nam inter hos exsules episcopos numeratur Adelphius apud

Epiphanium cum pluribus aliis, bares. LXX. Simplicior Regii primi titulus, Ἐπισκόπους Διηπτίους ἐξορισθεῖσιν, Episcopis Aegyptiis exsulanibus.

(23) Υἱῶν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi δρίν. Codex Medicæus ἡμῶν.

(24) Παρέχεσθε. Legitar in quatuor recentioribus codicibus παρέρχεσθε.

(25) Έλογισάμεθα. Ita tres vetustissimi codices. Editi ένομισαμεν. Eosdem codices paulo post seculi mutavimus quod erat in editis Ἐλπίδον τὸν αὐτόν. Ibidem codex Medicæus ἀπέστειλα.

τῆς ἀγαθῆς μερίδος ὑμῶν, καὶ συνάψαι ἐντοὺς διὰ Α τοῦ γράμματος τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαβεῖσθαι. Οὐ περ ἔνεκα ἀπεστελλαμεν καὶ τὸν ποθεινότατον υἱὸν ἡμῶν καὶ συνδιάκονον Ἐλπίδιον, ὁμοῦ μὲν τὴν ἐπιστολὴν διαχωμένην, ὁμοῦ δὲ καὶ παρ' ἐντοῦ δυνάμενον ἀπαγγέλαις ὑμῖν ὅσα τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐκφύγῃ (26) διδοττακαλάν.

2. Μάλιστα δὲ ἡμᾶς ἐπέρρωτε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συναφείας ὑμῶν ἡ ἀκοή τοῦ περὶ τὴν ὄρθδητης ζῆτος τῆς εὐσεβείας ὑμῶν· δτι οὗτοι πλήθεις συνταγμάτων, οὔτε ποικιλίᾳ σοφισμάτων παρηγένθηται, ὑμῶν τὸ στερβόν τῆς καρδίας ἀλλ' ἐπέργωτε μὲν τοὺς κατά τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων καινοτομοῦντας, σιωπῇ δὲ κατασχεῖν τὴν ἐνεργουμένην περ αὐτῶν βλάβην οὐ κατεδέξασθε. Καὶ γάρ τῷ θνητῷ πολλήτην εὔρομεν λύπην παρὰ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τῆς τοῦ Κυρίου εἰρήνης ἐπὶ ταῖς νεωτεροτάταις ταῖς παντοδαπαῖς Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικέως· δτι τοσούτῳ πλέον ἐλύπησεν ἡμᾶς, δσφ ἔδοξεν εἶναι ἐξ ἡμῶν (27) τὸ ἐξ ἀρχῆς. Τὸ μὲν γάρ παρὰ φανεροῦ πολεμίου παθεῖν τι, καὶ ὑπερβάλλῃ τῷ ἀλγεινῷ, φορητὸν πώς ἐστι τῷ καταπονούμενῳ, καθώς γέγραπται, δτι Εἰ δὲ ἔχθρος ὥρείδιος με, υπήργκα ἀντί· τὸ δὲ παρ' ὁμοφύχου καὶ οἰκείου βλάβης τινὸς πειραθῆναι, τοῦτο δύσφορον παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἔχον παραμυθίαν. "Οὐ γάρ προσεδοκήσαιμεν συνασπισθῆναι (28) τῆς ἀληθείας, τούτον εὑρομενον τοῦν ἐν πολλοῖς ἐμποδίζοντα τοῖς σωζομένοις, ἐκ τοῦ περιέλκειν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ ἀποσπᾶν τῆς εὐθύτητος τῶν δογμάτων. Τί γάρ ἐν ἔργοις παρ' αὐτοῦ τολμηρὸν καὶ θερμὸν οὐκ ἐπράχθη; Τί δὲ ἐν λόγοις οὐ παρεπενοθῆναι νεώτερον καὶ ἐπικεχινδυνεύμενον; Οὐ πᾶσα μὲν Ἐκκλησία ἐφ ἐαυτὴν ἐμερίσθη, μάλιστα δὲ ταῖς ὑπὸ τῶν (29) ὀρθοδόξων κυνηρωμέναις ἐπιπεμφθέντων παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ σχίσαι, καὶ ίδεαν τινὰ παρασυναγωγὴν ἐκδικήσαι; Οὐχὶ γίλαται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς διευλογῆσαι καὶ κλήρου ἐπισκόπων περιερχομένων, καὶ δνομα τῷ περιφερόντων, οὐδὲν δὲ κατορθούντων εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ σωτηρίας (30); Οὐχὶ οἱ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγοι πλήρεις παρ' αὐτῷ εἰσιν ἀσεβῶν δογμάτων, τῆς παλαιᾶς ἀσεβείας τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου δι' αὐτοῦ τοῦ ἀνανεθέστος ἐν τοῖς συντάγμασιν; Εἰ γάρ & περιφέρουσιν τοῦ Σεβαστηνοῦ, μηδ συμπέπλασται παρ' ἔχθρον, ἀλλὰ κατ' ἀληθείαν αὐτοῦ εἰσὶ συγγραφαῖ, οὐδεμίαν εἰς ιστέσθειαν ὑπερβολὴν καταλέοιπε, τὸν αὐτὸν Πατέρα ἵέγων καὶ Γίλον καὶ Πνεῦμα (31), καὶ ἀλλα τινὰ

²⁸ Psal. LIV, 13.

(26) Ἀπαγγεῖλαι ὑμῖν, δσα... ἐκφύγῃ. Sic tres idem codices. Editi ἀναγγεῖλαι ὑμῖν δσα... διαέρευντε. Legitur δσα in secunda editione Parisiensi.

(27) Εἴται δὲ ἡμῶν. Harl. et Med. εἶναι ἡμῶν. Ibidem tres vetustissimi codices τοσοῦτον πλέον ἐλύπησεν, δσα. Sed res tanti non videtur, ut concessum mutemus.

(28) Ἔξειν. Coisl. primus ξειν. Ibidem τοῦ addidimus ex Coisl. utroque, Harl. et duobus Regiis. Paulo ante Coisl. primus καὶ ὑπερβάλλῃ τὸ

Α 409 per epistolam cum vestra pietate conjugeremus. Quapropter misimus etiam desideratissimum filium nostrum Elpidium condiaconum, qui et epistolam perficeret, et per se ipse potest nuntiare vobis, οὐαεκούμε litterarum effugerint documenta.

2. Illud autem me maxime impunit, ut vobiscum conjungi cuperem, quod vestrum rectæ doctrinæ studium ad meas aures pervenit: quippe cum nec librorum multitudine, nec sophismatum varietate emota sit cordis vestri firmitas: sed eos agnoveritis, qui contra dogmata apostolica novitatem inducunt, nec silentio continere damnum ab illis illuminatum potueritis. Nam revera magnum reperimus dolorem in omnibus Domini pacem cordi habentibus, ex omnigenis Apolinarii Laodiceni novitatisbus: qui eo magis nos affixit, quod ex nobis ab initio esse videbatur. Aliiquid enim ab hoste manifesto pati, etiamsi id sit molestissimum, res est tamen quodammodo tolerabilis patienti, sicut scriptum est: Si inimicus probris me affecisset, sustinuisse utique²⁸. Sed ab unanimi et necessario aliquid accipere detrimenti, id omnino ad serendum difficile, nec ullam habens consolationem. Quem enim exspectaveramus socium nobis in defensione veritatis futurum, eum nunc invenimus in multis obstantem his qui salvantur, dum illorum abducit mentem, et avellit a rectis dogmatibus. Quid enim in actionibus ab eo non collide et audacter perpetratum? Quid in sermonibus non juveniliter et periculose excogitatū? Nonne Ecclesia omnis inter se divisa est, præsertim ex quo in gubernatas ab orthodoxis Ecclesias immisit qui scindant, et illegitimos conventus proprios sibi vindicent? Nonne ridetur magnum pietatis mysterium, episcopis sine populo ac clero obambulantibus, ac nomine nudum circumserentibus, nec quidquam ad promovendum pacis et salutis Evangelium facientibus? Nonne illius de Deo sermones pleni sunt impiis dogmatibus, antiqua insulsi Sabellii impietate nunc ab eo in scriptis renovata? Nam si quæ circumserunt Sebasteni, facta non sunt ab iranicis, sed vere ipsius scripta sunt, nullum impietatis superandas locum reliquit, eumdem dicens Patrem et Filium et Spiritum, et alias quasdam tenebricosas impietates, quas nos ne auribus quidem admisiimus, quippe cum precemur ut nullam

(29) Ὑπὸ τῶν. Ita tres vetustissimi codices. Editi παρ τῶν. Ibidem Coisl. primus ἐφ' ἐαυτῆς.

(30) Καὶ σωτηρίας. Hæc desunt in Harl. et Med. In aliis nonnullis desunt hæc verba εἰρήνης καὶ.

(31) Καὶ Πνεῦμα. Editi addunt καὶ πάλιν Υἱὸν καὶ Πατέρα, quæ melius multo absunt a tribus vetustissimi codicibus et Bigot. Ibidem legimus ex codice Harlæano σχοτεινὰ ἀσεβῆματα. Illud autem τινὰ deprompsimus ex eodem codice et ex Coisl. primo, in quo legitur καὶ ἀλλα τινὰ ἀσεβῆ βῆματα, et alia quaocam impia rerba. Scriptura codicis Har-

partem cum iis qui sic loquuntur habeamus. A Nonne doctrinam confundit Incarnationis? nonne dubia multis facta est salutifera Domini nostri dispensatio ex lutulentis et tenebris illius de Incarnatione questionibus? Quæ omnia ut colligantur et arguendi **410** causa exponantur, longo tempore et sermone opus est. Promissionum autem doctrinam quis sic obliteravit ac delevit, ut illius fabulosæ nugæ? Qui quidem beatam spem repositam his, qui secundum Christi Evangelium viverint, ita exiliter et demisse ausus est interpretari, ut ad fabulas aniles et Judaica commenta deflectat. Denuo pollicetur templi instauracionem et cultus legalis observationem, pontificem typicum post verum pontificem, victimas pro peccatis post Agnum Dei qui peccatum mundi tollit³⁸, baptismata varia post unicum baptismum, et juvenæ cineres, quibus aspergatur Ecclesia, quæ ob idem in Christum non habet maculam nec rugam nec quidquam ejusmodi³⁹: lepræ expurgationem post resurrectionis statum perpersionis expertem; zelotypæ oblationem, ubi neque matrimonium contrahunt, neque connubio junguntur; panes propositionis, post panem illum qui de cœlo descendit: lucernas ardentes, post verum lumen. Et in summa, si mandatorum lex in dogmatibus abolita est, palam est tunc Christi dogmata in præceptis legalibus antiquatum iri. Ob hæc pudor et verecundia vultus nostros operuit, et tristitia vehemens corda nostra opplevit. Quapropter adhortor vos tanquam medicos peritos, et scientes in lenitate erudire eos qui adversantur, ut illum conemini ad rectum Ecclesiæ ordinem reducere, eique persuadere, ut commendationum suarum loquacitatem conteinnat (et enim confirmavit verba proverbii: *Non est in multo sermone peccatum effugere*⁴⁰); eique fortiter rectæ fidei dogmata proponatis, ut illius emendatio manifesta fiat, ac fratribus innotescat illius penitentia.

(εθεδικωτε γάρ τὸν τῆς παροιμίας λόγον, ὅτι Οὐκ στερφῶς δὲ αὐτῷ προσάλλειν τὰ τῆς δρῦδος ιασίας νηται, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γνωρισθῇ ἡ μεταμέλεια.)

5. Nec abs re fuerit de Marcelli discipulis pietatem vestram commonere, ut nihil inconsiderate, nihil facile de illis statuatis. Sed cum ob impia-

³⁸ Joan. i, 29. ³⁹ Ephes. v, 27. ⁴⁰ Prov. x, 19.

læani eo magis arrisit, quod ei faveat Medicæsus cum tribus aliis, in quibus legitur σκοτεινὰ ἀσεβῆ ῥῆματα. Editi καὶ ἄλλα σκοτεινὰ καὶ ἀσεβῆ ῥῆματα.

(32) *Παραδέξαθαι*. Hanc vocem, quæ necessaria quidem non videtur, sed tamen nihil nocet, addidimus ex tribus vetustissimis codicibus et totidem aliis non ita antiquis.

(33) *Ηράνισε*, etc. Sic tres vetustissimi codices. Editi τμαύρωσε καὶ ἤράνισε μυδολγίᾳ.

(34) *Πολιτευσαμένοις*. Coisl primus πολιτευομένοις.

(35) *Γραώδεις*. Ita mss. codices sex. Editi γραώδεις.

(36) *Ἄρωθεν ἐπαγγέλλεται*. Codices Harl. et Med. καὶ ἀνωθεν ἐπαγγέλλεσθαι.

σκοτεινὰ ἀσεβῆματα, καὶ ἡμεῖς οὐδὲ ταῖς ἀκοὰς τὴν κατεδεξάμενα παραδέξασθαι (32), εὐχόμενοι μηδὲ μιαν μερίδα ἔχειν πρὸς τοὺς ἑκεῖνα τὰ ἄρματα φθεγξαμένους. Οὐχὶ συγχένται παρ' αὐτῷ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος; οὐκ ἀμφίβολος γένονται τοὺς πολοῖς ἡ σωτηρίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰκονομίαι τῶν θολερῶν αὐτοῦ καὶ σκοτεινῶν περὶ σφράστας ζητημάτων; Αἱ πάντα συναγαγτεῖν καὶ εἰς Εὐρηκαστήσαι μακροῦ καὶ χρόνου καὶ λόγου δεῖπνο. Τὸν δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν τόπον τίς οὖτας ἡ φάντασί; καὶ ἡ μαύρωσεν, ὡς ἡ τούτου μυθοποίει; Οἱ γένη μακαρίαν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην τοῖς πολιτευομένοις (34) κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ταπεινῶς καὶ ἐφριμένως ἐτόλμησεν ἴηττοσθεῖν, ὥστε εἰς γραώδεις (35) μύθους καὶ λόγους Ιούλιον καὶ κούνιον ἐκτραπῆναι. Αὐνωθεν ἐπαγγέλλεται (36) καὶ τὴν ἀνανέωσιν, καὶ τῆς νομικῆς λατρείας τὴν παρατήρησιν, καὶ πάλιν ἀρχιερέα τυπικὸν μετὰ τὴν ἀληθινὸν ἀρχιερέα, καὶ θυσίαν (37) ὑπὲρ ἀμφοτέν μετὰ τὸν ἀμύνον τοῦ Θεοῦ τὸν αἰροντα (38) τὴν ἀμφοτέλαν τοῦ κόσμου· καὶ βαπτίσματα μερικὰ μετὰ τὸν βάπτισμα, καὶ σποδὸν δαμάλεως φαντίζουσαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν οὐκ ἔχουσαν διὰ τῆς Χαττιπίστεως; σπίλον τῇ βυτίδα, τῇ τι τῶν τοιούτων καὶ καθαρισμὸν λέπρας μετὰ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀναστάσεως· καὶ ζηλοτυπίας προσφοράν, διε τοιούτων, οὗτε γαμίσκονται· Ἀρτοῖς (39) προβάτοις μετὰ τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· λύχνους καὶ οὐρανούς μετὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· καὶ δόλως εἰ νῦν δὲ τῶν τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι κατηργηται, δῆλον, ὅτι τὰ (40) τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ τὸν τοιούτον νομικὸν ἐτάλμασιν ἀκυρωθήσεται. Ἐπὶ τούτοις αἰσχρόν μὲν καὶ ἐντροπὴ ἐκάλυψεν τὴν μάρτυραν τὰ πρόσωπα· καὶ ἐβαρεῖα πεπλήρωκεν τὴν μάρτυραν τὰς καρδίας. Διὸ επειδὴ καλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς ἐπιστήμονας λατρούς καὶ δειδαγμένους ἐν πραθτηρίᾳ (41) παιδεύεντας τοὺς ἀνιτιθεμένους, πειραθῆναι αὐτὸν ἐπαναγγεῖν τῷ τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πεισαὶ εἰπεῖν καταφρονῆσαι τῆς πολυφωνίας τῶν συνταγμάτων εστιν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν (42) ἀμφοτέν μηδῆσαι (43) τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, ίνα μηδὲν ἀπεκπέτως, μηδὲν εὔκλωλας περὶ αὐτῶν τυπώσῃ. Ή

3. Εὐλογὸν δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Μάρκελλον μηδῆσαι (43) τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, ίνα μηδὲν ἀπεκπέτως, μηδὲν εὔκλωλας περὶ αὐτῶν τυπώσῃ. Ή

(37) *Καὶ θυσίας*. Ita sex mss. codices. Editi καὶ θυσίας.

(38) *Τὸν αἴροντα*. Ita tres vetustissimi codices. Editi τὸν δράκοντα.

(39) *Ἀρτοί*. Sic habent omnes editi et mss. nisi quod in codice nis. insignis Ecclesiae Paris. legiūtū δρτούς et paulo post λύχνους.

(40) *Κατηργηται*, δῆλοι, ὅτι τότε. Ita Regius uileisque, Coisl. secundus, Paris. et Bigot. Editi κατηργηται, δῆλον, ὅτι οὐτε τότε.

(41) *Πραθτηρί*. Harl. et Med. ἐν πραθτηρί.

(42) *Ἐκφυγεῖν*. Coisl. primus διαφυγεῖν. Med. ἐκφυγεῖν.

(43) *Υπομηῆσαι*. Quatuor codices non μηδὲν εἴσιν μηδὲν εἴσιν.

τεποῦ δογμάτων ἐνεκεν ἀσεδῶν ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας (44) ἑκεῖνος, τοὺς ἐπομένους αὐτῷ ἀναγκαῖον, ἀναθεματισαντας ἑκεῖνην τὴν αἵρεσιν οὗτω δεκτούς (45) γενέσθαι τῇ κοινωνίᾳ, ἵν' οἱ ἡμῖν συνεπιπέμψοι δι' ὑμῶν παρὰ πάσης δεχθῶσι τῆς ἀδελφότητος. Ἐπει τοῦ γε οὐ μετρία κατέσχε λύπη τοὺς πολλούς, ἀκούσαντας, ὅτι παραγενομένους πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα καὶ προσήκασθε, καὶ κοινωνίας οὗτος ἐκκλησιαστικῆς μετεδώκατε. Καί τοι γε εἰδέναι ὑμᾶς ἔχρην, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὗτε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μόνοι ἔστε, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχετε τῆς θευτῶν μερίδος, οἱ τὴν τῶν Παταρέων ἐκδικοῦσιν ὄρθροδιταν, τῶν κατὰ Νίκαιαν τὸ εὑσέβες δόγμα τῆς πίστεως ἐκθεμένων· καὶ οἱ τῆς Δύσεως πάντες σύμμαχοι ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν τυγχάνουσιν· ὧν δεξάμενοι τῆς πίστεως τὸν τόμον ἔχομεν παρ' ἑαυτοῖς, ἐπόμενοι αὐτῶν τῇ ὑγιαινούσῃ (46) διδασκαλίᾳ. Ἔδει οὖν πάντας πληροφορεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ συναφεὶς τυγχάνοντας ὑμῖν, ἵνα καὶ τὰ γινόμενα μᾶλλον βεβαιώθῃ (47) ἐν τῇ πλειόνων συγκαταθέσει, καὶ τῇ ειρήνῃ μὴ διεσπάτω, ἐν τῇ τινων προσλήψει ἑτέρων ἀφιεπέμπων. Οὕτως οὖν ἡν πρέποντος βουλεύσασθαι ὑμᾶς τιμέρως καὶ πράως περὶ πραγμάτων πάσας ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας διαφερόντων. Οὐ γέρ δ ταχύ τι δογματίσας ἐπαινεῖτος, ἀλλ' ὁ παγίως καὶ ἀσαλεύτως ἔκαστα κανονίσας, ὥστε καὶ εἰς ὃν μετὰ ταῦτα χρόνον ἔξεταζομένην τὴν γνώμην ἕκκλησέραν φαίνεσθαι, οὗτος ἀπόδεκτος καὶ παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώπωις, ὡς οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει. Ταῦτα, δοσαὶ ἐδίδουν ἡμῖν τῇ διὰ τοῦ γράμματος ὅμιλα, προσεφεγγέζαμεθα ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταῦταν ἡμᾶς ὑλῆσις γενέσθαι: ποτέ· ἵνα, πάντα πρὸς καταρτιγὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μεθ' ὑμῶν οἰκονομήσατε, μεθ' ὑμῶν δεξιώμεθα τὸν μισθὸν τὸν ἡτοιμασμένον παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς πιστοῖς καὶ ρυνίμοις οἰκονόμοις. Τέως δὲ νῦν καταξιώσατε ἡμῖν ἰπποτεῖαι τὰς πρωτάσεις, ἐφ' αἷς ἐδέξασθε τοὺς Ιωνέλλου, ἑκεῖνο εἰδοτες, ὅτι καν πάνυ τὸ καθ' ἑα-

A dogmata exierit ille ex Ecclesia, necesse est illius sectatores, anathematizata illa hæresi, sic ad communionem admitti, ut qui nobis conjuncti per vos fuerint, ab omni recipiantur fraternitate. Nunc enim pluribus non mediocris dolor inflictedus, ubi audierunt eos ad vestram præstantiam 411 accedentes, et admissos esse a vobis, et communionis ecclesiasticae factos esse participes. Ac vos quidem par erat intelligere, Dei gratia nec in Oriente solos vos esse, sed et multos habere communicatores, Patrum illorum, qui Nicææ pium fidei dogma exposuerunt, recte fidei defensores; et in Occidente omnes vobiscum ac nobiscum consentire: quorum fidei tomum acceptum apud nos custodimus, et sanam ipsorum doctrinam sequimur. Decebat igitur, omnibus, qui in eadem ac vos communione sunt, satisficeri, ut res gestæ magis firmentur ex multorum consensu, nec pax scindatur, aliis abscentibus dum alii admittuntur. Sic igitur decebat concilium a vobis graviter ac leniter iniri de rebus ad omnes orbis terrarum Ecclesias spectantibus. Non enim qui cito aliquid decernit, laudandus est; sed qui firma et immobili norma omnia constituit, adeo ut examinata subsequenti tempore sententia probatior et spectatior flat, is Deo et hominibus acceptius est, ut qui sermones suos disponat in Judicio". His verbis, quantum per litteras colloqui mihi licuit, pietatem vestram compellavi. Faxis autem Dominus, ut nos mutuo aliquando in uniuersitate conveniamus: ut omnia ad Ecclesiarum Dei concinnitatem vobiscum constituentes, vobiscum recipiamus mercedem præparatam a iusto judice fidelibus prudentibusque dispensatoribus! Nunc interim dignemini ad me propositiones mittere, quibus assidentes Marcelli discipulos receperitis; haud illud ignorantes, etiamsi omnino id quod in vobis situm est, sartum tectumque præstetis, non tamen vobis rem tanti momenti vobis meti ipsis attribuere solis debere; sed uportere, ut et Occidentales, et qui in

"Psal. cxi, 5.

(44) Ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας. Mirum id videatur ac prima specie vix credibile, Marcellum ob mپios errores ex Ecclesia exiisse. Nam S. Athanasius suspectum illum quidem, sed tamen purgatum D habuit, teste Epiphanio, hæres. LXXII, p. 837. Hinc illius discipuli communicatoria beatissimi papæ Athanasii litteras ostenderunt confessoribus Aegyptiis, ibid. pag. 843. Testatur idem Epiphanius maria esse Catholicorum de Marcellio judicia, aliis cum accusantibus, aliis defendantibus, pag. 834. Paulinus ejus discipulos sine discrimine recipiebat, ut in superiori epistola vidimus. Ipse Basilius n. epist. 69 queritur quod eum Ecclesia Romana in communionem ab initio suscepisset. Quomodo ergo illi dicitur ex Ecclesia qui tot habuit communicatores? Sed tamen S. Basilius testimonium cum sua sponte magni est momenti (non enim ut in diadicandis Marcelli scriptis, ita in ejusmodi facto proclive fuit errare), tum etiam hoc argumento confirmatur quod Athanasius extremis vita sua Marcellum a communione sua removerit. Neque enim, si semper cum eo communicasset

Athanasius, opus habuissent illius discipuli confessione fidei ad impetrandam confessorum Aegyptiorum communionem: nec Petrus Athanasii successor canores violatos, concessa illis communione, quereretur, ut videmus in epistola sequenti, si Aegyptum inter ac Marcellum ejusque clerum et plebem non fuisset rupta communio. Videtur ergo Marcellus sub finem vitæ aliquid peccasse, quod Anathasium ab ejus communione discedere cogebat: et cum iamdudum a toto fere Oriente damnatus esset, amissa Athanasii communione, quæ unicum fere illius refugium erat, desertus ab omnibus videri debuit, nec ei nova ignominia notato prodesset poterat concessa olim a Romana Ecclesia communioni.

(45) Οὕτω δεκτούς. Has voces addidimus ex octo mss.

(46) Τῇ ὑγιαινούσῃ. Ita tres vetustissimi codices. Editi τῇ ὑγιει.

(47) Βεβαυωθῆ. Ita Harl. et Med. Editi ἐβεβαυωθῆ. Ibidem editi ἐν τῇ τῶν πολλῶν et διέσπαστο. Tres vetustissimi codices ut in textu.

Oriente sunt communicatores, restitutioni eorum A τοὺς ἀσφαλισθέσ, μόνοις ἔκπτερά: πρήγμα τοσοῦτον οὐχ ὁφείλετε, ἀλλὰ χρὴ καὶ τοῖς ἐν τῇ Δύσει, καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν συναντήσ, συμψήφους αὐτῶν τῇ ἀποκαταστάσαι γενέσθαι.

EPISTOLA CCLXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΓ.

Faleatur Basilius minus recte a se factum, quod non scripserit ad Petrum de iis quae egerant confessores; ceterum in assuetum se esse iis, quae non solum ab Arianis, sed etiam ab unanimibus suis molestia sibi accidunt, ut ejusmodi ceteri nec commotus fuerit, nec nuntiandus Petro duxerit. Sed tamen se ad confessores scripsisse, eosque horum eis, et malum remedium ab iis exceptent, quibus haec cura convenit. Laudat hac in re constantiam Petri et studium canonicum: sequitur autem studio adiuctum fuisse, ut nihil haecnam Galatis responderet, quia Petri iudicium exceptabat; et tamen eos sperat ad Ecclesiam ita adductum iri, ut ipsi ad Catholicos, non ad eos Catholicos accessisse videantur. Dicit quod Dorotheus Petrum minus leniter allocutus fuerit; sed indigne factum esse demonstrat, ut Meletius et Basilius inter hereticos coram Damaso et Petro numerarentur. Præterita oblivioni tradenda censem; plurimi enim interca, et nunc maxime paz servetur.

Petro, episcopo Alexandriae.

1. Recte me reprehendisti, et ut decebat fratrem spiritualem, dilectionem veram a Domino edocum, quod non te de omnibus quae hic geruntur, sive parvis sive magnis, certiore facimus. Nam et tibi convenient nostra curare, et nobis ad tuam charitatem de rebus nostris referre. Sed noveris, frater nobis colendissime atque desideratissime, continuas illas ærumnas vehementemque illum tumultum, **412** quo nunc exagitantur Ecclesia, id esficere, ut nihil ex his quae flunt, novum nobis videatur. Quemadmodum enim ii, quorum aures in officiis ærariis obtunduntur, ad sonos audiendos exercitati sunt: ita nos assiduitate absurdorum nuntiorum assuefacti jam sumus, ut animum imperturbatum habeamus et interritum ad casus inopinatos. Quae quidem ab Arianis jampridem in Ecclesiis struuntur, etsi multa et magna, et per totum divulgata terrarum orbem; sunt tamen nobis tolerabilia, eo quod a manifestis inimicis ac veritatis doctrinæ hostibus sunt: quos quidem, cum consuetu non faciunt, tunc miramur, minime vero, cum magni aliquid aut temerarii contra pietatem mouuntur. Sed mœrorem nobis ac perturbationem afferunt, quae ab unanimis et idem sentientibus sunt, ac frequenter incident in nostras aures, ne inexpectata quidem videntur. Quamobrem nec commoti sunus ob ea quae nuper præter ordinem gesta sunt, nec aures tuas obtundimus; partim quidem cum sciremus famam sua sponte res gestas perlaturam, partim expectantes, dum alii has in molestias nuntiarent: postremo decorum esse non judicantes, ut ob talia indignarentur, quasi contemptos nos esse ægre ferremus. His tamen qui haec fecerunt scripsimus quae conveniebant, adhortantes

* Alias CCCXXI. Scripta anno 577.

(48) *Πέτρῳ, etc. In codicibus melioris notæ legitur τῷ αὐτῷ, quia scilicet præcessit alia ad eumdem Petrum epistola: cuius titulum hic apossumus. In editis autem habetur argumentum quodam totius epistolæ, quod ex tribus codicibus mss. emendatum proferimus: Τῷ αὐτῷ, ἀπολογίᾳ καθημένῳ, διότι μὴ ἐσῆμανεν αὐτῷ τὰ κινούμενα, καὶ εἴπερ ἀνάσχοντο αὐτοῦ, οἱ κατὰ Μάρκελλον ἐνοῦνται πρὸς αὐτὸν, καὶ μαρτυρίᾳ τῆς ὀρθοδοξίας Μελετίου καὶ Εὐσέbion τῶν ἐπισκόπων. Eadem, responsio ad illius querelas, quod non ei Basilius significasset ea*

B 1. Καλῶς μου καθήψω καὶ πρεπόντως πνευματικὸν ἀδελφῷ, ἀληθινὴν ἀγάπην παρὰ τοῦ Κυρίου ἑδαγμένῳ, ὅτι σοι μὴ πάντα καὶ μικρά καὶ μέγα φανερά ποιοῦμεν τῶν τῆς. Καὶ γάρ ἐπειδὲ μὴ σοι φροντίζειν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμῖν τῇ σῇ ἐπη ἀναφέρειν τὰ ἡμέτερα. Ἀλλὰ γίνωσκε, τιμωταί ἡμῖν καὶ ποθεινώτατε ἀδελφὲ, ὅτι τὸ συνεχὲς θελήσεων, καὶ δὲ πολὺς οὗτος δὲ κλόνος, δὲ νῦν εἰπεῖν τὰς Ἐκκλησίας, πρὸς οὐδὲν ἡμᾶς ἔννοιεσθαι ταγματικούντων ποτε. Ὅτι γάρ οἱ ἐν τοῖς χαλκίοις ἀκοάς καταχτυπούμενοι (49) ἐν μελέτῃ εἰσὶ τοις ψόφων, οὕτως ἡμεῖς τῇ πυκνότητι τῶν ἀκοάς ἀγγελιῶν εἰθισθμεν λοιπὸν ἀτάραχον ἔχειν καὶ ἀπτότον τὴν καρδίαν πρὸς τὰ παράλογα. Τί δὲ οὖν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐκ παλαιοῦ (50) εἰπεῖν τὰς Ἐκκλησίας σκευωρούμενα, εἰ καὶ πολλὰ καὶ μέγα, καὶ κατὰ πᾶσαν διαβεβοημένα τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' οὐν φορητὰ ἡμῖν ἔστι, διὰ τὸ παρὰ φανερά ἔχθρῶν καὶ πολεμίων τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνεσθαι. οὓς, διταν μὴ ποιήσωτε τὰ συνήθη, θευμάτων οὐχ διταν μέγα τι: καὶ νεανικὸν κατὰ τὴν εἰδεῖας τολμήσωτε. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ ταρίσσει: τὸ παρὰ τῶν δομοψύχων καὶ δύμοδέξων γινόμενον. Αὐτὸς δὲ ταῦτα, διὰ τὸ πολλὰ εἶναι, καὶ συνέργεια πεπίπτειν ἡμῶν ταῖς ἀκοάς, οὐδὲ ταῦτα παραπλήκτη καταφαίνεται. "Οθεν οὐτε ἐκίνηθημεν ἐπὶ τοῖς πρώτη γινομένοις ἀτάκτως, οὗτας τὰς σὰς διωγλύζουσι ἀκοάς: τοῦτο μὲν εἰδότες, διταν φήμη διακομίσται μάτως (51) τὰ πεπραγμένα, τούτο δὲ ἀνεμόντας ἔτερους ἀγγέλους τῶν λυκτρῶν γενέσθαι. Επιτηδεῖούς τοις κρίναντες εὐλογον είναι ἡμᾶς ἀγανακτεῖν τοῖς τοιούτοις, ὥστερ δυσχεραίνοντας διὰ τοις ὠφθημεν. Αὐτοῖς μέντοι τοῖς ταῦτα ποιήσειν εἰστελλαμεν τὰ πρέποντα, παραχαλοῦντες τοις ἐπειδή τινα διχονοιαν ἐπάθον οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί, τοις

quae movebantur: secum conjunctum iri Marcelliana, si se patienter audiant. Item testimonia de recte p̄f. Meletii et Eusebii episcoporum.

(49) *Καταχτυπούμενοι. Ita omnes mss. Editi κατατυπόμενοι.*

(50) *Ἐκ παλαιοῦ. Ita tres vetustissimi codic. Editi ἔχουσαι. Paulo post Coisl. primus et Harl. βεβοημένα.*

(51) *Αὐτομάτως. Ita Coisl. uterque, Harl., Regius secundus et Paris. Editi αὐτόματος. Paulo post Coisl. primus κρίγοντες.*

ἀν ἀγάπης μὴ ἀκοστῆναι, τὴν δὲ διόρθωσιν ἀναμένειν παρὰ τῶν δυναμένων ἐκελησιαστικῶς λατρεύειν καὶ παισματα. "Οπερ ἀπειδὴ ἀποῆσας, καλῶς καὶ ρωτήσας, κινηθεὶς, ἀπηνέσαμέν σε, καὶ τὸν ἄρχαρτον (52) τῷ Κυρίῳ, στὶς ἑστὸν λεπτῶν τῆς γλαιδὸς εὐταξίας (53) σωζόμενον παρὰ σὺ, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐαυτῆς ἰσχὺν οὐκ ἀπώλεσεν ἐν τῷ μετέρῳ διωγμῷ. Οὐ γάρ μεθ' ἡμῶν ἐδύναθησαν εἰς οἱ κανόνες. Πολλάκις οὖν ὅληθεῖς παρὰ τῶν αἰτῶν, οὐδέποτε ἀδυνήθην αὐτοῖς ἀποκρίνασθαι, ναμάνων τὰς ὑμετέρας ἐπικρίσεις. Καὶ νῦν, ἐδὲ διὸς δῆ, καὶ θελήσωσιν ἀνασχέσθαι ἡμῶν, ἐλπίζουν τὸν λαὸν προσάξειν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ὡς μὴ αὐτὸς ἡμᾶς ὀνειδίζεσθαι Μαρκελλιανοῖς προσκεχωρηθεῖσι; (54), διλλ' ἐκείνους μὲν γενέσθαι τοῦ σώματος ἡ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ὡστε τῶν πονηρῶν φύσιον, τὸν κατασκεδασθέντα ἐκ τῆς αἰρέσεως, ἐναφεύγηναι τῇ ἡμετέρᾳ προσλήψει, καὶ μὴ ἡμᾶς κατεγγυθῆναι ὡς προσθεμένους αὐτοῖς.

2. Εἰλύτησε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀδελφὸς Δωρόθεος, ὡς αὐτὴν ἐπίστειλας, μὴ πάντα προσηγῶς, μηδὲ πράως πλευθεὶς τῇ κοσμιότητῃ σου. Καὶ τοῦτο τῇ τῶν αἰρῶν λογίζομαι; (55) δυσκολίᾳ. Εοίκαμεν γάρ εἰς γένεν εὐδούσθαι ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, εἰπερ σπουδαιώτατοι τῶν ἀδελφῶν οὐχ εὐρίσκονται προσεκτοί, οὐδὲ εἴθετο ταῖς διακονίαις, τῷ μὴ πάντα εἰς γάρμην ἡμετέραν ἐπιτελεῖν (56). "Ος ἐπανελὼν διηγήσατο ἡμῖν τὰς ἐπὶ τοῦ σεμνοτάτου ἐπικόπου Δαμάσου πρὸς τὴν σὴν τεμπότητα γενομένας ἵστηνταις, καὶ έλύπει ἡμᾶς λέγων τοῖς Ἀρειοπατεῖσας συγκατηριθμῆσθαι; (57) τοὺς θεοφιλεστάτους λειζοὺς ἡμῶν τοὺς συλλειτουργοὺς Μελέτιον καὶ Ιεζίδιον. "Ων εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο συνίστη τὴν ὀρθούσιαν, ὁ γοῦν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν πόλεμος ἀπόδεινέχει δρόσητος οὐκ δλήγην τοῖς εὐγνωμνῶς λογικίνοις. Τὴν δὲ σὴν εὐλάβειν συνάπτειν αὐτοῖς εἰς γένην δρεῖτε καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ θημάτων. Ἐκεῖνο δὲ πέπεισο, ὡς ἀλλοῦς τιμιώτερος, δι τοὺς οὐκ εστὶ τι βῆμα δρθοδοξίας, δι μὴ μετά τοῦ παρθησίας παρὰ τῶν (58) ἀνδρῶν τούτων πρώτην ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι καὶ ἀκροαταῖς ἡμῖν. Ιοῦν δὲν πρὸς ὥραν αὐτῶν ἐδεξάμεθα τὴν συν-

(52) Ηὐχαριστήσαμεν. Sic Harl. et Coisl. primus. Editi εὐχαριστήσαμεν. Ibidem editi διτὶ ἑστὸν τι μάνον. Deest vocula in iisdem duobus mss.

(53) Εὐταξίας. Editi adduot ἐξείνης, quod nullo codice ms. reperitur.

(54) Προσκεχωρηκάτου. Codex Medicus παραχωρέσθαι.

(55) Λογίζομαι. Coisl. primus et Med. λογίζομεθα.

(56) Ημετέραν ἐπιτελεῖν. Harl. et Med. οὐ μετέντειν ἐπιστέλλειν.

(57) Συγκατηριθμῆσθαι. Hæc scriptura antiquissimi codicis Coisl. videtur præferenda vulgatæ συγκατηριθμεῖσθαι. Vix credibile est tam iniquum sermonem ex ore Petri Alexandrini einissum fuisse. ed tamen Basili quereles non alium petere videntur, quamvis leniter rem insinuerit et cum urbanissima quadam circuitione. Ait enim sibi narrasse brotheum quos cum Petro sermones coram Damaso habuisset, seque addit vehementer doluisse, ut si diceret Meletium et Eusebium numeratos in

A eos, quia dissensio aliqua inter fratres, qui illic sunt, intercesserat, ut a charitate quidem non discedant, ab iis autem qui ecclesiastico jure erratis mederi possunt, exspectent emendationem. Quod cum præstiteris præclaro ac convenienti consilio, laudavi te, ac Domino egi gratias, quod aliquæ veteris disciplinæ reliquiae apud te serventur, nec Ecclesia suum ipsius robur in nostra persecutione amiserit. Non enim nobiscum persecutionem passi sunt et canones. Itaque sæpe a Galatis importune rogatus, nondum illis potui respondere, vestrum exspectans judicium. Et nunc si Deus deridet, nobisque patientem aurem præbeant, sperramus nos populum ad Ecclesiam adducturos, ita ut non ipsis nobis exprobretur nos ad Marcellianos accessisse, sed illi membra corporis Ecclesie Christi flant: et malum dedecus, quod ex haeresi aspersum est, nostra suscipiendi ratione deleatur, nec nobis opprobrium inuratur, ut ad illos translatis.

2. Nos autem in tristitiam conjectit frater Dorotheus, quod, ut ipse scripsisti, non omnia leniter et mansuece dixerit dignitati tuæ. Atque id equidem temporum attribuo difficultati. Videor enim mihi nulla in re ob mea peccata prosperos habere successus: siquidem fratrum optimi non compriuntur lenes, neque ad obeunda munera idonei, eo quod ex mea sententia non omnia peragunt. Is reversus mihi narravit quos coram Damaso episcopo reverendissimo cum tua præstantia sermones C 413 habuisset: ac dolorem mihi afferebat cum diceret numeratos in Arianis fuisse religiosissimos fratres comministros nostros Meletium et Eusebium. Quorum rectam doctrinam etiam si nihil aliud commendaret, saltem illatum ab Arianis bellum non exile rectæ fidei indicium apud æquos rerum æstimatores haberet. Tuam autem pietatem conjungere cum illis ad charitatem debet ipsa etiam ærumnarum pro Christo toleratarum societas. Persuasum autem sit tibi, vir certe reverendissime, nullum rectæ doctrinæ verbum esse, quod ab his viris cum omni libertate non fuerit prædicatum, Deo teste et audientibus nobis. Qui profec-

Arianis fuisse. Non aliis ergo collocutus est cum Dorolbeo, nec aliis Meletium et Eusebium tam dishoneste appellavit. His adde adhibbitam a Basilio operam, ut eximium illud par episcoporum apud Petrum Alexandrinum purget. Demonstrat eum vel ob solam persecutionis societatem conjungi cum illis viris debuisse; præterea libenter oblivioni tradidit, modo deinceps initium aliquod pacificum institutatur. Hæc profectio probant iniuriam illud de Meletio et Eusebio judicium, quod Basilio tantum inuissit doloris, a Petro profectum esse. Mirum id de tanto viro ac luctuosum: sed inde perspicitur quid peccent studia partium. Videntur enim hanc Petro opinionem injecisse calidores Paulini astupatores. Non æquior fuit in Meletium Hieronymus, ut patet ex ejus epistola ad Damasum papam.

(58) Παρὰ τὸν. Ila tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ὑπὸ τῶν. Paulo post quatuor mss. recentiores ἐπεδεξάμεθα.

cto ne ad horam quidem admisissemus eorum communionem, si illos in fide claudicantes deprehenssemus. Sed, si videbitur, omittamus præterita, futuri autem initium aliquod demus pacificum. Nam nobis invicem indigemus omnes secundum membrorum societatem, et maxime præsenti tempore, quo Orientis Ecclesiæ ad nos respiciunt, ac vestra quidem illis concordia roboris et firmitatis erit occasio; sed si vos sentiant mutua aliqua suspicione laborare, resolvantur ac manus remittent, quominus obsistant fidei hostibus.

EPISTOLA CCLXVII.

Basilius gravi corporis infirmitate, quominus Barsam invasat, et Ecclesiarum cura detentus, desiderio suo per literas satisfacit, ewnque rogal ut pro se et pro Ecclesia ore; jam se ad eum scripsisse declarat, et quidam munuscula.

Barsæ, episcopo Edessæ, exsulanti.

Equidem pro mea in tuam pietatem animi affectione exoptarem coram adesse, et veram tuam dilectionem per me ipse amplecti, ac Dominum glorificare, qui in te magnificatus est, ac venerandam tuam senectutem omnibus Dominum in terrarum orbe timentibus illustrem ac conspicuam præstítit. Sed quia et gravis corporis infirmitas me afflictat, et Ecclesiarum cura non enarrabilis mihi incumbit, nec in mea situm est potestate, ut quo velim proficiscar, et congregari quibuscum cupio; per litteras lenio meum bonis, quæ in te sunt, perfruendi desiderium ac eximiam tuam pietatem adhortor, ut pro me ac Ecclesia preceris, ut Dominus det nobis sine offensione decurrere reliquos dies aut horas peregrinationis nostræ, ac præstet etiam, ut videamus pacem Ecclesiarum ipsius, et tum de reliquis tuis comministris ac commilitonibus audiamus ea quæ precamur, tum de teipso, quæ die ac nocte populi tibi subditi efflagitant a Domino justitiae. Scito autem me **414** non sæpe quidem scripsisse, nec quoties par fuerat, sed tamen scripsisse ad tuam pietatem. Ac forte non potuerunt servare salutationes meas, qui ministerium litterarum suscepérant fratres. Sed nunc cum copia sit mibi quorundam e nostris ad tuam præstantiam proficiscentium, et litteras eis commisi libenter, et misi nonnulla, quæ dignare a mea humilitate suscipere sine fastidio, ac mihi exemplo Isaac patriarchæ benedicere⁴⁰. Quod si quid etiam, ut occupati animumque curarum multitudine obrutum habentes, decori negleximus, mihi ne impunitaveris, neque afficiaris tristitia: sed tuam in omnibus perfectionem imitare: ut et nos virtute tua perfruamur, quemadmodum et reliqui omnes. Sa-

λέφειαν, εἰ σκάζοντας αὐτοὺς περὶ τὴν πίστιν ἐμοῦ μεν. Ἀλλὰ, εἰ δοκεῖ, τὰ παρελθόντα ἔσπουμεν, τις δὲ ἐφεξῆς ἀρχήν τινα δῶμεν εἰρηνικήν. Χρήσομεν γέ τὸν ἀλλήλων πάντες κατὰ τὴν τῶν μελῶν κοινωνίαν, καὶ μάλιστα γῦν, ὅτε αἱ Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαι τρίτη ἡμέρα (59) ἀποδέπουσι, καὶ τὴν μὲν ὄμετέραν ἐμνοιαν ἀφορμὴν εἰς στηριγμὸν καὶ βεβαίητα λέγονται· ἐὰν δὲ αἰσθωνται· διὰς ἐν ὑπαψίᾳ τῇ πρὶς ἀλλήλους εἶναι, ἐκλυθῆσονται καὶ παρήσουσι ἐπικανάς χεῖρας, πρὸς τὸ μὴ ἀνταρέιν τοῖς πολεμίας τῆς πίστεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΩ.

Bάρρη, ἐπισκόπῳ Ἐδεσσῆς, ἐν ἁξοφᾳ δρι.

Ἐγὼ τῆς διαθέσεως μὲν ἔνεκεν, ἃς ἔχω περὶ τὴν θεοσέβειαν, ἐπειδύμουν αὐτὸς παραγενέσθαι, τῷ δὲ ἐμαυτοῦ περιπτύξασθαι σου τὴν ἀλτηθήνη ἡμέρην, καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον τὸν ἐν σοι μεγάλον θέντα, καὶ τὸ τίμιόν σου γῆρας περιφανὲς κατεκτησάντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκουμένῃ φοδουμένοις αὐτοῖς ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσθένεια τοῦ σώματος βαρεῖς υπονοεῖ με, καὶ φροντὶς Ἐκκλησιῶν ἐπίκειται μιαρόθεος, καὶ οὐκ εἰμὶ ἐμαυτοῦ κύριος πρὸς τὸ ἀπόκειμέν διπονοθέον φούλοματι, καὶ συντυγχάνειν οἰς ἐπιθυμητοῖς αὐτοῦ τοῦ γράμματος ἀναπαύω τὸν πόθον δὲ ἔχω εἰς τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐν σοι καλῶν, καὶ παρακαλεῖν τὸν ἀνυπέρβλητὸν σου εὐλάβειαν εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα δὲ Κύριος δῷ ἡμῖν ἀπροτίκας παρελθεῖν τὰς λυπουμένας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς επιδημίας ἡμῶν· παράσχοι δὲ ἡμῖν καὶ ίδειν τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀκούσαις περὶ τῶν λοιπῶν συλλειτουργῶν σου καὶ τῶν συνδιάτονος ἀερχόμεθα, καὶ περὶ σοῦ αὐτοῦ, & νυκτὸς (60) καὶ ἡμέρας οἱ ὑπὸ σὲ λαοὶ ζητοῦσι παρὰ τοῦ Κυρίου δικαιοσύνης. Γίνωσκε δὲ, ὅτι πολλάκις μὲν οὐκ εστείλαμεν, οὐδὲ δοσάκις διφειλόμενον ἦν, ἐπειδὴ λαμεν δὲ δωματοῖς τῇ θεοσέβειᾳ σου. Καὶ τάχα εἰς τὴν ηδυνήθησαν διασῶσαι τὰς προστηροίας ἡμῶν οἱ εστείλαντες τὴν διακονίαν τῶν γραμμάτων ἀλλαζοῦσι· Ἀλλὰ γῦν, ἐπειδὴ ἐπειδύχομεν ἡμετέρων τῶν ἀπορούντων πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα καὶ τὰ γράμματα αὐτοῖς ἔνεχειρίσαμεν προθύμως, καὶ ἀπειλαμέν (61) τινα, καὶ καταξίωσον ὑποδέξασθαι· περὶ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἀνυπερηφάνως, καὶ εἰληγῆσαι ἡμᾶς κατὰ μέρησιν τοῦ πατριάρχου Ἰωάννη. Εἰ δέ τι, καὶ ὡς ἀσχολούμενοι, καὶ ὑπὸ τίτην φροντίδων τὸν νοῦν βαπτίσμαν ἔχοντες, παρέδωμεν πρεπόντων, μὴ λογίσῃ ἡμῖν, μηδὲ λυπῇ;

⁴⁰ Gen. xxvii, 27.

* Alias CCCXXVII. Scripta videtur anno 377 exeuente, aut 378 ineunte.

(59) Πρὸς ἡμᾶς Harl., Coisl. primus, Regius primus, Paris. et Bigot. πρὸς ἡμᾶς Iuſtra Reg. secundus et Coisl. secundus τὴν ἡμετέραν, et αἰσθωταις ἡμᾶς.

(60) *Α νυκτὸς. Editi δὲ καὶ νυκτὸς. Deest enim junctio in plerisque mss. Paulo ante Coisl. primus ἀδιλητῶν.

(61) Ἀκεστείλαμεν. Quinque codices τετράγυνοι. Quatuor ἐστείλαμεν. Mox codex Medicus διασθαι.

ἀλλὰ μήμησαι τὴν σεαυτοῦ ἐν πᾶσι τελειότητα, ἵνα Αὐτὸς, in Domino lætus, ac pro me orans, concedat καὶ ἡμεῖς ἀπολαύσωμέν σου τῆς ἀρετῆς, ὡς καὶ ris mihi et Dei Ecclesiae. οἱ λοιποὶ πάντες. Ἐρβωμένος, εἴθυμος (82) ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, χαρισθεῖται μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΦΗΝ.

EPISTOLA CCLXVIII.

Eusebio mirabiliter servato gratulatur, ejusque redditum sperat Ecclesiarum precibus concessum iri. De rebus illius ex Libanio diacono eductis, cætera scire avert, aut citius, aut saltem per Paulum presbyterum, cum redibit. Nihil ei in manus tradere ausus est; eo quod viæ latronibus et desertoribus planas sint. Exercitus adventu nuntiato sperat modicam tranquillitatem; tumque mittet aliquem e suis ad Eusebium.

Ἐνστέλεχε δὲ ἔξορια δρτι.

Ἐδειξε καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κύριος, διτούς οὐκ ἐγκαταλείπει τοὺς ὄσιους αὐτοῦ, τῇ μεγάλῃ καὶ χραταιῷ γειρὶ αὐτοῦ περισκεπάσας τὴν ζωὴν τῆς δοιετηρίου σου. Σχεδὸν γάρ παραπλήσιον τοῦτο τιθέμεθα τῷ ἐν τοιλίξ κήτους ἀπαθῆ διαμείναι τὸν ἄγιον, καὶ ἐν πυρὶ λάρνῃ ἀδλαδῶς διαιτᾶσθαι τοὺς φοδούμενονς τὸν Κύριον ὅπου γε καὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν πανταχθεν ὑμῖν, ὡς ἀκούω, τοῦ πολέμου περιχυθέντος, ἀδλαδῆ διεφύλαξε. Καὶ φυλάξει γε (63) πρὸς τὸ ἔξῆς ὁ δυνατὸς Θεὸς ἡμῶν, ἐὰν ἐτί ζῶμεν (64), τὸ πολύευκτον θέαμα· ἢ τοὺς γοῦν ἄλλοις, οἱ τὴν σὴν ἐπάνοδον οὐτως ἀναμένουσιν, ὡς οἰκείαν ἔσυτῶν σωτηρίαν. Πλέπεισμαι γάρ, διτοὺς δάκρυσι τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοὺς στεναγμοὺς οὓς ἐπὶ σοι (65) πάντες στενάζουσι προσχών ὁ φιλάνθρωπος, διαφύλαξει σε τῷ βίῳ, ἐνώς ἀν δῷ τὴν χάρους τοὺς νυκτὸς καὶ ἡμέρας δεομένων αὐτοῦ. Τὰ μὲν οὖν μέχρι τῆς ἐπιδημίας τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Λιβανίου τοῦ συνδιακονού πεπραγμένα καθ' ὑμῶν (66) δὲ αὐτοῦ κατὰ τὴν πάροδον ἱκανῶς ἐδιδάχθημεν· τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου δεόμεθα μαθεῖν. Μείζονα γάρ ἐν τῷ μεταξῷ καὶ χαλεπώτερα ἀκούομεν γεγενῆσθαι: πάθη περὶ τοὺς τόπους (67)· ἀπέρ, ἐὰν μὲν ἡ δυνατὸν, καὶ θάττον (68), εἰ δὲ μή, διὰ γοῦν τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Παύλου τοῦ συμπρεσβύτερου ἐπανίστο; μάθοιμεν, ὡς εὐχόμεθα, διτοὺς ἀδλαδῆς καὶ ἀνεπηρέαστος ὑμῶν φυλάττεται τῇ ζωῇ. Διὰ δὲ τὸ ἀκοῦσαι πάντα λητῶν καὶ δησερτόρων (69) πεπληρώσθαι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐφοβήθημέν τι εἰς χείρας ἐμβαλεῖν τοῦ ἀδελφοῦ, μή καὶ αὐτῷ (70) παρατίσοι θανάτου γενώμεθα. Ἐὰν δὲ δῷ ὁ Κύριος μετρίαν γαλήνην, ὡς ἀκούομεν τοῦ στρατοπέδου τὴν πάροδον, σπουδάσομεν καὶ τῶν ἥμετέρων ἐκπέμψαι τινά, τὸν ἐπισκεψόμενον καὶ ἔκαστα ἡμῖν τῶν παρ' ὑμῖν (71) ἀναγγέλλοντα.

(62) *Εἴθυμος. Edili καὶ εἴθυμος. Deest conjunctio in plerisque mss.*

(63) *Παραγόντες... φυλάξει γε. Ita veteres libri summo consensu. Edili πανταχούς, et paulo post diaφυλάξει γε.*

(64) *Ἐτι οὐαίρει. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ἐπιζώμεν.*

(65) *Oīς ἐπὶ σοι. Plerique mss. οὓς ἐπὶ σοι. Harleanus et Medicus consentiunt cum editis.*

(66) *Καθ' ὑμῶν. Multi codices καθ' ὑμῶν.*

(67) *Γεγενῆσθαι πάθη περὶ τοὺς τόπους. Ita Par., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus et vetustæ editiones. Parisiensis γίνεσθαι πάθη περὶ τοὺς τόπους.*

(68) *Kai θάττον. Conjunctio addita ex quinque mss. melioris notæ. Sic etiam eosdem secuti mutavimus quod infra legebatur in editis διαφυλάττονται ὑμῶν.*

(69) *Kai δησερτόρων. Ita codex Vaticanus in duobus locis; bis enim haec epistola in eodem codice reperitur. Sic etiam codex Claromontanus. Regius primus δησερτόρων· secundus δησερτέρων. Coisl. primus δησερτόρων· secundus δησερτέρων. Medicus δησερτόρων secunda manu; at prima scriptum fuisse δησερτόρων conjicit doctissimus Salvinius. Harleianus nunc habet ut editi δησερτόρων, at olim videtur habuisse δησερτέρων. Non dubium est quin legendum sit δησερτόρων, vel δησερτέρων, cum constet tunc Thraciam, ubi exsulabat Eusebius, gravissimo bello arsisse.*

(70) *Kai αἰτῶ. Conjunctio addita ex sex mss.*

(71) *Παρ' ὑμῖν. Consentiunt in hac voce libri veteres. Editi παρ' ὑμῶν. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus τὸν καὶ ἐπισκεψόμενον καὶ ἀγγελοῦντα.*

Alias IX. Scripta anno 378.

EPISTOLA CCLXIX.

Arinthaei mortui uxorem consolatur Basilius, eique auctor est, ut et rerum humanarum conditionis memor, ei mariti am in hac vita splendorem considerans, tum etiam in altera felicitatem ob susceptum uxoris opera et consilio varia, et ad promissam patientiae mercedem respiciens, dolori modum imponat.

Ad conjugem Arinthaei ducis consolatoria.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣΘ·

A Τῇ διοίχτῳ Ἀρινθαίου στρατηλάτου (72) παραμυθητική.

1. Consentaneum quidem erat et debitum animi tui statui, ut ipse coram adessem et eorum quae acciderant particeps fierem. Sic enim et dolorem meum leniisse, et apud tuam dignitatem consolationis officium implevissem. Sed quia non jam fuit amplius corpus meum longiores motus, eo redactus sum ut tecum per litteras colloquar, ne omnino videar aliena existimare quae acciderunt. Quis ergo virum illum gemitu non prosecutus est? quis adeo corde lapideo, ut ipsius causa ferventes lacrymas non profunderet? Me vero kristitia singulari implevit, tum honores, quos mihi privatum habuit, considerantem, tum commune Ecclesiarum Dei patrocinium. Sed tamen mihi in mentem venit illum, cum homo esset ac convenienti in hac vita munere esset perfunctus, congruis temporibus rursum a Deo rerum nostrarum moderatore assumptum fuisse. Quae quidem ut tua etiam prudentia considerans, casum animo æquo ferat hortamur, et, quantum fieri potest, ærumnam moderate sustineat. Idoneum quidem et tempus, ut cor tuum leniat, et locum det rationi: sed tamen suspectus mihi est ingens tuus mariti amor, ac tua in omnes benignitas; ne forte mœrori te dedas, ob simplicitatem morum profundam accipiens plagam doloris. Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiae, per quam quoiquot ex terra orti sumus, in terram revertimur¹: nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius.

2. Admirandus ille vir erat quidem eximus et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego, nemini sane in utroque secundus; sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Abel, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quivis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. Non igitur quod is ereptus fuerit indignemur: sed **416** quod ab initio conjuncti cum

¹ Gen. iii, 19.

Alias CLXXXVI. Scripta anno 378.

(72) *Στρατηλάτου.* Hanc vocem addidimus ex tribus antiquissimis codicibus.

(73) *Τῇ σεμνότητί σου.* Sic iidem tres codices. Editi τῇ σῇ σεμνότητι.

(74) *Ηλθομεν.* Ita tres iidem codices. Editi ἡλθον. Ibidem Coisl. primus πάντη. Harl. prima manu παντι.

(75) *Ἐξ αὐτῷ.* Ita mss. sex. Editi ὑπ' αὐτῷ.

(76) *Παρὰ τοῦ.* Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπὸ τοῦ. Mox plures codices non antiquissimi πρὸς τὸ συμβάν.

(77) *Καρδιαν σου.* Vocula addita ex iisdem tribus mss. Paulo post editi περὶ πάντα. Harl. et quatuor alii ut in textu. Ibidem Med. et Coisl. prius

1. Τὸ μὲν ἀκόλουθον ἦν καὶ δρειδόμενον του τῆς διαδέσει, ἡμᾶς αὐτοὺς παρέναι, καὶ συμμετέχειν τῶν γινομένων. Οὕτω γάρ ἂν ἐαυτῶν τε τὴν ἀντηπεράνων, καὶ τῇ σεμνότητί σου (73) τῆς παρακλήσεως τὸ εἰκός ἀπεπληρώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκέπι μου φέρει τὸ σῶμα τὰς μακροτέρας κινήσεις, ἐκ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἥλθομεν (74) διμάτιν, ὡς ἂν μὴ παντάπασι δόξαιμεν ἀλλοτρίως ἔχειν πρὸς τὸ συμβάντα. Τίς μὲν οὖν τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον οὐκ ἐτίναξε; τίς δὲ οὕτω λαθίνος τὴν καρδίαν, ὡς μὴ θερμὸν ἐπ' αὐτῷ (75) ἀφείνει δάκρυον; Ἐμὲ δὲ τοι διαφερόντως κατηρείας ἐπλήρωσε, τάς τε λόιας περὶ ἐμὲ τιμάς τοῦ ἀνδρὸς λογιζόμενον, καὶ τὴν κατηρείαν τῶν Ἑκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ προστασίαν. Ἄλλ' ὅμως, ἐλογισμέθα, διτι, ἀνθρώπος ὁν, καὶ λειτουργήσεις τῷ βίῳ τούτῳ τὰ ἐπιβάλλοντα, τοῖς καθῆκουσι χρήσοις πάλιν παρὰ τοῦ (76) οἰκονομοῦντος τὰ τημέντα Θεοῦ προσελήψῃθε. Ἄ καὶ τὴν σὴν φρόνησιν ἐνθυμουμένην πράως ἔχειν ἐπὶ τῷ συμβάντι παρακαλοῦμεν, καὶ, ὡς οἶδον τε, μετρίως φέρειν τὴν συμφρόραν. Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ χρόνος μαλάξαι τὴν καρδίαν σου (77), καὶ πάροδον δούναι τοῖς λογισμοῖς: ἀλλ' ὅμως ὑποπτὸν ἡμῖν ἐστι τὸ ἄγαν σου φύσιστρον, καὶ περὶ πάντας χρηστὸν, μή ποτε ἐσθένει δῆλος σεαυτὴν τῷ πάθει, δι' ἀπλότητα τὴν βαθεῖαν τὴν (78) πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκάλιον (79), μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων κατιρῶν. Μνήσθητι τοιούτης τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς: ἀποφάσεως, δι' ἡς (80) πάτετες οἱ ἐκ τῆς γῆς φύντες πάλιν εἰς γῆν ὑποστρέψαμεν· καὶ οὐδεὶς οὗτω μέγας, ὥστε βελτίων φανῆσαι τῆς διαίλουσεως.

2. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμαστὸς (81) ἐκεῖνος, καὶ ἐφάμιλλος τῇ φύμῃ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημι κάγω, οὐμεοῦν ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἐκάτερον, ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπος, καὶ τέλειον, ὡς Ἀδάμ, ὡς Ἀδελ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀδραζὺς, ὡς Μωσῆς, ὡς ὄντινα ἀν εἰποις τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων (82). Μή οὖν, ἐπειδὴ ἀγγείρεθε μεν εἰπόντων ἀγανακτῶμεν· ἀλλ' διτι τὴν ἀρχὴν συνηκτήσαμεν.

δῶς σαυτὴν τῷ. Harl. δῶ σεαυτῆς τῷ.

(78) *Βαθείαν τὴν.* Sic mss. codices octo. Edili βάθειας αὐτῆν.

(79) *Διδασκάλιον.* Harl. διδασκαλεῖον.

(80) Δι' ἡς. Ita tres vetustissimi codices. Editi δι' ἡς. Paulo post editi ἀποτρέψαμεν. Octo codices ut in textu.

(81) *Ο θαυμαστός.* Sic tres vetustissimi codices. Editi ὁ θαυμάστος.

(82) *Τῶν... μετασχόντων.* Ita tres vetustissimi codices et Bigot. Editi τῶν... μετασχόντα. Mss. codices quatuor τῶν μετεχόντων. Mox Harlaeanus codex χάριν ἔχομεν. Plures alli non antiquissimi συνεχήσαμεν, χάριν ἔχωμεν.

αὐτῷ, χάριν ἔχωμεν τῷ συζεύξαντι. Τοῦ μὲν γάρ (83) οἱ στερηθῆναι ἀνδρὸς κοινῶν τοι πρὸς τὰς ἄλλας γυναικαῖς· ἐπὶ δὲ τοιαύτῃ συνοικίᾳσι, οὐκ οἷμαι ἀλλήν γυναικῶν τὰς ίσα ἔχειν σεμνύνεσθαι. Ἐν γάρ τῷ διτέοντι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἀνδρα ἔχεινον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημιούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὅφθαλμοι πρὸς αὐτὸν ἐφέροντο, πᾶσα δὲ γλώσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεῖχε· γραψεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο· Ιστορικοὶ δὲ ἀνδρες, τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπίστιαν. Ὁθεν οὐδὲ πιστεύειν ἔχεινον οἱ πολλοὶ τῇ φήμῃ τὴν σκυθρωπὴν ἔχειν την ἀγγελίαν περιαγούσῃ, οὐδὲ καταδέχεσθαι δλῶς, ὃς τέθνηκεν Ἀρινθαῖος. Ἄλλ' ὅμως πέπονθεν & οὐρανῷ καὶ τήλιῳ καὶ γῇ συμβῆσται. Οὕχεται καταλύσας λαμπρῶς, μὴ ὑπὸ γῆιος κατακαμφθεῖς, μὴ καθυάσεις (84) τι τῆς περιφανείας· μέγας μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, μέγας δὲ ἐν τῷ μελλόντι· μηδὲν ἐκ τῆς περούστης λαμπρότητος πρὸς τὴν ἐλπίζομένην δόξαν τημιαθεῖς, διὸ τὸ πάσαν κηλίδα τῆς ψυχῆς πρὸς αὐταῖς ταῖς (85) ἔξοδοις τοῦ βίου τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀποκαθήρασθαι. Ὡν αὐτῇ πρόσθενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχει παραμυθίαν· καὶ μετάθετος τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν τῶν μελλόντων μέριμναν, ὥστε καταξιαθῆναι δι' ἔργων ἀγαθῶν τὸν δομοιον αὐτῷ τῆς ἀναπαύσεως τόπον καταλαβεῖν. Φείδου μητρὸς γηραιᾶς, φείδου θυγατρὸς νεαρᾶς, αἵς μόνη πρὸς παραμυθίαν λέλειψαι. Γενοῦ ὑπόδειγμα ἀνδρείας ταῖς λοιπαῖς γυναιξὶ· καὶ οὕτω τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς κερδίας, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης. Ἐπεὶ πάσι πρὸς τὸν μέγιστον τῆς ὑπομονῆς μισθὸν ἀπόδεψον, τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνταπόδοσει τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπηγγελμένον.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΝ ΣΩ'.

Presbyterum aliquem Basilius in puniendis raptoriorum segniorem objurgal: ac sancū ut puella parentibus restituatur, raptor a precibus ejiciatur, et excommunicatus denuntietur, ejus adjutores per tres annos cum tota sua familia a precibus ejiciuntur. Totum etiam pagum, qui rapiam receperat, aut custodierat, aut pro ea retinenda pugnaverat, a precibus pariter ejiciuntur.

Ἄρετι γρυγορος, ὑπὲρ ἀρταγῆς.

Πάλιν λυποῦμαι, ὅτι οὐχ εὐρίσκω ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις οὔτε ἀγανακτοῦντας, οὔτε δυναμένους λογίζεσθαι, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην παρανοίτε τοτὲ καὶ τυραννίς τὴν γινομένην αὐτῇ ἀρταγή, καὶ οὗτοις κατὰ τῶν ἐλευθερῶν. Οἶδα γάρ, ὅτι, εἰ τοιαύτην εἴχετε γνώμην πάντες, οὐδὲν ἔκώλυτε πάλαι τοῦ κακοῦ τὴν συνήθειαν τούτου ἔξελαθῆγαι τῆς πατρόδος ἡμῶν. Ἀνάλαβε τοίνους ἐπὶ τοῦ παρόντος ζῆλον Χριστιανοῦ· καὶ κινήθητε ἀξίως τοῦ ἀδικήματος. Καὶ τὴν μὲν παῖδα, διπούπερ δὲ εὑρῆς, ἀφελόμενος πάσῃ εὐτονίᾳ, ἀποκατάστησον τοῖς γονεῦσι· καὶ αὐτὸν δὲ ἔχεινον ἔξορισον τῶν εὐχῶν, καὶ ἐκκήρυκτον ποίησον· καὶ τοὺς

(83) Τὸ μὲν γάρ. Postrema vocula addita ex octo mss. Paulo post iisdem freti codicibus immutavimus quod erat in editis ἀλλήν γυναικά. Nec longe editi ὅμιλοι γρήσας ἡμᾶς ἔκτισαν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(84) Μή καθυρεῖς. Coisl. primus cum alio μή
PATROL. Gr. XXXII.

A ipso vixerimus, gratias agamus ei qui conjunxit. Etenim viro orbari, tibi cum aliis mulieribus commune est: sed de tali conjugio non arbitror aliam mulierem æque posse gloriari. Unum enim revera exemplar naturæ humanæ virum illum Conditor noster creaverat, unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat: pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant: historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incident. Quare ne adduci quidem plerique poterant ut famæ tristem illum nuntium circumferenti crederent, aut omnino mortuum esse Arinthœum faterentur. Sed tamen perpessus est, quæ et cœlo et soli et terræ accident. B Abiit splendidum nactus exitum, non senio fractus, claritate nihil imminuta: magnus in præsenti vita, magnus etiam in futura; nec ex præsenti splendore detrimentum ullum passus exspectata glo- riæ: eo quod omnem animæ maculam in ipso vi- tæ exitu lavacro regenerationis repurgaverit. Quorum illi conciliatrix cum fueris et adjutrix, maxi- mum habe solatium, ac transfer animum a præsentibus ad futurorum curam, ut digna ha- bearis, quæ per bona opera parem ac ille requietis locum consequare. Parce matri senio consefæ, parce filiæ teneræ, quibus sola ad solatium relictæ es. Sis exemplum fortitudinis cæteris mulieribus; et ita dolori moderare, ut neque illum animo pro- jicias, neque a tristitia absorbearis. In omnibus ad magnam patientiae mercedem respice, quæ a Do- mino nostro Iesu Christo in vita a nobis actæ re- muneratione promissa est.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCLXX.

Sine inscriptione, de raptu.

Valde doleo, quod vos in vetitis rebus nec indi- gnari reperiāt, nec intelligere posse in ipsam ho- minum vitam et in humanum genus scelus esse ac tyrannidem, commissum illum raptum, et factam liberis injuriā. Scio enim, si id vobis omnibus esset sententia, jamdudum nihil prohibitum suisse, quominus malī illius consuetudo ex patria nostra pelleretur. Assume igitur in re præsenti zelum Christiani, et pro sceleris merito communovere. Ac pueriam quidem, ubi cunque inveneris, omni constantia auferens, restitue parentibus: hunc ipsum autem arce a precibus, eumque excomuni- catum denuntia: atque eos etiam, qui cum eo

καθυφεισί. Ibidem multi codices non antiquissimi καμφθεῖς.

(85) Πρὸς αὐταῖς ταῖς. Ita omnes mss. Editi πρὸς ταῖς.

Alias CCXLIV. Scripta post annum 374.

facinus aggressi sunt, secundum 417 canonem jam a nobis vulgatum, tres annos cum totis suis familiis a precibus ejice. Quin et illum ipsum pagum, qui raptam recepit ac custodivit, aut etiam ad eam retinendani pinguavit, universum a precum societate absconde: ut discant omnes, tanquam serpentem, tanquam aliam quamvis bestiam, communem hostem existimantes raptorem, ita eum insectari et injuria affectis opitulari.

EPISTOLA CCLXXI *.

Significat Basilius Eusebio, quicum olim et domum et paedagogum et omnia communia habuerat, quantum doloris acciperit, eo in civitate, in quam advenierat, non invento. Interim sese scribendo consolatur, eique Cyriacum, ut presbyterus criminis expertem secundum conjunctum comunandal.

Eusebio sodali commendatissima pro Cyriaco presbytero.

Statim et e vestigio post tuum discessum cum in civitatem advenissem, quanta, te non invento, affectus sim tristitia, quid attinet dicere ad virum verbis non indigentem, sed experientia edictum, ut qui eodem modo affectus sit? Quantu enim mihi suisset pretii, Eusebium perquam optimum videre et amplecti, ac recordatione ad juventutem iterum redire, et dierum illorum meminisse, in quibus nobis et domus una, et focus unus, et paedagogus idem, et animi relaxatio, et studium, et delicia, et inopia, et omnia inter nos ex aequo erant communia! Quantu me putas aestimaturum suisse, ut haec omnia in memoriam per tuum congressum revocare, et gravi hoc senio abstergo, juvenis iterum ex sene factus viderer? Sed his voluptatibus carui. Ut autem per litteras prudentiam tuam viderem, meque ipse quo poteram modo consolarer, id mihi erupit non est, reverendissimo presbytero occurrente Cyriaco, quem me tibi pudet commendare, eumque tibi proprium per memet reddere, ne forte perperam facere videar, ut tibi adducam, quae tibi propria sunt et eximia. Sed

* Alias XI. Scripta in postremis annis S. Basili.

(86) *Κήρυγμα.* Satis commode hac voce intelligi posset epistola ad promulgandam excommunicacionem quoquaversum missa. Sed verisimile non est hunc hominem a Basilio jam palam et aperte proscriptum et excommunicatum suisse. Tunc enim in presbyteris, qui ejusmodi hominem ab episcopo excommunicatum ad preces admisissent, audacia et temeritas reprobandi deberent, non negligentia, quae tamen sola a Basilio reprehenditur. Quare κήρυγμα nihil aliud videtur esse quam canon Basili trigesimus, in quo de iis qui raptore adjuvant eadem ac in hac epistola discernuntur.

(87) *Πανοικεῖ.* Coisl. uterque et Med. πανοικεῖ.

(88) *Παρδημεῖ.* Visi sunt sibi in hoc Basilio decreto eruditis viri imaginem quamdam generalis interdicti perspicere. Sed tamen non leve discrimin intercedit. Nam 1° quod sceleris conscientia arcit a precibus argumento est liturgiam in hoc pago minime intermissam suisse. 2° Inde etiam sequitur non omnes pagi incolas a precibus remotos suisse, sed eos tantum, qui scelus adjuverant. 3° Id confirmatur ex accurate enumeratione eorum qui operam suam contulerant, aut pueram recipiendo, aut occultando, vel etiam dimicando. Inutile enim et absurdum suisset iam accurate varia delictorum

A συνεπελθόντας αὐτῷ, κατὰ τὸ ἡδη προλαβόν τῷ μῶν χήρυγμα (86), τριετίαν πανοικεῖ (87) τὸν ὑχῶν ἔξδρισον. Καὶ τὴν κώμην τὴν ὑποδεξαμένην, ἣν δραπαγεῖται, καὶ φυλάξασαν, ἤτοι ὑπερμαχήσαν, καὶ αὐτὴν ἐξω τῶν εὐχῶν πανθῆμει (88) ποιεῖσθαι μάθωσι πάντες, ὡς δριν, ὡς ἀλλο τε θρίσι, κοινὸν ἐχθρὸν ἥγουμενοι τὸν ἀρπαγα, μάτια ἀποδιώκειν (89) αὐτὸν, καὶ προστασθεῖ τὸν ἄνθρωπον μένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΑ'.

Eustathius ἐταῖρῳ συστατικῇ ἐπὶ Κυριακῷ χριστιάρῳ.

B Εύθυνς καὶ κατὰ πόδας (90) τῆς σῆς διανωφρίας; ἐπιστάς τῇ πόλει, ὃσον τὴν μητρὰ διαμαρτόν οντί δεῖ καὶ λέγειν πρὸς ἄνδρα οὐ λόγου δέρμην, ἀλλὰ πείρα εἰδότα, τῷ τὰ (91) σμοια πεπονθέα; "Οσου γάρ ἦν ἄξιον ἐμοὶ ίδειν τὸν πάντα δριπόν Εὐσέδιον, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ πρὸς τὴν νεότερα πάλιν τῇ μνήμῃ ἐπανελθεῖν, καὶ ὑπομνῆθεις ἡμερῶν ἔκεινων, ἐν αἷς καὶ δωμάτιον τμῆν ἐν, καὶ ἔστια μία, καὶ παιδαγωγὸς ὁ αὐτὸς, καὶ ἀνεας, καὶ σπουδὴ, καὶ τρυφή, καὶ ἔνδεια, καὶ πάντα τμῆν ἐξ ίσου (92) πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχε. Πόσου οὖτε τίθενται με ἄξιον πάντα ταῦτα διὰ τῆς σῆς συντριψίας ἀναλαβεῖν τῇ μνήμῃ, καὶ τὸ βαρὺ τοῦτο γῆρας ἐπικυάμενον, νέον δοκεῖν πάλιν ἐκ γέροντος γενένθεται; 'Ἄλλ' ἔκεινων μὲν με διέφυγεν ἡ ἀπόλαυση; τὸ δὲ διὰ γράμματος ίδειν σου τὴν λογιότητα, καὶ τὸν ἐνόντα τρόπον ἔαυτὸν παρεμβήσασθαι, οὐχ ἀφρέθην τῇ συντριψίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Κυριακοῦ τοῦ συμπρεσούτερου· δν αἰσχύνομαι συνιστῶν καὶ οἰκεῖον ποιῶν δι' ἐμαυτοῦ, μή ποτε δόξω περιεργόν τι ποιεῖν, σοι πρόσδηγων τὰ ίδιά σου καὶ ἐπαρτεῖ. 'Άλλ' ἐπειδή με δεῖ καὶ μάρτυρα εἶναι τῆς

D genera recensere, si eadem sententia comprehensi fuisset, qui nihil prorsus commiserant. Pagus ergo intelligi debet magna pars incolarum. Si quis tamen existimet nullum in hoc pago presbyterum suisse, universosque incolas a precibus, quae in alterius pagi ecclesia siebant, exclusos suisse; illud semper manebit, quod mihi probandum proposui, nullam prorsus ecclesiam generali decreto interdictauit Basilio suisse. Praeterea cum accurate distinguat delictorum species, inde sequitur, vel omnes nocentes suisse, vel nocentium et innocentium babatum suisse discrimen. Ex his illud etiam colligi potest, eos, qui raptorem juverunt, idcirco cum iota familia puniri, quia familia sceleris expers non erat: idque confirmat ipse Basilius, qui eos secundum canonem jam a se editum puniri jubet. Porro in hoc canone nemini prorsus nisi nocenti pena imponitur.

(89) *Ἀποδιώκειν.* Ita mss. quatuor. Editi διάχειν.

(90) *Καὶ κατὰ πόδας.* Deest conjunctio in quaque codicibus, non tamen in Coisl. primo, nec inutilis videtur.

(91) *Οὐ λόγων...* εἰδότα, τῷ τα. Ita sex mss. Editi οὐ λόγων... εἰδότα τά.

(92) *Ἐξ ίσου.* Ita plerique mss. Edili εξ ίσης.

ἀληθείας, καὶ τοῖς συνημμένοις πνευματικῶς τὰ μέ-
γιστα τῶν ἔμοι προσόντων χαρίζεσθαι· τὸ μὲν περὶ
τὴν ἱερωσύνην ἀνεπηρέαστον τοῦ ἀνδρὸς ἡγοῦμαι
καὶ τὸ φανερὸν εἶναι· βεβαιῶ δὲ κάτιον (93), οὐδε-
μίαν γνωρίζων κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν πᾶσιν ἐπιβαλ-
λίντων τὰς χειράς. τῶν μὴ φοδουμένων τὸν Κύριον,
τετέρας. Κατοιγε εἰ τι ἐγεγόνει (94) παρ' αὐτοῖς,
οὐδὲ οὐτοῖς ἀνάξιος ἦν δ ἀνήρ. Οἱ δὲ ἔχθροι τοῦ Κυ-
ρίου βεβαιοῦσι τοὺς βαθμούς μᾶλλον οὓς ἀν προσπο-
λεψίν, ἢ ἀφαιροῦνται τι τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς
παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτος. Πλὴν ἀλλ', διπέρ ἐφην,
οὐδὲ κατεπενοθῆτι τοῦ ἀνδρός (95). Ός οὖν πρεσβύ-
τερον ἀνεπηρέαστον, καὶ ἡμῖν συνημμένον, καὶ πάσης
εἰδούς; Εἴοιν, οὕτως καταξίου αὐτὸν ὅραν, ειπούν τε
ώφελῶν, καὶ ἡμῖν χαριζόμενος.

A quoniam oportet me et testem esse veritatis, et illis, qui spiritualiter conjuncti sunt, largiri quae habeo maxima; viri quidem in sacerdotio innocentiam atque integritatem arbitror tibi quoque notam esse ac perspectam, tamen et ego hoc confirmo, cum nullam ei sciām ab iis, qui manus in omnes injiciunt, nec Dominum timent, structam fuisse calumniam. Atque etiam si quid ab eis accidisset, ne sic quidem indignus esset **418** ille vir. Nam Domini hostes gradus eorum quos impugnant, magis confirmant, quam de concessa illis a Spiritu gratia quidquam detrahunt. Sed, ut dixi, ne exocitatum quidem fuit aliquid in virum. Itaque illum ut presbyterum calumniæ expertem, nobisque conjunctum, et reverentia omni dignum videre ne grave-
ris, et tibi ipse consulens utiliter, et nobis gratum faciens.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΒ.

*Cum multiasset Basilio Actiacus diaconus Sophronium ipsi succensere, nonnullorum sermonibus deceptum; mirari se si-
gnificat Basilios, quod adulatoribus aures præbuiisset Sophronius; seque declarat, cum multis ab infantia usque ad se-
culum dixerit, nemini plus tribuisse, quam Sophronio. Quamobrem nihil magis a se alienum esse, quam Hymetum
ipsi præferre, aut in Memnoniano negotio contra ejus voluntatem aut rem venire. Ingenue narrat quid hac in re dize-
rit. Rogat ut has sibi suspicione remittat, ac deinceps Basiliū erga se amorem calunniā omni poterem ducat.*

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ (96).

I. Ἀπῆγγειλέ μοι Ἀκτίλαχος (97) δὲ διάκονος, ὅτι
οἱ τινες ἐλύπησαν καθ' ἡμῶν, διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς
ώχενοικῶς πρὸς τὴν σὴν διακειμένους σεμνότητα.
Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐθαύμασα εἰ τινές εἰσιν ἀνδρὶ τοσούτῳ
παρεπόμενοι κόλακες. Πεψύκασι γάρ πως ταῖς με-
γάλαις δυνατεῖαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραφύ-
σθαι θεραπεῖαι· οἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκεῖου ἀγαθοῦ,
διὰ οὐ γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἁσ-
τοὺς συνιστῶσι. Καὶ σχεδὸν, ὥστερ ἡ ἐρυσίη τοῦ
οἴκου ἐστὶ φθορὰ ἐν αὐτῷ γινομένη τῷ σίτῳ, οὕτω
καὶ ἡ κολακεῖα τὴν φιλίαν ὑποδυομένη, λύμη ἐστὶ
τῇ φιλίᾳ. (98) τοίνυν ἐθαύμασα, ὡς ἐφην, εἰ τινες,
ὥστερ οἱ κηρῆνες τὰ σμήνη, οὕτως αὐτοὶ (98) τὴν
λαζαρίδαν σου καὶ θαυμαστὴν ἐστιαν περιβομβοῦσιν.
Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι θαυμαστὸν ἐφάνη καὶ παντελῶς
περάλογον, τὸ σὲ, δινόρα ἐπὶ τῷ βάρει τοῦ ἥθους
μᾶλλον διαφανῆ, ἀνασχέσθαι αὐτοῖς ἀμφοτέρας
ἀνεῖναι τὰς ἄκοάς, καὶ διαβολὴν κατ' ἔμοι παρα-
βέβασθαι: (99) διὰ πολλοὺς ἀγαπήσας ἐκ τῆς πρότης
τιμίας μέχρι τοῦ γήρως τούτου, οὐδένα οἴδα εἰς
φιλίαν τῆς σῆς τελειότητος περοτιμήσας. Καὶ γάρ
καὶ εἰ μὴ ὁ λόγος: Ἐπεισέ με ἀγαπᾶν τοιωτὸν δύτα,
ἔξικει τὴν πατέρας συνήθεια προσδέσαις με τῇ ψυχῇ
σου. Οἶδας δὲ δύο δύναται (10) πρὸς φιλίαν τὸ ἔθος.
Εἰ δὲ οὐδὲν δείχνυμι τῆς προσιρέσεως ταύτης δέξιον,
σύγγνωθι μου τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ γάρ οὐδὲ αὐτὸς

(93) *Βεβαιῶ δὲ κάτιον.* Sic Harl., Med., Coisl. uerque et Regius primus. Editi Paris. βεβαιῶ σε κάτιον. Haganoensis et Basileenses βεβαιῶ κάτιον.

(94) *Εἰ τις ἐγεγόνει.* Ita H:rl., Med. et Coisl. 2. Editi εἰ τις ἐγεγόνει. Paulo post editi, El. γάρ ἔχθροι. Sex mss. ut in textu. Sic etiam editio Ha-
gai. et prima Basileensis.

(95) *Κατεπενοθῆτι τοῦ ἀνδρός.* Ita iidem sex mss., nempe Harl., Med., Coisl. uerque et Regius uerque. Editi κατὰ ἀνδρός.

(96) *Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.* Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Alii τῷ αὐτῷ, quia ad Sophronium

EPISTOLA CCLXXII.

Sophronio magistro.

I. Nuntiavit mihi Actiacus diaconus, nonnullos
tibi ut nobis succenseres persuasisse, calumniam
nobis inferentes, ut animo non amico erga tuam
affectis gravitatem. Ego autem miratus non sum,
si quidam tantum virum assecantur adulatores.
Solent enim quodammodo magnis potestatibus illi-
berales ejusmodi cultus adhærere, quibus cum de-
sit bonum proprium unde cognoscantur, sese ex
alienis malis commendant. Et sere, quemadmodum
rubigo pestis est tritici in ipso nata tritico; ita et
assentatio se in amicitiam insinuans, pestis est
amicitiæ. Non igitur, ut dixi, miratus sum si,
quemadmodum fuci aparia, ita isti splendidam
tuam ac illustrem domum circumstrepant. Sed il-
lud mihi mirum et omnino inexpectatum visum
est, te, virum gravitate morum maxime conspicuum,
adductum esse, ut utramque illis præberes aurem,
et contra me calumniam acciperes: qui cum mul-
tos dilexerim a prima astate usque ad hoc senium,
nemiam novi quem in amicitia integritati tuæ
prætulerim. Nam etiam si ratio non persuaderet,
ut te talem virum adamarem, inita tamen tecum a
puero consuetudo satis me tuæ agglutinaret animæ.
Quantum autem valeat ad amicitiam consuetudo,
haud ignoras. Quod si nihil exhibeo hac voluntate
dignum, da veniam meæ imbecillitatì. Neque enim
præcesserat epistola. Editi τῷ αὐτῷ διὰ διαβολὴν
ταῦτο, *Eidem ob calumniam sibi instructam.*

(97) *Ἀκτίλαχος.* Ita Harl., Coisl. primus, Med.,
Vat., Reg. primus, Clarom. et Bigot. Legitur Ἀκ-
τιλάχος in aliis tribus, nempe Reg. secundo, Coisl.
secundo et Paris. Editi habebant Ἀντίλοχος.

(98) *Οὗτος αὐτοὶ.* Coisl. primus et Harl. οὗτος
αὐτοὶ.

(99) *Παραδέξασθαι.* Coisl. primus ἀναδέξασθαι.

(1) *Οσορ δύναται.* Harl. et Med. δοσα δύναται.
Alias CCCXXX. Scripta in postremis annis S.
Basili:

ipse opus a me in amicitiae specimen exquires : sed A voluntatem videlicet optima quæque tibi precan tem. Absit enim ut aliquando res tuæ eo usque de primantur, ut adeo tenuium, qualis ego sum, be nescio egeas.

2. Quomodo igitur ego contra te dicerem quid quam aut facerem in Memnonii negotio ? Hæc enim mihi narravit diaconus. Quomodo familiaritat tuæ Hyemetii opes anteposuisse, hominis ita prodige rem suam absumentis ? Profecto nihil horum verum est : neque dixi, neque feci quidquam contra te. **419** Illud autem fortasse occasionem dedit mentientibus, quod a me nonnullis tumultuantibus dictum est : Si statuit ille vir ad opus perducere consilium suum, sive tumultuemini, sive non, silent profecto, et loquentibus vobis et tacentibus, nihil minus quæ sibi proponit. Sin autem sententiam mutaverit, cavete deturpetis venerandum amici nostri nomen : neque sub specie studii in patronum vestrum, vobis lucrum per terrores ac minas, quas intentatis, comparete. Ad illud autem qui testamenta conscripsit, neque per me neque per alium de hoc negotio magnum minusve quidquam locutus sum.

3. Fidem autem his non debes denegare, nisi me omnino desperatum esse putas, ac magnum mendacii peccatum parvipendere. Sed omnino mibi et de hoc negotio suspicionem remitte, et in posterum calumnia omni majorem existima meam in te animi affectionem : ac imitare Alexandrum, qui cum epistolam contra medicum ut insidiatorem accepisset, atque hoc ipso tempore medicamentum ad bibendum sumeret, tantum absuit ut fidem adhiberet calumnianti, ut simul legeret epistolam, et potionem biberet. Nullo enim ex iis, qui amicitiae laude spectati sunt, ignobiliorum me esse profiteor, siquidem nunquam in amicitia peccasse deprehensus sum, ac præterea a Deo meo mandatum charitatis accepi : cuius tibi sum debitor, non solum ob communem hominum naturam, sed etiam quia privati te tum in me, tum in patriam beneficium agnosco.

EPISTOLA CCLXXIII.

Heram commendat homini jani sepe de se bene merito.

Sine inscriptione, pro Hera.

Cum omnino persuasum sit mibi me a tua dignitate ita diligi, ut quæ ad me spectant, tua reputes ;

* Alias CCXVI. Scripta in postremis annis S. Basili.

(2) Ἐπιζητήσεις. Ita Harl., Med. et Coisl. pri mus. Editi ἐπιζητεῖς. Paulo post eosdem tres codices secuti mutavimus quod erat in editis εἰς τοσού τον καταβάτιν.

(3) Ὑμητίου. Reg. primus et Bigot. Ὑμιντίου.

(4) Οἰκειώσεως. Coisl. eterque, Reg. secundus et Paris. oīkia. Harleanus et alii cum editis con sentiunt. Videtur non sine ironia Basilius Hyemetii

έργον παρ' ἔμοῦ εἰς ἀπόδεξιν τῆς εὐνοίας ἐπιζητήσεις (2) ἀλλὰ προσάρεσιν δηλονότι τὰ βέλτιστά σε συνευχομένην. Μή γάρ ποτε εἰς τοῦτο καταβάτιν εἰδί, ὥστε τῆς παρὰ τῶν οὐτω μικρῶν, ὅποιες αὗται εἰμι, εὐεργεσίας προσδεθῆναι.

2. Ήλις οὖν Ἐμελλον ἐγὼ ὑπεναντίον τί σοι λέγει, ή πράττειν ἐν τοῖς κατὰ Μεμνόνιον πράγματος; Ταῦτα γάρ μοι ἀπῆγγειλεν διάκονος. Πῶς ζεῖ τὴν Ὑμητίου (3) εὐπορίαν προτιμοτέραν ἐτίθεμεγε τῆς σῆς οἰκειώσεως (4), ἀνδρὸς οὐτω διπανώντος τὴν οὐσίαν; Ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἀληθές· οὔτε τι εἰργται παρ' ἔμοῦ, οὔτε πέπραται: ὑπεναντίον. Ἐκεῖνο δὲ ίσως ἀφορμὴν ἔδωκε τοῖς τὰ φευδῆ λεγούσι, τὸ παρ' ἔμοῦ πρὸς τινάς τῶν θυροδούνων λεχθέν· διτι. Εἰ μὲν προείρηται εἰς Ἐργον ἀπεγένετο B τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διάνθρωπος, καὶν θυροδούνων οὐμεῖς, καὶν μὴ, γενήσεται πάντως καὶ λαλούντων θμῶν καὶ σιωπώντων οὐδὲν ήττον τὰ σπουδαῖς δύεται· εἰ δὲ μεταβουλεύεται, μὴ παρασύρητε τὸ σεμνότατον (5) δινομα τοῦ φίλου ἡμῶν, μηδὲ ἐν προσχήματι δῆθεν τῆς περὶ τὸν προστάτην θμῶν στοῦνδης, ἑυτοῖς τι κέρδος ἔντεῦθεν, ἐξ ὧν ἐπανατείνεσθε φέλει καὶ ἀπειλήν, καταπράττεσθε. Πρὸς δὲ αὐτὸν ἔκεινον τὸν τάς διαθήκας γράφοντα οὐτε δι' ἐμαυτοῦ οὐτε ἀ' ἔτερου ἐφθεγξάμην ή μικρὸν ή μεῖζον περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

3. Καὶ τούτοις ἀπιστεῖν οὐκ διφέλεις, εἰ μή πιντελῶς με ἀπεγνωσμένον ἦγε (6), καὶ κατατρονεῖ τῆς μεγάλης ἀμαρτίας τοῦ φεύδους. Ἀλλὰ πάντα ἡμῖν αὐτὸς καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ ὑπόνοιαν διφερεῖ, καὶ τοῦ λοιποῦ πάσης διαβολῆς ὑψηλοτέρων ποιοῦ τὴν ἐμήν περὶ σε (7) διάθεσιν, τὸν Ἀλέξανδρον μιμούμενος, δει, ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ Ιεροῦ δεξάμενος ὡς ἐπιδουλεύοντος, ἐπειδὴ ἐπυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαβὼν ὥστε πιεῖν, τασσοῦντας ἀπέσχε πιεστεῖσαι τῷ διαβόλουντι, ὥστε διοῦ τε τῇ ἐπιστολῇ ἀνεγνώσκε, καὶ τὸ φάρμακον ἐπιειν. Οὐδενὸς γάρ τῶν ἐπὶ φίλιζ γνωρίμων ἀτιμότερον ἐμποτὸν ἄξιω τιθεσθαι, τῷ μήτε δλῶντι ποτε εἰς φίλιαν ἐξαμαρτῶν, καὶ ἔτι παρὰ τοῦ Θεοῦ μου λαβεῖν τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, ἡς χρεώστης εἰμι οὐ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ιδίως εὐεργέτην σε γνωρίζω ἐμαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΙΓ·

'Ανεπιληγραφος, καροὶ Ἡρα.

Ἄχριδῶς πεπεισμένος οὐτως ἡμᾶς ἀγαπᾶν τὴν τιμιότητα, ὥστε τὰ ἡμῶν διαφέροντα οἰκεῖ λο-

opes prædicare, quem prodige res suas ait absu mere.

(5) Τὸ σεμνότατον. Ita tres velutissimi codices. Editi τὸ σεμνόν.

(6) Ἀπεγνωσμένος ἦγε. Ita Harl. et alii nonnulli. Editi ὡς ἀπεγνωσμένον εἶναι ἦγε. Deest δὲ etiam in Coisl. primo. Ibidem multi codices καταφρονεῖν με.

(7) Περὶ σε. Harl. et Coisl. primus πρὸς σε. Infra iideum codices πρὸς φιλαν.

γένεσθαι, τῶν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἡραν, Α δὲ οὐ κατὰ συνήθειάν τινα ἀδελφὸν ἡμῶν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κατὰ ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν, συνιστῶ σου τῇ ὑπερφυεῖ καλοκαγαθῷ, καὶ παρακαλῶ οἰκείων (9) τινὰς θεάσασθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τοι παρασχέσθαι αὐτῷ προστασίαν ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς μεγαλονόμας σου· ὅπει με τοῖς πολλοῖς οἵς ἡδη τετύχα παρὰ σοι ἀγαθοῖς καὶ ταύτην ἔνειν τὴν εὑρεσίαν συναριθμεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΔ'.

Commendat Himerio eundem Heram, quem ab infante usque ad senectutem amicum habuerat.

Τμερίῳ (10) μαρτυρώ.

Ἡ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἡραν φίλᾳ Β ρι καὶ συνήθεια, διτι ἐκ πάνυ παιδὸς τὴν ἀρχὴν θεῖσε, καὶ μέχρι γῆρας συμπαρέμεινε (11) τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, παντὸς ἀμεινον καὶ αὐτὸς ἐπιστασαι. Σχεδὸν γάρ καὶ τὴν τῆς σῆς μεγαλοφύλας ἀγάπην ήτο εἰκόνου ἡμῖν ὁ Κύριος ἔχαριστο, ἐξ δοῦ καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν γνῶσιν προεξένησεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, παρακαλῶ σε καὶ καθικετεύω, τῇ τε ἀρχαὶ (12) περὶ ἡμᾶς διαθέτεις: γαριζόμενον, καὶ τῇ νῦν κατασχούσῃ ἀνάγκη προσχόντα, οὗτως οἰκείωσεσθαι τὰ κατ’ αὐτὸν πράγματα, ὅπει μηδεμιᾶς αὐτὸν ἐτέρας προστασίας δεῖθηται, ἀλλ’ ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς πάντα καταπράξμενον τὰ κατ’ εὐχάς· ὅπει ταῖς πολλαῖς αἵς πεπονθαμέν παρὰ σοῦ εὑρεγεσίαις, καὶ ταύτην ἡμᾶς ἔχειν συναριθμεῖν, ἃς οὐκ ἂν μείζονα ἔστοις, οὐδὲ μᾶλλον ἡμῖν διαφέρουσαν εὐρίσκοντες οἰκειούμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΕ'.

Eidem Herae patrocinium implorat adversus inimicorum calumnias.

Ἀρεπίγραφος, καὶ τῷ Ἡρᾳ.

Προδλαδεῖς τὰς παρ’ ἡμῶν (13) παρακλήσεις ἐν τῇ τρόπῳ τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν (14) ἡμῶν Ἡραν διεθέτει, καὶ γέγονας αὐτῷ εὐχῆς ἀμείνων τῶν τε τοιών ταῖς ὑπερβολαῖς αἵς εἰς αὐτὸν ἐπεδεῖξαν (15) καὶ ταῖς ἐφ’ ἐκάστου καιροῦ προστασίαις. “Ομως δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σιωπῇ φέρειν τὰ κατ’ αὐτὸν οὐ δυνάμεθα, παρακαλούμενον σου τὴν ἀνυπέρβλητον τιμότητα καὶ εἰς ἡμετέραν χάριν προσθεῖνας τῇ εἰς τὸν ἄνδρα σπουδῇ, καὶ ἀποτέμψαις αὐτὸν τῇ πατρόβιῃ κρίτησαν τῆς παρὰ τῶν ἔχθρῶν αἴτοι ἐπιτρέπας· ἐτοῦ νῦν γε οὐκ ἔξω ἔστι βελῶν τοῦ φθόνου, πολλῶν

A conendissimum fratrem nostrum Heram, quem non ex quadam consuetudine fratrem appello, sed ex accuratissima, et qua major esse non possit amicitie affectione, summas tuas probitati commendando, ac rogo, ut et illum non secus ac necessarium tuum conspicias, eique pro viribus patrocinium impendas, quibus in rebus opus ei fuerit tua prudenter; adeo ut inter multa, quae jam de me meritus es, hoc etiam beneficium numerare possim.

420 EPISTOLA CCLXXIV.

Himerio magistro.

B Meam cum fratre colendissimo Hera amicitiam et consuetudinem a puero prorsus incepisse et ad senectutem usque Dei dono perseverasse, nemo est qui melius quam tu perspexerit. Ferme enim et tuas magnanimitatis amicitiam ab illo tempore nobis Dominus largitus est, ex quo etiam inter nos, eo donante, cognovimus. Cum igitur ei tuo patrocinio opus sit, adhortor te ac rogo, ut et veteri nostrae amicitiae aliquid tribuens, et ad urgentem nunc necessitatem attentus, ita negotia illius tua facias, ut nullo alio patrocinio egeat: sed omnibus ex sententia confectis, ad nos revertatur: adeo ut inter multa beneficia quae tu in me coniuliisti, illud etiam queam numerare, quo majus aliud, aut quod magis mea referat, mihi attribuere ac vindicare non possim.

EPISTOLA CCLXXV.

Sine inscriptione, pro Hera.

D Prævertisti preces meas tua erga colendissimum fratrem nostrum Heram animi affectione, ac liberalius cum eo egisti, quam precati fuisset, cum eximiis honoribus quos ei habuisti, tum suscepto illius, quolibet tempore, patrocinio. Sed tamen cum res illius silentio præterire non possim, eximiam tuam dignitatem rogo, ut et mea causa tuo in virum studio aliquid addas, eumque inimicorum suorum calumniis superiorē in patriam remittas; non enim nunc est extra invidiae tela, multis illius vīte tranquillitatem perturbare conantibus. Quos contra

(8) Ἔχουσαν. Editi hunc locum sic exhibent: Καὶ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν ὑπερχρόμην. Coisl. primus et Medicus nihil discrepant ab editis, nisi quod habent: καὶ τῆς φιλίας διάθεσιν ὑπερχρόμενον. Combeffisius ut lucem affectat, legit παρεχομένην. Sed tota res enitescit ex codicibus Regio secundo, Coisl. secundo, ex quibus addidimus ἔχουσαν et deleverimus ὑπερχρόμην.

(9) Οἰκείως. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis duobus. Editi οἰκείων. Mox Regius secundus et Coisl. secundus οἵς ἡδη πέπονθα παρὰ σοῦ.

(10) Τμερίῳ. Coisl. primus et Clarom. Ἡμέριψ.

(11) Συμπαρέμεινε. Med. et Vat. cum Reg. secundo et Coisl. secundo παρέμεινε.

(12) Ἀρχαὶ. Deest ea vox in Coislino primo.

(13) Παρ’ ἡμῶν. Präpositio addita ex quatuor mss., nempe Med., Vat., Reg. secundo et Clarom.

(14) Ἀδελφόν. Coisl. secundus et Reg. secundus et Clarom. ἔταιρον.

(15) Ἐπεδεῖξαν. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ἐπεδεῖξαν.

* Alias CCCCXVI. Scripta eodem tempore ac præcedens.

** Alias CCXVII. Scripta eodem tempore.

unum habebimus praesidium insuperabile, si tua A αὐτοῦ (16) ἐπήρεάς ειν ἐπιχειρούντων τῇ ἀπρεγμασίῃ τοῦ βίου. Πρὸς οὓς μίαν εὐρήσομεν ἀσφάλειαν διρήκτον, εἰ αὐτὸς ὑπερσχεῖν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρὸς θελήσειας.

EPISTOLA CCLXXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΖ.

Cum filius Harmatii a simulacrorum cultu ad religionem Christianam conversus fuisset, hortatur patrem Basilius, ut filii in his, quae ad corpus attinet, obedientia contentus, idem jus sibi in animam non arroget, sed potius illius animi fortitudinem admiretur, quod veri Dei cultum paterno obsequio antiquiorum habuerit.

Harmatio magno.

Et communis hominum omnium lex comunes parentes dedit adolescentibus senes: et nostra Christianorum propria nos seniores in parentum loco talibus constituit. Itaque 421 ne me inutiliter existimes ac circa necessitatem curiosum esse, si deprecarem me præbeo pro tuo apud te filio. Hujus quidem in ceteris obedientiam a te reposci æquum judicamus: enim vero obnoxius tibi est, quantum ad corpus attinet, et ex lege naturæ et ex civili illa qua regimur. Animam autem, ut ex divinioribus acceptam, credere par est alteri subjici oportere, ac debitibus longe omnium præstantissimis Deo obstrictam esse. Quoniam igitur nostrum Christianorum Deum, eumque verum, pluribus vestris diis, et qui per corporea symbola coluntur, anteposuit, non ideirco illi succenseas, sed potius admirare animi fortitudinem, quod timore et obsequio paterno antiquius ei fuerit, per veram cognitionem ac vitam virtuti consentaneam conjungi cum Deo. Exorabit quidem te et natura ipsa, et morum lenitas in omnes ac mansuetudo, ut ne tantillum quidem illi succensere in animum inducas. Profecto autem nec meam depreciationem fastidies, vel potius per me adimpletam tuæ civitatis depreciationm: quæ quia te amat, libique bona omnia precatur, te ipsum quoque sibi videtur Christianum suscepisse. Tanto illos gaudio perfudit fama subito civitati allata.

EPISTOLA CCLXXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΖ.

Basilius cum audisset ex Theotecnō de Maximi virtutibus, gratulatur ei, quod ex illustri genere ad evangelicam viam translatus fuerit; eique demonstrat unum esse expetendum et laudabile, ceterum bonum: cetera autem umbra esse leuiora et somnis fallaciea.

Maximo scholastico.

Retulit mihi honestus ac bonus Theotecnus quæ D

* Alias CCCLXV. Scripta in postremis annis S. Basilii.

** Alias XLII. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(16) Πολλῶν αὐτοῦ. Sic tres idem codices. Editi πολλῶν αὐτοῦ.

(17) Ἀρματιψ. Non legitur τῷ μεγάλῳ in nonnullis codicibus mss. recentioribus.

(18) Τοὺς ἐρ ήλικιά. Nullus dubito quin legendum sit τοῖς ἐρ ήλικιά, adolescentibus. Combeſſius legendum putat νέων πατέρας, juvēnum parentes. Sed vir doctus idem commisit ac interpres, ut his verbis ἐρ ήλικιά adolescentiam designari non intelligeret. Sequentibus autem verbis τοὺς γέροντας ἡδὲ, nos seniores, non zetateni, sed dignitatem sacerdotii indicari existimo, ita ut idem valeant ac nos vresbyters.

Μαξιμψ (23) σχολαστικῷ.

Ανήγγειλέ μοι δ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Θεότεκνος τῇ

(19) Νομίζειτ. Harl. et Med. νομίζων. Illud autem νομίζειν eodem modo intelligendum, ac infra μη δυσχεράντεν, vel referendo ad superius verbum ἀξιούμεν, vel subaudiendo χρή, ut in pluribus apud Basilium locis.

(20) Περὶ πάντα. Quinque codices recentiores habent περὶ πάντας, et paulò post ἐπιτρέψει. Sed vetustissimi codices cum editis consentiunt

(21) Ατιμάσεις. Ita tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Legitur ἀτιμάσης in Regio primo et Bigot. altero. Editi ἀτιμάσοις.

(22) Οἱ... οἰοται. Ita Coisl. primus, cui saven Harl., Med., Reg. secundus et Coisl. secundus, in quibus legitur οἰοται. Editi η... οἰοται. Mox Coisl. primus περιγραψ, id est, λατινον nuntius

(23) Μαξιμψ σχολαστικῷ. Sic reperimus in sex veteribus librīs, nempe Coisl. utroque, Harl., Med.,

περὶ τῆς σεμνότητός σου, καὶ ἐνεποίησε μοι πόθον τῆς σῆς συντυχίας, ἐναργῶς (24) ὑπογράφων τῷ λόγῳ τῆς ψυχῆς σου τὸν χαρακτῆρα· καὶ τοσοῦτον ἔξέκανσε μοι τὸ περὶ σὲ φίλτρον, ὡστ', εἰ (25) μή καὶ τῷ γῆρᾳ ἐβαρύνημην, καὶ τῇ συντρόφῳ κατειχόμην ἀσθενέᾳ, καὶ μυρίας ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν φροντίσαις ἡμην πεπεδημένος, οὐδὲν ἂν με κατέγραψεν αὐτὸν γενέσθαι παρὰ σέ. Καὶ γάρ οὐ μικρὸν τῷ δυτὶ κέρδος, ἐξ οἰκιας μεγάλης καὶ γένους περιγραφῆς πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν (26) μεταστάντα βίον, γαλιώσας μὲν λογισμῷ τὴν νεότητα, τὰ δὲ τῆς σαρκὸς πάθη δοῦλον τῷ λόγῳ (27) ποιῆσαι· ταπεινοφροσύνῃ δὲ κεχρῆσθαι, τῇ δέριοιμενίᾳ Χριστιανῷ, φροντίσαι περὶ ἑαυτοῦ, οἷα εἰκός, διθεν ἔφη, καὶ οἱ (28) παρέντας. Ἡ γάρ τῆς φύσεως ἔννοια καταστέλλει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ φλεγμανὸν, δλαζονέαν δὲ πᾶσαν καὶ αὐθάδειαν ὑπερορίζει· καὶ τὸ δόλον, μαθητὴν τοῦ Κυρίου καθίστησι, τοῦ εἰπόντος· Μάθετε ἀπ' ἔμου, διτὶ πράσις εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ. Τῷ δυτὶ γάρ, φιλάτε παῖδαν, μόνον περισπούδαστον καὶ ἐπινετὸν τὸ διαρκές ἀγαθόν. Τούτο δὲ ἐστιν ἡ παρὰ θεοῦ τιμή. Τὰ δὲ ἀνθρώπινα ταῦτα σκιᾶς ἐστιν ἀμυδράσεα, καὶ ὀνείρων ἀπατηλότερα. Ἡ τε γάρ νεότης τῶν ἡριῶν ἀνθέων διέπτερον καταρρέει, καὶ ὥρα σώματος ἡ νόσῳ φίλη χρόνῳ καταμαραίνεται (29). Καὶ πλοῦτος μὲν ἀπίστος, δόξα δὲ εὑπερέτρεπτος. Άλι τε περὶ τοὺς τέχνας διαπονήσεις τῷ χρόνῳ τούτῳ συναπειπτοῦνται. Ἀλλὰ καὶ τὸ περισπούδαστον ἀπασιν, οἱ λόγοι ἀγριοὶ τῆς ἀκοῆς χάριν ἔχουσιν. Ἀρετῆς δὲ ἀποκαίριας τίμιον μὲν κτήμα τῷ ἔχοντι, διδιστὸν δὲ θεαμάτων (30) τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ὅντις ἐπιμελούμενος, δίξιον σεσυτὸν καταστήσεις τῶν ἐν ἐπαγγείλαις ἀποκειμένων παρὰ τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν. Τίνι δὲ τρόπῳ ἔλθοις πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἀνάληψιν καὶ ὅπως διὰ τὰ κτητήντα διασώσαι (31), μαχρότερον εἰπεῖν ἡ κατὰ τὴν παρούσαν ὄρμὴν τοῦ λόγου. Ἐπῆλθε δὲ οὖν ἐμοὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα (32) σοι προσφεγχασθαι, ἐξ ὧν ἡκουσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοτίκου· διὸ πάντοτε μὲν εὔχομαι ἀληθεύειν, μάλιστα δὲ τοῖς περὶ σοῦ λόγοις, ἵνα πλέον δοξάζηται ἐπὶ τῷ οὐρανῷ, ἀπὸ δύζης ἀλλοτρίας τοῖς πολυτιμήτοις καρποῖς τῆς εὐσεβείας βρύονται.

⁴⁴ Matth. xi, 29.

Vat. et Reg. secundo. Regius primus et editi τῷ φιλοσόφῳ, id est, Maximo philosopho, cui inscripta erat epistola alias 41, istam praecedens in antiquo litterarum ordine. Utrumque Maximum distingueundum esse ostendetur in Vita S. Basili.

(24) Ἐραρτῶς. Sic mss. septem. Editi σαφῶς.

(25) ἔξέκανσε μοι... ὡστ', εἰ. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἔξέκανσε μοι... ὡς. Habent etiam Coisl. secundus et Reg. secundus ἔξέκανσε μοι.

(26) Ἐναγγελικῶν. Ita Harl., Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus. Editi ἀγγελικῶν.

(27) Τῷ λόγῳ. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi τῷ λογισμῷ.

(28) Καὶ οἱ. Vocalum secundam addimus ex sex mss. Ibidem quidam codices πορένσεται. Non multo post editi μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ. Tres vetustissimi

A ad tuam gravitatem spectant, mihiique injecit desiderium tui congressus,clare depingens oratione animi tui effigiem; ac tantum in me tui amorem incendit ut, nisi ei senio gravarer, et mecum nutrita detinerer infirmitate, et innumeris Ecclesiæ curis constrictus essem, nihil remorari me posset, quominus te convenientrem. Neque enim parvum revera lucrum est, ex ampla familia et illustri genere ad evangelicam translatum vitam, refrenare ratione juventutem, carnisque libidines rationis imperio subjicere, et humilitatem amplecti consentaneam Christiano, de seipso, ut par est, unde scilicet prodierit, et quo abitus sit, sentienti. Nam naturæ consideratio reprimit animi tumorem, et omnem jactantiam ac contumaciam exterminat; ac uno verbo, discipulum constituit Domini, qui dixit: *Discite a me quia mitis sum et humiliis corde*⁴⁴. Revera enim, fili charissime, unum est expetendum et laudabile, æternum bonum; **422** hoc autem est, in pretio et honore esse apud Deum. At humana hæc tenuiora sunt umbra, et somniis fallaciæ. Juventus enim vernis floribus citius defluit, et corporis venustas aut morbo aut tempore flaccescit. Atque divitiae quidem insidiae sunt: gloria vero facile mutabilis. Ipsa etiam ætium studia hujus ævi finibus continentur. Sed et eloquentia, quæ studio digna omnibus videtur, auribus tenus gratiam obtinet. Sed virtutis exercitatio pretiosa est habenti possessio, spectaculum occurribus juicissimum. His studium impendens, dignum te ipsum praestabis promissis a Domino bonis. Cæterum quomodo ad optimarum rerum acquisitionem pertinas, et quomodo acquisitas conserves, longius est dicere, quam pro præsenti sermonis instituto: sed tamen venit mihi in mentem, hæc ipsa tibi dicere, ob ea quæ a fratre Theotecono audivi; quem semper quidem optarim verum loqui, maxime vero cum de te sermonem babet, ut uberior glorificetur in te Dominus, pretiosissimis pietatis fructibus ex radice aliena abumant.

D codices et Reg.. secundus ut in textu.

(29) Καταμαραίνεται. Harl. ἀπομαραίνεται. Quatuor alii codices non antiquissimi μαραίνεται.

(30) Θεαμάτων. Ita Harl., Coisl. primus et plures alii. Vat. θαυμάτων, miraculum jucundissimum. Editi θεαμάτων. Ibidem editi ἡς ἐπιμελούμενος. Septem mss. ut in textu. Paulo post iisdem freti codicibus mutavimus quod erat in editis παρὰ θεοῦ ἀγαθῶν, τὸ δὲ, ποιῷ ἀν... καὶ πῶς.

(31) Διασώσαιο. Ita tres vetustissimi codices. Tres alii διασώσωτο. Editi διασώσεται.

(32) Αὐτὰ ταῦτα. Ita mss. sex. Vaticanus codex αὐτοῦ ταῦτα. Editiones Hagan. et Basil. τοῦ ταῦτα. Paris. prima τὰ ταῦτα. Altera cum antiquioribus consentit.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

Cum saepe Valeriani videndi spes Basiliū frustata esset, rogat eum per litteras ut ad se venire non gravetar.

Valeriano.

Tuam ego nobilitatem, etiam in Orphanene cum essem, cupiebam videre. Sperabam enim te Coragēnī versantem, libenter ad nos accessurum, si conventum in Attaganis celebraremus. At cum hunc conventum non habuerim, in monte videre te exoptabam. Rursus enim hic Evesus, cum non longe absit, spem congressus augebat. Sed cum neutrum in locum venerim, scribere institui, ut ad me digneris proflisci, cum rem æquam faciens, dum juvenis ad senem accedes; tum per congressum aliquod a me consilium accepturus, propterea quod negotia Cæsareæ cum nonnullis habes, quæ ut componantur, opera mea indigent. Itaque, si molestum non est, ne pigreris ad me venire.

EPISTOLA CCLXXXIX.

Commendat præfecto ciarem Tyanensem.

Modesto præfecto.

Quamvis multi litteras a me ad tuam dignitatem perferant, tamen ob eximum honorem, quem mihi habes, magnanimitati tuæ nullam arbitror molestiam multitudine litterarum exhiberi. Quamobrem libenter huic **423** etiam fratri hanc epistolam traxi; cum mihi compertum sit et ipsius omnium, quæ in optatis habet, compotem fore, et me apud te inter beneficos numerandum, qui beneficiorum occasiones bonæ tuæ voluntati ministrem. Quam ad rem itaque patrocinio tuo indigeat, ipse tibi exponeat, si modo illum benigno digneris aspicere oculo, eique apud præstantissimam tuam potestatem loquendi fiduciam dederis. Ego autem id quod in me situm est, per litteras declaro, quidquid in illum flet, proprium mihi emolumendum videri; præsertim quia Tyanis profectus, hanc ob causam ad me venit, quasi magnum aliquid lucrum habiturus, si epistolam meam veluti supplicantis insigne præserret. Itaque, ut et ipse de spe non decidat, et ego honore consueto persuasus, et tuum illud bonarum rerum studium etiam in præsenti negotio adimpleatur, precamur, illum a te benigne suscipi, et inter tuos maxime necessarios numerari.

EPISTOLA CCLXXX.

Commendat hominem sibi propinquum, quemque in filii loco habebat.

Modesto præfecto.

Quamquam audacia est tanto viro per litteras

• Alias **CCCCXXV.** Scripta in episcopatu.

• Alias **CCLXXXIV.** Scripta in episcopatu.

• Alias **CCLXXXV.** Scripta in episcopatu.

(33) **Ὀρφανῆνη.** Coisl. primus et Clarom. **Ὀρφανῆνη.**

(34) **Ἄτταγανη.** Coisl. primus **Ἄττανη.**

(35) **Εὐησος.** Coisl. primus **Εὐησας.**

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΗ.

Οναλεμπατρ.

A

Ἐγώ τὴν εὐγένειάν σου, καὶ κατὰ τὴν Ὀρφανῆνην (33) γενδύμενος, ἐπεθύμουν ίδειν. Προσεδίκαιος τάρος σε ἐν Κορασαγαλνοῖς διάγοντα μή δκνήσειν πρὸς τῆμᾶς διαδῆγαι ἐν Ἀτταγαλνοῖς (34) τελοῦντας τὴν σύνοδον. Ἐπειδὲ ἐκείνης διήμαρτον τῆς συνέδεων, ἐπεθύμουν ίδειν ἐν τῷ δρει. Πάλιν γάρ ἐκεῖ τῇ Εὐησοῖς (35), πλησίον σύσσα, τὴν ἐπίπλα τῆς συντυχίας ἐπέτεινεν. Ός δὲ ἀμφοτέρων διήμαρτον, ἡλιθον ἐπὶ τὸ γράφειν, ἵνα καταξιώσῃς με καταλαβεῖν· ὅμως μὲν τὸ εἰκός ποιῶν, νέος φοιτῶν παρὰ γέροντι, ἥμως δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας δεχόμενός τινα παρ' ἡμῶν συμβουλήν, διὰ τὸ εἶναι σοι πράγματα τρόπος τινῶν ἐν Καισαρείᾳ, τὰ δεδμένα τῆς ἡμετέρας μεσιτείας πρὸς τὴν διόρθωσιν. Τέλος οὖν ἀνεπεχθὲς ἦ, μὴ Β κατοκήσῃς τῆμᾶς καταλαβεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΗ.

Μοδέστω (36) ὑπάρχω.

Κἀν πολλοὶ ὡσιν οἱ γράμματα παρ' ἡμῶν προκομίζοντες τῇ τιμιότερι σου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβούλον τῆς σῆς περὶ τῆμᾶς (37) τιμῆς ἡγοῦμα: τὸ πάγιος τῶν γραμμάτων ὄχλον μηδένα παρέχειν τῇ μεγαλοφυΐᾳ σου. Διὰ τούτο προδόμως καὶ τῷ ἀδελφῷ τούτῳ τὴν ἐπιστολὴν Ἑδωκα (38) ταύτην· εἰδὼς δὲ τὴν αὐτὸς πάντων τεύξεται τῶν σπουδαῖομένων, καὶ ήμεις ἐν τοῖς εὐεργέταις λογισθησόμεθα παρὰ σοὶ, ἀρρομάς εὐποιῶν προξενοῦντες τῇ ἀγαθῇ προαιρέσαι σου. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα εἰς δὲ δεῖται τῆς προστασίας σου, αὐτὸς ἔρει, ἐάν αὐτὸν εὐμενεῖ καταξιώσῃς προσιδεῖν τῷ βλέμματι, καὶ δῆμος αὐτῷ θάρξει ὡστε φωνὴν ρήξαι επὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑπερψυδὺς ἔξουσίας· τῆμεις δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ γράμματος; παριστῶμεν, ὅτι τὸ εἰς αὐτὸν γινέμενον εἰχεῖν τὴν ἡγούμεθα κέρδος· διὰ τὸ μάλιστα, ἐπὶ τῆς Τυανέων αὐτὸν ἀναστάντα, τούτου ἱνεχειν εἰθεῖν πρὸς τῆμᾶς, ὡς μέγα τι τοιούτα κέρδος, εἰ τὴν τῆμετέραν ἐπιστολὴν ἀνθ' ἰκετηρίας προβάλλοιτο. Τι οὖν μήτε αὐτὸς τῶν ἐπίπλων ἐκπέσῃ, καὶ ήμεις τῆς συνήθους τιμῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ σοὶ τῇ περὶ τῆς ἀγαθῆς σπουδῇ καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ὑπόθεστας πληρωθῆ, ἀξιούμενος δεχθῆναι αὐτὸν εὐμενοῦς, καὶ ἐναρθρίμιον γενέσθαι τοῖς οἰκειωτάτοις σοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠ.

Μοδέστω ὑπάρχω.

Εἰ καὶ τολμηρὸν ἀνδρὶ τοσούτῳ διὰ γραμμάτων (36) Μοδέστω. Hic obiter monstro veteres libros, in quibus haec epistola vario ordine continentur, non ὑπάρχου, sed ἐπάρχου titulum Modesto tribuere. Quod quidem recte emendatum fuit in editis.

(37) Περὶ τῆμᾶς. Ita plerique mss. Editii πρὸς τῆμᾶς.

(38) Ἑδωκα. Reg. secundus δέδωκα.

ικεσίας προσάγειν, ἀλλ' οὐν ἡ προϋπάρχουσα περὶ τὸν θυμόντος παρὰ σοῦ τιμῇ ἀφαιρεῖται τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ δεῖλον, καὶ καταθαρθροῦμεν ἐπιστέλλειν ὑπὲρ ἀνθρώπων, οἰκείων μὲν ἡμῖν κατὰ γένος, τιμῆς δὲ ἄξιων διὰ τὴν δεξιότητα τῶν ἡθῶν. Ὁ τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν ταύτην ἐπιδιδοὺς (39) ἐν οὐλῷ μοι τάξις καθέστηκεν. Ἐπειδὲ οὖν δεῖται μόνης τῆς παρὰ τοῦ εὐμενείας εἰς τὸ γενέσθαι ἀντῷ τὰ ἐπιζητούμενα, καταξίωσον δέξασθαι μου τὸ γράμμα, δ' ἀνθ' ἵκετρίας προτείνεται σοι δὲ προειρημένος· καὶ δούτοις αὐτῷ κατέρρει διηγήσασθαι τὰ καθ' ἁντὸν (40), καὶ διαλεχθῆναι τοῖς δύναμένοις αὐτῷ συνεργῆσαι, ήντι τῷ προστάγματι σου ταχέως τύχῃ τῶν σπουδῶν μερῶν, καὶ ἐμοὶ ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι (41) διειπέσθαι τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πωτάτης, δειπέσθαι τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πωτάτης, δειπέσθαι τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πωτάτης, καὶ περάσφυγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΑ'.

Rogat ut Helladius peraequaloris munere liberetur.

Μοδέστωφ υπάρχωφ.

B

EPISTOLA CCLXXXI*.

Modesto praefecto.

Μέμνημαι τῆς μεγάλης σου τιμῆς, διειπέσθαι τοῦ ἀλλων ἔδωκας καὶ τὸ θαρσεῖν ἐπιστέλλειν σου τὴν μεγαλοφυΐαν. Κέχρημαι τοίνυν τὴν δωρεάν, καὶ ἀπολαύσω τῆς φιλανθρωποτάτης χάριτος, διμοῦ μὲν ἐμψυχών εὐφρατίνων ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι ἀνδρὶ τοσούτῳ, ὅμοιοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ κατέρρει ἀνδρὸν; σεμνύνειν ἡμᾶς ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ἐπειδὲ δὲ ικέτευσα (43) τὴν σὴν ἡμερόβτητα ὑπὲρ τοῦ ἀταίρου ἥμιον Ἐλαδίου τοῦ πρωτεύοντος, ὥστε, τῆς ἐπὶ τῇ ικέτευσι φροντίδος ἡμῶν συγχωρηθῆναι μοχθεῖν, καὶ τινος εὐμενοῦς νεύματος τῇξιθην, ἀνανεώμαι τὴν αὐτὴν πρεσβείαν, καὶ σε καθικετεύωντα πατεπεμφθῆναι πρόσταγμα τῷ δρόχοντι τῆς ἐπαρχίας συγχωρῆσαι αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΒ'.

EPISTOLA CCLXXXII**.

Invitat ad celebritatem martyrum, non sine peracuta reprehensione, quod non vocatus queratur, vocatus vero non renial.

Ad episcopum.

Non vocatus quiritas, vocatus vero non obsequeris. Liquet autem ex secundis te in prioribus inani prætextu usum esse. Neque enim venisses. ut credere par est, etiamsi vocatus tunc suisses. Obtempera igitur nunc vocantibus, et ne iterum fias iniquus, cum probe scias, crimen crimine accidente confirmari, et secunda culpa certioreni fieri accusationem prioris. Te autem semper adhortor, me ut patienter feras: quod si me non fers patienter, saltem æquum fuerit, ut martyres nequaquam contemnas, quorum ut memoris communices advocaris. Fac igitur in primis. ab utrisque, sin hoc tibi visum non fuerit, saltem a præstantioribus gratiam ineas.

(44) *Πρὸς ἐπίσκοπον.* Harl. et Clarom. ἐπισκόπῳ καλούμενῳ εἰς σύνοδον, *Episcopo ad conventum vocato.*

(45) *Μὴ δοκεῖ.* Harl. μὴ δοκῇ.

Alias CCLXXVIII. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCXXXVI. Scripta in episcopatu.

(39) *Ἐπιδιδούς.* Coisl. secundus ἐπιδούς.

(40) *Τὰ καθ' ἁντὸν.* Ita fmss. Editi τὰ καθ' αὐτὸν.

(41) *Ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι.* Ita tres velutissimi codices. Editi ὑπάρχῃ καλλωπίσεσθαι.

(42) *Ὅτι μοι.* Coisl. primus et Med. διτι με.

(43) *Ἐπειδὲ ικέτευσα.* Coisl. primus ἐπειδὴ δὲ ικέτευσα.

EPISTOLA CCLXXXIII¹.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓΥ.

Spem afferit vidua se illam visurum, alio conventu, post eos quos brevi habilurus erat, indicio. Somnium quoddam illius interpretatur.

Ad viduam.

A

Ἐλευθέρᾳ.

Diem quidem conventui idoneum inventuros nos speramus, post eos conventus, quos in montanis locis indicturi sumus. Colloqui autem tempus, præter conventus celebrationem, nullum aliud nobis appetit, nisi quid præter spem Dominus dispensaverit. Conjecturam autem facere debus ex statu rerum tuarum. Si enim nobilitatem tuam de una domo sollicitam tanta circumstat turba curarum, quantis putas me quotidie negotiis distineri? Tuum autem somnium perfectiore quadam ratione arbitror id significare, contemplationis animi curam aliquam esse suscipiendam; ac oculos illos, quibus Deus conspici potest, esse sanandos. Ceterum solatum ex Scripturis divinis habens, neque me, neque alio quoquam ad ea quæ decent perspicienda indigebis, satis munita Spiritus sancti consiliis, ejusque præsidio, ad ea quæ conducent.

EPISTOLA CCLXXXIV².

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΑ'.

Petri ut monachi a tribulis sint immunes.

Ad censorum, causa monachorum.

Equidem puto jam normam aliquam constitutam esse apud tuam dignitatem de iis quæ spectant ad monachos, adeo ut necesse non habeam peculiare beneficium ipsis 425 petere, sed satis sit eis, communi cum omnibus perfaci humanitate. Sed tamen mei officii esse ducens, horum hominum pro viribus curam gerere, ad eximiam tuam prudential litteras mitto, ut qui jam olim saeculo nuntium remiserunt, ac suum ipsorum corpus ita mortificarunt, ut neque pecunias, neque corporeo labore quidquam prodesse publicæ rei possint, tributis eximantur. Enimvero, si modo secundum professionem vivant, neque pecunias, neque corpora habent; cum illas videelicet in egenorum usus profuderint, hæc vero jejuno ac precando contriverint. Scio autem fore, ut nihil magis reverearis, quam homines ita viventes, tibique illos adjutores parare velis, ut qui per evangelicum vendi genus Dominum placare possint.

¹ Alias CCLXXXIV. Scripta in episcopatu.

² Alias CCCIV. Scripta in episcopatu.

(46) Τῆς συνόδου. Synodi nomine multa apud Basilium significari solent, interdum episcoporum concilia, interdum fidelium conventus ad dies festos martyrum, ut in epistolis 95, 98, 126. Ipse etiam ecclesiæ vocantur synodi in epist 286 et 321. Hic autem eos conventus designat Basilius, quos, cum ecclesiæ agrorum visitaret, convocatis presbyteris, indicere solebat: horum exempla habes in epistola 278.

(47) Συντυχίας έσ. Ita Coisl. uterque, Reg. secundus et Clarom. Plures codices non habuimus in

'Ημέραν μὲν ἐπιτιθείαν τῆς συνόδου (46) ἐπί-
ζομεν εύρισκειν μέτα τὰς κατὰ τὴν δρεινήν μελλο-
σας παρ' ἡμῶν τυποῦσθαι· συντυχίας δὲ (47) καρπὸς
δίνει τῆς κατὰ τὴν σύνοδον λειτουργίας μᾶλλος τὸν
οὐχ ὑποφαίνεται· πλὴν ἐάν μή τι ἔξω τῶν ἐλπί-
μένων ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ. Στοχάζεσθαι δὲ ὄφελος;
ἐκ τῶν κατὰ σεαυτὴν (48) πραγμάτων. Εἰ γάρ τῇ σῇ
εὐγενείᾳ μιᾶς φροντιζούσῃ (49) τοσοῦτος περίκειται:
ἄγλος μεριμνῶν, πόσας νομίζεις ἡμᾶς τὰς ἐψ' ἐξί-
στης ἡμέρας ἀσχολίας ἔχειν; Τὸ δὲ σὸν δυναρ ἥτε-
μαι τελειότερον ἐνδείχνυσθαι, ὡς ἅρα δέοι περὶ τῆς
κατὰ Φυχήν Θεωρίας ποιεῖσθαι τινὰ ἐπιμέλειαν,
κακείνους τοὺς δρθαλμοὺς θεραπεύειν οἵς ὁ θεὸς
δρδοῖσθαι πέφυκεν. Ἔχουσα δὲ τὴν ἐπὶ τῶν θεών Γρα-
φῶν παράκλησιν, οὗτε ἡμᾶς σύντε μᾶλλον. τινὸς δέται
θήσῃ πρὸς τὸ τὰ δέοντα συνορφέν, αὐτάρκη τὴν ἐπὶ^B
τοῦ ἄγίου Πνεύματος ἔχουσα συμβουλίαν καὶ δοτήσει
πρὸς τὸ συμφέρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΑ'.

Petri μοναχότων (50), κηρυσίοις.

Οἵμαι μέν τινα ἡδη τύπον κεκρατῆσθαι περὶ τῆς
τεμιστῆτος του τῶν μοναχῶντων ἔνεκεν, ὡς μηδὲν
ἡμᾶς δεῖσθαι ιδιάζουσαν χάριν ἐπ' αὐτοῖς αἰτεῖν,
ἀλλ' ἔχαρκεν αὐτοῖς, εἰ τῆς κοινῆς μετὰ πάντων
ἀπολαύσειαν φιλανθρωπίας· δύως δὲ καὶ ἐμαυτῷ
ἐπιβάλλειν ἡγούμενος φροντίζειν, τὰ δυνατά, τὸν
τοιούτων, ἐπιστέλλω τῇ τελείᾳ συνέστι σου τῶν
πάλαι μὲν ἀποτάξεμένους τῷ βίῳ, νεκρώσαντας ἐ-
ἔστων τὸ σῶμα, ὡς μήτε ἀπὸ χρημάτων μήτε ἀπὸ
τῆς σωματικῆς ὑπηρεσίας δύνασθαι τι παρέγειν τοῖς;
δημοσίοις χρήσιμον, ἀφίεναι τῶν συντελεῶν. Κα-
γάρ εἰπερ εἰσὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ζῶντες, οὐτε
χρηματα ἔχουσιν οὔτε σώματα· τὰ μὲν εἰς τὴν τῶν
δεομένων κοινωνίαν ἀποκτησάμενοι, τὰ δὲ ἐν τη-
τεσταῖς καὶ προσευχαῖς κατατριψάντες. Οἴδα δέ, ὅτι
τοὺς οὕτω βεβιωκότας παντὸς μᾶλλον δι' αἰδοῦς δέξεται
καὶ βουλήσει (51) σεαυτῷ κτήσασθαι βοηθόν, οὐκε-
τούς διὰ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας ὀν-
τησθεῖσας τὸν Κύριον.

D hanc epistolam. Editio συντυχίας καιρός.

(48) Κατὰ σεαυτήν. Sic idem mss. Editio prima Paris. κατὰ σεαυτόν.

(49) Μιᾶς φροντίζουσῃ. Coisl. secundus et Reg. secundus addunt, quod deest tum in editis, tum in codicibus Coisl. primo et Clar., οἰκιάς.

(50) Περὶ μοναχότων. Hunc titulum sic exhibent Coisl. primus et Med. Alii codices et editi addunt ὡς τὸ αὐτὸν τῶν συντελεῶν διαφένται, ut eos a tribulis eximat.

(51) Βούλησει. Ita Coisl. primus et Med. cum aliis nonnullis. Editi βουλήσῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΕ^τ.EPISTOLA CCLXXXV^τ.

Commendat Ecclesie possessiones quae numis tributis premebanter.

Ιεράγραφος, ἐπὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας προ- A *Sine inscriptione, ut patrocinium Ecclesiae conciliet.*
στασίᾳ.

Οὐ τῆς Ἐκκλησίας φροντίζων, καὶ διὰ χειρὸς ἔχων ἐν κτήσεων τὴν ἐπιμέλειαν, αὐτὸς ἐστιν ὁ τὴν ἐπι-
μέληται ἐπιδίδους σοι ταύτην, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς ὁ δεῖνα.
οὐτοῦ καταξίων, περὶ ὧν ἀναφέρει τῇ κοσμιστήτῃ
ω, δούναι καὶ λόγου παρρησίαν, καὶ περὶ ὧν δια-
βειούνται (52) προσχεῖν· ἵνα ἀπὸ γοῦν τοῦ νῦν
υηθῇ ἡ Ἐκκλησία ἑαυτὴν ἀναλαβεῖν, καὶ τῆς πα-
νικέλαου ταύτης ὑδρας ἀπαλλαγῆσαι. Τοιαύτην γάρ
τῶν πτωχῶν κτῆσις, ὥστε δεῖ ἡμᾶς ζητῆσαι τὸν
πανεχίμενον αὐτὴν, διὰ τὸ προσανατίσκειν μᾶλλον
ἡ Ἐκκλησίαν, ἡ τινα καρπὸν ἔχειν ἀπὸ τῶν κτη-
τῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΓ^τ.EPISTOLA CCLXXXVI^τ.

Ιησίκας Basilius fures in ecclesia comprehensos a se judicari debere, ac immerito Commentariensem sibi eorum receptionem arrogare.

Κομεταρησίω.

B

Commentariensi.

Ἐπειδὴ τινες ἐν τῇ συνδρῷ (53) τῆς συνελήψθη-
σιν τῶν τὰ πονηρὰ ἐργαζομένων, καὶ κλεπτόντων
πρὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡματία εὔτελη πτω-
ῶν ἀνθρώπων, οὓς ἐνδέιν μᾶλλον ἔχρην ἢ ἀπο-
νεῖν, συνελάβοντο μὲν αὐτοὺς οἱ τῆς εὐταξίας
πιμελομενοὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς, νομίσας (54) δὲ
ιπέψου διαφέρειν, ὡς τὰ δημόσια πράττοντι, τὴν τῶν
πούτων ὑποδοχὴν (55), ἐπέστειλασι, γνωρίζων, ὅτι
ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀμαρτανόμενα ὑφ' ἡμῶν (56)
ἰρωτεῖ: τῆς πρεπούστης τυγχάνειν διορθώσεως, δι-
ικαστὶς δὲ περὶ τούτων μὴ παρενοχλεῖσθαι. Διὰ τοῦτο
ιεὶ τὰ σύλλαβον, ἀ δηλοῖ τὸ παρὰ σοὶ κείμενον,
ιεὶ δὲ τὰ πάντων τῶν παρόντων γενομένη ἀντι-
ρρήτη, ὑποδεχθῆναι προσέταξα, καὶ τὰ μὲν ταμει-
ῆναι τοῖς ἐπερχομένοις, τὰ δὲ διαδοθῆναι τοῖς παρ-
όντις τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐπιστρέψαι ἐν παιδείᾳ καὶ
ποθεῖσι Κυρίου, οὓς οἴμαι ἐν τῷ ὄνδρατι τοῦ Θεοῦ
κτίσιος ποιήσειν πρὸς ἀφεξῆς. Αἱ γάρ αἱ τῶν
ιαστορίων πληγαὶ οὐκέτι ἐργάζονται (57), ταῦτα
τωμεν πολλάκις τὰ φοβερὰ κρήματα τοῦ Κυρίου
ἀπορθοῦντα. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ περὶ τούτων ἀν-
ηγκεῖν τῷ κόμητι (58), τοσούτον θαρροῦμεν τοῖς
εἰδοῖς καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς δρθότητι, ὅτι ἐπιτρέπο-
τεν σοι ποιεῖν δὲ βούλει.

(53) Διαβεβαιοῦται. Sic mss. tres. Editi βεβαι-
ζονται.

(53) Ἐρ τῇ συνδρῷ τῆς. Quamvis hæc verba
ic reddi possint, in hoc conuenit, id est, in aliquo
tartyrum festo, videtur tamēn Basilius ipsum lo-
num, ut Commentariensi notum, designare, non
iēm festum, qui forte illi non tam cognitus erat.
Orro ecclesiæ vocari synodos perspicimus ex
pist. 321.

(54) Νομίσας. Quamvis in hac voce consentiant
diti et mss. codices, nullus tamēn dubito quin
legendum sit ἐνδίκια, ut legit interpres ac legen-
dum monet Combellius. Nam si legamus νομί-
σα, referendum id erit ad Basiliū. At quomodo
Basilius ejusmodi personarum receptionem ad Com-
mentariensem pertinere existimasset, qui non alio

Qui Ecclesiæ curam gerit, cuique possessionum
administratio commissa, ipse est, qui hanc tibi
tradit epistolam, dilectus ille filius. Huic digneris
quibus de rebus ad tuam dignitatem referet, tum
loquendi libertatem dare, tum asseveranti aures
præbere: ut saltem nunc recreare se possit Eccle-
sia, et ab illa multorum capitum hydra liberari.
Pauperum enim possessio est ejusmodi, ut sem-
per quaeramus, qui eam suscipiat; eo quod Ec-
clesia suum insuper potius absumat, quam ex pos-
sessionibus aliquid percipiat emolumenti.

C

D

Cum nonnulli in hac ecclesia comprehensi sint
malefici, qui furati sunt contra Domini præcep-
tum vilia pauperum vestimenta, quos induere
oportebat magis, quam exuere; cumque ab iis,
quibus recti in Ecclesia ordinis cura incumbit,
comprehensi fuerint, ad te autem existimaveris,
ut qui rem publicam geras, ejusmodi personarum
receptionem pertinere; dedi ad te litteras, ut te
sacerdem certiore, quæ in ecclesiis peccantur, ea
a nobis, ut par est, emendari debere, nec de his
rebus judges esse interpellandos. Quapropter
vestes sacrilege subreptas, quas depositum apud
te inventarium, et in omnium astantium oculis
exscriptum exemplar declarat, recipi præcepi, et
alias quidem venturis servari, alias vero iis qui
aderant tradi, 426 homines vero in disciplina
ataque admonitione Domini corrigi: quos spero in
Dei nomine meliores deinceps me redditurum.
Quæ enim tribunalium plagæ non efficiunt, ea
plerumque novimus tremenda Domini judicia per-
ficerere. Quod si tibi visum fuerit et de his ad Co-
mitem referre, adeo et juri, et viri integritati
confidimus, ut per me tibi liceat facere quod li-
buerit.

consilio hanc epistolam scribit, nisi ut sibi iudi-
ciuin hujus rei vindicet?

(55) Υποδοχή. Ad Commentariensem recepta-
rum personarum custodia observatioque pertineat,
aut lex data anno 371, cod. Theod. lib. ix, tit. 3,
p. 38.

(56) Ὑφ' ἡμῶν. Ita Coisl. uterque et Reg. se-
cundus. Editi δὲ ἡμῶν.

(57) Ἐργάζονται. Coisl. primus ἐξεργάζονται.
(58) Τῷ κόμητι. Comitem Orientis intelligit Go-
thofredus in notis ad legem modo citatam. Sed non
video cur non potius intelligendus sit comes Ponti-
ce, cuius in diocesi erat Cæsarea.

* Alias CXXIX. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCCXVII. Scripta in episcopatu.

EPISTOLA CCLXXXVII.

Removel a precibus hominem nequissimum cum tota familia.

Sine inscriptione, contra ultores.

Difficillimum est cum hoc homine negotium. Non enim habemus quid faciamus tam versipelli ingenio atque, ut ex rebus ante oculos positis conjiceret, desperato. Nam in judicium vocatus, non respondet; quod si advenerit, tanta ubertate uitetur dicendi ac jurandi, ut praeclare nobiscum agi putemus, si cito ab illo discedamus. Sæpe etiam illum vidi crima in accusatores convertentem. Et in summa, natura nulla est inter ea quæ hanc terram depascunt, tam versuta, tamque ad malitiam flexibilis, quam est viri illius, quemadmodum levi facto periculo spectare licet. Quid autem me percontamini, ac non vobis ipsi persuadetis, ut illius toleretis injurias, tanquam iram quamdam divinitus inventam? Sed ne vos peccatorum communicatione contaminet, cum omni sua familia a precum consortio et a reliqua cum sacratis communione separetur. Forte jam res cavenda effectus, pudore suffundetur.

EPISTOLA CCLXXXVIII*.

Nefarium hominem, primum coram uno aut altero, deinde coram Ecclesia frustra reprehensum ei a precibus remissa excommunicatus Basilius, ac velat ne quis cum eo misceatur.

Sine inscriptione, contra ultores.

Quos communes poenæ ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad poenitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subjicere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripe eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesia: si vero neque Ecclesiam audierit, sit tibi de cætero ut ethnicus et publicanus*⁴³; quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: coram uno et altero convictus fuit, tertio coram Ecclesia. Cum igitur **427** eum obtestati fuerimus, nec acquieverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti nuntietur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad

⁴²⁷ Matth. xviii, 14-17.

* Alias CCXLV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCXLVI. Scripta in episcopatu.

(59) Οὐχ ὑπακούει. Negatio addita ex Mediceo et duobus aliis. Ibidem Coisl. primus τοσαύτην χρῆται περιουσίαν.

(60) Ἐξ ἀλητης. Coisl. primus εἰς δῆλος. Mediceus cum Reg. secundo et Coisl. secundo εἰς δῆλον. Plures in hac epistola codices non habuimus.

(61) Υπομένειν. Coisl. secundus et Reg. secundus φέρετ. Vituperat S. Augustinus in epist. 250 factum Auxilli episcopi, qui virum spectabilem Classicianum cum tota familia excommunicaverat. Discrepat ergo Basilus ab Augustino, si hominis nocentis innocentem familiam arcet a communione. Sed nihil cogit ejusmodi decretum ei attribuere. Nullo certe in canone poenam ejusmodi imponit. In epistola sequenti gravissimam infligit excommunicationem, sed nocentis familiam non tangit. Quod si in epistola 270 eos, qui raptorem juverunt, cum

totis familiis arcet a precibus; communem irrogat poenam, quia, ut ibidem observavimus, communem peccatum erat. Quinetiam in hac ipsa epistola cum ad, sed ne vos peccatorum communicatio contaminet, cum omni sua familia a precum consortio et reliqua cum sacratis communione separetur, satis indicat sibi innocentem hominis familiam non videri, seque metuere ne pravo exemplo corrupta similem periculam alii inferat.

(62) Πανοικεῖ. In Coisl. utroque, et Med. et Reg. secundo scribitur πανοικεῖ.

(63) Ἰωας. Sic quatuor nostri codices pro et quod erat in editione 2 Paris. ής ὁς.

(64) Ἐθνικός. Editi ὁ ἔθνικός. Melius deest articulus in Coisl. primo.

(65) Ἐγέρετο. Editi addunt τοῦτο, quod melius deest in Reg. secundo et Coisl. secundo.

(66) Ἔστω. Sic iidem duo codices. Editi έστω. Ibidem editi διαγγελήτω. MSS. διαγγελθήτω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΖ.

A Ἀνεπίγραφος, εἰς ἐκδικηταῖς.

Δυσμεταχείριστον ξοικεν εἶναι τὸ κατά τῶν. Οἱ γὰρ ἔχομεν τί χρησμεθα σύτῳ παλυτρόπῳ οἵτι, ως ἐκ τῶν δρωμένων ξοικεν εἰκάζειν, ἀπεγνωσμένη. Εἰς χρίσι μὲν γὰρ καλούμενος οὐχ ὑπακούεις⁽⁵⁹⁾. καὶ ἀπαντήσῃ, τοσαύτη χρῆται περιουσίᾳ λόγων καὶ δρκῶν, ως ἀγαπητὸν τὴν ποιεῖν τὸ ταχέως αἰσθητοῦ· ως εἰς δλίγης⁽⁶⁰⁾ τῆς πειρᾶς ξοικεν τὸ κατά αὐτὸν τεκμήρασθαι. Τί δὲ ἐρωτάτε με, καὶ οὐ πειθεῖσαντος⁽⁶¹⁾ τὰς παρ' αὐτοῦ ἀδεκίας, ἡς δργήν τινα θετλατον; Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ὑμᾶς μολυνεθαι ἐν κοινωνίᾳ τῶν ἀμαρτημάτων, πανοικεῖ⁽⁶²⁾ τῶν εὐχῶν κεκωρίσθω, καὶ τῆς ἄλλης τῆς πρὸς τὰς ιερατικοὺς κοινωνίας. Ἰωας⁽⁶³⁾ παραφύλαγμα τελεμονος, ἐντραπήσεται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΗ.

B Ἀνεπίγραφος, εἰς ἐκδικηταῖς.

C Οὓς τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζει, οὔτε τὸ εἰργθῆναι τῶν εὐχῶν ἄγει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοις παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλειν. Γέγραπται γάρ· Ἐάρ ὁ ἀδελφός σου ἀμάρτυρος εἰσιγένετο αὐτῷ μεταξὺ σου καὶ αὐτοῦ· ἔάρ σοι μηδ ἀκούσῃ, παράλιας μετὰ σαντοῦ ἀλλορ· ἔάρ δὲ μηδὲ οὗτως, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἔάρ δὲ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρακούσῃ, διτὼ σοι λοιπός ὡς ἔθνικός⁽⁶⁴⁾ καὶ δ τελόνης· δ οὖν ἐγένετο⁽⁶⁵⁾ καὶ ἐπὶ τούτῳ. Ἀπαξ ἐνεκλήθη· ἐπὶ ἐνὸς καὶ δευτέρου δηλητήχθη· τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ετοι οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῷ, καὶ οὐ κατεδέξατο, οὐ πολὺ ξοικεν⁽⁶⁶⁾ ἐκκήρυκτος. Καὶ διαγγελθήτω πάσῃ τῇ κώμῃ ἀπρόσδεκτον αὐτὸν εἶναι πρὸς πάσαν μα-

κανίν χρήσεως βιωτικῆς, ὡς, ἐκ τοῦ μὴ συναντά-
μηντος θῆμας αὐτῷ, γένηται παντελῶς κατάδρωμα
τοῦ διαβόλου.

A vita pertinentium societatem : ut ex eo quod
cum eo non commisceamur, sit prorsus diaboli
pabulum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΘ.

Rationes experti cur eripere non possit hominem nocentem, qui sacram virginem famoso libello laceravera, et legibus punitus calumnia de integro renovaverat.

Ἀνεξίγραφος, περὶ τυρανὸς καταπορευμάτης.

Ἐγὼ ίστον ἀμάρτημα κρίνας, καὶ ἀνεπιτιμήτους
ἔμ· τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ ὑπερβαλνειν τὸ μέτρον
τῆς τιμωρίας (67), τὴν ἐμοὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπέθηκα
δική τῷδε, ἔξορίσας αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοι-
νωνίας· καὶ τοῖς τὸδικήμενοις παρήγεσα μὴ ἕαυτοὺς
ἴδοκεν, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐπιτρέ-
ψαι. Ήστε, εἰ τι διφέλος ήμῶν (68) παραγγελμά-
των, τότε ἀν τηκούσθην, πολλῷ ἀξιοπιστέτερον κε-
χωρένος τῷ λόγῳ η̄ δσον ἀν δυνηθεὶη δυσωπήσαις
τὰ γράμματα. Ἐπει τὸ δὲ ήκουσα σημάτων πολλήν (69)
ἔχοντων βαρύτητα, καὶ τότε φύγασα, καὶ νῦν οὐκ
οἶμαι πρέπον εἶναι μοι περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι.·
Ἐγὼ γάρ, φησίν, ἀνδρὸς ὑπερείδον, καὶ παιδοποίας
καὶ βίου, ίνα ἐνδέ τούτου τύχοιμι, τῆς παρὰ Θεοῦ (70)
εἰλογμήσεως, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βελτίστους
ἀκούσθησαι λόγου. Ἐπειδὴ ἀνθρωπός ἐκ παιδὸς ταῖς
εἰκόθεροῖς ἐντεθραμμένος, εἰσινασάμενός ποτε τῇ
συνήθει ἔαυτοῦ ἀναιδεῖται ἐνέπεσεν ήμῶν τῷ οἰκῳ,
καὶ μέρος ψιλῆς συντυχίας ἐγένετο γνώριμος ήμῶν,
καὶ ἀγνοίᾳ τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ αἰδοῖ τινι ἀπαιδεύτῳ
προφανῶς αὐτὸν αἰσχυνομένη ἐλάσαι· εἰς τοσοῦτὸν
ἔγιθεν ἀσεβείας καὶ οὐδεως, ὥστε ἐμπλήσαι μὲν
τὴν πόλιν πᾶσαν τῶν κατ' ἐμοῦ (71) βλασφημίων,
προγράμματι δὲ δημοσιῷ στηλιτεῦσαι, ἐκτεθέντι ἐπὶ
τῶν προθύρων τῆς ἐκκλησίας. Ἐφ' οἷς καὶ τυχών
τινος παρὰ τῶν νόμων ἀγανακτήσεως, πάλιν ἐπαν-
είδὼν (72) ἀνενεώσατο τὰς αὐτοῦ βλασφημίας. Πά-
λιν τῶν ήμών λοιδορῶν πλήρης ἡ ἀγορά, τὰ γυμνά-
σι, τὰ θέατρα, αἱ οἰκίαι τῶν δι' ὅμοιότητα τοῦ βίου
διχορέμων αὐτόν. Καὶ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βελτίστοις γνω-
ρίζεσθαι, ἐν οἷς εὐπρεπὲς ήν, ὑπῆρξε μοι ἐκ τῶν
αἰσχύστων, διὰ τὸ παρὰ πάσι τῇ ἀκολάστῳ γνώ-
μῃ (73) γενέσθαι περιφανῆ. Ἐπὶ τούτοις, φησίν, οἱ μὲν
ἡστορεῖται βλασφημίαις, διὰ τὸ φύσει χαίρειν ταῖς
λοιδορίαις τῶν ἀνθρώπους· οἱ δὲ διχορέμοι μὲν λέ-
γουσιν, οὐ συναλγοῦσι δε· ἀλλοι πειθονταις ἀληθεῖς
εἶναι τὰς λοιδορίας· ἀλλοι ἀμφιβολοὶ εἰσι, τῷ πλή-
θοι τῶν δρκῶν αὐτοῦ προστέχοντες. Οἱ δὲ συναλγῶν
εἰς ἔστιν· ἀλλ' ὅντως νῦν τῆς ἐρημίας ἡσθέμην (74)·

(67) Τῇ τιμωρίᾳ. Med. et Vat. τῇ τιμωρίᾳ.

(68) Ήμών. Uno codices recentiores ήμών. Mox
multū codices τῷ λόγῳ, δσον. Nonnulli καὶ δσον.

(69) Ἐκεὶ δὲ... παλλήν. Ita Reg. secundus et
Coisl. secundus. Alii et editi Ἐπειδὴ... παλλῶν.

(70) Παρὰ Θεοῦ. Sic Med. et Coisl. primus. Editi
παρὰ Θεῷ. Paulo post legendum Ἐπει δε.

(71) Κατ' ἐμοῦ. Ita Coisl. primus. Editi κατ'
ἐμυτοῦ. Paulo ante legendum αἰσχυνομένη, μι-
λατο, ut sacer alias, numero, vel αἰσχυνομένας.

(72) Ἐπειδήσθη. Ex his patet auctorem libelli
exilio damnatum.

(73) Γνώμη. Mallet Combeſſius γλώσσῃ. Sed non
lavent codices mss., nec opus est sanam lectionem

EPISTOLA CCLXXXIX.

Sine inscriptione, de muliere afficta.

Ego par peccatum esse judicans et impunitos
relinquere delinquentes, et modum transgredi
plectendo, pœnam quæ mihi competitbat, huic viro
inflicxi, arcens eum a communione ecclesiastica;
et eos qui læsi sunt horlatus sum, ut se ipsi non
ulciscerentur, sed Domino ultionem permitterent.

B Quare si qua esset utilitas mearum admonitionum,
tunc suissem exauditus, sermone utens ejusmodi
qui multo esset ad fidem faciendam aptior, quam
litteræ ad flectendum. Sed postquam verba au-
divi valde gravia, et tunc silui, et nunc decere
me non arbitror de iisdem agere. Ego enim, inquit,
virum, liberorumque procreationem et sacerdotalium
contempsi, rei unius consequendæ causa, ut Deo
probata essem, et bene apud homines audirem.
Sed postquam homo a puero in corruptendis do-
mibus institutus, solita impudentia sese obtrudens
in domum meam aliquando irrupit, mibique co-
gnitus tantum fuit ex simplici colloquio, quæ igno-
ratione illius morum ac imperito quodam pudore
illum aperte verecundabar expellere; eo irapietatis
ac contumeliaz devenit, ut civitatem totam injuri-
osis in me sermonibus reperiret, meque famoso li-
bello valvis ecclesiæ affixo decantaret. Ob quæ etiam
indignationem aliquam a legibus expertus, iterum
rediens maledicta sua renovavit. Rursus referta
conviciis meis, forum, gymnasia, theatra ac ædes
eorum qui illum ob vitæ similitudinem recipiunt.
Nec mibi turpissima convicia attulerunt, ut ex me-
lioribus rebus, ut oportebat, cognoscerer, eo quod
apud omnes intemperantis animi notis inusta sim.
In hjs, inquit, alii quidem lætantur maledictis,
propterea quod natura conviciis gaudent homines:
alii vero se indignari dicunt, non tamen mecum
dolent; aliis persuasum est vera esse convicia;
dubitant alii, dum ei toties juranti animum atten-
dunt. Non est autem qui mei commiserescat:
sed vere nunc solitudinem sensi, meque ipsa lu-
geo, non fratrem, non amicum, non cognatum,

emendare. Subobscura autem hujus loci sententia
sic videtur explicari posse: Erat illa virgo ob fa-
mosos libellos omnibus cognita, ita ut in omnium
sermonc versaretur. Itaque si calumniæ non ipsam
pudicitiam, sed aliud quidpiam oppugnassent, illud
saltē ex calumniis consecuta esset, ut eam omnes
virginem esse scirent. Sed cum maledicta in ipsam
pudicitiam erupissent, non jam sua illam virginis
omnes commendare potuit.

(74) Ησθέμην. Quatuor codices ησθήμην. Vat.
ησθην. Reg. secundus ησθήθην.

* Alias CCXLIX. Scripta in episcopatu.

non servum, non liberum, neminem 423 omnino A hominum habens qui meo dolore moveatur; et, ut mihi videtur, solam me hac urbe miseriorem inventio, in qua tam pauci improbos oderunt: qui quidem illatam his et illis contumeliam non vident in orbem progreedi, ac ipsos aliquando apprehensuram. Cum haec et alia longe adhuc graviora mihi cum innumeris lacrymis exposuisset, abiit ne me quidem a querelis immunem diuitiens, quod cum paterno animo dolere cum illa debarem, indifferens essem in tanto malo, et in alienis ærumnis philosopharer. Non enim jubes, aiebat, ut pecuniarum jacturam contemnani, neque ut corporis labores perferam, sed ut lædar in ipsa fama, cuius jactura sit cleri commune dannum. Ad haec verba quid me illi respondere velis, ipse, o admirande, judica; cum apud me statutum habeam, ut nocentes magistratibus non tradere, ita nec traditos eripere; quibus id jam olim ab Apostolo dictum est, ut magistratum in malo opere timeant: *Non enim sine causa gladium portat*⁴⁴. Quemadmodum igitur tradere inhumanum est: ita etiam eripere illius est qui contumeliam alit. Forte introitus in causam differetur ad nostrum usque adventum; et tunc ostendemus, nihil nos prodesse posse, quod non sint qui morem gerant ac obsequantur.

B καὶ ἐμαυτὴν δύρομαι, οὐδὲ ὀλεῖρον, οὐ φίσι, οὐ συγγενῆ, οὐ δούλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐδένες ἀνέρων τὸ παράπαν ἔχουσα συναλγοῦντα· καὶ, ὡς ἔντε, μόνην ἑαυτὴν ἀλεινοτέραν τῆς πλειστούσα, η̄ τοσάντη σπάνις μισοπονήρων ἐστιν· οὐ τὴν εἰς ἀλλήλους γινομένην παροινὰν ολονταὶ βαδίζουσαν κύκλῳ, καὶ αὐτούς ποτε καταλήψεσθαι. Ταῦτα καὶ πολῷ ἔτι πληκτικάτερα μετὰ ἀμυθήτων ὑφρων πρὸς ἐμὲ διεξελθοῦσα, ἀπῆλθεν, οὐδὲ ἐμὲ τὸν μέρψεων ἐλεύθερον ἀφείσα, ὅτι, δέον πατρικῶν εἰς συναλγεῖν, ἐναδιαφορῶν κακῷ τοσούτῳ, καὶ τιμωρῆσαι ἀλλοτρίοις παθήμασιν. Οὐ γάρ χρημάτων ἀφειτῶν κελεύεις ὑπεριδεῖν, οὐδὲ τοὺς εἰς τὸ σῶμα πάντας συνενεγκεῖν· ἀλλ' εἰς αὐτὴν ζημιαθῆναι τὴν ὑπέρψιν, ἣς ἡ βλάβη κοινὴ ζημία τοῦ κατήρου γίνεται. Ἐπὶ τούτοις τοῖς φήμασι τίνα με βούλει νῦν ἡρῆς αὐτὴν εἰπεῖν, αὐτὸς δοκίμασον, ὡς θαυμάσῃς, ἔργη τοιαύτην κρίσιν παρ' ἑαυτῷ, μή παραδούσαι τοῖς ἀργαῖς τοὺς κακούργους, μή μέντοι μηδὲ ἔμαρτεσθαι (76) παραδούσαντας· οἱς πάλαι προσέριταν τοῦ Ἀποστόλου φοβεῖσθαι τὸν ἀρχονταν ἐπὶ τῷ πηγαδῷ Ἑργῷ· Οὐ γάρ εἰκῇ, φησι, τὴν μάχαραν γεῖτον. Πατερ οὖν τὸ παραδούσαν οὐ φιλάνθρωπον τούτῳ καὶ τὸ ἔξαιρεσθαι τρέφοντός ἐστι τὴν παχύναν. Ἰσως δ' ἂν γένοιτο τις ὑπέρθεσις τῆς εἰσῆλης μέχρι τῆς ἡμῶν αὐτῶν παρουσίας· καὶ τότε διέργει, ὅτι οὐδὲν ἡμῶν ὄφελος, ἐκ τοῦ μή εἶναι τούς τικτούμενους.

EPISTOLA CCXC⁴⁵.

Exponit Nectario quomodo eorum, qui pagis præficiuntur, id est chorepiscoporum, electiones peragi debeant.

Nectario.

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σι⁴⁶.

Nektaipho (78).

Bona multa eveniant iis, qui tuam dignitatem ad continuum mecum per litteras colloquium incitant. Non enim putes consuetudinis causa dici a nobis talia, sed ex vero animi affectu vocem tuam a me maximi fieri. Quid enim mihi charius esse possit Nectario, qui mihi a puero ex dotibus perquam eximia notus fuit, nunc vero omni virute ad tantum splendorem pervenit? Quare mihi amicorum omnium amicissimus qui tuas ad me

⁴⁴ Rom. xiii, 4.

* Alias CCCXXIII. Scripta in episcopatu.

(75) *Ἄρεστον. Mallet Combefisius ἀφαιρεῖτιν. Sed nihil mutandum.*

(76) *Μηδὲ ἔξαιρεσθαι.* Notum est olim episcopos pro nocentibus deprecatorum munere fungi solitos esse. Videbitur forte Basilius ab hac humanitate discedere: non tamen discedit, nec pugnat cum Augustino, qui reorū patrocinium apud judices merito ab episcopis suscipi docet epist. 153 ad Macedonium. Nam satetur Augustinus in illa epistola n. 20, pro iis qui aliena rapuere, *magis apud eos qui repetunt, quam apud eos qui judicant, intercedere convenire.* Id autem perfecit Basilius; at ubi vidit nihil se apud virginem læsam promovere, inceptio destitit. Deinde vero addit idem Augustinus n. 22, non audere se dicere, *interrenendum esse pro aliquo, ut quod scelerē abstulit, sceleris impunitate possideat.* Quonobrem non erat, cur Basilius deprecatorem se præberet pro ejusmodi sycophantia, quem perspicuum est ex tola hac epistola calumnias et

D . D . *opprobria recantare noluisse. Ubi autem rei, incolumi æquitate, liberari poterant, non deerat operi Basilius, ut perspici potest ex pluribus epistolis.*

(77) *Οὐ φιλάνθρωπος. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀφιλάνθρωπον.*

(78) *Nektaipho.* Reg. secundus et Coisl. itidem secundus τῷ αὐτῷ, quia videlicet in utroque codice præcedit epistola 5 ad Nectarium qui filium amiserat. Addit utherque codex cum editis "οὐ φιλάνθρωπον περιδρομῇ τοὺς ἐπισκόπους δει προεργάζεσθαι, ἀλλα κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ. Καὶ non humana concursatione promoveri oportet episcopos, sed per electionem Dic qui est super omnia. Verum hanc melius desunt in aliis mss., nec de episcopis, sed de chorepiscopis agit Basilius.

(79) *Τὴν διὰ τοῦ γραμματος.* Primus articulus abest a codicibus Hartl., Med., Coisl. secundus et Reg. secundo, et Bigot. altero; sed legitur in Cuse. primo et Reg. primo. Infra Coisl. primus T. 17. επι.

χριτος δ σά μοι γράμματα διαφέρων. Περὶ μέντοι τῆς τῶν προστησόμενών τῆς συμμορίας (80) ἐκλογῆς, εἰ μὲν ἀνθρώποις χαριζόμενος, ή ἵκεσταις ἔνδιδώκεις, ή φόβῳ εἰκὼν ποιῶ τι, μήτε ταῦτα (81) ποιήσιμοι. Οὐ γάρ οἰκονόμοις, ἀλλὰ κάπτηλος ἔσομαι, τὴν διωρέαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπινας φιλίας διεμείνεμος. Εἰ δὲ οἱ μὲν διδόμεναι ψήφοι παρὰ ἀνθρώπων δύονται, ἐκ τῆς ἑξαθεν ἐπιφανείας μαρτυρεῖν ἔχόντων, ἀπέρ δὲ μαρτυρῶσιν, αἱ δὲ κρίσεις τῶν ἐπιτηδευτέρων τῷ εἰδότι τὰ ἀπόρρητα τῶν καρδιῶν παρὰ τῇ ἡμέτερᾳ ταπεινώσεως ἐπιτρέπονται· τάχα τῷ τοινὶ βελτιον καταθέμενον τὴν μαρτυρίαν, σπουδῆς μὲν καὶ διαστάσεως πάστης ὥσπερ οἰκείων (82; τῶν μαρτυρηθέντων ἀριστασθαι, προσεύχεσθαι δὲ τῷ Θεῷ μή λαβεῖν τὸ συμφέρον. Οὗτοι γάρ οὐκέτι ἀνθρώποιν τῇ ἐφ' ἔκατερ εκβάσιες αἰτιασμέθα, ἀλλὰ τῷ θεοτικῷ χάριν τῶν γενομένων εἰσόμεθα. Καίτοι εἰ καὶ ἀνθρώποιν γίνεται ταῦτα, οὐδὲ γίνεται· ἀλλὰ μύμησις μέν εστι, τῆς ἀληθείας δὲ (83) πάμπληθες ἀπλείπεται. Σκέψαι δὲ, διτι οὐδὲ μικρός τις παραπήγη κίνδυνος τῷ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ἑαυτοῦ κρατῆσαι φίλοις συμβουλέυσαντες πιλάκις τὸ κράτεσσα, καὶ ἀπίθαινοι δόξαμεν τοῖς βουλευμένοις, οὐ χαλεπαίνομεν· ἐν οἷς δὲ οὐ βουλή ἀνθρώπων, ἀλλὰ κρίσις εστὶ Θεοῦ, μή καὶ τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων προτιμηθέντες δυσχερανοῦμεν; Εἰ μὲν οὖν παρὰ ἀνθρώπων δίδοται, τὸ χρῆ παρ' ἡμῶν αἰτεῖν; ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν; εἰ δὲ παρὰ Κυρίου, εὐχεσθαι προσῆκεν, ἀλλ' οὐχὶ ἀγανάκτειν· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ, μή τὸ ίδιον θέλημα αἰτεῖν, ἢ ἐπιτρέπειν τῷ οἰκονομοῦντι τὸ συμφέρον θεῷ (85). Οὐ δὲ Θεὸς ὁ ἀγιος ἀπαγάγοι πᾶσαν πείραν λυπήρων πραγμάτων ἀπὸ τοῦ οἴκου ὑμῶν· καὶ αὐτῷ τοιοῦτον τοῖς προσῆκουσι σοὶ ἀνοσον καὶ ικανή ἐν πάσῃ (86) εὐθηνίᾳ τὸν βίον ἐπιμετρήσειεν. Τοιούτοις οmnem rerum molestiarum experientiam a vestra domo arceat, atque tum tibi, tum omnibus iis necessariis morbi et damni expertem in omni prosperitate vitam impertiat.

(80) *Τῆς συμμορίας.* Hac voce non designatur tota diocesis, sed certus quidam pagorum numerus chorepiscopo commissus, ut patet ex epist. 142, ubi Basilius sic loquitur de quadam chorepiscopo: Λαταζώσας δὲ, δηλονότι, καὶ πτωχοτροφίᾳ τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπιστέλλεσθαι. *Dignaberis item ei pauperum domum ad pagos ei commissos ertiūtēnē invisere.* Ex hac autem epistola patet chorepiscopos non ad arbitrium episcoporum designari solitos esse, sed rem electioni communissam esse. Quod minime mirum, cum ipsi etiam in paroies presbyteri et diaconi non sine electione ordinantur, ut patet ex epist. 54. Erat autem chorepiscoporum sedes insigni alicui affixa pago, cui alii agi attribuebantur. Unde Basilius in epist. 188, an. 10, auctor est Amphilochio ut agrum Mestiae subiectum Vasondis subjicit.

(81) *Μήτε ταῦτα.* Iia Harl., Coisl. primus et Med. dili. p̄tē ταῦτα. Vertendum putat Combeſſius, et nūquām fecerim. Sed nostra interpretatio confirmatur ex his quæ infra dicit Basilius: *At procul si hæc secundum hominem fūnt, ne fūnt quidem.* (82) *Ωστερ οἰκείων.* Nititur hæc scriptura au-

A litteras affert. Quod autem attinet ad electionem eorum qui pagis præficiendi sunt, si quid certe aut gratiam apud homines iniens, aut precibus indulgens, aut timori cedens fecero; quidvis potius quam electionem peragam. Non 429 enim dispensator ero, sed capro humanis amicitiis Dei domum permittans. Quod si data suffragia ab hominibus dantur, qui ex specie externa testari possunt, quæcumque testantur, illa autem judicia, quinam magis idonei sint, ei qui cordium arcana novit, a nostra humilitate permittuntur; illud sane universis satius fuerit, dicto testimonio, a studio et contentione omni pro iis quibus datum est testimonium, quasi pro necessariis, abstinere: Deum autem precari, ut quod utile fuerit, non latet. Sic enim non jam homini evenitum in utramque partem ascribemus, sed Deo gratias ob ea quæ evenerint referemus. Ac profecto si hæc secundum hominem sunt, ne sunt quidem: sed imitatio quidem sunt, a veritate autem absunt longissime. Illud etiam considera, ei, qui ut sua ipsius sententia vincat, omni modo contendit, non leve periculum propositum esse ne peccatorum partem ad nos aliquando trahamus. Enimvero etiam ab iis a quibus id nunquam exspectasses, multa peccantur ob naturæ humanæ proclivitatem. Deinde vero privatim amicis consilia dantes sœpe optima, etiam si consulentibus nihil videamur dicere quod persuadeat, ægre non ferimus: quibus autem in rebus non hominum voluntas, sed Dei judicium est, nos etiam Dei judiciis non anteponi indignabitur? Itaque si hoc ab hominibus datur, quid opus est a nobis petere? nonne potius par fuerit quemvis hoc ipsum a semetipso accipere? Sin autem a Domino datur, precari decet, non vero indignari. Atque inter precanum nostra ipsorum voluntas exposcenda non est: sed quod utile est permittendum dispensanti Deo. Deus autem sanctius omnem rerum molestiarum experientiam a vestra domo arceat, atque tum tibi, tum omnibus iis necessariis morbi et damni expertem in omni prosperitate vitam impertiat.

ctoritate antiquissimorum codicum, Coisl., Med. atque etiam Harl. qui sic habuit prima manu. Editi ὡς ὑπὲρ οἰκείων. Possent autem Basili verba sic intelligi: Abstinendum a contentiōibus, quasi non unus aliquis inter eos, quibus datum est testimonium, sed omnes nostri sint necessarii. Sed magis arridet sensus, quem in interpretando secuti sumus. Similiter Basilius in caput iii Isaiae, pag. 456, vītuperat ejusmodi elections, in quibus unusquisque non virtutem, sed necessitudinem et consanguinitatem spectat.

(83) *Τῆς ἀληθείας δέ.* Sic Medicæus et Harlaenus. Editi μύμησις μέν εστι τῆς ἀληθείας, αὐτῆς δὲ τῆς ἀληθείας, etc. Sed imitatio quidem sunt veritatis, ab ipsa autem veritate absunt longissime.

(84) *Προσδοκηθέντων.* Tres mss. non vetustissimi προσδοκαμένουν.

(85) *Τὸ συμφέρον Θεῷ.* Regius uterque et Coisl. secundus cum utroque Bigot. Θεῷ τὸ συμφέρον. Hac lecture confirmitur nostra interpretatio. Alter enim reddi potuisset, dispensanti quod utile est Deo.

(86) *Ἐν πᾶσῃ.* Deest præpositio in tribus velutissimis codicibus.

EPISTOLA CCXCI^o.

Timotheum chorepiscopum, qui ex summo ascetice vita servore ad secularia negotia delapsus fuerat, ad pristinam priorem Basilius revocare conatur.

Timotheo chorepiscopo.

Et scribere omnia quæcumque sentio, neque epistolæ modo convenire video, neque alias salutationis speciem decere; et silentio præterire pene impossibile mibi est, justa in te iracundia corde servente. Medium igitur viam in ibo, alia quidem scribens, alia prætermittens. Volo enim te reprehendere, si fas est, amica dicendi æquabilitate. Quomodo Timotheus ille, quem a pueritia ita sese ad rectam et asceticam vitam intendisse novimus, ut immoderationis in his rebus accusaretur; **430** nunc ab ea re unice consideranda discedens, quid faciendum sit, ut cum Deo conjugamur, respicias ad ea quæ de te nescio quis existimat, et suspensam ex aliorum sententia vitam habes, et quomodo nec amicis inutilis sis, nec inimicis ridiculus consideras, ac ignominiam apud multos ut magnum aliquod malum formidas; nec cogitas te dum in his rebus immoraris, imprudentem præcipuum ac primarium vitæ genus negligere? Plenæ enim sunt Scripturæ testimoniis, quibus edocemur non posse simul ultraque retineri, mundi hujus negotia et vitam secundum Deum; plena est etiam ipsa natura ejusmodi exemplis. Nam in mentis actione duo simul cogitare omnino non possumus. Atque in his quæ sensu percipiuntur, duas voces simul emissæ auribus capi eodem momento et discerni non possunt; idque cum duo nobis ad audiendum meatus aperti sint. Oculi quoque, nisi ambo in una aliqua re visibili desigantur, suum munus accurate obire non queunt. Atque ita est in rebus naturalibus. Jam Scripturarum testimonia tibi referre non minus ridiculum, quam noctuam, ut aiunt, Athenas ferre. Quid igitur miscemus quæ misceri non possunt, tumultus civiles et pietatis exercitationem, ac non potius a tumultibus, et a negotiis gerendis aut alii exhibendis recedentes, nobiscum ipsi versamur; et quod dudum suscepimus pietatis propositum, opere confirmamus, et calumniari volentibus ostendimus sicut in illis non esse, ut molestiam nobis crecent, cum voluerint? Hoc autem flet, ubi nos ab omni ansa liberos exhibuerimus. Et hæc quidem hacenus. Utinam autem et simul aliquando congregiamur, et diligentius deliberemus de iis quæ nostris animabus conducunt, ne inter inanæ curas deprehendamur, necessario exitu nobis superveniente. Cæterum iis - quæ tua charitas

* Alias CCCXL. Scripta in episcopatu.

(87) Ἀδύτατος. Sic veteres libri sex. Corrupte in editis ἀδύνατου. Mox tres codices φλεγμανούστης μου.

(88) Εγ τούτοις. Tres mss. ἐπὶ τούτοις. Mox deest vñ in Medicæo.

(89) Πλήρεις μέν. Quatuor codices non antiquis-

A

Τυμοθέῳ χωρεπιστόχῳ.

Kai τὸ πάντα γράφειν, δια φρονῶ, οὐτε τῷ μὲν τῆς ἐπιστολῆς ὄρῳ συμβαίνον, οὐτε δὲλλας πρέπει τῷ τῆς προστηγορίας εἰδεῖ· καὶ τὸ σιωπῆ παρεῖται μικροῦ καὶ ἀδύνατόν (87) ἔστι μοι, δικαίῳ θυμῷ· καὶ τὸ σοῦ φλεγμανούστης μοι τῆς χαρδίας. Μέντοι οὖν βαδιοῦμαι, τὰ μὲν γράψων, τὰ δὲ παρεῖται. Καὶ ἀψοθαί γάρ σου βούλομαι, εἰ θέμις ἔστιν, ἐν ἴστηριᾳ φιλικῇ. Εἰ Τυμοθέος ἔκεινος, διὸ ἐπιδέξαμεν τοσοῦτον πρὸς τὴν ὀρθότητα καὶ τὸν κατησκέμένον βίον τῷ τόνῳ χρώμενον, ὅστε ἐγκαίεσθαι τὴν ἐν τούτοις (88) ἀμετρίαν, ἀποτάξας νῦν τοὺς απεινὸν πάντα πρόπον δι τοις χρή ποιούντα τῷ θεῷ προσκεκούσθαι, ἀποβλέπεις πρὸς τὰ τῷ δεῖν δικαιοῦντα περὶ σοῦ, καὶ τῆς ἑτέρων γνώμης τὴν ζωὴν ἔξεινται τηρητημένην, καὶ διπος μὴ φιλοὶ ὄχριστος, μὴ ἔχθρος ἡς καταγέλαστος ἐνθυμῆται, καὶ τὴν παρὰ ταλῶν αἰσχύνην, ὡς δεινόν τι, φοβῆται, καὶ οὐκ ἐνοίει, διτοις ἐν δωρὶ περὶ ταῦτα τρίητοι, λανθάνεις σεαυτὸν τοις προπορευμένης ζωῆς ἀμελῶν; "Οὐτοί γάρ οὐκ ἔγνωσι ἀμφοτέρων ὅμοι περιγενέσθαι, τῶν τε κατὰ τὸ κόσμον τούτον πραγμάτων, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν τιτελεῖς, πλήρεις μὲν (89) αἱ θελαὶ Γραφαὶ, ὃν ἐδίδαξεν ἡμᾶς· πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν τοιωντων ὑποδειγμάτων ἔστιν. "Ἐν τε γάρ τῇ κατὰ τὸν νοῦνεργείας δύο νοῆσαι κατὰ ταυτὸν νοῆματα παντεῖς; ἀμήκανον· Ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν αἰσθησαν ἀντιτίθεται δύο φωνας; δόμοι προσπιπτούσας ταῖς ἀκοαῖς ἔργοισιν, ἐνεργεῖν τὸ ξαυτῶν ἀκριδῶν οὐδὲναντα. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τῆς φύσεως· τὰ δὲ ἐκ τῶν Γραφῶν σοι διηγεῖσθαι οὐχ ἡττόν ἔστι καταγέλαστον γλαῦκα, φησίν (90), Ἀθηναίοις ἔγειν. Τι ὁν τοις μάκικτα μήγανμεν; θορύβους πολιτικοὺς καὶ εἰσεβάζοκησιν; δλλ' οὐχὶ ἀποστάντες τῶν θορύβων, καὶ τοῦ πράγματα (91) ἔχειν καὶ παρέχειν ἐπέξει, ἡμῶν αὐτῶν γινόμεθα· καὶ δι τοῖς πάλαι ὑπεθέμεται ποτε εὐτενεῖας σκοπὸν βεβαιούμεν τῷ Ἑργῷ, καὶ διεκνούμεν τοῖς ἐπηρεάζειν ἡμῖν βουλομένοις, διτοις ὡς ἐπ' αὐτοῖς τὸ λυπεῖν ἡμᾶς ὅταν ἐθέλωσι; Τούτοις ἔσται ἐπειδὴν πάστοις λαβῆται ἐλευθέρους ξαυτῶν ἀποδεῖξωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἴη δὲ τοῦ ποτε καὶ ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ ἀκριβέστερον γε λαύσασθαι περὶ τῶν συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ηνα μὴ ἐν τῇ περὶ τῶν ματαλῶν φροντίδι κατεῖλθε μεν, τῆς ἀναγκαῖας ἐξόδου ἐπελθούστης τούτων. Ητο δὲ ἀποσταλεῖς παρὰ τῆς ἀγάπης σου ὑπερίσθε-

simi πλήρης μὲν ἡ θελαὶ Γραφὴ ὃν ἐδίδαξεν ἡμῖν Paulo post Harlæcanus codex. Ἐν τῇ γὰρ εἰ καὶ ταῦτο.

(90) Φησίς. Coisl. primus et alias quidam oxf.

(91) Καὶ τοῦ πράγματα. Ita Coisl. primus, Hegelius, Harl. et Clarom. Editi et nonnulli mss. τοῦ πράγματων.

διπῆρε μὲν ἡδίστοις εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν Α πολλαπλασίαν δὲ τὴν ἡδονὴν ἐνεποίει (92) ποσθῆκη τοῦ ἀποστελλεῖν τος. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Πόν-
χρούς καὶ ἄκοπα, ἡδέως δέξαι, σταν ἀποτε-
εν· νῦν γάρ τιμὲν οὐ παρῆν.

(92) Ἐρεποίει. Sic Med., Harl. et Coisl. primus.
ιέποιει. Paulo post auctoritate eorumdem trium
icium mutavimus, quod nimio grammaticæ stu-

misit; sum valde delectatus: quæ quidem
et sua sponte erant jucundissima: at multipli-
cum fecit voluptatem quod accessit a mittente.
Ponti autem munuscula, ceras videlicet et acopa,
cum misero, libenter suscipe: nunc enim his
carebam.

dio inductum videtur suisse in textum, ἄκοπα καὶ
χριπός.

CLASSIS TERTIA.

Epiſtolæ nulla temporis nota signatæ. cum pluribus dubiis et spuriis nonnullis.

431 ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σι.Β.

*nīcal suum videndi Palladii desiderium, cuius uxorem viderat, eumque hortatur ut vestimentum immortalitatis, nū-
per in baptismo acceptum, ab omni macula purum conservet.*

Παλλαδίῳ.

Ἡ διμούσιας τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἔξεπλήρωσεν δι-
κῆθες, οἰκονομήσας τὴν συντυχίαν τῆς κοσμιω-
της ἀδελφῆς ἡμῶν τῆς συμβίου σου. Δυνατὸς δὲ
ρατσεῖν καὶ τὸ λειπόμενον, ὥστε ιδόντας (93) ἡμᾶς
τὴν σὴν εὐγένειαν, τελείαν ἀποδοῦντα τῷ Θεῷ
ν χάριν. Ἐν πολλῇ γάρ ἐσμεν ἐπιθυμίᾳ· μάλιστα
ν, ὃς τὸ τοκούσαμεν τετιμῆσθαι σε τῇ μεγάλῃ τιμῇ,
ι ἀθανάτῳ ἐνδύματι, δι περισθῶν (94) ἡμῶν τὴν
θρωπότητα, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ θάνατον ἔξιτάντος,
ι κατεποθῇ τὸ θυητὸν ἐν τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύ-
σι. Ἐπειδὴ οὖν οἰκεῖον μὲν σε ἑαυτῷ (95) δι Κύ-
κος διὰ τῆς χάριτος ἐποίησεν, τὴν οἰκείωτα δὲ πάστις
ἢ ἀμαρτίας, ἡνοίκει δὲ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ
ἢ τὰς ἀπαγούστας πρὸς τὴν ἔκει μακαριότητα
τίσσει· παρακαλεῖμέν σε, διδρά τοσοῦτον φρονή-
τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντα, λελογισμένοις τὴν χάριν
ἔχοντας, καὶ πιστὸν φύλακα γενέσθαι τοῦ θησαυροῦ,
ἐπὶ ἐπιμελείᾳ τηροῦντα τῆς βασιλικῆς παρακα-
λήκης τὴν φυλακὴν, ἵνα δισυλον τὴν σφραγίδα δια-
τίσσειν παρατεῖς τῷ Κυρίῳ ἐκλάμπων ἐν τῇ
μηρότητι τῶν ἀγίων, μηδένα σπῖλον ἢ βυτίδα ἐμ-
πύλων (96) τῷ καθαρῷ τῆς ἀφθαρτίας ἐνδύματι,
ι ἐν πάσι τοῖς μέλεσι τὸν ἀγιασμὸν διατάξων,
ι θριστὸν ἐνδυσάμενος. “Οσοι γάρ, φησιν, εἰς
ματὶ τὸ θεατισθῆτε, Χριστὸν ἐτερύσσασθε. Εστω
η πάντα τὰ μελή ἄγια, πρέποντα εἶναι σπέχεσθαι
ἡττικά καὶ φωτεινῷ περιβλήματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σι.Γ.

*τετρατί Basilius an Julianus usum manus receperit; multa præclare dicit de firmo et constanti mentis statu. Rogat Ju-
lianum ut sæpe ad se scribat.*

Ιουλιαρῷ (97).

ἴως οο. τὸν ἐν μέσῳ τοῦτον χρόνον τὸ σῶμα
μν; εἰ καθαρῶς ἀπέλαθες τῆς χειρὸς τὴν ἐνέο-

D

Juliano.

Quomodo tibi hoc interjecto tempore corpus se
habuit? omnino manus usum recepisti? Quomodo

Galat. III, 27.

(95) Ἰδότας. Habent εἰδότας Harl. et Coisl. pri-
m. In Medicæo codice non exstat hæc epistola.

(96) Ο περισχών. Ita Harl. et quinque alii. Editi
Coisl. primus περιέχον.

(97) Μέρ τος ἑαυτῷ. Ita mss. tres. Editi σεαυτῷ.
et Paris. μέρ σε αὐτῷ. Paulo post Harl. πα-
τέ τῆς ἀμαρτίας, ab antiquo peccato.

(96) Εμβαλών. Quinque mss. non vetustissimi
επιβάλλων.

(97) Ιουλιαρῷ. Medicæus et Coisl. primus addunt
ἡθικὴ πάνω ωραῖα, moralis omnino pulchra.

* Alias CCCLXXXVI.

** Alias CLXVI.

etiam reliqua res vita? an tibi ex sententia cedunt, quemadmodum optamus, et uti instituto tuo debitum est? Etenim quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vita ordinem non constare; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducere. Nam re ipsa nauclero non licet tranquillitatem facere cum voluerit; sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam constitutere, etiam omnino facile, si tumultus nobis intus ex vitiis insurgentes compescamus, 432 et bis que extrinsecus accidentunt, altiore animum stabiliamus. Nam nec damna, nec morbi nec reliqua vita incommoda probum virum attingunt, quandiu animam habuerit in Deo ambulantem, et prospicientem futura, ac procellas e terra excitatas leviter et expedite superantem. Siquidem qui vita curis admodum detentli sunt, veluti carnosae aves frustra alis instructae humi serpunt una cum peccibus. Te vero tantum videre per negotia nobis licuit, quantum qui se in mari invicem pratereunt. Attamen quoniam vel ex ueste ungue licet totum cognoscere leonem, videmur nobis ex modico experientia satis te cognovisse. Unde et hoc magni facimus, res nostras a te in aliquo numero ponit, nosque a tua mente non abesse, sed tecum jugiter per memoriam versari. Scribere autem recordationis est significatio: quod crebrius feceris, eo nobis gratius facies.

δι μνήμης τὸ γράψειν· διπερ ὅσῳ ἀν συνεχέστερον ποιῆς (3), τοσούτῳ πλέον ἡμίν γραφεῖ.

EPISTOLA CCXCIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔ'.

Significat se reprehenderet optare ut pietas, quam teneris eorum animis olim inseverat, ad summum pertinet. Demonstrat utilitatem doctrinae libris consignatae, quae et absentibus et posteris prodest.

Festo et Magno.

Decet quidem et patres filiis providere, et agricultores plantarum et seminum curam suscipere, et magistros de suis discipulis esse sollicitos, maxime cum ob egregiam indolem meliores de ipsis spes ostendunt. Nam et agricultura laboribus gaudet, cum spicæ ipsi turgescant, ac plantæ crescent: et discipulis magistri lætantur, et liberis parentes cum illi quidem virtute, hi vero corporis mole augentur. Nos autem tanto majorem de vobis habemus curam spemque præstantiorem, quanto pietas arte omni et omnibus animalibus simul et fructibus melior est; quam teneris adhuc et puris animabus vestris radicitus insitam a nobis et nutritam, etiam ad perfectum

* Alias CCX.

(98) Τούτοις. Reg. secundus et Coisl. secundus τουτούς.

(99) Κυβερνήτη. Reg. secundus κυβερνήτην. Idem cum duobus aliis οὐκ ἐφέσται.

(1) Εμπορευομένην. Sic Coisl. primus et Harl. Habet Medicus εμπολεύομένην. Editi εμπορευομένην.

(2) Ἐγ. λόγω, etc. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν λόγῳ σε τὸ καθ' ἡμᾶς.

A γειαν: Πῶς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα: εἰ κατὰ γνώμην χωρεῖ τοι, ὥσπερ εὐχέμεθα, καὶ οὐκ ἔστιν ὄφειλόμενον τῇ σῇ προαιρέσει; Καὶ γάρ οὐκ μὲν εὔκολος πρὸς μεταβολὴν ἡ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικός καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον οὐδὲ δὲ πεπηγμένα ἡ γνώμη, καὶ δεῖ ἔστωσα καὶ ἡ εἰπιτηδεία τούτοις (98) ἀκόλουθον συμφώνων τῇ προαιρέσει τῇ ζωὴν διεζάρειν. Τῷ δοτει γάρ κυβερνήτη (99) μηδὲν ἐφείται γαλήνην ποιεῖν δὲτε βούλεται· τὸν δὲ ἀκύμονα ἔχοτος καθιστάν τὸν βίον καὶ πάντα φίλα, ἔχων τοὺς ἑνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανιστάν· τὸν διαφορόντα, οὐκέτι τὸν εἰπιτηδείαν προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν τὴν γνώμην κατατίθεται. Καὶ γάρ οὐτε ζημίας, οὐτε ἀρρώστιας, οὐτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαι τοῦ βίου, ἀψονται τοῦ σπουδαίου, ἔως δὲν ἔχῃ τὴν διάνοιαν τῷ θεῷ ἐπιρευομένην (1), καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοπούσαν, καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζάλης κούφως καὶ επιτάλως ὑπεραίρουσαν. Ἐπει οὐ γε σφοδρῶς ταὶ τοῦ βίου μερίμνας κατειλημμένοις, οἷον δρυΐς τοισαρχοὶ εἰκῇ τὸ πτερόν ἔχοντες, κάτω που σύρονται μετὰ τῶν βοσκημάτων. Σὲ δὲ τοσούτον ιδεῖν τὸ τῶν πραγμάτων ἐπετράπημεν, δοσον οἱ ἐπίτηδηλοις παραμειδόμενοι. Πλὴν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ οὐνυχος ἔστιν δόλον γνωρίσαι τὸν λέοντα, ἐκ δραγμῶν τῆς πετρας ἡγούμενά σε ἱκανῶς ἐγνωκέντα. Μηδὲ καὶ μέγα ποιούμεθα τὸ ἐν λόγῳ (2) σε τοι τὸ καθήματος τίθεσθαι, καὶ μὴ ἀπεινάσαι σου τῇ ζωῇ διατίθεσθαι, οὐκέτι τὸν διατίθεσθαι τοῦτον τὴν μνήμην. Λιγότερον δὲ μηδὲν τοσούτῳ πλέον ἡμίν γραφεῖ.

C Φήστω καὶ Μάγνω (4).

Ιρέπει μὲν που καὶ πατράσι παιδῶν ιδίων τοια, καὶ γεωργοὶς φυτῶν ἡ σπερμάτων ἐπιμέλεια, καὶ διδασκάλοις μαθητῶν φροντίς, μάλιστα δὲ δι' εὐφύτων βελτίους ἐφ' ἔστωτες ὑποφαίνουσι (5) τὸν ἐλπίδας. Χαίρει γάρ πονῶν καὶ τεωργός, ἀδρηνήνων αὐτῷ (6) τῶν ἀσταχύων ἡ τῶν φυτῶν αἴτη μένων· εὐφραίνουσι δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους, καὶ παιδεῖς πατέρας, οἱ μὲν πρὸς ἀκρετήν, οἱ δὲ τοις αἰδησιν ἐπιδιδόντες. Ήμεῖς δὲ τοσούτον μετ' οὐτοῦ ἐφ' ὑμίν ἔχομεν τὴν φροντίδα, χρείτους δὲ τὸν ἐλπίδα, δοσον εὐσέβεια πάσης μὲν τέχνης, πάντων δὲ ζώων δόμου καὶ καρπῶν ἔστιν ἀμένων, ἢν δὲ ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς διμετέραις φυγαδαῖς δικιάσθεταισαν ὑφ' ἡμῶν καὶ τραφεῖσαν ιδεῖν εὑρεῖται.

D (3) Ποιῆς. Harl. ποιεῖς.

(4) Φήστω καὶ Μάγνω. Tres codices addunt επιτίθεσθαι τὴν πρὸς τὰ κρείττονα μάθησιν. L' i ed me litora studium intendant.

(5) Υποστήριγμα. Duo Regii codices et Coisl. τοις αἰδησιν ὑποφαίνουσι.

(6) Αντών. Ila codices quinque mss. Editi εἰπιτηδείαν παύονται. Paulo ante Reg. secundus et Coisl. secundus τοις αἰδησιν ὑποφαίνουσι. Bigot. Χαίρει γάρ πονων. Garinier πονων.

καὶ προελθούσαν εἰς ἀκμὴν τελείαν, καὶ εἰς καρ-
ποὺς ὥραιοὺς, συλλαμβανομένης ἡμῶν ταῖς εὐχαῖς
τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας. Εὖ γάρ ἴστε καὶ τὴν
ἡμετέραν εἰς ὑμᾶς εἴνοιαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ συνερ-
γίαν ταῖς ὑμετέραις ἐναποκείσθαι γνώματις, ὃν πρὸς
τὸ δέον εὐθυνομένων, Θεὸς συνεργὸς καλούμενος
παρέστας καὶ ἀκλητός, καὶ πᾶς φιλόθεος ἀνθρώπος
πρὸς διδασκαλίαν αὐτεπάγγελτος. Ἀνίκητος γάρ ἡ
προσύμπτωσις τῶν διδάσκειν τι χρήσιμον δυναμένων,
ὅταν αἱ τῶν μανθανόντων ψυχαὶ πάσης καθαρεύσασιν
ἀντιτυπίας. Οὐκοῦν οὐδὲ σώματος κωλύει χωρισμὸς,
τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς δὶ’ ὑπερβολὴν ασφαλεῖς
καὶ φιλανθρωπίας μὴ συμπειροίσαντος τοῖς σώμασι τὴν διάνοιαν,
μήτε μήτην τῇ γλώττῃ τῶν λόγων
τὴν δύναμιν· δόντος δέ τι πλείον καὶ ἀπὸ τοῦ χρό-
νου τοῖς ὠφελεῖν δυναμένοις, ὃς μὴ μόνον τοῖς μα-
κρὰν διεστηκόσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς λιαν ὀψιγόνοις
παραπέμπειν δύνασθαι τὴν διδασκαλίαν. Καὶ τοῦτον
τοῦτον ἡ πείρα πιστοῦται τὸν λόγον· ἐπείκερος οὐ τε
πολιοῦ; πρότερον ἔτεσι γεννόμενοι διδάσκουσι τοὺς
νέους, σωζόμενης ἐν γράμμασι τῆς διδασκαλίας.
ἡμεῖς τε χειρισμένοι τοσοῦτον τοῖς σώμασι, τῇ
δικαιοΐᾳ σύνεσμεν δεῖται, καὶ προσομιλοῦμεν φρεδίως, τῆς
διδασκαλίας οὔτε ὑπὸ γῆς οὔτε ὑπὸ θαλάσσης κωλυ-
μένης, εἰ τίς ἔστιν ὅμιλον τῶν ιδίων ψυχῶν φροντίς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΕΨ.

Hortatur ut cœnobiticam vitam amplectiantur, caveantque ne quis eos a Patriam fide abducat.

Morācōnūsī (7).

Ὕγιούμας μὲν μηδεμᾶς ἔτέρας ὑμᾶς τῇ τοῦ Θεοῦ
χάριτι παραχλήσεως δεῖσθαι, μετὰ τοὺς λόγους οὓς
δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιοησάμεθα πρὸς ὑμᾶς, παρακα-
λοῦντες ὑμᾶς πάντας τὴν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ζωὴν κατα-
δέξασθαι εἰς μίμημα τῆς ἀποστολικῆς πολιτείας,
ἢ καὶ ἐδέξασθε ὡς ἀγαθὸν δίδαγμα, καὶ τὴν χαριστή-
σατε δὲ αὐτῷ τῷ Κυρίῳ. Ἐπεὶ οὖν οὐχὶ ρήματα
ἥν τὰ παρ' ἡμῶν λαληθέντα, ἀλλὰ διδάγματα εἰς
ἔργον προελθεῖν (8) διφέλοντα ἐπὶ ὠφελεῖα μὲν ὑπῶν
τῶν ἀνεγομένων, ἐπ' ἀναπάυσει δὲ ἡμετέρᾳ τῶν
ὑποθεμένων τὴν γνώμην, εἰς δόξαν δὲ καὶ ἐπαινον
τοῦ Χριστοῦ, οὐ τὸ δόνομα ἐπικεκληται ἐφ' ἡμᾶς·
τούτου χάριν ἀπέστειλα τὸν ποθεινότανον ἡμῶν ἀδελ-
φὸν, ἵνα καὶ τὸ πρόθυμον γνωρίσῃ, καὶ τὸ κωθόρον
διεγέρῃ, καὶ τὸ ἀντιτείνον φανερὸν ἡμῖν καταστή-
σῃ. Πολλὴ γάρ ἡ ἐπιθυμία καὶ ίδειν ὅμιλος συνηγμέ-
νους, καὶ ἀκοῦσαι περὶ ὑμῶν, διεὶς οὐχὶ τὸν ἀμάρ-
τυρον δημαπάτε βίσον, ἀλλὰ μᾶλλον καταδέχεσθε πάν-
τες καὶ φύλακες τῆς ἀλλήλων ἀκριβείας εἶναι, καὶ
μάρτυρες τῶν κατορθουμένων. Οὕτω γάρ ἔκαστος
καὶ τὸν ἐφ' ἔστωτῷ μισθὸν τέλειον ἀπολήψεται (9), καὶ
τὸν ἐπὶ τῷ τοῦ ἀδελφοῦ προκοπῆ· δὸν καὶ λόγῳ καὶ

⁽⁴⁾ Jerem. xiv, 9.

(7) *Morācōnūsī. Sic Harl., Coisl. primus et Regius primus. At Regius 2897 ei Coisl. secundus sic habent: Πρὸς μονάχους, δι' ἡς ἐπιστηρίζει αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν καὶ πίστιν. Monachis quos confirmat in vita secundum Christum et in fide. Editii addunt καὶ φησιν, διεὶς η πίστις ἔστιν ἡ σώζουσα διὰ ἀγάπης ἐνεργουμένη. Et ait fidem quae salvat eum esse quae per charitatem operatur.*

A incrementum, maturosque fructus perductam vi-
dere cupimus, vestro discendi studio nostra
vota adjuvante. Probe enim scitis et nostram in
vos benevolentiam, et Dei auxilium in vestris si-
tum esse voluntatibus: quibus ad id quod deceat
directis, Deus adjutor vocatus aderit et invocatus;
et quisquis Deum diligit, sua sponte ad docendum
se offeret. Est enim invicta alacritas eorum qui
utile aliquid docere possunt, cum discentium men-
tes ab omni puræ sunt oblectandi vitio. Itaque
B ne corporis quidem disjunctio est impedimento;
quippe cum Conditor noster, ob sapientiæ ac be-
nignitatis magnitudinem, nec corporibus cogita-
tionem, nec lingua dicendi facultatem circum-
scripsit; sed et ab ipso tempore amplius quid-
dam iis, qui prodesse possunt, largitus sit, ita ut
non solum longe dissitis, sed etiam sero admodum
nascituris doctrinam transmittere valeant. Atque
hanc nobis sententiam confirmat experientia:
quandoquidem 433 et qui multis ante annis vive-
runt, erudiunt juniores, conservata in scriptis
doctrina: et nos, corpore ita dissipati, animo semper
adsumus, ac facile colloquimur; cum doctrina
neque terra neque mari prohibeat, si qua vobis
vestrarum animalium cura ac sollicitudo.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCXCV *.

C

Monachis.

Arbitror equidem nullam aliam vobis Dei gratis
opus esse adhortationem, post eos sermones, quo
per me ipse apud vos habui, cum vos omnes hor-
tarer, ut vitam communem ad exemplum apostolicum
instituti amplecteremini; quod et accepistis u-
bonum documentum, et de hoc ipso gratis Dominus
egistis. Cum igitur verba non fuerint quæ a nobis
dicta sunt, sed documenta in rem conserenda ad
utilitatem vestram, qui me disserentem pertulistiſ,
et ad consolationem meam, qui id dabam consilii,
ac tandem ad gloriam et laudem Christi, cuius
nomen super nos invocatum est ⁽⁴⁾; hanc ob causam
desideratissimum nostrum fratrem misi, ut et
quod sacre est cognoscat, et quod pigrum excite,
D et quod reluctatur nobis indieet. Nam vehementer
cupio tum videre vos coadunatos, tum id de vobis
audire non jam vobis testibus carentem placere
vitam, sed id potius omnes amplecti, ut et cu-
stodes sitis vestræ inter vos diligentiæ et testes
præclare factorum. Sic enim unusquisque et pro se
ipse mercedem perfectum accipiet et pro fratribus
progressu; quam quidem par est ut vobis invicem

(8) *Proealtheir. Ita Harl., Med., Reg. uterque, Coisl. secundus et Bigot. Habet Coisl. primus προ-
ελθεῖν. Editii ἐλέσθ.*

(9) *Ἀπολήψεται. Duo mss. λήψεται. Paulo post
tres mss. παρασέθασι ὅμιλος. Sed Harl. et Med. cum
editis consentiunt.*

* Alias CCXCV.

verbo et opere conciliatis ex continua colloquio et abortionibus. In primis autem adhortor vos, ut Patrum fidei memores sitis, nec ab iis qui vos in vestra solitudine abripere conantur, comminovetis: illud scientes neque accuratam vitam, si fide in Deum illuminata non sit, per se ipsam prodesset; neque rectam confessionem, si honorum operum sit expers, commendare nos Domino posset; sed necesse esse utrumque concurrere; ut Dei homo integer sit ac perfectus, nec aliqua re deficiente, vita nostra claudicet. Fides enim quae salvos nos facit, ea est, ut ait Apostolus, *quaer per charitatem operatur*¹⁴.

EPISTOLA CCXCVI¹⁵.

Excusatione ultir, quod viduae mulibus dū usus sit: eximia ipsi ejusque filiae præcepta tradit.

Viduae.

Considerans tuum in me animum, ac studium erga Dei opus cognitum habens, nuper tecum tanquam cum filia liberius **434** egi, atque diutius mulibus tuis usus sum, parce quidem tanquam meis utens: sed tamen illarum usum produxi longius. Hæc certe tuæ gravitati scribenda erant, ut scires animi affectus indicium esse quod factum est. Simul autem dignitatem tuam per litteras submonemus, ut Domini memineris, et exitum ex hoc mundo semper ante oculos habens, tuam ipsius vitam dirigas et præpares ad causæ coram judice qui decipi non potest, defensionem; ut ob bona opera fiduciam habeas coram eo qui nostrorum cordium arcana revelaturus est in die visitationis ejus. Filiam nobilissimam per te salutamus; at que adhortor ut in meditandis Domini oraculis vitam degat: quo illius aninus doctrina optima nutriatur, mensque illius crescat et adolescat magis, quam ipsum corpus, dum a natura augetur.

EPISTOLA CCXCVII¹⁶.

Hortatur aa pietatem ei commendat mulierem qua hanc epistolam perjerebat.

Viduae.

Cum omnino mihi congruere judicarem, tum **D** *"Galat. v. 6.*

* Alias CCLXXXV.
** Alias CCLXXXVI

(10) *'Er τῇ ὑμετέρᾳ.* Ita Harl. prima manu, et plures alii. Editi ἡμετέρᾳ.

(11) *Eιδότας.* Medicæus codex ειδότες.

(12) *Ἄρτιος γ.* MSS. duo ἄρτιος εἰη.

(13) *Ἐλευθέρᾳ.* Reg. secundus et Coisl. secundus *Ἐλευθέρᾳ ἔτέρᾳ, ad aliam viduam.*

(14) *Ἐπὶ πλειστ.* Sic Med., Coisl. primus et Reg. secundus. Editi επὶ πλέον. Paulo post voculam δὲ addimus ex duobus mss. ante οὐν δημως. Subinde editi τῇ σῇ σεμνότητι. Coisl. primus, Med. et Reg. secundus ut in textu.

(15) *Ημετέρους.* Legit Combeſſius cum interprete ὑμετέραις, parce quidem tanquam tuis utens. Sed repugnat mss. codices, nec necessaria immu-

A Ἑργῳ παρέχεσθαι ὑμᾶς ἀλλήλοις προστκεῖ ἐκ τῆς συνεχοῦς ὅμιλίας καὶ παρακλήσεως. Ἐπὶ τῷ δὲ παρακαλοῦμεν μεμνῆσθαι ὑμᾶς τῆς τῶν Πατέρων πίστεως, καὶ μὴ σαλεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ (10) ἡσυχίᾳ περιφέρειν ὑμᾶς ἐπιχειρούντων εἰδότας (11), διειστὰς πολιτείας ἀκρίβεια καὶ ἐυτὴν, μὴ διὰ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως περιτιμένη, ὥφελιμος, οὐτε ὀρθὴ ὁμολογία, ἀγαθῶν ἔργων ἀκμοῖος οἶσα, παραστῆσαι τῷ μηδὲ δυνήσεται τῷ Κυρίῳ· ἀλλὰ δεῖ ἀμφότερα συνεῖναι, ἵνα δρπις ἡ (12) ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπως, καὶ μὴ κατὰ τὸ ἐλλείπον χαλεύῃ ἡμῶν ἡ ζωὴ. Πίστις γάρ ἔστιν ἡ σῶμα τῶν ἡμᾶς, ᾧ φησιν ὁ Ἀπόστολος, δι’ ἀγάπης ἐνεργούμενη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.Γ.

B *Ἐλευθέρᾳ (13).*

Στοχαζόμενός σου τῇ περὶ ὑμᾶς διαθέσεως, καὶ τὴν ἔχεις περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἐπινέσκοντες, κατεθαρδήσαμεν ὡς θυγατρὸς πρώτη, καὶ ταῖς ἡμινούς ἐπὶ πλεῖον (14) ἐχρησάμεθα, πεισμένοις μὲν ὡς ἡμετέραις (15) χρώμενοι· πατετελναμεν δὲ οὖν ὅμως αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταῦτα οὖν ἔδει ἐπισταλῆναι· σου τῇ σεμνότητι ὡςτε εἰδέναι, διειστὰς ἀπόδειξις ἔστι τῆς διαθέσεως τὸ γεννέμενον (16). Ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομιμησκομεν διὰ τοῦ γράμματος τὴν κοσμιστητὰ σου, μεμνῆσθαι τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπό τοῦ κόσμου τούτου πρὸ ὀφελάμων ποιουμένην ἀεὶ, τὸν βίον ἔχωντης βούθμίζειν πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἀπαρχολογίστου κριτοῦ, ἵνα γίνηται σοι παρήγοσα ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς Ἐργοῖς ἐμπροσθεν τοῦ τέλος κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποκαλύπτειν μέλλοντος ἐν τῇ ὑμέρᾳ τῆς ἐπιστοκῆς αὐτοῦ. Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα ἀσπαζόμεθα διὰ οὐρῶν καὶ παρακαλῶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων (17) τοῦ Κυρίου διάγειν αὐτήν, ἵνα ἐκτρέψηται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς ἀδασκαλίας τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιδιδῷ πρὸς αἴξτην καὶ μέγεθος τῇ διάνοια αὐτῆς μᾶλλον ἡ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς φύσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.Ζ.

B *Ἐλευθέρᾳ (18).*

Πάνυ ἐμαυτῷ ἐπιβάλλειν κρίνων καὶ διὰ τῆς

tatio. Nam cum soleant nomines suarum quiske rerum curam gerere; nibil mirum si Basilius mulibus parce ut suis usum se esse dicit, simul et suam in illis conservandis diligenter, et amicam in utendo fiduciam indicans. Porro ea diligenter curari, quibus quis utitur ut suis, ex alio Basili loco perspicci potest, ubi diabolum his, qui se illi addixerunt, non ut propriis mancipiis uti, sed tanquam alienis abuti docet Comment. in Isaiam n. 109, pag. 454.

(16) *Τὸ γερόμερον.* Ita Regius codex multo melius quam alii et editi τὸ γεννέμενον.

(17) *Τῶν λογίων.* Sic Regius et Coisl. primus. Editi τῶν λογίων.

(18) *Ἐλευθέρᾳ.* Addit Coisl. recentior Τουλίτη.

τὴν πρεσβυτικὸν, καὶ διὰ τὸ τῆς πνευματικῆς Α διάθεσις γνήσιον τὴν διεύγχριτὸν σου εὐγένειαν καὶ ἐν τῇ σωματικῇ παρουσίᾳ ἐπισκέπτεσθαι, καὶ ἀπούσης (19) μὴ ἀπολιμπάνεσθαι, ἀλλὰ γράμμασιν. ἀποπληροῦν τὸ ἔνδεον, ἐπειδὴ εἰρόν πρέπουσαν διάκονον τῶν πρὸς τὴν σὴν σεμνότητα γραμμάτων τῆν, δι' αὐτῆς προσφέργομαί σε, προηγουμένως παρορμῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα σε ὁ ἄγιος Θεὸς, τιμῶν παρενεγκῶν τὰς ἡμέρας τῆς παροικᾶς σου ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, ἀξίαν καὶ τὸν μελλόντων ἀγαθῶν καταστήσειν. Ἔπειτα δὲ καὶ τὴν προειρημένην θυγατέρα παρακατατίθεμαί (20) σοι, ἵνα ὡς ἐμήν μὲν θυγατέρα, σεαυτῆς δὲ ἀδελφὴν οὖτα δέξῃ, καὶ περὶ ὧν ἀν τῇ εὐσημονίᾳ σου καὶ καθαρῷ ψυχῇ ἀνακοινώσεται, ἰδιοπαθήσῃ, καὶ ἀντιλάβῃ αὐτῆς, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου προηγουμένως ἔχουσα τὸν μισθὸν. Ἔπειτα καὶ ἡμᾶς ἀναπάνουσα τοὺς ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ τὸ τῆς ἀγάπης σοι (21) μέτρον ἀποπληροῦντας

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σικηνίας.

Refellit cujusdam hominis dolum, qui aquæ vim quamdam prorsus absurdam inesse persuadebat.

Ἀνεπίγραφος, ἐπ' ἀνδρὶ εὐλαβεῖται.

Ὦτι μὲν περὶ πάντων καταξιοῖς συμβούλοις ἡμῖν καὶ κοινωνίαις φροντισμάτων κεχρῆσθαι, ποιεῖς πρέπον (22) τῇ σεαυτοῦ τελειότητι· καὶ σε ὁ Θεὸς τῆς τοῦ ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς κατὰ τὸν βίον ἀμείψαιτο (23). ὅτι δέ σου ἥψατο ἡ ἀπάτη τούτου, ἐθαύμασσα, καὶ ὑδατί (24) τινὰ δύναμιν ἀλογὸν παρεῖναι πεπίστευκας· καὶ ταῦτα, οὐδεμίδες μαρτυρίας βεβαιούσης τὴν φήμην. Οὐκούν ἐστί τις τῶν ἐκεῖθεν οὐ μικρὸν, οὐ μεῖζον λαβὼν εἰς τὸ σῶμα, ὧν ἡλπίσει, τὸ ἐαυτοῦ ἀγαθὸν· ἢ εἰ μή τινα ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονε παραμυθία τις· ὅποια (25) καὶ καθεύδουσι καὶ δὲλλα τινὰ κατὰ τὸν βίον ἐνεργοῦσιν ἐπιγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὁ ἀναιρόντης τὴν ἀγάπην τὰ αὐτόματα τῇ τοῦ ὑδατος φύσει λογίζεσθαι τοὺς ἀπλουστέρους ἀναπείθει. Ὦτι δὲ ἀπῆθης ἡμῶν ὁ λόγος, ἔξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς πειρᾶς τε ὀνταχθῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σικηνίας.

Eximium virum qui e potentia civili ad tranquillam vitam recesserat, hortatur, ut censoris manus in regione Iboritarum, spe mercedis a Deo consequenda, suscipiat.

Κηρύτεροι (26).

Εἶδότι μοι Ἑγραφεῖς, δτὶ δυσκόλως ἔχεις πρὸς τὴν κοινῶν ἐπιμέλειαν. Καὶ γάρ παλαιός ἐστι λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους μὴ μεθ' ἡδονῆς ἐμπούσους ἀπειδάλλειν ἀρχαῖς. Τὰ γάρ τῶν λατρευόντων θύει, ταῦτα δρῶ καὶ τῶν ἀρχόντων θύει. Ὁρῶσι γάρ

(19) Ἀπούσης. Sic Clarom. melius quam alii et editi ἀπούσῃ. Hoc enim verbum apud Basiliūm semper cum genitivo conjunctum.

(20) Παρακατατίθεμα. Clarom. παρακατατίθημ. Paulo post editi ἀντιλάβῃς. Coisl. primus et Med. ut in textu.

(21) Ἀγάπης σοι. Hanc voculam addidimus ex Med., Vat. et Calrom.

(22) Ηρέποντ. Coisl. secundus et Regius secundus πεπλήρως.

D

Ζεντίοι.

Scienti mihi scripsisti per molestem tibi esse rei publicae administrationem. Nam antiqua sententia est, virtutis studiosos haud libenter in magistratus sese conjicere. Quæ enim medicorum, ea magistratum quoque propria esse video.

(23) ἀμείψαιτο. Cum allo Coisl. primus ἀμείψεται.

(24) Καὶ ὑδατί. Med., Coisl. secundus, Reg. secundus εἰ ὑδατί. Mox editi ὡς τὸ σῶμα. MSS. quatuor ut in textu. Paulo post ex totidem mss. emendavimus quod vitiōse erat in editis ἡ τι μή τινι.

(25) Ὁποια. Sic mss. tres. Editi oīa.

(26) Κηρύτεροι. Ita summo consensu mss. codices. Editi Κηράτηορι.

* Alias CCCCXXV.

** Alias CCCLII.

Vident enim mala, experiunturque insuavia, et ex aliorum incommodis proprios percipiunt dolores; saltem qui vere magistratus sunt. Nam quicunque aucupantur quaestum, et ad divitias respiciunt, ac gloriam praesentem admirantur, hi maximum bonorum ducunt, potestatem aliquam assequi, unde amicis benefacere possint, et iniurios ulcisci, ac sibi ipsis optata comparare. At tu non talis es. Quomodo enim? qui e potentia civili, eaque tanta tua sponte recessisti; et cum tibi liceret civitati, tanquam domui uni, dominari, quietam ac tranquillam amplexus es vitam: nec habere negotia, nec exhibere aliis pluris existimans, quam alii morosos se praestare. Sed cum Domino vi-
sum sit Iboritarum regionem cauponibus non subjici, neque mancipiorum foro descriptionem similem esse: sed unumquemque ut aequum est describi; accipe negotium, licet alias molestum, sed tamen quod tibi apud Deum laudem et approbationem conciliare possit. Neque potentiam formides, neque paupertatem contemnas; sed animi aequitatem iis quos reges, trutina omni aequioremi exhibe. Sic enim et iis qui tibi hoc muneric crediderint, manifestum flet tuum justitiae studium, et te ante alios mirabuntur. Aut etiam si hoc illos lateat, Deum nostrum non latet, qui magna nobis proposuit bonorum operum praemia.

436 EPISTOLA CCC.

Patrem consolatur fusi morte in ipso ætatis flore abrupti afflictum.

Patri scholastici cuiusdam fato functi consolatoria.

Cum in secundo patrum loco nos Dominus constituerit Christianis, puerorum nobis in eum credentium commissa ad pietatem institutione; afflictionem tuam beati tui filii causa ortam nostram quoque propriam esse judicavimus, ac ingenuimus immaturo illius discessu; dolentes maxime tua causa, ac considerantes quantum sit futurum doloris pondus ei qui natura pater est, cum nobis etiam, qui ex præcepto propinquai sumus, tanta cordis moestitia obvenerit. Illius enim causa nihil triste aut pati aut loqui oportebat: sed miserandi sunt, qui spe de eo concepta exciderunt. Ac vere multis lacrymis ac gemitibus digni qui, cum filium in ipso ætatis flore ad litterarum studia misissent,

* Alias CCI.

(27) *Πλειονος.* Editi addunt σπουδης, quod percommode deest in codice Harleano.

(28) *Ωσπερ ἀνδραπόδων ἄγορά.* Ita Harl. prima manu et Med. melius quam alii et editi ὥσπερ ἐν ἀνδραπόδων ἄγορᾳ.

(29) *Ἀπορρίφεσθαι.* Sex antiqui codices γράψοσι. Sed tres antiquissimi ut in editis.

(30) *Πάσης.* Hanc vocem addidimus ex Harl., Vat., Coisl. secundo et tribus Regiis.

(31) *Θαυμάσορρας.* Deest vocula in codice Med.

(32) *Τὰ δολα.* Duo mss. τὰ ξπαθλα.

A δεινὰ, καὶ πειρῶνται ἀγρῶν· καὶ ἐπ' ἀλιστράς συμφοραῖς οἰκίας καρποῦνται λύπαις· οἱ γε ἀληθῶς δροντες. Ἐπεὶ δέσον ἐμπορικὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς χρήματα βλέποντας, καὶ περὶ τὴν ἡξαντήρην ταύτην ἐπιτομένον, μέγιστον τῶν ἀγαθῶν εἴθεται τὸ παραλαβεῖν τινα δυναστείαν, ἀφ' ἣς δυνήσηται φίλους εὗ ποιεῖν, καὶ ἔχθροὺς ἀμύνεσθαι, καὶ ἔνυτοις κατατάσθαι τὰ σπουδῆσθμενα. Ἄλλ' οὐ τοιούτος οὐσία. Πόθεν; Οἱ γε καὶ τῆς πολιτείης ἐνίμεως τοσαύτης οὐσίας ἐκάνων ἀνεχώρησας· καὶ ἐγενούσιοι κρατεῖν πόλεως, ὡς μιᾶς οἰκίας, οὐ δὲ τὰ ἀπράγματα καὶ ἡσύχιον εἶλου βίον, τὸ μήτε ἔχει πράγματα, μήτε παρέχειν ἑτέροις πλείους (27) ἀξιῶν τιθέμενος, ή δέσον οἱ λοιποὶ τιμῶνται τὸ διατροπεύειν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡσουλτήθη ὁ Κύριος τῆς Ἰωαννίτων χώραν μήτε ὑπὸ καπήλοις ἀνθρώπων γένεσθαι, μήδὲ ὥσπερ ἀνδραπόδων ἄγοράν (28) εἶναι τὴν ἀποτίμησιν, ἀλλ' ὡς ἔστι δίκαιον, ἐπειδὴ ἀπογράφεσθαι (29)· δέξαι τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ ἄλλοι ὅχληροι, ἀλλ' οὐν ὡς πρόξενον σοι γενέσθαι διάκρινον τῆς παρὰ Θεῷ εύδοκιμήσως. Καὶ μήτε διαστέλλειν ὑποτίμησης, μήτε πενίας καταφροτῆς, ἀλλὰ τὸ τῶν λογισμῶν ἀρρέπετες τρυπάνη, τάπης (30) ἀρρέπεστερον παράσχου τοῖς διοικούμενοις. Οὔτε γάρ καὶ τοῖς πεπιστευκόσι φανερὰ γεννησται τὸ ή περὶ τὸ δίκαιον σπουδῆ, καὶ θαυμάσονται τοις (31) παρὰ τοὺς ἀλλούς. Ή καὶ ἐκείνους διαλέπῃ. τὸ θεὸν τὴν οὐ λήσεται, τὸν μεγάλα τὴν προθέτων ἀγαθῶν ἔργων τὰ δύθλα (32).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Τ.

- Πρὸς πατέρα σχολαστικοῦ (33) τελευτήσατο παραμυθητική.

'Ἐπειδὴ ἐν δευτέρᾳ τάξει πατέρων θέτο τῆς; ὁ Κύριος τοῖς Χριστιανοῖς, τῶν παλέων ἡμῖν τὸν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μόροστιν ἐπιτρέψας· τὸ συμβάν ἐπὶ τὸν (34) μαχάριόν σου πάθος καὶ ἡμέτερον ἰδίου εἶναι ἐλογισάμενον, καὶ ἐπεστενάξαμεν αὐτοῦ τῇ ἀνάριψ τοῦ κυριεῖται συμπαθόντες μάλιστά σοι, καὶ ὑπολογισάμενον τὴν Εσται τῆς ὁδύνης τὸ βάρος πατέρι τῷ κατὰ τὸν, διότου γε καὶ ἡμῖν, τοῖς κατὰ τὴν ἐντολὴν ὄκει μένοις, τοσούτον τῆς καρδίας τὸ κατηρές ἐνεγένετο. 'Ἐπ' ἐκείνῳ μὲν γάρ οὐδὲν ἔδει σκυθρωπὸν οὐτε εἰσθεῖν, οὐτε φθέγγεσθαι· ἐλεσεινοὶ δέ οἱ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐλπίδων διαμαρτόντες. Καὶ τῷ διντὶ πολλῶν διερίπτει στεναγμῶν δέξιοι, ἐκπέμψαντες (35) παῖδα

(33) Σχολαστικοῦ. Coisl. primus, Harl. et Med. Πατρὶ σχολαστικοῦ παραμυθητική. Deest σχολαστικοῦ in Regio primo.

(34) Ἐπὶ τόν, etc. Sic Med., Harl., Coisl. et Bigel. Editi περὶ τὸν. Ibidem deest ἡμέτερον in codicibus Med. et Harl. Legitur τὰ διότου in Reg. secundo et Coisl. secundo. Paulo post Harl. et Med. et duo alii ἐνεγένετο. Editi ἐγένετο.

(35) Ἐκπέμψαντες. Sic Coisl. primus, Harl. et Clarom. Alii ἐκπέμψαντα. Editi ἐκπέμψαντα; Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus δέξιον. Paulo post editi ἀπευκτήν. Med., Harl. et Coisl. ut in testa.

περὶ τῷ μάνθει τῆς ἡλικίας ἐπὶ λόγων δισκησιν, ὑπο-
έξασθαι σιωπῶντα τὴν μαχρὰν ταύτην καὶ ἀπευ-
πάσιν σιωπήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀνθρώπους
μᾶς εὐθὺς ἔκινησε· καὶ δάκρυν ἔξεχάμεν προ-
ποτές, καὶ στεναγμὸν ἀφήκαμεν ἐκ μέσης τῆς καρ-
ποῦς ἀπαίδευτον· τοῦ πάθους ἀθρώας (36), οὗτον τινος
εἰρέτης, τὸν λογισμὸν ἡμῶν περισχόντος. Ἐπεὶ δὲ
ἡμῶν αὐτῶν ἔγενομεθα, καὶ διειδέψαμεν τῷ τῆς
ὑγῆς ὄφθαλμῷ πρόδες τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων,
ἢ μὲν Κυρίῳ ἀπελογησάμεθα, ἢφ' οἵς κατὰ συν-
ιρπαγήν τὴν ψυχὴν ἡμῶν διετέθη πρόδες τὸ συμβάν,
ποτούς δὲ ἐνουθετήσαμεν μετρίως φέρειν ταῦτα, ἐκ
ἥς παλαιός τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως συγχληρώθεντα
ἢ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Οὔχεται παῖς αὐτὸς τῆς
ἡλικίας δέργων τὸ βιώσκον, διαπρέπων ἐν χοροῖς
ἱματίων, ποθεινὸς διδασκάλοις, ἀπὸ φύλης τῆς ἐν-
τείξεως εἰς εὐνοίαν δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον·
ἴποτεσσασθαι· δέηντος ἐν μαθήμασι, πρόδες τὸ θήσος,
ἰπέρ τὴν ἡλικίαν κατεσταλμένος (37)· καὶ πλείω
τῶν εἰπὼν, ἐλάττω δὲ τις εἰποι τῆς ἀληθείας·
ἄλλ' ὅμως ἀνθρώπως παρ' ἀνθρώπου γενόμενος (38).
Τι τοίνου λογίζεσθαι τὸν πατέρα τοῦ τοιούτου προσ-
τικῆς; Τί δὲλλο γε τῇ ἀναμνηθῆναι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς,
ἢ τέθνηκε; Τί οὖν θαυμαστὸν, ἐκ θητοῦ γεννη-
θέντα, θητοῦ γενέσθαι πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας,
καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον
ἡλικίας ἐλθεῖν, καὶ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δια-
δηλήγην τοῦ γένους καταλιπεῖν· ταῦτα οὐκ αἰδησίς
τῶν πάθους, ὡς ἔμαυτὸν πείθω, ἀλλὰ παραμυθία
τῶν γεγονότος ἔστιν. Εὐγαριστεσθαι διέφελε τοῦ
Θεοῦ ἡ διάταξις, ὅτι μὴ κατέλιπεν ὑπὲρ γῆς ὅρφανά
τέκνα· ὅτι μὴ γυναικαὶ χήραιν Θλίψει μακρῷ ἔκδοτον
ἀγῆκεν, ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικήσουσαν, καὶ τῶν προ-
τέρων τέκνων καταμελήσουσαν. Τὸ δὲ, ὅτι οὐ παρ-
ετάθη τῷ βίῳ τούτῳ τῇ ζωῇ τοῦ παιδὸς, τίς οὔτως
ἄγρωμα, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τούτο
νομίζειν εἶναι; Ἡ γάρ ἐπὶ πλείον ἐνταῦθα διατριβὴ
πιεστῶν κακῶν ἔστιν ἀφορμή. Οὐν ἐποίησε κακόν·
οὐκ ἔργαψε δόλον τῷ πλησίον· οὐν εἰς ἀνάγκην ἤλθε
ερατρίας (39) καταμηγῆναι πονηρευομένων· οὐκ ἐν-
επλάκη τοῖς κατ' ἀγοράν κακοῖς· οὐχ ὑπέμεινεν ἀνά-
τριγγὸν ἀμαρτημάτων, οὐ φεῦδος, οὐκ ἀγνωμοσύνην,
οὐ πλενεξίν, οὐ φιληδονίαν, οὐ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη,
οὐ ταῖς ἀναγώγοις ψυχαῖς ἐγγίνεσθαι πέψυκεν· οὐ-
κεψῆ (40) κηλίδι· (41) τὴν ψυχὴν ἀπῆλθε κατεστι-
μένος, ἀλλὰ καθαρὸς ἀνεχώρησε πρὸς τὴν ἀμείνω
τῆς. Οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητὸν, ἀλλ' οὐρανὸς
ὑπεδέξατο. Θεὸς δὲ τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν, δὲ τὰς τῶν
χρόνων ὁρθεσίας ἔκάστη πομοθεῶν, δὲ ἀγαγῶν εἰς
τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς καὶ μετέτεστον. Ἔχομεν
διδασκάλιον (42) ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν συμφορῶν,
τὴν περιβότον ἔκεινην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ιών·

A longo illo ac tristi silentio conticentem receperunt.
Sed hæc nos quidem, tanquam homines, statim
commoverunt, illacrymatique sumus immodice,
ac gemitum emisimus ex medio corde non decorum,
cum subito casus, veluti quædam nubes, rationem
nostram occupasset. At ubi ad nos reversi sumus,
ac respexit mentis oculo ad naturam rerum
humanarum, veniam quidem a Domino petivimus,
quod abrepta mens nostra sic eventum illum sen-
sisset; nos ipsos vero monuimus, ut moderate ea
feramus, quæ ex antiqua Dei sententia humanæ
naturæ sors existunt. Mortuus est puer vitalem
ipsam ætatem agens, clarus in æqualium choris,
magistris charus: idoneus qui ex solo congressu
vel serocissimum ad benevolentiam pertraheret;
B acutus in disciplinis, ingenio mitis, supra ætatem
temperatus: et si quis plura dixerit, veritatem
tamen dicendo non assequetur: sed tamen homo ex
homine genitus. Quid igitur talis pueri patrem
cogitare deceat? Quid aliud, nisi ut sui ipsius patris
recordetur, qui mortuus est? Quid igitur mirum,
ex mortali genitum, mortalis patrem factum esse?
Quod autem immature, et priusquam vita satiare-
tur; priusquam ad ætatis mensuram perveniret, et
innocenteret hominibus, ac generis relinquere
successionem: nequaquam hæc doloris accessio,
ut mihi ipse persuadeo, sed eventus sunt sola-
rium. Gratiae agendæ sunt divinæ dispositioni, quod
non reliquerit in terra liberos orbos, nec viduam
C aut ærumnis diuturnis obnoxiam, aut cum altero
viro habitaturam et liberos priores neglecturam.
Quod autem vita pueri longius in hoc sæculo pro-
ducta non suit; quis adeo inconsideratus, ut id
maximum 437 bonorum esse non judicet? Lon-
gior enim hic commoratio, malorum plurimi occa-
sio est. Non admisit malum, non struxit dolum
proximo; non in id necessitatis venit, ut iniquo-
rum societati admiseretur; non implicatus est
malis forensibus; non sustinuit necessitatem pec-
candi, non mendacium, non animi ingrati vitium,
non avaritiam, non amorem voluptatum, non
vitia carnis, quæcunque animis dissolutis in-
nasci solent; nulla macula inustus animo migra-
vit, sed purus abscessit ad sortem meliorem. Non
D contextit terra dilectum, sed cœlum suscepit. Deus
qui res nostras moderatur, qui unicuique tem-
porum terminos præstipuit, qui in hanc vitam
hunc deduxerat, ideū etiam transtulit. Habemus
documentum in maximis calamitatibus, celeberrimam
illam magni Jobi vocem: Dominus dedit,
Dominus abstulit: sicut Domino visum est, ita et

(36) Ἀθρόως. Harl. et Med. ἀθρόων.

(37) Κατεσταλμένος. Reg. secundus et Bigot.
καθεσταμένος.

(38) Γερόμενος. Ita Med., Harl. et Coisl. primus.
Elliū γεννηθεῖς. Reg. secundus γεννηθεῖς. Infra eos-
dem codices secuti mutavimus quod erat in edi-
tis ἐπὶ γῆς et τῶν προτέρων γάμων.

(39) Φρατρίαις. Medicæsus codex φρατρίᾳ.

(40) Οὐδεμιᾶ. Editi addunt τούτων, nulla harum
rerum macula. Sed ea vox melius videtur deesse in
codice Harleano.

(41) Κηλίδι. Sic plerique mss. Editi κηλίδει.

(42) Διδασκάλιον. Nonnulli codices recentiores
διδασκάλειον.

sacrum est. Sit nomen Domini benedictum in sae- **A** Ο Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀγέιτεο ἡ τα
κυρίω δόξην, οὐτω καὶ ἐγένετο. Εἰη τι ἡ μη
Κυρίου εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰώνας.

EPISTOLA CCCI :

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ'

*Consolatur morte uxoris afflictum.**Maximo consolatoria.*

Quomodo affectus fuerim auditio casu, nulla mihi oratio ad clare exprimendum satis esse possit; cum quidem nunc considerarem illatum piorum communis damnum amissa ordinis sui principe feminam; nunc vero quantam in tristitiam delapsa esset gravitatis tuæ serenitas cogitare: ac domum, cuius fortunas omnes laudabant, in genua prolapsam, et convictum, qui harmonia summa conglutinatus erat, somno citius dissolutum animo intuerer. Quomodo, etiamsi essemus adamantini, non inflexi animo suissemus? Mihi vero etiam ex primo congressu necessitudo quedam exstitit cum tua dignitate; tamque tuæ virtuti favi, ut omni hora laudes tuas in ore haberem. At ubi etiam mihi cum beata illa anima exstitit familiaritas, mihi vere fuit persuasum, hanc Proverbiorum sententiam in vobis fuisse confirmatam, mulierem videlicet viro a Deo aptari⁴⁸. Adeo moribus congruebat inter vos, utroque tanquam in speculo alterius mores in seipso representante. Etiamsi quis plura dixerit, ne minimam quidem partem eorum quæ pro merito dicenda essent, assequatur. Sed quid sentiendum de Dei lege dudum vigente, ut qui statu tempore in lucem editus est, rursus abeat; et una quæque anima, ubi necessarii vitæ officiis functa est, tum demum vinculis corporis solvatur? Neque primi id passi sumus, vir admirande, neque soli: sed quæ parentes et avi et maiores retro **438** omnes experi sunt, ea nos etiam experimur. Atque hæc vita exemplis ejusmodi referta est. Te autem tanto cæteris virtute præstantem, in mediis etiam ærumnis par est animæ tuæ magnitudinem infra etiam custodire, non damnum præsens iniquo animo ferentem, sed ob beneficium initio collatum gratias argitorum habentem. Mori enim commune est eorum qui ejusdem naturæ participes sunt: sed bona uxoris consortio frui, paucis contigit, qui in vita felices prædicati sunt; quippe cum ipse ex separa-

⁴⁷ Job i, 21. ⁴⁸ Prov. xix. 14.

Alias CCCXLVI.

43) Μαξιμφ. In editis hac epistola dicitur ἀντίγραφος. Nomen Maximi, cui inscripta est, erimus ex codicibus Harl. et Clarom.

(44) Ἐραρτελας. Ita Harl. et Bigot. Editi ἑνεργειας. Ibidem editi ἀρχέστει, plerique mss. ut in textu.

(45) Λογιζόμενος. Uterque Coisl., Regius secundus, Paris. et Clarom. λογιζόμενος. Sed erratum esse patet ex his quæ sequuntur. Paulo post editi καθ' ἑαυτόν. Sex mss. ut in textu. Harl. secunda manu et Med. καθ' ἑαυτούς.

(46) Ἀπολέσταρ. Ita mss. quinque. Editi ἀπώλεσταν. Ibidem Harlaeanus codex νῦν δὲ καὶ τὴν φαιδρότητα.

(47) Ὁρέλου. Harl. et Coisl. primus ὀνείρατος.

Μαξιμφ (43) παραμυθητική.

"Οπως διετέθημεν ἐπι τῇ ἀκοῇ τοῦ πάθους; οὐδὲ ἀν ἡμῖν λόγος εἰς παράστασιν τῆς ἑναργείας οὐδὲ ἀρχέστει. νῦν μὲν τὴν ζημίαν λογιζόμενοι (45), η τὸ κοινὸν τῶν εὐλαβῶν ἐξημιώθη, τὴν πρώτην τοῦ καθ' ἑαυτὴν τάγματος ἀπολέσαν (46) νῦν δὲ τὴν φαιδρότητα τῆς σῆς σεμνότητος εἰς οἷς μετέπειτα κατήφειαν ἐννοοῦντες· οἶχον τοῖς πᾶσι μαρτυρεῖν εἰς γόνυ κλιθέντα, καὶ συμβίωσιν διὰ τοῦ θρόνου; οὐδὲ ἀρμονίας συμπεριφυκίαν διερίου (47) θάττοισιν οὐδὲ σειρανίσσαν βλέποντες τῇ διανοίᾳ. Πώς οὐκ ἀν ἀδαμάντινοι ἦμεν, τὰς ψυχὰς κατεκάμψθημεν. Ήτο δὲ καὶ ἐκ τῆς πρώτης μὲν διμιάτια οἰκεῖται τοις πρότεροις τὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ τοσοῦτην τῇ ἀρετῇ προσετέθημεν, ὅποτε ἐπὶ πάσῃ οὐδεὶς γάρ της ἔχειν τὰ σά. οὗτος δὲ καὶ τῆς μαρτυρίας ἐκείνης ψυχῆς ἐγενόμεθα ἐν συνηθείᾳ, οὐτως ιστορημεν τὸν τῆς Παροιμίας λόγον ἐφ' ὃ μὲν βέβαιον, οὐτε παρὰ Θεοῦ ἀρμόζεται γυνὴ ἄνδρι. Νῦν πρὸς τρόπους (48) ἀλλήλοις ἥτε· ὅπερ εν κατηγορίᾳ ἔκάτερος τὸ τοῦ ἑτέρου ἥδος ἐν ἑαυτῷ προέστη. Καὶ πολλὰ ἀν εἰπίου τις οὐδὲ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας ἐφίκοιτο. Ἀλλὰ τί χρή παθεῖν πρὸς τὴν Θεοῦ πάλαι κεκρατηκότα, τὸν ἐλθόντα εἰς γόνυ τοις καθήκουσι χρόνοις πάλιν ὑπεξελθεῖν, καὶ τοῦ ἔκαστην λειτουργήσασιν τῷ βίῳ τὰ ἀναγκαῖα, εἰ τῶν δεσμῶν (49) τοῦ ἀπολέσαντος; Οὐδὲ πρῶτοι πεπόνθαμεν, ὡς θαυμάσιες, οὗτοι μόνοι μὲν τὸν γονεῖς πεπειραται καὶ πάπτωται, καὶ οἱ τοῦ γένους ἀπαντεῖς, τούτων καὶ τοῖς ἐν πειρὶ γνήσιον. Καὶ πλήρης ὁ παρὸν βίος τῶν τοιούτων περιεγμάτων. Σὲ δὲ, τοσοῦτον τῇ ἀρετῇ τῶν ικανῶν διαφέροντα, καὶ ἐν μέσοις τοῖς πάπτωται τῇ ψυχῆς (50) μεγαλοφύες ἀπακείνων διερίζειν (51), μη τῇ νῦν ζημίᾳ δυσχεραίνοντα, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἀναρδεῖς χάριν εἰδότα τῇ δεδωκότι. Τοῦ μὲν γάρ ἀποθανεῖν τοινὸν τῶν τῆς αὐτῆς μετεπηγόνων φύσεως· οὐδὲ ἀγαθῇ συνοικήσαις διλήσοις τοῖς μετά τὸν βίον μακαρισθεῖσιν ὑπῆρχεν· ὅπου (52) καὶ εἰ-

D **(48) Τρέπονται.** Ita Coisl. primus, Harl. et Med. et alii nonnulli. Editi πρὸς τρόπου. Μονογραφία sex προδεικνύει. Editi προσεδέκανον. Sulcide editi τοῦ δει παθεῖν. Tres vetustissimi codices cum 2° ut in textu.

(49) Τὸν δεσμῶν. Coisl. primus τὸν δεσμόν.

(50) Τὸ τῆς ψυχῆς. Ita Harl. et Coisl. primus.

Editi διασώσαται. Ibidem editi τὴν νῦν ζημίαν. Quatuor mss. in his Harl. et Coisl. primus, ut in textu.

(51) Διασώσαται. Sic Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διασώσαται. Ibidem editi τὴν νῦν ζημίαν. Quatuor mss. in his Harl. et Coisl. primus, ut in textu.

(52) Κατὰ τὸν βλο... δοκον. Sic emendavimus codicem Harl. et Med. quod erat in editis xxi Θεον... ἥδου. Paulo post editi διδάσκειν, εἰ τοῦ Tres vetustissimi codices ut in textu.

δὲ περῆπας ἐνεγκείν τὴν διάζευξιν οὐ μικρὸν ἔστι: Ιώλονς γάρ ἔγνωμεν τὴν διάλυσιν τῆς ἀκαταλή-
την (55) συνοικήσεως ὑπερβάρους ἀπόθεσιν δεξα-
ένους. Ἀπόδιλεψον πρὸς τὸν οὐρανὸν τοῦτον, καὶ
ἴηται, καὶ πᾶσαν περίσκεψαι τὴν κτίσιν ἐν
ὑκελῷ, ὅτι ταῦτα μὲν, τοσαῦτα δύνται καὶ τηλικαῦτα,
ικρὸν διετερὸν οὐ φανήσεται· καὶ ἐκ πάντων τούτων
κεῖται συνάγαγε, ὅτι, μέρος δύνται τῆς ἀποθήσκούστης
τίτανος, τὸ ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως (56) ἐπιβάλλον
μὲν ὑπεδεξάμενοθα· ἐπεὶ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς τοῦ
πολυνήσκειν ἔστι παραμυθία. Διέτι γάρ εἰς τὸ παν-
ελές παραμένειν οὐκ ἐνήν, τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους
ἢ πρὸς τὸν βίον διαρκεῖ διαμιουργὸς ἐμηχανήσατο.
ἴδε, ὅτι θάττον προσπῆρην ἡμῶν, ἀνώμεθα, μὴ
επικαίνωμεν τῇ μὴ ἐπὶ πολὺ τῶν ὀχληρῶν τοῦ βίου
ναπληθεῖσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν κάρην τὴν τῶν ἀνθῶν
ηἱ ποθεύντας ἡμᾶς ἐπιλιπούσῃ (55). Πρὸ πάντων δέ
εἰ τὸ τῆς ἀνατάσεως δόγμα φυχαγαγησάτω, Χρι-
στῶν δύνται, καὶ ἐπ’ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
ἡ ἡώρη μεξάγοντα. Οὕτως οὖν διανοεῖσθαι προσ-
κεν, ὡς δόδον τινα παρελθούσης (56), τὸν καὶ ἡμᾶς
ιῆσαι πορεύεσθαι. Εἰ δὲ, ὅτι πρὸ ἡμῶν, οὐκ ὀδυρ-
ῶν τοῦτο δέξιον. Μικρὸν γάρ διετερὸν τυχὸν τὸ ἡμέ-
ριον ἐλεεινότερον, εἰ, ἐπὶ πλεῖστον παραταθέντες,
λείσι τενούμεθα τιμωρίας ὑπόχρεοι. Ἀλλὰ τῆς
ὑπῆρχε τὸ βάρος ὁ λογισμὸς ἡμῶν ἀποσεισάμενος, τὴν περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς προσῆκε πρὸς τὸ ἐφεξῆς εὐαρ-
τεῖν τῷ Κυρίῳ φροντίδα μεταλαβέτω (57).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΒ'.

Brisonis mortui uxorem consolatur.

Ἴτις τὴν ὁμόδυνην Βρίσωρος (58) παραμυθη- C
τική.

὾ον μὲν ἐστενάξαμεν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ πάθους
νῦν κατὰ τὸν ἀριστὸν τῶν ἀνδρῶν Βρίσωνα, τῇ χρή-
στὶ λέγειν; Πάντως γάρ οὐδεὶς οὕτως ἔστι (59)
θίνην ἔχων τὴν καρδίαν, δε, εἰς πεῖραν ἀφικόμενος
νῦν ἀνδρὸς ἔκεινου, εἰςτ’ ἀκούσας αὐτὸν ἀθρόως ἐξ
θρύπων ἀνήρπασμένον, οὐχὶ, ὡς κοινὴν ζημίαν
νῦν, τὴν τοῦ ἀνδρὸς στέρησιν ἐλογίσατο. Ἡμῶν
ιεύθις τὴν λύπην τῇ ἐπὶ σοὶ φροντὶς διεδέξατο,
ηἰομένων. ὅτι, εἰ τοις πόρρῳ τῆς οἰκείτητος
ἴωνται καὶ δύστορον τὸ συμδέν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ^{τὸ}
πάθους τὴν σήν διατεθῆναι φυχὴν, οὕτω μὲν
ἴστις χρηστὴν οὔσαν, καὶ πρὸς τὰς συμπαθείας
ἴκαλον διὰ τὴν τοῦ τρόπου ἡμερότητα, οὕτω δὲ
ποκειμένην τῷ πάθει, ὥστε οἰοντες διχοτομίας τιθός
ιεύθισθαι ἐν τῷ χωρισμῷ τοῦ διμόδυγος. Καὶ γάρ,
τῷ διετερῷ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον οὐκέτι εἰσὶ

A ratione dolor non parvum sit Dei donum, his qui
rem æquo animo reputant. Novi enim multos, qui
tanquam oneris depositionem, matrimonii non con-
gruentis dissolutionem amplexi sunt. Respice in
cœlum et solem: et creaturas omnes undeliberat
collustra, haec quæ tot et tanta sunt, paulo post
non comparebunt; atque ex his omnibus illud col-
lige, nos, cum periturae creaturæ pars simus, id
quod nobis ex communi natura convenit, accepisse;
siquidem et conjugium ipsum mortis est solamen.
Nam quia semper permanere non dabatur, suc-
cessione generis perpetuitatem vitæ Creator concilia-
vit. Quod si id angimur, quod citius ante nos
abierit, illi ne invideamus, quod molestiis vitæ haud
nuclatum oppleta fuerit, sed instar florū nitentium
nos eam adhuc desiderantes reliquerit. Sed te ante
omnia recrœet resurrectionis dogma, hominem
Christianum, atque in futurorum bonorum spe vi-
ventem. Quare par fuerit de ea ita cogitare, quasi
viam quamdam consecerit, quam ei nos oportebit
ingredi. Quod si nobis præivit, id gemitu dignum
non est. Nam forte paulo post sors nostra misera-
bilior erit, si diutius dilati, pluribus fiamus sup-
pliciis obnoxii. Proinde ratio nostra, mœroris
excusso onere, id curet, quomodo deceat nos in
posteriorum Domino placere.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCII'.

Uxori Brisonis consolatoria.

Quantum ingemuerim, nuntiato optimi hominum
Brisonis casu, quid vel dicere attineat? Nam pro-
fecto nemo ita corde lapideo, ut virum illum exper-
tus ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum
esse, non commune humanae vitæ damnum illius
jacturam existimaverit. Mœrorem autem meum solli-
citudo de te statim excepit, cum cogitarem, si his
qui non sunt affinitate conjuncti, id quod accidit adeo
grave et ad perforandum 439 difficile, quomodo
verisimile sit animam tuam in hoc casu affici, quæ
et natura adeo benigna est et ad commiserationes
propensa propter morum lenitatem, et ipsi casui
ita subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectio-
D nem in conjugis separatione senserit. Etenim si
revera, secundum Domini sermonem, jam non
sunt duo, sed una caro ⁴⁴⁰, profecto separatio ejus-

⁴³⁹ Matth. xix. 6.

(55) Ἀκαταλήπτιον. Harl. et Med. κατ’ ἀλλήλους. Idem multi codices recentiores δεγομένους. Paulo post editi εἰς τὸν οὐρανὸν. Tres vetustissimi codices in textu. Mox Regius uterque, Coisl. secundus et alicanus ἐκ πάντων τούτων, sine conjunctione.

(56) Φύσεως. Med. κτίσεως. Paulo post idem cum Harl. Διέτι ἔνα εἰς τό, etc.

(57) Επιλιπούση. Sic iidem tres antiquissimi codices. Editi ἀπολιπούση.

(58) Παρελθούσης. Harl. προελθούσης.

(59) Μεταλαβέτω. Ita sex mss. Editi μεταβαλλέτω.

(59) Οὕτως ἔστι. Sic Harl. et Med. Deest ἔστι in editis. Statim editi αὐτὸς ἀθρόως. MSS. αὐτὸν. Subinde Harl. et Med. ἀναρπασμέντα οὐχ ὡς.

* Alias CCCXLVII.

modi non minus habet doloris, quam si media nostri corporis pars discinderetur. Ac tristia quidem ejusmodi, et his majora: sed quae eorum quae evenerunt consolatio? Primum quidem, vigens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stato tempore de vita exeat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostra usque tempora constitutæ sunt, communes naturæ leges animo iniquo ne feramus, sed Dei erga nos dispensationem amplectamur: qui jussit fortè illam animam ac invictam, non consumpto morbis corpore aut ætate confecto migrare ex sæculo; sed in ipso ætatis flore et in splendore rerum egregie in bello gestarum vitam finire. Quamobrem moleste illud ferre non debemus, quod a tali viro sumus separati; sed Domino gratias agamus, quod talis viri convictu dignati fuerimus, cujus jacturam totum fere imperium Romanum persensit; quem et imperator ipse desideravit, et milites planxerunt, et viri in maximis dignitatibus constituti ut germanum filium desleverunt. Cum igitur tibi suæ ipsius virtutis reliquerit monumentum, satis magnum existima habere te cui doloris solarium. Deinde et illud scire te volo, eum qui non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, magnam habere apud Deum patientiam mercedem. Neque enim nobis itidem ut externis, licet contrastari de dormientibus per præceptum Apostoli⁶⁰. Sint et liberi cui tanquam imagines vivæ, absentiam illius quem desideras demulcentes. Quare educandorum liberorum cura animum tuum a moe- rore avocet; et sollicita quomodo reliquum tibi tempus sic transigas, ut placeas Deo, egregia occu- patione cogitationes tuas delinies. Nam præparatio ad causam coram Domino nostro Iesu Christo dicendam, ac studium veniendi in numerum eorum qui illum diligunt, idonea sunt quæ mœrori tenebras offundant, ut ab eo minime absorbeamur. Largiatur autem Dominus cordi tuo consolationem ex bono suo Spiritu; ut et nos, auditio rerum tua- rum statu, recreemur, et omnibus tuis aequalibus exemplum sis præclarum viæ secundum virtutem institutæ.

ἀγαθοῦ, οὐκαντες τὰ περὶ σου ἀνεῳμεν, οὐδειγμα τῆς ἀγαθὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου.

440 EPISTOLA CCCIII.

Rogat ut imposita ob falsas criminationes equarum præstatio dimittatur.

Comiti privataram.

Illi loci incolæ ex salsa, opinor, calumnia di- gnitati tuæ persuaserunt, ut istis equarum præsta-

⁶⁰ I Thess. iv, 12.

* Alias CCCXXIII.

(60) Τῆς φύσεως νόμοις. Harl. et Med. τῆς φύ- σεως ἡμῶν παθήμασιν.

(61) Κατορθωμάτων. Harl. et Med. ἀνδραγαθη- μάτων.

(62) Ἐπήσθητο. Reg. secundus, Clarom. et Bigot. ἐπήσθετο. Mox deest articulus in nonnullis codici- bus, conjunctio in aliis nonnullis.

(63) Οἰκεῖας αὐτοῦ. Codex Medicæus oīkeias

δύο, ἀλλὰ σάρξ μία, δηλοντί οὐχ ἡτον ἔστιν ἡ τοιαύτη διάζευξις, ἢ εἰ τὸ ἡμίσιον τοῦ σώματος ἀπέρρηγνυτο. Ἀλλὰ τὰ μὲν λυπτρὰ τοιεῦτα, καὶ μείζω τούτων· ἡ δὲ ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι παρεμβολής; Πρῶτον μὲν, ἡ ἁρχῆς κεκρατηκούσα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία· τὸ χρῆναι πάγτως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπίεναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέταχται, μή ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς τῆς φύσεως νόμοις (60), ἀλλὰ καταδεχόμεθα τὴν ἑφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, δις ἔκέλευσεν ἔκεινη τὴν γενναῖαν ψυχὴν καὶ ἀγήτητον, μή νέσω διε- νηθέντος τοῦ σώματος, μηδὲ χρόνῳ καταμαρτύρησος, ἀναχωρῆσαι τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν κατὰ πόλεμον κατεργα- μάτων (61) τὴν ζωὴν καταλῦσαι. "Οστε οὐχ ὅτι ἐγνω- ρίσθημεν ἀνθρὸς τοιούτου, δυσχεραίνειν ὀφελούμεν· ἀλλ' ὅτι τῆς πρὸς τὸν τοιούτον ἀνθρά συνοικήζεις κατηξιώθημεν, εὐχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, οὐ πάτε σχεδὸν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀρχὴ τῆς ζημίας ἐπήσθητο (62). Όν καὶ δι βασιλεὺς ἀνεκαλέσατο, καὶ στρατώπεια ὀδύραντο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων ἡγ- γῆσιον οὐδὲ κατεπένθησαν. Ἐπειδὲ οὖν κατέλιπε την μνήμην τῆς οἰκείας αὐτοῦ (63) ἀρετῆς, ἀρκούσαι νόμιμες ἔχειν παραμυθίαν τοῦ πάθους. "Ἐπέιτα καὶ ἐκεῖνο εἰδέναι σε βούλομαι, διτ δη μή ὑποπεισών ταῖς θλίψειν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τῆς λύπης τὸ βάρος ἀπενεγκών, μεγάλην ἔχει πάρα τῷ τε τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν. Οὐδὲ γάρ ίσα τοῖς ἔξιεν ἀπετράπημεν λυπεῖσθαις ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἀποστόλου. "Εστωσαν καὶ οἱ πατέρες σου ὡσπερ εἰκόνες ἐμψυχοι, τὴν ἀπουσίαν τοῦ ποθουμένου παραμυθόμενοι. "Οστε ἡ περὶ τὴν τε- χνοτροφίαν ἀσχολία ἀπαγέτω σου τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν λυπτηρῶν· καὶ μεριμνῶσα δὲ περὶ τοῦ πάντας εὐαγ- στῶς τῷ Κυρίῳ τὸν λειπόμενον ἑαυτῆς χρόνον ἀ- ενέγκης, καλὴν ἀσχολίαν ἐπινοήσεις (64) τοῖς λογι- σμοῖς. Ή γάρ ἔτοιμαστα τῆς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογίας, καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ εἰ- φῆναι ἡμᾶς ἐναριθμίους τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, Ιεράς ἔστιν ἐπισκοπήσατε τῇ λύπῃ, ὥστε μή καταποθῆτε ἡμᾶς ὅπ' αὐτῆς. Παράσχοι δὲ δι Κύριος (65) τῇ καρδίᾳ σου τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ παράκλησιν τῷ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΤ^η.

D

Κόμητι πριβατῶ.

Οι τοῦ χωρίου τοῦδε ἐν διαβολῆς, οἵμαι, φευγοῦ- οὐεισαν τὴν τιμιότητά σου φοράδων τέλεσμα (66)

ἔαυτοῦ.

(64) Ἐπιτρήσεις. Reg. secundus. ἐπιθήσεις.

(65) Ο Κύριος. Restituimus ex sex miss. cum i editis decesset.

(66) Φοράδωρ τέλεσμα. Recte Scultetum castigat Combelisius quod *raptim vestigial reddiderit*. Αι idem immixto putat ob equarum possessionem tributum aliquod ejusmodi hominibus impositum fuisse. Perspicuum est equas ipsas iis, quibus;

πάσις ἐπαγγείν. Ἐπει οὖν καὶ τὸ γινόμενον διδίκον, Ατὰ διὰ τοῦτο ἀπαρέσκειν ὁφελον τῇ τιμιότητῃ σου, οὐτὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἡδικημένους μὲν ὑπάρχουσαν οἰκεῖτητα· ἐσπεύσαμεν παρακαλέσαι τὴν χρηστότητά σου μὴ ἔσσαι προδῆναι τοῖς δικεῖν ἐπιχειροῦσι τὴν ἐπήρειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ'

Commendat aliquem de quo anteā fuerat locutus.

'Αδουργίφ.

Οὗτος ἐστιν ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον διελέχθην σοι εἰς τὸν διακόνου. Ἐπειδὴ οὖν ἔχων ἥκε τὴν ἐπιστολὴν παρ' ἡμῶν, ἀπέλθοι ἔχων & βούλεται παρὰ σοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕ'.

Commendat amicis suis hominēm bene de illis meritum.

'Ανεπίγραφος, ἐπὶ ἀναρέσοις ἀνδράσιν.

B *Sine inscriptione, causa virorum quorūdam virtute clarorum.*

Ἡδη γνωρίμος ὑμῖν ἐστιν δεῖνα, ὡς αὐτὰ δημιεῖται διηγήματα τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ πάσης γὰρ ὑμᾶς ἴρρεσίων ἔχει τὴν γλώσσαν αὐτοῦ, ἐν ὁρθοδόξων μνήμῃ, τὸν ἀστητὸν φιλοζηνόν, ἐν πάσῃ ἀρετῇ πρώτους μᾶς δὲ ἀνήρ ἀγει. Καὶ διδασκάλων τις μνησθῇ, ὃν ἀνέχεται προθεῖναι ὑμῶν ἑτέρους· ἐὰν ἀγωνιστὰς τῆς εὐενείας, καὶ ικανὸν τὸ πιθανὸν τῆς αἰτίους διελέγχει, οὐκ ἀν ἔλοιτο ἔτερον πρὸς ὑμῶν ριθμῆσαι, πρὸς πάντα (67) ἄδημαχον ὑμῖν καὶ ἀναντιγόνιστον τὴν ἀρετὴν μαρτυρῶν. Καὶ οὐ πολὺς ὁ πόνος πείσαι, ταῦτα λέγοντι. Διηγεῖται γὰρ καὶ μεῖζον ἐπισταμένων ἀνθρώπων, τὴν ἀντὶ τις ομηρείη μεθ' ὑπερβολῆς ἀπαγγέλλειν. Οὔτος τοῖνυν κανὼν πρὸς ὑμᾶς γράμματα ἥττησεν, οὐχ ἵνα ἔσται ὑμῖν οἰκείωσῃ δι' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἐμὲ εὐεργετήσῃ, τὸν προσφέρειξασθαι τοῖς ἀγαπητοῖς μου (68) φορμὴν παρασχόμενος· δην ἀμείψατο ὁ Κύριος τῆς γαθῆς προαιρέσεως. Καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτῷ εὐχαῖς καὶ ἡ ἀγαθὴ ὑμῶν περὶ πάντας προαιρέσει τὴν κατὰ ὑμαίν χάριν διανείματε (69). Σημαίνετε ἡμῖν καὶ τὸν Ἐκκλησιῶν δόπων ἔχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΓ'.

Iogas ut civibus Alexandrinis propinquui corpus, Sebastianæ mortui, publico mandato exportandum concedat, et aliquid subsidiæ ex publico cursu ferri jubeat.

Ἡγεμόνι (70) Σεβαστεῖας.

Αἰσθάνομαι τῆς τιμιότητὸς σου ἡδέως τὰς ἐπιστολὰς ἡμῶν προσιεμένης, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζω. Ιλάγθος γὰρ ὅν, καὶ πρὸς εὐποίας πρόχειρος, πειδὴ τινὰ ἐκάστοτε ὅλην παρεχόμεθά σοι ικανὴν

rocinatur Basilius, imperatas suis, idque in ultimæ magis quam in tributi loco; siquidem eos omes rei privatæ falsis criminationibus deceptus lamnaverat. Sic etiam Gregorius Naz. epist. 184 femeium flectere conatur, qui Valentiniiano equorum multam ob aliquod delictum inflixerat. Nec virum est in Cappadocia, quæ optimos equos alebat, ejusmodi multas impositas suisse.

(67) Πρὸς πάντας. Ita Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi διαγέμαντες.

(68) Ἀγαπητοῖς μον. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀγαπητοῖς μον. Paulo post Coisl. prius, Iat. et Clarom. ἀμείψεται.

tionem indiceres. Cum igitur id quod factum est, injustum sit, et idcirco displicere debens dignitati tuæ, et mihi molestum propter necessitudinem mibi cum iis qui læsi sunt intercedentem; rogare festinavi benignitatem tuam, ut ne hominibus nocere volentibus injuriam ex sententia procedere patiaris.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCIV".

Aburgio.

Hic est ille, de quo mihi tecum etiam anteā per diaconum sermo fuit. Cum ergo a me tibi litteras deferat, a te his quæ cupit impetratis discedat

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCV".

Commendat amicis suis hominēm bene de illis meritum.

'Ανεπίγραφος, ἐπὶ ἀναρέσοις ἀνδράσιν.

B *Sine inscriptione, causa virorum quorūdam virtute clarorum.*

Jam notus vobis ille est, ut ipsius ostendunt narrationes. Nam ad omnem vos occasionem in ore habet: in orthodoxorum recordatione, in asceticis hospitio excipiendis ac in omni virtute primas vobis desert. Si quis de doctoribus mentionem iniciat, non patitur alios vobis anteponi: si de pietatis propagatoribus et ad confutandas hereticorum cavillationes idoneis, alium ante vos numerare nolit, testimonium vobis tribuens virtutis, quam nemo vincere et expugnare possit. Nec magnus illi labor hæc dicendo persuadere. Loquitur enim auribus hominum, qui norunt majora, quam quæ quis enarrans exaggerare videatur. Is igitur ad vos rediens petuit litteras, non ut se mea opera in vestram familiaritatem insinuaret, sed ut beneficium in me conferret, occasionem præbens salutandorum amicorum: cujuſ remuneretur Dominus bonam voluntatem. Vos autem ei precibus et bona vestra erga omnes voluntate gratias pro viribus persolvite. Significate etiam nobis quo sint locores Ecclesiarum.

441 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCVI".

Iogas ut civibus Alexandrinis propinquui corpus, Sebastianæ mortui, publico mandato exportandum concedat, et aliquid subsidiæ ex publico cursu ferri jubeat.

Principali Sebastianæ.

Intelligo dignitatem tuam libenter litteras meas accipere, nec causam ignorō. Amans enim boni cum sis, et ad beneficentiam propensus, quoniam tibi aliquam subinde materiam suppeditamus ido-

(69) Διαρεμάτε. Ita Med., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus. Editi διαγέμαντες.

(70) Ἡγεμόνι. Vide notas ad epist. 67, ubi eadem voce non ducem aut præsidem, sed principalem seu primum curiæ designari observamus. Neque obstat huic interpretationi precatio Basillii, ut viris illis aliquid subsidiæ ex cursu publico concedatur. Nam curialium nonnullas suisse partes in regendo cursu publico observat Gothofredus in tit De cursu publico, pag. 508.

* Alias CCCLVII.

** Alias CCXXXII.

*** Alias CCCXXIV.

neam, in qua animi tui magnitudinem ostendas, A οὐ τῆς προαιρέσεως τὸ μεγαλοφύες, εἰς τρέχεις ἡμῶν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς ἔργων ἀγάθων ὑποδέσεις ἔχουσας. "Ηκει τοινυν καὶ ἀλλή ὑπάξεως δυναμένη δέξασθαι (71) τῆς σῆς περὶ πάντα δέξεστη τος τοὺς χαρακτῆρας, ὅμοι καὶ κήρυκα τῶν αὐτῶν ἀγαθῶν ἐπαγομένη. Ἀνδρες γάρ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κινήσαντες καθηκόντως ἔνεκεν ἀναγκαῖον, καὶ κοινῶς πάσῃ τῇ φύτει τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀπειλήσι σιν δρειλομένου, δέονται τῆς παρὰ σοῦ προστατεύεις, ὥστε κελεῦσαι αὐτοῖς σῶμα οἰκείου ἀνδρὸς, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ στρατοπέδου τελευτήσαντος εἰν τοῖς ἐν τῇ Σεβαστείᾳ, προστάγματι δημοσίων συγχωρῆσιν κινήσαι. Ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν δυνατήν εἰς τοῖς παρασχεθῆναι βοήθειαν ἐκ τοῦ δημοσίου ἀρμάτου, ὥστε εὑρέσθαι τινὰ τῆς μακρᾶς πλάνης διὰ τῆς σῆς μεγαλοφύτας παραμυθίαν. Ταῦτα δὲ ὅπα μέχρι τῆς μεγάλης διαβήσεται Ἀλεξανδρείας, καὶ τὰς ἐκεῖ διακονήσει (72) τὸ θαῦμα τῆς σῆς τιμιότητος φανερὸν τῇ συνέστι οὐν, καὶ ἦγὼ μὴ λέγω. Ήμές τε πρὸς πολλοῖς οἵς εἰλήφαμεν δῆμον καὶ ταῦτα τῷ χάριν ἐναριθμήσομεν.

EPISTOLA CCCVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΖ'.

Hortatur ut inter duos litigantes judicem se praeteat.

Sine inscriptione.

'Αρεπίγραψος.

Repellunt saepe vel utiles sententiās contentiosae īdoles, idque praeclarum et utile judicant, non quod aliis omnibus videtur, etiam si profuturum sit, sed quod ipsis solis placet, etiam si damnosum. Causa autem, insipientia, morumque perversitas, non aliorum consiliis attendens, sed solis suis considerens sententiās, ac subeuntibus cogitationibus. Subeunt autem ea quibus gaudent; gaudent autem iis quae volunt. Qui autem ea quae vult, judicat utilia, non tutus est justi judex, sed cæcis quos cæci ducunt, consimilis. Hinc et in damna facile incurrit, et utilitatis magistrum habet experientiam. Illic nunc vitio obnoxius est qui cum hoc viro contendit. Nam cum oporteret judicium permettere communibus amicis; imo cum a multis saepe judicatus esset, quibus jus et veritas curae erant, nunc eucurrit ad judices, et ad tribunalium judicium, mavultque multis amissis pauca lucrari. Data autem a magistratibus judicia ne victoriaam quidem sine detimento ferunt. Sis ergo adjutor, **442** o charum caput; maxime quidem utriusque litiganti (id enim pius est) prohibens ne ad judicem introeant; teque ipsius loco judicem illi præbens. Quod si alteruter non obtemperat, nec sententiæ cedit, fave injuriā patienti; et ei qui justa postulat, patrocinium tuum impende.

* Alias CCXLVII.

(71) Δέξασθαι. Legendum conjicit Combefisius & Leazarus. Sed minime necessaria emendatio. Probabilior videtur infra ejusdem eruditii viri conjectura, ubi legendum putat καθήκοντος.

(72) Διακονήσει. Sic editi et tres codices, qui hucuscum collata sunt hæc epistola, nempe Med., Coisl. primus et Vaticanus. Sed tamen merito

Διωθοῦνται πολλάκις καὶ τὰς χρηστὰς διωκίας αἱ φιλόνεικοι φύσεις, καὶ κρίνονται καὶ κριμον οὐ τὸ πᾶσι τοῖς δίλοις δοκοῦν, καὶ τὸ λυτατόν, ἀλλὰ τὸ μόνον αὐτοῖς δέρεσκον, καὶ ἐπιζήμιον τοῦ. Τὸ δὲ αἴτιον ἀνοια καὶ σκαιότης τρόπων, οὐ προσεγγισταῖς παρ' ἑτέρων συμβούλαις, μόναις δὲ πιστεύειν τὸνώματις οἰκείαις καὶ τοῖς ὑποπίπτουσι λογισμοῖς. Ὅποπίπτουσι δὲ οἵς χαίρουσι· χαίρουσι δὲ οἵς βολονταται. Οὐ δὲ ἀ διούλεται νομίζων λυτιτεῖη. οὐκ ἔστιν ἀσφαλής τοῦ δικαίου χριθῆς, ἀλλ' εἰσι ταῦτα οὐτανταν τυφλῶν δόδηγουμένοις. Ἐντεῦθεν καὶ προσπάται. ζημίας εὐκόλως· καὶ τοῦ συμφέροντος διδάσκαλος ἔχει τὴν πείραν. Τοῦτο νῦν (73) τὸ πάθος ὑπομένει δὲ παρόντι συνεζευγμένος ἀνδρί. Δέον γάρ τοις χρίσιν ἐπιτρέψαι φίλοις κοινοῖς, μᾶλλον δὲ περὶ πολλοῖς πολλάκις χριθεῖς, οἵς ἔμελο τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιίας, νῦν ἔδραμεν ἐπ' ἀρχοντας καὶ τὴν τὸν δικαστηρίων χρίσιν, καὶ αἱρέσται, πολλὰ ζημιώθεις, ὀλίγα κερδάναι. Αἱ δὲ παρὰ δρχουσι χρίσιες οἰδὲ τοις νίκην ἀζήμιον φέρουσι. Γενοῦν (74) δὴ βοήθει. Εἰ φίλη κεφαλή, μάλιστα μὲν ἀμφοτέροις τοῖς κριμένοις (εὐεξεῖς γάρ) καλύνων τὴν εἰσοδον τὴν πρὸ τὸν δρχοντα, καὶ γινόμενος αὐτοῖς ἀντ' ἐκείνου δικαστῆς. Εἰ δὲ ἀπειθεῖ θάτερος, καὶ μάχεται τοῖς φύροις, σύμπραξον τῷ ἀδικουμένῳ, καὶ πρέστες τὴν παρὰ σοῦ δοπήν τῷ διητούντι ταχεῖν τῶν ἀκαίων.

Combefisius legendum docet διακομίστε.

(73) Τοῦτο νῦν. Ita Harl. et Med. Edit., Tocino. Titulum huic epistole apposimus, quale in codice Harlaeano et nonnullis aliis reperimus. Editi addunt ἐπὶ ἀποκαλύψει χρυπτῶν, occultiorum manifestationis causa.

(74) Γέροντος. Ita velutissimi tres mss. et alii nonnulli. Editi γίνονται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗ^η.EPISTOLA CCCVIII^η.

Pauperes et afflictos Capralis in iolas commendat.

'Αρεπίγραφος, ἐπὶ προστασίᾳ.

Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητός σου τοῖς ἀδελφοῖς (73), τῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Καπράλεως ἔνεχεν, λέχθην, καὶ προστήγαγον αὐτοὺς τῇ ἡμερότητὶ, παρακαλέσας σε ἔχοντα πρὸ διφθαλιῶν τὴν παρὰ ἡ Κυρίου μισθωποδοσίαν, προστασίαν αὐτῶν, ὡς νήτων καὶ καταπονουμένων ἐν ἀπασι. Καὶ νῦν λινὸς τοῦ γράμματος τὴν αὐτὴν ἀνανεῦμαι παχύτινον, εὐχόμενος τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ τὴν ὑπάρχονταν σοι περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα τοῦ βίου πηρηθῆναι, καὶ ἐπὶ μείζονα ἐλθεῖν, ἵνα ἀπὸ μείζονος ὀντάσεως πολυτελέστερα τῆματα ἔχης εὐεργείν. Ότι γάρ μία ἡμέρα εὐχῇ (76) ἡ παντὸς τοῦ ὑδάνων σωτηρία, ἥγοῦμαι πεπεῖσθαι σε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΘ^η.

Commendai senem ex divile pauperrimum, et tribus liberis oneratum, de domus sue censu sollicitum.

'Αρεπίγραφος, ἐπὶ ἑταῖρεῖ.

Πίνον κατέγνων τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε φροντίζοντος ἡ οἰκογένειαν ἀπὸ τοῦ οἰκου· δις γε (77) προλαβὼν γάρ ἀναγκαῖαν ἀτέλειαν ἔχει ἀπὸ τῆς πενίας. Ἀπὸ ϕίου εὐπόρου, οὗτω τοῦ Κυρίου ἐπὶ συμφέροντι; ψυχῆς αὐτοῦ οἰκονομήσαντος, νῦν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν περιετράπη, ὡς μόλις μὲν καὶ τῇ ἑψί υπαγεῖ (78) τροφῆς εὐπορεῖν, ἀνδραπόδου δὲ μηδὲ κατάρχειν, ἀπὸ πολλῶν διηπόρεον εἶχεν ἐν ταυτοῦ δεσποτείᾳ. Τούτῳ τὸ σῶμα περιλέειπται ἡνὶ, καὶ τοῦτο ἀσθενὲς καὶ γηραῖδην, ὡς καὶ αὐτὸς δέ καὶ παῖδες τρεῖς, προσδήκητο φροντίδων ἀνδρὶ νητοῖ. Ότι μὲν οὖν οὐδὲν ἀδείτο τῆς τῆματέρας κοσμίας, ἵκανην ἔχων τὴν πενίαν δυσωπῆσαι (79) ἵνα φιλάνθρωπον τοῦ τρόπου, ἀκριβῶς ἡπιστάμην. Ιετὸς δὲ δυσάρεστοι οἱ αἰτοῦντες, ἐφοβήθηγα μήποτε λιπάνη (80) τι τῶν εἰς αὐτὸν διφειλομένων, καὶ ζτειλα, εἰδὼς, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ αὐτῷ, ἐν δια τοῦ πρώντῃ σου τὴν σεμνότητα, ἀρχὴ εὐθύνου βίου πρὸς τὸ μετὰ ταῦτα χρόνον γενήσεται, καὶ δώσει τινὰ λικίονα τῶν πραγμάτων αὐτοῦ (81) μεταβολήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙ^η.

Commendat cognatos suos ac cæteros Ariarathiaæ incolas.

'Αρεπίγραφος, ὑπὲρ συγγενῶν.

Ἄλτῷ μοι περισπούδαστον ἦν συντυχεῖν σου τῇ

(75) Τοῖς ἀδελφοῖς. Mutata interpungendi ratione lucem huic loco afferre conatus sum. Sic enim erat in editis. Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητος, τοῖς ἀδελφοῖς... διελέχθην. Unde interpres, sermonem habui cum fratribus, eorum, qui Capralis reione orti sunt, gratia: sed quos hic Basilius fratres appellat, hi alii esse non possunt, quam selecti cives apralenses ac de rebus patriæ missi. Quare nequam huius fratribus res Capralenses commendauit, sed potius ei ad quem hæc scripta epistola. os enim coram illo antea produxit, ut de rebus apralensis ageret: nunc eosdem cum litteris illi. Cæterum clarior multo esset tota verborum implexio, si deessent hæc voces, τοῖς ἀδελφοῖς. Sed refineantur, non puto aliter, ac interpretatus in, accipi debere.

A Sine inscriptione, patrocinii causa.

Ei cum fratres essent coram tua dignitate, eorum causa qui locum Capralem incolunt, tecum collēctus sum, et eos coram tua clementia produxi, obsecrans, ut ante oculos habens promissam a Domino mercedem, protegas eos ut pauperes ac in omnibus afflictos. Et nunc rursus per litteras eamdem renovo precationem, Deum sanctum obsecrans, ut quæ nunc tibi adest claritas ac virtus splendor conservetur, atque etiam auctior fiat, ut ex majore potestate locupletiora in nos beneficia conferre possis. Hoc enim nobis unum in votis esse, totius vestræ domus incolumentem, persuasum tibi esse existimō.

EPISTOLA CCCIX^η.

Sine inscriptione, pro egeno.

Vituperavi prorsus hunc fratrem de domus sua censu sollicitum, quippe cum in antecessum necessariam immunitatem paupertas ei tribuat. Nam a vita opulenta, ita Domino ad animæ ipsius utilitatem dispensante, nunc in extremam egestatem redactus est, adeo ut quotidianus etiam victus civix suppetat, et ex multis mancipiis, quæ prius in sua potestate habuerat, nulli prorsus imperet. Huic corpus solum superest, idque, ut et ipse vides, infirmum et senio confectum, et liberi tres, accessio curarum viro indigenti. Hunc igitur nihil opus habere prectione mea, cum idoneam habeat ad facilendum paupertatem ob morum tuorum humanitatem, certo sciebam. Sed quia difficile est satisfacere petentibus, timui ne cui officio ei debito deesse; atque adeo scripsi, probe sciens diem illum, quo tuam gravitatem primum viderit, initium vitæ deinceps lætioris futurum, et meliorem aliquam illius rerum mutationem allaturum.

443 EPISTOLA CCCX^η.

Sine inscriptione, pro cognatis.

Mibi ipsi admodum in optatis erat cum tua sa-

(76) Ἡμῖν εὐχή. Coisl. secundus et Reg. secundus ἡμῶν εὐχή.

(77) Ὁς τε. Sic Med., Coisl. primus et Vat. Editi δύοτε. [Recite.]

(78) Ἔφημέρα. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐφημέρου. Ibidem Vaticanus codex ἀνδραπόδου δὲ μηδενός.

(79) Δυσωπῆσαι. Reg. secundus et Coisl. secundus δυσωπῆσαι σε.

(80) Ἐλιμπάρη. Coisl. secundus et Reg. secundus ἐλιμπάνεται.

(81) Αὐτοῦ. Ita Coisl. primus et Vat. Editi αὐτῷ.

Alias CCXXXIII.

Alias CCXXX.

Alias CCXXXVII.

cundia congregdi pluribus de causis : primum, ut A λογιστηται πολλῶν ἐνεκεν· πρῶτον μὲν, ὅτε ἀπολαύσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν διὰ πολλοῦ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ· ἔπειτα δὲ, καὶ περὶ τῶν κατὰ Ἀριαραθίαν ἀνθρώπων παρακαλέσαι σε· οἵς ἐκ τούτων θιλιδομένοις ἔδωκεν ὁ Κύριος ἀξέλαν παραμήνων, τῆς σῆς ὄρθρότητος τὴν ἐπιστασαν αὐτοῖς (82) γιρασμένος. "Εστι δέ τι καὶ ἔτερον τῶν συγγενῶν ἐμῶν πάνυ βεβαρημένον, καὶ σχεδὸν τὸ καφάστον τῆς Ἀριαραθίκης ἀπορίας ὑπάρχον· καὶ παρακαλῶ (83) κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον λατρευθῆναι· εἰπε τῆς σῆς χρηστότητος, ὡστε φορτὸν τοῦ λατεῖ γένεσθαι τοῖς κεκτημένοις.

EPISTOLA CCCXI^{*}.

Rogat ut illius domus, qui hanc epistolam serebat, publicis muneribus gravata sublebet[†].

Principuli.

Multas me cogunt litteras dignitati tuae scribere qui asseverationum mearum rationem non habent, sed proprium quiddam ac eximium in suis rebus exquirunt. Jamdudum enim eis testificatus sum, ita te communem fore et æquabilem nobis juris custodem, ut nemo amplius quidquam ad humanitatem requisitus sit, nisi plus justo avidus fuerit. Sed tamen ut huic homini satisfaceremus, dedimus ei epistolam, commendantes eum tibi, rogantesque ut et libenter ipsum videoas, et quia tempore satiscit illius domus in obeundis muneribus, eam, quantum fas erit, allevare digneris.

EPISTOLA CCCXII[‡].

Commendat aliquem meliusnam ne ex novo censu laederetur.

Censori.

Nosti quæ accedant hominibus ex censibus tum lucra tum detimento. Quare huic ignosce in id vehementer incumbenti, ne quid damni accipiat: quinetiam ei ad jus obtinendum pro virili patrociniari in animum inducas.

EPISTOLA CCCXIII[§].

Rogat Galatæ Censitorem, ut de censu domus Sulpicii aliouid remittat.

Censori.

Non licet eminus providentiam diuinam intueri: sed nos homines præ animi imbecillitate quæ ante pedes posita sunt respicimus; et saxe dum ad bonum finem deducimur, moleste feriunus, tolerante nostras inscitias eo, qui omnia in sapientia moderatur, Domino. Meministi enim quam moleste tunc 444 tulerimus impositam nobis sollicitudinem: quot advocaverimus amicos, ut illorum opera in-

* Alias CCCXXI.

** Alias CCCXXVI.

*** Alias CCCLIII.

(82) Άντοις. Hanc vocem addidimus ex quinque mes. codicibus.

(83) Ο καὶ παρακαλῶ. Deest conjunctio in Mediceo, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(84) Υπερβαλη. Coisl. secundus et Reg. secun-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΑ[¶].

Πρωτεύοντι.

Πολλὰς ἡμῖν ποιουσι τὰς ἐπιστολὰς πρὸ τῆς στηριζόμενης οἱ ταῖς διαβεβαιώσειν ἡμῶν ϕη προσέχοντες, ἀλλ' ἵδιον τι καὶ ἐξαίρετον ἐν ταῖς ταῦταις ἐπιζητοῦντες. Πάλαι γάρ τημεῖς αὐτοῖς ἀερεψ τυράμεθα, οὗτοι οὖτας ἔστη κοινὸς καὶ ἴσος τὸν ἀκαίων ἡμῶν φύλακε, ὧστε μηδένα πλέον ἐπιζητοῦτι τὸν εἰς φιλανθρωπίαν, ἐδὲ μή που ὑπερβάῃ διὰ τῇ ἀπληστίᾳ. "Ουμως δὲ πληροφοροῦντες τότε, ἐδῶκαμεν αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, συνιστῶντες σε τὸν ἀνδρα, καὶ παρακαλοῦντες καλῶς τε αὐτὸν ἔστι, σιδίκι τὸ χρόνῳ κεχμηκέναι αὐτοῦ τὸν οἶκον ἐπὶ τοις λειτουργίαις, τῆς ἐνδεχομένης αὐτὸν παρακύπεις ἀξιῶσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΒ[¶].

Κηρυτορι.

Οἶδας τὰς ἐκ τῶν κήνων καὶ ὡφελειας καὶ διδασκαλίας γινομένας τοῖς ἀνθρώποις. "Ωστε σύγχρονος τῷδε πολλὴν ποιησαμένην σπουδὴν μηδεμίων ἀπομενεῖ βλάβην, καὶ συνάρασθαι αὐτῷ κατὰ δικαιοπρόδικον προθυμήθητι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΓ[¶].

Κηρυτορι.

Οὐκ ἔστι πόρφωθεν λοιπὸν τὰς οἰκονομίας τοσοῦ· ἀλλ' ὑπὸ μικροψυχίας οἱ ἀνθρώποι προτείνειν ποσὸν ἀποδέπομεν· καὶ πολλάκις ἐπὶ ἄλλη πέρας ἀγύμενοι δυσχεραίνομεν, ἀνενομένων τῆς ἀμαθίας τοῦ πάντα ἐν τῇ ἐσυτοῦ (85) συγχρονίας καὶ κούντος Δέσποτου. Μέμνησαι γάρ δῆπου δουν ἐπειχεράναμεν (86) τότε πρὸς τὴν ἐπιτελεῖσαν τροφοντίδα, δουντες παρελάδομεν τῶν φίλων, εἰς τὸν ὑπερβάλλη.

(85) Τῇ ἐσυτοῦ. Sic tres velutissimi codices Editi τῇ αὐτοῦ.

(86) Ἐδυσχεράναμεν. Regius uterque et Codex secundus ἐδυσχεραίνομεν. Paulo post editi τὸν ζωμέν. Sed potior visa Regii primi et Paris Bigot. scriptura, quam secuti sumus.

τῶν ἀπόστασθαι τὴν ἐπήρειαν. Οὐκώ γάρ ὡνομά-
ωμεν τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ νῦν ὁρᾶς ὅποια τὰ παρόντα.
Ιερέσχε γάρ σοι δὲ θεὸς ἀφορμὴν τοῦ τὴν καλοκαγ-
ίαν τῶν τρόπων εἰς φανερὸν ἀγαγεῖν, καὶ παντὶ τῷ
φεῦ; βλέψῃς ἀγαθῆς μνήμης ἀφορμάς ἐναφεῖναι.
Οποῖαι γάρ δὲν ὡσιν αἱ ἀποτιμήσεις αὗται, τοιαῦ-
ται καὶ αἱ ἐπ' αὐταῖς μνήμαι παρὰ τῶν ἐπιγινο-
μένων διασκέσθαι πεφύκασιν (87). Ἐπειδὲ οὐδὲ εὐ-
ημένων Γαλάταις ὑπῆρξεν δὲν φιλανθρωποτέρου
θνῶς ἐπιτυχεῖν, ἀκριβῶς ἔγω πέπεισμα. "Ἐχω δὲ
ἢ Γαλάτας μακαρίζειν τῆς σῆς ἐπιστασίας μόνον,
λίλ καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν (88)." Εστι γάρ κάμποι οἰκος
ν Γαλατίᾳ, καὶ οἰκων γε δὲ λαμπρότατος σὺν Θεῷ,
ἰς δὲν εἰ τύχοιμι παρὰ σοῦ τινος βοηθείας (τεύχομαι
ἔχως ἢ φιλία τὴν οἰκείαν Ισχὺν ἔχῃ), μεγάλην
ἴσομαι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Ειδίν τις λόγος παρὰ τῇ
ἡγεμονίᾳ τῆς ἐμῆς φιλίας, ὥμολογουμένην τινὰ
ὑψηλειν πάρασχέσθαι τῷ οἶκῳ τοῦ θαυμαστάτου
ἱρογονος Σουλπικίου (89), ἡμῶν ἔνεκεν παρακλήθητι.
Διτε ὑψελεῖν τι τῆς νῦν οὖσης ἀπογραφῆς, μάλιστα
μὲν ἀξιόλογον, καὶ τῆς σῆς μεγαλονοίας δξιον,
εροσθήσω δὲ, δτι καὶ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας (90)
τὸν ἀγαπώντων σε· εἰ δὲ μή, ἀλλ' ὅσον οἱ τε και-
ρι (91) συγχωροῦσι, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπιδέ-
ρεται φύσις· πάντως δὲ ὑψελεῖν, καὶ μή ἔσσαι ἐπὶ
ης ταυτότητος· ὅστε ἡμᾶς (92) μυρίων ὧν ἔχομεν
παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχοντος εὐεργειῶν μίαν χάριν
πάντην διὰ τῆς σῆς σεμνότητος ἀντεκτίσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΑ'.

Rogat ut sua causa amorem erga fratrem, qui hanc epistolam serebat, multiplicet.

'Ανεπίγραφος, ἐπὶ οἰκέτη.

Καὶ πῶς ἔμελλον ἔγω γραμμάτων οἰκείαν ἀφορ-
μὴν παρέθεσθαι, καὶ μή προσερεῖν (93) τὴν σὴν τι-
μητην, τοῦδε πρὸς ὑμᾶς ἀφικνούμενου; "Ος ἐξήρ-
και μὲν καὶ ἀρ' ἐκυτοῦ εἰπεῖν τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν τῆς
ἐπιστολῆς ἀποκληρώσαι (94) χρέον· τρουλήθη δὲ καὶ
γραμμάτων διάκονος γενέσθαι, διὰ τὸ σφόδρα ἡμᾶς
ἀγαπᾶν, καὶ ἐξ ὀλης ψυχῆς προσκείσθαι ἡμῖν. Πλη-
γεῖ (95) τρόπῳ καὶ τὰ ὑμέτερα ρήματα ἐπικομίζεσθαι
θύμεται, καὶ ὑμῖν διακονείσθαι. Ἐδώκαμεν οὖν αὐτῷ
τὴν ἐπιστολὴν, δι' οὓς πρώτον μὲν ὑμῖν εὐχόμεθα
πάντα τὰ ἀγαθά, διὰ δὲ διός οὐτος ἔχει, καὶ διὰ τὸν
τὸν ταῖς (96) ἐπαγγελίαις μακαρισμὸν ἀποκείμενα
φυλάσσει· ἐπειτα καὶ δεδμεθα τοῦ ἀγίου Θεοῦ οἰκο-
νυμηθῆναι δεύτερον ἡμῖν τὴν συντυχίαν ὑμῶν, ἔως

(87) Τοιαῦται... πεφύκασιν. Sic tres vetustissimi codices. Editi τοιαύτη καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῖς μνήμη... πέψικε. Habent etiam ἐπ' αὐταῖς sex alii codices.

(88) Ἐμαυτόν. Sic tres velutissimi codices. Editi ταυτόν.

(89) Σουλπικίου. Ita Harl. prima manu. Editi οὐλπικίου.

(90) Πρεσβείας. Immorari non soleo in observandis interpretum erratis; sed tamen hoc loco apponam speciem eruditioinis Sculteti, ut quisque ideal quantum huic homini tribuendum sit. Sic igitur interpretatur: *Quod ille sit ex ordine presbyterorum nostrorum. Unde Combeldsius: Vapulei tiro qui sic deliret: eritque nobis homo sic inficietus do-*

A juriam propulsaremus. Sic enim rem appellabamus
Sed hunc vides qualia sint præsentia. Præbuit enim tibi Deus occasionem morum integritatis in lucem proferendæ, totique posteritati argumenta bonæ memoriarum relinquenti. Quales enim descriptiones censuum ipsæ fuerint, talis etiam earum recordatio a posteris conservari solet. Mihi autem Galatas ne optando quidem potuisse ingenium humanius nancisci exploratum et persuasum est. Nec Galatas solum beatos prædicare possum ob tuam administrationem, sed et meipsum. Est enim mihi etiam domus in Galatia; ac donorum quide n Dei dono longe splendidissima, in quam quidem ei mihi aliquid præsidii conceseris (concedes autem quidem amicitia suo stabit robore), ingentes Deo gratias habiturus sum. Si qua igitur ratio apud tuam dignitatem amicitiae meæ, ut ratum quoddam beneficium tribuas domui magistratus maxime admirandi Sulpicii, fac mea causa exoreris: adeo ut de censu præsenti aliquid deinas, maxime quidem quod memorabile sit, et tua magnanimitate dignum, addam etiam et nosira qui te diligimus precatio. Sin minus, saltem quantum tempora concedunt, et rerum natura patitur: omnino autem aliquid demas, nec in eodem statu relinquas: ut pro innumerabilibus beneficiis, quæ ab egregio illo magistratu accepimus, hanc unam gratiam tuæ gravitatis opera referamus.

EPISTOLA CCCXIV.

Sine inscriptione, pro famulo.

C Et quomodo ego domesticam scribendi occasionem negligarem, nec tuam salutarem dignitatem, hoc ad vos proficiscente? Qui quidem et per se posset nostra narrare, litterarumque vicem explere: voluit tamen litteras etiam perserre, eo quod me vehementer diligat, ac mihi ex toto animo affixus sit. Cupit omnino et tuum responsum referre, et tibi suam operam præstare. Itaque ei dedi epistolam, qua tibi primum bona omnia precor, tum quæ hæc vita habet, tum quæ promissam beatitudinem reposita servant: deinde etiam Deum sanctum rogo, ut eo ita dispensante iterum vobiscum congregiamur, dum in terra versamur. Cæterum, quin erga memo-

D citrinæ Patrum verique eorum sensus arbiter.

(91) Καιροί. Sic novem mss. Editi χρόνοι.

(92) Όστε ἡμᾶς. Coisl. primus et Med. ὡς ἡμᾶς.

(93) Μὴ προσερεῖν. Negatio addita ex Coisl. secundo et Reg. secundo.

(94) Ἀποκληρώσαι. Idem duo codices cum Med. πληρῶσαι.

(95) Ήμιρ. Παρτὶ τρόπῳ. Uterque Coisl. ἡμῖν παντὶ τρόπῳ.

(96) Όσα τὸν ἡ ταῖς, etc. Reg. secundus ἐτ Coisl. secundus ὅσα τῶν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις τὸν μακαρισμὸν ἀποκείμενον φυλάσσει.

* Alias CCXXXI.

ratum fratrem amorem multiplices mea causa, A έσμεν υπέρ γῆς. Τὴν δὲ εἰς τὸν προειρημένον ἀλλὰ φόνον ἀγάπην διει πολυπλατάσεις ἡμῶν ἔνεκεν, εἰς ἄμφιβάλλω. Ποτε παρακλήθητε ἔργῳ αὐτῷ παραγέσθαι τὴν πείραν.

445 EPISTOLA CCCXV .

Commendat viduam sibi propinquam ejusque pupillios.

Sine inscriptione, pro propinqua.

Cum omnino persuasum habeam impetraturum
me quidquid juste a tua dignitate petivero, liben-
ter epistolam dedi ornatissimæ huic pupillorum
curatrici, quæ ades incolit hydra quadam multo-
rum capitum acerbiores. Quibus omnibus accedit,
ut sanguine inter nos conjuncti simus? Quapropter
nobilitatem tuam rogo, ut et mihi aliquid tribuens
et honorem pupillorum a vo debitum conservans,
aliquid seras auxilii: quo deinceps fiat illis haec B
possessio tolerabilis.

EPISTOLA CCCXVI ..

Commendat hominem patrocinio ad ea, quæ sibi proponebat, indigentem.

Sine inscriptione, pro direxato.

Quanquam omnino persuasum habeo litteris
non iudicare qui tuam clementiam adeunt, pro-
pterea quod ex animi probitate plura facis, quam
quis obsecrans ad bonum adhortetur; quia tam
hujusce filii cura majorem in modum tangor, ad-
ductus sum ut ad puram tuam et doli expertem
animam scriberem, commendans tibi hominem ac
rogans, ut quibus rebus poteris praestes, ei ad ea,
quæ sibi proponit, tuum pro viribus auxiliū.
Nullum autem alium ei opus fore patronum, si
digneris totam potestatem quam tibi Dominus
largitus est, ad illius patrocinium impendere, mihi
omnino persuasum est.

EPISTOLA CCCXVII .

*Amici occupationibus tribuit, quod raro litteris suis respondeat. Rogat ut is qui epistolam serebat, non frustra se pertulisse
sentiat.*

Sine inscriptione, pro egeno.

Raras mihi ad tuam dignitatem efficiunt litteras
rara a te responsa. Indicium enim facio, cur
molestiam meas litteras afferre dignitati tuæ pu-
tem, quod non accipiam his quæ subinde scribo D
responsum. Sed rursus ad aliam traducit cogi-
tationem consideratio multitudinis negotiorum
tuorum; ac tot et tanta in manibus habenti igno-
sco, si mei obliviscaris: cuius ne si summum qui-
dem esset otium et quies, ob vilem et abjectam
vitam facile esset recordari. Te quidem sanctus
ille et ad majorem splendorem perducat, et te sua
ipsius gratia in præsenti claritate conservet. Mihi
autem quælibet occasiones, novæ sunt scribendi

* Alias CCXVIII.

** Alias CCXIX.

*** Alias CCXXII.

(97) Υπέρ καταπορουμένου. Ita Med. et duo ali. Editi et Coisl. primus, ύπέρ καταπορουμένων.

(98) Αὐτόθι. Coisl. secundus et Reg. secundus

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΕ'.

Ανεπίγραφος, ύπέρ συγγενοῦς.

Πάλιν πεπεισμένος μηδὲν διαμαρτήσεσθαι περὶ οὐ
διν μετὰ τοῦ δικαίου παρακαλέσω τὴν τιμιότερά του,
προθύμως ἡλθον ἐπὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῇ
κοσμιωτάτῃ τῇδε ὄρφανῶν προεστώσῃ, καὶ οἰκιν
οἰκούσῃ ὑδρας τινὸς πολυχεφάλου χαλεπωτέραν. Τοι
πᾶσι δὲ τούτοις ὑπάρχει ἡμῖν τὸ καὶ οἰκεῖως ἔχει
ἀλλήλοις κατὰ γένος. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τὴν
εὐγένειαν, καὶ τῆς τιμῶντα, καὶ τῷ πάππῳ τῶν
ὅρφανῶν τὴν ὁφειλομένην ἀποσάντα τιμὴν, πε-
ρισχέσθαι τινὰ βοηθειαν· ὥστε φορητὴν τοῦ λαοῦ
τὴν κτῆσιν αὐτοῖς καταστῆσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΓ'.

Ανεπίγραφος, ύπέρ καταπορουμένου (97).

Πάλιν πεπεισμένος μηδὲν δεῖσθαι γραμμάτων
τοὺς πρὸς τὴν σὴν χρηστότητα ἀφικομένους, ἵνα τὸ
πλεῖον ποιεῖν ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας ἢ
δοσον δὲ τις παρακαλέσας προτρέψαι τὸ σε πρὸς τὸ
ἀγαθὸν, ὅμως, διὰ τὸ καθ' ὑπερβολὴν φροντίζειν τῶν
υἱοῦ τοῦδε, ἐπιστεῖλαι τῇ καθερῷ σου καὶ ἀλλὰ
ψυχῇ προτήχθην, συνιστῶν σοι τὸν ἐνόρα, καὶ περι-
καλῶν, ἐν οἷς ἀν ἦν δυνατόν, παραγέσθαι αὐτῷ εἰς
τὰ προκείμενα τὴν κατὰ δύναμίν σοι ἐπικευρίαν.
Οτι δὲ οὐδενὸς ἐπέρου δεηθῆσεται προσάτου, τοι
καταξιώσαντος πάσῃ δυνάμει ἡν ἐδωκει σοι δέ Κύριος;
χρήσασθαι εἰς τὴν υπέρ αὐτῷ προστασίαν, ἀκριβῶς;
ἐπισταμαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΖ'.

Ανεπίγραφος, ύπέρ ἐρδεοῦς.

Σπανίας ἡμῖν τὰς πρὸς τὴν σὴν τιμιότερα κατι-
σκευάζεις ἐπιστολὰς τὸ σπάνιον τῶν αὐτόθι (98) ἀπο-
κρίσεων. Δείγμα γάρ ποιούμεθα τοῦ δχλον ἡμῶν
τὸ γράμμα φέρειν τῇ τιμιότητὶ σου, τὸ μὴ δέχεσθαι
ἐφ' οἷς ἀν ἐκάστοτε γράφομεν (99) τὰς ἀποκρίσεις.
Πάλιν δὲ εἰς ἐτέραν μεθίστησι διάνοιαν ἡ ἔννοια τοῦ
πλήθους τῶν περὶ σὲ πραγμάτων, καὶ συγγνώμην
ἔχομεν τῷ τοσαῦτα διὰ χειρὸς ἔχοντι ἐπιλανθα-
μένων ἡμῶν, ὃν οὐδὲ εἰ πᾶσα ἡν σχολή καὶ τεχνή.
διὰ τὸ ταπεινὸν τοῦ βίου μεμνῆσθαι βάθειον. Σὲ μὲν
οὖν δὲ διγιος (1) καὶ ἐπὶ μείζονα τῆς περιφερείας
ἀγάγοι, καὶ τῇ παρούσῃ λαμπρότητῃ συντρέψαι τῇ
ἴκανον χάριτι· ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πρόσφασιν ἀμειβό-
αυτόθι.

(99) Γράφομεν. Idem duo codices cum Med. γρά-
φωμεν.

(1) Ἀγιος. Vaticanus et Claromontanus addunt
Θεός.

μεθα γράμμασιν, ούχ ήκιστα δὲ τὴν παροῦσαν διὰ A vices; ista in primis, propter hunc hominem, quem

libi commendo ac rogo, ut se meas ad te litteras non frustra pertulisse sentiat.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΗ̄

Rogat ut epistolam ferenti ei sua et patre pro sis commendatio.

Baσιλείου, ἀρεπίγραφος, ὑπὲρ πατρών.

Τοὺς ἐκ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀφικομένους συνιστη-
εῖ τοι αὐτὸν τῆς πατρίδος δίκαιον· εἰ καὶ ὅτι τῇ τοῦ
τρόπου χρηστήται πάντας ὑπὸ τὴν ἁυτοῦ ἀγεις
πρόνοιαν, τοὺς ὀπωτῶν δεομένους τινὸς ἀντιλήψεως.
Καὶ τὸν ἐγχειρίζοντα τοῖνυν τὴν ἐπιστολὴν τῇ κο-
μιστητῇ σου, τὸν οὐδὲν τούτο, δέξαι, καὶ ὡς πατριώ-
την, καὶ ὡς δεόμενον ἀντιλήψεως, καὶ ὡς παρ' ἡμῶν
συνιστάμενον σοι· καὶ ἐκ πάντων τούτων ἐν αὐτῷ
ὑπαρξάτω, τυχεῖν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ σου βοη-
θείας εἰς τὰ προκείμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ἀγα-
θοῖς Ἔργοις αἱ ἀνταπόδοσεις, οὐ παρ' ἡμῶν τῶν μι-
κρῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κυονοῦ, τοῦ τὰς ἀγαθὰς
προαιρέσεις ἀμειδομένου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΘ̄

Commendat hospitem omni subsidio in terra extranea egenem.

Ομοίως ὑπέρ ξένου.

Κατὰ πόδας τῆς ἀναχωρήσεως σου ἐπάστη ἡμῖν
οὐδὲν οὔτος δὲ τὴν ἐπιστολὴν σου ταύτην ἀποδιδούς,
χρείαν ἔχων, ὡς ἀνὴρ ἐν ἀλλοδαπῇ διάγων, πάσοις
τῆς παρὰ τῶν Χριστιανῶν διφειλομένης τοῖς ξένοις C
παραμυθίας. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα οὗτός σοι ἐναρ-
γέστερον διηγήσεται· τὴν δὲ βοηθείαν αὐτὸς παρ-
ίξεις, τὴν σοι κατὰ δύναμιν, καὶ ἀναγκαῖαν τοῖς προ-
ειμένοις. Ἐὰν μὲν οὖν παρῇ δὲ τὸ τιμεῖν, αὐτὸς ζε-
κτήσεις πρὸς αὐτὸν δηλονότι. Ἐπει τὰ τῶν πολι-
τευομένων παρέξεις αὐτῷ τὰ σπουδαζόμενα. Οὐ γάρ
μικρῶς μοι μέλει τὸ πάντα αὐτὸν κατὰ γνώμην
εράσιντα ἐπανελθεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚ̄

*Testatur enim qui ad negotia procuranda missus fuerat, elsi re infecta redit, non tamēn pigritia accusandam. Scire atque
quo loco simi res ecclesiasticae.*

Ἀρεπίγραφος, ἐπὶ προσηγορίᾳ.

Διὸ μακροῦ ἡμῖν ὑπῆρξε προσειπεῖν τὴν τιμιό-
τητά σου, τῷ τὸν ἀνακομίζοντα τὰς ἀποκρίσεις πο-
λὺν χρόνον ἐνδιατρίψαι τῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνδράσι
καὶ πράγμασι δυσχερεστέροις (3) περιπεσεῖν.
Ἐνιαυτὸν γάρ δόλον ἀπεξενώθη τῆς ἐνεγκούστης.
Ἀπάταις ἀνθρώπων καὶ διαλύσεσιν ὑπαγθεῖς, εἰ τῆς
παρούσης αὐτῷ κακουργίας κρατήσεις, τοῦ παντὸς
πειράσσεσθαι, διὸ τοῦ κεφαλαίου τῆς ζημιᾶς ἐπήσθε-
σα, ἐν τῇ κατὰ μικρὸν ἀπάτῃ τῆς αἰσθήσεως κλεπτο-
μένης. Ἐπει οὖν ἐπάνεισι, τῶν τε τοῦ ἀέρος ὄχλη-

(2) Πμῶν. Coisl. primus ἡμῖν. Paulo ante legit
κοινωνίας πρὸς πᾶσαν πρόσφασιν. Sed minus intel-
lexit illud ἀμειδόμεθα, cuius haec videtur esse sen-
tentia: Quot occasiones occurruunt, totidem scri-
endi vices usurpo.

(3) Δυσχερεστέροις. Sic uterque Coisl., Med. et

PATROL. GR. XXXII.

446 EPISTOLA CCCXVIII.

Basilii, carens titulo, pro conterraneo.

Eos qui e patria nostra adveniunt, ipsum tibi
commendat patrīz̄ jus : tametsi morum benignitate
cunctos qui quomodocunque tuo auxilio indigent,
sub tuam adducis providentiam. Hunc itaque qui
epistolam comitati tue traditurus est, filium illius
suscipe, et tanquam popularem, et tanquam opis
indigum, denique tanquam per nos tibi commen-
datum ; atque iis ex omnibus unum quoddam illi
contingat, ut scilicet auxilium a te quantum fieri
poterit consequatur in negotiis suis. Liquet autem
bonis operibus paratam esse remunerationem,
non per nos quidem pusillos homines, sed per
Dominum, qui praeclaris institutis mercedem re-
pendit.

EPISTOLA CCCXIX.

Similiter pro hospite.

E vestigio recessus tui accessit ad me alius
iste, qui hanc epistolam tibi porrigit : is velut
homo in terra extranea degens, omni egēt sub-
sidio, quod hospitibus debetur per Christianos.
Et negotium quidem ipse tibi clarius enarrabit :
tu vero auxilium præbebis pro viribus, atque
necessarium rebus præsentibus. Si itaque aderit
præses, ipse videlicet ad eum duces hospitem.
Alioqui, per eos qui rempublicam gerunt con-
scientes ei quæ expedit. Non enim mediocriter mibi
curæ est, ut peractis ex animi sententia omnibus
revertatur.

EPISTOLA CCCXX.

*Reg. secundus. Editi δυσχερεστάτοις. Statim editi
ἀπάταις γάρ, sed vocula deest in mss. quatuor.
Plures autem non habuimus in hanc epistolam.*

* Ex Codicilli Monum. Ec. Gr. I. II, p. 94.
** Ibid., p. 95.
*** Alias CCXXI.

et ab hominum nequitia liberatus : salutamus te per illum, rogantes ut nostri memineris in precibus (nam precum auxilio valde indigemus), simul etiam certiorem te facio, quos beatus episcopus debito solvendo obnoxios reliquerat (siquidem in suo testamento et debiti fecit mentionem, et unde et a quibus illud **447** solvi oportere), eos amicis admonitionibus spretis necessitatem tribunalium exspectare. Quare sodalis noster re infecta rediit, atque haec ipsa rogavit ut de eo testaremur, ne segnitiei aut pigritiae apud tuam dignitatem incusaretur. De his hactenus. Cæterum quo in statu sint res Ecclesiarum, utrum concedatur ut in eodem statu permaneant, an in pejus vergant, aut spem aliquam habeant futuræ in melius mutationis, per aliquem e charis fratribus certiorem me facere digneris.

Α ρών καὶ τῆς τῶν ἀνδρῶν μοχθηρίας ἀπολλαγεῖ, ἀσπαζόμεθά σε δι' αὐτοῦ, παρακαλοῦντες μεμνῆσθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν (πολλῆς γὰρ τῆς ἐκ τῶν εὐχῶν βοηθείας δεόμεθα), καὶ διὰ σημείνομεν, οἱ οἵ τεύθυνοι καταλειφθέντες πρὸς τὴν τοῦ ὄχλου μεταξύ τοῦ παρὰ τοῦ μαχαρίου ἐπισκόπου, ἐπιμνησέντος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ τε τοῦ χρέους, καὶ διὸν προσῆκεν ἔκτισθηναι (4), καὶ διὰ τίνων, ὑπεριδόντες τῶν φιλικῶν ὑπομνήσεων, τὰς ἐκ τῶν δικαστηρίων ἀνάγκας ἐκδέχονται. Διὸ ἀπράτης ἐπανῆλθεν δὲ ταῖρος ἡμῶν, καὶ ταῦτα αὐτὰ τέλεσεν αὐτὸν (5) παρ' ἡμῶν μαρτυρηθῆναι, ὡς μή ἄργιας μηδὲ ῥᾳδυμίας ἔγκλημα σχείν παρὰ τῇ τιμητῇ σου. Ταῦτα μὲν εἰς τοσούτον. Τὰ δὲ τῶν Εὐαγγελίων διπλαῖς ἔχει, εἴτε συγκεχώρηται μένεν ἐπὶ τῷ δικαιούστητος, εἴτε καὶ πρὸς τὸ χείρον ἐκπέπτωσι, τίνα (6) ἐλπίδα τῆς ἐπὶ τῷ βέλτιον ἔχει μετεβολή, γνωρίσαις ἡμῖν διὰ τινῶν τῶν γνησίων ἀδελφῶν κατέξισον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΑ¹.

Auctor hujus epistolæ, quem Gregorium Nazianzenum esse non obscure perspicitur, non sine solilo lepore Theodorus gal, ut his qui ecclesiæ conseptum exstrebant, vinum suppeditet, propterea quod vehemens anni præteriti frigus nesciderat.

Theodorus.

Præterito anno, etc.

Θέολη.

Τὸ παριπτεῦσαν ἔτος, κ. τ. λ.

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni epistolas, epist. 57.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXII².

Rationem reddit cur sero respondeat : roga ut post longam hiemis absentiam saliem ad Paschæ diem cuncti redate.

Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret. C Acceptis tuis dignitatibus litteris, gavisus sum, ut par erat, et Domino gratias egit, atque paratus eram respondere, si quis opportune de rescribendo submonuisset. Nam negotium illud, de quo mihi mandavera, temporis progressu absolutum est. Non erat **448** autem, antequam consecretur, tutum quidquam respondere. Haec mei silentii fuit causa : non enim segnities, neque officii ignoratio. Etiamsi enim omnino piger essem, tamen vitia mea coram tua dignitate occultare omni modo studuisse. Nunc vero non possum ego tui oblivisci, ne brevissimo quidem temporis spatio : aut certe quispiam se ipse potius ignoret : sed sive scribam, sive non, insinuum te meo cordi circumfero : et longam illam hiemis absentiam ita moleste fero, ut precer, si integrum tibi ipsi non est ob eas, de quibus audivi, occupationes, rusticos relinquere, mihi occasionem dari ad loca illa veniendi, ac vera illa tuorum morum integritate ac ornamentis tuis perfruendi. Omnino autem salutarem Paschæ diem nobiscum conaberis transigere, una cum

Ἄγρεπτίγραφος, ἐπὶ φιλιῷ συμπαταχθεῖσαι.

Δεξάμενος τὰ γράμματα τῆς σῆς τιμιότερης ἡσθη, ὡς εἰκός, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, καὶ προθύμως εἰχον ἀντιφθέγξασθαι, διὰ τοῦτο ταῦτα τοῖς περὶ ἀνειγράφων ὑπέμνησε. Τὸ γάρ πρᾶγμα ὑπὲρ οὗ (7) ἐπέταξας ἡμῖν, χρόνῳ ἀλάμδωνες τὴν επάστασιν. Οὐκ ἐνήν δὲ πρὸ τοῦ πέρατος ἀσφαλεῖς οὐδὲν ἀποκρίνασθαι. Αὖτη ἡ αἰτία τῆς σωτῆρος ἡμῶν· οὐ γάρ δὴ ῥᾳδυμία, οὐδὲ δηνοια τοῦ προσήκοντος. Εἰ γάρ καὶ διὼς ἡμεν (8) ῥᾳδυμοί, ἐσπουδάστησαν πάντας ἐπὶ τῆς σῆς τιμιότερος συσκιάσαι ἡμέν τοῦ ἐλαττώματα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπιλαθέσθασι οὐδὲ τὸ βραχύτατον (ἢ πρότερον ἐν τις ἀγνοήσειεν) ἀλλὰ καὶ ἐπιστέλλωμεν, καὶ μή, ἐνιδρυμένον σε ταῖς καρδίαις ἀστυνόμων περιφέρομεν, καὶ πρὸς τὴν μαχράν ἀπόλειψιν τοῦ χειμῶνος οὐταν διεκόλως ἔχομεν, ὥστε εὐησθαι, εἰ μή αὐτῷ σε! (9) δυνατόν, διὰ τὰς ἀκονομένας ἀσχολίας, καταλιπόντοὺς ἀγροτικούς, ἡμῖν ἐγγενέσθαι πρόφασιν ἐπιστήνετοις τόποις, καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐσταθείας τῶν αὐτῶν καὶ τῆς κοσμιότητος ἀπολαύσαι. Πάντως δὲ τὴν ουσιότητον τοῦ Πάσχα μεθ' ἡμῶν ποτέ ταῦτα προθυμηθῆση, μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συμβίουσα.

tio Paris., οὐκ εἶη δέ. MSS. ut in textu. Subinde quatuor codices, σωτῆρος ἡμῶν. Editi σωτῆρος ἡμῶν.

(8) *Hinc.* Deest ea vox in Med. et Coisl. prima. Duo codices, εἰ γάρ καὶ διλως ἔσμέν.

(9) *Ei* μή αὐτῷ σοι. Sanum locum Combebasii corruptum, dum emendare cupit. Legendum putat εἰ μὲν αὐτῷ σοι, repugnantibus codicibus mss. ac ipsi etiam sententia.

¹ Alias CCXII.

² Alias CCXXXIII.

(4) *Ἐκτισθῆται.* Duo codices ἐκτισθαι. Paulo post male in editis ἐκτιστος. MSS. ἐκτιστος.

(5) *Ἄντορ.* Non male deest in codice Vaticano.

(6) *Ἡ τίτα.* Duo codices εἴτε τίτα. Ibidem editi γνωρίσαις. Quatuor mss. ut in textu.

(7) *Ὑπέρ οὗ.* Duo mss., περὶ οὗ. Paulo post edi-

γ καὶ προσαγορεύομεν διὰ σοῦ, καὶ παρακαλοῦμεν Α ornatissima tua conjugē : quam per te salutē ei rogo, ut tradita mibi opera tua ad nos profectio- nem urgeat.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΓ'.

iratis agit Deo, quod Philagris servorum sua ipsius litteras suā conciliaverit : hortatur ut sæpe ad se scribat de a- medicis et ecclesiasticis rebus, ac operam suam Ecclesiarum pacificationi impendat. Cæterum sibi epistolam vero red- ditam a Cyriaco; sed tamen diligentiam suam non defuisse.

Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ (10).

Χάρις τῷ ἀγίῳ Θεῷ· οὐ γάρ διν εἰποιει χάριν
χειν τοὺς ἡδικηδότεις σε, διτι μοι γεγόνασι γραμμάτων
ἰπθεσις. Ἄλλ' ὁ πανταχόθεν εὐεργετῶν ἡμᾶς Κύριος
ἵστι καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν πληροῦν πολλάκις τὰς
παρακλήσεις. "Οθεν καὶ ἡμῖν τὴν εἰκαστητα (11)
ἴνι ἀποδράντων σε (12), εὐφροσύνης ἐποίησεν ἀφο-
ρίην. Ἄλλα γράφοις ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως·
κατὰ γράφων, οὕτω μὲν ἀπὸ χρηστῆς γνώμης,
ἴτιν δὲ ἀπὸ γλώττης κεκαθαρμένης. Καὶ γάρ εἰ μή
μαρτιν προσποεῖσθαι τὸ ἐν τῇ λέξει τερπνὸν, ἀλλ'
ἴνι φυσικῶς πως κατακηλούμεθα παρ' αὐτοῦ, καὶ
κατεῖ ἡμᾶς, οἱ τὸν λόγον χαρίεντες, ὅσπερ οἱ τὰς
μείστας διὰ τῶν χρυμάτων (13). Πολλάς γε οὖν
έμπει τὰς ἐπιστολὰς, καὶ μακρὰς ὡς ἔνι μάλιστα·
οὐ γάρ δὴ ἀρετὴ ἐπιστολῆς ἡ βραχύτης, οὐ μᾶλλον
τὴ ἀνθρώπου. Γράψε δὲ ἡμῖν τὰ τε κατὰ τὸν οἶκον,
ἴκας διάκειται, καὶ αὐτὸς σοι τὸ σῶμα δικαὶος ὑγείας
ἴηι· καὶ, εἰ τὰ τῶν Ἑκκλησιῶν ἥσυχάζεις· μέλει
γάρ σοι καὶ τούτων καλῶς ποιοῦντι. Καὶ μέντοι καὶ
τὶς δύναμις συμπονεῖν τῇ εἰρήνῃ καὶ τῇ ἑνωσει
ἴνι διεστήκατων, μή παραιτοῦ. Οὐ δὲ χρηστὸς Κυ-
κκαλὸς ἥψατο πρότερον τῆς σπουδῆς, καὶ τότε ἡμῖν
ικάνωκα τὴν ἐπιστολὴν· ἐπὶ δὲ (14) τὰ λείψανα τοῦ
ἔργατος ἔσχε συναιρομένους, τὰ ἡμῖν δυνατά.
Ἐπετελμανεν γάρ τῷ χωρεπιστότει τῶν τόπων· δι-
ἴτιν ποιήσῃ τι τῶν προστεταγμένων, αὐτὰ γιωρίσει
ἂν πράγματα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΔ'.

Hortatur ut sibi caveat a Patricio homine vaſerrimo.

Παστορίῳ (15) Ιατρῷ.

Δεῖγμα (16) τοῦ μή παρέργως σε ἔχειν περὶ ἡμᾶς,
ἢ εὔθις δικ' αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, τῶν θυρῶν τῆς εἰσ-
θου (17) προσφέργεσθαι ἡμᾶς. "Εστι μὲν οὖν καὶ
ἴνι σπουδῆς δέξιον, τὸ ἀντυχεῖν γράμμασι φιλικοῖς·
ἴτιν δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις χρείαν ἀνύπ τὰ

(10) Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ. Sic tres vetustissimi
codices, itidem ut editi. Reg. secundus et Coisl.
secundus, Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ. Reg. primus, Φιλα-
γρίῳ, tantum. Duo idem mss. initio epistole, ὑπο-
κλειται.

(11) Εἰκαστητα. Sic uterque Coisl. cum Regio
primo et Paris. Huic scripturæ faveit etiam Vatica-
nus, qui habet, ἐκκαστητα. Harl. et Reg. primus
cum editis, σκαστητα.

(12) Ἀποδράτων σε. Sic Harl., Coisl. primus,
Reg. primus et Vat. Editi, ἀποδρασάντων σε. Claro-
m., ἀποδράντων σου.

(13) Κοουμάτων. Ita tres vetustissimi codiees
mss. et alii duo. Editi, χρουμάτων.

(14) Ἐπὶ δέ. Sic mss. Editi, ἐπὶ δέ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXIV'.

A ornatissima tua conjugē : quam per te salutē ei
rogo, ut tradita mibi opera tua ad nos profectio-
nem urgeat.

Philagrio Arceno.

Gratiae Deo sancto ; non enim dixerim me gra-
tiam habere his qui te læsserunt , quod mihi litt-
rarum occasio extiterint. Sed qui nos undecun-
que beneficiis afficit Dominus , novit per ipsas
etiam molestias implere sæpe consolationes. Unde
et mihi levitatem eorum qui a te ausfugerunt ,
gaudii occasionem effecit. Verum, qualibet oblate
occasione , ad me scribe , cum scribas talia , ex
voluntate adeo bona, et lingua adeo pura. Quan-
quam enim orationis suavitatem sectari me non
affirmo , tamen natura duce per illam demulceor ;
et vos quorum oratio suavis est ac jucunda , me
perinde ducitis, ac apes tinnitibus ducuntur.
Multas igitur mitte epistolās , et quam poteris
longissimas ; non enim virtus epistolæ brevitas ,
non sane magis quam hominis. Scribe autem no-
bis et de rebus tuis domesticis, quo sint loco ; et
corpus tuum ut valeat, et utrum res Ecclesiarum
tranquillæ sint. Nam et hæc tibi curæ sunt , nec
immerito. Imo etiamsi qua facultas de pace et
dissidentium conjunctione allaborandi , ne refu-
gias. Cæterum bonus ille Cyriacus prius diligen-
tia usus est, et tunc mibi reddidit epistolam : de-
inde ad id quod supererat negotii adjutores nos
habuit pro nostris viribus. Scripsimus enim ad loco-
rum chorepiscopum : qui quidem utrum aliquid ex
iis, quæ in mandatis habet perfecturus sit, res ipsa
demonstratura est.

449 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXIV''.

Pasinico medico.

Argumento est me a te non negligi , quod
statim ab ipsis judicii, ut illa dicam, januis me
salutasti. Atque illud quidem optabile est , lit-
teras amicas accipere : sed si quæ scribuntur, in
rebus maximis usui sint , certe in pretio longe

(15) Παστορίῳ. Clarom., Παιωνίᾳ.

(16) Δεῖγμα. Editi addunt, μέγιστον, sed deest illa
vox in sex codicibus. Ibidem Coisl. primus, ἔχει
πρὸς ἡμᾶς. Coisl. secundus et Reg. secundus, μή
παρέργως ἔχειν.

(17) Τῆς εἰσόδου. Magis arrisit hæc scriptura
Reg. secundi et Coisl. secundi, quam quod legitur in
aliis codicibus et editis, τῆς δόου, ab ipsis viae januis.
Εἰσόδος in epist. 289 et 307 idem sonat ac judicium,
sive introitus in causam, qui quidem sensus mirifice
quadrat cum hac epistola. Ibidem Coisl. primus, προ-
σφέργεσθαι. Paulo post Med., Harl., Coisl. primus,
et δὲ καὶ τὴν... ἀνύπ.

* Alias CCCLV.

** Alias CCCLXXV.

majori sunt habenda. Itaque pro certo scias, Patricium virum perquam optimum tanta suadet pharmaca in suis labiis ferre, ut, non modo quod tu scripsisti, sed etiam si Sauromatam quemdam aut Scytham offenderit, ei facile quidquid libuerit persuadeat. Verumtamen illa hilaritatis verba non ex corde proficiscuntur. Jamdudum enim obtinuit illa species, voce tenus simplices esse et ineptos, ac paratos res suas cuivis judicio committere; sed ubi ad rem ipsam ventum erit, tu vero illic haud reperiari. Sed haec apud te dicta sint, ut ipse agnoscas virum hunc alioqui non eum esse, quem facile ducas quo velis; atque etiam in animum tuum inducas, nequaquam verbis decoris attendere, sed dum rebus ipsis comprobentur, expectare.

Α γραφόμενα, πολλῷ πλεόνος δέξια γίνεται θάλωσις. Εὖ τοίνυν (18) ισθι, ὡς ὁ τὰ πάντα (19) δριπτας ἀνήρ Πατρίκιος τοσαύτα ἐπὶ τῶν χειλέων εὐτὸν τῆς πειθοῦς φέρει φάρμακα, ώστε μὴ δι: σὺ (20) ἐπέστειλας, ἀλλὰ καὶ Σαυρομάτην τινὰ ἢ Σκύθην λέπτη, πείσας ἀν (21) βαδίως περὶ ὧν ἐθελήσειν. Οὐ μή ἀπὸ καρδίας ἐστὶ τὰ τῆς εὐφροσύνης (22) ἐκεῖνα ρήματα. Πάλαι γάρ επιτεθεντας τὸ σχῆμα τούτο μέχρι φωνῆς (23) χρηστούς καὶ ἀπειροχάλους δῆθες καὶ ἐτοίμους είναι ἐπιτρέπειν παντεὶ δικαιοτηρίᾳ τοις αὐτούς· ἐπειδὸν δὲ ἐπ' αὐτῶν γίνωνται τῶν πραγμάτων, μή σὺ γε ἔκει (24) τύχοις. Ἀλλὰ ταῦτα μέν μοι πρὸς σὲ εἰρήσθω, τὸν αὐτός τε εἰδεῖς (25) καὶ (26) τὸν δινόρα οὔτε ἀλλως ὅντα εὐπαράγωτον, εἴτε καὶ παρὰ ασαντοῦ πεισθῆς, μή τῇ τῶν ρημάτων προσδέσῃς εὐπρεπείᾳ, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναμένων ἐλέγχους.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXV^o.

Gratias agit quod ad se scripserū per communem filiam Icelium, quam laudat per honoriſſime.

Magniniano.

Satis erant vel litterae tuæ gravitatis ad me omni laetitia perfundendum. Nunc vero cum et mulierum ornatissima, communis nostra filia Icelium, tuam mihi epistolam tradidit, laetitiam meam plus quam duplicavit non solum quod viva sit imago probitatis tuae, sed etiam quod per se omne demonstret virtutis studium. Quare primum quidem eam libenter excepti propter te, deinde vice versa, beatum te propter illam prædicavi, quod te talis liberorum educationis merces maneat a Domino Deo. Utinam autem et te aliquando videamus, atque bonis tuis perfruamur, neque corporis infirma valetudine, neque ulla alia molestia congressum nostrum impeditente.

450 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXVI^o.

Salutis oblata occasione et hortatur, ut per totam vitam Dei meminerit.

Sine inscriptione, admonitionis causa.

Dedit mihi Deus sanctus commodissimam lit-

• Alias CCCLXXXI.

• Alias CCXXIV.

(18) Εὖ τολμήσ. Medicæus codex, σὺ τοίνυν.

(19) Ήσει δ τὰ πάντα. Duo mss. δι: δ τάντων.

(20) Μὴ δι: σὺ. Coisl. primus et Med., μηδ δι: σὺν.

(21) Πείσαι δι. Sic Coisl. primus. Tres alii recentiores, πείσαι δι. Editi πείσαι δι.

(22) Εὐγροσύνης. Sic mss. Διφροσύνης.

(23) Φωνῆς. Editi addunt, εἶναι, quod deest in quatuor mss. iisque antiquissimis. Ibidem Coisl. secundus, ἑτοιμως ἐπιτρέπειν. Idem codex cum tribus aliis habet, καθ' ἑαυτούς.

(24) Ξεῖ. Deest ea vox in codice Medicæo.

(25) Εἰδεῖς. Mss. quatuor, εἰδῆς. Mox codex Medicæus, πεισθεῖς.

(26) Κατ. Fortasse istud κατ collocandum sit statim ante vocem ξεῖ quia mox sequitur. Edīt.

(27) Μαγνινιανός. Hunc Magninianum diversum esse puto a Magaeniano coniuite, ad quem scripsit

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΕ^o.

Μαγνινιανός (27)

Ἐξήρχει καὶ τὸ γράμμα τῆς αειμνήτητός σου ταῖς ταῦταιν ἔξεργάσασθα εὐφροσύνην. Νυνὶ δὲ καὶ ἡ κοσμιωτάτη γυναικῶν Ἰχελίον (28), ἡ πονητὴ θυγάτηρ τῆς τημῶν, τὴν ἐπιστολὴν ἀποδούσα, πλέον δὲ εἰς τὸ διπλάσιον τὴν εὐφροσύνην ἐπηγένησεν· οὐ μόνον τῷ ἔμψυχῳ εἰκὼν είναι τῆς σῆς (29) καλοκαγάθεις, ἀλλὰ καὶ τῷ πάρ' ἑαυτῆς πᾶσαν ἐπιδεινύναι ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Μοτε πρότερον αὐτὴν ἀσμένους ἐξάμενοι διὰ σὲ, ὑστερον ἀναστρέψαντες ἐμακρισμένοι σε δι: αὐτὴν, δτι τοιαύτης τεκνοτροφίας μισθοί σε μέγουσι παρὰ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ. Ἄλλοι μέν ποτε καὶ αὐτὸν σὲ, καὶ τῶν ἐν σοι καλῶν ἀπολαύσαιμεν, μήτε ἀρρωσταῖς, μήτε ἐτέρας τινὲς δυσχερεῖς ἐμποδιζούστης τημῶν τῇ συντυχίᾳ (30).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΓ^o.

Ἄρεσπιγραφος, ἐπὶ τουθεσίᾳ.

Ἐδώκεν τὴν δ ἄγιος Θεὸς οἰκειωτάτην πραγμά-

Basilius epistolam 175. Non solum comitis titulus D deest in hac epistola, sed etiam Μαγνινιανός vocatur in codicibus Harl., Coisl. secundo et Reg. secundo et editis. In Medicæo autem et Coisl. primo dicitur Μαγνημανός. Sic etiam Harleanus secunda manu. At in epistola 175 Medicæus codex habet, Μαγνινιανώ, Coisl. primus et Clarom., Μαγνημανός. Editi, Μαγνημανώ. Quanquam forte hæc variaates librariorum negligentiæ sunt tribuendæ,灌々que et idem Magninianus, sive Magnemianus, sive etiam Magnemianus. Nonnulli codices initio, ἐξεργάσασθαι.

(28) Ἰχελίον. Vat. et Bigot., Εἰκέλιον.

(29) Τῆς σῆς. Sic Harl., Coisl. primus. Editi, τῆς νημετέρας. Paulo post iidem antiquissimi codices habent, δειχνύναι, et infra, Δεσπότου Χριστού Harleanus tamē secunda manu, Θεοῦ.

(30) Τῇ συντυχίᾳ. Nonnulli codices, τὴν συντυχίαν.

των (31) υποθεσιν, τον ἀδελφὸν τὸν δὲ γνωρίσας ἡμῖν, ἀνδρός, φατὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὴν σὴν ιμιστητὰ ἐχρησάμεθα τῆς ἑγγράφου (31*) ταύτης μιλίας ἡμῶν διακόνῳ εὐχόμενοι τῷ Θεῷ, ἐπὶ μεῖν· σε περιφανεῖς καὶ δόξης προΐόντα, κοσμεῖν καὶ μᾶς καὶ τὴν πατρίδα πᾶσαν τῇ οἰκείᾳ σεαυτοῦ ἰρετῇ (32). Παραχαλοῦμεν δέ σε παρὰ πάντα τὸν ἵνα μεμήσθαι τοῦ κτίσαντός σε Θεοῦ καὶ τιμῆσαν· ἵνα πρὸς τῇ τοῦ βίου τούτου λαμπρότητις ἔτι μὲν τῆς (32*) οὐρανίου δόξης ἀξιωθῆς, ἃς ἔνεκεν πάντα ποιήσονται ἡμῖν, τοῖς πρὸς τὴν μακαρίαν ἐπίδει

A terarum occasionem : qui mihi bunc fratrem notum fecit, virum nempe illum, quo ad tuam dignitatem revertente hujus per litteras colloquii ministro usus sum : Deum rogans, ut magis ac magis dignitate ac gloria crescens, et nos, et patriam omnem propria tua virtute exornes. Adhinc autem te, ut per totam vitam Dei memineris, qui te condidit, ac honore cumulavit : ut præter hujus virtutem splendorem adhuc etiam gloriam coelestem consequaris : ob quam nobis, qui ad beatam spem vitam nostram dirigimus, facienda sunt omnia.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΖ'.

Viro præpotenti bene precatur, ob honorem sibi ab illo habitum. Hortatur ut ad Ecclesiae defensionem incumbat Αἰτεπίγραφος, ἐπὶ παραλήσει.

Ταῦτα δὲ παρόντας ἡμᾶς ἐτίμησας, καὶ ἀπόντων μηδῆσθαι καταξιεῖς (33) (ἥλθε γάρ εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστο), παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου γένοιτο σοι ἀνδιστοῖς· καὶ σε ἰδοιμεν (34) ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς θαυματησίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς εἰδόταιμον· ἵνα ὥσπερ τῆς ἵνταῦθα περιφανεῖς ἔξισται, οὕτω καὶ παρὰ τῷ οὐρανῷ βασιλεὺς σεμνότητος ἀπολαύσῃς. Παραχαλοῦμεν οὖν προηγουμένως, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαρκῇ παρασχέσθαι τὴν πονηρήν· ἐπειτα καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς εὐμενὲς ἐπαυξῆσαι, μνήμης τα πάσχεις καὶ προστασίας ἡμᾶς ἀξιοῦντα, πεμψαντες ἡμᾶς καὶ γράμματαν· ὡστε ἀπόδειξιν ἡμᾶς ἔχοντας, στεις οὐ βαρύνη ἡμᾶς ἐπιστέλλοντες (35), συνεχέστερὸν σου τῇ μεγαλονοίᾳ καταθαρίσσεις.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXVII*.

Sine inscriptione, exhortatoria.

C

Pro eo quod præsenti mihi honorem habuisti, et absentis meminisse dignaris (ita enim auditio ne accepi), remunerationem consequaris a Domino optimo: teque videamus in magna illa justi judicii Dei nostri die ob bona opera probatum et spectatum: ut quemadmodum in hac vita inclaruisti, ita etiam splendorem apud celestem regem adipiscaris. Adhortamur igitur te ante omnia, ut in Dei Ecclesiam juge conferas studium: deinde etiam, ut benevolentiam in nos adaugeas, meque recordatione omni ac patrocinio dignatus, litteris etiam honestes, ita ut ubi compertum erit me tibi molestum non esse, audeam ad tuam magnanimitatem crebrius scribere.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΗ'.

Salutai Hyperechium, seque ait non melius solito valere.

*Υπερεχίω.

Καὶ προσαγορεύω τὴν τιμιότερά σου, καὶ εὔχομαι σοι τὰ ἀγαθά· ἐμαυτὸν δὲ καταμηνύω σπουδὴν γινεταί πάντως εἰδέναι τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲν δμεινον ἢ συνηθείας πράττοντα (36). Τῶν γάρ δυσφημώρων φείδομαι, ὡς ἀν μὴ πάνυ λυποίην τὸν τὰ δησταίς ἡμῖν συνευχόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΘ'.

Gratias agit ob pieces ad se missos, sed multo magis ob litteras.

Φαλερίω.

Πάντα τὸν δέως ἐτέρφθην τοῖς ποταμοῖς Ιχθύσι, μνηματίσας (37) αὐτῶν τὴν φυγὴν ἢν ξεφυγον ὑπο-

D

Phalerio.

(31) Πρατημάτων. Commodissimam negotiorum extiendorum occasionem. Legendum putat Combeinus, γραμμάτων. Valde arridet hæc sententia; d quia nullus savel ms. codex, nihil ausi sumus ipso contextu mutare.

(31*) Ἐγγράφον. Ita mss. omnes. Editi, ἑγγράφοι.

(32) Ηλαστ... δρετῆ. Hæc addita ex Med., Coisl. imo, Vat. et duobus aliis.

(32*) Ετι καὶ τῆς. Primam vocem addidimus ex iisque mss.

(33) Καταξιοῖς. Ita mss. quatuor: editi, καταξιοῦς. Paulo post Medicæus codex. ήλθεν γάρ ὡς

ἡμᾶς.

(34) Ἰδοιμεν. Sic duo mss. Editi, ίδωμεν. Paulo post mss. tres, ήξιωσεν.

(35) Ἐπιστέλλοτας. Editi addunt, σοι, sed deest hæc vocula in quatuor mss. Deest etiam ἡμᾶς in codice Vaticano.

(36) Πράττοντα. Ita mss. Editi, πράττοντι.

(37) Μηνούματησας. Hæc scriptura, quæ in editis et nonnullis exstat mss. ac olim prima manu existit in Harlaano, displicet Combeisio, legendum.

* Alias CCXXV.

** Alias CCCLXVII.

*** Alias CCLXXXII.

tum ex glacie tectum subeundo ceperant. Ego A δραμόντες τὴν σκέπην τὴν ἐκ τοῦ χρύσου. Υψών
tamen tuas litteras pluris facio quam pisces. Quapropter scribas potius quam mittas. Quod si tibi
magis libuerit silere, saltem pro me precari ne
intermittas.

δὲ ἡμῖν τιμώτερά σου τὰ γράμματα. "Όστις ἐπί-
στελλε μᾶλλον ἢ ἀπόστελλε. Εἰ δὲ ἤδην σοι συ-
νῆπεν (38), σὺ δὲ ἀλλ' εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν μὴ δι-
λιπης (39).

EPISTOLA CCCXXXI.

Queritur quod ad se non scribal.

Sine inscriptione.

Diligi te a me, disce ex his quae scribo : me a
te odio haberi, ex silentio agnovi. Scribe saltem in
posterum, calamo et atramento ac exili charta aman-
tes redamans.

EPISTOLA CCCXXXI.

*Queritur quod iterum eadem de re scridere cogatur, monet ut vel sibi obsequatur, vel causam reddat, car non ob-
secutus sit.*

Sine inscriptione.

B

'Ανεπίγραφος (41).

Frustra de iisdem bis scribitur. Aut enim res
eius naturæ non est, ut emendari possit, ac frusta
nobis adeuntes molesti sunt : aut nos contemnunt
qui epistolas accipiunt, sive desipimus con-
temptoribus scribentes. Cum igitur jam de eodem
acceperis litteras, coactusque sim denuo scribere ;
aut corrigere, si potes : aut causam indica cur quae
præceperam non sint jamdudum peracta.

Μάταιόν ἐστι δις περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστολῶν.
Η γάρ φύσιν οὐκ ἔχει διορθώσεως τὸ πρῆγμα, καὶ
μάτην ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ προσόντες, ἢ οἱ δερόμενα
τὰς ἐπιστολὰς παρορῶσιν (42) ἡμῶν· καὶ οὕτοι μα-
ταιορροῦμεν τοῖς καταφρονηταῖς (43) ἐπιστέλλο-
τες. Ἐπει τοῦ διηγή περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδέξαντα γράμματα,
ἡγαγάκασθμεν δὲ καὶ δεύτερον ἐπιστελλαὶ· ἢ διέρθε-
σαι, εἰ τοι δύναμις, ἢ γνώρισον ἡμῖν τὴν αἰτίαν δὲ
ἢ πάλαι οὐ γέγονε τὰ προστεταγμένα.

EPISTOLA CCCXXXII.

Peracute nimium silentium exprobrat.

Alia sine inscriptione.

C

"Αλλη διεπίγραφος.

Unum vitæ indicium est sermo. Quomodo igitur
tu super terram versari putaberis, nunquam lo-
quens? Sed pelle silentium istud tuum, scribens
nobis, ac te vivere indicans.

"Εν γνώρισμα τοῦ ζῆν διάλογος. Πῶς δε σὸν ὑπὲρ
γῆν εἶναι νομισθεῖς, μηδέποτε φθεγγόμενος;
'Αλλ' ἀπωσαι τὴν σιωπὴν σου, γράψας ἡμῖν, καὶ
ἐμφανίσας σεαυτὸν διτεπερ ζῆς.

EPISTOLA CCCXXXIII.

Monet ut notas et characteres perfectos faciat, et interpunctionibus sit attenus.

Notario.

D

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΓ.

Sermones naturam habent alatam. Quapropter
notis indigent, ut avolantium celeritatem scriptor
apprehendat. Tu igitur, o puer, notas ac chara-
cteres perfectos facias, 452 et loca ex ordine
interpunctionibus distingue. Nam pusillo errore
multa vitiatur oratio; scriptoris autem diligenter
perficitur sermo.

Notariph.

Οι λόγοι τὴν φύσιν ὑπότεττον ἔχουσι. Διὸ τῶν
σημείων χρήσουσιν, ἵνα ἴσταμένων αὐτῶν λέσῃ (43)
τὸ τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, δι παι, τὰ χαράγμα
τελεῖα ποιει, καὶ τοὺς τόπους (44) ἀκολούθας κατ-
στίζε. Έν γάρ μικρῷ πλάνῃ πολὺς ἡμέρηται λόγος
τῇ δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθῶται τὸ λεπ-
μενον.

διατελεπηγ.

(40) *Φιλοῦντας.* Harl., φιλοῦντα.

(41) *'Ανεπίγραφος.* Reg. secundus et Coisl. se-
cundus addunt περὶ τοῦ αὐτοῦ. Editi τῷ αὐτῷ. Iden
codices infra habent ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν, quod melius
videtur, quam quod est in editis ὑμῶν διογλοῦσιν.

(42) *Παρορώσιν.* Coisl. secundus et Reg. secun-
dus ὑπερορώσιν.

(43) *Καταφρονηταῖς.* Ita mss. Editi καταφρονηταῖς.

(44) *Πῶς δε σὸν.* Quatuor mss. πῶς γάρ σι. Ibi
dein ex Med. et Coisl. primo legimus ὑπὲρ γῆς εἰ πολὺ^{τόπος} post φθεγγόμενος. Editi δὲ γῆς εἰ τὸν τόπον.

(45) *Αδεη.* Medicensis et Reg. secundus λίθοι.

(46) *Τοὺς τόπους.* Ita Reg. secundus, Coisl. pri-
mus et Med. Editi τοὺς τόπους.

que putat, μὴ κακήσας, non vituperavi. Legitur in
quatuor mss., μὴ κακίσας. Med., μὴ μνησικακή-
σας. Hujus lectionis hæc erit sententia: non vitu-
perat Basilius piscium fugam, fortasse quia sub
glacie creverant. Sed magis arridet vulgata scriptura,
nec sine lepore significat Basilius ultum se esse
fugam piscium, et laborem in illis capiendis impen-
sum.

(38) *Σιωπῆς.* Editi, τὸ σιωπᾶν, sed deest articu-
lus in quatuor mss.

(39) *Διαλιπηγ.* Ita Reg. primus, Harl. et Coisl.
primus et Bigot. Tres alii, μὴ διαλέποις. Editi, μὴ
• Alias CLXXVI,

• Alias CCXL.

• Alias CLXXVII.

• Alias CLXXVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΔ'.

Multa tradit p̄ceptia recte scribendi.

Καλλιγράφῳ (47).

A

Ορδὸν γράφε, καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὁρθῶς· καὶ μῆτε αἰωρεῖσθω πρὸς ὑψός τὴν χεῖρα, μῆτε φερέσθω καὶ κρημνῶν. Μῆδε βιάζου τὸν κάλαμον λοξὰ βαθύειν, ὡσπερ τὸν παρ' Αἰσώπῳ καρκίνον· ἀλλ' εὐθὺς γώρει, ὡσπερ ἐπὶ στάθμῃς βαθίζων τεκτονίτης (48), ἢ πανταχοῦ φυλάττει τὸ Ισον, καὶ πᾶν ἀναιρεῖ τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γάρ λοξὸν, ἀπρεπές· τὸ δὲ εὐθὺς, τερπνὸν τοῖς ὁρθῶν, οὐκ ἔν τον ἀνανεύειν καὶ κατανεύειν, ὡσπερ τὰ κηλῶνεια, τοὺς ὁρθαλμοὺς τῶν ἀναγικωσκόντων· ὅποιόν τι κάμοι συμβόληκε τοῖς γράμμασιν ἐντυχόντι τοῖς σοίς. Τῶν γάρ στίχων κειμένων κλιμακήδον, ἥντικα ἔσει μεταβολεῖν ἐφ' ἔτερον ἀφ' ἔτερου (49), ἀνάγκη ἡνὶ ἐξορθοῦν πρὸς τὸ τέλος τοῦ προσιόντος (50). Ἐνῷ μηδαμοῦ φαινομένης τῆς ἀκολουθίας, ἀνατρέχειν ἔσει πάλιν καὶ τὴν τάξιν ἐπιτητεῖν, ἀναποδίζοντα καὶ παρεπόμενον τῷ αὐλακί, καθάπερ τὸν θησέα τῷ μὲν τῆς Ἀριάδνης φασί. Γράφε τοίνυν ὁρθῶς, καὶ μὴ πλάνα τὸν νῦν τῷ πλαγίῳ καὶ λοξῷ τῶν γραφῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΕ'.

Significat Basilius se libenter omnes Cappadoces Libanio erudiendos missurum: max autem multit nobilem adolescentem, amici filium, quem Libanio commendat.

Βασίλειος Λιβαρίῳ.

Αἰσχύνομαι καθ' ἓνα σοι προσάγων τοὺς Καππαδόκας, ἀλλὰ μὴ πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πείθων, λόγων καὶ παιδεύσεως (51) ἀντιποιεῖσθαι, καὶ σοὶ κεχρῆσθαι τῆς ἀσκήσεως διδασκάλῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τάντον εἰσάπαξ ἐπιτυχεῖν, τὰ προστίχοντα σφίσιν αὐτοῖς αἰρουμένων, οὐχ οἷον τε· τοὺς ἐκάστοτε πειθομένους παραπέμπομέν (52) σοι, τοσοῦτον αὐτοῖς χαρίζομενος, δοσον καὶ οἱ τοῖς διψώσι καθηγούμενοι πρὸς τὰς πηγάς (53). Ὁ δὲ νῦν προσιών, μηκρὸν ὑπερον διατοῦ ἐνεχεν σπουδασθῆσεται, ἐπειδάν σοι συγγένηται. Νῦν δὲ ἀπὸ πατρός ἔστι γνώριμος, μέγα ἐπὶ ὁρθότητι βίου καὶ δυνάμει πολιτικῆς παρ' ἡμῖν λαβόντος δνομα· δὲς καὶ ἐμοὶ (54) εἰς τὴν ἀκραν φιλίαν ἵμοσται. Ἡς ἀμειβόμενος αὐτὸν, τῷ παιδὶ ταύτην τὴν χάριν δίδωμι, σοὶ ποιῶν αὐτὸν γνώριμον· πρᾶγμα μεγίστης εὐγῆς δέξιον τοῖς ἀρετὴν ἀνδρὸς χρήνειν ἐπισταμένοις.

(47) Καλλιγράφῳ. Addit Harl. στρεβλοὺς ποιοῦντες τοὺς στίχους, τοικούσος facienti versus. Quinque alii codices πρὸς καλλιγράφον.

(48) Ἐπὶ στάθμῃ... τεκτονικῆς. Nonnumini codices στάθμῃ... τεκτονικῇ.

(49) Ἐφ' ἔτερον ἀφ' ἔτερου. Ita sex mss. Editio ἀφ' ἔτερου εἰς ἔτερον.

(50) Τοῦ προσιόντος. Ita tres vetustissimi codices cum Reg. secundo et Coisl. secundo. Editio τοῦ προλόντος.

(51) Παιδεύσεως. Editio addunt τῆς σῆς, quæ verba

EPISTOLA CCCXXXIV.

Librario.

Recta scribe, ac rectis utere versibus: nec evenhatur in altum manus, nec feratur in præcipitia. Neque cogas calamum oblique instar cancri Æsopici procedere: sed recta perge, velut ad amussim progrediens fabrilem, quæ ubique servat sequalitatem, et inæqualitatem omnem tollit. Quod enim obliquum, indecorum est: quod autem rectum, jucundum aspicientibus, non sinens legentium oculos sursum ac deorsum instar tollenonum commeare: quale est quod mihi accidit scripta tua legenti. Cum enim versus in scalse modum disponerentur; ubi ab altero ad alterum erat transeundum, necesse erat ad finem proximi assurgere: in quo series cum nunquam apparet rereret, erat rursus recurrendum, ordoque inquirerendus retrocedendo, sulcumque sequendo, quemadmodum Theseum Ariadnes filium secutum quissem ferunt. Scribe igitur recta, nec mentem oblitigate scriptorum atque inæqualitate in errorem inducas.

EPISTOLA CCCXXXV.

Basilius Libanio.

Pudet me tūi Cappadoces singulatim adducere, ac non omnibus adolescentibus persuadere, ut litteris ac doctrinæ dent operam, teque ut tantum exercitationis magistro. Sed quia omnes simul nancisci non possumus ita affectos, ut convenientia sibi ipsis eligant; quibus subinde persuadeo, eos ad te mittō, tantum in eos conserens beneficī, quantum qui sitientes ad fontes deducunt. Qui vero nunc te adit, paulo post sua ipsius causa in pretio erit, postquam tecum fuerit versatus. Nunc autem ex patre notus est, magnum integratæ vitæ ac civili potentia apud nos habente nomen, mibique summa amicitia devincto. Pro qua ut illum remunerer, hoc filio beneficium tribuo, ut ipsum tibi discipulum faciam; rem sane maximis votis dignam apud eos, qui de viri virtute scienter judicant.

D multo melius absunt ab omnibus nostris mss. codicibus.

(52) Παραπέμπομεν. Sic mss. codices magno consensu. Editio παραπέμπομεν.

(53) Πρὸς τὰς κητῆς. Præpositio addita ex codice Harlaeano.

(54) Ος καὶ ἐμοι. Coisl. uterque et Reg. secundus δὲς καρποι. Ibidem Medicæsus, Coisl. secundus et Reg. secundus εἰς τὴν ἀκραν καὶ μεγάλην φιλίαν.

Alias CLXXX.

Alias CXLI.

453 EPISTOLA CCCXXXVI :

Declarat Libanius se Basili adolescentis virtutem admiratum esse, et Celsi fortunas laudasse, quod is una cum Basilio Athenas peteret : ubi autem dediticii Basilium, reversum in patriam, praestantissimum viie genus amplexum esse, et ipsum et Cappadoces beatos existimasse. Basili laudes de Firmino confirmat. Querii quid Firminus rerum agit : cuncte virtutem laudat, partum de illo queritur.

Libanius Basilio.

1. Aliquandiu est quod ad nos Cappadoces venit adolescentis. Primum hoc lucrum quod Cappadoces. Sed et ex prima familia ille Cappadoces. Alterum hoc lucrum est. Sed et litteras admirandi Basilii afferens nobis. Quo quid majus quis dixerit? Ego enim, quem tui oblitum putas, etiam olim adolescentem reverebar: et temperantia cum senibus certantem videns, idque in illa urbe quae voluptatibus scatet, et disciplinarum jam partem magnam consecutum. Sed quoniam tibi visendas quoque Athenas duxisti, idque Celsi persuasisti; gratulabar Celsi, quod ab animo tuo penderet. Cum autem reversus essem, patriamque incoleres, mecum ipse dicebam: Quid nunc nobis Basilius gerit, et quod vita genus amplexus est? Num in foro versatur, veteres illos rhetores imitatus? an rhetores fortunatorum patrum filios efficit? Cum autem nonnulli venissent, qui nuntiarent te viam longe his praestantiorem ingressum esse, hocque magis spectare, quomodo Deo amicus evadas, quam quomodo aurum colligas; et te et Cappadoces beatos prædicabam; te quidem, qui talem te esse velles; illos vero, qui taitem possent civem ostendere.

2. Firmum autem illum ubique constantem perdurasse satis scio; hinc enim ei eloquentiae facultas. Sed cum laudes multas adeptus sit, haud scio an unquam tantas, quantas nunc ex tuis litteris intellexi. Quod enim tu es, qui dicas neminem illius gloriam superasse: quam hoc illi honorificum censi debet? Puto autem hos a te prius missos esse, quam Firminus videres; neque enim de illo nihil habuissent litteræ. Et nunc quid rerum agit, aut quid meditatur Firminus? Distineturne adiuc nuptiarum desiderii? an illa jamdudum cessarunt, sed urgeat curia ac omnino necesse est manere? an est spes aliqua illum denuo studiorum socium fore? Det nobis aliquid responsum, atque illud quidem, ut opto, commodum. Sed si quid creabit molestiae, saltem nos respiciendi ad portas molestia liberabit. Sed si Firminus nunc Athenis versaretur, quidnam facerent vestri curiales? Num Sala-

* Alias CXLIII.

(55) *'Ο Καππαδόκης.* Hæc desunt satis commode in Regio secundo et Coisl. secundo. Mox Medicæus ðti τις.

(56) *Ωρητηρ.* Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ὥρμησεν.

(57) *Τρέπεται.* Non male Coisl. secundus et Reg. secundus τρέψεται.

(58) *Εὐδαιμονία.* Nonnulli codices recentiores εὐδαιμόνια.

(59) *Φίρμως.* Sic mss. novem. Editi Φίρμινος. Scriptura veterum codicum hinc etiam confirmatur, quod is quem tantopere laudaverat Basilius in epistola sua, necessario distinguendus a Firmino, de quo nihil habuerant Basili litteræ. Illud autem, ως

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΓ^η.

A

Λιβάριος Βασιλειφ.

1. Διὰ χρόνου πρὸς ἡμᾶς Καππαδόκης ἦκει νέος. Έν τούτῳ κέρδος, δὲ τὸ Καππαδόκης. Ἄλλα καὶ τῷ πρώτῳ γένους οὗτος ὁ Καππαδόκης (55). Δεῦτε τοῦτο κέρδος. Ἄλλα καὶ γράμμα τοῦ θαυμαστοῦ Βασιλείου κομίζων ἡμῖν. Τούτη μὲν, δου τίς εἴται μεῖζον; Ἐγὼ γάρ διπλαίσθαι σου νομίζεις, καὶ πάλαι νέον δυντα ἥδουμην· σωφροσύνη τε πρὸς τοὺς γέροντας ἀμιλλώμενον ὄρων, καὶ ταῦτα ἐν ἔκεινῃ τῇ πόλει, τῇ ταῖς ἕδοντας βρυούσῃ· καὶ λόγων ἑρμηνῶν καὶ πάραν κεκτημένον μεγάλην. Ἐπειδὴ δὲ φήμης ἐν καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδεῖν, καὶ τὸν Κέλσον ἐπειδή συνέχαιρον τῷ Κέλσῳ, τῆς οἵτις ἀξιοτημένου ψυχῆς. Ἐπανήκοντος δέ σου καὶ ἔχοντος τὴν πετρέαν, Ἐλεγον πρὸς ἐμαυτόν· Τί νῦν ἡμῖν ὁ Βασιλεῖος ὄρη, καὶ πρὸς τίνα βίον ὥρμηκεν (56); Ἀρ' ἐν δικαιορίοις τρέπεται (57), τοὺς παλαιοὺς ῥήτορας ἔτιδιν; ἢ ῥήτορας εὐδαιμόνων πατέρων ἀπεργάζεται πάδας; Ός δὲ ἡδονὴ τινες ἀπαγγέλλοντες ἀμφίσσει πολλῷ τουτανι, τῶν δῶν πορεύεσθαι, ποσκοτεῖν, δπως ἀν γένοιο θεῷ μᾶλλον φίλος, ή συλλέξεις χρυσίον, εὐδαιμόνιστα (58) σέ τε καὶ Καππαδόκας· σὲ μὲν, τοιούτον βουλόμενον εἶναι· ἐκείνους δέ, τοιούτον δυναμένους δεικνύαι πολίτην.

2. Φίρμος (59) δὲ ἔκεινος, ως πανταχοῦ διετέλεσε χρατῶν, εὐ οἶδα· ἐντεῦθεν γάρ αὐτῷ τῶν λόγων ἡ δύναμις. Πολλῶν δὲ ἔκεινών ἀπολαύστας, οὐκ εὖ, δὲ τῷ πάποτε τηλικούτων, ἥλικων νῦν ἐν τοῖς οἰκέσι ἀκήκοα γράμμασι. Τό γάρ μηδένα ἐν τὴν ἔκεινον δόξαν ὑπερβαλέσθαι σὲ τὸν λέγοντα εἶναι, πόσον τι χρή νομίζειν ἔκεινων; Δοκεῖς δέ μοι καὶ τούτους (60) ἀπεσταλκέναι πρὸς ἡ τὸν Φίρμινον ἰδεῖν· οὐ γάρ ἐν αὐτῶν (61) οὐχ είχε τὰ γράμματα. Καὶ νῦν τι ποτε, ἢ τί μέλλει Φίρμινος; Ἐτ' ἔστιν ἐν τοῖς τῶν γάμων πόθοις (62), ἢ ἔκεινα μὲν πάλαι πέπαυται, βαρεῖται (63) δὲ ἡ βουλὴ, καὶ πάσα ἀνάγκη μένειν; ἢ τίνες εἰσὶν ἐλπίδες, ως αὐθίς έσται λόγων κοινωνός; Ἀποκριάσθω τι ἡμῖν· καὶ εἴη μὲν τι χρηστὸν. Εἰ δὲ ὅτι τι καὶ λυπήσει, τοῦ βλέπειν γε τὴν μὲν πρὸς τὰς εὐλογίας ἀπαλλάξει. Εἰ δὲ Ἀθήνης νῦν ὁ Φίρμινος ἐτύγχανεν ὃν, τι ἀν ἔδρων οἱ βουλεύοντες παρ' ὑμῖν; Η τὴν Σαλαμινίαν ἐπεμπονῶν ἀπ' αὐτὸν; Ορές, εἰ-

πανταχοῦ διετέλεσε χρατῶν, νεριτ Combeffius, εἴτε firma memoria fuerit, vel retinuerit, ac vilose rat interpretari, qui sic reddiderat: *Firminus vero ille, quam ubique tibi constanter adhaerendo perduraverit scio.*

(60) *Ἐκείνων...* καὶ τούτους. Sic plerique codices mss. Editi ἔκεινον... ταῦτα.

(61) Οὐ γάρ ἀν αὐτόρ. Hunc locum sanavimus partim omnium codicūm, qui habent αὐτόν, partim Harleani ope, in quo legitur οὐ γάρ ἀν. Editi γάρ δὲ αὐτός.

(62) *Πόθοις.* Codex Harleanus πότοις, παπιλίθαις coniūtis, siveque legit interpres.

(63) *Βαρεῖα.* Nonnulli codices βαρεῖ Paulo post editi μένει. Multi codices mss. ut in textu.

καὶ μόνον ὑπὸ τῶν σῶν ὑδρίζομαι πολιτῶν. Οὐ μήν ἡγεῖ τοῦ φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν Καππαδόκης παύσαμι· ἀλλ' εὔχομαι μὲν αὐτοὺς ἀμένους γενέσθαι περὶ ἡμέρας, μένοντας δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν οἰκων. Φρυγίον· δὲ μῆνας ἡμέν τονεγένετο τέτταρας· ἡμέραν δὲ ἔργησεν οὐδεμίαν. Τὸ δὲ συνειλεγμένον δοσον ἔστιν, αὐτὸς εἶσαι, καὶ ἵσως οὐ μέμψῃ. Πρὸς δὲ τὸ πάλιν αὐτὸν δένρο δυνηθῆναι ἐλθεῖν, τίνα χρὴ προσπαρακαλεῖν σύμμαχον; Εἴπερ γάρ εὖ φρονοῦσιν οἱ βουλεύοντες (64) (πρέπει δὲ ἀνθρώποις πεπαιδευμένοις), τιμήσουσι (65) τοῖς δευτέροις, ἐπειδὴ τοῖς πρώτοις ἐλύπησαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΖ.

Alium Cappadocem mittit Libanio Basilius, quem filium suum appellat, utpote in ea dignitate constitutus, quae ipsum omnium patrem efficiebat. Hunc comitabatur alius adolescens, nobilis et ipse ac Basili necessarius, sed non dives

Βασιλείος Διδάσκων.

Ίδού σοι καὶ ἔτερος ἡκει Καππαδόκης, υἱὸς ἐμὸς καὶ αὐτὸς· πάντας γάρ ἡμῖν εἰσποιεῖ (66) τὸ σχῆμα τοῦτο, ἐνῷ νῦν ἐσμεν. "Ωστε κατὰ γε τοῦτο ἀδελφὸς ἀν εἰ τοῦ προλαβόντος, καὶ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἔξιος, ἐμοὶ τε τῷ πατέρι καὶ τοῖς ὅμιλοις· εἰπερ τοὺς πάλεον δυνατὸν ἔχειν (67) τοὺς πάρ' ἡμῖν ἐργομένους. Τῶντο δὲ λέγω, οὐχ ὡς οὐκ ἀν τῆς σῆς ιητότητος πλειόν τι· τοῖς παλαιοῖς τῶν ἀταρων χαριζόμενης, ἀλλ' ὡς ἀριθμὸν πᾶσι τῆς ὀψελεῖας σοι προκειμένης. Ἀρκοῦν δὲ ἀν εἰη τῷ νεανίσκῳ, πρὸ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου περίας, ἐν τοῖς οἰκεῖοις τετάγηται· δὲν ἀποκέμψαιο ἡμῖν, ἔξιον τῶν τε ἡμετέρων οὐγῶν καὶ τῆς σαυτοῦ δόξης, ἥν ἔχεις ἐν τοῖς λόγοις. Ἐπάγεται δὲ καὶ τιλικιώτην τὴν ἴσην ἔχοντα περὶ τῶν λόγους σπουδῆν, εὐπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ τοῦν οἰκεῖον· δὲν οὐδὲν Ἐλαττον ἔχειν πιστεύομεν, καὶν πλειστον τῶν ἀλλων τοῖς χρήμασιν ἀπολεῖτο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΗ·

Gratias agit Libanius quod Cappadoces ad se mittat Basilius. Narrat se lecta privatim illius epistola victum se ab eo constitutum esse, et cum postea eandem Alypius coram pluribus honoratis viris legisset, omnes Basilio palmam detulisse. Declarat se non curare quam diviles sint discipuli, sed et egenos, modo studiosi sint, divitibus anteponere.

Διδάσκων Βασιλεύων.

Οἶδα, ὅτι πολλάκις τοῦτο γράφεις, τὸ, Ίδού σοι καὶ ἔτερος ἡκει Καππαδόκης. Πολλοὺς γάρ, οἵμαι, πέμψεις· ἀεὶ μὲν καὶ πανταχοῦ τοῖς ἄγκωμοις τοῖς κατ' ἐμοῦ χρώμενος, τούτῳ δὲ αὐτῷ καὶ πατέρας κανὼν καὶ παῖδας. Ἀλλ' δὲ γε ἔγνετο περὶ τὴν ἐπιστολὴν σου τὴν καλὴν, οὐ καλὸν σωπῆσαι. Παρεκάθητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἀλλοι τε οὐκ δίλγοι, καὶ δὲ πάντας ἀριστος Ἀλύπιος Ἰεροκλέους ἀνεψιῶν ἔκεινον. Ὡς οὖν ἔδοσαν οἱ φέροντες τὴν ἐπιστολὴν, σιγῇ διὰ πάσης ἐλθών, Νενικήμεθα, ἔφην, μειῶν τε ἀμα καὶ χαίρων. Καὶ τίνα σὺ νενίκησαις νίκην; ἔροντο· καὶ πῶς οὐκ ἀλγεῖς νενικημένος;

(64) Βουλεύοντες. Harl. βουλευται. Ibidem non nulli codices, πρέπει.

(65) Τιμήσουσι. Reg. secundus et Coisl. secundus τιμήσουσι με. Alii nonnulli τιμήσουσι σε.

(66) Ήμιν εἰσποιεῖ. Coisl. primus et Med. habent, τιμήσ.

A miniam ad ipsum mitterent? Vides me a solis tuis civibus injuria affici. Neque tamen ego propterea Cappadoces amare ac laudare desinam. Verum optarim quidem illos in me 454 fieri sequiores: sed si iidem permanserint, seram. Firmus menses quatuor apud nos commoratus est: diem autem nullam otiosus transegit. Quantum autem sibi comparaverit, ipse cognoscet, et fortasse non conquereris. Huc autem ut ipse iterum venire possit, quinam adjutor advocandus? Enīnvero si recte sentit curia (hoc autem decuerit homines eruditos), honorabit me posterioribus: quandoquidem prioribus tristitia affecti.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXXVII *.

B.

Basilius Libanio.

Ecce tibi et alius venit Cappadox, meus et ipse filius; omnes enim nobis adoptat dignitas illa in qua nunc sumus. Quamobrem hoc nomine frater sit illius qui prius ad te venit, et cura eadem dignus, tam mihi patri, quam tibi præceptor; si fieri omnino potest, ut aliquid amplius habeant, qui a nobis veniunt. Hoc autem dico, non quod facundia tua non plus aliquid amicis veteribus tribuat; sed quod uberrima utilitas tua omnibus proposita sit. Satis autem fuerit adolescenti, si ante temporis experimentum inter familiares collocetur: quem ad nos remittas velim, dignum et nostris votis, et gloria ista tua, quam es eloquentia consecutus. Dicit autem secum et coetaneum, pari litterarum studio præditum, et ipsum quoque ex nobili familia prognatum, nobisque necessarium: quem nulla re inferiore fore confidimus; etiam si plurimum ab aliis pecunia supereretur.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXXXVIIII **.

C.

Libanius Basilio.

Scio te hoc crebro scripturum: Ecce tibi et alius venit Cappadox. Multos namque, puto, missurus es; semper et ubique me laudibus efflerens, atque hoc ipso et patres et pueros provocans. At quid evenit in epistolam tuam pulchram, non pulchrum fuerit silentio præterire. Assidebant mihi ex honoratis, cum alii non pauci, tum longe optimus Alypius Hieroclis illius consobrinus. Ut ergo epistolam reddiderunt, qui attulerant; silentio tota perfecta, ridens simul et gaudens dixi: Victi sumus. Interrogabant autem illi: Qua victus es Victoria? et quomodo victus non doles? Victor sum, aiebam,

(67) Οἷως πλέον δυνατόν ἔχειν. Sic tres velut stissimi codices. Tres alii πλέον δυνατὸν ἔχειν. Edidit εἰπερ τι πλέον ἔχειν δυνατόν. Mox edidit πλέον τι. Tres vetustissimi codices ut in textu.

* Alias CXLIV.

** Alias CXLV.

pulchritudine epistolarum : vicit vero Basilius. Vir A autem ille amicus est, et eam ob causam iætor. Haec ego cum dixissem, ex ipsis litteris judicare voluerunt de victoria. Ac legebat quidem Alypius, audiebant 455 vero qui aderant. Lata autem sententia est, me nihil esse mentitum. Et epistolam habens is qui legerat, exiit, aliis etiam, opinor, ostensurus, vixque reddidit. Scribe itaque similia, et vince; sic enim ipse vincam. Cæterum et illud recte conjicis, non pecunias res nostras æstimari : sed satis esse ei qui dare non potest, ut velit accipere. Si quem enim rescivero egenum, sed tamen litterarum studiosum ; is, divitibus anteponitur. Quanquam nos tales magistros experti non sumus ; at nihil prohibebit nos hac parte esse meliores. Itaque nullus pauper huc pigretur accedere, si hoc unum duntaxat possederit, ut sciat elaborare.

PISTOLA CCCXXXIX^{*}.

Basilius Libanio significat se laudem eloquentiae illi concedere, ac janduum oblivioni traditis, quae apud sophistas didicerat, cum Mose et aliis prophetis versari.

Basilius Libanio.

Quid non dixerit sophista, et talis sophista, cuius artis proprium esse constat, et ex magnis parva facere cum voluerit, et parva amplificare? Quale est quod et in nos declarasti. Nam epistolam illam sordidam, ut vos dixeritis qui orationis delicias habetis, nihilo ea, quam in manibus habes, tolerabiliorem, verbis ita extulisti, ut ab illa superatus, nobis primas in scribendo concederes : simile quiddam faciens lusibus patrum, cum de victoriis, quas ipsi sponte cesserunt, liberos sinunt gloriari, nec damni quidquam sibiipsis inferentes, et liborum nutrientes æmulationem. Dici profectio non potest, quantum voluptatis habuerit oratio, dum mecum jocareris : velut si quis Polydamas, aut Milo, pancratii vel luctæ certamen tecum ipso detrectet ; nam multa considerans, nullum reperi insurmitatis exemplum. Itaque qui verborum hyperbolas consequuntur, tuam hic magis admirantur potentiam, qui ita te ipse ad nos jocando demittere potueris, quam si barbarum super Atho navigantem duxisses. Nos quidem, o præclare vir, cum Mose et Elia, similibusque beatis viris versamur, qui sua nobis voce barbara tradunt, nosque ab illis tradita loquimur, sensu quidem vera, sed verbis rudia, quemadmodum haec ipsa indicant. Nam si nonnihil a vobis didiceramus, id die obliteratum est. Tu vero nobis scribe, alia epistolarum adhuc-

'Εν κάλλει μὲν, Εφην, ἐπιστολῶν ἡττημα (68). Βασιλεῖος δὲ κεχράτηκε. Φίλος δὲ ὁ ἀνήρ, καὶ διὰ τούτῳ εὑφράνωμαι. Ταῦτα εἰπόντος ἐμοῦ, παρ' αὐτῷ μαθεῖν ἡδουλήθησαν τῶν γράμμάτων τὴν νίκην. Καὶ ἀνεγίνωσκε μὲν ὁ Ἀλύπιος, ἡχον δὲ οἱ παρόντες. Ή φῆφος δὲ τὴνέθη, μηδέν με ἐκεῦσθαι. Καὶ τὰ γράμματα ἔχων ὁ ἀναγνοὺς ἤξει, δεξιῶν σίμων καὶ δλλοις, καὶ μόλις ἀπέδωκε. Γράψε τοίνυν παρτεῖσια, καὶ νίκα· τούτη γάρ ἐστιν ἐμὲ νικᾶν. Καλῶς δὲ κάκελον εἰκάζεις, ὡς οὐ χρήμασι μετρεῖται (69) τὰ παρ' ἡμῶν· ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ μὴ δυναμένῳ δοῦναι, τὸ βουληθῆναι λαβεῖν. Καν γάρ αἰσθωματι τὰ ἐν πενίᾳ, λόγων ἐρῶντα, πρὸ τῶν πλουτούντων οὔτος. Καίτοι οὐ τοιούτων πεπειράμεθα διδασκάλων· αὐτὸν οὐδὲν κωλύσει (70) ταῦτη γε εἶναι βελτίσσων. Μηδές οὖν πάντης δύκείτω δεύρῳ βαδίζειν, εἰ ἐν ἐκεῖνοι κέκτηται μόνον, τὸ ἐπιστασθαι πονεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΛΘ.

Basilieios Liburio.

Τί οὐκ ἀντίστησε σοφιστής ἀνήρ, καὶ συριστής τοιοῦτος, ὃ γε ίδιον εἶναι τῆς τέχνης ὠμολόγηται, καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν δύτε βούλεται (71), καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος ; διπολὸν δή τι καὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. Τὴν γάρ ἐπιστολὴν ἔκείνην τὴν ῥυπώσαν, ὡς ἀν μέρες οἱ περὶ τοὺς λόγους (72) τρυφώντες εἴποιτε, οὐδὲν οὖσαν τῆς ἐν χερσὶ σωτεύτης ἀνεκτοτέραν, τοσούτον ἡρας τῷ λόγῳ, ὃς ἡττηθῆναι δῆθεν αὐτῆς, καὶ ἡμῖν τῶν πρωτείων τῶν γράφειν παραχωρεῖν· δημοιον πολῶν ταῖς τῶν πατέρων παιδιάς, ὅπαν ταῖς παρ' ἑαυτῶν νίκαις παραχωρῶσι (73) τοῖς παισίν ἐναδρύνεσθαι, οὐτε ἔστους τις ζημιοῦντες, καὶ τῶν παιδῶν τρέφοντες τὸ φιλάτειμον. Τῷ δοτεῖ δὲ καὶ ἀμύθητον δῆσην ἡδονὴν ὁ λόγος ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς παιδιᾷ· οἷον Παλαδάματος τινος ἢ Μίλωνος, παγκρατίου ἢ πάλης ἀριθμού παραιτουμένου τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτόν (74)· πολλὰ γάρ περιστεφάμενος, οὐδὲν εὐρόν ἀσθενείας ὑπόδειγμα· ὥστε τοὺς τὰς ὑπερβολὰς τῶν λόγων ἐπιζητοῦντας ἐνταῦθα σε μᾶλλον ἄγανται τῆς δυνάμεως, οὐτοῦ δυνηθέντα ταῖς παιδιάς πρὸς ἡμᾶς κατασθῆναι, ἢ εἰ τὸν βάρβαρον ἡγεῖ (75) ὑπὲρ τὸν Ἀθω πλέοντας Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν, ὡς θαυμάσιε, Μωσεῖ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν, ἐκ τῆς βαρδάρου φωνῆς διαλεγομένοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἔκείνων φθεγγόμεθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτά ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γάρ τι καὶ ἡμεῖς

stissimi οἱ τὰ περὶ τοὺς λόγους. Ibidem editio Paris. εἰπῆτε. MSS. omnes et editio Basil. utraque εἰποτε.

(73) Παραχωροί. Tres mss., nempe Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus παρέχωται. Paulo post duo antiquissimi codices Coisl. et Med. τῶν νηπίων τρέφοντες.

(74) Πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Coisl. primus πρὸς ἑαυτόν. Mox editi εἰσθενεῖται, roboris. Melius multo Coisl. secundus et Reg. secundus, quos seculi sumus.

(75) Ἡρες. Medicæus codex εἶγες.

* Alias CXLVI.

(68) Ἡττημα. Sic tres vetustissimi codices. Editi νενίκημα.

(69) Μετρεῖται. Nonnulli codices πράττεται.

(70) Κωλύσει. Sic tres vetustissimi codices. Editi κωλύει.

(71) Ὁτε βούλεται. Sic Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi, δόπτε βούλεται. Paulo post iudicem editi διπολὸν δὴ οὐ. MSS. quinque ut in textu.

(72) Οἱ περὶ τοὺς λόγους. Tres mss. non velu-

παρ' ὑμῶν διδαχθέντες, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπελαθό-
μεθα. Αὐτὸς δὲ ἐπίστελλε τὴν, ἀλλας ὑποθέσεις ἐπι-
στολῶν ποιούμενος· αἱ καὶ σὲ δεῖξουσι, καὶ τὴν
οὐκ ἐλέγουσι. Τὸν γάρ τὸν Ἀνυστὸν (76) ἡδη σοι προσ-
τίγαγον, ὃς ἐμαυτοῦ οὐδόν. Εἰ δὲ ἔμος ἐστι παῖς, τοῦ
πατρός ἐστι τὸ παιδίον, πάνης ἐκ πάνητος. Γνώριμον
ἔτι τὸ λενόμενον ἀνδρὶ σοφῷ τε καὶ σοφιστῇ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜ'.

Burgus ex træcedente evistola ansam scribendi capit Libanius.

Αἰδάνιος Βασιλεὺς.

Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπεις, τῶς ἀν διριστα
συνέποις τοῖς περὶ τῶν σῶν γραμμάτων ἡμετέροις
γράμμασιν, οὐκ ἀν δμεινον τοῦτο μοι ποιῆσαι (77)
ἴθοκει, ή τοιαῦτα γράφων, ὅποια νῦν ἔγραφας.
Καλεῖς γάρ με σοφιστήν· τοῦ τοιούτου δὲ εἶναι φῆσις
τὸ δύνασθαι τὰ μικρά μὲν μεγάλα ποιεῖν, τὰ
δ' αὖ (78) μεγάλα μικρά. Καὶ δὴ τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν
βεβουλήθως φῆσις δεῖξαι τὴν σὴν καλήν, οὐκ οὖσαν
καλήν· εἶναι τε οὐδὲν ἡς νῦν ἔπεμψας βελτίω· διὰ
τι οὐδεμίλαν εἶναι παρὰ σοι λόγων δύναμιν· τῶν μὲν
νῦν δυτῶν ἐν χεροῖ βιβλίων τοῦτο οὐ ποιούντων· διὸ
δὲ εἰχεις πρότερον λόγων ἐξερρυκότων. Καὶ ταῦτα
πείθειν ἐπιχειρῶν, οὗτοι καλήν καὶ ταύτην, ἢν λέγεις
κακῶς (79), εἰργάσων τὴν ἐπιστολὴν, ωσθ' οἱ παρ-
όντες τὴν οὐσίαν οὐλας εἶχον μὴ πηδέν ἀναγινωσκομένης.
Ἐθαύμασα οὖν, διτι ταύτῃ τὴν προτέραν καθελεῖν
ἐπιχειρήσας, τῷ φάναι ταύτῃ τὴν προτέραν δοκέναι,
ταύτῃ τὴν προτέραν ἐκδιμήσας. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν
τοῦτο βουλέμενον, κείρονα ποιῆσαι ταύτην ἐπὶ δια-
βολῆς τῆς πρόσθεν. Ἄλλ' οὐκ ἡν, οἵμαι, σὸν, ἀδικῆσαι
τὴν ἀλήθειαν. Ἡδίκητο (80) δ' αὖ, γράφοντος ἐξ-
επίθετος φαυλότερα, καὶ οὐ χρωμένου τοῖς οὖσι.
Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν ἀν εἴη τὸ μήτε φέγειν ἢ δίκαιον
ἴπανεν, ίνα μή σε τὸ πρᾶγμα φέρον εἰς σοφιστὰς
ἴμβαλῃ, πειρώμενον ταπεινὰ τὰ μεγάλα ποιεῖν.
Βιβλίων μὲν οὖν, διὸ φῆσι εἶναι κείρω μὲν τὴν λέξιν,
ἀμεινὸν δὲ τὴν διάνοιαν, ἔχου, καὶ οὐδεὶς κωλύει (81).
Τῶν δὲ ἡμετέρων μὲν δει, σῶν δὲ πρότερον, αἱ βίζαι
μένουσι τε καὶ μενοῦσιν ἦσαν δὲ ἡς· καὶ οὐδεὶς
μῆποτε αὐτὰς ἐκτέμοι (82) χρόνος, οὐδέ δὲ ἡκιστα
δροῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΑ'.

Basiliūm Libaniū existimat idcirco non scribere, quod iram non deposuerit, vel punire velit.

Αἰδάνιος Βασιλεὺς.

Οὐτας μοι τῆς λύπης ὑφῆκας, ὥστε με (83) μεταξὺ

(76) Ἀνυστον. Quamvis sex codices habeant
Ἀνυστον, quia tamen haec scriptura non videtur
sensui quadrare, textum mutandum esse non ex-
stimatori.

(77) Τοῦτο μοι ποιῆσαι. Harl., Med. et Coisl. pri-
mus τούτου ποιῆσαι, sed sensu prorsus repugnante.

(78) Τὰ δ' αὖ. Sic mss. Editio καὶ τά. Paulo post
editio Paris. εἶναι τε γάρ. MSS. et editio Basileensis
ut in textu.

(79) Κακῶς. Sic Basileensis editio et quinque co-
dices mss., quibus etiam aliis faveat, qui habet κα-

A-bens argumenta, quæ et te ostendant, nec nos ar-
guant. Filium Anysii jam tibi adduxi, ut meum
ipsius filium. Quod si meus est hic puer, patris est
filius, pauper ex paupere. Quid autem dicam, viro
sapienti et sophistæ notum est.

456 EPISTOLA CCCXL'.

Burgus ex træcedente evistola ansam scribendi capit Libanius.

Libanius Basilio.

Si diu meditatus essem, quomodo his, quæ de
tuis litteris scripseram, elegantissime assentireris;
non videreris mihi hoc melius præstisset, quam
talia scribendo, qualia nunc scripsisti. Enimvero me
B vocas sophistam: sophistæ autem esse dicas, ex parvis
magna facere posse, ac rursus parva ex magnis.
Ac meæ quidem epistolæ propositum fuisse dicas,
ut tuam pulchram esse demonstraret, quamvis
pulchra non sit; neque enim meliorem prorsus
esse, quam quæ nunc a te missa est; ac omnino
nullam tibi esse dicendi facultatem; cum libri qui
nunc in manibus sunt, hoc minime præstent; elo-
quentia vero, qua prius pollebas, effluxerit. Et dum
hæc persuadere conaris, ita pulchram et illam, de
qua detrahis, epistolam fecisti, ut qui aderant non
potuerint non saltare cum legeretur. Sum itaque
miratus, quod ista priorem subvertere aggressus,
dum tamen isti priorem similem esse dicas, poste-
riore priorem exornaveris. Conveniebat autem
hoc in animo habenti posteriorem epistolam pej-
orem facere, ut sic detrahatur de priori. Sed
tuum, opinor, non erat veritatem lèdere. Læsa
autem fuisset, si consulto scripisses deteriora, et
iis quibus polles usus non fuisses. Itaque ejusdem
fuerit, nec ea vituperare quæ laudem merentur; ne
te res ejusmodi inter sophistas rejiciat, exilia ex
magnis facere conantem. Libris igitur, quorum di-
ctionem dicas pejorem esse, sententiam vero præ-
stantiorem, adhære, nec quisquam prohibuerit.
Eorum autem, quæ nostra semper sunt, et tua
quondam erant, radices et inanent in te, et mane-
bunt, quandiu fueris, nec ullum eas tempus exci-
derit, etiamsi minime rigaveris.

EPISTOLA CCCXLI'.

Basiliūm Libaniū existimat idcirco non scribere, quod iram non deposuerit, vel punire velit.

Libanius Basilio.

Nondum mihi offensam remisisti, adeoque intet

λῶς. Paris. editio κακήν.

(80) Ἡδίκητο. Coisl. primus et Med. ἡδικότο.

(81) Κωλύει. Quatuor mss. non antiquissimi κω-
λύοι.

(82) Έκτέμοι. Medicæus et Coisl. secundus ἐκτέμη.

(83) Οὐτε με. Pronomen additum ex quatuor
mss. Ibidem tres codices vetustissimi μεταξὺ τρέ-
μοντα γράφειν.

• Alias CXLVII.

• Alias CXLVIII.

scribendum tremo. Quod si remisisti, quamobrem non scribis, optime? sin autem adhuc retines, id quod cum ab omni erudita anima, tum a tua alienum est; quomodo cum aliis praedices iram ad solis usque occasum servari non oportere, tu illam per multos soles servasti? Num forte damnum mihi inferre voluisti, mellita tua voce defraudans? Absit, o generose: sed animo sis placido ac miti; et largiare, ut lingua tua, quæ tota aurea est, perfruar.

457 EPISTOLA CCCXLII.

Comparat Basilius præcedentem Libanii epistolam cum rosa et spinis.

Basilius Libanio.

Qui rosa delectantur, ut par est elegantia studiosos delectari, ne ipsas quidem spinas, ex quibus flos enascitur, oderunt. Audivi autem ex quodam, cum is fortasse jocans vel etiam serio tale aliquid de rosis diceret, veluti amatorios quosdam stimulos amatoribus, ita tenues illas spinas naturam flori adjunxisse, ut ad majus desiderium in nexis apte aculeis legentes extimularet. Sed quid sibi vult rosa in litteras introducta? Nihil prorsus necesse est te edoceri, cum epistolæ tuæ memineris: quæ florem quidem habebat rosa, totum nobis disertissima lingua ver expandens: sed quarellis quibusdam et expostulationibus adversum nos, spinosa erat. Sed mihi orationis tuæ vel spina voluptati est, ad majus amicitia desiderium inflammans.

EPISTOLA CCCXLIII.

Laudat Libanii Basilii eloquentiam.

Libanius Basilio.

Si ista sunt linguae inculta, qualis esses, illam si acueres? Tuo enim in ore eloquentia resident fontes rivulorum fluentis præstantiores: nos vero nisi quotidie irrigemur, superest silentium.

EPISTOLA CCCXLIV.

Basilius inexcusabilem esse Libanium contendit, si ad se non scribat.

Basilius Libanio.

Ad eruditionem tuam ut non crebro scribam, cudent et timor et imperitia: quod vero tu constantissime siles, quomodo reprehensionem effugies? Quod si quis te, in litteris viventem, ad scribendum tardum esse ac pigrum consideraverit; tibi oblivionem nostri ascribet. Nam cui dicere in promptu est, is nec ad scribendum imparatus. Hæc

* Alias CXLIX.

** Alias CL.

*** Alias CLI.

(84) *Proselton.* Editi post hanc vocem addunt tūmōstōtāl me bōūlēt, quæ desunt in omnibus mss.

(85) *Ἀπολαύσσει.* Ita sex miss. codices. Editi ἀπο-

λαύσιν.

(86) *Ἐντλήκτοις.* Legendum videtur εὐπλέκτοις.

Reg. primus habet ἀπλήκτοις. Reg. secundus et

Coisl. secundus ἀπράκτοις, quæ scriptura arridet

A γράφοντα τρέμειν. 'Ἄλλ' εἰ μὲν ἀφῆκας, τί οὐκ ἐτίστελλεις, ὡς δριστεῖς; εἰ δὲ οὐκτίσχεις, δι πάσης λογίας φυχῆς καὶ τῆς σῆς ἔστιν ἀλλότριον, τῶν ἄλλοις κηρύστων, μὴ χρῆγαι μέχρι δισμῶν ἡλίου λύπην φυλάττειν, αὐτὸς ἐν πολλοῖς ἡλίοις ἐφύλαξε;

"Η τάχα ζημιώσαi με προειδού (84), τῆς μελιγράς σου φωνῆς ἀποστερών; Μή σύ γε, ὡς γενναῖος, ἀλλὰ γενοῦ πρᾶς, καὶ δὸς ἀπολαύσαι (85) τῆς παγχώσασιου γλώττης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΒ.

Basilios Λιβανίῳ.

B Οι πρὸς τὸ βόδον ἔχοντες, ὡς τοὺς φιλοκέλους εἰκός, οὐδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἀκάνθας, ὃν τὸ θάνος ἐκρύεται, δυσχεραίνουσι. Καὶ τινος ἡκουσας τούτον τι περὶ αὐτῶν παίζοντος τάχα, ή καὶ σπουδάζοντος δι, καθάπερ ἐρωτικά τινα κνισματα τοῖς ἐρασταῖς, τὰς λεπτὰς ἔκεινας ἀκάνθας ἡ φύσις τῷ θάνοις προέφυσε, πρὸς μείζονα πόθον τοῖς εὐπλήκτοις (86) κέντροις τοὺς δρεπομένους ὑπερβούσσουσα. Τί βαίλεται μοι (87) τὸ βόδον, τοῖς γράμμασιν ἐπιστρέψαντον; Πάντως οὐδέν δεῖ σε διδαχθῆναι, τῆς ἐπιστολῆς μεμνημένον τῆς σῆς, ή τὸ μὲν ἀνθος εἶχε τοῦ βόδου, δλον ἡμῖν τὸ ἔαρ τῇ εὐγλωττίᾳ (88) διαπέτασσα, μέμψετ δὲ τοις καὶ ἐγχλήμασι καθ' ἡμέν ἐκκανθωτο. 'Ἄλλ' ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων καθ' ἥδων ἔστι καὶ ἡ ἀκανθα, πρὸς μείζονα πόθον τῆς φύλας ἐκκαλουσα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΓ.

Λιβάριος Βασιλείῳ.

C

Ει ταῦτα γλώττης ἀργοτέρας, τίς δν εἶης αὐτῆς ἀκονῶν; Σοῦ μὲν γάρ (89) ἐν τῷ στόματι λόγων οἰκοῦσι πηγαὶ, χρείσσους ναμάτων ἐπιφρόν· ἡμεῖς δὲ εἰ μὴ καθ' ἡμέραν ἀρδούμεθα, λείπουσα τὸ σιγόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΔ.

Basilios Λιβανίῳ.

D Τὸ μὴ συνεχῶς με γράφειν πρὸς τὴν σήν πλευραῖς, πεθουσαί τό τε δέος καὶ ἡ ἀμαθία· τὸ δὲ σε καρτερικώτατα σιωπὴν, τι τῆς μέμψεως ἐξαιρήσεται; Εἰ δέ τις λογίσαιτο τὸ καὶ ἐν λόγοις σε βιοῦντα ὀκνεῖν ἐπιστέλλειν, καταψήφιεται συ ληθην τὴν πρὸς ἡμᾶς. 'Ω γάρ τὸ λέγειν πρόχειρον, καὶ τὸ ἐπιστέλλειν οὐκ ἀνέτοιμον. 'Ο δὲ ταῦτα

Combeſſio, ac reddendum putat, *Aculeis casso reſtrene deterrentibus. Coisl. primus ἀπλήστοις.*

(87) *Tl. Βούλεται μοι, etc.* Editi τί μοι δη βούλεται τοῖς γράμμασι τὸ βόδον ἐπιστρέψαντον; Πάντως οὐδέν σε χρή. Quatuor mss. ut in textu.

(88) *Tη̄ σύγλωττίᾳ.* Sic mss. sex. Editi τῆς εὐγλωττίας.

(89) Σοῦ μὲν γάρ. Harlaeanus et Anglicanus οἱ μὲν γάρ. Infra doceat ἐπιφρόνης in Medicæo et Coisl. secundo. Ibidem editi ἡμῖν δέ. Sex mss. ut in textu.

πεκτημένος, είτα σιγῶν, εβδηλον ὡς ὑπεροψίᾳ τῇ λόθῃ τοῦτο ποιεῖ. Ἐγὼ δέ σου τὴν σωτῆρν ἀμεί-
φομαι προσρήσει. Χαῖρε τοῖνυν, τιμῶτας, καὶ
γράψε εἰ βουλοιο· καὶ μή γράψε, εἰ τοῦτο σοι
προσφιλέσ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΕ.

Nunc primum Libanius scribit Basilio. Meminil se olim illius eloquio valde delectatum, sed tamen aliquando injuriam ab eo accepisse, quod se in profundum Homerici furoris rogatus introducere notuisse.

Αἰσθητος Βασιλείῳ.

Μέλλον δὲ μή πάλαι· σοι γράφειν ἡρξάμην,
οἷμαι μοι δεῖν ἀπολογίας, τῇ νῦν παρατήσεως, δὲ
τοῦτο (90) ποιεῖν τὴν ἡρξάμην. Ἐγὼ γάρ ἔχεινος, δὲ
προσθέν, ὅποτε φανεῖης, καὶ ὡς ἡδιστα ὑπέκων
τὰ ὡτά τῷ βεύματι τῆς γλώττης, καὶ λέγοντος εὐ-
χρινόμενος, καὶ μᾶλις ἀπαλλαττόμενος, καὶ πρὸς
τοὺς ἑταίρους λέγων, ὡς Οὗτος ἀνήρ τοσούτῳ καλ-
ιών τῶν Ἀχελώου θυγατέρων, δῶρα θέλεις μὲν
ἡπέρ (91) ἔκειναι, βλάπτει δὲ οὐκ ὕστερον ἔκειναι.
Καὶ μικρόν γε τὸ μὴ βλάπτειν· ἀλλ' δὲ τὰ τοῦδε
μηδὲ κέρδος τῷ δεξαμένῳ. Τὸν οὖν οὐτως ἔχοντά
μι γνώμης, νομίζοντα δὲ καὶ φυλεῖσθαι, λέγειν δὲ
ἔνοχοντα μὴ τολμᾶν ἐπιστέλλειν, ἐσχάτης ἀργίας,
καὶ τοῦτ' ἀν εἴη δῆμα ζημιούντος αὐτόν (92). Δῆλον
γάρ, ὡς ἀμείψῃ μου τὴν ἐπιστολὴν τὴν μικράν καὶ
ραψίην καλῇ τε καὶ μεγάλῃ, καὶ φυλάξῃ δῆπου, μή
με καὶ δεύτερον ἀδικήσῃ. Οὔματα γάρ (93) πολλοὺς
θίσσεθαι πρὸς τὸ βῆμα καὶ περιστήσεσθαι πρὸς
τὰ πράγματα κεκραγότας· Βασιλείος τὸ δίκητο τι καὶ
εμπιρόν; οὐκοῦν καὶ Αἰακός, καὶ Μίνως, καὶ δὲ
τούτου δὲ ἀδελφός. Ἐγὼ δέ σε τῇ μὲν ἀλλῃ γενικη-
ζέναι συγχωρῶ· τίς δὲ ίδων τέ σε, καὶ οὐ φθονῶ;
Ἐν δὲ τοιούτοις ἡμαρτήσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ σε τοῦτο
ἀναμηνῶ, πειθεῖσθας τοὺς ἀγανακτοῦντας μὴ βοῆν.
Οὐδεὶς σοι προσελθὼν καὶ χάριν ἐπαγγείλας (94),
ήδοναι βρέστον, ἀτυχής ἀπῆλθεν. Εἰμὶ τοῖνυν (95)
τῶν χάριν αἰτησάντων μὲν, οὐ λαβόντων δέ. Τί οὖν
ἵστιον; Πολλάκις ἐν στρατηγίᾳ (96) σοι συγγενόμε-
νος, Ἡβούληθην (97) διὰ τῆς σῆς σοφίας εἰς τὸ βά-
θος τῆς Οὐμήρου μανίας εἰσελθεῖν. Εἰ δὲ τὸ πᾶν οὐ
δυνατόν, οὐ δὲ ἀλλ' εἰς μέρος ἡμᾶς εἰσάγεις τοῦ
κατορού. Μέρους δὲ ἐπειθύμουν, ἐν φῶ τῶν Ἑλλήνων
κακῶν πεπραχότων (98), δην οὐδρίσειν Ἀγαμέμνων
ἐθεράπευτε δύρωτος. Ταῦτ' ἔμοι λέγοντος, ἔγέλας,
ἀρνεῖσθαι μὲν οὐκ ἔχων, ὡς οὐκ ἀν δύνατο βουλη-
θεῖς, δωρήσασθαι δὲ οὐκ ἔθέλων. Ἄρα σοι καὶ τοῖς

A autem qui possidet, et tamen silet, perspicuum est
eum aut ex contemptu aut ex oblivione hoc fa-
cere. Ego autem silentio tuo salutationem repen-
dam. Salve itaque, vir in primis colende, et scribe
si volueris: et ne scribas, id si tibi ita placuerit.

EPISTOLA CCCXLV*.

Libanius Basilio.

Magis arbitror mihi opus esse excusatione, quod
non olim ad te scribere incœperim, quam nunc
recusatione, quod scribere incipiam. Ego enim ille
sum, qui accurrebam, 458 quoties in conspectum
B prodires, et quam suavissime aures præbebam lin-
guas fluentis, teque dicente delectabar, vixque se-
cedebam, atque ad sodales dicebam: Hic vir tanto
præstantior Acheloi filiabus, quanto mulctet qui-
dem ut illæ, nec tamen ut illæ laedit. Et sane pa-
rum est non laedere, imo illius cantilenæ lucro
sunt audienti. Cum igitur ita sim animo affectus,
meque diligi existimem et dicendi facultate prædi-
tus videar, scribere non audere extremæ inertias
fuerit, simulque hominis sibi ipsi damnum inferen-
tis. Liqueat enim fore, ut meam epistolam parvam
et vilem pulchra et grandi remunereris, cavaesque,
ne mihi iterum injuriam facias. Evidem arbitror
multos exclamatueros esse ad hoc verbum, et ad res
ipsas concursuros, vociferantes: Basiliusne inju-
riam vel levem intulit? Ergo et Ηacus, et Μίνος,
et hujus frater. Ego autem te in reliquis quidem
victorem suisse concedo; quis enim te vidit, et
non invidit? Sed tamen unum in nos peccasti. De
quo quidem si te admoneam, persuade indignanti-
bus ut ne vociserentur. Nemo est qui te conve-
niens ac beneficium petens, quod dari facile pos-
sit, voti compos non abierit. Atqui ego ex eorum
numero sum, qui beneficium petierunt quidem,
sed non acceperunt. Quid igitur postulavi? Tecum
in prætorio cum sœpe versarer, optavi ut sapien-
tiae tuæ ope in profundum Homerici furoris intro-
irem. Quod si, aiebam, totum id persici non potest,
at tu tamen in partem sortis nos introducas. Con-
cupiscebam autem partem illam, in qua cum
Græci fortuna adversa uterentur, Agamemnon hunc
ipsum, quem contumelia afficerat, muneribus pla-

(90) Ὄτι τοῦτο. Sic mss. sex. Editi δὲ τοῦτο.

(91) Ήχερ. Codices tres ἡπέρ, magis quam illæ. Paulo post editi ἀλλ' ἡδη τά. Mss. octo ut in textu.

(92) Ἐσχάτης ἀργίας, καὶ τοῦτ' ἀν εἴη ἀμα-
ζημούντος αὐτών. Forte legendum, ἐσχάτης ἀργίας
τοῦτ' ἀν εἴη, καὶ δῆμα ζημιούντος αὐτόν. Edit.

(93) Οἶησι γάρ. Ila codices mss. septem. Editi

οἷμαι δέ.

(94) Χάρις ἐπαγγείλας. Reg. secundus et Coisl.

secondus ἐπαγγείλας [melius].

(95) Εἰτι τοτεν. Editi addunt ἔγω, sea hoc pro-

nomen deest in septem nostris codicibus.

Paulo post

pro μανίας,

legendum μανίας,

id est, divina-

tionis,

existimat

Combellisius,

sed repugnat codi-

ces omnes, nec favet ulla ratio.

(96) Ερ στρατηγίῳ. Sic mss. duo. Editio Basileensis et Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. pri-
mus ἐν στρατηγίῳ. Editio Par. ἐν στρατηγίῳ.

(97) Ήβουληθην. Ila codices mss. septem et edi-
tio Basileensis. At Parisiensis ἐδεήθην. Paulo post
editio eadem οὐ δυνατόν, έφη, sed postremum illud
verbum deest in septem mss. et edit. Basil.

(98) Πεπραχότων. Ila omnes mss. Editi πεπρα-
χότων. Ibidem editi δην οὐδρίσειν, deest vocula in no-
vem mss., sed tamen videtur ad sententiam neces-
saria. Habent sex codices θεραπέων, Medicus θε-
ραπέων

* Alias CLII.

cavit. Hæc dicente me, ridebas, negare quidem Α ἀγανακτοῦσιν, δτι σε ἔφην ἀδικεῖν, ἀδικεῖσθαι (99) haud valens posse te si velles, sed tamen gratificari nolens. Num igitur tibi et iis, qui indignantur quod inferre te injuriam dixerim, injuria affici videor?

EPISTOLA CCCXLVI^{*}.

Libanius testatur de bonis moribus adolescentium quos Basilius miserat.

Libanius Basilio.

An iis quos misisti adolescentibus aliquid ad di-
cendi facultatem addiderim, ipse judicabis. Spero
autem hoc, etiamsi parvum sit, magnum visum
iri ob tuum in nos amorem. Quod autem tempe-
rantiam et animum pravis voluptatibus liberum-
laudas magis, quam facundiam, id omnino cura-
runt, atque vitam egerunt, ut illius, a quo missi
erant, non immemores agere par erat. Comple-
ctere jam tua pignora, et lauda eos qui et me et
te moribus suis exornarunt. Adhortari autem te ad
opem illis ferendam, idem esset, ac patrem hor-
tari ut liberis subveniat.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΓ^{*}.

Διδάσκως Βασιλείω.

Εἰ μὲν τι περὶ τοὺς λόγους τοῖς νέοις οἷς ἐπερ-
ψας προσεθήκαμεν, αὐτὸς χρινεῖς. Ἐλπίζω δὲ εὐ-
τὸς, καὶ μικρὸν ἦ, μεγάλου λήψεσθαι δόξαν, διὰ
τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. "Οὐ δὲ πρὸ τῶν λόγων ἐπι-
νεῖς, τὴν σωφροσύνην, καὶ τὸ μῆτ παραδοῦναι τὰς
ψυχὰς ταῖς οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, πάνυ τούτου πε-
ποιήνται πρόνοιαν (1), καὶ διηγαγον, ὡς εἰδὲ
ἡν, τοῦ πάμφαντος (2) μεμνημένους (3). Δέχον
δὴ τὰ σεαυτοῦ, καὶ ἐπανεῖ τοὺς σὲ τε πάκιτα
τρόπῳ χειροσημηκότας. Παρακαλεῖν δὲ σε πρὸς τὸ
βοηθεῖν, δομοιν ἦν τῷ πατέρᾳ παισὶ παρακαλεῖν
βοηθεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΖ^{*}.

Διδάσκως Βασιλείω.

459 EPISTOLA CCCXLVII^{**}.

Libanius episcopos avaritiae accusat, et ideo timide petit a Basilio, ut tigna ad se mittat.

Libanius Basilio.

Omnis quidem episcopus res est, unde emolu-
menti aliquid vix exspectandum sit : tu vero,
quanto reliquos eruditione superas, tanto etiam
majorem mihi timorem incutis, ne petita mihi de-
neges. Nam tignis mihi opus est : perticas autem
aut palos aliquis alias sophista dixisset, non his
opus habens, sed voculas magis ostentans, quam
necessitatibus inserviens. Ego vero, nisi tu largiare,
sub dio hiemabo.

C

EPISTOLA CCCXLVIII^{***}.

Demonstrat Basilius non episcopos sed sophistas avaros esse et tenaces. Tigna mittit trecentia.

Basilios Libanio.

Si lucrari idem valet ac γριπίζειν, et hanc sen-
tentiam habet vox illa, quam ex Platonis adytis,
sophistica tua nobis ars deprompsit; considera, o
admirande, utri sint tenaciores; nos qui sic per
epistolam tuam licentiam deligimus, an sophistarum
genus, quorum ars est ex sermonibus quæstum
facere. Quis ex episcopis tributum imposuit ob
sermones? quis discipulos fecit vectigales? Vos
estis, qui eloquentiam venalem proponitis, velut
mellis coctores mellitas placentas. Vides quemad-
modum senem etiam ad recalcitrandum provoca-

D

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΗ^{*}.

Βασιλείως Διδασκαλίω.

Εἰ τὸ κερδάνειν τοῦτο γριπίζειν (7) λέγεται, καὶ
ταῦτην ἔχει τὴν σημασίεν ἡ λέξις, ἣν ἐκ τῶν Πλά-
τωνος ἀδύτων ἡ σοφιστικὴ σὺν ἡμῖν προεχειρίστα,
σκόπησον, ὡς θαυμάσιε, τις μᾶλλον ἔστι δυσγρί-
πιστος ἡμεῖς, οἱ οὖτε δὲ ἐπιστολιμαλας δυνάμεις
ἀποχαρακούμενοι· ἢ τὸ τῶν σοφιστῶν γένος, οἵ;
τέχνη τὸ τελωνεῖν τοὺς λόγους ἔστι. Τίς τῶν ἐπι-
σκόπων τοὺς λόγους ἐφορθέτησε; τις τοὺς μαθῆ-
τευομένους μισθοφόρους κατέστησεν; Ὅμεις (8) σ
προτιθέντες τοὺς λόγους δώνια, ὥσπερ οἱ τοῦ μεί-
τος ἐψηταὶ τὰ μελίπηκτα. Ὁρές, ὡς καὶ τὸν γέ-

* Alias CLIII.

** Alias CLIV.

*** Alias CLV.

(99) Ἀδικεῖσθαι. Ita Harl., Med. et Coisl. primus.
Editiū δικισθαι.

(1) Πεποίηται πρότροπος. Med. πεποίηται πρόνοια.

(2) Τοῦ πέμψαντος. Cod. Anglic. τῶν τοῦ πέμ-
ψαντος.

(3) Μεμνημένους. Sic duo codices Coisl. et Reg.
secundus, quibus sicut Medicus, in quo legitur
μεμνημένου. Editiū μεμνημένοι.

(4) Δυσγρίπιστος. Coisl. primus δυσγρίπιστος.
Sic etiam ultraque Basileensis editio.

(5) Ἡ τῆς χρειας. Ante has voces addit Har-
leianus codex μᾶλλον.

(6) Παράσχοις. Ia sex codices mss. Editi παρά-
σχοις. Editio Basileensis παράσχοιο.

(7) Γριπίζειν. Coisl. primus, ut antea, γριπίζειν,
et paulo post δυσγρίπιστος. Sic etiam Basileensis
editio.

(8) Ὅμεις. Harl. οἱ δικισθαι.

μονα ὑποσκιρθέν περεκίνησας; Ἐγώ δέ σοι τῷ ταῖς Αριστοῖς? Ego vero tibi in declamationibus pompam ducenti tot ligna commodari jussi, quot milites in Thermopylis pugnavere, singula prolixa, et secundum tuum Homerum, umbram longam efficientia: quæ Alphæus sacer se redditum esse promisit.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΘ.

Jocater Libanius in Cappadociam, sequi discipulos Cappadoces transmutatum promittit.

Διδάσκως Βασιλείῳ.

Οὐ πάντη, Βασιλείε, τὸν ιερὸν τοῦτον τῶν μουσῶν σηκὸν μεστὸν ποιῶν Καππαδόχων, καὶ ταῦτα ἀποζήντων γριτῆς καὶ χιόνος (11) καὶ τῶν ἔκειθεν καλῶν; Μικρὸ δέ με καὶ Καππαδόχην θηκαν, δεῖ μοι τὸ, προσκυνῶ σε (12), προσάδοντες. Δεῖ δὲ ὅμως ἀνέχεσθαι, Βασιλείου κελεύοντος. Ισθι τοίνυν, ὡς τῆς μὲν χώρας τοὺς τρόπους ἐξαχριβάζω (13), τὴν δὲ εὐγένειαν καὶ τὸ ἐμμελὲς τῆς ἐμῆς Καλλιόπης μεταφράσω τοὺς ἄνδρας, ἵν' ὅφελεν ὑμῖν ἀντὶ φασῶν πεοιστεοα!

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝ.

Respondebat Basilius epistola præcedenti.

Βασιλείος Διδασκίῳ (14).

Ἄλιταί σοι τὸ δύσθυμον. Τοῦτο γάρ ἔστω τῆς ἐπιστολῆς τὸ προϊμιον. Σὺ δὲ σκῶπτε καὶ διάσυρε τὰ ἡμέτερα, εἴτε γελῶν, εἴτε σπουδάζων. Τί δὲ χώνος ἡ γριτῆς ἐμνημόνευσας, παρὸν ἐντρυφᾶν ἡμῶν τοῖς σκώμμασιν (15); Ἐγὼ δὲ, ὡς Λιβάνιος, ήνα σοι καὶ πλατύν κινήσω τὸν γέλωτα, ὅποι παραπέτασματι καλυπτόμενος χιόνος, τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψα, ἃν δεξάμενος φαύνων (16) χεροῦ, γνώσῃ ὡς χρυσά τις αὐτῇ καὶ τὸν πέμψαντα χαρακτηρίζει ἐμφωλεύοντα, καὶ μὴ δυνάμενον ἔξω τῶν δωματίων (17) προκύπτειν. Τάρους γάρ τοὺς οἰκους κεκτήμεθα, μέχρις ἐπιλάβοι τὸ ἔαρ, καὶ νεκροὺς ἡμᾶς δυτας πρὸς ζωὴν ἐπανάξῃ, πάλιν τὸ εἶναι, ὥσπερ φυτοῖς, χαριζόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΑ'

Libanius rogat Basilius ut ad se mittat orationem, quam de homine moroso summa celebritate promulgaeret.

Βασιλείος Λιδαρίῳ.

Πολλοὶ περιτυχόντες ἡμῖν τῶν αὐτόθι (18), ἐθαύμασάν σου τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀρετὴν. Ἐλεγον γάρ δὲ τοῖς σκώμμασιν. Harl. δὲ τοῖς Εὐστάθιος.

(9) Δολιχοσκιους. Homer. Iliad. Γ, v. 346 et 355.
 (10) Ἀλφαιος. Sic Reg. secundus. Non illepede auctor epistolæ fluvium obstringit restituendi prouiso, ut gratuito a se dari ostiendat. Habent Coisl. primus et Med. δὲ τερδος δὲ ἀποκαταστήσειν. Quatuor illi δὲ τερδος ἀποκαταστήσειν. Harl. δὲ τερδος Εὐστάθιος. Editi δὲ τερδος Δονάτος, excepta Basileensi editione prima, quia habet Εὐστάθιος. Vaticanus, οὐχ Ὁμηρος δὲ ὑποκαταστήσειν.

(11) Γριτῆς καὶ χιόνων. Sic mss. septem. Editi, γριτῆς καὶ χιόνων.

(12) Προσκυνῶ σε. Ita septem mss. codices. Editi προσκυνῶ σοι.

(13) Ἐξαχριβάζω. Quinque codices εξαχριβάζων. Harl. ἐξαχριβώσω. Habet etiam editio Basileensis ἐξαχριβάζων.

(14) Λιδαρίῳ. Addit Harl. πρὸς τὰς ἐκατέρας

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCXLIX*.

Basilius Basilio.

Non desines, Basili, sacrum hoc musarum domicilium replere Cappadocibus, iisque griten nivemque et cætera illius regionis bona redolentibus? Prope autem factum est, ut me etiam Cappadocem efficerint, semper mihi illud, προσκυνῶ σε, occidentes. Attamen ferendum est, Basilio ita jubente. Scito igitur, me regionis quidem mores diligenter investigare, viros vero ad meæ Calliopes nobilitatem atque concinnitatem transmutaturum, ut vobis pro palumbis columbae facti esse videantur.

460 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCLII*.

Basilius Libanio.

Sedata est animi tui ægritudo. Hoc enim sit epistolæ exordium. Tu vero irride et vellica res nostras, sive jocans, sive serio. Quid autem nivis vel gritæ mentionem fecisti, cum liceret tibi dictiriis in nos indulgere? Ego autem, o Libani, tibi ut risum magnum moveam, hanc velo niveo tectus epistolam conscripsi: quam cum acceperis, ac manu contigeris, senties quam sit gelida, quamque referat eum a quo missa est, latitantem, nec extra ædes prospicere valentem. Sepultra enim sunt ædes nostræ, donec ver successerit, et mortuos nos ad vitam reduxerit, rursus nobis, quemadmodum plantis, largiens ut simus.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCLI**.

Basilius Libanio.

Multi eorum qui istinc ad nos veniunt, tuam vim dicendi mirati sunt. Narrarunt enim speci-

ἐπιστολάς, ad utramque epistolam; nempe quia in hoc codice ante ultimam epistolam alia legitur, quam paulo post apponimus, quæque sic incipit, τι παύων, etc.

(15) Ήμῶρ τοῖς σκώμμασιν. Harl. τοῖς ἡμετέροις σκώμμασιν.

(16) Φαύνων. Ita tres vetustissimi codices cum Anglicano. Editi καὶ φαύνων.

(17) Δωματίων. Reg. secundus et Coisl. secundus δωματίου. Paulo post editi ἐπανάξει. Mss. ut in textu.

(18) Τῷρ αὐτόθι. Reg. secundus et Coisl. secundus τῶν αὐτόθεν

* Alias CLVI.

** Alias CLVII.

*** Alias CLVIII.

men quoddam valde splendidum editum fuisse; A έπιθεξίν τινα γεγενήσθαι λαμπράν ἔγαν, καὶ ἄγον ἦν, ὡς ἐφασκον, μέγιστος, ὡς πάντας μὲν συνέρα-
μεν ταῖς μηδένα διερον ἐν τῇ πόλει φανῆι, ἢ μόνον Λιβάνιον ἀγιωνέρμενον, καὶ πάσαν ἡλικίαν ἀκροωμένην. Οὐ γάρ τέλους τις ἔχω τῶν ἀγίων γενέσθαι, οὐκ ἀξιώματος δηγχει συνών, οὐ σερ-
τιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, οὐ βαναύσους τί-
χναις σχολάζων. Ἡδη δὲ καὶ γυναῖκες παρέιναι
κατηπείγοντο τοῖς ἀγῶσι. Τίς δὲ δ' ἄγων; τίς δὲ
ὁ λόγος, ὁ τὴν πάνθημον συναγείρας πανήγυριν;
Καὶ δῆ μοι ἡγγείλαν δυσκόλου τρόπον ἀνδρὸς τὴν
λόγον ἐνστήσασθα. Ὁν οὕτω θυμασθέντα, μή καὶ
όχνει μοι πέμψαι, ἵνα κάγγι τῶν λόγων ἐπαινέται;
εἶην τῶν σῶν. Οὐ γάρ Λιβάνιον ἐπαινῶν, καὶ τὸν
Ἐργων ἔκτος, τίς ἀντί γένωμαι νῦν ὑπόθεσιν ἐπαινῶν
εὐράμενος (19);

B

EPISTOLA CCCLII *.

Militit Libanius suam De homine moroso orationem, seque tremere significat ac pene mente dejici, dum tam argui judicis acumen formidat.

Libanius Basilio.

Ecce nisi tibi meam orationem, sudore difluens. Quomodo enim sudore non perfunderer, ei viro orationem mittens, cuius ea est dicendi facultas, ut Platonis sapientiam, et Demosthenis vehementiam frustra jactatas esse convincere queat? Sermo autem meus perinde est, ac si culicem conseras elephantis. Hinc horreo ac tremo, cum eam diem mecum reputo, qua meam inspiries orationem; imo etiam sere mente lapsus sum.

Ἴδοὺ πέπομφα τὸν λόγον, ίερώτε περιφέρεμεν. Πῶς γάρ οὐκ ἐμελλον, ἀνδρὶ τοιούτῳ (20) πέμπειν τὸν λόγον, δεῖς ικανός εστι τὴν Πλάτωνος σοφίαν καὶ Δημοσθένους δεινότητα τῇ περὶ τοὺς λόγους εὔμαθεῖς δεῖξαι; Θυριλλουμένας μάτην; Τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνων ἐλέφαντι παραβαλλόμενος. "Οθεν τέλεια καὶ τρέμω, τὴν ἡμέραν λογιζόμενος, καὶ τὸν ἐπισκέψη τοὺς λόγους" μικροῦ δὲ (21) καὶ τῶν φρεσκῶν ἐκπέπτωκα.

461 EPISTOLA CCCLI III**.

Laudat Basilius orationem Libanii ad se missam.

Basilius Libanio.

Legi orationem tuam, o sapientissime, et valde admiratus sum. O musæ, et litteræ, et Athenæ, qualia largimini vestris amatoribus! Quales fructus ferunt, qui per breve quoddam tempus vobiscum versantur! O fontem large se effundentem, quales præstithit haurientes! Ipsum enim morosum videbar mihi videre in oratione cum garrula muliercula versantem. Vivum enim et animatum sermonem scripsit in terra Libanius, qui solus verbis animam largitus est.

D

EPISTOLA CCCLIV ***.

Gratias agit Libanius, ac vicissim a Basilio petet ut ad se mittat orationem contra eorū ieiunia.

Libanius Basilio.

Nunc cognovi me esse, quod dico: laudante enim me Basilio, ex omnibus victoriā reporto. Et cum tuum suffragium acceperim, licet mibi su-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΓ'.

Basileios Διβαρίω.

Ἄνεγνων τὸν λόγον, σοφώτατε, καὶ ὑπερτελεῖ μακα. Ό μοῦσαι, καὶ λόγοι, καὶ Ἀθῆναι, οἱ τε θρασταῖς δωρεότε! Οἴους κομίζονται τοὺς κερκούς, οἱ βραχύν τινα χρόνον ὑμῖν συγγινόμενοι? Ή πηγῆς πολυχεύμονος, οἷος: δειπέ τοὺς ἀφρωδένος! Αὐτὸν γάρ ἐδόκουν (22) δρᾶν ἐν τῷ λόγῳ λάλω συνέντα γυναικί. Εμπνουν γάρ λόγον ἐπὶ χονὸς Λιβάνιος ἔγραψεν, δεῖς μόνος τοῖς λόγοις φυγῇ ἔχεισθαι

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΔ'.

Διβαρίως Basileios.

Νῦν ξύνων είναι δ λέγομαι· Βασιλεου γάρ με ἐπαινέσαντος, κατὰ πάντων ἔχω τὰ νικητήρια. Καὶ τὴν ψῆφον δεξαμένην (23) τὴν σήν ἐπεστί μοι βασί-

* Alias CLIX.

** Alias CLX.

*** Alias CLXI.

(19) Εὐράμενος. Ita codices sex. Editi εὐρόμενος.

(20) Τοιούτῳ. Harl. τοσούτῳ.

(21) Μικροῦ δέ. Coisl. secunda et Reg. secunda-
tus μικροῦ δέτι.

(22) Εδόκουν. Addit codex Harl. τὸν δύσκολον,

sed hæc desunt in aliis mss. et editis, et ad marginem satis apte posita, videntur in ipsum contextum migrasse; sed necessaria non sunt et facile supplantentur. Ibidem editi, τὸν λάλω συνόντα, sed artillus deest in quinque mss.

(23) Δεξαμένη. Coisl. primus et Med. δεξαμένη. Paulo post codex Anglicanus et alii nonnulli μετασερού τοῦ φρονήματος.

ζειν μετὰ συναρχοῦ τοῦ βαδίσματος, οἵτις ἀλαζών ^A περὶ γραφονῶν. Ἐπει τούν καὶ σοὶ κατὰ μέθης λόγος πεπόνηται, βουλόμεθα τούτῳ περιτυχεῖν. Ἀλλὰ κομψὸν μὲν τι λέγειν οὐκ ἔθελο· ὁ δὲ ἄλγος δρθεὶς διδάξει με τὴν τοῦ λέγειν (24) τέχνην.

perbo gressu incedere, instar nominis jactantioris omnes contemnentis. Quoniam igitur et ipse orationem contra ebrietatem elaborasti, eam volumus legere. Interea tamen lepidi quidquam dicere nolo: sed ipsa me oratio, ubi eam videro, artem dicendi docebit.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΕ'.

Libanius Basilio primas eloquentiae desert.

Λιβάνιος Βασιλεὺς.

Ἄρα, Βασίλειε, μὴ τὰς Ἀθήνας οἰκεῖς, καὶ λεληθεῖς σαυτόν; Οὐ γάρ τῶν Καισαρέων οἱ παῖδες ταῦτα ἀκούειν ἡδύναντο. Ἡ γλῶττα γάρ μοι τούτων ἔθεις οὐκ ἦν· ἀλλ' ὥστε περι τίνα χρημάτων διδούντας, πληρεῖσα τῇ τῶν ὄντοτάντων καινοτομίᾳ, ἤμει τε τῷ πατρὶ ἐλεγε· Πάτερ, οὐκ διδάξας. Ὁμηρος, οὗτος ἀνήρ, ἀλλὰ Πλάτων, ἀλλ' Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ Σουσαρίων (25) ὁ τὰ πάντα ἐπιστάμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ γλῶττα. Σὲ δὲ εἴη, Βασίλειε, τοιάντα ἥμας ἐπικινεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΓ'.

Respondet Basilius epistola praecedenti, seque discipulum piscatorum esse proficitur.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Δεχομένοις μὲν ἡμῖν & γράφεις, χαρά· ἀπαιτουμένοις δὲ πρὸς & γράφεις ἀντεπιστέλλειν, ἀγών. Τί γάρ ἀν εἰποιμεν πρὸς οὗτας ἀττικίζουσαν γλῶτταν, πλὴν ὅτι ἀλιέων εἰμὶ μαθητής, ὁμολογῶ καὶ φύλω;

^B Athenisne habitas, Basili, et tui ipsius oblitus es? Non enim Cæsariensium filii hæc audire potuerunt. Mea enim lingua his assueta non erat: sed velut in præcipiti quodam loco incederem, vocum novitate percusa, et mihi patri dicebat: Pater, ista non docuisti: Homerus est hic vir, imo Plato, imo Aristoteles, imo Susario, qui nihil ignoravit. Atque hæc quidem lingua. Tu vero, Basili, velim laudare me possis ob talia.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΤΤΖ'.

Rogat Basilius Libanius ut sibi mœrem solvat ex aliqua illius epistola conceptum.

Λιβάνιος Βασιλεὺς.

C

Τί πειδὼν Βασίλειος ἐδυσχέρανεν τὸ γράμμα, τῆς φύλοσοφίας τὸ γνώρισμα; Παῖζειν παρ' ὑμῶν ἐδέχημεν· ἀλλ' δμως τὰ παῖγνια σεμνά, καὶ οἰοντεὶς ταῦτη πρέποντα. Ἀλλὰ πρὸς τῆς φιλίας αὐτῆς καὶ τῶν κοινῶν διατριβῶν, λῦσόν μοι τὴν ἀθυμίαν, ἢν μοι ἔτεχεν ἡ ἐπιστολή. . . . . οὐδὲν ἔπειρονεσσα.

Quæ scribis, accipio quidem laetus: sed dum exigis, ut ad ea quæ scripsisti, rescribam, sum anxius. Quid enim ad linguam adeo atticissantem dixerim, nisi me piscatorum esse discipulum profleri ac gaudere

482 ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCLVII ***.

Basilius Libanio.

Quid passus Basilius moleste tulit litteras, philosophiæ specimen? Ludere a vobis edocti sumus: verumtamen ludicra gravia sunt, ac veluti canitem decentia. Sed per amicitiam ipsam communesque scholas, mihi solve mœrem, quem peperit mihi epistola, a . . . . nequaquam differens.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΗ'.

Dolei Libanius quod non sit cum Basilio; gratulatur quod juvenam curam suadente Alcimo suscepit.

Λιβάνιος Βασιλεὺς.

Τοιούτων ἔκεινων, ἐν οἷς τὰ πάντα ἡμεῖν ἀλλήλαις! Νῦν διφεύξμεθα πικρῶς· ὑμεῖς μὲν ἔχοντες ἀλλήλους· ἔγὼ δὲ ἀνθ' ὑμῶν οἰοί περ ὑμεῖς οὐδέποτε. Τὸν δὲ Ἀλκιμὸν ἀκούων τὰ νέων ἐν γῆρᾳ τολμῶν, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην πέτεσθαι, περιθέντα σοι τὸν τοῦ συνείναι τοῖς παιδαρίοις πόνον. Σὺ δὲ, τά τε ἀλλα πρᾶξ τις, καὶ τοῦτο οἰστεις οὐ χαλεπῶς· ἐταὶ καὶ ἡμῖν τοῦ γράψαι πούτερον οὐκ ἔσχες χαλεπῶς.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCLVIII ***.

Libanius Basilio.

O tempora illa, quibus cuncta invicem eramus. Nunc acerbe sejuneti sumus: vos quidem vobis mutuo potiti; ego vero pro vobis neminem habens vestri similem. Porro Alcimum audio res juvenum in senectute audere, et ad Romam volare, postquam eum labore tibi imposuit, ut cum pueris manens. Tu vero, cum circa alia quoque mansuetus sis, hoc etiam non ægre seres; quandoquidem nec molestum tibi fuit, ut ad nos prior scriberes.

(24) Τοῦ λέγειν. Sic mss. septem. Editi τοῦ ἄρχοντος.

(25) Σουσαρίων. Medicus codex Σουδαρίων.

Alias CLXII.

PATROL. GR. XXXII.

** Alias CLXIII.

*** Ex Cotelerii Monument. Ec. Gr. t. II, p. 96.

**** Ibid.

EPISTOLA CCCLIX*.

Silencium Libanio exprobat Basilius, seque ait libenter ad eum volaturum, si liceret; sed cum id non licet, sermones millere.

Basilius Libanio.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΘ.

Tu quidem qui universam veterum artem tua in mente conclusisti, tardi siles, adeo ut ne in litteris quidem aliquid lucri concedas nobis. Ego vero, si tuta foret Dædali ars, ad te venissem, fabricatis Icari alis. Attamen quoniam non licet ceram soli committere; pro Icaris alis, mitto ad te sermones, qui ostendant amicitiam nostram. Hæc est autem natura sermonum, ut animæ insidentes amores manifestos faciant. Atque hæc quidem sermones. Tu vero adduxeris eos quoquaque voles; atque tantis viribus præditus, taces. Verum ad nos quoquaque sermonum fontes transfer, qui ex ore tuo profluunt.

EPISTOLA CCCLX**.

De sancta Trinitate et Incarnatione, sanctorum invocatione, eorumque imaginibus

Ex epistola ad Julianum Apostatum.

B 'Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς Ιουλιανὸν τοῦ παραβάτην.

Secundum immaculatam fidem Christianorum, quam divinitus sumus sortiti confiteor, et testor me credere in unum Deum Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: unum Deum, tria adoro et glorifico. Confiteor autem et Filii in carne dispensationem, et Dei Genitricem sanctam Mariam, quæ illum secundum carnem peperit. Suscipio autem et sanctos apostolos, prophetas et martyres; et ad supplicationem, quæ sit Deo, vos invoco, ut per eos, id est, interventionem eorum, propitius 463 mihi sit misericors Deus, et delictorum mihi redemptio fiat, et condonetur. Unde et characteres imaginum eorum honoro et oscularum eximie, cum haec traditæ sint a sanctis apostolis, nec sint prohibitæ, immo in omnibus ecclesiis nostris depictæ sint.

Κατὰ τὴν θεόθεν ἐπικεκληρωμένην ἡμῖν ἀμύνην τον πίστιν τῶν Χριστιανῶν δομολογῶ καὶ συνιθεμ πιστεύειν εἰς ἑνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸν Πνεῦμα τὸ δόγμαν· ἑνα Θεὸν, τὰ τρία προσκυνῶ καὶ δοξῶ. Ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ἐνταρκον οἰκονομίαν, καὶ θεοτόχον τὴν κατὰ σάρκα τεκοῦσαν αὐτὸν ἡμᾶν Μαρίαν. Δέχομαι δὲ καὶ τοὺς ἄγιους ἀποστόλους, προφήτας, καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς θεὸν ικεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι, τοῦ δι' αὐτῶν, ἃ γαν διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν, θεών μοι γενέσθαι τὸν φιλανθρωπὸν Θεὸν, καὶ λύτρον μοι τῶν παταιμάτων γενέσθαι καὶ δοθῆναι· διθεν καὶ τοὺς χαρακτῆρες τῶν εἰκόνων αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἔρετον τούτων παραδεδομένων ἐκ τῶν ἀγίων ἀστόλων, καὶ οὐδὲ ἀπηγορευμένων, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν τούτων ἀνιστορουμένων.

EPISTOLA CCCLXI***.

Apollinarium consulit auctor epistolæ de usiæ et substantiæ vocabulis ac de consubstantiali; ac sibi simile sine distinctione futuræ magis placere quam consubstantiale. Gregorium sodalem cum parentibus esse nuntiat.

Apolinario.

Domino meo reverendissimo Apolinario, Basilius. Antea quidem ad te de locis Scripturarum obscuris scripsimus, et gavisi sumus tum de responsionibus tuis, tum de promissis. Nunc vero major nobis circa majora cura incumbit, in qua aliud neminem inter hujus temporis homines habemus, ejusmodi consortem et auxiliatorem, ad quem recurramus, qualem te nobis Deus dedit, et scientia sermonique accuratum, simulque accessu facilem. Eum ergo ii qui cuncta permiscent, ac sermonibus quæstionibusque orbem re-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΑ'.

'Ἀπολιναρίῳ.

Τῷ δεσπότῃ μοι αἰδεσιμωτάτῳ Ἀπολιναρίῳ, Βασιλεῖος. Πρότερον μέν δοι περὶ τῶν ἐν ταῖς Γραζίαις ἀστρῶν ἐπεστέλλομεν, καὶ ηὔφρατον μοιεσα. οἵ τις ἐπεμπει, οἵ τε ὑπισχνοῦ. Νῦν δὲ μεῖζων τοῦτον μειζόνων ἡ φροντὶς προσελήλυθεν, εἰς ἣν οὐδένεντες δρον ἔχομεν ἐν τοῖς νῦν ἀνθρώποις, τοιοῦτον κοινωνεῖ καὶ προστάτην ἐπικαλέσασθαι, δοπούν σε καὶ ἐν γνώσει καὶ ἐν λόγῳ ἀκριβῆ τε δομοῦ καὶ εὐπρόσιτον θεός τοῦτον ἐδωρήσατο. Ἐπει οὖν οἱ πάντα φύρωσε, καὶ λόγων καὶ ζητημάτων τὴν οἰκουμένην ἐρεύσαντες, τὸ τῆς οὐαὶς δυομά, ὡς ἀλλότριον τῶν θεῶν

* Ex Cotelieri Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

** Alias CCV.

*** Ex Monum. Eccl. Gr. t. II, p. 84.

(26) Fort. Δαιδάλου. COTELER.

λογίων, ἔξεβαλον, καταξίωσον ἡμῖν σημᾶναι, δῶς τις οἱ πάτέρες αὐτῷ ἐχρήσαντο, καὶ εἰ μηδαμοῦ εὑρεῖς ἐν τῇ Γραφῇ κείμενον. Τὸν γάρ ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ τὸν λαὸν τὸν περιούσιον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, ὃς οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν διαπτύσσουσιν. Ἐκεῖτα μέντοι καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ὁμοουσίου (οὗ ἐνεκεν τῆς ὥρας ταῦτα κατασκεύασιν αὐτοὺς, βαθέως τὴν οὐσίαν διαβάλλοντας, ὑπὲρ τοῦ μηδεμίαν χώραν τῷ ὁμοουσίῳ καταλιπεῖν) δικαζεῖν ἡμῖν πλατύτερον πουλήθητε, τίνα τὴν διάνοιαν ἔχει, καὶ πῶς ἀν τὸν ὑγιῶς λέγοιτο, ἐφ' ὧν οὐτε γένος κοινὸν ὑπερκείμενον θεωρεῖται, οὔτε ὑλικὸν ὑποκείμενον προῦπάρχον, οὐκ ἀπομερισμὸς τοῦ προέρου εἰς τὸ δεύτερον. Πῶς οὖν χρὴ λέγειν ὁμοουσίου τὸν Γίδην τῷ Πατρὶ, εἰς μηδεμίαν ἔννοιαν τῶν εἰρημένων καταπίπτοντας, θέλησον ἡμῖν πλατύτερον διαρθρῶσαι. Ἡμεῖς μὲν γάρ ὑπειλήφαμεν, διπέρ ἀν εἴναι καθ' ὑπόθεσιν τοῦ Πατρὸς οὐσίᾳ ληφθῆ, τοῦτο εἴναι πάντας ἀναγκαῖον καὶ τὴν τοῦ Γίδην λαμβάνεσθαι. Ὅποτε εἰ φῶς νοητὸν, ἀτόπιον, ἀγέννητον, τὴν τῷ Πατρὸς οὐσίαν τις λέγοι, φῶς νοητὸν, ἀτόπιον, γεννητὸν, καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν ἔρει. Πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν δοκεῖ μοι ἡ τοῦ ἀπαραλλάκτως ὅμοιος φωνὴ μᾶλλον ἡπερ τὴν τοῦ ὁμοουσίου ἀρμάτεταιν. Φῶς γάρ φωτὶ μηδεμίᾳ ἐν τῷ μᾶλλον καὶ ἕτερον τὴν διαφορὰν ἔχον, ταυτὸν μὲν οὐν εἶναι (πάντες ἐν ίδιᾳ περιγραφῇ τῆς οὐσίας ἔστιν ἔκάτερον), ὅμοιον δὲ κατ' οὐσίαν ἀκριβῶς ἀπαραλλάκτως, ὅρθις ἀν οἷμα λέγεσθαι. Εἴτε οὖν ταύτας χρὴ διαλέγεσθαι τὰς ἔννοιας, εἴτε ἐτέρας μείζους ἀντιλαβεῖν, ὃς τοῦδε λατρὸς (καὶ γάρ ἔξεφηναμέν σοι τὰ ἐν τῇ περιγραφῇ), τὸ μὲν ἀρχωτοῦν λατρού, τὸ δὲ σαθρὸν ὑποστήριξον· παντὶ δὲ τρόπῳ βεβαίωσον ἡμᾶς. Τοὺς μετὰ τῆς εὐλαβείας σου ἀδελφοὺς ἀσπάζομαι, καὶ ἀξιῶ μετὰ σου εὐχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα σωθῶμεν. Ὁ ἐταῖρος Γρηγόριος, τὸν μετὰ τῶν γονέων ἐλόμενος βίον, αὐτοῖς σύνεστιν. Ὑγιανων ἐπιπλείστον γνωρίζεις ἡμῖν, ώφελῶν ἡμᾶς καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ γράσει.

Ires qui tua cum pietate degunt saluto, et rogo, ut una tecum pro nobis orient, quo salutem consequamur. **464** Sodalis Gregorius, electa cum parentibus vita, apud eos est. Sanus ad plurimum tempus conserveris nobis, adjuvans nos et precibus et doctrina.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΒ.

Respondeatur praecedenti epistolæ, et quomodo Pater et Filius unum sint exponitur, exemplis e natura humana adductis.

Βασιλεὺς Ἀπολινάριος.

Φιλοθέως πιστεύεις, καὶ φιλόλγως ζητεῖς, καὶ πάρ' ἡμῶν τὸ πρόθυμον ὀφείλεται διὰ τὴν ἀγάπην, καὶ τὸ ίκανὸν τῷ λόγῳ μή ἐποιεῖ, διὰ τὸ τὸ ἡμέτερον ἐνδέεις, καὶ τὸ τοῦ πράγματος ὑπερφυές. Οὐσία μα, οὐκ ἀριθμῷ μόνον λέγεται, ὥσπερ λέγεις, καὶ δὲν μιᾶς περιγραφῇ, δλλὰ καὶ ίδιως ἀνθρώπων δύο καὶ ἄλλου ὀτουοῦν τῶν κατὰ γένος ἐνιζομένων· Ὅποτε αὐτῇ γε καὶ δύο καὶ πλείονα (27) ταυτὸν εἶναι κατὰ ἣν οὐσίαν, καθὸ καὶ πάντες ἀνθρώποι· Ἄδαμ ἐσμεν ἡ δύντες, καὶ Δαῦΐδ ὁ τοῦ Δαῦΐδ υἱός, ὃς ταυτὸν ὄν-

D

Basilio Apolinarius.

Ut Dei amantem virum decet credis, et ut doctrinæ studiosus quæris; atque a nobis promptus animus debetur propter charitatem, licet scientia sufficiens non sequatur, cum ob indigentiam nostram, tum ob rei immensitatem. Una substantia, non numero solum dicitur, quemadmodum aīs, et quod est in una determinatione; sed etiam proprie duorum hominum et alterius cujusve, qui in genere adunantur: ita ut hac ratione duo ac plures idem sint secundum substantiam; in

(27) Fort. πλείονας. COTEL.

* Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 86.

quantum omnes homines Adam sumus, qui unus simus; et David, Davidis filius, qui idem sit cum illo: sicut et Filium recte asseris id esse secundum substantiam, quod est Pater. Aliter enim Filius non esset Deus, cum in confessio sit unum esse ac solum Deum Patrem: quo pacto unus Adam, hominum generis princeps; et unus David, regii generis auctor. Atque ita, unum esse genus superpositum, aut unam materiam subiectam, in Patre et Filio, a cogitatis auferetur, cum principalem assumpserimus proprietatem supremi principii, et genera ex generum principibus, ad unigenitam prolem ex uno principio orientem. Nam aliquatenus tantum ejusmodi res in similitudinem veniunt. Quoniam neque Adamo, ut per Deum condito, et nobis, ut per homines genitis, unum superponitur genus; sed ipse est hominum principium: neque materia communis est illi nobiscum; sed ipse est cunctorum hominum fundamentum. Neque etiam erga Davidem ac genus ex Davide ortum, id praetelligitur, in quantum est David: quandoquidem Davidis proprietas, a Davide incipit, et fundamentum omnium qui ex eo originem ducunt, ipse est: sed quia haec deficiunt, in quantum aliae sunt communitates omnium hominum ad invicem, quales fratrum: at circa Patrem et Filium hoc non reperties, sed ex toto Pater principium, et Filius ex principio. Quare nec distributione est primi in secundum, velut in corporibus, verum generationis productio: neque enim Patris proprietas velut in Filium divisa fuit, sed Filii proprietas ex paterna prodiit: idem in diversitate, et diversum in identitate: quomodo dicitur Patrem esse in Filio, et Filium in Patre. Neque enim diversitas absolute servabit veritatem filiationis, nec rursus identitas indivisionem hypostaseos: sed utrumque conjunctum est ac unius modi; idem diverse, et diversum eodem modo; ut vocabula, quae ad rei declarationem pertingere nequeunt, per vim adducantur: confirmante intelligentiam nostram Domino, cum per vocem *major*²⁰ Patrem quidem in aequalitate majorem exhibet, Filium vero in minori gradu preditum aequalitate: quod docuit, in ejusdem speciei quidem, at inferiori **465** lumine intelligere Filium; non immutando substantiam, sed considerando idem, et superiori et in ordine inferiori. At enim qui substantiam in nulla identitate admittunt, similitudinem extrinsecus afferentes Filio adjiciunt: quod sane ad ipsos quoque homines transit qui Deo assimilati sunt. Qui vero cognoscunt similitudinem creaturis convenientem, in identitate quidem Filium cum Patre conjungunt; sed identitate submissiore; ne ipse Pater sit, vel pars Patris; quae potenter demonstrantur per illud, Alius Filius; sic Deus, non ut ille, sed

A έκεινω· καθά καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις καλῶς τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν, διπερ ὁ Πατήρ. Οὐδὲ γάρ τέρας; ἀντὶ τῆς Θεός ὁ Υἱὸς, ἐνὸς ὅμολογουμένου καὶ μόνου Θεοῦ τοῦ Πατρός· ὡς που καὶ εἰς Ἀδάμ, ὁ ἀνθρώπων γενάρχης, καὶ εἰς Δαβὶδ, ὁ τοῦ βασιλέου γένους ἀρχηγέτης. Ταύτη γέ τοι καὶ ἐν εἴναι γένος ὑπερκείμενον, οὐ μίαν ὅλην ὑποκείμενην, ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, περιαιρεθῆσται τῶν ὑπονοιῶν, διεν τὴν γεναρχικὴν παραλάθωμεν ιδιότητα τῆς ἀνωτάτου ὄργης, καὶ τὰ ἐκ τῶν γεναρχῶν γένη, πρὸς τὸ ἐκ τῆς μὲν ἀρχῆς μονογενὲς γέννημα· μετρίως γάρ τὰ τοιάτια εἰς ὅμοιωσιν ἔρχεται. Καθὼς μηδὲ τοῦ Ἀδάμ, ὡς θεοπλάστου, καὶ ἡμῶν, ὡς ἀνθρωπογενῆτων, ἐν ἐπεκείναις γένος· ἀλλ' αὐτὸς ἀνθρώπων ἀρχή· μήτε ὡς κοινῇ αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἡ πάντων ἀνθρώπων ὑπόθεσις. Μήτε μήτη τοῦ Δαβὶδ, καὶ τοῦ γένους τοῦ ἐκ Δαβὶδ, προεπινοεῖται, καθὼς Δαβὶδ· ἐπειπερ ἡ τοῦ Δαβὶδ ιδιότης, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ ἔρχεται, οὐ τὴν ὑπόθεσις τῶν ἐξ αὐτοῦ πάντων, αὐτὸς· ἀλλ' ἐπειπεται, καθὼς εἰσὶν ἔτεραι κοινήτες ἀνθρώπων ἀπάντων πρὸς ἀλλήλους, οἷαι ἀντίστροφων· ἐπὶ δὲ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τοιοῦτον οὐκ ἔτι, ἀλλὰ τὸ δόλον Πατήρ ἀρχή, καὶ Υἱὸς ἐκ τῆς ἀρχῆς. Οὐχοῦν οὐδὲ ἀπομερισμὸς τοῦ προτέρου εἰς τὸ δευτέρον, ὑπερ εἰπὲ σωμάτων, ἀλλ' ἀπογέννησις. Οὐδὲ γάρ της Πατρὸς ιδιότης καθάπερ εἰς Υἱὸν ἀπομερισται, ἀλλ' ἡ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ἐκπέργεται ταυτὸν ἐν ἑτερότητι, καὶ ἔτερον ἐν ταυτότητι· καὶ λέγεται Πατέρα εἶναι ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸν ἐν Πατέρᾳ. Οὗτε γάρ της ἑτερότητος ἀπλῶς φυλάξει τὴν ἀκρίβειαν τῆς οὐλότητος, οὔτε ἡ ταυτότητος αὐτὸν ἀμέριστον· ὑποστάσεως· ἀλλ' ἐκάπερον σύμπλοκον καὶ ἐνεστή ταυτὸν ἐτέρως, καὶ ἔτερον ὠσαύτως· ἵνα τις τὰ ἕματα, μή ἐφικνούμενα τῆς δηλωσεως, ἐκβιάζῃ· βεβαιοῦντος· ἡμῖν τοῦ Κυρίου τὴν ἐννοίαν, καὶ ἐν τῷ μείζων μὲν ισότητι (28), παριστάναι τὸν Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν, ἐν ὑποδάσει τὸ Ισον ξενοῦται· οὐδὲ διαδέξειν ἐν ὅμοιοις μὲν, ὑφειμένῳ δὲ φωτὶ νοεῖν· Υἱὸν, μή τὴν οὐσίαν ἔκαλλαττοντας, ἀλλὰ τὸ αὐτὸν ὑπερβενθληκός καὶ ἐν ὑφέσει θεωροῦντας. Οἱ μὲν τὴν οὐσίαν ἐν οὐδεμὶδι ταυτότητι παραδέξιμενοι, οἱ δομοίωσιν ἔκαθεν φέροντες τῷ Υἱῷ προστίθενται· δὴ καὶ ἡστὶ ἀνθρώπων διαβατεῖν, τῶν δομοίωσιν τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τὴν δομοίωσιν τοις ποιήμασι πράττουσαι εἰδότες, ἐν ταυτότητι μὲν τὸν Υἱὸν συνάπτουσι Πατέρα· ὑφειμένῃ δὲ τῇ ταυτότητι· ἵνα μή αὐτὸς ὁ Πατήρ· μέρος Πατρὸς, ἀ δυνατῶς παρισταταί τῷ, ἀλλος γάρ, οὐτως Θεός, οὐχ ὡς ἐκείνος, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰκόνος, οὐτε πρωτότυπον, ἀλλ' εἰκών. Οὔτος δρούσιος, ἐξεργάμενως παρὰ πάντα καὶ ιδιαίζοντας· οὐχ ὡς τὰ ἀπομεριζόμενα, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ τέλεος γένους καὶ εἴδους τῆς θεότητος, ἐν καὶ μόνον ἀπογένημα, ἀδιαιρέτω καὶ ἀσωμάτω προσδόψ· καθ' τὸν μόνον τὸ γεννῶν ἐν τῇ γεννητικῇ ιδιότητι, προτίθεται τὴν γεννητικὴν (29) ιδιότητα.

B C D E

²⁰ Joan. xiv. 28.

(28) Fort. μείζονα μὲν ἐν τῷ. COTELER.

(29) Fort. γεννητήν. COTEL.

ex illo; non primitivum exemplar, sed imago. Illic consubstantialis, præcipue super omnia et peculiariter; non tanquam ea quæ sunt ejusdem generis, non tanquam ea quæ distributa sunt; sed velut ex uno genere unaque specie divinitatis, una et sola progenies, individuo et incorporali progressu; per quem quod general manens in generativa proprietate, processit in genitam proprietatem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΓ^η.

Laudatur supra aliros Scripturæ interpretes Apolinarius, ab eoque petitur, ut se de rebus obscuris consuli patiatur.

'Απολινάριψ.

A

Τῷ δεσπότῃ μου, τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ, Ἀπολινάριψ, Βασιλεῖος. Διημάρτομεν τῶν προφάσεων, δι' ὧν ἐνīην προσειπτεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, κατοιγέ ἔδως δι' ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις ἐπιστείλαντες. Σὲ γάρ ἐν σιωπῇ κατέχειν τὴν ἰδούσην ἐπ' ἐκείνων ἡσθημεν. "Οὐτας γάρ τημὲν ἑδοῖς οἶος πεπνύσθαι· τῶν ἐρμηνευόντων δὲ σκιαὶ ἀλλοστάτων" (30)· οὐτας ἐπ' ἀσφαλοῦς τῆς διανοιας τὴν ἐξήγησιν ἔχων. Καὶ νῦν δὴ πλέον δὲ ἕρως τῆς γνώσεως τῶν θείων λογίων ἀπετεῖται τῆς ψυχῆς μου. Προβαλεῖν μὲν οὖν τοι τῶν ἀπορουμένων τινὰ ἀποκνῶ, μὴ δέω πέρα τοι μέτρου ἐμφορεῖσθαι τῆς παρθησίας. Σιωπᾶν δὲ πάλιν οὐ καρπερῶ, ὀδίνων καὶ ἐπι προσλαβεῖν ἐψιέμενος. "Ἄριστον οὖν μοι κατεφάνη πυθέσθαι σου, πάτερον ἐφίης τημὲν, ὡς θαυμάσιε, ἐρωτᾷν τι τῶν ἀπορουμένων, ή χρή τὴν ἡσυχίαν ἀγειν. 'Οπότερον δὲ ἀποκρινή τοῦτο φυλάξομεν τοῦ λοιποῦ. Ἐρρωμένον τε καὶ εὐθυμον καὶ ὑπερευχόμενον ἔχοιμέν εἰς διαπαντός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΔ^η.

Basilium frustra quæsitem in Cappadocia Apolinarius oblata occasione per litteras salutat. Nuntiat venisse episcopos Ægyptios, et scripta altula esse prorsus necessaria ad eos resellendos, qui antea aperie contradicebant, nunc occulti contradicunt, introducendo simili secundum essentiam, ut consubstantiale abrogetur. Sana fidei defensionem nemini magis congruere declarat, quam Basilio et Gregorio.

Βασιλεὺς Ἀπολινάριος.

Τῷ δεσπότῃ μου, τῷ ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ, Βασιλεὺ, Ἀπολινάριος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ποῦ μὲν ἡμην αὔτε, δέσποτα, ποῦ δὲ τὴν ποθεινοτάτη φωνὴ καὶ γράμμα τὸ σύνηθες; τι δὲ οὐ παρὸν ἀμύνεις, ή καὶ ἄπλων παραχελεύεις, πολέμου τοσούτου κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐρβωγότος, καὶ τημῶν οἷον ἐν μέσῃ παρατάξει βοῶντων πρὸς τοὺς ἑταῖρους διὰ τὴν ἐκ τῶν πολεμίων βίαν; Σὲ δὲ, οὐδὲ ὅτας διὰ ζητήσωμεν, ἔχομεν· ἐπειδὲ μηδὲ οὐ τυγχάνεις διατρέθων εὐρίσκομεν. 'Αλλ' ἐξήτησον μὲν ἐν τῇ Καππαδοκῶν, ἐπειδὲ οὐτας ἡγγελλον οἱ ἐν Πόντῳ σοι περιτυχόντες, ἐπιγγέλλοις σε θάττοντες παντήξειν· οὐχ εὐρόν δὲ ἐνθα ἥπιζον. Νῦν δὲ ἐπειδὲ σε κατὰ τὴν αὔτην διάγοντα χώραν ἀκούσας, εὐθὺς τῷ μηνυτῇ καὶ τῷ γράμμα ἐνεχέρτοσα. "Οπερ δεξάμενος, μὴ καὶ τοῦ ἀντιγράφειν ἀπόσχῃ, ὡς καὶ τούτου συναποδημοῦντος. "Ισθι δὲ, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ γέγονεν ἐπισκόπων ἐπιδημία τῶν ἀπ' Αἰγύπτου, καὶ γράμματα διεδόθη σύμφωνα παλαιοῖς γράμμασιν, τοῖς τε θείοις αὐτοῖς, καὶ τοῖς καθ' ὅμοφυνταν τῶν θείων ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσιν.

C
D
Basilio Apolinarius.
Domino meo, exoptatissimo fratri, Basilio, Apolinarius in Domino salutein. Ubinam ipse eram, domine, ubi vero desideratissima vox, et consuetæ litteræ? cur autem non præsens defensis, aut etiam absens cohortaris, tanto bello adversus pietatem erumpente, nobisque velut in media acie clamantibus ad socios, propter hostium vim? Te autem, ne quidem quomodo quæsiti simus, intelligimus: quandoquidem nec invenimus locum 466 in quo versaris. Sed conquisi si quidem in Cappadocia, quia sic nuntiaverant qui te nacti fuerant in Pontu, promisisse te cito reversurum: nec reperi ubi speraveram. At nunc cum audierim te adhuc ea in regione commorari, statim et indici epistolam tradidi. Qua accepta, cave ne non rescribas, quod et is una peregrinetur. Scito autem, quod interjecto tempore advenierunt episcopi Ægyptii, et scripta aliquis scriptis congruentia, necnon divinis ipsis, hisque que convenienter divinis conscripta

(30) Όδ. Κ, 495.

* Ex Monumeni. Eccl. Gr. t. II, p. 89.

** Ibid., p. 90.

fuerunt Nicææ. Necessaria autem erat eorumdem **A** cum explanatione repetitio, propter minimis sannam pravamque contextus interpretationem, quam si introduxerant qui aperie quidem olim contradicebant, nunc vero contradictionem sub specie enarrationis celant: ubi erat consubstantia litatis maligna abrogatio, quasi non deberet intelligi juxta ullam Greacam abnegationem; pro consubstantiali autem introducebatur simile secundum substantiam: quod excoxitatum est, confuse nominatum et malitiose intellectum: si quidem similitudo, rerum est quæ sunt in substantia, non quæ substanciales sunt: quo scilicet sic substantia assimilata intelligeretur, quælis fuerit verbi gratia statua respectu imperatoris. Contra quæ rescriptum est quod ab hominibus pium dogma cognoscentibus et sectantibus teneatur, nomine consubstantialitatis Filium declarati non similem Deo, sed Deum, utpote genuinam problem ejusdemque cum genitore substantiæ. Simul etiam allatum fuit quod ad Spiritum pertinet, qui nimis a Patribus in eadem fidei expositione Patri et Filio apponitur, quia in eadem existit divinitate. Hujus igitur piæ sententiae legationem, quem decuit adeo persequi, ac te virum laudatissimum, una cum domino meo Gregorio, qui pariter nullo ex loco scribit, nec vel semel de quæpiam re certiore fecit? Vale, domine maxime desiderabilis.

EPISTOLA CCCLXV.

In summa Cappadociae calamitate, cum fluvii inundatio res necessarias e vicinis provinciis advehere non sineret, rogat Theodosius, ut fluvium, ponitis commoditale adhucbita, veluti Rubrum mare pedibus pervium efficiat.

Basilius magno imperatori Theodosio.

Calamitas accidit in regione nostra, non ex corporeo casu, sed ex aquarum effluvio. Unde autem hoc, patefaciam. Plurima nivis emissio facta est in nostram paludem. Qua nondum congelata, supervenit ventus calidus, simulque cadit australis imber. Quare subita confertaque orta liquefactione, immensi moti sunt fluctus, cum perenni fluvio permisisti, ac exundatione eaque personante superantes tum linguam tum oculum. Is est qui nobis sorte obtigit vicinus fluvius, emanans quidem ex Armenia, descendens vero ad sacratissimum lacum Sebastenorum, in quem vere nominati, ac generosi quadraginta Christi milites, gravi borea flante insidi sunt. Ac inde (admitte me, optime imperator, vera dicentem) **467** ille fluvius circumdans nos, velut gens quædam inimica et formidabilis, non parum nos terret. Nullo enim unquam vel tempore vel modo pedibus permeabilis, non permituit ut necessariæ nobis ac utiles regiones, transvehant merces opportunas. Galatarum, inquam, et Paphlagonum, et Hellenopontiorum, per quas et ex quibus obveniunt quæ nobis sunt necessaria, præcipue pa-

* Ex Monum. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

(31) Al. τῷ βασιλεῖ tantum. Cot.

(32) Al. χόνος. Id.

(33) Al. χρυστάλλῳ παγείσῃς. Id.

(34) Al. αὐτῷ. Id.

'Anagkala δὲ ἡν μετ' ἐξηγήσεως τῶν αὐτῶν ἴσανάληψις, διὰ τὴν οὐχ διγῆ τῶν κειμένων παρέχησαν, ἢν εἰσῆγον οἱ πάλαι μὲν ἀντικρυπταὶ ἐξηγήσεως σχῆματι μεθοδεύσαντες· ἔνθα δὲ τὸν ὄμοιούσιον κακουργὸς ἀνατρεπεῖς, ὡς οὐκ διφελοντος νοεῖσθαι κατ' οὐδεμίαν δρηγεῖν Ἐλληνικὴν ἀντεισαγωγὴν δὲ τοῦ ὄμοιούσιον τὸ δημοτὸν κατ' οὐσίαν, ὅπερ ἐπεπτεύειτο, χρεῖας ὄνομασθεῖν, καὶ κακοθήμως νοητόν· ἐπειδὴ τῇ ὄμοιτῇ τῶν ἐν οὐσίᾳ, ἐστὶ τῶν οὐσιώδῶν· ἵνα δὲ οὐτες ὁμοιωμένη οὐσία νοηται, οἷς ἀν εἰται καὶ ἀνθράκης πρὸς βασιλέα. Πρὸς ἀπερ ἀντεγράφη, τὸ ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν εἰδότων καὶ βουλομένων, ὅτι οὐχ ὄμοιον Θεῷ, ἀλλὰ Θεοῖς δηλοῖ τὸ δημούσιον, ὡς ἣν γένηται γῆνισιν καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ τεγεννητότε. Σημειώσαντες δὲ καὶ τὸ περὶ Πινεύματος, ὃς ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐν τῇ αὐτῇ πίστει τῷ Θεῷ καὶ τῷ Υἱῷ κειμένου, ὅτι ἕστιν ἐν τῇ αὐτῇ θεότητι. Τὴν ἡν τῆς εὐσεβείας ταύτης πρεσβείαν, τίνα εἰδὼς ἡ οὐτω μετεῖναι, ὡς τὸν σπουδαιότερον, ἀμα τῷ δεσπότῃ μου Γρηγορίῳ, δει οὐδὲ αὐτὸς οὐδαμαζθεν γράφει, οὐδὲ σημαίνει καθάπαξ οὐδέν; "Ἐρρώσω, δέσποι ποθεινότατε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΣ.

C **Βασιλεῖος τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ** (31) Θεοδοσίῳ.

Πάθος ἀπήγνησε τῇ καθ' ἡμᾶς χώρᾳ, οὐκ εκ αυταικῆς περιπετείας, ἀλλ' ἐξ ὑδάτων ἐπιφύσεως. Πόθεν δὲ τοῦτο, δηλώσω. Γέγονε καταβολὴ χύνων (32) πολλὴ τῇ καθ' ἡμᾶς λίμνῃ. Μήπω δὲ αὖτις χρυστάλλωθείσης (33), ἐπιγίνεται πνεῦμα θερμόν, καὶ διδρός νότιος συμπίπτει αὐτῇ (34). Ἀθρός ἡν γενομένης τῆς τήξεως, ἀνεκχαστα ἐκινθήτη φέυγεται δεννάν ποταμῷ συνεπιμιγνύμενα τῷ θαλασσαῖον τε δυτικόν, ὑπερβαίνοντα (35) γλώσσην καὶ ἀσθεῖμον. Οὗτος δὲ λαχών ἡμῖν γείτων ποταμός· ἐκβαίνων μὲν ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων, ἐκδιβαζόμενος δὲ ἐν τῇ Ιεράτῃ λίμνῃ τῶν Σεβαστηνῶν, εἰς ἣν οἱ φερούμενοι καὶ γενναῖοι τεσσαράκοντα τοῦ Χριστοῦ στρατόπεδον βορέου δεινού πνεύμασαντος (36) ἐνεπάρησαν. Κάκειν δέξαι με τὸ ἀληθὲς λέγοντα, κράτιστες οὔτος δὲ περικυκλῶν ἡμᾶς ὕσπερ Εθνος πολέμιον τῶν φορῶν, οὐ μικρῶς ἡμᾶς ἐκφοβεῖ. Ποστ γάρ μηδέποτε περαιούμενος (37) κατά τίνα χρόνον ἦ τρόπον, τὰς ἀναγκαῖας ἡμῖν καὶ λυσιτελεῖς πατρίδας οὐ συγχωρεῖ διαχοριζεῖν τὰ ἐμπορευόμενα ἐπιτίθεια. Λέτο δὲ τῶν Γαλατῶν καὶ Παφλαγῶν καὶ Ελληνοποντίων (38), δι' ὧν καὶ ἔξ ὧν τὰ ἀναγκαῖα τιμὴν πρέσσει, μάλιστα ἡ τοῦ ἀρτου δαψίλεια· χρυσώδεις

(35) Al. ὑπερβάλλοντα. Id.

(36) Al. ἐπιπνεύσαντος. Id.

(37) Al. περώμενος. Id.

(38) Al. Ἐλληνοποντίων. Id.

της περικύκλων γῆς, καὶ ἐκ τοῦ περιέχοντος οὐκέτος, ἐκ τῆς ἀστραποδροντοχαλαζοειδοῦροδαμάστου (39) ὁργῆς δεσμουμένης. Οὐ μικρὸν δὲ ἀπειλεῖ καὶ ἡ τοῦ πατρίου ἄλγος Ἀργέου ὑπεροψία. Σὺ οὖν ἐκδυσωπήθεις, χράτιστε, φιλοτιμεῖσθαι θέλησον τὴν ὑπόφορόν σου γῆν· ἵν' οὕτω τούτῳ ἐν ἀφθονίᾳ γεφύρα; περιστεῦσθαι ἐφαρμοσάμενος, δεῖξῃς αὐτὸν νέαν Ἐρυθρὰν ὀδοιπόριστον. Καὶ γάρ τῷ πολυστενάκτῳ θίῳ (40) τοῦ Ιουδαίων στελαγχισθεὶς ὁ Κύριος, τούτους ἀδρόχοις ποσὶ βαδίζειν εὐδόκησεν ὡς διὰ ἔτρας ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ, δεδωκώντις αὐτοῖς προηγήτορα τὸν Μωσέα. Πολὺς οὖν ἡμίν ὁ τοῦ ποταμοῦ τρόπος, ἀνθρώπους μὲν γέγονεν ὅλεθρος· ἕνων δὲ πελαγίζοντος αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν χλοηφόρον γῆν ἐκβλίσοντος, καὶ ἐκ τῆς ἱώσας σκεπομένης τῆς ἀρούρας, ἀνάγκη λιμώττεν τὸν ἀροτῆρα βοῦν, καὶ πάντα τὰ ὑποζύγια τῆς περικύκλων γῆς. Καὶ εἰ μὲν ἦν ἀνθρώπος ἄδικόν, οὐχ ἂν ἐπαυτάμεθα τοῖς δικαιοστηρίοις χρώμενοι. Τὸν δὲ νύμοις μὴ πειθόμενον μέγιστον ποταμὸν, τί ἀν δρά δέοι τις ἐφαρμόσασθαι; Σοὶ οὖν εὐγενεῖς δεῖ, χράτιστε, τῷ ἐν μαρτιρῷ φορῇ ἀναστεῖλαι δυναμένω τὸν τῶν ὀδοιπόρων κίνδυνον.

Item, quidnam aliquis poterit adornare? Quocirca ad te preces deferendae sunt, potentissime, qui uno tempore momento, viatorum periculum sistere potes.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΓ.

ADMONITIO. — *En magni Basiliū epistolam, ex prisco codice Veneto LXI, f. 324, a me exscriptum, quae olim clarissimis quoque viris Marcianæ bibliothecæ descriptaribus Zannetio atque Morellio inedita visa est; atque utrum sit alicubi postremis his annis edita, mihi non constat, sed certe in plenissima Garnerii editione desideratur. Ex scribitur ad Urbicum monachum, ad quem alia duæ Basiliū epistole existant, nempe 123 et 262, in Garneriana editione. Argumentum titulusque est, De continentia. Neque vero scriptum hoc Basiliū diutius ego celandum arbitror, præsertim quia Suidas ac Photius nihil præstantius aut epistolari characteri accommodatus Basiliū epistolis esse judicarunt. Mai Biblioth. nov. Patr., III, 450.*

Βασιλείος πρὸς Οὐρδίκιον μοράκοτα περὶ ἐγκρατειῶν.

Καλῶς ποιεῖς, δροὺς ἡμῖν εὐθεῖς ὄρίζων, ἵνα μὴ μόνον ἐγκράτειαν ἴωμεν (41), ἀλλὰ καὶ τὸν καρπὸν εὔτης. Εστιν οὖν ὁ καρπὸς αὐτῆς, Θεοῦ μετουσία. Γό τάρ μη φθείρεσθαι, Θεοῦ μετέχειν ἐστὸν· ὥσπερ δὲ φθείρεσθαι, βίου μετουσία. Ἐγκράτεια γάρ ἐστιν ὥματος ἀρνητικής, καὶ δομογότα πρὸς Θεόν. Ἀπο-

(39) Ἀστραποδροντοχαλαζοειδοῦροδαμάστου. Tum tota epistola Basiliū stylo et ingenio discolor, unde maxime hoc plusquam sesquipedale verbum. Inde non immerito Cotelarius, qui hanc epistolam in uero editit, tom. II Monum. Eccl. Græcæ, hanc apponit notam p. 559: In primo e codicibus, inquit, munera naris criticus adnotaverat: 'H. ἐπιστολὴ ἡτοι, οὗτος ἀπὸ τῶν νομάτων, οὗτος ἀπὸ τῆς φράσεως ξοιχεῖν εἶναι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Hoc est: ista epistola, neque ex sensis, neque ex dictione videatur esse Magni Basiliū. Videtur tamen Tillemontius eac epistola juvenem ei rhetorem Basilium non decuisse, et Theodosium, cui inscripta est, non agnoscere illum imperatorem intelligit, sed præsidem liquem Cappadociæ. Iniquum sane esset in juvene ummam stylī gravitatem requirere; sed tamen Basilio nunquam defuisse crediderim pellucidum quecumq; orationis nitorem, qui toti epistole prorsus est. Auctor epistolæ imperatorem ipsum Theodosium, quem regnante nou vidit Basilios, manifeste illoquitur, ut patet ex his verbis: Σὺ οὖν ἐκδυσωπήθεις, χράτιστε, φιλοτιμεῖσθαι θέλησον τὴν ὑπόφορόν σου γῆν. Tu igitur exoratus, præstantissime, bene mereri velis de terra tibi tributarria. Sed quod de uadragiuta martyribus dicitur, eos in stagnum Se-

A nis abundantia: cum vicina undique terra frigida sit, atque ex aere ambiente, perque iram fulgere, tonitru, grandine, lumine afflagentem, colligata. Nec parum etiam minatur patrii doloris, Argæi montis supercilium. Tu igitur exoratus, præstantissime, bene mereri velis de terra tibi tributarria; ut ita efficiens fluvium pontis commoditate trajici, ostendas illum tanquam novum mare Rubrum pedibus pervium. Etenim infelicem valdeque gemebundam Judæorum vitam miseratus Dominus, ex bonitate sua vouluit ut ii pedibus siccis per mare Rubrum, quasi per aridam, incederent, tradito iisdem in ducem itineris Mose. Itaque varia fluvii apud nos curricula, hominibus quidem suere exitio: B ipso autem superne inundante, universamque terram pascuam atterente, necnon arvis limo obtectis, necesse est ut esuriat arator bos, cum reliquis jumentis totius regionis. Et vero si homo suisset qui homini fecisset injuriam, non destituissemus ad tribunalia rem differre. At in maximum fluvium, legibus nequaquam obtemperantem, quidnam aliquis poterit adornare?

ΕΠΙΣΤΟΛΑ CCCLXVI.

C S. Basiliū ad Urbicum monachum epistola de continentia.

Recte facis, justos nobis fines definiens, ut non solum continentiam, verum etiam ejus fructum cognoscamus. Est igitur fructus ejus, Dei participatio: etenim non corrumpi, perinde est ac Deum participare; sicuti corrumpi, mundi participatio est. Continentia negatio corporis est, et Dei

bastenorum, gravi flante borea, infixos suisce, id peregrinitatem hujus epistolæ adeo confirmat, ut inire Tillemontium, qui hanc difficultatem observavit, dubitare potuisse, utrum Basiliū epistola auctor haberet necne deberet. Cum enim illa de quadraginta martyribus opinio recentiorum Græcorum est, ut ipse observat Tillemontius, tom. V, p. 789, tum vero Gregorii Nysseni et Basiliū testimonis penitus repugnat, quorum alter quadraginta martyres in balneis publicis frigori expositos suisce narrat, tom. III, p. 511, Basiliū vero eos in urbe passos esse, non vero in stagno declarat: Tunc igitur, inquit, tom. II, p. 152, ea in illis lata sententia est, ut sub dio pernoctarent, cum stagnum, circum quod condita erat civitas in qua sancti decerpserant, esset velut quædam planities equitabilis, glacie illud transmutante, cumque id ex frigore ad continentis natum redactum, super dorsum iter accolarum pedibus tutum præberet, prætereaque fluvii qui jugiter fluabant, glacie constricti, detinissent manare, et aquarum natura mollior in lapidum duritatem contraresceret, cum denique acres boreæ flatus animantia omnia urgerent ad mortem.

(40) Al. τὸν πολυστένακτον βίον. Cot.

(41) ἴδωμεν. Lege εἰδῶμεν. Edit.

confessio: a quavis re mortali seinet abstrahit, et A instar corporis habet Spiritum Dei, et Deo nos conamiscet, simulatione qualibet atque invidia carrens. Nam qui corpus amat, alii invidet. Qui autem corruptionis morbum in cor non admittit, labori cuiilibet deinceps sustinendo par est; et licet corpore occumbat, vivit immortalitati. Imo si rem perfecte cognoscamus, continentia videtur esse Deus, qui nihil concupiscit, sed omnia in se habet, nihilque appetit, nec sive oculis sive auribus passionem experitur; sed nulla re indigens, plenus usquequaque est. Concupiscentia morbus est animæ; sanitas ejusdem, continentia. Verumtamen haud in una specie continentiam oportet spectare, veluti circa res veneras; sed et in alia re qualibet, quam anima prave appetit, necessariis non contenta. Gignitur invidia, ob aurum, et improbitates innumeræ, ob alias cupiditates. Jam et ebrietate carere, continentia est; et cibi crapula non dirumpi, et corpus suum cohibere, continentia est. Item pravis dominari cogitationibus, quoties animam turbat aliqua phantasia neque bona neque veritati consentiens, corque in vanas distrahit curas. Prorsus nos liberos præstat continentia, quia simul medicina virtusque est: non enim temperantiam docet, sed præbet. Gratia Dei, continentia est. Jesus ipsa continentia visus est, cum terra marique levior fuit: nam neque tellus illum portavit neque mare; sed sicuti mare calcavit, ita telluri oneri non fuit. Nam si ex corruptione mors sequitur, ex corruptionis autem immunitate, immortalitas; utique Jesus deitatem magis præ se tulit quam mortalitatem (42). Manducavit bibitque singulare modo, quin quidquam comesum ex se redderet (43): tanta quippe fuit in eo continentia vis, ut cibus in eo non corrumpetur, quia ipse Jesus corruptibilitate carebat (44). Si modo aliqua continentia in nobis sit, superiores omnibus sumus. Nam et angelos audivimus, postquam incontinentes sunt effecti, cælo propter concupiscentiam præcipites actos: victi sunt enim, non ipsi per se descenderunt. Quid enim illic ageret morbus hic, si (45) hujusmodi oculus ibidem extitisset? Propterea dixi: Aliquantulum continentia si in nobis sit, et mundum minime diligamus, sed cœlestia sæcula, illic inveniemur quo mentem intenderimus. Hic enim videtur esse oculus, qui invisibilia cernere potest; nam etiam vulgo dici solet: Mens videt, et mens audit. Paucæ libi hæc videntur, sed multa ego scripsi: etenim unumquodque verbum, sensus quidam est; atque id scio te legentem fore cognitum.

(42) Ludit quodammodo Basilius in vocabulis θεότητα et θυντότητα, quod Latine fieri nequit.

(43) Hac super re reverentissime theologiceque scribit Athanasius Corinthi episcopus in fragmento quod nos edidimus AA. class. t. X, p. 499-500, quod incipit: Ζητοῦμεν, εἰ τὸ πλήρωσις τῶν βρωμάτων ἐπὶ Χριστοῦ ἔχεστη τὸ κένωσιν. Erat enim haec quoque una ex objectionibus hæreticorum. Definit autem, corpus Christi haec in re fuisse cæteris superioris, sicuti etiam in insolita nativitate. Utitur quoque Athanasius exemplo trinitatis illius apud Abra-

balnet (46) του θυητοῦ παντὸς, ὡσπερ σώμα ἔχον τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα· καὶ Θεῷ μίσγεσθαι τοιεῖ, εἴτε ζῆλον ἔχουσα οὔτε φθόνον. Οὐ γάρ ἑρδῶν σώματος, ἀτέρῳ διαφθονεῖται· οὐ δὲ μὴ κομισάμενος εἰς καρδίαν τῆς φθορᾶς τὴν νόσον, ἔφρωται λοιπὸν πάντα, καὶ περ ἀποθανόν μὲν τῷ σώματι, ζῶν δὲ τῇ ἀφθαρσίᾳ. Καὶ μοι τελείως καταμαθάνοντι, ἐγκρίται δοξεῖ δὲ Θεὸς εἶναι, ὅτι μηδενὸς ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ πάντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ· καὶ οὐδένδες ὄργεται, οὐδὲ ἦρνά πάθος περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, οὐδὲ περὶ τὰ ὄτα· ἀλλὰ ἀνενδήξεις ὡν, πλήρης δι' ὅλου ἐστιν. Ἐπειθεὶς νόσος ἐστὶ ψυχῆς· ύγεια δὲ, ἐγκράτεια. Οὐ μόνον ἀπερι τὸν εἰδός τὴν ἐγκράτειαν δεῖ ὄρδην, οἷον ἐπιφρονιστῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ὄτα δοσαὶ ἐπιθυμεῖται· ψυχὴ κακῶς, οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαῖοις· γίνεται φθόνος διὰ χρυσού, καὶ ἀδικήματα μηρὰ δι' ἕτερα; ἐπιθυμίας. Καὶ τὸ μὴ μεθύειν, ἐγκράτεια ἐστιν· καὶ τὸ μὴ διαρρήγγυνθειται ὑπερεμπιπλάμενον (47). Καὶ τὸ κρατεῖν τοῦ σώματος, ἐγκράτεια ἐστιν, καὶ τὸ κυριεύειν λογισμῶν πονηρῶν. Ποσάκις ἐτάραξεν ψυχὴν Ἑννοια, οὐκ ἀγαθὴ οὔσα οὔτε ἀληθής, καὶ ταῦτα ἐμέρισεν εἰς πολλὰ φροντίζειν κενῶς. Πάντως ἐπειθεὶς ἡγκράτεια, ἀμαθεραπεύουσα καὶ δύναμις οὐδὲ οὐ γάρ διδάσκει σωφροσύνην, ἀλλὰ παρέχει. Λίγης ἐστιν Θεοῦ ἐγκράτεια. Ἱγνούσις ἐγκράτεια ἐξάντ., καὶ γῆ καὶ θαλάσση κούφος γενόμενος. Οὗτε γάρ γῆ ἐπιστασεῖς αὐτὸν, οὔτε πελάγη· ἀλλ' ὡσπερ ἐπάπειν θάλασσαν, οὕτως οὐκ ἐδάρησεν τὴν γῆν. Εἰ γάρ ἐπὶ τοῦ φθειρεσθαι τὸ ἀποθανεῖν, ἐκ δὲ τοῦ φθορῶν μὲν ἔχειν, τὸ μὴ ἀποθανεῖν, θεότηται δὲ Ιησοῦς εἰρήζετο, οὐ θνητότητα. "Θοβίεν καὶ ἐπινειν ιδίως, εἰς ἀποδίδους τὰ βρώματα τοσαῦτη ἐν αὐτῷ ἡ ἐγκράτεια δύναμις ἔν, διστε μη φθαρήσαι τὴν τροφὴν ἐν αὐτῷ, ἐπειτὶ τὸ φθειρεσθαι αὐτὸς οὐκ εἶχεν. Οὐλίγον τι ἡμέν τὸν ἔν τῇ ἐγκράτεια, ἀνώτεροι ἀπάντων ἐστον. Καὶ γάρ ἀγγέλους ἡκούσαμεν ἀκρατεῖς γεγονός κατασπασθέντας οὐρανοῦ δι' ἐπιθυμίαν. Εἴλιτον γάρ, οὐχὶ κατέβησαν· τοι γάρ ἐπραττεν ἐκεῖ εἰπεῖν· ι νόσος, εἰ μὴ τις ἐκεῖ τοιοῦτος ὀφθαλμὸς ἔν; με τούτο ξφην. Οὐλίγον ἐγκράτειαν ἔν τοιοῦτον, εἰκατετελεσθεῖσαν εἰς τούτον, τὸν τὰ ἀφανῆ μὲν δυνάμενον. Καὶ γάρ λέγεται· Νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει. Ταῦτα τοι δίλιγα δοκοῦντα, πολλὰ γέγραψαντο ἐκάστη λέξις, νοῦς ἐστιν· καὶ οἶδα. οἷς ἀναγνοῖς αἰσθήσῃ.

D hamum convivantis, neque tamen naturali necessitate obtemperantis; quod item de Christo post resurrectionem edente intelligendum dicit.

(44) Non natura, sed gratia et inhabitantis divinitatis privilegio. Vides opus Severi Antiocheni contra incorrupticos, apud nos in Spicilegio Rom., t. I.

(45) Graece, εἰ μὴ τις. Sed μὴ redundare videatur, propter ea quæ sequuntur.

(46) Ἀποβαίνει. Cod. prima manus ἀποστίνει.

(47) Υπερεμπιπλάμενος. Prima manus πεπλάμενον.

APPENDIX

TOMI TERTII* OPERUM S. BASILII MAGNI

COMPLECTENS

Viginti quatuor *De moribus* sermones ex ejus operibus a Symone Metaphraste collectos, ac librum *De virginitate*** falso ascriptum nomini Basilii.

488 MONITUM.

Primum in hac Appendix locum merito sortientur viginti quatuor *De moribus* sermones, qui cum toti sint ex Basilii operibus contexti, Basilium ipsum loquentem nobis exhibent, non alienos fetus illius nomini affingunt. Hos consult centones Symeon magister et logotheta, Metaphrastes vocari solitus: quo in opere nihil sere apponit de suo, nisi cum rerum juncta unum aliquod verbum addi postulat aut mutari. Non enim sa- tem et ordinem penitus neglexit; sed, si nonnulla excipias testimonia, quæ nec cum iis quæ præcedunt, nec cum iis quæ sequuntur, necessitudinem habent, cætera satis inter se apta et nexa sunt. Quod autem ejusmodi operibus accidere solet, ut quæ nitebant in propria sede, deformetur in aliena, hoc vitium non semper effugit Metaphrastes. Exempli gratia, negat Basilius in epist. 250, adduci se debere, ut communionem suam omnibus concedat, ac nonnullos ab ea excludendos contendit: charitatem communioni substituit Symeon, et Basiliū perabsurde loquentem inducit serm. 3, n. 2. Non levius peccat, cum impium Eunomii principium, ut præclare dictum Basiliī, resert, serm. 18, n. 1. Quod enim Eunomius præsentes et futuros lectors obtestatur, ut rerum ex multisudine non dijudicent, parti majori palma delata, nea dignitatū habeant rationem, neque tares obturent posterioribus, priorum agmini concessa victoria; id Metaphrastes sancto Basilio affinxit; nec subdoratus est in his verbis artificium hæretici, qui cum se et totius antiquitatis auctoritate et omnium Ecclesiārum consensu premi videret, tanti argumenti momentum, dissimulando et cavillando, elevabat. Cæterum satis utile hoc opus cum ipsa similium testimoniorum appositione, quæ ex variis locis in unum coguntur; tum etiam quæ interdum prodest ad emendandum sancti Basiliī contextum, ac multa continet, quæ cum in Basilii operibus non appareant, ex his quæ amissimus, eruta videri possunt. Ejusmodi testimonia stellulis distinximus ab aliis, quæ suis reperta locis indicantur. In duobus Regis codicibus, quibus usi sumus, generalim ad marginem indicantur opera Basiliī, sive orationes, ex quibus desumptum videtur unumquodque testimonium: verbi gratia, ex antirrheticis, ex asceticis, ex commentario in Isaiam, ex epistolis, ex homili. in Hexaeum. Soli Psalmi accuratiū, apposito ipsius psalmi numero, citantur. In his ad marginem admonitionibus due orationes recensentur, quæ hodie non exstant, nempe homilia De eleemosyna et judicio (a), serm. 4, et homilia Quod Deus incomprehensibilis, serm. 15.

Prodierunt bi Sermones, inquit doctissimus Fabricius (b), primum Græce e bibl. Regis Christianissimi, Paris. apud Gui. Morellum, 1556, 8°. Hinc a Simonē Mailleo archiepiscopo Turonensi translati in Latinum sermonem, ibid. 1558, 8°. Postea utraque lingua cum nova interpretatione Stanislai Ilovii, Francf. 1598 et 1611, 8°. Simonis a Maille interpretatio Latina servata est in Græco-Latinis operum Basiliī editionibus. Ex his elicitas suspicor esse homilias novem breviores, quas a Francisco Vergara versas esse Latine narrat Nicolaus Antonius in Bibl. Hispana. Archiepiscopi Turonensis interpretatio, quæ cardinali Lotharingio nuncupata est, diligenter interpretis ac peritius Græci sermonis egregium monumentum est, sed tamē eam minime retinui, properea quod doctissimus præsul, dum vitiōsi codicis contextum sequitur, plurima incidit in errata quæ facile vitasset, si alium ejusdem Regiae bibliothecæ codicem, qui magno mihi usui fuit, in manibus habuisset. Quare cum hoc opus ex comportatis testimoniis textum sit, salius visum est eam interpretationem apponere, quam suo quæque loco habuerant. Plurima tamen emendavimus, minus accurate redita, aut minus clare. Quod autem special ad contextum, ex duobus codicibus Regis, quibuscum collatus fuit, alter, qui 1992 notatur, magno, ut jam dixi, præsidio mihi fuit; alter, qui est 1910, ab editis tam parum discrepat, ut ad primam viginti quatuor sermonum editionem adhibitus fuisse videatur.

* Nunc quarti. Edit.

** In Appendix tomī II nostræ recensionis. Id.

(a) Homiliam *De eleemosyna et judicio*, junctis duabus aliis, Græce publici juris fecit Chr. Frid. Matthæi in libro cui titulus: *Glossaria Græca minora*, Mosquæ, 1774, in-4°. Eas Latinitate donatas inseruimus tomo præcedenti. Id.

(b) *Bibliotheca Græca*, nov. edit. t. IX. Notitiam Fabricii integrum dedimus supra inter Prolegomena. Vide pag. cclxxii tomī I. Id

ΗΘΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΚΑ'

ΕΚΑΕΧΘΕΝΤΕΣ

ΔΙΑ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

'Ἐκ κασῶν τῶν πραγμάτων τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρεῖκής τῆς Καππαδοκίας.'

SERMONES VIGINTI QUATUOR DE MORIBUS

Per Symeonem Magistrum et Logothetam selecti ex omnibus operibus sancti Patris nostri Basilii archiepiscopi Cæsareæ Cappadociae.

469 DE VIRTUTE ET VITIO.

SERMO I.

1. (1) Dominus noster Jesus Christus apostolis suis, Euntes, inquit, docete omnes gentes, docentes ipsos¹, non hæc quidem observare, illa vero negligere: sed servare omnia quæcumque mandavi vobis², id est, ne minimum quidem eorum præterire quæ prescripta sunt. (2) Etenim si non omnia essent nobis necessaria ad salutis propositum, non utique omnia mandata fuissent conscripta: neque fuisset sancitum, ut necessario servarentur omnia. (3) Nos vero si vel unicum mandatum consecuisse nos arbitremur (neque enim consecuisse dixerim: omnia siquidem inter se coherent secundum sanam scopi ad quem tendunt rationem, sic ut uno exsoluto necesse sit alia etiam simul exsolvi), non ob ea quæ prætermisimus iram expectamus, sed propter illud quod videmur peregisse, præmia præstolamur: haud scientes eum, qui ex decem talentis sibi commissis unum aut alterum retinuerit, reliqua vero reddiderit, non probum ob plura persoluta agnoscí, sed improbum et rapacem ob paucorum direptionem argui. Quid autem dico direptionem? quandoquidem is cui concredidit fuerat talentum unum, ac deinde id quod acceperat, integrum ac intactum reddidit, propterea quod traditum talentum seniore non auxerit, condemnatur³: et qui per decennium patrem honoravit, et postea unam duntaxat plagam incussit, non ut pius et beneficis honore afficitur, sed ut barricida con-

A ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Α'.

1. Ό μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἵστολοις, Πορευθέντες, φησι, μαθητεύσατε σάρτα τὰ δύνη, διδάσκοντες αὐτὸν, οὐχὶ τὰ μὲν τρεῖν, τῶν δὲ ἀμελεῖν, ἀλλὰ τηρεῖν σάρτα δοσα ἐπειειάμην υἱόν, τούτεστι μηδὲ μικρὸν τα παρεῖνα τὸν διατεταγμένων. Εἰ γάρ μὴ πάντα ἡμῖν τρόπος τὸν τῆς σωτηρίας σκοπὸν ἀναγκαῖα ἦν, οὐτ' ἀν ἐγράψαν πλοσιαὶ αἱ ἐντολαὶ, οὐτ' ἀν τάσσας φυλαχθῆναι ἀντρεύθη. Ήμεῖς δὲ μίαν του τῶν ἐντολῶν πεποιήκανομεντες (οὐ γάρ ἀν φαίνοντι ποιήσαντες· πάντα γάρ ἀλλήλων ἔχονται, κατὰ τὸν ὄγκη τοῦ σκοποῦ⁴ λόγον, ὃς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς εἰ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι), οὐχ ἐπὶ τοῖς παρεῖσι τὴν δργήν ἐκδεχόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθώσαν δῆθεν τὰς τιμὰς ἀναμένομεν· οὐκ εἰδότες, ὃς δι τῶν δέκα ταλάντων τῆς παρακαταθήκης ἐν ποιῶν κατασχών, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποτίσας, οὐχ εἰγόμων διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν πλειόνων γνωρίζειν, αὐτὸν διδικος καὶ πλεονέκτης ἐπὶ τῇ τῶν ἐλαττόνων ἀποτερήσει εἰλέγχεται. Τί δὲ λέγω ἀποτερήσει; ὅπότε δι τὸν τάλαντον πιστεύεις, εἴτα ἀπόδος ἔκεινο αὐτὸν δλόκηρον καὶ ἀκέρατον δικεδέξετο, δι τοι μὴ προσειργάσαστο τῷ δοθέντι, κατακρίνεται καὶ δέκα ἔτη τὸν πατέρα τιμήσας, μίαν δὲ τιμῆν ὑστερὸν ἐμβαλὼν μόνην, οὐχ ὡς εὐεργέτες τιμᾶται, ἀλλ' ὡς πατραλοίς καταδικάζεται. Ο τοι νυν ἐν προσοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἴτα πανδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον

¹ Matth. xxviii, 19. ² ibid. 20. ³ Matth. xxv, 24-30.

(1) Ex asceticis, 328.

(2) Ibid., 329.

(3) Ibid., 328.

(4) Τοῦ σκοποῦ. Longe præferenda videtur hoc scriptura ei quam exhibet contextus, τοῦ μέρη σκοποῦ.

σὺν ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις μισθὸν ἔζημιαθή, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας ἀξιούται τῆς κατακρίσεως, διὶ γενέμενος καλὸν Θεοῦ ρήμα, καὶ γνώσεως μυστηρίου ἔξισθες, πάντα προδῶκεν, ἡδονῇ βραχεῖς δέλεασθείς. **ii;** quod cum Dei verbum bonum degustaverit, mysterique cognitione dignatus sit, perdidit omnia, brevi voluptate inescatus.

2. Δέον σὺν ἡμῖν, εἰπερ ἐθέλοιμεν ἀσφαλῶς τὴν ὑποκείμενην ὅδον τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ παρατῆσαι Χριστῷ τὴν ψυχήν τε ὅμοῦ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐκ τῶν τραυμάτων αἰσχύνης ἐλεύθερα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ στεφάνους λαβεῖν. Ἐγρηγορότας περιάγειν ἐπὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ὄφθαλμούς, καὶ πάντα ὑποπτεύειν ὅσα τερπνά, καὶ μηδὲν προσερεῖν τὴν ἴννοιαν, μηδὲ εἰ χρυσός φαίνοιτο χύδην προκείμενος, ἔποιμος εἰς τὰς τῶν βουλγέμενων χείρας ἐλθεῖν **(Πλοῦτος γάρ, φησιν, ἐάντι μέρη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ)**. μηδὲ εἰ γῆ βλαστάνουσα πάσαν **(1)** τρυφήν, καὶ πολυτελεῖς δεικνύουσα σκηνάς **(Ἔμποτε γάρ τὸ πολιτεύμα ἦτορ οὐρανῷ, ἐξ οὐρανῷ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδέχμεθα Χριστόν)**. μηδὲ εἰ χορεῖαι, καὶ κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ καταυλούμεναι τράπεζαι **(Ματαίστης γάρ. φησι, ματαιοτήτων, τὰ πάρτα ματαιότης)**. μηδὲ εἰ σωμάτων κάλλη προτείνοιτο **(2)**, παρὰ πονηρῶν ψυχῶν ἐνοικούμενα **(Ἄπο προσώπου γάρ γυναικὸς ὡς ἀπό προσώπου διφεως φεῦγε, φησιν διστός)**. μηδὲ εἰ δυναστεῖαι **(3)** καὶ τυραννίδες, καὶ δορυφόροις ἡ κολάκων ἐσμοί, μηδὲ εἰ θρόνος υψηλὸς καὶ λαμπρὸς, ὑποκείμενος ἔθνη καὶ πόλεις εἰς δουλείαν ἀκούσιον. **Πᾶσα** γάρ σάρξ κόρος, καὶ πᾶσα σόδα **ἀνθρώπου** ὡς ἀνθροῦς κόρος. **ἔξηράθη** δὲ κόρος, καὶ τὸ ἀνθροῦς ἔξεπεσε. Τούτοις γάρ δὴ πᾶσι τοῖς οὕτω τερπνοῖς δὲ κοινὸς ὑποκάθηται δυσμενῆς, ἀναμένων πότε **(4)** τοῖς δρωμένοις δελεασθέντες, τῆς μὲν εὐθείας ἐκτραπώμενον ὅδον, πρὸς δὲ τὸν ἐκείνου λίχον ἐστοὺς ἀποκλίνωμεν. Καὶ δέος πολὺ, μὴ ποτε προσδραμόντες ἀφύλακτως αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τέρψιν οὐδὲν ἥγησάμενοι βλαβερὸν, ἐγκεχρυμμένον τῇ πρώτῃ γεύσει τὸ τοῦ διαβόλου **(5)** καταπίωμεν ἀγκιστρὸν. εἴτα ὑπὸ τούτου, τὰ μὲν ἐκόντες, τὰ δὲ ἀκόντες, προσδεθῶμεν αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὸ φοβερὸν τοῦ ληστοῦ καταγάγοιν, τὸν θάνατον, λίθωμεν ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῶν ἡδονῶν. Αἱ μὲν γάρ ἀρεταὶ, δταν ἐξ ἐπιμελείας σύναφθῶσι τῇ φύσει, τμέτερα κτήματα γίνεται, καὶ οὗτε ἐπὶ γῆς μοχθεῦντας ἡμῖν ἀπολιμπάνειν ἐθέλουσιν **(ἥν μὴ πρὸς βίουν αὐτάς ἐκόντες ἀποδιώζωμεν ταῖς τῶν χειρόνων ἐπαγγεῖς)**, ἐκεῖστι τε ἐπειγομένων προτρέχουσι, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς κτησαμένους συνάπτουσι, καὶ λάμπουσι δι' αἰώνος ὑπὸ τοῖς τοῦ κτίσαντος ὄφθαλμοῖς. **Πλοῦτος** δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ περιφάνεια, καὶ τρυφή, καὶ πᾶς δ τοιοῦτος δχλος, δ καθ'

Psal. lxi, 11. * Philipp. iii, 20. * Eccle. 1, 2.

(1) Πᾶσαν. Hanc vocem addidi ex contextu et codice Regio 1992, quo s̄epissime utemur. Alter enim, qui est 1910, non magno usui fuit.

(2) Προτερούτο. Ita cod. Reg. et contextus. Editio protervior.

(3) Εἰ δυναστεῖα. Vocabula addita ex contextu et ueroque codice. Mox contextus εἰς δουλειὰν ἔχου-

A demnatur. **(6)** Qui ergo in bonis operibus progressum fecit, deinde vero ad consuetudinem antiquam revertitur, non priorum modo laborum mercedem amittit, sed etiam graviorem condemnationem sub-

misteriique cognitione dignatus sit, perdidit omnia, brevi voluptate inescatus.

2. 470 **(7)** Itaque si modo velimus substratam vitæ viam tuto percurrere, atque animam simul et corpus vulnerum turpitudine immunia offerre Christo, coronasque ob victoriam accipere : oportet nos animi oculos semper undecunque vigilantes circumagere, et suspecta habere quæcunque jucunda sunt, nec mentem in ulla re ejusmodi desigere ; ne si aurum quidem videatur fūse sparsum, quod in cupientium manus venire paratum sit (*Divitiae enim, inquit, si affluant, nolite cor apponere*⁴) ; neque si proferat terra delicias omnes ac sumptuosa tabernacula (*Nam nostra conversatio in cælo est, unde etiam Salvatorem expectamus Christum*⁵) ; neque si choreæ, et comessationes, et ebrietates, et mensæ libiarum modulis resonantes proponantur (*Vanitas enim, inquit, vanitatum, omnia vanitas*⁶) ; neque si offerantur corpora formosa, in quibus animæ pravæ inhabitant (*A facie enim mulieris velut a facie serpentis fugi, inquit Sapiens*⁷) ; neque si potentatus dominatusque, ac satellitum aut adulatōrum turmæ, neque si promittatur altus thronus atque splendidus, gentes ac civitates servituti non voluntaria subjiciens : *Omnis enim caro senum, et omnis gloria hominis quasi flos seni : aruit senum, et flos cecidit*⁸. Etenim sub his omnibus adeo jucundis communis ille hostis latitat⁹, exspectans ecquando, rebus conspectis illectu, a recta deflectamus via, ac nosipsos in illius insidias conjiciamus. Quinetiam metuendum valde est, nequando ad hæc incaute accurrentes, ac perfruendi voluptatem minime noxiam arbitriati, diaboli hanum deglutiamus in primo gusto occultatum : deinde, ne ab hoc traxi, partim libentes, partim inviti his rebus alligemur, inscientesque a voluptatibus ad horrendum latronis hospitium trahamur, ad mortem scilicet. **(8)** Nam virtutes, cum ex studio et diligentia conjunguntur cum natura, nostra sunt possessio, nosque nec in terra laborantes deserere volunt, nisi eas per vim ultra fugaverimus vitiis introductis, et ad futuram vitam festinantes præcurrunt, et collificant inter angelos suum possessorem, et sub conditoris oculis æternum fulgent. *Divitiae vero, et potentatus, et claritudo, et deliciae, et omnis ejusmodi turba quotidie per nostram insipientiam augeantur, neque introivit nobiscum in vitam, neque*

* Eccli. xi, 2. * Isa. xl, 6.

ciov, servituti voluntaria subjiciens.

(4) Πότες. Minus recte recentiores editiones εἰ πότε.

(5) Διαβόλον. Minus recte contextus δόλου.

(6) Ex homil. xxi, in ebriosos, 122.

(7) Ex homil. xxi, Quod rebus mundanis adhuc-

rendum non sit, 163.

(8) Ibid., Quod rebus, etc., 167.

cum ullis unquam abiit : sed in unoquoque homine fixum et ratum manet, quod olim a justo dictum est : *Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus etiam revertar*⁹. (1) Utrum igitur tibi utilius temporariam eligere voluptatem, et per eam accipere æternam mortem : an virtute excolenda labores et æruminas amplecti, et illius ope vitam æternam consequi ? (2) Nam corporis pondera ex tristitia momentis æstimamus : sed quæ in vita eligenda sunt, libero animæ arbitrio secernimus : quod et stateram Scriptura nominavit; quippe quia æqualem ad utrumque **47** inclinationem recipere potest. (3) Exempli causa, scortatio et pudicitia apud te judicantur, et excelsa tua mens ejusmodi iudicio sibi commisso præsidet ; atque voluptate scorlationi favente, timor Dei suppetias venit castimoniæ. Quod si damnato peccato, victoriæ pudicitia dederis, de re sententiam rectam tulisti ; sin autem ad voluptatem inclinans, præferendum esse peccatum pronunties, obliquum fecisti judicium, obnoxius factus execrationi ejus, qui dixit : *Væ, qui dicitis amarum dulce, et dulce amarum : qui dicitis lucem tenebras, et tenebras lucem*¹⁰. (4) Quando igitur singulæ virtutes cum singulis vitiis judicium subeunt, tunc judiciorum rectitudinem ostendito in occulto animæ tuæ tribunali, præceptumque quasi assessorem adhibens tibi, odium in nequitiam tuum commonistrato, aversans peccata, virtutes præferens. Si enim facis ut in singulis actionibus vincant apud te meliora, beatus eris *In die illa, cum judicabit Dominus occulta hominum secundum evangelium nostrum*¹¹; et, *Cogitationibus inter se et accusantibus, aut et defendantibus*¹², non ab his condemnatus quod ad mala inclinaveris : sed justitiae coronis honorabere, quibus virtutem per omnem tuam vitam coronaveris. (5) Quemadmodum enim sagittarius jaculum ad scopum dirigit, si neque excedens, neque deficiens, neque in alterutram partem declinans aberrat : sic iudex debet ad id quod justum est collineare, nec personarum habens rationem (*Personam enim in iudicio cognoscere bonum non est*¹³), neque propensione agens, sed rectam minimeque distortam ferens sententiam. Et cum duo ab ipso judicentur, quorum alter plus æquo, alter minus habeat, debet iudex ambos inter se exæquare, et tantum auferat ei qui plus satis habet, quantum ei qui injuriam accepit, doesse dprehendit.

autēs ἵστασθαι ἐπαγισῶν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ εὑρίσκει τὸν ἀδικούμενον.

3. (6) Nam possessiones reliquæ non sunt possessorum magis quam quorumlibet eas adipiscen-

τιμέραν ἐκ τῆς ἡμέτερας ἀνοίας αἰδηνόμενος, οὐ συμπροῆλθε πρὸς τὸν βίον ἡμῖν, οὔτε οὐαπῆται τις· ἀλλὰ τὸ τῷ δικαιῳ πάλαι φήθεν, ἐπὶ ταῦτα ἀνθρώπου πέπηγε καὶ κρατεῖ. Γυμνὸς ἐξῆθος τὸ κοιλαῖς μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀσελεῖον. Τί οὖν σοι λυσιτελέστερον; τὴν πρόσκαρον ἔλειπε ζωὴν, καὶ δὲ αὐτῆς (7) τὸν αἰώνιον λαβεῖν θέλει, ή τὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοθεῖαν, ταῦτη προξένῳ χρήσασθαι τῆς αἰώνιας ζωῆς; Τὰ μὲν γάρ τοῦ σώματος βάρη, ταῖς ἐπὶ τῆς τριάντης ροπαῖς δοκιμάζομεν· τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκεῖται, τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς φυχῆς διαχρέομεν· ὃ καὶ ἡγένη ὠνόμασθεν ἡ Γραφὴ, διά τὸ ἴστον δύνασθαι λαμβάνει τὴν ροπὴν ἐφ' ἐκάτερα. Οἶλον τι λέγω, πορνεῖαι καὶ σωφροσύνη παρὰ σοὶ κρίνεται, καὶ ὑψηλὸς προκείται σοι ὁ νοῦς, πεπιστευμένος τὸ δικαστήριον καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ συνηγορεῖ τῇ πορνείᾳ, ὃ δὲ ὅρες τῷ Θεῷ τῇ σωφροσύνῃ συνισταται. Εὖλον μὲν αὖτις δικάσσει τὴν ἀμαρτίαν, δῶς δὲ νικῆσαι τὴν σωφροσύνην, εὐθείαν ἐποιήσαι τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος· ἐὰν δὲ τῇ ἡδονῇ δοὺς τὴν ροπὴν, προτιμούσαν ἐπιφῆμης τὴν ἀμαρτίαν, σκολιὸν ἐποιήσαι τὸ κρίμα, ὑπόδικος γενόμενος τῇ ἀρετῇ τοῦ εἰπόντος. Οὐαὶ, οἱ λέποτες τὸ ψυχρὸν τλυκύν, καὶ τὸ τλυκύν ψυχρὸν λέποτες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς. Ἐπει τὸν πάσα ἀρετὴν πρὸς πᾶσαν κακίαν διαδικάσσεται, τότε δὴ ἐπιδείξαι τὴν εὐθύτητα τῶν κριμάτων τῷ κριτικῷ σου τῆς φυχῆς κριτήριῳ, καὶ οὐαὶ πάρεδρον σεαυτῷ τὴν ἐντολὴν ποιεῖσαντος, δεῖγμον τὸ μισοπόνηρον, ἀποστρεφόμενος μὲν τὰς ἀμαρτίας, ὑπέτριμων δὲ τὰς ἀρετάς. Εὖλον γάρ ἐπ' ἐκτίσαι πράξεως νικῆσαι ποιήσει παρὰ σοὶ τὰ βελτίωνα, μάκριος ἐστὶ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, δεῖται κρίτης ὁ Θεός τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθράκων κατὰ τὸ Βίαιον τὸν τμῶν· καὶ, Μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ή καὶ ἀπολογουμένων, οὐκ ἐπέχῃ καταδικασμένος διὰ τὴν πρὸς τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τοῖς τῆς δικαιοσύνης τιμηθῆσης στεφάνου, οὐ παρὰ πάντα σου τὸν βίον τὴν ἀρετὴν ἐπεράσσει. Οὐαὶ πάρετερ γάρ δὲ τοξότης πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπευθύνει τὸ βέλος, οὐτε ὑπερβολαῖς, οὐτε ἐλλείψεις, οὐτε τοῖς ἐφ' ἐκάτερα παρατροπαῖς ἀποπλανῶν τὴν πόλιν· οὐτας δὲ κριτής δοφεῖται τοῦ δικαίου καταστοχάστεται, οὐτε πρόσωπα λαμβάνων (Γραψίζειν γάρ πρόσωπα ἐπει κρίσεισι οὐ καλύτερον), οὐτε ποιῶν κατὰ πρόσωπον (8), ἀλλ' εὐθείας καὶ ἀδιαστρόφους ἐκφέρει τὰ κρίσεις. Καὶ δύο κρινομένων παρ' αὐτῷ, οὐ πλεονεκτοῦντος, καὶ τοῦ τὸ ἐλαττον ἔχοντος, ὅπει τοσοῦτον ἀφαιρῶν τοῦ ὑπερέχοντος, οὗτον ἔλαττον

D 3. Τὰ μὲν γάρ ἀλλὰ τῶν κτημάτων, οὐ μάλιστα τῶν ἔχοντων ή καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων

⁹ Job 1, 21. ¹⁰ Isa. v, 20. ¹¹ Rom. ii, 10. ¹² ibid. 15. ¹³ Prov. xxiv, 23.

(1) Ex homil. in ps. lxi, 197.

(2) Ibid.

(3) Ex homil. in princip. Proverb., 106.

(4) Ibid.

(5) Ibid. 105.

(6) Ex serm. De legendis libris gentilium, 177.

(7) Δι' αὐτῆς. Sic uterque codex. Editi δι' αὐτῆς.

Mox in contextu τῆς αἰώνιου τρυφῆς.

(8) Πρόσκλισιν. Sic in contextu recte emendatum est. Editi πρόκλησιν. Uterque codex πρόκλησιν.

Ιτιν διπερ ἐν παιδιά κύνων, τῇδε κάκεῖτε μετα-
βαλλόμενα· μόνη δὲ κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφέρε-
ται, καὶ ζώντες καὶ τελευτήσαντες παραμένουσι. Οὓς δὴ καὶ Σολων μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπέρους εἰ-
δεῖν τό·

*Ημεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα
Τίς ἀρετῆς τὸ πλοῦτον· ἐπει τὸ μὲν ἔμπαδον
[αἱ],*

Χρήματα δ' ἀρθρώσων ἀλλοτε ἀλλος ἔχει.

Μὴ ἀρετῆς ὑμεν ἐπιμελητέον, ὡς ἀνθρωποι, ή καὶ πιεγήσαντει συνεκνήχεται, καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου γε-
νίμουν γυμνὸν τιμώτερον ἀποδεῖξεις τῶν εὐδαιμό-
νων. Καὶ οὕτω βιώσωμεν, ὡς μηδέποτε τὰ παρελ-
θόντα χρείττονα εἶναι τῶν μελλόντων. Μηδὲ εἰκω-
μετ, διτι αἱ ημέραι αἱ πρότεροι ἀγαθαὶ ησαν ὑπέρ
τοιτας. Ἐάν γάρ αἱ προάγουσαι ημέραι βελτίους B
ἴσιται τῶν μετὰ ταῦτα, λεχθήσεται ἡμῖν· Τοσαῦτα
ἐπάθετε εἰκῇ, ἀμαρουμένων τῶν ικαλῶν ὑπὸ τῆς
ἢ τοῖς ὄντερον ἀμελείας. "Ωστερ γάρ δὲ τελειώμενος
τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, οὗτως δὲ ἀμαρτάνων εἰς
τὸ κατόπιν ἀναποδίζει. Τίς δὲ μείζων κακίας ἀπό-
δεῖξε, ή τὴν ἀγαθοῦ ἐγκατάλεψί; Καὶ πονηρίας
ὑπερβολὴ, τὸ παροῦντα τὸν ἀγαθὸν καὶ πρᾶον. Τὸ
γάρ ἐσχατον ἐν πονηρίᾳ, καὶ πρὸς ἕαυτὸν ἔστιν
ἀνύμφων· καὶ ξοκε τὸ κακὸν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναγ-
τιώσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἕαυτῷ. "Ωστερ οὖν
ἡπτάται στότος τῇ τοῦ φωτὸς παρουσίᾳ, καὶ γινεται
ιδος τῇ τῆς ὑγείας ἐπιδημίᾳ, καὶ ή κατ' ἀρετὴν
προκοπὴ ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀπὸ τῶν ἐλατόνων τὴν αὐ-
τῆσιν ἔχει· οὗτῳ καὶ ή τῆς κακίας χύσις ἀπὸ τῶν
ὑποδεστέρων τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τὸ ἀνήκεστον φέρε-
ται. Ἀρχὴ δὲ πρὸς τὴν ἀνάληψην τῶν ικαλῶν, ή ἀν-
χύρωσις τῶν κακῶν. "Ἐκκλιτορ γάρ, φησιν, ἀπὸ^D
κακοῦ, καὶ πολησορ ἀγαθόρ. Εἰ γάρ ἐπὶ τῆς κλίμα-
κος πρώτη ἀνάβασις, ή τῆς γῆς ἀναχώρησις· οὗτως
ἐπὶ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας, ἀρχὴ προκοπῆς, δὲ τῶν
κακῶν χωρισμός. Ἔως μὲν οὖν νήπιος ἔστιν ἔκα-
στος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἥδις διώκων, οὐδεμίαν
τοῦ μέλλοντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνήρ δὲ γενόμε-
νος, μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, οἷον ὅρφη
δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχιζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κα-
κίαν· καὶ πυκνὸν πρὸς ἐκάτερον τὸ δύμα τῆς ψυχῆς
μεταστρέφων, παράλληλα κρίνει τὰ ἐκατέρῳ προ-
σόντα. Καὶ δὲ μὲν τῶν ἀμαρτώλων βίος πάντα δείκνυσι
τὰ τοῦ παρόντος αἰώνων τερπνά· δὲ δὲ τῶν δικαίων
μόνα ὑποφαίνει τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθά. Καὶ ή μὲν
τῶν σωζόμενων ὅδος, δόσον καλὰ ὑπισχνεῖται τὰ μέλ-
λοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται τὰ παρόντα· δὲ δὲ
ἥδις καὶ ἀκόλαστος βίος οὐχὶ προσδοκωμένην εἰς

lum, quippe cum velut in tesserarum ludo hoc et
illuc transferantur. Virtus autem ex possessioni-
bus sola est quae nequeat auferri, et viventi ac
mortuo non desit. Unde et Solon mihi videtur illud
ad divites dicere

*Virtutem non mihi divitiae
Permutare libet; namque hæc consistit in eorum,
Divitiae cedunt nunc tibi, nunc aliis.*

(1) Quare habenda est vobis, o homines, virtutis
cura, quae et una cum naufragio enat, et nudum
in terram ejectum felicibus reddet venerabiliorē.
(2) Atque ita vitam instituamus, ut quæ præterie-
runt, nunquam meliora sint sequentibus: Ne dixer-
is, quia dies priores erant boni super hos¹⁴. Si
enim dies priores posterioribus sunt meliores, di-
cetur nobis: Tanta passi estis sine causa¹⁵? bonis
ad nihil redactis præ subsequentे negligentia.
(3) Quemadmodum enim is qui ad perfectionem
contendit, in anteriora progredivit: ita qui peccat,
472 retro pedem refert. (4) Quodnam autem ma-
jus malitia argumentum, quam a bono delincere?
Summum est pravitatis, bonum ac mitem exasper-
are. Quod enim in improbitate extremum est,
idem etiam secum ipsum pugnat. (5) Solet enim
malum non solum bono, sed etiam sibi meti ipsi adver-
sari. Quemadmodum igitur vincuntur tenebrae lucis
præsentia, superaturque morbus sanitatis adventu.
(6) ac progressus in virtute, a minoribus ad majora
capit incrementum: ita malitia effusio a parvis
initiis, ad aliquid immedicable devolvitur. (7) Porro
principium bonorum acquirendorum est recessus
a malo. Declina a malo, inquit, et fac bonum¹⁶.
(8) Etenim si statim ea quæ sunt perfecta, tibi pro-
posuisset, ad ea tentanda suisses cunctantior; nunc
autem facilioribus te assuescit, ut ad ea quæ sequuntur,
aggreedi audeas. (9) Quemadmodum enim in scala
primus gradus, recessus ab humo est: ita in vita
secundum Deum instituto, profectus initium, dis-
cessus a malo est. (10) Dum igitur unusquisque no-
strum puer est, id quod adest jucundum persequi-
tur, neque habet ullam futurorum curam; jam autem
vir factus, post judicii perfectionem, videre
sibi videtur bißdum vitæ iter ad virtutem et vi-
tium, ac sæpe oculum animi in utrumque conver-
tens, comparando dijudicat quæ utrique insunt. Et
peccatorum quidem vita omnia ostendit in præsenti
sæculo jucunda: justorum vero, sola futuri ævi
bona commonstrat. Et certe salvandorum via,
quanto pulchriora pollicetur futura, tanto laborio-
siora exhibet præsentia: (11) jucunda autem et in-
temperans vita non exspectata in posterum, sed

¹⁴ Eccl. vii, 11. ¹⁵ Galat. iii, 4. ¹⁶ Psal. xxvii, 27.

(1) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 177.

(2) Ex comment. in Isa., 389.

(3) Ibid.

(4) Ibid.

(5) Utique codex indicat Antirrhet.

(6) Ex comment. in Isa., 388.

(7) Ex homil. in psal. 1, 93.

(8) Ibid.

(9) Ibid.

(10) Ibid., 95.

(11) Ibid.

jam præsentem proponit voluptatem. (1) Beatus igitur ille qui voluptatis illecebris non deductus est ad interitum, ac in utriusque via delectu non eam ingressus est quæ dicit ad pejora. (2) Beatus ille est qui ab omni spe rerum hujus mundi semet-ipsum astraxit, ac unicam spem suam Deum habet. Quemadmodum enim maledictus est homo (3) qui spem habet in homine: ita benedictus est qui iunctitur Domino. Non enim spes in Deum alternas vices admittit, nec solet Dominus plenam suam opem ei ferre, qui modo quidem in pecuniis spem suam constituit et in gloria humana ac mundi potestate, modo vero Deum tanquam spem sibi præponit: sed vere acquiescendum in Dei auxilio.

4. (4) Imperiti autem homines, mundique amatores, cum boni ipsius ignorent naturam, sæpe beata existimant, quæ nullius pretii sunt, divitias, sanitatem, vitæ splendorem: quarum rerum nihil est sua ipsius natura bonum, non solum quod facile in contraria mutantur, sed quod ne bonos quidem valeant possessores suos reddere. (5) Qui ergo in hac vita versatur, nondum præpter incertum exitum beatus est prædicandus; qui vero suum expleverit officium, vitamque certo sine clauserit, is jam beatus tuto dicitur. (6) Et qui faciunt bonum, in ipsa actione consequuntur approbationem: sed qui vitant malum, laudandi non sunt, si forte semel 473 aut iterum peccatum evitaverint, sed si omnino mali experientiam declinare possint. (7) Si igitur oportet ut quisque vitam optimam eligat, speretque consuetudine jucundam redditum iri, optima aggredi par est. Turpe est enim tempus præsens amittentes, elapsum postea revocare, cum nibil angi proderit. (8) Fieri non potest, ut divinæ gratiæ capaces reddamur, nisi malitiæ affectiones, quæ animas nostras occupaverant, expulerimus. Vidi ego medicos, non prius dantes salutaria medicamenta, quam per vomitum evacuassent materiam morbidam, quam sibi intemperantes ex malo victu pepererant. Sed et vas graveolenti humore prius imbutum, nisi fuerit elotum, non recipit unguenti fusionem. Effundenda ergo quæ prius inerant, ut recipi possint quæ ingeruntur. (9) Nam omnibus quidem adest Spiritus sanctus: sed iis qui puri sunt affectibus, peculiarem exhibet virtutem; at vero iis, quorum mens peccati sordibus perturbatur, minime.

5. (10) Fieri enim non potest, ut id consequamur ad quod contendimus, si mens in varias curas diducta sit, quemadmodum Dominus affirmavit, cum

- (1) Ex homil. in psal. 1, 95.
- (2) Ex comment. in Isa., 566.
- (3) Ibid.
- (4) Ex hom. in psal. 1, 92.
- (5) Ibid.
- (6) Ibid., 93.
- (7) Ex serm. De legendis lib. gentilium, 184.

5. (11) οὐτερον, ἀλλ' ἡδη παροῦσαν προτείνεται τὴν ἀπλαυσιν. Μακάριος οὖν ὁ μή περιτραπέτει ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς δελεασμάτων πρὸς τὴν ἀπούσιαν, καὶ τὸ ἔχοντος (11) τῶν δῶν ἔκατέρων μή ἐπιδέξῃς τῆς ἀπλαύσης ἐπὶ τὰ χείρωνα. Μακάριος δὲ πάσῃ ἑπτάδος τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἔσωτὸν ἀποτίζει, καὶ μόνην ἔχων ἔσωτον ἐλπίδα τὸν Θεόν. Οὐ γάρ ἐπικατέραπος ἀνθρώπος, δεῖ τὴν ἐλπίδα ἔχει τὸν ἀνθρώπων· οὐτεως εὐλογημένος δὲ ἐπιτηριζόμενος τὸ Κυριψ. Οὐ γάρ ἐπιδέχεται ἐπαμφοτέροις μὲν ἡ εἰς Θεόν ἐλπίς, οὐδὲ καταδέχεται δὲ Κύρως ἀλόγου τὴν παρ' ἔσωτον παρέχειν βοήθειαν τῷ ποτὲ μὲν ἐπὶ χρήμασιν τὴν πικρότερην, καὶ δόξῃ ἀνθρωπίνην, καὶ λινάμει τῇ κατὰ τὸν κόσμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν ὡς ἐλπίδα ἔστοι προβαλλόμενον· ἀλλὰ δεῖ ἀληθινῶς ἐπιναπατεῖν τῇ παρὰ τὸν Θεοῦ βοήθειά.

4. Ἀμαθεῖς δὲ ἀνθρώποι, καὶ φιλόσωπα, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίους πολλάκις τὰ μηδενὸς ἀξια, πλεύσον, ὑγείαν, περιένειν βίου, ὃν οὐδὲν ἔστιν ἀγαθὸν τῇ ἔσωτον φύσι, οὐ μόνον καθότι φρδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐντὸς περιτροπὴν, ἀλλ' διτὶ μηδὲ ἀγαθοὺς δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Οὐ μὲν οὖν ἐν τῷ βίῳ τηγρίνων, οὐποτε μακαριστός, διὰ τὸ δόηλον τῆς ἐκδάσωστος δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ μαντικῆρι τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἡδη ἀσφαλές μακαρίζεται. Καὶ οἱ μὲν τὸ ἀγαθὸν ἐργάζομενοι, ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ εὐαπόδεκτον ἔχουσιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ ἐὰν ἀπαξὶ θεῖ δεύτερον ἐκτίνασιν, ὃσιν δὲν ἐπαινετοί, ἀλλ' ἐὰν δυνηθῶσι τοῦ κακοῦ τὴν πεῖραν εἰς τὸ παντελὲς διαδρᾶνται. Εἰ οὖν δέντι βίον μὲν ἀριστον ἔκαστον προαιρεῖσθαι, τὸν δὲ προσδοκῶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἐγχειρεῖν τὰς βελτίστοις. Αἰσχρὸν γάρ τὸν παρόντα καιρὸν προμένους, θερέτρον ἔχων μὲν τῷ πέτρον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμέτως ἀποκενῶσαι τὴν νοσοτοιδὸν ὅλην, τὴν ἐκ πονηρῶν διαιτητῶν ἔσωτος οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθεντο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγείον προκατειλημμένον ὑπό τινος ὄγρου διστάνους, μή ἐκπλυθὲν, οὐ μή δέξηται τοῦ μύρου τὴν ἐπερρόην. Δεῖ τοίνου ἐκχυθῆναι τὰ προύπαρχοντα, ἵνα δυνηθῇ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα (12). Πλεῖ μὲν γάρ πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ διγονόν ἀλλὰ τοῖς μὲν καθαρεύοντας τὸν παθῶν, τὴν ίδιαν ἐμφέρει δύναμον· τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας σπίλων, οὐκ ἔτι.

5. Ἀδύνατον γάρ, εἰς διαφόρους φροντίδας τοῦ νοῦ μεριζομένου, κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμενον· καθὼς δὲ Κύριος ἀπεφήνατο, εἰπών· Οὐδεὶς δύναται

- (8) Ex hom. in psal. Lxi, 196.
- (9) Ex comment. in Isa., 379.
- (10) Ex Regulis fusius tractatis, 350.
- (11) Ἐκλογῆς. Sic Regius codex, melius quam editi ἐπιλογῆς.
- (12) Ἐκτρόμετρα. Sic contextus et Regius codex. Editi ὑπαγόμενα.

δυσὶ χυροῖς δουλεύειν· καὶ πάλιν· Οὐδὲ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωρᾶ. Οὔτε γάρ ἄλλης τινὸς ἐντοῦτῃς τῆρηστιν, οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, οἵτινας τὸν πρὸς τοὺς τὸντοὺς δυνάμεθα κατορθῶσαι, ἀλλοτε περὶ ἄλλα ταῖς διανοίαις ἀποκλανώμενοι. Οὔτε γάρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶς καταλαβεῖν δυνατόν, ἀλλοτε ἐπ' ἄλλην μεταβαίνοντα· οὔτε μὴν μᾶς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεῖα τοῦ τέλους γνωρίσαντα. Δεῖ γάρ ἀκολουθους εἶναι τῷ σκοπῷ καὶ τὰς τράξεις, ὡς οὐδενὸς τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικούντων κατορθούμενου. Ἐπει τότε χαλκευτικῆς τέλος διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι πέφυκεν, οὔτε ἀθλητικοῦ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸν αὐλεῖν ἀπονέθης κατορθοῦνται· ἀλλ' ἐκάτω τέλει οἰκεῖος δόμος καὶ συναρμόζων ἐπικητεῖται. Ποτέρεον οὖν καὶ ἡ ἀσκησὶς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῇ παντελεῖ ἀλλοτριώσει τῶν περισπασμῶν κατορθοῦνται. Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου, τόνγε ἀληθινῶς ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ Θεῷ· τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ διὰ παντελοῦς ἀναγωρήσεως, καὶ λήθης τῶν πανταῦλων κατορθοῦνται. Ποτέρον εἰ μὴ μὴ ἀποξενώσαιμεν ἑπτούντος καὶ συγγενέας σαρκικῆς καὶ κοινωνίας βίου, οἷονει πρὸς ἑτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαλούντος πάθετιν, δομοίσις ἐστι δορᾷ παρδάλεως, ἢ οὐτε λευκὴ παντελῶς ἡ θρὶξ, οὔτε μέλαινα διδυμοῦ, ἀλλὰ τῇ μίζει τῶν ἐπεροχρούοντων διεστιγμένη, οὐτε ἐν τοῖς μέλασιν (1), οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται. Ποτέρον οἱ ζωγράφοι, διταν ἀπόεικόνων εἰκόνας γράφωσι, πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποβλέποντες, τὸν ἐκεῖθεν χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν σπουδάζουσι μεταθεῖν φιλοτέχνημα· οὕτω δεῖ καὶ τὸν ἐπουδακτὸν ἑαυτὸν (2) πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάτασθαι τέλειον, οἰστεν πρὸς ἄγαλματά τινα κινούμενα καὶ ἐμπρακτα τοὺς βίους τῶν ἀγίων ἀποδιέπειν, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκεῖον ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως.

6. Εἰ γάρ βοῦς μὲν συνεργὸς ἡμῖν εἰς γεωργίαν παραδοθεῖται, καὶ φωνῆς τοῦ τρέφοντος ἐπαισθάνεται, καὶ τὸν συνήθιασ αὐτῷ προσφέροντα τὴν τροφὴν ἐπιγινώσκει· δηνος δὲ αὐτομάτως ἐπὶ τοὺς συνήθεις τῆς καταλύσεως τόπους ὅρμῳ, καὶ τοσαύτη τοῖς ἀλόγοις πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον ἡ συνήθεια· πόσον ἡ λογικὴ φύσις τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον ἀπαιτεῖθεται; Οὐδὲ γάρ μια πρᾶξις τελειοῖ τὸν σπουδαῖον ἀλλὰ παντὶ προσήκει τῷ βίῳ τὰς καὶ ἀρετὴν ἐνεργείας συμπαρατείνεσθαι. Καὶ καθάπερ οἱ ἐπὶ τὸ λουτρὸν εἰσιόντες, γυμνοῦνται παντὸς περιθῆματος·

(1) Matth. vi, 24. (2) ibid.

(3) Μ Οὗτος ἐτ τοῖς μέλασιν, etc. Sic contextus et Regius codex melioris nol. Editi οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται, οὔτε πάλιν ἐν τοῖς μεμελανωμένοις.

(2) Εαυτόν. Desumptius hanc vocem ex contextu.

(3) Ex Regulis susjus tractatis, 361.

A dixit: *Nemo potest duobus dominis servire*¹⁷; et rursus: *Non potestis Deo servire et mamonam*¹⁸. (3) Nam nec aliud quodvis inandatum servare, neque Deum aut proximum diligere possumus, si hoc et illuc mente divagemur. Neque enim artem aut scientiam probe callere potest, qui ab alia ad aliam transit: neque unam etiam comparare, qui ea quae propria finis sunt, ignorat. Par namque est actiones ad scopum: et finem quadrare: siquidem nihil quod rectum sit, via inepta et incongruenti peragitur. Nam neque artis arariae finis per sigillæ opera acquiri solet: neque per sedulum tibiæ cantum parantur athleticæ coronæ, sed unicuique fini peculiaris ac idoneus labor requiritur. Sic etiam exercitatio quæ finit ad placendum Deo juxta Christi B Evangelium, recedendo a sollicitudinibus mundi, et omni prorsus removenda mentis evagatione perficitur. (4) Quisquis igitur vere Deum sequi vult, vinculis affectionum vitæ hujus solvatur necesse est: id autem nisi per integrum secessum morumque veterum oblivionem perfici non potest. Quare nisi nos ipsi et a cognitione carnali et a societate vita removerimus, veluti ad alterum mundum per animi habitudinem transmigrantes, scopum nostrum attingere non possumus, Deo videlicet ut placeamus. (5) Quamobrem qui institutum angelis æquale amplexus est, si humanis vitiis inquietetur, similis est pantheræ pelli, cuius setæ neque prorsus nigrae sunt, neque albæ omnino, sed cum sint diversorum colorum mistura distinctæ et interpunkta, neque in nigris numerantur, neque in albis. (6) Quemadmodum ergo pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes, inde formam in suum 474 opus transferre conantur: sic etiam qui sese omnibus virtutis partibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacula quædam viva et actuosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

6. (7) Nam si bos, qui nobis adjutor ad agriculturam datus, vocem nutritoris novit, eumque qui sibi pabulum afferre solet, agnoscit: asinus autem sponte naturæ ad consueta stabuli sui loca festinat: si brutis animalibus tanta inest habitudo cum suo provisore: quanta dilectionis in Deum mensura reposcetur a rationali natura! (8) Non enim actio una virum probum absolvit et perficit, sed ad omnem vitam extendi oportet virtutis opera. (9) Et quemadmodum qui in balneum ingrediuntur, omni amictu nudantur, ita etiam qui ad

(4) Ibid., 342.

(5) Ex Serm. ascetico, 320.

(6) Ex epist. ii, 73.

(7) Ex comment. in Isa., 387.

(8) Ex hom. in psal. xiv, 354.

(9) Ex Serm. ascetico, 323.

asceticum vitæ genus accedunt, omni materia A saeculi hujus exuti, in vitæ philosophicæ institutis versari debent. (1) *Estote enim, inquit, prudentes sicut serpentes*¹⁹. Serpens, ubi iam exuenda est pellis, in locum angustum et stricte corporis coercentem sese immittens, sic senectam prudenter ac sapienter exuit. Quod et idem nos imitari vult Scriptura, per angustam et arctam viam ingredientes²⁰, exuere veterem hominem, ac novum induere²¹, ut nostra quoque, velut aquilæ, juventa renovetur²². Nam lumine illucescente evanescunt tenebra, et sanitate redeunte molestiae morbi sedantur, et veritate demonstrata, mendacii natura redarguitur. Sed plerique (2) homines nubibus similes sunt, quæ pro ventorum mutatione alias in aliam aeris partem feruntur: (3) et quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vitæ ordinem non constare; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducre. (4) Multi autem, dum pravas etiam comprobant actiones, dicacem quidem lepidum dicunt; eum vero qui obsena verba profert, urbanum; acerbum et iracundum, hominem nominant non contempnendum; parcum et illiberalem, ut sedulum administratorem laudant; luxurie disflueuntem, ut liberalem; scortatorem et lascivum, ut virum rebus suis persfruentem, et animi solitoris: uno verbo, vitio omni ex virtute adjacenti blandum nomen imponunt. Tales ore quidem benedicunt, ut ait David²³, corde vero maledicunt. Nam verborum lenocinio maledictionem omnem in eorum vitam conserunt, obnoxios illos æternæ damnationi approbationibus suis constituentes. (5) Ut igitur non justi judicis pares paribus statuere mercedes, sed necesse est ut mali inceptor cumulati persolvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturus exemplo: (6) ita et qui boni praetextu malum facit, duplaci multa dignus est: tum quia quod non bonum est agit, tum quia ad scelus perpetrandum, bono, ut ita dicam, socio abutitur.

475 7. (7) Cavendum igitur viro prudenti, ne D ad vulgi rumusculos vivat, et ea spectet quæ multitudini probantur; ac non potius reclam rationem ita vitæ ducem instituat, ut etiamsi hominibus omnibus contradicendum sit, etiamsi male audiendum, ac periculum honesti causa subeundum; ex

¹⁹ Matth. x, 16. ²⁰ Matth. vii, 14. ²¹ Coloss. iii, 9. ²² Psal. cii, 5. ²³ Psal. lxi, 5.

(1) Ex comment. in Isa, 378.

(2) Ex epist. cccliv, 381.

(3) Ex epist. ccxciii, 431.

(4) Ex hom. in psal. lxi, 195.

(5) Ex epist. cclx, 396.

(6) Ex epist. lxxi, 147.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 183.

(8) Prosternorū. Sic ope contextus emenda-

ούτω χρή καὶ τοὺς τῇ ἀσκητικῇ προσερχομένους⁽³⁾ ζῶῃ, πάσης ὑλῆς βιωτικῆς γυμνωθέντας, ἐντὸς⁽⁴⁾ τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν γενέσθαι βίου. Γίνεσθε γὰρ φησι, φρόνιμοι ὡς οἱ δρεις· δεὶς ἐπειδὲν ἀπόδεσθε δέη τὴν λεβήριδα, στενῷ τόπῳ καὶ ἀκριδῶ; περιφέγγοντες τὸ σώμα ἐπιδόντες ἔσταν, φρονίμας καὶ συνετῶς ἀποδέσται τὸ γῆρας. "Οπερ οὖν καὶ τοῦ βιού λέγεται ὁ Λόγος, διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμένης ὁδοῦ πορευομένους, ἀποδέσθαι μὲν τὸν παῖδαν ἀνθρώπον, ἐνδύεσθαι δὲ τὸν νέον, ὅστε καὶ τοῦ ἀνακαινισθῆναι, ὡς ἀστοῦ τὴν νεότητα. Φυτὸς τῷ ἀναφρανέντος, ἀφανίζεται σκότος· καὶ ὑγείας παρουσιης, τὰ δχληρὰ τῆς γόσου πέπαυται· καὶ ἀγρίες ἀποδειχθείσης, τοῦ φεύδους ἡ φύσις ἐλέγχεται. 'Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταῖς νεφελαῖς ἀκαστοῖς, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μετασβόλες εἴπονται· καὶ ἡ αὐτὴ τούτοις ἀκόλουθον συμφώνως τῇ προσαιρέσει τῷ ζωὴν διεξάγειν. Πολλοὶ δὲ καὶ τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχμένοι, χαρίεντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέγοντες τὸν δὲ αἰσχρολόγον, πολιτικὸν· καὶ τὸν πικρὸν καὶ ὄργιλον, ἀκαταφρόνητον ὄνομάζουσι· τὸν φεύδοντα καὶ ἀκοινωνήτον, ὡς οἰκονομικὸν, ἐτασιούστης· τὸν διστονίαν, ὡς ἀλευθέριον· τὸν πόρνον καὶ ἀτέλητον, ἀπολαυστικὸν τίνα καὶ ἀνειμένον· καὶ ἀπαξιπλός πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακειμένης⁽⁵⁾ ἀρετῆς ὑποκρίζονται. Οἱ τοιούτοις τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦνται, κατὰ τὸν Δαβὶδ, τῇ δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Εν γὰρ τῇ τῶν φημάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπίγουνται αὐτῶν τῇ ζωῇ, ὑποδίκους αὐτοὺς τῇ αἰώνιᾳ κτηχρίσει δέ· δὲν ἀποδέχονται καθιστῶντες. "Νοτερὸν οὐκ ἔστι δικαίου κριτοῦ ἵσας πρὸς ἕσας δρῖεν τῇ ἀντιδόσεις, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατάρξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ διφειδόμενα, εἰ μέλλει εἰτός τε βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι, καὶ τὰς λοιποὺς σωφρονεστέρους ποιεῖν τῷ ὑποδέγματι· οὕτω καὶ δὲ τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγριῶν ποιῶν, διπλασίονος τιμωρίας ἔστιν δέξιος, δέποτε τὸ τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέρχεται τὸ τελέσαι τὴν ἀμαρτίαν, ὡς ἀν εἰποι τις, τῷ πληρῷ συνεργῷ.

7. Φευκτέον οὖν τῷ σωφρονοῦντι τὸ πρὸς δέῃ⁽⁶⁾ ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὄρθον λόγον τὴν γεμόντα ποιεῖσθαι τοῦ βίου, ὃστε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, καὶ δέῃ⁽⁷⁾ καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέη, μηδὲν αἰρεῖσθαι τὸν ὄρθως ἐγνωσμένων παρακινεῖν. Τὸν γάρ τοι

vimus pravam lectionem προσερχομένους.

(9) Ἐντός. Sic Regius coiœt et contextas, melius quam editi ἐν τοῖς.

(10) Τοῦ δέρος. Hæc addita ex Regio codice et contextu.

(11) Παρακειμένης. Sic contextus multo melius quam Metaphrastes ὑποκειμένης.

κάτεως ἔχοντα, τι τοῦ Αιγυπτίου σοφιστοῦ φέσσομεν Α κτισθεῖτεν, δεὶς φυτὸν ἐγένετο καὶ θηρίον, ὅποτε βού-
ιοτο, καὶ πύρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα χρήματα· εἰπερ
ιτὴ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον ἐπαινέστεται πάρα
τοῖς τοῦτο τιμῶσι· νῦν δὲ τοὺς ἐναντίους ἀφήσει λό-
ρους, σταν τὴν ἀδικίαν εὑδοκιμοῦσαν αἰσθῆται, διπέρ
ικάκην (1) ἐστὶ κολάκων, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἀλώπεκος
ἢ κερδαλέον τε καὶ ποικίλον ζηλοῦν; Ὁ μὲν γάρ
ἴτηθής λόγος, καὶ ἀπὸ ὑγιοῦς διανοίας προϊὼν,
ἴπλοις ἐστι καὶ μονότροπος, τὰ αὐτὰ λέγων περὶ
τῶν αὐτῶν πάντοτε· δὲ δὲ ποικίλος καὶ ἐντεχνος,
ταῦλὺν τὸ ἐπίπλοκον καὶ ἐγκατάσκευον ἔχων, μυρία
κατασχηματίζεται, καὶ στρέφεται στροφᾶς ἀμυθή-
τους, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἀρέσκον μεταμορ-
φούμενος. "Σταν γάρ ἄλλως μὲν φύσεως ἔχῃ (2) τὰ
πράγματα, ἄλλως δὲ οἱ λόγοι περὶ αὐτῶν ἀναπειθω-
νι, στροφὴ τις ἐστι, μᾶλλον δὲ διαστροφὴ, ὑπὸ τοῦ
ιδίου περὶ τὴν ἀλήθειαν γινομένη. Καὶ δὲ ἄλλως
μὲν φαινόμενος, ἄλλως δὲ ὡν κατὰ ἀλήθειαν, στρο-
φαῖς κέρχεται λόγων, ἀπατῶν τοὺς συνόντας, ὥσπερ
τοὺς κύνας λαγων καὶ ἀλώπεκες, ἐτέραν δεικνύον-
τες, καὶ ἐτέραν τρεπόμενοι. Ἡ δὲ πρὸς τοὺς φαύ-
λους τῶν λόγων συνήθεια, ἀδός τις ἐστιν ἐπὶ τὰ
πράγματα. Διὸ δὴ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρη-
τέον, μή διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς παραδεξάμενοι
τινα λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ οἱ τὰ δηλητή-
α μετὰ τοῦ μελίτος προσιέμενοι. Ὁ μὲν γάρ τὴν
ἔχει ἀργάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσοφίαν ἔργω
ζεῖσαιῶν,

Οἶος πέπεινται, τοι δὲ σκιαὶ δίσσουσιν.

Ἐπειτὴ τὸ γε λαμπρῶς μὲν ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν εἰς
τὸ μέσον, καὶ μακροὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποτελεῖν λό-
ρους, ίδιᾳ δὲ τὸ τὴν πρὸ τῆς σωφροσύνης, καὶ
τὸ πλέον ἔχειν πρὸ τοῦ δικαίου τιμῆν, ξοικέναι φαίνη-
νι ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ὑποκρινομένοις τὰ δρά-
ματα· οἵ ὁις βασιλεῖς πολλάκις καὶ δυνάσται εἰσέρ-
χονται, οὔτε βασιλεῖς δύτες, οὔτε δυνάσται, οὐδὲ μὲν
οὐδὲ τυχὸν ἐλεύθεροι τὸ παράπαν. Εἴτα μουσικὸς μὲν
οὐχ ἀν ἔκών δέξαιτο ἀνάρμοστον αὐτῷ τὴν λύραν
εἶναι· καὶ χοροῦ κορυφαῖς, μή διτὶ μάλιστα συ-
άδοντα τὸν χορὸν ἔχειν· αὐτὸς δὲ τις ἔκαστος δια-
στασιάσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ τοῖς λόγοις διμολο-
γοῦντα τὸν βίον παρέξεται; Οὔτε γάρ ἵππον ταχὺν
ποιεῖ ἢ τὸν πατρὸς περὶ τὸν δρόμον εὐμοιρία, οὔτε
χυνὸς ἔγκωμιον τὸ ἐκ ταχυτάτων φύνει· ἀλλ' ὥσπερ
τῶν ἄλλων ζώντων ἡ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἔκά-
στῳ, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ίδιος Ἐπαινος ὁ ἐκ τῶν ὑπαρ-
χόντων αὐτῷ κατορθωμάτων μαρτυρούμενος. Ἀρε-
τῆς ἀσκησίς, τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, διδιστον
δὲ θέαμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Οἱ γάρ τὴν ἀρετὴν
μετέιντες, διστροὶς ἐοίκασιν, ἐν νυκτερινῇ συννε-
φεὶ (3), ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ δια-

bis, quæ recte statuta habet, nihil prorsus mouere
velit. Nam qui non ita affectus est, eum ab Ἑgy-
ptio illo sophista quid differre dicemus, qui, cum
vellet, planta flebat et bestia, et ignis, et aqua, et
res omnes? Nam et ipse modo quidem justitiam
laudabit apud eos qui eam colunt: modo vero
contrarios habebit sermones, ubi injustitiam pro-
bari animadverterit: quod quidem est adulatores
imitari, (4) et Archilochi vulpeculae astutiam ver-
sutiāmque æmulari. (5) Sermo quidem verus et a
sana mente proficiscens, simplex est et unius ejus-
demque rationis, eadem de iisdem semper affir-
mans: varius vero et artificiosus, cum multum
implexus sit et præparatus, sexcentas formas
assumit, seque ad gratiam colloquentium con-
ciliandam transformans, in versutias innumeratas
vertitur. Cum enim aliter natura se res habent,
aliter vero de eis suadent verba, versutia quædam
est, vel potius inversio veritatis per sermonem
facta. Et qui alias quidem videtur, alias re ipsa
est, strophis sermonum utilit, sucum faciens iis
quibuscum versatur, perinde ut lepores vulpesque
canibus, aliam viam commonstrantes, aliam car-
pentes. (6) Nam sermonibus pravis assuēscere,
via quædam est ad ipsa facta. Quapropter custodia
omni servanda anima est, ne quid vitiorum per
sermonum voluptatem imprudentes suscipiamus,
perinde ut qui cum melle sumunt venena. (7) Si
quidem qui philosophiam verbotenus apud alios
manentem, facto confirmat,

C Hic solus sapit, at volitant alii velut umbræ.

Quandoquidem magnifice virtutem collaudare in
propatulo, et longos de ea protrahere sermones,
privatum vero voluptatem temperantiae præferre,
et quæustum justitiae anteponere, hoc ego dixerim
simile esse actoribus scenicis personas quasdam
sustinentibus, qui plerumque velut reges et dyna-
stæ prodeunt, cum nec reges nec dynastæ, ac
fortasse ne liberi quidem prorsus sint. Ad hæc
musicus non lubens patiatur dissonam sibi esse
lyram: neque prefectus chori chorūm sibi astare,
qui quam maxime concinnus non sit: a se autem
quisque dissidebit ipse, nec vitam cum verbis
consentientem exhibebit? (8) Neque enim equum
celerem reddit ejus qui genuit in cursu præstantis,
neque canis laudatio est, ex velocissimis prognatum
esse. Sed quemadmodum reliquorum animalium
virtus in unoquoque consideratur: ita et viri pro-
pria laus est, quæ ex propriis ipsius recte factis
testimonium habet. (9) Virtutis exercitatio, pre-
tiosa quidem habenti possessio, jucundissimum
autem occurritibus spectaculum. Nam qui vir-
tutem colunt (10), sideribus similes sunt in nebu-

(1) Οπερ δίκην. Reg. codex uterque, ὅπερ δίκης.

(2) Ἐχη. Reg. codex 1992, έχει. Mox uterque ἀνα-
τείθουσι.

(3)

Συντρεψεῖται. Male in editis συναφεῖται, quod qui-
dem ope contextus et Regii codicis emendavimus.

(4) Ex hom. in principium Prov. 103.

(5) Ex serm. De legendis libris gent. 175.

(6) Ibid., 178.

(7) Ex hom. De Mamante, 185.

(8) Uterque codex indicat Ηεβαϊ.

(9) Ex epist. cliv, 243.

losa nocte alias alias cœli partes illustrantibus : quorum **476** gratus quidem splendor, sed eo gravior, quod non exspectatur. Tales et illi sunt, pauci admodum et facile numerabiles, in hac tristi rerum conditione, quasi in nocte illumi coruscantes : præter virtutis gratiam, inde etiam, quod rari sint inventu, desiderium moventes. (1) Turpe est autem alieno ornatu decorari eum qui sua ipsius virtute illustris est.

8. (2) Itaque ne mihi dicas a Deo malum originem habere : id enim impium est, propterea quod nullum contrarium a contrario gignatur. Neque enim vita mortem generat, neque tenebrae lucis principium sunt, neque morbus opifex est sanitatis ; sed in affectionum commutationibus, et contrariis ad contraria flunt transitiones ; in generationibus vero, res singulae quæ flunt, non ex contrariis, sed ex congenitibus producuntur. Malum igitur non est substantia vivens aut animata : sed animæ affectio virtuti contraria, desidiosus ac inertibus, propterea quod a bono deciderunt, indita. Malum itaque forinsecus ne circumspicias, neve primigeniam quamdam malignitatis naturam communiscare : sed suæ quisque malitiae seipsum agnoscat auctorem. (3) Nam si malum non esset voluntarium, nec in nostra potestate situm, non tantus timor a legibus impenderet injuriam inferentibus, nec tam inexorabiles essent judicium animadversiones, quibus pro meritis rei plectuntur. (4) Nam si vitiorum aut virtutum principia non sunt in nobis sita, sed sunt necessitates ab ortu pendentes : inutiles sunt legislatores, qui nobis agenda ac fugienda præscribunt : inutiles quoque iudices, qui virtutem honore, vitium paenit afficiunt. Non enim furis est iniqtitas, neque homicidæ, qui ne volens quidem poterat manum contineare, ob ineluctabilem necessitatem ipsum ad agendum impellentem. Vanissimi autem profecto qui artes excolunt : quippe frugibus abundantibus agricola, tametsi neque semina in terram dejiciat, neque falcem exacuat : mercator itidem, velit, nolit, supra modum ditescit, fatigatus ei opes coacervante. Magnæ autem illæ Christianorum spes evanescentes excedunt nobis, cum neque justitia honoribus ullis afficiatur, neque puniatur peccatum, propterea quod nihil ab hominibus libero animi proposito agatur. Nam ubi necessitas, et fatum dominatur, ibi meriti ratio nullum locum habet : id quod tamen præcipuum justi judicii fundamentum est. (5) Nam de flicis narrant ab aliis quidem flicos silvestres juxta hortenses conseri : alios vero, dum grossos caprisci fructuosis ac domesticis flicis alligant, ipsarum mederi infirmitati, jam diffuentem, ac evanescentem fructum

Α λάμπουσιν· ὡν χαρίεσσα ρεν ή λαμπρόγη, χαρί-
στερον δὲ δήπου τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτο δή, καὶ
οὗτοι, δλίγοι παντελῶς καὶ ενεργθμένοι, ἐν τῇ στι-
θρωπῇ ταύτῃ καταστάσει τοῦ βίου οἷον ἐν σωτ-
μήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς ἔρετῆς χαρίν,
Ἐτι: καὶ τῷ σπανιῷ τῆς εὐρέσεως, τὸ περιπλόκον
ἔχοντες. Αἰσχρὸν δὲ, ἀλλοτρίοις κόδσοις κασμεῖσαι
τὸν τῇ οἰκείᾳ ἀρετῇ διαφαίνοντα.

8. Καὶ μή μοι λέγε παρὰ Θεοῦ τὸ κακὸν τὴν γίνεσιν ἔχειν· οὐ γάρ εὔσεβες τοῦτο, διὸ τὸ μηδὲν ἐναντίων παρὰ τοῦ ἐναντίου γίνεσθαι. Οὗτος γάρ τις ζωὴ θάνατον γεννᾷ, οὗτε τὸ σκέπτος φαῦλος ἐπι-
άρχῃ, οὗτε τὴν νόσος ὑγείας δημιουργεῖ· ἀλλὰ ταῖς μεταβολαῖς τῶν διαθέσεων, ἐξ τῶν ἐναντίων
B πρὸς τὰ ἐναντία αἱ μεταστάσεις· ἐν δὲ ταῖς τε

Β πρὸς τὰ ἐναντία αἱ μεταστάσεις· ὃν δὲ τὰς γρά-
σσειν, οὐχ ἔκ τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ἔκ τῶν δημογένων
ἔκαστον τῶν γινομένων προσέρχεται. Τὸ τοίνυν κα-
κόν ἐστιν οὐχὶ οὐδίσια ἡσπάσα καὶ ἐμψυχός, ἀλλὰ οὐ-
θεσίς ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν, εἰ-
τὴν ἀπὸ τοῦ καλοῦ (ἢ ἀπόπτευσιν τοῖς φύσεις;
ἔγγινομένη. Μή τοίνυν ἔξωθεν τὸ κακὸν περισσεῖ,
μηδὲ ἀρέγονόν τινα φύσιν τονηρίας φρεστά
ἀλλὰ τῆς ἐν ἐαυτῷ κακίᾳς ἔκαστος ἐαυτὸν ἀρρωτόνος
γνωρίζεται. Οὐ γάρ ἀν, εἰπερ ἀκούστιον ἦν, καὶ μή
ἐφ' ἡμῖν, τοσοῦτος μὲν ἔκ τῶν νόμων ὁ φόβος τοῦ
ἀδικοῦσαν ἀπήρτητο, ποτίσα δὲ ἀπαραιτητοῦ τοῦ ἐ-
καστηρίων αἱ κολασίεις, τὸ πρὸς ἀξίεσαν τοῖς κακού-
σιν παρατητικόν.

C γοις αντιμετρουσαι. Ει γαρ τινων κατά κακών κι
δρεπτήν ενεργημάτων ούκ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἰσιν ἀρ-
χαί, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως αἱ ἀνάγκαι, περιπτώμεν

οι νομοθέται τὰ πρακτέα ἡμῖν καὶ τὰ φευκτά διάρι-
ζοντες, περιττοί δὲ καὶ οἱ δικασταὶ ἀρετὴν τιμή-
τες, καὶ πονηρίαν κολάζοντες. Οὐ γάρ τοι κάπετο
τὸ ἀδίκημα, οὐδὲ τοῦ φωνέως, φῆ γε οὐδὲ βιολέπτην
δυνατὸν ἦν κρατεῖν τῆς χειρός, διὰ τὸ ἀναπόδεστον
τῆς ἐπὶ τὰς πράξεις κατεπειγούσης ἀνάγκης. Μα-
ταιώτατοι δὲ πάντως (7) καὶ οἱ περὶ τὰς τύχας πο-
νούμενοι· ἀλλ' εὐθηγήσει μὲν ὁ γεωργός. μήτε στίρ-
μα καταβαλῶν, μήτε δρεπάνην θηξάμενος· ιν-
πλουτήσει δὲ ὁ ἔμπορος, κανὸν βούληται, κανὸν μὲν
εἰμαρμένης αὐτῷ συναθροίζουστης τὰ χρήματα. Ά-
δε μεγάλαι τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδες φρονεῖ τὴν
οἰκήσονται, οὗτοι δικαιοσύνης τιμωμένοι, οὗτοι κα-
Dι τακρινομένης τῆς ἀμαρτίας, διὰ τὸ μηδὲν κατὰ τη-
αίρεσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτελέσθαι. "Οὐ-
γάρ ἀνάγκη καὶ εἰμαρμένη (8) κρατεῖ, οὐδὲμίν τι
χώρων τὸ πρός ἀξίαν, δὴ τῆς δικαιοικησίας ὑπάρχει
ἴκειστον. Καὶ γὰρ περὶ τῶν συκῶν ποτὲ οὐ κα-

μὲν τὰς ἀγρίας συκᾶς παραφυτεύουσι ταῖς ήμέραις
οἱ δὲ τοὺς δλύνθους ἐκδῆσαντες, τῶν εὐκάρπων καὶ
ήμερων συκῶν τὴν ἀποίκιαν λινναῖ, φέοντα δηλοῦνται
οκεδαννύμενον τὸν λαρπόν τοῖς δλύνθους ἐπέχοντες.
Τι δέ τοι τὸ παρὰ τῆς φύσεως αἰνίγμα; ὅτι γέ

(1) Ex hom. *De Mamante*, 185.

(2) Ex hom. ii in Hexaem., 46.

(3) Ibid.

(4) Ex hom. vi in Hexaem., 56.

(5) Ex hom. v in Hexaem., 47.

(6) *Toū xaloū.* Sic Reg. codex 1910. Male in
editis et contextu toū xaxoū.

(7) Πάντως. Legitur in contextu πάντων.

(8) *Kai elμαρμένη. Sic contextus et Regius et*
des. Editio vel. ad me.

•Ex. Editi xal զՅօՏՀ.

πολλάκις ἡμᾶς καὶ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων τῆς πλοτεως εὐτονίαν τινὰ προσαλαμβάνειν εἰς τὴν τῶν ἁγιῶν Ἑργῶν ἐπίδειξιν. Ἐὰν γάρ ἴδῃς τὸν ἐν βίῳ θνητῷ, ἢ ἀπό τινος αἱρέσεως ἐνδιαστρόφου τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσχισμένον, βίου σώφρονος καὶ τῆς λοιπῆς κατὰ τὸ ἥθος εὐτάκτιας ἐπιμελούμενον, πλέον σεντοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπίτεινον, ἵνα γένηται παραπλήσιος τῇ καρποφόρῳ συκῇ, ἐκ τῆς τῶν ἄγριων παρουσίας ἀθροίζουσῃ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὲν ῥύσιν ἐπεχούσῃ, ἐπιμελέστερον δὲ τὸν καρπὸν ἐκτρεφούσῃ. Τινὰ δὲ τῶν φυτῶν καὶ τὴν ἐκ φύσεως κακίαν ἐπιμελεῖται γεωργῶν θεραπευόμενα ἔγνωμεν· οἶον τὰς δέξιας δοξὰς καὶ τῶν ἀμυγδάλων τὰς πικροτέρας, ἵνα διατρηθεῖται τὸ πρός τῇ βίζῃ στέλεχος, σφῆνα πικάντη λιπαρὸν τῆς ἐντεριώντος μέσον διελαθέντα δέξιανται, εἰς εὐχρηστίαν μεταβάλλουσι τίτο τοῦ ρυμοῦ τὴν δυσχέρειαν. Μηδεὶς οὖν ἐν κακῇ διάγων ξυτοῦ ἀπογνώτω. Εἰ γάρ γεωργὸς τῶν φυτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει, πολλῷ μᾶλλον ἡ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δύναται παντοδαπῶν ἀφρωστημάτων ἐπικρατῆσαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ δέξια καὶ τὸ κράτος νῦν, καὶ δεῖ, καὶ εἰς τὰς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ ΝΟΥΘΕΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Β.

1. Εἰ ἐπὶ τοσαύταις παραινέσσειν, ἃς ἐν τε τῷ πρώταντο χρόνῳ παρακαλοῦντες ὑμᾶς οὐ διελίπομεν, καὶ ἐφεξῆς τῶν ἐπέτεων τῆς νηστείας ἐδύομάδων νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαμαρτυρόμενοι ὑμῖν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πόκει ἐπαυσάμεθα, οὐδὲν γέγονεν ἡφελος, ἐπὶ ποιαὶς ἐλπίσις διαλεχθῶμεν σήμερον; Ἐπεὶ καὶ γεωργὸς, τῶν πρώτων αὐτῷ σπερμάτων μὴ ἐκφυέντων, ὀκνηρότερός ἐστι πρός τὸ δεύτερον ταῖς αὐταῖς ἀρούραις πάλιν ἐγκαταβαλεῖν. Θάπε τὸν ἐτιώπηρα, εἴ τοτε, εἰ μὴ ἐφοδούμην τὸ ὑπέδειγμα Ἱερεμίου¹ δὲ πρός ἀπειθῆ λαὸν φθέγγεθαι μὴ βουλόμενος, ἐπαθεν ἐκεῖνα ἀπέρ αὐτὸς διηγεῖτο, ὅτι ἐγένετο αὐτῷ πῦρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις, καὶ παρεῖτο πάντοθεν, καὶ οὐκ ἡδύνατο φέρειν. Ἐπεὶ γάρ φύσει ἀρετὴ λόγου, μήτε ἀσαφείᾳ χρύπτειν τὰ σημαιόμενα, μήτε περιττὸν εἶναι· καὶ μάταιον, εἰκῇ τοῖς πράγμασι περιβρέοντα· οὐ καλὸν περὶ πολλῶν εἰσάπαξ διαλεχθῆναι, μή ποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου διχρηστα φανῇ τὰ φιλοτόνων συνειλεγμένα. Ἀπονοῦσα γάρ ἡ διάνοια πάντων ὅμοι περιβρέχονται, δημοιον πάσχει γαστρί, διὰ τὴν ὑπερβοήτην τοῦ κόρου, εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμφθεῖται μὴ δυναμένη. Βίαιον μὲν γάρ μάθημα οὐ πέρικλε ταραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδύμενον μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἐνισχύειν.

¹ Jerem. xx, 9.

(1) Ex hom. v in Hezæm., 46.

(2) Ex hom. xiv in etiæos, 422.

(3) Ibid.

(4) Ibid., 123.

A grossis caprisci coercentes. Quid vult sibi illud naturæ exemplum? Quod nos vel ab iis, qui a fide alieni sunt, impetum quemdam ac vigorem ad dandum bonorum operum specimen sæpe accipere debemus. Etenim si videris eum, qui aut vitam ethnicam agit, aut ob perversam quamdam hæresim ab Ecclesia abscissus est, probæ ac continetis vitæ et reliquæ moralis disciplinæ studiosum esse, tuam magis intende sedulitatem, ut fructifera fico ex capriscorum 477 præsentia colligenti vires, et desluvium cohibenli, fructumque diligentius enutrienti, similis evadas. (1) Porro naturalia quarumdam arborum vicia agricultarum diligentia curari novimus; cujusmodi sunt mali punicae acidæ, et amygdalæ amariores, quæ, uli perforato ad radicem trunco pingue piceæ cuneum per medium medullam adactum suscepint, tunc succi acerbitudinem in bonum usum transmutant. Nemo igitur in vito degens, de se ipse desperet. Nam si plantarum qualitates agricola commutat, multo magis nullum est infirmitatis genus, quod non animæ in iis, quæ ad virtutem attinent, cultura superare possit, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DOCTRINA ET ADMONITIONE.

SERMO II.

C 1. (2) Si ex tot exhortationibus, in quibus tunc præterito tempore vos indesinenter adhortati sumus, tum postea per has septem jejuniorum hebdomadas nocte ac die Evangelium gratia Dei sine ulla intermissione vobis denuntiavimus, fructus nullus nullaque utilitas emersit: qua spe sermonem bodie habebimus? (3) Nam et agriculta si priora semina enata non sint, ad aliud semen in iisdem arvis rursus spargendum segnior est et tardior. (4) Quare etiam tacuissem, mibi credite, nisi Jeremia timuissem exemplum: qui cum ad populum contumacem verba facere nollet, passus est quæ ipse recenset, quod factus est ignis in ejus visceribus, ac undique dissolvetur, nec ferre poterat². (5) Nam si naturale sermonis munus est, neque obscuritate ea quæ significantur occultare, neque supervacaneum esse et vanum, ac temere rebus circumfluuum: (6) non decorum est, de multis siuūl disserere, ne forte immoderato sermone inutilia evadant, quæ diligenter ac studiose collecta sunt. Mens enim quæ apprehendendis simul omnibus impar est, haud aliter se habet ac venter, qui ob nimiam saturitatem sumptos cibos concoquere non potest. (7) Vix enim durare solet quod invitus didiceris: quod autem jucunde sua-

(5) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 46.

(6) Ex hom. in illud, In principio erat Verbum, 138.

(7) Ex hom. in psal. 1, 91.

viterque acceptum est, tenacius in animis nostris insidet. (1) Quapropter et dogmatibus immiscuit harmonia dulcedinem, ut audiendi jucunditate ac dulcedine eloquiorum utilitatem e sermonibus latenter perciperemus : haud aliter atque sapientes medici, qui nauseantibus potionem amariorem daturi, saepius calicem melle circumliniunt. Ideo concinni illi psalmorum concentus excitat nobis sunt, ut qui pueri sunt ætate, aut etiam omnino moribus juvenes, in speciem quidem cantent, re autem vera animis erudiantur. (2) Nam et equorum domitores non statim feroce pullos frenis angunt et exagitant ; sic enim recalcitrare et equites excutere edocentur : **478** sed cedentes primum, et ad eorum impetum sese accommodantes, ubi eorum ardorem suo ipsorum impetu atque vehementia fractum et exhaustum animadverterint, tunc subactos apprehendentes, illos jam per artem reddunt tractabiliores. (3) Qui enim diligenter ex quaunque re utilitatem colligunt, iis quasi magnis fluminibus solent undecunquo fieri accessiones multæ. Nam parvum parvo adjungere, non magis ad pecunias amplificationem, quam ad quamlibet disciplinam quadrare, prudenti viro videri debet.

2. (4) Quod enim labore partum est, cum gaudio suscipitur, et diligenter conservatur : contra, quæ facile comparantur, ea cum contemptu possidentur. (5) Quemadmodum igitur non invidens nobis adjumenta ad vivendum, omnia nobiscum similiter ac cum belluis nasci Opifex noster non permisit, sed inopiam rerum necessiarum ad industria nostræ exercitationem machinatus est : ita et in Scripturis obscuritatem ad utilitatem mentis, excitans illius intelligentiae vim, inesse voluit ; primum quidem, ut his occupata, a deterioribus avocetur ; deinde quia labore parta magis amantur, quæque longo tempore acquiruntur, constantius permanent : quæ autem facile parantur, his non perinde avide fruimur. Negligitur enim rerum obviarum copia, neque ulla custodia dignas dicit, qui possidet. (6) Turpe namque est rejicere cibos exitiosos, disciplinarum vero quæ animam nostram nutririunt, rationem nullam habere, sed torrentis in morem quidquid obvium est trabentes, id in animum recondere. Quemadmodum enim mellis natura non tantum ratione perspici potest ab inexpertis, quantum ex ipso gustus sensu ; ita nec bonitas cœlestis doctrinæ tradi docendo potest, nisi veritatis dogmatibus accuratius exploratis, possimus propria experientia perspicere Domini bonitatem.

- (1) Ex hom. in psal. 1, 90.
- (2) Ex hom. in mart. Julittam, 42.
- (3) Ex serm. De legendis lib. gent., 184.
- (4) Ex homil. III in Hexaem., 23.
- (5) Ex comment. in Isa., 382.
- (6) Ex serm. De legendis lib. gent., 179.
- (7) Ως οι καίδες. Prima vocula melius deest in

A vel. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔκ τῆς μελῳδίας τερπνὸς τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμειν, ίνα τῷ προστηγεῖ καὶ λεώ τῆς ἀκοῆς τὸ ἔκ τῶν λόγων ὑφέλιμον λατινόντως ὑποδεχόμεθα, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν λατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ αὐτηρότερα πίνειν δύνται ; τοῖς κακοσίτοις, μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα τεμαχίουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐναρμόνια μελή τῶν φαρμάκων ἡμῖν ἐπινενόρται, ίνα ὡς οἱ παῖδες ; (7) τῇ ἡμέρᾳ, ἢ καὶ διώκοις οἱ νεαροὶ τὸ θήρος, τῷ μὲν ἔστιν μελῳδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύουσι. Καὶ γάρ οἱ πωλοδάμναι τοὺς δυστηγίους τῶν πάλαι οὐκ εὔθυνος κατάγχουσι τοῖς καλινοῖς, οὐδὲ ἀνακρίουσιν. ἀναχαιτίζειν γάρ οὕτω καὶ ἀποτελεσθεῖν τὰς ἐπιδάτας διδάσκουσιν. ἀλλὰ συνενδιδόντες τὴν πάτην καὶ συνεξορμῶντες αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἔωσιν ἵδη τῆς οἰκείας δρμῆς καὶ βίας τὸν θυμὸν ἀναλόστατος, τότε παραλαβόντες δεδαματέμονος, εὐπιθεστέρος ποιοῦσι διὰ τῆς τέχνης. Τοῖς γοῦν ἐπιμέλους ή τίτλου τὴν ὄψελειαν ἀθροίζουσιν, ὅπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν, πολλαὶ γίνεσθαι πολλαχθέν προσθήκαι καὶ πεφύκασι. Τόδε γάρ καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ κατατίθεσθαι, οὐ μᾶλλον εἰς ἀργυρίου προσθήκαι καὶ εἰς ἡγειναῦν ἐπιστήμην, δρθῶς ἡγειναῦν ἔχειν ; τῷ πεπυκνωμένῳ προστῆκε.

B 2. Τὸ γάρ πόνω τετράθεν, περιχαρὸς ὀπέλεθη, καὶ φιλοτόνως διεψυλάχθη . ὃν μέντοι πρόγερες ἡ πορισμὸς, τούτων ἡ κτήσις εὐκαταφρόντης. Ήπειροῦν, οὐχὶ βασκαίνων ἡμῖν τῶν πρόδε τὸ ζῆν ἀφοράν, παραπλησίως τοῖς ἀλόγοις συναπογεννηθῆναι κίνης δ Δημιουργὸς ἡμῶν οὐ συνεχώρησεν, ἀλλὰ τὴν ἰδειαν τῶν ἀναγκαίων γυμνάσιον ἡμῖν τῆς διατάξεως ἐμηχανήσατο . οὕτω καὶ τὴν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀπίφειαν ἐπ' ὧρελειά τοῦ νοῦ, διεγείρων αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, ἐπετήδευσε . πρώτον μὲν ίνα τούτης ἐναγκολούμενος τῶν χειρῶν ἀφέληται : ἐπειδὴ τὰ πόνω τετράθεντα μᾶλλον προσαγαπᾶται, καὶ εἰ διὰ μακροῦ χρόνου προσγενόμενα μονιμώτερον εραμένει . ὃν δὲ φαίνεται κτήσις, οὐ περιστούστες ἡ ἀπόλαυσις. Εὐκαταφρόντης γάρ ἡ τῶν προγερών παρουσία, καὶ οὐδεμίας φυλακῆς ἀξιούμενη ταῖς ἔχουσιν. Αἰσχρὸν δὲ, τῶν μὲν σιτίων τὰ βλαβεῖ διωθεῖσθαι· τῶν δὲ μαθημάτων, διὰ τὴν ψυχὴν τρέφει, μηδένα λόγου ἔχειν . ἀλλ' ὕστερον χειρῶν κατασύροντας (9) ἀπαν τὸ προστυγάνον, ἐβαλλεῖσθαι. Ός γάρ τοῦ μέλιτος ἡ φύσις οὐ τοσοῦτη τῷ λόγῳ δύναται παραστῆναι τοῖς ἀπειροῖς, ἐπειδὴ τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως οὐδὲς οὐδὲ ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανοῦ λόγου ἐναργῶς περιθηγανεῖ διδασκαλίας δύναται, ἐὰν μὴ τὰ τοιαῦτα οἰκεία πειρά καταλαβεῖν τὴν τοῦ Κυρίου γραπτή τητα.

contextu.

(8) Ἐχειν. Melius in contextu ἡγειναῦν ἔχειν Primum verbum deearat.

(9) Χειμόρροφον κατασύροντας. Sic ope emendavimus quoniam erat in editiis χειμάρρον κατασύροντος.

3. Τοῦ γάρ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Αἰγαίου Χριστοῦ λέγοντος· Δεῦτε πρός με, πάτερ εἰς οἱ κατιώτες καὶ πεφυρισμένοι, κἀγὼ ἀμακάνωσα ὅμας· οὐκ ἀξένδυνον ἀπωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας, καὶ ὑπελθεῖν αὐτοῦ τὸν χριστὸν ζυγὸν βουλομένους. Προστήκει δὲ τὸν παρελθόντα ξίφον τῶν προσιόντων καταμανθάνειν, καὶ οἵς μὲν ἦσαν τις κατώρθωται, τὰ τελεθέρεα τῶν διδαγμάτων παραδιδόνται· τοὺς δὲ ἐκ βίου πονηροῦ πρὸς τὸν ἀκριβῆ θίου τῆς θεογνωσίας ὅρμησαντας ἀνακρίνειν χρή, ὅποιοι τὸ δῆθος εἰσί, μὴ διτεκτοί, καὶ πρὸς τὰς χριστεῖς εὔχινητοι. Ὑποπτον γάρ τὸν τοιούτων τὸ εὑμετάθετον· οἱ πρὸς τῷ μηδὲν ἔσυτοὺς ὄψελῆσαι, ἕτι καὶ ἐτέροις αὐτοῖς βλάβης γίνονται. Ἐπειδὲ πάντα ἐπιμελεῖ κατορθῶται, καὶ φόδος Θεοῦ παντούς ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, οὐδὲ τούτων ἀπογωγτέον εὐθὺς, ἀλλὰ ἀγειν αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ καὶ ἐπιπόνοις ἀγωνίσμασι πειλατεῖς τῆς χριστεως αὐτῶν λαμβάνοντας (1)· ὡς ἔχει τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς ενρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοὺς προστεσθαι· εἰ δὲ μή, ξένη δυνατεῖς ἀποκέμπεσθαι· ὥστε ἀζημίωτον τὴν πειλατην τῇ ἀδελφότητι γίνεσθαι. Τὸν δὲ ἀπὸ τονος περιφανεστέρου θίου πρὸς τὴν καθ' ὅμοιωσιν τοῦ Κυρίου ταπεινοφροσύνην ἐπειγόμενον (2), ὅρκειν χρή τινα τῶν ἐπονειδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐπιτρεπεῖν εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάζεται ἀνεπαίσχυντον τῷ Θεῷ ἔσυτὸν παρίστησιν. "Οοσι δὲ ὑπὸ ζυγὸς, δυντες δοῦλοι, ταῖς ἀδελφότησι προσφέγουσι, κωθεττέντας αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας (3) ἀποκέμπεσθαι χρή τοῖς δεσπόταις, καθ' ὅμοιωσιν τοῦ μικαρίου Παύλου· δε τὸν Ὄντησμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐχγελίου, ἀπέπεμψε τῷ Φιλήμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, διὰ δὲ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐχρέστως τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος, βασιλείας οὐρανῶν ἀξιον συνίστησι· τὸν δὲ παρακαλέσας, μὴ μόνον ἀνιέναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειλὴν, ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν έχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν. Εἰ μέντοι κακὸς δέσποτης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσσων, καὶ πρὸς παράδασιν ἐντολῆς (4) τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότου καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δοῦλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρή, ὅπως μή τὸ δύομα τοῦ Θεοῦ βιασφημῆτῇ διὰ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον, ποιήσαντά τι, δη μὴ ἀρέσκῃ Θεῷ. Κατορθῶται δὲ ἀγῶν, ἢ ἐν τῷ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομογὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ μαθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ· ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεχομένους ἀναδέξασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς. Τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιούτῳ βίῳ προσερχομένους ἀνακρίνεσθαι χρή, εἰ ἐκ συμφωνίας τοῦτο ποιοῦσι, κατὰ τὴν διαταγὴν

3. (5) Cum enim benignus Deus et Salvator meus Jesus Christus dicat: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*¹⁵; periculum est repellere eos qui per nos accedunt ad Dominum, ejusque jugum suave subire volunt. (6) Præterita vero accedentium vita est expendenda, et iis qui aliquid recte jam gesserint, documenta perfectiora tradenda sunt: qui autem ex prava vita ad perfectam vitam in Dei cognitione sitam transiunt, hos perscrutari par est, nimurum qualibus prædicti sint moribus, num instabiles, et in consiliis suis facile mobiles. Suspecta enim talium inconstantia: qui quidem præterquam quod ipsi nihil utilitatis capiunt, præterea sunt etiam cæleris detrimenti autores. Sed quia nihil est quod non labore et diligentia perficiatur, ac timor Dei quævis animæ vitia superat: ne isti quidem statim desperandi, sed ducendi ad idoneas exercitationes, et tempore ac laboriosis certaminibus facienda eorum propositi probatio, ita ut si quid firmi in ipsis invenerimus, tuto admittamus; secus vero dum adhuc extra sunt, dimittamus, nec eorum probatio 479 damni quidquam fratribus afferat. (7) Ei autem qui ab illustriore quodam vita genere secundum Domini exemplum ad humilitatem festinat, aliqua, quæ probrosa admodum apud externos esse videantur, præscribenda sunt; observandumque, nun cum omni æquanimitate seipsum seu operarium pudoris expertem Deo exhibeat. (8) Porro quicunque servi sub iugo detentí, ad fratrum conventum consugiunt, admoniti et meliores effecti, ad dominos suos remittendi sunt, ad exemplum beati Pauli, qui cum genuisset Onesimum per Evangelium, eum ad Philemonem remisit¹⁶, alteri quidem persuadens, servitutis jugum, si ita, ut Domino placet, feratur, cœlorum regno dignos reddere; alterum vero exhortans, ut non solum minas servo intentatas remitteret, (9) sed animo etiam æquiore erga ipsum afficeretur. Sed tamen si dominus improbus sit, qui aliqua contra legem præscribat, vimque servo inferat ad mandata veri heri et domini nostri Jesu Christi violanda, conatus nobis adhibendus est, ut ne nomen Dei blasphemetur propter servum illum, si quid fecerit, quod Deo dispiceat. Erit autem conatus laudabilis, si vel servum illum confirmemus ad implenda constanter præcepta, quæ ipsi imposta sunt, ut Deo magis obediatur quam homini¹⁷; vel si, qui eum recipiunt, illatas sibi ipsius causa tentationes non recusent. (10) Ii vero qui matrimonio conjuncti, ad hujusmodi vita genus accedunt, interrogandi sunt,

¹⁵ Matth. xi, 28. ¹⁶ Philem. 12. ¹⁷ Act. v, 29.

(1) Λαμβάροτας. Ut ergo codex λαμβάνοντες [perpera τι].

(2) Τὸν... ἐπειγόμενον. Synläxeos ratio postulat, τῷ ἐπειγομένῳ. Edit.

(3) Αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας. Hæc addita ex contextu et Regio codice.

(4) Ἐντολῆς. Editi addunt Θεοῦ et paulo post μή

ποιήσαντά τι. Melius in contextu.

(5) Ex Regulis fusius tractatis, 152.

(6) Ibid., 30.

(7) Ibid., 353.

(8) Ibid.

(9) Ibid.

(10) Ibid., 354.

au mutuo consensu id efficiant ex Apostoli præcepto, sicutque qui accedit, coram pluribus testibus recipiendus est. Quod si dissentiat altera pars, repugnetque, quod minus sollicita sit, quomodo placeat Deo, in mentem veniat Apostoli, qui dicit: *In pace autem vocavit nos Deus*²⁸. (1) Eum igitur qui relictis suis Dominum sequi instituit, de iis, quæ spectant ad opes suas, non oportet esse negligenter; sed illud curare, ut omnia accurate colligens, jam tanquam Domino consecrata cum omnipietate distribuat, aut per seipsum, si potest, eique licet per experientiam, aut per alios, qui multo cum examine delecti sint, quippe editis specimini bus ostenderint se eas fideliter prudenterque distribuere posse, cum scire debeat ipsas non sine periculo aut propinquis relinquere, aut a quovis obvio B distribui. Etenim si is, cui cura regiarum possessionum commissa, etiamsi sæpe nihil interverterit ex iis quæ in manibus habebat, sed negligentia aliqua prodiderit quæ acquiri poterant, a crimine non absolvitur: qualem exspectandum est ob ea quæ jam Domino dicata sunt condemnationem subiurum, qui in eis administrandis ignave ac ue-

ligenter se gesserit?

4. (2) Secessus autem a mundo, non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consensione avellere, ac sine civitate esse, sine domo, sine propriis rebus, sine amicorum societate, sine possessionibus, sine rebus ad victimum necessariis, sine negotiis, nullas res contrahentem, humanarum **480** disciplinarum experitem, paratum ad suscipiendas corde informationes, que ex doctrina divina ducuntur. Est autem cordis præparatio, documentorum ex prava consuetudine illud præoccupantium oblivio. (3) Atque illud quidem in primis homini Deum amanti studio esse debet, sermone non inscite uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione, non interpellare disserentes, si quid dicat utile, neque cupidum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi, modum tenere loquendi et audiendi: discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si quid ab alio didiceris, velut improbae mulieres facere solent, quæ spurious partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinæ prædicare. Vocis vero sonus mediocris præferendus est, ut nec exilior auditum prætersugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in colloquiis suavem; nec voluptatem facelis sermonibus aucupari, sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi ob-jurgandum sit, rejicienda. Nam qui prior se ipse

A toū Ἀποστόλου, καὶ οὕτως ἐπὶ τελείων μαρτύρων δέχεσθαι τὸν προσερχόμενον. Εἰ δὲ στασίᾳ τῷ ἑτερον μέρος καὶ διαμάχοιτο, Ελαττὸν φρονίζοντες πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως, μνημονεύσθω ὁ Ἀπόστολος λέγων· Ἐγένετο δὲ εἰρήνη κακάληκετο ιμαῖς ὁ θεός. Τὸν τοίνυν ἔξερχόμενον ἀπὸ τῶν ιδίων, σκοτῷ τῷ ἀκολούθησαι τῷ Κυρίῳ, οὐ χρὴ καταφρονῆσθαι περὶ τῶν διαφερόντων αὐτῷ διακείσθαι· ἀλλὰ περιστέψαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὡς τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας ὀλονομεῖν, ή δι' ἑαυτοῦ, ἐὰν δυνατώς καὶ ἐμπιέναι ἔχει, ή διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγέντων, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκότων τοῦ δύνασθαι πιστάς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν· εἰδότα, σπὶ οὐκ ἀκίνθινος ἔστιν οὔτε τὸ προσαφείναι τοὺς οἰκείους, οὔτε τὸν τοῦ τυχόντος οἰκονομῆσαι. Εἰ γάρ ὁ φροντίδα βασικῶν κτημάτων ἐγχειρισθεῖς, καὶ μὴ νεαροί τοιλάκις ἐκ τῶν ἑτοίμων, ἀμελείᾳ δὲ τῶν καπροδῶ τὰ προστετῆθαντα δυνάμενα, οὐκ ἀπολέσει τοῦ ἐγκλήματος· τίνα χρὴ προσδοκῆν ἐπὶ τῶν ήτοντος οἰκονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρισιν ἵστησθαι, τὸν χαύνως καὶ ἡμελημένως διεπείται (4) πρὸς τὴν τούτων διοίκησιν;

4. Κόσμου δὲ ἀναχώρησις, οὐχὶ εἴω αἰτοῦ τενθάσια σωματιών, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμβαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορθῆσαι, καὶ γενέσθαι ἄποιν, ἀσίκον, ἀνίδιον, ἀφιλέσταιρον, ἀκτήμονα, ἔθος, ἀπράγμονα, ἀσυνδλλαχτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρώπων διδαγμάτων· ἔτοιμον ὑποδέξασθαι τῇ χαρδὶ τὰς ίτης θείας διδασκαλίας ἐγγινομένας διετυπώσεις· ἔτοιμασία δὲ χαρδίας, ή ἀπομάθησις τῶν ἐκ πορᾶς συνηθείας προκατασχόντων αὐτὴν διδαγμάτων. Πρῶτον γε πάντων, σπουδάζειν προσκειται τὸν ἄνθρωπον διδασκαλεῖν τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀρεβῆ ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν μὲν ἀφιλονείκως, ἀποκρίνεται δὲ ἀφιλοτίμως, μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόντων, διαταίρειν τοὺς τις χρήσιμους λέγη, μηδὲ ἐπιθυμούντα τὴν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιδεικτικῶς ἐμβάλλειν, μέτρα φρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ· μανθάνειν δὲ διεπιτυχίαν, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφύσην, καὶ εἰ τι παρ' ἑταῖροι δεδίδακται, μὴ ἀποκρυπτόμενον, ὡς αἱ φύλαι τῶν γυναικῶν αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ἀλλὰ πρίσσειν εὐγνωμόνων τὸν πατέρα τοῦ λόγου. Τόνος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμέτας, ὡς μήτε διαφέύγει τὴν ἀκοήν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικὸν εἴη τῷ μεγέθει τῆς διατάσσεως· προεξετάσαντα τὸν τερπὸν τὸ ρήθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν ἄριτρον. Εὔπροστήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκὺν τὸν ταῖς διμιλίαις· οὐ διὰ τῆς εὐτραπελίας τὸ τρίτον θηρώμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προστέκτοντα· πανταχοῦ τὸ τραχύν, καὶ ἐπιτιμῆται ἡτοπωθούμενον. Προκαταβαλὼν γάρ ἑαυτὸν διὰ τοῦ φροτούμητος, οὕτως εὐπαράδεκτος ἔσται τῷ θεῷ.

²⁸ I Cor. vii, 15.

(1) Ex Regnis suis tractatis, 331.

(2) Ex epist. II, 71.

(3) Ibid., 73.

(4) Διατεθέντα. Uterque codex διατεθεῖ.

τῆς θεραπείας. Πολλάκις δὲ χρήσιμος ἡμῖν καὶ ὁ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως· διὸ τῷ λαβῖδι ἀμαρτώντι, οὐ παρ' ἑαυτοῦ ἐπήγαγε τὸν ἔρον τῆς καταδίκης, ἀλλ' ὑποδολῇ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἔκεινον τοῦ ἰδίου δικαστὴν ἐκάθισεν ἀμαρτήματος· ὅστε αὐτὸν καθ' ἑαυτοῦ προεξεγέχοντα τὴν κρίσιν, μηδὲν ἐπιμέμψασθαι τὸν ἀλέγαντα. Ὄλκος μὲν γάρ οὗτος δείκνυστι τὴν οἰκείαν πηγὴν, λόγου δὲ φύσις τὴν προενεγκοῦσαν αὐτὸν καρδίαν χρακτηρίζει.

5. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ιατρικῶν παραγγελμάτων, δεῖν εὐστόχως καὶ κατὰ λόγον γίνηται, μετὰ τὴν πτίτραν μάλιστα τὸ ἀπ' αὐτῶν ὡφέλιμον δείκνυται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν παρανέσεων, ἐπειδὸν μάλιστα τὴν ἔκβασιν λάση μαρτυροῦσαν τὰ παραγγέλματα, τότε τὸ σοφὸν αὐτῶν καὶ ὡφέλιμον πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου καὶ τὴν τῶν πειθομένων τελείωσιν ἀναφαίνεται. Ὁ γάρ τὸν κείμενον ἀνιστῶν, ὑψηλότερος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως δρεῖται· διὸ ἐξ ἵσου καταπεσών, ἐπέρου καὶ αὐτὸς τοῦ ἀναστήσοντος ἐπιδέεται. Οἱ δὲ τυφλοὶς διδασκάλοις τὴν δύηγίαν ἑαυτῶν ἐπιτρέψαντες, ἐστέργησαν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ φωτὸς ἀπολαύσεως. Τὸ γάρ μετὰ θυμοῦ καὶ δρῆς ἐλέγχειν τὸν ἀμαρτήσαντα διελέγδων, οὐχὶ ἔκεινόν ἐστιν ἀμαρτίας ἐλευθερώσαι, ἀλλ' ἑαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασιν. Ἐν γάρ πραττεῖται δεῖ παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, καὶ μὴ ἐν οἷς μὲν αὐτὸς παρορθῇ, σφοδρὸν εἶναι· ἐν οἷς δὲ διὸ διόλον καταφρονούμενον ἴσῃ, τὴν πρὸς τὸν ἡμαρτηκότα μακροθυμίαν ἐπιδείκνυθαι· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω γάρ καὶ τῆς φιλαυτίας τὴν ὑποψίαν ἐκφεύγεται, καὶ ἀπόδειξιν δώσει τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀποστρέψονται· τὸ μὲν γάρ μὴ δι' ἑαυτὸν (1) μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι, φιλοχρίστου καὶ φιλαδέλφου διαθέσεως ἔγκώμιον. Παντὶ τοινυν τρόπῳ χρή τὸν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν, καὶ σπουδάζειν τὸ ἔπινθρωμένον, ἵνα οὕτως εἴτω, μέλος ἐναρθροῦν· ἐὰν δὲ τῇ οἰζηπητοῦν κακίᾳ ἐπιμένῃ, ἀφίεναι ὡς ἀλλότριον· γέγραπται γάρ· Πᾶσα φυτεία, ήτι οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐρανίος, ἐκριώθησται. Ἐάν γάρ δυσαποσπάστως ἔχωστι τῶν ἴδιων ἔθῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς δουλεύειν ἔθελωσι μᾶλλον ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδὲς ἡμῖν κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος. Ἡμεῖς γάρ ἐν λαῷ ἀπειθεῖται καὶ ἀντιλέγονται δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι Σώζων σῶσε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἀλλοτρίας ἀμαρτίας μὴ κοινώνει. Καὶ εἰ μὴ τις ἐπιθυμητικῶς ἔρχεται ἐπὶ τὸ φάλλειν, καὶ εἰ μὴ ἐπιφαίνεται (2)

A per humilitatem abjecerit, hoc pacto ei, cui curatione opus est, acceptus erit. Plerumque vero utilis nobis et illa increpationis ratio a propheta adhibita, qui, cum David peccasset, non a semetipso sententiam induxit condemnationis, sed accersita persona utens, ipsum proprii judicem peccati constituit; ita ut cum in se ipse sententiam dixisset, nihil jam succenseret arguenti. (3) Nam aquarum quidem rivulus fontem suum indicat: sermonis autem natura pectus, unde emanavit, depingit ac designat.

B 5. (4) Atque ut in medicorum præceptis, cum apposite et ex ratione sunt, post experientiam maxime eorum utilitas solet ostendi: sic in spiritualibus exhortationibus, ubi maxime mouita ac præcepta fuerint exitu testata comprobataque, tunc ea sapienter utiliterque ad vitæ emendationem atque ad obtemperantium perfectionem adhibita fuisse appareat. (5) Nam jacentem qui erigit, altior omnino lapsō esse debet: qui vero pariter cecidit, altero qui erigat, etiam ipse opus habet. (6) Qui vero cæcos doctores sui duces fecere, jucundissimo se luminis fructu privaverunt. (7) Nam redarguere fratrem cum indignatione et ira, non est illum a peccato liberare; sed seipsum delictis obstringere. Oportet enim in mansuetudine corrīpere eos qui resistunt^(*): neque, cum ipse contemneris, ob id vehemens esse: ubi vero alium contemni videris, erga eum qui deliquit, indulgentiam ostendere: quin pollūs tunc in peccatum inveni decet. Ita enim et suspicionem a te hominis se ipsum immodice amantis submovebis, et planissime te non peccantem odisse, sed peccatum averari declarabis. (8) Nam sollicitum esse et agere non propter semetipsum, laus est animi Christum et fratres amantis. (9) Omni igitur modo curandus infirmus, ac danda sedula opera, ut luxatum membrum, ut ita dicam, 481 in suum locum restituatur. Quod si in suo vitio qualemque tandem sit, perseveraverit, tum perinde atque alienus dimittendus est. Scriptum est enim: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur*^(*). (10) Quod si qui difficile avellantur a propriis moribus, carnisque voluptatibus servire malint quam Domino, et vitam secundum Evangelium instituere noliant, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in populo inobsequenti et contradicenti edociti sumus audire: *Servans serva unam tuam*⁽¹⁾, alienis peccatis ne communicaveris. (11) Si quis alacriter non accedat ad peallendum, nec ferat præ se affectum illius, qui dixit, *Quam*

D

^(*) II Tim. ii, 25. ^(*) Matth. xv, 43. ^(*) Gen. xix, 17.

(1) Μή δι' ἑαυτόν. Negationem, quae prorsus necessaria est ad sententia seriem, desunpsimus ex codice Regio.

(2) Ἐπιφαίνεται. Uterque codex ἐπιφαίνεται, et antea ἔρχεται, et paulo post codex 1910 ἔγγεται.

(3) Ex epist. cxxxiv, 225.

(4) Ex hom. Adversus eos qui irascuntur. 83.

(5) Ex hom. in mart. Julitiam, 42.

(6) Uterque codex indicat servum. De ira.

(7) Ex Regulis fusius tractatis, 395.

(8) Uterque codex indicat ascetica.

(9) Ex Regulis brevius tractatis, 451.

(10) Ex epist. ccxvii, 330.

(11) Ex Regulis brevius tractatis, 514.

*duicia facibus meis eloquia tua! super met' ori meo*²¹: nec puet magnum detrimentum desidiam esse: aut corrigitur, aut expellatur, ne modicum fermentum totam massam corruptat²². (1) Quos communes posse ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad pœnitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subjicere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripe eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesiae; si vero neque Ecclesiam audierit, sit tibi ut ethnicus et publicanus*²³. Quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: cōram uno et altero convictus fuit: tertio coram Ecclesia. Cum igitur cum obtestati fuerimus, nec acqueverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti denuntietur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad vitam pertinentium societatem: ut ex eo quod cum eo non commisceamur, sit prorsus diaboli pabulum. (2) Ut enim pueruli disciplinarum negligentes, post inficta illis a doctoribus verbera, attentiores effecti, præcepta amplectuntur; quemque sermonem ne audiebant quidem, aniquam vapularent, euīdem accepto e flagris dolore, jam inde apertis auribus et auditu percipiunt, ac memoriae mandant: sic et his accidit qui Dei doctrinam persuctoribus negligenterque audiunt, ejusque mandata pro nihilo ducunt. Postquam ipsi a Deo castigatione affecti fuerint, tum vix tandem Dei præcepta centies illis repetita, C *centiesque ab eis neglecta, quasi primum ad eorum aures pervenirent, suscipiuntur, ut ille ait: Disciplina Domini aperit mihi aures*²⁴.

6. (3) Quemadmodum autem qui mente insirmi sunt, sedato animo curandi: ita vicissim ab iis qui curantur, objurgationes odii loco non sunt accipiendas, neque cura ea, quae ex misericordia ad animas eorum salutem adhibetur, ducenda est pro tyrannide. Turpe est enim eos qui ægro corpore sunt, tantum medicis considere, ut sive sentent, sive urant, sive amarulentis medicamentis molestiam creent, ipsos de se bene meritos suisse putent; nos vero erga animarum nostrarum medicos, quando disciplina duriore salutem nobis afferunt, non eodem modo affici. (4) Quando quidem terrible judicium imminent præfecto **482** non redarguenti peccantes: is cui demandata est communis cura, ut rationem de singulis redditurus, ita parare se debet: probe sciens si inciderit in peccatum frater unus, cui antea justificationem

²¹ Psal. cxviii, 103. ²² Gal. v, 9. ²³ Matth. xviii, 15-17. ²⁴ Isa. L, 5.

(1) Ex epist. cclxxxviii, 426.

(2) Uterque codex indicat epist.

(3) Ex Regulis fusiis tractatis, 396.

(4) Ibid., 370.

(5) Ἐξαρθήτω. Codex 1992 ξέω ἀρθήτω.

(6) Αὐτού. Idem codex addit μόνου.

A αὐτῷ ή διάθεσις τοῦ εἰπόντος· Ός γλυκέα τῷ λιρυγγίῳ μου τὰ λόριά σου! ωπέρ μέλι τῷ στέμψει μου· καὶ εἰ μὴ ζημιαν μεγάλην ἥγεται τὴν ἀργίαν· ή διορθωσάσθω, ή ἐξαρθήτω (5), ίνα μὴ μικρὰ ζημιὰ δλον τὸ φύραμα δολώσῃ. Οδὲς γάρ τὰ κοινὰ ἐπιτίμα οὐ σωφρονίζει, οὗτε τὸ εἰρχθῆναι τῶν εὐχῶν ἵησι εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου διεῖπι κανόσιν ὑποβάλλειν· γέγραπται γάρ· Εἴτε δὲ εἰσιγός σου ἀμάρτηγη, ἐλεγέτοις αὐτὸν μεταξὺ σὺν αὐτοῦ (6)· ἔάρ σου μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ καὶ ἄλλο· ἔάρ δὲ μηδὲ οὐτως, εἰσε τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἔάρ δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, δυστα σοι ὡς δὲθυτικὸς καὶ διελόθητο πάσῃ τῇ πόλει, ἀπρόσδεκτον αὐτὸν εἶναι τῷς πάσαν κοινωνίαν χρήσεως βιωτικῆς· ὡς ἐκ τοῦ μὴ συναναμίγνυσθαι ήμας αὐτῷ, γένηται παντελῶς κατάρωμα τοῦ διαβόλου. "Ματέρ γάρ τῶν πατέων διηπιοι, κατολιγωροῦντες τῶν μαθημάτων, μετά τὰς μάστιγας, δις διασκαλοὶ αὐτοῖς ή παιδαγωγοὶ προσάγουσι, προσεχέστεροι δέχονται τὰ διδάγματα· καὶ διατέλεστο λόγος τρόπο μὲν τῶν πληγῶν οὐκ τρέπετο, μετὰ δὲ τὰς ἐκ τῶν μαστίγων δύναται δριτοὶ τῶν πατέων διανοιγέντων, καὶ παρεδέχθη τῇ ἀκοῇ καὶ παρέδη τῇ μνήμῃ· οὐτως καὶ ἐπὶ τῶν παρακουόντων τῆς θείας διασκαλίας καὶ καταφρονητικῶν πρός τὰς ἐντολὰς διακειμένων συμβαίνει. Ἐπειδὲν ἐπιχρήσια αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ή παιδεία, τόπε δὴ μόλις τὰ δεῖ λαλούμενα καὶ δεῖ παρακουόμενα τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, ὡς πρῶτον ἐμπεσόντα αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, παρεδέχθη, κατὰ τὸν λέγοντα, δις Ἡ καθοδεῖα Κυρίου ἀρούρει μου τὰ ὄντα.

B 6. "Ματέρ δὲ ἀπαθῶς χρή προσάγεσθαι τὰς θεραπείας (7) τοῖς ἀσθενοῦσι κατὰς φυχήν, οὐτως τὰς χρή τοὺς θεραπευομένους μὴ πρὸς ἔχθραν δέχεσθαι τὰς ἐπιτίμια, μηδὲ τυραννίδα νομίζειν τὴν ἀπελευθερωτὴν φυχῆς προσαγομένην εἰς τῶν ἐπιμέλειαν. Αἰσχρὸν γάρ, τοὺς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας, τοσούτον τοῖς λατροῖς καταπιστεύειν, ὃντες καν τέμνωσι, καν καλωσι, καν πυροῖς ταῖς φαρμάκοις ἀνιῶσιν, εὐεργέτας λογίζεσθαι· ήμας δὲ πρὸς τοὺς τῶν φυχῶν θεραπευτάς, δεῖται δὲ ἐπιπλέον ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν τὴν κατεργάζωνται (8), μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν. Ἐπειδὲν οὐν φορέρον τὸ κρίμα τῷ προεστώτῃ μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἀμαρτάνοντες, τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένῳ· ὡς ὁφεῖλον λέγον δοῦναι περὶ ἐκάστου, οὐτως διακείσθω, εἰδὼς δις ἐμπέση εἰς ἀμαρτίαν εἰς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προειπόντος αὐτῷ τὸ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, ή ἐμ-

(7) Τὰς θεραπείας. Idem τὰς λατρείας, εἰ παροῖ αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Editi εἰ contextus habent αὐτῷ.

(8) Κατεργάζωνται. Sic uterque codex. Editi κατεργάζονται. Intra legendum ut in contextu διηπινήν φροντίδα πεπιστευμένος.

σὸν ἐπιμένη, μή διδαχθεὶς τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκτίθεσται, καθὼς γέγραπται· καὶ μάλιστα, ἐὰν μὴ δι' ἄγνοιάν τι παρέβῃ τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλὰ διὸ καλακελαν συμπεριφερόμενος τοῖς ἐκάστου κακοῖς, τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολιτείας ἐκλύσῃ. Ὡστέρ
δὲ ὁ προεστῶς ὑπεύθυνός ἐστιν ὅδηγειν εἰς πάντα τὴν ἀδελφότητα, οὕτω πάλιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπιβάλλει, ἐάν ποτε ὑποπτευθῇ τι περὶ τὸν προεστῶτα τὴν μελέτην, ὑπομιμήσκειν αὐτὸν τοὺς προέχοντας τὴν τε τὴν καταρίσαντας καὶ τὴν σύνεσιν. Ἐὰν μὲν οὖν ἡ τι δξιον διορθώσεως, τὸν τε ἀδελφὸν ὥφελῆσαμεν, καὶ ἐκπούσης δι' ἔκεινου, τὸν οἰονεὶ κανόνα τοῦ ἡμέρου βίου δυτα, καὶ τῇ αὐτοῦ ὁρθότητι τὸ ενδιάστροφον ἡμῖν διελέγχειν δρεῖσθαι, πρὸς τὸ εὐθὺν καταρίσαντες· ἐάν δὲ μάτην τινὲς ταραχθῶσι, πληρωφορθέντες διὰ τῆς φανερώσεως τῶν οὐ μετά ἀληθείας ὑποπτευθέντων, τῆς ἐπ' αὐτῷ διακρίσεως ἀπειλάσσονται.

7. Οὐ γάρ ἀγνοεῖτε, ὡς οἱ προεστῶτες δημοσίᾳ πᾶσι προκείμενοι, ὥστερ οἱ ἐν τῇ θαλάσσῃ προσβλημένοι σκόπελοι, αὐτοὶ τὸν θυμὸν τῶν ἐναντίων κυμάτων ὑποδέχονται, καὶ περὶ αὐτοὺς ῥηγύμενα, τὰ κατόπιν αὐτῶν οὐκ ἐπικλύουσιν. Ἐγὼ μὲν οὖν δικράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἰρημένα, τὰ δὲ περὶ πάντα τὸν βίον ὑμῖν ξυμβούλεύω. Καν γάρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμποδίζῃ με (ἢν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντας (1), δῆσθαι πάρεστιν, ἐκ τῆς πρώτης τήλικίας μέχρι τοῦ γήρας τούτου συντραφεῖσά μοι, καὶ πειδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ πάντα εἰς σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ), ἀλλ᾽ ἔως ἀναπνέομεν, ὑπεύθυνοι ἐσμεν μηδὲν ἀλλιμπάνειν τῶν εἰς οἰκοδομήν τῶν καλῶν. Ὑμεῖς δὲ, τριῶν ἀρρώστημάτων μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσεοικόνται δόξητε, μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παρατλήσαν τῆς τῶν εἰς τὰ σώματα διστυχησάντων δείξητε. Οἱ μὲν γάρ τὰ μικρὰ τῶν πειδῶν κάμνοντες, αὐτοὶ περὶ τοὺς λατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ μειόνων καταληφθέντες ἀρρώστημάτων, ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦσι· τοὺς θεραπεύοντας· οἱ δὲ εἰς ἀνήκεστον παγετῶς μελαγχολίαν παρενθέντες, οὐδὲ προσιόντας (2) προσίενται. Ὁ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς, ὁρθῶς ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες· ἀλλὰ καὶ παιδεύθητε, καὶ στοιχειώθητε τῷ φῶνῷ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπειτύχητε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ δέξα καὶ τὸ κράτος σὸν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A Dei non declararit, aut si lapsus, in eo persistenter non eductus ab eo de emendationis modo, sanguinem ipsius ex suis manibus requisitum iri, ut scriptum est⁽³⁾: et maxime, si quid eorum quae placent Deo, non ex inscitia neglexerit, sed potius ex eo quod ob assentationem ad uniuscujusque vitia sese accommodet, disciplinæ integritatem labefactat. (3) Atque etiam quemadmodum praefectus in omnibus fratrum dux esse debet, ita quoque vicissim reliquis convenit, si quando praefectus ipse delicii alicuius suspectus fuerit, ut ipsum admoneant qui cum aestate tum prudentia præstant. Si quid igitur fuerit, quod emendari operæ pretiuntur, juvabimus et fratrem, et per illum nosmē ipsos, eo qui veluti vite nostrâ regula est, suaque B rectitudine perversitatem nostrâm redargueret debet, ad rectam viam a nobis reducto: sin autem temere turbati fuerint nonnulli illius causa, ipsi, iis quae falso suspecta fuerant cognitis, certiores facti, ab ea quam de ipso conceperant suspicione liberantur.

C 7. (4) Non enim ignoratis, eos qui præsunt, palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere, qui dum circa eos franguntur, ea quae retro sunt, non alluunt. (5) Ego quidem quae optima esse censeo, partim nunc dixi, partim vobis per omnem vitam suadebo. (6) Etiam si enim me corporis infirmitas constringat (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima aestate ad hanc usque senectutem enutrita mecum, meque castigans secundum justum Dei judicium, qui omnia in sapientia moderatur); (7) tamen quandiu respirabit, nihil debemus eorum omittere, quae ad ædificationem bonorum pertineant. (8) Vos vero cum tria sint ægritudinum genera, ei quod insanabile est similes ne videamini, neque ostendatis animi morbum morbo eorum qui corpore ægrotant, consimilem. Etenim invaletudine parva qui laborant, ipsi accedunt ad medicos: qui vero in orbis majoribus correpti fuere, medicos accersunt ad se: qui autem in aliquem atrox bilis morbum prorsus inmedicabilem lapsi sunt, ne accidentes quidem admittunt. Quod cavete ne vobis nunc accidat, si eos qui mente ac ratione prædicti sunt, fugiat; sed eruditimi atque initiamini timore Domini Dei nostri, ut futurorum honorum participes esse possitis, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria et potestas cum æterno ejus Patre, et sanctissimo vivificanteque Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

⁽¹⁾ Εμποδίζῃ... πάντας. Sic uterque codex. Editio συμποδίσῃ... πάντες.

⁽²⁾ Προσιόντας. Codex 1992 προσιόντα.

⁽³⁾ Ex Regulis suis tractatis, 371.

⁽⁴⁾ Ex epist. cciii, 302.

⁽⁵⁾ Ex serm. De legendis libris gent., 184.

⁽⁶⁾ Ex epist. cciii, 299.

⁽⁷⁾ Ibid., 302.

⁽⁸⁾ Ex serm. De legendis libris gent., 184.

483 DE CHARITATE IN DEUM ET PROXI- Α ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΗΣΙΟΝ.

SERMO III.

ΔΟΓΩΣ Γ.

1. (1) Qui semetipsos a sæculi curis removerunt, cor suum omni custodia servare debent, ne unquam Dei cogitationem abjiciant, aut memoriam illius mirabilium imaginibus vanarum rerum contaminent; sed ex perpetua ac pura recordatione impressa animis nostris, velut sigillum indelebile, sancta Dei cogitatio circumferenda. Ita enim a nobis comparatur Dei dilectio, quæ simul excitat ad conscienda Dei mandata, et ipsa ab ipsis vicissim servatur, ut perpetua sit ac non intermissa. (2) Quem autem vehemens Christum sequendi cupiditas tenet, is non amplius se ad ullam rem, quæ ad hanc vitam attineat, convertere potest, non ad parentum, aut propinquorum amorem, si Domini præceptis aduersetur. Tunc enim locum etiam habet illud: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem*²⁷, et cetera: (3) quod etiam docuerunt nos sancti Domini discipuli, Jacobus et Joannes, qui patrem suum Zebedaeum, ipsumque, a quo tota illorum vicius ratio pendebat, navigium reliquere; Matthæus etiam, qui ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est, non telonii solum relinquens emolumenta, sed pericula etiam contemnens, quæ a potestatis tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Paulo denique totus etiam mundus crucifixus erat, et ipse mundo. (4) Cum enim pietatis amor animam occupat, tum ipsa omne pugnarum genus irridet; atque etiamsi omnes illam rei adamatae causa jaculis flagrant, delectant magis quam excruciant. (5) Nam si erga eos qui de nobis bene meriti sunt, benevolentiam amoremque naturalem habemus, nullumque non subimus laborem, ut beneficia prius in nos collata remuneremur; quisnam sermo Iei dona pro merito explicare possit? Tanta quidem est horum multitudo, ut etiam numerum effugiant: item magnitudine tanta sunt et talia, ut vel unicum satis ad id sit, ut omnino largiori gratiam rependere debeamus. (6) Est autem adeo bonus, ut neque remunerationem exigat, sed sat habet, si solum pro iis quæ tribuit, diligatur. Quæ omnia ubi mente recolo (ut meum affectum prodam), in horrorem quemdam et terrificum stuporem incido, nequando ob animi inconsideratiæ, aut propter meam circa res vanas occupationem a Dei dilectione excidens, Christo sim de decori ac opprobrio. (7) Probro enim vertet Dominus contemptum nostrum diabolus, ac de con-

1. Τοὺς τῶν βιωτικῶν ἔσωτοὺς ἀποξενώντας μεριμνῶν, πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἐπινόητον καρδίαν, ὡς μή ποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἐννοιαν ἐκβιάζειν, ἢ τὴν μνῆμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ φαντασίας τῶν ματαίων καταρρυπαίνειν· ἀλλὰ διὰ τῆς διηγεκοῦς (8) καὶ καθαρὸς μνῆμης ἐντεπωμένη, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡσπερ σφραγίδα ἀνεξίλεπτη, τὴν δύσιαν τοῦ Θεοῦ ἐννοιάν περιφέρειν. Οὐτῶς γὰρ προσγίνεται ἡμῖν ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, διὰ τὴν ἀεγέρουσα τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπὸ αὐτῶν πάλιν αὗτη συντηρουμένη τρὶς ἡ διαρκὲς καὶ ἀδιάπτωτον. Οὐ δὲ σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀκολουθείν τῷ Χριστῷ κατεχόμενος, πρὶς οὔτε εἴτε τῆς ζωῆς ταύτης ἐπιστραφῆναι δύναται, οὐ πρὶς γονέων ἢ οἰκείων φίλων, ὅταν ἐναντιούμενον ἡ τοῦ Κυρίου προστάγματα. Τότε γὰρ καὶ τῷ τοῦ Εἰ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μοι τὸν χιτόνα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ λακτία καθὰ καὶ οἱ ἄγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ὑπέβιψαν ἡμῖν, Ἱάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὴν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον, καὶ αὐτὸν τὸ πλοῖον, τὴν πάσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπὸ αὐτῶν τοις τελωνίοις ἀναστάς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οἱ τὰ κέρδη μόνον τὰ ἐν τῷ τελωνίῳ καταλιπόντες, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων ὑπεριδῶν, οὐ ἐπακολούθειν ἐμέλλον αὐτῷ τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς ἐξουσίας ἀπελεῖς τοὺς λόγους τοῦ τελωνίου καταλιμάνων· Παύλῳ δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος; Ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ. Ὄταν γὰρ τῆς εὐσεβείας ἔρως τὴν ψυχὴν προκατάσχῃ, ἄπαν αὐτῇ πολέμων κατεγγίγαντον εἰδός· καὶ πάντες αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ποδούμενον τοξεύωσι, τέρπουσι μᾶλλον ἢ πλήγουσιν. Εἰ γὰρ διὰ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας εἴνοιαν καὶ τὸ φίλον φυσικῶς αἰρούμεθα, καὶ πάντα πόνον εἰς ἀνταπόστολον τῶν προσγενομένων ἡμῖν καλῶν ὑπομένοντες, τίς λόγος ἀξίως ἐφικέσθαι τῶν δωρῶν τοῦ Θεοῦ ἐνναται; Άλι τοσαῦται μὲν εἰσὶ τὸ πλῆθος, ὃς καὶ ἀριθμὸν διαφεύγειν· τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ τοιαῦται, ὥστε ἐξαρκεῖν καὶ μίαν ὑπευθύνους ἡμᾶς; Τις πάσαν χάριν τῷ δεδωκότι ποιήσαι. Οὐ δ' οὕτως ἀγάθος, ὥστε οὔτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ ἀφεῖται μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οὓς ἐδωκεν. Ὅτι ἀπέντονται εἰς ἐννοιαν ἔλθω (ἴνα τὸ ἔμδυν πόδες ἔχειν), εἰς φρίκην τινὰ καὶ ἐκστασιν φοβερὰν καταπίπτει, μή ποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ, ἢ τῆς πρὸς τὰ μετατοιχικά δοχολίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεπονθείσης, ἀνεδος γένωμαι τῷ Χριστῷ. Εἰς ὄντες διαβόλους γὰρ προσοίσται τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταφρόνησιν ὁ διάβολος, καὶ ἐγκαυχήσεται τῇ ἀπειθείᾳ ἡμῶν· ἡς τι-

²⁷ Luc. xiv, 26

(1) Ex Regulis fusiis tractatis, 342.

(2) Ibid., 349.

(3) Ibid., 349.

(4) Ex hom. De S. Barlaam, 139.

(5) Ex Regulis fusiis tractatis, 358.

(6) Ibid., 339.

(7) Ibid.

(8) Διὰ τῆς διηγεκοῦς. Præpositio addita εἰς dice Regio.

οὔτε κτίσας ἡμῖς, οὔτε ἀποθανών ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' Α δῆμος ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τούτῳ τὸ δινεῖδος, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, βαρύτερόν μοι τῶν ἐν τῇ γενένη κολάσεων φαίνεται, τῷ ἔχθρῷ τοῦ Χριστοῦ ὅλην γενέσθαι καυχήματος καὶ ἀφορμῆν ἐπάρσεως κατὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἀναστάντος.

2. Καὶ γάρ Κύριον τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν δεῖ πάσῃ τῇ ἐνυπαρχούσῃ ἡμῖν πρὸς τὸ ἀγαπᾶν δυνάμει, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τὸν πλησίον, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τοὺς ἔχθρούς, ἵνα ὡμεν τέλειοι, μιμούμενοι τὴν χρηστότητα τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς, τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ πυνηρούς καὶ ἀγαθούς· εἰς ἄλλα δὲ τὴν τοῦ ἀγαπᾶν δύναμιν παραναλίσκειν οὐ συγκεχώρηται. Τὸ γάρ τῆς ἀγάπης καλὸν, εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἀγάπης περιγράμμεται μόνῳ, καταγέλαστόν ἐστι, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγομένους (1), τούτοις μόνοις μεταδίδονται τοῦ ἀγαπᾶν, ἕτεροις δὲ μυρίοις ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας. Εἰ δὲ τὸ πρὸς τοὺς βλασφερούς συμφωνία ἐν ἀγάπης προσχήματι τὰ τῶν πολεμίων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκοπεῖν δρεῖλομεν οἵ τε αὐτοὺς ἀναμίγνυμεν. Εἰ γάρ ὁ ἀγαπητὸς Γίδες τοῦ Θεοῦ μισεῖται, τί μέγα εἰ τὴν τοῦ μίσους ἀξιούμενα παρὰ ἀνθρώποις, οἵ τε περισσεύει τὸ κτήμα τοῦ μίσους; Πλὴν οὔτε οἰκοδομήν συστῆγαι, συνδέσμων ὑφαιρεθέντων, δινατόν, οὔτε Ἐκκλησίαν εἰς ὑψος αὔξηθῆναι, μή συνδεδεμένην τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ γάρ οὐδὲν οὕτως ἕδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ χρήσειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ δύσφυλον. Πλέον γάρ τὴν τοῦ ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικυρίας δεδμεθα, ή δοσον τὴν ἑτέρα τῶν χειρῶν τῇς ἑτέρας. Όταν γάρ πρὸς αὐτὰ ἀπίδω τὴν μέλη ἡμῶν, δοις ἐν οὐδὲ ἑαυτῷ πρὸς ἐνέργειαν αἰτηρίες, πῶς ἐμαυτὸν λογίσομαι ἐξαρχεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γάρ ἀν ποὺς ἀσφαλῶς βαδίσειε, μή συνυποστηρίζοντος τοῦ ἑτέρου· οὔτε δρθαλμὸς ὑγιῶς ἔδοι, μή κοινωνὸν ἔχων τὸν ἑτερόν, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσδάλλων τοῖς δρατοῖς. Καὶ ἀποκὴ ἀκριβεστέρα, ή δοις ἀμφοῖν τοῖς πόροιν τὴν φωνὴν δέχομένη· καὶ ἀντιληφτὶς κρατειπότερα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δρακτύλων. Καὶ ἀπαξ-
απλῶς, οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως, οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενων δρῶ, ἀγεν τῆς τῶν δρακτύλων συμπνοίας ἐπιτελούμενον· δύσιν γε καὶ αὐτῇ τῇ προσευχῇ, μή ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας, ἀδρονεστέρα ἐστὶ πολλῷ ἑαυτῇ. Νοὐθετεῖται σε τῶν νυκτερίδων τὸ φιλάλληλον, αἱ ὥστερ δρμαθός ἀλλήλων ἔχονται· καὶ μή τὸ ἀπεσχισμένον καὶ ιδιάζον

B tumacia et de defectione nostra gloriabitur : qui cum nec creaverit nos, nec pro nobis subierit mortem, tamen suæ contumaciæ, suæque in obser-vandis Dei mandatis negligentiæ socios nos ac comites habuerit. Illud quod Domino inferetur pro-brum, et illa adversarii jactantia mibi supplicis gehennæ gravior videtur, quod Christi inimico præbeamus materiam, 484 adversus eum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, jactandi se et effendi.

2. (2) Nam Dominum Deum oportet diligere ea tota virtute, quæ nobis inest ad diligendum : diligendus insuper proximus : sunt quoque et inimici diligendi, ut simus perfecti, inimitantes benignitatem Patris nostri, qui in cœlis est : qui solem suum oriri facit super bonos et malos ²⁸. Porro nefas est in alia perperata consumere vim diligendi. (3) Si charitatis bonum solo charitatis nomine circum-scribitur, ridiculum est hunc et illum eligentes, iis solis charitatem immittere, alios vero innuunera-biles ab illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciosis hominibus consensio iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum in-fert hostile ; considerare debemus quinam sint il quibus nos admiscemus. (4) Si enim dilectus Dei Filius odio habetur, quid mirum si nos homini-bus odiosi sumus ²⁹, in quibus profecto odium exsuperat? Cæterum neque ædificium consistere ablatis colligationibus potest, neque Ecclesia adaugeri, nisi pacis amorisque vinculo fuerit col-ligata. Etenim nihil est naturæ nostræ adeo pro-prium, ut mutuo inter nos communicare, mutuo-que indigere, atque ejusdem generis homines ad-amare. (5) Magis enim nos uniuscujusque fratrum auxilio indigemus, quam manus altera alterius ope. (6) Cum enim hæc ipsa nostra membra con-sidero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est, quomodo mibi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non sufficiente altero : neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo soci-aliter his quæ videntur, intentus. Auditus accura-tior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video ; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores. (7) Ad-moneat te mutuus vespertilionum amor qui con-textum inter se cohærent : neque quod est separa-tum ac singulare, præstantius esse existima, eo

²⁸ Matth. v, 43-45. ²⁹ Joan. xv, 18.

(1) Ἐκλεγομένους. Sic uterque codex. Editio ἐκλεγμένους.

(2) Ex comment. in Isa., 410.

(3) Ex epist. ccl, 385.

(4) Uterque codex indicat epist.

(5) Ex epist. xcvi, 190.

(6) Ibid.

(7) Ex hom. viii in Hexaem., 77

quod societatem cum unitate admittit. (1) Nihil enim nos ab invicem separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides¹⁰, spes eadem. Sive caput vos ipsos existimatis, non potest caput dicere pedibus: Non est mihi opus vobis¹¹. Sive vos in alio ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere: Vestri non indigemus. Nam et manus altera alterius eget, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. (2) Non enim vos illa cogitatio detineat: Extra multorum malum sumus, quamobrem quid nobis opus est cum aliis coniunctio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit, insularum vero incolas per charitatem cum incolis continentis junxit. (3) Hoc enim potissimum **485** amicus ab adulatore differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem praetermitit. (4) Scis quid a te praestandum sit proximo? quod tibi ipse ab altero via fieri. Nostri quid sit malum? quod ipse nolis ab alio pati. (5) Cum enim ex Deo audiverim: In hoc cognoscant omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem¹², cumque extremum munus discipulis suis, suam in carne dispensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit, dicens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis¹³, dicere non possum, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Iesu Christi servum vocari

3. (6) Eodem igitur modo communem et aequalem omnibus inter se charitatem esse convenit, quo homo naturaliter erga singula sua membra affectus est, qui totum suum corpus pariter sanum vult, quando et uniuscujusque membrorum dolor aequaliter corpori molestiam exhibet. (7) Qui enim in conventu unum præ aliis diligit, seipsum imperfectæ charitatis insimulat. Quare ex conventu contentio indecora et singularis amor sunt aequaliter amandandi. Oritur enim ex contentione inimicitia: ab amicitia vero particulari et sodalitate suspiciones et invidiae nascuntur. Cum enim aequalitas auferatur, id ubique eis qui ea spoliantur, invidiae et odii origo et causa est. Quemadmodum igitur Deus optimus ex aequo impertit omnibus lucem, solem suum super justos ac injustos excoriri curans¹⁴: ita et Dei imitatores communem et parem charitatis radium in omnes effundant. Ubi enim deficit charitas, illuc utique ejus loco succedit odium. Quod si, ut Joannes ait, Deus charitas est¹⁵, prorsus necesse est diabolum odium esse. Sicut ergo qui habet charitatem, Deum

A τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἡγεμόνου ἡγού προτιμότερον. Οὐδὲν γάρ τι μᾶς χωρίζει ἀπ' ἄλληλων, ἐὰν μὴ τὶ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἰς δὲ τὸν Κύριον, μία πίστις, ἐπὶ τοῦ ἡ αὐτή. Εἴτε οὖν χειρὶ τοῖς οὐρανοῖς λογίζεσθε, οὐδὲν δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσὶ· Χρείαν ὑμῶν οὐχ ἔχομεν. Αἱ τε γάρ χεῖρες ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους στηρίζουσι, καὶ οἱ ὅρθιαλητοὶ τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργὲς τῆς καταλήψεως ἔχουσι. Μή γάρ ἐκεῖνος ὑμᾶς δὲ λογισμὸς κατεχέτω, ὅτι Ἡμεῖς ἔχω τοῦ πάθους ἐσμὲν τῶν πολλῶν, καὶ τὶς τὴν χρείαν τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας; Ό γάρ Κύριος ὑμῶν τὰς μὲν νήσους τῆς ἡπειρου διὰ βαλίτης στης διέστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοὺς τὴν περιφέρειαν διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησε. Καὶ τούτῳ μάλιστα τῷν εἰδησαντος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἡδονὴν ὄμιλον, τὸν δὲ πηδεῖν ἔλοιο παρ' ἐτέρου. Ἐγὼ γάρ ἀπέπειται παρὰ τοῦ Θεοῦ, διτοι: Ἐρ τούτῳ γνώσοται πάτερ, διτοι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔστε, διτοι ἀρατάτε ἀλλήλους· καὶ διτοι ἐξειτηριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην κατέλιπεν εἰπών· Εἰρήνην ἀπίημι θύμον, εἰρήνην τὴν ἐμήν διδωμι θύμον· οὐδὲν μείζωνεν τοῦν τῆς ἀλλήλοις ἀγάπης καὶ δινεῖ τοῦν, τὸ εἰς ἐμὲ ἤκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἔξις καλθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Οὔτω τοινύν προσήκει κοινὴν καὶ ίσην πάντας πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην εἶναι, ὡς φυσικῶς τρόπος· τὰ καὶ ἔκαστον ἑαυτοῦ μεληδὸν δινθρωπος ἔχει, ἐστίντης θέλων παντὶ τῷ σώματι τὴν ὑγείαν, διτοι: καὶ διόποντος ἑκάστου μέλους ίσην παρέχει τῷ σώματι τὴν ἀγδίαν. Ό γάρ ἐν συνοδίᾳ τὸν ἵνα ὑπὲρ τοὺς δύλους ἀγαπῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ μή ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην. Όμοίως οὖν ἀπόδοτός ἔστιν διπλοὶ συνάδει; ή τε ἀπρεπῆς μάχη, καὶ τὴν μερικὴν διάθεσιν. Άπει μὲν γάρ τῆς μάχης ἔχθρα γίνεται, διπλοὶ δὲ τῆς μερικῆς φιλίας καὶ ἐταρείας ὑποβαίνει καὶ φθόνοι γίνονται· πανταχοῦ γάρ τὴν τοῦ ίσου στέρησις ἀπέι, καὶ ὑπόθεσις φθόνου καὶ δισμενείας τοῖς διαττομένοις γίνεται. Ήσπερ οὖν δὲ ἀγάθος Θεὸς κοινῆς δίδωσι πᾶσι τὴν τοῦ φωτὸς μετουσίαν, ἀνατέλλον τὸν ἥμιον ἐπὶ δικαιούς καὶ ἀδίκους, οὕτως καὶ εἰ μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ κοινὴν τε καὶ ὁμότυπον τὴν τὴν ἀγάπην ἀκτίναν ἐπὶ πάντας φερέτωσαν. Όπου τοῦ ἑλεῖπει τὴν ἀγάπην, ἐκεῖ πάντας ἀντεισήργεται: τὸ μίσος. Εἰ δὲ, καθὼς φησιν Ιωάννης, Ό Θεὸς ἀγάπης ἔστιν, ἀνάγκη πᾶσα τὸ μίσος εἶναι τὸν διάβολον. Ήσπερ οὖν δὲ τὴν ἀγάπην ἔχων, τὸν Θεὸν ἔχει· οὐ-

¹⁰ Ephes. iv, 5. ¹¹ I Cor. xii, 15. ¹² Joan. xiii, 35. ¹³ Joan. xiv, 27. ¹⁴ Matth. v, 45. ¹⁵ I Joan. iv, 16.

(1) Ex epist. cciii, 501.

(2) Ibid.

(3) Ex epist. xx, 98.

(4) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

(5) Ex epist. cciii, 299.

(6) Ex serm. ascetico, 325.

(7) Ibid.

(8) Λέγεται Regius codex εἰπεῖν χρείαν.

τας δ τὸ μίσος ἔχων, τὸν διάδολον ἐν ἑαυτῷ τρέφει. Αδὲ τοῦτο προσήκει τὴν μὲν ἀγάπην Ἰσον καὶ δόμοιαν παρὰ πάντων τοῖς ηὔσιοι εἰναι, τὴν δὲ τιμὴν κατὰ τὸ πρέπον ἐκάστῳ γίνεσθαι. Καὶ ὡσπερ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, οὐ μὲν πόνος ἐκάστου τῶν ἀρρώστουντων μελῶν ἴσως ἀπτεται τοῦ παντὸς σώματος, ἔστι δὲ δύμας ἐπερα ἐπέρων τιμώτερα μέλη (οὐ γάρ δόμοις περὶ τὸν δρθαλμὸν καὶ (1) περὶ τὸν τοῦ ποδὸς δάκτυλον ἔχομεν, καὶ δὲ πόνος τὸ ἴσον ἔχῃ). οὕτως τὴν μὲν συμπαθῆ διάθεσιν, καὶ τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν Ἰσον ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ συνοδίᾳ ζώντων εἶναι παρ’ ἐκάστου προσήκει· ή δὲ τιμὴ, κατὰ τὸ εὐλογὸν ἐπὶ τῶν χρησιμωτέρων τὸ πλέον ἔξει. Ἐπὶ γάρ τῶν πνευματικῶν ἀλλήλοις συναρμοζομένων, οὐδὲ ή (2) σωματικῆ συγγένεια πλέον τι κατὰ τὴν ἀγάπην ἔξει· οὐδὲ εἰ τις ἀδελφὸς τινος κατὰ σάρκα εἴη, ή οὐδεὶς, ή θυγάτηρ, ἐν πλείονι διαβέσει πρὸς τὸν τῷ γένει προστήκοντα παρὰ τοὺς ἄλλους γεγήσται ἡ κοινωνία τοῦ αἰματος. Ὁ γάρ ἐν τούτοις τῇ φύσει ἀκολουθῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὅτι οὐπώ τελεώς ἀπέστη τῆς φύσεως, ἀλλ’ εἴτι οὐπό σαρκὸς διοικεῖται. Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν δέξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

ΑΓΩΓΟΣ Δ'.

1. Εἰ θαυμάζεις (3) τὰ χρήματα, ἀνθρώπε, διὰ τὴν ἀπ’ αὐτῶν τιμὴν, σκόπει πάσον ἐστὶ πρὸς δέξαν λυσιτελέστερον, μυρίων πατέρων πατέρα προσαγορεύεσθαι, ή μυρίους στατῆρας ἔχειν ἐν βαλαντίῳ. Τὰ μὲν γάρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα, καὶ μὴ C βουλόμενος· τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην, δταν δῆμος ἐνος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ περιστάντες (4), τροφέα καὶ εὐεργέτην καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλῶσιν δύναματα. Καὶ ἐν μὲν πανηγύρει οὐδεὶς λυπεῖται πρόμενος τὰ παρόντα, καὶ ἀντικτύμενος τὰ ἐνδέοντα· ἀλλ’ ὁσψεπερ δὲν ἐλάττων τιμῆς τὰ πολύτιμα πρήται, τοσούτῳ χαρέι, ὡς λαμπροῦ αὐτῷ τοῦ συναλλάγματος γενομένου. Σὺ δὲ λυπῇ χρεώσιον, καὶ ἀργύριον, καὶ κτήματα διδούς, τουτέστι λίθους καὶ χοῦν παρεχόμενος, ἵνα κτήσῃ τὴν μακαρίαν ζωῆν; Τί δὲ καὶ χρήσῃ τῷ πλούτῳ; ἐσθῆτι πολυτιμήτῳ περιβαλεῖς σεαυτόν· Οὐκούν δύο μέν σοι πηχῶν χιτωνίσκος ἀρκέσει, ἐνδὲ δὲ ιματίου περιβολὴ πᾶσαν τῶν ἐνδυμάτων ἐκπληρώσει τὴν χρεῶν; Ἀλλ’ εἰς τροφὴν καταχρήσῃ τῷ πλούτῳ; εἰς ἀρτὸς ἰκανὸς ἀποπληρώσαι γαστέρα. Τί οὖν λυπῇ; ὡς τίνος ὑστερούμενος; Δόξης τῆς ἀπὸ τοῦ πλούτου; ἀλλ’ ἐὰν μὴ χαμαὶ ζητήσῃς τὴν δέξαν, εὑρήσεις τὴν ἀλτηθινὴν καὶ λαμπρὰν, προάγουσάν σε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Σκορπιζόμενος γάρ δὲ πλούτος, καθ’ ὅν δὲ Κύριος ὑποτίθεται τρόπον, πέψυκε παρα-

(1) Περὶ τὸν δρθαλμὸν καὶ. Ήσε addita ex contextu et codice Regio.

(2) Οὐδὲ ή. Idem codex οὐδὲν ή.

(3) Εἰ θαυμάζεις. Legitur τι θαυμάζεις, quid admirari? in duobus codicibus Regiis, quibuscum has conciones contulimus. Sunt hi codices 1910 et 1992.

B habet; sic qui odium habet, is diabolum in seipso nutrit. Quamobrem ut æqualis similisque charitas quibusvis ab omnibus est exhibenda: ita honor, uti addebet, unicuique est tribuendus. (5) Et ut in nobis metipsis, dolor unius cuiusque ægrotantis membra similiter totum corpus attingit, et tamen sunt membra alia aliis præstantiora (non enim pariter de oculo ac de pedis digito afficiuntur, etiam si dolor æqualis sit): ita unumquemque in omnes qui in conventu vixerint, commiserationem quidem aliquem amorem parem ostendere opera pretium est; sed tamen, ut decet, iis qui utiliores sunt, major deferetur honor. Nam in his qui spirituali animorum conjunctione inter se sunt copulati, non futura est major dilectio ob corporalem consanguinitatem; neque si quis quidem germanus alicujus frater sit, filiusve, aut filia, maiorem erga consanguineum, quam erga alios, amorem afferet sanguinis conjunctio. Qui enim in his naturam sequitur, is nondum a natura perfecte recessisse convincitur, sed etiamnum a carne gubernari. Deo autem nostro sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

488 DE ELEEMOSYNA.

SERMO IV.

1. (6) Si opes miraris, o homo, ob provenientem ex eis honorem, considera quanto sit ad gloriam conducibilis, innumerorum filiorum patrem appellari, quam innumerous in marsupio stateres habere. Nam pecunias quidem relicturus hic es vel invitatus; contra, partam ob bona opera gloriam exportabis ad Dominum, cum scilicet circumstans coram communi Judice populus omnis, nutritorem et beneficum largitorem ac omnibus humanitatis appellabit nominibus. (7) Etenim in nundinis quidem nemo dolet quod profundat quæ adsunt, et vi-cissim quæ desunt comparet; contra, quo viliori pretio res pretiosissimas emerit, hoc magis gaudet, ut qui egregie negotiatus sit. Tu vero doles, quod aurum et argentum et opes tradas, hoc est, lapidem ac pulverem praebas, ut beatam vitam acquiras. Sed cui tibi usui aurum? pretiosa te veste amicies? Annon duorum cubitorum tunica satis tibi fuerit, et unius pallii amictus omnem indumentorum necessitatem explebit? Uterisne divitiis ad lautijs vivendum? Verum panis unus exsatiando ventri sufficit. Quid igitur tristitia afficeris? Cujusnam rei fecisti jacturam? An gloriæ quæ ex divitiis oritur? At si huius gloriam non quæsieris, veram illam ac splendidam, quæ le in regnum cœlorum deducet, invenies. (8) Dispersæ enim secundum Domini monitum divitiæ solent permanere,

(4) Περιστάντες. Legitur in contextu περιστάντες σε.

(5) Ex serm. ascetico, 325.

(6) Ex hom. in illud Luce, Destruam, 43.

(7) Ex hom. in Divites, 52.

(8) Ibid., 53.

clausæ autem alienari. Si custodies, non habebis; si dispergas, non amites. *Dispersit enim, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi*⁴⁶. (1) Quare debent qui prudenter judicant, usum divitiarum ad dispensationem concessum existimare, non ad perfruendum: et his depositis latari, ut ab alienis remoti, non ægre ferre, ut suis privati. Quid igitur afflictare? quid animo discruciare cum audiis: *Vende quæ habes, et da pauperibus*⁴⁷? Etenim si te sequerentur in futurum sæculum, ne sic quidem essent studiosius exquirenda, utpote quæ a præmiis illic repositis obscurerentur: sin autem necesse est ea hic manere, cur non ex his divenditis lucrum exportamus? (2) Quisquis enim male suis rebus utitur, miserabilis est, non aliter quam qui accepto ad hostes ulciscendos gladio semelipsum libens sauciatur. Qui autem bene et secundum rectam rationem res suas tractat, ac dispensator est bonorum a Deo datorum, nec ea, ut ipse perfruatur, congerit, laude et amore dignus est ob dilectionem in fratres ac liberalem et beneficam indolem.

2. (3) Videte quemadmodum multitudo peccatorum nostrorum et anni tempestates a sua ipsarum natura abduxerit, et temporum formas transmutaverit in alienas temperaturas. (4) Omnia enim insolito modo terminos creationis **487** transgredientia, ac male ad nostram conspirantia perniciem, a victu et a vita mortales abigunt. Quæ ergo causa est inordinationis hujus atque confusioneis? (5) Nimirum quia cum acceperimus, aliis non impertimus, laudamus beneficentiam, et eadem privamus egenos. Liberi ex servis facti, conservorum non miseremur; esurientes nutrimur, et egentem negligimus. Divitem datorem ac promum habentes parci effecti sumus, nihilque cum pauperibus communiamus. Oves nostræ abundant fetibus, et major nudorum numerus quam ovium. Horrea ob repositarium frugum copiam in angustum coguntur, ac tamen hominis, qui angustiis urgetur, commiserescimus. (6) Pauper es? Alter est te pauperior. Sunt tibi cibaria dierum decem; illi, unius. Quod tibi superest, ac redundant, id tu ceu bonus ac gratatus ex æquo cum egente partiaris. Ne dubites ex modico dare: ne commodum tuum periculo publico anteponas. Quod si ad unum panem redactus cibatus sit, stetque pro foribus mendicus, prompto ex penu illum unum, quem imponens manibus, et intuens in cælum, miserabilem hanc simul et gratiam vocem

Α μένειν· συνεχόμενος δὲ, ἀλλοτριοῦσθαι. Τὸν φυλάσσεις, οὐχ ἔξεις (7)· ἐὰν σκορπίζῃς, οὐχ ἀπολέπεις· Ἐσκόρπισε, ἐδωκε τοῖς πέτησι, η̄ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰώνα τοῦ αἰώνος. Ήπειροχώματα τοῦ πλούτου τὴν χρῆσιν, ἀλλ' οὐχ ἀπλαυστικήν, τοὺς σωφρόνως λογίζομένους νομίζειν προσῆχε, καὶ ἀποτιθεμένους χαίρειν, ὡς ἀλλοτρίων χωριζομένους, ἀλλ' οὐχὶ δυσχεραίνειν, ὡς τῶν οἰκείων ἐκπιποντας. Τί οὖν λυπῇ; τί καταπενθεῖς τῇ ψυχῇ, ἀκούων· Πώλησόν σου τὰ υπάρχοντα, καὶ ἔτις πτωχοῖς; Εἰ μὲν γάρ τὸν κακῶν τοῖς οὖσι κεχρημάτοις, οὐδὲ οὐτας ἀνὴρ περιπούδαστα, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ πιμιλῶν ἐπισκοτούμενα· εἰ δὲ ἀνάγκη μένειν ἐνταῦθα, τί μὴ πωλήσαντες, τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος ἀπενεγκάμεθα; Ό μὲν γάρ τοις κακῶς τοῖς οὖσι κεχρημάτοις, ἐλεεινός, ὡς ὁ τῷ ξίφει διλαβε πρὸς τὴν τῶν πιμιλῶν δημυναν, τούτῳ ἔκουσινες ἐαυτὸν κατατίτροσκων· ὁ δὲ καλῶς καὶ κατὰ τὸν ὄρθον λόγον τὰ προσόντα μεταχειρίζων, καὶ οἰκονόμος τῶν παρὰ τῷ Θεῷ δεδομένων γινόμενος, μὴ οὐχὶ πρὸς ίδιαν ἀπλαυσιν θησαυρίζων, ἐπαινεῖσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι δικαιός ἐστι, διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ κοινωνικὸν τῷ τρόπῳ.

2. Οράτε, ὡς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καὶ τὰς ὥρας τῶν οἰκείων ἔκχριστες φύσεων, καὶ τῶν κατιρῶν τὰς ίδεας εἰς ἀλοκόθους κράτεις ἀ-ήμειψε. Πάντα γάρ καινῶς (8) ὑπερβάντα τοὺς ὄρους τῆς κτίσεως, καὶ κακῶς εἰς τὴν καθ' ἡμῶν συμβονήσαντα βλάβην, τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς τοὺς ἀνθρώπους ἐλαύνουσι. Τίς οὖν τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως; ἡ αἰτία; "Οτι λαμβάνοντες ἡμεῖς, διλοῦσσούς παρέχομεν· τὴν εὐεργεσίαν ἐπαινούμεν, καὶ ταῦτης ἀποστερούμεν τοὺς δεομένους. Δοῦλοι δημοσίεις ἐλευθερούμεθα, καὶ δομοδούλους οὐκ οἰκτείρομεν· πεινῶντες τρεφόμεθα, καὶ τὸν ἐνδεῆ παρατρέχομεν. Ἀνενδεῆ χορηγὸν καὶ ταμίαν ἔχοντες, φειδωλοῖ ἐγνόμεθα καὶ ἀκοινωνήτοι πρὸς τοὺς πένητας· παιώτακα ἡμῶν τὰ πρόδατα, καὶ οἱ γυμνοὶ τῶν προβάτων πλείους. Αἱ ἀποθήκαι· τῷ πλήθει τῶν ἀποκαταστάμενων στενοῦνται, καὶ τὸν ἐστενωμένον οὐκ ἐλεούμεν. Πάνης εἶ; ἀλλ' ἀλλον ἔχεις πάντας πενήτας· παιώτακα ἡμῶν τὰ στίσια, ἔκεινον μιᾶς. Ός καλὸς καὶ εὐγνώμων (9), τὸ σὸν περιττὸν ἐπανίσωσον πρὸς τὸν ἐνδεῆ. Μή δύνησης ἐκ τοῦ δίλγου δοῦναι· μὴ πρατιμήσῃς τὸ σὸν συμφέρον ἐκ τοῦ κοινοῦ κινδύνου. Κἀντας ἔνα ἀρτὸν περιττὴ τῇ τροφῇ, ἐπιστῆ ὃ (10) ταῖς θύραις διζητῶν, προκόμισον ἐκ τοῦ ταμείου τὸν ἔνα, καὶ ἐπιθεῖς ταῖς χερσὶ, πρὸς οὐρανὸν ἀνατίνεις. εἰπὲ λόγον ἐλεεινὸν δόμῳ καὶ εὐγνώμονα· Εἰς ἀρτὸν δὲ ὁράς, Κύριε, καὶ ὁ κίνδυνος προφανής, ἀλλ' ἐπὶ

** Psal. cxi, 9. ⁴⁷ Math. xix, 21.

(1) Ex hom. in divites, 54.

(2) Ex hom. de Invidia, 96.

(3) Ex hom. in Famem, 63.

(4) Ibid., 63.

(5) Ibid., 64.

(6) Ibid., 68.

(7) Οὐχ ἔξεις. Uterque codex οὐχ ἔξεις.

(8) Καιρῶς. Sic legitur in homilia unde hæc do-

sumpta sunt. At duo nostri codices habent καιρῶς, communiſter, unde arbitror factum esse κοινοὺς in editis.

(9) Καλὸς καὶ εὐγνώμων. Sic in homil. Basili. Regionum codicum alter καλὸς εὐγνώμων. Editi εὐγνώμων. Mox editi ἐπανάσωσον. MSS. ut in lexiu.

(10) Ἐξιστῇ δέ. Sic codices mas. Editi επιστῇ xxi.

τὴν σὴν ἐντολὴν εμοῦ προσθημι, καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου Α διῶμι: τῷ λιμώτοντι ἀδελφῷ· δὸς δὴ καὶ σὺ τῷ κινδυνεύοντι δούλῳ. Οἴδά σου τὴν ἀγαθότητα, θαρρῶ καὶ τῇ δυνάμει· οὐχ ὑπερβιθεσαι εἰς χρόνον τὰς γέριτας, ἀλλὰ σκεδανύεις, ὅταν ἐθέλῃς, τὰς δωρεάς. Κανούσις εἰπῆς καὶ πράξης, δὸς διῶς ἐκ τῆς στενάσσεις δρεον, σπέρμα γίνεται γεωργίας, καὶ πολύ-χουν ἀπογεννᾷ τὸν καρπόν.

3. Σὺ δὲ λέγεις μὲν ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἔσαι-τὸν, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου λεχθὲν ἐλέγχεις σε τῆς ἀληθεῖῆς ἀγάπης ἀπολειπόμενον. Εἰ γὰρ τοσούτον ἀπέδωκας ἐκάστῳ δὸσον καὶ σεαυτῷ, πάθεν σοι ἡ τῶν χρημάτων τοσανή περιουσία; Ὁ γάρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἔσαιντον, οὐδὲν περισσότερον κέχεται τοῦ πλησίον. Ἐπειδὲ κέχεται σὺ, φαίνη δηλῶν τὴν αἰκίαν ἀπόλαυσιν προτιμοτέραν τῆς τῶν πολ-λῶν τιμαριθίας ποιούμενος· δὸσον γάρ πλεονάζεις τῷ πλούτῳ, τοσούτον ἐλλείπεις τῇ ἀγάπῃ. Εἰ γάρ τιγατήχεις σου τὸν πλησίον, πάλαι ἂν ἐμελέτησας τῶν χρημάτων τὴν ἀλλοτρίωσιν· νυνὶ δὲ προσπέφυκέ σοι τὰ χρήματα πλέον ἡ τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ λυπεῖ σε αὐτῶν ὁ χωρισμὸς, ὡς ἀκρωτηριασμὸς (1) τῶν καιρίων. Εἰ γάρ ἡμφίεσας γυμνὸν, εἰ ἔδωκας πεινῶντι τὸν δρότον σου, εἰ ἡ θύρα σου ἀνέψκυτο παντὶ ἑνὶ, εἰ ἐγένου πατήρ ὁρφανῶν, εἰ παντὶ συνέπασχες ἀδυνάτῳ· ὑπὲρ ποιῶν ἀνὴρ πεπήθης χρη-μάτων, πάλαι μελετήσας αὐτὰ διανέμειν τοῖς ἐν-δεέσιν; Ὡς πόσην ἔδει σε χάριν ἔχειν τῷ εὐεργέτῃ, καὶ φαιδρὸν εἶναι, καὶ λαμπρύνεσθαι τῇ τιμῇ, δι-εὑσταχείας διοχλεῖς θύρας ἐπέρων, ἀλλὰ τὰς σάς άλλοι καταλαμβάνουσι! Συμμεριστὰς ποίησαι τῶν σιτίων τοὺς ἀδελφούς. Τὸ αὖριον σημόρευον σήμε-ρον παράσχου τῷ δεομένῳ. Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλε-πάτωτον (2), μηδὲ τῶν φιερομένων μεταδιδόναι τοῖς ἐνδεέσιν. Εἰ δὲ τὸν ἐνδεδύμενον ἀπογυμνῶν, λωποδύτης δινομασθήσεται· δὲ τὸν γυμνὸν μή ἐνδύων, δύναμενος τοῦτο ποιεῖν, ἀλλῆς τινός ἔστι (3) προσ-τηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντος ἔστιν δὲ τὸς, δὸν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, δὸν φυ-λάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέου τὸ ὑπόδημα, δὲ παρὰ σοι κατασήπεται· τοῦ χρήζοντος τὸ ἀργύριον, δὲ κατορύζεις ἔχεις. Ὅστε τοσούτοις ἀδικεῖς, δσοὶς παρέχειν ἐδύνασο. Πώς σοι δὲ π' ὅψιν ἀγάγω τὰ πά-θη τοῦ πένητος, ἵνα γνῶς ἀπὸ ποταπῶν στεναγμῶν σεαυτῷ θησαυρίζεις; Ὡς πόσου δέξιόν σοι φανεῖται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὸ ἥγμα ἔκεινο, Αὐτῆς, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν! Ποταπὴ δέ σοι φίλη, καὶ ἰδρῶς, καὶ σκότος περιχυθεσται δικούντι τῆς καταδίκης, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον, τὸ ήτοι-

A emittito: Unus hic est panis, quem vides, Domine, et periculum aperte imminet, sed ego mihi tuum mandatum præpono, et ex modico tribuo esurienti fratri, jam tu quoque da periclitanti servo. Novi tuam bonitatem, confido etiam potentia: non differt diu beneficia, sed dona tua, cum libet, spargis. Quod si ita locutus fueris ac feceris, quem ex angustia panem porrigit, is semen flet segetis ac edet fructus uberes.

3. (4) Tu vero dicas proximum tuum a te diligi ut te ipsum; sed quod dictum est a Domino, demonstrat te a vera charitate longe abesse. Si enim tantum tribuisti unicuique, quantum et tibi ipsi, unde, queso, hæc tibi divitiarum copia? Qui enim diligit proximum uti seipsum, nihil amplius quam proxinius possidet. Quia autem plus possedisti, manifeste declaras te propria commoda multorum solatio præferre. Itaque quo magis abundas divitiis, eo magis charitate destiteris. Nam si proximum tuum dilexisses, jamdudum in alienandis facultati-bus exercitatus es. Nunc autem adhærescunt tibi opes arctius quam membra corporis, dolesque dum a te separantur, perinde ac si præcipue corporis partes amputarentur. Nam si induisses nudum, si dedisses esurienti panem tuum, si fores tuæ apertæ fuissent hospiti omni, si orphanorum existisses pater, si miseratus fuisses infirmum omnem: de quibus, quæso, opibus nunc doleres, jami- pridem in eis egoen distribuendis exercitatus?

(5) Quantam oportebat habere te benefico largitori gratiam, quam hilarem esse, quam lætum ob eum qui tibi desertur honorem, videlicet quod non perturbes fores alienas, sed alii tuas occupent? Par- ticipes fac cibariorum fratres. Quod cras putrescit, id hodie trade egenti. Avaritia pessimum genus est, ne ea quidem quæ corrumpuntur, egenis erogare. (6) Si qui indutum uudat, sur appellabitur, qui nudum 488 non induit, cum facere possit, quanain alia appellatione dignus est? Esurientis est panis, quem tu detines; nudi est pallium, quod tu in arca ser- vas; discalceati calceus, qui apud te putrescit; indigentis argentum, quod desossum habes. Quare quot hominibus dare potes, tot sunt quibus infers injuriam. Quomodo tibi ob oculos ponam ærumnas D pauperis, ut perspicias ex qualibus gemitis tibi ipse thesaurum colligas? O quanti pretii tibi in die judicii videbitur verbum illud: Venite, benedicit Patris mei, possidete paratum vobis regnum⁴⁹! Rur-sus quantus tibi horror sudorque et quantæ tene- bræ circumfundentur, judicium illud damnatorium audienti: Discedite a me, maledicti, in tenebras exteriore, quæ paraſtæ sunt diabolo et angelis ejus⁵⁰!

⁴⁸ Math. xxv, 34. ⁴⁹ ibid. 41.

(1) Ἀκρωτηριασμός. Declarat in editis, legitur in homili. et utroque codice.

(2) Τὸ χαλεπάτωτον. Sic uterque codex et homil. Editio τὸ χαλεπάτερον.

(3) Ἀλλῆς τινός ἔστι. Sic scripsimus accentuum

immutatione, pro ἀλλῆς τινός ἔστι, quod legebatur in editis. Ed. 4.

(4) Ex hom. in Divites, 52.

(5) Ex hom. in illud Lucæ, Destruam, 49.

(6) Ibid., 50.

(1) Neque enim misericordia sine judicio apud Deum, neque judicium sine misericordia. Ante judicium igitur diligit misericordiam, et post misericordiam venit ad judicium. Hæc autem inter se conjuncta sunt: misericordia cum judicio; ne aut misericordia sola mollitatem parat, aut judicium solum afflrat desperationem.

4. (2) Si non occidisti, non adulterium commisisti, neque furatus es, neque contra quempiam falsum testimonium dixisti: nihilominus tamen adhibitam in his agendis diligentiam tibi infructuosam efficis, qui quod reliquum est non adjicias, quo solo possis in Dei regnum ingredi. Ac quidem si medicus ea membra quæ a natura vel a quapiam infirmitate mutila habes, restituturum se promitteret, profecto id cum moerore non audires: quia vero magnus animorum medicus te præcipuis rebus destitutum vult perfectum reddere per eleemosynam, beneficium ejusmodi non accipis, sed luges ac moeres animo, tibique inutilia efficis, quæcumque antea laborasti. (3) Non tibi ipse magnopere laborabis? non in præsenti seculo recondes quæ ad ævi futuri requiem spectant, ubi ad formicæ exemplum resperxeris? quæ in æstate sibi ipsi recondit biemale alimentum, nec, quia nondum adsunt incommoda biemis, segniter tempus traducit, sed inexorabili quadam diligentia ad operam se ipsa urget, donec sufficientem in cellulis reposuerit alimoniam. Neque id negligenter, sed efficit sapienti quadam solertia, ut ipsum alimentum quam diutissime conservetur. Dissecat enim suis unguis medios fructus, ne germinantes sibi ad nutrimentum inutiles redditur. Eosdem etiam exsiccat, tum, cum eos sentit maledictos: nec omni tempore eos expromit, sed cum aerem in sereno statu mansurum esse præsenserit. Non utique videas imbrum ex nubibus defluentem, quanto tempore a formicis expositum frumentum est. (4) Imitare terram, o homo; fructum profer velut illa, ne re inanimata videare deterior. Hæc enim fructus, non ut ipsa perfruatur, sed ad usum tuum emutravit. Tu vero quæcumque beneficentia fructum ostenderis, eum tibi ipsi colligis, quia honorum operum gratia in largitores revertitur. Dediti esurienti, et tuum sit quod datum est, cum additamento rediens. Quemadmodum enim frumentum, quod in terram cadit, in lucrum 489 cedit projicienti: ita panis in esurientem congettus, in posterum multum afferet emolumenti.

5. (5) Si foribus tuis astiterit qui penuria suscerat levamen, ne videas inæqualia. Ne dixeris: Hic amicus est, hic consanguineus, hic bens de me meritus: ille peregrinus, alienus, ignotus. Inæqualia si videas, non consequere misericordiam. Natura est una: tum hic tum ille homo est; penu-

(1) Ex hom. in psal. xxxii, 134.

(2) Ex hom. in Divites, 51.

(3) Ex hom. ix in Pœlaem., 83.

Α μασμένοι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς! Οὗτε γάρ ή ἐλεημοσύνη ἔκριτος παρὰ Θεῷ, οὔτε ή κρίτις ἀνελεήμων. Πρὸ μὲν γάρ τῆς κρίσεως ἀγαπὴ ἐλεημοσύνη, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἵτι τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, διότι μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε διότιος μόνος χαυνήτης ἐμποιήσῃ, μήτε μόνη ή κρίτις ἀπόγνωσιν ἐνεργήσῃται.

4. Εἰ οὐκ ἐφόνευσας, οὔτε ἐμοίχευσας, οὔτε ἐκδι- φας, οὔτε κατεμαρτύρησάς τινος μαρτυρίαν ὑεῦθε· ἀνόνητον σεαυτῷ ποιεῖς τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν, μή προστιθεὶς τὸ λεῖπον, δι' οὐ μόνου δυνησῆ εἰ- ελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἴστρη ἐπηγγέλλετο κολοσώματα μελῶν, ἐκ φύσεως ἢ ἐξ ἀρρωστίας προσόντα σοι, διορθώσασθαι, οὐκ ἀντιθέ- μεις ἀκούων· ἐπειδὴ δὲ ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἵτερος τέλειόν σε διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῆσαι βούλεται: οὓς καιρωτάτους ἐλείποντα, οὐδὲ δέχῃ τὴν χάριν, ἀλλὰ πενθεῖς καὶ σκυθρωπάζεις ὀδυνώμενος τὴν ψυχήν, καὶ ποιεῖς σεαυτῷ ἀχρηστα πάντα δσα σοι προπόνηται. Οὐ φιλοπονήσεις περὶ σαυτοῦ; οὐκ ἐν τῷ παρόντι αἰώνι προαποθήσεις τὰς τοῦ μέλλοντος ἀνα- παύσεις, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μύρμηχος ἀποδι- φας; διὸ ἐν θέρει τὴν χειμέριον τροφὴν ἔσαυτῷ θετε- ρίζει, καὶ οὐχ διὰ μήπω πάρεστι τὰ τοῦ χειμῶνος λυπηρά, διὰ δρυνυμάτις παραπέμπει τὸν χρόνον, ἀλλὰ σπουδῇ τινι ἀπαραιτητῷ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἔσαυτὸν κατατείνει, ξώς ἀν τὴν ἀρχούσαν τροφὴν ἔνταπθεῖται: τοῖς ταμιεῖοις· καὶ οὐδὲ τοῦτο ρχθύμως, ἀλλὰ σηρῆ τινι ἐπινοίᾳ τὴν τροφὴν ἐπιπλείστον διαρκεῖν μηχα- νώμενος. Διακόπτει γάρ ταῖς ἔσαυτοῦ χηλαῖς τῶν καρπῶν τὸ μεσαίτατον, ὡς ἀν μή ἐκφύνεται: διχρη- στοι πρὸς τροφὴν αὐτῷ γένοντο· καὶ διαψύχει τούτους, διαν αἰσθητας αὐτῶν διαβρόγων· καὶ οὐκ ἐν παντὶ προβάλλει καιρῷ, ἀλλ' ὅταν προαισθεῖται: τοῦ ἀέρος ἐν εὐδινῇ καταστάσει φυλαττομένου. Ἀμέλει: οὐκ ἀν ἰδοὺς διμέρον ἐκ νεφῶν ἐπιδρύεται, παρ' ἐκείνον ἐκ τῶν μυρμήκων ὁ σίτος προσέβλεψε. Μι- μησαι τὴν γῆν, ἀνθρωπε, καρποφόρησον ὡς ἔκειν, μή χειρῶν φανῆς τῆς ἀψύχου. Ἐκείνη μὲν γάρ τοις καρπούς οὐκ εἰς ἔσαυτῆς ἀπόλαυσιν, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν ὑπηρεσίαν ἐξέθρεψε. Σὺ δὲ ἀν ἐπιδείην τῆς εὐ- ποίας καρπὸν, σεαυτῷ τοῦτον συνάγεις, διότι τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τούς διδόντας ἐπικα- στρέφουσιν. Ἐδωκας τῷ πεινῶντι, καὶ σὸν γίνεται τὸ δοθὲν, μετὰ προστήκης ἐπανελθόν. Πατέρει γάρ εἰσι τοῖς εἰς τὴν γῆν πεσόν, κέρδος τῷ προεμένῳ γίνε- ται· οὐτεως δὲ δρός εἰς τὸν πεινῶντα καταβι- θεῖς πολύχουν τὴν ὡφέλειαν εἰς ὄστερον ἀνα- δωσιν

5. Ἐὰν παραστῇ τῇ θύρᾳ σου δὲ τὴν χρεῖαν αἵτοι ἐπανορθωθῆναι ζητῶν, μή ἀνώμαλα ἔσῃ. Μή εἴπῃς: Οὗτος φίλος, οὗτος συγγενής, οὗτος εὐεργέτης· ἔκει- νος ξένος, ἀλλότριος, ἀγνωστος. Ἀνώμαλα βίεπον, οὐκ ἐλεηθήσῃ. Φύσις μία· ἀνθρωπος, καὶ οὐτε κάκεινος· χρεῖα μία, ἔνδεια ἐν ἀμφοτέροις ἡ αἵτη.

(4) Ex hom. in illud Lucae. Distrinam, 45.

(5) Ex hom. dicta in Laciis, 88.

ιδειρφῷ, καὶ τῷ ἔνον· μήτε τὸν ἀδειρφὸν ἴπποτραπῆς, καὶ τὸν ἔνον ἀδειρφὸν οἰκεῖον ποίησαι. Βούλεται σε παραμυθητικὸν εἶναι τῶν δεομένων, οὐ προσωπάληπτην· οὐ τῷ συγγενεῖ διδόντα, τὸν δὲ ἔνον ἀπωθούμενον. Πάντες γὰρ συγγενεῖς, πάντες ἀδειρφοί, πάντες ἔνος πατρὸς ἔχοντο. Εἰσὶ τινες ἐξ ἑπτατεταῖς κινδύνου τινὸς ἀναρπασθέντες ὑπὸ τοῦ κισσαντος, καὶ μηδὲμιαν ἔχοντες περιλειπιμένην σύντοις βίου λοιπὸν ἀφορμὴν, ἀλλὰ μόνῃ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι διαφυγήντες αὐτὸν. Ἡμεῖς τοίνυν, οἵ της τῶν δυσχερῶν ἀγευστοι πείρας ἐμείναμεν, κοινῇ ἔκεινοις προθῶμεν. τὴν εὐπορίαν ἔστων. Ἐναγκαλισθεῖσα τοὺς περισσώντας μᾶλις τῶν ἀδειρφῶν εἴπωμεν πρὸς ἔκαστον ἔκαστος· Νεκρὸς ἦτορ, καὶ ἀτέλησε· καὶ ἀποιωλάδης ἦτορ, καὶ εὐρέθη· καὶ τὸ συγγενὲς σῶμα σκεπάσωμεν. Ἀντιστήσωμεν ταῖς τοῦ Δυσμενοῦς ἐπηρεάσι τὴν ἡμετέραν παράλησιν, ἵνα καὶ βλάπτειν ἔκεινος μηδὲν μέγα βλάψαι νοτῇ· καὶ πολεμήσας, μηδένα δεῖξῃ (1) νενικημένον· καὶ περιελὼν τὴν εὐπορίαν τῶν ἀδειρφῶν, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας φανεῖη νικῶμενος.

6. Διὰ μὲν γάρ τὴν ἀγάπην, ἐν ἀπλότητι καὶ ἀνειμένων εἶναι πρὸς τοὺς αἰτοῦντας τὸν μεταδοτικὸν λόγον, κατὰ τὸ φάσκον παράγγελμα· Τῷ αἰτοῦντι σε, δέ· λογισμῷ δὲ πάλιν διαχρέντιν ἔκάστου τὴν χρειαν τῶν προσαιτούντων, καθὼς ἐν ταῖς Ηράκλεις μεμαθήκαμεν. Διεθίδοτο γάρ ἐκάστορ, φησι, καθ' ὅ τι ἄρ τις χρειαν είχεν. Ἐπειδὴ γάρ πολλοὶ ὑπερβαίνοντες τὴν χρῆσιν τῶν ἀναγκαίων, ἀφορμὴν ἐμπορείας καὶ ὑπόθεσιν τρυφῆς ἀσελγοῦς ποιοῦνται τὴν αἴτησιν, ἐπιστημόνως καὶ οἰκονομικῶς ταῖς χρείαις ἔκάστου τὴν διανομὴν τῶν ἀναγκαίων γίνεσθαι δεῖ. Τοῖς γάρ ἐδὴ τὰ θρηνώδη μέλη πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἀπάτην συντίθεσται, καὶ τὰ πηρώματα τοῦ σώματος καὶ τὰ ἔλκη πρὸς ἐμπορείας ἀφορμὴν συντίθεσται (2), οὐ πάντως τὸ δαψιλές τῆς διαχονίας ὀφέλιμον· ἀφορμὴ γάρ αὐτοῖς εἰς κακίαν τῇ χορηγίᾳ γενίσται· ἀλλὰ μικρῷ δόσει χρῆ τὴν τῶν τοιούτων ὄλακην ἀπωθεῖσθαι, τὸ δὲ συμπαθές καὶ φιλάδελφον ἐπιδεικνύσθαι· (3) ἐν τοῖς μεθ' ὑπομονῆς τὴν θλίψιν φέρειν δεδιδαγμένοις, ὑπὲρ ὧν καὶ λεχθῆσται, διτὶ Ἐπειραστα, καὶ ὁδώκατέ μοι φαγεῖσθαι. Διὰ τούτα τῷ διτὶ ἐμπειρίας χρήσει· ἡ διάγνωσις τοῦ ἀληθῶς δεομένου, καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ δὲ μὲν τῷ θλιβομένῳ δύνεται, τῷ Κυριῷ ἔδωκε, καὶ παρ' αὐτοῦ λήψεται τὸν μισθὸν· δὲ τῷ περιεργομένῳ περασχόμενος παντὶ, προσέρριψε κυνὶ φορτικῷ διὰ τὴν ἀναίδειαν, οὐκ ἐλεεινῷ διὰ τὴν ἔνδειαν.

7. Ἀκούσατε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβουλαίσομεν τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν, ἔγκαρτερειν μᾶλλον τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμ-

aria una, egestas in utroque eadem: fratri da, et peregrino; nec fratrem averseris, et peregrinum pro fratre habe. Vult Deus te indigentibus solatium afferre, nullam personarum rationem habere, non propinquu dare, peregrinum vero repellere. Omnes enim propinquui, omnes fratres, unius patris filii omnes. (4) Sunt qui e faucibus periculi erepti fuere a Creatore, nec jam ullum habent sibi relictum vitæ subsidium, sed animam solam et corpus periculo subduxere. Nos ergo, quibuscumque ingustata rerum adversarum experientia, copiam nostram communem cum illis faciamus. Amplectamur fratres vix servatos, dicamus quisque cuique: Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est⁽⁵⁾; atque corpus nostro affine contegamus. B Opponamus Inimici injuriis nostram consolacionem, ut etiam laedens non multum læsisse videatur, et bellum inferens, neminem victum ostendat, et postquam disperdidit fratrum facultates, liberalitate nostra victus compariatur.

6. (5) Oportet quidem ut qui liberalis est, ob charitatem in simplicitate præbeat se erga petentes facilem, secundum illud præceptum, Petenti a te, da⁽⁶⁾; et rursus ratione necessitatē unius cuiusque petentis discernas, ut ex Actis didicimus. Dividebatur enim singulis, inquit, prout cuique opus erat⁽⁷⁾. Quia enim multi necessarium usum transilientes, mendicitatem ad negotiatio-nis occasionem, et lascivarum deliciarum materiam convertunt: scienter et provide pro unius cuiusque necessitate distributio rerum necessaria-rum facienda. (6) Qui enim lugubria carmina ad mulierculas decipiendas componunt, et mutila corporis membra, ac ulcera ad quæstus occa-sionem inveniendam configunt, non sene his copiosa erogatio proderit; ipsis enim instrumen-tum est ad nequitiam liberalitas: sed oportet modica erogatione ejusmodi hominum latratum ar-cere, misericordiam autem et fraternalam charita-tem in eos ostendere qui res adversas patienter perseverare didicerunt, pro quibus et dicetur: Esu-rivi, et dedisti mihi manducare⁽⁸⁾. (7) Quapropter experientia opus habet, ut is qui vere pauper est, ab eo, qui ex avaritia mendicat, secessatur. Et quidem quisquis calamitoso dat, dedit Domino, et ab eo mercedem accipiet: qui vero errabundo omni tribuit, projicit cani, molesto quidem ob impudentiam, sed non miserando ob indigentiam.

490 7. (8) Audite, divites, quale pauperibus de-mus consilium ob vestram inhumanitatem, nempe ut gravissima quæque constanter ferant potius,

⁽¹⁾ Δεῖξῃ. Codex 1992 δεῖξαι. Sic etiam homili-Basilii.

⁽²⁾ Συντίθεσιν. Satis commode hoc verbum deest in eodem codice. Legitur in contextu προτίθεσιν.

⁽³⁾ Εκδεικνύσθαι. Legitur in ipso Basilli con-τωκαὶ ἐπιδεικνύμενος.

⁽⁴⁾ Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 170.
⁽⁵⁾ Ex hom. in psal. xiv, 357.
⁽⁶⁾ Ibid.
⁽⁷⁾ Ex epist. cl. 241.
⁽⁸⁾ Ex hom. in psal. xiv, 412.

quam calamitates ex fenore provenientes perpetuantur. Morem si Domino gereretis, quid his verbis esset opus? Nam ait, *Mutuum date iis, a quibus non speratis recepturos vos esse*⁵³. Cum enim pauperi Domini gratia dederis; idem et donum est et fenus. Donum quidem, quod recepturum te nihil esse speras: fenus vero, ob Domini pro inope persolventis munificentiam, qui, paucis per pauperem acceperis, magna eorum loco redditurus est. (1) Consideret igitur divitum quisque suos reditus, e quibus Deo dona oblaturus sit: num pauperem imperio suo oppresserit, num infirmiori vim intulerit, num a subdito quidpiam inique extorserit. Servare enim quod justum est et æquum, etiam in servos præcipimus: noli vero quia superior es vim asserre, neque quia potes, extorquere, sed quia tibi per vires licet, exere justitiae opera; nam in quo nulla tibi datur facultas, in eo sane nullum tui erga Deum timoris atque obedientiæ specimen exhibebis: sed in eo quod cum transgredi possis, non transgrederis: si vero quæ pauperibus eripiusti, ea in pauperes erogas, præclarius tecum ageretur, si neque raperes, neque dares. Neque animi beneficia ab iniquo quæstori in pauperes collata, Deo grata acceptaque sunt: neque qui rapinis bujuscemodi abstinet, laudandus est, si de suo neminem juverit. De his enim qui injuste possident, atque dona offerre Deo aggrediuntur, scriptum est: *Sacrificium impiorum, abominatio zoram Domino*⁵⁴. De his autem qui nulla misericordia permoventur, *Qui obturat suas aures, ne pauperem exaudiat, ipse etiam invocabit, neque erit qui exaudiat*⁵⁵. Propterea monet et hortatur Parcemia: *Honora Dominum de laboribus tuis iustis: et primitias illi offer de tuis fructibus iustitiæ*⁵⁶. Si enim ex iniquitate et rapina quædam oblaturus es Deo, præstantius esset neque talia possedisse te unquam, neque ex his offerre. Pulum enim donum evehet precem, ut scriptum est: *Preces eorum qui recte sunt corde, acceptæ sunt apud ipsum*⁵⁷. Et rursus si possidens e justis laberibus non obtuleris Deo oblationes, quibus alantur pauperes, imputabitur tibi in rapinam: ut per prophetam Malachiam ait Deus: *Primitia et decima vestrae vobiscum sunt, et eris in domibus vestris direptio*⁵⁸. Quid igitur tuas divitias coinquinas, o homo, iniqua lucra his superaddens? Quid abominabilem facis oblationem tuam ex iustitia, dum id offerre tentas cuius nomine alterius pauperis miserturus es? ejus misereare quem injuria afflicis, in hunc summa uter-

φορὰς ὑποδέχεσθαι. Εἰ δὲ ἐπείθεσθε τῷ Κυρὶ, τις χρεῖα τῶν λόγων τούτων; Διαβεῖτε γάρ, ὅτι, παρ' ὧν οὐκ ἀπειλεῖτε λαβεῖν. "Οταν γέρ παρὴ παρέχειν μέλλης (2) διὰ τὸν Κύριον, τὸ εἰδὸν εἰς δῶρον ἔστι καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν, δὲ τὴν ἀντιποτίαν τῆς ἀπολήψεως· δάνεισμα δὲ, δὲ τὴν μεταλοδωρεὰν τοῦ Δεσπότου, τοῦ ἀποτινύντος ὑπὲρ εἰτοῦ· δις μικρὰ λαδῶν διὰ τοῦ πάνητος, μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδίδωσι. Σκοπεῖτω τοίνυν τοὺς ίδιους πάρα τῶν πλουτούντων ἔκαστος, ἐξ ὧν ἀναφέρουν δῶρα μέλλει Θεῷ, μή τὸν πάνητα κατεδυνάστευσε, μή τὸν ἀσθενέστερον ἐδίάστατο, μή τὸν ὄποκείμενον αὐτῷ πλεονέκτηκεν, ἔξουσιᾳ χρώμενος ἀντὶ δικαιούσης. Τὸ δίκαιον γάρ καὶ τὴν λαθητηταν κελευσμένη φύται τοῦ πρὸς τοὺς δούλους (3). Μή γάρ δὲ κρατεῖ, βιάζου· μηδὲ δὲ δύνασαι, πλεονέκτει· ἀλλ' ἡ πάρεστι σοι τὰ τῆς ἔξουσίας, δεῖξον τὰ τῆς δικαιούσης. Οὐ γάρ ἐν φῷ μή δύνασαι, παρέξις τὴν ἀπόδεξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς καὶ τοῦ φεύγου· ἀλλ' ἐν φῷ παραδῆναι δυνάμενος, οὐ παραβαίνεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων, πίνει δίδωσι, κάλλιον ἥσθια μήτε ἀρπάζων μήτε διάδει. Ούτε γάρ εἰς ἀδίκων κερδῶν εὐεργεσία πρὸς τὸν δέκμενον δεκτῇ παρὰ Θεῷ, οὗτος δὲ τῶν ἀδίκων ἀπράγματος, εἰ μηδὲν μεταδοκή τὸν ταῦτα. Περὶ μὲν γάρ τῶν ἀδικούντων, καὶ δῶρα θεῷ προφέρειν ἐπιχειρούντων, γέγραπται· Θυσία δούλων, βδέλυγμα Κυρίῳ· περὶ δὲ τῶν μὴ δικαιοῦνται στήτος, καὶ αὐτὸς ἀπικαλέστευται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ δικαιούσων. Διὰ τούτο ή Παροιμία συμβολεῖται· Τίς τὸν Κύριον ἀχθεῖ σῶν δικαιωτῶν πάρων, καὶ ἀσφαλῶν αὐτῷ ἀχθεῖ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. Εἰ τῷρες εἰς ἀδίκιας καὶ ἀρπαγῆς μέλλεις προσφέρειν τῷ φεύγοντι κάλλιον μήτε κτήσεσθαι τοιαύτη κτήσην, μήτε προφέρειν εἰς αὐτῆς. Καθαρὸν γάρ δῶρον ἀνοίξει τῷ εὐχήν (4), ὃς γέγραπται· Εὐχαῖς κατευθύντων, δεκταῖς παρ' αὐτῷ. Καὶ πάλιν, εἰ κτώμενος τὸ δίκαιον πόνων μή προσφέροις Θεῷ προσφορὰς ἀγέντρεφονται πένητες, ἀρπαγὴ λογισθήσεται σοι, κατὰ φησι διὰ τοῦ προφήτου Μαλαχίου ὁ Θεός· Αἱ ἀσφαλῖαι καὶ τὰ ἀπικαλέστατα ὑμῶν μεθ' ὑμῶν εἰσὶ, καὶ έσται η διαρραγὴ ἐν τοῖς οἰκοῖς ὑμῶν. Τι τοῖν μολύνεις τὸν σαυτοῦ πλούτον, ἀνθρώπα, ἀπειάτην αὐτῷ τὰ μὴ δίκαια κέρδη; τι βδελυκτὴν ποιεῖ τὸν σαυτοῦ προσφορὰν, εἰς ἀδίκιας προσφέρειν ἐπιχειρῶν, ἐν φῷ μέλλεις ἔτερον πτωχὸν ἔλεεν; Εἰσὶν ἐλέησον δὲ ἀδίκεις· εἰς τούτον κατάρρησον τῇ φιλοθρητωπίᾳ· τούτῳ χάρισαι, καὶ πληρώσεις εἰσον μηδὲ κρίσεως. Οὐ γάρ κοινωνήσει πλεονεξίᾳ Θεῷ, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπακτῶν κοινωνὸς δὲ Κύριος· οὐδὲ δὲ διδύνετος τρέφειν τοὺς πένητας, ἢμέν κατέλιπε τρέ-

⁵³ Luc. vi, 35. ⁵⁴ Prov. xv, 8. ⁵⁵ Prov. xxi, 13.

⁵⁶ Prov. iii, 9. ⁵⁷ Prov. xv, 8. ⁵⁸ Malach. iii, 8.

(1) Uterque codex indicat sermonem *De elemoynâ et iudicio*. Homiliam illam post Matthæum de uno edimus ad calcem tomî tertii hujus editionis, col. 1735.

(2) Μέλλης. Codex Regius melioris notæ μέλλεις,

[minus recte.]

(3) Δούλους. Idem codex διμοδούλους.

(4) Τὴρ εὐχήτρ. Sic ope ejusdem codicis emendavitius vulgataam lectionem τὴν φυχήν. Moris legendum videtur τρέφωνται.

φειν αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλάνθρωπον καρ-
ποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν, εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν.
Ἐλεημοσύνη ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐκ κατάρας
εὐλογία, οὐδὲ ἐκ ὄχαρύων εὐεργεσία. Κενοδοξεῖται τὰ
τοιαῦτα, καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐπαίνους, οὐ πρὸς
τὸν ἐπιτιν τὸν ἐκ Θεοῦ. Ἔάν γάρ, ὡς Θεοῦ τὴν ἐλεη-
μοσύνην ὀρῶντος, ποιῆς αὐτήν, φυλάξῃ μὴ ποιεῖν ἐκ
πλεονεξίας, εἰδὼς ὅτι τὸν ἐπόπτην Θεὸν οὐκ εὑφραί-
νεις. Οὗτως οὖν ἐλεημοσύνην ποιῶμεν, ἵνα ἀπολάδω-
μεν παράθεού· ἀποδίδωσι δὲ ὁ Θεὸς ἐκείνοις, οὓς ἐπαι-
νεῖ, ἐπιτιν δὲ πλεονέκτην οὐδένα. Μή πλανᾶσθε·
οὐκ ἔλλως ἀποδέξεται Χριστὸς τὰς εἰς τοὺς πιστο-
χὸν φιλοτιμήσεις, εἰ μὴ λυθείεν αἱ κατὰ τῶν ἀδι-
κηθέντων πλεονεξία. Οὗτως δὲ Κύριος ἀπεδέξατο τοῦ
Ζαχαρίου τὴν ὀρθότητα, καὶ ἑψή. Σήμερον σωτηρίᾳ
τῷ οἰκῳ τούτῳ ἀγέντετο· διὰ προθέμενος ἀποδοῦναι
τετραπλάσιον, εἰ τι ἐσυκοφάντησεν, οὕτως τῶν ὑπο-
λειπομένων χρημάτων τὰ ἡμίση πτωχοῖς ἀπεμέρι-
σεν. Ἡδει γάρ διὰ Χριστὸν ὑποδέξασθαι βούλεται.
Δῶμεν τοιγαροῦν ἐξουτίαν, ἀδελφοί, ὑπερχεθῆναι
βούλομένων πρὸς τοὺς δεομένους τῷ πλούτῳ· μή
παραδράμωμεν τοὺς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἐτί καὶ νῦν
κειμένους Λαζάρους· μηδὲ τῶν φυιχῶν τῆς ἡμετέρας
εραπέδης ἀρκούντων αὐτοῖς εἰς κόρον βασκήνωμεν,
μηδὲ τὸν ἀνήμερον ἐκείνον ζηλώσαντες πλούσιον,
πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τῆς γεέννης φλόγα μετέλθω-
μεν. Ἐπει πολλὰ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ δεηθῆσό μεθα-
τὸς, πολλὰ δὲ ἐκάστου τῶν βεβιωκότων καλῶς·
οὐδὲν δὲ ἔσται κέρδος ἡμῖν τῆς βοῆς. Ἀδελφὸς γάρ
οὐ λυτρώσεται ἀνθρωπος; Ἐρεὶ δὲ
ἐκαστος ἐκείνων ἡμῖν κεκραγώς· Μή ζήτει φιλ-
ανθρωπίαν, ἢν αὐτὸς ἐφ' ἔτέρων ἡγνόσας, μηδὲ
βούλοι λαβεῖν οὕτω μεγάλα, σὺ τῶν ἐλαστόνων φε-
σάμενος· ἀπόλαυε τούτων ὥν ἐν τῷ βίῳ συνέλεξας.
Δάκρυς νῦν, ἐπειδὴ τότε δακρύοντα τὸν ἀδελφὸν ὅρῶν
οὐκ ἡλέτας. Ταῦτα ἐροῦσι, καὶ δικαίως, ἡμῖν. Δέ-
δουκα δὲ ἐγώ, μή καὶ πικροτέροις ἡμᾶς τούτων βά-
λωσι; (1) ἥμασιν, ἐπειδὴ καὶ νικῶμεν ἐκείνον, ὡς
ἴστε, τῇ πονηρίᾳ τὸν πλούσιον. "Οτι κόλακες μὲν καὶ
παράστοι, μετὰ τὸ λαμπρῶς ἁστιαθῆναι παρ' ἡμῖν, μόλις
ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθεγγόμενος, ἀποστρέψθετα, μετὰ
τουποδῆς ἀποτρέχομεν, ὕστερον δεοικότες, μή καὶ τῆς
δυσπραγίας αὐτῆς ἐκ τοῦ σχολαίτερον βαδίσαι μετά-
σχωμεν. Καὶ εἰ μὲν εἰς τὴν νεύσοι τὴν συμφορὰν
αἰσχυνόμενος, ὑποκρίσεως εἶναι λέγομεν ἔργατην
αὐτόν· εἰ δὲ μετὰ παρθησίας προσθέμοις διὰ τὸ βαρύ
τὸν λιμοῦ κέντρον ἡμᾶς (2), ἀναιδῆ πάλιν καλούμεν
καὶ βίαιον. Καὶ εἰ μὲν τύχοι καλυπτόμενος ὑγιέστιν
ἔσθιμας δεδωκότος τινᾶς, ὡς διπληγτὸν ἀπελαύνο-
μεν, καὶ δύνυμεθα προσποιεῖσθαι πενταν αὐτὸν· εἰ

A re humanitate, huic gratificare, et adimplebis
misericordiam cum judicio. Neque enim Deo ulli
est cum avaritia communicatio; neque ullum est
Domino cum prædonibus et rapacibus commer-
cium. Neque pauperes nobis enutriendos reliquit,
quod eos alere non possit: 491 sed justitia at-
que humanitatis uberem a nobis fructum efflagi-
tans, eos summo suo in nos beneficio nobis com-
mendavit. Eleemosyna ab injustitia non existit,
neque a maledictione benedictio, neque ex lacry-
mis beneficia. Inanis gloria sunt ista, atque lau-
dem humanam, non divinam venantur. Si enim,
ut Deo inspectore, eleemosynam facias, caveo ne
eam ex alienorum usurpatione facias, non igna-
rus te hac ratione speculatori Deo non placere.
B Sic igitur eleemosynam faciamus, ut a Deo post-
ea eam recepturi. Reddit enim Deus illis quos
laudat; rapacem vero neminem laudat. Ne de-
cipiamini: non aliter Christo accepta erunt no-
stra in pauperes beneficia, nisi prius alienis in-
juria ablatis penitus exsolvamus. Sic enim Do-
minus gratiam habuit Zaccæi probitatem: ac di-
xit, *Hodie salus domui huic facta est*⁴⁹²; quia
cum instituisset quadruplum reddere, si quid de-
fraudasset, postea pecuniarum quas reliquas ha-
bebat, dimidium pauperibus dabat. Sciebat enim
quid sit Christum recipere. (3) Enimvero, fratres,
divitiis effundi in egenos cupientibus per nos li-
ceat; ob oculos nostros hodieque jacentes Lazaro-
ros ne prætereamus, neque eis mensæ nostræ
micas, quæ ad ipsos saturandos sufficiunt, invi-
deamus, nec immitem illum divitem iimitati, ad
eandem atque ipse gehennæ flammam veniamus⁴⁹³.
Nam multum quidem tunc Abramum rogabi-
mus, multum etiam quoscunque, qui vitam suam
probe transegerint: sed lucrum nullum ex nostro
clamore consequemur. Frater enim non redi-
mit, redimet homo⁴⁹⁴? Unusquisque autem illorum
clamans dicturus nobis est: Commiserationem
quam ipse erga alios ignorasti, ne quereras: ne-
que velis accipere adeo magna, qui minorum
parcus fuisti: fruere his quæ in vita collegisti.
Lacrymare nunc, siquidem lacrymantem tunc
fratrem videns, non es misertus. Hæc dicent no-
bis, nec injuria. Imo vereor ne nos impelant
acerbioribus etiam verbis, cum vincamus illum,
ut scitis, improbitate divitem. Nam assentatores
et parasiti (4), postquam splendide apud nos epu-
lati sunt, manus etiam pretiosis munieribus ple-
nas referunt; et discunt ex nobis, esse sibi utilius
proseQUI talia et efficere quam virtutem co-
lere. Quod si in nostrum conspectum pauper ve-
nerit, qui vix etiam præ fame loquatur, aversa-
mur, festinanter transimus, quasi veriti, ne si

⁴⁹¹ Luc. xix, 9. ⁴⁹² Luc. xvi, 20 sqq. ⁴⁹³ Psal. xlvi, 8.

(1) Βάλωσι. Uterque codex βαλοῦσι (perperam).

(2) Κέντρον ἡμᾶς. Sic uterque codex atque ipse etiam Basili contextus. Editi κέντρον, ἡμᾶς.

(3) Ex hom. Quid mundanis adhærendum nou-
sit, 168.

(4) Ibid., 169.

etiam lentius gradiamur, ejusdem miseria efficiamur particeps. Et, si in terram oculos, calamitate pudorem ei inquietente, dimiserit, eum hypocrisis dicimus artificem; si vero libere ac considerenter, fame graviter extimulatus, asperxerit nos, e contrario impudentem appellamus ac violentum. Et, si opertus sit integris vestibus ab aliquo acceptis, quasi inexplicabilem repellimus, ac juramus paupertatem ab illo simulari; si vero panniculis putridis amiciatur, rursus abigimus uti male olentem. Et quamvis Conditoris nomen precibus admisceat, ac similes ærumnas indesinenter a nobis deprecetur, tamen immisericordem voluntatem flectere non potest. Quapropter item illum Lazari despectorem combussit, reformato. Quod quidem ne eveniat, misericordiam comparemus, ut et æterna bona consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DIVITIIS ET PAUPERTATE.

B

SERMO V.

1. (1) Putei bausti melius scaturiunt, sic et divitiae, si stabiles sint, nihil prosunt; si moveantur et transferantur, communem utilitatem promovent ac fructum ferunt. Ac mirari quidem mihi subit, quomodo post superfluum et inutilem sumptuum excitationem, (2) cum in sexcentos usus distractæ divitiae redundant adhuc, in terra detruduntur a possidente, et in abditis locis asservantur. Papæ postquam innumeris excogitatis modis aurum absumere non potuit, tunc illud sub terra occultavit. (3) Videtur autem mihi vitium animæ divitis, hellionum vitio simile, qui malunt præ ingluvie disruppi, quam reliqui quidquam impertiri gentibus. (4) Talis erat ille in Evangelio dives. Astabant qui animam ejus repeterent, et ille secum disserebat de alimentis. Hac ipsa nocte abripiebatur, et ad multos annos rerum possessionem animo sibi fingebat. (5) Insania ingens! dum quidem aurum in metallis erat, terram scrutabatur: cum autem jam in propatulo est, rurus illud in terra abscondit: deinde aurum desodienti evenire arbitror, ut et cor suum simul desodijat. Nam, inquit, ubi thesaurus tuus, ibi et cor ⁴⁴. (6) Age, igitur, o dives, divitias varie dispensa, noli magno vendere, cave exspectes annonæ charitatem ad horrea aperienda; ne famem auri causa, ne inediam communem ob privatam opum tuarum copiam operiere. Noli fieri capuo humanarum calamitatum; ne iram Dei occasio nem feceris aggerendæ pecunia. Tu enim aurum quidem respicias, sed fratrem tuum non respicias;

⁴⁴ Matth. vi, 21.

- (1) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 48.
- (2) Ex hom. in *divites*, 54.
- (3) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 45.
- (4) Ibid.
- (5) Ex hom. in *divites*, 54.

A δὲ σκεπάζοιτο οσηπόσι φαλίοις, ἀς διδωδότα ταῦν διώκομεν. Καὶ ούτε τὸ τοῦ κτίσαντος δυνατα ταῖς ἵκετηρίαις ἐκείνος ἀναμιγνὺς, ούτε τὸ (7) μὴ τοιούτοις πάθεσι περιπεσεῖν ἡμᾶς ἔξορχῶν συνεχῶς, δύναται τὴν ἀνελή κάμψαι προσάρεστιν. Διὰ ταῦτα δηροῦμας βαρύτερον τῆς γέννητης τὸ πῦρ, ἥπερ ἐκείνος διὸν Λάζαρον ὑπεριδῶν πλούσιον. Ἰνα δὲ μὴ τοῦτο γένηται, τῷ ἐλέφῳ τὸν ἔλεον προσκτησώμεθα, δπας καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, φή δέ καὶ τὸ χράτος σὸν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gehennæ ignem graviorem quam qui 492 dividit item illum Lazari despectorem combussit, reformato. Quod quidem ne eveniat, misericordiam comparemus, ut et æterna bona consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

ΠΕΡΙ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΕΝΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Ε'.

1. Τὰ φρέατα εξαντλούμενα, εὑρούτερα γίνεται· καὶ πλούτου τὸ μὲν στάσιμον, δχρηστὸν· τὸ δὲ κινούμενον (8) καὶ μεταβαλόν, κοινωφελές τε καὶ ἔκαρπον. Καὶ θαυμάζειν μοι ἔπεισι, πῶς μετὰ τὴν περιπτήσην καὶ δχρηστὸν τῶν ἀναλωμάτων ἐπίνοιαν, ἐπιδῶν εἰς μυρία διασπασθεὶς δι πλούτος ἔτε περισσεῖ, κατὰ γῆς ὀθεῖται παρὰ τοῦ ἔχοντος, καὶ ἐν ἀποφῆτοις φυλάσσεται. Βαβαὶ! δτε οὐκ ἡδυνήθη ταῖς μυρίαις ἐπινοίαις ἐκδαπανῆσαι τὸν πλούτον, τότε αἴτοι εἰς τὴν γῆν ἀπεκρύψατο. Καὶ δοκεῖ μοι τὸ πάθος τῆς τοῦ πλουσίου ψυχῆς τῷ τῶν γαστριμάργων προσεικέναι, οἱ διαρράγηναι μᾶλλον ὑπὸ λαιμαργίας αἰροῦνται, ή τι τῶν λεψάνων μεταδοῦναι τοῖς ἐνδέσσι. Τοιοῦτος δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ πλούσιος. Παραστησαν οἱ τὴν ψυχὴν ἀπαίτουντες, κάκεινος περιβρωμάτων τῇ ψυχῇ διελέγετο. Ταύτη τῇ νυκτὶ παρελαμβάνετο, καὶ εἰς ἦτη πολλὰ τὴν ἀπόλαυσιν ἐφατάσθη. Μανία δεινή· ἔως μὲν ἐν μετάλλοις ἦν δι χρυσὸς, ἀνηρεύνα τὴν γῆν· δτε φανερὸς ἐγένετο, πάλιν αὐτὸν ἐν τῇ γῇ ἦφαντει. Εἰς' οἷμαι συμβανεῖν τῷ κατορύσσοντι τὸν πλούτον, συγκατορύσσειν καὶ τὴν καρδίαν. "Οκου γάρ δ θησαυρός σεν, φησιν, δκεὶ καὶ η καρδία. Δεῦρο οὖν, ποικιλος διάθου τὸν πλούτον, ὃ πλούσιε. Μή βαρύτιμος ἐστι· μὴ ἀνάμενε σιτοδέλιν, ίνα διολέξῃς σιτοδοχεῖα· μὴ λιμὸν ἐκδέχου διὰ χρυσὸν, μὴ κοινὴν ἐνδειαν δι' εἰς πορίαν ίδειν. Μή γίνου κάπτηλος συμφορῶν ἀνθρακίων· μὴ τὴν δργήην τοῦ Θεοῦ καιρὸν ποιήσῃς, περιουσίας χρημάτων. Σὺ γάρ πρὸς μὲν τὸν χρυσὸν ἀποβλέπεις, τὸν δὲ ἀδελφὸν σου οὐ προσοβλέπεις· καὶ τοῦ μὲν νομίσματος ἐπιγινώσκεις τὸ χάραγμα,

(6) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 46.

(7) Τό. Forte τῷ. Εδίτ.

(8) Κιρούμερον. Sic uterque codex et Basiliū contextus. Editi κοινούμενον.

καὶ τούς δοκίμους διαχρίνεις τὸ κίβδηλον, τὸν δὲ ἀδελ-
φὸν παρὰ τὴν χρείαν παντελῶς ἀγνοεῖς. Καὶ τῇ μὲν
εὐχροά σε τοῦ χρυσοῦ ὑπερήδης, δος δὲ σοι ἀκο-
λουθεῖ τοῦ ἔνδεος ὁ στεναγμὸς, οὐ λογίζη.

et numismatis quidem notam agnoscis, et a sincero adulterinum discernis, fratrem vero tempore necessitatis prorsus ignoras. Ac nitidus quidem auri color valde admodum te oblectat, sed quot et quanti egenorum gemitus te prosequantur, non reputas.

2. Καὶ τίνα, φησίν, ἀδικῶ, συνέχων τὰ ἐμαυτοῦ; Ποιά, εἰπὲ μοι, σαυτοῦ; πόθεν αὐτά λαβὼν εἰς τὸν βίον εἰσήγεγκας; "Ποτέρ οὖν εἴ τις ἐν θεάτρῳ θέαν καταλαβὼν, είτα ἔξειργοι τοὺς ἐπιδότας, ἕδοις ἑαυτοῦ κρίνων τὸ κοινῶς πᾶσι κατὰ τὴν χρῆσιν προκείμενον· τοιούτοι εἰσὶ καὶ οἱ πλούσιοι. Τὰ γάρ κοινὰ προκατασχόντες, ἕδια ποιοῦνται διὰ τὴν πρόληψιν. Ἐπει τοὶ πρὸς παραμυθίαν τῆς ἑαυτοῦ χρείας ἔκαστος κομιζόμενος, τὸ περιττὸν ἡψεῖ τῷ δειμάνῳ, οὐδεὶς μὲν ἀνὴρ ήταν πλουσίος, οὐδεὶς δὲ ἐνδέκτης. Οὐχὶ γυμνὸς ἔξεπεσας τῆς γαστρός; οὐ γυμνὸς πάνι εἰς τὴν γῆν ὑποστρέψεις; Τὰ δὲ παρόντα σοι πάθεν; Εἰ μὲν ἀπὸ ταυτομάτου λέγεις· ἄθεος εἶ, μηδὲν γωρίων τὸν κτίσαντα, μηδὲν χάριν ἔχων τῷ δεδωκτῷ εἰ δὲ δομολογεῖς εἶναι παρὰ Θεοῦ, εἰπὲ τὸν λόγον ἡμῖν δι'. δι' Ἐλαδες. Μή ἀδικος δ θεδς, δ ἀγίστως ἥμιν διαιρῶν τὰ τοῦ βίου; Διὰ τί τοι μὲν πλουτεῖς, ἐκείνος δὲ πένεται; "Η πάντως ἵνα καὶ σὺ χρηστότητος καὶ πιστῆς οἰκονομίας μισθὸν δέξῃς, κάκείνος τοὺς μεγάλους ἀθλοὺς τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ. 'Αλλ' ἀντικαίος δ πλοῦτος διὰ τοὺς παιδας. Εὐπρόσωπος ἀπρομήτη πλεονεκτας αὐτη. Τοὺς γάρ παιδας προβάλλεσθε, τὴν δὲ καρδίαν πληροφορείτε. Μή αἰτιώ τὸν ἀναίτιον· ίδιον ἔχει Δεσπότην, ίδιον οἰκονόμον· παρ' οὐ (1) τὴν ζωὴν ἐδέξατο, παρ' αὐτοῦ τὰς ἀφορμάς ἀναμενέτω τοῦ βίου. Μή τοις γεγαμηκόσιν οὐκέτιράφη τὰ Εὐαγγέλια; Εἰ θέλεις τέλειος εἰλαιοῦ, κάλησθε σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς. 'Οτε γέτεις παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐπαίδιαν, διε της γενέσεις παιδῶν πατήρ, δρα προσετίθεις τοῦτο, Δός μοι τέκνα, ίνα παρακούσω τῶν ἐντολῶν σου; δός μοι τέκνα, ίνα μηδὲν φθάσω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Τίς δὲ καὶ ἐγγυητῆς ἔσται τῆς τοῦ παιδὸς προαιρέσεως, διτε εἰς δέον χρήσεται τοῖς δοθεῖσι; παλλοῦς γάρ δὲ πλοῦτος, θυπρέτης ἀκολαστίας ἐγένετο. 'Ορα οὖν, μηδὲν μυρίων πόνων τὸν πλοῦτον ἀθροίστε, ὅλην ἀμαρτημάτων ἐτέρους παρασκευάσης, εἰτα ἡρεθῆς διπλᾶ τιμωρούμενος, ὃν τε αὐτὸς τὸ δίκησας, ειτε ὃν ἔτερον ἐφωδίασας. Οἱ μὲν γάρ παιδεῖς παρὰ γονέων μηδὲν δειξάμενοι, ἔαυτοῖς πολλάκις οἰκους ποιήσαν. ή ψυχὴ δὲ παρὰ σοῦ ἐγκαταλειφθεῖσα, παρὰ τίνος ἐλεγθήσεται; Τί τοινυν τοσούτον ἐπτόναι περὶ τὸν γρυπόν;

ius accepta bæreditate, plerumque sibiipsis domos pararunt: at tuæ animæ, si eam semel negligas, quis miserebitur? Quid igitur tanto anni desiderio afficeris?

3. Τίς καλλωπισθή τηνυνήθη μίλαν ήμέραν τῷ βίψιονειν; ; τινος ἐφείσατο θάνατος διὰ τῶν πλούτων; ; τίνος ἀπέσγυετο γόσσας διὰ τὰ γορήματα; ; "Εώς

(3) Ex-hom. in digits 59

{3} EX HOM.
{4} Ibid. 60

{4) Ibid., 60.
 {5) Ibid., 59.

abstinuit morbus causa pecuniarum? Usquequo aurum, animarum laqueus, mortis hamus, peccati illecebra? Quousque divitiae belli causa, quibus constantur arma, quibus accidunt gladii, propter quas cognati ignorant naturam: fratres oculis cædem spirantibus sese invicem conspicunt? quis est mendacii pater? quis falsæ scripturæ opifex? quis parens perjurii? Nonne divitiae? nonne earum studium? Quid facitis, o homines? quis vobis, quæ vestra sunt, in insidias vertit? Absit enim ut pecunia datae sint ad malorum incitamentum. Redemptio sunt animæ. Absit enim ut occasio sint exitii. (1) Etenim si divitiae adminicula sunt ad injustitiam, miserabilis est dives: sin autem inserviunt virtuti excollendæ, nullus est locus invidiæ, cum earum communis utilitas omnibus proponatur. (2) Propterea par est absentes non desiderare divitias; si vero ad sint, non magis ipsarum possessione gloriari, quam scientia easdem dispensandi. Nam præclarum est illud Socratis, qui divitem quemdam vi rum magnopere de pecuniis superbientem non prius admiraturum se dixit, quam ipsa rei experientia didicisset eum iis uti nosse. (3) Nam divitiae ac bona valetudo sæpenumero peccati admittantur, his qui horum utroque abutuntur.

(4) Sed horum nihil unusquisque nostrum cogitat; verum hominem videns necessitate pressum, genibus provolatum ac supplicem, ecquid non humile facientem, ut vel senore medeatetur inopæ, non tamen ejus miseretur adversa præter meritum fortuna utentis; sed inflexible stat, et implacabilis, jurat, ac sibi male precatur nisi prorsus indiget, ac ipse etiam circumspiciat num quem mutuo dantem inveniat, ac fidem faciens mendacio per juramenta, perjurium ceu malum quemdam et adventitium inhumanitatis quæstum acquirit. Sed ubi qui mutuum quærerit, meminit fenoris, et nomen pignoris protulit, tunc demissu supercilie subridet, atque paternæ amicitiae refricat memoriam, ac familiarem et amicum appellat. Et videbimus, inquit, sicubi quidquam recondatur argenti apud nos. Depositum utique vir amicus nobis quæstus ergo concredidit. Verum ille graves usuras mutuæ pecuniae exigit: sed nos profecto aliquid remitteremus, et minori daturi sumus senore. Talia confingens, verbisque ejusmodi blanditus misero ac lenocinatus, ubi illum syngraphis obstrinxit, atque, præter urgenter inopiam, libertatem etiam viro abstulit, abit. Quid agis, miser? pecuniasne et quæstum ab indigenè postulas? Si te diuinem posset

A πότε χρυσὸς, τῶν ψυχῶν ἡ ἀγχονή, τοῦ θεατῶν ἡ δηκιστρὸν, τὸ τῆς ἀμαρτίας δέλεαρ; Ἐντὶ πλοῦτος, ἡ τοῦ πολέμου ὑπόθεσις, δὲ ὁ ἀποτέλεσμα ἔφη, δι' ὃν συγγενεῖς ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν, καὶ ἀδελφοὶ κατ' ἀλλήλων φονικὸν βλέπουσι; Τίς ἐστιν ὁ φεύγουσας πατήρ; τίς ὁ πλαστογραφίας δημιουργός; τίς ὁ τὴν ἐπιορχίαν γεννήσας; Οὐχ ὁ πλοῦτος; ὃς ἡ περὶ τοῦτον σπουδὴ; Τί πάσχετε, ὡς ἀνθρώποι, τίς ὁμὴν τὰ διμέτερα εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐπισκοπὴν περιστρέψε; Μή γάρ ἐφόδια κακῶν ἐδόθη τὰ γρήματα, λύτρον ψυχῆς; μή γάρ ἀφορμὴ ἀπολέσεις; εἰ μὲν γάρ ἐφόδιον πρός ἀδικίαν ὁ πλοῦτος, ἐλεεῖς ἡ πλούτων· εἰ δὲ ὑπηρεσία πρός ἀφετήν, οὐκ ἔχωραν ἡ βασκανία, κοινῆς τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὀψελεῖς ἀπαστοροειδῆς. Διὰ τούτο προστήκει ἀπόντα τὰ μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος, μή τῷ κεκτηθεῖ μᾶλλον φρονεῖν, ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν διατίθεσθαι. Τὸ γάρ τοῦ Σωκράτους εὐ ἔχει· δέ, μέγα φροντίς πλουσίου ἀνδρός ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐδὲ πρότερον αἴτον θαυμάσειν ἔφη, πρὶν ἀν καὶ δις τοῖς κεχρῆσθαι τοῖς επίσταται πειραθῆναι. Οὐ γάρ πλοῦτος καὶ ὁ ὄγκος, ὑπηρεσία πολλάκις πρός ἀμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἐκάστῳ γίνεται. Πεντέ μετὰ ἀληθείας (6), πάστος ἀπολαύσεως τοῖς οὐρανοῖς τιμιωτέρα.

(4) Paupertas autem cum veritate, possessione

C 4. 'Αλλ' οὐδὲν τούτων ἔκαστος ὑμῶν ἔννοει· εἰ δὲ τὸν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἀνδρὰ κατακυρτόμενον, πρὸ τῶν γονάτων ἰκετεύοντα, τί οὐ ποιοῦντα ταπεῖν, ἵνα καὶ δανεικὸν τὴν ἀπορίαν παραμυθίσται, οὐ ἐλεεῖ παρ' ἄκιν πράττοντα· ἀλλ' ἀκαπτός ἐστιν καὶ ἀμελίκτος, ἐξομνύμενος καὶ ἐπαρώμενος εἴπει, ἢ μήτη ἀπορεῖν παντελῶς καὶ περισκοπεῖν καὶ εἰπεῖν εἰ τίνα εἴροι τῶν δανειζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ φεύδος διὰ τῶν δρκῶν, κακῶν παρεμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας, τὴν ἐπιορχίαν προστητάμενος. Εἰδὼν δὲ διητῶν τὸ δάνειον, τόκων μητροῦ, καὶ ἴσθηκας δυνομάσῃ· τότε καταβαλὼν τὴν δορίν, πρεμιδίσας, καὶ που καὶ πατρίδας φιλίας ἐμνήσθη, καὶ συνήθη εἶπε, καὶ φίλον· καὶ ὀψόμεθα, φροντίζου τοὺς τοῖς ἡμῖν ἀποκείμενον ἀργύριον. Τοιαῦτα κατασχηματίζομενος, καὶ τοιούτοις λόγοις ὑποσεβίνων καὶ δειλεῖς τὸν ἀθλιὸν, γραμματεῖοις αὐτὸν προσκαταδίταις, πρὸς τῇ καταπονούσῃ πενίᾳ δὲ τὴν ἐνεδέξιον τοῦ ἀνδρὸς ἀφελόμενος φέρετο. Τί ποιεῖς, δόλιε; γρήματα καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Εἰ πλουσιώτερὸν σε (7) ἀποφανεῖν ἐδύνατο, τι τοῦ παρὰ τὰς θύρας τὰς σάς; Ή τῆς συμφορᾶς! Τοι

(1) Ex hom. *De invidia*, 96.

(2) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 183.

(3) Ex hom. *in psal. I*, 92.

(4) Ex hom. *vii in Hexaem.*, 65.

(5) Ex hom. *in ps. XIV*, 107.

(6) Μετὰ ἀληθείας. Legitur in contextu Basili μετὰ αὐταρκείας ἀληθοῦς, εἰς τοῦτον necessarium copia.

(7) Πλουσιώτερὸν σε. Sic Basili contextas, ne illius multo quam editi nostri πλουσιώτερον οὐκ εἰσθῶσιν.

συμμαχίαν ἀλθών πολέμιον εὑρεν· ἀλεξιφάρμακα περὶ ἡτῶν, δηλητηρίεις (1) ἐνέτυχε. Δέον παραμυθεῖσαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν πτωχείαν, σὺ δὲ πολυτλασάζεις τὴν ἐνδειαν· ὥσπερ ἀνεὶ τις λατρῶν πρὸς κάμνοντας εἰσάλην, ἀνεὶ τοῦ εἰς ὑγίειαν αὐτοὺς ἐπαναγγεῖν, οὐ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείφαντον τῆς δινάμεως προσαφέλοιτο. Καὶ σὺ τούντν τὰς συμφορὰς τῶν ἀθλίων, ἀφορμήν πόρων ποιεῖ· καὶ ὥσπερ οἱ γεωργοὶ ὅμορους εὔχονται εἰς πολυπλασιασμὸν τῶν σπερμάτων, οὐτω καὶ σὺ ἐνδειας καὶ ἀπορίας ἀνθρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα καὶ σὺ ἐνεργὰ τὰ χρήματα γένηται.

5. Καὶ οὐ μὲν ζητῶν τὸ δάκνεισμα, μέσος ἀμηχανίας ἀπειλημένος, διται μὲν πρὸς τὴν πενίαν ἀπίδην, ἀπογινώσκει τὴν ἔκτισιν· διται δὲ πρὸς τὴν παρούσαν ἀνάγκην, κατατολμῷ τοῦ δανεισματος. Ὡς δὲ τὰ μὲν χρήματα ὑπορβεῖ, δὲ χρόνος προῖντον τοὺς τόκους ἔκατῷ συμπροσέγει· οὐ νῦκτες ἔκεινην ἀνάπαισιν φέρουσιν, οὐχ ἡ ἡμέρα φαιδρά, οὐχ ὁ ἥλιος τερπνός· ἀλλὰ δυσχεράντει τὸν βίον, μισεῖ τὰς ἡμέρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπειγομένας. Καὶ καθεύδῃ, ἐνύπνιον βλέπει τὸν δανειστὴν, κακὸν δναρ τῇ κεφαλῇ παριστάμενον· καὶ γρηγορῇ, ἔννοια αὐτῷ καὶ ἔρωτις ὁ τόκος ἔστιν. Ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν καὶ πρὸς τὸν δανειζόμενον· Πίλε θύσατα ἀπὸ σῶν ἀγγειών, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς· τουτέστι, μή ἐπ' ἀλλοτρίας πηγὰς βάδιζε, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λιθάδων σύναγε (2) σαυτῷ τὰς παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλκώματα, ἐσθῆτα, ὑποκύνιον, σκεύη παντοδαπά; ταῦτα ἀπόδου· πάντα προέσθαι κατάδεξαι, πλὴν ἡς ἐλευθερίας. Ἀλλ' αἰσχύνομαι αὐτὰ δημοσιεύειν, φησι. Τί οὖν, διτι μικρὸν ὑστερον ἀλλος αὐτὰ προκομίσει, καὶ ἀποκρύψει τὰ σὰ, καὶ ἐπ' ὄφθαλμοις οῖς ἐπειωγίζων αὐτὰ διαθήσεται; Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοιαῖς τὴν χρείαν παραμυθεῖνθαται, ἡ ἀθρώας ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις, θυτερον πάντων ὄμοιον τῶν προσδότων ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἔχεις δθεν ἀποδῆς, τί οὐχὶ τὴν παροῦσαν ἐνδειαν ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν διαλύεις; εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν κακῷ θεραπεύεις. Πένης εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλευθερος· δανεισάμενος δὲ, οὐτε πλουτίσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῆσῃ. Δοῦλος τοῦ διδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δοῦλος (3) μισθοφόρος, ἀπαράτητον. φέρων τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες λαδόντες ἡμεροῦνται· ὁ δανειστὴς λαμβάνων προσερθίζεται. Οὐ παύεται ὀλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεῖον ἐπιζητεῖ. Εάν δμνύῃς, ἀπιστεῖ· ἐρευνᾷ τὰ ἔνδον, τὰ συναλλάγματά σου πολυπραγμονεῖ. Ἐπὶ γαμετῆς καταισχύνει, ἐπὶ φίλων καθυδρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἀγχεῖ, κακὸν συνάντημα ἀστρεῖ, ἀδικώτων σοι κατασκευάζει τὸν βίον. Ἀλλὰ μεγάλη, φησιν, ἡ ἀνάγκη,

⁽¹⁾ Αηλητηρίοις. Sic Basilius contextus. Codex Regius 1992 habet δηλητηρίῳ. Editi δηλητήριον.

⁽²⁾ Σύνταγτ. Sic idem Regius codex et Basilius contextus. Editi συνάγαγτ. ⁽³⁾ Καὶ δούλος. Editi iterum addunt καὶ, sed hæc

A reddere, quid ad tuas januas quæsivisset? O rem miseram et calamitosam! Venit subsidiū quærens: sed hostem reperit; remedium dum requireret, in venena incidit. Officium tuum fuerat viri sublevare inopiam: at tu adauges egestatem; velut si quis medicus ægrotos invisens, cum eis debeat restituere sanitatem, econtrario vel exigua virium reliquias adimat. Tu igitur miserorum calamitates quæstus occasionem facis. Et sicut coloni ad seminum multiplicationem imbres exoptant: ita et tu egestates et inopias hominum optas, tibi ut quæstuosæ sint pecuniae.

B 5. Ac pecuniam quidem qui quererit senore, in mediis difficultatibus constitutus, cum respicit ad paupertatem, de solutione desperat; cum vero præsentem considerat egestatem, audax fit ad senus. (4) Sed cum sensum diffluant pecuniæ, tempusque progredieus secum senus advehit, non noctes ei requiem afferunt, non dies hilaris est, non sol jucundus, sed vitam moleste fert. Odit dies ad constitutum tempus festinantes. Quod si dormiat, videt feneratorem in somnis, malum somnium, capiti astantem: si vero vigilet, cogitatio ei et cura senus est. (5) Verum et ad eum qui senore accipit, dicere licet, *Bibe aquas de tuis vasis*[“], et de fontibus tuis, hoc est, ad alienos fontes ne accede, sed ex propriis laticibus tibi ipse vitæ solertia compara. Habes vasa ærea, vestem, jumentum, diversi generis supellectilem? Hæc vende: induc in animum omnia projicere præter libertatem. Sed me pudet, inquit, isthæc voce præconis subjicere. Cur igitur paulo post aliud ea exponet, tuorumque bonorum faciet auctionem, 495 et vili pretio ob oculos tuos vendet? Satius est, arte et industria paulatim necessitatem levare, quam alienis facultatibus subito elatum, deinceps omnibus simul bonis nudari. Si igitur habes unde solvas, cur præsentem egestatem hisce auxiliis non depellis? Sin solvendo non es, malum malo curas. (6) Pauper es nunc, sed liber. Argentum si senore sumpseris, non ditesces, sed libertate spoliabere. Qui pecuniam sumpsit senore, feneratoris servus est, imo servus stipendiarius, inexorabile exhibens ministerium. Canes accipiendo mansescunt, fenerator vero recipiendo irritatur. Non enim allatrare desinit, sed plura exposcit. Si juraveris, non credit. Quæ in ædibus babes, perscrutatur; tua diligenter indagat commercia. Præsente uxore, afficit te pudore, coram amicis imponit contumeliam; in mercatibus fauces constringit; malus est festo die occursum;

⁽⁴⁾ conjunctio deest in codice Regio 1992 et in contextu Basili.

⁽⁵⁾ Ex hom. in ps. xiv, 108.)

⁽⁶⁾ Ibid., 109.

⁽⁶⁾ Ibid.

vitam tibi reddit injucundam et intolerabilem. At A καὶ οὐδεὶς μοι πάρος χρημάτων ἔτερος. Τί οὖν τὸ δρέπαλος ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Τὸ νῦν δένος οὐχ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικρὸν ἀνεβαῖη τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Μή δανεισάμενος μὲν δρούλως ἔστη πέντε καὶ σήμερον, καὶ πρὸς τὸ ἐπεῖται καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλέσει τοι πτωχεύοντι· ἀφεστον γάρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκους ὑπειθώντος ἂν, οὐχ ἔστιν δές οὐ μέμφεται σου τὴν ἀδύολιαν. Ήμὲν βούλευεται πόθεν ἀποτίσεις. Ἀφ' ὧν λαμβάνεις; ἄλλ' οὐχ ἔξαρκει καὶ πρὸς τὴν χρεάν, καὶ τρὶς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ δή καὶ τοὺς τόκους λογίζει πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσούτον πολυπλασιασθήται; Οὐδεὶς τραύματα τραύμασι θεραπεύει, αὐτὸς κακῷ τὸ κακόν λαταί. Πῶς οὖν διατραφῶ, τητίν; Ἐχεις χείρας, ἔχεις τέχνην· μισθάρνεις, διακέπει πολλαὶ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλαὶ ἀφρομα. Άλλ' ἀδυνάτως ἔχεις; προσαΐται παρὰ τῶν κακτήματων. Ἅλλα αἰσχρὸν τὸ αἰτεῖν; αἰσχρὸν μὲν οὖν (4) τὸ δανεισάμενον ἀποτετελέν. Εἴτα οὐ μύρμηξ μὲν δάναται, μήτε πρασαῖτων, μήτε δανειζόμενος, διατρέψθαι· καὶ μᾶλισσαι τὰ λειψανα τῆς οἰκίας τροφῆς βασιλεῦσι χαρίζονται, οἵς οὔτε χείρας, οὔτε τέχνης ή φύσις δέδωκε. Σύν δὲ τὸ εὑμήχανον ζῶντος ὁ ἀνθρώπος, μίαν τῶν πασῶν μηχανῶν οὐχ εύρησεις τρὶς τὴν τοῦ βίου διαγωγήν;

B. (3) Dives es? argentum ne des senore. Pauper es? ne sume senore argentum. Etenim si locuples es, nihil tibi senore opus est: si nihil vero habes, non pendas usuras. Noli tuam ipsius vitam seræ penitentiae objicere. Hoc uno præstamus divitibus nos pauperes, curarum vacuitate: ac eos vigilantes ridemus ipsi dormientes, ac curis semper distentos et sollicitos, quieti et liberi. Debitor utique et pauper est, et curis multis anxius, et omni tempore cogitatione defixus, nunc quidem res suas æstimans, nunc vero domos sumptuosas, divitum agros, occurrentium vestes. Hæc si mea essent, inquit, tanti et tanti divenderem, atque liberarer 496 senore. Hæc ejus animo nocteque dieque incident. Januam si pulsaveris, irrepit sub lectum debitor. Velociter accurrit quis, et illius cor palpitat. Canis latrat: ille sudore disfluit, et anxietate corripitur, quaque via fugiat, conspicit. Dies præscriptus instat: anxiæ secum reputat quodnam dicturus sit mendacium, et quo conficto prætextu depulsurus a se sit creditorem. Quid te ipse bestiæ secundissimæ adjungis? Lepores aiunt simul et parere, et nutritare, et superfetare: sic pecuniæ feneratoribus simul et dantur ad pendendas usuras, et gignuntur, et pul-

C. 6. Πλούτος εἰ; μή δανείζου (5). Πένης εἰ; μή δανείζου. Εἰ μὲν γάρ εὐπορεῖς, οὐ χρῆσεις δανείζεις τοις εἰς εἰς τοις εἰς δανείζεις τοις δάνεισιν τῶν βίου εἰς ὑπερθερόδουλιαν. Βιν τοις διαφέρομεν τῶν πλουτούντων οἱ πένητες, τῇ ἀμεριμνίᾳ· καὶ καταγελῶμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων, αὐτὰς καθεύδοντες· καὶ συνεστώτων ἀει καὶ φροντίζοντων, αὐτὸς ἀγροντιστούντες καὶ ἀνειμένοι. Οὐ μέντοι διφειλῶν καὶ πένης ἔστι, καὶ πολυμέριμνος, καὶ σύννους πάντα τὸν χρόνον, νῦν μὲν τὴν ἐποχὴν οὐσίαν ἀποτιμώμενος, νῦν δὲ τὰς οἰκίας τὰς πάντεις, τὸν ἀγρὸν τῶν πλουσίων (6), τὰς ἐποχὰς τῶν ἐντυγχανόντων. Εἰ ταῦτα ἐμάτην, φρονίη, ἀποδίδομην τόσου καὶ τόσου, καὶ ἀπηλλασθόμην τούτου. Ταῦτα αὐτοῦ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐγκαθέζεται τῇ καρδίᾳ. Ἐάν τὴν θύραν πατήσῃς, δι χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην· σφοδρῶς εἰσέδραμες τοῦ τοῦ διεπάταξεν η καρδία· διλατεῖ δὲ κύων, οὐδὲ ιδρώτι φείται, καὶ ἀγωνίᾳ συνέχεται, καὶ περικοπή πόθεν φύγει. Η προθεσμία προάγει· μεριμνή· φεύσεται, πολὺν πλασάμενος πρόφροσιν τὸν δακτυλό διαχρούσεται. Τί πολυτόκῳ (7) θηρίῳ σεαυτὸν περιζευγνύεις; Τοὺς λαγῳόντας φασὶ καὶ τίκτειν δούλον, τρέφειν, καὶ ἐπικυνθεσθαι· καὶ τοῖς τοκογέννητοις

(1) Ex hom. in psal. xiv, 110

(2) Ibid., 111.

(3) Ibid., 110.

(4) Αἰσχρὸν μὲν οὖρ. Legitur in contextu αἰσχρότερον.

(5) Δανείζον. Nullus dubito quin legendum sit μή δανείζει, ne des senore, non vero, ne pecuniā sumas senore. Rationem enim addit Basilius, quia divites senore non indigent: qua voce non pecuniā mutuo

sumendam, sed mercedem ex collocata pecunia provenientem manifestum est designari. Deterrit ergo divites a pecunia in fenus collocanda. Legit archiepiscopus Turonensis, ita ut legendum contendimus.

— Vide notam nostram ad tom. I, col. 272. Ebor.

(6) Τῷρ πλούσιον. Codicum alter τῶν πλούσιον προξίτι agros.

(7) Πολυτόκῳ. Sic contextus. Edili nostri πλούτοις.

τὰ χρήματα διδοῦ καὶ δανείζεται, καὶ γεννᾶται, καὶ ὑποφύεται. Οὕτω γάρ εἰδέξεις καὶ τοῦ παρόντος μηδὲς ἀπηγέθης τὴν ἀργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθὲν, ἔτερον κακὸν ἐξέθρεψε, κάκαντες ἔτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἄπειρον. Τόκος γάρ, ὡς οἴμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν (1) τοῦ κακοῦ προστηρόμεναι· πόθεν γάρ ἀλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ὕδνας καὶ λύπας, διὸ ἐμποιεῖν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανειζομένων πέψουκεν. Ός γάρ τὴν ἀδεῖαν τῆς τικτούσης, κατεῖς ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέῳ παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἔχγονον. Τὰς ἔχθνας λέγουσται τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθιούσας εἰκτεσθεῖς· καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἰκους τῶν δρειλόντων εἰκαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ ρύεται· διὸ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον οὐ τίχεται ἀρχεται. Τῶν αἰδούμενών ἔκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀφίκηται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως σταταται· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντεὶ συμπαραύεται. Τὰ ζῶα παραδόντα τοῖς ἐκγένετοις (2) τὸ τίχεται, αὐτά τῆς κυήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγενόμενα τίχεται, καὶ τὰ ἀρχαῖα νεᾶσι. Καὶ ὑστερεὶ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ δὲ περιστάμενον ἐξαιροῦντες (3), καὶ πρὶν παντελῶς καθαρθῆναι δευτέραν τροφὴν ἐπεμβαλλόμενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετὰ δδύνης καὶ σπαραγμῶν οὗτω καὶ οἱ δανειζόμενοι, τόκους ἐκ τόκων μεταλαμβάνοντες, καὶ πρὶν ἐκκαθάρισαι τὰ πρώτα, δεύτερον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς ἀλλοτρίοις ἐναδρυόμενοι, ὑστερον καὶ τὰ οἰκεῖα ὠδύραντο. Ἄλλα πολλοὶ, φησί, καὶ ἐκ δανεισμάτος ἐπλούτησαν. Πλειοὺς δὲ, οἴμαι, καὶ βρόχων ἤψαντο. Σὺ δὲ τοὺς ἀπαγχαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαντήσεσιν (4) αἰσχύνην μὴ φέροντες, τὸν δὲ ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατριών ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισι; μὴ προσαφέλη καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν τοῦτῳ διατηρησον αὐτοῖς τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην, τὴν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες. Οὐδέτερις πενταν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτέ· δρλημα δὲ πατρῶν εἰς δεσμωτήριον ἀγει. Μὴ καταλίπῃς γραμματεῖον ὑστερεῖ πάραν πατρικὴν εἰς παιδαῖς καταβαίνουσαν καὶ ἐκχόνους.

7. *Πλούτος* γάρ, φησίν, ἔλατρός, μὴ προστιθεσθε καρδίας. Θαύμασον τὴν φωνήν. *Πλούτος*, φησίν, ἔλατρός φέρει. Ρευστὴ ἡ φύσις τοῦ πλούτου, κειμάρρου δξύτερον τοὺς ἔχοντας παρατρέχει· διλλοτε ἀλλον πέψυκε παραμειβεσθαι. Καὶ ὑστερεὶ ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος, ἐγγίζει μὲν τοῖς παρεστῶσι τῇ δηθῇ, διοῦ δὲ ἤψατο καὶ εὐθὺς ὑπεχώρησεν· οὗτω καὶ τὴν πλούτου εὐκολία δξτάτην ἔχει καὶ διλιθηρὸν τὴν παρουσίαν, καὶ ἀλλους ἐξ διλων πα-

A lulant. Nondum enim in manus accepisti, et tamen præsentis mensis quæstus a te exposcit. Et hæc pecunia rursus senore accepta, malum alterum alit, et illud alterum, atque sic malum in infinitum. Et enim, opinor, τοχός, id est, partus, ob ingentem mali secunditatem nominatur. Unde enim aliunde? Aut forte τοχός, hoc est, partus, dicitur ob dolores ac molestias, quas animis eorum qui senore accepterunt, solet creare. Ut enim puerperum parituræ, ita dies indicta debitori instat. Fenus senori additum, parentum malorum mala est siboles. Aiunt viperas, dum gignuntur, ventrem matris corrodere: *fenus quoque, erosion ac consumptis debitorum ædibus, nasclitur. Semina temporis progressu germinant: usura vero hodie generatur, et hodie parere incipit.* Quidquid crescit, ubi ad propriam magnitudinem pervenerit, desinit augeri; avarorum vero argentum omni tempore augescit. Animalia ubi sux soboli, vim impertiverunt pariendi, supersedent prægnatione: at feneratorum pecuniæ et adnascentes pariunt, et veteres renovantur. (5) Et sicut ii qui cholera laborant, id semper quod ante sumptum est, ejiciunt, et si ante integrum purgationem cibum alterum capiunt, hunc rursus cum dolore, et cum nervorum convulsione evomunt: sic qui senore accipiunt, usuris usurarum sese onerantes, et antequam priores usuræ purgentur, alteram adjicientes, parumper in alienis gloriati, tum demum rei etiam familiaris jacturam lugent. Atqui, inquis, multi etiam senore facti sunt divites. At vero plures, arbitror, ad laqueos pervenerunt. Tu vero strangulatos non numeras, qui vadimoniorum dedecus minime ferentes, sibi mortem maluerunt laqueo consciente, quam probrose vivere. Vidi ego miserabile spectaculum, ingenuos pueros, ob patris debita, venales in forum pertrahi. Non habes pecuniam quam relinquas filii? Cave ingenuitatem eis auferas. Unam hanc ipsis conserva libertatis possessionem, depositum illud, quod a parentibus accepisti. Nemini unquam patris paupertas data est criminis: at paternum debitum in carcerem dicit. Ne relinquas syngrapham ceu paternam exsecrationem in filios ac nepotes descendenterem.

7. (6) *Divitiae* enim, inquit, *si affluant, nolite cor apponere* ⁶. Hanc vocem admirare. *Divitiae*, inquit, *si affluant. Fluxus est divitiarum natura, torrente citius præterlabitur possessores*, 497 *alios aliter solet mutare. Quemadmodum fluvius ab alto labens, iis quidem qui ad ripam astant appropinquat, sed simul ut contigit, statim secedit: ita etiam divitiarum instabilitas velocissimam lubricamque præsentiam habet, alios ex aliis permutare solitam*

⁶ Psal. Lxi, 11.

(1) Διὰ τὴν πολυγονίαν. Sic mas. et contextus Basili. Editi διὰ τυνά πολυγονίαν.

(2) Τοῖς ἐκγόνοις. Sic codicum alter et Basili. contextus. Editi ἐγγόνοις.

(3) Ἐξαιροῦντες. Legitur in contextu ἔτεροντες.

(4) Ἀξαρτήσεσθαι. Longe preferenda hæc scriptura ei quæ legitur in contextu ἀπαιτησεσθαι, exactionum dedecus.

(5) Ex hom. in psal. xiv, 112.

(6) Ex hom. in psal. Lxi, 198.

Hodie bujus est ager, cras alterius, et paulo post aliis. Respice ad civitatis domos; quot jam nomina ex quo exstructæ sunt, accepere, aliter ab alio possessore appellatae. Quinetiam aurum semper e manibus ejus quem penes est, elabens, ad alterum transit, et ab illo ad alium. Comprehensam manu aquam facilius possis continere, quam divitias tibi constanter servare. Né igitur invideas e valde locupletibus cuiquam, neque ejus vitam beatam esse duxeris: et si undique ac ex uberi fontium scaturigine circumfluant pecuniae, ne hanc rerum copiam amplexeris. (1) Non semper laudabilis est pauperitas, sed quæ secundum evangelicum consilium ex libera voluntate perficitur. Multi enim, cum pauperes sint, si facultates species, proposito avarissimi sunt: quos non salvat indigentia, sed propositum condemnat. (2) Divitiae autem et gloria, quatenus bonos non reddit possessores, non sunt ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quatenus vero prosperitatem quamdam in vita nostra efficiunt, magis contrariis eligenda sunt paupertate et ignominia. Atque hæc quidem nonnullis ad distribuendum dantur a Deo velut Abraham, Jacob, et similibus. Improbis vero provocatio sunt, ut se ad meliorem frugem recipient, ita ut qui post tantam a Deo benignitatis significationem perseverat in iniuitate, se ipse sine ulla excusationis venia obnoxium condemnationi constituant. Qui quidem justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit animum; neque eas, cum absunt, exquirit; siquidem non fruitur concreditis, sed earum administrator est. Nemo autem prudens negotium ambit in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate constituti admirationi sunt ac æmulationi. (3) Quod si in despiciendo corpore exercitati essemus, vix aliud quidquam humanarum rerum admiraremur. Quid enim jam nobis, si corporis voluptates fastidamus, opus sit divitiis, equidem non video; nisi jucundum sit et gratum thesauris defossis more fabulosorum draconum invigilare.

8. (4) Id itaque præcipuum est, et cuius maxime curam gerere Christianus debet, ut vitiosis affectibus qui varii sunt ac diversi, animamque coinguinant, denudetur. Deinde vero oportet, ut qui ad sublimem secundum Deum vitam respicat, opes suas ac facultates derelinquit: quia rerum terrenarum cura ac sollicitudo magnam in animo aberrationem generant. Cum igitur plures ad eumdem salutis scopum intenti, communem inter se vitam amplexi fuerint, id inter ipsos ante omnia obtineat necesse est, ut unum in omnibus sit cor, et voluntas una, unumque desiderium atque ut præcipit

(1) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.

(2) Ex ep. ccxxxvi, 364.

(3) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(4) Ex serm. ascetico, 323.

(5) Οτι χρησμεθα. Basili contextus ετι: χρησμεθα. Legitur χρησμεθα, in cod. 1992. Supra

A ραμείσθαι πεφυκυλαν. Σήμερον τούς δέ αγράς, καὶ αὐριον δόλου, καὶ μετ' δόλην δόλου. Ἀπόδει-
ψον πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἡδη ἀρ' οἱ γεγόνασιν ὄνδρας μετειδήφασιν, δόλοις δὲ τῶν τῶν κακτημένων ὄνομαζόμεναι. Καὶ χροῦς δὲ τὰς τοῦ ἔχοντος χείρας διαρρέων, ἐφ' ἑτερον διαβάναι, καὶ ἀπ' ἔκεινου πρὸς δόλον. Μάλλον δύνασαι λόγῳ τῇ χειρὶ περιλαβών κατασχεῖν, ή πλοῦτον διεράξαι σαυτῷ συντηρῆσαι. Μή τοινυν ζηλώσῃς τῶν περιπλουτούντων τινά, μηδὲ μακαρίσῃς αὐτοὺς τὴν ζωὴν καὶ πολλαχόθεν σοι: καὶ ἐξ ἀρθρίου πηγῶν περιφέρη τὰ χρήματα, μή προσδέξῃς αὐτῶν τὴν περιουσίαν. Οὐκ δέι δὲ ἐπινεθῇ ἡ πτωχεία, δόλλας ἢ ἐπερρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κατορθωμένη. Πολλοὶ γάρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτώ-
ταί δέ τῇ προαιρέσεις τυγχάνουσιν οὓς οὐχ ἡ θελη-
σίας, ἀλλ' ἡ προαιρέσις καταχρίνει. Πλοῦτος δὲ καὶ δόξα, καθὼν μὲν οὐ ποιεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγαθούς, οὐ δέ τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν καθὼν δὲ εἴρουν τὰ παρέχεται ήμῶν τῷ βίῳ, αἱρετώτερά εστι τῶν ἑνα-
τίων, πενίας καὶ ἀτιμίας. Ταῦτα μάντοι τοῖς μὲν εἰ-
νομίας ἐνεχεν δίδοται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τῷ Ἀράτῃ,
καὶ τῷ Ἰακώῳ, καὶ τοῖς τοιούτοις. Τοῖς δὲ φαινόμενος πρόκλησις ἐστι τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον, ὃς δὲ μετὰ τοσαύτην ἐκ Θεοῦ δεξιῶσιν ἐπιμένει τῇ ἀδικίᾳ, ἀναντιρρήτως διαυτὸν ὑπόδειον τῇ καταχρίσι καθίστησιν. Ὁ μάντοι δίκαιος, οὗτος παρόντος ἐπι-
στρέφεται τοῦ πλούτου, οὗτος μὴ παρόντος ἐπικῆρις οὐ γάρ ἀπολαυστικός ἐστι τῶν δεδομένων, ἀλλ' εἰ-
C νομικός· οὐδεὶς δέ τῶν εὖ φρονούντων ἐπιτρέπει τῇ ἀσχολίᾳ τῆς τῶν ἀλλοτρίων διανομῆς, δὲν μὴ τρέ-
την τῶν πολλῶν ἀποβλέπῃ δόξαν, οὐ θαυμάζουσι καὶ ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τινὶ καθεστῶτας. Εἰ δέ τοι
σώματος ὑπερορφρὸν μελετήσαιμεν, σχολῆ γ' ἐν μέλοις τῶν ἀνθρωπίνων θαυμάσαιμεν. Τί γάρ δει της χριστι-
μεθα (5) τῷ πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἥδονας ἀτιμάζοντες, ἐγὼ μὲν οὐχ ὅρω πλὴν εἰ μή, κατί τοὺς ἐν τοῖς μύθοις δράκοντας, τὸν δέ τοι πάρα πολύ περιτελεῖται, τὸ μέλον ἐν πᾶσι καρδίαις εἶναι, καὶ

8. Τὸ μὲν οὖν προηγούμενόν ἐστιν, οὐ μάλιστα προσήκει τὸν Χριστιανὸν ἐπιμελεῖσθαι: (6), γυμνοῦ-
νται τὰ κατὰ τὴν κακίαν πάθη τὰ ποικίλα τα καὶ δι-
φορα, δέ δὲ δύναμις μαλάνεται τῇ ψυχῇ. Χρή δέ κατὰ δει-
τερον λόγον, καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀποτελή-
κατορθωθῆναι, τῷ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλὸν (7)
ἀποβλέποντι βίον· διότι πολὺν παρέχει περισσεύει
τῇ ψυχῇ τὰς ὑλικῶν πραγμάτων φροντίς τα καὶ
ἐπιμέλεια. "Οταν οὖν πλείους περὶ τὸν αὐτὸν βίο-
ποντες τῆς σωτηρίας σκοπὸν, τὴν μετ' ἀλλήλων
ζωὴν καταδέξωνται, χρή τοῦτο πρὸ πάντων ἐν αἵτινις
χρατηθῆναι, τὸ μέλον ἐν πᾶσι καρδίαις εἶναι, καὶ

contextus καὶ τῷ Ἰώῳ.

(6) Ἐπιμελεῖσθαι. Hoc verbum deerat in editis;
sed cum prorsus necessarium sit, illud desumpsiimus
ex contextu.

(7) Τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλὸν. Codicum alter πρός
θεον καὶ ὑψηλόν. Contextus πρὸς τὸν ὑψηλόν.

Θέλημα δν, καὶ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθὼς νομοθετεῖ ἀπόστολος, δν γενέσθαι σῶμα ἔκ διαφρόων μελῶν συνηθροισμένον. Τοῦτο δὲ οὐχ ἔστιν ἄλλως κατορθωθῆναι, εἰ μὴ ἐκεῖνον κρατήσεις, τὸ μὴ ἐποιομάζεσθαι τινὶ ἀποτεταγμένως μήτε ἴμάτιον, μήτε σκεῦος, μήτε ἄλλο τι τῶν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν χρησιμεύοντων· ἵνα ἔχαστον τούτων τῆς χρείας ἦ, καὶ μὴ τοῦ κεχτημένου. Καὶ ὅστερ ἀνάρμοστόν ἔστι τῷ μείζονι σώματι τὸ μικρὸν ἴμάτιον, ἢ τῷ μικροτέρῳ τὸ τελειότερον, ἀλλ’ ἐκάστῳ τὸ σύμμετρόν ἔστι καὶ ἐπωφελές καὶ εὐάρμοστον· οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἡ κλίνη, τὰ στρώματα, τὸ θερμὸν περιβλαίον, τὸ ὑπόδημα τοῦ πάνυ χρήζοντος, οὐχὶ τοῦ κεχτημένου εἶναι ὀφελεῖ. Καὶ καθάπερ τῷ φαρμάκῳ ὁ τραυματισθεὶς, οὐχ ὁ ὄγκιστον κέχρηται, οὕτω καὶ τῶν πρὸς τὴν ἀγεσίν τοῦ σώματος ἐπινοούμενων, οὐχ ὁ τρυφῶν, ἀλλ’ ὁ χρήζων τῆς ἀνέσεως ἀπολαύει δικαίως (1), ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΛΕΟΝΕΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ζ'.

1. "Οταν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς ἀπειροκάλου (2) εἰσέλθω, καὶ λῶ αὐτὴν παντοίος γεγανυμένην ἀνθεσιν, οίδα δὲι οὗτος οὐδὲν τῶν ὄρωμάν τι μιώτερον κέχτηται, ἀλλὰ τὰ μὲν δίψυχα καλλωπίζει, τὴν δὲ φυχὴν ἀκέσμητον ἔχει. Καίτοι μυρίοι ἐφεστᾶσι τῇ θύρᾳ πτωχοῖ, πᾶσαν ἐλεινὴν ἀφίεντες φωνὴν· δὲ ἀρνεῖται τὴν δόσιν, ἀδύνατον εἶναι λέγων ἐπαρκεῖν τοῖς αἰτοῦσι. Καὶ τῇ μὲν γλώσσῃ ἐξόμνυται, ὑπὸ δὲ τῆς χειρὸς ἐλέγχεται· σωπῶσα γάρ τὴν φευδολογίαν κηρύσσει, περιαστραπτόμενή ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ δακτυλοῦ σφενδόνης. "Ἄθλεις καὶ ταλαιπωρε, πόσους δύναται εἰς σου δακτύλιος χρεῶν ἀπολῦσαι· πόσους οἴκους καταπίπτοντας ἀνορθῶσαι! Μία οὐσι κιβωτὸς τῶν ἴματων δύναται δῆμον δόλκηληρον φίγουντα περιβαλεῖν· ἀλλ’ ὑπομένεις ἀπραχτον ἀποπέμψαι τὸν πένητα, μὴ φοβούμενος τὸ δίκαιον τῆς ἀντιδόσεως τοῦ χριτοῦ. Οὐκ ἡλέσας, οὐκ ἐλεπθῆση· οὐκ ἡγοιξας τὴν οἰκίαν, ἀποπεμφθῆση τῆς βασιλείας· οὐκ ἐδωκας τὸν ἄρτον, οὐ λήψῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἀλλὰ πένητα λέγεις σαυτόν. Κάγγων συντίθεμαι· πάνης γάρ ἔστιν, δι πολλῶν ἐνδεής. Πολλῶν δὲ ὅμας ἐνδεῖς ποιεῖ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόρεστον. Τοῖς δέκα ταλάντοις ἀλλὰ δέκα τάλαντα προστεθεικένα σπουδάζετε· ἐπειδὸν εἴκοσι γένηται, ἀλλὰ τοσαῦτα ἐπιζητεῖτε, καὶ ἀεὶ (3) τὸ προστιθέμενον, οὐχὶ τὴν ὅρμὴν ἰστησιν, ἀλλ’ ἀναφλέγει τὴν δρεῖν. "Μετερ γάρ τοῖς μεθύσουσιν ἀφορμῇ τοῦ πίνεντος ἡ προσθήκη τοῦ οἴνου γίνεται, οὕτω καὶ οἱ νεόπλουτοι πολλὰ κτησάμενοι, πλειόνων ἐπιθυμοῦσι, τῷ ἀεὶ προστιθέμενῷ τὴν νόσον τρέφοντες, καὶ περιτρέπεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἐναντίον. Οὐ γάρ εὑφραίνει αὐτούς τὰ προσόντα τοσαῦτα δυτα, δον λυκεῖ τὰ ἐνδέοντα, ὅπερ ἀν αὐτοῖς ἐλλείπειν

(1) 1 Cor. xii, 12.

(2) Δικαίως. Minus commode deest ea vox in contextu Basili.

(3) Ἀπειροκάλου. Addit. Basilii contextus καὶ διπλούτου, et sero divitis.

Apostolus, unum efficiatur corpus ex diversis membris coagmentatum (4). Hoc autem aliter perfici non potest, 488 nisi obtinuerit hæc consuetudo, ut nihil nominatim ac peculiariter cuiquam tribuatur, neque vestimentum, neque vas, neque quidpiam aliud ex iis quæ conducunt vitæ communi; ut singula usibus necessariis, non autem possessoribus destinentur. Et sicuti vestimentum parvum corpori majori, aut majus parvo non convenit, sed quidquid cuique accommodatum est, id utile est et commodum: ita etiam alia omnia, lectus, stragula, calidum vestimentum, valde indigentis esse debent, non possidentis. Quemadmodum enim medicamento qui vulneratus est, non qui sanus, utitur: sic etiam vir quæ ad sublevandum corpus excogitata sunt, non qui delicate vivit, sed is cui levamen opus est, merito persfruitur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

DE AVARITIA.

SERMO VI.

1. (4) Quando in domum inepti viri ingredior, videoque ipsam omnigenis residentem ornamenti, intelligo eum nihil iis quæ videntur pretiosius possidere, sed ornare diligenter inanimata, animam vero incultam relinquere. Quanquam innumeristant pro foribus pauperes nullam non emitentes vocem miserabilem; negat ille se daturum, sequet ait sufficere non posse rogantibus. Et lingua quidem ejurat non posse, sed a manu arguitur. Illa enim silet quidem, sed mendacium prædicat, annuli pala coruscans. O infelix atque miser, quot potest unus tuus annulus ære alieno liberare! quot domos corruentes erigeret! Arca tua vestiaria vel unica potest totum populum frigore rigentem amicere; et tamen sustines pauperem non donatum dimittere, justam judicis vindictam non reformidans. Non misertus es, non consequere misericordiam: non aperuisti dominum, a regno excluderis: panem non dedisti, non accipies vitam æternam. Sed pauperem dicis te ipsum; et ego assentior. Pauper enim est, qui multis indiget. Vos autem insatiabilis cupiditas multorum indigos efficit. Talentis decem, decem alia adjicere conamini: viginti coactis, totidem quæritis, neque appetentiam sistet quod semper additur, imo accedit appetitum. Quemadmodum enim ebrii vini accessio bibendi sit occasio: sic etiam recens ditati ubi multa acquisierint, plura concupiscunt, semper addendo morbum nutrientes, eisque suum studium cedit in contrarium. Neque enim presentia bona cum tanta sint, tantum illos exhilarant, quantum contrastant quæ desunt, ea, inquam, quæ sibi deesse putant. Nam cum lætari

(3) Καὶ δει. Vocabulam addidimus ex contextu et codicium altero. Idem codex paulo ante καὶ ἐπειδάν.

(4) ἐξ hom. in Divites, 56.

ipsos par esset, ac gratiam habere, quod tam multis sunt opulentiores : contra s̄egre ferunt ac dolent se forte ab uno aut altero locupletiore superari. (1) Neque eos qui se ipsis inferiores sunt enumerantes, pro iis quae habent, gratias persolvunt largitori beneficio : 499 imo facta cum eu quod præstantius est comparatione, quantum superentur reputantes, ita mōrent et conquerentur bonis alienis privati, ac si suis spoliarentur. (2) Nam qui necessarios terminos excessere, cum jam sibi, more eorum qui in declive feruntur, nihil firmum suppetat, ad quod se recipiant, nusquam ulterius abripi intermittunt : sed quo plura compararint, eo magis opus habebunt paribus, aut etiam amplioribus ad cupiditatem explendam, secundum Execestidæ filium Solonem, qui ait :

Divitiarum homini finis non constituit ullus.

In his etiam Theognide magistro utendum est, qui dicit :

*Non amo divitias, non opto : sed mihi parvo
Vivere contingat, nilque timere malit.*

Ego autem Diogenis admiror omnium simul humanarum rerum contemptum, qui se rege magno pronuntiavit diuitem, quod in vita paucioribus quam ille egeret. Avaris autem, nisi Pythii Mysi adsint talenta, nisi sint terre tot et tot jugera, nisi pecorum greges innuneri, sufficiet nihil. (3) Sed quemadmodum ii qui scalas condescendunt, pede semper ad superiorem gradum erecto non prius conquiescant, quam ad summum perveniant : sic et hi quando hunc divitem assecuti, festim diuitem adhuc pares fieri conantur : et ubi eum quoque attigerint, studium suum ad alium transferunt, et non cessant ab appetenda potentia, donec in sublime enecti, alto casu seipso contundant.

2. (4) Atque ut qui præ insania mente moti sunt, res ipsas non intuentur; sed ea ex quibus afficiuntur : sic avarorum animus, pecuniae aviditate obrutus, cuncta aurum, cuncta argentum videt : ac lumen aurum quam solem intueatur. Verti omnia in auri naturam exoptat, atque in id incumbit pro virili. Quid enim non molitur propter aurum ? Fru-mentum fit illi aurum, vinum in aurum concrescit, lanæ illi in aurum vertuntur ; mercatura omnis, omnis solertia parit illi aurum. Ipsum aurum generat semet ipsum, dum per senora multiplicatur ; neque ullus finis reperitur cupiditatis. Ac pueris quidem gulosis plerumque concedimus, ut iis quae cupiunt, sese abunde expleant, ut per majorem saturitatem fastidium ipsis afferatur. Avarus non

(1) Ex hom. in mart. Julitam, 39.

(2) Ex serm. De legendis libris gent., 183

(3) Ex hom. in divites, 57.

(4) Ex hom. in illud Lucæ, Destruam, 47.

(5) Υπερκειμένη. Sic contextus Basili. Editio nostri οποκειμένην.

(6) Ἀφίκωνται. Forte ἀφίκωνται. Edidit.

Α ὑπόθεται. Δέον γάρ εὐθούς εὐφραίνεσθαι καὶ χάριν ἔχειν, τεσσέων δυταξες εὐπορωτέρους· οἱ δὲ δυσφροῦσι, καὶ δύσωνται, δι τὸν διενέργειαν τῶν ὑπερπλουτουντων ἀπολιμπάνονται. Καὶ οὐ τοὺς ὑπερδεστέρους ἀπαριθμούμενοι, τὴν ὑπὲρ ὅν ἔχουσι χάριν ἀποπληροῦσι τῷ εὐεργέτῃ· ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ὑπερέχον συγχρίσει· δυσον ἀπολείπονται λογιζόμενοι, ὡς οἰκεῖον στερούμενοι τῶν ἑτέροις προσόντων, οὗτως ἀντικαίνονται καὶ καταμέμφονται. Οἱ γάρ τῶν ἀναγκαίων δρῶν Εἰς γενόμενοι, παραπλησίως τοῖς κατὰ τοῦ πρανοῦς φερομένοις, πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποδῆναι, οὐδαμοῦ τῆς εἰς τὸ πρόσωπον φορᾶς ἰστανται· ἀλλὰ διπλάκειραν πλείω προσπεριβάλλονται, τοῦ διον δέονται, ἢ καὶ πλείονος πρὸς τὴν ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν, κατὰ τὸν Ἐξηκεστίδου Σδλωνα, δε φησι·

B

*Πλούτου δ' οὐδὲτε τέρμα πεφασμένορ αὐδράσι
χείται.*

Τῷ δὲ Θεόγνιδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστέον, λέγοντι·

*Οὐκ δραμαι πλούτετον, οὐδ' εὐχομαι· ἀλλὰ μοι εἴη
Ζῆτι πρὸς τὸν διλλῶν μηδέτερον ἔχοντει πατέρα.*

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους διγαμαι τὴν πάνταν ὄμοι τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροψίαν δε γε καὶ βασιλέως τῶν μεγάλου ἐαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττίνων ἢ ἐκείνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Τοις δὲ πλεονέκταις, εἰ μὴ τὰ Πισθίου τοῦ Μυσοῦ προσείται λάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τάσα, καὶ βοσκημάτων ἐσμοτ πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρκέσει Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τὰς ωλίμακας ἀναβαίνοντες, δει πρὸς τὴν ὑπερκειμένην (5) βαθμίδα τὸ ἔχον αἰρόντες, οὐ πρότερον ἀφίστανται, πρὶν δὲ τῆς ἀκρας ἀφίκονται· (6) οὐτως καὶ οὗτοι, δταν τούτον τὸν πλούτον καταλάβωσιν, εὐδίς τῷ πλουσιωτέρῳ παρισωθῆναι φιλονεικοῦσι· καὶ ἐπ' ἐκείνον φθάσωσιν, ἐπὶ τὸν ἀλλον τὴν σπουδὴν μεταφέρουσι, καὶ οὐ παύονται τῆς κατὰ τὴν δυναστείαν δρμῆς, ἔως ἂν ὑψωθέντες, ἀπὸ μετώρου τοῦ πτώματος ἐστούς καταρρήξωσι.

2. Καὶ διπλάκειραν δὲ μανίας παράφοροι οὐ τὰ πράγματα βλέπουσιν, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ πάθους φατάζονται· οὗτως ἢ τοῦ πλεονέκτου ψυχὴ τῇ φιλοχρηματίᾳ καταχωσθεῖσα (7), πάντα χρυσὸν, πάντα ἀργυρούν βλέπει. Ήδον άν δέη (8) τὸν χρυσὸν, ἢ τὸν ήλιον. Εὔχεται πάντα πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ φύσιν μεταβληθῆναι, καὶ ἐπινοεῖ μέντοι καθ' δυσον εἰόν τε. Ποίειν γάρ μηχανὴν διὰ χρυσὸν οὐ κινεῖ· Ο σίτος χρυσὸς αὐτῷ γίνεται· δοίνος εἰς χρυσὸν μεταπήγνυται· τὰ ἔρια αὐτῷ ἀποχρυσοῦται· πᾶσα ἐμπορία, πᾶσα ἐπινοια χρυσὸν αὐτῷ προσάγει (9). Αὐτὸς ἐαυτὸν δι χρυσὸς ἀπογεννᾷ, πολυπλασιαζόμενος ἐν δανείσμασι· καὶ τέλος τῆς ἐπιθυμίας οὐκ ἐξερίσκεται. Τῶν μὲν γάρ παλιν τοῖς λίχνοις ἀφειδῶς πολλάκις ἐνδίδομει τῶν περισπουδάστων (10) ὑπερεμπίμπλασθαι, οἵστις

(7) Καταχωσθεῖσα. Contextus κατασχεθεῖσα.

(8) Ιδη. Forte ίδοι. Edidit.

(9) Προσάγει. Sic codicūm alter et Basili. contextus. Edidit προάγει.

(10) Τῷ περισπουδάστω. Sic idem codex et Basili. contextus. Edidit τῷ περισπουδάστη.

τῷ ὑπερβάλλοντι κόρῳ τὴν ἀποστροφὴν ἐμποιῆσαι. Οὐ δὲ πλεονέκτης, οὐχ οὖτας· ἀλλ᾽ ὅσῳ πλειόνων ἐμφορεῖται, πλειόνων ἐφίσται. Τὸ μὲν πῦρ ἐπειδὴν καταπήσεως ἀνήσται, σπαύει πᾶσαν ἐπινεμηθῆναι τὴν ὄλην· καὶ οὐδεὶς αὐτῷ⁽¹⁾ στῆσαις δύναται, πρῶτον ἐπιλείπῃ τὴν ὄλην. Τὸν δὲ πλεονέκτην τί δύναται ἐπισχεῖν; Ήπορός εστιν χαλεπώτερος, πάντα διὰ συνεχείας νεμόμενος. Ἐλαβε τὰ τοῦ πλησίον· ἀλλος ἀνεφάνη γείτων, καὶ τὰ ἔκεινον ἔξιμοποιήσατο. Οὐ τοις κατόπιν προσέχει, ὅτι πολλά· ἀλλὰ τοὺς λείπουσιν, ὅτι γείτονας κάκτηται. Οὐχ εὐφραίνει τὰ κτηθέντα· ἀλλὰ λυπεῖ τὰ λειπόμενα· οὐ τῇ ἀπολαύσει τῶν συνασθέντων προσέχει, ἀλλ᾽ ἐαυτὸν ἐκδαπανῷ τῇ ἐπεθυμῷ τῆς τοῦ πλείονος κτήσεως. Εἴτα ἀγρυπνίαι ἐντεῦθεν, αἱ μέριμναι, αἱ φροντίδες. Τί ποιῶν; Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω. Ἀγερος, ὅτι ταῦτη τῇ νυκτὶ ἀπαγούσσι παρὰ τοῦ τὴν γύνην· δὲ δὲ ηγούμασται, τίτι εσται; Μείζων τῆς αἰώνιου κολασίας ὁ γέλως τῆς ἀδουλίας. Οὐ γάρ μετ' ὅλιγον ἀνάρπαστος ἀγεσθι⁽²⁾? μέλλων, οἷα βουλεύεται; Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας. Καλῶς ποιεῖς, φαίην ἀν ἔγωγε πρὸς αὐτὸν· δέξα γάρ καθαυρέσεως τὰ ταμεῖα τῆς ἀδικίας. Κατάσκαπτε ταῖς ἐαυτοῦ χερσὶν, ἡ κακῶς φιλοδόμησας· λύε τὰ σιτοδοχεῖα, ὅθεν οὐδεὶς ἀπῆλθε ποτε παραμυθίας τυχών· ἀφάνισον πάντα οἶκον, πλεονεξίας φύλακα, ἀποσκέψασον ὄρόφους, περίελε τοῖχους, δεῖξον ἡλιῷ τὸν εὐρωτιῶντα σῖτον, ἐξάγετε ἐκ φυλακῆς τὸν δέσμιον πλούτον, θριάμβευσον τὰ σκοτεινὰ τοῦ μαμωνᾶ καταγώγια. Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω. Εἳν δὲ καὶ ταύτας ἐμπλήσῃς⁽³⁾, τί ποτε δρα διανοηθήσῃ; ἢπου πάλιν καθαυρήσεις, καὶ πάλιν οἰκοδομήσεις; Καὶ τὶ τούτων ποιοῦσῃς, καὶ μετὰ σπουδῆς καθαιρεῖν;

3. Καν μὲν ἀκούσῃς, Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός κτενοχοῖς, ήν Ἑγγὶς ἐφδίον πρὸς τὴν αἰώνιον ἀπόλαυσιν, ἀπέρχῃ λυπούμενος· δὲν δὲ ἀκούσῃς, Δός χρήματα γυναιξὶν χλιδώσας, δός λιθοξόδοις, τέκτοις, φηφοθέταις, ζωγράφοις, χαίρεις ὡς δή τι χρημάτων τιμιώτερον κατακτώμενος. Οὐχ ὁρές τοὺς τοῖχους τούτους τοὺς ὑπὸ τοῦ χρόνου καταρρεύντας, ὃν τὰ λειψανα ὕστερον σκόπελοι τίνες διὰ τῆς πόλεως πάσσοις ἀνέχουσι; Πόσοις ἡσαν κατὰ τὴν πόλιν πενήτες τούτων ἐγειρομένων, οἱ διὰ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν ὑπὸ τῶν τόπε πλουσίων παρερῶντο; Πεῦ τοίνυν ἡ λαμπρὰ τῶν ἔργων κατασκεψή; ποῦ δὲ δὲ ἐπὶ τῇ τούτων μεγαλουργίᾳ ζηλούμενος; Οὐ τὰ μὲν συγκέχυται καὶ ἡφάνισται, ὕστερον τὰ κατὰ παιδιάν ἐν ταῖς φάμυμοις ὑπὸ τῶν παιδίων φιλοτεχνούμενα, δὲν ἐν τῷ δόῃ κεῖται, ἐπὶ τῇ σπουδῇ τῶν ματαίων μεταμελούμενος; Μεγάλην ἔχε τὴν ψυχὴν, δινθρωπε. Τούχοι δὲ καὶ μικροὶ καὶ μείζονες τὴν αὐτὴν χρείαν πληροῦσι τοὺς ἔχουσιν. Ἐχεις ἀποθήκας, ἐὰν θέλῃς

⁽¹⁾ Αὐτῷ. *Legendum videtur αὐτό. Edidit.*

⁽²⁾ Ἀγεσθαι. *Codicum alter γενέσθαι.*

⁽³⁾ Ἐμπλήσης. *Sic uterque codex et contextus. Editi ἐμπλήσεις.*

A item : sed quo pluribus impletar, hoc plura desiderat. (4) Ignis postquam accensus est, festinat materiam omnem depascere : nec quisquam priusquam materia deficiat, eum sistere potest. Avarum autem quid potest cohibere? Igne ipso est asperior, omnia continenter depascens. Usurpavit quae proximi sunt; alias prodiit vicinus, ejus quoque bona sibi assumpsit: **500** non attendit iis quae prius parta fuerunt, quod multa sunt : sed iis quae desunt, quod vicinos habet. Non lætatur possessis : sed de iis quae desunt, dolet : neque ad ea quae concessit perfruenda animum appellit, sed opum ampliorum desiderio absumit semetipsum. Deinde hinc vigilie, curse, sollicitudines. Quid faciam? *Diram horrea mea, et ampliora ædificabo. Stulta,* B *hac nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, cuius erunt*⁽⁴⁾? (5) Haec irrisio stultitiae superat supplicium æternum. Qui enim paulo post rapiendus est et abducendus, qualia in animo versat consilia? *Destruam horrea mea. Recte facis, ego ipse ei dixerim. Digna enim sunt quæ destruantur, iniquitatis horrea. Tuis ipse manibus dirue quæ male ædificasti. Solve frumentarias penus, unde nemo unquam allevatus exiit. Destruere omnem domum avaritiae custodem, everte tecta, demolire muros, ostende soli frumentum cariosum, educ e carcere vincas opes, produc in publicum tenebrosa mammonæ conclavia : Destruam horrea mea, et majora ædificabo. Quod si hæc quoque impleveris, quid tum excoigitabis? rursusque destrues, et rursus ædificabis? Quid stultius, quam laborare perpetuo, ædificare diligenter, et diligenter destruere?* C *ενοχήτερον, ἀπέραντα μοχθεῖν. οἰκοδομεῖν μετὰ σπουδῆς, καὶ μετὰ σπουδῆς καθαιρεῖν;*

3. (6) Quod si audieris : *Vende quæ habes, et da pauperibus*⁽⁵⁾, ut habeas viaticum ad æternam felicitatem, abis tristis : si vero audieris : Da pecunias mulieribus luxuriosis, da lapicidis, fabris lignariis, hominibus calculos locantibus, pictoribus, tunc perinde gaudes ac si quidquam pecunii pretiosius acquiras. Non vides mœnia hæc temporis diuturnitate collapsa, quorum reliquiae velut scopuli quidam per totam urbem eminent? Quot, cuin exstruerentur, erant in urbe pauperes, qui ob colatum in ea studium a divitibus ejus temporis negligebantur? Ubi igitur splendida operum structura? ubi ille, qui magnopere laudabatur ob eorum magnificientiam? Nonne hæc quidem prolapsa et abolita, ut ea, quæ in arena a pueris ludentibus exstruuntur, illum autem in inferno jacentem impensi rebus vanis studii pœnitent? Sis animo magno, o homo. Muri tum parvi tum magni eundem possidentibus usum præstant. (7) Habes horrea, si

⁽⁴⁾ Ex hom. dicta in *Lacizis*, 590.

⁽⁵⁾ Ex hom. in illud *Lucæ, Destruam*, 48.

⁽⁶⁾ Ex hom. in *divites*, 55.

⁽⁷⁾ Ex hom. in illud *Lucæ, Destruam*, 49.

vis, domos pauperum. *Thesauriza tibi thesaurum in caro*¹⁰. Quæ illic reconduntur, ea non depascuntur linea, non corredit caries, non prædantur fures. At egenis impertiar, cum secunda horrea implero. Longum tibi vitæ tempus præfixisti. Cave te præfinita dies festinans prævertat. Nam pollicitatio istibæc nequitiæ argumentum est, non benignitatis. Policeris enim, non ut de postea, sed ut præsens submoveas. Nunc cum liceat, quid impedit quominus largiare? Nonne adest indigus? nonne plena sunt horrea? an non parata merces? an non clarum præceptum est et perspicuum? Esuriens contabescit, nudus riget: strangulatur **501** is a quo debitum exigitur; et tu eleemosynam difflesi in crastinum? Audi Salomonem: *Ne dixeris: Abi ac revertere, et cras dabo, cum hodie benefacere possis*¹¹: *ignoras enim quid pariet dies sequens*¹². (1) Præterea, aurum cum das, et emis equum, non merces: cum vero peritura impertis, ac regnum colorum accipis, lacrymas effundis, et rejicis rogantem, ac dare recusas, sexcentas tibi sumptuum causas comminiscens. Quid respondebis judici? qui parietes vestis, hominem non vestis? qui equos ornas, fratrem in sordibus jacentem aspernaris? qui putrescere sinis frumentum, esurientes non alii? qui defodis aurum, oppressum contemnis?

4. (2) Quomodo tibi pauperis calamitates ponam ob oculos? Ille re familiari circumspecta, videt aurum sibi nec adesse, nec unquam adfuisse, sed vasa ac vestes, qualis esse solet pauperum possessio, omnia paucis obolis aestimanda. Ecquid igitur? Tum demum miser convertit oculos in liberos, ut in forum dicens, mortis inveniat remedium. Hic urgentis famis pugnam consideres, velim, et paterni amoris. Fames quidem miserrimam mortem minatur, natura vero retrahit, suadetque ut una cum liberis moriatur: et sæpe impulsus, et sæpe retentus, tandem succumbit, necessitate egestatis coactus. Sed quæ in animo consilia versat pater? Quem primum divendam? quemnam frumenti vendorum lubentius conspiciet? Accedam ad maximum natu? At ætatis jura revereor. An ad minimum natu? at me miseret illius ætatis, calamites necdum intelligentis. Hic claram exhibet parentum effigiem: ille idoneus est ad disciplinas discendas. Heu, consilii inopiam! Quo me vertam? in quem borum impingam? qualem bestiaz animum induam? quomodo naturæ obliviscar? Omnes si servo, fame videbo consumi omnes. Unum si vendidero, quibus oculis reliquos aspi-

¹⁰ Matth. vi, 20. ¹¹ Prov. iii, 28. ¹² Prov. xxvii, 1.

(1) Ex hom. in *Divites*, 55.

(2) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 46.

(3) Τὰς οἰκλας. Editi τὰς κοιλίας, ventres pauperum. Melius Basilii contextus ac nostri codices.

(4) Γεγένηται. Levitur in contextu Basilii γενή-

τὰς οἰκλας (3) τῶν πενήτων. Θησαύριστος σαντρό θησαυρὸν ἔτι οὐρανῷ. Τὰ ἐκεὶ ἀποτιθέμενα οὐ σῆρες μεταβόσκονται, οὐ σῆρεδῶν ἐπινέμεται, οὐ λησταὶ διακλέπουσιν. Ἀλλὰ τότε μεταδῶνται τοῖς δεμέναις, διαν τὰς δευτέρας ἀποθήκας πληρώσων. Μεροὶ σαντρῷ τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς ἐπηξας· καὶ σάκει, μή σε προκαταλάθῃ ὁ κατὰ προθεσμίαν ἑτείγων. Καὶ γάρ ἡ ἐπαγγελία οὐ χρηστότερός ἐστιν ἀλλὰ πονηρίας ἀπόδειξις. Ἐπαγγέλλῃ γάρ, οὐχ ἵνα δῆκε μετατάῦτα, ἀλλ᾽ ἵνα τὸ παρὸν διακρούσῃ. Ἐπει τὸν εἰς καλύνων τὴν μετάδοσιν· Οὐ πάρεστιν ὁ ἐνδῆς; εἴτι πλήρεις αἱ ἀποθήκαι; οὐχ ὁ μεσθός ἔτοιμος; οὐχ ἡ ἐντολὴ τηλαυγής; Ὁ πεινῶν τήκεται, ὁ γυμνή τεύων πηγνυται, ὁ ἀπαιτούμενος ἀπάγεται· καὶ οὐ τὴν ἀλεμοσύνην εἰς τὴν αὔριον ἀναβάλλει. **B** Ἀκούεις Σολομῶντος· Μή εἰχης· Ἐκανελόντες ἔτει τηκε, καὶ αὔριος δάσω, δυρατοῦ σου ὅποις εἰ ποιεῖ· οὐ γάρ οἰδας τι τέξεται η ἐπισύνα. Εἴτι, χρυσὸν μὲν δίδοντας, καὶ ἵππους κτύμενος, οὐκ ἀνημεῖς· φθαρτὰ δὲ προέμενος, καὶ βασιλεὺαν οὐρανῶν λαμβάνων, δακρύεις, καὶ ἀρνητὴ τὸν αἰτούντα, καὶ ἀνανεύεις τὴν δόσιν, μυρίας προφάσεις ἀναλυμάτων ἐπινοῶν. Τι ἀποκριθήσῃ τῷ χριτῇ; ὁ τοὺς τείχους ἀμφιενύντος, δινθρωπῶν οὐκ ἐνδέιεις; ὁ τοὺς ἱππους κοσμῶν, τὸν ἀδελφὸν ἀσχημονοῦντα περιφέρει; ὁ κατασήπων τὸν εἰς τὸν, τοὺς πεινῶντας οὐ τρέψει; οὐ χρυσὸν κατορύσσων, τοῦ ἀγχομένου καταφροκεῖ;

4. Πῶς σοι ὑπὲ δύφιν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πάντων; Ἐκείνος περισκεψάμενος τὰ ἐνδον, ὄρδε, οὐτε χρυσὸν μὲν αὐτῷ οὐτε ἐστὶν, οὐτε γεγένηται (4) πάντως· σκεύη δὲ καὶ ἐσθῆται, τοιαῦτα ὄποια ἀν γένηται παραχών κτήματα (5), ὀλίγων τὰ πάντα ὄβολῶν ἔξι. Τι οὖν; Ἐπὶ τοὺς παῖδας λοιπὸν δὲ ἔθιλος ἔξι: οὐ δρθαλμὸν, ὧστε ἀγαγῶν εἰς τὸ πρατήριον, ἐντελεῖ εὑρασθαι τοῦ θανάτου παραμυθιαν. Νόησον ἐντελεῖ μάχην ἀνάγκης λιμοῦ καὶ διαβέσεως πατρικής. Ημὲν τὸν οἰκτιστὸν θάνατον ἀπειλεῖ, ή δὲ φύσις ἀνθελκει, συναποθανεῖν τοῖς τέκνοις πειθούσα· καὶ τολλέει δρμῆσας, καὶ πολλάκις ἀνακοπέτες, τελευταῖον ἐπριθήθη, ὑπὸ τῆς ἀναγκαλας χρειας ἐκβιασθεῖς. Καὶ εἰ βουλεύεσται ὁ πατήρ; Τίνα τούτων ἀπεμπαλήσω; εἰς δὲ ἥδεως διτοπώλης δύνεται; Ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον Ἐλθω; ἀλλὰ δυσωποῦμαι αὐτοῦ τὰ πρεσβεῖα. Αἵλι τὸν νέον; ἀλλ' ἀλεώ τὴν ἡλικιαν ἀναισθητούσαν τὸν συμφορῶν. Οὗτος ἀναργεῖς σώζει τῶν γονῶν τὰς χαρακτῆρας· ἐκείνος ἐπιτηδεῖως ἔχει πρὸς τὰ μεθήματα. Φεῦ τῆς ἀμηχανίας! Τίς γένωμαι; τίνι τούτῳ προσχρούσω; πολὺν θηρίου φυχὴν ἀναλάβω; τοῖς τῆς φύσεως ἀπιλάθωμαι; Ἐὰν πάνταν ἀντιρρημαι (6), πάντας δύκομαι δαπανωμένους τῷ πάτερι. Ἐὰν ἔνα πρόωμαι, ποίοις δρθαλμοῖς· τούς λα-

στεῖται, nec unquam adfatuatum.

(5) Κτήματα. Deest ea vox in utroque codice. quorum alter habet πτωχῶ.

(6) Εἄρ τάρτων ἀρτίσχωμα. Hæc addita ei opidum altero et contextu.

μένους προσίδω, ὑποπτος αὐτοὶς ἡδη γεγενημένος εἰς ἀπιστίαν; Πῶς οικήσω τὴν οἰκίαν, ἐμαυτῷ κατασκευάσας τὴν ἀπαιδίλιαν; πῶς ἐπὶ τράπεζαν ἔλθω, ἐκ τοιαύτης προφάσεως τὴν εὐπορίαν ἔχουσαν; Καὶ ὃ μὲν μετὰ μυρίων δακρύων τὸν φίλατον τῶν παιδῶν ἀκεμπωλήσων ἔρχεται· σὲ δὲ οὐ κάμπτει τὸ πάθος, οὐ λογισμὸν λαμβάνεις τῆς φύσεως. Ἀλλ᾽ ὃ μὲν λιμὸς συνέχει τὸν διθλιόν, σὺ δὲ ἀναβάλλῃ καὶ εἰρωνεύῃ, μακροτέραν αὐτῷ κατασκευάζων τὴν συμφοράν. Καὶ ὃ μὲν τὰ σπλάγχνα προτείνεται τιμῆν τῶν τροφῶν· σοῦ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀποναρκῇ ἡ χειρ, ἐκ τῶν τοιούτων συμφορῶν ὑποδεχομένη τιμῆματα· ἀλλὰ καὶ ζυγομαχεῖς περὶ τοῦ πλείονος· καὶ ὅπως ἀν πολὺ λαβῶν Ἐλαττον δώρης φιλονεικεῖς, πανταχόθεν βαρύνων τὴν συμφορὰν τῷ ἀθλίῳ.

5. Τὴν Σελευκίδα τὸ δρυεον, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἁνθρώπων, ἀκόρεστον εἶναι ὁ κτίστης τῶν δῶλων ἐμπηχανήσατο· σὺ δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν ἀκόρεστον σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν κατεσκεύασας. Ἀλληλοφάγοις τῶν ἰχθύων οἱ πλεῖστοι, καὶ ὁ μικρότερος παρ' ἐκείνοις βρῶμά ἔστι τοῦ μείζονος. Καν ποτε συμβῇ τὸν τοῦ ἀλάττονος κρατῆσαντα ἐπέρου γενέσθαι θήραμα, ὅπο τὴν μίαν διγονται γαστέρας τοῦ τελευταίου. Τί οὖν ἡμεῖς ἀνθρώπως; (1) ἀλλο τι ποιοῦμεν ἐν τῇ καταδυναστείᾳ τῶν ὑποδεεστέρων; τὶ διαφέρει τοῦ τελευταίου ἰχθύος ὁ τῇ λαιμάργῳ φιλοπλουτείᾳ τοῖς ἀπληρώτοις τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ καλποις ἀποκρύπτων τοὺς ἀσθενεῖς; Ἐκεῖνος εἶχε τὰ τοῦ πένητος· σὺ τοῦτον λαβὼν μέρος ἐποίησα τῆς περιουσίας ἕαυτοῦ. Ἀδέκων ἀδικώτερος ἐφάνης, καὶ πλεονεκτικώτερος πλεονέκτου. "Ορά, μή τὸ αὐτό σε πέρας τῶν ἰχθύων ἐκδέξῃται, δηγιστρόν που, ή κύρτος, ή δίκτυον. Πάντως γάρ καὶ ἡμεῖς πολλὰ τῶν ἀδίκων διεξελθούτες, τὴν τελευταίαν τιμωρίαν οὐκ ἀποδρασόμεθα. Ἐκ πλεονεξίας σοι κατέλιπεν ὁ πατήρ κτήματα· ἀπόδος τῷ ἡδικημένῳ, μή ὡς ίδιων ἀντιποιοῦ· ἀμαρτίας ἔστι κληρονομία. Ἀδίκως καταδουλωσάμενος ὁ πατήρ ἀφῆκε σοι δοῦλον· δές αὐτῷ σὺ τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα κάκειν κουφοτέραν ποιήσῃς τὴν βάσανον, καὶ σεαυτῷ τὴν ἐλευθερίαν παρασκευάσῃς. Μή προφασίου τοὺς παῖδας. Παῖδες εἰσι· θησαύρις αὐτοῖς θησαυρὸν αιώνιον. Κατάλειπε δύτοις μνήμην ἀγαθὴν, ή πλούτον (2) πολύν· πάντας ποίησα· τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ πατέρας διὰ τῆς εὐνοίας (3). Ἄναγκη σὲ ποτε ἀπελθεῖν τοῦ βίου· είτα τὸν σὸν παῖδα ἐν τῇ ἀφηλικἴδι καταλείψεις, τῶν προεστώτων δεδμενον. Εὖν μὲν καλὸς καὶ ἀγαθὸς ήσε, ἔκαστος τὸν σὸν ἔχοντον ὕστερον λίστον ἐκβρέψει· μεμνήστεται γάρ, ὅτι καὶ σὺ ὁ δραπανῶν πατήρ ἐγένουν. Ἔὖν δὲ ἐν πονηρίᾳ ἡσας, καὶ πολλοὺς λυπήσας, καὶ παντὸς θηρίου χαλεπώτερος γενόμενος τοῖς συντεγχάνουσιν, ὑπεξέλθοις τοῦ βίου, κατέλιπες τὸν σὸν ἔχοντον κοινὸν ἔχθρον τῶν ζώντων. Ωσπερ γάρ τέχνων σκορπίου δ

A ciā, illis jam perfidiae ac proditionis nomine suspectus? Quomodo habitabo domum, qui mihi ipse sim auctor orbitatis? Quomodo accedam ad mensam, cuius abundantia causam ejusmodi habet? Atque ille quidem innumeris cum lacrymis abit charissimum filiorum venditurus: te vero non flectit calamitas, neque animum tuum subit naturae cogitatio. Atqui fames miserum illum premit, tu vero cunctaris ac illudis, calamitatem ei redens longiorem. Et ille quidem viscera sua premium alimentorum porrigit; tua vero manus ex ejusmodi calamitatibus pretia referens, non modo non stupet, sed de pretio etiam contendis, quasi plus satis offeras, atque studium in eo ponis, ut plus accipiens, minus des, misero undeliberat accumulans calamitatem.

5. (4) Avem Seleucidem universorum opifex hominum gratia condidit insatiablem; tu vero in multorum perniciem animum tuum inexplibilem effecisti. (5) Piscium plurimi vorant se invicem, minorque apud illos alimentum est majoris. Et si unquam contigerit, ut is qui 502 minorem superaverat, alterius fiat præda: ambo in unum et eundem posterioris ventrem ingrediuntur. Quid igitur aliud nos homines agimus, dum tyrannide et potentia opprimimus inferiores? Quid a postremo pisce differt is, qui præ voraci divitiarum cupiditate in inexplibilibus avaritiæ suæ sinibus imbecilles abscondit? Ille possidebat pauperis bona: tu ipsum apprehensum fecisti tue ipsius opulentia partem. Injustis injustiorem, et rapaci rapaciorem te ostendisti. Cave excipiat te idem filius, qui pisces: hamus videlicet, aut nassa, aut rete. Omnino enim et nos, si multum admiserimus iniquitatis, ultimam non effugiemus poenam. Possessiones per rapinam partas tibi reliquit pater: redde tu injuria affecto, ne tu tibi eas ut proprias vindica; peccati est haereditas. Injuste in servitatem redactum tibi servum reliquit pater: eum tu libertate dona, ut et illi efficias leviora tormenta, tibique libertatem pares. (6) Ne causeris liberos. Sunt tibi liberi? collige ipsis thesaurum æternum. Relinque illis recordationem bonam, magis quam divitias multas. Fac benevolentia, ut omnes filii tui sint patres. Aliquando de vita decedas necesse est; deinde filium tuum in immatura ætate relinques adhuc tutoribus egentem. Quod si honestus fueris et bonus, unusquisque filium tuum ut suum enutriet; nam eis in mentem veniet suisse te quoque orpharorum patrem; sin autem postea quam in malitia vixeris, multosque afficeris moerre, et in eos qui tecum congregantur fera omni fueris acerbior, ita demum migras de vita; filium tuum reliquisti communem viventium hostem.

ciendo, quamvis duo tantum codices hanc scripturam agnoscant, ceteri cum editis consentiant.

(4) Ex hom. in divites, 57.

(5) Ex hom. vii in Hexaem., 65

(6) Ex hom. dicta in Laczis, 591.

(1) Ἀρθρωτοί. Sic uterque codex et contextus. Editi ὡς ἀνθρώποι.

(2) Ἡ πλούτος. Editi οὐ πλούτον. Cum Basilii contextu consentit uterque codex.

(3) Διὰ τῆς σύρολος. In contextu Basilii satis commode emendatum est διὰ τῆς εὐποιίας. benefu-

Quemadmodum enim qui scorpii natum conspexerit, timet ne quando ætate proiectior imitetur patrem : ita etiam tuis liberis paternæ nequitias bæredibus, priusquam ad ætatem pervenerint, struentur ab omnibus insidiæ. (1) Nam ut flumina ex parvo initio profecta, deinde per eas quæ paulatim fiunt accessiones intolerabiliter aucta, quidquid obsistit et objicitur, id violento impetu secum trahunt ; ita etiam divites ex parva potentia prodeentes, ubi ex iis quos jam potentia sua oppressere inferenda injuriæ facultatem ampliorem adepti sunt, tunc reliquos una cum iis quos prius injuria afflicere, redigunt in servitutem, sitque ipsis potestatis incrementum magnitudo nequitias, cum unusquisque eorum qui jam injuria affecti sunt, magis sollicitus sit, ne quid mali ulterius patiatur, quam ut de iis quæ perpercessus est, vindictam sumat.

6. (2) Ne igitur concupiscas agros proximi. Ne sulcum sulco adjiciens, agrum tuum paulatim adaugeas. Quantum enim ex aliena accessione terram dilataveris, tanto majus peccatum tibi accersis. Et terra quidem quæ tibi paulatim accesserat, et per avaritiam parta fuerat, hic remaneat, nec amplius tua est, sed bæredum, ac iniquas opes relinquas successori. Terra in æternum stat¹² : peccatum vero sequetur 503 ut umbra, animæ omni adhærens. Quemadmodum enim umbra sequitur corpus : ita et peccatum animæ adhæret. (3) Præterea quicunque usurpatis proximorum agris, limites possessionum suarum plus æquo extenderunt, eo quod possessiones illæ non sine gemitis eorum qui injuria affliciebantur, fuerant acquisitæ, facti sunt a divina benedictione alieni. Unde ubi decem boum juga, ut est apud Isaiam¹³, araverant, vix laguncula una vindemiantur, et ubi sex artabæ fuerant seminatae, vix tres fructuum mensuræ colligentur. (4) Malus in urbe, malus ruri vicinus est rapax. Novit mare terminos suos : nox antiquos limites sibi præscriptos non transgreditur. At vero homo rapax non veretur tempus, non agnoscit terminum, successionis ordini non cedit : sed ignis vim imitatur, invadit omnia, omnia depascitur. Quæcunque videt oculus, ea concupiscit rapax. Non explebitur oculus videndo¹⁴, neque rapax satiabitur accipiendo. Infernus non dixit, Sufficit¹⁵, neque rapax unquam dixit, Sufficit. (5) At vero quid inde lucri? Vigiliæ, curæ, sollicitudines. Judex exspectatur, et ipse circumspectat ne

θεασάμενος phobetari, μή ποτε εἰς ἡλικίαν οὐδὲ μιμῆσται τὸν πατέρα· οὐτω καὶ τὰ σὰ ἔχοντα πονηρίας πατρικῆς εἶναι κληρονόμα ὑποπτεύμενα, πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐλθεῖν, παρὰ πάντων ἀπιστεύθησται. Ός γάρ οἱ ποταμοὶ ἐκ μικρᾶς τῆς πρώτης ἀρχῆς ὁρμηθέντες, εἴτα ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαις ἀνυπόστατον λαμβάνοντες τὴν αἰδησιν, τῷ φιλῷ τῆς φορδὸς τὸ ἐνιστάμενον παρασύρουσιν· οὐτω δὲ καὶ οἱ πλούσιοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προελθόντες (6), καὶ ἐκ τῶν ἥδη καταδυναστευθέντων τὴν τοῦ πλείου ἀδικεῖν δύναμεν προσλαμβάνοντες, τοῖς προποδημένοις τοὺς λειπομένους καταδυούνται, καὶ γίνεται αὐτοῖς δυνάμεως αἰδησις ἡ περιουσία τῆς πονηρίας, πλείστα λόγον ἐκάστου τῶν ἥδικημένων ἔχοντος μὲν προπταθεῖν τι κακὸν, η δίκην λαβεῖν ὑπὲρ τῶν φίλων.

6. Μή τοινυν ἐπιθυμήσῃς τῆς τοῦ πλησίον χώρας; Μή εὐλακα εὐλακι προστιθεῖς, κατὰ μικρὸν αἴξεις τὴν γῆν (7). "Ουσον γάρ πλατύνεις ἐκ τῆς ἀλλοτρίας προσθήκης τὴν γῆν, τοσούτῳ μαχροτέρων σοι τῇ ἀμαρτίᾳν κατασκευάζεις. Καὶ ή μὲν γῆ ἐναῦσι παραμένει, κατὰ μικρὸν σοι προχωρηθεῖσα, καὶ δὲ τῆς πλεονεξίας γενομένη, οὐκέ εἴτη σῇ, ἀλλὰ τῶν μετά σὲ, καὶ ἀφίεις ἀδικον τῷ διαδεχομένῳ τὸν βίον. Η τὴν διστηκει εἰς τὸν αἰώνα· τὴ δὲ ἀμαρτίᾳ ἀκολουθήσει ὡς σκιά, πάσῃ ἐπομένη (8) ψυχῇ. "Ωσπερ γάρ ή σκιά τῷ σώματι ἐπεται, οὐτω καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ τῇ ψυχῇ συμπέψυκεν. "Αλλως τε δοις μετὰ παροιμιῶν τῶν πλησίον, τοὺς δρους τῶν οἰκείων κτήσεων ὑπερέξετεν, διὰ τὸ ἀπὸ στεναγμοῦ τῶν ἥδικημένων συμπτωποίσθαι τὰς κτήσεις, ἀλλότριοι τῆς θελας ἀπεδειχθήσαν εὐλογίας· ὅστε ἐνθα ζεύγη δέκα βοῦν εἰργάσατο, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, μόγις κεράμους ἐν τρυγηθῆναι· καὶ ἐνθα ἔξ ἀτράβαι κατεστάρησαν, τρία μέτρα συνάγεσθαι τὸν καρπόν. Πονηρὸς ἐν τοῖς σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς δὲ πλεονέκτης. Η θάλασσα οἶδε τὰ δρια αὐτῆς· τὴ νῦν οὐχ ὑπερβάνει ὁρθεσίας ἀρχαίας. 'Ο πλεονέκτης δὲ οὐκ αἴδεις· χρόνον, οὐ γνωρίζεις δρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθίαν διαδοχῆς· ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρὸς τὸν βίον, πάντα ἀπλαμβάνων, καὶ πάντα ἐπωεμόμενος. "Οτα τηλέπει δὲ δύθαλμὸς, τοσούτων ἐπιθυμεῖ δὲ πλεονέκτης. Οὐ κλησθήσεται δὲ δύθαλμὸς τοῦ δρόμου, καὶ οὐ κορεσθήσεται φιλάργυρος τοῦ λαμβάνειν. 'Ο ξένος οὐκ εἰπεν, 'Αρκεῖ, οὐδὲ δὲ πλεονέκτης εἴπε ποτε· 'Αρκεῖ. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν κέρδος τοι; 'Αγρυπνίαι, μίριμναι, φροντίδες. Δικαστής προσδοκᾶται, καὶ οὐτα-

¹² Eccle. 1, 4. ¹³ Isa. v, 10. ¹⁴ Eccle. 1, 8. ¹⁵ Prov. xxvii, 27; xxx, 16.

(1) Ex hom. in divites, 57.
(2) Ex hom. in Lacizis, 590.
(3) Ex comment. in Isa., 486.
(4) Ex hom. in divites, 57.
(5) Ex hom. dicta in Lacizis, 591.

(6) Οἱ πλούσιοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προελθόντες. Pro his vocibus legitur in contextu οἱ ἐκ μικρᾶς τῆς δυνάμεως προελθόντες, qui ad magnam potentiam proiecti sunt. Sed nostra scriptura longe videatur præferenda, ac cum altero comparationis mem-

bro melius quadrat. Cum ea consentit Colbertinus codex, nisi quod habet ἐκ μικρᾶς, quod erratum est librariorū.

(7) Τὴν τὴν. Minus commode in contextu τὴν στ.

(8) Πλοῦσιοι. Sic videtur emendandum quod legebatur in contextu πλοῦσιοι παροιμένη. Quæ scriptura cum vitio non careret, inde factum ut illud πλοῦσιοι in nonnullis codicibus mss. expungetur. Est etiam expunctum in hac novissima editione.

περισκοπεῖ, μὴ εἰς δικαστήρια παρασυρῆ. Βουλεύεται ἐν νυκτὶ, τίνας τῶν πικρῶν συνήγρων παρακευάτει, ίνα ψεύδεις μαρτυρίας (1) ἔχμισθωσται· αὐτὸς ἔκποιοικήσει τὸν ἐν τῇ ἡρημίᾳ, πῶς καταδυτεύσται τούτου, καὶ ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἀλήθειαν ἀέψει, ἀμφοτέρους ἀναλώσει, καὶ τὸν δικαστὴν παρακρουσάμενος, καὶ τὸν ἀδικηθέντα (2) πλεονεκτήσει. Τὸν πλοῦτον, τὸν μὲν δημοσίευει, τὸν δὲ κατηρυγμένον ἔχει πρὸς ἐλπίδας τὰς ἀδήλους ἀποτιθέμενος, ἐλπίδας τὰς οὐκ ἐλπίδας. Εἰ γάρ πρὸς ἐλπίδας Ἰησοῦς ἀπόθεσις, πρὸς τὴν αἰωνίαν ἐλπίδα ἐγένετο ἀνὴρ παρακευή. Νυνὶ δὲ ὑποκρύπτει τῇ κλίνῃ τὸν πλοῦτον ἀδηλον, τὴν ἐπερχομένην ἡμέταν ἀποστρέψειν οὐδενός. Ἄλλ' εἰ μὲν ἥξει ποτὲ ἡ χρεία, δηλοντῆς μέντοι καὶρὸς, ἐνῷ μεταπεληθῆσεται, μὴ οἰκονομήσει τὸν πλοῦτον. Τοῦτο πρόδηλον, κάγγινο εἶμι δὲ ἐγγυώμενος. Τί ποιεῖς, ἀθλεῖς; Τῇ γῇ παραδίδως τὸν θησαυρὸν. Πότε χρήσῃ τοὺς παροῦσας; πότε ἀπολαύσεις αὐτῶν, δεῖ τοὺς πόνους τῆς κτήσεως συνεχόμενος; Οὐ προφασίῃ μυρία, ίνα λάβῃς τὰ τοῦ πλησίον; Ἐπισκοτεῖ μοι, φησί, τοῦ γείτονος ἡ οἰκία· θορύβους ἔντειν, ή τὸ ἀποκλαυόμενον ὑπόδεχται. Εἰ! ἐπιθυμεῖς τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας, γείτων δὲ σοι πάντως οἱ λειτέσι, ἀνάγκη σε δηλονότι ἐπὶ τὰ ἔσχατα φάσαι τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης. Εἰ δὲ τοῦτο ἀμήχανον, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐννοίας παύσον σεαυτοῦ τὴν πρὸς τὸ κακὸν δρμήν, ὡς ἀνθρώπεις, ἀρκούμενος οἵς παρέλασες, ἐπιμένων οἵς ἔχεις· εἰδὼς, δοῦ καὶ μεγέθη οἰκίῶν, διὰ τὸ ἔξι ἀδίκως συστῆναι· Ἑρημά ἐστι τῶν οἰκητόρων, καὶ πλῆθος χώρας ἔχει πλεονεξίας περιηργήσεν (3) διγονον πολλάκις τῶν καρπῶν ἀπεδείχθη. Προλαμβάνει γάρ πολλάκις τὴν μέλλουσαν κρίσιν τὴν δίκην, καὶ τῇδε τὰς ἀδίκως περιωρισμένας οἰκίας εἰς δέχρηστον περιστησιν, ἀπὸ τῆς πολυανθρώπου οἰκήσεως καὶ τῆς λαμπρᾶς εὐθηνίας ἐρήμους τῶν οἰκητόρων ποιοῦσα. 'Ο γάρ τῶν ἀλλοτρίων ἔρων μετ' οὐ πολὺ θρηνήσει, τῶν ιδίων ἀποστρούμενος. Τί τὸν Ναυουθαῖ τὸν ἱεραρχλίτην ἀπέκτεινεν: οὐχ ἡ τοῦ Ἀχααβ (4) ἐπιθυμία τοῦ ἀμπελῶνος;

7. Μνήσθητι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν τῇ Ἀποκαλύπτεται δργῇ ἀπὸ οὐρανοῦ. Μνήσθητι τῆς ἐνδόξου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, διὰ ἀναστήσονται, οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Ἐκείνα λυπεῖται σε, καὶ μὴ λυπεῖται σε ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολή. Πῶς σε δυσωτήσω; τί φθέγξομαι; Βασιλείας οὐκ ἐπιθυμεῖς, γένεναν οὐ φοβεῖς· πόθεν εὑρεθῆταις τῇ φυχῇ σου; Εἰ γάρ τὰ φρικτὰ οὐ φοβεῖς (5), τὰ φαιδρὰ οὐ προτρέπεται, λαθίνι καρδίᾳ διαλεγόμεθα.

" Rom. 1, 18. " Joan. v, 29.

(1) *Μαρτυρίας. Codicūm alter mārtυras, falsos testes.*

(2) *Tὸν ἀδικηθέντα. Contextus τὸν νήπιον, infanteum.*

(3) *Περιηργθέν. Sic codicūm alter. Editi περιηργθέν. Paulo post ejusdem codicis ope emendavimus vitium vulgatae εἰς χρηστόν. Contextus paulo post πεπορισμένας, injusitie comparatas domos.*

PATROL. GR. XXXII.

A ad judicium pertrahatur. Deliberat noctu, quos amarulentos patronos subornet, ut falsa testimonia mercede redimat, quomodo eum qui desolatus est expugnet, quomodo eum opprimat potentia, ac in ipso judicio occultata veritate, et judicem fallens, et injuria affectum bonis spolians, utrumque voret. Pecunias alias profert in medium, alias defossas habet, ad spes incertas seponens, ad spes, inquam, quæ spes nequaquam sunt. Et enim si ad spes recondentur, in æternam spem fieret illa præparatio. Nunc autem sub lecto dīvitias incertas abscondit, venturum damnum avertere se ratus. Sed an ventura sit unquam utendi necessitas, incertum; contra, veniet tempus, in quo pecunias non distribuisse possebit. Illic ceruum est, et indubitatum, et egredi sponsor sun. (6) Quid agis, miser? Humi thesaurum mandas. Quandonam uteris præsentibus? quando his frueris semper acquirendi labore detentus? annon innumera causaris, ut rem proximi usurpes? Mibi, inquit, tenebras offundit domus vicini, turbas excitat, aut errores suscipit. Si domum vicini desideras, nec tibi unquam vicinus defuturus est, necesse est videlicet, ut ad extremos orbis nostri terminos te conferas. (7) Quod si id fieri nequit, a prima cogitatione cohibe tuum ad malum impetum, o homo, his quæ anteā possedisti contentus, stansque his quæ habes: non ignoras, ædium magnitudines, eo quod ex iniquitate constructæ essent, habitatoribus vacuas esse, et jugerum multitudinem ex rapinis comparatam saepe infecundam effici. Antevertit enim sacerdemon futurum judicium divina ultio, ac terminis injustis circumscriptas domos nulli jam aptas usui relinquunt, ex magna hominum 504 frequentia ac splendido apparatu vacuas habitatoribus redigens. Nam qui aliena cupit, non multo post lugebit, propriis suis privatus. (8) Quid Naboth Jezraelitam intermit? Nonne cupiditas Achaab vitem illius concupiscentis?

D 7. (9) Recordare illius diei, in quo *Revelatur ira de cælo* " ; veniat tibi in mentem gloriosus adventus Christi; cum qui bona egerint, resurgent in resurrectionem vitæ; qui vero mala, in resurrectionem judicii ". Haec te tristitia afflant, non molestum tibi sit præceptum Dei. Quomodo flectam te? quid dicam? Regni non teneris desiderio, non times gehennam, unde sanitas animæ tuæ conciliabitur? Etenim si non torrent horrenda, si læta ac hilaria non extimulant, lapideum cor alloqui-

(4) *Ἀχααβ. Sic contextus et codicūm alter. Editi, Xadru.*

(5) *Oὐ φοβεῖ. Sic uterque codex. Editi οὐ φοβεῖ.*

(6) *Ex hom. in divites, 57.*

(7) *Ex comment. in Isa. 486.*

(8) *Ex hom. in divites, 57.*

(9) *Ibid., 58.*

mur. (1) Velim te ab injustis tuis operibus paululum A respirare, o avare, et cogitationibus tuis otium dare, tecum ut reputes ad quem finem studium ejusmodi rerum tendat. Habes tot jugera terræ arabilis, totidem terræ arboribus consitæ, montes, campos, saltus, fluvios, prata. Quid igitur post hæc? Nonne tres terræ cubiti te exspectant? nonne paucorum lapidum onus misero corpori custodiendo erit satis? Ob quam rem inique agis? quid manibus infructuosam sterilitatem atque inexstinguibili perpetuoque igni materiam coacervas? Num tandem resipiscas ab hac ebrietate? num recipies te ad saniores mentem? num ad te redibis? num Christi judicium tibi pones ob oculos? Quam allaturus es excusationem, cum ii qui injuria affecti fuerint, jam te circumstantes, adversum te clamabunt coram æquo judge? Quid ergo facies? quos conduceas patronos? quos testes duces? quomodo illudes judici, qui nullis artibus decipi potest? Nullus ibi adest rhetor, non sunt verba suasoria, quæ judici veritatem suffurari possint: non sequuntur adulatores, non pecunia, non fastus dignitatis. Desertus ab amicis, destitutus sautoribus, sine patrocinio, citra defensionem, pudore suffusus relinqueris, tristis, mœstus, solitarius, fiducia ac libertate loquendi carens. Quocunque enim convertes oculos, clara et aperta conspicies scelerum argumenta; hinc pupilli lacrymas, illinc viduæ gematum, aliunde egenos abs te pugnis obtusos, servos quos cecidisti, vicinos quos ad iracundiam provocasti. Insurgent adversum te omnia: te tuarum actionum malarum chorus pravus stipabit. Nullus est ibi negandi locus, sed obturatur omne os impudens. Nam ipsa testimonium in unumquemque ferunt opera, non quidem vocem emittentia, sed talia apparentia, qualia a nobis peracta sunt. Fugiamus igitur totis viribus gravissimum avaritiae vitium: fugiamus, inquam, ut et indicta nobis supplicia vitemus, et æternorum bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, cum principio carente Patre, ac sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc, et semper, et in infinita sæculorum. Amen.

505 DE PECCATO.

SERMO VII.

1. (2) Magnum ac varium bellum nobis, dilectissimi, quotidie insert hostis veritatis. Insert autem, ut scitis, dum cupiditates nostras jacula adversum nos efficit, semperque vires a nobis ad nos lædendos mutuatur. Et quemadmodum improbi homines ac rapaces, quorum opera ac propositum est ex alienis ditescere, sed quibus non suppetit potentia ut violentiam apertam exerceant, vias insidiose

(1) Ex hom. in divites, 57.

(2) Ex hom. xxi, Quod mundanis adhærendum non sit, 463.

(3) Συντέτακται. Contextus syntetatai, et paulo post, ἀνεμένουσιν οἱ πάντες.

Εθούλόμην σε μικρὸν ἀναπνεῖσαι τῶν ἔργων τῆς ἀδίκιας, ὡς πλεονέκτα, καὶ δοῦναι σχῆμα τοῖς εἰσαὶ λογισμοῖς, ὡςτε ἐνθυμηθῆναι, πρὸς πάν τέρας ἡ σπουδὴ τῶν γινομένων συντέτακται (3). Ἐχει τῇ ἀρούμης πλέθρα τόσα καὶ τόσα, τῇς πεζουμένης τοσαῦτα ἑτερα, δρη, πεδία, νάπας, ποταμούς, λιβάνους. Τί οὖν μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν; οὐχὶ λίθων δίλγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φύλακα, τῇ δυστήνῳ σφριξί; Ὅπερ τίνος παρανομεῖ; τοις ἀγείς χερσὶν ἀκαρπίαν, καὶ ὅλην τῷ αἰώνιῳ πόρῳ; Οὐ νήψεις ποτὲ ἀπὸ τῆς μεθῆς ταῦτας; οὐχὶ ὑγραὶ τοὺς λογισμούς; οὐχὶ ἁυτοῦ γενήσῃ; οὐ πρὸς ἔργα μνῶν λήψη τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον; Τί ἀπό τοῦ ἐπειδάν σε κύκλῳ περιστάντες οἱ τοιχημένοι καταδιώσι σου ἐπὶ τοῦ δικαίου χριστοῦ; Τί ποτε ποίουσι συνηγόρους μισθώσῃ; ποίουσι μάρτυρας πεισθῆσις; πῶς παραπεισεῖς τὸν ἀπαραλόγοντον διαστήν; Οὐχ ἔνι ῥήτωρ ἔκει, οὐχ ἔνι πιθανότης; Η μάτων, κλέψα: δυναμένη τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀγίειαν, οὐχὶ ἀκολουθούσιν οἱ κόλακες, οὐ τὰ χρήματα, οὐχὶ δύκος τοῦ ἀξιώματος. Ἐρημος φύλων, ἔργων μνῶν, ἀσυνηγόρητος, ἀναπολόγητος (4), κατηγραμμος ἀπολειφθῆσθη, σκυθρωπός, κατητής, μεμονωμός, ἀπαράθιστος. Ὁπου γάρ ἀν πειραγήσῃ τὸ δρθαλαμὸν, ἐναργεῖς δψει τῶν κακῶν τὰς εἰκόνας· θεν τοῦ ὄρφανοῦ τὰ δάκρυα, ἔκειθεν τῆς χρεωτῆσται στεναγμὸν, ἐτέρωθεν τοὺς κατακονδύλισθεντας· οὐ σοῦ πένητας, τοὺς οἰκέτας (5) οὓς κατέχεις, τὰς γειτονας οὓς παρώργιζες. Πάντα σοι ἐπαναστήσει, καὶ πονηρὸς χορὸς τῶν κακῶν σου πράξεων πειστοιχίστεται σε. Οὐχ ἔστιν δρνησις ἔκει, οὐχὶ ἐμφράσσεται (6) πᾶν στόμα ἀναίσχυντον. Αὐτὶς γέρει ἔκαστου καταμαρτυρεῖ τὰ πράγματα, οὐ φάντασιντα, πάλλα τοιαῦτα φαινόμενα οὐδὲ τούς κατεσκεύασται. Φύγωμεν τοιγαροῦν τὸ τῆς πίεσθεντος χαλεπώτατον πάθος, δηση δύναμις· φύγωμεν, οὐ τὴν ἀπειλουμένην ἡμῖν τιμωρίαν φύγωμεν, καὶ τὴν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ιησῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ χράτος, σὺν τῷ ἑνὶ γέρει οὐ πάρεστιν ὡστε μετὰ παρήσιας βιάζεσθαι, τοῖς τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D

ΠΕΡΙ ΑΜΑΡΤΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

1. Πολὺν, ἀγαπητοί, καὶ ποικίλον ἐφ' ἡμέραν τῆς διῆς διληθεῖας ἔχθρὸς προσάγει τὸν πολέμον. Ποστέρας δὲ, ὡς ἴστε, τὰς ἡμετέρας ἐπιθυμίας καθ' ἡρέβηλη ποιούμενος, καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὸ βίαιον ἡμᾶς ἀει λαμβάνων ισχύν. Καὶ καθάπερ οἱ ποιηταὶ καὶ πλεονεκτικοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵς ἔργον μέτειπον προαίρεσις ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πλουτεῖν, διερκεῖ δὲ οὐ πάρεστιν ὡστε μετὰ παρήσιας βιάζεσθαι, τοῖς

(4) Ἀραπολόγητος. Sic Basiliū contextus. Εἰ habebant ἀπαραλόγητος.

(5) Τοὺς οἰκέτας. Ήσος additum ex contextis.

(6) Ἐμφράσσεται. Sic Basiliū contextus. Εἰ noστρι φράσεται.

διεξερευεῖν εἰώθασι· καὶ εἰ οὐσί τι χωρὸν περὶ ἡδὲς, ή φάραγξις βαθεῖαις διερήγαδς, ή φυτῶν πυνθητικοῖς, εἰς τοῦτο καταδύμενοι, καὶ τὴν ἐκ πλεοῦ πρόσδηψιν τῶν δόντων πορούντων τοιούτοις ὑποεμνέοντο προκαλύμμασιν, ἀθρόως ἐπιπρῆστιν αὐτοῖς, ὥστε μὴ δυνηθῆναι τινας τοὺς κινδύνους ρύχους ίδειν, πρὶν εἰς τούτους ἔμπεσεν· οὕτως διυτιμένης δινῶντες τὴν τῆραν καὶ πολέμοις διάβολος, τὰς ὥν κοσμικῶν τέρρων ὑποτρέχων σκιάς, αἱ περὶ τὴν ἣν τοῦ βίου πεφύκαις δειναὶ κρύψαι ληστὴν, καὶ διὰ ἐπιδουλεύοντα ποιῆσαι λαθεῖν, ἐντεῦθεν ἀπροτίτικας τὰς τῆς ἀπωλεῖας (1) ὑποστείρει παγίδας ἡμῖν.

2. Ἀλλ' ὥσπερ οἱ τῶν πόλεων περίβολοι, κύκλῳ μηδεπικείμενοι, πάντοθεν τὰς τῶν πολεμίων προσδολάς ἀπέτρηγοντιν· οὗτοι καὶ διφύλασσον τῆμας γγεῖος καὶ προτειχίζεις ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, καὶ ὀπισθοφύλακει, καὶ οὐδὲ τὰ ἔκατερωθεν ἀφύλακτα πατεῖται· ἀλλ' ἀεὶ παρεδρεύει τοῖς πεπιστεύμασιν ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐάν μη ποτε αὐτὸν ἡμεῖς ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων (2) ἀποδιώξωμεν. Ός γάρ τὰς πελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστεράς πελαύνει δυσωδίᾳ· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἡ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἱματία.

3. Εὐχῆς μὲν οὖν ἀξιον, μὴ προσάγασθαι τοῦ κακοῦ· δεινότερος δὲ πλεοῦς, εὐθὺς μετὰ τὴν πειραν ὥσπερ ιοδόλου πληγὴν ἀποφεύγειν. Οὐδαί γάρ τινας ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κατολισθήσαντας, καὶ μέχρι πολιάδες αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ, ταῖς ἀμαρτίαις παραμείναντας. Ήσπερ γάρ οἱ ἐν βορδῷρῷ κυλινδόμενοι χοῖροι ἀεὶ προσπλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλὸν, οὕτως οὕτοι τὸ ἐκ τῆς ἥδονῆς αἰσχος καθ' ἔκαστην ἡμέραν προσαναμάσσονται. Ή γάρ ἀμαρτία, ἔως μὲν ὠδίνεται, ἔχει τινὰ αἰσχύνην· ἐπειδὸν δὲ τελεσθῇ, τότε ἀναισχυντότερους ποιεῖ τοὺς ἔργαζομένους αὐτήν. Ἔως μὲν μικρὰ ἀμαρτάνομεν καὶ ὀλίγα, ὥσπερ τὰ φυτὰ ὑπὸ προσείας αὔρας περιδονούμενοι, τὴρέμα τως σαλευόμεθα· ἐπειδὸν δὲ πλειαὶ καὶ μείζονα ἡ τὰ κακὰ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἀμαρτημάτων αὐξῆσεως καὶ διάλογος ἐπιτείνεσθαι πέφυκε. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ πλέον σαλεύονται· οἱ δὲ μέχρι τοῦ καὶ αὐτόρθιοις ἀνατραπέντες καταβληθῆναι, ὅταν λαίπατος πάσης βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας τὰς οἰοντες φίλας τῆς ψυχῆς, αἱς ἐπεστήρικτο τῇ πίστει τῇ κατὰ Θεὸν, ἀπορθῆσσι. Τῷ μὲν γάρ ἀκούσιας τοῦ προστήκοντος ἀμαρτόντι καὶ συγγνώμη τοῦ Ιωάκιμος παρὰ τοῦ Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ ἐξεπίτηδες τὰ χείρω προελομένω οὐδεμία παραίτησις, τὸ μῆνις πολλαπλασιῶ τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν. Καὶ γάρ τῶν ἀμαρτανομένων τὰ μὲν ἀκούσια ἔστι, τὰ δὲ ἀπὸ γνώμης πονηρᾶς ἀμαρτάνεται. Ἀλλως οὖν τὰ ἀκούσια πονηράς συγγνώμης, καὶ διλλωτὰ τὰ ἐκ μοχθηρᾶς

A occupare solent, et si viderint circa eas locum quempiam, aut vallibus profundis præruptum, aut arborum densitate umbrosum, eo recipientes se, et eminus prospiciendi viatoribus facultatem his præcedentes integumentis, ex improviso in illos insiliunt, ita ut nemo possit periculi laqueos videre antequam in eos incidat: sic infensus nobis ab initio et adversarius diabolus, voluptatum mundanarum umbras subiens, quæ circa hujus vitæ viam ad occultandum prædonem et ad dandas insidiatori latebras idoneæ esse solent, inde inopinato interitus laqueos nobis subjicit

B 2. (3) Sed quiemadmodum urbium muri in circuitu omni ex parte circumducti, undecunque hostium assultus arcent: sic et custodiae nostræ angelus et præmunit a fronte, et a tergo custodit, nec quidquam utrinque incustoditum relinquit: sed semper excubias agens, Domino credentibus assidet, nisi nos illum operibus pravis abigamus. Quemadmodum enim fumus apes fugat, et felor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem lacrymabile ac graveolens deccatum abigit.

C 3. (4) Optandum igitur fuerit, ut ne attingamus malum. Altamen secunda superest navigatio, ut statim post experientiam illud tanquam bestiæ venenatae plagam declinemus. Novi enim quosdam, qui in juventute ad carnis vitia delapsi, usque ad ipsam canitiem in peccatis propter mali consuetudinem perseveraverunt. Quemadmodum enim sues, qui sese in cœno obvolvunt, semper magis ac magis luto asperguntur: sic ii quotidie magis ac magis voluptatis dedecus contrahunt (5). Peccatum enim, quandiu parturit, pudorem quemdam incutit: ubi autem perfectum est, tum impudentiores eos facit qui commiserunt. (6) Dum igitur parva peccamus et pauca, leniter quodammodo commovemur, velut plantæ quæ a leni aura agitantur: ubi vero plura majoraque fuerint mala, pro ratione incrementi peccatorum etiam commotio augeri solet. Et alii quidem multum commoventur; alii vero usque adeo, ut etiam radicitus eversi dejiciantur, cum spiritualia nequitæ quasi radices animæ, quibus per fidem in Deum subnixa erat, omni turbine violentius abruperint. Qui enim invitus a officio discedit, 506 (7) forte veniam aliquam obtinebit a Deo: qui vero fuerit consulto male amplexus, implacabiliter supplicia longe majora perferet. (8) Peccata enim alia sunt involuntaria, alia a pravo animo oriuntur. Aliter utique datum venia involuntariis: aliter ea quæ ex prava voluntate fiunt, condemnantur. Siquidem unus aliquis

(1) Τῆς ἀπωλεῖας. Sic Basilii contextus, melius quam editi nostri τῆς σωτηρίας. Codex Regius 1992 τῆς ἀμαρτίας.

(2) Ἐκ τῶν πονηρῶν. Idem codex διὰ τῶν πονηρῶν.

(3) Ex hom. in psal. xxxiii, 148.

(4) Ex hom. in psal. 1, 96.

(5) Uterque codex indicat serm. ethic.

(6) Ex hom. in psal. lx, 194.

(7) Ex serm. De legendis libris gent. 181.

(8) Ex hom. in princip. Prov. 104.

peccavit, prave ab initio educatus; quippe et a parentibus injustis procreatus introivit in vitam, et inter verba factaque iniqua nutritus fuit: alter vero multa habens virtutis incitamenta, educationem honestissimam, admonitionem parentum, magistrorum disciplinam, auditionem divinorum sermonum, castigatam moderatamque diætam, et alia quibus anima ad virtutem instituitur, postea tamen delapsus est et ipse in idem peccatum; nonne ergo jure ac merito qui ejusmodi est, supplicio graviori punietur? Nam ille quidem ob sola inspersa animis nostris salutaria subsidia accusabitur, ut eis non probe usus; sed hic insuper, ut proditor omnis sibi concessi adjumenti, ac negligentia in pravam vitam abreptus.

4. (1) Quenam igitur peccata veniam apud Deum obtinere possunt, et ob quæ et ob qualia delicta sit quis contumaciæ judicio obnoxius? Neque in multitudine neque in magnitudine peccatorum, sed in una tantummodo cuiuscunque tandem præcepti violatione, contumaciæ adversus Deum clare judicari, communemque sententiam a Deo ferri in omnem inobedientiam invenimus, Scripturas sacras dum evolvimus. Atque in Veteri quidem lego korrendum illum ipsius Achar exitum¹⁰, aut ejus qui Sabbato ligna collegerat¹¹, historiam: quorum neuter unquam aliud in Deum peccasse aut in hominem, sive magnum sive parvum deprehenditur. Sed alter quidem ob solam ac primam lignorum collectionem inevitabilis pœnas luit, ne penitentias quidem invento loco, quandoquidem Dei jussu confessim a cuncto populo lapiditus obruitur. Alter vero, quod solum sustulisset aliquid ex donariis et munieribus, hisque nondum in synagogam exportatis, necdum ab iis qui ad talia recipienda destinabantur, assumptis, non sibi modo, sed uxori etiam et liberis exitii atque pernicie auctor fuit, prætereaque et ipsi tabernaculo una cum suis omnibus. Jamque peccati vindicta, ignis in modum, populum omnem populatura erat, idque, cum neque rem nosset, neque peccanti conscius esset, nisi statim ob virorum intersectorum cladeum contritus populus fuisset, iram Dei sentiens, ac Jesus Nave filius pulvere conspersus procidisset una cum senioribus, sicque reus per sortem deprehensus, eas quas dixi pœnas dedisset. (2) Quid vero Maria Moysis soror? Illa cum solum aliquid contra Moysem improbando dixisset, idque ipsum vere (uxorem enim, inquit, *Aethiopissam* sibi adjunxit), tantam experta est Dei indignationem, ut ne ipso quidem Moyse precante peccati pœna ipsi remitteretur¹². Sed istorum quid meminisse necesse est, 507

¹⁰ Jos. vii, 25. ¹¹ Num. xv, 36. ¹² Num. xi, 17 sqq.

(1) Ex Proemio *De iudicio Dei*, 217.

(2) Ibid.

(3) Διδασκαλία. Nanc vocem addidimus ex contextu et codicum altero.

A προαιρέσεως καταχρίνεται. Ο μὲν γάρ τις ἡμέρα, πονηρῶς τὸ ἔξ αρχῆς τεθραμβένος· καὶ γὰρ εἰς ὑπὸ γονέων ἀδίκων εἰς τὸν παρθένον, καὶ εἰς ετράφη καὶ ρήμασι καὶ πράξεσι παρανόμοις. Άλις, δὲ πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀρέτην, ἀνατροφὴν σεμνοτάτην, νουθέτησιν γονέων, ἀδιστάλων (3) ἀκρίβειαν, ἀκράσιν λόγων θευτέρων, διαιταν κατεσταλμένην, τέλλα οἵς ψυχὴ πατέστηται πρὸς ἀρετὴν· εἴτα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν εἰς ἀμαρτίαν ὑπώλειθε. Πώς οὖν οὐχὶ βαρυτέρας ἀκαίως ὁ τοιοῦτος τῆς τιμωρίας ἀξιωθήσεται; Τοῦ μὲν γάρ ἐπὶ μόναις ταῖς κατεσπαρυμέναις ἐν ταῖς ἑκατὸν ἥμινσιν σωτηρίοις ἀφορμάτις ἐγκληθήσεται, ὡς οὐ γράμμενος αὐταῖς ὑγιῶς· δὲ πρὸς τούτῳ (4), καὶ εἰς προδεωχώς πέσαν τὴν δεδουλένην αὐτῷ συνεργεῖται.

B καὶ δὲ ἀπροεξίαν εἰς τὸν πονηρὸν πλὸν κατατρέψει.

4. Πολὰ οὖν τῶν ἀμαρτημάτων συγγράμτην ἔχον δύνεται παρὰ τῷ Θεῷ; πότα δὲ καὶ πτέρικα ἀμαρτήσας τις, ὑπεύθυνος γίνεται τῷ κρίματι· τοῖς ἀπειθεῖσας; Οὔτε ἐν τῷ πλήθει τῶν ἀμαρτανομένων, εἰς ἐν τῷ μεγέθει τῶν ἀμαρτημάτων, ἐν μόνῃ τοῖς παραδάσει οὐτινοσοῦν προστάγματος σαρῶν κρίνεται (5) τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθείαν, καὶ κοινὸν καὶ πάσῃς παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα εὑρίσκομεν. τοῖς θείας ἀναλαβόντες Γραφάς. Ἐν μὲν τῇ Παιχνὶ φορερὸν ἔκεινο τοῦ Ἀχαρ ἀναγινώσκοντες τούς, τὴν κατὰ τὸν ἐν Σαββάτῳ ἔχοντα ἀναλέξαντα ἴστριον ἐκάτερος οὐδὲν οὐδέποτε ἀλλο οὐκ εἰς θεὸν ἀπειθάκως, οὐκ ἀνθρώπον τὸ δικαιοῦν, οὐ μέρα, οὐ μαρτύριον, εὑρίσκεται. Άλλ' ο μὲν ἐπὶ μόνῃ καὶ πρὸς τῶν ἔχοντων συλλογῇ ἀπαράίτητον δέδωσι τὴν ἑκάτην, οὐδὲ μετανοίας τόπον εὑρόν· προστάγματι γάρ θεοῦ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ παραχρῆμα λιθοβολεῖται· Ή δὲ, διτὶ μόνον ὑφελετό τι τῶν ἀναθημάτων, οὗτον εἰς τενεγχέντων εἰς τὴν συναγωγὴν, οὐδὲ προστάχέντων ὑπὸ τῶν ἐπιπεταχμένων τὰ τελεῖα, αἰτίος ἀπωλείας, οὐχ ἐαυτῷ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ γαμετῇ καὶ τέκνοις, πρὸς δὲ καὶ αὐτῇ σκηνῇ, οὐν πᾶσι τοῖς ιδίοις ἐγένετο. Εμελλε δὲ ἡ δημ θάττον καὶ τὸν ἵππον ἀπαντά, πυρὸς τρόπον, ἐπινέμεσθαι τῆς ἀμαρτίας τοῦ κακῶν, καὶ ταῦτα, οὕτω εἰδότα τὸ γεγονός, οὕτω συεγνωκότα τῷ ἀμαρτήσαντι, εἰ μὴ ταχέως εἰς τὴν πτώσεως τῶν ἀναιρεθέντων ἀνδρῶν συνεπέσθι, μηδὲ λαὸς αἰσθόμενος τῆς δργῆς τοῦ Θεοῦ, ἐπεισ δὲ ἄμα τοῖς πρεσβυτέροις καταπατάσμενος χοῦν Ἰησοῦν, τοῦ Ναυῆ· καὶ οὕτω διὰ κλήρου φωραθεὶς δὲ ἔνοχος τοῦ εἰρημένην δέδωκε δίκην. Τί δὲ Μαρία τὴς ἀδελφῆς Μελσάως; Αὕτη κατὰ Μωνσέων ἐπειδὴ εἶπε τοῖς μόνον καταγγώσας μέρει, καὶ τοῦτο ἀληθές (γυναικί τοις φησιν, Αιθιόπισσαν Ἐλαβεν ἐαυτῷ), τοσαύτης ἐπιράθη τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως, ὡς μηδὲ εἰπεῖ τοῦ Μωνσέως ἰκετεύοντος συγχωρηθῆναι αὐτῇ τῇ ἀμαρτίᾳ τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ τοῖς δεῖ περὶ τούτων ἐ-

(4) Πρὸς τούτῳ. Sic idem codex et contextus Editi πρὸς τούτῳ.

(5) Κρίτομεν. Legendum videtur ut in contesta κρινομενην.

ειν, αὐτὸν τοῦτον ἀφέντας Μωάσεα, τὸν τοῦ Θεοῦ εράποντα, τὸν μέγαν ἔκεινον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ γλυκύτης δέξιωθέντα παρ' αὐτοῦ τιμῆς, οὕτω δὲ ὑπὸ τοῦ μαρτυρθέντα, ὡς ἀκοῦσαι, Οἴδα σε παρά οὐτας, καὶ εὑρηκας χάριν ἐνώπιον μου; Οὗτος ἂρ ἐπὶ τοῦ ὄντος τῆς ἀντιλογίας, οὐδὲνδε ἔνεκεν ἔρου, ή̄ ίνα μόνον εἰπῇ τῷ λαῷ γογγύζοντες δι' πρὸλεν ὄντας, Μή ἐκ ταύτης τῆς πέτρας δέξιω μήτις ὑδωρ; τούτου μόνου ἔνεκεν εὐθὺς ἀπειλήν πρὸ τοῦ Θεοῦ δέχεται, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἣν εἰσελεύσεσθαι, ἕτις ἡγ̄η τότε τῶν πρὸς ἰουδαίους παγγελίων τὸ κεφάλαιον. “Οταν οὖν ἐδώ τοῦτον πρακτοῦντα, καὶ μὴ συγχωρούμενον· δταν ἐδώ προμέδι; συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα πι τῷ βραχεῖ ἔκεινῳ καταξιούμενον βρήματι· οὐχὶ ντας ὁρῶ Θεοῦ ἀποτομαίν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον; Ήγ̄η κακένοι ἀλήθες εἶναι πεισθῆσομαι, τὸ, Εἰ σ δι-αῖς μδις σώζεται, σ δεσθῆσαι καὶ ἀμαρτωλὸς πον-κατεῖται; Καὶ τι ταῦτα λέγω; Ἡλεὶ δὲ ιερεὺς ὑπὲρ τὸν θίου μηδὲν ἐγκαλούμενος, διει μὴ τοῖς υἱοῖς πεῖταις σφόδρετον, τοιαύτην ἔκινησεν δργήν τῇ ακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐπαναστάντων ἀλλοφύ-ων, τοὺς μὲν υἱοὺς αὐτοῦ ἔκεινους ἀναιρεθῆναι κατὰ τὸν πλεισμὸν ἐν μισθῷ τῆς πόλεως, ητετρῆγαι δὲ σύμπαντα ἡ λαὸν, καὶ τούτων πεσεῖν ἵκανον, γενέσθαι δὲ αἱ περὶ τὴν κιβωτὸν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ διαθήκης, μήτε ἡχούσῃ ποτὲ πρότερον. ὥστε, ἡς οὔτε Ισαγγλίταις, οὔτε μήνιν κατοῖς τοῖς ιερεῦσιν ἀπασιν, έτε πάντοτε, ἀπεισθαι θεμιτὸν ἡγ̄η, οὐδὲ τόπος αὐ-τὴν (1) δ τυχών ὑπεδέχετο, ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσε-ιῶν ἀλλοτε ἀλλαχθεὸν μετακομίσεσθαι (2), καὶ ἀντὶ ὧν ἀγίων, εἰδῶλων ναοῖς ἀποτίθεσθαι. Ἐφ οἵς πό-ντινὶ συνέβαινεν εἶναι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὄντος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γέλωτα καὶ χλεύην παρὰ τοῖς ἀλλοφύ-ων, στοχάζεσθαι πάρεστιν. Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς Ἡλεὶ τέλει χρησάμενος οἰκτροτάτω, ἀπειλήν ἐδέ-ιτο καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀποκινηθῆσθαι τοῦ ἱρατικοῦ ἀξιώματος· διπερ καὶ γέγονε. Καίτοι, τοῦ ἐν θίου θίου ἔνεκεν, οὐδὲν ἡτιαθή δ πρεσβύτης οὐδεις. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς υἱοῖς οὐχ ὑπέμεινεν ἐφ-ρυκάσαι ἀλλὰ πολλὰ μὲν παρῆνει, περὶ τοῦ μητρέτη ής ἡμίονος ἐμμένειν, Μή τέκνα, λέγων, μή ὡν-ικαθαλ οὐ ἀκοαί, δες ἔγων ἀκούω περὶ ὑμῶν. Ὁμως πεδίπερ οὐχὶ τὸν πρέποντα ζῆλον κατ' αὐτῶν ἐπ-δίξτο, ἕαυτῷ τε κάκανοις, καὶ τῷ λαῷ, τοσαύτην ἦ τοῦ Θεοῦ ἀνήψεν δργήν. Καίτοι ξοικεῖν δὲ μὲν ιεραρχος τέλος ἔχειν τὴν διύρωσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος· δὲ διειδομέδις ἐπὶ ἀσχημοσύνῃ τοῦ ἐπταικότος γί-θειται. Εἰ γάρ καὶ τὸ πλεῖστα κατωρθωκέναι δοκεῖται, διλίγων δὲ που, ή̄ καὶ μᾶς ηστινοσοῦν ἐντολῆς μελήσει, η̄ τῷ πληγμελήσαντι ἀδιαφόρως ἐφησυχάσει, αὶ μὴ ζῆλον ἀγαθὸν κατὰ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἐπιδείται, ἐπὶ ταύτῃ μόνῃ δικαίως ὑφέξει. Καν ἐξ ἀγνοιας ή τι τοιοῦτον, οὐδὲ οὔτως ἀτιμώρησος διαφύγει.

⁽¹⁾ Τόπος αὐτην. Sic ope contextus et alterius officium emendavimus pravam lectionem τὸ πρὸς ὑψην. Ibidem ope contextus emendavimus quod rat apud Symeonem, οὐδέποτε.

⁽²⁾ Exou. xxixii. 12. ⁽³⁾ Num. xx. 10. ⁽⁴⁾ Rom. xi. 22. ⁽⁵⁾ I Pet. iv. 18. ⁽⁶⁾ I Reg. ii. 24.

⁽⁷⁾ Metachomiscesθαι. Forte μετακομίζεσθαι. Edit.

⁽⁸⁾ Ex hom. in ps. xiv, 355.

⁽⁹⁾ Unus codex indicat serm. ascet.

5. (1) Ejus quidem generis judicia plurima in Veteri Testamento, adversus omnem inobedientiam reperimus; nec vero his pauciora, Novum legendum pergit, sed et multo hic severiorem deprehendimus judicii acerbitatem, ut illud, *Servus qui cognovit voluntatem 508 domini sui et non fecit, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis*⁸⁷. Christus profecto nec eum qui peccarit imprudens a pœnis liberat, et in eos qui prudentes delinquentur, vehementiores minas intendit. Et rursum, *Cœlum, inquit, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*⁸⁸. Beatus quoque apostolus Paulus ait, *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*⁸⁹. (2) Omnem altitudinem, omnemque intellectum, non hunc, vel illum. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*⁹⁰. Et alibi rursum: *Qui talia agunt, digni sunt morte*⁹¹; et rursum: *Qui in lege gloriari, per prævaricationem legis Deum inhonorantur*⁹². Itaque nihil apud Deum impunitum relinquitur. Sed si hæc verba sunt solum sine re; ecce qui Corinthi uxorem patris habebat, qui cum hoc uno excepto, nullius alterius flagiti insimularetur, tamen non solum ipse traditur Satanæ ad carnis interitum, donec dignis pœnitentiæ fructibus emendasset peccatum, sed universam simul Ecclesiam, quod id scelus ulta non esset, in hæc conjicit vituperia. (3) Quid vero Ananias ille, cuius mentio est in Actis? Quodnam aliud malum perpetrasse invenitur, præter illud ipsum? Ubi igitur apparet, ipsum ira tanta dignum fuisse? Divenditis suis facultatibus, pecunias detulit ad pedes apostolorum: sed tamen, quod aliquam pretii partem seposuisset, propterea eadem hora una cum uxore morte plectitur, neque id consecutus ut de agenda ob admissum peccatum pœnitentia quidquam audiret, nec saltem invento tempore, quo ob scelus compungi posset, nec accepto ad agendum pœnitentiam præfinito spatio. Porro talis ac tanti judicii exactor, tantæque Dei in peccantem iræ minister, beatus ille Petrus, omnibus discipulis prælatus, cui soli majora data quam aliis sunt testimonia, qui prædicatus est beatus, cui claves regni cœlorum concreditæ sunt, cum audit a Domino, *Si non larero te, non hubebis partem mecum*⁹³, quale cor, quæso, et quantumvis lapideum ad metum judiciorum Dei non incitet? præsertim cum nullius peccati, nulliusve contemptus significationem ullam dedisset, imo potius egregio honore Dominum affecisset suum;

⁸⁷ Luc. xii, 47. ⁸⁸ Math. xxv, 35. ⁸⁹ II Cor, x, 5. ⁹⁰ ibid. 6. ⁹¹ Rom. i, 32. ⁹² Rom. ii, 25.

⁹³ Joan. xiii, 8.

(1) Ex Proœmio *De judicio Dei*, 219

(2) Ibid. 220.

(3) Ibid. 221.

(4) Τοῖς ἐγκλήμασι. Referuntur in contextu illæ

A 5. Τοιαῦτα μὲν οὖν διείστα κατὰ τὴν εἰλικρίνην εὐρίσκομεν κατὰ πάσης παρακοῆς τὰ κομματα· οὐχ ἥπτον δὲ τούτων ἐν τῇ Καινῇ ἐρχόμενος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλειω καταμανθάνω τοῦ κριμάτος τὴν σφοδρότητα, οἶον· Ὁ δύολος δὲ γρούς τὸ θέλμα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, θαψίσεται πολλάς· δὲ μὴ γρούς, ποιήσας θὲλμα πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας· καὶ διῶς οὐκ ἀπέσαντος, μὲν τοῦ Χριστοῦ οὗτε τὸν κατ' ἀγνοιαν ἔκπτηκτο τῆς τιμωρίας, σφοδρότερον δὲ κατὰ τὸν ιγνώσει τὴν ἀπειλὴν ἐπιτελεῖντος. Καὶ πάλιν, Ὁ εἰραρδὸς, φησί, καὶ τὴν παρελεύσεται, εἰ λέπτοι μουσ οὐ μὴ παρέθωσι. Καὶ δικαίοις ἀπόστολος Παῦλος φησι· Λογισμοὺς καθαιροῦτε, καὶ πᾶν ὑγραμμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς τιμωρίας Β τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰγαλωτοὺς τὰν τόνηα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Πᾶν ὑψωμα καὶ τὸν νόημα, οὐχὶ τοῦτο, ἡ ἐκεῖνο. Καὶ ἐν ἐτοιμῷ ἔχατες ἐκδικήσαι πᾶσαν παρακοίην. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Οἱ τὰ τουάντα πράσοτες, ἀξιοὶ θαράτου εἰστοῦν· καὶ πάλιν· Οὓς ἐν τῷ μῷ παντὸν, εἰς τὴς παραβάσεως τοῦ τόμου τὸν Θεόν ἀτιμάζεις. Οὐπε οὐδὲν ἀνεκδικήτον ἀφέται παρὰ τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ ταῦτα λόγοι μόνον, καὶ οὐ πράγματα· λόου δὲ τὴν γυναικα τοῦ πατρὸς ἐν Κορινθῳ ἔχων, οὐδὲν ἐπειργάζεται, ἐπὶ τούτῳ μόνῳ οὐ μόνον αὐτὰς ταραδίσοται τῷ Σατανᾷ εἰς θλεθρον τῆς σαρκὸς, ἔχει· δὲν τοὺς ἀξιοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας διορθώσει τὸ πλημμέλημα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα δύο τοῦ Ἐκκλησίας, ἐπει μὴ ἐπεξῆλθε τῷ ἀμαρτήματι, ἐκείνους περιβάλλεται θρός ἐγκλήμασι (4). Τί δὲ Ἀνανίας ἐν ταῖς Πράξεσι; τί ἀλλο κακὸν πεποιηκὼς εὑρίσκεται, ἡ ἐκεῖνο αὐτό; Ποῦ νῦν τεσαύτης δρῆτος ἀξιούτατος; Ιδίον κτῆμα πωλήσας, ἔμεγκε τὰ κριμάτα θεῖναι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, νοσφιστάμενος ἀπὸ τῆς τιμῆς, καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν τὴν ὡραν ἄμα τῇ γυναικὶ θανάτῳ καταπλάκεται, οὐδὲ τοὺς περὶ μετανοίας λόγους ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήματι μαθεῖν καταξιωθεῖς, οὐ τοῦ κατεγγῆναι γοῦν ἐπὶ τούτῳ καιρὸν εὔρων, οὐ τοῦ μετανοῆσαι προθεσμίαν λαβών. Οἱ δὲ τοιούτου κτητηλικούτου κριμάτος ὑπέρτετος, ὁ μακάριος Πέτρος, δι πάντων μὲν τῶν μαθητῶν προκριθεῖς, μνος δὲ πλειω τῶν ἀλλων μαρτυρθεῖς καὶ μαρτυρθεῖσις, δι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εστευθεῖς, διαν ἀκούῃ παρὰ τοῦ Κυρίου, Σάτη μή τιγω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, ποιέας εἰς καὶ τὴν διπωσοῦν λιθίνην καρδίαν οὐ δυσωπήσει πάντα τὸν Θεόν κριμάτων; καὶ ταῦτα, οἷα μιᾶς μὲν ἀμαρτίας, οὐδὲ μιᾶς καταφρονήσεως ἐργασιν δοὺς, τιμῇ δὲ μᾶλλον τῇ περὶ τὸν Δευτέριον ὑπερβαλλούσῃ (5) χρησάμενος, καὶ τὴν προστήκαστην

criminationes, nempe, *Quid rultis, in virga rem ad nos?* etc.

(5) Ὑπερβαλλούσῃ. Hanc vocem ex contestu desumpsiimus.

κύλικα καὶ μαθητῇ εὐλάβειαν ἐπιδειξάμενος. Τόδων γρὴ τὸν ἑκατοῦν καὶ πάντων Κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ Ιεσοῦντα, καὶ Σωτῆρα, καὶ ὅμοι τὰ πάντα, ἐν ὑπέρετου σχήματι διαζωσάμενον τὸ λέντιον, καὶ νίπτειν πάντας αὐτοῦ βουλόμενον, εὐθὺς ὥσπερ εἰς συνιεύθησαν ἐλθὼν τῆς οἰκείας ἀναβίτητος, καὶ τὸ ιερόμα τοῦ προσερχομένου καταπλαγεῖς, ἔξεσόντες. Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; καὶ πάλιν· Ή μή μου νίψῃς τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰώνα. Ἐπὶ τούτῳ τὴν τοσαύτην ἐκδέχεται ἀπειλὴν, ὡς εἰ μή ἤθασε τῇ ταχύτητι καὶ σφοδρότητι τῆς ὑπακοῆς ἱερθιστάμενος τὴν ἀντιολγίαν, οὐδὲν ἂν αὐτῷ τῶν περὶ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν τε καὶ δωρεῶν καὶ ἴπαγγελιῶν, οὐδὲν αὐτῇ ἢ τοῦ (1) Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡς τοιεύτης καὶ τοσαύτης εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἐδοκίλας ἀποκάλυψις ἤρκεσε παραμυθίσασθαι τὴν παροῦσαν ἀπειθείαν.

6. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐὰν θέλω καταλέγειν, διὰ εὐρίκων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐπιλείψι με τάχα διηγούμενον ὁ χρόνος. Πλὴν ἐκεῖνο μόνον πρὸς τὸ παρὸν μνημονεύσας ἀναγκαῖον, τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερῷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰστιμένους λεχθὲν παρ' αὐτοῦ· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ητοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐχ διεῖ: ἐφονεύσατε, ή ἐπορεύσατε, ή ἐψύσαθε, ή τινα ἡδικήσατε, ή ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ τὸ βραχύτατον γοῦν, ἐπράξατε, ἄλλο δι: τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἡμελήσατε. Ἐπείρασα τάρ, φῆσι, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδιψήσα, καὶ οὐκ ἐποισατέ με· ἀσθενής καὶ ἐργαλαχῆ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθε με. Ὁ τοινύν μη ἐκθηλυνόμενος, μηδὲ κατακαμπτόμενος ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας, πᾶσαν τυγχήν (2) ἀμαρτημάτων κατώρθωσεν· εἰ δὲ τὰ μὲν πλείστα ἐφυγειν, ὑφ' ἐνὸς δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατεῖ δι τοιούτος, ὡς οὗτε ὑγιῆς δὲ ἐνὶ σωματικῷ πάθει παρενοχούμενος· οὗτε ἐλεύθερος δὲ ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ τυχόντος κυριεύμενος. Τοὺς μὲν οὖν λάσιμα ἀμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ δὲ λόγος, ἐπισκέπτεσθαι ἐν μέσῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιξ τὰς ἀδικίας αὐτῶν· τοὺς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι λέγει· Τί ἔτι πληγήτε, πάσας διεξεληλυθότες τὰς πληγάς; Πατῶν κατεχρονήσατε τῶν ἐπιστρεπτικῶν μαστίγων, συντριψμὸς ὑμᾶς μένει. Τῶν δὲ περιστατικῶν συμβανίσντων τινὰ μὲν ἀμαρτημάτων ἔνεχα γίνεται· τινὰ δὲ εἰς διόρθωσιν τοῦ ἡθους τῶν πειραζομένων· ἄλλα δὲ ὑπὲρ τοῦ ἐκτριβῆναι τοὺς ἀπεγνωσμένους, ὡς ἐπὶ τοῦ Φαραὼ. Τούτοις γάρ οὐκέτι πληγαί, οὐδὲ μάστιγες, ἄλλ' ἀφανισμὸς ἀπειλεῖται. Τί ἔτι πληγήτε, δῶν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ μεμαστίγωνται, καὶ οὐδαμοῦ ἡ διόρθωσις; ἔστι δὲ πολλάκις καὶ ἡ νόσος ὡφέλιμος, δταν παιδαγωγεῖν μέλ-

A ac convenientem servo et discipulo reverentiam declarasset. Cum enim vidisset suum et universorum Dominum ac Deum, et regem, et servatorem simulque omnia, in ministri habitu linteo cinctum, et pedes ipsius lavare volentem, mox ut conscientis indignitatis suæ, et ob accendentis dignitatem altonitus, exclamavit: Domine, tu mihi lavas pedes¹⁶? et iterum: Non lavabis mihi pedes in eternum¹⁷. Hac de causa tantæ ei intenduntur minæ, ut nisi celeri ac fervida obedientia emendasset contradictionem, non Domini testimonia beatum eum prædicantia, non dona, non promissa, neque etiam accepta a Deo et Patre talis ac tantæ in Filium unigenitum benevolentiae revelatio, 509 hanc inobedientiam sanare potuisse.

B 6. Sed si omnia recensere velim, quæ in Veteri ac Novo Testamento nanciscor, fortasse narrantem me tempus deficiet. (3) Nunc illud tantum commemorandum est, quod in magna ac horrenda judicij die Dominus noster Jesus Christus his, qui ad lævam ipsius stabunt dicturus est: Discedite a me, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus¹⁸: non quia occidistis, aut fornicati estis, aut mendacium dixistis, aut cuiquam intulisti injuriam, aut aliud quidquam saltem minutissimum ex iis quæ prohibita sunt, fecistis: sed quia bona opera negligistis. Esurivi enim, inquit, et non dedistis mihi manducare: siti vi, et non dedistis mihi potum: infirmus et in carcere, et non visitasti me¹⁹. Qui igitur mollitie non disfluit, et a continentia ac temperantia minime deflectit, is non omnem peccati fugam consecutus est: sed si plurima quidem effugit, ab uno vero superatus est, non temperans ille est, ut neque sanus qui vel unico corporis morbo agitatur: neque liber, qui uni quicunque ille sit domino paret. (4) His quidem quorum sanabilia sunt peccata, interminatur Scriptura fore, ut visitet Dominus eorum iniuriantes in virga, et eorum injusticias in verberibus²⁰; sed his qui insanabiliter peccaverunt dicit: Quid adhuc percutiamini²¹, plegas omnes experti? Omnia contempsistis inflictia ad emendandum flagella, contritio vos manet. Ex iis autem calamitatibus quæ eveniunt, aliae quidem accidunt ad punienda peccata, aliae ad mores eorum qui tentantur emendandos, aliae ad eos qui desperantur atterendos, ut in Pharaone. His enim non jam plegas aut flagella, sed interitum minatur. Quid adhuc percutiamini vos, quorum corpora et animæ flagris concisa sunt, nec usquam emen-

¹⁶ Iohann. XIII, 6. ¹⁷ ibid. 8. ¹⁸ Matth. XXV, 41.

¹⁹ ibid. 42. ²⁰ Psal. LXXXVIII, 33. ²¹ Isa. 1, 5.

(1) Αὐτὴν ἡ τοῦ. Sic nostri codices et contextus. Editii autem sicut etiam.

(2) Πᾶσαν φυγήν. Legendum μη πᾶσαν φυγήν, si sententiam sibi non repugnantem habere volumus.

Ibidem legendum ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας.

(3) Ex Proœmio De judicio Dei, 222.

(4) Ex comment. in Isa. 389.

datio! (1) Erit enim utilis sacerdotum vel moribus, cum videlicet peccantem refrenabit. Et nocua est sanitas cum peccati instrumentum sit recte valenti. Sic et pecuniae nonnullis jam ad libidinem inservierunt; paupertas vero plurimos ad vitia magnopere propendentes repressit. Neque igitur fugias quæ non oportet; nec confusias ad quem non oportet: sed unum tibi fugendum sit peccatum, et unum ex malis refugium Deus.

7. (2) Multi quidem priorum peccatorum obliviscuntur, nullam eorum habentes rationem, ac ea contemnentes, quasi nulla futura sit ultio. Qui vero judicium Dei jugiter habet ob oculos, credique certo fore, ut omnes coram Christi tribunali sistamur, ut reportet unusquisque ea quæ sunt per corpus, juxta id quod fecit, sive bonum, sive malum¹, is in anxietate semper versatur, et hunc animæ suæ dolorem sanare studens, per suas ad Deum confessiones se ipse accusat, exemplo illius qui ait: *Dolor meus in conspectu meo semper*². (3) Multi vero etsi a pravis operibus recesserunt, dum **510** priora facta recordatione percurrunt, per eam sæpe quiescens renovant peccatum. (4) Silentio enim sopita improbitas, latens est morbus in anima. (5) Cæterum eorum qui peccant dimissio sit per derelictionem. Quorum autem curam gerit, de iis ait Scriptura: *Non te deseram, neque te derelinquo*³: e contrario de quibus prorsus desperat, hos ad carnis et cogitationum suarum desideria explenda liberos dimittit, quod eis profutura non sit animadversio. (6) Quoniam enim hoc peccatum vulnere, livore ac plaga tumente pejus est; non est malagma imponebare tanquam ad plagam, neque oleum, ut ad vulnera: nec jam opus est hisce remediis: quippe majora sunt, inquit, symptomata quam ut hisce medicamentis cedant. Et quia tota gens peccatrix est, populusque omnis peccatis plenus, ob id ad omnes sacerdotum pervenit supplicium. *Et omne eorū maret*⁴, dum in captivitatem abducitur populus ob peccata. Quemadmodum igitur sectionis, aut cauterii causam non sustinet medicus, sed morbus: sic et civitatum eversiones ab innumeris peccatorum multitudine exortæ, omnem querelam a Deo propulsant.

8. (7) Invadunt enim propter paucos in omnem populum mala, ac flagitium unius plebi toti nocet. Achar sacrilegium commisit⁵, et totus casti-

¹ II Cor. v, 10. ² Psal. xxxviii, 18. ³ Jos. i, 5.

(1) Ex hom. in ps. xlvi, 171.

(2) Ex hom. in psal. xxxviii, 370.

(3) Unus codex indicat comment. in Isa.

(4) Uterque codex indicat serm. ethic.

(5) Ex comment. in Isa. 482.

(6) Ex comment. in Isa. 590.

A λῃ τὸν ἀμαρτάνοντα· καὶ ἡ ὑγεία βλασφέρι, ἐπειδόμενον γίνεται πρὸς ἀμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὐτων τὰ χρήματα ἡδη τισὶν ὑπηρεσίᾳ πρὸς ἀκολεύσιν ἐγένετο, καὶ πεντα πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὁρμένων κακῶν. Μήτε οὖν φύγει ἢ μὴ δεῖ, μήτε προσφύγεις φύ μὴ δεῖ (8). ἀλλ' ἐν σοι φευκάνητω, ἡ ἀμαρτία καὶ μία καταρργή ἐκ τῶν κακῶν, ὁ Θεός.

7. Οἱ μέντοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ λίπη ποιοῦνται τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων. ἀδιαφοροῦντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ καταφρονοῦντες, ὡς μηδιμᾶς ἐκδικήσεως γενησομένης. Οὐ δὲ τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ πρὸς δρθαλμῶν διὰ πάντων ἔχων, καὶ πεισμένος, ὅτι πάντες παραστῆσμεθα τῷ φύρατο Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἔκαστος τὰ διὰ τοὺς σώματος πρὸς ἢ ἐπρᾶξεν, εἰτε ἀγαθὸν, εἰτε φαῦλον, ἐν ἀγωνίᾳ καθέστηκε πάντοτε, καὶ τὴν ἀληθένα τῇ ἔκαστον ψυχῇ ταύτην ἴστασθαι: (9) φρονεῖσσαν, αὐτὸς ἔκαστον κατηγορεῖ διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομολογήσεων, κατὰ τὸν λέγοντα. *Ἡ ἀληθήτω με ἐρώπιστον μου ἐστιν διὰ πατέρός μου*. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ πονηρῶν ἔργων, οἰονεὶ τὰς μηματικὰς τῶν παλαιῶν ἔργων παρακατέχοντες, διὰ τῶν πολλάκις ἀνανεοῦνται τὴν ἡσυχάζουσαν ἀμαρτίαν. Κακία γάρ σιωπηλεῖται, νόσος ὑπουργός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ. Ή δὲ ἀνεστι τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἐγκαταλείψιν γίνεται. Οὐ μὲν γάρ προνοεῖται ὁ λόγος, φησιν. Οὐ μή τε ἀνώ, οὐδὲ οὐ μή τε ἐγκαταλείπω· ὃν δὲ ἀν παντελῶς ἀπογνῶ, τούτους ἀνέτους ἀφίσται ποιειν τὰ θελήματα τῆς σαρκός, καὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν, ὡς τῆς παιδευτικῆς ἀνωρέτων αὐτοῖς ἐσομένης. Καὶ γάρ ἐπει ὑπὲρ τραῦματα καὶ μῶλωπα καὶ πληγὴν φλεγματίουσαν ἡ ἀμαρτία ἐστὶν, οὐκ ἔστι μᾶλαγμα ἐπιθεῖναι ὡς πρὸς τὴν πληγὴν, οὐδὲ ἔλαιον ὡς πρὸς τὰ τραῦματα· οὐδὲ χρεῖα τῆς ἀπὸ τούτων βοτθείας μείζονα γάρ, φασι, τὰ συμπτώματα ἥ ὥστε τούτοις ἐνδοῦνται. Καὶ ἐπειδὴ (10) δόλον τὸ θνοντούς ἀμαρτωλὸν, καὶ πᾶς ὁ λαός πλήρης ἀνομιῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ κόλασις ἐπὶ πάντας πολλάκις ἐφθασε. Καὶ πᾶσα καρδία λυπρὰ γέγονεν, εἰς αἰγαλεωσίαν ἀγομένου τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀμαρτήματα. Οὐτεπερ οὖν τῆς τομῆς, ή τοῦ καρδιῶν, οὐχ ὁ ιατρὸς αἴτιος, ἀλλ' ἡ νόσος· οὐτων καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοί, ἐκ τῆς ἀμαρτίας τῶν ἀμαρτωλούμενών τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἐπιστημένων τῆς μέμψεως ἀπολύουσιν.

8. Ἐρχεται γάρ καὶ δι' ἀλιγους κακά, καὶ μοχθηρίας τινδ; παραπήλαυσε δῆμος. Ἀγαρ ιεροτύπει καὶ δηλητικαστικετο. Οὐ Ζαμβροπέτης.

¹ Isa. i, 5. ² Jos. vii, 1.

(7) Ex hom. in famem et siccit. 66.

(8) Οὐ μὴ δεῖ. Codicim alter, οἵς μὴ δεῖ.

(9) Ἰστασθαι. Melius in contextu, iāssista.

Ibidem ἐκ τῇ ἔκαστον ψυχῆς.

(10) Επειδή. Sic emendavimus ope Regii codicis 1992. Edili, ἐπει μή.

εἰς τὰς Μαδιανίτιδας ἐξεπόρνευς, καὶ δὲ Ἱσραὴλ ἔπιπτεν εἰς δίκην. Καὶ καθάπερ δὲ λοιμὸς, ἐπειδὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ήταν κτήνους ἀφῆται, κατὰ διάδοσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διανέμεσθαι πέφυκεν· οὕτω καὶ οἱ ἑργάται τῆς ἀνομίας, τὸῦ ἕδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἤγειν φιλονεικοῦσι, πολλοὺς ἑαυτοῖς παραπλησίους γενέσθαι φιλοτιμούμενοι, ίνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διαφεύγωσι τὰ δινέδη· καὶ ἄλλος ἄλλων τῆς νόσου μεταδιδόντες, συννοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπδλύνται. Οὗτε γάρ πῦρ, εὐχαταπρήστους ὑλῆς ἀφάμενον, δυνατὸν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διεβῆναι, ἄλλως τε κανὸν ἐπιτύχῃ πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος· οὗτε τὴν ἀμαρτίαν, ἐνὸς ἀφαμένην, μὴ οὐχὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διελθεῖν, ἔξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

9. Αἱ μὲν γάρ διὰ τοῦ σώματος πράξεις καὶ χρόνου δίνονται, καὶ εὐχαρίστις, καὶ καμάτων, καὶ συνεργῶν, καὶ τῆς λοιπῆς χορηγίας. Αἱ δὲ τῆς διανοίας κινήσεις ἀχρόνως ἐνεργοῦνται, ἀκόπως ἐπιτελοῦνται, ἀπραγματεύτως συνίστανται, πάντα καιρὸν ἐπιτέλειον ἔχουσι. Καὶ πού τις τῶν σοφαρῶν καὶ κατοφρωμάνων ἐπὶ σεμνότητι, πλάσμα σωφροσύνης ἔξιθεν περικείμενος, ἐν μέσοις καθεξόμενος πολλάκις τοῖς ἐπ' ἀρετῇ αὐτὸν μακαρίζουσιν, ἀπέδρικες τῇ διανοὶ πρὸς τὸν τῆς ἀμαρτίας πότον (1) ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς καρδίας κινήματι. Εἰδε τῇ φραγτοῖσι τὰ σπουδαζόμενα, ἀνετυπώσατο τινὰ διμιλίκιν οὐκ εὐπρεπῆ, καὶ δλῶς ἐν τῷ κρυφῷ τῆς καρδίας ἔργαστηρική ἐναργῆ τὴν ἡδονὴν ἑαυτῷ ζωγραφήσας, ἀμάρτυρον ἔσω τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσατο. Τό γάρ πλείστον τῆς ἀμαρτίας ἐν τῇ ὅρμῃ πληροῦται τῇ κατὰ πρόθεσιν· διότι αἱ μὲν τοῦ σώματος πράξεις ὑπὸ πολλῶν διακόπτονται, δὲ κατὰ πρόθεσιν ἀμαρτάνων τῷ τάχει τῶν νομάτων συναπαρτιζομένην ἔχει τὴν ἀμαρτίαν. Ός γάρ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, οὐτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἀμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τάς πράξεις ἔξεικονίζουσαι. Τελεία μὲν οὖν κακία, τὸ καὶ γνώμη καὶ πράξεις ἀμαρτάνειν· ξιμιτοῦ δὲ τοῦ κακοῦ, ἐπὶ τῆς ὅρμῆς τῆς κατὰ διάνοιαν στήνει τὴν ἀμαρτίαν. Οὐ πάντη οὖν ἀτιμώρτος δὲ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνων· ἀλλὰ δεὸν ἐλλείπει τοῦ κακοῦ, τοσοῦτον αὐτῷ τῶν πόνων ὑφερβεθῆσται. Τὸν μέντοι παραδεχθέντα εἰς τὴν ἀδελφότητα, εἴτα τὴν ὁμοιογίαν ἀθετήσαντα, οὐτω χρὴ ἐρᾶσθαι, ὡς εἰς θεὸν ἔξαμαρτόντα, ἐφ' οὐ, καὶ εἰς δὲ τὴν δομολογίαν τῶν συνθῆκων κατέθετο. Εἳς δὲ εἰς θεὸν ἀμαρτήσῃ τις, φησι, καὶ τίς προσενέσται περὶ αὐτοῦ; Οὐ γάρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ θεῷ, εἴτα πρὸς ἄλλον βίον ἀποπτῆσας, ιερόσυλος γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας, καὶ ἀφελόμενος τὸ τοῦ θεοῦ ἀνάθημα. Οἵς εἰλογήν ἔστι, μηχετί θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι, μηδὲ εἰ κατὰ ψιλὴν πάρ-

A galus est exercitus. Zambri Madianitidas scortatus est⁽²⁾, et Israel poenas dedit. (2) Ac ut pestis, ubi unum hominem, aut jumentum attigit, contagio in proximos quosque serpere solet: sic et iniquitatis operarii proprium malum in omnes transfundere conantur, multosque sibi similes fieri magnopere cupiunt, ut in vitiiorum societate infamiam vitent; atque alter alteri morbum impertinentes, ægrotant simul, simulque pereunt. Nam neque ignis, materiam suscipienda flammæ idoneam nactus, cobiberi potest, quominus universam pervadat, maxime, si vehemens ventus flammam pervehat: neque fieri potest, ut peccatum, quod unum aliquem attigerit, ad omnes vicinos non transeat, si nequitiæ spiritus illud accendant.

B 9. (3) Etenim corporeæ actiones et tempore indigent, et opportunitate, et labore, et adjutoriis, denique reliquo commeatu. E diverso, cogitationis motus citra temporis moram sunt, persicuntur citra lassitudinem, citra negotium ullum consistunt, idoneum ipsis est tempus omne. Et sane nonnunquam invenitur qui arrogans sit, superbiansque de gravitate et castitate, qui que extrinsecus præ se ferens temperantiae larvam, ac plerunque inter eos, qui ipsum ob virtutem beatum prædicant, desidens medius, mox tamen cogitatione per occultum cordis motum ad peccati locum accurrat. Videt animo conceputa, comminiscitur congressum quempiam indecorum, ac denique in abdita cordis officina, claram in seipso voluptatis speciem depingens, intus peccatum sine testibus perpetrat. Peccati enim maxima pars in voluntatis appetitione absolvitur; propterea quod corporis actiones a 511 multis interpellantur: qui vero peccat voluntate, statim celeri cogitationum motu peccatum explevit. (4) Ut enim umbra corpus, sic peccata animas comitantur, gestorum imaginem claram exprimentia. (5) Est enim perfecta malitia, cum quis et voluntate peccat et factis: dimidia vero mali pars est, cum peccatum in animi proposito manet. Itaque qui cogitatione peccat, non omnino remansurus est inultus: sed quantum deficit a malo, tantum ei penarum remittetur. (6) Utique horum unusquisque, qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam resciderit, perinde aspici debet, ut qui in Deum peccaverit, coram quo, et in quo pactorum confessionem depositum. Si vero, inquit, in Deum quis peccaverit, et quis orabit pro eo⁽⁶⁾? Qui enim seipsum dicavit Deo, et deinde ad aliud vitæ genus transiit, factus est sacrilegus, cum ipse sui ipsius

Num. xxv. 6. ⁽¹⁾ Reg. ii. 25.

(1) Τόπον. Sic contextus et uterque codex. Editi, ^{τοπον.}

(2) Ex hom. in psal. i, 96.

(3) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 17.

(4) Ex hom. in divites, 53.

(5) Ex comment. in Isa. 459.

(6) Ex Requitis fusiis tractatis, 355.

fur fuerit , donariumque Deo consecratum abs- A οδον σχέπτης ζενεν επιδημήσειεν. 'Ο γάρ ἀποστο-
tulerit. Quibus æquum est non amplius fores λικός κανών φανερός , κελεύει (4) τῆς στέλεσθαι
fratrum aperiri , ne si in brevi quidem transitu ἀπὸ παντὸς ἀτάκτου , καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι εἰτῷ.
ad poscendum tectum accederent. Perspicua est Ινα ἐντραπῆ.

enim Apostoli regula , qua jubemur subducere nos ab omni inordinato , neque commisceri cum illo , ut confundatur.

10. (1) Sic enim a principio absque spinis rosa nascebatur ; postea vero floris pulchritudini suit spina adjuncta , ut fruendæ voluptati foret dolor contiguus , dum recordaremur peccati , cuius causa ad hoc damnata terra est , ut nobis spinas proferret atque tribulos. Sed affectionum depravatio , per ignorationem Dei , improbam cognitionem insevit. (2) Siquidem magnus ille athleta Job tentationes omnis generis perpessus , non ignorabat undenam hoc sibi eveniret. Quapropter dicebat : *Sagittæ enim Domini in corpore meo sunt , quarum ira meum ebibit sanguinem* . David vero cum anima ipsa ægrotaret , se ipse ulcisceretur atque affligebat , seque omni poenarum generi subjiciebat in variis confitendi modis. Quoniam enim sagittæ tuæ inficæ sunt mihi , inquit , et confirmasti super me manum tuam. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum⁸. Porro sagittæ hic memoratæ mihi videntur esse spirituales , imo vero ipsa Dei verba , quæ pungebant ac vulnerabant ipsius animam , et de conscientia ipsa sumebant supplicium , eamque castigabant. Vir enim hic tantus cum esset , totque a Deo bona consecutus , tamen factum turpe patravit. Quoniam enim inermis inventus David , ignitis maligni telis non resistebat , jure in anima sauciatus , concupiscentia correptus est. Quemadmodum autem Job diaboli sagittas , immissa videlicet corpori suo ulcera , quia permisso Dei acciderant , sagittas Domini vocavit , dicens : *Nam sagittæ Domini in corpore meo , quarum furor ebibit meum sanguinem* ; ita verisimile est ideo Davidem hic sagittas Domini nominasse , quia ex Domini concessu inimicus eum oppugnabat , ut edisceret non dicere : *Non movebor in æternum*⁹. Quia enim Dei gratia robatus , magna aliquando de se senserat , ita ut arroganter diceret : *Ego autem dixi in abundantia 512 mea : Non movebor in æternum*¹⁰ : ideo jure tentatori traditus est , qui animam ejus adortus , manus ei quam Jobo datum intulit.

11. (3) Ego autem tria hæc video animi affectio- nis discrimina in inviolabili Christo obediendi ne- cessitate , servorum , mercenariorum , filiorum. Aut enim supplicii metu a malo declinamus , versamus que in affectu servili ; aut mercedis lucra requiren-

10. Οὐτω γάρ καὶ τὸ βόδον δινευ ἀκάνθης ἦν τὴν ἀρχὴν βλαστηθὲν , ὑπὲρ δὲ τῷ καλλει τοῦ δινούς ἡ ἀκανθα παρεζεύχθη , Ινα τῷ τερπνῷ τῆς ἀπολι- σεως ἔγγύθεν ἔχωμεν παρακειμένην τὴν λύπην , μεμνημένοι τῆς ἀμαρτίας , δι' ἣν ἀκάνθας καὶ τρι- δόλους ἡμῖν ἡ τῇ ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. 'Αλλὰ τῶν παθῶν κακία , διὸ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγωνίας , ἀδόκιμον γνῶσιν ἔντιθησιν. 'Ο μὲν γάρ μέγας ἀδιλ- Β τῆς Ἰωβ , παντοίους ὑπομείνας πειρασμοὺς , εἰς τὴν γῆνεις ὁπόδεν αὐτῷ τοῦτο ἔγένετο. Διὸ Ελεγε . Βέλη γάρ Κυρίου ἐτῷ σώματι μού ἔστιν , ὥρι διθυμίας ἐκπίνει μον τὸ αἷμα. 'Ο δὲ Δαβὶδ ἐπειδὴ περὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐνενοσήκει , αὐτὸς ἐαυτὸν ἐπιμωρεῖται , παντοίαις ὑποδάλων κολάσεσιν ἐν τοῖς τῆς ἐξομο- λογήσεως τρόποις. 'Οτι γάρ τὰ βέλη σου ἐτεκάπησάν μοι , φησι , καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου. Οὐκ ἔστιν λασίς ἐτῇ σαρκὶ μον ἀπὸ προσώπου τῆς δρῆγης σου. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐτοῖς ἐστέοις μον ἀπὸ προσώπου τῶν ἀμαρτιῶν μον. Καὶ μοι δοκεῖ τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα βέλη λογικά εἶναι · μᾶλλον δὲ αὐτοὺς τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους , νί- τοντας καὶ τιτρώσκοντας αὐτοῦ τὴν ψυχὴν , καὶ τὴν συνειδησιν αὐτοῦ τιμωρούμενους καὶ κολάσονταις. C 'Επει τοσούτος ἦν (5) ὁ ἀνὴρ , καὶ τοσούτων τετυ- χηκὼν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ , αἰσχρὰ πράξεις ἐαυτὸν ἐξέδω- κεν. 'Ἐπειδὴ γάρ διφρακτὸς εὑρεθεὶς , οὐκ ἀνέτρη πρὸς τὰ τοῦ πονηροῦ πεπυρωμένα βέλη , εἰκότας τὴν ψυχὴν τρωθεὶς , ἐάλω τῇ ἐπιθυμίᾳ. 'Μισπερ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου βέλη , τὰ ἔλκη τὰ ἐπιτεθέντα τῷ Ἰωβ κατὰ τὸν σώματος , ἐπειδὴ κατὰ συγχώρησιν ἐγίνετο τοῦ Θεοῦ , βέλη Κυρίου ὠνόμασεν , εἰπὼν , Βέλη τὸν Κυρίου ἐτῷ σώματι μού ἔστιν , ὥρι διθυμίας ἀ- τῷ ἐκπίνει μον τὸ αἷμα· οὐτως εἰκὸς καὶ τὸν Δα- βὶδ ἐνταῦθα βέλη Κυρίου εἰργένει , ἐπει καὶ συγχώρησιν τοῦ Κυρίου κατεστρατεύεται αὖτος ὁ ἀντίπαλος , Ινα μάθῃ μὴ λέγειν. Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἴωνα. 'Ἐπειδὴ γάρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ δι- ναμούμενος , μέγα ἐφ' ἐαυτῷ ἐφρόνησε ποτε , ὃς ἀπανθαδάσασθαι καὶ εἰπεῖν , 'Ἐγὼ δὲ εἰσα ἐτῇ εὐθηγητῇ μον. Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἴωνα· τούτου χάριν εἰκότας παρεδόθη τῷ πειράζοντι , Ιν- τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καθαψάμενος , μειζόνως αὐτὸν ἦ τὸν Ἰωβ ἐξημίλωσεν.

11. 'Ἐγὼ δὲ τρεῖς ταύτας διαφορὰς τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ καθορῶ , δουλείαν , μισθωρίαν , υἱότητα. 'Η γάρ φοδούμενοι τὰς κολάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ , καὶ ἐσαὲν ἐν τῇ διαθέσει τῇ δουλικῇ.

¹ Job vi. 4. ² Psal. xxxvii, 3-4. ³ Psal. xxix, 7.

(1) Ex hom. v in Hexaemer. 45.
(2) Ex hom. in psal. xxxvii, 364.
(3) Ex Regulis fusiis tractatis, 329.

⁴ ibid.

(4) Φαγερος , κελεύει . . οτιε φανερως κελευει , τοι φανερος , κελευων . Εδιτ .
(5) Ην. Forte ιων. Εδ.

ἢ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διωκοντες, Ἐνεκεν τῆς ἔσωτῶν ὀψευσίας πληροῦμεν τὰ προστεταγμένα, καὶ κατὰ τούτο προσεοίκαμεν τοῖς μισθοῖς· ἢ δι' αὐτὸς τὸ καλὸν, καὶ τὴν πρὸς τὸν δεδωκότα ἡμῖν τὸν νόμον ἀγάπην, χαίροντες ὅτι οὕτως ἐνδέξῃ καὶ ἀγαθῷ Θεῷ θωυλεύειν κατηξίωθημεν· καὶ ἐσμὲν οὕτως ἐν τῇ τῶν οἰῶν διαθέσει. Οὔτε οὖν ὁ ἐν φόνῳ τὰς ἐντολὰς κατοφθιῶν, καὶ ἀεὶ τὸ τῆς φρεσιμίας ἐπιτεμιῶν ὑφορώμενος, τὰ μὲν ποιήσει τῶν προστεταγμένων αὐτῷ, τὰ δὲ παρέκεται· ἀλλὰ τὴν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ ἐκδίκησιν δομοὺς φοβεράν ἔσωτῷ ὑπολήψεται· καὶ διὰ τούτο πακαρίζεται, ὡς οὐδὲν αἴρουμενος παριδεῖν τὸν δεύτερον (*Μακάριος γάρ, φησίν, ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· διὰ τοῦτο διατέλεσθαι στρέψεται*). Ἀλλ’ οὐδὲ ὁ μισθωτὸς παρεχθῆναι τι τῶν διατεταγμένων αἰρήσεται. Πῶς γάρ κομίσεται τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας, μὴ πάντα πληρώσας τὰ συμπεφωνημένα; Καὶ γάρ ἐκνέντη τούτη πατρὸς εὐαρέστησιν, ἐπὶ τοῖς μείζοις αὐτὸν εὐφράζιν, τῶν μικροτάτων Ἐνεκεν λυπεῖν αἰρήσεται; Οἱ τοινύν τὰς πλείστας τῶν ἐντολῶν παραβανοῦντες, ἐν ποιῷ μέρει τετάχθαι βούλονται; μήτε ὡς Πατέρι ὑπηρετοῦντες τῷ Θεῷ, μήτε ὡς μεγάλα ἐπαγγελλομένων πειθόμενοι, μήτε ὡς Δεσπότῃ δουλεύοντες.

12. Πῶς δὲ τὸν καθ' ἡδονὴν βίον τοῦ κατ' ἐντολὴν προτιμήσαντες, ζῶῆς πακαριστητα, καὶ λαοπολιτείαν τοῦ ἀγίων, καὶ τὰς μετ' ἀγγέλων εὐφροσύνας ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ἔσωτος ὑποθώμεθα; Νηπίας δυντῶς φρενὸς τὰ τοιαῦτα φαντάσματα. Πῶς ἔσομαι μετὰ ἄνδρα, διηγένετο τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετ' εὐχαριστίας δεξάμενος; Πῶς μετὰ Δασιδί, διηγένετο τὸν πολέμιον μαχρούμων διατεθεῖς; Πῶς μετὰ Δανιήλ, διηγένετο ἐγκρατεῖας διηγενούς καὶ δεήσεως φιλοπάτου τὸν Θεον δικηρήσας; Πῶς μεθ' ἐκάστου τῶν ἀγίων, διηγένετο τοῖς ἁγίνεσιν αὐτῶν περιπατήσας; Τίς οὖτε ἀκριτος ἀθλοθέτης, ὡς τῶν Ισων ἀξιῶσαι στεφάνων τὸν νικητὴν, καὶ τὸν μηδὲν ἡγωνισμένον; Τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξ Ισου ποτὲ τοῖς νενικηκόσι τοὺς μηδὲν φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλεσεν; Ἀγαθὸς δὲ Θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Δικαίου δὲ, ἢ πρὸς ἀξίαν ἀντίδοσις, καθὼς γέγραπται· Ἀράθυρον, Κύριος, τοῖς ἀγαθοῖς. Τοὺς δέ ἐκκλιροτας εἰς τὰς στραγγαλιάς, ἀπέδει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀρούλαν. Ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ κριτής. Ἀγαπᾷ γάρ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Ἐμαθεῖς ἐπὶ τίνας τὸ ἔλεος; *Μακάριος, φησίν, οἱ ἐλεήμονες, διτι αὐτοὶ διεπιθήσονται.* Ὁρές, πῶς κακριμένως κέχρηται τῷ ἐλέφῳ, οὗτε ἀκρίτως ἐλεῶν, οὗτε ἀνηλεῶς κρίνων; Ἐλεήμων

A tes, ob nostram ipsorum utilitatem mandata explemus, et hoc pacto mercenariis efficiemur similes; aut ob ipsum honestum, et amorem illius qui legem nobis dedit, gaudentes quod digni simus habiti, qui tam gloriose ac bono Deo serviamus; et ita demum ut filii afficiemur. Neque igitur is qui in timore perficit mandata, semperque desidiae poenam veretur, alia quidem quae sibi præcepta fuerint, exsequetur, alia vero negliget: sed omnis inobedientiae vindictam sibi ex a quo metuendam suspicabitur. Et idcirco beatus prædicatur qui scilicet nihil eorum quae ad officium pertineant, prætermittere velit. *Beatus enim vir, ait, qui timet Dominum*¹¹. Quam ob causam? quia in mandatis ejus volet nimis¹². Sed neque mercenarius quidem quidquam eorum quae præscripta sint, violare volet. Quomodo enim operæ mercedem referet, si pacta omnia non servaverit? Elenim si vel unum ex iis quae necessaria exstiterint, defuerit, inutile opus possessori reddidit. Ecquis igitur, manente detimento, mercedem persolvat injuriæ actori? Tertium ministerium erat ob charitatem præstitum. Quis igitur filius, cum ei scopus sit, ut complaciat patri, ipsum in rebus majoribus lætitia afficiens, tristitiam ob res minimi momenti afferre volet? Qui igitur maximam violent mandatorum partem, quo in numero colloccari cupiunt? cum neque ut Patri obsequantur Deo, neque ut magna pollicenti pareant. neque ut Domino serviant.

B C 12. Quomodo si vitam voluptariam vitæ quæ juxta mandata degitur, anteponamus, vitæ beatitudinem, et civitatis cum sanctis jus æquale, et cum angelis gaudia in Christi conspectu nobis pollicemur? Sunt animi vere stolidi talia commenta. Quomodo cum Job ero, qui ne levissimam quidem calamitatem cum gratiarum actione pertulerim? Quomodo cum Davide, qui leniter me non gesserim cum adversario? Quomodo cum Daniele, qui assidua abstinentia et isedula precatione Deum non exquisierim? Quomodo cum singulis quibusvis sanctis, qui illorum vestigia secutus non sim? Quis certaminum arbiter ita judicii expers est, ut victorem et eum qui non decertavit, paribus coronis dignos esse censeat? Quis imperator iis qui vicerint, et iis qui ne comparuerint quidem in pugna, distribuit unquam æqualem spoliorum partem? Deus quidem bonus est, sed est quoque justus. Justi autem est remunerare pro merito, sicut scriptum est: *Benefac, Domine, bonis. Declinantes autem in obligaciones, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*¹³. Misericors quidem est, sed et iudex. *Diligit enim, inquit, misericordiam et iudicium Dominus*¹⁴. Didicistne quinam sint, **513** quorum misereatur? Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericor-

¹¹ Psal. cxi, 1. ¹² ibid. ¹³ Psal. cxxiv. 4-5. ¹⁴ Psal. xxxii, 5.

(1) Μερούσης. Minus commode deest ea vox in contextu Basili. Ibidem legimus ut in contextu τῷ κεκτημένῳ. Edili, τῶν κεκτημένων.

*diam consequentur*¹¹. Vides quam considerate utatur misericordia? Neque citra judicium misericors est, neque judicat citra misericordiam. *Misericors enim Dominus et justus*¹². Ne igitur dimidia ex parte Dominum cognoscamus, neque ipsius benignitas ignavia nobis occasio sit. Ideo tonitrua, ideo fulmina, ut ne conteunatur bonitas. Qui efficit ut sol oriatur¹³, ipse etiam cæcitate multat¹⁴. Qui imbreui dat¹⁵, etiam ignom pluit¹⁶. Illa clementiam, hæc severitatem indicant. Aut propter illa diligamus, aut propter hæc timemus, ne nobis quoque dicatur: *An divitias bonitatis ejus et longanimilitatis contemnis, ignorans quod benignitas Dei ad paenitentiam deducit?* Secundum autem duritiam tuam, et impænitens cor, thesaurizas tibi iram in die ieræ¹⁷. (1) Erquid mihi proderunt cætera recte facta, si propterea quod fratrem fatuum appellavero, sim gehennæ addicendus? Quam enim utilitatem percipit qui a multis liber est, si vel uno redigitur in servitutem? Qui enim, inquit, facit peccatum, servus est peccati¹⁸. Quid etiam cuiquam prodest multorum morborum esse expertem, si ipsius corpus vel ab uno morbo corruptitur? (2) Qui enim voluntatem Dei facit, sed non ut vult Deus, neque in affectu amoris erga Deum id facit, inutile habet operis studium: nam ait, *Amen dico vobis, quia receivederunt mercedem suam*¹⁹. (3) Itaque primæ tuæ originis si memor non es, o homo, ex persoluto pro te prelio aliquam dignitatis tuæ notionem accipe, ad premium illud quo commutatus es respice, tuamque agnosce dignitatem. Emptus es pretiosissimo Dei sanguine, peccati ne fias servus. Intellige tuam præstantiam, ut ne jumentis insipientibus assimilerris. Quomodo enim vos, qui stultis pernicioseisque concupiscentiis servitis velut mancipia, servis imperabis? Quomodo liberos vestros recte instituētis, qui expertem disciplinæ et ordinis vitam degitis? Ut enim mihi incumbit necessitas, et *vac mihi est*, ut ait Apostolus, *nisi evangelizarero*²⁰, et justitiam Dei nocte dieque vobis annuntiavero. Ita etiam vobis par periculum, si vel desidiae vos dederitis, vel remisse et dissolute in iis quæ vobis traduntur tunc retinendis, tum opere complendis versemini. Sermo enim *quem locutus sum*, ait Dominus, *ille judicabit mundum in extrema die*²¹. (4) Semper enim quod bonum est cupiens, ab eoque semper aberrans, nullam aliam possum eorum quæ sunt causam invenire, nisi quod persuasum habeo, me veterum peccatorum pœnas persolvere. Ut igitur scientes adversa fronte nobis divinæ Scripturæ sermones, pro tribunali Christi oppositum iri; ita et iis quæ dicuntur, summa cum vigilantia attendamus, et ad opus perducere divina præcepta cum

A γάρ δὲ Κύριος καὶ δικαιος. Μή οὖν εἰς τημεῖς τὸν Κύριον γνωρίζωμεν, μηδὲ ἀφορμὴ βρυσμές τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβάνωμεν. Διὰ τοῦτο βρονταὶ, διὰ τοῦτο κεραυνοὶ, ἵνα μὴ κατεφρόνηται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων, καὶ ἀδελφὸν καταδικάζει. Ὁ τὸν δικέρον διδοὺς, καὶ τὸ πῦρ βεβηχει. Ἐκείνα τῆς χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀπομίλας. Ἡ δὲ ἐκείνα ἀγαπήσωμεν, η διὰ ταῦτα φοβθῶμεν (5), ἵνα μὴ φθῇ καὶ ἡμῖν. Ἡ τοῦ πλοίου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας καταφροτῆς, ἀγροῶν, διε τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάροιτο σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρεστηράσσον, καὶ ἀμεταρότον καρδιῶν, θησαυρίζεις σε αυτῷ ἀργήτη ἐτὶ ημέρα δργῆς. Τι δέ μοι τὸ δεῖν τῶν ἔλλων κατορθωμάτων, εἰ μέλλοιμι, μωρὸν εἰπών τὸν ἀδελφὸν, ἔνοχος γενέσθαι τῇ γεννήσῃ; Τι γὰρ διφελος τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐλευθερίας τῷ ὑπὲρ τὸν κρατουμένῳ εἰς δουλείαν; Ὁ γάρ ποιῶν, φησί, τὴν ἀμαρτίαν, δοῦλος ἔστι τῆς ἀμαρτίας. Τι δὲ κέρδος τῆς ἐν πολλοῖς ἀπαθείας τῷ ὑψῷ ἐνδεικνύεις; Φέτος τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἔργαζόμενος, μὴ καθὼς δὲ θέλεις δὲ θεός μηδὲ ἐνδεθεῖς τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης τούτο ποιῶν, ἀνήνειτο ξεῖν τὴν τούτου σπουδὴν. Ἀμήν γάρ μέγα ημέρα, φησίν, διτὶ ἀπέχουσι τὸν μισθῶντα αὐτῶν. Τοιχεῖον, εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαυτοῦ γενέσεως, διθυρά, μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβλητείσης ὑπὲρ σου τιμῆς λάβε τινὰ τοῦ ἀξιώματος ἔννοιαν· ἀπόδειξόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνῶσι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμητῷ αἷματι τοῦ θεοῦ ἀγρόθετος μὴ γίνου δοῦλος τῆς ἀμαρτίας. Σύνες σεαυτοῦ τῆς πρᾶξης, ἵνα μὴ παρεκασθῆς τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι. Πῶς γάρ τῶν οἰκετῶν δρεῖτε, αὐτοῖς δουλεύοντας ἐπιθυμίας ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς, ἀς ἀνδράτοις; Πῶς τοὺς πειλάδας νοοθετήστε, ἀνούσθετον ζῶντας καὶ ἀδιάτακτον ζῶντες; Μόσπερ γάρ ἐμοὶ ἀπάγητη ἐπικεῖται, καὶ οὐνι μοι ἐστίν, ἐάν μὴ εὐαγγελίωμαι, καὶ ἀναγγέλλω τὰ δικαιώματα τοῦ θεοῦ νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· οὕτω καὶ ἡμίν Ιησος δὲ ἀγῶν, ἀπορθῆσθυμῆσας, η ἀτόνως καὶ ἐκελευμένως πρός τε τὴν φυλακὴν τῶν παραδεδομένων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πλήρωσιν διατεθεῖσαν. Ὁ λόγος γάρ δὲ ἐλάλησα, φησίν δὲ Κύριος, ἐκείνος κριεῖ τὸν κόσμον ἐτὶ τῇ ἐσχάτῃ ημέρᾳ. Αἶτ μὲν γάρ ἐπιθυμῶν τοῦ καλοῦ, αἴτι δὲ ἀποτυγχάνων αὐτοῦ, οὐκ διλῆν τινὰ αἰτίαν ἔχω τοὺς γινομένους ἐπινοεῖν, πλὴν γε δὴ τοῦ πεπεισθαντού παλαιῶν ἀμαρτημάτων ἐκτινύει δίκας. Ως οὖν εἰδότες, διτὶ ἀνεπρόσωποι ήμεν οἱ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγοι στονται ἐπὶ τοῦ βῆματος τοῦ Χριστοῦ· οὕτω καὶ προσχώμεν νηφόντως τοῖς λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προσαγαγεῖν τὰ θεῖα διδάγματα σπουδαιῶν ἐπειχθύμειν, διτὶ οὐκ οἰδαμεν ποιεῖ ἡμέρα δὲ ἡ οὐρανὸς Κύριος

¹¹ Matth. v, 7. ¹² Psal. cxiv, 5. ¹³ Matth. v, 45.

¹⁴ Rom. ii, 4, 5. ¹⁵ Joan. viii, 34. ¹⁶ Matth. vi, 2.

¹⁷ IV Reg. vi, 18. ¹⁸ Zach. x, 4. ¹⁹ Gen. xix, 21.

²⁰ I Cor. ix, 16. ²¹ Joan. xii, 48.

(1) Ex Regulis fusius tractatis, 329.

(2) Ibid.

(3) Ex hom. in psal. xlvi, 185.

(4) Ex epist. lxi, 153.

(5) "Ἡ διὰ ταῦτα φοβθῶμεν. Μακ addita ex codicū altero ei contextu.

ἡμῶν ἔρχεται. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Η.

1. Διπόδις μοι φέδος ἐνέτηκψε τοῖς τῆς διανοίας καλποῖς ἐκ τῆς περὶ σὲ ὑποθέσεως. Ἡ γάρ τις ἀτυμπαθῆς τρόπος προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας ἔγκλημά με περιέβιπτε, ή αὐθὶς συμπαθεῖν θελοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη μαλακίζεσθαι, κακῶς διατίθεσι. Διθέρερ καὶ διαχαράττειν μέλλων τούτῃ μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χείρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἡ προτρημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηρέας, ἀλλοιώσαται οὐδὲ ἴσχυσα, τοσάτης μοι ἐπικειμένης αἰσχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυξιν παραχρῆμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς κλαυθμὸν ἔκτρεπομένων. Οὐμοί! τί εἴπω, ή τί λογίσωμαι, ἐν τριδῷ⁽¹⁾ ἀπειλημένος; Ἐάν ἔλθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίες ἀναστροφῆς, ὅτε σοι περιέβρει πλοῦτος, καὶ τὸ χαραιρέπες δοξάριον, φρίττω ἡνίκα εἶπετο τοι κολάκων πλῆθος, καὶ τρυφῆς ἀπόλαυσις πρόσκατιρος μετὰ προφανοῦς καὶ ἀδίκων πόρων· καὶ τῇ μὲν ἀρχοντικοὶ φόδοι διερήπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πῃ δὲ δημοσίων θύρων διεσάλευσόν σου τὴν ἑστίαν, ή τέ συνοχή τῶν κακῶν ἀπεσφαίριζέ σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἡνίκα κατὰ μιχρὸν ἐμελέτας περιθλέπεσθαι τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὥφελειαν τοὺς φόδους, βυθίενον δὲ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐξεισίαις· ἡνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυβαλίζων μέν σου τὴν πολυχίνουν περιουσίαν, οἷκου τε θεραπείαν, καὶ συνοίκουν δμιλίαν ἀπαρησάμενος. "Οὐλος μετάρσιος, ὕστερ ἔνος καὶ ἀλήτης, ἄγρους καὶ πόλεις ἔξαμενων, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθισα σο: καὶ αὐτὸς συνδιατρίβων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐδόματικοὶ κύκλοις νῆστις διατελῶν Θεῷ προσεφιλοσφεῖς, δμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, καὶ ἡσυχίαν ἔσωτῷ ἐφαρμόσας, τοὺς πολιτικοὺς θορύβους ἐξέκλινας. Σάκκω δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων, καὶ ζώνη σκληρῷ τὴν δσφὺν περισφύγων, καρπερικῶς τὰ δστὰ σου διέθλιδες. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνδείαις κοιλατῶν μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπεγάνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀταλῆς τὴν χρῆσιν ἀπηρνήσω· ἐνόθεν δὲ τὰς λαπάρας σικύας δίκην ὑφελκύσας, τοῖς νεφριτικοῖς χωρίοις προσκολλήσθαι ἐθίάσου. "Ολην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελὴν ἔκκενωσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων δχετούς γεννάως ἐξήραντας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς διεισίαις συμπτύξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη. ὕστερ τινὰ στέγης ἔσχητην, τοῖς τοῦ δμφαλοῦ μέρεσιν ἐπεσκίαζες. Καὶ συνεσταλμένῳ διὰ τῷ δργάνῳ, κατὰ

A studio properremus; quia qua die et hora Dominus noster venturus sit, nobis plane est incertum⁽²⁾. Cui quidem gloria, et potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

514 DE POENITENTIA.

SERMO VIII.

1. (2) Duplex timor subiit mentis meæ sinus tua causa. Aut enim præoccupans me immisericors quidam animi motus in crimen inhumanitatis conjicit, aut rursus misereri volentem, etiam ut iad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescentem ratiocinationibus corroboravi, sed vultum, ex concepta propter te tristitia anxiū, mutare non potui; tanto mihi incusso pudore, ut oris etiam flexus, labii meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid dicam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Si mihi prioris tuæ vanæ vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluerent te divitiae, ac humi repens gloriola, horreo; cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quæstu: et partim quidem magistratum timor te de salute cogitante exagitaret; partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam interturbarent domum, atque malorum frequentia mentem tuam ad eum, qui opitulari tibi poterat, retorqueret; cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberantem vero ac protegentem te, qui ei, dum in tuto es, illuseras; cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exerceres, periculosisssiam tuam opulentiam nihil faciens, reique familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus ei erro, agris et civitatis peragrat, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum commoratus ob athleticos te labores beatum prædicabam, cum per septenarios circulos jejunus perseverans Deo philosophareris, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Præterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens D lumbos tuos, patienter ossa tua atterebas. Quin et ilia inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa efficeristi, atque fasciæ mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitæ in morem contractum, renibus adhærescere cogebas. Ad haec, evacuato carnis toto adipe, exsiccasti strenue meatus sub ventre sitos, et ipso ventre inedia coartato, faciebas ut costatae partes, tecti quasi quædam eminencia umbram inducerent partibus umbilici. Atque contracto toto organo, nocturnis horis confitens

⁽¹⁾ Luc. XII, 40

⁽²⁾ Ex epist. XI, v, 135.

Deo, lacrymarum rivis barbae pilos madefactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora excepisti osculo, quot sacra corpora amplexus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas soverint, quot servi Dei velut venerantes consigerint ad genua tua complectentes.

515 2. At horum quis tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris versutia in tam perniciosum casum te coniuncti? quænam diaboli sinuosa retia te constringentia, virtutis nervos immobiles reddiderunt? quo abierte laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquam non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatim quidquid his voculis est, et non amplius est, diabolo attribuatur²⁷. Itaque simul quoque exitiosi perjurii suisti sponsor, atque instituti ascetici charactere in contemptum adducto, ad apostolos usque ipsumque Dominiūm dedecus ac infamiam transmisisti. Dedeclarasti castitatis gloriationem, labo aspersisti continentiae votum, captivorum facti sumus tragœdia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia: diligentiores cautioresque in metu formidinemque conjecisti, adhuc diaboli potestate admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiae exemplum tradixisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum*²⁸, ejusque principem. Craterem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbium, *Velut cervus sagitta ictus in jecore*. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsidue rur correctionis ac conversionis remedia: non occlusa est civitas perfugii. Ne in profundo malorum permaneas, nec te tradas homicidæ. Novit Dominus elisos erigere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque voluptatem delens. Respice ad finis diem, ita vitæ nostræ vici num ac propinquum; et nosce quomodo jam Iudæorum et gentilium filii ad Dei cultum compiluntur, nec omnino abneges mundi Servatorem: ne te maxime horribilis illa comprehendat sententia: *Non novi vos, quinam sitis*²⁹.

3. (I) Unius viri erat prædicatio Joannis, et omnes ad poenitentiam traxit; tu vero qui per prophetas doceris: *Lavamini, mundi estote*³⁰; qui per Psalmos admoneris, *Accedite ad eum, et illumina-*

A τὰς νυκτερινὰς ὡρας ἀνθομολογούμενος τῷ θεῷ, τὰς τῶν δακρύων ὁχετός γενειάδα ἔμβροχον καθωμένης. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἔκαστα; Μνήσθης σας ἀγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω· οὗτοι εἰρή σώματα περιεπτύξω, οὗτοι σου τὰς χειρας· ὡς ἀγράπτους περιέθαλπον· οὗτοι δούλοι Θεοῦ, ὡσπερ λάτραις, ὑπέδραμον τοῖς γόνασί σου περιτλεχόμενοι.

B 2. Καὶ τούτων τέλος τί; Μοιχαῖκής φήμες ὡντολή, βέλους δέσμοτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἄκοας, ἀκμαιοτέρῳ κέντρῳ τὰ σπλάγχνα ἡμῶν διανύσσουσα. Τίς ἡ τοῦ γότης τοσαύτη ἐντεχνη πικιλία εἰς τοσοῦτον σε περιήγαγεν ἀλέθρον αἰλισμα; ποιὰ πολύπλοκα τοῦ διαβόλου δίκτυα περισφῆγαντά σε, τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργειας ἀκινήτους ἀπήλεγξε; ποιῷ μοι τὰ διηγήματα τῶν σὸν πόνων οἴχεται; Ἀρά γὰρ ἀπιστῆσαι ἀξιον· Καὶ πῶς ὥῃ ἐκ τῶν ἐνεργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν δέξιμεθα; εἰ τὰς τῷ θεῷ προσφυγούσας ψυχὰς φρικάς δροχοῖς κατέκλεισας, δόπτε παρατετηρημένους τοῦ μη καὶ τοῦ οὐ τὸ περισσόν τῷ διαβόλῳ προστενέμεται. Ὅμοι τοινυν καὶ παρορκίας δλεθρίου γέγονας ἔτιγνος, καὶ φαυλίσεις τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα μέχρι τῶν ἀποτόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπιψας τὸ αἰσχος. Κατέσχυνας τὸ τῆς ἀγνείας κτίχημα, ἐμωμήσω τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγειμα, ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγωδία, Ἰουδαῖοις καὶ "Ἐλλησις δραματουργεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτεμες φρίνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς ἔδοναν καὶ δειλίαν ἥγαγες, θαυμάζοντας ἐτι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας ζῆλον μεθίκας. "Ελυσας, δοσον ἐπὶ σοι, τὸ τοῦ Χριστοῦ κτίχημα, Θαρσεῖτε, λέγοντος, ἐτῶν τετράκησα τὸν κύσμον, καὶ τὸν τούτου δρόχοντα. Ἐκέφασες τῇ πατρὶδι κρατῆρα δυσφημίας. "Οντως εἰς Ἑργον ἥγεις τὰς Παροιμίας· Ως ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ηπαρ. Ἄλλα τί νῦν; Οὐ πέπτωκεν ὁ τῆς ισχίου πύργος, ἀδελφὲ, οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα, οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ φευκτηρίου ἡ πάνη. Μή τῷ βάθει τῶν κακῶν ἐναπομείνῃς· μή χρήσεαντὸν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν κατεργαμένους δι Κύριος. Φεῦγε μή μακράν, ἀλλὰ πάς ἡμᾶς ἀνάδραμε. "Ανάλαβε πάλιν νεανικούς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαλῆγον καὶ γλοιώδη τὸν ήδονήν. Ἀνάνευσον πρὸς τὴν τοῦ τέων ἡμέραν οὕτω προσεγγίσασαν τῇ ζωῇ τῆς μάνης, καὶ γνῶθι, πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἐλλήνων πάντες συνελαύνονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μή ἀπεξανέλης ἀπαρνήσῃ τὸν οὖν κάσμου Σωτῆρα· μή σε τὴ φρεστάτη ἔκειν καταλάβῃ ἀπόφασις, διτι οὐκ εἰλιγματικός, τίνες ἔστε.

D 3. Ἐνδεδρός δην Ἰωάννου τὸ κήρυγμα, καὶ πάντας εἴλεκε πρὸς τὴν μετάνοιαν· σὺ δὲ, διὰ προστῶν διδασκόμενος· Λούσασθε, καθαροὶ γέγενεθε· διὰ Ψαλμῶν νουθετούμενος· Προσέλθετε ωρίς αἰτῶν καὶ φωτίσθητε· δι' ἀποστόλων εὐαγγελιζόμενος.

²⁷ Matth. v, 57. ²⁸ Joan. xvi, 33. ²⁹ Matth. xxv, 12. ³⁰ Isa. i, 16. ³¹ Psal. xxxiii, 6

(I) Ex hom. in sanctum baptismum, 114.

νος· Μεταροήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἔκαστος ὁμῶν ἐκ τῷ ὄρδινα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς ἀγέστιν ἀμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν ἐκαργελαῖται τοῦ Πτεύματος· ὅπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου προσλαμβανόμενος, λέγοντος· Δεῦτε πρὸς μὲν πάρτες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κατὰν ἀπαντώντων ὑμᾶς· ὅντες, καὶ βουλεύῃ, καὶ διαμέλλεις. Ἐκ νηπίου τὸν λόγον κατηχούμενος, οὕτω συνέθου τῇ ἀληθείᾳ; πάντοτε μανθάνων, οὐδέπω ἡλθες πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν; Πειραστῆς διὰ βίου, κατάσκοπος μέχρι γῆρας, πότε γενήσῃ Χριστιανός; πότε σε γνωρίσομεν ὡς ἡμέτερον; Πέρυσι τὸν παρόντα καὶ ρὸν ἔξεδέχου, νῦν πάλιν ἀναμένεις τὸν ἐπιόντα. Ὁρα, μὴ εὐρεθῆς μακροτέρας τῆς ζωῆς τὰς ὑποσχέσεις ποιούμενος. Οὐκ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα· μὴ ἐπαγγέλλου τὰ μὴ σά. Ἐπὶ ζωῆς σε καλούμενος, B ἀνθρώπος· τί ἀποφεύγεις τὴν κλήσιν; ἐπ' ἀγαθῶν μετουσίουν· τί ὑπερβαίνεις τὴν δωρεάν; Βασιλεία οὐρανῶν ἤνοικται· ὁ καλῶν ἀκευδῆς· ἡ ὁδὸς ράδια, οὐ χρόνου, οὐ δαπάνης, οὐ πραγματείας χρεῖα· τί μελλεῖς; τί ἀναδῆῃ, τί φοβῇ τὸν ζυγὸν, ὥσπερ δάμαλίς τις ἀπειρόδυσγος; Οὐ τρίβει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ δοξάζει. Οὐ γάρ δεσμεῖται ἡ ζεύγη περὶ τὸν τράχηλον, αὐτεξόύσιον ἐπιζητεῖ τὸν ὑφέλκοντα. Ὁρές, C οἵτινες κατηγορεῖται· Ἐφραΐμ, ὡς παροιστρῶσα δάμαλις, οἵτινες ἀτακτα περιπλανᾶται, τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν ἀτιμάζων; Υπόθες σου τὸν ἀδάμαστον αὐχένα· γενοῦ ὑποζύγιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ ἀφειμένος τῆς ζεύγης, μηδὲ ἐλευθεριάζων τῷ βίῳ, εὐεπιχειρήτος ἡς τοῖς θηρίοις.

4. Εἰ χρυσὸν τῇ Έκκλησίᾳ διένεμον, οὐκ ἀν μοι εἴπες· Αὔριον ἡδῶ, καὶ αὔριον δώσεις· ἀλλ' ἀπήτεις ἀν ἡδῆ τὴν διανομὴν κατεπείγων, καὶ ἐδυσφόρεις πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν. Ἐπει τὸ δὲ οὐχ ὑλῆς εὐχροιαν, ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητα προτείνεται σοι ὁ μεγαλόδωρος, προφάσεις πλάττη, καὶ αἰτίας ἀπαριθμῆται. Εἰ δοῦλος ἀνθρώπων ἡσθα, προεγράψῃ δὲ δούλωις ἐλευθερία, οὐκ ἀπὸ τὴν κυρίαν ἀπήντησας, συνηγόρους μισθούμενος, καὶ δικαστὰς παρακαλῶν, ὥστε πάσῃ μηχανῇ πρὸς ἐλευθερίαν ἐξαιρεθῆναι; "Ἡ που καὶ ράπισμα, τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγὴν, ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα τῶν ακισμῶν ἀπαλλαγῆς καταδέχου. Ἐπειδὴ δὲ δούλον δυνται σε οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἀμαρτίας, καλεῖ πρὸς ἐλευθερίαν ὁ κῆρυξ, ἵνα λύσῃ μέν σε τῆς αἰχμαλωσίας, ισοπολίτην δὲ τοὺς ἀγέλεις ποιήσῃ, καὶ οὐδὲν μὲν ἀποδείξῃ τοῦ Θεοῦ, εἰσποιηθέντα διὰ τῆς χάριτος, κληρονόμον δὲ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ· οὕτω λέγεις εἶναί σοι καιρὸν δέξασθαι τὰ διδόμενα. "Ω τῶν πονηρῶν ἐμποδίων! ὃ τῆς αἰσχρᾶς καὶ ἀτελέστου ἀσχολίας! "Εώς πότε ἡδοναῖ; ἔως πότε ἡδυπάθειαι; Πολὺν ἐζήσαμεν χρόνον τῷ κόσμῳ, ζήσαμεν λοιπὸν καὶ ἐαυτοῖς. Τί ψυχῆς ἀντάξιον; τί ισοστάσιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Τίς ἀξιοπιστότερός σοι σύμβουλος τοῦ Θεοῦ; τίς φρονιμώτερος τοῦ σοφοῦ,

A audis: *Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Iesu in remissionem peccatorum, et accipietis promissionem Spiritus ²²; qui ab ipso Domino invitatis, dicente: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ²³; hæres tamen, deliberasque et cunctariis. A puero fidei rudimentis imbutus, nondum assensisti veritati? semper ediscens, nondum pervenisti ad cognitionem? Per omnem vitam explorator, ad senectutem usque speculator, quando tandem sies Christianus? quando agnosceremus te ut nostrum? Anno superiori hoc tempus præstolabare, nunc rursus exspectas venturum. Cave deprehendaris promissa facere vita longiora. Ignoras quid sequens dies 516 parturus sit; ne promittit quæ tua non sunt. Ad vitam te, homo, vocamus; quid fugis vocationem? ad honorum participationem; quid donum prætermittis? Apertum est cælorum regnum; verax est qui vocal; via facilis, non tempore, non sumptu, non labore opus est: quid differt? quid tergiversaris? quid jugum perhorrescis velut juvencia quadam jugum nondum experta? Collum non obsterit, sed condecorat. Neque enim jugale vinclum circa collum ligatur, sed ultro ac libere trahentem poscit. Vides incusari Ephraim, tanquam vitulam cæstro percitatam ²⁴, quod inordinate oberrat legis jugum dedecorans? Subde indomitam cervicem tuam: Christi flas jumentum, ut ne jugo solitus liberioremque vitam degens, capi a bestiis facile possis.*

D 4. (1) Quod si aurum Ecclesie distribuerem, non utique esses mihi dicturus: *Cras veniam, et cras dabis; sed jam exposceres urgens distributionem, et dilationem animo iniquo ferres. Sed quia non materiam pulchre coloratam, sed animæ puritatem tibi offert magnus donorum largitor, comminisceris excusationes, atque causas recenses. Servus hominum si esses, servisque suisset proposita libertas, nonne ad statam diem occurrisse, conducens patronos, judicesque rogans, ut machinatione omni in manu mittendorum numerum ascribereris? Quin et alapam, postremam servorum plagam, ut in posterum a verberibus liber fieres, acciperes. Quoniam autem servum te non hominum, sed peccati, vocat ad libertatem præco, ut te solvat ex captivitate et ex aequo cum angelis civitate donet, et filium Dei efficiat adoptatum gratia, ac honorum Christi hæredem: nondum tempus esse hæc dona excipiendi dicis. O impedimenta prava! turpem et interminatam occupationem! Quousque tandem voluptates? usquequo deliciae? Viximus multum tempus mundo, reliquum vivamus et nobisipsis. Ecquid animæ equiparabile? quid regno cælorum comparandum? Quis tibi consiliarius fide dignior quam Deus? quis prudentior sapiente, aut quis uti*

²² Act. ii, 38. ²³ Math. xi, 28. ²⁴ Ose. iv, 16.

(1) Ex homilia in sanctum baptismum, 116.

lior bono? quis Conditore conjunctior? Nec Evæ profuit serpentis consilio credidisse magis quam Domini. O inepta verba! Non vacat sanari; nondum ostendas mihi lucem; nondum conjungas me regi. Nonne hæc aperte loqueris? Imo etiam his absurdiora. Tu enim si esses tributis publicis obnoxius, nuntiareturque undeliber debitoribus rescissio æris alieni: deinde esset qui te per injuriam expertem facere hujus condonationis conaretur; indignareris utique et clamares, ut legitima communis beneficij portione spoliatus. Postquam vero non præteriorum modo condonatio, sed futurorum etiam largitiones prænuntiatæ sunt; te ipse injuria afficiens, quantum ne ullus quidem inimicus imprecatus esset, putans te convenienter consuluisse, utiliterque tibimetipsi providisse, qui scilicet non admittas condonationem, sed in ære alieno immoriaris? Si multa sunt peccata tua, ne desperes ab multitudinem. *Ubi enim abundarit delictum, superabundavit gratia*²⁰; si modo gratiam suscipient, an detinebunt qui jam tenent? In acie duces tesseram tribuunt sub se militantibus, ut et amici facile se invicem inclament, et si in conflictu fuerint cum hostibus committi, queant citra confusionei sejungi. Agnoscat te nemo, nosterne sis, an hostium, nisi mysticis signis necessitudinem affinitatemque ostenderis, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini²¹. Quomodo vindicabit te angelus? quomodo eripiet ex hostibus, nisi agnoverit signaculum? Quomodo dicturus es tu, Dei sum, si notas ac insignia non exhibeas? Thesaurus non obsignatus deripi a suribus facile potest; ovi signo carenti tuto struuntur insidiæ. (2) Si quis medicus promitteret tibi, se artibus quibusdam ac industria juvenem te ex sene facturum esse, nonne desiderares illam adesse diem, in qua te ipsum visurus es ad ætatis vigorem reversum? Sed cum pœnitentia facturam se spondet ac pollicetur, ut anima tua quam vetustate consecisti, ac iniquitatibus rugosam maculosamque reddidisti, ad pristinum florem redeat; aspernaris benefacientem, nec accurris ad promissionem. Itane vero magnum pollicitationis miraculum videre non cupis? quomodo sine matre regeneretur homo? quomodo inveteratus et erroris desideriis corruptus, vigeat rursus, repubescatque et ad verum juventutis

A Η τις ὀφελιμώτερος, τοῦ ἀγαθοῦ; τις τοῦ κτίσαντος οἰκειότερος; Οὐδὲ τῇ Εἴδῃ συνήνεγκε τῇ τοῦ δρεως συμβουλῇ πεισθῆναι μᾶλλον ή τῇ τοῦ Δεσπότου. Ωτῇ; ἐπίας τῶν λόγων! οὐκ ἄγω σχόλην ὑγιάνται· μήτω μη διξῆς τὸ φῶς· μήτω συνάψῃς τῷ βασιλεῖ. Οὐ τούτῳ λέγεις ἀντικροῦς; Μᾶλλον δὲ τὰ τούτων ἀλογιστέρα. Σὺ δὲ, εἰ μὲν ἡς ἔγγεγραμμένος τεῖς δημοσίεις ὁράμασι, χρεών δὲ ἀποκοπαὶ τοῖς ὑπευθύνοις περιγγέλθησαν, εἰτά τις ἦν δὲ πρὸς ἐπίφειαν ἀμοιρόν σε ποιῆσαι τοις συγχωρήσεως ταύτης ἐπιχειρῶν· ἡγανάκτεις ἂν καὶ ἐδίας, ᾧς τὸ ἐπιβάλλον σοι μέρος τῆς κοινῆς χάριτος ἀφαιρούμενος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ἀφεσις τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ καὶ δωρεαὶ τῶν μελλόντων προεχρύσθησαν, αὐτὸς ἐαυτὸν ἀδεκῶν, & μηδ' ἂν τῶν ἔχορῶν σοι τις ἐπηράσσατο, οἷει προστάντως βεβλεῦσθαι, καὶ λυστελῶς ἐντευθὺνησθαι περὶ σταυτοῦ, οἵ γε οὐ δέχῃ τὴν ἀφεσιν, ἀλλὰ ἐναποθνήσκεις τοις ὅφλημασιν; Εἰ μὲν πολλὰ σού ἔστι τὰ ἀμαρτήματα, μὴ ἀθυμήσῃς τῷ πλήθει. "Οπου τάρῳ ἐπελέφατερ η ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν η γάρφις· ἐξαν δέξῃ τὴν χάριν. Εἰ δὲ μικρὰ καὶ εὐτελῆ, καὶ οὐ πρὸς θεντόν σου τὰ ἀμαρτήματα, τι ἀγωνίζεις τὸ μέλλον, οἵ γε οὐκ ἀγεννῶς τὰ παρελθόντα διήνεγκας;

B 5. Νῦν ὥσπερ ἐπὶ τρυπάνης θοτάναι νόμιζε τὴν ψυχὴν, ἀνθρώπε, ἔνθεν ὑπ' ἀγγέλων, κάκοῖς, ὑπὸ δαιμόνων διελομένην. Τίσιν ἄρα δώσεις τῷ ροπήν τῆς καρδίας σου τότε; τί παρὰ σοι νικήσει; ἡδονὴ σαρκὸς, η ἀγιασμὸς ψυχῆς; ἀπόλαυσις τῶν παρόντων, η τῶν μελλόντων ἐπιθυμία; ἀγγελοὶ τε παραλήφονται, η καθέξουσιν οἱ κατέχοντες; Εἰτι παρατάξεως οἱ στρατηγοὶ τὸ σύνθημα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς διανέμουσιν, ἵνα καὶ οἱ φύλοι ἠρδίων ἀλλήλους ἀνακαλῶνται, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐξαν ταῖς συμπλοκαῖς ἀναμιχθῶσιν, εἰκρινής δύνταις ὑπέρχειν ὁ χωρισμός. Οὐδεὶς ἐπιγνώσται σε, εἰ τούτερος εἴ, η τῶν ὑπεναντίων, ἐὰν μὴ τοῖς μυστικοῖς συμβόλοις παράσχῃ τὴν οἰκειότητα, ἐὰν μὴ στημεωθῇ ἐπὶ σὲ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου. Πῶς ἀντιποιηθῇ σου ὁ ἀγγελος; πῶς δὲ ἀγέλται τὸν ἔχθρον, ἐὰν μὴ ἐπιγνῷ τὴν σφργίδα; Πῶς δὲ οὐ κρείς. Τοῦ Θεοῦ εἰμι, μὴ ἐπιφερόμενος τὰ γνωρίσματα; Ἀσφράγιος θησαυρὸς εὐεπιχειρήτος κλέπταις· πρόδατον ἀσημειωτὸν ἀκινδύνως ἐπιδουλεύεται. Εἰ τις λατρῶν ἐπηγγέλλετό σοι, μηχαναῖς τισι καὶ ἐπινοίασις νέον ποιήσειν ἐκ γέροντος, οὐκ ἀν ἐπεθύμησις ἐλθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν ή σεαυτὸν ὅρῳ ἔμελλες πρὸς ἀκμήν ὑποστρέψοντα; Ἐπειδὴ δὲ τὴν ψυχὴν σου ἀναθηλήσειν ἐπαγγέλλεται σοι η μετάνοια, ἢν σὺ ἐπαλαίωσας, καὶ ρύσῃς αὐτὴν ἐκ τῶν ἀνομιῶν καὶ ἐσπιλωμένην ἀπέδειξας, καταπροκεῖς τοῦ εὐεργέτου, καὶ οὐ προστέχεις (3) τῷ ἐπεγγέμιματι. Οὐκ ἐπιθυμεῖς ίδειν, τι τὸ μέγα θαῦμα τοῦ ὑποστρέψεως; πῶς δὲ θνευ μητρὸς ἀναγεννᾶται ἀνθρώπος; πῶς δὲ παλαιούμενος καὶ φθειρόμενος κατὰ τοις ἐπιθυμίασι τῆς ἀπάτης, σφριγῷ πάλιν καὶ ἀντέβ-

²⁰ Rom. v. 20. ²¹ Psal. vi. 7.

(1) Ex homilia in sanctum baptismum, §17.

(2) Ibid.

(3) Προστέχεις. Codicum alter prima manu, προστέχεις [melius].

καὶ εἰς τὸ ἀληθινὸν ἄνθος τῆς νεότητος επανεοχεται; Αἱ συσύντοναι ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἄθλιες, προτιμότεραιν δίγεις τὴν ἡδονὴν; Νοῦ γάρ σου τὴν ὑπέρθετιν, καὶν περιστέλλῃ τοῖς βρήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, καὶν τῇ φωνῇ σιωπᾶς· "Εἴσον ἀποχρήσιμοι τῇ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχρῶν, ἐγκυλισθῶ τῷ βροδρῷ τῶν ἡδονῶν, ἀλμάξω τὰς χεῖρας, ἀφέλωμαι τὰ ἀλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιορκήσω, ψεύσωμαι· καὶ τότε ἡ μετάνοια, διταν ληξίν ποτε τῶν κακῶν ὑποδέξωμαι. Εἰ μὲν οὖν καλὸν ἡ ἀμαρτία, φύλασσε ταύτην εἰς τέλος· εἰ δὲ βλαβερὰ τῷ ποιῶντι, τῇ ἐπιμένεις τοῖς διεθροῖς; Οὐ βλέπει Θεὸς τὰ γινόμενα; ή οὐ νοεῖ σου τὰ ἐνθυμήματα; ή συνεργάζεται σου ταῖς ἀνομίαις; Ὑπέλασες γάρ ἀρούλαρ, φησὶν, διτὶ δισομαῖ σοι δμοιος. Σὺ δὲ ἀνδρὸς μὲν θνητοῦ φίλαν πραγματεύμενος, δι' εὐεργεσίας αὐτὸν προσάγῃ, ἔκενα λέγων καὶ πράττων, οἵτις περ ἀν αὐτὸν αἰσθῆ χαίροντα· Θεῷ δὲ προσοικειόμενος, καὶ εἰς τὴν τοῦ οὐλοῦ τάξιν ἐλπίζων παραδεχθῆσθαι, τὰ ἔχθρὰ τῷ Θεῷ πράττων, καὶ διὰ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως ἀτιμάζων αὐτὸν· ἐξ ὧν μάλιστα προσκρούεις, ἐκ τούτων ἐλπίζεις τὴν οἰκειότητα; "Ορά, μή ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀπολυτρώσεως, πλῆθος κακῶν σεαυτῷ συλλεξάμενος, τὴν μὲν ἀμαρτίαν ἀθροίσῃς, τῆς δὲ συγχωρήσεως ἀποτύχης. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Μή ἐμπορεύου τὴν χάριν. Μή εἰπῃς· Καλὸς μὲν δὲ νόμος, ἀλλ' ἥδιον ἡ ἀμαρτία. Ἡδονὴ ἀγκιστρόν ἔστι τοῦ διαβόλου, πρὸς ἀπώλειαν λίκον. Ἡδονὴ μῆτηρ τῆς ἀμαρτίας· ἡ δὲ ἀμαρτία τὸ κέντρον ἔστι τοῦ θανάτου. Ἡδονὴ, τροφδ; τοῦ αἰώνιου σκάληχος· ἡ πρὸς καρδίν μὲν καταλεαίνει τὸν ἀπολαύοντα, ὑστερὸν δὲ πικροτέρας χολῆς ποιεῖται· τὰς ἀγαδόσεις. Τί ποιεῖς, ἀνθρώπε; "Οτε δυνατὸς εἶ ἐν ἔργοις, τὴν νεότητά σου ταῖς ἀμαρτίαις προσαναλούσεις. "Οταν ἀποκάμῃ τὰ δργανα, τότε προσάγεις αὐτὰ τῷ Θεῷ, διτε εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ἔστι χρήστιαι, ἀλλ' ἀνάγκη κείσθαι, διὰ τὸν ἐκ τοῦ χρόνου μικροτεμὸν, παραλυθέντος τοῦ τόνου. "Η ἐν γήρᾳ σωφροτύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· οὐδεὶς δίκαιος, δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. "Ἔως ἔστι σοι δύναμις, λόγῳ χράτεις τῆς ἀμαρτίας· τοῦτο γάρ ἔστιν ἀρετὴ, ἔκκλισις ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησις ἀγαθοῦ. Ἡ δὲ ἀργία τῆς πονηρίας οὔτε ἐπαίνων αὐτῇ καθ' ἐαυτήν, οὔτε κολάσεων ἀξιοῦται. Ἐάν δι' ἡλικίαν παύσῃ τῆς ἀμαρτίας, τῆς ἀτενείας ἡ χάρις. Ἐπαινοῦμεν δὲ τοὺς κατὰ προαιρεσιν ἀγαθούς, οὐ τοὺς ὑπὸ τινος ἀνάγκης ἔξειργομένους. Τίς δέ σοι τὸν δρὸν τῆς ζωῆς ἐπίγει; τίς σοι τὴν προθεσμίαν τοῦ γήρως ὠρίσε; τίς οὕτως ἀξιότεστος παρὰ σοι τῶν μελλόντων ἐγγυητής; Οὐχ δράζεις νήπια ἀναρπαζόμενα, τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; Οὐχ ἔχει μίαν προθεσμίαν δὲ βίος. Τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὴν μετάνοιαν, διτε οὐδὲ φθέγξασθαι δυνήσῃ τὰ τῆς ἔξομολογήσεως (1) σωτήρια βρήματα· τάχα δὲ οὐδὲ ἀκούσαι καθαρῶς ἐπιτραπῆσθαι.

²⁷ Ephes. iv, 22. ²⁸ Psal. xlix, 21. ²⁹ Galat. vi, 7. ³⁰ 1 Cor. xv, 56.

(1) Τῆς ἔξομολογήσεως. Desunt hæc in contextu.

B A florem revertatur ²⁷ ἢ Tot ac tantis bonis, o miser, voluptatem ducis potiorem? Novi enim procastinationem tuam, quanquam eam verbis contegis; clamant res ipsæ, tametsi voce taces: Sine utar corpore ad fruendas turpes libidines, voluter in eceno voluptatum, cruentem manus, diripiam aliena, dolose ambulem, pejerem, mentiar; et tum pœnitentia, cum vitiorum tandem finem scero. Quod si peccatum bonum est et honestum, illud ad finem usque serva; sin noxium est paranti, quid in exitiosis immoraris? (2) Non videt Deus quæ fiunt? non agnoscit tuas cogitationes? an iniquitates tuas juvat? Suspiciatus es, inquit, iniquitatem, quod ero tibi similis ²⁸. Tu autem mortalis viri amicitiam cum ambis, beneficiis eum allicis, dicisque ea ac facis, quibus gaudere ipsum intelligis; sed Deo conjungi volens, et in filii locum te receptum iri sperans, si interea tamen quæ Deo inimica sunt perpetres, et per legis violationem eum dedecores; unde maxime illum offendis, indene ipsius familiaritatē necessitudinemque tibi polliceris? Vide ne liberationis spoliī ipse malorum coplam congerens, peccatum quidem coacerves, venia vero priveris. Deus non irritetur ²⁹. **518** Cave abutaris gratia ad quæstum. Ne dixeris: Bona est quidem lex, sed iucundius peccatum. Diaboli hanus voluptas est, trahens ad perniciem. Voluptas est mater peccati: peccatum vero stimulus mortis est ³⁰. Voluptas nutrix est æterni vernis: quæ ad tempus quidem demulcerat perfruentem, deinde vero germina felle amariora producit. Quid facis, o homo? Cum idoneus es qui opereris, absumis in peccatis juventutem tuam. Postquam elanguerunt organa, tunc ea Deo offert, cum non amplius potes his ad ullam rem uti: sed ea necesse est torpere, ob diutinam tabem, vigore et robore resoluto. Continentia in senectute continentia non est, sed lasciviandi impotentia. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendi facultas non sit. Vires ac potentia dum tibi suppetunt, fac vincas ratione peccatum. Hoc enim virtus est, declinare a malo, et efficere bonum. Nam cessare a malo, neque laude, neque castigatione ex se dignum est. Peccare si desieris ob ætatem, beneficium est infirmitatis. Laudamus autem eos qui animi proposito boni sunt, non eos, qui necessitate aliqua coercentur. Cæterum quis tibi vitæ limitem praefixit? quis certum senectutis terminum tibi definiavit? quis sponsor futurorum apud te adeo sile dignus? Annon vides infantes abreptos? annon vides eos qui ætate vigent, abduci atque de medio tolli? Nullum præfinitum tempus vita habet. Quid expectas, dum febris beneficium tibi sit pœnitentia, quando nec pronuntiare poteris sa-

(2) Ibid. 118.

Iutaria confessionis verba, neque forte tibi clare audire licebit, morbo caput ipsum occupante : non manus ad cœlum attollere, non in pedes erigi, non genu flectere ad adorandum, non commode doceri, non accurate considerari, non credere in Deum, non iniurico renuntiare, forte vero, neque intelligenter audire dum initiaheris, cu n dubitent qui adsunt, utrum scenseris gratiam, an sine sensu quæ aguntur accipias? Ino etiamsi scienter gratiam suscipias, tunc quidem talentum habes, sed lucrum non refers.

6. (1) Ad maleficiendum, fratres, raser callidusque est diabolus. Intelligit nos homines in præsenti solum tempore vivere ; actionemque omnem in præsenti tempore fieri. Quamobrem hodierna die nobis fraudulenter subrepta, nobis spem crastinæ relinquit. Nonne suggestit nt hodie perpetuum peccatum, suadet autem, ut justitiam in crastinum reservemus ? Deinde cum dies crastina venit, rursus accedit malus noster divisor, sibique hodiernum, Domino vero crastinum poscit, atque sic semper præsens quidem per voluptatem subtrahens, futurum vero spei nostræ proponens, imprudentes nos et incautos e vita subducit. (2) Vidi ego aliquando talem callidæ avis astutiam. Nimurum cuin pulli ejus essent capti faciles ob teneritudinem, se ipsa objiciebat ut paratam prædam, atque ante venantium manus volitans, neque facile poterat a venatoribus capi, neque spem rapiendæ prædæ eis adimebat ; sed interea, dum ipsos spe varie detineret, ac circa se occuparet, fugiendi **519** copiam ac securitatem pullis suis subministravit, ac postremo ipsa quoque simul avolavit. Time ne et tibi similia accidant, qui certa incertorum spe derelinquis. (3) Vide etiam, ne, dum paenitentiam ex anno in annum, e mense in mensem, e die in diem rejicis, in diem inexspectataam aliquando incidas, cuin jam desicit te vivendi facultas, eritque undique angustia, et afflictio cuiuscunq; levamenti expers, desperantibus medicis, desperantibus et propinquis, cum crebro et sicco anbelitu pressus vehementi febre internas partes inflammante atque succedente, ingemisoes quidem pectore imo, sed qui condoleat reperies neminem ; ac loquere quidem tenui aliquid et remissum : sed non erit qui audiat ; quidquid autem proferes, velut deliramentum contemnetur. Quis te de paenitentia sultmonebit alto et gravi sopore ex morbo correptum ? Miserent propinquii, morbum alieni contemnunt : monita quasi perturbationem afferentia negligit amicus, aut forte etiam medicus decipit, nec de te ipso desperas ob naturalem vitæ amorem. Astat mors, urgent qui aducent. Equis te eripiet ? Deus, qui contemptus est, te scilicet tum exaudiens ? Tu enim eum nunc

(1) Ibid., 419.

(2) Ibid., 420.

(3) Ibid., 421.

(4) Πατεύσας Θεῷ. Contextus sunthēsthai Θεῷ,

A αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐνοικοῦσσῃς τῆς νόσου, οὐ γέρας ἀραι εἰς οὐρανὸν, οὐδὲ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλίναι γόνυ εἰς τὴν προσκύνησιν, οὐδὲ διασχῆναι χρησίμως, οὐχ ὅμολογῆσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ πατεῖναι Θεῷ (4), οὐδὲ ἀποτάξασθαι τῷ ἔχθρῳ, τάχα δὲ, οὐδὲ συνετῶς ἐπακοῦσαι (5) μυσταγωγούμενος, ἀμφιβόλος διν τοῖς παροῦσαν, ἀραι ξυθετο (6) τῇς χάρας τοις ἀναισθήτως ἔχει τῶν γινομένων ; "Οταν δὲ καὶ ἐπιστημόνως τὴν χάριν δέξῃ, τότε τὸ μὲν τάλαντον ἔχει, τὴν δὲ ἐργασίαν οὐχ ἐπιφέρῃ (7).

6. Σοφὸς ἐστι τοῦ κακοποιῆσαι δι πονηρᾶς. ἀπειφοι· συνερῇ, οὐτε κατὰ τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ δινθρωποι, καὶ πᾶσα πρᾶξις κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἐνεργεῖται. Τὴν οὖν σῆμερον κλέπτων ἡμῶν διὰ τῆς μεθοδείας, τῆς αὔριον ἡμῖν τὰς ἐλπίδας περιαφίσιν. Ή γέρος οὐδὲ τὴν μὲν ἀμαρτίαν σῆμερον ποιεῖν ὑποδάλλει, τὴν δὲ δικαιοσύνην εἰς τὴν αὔριον πειθεῖ ἡμᾶς ταμείσεσθαι ; Εἴτα ἐπειδὴν ἡ αὔριον Ελθῃ, πάλιν ἔρχεται ἡ κακὸς συμμεριστῆς ἡμῶν, ἀξιῶν τὴν σῆμερον ἔσται, τὴν δὲ αὔριον τῷ Κύριῳ· καὶ οὕτως ἀλλ. τὸ μὲν παρὸν δι τὴν ηδονῆς ὑφαειρούμενος, τὸ δὲ μέλλον ταῖς ἐλπίσιν ἡμῖν προσαριεῖς, λανθάνει ἡμᾶς ἀποδοκιμαλῶν τῆς ζωῆς. Τοιαύτην εἰδόν ἔγω ποτε πανουργιῶν δρυιθῶν εὐμηχάνουν. Εὐαλώτιον γάρ αὐτῆς τῶν νεοτῶν ὑπαρχόντων δι ἀπαλότητα, έστιν τοις προβούλομένη ὡς ἔτοιμον θήραμα, καὶ ταῖς χερσὶ τῶν ἀγρεόντων ἐνστρεφομένη, οὗτε ἀλώτιμος ἡν ἐκ τοῦ προχείρου τοῖς θηρευταῖς, οὗτε ἀπόγκωσιν αὐτοῖς ἐπειοῖς τῆς ἀγρας ἀλλὰ ταῖς ἐλπίσιν αὐτοὺς τοικείως παρακατέχουσα, τῇ περὶ αὐτὴν ἀσχολίᾳ, τοῖς νεοσσοῖς τὴν διεισι τῆς φυγῆς προεένησεν, εἴτα τὸ τελεταῖον καὶ αὐτὴ συναπέπτη. Φοβήθητε, μή καὶ σὺ τὸ παρατλήσια πάθης, ἐν ταῖς τῶν ἀδήλων ἐλπίσι τὰ φανερὰ προέμενος. "Ορα, μήποτε ἐνιαυτὸν ἔξι ἐνιαυτῷ, καὶ μῆνα ἐκ μηνὸς, καὶ ἡμέραν ἔξι ἡμέρας ὑπερτιθέμενος τὴν μετάνοιαν, ἐμπέστης ποτὲ εἰς τὸν οὐ προτδοχῆς ἡμέραν, ἥνικα ἀν ἐπιλείπωσι αλοιπὸν αἱ τοῦ ζῆν ἀφορμῇ ἀπορίᾳ δὲ ἢ πάνταθεν, καὶ θλιψίες ἀπαραμύθητος· ἀπειρηκότων μὲν ιατρῶν, ἀπειρηκότων δὲ τῶν οἰκείων· στε πυκνῷ ἀσθματι καὶ ἡγρῷ συνεχόμενος, πυρετοῦ λάθρου δικαλοντος τὰ ἔνδον καὶ ὑποσύμχοντος, στενάζεις μὲν ἀπὸ μέσης καρδίας, τὸν δὲ συλλυπούμενον οὐχ εὐέσταις· καὶ φθέγξῃ μέν τι λεπτὸν καὶ ἀδρανές, ὁ δὲ ἀκούων οὐχ ἔσται· πᾶν δὲ τὸ λαλούμενον παρὰ τὴν παραρροτύην καταφρονεῖται. Τίς ὑπομνήσεις περὶ μετάνοιας τότε κεχωραμένον τῷ πάθει ; Οἱ προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οἱ δέ τοῦ πάθους καταφρονοῦσιν, δι φλοις ὀχνεῖ τὴν ὑπόμνησιν, ὡς ταραχή ἐμποιοῦσαν, ή που καὶ ιατρὸς ἔξιπατε, καὶ σεαυτῷ οὐκ ἀπογινώσκεις διὰ τὸ φύσει φιλόζωον. 'Ο θάνατος παρέστηκεν, οἱ ἀπάγοντες κατεπέίγουσι. Τίς δέξιος προύμενος ; Θεὸς, δι καταφρονηθεῖς ; Ἀλλ' εἰσακούετε τότε· σὺ γάρ αὐτοῦ νῦν εἰσακούετε. Προθεσμίαν

cum Deo pacisci.

(5) Ἐπακοῦσας. Contextus ἐπακολουθήσει.

(6) Ησθετο. Melius in contextu ξυθετο, ει ξεκ.

(7) Ἐπιφέρη. Forte ἀποφέρη. Εισιτ.

δάσεις· καλῶς ἐχρήσω τῇ δεδομένῃ. Μηδεὶς σε ἔκαπα-
τάτω κενοῖς λόγοις. Ἐπιστήσεται γάρ σοι αἰφνίδιος
διελθρος, καὶ ἡ καταστροφὴ ὅμοιας καταιγίδος παρ-
έσται. "Ηεις ἄγγελος κατηφῆς, ἀπάγων βιαλος καὶ
σύρων σου τὴν ψυχὴν δεδεμένην ταῖς ἀμαρτίαις,
πυκνὰ μεταστρεφομένην πρὸς τὰ ὕδε, καὶ ὀδυρομέ-
νην διένει φωνῆς, τοῦ ὄργανου λοιπὸν τῶν θρήνων ἀπο-
κλεισθέντος. "Ο πόσα σπαράξεις σεαυτὸν! πόσα στε-
νάξεις! διπρακτα μετανοῶν ἐπὶ τοῖς βουλευθεῖσιν,
ὅταν ἰδεῖς τὴν φαιδρότητα τῶν δικαίων ἐν τῇ λαμπρῷ
διανομῇ τῶν ὕδωρων, καὶ τὴν κατήφειαν τῶν ἀμαρ-
τωλῶν ἐν τῷ σκότει τῷ βαθυτάτῳ. Οὐαὶ ἐρεῖς ἐν τῇ
δόύνῃ τῆς καρδίας σου τότε; Αἴ με! μὴ ἀπορᾶψαι
τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἀμαρτίας, οὐτα δρεῖας
οὖσης τῆς ἀποθέσεως, ἀλλὰ τὸν σωρὸν τῶν κακῶν
τούτων ἐφίλκεσθαι. Αἴ με! τὰς κηλίδας μὴ ἀπο-
πλύνασθαι, ἀλλ' ἐστιγμένον εἶναι ταῖς ἀμαρτίαις.
Νῦν δὲν ἤμην μετὰ τῶν ἀγγέλων· νῦν δὲν τοῖς οὐρα-
νοῖς ἀγαθοῖς ἐνετρύφων. "Ο τῶν πονηρῶν βουλευ-
μάτων! διὰ πρόσκαιρον ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν, ἀθά-
νατα βασανίζομαι· δε' ἡδονὴν σαρκὸς, τῷ πυρὶ παρα-
δίλομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Ἐκαλύμην, καὶ
οὐχ ὑπῆκουον· ἐδιδασκόμην, καὶ οὐ προσείχον· δι-
εμαρτύραντο μοι, ἐγὼ δὲ κατεγέλων. Ταῦτα καὶ τὰ
τοιεῦτα ἐρεῖς ἀποκλαιώμενος σεαυτὸν, ἐὰν προαναρ-
πασθῆς τῆς μετανοίας. "Ανθρώπε, ή τὴν γέννηναν
φοβήθητι, ή τῆς βασιλείας ἀντιποίηθητι. Ἐμοὶ δα-
κρύειν ἐπέρχεται, δταν ἐνθυμηθῶ, δτει τὰ ἔργα τῆς
αἰχμύνης προτιμᾶς τῆς μεγάλης δόξης τοῦ Θεοῦ· καὶ
διὰ τὸ τῆς ἀκολασίας ἥδη, δυσαποσπάστως ἔχων τῆς
ἀμαρτίας, τῶν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν σεαυτὸν ἀπο-
κλείεις, ὡς μὴ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ 'Ιερουσαλήμ τῆς
ἐπουρανίου.

7. Βούλεται σε ἐλέησαι, καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκτιρμῶν
μεταδοῦναι δικρίτης, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἄγαπᾶ
ἐλεημοσύνητος καὶ κροτίον δικύριος. 'Ἄλλ' ἐὰν μὲν
εὑρῇ σε μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ταπεινὸν, συντετριμέ-
νον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις,
τὰ γενόμενα κρυψῆ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα,
δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν λατινήν,
ἔλως ἐλεεινόν σε γενόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἀφθονόν σοι τὴν
αὐτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ· ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμε-
τανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰώνος
τοῦ μελλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ
ἐπὶ σοι τὴν κρίσιν. 'Ως γάρ λατρὸς ἐμμελῆς καὶ
φελάνθρωπος, καταντλήμασι πρότερον καὶ περιπλά-
σμασιν ἀπαλοῖς πειράται καταστέλλαι τὸ οἰδημα·
ἰπειδὸν δὲ ἴδη ἀνενδότως καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα
ἰὸν δργον, βίφας τὸ ἔλαιον (1) καὶ τὴν μαλακὴν ἀγω-
ρῆν, αἱρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Τοὺς
τρέπεις διὰ πολλῶν πτωμάτων πολλάκις διαναστάντας
ἰκ τῆς κατὰ φιλανθρωπίαν χειραγωγίας, εἴτα ὑστερον
ἴπει τῶν ἀσθενειῶν κρατηθέντας, ἀπειλεῖ παντελῶς

A audis. Tempus præsinitum prorogabit : scilicet dato
tempore probe usus es. (2) Nemo te seducat inani-
bus verbis ⁴¹. Nam repentinus tibi imminebit interitus ⁴², et exitium procellæ simile aderit. Veniet
angelus tristis, abducens violenter trahensque
animam tuam peccatis vincitam, crebro se ad ea quæ
hic sunt convertentem, ac sine voce gementem,
occluso jam gemitum ac lamentorum organo. O
quam dilaniabis te ipse! quantum ingemisces! sed
te tuorum consiliorum frustra pœnitibit, cum vi-
debis hinc hilaritatem justorum de egregia dono-
rum distributione lætantium, illinc mœrorem pec-
catorum qui in altissimis tenebris jacebunt. Quæ
tunc dicturus es in dolore cordis tui? Hei mihi!
hoc grave peccati onus, cum id exuere ita facile
B esset, non abjeci : sed horum malorum acervum
traxi. Hei mihi! maculas ac sordes non ablui :
sed sum peccatorum notis compunctus. Nunc es-
sem cum angelis : nunc cœlestium bonorum deli-
ciis fruerer. O prava consilia! ob temporariam
peccati delectationem æternum excrucior : ob car-
nis voluptatem igni trador. Justum est, judicium
Dei : vocabar, et non obediebam : docebar, et ani-
mum non attendebam : obtestabantur me, et ego
deridebam. Hæc et alia ejusdem generis proferes,
deslens temetipsum, si hinc ante pœnitentiam abri-
piaris. O homo, aut gehennam metue, aut enitere
ut regnum adipiscare. Mihi quidem subit la-
crynari, cum hoc necum reproto, quod turpi-
tudinis opera ingenti Dei gloria præfers, quod-
que peccato firmissime inhærens ob libidinis de-
lectationem, a promissis bonis te ipse excludis,
sic ut tibi cœlestis illius Jerusalem bona videre non
liceat.

D 7. (3) Vult tui misereri judex, teque miserationis
suarum facere participem, ut ille ait, *Diligit misericordiam et judicium Dominus* ⁴³. Si modo
post peccatum repererit te humilem, contritum,
prava opera multum deplorantem, **520** ac ea quæ
clam facta sunt evulgantem citra pudorem, rogan-
tem fratres tibi ut sint adjumento ad accipiendam
medelam, uno verbo si commiseratione dignum
viderit, abunde tibi suam impertietur misericordiam.
Si vero cor pœnitere nescium, mentem super-
perbam, animum futuro sæculo non credentem, ac
nullum judicii timorem conspexerit, tunc in te
judicium diligit. Ita enim bonus ac humanus me-
dicus fomentis prius ac remediosis mollibus tumo-
rem sedare conatur : postquam vero viderit molem
nihil remittere, atque induratam reniti ; tum
denum rejectis oleo ac molliore curandi ratione,
ferri usum adhibet. (4) Iis enim, qui ex multis
casibus sæpe misericordiae divinæ præsidio erecti
sunt, ac deinde infirmitatibus succubuere, mina-

⁴¹ Ephes. v, 6. ⁴² I Thess. v, 3. ⁴³ Psal. xxxii, 5.

(1) Τὸ ἔλαιον. Sic contextus. Editi τὸν ἔλαιον, mi-

sericordiam. Infra editi ἀρωγὴν δὲ τινα.

(2) Ibid. 421.

(3) Ex hom. in psal. xxxii, 134.

(4) Uterque codex indicat comment. in Isa.

tur omnino Deus se non remissurum. Ait enim, **A** *Non amplius remittam vobis peccata vestra*⁴⁴, (1) indicans se jam supernumerò similia prius condonasse : siquidem fieri nequit, ut quis sine venia quæ a Deo conceditur, vitæ secundum virtutem instituendæ sese dedat. (2) Vult enim, ut is qui in peccatis quibusdam versatus est, et deinde ad saniorem vitæ rationem pollicetur se recepturum, finem imponat præteritis, factoque post peccata initio quodam, quasi per pœnitentiam reviviscat. Contra, qui isthac promittit sine ulla intermissione, et jugiter ab his excidit, illum velut penitus desperatum a sua clementia excludit. Non enim qui dicit, *Peccari*, et postea in peccato perseverat, is constitetur : sed qui ubi juxta Psalmistam peccatum suum reprehendit, illud odit⁴⁵. Quid enim emolumenti assert ægrotlo medici cura, quando is qui adversa valetudine uititur, suæ vita exitialia conquirit ? Sic qui adhuc peccat, nihil ei utilitatis accedit ex peccatis condonatis : neque qui impurus est, quidquam percipit lucri ex remissis impunitiæ vitiis.

8. (3) Desine itaque proximi tui vitia explorare ; cave cogitationibus otium dederis alienum morbum inquirendi ; sed ad te ipsum perscrutandum converti oculos. Sunt enim nec pauci, qui festucam quidem animadvertisunt in oculo fratris, trahim vero in suo ipsorum oculo non vident⁴⁶. Ea quæ extrinsecus sunt ne circumspice, numcubi cuiuspiam reprehendendi locum possis invenire, Pharisæum illum imitatus, qui stans se ipse justificabat, ac publicanum habebat despiciuti. Ino vero ne intermittas te ipsum percontari, nunquid deliqueris cogitatione, nunquid lingua labarit mentem præcurrrens, nunquid in manum operibus factum sit involuntarium. (4) Quemadmodum enim fieri non potest ut quis sanitatem recuperet, nisi depulsus morbus sit : velut ut quis calescat, nisi plaus sedatum sit frigus ; neque enim hæc simul consistere possunt : similiter et qui bonam vitam agere cupit, eum par est ab omni mali consortio recedere. (5) Non enim temporis diuturnitate, sed animæ affectione pœnitentia dijudicatur. (6) Qui vero ab inani vita recesserunt, et ad diviniorem scipios exerceant, ne apud se, neque seorsim soli se ipsi exerceant ; testibus enim non carere decet vitam ejusmodi, ut extra pravam suspicionem sit posita **521**. (7) Quod si quispiam iam olim inescatus, aut diviciarum pulvrem inique apud se coacervavit, earumque curis illigavit animum ; aut lascivias scelus quod vix elui potest, naturæ adiunxit ; aut criminibus alii semet exsatiavit ; is,

⁴⁴ Isa. i, 14. ⁴⁵ Psal. xxxi, 5. ⁴⁶ Matth. vii, 3.

(1) Ex comment in Isa., 407

2. Ibid. 408.

(3) Ex hom. in illud : *Attende tibi ipsi*, 21.

(4) Ex hom. in psal. xxxiii, 155.

(5) Ex epist. clxxxviii, cap. 2, et ep. eccl. cap. 84.

B **A** δ Θεὸς μὴ ἀφῆσιν. Οὐκέτι γάρ, φησίν. ἀπῆκε τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν· ἔμφασιν τὴν παρέχουν τοῦ παλλάξις ἡδη πρότερον ἐπὶ τοῖς ὅμοιοις συγχειρούχεναι. Χωρὶς γάρ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἀφέσεως, ἐπιδόνται τινὰ ἁντεῖλαν τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, ἀμήχανον. Τὸν γάρ ἐν τοισιν ἀμαρτίαις ἐξετασθέντα, εἴτα ἀπτρέχειν ἐπὶ τὸν ὄγκην βίου ἐπαγγελόμενον, βούλεται πέρατι μὲν ὅρίζειν τὰ παρελθόντα, ἀρχὴν δὲ τοι ποιεῖσθαι μετὰ τὰ τημαρτημένα, οἰονεῖ διὰ τῆς μετανοίας ἀναβιώσκοντα. Συνεχῶς δὲ ταῦτα ἐπαγγελμένον, καὶ συνεχῶς αὐτῶν ἀποπίποντα, ὡς τατελός αὐτὸν ἀπεγνωσμένον, τῆς φιλανθρωπίας ἐκκλεῖται. Οὐ γάρ ὁ εἰπὼν, *Ἔμαρτος*, εἴτα ἐπιμέλεια τῇ ἀμαρτίᾳ, οὗτος ἐξομολογεῖται· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ Ψαλμῳδὸν εὑρών τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ μ.: σ.: τα.: **T** Τί γάρ δρελος τῷ ἀρβωστοῦντι (8) ή παρὶ τῷ ιατροῦ ἐπιμέλεια, ὅταν τὰ φιλαρτικὰ τῆς ζωῆς ὁ κάμνων ἐπιτηδεύῃ ; Οὐτως δύδεν δρελος ἀδικημάτων συγχωρουμένων τῷ ἐπὶ τῷ ἀρβωστοῦντι, καὶ ἀκολευτημάτων ἀφιεμένων τῷ ἐπὶ τῷ ἀκολασταίνοντι.

8. Παῦσαι τοιγεροῦν τὰ τοῦ πλησίον κακὰ περιγάζομενος· μή δέδου σχολὴν τοῖς λογισμοῖς ἀπτριον ἐξετάζειν ἀρρώστημα· ἀλλ' ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἔρευναν στρέφει σὺν τῷ δημαρτίῳ (9). Πολλοὶ γάρ τοι μή κάρφος τὸ ἐν τῷ διθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ καταπονῶσιν, τὴν δὲ ἐν τῷ οἰκείῳ διθαλμῷ δοκὸν οὐκέτι μεμβλέπουσι. Μή τὰ ἔξω περισκόπει, εἴπου τινὸς μάρμον ἐξερεύνησης, κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκείνον, δὲ εἰστέται ξεντὸν δικαιῶν, καὶ τὸν τελώνην ἐξευτελέσαν. Άλλοι σαντὸν ἀνακρίνων μή διστελίης, μή τι κακά τοις ἐνθυμήσεις ἡμαρτεῖς, μή τι ἡ γλώσσα περιώνται τῆς διανοίας προεκδραμούσα, μή ἐν τοῖς ἔργοις τοι χειρῶν πέπρακται τι τῶν ἀδουλήτων. Ωςπερ γένος ἀμήχανον ὄγκειαν ἀναλαβεῖν μή τῆς νόσου ἀπειλεῖγεται, ή ἐν θερμότητι γεγένθει τὸν μή καθεξεῖται πεπαυμένον τῆς καταψύξεως (ἀνεπίθετα γάρ τοις ἀλλήλοις)· οὐτως καὶ τὸν μελλοντα ἐν ἀγαθῷ ἕνεκενθεῖται, πάσης προσήκει τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συμπεριέλας ἀπαλλαγῆγει· οὐ γάρ χρόνου ποστέται, έπειθεὶς δὲ ψυχῆς ἡ μετάνοια κρίνεται. Οἱ δὲ γενεθέντες τοῦ κενοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν θειοτέραν ζωὴν ἁντούς ἀποκούντες, μή ἐφ' ἁντούς, μηδὲ κατερόντας ἀσκεῖσθωσαν· ἐμμάρτυρον γάρ εἶναι προστέκει τὸ τοιούτον βίον, ὡς ἂν ἐκεῖδες εἴναι πονηρᾶς ὑπερέξεις. Καὶ εἰ τις πάλαι δελεασθεῖται, ή πλούτου κόντην ἔξι μεταχίας ἢ τοῦ ἁντού συνεφόρθει, καὶ τὸν νοῦν τοις τοισι μερίμναις κατέδησεν· ή μάսος ἀστεγεῖται προστέκει τῇ φύσει δυσέκνιπτον· ή τῶν ἀλλων ἀγαθῶν πεπλήρωσεν ἁντούς· οὐτος, ὡς ἐτι καιρὸς, πρὶν ἔλθει εἰς τελείαν ἀποκλειαν, ἀποθέσθω τῶν φορτῶν τοι.

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex hom. *Quod mundanis adhererendum non sit*, 168.

(8) ἀρβωστοῦτι. Contextus ἀδικημάτων.

(9) Τὸ δημαρτίον. In contextu adiūtūt τῆς ψυχῆς.

πλεῖστα, καὶ πρὸν ὑποθρύξιον γενέσθαι τὸ σκάφος, ἐκβολὴν ποιησάσθαι τῶν ἀγωγίμων, ἃ μὴ δεόντες συνέλεξε. Τὰ χρήματα ἐκβολήθεντα καλῶς, οὗτε ἀποδλυταὶ τοῖς ἐκβαλοῦσι καὶ βίψασιν· ἀλλὰ ὡςπερ εἰς ὀλκάδας ἀλλας ἀσφαλεστέρας τινὰς τὰς τῶν πεντών μεταβόντα γαστέρας, διασώζεται, καὶ φθάνει πρὸς λιμένας ἐλθόντα, καὶ φυλάττεται τοῖς ἐκβαλοῦσι κόσμος.

9. Τὰ γάρ χρόνῳ κρατευθέντα πάθη πρῶτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διόρθωσιν· ἐπειτα ἰσχυρᾶς καὶ εὐτονυτέρας διαγωγῆς, εἰ μέλλοι τις τοῦ βάθους αὐτοῦ καθικνεῖσθαι, ὅπερ πρόρθιζα ἐξελεῖν τὰ χρόνῳ μακρῷ ταῖς ψυχαῖς ἐρήξεινθέντα. Τοιαύτη ἡ ἐμμελής τῶν Νηγευστῶν μετάνοια, καὶ ἡ σοφὴ καὶ πεπυκνωμένη θλίψις ἐκείνη, ἣ τις οὐδὲ τὰ ἄλογα ἀσυνετελῆ τῆς τιμωρίας ἀφῆκεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ βιῶν ἐξ ἀνάγκης ἐμπηχανήσατο. Ἐχωρίσθη γάρ τῆς θοὸς ὁ μόσχος, ἀπλάθη τῆς μητρώας θηλῆς ὁ ἀρνεῖς· παιδίον ἐπιμάξιον οὐκ ἦν ταῖς τῆς τεκούστης ἀγάλαῖς ἐπιδεινύναν· φωναὶ δὲ παρὰ πάντων οἰκτραὶ ἀλλήλαις ἀντιδοῦσαι καὶ ἀντηχοῦσαι. Τὰ τέκνα λιμώντοντα τὰς πηγὰς ἐζήτει τοῦ γάλακτος· αἱ μητέρες τῷ φυσικῷ πάθει διακοπόμεναι, συμπαθέσις φωναῖς ἀνεκαλοῦντο τὰ ἔγχοντα· τὰ βρέφη κατέπληκτα τὸν δμοτὸν τρόπον λιμώντων, σφροδροτάτῳ κλαυθμῷ ἀνερήγνυντο καὶ ἀπέσπατον· αἱ τεκούσται ταῖς φυσικαῖς ἀλγηδσι κατεκεντοῦντο τὰ σπλάγχνα. Ὁ πρεσβύτης ἐπ' ἐκείνων ἐθρήνει, καὶ τὴν πολιάν ἐτίλει καὶ ἐσπάραττεν. Ὁ νεανίσκος καὶ ἀκμάζων, σφροδρότερον ἀπωδύρετο· ὁ πένης ἐστέναξεν· ὁ πλούσιος ἐπιλαθόμενος τῆς τρυφῆς, ἥτικει τὴν κακοπάθειαν ὡς σώφρονα. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δόξαν εἰς αἰσχύνην μετέβαλεν. Ἀπέθετο τὸν στέφανον, καὶ κρνιν τῆς κεφαλῆς (1) κατεχέτο· τὴν ἀλουργίδα βίψας, σάκκον μετημφιάσατο· τὸν θρόνον τὸν ὑψηλὸν ἀρέτας καὶ μετέωρον, ἐλεεινῶς τῇ γῇ προσεσύρετο· τὴν ιδιάζουσαν καὶ βασιλικὴν καταλιπών εὐτάθειαν (2), συνεθρήνει τῷ δῆμῳ· εἰς ἐγένετο τῶν πολλῶν, ὅπε τὸν κοινὸν πάντων Δεσπότην ἐβλεπεν δργιζόμενον. Τοῦτο δούλων εὐασθήτων φρόνημα. Τοιαύτη τῶν ἀμφιττίαις ἐνεχομένων ἡ μετάνοια· ἵνα διὰ πάστης τὴν κεφαλήν τὴν συνθρωπότητας κρατήσῃ, αἰσθομένης τε καὶ ἀνατοθήτου, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν, τῆς δὲ καὶ ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο ίδων αὐτοὺς ὁ Θεὸς οὐτω ταπεινωθέντας, ὡς ἐπὶ ὑπερβαίνουσαν ἐστῶν ταλαιπωρίαν παγγενῆ κατακρίναντας, καὶ τὸ πάθος τὸλέσεις, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνῆκε, καὶ τὸ χαίρειν ἐδωρήσατο τοῖς εὐασθήτως πενθήσασιν. Ἰδιον γάρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ μὴ σιωπῇ τὰς κολάσεις ἐπάγειν, ἀλλὰ προκηρύσσειν, διὰ τῶν ἀπειλῶν προκαλούμενος (3) εἰς μετάνοιαν τοὺς ἡμαρτηκότας· οὗτοι γάρ

A dum adhuc tempus est, antequam ad integrum existium perveniat, depona majorē sarcinārum partem, et priusquam navis submergatur, meciūm indecorē congestarū ejectionem faciat. (4) Neque vero pecunia probe ejecta pereunt effundentibus ac projicientibus; sed quasi in alias quasdam onerarias naves tutiores, pauperum videlicet ventres, exportatæ conservantur, et ad portus perveniunt, custodiunturque jacientibus, quibus ornamēto sunt.

B 9. (5) Tempore corroborata mala primum quidem tempore indigent ut sanentur; deinde forti ac firma agendi ratione, si quis velit ad imum ipsum pertingere, adeo ut radicitus evellantur quæ longo tempore in animis radices egerunt. (6) Haud absimilis fuit summa illa absolutaque Ninivitārum pœnitentia, atque prudens vehemensque eorum afflictatio, quæ ne bruta quidem animantia a pœnīs immunita exemit: sed ea etiam necessario clamare artificio quodam adegit. Separatus namque est vitulus a vacca, seniōtus est a materno ubere agnus, puer lactens in maternis ulvis minime conspiciebatur; voces vero emittebantur ab omnibus miserabiles, vicissim clamantes, ac resonantes. Partus esurientes lactis fontes quærebant; matres naturali affectione discriptæ, vocibus commiserationem suam significantibus revocabant fetus. Eumdem ad modum infantes fame laborantes, ejulatu vehementissimo frangebantur, palpabantque, et utrūm viscerā naturalib⁹ dolorib⁹ compungebantur. Inter illos flebat senex, et canos vellebat, discerpebatque. Adolescens, et qui florenti ætate erat, vehementius lamentabatur; ingeminabat pauper; dives, deliciarum oblitus, afflictioni ut bonæ se dedebat. Rex ipsorum splendorem gloriāque transmutavit in verecundiam. Deposita corona, caput cincere inspersit; purpura abjecta, induit saccum: throno alto et sublimi derelicto, miserabili habitu humi repebat: repudiata propria ac regia gravitate, lugebat cum populo, unus e multis factus et plebeius, quod communem Dominum omnium videret iratum. Hæc est servorum sensu præditorum prudentia: talis hominum peccatis implicitorum pœnitentia, ut tristitia occuparet ætatem omnem, tum sentientem, tum non sentientem, illam sponte, hanc præter voluntatem. Propterea cum vidisset Deus ipsos sic humiliatos, ut condemnarent sese ad gravissimas multas omnis generis, et doloris eorum misertus est, et poenam remisit, et gaudium iis qui sano consilio luxerant, largitus est. (7) Proprium est enim Dei in homines amoris nequaquam silentio poenas irrigare: sed eas prænuntiare, per minas peccatores provocando ad pœnitentiam: qua

(1) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 168.

(2) Ex epist. clvi, 245.

(3) Ex hom. in famam, etc., 65.

(7) Ex coquunt. in Isa., 480.

igendi ratione usus est erga illos Iona opera. Nec acite exitium perniciemque induxit **522** Israeli peccanti : sed famulum suum ad fundendas pro populo preces excitans, his verbis prædictis : *Dimitte me ; et delebo populum hunc*¹⁷. Rursus simile quiddam in Evangelio etiam per parabolam a Iesu sumptiam sumus edocti ; quippe dominus ejus dicit agricultor : *Ecce anni tres sunt ex quo venio ad hanc fiduciam, querens fructum in ea, et non invenio : succide illam. Utquid etiam terram occupat*¹⁸? (1) Itaque in quod tempus rejiciemus pœnitentiam ? annon recipiemus nos ad bonam frugem ? annon a consueta vivendi ratione revocabimus nos ad Evangelii integratatem ? annon ob oculos nobis ponemus illum Domini metuendam ac conspicuam diem, in qua hos quidem qui ad Domini dexteram per sua opera accesserint, regnum celorum suscipiet ; illos vero qui ob honorum operum privationem ad sinistram dejecti fuerint, gehenna ignis et tenebra æternæ involvent ? *Ilic, inquit, erit fletus, et stridor dentium*¹⁹. (2) Nos autem acriter ac cito peccamus, sed negligenter, segniterque pœnitentiam amplectimur. (3) Cælorum quidem regnum concupiscere nos dicimus, et tamen de iis quibus comparari potest, nihil sumus solliciti ; imo tametsi nullum pro confiando Dei mandato laborem subimus, nihilominus æquales honores ac præmia cuin iis qui ad mortem usque peccato restiterint, recepturos nos esse præ mentis nostræ vanitate existimamus. (4) Simus tandem aliquando de animabus nostris solliciti, fratres, doleamus anteactæ vitæ vanitatem, decertemus pro futuris. Ne maneamus in sordida hac et dissolutione, neve præsens quidecum tempus per jugem pigritiam amittentes, in crastinum vero et in posterum differentes operum initium, deinde ab eo qui animas nostras reposcit, inventi imparati a bonis operibus, a nuptialis thalamis gaudio excludamus, et frustra inutiliterque ploremus, tunc vitæ tempus male præteritum lugentes, cum nihil amplius profuerit pœnitentibus. Hæc est pœnitentiaæ ætas, illa remunerationis ; hæc operæ et laboris, illa solatii. Nunc Deus adjutor est eorum qui se a via mala convertunt ; tunc horrendus et quem nullus fallebit, humanarum actionum, verborumque et cogitationum inquisitor. Nunc expeririur lenitatem, tunc justum judicium cognoscemus, cum videlicet resurgemus, alii ad supplicium æternum, alii ad vitam æternam. et unusquisque

¹⁷ Exod. xxxii, 10. ¹⁸ Luc. xiii, 7. ¹⁹ Matth. xxv, 30.

(1) Ex Regulis fusius tractatis, 328.

(2) Ex hom. in samem, etc., 65.

(3) Ex Regulis fusius tractatis, 328.

(4) Ibid. 327.

(5) Διὰ τὴν ἀργματα... ἀκεωσμένους. Sic opere contextus emendavimus vulgatam lectionem διὰ τῆς ἀρηματα... ἀπεγνωσμένους.

(6) Συντόμως. Haud scio an præferenda sit hæc scriptura ipsi contextui, in quo legitur synecdoche.

A καὶ τούτοις πεποίηκε διὰ τοῦ Ἰωάννου. Καὶ τῷ Ιωάννῳ ἡμαρτηκότι οὐ σωπῇ ἐπήγαγε τὸν ἀφανισμὸν ἀλλὰ κινῶν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τὸν ἁυτοῦ θεράποντα, προεκήρυξε λέγων. "Ἄφες με, καὶ ἔξαλεῖσθαι τὸν λαὸν τούτον. Παραπλησίως δέ τι καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς κατὰ τὴν συκῆν παρεβολῆς μεμονήκαμεν, τοῦ δεσπότου αὐτῆς λέγοντος τῷ γεωργῷ. Ἰδού τρία ἔτη ἀρχομαι ἐπὶ τὴν συκῆν, ἵητῶν παραπλησίου ἐτούτην, καὶ μὴ εὐρίσκων ἀκούσῃς αὐτήν. Ἰησοῦς καὶ τὴν γῆν καταρρεῖ; Τοιγαροῦν πρὶς τίνα καιρὸν ὑπερτιθέμεθα τὴν μετάνοιαν ; οὐκ ἐκτιθομεν ; οὐκ ἀνακαλεσόμεθα ἁυτοὺς ἀπὸ τοῦ κτιτοῦ συνήθειαν βίου πρὸς τὴν ἀκριβειαν τοῦ Εὐαγγελίου ; οὐκ ἐν ὀφθαλμοῖς ληψόμεθα τὴν ἡμέραν Κυρίου τῆς φοβερᾶν ἔκεινόν καὶ ἐπιφανῆν, ἐν δὲ τούς μὲν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν πράξεων προσεγγίζοντας ἥτις λέσσα ὑποδέξεται· τούς δὲ πρὸς τὴν ἀριστερὰν διὰ τὴν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεωμένους (5), γέννην πυρὸς καὶ σκότους αἰώνιον κατακρίψεις ; Ἐκεῖ δύται, φησίν, ὁ κλαυθμός καὶ βρυγμὸς τῶν ὄδοντων. 'Ἄλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἀμαρτιῶν ἐπιτελοῦμεν συντόμως (6), ὀλιγάρχως δὲ καὶ ῥᾳδύμως ἀναλαμβάνομεν τὴν μετάνοιαν. Καὶ βασιλεῖς μὲν οὐρανῶν ἐπιθυμεῖν λέγομεν, ἐξ ὧν δὲ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν οὐ φροντίζομεν. ἀλλὰ μηδένα πόνον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καταδεχόμενοι, τῶν ἰσων τιμῶν τεύξεσθαι τοῖς μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀντικαταστάσιν ἐν τῇ ματαίσθητι τοῦ νοὸς ἡμῶν ὑποτιθέμεθα (7). 'Ἀψώμεθα τοίνυν, ἀψώμεθά ποτε τῇ φροντίδος τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀδελφοί! λυπηθῶμεν ἐπὶ τῇ ματαίσθητι τοῦ προλαβόντος βίου ἀγωνιστέμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων μή τῇ ῥᾳδυματίᾳ καὶ τῇ ἀκλύσει ταύτῃ ἐναπομείνωμεν, καὶ τὸ μὲν παρὸν ἀεὶ διὰ ῥᾳδυμάτων προΐέμενοι, πρὸς δὲ τὸ αὔριον καὶ τὸ ἀφεῖται τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ὑπερτιθέμενοι, εἴτε καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀπαιτούντος τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἀπαρασκεύαστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τῆς μὲν χαρᾶς τοῦ νυμφῶν ἀποδηθῶμεν, ἀργά δὲ καὶ ἀνόντας καλιώμεν (8), τὸν κακῶς παρεθέντα τοῦ βίου χρόνον διυρώμενοι τότε, διε τὸ πλέον οὐδὲν ἔξισται τοῖς μεταμελουμένοις. Οὗτος δὲ αἰών τῆς μετανοίας, ἔκεινος τῆς ἀνταπόδοσεως οὗτος τῆς ἔργασίας, ἔκεινος τῆς μισθωτοδοσίας οὗτος τῆς ὑπομονῆς, κακεῖνος τῆς παρακλήσεως. Νῦν βοηθός τῶν ἐπιστρεφόντων ἀπὸ οὗδον κακῆς δὲ θεός, τότε φοβερὸς καὶ ἀπαραιγίστας τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων καὶ ῥημάτων (9) καὶ ἐνθυμημάτων ἐκεστασής. Νῦν τῆς μακροθυμίας ἀπολαύομεν, τότε τὴν δικαιοκρισίαν γνωρίσομεν, σταυρὸν μεν, οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον. οἱ δὲ εἰς Ἰωάννην

(7) Τιμῶν... ὑποτιθέμεθα. Sic restituimus opere codicis Regii et contextus. Editio ήμῶν ὑπερτιθέμεθα.

(8) Ἀργά δὲ καὶ ἀντίτητα καλιώμεν. Ησαΐας additus ex contextu et codicum altero. Idem codex τῶν κακῶν παρορθέντα. Editio προσέντα. Melius in contextu παρεθέντα.

(9) Καὶ ῥημάτων. Ησαΐας addita ex contextu et codicum altero.

αιώνιον, καὶ ἀπολάδη ἔκαστος κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Υἱὸν δὲ, δοῖ ἐπεστυγάσατε τῇ ἀσχημοσύνῃ τῶν καταγνωθέντων, ἔκεινον ἐντελλόμεθα (1). Ἐάν μὲν ἐδῆτε μετανοῦντας ἐπὶ τῇ ἀτοπίᾳ τῶν πεπραγμένων, συμπαθήσατε ὡς οἰκεῖοις μέλεσι νενοσηκόσιν· ἐάν δὲ ἀπαυθαδιάζομένους καὶ καταφροῦντας τῆς ὑμετέρας ἐπ' αὐτοῖς λύπης αἰσθησθε, Ἐξέλθετε δὲ μέστους αὐτῶν καὶ ἀφορίσθετε, καὶ ἀκαθάρτουν μὴ ἀπετησθε· ἵν' οὖτας οἱ μὲν ἐντραπέντες, εἰς ἐπιγνωσιν ἐλθωσι τῆς οἰκείας κακίας· ὑμεῖς δὲ τοῦ ζῆλου τοῦ Φινεὲς τὸν μισθὸν ὑποδέξησθε παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φῶς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΑΛΟΓΟΣ Θ.

1. Χρὴ τὴν προσευχὴν μὴ ἐν συλλαβαῖς ἡμᾶς ἐκπληροῦν, ἀδελφοί, ἀλλὰ προαιρέσει μᾶλλον ψυχῆς, καὶ πρᾶξεσι ταῖς κατ' ἀρετὴν παντὶ τῷ βίῳ παρεκτεινομέναις. Οὐδέ γάρ ἡγούμεθα τὸν Θεὸν τῆς διὰ τῶν λόγων ὑπομνήσεως δεῖσθαι, ἀλλ' εἰδέναι καὶ μὴ αἰτούντων ἡμῶν τὰ χρήσιμα. Ἡ γάρ θεῖα ἀκοή οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἰσθησιν· οἶδε γάρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις, διτὶ Μωάνθης μηδὲν φθεγγόμενος, ἀλλὰ τοῖς ἀλαζήτοις ἕαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυχάνων τῷ Κυρίῳ, ἤκουετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος: Τί βοῶς πρὸς πρόδημό; Οἱ δὲ ἐν τῷ βίῳ μὲν κατορθοῦντες, ἐν δὲ τῇ παρατάσει τῆς προσευχῆς νομίζοντες δικαιοῦσθαι, τούτων ἀκούεταιν τῶν φήματων "Οταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνετε πρὸς μὲν ἀποστρέψω τοὺς δύθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐάν πληθύητε τὴν δέσησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Οὐ γάρ ἀπλῶς τὰ φήματα τῆς προσευχῆς ὡφελεῖ, ἀλλὰ τὸ μετὰ σπουδαῖς διαθέσεως ἀναπέμπεσθαι. Ἐπει ταῦτα Ὁ Φαρισαῖος ταῦτα πρὸς ἕαυτὸν προσηγύχτει, οὐχὶ πρὸς τὸν Θεόν· ἐπανήρχετο γάρ πρὸς ἕαυτὸν, ἐπειπερ ἐν ἀμαρτίᾳ τῆς ὑπερηφανίας ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ· Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογεῖτε, ὡς καὶ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γάρ, διτὶ τῇ πολυνομῇ ταῖς ἀντών εἰσακούσθησοτας· καὶ τὸ, Ἐκ πολυνομίας οὐκ ἐκφεύγῃ ἀμαρτίας. Τοῦτο ἐστι τὸ αἰτιον τοῦ ἀποστρέφεσθαι: (2) τοὺς δύθαλμούς τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐκταθῶσιν αἱ χεῖρες, διότι τὰ τῆς ἰκετηρίας σύμβολα παροξυσμοῦ εἰσιν ἀφορμαῖ. Ὅστερ ἀνεῖταις οὐδὲν τίνος φονεύσας ἀγαπητὸν, ἔτι ἡμαγμένας τὰς χεῖρας ἔχων, προτείνοις αὐτὰς τῷ πατέρι χαλεπαίνοντες, δεξιῶν φιλίας αἰτούμενος· δρ' οὐχὶ φανέν τοῦ τέκνου τὸ αἴμα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ πατέρος μᾶλλον εἰς δργήν τὸν δικιημένον ἐγείροις; Τοιαῦτα εἰσται αἱ αἰώνια Ἰουδαίων εὐχαὶ, ὅταν ἐκτείνωσι τὰς χεῖρας τῆς εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἀμαρτίας ἀναμιμησκόντων τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ καθ' ἔκαστην

⁽¹⁾ II Cor. vi, 17. ⁽²⁾ Num. xxv, 11. ⁽³⁾ Exod. xiv, 15. ⁽⁴⁾ Isa. i, 15. ⁽⁵⁾ Luc. xviii, 44. ⁽⁶⁾ Matth. vi, 7. ⁽⁷⁾ Prov. x, 19.

(1) Ἐργαλόμεθα. Contextus διαστέλλομεθα.
(2) Τοῦ ἀποστρέψθωται. Male in contextu τὸ ἀποστρέφεσθαι.

(3) Ex hom. in ebriosos, 130.

A secundum sua ipsius opera recipiet. (3) Vobis vero, quotquot de actionum improbarum turpitudine doluistis, illud præcipimus. Si videritis quos stultitiae gestorum suorum poniteat, eorum misericordia tanquam vestrorum membrorum ægrotantium; sin pervicaces ac vestram pro ipsis mœstitudinib; spernentes senseritis, Exite de medio, et separamini, et immundum ne tangatis⁴⁰: ut sic illi quidem pudore affecti, suam ipsorum pravitatem cognoscant: **523** vos vero mercedem æmulationis Phinees⁴¹ recipiatis a Servatore nostro Jesu Christo, cui gloria, et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

DE ORATIONE.

B

SERMO IX

1. (4) Orationem non syllabarum numeris absolvere nos oportet, o fratres; sed animi voluntate, rectisque per totam vitam actionibus. Neque enim Deum arbitramur ut verbis monocatur, indigere; sed nosse, ne petentibus quidem nobis, quæ conducibilia sint. (5) Utique auditus divinus voce non indiget ad percipiendum, siquidem petita etiam in cordis motu cognoscere valet. Nonne scis Moy-sen, cum nihil loqueretur, sed tacitis suis suspiriis Dominum interpellaret, a Domino auditum, dicente: Quid clamas ad me⁴²? (6) Qui nulla virtute vitam suam exornant, nihilominus tamen sese existimant in precum suarum longitudine justificari, verba hæc audiant: Cum extenderitis manus, ater-tam oculos meos a vobis: et si multiplicaveritis supplicationem, non exaudiām vos⁴³. Neque enim precum verba simpliciter prolata juvant, sed si cum veheimenti affectu deprimantur. Nam et Phariseus hæc apud se orabat⁴⁴, non apud Deum: respiciebat namque ad seipsum; siquidem in superbiz peccato versabatur. Quapropter et Salvator ait: Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici: patiant enim quod in multiloquio suo exaudiantur⁴⁵; et illud: Ex multiloquio non effugies peccatum⁴⁶. Hoc est causæ, cur Deus oculos avertat, cum extenderint manus, quod ipsa supplicationis sym-bola ad irritandum illum sint occasiones. Quemadmodum si quis dilectum alterius filium occiderit, ac manus suas adhuc cruentatas ad infensum sibi patrem exporrigat, dexteramque efflagitet amicitiæ; nonne sanguis filii in ipsius intersectoris manu apparet patrem injuria affectum acrius exasperat? Ejusmodi sunt Judæorum preces; siquidem cum extendunt manus, admissum in unigenitum Filium scelus Deo et Patri revocant in memoriam, atque per singulas extensiones suas ipsorum manus sanguine Christi plenas ostendunt. Enimvero

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 35.

(5) Ex hom. in psal. cxiv, 200.

(6) Ex comment. in Isa., 408.

qui in sua cæcitate perseverant, cædis paternæ sunt hæredes. *Sanguis enim ejus, inquiunt, super nos, et super filios nostros*⁵⁷.

2. (1) Semper igitur, o homo, Dei memineris et illius timorem in corde habeto, atque ad communionem precum omnes adjunge. Magnum enim est eorum qui Deum placere possunt auxilium. Nam et viventibus nobis in hac carne bona erit adjutrix precatio, et inde profligcentibus idoneum viaticum ad futurum ævum. Quenamnisi autem sollicitudo res bona est: ita rursus animum despondere et desperare ac de salute diffidere, res sunt animæ noxia. Spem itaque in Dei bonitate colloca, et illius auxilium exspecta: certo sciens, si recte ac sincere ad **524** ipsum convertamur, futurum ut non modo nos omnino non rejiciat, sed etiam nobis adhuc precum verba proferentibus dicat: *Ecce adsum*⁵⁸. (2) Quis enim vel malam admittat cogitationem, vel malum perliciat; si Deum credit ubique esse locorum, adesse his quæ flunt, unicuique interesse actioni, ac cordium consilia introspicere? Sed rati vel Deum non inspicere, vel non curare ea quæ aguntur; sic homines ad impia patranda facinora animum conserunt. (3) Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanas, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec audiu animæ vigorem dissolvente per acroamata modorum ad voluptatem compositorum, aut per honiūnum facitorum ac ridiculorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit, atque decoro illo illustrata, ipsius etiam naturæ obliviscitur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æterna bona adipiscenda transfert.

πρὸς περιθολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, τὴν τέσσαν ἔαυτον σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτήσιν τῶν αἰωνίων

3. (4) Neque igitur patiare medium vitæ partem inutili tibi esse per somni soporem: sed dividatur tibi noctis tempus in somnum et preicationem: immo somnus ipse exercitatio sit pietatis. Sæpe enim expressæ in somno species nescio quomodo vestigia quædam ac reliquiae esse solent diurnarum curarum. (5) Ecquid igitur beatius, quam statim quidem ac dies incipit ad preces surgentem, hymnis et canticis creatorem venerari; exinde sole jam clare dilucescente ad opera conversum, comitante ubique oratione, hymnis etiam opera tan-

A ἔκτασιν τὰς χεῖρας ἔαυτῶν τοῦ αἰματος τοῦ Χριστοῦ πτήσεις ἐπιδεικνύοντων. Οἱ γάρ ἐπιμένοντες τῇ παρώσει, τῆς πατρικῆς μιατισονίας κληρονόμοι ὑπάρχουσι. Τὸ γάρ αἷμα αὐτοῦ, φρονίν (6), ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

2. Διὰ παντὸς τοίνυν μέμησο τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπῳ, καὶ ἔχε τὸν φύσιν αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ πίντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλάμβανε. Μεγάλη γάρ καὶ τῇ τὸν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια. Καὶ γάρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν τῇ σεξὶ τεύτην ζωὴν, ἀγαθὴ ἐσται βοηθὸς ἡ προσευχὴ: καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν, ἐφέδιον διαρκές πρὸς τὸν αἰώνα τὸν μέλλοντα. Οὐσπερὸδὲ ἡ φροντὶς πρᾶγμα ἐστιν ἀγαθὸν οὗτο πάλιν ἡ ζητημάτις καὶ τῇ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσεπίστωτος ἔχειν πρὸς σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Ἐπέλπιζε τοίνυν τῇ ἀγαθότερῃ τῷ Θεῷ, καὶ ἐκδέχου αὐτοῦ τὴν ἀντιτίψιν, γινώσκων, διτις ἐὰν καλῶς καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστρατῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀπορθίψεις ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ' ἐστὶ λαλούντων ἡμῖν τὰ δῆματα τῆς προτευχῆς ἐρεῖ: Ιδοὺ πάρειμι. Τις γάρ πιστεύων εἶναι παταχοῦ τὸν Θεόν, καὶ παρεῖναι τοῖς γινομένοις, καὶ ἐκάστη πράξει παρεστάναι, καὶ τοῖς βούλαις τῶν καρδιῶν ἐνορθῶν ἡ τὴν ἔννοιαν τὴν πονηρὰν παραδέχεται, ἡ τελεσιουργεῖ τὸ κακόν; Ἀλλ' οὐ μή ἐφορῶ τὸν Θεόν, οὐ μή μέλειν αὐτῷ τῶν γινομένων ὑπολαμβάνοντες οὐτως ὄρμως πρὸς τὰς ἀνοσίας (7) πράξεις οἱ ἀνθρώποι. Ἀρχὴ δὲ καθάρισμας τῇ ψυχῇ, τιμία, μήτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε διζηλμῶν εὐχροίας σωμάτων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλιουόντης ἐν ἀκροάμασι μελῶν πρὸς ἕδοντὴν πεποιημένων, μήτε δῆμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνδρῶν, δι μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πίστικε. Νοῦς γάρ μή σκεδανύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαφορούμενος, ἐπάνειστι μὲν πρὸς ἔαυτὸν, δι' ἔαυτον δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει: καὶ κάλλει περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως ἀκούθηγα λαμβάνει: μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γηίνων φροντίδων διγνωμῶν μετατίθεισι.

3. Μή οὖν καταδέξῃ διὰ τῆς κατὰ τὸν ὅπον ἀνασθροῦσας τὸ δημιουρὸν τῆς ζωῆς ἀλλαζόντος ἀλλὰ μεριζόντος τοι τῆς νυκτὸς δι χρόνος εἰς τὸ ὅπον καὶ προσευχῆς διὰ τοῦτο καὶ οἱ ὅποι αὐτοὶ μελέτημα ἔστωσαν τῆς εὐσεβείας. Πεφύκασι γάρ πως αἱ καθ' ὅπον φαντασίαι, ᾧ τὰ πολλὰ, διπτήματα εἴναι τὸν μεθημεριῶν φροντίδων. Τι δὲ μακαριστότερον ἀνθρώπου, τοῦ εὐθύνης μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχάριστος ὄρμῶντος, καὶ ὅμοιος καὶ ψεύτης γεραρόντος τὸν κτίσαντα; εἰτε τὴλου καθαρῶς ἐπιλάμψαντος ἐπ' Ἐργα τρεπομένου, πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούστος, καὶ (8)

⁵⁷ Matth. xxvii, 23. ⁵⁸ Isa. lviii, 9.

(1) Ex epist. clxxiv, 262.

(2) Ex comment. in Isa., 416.

(3) Ex epist. 1, 72.

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 36.

(5) Ex epist. II, 72.

(6) Φησίν. Legisse videtur interpres φασθεῖν. Edīt.

(7) Άροσίας. Utterque index ἀνοσίων.

(8) Καλ. Fo:te ως vel ὥστε. Edīt.

τοῖς ὑμίνοις, ὁσπερ ἀλατί, παραρτύειν τὰς ἔργασίας; Αὐτὸν γάρ ἡλαρὸν καὶ ἀλυπὸν τῆς ψυχῆς κατάστημα, αἱ τῶν ὑμίνων παρηγορέαι χαρίζονται. Εὔχατοι καὶ πρὸ τῆς τροφῆς ἀξίως γενέσθωσαν τῶν τοῦ Θεοῦ παροχῶν, ὃν τε νῦν δίδωσι, καὶ ὃν πρὸς τὸ μέλλον ἐταξιεύσατο εὐχατοῖς καὶ μετὰ τὰς τροφάς, εὐχαριστῶν τῶν διδόμενών ἔχουσας, καὶ αἰτήσιν τῶν ἐπιτηγγελμάτων. Εὔχῃ δὲ καλή, η̄ ἐναργῆ ἐμποιοῦσα τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν τῇ ψυχῇ· τοῦτο γάρ ἔστι Θεοῦ ἐνοίκησις, τὴ διά τῆς μνήμης ἔχειν ἐνιδρυμένον ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν. Οὕτω γινομέσθα ναὶς θεοῦ, διταν μὴ φροντίσῃ γηγένειας τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτεται, μηδὲ τῆς ἀπροσδοκήτοις πάθεσιν δι νοῦς ἐκταράσσεται· ἀλλὰ πάντα διπορεύων, ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρῆ, ἐξελαύνων τὰ προσκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀκρασίαν πάθη, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν δίγουσιν ἐπιτιθεύμασιν ἐνδιατρέψων. Καὶ διπέρ τοῖς δόλοις δι βρύσος ἔστι, τοῦτο τῷ τῆς εὐτενείας ἀγωνιστῇ τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ ψυχῇ τῆς νυκτερίνῆς ἡσυχίας χαριζομένης, οὗτε ὄφθαλμῶν, οὗτε διων πλαστεράς ἀκότες η̄ οἰας παρατημόντων ἐπὶ καρδίαν· ἀλλὰ καὶ μόνου καθ' ἑαυτὸν (1) τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθουμένου μὲν ἑαυτὸν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημάτων, δροῦς δὲ ἑαυτῷ τιθέντος πρὸς τὴν ἔκκλισιν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδαζομένων ἐπιζητοῦντος.

4. Τοῦτο καὶ η̄ κατὰ Μωϋσέα παραπίσσεται ἴστορίᾳ, ὅτι διὰ τὸ τοὺς προκόπτοντας μὴ ἔξομαλίζειν τὰς πράξεις, ἀλλὰ ποτὲ μὲν κρείττον βιοῦν, ποτὲ δὲ οὐδὲ τὸν ἀπονίστας ἀσθενέστερον ἐνεργεῖν, τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως σύμβολα ἦν τὰ τόπες γινόμενα. Εἰ μὲν γάρ ἐπήρε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυεν Ἰσραὴλ· δὲτο δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυεν Ἀμαλῆχ. Τούτοις, καταπιπετούσης ἡμῶν τῆς δραστικῆς δυνάμεως, ἰσχύει τὰ ἀντιπαλαίστα τὴν ἡμέν· ὑψουμένης δὲ καὶ διαιρομένης, δυνατάτερον γίνεται τὸ διυρατικὸν ἐν τῷ μεν ἐπατρεπτικοὶ μὲν γάρ δὲ τὰ διων ζητῶν, ἐκτενεῖς δὲ τὴς εἰς τὰ σωματικὰ βοηθείας ἐπιδεόμενος. 'Ο τοινυν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, οὐ κακολογίαν, οὐ ματαίστητα, οὐκ αἰσχρῶν πραγμάτων φήματα, ἀπαγγέλλει, ἀπαγει! ἀλλ' Ἐρ τῷ ναῷ αὐτοῦ, κατὰ τὸν δακόδ, σᾶς της λέγει δόξαν. Ἐστήκαστον οἱ ἀπογραφόμενοι τὰ φήματα διγγελοι· πάρεστιν δὲ Κύριος τὰς διαθέσεις τῶν εἰσιόντων ἐπισκοπῶν. 'Η προσευχὴ ἐκάστου πεφανέρωται τῷ Θεῷ· τις ἐκ διαθέσεως, τις ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ οὐράνια· τις ἀφωτιώμενος δάκρυος τοῖς χειλεσι τὰ φήματα φθέγγεται, η̄ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ Θεοῦ. Καὶν εὐχηταί, ὑγίειαν σαρκός, καὶ σωματικὸν πλούτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς δὲ λόγος διδάσκει, ἀλλ' Ἐρ τῷ ναῷ αὐτοῦ απὸς της λέγει δόξαν. 'Ἄλλ', ὡς τοῦ θαύματος! Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. 'Αγγέλοις ἔργον,

⁽¹⁾ Exod. xvii, 11. ⁽²⁾ Psal. xxviii, 9.

⁽³⁾ Καὶ μόνου καθ' ἑαυτόν. Forte μόνου καὶ καθ' ἑαυτόν. Edic.

⁽⁴⁾ Ex epist. II, 74.

⁽⁵⁾ Ibid., 75.

A quām sale condire? siquidem bilare jucundamque animæ æquabilitatem hymnorū solatia conferunt. (2) Preces ante cibum sicut, quæ donis Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futurum recondidit; preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionem pro acceptis bonis et promissorum petitionem habeant. (3) Est autem oratio illa præclara, quæ perspicuum Dei notionem animæ impressit: idque Dei inhabitatio est, incidentes intus Deum memoria compléti. Sic Dei efficimur templum, cum nec terrenis curis perpetuus memoriarum tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur mens, sed omnia fugiens ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidinem affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur. (4) Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultoribus media nox: cum maxime nocturna quies otium animæ largiatur, neque oculis, neque auribus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor immittentibus, sed mente sola per se cum Deo rationem habente, seque corrigente **525** per peccatorum recordationem et regulas sibi ipsi præscribente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea, quae studio habet, perficienda implorante.

4. (5) Hoc etiam nobis innuit Moysis historia; quippe quæ tunc silebant, conditionis humanæ erant symbola, quod ii qui proficiunt, non pari ratione ac tenore operantur: sed modo melius vivunt, modo vero ob imbecillitatem franguntur, suasque languidius exerunt actiones. Etenim si Moyses attolleret manus, vincebat Israel¹⁰: quando vero eas demittebat, prævalebat Amalec. Hoc est, nostra facultas actuosa siquando satiscit ac prosternitur, in nos prævalent adversariæ potestates: e contrario, si ea sublata in altum sit et erecta; vis nostra videndi vires maiores resuunt. Siquidem qui quaerit sublimia, sustollit: extendit vero, qui ad comparandas res corporales auxilium rogat. (6) Qui igitur in templo Dei est, non convititia, noui res vanas, non verba obscenis rebus referta profert, absit! sed In templo ejus, ut ait David, quisque dicit gloriam. Astant angeli, qui verba describunt: adest Dominus, qui animum ingredientium intuetur. Preces uniuscujusque manifeste Deo sunt; quis ex affectu, quis scite exquirat celestia; quis perfunicorie et extremis labris verba pronuntiet, cor vero ipsius procul a Deo. Quod si orat, carnis sanitatem, opesque corporeas et humanam gloriam efflagitat. Horum autem nihil petendum est, ut Scriptura docet: sed In templo ejus unusquisque dicit gloriam¹¹. Verum, o rem admiratione

⁽⁴⁾ Ibid., 75.

⁽⁵⁾ Ex comment. in Isa., 408.

⁽⁶⁾ Ex hom. in psal. xxviii, 122.

dignam! Cœti enarrant gloriam Dei¹¹. Deum gloria afficere, angelorum munus est. Hoc unum est totius cœlestis exercitus officium, referre creatori gloriam. Creatura omnis, tum silens, tum loquens, tum cœlestis, tum terrena, dat gloriam conditori. Miserabiles vero homines, postquam ædibus suis relictis ad templum cucurserunt, quasi quidpiam consecuturi emolumenti, tamen Dei verbis aures non præbent, suam ipsorum naturam non sentiunt; non mœrent dum reminiscuntur peccatorum; non timent judicium; sed arridentes, et inter se jungentes dextras, precationis domum in locum immodecæ loquacitatis vertunt, aspernati Davidem declarantem et dicentem: *In templo ejus unusquisque dicit gloriam.* Tu vero non modo non loqueris: sed alteri etiam es impedimento, qui eum tibi redidas attentum. Deus enim minime indiget gloria; sed te vult esse dignum, qui consequare gloriam. Quapropter, *Quod seminat homo, hoc et metet*¹².

5. (1) Censeo autem oportere Deo bona largienti gratias agere, procrastinanti vero non succensere. Et sane si nobis dederit tecum esse, optima hæc simulque jucundissima parabimus; si rem differat, dampnum leniter feremus. Nam mellius profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur. (2) Halcyon avis marina est. Hæc depositis in ipsa arena ovis, secundum ipsa littora fetiscare solet; et circa medium fere hiemem pullos excludit, tum cum mare multis et violentis ventis ad terram **526** alluditur. Attamen consipiuntur venti omnes, quiescunt æquorei fluctus per septem dies, quibus halcyon ovis incubat. Nam totidem diebus solum pullos excludit. Cum autem et victu ipsis opus sit, alios septem dies ad pullorum incrementum Deus munificentissimus minimo huic animali præstítit. Quamobrem et omnes nautæ hoc sciunt, diesque illos appellant halcyoneos. Res illæ per Dei in bruta providentiam sancte sunt et ordinatae, ut tu his incitatus, ea quæ ad tuam salutem pertinent, a Deo exposcas. Quid tua causa, qui faciūs es ad Dei imaginem, etiam præter expectationem fieri non possit, cum aviculae adeo exiguae gratia vastum et horrendum mare in media hieme quiescere jussum, delineatur ac frenetur? Si enim halcyoni tanta largitur, quanto majora liis qui ipsum toto corde invocant, concessurus est? Quapropter, o fratres, illud statutum habeamus, cum cœteris in precibus nostris, tum etiam tentationis tempore, non ad humanas spes accurrere, neque hinc venari nobis auxilium: sed in lacrymis et suspiriis et laboriosa prece vigilisque assiduis preces fundere. Sic enim sua levatur anxietate, qui et humanum auxilium ut vanum contemnit, et spes in eum, cui servandi nostri est po-

A δοξολογεῖν τὸν Θεόν. Πάσῃ τῇ στρατιᾳ τῶν ἐπωρίων ἐν τούτῳ ἔργον, δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσαντι· Ἡ κτίσις πᾶσα, ἡ τε σιωπῶσα καὶ φθεγγομένη, ἡ τε ὑπερκόσμιος, ἡ τε περίγειος, δόξαζε τὸν κτίσαντα. Ἀνθρώποι δὲ ἐλεεινοὶ, καταλιπόντες τοὺς οἰκους καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν δραμόντες (3), ὡς δῆ τι ἐχοῦσι δρεῖσθαις, οὐχ ὑπέχουσι τὰς ἀκοὰς λόγους Θεοῦ, οὐ λαμβάνουσιν αἰσθησιν τῆς ἐστιν φύσεως, οὐ λιποῦνται εἰς μνήμην τῶν ἀμαρτιῶν ἀφικινύμενοι, οὐ τρέμουσι τὴν κρίσιν· ἀλλὰ μειδιῶντες καὶ τὰς δεξιὰς ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, τόπον μακρολογίας τὸν ὄπι ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακαύοντες τοῦ Ταῦρου δοῦ διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι Ἐρ τῷ νῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις μέτριος δόξαν. Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐδεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπέρι ἐμπόδιον γίνεται, ἐπιστρέψον σπί· ἐστιν. Μή γάρ δόξης ἐπιδέεται δοξασθῆναι. Αὐτί, "Ο σπέιρε ἀνθρώπος, τοῦτο καὶ θερπεῖσι.

5. Χρή δὲ διδόντι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἶδεναι, ταμευομένῳ δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ εἰ μὲν παράσχοιτο συνεῖναι, ταῦτα ἡμῖν ἀριστά τε ὅμοι τοι: ἡδίστα ἡγησόμεθα: εἰ δὲ ἀναβάλλοιτο, πράξις οὐτομὲν τὴν ζημίαν. Ἀμεινον γάρ του πάντως, ἡ ὡς ἀντικείμενη προειδομένθα, διοικεῖται τὰ ἡμέτερα. Ἀλλοι εἰς θαλάσσιον δρνεον. Αὗτη παρ' αὐτοὺς νοστεύει τοις αἰγιαλούς πέφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ὡά τῆς ὕψους καταθεμένη· καὶ νοστεύει κατὰ μέσην του τὸν χαμῶνα, διε τολλοῖς καὶ βιασίοις ἀνέμοις ἡ θάλασσα τῇ γῇ προσαράσσεται. Ἀλλ' ὅμως κοιμένοις μὲν εἰστες δινεμοι, ἥσυχάζεις δὲ κύμα θαλάσσιον, ἐπαν ἀλικώνιδας τὰς ἡμέρας ἔκεινας προσαγορεύουσι. Τιτά τοι εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὸ τοῦ Θεοῦ τὶ πρὸς αὐτηρίαν διὰ τῆς περὶ τὰ ἀλογα τοῦ Θεοῦ προνοιας νεομοθέτηται. Τι γάρ οὐκ ἀν γένοιτο τῶν εραδέων ἐνεκεν σού, δες κατ' εἰκόνα γέγονας θεοῦ, διπούγε ὑπὲρ δρνιθος οὐτω μικρᾶς ἡ μεγάλη καὶ φοβερὰ κατέχεται θάλασσα, ἐν μέσῳ χειμῶνι γεῖτην ἄγειν ἐπιταχθείσα; Εἰ γάρ ἀλικώνιδας τὰ τριλικῶν χαρίζεται, πόσῳ μείζονα δώσει τοῖς ἔξ δηλοῖς εἰποδιμένοις αὐτὸν; Πείσωμεν τοιγαροῦν ἐαντικαὶ ἀδελφοὶ, καὶ ἐν ταῖς ἀλλαις ἡμῶν αἰτήσοι, καὶ ἐκτιρῷ πειρασμοῦ, μὴ πρὸς ἀνθρωπίνας ἀλπίδας ἀποτρέψειν, μηδὲ ἔκειθεν ἐστοῖς τὰς βοηθείας θρῆσθαι: ἀλλ' ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς, καὶ εἰωνίᾳ προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνῳ, τὰς δεήσεις επισθίσαι. Οὐτω γάρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας ὡς ματαίας καταφρονεῖ, καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σώζειν δυνάμενον ἡμᾶς ἀλπίδι στῆ-

¹¹ Psal. xviii, 2. ¹² Galat. vi, 8.

(1) Ex epist. 1, 70.

(2) Ex hom. viii in Hexaem., 75.

(3) Δρυμόντες. Contextus συνδραμόντες. Codex

Regius ἐν ναῷ Θεοῦ Contextu ἐν τὸν ναὸν. Hoc in editis nostris deerant.

ζόμενος. "Οτι αύτῷ πρέπει ή δέξα καὶ η προσκύνησις Α τεστας, nūtitur. Quoniam ipsi debetur gloria, et adoratio, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

1. Στρατηγοί μὲν εἰς παράταξιν τὸν στρατὸν καθιστῶντες, τοῖς παρακλητικοῖς λόγοις πρὸ τῶν ἀγώνων κέχρηνται, καὶ τοσαύτην ἔχει δύναμιν ἡ παραίνεσις, ὥστε καὶ τοῦ θανάτου πολλάκις καταφρόνησιν ἐμποτεῖν. Γυμνασταὶ δὲ καὶ παιδοτρίβαι, πρὸς τοὺς ἐν τοῖς σταδίοις ἀγώνας τοὺς ἀδητάς προσάγοντες, πολλὰ περὶ τοῦ χρῆμας πονεῖν ὑπὲρ τῶν στεφάνων διακελεύονται: ὥστε καὶ συνεπείσθησαν πολλοὶ τῇ περὶ τὴν νίκην φιλοτιμίᾳ τῶν σωμάτων ὑπεριδεῖν. Β Τοίνυν καὶ ἐμοὶ τοὺς Χριστοῦ στρατιώτας πρὸς τὸν κατὰ τὸν ἀστράτων ἐχθρῶν πόλεμον διατάσσοντι, καὶ τοὺς ἀδητὰς τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τοὺς τῆς δικαιοσύνης στεφάνους διὰ τῆς ἐγκρατείας παρασκευάζονται, ἀναγκαῖος ὁ λόγος τῆς παρακλήσεως. Ἀγχελοὶ εἰσιν οἱ καθ' ἔκαστην ἐκκλησίαν ἀπογραφόμενοι τοὺς νηστεύοντας. "Ορα, μή διὰ μικράν ἡδονὴν βρωμάτων ζτιμαθῆς μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἀγγέλου, ὑπόδικον δὲ σεαυτὸν λειποταξίου γραφῆς τῷ στρατολογήσαντι καταστήσῃς. Ἐλάττων ὁ κίνδυνος, ρίψασπιν ἐπὶ παρατάξεως ἀλεγχθῆναι τίνα, ή τὸ μέγα ἀπλὸν τὴν νηστείαν ἀποβαλόντα φανῆναι. Πλούσιος εἰ; Μή καθυδρίσῃς τὴν νηστείαν, ἀπαξιώσας λαβεῖν αὐτὴν διμοτράτεζον, μηδὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἀτίμον ἀποπέμψῃ παρευμερηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς: μή τοτὲ σου καταγγείλῃ ἐπὶ τοῦ νομοθέτου τῶν νηστειῶν, καὶ πολαπλασίονά σοι ἀπὸ καταδίκης ἐπαγγέγη τὴν ἐνδειαν, ή ἐξ ἀρδωτίας σώματος, ή ἐξ δλλῆς τινὸς σκυθρωπῆς περιστάσεως. Ὁ πάνης μὴ εἰρωνεύσθω πρὸς τὴν νηστείαν, πάλαι σύνοικον αὐτὴν καὶ δομοδίαιτον ἔχων. Γυναικὶ δὲ ὥσπερ τὸ ἀναπνεῖν, οὕτως τὸ νηστεύειν οἰκεῖόν ἐστι καὶ κατὰ φύσιν. Οἱ παιδεῖς, ἕσπερ τῶν φυτῶν τὰ εὐθαλῆ, τῷ τῆς νηστείας ὑδατικαταρδεύσθωσαν. Τοῖς πρεσβύταις κούφον ποιεῖ τὸν πόνον ή ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκείωσις· πόνοι γάρ ἐκ μακρᾶς συνθείεις μελετηθέντες, ἀλυπότερον προσπίπτουσι τοῖς γεγυμνασμένοις. Τοῖς ὀδοιπόροις εὐσταλής ἐστι συνέμπορος ή νηστεία. "Διπέρ γάρ ή τρυφὴ ἀχθοφορεῖν αὐτοὺς ἀναγκάζει, τὰς ἀπολαύσεις περικομίζοντας· οὕτω κούφους αὐτοὺς καὶ εὔζωνος ή νηστεία παρασκευάζει. Καὶ τοῖς μὲν τοῦ κόσμου στρατιώταις, κατὰ τὴν τῶν καμάτων ἀναλογίαν, τὸ εἰτηρέσιον αἴρεται· τοῖς δὲ πνευματικοῖς ὀπλίταις, ὃ ἐλαττὸν ἔχων τῆς τροφῆς, τὸ μεῖζον ἔχει τοῦ ἀξιώματος. "Αποτον οὖν ἐστι μήτι χαίρειν ὑπὲρ ὑγείας ψυχῆς ἀλλὰ λυπεῖσθαι ἐπὶ βρωμάτων ἀπαλλαγῆς⁽¹⁾, καὶ πλειστανά χάριν φαίνεσθαι διδόντας ἡδονὴν γαστρὸς, ή ἐπιμελεῖς ψυχῆς. Κόρος μὲν γάρ εἰς γαστέρα τὴν χάριν ιστησι, νηστεία δὲ πρὸς ψυχὴν ἀναβιδάζει τὸ κέρδος. Μή μιμήσῃ τῆς Εβας τὴν

(1) Ἀκαλλαγῆ. Melius in contextu ὑπαλλαγῆ.
(2) Ex hom. II De jejuniis, 10.
(3) Ibid., 11.

DE JEJUNIO.

SERMO X.

1. (2) Duces cum aciem instruunt, exhortatoriis orationibus ante conflictum uti solent, tantamque vim habet ea exhortatio, ut etiam mortis contemptum frequenter afferat. Similiter palæstra magistrī et paedotribæ, cum ad stadii certamen athletas producunt, multa disserrunt de labore pro coronis perferendo, adeo ut multis persuaserint, ut vinci studio corpora contemnerent. Proinde mihi quoque, qui Christi milites ad bellum cum invicibilibus hostibus gerendum instruo, et athletas pietatis per abstinentiam præparo ad justitiae correnas, opus est oratione exhortatoria. (3) Angeli sunt qui in singulis ecclesiis describunt ac recensent jejunantium capita. Vide ne ob parvam ediliorum voluntatem simul et priveris angeli recensione, et te ipsum apud eum qui exercitum collegit obnoxium facias desertoris crimini. Minus periculum, si quis fugiendo scutum in acie abjicere deprebendatur, quam si magnum illud scutum, jejunium, videatur projecisse. Dives es? Ne jejunium afficeris contumelia, excludens illud fastidiose a mensæ tuæ consortio, neve absque ullo honore e domo tua ipsum expuleris, a voluptate victum ac superatum; ne quando te reum peragat apud juniorum legislatorem, teque longe majori condemnatum inedia mulctet, sive ex adversa valetudine corporis, sive ex alio quopiam tristi casu. Qui pauper **527** est, ne ludum jam olim habet et domesticum, et mensæ socium. Porro mulieribus quam est naturale respirare, tam est conveniens jejunium. Pueri, velut plantæ virides, jejunii aqua irrigentur. Senibus levem reddit laborem contracta jam olim cum jejunio familiaritas; labores siquidem quorum factum est experimentum longo usu, minore molestia efficiunt exercitatos. Viatoribus expeditus itineris comes est jejunium; quemadmodum enim luxus cogit illos onus perferre, nimirum ea quæ ad delicias spectant circumferentes: sic jejunium eos et leves reddit et expeditos. Atque hujus mundi militibus pro laborum ratione augetur obsonium: contra, inter spirituales milites qui minus habet alimenti, plus habet honoris. (4) Quapropter valde absurdum est non latari de sanitate animæ, imo de commutatis cibis dolere, ac videri tales qui plus tribuamus voluptati ventris, quam curæ mentis. Nam in ventre sistitur satietatis delectatio, sed jejunium in animam subvehit lucrum. (5) Noli imitari Evæ inobedientiam, noli rursus

(4) Ex hom. I De jejuniis, 2.

(5) Ibid., 3.

serpentem in consilium adhibere, edulium ad car-

nem mollius curandam proponentem. Ne causeris corporis infirmam valetudinem ac debilitatem. Neque enim mihi istas excusationes profers: sed scienti dicis. Age, dic mibi, jejunare non potes, et satiari per totam vitam ac confidere corpus pondere ciborum potes? Atqui infirmis, non ciborum varietatem, sed inediam et abstinentiam a medicis prescribi scio. Qui sit igitur, ut cum ista possis, illa te non posse causeris? Utrum ventri facilius est tenet victu transmittere noctem, an copia ciborum gravatum jacere? nisi forte a naucleris dices oīrūstām sarcinā navem facilius servari quam expeditam et levem. Nam oneris magnitudine gravatam, quamvis exiguis fluctus adorians demergit: contra, enjus sarcina moderata est ac modica, hæc facile fluctus superat.

2. (1) Quanquam non arbitror tanto mihi labore opus esse, ut vos ad jejunium exhorter, quanto ut dehorter ne quis in vitium ebrietatis incidat. Nam jejunium quidem plerique partim ob consuetudinem, partim ob pudorem inter ipsos mutuum suscipiunt. Verum ab ebrietate metuo, quoniam violenti non aliter quam paternam hereditatem mordicus tenent. Quemadmodum enim qui longinquam profectionem adornant, ita nonnulli recordes hodie adversus quinque dierun jejunium vino indulgent. Quid agis, o homo? (2) Nemo pudicam uxori legitimo conjugio ducturus, prius scorta et concubinas domum inducit. Neque enim conjux legitima patitur convictum contuberniumque corruptarum. Proinde tu quoque cum exspectatur jejunium, cave prius introducas ebrietatem, escortum illud publicum, impudicitias matrem, insensitatem, ad omnia turpitudinis genera proclivem. Jejunantein intra sacra septa suscipit Dominus: at luxu crapulaque plenum, veluti profanum et a sacris alienum, nequaquam **528** admittit. Etenim si cras venias vinum redolens, idque cruditate corruptum ac putrefactum, quomodo tibi crapulam pro jejunio imputabo? neque enim illud cogita, quod merum tibi recens infusum non est: sed quod a vino purus non es, hoc reputa. In utroque ordine collocabo? inter ebrios, an inter jejunantes? Præterita vinolentia te sibi asserit: præsens inedia jejunium testificatur. Anceps es, et controversum lemnulæ veluti mancipium, nec unquam dimitter te, idque optimo jure: quippe quæ manifesta servitutis argumenta proferat, odo-

rem vini velut in lagena residentem.

3. (3) Cujus magistri præsentia puerorum strepitus tam subito compescit, quam jejunium obviriens civitatis tumultus coeret? quis comessator prodiit in jejunio? quis chorus lasciviens a jejunio coactus est? Meretricia cantilenæ, insanæ saltationes subito dissipunt e civitate, a jejunio tanquam

(1) Ex hom. "De jejunio," 15.
(2) Ibid., 12.

A παρακονή μη πάλιν σύμβουλον παραδέξῃ τὸν ἔριν, φειδοῦ τῆς σαρκὸς τὴν βρῶσιν ὑποτιθέμενον. Μή προφασίζου ἀρρωστίαν σώματος καὶ ἀδυνατίαν ὡς γάρ ἐμοὶ τὰς προφάσεις, ἀλλὰ τῷ εἰδότι λέγει. Νηστεύειν οὐ δύνασαι, εἰπέ μοι; κορέννυσθαι δὲ οὐκέτι βίου, καὶ συντρίβειν τὸ σῶμα τῷ βάρει τῶν ἁσθιμένων δύνασαι; Καὶ μήν τοῖς ἀσθενοῦσιν οὐχὶ βραχίτων ποικίλιαν, ἀλλ' ἀστείαν καὶ ἐνδειαν οὐδὲ ταῖς ιατροῦς ἐπιτάσσοντας. Πώς οὖν ὁ ταῦτα δυνάμενος, ἔκεινα προφασίζῃ μὴ δύνασθαι; Τί εὐκολέστερον τῇ γαστρὶ, λιτότερη διάτηση παρεγκείν τὴν νύκτα, ἢ δαψιλεῖα βρωμάτων βεβαρημένην κτίσθαι; εἰ μὲν καὶ τοὺς κυβερνήτας φῆσις, βερυνομένην τοῖς ἄγριοις δλκάδα εὐκολώτερον οὐχεῖν τῆς εὐσταλεστέρας; καὶ κούφης. Τὴν μὲν γάρ παραπεισθεμένην τῷ πλήθει, βραχεῖα κύρωτος ἐπανάστασις κατεβάταιεν ή δὲ συμμέτρως τῶν ἀγωγίμων ἔχουσα, ῥεδίως ὑπεράριει τοῦ κλύδωνος.

2. Πλὴν οὐ τοσούτου μοι δεῖν ἀγῶνος ἡγουμένα τὴν περὶ νηστείας παράκλησιν, δισον τοῦ μῇ τινα τῷ κακοῖς τῆς μέθης περιπεσεῖν. Τίν μὲν γάρ νηστεία, καὶ διὰ τὴν συνθείαν, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αἰδῶ, οἱ πολλοὶ καταδέχονται. Φοβοῦμαι δὲ τὴν μέθην, ἢν, δωσπερ τινὰ κλήρον πατρόφων, οἱ φιλονοιο διεσύζουσιν. Ός γάρ οἱ πρὸς τὰς μακράς ἀποδημίας ἀπαιροντες οὐτω τινὲς τῶν ἀνοήτων σφιμερον πρὸς τὰς πάντας τῶν νηστειῶν ἡμέρας οἰνίζονται. Τι ποιεῖς ἀνθρώπε; Οὐδεὶς γυναικα σεμνὴν νόμοις γαμιπάς ἐπάγευσθαι μέλλων, παλλακίδας καὶ ἑταῖρας προλόγων εἰσοικίζει: οὐ γάρ ἀνέχεται ἡ νομίμη τὴν μετὰ τῶν διεφθαρμένων συνοίκησιν. Μή τοινυν καὶ οὐ, προσδοκωμένης νηστείας, προεισαγάγῃς τὴν μέθην, τὴν πάνθημον πόρνην, τὴν τῆς ἀναισχυντίας μητέρα, τὴν μανάδα, τὴν πρὸς πᾶσαν ιδέαν ἀσχημοσύνην; εὔχολον. Τὸν νηστεύοντα, εἰσὼ τῶν ιερῶν περεβόλια παραδέχεται δὲ Κύριος· τὸν κρατιπαλόντα, ἀς βέθηται καὶ ἀνίερον, οὐ προσέτεται. Εὖν γάρ ἐλθῆς αὐτὸν οἴνου ἀπόξιν, καὶ τούτου σεσηπότος, πῶς τὴν κρατιπάλην εἰς νηστείαν σοι λογίσομαι; Μή γάρ δὲ πρόσφατον οὐκ ἐνεχέω τὸν ἀκρατον, ἀλλ' διὰ οἱ καθαρεύεις οἴνου, τοῦτο λογίζου. Ποῦ σε τάξω; εἰ τοῖς μεθύσοις, ή ἐν τοῖς νηστεύταις; Ή παρελθοῦσι οἰνοφλυγία πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστάται· ή περούσα ἐνδεια νηστείαν προσμαρτυρεῖ. Ἀμφισβῆτις μός εἰ τῇ μέθῃ δωσπερ ἀνδράποδον, καὶ οὐκ ἀφένται οὐ δικαιώς ἐναργεῖς τὰς ἀποδεῖξις τῆς δουλείας παρεχομένη, τὴν δομήν τοῦ οἴνου ὑσπερ ἀγγεῖον ἐνεπιμένασσαν.

D quæ manifesta servitutis argumenta proferat, οδο-

3. Τίνος διδασκάλοι παρουσία παίδων θύρων εἰταρεῖς ἀθρόως καθίστησιν, ὡς ἡ νηστεία παραπονεῖται πάλεως καταστέλλει; παῖς κωμαστής εἰ νηστείᾳ προπλήθε; ποῖος χορὸς ἀσελγής ἀπὸ νηστείας συνέστη; "Ἄσματα πορνικά καὶ ὀργήσεις ἐκρατεῖς ἐξαπίνης τῆς πάλεως ὑπεξέρχονται, ὃσπερ ὑπὸ εἰ-

(3) Ibid., 13.

χαστού τινος αὐτοτερού τῆς νηστείας φυγαδευθεῖσαι (1). Εἰ δὲ πάντες αὐτὴν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πρακτέων σύμβουλον παρελάμβανον, οὐδὲν ἔκώλυτο βαθεῖται εἰρήνην εἶναι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· μήτε ἐθνῶν ἐπανισταμένων διλήσις, μήτε στρατοπέδων συρρήγνυμένων. Οὐδέ ἀν δῶλως είχον αἱ ἐρημίαι τῶν κακούργους, ἢ αἱ πόλεις τοὺς ευκοφάντας, ἢ τὸν χαταποντιστὰς ἡ θάλασσα. Οὐδέ ἀν οὔτις ἦν ὁ βίος ἡμῶν πολυστέκτος καὶ κατηφείας πλήρης, εἰ νηστεία τὸν ήμιν ἐπρυτάνευε. Δηλούσθι ἐδίδαξεν ἀν πάντας οὐχὶ βρωμάτων μόνον ἐγχράτειαν, ἀλλὰ καὶ φιλαργυρίαν, καὶ πλεονεξίαν, καὶ πάσης κακίας πανελῆ φυγήν τε καὶ ἀλοτρίωσιν. Αὕτη τὸν μέγαν Σαμψώνα ἐτιθῆσατο, καὶ ἔως ὅτε συμπερήν τῷ ἀνδρὶ, κατὰ χιλίους ἔπιπτον αἱ πολέμιαι, καὶ πύλαι πόλεων ἀνεσπάντο, καὶ λέοντες τὴν Ισχὺν τῶν κειρῶν οὐχ ὑφίσταντο. "Οτε δὲ μέθη αὐτὸν καὶ πορνεία περιέλαβον, ἀλώσιμος ἦν τοις ἔχθροις, καὶ τῶν δύθαλμῶν στερηθεὶς, πάγνιον προσέκειτο τοῖς παιδεράσις τῶν ἀλλοφύλων. Νηστεύεις Ἡλίας, ἀπέκλειεν τὸν οὐρανὸν τρία ἔτη καὶ μῆνας ἔξι. Ἐπειδὴ γάρ εἶδε πολλὴν ἐκ τοῦ κόρου τικτομένην τὴν ὄντρον, ἀναγκαῖος αὐτοῖς τὴν ἀκούσιον ἐκ τοῦ λιμοῦ νηστείαν ἐπῆγαγε, δι' ἣς πρὸς τὸ δικτερόν ἤδη χεομένην αὐτῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐστησεν, οἷον καυτῆρι τινὶ ἢ τομῇ τῇ νηστείᾳ τὴν εἰς τὸ πλέον πρόδον τοῦ κακοῦ διακόψας. Ἰνα γάρ μαλάζῃ τὴν ἀμάλακτον καρδίαν τῶν σκληροτραχήλων, εἰλέσθι καὶ ἐστυθεὶς τῇ κακοπαθείᾳ συγκαταδικάσαις ὁ δίκαιος. Διὰ τοῦτο, Ζῆ Κύριος, εἰ δύται θύμῳ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ διὰ στόματός μου, φησίν. Οὔτοις ἀπέδωκε καὶ τῇ χήρᾳ τὸν παῖδα, ισχυρὸς φραντεῖς κατὰ θανάτου διὰ νηστείας. Οὗτε δὲ εὐποιίας σαλπιζομένης δρελος, καὶ νηστείας δημοσιευμένης κέρδος οὐδέν. Τὰ γάρ ἐπιδεικτικῶς γεννόμενα οὐ πρὸς τὸν αἰώνα τὸν μέλλοντα τὸν καρπὸν ἐπεκτείνει, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον καταστρέφει. Ἐλεσταίρη δὲ ποταπὸς ὁ βίος; πῶς μὲν παρὰ τῆς Σουναμίτιδος τῆς ξενίας ἀπέλαυσε; πῶς δὲ αὐτὸς τοὺς προρήτας ἐδέξιοῦτο; Οὐχὶ λάχανα ἀγρια καὶ ἄλευρον βραχὺ τὴν φιλοξενίαν ἐπέλήρου; ὅτε καὶ τῆς τολύπης παραληφθεῖσης, κινδυνεύειν ἐμελλον αἱμάμενοι, εἰ μὴ τῇ εὐχῇ (2) τοῦ νηστευτοῦ ἡμαρύθη τὸ δηλητήριον. Καὶ ἀπαξιπλῶς, εἴροις ἀν τὴν νηστείαν πάντας τοὺς ἀγλεούς εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν χειραγωγήσασαν.

4. Εστι τις φύσις σώματος ἦν καλοῦσιν ἀμίαντον, ἀνάλωτος πυρί· ἥτις ἐν μὲν τῇ φλογὶ κειμένη, ἀπηγθανώσθαι δοκεῖ· ἐξαιρεθεῖσα δὲ τοῦ πυρὸς, ὡς ὄντας λαμπρυνθεῖσα (3), καθαρωτέρα γίνεται. Τοιαῦτα ἦν τὰ τῶν τριῶν πατῶν ἐκείνων σώματα, ἐκ τῆς νηστείας ἔχοντα τὸ ἀμίαντον. Ἐν γάρ τῇ μεγάλῃ

(1) *Φυγαδευθεῖσαι.* Codicum alter φυγαδευθέντα.

(2) *Εὐχῇ.* Sic contextus et codicum alter. Editio duodecima.

(3) *Τοῦ πυρὸς ὡς ὄντας λαμπρυνθεῖσα.* Hæc addita ex eodem codice et ex contextu.

A ab austero quopiam judice in exsilium acte. Quod si omnes jejunium ad res gerendas in consilium adhiberent, nihil obstat quominus per universum terrarum orbem alta pax esset, videlicet nec aliis gentibus in alias insurgentibus, nec exercitibus manus inter se conserentibus. In summa, nec deserta haberent maleficos, nec civitates sycophantas, nec mare piratas. Nec vita nostra tot suspiriis, tot mœroribus esset dissipata, si jejunium vitam nostram gubernaret. Videlicet unumquemque doceret non tantum ab edulii abstinentiam, verum etiam ab avaritia et rapinis, denique ab omni vitio prorsus abhorrente, et alienum esse. (4) Jejunium magnum illum Sampsonem educavit ⁴⁴, idque quandiu viro adfuit, cadebant hostes mille, urbium portæ evellebantur, leones robur manuum illius non sustinebant. At simul atque ebrietas ac scorbutus apprehendit hominem, facile in manus bestium incidit, atque exoculatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum. Elias, cum jejunasset, clausit eccliam tres annos, ac menses sex. Etenim cum videret multam nasci e satietate petulantiam, necessario illis involuntariū ex faine jejunium intulit, per quod citra modum jam effusam illorum iniuriam cohibuit jejunio, velut ustione aut sectione quadam, majorem mali progressum intercidens. (5) Ut enim hominum durani cervicem habentium cor indomitum emolliret, vir justus voluit et scipsum ea calamitate cum ceteris condemnare. Propterea, Vivit Dominus, inquit, si erit aqua super terram, nisi per os meum ⁴⁵: sic et reddidit vidua filium, fortis factus adversus ipsam mortem per jejunium. Nam nec boni operis tuta nuptiali utilitas ulla; nec fructus ullus jejunii in publicum jacitati. (6) Quæ enim ostentationis causa sunt, ea nequaquam porrigit fructum in sæculum venturum, verum in hominum laudem commendationemque desinunt. (7) Rursus quinam victus Elisei? quomodo apud Sunamitidem hospitatio usus est? quomodo ipse prophetas exceptit? Nonne agrestia olera ac farinæ paucillum hospitalitatis munus explabant? quo tempore etiam colocyntide sumpta, erant periclitaturi qui gustabant, ni suisset aqua illustratum, evadit purius. Hujusmodi erant trium illorum puerorum corpora, D

4. Ea est natura corporis cuiusdam, quod amianton vocant, ut igni consumi non possit. Id si in flamma ponatur videtur quidem ignescere, et in prunam verti: sed si eximatur igni, perinde quasi suisset aqua illustratum, evadit purius. Hujusmodi erant trium puerorum corpora,

(4) Ex hom. 11 *De jejunio.* 14.

(5) Ex hom. 1 *De jejunio.* 5.

(6) Ibid., 2.

(7) Ibid., 5.

naturam amanti per jejunium habentia. Siquidem in vehementi fornaci flamma quasi natura suis-sent aurei, ita apparuerunt noxa ignis ac injuria superiores. Quin et auro ostensi sunt fortiores. Neque enim ipsos conflabat ignis, sed integras il-libatosque tuebatur. Atqui nihil est quod illam tuum flammat sustinere potuisse, quam naphthe, pix et sarmenta sic alebant, ut ad quadraginta novem cubitos diffusa esset, atque circumiacentia depascens, plurimos Chaldaeos absumpserit. Hoc igitur tantum incendium pueri cum jejunio ingressi concularunt, liquidum ac roscidum aerem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod a jejunio essent aliti. Porro Daniel vir desideriorum⁴⁴, cum tres hebdomadas panem non edisset, nec bibisset aquam, demissus in lacum etiam leones jejunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerunt, perinde quasi e lapide, aut ære, aut alia quapiam rigidiore materia concretus fuisset. Adeo jejunium velut quædam ferri tinctura firmarat viri illius corpus, ac leonibus insuperabile reddiderat. (1) Nequaquam Moses ausus fuisset verticem montis fumantem attingere, neque ingredi in nubem, nisi fuisset jejunio obar-matus. Per jejunium legem accepit digito Dei scriptam in tabulis, atque in montis quidem ca-cumine jejunium legem impetravit, in radice vero montis ingluvies ad idololatriam dementavit. Quod enim famulus quadraginta dies jejunus assidue versans cum Deo deprecansque consecerat, id unica temulentia reddidit irritum, infrugiferumque. Nam tabulas quas jejunium impetrarat conscriptas digito Dei, ebrietas comminuit; judicavit quippe propheta ebrium populum dignum non esse, qui legem acciperet a Deo. Ecquid inquinavit Esan, et servum fecit fratris? nonne edulium unum, cuius gratia vendidit jus primogeniti⁴⁵? (2) Cum qua-druginta dierum jejunio repurgasset animam Elias; ita demum in spelunca qua est in Choreb, pro-meruit videre Dominum, quantum quidem licet homini videre. (3) *Quoniam cadavera prostrata sunt in deserto*⁴⁶? nonne eorum, qui esum carnium flagitabant? Illi donec erant contenti manna, et aqua de petra fluente, superbabant *Ægyptios*, per mare faciebant iter, Non erat infirmus in tribibus ollis, et desiderio reversi sunt in *Ægyptum*, non viderunt terram repromissam.

5. Ac ne Daniel quidem ille sapiens visiones vidisset, nisi jejunio reddidisset animam limpi-diorem. Siquidem pinguiore pastu seu sumosi qui-dam vapores exhalantur, qui lucem 530 sancti Spiritus in hominis mentem irradiantem, quasi densa nubes interveniens, intercipiunt. (4) Som-ni leves, ejusque modi, qui excuti facile possint,

⁴⁴ Dan. x, 2. ⁴⁵ Hebr. iii, 17. ⁴⁶ Psal. civ, 37.

(1) Ex hom. i De jejunio, 4.

(2) Ibid., 5.

A φλογὶ τῆς καμίνου οἰονεὶ χρυσοὶ τὴν φύσιν ἔται, οὕτω κρείτους τῆς ἀπὸ τοῦ πυρὸς διεθέντων βέ-θης. Ἡπού καὶ χρυσοῦ δυνατῶτεροι διεθέντων. Οὐ γάρ ἐκάνευεν αὐτοὺς τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐφύλασσεν εἰποῦς ἀκεραίους. Καίτοι οὐδὲν ἀν ἐκείνην τότε τὴν φλόγην ὑπέστη, ἦν νάρθα καὶ πίσσα καὶ κληματίδες ἐτρεψη, ὡς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἑννέα πήχεις αὐτὴν διπεγίσκει, καὶ τὰ κύκλῳ αὐτῆς ἐπινεμόμενην, πολλοὺς τῶν Χαλδαίων ἐξαναλῶσαι. Ἐκείνην τοινύν τὴν τυρκαῖην μετὰ νηστείας εἰσελθόντες, κατεπάντοντο οἱ παιδεῖς, λεπτὸν ἀέρα καὶ ἐνδροσον ἐν οὐτῷ λάδρῳ τῷ πυρὶ ἀναπνέοντες. Οὐδέ γάρ τῶν τριχῶν τὸ πῦρ κατεπά-μησε, διὰ τὸ ὑπὸ νηστείας αὐτάς ἀκτραφῆναι. Δοπῆι δὲ ὁ ἀνήρ τῶν ἐπιθυμιῶν, ὁ τρεῖς ἐδδομέδες ἀρπα-μή φαγών, καὶ ὑδωρ μή πιών, καὶ τοὺς λόγους Β νηστεύειν ἐδίδαξεν, εἰσελθὼν εἰς τὸν λάκκον. Ήπειρ γάρ ἐκ λίθου, ἢ χαλκοῦ, ἢ ἀλλής τινὸς στεφρούρας ὅλης ἐμπεπηγότι, ἐμβαλεῖν οὐκ εἰχον τοὺς οὖτας οἱ λέοντες. Οὐτῶς οἰονεὶ βαρῇ σιδήρου τὸ σῶμα τῷ ἀνδρὸς ἡ νηστεία στομώσασα, ἀδάμαστον ἐποιεῖ τὰς λέουσιν. Οὐκ ἀν κατετόλμησε Μωϋσῆς καπνιζομένης τῆς κορυφῆς προσβαλεῖν τῷ δρει, οὐδὲ ἀν ἐθάψειν εἰσελθεῖν εἰς τὸν γνόφον, εἰ μή νηστείᾳ καθύπλαστο. Διὰ τῆς νηστείας τὴν ἐντολὴν ὑπεδέξατο, δεκτῷ θεοῦ γραφεῖσαν ἐν ταῖς πλαξὶ· καὶ δινὼ μὲν ἡ νηστεία νομοθεσίας πρόδεινος γίνεται, κάτω δὲ ἡ γαστριμαρτία εἰς εἰδικῶλαστράν ἐξέμηνε. Τεσσαράκοντα γάρ ἴμ-ρων προσεδρείαν νηστεύοντος καὶ δεομένου τῷ θε-ράποντος ἀχρηστον ἀπέδειξεν οἰνοφλυγία μία. Αἳ γάρ ἡ νηστεία Ἐλαστή πλάκας δακτύλῳ θεοῦ γραφεῖσθαι ταύτας ἡ μέθη συνέτριψεν· οὐδὲ ἀξιον κρήναντος τοῦ προφήτου μεθύντα λαδὸν νομοθετεῖσθαι παρὰ τῷ θεοῦ. Τί τὸν Ἰησοῦ ἐνεδήλωσε, καὶ ἐποίησε δοῦλον τοῦ ἀδελφοῦ; οὐ βρῶσις μία, δι' ἣν ἀπέδοτο σὲ πρωτόκοια; Τεσσαράκοντα Ἡλίας ἡμέραις νηστείᾳ τὴν φυχὴν ἀποκαθάρας, οὐτῶς ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ἐν Χωρῷ ἰδεῖν κατηξώθη, ὡς δυνατόν ἐστιν ἰδεῖν ἀ-θρώπῳ, τὸν Κύριον. Τίτων ἔκειτο τὰ κῶλα ἐπὶ τῷ ἀργίῳ; οὐ τῶν κρεωφαγίας ἀπιζητούντων; Έξειπ-τιαὶς μὲν ἡρκοῦντο τῷ μάννᾳ, καὶ τῷ ἐκ τῆς πάτρας ὄνται, Αἴγυπτίους ἐνίκαν, διὰ θαλάσσης ὀδευον, οἷς ήτονται ταῖς γυλαῖς αὐτῶν ὁ δοθετῶν. Επειδὴ ἐ-ἐνεθυμήθησαν τῶν κρεῶν τῶν λεβήτων, καὶ τοπρ-φησαν ταῖς ἐπιθυμίαις εἰς Αἴγυπτον, οὐκ εἶδον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγείλας.

εορτού⁴⁷. Posteaquam vero recordati sunt carnium

5. Ἄλλ' οὐδὲ ἀν ὁ σοφὸς Δανιὴλ τὰς ὀπτασίας εἶδεν, εἰ μή νηστείᾳ διαυγεστέραν ἐποίησε τὴν φυχὴν. Έχ γάρ τῆς παχείας τροφῆς οἰον αἰθαλάδεις ἀπ-θυμιάσεις ἀναπεμόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνής, τὰς ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπιγινομένας ἐλλέ-ψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπουσιν. Καὶ ὑποκινοῦσι τὴν λεπτή-

⁴⁷ Exod. xvi, 3.

(3) Ibid., 8.

(4) Ex epist. ii, 75.

τῆς διαιτής· κατ' ἐπιτήδευσιν δὲ ταῖς περὶ τῶν μεγάλων μερίμναις διακοπτόμενοι. Τό γάρ βαρεῖ κάρψ καταχρατέσθαι, λυσμένων αὐτοῦ (1) τῶν μελῶν, ὡς σχολὴν ἀλόγος φαντασίαις παρέχειν, ἐν καθημερινῷ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὐτε καθεύδοντας. Μωϋσῆς, δευτέραν λαμβάνων νομοθεσίαν, δευτέρας νηστείας προσεδεῆθη. Καὶ Νινεύταις εἰ μὴ καὶ τὰ δλογα συνενήστευσεν, οὐκ ἀν διέψυγον τὴν ἀπειλὴν τῆς καταστροφῆς. Μέγα ἀγαθὸν ἀνθρώποις ἡ νηστεία, ἃς τις ἀπόφασιν Θεοῦ ἀνέκαλέστατο. Ἐκηρύχθη ἐν Νινεύι τριήμερος καταστροφή· καὶ ἐνίκησεν ἡ πρὸς τὸν Θεόν ἐπιστροφὴ τὴν καταστροφήν· ἡ γάρ ἀπειλὴ τῆς καταστροφῆς, διὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀνείθη. Εὐγνώμονες (2) ἀμαρτωλοὶ οἱ Νινεύται, ἀκούσαντες τοῦ Ἰωνᾶ κηρύσσοντος τὴν καταστροφήν, τῷ τρόπῳ τῆς νηστείας ἐστησαν τὴν ἀπειλὴν, καὶ τῷ φαρμάκῳ τῆς ἑξιμολογήσεως καὶ προσευχῆς ἐπεπάντανο τὴν αὐτηρίαν. Τίς τὸν ἑαυτοῦ οἰκον ἡλάτεωσεν ἐν νηστείᾳ; Ἀριθμησον σῆμερον τὰ ἑνδον, καὶ ἀριθμησον τὰ μετὰ ταῦτα, οὐδὲν διὰ τὴν νηστείαν λείψει τῶν ἐν τῷ οἴκῳ. Οὐδὲν ἐν ζώων ὁδύρεται θάνατον, οὐδαμοῦ ἀλμα (3), οὐδαμοῦ ἀπόφασις, παρὰ τῆς ἀπαρατήτου γαστρὸς ἐκφερομένη κατὰ τῶν ζώων. Πέπαυται μαγείρων μάχαιρα· ἡ τράπεζα ἀρκεῖται τοῖς αὐτομάτοις. Τοῖς δὲ κομφοῖς Ἐγκρατίταις πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα· Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντες ἐσθίομεν; ἐκεῖνο λέγετο, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσθεῖσαν. Κατὰ μὲν γάρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου ἡμῖν ἔστι τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπείτοι λάχανόν ἔστι καὶ τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας ἔστι καὶ τὸ γύπτειον· ἀλλ' ὅμως οὗτε δισκύαμον φάγοι ἄν τις νοῦν ἔχων, οὗτε κυνὸς διψαίτο, εἰ μὴ μαγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς δηγε φαγὼν οὐκ ἡνόμησεν. Ἀνάπαυσόν σου τὸν μάγειρον, δῆς ἀργίαν τῷ τραπεζοποιῷ· στῆσον τὴν χεῖρα τῷ οἰνοχόῳ· πεισάσθω ποτὲ καὶ δ τὰς ποικιλίας τῶν βρωμάτων ἐπιτήδευσιν· ἡσυχαστώ ποτὲ καὶ δ είκος ἀπὸ τῶν μυρίων θορύβων, καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς κνίστης, καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω διατρεχόντων, καὶ οἰονεὶς ἀπαρατήτῳ δεσποινή τῇ γαστρὶ λειτουργούντων. Δότω τινὰ ἔκεχειρίαν καὶ ἡ γαστὴρ τῷ στόματι· σπεισάσθω ἡμῖν πενθήμερους σπουδὰς, ἡ δειλ ἀπαιτοῦσα καὶ οὐδέποτε λήγουσα, ἡ λαμβάνουσα σήμερον, καὶ αὔριον ἐπιλανθανομένη. Ὅταν ἐμπλησθῇ, περὶ Ἐγκρατίτας φύλοσοφεῖ· δταν διαπνευσθῇ, ἐπιλανθάνεται τῶν δογμάτων.

6. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡδη λοιπὸν, καὶ πρὸς τὸν ἐπι-

(1) Αὐτοῦ. Codicum alter αὐτῶν.

(2) Εὐγνώμονες, etc. Locum hunc sanavimus et supplevimus quæ deerant ope codicum alterius et ipsius contextus. Editi εὐγνωμῶν τοῦ Ιωνᾶ.

(3) Οὐδαμοῦ ἀλμα. Hæc addita ex eodem codice et ex contextu.

A naturalem cum tenui victus ratione necessitudinem habent : imo vero de industria magnarum rerum curis interrumpanuntur. Nam altiore corpore esse sopore, membris solutis, ita ut facilis pateat aditus imaginibus a ratione alienis, id quotidianæ morti addicit ita dormientes. (4) Moses ut alteram acciperet legem, altero jejunio opus habuit. Nisi et una cum Ninivitis jejunassent et ipsa bruta animalia, haudquaquam effugissent subversionis comminationem. (5) Magnum procul dubio mortalibus bonum est jejunium, quod quidem Dei decretum revocavit. Proclamata est Ninive post triduum subversio, et conversio ad Deum vicit subversionem. Subversionis siquidem comminatio propter conversionem relaxata est. Candiidi et ingenui peccatores Ninivitæ, auditio Jona subversionem prædicante, per jejunii modum comminationem cohibuerunt, et confessionis orationisque remedio attraxerunt salutem. (6) Quis rem familiarem diminuit in jejunio? Recense hodie domus supellectilem, ac postea denuo numera, nihil deerit ob jejunium in rebus domesticis. Nullum animal deplorat mortem, nusquam sanguis, nusquam sententia ab inexorabili ventre adversus animantia prolata. Cessat machæra coquorum, mensa contenta est sponte nascentibus. (7) Lepidis autem Encratitis ad præclaram eorum quæstionem, Cur nos etiam non omnibus vescimur? hoc detur responsi, nos etiam excrementa nostra aversari. Ac quantum quidem ad dignitatem, olera herbæ nobis suū carnes : quantum vero ad utilium discretionem, quemadmodum et in oleribus noxiū a salubri separamus, ita et in carnibus ad utili noxiū secernimus. Nam certe et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina : sed tamen nec hyoscyatum sanus quisquam comedet, nec cane vescetur, nisi urgente summa necessitate ; qui tamen comedit non peccat. (8) Data respirationem et moram coquo tuo, sine vacare structorem mensarum ; siste pocillatoris manum ; sit aliquando respiratio variorum bellarium ac cupediarum architecio ; conquiescat laudem ipsa domus ab infinitis tumultibus, a fumo, a nidore, ab his qui sursum deorsum cursitant, Dac ventri velut imperiosæ dominæ ministrant. Det, det, inquam, aliquantum vacationis et venter ori ; paciscatur nobiscum quinque dieruin inducias, qui semper alioqui flagitat, nec unquam desinit, dum quod accepit hodie, cras obliviscitur. Cum fuerit expletus, tum de abstinentia philosophatur : ubi detumuit, dogmatum illorum obliviscitur.

6. (9) Sed jam tempus est, ut causa apud im-

(4) Ex hom. i De jejunio, 6.

(5) Ex hom. iii De jejunio, 622.

(6) Ex hom. i De jejunio, 6.

(7) Ex epist. ccxxvi, 363.

(8) Ex hom. i De jejunio, 6.

(9) Uterque codex indicat epist.

peratorem insanabilia nobis præcipiente breviter A τάττοντα τὴν τὰ ἀνίστα βασιλέα μικρὸν ἀπολογησαμένους, καταλύσαι τὸν λόγον. Φείσασθαι ἡμῶν τί-
λησον, γαληνήτατε, τοσαῦτα ἡμῶν κεκτημένων, δι-
ὰν σῆμερον θελήσωμεν φαγεῖν, οὐκ ἔξαρχεσι τῷ.
(1) Velis nobis, serenissime,
parcere; qui tantum possidemus. quantum, si
hodie comedere voluerimus, nobis non sufficiet.
Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars;
nec eorum culter sanguinem attingit. 531 Cibo-
rum nostrorum optimi, quibus affluimus, herba-
rum folia sunt cum pane asperrimo, et vino
acescente: ne scilicet stupentes sensus nostri ob-
ventris ingluviem in vesania versentur. (2) Et
quemadmodum in vestimento necessarium præci-
pue sectandum: ita in cibo panis explebit ne-
cessitatem; aqua sedabit sitim recte valenti:
quibus accedunt quæcumque ex leguminibus pul-
menta corpori vires ad necessarios usus conser-
vare possunt. Edere autem decet, non belluan-
tium speciem præbentes, sed ubique modestiam
et lenitatem atque in voluptatibus continentiam
relinquentes. (3) Sed quid faciam? Cum eorum
quaæ dicta sunt copiam considero, ultra mo-
dum ferri me video: cum autem iterum ad
sapientiæ in opificiis splendescens varietatem
respicio, ne incepisse quidem narrationem mihi
videor. Atque etiam diutius detinere vos non
fuerit inutile. Quid enim quis ab hoc tempore
ad usque vesperam facere possit? Vos non ur-
gent convivatores, non vos coemptationes exspe-
tant. Unde, si videtur, corporali jejunio ad
exhilarandas animas uteatur. Sæpe inservisti car-
ni ad voluptatem capiendam: hodie animæ ser-
vire persevera. *Delectare in Domino, et dabit
tibi petitiones cordis tui*[“]. Quid enim prodest,
quæso, corpore jejunare, animam vero innun-
bris malis referiam esse? Qui vero male non agit,
alias autem otium agit, quid non loquitur vani?
quid absurdii non auscultat? Nam otium Dei li-
more destitutum, iis qui tempore uti non norunt,
magister est pravitatis. Fortassis igitur aliqua
etiam utilitas ex iis quæ dicuntur, percipietur a
vobis; sin minus, saltem licet vobis per præsen-
tem occupationem non peccare. Quare diutius
vos detinere, est diutius vos a delictis amovere,
atque ad cœlestè illud regnum veluti manu
ducere. Quod quidem assequi nos omnes contin-
gat, in Christo Jesu Domino nostro, quia illi
debet gloria, et honor, atque adoratio, æternoque
simil Patri, ac sanctissimo vivificantique Spiritui,
nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

*DE MORTE.**SERMO XI.*

1. (4) O rem mirandam, charissimi! ut unus-
quisque nostrum ubi e materno sinu exivit, statim

[“] Psal. xxxvi, 4.

(1) Ex epist. xli, 124

(2) Ex epist. II, 74.

(3) Ex hom. VIII in Hexaem., 79.

B τάττοντα τὴν τὰ ἀνίστα βασιλέα μικρὸν ἀπολογησαμένους, καταλύσαι τὸν λόγον. Φείσασθαι ἡμῶν τί-
λησον, γαληνήτατε, τοσαῦτα ἡμῶν κεκτημένων, δι-
ὰν σῆμερον θελήσωμεν φαγεῖν, οὐκ ἔξαρχεσι τῷ.
(4) Ex h. Quod mun-danis adhærendum non sit, 16.
(5) Ἀποχρησόμεθα. Sic cont. xliii et codicis
alter. Editi ἀποχρησόμεθα.

*ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ.**ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.*

1. Ω τοῦ θαύματος, ἀγαπητοί! πῶς ξαστος τοῖς
μετὰ τὸ τοὺς μητρόπους κάλπους ἀποφυγεῖν, εἴτε

(6) Ex h. Quod mun-danis adhærendum non sit, 16.

(5) Ἀποχρησόμεθα. Sic cont. xliii et codicis
alter. Editi ἀποχρησόμεθα.

τοῖς τοῦ χρόνου βεύμασιν ἐνδεθεὶς ὑποσύρεται· κατόπιν ἀεὶ τὴν βεβιωμένην ἡμέραν ἔων, καὶ πρὸς τὴν χθὲς ἐπανελθεῖν οὐδέποτε, καὶ θελήσοι, δυνάμενος. Ἡμεῖς δὲ ἡδομέθα ἐπὶ τὰ πρόσω περόμενοι, καὶ τὰς ἡλικίας ἀμείδοντες, ὡς τι προσλαμβάνοντες, χειρομεν, καὶ μαχάριον κρίνομεν, ὅταν ἐκ παιδὸς μὲν ἀνὴρ, ἐκ δὲ ἀνδρὸς γένηται τις πρεσβύτης. Ἀγνοοῦμεν δὲ δρα τοσούτον ἀπολλύντες ἐκάστοτες τῆς ζωῆς, ὃντον ἐξήσαμεν· καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα δαπανωμένου τοῦ βίου, καίτοι γέ ἀεὶ μετροῦντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραδραμόντος καὶ παραρκέεσσαντος· οὐδὲ ἐννοοῦμεν, ὡς ἄρα ἀδηλον, ὀπόσον δὲ πρὸς τὴν ὁδο-πορίαν ταύτην ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐνδοῦνας τῷ χρόνῳ βουλήσεται. Οὐδὲ ἐθέλομεν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ποῖα μὲν κοῦφα φορτία πρὸς τὸν τοιούτον δρόμον ἥμιν, καὶ συμμεθίστασθαι δύναται τοῖς συλλέξασι· ποῖα δὲ βαρέα καὶ δυνατερή καὶ προστηλωμένα τῇ γῇ, καὶ οὐ πεφυκότα τοῖς ἀνθρώποις οἰκειούσθαι καθάπαξ, οὐδὲ συγχωρούμενα διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης πύλης ἀκολουθήσαι τοῖς ἔχουσιν. Ἀλλ' ὅσα μὲν χρὴ συλλέγειν, καταλιμπάνομεν· ὧν δὲ ὑπερορθὸν προσήκει, ταῦτα συλλέγομεν. Καὶ ἀ μὲν ἡμῖν ἐνωθῆναι, καὶ κόσμος δυτῶς γενέσθαι δύναται συμψήσει ψυχῇ τε καὶ σώματι, τούτοις οὐδὲ προσέχομεν· ἀ δὲ ἀλλότρια μένει διηγησκῶς, μόνην ἡμῖν ἐναποματόμενα (1) τὴν αἰσχύνην, ταῦτα ἀθροίζειν ἐπιχειροῦμεν, μοχθοῦντες διακενῆς, καὶ πονοῦντες πόνον, οἶδαν τις ἑαυτὸν ἀπατῶν, εἰς τετρημένον πίθον ἀντλεῖν ἐθελήσειν. Ήσπερ γάρ οἱ τινα συντεταμένην πορείαν ἀνύοντες, ἐπὶ τὸ πρόσω τὰς τῶν ποδῶν βάσεις ἀμιλλωμένας ἀλλήλαις εἰς δρόμον ἀμείδοντες, καὶ τὴν ἀεὶ προτέραν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρεισθεῖσαν δευτέραν ἀποδεικνύντες τῇ ταχείᾳ μεταθέσει τῆς διλῆς, φράδων ἐπὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τέρμα χωροῦσιν· οἵτις οἱ πρὸς τὸ ζῆν παραχθέντες διὸ τοῦ κτίσαντος, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῖς τοῦ χρόνου τεμήμασιν ἐπεμβαίνοντες, καὶ τὸ πρότερον ἀεὶ καταλιμπάνοντες ὑστερην, ἐπὶ τὸ πέρας φθάνουσι τῆς ζωῆς. Καὶ γάρ συνεχής τις ὁδὸς ὑφηλῶσθαι μοι δοκεῖ ἡ παρούσα ζωή, καὶ πορεία διειλημμένη ταῖς ἡλικίαις καθάπερ σταθμοῖς· ἀρχὴν μὲν ἐκάστῳ τῆς ἔδοιπορίας παρέχουσα τὰς τῶν μητέρων ὠδῖνας, τέρμα δὲ ὑποδεικνύσα τοῦ δρόμου τὰς τῶν τάφων στηνάς· καὶ πρὸς ἐκείνας ἀπαντας ἀγουσα, τοὺς μὲν θάττον, τοὺς δὲ βραδύτερον, καὶ τοὺς μὲν διὰ πάντων τῶν τοῦ χρόνου διαστημάτων ὁδεύσαντας, τοὺς δὲ οὐδὲ τοῖς πρώτοις ἐπαυλισθέντας τοῦ βίου σταθμοῖς.

dem per omnia temporis intervalla profectos, commoratos.

2. Οἱ γάρ πλάσας ἡμᾶς καὶ ψυχώσας Θεὸς, ιδίαν ἔδωκεν ἐκάστῃ ψυχῇ τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν, καὶ ἄλλοις διλούσ· δρους ἐπῆκε τῆς ἐξόδου. Τὸν μὲν γάρ ἐπὶ πλείον παραμεῖναι τῇ παρουσίᾳ τῆς σαρκὸς ψκονόμησε· τὸν δὲ θάττον ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἐτάξατο, κατὰ τοὺς ἀρρήτους αὐτοῦ τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης λόγους. Ήσπερ γάρ οἱ

(1) Ἐναποματόμενα. Sic Regius codex toties citatus, ac ipse etiam contextus. Editi ἐναποτίθεμεν.

PATROL. GR. XXXII.

A temporis fluento illigatus rapitur, semper a tergo diem quam vixit relinquens, nec unquam ad besternam, etiam si velit, reverti valens. Nos autem latamur cum progredimur ulterius, et permutaestate quasi nonnihil acquirentes, gaudemus, ac beatum quiddam ducimus, cum quis ex puerō vir, et ex viro senex factus est. Sed fugit nos, tantum vitæ spatium a nobis amitti, quantum viximus; sicutque inscientibus nobis vita absumitur, quanquam semper ipsam ex eo quod ante actum est, quodque jam præterfluxit, metitiamur: neque cogitamus quam incertum sit, 532 quantum nobis temporis ad hunc cursum impertire velit qui nos ad hoc iter perficiendum misit. Neque diligenter considerare volumus, quæ sarcinæ leves sint nobis ad hunc cursum, et tales, ut cum colligentibus transferri possint: quæ vero graves sint et molestæ, atque humi defixa, et ejusmodi, ut suapte natura hominum propriæ nunquam esse possint, nec possessores suos per angustam illam portam subsequi permittantur. Sed tamen relinquimus quæ colligenda erant: quæ vero contempnere par fuerat, colligimus. Et quæ nobiscum copulari, vereque esse possunt ornamentum animæ simul et corpori conveniens, his ne attendimus quidem: quæ vero perpetuo aliena manent, solam nobis infamiam inurentia, ea coacervare nitimur; inānem operari sumentes, atque ejusmodi suscipientes laborem, perinde ut si quispiam, seipsum seducens, in pertusum dolium infundere voluerit. (2) Quenadmodum enim qui aliquod iter haud reuissere susceptum conscient, gressus pedum ad cursum peragendum certalim ulterius promoventes, jugiterque gressum humi prius fixum veloci alterius translatione posteriore reddentes, pertingunt facile ad vias finem: ita qui in vitam a Conditore introducuntur sunt, statim in ipso initio particulas temporis ingredientes, ac priorem semper posteriorem relinquentes, ad vitæ terminum perveniunt. Nam hæc vita præsens mihi videtur continua quædam et porrecta via esse, et iter statibus quasi quibusdam mansionibus interstinctum: quod ut profectionis initium partum maternum unicuique exhibet, ita cursus finem tentoria sepulcrorum ostendit. Atque huc omnes conducti, alios citius, serius alios, et hos qui-alios vero ne in primis quidem vitæ stationibus

2. (3) Deus enim qui formavit nos et animavit, animæ cuiilibet tribuit propriam quamdam vitæ moram, et aliis aliis exitus terminos prædicti. Etenim certo quodam consilio voluit alium dignitus in carne permanere: statuit vero alium ocius vinculis corporis exsolvi, juxta ineffabiles sapientiae atque justitiae suæ rationes. Quenadmodum

(2) Ex hom. Quod mundanus adhærendum non sit, 164.

(3) Ex hom. in mar. fulilitam, 53.

Igitur ex his qui in carcerem conjiciuntur, alii diutius detinentur in carcerum cruciatibus, alii ab ea calamitate liberantur citius: sic et animæ, aliae quidem diutius, aliae vero minus in hac vita detinentur, pro cujusque merito ac dignitate. Deo, qui nos condidit, rebus cujusque nostrum prospiciente sapienter, et alte, sicque, ut mens hominum attingere non possit. (1) Quemadmodum enim qui in navigiis dormiunt, sponte a vento in portus deducuntur, et quamvis ipsi nequaquam sentiant, cursus tamen eos ad terminum ducit: sic et nos, disfluente vita nostræ tempore, insensibili vita nostræ cursu velut continuo quodam et irrequieto motu unusquisque ad proprium finem festinamus. In hac vita viator es: omnia transeunt, post tergum tuum relinquuntur omnia. Plantam, 533 herbam, aquam, aut quidvis aliud aspectu dignum in yla vidisti: paulum oblectatus, mox præteris. Rursus in lapides, convales, præcipitia, scopulos et palos, aut etiam in seras, in animalia repentina, in spinas, et in aliud quodvis infortunium incidiati: postquam es paululum afflictus, mox ista reliquisti. Vita est ejusmodi: neque ejus deliciae, neque molestiae constanter perseverant. Hodie tu coluisti terram, cras alter, post hunc colet et alias. Vides agrós hos et domos sumptuosas quoties singula, ex quo existunt, nomen jam mutavere? Dicebantur huic esse, postea ipsis impositum est nomen alterius, ad alium transierunt, tum demum alterius esso dicuntur. Nonne ergo vita nostra via est, alio tempore alium excipiens, et in qua sibi invicem succedunt omnes? (2) Alias quidem vias quæ ex urbe ad urbem ducunt, licet declinare, et per eas non proficiunt, si quis ita volet: hæc vero vita istius via, etiam si nos differre cursum voluerimus, eos qui in se incedunt viatores violenter apprehensos ad destinatam a Domino metam trahit. Nec fieri potest, ut is qui semel extra portam ad hanc vitam deducentem egressus est, idque iter inivit, non etiam ad illius terminum perveniat.

3. (3) Ne igitur pretiosissimis vilissima præferte, neque male commutetis, dum mortalem hanc vitam immortali beatæque illi quieti anteponitis. Siquidem præter ignominiae affectiones, quibus voluptarii plerique subjecti sunt, adhuc etiam vita necessitates, magnanimitatem animæ frangentes, ipsam veluti redigunt in servitutem, dum ad carnis famulatum illam detrabunt. Ubi autem servitus, illic esse et ignominiam liquet. Fugienda igitur est vita, cui ignominia coniuncta est.

Non magna facio, inquit, si me hero tradam tibi:

(1) Ex hom. in psal. i, 94.

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærenam non sit,* 464.

(3) Ex hom. in psal. cxv, 575.

A ἐν ταῖς εἰρχταῖς ἐμπίπτοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς χρόνον τῇ κακώσει τῶν δεσμωτηρίων (4) ἐντασθένται, οἱ δὲ ταχυτέραν εὐρίσκουσι τὴν τῆς κακωθείας ἀπαλλαγήν· οὗτα καὶ εἰ φυχαὶ, αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ προσκατέχονται τῇ ζωῇ ταύτῃ, αἱ δὲ ἐπὶ θεού, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀξίας ἔκταστον· οὐτοὶ καὶ βαθέως, καὶ ὡς οὐχ ἀνέφικοτε νοῦς ἀθρίπτων, τὰ περὶ ἔκαστον ἡμῶν τοῦ κτίσαντος τοὺς πολοὺς καθεύδοντες αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ λιμένας ἔγονται, καὶν αὐτοὶ μὴ αἰσθανται, ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοὺς πρέδε τὸ τέλος ἐπάγει· οὐτοὶ καὶ ήμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παρεβρέθητος, οἱ δὲ τινὲς κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύτηψερ; τὸ οἰκεῖον ἔκαστον πέρας τῷ λανθάνοντι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγμέθα. Ὁδοι πόρος ἐφέστηκαν· βίᾳ τούτῳ· πάντα παρέρχη, πάντα κατέπινου γίνεται. Εἴδες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φυτὸν ἢ πάντη θάρρον, ἢ τὸν τύχον τῶν ἀξέων θεάματος· μικρὸν ἐπέρθηται· παρέδραμες. Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις καὶ σάρανθι, καὶ κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις καὶ σκόλαριν, ἢ τοι καὶ θηρίοις, καὶ ἐρπετοῖς, καὶ ἀκάνθαις, καὶ τισιν δίαις τῶν σχληρῶν· μικρὸν ἤνιαθης, εἴτα κατελιπτις. Τετατος δὲ τοῖς ἀγρούς τούτους καὶ τὰς παλυτελεῖς οἰκίες· πάσας ηδη δύναματα ἀφ' οὐ γέργονε τούτων ἔκαστον γίνεται; Τοῦ δεῖνος ἐλέγετο, εἴτα μετωνόμασθη πρὸς ἔπειρον πρὸς τὸν δεῖνα μετῆλθεν, εἴτα νῦν δὲλλον λέγεται· Ἀρ' οὖν οὐδὲς ἡμῶν δὲ τοῖς, ἀλλοτε δὲλλον μεταλλιμάνων, καὶ πάντας ἔχων ἀλλήλοις ἐφεπομένους· Τὰς μὲν οὖν ἀλλας ὁδοὺς, δισεις πρὸς τὰλιν ἐπιλειψεῖς, ἔκκλιναι, καὶ μὴ ὁδεῖσι τῷ μὴ βουλόμενον· ἣ δὲ τῆς ζωῆς ταύτης ὁδοί, καὶ τὴν ημεῖς ἀναβάλλεσθαι βουληθῶμεν τὸν δρόμον, περιλαβούσα πρὸς βίαν, ἐπὶ τὸ τεταγμένον ὑπὸ τοῦ ἀστόπου πέρας ἔλκει τοὺς ἐπ' αὐτῆς. Καὶ εἰς ἐπὶ τὸν ἀπαξ ὑπεκδραμόντα τὴν ἐπὶ τόνδε τὸν βίον φίρουσαν πύλην, καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης επιβάντα, τὸ καὶ πρὸς τὸ τέλος ταύτης ἐλθεῖν.

3. Μή τοιν προτιμέστε τῶν πολυτιμήτων τὰ ἀπομέτατα, μηδὲ κακοὶ συναλλάχται γίνεσθε, τὴν φύσιν ῥομένην ζωὴν τῆς ἀφιάρου καὶ μακαρίας καταστοσεως (5) προτιμῶντες. Ἄνευ γάρ των παθητῶν τῆς ἀτιμίας, οἵς οἱ πλεῖστοι τῶν φιλτρῶν ὑπεισέται, ἐπικατέστησαν τὸν βίον χρεῖαι, τῆς φυχῆς τὴν μεγαλοφυὲς καταχάμπτουσαι, οἰοντεὶ δουλούσαι εἰς τὴν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σαρκὸς κατασύρουσεν· Ὅπου δὲ δουλεῖα, ἐκεὶ δηλούστη καὶ ἀτιμίζει. Θεού τέτον τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀτιμον παραπέφεσεν.

Οὐδέποτε γάρ, φησι, μέγα ποιῶ, ἐμαυτόν σοι ἀστιθεῖσι διδούν τῷ δεσμῷ·

(4) Τῶν δεσμωτηρίων. Idem codex τῶν δεσμῶν τῶν νεκρῶν cruciatis.

(5) Καταστάσεως. Sic Regius codex et coetus. Edili καταπαύσεως.

Δοῦλος τέρας σόδε, σοὶ προσάρτῳ (!) τὸ σὸν Α Τίδι παμκα σερβος, quod tuum est tibi offero.
[κτῆμα.]

άντεως τέρας τοῦ κτίσαντος δοῦλον ὑπάρχει τὸ ἔκτι-
λένον. Τοιγαροῦν ζῶντα μὲν ἐν τῇ σαρκὶ πάροικον
ναι προσήκει τὸν ἀνθρώπον· μεταβαίνοντα δὲ ἀπὸ
τῆς ζωῆς ταύτης, τοῖς οἰκείοις τόποις ἐναντιπαύε-
ται. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀβραὰμ ἐν μὲν τῇ ζωῇ παροι-
εῖ τοῖς ἀλλοφύλοις, οὐδὲ βῆμα ποδὸς ἴδιας γῆς κε-
τημένος· ἐν δὲ τῇ ταφῇ οἰκεῖαν ἔστω τὴν δέξαμέ-
νην αὐτοῦ τὸ σῶμα γῆν ἀρτυρίου ἐπραγματεύσατο.
Ιακάριον δὲ τῷ δικτύῳ παροιεῖ τοῖς πλημμελήμασιν εἰς
τὸν οὐρανὸν ἐκ τῆς ἐνεγκούσῃς ἀπελαθέντας. Ἀλλὰ
λιούτιοι κομῆτες; καὶ ἐπὶ προγόνοις μέγα φρονεῖς (3);
αἱ ἐπαγάλλῃ πατρῖδι καὶ κάλλει σύμματος, καὶ ταῖς
παρὰ πάντων τιμαῖς; Εἴτε οὐκ οἴδας, διε τὴν θητὴν εἰ,
τι γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ; Περίθλεψας τοὺς
ῥόδους ἐν ταῖς δομοῖς περιφανείας ἔκειται σεβόντας.
Ιοῦ οἱ τὰς πολιτικὰς δυναστείας περιβελλημένοι; ποὺ
ἰ δυσμαχώνται φήτορες; ποὺ οἱ στρατηγοί, οἱ σα-
ράπαι, οἱ τύρανοι; Οὐ πάντα κόντες; οὐ πάντα μῆθος;
Ωκε ἐν δλίγοις διτέοις τὰ μηνηδύσυνα αὐτῶν; Ἔγκυ-
λον τοῖς τάφοις, εἰ δυνήσῃ διακρίναι, τις δὲ οἰκέτης
εἰ τις δ δεσπότης, τις δ πτωχὸς καὶ τις δ πλούσιος.
Ιακάριον, εἰ τις σοὶ δύναμις, τὸν δέσμιον ἀπὸ τοῦ
ζατελέως, τὸν Ισχυρὸν ἀπὸ τοῦ δισθενοῦς, τὸν εὐ-
πρεπῆ ἀπὸ τοῦ δυσειδοῦς. Καὶ μεμνημένος τῆς φύ-
τεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ.

4. Τί γάρ διφελος πλουσίω ἀποθνήσκοντι, μή δυνα-
μένω λαβεῖν τὸν πλούτον σὺν ἔστω; δογε τοσοῦτον
ἐπὶ τῆς ἀπολαύσεως ἀκέρδανε μόνον, ὃστον τὴν ψυ-
χὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μα-
κερισθῆναι. Ήν δὲ τῷ ἀποθνήσκειν οὐ λήψεται πά-
ταν ταύτην τὴν περιβολὴν· μόλις ἔνδυμα λήμεται
καλύπτον αὐτοῦ τὰ ἀσχήμονα, καὶ τοῦτο, ἐὰν δόξῃ
τῶν οἰκετῶν τοῖς περιστέλλουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ,
τῆς δλίγης λαχεῖν· καὶ ταύτης δὲ οίκτον διδομένης
εὔτῷ παρὰ τῶν κηδευόντων, οἰτινες αὐτῷ παρέχον-
ται ταῦτα, αἰδοὶ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρώπινης φύσεως,
οὐκ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν ἀνθρω-
πότητα. Ποτε οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἐφ-
ῶν οἱ πλειστοὶ μεμήνασιν, ἡμέτερον δυτῶν ἐστιν, ή
γενέσθαι πέφυκεν· ἀλλ' δομοίως ἀπάντων ἀλλότρια
φαίνεται, τῶν τε ἀπολαύειν δοκούντων, τῶν τε οὐ
προσπελάζοντων αὐτοῖς. Οὐ γάρ εἰ χρυσὸν τινες ἐν
τῷ βίῳ συναγάγοιεν ἀπλετον, ίδιος αὐτῶν μένει δι-
ηγεκάς· ἀλλ' ή ζῶντας έτι πανταχόθεν αὐτὸν περι-
σφίγγονταις ἀποδιδράσκει, πρός τοὺς δυνατώτερους

(1) Προσάρτῳ. Sic etiam idem codex cum contextu. Edili προάγω.

(2) Τὸν ἐνταῦθα. Hic quoque Regius codex con-
sentit cum contextu. Edili habebant τῆς ἐνταῦθα.

(3) Μέγις φροεῖς. Sic Basilii contextus. Codex
leg. us μεγαφροεῖς. Edili μεγαλοφροεῖς.

Omnino enim res creatæ Creatoris servæ sunt.
(4) Oportet igitur viventem in carne incolam esse
hominem; migrantem autem ex hac vita, in pro-
priis locis requiescere. Propterea etiam Abra-
ham in hac vita incola erat cum alienigenis, ac
ne passum quidem pedis terræ proprie posse dicit:
in sepultura autem propriam sibi net ipsi terram,
quæ corpus ipsius exciperet, argento mercatus
est. Porro beatum plane fuerit, rebus terrenis
non ut propriis nos addictos esse, neque rebus
præsentibus tanquam naturali cuidam patriæ
adhaerere: sed nostram hic commemorationem, quæ
ex condemnatione nobis imposita est, moleste
B ferentes, ita peregrinari, quasi ob aliqua delicta
a judicibus in exteram regionem ex patria pulsæ
essemus. (5) Efferris vero ob divitias? jactas te
ob majorum nobilitatem? de patria ac pulchritu-
dine corporis, deque delatis ab omnibus honoribus
gloriaris? Itane ignoras, mortalem te esse,
terrani esse et in terram reversurum? Circum-
spice eos, qui ante te degerunt in similibus splen-
doribus. Ubi sunt qui magistratus civiles gessere?
ubi 534 rhetores illi inexpugnabiles? exercituum
duces, satrapæ, tyranni? Annon omnia pulvis?
annon omnia fabula? annun ipsorum memoria
conservatur in paucis ossibus? Conspicito sepul-
cra, num possis servum ab hero, et pauperem
a divite discernere. Discerne, si quo modo potes,
vincitum a rege, fortē a debili, formosum a de-
formi. Itaque naturæ si memineris, nunquam te
extolle.

4. (6) Quæ enim utilitas est diviti morienti, cum
non queat secum auferre divitias? qui scilicet id
ex earum possessione lucratus sit solum, quod
ipsius anima in hac vita ab adulatoriis beatæ
prædicata sit. Verum cum moritur, non assumet
omnem hanc opulentiam: vix indumentum acci-
pet, quo pudenda ejus tegantur, idque, si visum
fuerit famulis ipsum amicentibus. Bene cum eo
actum fuerit, si exiguum terram sortiatur; earn
que ipsi a funeris curatoribus datam ob commis-
sionem, qui ei isthac præstant, ob communis
D humanæ naturæ reverentiam, non ei hæc largien-
tes, sed humanam naturam honore afficienes.
(7) Itaque nihil eorum quæ in vita jucunda sunt, et
quorum gratia plerique insaniunt, vere nostrum
est, aut ex se esse posset: sed ipsa omnibus pa-
riter extranea, tum iis qui eis frui videntur, tum
iis qui ne illa quidem attingunt. Nec enim si qui in
vita plurimum auri congesserint, id ipsorum pro-
prium perpetuo manet; sed aut adhuc viventibus

(4) Ex hom. in psal. xiv, 352.

(5) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 21.

(6) Ex hom. in psal. xlvi, 187.

(7) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non
sit, 163.

ac illud undique constringentibus elabitur ad potentiores affluens, aut jam mortem oppentes deserit, nec vult una cum iis qui ipsum compararunt, peregre profiscisci. Sed hi quidem ab eo, qui vi animas a misera hac carne separat, ad ineluctabilem migrationem tracti, frequenter convertentes se ad pecunias, sudores quos a juventute ob eas emisere, deplorant; divitiae vero in alienas manus commigrant, posteaquam solum illis colligendi laborem atque avaritiæ crimen asciverint. Neque si quis innumera terræ jugera possident, et magnificas ædes, et animantium greges omnis generis, fueritque humano omni potentatu septus, his perpetuo fruiatur: sed eorum dominus brevi dictus tempore, alii rursus opes cedit, ipsum vero exigua tellus recondit. Imo etiam sæpe ante sepulturam, et antequam hinc discedat, videbit sua bona ad alios, eosque fortasse inimicos, transire. An ignoramus quam multi agri, quam multæ ædes, quam multæ gentes ac civitates, etiam adhuc viventibus qui ea possederant, aliorum dominorum nomina prioribus exutis induerint? et quemadmodum ii qui olim servituti addicebantur, conscenderint principatus thronum: qui vero domini herique vocabantur, si cum subditis sederent, bene secum actum arbitratis sint, ac succubuerint suis ipsorum servis, rebus, velut in tesserariis circumactu, derepente transmutatis?

5. (1) Quandocunque herbam seni et florem conspiceris, veniat tibi in mentem humana natura, hanc sapientis Isaiae imaginem recordanti: *Omnis caro sicut senum, et omnis gloria 535 hominis ut flos seni*¹⁰. Nam vita brevitas, et prosperitatis humanæ latititia, hilaritasque haud diu duratura accommodatissimam apud prophetam sortita est similitudinem. Hodie qui floret corpore, qui præ deliciis carnosus est, qui colorem præ zelatis flore efflorescentem præ se fert, qui viget et acer est, et cuius nequit sustineri impetus, hic idem cras miserabilis est, aut tempore marcidus, aut morbo dissolutus. Quispiam divitiarum copia inclaruit, ipsumque adulatorum circumstat multitudo: adest factorum amicorum, gratiam illius venantium, comitatus: frequentes sunt consanguinei, lique simulationis artificio erudit: adest agmen sequacium innumerorum, qui partim parandi sibi gratia, partim ob alias necessitates ipsi astant: quos dum et abiens, et iterum rediens, secum trahit, in se occurrentium concitat invidiam. Adde divitiis etiam civilem aliquam potestatem, aut etiam dilatos a regibus honores, aut gentium gubernationem, aut exercituum imperium, præconem magna voce ante ipsum clamantem, lictores hinc et inde subditis timorem gravissimum inferentes, plagas, publicationes honorum,

¹⁰ Iea. xl, 6.

(1) Ex hom. v in Hexaem., 41.

(2) Κύριος τούτων. Sic codex Regius, multo melius, quam quod in editis ac ipso contextu legitur,

A μεταφρεῖς, ή πρὸς τῷ θανάτῳ γεγενημένους ἃ καταλιμπάνει, καὶ οὐκ ἔθελεις τοῖς κτησαμένοις εἰς εκδημεῖν. 'Αλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς βίᾳ χαρέων τὰς φυχὰς τῆς ταλαιπώρου ταύτης σαρκὶς ἡλικιοὶ πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν ὁδὸν, πυκνὰ μεταστρέψαντες πρὸς τὰ χρήματα, τοὺς ἐκ νεότητος ἵτε τοῖς Ιδρύτας ἀποδακρύουσιν· δὲ πλούτος δὲ εἰς τὰ ρων χειρας δρᾶ, μόνον ἔκεινοις τὸν ἐπὶ τῇ σιλεῃ μόχθον καὶ τὸ τῆς πλεονεξίας ἔγκλημα προστέμποντες. Οὗτοι εἰ ἐπὶ γῆς πλέθρα κτήσαιτο τις μερίς, καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, καὶ ζώνων ὅγειας επιτοπῶν, καὶ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀπαντανελεῖν, ἀπολαύοι δι' αἰλονος αὐτῶν· ἐπὶ τούτων δὲ κύριος τούτων (2) ὀνομασθεὶς, ἀλλοις πάλιν τῇ εὐπορίᾳ ἐκστήσεται, βραχεῖαν γῆν αὐτὸς ἴστησε. B Πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τοῦ τάφου, καὶ πρὸς τῆς ἐνεργείας ἀπαναστάσεως, εἰς ἐπέρεους, καὶ τοιχίους τυχόν, τὴν εὐπραγίαν ὑψεται μεταβαίνουσαν. Ή οὐκ ἕσμεν, ὅποιοι μὲν ἄγροι, πόσαις δὲ οἰκίας, τίς δὲ ἔθνη καὶ πόλεις, καὶ ζώντων (3) ἔτι τῶν κτησιμῶν, ἐπέρεων ὄντων μετημφιάσαντο δεσπότες, καὶ ως οἱ μὲν πάλαι δουλεύοντες, ἐπὶ σὺν τῇ ἀργῇ θρόνον ἀνέβησαν· οἱ δὲ κύριοι καὶ δεσπόται κατέμενοι, στήναι μετὰ τῶν ἀρχομένων ἡγάπτεσσι, καὶ τοῖς ἐστῶν δούλοις ὑπέκυψαν, ὥστε περιτροπαῖς, μεταχθέντων ἀφεν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς;

C 5. 'Οταν ίδης βοτάνην χόρτου καὶ διθος, εἰς τηναγκαῖαν Ἐργον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένης τῆς εἰκόνος τοῦ σοφοῦ Ἡσαΐου, διτε Πάσα σάρξ ἡ χόρτος, καὶ πᾶσα σόδεα ἀνθρώπου ως ἀνθεῖς γένεται. Τὸ γάρ ὅλης ὀργοχρόνιον τῆς ζωῆς; καὶ τὸ ἐν τῷ περιχαρές καὶ ἱλαρὸν τῆς ἀνθρωπίνης εἰνῆμα· κυριωτάτης πάρα τῷ προφήτῃ τετύχηκε τῆς εἰκόνος· 'Ο σῆμερον εὐθαλής τῷ σώματι, κατατεστραχυμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθουσαν ἔχων τὴν εὐχροιαν ὑπὲτίς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς, σφριγῶν καὶ σύντονης, καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὄρμην, αὔριον αὐτὸς εἴπει ἐλεεινὸς, ή τῷ χρόνῳ μαρανθεὶς, ή νόσῳ διειλειπεῖ· 'Ο δεῖνα περιβλεπτος ἐπὶ χρημάτων περιουσίζει, καὶ πλήθος περὶ αὐτὸν κολάκων· δορυφορία φύλων προποιητῶν, τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν θεραπεύντων· καὶ συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσχηματισμένης· ἐπεὶ τῶν ἐφεπομένων μυρίων, τῶν τε ἐπὶ στέλει καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς, σφριγῶν καὶ προστητῶν καὶ πάλιν ἐπανων καὶ ἐπισυρόμενος, ἵστρονός ἐστι τοῖς ἐντυχάνουσι. Πρόσθετες τῷ πλειστῷ καὶ πολετικὴν δυναστείαν, ή καὶ τὰς ἐκ βασιλείας, ή ἔθνων ἐπιμέλειαν, ή στρατοπέδων ἡγεμονίαν, τὸν κήρυκα μέγα πρὸ αὐτοῦ βοῶντα, τοῖς ῥαβδούχοις ἔνθεν καὶ ἔνθεν βαρυτάτην κατείσαντας ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας, τὰς πληγάς, τὰς ἀμεσεις, τὰς ἀπαγωγάς, τὰς δεσμωτήρια, τὸν ἀπ-

ἀπὸ τούτων, ab his accepto nomine

(3) Ζώρτων. Hanc vocem addidimus ex codice Regio et contextu.

τος δ τῶν ὑποχρείων συναθροίζεται φόδος. Καὶ μετὰ τοῦτο; Μία νῦν, καὶ πυρετὸς εἰς, ή πλευρῆς, ή περιπνευμονίας, ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων ἄγουσσε τὸν ἀνθρώπων οὔχεται, πᾶσαν τὴν κατ' αὐτὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσασα, καὶ ή δόξα εἰνη̄ ὥσπερ ἐνύπνιον ἀπηλέγχθη. “Οτε ἐπιτέυχταις τῷ προφήτῃ ή πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἀνθρό-

καὶ ἀνθρωπίνης δόξης διοικεῖσθαις.

6. Ἀλλὰ τίνα ἡμῖν εὐπρόσωπον αἰτίαν τῆς φειδωτοῦ περὶ τὴν ζωὴν ταύτην ἐπτοημένοι προβάλλονται; Οὐ πωλῶ τὰ ὑπάρχοντα, οὐδὲ δίδωμι τοῖς ιωχοῖς, διὰ τὰς ἀναγκαῖας χρείας τοῦ βίου· ἀλλ' ἀλαύσσας αὐτῶν παρὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν, μετὰ την τελευτὴν τοῦ βίου, διαδόχους ποιήσομαι τῶν ἐμοὶ κοσόντων τοὺς πένητας. “Οτε οὐκέτι ἔστι ἐν ἀνώποις, τότε γενήση φιλανθρωπος· ὅταν νεκρόν σε αὐτόν, τότε εἴπω φιλάδελφον. Πολλὴ σοι χάρις τῆς λοτιμίας, ὅτι ἐν τῷ μνήματι κείμενος, καὶ εἰς τὴν οὐλήν, ἀδρός γίνη ταῖς δαπάναις καὶ μεγαλόφυτος. Ποίων, εἰπέ μοι, καιρῶν τοὺς μισθοὺς ἀπαιτήσεις, τῶν ἐν τῇ ζωῇ, ή τῶν μετὰ τὴν ἀποθίασιν; Ήδη δὲ μὲν ἐξης χρόνον, καθηδυπαθῶν, καὶ τῇ τρυπῇ διαρρέων, οὐδὲ προσθλέπειν τὴνείχου τοὺς πένητος· ἀποθανόντος δὲ (1) πολὰ μὲν πρᾶξις; πολος δὲ ισθίς ἐργασίας ὁφελεῖται; Δεῖξον τὰ ἔργα, καὶ πάιτε τὰς ἀντιδόσεις. Οὐδεὶς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν οὐρανούριαν πράγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοὺς ἀγῶνας πανελθῶν στεφανοῦται, οὐδὲ μετὰ τοὺς πολέμους ἴσχαγαθίζεται. Οὐ τοινυν οὐδὲ μετὰ τὴν ζωὴν εὐεῖ δηλοντί. Ἐάν γάρ μέλαινι καὶ γράμμασι καταπαγγέλῃ τὰς εὐποιίας, τίς ἀναγγελεῖ σοι τὸν καινὸν τῆς ἐξόδου; τίς ἐγγυητής ἔσται τοῦ τρόπου τῆς εἰλευτῆς; Πλέον ὑπὸ βιαλῶν ἀνηρπάσθησαν συμπτωμάτων, οὐδὲ φωνὴν ῥήξαι συγχωρηθέντες ὑπὸ τοῦ πάθους! Τί ἀναμένεις καιρὸν, ἐνῷ ποδλακίς οὐδὲ τῶν λογισμῶν τῶν σεαυτοῦ ἔστι κύριος; νῦν οὐδεῖσα, καὶ ή νόσος βαρεῖα, καὶ δὲ βοηθῶν οὐδαμοῦ. Τίτα πειριδεψάμενος ὧδε κάκεισε, καὶ ίδων τὴν πριεστῶσάν σε ἐρημίαν, τότε αἰσθήσῃ τῆς ἀδουλίας· οὐδὲ στενάξεις τὴν ἀνοικαν, εἰς οἷον καιρὸν ἐταμιεύου ἢν ἐντολὴν, ἐν τῇ ζωῇ μὲν ἀπολαύσων τῶν ἡδονῶν, ποθανῶν δὲ διαπρατάσσοντος τὰ διατεταγμένα. “Οτε δέησις, σεαυτὸν τῆς ἐντολῆς προετίθησι· μετὰ δὲ τὸν θάνατον, τότε τὴν ἐντολὴν τῶν ἔχθρῶν προτιμᾷς. Ινα γάρ μὴ λάθῃ ὁ δεῖνα, λαβέτω, φησίν, οἱ Χριστοί. Καὶ τί τοῦτο; ἔχθρῶν ἄμυνα, ή τοῦ πλησίον γάπη;

7. Μή τοινυν ὀδυρόμεθα τὰς ἐντεῦθεν ἐξόδους, καὶ οὐλιστα τῶν δύσιν ἀνάρρων, ἀλλὰ τὰς γενέσεις μᾶλλον καὶ τὰς εἰς τὴν ζωὴν ταύτην παρόδους. Η μὲν ἡρά εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἰσόδος δι’ ἀτιμίας ἐστὶ οὐποῦ καὶ δυσωδίας, καὶ ὃν οὐδὲ ἀν τὴν θέαν εὐκάλως ἀνάσχοιτο τις τῆς ζωῆς ήμῶν καθηγουμένων (2). Ινα γάρ τῶν τοιούτων ή πάροδος τῆς σαρκείνης γε-

A exilia, vincula, e quibus intolerabilis ille subiectorum metus concrescit. Quid vero post hoc? una nox, aut una febris, aut pleuritis, aut pulmonis inflammatio, hunc hominem ex hominibus abreptum abducit, illico omnem illius scenam nudat, atque gloria illa ceu somnium esse convincitur. Quare apte propbeta humanam gloriam cum debiliissimo flore comparavit.

6. (3) Sed quānam speciosam parcimonię causam nobis afferunt ii qui attoniti hujus vitæ rebus adeo inhiant? Non vendo quæ habeo, neque do pauperibus, ob necessarios vitæ usus. Sed postequam divitiis fruitus fuero per omnem vitam meam, post finem vitæ meæ pauperes constituam hæredes facultatum mearum. Cum jam non versabere inter B homines, tum humanus fies et liberalis; cum mortuum te videro, tunc dicam te fratris amantem. Multa tibi debetur gratia ob munificentiam, quod in sepulcro jacens et in terram resolutus, jam in sumptibus faciendis largus extiteris atque magnanimus. Dic mihi, quæso, quorumnam temporum mercedem exposces, eorumne quibus vixisti, an eorum, quæ post mortem secula sunt? Sed quo tempore vivebas, voluptatibus deditus et deliciis disfluens, ne aspicere quidem egenos sustinuisti. Jam autem quænam actio est mortui? quæ quoque operis merces debetur? Ostende opera, et reposce remunerationem. Nemo solitus nundinis negotiatur: nec post certamen superveniens coronatur, nec post bellum egregia edit facinora. Neque igitur post vitam locus ullus est pietatis excolendæ. Nam si atramento ac tabulis fore te beneficium polliceris, quis annuntiabit tibi exitus tempus? quis generis mortis sponsor erit? Quot violentis casibus abrepti sunt, quibus ne vocem quidem edere per morbum licuit? Quid igitur exspectas tempus, in quo plerumque rationis non eris compos? cum videlicet erit 536 profunda nox, morbus gravis, nemo usquam qui adjuvet. Deinde conjectis hoc et illuc oculis, circumstantem te solitudinem conspiciens, tunc de mentiam tuam intelliges; tunc lugebis stultitiam, quod præceptum distuleris in hoc tempus, interiori dūm vivebas voluptatibus indulgens: (4) mortuus vero, mandata persiciens. Quoad vixisti, te ipse præstulisti mandato; mortuus vero, tunc inimicis præceptum anteponis. Etenim ne accipiat homo ille, accipiat, inquit, Christus. At quid illud? hostiumne ultio, an proximi charitas?

7. (5) Ne igitur eorum qui hinc excedunt, maximeque piorum sortem lugeamus, sed potius ortum, et corum in hanc vitam ingressum. Nam introitus in hunc mundum adjunctam habet ignominiam sordidum seforisque et carara rerum, quarum ne aspectum quidem facile ferre posset nostrum aliquis, qui in vita prævimus. Per talia enim necessitate

(1) Ἀποθανοτος δέ. Hac etiam, quæ deerant in multis, ex eodem codice et contextu supplevimus.

(2) Τις... καθηγουμένων. Legendum videtur τις εών... καθηγουμένων. EDIT.

(3) Ex hom. in Dirites, 60.

(4) Ibid., 61.

(5) Ex hom. in psal. cxv, 374.

naturæ constitutus est carneæ nativitatis ingressus: contra, exitus, et is qui hinc sit abscessus, pretiosus est et illustris, non omnium hominum, sed eorum, qui sancte et juste hanc vitam transegerunt. Pretiosa igitur est mors, non pretiosus hominum ortus. Seminatur enim, inquit, in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in corruptione, surgit in incorruptione¹¹. Cum etiam Judaice interirent homines, abominanda erant cadavera: ubi vero contigit mors pro Christo, reliquiæ sanctorum ejus sunt pretiosæ. Antea dicebatur sacerdotibus et Nazareis: Non contaminabitur super ulla mortuo: et, Si quis tetigerit cadaver, immundus erit¹²; item, Lavabis tua ipsius vestimenta¹³. Nunc autem qui martyris ossa tetigerit, ex insidente in corpore gratia quamdam sanctitatis participationem accipit. Pretiosa enim est in conspectu Domini mors sanctorum ejus¹⁴. Compare itaque mortem nativitatis; ac eum qui liberatus est ignominia, lugere desinas. (1) Cum justis enim exultare, simulque letari, præcipit nobis sermo divinus: lugeamus vero et lamentemur cum iis qui ex paenitentia effundunt lacrymas: aut etiam eos qui nullo doloris sensu tanguntur, deploremus, quod perire se ne intelligent quidem. Cæterum implevisse mandatum haudquaquam putandus est, qui hominum mortem deplorat et cum lugentibus edit clamorem. Neque enim laudaverim medicum, qui cum opem segrotantibus ferre deberet, morbis ipse repleretur. (2) Sic etiam David cum amicissimum sibi Jonatham lugeret, hostem quoque suum una luxit, Doleo super te, inquiens, frater mi Jonathan; et, Filiæ Israel, super Saul flete¹⁵. Hunc quidem luget, ut peccato immortuum; Jonathan vero ut hominem sibi per totam vitam conjunctissimum.

8. (3) Homines enim mors invadit, expletis vita terminis, quos unicuique ab initio constituit iudicium justum Dei, quid cuique nostrum conduceat, longe prospicientis. At illi charissimi mors animum tuum dolore opprimit. (4) Quis enim adeo corde lapideo, aut onnino humanæ naturæ expertus, ut in 537 ejusmodi eventu nibil patiatur, aut modicum dolorem animo accipiat? Domus splendidæ successio, fulcimentum generis, patriæ spes, parentum piorum germen cum innumeris votis oculatum, in ipso ætatis flore, ex mediis patris manibus erectum abiit. Hæc quam adamantis naturam non valeant dissolvere, et ad commiserationem adducere? (5) Igitur si ob ea quæ acciderunt lugere, et lacrymas effundere volumus, tempus vita nobis non sufficiet; nec si homines

A νέσεως τῷ τῆς φύσεως αναγκαῖῳ νενομοθέτη: δὲ ἔξοδος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπελλαγή, τιμὰ καὶ τριψανής, οὐ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν δοὺς καὶ δικαίως τὸν ἐνταῦθα βίον διενεγόντων. Τίμος γὰρ δὲ θάνατος, οὐχὶ τιμὰ τῶν ἀνθρώπων ἡ γένες; Σπείρεται γάρ, φησιν, ἐν ἀτιμίᾳ, ἐτείρεται ἐν δέξῃ σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐτείρεται ἐν ἀφθαρτικῷ. Καὶ ὅτε μὲν Ιουδαῖῶν ἀπέθνησκον οἱ ἀνθρώποι, ξελυκτὰ δὴ τὰ θυησιμαῖα· δέ τε δὲ ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατος, τίμια τὰ λείψαντα τῶν δούλων αὐτοῦ. Πηδοῦτο ἐλέγετο τοῖς λεπεῦσι καὶ τοῖς Ναζαραῖοις: τὸ διατίθεσται εἰπεῖν οὐδενὶ τεθνήσκει· καὶ τοῦ Ἐάρας τοῦ δύηται ρεκροῦ, ἀκάθαρτος ἐσται· καὶ τὸ Πλινεῖς σεαντοῦ (6) τὰ Ιμάτια. Νῦν δὲ διάχρημος ὁ τίμος μάρτυρος, λαμβάνει τινὰ μετουσίαν ἀγιασμοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος παρεδρευόσης χάριτος. Τίμος γὰρ ἐταρτλού Κυριού δὲ θάρατος τῶν δούλων αὐτοῦ. Σύγχρινον τοίνυν τῇ γενέσει τὸν θάνατον, καὶ τίμαις διδυρόμενος τὸν τῆς ἀτιμίας ἀπολλασσόμενον. Δικαίως μὲν γάρ συσκιρτᾶν καὶ συναγέλλεσθαι δὲ οὗτος λόγος, δικαίων ἐπιτρέπει· τοῖς δὲ ἐκ μετανίας ἀφίεσθαι δάκρυον, συμπενθεῖν καὶ συνοδύρεσθαι· τοὺς δὲ ἀναλγήτως διακειμένους ἀποκλαίεσθαι, εἰπεῖν οὐδὲ λασι τῶν διπόλλωνται. Οὐχὶ δὲ ἐπὶ θυησιὸν ἀνθρώπων κατακλαύσαντα, καὶ συνεκβοήσαντα (7) τοῖς πενθοῦσι, πληρωτὴν προστήκει νομίζειν εἶναι τὸ θητολῆγς. Οὐδὲ γάρ λατρὸν ἐπανιώ, τὸν ἀντὶ τοῦ θητεῖν τοῖς κάμνουσιν, ἔσυτὸν τῶν νοσημάτων ἐπιμπλάμενον. Οὐτων καὶ δὲ Δαδίδ τὸν φίλον διορθωμένος Ἰωνάθαν, συναπεθρήνησε καὶ τὸν ἔχθρον τοῦτον, Ἀλγῶν ἐπὶ σὸν, λέγων, διδελχεῖτο Ιωνάδαν· ταῦτα Θυητάρες Ιερουσαλήμ, θρηνήσαστε ἐπὶ Σαοῖς. Τὸν μὲν γάρ θρηνεῖ, ὡς ἐναποθανόντι τῇ ἀμαρτίᾳ τὸν δὲ Ἰωνάθαν, ὡς μέχρι παντὸς αὐτῷ κακωμασαντα τοῦ βίου.

8. Θάνατοι γάρ τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγονται, ἀνδρῶν τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὓς ἐξ ἀρχῆς πεπάσαστον ἐπιζεν τὴν δικαία τοῦ Θεοῦ χριστού, πέμψθεν τὸ περὶ ἐκαστον ἥμην συμφέρον προβλεπόμενον. Ἀλλὰ παιδὸς ἀγαπητοῦ θάνατος ἐκπιέζει σὺν τῷ φυχῇ. Καὶ τίς οὖτα λιθινὸς τὴν καρδιὰν, τὸν παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὡς τὸ ἀποθένετον τὸ συμδάνον, τὴν μετρικὴν πάθει τὴν φύχην καταληφθῆναι; (8) Οὐχού λαμπροῦ διαδοχῆς, ἐρείπου γένους, πατρόδος ἐλπίς, γονέων ενεσεῶν βλάστηση ὑπὸ μυρίας εὐχαῖς ἐντραφέν, ἐν αὐτῷ τῷ δικεῖ τὴν ήλικίας δν, ἐκ μέσου τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀνεργοῦσις εἰχεται. Ταῦτα πολὺν ἀδάμαντος φύσιν εἰχανά ἔκλυσαι, καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαπεῖν; Ήτούτον μὲν πονιδόσθαι ἐπὶ τοῖς συμβόλοις καὶ διεργατούσθαι, οὐκ ἔξαρκέσσει μὲν δὲ χρόνος τοῦ βίου.

¹¹ Cor. xv, 42, 43. ¹² Levit. xi, 39. ¹³ ibid. 25. ¹⁴ Psal. cxv, 14. ¹⁵ II Reg. 1, 26.

(1) Ex hom. in mart. Julitam, 41.
(2) Ex hom. De gratiarum actione, 28.

(3) Ex hom. Quod Deus non est auctor malorum, 74.

(4) Ex epist. v, 77.

(5) Ibid.

(6) Πλινεῖς σεαντοῦ. Sic Regius codex. Editio

πλυνεῖς αὐτοῦ. Legitur in ipso contextu πλυνεῖ ταῦτο.

(7) Καὶ συνεκβοήσαντα. Haec addita ex Regio codice et contextu.

(8) Καὶ γαληθῆται. Regius codex 1992, κτενὴ θήνατα.

αξέντες δὲ μνθρωποι μεθ' ἡμῶν στένοντες, παριστά-
νται ἀπαθῆ τὸν δύναμόν οὐδὲ δυνήσονται· ἀλλὰ καὶ τὰ
τῶν ποταμῶν φεύματα δάκρυον γένηται, ἐκπληρώ-
σαι τῶν συμβάντων τὸν θρῆνον οὐκέτι εἶναι μεγάλοις.
Διὸ περακαλῶ, ὡς γενναῖον ἀγανιστὴν, στῆναι πρὸς τὸ
μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποτεσεῖν τῷ βάρει τῆς
λύπης, μηδὲ καταπυθῆναι τὴν ψυχὴν· ἐκεῖνο πε-
πεισμένον, διτεῖ καὶ οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονο-
μουμένων διεφεύγωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ
παρὰ τοῦ συφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν
ἀπόδεκτον ἔστι, καὶ ἐπίπονον ἥν. Αὐτὸς γάρ οἶδε,
πῶς ἐκάστῳ διατίθεσι τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τὶ δινεῖ
τιθησιν ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. ‘Εστι γάρ τις ἀν-
θρώποις αἰτία ἀκατάληπτος, δι’ ἣν οἱ μὲν θάττον
ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλειόν προσταλαιπω-
ρεῖν τῷ δύνηρῷ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. ‘Οστε
ἐπὶ πᾶσι προσκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὁφε-
λούμεν, καὶ μὴ δυσχεραίνειν· μεμνημένοις τῆς μεγά-
λης ἐκείνης καὶ διοδίμου φωνῆς, ἥν δέ μέγας ἀθλητῆς
Τῶν ἐργάζεται, ἐπὶ μιᾶς τραπέζης ίδων δέκα παῖ-
δας ἐν βραχείᾳ καὶ ρούφῳ ποτῇ συντριβέντας· ‘Ο Κύριος
ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀγέλλετο (1)· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδω-
ξεν, οὐτως καὶ ἐγένετο. ‘Ημέτερον τοῦτο τὸ θαύμα
ποιησόμεθα· ίσος δέ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου χριτοῦ
τοῖς τὰ ίσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ
ἀπεστερήθημεν τοῦ παιδὸς, ἀλλ’ ἀπεδώκαμεν τῷ
χρήσαντι (2)· οὐκέτι ἡγανίσθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ’ ἐπὶ
τὸ βέλτιον διημείψθη· οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπη-
τὸν, ἀλλ’ οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν,
καὶ συνεσθέθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδὲ πολὺς ὁ χρόνος
τῆς διαστάσεως, πάντων ὕσπερ ἐν δόρῳ τῷ βίῳ τούτῳ
πέρδε τὸ αὐτὸν καταγάγων ἐπειγομένων· ἐν δὲ μὲν
προκατέλαβεν (3), δὲ δὲ ἐπῆλθεν, δὲ δὲ ἐπείγεται,
πάντας δὲ ἐν ὑποδέχεται τέλος. Εἰ γάρ καὶ θάττον
τὴν δόδον κατέλυσν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν πορευό-
μεθα, καὶ πάντας τὸ αὐτὸν ἀναμένετ κατέλυμα.
‘Αναμνήσθητι τοῦ σοῦ πατρὸς, διτεῖθη. Τί οὖν
θαυμαστὸν, ἐκ θνητοῦ γεννηθέντα, θνητοῦ γενέσθαι
πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας, καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ
βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθεῖν, καὶ φα-
νῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους κατα-
λιπεῖν· ταῦτα οὐκέτι ἀνήστις τοῦ πάθους, ἀλλὰ παρα-
μυθία τοῦ γεγονότος ἐστιν, διτεῖ μὴ κατέλιπεν ὑπὲρ
γῆς ὅρφανά τέκνα· διτεῖ μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει
μακρῷ ἔδοτον ἀφῆκεν, ἥ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικοῦσαν,
καὶ τῶν προτέρων τέκνων καταμελοῦσαν. Τὸ δὲ, διτεῖ
οὐ παρετάθη τῷ βίῳ τούτῳ ἡ ζωὴ τοῦ παιδὸς, εἰς
οὐτως ἀγνώμων, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν
τοῦτο νομίζειν εἴναι; ‘Η γάρ ἐπὶ πλειόν ἐνταῦθα δια-
τριθῇ, πλειόνων κακῶν ἐστιν ἀφορμή.

9. Τίνος ἔνεκεν οὐχὶ θνητὸν φρονεῖν περὶ τοῦ θνητοῦ προσθίσθη, ἀλλ’ ἀπροσδόκητον τοῦ παιδὸς τὸν
θάνατον προσεδέξω; ‘Οτε τοι πρῶτον ἡγελθή τοῦ

A omnes nobiscum gemant, infortunio planctum
adæquare poterunt: imo etiamsi fluviorum aquæ
lacrymæ flant, nequibunt casus illius lamenta ex-
plere. (4) Quare adhortor te, ut strenuum athletam,
ut contra plagæ magnitudinem obnitaris, nec suc-
cumbas ponderi doloris, neque absorbareis ani-
mo; persuasum habens, etsi rationes eorum quæ
a Deo dispensantur, nos latent, at prolecto quod a
sapiente nosque amante dispensatur, accipieundum,
etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo
unicuique dividat quod utile est, et quam ob cau-
sam inæquales vitæ terminos nobis præstiluat.
Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa,
ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii
vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas
perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus ad-
orare illius in nos amorem debemus, nec ægre
ferre; memores magnæ illius et celeberrimæ vocis,
quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno
convivio liberos decem exiguo temporis momento
oppressos vidit: Dominus dedit, Dominus abstulit:
sicut Domino visum, ita et factum est (5). Admirabi-
lem illam vocem nostram faciamus: par merces a
justo judice paria præclare facta designantibus.
Non sumus filio orbati: sed restituimus ei qui my-
tuo dederat. Neque extincta est illius vita, sed in
melius transmutata: neque humus dilectum no-
strum obtexit, sed cœlum suscepit. Paulisper ex-
spectemus; et una cum eo quem desideramus,
erimus. Neque longum est tempus sejunctionis,
cum omnes in hac vita tanquam in via ad idem
diversiorum contendant: in quod hic jam advenit,
ille supervenit, alter festinat: finis autem unus
omnes excipiet. Etsi enim citius viam consecit,
eamdem omnes ingredimur, omnesque idem ma-
net diversorum. (5) Fac recorderis patris tui,
qui mortuus est. Quid igitur mirum, ex mortali ge-
nitum, mortalisi patrem factum esse? Quod autem
immature, et priusquam vita satiaretur, priusquam
ad ætatis mensuram perveniret, et innotesceret
hominibus, ac generis relinquaret successionem:
nequaquam hæc doloris accessio, sed eventus sunt
solatum, quod non reliquerit in terra liberos or-
bos, nec viduam aut ærumnis diuturnis obnoxiam,
aut cum altero viro habiturat et liberos priores
neglecturam. Quod autem vita pueri longius in
hoc sæculo producta non fuit; quis adeo inconsi-
deratus, ut id maximum bonorum esse non judicet?
Longior enim hic commoratio, malorum plurium
occasio est.

538 9. (6) Quorsum non prius assuevisti de mor-
tali mortale quiddam sentire, sed mortem filii susce-
pisti præter expectationem? Ortus filii cum τέλος

¹¹ Job 1, 21.

(1) ἀγέλλετο. Uterque codex et editio prima Pa-
ris. ἀγέλλετο.

(2) Χρήσαντι. Codex Regius 1992, χαρίσαντι.

(3) Προκατέλαβεν. Contextus προκατέλαβεν, et

infra, συνοικήσουσαν, εἰ καταμελήσουσαν.

(4) Ex epist. v, 78.

(5) Ex epist. ccc, 436.

(6) Ex hom. in mart. Iuliliam, 78.

mem natiatus est, si quis te interrogasset quale A οὐέως δ τοκετδς, ει τις σε ερέτο, Ποταμόν έστι τὸ τεχθέν, τί ποτε ἀντεκρύνω; ἀρά δλλο τι ἀντίποδα; ή οτι ἀνθρωπός έστι τὸ γεννηθέν; Εἰ δὲ ἀνθρώπος, καὶ θυτής δηλούνται. Τί οὖν παράδοξον, ει ἀπέσθαντι δ θυητός; Ούχ δράς ηλιον ἀνατέλλοντα καὶ δέμενον; οὐχ δράς τὴν σελήνην αβέουσαν, είτα φενεούσαν; οὐ τὴν γῆν θάλλουσαν, είτα ἡρακινομένην; Τί οὖν θαυμαστόν, ει καὶ ήμετες, μέρος θντες τῶν κόσμου, ἀπολαύομεν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου; Πλατᾶς ἀγαπητοῦ, ή γυναικός καταθυμίτες, ή δλλοι τινὲς τῶν φιλτάτων καὶ κατὰ πάσαν εύνοιαν συνηγμένων στέρησις, οὐδὲν δειγνὺν τῷ προεστεμμένῳ, καὶ τὸν δρθὸν λόγον ἡγεμόνα τῆς ζωῆς ἔχοντι, ἀλλὰ μὴ κατὰ συνήθειάν τινα πορευομένῳ. Ήθεος γάρ χωρισμός καὶ τοῖς ἀλόγοις έστι δυσφορώτατος. Καὶ ποτε εἰδόν ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνης δακρύουσα, τοῦ συνόμου αὐτῷ καὶ δμεζύγου τελευτήσαντος. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνηθείας έστιν ιδεῖν ἀντεγόμενα.

10. (1) Non existimavi argutum esse ut officio meo decessem, nec ad te, quæ illius mater es, sermonem converterem. Novi qualia sint matrum viscera; atque conjicio quantum probabile sit in præsentibus malis dolorem esse. Filium amisisti, quem viventem matres omnes prædicabant beatum, tales que suos esse optabant; mortuum vero perinde luxerunt, ac si sumin quæque humo contexisset. Illius mors plaga exstisit patriæ; cum illo magnum C et illustrè genas concidit, veluti fulcro sublato concassum O incursum mali dæmonis, quantum potuit mali patrare! O terra talem coacta suscipere castum! Horruit forte ipse sol, si quis in eo sensus, triste illud spectaculum. Et quis tantum dicere pôterit; quantum inops consilii animus suggerit? Verum nostra non sunt eitra providentiam, quemadmodum in Evangelio didicimus, ne passem quidem cadere sine voluntate Patris nostri¹¹. Quare si quid contigit, voluntate contigit Conditoris nostri. Quis autem Dei voluntati resistit¹²? Suscipiamus quod accidit; moleste enim ferentes, neque id quod factum est reparamus, ac præterea nosmet ipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei judicium. Nimium imperiti sunius, quam ut arcana illius D judicia exploremus. Nunc Dominus amoris in se unī periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabœorum mater¹³ septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit: sed gratias agens Deo, quod videret eos igne et ferro et acerbissimis verberibus e vinculis carnis exsolvi, Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines. Afflictio magna, fateor ei ego: sed et magna a Domino præmia patientibus

10. Αλλὰ γάρ οὐκ ἐνδιμισα δίκαιον εἶναι παραπτέν τὸ ἐπιτάλλον ἐμοὶ, καὶ μὴ καὶ πρὸς σὲ, τὴν ἐκείνου μητέρα, τὸν λόγον τρέψαι. Οΐδα γάρ ποταπά τῶν μητέρων τὰ σπλάγχνα· καὶ λογίζομαι, πόστην εἰκὸν τοῖς παροῦσιν εἶναι τὴν ἀλγηδόνα. Πατέρα ἄγριανθης, δὲ περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πάσαι μητέρες, καὶ ηὗκαντο τοὺς ἔαυτῶν τοιούτους εἶναι· ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἔαυτῆς τῇ γῇ κατακρύψασα. Ἐκείνου δὲ θάνατος πληγὴ τῆς πατρίδος ἐγένετο· ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περιφανὲς γένος συγχατέπεσεν, ὥστερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατατεισθέν. Ω συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, τόσον σχυτικόν κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ω γῆ τοιούτον ἀναγκασθείσα ποδέξασθαι πάθος! Εφριξε τάχα καὶ ἐκλιος, ει τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκείνο θέαμα. Καὶ τὶ δὲ τις τοσοῦτον εἴποι, δισσὸν ἡ ἀμηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει; 'Αλλ' οὐ γάρ ἀπρόνοτα τὰ ημέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διτε οὐδὲ στρουθίον πίπτει δινεο θελήματος τοῦ Πατρὸς τὸ μῶν. Μόστε εἰ τι γέγονε, θελήματι γέγονε τοῦ κτίσαντος τὸ μῶν. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τις ἀνέστηκε; Καταδεξάμεθα τὸ συμβάν· δισκανεγκούντες γάρ οὐτε τὸ γενόμενον διορθούμεθα, καὶ ἔαυτοὺς προσαπόλλυμεν. Μή κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἔσμεν, ὥστε τὰ δόξητα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν δ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης· νῦν σοι πάρεστι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Η τῶν Μαχαβαίων μήτηρ έπειδη παῖδων εἶδε θάνατον, καὶ οὐκ ἀνεστέναξεν, οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγεννὲς δάκρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, διτε ἔβλεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰχλαῖς τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυσμένους, εὐδόκιμως μὲν παρὰ Θεῷ, αἰσθημός δὲ παρὰ ἀνθρώ-

¹¹ Matth. x, 29. ¹² Rom. ix, 19. ¹³ II Machab. vii, 20.

(4) Ex epist. vi, 78.

ποιεῖ ἐκριθό. Μέγα τὸ πάθος, φημὶ καγώ· ἀλλὰ μεγάλοις καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκειμένοι. "Οτε ἐγένου μήτηρ, καὶ εἰδές τὸν παῖδα, καὶ τῷχαριστησας τῷ Θεῷ, ἥδεις πάντως, σὺ εἶ θυντὴ οὐστα θυντὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν διθυντός; Ἀλλὰ λυπεῖ τὸ παρὰ καὶ ρόν. Ἀδηλον, εἰ μὴ εὐκαιρούν τοῦτο· ἐπειδὴ τῇμεῖς, καὶ ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς, καὶ ὀρίζειν προθεσμίαν ἀνθρωπίνης ζωῆς, οὐκέπιστάμεθα. Περίβλεψαι τὸν κόσμον ἀπαντα, ἐν τῷ κατοικεῖς· καὶ ἐννόησον, διτι πάντα θυντὰ τὰ δρώμενα· καὶ πάντα φθορᾶς ὑποκείμενα. Ἀνάβλεψον πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ οὗτός ποτε λυθήσεται· πρὸς τὸν ἥλιον, οὐδὲ οὗτος διαμενεῖ· οἱ ἀστέρες σύμπαντες, ζῶα χερσαῖα καὶ ἐνυδρα, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθαρτὰ, καὶ πάντα μικρὸν ὕστερον οὐκέσσομενα. Η τούτων ἔννοια, παραμυθία ἔστω τοῦ συμβεβηκότος. Μή καθ' ἑαυτὸν μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γάρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις πᾶσι συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν Ισχυρὸν ἔχω· Φείσαι τοῦ δικαιούγου· ἀλλήλοις γένεσθε παραμυθία· μὴ ποιήσῃς αὐτῷ χαλεπάτεραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει ἑαυτὴν καταναλίσκουσα.

44. Ὅποιτον γάρ ήμεν ἔστι τὸ ἄγαν σου φιλότεκνον, μήποτε ἔκδοτον δῆψες σαυτὴν τῷ πάθει, δι' ἀπαλότητα ἡθῶν βαθείαν τὴν πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Οὐδὲν γάρ τῶν συμβαίνωνταν ἡμεῖν ὡς λυπηρὸν ὑποδέχεσθαι χρῆ, κανὸν πρὸς τὸ παρὸν ἀπητεῖται τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γάρ καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' οὓς ἔκαστον τῶν γινομένων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἐπάγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεῖσθαι δρεπλούμεν, διτι πάντως συμφέρει τὸ γινόμενον, ἡ ἡμεῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθὸν, ἡ τῇ παραληφθείσῃ ψυχῇ, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιερχόντασσα, τῆς ἐμπολιτευομένης τῷ βίῳ κακίας ἀναπλησθῇ. Εἰ μὲν γάρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίς περιώριστο, εἰκότως χαλεπὸν ἀν ἐνομοσθή τὸ θάντον διακευθῆναι τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀλτηθίουν βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἔστι τὸ τῶν δειτεμῶν τούτων τῶν σωματικῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τοῖς λυπούμεθα, ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Ἀλλ' ἀνδρὸς φιλάτου στέρησις ἀνυπομόνητόν σοι τὴν συμφορὰν ἐμποιεῖ. Κάγω συντίθημι. "Οτι μὲν γάρ λυπηρὰ συμφορὰ τοῦ πάθους τοῦ κατὰ τὸν ἀριστον τῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνον, διπάντες, ζιμεῖν. Πάντως γάρ οὐδεὶς οὐτῶς ἔστι λιθίνην ἔχων τὴν καρδίαν, δεις εἰς πεῖραν ἀφικόμενος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, εἰτ' ἀκούσας αὐτὸν ἀθρόον ἐξ ἀνθρώπων ἀναρπασθέντα, οὐχ ὡς κοινὴν ζημίαν τοῦ βίου τὴν τούτου στέρησην ἐλογίσατο. Εἰ δὲ τοῖς πόρῳ τῆς οἰκειότητος οὕτω βαρὺ καὶ δυσφορὸν τὸ συμδάν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν σῆν διατεθῆναι ψυχὴν, οὐτῶς ὑποκειμένην τῷ πάθει, ὡστε οἰστε διχοτομίας τινὸς αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ τοῦ φιλτάτου χωρισμῷ τελευτήσαντος; Καὶ γάρ οὐχ ἡττόν ἔστιν ἀλγεινὴ ἡ τοιαύτη διάζευξις, ή εἰ τὸ ήμισυ

A reposita. Mater cum effecta es 539, puerumque vidisti, ac gratias egisti Deo, plane sciebas mortalem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid igitur mirum, si mortuus est mortalis? Sed dolet nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere quæ animabus utilia sunt, et præsinire terminos humanæ vitæ non novimus. Circumspice totum terrarum orbem, in quo habitas, et cogita omnia mortalia esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia. Respice ad cœlum, et illud ipsum aliquando dissolvetur: ad solem, ne ille quidem permanebit; stellæ omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ ornatius, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, omnia paulo post non amplius futura. Horum cogitatio sit casus solatium. Cave calamitatem seipsa metiari: ita enim tibi videbitur intolerabilis: sed eam cum omnibus rebus humanis comparans, inde repries illius solatium. His autem omnibus illud validdissimum addendum habeo: Parce marito: alter alteri solamen estote: ne facias ei graviorem calamitatem, dolore te ipsa consciens.

C 11. (1) Sed tamen suspectus mihi est ingens tuus filii amor, ne forte moror te dedas, ob simplicitatem morum profundam plagam recipiens doloris. (2) Nihil eorum quæ nobis accidunt, ut molestum accipere oportet, etiam si in præsentia infirmitatem nostram tangat. Etsi enim rationes ignoramus, ob quas unumquodque eorum quæ contingunt, veluti bonum a Domino nobis exhibetur: tamen hoc nobis persuasum esse debet, omnino utile esse quod evenit: sive nobis, ob patientiae mercedem: sive animæ assumpta, ne diutius in hac vita immorans, vigente in hoc mundo malitia repleretur. Si enim hac vita circumscriberetur Christianorum spes, non immerito sane molestum videretur citius a corpore disjungi: sin autem verae vitæ initium est, iis qui secundum Deum vivunt, animæ e corporis vinculis solutio, quid tristitia afflicimur, sicut et ii qui spem non habent? (3) At viri charissimi privatio intolerabilem tibi calamitatem facit. Et ego assentior. Tristem enim esse calamitatem, optimi illius viri casum, omnes scimus. Nam profectio nemo ita corde lapideo, ut virum illum expertus ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum esse, nou commune humanæ vitæ dannum illius jacturam existimaverit. Quod si his qui non sunt affinitate conjuncti, id quod accedit adeo grave et ad perferendum difficile: quomodo verisimile sit animam tuam in hoc casu affici, quæ ipsi ita est subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectionem in conjugis separatione senserit? (4) Ejusmodi enim separatio non minus habet doloris, quam si media nostri corporis pars discinderetur. Ac tri-

(1) Ex epist. ccclxxix, 415.

(2) Ex epist. ci, 107.

(5) Ex epist. cccxi, 438.

(4) Ibid., 439.

stia quidem ejusmodi, et his majora; sed quæ in his quæ evenerunt consolatio? Primum quidem vigens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stat tempore de vita exeat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostræ usque tempora constitutæ sunt, communes naturæ **540** casus animo iniquo ne feramus, sed Domini erga nos dispensationem amplectamur. (1) Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiæ, per quam quot ex terra orti sumus, in terram revertimur⁴⁰: nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius. Admirandus ille vir erat quidem eximus et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego; nemini sane in utroque secundus, sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quivis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. (2) Unum enim revera exemplar naturæ humanae virum illum Conditor noster creaverat; unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat; pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant; historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incident. Quare ne adduci quidem plerique poterant, ut famæ tristem illum nuntium circumferentes cederent, aut omnino mortuum esse talen virum faterentur. Sed tamen perpessus est, quæ et cælo et soli et terræ accident. (3) Ita igitur dolori moderare, ut neque illum animo projicias, neque a tristitia absorbearis.

12. (4) Eos autem, qui dum vivunt, mutuo conjuguntur, ac deinde morte a se invicem divelluntur, viatoribus cogita non esse absimiles, unam et eamdem euntibus viam, et propter continuam inter se confabulationem necessitudine atque consuetudine devinctis. Hi post emensem iter commune, ubi sectam viam repererint, necessitate jam cogente ut alter ab altero separetur, nequaquam consuetudine detenti negligunt quod sibi proposuerant: sed causam quæ se initio compulit, in memoriam revocantes, ad suam quisque metam contendunt. Quemadmodum igitur his alias erat vitæ scopus, intercessit autem ex consuetudine inter ipsos, cum iter facerent, necessitudo quædam ac familiaritas: sic etiam iis qui nuptiis aut alia quapiam vitæ societate conjuncti sunt, sicut procul dubio præstitutus proprius quidam vitæ terminus; sed tamen ipsos inter se conjunctos prædefinitus vitæ finis necessario separavit ac sejunit. (5) Itaque grati animi fuerit non ægre ferre

⁴⁰ Gen. iii. 19.

(1) Ex epist. ccclxix, 415.

(2) Ibid., 416.

(3) Ibid.

A ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπερθήγυντο. Ἀλλὰ τὰ μὲν λα πηρά τοιαῦτα, καὶ μεῖζω τούτων· ἡ δὲ ἐπὶ τούτων παραμυθία τίς; Ἡ οὖτος ἀρχῆς κεκρατηκεῖα τῷ θεῷ ἡμῶν νομοθεσίᾳ· τὸ χρῆναι πάντας τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα, τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπίεναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὗτος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρες ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέταχται, μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παθήμασιν, ἀλλὰ κατεῖχόμεθα τὴν ἐφ' ἡμῖν τοῦ Δεσπότου οἰκονομίαν. Πιστοτε μὲν γάρ χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διάταξις, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητο τοῖς οἷς ἐκ τῆς γῆς φύντες, πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποτρέφομεν· καὶ οὐδέποτε οὔτω μέγας, ὥστε βελτίω φανῆναι τῆς διαλύσεως. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θεοματὸς ἀκείνος, καὶ ἐφάμιλος τῇ βάθμῃ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημὶ κάγω· οὐ μενοῦν ἔγειροντο διερδολήν εἰς ἔκάτερα, ἀλλ᾽ ὅμως ἀνθρώπος, καὶ τέθνηκεν, ὡς Ἀδὰμ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραὰμ, ὡς Μωϋσῆς, ὡς ὄντινα ἄντας τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων. "Ἐν τῷ δυτὶ οὐπόδειγμα τῆς ἀνθρωπίας φύσεως τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὁφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐξίροντο· πᾶσα δὲ γλώσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεῖδει· γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπειλημένοι· Ιστορικοὶ δὲ ἀνδρες, τὰ κατ' ἀρετὴν ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκτέπτουσιν ἀποστιαν. "Οθεν οὐδὲ πιστεύειν ἡνέχοντο οἱ πολλοὶ τοῦ φήμη τὴν σκυθρωπὴν ἀγγελίαν περιαγούση, οἵτινες καταδέχονται δῶλος, διτὶ τέθνηκεν ὁ τοιούτος. Ἄλλ' ὅμως πέπονθεν δὲ καὶ οὐρανῷ καὶ τὴλῷ καὶ τῇ συμβίσται. Οὕτω τοινύν τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης.

12. Τοὺς γάρ κατὰ τὸν βίον συναρθέντας ἀλλήλους, είτα θανάτῳ διασταμένους, δούοις πόροις λογίους επαρπλησίους, μίαν πορευομένους ὅδον, καὶ δεῖ τὴν συνεχῆ μετ' ἀλλήλων διατριβὴν ἐκαθεῖστιν ὑπὸ τῆς συνηθείας. Οἱ ἐπειδὸν τὴν κοινὴν ὅδον διεξιλθόντες, καταλάβωσι λοιπὸν σχίζομένην αὐτὴν, τῆς χρείας· ήδη ἀναγκαῖος μεριζούσης ἔκάτερον, οὐ τῇ συνηθείᾳ προσκαθεζόμενοι ἀμελοῦσι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς κινησάσης αὐτοὺς αἰτίας ὑπομηνθέντες, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐκαστος ἀποτρέχουσι πέρας. Ήδη οὖν ἐκεῖνοι ἄλλος μὲν ἦν ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοῦ, συνέβη δὲ αὐτοῖς ἡ κατὰ τὴν ὁδούς πόροιν ἐξ τῆς συνηθείας οἰκείωσις· οὕτω καὶ τοῖς ἐν γάμῳ, ἢ ἀλλή τινι κοινωνίᾳ βίου συνημμένοις, ίσιον πρέπειτο θηλονότι τῆς ζωῆς τὸ πέρας· συναρθένται δὲ ἀλλήλοις, ἀναγκαῖος τὸ προδιατεταγμένον τῆς ζωῆς τέλος ἔχωρισε καὶ διέλυσε. Εὐγνάμονος δὲ διανοίας, οὐκέτι τῷ χωρισμῷ διστρέφως ἔχειν τὸ συναρθέντος, ἀλλ' ἐπὶ τῇ οὖτος ἀρχῆς συναφεῖται γένεται οὐκέτι τῷ συγχρήσωσαντι. Σὺ δέ, καὶ ὅτε περιτῆν τοῦ

(4) Ex hom. in mart. Juliliam, 38.

(5) Ibid.

δό ζώηρή ἡ τὸ παιδίον, οὐδὲιούν δῶν δόδύρη γῦν, οὐχὶ χάριν εἰχες τῶν παρόντων τῷ δεδωκότι, ἀλλ' ἐνεκάλεις ὑπὲρ τῶν ἐλλειφθέντων. Εἰ μὲν ἀνδρὶ μόνῳ συνέγκεις, δῆτα μὴ παιδίς ἡσαν οὖσις ἔδουλον· εἰ δὲ καὶ παιδίς παρῆσαν, δῆτα μὴ ὑπερεπλούτεις. "Ορα τοῖνυν, μήποτε αὐτὸι ἐαυτοῖς ἀναγκαῖς τῶν φιλάττων τὰς στέρησις κατασκευάζωμεν· παρόντων μὲν, οὐκ αἰσθανόμενοι, παρέλθόντων δὲ, περιεχόμενοι. Ἐπειδὴ γάρ παρακειμένων τῶν ἐκ Θεοῦ ἀγαθῶν οὐκ εὐχαριστοῦμεν, ἀναγκαῖς ἡμῖν ἡ ἀψαρεσίς διὰ τὴν αἰσθησιν γίνεται. Όστερ γάρ οἱ δύσθαλμοι τὸ ἄγαν προκείμενον οὐχ ὀρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως· οὗτοι καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχὴν ἐοίκασιν ἐν τῇ ἀλλοτριώτερῃ τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσι. "Οτε γάρ ἀπέλαυνον τῶν χρηστοτέρων, οὐδεμίαν χάριν τῷ δεδωκότι γινώσκοντες· μετὰ τὴν στέρησιν, τὸ παρελθόν μακαρίζουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀψέντες τὰς ἐπὶ τοῖς ἀπούσι λύπας, διδαχθῶμεν τὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εὐχαριστίαν ἀποδιδόναι. Εἴπωμεν, ἐν μὲν ταῖς σκυθρωπότεραις περιστάσεσι τῶν πραγμάτων, τῷ σοφῷ Ιησῷ· Ἐν θλίψει μικρῷ η παιδεία σου ἡμῖν. Εἴπωμεν· Ἀταθόρ μοι, δῆτι ἐπαπειρωάσας με. Εἴπωμεν, δῆτι Οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυψθῆται εἰς ἡμᾶς. Εἴπωμεν, δῆτι Ὁλίγα ὅτι ἡμάρτομεν μεματιγώμεθα. Παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον, δῆτι Παθενούσοις ἡμῖν, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ. Ἐλεγχόμενοι τῷ υπὲρ Κυρίου παιδενόμεθα, Ιτα μὴ σὺν τῷ κοσμῷ κατακριθῶμεν. Ἐν δὲ τῇ φαιδροτέρᾳ τοῦ βίου διαγωγῇ ἐκείνην λέγωμεν τοῦ Δασιδὸς τὴν φωνὴν· Τί ἀνταποδόσομεν τῷ Κυρίῳ ωρὶ πάτωτω ὥρᾳ παπέδωκεν ἡμῖν; καλῶς ἀποροῦντος τοῦ Προφήτου, καὶ περισκοποῦντος αὐτοῦ τὴν πενίαν, δῆτα οὐδὲν ἔχει πρὸς ἀντίδοσιν ἀξιῶν· δεὶς ἐφοῦτα μεγάλαις καὶ λαμπραῖς εὐεργεσίαις, οὐμεγάνη ἔχούσαις ὑπερβολήν, πολλαπλασίονα ἡμῖν τὰ εἰς ὑστερον ἐπαγγέλλεται ἀγάθα, "Αὐτὸς δύσθαλμος οὐκ εἰδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀρθρῶπον οὐκ ἀρέθη, ἀ τοιμασθεὶς ὁ Θεός τοῖς ἀχαπώσιται αὐτόν. "Ων καὶ ἡμεῖς ἐπιτύχοιμεν, ἐκ τῶν πεινῶν τῆς σαρκὸς ἐαυτοὺς ἐκκενθάραντες, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φήσης δέξα, καὶ τὸ κράτος, γῦν καὶ ἀστ., καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΔΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΘΥΜΙΑΣ.
ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

4. "Οταν ίδω καὶ τὸ κακὸν εὐδούμενον, καὶ τὴν ὄμετέραν εὐλάβειαν κεκμηκυταν καὶ ἀπαγρεύονταν πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν ἐπηρειῶν, ἀθυμίας πληροῦ-

A separationem illius qui conjunctus fuerat: sed ei qui bujusce consortii auctor ficerat, gratiam ob primam conjunctionem habere. Tu quoque cum superstes esset vir tuus, aut infantulus, aut quodlibet eorum quae nunc lamentaris, nullas grates rependebas bonorum presentium largitoris: imo de absentibus conquerebaris. Et quidem si absque prole cum viro degebas, querebare quod filii quales desiderasses, tibi non essent: sin autem habebas filios, dolebas quod non afflueres divitiis. Cave igitur, ne forte charissimorum privationem nobis ipsis reddamus necessarium, cum non afficiamur illorum presentia, sed amissos desideremus. Quoniam enim pro presentibus bonis a Deo collatis grates non persolvimus: ideo privari nos iis necesse est, ut affectus noster **541** commoveatur. Quemadmodum enim non vident oculi quod nimium prope admotum est, sed congruenti aliquo spatio indigent: ita et ingratæ animæ per bonorum abalienationem videntur de præterito beneficio affici. Nam cum fruerentur bonis, nullatum gratiam habebant largitori; sed ubi sunt iis spoliatae, id ipsum quod evanuit, laudant æstimantque. (4) Nos autem mœrem ex iis quæ desunt emergentem amandantes, discamus ob presentia gratias exsolvere. Dicamus sapienti medico in tristioribus rerum infortuniis, *In tribulatione parva, disciplina tua nobis*⁸¹. Dicamus: *Bonum mihi quia humiliasti me*⁸². Dicamus: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*⁸³. Dicamus: *Pauca præ iis quæ peccavimus accepimus verbora*⁸⁴. Obsecremus Dominum: *Castiga me, Domine, verumtamen in iudicio, et non in furore*⁸⁵. Cum enim redarguimur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur⁸⁶. At vero in latiore vita statu emitatus illam Davidis vocem: *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis*⁸⁷? recte nimirum dubitante Propheta, ac inopiam suam circumspiciente, talēm videlicet, ei ut nihil suppeditret dignum quod retribucret. Dominus enim post beneficia adeo magna splendidaque, et quibus nihil præstantius, nobis in posterum multo majora pollicetur, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascenderunt quæ præparavit*.

DE TRISTITIA ET ANIMI DEJECTIONE.

SERMO XII.

1. (2) Cum video et malum ad optatos exitus perduci, et vestram pietatem defatigari, animumque despondere ob continuas calamitates, mœstitia

⁸¹ Isa. xxvi, 16. ⁸² Psal. cxviii, 71. ⁸³ Rom. viii, 18. ⁸⁴ Job xv, 11. ⁸⁵ Jerem. x, 24. ⁸⁶ I Cor. xi, 22. ⁸⁷ Psal. cix, 12. ⁸⁸ I Cor. ii, 9.

(1) Ex hom. in mart. Julittam, 40.

(2) Ex epist. ccxlvii, 583.

repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum considero, eumque nosse et contractos erigere, et iugos diligere, superbos vero conterere, et potentes de suis sedibus dejicere: rursus immunitatus spe conceperis allevor. (1) Novi et persuasum habebo, quod et vobis notum esse volo, celerem ad futuram opem, nec perpetuam derelictionem futuram. Quod enim passi sumus, ob peccata nostra passi sumus; sed opem suam, ob suum in servos suos amorem ac misericordiam, benignus ostendet. (2) Sive enim peccatorum solvimus poenas, sufficiunt flagella ad evertendam deinceps Dei in nos iram⁽²⁾; sive ad sustinenda pro pietate certamina his temptationibus vocamur, justus est certaminum arbiter, ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possimus: sed nobis reddit pro toleratis jam laboribus, patientiae et spei in ipsum nostræ coronam. (3) Quis enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis omnis ac mansuetudinis expers, ut audiens gemitum **542** undique auras nostras ferientem, velut ex tristi quadam choro communem quamdam ac consonam lamentationem edente, non animo doleat, nou humi procumbat, et non penitus inextricabilibus his curis tabescat? Hæc autem dico, (4) non consolandi gratia: quis enim sermo inveniatur tantæ medicus calamitatis? sed cordis mei dolorem, quantum possumus, vobis hac voce significo. Суммфордс. (5) ἀλλὰ τὴν δύνην τῆς καρδίας μου, καθ' οὓς δυνατόν, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑπὸ εἰσηγμάτων.

2. (5) Perspeximus enim astutiam belli diabolici, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus multiplicari in vobis virtutem, ac magis florere, mulavit suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum gerit, sed occultas nobis insidias struit, obtegens callidam nocendi voluntatem nomine quod circumferunt hostes, ut et patiamur eadem quæ patres nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod Christianorum nomen habeant et ipsi persecutores. (6) Hæc nos perculserunt, et propemodum mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa etiam accessit: Num Dominus servos suos reliquit? num novissima hora est, et defectio per hæc ingreditur, ut revuletur tandem iniquus ille, filius perditionis, qui adversatur, et effertur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen⁽⁶⁾? Sed tamen sive temporaria est ista tentatio, ferite illam, ut boni Christi athletæ: sive etiam res summo intentui traditæ sunt, animo ne concedamus ob præsentia, sed exspectemus e coelis revelationem, et adventum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Etenim si creatura omnis dissolvetur, et transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum

⁽¹⁾ I Cor. x, 13. ⁽²⁾ II Thess. ii, 3.

(1) Ex epist. CCCVII, 5d3.

(2) Ex epist. CL, 232.

(3) Ibid.

(4) Ex epist. XXIX, 109.

(5) Ex epist. CXXXIX, 230.

(6) Ibid., 231.

(7) Ήμᾶς. Sic Regius codex cum contextu. Editi

Α μα. "Οταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τῶν Θεῶν ἔννοησα, καὶ οἵτις οἰδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατερχαγμένους καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίβειν τε ὑπερηφάνους, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυνάστας· τάινι μεταβαλὼν, κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐλπίσι. Καὶ οἴδα καὶ πέπεισμαι, δὲ καὶ ὑμᾶς γινώσκειν βούλομαι, θτὶ ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντίληψίς, καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔσται ἡ ἐγκατάλειψίς. "Α μὲν γάρ πεπόνθαμεν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν· τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν δὲ φιλάνθρωπος ἐπιδείξεται. Εἴτε γάρ ἀμαρτημάτων ἀποτίνωμεν δίκαια, ἵκανατ αἱ μάστιγες πρὸς παραίτησιν λοιπὸν τῆς ἐπί τημὲν δργῆς τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐεξείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κεκλήμενα, δίκαιοις δὲ ἀδιοθέτης μὴ ἔσται ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ δὲ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς δυομονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Τίς γάρ οὖτας ἀδαμάντειος τὴν ψυχὴν, τίς οὖτας παντελῶς ἀσυμπαθῆς καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ πανταχόθεν ἡμᾶς (7) προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἷον ἀπό τινος χοροῦ κατηφούς, κοινὸν τινα θρῆνον καὶ σύμφωνον προσηγούντος, μὴ οὐχὶ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακερύθηναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμηχάνοις ταύταις ἀνίαις παντελῶς ἔκταχηναι; Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ παραλήσεως ἐνεκεν, (τίς γάρ καὶ λόγος εὑρεθεῖται τοσαύτης

2. Ἐλογισάμην γάρ τὸ ἔντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου· δὲ ἐπειδὴ εἶδεν ἐν ταῖς παρὰ τῶν ἔχθρῶν ἐπηρεαῖς πληθυνομένην τὴν ἀφετὴν ἐν ὅμιν, καὶ μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἔαυτοῦ τὴν βουλὴν, καὶ οὐκ ἐτί ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ κεκρυμμένας (8) ἡμῖν τὰς ἐνέδρας τίθησι, καλύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμήν διὰ τοῦ δύναματος οὐ περιφέρουσιν οἱ πολέμιοι· ίνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν δνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώχοντας. Ταῦτα ἡμᾶς ἔξεπληξε, καὶ μικροῦ δεῖν (9), ἔξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισῆλθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κάκενή την ἔννοια. "Ἄρα μὴ ἐγκατέλιπεν ἔαυτοῦ τοὺς δούλους δὲ Κύριος; ἀρά μὴ ἐσχάτη ὥρα ἔστι, καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαρῶνται τὴν εἰσόδον, ίνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ δύνομας, δὲ οὐδὲ τῆς ἀπωλείας, δὲ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραρρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν τὴν σέβασμα: Πλὴν, εἴτε πρόσκαιρός ἔστιν δὲ πειρασμὸς, βαστάστας αὐτὸν ὡς καλοὶ (10) τοῦ Χριστοῦ ἄγνωσται· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορῇ τὰ πράγματα παραδόσται, μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα· ἀλλὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπι-

ἡμᾶς.

(8) Κεκρυμμένας. Sic idem codex et contextus. Editi κεκρυμμένος.

(9) Μικροῦ δεῖν. Deest postrema vox in utroque codice Regio.

(10) Οὓς καλοὶ. Contextus οἱ καλοὶ.

φάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθήσεται, καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστὸν καὶ ἡμᾶς, μέρος δντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψειν, ἃς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν ὥρισεν διάκαιος κριτής, οὐκ ἐών ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ δυνάμεως, ἀλλὰ διδόντας σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν; Μή τοίνυν ἀποκάμωμεν, ἀδελφοί· ἀναμένουσι γὰρ ἡμᾶς οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ δόμολογοτάν προτείναις ὑμῖν (1) τὰς κείρας, καὶ δέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ίδιον ἀριθμόν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἀγίων, οἵτις οὐδεὶς τρυφῶν, οὐδὲ κολακεύμενος, τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς τξιώθῃ· ἀλλὰ πάντες διὰ μεγάλου θλίψεων πυρωθέντες, τὸ δοκίμιον ἐπεδείχαντο. Μακάριος δὲ καταξιωθεὶς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Μακαρίωτερος δὲ δὲ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι· διότι οὐκ ἔξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Οὐ γὰρ μή ὑποπεσών ταῖς θλίψειν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος, τῆς λύπης τὸ βάρος ὑπενεγκάντων, μεγάλην ἔχει παρὰ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν.

3. "Ισπερ οὖν οἱ σκώληκες τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὗτοις αἱ λῦπαι τοῖς ραλακτέροις ἥθεοις τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται. Οὔτε δὲ γυναιξὶν, οὔτε ἀνδράσιν ἐπιτέτραπται τὸ πολυπενθὲς καὶ πολύδακρυ. ἀλλ' δσον ἐπιστυγάσαις τοῖς λυπηροῖς, καὶ μικρόν τι δάκρυον ἐπιστάξαι, καὶ τούτο ἥσυχῇ, μή ἀναδρυχόμενον, μηδὲ ἐλαύζοντα, μηδὲ καταρρήγνυντα χιτῶνα, ή κόνιν χεόμενον, μηδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον ἀσχημονοῦντα τῶν ἐπιτηδευομένων παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων ἔχοντων πρὸς τὰ ἀνθρώπινα (2). Ἀνάνδρου γάρ ψυχῆς, καὶ οὐδένα τόνον (3) ἐκ τῆς ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος ἔχούστης, τὸ σφράγας καταρρήγνυσθαι καὶ ὑποπίπτειν τοῖς λυπηροῖς. Τὸ μὲν γὰρ δάκρυον, ὥσπερ ἐκ πληγῆς (4) τινος, τῆς προσβολῆς τοῦ ἀδουλήτου τὴν ψυχὴν τύπτοντος καὶ συστέλλοντος, καταθλιβομένου τοῦ περικαρδίου πνεύματος, ἀποτίκτεσθαι πέφυκεν· ή δὲ χαρὰ οἰον σκλητημά τι ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλομένης τοῖς κατὰ γνώμην. "Οὐδεν καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα συμπτώματα διενήνοχε. Τοῖς μὲν γὰρ λυπουμένοις, ὑπωχροῖς καὶ πειλόντος καὶ κατεψυγμένος δ ὅγκος· τοῖς δὲ φαιδρινομένοις, ἔξανθοῦσα καὶ ὑπέρυθρος ἡ τοῦ σώματος ἔξις, μονονουχὶ πηδῶσης τῆς ψυχῆς, καὶ πρωθουμένης ὑφ' ἡδονῆς εἰς τὸ ἔξω. Καὶ πολλοὶς ἔγνωμεν ἐν συμφοραῖς ἀνηκέστοις ἀποσάξαι δάκρυον βιαίως ἐγκαρπερήσαντας· εἴτα τοὺς μὲν εἰς ἀνήκεστα ἐκπεσόντας πάθη, ἀποτληξίας ἢ παραλύσεις· τοὺς δὲ καὶ παντελῶς ἀποκύ-

A est nos quoque, qui rerum creatarum pars sumus, communibus malis affliti, ac trahi afflictionibus, quas pro virium nostrarum modulo insigit nobis justus iudex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed dans una cum tentatione exitum, ut perferre possimus⁽¹⁾? Ne igitur desiciamus, fratres: exspectant enim nos martyrum coronæ: parati sunt confessorum chori manus vobis porrigerere, inque suum numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nemo deliciis inserviens, aut adulationibus delinitus, coronas patientia consecutus est; sed omnes per magnas afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dederunt. (5) Beatus qui dignus habetur, qui patiatur pro Christo. Beatorius qui maiora patitur, quandoquidem afflictiones temporis praesentis dignæ non sunt, quæ comparentur cum gloria, quæ deinceps revelabitur in nobis. (6) Qui enim non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, is magnam habet apud Deum patientiam mercedem.

πενεγκάντων, μεγάλην ἔχει παρὰ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν.

3. (7) Quemadmodum igitur in lignis tenerioribus gignuntur vermes: sic tristitia in molliore hominum īdole innascitur. 543 Nec vero mulieribus, neque viris effusior ille luctus fletusque permissus est: sed tantum, quantum fas est, afflicti de adversis, et parum lacrymari, idque tacite, sine fremitibus, sine ejulatibus, adeo ut nec vestis scindatur, nec cinis inspergatur, nec aliud quidquam eorum indecora fiat, quæ studiose facere solent qui ad humanos casus nulla imbuti fuere disciplina. Etenim animi est ignavi, nullumque ex reposita in Deo spe robur habentis, frangi admodum, et adversis succumbere. (8) Nam lacrymæ velut ex quadam ictu, ex improviso casu percutiente animam, tamque contrahente, compresso circa cor spiritu, oriri consuevere: gaudium vero est animæ ob res ex sententia succedentes gestientis, quidañ quasi saltus. Hinc differunt corporis symptomata. Tristes quidem subpallidam lividamque ac rigentem habent corporis molem: inest vero efflorescens quædam et subrubra corporis habitudo latēs et hilaribus, anima tantum non prosiliente et prorumpente ad exteriora præ volupitate. (9) Ac novissimus multos in gravissimis adversitatibus sibi per vim a lacrymis temperasse; quorum alii posthac in immedicabiles morbos incidunt, in apoplexiā, paralysimque; alii vero omnino supremum diem obierunt, quod eorum vires,

⁽¹⁾ I Cor. x, 13.

(1) Ὑμῖν. Sic Regius codex 1992, cum contextu, et paulo post δημᾶς. Editi ἡμῶν et ἡμᾶς.

(2) Πρὸς τὰ ἀνθρώπινα. Haud scio an melior sit hæc scriptura, quam quod in contextu legitur, πρὸς τὰ οὐράνια.

(3) Τόρον. Sic contextus. Editi nostri τόπον.

(4) Πληγῆς. Sic etiam contextus, multo aptius

quam editi nostri, πτηγῆς.

(5) Ex epist. cxxxix. 231.

(6) Ex epist. cccii, 439.

(7) Ex hom. De gratiarum actione, 30.

(8) Ibid., 28.

(9) Ibid., 29.

quasi debile quoddam fulcrum, pondere tristitia^z frangerentur. Nam quod videre in flamma licet, quam sumus proprius, si non exeat, sed circumvolvatur, suffocat; id etiam in facultate, qua animal constituitur, fieri dicunt, nimirum extabescere illam et extingui præ doloribus, si nullus ad exteriora aperiatur exitus. (1) Cur enim Lazari causa Christus flevit? certe ut querulorum ac luctus amantium ad flendum propensionem, animique eorum demissionem sanaret. Quod enim citra ullam animi commotionem, sed ad erudiendos nos lacrymatus est Dominus, perspectum est ac manifestum ex illo: *Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem eum*¹¹. Quis nostrum deflet amicum dormientem, quem aliquanto post sperat expergescatum iri? *Lazare, veni foras*¹². Mortuus revocabatur ad vitam; alligatus ambulabat. Inest miraculum in miraculo. Pedes ligabantur insitis, nec tamen a motu prohibebatur. Etenim aderat vis quedam obice major. Quomodo igitur Dominus, qui erat talia facturus, casum illum lacrymis dignum judicasset? Annon palam est, ipsum infirmitatem nostram undique sufficiem, eas affectiones quae inevitabiles sunt et necessariae, intra modos quosdam ac terminos continuuisse? Apathiam quidem vitavit tanquam quiddam ferinum: noluit tamen moerori ac tristitia^z deditus esse, ac multum lacrymari, quod hoc illiberale esset et ignavum. (2) At vero Job, quid? num illi adamantinum erat cor? num compacta ei erant ex saxo viscera? Ceciderunt ei decem liberi in brevi temporis momento, una plaga obtriti, in domo jucunditatis, in tempore deliciarum, decutiente in eos domum diabolo. Vedit mensam sanguine immistam, vedit liberos diverso quidem tempore natos, sed unum communemque sortitus vita^z exitum. Non ejulavit, 544 non comam evellit, non emisit vocem ullam degenerem, sed celebrem illam et ab omnibus decantatam gratiarum actionem protulit: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita et factum est; sit nomen Domini benedictum*¹³. Num homo ille erat expers affectionum? At quomodo? cum ipse de se dicat: *Ego flevi super omni afflito*¹⁴. Estne his dicendis mentitus? Imo vero præter ceteras virtutes veritas veracem eum quoque fuisse declarat, his verbis: *Homo inculpatus, justus, pius, verax*¹⁵. Verum hominum plerique cantilenis quibusdam ad mœstitudinem compositis ad flendum abutuntur, studentique animum suum modulis lugubribus absumere; et quemadmodum peculia sunt tragœdis fictio et apparatus, quocum theatra concidunt: ita et lugenti hanc existimant speciem convenire, vestem atram, comam

A ξαντας, ωσπερ ἐρείσματος δισθενοῦς τῆς δυκάμεως αὐτῶν τῷ βάρει τῆς λύπης ἀποκλασθεῖται. "Ο γάρ επὶ τῆς φλογὸς ὁρᾶν ὑπάρχει, ὅπε τοῦ οἰκείου αὐτὴν καπνοῦ καταπνίγεσθαι, μή ὑπεξιόντος, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν εἰλουμένου· τοῦτο φασι καὶ επὶ τῆς οἰκονομούσης τὸ ζῶν δυνάμεως γίνεσθαι· ἀπομαραίνεσθαι γάρ ὑπὸ τῶν δύσηρῶν καὶ κατασθέννυσθαι, μηδεμιᾶς γενομένης ἐπὶ τὸ ἔξα διαπνοῆς. Τίνος γάρ ἐνεκεν ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ δ Χριστὸς ἐδάκρυε; τῶν δύσηρικῶν πάντως καὶ τοιειθρήκων τὸ δάκρυν περιπαθὲς καὶ ταπεινὸν ἐπανορθούμενος. "Οτι γάρ οὐκ ἐμπαθὲς ἦν τὸ δάκρυον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικὸν, ἐκείθεν δῆλον· Λάζαρος, δεύτερο ἔξω· καὶ δι νεκρὸς ἐξωτοιείτο, καὶ δι δεδεμένος περιεπάτει. Θαύμα ἐν θαύματι· κειρίς δεδέσθαι τοὺς πόδας, καὶ μή κωλύεσθαι πρὸς τὴν κίνησιν· μείζον γάρ ἦν τὸ ἐνισχύον τοῦ ἐμπαθεῖσαντος. Πῶς οὖν δ τὰ τοιαῦτα ἐνεργεῖν μέλλων, δακρύων ἀξιον τὸ συμβάν έκρινεν; "Η δῆλον, δι τε πανταχθέν τῆμῶν τὸ ἀσθενὲς ὑπερείδων, μέτροις τιστ καὶ ὥραις τὰ ἀναγκαῖα περιέλαβε πάθη· τὸ μὲν ἀσυμπτωθὲς ὡς θηριῶδες ἐκκλίνων, τὸ δὲ φιλόνυμον καὶ πολύθρητον ὡς ἀγενὲς παραιτούμενος. "Ο δὲ ίώδ, τι; μὴ ἀδεμάντινος ἦν τὴν καρδίαν; μὴ ἐκ λίθου ἦν αὐτῷ σπονιζέμενα τὰ σπλάγχνα; "Ἐπεσον αὐτῷ δέκα παῖδες ἐν βραχεὶς καιροῦ ροπῇ, μιᾳ τηλγήῃ συντρεβάνεται, καὶ ἐν τῷ οἷκῳ τῆς θυμηδίας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἐπικατασείσαντος αὐτοῖς τοῦ διαβόλου τὸ οἴκημα. Εἶδε τράπεζαν αἰματι μεμιγμένην· εἰς παῖδας διαφόρως μὲν κατὰ τὸν χρόνον ἀποτεχνάντας, κοινῇ δὲ ὑπεξελθόντας τοῦ βίου (δ) τὸ τέλος. Καὶ οὐκ δημιαζεν, οὐ κατετίλατο κόμην, οὐκ ἀφῆκε τινα φωνὴν ἀγενῆ, ἀλλὰ τὴν ἀοιδίμον ἐκείνην καὶ περὶ πάσιν ἀνυμνουμένην εύχαρισταν ἀπεφέγγετο. "Ο Κύριος δέωκεν, δ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἐδοξεν, οὐτως καὶ ἐγένετο· εἰη τὸ δρομα Κυρίου εὐλογημένον. Μή ἀσυμπαθής δ ἀνθρωπος; Καὶ πῶς; δις γε περὶ ξαυτοῦ λέγει· "Ἐγώ δικαιοσύνα ἐστι κατὰ θλιδομένων. "Αλλὰ ἄρα μή ἐψεύδετο ταῦτα λέγων; Καὶ μήν μαρτυρεῖ αὐτῷ ἡ ἀλήθεια, δι τὸ πρὸς τοὺς λοιπαὶ ἀρταὶ; καὶ ἀλήθινὸς ἦν· "Ἄνθραιος γάρ, D φησιν, ἀμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, ἀληθιαρός. "Άλλ' οι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὡδαὶς τισ πρὸς τὸ κατηφές πεποιημέναις καταθρηνοῦσι, καὶ μελετι γοροῖς ἐκτήκειν ξαυτῶν τὰς ψυχὰς ἐπιτρεβάνουσι· καὶ ὥσπερ τῶν τραγῳδῶν ίδιον ἐστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ τὶ σκευή, μεθ' ἣς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὐτας οἰονται προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρέπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ιμάτιον, καὶ αὐχμήρην κόμην, καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ, καὶ ρύπον, καὶ κόνιν, καὶ μέλις στυγην, ἀει νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῇ ψυχῇ

¹¹ Joan. vi, 11. ¹² ibid. 43. ¹³ Job i, 21. ¹⁴ Job xxx, 25. ¹⁵ Job i, 1.

(1) Ex hom. De gratiarum actione, 29.

(2) Ibid., 30.

(3) Blou. Ad illudimus hanc vocem ex eccl. Regie contextu.

διασώζοντις: (1) οὐκ εἰδότες (2), δτι ψυχὴ τῇ ἀπᾶξ προσδεθεῖσα τῷ πόθῳ τοῦ κτίσαντος, καὶ τοῖς ἔκει κάλλεσιν ἐνειθισμένη φαιδρύνεσθαι, τὸ περιχαρὲς αὐτῆς καὶ εθυμὸν ὑπὸ τῆς ποικίλης μεταπτώσεως τῶν σαρκικῶν παθημάτων οὐ μεταβαλεῖ, ἀλλὰ τὰ τοῖς ἀλλοῖς λυπηρὰ προσθήκην εὐφροσύνης ποιήσεται. "Ωσπερ γάρ οἱ ἀσθενεῖς τὰ ὅμματα, των ἄγαν λαμπρῶν τὰς ὁψεις ἀπάγοντες, ἀνθέσι καὶ πόδαις προσαναπάυουσιν· οὕτω χρὴ καὶ τὴν ψυχὴν μὴ συνεχῶς καταβλέπειν τὸ λυπηρόν, μηδὲ τοῖς παροῦσιν ἀνιαροῖς προσκείσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν δυτικῶν ἀγαθῶν περιάγειν αὐτῆς τὰ ὅμματα.

res tristes ponere ob oculus, nec jugiter in præsentibus ærumnis desigi, sed bona vera speculari.

4. Ή γάρ λῦπαι τὴν ψυχὴν, ὡς τὸ πῦρ τὸν χρυσὸν, ἀπελέγχουσι· καὶ τῷ δυτὶ τοῖς καλῶς παρεσκευασμένοις αἱ θλίψεις οἰονται τροφαὶ τινές εἰςιν, ἀθλητικὰ (3) γυμνάσια, ἐπὶ τὴν πατρώμαν δόξαν τὸν ἀγωνιστὴν προβινάζουσαι. Ἡ δὲ εἰς ἄγαν κατήφεια γίνεται τῆς ἀμαρτίας αἰτίᾳ, τῆς μὲν λύπης βαπτιζούστης τὸν νοῦν καὶ ἀμηχανίας ἐμποιούσης Π.ιγγον, τῆς δὲ ἀπορίας τῶν λογισμῶν τὴν δαχαριστιανὸν ἀπογεννώσης. Αἰσχρὸν οὖν, εὐλογεῖν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρηστοτέροις, σιωπᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκυθρωποτέροις καὶ ἐπιπόνοις πράγμασιν. Ἀλλὰ τότε καὶ πλέον εὔχαριστεν δεῖ, εἰδότας, δτι "Οὐ ἀγαπᾷ Κύριος, καὶ μενεύει, μαστιγοῖ δὲ πάρτα υἱὸν δὲ παραδέχεται. Καὶ δύεται ἐκ θλίψεως τοὺς ἀγίους αὐτοῦ ὁ Θεὸς, οὐκ ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαρίζομενος. Εἰ γάρ τη θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ή δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν· δ τὴν θλίψιν ἀπαιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἐστὸν ἀπεστέρηθεν. Ός οὖν οὐδεὶς στεφανοῦται ἀνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὗτως οὐδὲ δοκιμος ἀποφανθῆναι δύναται: εἰ μὴ (4) διὰ θλίψεων. Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων ρύσεται αὐτοὺς, οὐχὶ μὴ ἐών αὐτοὺς θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκείν χαρίζομενος. Οὐ δὲ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἔτερον λέγει, ή μὴ ἀρμόδειν τῷ ἀθλητῇ ἀνταγωνιστῇ.

5. Έπει δὲ φέρει παραμυθίαν ἀδυρομένοις τῇ κοινωνίᾳ τῶν στεναγμῶν, ἐπιστυγάζειν μὲν ταῖς συμφοραῖς τῶν πεπονθότων ἀκλδουθον. Οὗτω γάρ ἐστὸν οἰκειώσῃ τοῖς πάσχουσι, μὴ καθιλαρευόμενος τῶν συμφορῶν, μηδὲ ἐναδιαφορῶν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀλγήμασιν. Οὐ μήν περαιτέρω γε συνεκφέρεσθαι τοῖς λυπουμένοις προσῆκεν, ὥστε ή συνεκδοῖν, ή συνθρηνεῖν τῷ πεπονθότι, ή ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν τὸν ἐσκοτωμένον ὑπὸ τοῦ πάθους, οἷον

^{οὐ} Hebr. xii, 6. ^{οὐ} Rom. v, 3. ^{οὐ} I Cor. x, 13.

(1) Διασώζοται. Sic uterque codex. Editi διασώζονται τι. Minus commode contextus, διασώζονται referendo ad μέλος.

(2) Οὐκ εἰδότες. Hæc verba usque ad ποιήσεται non reperiuntur in contextu.

(3) ἀθλητικά. Legitur in contextu, ἀθλητικαὶ καὶ τυμνάσια.

(4) Εἰ μή. Prima vocula addita ex contextu et

A squalidam, tenebras in domo, sordes, pulverem, et lugubrem cantum, mœroris vulnus semper recens in animo servant: nescientes animam quæ semel Conditoris sui capta est desiderio, earumque rerum quæ illic sunt pulchritudine exhibilari assuevit, summum illud gaudium et alacritatem, corporarum perturbationum vicissitudine non mutare, imo quæ cæteris sunt molesta, ad latitiae accessionem convertere. (5) Ut enim illi, quibus oculi infirmi sunt, obtutus suos a rebus nimis fulgidis deflectunt, eosque florum et herbarum recreant conspectu: ita quoque non debet anima semper sibi res tristes ponere ob oculus, nec jugiter in præsentibus ærumnis desigi, sed bona vera speculari.

4. Molestiae siquidem animum, ut ignis aurum probant: (6) atque re ipsa afflictiones, quasi quædam alimenta ac athleticæ exercitationes, sunt bene præparatis atque instructis: quæ athletam ad paternam gloriam deducunt. (7) Nimia vero tristitia causa sit peccati, quod demergat mentem mœror, inducatque vertiginem desperatio, et vitium ingrati animi pariat consilii inopia. (8) Turpe est igitur nos benedicere in rebus secundis, silere vero in tristibus et adversis. In hoc tunc etiam gratias uberiores agere oportet, cum noverimus, quod *Quem diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit*[¶]. (9) Itaque liberat ex tribulatione sanctos suos Deus, non quod illos contra probationem relinquat, sed quod patientiam ipsis largiatur. Nam si tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem[¶]: qui tribulationem detrectat, probatione se ipse privat. Quemadmodum ergo nemo coronatur sine adversario: sic neque probatus quisquam pronuntiari potest, nisi per tribulationes. Ex omnibus igitur tribulationibus ipsos eruet, non quod divexari eos non sinat, sed quod cum tentatione exitum etiam praebeat, adeo ut ferre valeant[¶]. Qui vero afflictionem justo minime convenire asserit, nihil aliud dicit quam aīthleτæ non congruere adversarium cum quo decertet.

5. (10) Quoniam vero societas gemitum affert solatium lugentibus, par fuerit de alienis calamitatibus ac ærumnis afflictari. (11) Nam hoc pacto afflictorum conciliaturus tibi es benevolentiam, neque hilarem te ostendens ob eorum adversitates, neque alienam afflictionem indifferenter perserens. Minime tamen convenit dolentium miseriis plus æquo cominoveri, sic ut aut conclames, aut lugeas cum afflictato, aut alienis in rebus hominem

Regio codice. Paulo post idem codex, δύεται.

(5) Ex hom. *De gratiarum actione*, 32.

(6) Ex hom. *in psal. xxxiii*, 143.

(7) Ex hom. *In famem et siccitatem*, 68.

(8) Ex hom. *in psal. xxxiii*, 144.

(9) Ibid., 146.

(10) Ex hom. *Adversus calumn. S. Trinitatis*, 609.

(11) Ex hom. *in mart. Julituni*, 41.

¶ tristitia obsecratum in iteris æmulerisque : exempli causa, si una cum ipso te ipse includas, et in duaris veste atra, si pariter jaceas humi, comamque negligas. Ex iis enim magis crescit quam elevatur calamitas. (1) Attamen abs re non fuerit, iis quæ accidentiæ angi, et tacite de adversis afflictari, ita ut ex vultu, qui cogitatione deflexus sit, ex quo modestia, quæ gravitatem adjunctam habeat, animi affectum significet. Ubi autem ad colloquium veniunt est, non statim ad objurgationes devenire debet, velut jacentibus insultantem ac illudentem. Nam objurgationes iis quorum animus præ tristitia cruciatur, molestæ sunt et graves : simulque sermones eorum qui nullo prouersus doloris sensu afficiuntur, ægre audiuntur a moerentibus, et ad eos consolando vim non habent persuadendi. (2) Quemadmodum enim oculo inflammato lenimentum vel tenerrimum dolorem assert ; ita animæ gravi moerore afflictæ, etiamsi multum solatii ferat oratio, molesta tameu quodammodo videtur, in ipso doloris articulo adhibita. (3) Quando autem videris fratrem lugentem ob peccatorum prænientiam, lacrymare cum viro ejusmodi, ac illius commiserescere ; tunc etenim tibi licebit ex malis alienis tuum corrigere. Nam qui servidas lacrymas pro peccato proximi effundit, dum fratrem deslet, medetur sibi metipsi. Luge peccati causa. Animæ ægritudo est peccatum, mors est animæ immortalis, peccatum luctu atque irquietis lamentis dignum est. Ob hoc fluant lacrymæ omnes, nec cessent duci ex pectore imo suspiria. Sic Jeremias deslebat qui ex populo peribant; idemque cum sibi naturales lacrymæ non satis essent, lacrymarum fontem inquirerat et extremam mansionem¹. Pro omnibus autem his gratias agemus Christo Deo nostro, cui debetur omnis gloria, honor et adoratio, simul et principio carenti ejus Patri, et sanctissimo vivificantique Spiritui, nunc et semper, et in secula saeculorum. Amen.

DE PATIENTIA ET LONGANIMITATE.

SERMO XIII.

1. (4) Nemo ex malis quæ passus est, adducatur ut cogitet ac dicat res nostras providentia nulla gubernari, neque Domini administrationem ac iudicium incuset : sed in athletam Job intueatur, ipsumque sibi cogitationum meliorum consiliarium adhibeat. Reputet omnia ex ordine certamina, in quibus ille vitor exstitit, et quot jaculis a diabolo petitus lethalem nullam plagam acceperit. **546** Exertit quidem illius domesticam prosperitatem, et nondemque alternis adversitatum nuntiis obrueret statuerat. Cum enim prior cladem aliquam adhuc annunciaret, nuntius alter rerum deteriorum tristiam afferens veniebat : malaque connectebantur

A συγχαθειργνύναι ἕαυτὸν καὶ συμμελανεμονίν, καὶ χαμαὶ συγχαθῆσθαι, καὶ χωρᾶς ἀμελεῖν. Ἐκ τῶν γὰρ ἐπιτείνειν μᾶλλον ἔστι τὴν συμφορὰν, ἢ πατραπάνειν. Ἀλλὰ δάκνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν γινομένων, καὶ ἡσυχῆ τοῖς λυπηροῖς ἐπισυγνάζειν πρόσκει ἐν συνοικίᾳ προσώπου, καὶ σεμνότερη βάρος ἔργον τὸ τῆς ψυχῆς πάθος διασημαίνοντα. Φθεγγόμενη, οὐκ εὐθὺς ἐπιπηδῶν ταῖς ἐπιτιμήσεστι προσῆκει, ὁσπερ ἐναλλαγμένον καὶ ἐπεμβαίνοντα τοῖς κειμένοις. Φορτικὸν γάρ τοῖς ὑπὸ λύπης τὴν ψυχὴν κεκινητοῖς ἡ ἐπιτιμήσις, καὶ ἅμα δυσπαράδεκτοι εἰσὶ τοῖς κάμνουσι, καὶ πρὸς παρηγορίαν ἀπίθανοι τὸν ἐπιθῶς παντάπαιοι διακειμένων εἰ λέγοντο. Ήσπερ γάρ δρθαλμῷ φλεγμαίνοντι καὶ τὸ ἀπαλώτατον τὸν παγηρηρημάτων ἀνίαν ἐμποιεῖ· οὕτω καὶ ψυχὴ ὑπὸ διψώσας βαρεῖας κεκινημένη, κανὸν πολλὴν παράξει φέρῃ ὁ λόγος, δχληρός πως εἶναι δοκεῖ ἐν τῇ παραδοκῇ προσφερόμενος. "Οταν δὲ ἔδρη ἐπὶ μετανιῶν τὴν ἡμαρτημένων τὸν ἀδελφὸν ὀδυρόμενον, συγκινεσθεν τῷ τοιούτῳ, καὶ σύμπαθε (5)· καὶ γάρ τοι ἵνα εἰσὶ ἐν ἀλλοτροῖς πάθεσι τὸ οἰκεῖον ἐπανορθώσει. 'Ο γάρ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίου ἀμαρτίας θερμὸν ἐστάξεις δάκρυν, ἕαυτὸν ἔξιάσατο, δι' ὃν τὸν ἀλεῖται ἀπωδύρατο. 'Υπὲρ ἀμαρτίας κλαῖε. Λύτη ἀρκεῖται ψυχῆς, αὐτὴ θάνατός ἔστι τῆς ἀθανάτου, αὐτὴ τίθουσις ἀξία καὶ ἐδυρμῶν δισηγήτων. Ἐπὶ ταῖς δάκρυν δρόται, καὶ μὴ διαλείποι στεναγμὸς ἐκ μέτρη καρδίας ἀναπεμπόμενος. Οὔτε τοις ἔκλαιεν Ἱερεψίαι τοῖς ἀπολλούμένοις τοῦ λαοῦ· φέρεται δέ τοις δάκρυν δρόται, καὶ μὴ διαλείποι στεναγμὸς ἐκ μέτρη καὶ σταθμὸν ἔσχατον. 'Υπὲρ δὲ τούτων ἀπάντων χαριστήσωμεν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, οἵτις αὐτῷ φέρει πάσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ διάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωστῷ Ιησούν καὶ ἀστὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν εἰναι. 'Αμήν.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΘΥΜΙΑΣ.

ΑΓΩΓΟΣ ΙΓ^ο.

1. Μηδεὶς ἐξ ὧν ἐπαθεὶς λυπηρῶν ἀγαπεῖσθαι ποτεσθατι τι καὶ λέγειν, ὡς δρα σύδεμα πρόνοια εἰστὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲ κατηγορείτω τῆς οἰκουμενῆς τοῦ Δεσπότου καὶ κρίσεως· ἀλλ' εἰς τὸν ἀθλητὴν τὸν δρότα, κάκιτον σύμβουλον ποιείσθω τοῦ κριτικοῦ· 'Αναλογιζέσθω τοὺς ἀγῶνας ἀπαντας ἐφεξῆς, τοῦ ἐκείνος τρίστευσε· καὶ πόσοις βέλεσιν ὑπὸ τοῦ δεδόλου βληθείς, οὐκ ἐδέξατο καιρὸν πληρῆ. Περιπέμπεν γάρ αὐτοῦ τὴν εὐπραγίαν τῶν οἰκείων, κατεστασαι δὲ αὐτὸν ταῖς ἀπαλήτοις τῶν κακῶν ἐσούσεται τὸ φῆμας. "Ετι γάρ τοι προτέρου τὴν τοιάνδε συφορὰν ἔξαγγέλλοντος, ἔτερος διγγελος ἤρχεται χειρῶν πραγμάτων φέρων κατήφειεν· ἀλλήλοις τοι-

¹ Jerem. xi, 4.

(1) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(2) Ex epist. vi, 78.

(3) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non

sit, 171.

(5) Καὶ σύμπαθε. Hac addidimus ex codice R. Legitur in contextu hujus editionis συμπάθει.

συνήπετο τὰ δεινά, καὶ τὴν τῶν κυμάτων ἐπιδρομήν οὐκέτι ήλιουν αἱ συμφοραὶ, καὶ πρὶν ἣ παυθῆναι τὸ πρότερον δάκρυον, ἔτέρου προσῆγετο πρόφασις. Ὁ δὲ ὁσπερ τις πρόδολος εἰσῆκει, τὰς τοῦ χειμώνος ὑποδεχόμενος προσδολᾶς, καὶ ἀλλοιῶν εἰς ἀφρὸν τῶν κυμάτων τὴν βίαν, καὶ τὴν εὐγνώμονα πρὸς τὸν Δεσπότην ἡγίει φωνὴν, καὶ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων δακρύων ἤξιον. Ἐπειδὴ δὲ ἥξε τις ἀγγέλλων, ὃς τοῖς παισὶ καὶ ταῖς θυγατράσιν εὐωχούμενοις ἐπειναῖς πνεῦμά τι βίᾳον τὸ τῆς εὐφροσύνης δωμάτιον, τότε μόνον τὴν ἑσθῆτα διέρθηξε, τὸ τῆς φύσεως ἐπιδεικνύμενος συμπαθές, καὶ διτὶ πατήρ εἰη φιλότερος οἵς ἐπράττε μαρτυρούμενος· καὶ ταῖς εὐσεβεστὶν ἔκεινας φωναῖς κοσμῶν τὸ γινόμενον, ἐλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφέλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ δέρνετο· μονονυχὶ τοιάντα βούν· Ἐκλήθην πατήρ, ἐφ' ὅσον δὲ τούτο με ποιήσας ἔδουλετο χρόνον. Περιελεῖν μον τὸν ἐκ τῆς γονῆς στέφανον ἔδουλεύσατο πάλιν, οὐ διαιμάχομαι περὶ τῶν ἕδων αὐτῷ. Κρατείτω τὸ τῷ Δεσπότῃ δοκοῦν· αὐτὸς ἔστιν ὁ πλάστης τοῦ γένους, ἐγὼ δὲ δργανὸν· τί με χρή δοῦλον δυτα δυσχεραίνειν ἀνόνητα (1), καὶ μέμφεσθαι ψῆφον ἦν οὐ δύναμαι λύειν. Τοιούτοις τὸν διάδολον δίκαιος κατηκόντιζε ρήμασιν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν νικῶντα εἶδε πάλιν ὁ δυσμενῆς, καὶ οὐδὲν τούτων τιναχθῆναι δυνάμενον, αὐτῇ τῇ σαρκὶ τὸ τῆς πειράς προσῆγε μηχάνημα, καὶ τὸ σῶμα μαστίξας ἀρρήτοις πληγαῖς, σκωλήκων ἀναδίδοσθαι πηγὰς ἐξ αὐτοῦ παρεσκεύασε· καὶ τῶν τῆς θαυματείας θρόνων τὸν ἄνδρα καταγαγών, ἐπὶ κοπρίας ἔκάθισεν (2). Ὁ δὲ καὶ τοιούτοις βαλλόμενος πάθεσιν, ἀκίνητος ἔμενε· καὶ σπαραττομένου τοῦ σώματος, ἀπτιλούν (3) ἐφύλαττε τὸν τῆς εὐσεβείας θησαυρὸν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς ψυχῆς.

2. Οὐκ ἔχων τοῖν τὸν δι τοιοῖσι λοιπὸν ὁ πολέμιος, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχαίας ἐπιδουλῆς ἔρχεται μνήμην, καὶ τὴν τοῦ γυναιού διάνοιαν ὑποσύρας εἰς ἀσεβὴ τρώμην καὶ βλάσφημον, δι' ἔκεινης ταλεύειν ἐπειράτο τὸν ἀθλητὴν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν μαχρὸν πόνον (4) ἀπαγορεύσασα, τῷ δικαίῳ παρίστατο, κάτω νενευκαία, καὶ τὰς χειράς ἐπὶ τοῖς ὀρώμένοις συγχρούσασα, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας αὐτῷ καρποὺς ὀνειδίζουσα, καὶ καταλέγουσα μὲν τὴν πλακίδαν εὐθηνίαν τῶν οἰκείων, ὑποδεικνύσα δὲ τὰ παρόντα κακά, καὶ σὸν ἐξ οἰων ἐλαχεῖ βίον, καὶ τίνα τῶν πολλῶν θυσιῶν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Δεσπότου μισθόν. Ἐλεγέτε αὐτὸν τῆς μὲν τῶν γυναικῶν διηγαύσυχαίς δέξια ρήματα, ταράξαι δὲ πάντα ἄνδρα δυνάμενα, καὶ πειτέρψαι καὶ γενναῖαν διάνοιαν. Πλανῆτις γάρ καὶ λάτρις πειρέρχομαι (5), ἡ βασιλὶς δουλεύω, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐμῶν οἰκετῶν χειράς τήναγκασμας βλέπειν, καὶ τρέφοντα πάλαι πολλοὺς, ἀγαπητῶν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πειρατέρομαι· νῦν. Καὶ διτὶ καλὸν

A inter se, et calamitates fluctuum incursum imitabantur, atque priusquam priores lacrymæ sedarentur, aliarum afferebatur occasio. Sed ille tempestatis exceptio impetu, et inindarum vi in spumam commutata, velut scopulus stabat, emittebatque ad Dominum gratiam illam vocem, nec quidquam eorum quæ accidebant, lacrymis dignum duxit. Ubi vero advenit qui narraret quemadmodum siliis et aliis convivantibus violentus quidam ventus oblectationis domum conquassasset, tunc solum scidit vestem, ostendens condolentem naturam, atque iis agendis declarans patrem esse se libero-ruin amantem, piisque illis vocibus quod evenerat ornans dicebat: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Dominus placuit, ita et factum est*²: tantum non clamans in hunc modum: Pater vocatus sum dum voluit qui me patrem effecit. Statuit rursus sobolis mihi coronam auferre, haud repugno quo minus sua auferat. Obtineat quod Domino visum est; ipse est generis conditor, ego organum; quid necesse est, servus eum sim, dolere me frustra, ac de sententia quam nequeo irritam facere, conqueri? Verbis ejusmodi quasi jaculias justus ille diabolum confudit. Postquam autem iterum inimicus eum vidit esse victorem, nec ulla barum ærumnarum concuti posse, temptationis admovit machinamentum carnis ipsi, et corpore infandis vulneribus percusso effecit, ut ex eo verium fontes scaturirent; virumque ex regio throno deturbatum, in sterquilino collocavit. Ille vero vel talibus angustiis lassitus, permansit immotus; et lacerato corpore, pietatis thesaurum in recondito animæ recessu intaminatum servabat.

2. Cum igitur non haberet quod iam saceret hostis, insidiarum veterum recordatur; atque ad impiam ac blasphemam sententiam uxoris animum pertrahens, opera illius aggrediebatur athletam concutere. Ac illa quidem laboris diuturnitati cedens, justo astitit, humi prona, manus super iis quæ videbat complodens, pietatis ei fructus extrobrans, hinc veterem rei familiaris opulentiam recensens, illinc mala præsentia commonstrans, et qualem ex qualibus sortitus esset vitam, et quam pro multis sacrificiis mercedem a Domino receperisset. Et semper verba pusillo quidem mulierum animo digna proferebat, sed talia tamen, quæ virum omnem perturbare, et animum vel fortē subvertere possent. Vaga, inquietabat, et ancilla obero, regina servio, et ad meorum famulorum manus respicere coacta sum, et quæ multos olim nutriti, bene nunc mecum agi existimo si entriari ex alienis. Addebat melius esse ac utilius si

¹ Job 1, 21.

(1) Ἀρόνητα. Sic uterque Regius codex et contextus. Male in editis nostris ἀνόητα.

(2) Ἐκάθισεν. Sic uterque codex et contextus. Editii ἔκάθισεν.

PATROL. GR. XXXII.

(3) Ἄσπιλον. Contextus δισυλον, inviolatum.

(4) Πόρον. Contextus χρόνον

(5) Πειρέρχομαι. Regius codex 1992 πειρέρχομαι, φασί

de terra se ipse excinderet, impilis verbis utendo, **547** et gladium iræ conditoris exacundo, quam si malorum tolerantia sibi ipsi et uxori certaminum laborem proroget. Ille vero his verbis magis quam ulla malorum priorum offensus, et vultum ira replente, ad uxorem velut hostem conversus, quid dicit? *Quare tanquam una de stultis mulieribus locuta es?* Depone, o mulier, inquit, illud consilium. Quousque dictis tuis dedecorabis vitam communem? Mentita es, et quod utinam Deus avertisset, institutum meum tuis istis verbis, et vitam meam calumnia aspersisti. Videor nunc mihi dimidia ex parte impie egisse: siquidem unum quidem corpus utrosque nos nuptiæ præstiterunt, sed tu prolapsa es in blasphemiam. Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? Redigas tibi in memoriam præterita bona. Compensa bona malis. Nullius hominis vita perpetuo beata est: semper felicem esse, solius Dei est. Tu igitur si ob præsentia dolore afficeris, ex præteritis te ipsa consolare. Nunc lacrymaris, at prius risisti: nunc pauper es, at prius fuitis dives; bibisti limpidum vitæ laticem, jam turbidum bibens animo sequo patiare. Ne fluviorum quidem fluenta perpetuo apparent pura. Est autem fluvius vita nostra, ut nosti, continue fluens ac fluctibus alternatim sibi succedentibus referta. Etenim jam pars præterfluxit, pars adhuc transit: pars jam emersit e fontibus, pars vero emersura est, et ad commune mortis mare festinamus omnes. Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? Cogimusne judicem nobis perpetuo paria suppeditare? docemusne Dominum, quomodo debeat vitam nostram moderari? Decreta sua penes ipsum sunt. Res nostras pro suo arbitratu regit. Est enim sapiens; et quod utile est, id suis servis admittitur. Cave curiosus perscruteris Domini judicium. *Aequi bonique* sac solum quæ ab illius sapientia dispensantur. Quidquid dederit tibi, cum gaudio accipe. Ostende in adversis, existisse te laetitia pristina dignam. His dicendis repulit Job et hunc diaboli assultum, et plenam ei cladis ignominiam incussit. Quid igitur hinc evenit? Fugit iterum ab illo morbus, tanquam qui accessisset frustra, nec quidquam amplius effecisset. Reversa caro in alteram pubertatem reviruit, floruit rursus vita omnibus rebus, et duplicate divitiae undecunque in domum confluxerunt, ut quasi nihil amisisset, unam partem haberet, pars vero altera justo esset patientiæ merces. (1) Ex illo igitur animi fortitudinem unusquisque discamus, qui rebus suis retro sublapsis, ac egens ex divite, orbus ex pulchrae prolis parente temporis momento factus, non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retinens,

* Job II, 10. * ibid.

(1) Ex epist. II, 73.

(2) Επιμετροί. Sic Regius codex. Editi επιμετροί. Contextus επιμετρών.

A εἰη καὶ χρήσιμον, ἀπεβέστι χρησάμενον ὥμασι, καὶ έκαντὸν τῆς γῆς ἐκτεμεῖν, τὸ τῆς τοῦ κτίσαντος δργῆς ἀκονήσαντα ξίφος, ἢ διακαρπεροῦντα πρὸς τὸ δεινὰ, τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι μάχθον ἔλυτῷ τε καὶ τῇ συνοικουμένῃ μηκύνειν. Οὐ δὲ ἐπὶ τούτοις τοῖς μήμασιν ἀχθεσθεῖς, ὡς ἐπ’ οὐδενὶ τῶν προτέρων κακοῖ, καὶ θυμοῦ τὸ βλέμμα πληρώσας, καὶ πρὸς τὴν τρυνακὰ καθάπτερ πρὸς πολεμίαν ἀποστραγεῖς, τί φησιν; *Ira τι ὁσκερ μία τῷριν ἀρρόνων τυραινόν ἀρθέτξω;* Κατάδου, φησίν, ὃ τύναι, τὴν συμβολήν. Μέχρι τίνος τὴν κοινῆν ἐν οἷς λέγεις ιδρίαις ζωήν; Έθένους, καὶ τὴν ἐμήν, ὡς οὐκ τῷριν, ἀναστροφὴν διέβαλες ἐν οἷς ἐλάλησας, καὶ τὸν ἑρόν. Ήξ ήμισείας ἡσεθηκέναι νενόμικα νῦν ἐπεδίπτερ ἐν μὲν σῶμα ἀμφοτέρους τῆς τοῦ φέρεταις, σὺ δὲ εἰς βλασφημίαν κατέπεσας. Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἀδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ σὺν ὑποίσομεν; *Ἀνάμνησον τῶν φθασάντων σεωπὴν ἀγαθῶν θεντιστήκων τὰ κρείττω τοῖς χειροῖν.* Οὐδενὸς ἀνθρώπων δὲ βίος διδόλου μακάριος· τὸ δὲ παντὸς εὑ πράττειν μόνου Θεοῦ ἐστι. Σὺ δὲ εἰ τὰς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων συντῆ παραμύθησαι. Νῦν δαχρύεις, ἀλλ᾽ ἐγλασσας πράττερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ᾽ ἐπλούτης πράττερον· ἔπιες τὸ διειδές νῦμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θαλερὸν εἰνούσα καρτέρησον. Οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν φεύματα διδόλου φαίνεται καθαρά· ποταμὸς δὲ, ὡς οἰστα, δὲ βίος τημῶν, βέρων ἐνδελεχῶς, καὶ κύμασιν ἀλεπούλιθοις πληρούμενος. Τὸ μὲν γάρ αὐτοῦ προέβηστον **B** ηδη, τὸ δὲ ἐτι πορεύεται, τὸ δὲ δρεις προέκυψε τὸ πτηγῶν, τὸ δὲ μελεῖ· καὶ πρὸς τὴν κοινήν ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου σπεύδομεν θάλατταν. Εἰ τὰ ἀρρά ἀδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ σὺν ὑποίσομεν; *Ἀναγκάζομεν τὸν κριτὴν δομοιο χορηγεῖν τὰ πράγματα δι’ αἰώνων τημῶν;* διδάσκομεν τὸν δεσπότην, διπάς χρῆ διεξάγειν τὸν τῆματερον βίον; Αὔτη τὸν οἰκείων φήμων ἔχει τὴν έκουσίαν· διπάς βούλεται τάττει τὰ καθ’ τῆς τοῦ δρεις· σοφὸς δέ ἐστι, καὶ τὸ λυτελοῦν ἐπιμετρεῖ (2) τοῖς οἰκείαις. Μή πειράζει τοῦ δεσπότου τὴν κρίσιν· ἀγάπται μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα. *Οπερ ἀν δρεις σοι, τοῦ δέχου μεθ’ ἡδονῆς;* δεῖξον ἐν τοῖς ἀλγεῖοῖς ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἀξια τῆς πρόσθεν ἐτύγχανες. Ταῦτα δὲ λόιδες λέγων, ἀπεκρούσατο καὶ ταύτην τοῦ διεβόλου (3) τὴν προσβολὴν, καὶ τελείαν αὐτῷ τὴν τῆς ήττης αἰσχύνην ἐπήγαγε. Τι οὖν ἐντεύθεν συνέβαινεν; Έφυγεν αὐθίς ἡ νόσος αὐτὸν, ὡς εἰκῇ προελθοῦσα, καὶ μηδὲν ἀνύσσασα πλέον. Αὐθέντεν δὲ δευτέραν ήδονήν ἡ σάρξ, ήνθησεν δὲ βίος πάλιν τοις διπάσι, καὶ διπλασίων πανταχθέντες ἐπὶ τὸν οἰκον δηλούτος συνέρρευσεν· ήταν τὸ μὲν ὡς μηδὲν ἀπολεκάνως ἔχη, τὸ δὲ ὑπάρχει τῆς καρτέριας τῷ δικαίῳ μισθός. *Ἐκ τούτου τοίνυν δινδρίαν φυχῆς ἐπειδή παιδευώμεθα· δε σύ μάνον, πρὸς τὰ ἐκαντία τοῦ βίου*

(3) Τον διαδόσον. Editi καὶ τοῦ διαδόμου, δηριτ ει uxorem et diaboli assultum. Regium codicem et contextum sequi maluimus.

περιπεσόντος αὐτῷ, πένης ἐκ πλουσίου, καὶ ἀπαῖς Α sed ne amicis quidem, qui ad consolandum vene-
ἀπὸ καλλίπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ γενόμενος, rant, insultantibus et dolores conjunctim intenden-
διέμεινεν ὁ αὐτῆς, ἀπαπένωτον πανταχοῦ τὸ τῆς
ψυχῆς φρόνημα διατάξαν· ἀλλ' οὗτε τῶν φίλων, τῶν εἰς παραμυθίαν ἤκουντων, ἐπεμβανόντων αὐτῷ καὶ
συνεπιτεινόντων τὰ ἀλγεινά, παραβάνθη.

3. Εστιν ὅτε καὶ κατὰ πειραν ταῖς ψυχαῖς αἱ τοῦ
βίου δυσκληρίαι τοῖς ἀνθρώποις προσάγονται, ἵν' ἐπὶ
τῆς δυσκολίας ἀπελεγχθῶσιν οἱ δόκιμοι, εἴτε πλού-
σιοι, εἴτε πένητες. Ἐκάτεροι γάρ διὰ τῆς ὑπομονῆς
δοκιμάζονται· καὶ τούτῳ μᾶλιστα τῷ καιρῷ δια-
δείκνυται ὁ μὲν, εἰ κοινωνικὸς καὶ φιλάδελφος· ὁ
δὲ, εἰ εὐχάριστος καὶ μὴ τούναντες βλάσφημος,
ταῖς τοῦ βίου πειροφοραῖς δέξας συμμεταβάλλων τὸ
φρόνημα. Καὶ κυβερνήτην μὲν ὁ χειμῶν, καὶ τὸν
ἀθλητὴν τὸ στάδιον, τὸν στρατηγὸν ἡ παράταξις,
τὸν μεγαλόβυχον ἡ συμφορά· τὸν Χριστιανὸν δὲ ὁ
πειρασμὸς δοκιμάζει. Καὶ ὡσπερ τοὺς ἀθλητὰς οἱ
τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσάγουσιν,
οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἡ ἐν τοῖς επιερασμοῖς
δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἀγει, ἐὰν μετὰ τῆς
πρεπούσης ὑπομονῆς εὐχαριστίᾳ πάσῃ τὰ οἰκονο-
μούμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεξάμεθα. Πένης
εἰ; μὴ ἀθυμήσῃς, ἀλλ' ἔχει τὴν δικίαν πρὸς τὸν
Θεόν. Μή γάρ οὐκ ἐπιβλέπει τὴν στένωσιν; Ἐχει
τὴν τροφὴν ἐν χειρὶ, καὶ παρέλκει τὴν δόσιν, ἵνα
σου δοκιμάσῃ τὸ βέβαιον, ἵνα καταμάθῃ τὴν γνώ-
μην, εἰ μὴ τῇ τῶν ἀκολάστων καὶ ἀγνωμάνων ἐστὶν
δμοία. Καὶ γάρ ἔχεινοι, μέχρι μὲν ἐν τῷ στόματι
τὰ σιτία τυγχάνειν, εὐφημοῦσι, κολακεύουσιν, ὑπερ-
θαυμάζουσιν· ὅλιγον δὲ τῆς τραπέζης ὑπερτεθεῖσης,
ῶσπερ τιστί λίθοις ταῖς βλασφημίαις βάλουσιν οὓς πρὸ^C
βραχέως (1) διὰ τὴν ἡδονὴν προσεκύνουν. Ἐλίαν εἶχεν
δι Κάρμηλος, ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀσκήτον, Ἑρημος Ἑρη-
μον· ψυχὴ δὲ ἦν τῷ δικαίῳ τὰ πάντα, καὶ τῆς ζωῆς
ἔφδιον, η πρὸς Θεὸν ἐλπίς. Ζῶν δὲ οὕτως, λιμῷ τὴν
ζωὴν οὐκ ἀπῆλλαξεν· ἀλλ' οἱ ἀρπακτικώτεροι καὶ
μάλιστα γαστρίμαργοι τῶν ὀρνίθων, οὗτοι διεκόμιζον
τὰ σιτία, καὶ τροφῆς ἐγένοντο τῷ δικαίῳ διάκονοι,
οἱ ταῖς ἀλλοτρίας τροφάς ἐκ συνηθείας ἀρπάζοντες·
καὶ τῷ Δεσποτικῷ προστάγματι τὴν φύσιν διήμει-
ψαν, πιστοὶ φύλακες γενόμενοι τῶν δρπῶν καὶ τῶν
χρεῶν. Εἶχε καὶ δι Βαβυλώνιος λάκκος τὸν Ἰσραηλί-
την νεανίσκον, αἰχμάλωτον μὲν τὴν συμφορὰν, ἐλεύ-
θερον δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα. Καὶ τί τὰ παρ'
ἔχεινον; Οἱ μὲν λέοντες παρὰ φύσιν ἐνήστευον, δὲ
τούτους τροφεῖς Ἀδδακοῦν ἐφέρετο διάέρος, κομι-
ζοντος τοῦ ἀγγέλου μετὰ τῶν ὄφων τὸν ἀνθρώπον·
καὶ ἵνα μὴ λιμῷ πιεσθῇ δίκαιος, τοσαύτης ὑπερ-
ηνέχθη γῆς καὶ θαλάττης ὁ προφήτης ἐν μικρῷ μορίῳ
καιροῦ, δοτην ἐκ τῆς Ἰουδαίας μέχρι Βαβυλῶνος
ἡ πλωσθαι. Τί δὲ πάλιν ὁ τῆς ἑρήμου λαὸς, οὗ Μωσῆς
ἐπετρέπεις; πῶς ὡκονομήθη τὸν βίον ἐν ἔτεσι
τεσσαράκοντα; Οὐκ ἦν ἔκει σπείρων ἀνήρ, οὐ βοῦς
Ἐλκῶν ἀρτρὸν, οὐχ ἄλως, οὐ ληνὸς, οὐ ταμιεῖον·

* Dan. xiv, 30-38.

(1) Πρὸς βραχέως. Contextus addit Ἰσα Θεῷ.

(2) Ex hom. in famem et siccitatem, 66.

(3) Ibid., 67.

548 3. (2) Fit quoque aliquando, ut vita in-
fortunia irrogentur hominibus ad animas proban-
das, ut inter difficultates deprehendantur, qui
probi sint, sive divites, sive pauperes. Utrique
enim per patientiam probantur: et maxime hoc
tempore declaratur, sitne hic liberalis et fratrum
amans; sitne ille gratus et beneficiorum memor,
ac non contra blasphemus, cuius animus statim
vitæ vicissitudinibus mutetur. (3) Navis quippe

B gubernatorem tempestas, athletam stadium, impe-
ratorem acies, magnanimum virum calamitas,
Christianum tentatio probat. (4) Quemadmodum
enim certaminum labor athletas ad coronam, ita
etiam Christianos probatio in temptationibus ad
perfectionem adducit, si modo ea quæ a Domino dis-
pensantur, cum debita patientia in omni gratia-
rum actione suscipiamus. (5) Pauper es? cavo
animum abijicias, sed spem habeto in Deum. Nun-
quid enim non videt angustiam? Habet cibum
in manibus: sed differt largitionem, ut probet
tuam constantiam, ut animum agnoscat, sitne
intemperantibus et ingratias consimilis. Hi enim,
dum in ore sunt cibi, benedicunt, adulantur, supra
modum admirantur; paululum vero dilata mensa,
blasphemiis velut lapidibus impetunt eos quos
paulo ante propter ciborum voluptatem colebant.
Eliam habebat Carmelus, excelsus mons et inhabi-
tabilis, solitudo solitarium: verum anima erat
justo instar omnium, vitaque erat viaticum spes,
quam in Deo reponebat. Etsi autem sic vivere,
fame tamen vitam non finivit: sed avium rapaci-
simæ et voracissimæ, hæ ipsæ afferebant cibum: et
justo erant victus ministræ eædem, quæ solent
alienos cibos diripere, ac transmutata per Domini
præceptum natura, panis ac carnium fidæ custodes
effectæ sunt. Habebat etiam Babylonicus lacus
Israelitam juvenem, calamitate quidem captiuum,
animo vero ac constantia liberum. Quid tum inde?
Leones quidem præter naturam jejunabant, Habae-
cuc vero illius altor lerebatur per aerem, angelo
hominem una cum obsoniis portante: et ne justus
fame premeretur, tantum terræ ac maris spatium
brevi temporis momento prætervectus est pro-
pheta, quantum a Judæa ad Babylonem usque
extenditur⁴. Quid rursus solitudinis populus,
Moyse præfecto? quomodo fuit ei per quadraginta
annos dispensatus victus? Illic erat nemo, qui
sementem faceret: non bos, qui traheret aratum:
non area, non torcular, non cella penaria; et la-

(4) Ex. epist. ci, 197.

(5) Ex hom. in famem et siccitatem, 67.

men sibi suppetebat victus citra sementem, citra arationem: fontes denique qui prius non extiterant, sed in necessitate eruperant, petra subministrabat. Tu igitur velut strenuus Job, patiente esto in calamitate, et ne evertaris a tempestate, nec quidquam ex his, quas tecum vehis, virtutis mercibus abjicias. Serva in animo gratiarum actionem tanquam vectoram pretiosissimam, et tu quoque pro gratiarum actione voluptatem duplo maiorem consequere.

4. (1) Atqui non is cui necessaria desunt, tolerans est: sed is, qui inter bonorum fruendorum copiam in malis ferendis perseverat. 549 (2) Aeger es? aequanimiter tolera, quoniam Quem diligat Dominus castigat^a. Pauper es? læfare, quia manet te successio et hereditas Lazari. Contumelias pateris propter nomen Christi? beatus es, quoniam tibi ista confusio angelici consortii gloriam parat. (3) Servus es? habe etiam eo nomine gratiam, est aliquis te dejectior; gratias repende, quod uni præstes, quod non sis addictus pistrino, quod plagas non accipias. Nemini procul dubio desunt gratias agendi occasiones. Fuste plecteris imminenter? gaude spe futurorum. Jure damnatus es? sic etiam grates age. (4) Et quoniam bona quoque priscorum hominum actiones aut memoriae successione ad nos usque conservantur, aut in poetarum aut historicorum monumentis custodiuntur, ne utilitas quidem quæ hinc nasci potest, desit nobis. Verbi gratia, homo quidam circumforneus convicieis Periclem consectabatur; hic autem non attendebat; et die tota perstitit uterque, ille quidem permultis probris incessens, hic vero nequaquam curans. Deinde vespere jam facto, tenebrisque obortis vix discedentem Pericles faciem præferens deduxit, ne sibi desineret exercitatio philosophiae. (5) Rursus, cum percuteret quidam Sophronisci filium Socratem, in ipsam faciem factu sapienti impetu: hic autem nihil repugnavit, sed sivit ebriosum illum iram suam exsatiare sic ut intumesceret jam ejus vultus præ plagiis, essetque saniosus. Ubi autem ille a verberibus destitisset, Socrates quidem nihil aliud fecisse dicitur, quam fronti suæ quasi statuæ inscrississe auctorem, Talis faciebat; seque hoc modo vindicasse. (6) Quidam vero Eucli di Megarensi iratus, mortem ei minitatus est, ac juravit: hic vicissim juravit sateturum utique, ut is placaretur, ac sibi infensus esse desineret. (7) Quin et illud Clinia, qui unus e Pythagoræ discipulis est, vix crediderim cum nostris institutis fortuito consentire, non consulto ea imitari. Equid autem erat, quod fecit ille?

^a Hebr. xii, 6.

(1) Ex hom. in quadraginta martyres, 154.

(2) Ex hom. in psal. LIX, 192.

(3) Ex hom. in mart. Juliliam, 39.

(4) Ex serm. De legendis libris gentilium, 178.

(5) Ibid., 179.

(6) Ibid., 178

A καὶ τὴν τροφὴν εἰχον δάπτορον καὶ δινήροτον· καὶ τὰς πηγὰς ἔκορήγει πέτρα, οὐ πρότερον οὖσας, ἀλλ' ἐκραγεῖσας ἐπὶ τῆς χρείας. Καὶ σὺ τοῖνυν καρτέρησον ἐπὶ τῆς συμφορᾶς, ὡς δὲ γενναῖος Τάδων, καὶ μὴ παρατραπῆς ἐκ τοῦ κλύδωνος, μηδὲν ἀποβάλλε; ὃν φέρεις ἀγωγήμων τῆς ἀρετῆς. Ήπειρούτιμον ἐνθήκην τὴν εὐχαριστίαν διάστωσον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ λήψῃ καὶ σὺ τῆς εὐ αιστίᾳ τὰ διπλασίανα τὴν τρυφήν (8).

4. Καίτοι οὐχ δὲ ἀπορῶν τῶν ἀναγκαίων, καρετικός· ἀλλ' δὲ ἐν ἀφθονίᾳ τῆς ἀπαλαύσεως ἔγκαρπων τοῖς δεινοῖς. Νοσεῖς; εὐθύμει, δὲι "Οὐ μέτρα Κύριος καιδεύει. Πτωχεύεις; εὐφραίνου, δὲι Λαζάρου σε τὰ ἀγαθὰ διαδέξεται. Ἀτιμάζῃ δὲι τὸ δινόμια τοῦ Χριστοῦ; μακάριος εἶ, δὲι σου η αἰσχύνη εἰς δόκινα ἀγγέλου μεταβληθῆσεται. Οἰκέτης εἶ; εὐχαρίστει καὶ οὕτως, ἔχεις τὸν σεαυτοῦ ταπεινότερον· εὐχαρίστει δὲι ἐνδεις ὑπερέχεις, δὲι μὴ ἐν τῷ μυλῶνι καταδεδίκασαι, δὲι μὴ πληγάς λαμβάνεις. Οὐδένα ἐπιλείψουσιν αἱ τοῦ εὐχαριστεῖν ἀφορμαί. Εὔλωφ ἀδίκως κολάζῃ; τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίαις χαίρε. Δικαίως κατεικάσθης; καὶ οὕτως εὐχαρίστει. Ἐπει τὸ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν παιδιῶν ἀνδρῶν, η μνήμης ἀκολουθίᾳ πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, η ποιητῶν η συγγραφέων φυλαττόμεναι ἀγοῖς, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελεῖας ἀπολειπόμενα. Οἶον, ἐλοιδόρει τὸν Περικλέα τῶν εἰς ἀγοράς τις ἀνθρώπων· δὲ οὐ προτείχει· καὶ εἰς πᾶσαν διέρκεσε τὴν ήμέραν, δὲ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν τὰς δινέδεστιν, δὲ δὲ οὐ μέλων αὐτῷ (9). Εἴτα, ἐσπέρας ἥδη καὶ σκότους ἀπαλαττόμενον μόλις, ὑπὸ φαντὶ παρέπεμψε Περικλῆς, δπως αὐτῷ μὴ διαφθαρῇ τὸ κρός φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Πάλιν ἔτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸν τὸ πρόσωπον ἐμπεσὼν ἀφειδῶς· δὲ δὲ οὐκ ἀντῆρεν, ἀλλὰ παρεῖχε τὴν παροινοῦντι τῆς δρῆγης ἐμφορεῖσθαι, ὡστε ἐξουδενὶ ἥδη καὶ ὑπουλον αὐτῷ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τῶν πληγῶν εἶναι. Ός δὲ οὐλὶκαίτα τύπων, ἄλλο μὲν αἰδέν δ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, διπερ ἀνδριάντι τὸν δημιουργόν· Οὐ δεῖνα ἐποίει· καὶ τοσοῦτον ἀμύνασθαι. Εὐχειδῆ δὲ τις τῷ Μεγαρόθεν παροξυνθεὶς, θάνατον τητελῆσε καὶ ἐπώμοσεν δὲ δὲ ἀντώμοσεν, η μήνι λεώσασθαι (10) αὐτὸν, καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Τὸ δὲ τοῦ Κλεινίου, τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνδεις, χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταυτομάτου συμβῆναι τοῖς τημέτεροις, ἀλλ' οὐχι μιμησαμένου σπουδῇ. Τί δὲ ἦν δὲ ποίησεν ἔκεινος; Ἐξὸν δι' ὅρκου τριῶν ταλάντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, δὲ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον η ὥμοσης, καὶ ταῦτα εὐορκεῖν μέλλων· ἀκούσας, διμοι δοκεῖν, τοῦ περιτάγματος τοῦ τὸν ὅρκον ἡμῖν ἀπαγορεύοντος. Καὶ

(7) Ibid., 179.

(8) Τὴν τρυφήν. Sic Regius codex. Contextus et editio τῆς τρυφῆς.

(9) Αὐτῷ. Forte αὐτοῦ. Edīt.

(10) Ιλεώσασθαι. Λέγε, Ιλεώσεσθαι. Id.

τούτι μὲν τὸ τοῦ Κλεινίου, ἀδελφὸν ἔκεινῳ τῷ παρ-Α
αγγέλματι· τὸ δὲ τοῦ Εὐκλείδου, τῷ τοῖς δώκουσιν
ενήχεσθαι τὰ ἀγαθά, ἀλλὰ μὴ ἐπαρδεῖθαι· ὡς δγε ἐν
τούτοις προπαιδευθείς, οὐκ ἔτι ἀν ἔκεινοις ὡς ἀδυ-
νάτοις διαπιστήσειν. Ἐστω σοι τοίνυν ἡ ἐντολὴ τοῦ
Θεοῦ σύνοικος, οἵον τι φῶς καὶ διαύγειαν πρὸς τὴν
τῶν πραγμάτων διάχρισιν ἀδιαλείπτως παρεχομένη·
ἃτις πόρῳθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστασίαν προ-
κατασχούσα, καὶ τὰς ἀληθείες περὶ ἑκάστου δέξας
προσευτρεπίζουσα, ὅπ' οὐδενὸς ἔσαι σε τῶν προ-
τειπτόντων ἀλλοιωθῆναι· ἀλλὰ προσευτρεπισμένον τῇ
ξινοὶ, ὥσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γείτονα,
ἀσφαλῶς καὶ ἀσείστως τῶν τε βιαλών πνευμάτων καὶ
χυμάτων (1) τὰς προσοδολάς ὑπομένειν, ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ψή η δόξα εἰς τοὺς αἰώνας
τῶν ζιγγών. Ἀμήν.

**structum, veluti quedam vicinum mari seopulum, r-
tuto atque immobiliter sustinere te faciet, in Christo
culturum. Amen.**

ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

1. "Οταν μέλλης ἐπὶ τινα δρμῷ ἀμαρτίαν, ἐννόησον μοι ἔκεινο τὸ φρικτὸν καὶ ἀνύποιστον τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ἐνῷ προκαθέζεται μὲν ἐπὶ θρόνου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπιτρέμουν δικτῆς, παρέστηκε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις δυνατρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν ἔνδοξον. Παράγεσθαι δὲ μέλλομεν καθ' ἓν εἰς ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων ἡμῖν. Εἴτα τῷ πολλὰ πονηρὰ πεποιηκότι κατὰ τὸν βλὸν, φοβεροὶ τινες καὶ κατηφεῖς παρίστανται διγγελοί, πῦρ βλέποντες, πῦρ C ἀναπνέοντες, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς προαιρέσεως νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μισάνθρωπον. Εἴτα βάραθρον βαθὺν, καὶ σκότος ἀδιεξόδευτον, καὶ πῦρ ἀλαμπὲς ἐν τῷ σκότει, τὴν μὲν καυστικὴν δύναμιν ἔχον, τὸ δὲ φῶς ἀφηρημένον. Εἴτα σκωλήκων τι γένος λοβῶν καὶ σαρκοφάγων, ἀπλήστως ἐσθίον καὶ μηδέποτε κορενύμενον, ἀφορήτους ὀδύνας ἐμποιοῦν τῇ καταβρώσει· εἴτα τὴν πασῶν χαλεπωτάτην κόλασιν, τὸν δνειδισμὸν ἔκεινον, καὶ τὴν αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Τούτων τῷ φόνῳ (2) παιδιάγωγούμενος, οἵονες χαλινῆ τινι ἀνάκοπτε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίας. Ὁ γάρ τὴν τιμέραν ἔκεινην καὶ τὴν ὥραν πρὸ δρθαλμῶν τιθέμενος, καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν κριτὴν, τὰς εὐδύνας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδούσα, καὶ δεῖ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστου κριτηρίου ἀπολογίαν δι τοιαῦτος ἡ οὐδέν παντελῶς, ἡ ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται· διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀπουσίαν τοῦ φόδου τοῦ Θεοῦ γίνεται. Οἵς δὲ ἀνὴναργῆς παρῇ τῶν ἀπειλουμένων ἡ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιούτοις δι σύνοικος φόδος εἰς ἀδουλήτους ποάξεις ἢ ἔνθυμησεις ἐκπεσεῖν.

Jurejurando cum ei liceret talentorum trium effugere multam, solvere maluit quam jurare, idque cuni non esset falso juraturus, præceptum quo nobis jusjurandum interdicitur, ut mili videtur, edocetus. Atque hoc Cliniæ factum, illi præcepto germanum est; Euclidis vero ei quod perseverentibus bene precari jubet, mala vero nequaquam: adeo ut qui his iam antea fuerit imbus, non amplius nostris, ut impossibilibus, fiklem deroget. Contubernale igitur semper tibi Dei mandatum esto, perpetuam tibi dans lucem, et veluti faciem prærens, discernendis dijudicandisque rebus: quod quidem eminus animi tui principatum præoccupans, verasque de singulis opiniones prius informans atque præparans, nullis te casibus alienari atque immutari permittit: sed tota mentis acie præinapidos violentorum ventorum et fluctuum impetus

Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sibi

550 DE FUTURO JUDICIO.

SERMO XIV.

1. (3) Cum ad aliquod peccatum impelli te viseris, horrendum illud et intolerabile Christi tribunal, quæso, cogita: in quo præsedit quidem judex in alto quodam et sublimi throno, omnis vero creatura ob gloriosum ejus conspectum contremiscens astat; imo vero futurum est ut singuli adducamur, eorum quæ in vita egerimus examen subituri. Deinde ei qui multa mala per vitam perpetraverit, horribiles quidam ac morosi angeli assident, ignem ex oculis emittentes, ignem spirantes, adeo perversi animo judicioque depravati sunt: nocti vultu similes, ob faciei tetricitatem et hominum odio. Postea animo tibi flingas barathrum profundum, tenebras impenetrabiles, ignem splendoris expertem, vim quidem urendi in tenebris habentem, sed luce destitutum: subinde vermium quoddam genus venenatum ac carnivorum, edens insatiabiliter, nec unquam exsatiatum, intolerabiles dolores morsibus inducens: postremo supplicium omnium gravissimum, probrum illud et dedecus sempiternum. Horum metu ductus, quasi freno quodam a pravis concupiscentiis tuam cohibe animam. (4) Qui enī diem illam atque horam ante oculos positam habet, in qua creatura omnis actionum suarum rationem redditura judicem circumstabit, semperque suam pro illo tribunali, quod decipi nequit, defensionem meditatur, is aut nihil aut omnino levissima peccabit, quia peccare nobis ob absentiam timoris Dei contingit. Quibus autem clare observabitur intentarum minarum exspectatio, his nullum tempus dabit insitus timor involuntarias actiones aut cogitationes incidendi.

ταῦτα καὶ, εἰτ., Contextus ταῦτα φοροῦ· χχ), τούτω.

(3) Ex hom. in psal. xxxiii, 451.

(4) Ex epist. CLXIV, 262.

(1) *Kai xwμάτων*. Hec desumpsimus ex codice Regio. Toton hic locus ἔστω τοι τοντον usque ad finem non repertus in operibus S. Basillii.

(2) Τούτων τῶν εἰσέρχεται. Sic Regius codex. Editio.

2. (1) Strenui etenim Dei athletæ, qui cum invisi- A
sibilibus inimicis per omne suam vitam valde collectati sunt, postquam eorum omnes insectationes effugerint, prope vitæ finem constituti, a seculi principe examinantur, ut si reperiantur aut vulnera ex certaminibus, aut aliquas maculas, aut peccati vestigia retinuisse, detineantur: sicut autem inveniantur invulnerati et intemerati, a Christo tanquam invicti et liberi in requiem transferantur. Et hæc ipso Domino discere potes, circa suæ passionis tempus dicente: *Nunc princeps hujus mundi venit, et in me non habebit quidquam*¹. Enimvero qui peccatum non admiserat, nihil illum in se habere dicebat: satis autem fuerit homini, si audeat dicere: *Venit princeps mundi hujus, et in me habebit pauca et parva.* (2) Cogita, quæso, horrenda illa mala, quæ a Deo puniendis insiguntur: nimurum cum offenduntur stellis tenebræ, deficietque lux solis, nec luna amplius illustrabitur, cum, fulminibus percurrentibus, horrendo cum fragore ruent tonitrua²; cum aer capiti immensus obscurabitur, ita ut cruciatus eorum qui iræ fuerint traditi, nulla ex parte solatium aut levamen admittat. *Creatura enim, conditoris 551 administra*³, vehementer ad iniquos plectendos exasperatur: mitigatur vero et demulcetur ad eos qui suam in ipso fiduciam reposuerint, afficiendos beneficio. Et quemadmodum *Super uno peccatore paenitentiam agente gaudium est in cælis*⁴: ita quoque indignatio et tristitia est super iis, qui per peccatum a Conditore deficiunt. (3) Tum ignis qui diabolo et angelis ejus in supplicium paratus est, voce Domini interciditur; ut cum duas sint in igne facultates, quarum una comburit, altera illustrat, ignis quidem asperitas, ac torquendi proprietas iis qui adustione digni sunt servetur; illius vero splendor et claritas ad hilaritatem eorum qui lætam ac beatam vitam acturi sunt, destinetur: adeo ut supplicii quidem ignis obscurus sit; qui vero in oblectamentum, vi careat comburendi. Neque ea in re tibi addubitandum esse cogita. (4) Nam cum rerum in vita gestarum merces retribuetur, natura ignis dividetur; cuius quidem lumen, justorum oblectamento: urendi vero molestia, puniendorum tribuetur ultioni. (5) Horribilior autem tenebris et igne æterno ignominia, in qua eternum vivent peccatores, semper ob oculos habentes vestigia admissi in carne peccati, quæ in modum indelebilis cujusdam tinturæ perpetuo in animæ eorum memoria permansura sunt. Paucorum autem est ac-

2. Καὶ γὰρ καὶ οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀδηλητοί, βα- νῶς παρὰ πάντα τὸν βίον ἔστων τοῖς δοράταις ἔχθροίς προσταλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσας αὐτῆς ὑπεκρύγωσται τὰς διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γεννόμενοι, ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ δρχοντος τοῦ εἰλέος, ἵνα δὲ μὲν εὑρεῖντοι ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν παλαισμάτων, ή σπίλους τινάς καὶ τύπους τῆς ἀμφι- τίας, κατασχεθῶσιν ἐὰν δὲ διτρωτοὶ εὑρεῖντο καὶ διπολοί, ὡς ἀκράτητοι δυντες, ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Ἰη- σοῦ ἀναπαύωνται. Καὶ ταῦτα μάθοις ἀνὲπι τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους *Nῦν ὁ δρχωρ τοῦ κόσμου τούτου δρχεται, καὶ ἐ- δυοι ἔξει οὐδέτεροι.* 'Ἄλλ' δὲ μὲν μή ποιήσας ἀμφι- τίαν, ἐλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπῳ δὲ αἰτηρεῖς, ἐὰν τολμήσῃ εἰπεῖν, δοι "Ἐρχεται δὲ δρχων τῷ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔσει δλίγα καὶ μικρά. Ἐννόησόν μοι τοιγαροῦν τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φορέα ἐπιτιποντα τοῖς κολαζομένοις, δταν στότων, μὲν γένηται ἀστέρων, ἀφεγγής δὲ δ ἥλιος, καὶ ή σελήνη οὐκ ἔτι (6) πεφωτισμένη, δταν σκηπτοι διατρέχοντες, καὶ βρονταί φοβερῶς καταρρηγνύμεναι: δταν ὑπὲρ κεφαλῆς ἀήρ ἐστοισμένος ὑπάρχῃ, ὡς πανταχοῦ ἀπαραμύθητον εἶναι τοῖς τῇ δργῇ παραδεδομένος τὴν βάσανον. Ἡ γὰρ κτίσις, τῷ ποιήσαντι ὑπῆ- τούσα, ἐπιτείνεται μὲν εἰς κόλασιν κατὰ τὸν ἀστέρα, ἀνίεται δὲ εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπ' αὐτῷ πεκ- θότων. Καὶ καθάπερ Ἐκτὸς (7) διμορφῶς μετα- ροῦνται χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὗτοι καὶ παροισμὸς καὶ λύπη ἐπὶ τοῖς ἀποστατοῦσι διὰ τῆς ἀμφιτίας τοῦ κτίσαντος. Τότε τὸ πῦρ τοιμαζόμενον εἰς κόλασιν (8) τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις εἰπὼν διακόπεται τῇ φωνῇ τοῦ Κυρίου: Ἱνα ἐπειδὴ δύο εἰ- στον ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ή τε καυστική καὶ ἡ φω- στική, τὸ μὲν δριμὺ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς ταῦ- δεῖοις τῆς καύσεως προσαπομείνῃ, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῇ φαιδρότητι: τῶν εὐφρανομένων ἀποκληρωθῆ: ὡς ἀλαυτές εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ἀκαυστον δὲ τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπομεῖναι (9). Καὶ μή ἀμφίβαλλε. Ἐν γὰρ ταῖς τῶν βιβλιώμενοι ἦσαν ἀνταπόδεσται, τοῦ πυρὸς ή φύσις διαιρεθῆσται: καὶ τὸ μὲν φῶς, εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς δικαιοῖς: τὸ δὲ τῆς καύσεως δύσνηρδον, τοῖς κολαζομένοις ἀποσαχθῆ- σται. Φοβερώτερα δὲ τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰώνιου ή αἰσχύνη ἔστιν, ή μέλλουσι συνιδιωτεῖν οἱ ἀμφιτωλοί, ἀεὶ δὲν δρθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἕγη τῆς ἐν σαρκὶ ἀμφιτίας, οἰονεὶ τίνος βαφῆς ἀνεκτάντα, τῇ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διηγεῖται ἀναμ- νοντα (10). Ὁλίγων δέ εστι: τὸ προσελθεῖν τῷ φωτὶ ἀ- δληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψην τῶν κρυπτῶν, μή ἀπελθεῖν αἰσχυνθέντας τὰ πρά- wpa. Θεοῦ γὰρ ἀλλοτρίωσις, καὶ ἀποστροφή, καὶ τὸν

¹ Joan. xiv, 30. ² Matth. xxiv, 29. ³ Sap. v, 18-21. ⁴ Luc. xv, 10.

- (1) Ex hom. in psal. vii, 99.
- (2) Ex comment. in Isaiam, 581.
- (3) Ex hom. in psal. xxviii, 421.
- (4) Ex hom. vi in Hexaem. 52.
- (5) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.
- (6) Οὐκ ἔτι. Sic contextus. cui faveant nostri co-
dices. In his enim legitur οὐκ ἔτι. Editi οὐκ ἔται.

(7) Έπι. Deest in cod. 1992

(8) Εἰς κόλασιν. Hæc desunt in codem endice.

(9) Ἀπομεῖναι. Uterque codex ἀπομένη. Ibidem

cod. 1992 μή ἀμφίβαλλε ὡς ἐν ταῖς, εἰς.

(10) Ἀραιμέροτα. Idem codex ἀπιμνοντα. Con-
textus παραμένοντα.

ἐν τῇ γεννη προσδοκεύμένων κολάσεων ἀφορητότερον ἔστι καὶ βαρύτερον τῷ παθόντι, ὡς ὁ φθαλμῷ φωτὸς στέρησις, καὶ μὴ δόνη προσῆ. Πάσαν γὰρ ὄμοιο τὴν ἀφ' οὐ γεγόνασιν ἀνθρώποι τῷ λόγῳ τις συλλαβῶν καὶ εἰς ἐν ἀθροίσας εὑδαιμονίαν, οὐδὲ πολλοστῷ μέρει τῶν ἀγαθῶν ἑκείνων εὐρήσει παρισουμένην ἀλλὰ πλειόν τοῦ ἐν ἑκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῇδε καλῶν κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφεστηκότα, η καθ' ὅστον σκιά καὶ δναρ τῶν ἀληθινῶν (1) ἀπολείπεται. Μᾶλλον δὲ, ἵν' οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, ὅσῳ ψυχὴ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρᾳ σώματος, τοσούτῳ καὶ τῶν βίων ἑκατέρων ἔστι τὸ διάφορον.

et somnium. Ino vero, ut exemplo magis idoneo utar, quanto anima omnibus præstat corpori, tanta est et utriusque vita differentia.

3. 'Ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦ, 'Ο μὲν δαρήσεται πολλάς, δὲ διλήσις, τέλος εἶναι τῆς κολάσεως τοῖς κολάζομένοις φασίν. "Οπέρ οὐκ ἐν τῇ τοῦ χρόνου παρατάσσει η συμπληρώσει, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορῇ τῆς κολάσεως γίνεται. Τοῦ γὰρ Κυρίου ποτὲ μὲν ἀποφαινομένου, διὰ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ποτὲ δὲ ἐκπέμποντός τινας εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἀλλοτες ὀνομάζοντος γένεναν πυρὸς, καὶ ἐπιφέροντος. "Οὐκον δ σκάληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ κῦρον οὐ σθέννυται· καὶ ἔτι πάλιν διὰ τοῦ προφήτου περὶ τεκνῶν εἰρήκότος, διὰ δ σκάληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σθένθησεται· τούτων καὶ τῶν τοιούτων πολλαχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς κειμένων, ἐν πάντως καὶ τοῦτο τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ ἐπιλανθανομένους τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων τοῦ Κυρίου ἀποφάσεων, τέλος κολάσεως, εἰς τὸ μᾶλλον κατατολμᾶν τῆς ἀμαρτίας, ἐκποτίσεις ὑπογράφειν. Εἰ γὰρ τῆς αἰώνιου κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, ἔξει πάντως καὶ η αἰώνιος ζωὴ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦτο νοῆσαι οὐ καταδεχόμεθα, πῶς δὲ ἔχοι λόγον τῇ κολάσει τῇ αἰώνιῳ τέλος διδόνατο; 'Η γὰρ τοῦ αἰώνιου προστήκη ἐφ' ἑκατέρων ἐπίσης κείται. 'Ἀπελεύσονται γάρ οὗτοι, φησιν, εἰς κόλασιν αἰώνior. οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνior. "Ωστε καὶ τὸ, Δαρήσεται πολλάς, καὶ διλήσις, οὐχὶ τέλος, ἀλλὰ διάφορὸν κολάσεως δηλοῖ. Εἰ γὰρ δ θεός δίκαιος κριτής ἔστιν, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς, ἀποδίδοντος ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, δύναται εἶναι δὲ μέν τις πυρὸς διδέστον ἄξιος, καὶ τούτῳ ήτοι μαλακωτέρου, η μᾶλλον φλέγοντος δέ τις σκάληκος ἀπελευτήσου, καὶ τούτου πάλιν η πραδερὸν δδυνῶντος, η σφροδρότερον, κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστου· καὶ μᾶλλος (2) γένενταις, διάφορα πάντως ἔχονταις τὰ κολαστήρια· καὶ ἔτερος τοῦ ἑκάστου σκότους, ἔγνα δὲ μέν τις ἐν κλαυθμῷ μόνον, δέ τις καὶ ἐν βρυγμῷ τῶν δδόντων, διὰ τὸ ἐπιτεταμένων τῶν πόνων γίνεται. Καὶ τὸ ἑκάστερον δὲ σκότος

A cedere ad veram lucem, ac revelare, et post occulorum revelationem, facie non confusa abire. Dei enim a nobis alienatio atque aversio, illi qui eam patitur, intolerabilior graviorque est quam cætera gehennæ exspectata supplicia : ut oculo privatio luminis, licet aliis non adsit dolor. (3) Si quis enim omnen simul ex quo homines nati sunt felicitatem sermone complexus, in unum coacervaverit, eam tamen comperiet ne minimæ quidem bonorum illorum parti æquiparandam esse ; sed omnia præsentis vitæ bona plus a minima futurorum dignitate distare, quam a rebus veris umbram

B 3. Sed homines multi propter eum Scripturæ locum qui habet, (4) *Hic quidem vapulabit multis, ille vero paucis*¹¹, finem tandem suppliciorum habituros esse eos qui puniuntur asserunt. Sed tamen ut hic multis vapulet, ille vero paucis, non temporis diuturnitate aut compleemento, sed pœnæ diversitate perficitur. Cum enim Dominus pronuntiet aliquando hos in supplicium æternum ituros, justos autem in vitam æternam¹²; aliquando vero mittat quosdam in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus¹³, et alibi gehennæ ignis mentione facta, subjiciat illud : *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur*¹⁴; cumque rursus de quibusdam dixerit per prophetam, verme eorum non moritum, neque ignem eorum extinctum iri¹⁵: hæc igitur et horum similia cum in multis divinæ Scripturæ locis habeantur, hoc quoque unum prosector est ex artificiis diaboli, ut multi homines velut oblii tot et talium Domini sententiarum, quo majore cum audacia peccent, sibi finem supplicii fingant. 552 Etenim si æterni supplicii futurus est aliquando finis, finem utique habitura est etiam vita æterna. Quod si non possumus illud de vita æterna intelligere, qua ratione supplicio æterno ascribitur finis? Nam æqualiter pro utroque habetur æterni adjectio. *Ibunt enim*, inquit, *hi in supplicium æternum : justi autem in vitam æternam*¹⁶. Itaque etiam illud, *Vapulabit multis, et paucis*¹⁷, non finem, sed diversitatem supplicii significat. Si enim Deus justus index est, non bonis solum, sed malis etiam, reddens unicui que juxta opera sua, potest aliis esse dignus igne inextinguibili, qui aut mollius aut acrius adurat: aliis verme nunquam morituro, qui etiam aut mitius aut acerbius excruciet pro cuiusque merito: aliis gehenna, quæ varia ac penitus diversa supplicia habeat; aliis exterioribus tenebris, ubi hic quidem in fletu solum, ille vero in dentium etiam stridore ob dolorum vehemen-

¹¹ Iuc. xii, 47. ¹² Matth. xxv. 46. ¹³ Ibid. 41. ¹⁴ Marc. ix, 45. ¹⁵ Isa. lxvi, 24. ¹⁶ Matth. xxv,

⁴⁶ ¹⁷ Luc. xii, 47.

(1) *Tow dñiθiγών.* Codex uterque pro his vocibus nabit. των αγαθῶν.

(2) Καὶ μᾶλλος. Cud. 1992 καὶ μᾶλλος τόπος, Ac

alius gehennæ oculus.

(3) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 174.

(4) Ex *Regulis fusiis tractatis*, 306, 307.

tiam existat. Quin et exteriores illæ tenebreæ alias e.iam prorsus esse interiores indicant. Et illud quod dictum est in Proverbiis ¹⁸, In profundum inferni, declarat quosdam esse in inferno quidem, sed non in profundo inferni, qui leviorem pœnam perferant. Minime autem existimaveris me veluti nutritiam quamdam matrem, larvas tibi ac terricula obtrudere, quemadmodum illæ infantibus puerulis incomposite pertinaciterque fluentibus factitare consueverunt, eosque fictis et commentitiis narrationibus compescunt. Hæc enim non fabulae, sed minime mendax sermo longe ante voce promulgatus. Tibique certo persuadeas velim, futuram aliquando diligentem actæ vita pervestigationem. (1) Affixisti fratrem? par exspecta. Rapuisti inferiorum facultates, pugnis pauperes cecidisti, per convicia incussisti pudorem, calumniatus es, mentitus es, alienis nuptiis parasti insidias, pejerasti, terminos patrum transposuisti, orphanorum invasisisti possessiones, viduas oppressisti, bonis promissis prætulisti præsentem voluptatem? Vicem his dignam exspecta. Qualia enim unusquisque seminat, talia et metet. Cæterum si quid etiam boni abs te perpetratum est, remunerationem similiter exspecta.

4. (2) Cogita autem, o homo, diem extremam (siquidem non tu solus sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare excruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longe illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius hominis in gloria sua. Veniet enim et non silebit ¹⁹: nimirum quando veniet iudicatur vivos et mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus; quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit eos qui ab orbe condito dormierint, 553 et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ, qui vero mala, in resurrectionem judicii ²⁰. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos judicium ponat. Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Judiciique locum constituit, et libri aperi sunt ²¹, bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri pos-

A ὑποραίνει πάντως εἶναι καὶ ἐπότερον. Καὶ τὸ Ἐλκυθμέτρου ἄδου, ἐν Παροιμίαις εἰρημένον δηλοῖ, ὅτι εἰσὶ τινὲς ἐν τῷ ἄδῃ μὲν, οὐκ ἐν πυθμένι δὲ ἄδου, κουφοτέραν ὑπομένοντες τὴν κόλασιν. Καὶ μή με νομίσῃς ὡστερ πητέρα τινὰ τροφὸν, φευδῆ σοι μορφαλύκεια ἐπισείειν, ὡσπερ ἔχειναι ποιεῖν περὶ τοὺς νηπίους τῶν παιδῶν εἰώθασιν, ὅταν θρηνῶσιν ἀπατεῖται καὶ ἀπέραντα, καὶ δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων καταστάγουσι. Ταῦτα γάρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀξεθῆτης προκεκηρυγμένος φωνῇ (3). Καὶ ίσθι ἀκριβῶς, ὅτι γενήσεται τῶν βεβιωμένων ἐλεγχος ἀκριβῆς. "Ἐθλιψες τὸν ἀδελφὸν; ἐκδέχου τὸ Ισον." Ήρπασας τὰ τῶν ὑποδεεστέρων, κατεκονδύλισας πένητας, κατήσχυνας ἐν λοιδορίαις, ἐσυκοφάντησας, κατεύεισας, ἀλλοτρίοις ἐπεδούλευσας γάμοις, ἐπιώρκησας, ὅρια πατέρων μετέθηκας, κτήμασιν ὀρφανῶν ἀπήλθες (4), χήρας ἐξέθλιψας, τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῶν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχου τούτων τὴν ἀντιμέτρησιν. Οὐαὶ γάρ σπείρει ἔκαστος, τηισάμτα καὶ θερπεῖ. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πέπραπται σοι, κάκεινων ἐκδέχου παραπλησίως (5) τὰς ἀντιδόσεις.

4. Λάβε τοίνυν εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν, ὡς ἀνθρώπῳ (οὐ γάρ δή σὺ μόνος τὸν αἰώνα βιώσεις), καὶ τὴν συνοχὴν (6) καὶ πνιγμὸν, καὶ θανάτου ὥραν, καὶ ἀπόφασιν Θεοῦ κατεπείγουσαν, καὶ ἀγγέλους ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶν θυρουμένην, καὶ ἀμαρτωλῶν συνειδήτι πικρῶν ματιγουμένην (7), καὶ πρὸς τὰ τῆρες ἐλεειγάς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαρατήτον τῆς μακρᾶς ἔκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διάγραψόν μοι τῇ διανοΐᾳ τὴν εἰλευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφὴν, ὅταν εἴτε διὰ τὸν Ὅντος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ήξει τέος, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· δοταν ἐλθῃ κρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἔκαστῳ κατὰ τὴν τρέξιν αὐτοῦ· δοταν ἡ σάλπιγξ ἔκεινη, μέγα τι καὶ φορέον τὴν ἁγίασσα, τοὺς ἀπ' αἰώνος ἐξυπνίση ταῦθεντοντας, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰς ἀγαθὰς ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Ιανοῦ θεοπτίας, δοτως ἡμίνυπ' ὅμινον ἀγειτὴν τὴν κρίσιν. Εθεωρεῖτο. Φησίν, ἔως οὖν θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκαθέλετο. Ποταμὸς πυρὸς εἰλινερ (8) ἐμπροσθετος αὐτοῦ. Χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργειται αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριοι ἐκάθισε, καὶ βίσιλοι ἀτεφύχησαν, τὰ καλά, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεχρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ φήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα

¹⁸ Prov. ix, 8. ¹⁹ Psal. xlvi, 3. ²⁰ Joan. v, 39. ²¹ Dan. vii, 9-10.

(1) Ex hom. in psal. lxi, 498.

(2) Ex epist. xlvi, 138.

(3) Φωνὴ. Sic Regius codex 1992, melius quam editi φωνεῖ. Paulo post idem codex καὶ ἱστ. Illic autem locus ab his verbis, καὶ μή μενομέσης, usque ad illa, ἐλεγχος ἀκριβῆς, non repertus in contextu.

(4) ἀκῆλθες. Forte ἀκῆλθες, Επιτ.

(5) Παραπλησίως. Magis arridet hæc scriptura,

quam quod legitur in contextu πολλαπλασίους, πολλαπλικέμ remunerationem.

(6) Τὴν συνοχὴν. Regius codex 1992 λέει μα τὴν συνοχὴν

(7) Μαστιγουμενην. Sic idem codex et contextus. Editi προσμαστιγουμένην. Μοχ idem codex δὲ τὸν ἀπαρατήτον.

(8) Εἰλινερ. Contextus εῖλικε

ἀθρόως εἰς ἔξακουστον τοῖς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ δῆρα ἡ ψυχὴ ἔκείνη καταδύεται, ἡ ἐν δψεστοσούτων θεατῶν ἔξαιρης ὁφθεῖσα αἰσχύνης ἀνάπλεως; πιοὺς δὲ σώματι τὰς ἀπεράντους ἔκεινας καὶ ἀνυποίστους ὑποστήσεται μάστιγας, ὅπου πῦρ ἀσθεστον, καὶ σκώληξ ἀθάνατα κολάζων, καὶ πυθμῆν ἄδου σκοτεινὸς καὶ φρικῶδης, καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ, καὶ ὀλολυγμὸς ἔξαισιος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ πέρας οὐκέ τις ἔχει τὰ δεῖνα; Τούτων οὐκέ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδὲ τις ἐπίνοια, οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδύναι τὰ πικρὰ κολαστήρια. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. "Ἐως ἔξεστιν, ἔαυτοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάσσωμεν, μηδὲ ἀπελπίσωμεν ἔαυτῶν, ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. "Ἔστιν ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν. Σὲ ζητεῖ δὲ ποιμῆν ὁ καλὸς, δὲ καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐάν ἐπιδῶς σεαυτὸν, οὐκέ δύνῃσει, οὐδὲ ἀπαξιῶσει σε ὁ φιλάνθρωπος ἐπὶ τῶν δύμων βαστάσαι τῶν ἴδιων, χαίρων ὅτι εὑρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. "Ἐστηκεν δὲ πατήρ καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλυσον, καὶ ἔτι σοῦ μακρὰν δυτος, προσδραμών ἐπιπεσεῖται (1) ἐπὶ τὸν τράχηλον σου, καὶ φιλοκοὶ ἀσταζοὶς περιπτύξεται τὸν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἥδη κεκαθαρμένον. Κανένας ἔγκαλεσση τις τῶν ἔσταντας δοκούντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθης, αὐτὸς δὲ ἀγαθός (2) ὑπὲρ σοῦ ἀπολογήσεται, λέγων· Εὐφρανθῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι οὗτος δὲ Χριστὸς μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλώς, καὶ εὔρεθη. Αὐτῷ δὲ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

ΑΥΓΟΣ ΙΕ.

1. Καίλον ἀεὶ τὸ χειρὸν ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀγενθεῖαι πολλάκις γάρ ἀκρισίᾳ δῆμου τὸν χειρίστον εἰς ἀρχὴν προεστήσατο. Προσῆκει τοίνυν τὸν ἐπὶ πάντων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐσταθείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν ζωὴν ἀκριβείᾳ μεμαρτυρημένον διαφέρειν, τούτον προστήσεθαι (3) εἰς τὸ καθηγεῖσθαι τῶν ἀλλῶν, ἵνα τὸ ἐν τούτῳ ἀγαθὸν κοινὸν πάντων τῶν μιμουμένων γίνηται. Πρὸς γάρ τὸ τῶν χριστούντων ἡθὸς πλάττεσθαι πέφυκεν, ὡς τὰ πολλὰ, τὸ ἀρχόμενον· ὥστε διποιοὶ ποτ' ἀν οἱ ἀγοντες ὡσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸν ἀγαθόντων εἶναι. Καὶ ὅποιοι δὲ ἀν ὡσιν οἱ προεστῶτες, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ τὸ ἡθὸν τῶν ἀρχομένων πέφυκε γίνεσθαι. Καὶ ὥσπερ, εἰ πλειονες ζωγράφοι ἔνδε προσώπου χαρακτῆρα γράφοιεν, πᾶσαι αἱ εἰκόνες ὅμοιως πρὸς ἀλλήλας ἔξουσι, διὰ τὸ τῷ ἐνι ὄμοιοῦσθαι· οὕτω τὰ πολλὰ ἡθη, εἰ πρὸς τὴν τοῦ ἐνὸς μίμησιν βλέποι, πᾶσιν ὅμοιως ἀγαθός τοῦ βίου χαρακτῆρα ἐπιλάμψει. Καὶ γάρ ἡ ἀληθὴς καὶ

A sint, clare et aperie revelantes. Ad hæc quomodo affectos necesse est esse eos, qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inexstinctus, et vermis indesinenter puniens, et imum inferi tenebriscosum et horrendum et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem, liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia. (4) Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus. Est via salutis, si modo velimus. (5) Querit te pastor bonus, ovibus, quæ non erravere, derelictis. Te ipse si dederis, non cunctabitur, neque dedignabitur te suis ipsis humeris portare, lætus quod ovem suam perditam invenerit. Stat pater ac exspectat tuum ab errore redditum. Revertere tantummodo, teque longe adhuc stante, accurrens cadet in columnum tuum, et amicis amplexibus jam poenitentia expurgatum complectetur. (6) Quod si quispiam ex iis, qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumptus es, ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit, et disperditus erat, et inventus est¹¹. Illi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE IMPERIO AC POTESTATE.

SERMO XV.

1. (7) Imbecilliores semper a præstantioribus regi ac gubernari decet: pessimo enim principatum popularis sæpenumero detulit imprudentia. (8) Consentaneum est igitur, ut qui omnium testimonio cæteros sapientia, et fortitudine, atque exacta integroris virtute ratione antecellit, aliis dux præficiatur, ut quidquid in eo boni est, commune omnium imitantium fiat. (9) Enimvero subjecti ad mores eorum qui rerum potiuntur, ut plurimum sese conformare solent: ita ut quales tandem fuerint duces, eum etiam qui ducitur, tales esse necesse sit. Et quales sunt qui præsunt, tales ut plurimum et mores eorum, 554 quibus præsunt, esse solent. (10) Et quemadmodum si plures pictores unius faciei lineameata pingunt, omnes imagines futuræ sunt inter se similes, utpote uni assimilatae: eundem ad modum si multa ingenia unum imitantum sibi proponant, in omnibus æqualiter

(5) Ibid., 140.

(6) Ibid.

(7) Uterque codex indicat Ascertica.

(8) Ex Ascer., 324.

(9) Ex comment. in Isaï., 417.

(10) Ex Ascer., 324.

¹¹ Luc. xv, 32.

(1) Ἐπιτεσεῖται. Hanc vocem addidi ex Regio codice et contextu.

(2) Ο ἀγαθός. Sic idem codex et contextus. Editi, ὡς ἀγαθός. In ipso contextu additur, πατήρ.

(3) Προστήσεσθαι. Forte προστήσασθαι. Edit.

(4) Ex epist. xlvi, 139.

bona vitæ forma elucescat. Vera etenim et perfecta **A** subditorum erga præfectum obedientia in eo decla-ratur, si non a flagitiosis modo abstineant ex præ-fecti consilio, sed si ne ea quidem que laudabilia sunt, citra illius arbitrium peragant. Nam absti-nentia et omnis corporalis afflictio ad aliquid utilis est: sed si quis animi sui motum secentus, quod sibi placet, egerit, et præposito consilium sibi danti non obtemperaverit, peccatum futurum est majus, quam recte factum. Qui enim resistit pot-estati, Dei ornatō resistit¹³; atque obedientia major merces quam abstinentia virtuti tribuitur.

2. (1) Is igitur qui potest malo mederi, sed sponte differt, non injuria velut homicida con-demnari poterit. Non autem qui præest ob eum in quo positus est dignitatis gradum sese attollat aut insolecat, ne humiliatis beatitudine privetur. (2) Nunquid enim qui regi samulatur, se ideo jactabit quod in hoc aut in illo ministerii ordine collo-catus est: qui vero dignus habitus est qui Deo serviat, aliunde laudes sibi excogitat, quasi ad omnem gloriae splendorisque cumulum invocatio Domini sibi non sufficiat? Satis enim est nobis ad omnem dignitatem, tanti Domini servos nominari. (3) Et quemadmodum nec quidquam aliud oportet præter Deum colere: sic nec in alio, quam in Deo omnium Domino spem reponere. Qui namque in homine sperat, aut qui ob aliquid aliud mundanum effertur, puta, ob potestatem, vel ob divitias, vel ob quidpiam aliud eorum, quæ splendida a multis re-pitantur, non potest dicere: *Domine Deus meus, in te speravi.* Præceptum enim est, non oportere in principibus sperare; et, *Maledictus homo qui con-fidit in homine*¹⁴. (4) Beatus igitur vere est, qui ob nullam vitæ rem quantumvis sublimem exsultat, sed suam Deum gloriam esse dicit, Deumque quo gloriatur unicum habet, ac secundum Apostolum dicere potest: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi*¹⁵. Etenim si quis sese magnopere jactat, quod servus sit regis, atque in magno honore apud eum habeatur: quantum convenit gloriari te apud temetipsum, quod Regis magni servus es, ab ipso accitus ad summam familiaritatem? (5) Qui vere princeps est, non ab externis insigni-bus dignoscitur, uti purpura, paludamento et dia-demate; sed ab imperatoria qua prædictus est vir-tute. Qui enim subditur voluptatibus, ac variis cu-piditatibus ducitur, servus cum sit peccati, ad imperandum idoneus non est. (6) Nam rebelles sub potestatem redigere, et fortis est viri, et vere im-perantis: at benignum esse ac mansuetum in pro-

teleia ñtakohi τῶν ὑποχειρῶν πρὸς τὸν προεστῶτα, ἐν τῷ μὴ μόνον τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν συμβούλην αὐτοῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ μὲν αὐτὰ τὰ ἐπιτινετὰ χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης παιεῖ. Ἡ γάρ ἐγκράτεια, καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ κακοκρί-θεια, πρὸς τι χρησίμως ἔχει· ἀλλ' ἐάν τις ταῖς ίδιαις ὅρμαις ἀκολουθῶν, τὸ ἀρέσκον ἔστω τοῦ, καὶ συμβουλεύοντι τῷ προεστῷ μὴ πείθεται, με-ζον τοῦ κατορθώματος ἔσται τὸ πλήμελούμενον. Ὁ γάρ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Κυρίου διατατῇ ἀνθέστηκε· καὶ ὁ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μείζων τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἔστι κατορθώματος.

B 2. Ὁ τοίνυν ἔχων ἐν ἐξουσίᾳ τὴν τοῦ κακοῦ ἐ-ραπείαν, ἐκάνω δὲ ὑπεριθέμενος, εἰκότας δὲ τὸν προεστῶτα δὲ μὴ ἐπιτινετὰ τὸ ἀξιωμα, ἵνα μὴ ἐκεῖνο τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης. Οὐ γάρ δῆμον βασιλείᾳ⁽⁷⁾ μέν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, δὲ τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπηρεσίας τετάχθαι· θεῷ δὲ καταξιωθεὶς λατρεύειν, ἀλλαχθέν τοὺς ἐπιώνας ἔστωπ περινοήσει, ὡς οὐκ ἀρχούσης αὐτῷ τῇς τι-κλήσεως τοῦ Κυρίου πρὸς πᾶσαν δῆμον καὶ περι-φανείας ὑπερβαλήν; Ἀρκεῖ γάρ τὴν πρὸς ἄπει-άξιωμα τὸ τηλικύτου Δεσπότου δούλους τῆς ὑπεριθέμενος. Καὶ ὥσπερ οὐδὲ σύνειν δῆλον τι παρὰ τὸν Θεὸν προστήνειν, οὗτος οὐδὲ ἐπὶ δῆλον ἐλπίζειν ἡ ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν πάντων Κύριον. Ὁ γάρ ἐπ' ἀ-θρωπον ἐλπίζων, ή ἐπ' δῆλον τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείαν, ή χρήματα, ή τι τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζομένων εἰναι λη-πρῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν· Κύριος δὲ Θεός μον, τι τοι δηλικιστα. Παράγγελμα γάρ ἐστι μὴ ἐλπίζειν ἀρχοντας, καὶ, Ἐπικαπτάρατος ἀνθρώπος δὲ τὸ διλπίδα δχει ἐπ' ἀνθρώπον. Μακάριος οὖν τῷ δῆμῳ, δι μηδενὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλὰ Θεόν⁽⁸⁾ τὴν ἔστωτον δῆμον, δὲ καύγημα ἔστωτον ἔχων τὸν Θεόν· δὲ δυνάμενος λέγειν κατὰ τὸν Ἀπόστολον· Ἐμοὶ δὲ μὴ τέροιτο καυχάσθαι, εἰ μὴ ἐπ' τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γάρ δὲ καί μέγα φρονεῖ, δὲ δοῦλος ἐστι βασιλέως, τιμώμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα, πάσον σοι προστήνειν ἐπι-σαντῷ μεγαλύνεσθαι, δὲ δοῦλος εἰ τοῦ μεγάλου βα-σιλέως, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν ἀ-κελωσιν; Ὁ γάρ διληθῶς ἀρχων, οὐκ ἐκ τῶν ἔχοντων συμβόλων γνωρίζεται, οἷον πορφύρας, χλανίδος, καὶ διαδήματος· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν ἀρχικήν ἀρτη. **C** Ὁ δὲ ἀρχόμενος ὑπὸ τῶν δησονῶν, καὶ ἀγόμενος τι-θυμίας πολλάκις, δοῦλος ὃν τῆς ἀμαρτίας, ἀνεπι-δεος πρὸς τὸ δρχειν καθέστηκε. Καὶ τὸ μὲν τοις ἀντιτείνοντας ὑπὸ κείτρα λαμβάνειν, ἀνθρεπον τε κα-δρχοντος ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ τοις ὑποπεπτωσίτοις γρ-

¹³ Rom. xiii, 2. ¹⁴ Jerem. xvii, 5. ¹⁵ Galat. vi, 14.

(1) Ex hom. in samem et siccitatem, 69.
(2) Ex hom. in psal. xxxiii, 145.
(3) Ex hom. in psal. vii, 98.
(4) Ex hom. in psal. lxi, 196.
(5) Ex comment. in Isai., 456.
(6) Ex epist. cxii, 204.

(7) Βασιλείᾳ. Ita Regius codex. Editii βασιλείᾳ. Contextus βασιλείᾳ.

(8) Θεόν ἔχων. Sic ope ejusdem codicis et co-textus emendavimus vulgatam scripturam τὴν ἔστωτον δῆμον ἐπὶ τὸν Κύριον. Quæ sequuntur, prorsus superflua sunt, nec in contextu reperiuntur.

στὸν εἶναι καὶ πρῶτον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ Α ἡμερότητι διαφέροντος. Κύροις μὲν γάρ τῶν ἡδικη-
χότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἥδη γεγόνασιν, ὃν οὐ-
δεὶς πρὸς τοὺς ὄπιστες διεπέμψθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ
τὴν ὄργην οἱ φιλόσοφοί τοὺς πολλοὺς ὑπερέραντες,
ὃν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ χρόνῳ παντὶ παραδεῖται.
Τοὺς γάρ τῷ διτοῦ ἀδικοῦντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἥδη
γεγενημένων καλάζουμεν, (τις γάρ οὖν γένοτο μηχανῆ
μή γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' οπως οὐν
αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιντο, ἡ ἐτέροις
ὑπάρξαιεν τοῦ σωφρονεύν παράδειγμα.

3. Πολλάκις γάρ (1) καὶ ἐν τοῖς σμικροτάτοις ἡ
σοφία τοῦ Θεοῦ διαφαίνεται. Ὁ γάρ οὐρανὸν ἀπλύ-
σας, καὶ τὰ διπλεῖα μεγάλη τῶν πελάγων ἀναχέας,
οὐδὲς ἔστιν δὲ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελίσ-
σης κοιλάνας, ὃς περ αὐλὸν, ὃντας τὸν ἴδν·δί· αὐτοῦ
ἐκχεισθαί. Τούτον σαρκὸς (2) μὲν ὁφθαλμοῖς θεωρῆ-
σαι (3) ἀδύνατον, τὸ γάρ ἀσώματον σαρκὸς ὅμμασιν
ὑποπίπτειν οὐ δύναται· καὶ μεμαρτύρηκεν αὐτὸς
ὁ μονογενῆς Γένεσις τοῦ Θεοῦ, λέγων· Θεὸν οὐδεὶς
πάντοτε τεθέσαι. Εἰ γάρ καὶ κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον εἰδὼν δὲ Ιεζεκιὴλ, ἀλλὰ τὶ λέγει ἡ Γραφὴ; Εἶδεν
σμειολῶμα δόξης Κυρίου, οὐ μήν δὲ αὐτὸν τὸν Κύ-
ριον· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὃς ἔστιν ἀληθῶς.
Καὶ ίδιον τὸ δομολώμα τῆς δόξης, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν
δόξαν, ἐπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ φόδου. Εἰ δὲ τὸ
τῆς δόξης δομολώμα θεαθὲν φόδον καὶ ἀγνῶναν πε-
ριεποίει τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὸν εἰ τις ἀν ἐθεώρησε
τὸν Θεὸν, πάντως ἀν ἀπληλάτετο, κατὰ τὸ εἰρημέ-
νον· Οὐδεὶς δύσται τὸν Θεόν, καὶ ζήσται. Διὰ
τούτο καὶ κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ φιλανθρωπίαν δὲ
Θεὸς παραπέτασμα τῆς οἰκείας θεότητος ἐξέτεινε
τὸν οὐρανὸν, ἵνα μὴ ἀπολύμενα. Οὐκοῦ ἐμὸς δὲ λόγος,
ἀλλὰ προφήτης εἴπεν· Ἐάρ ἀρολέξῃ τὸν οὐρανὸν,
τρόμος ἀγγέσται ἀπὸ σοῦ δρη, καὶ τακτίσογει
καρ· αὐτά. Καὶ τὶ θαυμάζεις, εἰ δὲ Ιεζεκιὴλ, τὸ
δομολώμα τῆς δόξης ίδων, ἐπεσεν; Ὁ Δανιὴλ οἰκέτην
ίδων τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπτηξε (4), καὶ ἐπεσεν· καὶ
ἄχρις διου ἐξειδάστη τοῖς ὁφθαλμοῖς ίδειν εἰς
δομολώμα ισοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι. Εἰ
δὲ Γαβριὴλ ὀπτανόμενος, τρόμον ποιεῖ προφήταις
ἀνθρώποις τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ τοις καθὼς ἦν, οὐκ ἀν
ἀπώλλυτο πάντες; παντὶ που δῆλον. Εἰ τούντον θέ-
λεις γνῶναι σαφῶς, δις φύσιν Θεοῦ καταλαβεῖν ἀδύ-
νατον, μάνθανε, τὶ λέγουσιν οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ
χαμίνῳ τοῦ πυρὸς, ὑμνολογοῦντες τὸν Θεόν. Εὐλο-
γητὸς εἰ, δὲ βλέπων ἀδύστους, καθήμετος ἐπὶ^D
χερουσβίμ. Εἰπε μοι, τοῦ χερουσβίμ τις ἔστιν ἡ φύ-
σις, καὶ τότε τὸν ἐπικαθήμενον θεωρεῖς. Καίτοις

stratos, hominis est magnanimitate et clementia omnes superant. (5) Illud enim considera, dominos eorum qui læserant exstissem multos ex iis qui 555 ante nos vixere, de quibus nullus ad posteros transmissus sermo; at vero iram remisisse, qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum immortalis memoria in omni ævo perhibetur. (6) Nam eos qui quidvis deliquerint, non ob ea quæ jam admissa sunt, punimus, (qua enim arte quæ facta sunt, infecta reddantur?) sed ut aut ipsi deinceps meliores flant, aut aliis sapiendi sint exemplum.

3. (7) Sæpe enim in tenuissimis etiam Dei sese exserit sapientia. Nam qui convexum cœlum expandit, atque ingentes mariū gurgites effudit, ille ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum in fistula modum excavavit, adeo ut per ipsum venenum effundatur. (8) Hunc corporeis quidem oculis contemplari minime conceditur: incorporeum enim visui subjici corporeo non potest: quod quidem unigenitus ipse Dei Filius testificatus est dicens: *Deum nemo vidit unquam*¹⁰. Etsi enim, ut scriptum est, vidit Ezechiel: *Audi quid Scriptura dicat, Vidi similitudinem gloriae Domini*¹¹; non tamen ipsum Dominum, sed ne ipsam quidem gloriam, qualis illa revera est. Et cum similitudinem gloriae vidisset, non ipsam gloriam; præ timore in terram cecidit. Quod si conspecta gloriae similitudo terrorein hominibus tremoremque incutit, Deum ipsum si quispiam viderit, e vita prorsus migraverit, ut dictum C est: *Nemo videbit Dominum, ac vivet*¹². Propterea Deus pro sua erga nos humanitate, cœlum ipsum, suæ divinitatis velum, ne pereamus, obtendit. Neque de meo id affero, imo ipse propheta dixit: *Si aperueris cœlum, tremor a tuo conspectu apprehendet montes, et continuo tabescunt*. Et quid miraris si gloriae similitudinem cum vidisset Ezechiel, cecidit in faciem? Daniel, conspecto Dei servo, et tremuit, et in faciem cecidit: et quandiu oculis videre contendit Dei filii similitudinem, tandiu respondere non ausus est¹³. Si vero visus Gabriel prophetis hominibus Dei tremorem incutit; si qualis est, is sese ostenderit, nonne perierint omnes? Nemini prosector dubium est. Si vis igitur aperte cognoscere incomprehensibilem esse Dei naturam, disce quid tres pueri in ardenti ignis fornace laudantes Deum dicant: *Benedictus es qui intueris abyssos, ei sedes super cherubim*¹⁴. Quæso te, dic mihi, quænam est cherubim natura, atque tum insidentem contemplaberis. Quamvis propheta Ezechiel illorum descri-

¹⁰ Joan. i, 18. ¹¹ Ezech. ii, 19. ¹² Exod. xxxiii

(1) Πολλάκις γάρ, etc. Hæc verba usque ad illa, ἐκχεισθαι, desumpta esse ex Hexaemero indicat codex Regius 1992, sed ea reperiere non potuimus in hoc opere.

(2)

Tοῦτον

σαρκός.

Hæc verba usque ad illa, ἐκ

μέρους

καταργηθεσται,

reperiere non potuimus.

Codex 1992 indicat orationem, *Quod incomprehen-*

sibilis est Deus.

(3)

θεωρῆσαι.

Codex Regius 1992 ὑποπίπτειν.

(4) Έξηγε. Hunc locum ope utriusque codicis sanavimus. Habet autem editi Ἑπτηζε καὶ ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ... ἐξειδάστη εἰς δομολῶμα.

(5) Ex epist. cxii, 204.

(6) Ibid. 205.

(7) Unus codex indicat hom. in Hexaem.

(8) Ulterque codex indicat, serm. *Quod Deus sit incomprehensibilis.*

20. ²¹ Dan. i, 7 sqq. ²² Dan. iii, 55.

(4) Έξηγε. Hunc locum ope utriusque codicis sanavimus. Habet autem editi Ἑπτηζε καὶ ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ... ἐξειδάστη εἰς δομολῶμα.

(5) Ex epist. cxii, 204.

(6) Ibid. 205.

(7) Unus codex indicat hom. in Hexaem.

(8) Ulterque codex indicat, serm. *Quod Deus sit incomprehensibilis.*

ptioitem quod fieri potuit, scriptis sit persecutus, inquiens: *Quatuor facies habebat unum, facies una hominis, facies secunda leonis; et in tertio facies aquilæ, et in quarto facies vitu'*³¹: quodque uni sex essent alæ, atque ipsis undique essent oculi, quodque singuli subjectam haberent quadrangularem rotam; facta tamen a propheta descriptione, etiamsi legimus, percipere non valimus. Si vero solium, quod explanavit, animo comprehendere non possumus, insidentem ipsi invisibilem Deum, qua ratione poterimus? facie siquidem ad faciem visuros, perfectamque

556

incomprehensibilis Dei majestatis in futuro sæculo cognitionem habituros eos qui digni fuerint, certa pollicitatione confirmatum est. Nunc vero etiam si Paulus alter quispiam fuerit, etiam si Petrus, certit quidem vere, neque hallucinatur, aut imaginibus deluditur, verumtamen veluti per speculum, et in ænigmate intinetur: et quod nunc ex parte est cum gratiarum actione accipiens, quod plane perfectum est summa cum lætitia in futurum oppertitur³². Quod enim in ea ipsa cognitione nunc perfectum esse videtur, adeo exiguum quiddam est et obscurum, ut a futuri sæculi claritate distet magis, quam a cognitione quæ est facie ad faciem. Ac tanta quidem est cognitionis Dei infinitas, tantaque humanae naturæ in percipiendis hoc in sæculo divinis mysteriis imbecillitas, cum semper quidem pro eundus progressu aliqua fiat accessio, sed nemo perfectam cognitionem assequatur, donec venerit quod perfectum est, quando quod ex parte est evacuabitur³³.

4. (1) Qui eorum quæ sunt investigationem comparari posse dicit, is procul dubio via quadam et ordine mentem suam ad eorum quæ sunt cognitionem appulit; et in rebus captu facilibus et minulis exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad eam quoque quæ cogitationem omnem superat, suam comprehendendi facultatem promovit. Qui igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse gloriatur, is animalis minutissimi ex iis quæ in conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit formicæ natura dicat, an spiritu et anhelitu continetur ipsius vita: an corpus ossibus distinctum: an compages nervis atque ligamentis firmata: an musculorum et glandularum ambitu continetur nervorum situs: an medulla a sincipite ad caudam usque una cum dorsi vertebris protendatur: an membris quæ moventur, ex nervosæ membranæ complexu motum imprimat: an sit in ipsa jecur, et in jecore vas quoddam, quod fel suscipiat, sintne renes et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculae, et diaphragmata: sitne animal nudum an pilosum: utrum ungulas indivisas, an pedes multifidos habeat: item quanto tempore vivat, et quomodo aliæ alias gignant: quandiu gestetur fetus, et ouomodo

A Ἱεζεκιὴλ ὁ προφήτης καὶ τὴν ἔκφρασιν εὐτὸν ἐποιήσατο δυνατῶς, λέγων, ὅτι Τέσσαρα χρόνων τῷ ἑνὶ· τὸ μὲν ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἀλεοτοῦ, τὸ δὲ ἀτοῦ, τὸ δὲ μῆχου· καὶ ὅτι ἔξι πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ὅτι ἑβδομάδι μὲν αὐτοῖς πανταχόθεν, καὶ ὅτι ὑπὸ καθ' ἔκστον τροχὸς τετράγωνος ὑποκείμενος· καὶ δύμας τοῦ προφήτου (2) τὴν ἔκφρασιν πεποιημένου, οὗπω τιμεῖσθαι ἀναγνώσκοντες καταλαβεῖν δυνάμεθα. Εἰ δὲ τὸ θρόνον διηγήσατο, καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τὸ ἐπικαθῆμενον ἀδράτον Θεὸν πῶς καταλαβεῖν δυνήσεμεθα; τὸ μὲν γάρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς τοῦ Θεοῦ ἀκαταλήπτου μεγαλειότητος, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἄξιοῖς ἀποθήναι ἐπήγγελται. Νῦν δὲ καὶ Παύλος τις ἦ, καὶ Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, καὶ οὐ πλανᾷται, οὐδὲ φαντάζεται, δι' ἐσόπτερον δὲ δύμας βλέπει καὶ τὸ αἰνίγματι· καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως ἐρχόμενος, τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρᾶς ἐπάγχεται. Τὸ γάρ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον, βρέπει τοις καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον ἐστιν, ὡς πλέον ἀπλιμπάνεσθαι τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τρανότηται, ἢ σον ἀπολιμπάνεται τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον. Τοσοῦτον μὲν οὖν τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ τὸ ἀπέραντον, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐν τῷ παρόντι ἀνέρικτον· ἀεὶ μὲν κατὰ προκοπήν ἔκάστου προστιθέμενον ἐπὶ τοῦ πλεονοῦ, ἀεὶ δὲ τοῦ πρᾶς ἀξίαν ἀπολιμπάνειν ἀπάντων, δῆρις δὲ ἐλθη τὸ τέλειον δέ το δικαίων καταργηθῆσεται.

4. (2) Οἱ δὲ ἐφικτήν εἶναι λέγων τῶν δηκτῶν τὴν εὑρίσκοντα, ὅδῷ τινι πάντως καὶ ἀκολουθίᾳ διὰ τῆς τῶν θεων γνώσεως προέβαλεν ἔαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ τοῖς εὐλήπτοις τε καὶ μικροτέροις ἐγγυμνασθεῖς ἡ τῆς καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάντα, ἐννοιας προήγαγεν ἔαυτὸν καταληπτικὴν φαντασίαν. Οὐκοῦν ὁ τὴν περὶ τῶν δηκτῶν εἰδήσαν κατειληφει μεγαλαυχούμενος, τὸ σμικρότατον τῶν προφετειῶν, δικαίων, δικαιούσις φύσεως, ἐρμηνευσάτω, καὶ τίς ἡ τοῦ μύρμηχος φύσις, εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ ἀσθματικούτεροι εἰστιν ἀντοῦ τῇ ζωῇ· εἰ στοέας τῷ σώμα διεμπίπται· εἰ νεύροις καὶ ἐνδέσμοις τὰς ἀρμονίας τείνονται· εἰ μυῶν περιβολῇ καὶ ἀδένων ἡ τῶν νεύρων περικρατεῖται θέσις· εἰ τοῖς νωτιαῖσι σπανθίσῃς· εἰ τοῦ βρέγματος ἐπὶ τῷ οὐραίον δὲ μυελὸς συμπεριτίνεται· εἰ ἐπὶ τῇ περιοχῇ τοῦ νευρώδους ὄμβρου τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν δρμητικὴν ἐνδιδωτὴν νευραμιν· εἰ ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ ἥπατο, καὶ χοληδόχον ἀγγεῖον ἐπὶ τοῦ ἥπατος, νεφροῖς τε καὶ καρδίᾳ, καὶ ἀρτηρίαις, καὶ φλέβες, ὑμένες, καὶ διαφράγματα· εἰ ψιλὸν ἐστιν, ἢ τετρίχωται· μονώνυχόν ἐστιν, ἢ πλυσχίδεις· ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βιοῖ τὸν χρόνον· καὶ τίς αὐτοῖς ὁ τρόπος τῆς ἔξι ἀλλήλων γενήσεως· ἐπὶ πόσον δὲ κυλοκεται τὸ τιττόμενον, καὶ πῶς, εἰ

³¹ Ezech. x, 14. ³² I Cor. xiii, 12. ³³ ibid. 40.

(1) Ex epist. xvi, 95.

(2) Προφήτου. Sic Regius codex 1992, melius quam editi προσώπου.

(3) Προστιθέμενον. Sic uteque codex pro οὐ quod erat in editis προστιθέμενου.

πεζοὶ πάντες οἱ μύρμικες, οὗτε ὑπόπτεροι πάντες, πεζοὶ πάντες οἱ μὲν τῶν χαμαλέπτομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριοι φέρονται. Ὁ τοινυν τῶν θυτῶν τὴν γνῶσιν ἐπιχομπάζων, τέως τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω· εἰθ' οὐτῶς φυσιολογεῖτω τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τοῦ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιέλαβες τῇ γνώσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν μεγαλαυχεῖς φαντάζεσθας;

5. Τὸ γὰρ οἰσθαι τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἔξευρηκέναι, πολλῆς ὑπερφανίας ἔστι καὶ φυσιώσεως· σχεδὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ἀποκρύπτουσι τῇ μεγαληγορίᾳ τὸν εἰπόντα· Ἐπάρω τῷρά ἀστρωθίσθομα τὸν ὄρόν τον μον. Οὐχ ὁ μὲν μέγας Δαΐδης, φὰ τὰ δῆλα καὶ τὰ κρύψια τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐδήλωσεν ὁ Θεὸς, φανερῶς ὀμολογεῖ τῆς γνώσεως τὸ ἀπρόσιτον, λέγων· Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου δέξ ἐμοῦ; Ἡσαΐας δὲ, ὁ ἐν θεωρίᾳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ γεννόμενος, τι περὶ τῆς θελας οὐσίας ἐδήλωσεν ἡμῖν· δέ γε ἐν τῇ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητεἴᾳ διαμαρτύρεται, λέγων· Τὴν γνεθάραν αὐτοῦ τίς διηγήσται; Τί δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἔκλογῆς Παῦλος, ὁ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, ὁ ἔντον τρίτου ἀρπαγεὶς οὐρανοῦ, ὁ τὰ ἀρρητά ἀκούσας φήματα, ἀ οὐκ ἔξιν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, τίνα ἡμῖν περὶ οὐσίας Θεοῦ διδασκαλίαν ἀρήκειν; Οὓς γε, διτε εἰς τοὺς μερικοὺς τῆς οἰκονομίας διέκυψε (1) λόγους, οἰονεὶ λιγγιάσας πρὸς τὸ τῆς θεωρίας ἀδιεξόδευτον, ἐκείνην ἔξεδόσες τὴν φωνήν· Ω βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὧς ἀνεξερεύνητα τὰ κρύματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχρίστοι αἱ ὅδοι αὐτοῦ! Εἰ δὲ ταῦτα τοῖς εἰς τὸ τῆς Παύλου γνώσεως περιθακόσιν ἀνέφικτα, πότεος ὁ τύφος τῶν ἐπαγγελομένων εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν; Οὓς ήδες ἀν ἐρωτήσαιμι περὶ τῆς γῆς ἐφ' ἣς ἐστᾶσι, καὶ ἀφ' ἣς γεγόνασι, τί ποτε λέγουσι, τίνα αὐτῆς τὴν οὐσίαν ἐπαγγέλλουσιν ἡμῖν· ἵνα ἐὰν ἀρρα περὶ τῶν χαμαλέπτων τοῖς ποσὶ κειμένων ἀναντιρήτως ἡμῖν διαλεχθῶσι, τότε αὐτοῖς καὶ περὶ τῶν ἐπέκεινα πάσης ἐννοίας διατεινομένοις πιστεύσωμεν. Καὶ ὥσπερ φασὶν, διτε Ἀδάμ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τῆμετες αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν, ὁ Θεὸς ἐκ τίνος; ἀφ' οὐ πρόχειρόν ἔστι τῇ ἔκάστου διανοίᾳ διτε ἔξι οὐδενός; τὸ δέ ἔξι οὐδενός, τὸ διαναρχόν ἔστι δηλονότι· τὸ δέ διαναρχόν, τὸ ἀγέννητον. Ως οὖν ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἦν οὐσία τὸ ἐκ τινῶν, οὐτως οὐδὲ ἐπὶ Θεοῦ τῶν ὅλων οὐσίαν ἔστιν εἰπεῖν, τὸ ἔξι οὐδενός· ὥσπερ τοιν ἔστι τῷ (2), ἀγέννητος. Οἱ δὲ τὸ διαναρχὸν οὐσίαν εἶναι λέγων, παραπλήσιον ποιεῖ, ὥσπερ ἀν εἰ τις ἐρωτώμενος. τίς η τοῦ Ἀδάμ οὐσία, καὶ τίς η φύσις αὐτῷ, δὲ ἀποκρίνοιτο, μή ἐκ συγδυασμοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἀλλ' ἐκ τῆς θελας χειρὸς διαπλασθῆναι. Ποιος οὖν Ετι τρόπος τῆς γνώσεως ὑπολείπεται; ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ περιφρονοῦντες μὲν πάντα τὰ ἐν

A neque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatæ; sed repertibus humi allis, aliæ per aerem ferantur. Qui ergo de eorum quæ sunt cognitione gloriatur, interim formicæ nobis explicet naturam, atque ita demum ejus potestatis, quæ intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

B 5. (3) Putare enim se Dei, qui super omnia est, substantiam ipsam adinvenisse, magnæ superbie est atque elationis; fere enim jactantia superant vel illum ipsum, qui dixit: Super astra ponam sedem meam²⁴. Nonne magnus ille David, cui occulta absconditaque suæ sapientiae Deus manifestavit, palam confitetur inaccessam esse cognitionem, cum dicit: Mirabilis facta est 557 scientia tua ex me²⁵. Isaias autem, qui majestatem Dei speculatus est, quid nobis de divina substantia declaravit? nempe cum de Christo prophetiam edit, testatur his verbis: Generationem ejus quis enarrabit²⁶? Quid vero vas electionis Paulus²⁷, qui loquentem in se habebat Christum²⁸, qui ad tertium usque cœlum raptus est, qui arcana audivit verba, quæ non licet homini loqui²⁹, quam nobis de substantia Dei doctrinam reliquit? Hic ad particulares Providentiae rationes cum respexisset, velut vertigine laborans propter insuperabilem contemplandi difficultatem, sic exclamat: O altitudo divitiarum et sapientiarum et cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus³⁰! Quod si hæc illi ipsi qui ad cognitionem Pauli pervenerunt, assequi non possunt; quanta est superbia eorum, qui se substantiam Dei profiterentur cognoscere? Quos profecto libens interrogaverim quidnam de terra in qua commorantur, et ex qua nati sunt, dicant, quam ejus nobis exponant substantiam: ut si de iis quæ humi sunt ac pedibus subjacent, certo indubitanterque disserant, tunc eis quoque, cum de rebus intellectum omnem superantibus sententiam proferunt, fidem habeamus. Et sicut inquit, (4) Quod Adam a Deo est: ita interrogabimus, Deus a quo est? nonne uniuscujusque mente promptum fuerit respondere, ex nullo? quod autem ex nullo est, utique sine principio est: et quod sine principio est, id ingenitum est. Sicut ergo in hominibus origo ex aliquo, non est eorum essentia: sic neque in Deo universorum ex nullo esse, quod idem est atque ingenitum, ejus essentiam dicere possumus. Porro esse sine principio essentiam esse qui dicit, non aliter facit, ac si quis interrogatus quæ fuerit essentia Adæ, et quæ ipsius natura, respondeat, non ex coitu viri et mulieris, sed divina manu confor-

C τοι τό.

D (3) Ex lib. adversus Eunomium, 224.

(4) Ibid., 227.

²⁴ Isa. xii, 13. ²⁵ Psal. cxxxviii, 6. ²⁶ Isa. liii, 8. ²⁷ Act. ix, 15. ²⁸ II Cor. xiii, 3. ²⁹ II Cor. xii, 24. ³⁰ Rom. xi, 33.

(1) Διέκυψε. Sic contextus et Regius codex melioris notæ. Editi ἐδείχνυτο.

(2) Οπερ Ιστορ ἔστι τῷ. Idem codex ψηφερ Ιστον

matum eum fuisse. Qualis igitur nobis reliquus est cognitionis modus? respondeant nobis hi qui omnia quidem pedibus nostris subjecta despiciunt, in ipsum vero coelum penetrant, atque omnes celestes potestates. (1) Si cœli magnitudo exsuperat humanæ intelligentiæ mensuram, quisnam valeat sempiternorum naturam perscrutari? Si sol ille corruptioni obnoxius, adeo pulcher est et adeo magnus, cum velox ad motum, tum ordinatos circuitus explens, magnitudinem quidem ad universum ita accommodatam nactus, ut eam quam cum universo habet proportionem non excedat, sua vero pulchritudine tanquam naturæ oculus quidam pellucidus res creatas condecorans: hujus si insatiabilis est aspectus, quali pulchritudine sol justitiae præditus est? Si hunc solem non conspicere, cæco detrimentum est: quale est peccatori dispendium luce vera carere? Nam si haec temporaria talia sunt, qualia semper terna? Et si adeo speciosa quæ videntur, qualia invisibilia, quæ præparavit Deus diligentibus se? Quæ utinam assequi omnes valeamus, gratia aliquæ manitate Domini nostri Jesu Christi, quia illi debetur gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

558 DE INGLUVIE ET EBRIETATE.

SERMO XVI.

1. (2) Aequalis et constans Christiani vita, charrissimi, et unicum scopum habet Dei gloriam. Sive enim manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, ait Paulus⁽¹⁾ qui in Christo loquebatur⁽²⁾. At vero multiformis et varia est hominum mundanorum vivendi ratio, quæ scilicet aliis atque aliis modis ad conciliandam accendentiam gratiam transformetur. (3) Quod si etiam futurum est, ut ipse quoque simus eorumdem rei, et quoad licet nobis, inquiramus etiam ea quæ pertinent ad voluptatem, et ipsa ad ostentationem apparemus, vereor ne quæ destruimus, ea ædificare videamur, et dum cæteros judicamus, nosmetipsos condemnemus, qui simulate vita utamur, modo in hanc, modo in illam formam mutati, nisi forte immutemus etiam vestimenta nostra tum, cum in viros claros et superbos inciderimus. Quod si id turpe est, longe turpius mensam nostram ob homines deliciis diffluentes commutare. (4) Si enim copia ciborum atque lauditia fratri voluptatem afferre volens, mensam tuam immutatis, illius accusas amorem voluptatis, et iis quæ præparas, gulæ probro illum aspergis, his eum rebus arguens oblectari. (5) Quid igitur nobis cum apparatus sumptuosis? Accessit hospes aliquis? si frater sit, et idem vitæ institutum sequatur, suam ipsius mensam agnoscat; quæ enim reliquit domi, ea inventurus est apud nos. At fatigatus est ex itinere? tantum afferimus lavamenti, quantum requiritur ad lassitudinem sublevandam. Advenit alias sæculo huic addictus? ex factis discat

⁽¹⁾ I Cor. x, 31. ⁽²⁾ II Cor. ii, 17.

- (1) Ex homil. vi in Hexaem., 50.
- (2) Ex Regulis fusiis tractatis, 365.
- (3) Ibid., 364.
- (4) Ibid., 365.

A ποιη, διαβαίνοντες δὲ τὸν οὐρανὸν, καὶ πάσας τις ὑπερχοσμὸν δυνάμεις. Εἰ οὐρανῷ μέγεθος, μήτρων ἀνθρωπίνης διανοίας ἐκβαίνει· τῶν ἀδίαι τις φύσειν τις ἄρα (6) ἐξιχνιάσαις δυνήσεται; Εἰ δὲ τῇ φύσει ὑποκείμενος ἡλιος ούτω καλὸς καὶ μέγας, δῆκε μὴ κινηθῆναι, εὐτάκτους δὲ τὰς περιόδους ἀπολέντις, σύμμετρον μὲν ἔχων τὸ μέγεθος τῷ παντὶ, ως μὴ ἐκβαίνειν τὴν πρὸς τὸ δῶλον ἀναλογίαν· τῷ δὲ τοῦτο τῆς φύσεως οὖλὸν τις δρθαλμὸς διαυγῆς ἐμπέπλεται τῇ κτίσει· εἰ ἀκόρεστος τούτου τῇ θέᾳ, ποταπὸς μὴ καλλεῖ δὴ τῆς δικαιοσύνης ἡλιος; Εἰ τυφλῷ ἡμίτοντι μὴ βλέπειν (7), ποταπὴ ἡγμία τῷ ἀμφιστόῳ τῷ ἀληθινῷ φωτὸς στερηθῆναι; Εἰ γάρ τὰ πρότυπα τοιαῦτα, ποταπὰ τὰ αἰώνια; Καὶ εἰ τὰ ὄρματα ὡς τὰ καλά, ποταπὰ τὰ ἀδρατα, ἢ τισμαστὸν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αἴτον; Ἐν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἴτυχεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗτοι αὐτῷ πρέπει τῇ δόξῃ, εἰ; τοις αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΓΑΣΤΡΙΜΑΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΣ.

ΑΓΩΓΟΣ ΙΓ^{της}.

1. Μονότροπος δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ θίος, ἀγαπητοί, ἔνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν Θεοῦ. Εἰτε γάρ δυσθίτες, εἰτε πίνετε, εἰτε τι κοιτεῖτε, κάπτετε δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, φησὶν δὲ ἐν Χριστῷ ἡλίῳ Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος δὲ τὸν ἔργαν θίοις, ἀλλοτε ἀλλος πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐντηρήσθων μεταπλαστόμενος. Εἰ οὖν μέλλοιμεν καὶ εἰπεῖ τοῖς αὐτοῖς ἐνέξεσθαι, καὶ κατὰ τὴν ὑπέργουνταναιναί τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπιτροπὴν παρασκευάζεσθαι, φοδοῦμαι, μὴ δὲ καταλιπεῖν, ταῦτα φανῶμεν οιχοδομοῦντες, καὶ δὲ ὡς ἐπίκαιοι χρίνομεν, ἐαυτοὺς καταχρίνωμεν, ἐσχηματίζομεν τῷ βίῳ χειρημένοι, καὶ ἀλλοτε ἀλλος μεταμορφώμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμεταβολεῖν, διαν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνομεν. Εἰ δὲ αἰσχροῦ τοῦτο, πολλῷ αἰσχριον διὰ τοὺς τρυφῶν τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Πλήθει τοις βραμάτων καὶ πειρεγίᾳ πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηγορεῖται τοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχέεται αὐτοῦ γαστριμαργίαν εἰδῆ δι' ὧν παρασκευάζῃ, ἐλέγχων αὐτοῖς τὴν πατεῖται τὴν ἡδυπάθειαν. Τι δὲ οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πάνταις λείαις; Ἐπεδήμησε τις τῶν ἔνων; εἰ μὲν δέοντες καὶ τὸν αὐτὸν ἔχων σκοπὸν τοῦ θίου, τὴν ἀπότραπεζαν ἐπιγνῶσται· ἀλλὰ κατελίπετε οὐκα, ταῖς παρ' ἡμῖν εὐρήσετε. Ἀλλὰ κάκχηνεν ἐκ τῆς ἀπορίας; τοσούτον αὐτῷ προστίθεμεν, δοσι τὸν παραμυθίασθαι. Ἀλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἔργου θίου; μαθέτω διὰ τῶν ἔργων, δοσι δὲ λόγος αὐτοῖς εἰπεῖσε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ ὑπογραφμὸν τῆς

⁽⁵⁾ Ibid., 364.

⁽⁶⁾ Τις ἄρα. Codex Regius τις ἄρα νοῦς.

⁽⁷⁾ Τούτοις μὴ βλέπεται. Idem codex τὸ μὲν βίον

ταῖς τροφαῖς αὐταρκεῖας. Ἐνεπομεινάτω αὐτῷ ὑπὸ μηνῆματα Χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαισχύντου διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεύτερον ἡμῖν οὐκ ὀχλήσει. Τὸ γάρ περιτρέχειν ἡμᾶς διερευνώμενος τὰ μὴ πρός τὸ ἀναγκαῖον ταῖς χρείαις ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρός τὴν ὀλεθρίαν ἡδονὴν καὶ βλασφεμίαν περινεονημένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν ἡμῖν καὶ ἀσύμφωνον, ἀλλὰ καὶ βλάσphemὸν ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς γαστρὸς, τὴν μακαρίστητα δριζόμενοι, περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας καὶ ἡμᾶς ὄρωσι στρεφομένους, περὶ δὲ ἐκείνοις ἐπτόντας. Ἐπόιοντες δὲ, μὴ ἀργὸν τὸν νοῦν ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἔχωμεν, ἀλλὰ αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν, ἀφορμὴν ποιεῖσθαι δοξολογίας· πῶς ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ B ἰδιότητι τῶν σωμάτων ἀρμόντα, παρὰ τοῦ πάντα οἰκονομοῦντος ἐπινεόνται. Τροφῆς δὲ ὥρα μία ἀποτεταγμένη ἡτο· ἡ αὐτὴ κατὰ περίοδον ἀπαντῶσα, ὡς ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων τοῦ ἡμερονυκτίου μίαν εἶναι μόλις ταῦτην τὴν προσαναλισκομένην τῷ σώματι, τὰς δὲ λοιπὰς ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ ἀπασχολεῖν.

ex viginti quatuor horis diei ac noctis vix illa una ad curandum corpus insumatur, reliquæ in animi exercitatione.

2. Ὁ μὲν γάρ ἀριστα βουλευόμενος, τῆς ψυχῆς δτι μάλιστα φροντίσει, καὶ τοῦτο διὰ πάντων πειράσεται σώζειν εἰλικρινές τε καὶ γνήσιον· τῆς σαρκὸς δὲ ἡ λιψῶ τηχομένης, ἡ χρυμῶ καὶ θάλπει προσπαταλιούσης, ἡ νόσοις ἀλγυνομένης, ἡ πασχούσης τε παρὰ τινῶν βίαιον, ὀλίγον ποιήσεται τὸν λόγον, καὶ οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ζῆν κινδύνους προῖδόντας (1) δρῶν, φαγήσεται δεδιώξ. Εἰ δέ τις ἐθέλοι φειδεσθαι καὶ τοῦ σώματος, ὡς μόνον κτήματος αὐτῷ ἀναγκαῖον ψυχῆ, καὶ συνεργοῦντος αὐτῇ πρός τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς, μικρὸν πρός τὰς τούτου χρείας ἐπιστραφήσεται, καὶ ὡς τε συνέχειν μόνον αὐτὸν, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ὑπηρεσίᾳ διὰ μετρίας ἐπιμελεῖς ἔρρωμένον τηρεῖν, μὴ μάντοιγε ἐπιτρέπειν ὅποιοι κόρου σκιεράν. Τούτοις μὲν γάρ εὐήνιόν τε αὐτὸν καὶ κοῦφον δεῖ πρός τὴν οὐράνιον ὀδοιπορίαν ἀργάσεται, καὶ μᾶλλον εἰς τὰ προκείμενα κτήσεται συνεργόν. Εἰ δὲ ὑβρίζειν αὐτὸν συγχωρήσοι, καὶ πάντων ἐφ' ἡμέραν ἐμπιπλασθαι, καθάπερ εἰ θηρίον ἀνήμερον· D θετερον ταῖς βίαιοις αὐτοῦ πρός γῆν ἀνθολακῆς συνεπισπαθεῖς, κείσεται στένων ἀνόνητα. Καὶ πρός τὸν Δειπότην ἀχθεῖς, καὶ τῆς ἐπὶ γῆς πορείας τῆς ἐνδοθείσης αὐτῷ τὸν καρπὸν ἀπαιτούμενος, εἴτα οὐκ ἔχων δοῦναι, θρηγήσει μακρὰ, καὶ σκέτος οἰχήσει διηνεκὲς, πολλὰ τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ταύτῃ πλάνη μεμρόμενος, ὑφ' ἣς τὸν τῆς σωτηρίας ἐσυλήθη καρπὸν· οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν δακρύων ἔσται κερδαίγων· Ἐγ γάρ τῷ θῷ τίς ἔξομολογήσεται σοι; φησίν δὲ οὐδείδ. Γαστὴρ συναλλάκτης ἔστιν ἀπιστάταος,

καὶ εἰ σέρμον non persuasit, et frugalitatis in escis servandæ formam et exemplar accipiat. Maneant in ipso monumenta mensæ Christianorum, et ejus paupertatis, que Christi causa citra verecundiam perferenda est. Quod si his ille minime commovebitur, ac potius deridebit, rursus nobis non exhibitus est molestiam. (2) Nam circumcursare nos, ac investigare ea quæ non ad necessarium usum requiruntur, sed quæ ad perniciosa voluptatem et ad inanem exitiosamque gloriam adinventa fuerunt, non solum nobis turpe atque indecorum est, sed detrimentum etiam affert non leve, cum scilicet qui in deliciis vivunt, et ventris voluptatibus metiuntur beatitudinem, nos quoque eisdem curis, quibus ipsi cum admiratione et stupore incumbunt, distentos vident. (3) Inter epulandum ne tum quidem animam a Dei cogitatione habeamus otiosam, sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea suscipiens structura divinarum laudum materiam ducamus, quod varia ciborum genera, qualitati corporum accommodata, ab eo qui omnia moderatur, inventa sint. Hora una capiendo cibo destinata, eademque per circuitum revertens, adeo ut

2. (4) Qui enim sibi optime consulit, curabit 559 animam quam maxime, hocque modis omnibus et sincerum et genuinum servare conabitur: carnis vero, sive fame conficiatur, sive cum frigore aut calore luctetur, sive a morbis excrucietur, sive violentum quid ab aliquibus perpetiatur, rationem parvam habebit, et ubi venire se in vitæ periculum viderit, haudquaquam apparebit timidus. Si quis tamen voluerit corpus etiam commiserari, tanquam quod una possessio sit, quæ animæ necessario est, eique ad vitam in terra degendam suppetias fert, exiguum necessitatum ejus curam suscipiet, ut illud et sustentet tantum, et per mediocrem curam sanguinem conservet ad animæ ministerium, non ita autem ut ipsum satietate lascivire sinat. His enim illud sibi comparabit et minime rebelle, et ad coelestie iter conficiendum nullo non tempore expeditum, eritque auxilio majori ad ea quæ proposita sunt obeunda munis. Sin autem insolens ac protervum esse permiserit, et quibusvis quotidie tanquam immanem quamdam bestiam oppleri, tum demum ipsius pondere ad terram violenter gente attractus, jacebit inaniter ingemiscens. Quin et ad Dominum adductus, et terreni illius itineris sibi commissi fructum rogatus, nec reddere valens, plurimum lamentabitur, et in perpetuis tenebris habitabit, delicias, eorumque salaciā non parum incusans, quibus solutis tempus sibi ademplum est; sed nihil tunc utilitatis ex lacrymis capiet. In in-

(1) Προτότερας. Forte προσώντας. Edīt.

(2) Ex Regulis fusiis tractatis, 364.

(3) Ex epist. II, 74.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhærendus non sit, 167.

*ferno enim quis confitebitur tibi*⁴⁴? inquit David. (1) Venter est pessima fide in conventis, penum in eustoditum, in quod cum multa reposueris, non xam quidem retinet, at non servat deposita. (2) Quia igitur nobis ad cibum ac potum excoxitata sunt, et quidquid petulantes divitiae ultra necessitatem ad ingrati nihilque continentis ventris obsequium adinvenere, quando nostra sunt, etiamsi perpetuo infunduntur? quae ubi gustum in transitu duntaxat modica quadam voluptate afficerint, mox tanquam molesta ac superflua ægre ferimus, ut in summum vitæ discrimen venturi, si in visceribus diu permaneant. Mortem enim non paucis intulit satietas, sicutque in causa, cur nihil amplius degustarent. Nam vis illa qua animali providetur, temperatum ac parcum victum nullo negotio concoquit, et in corporis quod alitur substantiam vertit; at eadem ubi opiparos variosque cibos complexa est, nec deinde par est his omnino coquendis, tum diversa gignit morborum genera. Satietas lascivias initium est. (3) Statim enim una cum deliciis, ebrietate, et omnis generis condimentis, prodit libidinis belluinae genus omne. Hinc equi insanientes in seminas flunt homines, ob œstrum ac suorem quem in animo gignunt deliciæ. A temulentis orta est naturæ inversio, dum in masculino sexu seminimum, in feminino masculinum querunt. Siquidem pinguiore pastu ceu sumosi quidam vapores exhalantur, qui lucem sancti Spiritus in hominis mente irradiantem, quasi densa nubes interveniens, intercipiunt. (4) Ne igitur carni tuae obsequare, somno, balneo, ac mollibus culcitis, semper hanc repetens sententiam: *Quæ utilitas in sanguine 580 meo, dum descendeo in corruptionem?* Quid soles quod paulo post interitulum est? quid saginas te ipsum et pinguefacis? An ignoras quod quanto pinguis tibi corpus consicis, tanto graviorem carcereum animæ struis? Corporearum enim virium abundantia, spiritus saluti impedimento est. (5) Oportet itaque quæ necessaria sunt ventri subministrare, non quæ sunt per quam jucunda, ut solent qui quosdam mensarum structores coquosque exquirunt, totamque terram ac mare vestigant, velut moroso hero tributa pendentes, digni miseratione ob ejusmodi occupationem, haud remissius quam qui in inferno versantur, excruciat, plane dissecantes ignem, cribro serentes aquam, et in pertusum dolium infundentes, laborum finem nullum habentes. (6) Quemadmodum igitur sitis esficit, ut jucundus sit potus, et sicut quæ prævivit fames, epulas suaves reddit: ita quoque quæ su-

⁴⁴ Psal. vi, 6. ⁴⁵ Psal. xxix, 40.

(1) Ex hom. *De jejunio*, 15.

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 166.

(3) Ex hom. *De jejunio*, 9.

(4) Ex hom. in psal. xxix, 130.

(5) Ex serm. *De legendis lib. gentilium*, 181.

(6) Ex hom. *De jejunio*, 6.

A ταμελον ἀφύλακτον, πολλῶν ἐναποθεμένων, τὸν μὲν βλάβην παραχατέχουσα, τὰ μάντοι παρατεθέντα οὐ διασώζουσα. Τὰ τοίνυν εἰς βρῶσιν ἡμῖν ἐπινεγμένα καὶ πότιν, καὶ πάντα, δοσ πέρα τῆς χρείας ἡ πλοῦτος ὑδρίζων ἐμηχανήσατο πρὸς θεραπείαν τῆς ἀχαρίστου καὶ μηδὲν στεγούστης γαστρὸς, πότε ἐν ἡμετέρᾳ γένοιτο, καὶ ἐπαντλήσας: (7) διηνεκῶς; ἡ τε μικράν τινα γεύει μόνον ἐναποθέμενα κατὰ τὴν πάροδον ἡδονὴν, εὐθὺς ὡς ὅχληρα καὶ περιττά ὁνεχεραίνομεν, ὡς εἰ τοῖς σπλάγχνοις ἔγχρονίσοι, τὰ μέγιστα περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύοντες. Παιλοίς γὰν ὁ κόρος ἤγαγε θάνατον, καὶ τοῦ μηδενὸς ἀπολαύσειν ἔτι γεγένηται πρόξενος. Ή γάρ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶν δύναμις αὐτάρκειαν μὲν καὶ λειτήτητα (8) ἥδιως κατειργάσατο, καὶ ὥκεινος τῷ τρεφομένῳ πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικίλαν βρωμάτων παραπούσα, εἰτα διτισχεῖν πρὸς τὸ πέρας μὴ ἔξαρκέσσας, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων ἐποίησεν. Οὐ κάρος ὑδρεώς ἐστιν ἀρχή. Εὐθὺς γάρ συνεισπίπτει τῇ τρυφῇ καὶ τῇ μέδῃ καὶ ταῖς παντοδαπαῖς καρυκείαις πᾶν εἶδος ἀκαλασίας βοσκηματώδους. Ἐνθεν ἴσποι θηλυμανεῖς οἱ ἀνθρώποι, διὰ τὸν ἐκ τῆς τρυφῆς (9) οἰστρον ἐπιγινόμενον τῇ ψυχῇ. Παρὰ τῶν μεθυόντων αἱ τῆς φύσεως ἐναλλαγαὶ, ἐν δρόβειν μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θήλει τὸ δρόβεν ἐπιζητούντων. Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς, οἷον αἴθαλωδεῖς ἀναθυμιάσεις ἐντεπιμόνειν, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγγινομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. Μή τοίνυν κολάκευεν τῷ τὴν σάρκα ὑπνοῖς καὶ λουτροῖς, καὶ μαλακοῖς στρώμασι, ἐπὶ ἐπιλέγων τὸ ρῆμα τοῦτο. Τις ὀφέλεια ἐν τῷ αιματὶ μου, ἐν τῷ καταβαλτεῖν με εἰς διαφθοράν; Τι περιέπεις τὸ μικρὸν ὑστερὸν φθαρητόμενον; Τι καταπιάνεις σαυτὸν καὶ περισσοῖς; Ή ἀγρεῖς; Οἱ δοσ παχυτέραν τὴν σάρκα ἐκατῷ ποιεῖς, τοσούτῳ φαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκευάζεις τὸ δεσμωτήριον; τὸ γάρ πλῆθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως, ἐκπόδιζεν ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος. Δεῖ τῇ γαστρὶ τὰ ἀναγκαῖα ὑπηρετεῖν, οὐχὶ τὰ διετά, ὡς οἵγε τραπέζοποιούς τινας καὶ μαγείρους περινοσύντες, καὶ πᾶσαν διερευνώμενοι γῆν τε καὶ θάλασσαν, οἵδιον τινι χαλεπῷ δεσπότῃ φόρους ἀπάγοντες. ἐλεεινὴ τῆς ἀσχολίας, τῶν ἐν ἄδου κολαζομένων οὐδὲν πασχοντες ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξενίωσις; Καὶ κοστίνῳ φέροντες ὑδωρ, καὶ εἰς τετραμένον ἀντλοῦντες πίθον, οὐδὲν δὲ πέρας τῶν τόνων ἔχοντες. Όστεροι οὖν ἡ δίψα τὸν τὸ ποτὸν εὐτρεπήσει, καὶ εἰ μὴς ἡγησάμενος ἡδεῖαν παρασκευάζει τὴν τράπεζὴν οὕτω καὶ τὴν τῶν βρωμάτων ἀπόλαυσιν ἡ ἐγχράτεια φαιδρύνει. Μέσην γάρ ἐσαντὴν παρενθεῖσα, καὶ τὸ συνεχὲς τῆς τρυφῆς διακόψασα, ποθεινὴν τοι τὴν

(7) Ἡμετέρα... ἐπαντλήσας. Sic contextus et Regius codex 1992. Edili ἡμέρα... ἐπαντλήσας.

(8) Λειδητηρα. Haud dubium quin legendum sicut ἀπότητα. Edīt.

(9) Τρυφῆς. Sic contextus et uterque codex. Edīt τροφῆς.

μετάλλην φανηναι ποιήσει, ὁσπερ ἀπόδημον. Οστε εἰ βούλει σαντῷ ἐπιθυμητῇ κατασκευάσαι τὴν τράπεζαν, δέξαι τὴν ἐκ τῆς ἑγκρατείας μεταβολήν. Σὺ δὲ ὑπὸ τοῦ σφόδρα τῆς τρυφῆς περιέχεσθαι, λέληθας σαντῷ ἀμαυρῶν τὴν τρυφήν, καὶ ὑπὸ φιληδονίας τὴν ἡδονὴν ἀφανίζων. Οὐδὲν γάρ οὔτως ἐπιθυμητὸν, δι μή τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὑκαταφρόντων γίνεσθαι πέφυκεν· ὃν δὲ σπανίᾳ τῇ κτήσις, τούτων περισπουδαστος ἡ ἀπόλαυσις.

3. Οἱ γοῦν ἀρχομένης ἡμέρας περισκοποῦντες, ποῦ πάτοι γίνονται, καὶ οἰνοπώλια καὶ καπηλεῖα περιαθροῦντες, καὶ ἀλλήλους ἐπὶ τὸ πίνειν παραλαμβάνοντες, καὶ πᾶσαν τῆς ψυχῆς τὴν μέριμναν ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων φροντίδα καταναλίσκοντες, οὗτοι δὲ ὑπὸ τοῦ προφήτου καταθρηνοῦνται. Οὐ γάρ ἄγουσι σχολὴν οἱ ὄφθαλμοι αὐτῶν ἀνανεύσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη καταμαθεῖν· ἀλλ’ εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας, κοσμοῦσιν ἔσωτῶν τὰ συμπόσια, σπουδὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν ἐκπωμάτων περασκευὴν ἐπιδείκνυνται, ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας ὁσπερ ἐν πομπῇ τινι καὶ πανηγύρει διατεθέντες, ὡς δὲ τὸ τῶν ἄγγελών διάφορον τὸν κόρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ τῇ τῶν ἐκπωμάτων ὑπαλλαγῇ καὶ μετάβασις ἵκανην αὐτοῖς εἰς τὸ πίνειν διατριβὴν ἐμποιήσῃ· τάξις ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διάθεσις ἐν ἀκόσμῳ ἐπινεογμένῃ. Πρὸς τούτοις ἀμιλλαὶ περὶ τοῦ πλείονος, φιλονείκαι καὶ ἀγωνίσματα, ἀλλήλους ὑπερβάλλεοθαί φιλοτιμούμενῶν κατὰ τὴν μέθην. Καὶ δὲ ἀγωνοθετῶν αὐτοῖς, διάβολος, καὶ ἀθλον τῆς νίκης, τῇ ἀμαρτίᾳ. Ό γάρ πλειόνα τὸν δάκρατον ἐγχεάμενος (1), οὗτος φέρεται κατὰ τῶν ἀλλῶν τὰ νικητήρια· φιλονείκουσι μὲν γάρ ἀλλήλους, ἀμύνονται δὲ ἔσωτούς. Πάντα ἀλογίας γέμει, πάντα συγχύσεως· οἱ διητηθέντες μεθύουσιν, οἱ νικήσαντες μεθύουσιν (2), οἱ ὑπέρτειαι καταγελῶσιν. Ή χειρ ἀπέτρηκε, τὸ στόμα οὐχ ὑποδέχεται, τῇ γαστὴρ διαρρήγνυται, καὶ τὸ κακῶν οὐχ ὑφίσταται. Τὸ διθλον σώμα τοῦ φυσικοῦ τόνου παραλυθὲν (3), ἀπόρρυτόν ἐστι πανταχθεν, τὴν ἐκ τῆς ἀμετρίας βίᾳν μή ὑπομένον (4). Ἐλεεινὸν θέαμα! Ἀνὴρ ἀκμάζων καὶ τῇ ἡλικίᾳν, στρατιωτικοὶς καταλόγοις ἐμπρέπων, φοράδην οἰκαδε κομιζόμενος, μή δυνάμενος ὅρθοῦσθαι, μηδὲ τοῖς ἐδίοις ποσὶν ἐπιδῆναι. Ἀνὴρ φονερὸς εἶναι ὁ φειδῶν τοῖς πολεμίοις, γέλωτός ἐστιν ἀφορμὴ τοῖς κατ’ ἀγορῆν πατιδίοις· δινευ σιδήρου καταβέληται, δινευ πολεμίων πεφρύνεται. Ἀνὴρ ὁ διπλίτης, αὐτὸς τῆς ἡλικίας θύγων τὸ δινθος, οἴνου γέγονες παρανάλωμα, ἔτοιμος παθεῖν τοῖς ἔχθροις δσα καὶ βούλοιντο. Τίς δὲ τῶν κακῶν τούτων αἴτιος; τίς δὲ ταῦτα ἐπιθυμεύσας; Πλαράταιν ἐποιήσας τὸ συμπόσιον, ἐνέκρωσας τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος, ἀπὸ οἴνου· καὶ καλεῖς μὲν ὡς φειδῶν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐκβάλλεις δὲ νεκρὸν, οἴνῳ τῇν

(1) Ἐγχεάμενος. Contextus ἐκγεόμενος.

(2) Οἱ νικήσαντες μεθύουσιν. Ήσε addidimus ex Regio codice 1992. Leguntur etiam in contextu. Paulo post minus belle in contextu τὸ κακῶν οὐχ διφέρει.

(3) Παραλυθέν. Sic idem codex et contextus.

PATROL. GR. XXXII.

A muntar edulia condit abstinentia atque edulcat. Dum enim medium se interponit, ac deliciarum continuum usum interrupit, sumptionem, utpote intermissam, tibi jucundam exhibebit. Proinde si vis tibi mensam apparare suavem, admitte ex abstinentia vicissitudinem. Tu vero, quod deliciis nimium addictus es, insipidas reddis tibi delicias imprudens, ac præ voluptatis amore voluptatem fugas. Nihil enim tam cupidum est, quod non abeat in fastidium, si perpetuo fruare. At quæ raro habentur, his avide fruimur.

3. (5) Qui igitur ineunte die explorant ubi compotationes flant, et cœnopolia ac caupones collustrant, seque mutuo ad compotandum conjungunt, et omnem animi curam in hæc insumunt, hos prophetæ deplorat. Non enim oculis eorum vacat suspicere in cœlum, ejusque pulchritudinem considerare: sed ineunte statim die, sua exornant convivia, atque studium ac diligentiam in poculis apparandis ostendunt, vasa ad refrigerandum vinum, craterasque et phialas velut in pompa aliqua ac conventu publico disponentes, ut vasorum diversitas ipsis satietatem suffuretur, et alternatio poculorum ac permutatio eos diu in bibendo detineat. Ordo in confusione, ac dispositio in re incomposita excoxitatur. Ad hæc oriuntur de ampliore potu certamina contentionesque et lites, dum se mutuo ebrietate superare conantur. Atque certaminum horum praefectus diabolus est, et victoriae præmium peccatum. Nam qui plus infuderit meri, is ex aliis reportat victoriam. Contendunt enim inter sc ac se ipsi uliscuntur. Omnia sunt insipientia referta, omnia confusione; vieti victoresque ebrii sunt, derident ministri. Labat manus, os non suscipit, venter disrumpitur, nec malum sustinet. Miserum corpus naturali vigore exsolutum undeliberet diffuit, haud sustinens immodi ci 561 potus violentiam. Miserabile spectaculum! Vir ætate florens, inter militares ordines clarus, aliorum manibus domum deportatur, quod se erigere non queat, neque propriis incedere pedibus. Vir qui terrori hostibus esse debuerat, pueris in foro ridendi occasionem praebet: sine ferro prostratus est, sine hostibus enectus. Vir armiger in ipso ætatis flore a vino D consumptus nullo negotio et confessus, quidquid hostes voluerint perpeti paratus. Quis auctor est horum malorum? quis hæc machinatus est? (6) Convivium aciem effecisti: juventutis florem vino ene casti; ac vocas quidem veluti amicum ad cœnam, ejicis autem mortuum, extincta a vino illius vita. (7) Qua re differs, o homo, a brutis animalibus? nonne rationis dono, qua a tuo conditore accepta, creature cuiuslibet princeps effectus es et dominus? Quisquis igitur se ipse intelligentia ac cognitione

Editi παραχυθέν.

(4) Μή ὑπομένον. Negatio addita ex eodem codice et contextu.

(5) Ex homil. in ebriosos, 127.

(6) Ibid., 128.

(7) Ibid., 124.

privat per ebrietatem, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis¹⁴. Imo etiam dixerim ego, temulentos rationis magis esse expertes quam ipsa pecora: quandoquidem quadrupedia omnia et bestiae certos ac constantes ad coitum motus impetusque habent: quorum autem anima ebrietate detinetur, et corpus calore praeter naturam accedente impletur, hi omni tempore et omni hora ad impuros turpesque complexus concitantur.

(4) Quemadmodum enim aqua igni est adversa, sic immodicum vinum rationem extinguit. (2) Enim vero quodnam brutum animal vivendi audiendique sensu languescit ita ut temulentus? Nonne ignorat familiarissimos, et ad alienos velut ad familiares ac necessarios accurrit? nonne saepenumero umbras tanquam rivulos, aut convales transiliunt? Rursus eorum aures sonitu ac strepitu quodam quasi aestuantis maris implentur; terra vero sursum erigi videtur, et montes in orbem circumverti. His somni quidem graves sunt, et excussu difficiles, prope suffocantes, planeque morti vicini, vigilae vero somnis stupidiores. Nam insomnium quoddam est vita ipsorum, qui cum nec vestem habeant, neque quod in crastinum edant, regnant et exercitibus in ebrietate imperant, construunt urbē, ac pecunias elargiuntur. (5) Quid facis, o homo? Fāmulus profugit ab herō verberante: tu vero non recedes a vino, quod tuum quotidie caput percūtit?

τῇ μέθῃ, καὶ πάλεις οἰκοδομοῦσι, καὶ χρήματα διεσπότην τύπτονται· σὺ δὲ καὶ παραμένεις τῷ οἴνῳ, καὶ ἔκαστην ἡμέραν τὴν κεφαλήν σου τί-

4. Modus utendi vino optimus est corporis necessitas. Quod si fines prætergredieris, postridie venies capitis gravedine affectus, oscitans, vertigine laborans, putrefactum obolens vinum; omnia tibi circumferri, omnia circumvolvi videbuntur.

(4) Postquam enim fuligine, quam vinum exhalans sursum emitit, replete sunt cerebri membranæ, caput ut intolerabilibus doloribus corripitur, ita super humeros rectum manere non valens, hoc illuc super vertebrales nutans, jactatur.

(5) Quintam ipsa in fruendis voluptatibus incontinentia ex vino quasi ex fonte manifeste prorūpuit, atque una cum mero irrepit impudicitæ labes, quæ omnem pecorum in feminas insaniam 562 demonstrat procacitate ac lascivia ebriorum minorem esse. Et quidem bruta animalia naturæ terminos non ignorant: ebrii vero in masculo feminam, in femina masculum requirunt. Postquam enim animam ita perdidere, ut sint omnigenis maculis compuncti, præterea ipsam quoque corporis habitudinem corrumpunt. Etenim non ob immodicas

¹⁴ Psal. XLVIII, 13.

(1) Ex hom. in ebriosos, 123.

(2) Ibid., 124.

(3) Ex hom. i de jejunio, 9.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ibid., 123.

A ζωὴν αὐτοῦ κατασβέσας. Τίνι διενήνοχας τῶν ἀλλγῶν, ὁ ἀνθρώπε; οὐ τῇ δωρεῇ τοῦ λόγου, ἢν λαβὼν παρὰ τοῦ κτίσαντός σε, δρχων καὶ κύριος ἐγένετο πάσης τῆς κτίσεως; Οἱ τοίνυν ἀφελόμενος ἐστοῦν τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέθης, παρασυνεβεβίθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὥμοιόθη ἀστείοις. Μᾶλλον δὲ καὶ τῶν βοσκημάτων φαίην ἀντὶ ἔωντος ἀλογωτέρους εἶναι τοὺς ἐν τῇ μέθῃ διώτε τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία τεταγμένας ἔχει τὰς πρὸς τὴν μίξιν ὄρμάς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς μέθης τὴν φυχὴν κατεγόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος ἀναπτηρώσαντες, πάντα καιρὸν καὶ πᾶσιν ὥραν πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχήμονας συμπλοκὰς συνελαύνονται. Ήπειρ γάρ διωρίαν τοποθετεῖται. Ήπειρ γάρ οὐκέτι ποτέ παλέμιον ἐστι πυρὶ, οὐτε τῷ ἀμετρίᾳ οἰνοῦ λογισμὸν κατασβέννωσι πώφρονα. Ποιὸν γάρ βίσκημα οὖτε παραβλέπει καὶ παρακούει ὡς ὁ μεθύων; Οὐχὶ δημοκρίτης μὲν τοὺς αλκειστάτους, προστρέχει δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς τοὺς συνήθεσιν; οὐ τὰς σκιάδας διαπιθῶσιν οἱ τοιοῦτοι παλλάκις, ὡς ὁχετοὺς ἢ φάραγγας; Ήχων δὲ αὐτοῖς καὶ φύσιον τὰ ὕπατα πεπλήρωται οἰονεὶ θαλάσσης κυμανούσης· ἡ δὲ γῆ πρὸς τὸ δρθιον διανίστασθαι δοκεῖ, καὶ τὰ δρη περιτρέχειν κύκλῳ. Τούτοις ὑπονοι μὲν βαρεῖς, καὶ δυσανάφοροι, καὶ πνιγώδεις, καὶ τῷ διπλαθάνατον γένιονται· αἱ δὲ γηγορήσεις, τῶν ὑπονοι διανισθηστεραι. Ἐνύπνιον γάρ οὐτοῖς ἐστιν ὁ βίος, οἱ γε ἱμάτιον οὐκέτις, οὐδὲ δ τοφάγωσιν εἰς τὴν αὔριον, βασιλεύονται καὶ στρατοπέδων δρχουσιν διανέμονται. Τί ποιεῖς, ἀνθρώπε; Οἰκέτης δραπετεῖει οἴνῳ, καθ' ἔκαστην ἡμέραν τὴν κεφαλήν σου τί-

C 4. Μέτρον δριστὸν τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἡ χρεία τοῦ σώματος. Ἐάν δὲ ἔξι τῶν δρων γένη, αὔριον ἔχεις καρηδαρῶν, γαστρώμενος, Ιλιγγῶν (6), σεστόποτος οἰνοῦ ἀπόξιων· πάντα σοι περιφέρεσθαι, πάντα δονεῖσθαι δόξει. Οταν γάρ πλήρεις αἱ μήνυγγες γένωνται τῆς αιθάλης, ἣν δ ὁ οἴνος ἐξατμιζόμενος ἀναφέρει, βάλλεται μὲν ὅδύναις ἀφορήτοις ἢ κεραλή· μένειν δὲ ὄρθη ἐπὶ τῶν διμων μὴ δυναμένη, διλλοτε ἐπ' δίλλα (7) καταπίπτει, τοῖς σπανδύλοις ἐνολισθαίνουσα. Ἡ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρασία, διντικρυς, ἀποτελεῖ πηγῆς τοῦ οἴνου φέρεται, καὶ συνεισπίπτει τῷ ἀκράτῳ τῆς ἀσελγείας ἢ νόσος, πάσσων βοσκημάτων μανίαν ἐπὶ τὸ θῆλυ (8) δευτέρων τῆς τῶν μεθυσάτων διδρεως ἀποφαίνουσα. Διότι τὰ μὲν ἀλογα γνωρίζει τοὺς δρους τῆς φύσεως· οἱ δὲ μεθύοντες ἐν ἀρρενι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θῆλει τὸ διρρέν ἐπιζητοῦσιν. Οὐτων γάρ τὴν φυχὴν ἀπολαύστες, ὡς ὑπὸ πάστος κηλίδος κατεστιγμένοις, ἐτι καὶ αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν ἔξιν προσδιαφεύρουσι· οὐ μόνον τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἡδονῶν ἐξιστρουσῶν ἐπιλαγνείας ἐκτετηκότες καὶ διαρρέοντες, ἀλλὰ καὶ αὐ-

(6) Ιλιγγῶν. Hanc vocem ex contextu desumimus.

(7) Ἐπ' δίλλα. Regius codex ἐπ' δίλλοις.

(8) Ἐπὶ τὸ θῆλυ. Sic Regius codex et contextus. Editi ἐπὶ τῷ θῆλει.

τῷ τῷ δικαιῳ πέπλαδηκός καὶ βρυῶδες καὶ τοῦ ζω-
τικοῦ τόνου λελυμένον τὸ σῶμα φέροντες. Τούτων
πελιδινοὶ μὲν οἱ ὄφθαλμοι, οὐπάχρος δὲ ἡ ἐπιφάνεια,
πνεῦμα προστετηκός, γλῶσσα παρειμένη, καὶ χραυ-
γὴ ἀττῆμος, ἀκροσφαλεῖς οἱ πόδες καθάπερ οἱ τῶν
παιδῶν, ἐκκρίεις δὲ τῶν περιττωμάτων αὐτόματοι
ῶτπερ ἀπὸ ἀψύχων φέουσαι. Ἐλεινοὶ τῆς τρυφῆς,
ἐλεινότεροι τῶν ἐν πελάγει χειμαζομένων, οὓς ὅλα
ἔξι δὲ παιδεχόμενα καὶ ἐπιβαπτίζοντα κύματα
ἀναφέρειν οὐκ ἐπιτρέπει τοῦ καλύδωνος. Οστέρης γάρ
τὰ χειμαζόμενα πλοῖα ἐπειδὴν ὑπέραντα γένηται,
ἀνάγκαιως τῇ ἔκβολῃ τοῦ φόρτου κουφίζεται· οὕτω
καὶ τούτοις ἀναγκαῖαι τῶν βαρυνόντων αἱ ἀποθέσεις.
Ἐμοῦντες γάρ (1) καὶ ἀποβλύζοντες, μόλις ἐλευθε-
ροῦνται τοῦ βάρους, τοσούτῳ τῶν δυσπλούντων
ἐλεινότεροι, δύον οἱ μὲν ἀνέμους καὶ θάλασσαν καὶ
τὰς ἔξιθεν ἀνάγκας ἐπαιτιῶνται· οἱ δὲ αὐθαίρετον
ἐπισπῶνται τὸν ἐκ τῆς μέθης χειμῶνα. Καὶ οἱ μὲν
δαιμονῶντες, ἐλεινοὶ· οἱ δὲ μεθύοντες τὰ αὐτὰ πά-
σχοντες, οὐδὲ τοῦ ἐλεισθαὶ ἔξιοι, αὐθαίρετῷ δαίμονι
προσπαλαίοντες. Οἱ καὶ μέθης συντιθέσαι φάρμακα,
οὐχὶ τοῦ μὴ παθεῖν τι δεινὸν ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τοῦ
μὴ διαλιπεῖν μεθύοντες μηχανώμενοι. Καὶ τέλος οὐκ
ἔστι τοῦ κακοῦ· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ οἶνος ἐπὶ τὸ
πλεῖον προάγει (2). Οὐ γάρ τὴν χρείαν παραμυθεί-
ται, ἀλλ' ἐπέρου ποτοῦ χρείαν ἀπαραιτητὸν ἐμποιεῖ,
ἐκκαίων τοὺς μεθύοντας, καὶ διὰ πρὸς τὴν τοῦ πλείονος
ἔφεστιν προσκαλούμενος. Καὶ ὥστερ αἱ χαράδραι,
ἔως μὲν ἀνταῖς ἐπικρέωσιν οἱ χειμαρροί, πλήρεις
εἶναι δοκοῦσι, παρελθόστης δὲ τῆς πλημμύρας, ἕπ-
ται καταλείπονται· οὕτω καὶ τοῖς οἰνόφλοιξι τὸ στό-
μα, ἀλλιμύναζοντος μὲν τοῦ οἴνου, πλήρες ἐστὶ πῶς
καὶ διυγρόν, μικρὸν δὲ παραδραμόντος, ἔηρδον καὶ
δινικμὸν ἀπελέγχεται.

plena esse videntur; sed ubi exundatio præteriit, sic plenum quodam modo est. et madidum, sed simul ut paululum effluxit, siccum et humoris expers deprehenditur.

5. Πάντη οὖν ἀπέχεσθαι δεῖ τῶν ἐμποιούντων θό-
λωσιν τῷ ἡγεμονικῷ. Ἐπειδὴν γάρ πολὺς εἰσπέσῃ
ὁ ἄκρατος, οἴον τις τύραννος ἐπὶ τὴν ἄκροπολιν ἀνα-
δραμών, ἀπὸ τῆς ἄκρας κορυφῆς ἀσιγήτους θορύ-
βος ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ, οὐδενὸς παρανόμου φειδόμε-
νος ἐπιτάγματος. Ἄλλ' αὐτὸν δουλιωσάμενος πρῶτον
τὸν λογισμὸν, πᾶσαν τὴν τε ἐκ παιδεύσεως ἐνυπάρ-
χουσαν διακόσμησιν συγχεῖ καὶ ταράσσει (3), γέλω-
τας κινῶν ἀπρεπεῖς, φωνὴν θορυβόη, ὀργὰς προ-
πετεῖς, ἐπιθυμίας ἀχαλινώτως, οἰστρον καὶ μανίαν
ἐπὶ πᾶσαν παράνομον τὸν διονήν. Διὰ τοῦτο μὴ πινέ-
τωσαν, φησὶν, οἱ δυνάσται οἴνον, εἴτε οἱ ἀρχῆν τινα
πεπιστευμένοι, καὶ δημοσίων πραγμάτων οἰκονο-
μίαν· εἴτε οἱ διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ἐν δυνά-
μει δυντες σωματικῆς. Οἱ γάρ τοιούτοις φύσει τυγχά-
νοντες πρὸς τὰς ὄρμὰς εὑρέθιστοι, ἐπειδὴν καὶ τὸ
τοῦ οἴνου προσλάθωσιν ἔξαλμα, οἴον τινα φλόγα
ἀφθόνῳ χορηγίᾳ τῆς καιομένης ὑλῆς, ἐπὶ τὸ μέγα

A solum voluptates, quibus velut furore quodam ad
salacitatem concitantur, contabescunt ac disfluent:
sed ob ipsam etiam molem ac tumorem, corpus
nimio humore repletum, laxumque et vitali vigore
solutum circumferunt. Horum lividi sunt oculi,
subpallida superficies cutis, spiritus impeditus ac
enagentatus, lingua resoluta, clamor indistinctus,
titubantes pedes velut puerorum, spontaneæ
superfluitatum egestiones quasi ab inanimatis
profluentes: ob luxum miserabiles, miserabiliores
quam qui in mari tempestate jactantur, quos flu-
ctus alii aliis succidentes, ac demergentes, ex undis
emergere non sinunt. Quemadmodum enim
jactata tempestate navigia cum plus æquo onerantur,
onere ejecio necesse est allevari. ita et hi ea
B qua ipsos gravant, necessario egerunt. Vix enim
vomitū et dejectione ab onere liberantur, tanto
miserabiliores infeliciter navigantibus, quantum hi
quidem ventos et mare et externa impedimenta
causantur: illi vero ebrietatis tempestatem si-
bi ipsis sponte asciscunt. Itaque qui a dæmonibus
obsidentur, miseratione quidem digni sunt: ebrii
vero eadem perpetientes, ne digni quidem sunt,
quorum misereamur, quandoquidem cum voluntari-
rio dæmons collectantur. Hi præterea quedam
ebrietatis pharmaca componunt, operam indu-
striamque in eo ponentes, non ut ne quid mali à
vino patientur, sed ut ipsorum ebrietas jugis sit et
assidua. Ac hujus mali finis nullus est. Nam ipsius
se merum promovet ad amplius. Non enim levat
necessitatem: sed alterius potus necessitatem
inevitabilem inducit, exurens inebriatos, semper
que desiderium plus bibendi provocans. (4) Et
quemadmodum cava, dum in se torrentes confluunt,
C plena esse videntur; sed ubi exundatio præteriit, sic plenum quodam modo est. et madidum, sed simul ut paululum effluxit, siccum
et humoris expers deprehenditur.

5. (5) Omnino igitur ab iis quæ mentem pertur-
bant, abstinere oportet. Posteaquam enim multum
introierit meri, quasi tyrannus quidam ad arcem
ascendit, atque nihil non iniquum imperans, a
summo vertice irrequietos in anima tumultus
excitat. Imo ratione ipsa in servitutem primum
redacta, omnem ex disciplina concinnitatem con-
fundit et perturbat, risus indecoros, vocein tur-
bulentam, procaces iras, cupiditates effrenatas,
stimulum ac furorem ad omnem iniquam volupta-
tem provocantem exuscitans. Quamobrem non bi-
bant vinum potentes, inquit, sive ii quibus aliqua
præfectura, aut publicarum rerum administratio
comissa; sive ii qui ob ætatis vigorem corporeis
563 viribus pollut. Enimvero qui sunt ejusmodi,
utpote suæ natura ad animi motus proni, pos-
quam fomes etiam vini et incitamentum accessit,
suppeditata abunde materia, quæ apta est unctioni

(3) *Tardorosi*. Sic idem codex. Editi et con-
textus καταρράσσει.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ex comment. in Isa., 508.

et idonea, velut flammam quamdam in sublime at tollunt. Nam quemadmodum onere nimio depressa navis, ægre quo velis impellitur, atque naufragio faciendo mirum in modum prona est: sic etiam corpora, quæcunque voluptatis libidine pluribus atque profusionibus deliciis, cutis curandæ gratia, sese onerant, profundo perditionis pelago innataitia feruntur. (1) Quid vis Caini maledictionem tibi ipse asciscere, ebriosus factus, tremens ac vagabundus per totam vitam? Corpus enim quod naturali fulcro destituitur, circumagi necesse est et contremiscere. Usquequo ebrietas? Periculum est ne tandem cœnum lutumque pro homine flas; ita totus admistus vino es, unaque pariter putruisti, vinum ex quotidiana crapula obolens, et hoc corruptum, perinde ut vasa nulli omnino usui idonea. (2) Si ebriosi regnum Dei non possidebunt[“], tu autem temulentus accedis ad jejuniū: quid utilitatis aucters? Nam si te ebrietas excludit a regno cœlorum, quisnam tandem e jejuniū fructus? An non vides quomodo qui in domandis equis, qui ad certamina aluntur, peritissimi sunt, cum instat certaminis dies, eos inedia præparant? Tu contra, data opera temetipsum deprimitis saturitate. Venter enim onustus, non solum ad cursum, sed ne ad somnum quidem accommodus est; quandoquidem pondere oppressus non potest quiescere, sed cogitur subinde semet nunc in dextrum, nunc in levium latus vertere. (3) Ne igitur ad jejuniū mysteria te introducat ebrietas. Non est per temulentiam aditus ad jejuniū, quemadmodum nec ad justitiam accessus est per fraudationem, nec ad castitatem per lasciviam, nec, ut summatim dicam, per nequitiam ad virtutem. Ebrietas ad lasciviam inducit, ad jejuniū frugalitas. Athleta ante certamen exercetur: qui jejunaturus est, præparat se per abstinentiam. Ne velut ulciscens hos dies, neu veluti fucum facturus legislatori, ante hos quinque dies colloca crapulam. Nam laboras frustra, si corpus quidem consilcis, nec tamen solatum esurioni admoveas. (4) Dominum non recipit ebrietas, Spiritum sanctum propellit. Fumus quidem abigit apes, dona vero spiritualia fugat crapula. Ut autem id minime patiamur, caveamus, ne illi ingratu ventri obsequiantur, ut æterna illa bona adipiscamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui, unaque ejus Patri, simul et sancto Spiritu, gloria, honor et potestas, summumque decus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

564 DE IRA ET ODO.

SERMO XVII.

1. (5) Maxima in Christianum accusatio est,
“ I Cor. vi, 10.

- (1) Ex hom. in ebriosos, 127.
(2) Ex hom. II De jejuniū, 13.
(3) Ex hom. I De jejuniū, 9.
(4) Ex hom. I De jejuniū, 10.
(5) Ex comment. in Isa., 19.

(6) Οὐα καὶ λῆ. Sic idem codex, melius quam editi ὅπερ πολλῇ. Non reperitur in contextu totus hic locus ab his verbis ὥσπερ γάρ usque ad φέρεται.

A ἔξαιρουσιν. Ὅσπερ γάρ τὰ πλοῖα καταβαρύμενα τῷ φόρτῳ δυσάγωγά ἔστι καὶ εἰκαλα πρὸς νεανίγον· οὕτω καὶ τὰ σώματα, δοσ πολλῇ (6) καὶ δέσποιντῇ τῇ τρυφῇ εἰς πολυσαρκίαν καταπεφόροτα διὰ φιληδονίαν (7), τῷ βιθὺ τῆς ἀπωλείας ἐπινγέμενα φέρεται. Τί τὴν κατάραν τοῦ Κάιν ἐφ' ἐπιτηδεῖαν μέθην, μεθύσαν, τρέμων καὶ περιφερόμενος διὰ παντὸς τοῦ βίου; οὐ γάρ ἔχον τὸ σῶμα τὸν ἐκ τῆς φύσεως στηριγμὸν, ἀναγκαῖος περιθωνεῖται καὶ καταστεῖται. Μέχρι τίνος ἡ μέθη; Κινδυνεύεις (8) ιατρὸν βρόδορος εἶναι ἀντὶ ἀνθρώπου· οὕτως ὅλως ἀνεμίχθης τῷ οἴνῳ, καὶ συγκατεσάπης αὐτῷ, ἐκ τῆς καθημερινῆς κραυτάλης οἴνου ἀπόξων, καὶ τούτου διεφθαρμένου, ὕσπερ τῶν ἀγγείων τὰ ἀχρηστάτα. Εἰ μέθυσοι βασιλεῖσιν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι, οὐ δὲ μεθύνω ἔρχῃ ἐπὶ τὴν νηστείαν, τί σοι τὸ δεῖλον; εἰ γάρ ἀποκλεῖται σε τῆς βασιλείας ἡ μέθη, πῶν καὶ λοιπὸν χρήσιμον τὸ νηστεύειν; Οὐχ ὁρᾶς καὶ τὸν ἴππων τοὺς ἀγωνιστὰς, πῶς οἱ ἐμπειρότατοι πανδάμναι, τῆς ἀγωνίας προσδοκωμένης, διὰ τῆς ἐνδείξης προετρεπίζουσι; οὐ δὲ ἔξεπτηδες σαστὸν κατεπίέταις (9) τῷ κόρῳ. Βαρούμενη γάρ ἡ γαστήρ, εἰς δύπας πρὸς δρόμον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὑπνον ἐπιτηδεῖς διότι καταβλιθομένη τῷ ἀγθεῖ, οὐδὲ ἡρεμένη συγχωρεῖται, ἀλλὰ ἀναγκάζεται πολλὰς ποιεῖσθαι τὰς περιστροφὰς ἐφ' ἔκατερ. Μή τοινυ μυστηριώτερον σε ἐπὶ νηστείαν ἡ μέθη. Οὐκ ἔστι διὰ μέθης εἰσέσθαι νηστείαν, οὐδὲ διὰ πλεονεξίας εἰς δικαιοσύνην, οὐδὲ δι' ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην (10), οὐδὲ, συλλιθόδην εἰπεῖν, διὰ τῆς κακίας εἰς ἀρετὴν. Μέθη εἰς ἀκολασίαν δύει, ἐπὶ νηστείαν ἡ αὐτάρκεια. Οἱ ἔπιλοι προγυμνάζεται, δη νηστεύων προεγκρατεύεται. Μή, ὡς ἀμυνόμενος τὰς ἡμέρας, μή ὡς κατασοζιζόμενος τὸν νομοθέτην, τῶν πέντε ἡμερῶν τὴν κραυτάλην προσαποτίθεσο. Καὶ γάρ ἀνόντα πονεῖται, τὸ μὲν σῆμα συντρίβων, μή παραμυθούμενος δὲ τὴν Ἑνδεῖαν. Μέθη Κύριον οὐχ ὑποδέχεται, Πνεύμα δύοντας ἀποδιώκει. Καπνὸς μὲν γάρ φυγαδεύει μελίσσας, καρποί δὲ πνευματικά ἀποδιώκει κραυτάλη. Τινὲς δὲ μή τοῦτο πάθοιμεν, φύγωμεν τὸ τὴν ἀχάριστον θεραπεύειν γαστέρα, δύπας τῶν αἰώνων ἐπιτήχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ιησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῖν, μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ, διὰ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δέξα, τιμή, κράτος, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΟΡΓΗΣ ΚΑΙ ΕΧΩΡΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ.

1. Μέγιστον κατηγόρημα Χριστιανοῦ, πρόχειρον

(7) Διὰ φιληδονίας. Regius codex διὰ φιληδονίας.
(8) Κινδυνεύεις. Sic idem codex et contextus. Edili κινδυνεύει.

(9) Καταπιέσις. Regius codex καταπιάνεις.

(10) Εἰς σωφροσύνην. Nescio unde edili habuerint, εἰς προσευχὴν, αἷρας emendavimus ope Regii codicis et contextus.

Nunc vero nos inter cætera peccata et illud maxime peccamus, **565** persequimur nempe retributionem: neque pari mensura vices rependimus: sed ultra modum nos ipsos ulciscimur, nec indignamur solum, si quapiam contumelia fuerimus vexati; sed si honore non afflicimur, eos quoque qui nobis minus honoris tribuerint, quam quo nos ipsos dignos esse existimamus, pro inimicis babemus.

3. (1) Contumelia te affecit iratus quispiam? sisto silentio malum, neque iram illius velut quoddam fluentum in animum tuum suscipiens, ventos imiteris, qui, quod illatum est, id reflatu repellunt. Maledixit ille? tu benedicas. Percussit? tu sustine. Despicit, teque facit nihili? tu tecum cogita ortum te esse ex terra, ac rursus in terram reversurum. Obscurum te dixit, ingloriumque et nihili hominem, qui insimo loco natus sit? tu te ipsum terram ac cinerem dicito. Illustrior non es patre nostro Abraham, qui se ipse ita appellavit. Indoctum et pauperem te dixit? tu te dicas vernem, teque ex stercore habere originem, Davidis verba usurpans. His etiam præclarum Moysis facinus adjice. Ille ab Aaron et Maria maledictis laceritus, non Deum adversus eos interpellavit, sed pro eis oravit. (2) Tu igitur, si te pauperem appellaverit, si verum loquatur, perser veritatem: sin mentitur, quid ad te quod dixit? Neque effleraris ob eas quæ verum excedunt laudes; neque ob contumelias, quæ te non attingunt, exaspereris. An non vides quomodo sagittæ duriora, et quæ renituntur, soleant penetrare, in mollibus vero et quæ cedant, impetum suum frangere? Quid autem te perturbat pauperis cognomen? In mentem veniat tuæ naturæ, quod nudus ingressus es in mundum, nudusque es egressurus. Quid autem nudo pauperius est? Nihil grave audivisti. Quis unquam ob paupertatem abductus est in carcerem? Pauperem esse non probrosum est, sed paupertatem generose non ferre. Ecquid stultius est ira? Siu tranquillus et siue ira præmanseris, incutis pudorem conviciatori, cum prudentiam re ipsa ostenderis atque modestiam. (3) Ut enim qui verberat sensu carentem, sibi ipse irrogat poenam (nam nec hostem ulciscitur, nec iram sedat): ita, quisquis hominem, qui injuriis non movetur, probris ac maledictis lassedit, is cupiditatemi suam solari ac mollire non potest. (4) Quod si par pari referas, et ex æquo insurgas adversus conviciatorem, quam tandem prætendes excusationem? Quod te prior ad iram provocavit? Sed hoc qua venia dignum? Neque enim scortator qui culpam in meretricem transfert, tanquam quæ ad peccatum impulerit, remissius condemnatur. Nonne malum contumelia? Cave imiteris. Nam incepisse alium non sufficit ad excusationem. Imo

Θεοῦ ἐπιμελείας ἀξιωθῆναι! Νῦν δὲ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν κανόνων τούτῳ μάλιστα ἀμαρτλανομέν, διώκοντες ἀνταπόδομα, οὐδὲ τοφ τῷ μέτρῳ ἀντιτίνοτες, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἀμυνόμενοι, οὐχ τὸν ὑδροστόμων μόνον, ἀλλ' ἐδίν μὴ καὶ τιμηθῶμεν παρεξινόμενοι· καὶ τοὺς ἔλαστον ἡμᾶς τιμῶντας, ὃν ἀξίους αὐτοὺς ὑπειλήφαμεν, ὡς ἔχθρούς ἀγγέλμενοι.

3. "Υδρισέ σε ὁργισθεὶς ὁ δεῖνος; στῆσον τῇ μωμῇ τὸ κακόν, καὶ μὴ ὕστερος βεῦμα τὴν ἐκείνου ἐργάζεις τὴν ίδιαν καρδίαν ὑπὸδεξάμενος, τοὺς ἄνδρας μιμῆς (Σ), διὰ τῆς ἀντιπνοίας ἀντιδιδόντας τὸ ἐνεργόν. Ἐκείνος ἀλοιδρόρησε; σὺ εὐλόγησον. Ἐπύπτειν εἰσινος; σὺν ὑπόμεινον. Διαπτύεις, καὶ τὸ μηδὲν ἥγεισι σε; σὺν ἐννοιαν λάβε σεαυτοῦ, δτε: ἐκ τῆς ὑπέττεις καὶ εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀναλυθῆσῃ. Ἀφανῆ σε εἶπε, καὶ ἀδόξον, καὶ μηδένα μηδαμόθεν; σὺ καὶ γῆν εἰπὲ καὶ σποδὸν σεαυτόν. Οὐκ εἰ σεμνότερος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀδραὰμ, δες ταῦτα ἁυτὸν ἀπεκάλεις. Ἀμαρῇ καὶ πτωχόν; σὺ δὲ σκώληκα σεαυτὸν εἰπὲ, καὶ ἂν κοπρίας ἔχειν τὴν γέννησιν, τὰ τοῦ Δασδὶ λέπων ρήματα. Τούτοις πρόσθεις καὶ τὸ τοῦ Μωϋσέων καλόν. Ἐκείνος ὑπὸ Ἀκρῶν καὶ Μαρίας λουδρίζειν, οὐ κατ' αὐτῶν ἐνέτυχον τῷ Θεῷ, ἀλλὰ προστήριστον πέπερ αὐτῶν. Καὶ σὺ τοίνυν, ἐδίν πένητά σε προστῆρη, εἰ μὲν ἀληθῆ λέγεις, κατάδεξαι τὴν ἀληθεῖαν· εἰ δὲ φεύδεταις, τι πρὸς σὲ τὸ λεγόμενον; Μήτε πρὸς ἐπαίνους χαυνωθῆς, τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀληθεῖαν· μήτε πρὸς ὕδρεις ἀγριάντης, τὰς οὐχ ἀπτομένας σου. Οὐχ ὅρξες τὰ τοξεύματα, πῶς τῶν μὲν στερβάν καὶ ἀποτύπων πάφυκε διαπίπτειν, ἐν δὲ τοῖς ἀπολοι; καὶ ὑπείχουσι τὴν ὄρμην ὑπεκλύειν; Τί δὲ σε ταράττει προσηγορία τοῦ πένητος; Μνήσθητε τῆς φύσεως σεαυτοῦ· δτε γυμνὸς εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθες, γυμνὸς (6) καὶ ἀπολεύσῃ. Τί δὲ γυμνοῦ πενιχρότερον; Οὐδὲν ἤκουσας δεινόν. Τίς ποτε ἀπῆθη διὰ πάντας εἰς δεσμωτήριον; Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονεῖστον, ἀλλὰ τὸ μῆφεται εὐγενῶς τὴν πενίαν. Τί δρῆς ἀστρερον; Ἐὰν μείνῃς ἀδρρητος, φίσχυνας τὸν ὑδρασαντα, ἔργῳ τὴν σωφροσύνην ἐπιτείξαμεν. Ή γάρ δὲ τύπτων τὸν μῆταλγοντα, ἁυτὸν τιμωρεῖς (οὔτε γάρ τὸν ἔχθρὸν ἡμύνατο, καὶ τὸν θυμὸν τὸν ἀνέπαισσεν [7])· οὕτως δὲ τὸν ἀλοιδρήτον ὀνειδίζειν παρασυθίαν εύρειν τοῦ πάθους οὐ δύναται. Ἀμνόμενος δὲ, καὶ εἰς Ισον ἀντικαθιστάμενος τῷ λοιπῷ, τι καὶ ἀπολογήσῃ; Ότι περάξυνε κατάρξες; Καὶ πολας τούτῳ συγγνώμης δίξιον; Οὐδὲ γάρ δὲ τὸ πέρι τὴν ἔταιραν τὴν αἰτίαν μετατίθεις, ὡς τοι τὴν ἀμαρτίαν διερεθίσασαν, ἡτοι τῆς κατακρίσεως ἀξίουται. Πονηρὸν δὲ ὑδρίες; φεῦγε τὴν μέρην. Ή γάρ δη τὸ ἔτερον κατάρξαι, ἵκανὸν εἰς παρατητήν. Διακατέτερον μὲν οὖν, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ εἰ τείναι τὴν ἀγανάκτησιν· διότι δὲ μὲν οὐκ εἰχε τὸ σφρονίον ὑπόδειγμα· σὺ δὲ βλέπων ἀσχημονῶν

(6) Γυμνός. δεινος codex, πάντως δτε και γυμνός.

(7) Ἀρέπανσερ. Codex Regius, κατέτετο. Paulio post idem, Ισον ἀντικαθιστάμενος, οὐδὲ Ισον.

(1) Ex hom. aduersus iratos, 85.

(2) Ibid., 87.

(3) Ibid., 80.

(4) Ibid.

(5) Μιμῆς. Regius codex, μιμῆση.

τὸν δργιζόμενον, οὐκ ἐφυλάξω αὐτοῦ τὴν δμοίωσιν, ἀλλ' ἀγανακτεῖς καὶ χαλεπαίνεις, καὶ ἀνταγωνίζῃ (1)· καὶ γίνεται σου τὸ πάθος ἀπολογία τοῦ προλαβόντος. Εἰ μὲν πονηρὸν (2) ὁ θυμός, τί οὐκ ἐξέχεινας τὸ κακόν; Εἰ δὲ συγγνώμης δέξιον, τί χαλεπαίνεις τῷ θυμουμένῳ; ξούχε γάρ πως συνεχομοιούσθαι τῷ ματαιολογοῦντι ὁ ἀντιλέγων. Διόπερ, οἶμαι, ὁ σφόδρα παρεγγυᾶσθαι Σολομῶν, μή ἀποκρίτασθαι τῷ ἀφρού τατὰ τὴν ἀκελεῖνον ἀφροσύνην. "Ωστερ γάρ δὲ βασιλικὴν εἰκόνα καθυβρίσας, ὡς εἰς αὐτὸν ἐξεμπρῆτας τὸν βασιλέα κρίνεται· οὗτον δηλοντί οὐδεὶς ἔστι τῇ ἀμαρτίᾳ δὲ τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένον καθυβρίζων.

Quemadmodum enim qui imperatoris effigie dedecore peccasset: sic etiam peccato obnoxius is est, qui ei quem ad sui imaginem Deus creavit, injuriam intulerit.

4. Ἀνδρὶ θυμῷδεις μὴ συναυλίζουν, φησί. Κακὸν γάρ πρᾶγμα κανύ συνδεδέσθαι, καὶ διγενοῦς ὄλαχῆς ἀπολαύειν. Φεῦγε τοίνυν τὰς μετ' αὐτοῦ διατριβάς· ἀνάγκη γάρ σε μαθεῖν τι τῶν ἑκείνου ὄδῶν. Εἴπετι τι ὑδριστικὸν, ἔκινησε καὶ τὸν ἐν σοι θυμόν. "Ωστερ κανὺς ὄλαχὴ προκαλεῖται ἐπέρου κανὺς θύρυδον, καὶ τὸν ἐν σοι θυμὸν τέως κοιμάμενον καὶ ἡσυχάζοντα τῇ ἑκείνου φωνῇ διήγειρε, καὶ γεγόνατε ἀλλήλοις ἀνθυλακτοῦντες· εἴτα ἀντικαταστάντες ἀλλήλοις, ὥστερ σφενδόνας ἀφίετε τῶν ῥημάτων τὰς ἀσχημούσιας. Εἴπετι τι ὑδριστικὸν ἑκείνος, ἀντέδωκας σὺ μεῖζονι ὑπερβολῇ, τὸν προλαβόντα μιμούμενος. Λαβῶν ἑκείνος τὴν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὑδριστικοῦ (3) ἀντίδοσιν, οὐκ ἔστη τῆς ὀρμῆς, ἀλλ' ἔστραφη, καὶ ἐκορύφωσε τὴν ἐαυτοῦ ἀμαρτίαν· μεῖζων ἡδουλήθη γενέσθαι ἐκ τοῦ εἰπείν τι χαλεπώτερον. Σὺ δεξάμενος πάλιν, ὑπερψύθης, καὶ γέγονε κακῶν φιλονεκτία. Ό δὲ ἐν κακῶν ἀμιλαῖς νικῶν, οὗτος ἀθλιώτερός ἔστιν. Ἐπειδάν γάρ ἀπαξ παρωσάμενον τοὺς λογισμοὺς τὸ τοῦ θυμοῦ πάθος, καὶ τὴν δυναστελλατῆς φυχῆς παραλάθη, ἀποθηριοὶ παντελῶς τὸν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ ἀνθρώπον εἶναι συγχωρεῖ· διόπερ γάρ τοις ισοδόλοις ἔστιν ίδε, τοῦτο τοῖς παροξυνθεῖσιν δὲ θυμός. Λυσσῶσιν ὁσπερ οἱ κύνες, ζτούσιν ὁσπερ οἱ σκορπίοι, δάκνοντες ὁσπερ οἱ δρεις. Ἀγνοοῦσι μὲν γάρ αὐτοὺς πρῶτον οἱ ὀργιζόμενοι, ἐπειτα καὶ πάντας ὅμιλος τοὺς ἐπιτηδείους. Διὰ θυμὸν καὶ ξεφος ἀκονθταῖ, καὶ θάνατος ἀνθρώπου ἐκ χειρὸς ἀνθρωπείας τολμάται. Διὰ τοῦτον ἀδελφοὶ μὲν ἀλλήλους ἤγνωσαν· γονεῖς δὲ καὶ τέκνα τῆς φύσεως ἐπελάθοντο· καὶ ὁσπερ αἱ χαράδραι πρὸς τὰ κοῖλα συρρέουσαι τὸ περοστυχὸν παρασύρουσιν· οὗτοι καὶ αἱ τῶν ὀργιζόμενων ὀρμαὶ βίαιοι καὶ ἀκάθεκτοι διὰ πάντων ὅμιλος χωροῦσιν. Οἰονεὶ γάρ οἰστρφ τῇ μητρὶ τῶν λελυπηκότων περικεντούμενοι, σφαδάζοντος αὐτοῦ τοῦ θυμοῦ καὶ πηδῶντος, οὐ πρότερον ἀπο-

A vero sequitur est, ut mihi persuadeo, intendi etiam adversum te querelam, quod ille exemplum quo emendaretur, nequaquam habuerit. Tu tamen vivens iratum indecorum se gerentem, non illius vistiti similitudinem, sed indignaris, acerbius objugas, oblectaris; ideoque tua ipsius perturbatio aggredientis exordientisque defensio fit et excusatio. Etenim si malum ira est, cur malum non 566 declinasti? Si autem quidpiam est venia dignum, cur insensus es irascenti? (4) Nam qui vaniloquo contradicit, is quodammodo illi assimilis effici videtur. Propterea sapientem arbitror Salomonem edixisse, ne quis stulto secundum ipsius insipientiam respondet⁵. Quemadmodum enim qui imperatorem peccasset: sic etiam peccato obnoxius is est, qui ei quem ad sui imaginem Deus creavit, injuriam intulerit.

4. (5) Ne habiles una, inquit, cum viro iracundo⁶. Mala enim res cum cane colligari, ac perpetuum latratum ferre. Fuge igitur congressum ejus atque consuetudinem, alioqui necesse tibi est aliquid viarum ipsius addiscere. Dixit rem contumeliosam, commovit et animum tuum. Quemadmodum canis latratus provocat canis alterius tumultum: ita quoque animum tuum prius sopitum ac quiescentem vox ejus ad iram concitat, et alter alterum adlatrastis; et ita demum alter alteri adversantes, ignominiosa verba velut fundas intorquetis. Dixit ille aliquid injuriosum: tu longe injuriosius respondisti, auspicantem atque aggredientem imitatus. Ille contumeliosi verbi receptis vicibus, commoveri non destituit: sed conversus peccatum suum adauxit. Superior evadere voluit verborum acerbitate. Tu rursus, his auditis, supra modum attolleris, sicque malorum fit contentio. Qui autem in malorum certamine vincit, is magis miser est. (6) Ubi enim rationem semel exturbaverit iracundiæ vitium, atque dominium animæ usurpaverit, hominem prorsus convertit in belluam, et ne hominem quidem esse sinit. Quod enim venenatis venenum est, hoc idem ira est exasperatis. Fiunt rabidi canum in morem, insiliunt ut scorpiorum, mordent ut serpentes. Nam irati primum ignorauit, deinde omnes similiter familiares atque necessarios. Per iram ensis acuitur atque patratur homicidium humana manu. Per hanc fratres alii alias ignoravere: parentes quoque et liberi naturae D oblii sunt; et quemadmodum torrentes ad loca cava confluentes, quidquid obvium est transversum trahunt; ita violenti ac impotentes irascentium impetus cunctos similiter invadunt. Nam eorum quæ molesta ipsis fuerunt, recordatione quasi cestro extimulati, effervescent in eis ira atque subsi-

⁴ Prov. xxvi, 4. ⁵ Prov. xxii, 24.

(1) Ἀνταγωνίζη. Contextus, ἀντοργίζῃ.

(2) Πονηρόν. Sic contextus et idem codex. Editio tonijorōs.

(3) Υδριστικοῦ. Sic contextus et idem codex.

Editio, ὑδριστοῦ.

(4) Utterque codex indicat comment. in Isa.

(5) Ex hom. in Lachis, 590.

(6) Ex hom. adversus iratos, 83.

liente, non prius cessant quam dominum aliquod inſerant irritanti. Nam cum ira rebus irritantibus accensa est, ut ingenti lignorum congerie flamma, tum demum neque verbis explicabilia, neque factu tolerabilia spectacula videre licet: manus attollit aduersus tribules, pedes temere insultantes, denique quidquid in conspectum venit, id furori ac insaniæ pro armis esse. Quod si ex adverso æquale malum renitens repererint, aliam videlicet iram et parem insaniam; ita demum inter se conserti, mutuo faciunt ac perpetiuntur quæ æquum est perpeti eos, qui sub ejusmodi dampone militant. (1) Mutuae siquidem illæ offendentes, animique irritationes abjecti, primum quidem exiguae sunt et curatu persciles; temporis vero progressu 567 per contentionem auctæ, immadicabiles prorsus evadere consueverunt. (2) Quandiu enim quæ ex dissidio oboriuntur calumniæ, locum habuerint, tandiu suspiciones in pejus augeri necesse est.

5. (3) Si igitur videris iratum dentes acuentem, cogita hominem ejusmodi similem esse apro, ut qui iracundiam internam dentium affricu indicet. (4) Nam in malis pugnis miseror est qui vicit, quippe quia cum majori peccato abit. Contra serpentem illum duntaxat iracundia tuæ vim excere. (5) Quid enim Phineen justificavit? nonne justa ira aduersus scortatores? qui alioqui perquam mitis ac mansuetus, posteaquam Zambri cum scorno Madianitide palam et siue verecundia coeuntem vidisset, adeo ut ne contegerent quidem turpitudinis suæ infame spectaculum, hoc non perferens, ira opportune usus est, utroque hasta transfixo ⁵¹. Rursus zelotes ille Elias quadringentos quinquaginta viros confusione sacerdotes, et quadringentos viros sacerdotes lucorum, mensam Jezabel comedentes, consultissima ac sapienti ira in totius Israelis communione interfecit ⁵². Sic ira plerisque actionum bonarum est ministra. (6) Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam aliun collentem. Itaque hos imitari studeamus, neque contra nos, sed aduersus diabolum tantum, iracundiam armemus, si celeste regnum assequi velimus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum aeterno ejus Patre, ac sanctissimo vivificantem Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen

DE INVIDIA ET MALEVOLENTIA.

SERMO XVIII.

1. (7) Multum nobis sollicitudinis injicit præsen-

⁵¹ Num. xxv, 8. ⁵² III Reg. xviii, 22, 40.

(1) Ex epist. ccix, 332.

(2) Ex epist. Lix, 154.

(3) Ex hom. in Laciis, 589.

(4) Ex hom. aduersus iratos, 85.

(5) Ibid., 89.

(6) Ex epist. xxi, 98.

(7) Ex epist. ccxvi, 346.

λήγουσι, πρὶν τῇ κακόν τι δοῦναι τῷ παρεξέντων. "Οταν γάρ ὁσπερ φλέξ ὅλης ἀγθονίᾳ τοῖς παρεξένουσιν δὸς θυμὸς ἔξαφθῃ, τότε δὴ, τότε, τὰ οὐτε λέγε φῆτά, οὔτε ἔργῳ φορητά, ἐπιδεῖν (8) Εστι: θέματα· χειρας μὲν διηρμένας κατὰ τῶν ὁμοφύλων, πόδας δὲ ἀφειδῶς ἐναλομένους, πᾶν δὲ τὸ φανέν ὅπλον τῇ μανίᾳ γενόμενον. Ἐὰν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ ἴσον κακὸν ἀντιστρατεύμενον (9) εὔρωσιν, δρυγὴν ἀλλην καὶ μανίαν ὁμοτίμον· οὕτω δὴ συμπεσόντες ἔδρασαν ἀλλήλοις καὶ ἐπαθον, δσα εἰκός τοὺς ὑπὸ τοιούτῳ δαίμονι στρατηγούμενους παθεῖν. Άλιγάρη πρὸς ἀλλήλους λύπαι, καὶ μικροφύλχαις, παρὰ μὲν τὴν πρώτην μικράν εἰσι καὶ εὐθεράπευται προιόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὑπὸ φιλονεικίας αὐξένμεναι, εἰς ἀνάτετον παντελῶς ἐκπίπεται περίκαστον. Β "Εως γάρ ἐκ τῆς διαστάσεως αἱ διαβόλαι χώραν ἔχωσιν (10), ἀνάγκη δει τὰς ὑποψίας ἐπὶ τὸ χείρον αὔξεσθαι.

5. "Ἄν τοινυν ιδῆς τὸν θυμούμενον τοὺς δέδοντας παραθήγοντα, ἐνθυμήθητι διτι συν ξικεν δ τοιοῦτος, τὸν ἐνδοθεν θυμὸν διὰ τῆς τῶν δόδοντων παρατρίζεις ὑπεκφαίνων. Ἐν γάρ ἀμύλαις πονηραῖς ἀθλαύτερος δικιάς, διότι ἀπέρχεται τὸ πλέον ἔχων τῆς ἀμαρτίας. Οὐ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ δέσμως. Τί γάρ τὸν Φινεές ἐδικαίωσεν; οὐχ τῇ δικαίᾳ ὄργῃ κατὰ τῶν πορνευσάντων; δει τὰ πολλὰ ἐπιεικῆ ὄντα καὶ πρᾶς, ἐπειδὴ εἶδε τὴν πορνείαν τοῦ Σαμερῆ καὶ τῆς Μαδιανίτιδος ἀναφανδόν καὶ ἀπηρυθρισμένως γινομένην, οὐ συγκαλυπτόντων αὐτῶν τὴν ἀσχήμονα θέαν τῆς αἰσχύνης, οὐχ ἀνασχέδμενος, εἰς δέον ἐχρήσατο τῷ θυμῷ, δι' ἀμφοῖν ἐλάσας τὸν σειρομάστην. Ἡλίας δὲ διηλωτής, πεντήκοντα καὶ τετρακοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ τετρακοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῶν ἀλσεων, ἐθίσιοντας τράπεζαν Ιεζάνελ, λελογισμένῳ θυμῷ καὶ σώρων εἰς δφελος παντὸς τοῦ Ιερατὴλ ἐθανάτωσεν. Οὕτω γίνεται πολλάκις διθυμὸς ἀγαθῶν πράξεων ὑπέρετης. "Ηδιον γοῦν ἄν τις ίδοι ὀργίζεμενον τὸν ἀγαπῶμενον, ή θεραπεύοντα ἔτερον. Τούτους καὶ τιμεῖς ζηλῶτας σπουδάσωμεν, καὶ μή καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ διαβόλου (11) τὸν θυμὸν ὀπλίζωμεν μόνον, εἰ γε τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν βουλούμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ψήφῳ δέξα καὶ τὸ χράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ Δ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ δει, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΝΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΚΑΝΙΑΣ.

ΑΟΓΟΣ ΙΗ'

1. Πολλην ἡμῖν ἐμποτεῖ τὴν ἀνίαν τῷ κατασχόντως

(8) Ἐπιδεῖν. Codex Regius, κατιδεῖν.

(9) Ἀντιστρατεύμενον. Ιδειν codex, ἀντιστρατεύμενον.

(10) Ἐχωσιν. Idem codex ἔχωσιν.

(11) Διαβόλου. Codex Regius addit, μόνον, αἱ ποστεα omittit μόνον. Non reperta haec verba, τούτους καὶ τιμεῖς, εἰς τις sequuntur.

εισεροῦ τούτου ἡ χαλεπότης, ἐνῷ πάσαι μὲν Ἐκκλη-
σίας ἑσαλεύθησαν, πᾶσαι δὲ ψυχαὶ σινιάζονται.
Ἡνοῖξαν γάρ πάντες ἀφειδῶς τὰ σόματα κατὰ τῶν
ἰμισδούλων. Λαλεῖται τὸ ψεῦδος ἀρδβως, ἡ ἀλήθεια
γυγκεκαλύπτεται· καὶ οἱ μὲν κατηγορούμενοι κατα-
κέχονται ἀκρίτως, οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύον-
ται ἀνεξτάσιως. Καὶ πολὺς ἡδη ὁ χρόνος παρώχη-
ται, ἐνῷ τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν διαβολῶν, φέρομεν
τὰς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκούμενοι διτὶ ἔχο-
μεν Κύριον τὸν τῶν χρυπτῶν γνώστην μάρτυρα τῆς
γυγκοφαντίας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἡδη τὴν σιωπὴν
τῆς μῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο, καὶ
νῦν διὰ μακροθυμίαν ἐνόμισαν τὴμας σιώπην, ἀλλὰ
ἴστη τὸ μὴ ἔχειν διδράσι στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν.
Τούτου ἐνεκεν παρακαλῶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην
μῶν, ὥστε τὰς ἔξι ἑνὸς μέρους γινομένας διαβολάς
μήτη πάντως παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς· διτὶ, καθὼς
γέγραπται, Οὐδέποτε κρίτει ὁ νόμος, ἐάν μη κρῶ-
ταις ἀκούσῃ, καὶ γάρ τι ποιεῖ. Πρὸς δὲ τὰ προβα-
λέμενα ἐγγλήματα ἀπαιτεῖτε τὴμας τὰς εὐθύνας. Καὶ
οἱ μὲν εὑρητε παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, μή δῶτε
ῥώρων τῷ ψεύδει· ἐάν δὲ ἀπονούντων τῆς μῶν πρὸς τὴν
ἐπιστολὴν αἰσθησθε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγό-
ροις τῆς μῶν ὡς ἀληθεύουσι. Τὰ γάρ στόματα αὐτῶν
ἐπιστεχῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων λόγων ἀμήχανον.
Θεᾶλλον μὲν οὖν εἰκός καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ
ταῖς ἀπολογίαις τῆς μῶν, καὶ μείζονα καὶ χαλεπότερα
εσθ' τῆς μῶν κατασκευάζειν, καὶ στηλίτεύειν, καὶ κατ-
ρυγορεῖν. Καίτοι εὐγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ
πράγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν, καὶ,
καὶ τῆμεις σιωπήσαιμεν, ἔξεστιν ὑμῖν διαβλέψαι:
πρὸς τὰ γινόμενα. Διτοῦμαι (1) δὲ πρὸ πάντων
ἢ μὲν, τοὺς τε νῦν ἀκουσομένους, καὶ τοὺς εἰς
ὑπερόπλους, μή τῷ πλήθει διακρίνειν
ἐθέλειν τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, τῇ πλειονὶ μοίρᾳ
τὸ κρείττον συνάψαντας· μήτε μὴν ἀξιώμασι προ-
σέχοντας, ἀμαυροῦσθαι τὴν διάνοιαν, ἡ τῇ τάξει
τῶν προλαβόντων τὸ πλέον νέμοντας, ἀποφράττειν
τὰς ἀκοὰς τοῖς ὑστέροις. Δεῖ γάρ τὸν ἀκροατὴν τὴν
ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν φυλάσσειν τῷ μὴ παρ-
όντι, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιεῖντα. Καὶ γάρ ἐκεί-
νον φατι, διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνήθων, τὴν
μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν
δὲ ἐτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφράξασθαι (2) τῇ χειρὶ, ἐν-
δεικνύμενον, διτὶ δέοις τὸν δρῶας κρίνειν μέλλοντα, μή
ὅλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ
ἡμεῖς τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διασώζειν πρὸς ἀπόλογαν τῷ μὴ παρόντι:

2. Καὶ γάρ πεφύκασι πῶς ταῖς μεγάλαις δυνα-
στείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὗται παραφύεσθαι θεραπεῖαι·
(3) οἱ, διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκεῖον ἀγάθου δι' οὐ γνωρισθῶ-
σιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἐκυτοὺς συνιστῶσι.
Καὶ ὥσπερ οἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολ-

A tis temporis difficultas, in quo Ecclesiæ omnes
commotæ sunt, et omnes animæ cibrantur. Aperi-
uerunt enim omnes immodece ora sua adversus
conservos. Prædicatur libere mendacium, veritas
absconditur. Et accusati quidem condemnantur
sine judicio, accusatoribus vero creditur sine
examine. (3) Jam enim longum tempus est, ex quo
verberatus calumniis, flagella accusationis perfero;
contentus quod Dominum, qui arcana novit, ca-
lumniæ testem habeam. Sed quia multi jam silenti-
um nostrum ad calumniarum confirmationem ac-
ceperunt, nec nos patientia existimant adductos si-
lere, sed quod contra veritatem hiscere non possi-
mus: idcirco obsecro vestram in Christo dilectionem,
ut concinnatas ab una parte calumnias non
omnino admittatis ut veras: quandoquidem, ut
scriptum est, *Neminem lex judicat, nisi prius au-
diat, et cognoscat quid fecerit*¹². (4) Objectorum no-
bis criminum rationem a nobis postulate. Ac ve-
ritatem quidem si apud nos inveneritis, ne detis
locum mendacio: sin autem nos **568** ad defensio-
nem infirmos senseritis, tunc credite accusatoribus
nostris, ut vera dicentibus. (5) Nam ora illorum
comprimi sermonibus nostris non possunt, imo
verisimile est, illos etiam defensionibus nostris ir-
ritari, et majora ac graviora in eos machinari,
conviciari et incusare. (6) Quanquam æquo quidem
judici res ipsæ sufficiunt ad declarandam veritatem:
alique etiam si nos taceamus, licet vobis respicere
ad ea quæ fiunt. (7) Ante omnia autem rogamus
vos, qui et nunc audituri estis, et postmodum le-
cturi, ut ne velitis ex multitudine verum a falso
discernere, parti majori tributa palma; neque
mente cœcutire, dignitatum habita ratione; neque
aures obturare posterioribus, priorum agmini
concessa victoria. (8) Oportet enim ut auditor al-
teram aurem servet absenti, idemque faciat quod
Alexander. Nam et illum serunt, cum quidam ex
familiaribus calunnia appeteretur, aurium quidem
alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligen-
ter manu occlusisse; demonstrantem oportere ut
qui recte judicaturus est, non totus statim a præ-
occupantibus abducatur, sed dimidium auditus in-
tegrum ad defensionem servet absenti.

B 2. (9) Solent enim quodammodo magnis potes-
tatis illiberales ejusmodi cultus adhærere: qui-
bus cum desit honum proprium unde cognoscantur,
sese ex alienis malis commendant.(10) Et quem-
admodum vultures prata multaque loca

¹² Joan. vii, 51.

(1) Αἰτοῦμαι. Totus hic locus usque ad τοῖς ὑστέ-
ροις non S. Basili, sed Eunomii.
(2) Ἐπιφράξασθαι Regius codex, ἐμφράξασθαι.
(3) Ex epist. ccxxvi, 346.
(4) Ibid., 349.
(5) Ibid.

(6) Ibid., 346.
(7) Ex lib. i adversus Eunom., 210.
(8) Ex epist. xciv, 188.
(9) Ex epist. cclxxii, 418.
(10) Ex boin. De invidia, 95.

amoena et odorata prætervolantes, feruntur ad graveolentia, et quemadmodum muscae quod sanguinem est prætereunt, ad ulcera properant: ita invidi vita splendorem et recte factorum magnitudinem ne aspiciunt quidem, sed in marcida et putrida irruunt. Est igitur operæ pretium ut qui recte sapiunt, idem quod Alexander factit: (1) qui cum epistolam contra medicum ut insidiatorem accepisset, atque hoc ipso tempore medicamentum ad bibendum sumeret, tantum absuit ut fidem adhiberet calumnianti, ut simul legeret epistolam, et potionem biberet. (2) Et qui in proximum calumnias effundunt, eorum quæ dicunt argumenta non proferentes, comperientur sibi ipsi nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum usu. Calumniantem enim quomodo vocare convenit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re proficitur, imponendo? Neque igitur is qui nobis conviciatur, diabolus sit, sed frater sit, admonens in charitate, et ad emendationem arguens; neque vos conviciorum auditores sitis, sed argumentorum judices: neque ii, quibus maledicitur, incurati relinquuntur, suo illis non indicato delicto. (3) Nam et convicti peccatum suum agnoscent: et vobis, postquam convicti fuerint, venia erit apud Dominum, quod vos ex peccatorum communione subtraxeritis: et qui convicerint, mercedem habebunt, ut qui occultam **569** malitiam patefecerint. Sed si antequam convincantur, eos condemnatis; ipsi quidem nihil laudentur, nisi quod rei omnium nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum intercedentis, jacturam facient; vos vero et hoc idem pati, si eos non habeatis, et cum Evangelio videbimini pugnare dicenti: *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit et cognoverit quid faciat?* (4) Nolite, fratres reverendissimi, nolite hoc ferre, (5) hanc nostram obtestationem ne eludatis, (6) ne ad nos perveniat formidanda prophœtia Domini nostri, qui dixit: *Quoniam abundavit iniquitas, refugeset charitas multorum.*

3. (7) Nam sicut rubigo lues est frumenti propria, sic invidia amicitiae est morbus. Et quemadmodum ex bono consequens est, ut invidia creat, sic invidia diabolum sequitur. (8) Et sicut rubigo ferrum, sic invidia infectam ipsa animam absorbit. Imo vero quemadmodum viperas tradunt

⁵⁴ Joan. vii, 51. ⁵⁵ Matth. xxiv, 12.

(1) Ex epist. cclxxii, 419.

(2) Ex epist. cciii, 301.

(3) Ibid., 300.

(4) Ibid., 301.

(5) Ibid., 302.

(6) Ibid., 301.

(7) Ex hom. De invidia, 94.

(8) Ibid., 94.

(9) Αδελφός. Sic contextus et utsique codex. Editi διδούν. Paulo ante legendum videtur, τοῦ πλησίον καταχέοντες.

λοὺς μὲν λειμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡδεῖς καὶ εὐάλεις τὸ πους ὑπεριπτάμενοι: καὶ αἱ μυᾶι τὸ μὲν ὄργανον περιτρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἔλκος ἐπιτίγονται ὅπου καὶ οἱ βάσκανοι, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπτήρας καὶ τὰ μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσβλέπουσι, τοῖς δὲ σαθροῖς ἐπιτίθενται. Τοὺς οὖν ὅρδα φρονῦντας τὸ τοῦ Ἀλεξανδρου ποιεῖν προστεκεῖ ἡ ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ λατρῷ δεξάμενος ὡς ἐκδελεύοντος, ἐπειδὴ ἐτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαβών ὥστε πιεῖν, τοσούτον ἀπέσχε πιστῶν τῷ διαβάλλοντι, ὡς δρμοῦ τε τὴν ἐπιστολὴν ἀπονοτεῖ, καὶ τὸ φάρμακον ἐπινεῖν. Οἱ τοινύν τῷ παισίον καταχέοντες λοιδορίας, τὸν δὲ τὸν ἀνημένον Ἐλεγχον μήτε ἐπάγοντες, φανῆσονται πάντας τοιγάντας τοιστοῖς προσηγορίαν ἐπενεγκόντες ἐκ τῆς ἀπίστημας τῶν λόγων χρήσεως. Τὸν γάρ διαβάλλοντα πᾶς διλούς προστῆκεν δονομάζειν, ή οὐχὶ ἦν ἐξ αὐτοῦ τὸ πράγματος ἐπιτιθενεῖ προστηγορίαν ἐστιφθείμενος; Μήτε οὖν δὲ λοιδορῶν διάβολος ἐστα, τοῦ ἀδελφὸς (9), ἐν ἀγάπῃ νοοθετῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσαις ἐπάγων τὸν Ἐλεγχον μήτε ὑμεῖς λοιδορῶν γένεται ἀκροστατοί, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασταί: μήτε οἱ λαυρούμενοι ἀνιάτρευτοι καταλειψθῶσι, μήτε φαρεμένοις τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. Ἐλεγχθέντες μὲν γέ, καὶ αὐτοὶ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῶν ἐπιγνώσονται: οὐδεὶς μετὰ τοὺς ἐλέγχους συγγνώμην ἔξει πάρ τῷ Κυρίῳ (10). ἐκ τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν κοινωνίας ἔκπιστος διοπτέλλοντες· καὶ οἱ ἐλέγχοντες μετέξουσιν, ὡς τὴν κεχρυμμένην κακίαν δημοσιεύσουσι: Ἐάν δὲ πρὸ τῶν ἐλέγχων καταδικάστητε, αἴτω μὴ οὐδὲν δύνονται τιδικημένοι, ἐκτὸς τοῦ ζημιώδειας πάντων ἡμῖν τιμιώτατον κτῆμα, τὴν πρὸς ἡμὲς ἀγάπην: ὑμεῖς δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸν (11) πεισθεῖτε (12): αὐτοὺς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ Εὐαγγελῷ δόξεις μήτεσι τῷ εἰπόντι: Μή δὲ τὸν πόνον ὑμῶν χρίνετε τὸν διθρωτοῦ, ἔάτε μή ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότοις γενῆ τι ποιεῖ: Μή ταῦτα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, μή ἀσχησθε τούτων, μηδὲ παραλογίσασθε ἡμῶν τὴν πάραλησιν ταύτην, ἵνα μή φθάσῃ εἰς τὴν ἡδεῖτο τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος: Ὡτὶ δέ τὸ πληθυνθῆται τὴν ἀρματαρίαν, γυγήστεται ἡ ἡδεῖτο πολλῶν.

3. Οὐσπερ γάρ η ἐρυσίδη θιόν ἐστι τοῦ στίνθομα: οὗτως δὲ φθόνος φιλίας ἐστίν ἀρρώστημα. Καὶ ὁσπερ ἐπεται τῷ ἀγαθῷ τὸ μή φθονειν, οὗτοι ἀκολουθεῖται τῷ διαβόλῳ η βάσκανία. Καὶ ὁσπερ οὐκ ἔσθιον, οὗτως δὲ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν φυγήν: η ἔξαναλίσκει. Μᾶλλον δὲ, ὁσπερ τὰς ἔχοντας φασι τῷ πολλῶν.

(10) Παρὰ τῷ Κυρίῳ. Sic Regius codex et contextus. Editi, παρὰ τοῦ Κυρίου.

(11) Τοῦτο αὐτό. Ope ejusdem codicis et contextus emendatae lectiones vulgatæ, τούτην αὐτῷ ει παύλῳ ποιεῖται τὸν ἀνθρωπῶν, ει τομὴν τὴν πάραλησιν.

(12) Πεισθεῖται. Legendum videtur esse παύλῳ ει.

(13) Ψυχήν. Hanc vocem ex contextu addidimus Legitur in Regio codice τὸν έχοντα αὐτὸν

κυήσασιν αὐτάς γαστέρα διεσθιούσας (1) ἀπογεν- νᾶσθαι· οὗτω καὶ διασπλῆν. Οἱ βασκαίνων μίαν ἀναμένει τοῦ κακοῦ φρεστώνην, εἰ πού τιγα ἵδι καταπεσόντα τῶν φθονούμενων. Οὗτος δρος τοῦ μίσους, διθλιον ἴδεν ἐκ μακαρίου τὸν βασκαίνουμενον, ἐλεσινὸν γενέσθαι τὸν ζηλωτόν. Τότε σπένδεται καὶ φίλος ἔστιν, δταν δακρύοντα ἴδη, δταν πενθούντα θεάστηται· καὶ εὐ- θυμοῦντι μὲν οὐ συνευφραίνεται, δύρυμανψ δὲ συν- δακρύει. Καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, ἐξ οἰωνεὶς οὐα μεταπέπτωχε, κατοικήζεται, οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας καὶ τοῦ συμπαθῆς εἶναι, ἐξαίρων τῷ λόγῳ τὰ πρό- τερα (2), ἀλλ' ἵνα βαρυτέραν αὐτῷ κατασκευάσῃ τὴν συμφοράν. Τοιοῦτος ἦν δὲ Σαοὺλ, δε τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὑπερβολὰς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Δα- θίδ ἐκοινέστο, καὶ ἐπειρῆτο δόρατι διαπειραι τὸν εὔεργέτην. Σὺν αὐτῷ γάρ τῷ στρατῷ ἐκ τῶν πολε- μιῶν περισωθεῖς, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Γολιάθ αἰσχύνης ἀπαλλαγεῖς, αὐτόνειρ γενέσθαι, καὶ ἐξ ἐνέδρας ἀν- ελεῖν ἐπεχείρησεν εἴτα φυγάδα καταστῆσας, οὐδὲ οὐ- τῷ τῇ ἔχθρῳ ἁστησεν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον ἐκστρα- τεύσας ἐπ' αὐτὸν τρισχιλίοις λογάσι, τὰς ἐρημίας διηρευνάτο. "Οὓς γε παρ' αὐτὸν τὸν καρδὸν τῆς δι- εἴξεως καταληφθεῖς, ἔτοιμος εἰς σφαγὴν προκείμενος τῷ ἔχθρῳ, πάλιν περισωθεῖς ὑπὸ τοῦ δικαιοῦ, ἐπ- αγαγεῖν αὐτῷ τὰς χειρας διαφυλαξαμένου, οὐδὲ ὑπὸ ταύτης τῆς εὐεργεσίας ἐκάμφη· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐστρατολόγει, καὶ πάλιν ἐδίωκεν, ἔως καὶ δεύτερον διλοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ στηλαίῳ, τοῦ μὲν τῇ ἀρ- τῇ λαμπροτέραν ἀπέδειξεν, ἐσαυτῷ δὲ τῇ πονηρίᾳ καταφανεστέραν ἐποίησεν (3). Οὕτω καὶ περὶ τὸν Ἰω- σῆφο οἱ ἀδελφοὶ διατίθενται, οὐχ εἰδότες δι πράτ- τουσιν. Εἰ μὲν γάρ ἀληθῆ τὰ ἐνύπνια τοῦ Ἰωσῆφ, τις μηχανῇ μη οὐχὶ πάντως ἐκβῆναι τὰ προρήθεντα; εἰ δὲ φευδεῖς αἱ τῶν ὄντεράτων δψεις, ἀντὶ τίνος βασκαίνουσι τῷ σφαλλομένῳ; Ἀλλ' ὅντως ἴδιον τι πά- θος ἐστὶ τοῦ διαβόλου δ φθόνος, δ ἀκλαληθῆναι μη δυνάμενος, δ (4) λατρείαν οὐκ ἐπιδεχόμενος. Οἱ κεφα- λαλγῶν λέγει τῷ λατρῷ τὴν κεφαλαλγαν δ φθόνον νοσῶν τι εἶπη; Λυπεῖ με τὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγαθά; Ή μὲν ἀλήθεια αὐτῇ, τὰ δὲ φήματα ἐκαστος ἐπαισχύ- νεται. Τὶ στενάζεις; Τίον κακὸν, ή ἀλλότριον ἀγαθόν; "Οὗτος ἴδιον ἐστὶ κακὸν τοῦ διαβόλου δ φθόνος. Καθά- περ γάρ τῶν βελῶν τὰ βιαλικὰ φερόμενα, ἐπειδὴν καρτερῷ τινι καὶ ἀντιτύπῳ προσπέσῃ, ἐπὶ τὸν προ- ξενον ἐπανέρχεται· οὕτω τὰ τοῦ φθόνου κινήματα, οὐδὲν λυποῦντα τὸν βασκαίνουμενον, αὐτοῦ πληγαὶ γίνονται τοῦ βασκάνου. Πολλὰ μὲν γάρ ἐνεστὶ τῇ βασκανίᾳ κακά, ἐν δὲ χρήσιμον, δι τι κακὸν ἐστιν αὐ- τῷ τῷ κεκτημένῳ, καὶ μᾶλλον δαπανῶν τὴν καρδίαν, ή δ ἰδε τὸν σθηρον. Οἱ γάρ βασκαίνων, αὐτὸν μὲν τὸν βασκαίνουμενον δλίγα βλάπτει, ἐσαυτὸν δὲ δαπανᾷ τῇ

A exeso materno utero nasci : ita quoque solet invidia parientem se animam vorare. (5) Invidus ac malevolus unicum miseris suae levamen exspectat, sicubi videat quempiam ex iis quibus invidet, ruentem. Hæc est odii meta, eum cui invidetur, miserum ex felici videre, et eum qui beatus habebatur, infelicem fieri. Tunc initur fœdus, et fit amicus cum viderit lacrymantem, cum lugentem consperxerit. Et vero non lætatur cum hilari, sed cum lugente lacrymatur. Atque vitæ mutationem, ex quibus in quæ exciderit, miseratur, non humilitate quapiam, nec ullo commiserationis sensu priorem statum verbis effert, sed ut ei calamitatem graviorem efficiat. (6) Ejusmodi Saul erat, cui beneficiorum magnitudo bellum Davidi inse- rendi ansa erat ei origo, atque conabatur accepti beneficii auctorem hasta transfigere. Is enim cum ipso exercitu ex hostium manibus incolumis erupit, et eo qui a Goliath inurebatur dedecore liberatus, sua eum manu interimere, atque insidiis de medio tollere aggressus est : exinde Davide in fugam acto, ne sic quidem odio finem imposuit, sed postremum expeditione cum tribus electorum milibus aduersus illum suscepta, deserta loca perscrutabatur. Ille scilicet ipso persecutionis tempore cum deprehensu suis possetque ab hoste facile occidi, cum iterum a justo, qui injicere in eum manus nolebat, servatus esset incolumis, nequam flexus est hoc beneficio : sed et rursus col- ligebat exercitum, et rursus illum persecutabatur, quoad iterum ab endem in spelunca interceptus, et ejus virtutem praestiterit illustriorem, et suam ipsius nequitiam manifestiorem reddiderit. De Josepho itidem ignari quid agerent ejus fratres, haud absimile quid fecerunt. Nam si vera quidem sunt insomnia Joseph, qua arte fieri possit, ut non omnino eveniant prænuntiata? sin autem falsa somniorum visa, cur invident aberranti? (7) Sed re- vera est diaboli proprium hoc malum, invidia : quæ 570 nec verbis exprimi potest, nec medelam admittit. Cui caput dolet, is medico declarat capitis dolorem : qui invidiae morbo laborat, ecquid dixerit? Exhibit mihi molestiam fratris bona? Verum id est, at dicere unumquemque pudet. Quid D doles? tuumne ipsius malum an alienum bonum? Peculiare est haud dubie diaboli malum, invidia. (8) Quemadmodum enim jacula ingenti vi emissa, ubi in quidpiam durum ac renitens inciderint, re- vertuntur in jaculatorum : ita quoque invidiae motus nihil hædentes eum cui invidetur, plagæ flunt invidentis. (9) In invidia namque plurima insunt mala : sed unum utile est, quod malum sit possi-

(1) Διεσθιούσας. Reg. codex ἐσθιόύσας.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

denti, et exedit cor magis quam rubigo ferrum. Enimvero invidus invidioso nocet parum : sed se ipse mœrore gemituque ob proximi felicitatem absumit, nec imminuit divitias vicini, sed se ipse consumpsit per invidiam. (1) Quemadmodum enim curæ nobis est materiam, quæ facile ignem concipit, quam longissime ab igne submoveare : sic operæ pretium est, quoad ejus fieri potest, amicitias ex invidorum consuetudine subducere, ut extra invidiae lela constituamur. (2) Canes quidem nutritiendo reddimus mansuetos : sed invidum conferendis beneficiis efficimus morosiorem. Nec enim lis quibus donatur bonis gaudet : sed opulentia aliorum mœret, quod ipsius inopiam habeant illi uide expleant. (3) Pantheris ipsis insita est naturalis quædam in hominem ira, et maxime soleant hominibus in oculos involare. Itaque belluae furem ridere qui volunt, imaginem velut hominem ei in charta ponunt ob oculos. Illa autem præ nimia ira nihil cogitans, chartam velut hominem dilaniat, illicque suum in homines odium ostendit. Sic etiam gine, cum attingere Deum non posset.

4. (4) Velim itaque, o homo, maleficorum imitationem fugias, in infirmo animali astutias multas et insidias perspiciens ; cuiusmodi istud est : Appetit ostreæ carnem cancer : sed difficilis captu est ei hæc præda, propter testæ munimentum. Nam infragili septo carnis teneritudinem natura communivit. Quapropter et hoc animal ostracodermon vocatur. Et quoniam duo cava, accurate sibi invicem conjuncta, ostream ambiant et circumpleteuntur, forcipes cancri necessario ineflicaces sunt. Quid igitur molitur ? Cum viderit ostream in tranquillis locis non sine voluptate apricantem, et ad solis radios valvas suas explicantem : tunc, clanculum injecto calculo, plicaturam impedit, atque quod viribus deerat, id astu et dolo obtinere dep̄ebenditur. Hæc est eorum quæ neque ratione, neque voce prædicta sunt, malitia. Talis est qui ad fratrem fraudulenter accedit, adversaque proximi fortunam insidiose impedit, et alienis insultat calamitatibus. Verum neque polypi præterierim dolum ac versutias, qui qualicunque tandem saxo adhæserit, illius induit colorem. Quamobrem 571 plerique pisces improvide natantes in polypum uti in petram incidunt, paratamque versuto illi prædam sese offerunt. Talibus moribus sunt prædicti, qui semper potestatis dominantibus assentantur, seseque ad quolibet modos ususque accommodant, nec in eadem animi sententia persistunt, sed alii atque alii facile flunt, et sententiam mutant ad uniuscujsusque gratiam conciliandam. Quos difficile est evitare, sibique ab ipsorum nocumentis cavere, propterea quod eorum concionata pravitas sub amicitiae spe-

A λύπη καὶ τῷ στεναγμῷ ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τοῦ πλησίου, καὶ τὸν μὲν πλοῦτον τοῦ γείτονος αὐτὸς τὸν εὐκατέρηστον ὑλην ἐπιμελές ἦμιν ὅτι πορφύτω τοῦ πυρὸς ἀποτίθεσθαι, οὐτω χρή. καθ' ὅτι οἴδι τε, τῆς τῶν βασκάνων δύμιλας τὰς φιλίας ἀπάγει, ἕξω τῶν τοῦ φθόνου βελῶν ἔστιν τὰς ποιεῦντας. Τοὺς μὲν γάρ κύνας τρέφοντες τὴμεροῦμεν τὸν διάβολον εὐεργετοῦντες ἡγετάπερον ἀπεργάζομεν. Οὐ γάρ χαίρει ἐφ' οἷς διὰ πάθη χρηστοῖς, ἀλλὰ λαπεῖται τῇ ἑτέρων εὐπορίᾳ, διτι ἔχουσιν ὑλην ὅτε τὴν χρείαν πληρώσουσιν. Λι παρδάλεις φυτική τινα ἔχουσι πρὸς τὸν δινθρωπὸν ὄργην, καὶ πεφύκει πάλιστα τοῖς ὄφθαλμοῖς τῶν δινθρώπων ἐφάλλευσθαι. Οἱ οὖν καταπλιζοντες τῆς μανίας τοῦ θερίου, ἐχάρητη εἰκόνα προδεικνύουσιν ᾧς δινθρωπον. Η διάπολη τῆς ἄγαν ὄργης μὴ λογίζομενη, ᾧς δινθρωπον σπαράσσει τὸν χάρητην, κάκει δείχνει τὸ μισάνθρωπον. Θύτω καὶ διάβολος ἐν τῇ εἰκόνι τὸ μισθεῖτον ἔδειξεν, ἐπειδὴ θεού προσάκασθαι οὐκ ἔδύνατο. diabolus suum in Deum odium patefecit in im-

B 4. Τοιγαροῦν βούλομαι σε φυγεῖν τῶν κακούργων μίμησιν, δινθρωπε, καὶ ἐν ἀσθενεὶ ζῶμεν πολὺ τὸ πανούργον καὶ ἐπίδουλον καταμαθόντες· οἴδι τε λέγω 'Ο καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ διστρέου· ἀλλὰ δυσάλιτος ἡ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ διστράκου· ἀφράγει γάρ ἐρχεται τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἡ φύσις κατηστραλίσατο. Διδ καὶ διστρακθέμενος προσηγρέυται. Καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηγρούμεναι τὸ διστρεον περιπτύσσονται, ἀναγκαῖς ἀπραχτοὶ εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τι οὖν ποιεῖ; "Οταν ἔδῃ ἐν ἀπηνέμοις χωρίοις μεν ἰδονής διαθαλπόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἥλιου τὰς πτύχας ἔστιν διαπλωσεν (5), τότε διὰ λάθρα φηφίδα παρεμβαλὼν, διακωλύει τὴν σύμπτυξην, καὶ εὑρίσκεται τὸ ἐλεῖπον τῆς δυνάμεως διὰ τοῦ ἐπινοίας περισχρόμενος (6). Αὕτη ἡ κακία τῶν μῆτρέων μήτε φωνῆς μετεχόντων. Τοιοῦτος ἐστιν ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλῳ, καὶ ταῖς τοῦ πλησίου ἀκαρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις συμφεροῖς; ἐντρυφῶν. 'Αλλ' οὐχ ἀν παρέλθοιμι τὸ τοῦ πλούτος δολερὸν καὶ ἐπίχλοπον (7), δις ὅποις τοις ἐκάστοτε πέτρᾳ περιπλακῇ, τὴν ἐκείνης ὑπέργεται χρόαν. Μότε τοὺς πολλοὺς τῶν ἰχθύων διπρόσπειρας νηχομένους τῷ πολύποδι περιπίπτειν, τῇ πεπτῇ δῆθεν, καὶ ἐτοιμον γίνεσθαι θήραμα τῷ πανούργῳ. Τοιούτοι εἰσι τὸ ήδος οἱ τὰς ἀεὶ κρατούσας δυνατείς διπερχόμενοι, καὶ πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρείας μετεχρόμενοι, μή ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως βιβηκότες, ἀλλὰ διάλοιποι καὶ διάλοιποι φρδίων γινόμενοι, καὶ πρὸς τὴν ἐκάστοτε διρέσκειαν τὰς γνώμας μετατιθέμενοι. Οὐς οὐδὲ φρόντιον ἐκκλίνει, οὐδὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν φυλάξασθαι βλάσην, διτι ἐν τῷ προσχήματι τῆς φιλίας βαθέως κατεσκευ-

(1) Ex hom. *De invidia*, 94.

(2) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 594.

(3) Ibid., 695.

(4) Ex hom. vii in *Hexaem.*, 65.

(5) Διαπλῶσαν. Sic Regius codex, melius quam

editi et contextus διαπλώσαντα.

(6) Περισχόμενος. Satis commode Regius codex περιεχόμενος, εαρταν. Contextus περιεχόμενος.

(7) Επίχλοπος. Sic Regius codex et contextus. Editi, ἐπίπλοον.

χαμένην τὴν πονηρίαν κατακεχρύφθαι. Τὸ γάρ μήτος εν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπῃ δεικνύουσι κατακεχρωμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέπερας, αἱ βραχεῖ նδατι καλυπτόμεναι, κακὸν ἀπροόρατον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται. Χρή τοῖν τὸν πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ ἀποιωπᾶν, οὐχ ἵνα δὲ τῆς ἀντιλογίας ἔχυτον ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρῷμεν εὐοδωθῆναι τῷ ψεύδει (1), καὶ τὸν ἡπατημένους μὴ ἐνχωρῷμεν τῇ βλάβῃ. Τρισὶ γάρ δόμῳ προσώποις τὴν βλάβην προστρίβεται ὁ διαβάλλων τὸν τε γάρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἔαυτον. Τὸ μὲν οὖν συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τινὰς ἐξ ἀκολάτου γλώσσης καὶ γνώμης ἀγνώμονος, πονηρῶν καὶ φιλαπεχθημόνων ἀνθρώπων Ἐργον εἰδότες· τὸ δὲ, τοὺς ἐκ διαβολῆς δέσαντας εἶναι πονηρούς, πάσῃ προθυμὶᾳ πειρᾶσθαι (2) τὸ ψεύδος τοῖς ἐλέγχοις ἀποτρέπειν, ἀνδρῶν σωφρόνων, καὶ μετὰ τῆς ίδεις εὑδουλίας τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν περὶ πολλοῦ ποιουμένων. Τὴν μὲν τῶν (3) προτέρων κακίαν ἐκφύγωμεν, τῶν δὲ μὴ τοιούτων τὴν πολετείαν ἐξζηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ ἡ δέση καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αὐτὸν.

ΠΕΡΙ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΑΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΩ.

1. Ὁ τῶν Μακεδόνων Ἀλεξανδρός, τὰς θυγατέρας Δαρείου αἰχμαλώτους λαβὼν, θαυμαστόν τι οἶσιν τὸ κάλλος παρέχειν μαρτυρούμένας, οὐδὲ προσιδεῖν τῇξισεν, αἰσχρὸν εἶναι λέγων, τὸν ἄνδρας ἐλόντα, γυναικῶν ἡττηθῆναι. Τούτη δὲ εἰς ταυτὸν ἐκείνῳ φέρει τὸ παράγγελμα, ὅτι Ὁ ἐμβλέψας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἥδη ἐμοιχειοσει· ἥγουν ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναικί, καὶ μὴ τῷ ἐργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ. ἀλλὰ τῷ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐχ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Εἰ οὖν αἱ ἀπὸ ταυτομάτου συντυχαὶ τοῖς πειρέργως κατασκοποῦσι τοσοῦτον ἔχουσι κινδύνον, πόσον αἱ κατ’ ἐπιτήδευσιν γινόμεναι ἀπαντήσεις, ὥστε ίδειν γυναικας ἀστημονούσας καὶ κατασχηματιζομένας πρὸς ἐκλυσιν, καὶ μέλη τεθρυμμένα φόδουσας, δυνάμενα καὶ μόνον ἀκουσθέντα πάντα οἰστρον ἡδονῆς ἐμποιήσαι τοῖς ἀκολάστοις; Τὶ τοῖν τὸν ἔρωτιν, ἢ τὶς ἀπολογήσονται, οἱ ἐκ τοιούτων θεαμάτων μυρίον ἐσμὸν τῶν κακῶν συλλεξάμενοι; Οὐκοῦν ὑπόδικοί εἰσι κατὰ τὴν ἀπαραίτητον ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, τῷ κριματι τῆς μοιχείας. Ἔστι γάρ καὶ λόγω πορνεύσαι, καὶ ὀφθαλμῷ μοιχεῦσαι, καὶ δι’ ἀκοῆς μολυνθῆναι, καὶ τῇ καρδίᾳ μιάσματα δέσασθαι, καὶ τῇ

(1) Τῷ ψεύδει. Regius codex τὰ ψεύδη.

(2) Πειρασθαι. Ila codex Regius et contextus. Editio tertia. p. 28.

(3) Τὴν μὲν τῷ. Idem codex, δεὶ οὖν ἡμᾶς τὴν μὲν τῶν... ἐκφυγαῖν, τῶν δὲ μὴ... ζηλοῦν.

(4) Uterque codex indicat Euth.

cic alte contingit. (4) Intimum enim in cordia profundo continent odiū, coloratam amicitias superficiem ostendunt, latentum in mari scopulorum more, qui quidem aqua occultati modica, improvisum incautis malum afferunt. (5) Ad calumnias igitur minime obmutescendum est: non ut refelendo nos ipsi vindicemus, sed ne prosperos successus habere mendacio permittamus, neque deceptis offensionem accipere sinamus. (6) Tribus enim damnum simul afferre calumniator solet; primum ei quem falso insimulat; illi deinde apud quem accusat; postremum, ipse sibi. (7) Cum igitur calumniari, et petulantī lingua ac improba mente aliquibus detrahere, opus sciamus esse hominum flagitiosorum, seque simultatibus oblectantium: qui autem per calumniam pravi esse visi sunt, si omni studio mendacium redargendo propulsare conentur, id opus esse virorum, qui probi sunt, quique sibi privatim bene consulentes, mulitorum securitatem plurimi faciunt. Priorum fugiamus malitiā; horum vero, qui illis maxime sunt dissimiles, vitæ rationem et institutum imitemur, ut futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

DE TEMPERANTIA ET INCONTINENTIA.

SERMO XIX.

1. (8) Alexander Macedonum rex, cum filias Darii captivas haberet, quarum incredibilis prædicabatur pulchritudo, ne aspicere quidem dignatus est, turpe esse inquiens, virorum victorem vinci a mulieribus. Hoc tendit ad illud ipsum præceptum, Qui viderit seminam ad concupiscentium, jam maceratus est eam¹⁶: videlicet qui aspicerit mulierem libidinose, quanquam adulterium opere non commisit, quoniā tamen concupiscentiam in animum admisit, crimine non vacat. (9) Si igitur ob fortuitos casus tantum periculum impendet obiter conscientibus, quantum futurum est ob occursus qui de industria fiunt, ut videantur mulieres indecorum gerentes, suosque gestus componentes ad lasciviam, et cantilenas molles canentes, quae vel auditæ solum, omnē voluptatis oestrūm lascivientibus ingerere possunt? Quid igitur dicent, aut quid causabuntur, qui ex ejusmodi spectaculis ingens malorum examen sibi collegere? Obnoxii igitur 572 sunt judicio adulterii secundum inevitabilem Domini sententiam. (10) Nam possumus et sermone adulterari, et oculis moechari, ipso quoque inquinari auditu, dignaque piaculo flagitia corde ad-

(5) Ex epist. ccvii, 309.

(6) Ex epist. cciv, 304.

(7) Ex lib. i aduersus Eunomium, 209.

(8) Ex serm. De legendis libris gent., 179.

(9) Ex hom. in ebriosos, 129.

(10) Uterque codex indicat comment. in Isa.

mittere, necnon immoderato cibi potusque usu temperantiae finibus excidere. Qui vero per continentiam sub virginitatis regula in his omnibus permanserit, is palam ostendit se prorsus perfecte virginitatis gratia donatum. (1) Si quis autem verbo virginitatem professus, re ipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere.

2. (2) Neque igitur qui inaequalis est animi circa castitatem, purus est; sed qui carnis petulantiam subiecit spiritui. Qui vero temperantiae desiderio capit, historiam Josephi saepius evolvat, atque hinc egregia temperantiae facinora discat, quem non solum temperantem voluptatibus reperiet, sed summum virtutis habitum habuisse. (3) Est enim hortamentum ad castitatem vita Josephi: incitamentum vero ad fortitudinem historia Sampsonis est. (4) Verum temperantem continentemque non eum dicimus, in quo præ senio vel morbo, aut alio quopiam casu extincti sint libidinis appetitus. Huic enim insidet quidem vitium ipsum: actio vero prædictum per organorum infirmitatem. Sed continentia vera est facultas cognitionis conciliatrix, quæ in intimo animæ recessu impressa, intestina turpium motuum vestigia delet. (5) Laudari ergo ob castitatem non debent quibus abscissa genitalia. Neque enim equos, quod cornu non feriant, laudamus: sed eos quidem, si non calcinent, laudamus; in bovis autem, si cornu non feriant, mansuetudinem merito probamus. Non enim in quo quis non potest, sed in quo cum possit, ad injuriam potestate non utitur, admirationem habet. (6) Itaque continentia in senectute, continentia non est: sed animus ad lasciviendum invalidus. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendo facultas non sit. (7) Quapropter corpus castigandum est et cohendum, haud secus ac impetus cuiusdam bellus; atque ii tumultus qui ab ipso in anima excitantur, ratione veluti flagro compescendi sunt, non autem habenis voluptati omnino laxatis negligenda mens est, adeo ut quasi auriga qui ab equis effrenis violenterque agitatis abreptus sit, ducatur. Nec abs re erit Pythagoræ meminisse, qui cum didicisset aliquem ex familiaribus sese et exercitationibus et escis valde admodum saginare, et carnosum reddere: Sic, inquit, non desines graviorem tibimet ipsi carcerem extrudere? Unde dicunt et Platonem, provenientis a corpore noxa præscium, insalubrem Atticæ locum Academiam de industria elegisse, ut

(1) Ex epist. lv, 149.

(2) Ex comment. in Isa., 379.

(3) Ex hom. in Gordium mart., 442.

(4) Ex comment. in Isa, 407.

(5) Ex lib. De virg., n. 64.

(6) Ex hom. in sanctum baptismam, 118.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(8) Ἔργον. Regius codex Ἐργος.

(9) Περὶ τὴν σωφροσύνην. Regius codex πρὸς

περὶ τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν ἀμετρίᾳ ἐκπειτῶν τῶν δρῶν τῆς σωφροσύνης. Θ δὲ ἐν τούτοις πάσιν διὰ τὸν κανόνα τῆς παρθενίας ἔστι τὸν ἐγκρατεῖ τριλάσσων, ἀληθῶς δεῖκνυσι τελείαν ἔστι τὸ διὰ πάντας ἐξηρτισμένην τῆς παρθενίας τὴν χάριν. Έὰν δὲ ἐπαγγελλόμενός τις τῷ τῆς παρθενίας ὄντες, ἔργῳ (8) τὰ τῶν γυναικῶν συνοικούντων ποιῇ, δῆλος ἐστι τὸ ἐκ τῆς παρθενίας σεμνὸν δώκων, τοῦ δὲ καθῆθοντος.

2. Οὐχ δὲ ἀνωμάλως οὖν ἔχων περὶ τὴν σωφροσύνην (9), καθαρός· ἀλλ’ ὁ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ὑποτάξας τῷ πνεύματι. Ό δὲ σωφροσύνης ἔρων, τὴν περὶ τοῦ Ἱωσήφ Ιστορίαν συνεχῶς ἀνελίσσων, τῷ αὐτοῦ τὰς σωφρονικὰς ἐκδιδασκέσθω πράξεις, εἰρόσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς τὰς φύσις ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἔκτικῶς (10) πρὸς ἀρετὴν διακείμενον. Προτροπὴ γάρ πρὸς σωφροσύνην διὰ τὸν Ἱωσήφ, καὶ πρὸς ἀνδρίαν παράκλησις τὰ τοῦ Ἱωσήφον δηγγηματα. Σώφρονα δὲ λέγομεν, οὐχ ὡς ἐπεμπράνθησαν (11) διὰ γῆρας, ή νόσου, ή ὑπὸ δύσλου τιᾶς συμπτῶματος αἱ τῆς ἀκολασίας ὥρεῖς. Τούτῳ (12) γάρ η μὲν κακία ἐνυπάρχει· η δὲ ἐνέργεια τι τῶν ὅργάνων διστενεῖας παραποδίζεται. Ἀλλὰ σωφροσύνη ἔστιν ἀληθῆς ἐπιστημονικῆς δύναμις, ἐπιπωθεῖσα τῇ ψυχῇ διὰ βάθους, καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἔχην τῶν αἰσχρῶν κινημάτων ἐξαφανίζουσα. Οὐδὲ γάρ ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐπινείσθαι πραστήρει τοὺς ἀποκτομένους τὰ μόρια. Οὐδὲ δὲ τοὺς ἕπτους ὡς μὴ κερατίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τούτους μὲν, εἰ μὴ λαχτίζουσιν, ἐπαινέσομεν· τοῖς δὲ βουσὶν, εἰ μὴ ερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξίμεθα. Οὐ γάρ διὰ μὴ δύναται τις, ἀλλ’ ἐν τῷ δυνάμενος οὐκ εἰ; ἀκίλεαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται. Καὶ η τῇ γῆρᾳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλὰ ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· οὐδὲ δίκαιας δι’ ἀδυναμίαν κακοῦ. "Απαν μὲν οὖν κολάζειν τὸ σῶμα καὶ κατέχειν, ὡσπερ θηρίους τὰς ὄρμας, προσῆκε, καὶ τοὺς ἀπ’ αὐτοῦ θορύβους ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ οἰονει μάστιγι τῷ λογισμῷ καθικνουμένους κοιμίζειν· ἀλλὰ μὴ πάντα χαλεπὸν ἔδοντος ἀνέκας περιορθὸν τὸν νοῦν, ὡσπερ ἡνίοχον, διὰ δυστήνης ἔπιπτων ὑπερβολέων, ταρασσούμενον ἐγεῖται· καὶ τοῦ Πυθαγόρου μεμνήθας (13), δις τῶν σωνάτων τινὰ καταμαθὼν γυμνασίοις τε καὶ σιτίοις ἔστιν εἰ μάλα καταστροῦντα, οὐτως ἐφη· Οὐ πατέστη πλεύτερον σεαυτῷ κατασκευάζων τὸ δεσμωτήριον; Λι δὴ καὶ Πλάτωνά φασι τὴν ἐκ σώματος βλάστην προειδόμενον, τὸ νοσῶδες χωρίον τῆς Ἀττικῆς τῆς Ἀκαδημίαν καταλαβεῖν ἐξεπίτηδες, ίνα τὴν εὐθείαν τοῦ σώματος, οἷον ἀμπέλου τὴν εἰς τὰ περιττὰ φοράν, περικόπτῃ. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὸν είναι τὴν

περὶ τὴν σωφροσύνην.

(10) Ἐκτικῶς. Sic ope Regii codicis emendavimus vulgataam scripturam εὐχτικῶς.

(11) Ἀπεμαρτύρησαν. Sic etiam idem codex pro eo quod erat in editis ἀπεμαρτύρησαν.

(12) Τούτῳ. Sic emendavimus quod legebatur in editis τούτῳ. Ed. T.

(13) Τοῦ Πυθαγόρου μεμνήσθατ. Ita contestabatur in codex Regius. Editi, τὸ τοῦ Πυθαγόρου μεμνεῖσθαι

π' ἔχρον ευειαν λατρῶν ἡκουσα. Καὶ γάρ ἡ ἄγαν οὐ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷ τε ἀλυσιτελῆς τῷ σώματι, καὶ πρὸς ἓντον ψυχὴν ἐμπόδιόν ἔστι· τὸ γε ὑποπτευτικάναι τούτῳ καὶ θεραπεύειν, μανία σαφῆς. Ιανέδες τοίνυν ὑπεροπτέον τοῦ σώματος τῷ μή ὡς ν φορδρῷ ταῖς ἤδοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχαι μέλονται, ή τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ, δοσον, φησι Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίας κτωμένους, έοικότα που λέγων τῷ Παύλῳ, δες παραινεῖ μηδεμίαν χρῆναι τοῦ σώματος ἔχειν πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμῶν ἀφορμήν.

3. Άλλα τὰ μὲν ἡμέτερα (1) τοιαῦτα. Γυναῖκες δὲ ἀκόλαστοι, ἐπιλαθόμεναι τοῦ φόδου τοῦ Θεοῦ, τοῦ πυρδὸς τοῦ αἰλανίου καταφρονήσασαι, ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτῃ, ὅτε αὐτὰς ἔχρην διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως καθῆσθαι ἐν τοῖς οἴκοις, καὶ ἔννοιαν λαμβάνειν τῆς ἡμέρας ἔκεινης, καθ' ἣν ἀνοιγήσονται μὲν οἱ οὐρανοὶ, ἐπιφανήσεται δὲ ὁ Κριτής ἐξ οὐρανῶν, καὶ σάλπιγγες Θεοῦ, καὶ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ χρέσις δικαία, καὶ ἀντίδοσις ἔκαστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ ταῦτα ἔχειν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς, καὶ ἔκκαθαρειν μὲν αὐτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ πονηρῶν ἐνθυμήσεων, ἔξαλειφειν δὲ τοῖς δάκρυσι τὰ πτοημαρτημένα, ἐτοιμάζεσθαι δὲ πρὸς ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἀποστιάμεναι τὸν ἄγνον τῆς δουλείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ φίψασαι ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τὰ τῆς εὐσχημοσύνης (2) καλύμματα, καὶ καταφρονήσασαι τοῦ Θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, κατανασχυντήσασαι πάσης ἀρρένων δύνεως, σοβοῦσαι τὰς κόμας, σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἄμα πακίζουσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἑαυτάς προσκελούμεναι (3), ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως Μαρτυρίοις χοροῖς συστησάμεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πεποιηταί. Ἐμίαντον μὲν τὸν ἀέρα τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς, ἐμίαντον δὲ τὴν γῆν τοῖς ἀκαθάρτοις ποσιν, ἢν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκρότησαν· θέατρον ἑαυταῖς νεανίσκων ὅχλον παραστησάμεναι, σοβάδες θντῶς καὶ παράφοροι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαι. Γελᾶς, εἰπὲ μοι, καὶ τέρπη τέρψιν ἀκόλαστον, δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν; ἄσματα πόρνης φθέγγῃ ἐκβαλοῦσα τοὺς φαλμούς καὶ τοὺς ὅμοιους οὖς ἐδιδάχθης; κινεῖς πόδας καὶ ἔξαλλη ἔκμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχρέωτα, δέον τὰ γόνατα κάμπτειν πρὸς τὰς προσκυνήσεις; Τίνας δύδρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους, ἢ τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; Άι δὲ τὴν σωφροσύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἔχουσαι, αἱ δὲ τὴν ἀπανήθισον, τὴν παρθενίαν οὐκ ἔπανήγαγον· εἰ γάρ ποιῶ τινες καὶ τῷ σώματι τὴν ἀμαρτίαν διέφυγον, ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φθορὰν ὑπεδέξαντο. Διὰ τοῦτο πᾶσα γυνὴ κακῶς κεχρημάνη τῇ περι-

A nimis bonum corporis statum quasi superfluum quamdam vitis feracitatem amputaret. Ego autem corporis habitudinem summe boynam etiam periculosam esse a medicis audivi. Nimia enim corporis cura 573 et corpori ipsi inutilis est, et anima officit; ei autem submittere se et obsequi, manifesta insania. (4) Totum igitur corpus contemnendum est ei, qui in ipsis voluptatibus quasi in cœno nolit voluntari, aut tantum ei indulgendum est, in quantum, inquit Plato, philosophiae inseruit, non longe aliter locutus atque Paulus, qui monet nullam corporis habendam curam ad cupiditatem materiam ⁵⁷⁴.

B 3. Verum nostræ sese ita res habent. (5) Mulieres lascivæ, timoris Dei oblitæ, eternum ignem aspernatæ, in illa ipsa die, cum ob resurrectionis memoriam oportuerat eas in domibus sedere, ac recordari diei illius, in qua aperientur cœli, et apparebit Judex e cœlis, et tuba Dei, et resurrectio mortuorum, et judicium justum, et redditio unicuique juxta opus suum; cum de his cogitare debuisserint, suaque corda a pravis cogitationibus purgare, et priora peccata lacrymis delere, atque ad Christi occursum pro magno illo die apparitionis ejus sese preparare, servitutis Christi excusso jugo, velenum honestatis a capite rejectis, contemptio Deo, spretis ipsius angelis, virilem omnem asperatum citra pudorem ferentes, comas agitantes, trahentes tunicas, ac pedibus simul ludentes, omnem juvenum libidinem in seipsis provocantes, in martyrum basilicis pro mœnibus civitatis choros constituentes, loca sancta officinam obscenitatis suæ effecere. Cantilenis meretriciis ut aerem conspurcarunt, ita terram tripudiis pulsatam pedibus immundis foedarunt; spectaculum sibi ipsis juvenum turbam undique statuentes, plane inverecundæ, prorsusque insipientes, nullum insanæ modum omittentes. (6) Rides, dic mihi, ac gaudes gaudium impudicum, cuni lacrymari ob præterita et ingemiscere oporteret? canis meretricias cantilenas, psalmis et hymnis, quod didicisti, ablegatis? moves pedes, et more insanientium exsilis, ducisque quas non deberes choreas, cum genua flexa oportuisset ad adorandum? Utras lugebo? puellasne nuptiarum inexpertas, an connubii jugo subditas? Illæ quidem amissa virginitate reversæ sunt, hæ vero pudicitiam maritis haud retulerunt: nam si quæ forte peccatum vitarunt corpore, omnino tamen in animis corruptionem suscepérunt. (7) Quapropter omnis mulier vestimenti cultu abutens, eo spoliatum iri se exspectet. Quoniam enim incedunt etiam simul tunicas trahentes, quasi non utantur vestimento, sed abutantur, ideo jussæ sunt vestimenti gloria privari. Nam et Dominus indumenti honorem a nobis aufert, si eo deprehendimur indigne

⁵⁷³ Rom. xiii, 14.

(1) Ἡμέτερα. Uterque codex, διμέτερα.

(2) Εὐσχημοσύνης. Sic Regius codex. Editio ἀσχημοσύνης.

(3) Προσκαλούμεναι. Sic uterque codex. Editio προσκαλούμεναι.

(4) Ex serm. *De legendis libris gent.,* 182.

(5) Ex hom. in ebriosos, 123.

(6) Ibid., 129.

(7) Ex comment. in Isa., 466.

uti, illud conculcantes et corporeis inquinamentis conspurcantes. Hoc autem vestimentum quodnam est? inquit. *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis*¹⁰, quem ab eis aufert Dominus, qui corpus proculant per peccatum, et testimenti sanguinem pro polluto ac communi habent. νῶμεν, καταπατούντες αὐτὸν, καὶ τῶν σαρκικῶν μολυσμάτων ἀναπιπλάντες. Τίς δὲ ὁ τοιούτος ἡσιτομός; φησίν. *"Οσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε,* διὰ πατέρεως Κύριος ἀπὸ τοῦ ἀδαπτῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγουμένων.

4. (1) *Mulieres igitur ob corporis pulchritudinem ac elegantiam nimium sibi arrogantes, sese supra ceteras effuerunt, fastu inani utuntur, atque de recto marcescente et evanescente gloriantur: deinde collum in sublime erectum ferunt, ut earum vultus valeant omnium oculis spectari. Pudica sane modestisque ornata moribus, defixis præ pudore in terram oculis, faciem habet deorsum demissam. Impudica vero et quæ pulchritudinis suæ laqueo captare ac venari multos in animum induxit, incedit surrecto collo: et in nutibus oculorum, impuritatem animæ declarat, atque aspectu ipso exitiosum quoddam virus jaculatur. Sane simile quiddam narrat rumor de basilisco, quem ferunt solo intuitu interficere spectatores.* (2) *Quia autem quidam colores a mulieribus ad decoranda faciem valde exquiruntur, albus, rubens, et alias niger: ac albus quidem candorem clementitur corporis; rubens in genis efflorescit; niger in modum lunæ in cornua curvata circum oculos supercilia depingit: hæc quoque se erupturum Dominus ministratur. Hæc quidem dicit, ne virorum circumveniatur continentia, neve ejusmodi picturis miserabilium oculi juvenum corripiantur. Inprobi enim mulierem affectus insirmos eorum, qui cum illis versantur, animos demergunt. Audiant (3) viri, audiant mulieres, quomodo vel apud bruta animalia, frequentium nuptiarum dedecori anteponatur viduitatis pudicitia honestasque.* (4) *Alii inimici mortuis reconciliantur: novercae odisse post mortem incipiunt. (5) Sed ferunt turturum a conjuge separatam, nunquam cum alio inire societatem, sed viduam permanere: utpote quæ ob prioris conjugis memoriam, alterius conjugium abnuat. (6) Quid igitur nobis esse possit miserius, qui non solum similem bestiis erga conjuges amore non ostendimus, sed contrariam Domini præceptis ingredimur viam, surrecto collo, et in nutibus oculorum, colorumque suis aliorum suffurantur temperantiam?* (7) *Quæ tum a nobis prorsus auferentur, cum omnia coram Judice sistentur nuda; quandoquidem concidet supercilium, gena præ se feret tristitiam, color lividus erit præ timore, ac recipiet unusquisque secundum opera sua.* (8) *Quæ ani-*

A *болῇ τῆς δισηῆτος, προσδοκάτῳ αὐτῆς τὴν ἀρχήν.* Ἐπειδὴ γάρ πορεύονται δια σύρουσι τοὺς χρῶν, ὡς μὴ χρώμεναι τῷ ἴματισμῷ, ἀλλὰ παραρρέμεναι κελεύονται γυμνωθῆναι τῆς δόξης τοῦ ἴματος. Ἀφαρεῖται μέντοι καὶ ἄρ' ἡμῶν τὴν δόξαν τοῦ ἴματος τὸν Κύριος, ἐλαν ἀναξιῶς αὐτῷ κεχρημένα εἰ- τισμοῦ δια πατέρεως; φησίν. *"Οσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε,* διὰ πατέρεως Κύριος ἀπὸ τοῦ ἀδαπτῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγουμένων.

B 4. *Αἱ τοινυν ἐπὶ τῷ τοῦ σώματος κάλλει μὴ φρονοῦσαι γυναικεῖς, ὑπεραρπονσιν ἔαντες τὸν ἵππον, ματαίῳ φυάγματι κεχρημέναι, καὶ ἐπερ- μεναι πράγματι ταχὺ ἀπανθόντι καὶ ἀποφέντονται. ὑψηλὸν τε τὸν τράχηλον φέρουσιν, ὑπὲρ τοῦ τίτανος αὐτῶν τὰ πρόσωπα εἶναι καταφανῆ. Ηἱ μέντοι τερπὶ καὶ κοσμίᾳ, εἰς γῆν κατανεύουσσαι ὑπὸ αἰδοῦς, εἰ- τὰ κάτω καθελκόμενον ἔχει τὸ πρόσωπον τῷ δισεμνος καὶ πολλοὺς ἀγρεύσαις τῇ παγίδῃ τοῦ μη- λοντος προστρουμένη, πορεύεται ὑψηλῷ τῷ τραχίᾳ, καὶ ἐν νεύμασιν ὄφθαλμῶν, καὶ τὴν δεσμέγειαν τῆς ψυχῆς καταμηνύει τῷ βλέμματι, ιόν τε τινα φύ- τικὸν ἔκποστελλει τοῖς δημασιν. ὅποιον δὴ τοῦ περὶ τοῦ βασιλίσκου κατέχει λόγος, ὃν ἔτι μὲν ἐκ μόνης τῆς δύσεως διαφέρειν τοὺς θεατές; Ἐπειδὴ δέ ἐστι τινα χρώματα πρὸς κόσμον τοῦ γυναικῶν ἐπιτηδευμένα τοῦ προσώπου, λεπτοὶ εἰ- καὶ ἐρυθροὶ, καὶ ἕτερον μέλαν ὃν (τὸ μὲν ἐπί- τητα τοῦ σώματος καταβέντεαι, τὸ δὲ ἐρυθρὸν τοῦ παρειαλος ἐπανθεῖ, τὸ δὲ μέλαν μηνοειδῶν τοῦ ἑρῆτος τοῖς ὄφθαλμοῖς περιγράφει). καὶ αὐτὰ περιβάλλονται ὁ Κύριος ἀπειλεῖ, ἵνα μὴ κελεύηται, ἔτι δὲ τοῦ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, μηδὲ ταῖς ζωγραφίαις ταῖς εἰλειτῶν νεωτέρων ὄφθαλμοι συνερπίσσωσι: αἱ γάρ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαβέσσαι, εἰς ἀπο- νεύσις ψυχὰς τῶν συνοικούντων κατεβαπτίζουσι. Ἀκουέτωσαν ἀνδρες, ἀκουέτωσαν γυναικεῖς, ὅτι τοῖς πολυγαμίας ἀπρεποῦς προτιμέτερον. Οἱ μὲν δὲ πολέμιοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται εἰς μητρυιαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον δρόγαν. Ἀλλὰ τὴν τρυγόνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὄμοδος, μηκέτι τὴν πρὸς ἔτερον καταβέσσαι κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μηδὲ τοῦ ποτε συζευχθεῖσος τὴν πρὸς ἔτερον κοινωνίαν ἀπο- νομένην. Τί οὖν ἡμῶν γένοιτο δὲν ἐλεεινότερον, μηδὲν τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις περὶ τοὺς ὄμοδος; μη ἐπιδεικνυμένων στοργήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνοτία τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν διεύντων, ὑψηλῷ τραχίᾳ καὶ νεύμασιν ὄφθαλμῶν, καὶ σοφίσμασι χρωμάτων σωφροσύνην ὑποκλεπτομένων; Αἱ πάνται ἐρα- φεῖται τότε, ὅτε γυμνὰ πάντα παρίστασι τὸν Κριτῆν· ὅτε δρόντες συμπεπτωκύα, καὶ παρεῖ μη- γῆς, καὶ χρῶμα πελιόνδυν ὑπὸ τοῦ φόνου καθίσ-*

¹⁰ Galat. iii, 27.

(1) Ex comment. in Isa., 464.

(2) Ibid., 467.

(3) Ex homil. viii in Hexaemer., 76.

(4) Ex epist. clx, 251.

(5) Ex homil. viii in Hexaem., 76.

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 467.

(8) Uterque codex indicat comment. in Isa.

ταὶ· καὶ ἀπολήφεται ἔκστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀπέρ ἐν διανοίᾳ λαδόντες, ἀγαπητὸν, σπεύσωμεν ὡς ἔστι χαῖρος, κατὰ τὰ δοκοῦντα τῷ Θεῷ πολιτεύεσθαι, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, φῇ δέξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ.

ΑΓΓΟΣ Κ'.

1. Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρός πάντας ὑποδεές καὶ ἔσχατον, δυνηθῆναι ποτὲ φῇ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ή θλιβόμενον διὰ μαχροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν. Ὁ δὲ τὴν δύραν ταπείνωσιν κατορθίσας, ἐν ταῖς λοιδορίαις πλείστα ἔκστος καταγονός τὴν εὐτέλειαν, οὐ κινηθῆσται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν φημάτων τῆς ἀτιμίας. Ἄλλ᾽ ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένης, οἱδεν ἔκστον πτωχὸν δντα καὶ πάντων ἴδει, καὶ τῆς καθ᾽ ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χορηγίας δεδύμενον. Ἐάν δὲ ἀκούσῃ δυσγενής καὶ ἔξ ἁπανῶν, προειλημένον ἔχει ἐν τῇ ἔκστοι καρδίᾳ τὸ ἐκ πηλοῦ γεγενῆσθαι· καὶ ἀπαξιπτῶν, μέγας ἐκείνος παρὰ θεῷ δι ταπεινοφρόνως κατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπιστρέψας ἐφ᾽ ἔκστον καταδεξάμενος τὰ ἄγκληματα, καὶ μὴ ἀληθῆ φῇ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα δηλος χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην τῷ ἀδελφῷ. Ὁμοίως γάρ ἔστι χαλεπὸν, ἐν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπείνωτον τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς περιγενείαις μὴ ἀπαρθῆναι. Τῷ δντι τῷτοι θεραπεύδεντα τὰ ὑπερήφανα ἥθη, ἔκστον ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίγεσθαι. Τῷ δὲ ταπεινῷ καὶ καταβεδλημένῳ φροντιματὶ ἔπειται στυγὴν δύμα καὶ εἰς γῆν συννεγεύσκει, ῥῆμα τημελημένον, κόμη ἀνχυηρά, ἐσθῆς ρυπῶσα· δότε δὲ ποιούσιν οἱ πενθοῦντες κατ᾽ ἐπιτήδευσιν, ιαῦτα ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἥμιν ἐπιφανεῖται. Χιτώνια καὶ ζώνης προσεσταλμένος (1) τῷ σώματι· τὸ μέντος ἰώσμα, μήτε ἀνώ τῶν λαγόνων, γυναικῶδες γάρ· μήτε χαῦνον ὡστε διαρρέειν τὸν χιτώνα, βλακικὸν ἄρ. Καὶ τὸ βάδισμα μήτε νωθρὸν, ὡς ἔκλυσιν τῆς συχῆς κατηγορεῖν· μηδὲ αὖ σφρόδρον καὶ σεσοθημένον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὅρμας ὑποφαίνειν. ἴκοπὸς δὲ ἐσθῆτος εἶς, ὡστε κάλυμμα εἶναι σαρκὸς ἥρδος χειμῶν καὶ θέρος αὐταρκεῖς. Μήτε δὲ ἐν χρώματι, τὸ ἀνθηρὸν διακέσθω· μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ, δὲ λεπτὸν καὶ μαλακὸν. Τὸ γάρ τὰς ἐν ἐσθήτη εὐροίας περισκοπεῖν, ξανθὸν γυναικειὸν καλλωπισμῷ, δη κείναι ἐπιτήδευσιν ἀλλοτρίῳ δνθεὶ παρειάς καὶ ρήχας ἔκστον καταδάπτουσαι. Ἄλλα μήτον καὶ παύτητος οὕτως δὲ χιτώνος δφείλεις ἔχειν, ὡς μὴ δεῖσθαι εἰνωνοῦ πρός τὸ θάλπειν τὸν ἐνδύμενον. Καὶ ὑπόλημα, τὸ εὐτέλες μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνενδεῶς δὲ ἡν χρείαν ἀποληροῦν. Γυμνάσιον γάρ ταπεινοφρόνης ἔστιν φῇ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διαισθῆται, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα. Κενόξιος δὲ ἔστιν, δι φιλῆς ἔνεκεν τῆς τοῦ κάσμου δόξης οῶν τι φῇ λέγων. Οἴον, δὲ ποιῶν ἀλεμοσύνην εἰς τὸ

A mo et cogitatione complexi, charissimi, festinemus, dum tempus est, vitæ nostræ actiones ad Dei omnipotentis normam dirigere, ut futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

575 DE HUMILITATE ET INANI GLORIA.

SERMO XX.

1. (2) Fieri non potest, ut is qui insimo ultimoque loco erga omnes haberi non vult, queat unquam, aut dum conviciis impetratur, iræ dominari, aut dum afflictatur, per patientiam tentationes superare. Qui enim ad summam humilitatem pervenit, is cum in conviciis suam vilitatem majorem prior agnoscat, ob verba ignominiosa animo non commovebitur. Sed si appelletur pauper, novit seipsum pauperem esse, et omnium indigum, ac quotidiano Domini stipendio opus habere: si vero vocatur ignobilis et obscurus, prius sibi in suo corde conscientis est, procreatrum esse se ex luto: atque, ut breviter dicam, (3) ille denum apud Deum magnus est, qui humilem se proximo exhibet, criminaque, licet falso intentata, inverecunde in se recipit, ut summam utilitatem, pacem nimirum, fratrii gratificari valeat. Nam perinde difficile est, in rerum angustia æquam mentem servare, ac in earum amplitudine, ab insolentia temperatam. (4) Superba nempe ingenia quo plus officiose colueris, eo se ipsis fastidiosiora effici consueverunt. (5) Humili autem ac demissō sensui tristis oculus convenit et deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida; adeo ut quæ lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica cingulo ad corpus astricla sit: cinctus neque ilia exsuperet, id enim muliebre; neque laxus ita ut tunica diffusat, id enim molle. Incessus esto nec segnis, ne animum dissolutum arguat; nec rursus vehemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad hiemem et zæstatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitas consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno flore insciunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induitur calescendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Humilis enim abjectique animi exercitatio in viliorum tenuiorumque rerum conversatione consistit, gloriæ cupidis medicinam afferens. (6) Inanis autem gloriæ affectator ille est, qui abjectissimæ hujus sæculi gloriæ causa quidpiam aut facit aut dicit. Exempli gratia, (7) qui facit

(4) Ex epist. ccxxxix, n. 2.

(5) Ex epist. II, 74.

(6) Unus codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 617.

(1) Προσεσταλμένος. Uterque codex, προσεταλμένος.

(2) Ex hom. in psal. LXI, 193.

(3) Ex epist. ccxix, 39.

eleemosynam ad accipiendam ab hominibus gloriam, recipit suam mercedem⁴⁰, nec misericors est nec munificus. Item quicunque temperans est ad ineundam ab hominibus gratiam, temperans non est, cum virtutem non querat, sed gloriam ex ea preventram venetur. (1) ⁴¹ Nam Ananiae initio licebat possessionem suam Deo non polliceri ac vorare: sed postquam ad humanam gloriam respiciens, possessionem suam Deo per pollicitationem consecravit, ut hominibus **576** ob munificentiam esset admirationi, parte pretii seposita, ejusmodi adversum se indignationem Domini comovit, cuius Petrus minister fuit, ut ne penitentia quidem spatiū inveniret. (2) Dominus enim qui superbis resistit, et humiliat peccatores usque ad terram⁴², hic ipse superborum contumeliam depressurum se pollicetur. Qui igitur humiliat superbos, idem illos ab ea similitudine quam cum diabolo superbiae parente habent, liberat; et eos inducit, ut sicut discipuli ejus, qui ait: *Discite a me, quia misericordia sum, et humilitas corde*⁴³. (3) Quid de te magniscentius cogitas, quod populum agmina cecideris, atque civitatum potentatus subverteris? Nonne ea etiam ratione securis insolescere possit, quod excelsas superbiasque arbores humili dejicias? ipsa quoque serra, quod solida firmaque ligna dividat? At vero neque sine manibus scindit securis, nec absque trabente se dividere serra potest.

2. (4) Quod si proximum peccantem videris, cave consideres ipsius peccatum solum: sed etiam quæ fecit aut facit recte, cogita; et sæpe eum deprehendes te ipso meliorem, expensis rebus omnibus, non una duntaxat parte examinata. Neque enim Deus hominem ex parte expendit: *Ego enim, inquit, operas et cogitationes eorum venio congregaturus*⁴⁴. Quin etiam cum Josaphat aliquando ob præsens peccatum increparerat, meminit quoque recte factorum ipsius, his verbis: *Verum tamen verba bona inventa sunt in te*⁴⁵. (5) Qui igitur multis magnisque peccatis obnoxius est, eum sæpe liberat humilitas. Itaque ne te ipse præ altero justificaveris, nequando Dei sententia, et si tua justificatus, condemnare. Perpetrasse te boni aliquid arbitrari? Age gratias Deo, nec te extolle contra proximum. Quid enim proximum juvisti, quod sicutem es confessus, aut exsilium perpessus ob Christi nomen, aut jejunii labores constanter pertulisti? Lucrum tuum est, non alterius. Time ne similiter cadas atque diabolus, qui, elatus contra hominem, ab homine prostratus est, et vice scabelli traditus est conculeato. In summa, memineris veri illius proverbii: *Superbis Deus resistit, humiliis vero dat gratiam*⁴⁶. Habe in promptu sententiam Domini: *Omnis qui se*

⁴⁰ Matth. vi, 2. ⁴¹ Act. v, 5 sqq. ⁴² Jac. iv, 6. ⁴³ Matth. xi, 20. ⁴⁴ Isa. lxvi, 48. ⁴⁵ II Par.

xix, 5. ⁴⁶ Jac. iv, 6.

(1) Ex serm. ascetic., 319.
 (2) Ex comment. in Isa., 583.
 (3) Unus codex indicat comment. in Isa.
 (4) Ex hom. De humilitate, 161.

A δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπέχει τὸν μάθητα, καὶ οὐκ ἔστι εἰλεῖμων οὐδὲ κοινωνικός. Καὶ οὐ φρονῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀρέσκειν, οὐκ ἐπισώφρων, οὐ τὴν ἀρετὴν διώκων, ἀλλὰ τὴν ἄτελον δόξαν θηρώμενος. Ἐξῆν γάρ τῷ Ἀνανίᾳ τὴν ἀργήτην μὴ ἐπαγγελλασθεῖ τῷ Θεῷ τὴν κτῆσιν· ἀλλὰ ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀπιδύντα δόξαν, τὸ μὲν κτῆμα⁴⁷ διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ ἀφέρεσσεν, ὡς ἀνθρακείη παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ φυλοτιμῇ τῷ τιμήματος δὲ ἐνοσφίσατο· τοιαύτην ἐκίνητε εἰς ταῦτον τοῦ Κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν, ήτοι ὑπέρτερον δὲ Πέτρος ἦν, ὡς μηδὲ μετανοίας προθεομένην εἴχειν. Οὐ γάρ ἀντιτασσόμενος ὑπερηφάνοις Κύρος, καὶ ταπεινῶν ἀμαρτωλούς έως γῆς, οὗτος ἐπαγγέλλει τὴν ὅδριν τῶν ὑπερηφάνων ταπεινώσειν. Οὐ οὐ ταπεινῶν τοὺς ὑπερηφάνους, ρύεται μὲν αὖτε τοῖς τῆς πρὸς τὴν διάβολον δρμοῖστητος, διὸ οὐτοὶ τῆς ὑπερηφάνιας, ἐνάγει δὲ αὐτοὺς πρὸς τὸ μαρτυρεῖσθαι τῷ εἰπόντει· *Μάθετε ἡλίῳ* ἐμοῦ, οἱ τρόποι εἰλικρίνει καὶ ταπεινόρες τῇ καρδίᾳ. Τί μέγα φρονεῖται στεντῷψ, ὡς κόπτοντες θύην, καὶ καθαριοῦνται δικούστας τῶν πόλεων; Ή οὐτως γ' ἀλλα τὸ εἶη μέγια φρονείη, ὡς τὰ ὑπέρογκα τῶν δένδρων εἰς γῆν καταβάλλουσα· καὶ δὲ πρώτων, ὡς τὰ συνεσάντα καὶ τὴν αμέγειαν τῶν ξύλων διαιρῶν. Ἄλλ' οὔτε τὸ εἶη ἀνευ τῶν χειρῶν κόπτει, οὔτε δὲ πρώτων ἀλλα τὸ εἶη κατεχοντος αὐτῶν.

2. Καὶ τὸν πέλας ἀμαρτάνοντα θεωρήσεις, μὲ τοῦτο μόνον αὐτοῦ σκοτῆσῃς· ἐνθυμήθητε δὲ καὶ ἐπέπραχεν γὰρ πράττει καλῶς, καὶ πολλάκις εὐρίσκεις αὐτὸν ἀμείνονα σεαυτοῦ, διὰ πάντων ἐξετάζοντας μηδὲ μερικὰ φηριζόμενος. Οὐδέ γάρ θεός μερικὸς ἐξετάζει τὸν ἀνθρωπὸν· Ἐγὼ γάρ, φρονεῖ, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν ἔρχομαι συναπτοῦν. Καὶ τῷ Ιωσαφάτ ἐπιτιμήσας ποτὲ διὰ τὴν καρπὸν πόδας ἀμαρτίαν, ἐμνήσθη καὶ τὸν κατωρθωμένον αὐτῷ, λέγων· *Πλήγη ἀλλὰ λόγος ἀγριεῖσθαι εἰς σοι*. Οὕτω ρύεται πολλάκις τὸ ταπεινορεῖται τὸν ἡμαρτηκότα πολλὰ καὶ μεγάλα. Μή οὖν σεαυτὸν δικαιώσῃς ὑπὲρ ἐτερον, μήποτε δικαιώσῃς τὸ σεαυτοῦ φίλου, τῇ τοῦ Θεοῦ κατακρήσῃς. Οὐτοὶ τοιαυτοῖς ἀγαθοῖς; εὐχαριστεῖς τῷ Θεῷ, μηδὲ τοῦ πλησίον ἐπαίρουν. Τί γάρ δωνησας τὸν πλησίον, τὸ πλειστὸν ἀμοιβήσας, τῇ φυγήν ὑπέμεινες διὰ τὸ θνατοῦ, γὰρ τοῖς τῆς νηστείας ἐνεκαρτέρησας πάντας; Ήτοι ἐτέρου τὸ κέρδος, ἀλλὰ σὸν. Φοβήθητε τῆς τοῦ διabolou πτώσεως τὴν δομοίσαν· δις ἐπαρθεῖς κατὰ τὸν ἀνθρώπου, πέπτωσεν ὑπὸ ἀνθρωπὸν, καὶ παραδίδεται πάτημα τῷ πεπατημένῳ. Καθόλου μέμητο τοῦ ἀληθοῦς παροιμίας· *Ταξιρηφάροις θεός άττικάστεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν*. Ἐγε τοῦ Κυρίου τὸ φῆμα πρόγειρον· Πάς δὲ ὁ ὑγιῶν ἐστερεός, ταπει-

(3) Ibid. 160.

(6) Τὸ μέρος κτῆμα. Regius codex 1992 addit. τῆς ἐπαγγελίας, quod quidem asciscere non dubium est, cum in ipso etiam contextu reperiatur.

τωθήσεται· ἀ δὲ ταχεινῶν ἔστενον ὑγιαθήσεται. Μή γίνου χριτῆς Δινίσος ἔστοῦ, μηδὲ πρὸς χάριν ἔξέταζε, εἰ μέν τι δοκεῖς ἔχειν καλὸν, τοῦτο ἐν ψήφῳ τιθεὶς, τῶν δὲ πταισμάτων ἔκανε ἐπιλανθασμένος, μηδὲ ἐφ' οἷς μὲν σῆμερον κατορθοῖς μεγαλύνθεινος, ἐφ' οἷς δὲ πρώην καὶ πάλαι κακῶς εἰργάσω, συγχωρηστὸν ἔστω διδόν· ἀλλ' ὅταν σε τὸ παρὸν ἐπάρῃ, τὸ παλαιὸν εἰς ἀνάμνησιν ἀγέτω, καὶ παύσῃ τῆς ἀναισθήτου φλεγμονῆς. Τῷ δητὶ γάρ χαλεπώτατόν ἔστιν ἔστενον ἐπιγνῶναι. Οὐδὲ γάρ μόνος δὲ ὄφθαλμος τὰ ἔξω βλέπων, ἐφ' ἔστοῦν δὲ κέχρηται τῷ ὄφρᾳ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν δὲ νοῦς ὅσεώς τὸ ἄλλοτριον ἀμάρτημα βλέπων (1), βραδὺς ἔστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἐλαττωμάτων ἐπίγνωσιν. Μή βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεις γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἔξελέγχων· αἰθαδες γάρ τὸ ταιοῦτον. Μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδίκαε, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων· ἀλλὰ τοὺς ἐν παραπτώματι προσλαμβάνων (2), πνευματικῶς καταρτίζων αὐτοὺς, ὡς δὲ Ἀπόστολος παραπινεῖ, Σκοπῶν σταυτὸν, μή καὶ σὺ τειρασθῆς. Εἰ μὲν γάρ ἀμαρτάνομέν τι, βελτίους ἐσόμεθα νουθετούμενοι· εἰ δὲ οὐδὲν ἀδικοῦμεν, ἀντὶ τίνος μισούμεθα; Ἐκβαλε τῆς τετυποῦ ψυχῆς τὸ οἰεσθαι μηδενὸς ἐπέρου εἰς κοινωνίαν προσδεῖσθαι. Οὐδὲ γάρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦντος, οὐδὲ πληροῦντός ἔστιν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς συναφείας ἔστοῦν ἀποτέμνειν. Μή ποτε τὸ τοῦ πολέμου κακὸν κύκλῳ περιειν, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλθῃ· κανὸν μὲν μετὰ τῶν δλλῶν καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπηρεάς παραπολαύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναλογοῦντας εὑρήσομεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ τῆς εὐθυμίας ἡμῶν μὴ προκαταβαλέσθαι τοῖς ἡδικημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον. Έμοὶ τὸ παντελῶς ἀγνοεῖσθαι πλέον ἐσπούδασται, ή τοῖς φιλοδέξοις τὸ διαφανεῖσθαι. Καὶ σὺ τοῖνυν τοσαύτην ποιοῦ σπουδὴν μὴ δοξάζεισθαι παρὰ ἀνθρώποις, διῆγη ἐπεροι περὶ τὸ δοξάζεισθαι. Ἀλλὰ προεδρίας ἡξιώθης, καὶ περιέπουσι σε δινθρωποι καὶ δοξάζουσι; γίνου τοῖς διπτήσιοι Ἰησος· τὸν γάρ θελοντα πρῶτον εἶναι, δοῦλον εἶναι πάντων δούλον τοῦ Κύριος ἐκέλευσε. Μωνεῖς δὲ μέγας, δὲ πάντα εὐπειθής καὶ ὑπήκοος, διε ἀπεστέλλετο πρὸς τὸν λαὸν, Δέομαι, φησί, Κύριε, προχείρισαι ἔλλον δὲ ἀποστελεῖς. Δι' ὃ καὶ οἰονεὶ φιλονεικόσερον ἀντέγεσθαι αὐτοῦ τὸν θεον κατεσκεύασεν, αὐτῇ τῇ παραιτήσει καὶ τῇ δομολογίᾳ τῆς ἀσθενείας τὸ Εἴεν τοῦ προεστάναι δεικνύει. Διδ καλῶς ἔχει τὸ περάγγελμα· Μή ζήσεις γενέσθαι χριτήρ, μητῶς οὐκ ισχύσῃς (3) δέξαιρας ἀδικίας· Οἱ μέντοι προφητικὸς λόγος τὴν παραίτησιν τῶν ἀλκομένων ἀρχεῖν, ὑπὸ τῶν στασιαζόντων οὐ καθόλου φησὶ γεγενῆσθαι. Οὐδὲ γέπειν ἀπλῶς, Οὐκ ἔσομαι ἀρχηγὸς, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης· Οὐκ ἔσομαι ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ τούτου· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, διει. Αἱ γλῶσσαι

⁽¹⁾ Βλέπων. Regius codex, προβλέπων.

⁽²⁾ Προσλαμβάρων. Idem, προσλαμβάνου.

⁽³⁾ Οὐκ ισχύσῃς. Ita Regius codex. Editi, Ισχύσεις.

⁽⁴⁾ Ex hom. ix in Hexaem., 87.

⁽⁵⁾ Ex hom. De humilitate, 162.

A exaltat, humiliabitur; omnis vero qui se humiliat, exaltabitur ⁽⁶⁾. Ne tui ipsius fias judex ini quis, neque ad gratiam expende, si videare tibi quidquam boni habere, illud numerans, delicta oblivioni ultro tradens: neque ob recte facta ho dierna insolescas, neque recentium aut veterum mafactorum tibi veniam concedas: sed cum pre sens reddiderit te elatum, revoca in memoriam antiquam agendi rationem, sicque stolidus tuus tumor cessabit. (4) Et vero seipsum cognoscere, videtur esse res omnium difficilima. Non enim solum oculus extrinseca prospiciens, ad semet conspicendum visu non utitur: sed et ipsa mens nostra acute peccatum alienum intuens, ad propria agnoscenda delicta tarda est. (5) Ne sis in objurgando gravis, neque cito, neque animo coquato redarguas; hoc enim resipit arrogantiam quamdam; neque ob res parvi momenti condennes, tanquam si ipse perfecte justus existas. Quos in peccato 577 deprehendis, spiritualiter ipsos instrue, uti monet Apostolus, Considerans te ipsum, ne et tu teneris ⁽⁷⁾. (6) Nam si qua re offendimus, commonefacti meliores evademus; si vero nihil delinquimus, cur odio habemur? (7) Hortor igitur, hanc opinionem ex animo tuo ejicias, te nemine alio ad communionem indigere. Non enim est viri secundum charitatem ambulantis, aut Christi legem adimplentis, sese a fratribus conjunctione abscindere. Ne forte belli malum quod in orbem circumagit, tandem aliquando ad nos etiam perveniat; ac si nos quoque una cum aliis injuriæ particeps simus, non inveniamus, qui commiserescant, eo quod latitiae tempore iis qui injuria affliciebantur, commiserationis symbolam non erogaverimus. (8) Mihi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidis in luce versari. (9) Tu igitur tantum studii in eo ponito, ut ne apud homines gloria afflixiare, quantum cæteri ut gloriam adipiscantur. At adeptus es præclaram dignitatem, hominesque colunt te atque observant, et gloriam dant? Esto subditis similis. Nam qui vult primus esse, eum omnium servum esse Dominus jussit ⁽⁸⁾. (10) Magnus ille Moses, quo nemo unquam tractabilior atque obedientior fuit, quando ad populum mittebatur, aiebat: Obsecro, Domine, eligi alium quem mittes ⁽⁹⁾. Ex quo factum est ut Deus ipsum urgeret quasi pertinacius, utpote qui hac ipsa recusatione et sua infirmitatis confessione se primatu dignum ostenderet. Quapropter egregia est admonitio illa: Ne quereras fieri iudex, ne forte non possis auferre iniquitates ⁽¹⁰⁾. Attamen recusationem eorum, qui a seditionis ad accipiendum principatum compellebantur, generalem non fuisse de-

⁽⁶⁾ Ex epist. LIX, 154.

⁽⁷⁾ Ex epist. LXV, 158.

⁽⁸⁾ Ex epist. CCX, 313.

⁽⁹⁾ Ex hom. De humilitate, 162.

⁽¹⁰⁾ Ex comment. in Isa., 457.

clarat sermo propheticus. Non enim simpliciter ait: *Non ero princeps: sed cum adjectione, Non ero princeps populi hujus.* Atque causam subjunxit. Quia *Linguæ eorum cum iniuitate, his quæ Domini sunt, non obtemperant.* (1) Ac Moses ad splendidissimum vitæ genus et ad lanti populi præfecturam accitus, abnuit et deprecatur: *Quis sum ut pergam ad Pharaonem regem Ægypti, et educam populum ex terra Ægypti?*¹⁰ Et rursus: *Precor, Domine, non sum idoneus ante hesternum, neque ante tertium diem, neque ex quo capisti loqui ad famulum tuum?*¹¹ Et iterum: *Supplico, Domine, elige alium qui possit, quem mittes?*¹² Dominus autem ad illum: *Abi, et dux esto populi hujus, et mittam angelum meum ante te?*¹³ (2) Quid igitur Moses: *Obsecro, Domine, nisi tu ipse proficiscaris ante nos, ne nos hinc educas?*¹⁴ (3) Isaïas autem licet nihil hujusmodi audisset, sed esset solammittenda legationis necessitatem edoctus, se ipse libens obtulit, ac injecit sese in media pericula. (4) Quæ igitur horum virorum sententia? Mosis hæc erat cogitatio, populum illum peccatis obnoxium esse atque indigere eum, qui remittat peccata, id quod angeli præstare non possunt. Angeli enim mulctant quidem delinquentes, ac ulciscuntur, delicta vero non queunt condonare. Veniat igitur verus legislator, potens ille Servator, qui solus potestatem habet remittendorum **578** peccatorum. (5) Isaïas vero, quod præ charitatis exsuperantia atque ardore, nihil eorum quæ sibi a populo timere poterat, reputaret. Horum utsique facta imitemur, ut futura quoque bona consequi possimus, in Christo Iesu Domino nostro, quoniam Patri simul et sancto Spiritui, gloria, honor, potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE PROSPERA ET ADVERSA FORTUNA, ET C. DE PRUDENTIA.

SERMO XXI.

1. (6) Res secundæ, et quarum studio plerique tenentur, stabilitatem ac diuturnitatem non habent, neque res adversæ ac tristes constanter perseverant: sed agitationi cuidam motuque et inopinatis mutationibus obnoxia sunt omnia. Neque enim corporis valetudo, neque juventutis flus, neque domus felicitas, neque reliqua vitæ prosperitas, diu durat: sed si in hac vitæ serenitate versaris, tamen rerum procellam ac tempestatem aliquando *exspecie*. Veniet enim morbus, veniet et paupertas, vento non semper a puppi surgente. Sed et virum in omnibus spectabilem ac simulandum invadunt inexpectata plerumque dedecora, atque improvisi casus quasi quidam turbines onus felicitatem interturbant. Imo etiam assidua mala sunt tibi fluctuum loco, quorum alii aliis succedunt. Videbis vero aliquando et hæc præterlapsa, vitamque in

ΠΕΡΙ ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ.

ΑΟΓΟΣ ΚΑ'.

1. Οὔτε τὰ δεξιά καὶ περιστούντα τοῖς παλλαῖς τὸ ἑστώς καὶ μόνιμον ἔχει, οὔτε τὰ περιστατικά τὸ πραγμάτων καὶ κατηφῆ παγίως ἕδρασται, ἐλίτινα σάλιψ τινὶ καὶ κλόνῳ καὶ μεταβολῇ: ἀλλοί τοις ὑπόκειται. Οὔτε γάρ ὑγεία σώματος, οὐτε νέπτος ἀνθος, οὐτε εὐθυγάνθια οἰκου, οὐχ τὴ λασιθή συμτρία (8) τοῦ βίου ἐπὶ πολὺ διαιμένει: ἀλλὰ ἐν τῇ αὐθίᾳ ὃν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων. Ήζει γάρ νόσος, ήζει πενία, οὐχ διτὶ πρύμναν· ἴσταμένου τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ τὴ περίβλεπτον ἐν πόσῳ καὶ ζηλωτὸν ἀδόκητο: πολλίς: ἀδόξις καταλαμβάνουσι· καὶ πάσαν εὐημέριαν τοῦ βίου, οἷον σπιλάδες τινὲς, περιστάσεις ἀβούλης συνετάραξαν. Καὶ τὴ συνέχεια τῶν κακῶν ὅπερ εμπάτα σοὶ ἔστιν, ἀλλὰ ἐπ’ ἄλλοις ἐπεγερόμενα. Ότις δὲ ποτε καὶ ταῦτα παραδραμόντα, καὶ πρὸς θεού τητα καὶ λευκήν διντως γαλήνην τὸν βίον μεταβαί-

¹⁰ Exod. iii, 11. ¹¹ Exod. iv, 10. ¹² ibid. ¹³ Exod. xxxii, 34. ¹⁴ Exod. xxixii, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 514.
(2) Ibid., 517.
(3) Ibid., 514.
(4) Ibid., 517.

(5) Uterque codex indicat comment. in Isa.
(6) Ex hom. in princip. Prov., 111.
(7) Ο δέ Κύριος. Regius codex, δὲ Θεός.
(8) Συμμετρο:α. Contextus habet, εὐημέρια.

μενον. Ὅστερ γάρ θέλασσαν ἀμήχανον τὴν αὐθήν A επὶ πολὺ διαρκέσαι (τὴν γάρ νῦν λείαν καὶ σταθηράν, μεικρὸν διτερον δῆλοι βίαις ἀνέμων τραχυνομένην καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ βραστομένην τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη ταχὺ κατεστόρεσεν), οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα φρδίως λαμβάνει τὰς περιστροφάς ἐφ' ἔκατερα. Διὰ τοῦτο κυρενήτου χρεία, ἵνα καὶ ἐν γαλήνῃ τοῦ βίου, πάντων αὐτῷ κατὰ νοῦν (1) προϊόντων, τὰς μεταβολὰς ἐκδέχηται, καὶ μὴ ὡς ἀθανάτοις τοῖς παροῦσιν ἐπαναπάνται· καὶ ἐν τῇ συνθρωποτέρᾳ καταστάσει μὴ ἀπελπίζῃ τὸν ἄγαδῶν (2), ὡς ἀν μὴ τῇ περισσοτέρᾳ ἀπηγγέλλεται; Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νοήμων κυρενήτης, ὁ ἐστοχασμένως (3) τῆς ὑποκειμένης φύσεως μεταχειρίζομενος τὰ συμπίπτοντα, καὶ διοιος δὲι αὐτῷ ἐαντῷ διαμένων, μήτε ἐπαιρόμενος ἐν ταῖς εὐθυμίαις, μήτε καταπίπτων ἐν ταῖς συμφοραῖς. Καίτοι κυρενήτη μὲν οὐκ ἐφείται γαλήνην ποιεῖν διε βούλεται, ἥμιν δὲ ἀκύμονα ἐαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνι φάδιον, ἐὰν τοὺς ἔνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους θορύβους κατασιγάσωμεν, καὶ τῶν ἕξιθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν τὴν γνώμην καταστησόμεθα. Ἐπει οὐγε σφοδρῶς ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατειλημμένοι, οἰον δρινίες πολύσαρκοι, εἰκῇ τὸ πτερὸν ἔχοντες, κάτω που σύρονται μετὰ τῶν βοσκημάτων.

2. Πολλοὶ δὲ πολλάκις πολλὰ συναθροίσαντες ἐκ νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπαναστάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, οὐκ ἤνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βάρος, διὰ τὴν κυρενήσιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν. Καὶ οἱ μὲν, Περὶ τὴν πλοτινήν ἐνανάγησαν ἀλλοὶ δὲ, σωρροσύνην τὴν συνήγαγον ἐκ νεότητος, ὥστερ καταιγίδος τινὸς τῆς πονηρᾶς ἡδονῆς ἐπιδραμόύσης, ἀπύλεσαν. Ἐλευνόταν θέαμα, μετὰ νηστείαν, μετὰ σκληραγγίαν, μετὰ προσευχὴν ἐκτενῆ, μετὰ δάκρυον δαψιλές, μετὰ ἐγκράτειαν εἰκοσὶ που ἐτῶν ἡ τριάκοντα, δι' ἀπροσεξίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν, γυμνὸν ἀπάντων ἀποδειχῆναι· καὶ παραπλήσιον γενέσθαι τὸν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν εὐθηγούμενον, ἐμπόρῳ τινὶ μεγαλοπούτῳ, δει τῷ πλήθει τῶν ἀγωγίμων ἐπαγαλλόμενος, ἔξουρίας αὐτῷ τῆς νηδὸς φερομένης, τὰ φονερὰ πελάγη διαδραμών, πρὸς αὐτοῖς τοῖς λιμέσι διαρράγέντος τοῦ πλοίου, πάντων ἀθρόον ἐρήμος ἀπεδείχθη. Τοὺς τοιούτους διθέστηκεν ἀλεῖται. Ἐλεος γάρ ἐστι πάθος επὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶν διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλούτου πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν καταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἀκρας εὐέξιας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβληθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ σώματος ἀναλλόμενον καὶ ὑπὸ τῶν αἰσχύ-

A hilaritatem et in vere jucundam tranquillitatem transmutatam. Quemadmodum enim fieri non potest, ut mare diu idem permaneat (quod enim nunc tranquillum ac stabile vides, paulo post conspicies ventorum vi exasperatum; quod vero effusum est et aëstu effervescens, mox tranquillitas alta sedat), sic etiam res mundanae in utramque partem facile convertuntur. Eam ob causam gubernatore opus est, ut et in vita tranquillitate, omnibus ex animi sententia procedentibus, mutationes praestoletur, nec in presentibus tanquam semper permansuris conquiescat; neque in molestissimo etiam rerum statu meliora desperet, ne abundantiori molestia absorptus submergatur. (4) Nam ille demum intelligens est gubernator, qui subjectae naturae habita B ratione, ea quæ accidunt, tractat, quique sibi ipse similis semper permanens, neque rebus lætis effertur, neque in ærumnis animo concidit. Nam nauclero quidem non licet tranquillitatem facere cum voluerit, sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam constituere, etiam omnino facile, si tumultus intus ex vitiis insurgentes compescamus, et his quæ extrinsecus accidunt, altiore animum stabiliamus. Nam qui vita curis admodum detenti 579 sunt, veluti carnosæ aves frusta aliis instructæ una cum pecoribus humi serpunt.

C 2. (5) Plerique vero multis a juventute collectis, ubi ad medium fere ætatem progressi sunt, nequitiae spiritibus adversus eos tentationes excitantibus, tempestatis onus, utpote gubernatione destituti, non sustinuerunt: sed omnium illarum rerum jacturam fecere. Ac alii quidem Circa fidem naufragaverunt¹¹, alii, prava voluptate in modum procelæ cujusdam ingruente, comparata ab juvena castitatem amiserunt. Miserabile spectaculum, post jejunium, post durum vitæ genus, post prolixas preces, post lacrymas large profusas, post continentiam annorum viginti, aut forte triginta etiam, per animi inconsiderantiam ac incuriam, nudum et spoliatum omnibus inveniri; ac similem fieri eum, qui præceptorum quæstū opulentus est, prædiviti cuipiam mercatori, qui, ob copiam mercium læsus, secundo vento delata nave, horrenda maria emensus, diffractio ad ipsos portus navigio, drepente omnibus nudatur. Hujuscemodi enim hominum Deus noster miseretur. (6) Misericordia siquidem affectio est erga eos qui præter meritum depresso sunt, ab iis qui miseratione moventur proficisciens. Misera eum, qui ex magnis divitiis in extremam incidit paupertatem; eum, qui ex optima corporis habitudine ad summam redactus est debilitatem: eum, qui ob pulchritudinem ac

¹¹ I Tim. 1, 19.

(1) Κατὰ τοῦ. Legitur in contextu, κατὰ βοῦν. Sic etiam habet codex Reg. 1910.

(2) Τῷ ἀριθμῷ. Contextus, ταυτόν, nec de se aespereit.

(3) ἐστοχασμένως. Sic habet contextus. Editi,

ἐστοχασμένος.

(4) Ex epist. ccciii, 431.

(5) Ex hom. in princip. Prov., 412.

(6) Ex hom. in psal. cxiv, 201.

elegantiam corporis prægestiebat, sed a fœdissimis ac turpissimis morbis corruptus est. Quoniam igitur et nos in paradiso degentes, eramus aliquando clari ac spectabiles, et tamen ob ejectionem inglorii et abjecti evasimus, Deus nostri miseretur, dum quales nos ex quaib[us] facti simus, videt. Quapropter et Adamum hac misericordia voce revocabat, dicens : *Adam, ubi es?*¹⁶ Non enim edoceri quærebatur omnium gnarus, sed intelligere ipsum volebat, qualis ex quali factus esset. *Ubi es?* quasi dicat : In suam ruinam ex tanta sublimitate inde disti ?

3. (1) Oportet itaque rationem, quæ tanquam judex supremum in nobis locum sortita est, singula dijudicare et expendere, utrum recipienda sint necne, atque etiam assensionibus, et animæ motibus non sine diligentij judicio aditum concedere. Hoc enim est quod ait Paulus : *Si enim nos ipsos judicaremus, non usque judicaremur*¹⁷. Ne igitur curiosius futura indages, sed præsentibus utiliter utere. Quid enim prodest cognitionem præcipere ? Si certe bonum erit quod futurum est, eveniet, licet non prænoveris : sin molestum, quid juvat moerore in antecessum consumi ? (2) Duplex est prudentiæ nomen : una enim suum ipsius commodum tuerit, sic tamen, ut simul sitruat proximo insidias, qualis est serpentis prudentia, caput suum custodientis. Hæc videtur astuta quædam esse morum malignitas, quæ cito quod sibi utile est comminiscitur, ac simpliciores deprædatur : quali prudentia fuit villicus iniquitatis. Vera autem prudentia, agendorum et non agendorum cognitio est et secretio : quam qui sequitur, nunquam secedet a virtutis operibus, nunquam extilio vitii jaculo transfigetur.

580 4. (3) Quandoquidem unusquisque nostrum non potest per se invenire quid factum oporteat, propterea beneficus erga nos Deus consiliarios dat, non dominos. (4) Regis enim est imperare subditis, consiliarii autem utilia suadere volentibus. (5) Itaque nostrum unusquisque se arbitretur, non ut principem semelipsum, sed ut consiliarium a Domino datum populo, existimet. Talis erat consiliarius Novi Testamenti Paulus, cum ait : *Consilium vero do, ut misericordiam consecutus a Domino*¹⁸. Magnum vero beneficium est, prudentis ac benevoli consiliarii præsentia, qui quod deest prudentiæ consulentibus supplet. Quanta autem sit consilii utilitas demonstrat in primis Moyses, vir omni Ægyptiorum sapientia instructus, qui ut amicus amico, ita cum Deo colloquebatur. Is a socero

στον παθῶν διαφθαρέντα. Έπει οὖν καὶ ἡμῖς ἡδὸν ποτε ἐνδοξοὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παραδεσου διαγωγῆς, ἵνα νόμεθα δὲ δόξοι καὶ ταπετυνθεῖ διὰ τὴν ἔκπτωσιν, διὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, δρῶν ἡμᾶς οἷον ἀνθ' οὐλῶν γεόντεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδάμ ἀνεκαλεῖτο τῇ τοῦ ἑλέου φωνῇ, λέγων Ἀδάμ, ποῦ εἶ ; Οὐ γάρ διαλέγεται εἴητε δὲ πάντα εἰδὼς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐπειλετο οἶος ἀνθ' οὐλῶν γέροντος. Ποῦ εἶ ; δηλῶ τοῦ, Εἰ; ποιὸν πτῶμα κατελήλυθας ἀπὸ τηλικούτου θέους;

5. Χρή οὖν ὥσπερ δικαστὴν τὸν λόγον τὴν ἀντών χώραν παρ' ἡμῖν λαχόντα, ἔκαστα κρίνειν καὶ ἐξετάζειν, τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ (6), καὶ ταῖς συρταθέσεσι τῶν πραγμάτων, καὶ ταῖς δρμαῖς τῆς φύσης, μετὰ ἀκριβοῦς ἐπικρίσεως ἐπιτρέπειν. Τοῦ γάρ ἐστιν δὲ φησιν δὲ Παῦλος. Εἰ τὰρ ἐκπομπέος, οὐκ ἀτὰ ἐκριτόμεθα. Μή τοινυν πολυτραγόνοι τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὰ περόντα πρός τὸ χρήσιμον διατίθεσο. Τί γάρ διφελος ἐκ τοῦ προλαβεῖν τὴν γνῶσιν ; Εἰ μὲν ἀγαθὸν ἐσται τὸ ἐσόμενον, ἔτι μὲν μὴ προγνῶψις εἰ δὲ λυπηρὸν, τί σοι τὸ κέρδος προδαπανδοθεῖ τῇ λύπῃ ; Διπλούν ἐστι τὸ τῆς φρονήσεως δύομα. Ή μὲν γάρ ἐστι φυλακὴ τῶν οἰκείων συρροντος μετὰ τῆς πλησίον ἐπιβούλης, οὐαὶ δὲ τοῦ δρεκοῦ τὴν κεφαλὴν συντηροῦντος· ήδε τις ἐσίκει εἰκασίαν τρόπων, δέξεως τὸ διενον λυτρεῖτε, ἐξηγούσα, καὶ συναρπάζουσα τοὺς ἀκεραιότερους, δοπία τὴν οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Ή δὲ τοῦ φρόνησις, διάγνωσίς ἐστι τῶν ποιητῶν καὶ οἱ τατταίνων. Ή δὲ κατακολουθῶν οὐδέποτε μὲν τῶν τῆς ἀρετῆς ἐκστήσεται Ἑργαν, οὐδέποτε δὲ τῷ ὅλῳ τῆς κακίας περικαρήσεται.

6. Έπειδὴ δὲ οὐκ αὐτάρκης ἔκαστος ἀρ' ἐπειδὴ εὑρίσκειν τὸ δέον· διὰ τοῦτο, εὐεργετῶν ἡμᾶς διθέει, συμβούλους, ἀλλὰ οὐχὶ ἐξουσιαστὰς δίδωσι. Βεστίως μὲν γάρ διοιν, ἐπιτάσσειν τοὺς ἀρχομένους: συμβούλου δὲ, πειθεῖν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοὺς βουλευμένους (7). "Οστε καὶ ἡμῶν ἔκαστος, μὴ δὲ ἐρχοταί ἐκπομπή, ἀλλ' ὁ σύμβουλον παρὰ Κυρίου δεδομένην τῷ λαῷ, λογιζέσθω Οὐτως δην καὶ δὲ Παῦλος σύμβουλος τῆς Καινῆς Διαθήκης, λέγων Γράψῃ δὲ διώμη, ὡς ἡλειμένος παρὰ Κυρίου. Μεγάλη δὲ εἰργεσία, συμβούλου φρονίμου καὶ εὐνοϊκῶν ἴκανης παρουσία, ἀναπληροῦντος τὸ τῆς συνέσεως ἐλεῖται τῶν βουλευομένων (8). "Οστε δὲ τὸ ἀπὸ συμβούλου διφελος, δείκνυσι μάλιστα Μωϋσῆς, δὲ πάσῃ ἀγνοτίᾳ σοφίᾳ πατεύεθεις, δὲ τῷ Θεῷ διαιτηρούμενος, ὃς δὲ τις τις λαλήσει (9) φίλος φίλῳ. Οὗτος Ελαύη γνώμην πεπλ

¹⁶ Gen. iii, 9. ¹⁷ 1 Cor. xi, 31. ¹⁸ 1 Cor. vii, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 441.

(2) Ex hom. in princip. Prov., 102.

(3) Ex comment. in Isa., 422.

(4) Ibid., 421.

(5) Ibid., 442.

(6) Τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ. Legitur in contextu, τὰ τε λεξτέα καὶ τὰ πρακτέα, quæ dicenda sunt ei agenda.

(7) Τοὺς βουλομένους. Contextus, βουλευόμενούς, uilia suadere consulentibus.

(8) Βουλευομένων. Hanc scripturam e contextu sumpsimus : non enim vitio carebat vulgata, scilicet mēnōν.

(9) Αλλήσσει. Forte, λαλήσει, vel, melius, λαλήσει. Edit.

τοῦ πανθεροῦ αὐτοῦ Πιλθώρ, ὡστε καταστῆσαι χιλιάρχους, καὶ ἐκαποντάρχους, καὶ δεκάρχους, ἐπὶ τὸ κρίνειν τὸν λαόν. Καὶ Δαβὶδ δὲ συμβούλῳ ἔχρήσατο τῷ Χουστῷ, διὸ οὐδὲσκέδασε στρατηγικὴν γνῶμην τοῦ Ἀχιτόφελος. Καὶ δλῶς, ιερόν τι πρᾶγμα ἡ συμβούλη, γνῶμης ἔνωσις, ἀγάπης καρπὸς, ταπεινοφροσύνης ἀπόδεξις. Ἀλαζονεῖς γάρ δεινή, τὸ μηδενὸς οἰεσθαι χρῆσιν, ἀλλ᾽ ἐκυρῷ προσέχειν ὡς μόνῳ τὰ κράτιστα συμβουλεύσασθαι δυναμένῳ. Ἡμεῖς δὲ ὀκνοῦμεν ἐκυροὺς ἐπιδοῦναι τοῖς τὰ δέοντα εἰσηγουμένοις, καὶ αἰσχυνθεμέθα τοὺς συνετετέρους ἡμῶν κατὰ τὸν βίον δημολογεῖν. Οὐ δὲ τὸν σύμβουλον ἀναμένων, καὶ τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς καιρὸν δίδωσιν, ἐν χρόνῳ πλειονὶ μετὰ βασάνου καὶ προσοχῆς ἀνιγνεῦσαι τὸ δέον. Πολὺ τοιγαροῦν τὸ ἀνιγκαλὸν καὶ χρήσιμον ἐκ τῆς συμβούλης τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, διὸ τὸ ἔνα μηδένα ἐκυρῷ ἐξαρκεῖν πρὸς ταῦτα (1), ἀλλὰ δεῖσθαι κοινωνῶν πλέον κατὰ τῶν συμφερόντων ἐκλογήν, ή κατὰ τὴς ἐνεργειας τὰς σωματικάς. Μετε τὸν σύμβουλον τοῖς δικαιοποῖος, πλειόν ἐστιν ἀκυρόντον, ὡς ἔτυχε ταῖς φρογαῖς τῶν πνευμάτων ἐνδεδομένον. Εἰ τοινόν ἐν ταῖς περὶ τῶν τυχόντων σκέψεσι συμβούλους παραλαμβάνομεν, διτον ὑπὲρ φυχῆς καὶ τῶν διαφερόντων αὐτῇ βουλευώμεθα, πῶς οὐχὶ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐπιζητήτεον ἡμῖν; Οὐ δὲ, παρούσης συμβούλης ἀγαθῆς, τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορευόμενος τῆς ματαίας, ὅμοιός ἐστι τῷ Ῥοδάκῳ, δεσ ἀτιμάσας τὴν σώζουσαν γνῶμην τῶν πρεσβυτέρων, τοιούθει τοῖς νεωτέροις τοῖς συνεκτραχεῖσιν αὐτῷ, διὸ οὐκέτι τῶν δέκα φυλῶν τῆς βασιλείας ἔξεπεσεν.

5. Οὕτως αἱ κατὰ τῶν δικαίων βουλαὶ ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βουλευομένων, ὡσπερ ἀπὸ στερβῶν καὶ ἀντιτύπων σωμάτων τὰ προσπεσόντα βέλη πρὸς τοὺς ἀφίέντας ἐπάνεισι. Φυλάσσει γάρ Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσεις: διτον αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ δει, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.

ΑΥΓΟΣ ΚΒ·

1. Τὸ τῆς ἐν τῷ προστάγματι διανοίας τοῦ Δημιουργοῦ πολύχουν τοσοῦτόν ἐστιν, δισαι καὶ αἱ τῶν δημιουργηθέντων διαφοραὶ καὶ κοινότητες. Οἵς πᾶσι διὸ ἀκριβείας ἐπεξιλθεῖν, ξενον ἐστὶ καὶ κύματα πελάγους ἀπαριθμητοῖ, ή ταῖς κοτύλαις πειρᾶσθαι τὸ ὑδάρ τῆς θαλάσσης ἀπομετρεῖν. Πῶς γάρ ἀν τις διὸ ἀκριβείας ἐπέλθοι τὰ ἐν τοῖς βίοις τῶν ὄρνθων ἱδιώματα; Πῶς μὲν οἱ πελαργοὶ οὕτω κατὰ τὸν ἔνα καιρὸν οἰκοδομοῦσι τοῖς τῆρῃς χωρίοις· οὕτω δὲ ὑφὲν συνθήματι πάντες ἀπάρουσιν, διπερ οὐδὲ πόρρω ἐστὶ συνέσεως λογικῆς. Πῶς δὲ δορυφοροῦσιν αὐτοὺς αἱ κορώναι, καὶ παραπέμπουσιν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ συμμαχίαν τινὰ παρεχόμεναι πρὸς δρυιθάς πολε-

A suo Jethro consilium accepit, ut tribunos præficeret, centuriones, et decuriones, qui judicarent populum. David quoque consultore usus Chusis est, per quem militare Achitophel consilium dissipavit. Atque, ut breviter dicam, divina prorsus res est consilium, voluntatum consensio est, charitatis fructus, humilitatis argumentum. Intoleranda enim arrogantia est, arbitrii nullius se indigere, sed sui solius sententia stare, ac si solus optima consulere valeat. Nos vero his qui recta consulunt, nos ipsi dedere pigramur: pudetque nobis in vivendi ratione prudentiores agnoscere. Qui autem consiliarium exspectat, suis etiam ille cogitationibus opportunitatem præbet, ut cum examine ac attentione diutius investigent quid deceat. (2) Valde B igitur necessarium ac utile hominum vitæ consilium, quod nemo sibi ad ista solus sufficiat, sed adjutoribus magis indigeat ad rerum utilium delectum, quam ad ea quæ corpore perficiuntur. Quare qui consiliario caret, navis est gubernatore destituta, temere ventorum motibus permitta. Quod si in rerum leviorum deliberationibus consiliarios adhibemus; cum deliberanuus de anima et de rebus ei utilibus, nonne admirabiles nobis quærendi sunt consiliarii? Qui autem, cum adest bonum consilium, vanæ cordis sui voluntati obsequitur, is similis est Roboam, qui, spreto seniorum salutari consilio, juniores secum educatos secutus est, per quos imperium in decem tribus amisit¹⁰.

C

5. Sic instructa adversus justos consilia in auctorū capita redundant, ut immissæ in solidā et obnitentia corpora sagittæ ad eos redeunt, a quibus sunt immissæ. Custodit enim Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet¹¹: quoniam illi debetur omnis gloria, honor et magnificencia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

581 DE PROVIDENTIA.

SERMO XXII.

1. (3) Tanta est Creatoris in jubendo intelligentiæ secunditas, quantæ rerum creatarum dissimilitudines et convenientiæ. Quæ omnia accurate D recensere, perinde est ac si quis fluctus pelagi enumerare, aut manus vola aquam maris admetiri conetur. (4) Quis enim possit cunctas proprietates ad volucrum vitam pertinentes accurate recensere? (5) Quomodo ciconiæ quidem omnes uno et eodem tempore his in locis ædificant, et sub uno signo omnes discedant: quod quidem a rationis intelligentia non longe abest. Quomodo autem stiptent ipsas cornices, easque, ut mihi quidem videatur, deducant, et sociale quoddam illis auxilium

¹⁰ III Reg. XII, 8 sqq. ¹¹ Psal. cxliv, 20

(1) Πρὸς ταῦτα. Contextus, πρὸς πάντα.

(2) Ex comment. in Isa., 452.

(3) Ex hom. VII in Hexaem., 63.

(4) Ex nom. VIII in Hexaem., 74.

(5) Ibid., 75.

præstent adversus hostiles aves. Cujus rei argu- A μίους. Σημεῖον δὲ, πρῶτον μὲν τὸ μὴ φάνεται ὑπὸ τὸν καιρὸν ἔκεινον κορώνην παντάπαιον· Ιτεῖ δὲ μετὰ τραυμάτων ἐπανερχόμεναι, ἐναργῆ τῷ συνασπισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμαχίας τὰ σημεῖα ψηφίζουσι. Τίς παρ' αὐταῖς τοὺς τῆς φύλαξιν δικαιούμονες; τίς αὐταῖς τηπελήσεις λειποτεράτου γρεῖται, ὡς μηδεμίαν ἀπολεπεσθαι τῆς προπομπῆς; Λιγόνοις δὲ τὰς ἐν τῇ νυκτὶ προφυλακάς ἐκ περιποτῆς ὑπόδεχονται. Καὶ αἱ μὲν καθεύδουσιν, αἱ δὲ κύλιμα περιούσαι, πᾶσαι αὐταῖς ἐν τῷ ὕπνῳ παρέργουσαι τὴν ἀσφάλειαν. Εἴται τοῦ καροῦ τῆς φύλακος πληρουμένου, ἡ μὲν βοήσασα, πρὸς ὄπινον ἐπέρασται, ἡ δὲ τὴν διαδοχήν ὑποδέξαμένη, ἡς ἔτυχεν ἀσφάλειαν μετέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Ταῦτην καὶ ἐν τῇ πτήσῃ τὴν εὐταξίαν φυλάττουσιν. "Ἄλλοτε γάρ δὲ, τῇ διδηγίᾳ ἐκδέχεται, καὶ ταχτὸν τινα χρόνον πραγματεύσαμέντη τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπιν περιελθεῖ, τῇ μεθ' ἔαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδει. Οἱ δέ γε ἀπιστοῦντες περὶ τῆς κατὰ τὴν ἀνάταξιν ἀλλοιώσεως, μεμνημένοι τῆς κατὰ τοὺς στόρας μεταβολῆς, ἐναργῆ λαμβάνετε τῆς ἀναστάσεως ἐνοπα. Καὶ οἱ γελῶντες τὸ μυστήριον ἡμῶν, ὃς ἀλλάτιον δοτοῦσι καὶ ἔξω τῆς φύσεως παρθένον τεκεῖν, τῆς πεθενίας αὐτῇ φυλαττομένης ἀχράντου· ἐνθυμίζεται, δὲ τὸ ἐν τούτῳ εύδοκήσας Θεός, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμῆς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προιστῶν κατεβάλετο. Τούς τε γάρ γῦπας ἀσυνδιάστας τίταν ἐποίησε, καὶ ταῦτα μακροιωτάτους δύτες, οἵ τοι μέχρις ἔκατον ἐτῶν ὡς τὰ πολλὰ ἡ ζωὴ παραπέται· καὶ ἐν πᾶσιν ἡμίν τῶν οἰκείων θευμάτων ἐπειταὶ C τὰ ὑπομνήματα καταλέλοιπεν.

2. (4) Est vero ipsis quoque piscibus suus sapiens quidam ac bene dispositus ordo, quorum unumquodque genus novit distinctam sibi a natura vita rationem: et in definitis sibi maris partibus perinde atque in civitatibus, aut vicis quibusdam, aut antiquis patriis immoratur. Jam vero et pisces quidam peregrinare soliti, velut ex communi curia in externas regiones proficiscentes, sub uno signo omnes discedunt. Cum enim præscriptum setandi tempus institerit, alii ab aliis emigrantes sinibus, communi naturæ lege concitati, ad mare aquilonium festinant. **582** Et quidem ipso ascensus tempore pisces coactos per Propontidem in Euxinum Pontum influentes, uti torrentem quemdam videre possis. Ecquis movet? quodnam est regis imperium? qualia edicta in foro exposita præsumit tempus indicant? quinam hospitum advenarumque ductores? Vides divinam ordinationem cuncta completem, atque per minutissima pervadentem. Piscis divinæ legi non adversatur, nos vero salutaribus præceptis non obsequimur. Cave pisces asperneris, quod omnino insipientes sint, et rationis expertes: sed time, ne etiam his inferior sis

A μίους. Σημεῖον δὲ, πρῶτον μὲν τὸ μὴ φάνεται ὑπὸ τὸν καιρὸν ἔκεινον κορώνην παντάπαιον· Ιτεῖ δὲ μετὰ τραυμάτων ἐπανερχόμεναι, ἐναργῆ τῷ συνασπισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμαχίας τὰ σημεῖα ψηφίζουσι. Τίς παρ' αὐταῖς τούς τῆς φύλαξιν δικαιούμονες; τίς αὐταῖς τηπελήσεις λειποτεράτου γρεῖται, ὡς μηδεμίαν ἀπολεπεσθαι τῆς προπομπῆς; Λιγόνοις δὲ τὰς ἐν τῇ νυκτὶ προφυλακάς ἐκ περιποτῆς ὑπόδεχονται. Καὶ αἱ μὲν καθεύδουσιν, αἱ δὲ κύλιμα περιούσαι, πᾶσαι αὐταῖς ἐν τῷ ὕπνῳ παρέργουσαι τὴν ἀσφάλειαν. Εἴται τοῦ καροῦ τῆς φύλακος πληρουμένου, ἡ μὲν βοήσασα, πρὸς ὄπινον ἐπέρασται, ἡ δὲ τὴν διαδοχήν ὑποδέξαμένη, ἡς ἔτυχεν ἀσφάλειαν μετέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Ταῦτην καὶ ἐν τῇ πτήσῃ τὴν εὐταξίαν φυλάττουσιν. "Ἄλλοτε γάρ δὲ, τῇ διδηγίᾳ ἐκδέχεται, καὶ ταχτὸν τινα χρόνον πραγματεύσαμέντη τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπιν περιελθεῖ, τῇ μεθ' ἔαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδει. Οἱ δέ γε ἀπιστοῦντες περὶ τῆς κατὰ τὴν ἀνάταξιν ἀλλοιώσεως, μεμνημένοι τῆς κατὰ τοὺς στόρας μεταβολῆς, ἐναργῆ λαμβάνετε τῆς ἀναστάσεως ἐνοπα. Καὶ οἱ γελῶντες τὸ μυστήριον ἡμῶν, ὃς ἀλλάτιον δοτοῦσι καὶ ἔξω τῆς φύσεως παρθένον τεκεῖν, τῆς πεθενίας αὐτῇ φυλαττομένης ἀχράντου· ἐνθυμίζεται, δὲ τὸ ἐν τούτῳ εύδοκήσας Θεός, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμῆς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προιστῶν κατεβάλετο. Τούς τε γάρ γῦπας ἀσυνδιάστας τίταν ἐποίησε, καὶ ταῦτα μακροιωτάτους δύτες, οἵ τοι μέχρις ἔκατον ἐτῶν ὡς τὰ πολλὰ ἡ ζωὴ παραπέται· καὶ ἐν πᾶσιν ἡμίν τῶν οἰκείων θευμάτων ἐπειταὶ D C τὰ ὑπομνήματα καταλέλοιπεν.

2. "Εστι δέ τις καὶ παρὰ τοῖς ἰχθύσι σοφῆς κατέτακτος διακόσμησις, καὶ ἔκαστον γένος αἰτῶν εἰς τὴν ἀφωρισμένην αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως δίαιταν· καὶ ὡσπερ πόλεσιν, ή κώμαις τισὶν, ή πατρίσιαις ἀρχαῖς, τοῖς ἀποτεταγμένοις αὐτοῖς τῆς θεάτρου μέρεσιν ἐναυλίζεται. "Ηδη δέ τινες καὶ ἀποδημηταὶ τῶν ἰχθύων, ὡσπερ ἀπὸ κοινοῦ βουλευτηρίου τρέψαντες διεποροίαν στελλόμενοι, δρόφες ἐντὸν συνθήματα τίτανες ἀπαίρουσιν. Ἐπειδὴν γάρ δὲ τεταγμένος εἰς τὴς κυήσεως καταλάβοις (5), ἀλλοι ἀπὸ ἀλλοιν κάτιον μεταναστάντες, τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ διηγεύντες, ἐπὶ τὴν βορείαν (6) ἐπειγονται θάλασσαν. Εἰδοίς δὲν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνδρὸς ὡσπερ τοὺς τοῖς ἰχθύας ἥνωμένους, καὶ διὰ τῆς Προπονίδος εἰς τὸν Εὔξεινον βέοντας. Τίς δὲ κινῶν· ποιὸν πρεταγμα βασιλέως; ποία διαγράμματα κατ' ἀρχὴν ἡ πλωμένα τὴν προθεσμίαν δηλοῖ; Οἱ ἔνταγμοι τες (7) τινες; Ὁρᾶς τὴν θείαν διάταξιν πάντα εἰροῦσαν, καὶ διὰ τῶν μικροτάτων διήκουσαν. Τρέψαντες δὲ ἀντιτέλεις νόμῳ Θεοῦ, καὶ ἀνθρώποις οὐστρέψαντες διαταγμάτων οὐκ ἀνεχόμεθα. Μή καταρρένει τοις ἰχθύων, ἐπειδὴ ἀφρονα (8) παντελῶς καὶ ἀλογα· ἀλλοιοῦ μή καὶ τούτων ἀλογώτερος ἡσε, τῇ δικαιᾳ;

(1) Ex hom. viii in Hexaem., 74.

(2) Ibid., 78.

(3) Ibid., 76.

(4) Ex hom. viii in Hexaem., 66.

(5) Karaïdōs. Forte, καταλάβη. Επιγ.

(6) Βορεία. Sic scripsimus pro βορείῃ, quod legebatur in editis. Id.

(7) Ξεραγωροῦντες. Contextius, ξεναγοῦντες.

(8) Αφρονα. Contextius, ἀφρωνα, πηνια

τοῦ κείσαντος ἀνθιστάμενος. Οὐδὲν παρ' αὐτοῖς ἔξι τῆμισείσας ὥπλοισται τοῖς ὅδοῖσιν, ὡς βοῦς παρ' ἡμῖν καὶ πρόβατον· οὐδὲ γάρ μηρυκέει τι παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ τὸν σκαρδὸν μόνον ἰστοροῦσί τινες. Πάντα δὲ δέκτας ἀχμαῖς ὀδόντων καταπεύκνωται, ἵνα μὴ τῇ χρονίᾳ μαστήσει ἡ τροφὴ διαρρέῃ· ἐμέλλε γάρ, εἰ μὴ δέκτας κατατεμνομένη τῇ γαστρὶ παρεπέμπετο, ἐν τῇ λεπτοποιήσει διαφορεῖσθαι παρὰ τοῦ ὑδατος. Ἀκουε τοίνυν αὐτῶν μονονούχη φωνὴν ἀφιέντων δ' ὧν ποιοῦσιν, δτι. Εἰς διαμονὴν τοῦ γένους τὴν μαχρὸν ταύτην ἀποδημίαν στελλόμεθα. Οὐκ ἔχουσιν ἕδιον λόγον, ἔχουσι δὲ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἴσχυρὸν ἐνιδρυμένον, καὶ τὸ πρακτέον ἐπιδεικνύντα. Βαδίσαμεν, φασιν, ἐπὶ τὸ βρέσιον πέλαγος. Γλυκύτερον γάρ τῆς λοιπῆς θαλάσσης τὸ ὑδωρ ἔκεινο, διότι ἐπ' ὅλιγον κατῆται προσδιατρίῶν ὁ ἥλιος, οὐκ ἔξαγει αὐτῆς ὅλον διὰ τῆς ἀκτίνος τὸ πότιμον. Χαίρει δὲ τοῖς γλυκέσι καὶ τὰ θαλάσσια. Ὁθεν καὶ ἐπὶ ποταμοὺς ἀνανήγεται πολλάκις, καὶ πόρφρω θαλάσσης φέρεται. Ἐκ τούτου προτιμότερος αὐτοῖς ὁ Πόντος τῶν λοιπῶν ἐστι κόλπων, ὡς ἐπιτήδεος ἐναποκυκλώσας καὶ θρέψας τὰ ἔγγονα. Ἐπειδὲν δὲ τὸ σπουδαῖον ζρκούντως ἐκπληρωθῇ, πάλιν πανδημεῖ πάντες ὑπερέφουσιν οἵκαδε. Καὶ τίς ὁ λόγος, ἀκούσωμεν παρὰ τῶν σιωπώντων. Ἐπιπλάκιος, φασιν, ἡ βορεία θάλασσα, καὶ ὑπὲται προκειμένη τῶν ἀνέμων ταῖς βίαις, δλίγες ἀκτᾶς καὶ ὑπόδρομας ἔχουσα. Διὸ καὶ ἐκ πυθμένος οἱ ἀνεμοὶ ρέδιας αὐτὴν ἀναστέρψουσιν, ὡς καὶ τὴν βυθίαν φάμμον τοῖς κύμασιν ἀναμίγνυσθαι. Ἀλλὰ καὶ ψυχρὸς χειμῶνος ὄρφη, ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν πληρουμένη. Διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσου μέτριον ἀπολαύσαντες αὐτῆς ἐν τῷ θέρει, πάλιν χειμῶνος ἐπὶ τὴν ἐν τῷ βυθῷ ἀλέαν καὶ τὰ προσήλια τῶν χωρίων ἐπείγονται, καὶ φυγόντες τὸ δυσήγεινον τῶν ἀρκτών, τοῖς ἐπ' Ἑλαττὸν τινασσομένοις κόλποις ἐγκαθορμίζονται. Εἶδον ταῦτα ἐγὼ, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι τοῦ Θεοῦ σοφίᾳν ἐθαύμασα. Εἰ τὰ ἀλογά ἐπινοητικὰ τῆς Ἰδίας αὐτῶν σωτηρίας, καὶ οἴδε τὸ αἰρετὸν αὐτῷ καὶ τὸ φευκτὸν ὁ ἤθυς· τι ἐροῦμεν τιμεῖς οἱ λόγῳ τετμημένοι, καὶ νόμῳ πεπαιδευμένοι, ἐπαγγελταῖς προτραπέντες, ἐν πνεύματι σοφισθέντες, εἴτα τῶν ἤθυών ἀλογώτερον τὰ καθ' ἀντοῦς διατίθεμενοι; εἴπερ οἱ μὲν ἱσαῖς τοῦ μέλλοντος τινὰ ποιεῖσθαι πρόνοιαν, τιμεῖς δὲ ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ μέλλον ἀνελπίστιας δ' ἡδονῆς βοσκημάτων τὴν ζωὴν ἀναλίσκομεν. **D**ammodo providere norunt: nos autem spe futuri absuntumus.

3. "Ἄν δὲ ἐπείθωμεν τῷ λόγῳ, πόση τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐνυπάρχει ἀδίδακτος καὶ φυσικὴ τῆς ἐαυτῶν ζωῆς ἐπιμέλεια, οὐχὶ πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν φυλακὴν, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας πρόνοιαν κινηθῆσθαι, ή ἐπιπλέον καταχριθῆσθαι (!), δταν εὑρεθῶμεν καὶ τῆς μιμήσεως τῶν ἀλόγων ἀπολειπόμενοι; Ἀρκτος πολλάκις βαθυτάταις κατατραβεῖται πληγαῖς, ἐαυτὴν λατρεύει πάταις μηχαναῖς, τῷ φλόμῳ τούτῳ ἔηράν την φύσιν ἔχοντι

(1) "Ἡ ἐπιπλέον καταχριθῆσθαι. Ήσει addita ex contextu.

(2) Ex hom. vii in Hexaem., 67.

A ratione, ordinationi conditoris obsistens. (2) Nullum piscium genus dimidia ex parte instructum est dentibus, ut bos et ovis apud nos : neque enim ipsorum quisquam ruminat, nisi scarus solus secundum quorumdam narrationem. At vero omnes pisces acutissima condensatorum dentium acie communiantur, ne esca dum diutius manditur, diffuat : nisi enim celeriter disecta in ventrem detruderetur, extenuata per aquam dissiparetur. (3) Audi igitur eos, per ea quae faciunt tantum non emittentes hanc vocem : Nos ad perpetuam generis conservationem longinquam hanc peregrinationem suscipimus. Non ipsis inest propria ratio : sed naturæ legem habent sibi fortiter incidentem, et quod agendum est suggesterentem. Eamus, inquit, ad aquilonare pelagus. Dulcior est enim illa aqua quam reliquum mare, propterea quod sol brevi tempore in eo commorans non ex eo per suos radios educit quidquid potui aptum est. Gaudet et marina aquis dulcibus. Unde et ad flumina sæpe enatant, proculque a mari discedunt. Hac de causa cæteris sinibus ab ipsis præfertur Pontus, velut ad fetus edendos atque enutriendos idoneus. Postquam vero id quod in votis erat, expletum abunde fuit, rursus omnes ceteratim ad propria revertuntur. Et quæ sit redeundi ratio, a multis audiamus. Aquilonare æquor, inquit, profundum non est, cumque supinum sit, violentis ventis exponitur, ac littora pauca et paucos recessus habet. Quapropter etiam ab ino solo ipsum facile conceunt venti, adeo ut arena quæ in fundo subsidebat, fluctibus permisceatur. Quin et frigidum est hiemis tempore, quippe quod a multis magnisque flaviis repleatur. Propterea ipso in æstate moderate potiti, rursus hieme ad tempore in profundo conservatum, et ad aprica loca properant, atque septentrionales ventos graves et infestos fugientes, in sinus minus exagitatos velut in portus sese recipiunt. Vidi hæc ego, et Dei in omnibus sapientiam admiratus sum. Bruta si prosiciunt sibi, ac propriam suam salutem servant, si novit piscis quid sibi eligendum sit aut fugiendum : quid nos sumus dicturi, qui ratione cohonestati, lege eruditii, pollicitationibus invitati, et spiritu edocti, adhuc tamen res nostras ineptius quam pisces ipsi disponimus? illi enim futura quoabjecta in belluiniis voluptatibus vitam nostram absuntumus.

3. (4) Quod si sermone percurramus, quanta hisce brutis animalibus ad conservandam suam vitam insit diligentia, quam edocta non sunt, **583** sed quam natura habent; nonne ad nos ipsis custodiendos, et ad salutem animalium curandam impellemur, aut gravius condemnabimur, cum deprehensi fuerimus etiam ab imitatione peccorum abesse? Ursæ sæpenuero profundissimis plagiis sauciata, sibi ipsa medetur omni arte, dum verbasco natu-

(3) Ibid., 68.

(4) Ex hom. ix in Hexaem., 82.

ram siccam habente vulnera obturat. Vulpem quoque sibi ipsi pini lacrymis medicantem videre possis. Testudo vero viperæ carnibus exsatiata, noxam sibi a venenata bestia impendentem per adversam origani naturam evitat. Quin et serpens funiculo pastus oculorum læsioni remedium adhibet. Boves etiam diu hiemis tempore inclusi, jam tandem redeunte vere, naturali sensu mutationem percipientes et stabulis ad exitus spectant, et omnes ceu uno signo dato faciem convertunt. Oves vero, accedente hieme, pastum avide vorant, quasi pro futura penuria victimum sibi pararent. (1) Quid vero per hæc nobis hominibus indicatur? Inesse nimirum quemdam futuri sensum pecoribus; ut nos præsentí vitæ non simus addicti, sed ad futurum sæculum omne studium conferamus. (2) Unde inter innumeratas oves agnus e stabulis exsiliens, matris suæ vocem novit, et ad ipsam festinal, et proprios lactis fontes inquirit? imo si in egenas matris mammas inciderit, tamen est illis contentus, plena et gravia ubera prætergressus. Unde itidem mater inter agnos quam plurimos proprium agnoscit? Vox una, idem color, similis omnium odor, quantum odoratu nostro objicitur. Sed tamen quidam inest in ipsis sensus, nostra comprehensione acutior, quo cuique quod suum est dignoscere licet. Nondum sunt dentes catulo, et tamen adversus eos qui molestiam sibi afferunt, sese per os tuerit. Nondum cornua sunt vitulo, tamen novit ubi sibi arma enascentur. Propterea quod Deus ipsorum opifex rationis defectum majore sentiendi facultate compensavit.

4. (3) Nec quisquam incuset Conditorem, quod animalia venenata produxit exitiosa ac vitæ nostræ adversantia. Aut pari ratione possit quis vituperare paedagogum, qui puerorum levitatem inconstantiamque in ordinem redigit, qui que plagis ac flagellis eorum lasciviam ac protervitatem castigat. Domino considis? Per fidem potestatem habes ambulandi super serpentes ac scorpios. (4) An non vides viperam Paulo sarmenta colligenti adhærentem, nullumque ei detrimentum inferentem, quod ille sanctus inventus est fide plenus? Quod si fide cares, non magis timeas bestiam, quam tuam ipsius incredulitatem, qua te ipsum omni corruptioni obnoxium effecisti. Nam quæcumque patimur mala, divina hac ordinatione patimur. Neque enim nos perversis potestibus cruciandos omnino permittit, sed ipse punitionum modum definit, habita eoruin, quibus vult mederi, virium ratione. Quidquid etiam boni divina vi nobis **584** obvenit, gratiae universa perficiens operationem esse dicimus. Omnibus enim rebus providet Deus,

(1) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

(2) Ibid., 84.

(3) Ibid., 86.

(4) Ibid.

(5) Olde μάγ. Contextus, τὴν χροιὰν αὐτὴν, τὴν

A τὰ; ὡτειλάς παραβόνουσα. Τίδοις δν καὶ ἀλώπεκα τῷ δακρύῳ τῆς πίτους ἐσυτήνι λωμένην. Χελώη δὲ σαρκῶν ἔχθνης ἐμφορηθεῖσα, διὰ τῆς τοῦ ὄργανον διντιταθεὶς φεύγει τὴν βιάδην τοῦ ιούλου. Καὶ δρις, τὴν ἐν τοῖς δριθαλμοῖς βλάδην ἔξιται, βιστηλές μαράθρω. Καὶ βόες μὲν κατακεκλεισμένοι χρνίως ἐν ὥρᾳ χειμερινῇ, ἥδη ποτὲ τοῦ ἔσρος προτίνος, τῇ φυσικῇ αἰσθήσει τὴν μεταβολὴν ἐκδεχόμενοι, ἐκ τῶν βουστασίων πρὸς τὰς ἔξδους ὁρῶν, πάντες ὑψ' ἔντι συνθήματι μεταβαλόντες τὸ σχῆμα. Πρόδρατα δὲ, χειμῶνος προτινότος, λάδρως τὴν τροφὴν ἐπεμβάλλεται, ὥστερ επιστιζόμενα πρὸς τὴν μέλλουσαν Ἕδειαν. Τί δὲ διὰ τούτων ἡμῖν ἐνδείκνυται τοῖς ἀνθρώποις; τὸ καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τινὰ ἔντι τοῦ μέλλοντος αἰσθήσιν, ὥστε καὶ ἡμᾶς μὴ τῇ παρούσῃ ζωῇ προστετηκέναι, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αἰώνος τὴν πᾶσαν ἔχειν σπουδὴν. Πλόθεν ἐν μυρίαις προβάτοις, ἀρνείδς τῶν σηκῶν ἐξαλλόμενος, οὐδὲ μὲν (5) τὴν φωνὴν τῆς μητρός, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπείγεται, ἐπιζητεῖ δὲ τὰς οἰκείας πηγὰς τῷ γάλακτος; καὶ πενιχραῖς ταῖς μητρίαις περιτύχη θηλαῖς, ἐκείναις ἀρκεῖται, παραδραμών οὐδέποτε βαρυκεντρικα. Καὶ ἡ μήτηρ ἐν μυρίοις ἀρνάσιν ἐπιγίνοται τὸ ίδιον; Φωνὴ μία, χρόας ἡ αὐτή, ὅσμη παρὰ κάνειν ὅμοια, ὅσον τῇ ἡμετέρᾳ δισφρήσει παρίσταται. Άλλ' ὅμως ἐστὶ τις αὐτοῖς αἰσθήσις, τῆς ἡμετέρας καταλήψεως ὀξυτέρα, καθ' ἣν ἐκάστη πάρεστιν ἡ τῷ οἰκείου διάγνωσις. Οὐπω ποτὲ δύοντες τῷ σκύλῳ, καὶ δύμως διὰ τοῦ στόματος ἀμύνεται τὸν λυπήσαντα. Οὐπω πά τα κέρατα τῷ μόσχῳ, καὶ οἶδε ποὺ τὰ ὅπλα αὐτῷ ἐκφυγῆσται. Διότι δὲ δημιουργήσας αὐτὰ θεός, τὴν τοῦ λόγου Ἐλέιψιν διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων περιουσίας παρεμψυθῆσατο.

B 4. Καὶ μηδεὶς ἐγκαλείτω τῷ Ποιητῇ, διεισδύλα ζῶα φθαρτικά (6) καὶ πολέμια τῇ ζωῇ τὴν ἐπεισηγαγεν. "Η οὖτω δ'" δν (7) τις καὶ παιδεύοντι ἐγκαλοίη, εἰς τάξιν ἀγοντι τὴν εὐκολίαν τῆς νεύτης, καὶ πληγαῖς καὶ μάστιξι τὸ ἀκόλαστον οὐκαρπόν ζοντι. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον; ἔχεις τὴν διὰ πίστας ἔξουσίαν πατεῖν ἐπάνω δρεων καὶ σκορπίων. Οὐκ δρᾶς, διεισδύλα οὐδεμίαν προσετερίψατο βλάδην, διὰ τὸ πάτητος εἰς φοδοῦ μὴ μᾶλλον τὸ θηρίον, ή τὴν σεαυτὸν ἀποστιαν. δι' ἡς πάσῃ φθορᾷ σεαυτὸν εὐάλωτον κατεσκείασε; Καὶ γάρ πάντα δσα πάσχομεν σκυθρωπά, ἐκ τῆς θείας διαταγῆς ὑπομένομεν. Οὐκέ τέ γάρ τημάς ικόνι τους ταῖς πονηραῖς κολαστικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' αὐτὶς τὰ μέτρα δρῖσει τῶν κολάσεων, στοχαζόμενος τὴν δυνάμειας τῶν θεραπευομένων. Καὶ πᾶν διπέρι εἰ τημάς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φέάσει, τῆς πάντας ἐνεργούσης χάριτος ἐνέργειαν είναι φαμεν. Οὐδὲ γάρ ἀπρονότον, οὐδὲ τημελημένον παρὰ τῷ θεῷ πάντα σκοτεύει δὲ ἀκολυθος δριθαλμός· πᾶσι πάρ-

φωνῇ. Novit et colorem ipsam et vocem.

(6) Φθαρτικά. Contextus, καὶ φθαρτικά.

(7) Οὖτω δ' διερ. Forte, οὖτω γ' δν. Εριτ.

(8) Εραγαμένη η ἔχις. Contextus, ενάγει; έχις.

εστι, σκορπίων ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν. Πολλάκις γοῦν καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία αὐτοῦ καὶ ἡ πρόνοια διαφαίνεται. Οὐ γάρ οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἀπίλετα μεγάθη τῶν πελάγων ἀναχέας, σύντος ἑττινὸς καὶ τὸ λεπτότατον κάντρον τῆς μελίσσης κοιλάνας ὥσπερ αὐλόν, ὥστε τὸν ἴδν δι' αὐτοῦ ἐκχεισθαι. Εὐχαριστονοῦν εἰπεῖν μετά τοῦ προφήτου· Ὅς ἐμεραλίνθρη τὰ ἔργα σου, Κύριε! Πάντα ἐτο σοφίᾳ ἐποιησας. Αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Γενέ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

1. Τὸ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεσθαι τινα, δπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ σῶμα (1) ἔξι, οὐ διαγινώσκοντός ἐστιν ἐαυτὸν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγελμάτος· διεισείτησιν τὸ δρώμενόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά τινος δεὶ περιττότερας σοφίας, δι' ἣς ἐκάστος ἡμῶν διτοὺς ἐστιν ἐαυτὸν ἐπιγνωσταί. Τοῦτο δὲ μὴ καθηραμένοις τὸν νῦν διδυνατώτερον, η λημῶντι πρὸς τὸν ἡλιον ἀναβλέψαι. Οὔτε γάρ ἐν κηρῷ γράψαι δινατὸν, μὴ προκαταλεάναντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὔτε ψυχῇ θεῖα διδάγματα παραθεῖσαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ έθους προλήψιες αὐτῆς ἐξελόντα. Εἰ γάρ ἐπιλείπει τῇ ψυχῇ λογισμὸς ἀγαθὸς, δηλοντί ἐπιλείπεις αὐτῇ φωτισμός· οὐ παρὰ τὸ ἐπιλείπειν τὸ φωτίζον, ἀλλὰ παρὰ τὸ νυστάζειν τὸ φωτισθῆναι δρεπεῖον. Οὔτε γάρ σώματι ζῆν μὴ ἀναπνέοντι δυνατὸν, οὔτε ψυχῇ συνεστάναι μὴ γνωρίζουσῃ τὸν κτίσαντα· θεοῦ γάρ δύνοια, θάνατός ἐστι ψυχῆς. Οὐ δὴ οὖν τῷ σώματι δουλευτέον, διεισείτησιν τὸ σώμα τῶν παθῶν χρείταις ἀπεργασίομένους. Οἱ γάρ τοῦ μὲν σώματος, ὡς ἀνέλλιστα ἔγοι, φροντίζοντες, τὴν δὲ χρησμένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶντες, οὐδὲν διαφέρουσι τῶν περὶ μὲν τὰ δργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργούσης τέχνης καταμελούντων. Μήτε οὖν τοῖς σοὶς, μήτε τοῖς περὶ σὲ, ἀλλὰ σεαυτῷ μόνῳ πρόσεχε. Ἀλλο γάρ ἐσμεν ἡμεῖς αὐτοὶ, καὶ ἀλλο τὰ ἡμέτερα, καὶ ἀλλο τὰ περὶ ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν γάρ ἐσμεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθ' ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερα δὲ, τὸ σώμα, καὶ αἱ δι' αὐτοῦ αἰσθήσεις· περὶ ἡμᾶς δὲ, χρήματα, τέχναι, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου κατασκευῇ. Μή οὖν τῇ σαρκὶ πρόσεχε, μηδὲ τὸ ταύτης ἀγαθὸν ἐκ παντος τρόπου διώκε· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν κατακόσμει, καὶ ταύτης ἐπιμελοῦ, ὥστε πάντα τὸν ἐκ τῆς πονη-

A omniumque curam gerit : omnia vigil semper oculos speculatur : omnibus adest, salutem unicuique spargens. Sæpenumero igitur in tenuissimis etiam ejus relucet sapientia atque providentia. Qui enim cœlum expandit, atque ingentes marium abyssos effudit, is ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum fistulæ instar excavavit, ita ut per eum venenum emitat. Nos igitur dicere cum propheta opportunum atque consentaneum est : Quam magnificata sunt opera tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti²¹. Illi convenient gloria, et honor, et magnificentia, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

B

DE ANIMA.

SERMO XXIII.

1. (2) Omne studium hoc conferre ut corpus quam optime se habeat, non hominis est semel cognoscantis, neque intelligentis sapientem illam admonitionem, qua docemur, quod sub aspectum cadit, id hominem non esse, sed requiri sapientiam quamdam præstantiorem, qua quisque nostrum seipsum qualis tandem sit agnoscat. Hoc autem difficultius est mentem non puram habentibus, quam lippienti solem aspicere. (3) Nam nec in cera scribere potest, qui jam insitas litteras non deleverit : nec animo divina dogmata mandare, qui anticipatas e consuetudine opiniones ex eo non sustulerit. Nam si desit animæ bona cogitatio, deest ei videlicet illuminatio ; non quod deficiat id quod illuminat, sed quia dormitat id quod debet illuminari. (4) Neque enim corpus quod non respirat, vivere, neque anima quæ Conditorem non cognoscit, consistere potest. Dei enim ignoratio, animæ mors est. (5) Non igitur corpori inservendum, nisi quantum maxime necessarium ; sed ea quæ potiora sunt, animæ comparanda sunt, ita ut ipsam ex ea quam cum corporis affectionibus habet communione, tanquam ex carcere per philosophiam eximus, simulque etiam corpus vitiis atque libidinibus reddamus inexplugnabile. (6) Et enim qui corporis, ut se optime habeat, curam gerunt, animam autem illo usuram parvipendunt, nihil differunt ab iis qui circa instrumenta operam consumunt, artem vero per hæc operantem negligunt. (7) Neque igitur tuis, neque his quæ circum te sunt, sed tibi ipsi soli attende. Aliud enim sumus nos ipsi, aliud nostra, aliud quæ circa nos sunt. Nos quidem anima sumus et mens, secundum quam ad imaginem Conditoris sumus facti ; nostra vero, corpus, et qui per ipsum sunt, sensus : circum nos autem pecuniae, artes, et reli-

(1) Σῶμα. Legendum videtur, τὸ σῶμα. Eedit.

(2) Ex serm. *De legendis libris gent.* 181.

(3) Ex epist. II, 72.

(4) Ex hom. *ad sanctum baptismum*, 115.(5) Ex serm. *De legendis libris gent.*, 181.

(6) Ibid., 182.

(7) Ex hom. in illu. *Attende tibi ipsi*, 18.

qua vita supplex. Quare ne carni attende, nec illo **A**ριας ἐπιγινόμενον αὐτῇ βύτοι σιὰ τῆς προσυγῆς modo prosequare illius bona : sed animam exorna ἀποκαθαίρεσθαι. et excole, ejusque adeo sis sollicitus, ut supervenientes illi ab improbitate sordes omnes preeibus ac oratione repurges.

2. (1) Nam nec speculum sordidum imagines specierum excipere potest, nec anima sæculi curis **585** occupata, et tenebris, quæ ex carnis affectibus offunduntur, obscurata, Spiritus sancti illustrations suscipere potest. Animæ enim bonum, natura pulchrum et honestum existimari debet. Animæ autem thesaurus est corporis indigentia : hoc enim divite, illa pauper est. (2) Et quemadmodum in staterarum momentis unam lancem si degravabis, necesse est omnino ut oppositam reddas leviorēm : ita etiam in corpore et animo, dum **B** unum redundant, alterum necessario imminuitur. Fruente enim corpore habitudine bona, atque obesitate aggravato, consequens est ut mens ad peculiares sibi actiones infirma sit ac debilis. Contra, animo se bene habente, et honorum meditatione ad propriam magnitudinem erecto, sequitur bonam corporis habitudinem contabescere, et elanguere.

3. (3) Atque ut nulla disciplina nos edocet morbum odisse, sed ex nobis metipsis ea quæ molestiam creant, aversamur : ita et animæ inest quædam mali fuga citra doctrinam. Malum autem est omnis animæ morbus : virtus vero rationem obtinet sanitatis. Quidam enim sanitatem recte desiderunt, esse actionum naturalium bonam habitudinem. Quod idem si quis quoque de bono animæ habitu dixerit, a decoro non aberrabit. (4) Nemo siquidem filium suum in foveam lapsorum aspernatur, aut si ceciderit, in ipsa eum ruina deserit : quanto vero gravius est, animam in profundum vitiorum delapsam, interitui permittere? Oportet itaque animum, affectibus quidem imperare, Deo vero servire. Neque enim illi et peccatum et Deus dominari potest, sed improbitatem superare, omniumque rerum Domino subjici necesse est. (5) Quemadmodum vero arboris propria virtus est, tempestivo fructu scatere, sed tamen ipsa etiam folia circum ramos exagitata aliquid ornamenti conciliant : ita et animæ quoque primarius fructus est veritas ipsa, sed tamen haud ingratus est externæ sapientiæ amictus, tanquam si folia quædam fructui et umbraculum et aspectum non inanum præbeant. Etenim nullus pictor adeo perfecte corporis effigiem, ut arcanos animi sensus oratio exprimit. Ejus igitur curam, quoad fieri poterit, geramus, ut bona futura assequanur, in Christo Jesu Domino nostro, cui una cum Patre, simul et sancto Spiritu, sit gloria, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

(1) Unus codex indicat epist.

(2) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 19. .

(3) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

2. Οὔτε γάρ κατόπτρῳ βυπῶντι δυνατὸν τὰν εἰδῶν δέξασθαι τὰς ἐμφάσεις, οὔτε φυχὴν ταῖς μοτικαῖς περιειλημένην μερίμνας, καὶ τοῖς ἐπιφρονήμασι τῆς σαρκὸς ἐπισκοπουμένην πάνει, δυνατὸν ὑποδέξασθαι τοῦ ἀγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις. Φύσει μὲν οὖν εἶναι καλὸν ἡγεῖσθαι χρή τὸ τῆς φυχῆς ἀγαθόν. Ψυχῆς δὲ θησαύρισμα, σώματος ἔνδεια· τούτου γάρ πλουτοῦντος, ἔκεινη πέντεται. Καὶ ὥσπερ ἐν ταῖς ῥοπαῖς τῶν ζυγῶν ἐπικαταβαρύνης πλάστιγγα, κουζοτέραν πάντων τῆς ἀντικειμένην ποιήσεις· οὕτω καὶ ἐπὶ σώματος καὶ φυχῆς, διὰ τοῦ ἑτέρου πλεονασμὸς ἀναγκαῖν ποιεῖται τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἑτέρου. Σώματος μὲν γάρ εἴτε θοῦντος, καὶ πολυσαρκίᾳ βαρυνομένου, ἀνάγκη ἀδρανῆ καὶ διτονον εἶναι πρὸς τὰς οἰκεῖας ἐνεργειας τὸν νοῦν· Ψυχῆς δὲ εὐεκτούστης, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν μελέτης πρὸς τὸ οἰκεῖον μέγεθος; θεωρέμην, ἐπόμενον ἔστι τὴν τοῦ σώματος ξένη καταμαρανεσθαι.

3. Καὶ ὥσπερ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν γένον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰς αἰσθητὰ διαβολήν· οὕτω καὶ φυχὴ ἔστι τις διδάσκας Ἑκκλησίας τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ, πάντα ἀρρώστημα φυχῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγείας ἐπέχει. Καλῶς τῷ ὠρίσαντο τινες, ὑγείειν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν **C** κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. "Ο καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ φυχῆς εὐεξίας εἰπὼν τις οὐχ ἀμαρτήσει τοῦ πρέποντος. Οὐδεὶς γάρ περιορῷ τὸ ξαυτοῦ τέκνον μελλον κατεπίπτειν εἰς βρύσιν, ή ἐμπεσον ἐναφίησι τῷ πνεύματι· πόσον δὲ δεινότερον, φυχὴν εἰς βάθος· κακὸν ἐμπεισοῦσαν ἐναφίειν τῇ ἀπωλείᾳ; Δεῖ τοιγέρων τὴν φυχὴν ἄρχειν μὲν τῶν πάθων, δουλεύειν δὲ τῷ Θεῷ. Ἀμήχανον γάρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακὸν μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ δεσπότῃ δὲ τῶν δλων ὑποτάχθαι. Καθάπερ δὲ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρύσιν ὠραίη, φέρει δὲ τινα κόσμον καὶ φύλα τοῖς κλάδοις περιστείμενα· οὕτω δή καὶ φυχῆς πρηγούμενος μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἀχαρί γε μήν οὐδὲ τὴν θύραν δοφίαν περιβελῆσθαι, οἷον τὰ **D** φύλλα σκέπτην τέ τινα τῷ καρπῷ καὶ ὅψιν οὐκ ἀσφαλεῖς παρεχόμενα. Καὶ γάρ οὐδεὶς γραφεὶς χαρακτῆρα σώματος οὕτως ἀκριβῶς ἐκλαβεῖν δύναται, ὡς λόγος ἔξεικονται τῆς φυχῆς τὰ διόρθητα. Αὐτῆς τοινοι ἐπιμελώμεθα, δοῃ δύναμις, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ιησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἀμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(4) Unus codex indicat hom. in psal.

(5) Ex serm. De legendis libris genti., § 73.

ΠΕΡΙ ΤΙΜΗΣ ΓΟΝΕΩΝ, ΚΑΙ ΓΗΡΩΣ, ΚΑΙ Α DE HONORE PARENTIBUS EXHIBENDO, AC
NEOTHTOS.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ'.

1. Τδ, Ἐξερέθητι, Κύριε σ θεός μου, ἐν προσεύχμασί της ἀναστάσεως ἀναφέρεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ Προφήτου ἔξεγερθῆναι τὸν χριτὴν εἰς ἐκδίκησιν παγκόσμιας ἀμαρτημάτος, καὶ τὰς προδιατεταγμένας ἡμῖν ἐντολὰς τελεσθῆναι· δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν Πραγμάτων λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἔξεγερθῆναι τὸν χριτὴν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὐ ἐνετέλαιτο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, παρὰ θεού δεδομένον, διπερ παρέβη ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ, εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμὸν τὸν πολλῶν μὴ μακροθυμεῖν τὸν θεόν· ἀλλ' ἀναστῆναι ἐν ὄργῃ, καὶ διαναστάντα ἐκδίκησαι τὴν ἕδιαν ἐντολὴν. Οὐ γάρ ἐμὲ, φησιν, ἐκδίκησεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονθὲν, οὐτέ τοις ἐνετέλω. Δῆλον γάρ, διτε ἐνδε ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπεστρέψουσι. Καί τοιγε ἡ περὶ τοὺς γηράσαγτας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἔξαρχει καὶ μόνη τοὺς παῖδες ἡμῶν, εἰ προσέχειν βούλονται, φιλοπάτωρας καταστῆσαι. Πάντις γάρ οὐδεὶς αὐτῶς ἀλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνης ἅξιον κρίνειν τῶν ἀλογωτάτων ὀρνίθων ὑστερίζειν κατέρετήν. Ἐκείνοις γάρ, τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γῆρας πτερορύθμαντα περιστάντες ἐν κύκλῳ, τοὺς οἰκείους πτεροὺς περιθάλπουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀρθρώντας παρασκευάζουσι, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχοντες βοηθειαν, τηρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἐκατέρωθεν. Καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαβεβήται, ὅστε ἡδη τιγές τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀπεικειάργωσιν ονομάζουσι.

2. Σὺ τοινυν εἰ βούλεις περὶ τῶν μελλόντων πεπεισθεῖς, πολεὶ τὰ δοκοῦντα κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἀνάμενε τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν. Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἐστι μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς τῆς, ἡς Κύριος σ θεός σου δίδωσι σοι. Εὐγνώμονες γάρ παῖδες, μεγάλα ποιοῦσι τῶν πατέρων τὰ ἁγκώματα. Τὰ τέκνα, ἀγαπάτε τοὺς πατέρας· οἱ γορεῖς, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα, δ θείος Ἀπόστολος; παραινεῖ. Εἰ γάρ λέαται στέργει τὰ ἔξι αὐτῆς, καὶ λύκος ὑπὲρ σκυλάκων μάχεται· τί εἰπη ἀνθρώπος καὶ τῆς ἐντολῆς παραχούων καὶ τὴν φύσιν παραγαράσσων, διτε ἡ παῖς ἀτιμάζων γῆρας πατέρος, ἡ πατήρ διὰ δευτέρων γάμων τῶν προσέρων πατέρων ἐπιλανθάνηται; Ἀδικύτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγύδων ἐκτροφὴν ὁ δεστός. Δύο γάρ ἔξαγων νεοσσούς, τὸν ἔτερον ἄγων εἰς γῆν κατεδρήγηνται, ταῖς πληγαῖς τῶν πτερῶν ἀπωθούμενος· τὸν δὲ ἔτερον μόνον ἀναλαβὼν, οἰκειοῦται, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἐπίπονον ἀποποιούμενος δν ἐγένησεν. Ἀλλ' οὐκ ἐξ

“ Psal. vii, 8. “ Exod. xx, 12. “ ibid. “ Ephes. vi, 4.

(1) Ex hein. in psal. vii, 100.

(2) Ex hom. vii in Hexaem., 75.

(3) Ex comment. in Isa., 544.

(4) Unus codex indicat epist.

(5) Ex hom. xi in Hexaem., 85.

(6) Ex hom. viii in Hexaem., 76.

SERMO XXIV.

1. (1) Illud, *Exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti*¹¹, potest quidem et ad resurrectionis mysterium referri: adeo ut Propheta iudicem exhorteatur, ut exsurgat, ad cuiuscunque peccati ultiōnem, et ut mandata, quæ nobis ante præscripsit, ad exitum perducantur. Potest etiam et de statu rerum, ut tunc erat, accipi, orante Propheta, ut *judex 586 ad vindictam præcepti quod mandavit, exsurgat*. Præceptum autem erat a Deo datum: *Honora patrem tuum et matrem*¹², quod ipsum ejus filius fuerat transgressus. Ideo Deum adhortatur, ut non cunctanter ei illum ipsum corrigit, et multos refrenet: sed exsurgat in ira, et exsurgens, proprium vindicet mandatum. Non enim, inquit, me ulcisceris, sed præceptum tuum neglectum, quod ipse mandasti. Constat enim fore ut, castigato improbo uno, multi convertantur. (2) Porro cura, quam ciconiae senecta confectis exhibent, potest vel sola liberos nostros, si attendere velint, ad parentum amorem excitare. Nemo enim homo est, qui ita prorsus mente destituatur, ut non turpe judicet, ab avibus perquam brutis virtute superari. Illæ siquidem genitorem præsenio pennarum desluviis laborantem circumstantes, suismet pennis calefaciunt, suppeditantque abunde alimentum: quin subsidium ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, utrinque alis suis leniter sublevantes. Atque hoc ita apud omnes decantatum est, ut jam quidam beneficiorum remunerationem *antipelargosim* appellant.

2. (3) Si vis igitur de rebus futuris certus esse, ea quæ lege jubentur exsequere, honorumque possessionem expectato. *Honra patrem tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit, et eris longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi*¹³. (4) Gratia enim et pii liberi magnae parentibus laudes conciliant. (5) *Vos, filii, diligite parentes: vos, parentes, nolite ad iracundiam provocare filios*, divinus monet Apostolus¹⁴. Nam si leæna amat fetus suos, et lupus pro suis catulis pugnat: quidnam dixerit homo qui et præcepto non obtemperat, et ipsam adulterat naturam, cum aut filius in honestat patris senectutem, aut pater propter secundas nuptias priorum filiorum obliviscitur? (6) Aquila in educanda prole iniquissima est. Etenim ubi pullos duos exēnsit, horum alterum dejicit in terram, ac pennarum verberibus protrudit: alterum autem duntaxat assumptum pro suo habet, atque quem genuit, propter victus comparandi difficultatem

abdicit. Sed, ut aiunt, perire hunc non sinit ossifraga : ipsum enim susceptum una cum propriis suis pullis educat. Tales sunt parentes illi, qui paupertatis prætextu infantes exponunt, aut etiam in patrimonio distribuendo iniquissimi sunt erga liberos. Quemadmodum enim illis, ut essent, ex æquo tribuere : ita æquum est, ut eis vita agendæ facultatem pari æqualique ratione suppeditent. Cave imiteris earum avium, quibus unguis adunci sunt, crudelitatem : quæ ubi viderint suos fetus iamjam volatu maturos, alii eos verberantes ac expellentes, ex nido ejiciunt, ac deinceps nullam eorum curam suscipiunt. Amoris vero cornicis erga suos pullos æmulum te præsta, quæ ipsos jam volantes comitur, alimoniamque subministrans, illos diutissime enutrit.

3. Is enim qui mente infans et imprudens est, ab eo nihil differt, qui ætate est infans : *Canities autem est prudentia in hominibus*⁴⁴. (1) Nam revera plus consert ad senioris commendationem senectus mentis, quam crinum albor. 587 Etenim si quis ad exemplum sapientis Danielis corpore quidem juvenis sit, mente vero canus, is potiori jure pluris æstimandus est, quam qui corporis canitiem cum animo impuro circumserunt. Nam ad Daniëlem, cum adhuc puer esset, et ætate sensibili junior, sed spiritali prudentiæ canitis coherestatus, gratia transiit presbyterii. Sic nonnunquam accidit, senioribus vitam negligenter desidioseque ducentibus, juniores, eo quod propter canescen-tem in ipsorum animis virtutem seniores sint, præstantiores inveniri. Gravissima autem poena est ab insidente juventute gubernari civitatem. (2) Est enim adolescentia levitati obnoxia et ad flagitia prona : cupiditates effrenatae, belluinae iræ, petulantia, contumelia, superbia et arrogan-
C tia, vitia sunt una cum juventute enutrita. Excitatatur invidia adversus virtute præstantissimum, suspicione habentur adversus domesticos. Innumerabilem malorum turma juventutem comitatur, quorum omnium consortes esse subditos necesse est. Quippe principum vitia calamitates sunt subditorum. (3) Hinc illa ante postremam Jerosolymorum expugnationem fluxere mala, cum inter se pugnantes, seditione et cæde civitatem implevere, neque a suis hostibus ipsos undique obsidentibus ad concordiam quæ necessaria erat, cives sunt ad ducti : sed extrema sibi metuentes, civitate tantum non capta, dejectis muris, hostibus ingredientibus, in se invicem dominii ac primatus obtinendorum studio invaserunt. Atque hæc ideo patiebantur, quod ablatus esset ab eis propheta, conjector, senior, et admirabilis consiliarius : contra, supra ipsos constituti essent adolescentes principes, eis-

⁴⁴ Sap. iv, 8.

(1) Ex comment. in Isa., 451.

(2) Ibid., 453.

(3) Ibid., 455.

A τοῦτον διαφθαρῆναι ἡ φήση· ὑπολαβόντος γάρ εἰναι, τοῖς οἰκείοις αὐτῆς νεοσσοῖς συνεκτέρεψε. Τούτη τῶν γονέων οἱ ἐπὶ προφάσει πενίας ἔκτιθέμεναι τὰ νήπια, ἢ καὶ ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου ἀνιστάται πρᾶξ τὰ ἔχοντα. Δικαιον γάρ, ὥσπερ ἐξ ίσου μεταδεδώκασι τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τὰς πρὸς τὸ ἔγγινον ἀφομάς θωσ αὐτοῖς καὶ διμοτίμως παρέχειν. Μὴ μιμήσῃ τῶν γαμψωνύχων τὸ ἀπηγένες· οἱ, ἐπειδὴν θωσ τοὺς ἔαυτῶν νεοττούς κατατολμῶντας λοιπὸν τῆς πτήσεως, ἐκβάλλουσι τῆς καλιδές, τύπτοντες τοὺς πτεροὺς καὶ ὀθοῦντες, καὶ οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται πρὸς τὸ λοιπόν. Ζήλωσαι τῆς κορώνης τὸ φιλότεχνον· ἢ καὶ πετομένων ἡδη παρέπεται, σιτίζουσα αὐτοὺς καὶ ἐτρέφουσα μέχρι πλείστου.

B

3. Διαφέρει γάρ τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδὲν δὲ ταῖς φρεσὶ νηπιάζων· Πολιά δὲ ἔστι γρότης ἢ ἀνθρώποις. Πλείον γάρ τῷ δυτὶ εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τῆς ἐν θριζὶ λευκότητος, τὸ ἐν φρονήσει πρεσβυτερικόν. Ἐάν γάρ τις ἦ, κατὰ τὸν οὐρὴν Δανιὴλ, νέος μὲν τὸ σῶμα, πολιὸς δὲ τὴν φρονήσει πρεσβυτερος προτιμᾶσθαι τῶν τὰς σωματικὰς πολιές ἐν ἀκολάστῳ προσιρέστει προφερόντων. Καὶ γάρ παιδάριον δυταὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ νεώτερον κατὰ τὴν αἰσθητὴν ἡλικίαν, τὴν δὲ νοητὴν πολιὸν ἐπὶ τῆς φρονήσεως ἄγοντα, μετῆλθε τοῦ πρεσβυτερού τὸ χάρισμα. Οὐτως ἐνδέχεται ποτε, πρεσβυτέρων φρεσύμων καὶ τημελημένων βιούντων προτιμοτέρους εὐρίσκεσθαι νέους, ὃς πρεσβυτέρους δυταὶ διὰ τὴν πολιάστων αὐτῶν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν. Ἐστι δὲ καὶ χαλεπάτη τιμωρία, τὸ ὑπὸ νεανίσκων ἀφρόνιον ἀγεσθαι πολιν. Κοῦφον γάρ ἡ νεότης, καὶ εὐχίνητον πρὸς τὰ φαῦλα· ἐπιθυμίαι δυσκάθετοι, ὅργαι θηριώδεις, προτέτειαι καὶ ὕβρεις, ὑπερηφάνειαι καὶ φυσιώσεις, σύντροφε τῇ νεότητι πάθη· φθόνοι πρὸς τὸ ὑπερέχον, ὑποίμιοι πρὸς τὸ οἰκεῖον, μυρίων κακῶν ἐσμός συνέευκται τῇ νεότητι. Ὁν πάντων ἀνάγκη ἀπολαύειν τῶν ἀρχομένους· δύστι τὰ τῶν ἀρχόντων κακὰ συμφοραὶ τοῖς ἀρχομένοις γίνονται. Ἐντεῦθεν τὰ πρὸ τῆς ἀνάσεως Ἱεροσολύμων τῆς τελευταίας ταύτης συνέδη κακά, ὅπει συμπεσόντες ἀλλήλοις, στάσεως καὶ φόνου τὴν πόλιν ἐνέπλησαν, οὐδὲ ὑπὸ τῶν περιεστοιχισμένων αὐτοῖς πολεμίων εἰς τὴν ἀγαγκαλαν δύνανται συνελαύνομενοι, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχάτων ἀγωνιῶντες, τῆς πόλεως ἡδη λαμβανομένης, τῶν τειχῶν καταρρίπτουμένων, τῶν πολεμίων εἰσχερόνων, ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτείας ἀλλήλους (4) ἀντεπησαν. Καὶ ταῦτα ἐπασχον, διὰ τὸ ἀρετὴν· ἀτ' αὐτῶν προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον· ἐπιστῆναι δὲ αὐτοῖς ἔρχονται νεανίσκους, καὶ ἐμπαίκτας αὐτῶν κυριεύειν. Ἡντον μὴ καὶ ἡμῖν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις συμβαῖη, τὸ μὲν ἀλλήλοις ἀντεπείναι φύγωμεν· τὴν δὲ δρόμων

(4) Ἀλεξάνδρου. Forte, ἀλλήλους, ut paulo iñig. Edīt.

καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους τιμὴν καὶ εἰρήνην διώξαμεν, οὐ πετά τοῦ ἀσφαλῶς βιῶσαι, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, φέντε δέξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A que dominarentur derisores. Ut igitur nobis eadem quæ ipsi non accidunt, demus operam, ne nos invicem opprimamus; mutuumque inter nos honorem pacemque prosequamur, ut et vita integrerime ac sine periculo traducta, futura bona consequamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

INDEX

Locorum Basili ex quibus hi XXIV sermones compositi fuere.

(Pagine sunt edit. Garner. typis grandioribus expressæ.)

- Ex Homil. II in Hexaemeron**, pag. 476; III, 478; V, 476, 477, 511, 534; VI, 476, 551, 557; VII, 493, 501, 570, 581, 581, 582; VIII, 525, 531, 574, 581, 586, 586; IX, 485, 488, 576, 582, 583, 585, 586.
Ex homil. in psal. I, p. 472, 472, 472, 473, 495, 510, 532; VII, 550, 554, 585; XIV, 490, 494, 495, 496; XXVIII, 523, 551; XXIX, 559; XXXII, 488, 519; XXXIII, 497, 505, 520, 544, 544, 544, 550, 551, 554; XLV, 509; XLVIII, 513, 534; LIX, 549; LXI, 470, 473, 474, 496, 505, 552, 554, 575; CXIV, 523, 579.
Ex libro i adversus Eunomium, p. 556, 557, 568, 571.
Ex homil. in psal. xiv, p. 474, 489, 507, 533; XXXVII, 509, 511; CXV, 533, 536.
Ex comment. in Isa., p. 471, 472, 472, 473, 474, 478, 484, 503, 503, 509, 510, 510, 511, 520, 521, 523, 524, 525, 550, 553, 554, 561, 564, 564, 564, 572, 573, 574, 574, 575, 576, 577, 579, 580, 586, 586.
Ex homil. I De jejunio, p. 527, 528, 530, 530, 530, 559, 561, 563, 563; II, 526, 527, 559, 563.
Ex homil. in illud, Attende tibi ipsi, p. 477, 510, 520, 533, 535.
Ex homil. De gratiarum actione, p. 536, 542, 543, 544, 584.
Ex homil. in mart. Julitiam, p. 477, 498, 523, 524, 532, 536, 538, 540, 545, 549.
Ex homil. in illud Lucæ, Destruam, p. 486, 487, 488, 492, 492, 499, 500, 500, 501.
Ex homil. in divites, p. 486, 488, 492, 493, 498, 499, 500, 501, 501, 502, 503, 503, 504, 511, 535.
Ex homil. in famem et siccitatem, p. 486, 487, 510, 521, 522, 544, 548, 554.
Ex homil. Quod Deus non est auctor malorum, p. 536.
588 Ex homil. adversus iratos, p. 480, 564, 565, 566, 567.
Ex homil. De invidia, p. 486, 493, 568, 569, 570, 570.
Ex homil. in principium Proverb., p. 471, 475, 506, 578, 579, 579.
Ex homil. in sanctum baptisma, p. 515, 516, 517, 518, 519, 572, 584.
Ex homil. in ebriosos, p. 469, 477, 560, 561, 561, 562, 563, 571, 573.
Ex homil. in illud, In principio erat Verbum, p. 477.
Ex homil. in Barlaam mart., p. 483.
Ex homil. in Gordium mart., p. 572.
Ex homil. in quadraginta martyres, p. 548.
Ex homil. De humilitate, p. 576, 576.
Ex homil. Quod rebus mundanis adhærendum non sit, p. 470, 489, 491, 505, 521, 531, 533, 534, 535, 559.
Ex serm. De legendis libris gentilium, p. 471, 473, 475, 478, 478, 482, 493, 497, 499, 506, 549, 551, 560, 571, 572, 573, 584, 585.
Ex homil. in Mamanitem mart., p. 475, 475.
Ex Proœmio de judicio Dei, p. 506, 507, 508, 509.
Ex serm. I ascet., p. 473, 575.
Ex serm. II ascet., p. 474, 485, 497, 553.
Ex Proœmio in Regulas fusius tractatas, p. 469.
Ex Regulis fusius tractatis, p. 473, 473, 478, 479, 480, 481, 481, 483, 483, 511, 512, 522, 522, 551, 558.
Ex Regulis brevius tractatis, p. 480.
Ex homil. dicta in Lacidis, p. 489, 499, 502, 502, 503, 566, 567, 569, 570, 570.
Ex serm. De eleemosyna et judicio, l. III, col. 1707 et seqq.
Ex homil. adversus calumniatores S. Trinitatis, p. 545.
Ex homil. III De jejunio, p. 530.
Ex epistolis, I, p. 525; II, 473, 479, 480, 524, 524, 530, 531, 547, 558, 575; V, 536, 537; VI, 558, 545; XVI, 556; XX, 484; XXI, 567; XXIX, 542; XI, 514, 552, 553; XLV, 514; LIII, 474; LV, 572; LIX, 543, 564, 567, 577; XCIV, 568; XCVII, 484; CI, 539, 548; CXII, 554, 555; CXXXIV, 480; CXXIX, 542; CXL, 541; CL, 480; CLIV, 475; CLVI, 521; CLXXIV, 523, 550; CLXXXVIII, can. 2, et CCXVIII, can. 84, 520; CCIII, 482, 484, 485, 568, 569; CCIV, 571; CCX, 577; CCXVII, 481; CCXIX, 566; CCXXXVI, 567; CCXXXVI, 497, 530; CCXLIV, 474; CCXLVI, 541; CCXLVII, 541; CCL, 484; CCLX, 474; CCLXIX, 539, 540; CCLXXII, 568, 568; CCLXXXVIII, 481; CCXCIII, 474, 578; CCC, 537; CCCII, 539, 542.
Ex lib. De Virg., p. 572.

D. MARANI

ADDENDA ET EMENDANDA.

(Paginas sunt editionis Bened.)

In libro *De Spiritu sancto*, cap. 27, p. 54, ἐπὶ τῇ ἀναδεῖξει τοῦ ἀρτου τῆς Εὐχαριστίας, etc., *cum conficitur panis Eucharistiae*, etc. Quidquid hunc in locum dixi, eo dixi consilio, ut catholicam doctrinam defendarem, ac demonstrarem interpretationem illam Erasmi, *cum ostenditur panis Eucharistiae*, nihil prodesse Protestantibus. Sed tamen satendum est claridrem esse interpretationem Ducae, et ad cavillationes vitandas tutiorem. Quare illius annotatio, quam supra apposuimus, dignissima est quæ legatur.

Cap. 29, p. 62, ὥσπερ τι ἀλεξητήριον, *tanquam aliquod amuletum*. Placuerat mihi hæc scriptura primi codicis Regii propter eas rationes quas in annotatione exposui. Sed tamen legendum videtur, ut in quatuor codicibus mss., ὥσπερ ἄλλο τι ἔξιτήριον, *tanquam aliud aliquod valedictionis donum*. Sic enim apud Gregorium Nazianzenum or. 14, p. 223, *Christus hinc discedens pacem reliquit nobis*, ὥσπερ ἄλλο τι ἔξιτήριον.

Epist. 2, p. 70, τὴν τοῦ τόπου χατασκευήν, *loci structuram*, id est formam ac situm.

Epist. 3, p. 76, εἰ τῷ αῷ δραστηρίῳ συντεταγμένοι εἴημεν, ad verbum, si cum strenuo tuo præsidio conjuncti simus. Vide epist. 223, pag. 336, not.

Epist. 8, p. 89, καὶ εἰ καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς δομάζεται, *quod si etiam nominatur Patris dextera*, id est. Si dexteræ Patris vocabulum usurpatur in Scripturis, hujusque dexteræ digitus est Spiritus sanctus. Quare parenthesis claudenda post has voces, Εθραυσεν ἔχθρούς, ac totus hic locus sic reddi ac scribi debet: *Quod si etiam de Patris dextera fit mentio (εἰ dextera enim Domini fecit virtutem, et dextera tua percussit inimicos)*, Dei autem digitus Spiritus sanctus est, secundum illud, «Si ego in digito Dei ejicio dæmonia: » id quod in alio Evangelio scriptum est, «Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia; » Spiritus sanctus ejusdem naturæ ac Pater et Filius.

Ibidem, οὐ γάρ νῦν δυνατὸν πλατύτερον ἔχετασαι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Verba: *Non enim nunc latius exquirere possumus quæ ad eam (Trinitatem) pertinent.*

Epist. 22, p. 100, μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας, *cum ratione et animi persuasione*. Vertere malum, *cum ratione et aequanimitate*, id est, animo libenter submissio. Sic etiam infra n. 3: *Quod si quando*

A accusatio videatur alicui a ratione aliena, priusnam coarguentem interrogare debet ac persuadere cui persuaderi, καὶ η πληροφορεῖν η πληροφορεῖσθαι. Satius videtur sic reddere has ultimas voces, ac rel. satisfacere vel acquiescere. Et pag. 101: *Dei extem Dominus ut quæ diximus cum omni animi persuasione, μετὰ πάσης πληροφορίας, suscipientes*, etc. Hic etiam malum, *cum omni aequanimitate*. Sæpius apud Basiliū occurrit illa vox πληροφορία, ac interdum quidem significat firmam animi persuasionem, ut in *Regula morali* 8, p. 240, et in *Reg. brev.* 172, ubi agitur de animi persuasione ac fide ad Eucharistiam percipiendam necessaria. At interdum idem valet ac aequanimitas, sive animus libenter acquiescens iis quæ jubentur aut doceantur, ut in locis supra allatis, et in *Regulis longioribus*, interrog. 10, pag. 355, ubi declarat Basilius, ei, qui ab illustriore quodam ritu generi justa Domini nostri Iesu Christi exemplum ad humilitatem festinat, aliqua quæ apud externos probrose esse videantur, præscribenda esse, ac observandum utrum cum omni aequanimitate, μετὰ πάσης πληροφορίας, operarium sese Deo non præse pudenter exhibeat. Hinc etiam πληροφορεῖν χαρδίαν idem valet ac animo obsequi, in homilia *in divites* p. 59, ubi Basilius sic eos alloquitur qui liberos suos prætexebant, ut eleemosynæ præceptum eluderent: *Tοις γάρ παιδας προβάλλεσθε, τὴν δὲ χαρδίαν πληροφορεῖτε. Liberos enim prætenditis: at vestro animo satisfacitis.*

Ep. 30, p. 110: *Interim Neocæsarea et Ancyrae visæ sunt habere successores eorum qui obierunt, et huc usque conquisescunt. Videtur mihi Basilius sic loquendo nihil boni ab his duobus episcopis expectasse. Non enim honorifica est hæc loquendi ratio. Similiter de Nestorio S. Cyrillus: Οὗτος δοκεῖ κατέχειν τὴν Ἐκκλησιαν Κωνσταντινουπόλεως, Iste qui videtur Constantinopolitanum obtinere Ecclesiam*, Ep. ad Joan. Antioch. Concil. Eph. p. 375. Non falsas fuisse S. Basiliū de utroque illo episcopo suspiciones comprobavit eventus. Ac Neocæsariensis quidem, qualis vir existiterit, perspici potest ex his quæ diximus in *Vita S. Basiliū*. Aancyranus videtur insignis hereticus fuisse. Galatiam non recenset Basilius inter provincias suæ communionis in ep. 204, n. 7. A Galatis ora sunt quæcunque nefarie anno 375 et 376 sub Vicario Demosthene gesta sunt. r^o patet ex epistolis 257 et

239; vixque dubium quin magnam partem earum rerum sustinuerit Ancyranus episcopus, ac numerari debeat inter illos Arianos, qui suam communionem Ancyrae in dominibus privatis Eustathio concesserunt, ac per honorifice ab eo e Galatia accessiti, multa mala toti regioni dederunt.

Epist. 55, p. 149 : Ἀγαπά δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, τὸν τῷ χειροτόνῳ τῆς μετὰ γυναικῶν διαγωγῆς. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur. Videntur postrema verba sic etiam reddi posse : ut quis a convictu mulieris separetur.

Epist. 69, pag. 163 : *Igitur et illius* (Marcelli), ut par est, fieri mentionem res præsentes postulant, ut qui occasionem querunt, occasionem non habeant, dum sani ad tuam se sanctitatem adjungunt, et qui circa veram fidem ciaudicant, manifesti omnibus sunt. Hujus loci videtur ea esse sententia : Si Marcellus damnatur, nullam occasionem relictum iri his qui occasionem querunt : quippe cum futurum sit, ut sani omnes, hoc scrupulo evulso, libenter se cum Athanasio conjungant : qui autem claudicant in fide, nudent se et malam mentem aperiant, si post damnatum Marcellum recusent conjunctionem, cuius hactenus recusandæ ansani ex Marcello arruerant.

Ibidem : Τὰ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, verte, quæ ad constituendam pacem Ecclesiarum pertinent.

Epist. 76, p. 171 : Επιλέλουπε δὲ λοιπὸν καὶ τὴν ἀναγράφατον διάθεσις. Jam desecit rerum necessariarum administratio.

Epist. 87, p. 179 : Sin minus, saltem contra presbyteros, eosque quotquot idem ac nos sentiunt, id est, saltem contra presbyteros, præsertim si presbyteri illi idem ac nos sentient.

Epist. 90, p. 182 : Οἶκοι εὐκτήριοι, Ἑρημοι τῶν ἐκκλησιαζόντων. Verte, *Desertæ domus orationis, nec quisquam in eis congregatur.* Confirmatur hæc interpretatio ex his verbis epist. 92, p. 185 : *Fugiunt precationis domos populi saniores, ut impeditus scholas, ac in solitudinibus ad Dominum in cælis inhabitantem cum gemibus et lacrymis manus atollunt.*

In hac epistola 92, p. 184 : Neque aliud quidquam humanum cogitetis, id est, formidetis. Id enim sonat illud verbum ὑπολογίσασθαι, ut perspici potest in epist. 97 ad senatum Tyanensem.

Epist. 94, p. 188 : Τοὺς παραπέμποντας, deductores. Intelligi possunt jumentorum deductores, sive intellexit Combeftsius.

Epist. 98, p. 191 : Hellenius ille Nazianzi persequator idem esse videtur, ac is de quo Basilius initio epistolæ 71.

Epist. 98, p. 192 : Hic locus scripendus et interpretandus videtur : Προτεροῦτο δὲ καὶ ἐπέρα συντυχία, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπιτεχέτου Εὐσταθίου, ἦ καὶ γενομένη ἡμέρα. Expectabatur autem et alius congressus, nempe cum reverendissimo episcopo Eu-

PATROL. GR. XXXII.

A stathio, quem quidem congressum consecuti sumus. Illud, exspectabatur, et quæ precedunt, Eramus etiam cum episcopis secundæ Cappadociæ congressi, referuntur ad initium epistolæ. Cum Nicopolim mente animoque ferrer. Atium dicit hunc congressum, quia jam de congressu cuin episcopis locutus est.

Epist. 99, p. 193 : Quod ait hoc loco Basilius se cum Eustathio iterum disseruisse, et Poemenium presbyterum doctrinæ suæ vehementer adversatum esse; id ita accipi non debet, quasi Poemenius Ariaman sententiam aperte defendisset. Nam si impietatem præ se tulisset Eustathius, statim illum Basilius missum fecisset. Sed cuin ab eo Basilius claram et perspicuam fidei confessionem peteret, Eustathius qui medius esse volebat, ac nec Arianus Catholicis, nec Arianus Catholicus videri, declinare et eludere tentabat quæ a Basilio proponebantur : in quo Poemenius operam Eustathio navabat et adversabatur Basilio.

Epist. 104, p. 199 : Τοῖς δὲ καταπονουμένοις, iis qui quovis tempore affliguntur. Verli posset, iis qui quovis tempore pauperes sunt. Illoc enim verbum sic accipitur in epist. 142, et pluribus aliis in locis.

Epist. 117, pag. 209 : *Eiusmodi ministeriis, id est, gratiarum agendarum officiis.*

Epist. 130, p. 222 : Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθών, καὶ συντυχών Γελασίῳ τινὶ, πίστιν αὐτῷ ἔξεθετο, ἣν μόνου ἦν Ἀρείου συγγράψαι, καὶ εἰ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητής, etc. Postquam vero et in Ciliciam venit, atque Gelasium quendam conveniens, eidem fidem exposuit, quam conscribere erat Arii solius, et si quis germanus illius discipulus, etc. Loquitur Basilius sub finem epistolæ 124 de eadem fide, quam Gelasio Eustathium ait tradidisse. Patet hanc fidei confessionem ab ipso Eustathio compositam fuisse. Hanc enim componere Basilius solo Ario dignum judicat, et si quis Arii germanus discipulus, qualis erat Eustathius. Idem probat verbum ἔξεθετο, exposuit. Sic enim Basilius de variis formulis, quas Eustathius ad episcopatum evectus ediderat : ὅσας ἔξεθετο πίστεις ; quæ fidei formulas ediderunt ? Sed quo consilio hanc fidei confessionem petierit Gelasius; utrum ab Eustathio edoceri voluerit, an ab eo recantari subscriptam petitu Basilii formulam, id videtur incertum.

Epist. 138, p. 230 : Προσεβείαν τινὰ δὲ ἀνδρῶν ἀξιολόγων, legationem aliquam per viros fide dignos. Melius, per viros auctoritate præditos.

Epistola 155, p. 244, titulus sic habet : Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀλεπτῇ. Sine inscriptions, causa aliptæ. Credo librarios hunc titulum idcirco apposuisse huic epistolæ, quia is ad quem scripta est, bortator erat et alipta eorum qui pro Christi nomine persecutionem patiebantur. Simili sensu Basilius S. Ascholium ἀλεπτὴν S. Sabæ martyris vocat in epist. 164, p. 255.

Epist. 189, p. 276 : Neque contradicere hominibus mendacio armatis, malo illo jaculo, quod ei per

ipsam veritatem non raro cupidem adigit. Videntur hæc illustrari posse ex his verbis epist. 92, num. 2, pag. 183 : Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet sanæ doctrinæ, exco-gitatum est : et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant.

In eadem epistola, p. 277 : Totus hic locus sic etiam videtur scribi et reddi posse : 'Αλλὰ κανονοπίλαι τὴν προφέρουσιν, οὐτωσὶ τὸ ἔγχλημα καθ' ἡμῶν συντιθέντες· τρεῖς ὑποστάσεις διμολογοῦντων (forte ut in uno codice διμολογοῦντας), μίλια ἀγαθότητα, καὶ μίλια δύναμιν, καὶ μίλια θεότητα λέγειν τὴνδε αἰτιώντας. Sed novitatem nobis objiciunt, sic accusationem contra nos instituentes : queruntur quod, cum tres hypostases confiteamur, unam bonitatem, et unam potentiam, et unam divinitatem dicamus.

Et pag. 278 : Τίς οὖν ὁ ἡμέτερος λόγος ; Malim reddere : Quæ est igitur nostra doctrina ?

In eadem epistola, p. 280 : Οὗτε ψύχει τὸ πῦρ, verte, Nec ignis frigescit.

Epist. 190, p. 282 : Ταῖς μικροπολιτείαις, ἣντοι μικροχωματίαις, Parvis civitatibus, sive parvis pagis. Satius videtur interpretari, sive parvis oppidis.

In eadem epist., p. 283 : Inde exspectantes rumorem ; clarius et accuratius, Venturum illinc exspectantes rumorem.

Ep. 205, p. 308 : Presbyter ille Meletius, qui hanc pertulit epistolam, idem ministerium exhibuit in perferenda epistola 226.

Ep. 212, p. 318 : Ἐμαθον δὲ δλίγας ὑστερον C ἡμέρας, etc. Ambiguum est et in Græca oratione et in interpretatione Latina, utrum Basilius paucis post adventum suum diebus didicerit Hilarium Dazimone abiisse, an paucis post adventum Basiliis diebus Hilarius abierit. Magis arredit hic posterior sensus, magisque videtur consentire cum dolore quem significat Basilius, quod Hilarium non videbit, cum videre potuisset. Itaque clarius reddi possit : Quid passum me esse putas, aut quo animo fuisse, cum Dazimona veni, ac dildici secundiam tuam paucis post adventum meum diebus exiisse ?

Epist. 214, p. 321 : Πρὸς πάντας δὲ ἔχει εὐχά-
μεθα τὴν ἀγάπην, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους
τῆς πίστεως. Verte : Charitatem cum omnibus ha-
bere cupimus, et maxime cum domesticis fidei. Vide D epist. 203, p. 300, not.

Epist. 217, quæ est canonica tertia, can. 80, p. 329, not. Quæ ad explicandam sancti Basiliū sententiam disseruimus, hoc argumento confirmari possunt, quod Basilius polygamie tolidem annos pœnitentiae imponat, quot impositi

A trigamis fuerant in canone quarto. Probabilem non videtur eum dissimili facto parem irrogasse pœnam, et severiorem non fuisse in quartas nuptias, quam in tertias; cum præsertim situat in his rebus servandam esse proportionem, et prout agitur cum digamis, ita cum trigamis agendum esse, canone quarto.

Ep. 237, p. 365 : Ασχοληθείς περὶ τὸ στρατόπεδον, Paulisper occupatus circa res militares. Cum vox illa, στρατόπεδον, in pluribus aliis sancti Basiliī locis aulam imperatoris designet, hoc etiam loco eumdem in sensum accipitur a doctissimo Cangio. Sed tamen probabilius est Basiliū de exercitu loqui. Nam cum in epistola 215, quæ sub hiemem anni 375 scripta est, Dorotheo nuntiet omnia a Constantinopoli usque ad Cappadociam referta esse hostibus ; dubium non est quin aliquis exercitus adversus illos hostes missus fuerit, isque Demostheni eas occupationes attulerit, quales par erat a præfecti vicario sustineri.

Epist. 244, p. 382 : Μετὰ ταῦτα τὴν τὸ Νίκη τὸ Θράκης, vertendum, Deinde eam, quæ Nice in Thracia edita est. Paulo post illud, τὸ δικούσον κατατίθεντες, sic reddi debet, silentio indictio Consustanciali. Significat enim illa vox Eustathium in Crizicena formula, quæ omnium postrema fuit, decrevisse ut Consustanciale silentio premeret. Unde Basilius in hac ipsa epistola n. 5, p. 39, declarat condemnatam ab illis esse fidem Nicenam.

Epist. 252, p. 388, not. Hanc epistolam Ponti episcopis scriptam fuisse persuasit titulus, Episcopis Ponticæ diæcessis. Hoc tamen titulo non magis Ponti, quam aliarum provinciarum, quæ Cæsareæ parebant, episcopi designantur. Plures enim provincias complectebatur Pontica diæcesis, ut probavimus in Vita sancti Basiliī, cap. 14. Eudem sensum confirmat titulus codicis Harleani, εποχτοις τῆς διοικήσεως, episcopis diæcessis. Quare verisimile est librarios, cum episcopos, qui aliquandiu consuetudinem veniendi Cæsaream ad diem festum S. Eupsychii intermisserant, bac epistola ad festum illum diem invitari viderent, id de episcopis Cæsareæ subjectis intellexisse, et idcirco hunc titulum apposuisse. Sed tamen cum certo sciamus sanctum Basiliū communione et amicitia episcoporum Ponti caruisse, hanc ad eos scriptam esse epistolam, si minus ex titulo, saltem ex dissensione, quam cum S. Basilio habuere, colligere possumus.

NOTÆ FRONTONIS DUCÆI

IN LIBRUM DE SPIRITU SANCTO.

(Pagine sunt editionis Garnerianæ, typis grandioribus expressæ.)

Præfixerat hujus libri interpretationi Des. Erasmus epistolam, suspiciones suas sinistras et temerarias exponens conjecturas, quibus partem hujus operis tanquam ab ejus stylo alienam illi abjudicabat : sed quam iniqua sit et insulsa hominis illius censura, pluribus verbis luculentissime ostendit vir clarissimus Jacobus Billius, S. Michaelis in eremo cœnobiorcha, lib. 1, cap. 9, *Sacrarum observationum*, ac leves planeque stuppeas ratiunculas refutat. Primum enim vitio vertit auctori Erasmus, quod interdum ad tragicum cothurnum ejus oratio intumescat, nunc rursus ad vulgarem sermonem, subsidat. Quasi vero non omnibus auctoribus hoc familiare sit, ut cum materia hoc poscit, altius stylum attollant, grandiorique genere dicendi utantur. Nam ut idem Basilius inquit in tractatu *De vera fide*, pag. 251 : "Αλλο εἰδός λόγου ἐλεγχτικοῦ, καὶ ἄλλο εἰδός λόγου παρακλητικοῦ. "Αλλη ἀξιότερη τῶν ἐν εἰρήνῃ τὴν εὐσέβειαν ὅμολογούντων, καὶ ἄλλοι ἰδρῶτες τῶν πρὸς τὰς ἀντιθέσεις τῆς φευδωνύμου γνώσεως ἴσταμένων. Deinde quod subinane quiddam habere videatur auctor, velutque ostentet se didicisse, quæ Aristoteles in *Prædicamentis*, et Porphyrius in libello *De quinque vocibus* tradiderrunt, idcirco indignum Basilio censem librum, quasi vero cum totius disputationis cardo in exiguum præpositionum explicatione verteretur, fidei-que adversarii externæ disciplinæ præsidii abutentur, eruditissimum virum non decuerit, quo gladio illi per ipsius latus Ecclesiam petebant, eodem ipso trucidare. Nam de phrasis dissimilitudine, quam causatur in eo, quemadmodum et in secunda Homilia *De jejunio*, perspicue fallitur : neque enim ullum ejus discrimen agnosci potest. Opponit deinde idem Billius Euthymii Græci auctoritatem, qui Alexii imperatoris ætate floruit, qui in sua Panoplia saepè librum illum triginta capitum citat. Addit multo plures multoque antiquiores testes illustrissimus cardinalis Perronus in aureo suo et eximia doctrina reserto Examine libri Philippi Mornæi adversus Eucharistie sacramentum, nimurum sanctum Hieronymum, in Catalogo scriptor., Theodoreum, dialogo 1, et in *Anathematismorum Cyrilli refutatione*, cap. 5, Damascenum orat. 3 *De imaginibus*, concilium Nicænum 11, actione 4, Photium, in *Nomocanone*, Burchardum, in *Decreto*, Zonaram, in *Nomocanonem*, Anastasium Nicænum, quæst. 84, Theodorum Balsamonem, in *Nomocan.*, et Nicæphorum, lib. xii, c. 20. Postremo inter Ec-

A ciesiae catholicæ adversarios is, qui solitus est Erasmum adversus aliorum censuras tueri, in hoc ei se non assentiri testatur in suis adversus illustrissimum cardinalem Baronium, *Exercitationibus* xvi, num. 33; et in eadem, numero 43, eos planissime falli asserit, qui eam partem libri suspectam habent, et Basilii esse negant, in qua de dogmatibus silentio premendis agitur et de arcanis minime divulganter.

B Pag. 2, num. 2 : *Quod si stulto*. Hinc subodorari potest lector, quam in Scriptura sacra hospes esset interpres Batavus, cum hæc duo loca minus fideler verterit. Prior est Proverbior. xvii, 29 : 'Ανοήτῳ ἔρωτέ σαντι σοφίαν, *Dementi, vel stulto, interroganti sapientiam, sapientia imputabitur* : posterior Isaïæ 11, 2 : Κύριος Σαβαὼθ ἀφελεῖ ὑπὸ Τερουσαλήμ θαυμαστὸν σύμβολον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροστήν, *Dominus exercituum auferet de Hierusalem admirabilem consiliarium, et sapientem architectum, et prudentem auditorem*. At Erasmus verterat : *Sapientem ausculatorem, quem propheta admirando consultori comparat*. Non igitur auditorem æquat consiliario, vel cum eo consert, sed in oratione sua simul enumerat inter eos viros eximios, quos ab Hierusalem Deus auferet.

C Pag. 9, num. 12 : *Carnem Dei*. Insignem hunc locum dum verteret Erasmus, insignem oscitantiam suam ostendit, seque tenuiter admodum in Patrum lectione versatum esse, ut qui non didicisset olim Theodoretum in *Reprehensione anathematismorum Cyrilli*, qui tam celebres in concilio Ephesino fuerunt, hoc loco abusum esse. Verit igitur : *Ut ostenderet carnem in Christo divinæ naturæ unitam ex humano liquore concretam fuisse?* Atqui φύραμα hic non liquorem, sed massam vel conspersiōnem significat, ut Roman. ix, 21 : 'Ex τοῦ αὐτοῦ φυράματος, Ex eadem massa'; et Rom. xi, 16 : *Ei δὲ ἀπαρχὴ ἄγια, καὶ τὸ φύραμα* : ubi Erasmus ipse verit, *Qund si primitiæ sanctæ, sancta est conspersio*. At θεοφόρος σάρξ dicitur Christi corpus, ut antea in psalmitum xxxix, p. 296 : *ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος ἡ θεοφόρος σάρξ, Divinitatis autem calceamentum est caro Deum serens*; et in II cap. Isaïæ, pag. 873 : *Απὸ τοῦ σκοπευτηρίου γενομένην, ἀπὸ τῆς σαρκὸς θεοφόρου*. *A specula exortam, a carne quæ gestavit Deum*. Carnem Christi θεοφόρον appellat, non hominem Christum, ut falso citayit Theodoreus in *Reprehensione anathematismi quinti pag. 558 edit. Romanæ*, parte III concilii Ephesini : *Τῶν δὲ φύσεων τὴν διαφορὰν γνωρίζομεν, καὶ*

τὸν θεοφόρον δὲ κανθρωπὸν ὡς πολλοὺς τῶν ἄγιων Πατέρων εἰρημένον οὐ παραιτούμεθα· ὃν εἰς δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἀγίου Πίνευμάτος λόγῳ τούτῳ χρησάμενος τῷ ὄντι ματι, καὶ ἐν τῇ πεντηκοστῇ ἐννάτῳ ψαλμῷ ἔρμηνετα. *Naturātum autem differentiam agnoscimus, ei deiferum hominem, sicut a multis sanctis Patribus dictus est, non devitamus: quorum unus magnus ille Basilius in sermone de sancto Spiritu ad Amphilochium hoc usus est nomine, et in Explanatione quinquagesimi noni psalmi.* Atqui non parvum est discriminē inter hominem et carnem. Nam, ut inquit illustrissimus cardinalis Bellarminus, lib. iii De Christo, cap. 8, homo personam significat, ut etiam Deus; caro autem non personam, sed naturam, vel potius partem naturae humanae significat. Quare homo deifer non recte dicitur de Christo, quasi duæ sint in eo personæ, homo et Deus, sed caro deifera dicitur a Basilio, quia sunt duæ naturæ, caro et deitas. At sanctus Ignatius dicitur θεοφόρος, quemadmodum et sanctus Cyrillus ait prophetas dici posse θεοφόρους, quod templum sicut Spiritus sancti, et Clemens Alexandrinus, i Strom., p. 318: Θεος δρα δι γνωστικός, καὶ ἡδη ἄγιος, θεοφόρων καὶ θεοφορύμενος. *Divinus ergo est, qui cognitione præditus, et jam sanctus, qui Deum fert, et fertur a Deo.* Ita malim vertere, quam *Qui Deo afflat, et afflatur.* Et Gregorius Nazianz., or. xxvii, pag. 609: Ὡς τὶς τῶν μικρῶν πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. *Ut quispiam divino nomine afflatus non ita pridem philosophatus est.*

Pag. 21, num. 25: *Adversariis et inimicis.* Hæc adjecimus Erasmianæ versioni, quod et Regius II et Angl. adderent Basiliensi, Τοῖς ἑναρτίοις καὶ ἐγθροῖς τῆς ὑγιαινούστης διδασκαλίας. Paulo post immutavinus illud, *Sicut solent eris alieni debitores, qui sane cordati sunt.* Nam εὐγνώμονες sunt bona fidei debitores, non qui cordati sunt, id est, qui bona fide agnoscunt se debere persolvere. Joan. Chrysostomus, homil. 5 De paenitentia, p. 686: Πρόστιχε πῶς διχρεώστης εὐγνώμων περὶ τὸν δανεισμόν. Attende quam sit bona fidei debitor sene-ratori; et tractatu De Susanna pridem a nobis vulgarito: Ἔχομεν ὑμῖν εὐγνώμονες ὅφειλέται τοῦ λόγου, οὐχ δοῦνον διφείλομεν πληροῦντες, ἀλλ' δοῦνον ἔχομεν ἀποδιδόντες. *Bonæ fidei vobis debitores sermonis advenimus, non ut quantum debemus exsolvamus: sed ut quantum in nostra situm est potestate, reddamus.* Cæterum, ut ait doctissimus Billius, hæc ironice legi debent: neque enim debitores illi bona fidei sunt, qui nisi syngraphis suis urgeantur, debita non agnoscunt. In fine capitulis additum est verbum χρήσαι: post vocem βαπτισμάτος, quamobrem ita in versione scribendum, *In baptismate receperunt, retineant.* Ibidem pro τῆς δόξης ἀποτληρώσει in Anglic. legebatur τῆς δοξολογίας ἀποτληρ. At Regius II receptam lectionem retinebat.

Pag. 27, n. 53: *Nam Dei et hominum mediatorem.* Cornarii versionem hic malim amplecti, sic ad ver-

Abum Græca referentem: *Mediatorem enim Dei et hominum per seipsum tum præfigurabat in ministerio legis.* Paulo post scriptissimus, in manu mediatis, ut est in Vulgata, ad Galatas iii. 19, non ut Erasmus ediderat: *In manu sequestri videlicet Mox juxta provocationem populi;* sed in ipsa Novi Testamenti versione magis ei placuerat vox intercessoris, quam tamen reprehendit Beza, quod Latinis dicunt intercessor, qui se medium velut injiciens obstat illis, quæ geruntur. Tum addit Castellionem maluisse sequestrem interpretari, quo vocabulo usus est interdum Tertullianus, sed cum de Christo agitur, quod et ipsum nollet sine commoda expositione imitari: at ipsi vocem internuntii cæteris prætulit, non ut innovaret vocabulum theologorum aribus familiare, sed ut Mosem a Christo distingret. Inepta plane ratio, quasi sapientior reū Apostolo videri, qui cum de Mose et de Christo loquitur, ἀδιαφόρως utitur voce μεστοῦ, *Mediatoris;* cur igitur, cum de Mose agitur, μεστοῦ, internuntii, et cum de Christo, μεστοῦ, *Mediatoris,* vocem usurparit? Sane quidem Hilarius, Ambrosius, Hieronymus et Augustinus passim non renuntur apostolorum loca, in quibus voce μεστοῦ utuntur, *Mediatoris* voce exprimere, sive de Christo fiat mentio, sive de aliis. Et Tertullianus cum sequestrum dixisset de Christo loquens in libro De resurrectione carnis, *Sequester Dei et hominum appellatus ex utriusque partis deposito commissi sibi, visus non est dictionem illam soli Christo reservare, cum sequestri notio tam honorifica non sit, et apud gentiles iureconsultos pro eo sumatur, apud quem plures rem eam, de qua controversia est, deponunt: idem etiam Tertullianus, lib. De patientia, cap. 15: Adeo satis idoneus patientie sequester Deus: ubi de Redemptore non agitur. Denique πρόσλησιν habuit Basiliensis editio et ms. H, non πρόσλησιν, ideo delevi *provocationem.* Sed finem capitulis hujus immutavimus illam clausulam, *Tί οὖν πρὸς τούτοις Ετι; Quid igitur attinet his εἴ-
quid addere, in quibus abunde multæ sunt objectionum dissolutiones?* Nec aliter Cornarius, quasi hoc vellet Basilius, superioribus nihil addi posse, que rationem indicent multas hæreticorum objections D dissolvendi: at in Regio H hæc inchoabant cap. 15, quasi dicat auctor: *Quas alias responsiones afferunt hæretici, quibus Catholicorum firmamenta destruant? Admodum enim abundant solutionibes: tuum novas subjicit.**

Pag. 54, n. 66: *Cum conficitur.* Erasmus edidit, cum ostenditur panis; unde occasionem anticipuerunt novatores, ut istum locum objicerent, dum contendunt Eucharistiam, dum populo ostenditur, esse panem, et consecrationem verbis Christi non fieri, cum invocatio fiat post Christi verborum pronuntiationem. Sed omnino certum est hic ἀνάδειξιν non significare ostensionem, quæ populo fiat, cum dicantur, dum ea sit, pronuntiant verba μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον λογύν, *Digitized by Google*

*multum momenti habent ad mysterium : at in Ecclesia Graeca non ostenditur, neque attollitur adorandum Christi corpus nisi post consecrationem, cum dicitur paulo ante communionem, Τὰ ἄγια τοὺς ἄγιοις, Sancta sanctis. Significat ergo consecrationem et oblationem Eucharistiae, quasi ἐπὶ ἀναδεῖξεν idem valeat, quod cum conficitur vel consecratur panis Eucharistiae. Nam ἀναδεικνύεται sonat idem quod efficere, ut pluribus exemplis confirmat Budaeus ex Gregorio Nazianzeno citans orat. in nonam Dominicam, pag. 699 : Τελευταῖος δὲ ἀνθρώπος ἀνεδειχθη, Postremus homo creatus est. Et in Annotationibus in Pandectas idem verbo Latino, *Designo*, tribuit, ut ostendere valeat et patrare, quemadmodum et II ad Tim. iv, 14 : Ἀλέξανδρος δὲ χαλκεὺς πολλά μοι χακά ἐνεδείχατο, Alexander aerarius multa mala mihi ostendit. Sic et ipsa Basilii Liturgia, dum orat sacerdos, petit a Deo, Ἄγιαστε καὶ ἀναδείξατε τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸν τὸ τιμιὸν σῶμα τοῦ Κυρίου, Ut sanctificet et efficiat hunc quidem panem ipsum pretiosum corpus Domini. Nam et ita e Syriaco vertit Andreas Mazius in eadem Liturgia Basilii, Et efficiat panem istum corpus gloriosum Domini. Et in Liturgia S. Jacobi, Ἰανναῖοι, καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Et in ea Chrysostomi ποίησον τὸν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Postremo apud Clementem, lib. viii, c. 17, Constitutionum apost., in eadem formula consecrationis, διπλῶς ἀποφῆνη τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, Ut efficiat panem hunc corpus Christi. In veteri etiam interpretatione apud Burchardum, in *Decreto*, libro *De universa Ecclesia*, cap. 223, hic Basilii locus ita vertitur : Quæ enim Scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri ? Quæ multifariam digesta super panem et calicem prolixa orationis et consecrationis verba commendavit ? Apud Gratia-*

A num autem sic legitur : *Verba invocationis, cum panis Eucharistiae et calix benedictionis offertur, quis ex sanctis Patribus scripta nobis reliquit ?* Hec et alia ejusmodi colligebamus ad tuendam versionis bujus emendationem in Elencho errorum Philippi Mornæi, cap. 1, lib. v, a nobis vernacula lingua edito ante annos xviii; quod idcirco mones, ne quis forte existimet hæc a nobis fuisse decerpta e novis Exercitationibus Isaaci Casauboni, exercitat. 16, num. 33, cui cum talia multa illustrissimus cardinalis Perronius loca Patrum indicasset, cum illi, tum nobis sèpe professus erat, se de sanctissimi Eucharistiae sacramenti veritate cum Ecclesia Romana sentire, ac fidem dederat se Calvinianis erroribus nuntium proximis seriis Pentecostes remissurum; sed nimirum aliquando et cœlum et animum mutant, qui trans mare currunt : utinam non cœlos et animas sèpenumero perdant. Hic ego tamen facere non possum, quin mirari me tester ac miserari hominis cœcitatem et inconstiam, qui cum ad hujus illustrationem loci tam multa Patrum testimonia concessisset, ex quibus constat illos existimasse Christi verba ex evangelistarum libris deprompta pronuntiari debere cum Eucharistia consecratur, Spiritum sanctum invocari, et alias sacrae formulæ voces proferri, quas Liturgiæ Græcæ Latinæque prescribunt : tamen in templum a museo discedens in verba Calvini juraret, ordinem administrationis sacramentorum ab eo traditum observaret, qui omnia illa pro magiciis incantationibus babet, nec ullas evangelistarum voces proferri sinit, sed una cum pane et calice promissiones fidelibus offerri, non ulla demurmurari verba præter vivam prædicationem, quæ auditores ædificet, nec aliud præscribit lib. iv Institut., c. 17, num. 39.

Plures Ducæi notas omisimus, quia minus necessariae videbantur.

S. BASILII MAGNI

EPISTOLARUM

ORDO NOVUS CUM ANTEA [VULGATO COMPARATUS.]

<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus</i>	<i>Ordo vetus.</i>
I	165. Eustathio philosopho. 1. Basilius Gregorio.	XLIX	408. Arcadio episcopo.
II	173. Candidiano.	L	409. Innocentio episcopo.
III	169. Olympio.	LI	86. Bosporio episcopo.
IV	188. Ad Nectarium consolatoria.	LII	300. Ad canonicas.
V	189. Nectarii conjugi consolatoria.	LIII	76. Chorepiscopis.
VI	2. Gregorio sodali.	LIV	181. Chorepiscopis.
VII	144. Apologia de secessu ad Cæsa- rienses, et de fide pertracta- tio.	LV	198. Paregorio presbytero.
VIII	41. Maximo philosopho.	LVI	354. Pergamio.
IX	175. Ad viduam.	LVII	56. Meletio episcopo Antiochiae.
X	239. Sine inscriptione, amicitiae ergo.	LVIII	44. Gregorio fratri.
XI	171. Olympio.	LIX	46. Gregorio patruo.
XII	172. Olympio.	LX	45. Gregorio patruo.
XIII	19. Gregorio sodali.	LXI	47. Athanasio Alexandriæ episco- po.
XIV	415. Arcadio comiti Privatarum.	LXII	485. Ecclesiaz Parnassi consolato- ria.
XV	168. Adversus Eunomium hæreti- cum.	LXIII	374. Principali Neocæsareæ,
XVI	384. Origeni.	LXIV	350. Hesychio.
XVII	211. Macario et Joanni.	LXV	363. Atarbio.
XVIII	3. Gregorio sodali.	LXVI	48. Athanasio episcopo Alexan- driæ.
XIX	83. Leontio sophistæ.	LXVII	50. Athanasio episcopo Alexan- driæ.
XX	373. Leontio sophistæ.	LXVIII	57. Meletio episcopo Antiochiae.
XXI	411. De perfectione vite monasticæ.	LXIX	52. Athanasio episcopo Alexan- driæ.
XXII	383. Commendatitiae ad monachum.	LXX	220. Sine inscriptione, de synodo.
XXIII	54. Athanasio Athanasiæ episcopi Ancyrae patri.	LXXI	33. Gregorio Basilius.
XXIV	53. Athanasio episcopo Ancyrae.	LXXII	351. Hesychio.
XXV	562. Casario Gregorii fratri.	LXXIII	388. Callistheni.
XXVI	6. Eusebio episc. Samosatorum.	LXXIV	379. Martiniano.
XXVII	62. Ecclesiaz Neocæsariensi con- solatoria.	LXXV	364. Aburgio.
XXVIII	67. Ecclesiaz Ancyrae consolatoria.	LXXVI	331. Sophronio Magistro.
XXIX	7. Eusebio episcopo Samosato- rum.	LXXVII	226. Sine inscriptione, de Thera- sio.
XXX	267. Eusebio episcopo Samosato- rum.	LXXVIII	215. Sine inscriptione, pro Elpidio.
XXXI	84. Sophronio Magistro.	LXXIX	308. Eustathio episcopo Sebastiani.
XXXII	358. Aburgio.	LXXX	49. Athanasio Alexandriæ episco- po.
XXXIII	5. Eusebio episcopo Samosato- rum.	LXXXI	319. Innocentio episcopo.
XXXIV	236. Sine inscriptione, pro Leon- tio.	LXXXII	51. Athanasio episcopo Alexan- driæ.
XXXV	228. Sine inscriptione, auxilii cau- sa.	LXXXIII	427. Censori.
XXXVI	248. Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.	LXXXIV	389. Præsidi.
XXXVII	43. Gregorio fratri de discrimine essentiæ et hypostasis.	LXXXV	305. De cavendo jurejurando.
XXXVIII	206. Julianus Basilic.	LXXXVI	179. Præposito.
XXXIX	207. Julianus Basilic.	LXXXVII	390. Sine inscriptione, de iisdem rebus.
XL	208 et 209. Basilius Juliano.	LXXXVIII	243. Sine inscriptione, causa ex- actoris pecuniarum.
XLI	1. Ad Chilonem discipulum suum.	LXXXIX	273. Meletio episcopo Antiochiae.
XLII	2. Admonitio ad juniores.	XC	61. Sanctissimis fratribus ac epi- scopis occidentalibus.
XLIII	3. Ad monachum lapsum.	XCI	324. Valeriano Illyricorum episco- po.
XLIV	4. Ad monachum lapsum.	XCII	69. Ad Italos et Gallos.
XLV	5. In virginem lapsam.	XCIII	289. Ad Cæsariam patriciam de communione.
XLVI	4. Gregorio sodali.	XCIV	372. Heliæ rectori provincie.
XLVII	254. Eusebio episcopo Samosato- rum.	XCV	261. Eusebio episcopo Samosato- rum.
XLVIII		XCVI	332. Sophronio Magistro.

- Ordo
vetus.
68. Senatui Tyanorum.
  239. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  187. Terentio comiti.
  256. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  202. Consolatoria.
  183. Civibus Satalenis.
  296. Satalensibus.
  279. Modesto præfectorum.
  304. Diaconissis Terentii comitis
filiabus.
  407. Militi.
  287. Julittæ viduæ.
  288. Tutori heredum Julittæ.
  422. Helladio comiti.
  277. Modesto præfectorum.
  276. Modesto præfectorum.
  164. Andronico duci.
  203. Presbyteris Tarsensisibus.
  204. Cyriaco Tarsi commorantibus.
  87. Ad Simpliciam hereticam.
  174. Firmino.
  234. Sine inscriptione, pia ac re-
ligiosæ exercitationis causa.
  318. Jovino episcopo Perthes.
  307. Eustathio episcopo Sebastiæ.
  58. Meletio episcopo Antiochiae.
  195. Theodoto episcopo Nicopoli-
tano.
  313. Pœmenio episcopo Satalo-
rum.
  343. Urbicio monacho.
  328. Theodoro.
  78. Exemplar fidei a sanctissimo
Basilio dictatae, cui sub-
scripsit Eustathius Sebastiæ
episcopus.
  364. Atarbio.
  253. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  265. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  59. Meletio episcopo Antiochiae.
  196. Theodoto episcopo Nicopoli-
tano.
  382. Olympio.
  315. Abramio episcopo Batnorum.
  320. Petro episcopo Alexandriæ.
  341. Paonio presbytero.
  167. Diodoro Antiochiae presby-
tero.
  257. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  366. Antipatru.
  8. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  71. Alexandrinis.
  60. Ecclesiae Antiochenæ.
  262. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  418. Numerario Præsidum.
  419. Alteri Numerario.
  420. Tractatori Præsidum.
  255. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  268. Antiocho.
  356. Aburgio.
  376. Trajano.
  377. Trajano.
  592. Amphilochio Heraclidæ no-
mine.
  81. Eustathio Archiatro.
  374. Victori exercitus duci.
  428. Victori ex-consuli.

- Ordo
novus.
- CLIV.
  - CLV
  - CLVI
  - CLVII
  - CLVIII
  - CLIX
  - CLX
  - CLXI
  - CLXII
  - CLXIII
  - CLXIV
  - CLXV
  - CLXVI
  - CLXVII
  - CLXVIII
  - CLXIX
  - CLXX
  - CLXXI
  - CLXXII
  - CLXXIII
  - CLXXIV
  - CLXXV
  - CLXXVI
  - CLXXVII
  - CLXXVIII
  - CLXXIX
  - CLXXX
  - CLXXXI
  - CLXXXII
  - CLXXXIII
  - CLXXXIV
  - CLXXXV
  - CLXXXVI
  - CLXXXVII
  - CLXXXVIII
  - CXC
  - CXCI
  - CXCH
  - CXCIII
  - CXCIV
  - CXCV
  - CXCVI
  - CXCVII
  - CXCVIII
  - CXCIX
  - CC
  - CCI
  - CCII
  - CCIII
  - CCIV
  - CCV
  - CCVI
  - CCVII
  - CCVIII
  - CCIX
  - CCX
  - CCXI

- Ordo
vetus.
337. Ascholia episcopo Thessalo-
nicensi.
  241. Sine inscriptione, causa ali-
ptæ.
  342. Evagrio presbytero.
  270. Antiocho.
  271. Antiocho.
  387. Eupaterio et filie.
  197. Diodoro.
  393. Amphilochio ordinato epi-
scopo.
  258. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  378. Jovino comiti.
  338. Ascholio episcopo Thessalo-
nicæ.
  339. Ascholio episcopo Thessala-
nicæ.
  251. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  252. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  269. Antiocho presbytero fratri
Eusebii filio, qui cum pa-
truo exsultante versabatur.
  412. Gregorio Basilius.
  414. Glycerio.
  415. Gregorio sodali.
  335. Sophronio episcopo.
  302. Theodora canonice.
  283. Ad viduam.
  410. Magneniano comiti.
  394. Amphilochio episcopo Iconii.
  334. Sophronio Magistro.
  360. Aburgio.
  380. Arinthæo.
  333. Sophronio Magistro, in Eu-
mathiæ gratiam.
  316. Otreio Meletines.
  266. Presbyteris Samosatensisibus.
  294. Samosatorum Senatui.
  306. Eustathio Himmeriæ epi-
scopo.
  310. Theodoto episcopo Berœæ.
  213. Antipatro Presidi.
  214. Antipater Basilio.
  1. Amphilochio de canonibus.
  80. Eustathio medico.
  406. Amphilochio episcopo Iconii.
  398. Amphilochio episcopo Iconii.
  329. Sophronio Magistro.
  369. Meletio Archiatro.
  368. Zoilo.
  312. Euphronio episcopo Coloniæ
Armeniæ.
  359. Aburgio.
  55. Ambrosio episcopo Mediolan-
ensi.
  263. Eusebio episcopo Samosato-
rum.
  2. Amphilochio de canonibus.
  397. Amphilochio Iconii episcopo.
  402. Amphilochio Iconii episcopo.
  396. Amphilochio Iconii episcopo.
  77. Maritimis episopis.
  75. Ad Neocæsarienses.
  322. Elpidio episcopo.
  348. Elpidio episcopo consolato-
ria.
  63. Ad clericos Neocæsarienses.
  281. Eulancio.
  227. Sine inscriptione, defensionis
causa.
  64. Ad Primores Neocæsareæ.
  170. Olympio.

<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>
CXXII	370. Hilario.	CCLXIII	74. Occidentalibus.
CCXIII	242. Sine inscriptione, viri pii causa.	CCLXIV	526. Barsæ Edessæ episcopo exsistanti.
CCXIV	349. Terentio comiti.	CCLXV	293. Eulogio, Alexandro et Haroprationi Ægypti episcopis exsulibus.
CGXV	250. Dorotheo presbytero.	CCLXVI	321. Petro episcopo Alexandriae.
CCXVI	272. Meletio Antiochiae episcopo.	CCLXVII	327. Barsæ Edessæ episcopo exsistanti.
CCXVII	3. Amphilochio de canonibus.	CCLXVIII	9. Eusebio exsuli.
CCXVIII	403. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXIX	186. Ad conjugem Arinthai decis consolatoria.
CCXIX	280. Clero Samosatensi.	CCLXX	244. Sine inscriptione, de raptu.
CCXX	299. Berœasis.	CCLXXI	11. Eusebio sodali commendatio pro Cyriaco presbytero.
CCXXI	298. Berœasis.	CCLXXII	330. Sophronio Magistro.
CCXXII	297. Ad Chalcidenses.	CCLXXIII	216. Sine inscriptione, pro Hera.
CCXXXIII	79. Adversus Eustathium Sebasteum.	CCLXXIV	416. Himerio Magistro.
CCXXXIV	345. Genethlio presbytero.	CCLXXV	217. Sine inscriptione, pro Hera.
CCXXXV	385. Demostheni, aliorum episcoporum nomine.	CCLXXVI	365. Harmatio magno.
CCXXXVI	73. Monachis suis.	CCLXXVII	42. Maximo Scholastico.
CCXXXVII	292. Clericis Coloniensibus consolatoria.	CCLXXVIII	425. Valeriano.
CCXXXVIII	290. Colonæ Magistratibus.	CCLXXIX	274. Modesto præfecto.
CCXXXIX	193. Clericis Nicopolitanis.	CCLXXX	275. Modesto præfecto.
CCXXX	194. Magistratibus Nicopolitanis.	CCLXXXI	278. Modesto præfecto.
CCXXXI	595. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXXXII	336. Ad episcopum.
CCXXXII	404. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXXXIII	284. Ad viduam.
CCXXXIII	399. Amphilochio qui eum consulerat.	CCLXXXIV	304. Ad Censitorem, causa monachorum.
CCXXXIV	400. Eadem ad aliam quæstionem responso.	CCLXXXV	229. Sine inscriptione, ut patricium ecclesiæ conciliet.
CCXXXV	401. Eadem ad aliam quæstionem responso.	CCLXXXVI	417. Commentariensi.
CCXXXVI	391. Eadem Amphilochio.	CCLXXXVII	245. Sine inscriptione, contra ultores.
CCXXXVII	264. Eusebio episcopo Samosatrum.	CCLXXXVIII	246. Sine inscriptione, contra ultores.
CCXXXVIII	191. Nicopolitanis presbyteris.	CCLXXXIX	239. Sine inscriptione, de muliere afflita.
CCXXXIX	10. Eusebio episcopo Samosatrum.	CCXC	323. Nectario.
CCXL	192. Nicopolitanis presbyteris.	CCXCI	340. Timotheo chorepiscopo.
CCXLI	260. Eusebio episcopo Samosatrum.	CCXCII	386. Palladio.
CCXLII	182. Occidentalibus.	CCXCIII	166. Juliano.
CCXLIII	70. Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.	CCXCIV	210. Festo et Magno.
CCXLIV	82. Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	CCXCV	295. Monachis.
CCXLV	309. Theophilo episcopo.	CCXCVI	285. Viduae.
CCXLVI	66. Nicopolitanis.	CCXCVII	286. Viduae.
CCXLVII	190. Nicopolitanis.	CCXCVIII	233. Sine inscriptione, causa p̄i viri.
CCXLVIII	405. Amphilochio Iconii episcopo.	CCXCIX	352. Censori.
CCXLIX	238. Sine inscriptione, viri pii causa.	CCC	201. Patri scholastici cuiusdam fato functi consolatoria.
CCL	85. Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	CCCI	346. Maximo consolatoria.
CCLI	72. Evesenis.	CCCI	347. Uxori Brisonis consolatoria.
CCLII	291. Pontica diœcesis episcopis.	CCCI	423. Comiti Privatarum.
CCLIII	199. Presbyteris Antiochiaz.	CCCI	557. Aburgio.
CCLIV	311. Pelagio episcopo Laodiceæ Syriæ.	CCCV	232. Sine inscriptione, causa viorum quorundam virtutis claram.
CCLV	314. Vito Carrborum episcopo.	CCCVI	424. Principali Sebastiæ.
CCLVI	200. Desideratissimis et religiosissimis fratribus compre-sbyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvano, et Silvino et Lucio diaconis et cæteris fratribus monachis, Basilius episcopus.	CCCVII	247. Sine inscriptione.
CCLVII	303. Ad monachos ab Arianis vexatos.	CCCVIII	233. Sine inscriptione, patrocinia causa.
CCLVIII	325. Epiphanio episcopo.	CCCIX	230. Sine inscriptione, pro egeno.
CCIJX	184. Palladio et Innocentio monachis.	CCCX	237. Sine inscriptione, pro cognatis.
CCLX	317. Optimo episcopo.	CCCXI	421. Principali.
CCLXI	65. Sozopolitanis.	CCCXII	426. Censori.
CCLXII	344. Urbicio monacho.	CCCXIII	353. Censori.
		CCCXIV	231. Sine inscriptione, pro famulo.
		CCCXV	218. Sine inscriptione, pro propria qua.
		CCCXVI	219. Sine inscriptione, pro diversata.
		CCCXVII	222. Sine inscriptione, pro egeno Basilli, carens titulo, pro conterraneo.
		CCCXVIII	

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>
CCCXIX	Similiter pro hospite.	CCCXLII
CCCXX	221. Sine inscriptione, salutandi gratia.	CCCXLIII
CCCXXI	212. Theclæ.	CCCXLIV
CCCXXII	223. Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret.	CCCXLV
CCCXXIII	355. Philagrio Arceno.	CCCXLVII
CCCXXIV	375. Pasinico medico.	CCCXLVIII
CCCXXV	384. Magniniano.	CCCL
CCCXXVI	224. Sine inscriptione, admonitionis causa.	CCCLI
CCCXXVII	225. Sine inscriptione, exhortatoria.	CCCLII
CCCXXVIII	367. Hyperechio.	CCCLIII
CCCXXIX	282. Phalerio.	CCCLIV
CCCXXX	176. Sine inscriptione.	CCCLV
CCCXXXI	240. Sine inscriptione.	CCCLVI
CCCXXXII	177. Alii sine inscriptione.	CCCLVII
CCCXXXIII	178. Notario.	CCCLVIII
CCCXXXIV	180. Librario	CCCLIX
CCCXXXV	142. Basilius Libanio.	CCCLX
CCCXXXVI	143. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXI
CCCXXXVII	144. Basilius Libanio.	CCCLXII
CCCXXXVIII	145. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXIII
CCCXXXIX	146. Basilius Libanio.	CCCLXIV
CCCXL	147. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXV
CCCXL I	148. <i>Libanius Basilio.</i>	*CCCLXVI

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>
149.	Basilius Libanio.
150.	<i>Libanius Basilio.</i>
151.	Basilius Libanio.
152.	<i>Libanius Basilio.</i>
153.	<i>Libanius Basilio.</i>
154.	<i>Libanius Basilio.</i>
155.	Basilius Libanio.
156.	<i>Libanius Basilio.</i>
157.	Basilius Libanio.
158.	Basilius Libanio.
159.	<i>Libanius Basilio.</i>
160.	Basilius Libanio.
161.	<i>Libanius Basilio.</i>
162.	<i>Libanius Basilio.</i>
163.	Basilius Libanio.
	<i>Libanius Basilio.</i>
	<i>Libanius Basilio.</i>
205.	Basilius Libanio.
	Ex epistola ad Julianum Apo-
	statam.
	Apolinario.
	<i>Basilio Apolinarius.</i>
	Apolinario.
	<i>Basilio Apolinarius.</i>
	Basilius magno imperatori
	Theodosio.
	Urbicio monacho.

S. BASILII MAGNI

EPISTOLARUM

ORDO ANTEA VULGATUS AD NOVUM REDUCTUS.

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>
1. XLII	Ad Chilonem discipulum suum.	41. IX	Maximo Philosopho.
2. XLIII	Admonitio ad juniores.	42. CCLXXXVII	Maximo Scholastico.
3. XLIV	Ad monachum lapsum.	45. XXXVIII	Gregorio fratri de discrimine essentiae et hypostasis.
4. XLV	Ad monachum lapsum.	44. LVIII	Gregorio fratri.
5. XLVI	In virginem lapsam.	45. LX	Gregorio patruo.
1. CLXXXVIII	Amphilochio de canonibus.	46. LIX	Gregorio patruo.
2. CXCIX	Amphilochio de canonibus.	47. LXI	Athanasio Alexandriæ epi-
3. CCXVII	Amphilochio de canonibus.	48. LXVI	scopo.
Eiusdem ex alia epistola ad Amphilochium de differenti ciborum CCXXXVI.		49. LXXX	Athanasio episcopo Alexandriæ.
1. II	Basilius Gregorio.	50. LXVII	Athanasio Alexandriæ epi-
2. VII	Gregorio sodali.	51. LXXXII	scopo.
3. XIX	Gregorio sodali.	52. LXIX	Athanasio episcopo Alexandriæ.
4. XLVII	Gregorio sodali.	53. XXV	Athanasio episcopo Ancyrae.
5. XXXIV	Eusebio episcopo Samosatensis.	54. XXIV	Athanasio Athanasii Ancyrae patri.
6. XXVII	Eusebio episcopo Samosatensis.	55. CXCVII	Ambrosio episcopo Mediolanensi.
7. XXX	Eusebio episcopo Samosatensis.	56. LVII	Meletio episcopo Antiochiae.
8. CXXXVII	Eusebio episcopo Samosatensis.	57. LXVIII	Meletio episcopo Antiochiae.
9. CCLXVIII	Eusebio exsuli.	58. CXX	Meletio episcopo Antiochiae.
10. CCXXXIX	Eusebio episcopo Samosatensis.	59. CXXIX	Meletio episcopo Antiochiae.
11. CCLXXI	Eusebio sodali commendatitiae pro Cyriaco presbytero.	60. CXL	Ecclesiae Antiochenæ.
19. XIV	Gregorio sodali.		
33. LXXI	Gregorio Basilius.		

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>		<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	
61. XC	Sanctissimis fratribus ac episcopis occidentalibus.	176. CCCXXX	Sine inscriptione.		
62. XXVIII	Ecclesiae Neocæsariensi consolatoria.	177. CCCXXXII	Alia sine inscriptione.		
63. CCVII	Ad clericos Neocæsarienses.	178. CCCXXXIII	Notario.		
64. CCX	Ad primores Neocæsareæ.	179. LXXXVI	Præposito.		
65. CCLXI	Sozopolitanis.	180. CCCXXXIV	Librario.		
66. CCXLVI	Nicopolitanis.	181. LV	Chorepiscopis.		
67. XXIX	Ecclesiæ Ancyrae consolatoria.	182. CXLII	Occidentalibus.		
68. XCVII	Senatui Tyanorum.	183. CII	Civibus Satalenis.		
69. XCII.	Ad Italos et Gallos.	184. CCLIX	Palladio et Innocentio monachis.		
70. CCXLIII	Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiærum.	185. LXII	Ecclesiæ Parnassi consolatoria.		
71. CXXXIX	Alexandrinis.	186. CCLXIX	Ad conjugem Arinthæ ducis consolatoria.		
72. CCLI	Evæsenis.	187. XCIX	Terentio comiti.		
73. CCXXVI	Monachis suis.	188. V	Ad Nectarium consolatoria.		
74. CCLXIII	Occidentalibus.	189. VI	Nectarii conjugi consolatoria.		
75. CCIV	Ad Neocæsarienses.	190. CCXLVII	Nicopolitanis.		
76. LIII	Chorepiscopis.	191. CCXXXVIII	Nicopolitanis presbyteris.		
77. CIII	Maritimis episcopis.	192. CCXL	Nicopolitanis presbyteris.		
78. CXXV	Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatae, cui subscripti Eustathius Sebastiæ episcopus.	193. CCXXIX	Clericis Nicopolitanis.		
79. CCXXXIII	Adversus Eustathium Sebastianum.	194. CCXXX	Magistratibus Nicopolitanis.		
80. CLXXXIX	Eustathio medico.	195. CXXI	Theodoato episcopo Nicopolitano.		
81. CLI	Eustathio Archiatro.	196. CXXX	Theodoato episcopo Nicopolitano.		
82. CCXLIV	Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	197. CLX	Diodoro.		
83. XX	Leontio sophistæ.	198. LV	Paregorio presbytero.		
84. XXXII	Sophronio Magistro.	199. CCLIII	Presbyteris Antiochiae.		
85. CCL	Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	200. CCLVI	Desideratissimis et religiosissimis fratribus compresbyteris Acacio, Actio, Paulo, et Silvano, et Silvino et Lucio diaconis et ceteris fratribus monachis, Basilius episcopus.		
86. LI	Bosporio episcopo.	201. CCC	Patri scholastici cuiusdam fato functi consolatoria.		
87. CXV	Ad Simpliciam hereticam.	202. CI	Consolatoria.		
141. VIII	Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio.	203. CXIII	Presbyteris Tarsensibus.		
142. CCCXXXV	Basilius Libanio.	204. CXIV	Cyriaco Tarsi commoranti.		
143. CCCXXXVI	Libanius Basilio.	205. CCCLX	Ex epistola ad Julianum Apollinarem.		
144. CCCXXXVII	Basilius Libanio.	206. XXXIX	Julianus Basilio.		
145. CCCXXXVIII	Libanius Basilio.	207. XL	Julianus Basilio.		
146. CCCXXXIX	Basilius Libanio.	208-209. XLI	Basilius Juliano.		
147. CCCXL	Libanius Basilio.	210. CCXCIV	Festo et Magno.		
148. CCCXLI	Libanius Basilio.	211. XVIII	Macario et Joanni.		
149. CCCXLII	Basilius Libanio.	212. CCCXI	Theclæ.		
150. CCCXLIII	Libanius Basilio.	213. CLXXXVI	Antipatro Præsidi.		
151. CCCXLIV	Basilius Libanio.	214. CLXXXVII	Antipater Basilio.		
152. CCXLV	Libanius Basilio.	215. LXXXVIII	Sine inscriptione, pro Elpidio.		
153. CCCXLVI	Libanius Basilio.	216. CCLXXXIII	Sine inscriptione, pro Hera.		
154. CCCXLVII	Libanius Basilio.	217. CCLXXV	Sine inscriptione, pro Hera.		
155. CCCXLVIII	Basilius Libanio.	218. CCCV	Sine inscriptione, pro propinquaque.		
156. CCCXLIX	Libanius Basilio.	219. CCCXVI	Sine inscriptione, pro divate.		
157. CCCL	Basilius Libanio.	220. LXX	Sine inscriptione, de synodo.		
158. CCCLI	Basilius Libanio.	221. CCCXX	Sine inscriptione, salutandi gratia.		
159. CCCLII	Libanius Basilio.	222. CCCXVII	Sine inscriptione, pro egeno.		
160. CCCLIII	Basilius Libanio.	223. CCCXXII	Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret.		
161. CCCLIV	Libanius Basilio.	224. CCCXXVI	Sine inscriptione, admonitionis causa.		
162. CCCLV	Libanius Basilio.	225. CCCXXVII	Sine inscriptione, exhortatoria.		
163. CCCLVI	Basilius Libanio.	226. LXXVII	Sine inscriptione, de Therasio.		
164. CXII	Andronico duci.	227. CCIX	Sine inscriptione, defensionis causa.		
165. I	Eustathio Philosopho.	228. XXXVI	Sine inscriptione, auxillii causa.		
166. CCXCIII	Juliano.				
167. CXXXV	Diodorus Antiochiae presbytero.				
168. XVI	Adversus Eunomium hereticum.				
169. IV	Olympio.				
170. CCXI	Olympio.				
171. XII	Olympio.				
172. XIII	Olympio.				
173. III	Candidiano				
174. CXVI	Firmino.				
175. Z	Ad viduam.				

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>		<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>
229. CCI.XXXV	Sine inscriptione, ut patrocinium ecclesiæ conciliet.		270. CLVII	truo exulante versabatur.
230. CCCIA	Sine inscriptione, pro egoно.		271. CLXVII	Antiocho.
231. CCCXIV	Sine inscriptione, pro famulo.		272. CCXVI	Meletio Antiochiae episcopo.
232. CCCV	Sine inscriptione, causa viorum quorundam virtute clarorum.		273. LXXXIX	Meletio episcopo Antiochiae.
233. CCCVIII	Sine inscriptione, patrocinii causa.		274. CLXXXIX	Modesto prefecto.
234. CXVII	Sine inscriptione, piæ ac religiosæ exercitationis causa.		275. CLXXX	Modesto prefecto.
235. CCXCVIII	Sine inscriptione, causa pii viri.		276. CXI	Modesto prefecto.
236. XXXV	Sine inscriptione, pro Leonio.		277. CX	Modesto prefecto.
237. CCCX	Sine inscriptione, pro cognatis.		278. CCLXXXI	Modesto prefecto.
238. CCXLIX	Sine inscriptione, viri pii causa.		279. CIV	Modesto prefecto.
239. XI	Sine inscriptione, amicitiae ergo.		280. CCXIX	Clero Samosatensi.
240. CCCXXXI	Sine inscriptione.		281. CCVIII	Eulancio.
241. CLV	Sine inscriptione, causa alii pte.		282. CCCXXXIX	Phalerio.
242. CCXIII	Sine inscriptione, viri pii causa.		283. CLXXXIV	Ad viduam.
243. LXXXVIII	Sine inscriptione, causa exactoris pecuniarum.		284. CCLXXXIII	Ad viduam.
244. CCLXX	Sine inscriptione, de raptu.		285. CCXCVI	Viduæ.
245. CCLXXXVII	Sine inscriptione, contra ultores.		286. CCXCVII	Viduæ.
246. CCLXXXVIII	Sine inscriptione, contra ultores.		287. CVII	Julitæ viduæ.
247. CCCVII	Sine inscriptione.		288. CVIII	Tutori hæredum Julitæ.
248. XXXVII	Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.		289. XCIII	Ad Cæsariam patriciam de communione.
249. CCLXXXIX	Sine inscriptione, de muliere afflita.		290. CCXXVIII	Coloniae Magistratibus.
250. CCXV	Dorothieo presbytero.		291. CCLII	Ponticæ diœcesis episcopis.
251. CLXVI	Eusebio episcopo Samosatrum.		292. CCXXVII	Clericis Colonensisibus consularia.
252. CLXVII	Eusebio episcopo Samosatrum.		293. CCLXV	Eulogio, Alexandro et Harporationi Ægypti episcopis exsulibus.
253. CXXVII	Eusebio episcopo Samosatrum.		294. CLXXXIII	Samosatorum Senatui.
254. XLVIII	Eusebio episcopo Samosatrum.		295. CCXCV	Monachis.
255. CXLV	Eusebio episcopo Samosatrum.		296. CIII	Satalensibus.
256. C	Eusebio episcopo Samosatrum.		297. CCXXII	Ad Chalcidenses.
257. CXXXV	Eusebio episcopo Samosatrum.		298. CCXXI	Beroeis.
258. CLXII	Eusebio episcopo Samosatrum.		299. CCXX	Beroeis.
259. XCVIII	Eusebio episcopo Samosatrum.		300. LII	Ad Canonicas
260. CCXLI	Eusebio episcopo Samosatrum.		301. CV	Diagonissis Terentii comitis filiabus.
261. XCV	Eusebio episcopo Samosatrum.		302. CLXXII	Theodoreæ canoniceæ.
262. CXLI	Eusebio episcopo Samosatrum.		303. CCCVII	Ad monachos ab Arianis vexatos.
263. CXCVIII	Eusebio episcopo Samosatrum.		304. CCLXXXIV	Ad Censitorem, causa monachorum.
264. CCXXXVII	Eusebio episcopo Samosatrum.		305. LXXXV	De cavendo jurejurando.
265. CXXVIII	Eusebio episcopo Samosatrum.		306. CLXXXIV	Eustathio Himmeriae episcopo.
266. CLXXXII	Presbyteris Samosatensisibus.		307. CXIX	Eustathio episcopo Sebastiae.
267. XXXI	Eusebio episcopo Samosatrum.		308. LXXIX	Eustathio episcopo Sebastiae.
268. CXLVI	Antiocho.		309. CCXLV	Theophilo episcopo.
269. CLXVIII	Antiocho presbytero fratriis Eusebii filio, qui cum pa-		310. CLXXXV	Theodoito episcopo Beroeæ.
			311. CCLIV	Pelagio episcopo Laodiceæ Syriae.
			312. CXCV	Euphronio episcopo Coloniæ Armeniæ.
			313. CXXII	Poemenio episcopo Satalorum.
			314. CCLV	Vito Carrhorum episcopo.
			315. CXXXII	Abramio episcopo Batnorum.
			316. CLXXXI	Otreio Meletines.
			317. CCLX	Optimo episcopo.
			318. CXVIII	Jovino episcopo Perrhes.
			319. LXXXI	Innocentio episcopo.
			320. CXXXIII	Petro episcopo Alexandriæ.
			321. CCLXVI	Petro episcopo Alexandriæ.
			322. CCV	Elpidio episcopo.
			323. CCXC	Nectario.
			324. XCI	Valeriano Illyricorum episcopo.
			325. CCLVIII	Epiphanius episcopo.
			326. CCLXIV	Barsæ Edessæ episcopo exsulanti.
			327. CCLXVII	Barsæ Edessæ episcopo exsulanti.
			328. CXXIV	Theodoro.
			329. CXCII	Sophronio Magistro.
			330. CCLXXII	Sophronio Magistro.
			331. LXXVI	Sophronio Magistro.

<i>Ordo tehus</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	
332. XCVI	Sophronio Magistro.	387. CLIX	Eupaterio et filiae.	
333. CLXXX	Sophronio Magistro, in Eu- mathii gratiam.	388. LXXIII	Callistheni.	
334. CLXXVII	Sophronio Magistro.	389. LXXXIV	Præsidi.	
335. CLXXII	Sophronio episcopo.	390. LXXXVII	Sine inscriptione de iisdem rebus.	
336. CCLXXXII	Ad episcopum.	391. CCXXXVI	Eidem Amphilochio.	
337. CLIV	Ascholio episcopo Thessalo- nicensi.	392. CL	Amphilochio Heraclide no- mine.	
338. CLXIV	Ascholio episcopo Thessalo- nicæ.	393. CLXI	Amphilochio ordinato epi- scopo.	
339. CLXV	Ascholio episcopo Thessalo- nicæ.	394. CLXXVI	Amphilochio episcopo Iconii.	
340. CCXCII	Timotheo chorepiscopo.	395. CCXXXI	Amphilochio Iconii episcopo.	
341. CXXXIV	Pæonio presbytero.	396. CCII	Amphilochio Iconii episcopo.	
342. CLVI	Evagrio presbytero.	397. CC	Amphilochio Iconii episcopo.	
343. CXXIII	Urbicio monacho.	398. CXCI	Amphilochio episcopo Iconii.	
344. CCLXII	Urbicio monacho.	399. CCXXXIII	Amphilochio qui eum conse- luerat.	
345. CCXXIV	Genethilio presbytero.	400. CCXXXIV	Eidem ad aliam quæstionem responso.	
346. CCCI	Maximo consolatoria.	401. CCXXXV	Eidem ad aliam quæstionem responso.	
347. CCCII	Uxori Brisonis consolatoria.	402. CCI	Amphilochio Iconii episcopo.	
348. CCVI	Elpidio episcopo consolato- ria.	403. CCXVIII	Amphilochio Iconii episcopo.	
349. CCXIV	Terentio comiti.	404. CCXXXII	Amphilochio Iconii episcopo.	
350. LXIV	Hesychio.	405. CCXLVIII	Amphilochio Iconii episcopo.	
351. LXXII	Hesychio.	406. CX	Amphilochio Iconii episcopo.	
352. CCXCIX	Censori.	407. CVI	Amphilochic episcopo Iconii.	
353. CCCXIII	Censori.	408. XLIX	Militi.	
354. LVI.	Pergamio.	409. L	Arcadio episcopo.	
355. CCCXXXIII	Philagrio Arceno.	410. CLXXV	Innocentio episcopo.	
356. CXLVII	Aburgio.	411. XXII	Magneniano comiti.	
357. CCCIV	Aburgio.	412. CLIX	De perfectione virtutis mona- stice.	
358. XXXIII	Aburgio.	413. CLXXI	Gregorio Basilius.	
359. CXCVI	Aburgio.	414. CLXX	Gregorio sodali.	
360. CLXXVIII	Aburgio.	415. XV	Glycerio.	
361. LXXV	Aburgio.	416. CCLXXXIV	Arcadio comiti Privatarum.	
362. XXVI	Cæsario Gregorii fratri.	417. CCLXXXVI	Hinnerio Magistro.	
363. LXV	Atarbio.	418. CXLII	Commentariensi.	
364. GXXVI!	Atarbio.	419. CXLIII	Numerario Presidum.	
365. CCLXXVI	Harinatio magno.	420. CXLIV	Alteri Numerario.	
366. CXXXVII	Antipatro.	421. CCCXI	Tractatori Presidum.	
367. CCCXXVIII	Hyperechio.	422. CIX	Principali.	
368. CXCIV	Zoilo.	423. CCCIII	Helladio comiti.	
369. CXCIII	Meletio Archiatro.	424. CCCVI	Comiti Privatarum.	
370. CCXII	Hilario.	425. CCLXXVIII	Principali Sebastiani.	
371. LXIII	Principali Neocæsareæ.	426. CCCXII	Valeriano.	
372. XCIV	Helia rectori provinciæ.	427. LXXXIII	Censori.	
373. XXI	Leontio sophistæ.	428. CLIII	Victori ex-consuli.	
374. CLII	Victori exercitus duci.	CCCXVIII	Basilii, carens titule, pro conterraneo.	
375. CCCXXXIV	Pasinico medico.	CCXXIX	Similiter pro hospite.	
376. CXLVIII	Trajano.	CCCLVII	<i>Libanius Basilio.</i>	
377. CXLIX	Trajano.	CCCLVIII	<i>Libanius Basilio.</i>	
378. CLXIII	Jovino comiti.	CCCLIX	Basilius Libanio.	
379. LXXIV	Martiniano.	CCCLXI	Apolinaris.	
380. CLXXIX	Arinthæo.	CCCLXII	<i>Basilio Apolinarius.</i>	
381. CCCXXV	Magniniano.	CCCLXII	Apolinarie.	
382. CXXXI	Olympio.	CCCLXIV	<i>Basilio Apolinarius.</i>	
383. XXIII	Commendatitia ad mona- chum.	CCCLXV	Basilius magno imperatori	
384. XVII	Origeni.	'CCCLXVI	Theodosio.	
385. CCXXXV	Demostheni, aliorum episco- porum nomine.	Urbicio monacho.		
386. CCXCHII	Palladio.			

INDEX ALPHABETICUS

EPISTOLARUM SANCTI BASILII.

A

Abramio episcopo Batnorum, 132.
 Aburgio, 35, 75, 147, 178, 196, 304.
 Acacio et reliquis presbyteris, 256.
 Alexandrinis, 139.
 Ambrosio episcopo Mediolanensi, 197.
 Amphilochio Heraclidæ nomine, 150.
 Amphilochio ordinato episcopo, 161.
 Amphilochio, episcopo Iconii, 176, 188, 190, 191,
     199, 200, 201, 202, 217, 218, 231, 232, 233,
     234, 335, 236, 248.
 Ancyra Ecclesiæ consolatoria, 29.
 Andronico duci, 112.
 Antiochenæ Ecclesiæ, 140.
 Antiochia presbyteris, 253.
 Antiocho, 146, 157, 158, 168.
 Antipater Basilio, 187.
 Antipatro, 137, 186.
 Apolinario, 361, 363. *Basilio Apolinarius*, 362,
     364.
 Arcadio comiti Privatarum, 15.
 Arcadio episcopo, 49.
 Arinthæi conjugi ducis consolatoria, 269.
 Arinthæo, 179.
 Ascholio episcopo Thessalonicensi, 154, 164, 165.
 Atarbio, 65, 126.
 Athanasio Alexandriæ episcopo, 61, 66, 67, 69,
     80, 82.
 Athanasio Athanasii episcopi Ancyrae patri, 24.
 Athanasio episcopo Ancyrae, 25.

B

Barsæ Edessa episcopo exsulanti, 264, 267.
 Beroæis, 220, 221.
 Bosporio episcopo, 51.
 Brisonis uxori consolatoria, 302.

C

Ad Cæsariam patriciam de communione, 93.
 Ad Cæsarienses, 8.
 Cæsario Gregorii fratri, 26.
 Callistheni, 73.
 Candidiano, 3.
 Ad Canonicas, 52.
 Censitori, 83, 284, 299, 312, 313.
 Ad Chalcidenses, 222.
 Chiloni, 42.
 Chorepiscopis, 53, 54.
 Coloniae magistratibus, 228.
 Coloniensisibus clericis, 227.
 Comiti Privatarum, 303.
 Commentariensi, 286.
 Cyriaco, 114.

D

Demostheni, 225.
 Diòdoro Antiochiae presbytero, 155, 160.
 Dorotheo presbytero, 215.

E

Elpidio episcopo, 205, 206.
 Epiphanius episcopo, 258.
 Eulancio, 208.
 Eulogio, Alexandro et Harpocrationi Ægypti epis-
     copis exsulibus, 265.
 Adversus Eunomium hæreticum, 16.
 Eupaterio et filiæ, 159

Euphronio episcopo Colonie Armeniæ, 195.
 Eusebio episcopo Samosatorum, 27, 30, 31, 34, 48,
     95, 98, 100, 127, 128, 136, 138, 141, 145, 162,
     166, 167, 198, 237, 239, 241, 268.
 Eusebio sodali, 271.
 Eustathio philosopho, 4.
 Eustathio episcopo Sebastia, 79, 119.
 Eustathio Archiatro, 151, 189.
 Eustathio Himeriaæ episcopo, 184.
 Adversus Eustathium Sebastenum, 233.
 Evæsenis, 251.
 Evagrio presbytero, 156.
 Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatae, cui
     subscriptis Eustathius Sebastia episcopus, 125.

F

Festo et Magno, 294.
 Firmino, 116.

G

Genethlio presbytero, 224.
 Glycerio, 170.
 Gregorio Nazianzeno, 2, 7, 14, 19, 47, 71, 169, 171.
 Gregorio fratri, 38, 58.
 Gregorio patruo, 59, 60.

H

Harmatio magno, 276.
 Heliæ rectori provinciæ, 94.
 Helladio comiti, 109.
 Hesychio, 64, 72.
 Hilario, 212.
 Himerio magistro, 274.
 Hyperechio 328.

I

Innocentio episcopo, 50, 81.
 Ad Italos et Gallos, 92, 243.

J

Jovino episcopo Perrhes, 118.
 Jovino comiti, 163.
 Juliano Basilius, 41, 293.
 Ex epistola ad Julianum Apostolatum, 360.
 Julianus Basilio, 39, 40.
 Julitta viduæ, 107.
 Julitta hæredum Tutori, 108.
 Ad Juniores admonitio, 43.

L

Leontio sophista, 20, 21.
 Libanio, 335, 337, 339, 342, 344, 348, 350, 351,
     353, 356, 359.
 Libanius Basilio, 336, 338, 340, 341, 343, 345, 346,
     347, 349, 352, 354, 355, 357, 358.
 Librario, 334.

M

Macario et Joanni, 18.
 Magneniano comiti, 175.
 Magniniano, 325.
 Maritimis episcopis, 203.
 Martiniano, 74.
 Maximo Philosopho, 9.
 Maximo Scholastico, 277.
 Maximo consolatoria, 301.
 Meletio episcopo Antiochiae, 57, 68, 80, 120,
     129, 216.

Meletio Archiatro, 193.

Militi, 106.

Modesto p̄fecto, 104, 110, 111, 279, 280, 281.

Monachis suis, 226.

Monachis, 295.

Ad Monachos ab Arianis vexatos, 257.

Ad Monachum commendatitiae, 23.

Ad Monachum lapsum, 44, 45.

N

Nectarii conjugi, 6.

Nectario, 5, 290.

Ad primores Neocæsareæ, 210.

Neocæsareæ Principali, 63.

Ad clericos Neocæsarienses, 207.

Neocæsariensi Ecclesiæ consolatoria, 28.

Nicopolitanis, 247.

Ad Neocæsarienses, 204.

Nicopolitanis clericis, 229, 246.

Nicopolitanis magistratibus, 230.

Nicopolitanis presbyteris, 258, 240.

Notario, 333.

Numerario præsidum, 142

Numerario alteri, 143.

O

Occidentalibus, 90, 242, 263.

Olympio, 4, 12, 13, 131, 211.

Optimo episcopo, 260.

Origeni, 17.

Otreio Meletines, 181.

P

Palladio et Innocentio monachis, 259.

Palladio, 292.

Paregorio presbytero, 55.

Parnassi Ecclesiæ consolatoria, 62.

Pasinico medico, 324.

Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo, 244, 250.

Pelagio episcopo Laodiceæ Syriæ, 254.

Pergamio, 56.

Petro episcopo Alexandriæ, 133, 266.

Phalerio, 329.

Philagrio Arceno, 323.

Pœmenio episcopo Satalorum, 122.

Pesonio presbytero, 184.

Pontica diocesis episcopis, 252.

Præposito, 86.

Præsidi, 84.

Principali, 314.

S

Samosatensibus presbyteris, 182.

Samosatensi clero, 219.

Samosatorum senatui, 183.

Satalenis, 102, 103.

Sebastiae principali, 306.

Ad Simpliciam hæreticam, 115.

Sophronio episcopo, 172.

Sophronio Magistro, 32, 76, 96, 177, 180, 192, 272.

Sozopolitanis, 261.

T

Tarsensisibus presbyteris, 113.

Theclæ, 321.

Terentii comitis diaconissis filiabus, 105.

Terentio comiti, 99, 214.

Theodore canonice, 173.

Theodoro, 124.

Theodosio imperatori, 365.

Theodozo episcopo Nicopolitano, 121, 150.

Theodozo episcopo Beroæ, 185.

Theophilo episcopo, 245.

Timotheo chorepiscopo, 291.

Tractatori præsidum, 144.

Trajano, 148, 149.

Tyanorum senatui, 97.

U

Urbicio monacho, 123, 262, 366.

V

Valeriano Illyricorum episcopo, 91.

Valeriano, 278.

Victori, 152, 153.

Ad Viduam, 10, 174, 283, 296, 297.

Ad Virginem lapsam, 46.

Vito Carrhorum episcopo, 255.

Z

Zoilo, 194.

Epistola sine inscriptione, 11, 22, 35, 36, 37, 70,

77, 78, 85, 87, 88, 104, 117, 155, 209, 213, 249,

270, 273, 275, 282, 285, 287, 288, 289, 298,

300, 305, 307, 308, 309, 310, 314, 315, 316,

317, 318, 319, 320, 322, 326, 327, 330, 331, 332.

INDEX

RERUM ET VERBORUM QUAE IN TOMO III ANTE APPENDICEM INVENIUNTUR.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui intermisos.

A

Abimeleci artes vanæ ad stabiliendam regni possessionem, 158.

Abnegatio sui, quæ sincera sit, 344, 348 et seq.

Abrahami fides, qualis fuerit, 539 et seq. Proponitur imitatio, 539 et seq. Qualis obedientia, 371 et seq.

Abstinentia, in quo posita sit, 459, 561. Aliquando ab iis etiam rebus quæ permittuntur abstinentium, 560. Corporis viribus metienda abstinentia est, 514, 543. Abstinentia fructus, 208. *Vide* Jejunium.

Adamus status in paradiso, 79. Lapsus, 79 et seq., 81, 207. Adamus a diabolo deceptus 80, 81, 207. Spe falsæ gloriae dejectus, 157. Quali mulcitus poena, 79, 81. Cur non statim una cum ipso indumenta constructa sunt, 81 et seq. Adamus improbo esu peccatum ad posteros transmisit, 70, 208.

Admonitiones, quo animo suscipienda, 62.

Adolescentes humanam vitam nihil omnino esse arbitrantur, 174. Quæ sectari, a quibus abstinerre debeant, 181, 182 et seq. Mentalis levitas innatus adolescentibus morbus, 20 et seq., 435. Adolescentibus documentum a Basilio datum, quomodo possint ex gentilium libris fructum capere, 174. *Ettota homil. passim. Vide* Gentiles. Adolescentes, de quo Matth. xix, 20, partim laude dignas, partim miserrimas, 51. Non idem est qui legis peritus de quo Luc. x, 25, 51.

Adventus Domini, quis exspectandus, 287.

Ægritudinum genera tria sunt, 184, 185. Ægritudinis tempus ad obeundam religionis officia mihi me idoneum, 119. Non omnes ægritudines tribuen la sunt naturæ, 399. Sæpe sunt peccatorum multæ, 599. Accident etiam aliquando postulante diabolo, 400. Quomodo tolerandæ, 400 et seq. *Vide* Morbus.

Ægyptii geometriam invenerunt, 102. Ægyptiarum nützlicum laudabilis astutia, 108.

Æmulatio, quid sit, 438.

Aer, in Scripturis vocatur cœlum, 82.

Ærumnis probatur cor, 43, 67. *Vide* Calamitas.

Affectiones animi utiles, iis si recte utimur, 89. Carnis affectiones in animam insurgunt, 111. Menti subjiciendæ, 111. *Vide* Caro.

Affectus bonus, quis sit, 467. Quomodo comparandus, 467, 468. Affectus particulares plurimum communi cordis nocent, 322. Monachis interdicuntur, 322, 525, 577, 578. *Vide* Monachi.

Afficti, quomodo consolatione demulcendi, 41, 42. Animæ est ignavi frangi admodum, et adversis succumbere, 50. *Vide* Lacrymæ. *Vide* Calamitas.

Agricultura, laudatur maxime inter artes monachis assignatas, 585. *Vide* Opus manuum.

Alexandri Magni continentia laudatur, 179.

Amianti, natura ea est, ut igni consumi non possit, 5.

Amici, quomodo diligendi, 238. Constanter pro Christo relinquenti, 204. *Vide* Asceticæ vita.

Amor Dei homini insitus, 537. Ineffabilis, 537. *Vide* Dei dilectio. Amor sui ingenitus est hominibus, 573. Amor suis ipsius quomodo discernitur, 433. Amor proximi. *Vide* Proximus. Amoris fraternali exempla, 71.

Amos penitentia præco, 62.

Ananias (de quo Act. v, 5) peccatum, in quo positum, 319.

Angelos in cœlis retinunt liberum arbitrium, 80. Angelice nature proprium quid sit, 520.

Animæ, invisibilis est, 23. Absque ulla sibi admista pravitate condita, 78. Liberam et in sua potestate sitam vitam a Conditore sortita, 79. Cur mali capax, 78. Quomodo peccat, 79. *Vide* Homo. Admirabili modo ad corpus colligatur, 23. Corpori regendo præficitur, 542. Quomodo corporis regere debet, 542. Quomodo corpori facultatem vitalem impertitur, 542. Incusanda si suum in corpus dominium deseruerit, 545.

Animæ duplex via inest, 541, 542. Animæ dotes, 23, 24. Purgatio quæ sit, 181. Ægritudo et mors, peccatum, 42. Et ignoratio Dei, 113. Animæ vera bona quæ sint, 48, 78, 167. Primarius fructus est veritas ipsa, 173. Animæ

profectus, humiliatis profectus est : defectus vero ex animi elatione gignitur, 211. Animæ affectiones utiles sunt, his si recte utimur, 89. Animæ et pro amicis et pro iuveniis ponenda, 478. Animæ præcipua cura habenda, 18, 167, 175, 181. Animæ status quidam puerilis est, quidam adolescentia, quidam senectutis, 108, 109. Sensuum nomina ad animæ potentias transferri possunt, 108, 109.

Animus, dum tener est, ad omnia bona statim ab initio exercendus, 537. Animi ordinatio et sedatio argumentum est virtutis, 553.

Anomœi re ipsa Filium Dei demittunt ad creaturam, 190. Multitudinem deorum inducunt, 192. Pugnant cum Sabellianis, 190. *Vide* Ariani. *Vide* Dei Filius.

Apibus lex quæ sit, 141, 214.

Apostoli matrimonio copulati, 203. Pseudo-apostoli qui sint, 514.

Arianorum contra Filii divinitatem soubismata propounderunt refellunturque, 134, 153, 156, 158, 188, 190, 191. Filius nomen voce tenus concedunt, sed re ipsa Verbum ipsum demittunt ad creaturam, 190. *Vide* Dei Filius.

Ars pascendi et ars regnandi sorores sunt, 187.

Artes singulae subsidij loco ob naturæ debitilitatem nobis a Deo concessæ sunt, 397. Ars medica cur homini concessa, 397. Quomodo Christiani hac arte uti debeant, 398, 400. Quod ad procurandam corporis sanitatem facit ars medica, id in curandis animi vitii imitari debemus, 398, 400. Ejus utilitas non pro rorsus fugienda monachis, 399, 400. Artis medicæ utilitas, 400. Abusus, 399, 400. Quando usus medicæ prætermitti debeat, 400. Artes monachis assignatae quæ sint, 384, 385. *Vide* Opus manuum.

Arundo quassata, quæ sit, aut fumigans linum, et quomodo quis illam non confringet, hoc vero non existinet, 517.

Ascertice vitæ encomium, 200. Scopus quis sit, 523. Oratio ~~perpetua~~ ad asceticam vitam, 199, 200, 202. Asceticæ vitæ præmia, 201, 204. Ab eadem non excluduntur feminæ, 201. In eo vitæ genero non facilis ad peccatum accessus patet, 102. Inconsonanter amplectendum non est, 102. Exercitatio præcedat et probatio, 102. Haud est remissum vitæ genus, 102. A quo quisquis declinaverit, scandali dati fit reus, 102, 368. Christi derelicti crimen non effigit, 202. *Vide* Professio monastica. *Vide* Monachi.

Ascelitis instabilitibus facultas loquendi danda non est, 554. *Vide* Monachi.

Aspectus libidinosi omnino cavendi, 129.

Assentatio et adulatio fugienda, 183.

Astrologia apud Chaldaeos in pretio fuit, 102.

Astutia, quid sit, 107, 108. Duo significat astuti nomen, 107, 108. Astutia quedam laudabilis est, quedam vero malitia, 108.

Attentio duplex, 18. Attentio animi qualis sit, 18. Et infirmis et valentibus utilis, 19, 20, 21. Mentalis inconstantiam comprimit, 21. Obstruit, facilem ad peccatum accessum, 202. Cur omnibus a legislatore præscripta, 21. Attende tibi ipsi: cave proximi vitia perscruteris, 21. Au fieri possit ut in omnibus et semper attentio acquiratur, et quo pacto eam possit quis assequi, 483.

Auditorum officium, 306, 307.

Auxilium divinum, quomodo flagitandum, 538.

Avaritia, quo termino definitur, 451. Avaritiae vitium vitiis belluorum videtur assimile, 45. Fugienda avaritia, 45.

Avarus, quis sit, 50. Avari dñitatis elegantissima describitio, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 56, 57. Avarus discruciat honorum copia, 45. Iras Dei occasionem facit aggerendæ pecunia, 46. Proxiæ necessitatibus vel maximis non movetur, 46, 47, 56, 169. Quo pluriibz impletur, hoc plura desiderat, 37, 57. Fur est et spoliator, 50. A fraterna charitate longissime abest, 52. Calamitates in omanem populum inducit, 66. Miser poties quam invidia dignus, 96. Supplicio æternō puniendus, 50, 54, 56, 70, 72. Graviori forte quam dives ille de quo *Lucæ* xvi, 24,

169. Aversio a Deo malum est futuris etiam gehennæ super cunctis intolerabilibus, 337, 340.

B

Baptismi dignitas effectusque, et necessitas, 113. Baptismatis tempus tota hominum vita est, 113. Haud procrastinandum, 114, 116, 117, 118, 119, 121. In V. T. præfiguratum, 115. Circumcisione Judaica longe excellens, 115. Et Joannis baptismate, 114. Signaculum salutare, 117. Sigillum quod conatu nullo frangi potest, 117. Baptismum fides propria, vel martyrium supplet, 157. In nomine Spiritus sancti si non conferatur, imperfectum est, 194. Quæ sit ratio aut vis baptismatis, 252.

Barlaam martyr, 138. Armiger insuperabilis, 139. Imperitus sermone, sed non scientia, 139. Constanti hilarique animo martyrium subit, 139, 140. Martyrii genus, 139, 140. Barlaami encomium, 141.

Basilium concionantem circumstabant interdum quidam, carpendi vel calumnianti causa, 192, 193. Basilius fidei professionem edit, 227. Quidam suos ipsorum errores Basilic affingebant, 229. Cur moralia conscripsit, 229.

Benignitas et bonitas a se invicem discrepant, 487.

Bonum est rarum, 210.

C

Cain primus diaboli discipulus, 93.

Calamitatis peccatis ascribenda, 66. Ad probandas animas et ad nostram utilitatem irrogantur sapientia, 66, 67, 68, 74, 76, 77, 78. Patienti animo perferenda, 68, 72, 171, 284. Patienti animo toleratae diabolum pudore afflidunt, 171. Animus est iguavi frangi admodum, et adversus succumbere, 30.

Caro concupiscit adversus spiritum, 19. Carni attendendum non est, nec ullo modo illius bona prosequenda, 18. Carnis affectiones in animam insurgunt, 111. Menti subjiciende, 111. Carnis inquinamentum, quid sit, 433.

Cellarii munus quale sit, 465. Eudemus, et ceteros qui huius quodvis munus concedunt, si constituto psalmodie tempore non accurrerint, sola excusat necessitas, 464, 465. Haud facile permundans, 467. Cellario socius adjungendus, 467. Cellariorum dotes. *Vide* Oeconomus.

Charitas mater mandatorum, 70. Virtutum maxima, quæ Christianum proprio charactere constituit, 258. Charitas encomium, 228. Proprietates, 492. Praeclera exempla, 510, 511. Quæ sint indicia charitatis erga Deum, 486. *Vide* Dei dilectio. Qualem alter erga alterum debeat habere charitatem, 469. Non quilibet molestia proximo illata charitatibus adversatur, 239. *Vide* Proximus. *Vide* Dilectio. Charitas etiam in debili corpore perfici potest, 482. Qua ratione quis charitatem possit consequi, 469. Mansuetudo et benignitas charitatem parvum, 558. Quidquid non charitatis erga Deum, sed humanæ laudis gratia fit, id laudem pietatis non consequitur, 514.

Christi vita super terram qualis fuerit, 547, 548. Omnis actio, omnisque sermo Servatoris nostri pietatis ac virtutis regula est, 535. Quare esurim sittimque sustinuit Christus, 29. Cur lacrymatus est, 29. Christi divinitas non succumbebat laboribus, sed corpus quæ ipsius naturam comitari solet suscepibile, 30. *Vide* Dei Filius.

Christianii officium, 120, 228, 239, 273, 281, 313, 314, 315. Nota quæ sit, 238, 240. Aequabilis et constans est Christiani vita, 365. Christianum tentatio probat et examinat, 67. Primorum Christianorum vita, 71, 216. Ornamenta Christiani quæ sint, 186. Christians non licet lite agere, 53. Olim inusta infamia, 34. Juris communis participes non erant, 33. Impetus in Christians facti scriptio, 145, 144, 150.

Cibus, post gratiarum actionem sumendus, 276. Non quilibet cibi appetitus vito vertendus, 420. Qua ratione quis non vincatur a voluptate eduliorum, 438. Quomodo edat quis bibatque ad gloriam Dei, 481. In cibis nec suavitatem sectere, nec copiam, 440. Voracitatem fuge, nisi qua urgeat necessitas, 440. Cibi sumendi tempus qualitasque et mensura penes ascclarum prefectos erant, 362. Sit is scopus communis, ut fiat satis necessitati, 363, 346. Simplex sit ciborum apparatus, 363. Quod facilius paratur prorsus est anteponendum, ut ne continentis praetextu cariora ac sumptuo siora auxie inquirant, 363, 376. Veri ascetae alimenta sicissimum utuntur, 353. Comedunt semel per totam diem, 352. Varia monachis circa ciborum delectum data praescripta, 460, 461.

Cilleii usus monachis Basilianicis haud ignotus, 447. *Vide* Monachi.

Clinias talentorum trium multam solvere maluit quam jurare, 179.

Cœnobiticæ vita encomium et utilitas, 561, 562. Hoc vivendi genus qui accurate ac diligenter excolunt, hi vindicent supremam virtutem æmulari, 565. Hujus institutioni præscripta quæ sint, 563. *Vide* Monachi.

Cogitationes, quomodo cohibendas ac moderandas, 581, 559, 580. Quot modis cogitationes præve in recto intellectu exoriantur, 559.

Cogitatio Dei. *Vide* Deus. Quod nunc in cogitatione perfectum videtur, si cum futuri seculi scientia consideratur, exiguum quiddam est et obscurum, 226.

Cognoscere ac curare semelipsum, res omnium difficultatis, 573.

Colloquia mulierum, consuetudinesque quam marie fugiendas, 543, 544. Refelliuntur qui dicunt se ex mulierum consuetudine nihil laedi, 543, 544.

Communio corporis et sanguinis Christi ad vitam eternam necessaria est, 243. Utrum ad sanctorum communionem accedere debat is cui consueta et qua secunda naturam sunt contingunt, 523. Num in communi domo Dominicanae conveniat celebrari, 525. Affectus ad communionem percipiendam requisiti, 233, 254, 472, 473.

Compunctionis donum Dei est, 420. Compunctionis privatio indicio est animum vitiis alii subjici, 420.

Conclave, quale sit, in quod orantem intrare Dominus jubet, 513.

Concupiscentiae vitium, quomodo amputandum, 423.

Confessio peccatorum fieri debet coram iis qui curare hec possunt, 492. Iis confiteri necesse est quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est, 516. Non debet quisquam fratri aut sibi ipsi peccata occulare, 593. Debet virgines coram praefecta seniori peccata confiteri, 433. Confessio delicti coram estra facienda, ut per communam precationem saneatur, 523.

Conjugium ac virginitas duplex vita genus constituent, 203. Conjugio copulatorm officium, 308, 309. *Vide* Uxor.

Conscientia discussio praescribitur, 523.

Consolatio, quo sensu in Scripturis accipitur, 491.

Consuetudo per longum tempus corroborata, natura vim ac robur obtinet, 544.

Contemplationis utilitas, 512. Contemplatio docentrum Jesu, ministerium corporis transcendit, 536. His animi status ad contemplationem requiratur, 511. Facultas contemplatrix in quo posita, 542.

Contentio, quid sit, 438.

Continens, quis vere sit, 360. Qui velab uno vito superiora, is continens non est, 360.

Continents fructus, 361. Modus quis sit, 362. Continet eum a quo possidetur vel ipso congressu notum efficit, 361. In animi vitiis unus est continentia modus, in cibis diversus, 363. *Vide* Abstinencia.

Continentia lex, cur in pauperis sancita, 166.

Contradiccio a Domino ab alienat, 245.

Conversionis modus debet peccato congruere, 516. Quomodo a peccatis se convertere oportet, 520, 521.

Convicuum, quid sit, 423.

Convivii flagitiosi, computationalisque descriptio, 13, 128, 129.

Corporerum actionum alia ratio est, alia animi motuum, 17.

Corporis humani structura mirabilis, 24. Precipuarum corporis partium descriptio et usus, 24. Corporis pars ratio habenda, 167. Quomodo cura suscipienda, 181. Corpus contemendum, 182. Cura nimia corpori ipsi inutilis est et animis officit, 19, 181, 182. Habitudo summe bona periculosa est, 19, 181, 182. Corporis contemptus ubi, 183, et castigatio, 544.

Corpus per se malum non est, 542. Cur rationis expensis, 542. Immodicis afflictionibus non enerandum, 544, 545, 546, 549. Corporis vita animis officribus, 542, 543.

Correptionis fraterna quomodo facienda, 413. Hanc preceps purgatio ab omni delicto, 271. Quid in correptione fugiendum, 441. Omne omnino peccatum immiserens est qui silet, non qui redarguit, 416. Quomodo cognoscit quis utrum Dei zelo commoveatur in peccantem fratrem, an iracundia, 470, 476, 477.

Cultus definitio, 492. Quis sit rationalis, 492.

Curiositate aliena indagare facilius est, quam sua ipsius et propria expendere, 21.

Curiositas interdictur, 212.

D

David plures docendi modos commonstrat in Psalmis, 72.

Deftatis iniunctio, quid sit, 196.

Desideria mala, ac libido, quomodo refrenanda, 23.

Deus incorporeus est, 23. Invisibilis, 23. Omnis coeditor, 74. Incomprehensibilis, 150, 151, 225. Spiritualis modo apprehendendus, 23. In reddendo ambitiosus, 69. Majorum auctor non est, 73, 74, 581. Operatur omni in omnibus, 159. Decreta sua penes ipsum sunt, 172. *Vide*

nostras pro suo arbitratu regit, 172. Bonitas in Deo inest, 67, et ad injusos extenditur, 44. Plagis calamitesque immittit, 65, 66, 67, 73, 74, 76. Dei providentia exemplis comprobatur, 68. Conservat gubernatique universa, 74. Dei voluntas in omni re querenda, et propriis voluntati proponeunda, 240, 242, 243, 378. Quinam animus ad Dei dirigunt voluntatem, 495. Deus alia vult ut misericors, alia vult ut justus, 512, 513. Haec refugienda Dei voluntas est: priorem velimus imitemurque necesse est, 512, 513. Omnis voluntas Dei bona, quomodo etiam placita sit, 512, 513. Quomodo impienda, 512, 513. Deo gratum non est quod coactum, sed quod virtute geritur, 79. Dei mandata, quomodo perficienda, 249, 250. Qui conficit Dei mandatum animo non sincero, et tamen in speciem sinceritatem docirinae Domini servat, non prohibendus: admendundus tamen, 251. Mandatorum Christi observatione, dilectionis testificatio est, 257. *Vide Praecepta.* Dei dilectio non in doctrinæ præceptis posita, 336. Una quidem virtus est: sed tamen ejus vi et efficacia mandatum quodvis perficit, 336. Homini iusta, 337. Ineffabilis, 337. Ceu necessarium debitum a nobis reposicur, 337. Deus, quomodo diligens, 237. Quis modus diligendi Deum, 486. Quomodo Dei oblinetur dilectio, 486. Varia momenta ad excitandum in nobis amorem Dei, 338, 339. Dei imago, quomodo recuperanda, 318, 319. Del jugiter meminisse res pia est, 150. Quæ cause sit quamobrem excidat quis a iugi recordatione Dei, 519. Quæ sunt Dei sermones prosequi audax ceptum fuerit, 150, 188. Idque Abraham et Moyses refuerunt, 151. Quomodo deo sentientium loquendumque, 151. Dei cognitio, quibus statibus contineatur, 188. Cognoscere Deum, est servare Dei præcepta, 188. *Vide Natura divina.* Veræ Dei cognitionis incuria contemptum Dei patrit, 215. Reprobo cognitione ex vitorum pravitate oritur, 215. Dei contemptus schismatum causa, 214. Gravissime puniendus, 219. Dei voluntaria oblio negatioque, flagitorum omnium caput est et causa, 73. Deus Pater omnipotens principium est, eorum quæ existunt causa, radix viventium, 151. Propriam habet subsistentiam a subsistente Filiis distinctam, 190. Fons est ac radix Filii et Spiritus sancti, 193. *Vide Trinitas.* *Vide Sabellianis.* Dei Filii divinitas demonstratur, 152, 153, 156, 157, 158, 188, 190, 191, 192. Proprietates explicantur, 152. Dei Filius a Patre per modum generationis existit, 192, 196. Patri dignitate per est, 191. Aequalis secundum naturam, 191. Coniunctus inseparabiliter, 193. Identitatem habet cum Patre, 191, 192. Una in utroque essentia, 191. Dei Filius propriam habet subsistentiam, 190. Cur Verbum a Joanne dictus sit, 156, 157, 188. Cur principium, 156, 157, 188. Quomodo consubstantialis Patri, 192. Quomodo imago Dei invisibilis, 191, 192. Dei Filius generatio inexplicabilis, 188. Quid sit Filius hypostasis, 188, 191, 192. Nolim intelligas essentiarium confusionem, sed characterum identitatem, 189. Verba humiliare de Incarnatione accipienda sunt, 137. Qui Unigenitum dicunt opus Dei esse itaque facturam, si aperte gentilium errores introducunt, 189. Qui Deum ex Deo negant, hi Judaismum renovant, 180. *Vide Ariani.*

Diabolus incorporeus, 82. Mundi princeps dicitur, 82. Cur Satanus et diabolus appellatur, 82. Ex sua ipsius voluntate malus est, 80. Hunc e cœlo dejecti voluntatis libertas, 80. Per invidiam laetus, 93. Et per elationem, 160. Unde ei adversus nos bellum, 80, 92. Singulari odio habendus, 80, 81. Del et hominum iutinicos, 80, 81. Communis omnium hostis, 187. Maximus sapientiae mundanæ magister, 158. Superbia auctor et impulsor, 157. A Christo superatus est, 82. Diaboli artes ad decipiens animas, 119, 163, 161, 201, 203, 206, 207, 441, 442. Diabolo male cessit adhibitus in hominem artificium, 157, 158. Diaboli insidia contra Jobum, 171. Diabolo uitetur Deus ad probandas animas, 82. Num sancti alicuius consilium propositumque Satanas possit impedire, 511. Diabolus, quomodo supererodus, 163. Quibus armis oppugnandus, 11. Diaconorum partes, quæ sint, 506.

Die Dominicæ, quid agendum, a quibus abstinentum sit, 123.

Dilectio, in quo posita sit, 474. Due sunt dilectionis species, 477. Due doles præcipue, 474. Dilectio et pro justis et pro injusis ad mortem usque ostendenda, 478. Quid agendum cum iis qui nos injuria afficiunt, 493.

Diligentiam in minoribus qui ostendit, is non debet contemnere majora, 267.

Dignitatum terrenarum inanitas describitur, 21, 56.

Diogenes rege magno dittior, 183. Diogenis dictum, 181.

Disciplina Domini quæ sit, 101. Utilis ac salutaris est, 101, 102. Disciplina quedam inutiles ac pericolosæ sunt,

PATROL. Gr. XXXII.

102. Disciplinam nosse, non est mentis causulibet, 101. Discordiarum ac seditionum causa, quæ sit, 214, 216. Dissensio, vetus vitium, 187. Divitiarum natura, 58. Divitiae cur homini concessæ, 44, 45, 50, 54, 66. Si absint, non expetenda, 183. Vana sunt et instabiles, 45, 58, 59, 66, 163, 166, 183. Nihil conferunt ad gloriam, 157. Morientem non sequuntur, 163, 167. Judicij die non proderunt, 110. Ante mortem pauperibus ergo, 60, 61. Cum desident et in eodem loco permanent, sunt inutiles, 48. In egenos impendendæ, 44, 46, 48, 49, 70, 71, 168, 202, 204. Quomodo distribuenda, 331.

Divitiarum abusus, 35, 55, 57. Usus qualis esse debet, 448. Divitiae multa pariunt mala, 59. Dispersæ solent permanere; retentæ vero ad alios transferuntur, 53. Vera divitiae quæ sint, 167, 168.

Dolus, quid sit, 442.

Dominandi libido, pestis diabolica, 553. Animæ morbus gravissimus est, 555. Quibus vitiis obnoxii sunt ilii qui talis morbo laborant, 553.

Donum Dei vel ab indigno recipi nihil mirum, 476. Peccatum non comparatur, 278. Cum indigente communicandum, 501. Gratias acceptum, gratis dandum, 278. Quisque debet in dono sibi concessu cum gratiarum actione permanere, 280. Primum Dei donum, qui diligenter excusat, is alia etiam meretur accipere, 279. Donorum spiritualium concessio reprobationem non excludit, 240, 475. Unicuique datur a Deo pro ratione fidei, 278. Qui Dei douis abutuntur, ilii sunt iniquitatis operarii, 514.

E

Ebrietatis varia genera, 9. Jejunio non præmitenda ebrietas, 9, 12, 13, 15. Jejunio curanda, 150. *Vide Ingluies.* *Vide Vinum.*

Ecclesia Dei fugit schisma, 187. Quid cause sit cur inter artium et scientiarum peritos concordia sit: contra vero in Ecclesia Dei multi et inter se, et in divinis litteris intelligendis valde admodum dissentiant, 213, 214. Unitas Ecclesie commendatur, 216, et concordia, 217.

Elatio, omnino fugienda, 158, 159, 160, 277, 279. Multiplicibus ex causis nascitur elatio, 157. Quin et virtutes quandoque parant humilitatem non veram, 157. Elatio et audacia atque impudentia semper atio est diaboli, 211. Elationem sequitur gratarum jactura, 159. Defectus animæ ex elatione gigantur, 211. Homini relictum est nihil unde gloriarum queat, 159. Quo pacto agnoscatur superbus, et quomodo curatur, 426. Quis sit superbus, quis arrogans, quis elatus aut inflatus, 454. Quomodo animus sibi persuadet esse se alienum a studio gloriae, 321. Varia ad deprimendam elationem remedii proponuntur, 160, 161. *Vide Superbia.*

Eleemosynæ preceptum grave non est aut molestum, 51. Examine præmisso impiedendum, 450, 451. Haud procrastinanda eleemosyna est, 49, 60, 70. Diabolum excruciat, 170. Percatum solvit, 70, 509. Eleemosynæ præmia, 45, 46, 46, 49, 68, 69, 70. Cohortatio ad eleemosynam erogandam, 168, 169, 170.

Essentia identitas in divinis, quid sit, 192. *Vide Natura divina.*

Eucleidis Megarensis præclarum factum, 178, 179.

Eurípidis dictum, 178.

Evangelium lege Mosaica longe perfectius est, 265. Evangeliorum vox reliquis Scripturis sacris magnificentior est atque præstantior, 154. Quæ Evangelio reddenda obedientia est, ea ab omnibus hominibus exigetur, 203. Quomodo Evangelio obediendum, 256. Inter evangelicos præcomes audiui omni majora Joannes locutus est, 154. Singulari studio evolwendus Evangeliorum liber, 154. Evangelici præconis officium, 291, 293. *Vide Prædicator.*

Excæsationis voluntarie pena, 215.

Exercitatio, utilis ad finem consequendum, 180.

Exercitatio militaris cur instituta, 174.

F

Facetie sectandæ non sunt, 557. Fames, maiorum maximum, 69. Coegit non paucos etiam naturæ terminos extere, 70. Quid faciendum tempore famis, 69. Hominis fame pereuntis descripçio, 69. Famis et amoris paternæ pugna, 46, 47.

Fervens Spiritu, quis sit, 502.

Fidei desultio, 224. In professione fidei vitanda vocem profana novitas, 225. Simplices ac familiaris voces usurpantur, 225. Questiones inutiles et contentiose non sunt facientes, 225. Non sunt ferendæ qui alienam doctrinam tradunt, 265. Mitius agendum cum iis qui fide sunt infirmiores, 264. Fides, etiam in minimis, Deo habenda, 241. Verbum Domini cum omni certitudine suscipendum, 245, 263. Missa curiosa inquisitione, iis quæ a sanctis et ab

ipso Domino dicta sunt contenti simus, 228. Cave ratione rationibus tuis irritaris, ad ea quae a Domino dicta sunt reprobanda, 241. Fides non solum in corde tenenda, sed et ore significanda est, 148, 239. Fidel certamen, in quo positum, 240. Utrum possit quis absque charitate fidem habere tantum ut montes transferat, 475. Professio fidei a Basilio edita, 227. Fidel effectus, 154.

Frigoris effectus, 152. Hominis frigore rigentis descrip-
tio, 152.

Furor. Vide Ir. Quid sit furoris proprium, et quid pro-
prium aquae indignationis, 459.

G

Gabaonites aduersus Israelitas prave astuti, 108.

Gaudium verum, in quo positum, 26. Quale sit in Dom-
ino gaudium, 480. Qua ratione impleri possit praecipuum
filium Apostoli: Semper gaude, 480, 27, 32. Gaudium
quod ab externis petitur, fallax et inane est, 27. Quomodo
lacrymae sanctorum cum iugi gaudio quo fidem perfruuntur
conciliari possint, 28. Gandii tristitiaque varia sym-
ptoma, 28. Gaudio modus ponendum, 32.

Gentiles suis scriptis quedam Scripturæ sacrae loca in-
seruunt, 154. Quomodo possit ex gentilium libris fructus
capti, 173. Cave quocunque duxerint hoc separari, 174.
Quidquid in eis usile fuerit carpe, scito quid etiam con-
temni oportet, 174, 175, 176, 179. In gentilium libris
quasi in umbris quibusdam et speculis exercentur adoles-
centes, 175, 174, et ad sacras atque arcanas doctrinas ad-
ducuntur, 175. Gentilium præclaræ actus imitandi, 178,
179. Quidam affinitatem habent cum præceptis evangeli-
cis, 178, 179.

Geometriam invenerunt Egypti, 102.

Gloria ab hominibus haud querenda, 426, 427. Quomo-
do fugienda, 426, 356. In rebus etiam vilibus vanæ gloriae
indulgeri potest, 452. Quis sit inanis gloriae cupidus, et
quis sit qui hominibus placere studet, 452. Inanis gloriae
effectus, 356. Vide Eatio.

Gloriatio vera, quæ sit, 158, 159, 498. Quæ velitis, 158,
159, 498. Prudenti viro nihil fugiendum est magis quam
ad gloriam vivere, 185.

Gordius martyr, 141. Patria martyris Gordii, 143. Milli-
tare ascriptus, militibus centum pœnituit, 143. Ad solitu-
dines confudit, 144. Jejunii ceterisque pietatis officiis
exercitus ultra se obtulit certamini, 144, 145. Omuium in se oculos convertit, 144, 145. Præsidi oblatus spernit
minas, blanditiis non emollitur, 145, 146. Mala amicorum
consilia despicit, 147. Martyrium strenue datis cervicibus
consummat, 148.

Gratiarum actio, 53. Gratiae Deo semper habendæ, 56,
58, 159, 275, 385. Quomodo impleri possit præceptum illud Apostoli: In omnibus gratias agite, 36, 37, 38, 39, 40.
Gratiarum actio lacrymas non excludit, 32, 42. Qua ratione
cum ea quæ benefaciendi debetur concilianda, 488.
Beneficia collata delet ingrati animi vitium, 39.

Gubernatio, ad vitam trajiciendam necessaria est, 111,
112.

Gubernator intelligens, quis sit, 111. Non quilibet ad
gubernationem vocantur, 110. Optimus gubernandi mo-
dus, 112, 113.

Gulæ vitium, in quo positum sit, 207. Multa sequuntur
mala, 208. Interitum afferit, 208. Gulosi difficile admodum
emendantur, 208.

H

Hæretici fugiendi, iis maxime qui in peccatis versati
fuerint, 421, 422. Utrum salutandi sint vel cum eis cibus
sumendum, 558.

Hebraeorum pulchra fuit astutia, 108.

Herbeæ, ad singulos morbos accommodatae sunt, 398.

Vide Ars medica.

Herculis historia ex Proculo laudata, 177.

Hesiodi locus a Basilio laudatus, 174, 176.

Historie utilitas, 149.

Homeri poesis virtutis laus est, 174.

Hominis definitio, 167. Homo ad imaginem Conditoris
factus, 18, 318. Ex duabus constat, mente scilicet et cor-
pore: utriusque partes designantur, 23. Hominis dignitas,
22, 26, 27. Solus ex omnibus animalibus erecta facie
conditus, 24. Quod sub aspectu cadi ut homo non est,
181. In homine velut in concinno quedam rerum summa-
rio, magnam Conditoris sapientiam licet contulerit, 23. Col-
lata homini beneficia recensentur, 26, 27, 40, 41, 67, 558,
539. Hominis sublimitas et gloria quæ sit, 158. Aliud est
homo ipse sibi, aliud sua, aliud quæ circa illum sunt, 18.
Uenustusque ad quidquam utile conditus fuit, 77. Libero
arbitrio donatus, 77. Alter ab altero per liberorum arbitrium
recorratur, 77. Homo ex sua ipsis voluntate malus est,
80. Per peccatum deformatus, 318. Homini relictum ast

nihil unde gloriari queat, 159. Infinito plura sunt que
ignorat, quam quæ novit, 193. Ad peccata cogitationem
proclivis, 17. Per cogitationem peccat sapiens, 17. Infir-
mitatis huic medela concessa est, 17, 18, 19. Cur non ita
conditus, ut peccare natura non possit, 79. Alios bonos,
alios malos a Deo factos esse qui dicit, impius est, 453.
Quomodo Deum homo glorificat, 258. Quotidianum homi-
nis officium describitur, 17, 18, 19.

Honesti et justi definitio, 499.

Horæ canonicae, quomodo monachis distributæ, 321,
322, 383, 384. Dividebatur meridiana precatio ut sepe
narius numerus impleretur, 322. Earum quælibet, accepta
a Deo beneficia singularia quodam modo in memoriam re-
vocat, 383. Diversitas in precibus et psalmodia quæ statim
horis fiunt, utilis, 384. Quomodo psallendum, 513, 514.

Hospites, quomodo excipiendi, 263, 361, 563. Maneant
in hospite monumenta mensa Christianorum, 361. Men-
sam nostram ob delicatos commutare turpe est, 364, 365.
Hospitalitatis si finis sit, ut spectre quod necessitas cu-
jusque accedentium postulat, 364, 365. Attalem cura et
quædam mense decentia necessaria est in omnibus, 361, 365. Hospites qui dimittendi, 467.

Humilitas, omnis virtutis parens, 210. Emulatio est
Christi, 211. Virtutum ærarium, 138. Maxima salus ho-
minum, morbi medela, et redditus ad pristinum statum, 156.
Summo studio complectenda, 160. Humilitas locum in
regno cœlorum obtinendum definuit, 266. Humilitatis as-
sueta iracundiam animi quasi excedit, 526. Qui multis
magnisque peccatis obnoxius est, eum sepe liberat humili-
tas, 160. Humilitatis protectus anima protectus est, 211.
Humilitatem nos omnia Domini gesta docent, 161. Idonea
ad consequendam humilitatem precepta, 161, 162, 481.
Vide Elatio

Hypocrisis invictæ fructus, 97.

Hypocrita, quis sit, 2.

I

Ignis qui Ecclesiæ septa obtinebat mirabiliter extin-
guitur, 170.

Ignorantia, non tollit peccatum, 243. Auget si sit vo-
luntaria, 429.

Impunitus et immundus, quid sit, 439.

Inconstans suspecti, qui sint, 352.

Incontinentia ex vino ortitur, 125.

Indignatio et ira differunt, 90.

Indumenta, cur non statim in paradiso construenda
fuerint, 81. Vide Adamus.

Inferni supplicia æterna sunt, 507. Peccatum quodlibet
conveniens sibi pœna multabitur, 507.

Infirmorum infirmitates quomodo portandas, 475.

Ingluvie satietatisque tum ebrietatis effectus descri-
buntur, 4, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 43, 123, 203. Vide
Vinum. Vide Gulæ vitium.

Ingrati animi prena, 59, 61, 341.

Inimici, quomodo diligendi, 471. Utrum præceptum de
diligendo proximo impleri possit, 474.

Inimicitas peccatum gravius est in illo qui ceteris gradu
prestant, 493.

Innocentia, dupliciter intelligitur, 107.

Innocentis character atque insigne, 107.

Inobedientia est superbia seius, 372. Inobedientis ma-
jum gravissime punitur, 217, 218, 219. Quomodo oportet
alii omnes erga immorigerum et inobsequenter, 371,
372. Quisquis parere non vult, secum ipse pugnat, 372.
Sæpius admonitus si relapsa scipsum non sanat, is veluti
membrum corruptum a communis corpore resecandas,
372, 393. Inobedientes qui judicandi sint, 453, 456, 457.

Intelligentia quid sit, 488. Cujusmodi intelligentiam pe-
tere debemus a Deo: quomodo re ipsa fieri digni possi-
mus, 488. Intelligentia tarditas ex eorum in quos bene-
ficia conferuntur, incredulitate profiscitur, 451.

Intemperantia metuenda est, 358, 663. Manifestam
præstet nequitum, 462. Utrum cura suscipienda sit eius
qui sibi mortem per intemperantiam conciliat, 463.

Interroganti recte et præclare respondendum, 243.

Invidia est dolor de proximi successu felici ac prospé-
ro, 91. Capitale vitium, 92. Caini et Saulis crimen, 92, 93.
Immansæissimum odii genus, 93. Arrahæ supplici, 93.
Invidiæ effectus, 91, 92, 93. Invidiæ motus plague sunt
inviditatis, 94. Idonea ad coercendam invidiam remedia,
93, 96.

Invidus venenatis bestiis exitiosior, 94. Daemonis ad-
minister, 95. Invidum collata beneficia irritant, 95. Homi-
nis invidiæ descriptio, 95. Vide Invidia

Ira, mentis est ebrietas, 9. Qua ratione coercenda, 23,
83, 86, 87, 224, 439. Brevis quedam insania est, 84, 89.
Ira effectus, 83, 84, 85. Fetus varii, 453, 454. Hominis
ira percili elegans accurasque descriptio, 9, 83, 84, 85.

Ira quedam utilis, 88, 89. Quomodo dandus iræ locus,

497. Ira filii qui sint, 508. Ira et indignatio differunt, 90. Ira radicem si excindere poteris, vita non pauca una cum hoc principio extirpabis, 90.

J

Jejunium verum, quale sit, 2, 9, 15. Hilari animo excipendum, 2, 15. Efficax abolendo peccato est, 2. Jejuniū antiquitatis, 2, 3, 5. Effectus dignitasque et utilitas, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 14. In jejuniū quid cavendum sit, 2, 9, 12, 489. Quomodo jejunandum, 460. Ab interno mentis jejuniū cavendum, 15, 16. Quotquot fuerū sancti, omnes per jejuniū ad vitam Deo dignam instituti fuerunt, 7. Vanae delicatorum excusationes refelluntur, 3, 4.

Jejunium quadragesimale ubique et ab omnibus observatum, 11. Quinque dies singulis hebdomadis quadragesimalibus jejuniū consecrati, 9, 12.

Joannes, inter evangelicos praecones vocalissimus, 134. Loca quædam ex Evangelio Joannis et gentiles admirati, scriptis suis inseruere, 134.

Job patientiae Christianæ exemplar, 30, 43, 171. Varias diaboli insidias superavit, 30, 43, 171. Collata Jobo præmia, 173. Quid causa sit cur amissas divitias duplo receperit; liberorum vero numerus mortuis par reddit, 173.

Iudei Filiū Dei negant, 189. Consilium sibi exitiosum contra Dominum architectati sunt, 158. Per elationem lapsi, 160.

Judaismus, pugnat cum Hellenismo, et uteque cum Christianismo, 189.

Judicis munus, 105, 106, 274. Onisque Judicis personam debet induere, 106. Cave ne tui ipsius fias iniquus iudex, 160. A judicando proximo abstinentia, 161, 206, 273. De rebus incertis vel habita personarum ratione non iudicandum, 274. Qui ad judicia serenda proni sunt, si inconstantiae sunt suspecti, 352.

Judicium quoddam naturale nobis est, 106. Judicij discrimina qualia sint, 470. Non omne interdictum judicium, 470. Judicij dies peccatori pertimescenda, 58. Dies retributioonis pro cuiusque merito, 72. Judicium sequitur gratiam, 159. Judicium Dei curiose perscrutanda non sunt, 172. Haud contempnenda, 244. Gravius est judicium eorum qui noverunt, nec tamen faciunt, 213. Quorundam in judicium irae Dei casus, ad metum, doctrinam et correctionem nostram est, 244. Contemptus judiciorum Dei maximum malum, 345. Quomodo timere poterimus Dei iudicis, 445.

Jugum Christi quomodo leve, 211.

Julitta martyr, 33. Martyri causa, 33. Constanti hilarius que animo martyrium subit, 34. Proslit in rogum, 34. Julitta corpus integrum et incolme servatum, in pulcherrimo templi vestibulo tumulatum, 34. Circa Julittæ tumulum fons aqua salubris scaturit, 35. Julitta cohortatio ad mulieres, 34.

Jura gentium haud parum inter se diversa sunt, 104.

Justitiae definitio, 104. Vera ac sincera ab adulterina et falsa secretio difficultis, 104, 105. Justitiam veram intelligere, animi est vere magni, 104, 105. Unicuique redi debent quæ sua sunt, 259.

L

Labor. *Vide Opus manuum.*

Lacrymarum origo et causa, 29. Miserentibus sunt levamen, 29. Modus in effundendis lacrymis tenendus, 29, 30, 51, 37. Lacrymis peccata diluntur, 168. Aliæ laudantur, 29, 41, 42. Culpantur aliae, 31, 41, 42. Quare Christus lacrymas super Lazarum et super civitatem effudit, 29, 30. Lacrymæ sanctorum. *Vide Gaudium.*

Legem inter et Evangelium multum inest discriminis, 265.

Legis contemptor Deum afflicti contumelias, 278.

Liberum arbitrium, quid sit, 78, 79. Homini insitum, 74, 77. Vasorum aureorum argenteorumque aut testaceorum vel ligneorum similitudinem habet, 74, 77. Naturæ rationis compotis maxime congruit, 78. Peccati radix est a principio, 74. Liberi arbitrii effectus in diabolo et angelis, 80.

Lividines obscenæ, nature detimentum sunt, 166. Sopitas proxime sequitur morbor, 166.

Libri gentilium non sine fructu leguntur, 178. *Vide Gentiles.*

Lites fugienda, 270.

Luxuria est natura detimentum, 166.

M

Malignitas quid sit, 442.

Malum boni privatio est, 78. Mali nulla est propria similitudine, 78. Non ingenitum, 78. Non una cum bonis circatum, 78. Peccatum solum vere malum est, 77. Quoniam tempore admissum, ex equo malum est, 323. Quid sit verum malum, quid malum apparet, 78.

Malum, aliud est habita ratione sentiendi, aliud sua ipsius natura. Istud ex nobis pendet, illud nobis prudente Domino et bono ad nostram utilitatem irrigatur, 74, 77. *Vide Calamitas. Cessare malo, neque laude, neque castigatione ex se dignum est, 118. Inventores malorum qui sint, 442.*

Mamahis martyris encomium, 183. A seipso nobilitur Mamas, 186. Pastor fuit, 186.

Mandata Dei. *Vide Precepta.*

Mansuetudinis fructus, 558. Mansuetudo justam indagationem non excludit, 558. Monachis omnino convenit, 557.

Marcion, principia duo inducebat, 192.

Mariæ et Marthæ functiones diverse, 553. Status duc per has mulieres designantur, 553.

Martyres pauci, 148. Dum maculantur exsultant, 139.

Martyrum corpora in vestibulis templorum tumulabantur, 34. Celebritates apparatu omni celebrantur, 139, 141.

Quo fine, 186. Circa martyrum sepulcra conventus publici et convivia, 139. Martyrum civitas quæ sit, 130. Quæ sint vera preconia, 185. Cohortatio ad martyrium, 139. Martyrum Encomium, 156. Invocantur martyres, 155.

Matrimonium. *Vide Conjugium, Uxor.*

Matris Christianæ præclarum facinus, 155, 156.

Medicina, cur homini concessa, 397. *Vide Ars medica.*

Mēdactum omne prohibetur, cujusdam etiam utilitatis causa prolatum, 412. Ideo fugiendum, 253.

Mensa Christianorum qualis esse debeat, 364. Quomodo oporteat se gerere inter sedendum et accumbendum in tempore prandii aut coenæ, 366. Lectio non deerat mensis monachorum, 476. Qui ad monachorum meusam admittendi sint, 352.

Mentis aberratio et variae cogitationes quomodo emendande, 522, 341, 342, 343, 344, 323, 524, 538. Quomodo cavendum ne cogitationes bonæ mentem veluti deliciant, 443. Mentis levitas innatus adolescentibus morbus, 20, 435.

Militaris ordinis salus desperata non est, 147.

Milites hujus mundi ab Christi militibus differunt, 12.

Militis vita, qualis sit, 199. Laboriosa in bellis, splendida in pace, 199. Strenuī militis præmia quæ sint, 199. Milites Christi. *Vide Ascetica vita.*

Ministri fidelis officium, 223.

Mitis, quis sit, 480.

Monachi vita, qualis esse debeat, 205, 206, 207, 208, 209, 320, 323. Monachi multis variisque modis tentantur a diabolo, 204, 205, 207. Eisdem necessarius est vita sumpta, cui sua omni voluntate rejecta, seipso tradant, 204, 205. Quidquid sine ipso efficitur, furtum est et sacrilegium, 204, 208. Monachus quidquam eorum quæ ex consuetudine vera habent adulterare ne tentet, 204, 205.

Nobilitati carnis ne innitatur, 204, 205. Aures habent apertas ad obedendum, 206. Varii sermonibus ne vacet, 322. Ad majores virtutes enitatur, et minores ne negligat, 226. Nullum parvipendat vitium : ne sit alienorum peccatorum iudex, 226. In publicum prodire penitus refugiat, 206, 207. Juvenis, æqualem suorum consuetudinem omnino declinet, 207. Gulæ vitium summopere caveat, 208.

Monachus gulæ addictus raro admodum resipiscit, 208. Ne putet eos omnes fieri salvos qui in cella degunt, 210.

Senex, de laboribus ne remittat, 211. Ne ambiat fratribus imperare, 323, 374, 375. Monachum ne efferal cleri gradus aut sacerdotii, sed potius humiliet, 211.

Ornamenta monachii quæ sint, 211, 212, 213. Varia monachis data præcepta, 209, 210, 211. Omnia sicut monachis communia, 322, 324. Oportet monachum nihil in vita possidere, 211, 322, 324, 456. Non culibet suum velut indumentum dare licet cui velit, 456, 457.

Vel allam quamlibet eleemosynam, 450. Quo animo uti debeat, 448. Omnia æquali amoris mensura sese invicem diligere debent, 322, 325. Controversias quæ inter fratres oriuntur, quomodo dirimende, 394. Qui detractit vel audit detrahentem, ambo separandi sunt a reliquorum societate, 424. Qui detrahit præfecto, quomodo puniendus, 424. Si frater fratri molestiam aspergit, quomodo emendandus, 428. Vel qui assidue seipsum accusat quod asperre tractet fratrem, 443. Quia humiliat debeat quis a fratre obsequium accipere, 469. Quo animo fratribus suis inseruendum, 468. Præfecti absentis, aut aliqua occupatione distent, vices supplere debet aliquis, qui ab ipso præposito et ceteris qui probandi periti sint, designetur, 391, 492.

Quid agere debeat is qui prepositi statuta non admittit, 493. *Vide Obedientia. Omnia etiam cordis arcana sunt præposito delegenda, 371. Vide Obedientia. Vide Prefectus. Non debent monachi a conveatu fratrum secedere, suis secundum carnem propinquis patrocinaturi, 375. E cella egressio monachis admodum pe-*

riculosa, 206. Quo affectu e cella egredi debeant, 207, 568. Quomodo in celia persistere, 535. Parentum cura atinet ad fratrum prefectum, 533. Colloquium cum parentibus pericolo non vacat, 373. Quomodo lacere vel loqui debeant monachi, 325, 326. Quæ per natus sunt significations prohibentur, 525, 526. Externos, vel etiam parentes aliqui non licet monacho absque licentia, a praefecto non cuiilibet danda, 385. Non convenit ascetam incaute aut cum omnibus hominibus colloqui, 550, 551, 552. Quis sit modus colloquendi cum sororibus, 576. *Vide Silentium*. Quomodo operari et ministrare debeat monachus, 210, 322, 369, 377, 580, 581. Nou licet unicuique assignatum sibi opus recusare, 456. Neque graviora opera, 457. Qui labore non vult, nec tamen est fracto corpore, condemnatur ut piger, 339. Quis laborare non potest, quomodo habendus, 456. Artes monachis assignatae quæ sint, 384, 385. *Vide Opus manuum*. Quæ vestitus ratio monachii convenient, 367. Par est monachum vel in vestitu peculiare aliquid habere, 368. Quod minime exquisitum est, ac necessitatibus scopo sufficit, omni tempore præseratur, 368. Zona usus quis sit, 368, 369. Ducas tunicas habere vetitum est, 447. Attamen si quis carnis afflictionis causa, alteram habere voluerit, non prohibetur, 447. Quo animo calceamentum aut vestimentum qualecumque tandem illud fuerit, accipere oporteat, 471, 578. Directa monachis prescripta quæ sit, 321. Optimum est si ob nullam virtutem necessitatem in publicum prodire cogantur, 321. Veri asceta alimento siccissimo utuntur, et in quo tenues admodum vires ad reficiendum sint, 533. Comedunt semel per totam diem, 532. Jejunia et vigiliae extraordinarie non probantur, nisi accedat preficit auctoritas, 461, 463. *Vide Vetus ratio*. *Vide Cibus*. Crebra ac frequens peregrinatio monachis interdicitur, 533. Utrum rogati ab aliquibus, eos invitere debeant, 526. Nundinationes non decent monachos, 586. Instabiles monachi omnino fugiendi, 534, 535. Quibus similes, 584, 585. Quomodo si qui suo conventu relicto alium petunt, per certos prefectorum habendis, 379, 580. *Vide Peregrinatio*. Poena monachis delinquentibus imposita, 322, 393. Tempus et modus præpositorum iudicio decernitur, 452. Qui e fratribus corpore alijiciendi sint, 372, 452. *Vide Epitimia*, in quibus disciplinae monasticae specimen repertus. *Vide Ascetica vita*, *Secul' renuntiationis*, *Professio monastica*, *Monasterium*, etc.

Monasterium, quomodo ordinandum, 320. Decet monachos non pauciores esse quam decem, 320. Plures in eodem pago conveniens fratrum non construendi, 378, 379. Vicini si in egestate sint, quomodo sublevandi, 315. Utrum sociates fratrum inter se negotiari debeant, et si ejusmodi necessitas contingat, quomodo negotiandum, 513, 516. Aditus ad monasterium obstruant mulieribus; imo non quivis viri ingrediantur, 322. E monasterio egredi quando licet, 326, 580. Haud decet monachum aliquo abire moderatore non prius commonesfacto, 456. *Vide Monachii*.

Monasticae vita dignitas, 320. *Vide Ascetica vita*.

Morbi sunt pena peccati, 397. Herbae ad singulos morbos accommodatae sunt, 398. Sæpe castigationis causa, in morbos prolabimur, 399. Quo animo preferendi, 400. *Vide Egitudo*.

Morosi hominis character, 39.

Mors, peccati pena, 247. Malum non est, 74. Justis somnis est, 139. Inno ad vitam meliorem præfatio, 159. Pro Christo appetenda, 148, 284. Post mortem non est tempus recte factorum, 235.

Mors filii parentis aut charorum, quo animo preferenda, 31, 56, 37, 38, 286. *Vide Lacrymosa*.

Mortem Domini quomodo quis annuntiat, 492.

Mortificatio Iesu in corpore nostro circumferenda, 26. Mulierum colloquio consuetudinesque quam maxime fugienda, 543, 544.

Mulierum ornatus, quis sit, 309.

Mundana omnia despicienda sunt, 163, 164, 165, 166. *Vide Homiliam de iudicio Dei*. Sub his latitatibus ad decipiendas animas, 164. *Vide Diabolus*. Vere nostra non sunt, sed omnibus pariter extranea, 163, 166. Evanescunt una cum vita, 186. Plus a minimo futurorum dignitate distant, quam à rebus veris umbra et somnium, 174. Clausis oculis prætereunda, 166. Derelinqua ut sequanur Christum, 148, 149, 150. Qui rebus terrenis remittit nuntium, is honore apud Christum sibi conciliat, 214. Qui re aliqua præsenti afficitur, eum esse discipulum Domini impossibile est, 237. *Vide Monachii*.

Mundus corde, quis sit, 314.

Munus ad altare quomodo quisque nostrum offert, 506.

Murmuratio monachis interdicitur, 373. Opus ejus qui murmuravit cum operibus fratrum non commiscendum, 373, 385, 396, 427. Similiter inobedientibus vocem susti-

neat, 395. Variae murmurationum causæ, 436.

Musica, quæ fugienda, quæ consecienda sit, 182. *Vide musices*, 182.

N

Natura divina, quid sit, 131. Prae dignitate verbis explicari non potest, 131. Quantus sit Deus, et quis modus eius, et qualis secundum essentiam; talia ut sunt interroganti periculosa, ita ei qui interrogatur inexplicabilia, 188. Ad omnes simul Dei glorias declarandas non sufficit nomen unum, nec singula omnino citra periculum assuntur, 226. Humana natura in hac vita assequenda divinis mysteriis impar est, 226. *Vide Trinitas*.

Nature detrimentum sunt obscenæ libidines, 166.

Navigatores imitandi, 168.

Necessitudo cum Deo in studiis divinis implenda voluntatis perficitur, 233. *Vide Dei voluntas*.

Negotiis a pietate alienis qui sese immiscet, in Deo servire nequit, 236.

Noviti, quomodo probandi, 332, 333. Probatio debet accedentium moribus accommodari, 332, 333. Communis cujusque probandi modus quis sit, 333. Noviti Scripturarum sententias edocendi, 449. Non admittendi nisi habito prius fratrum consilio, 453. Utrum pro lis qui fratribus traditi sunt, sit aliquid accipiendo a eorum propriis, 523. Utrum recipiendi sint si quibus divitiae non suppetunt, 446, 447. Lis qui ad Dominum accedebant bona ad ipsos pertinentia reddebant cognati, a prelecto prout judicabat administranda, 478. *Vide Professio monastica*.

Nox occasionem præbet orandi, 36. Noctis tempus quod modo traducendum, 36.

O

Obedientia perfecta, quæ sit, 524, etiam in minimis præstata, Deo est accepta, 262. Mandata etiam que ultra vires sunt complectitur, 372. Quomodo alter alteri obedire debeat, 453. *Vide Monachii*.

Obedientia merces eximia, 95, 523. Monachis omnino necessaria, 204, 205, 320, 374. Cœnobitici instituti summa est, 563. Monache imitanda obedientia ea est, quam sancti Deo exhibuerunt, 370, 571, 572. Ne minimo quidem temporis momento asceta sui juris sit, 577. Quo affectu ei qui mandatum conscientium urget, auscultandum, 471, 473. Ad quosnam terminos sese debeat extendit, 453. Limites suos ad mortem usque extendit, 456. Propria voluntate uti, alienum est a recta ratione, 457. Omne iudicium voluntatis proprie periculo non vacat, 461. Ipsa etiam bona ex propria auctoritate facere non licet, 455. Quidquid eligitur propria voluntate, id alienum est a pietatis cultoribus, 441, 449, 462. Quidquid perfecti cōprobatur, tametsi repugnat voluntati, id amplectendum est, 441, 449, 462. Num cuivis et quodvis imperanti obedientiū sit, 454, 458, 522, 523.

Objurgatio, quo animo accipienda, 507. Objurgationis modus quis esse debeat, 162. Variis peccantium affectibus accommodandus, 444, et statim, 405.

Obrectatio, quid sit, 423. Duo tempora sunt in quibus licet mali aliquid de aliquo dicere, 423.

Ofcomoni dotes, 377. Illum necesse est summe ab amore singulari et a contentione purum esse aliquo expurgatum, 463. Dotibus ad ministerium necessariis instructus haud facile repertur, 380. *Vide Cellarius*.

Opus manuum laudatur, 210, 212. Præcipiuntur, 270, 383, 385. Monachis præsentim, 321. Non ob corporis castigationem modo, sed etiam propter charitatem erga proximum utile, 382. Assiduum operationem non excludit, 382, 383. Precum et psalmodie obtentu non refugendum, 382, 383. Tempora ad operandum manibus, assignata monachis, 383. Qui propter operum aut locorum naturam longius absuierint, constitutas ad psallendum horas ne prælereant, 383. Artes monachis assignatae quæ sint, 384, 385. Haec artes anteponenda que neque vitam ipsorum distrahant, neque impedimento sint quominus assidua Domini præsenta perfruuntur, 384, 385, 386. Laudatur maxime agricultura, 385. Non licet monacho eam quam calitet artem, aut discere vult, exercere, sed eam ad quam judicabit idoneus, 386, 387, 388. Debet asceta vilia etiam opera cum multa alacritate suscipere, 374. Non licet unicuique assignatum sibi opus recusare, 456. Neque graviora opera, 457. Qui labore non vult, nec tamen est fracto corpore, condemnatur ut piger, 439. Qui labore non potest, quomodo habendus, 456. Opera, quomodo vendenda sint, 385. Fieri debent moderate sene, qui eadem ad requisitos non impendi, 331. Viribus cujusque aquanda, 466. Quo consilio et que

animō si qui laborant, laborare debeant, 588, 589, 484, 485, 510. Quomodo operari commissa sibi instrumenta debeant accurare, 464. Quomodo quis abundat in opere Domini, 517. Operum bonorum prætermissio, periude atque malorum perpetratio punitur, 222. Opera bona quomodo occultanda, 481. Quomodo quis omnia faciat ad gloriam Dei, 481. Professio nostra per opera confirmanda, 237.

Optimus quis sit, quis bonus, quis ad omnia iutillis, 174.

Oratio. Quomodo orandum, 276, 503, 536, 537, 538, et pro quibus, 277, 286. Tempus orandi omnis vita sit, 321, 582. Quomodo spiritus alicuius orat, mens autem illius sine fructu est, 513. Postulata si illico non assecurumur, animo non concidendum, 540. Affactus ad orandum requisiti, 538, 539. Orandi modus duplex, 536. Vide Pre-catio.

Orationis exhortatoria vis qua sit, 10.

Originale peccatum. Vide Peccatum. Vide Adamus.

Ornamenta monachi quae sint, 211, 212, 213. Vide Mo-nachi.

P

Panegyrici difficiles, 185.

Panis quotidianus, quis sit, cuius quotidiana largitio-nem rogare edocit sumus, 500.

Parentes veri, qui sint, 348. Iis qui ad Dominum acce-debant, bona ad ipsos pertinientia reddebat cognati, a proœcto prout judicabat administranda, 478. Quomodo oporteat monachos affici erga cognitos secundum carnem, 375, 479, 564, 565, 566.

Parvuli, in quibus imitandi, 487.

Pastor qui eligendus, 204, 320, 321, 324. Quis fugien-dus sit, 205. Quidquid sine honorum operum doctore sit, furtum est et sacrilegium, 205. Vide Monachi. Vide Prä-sectus.

Pastoris descriptio, 166, et encomium, 166, 187. Bonus pastor, quis sit, quis mercenarius, 186, 187, 188. Sunt etiam nunc mercenarii pastores, 187. Boni pastoris officium, 188. Dotes, 204, 320, 321.

Patiens, quis vere sit, 154.

Patientia donum Del est, 225. Patientia Christiana ef-fectus et premium, 171, 175.

Pauperes spiritu, qui sint, 483, 484. Vide Monachi.

Paupertas, sequo animo toleranda, 67, 68. Mirabilis si cum pietate conjugitur, 186. Pauperem esse probrosum non est, sed paupertatem generose non ferre, 87. Quid sit disserimus egestatem inter et paupertatem, 504, 505.

Pax cum omnibus hominibus, si fieri potest, habenda, 370. Cæteri quoque ad pacem Christi sunt adducendi, 271. Pacificus quis sit qui a Domino dicitur beatus, 487.

Peccatores, quomodo habendi, 272. Qui in sua ipsorum nequitia perseverant, aversandi, 273. Iis maxime qui in peccatis versati fuerint, 421, 422. Quomodo objurgandi, 444.

Peccatum, segritudo et mors anima est, 42. Ad poste-ros per Adamum transmissum, 70, 208. Omne bonorum operum fructum dissipat, 112. Abalienat a Domino, con-jungit vero diabolo, 254. Animas comitatur iudicio die 58. Plagias calamitates inducit, 62, 63, 64. Quo odio ha-bendum, 148. Finis peccati mors, 243.

Peccatum quomodo vincendum, 118. Lacrymis diluitur, 42, 168. Et eleemosyna, 70, 130. Quomodo a peccatis re-cedendum sit, 417, 517. Peccato paupertia exequanda est, 19. Et piena, 104, 105. Peccatorum cause qua sint, 414. Peccata alia sunt involuntaria, alia ex pravo animo oriuntur, 104. Hæc gravius punienda, 219. Peccata aliqua ex aliis originem dicunt, 517. Quo sensu magnum vel parvum peccatum dici licet, 518. Nequit operum per-peccatio, plerumque poena est præcedentium peccatorum, 245, 255. Peccatum nusquam est, neque in sua ipsius sub-stantia deprehenditur, 517. Qui patitur alterum peccare, peccati res fit, 450, 451. Qui post deleta peccata rursum peccat, ipse iudicium sibi parat, 244. Quomodo agendum sit cum his qui deviant graviora peccata, patrunt vero leviora indiscriminatim, 518. Qua ratione persuadebit sibi animus esse se purum a peccatis, 519, 520. Etiam si quis peccati haud consuevit se ipse non arguat; sedem tamen debet iis adhibere qui res illius melius vide possunt, 521. Peccatorum multitudo nunquam nos a spe conse-quendis venia debet dejicere, 418, 419. Vide Confessio.

Perdicit astutia, 120.

Peregrinatio, quomodo suscipienda, 583, 586. Crebra et frequens interdictio monachis, 533. Vide Monachi.

Periclis egregium facinus, 178, 179.

Perperam agere, quid sit, 432

Persecutionis adversus Christianos descriptio, 143, 144, 150.

Petitio non omnino in verbis circumscribitur, 33.

Petrus timiditatē humanæ traditus est, lapsu erudiens ad metum atque ad cautionem, 159, 160. Omnia discipulis prælatus, 219.

Pharao, ob nimiam malitiam insanabilis, 77. Quomodo induratus, 77. Pharaonis irrita fuit astutia ad disperden-dum Israhel, 158.

Philosophus, vere quis sit, quis scitius, 178. Philosophi præ ceteris majori studio legendi, 176. Plerique virtutis laudem in suis scriptis reliquerent, 178. Attente legendi, 173.

Pictura exhibet oculis quæ docet historia, 119.

Piætatis fructus, 186. Quidquid ad piætatem conductus, id nisi libenter ac studiose fiat, periculorum est, 460. Et je-junium et cibi usum pieles temperare debet, 462. Quid sibi ipsi placitum aliquid agit, a piætate excidit, 520. Quid piætatis cultori considerandum sit, 516. Institutio ea quæ sit per timorem, utilior est iis qui ad piætatem recens introductior, 341. Qui pro piætate decertant, non sunt de-serendi, 235.

Piger, quomodo emendandus, 437.

Pigritia, naturalis fere est senectus, 453.

Piñ, si peccaverint, aliter ac peccatores objurgandi, 444. Cur aliquando in peccata delabuntur piñ, 444.

Pittaci dictum, 180.

Platonis dictum, 182. Cur insalubrem Atticæ locum Academiam elegerit, 182.

Pneumatomachi Spiritum sanctum dicebant creaturam, 193. Horum sophismata proponuntur, diluunturque, 193, 194, 195, 196. Vide Spiritus S.

Pœna peccato exequanda, 522. Quo animo irrogata pœna perferenda sint, 396, 468. Qui ægre fert increpantem se, qualis sit, 596, 468.

Pœnitentia sincerus, quis sit, 416, 417. Quomodo suscipiens, 416, 417. Quis fictus, 416. Quomodo habendus, 417. Pœnitenti peccata remittenda, 419. Quid agere debeat is, quem pœnituit peccati, et rursus in idem peccatum labitur, 516, 517.

Pœnitentia vera quæ sit, 63, 233. Peccato exequanda, 19. Post mortem inutilis, 122. Rite et egregie peracta dat spem consequendas venie, 418, 419, 451. Qui uincit pœnitentiam non agunt, ipsi gravius condemnantur quam si quia ante Evangelium fuerint condemnati, 254. Cujusmodi fructus pœnitentia digni sint, 416, 417, 419, 516. Pœnitentia Nivitrum, 64, 65.

Poëta, historici, oratores quomodo legendi, 173. Vide Gentiles.

Polypus, colorem suum in subjectis terra colorem mutat, 184.

Præceptorum divinorum utilitas comprobatur, 83, 112. Contemptus gravissime puniendus, 220. Series mandatorum Dei qua sit, 335. Omnia mandatorum qua a Deo nobis tradita sunt, condicendorum vim et facultatem se-cepimus, 336. Præcepta Spiritus sancti perfici non posse qui dicit, impius est, 18. Reselluntur qui legem traditam impleri non posse calumniantur, 23. Cavendum est ne unius mandati obtentu alterum dissolvere videamus, 351. Nullum, et difficilimum quidem, pigre ac segniter confidendum, 373. Exsoluto uno, necesse est alia etiam simul exsolvi, 51, 54, 528, 529, 530, 539. Nihil contemendum est quasi parvum, 415. Mandatorum Christi observatio, dilectionis testificatio est, 237. Finis vita æterna, 243, 323. Tria sunt animi discrimina, quibus ad obediendum impelli-mur, 529. Quomodo possit quis ex animo et cum alacri-tate Domini exequi mandata, 473. Quomodo quis para-tissimum erit ad se etiam periculis objicendum pro Domini mandato, 482.

Predicatores evangelici officium quale sit, 291, 295, 296, 298, 299, 477, 478.

Præfectura periculosa, 211, 369.

Præfectoris fratrum qualis esse debeat, 370, 451, 589, 590. Mansuetudo morum et humilitas cordis characterem præpositi atque insignie constituant, 370, 434, 589, 590. Quomodo præpositus increpare et objurgare debeat, 596. Indignatio in peccatum, misericordia in fratrem communis, 450. Increpationis modus variis peccantium alle-ctibus debet accommodari, 444. Nihil non adhibendum est ad curandum infirmum, 451. Quomodo delictum illius qui peccavit, corrigendum sit, 398. Præfectus ita afficiatur quasi qui de singulis fratribus rationem redditurus sit, 370, 373, 374. Omnes observet necesse est, 421. Qui cu-rarum habet plurimum, is pluribus servit, 474. Quomodo offici debeat erga immorigeros et inobsequentes, 372, 373. Qui e fratrum cœtu abficiendi sint, 372, 373. Fratribus munera et officia, adhibito eorum qui ad hoc apti sunt ju-dicio, designet, 453. Corporis viribus debet sua mandata

attemperare, 578. *Praefectus* deligatur ab iis qui primas obtineunt in aliis fratrum conventibus, 390. Absentis vices supplere debet aliquis, qui ab ipso preposito et ceteris qui probandi perit sint, designetur, 391, 394. *Praefectus* qui dotibus ad munus obeundum necessariis instructus sit, haud facile reperitur, 378. Si quando aberret, a quibus admouendus, 371. Non decet *praefectum* cum *praefecta* frequenter colloqui, 433. *Praefecti* agendi ratio non est curiose examinanda, 394. Vide *Monachi*. Vide *Obedientia*.

Precatio est boni petitio, 35. In quibus colloquenda, 35. *Omnibus* anteponenda est, 335. Prolixa non sit, 276. Actiones singulas *praecedat*, comiteturque et subsequatur oratio, 35, 36. In oratione quid cavendum sit, 62, 503. Orationis effectus, 66. Socii *precacionis* per eleemosynam querendi, 130. Ab oratione non sine magni detimento receditur, 209. Orationi sedulo incumbendum, 210, 276. Quomodo quis attentionem in precando assequetur, 482. Non licet nobis quæcumque volumus petere, 503. Quibus de causis orantes non exaudimur, 503, 504, 538, 539. Vide *Oratio*.

Principatus unitas disciplinam atque consensionem populorum conservat, 214, 215.

Principes ac magistratus debent esse vindices regum Dei, 512. In illis quibus mandatum Dei non præpeditur, obsequendum, 312.

Principi acceptiones variae, 135. *Principia* duo qui inducit, si duos deos prædicat, 192.

Prodicus vir non contemnendus, 177.

Professio monachii reditum ad sæculum interdicit, 519. Qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam rescederit, perinde aspici debet, ut qui in Deum peccavit, 356. *Sacrilegus* est et sui ipsius fur, 356. Non amplius fratribus sociandus, 356. *Professio* emittebatur jura perfecta et absoluta ratione, 357. Testes hujus propositi adhibebantur Ecclesiarum præfeci, 357. Post multam liberamque deliberationem, qui professus fuerat suscipiebatur, inter fratres annumerandus, 357. Post enissam professionem secedere quando licet vel vellitum sit, 358. Futilis instabilitas causæ refelliuntur, 367, 368, 369. Qui semel fraternali spirituali alligatus est, ab iis quibus adjunctus est nullo modo resescari potest, 366. Qualem professionem a se mutuo exigere debeant qui simul secundum Deum vivere volunt, 413. Utrum recipiendi sint iis quibus divitiae non suppetunt, 416, 417. Utrum pro iis qui fratribus traditi sunt, sit aliquid accipendum ab eorum propinquis, 323. Utrum admittendus sit qui ad modicum tempus in monasterio degere vult, 419. Quomodo agendum cum iis qui tributorum exatores fuere, 448, 452. Vide *Novili*. Vide *Asctica vita*. Vide *Monachi*.

Pronissionis Deo latente violator, prolatore adversus Ananiam judicio efficiunt obnoxios, 319. Christi derelicti crimen non effugiet, 202.

Prosperitas vitæ tentationis loco est compluribus, 43.

Proverbii nomen varie accipitur, 98. Proverbia Salomonis capti difficultia, 97. Utilia ad omne vitæ genus ac institutionem, 99, 101, 102. Qua de re Proverbiorum liber Salomonis nomine inscribitur, 98.

Providendum præsenti et futuro, 72.

Proximus, quomodo diligendus, 238, 474, 496. Proximi dilectio character est et nota Christiani, 340. Non qualibet molestia proximo illata charitati adversatur, 239. Proximum peccantem si videris, cave judices, 161. Vide *Charitas*.

Prudentia, una est ex generalibus virtutibus, 102. Duplex, vera et falsa, 103, 495, 502. Quis sit prudens ut serpens, quis simplex ut columba, 497. Quis prudens apud semetipsum, 502.

Psalmodia et precatio num alternis vicibus incipienda, 524.

Pseudo-apostoli, qui sint, 514.

Pueri parentibus orbati suscipiebantur in monasteriis instituendi : qui vero a parentibus adduccebantur, hic coram multis testibus assumcebantur : haud tamen statim in fratrum corpore annumerandi, 353. Modus puerorum erudiendorum, 353, 356, 357. Distincta erat puerorum et natu majorum habitatio et diaeta, 353, 356. Precationes vero per diem instituta, pueris et antiquioribus communes, 356. Poena pueris imposita, 356. Memoriae præmia proposita, 356. Artes edocebantur ad quas videbantur idonei, 357. Pueri cum magistris suis interdui manere possunt, sed noctu ad æqua los suos, et ad cibum capiendum necesse erit transmittendi, 357. Quomodo pieas et attentio ambi ipsi insillanda, 356, 357. Quomodo ab artum magistris pueri delinquentes corrigendi, 356. Num convenient ut in fratrum societate magister sit puerorum secularium, 518.

Pythagoræ dictum, 182

Q

Quadrageñarius numerus venerabilis, 134.

Quadragesimale jejunium ubique et ab omnibus observatum, 11. Vide *Jejunium*.

Quadrageñita martyres, 149. Non una erat ipsis patria, 150. Primos honores obtinuere, 150. Christianos se condenser fortiterque prolinetur, 150, 151. Blandimenta misericordia despiciunt præfecti, 151. Is jussit eos omnes deundatos sub dio in media civitate congelatos mori, 152. Ipsi se laeti exiunt, 153. Lictori occupat locum militis, qui animo concidens, in balneum prosilierat, 154. Mitis mors deflenda, 154. Quomodo lictor ad Christum conversus, 154. Cum ceteris consummatus, 154. Quadrageñita martyres igni traditi sunt adhuc spirantes, 155. Reliquæ ignis in flumen projectæ, regiones multas adornant, 155. Unus et SS. martyribus a sua matre imponitur currul, cum sociis cremandus, 155, 156.

R

Raca vox costume iam mitiore significans, 432.

Rahab pulchre astuta : pulchre itidem Rachel, 108.

Rebecca pulchra astuta, 108.

Rebellio et contradic̄tio plura mala arguant, 372.

Recordatio anteactæ vitæ maxima peccandi occasio est, 275.

Regis officium, 99.

Regnum cœlorum, quomodo suscipiendum, 266, 487. Quomodo angusta est via, et arcta porta quæ dicit ad vitam, 493.

Renuntiatio, est dissolutio simul vinculorum terrena huic ac temporaria vita, et humanorum officiorum libertatio, 350. Renuntiatio perfecta in quo sita sit, 348, 349, 350. Monachis omnino necessaria, 350.

Renumeratio humanarum instabilitas describatur, 111.

Res sacrae non sunt profanandæ, 258.

Resurreccio mortuorum, 173. Post resurrectionem nos sunt expectanda ea quæ sunt hujus ætatis propria, 286.

Ritus ambiguus est nomen, 360. Nimius fugiens, 359, 360. Moderatus indecorus non est, 359. Christus nos quam risu usus, 360. Non decet monachus, 425.

S

Sabelianorum errores exponuntur ac refelluntur, 190, 191, 192. Unam Patris et Filii personam profitentur, 190. Pugnant cum Anomois, 190. Utrumrumque blasphemia per evangelicas voces obturantur, 190. Vide *Trinitas*.

Sæculi renuntiatio, 202. Ad seculum nemo sine anima condemnatione revertitur, 202. Seculo nuntium missus monachorum cœtum adi, res quæ ad te pertinent constanter derelinque, amicos dimittit ac familiares. Magno opere cura et provide ut virum tuæ vitaæ ducem repetas. Huic tuam omniem voluntatem expiens, te ipsum trade, 204. Magistrum una tecum ad tua vita descendenter si requiris, frustra renuntiationis certame subiisti. 205. Vide *Asctica vita*. Vide *Monachi*.

Sal, quid sit quod habere Dominus jussit, 506.

Salomon rex Israel libri Proverbiorum auctor, 97. Tres omnia supersunt ab eodem conscripti libri, 97. Ad versos bonorum status referuntur, 98. Vide *Proverbium*.

Salus sine pugna non obtinetur, 202.

Sancti, quantum in nobis est est, imitandi, 257. Sanctorum gesta præclaraque facinora non sine fructu narrantur, 142, 149. Incitatione sunt ad virtutem, 149. Sancti quomodo laudandi, 112, 143, 150, 185.

Sanctimonia, quid sit, et quomodo acquirendā, 453.

Sanctitas beneficium cum gratiarum actione recipendum, 399.

Sapientia et prudentia parvunt quandoque elationem, 157. Del sapientia si desit, nullius sunt momenti, 157. Haud ingratus est externæ sapientiae amictus, 173. Vide *Genitiles*.

Sapientie definitio, 99. Fructus, 99, 100. Iis maxime videtur incomprehensibilis, quibus per Dei gratiam cognitio major accessit, 226. Preparatio ad comparandam sapientiam requiritur, 100, 101.

Sapientis nomen ambiguum, 110.

Satietas mortem intulit non paucis, 166. Vide *Ingluties*.

Scandalum, quid sit, 259. Non dandum, 421. Quandoque et a bonis rebus abstinentum ut videntur, 259, 457, 458. Quin etiam res non necessaria faciende, 260. Altane Dei voluntas absque metu metu scaudi pertinenda, 457.

Scandalum dare, quid sit, et quomodo illud caveendum, 456, 457, 458. Oritur scandalum pluribus ex causa, 457. Quidquid scandalum affert excusandum, 261. Dignitas scandalum dantis, scandalis crimen auget, 458.

Schisma est alienum ab Ecclesia Dei, I. Schismatum causa, 214.

Schismatici non sunt membra Christi, 216.

Scripturae sacrae singulare studio evolvenda, 134. Ad futuram vitam deducunt, 174. Quæ in Scripturæ sacrae verbis intelligentia sit, 513. Quæ in Judaico cultu habetur notitia Scripturarum, ea puerilis animi motibus comparatur : et contra notitia per Evangelium acquisita, viro jam in omnibus perfecto convenit, 225. Scriptura sacra plerumque vice vaticinii usa est imperativo loquendi genere, 500.

Scripturae sacrae usus, 236, 237. Ad coiusque conditionem accommodandus, 492. In his quæ a Scriptura permisæ sunt non habitudinem, 274. Quidquam i: divinis Scripturis addere aut demere, manifestus est a fide lapsus et superbiæ crimen, 224. Quæ ambiguae et obscure videtur dicta fuisse in quibusdam Scripturæ locis, ea ex confessis ac manifestis aliorum locorum sententiis explanantur, 506, 507. Scripturas sacras interdum furatus est diabolus, 134. Sacrorum librorum lectio monachis præcipitur, 212. Seleuris avis insatiables, 57.

Sensuum nomina ad animæ potentias transferri possunt, 109
Sepulturæ vanus apparatus, 61. Pulchra sepultura, pietas, 61.

Sermonis osus quamobrem hominibus imperatur, 16. Naturale sermonis munus quale sit, 16. Spiritus sancti sermo contractus est ab brevis, 16. Sermo verus quis sit, quis varius et artificiosus, 103. Sermonis versutæ, 193. Sermonibus pravis assuescere, quadam via est ad ipsa facta, 173. Sermo otiosus. *Vide Verba otiosa. Sermo ascetarum qualis esse debeat*, 557.

Servi, suis secundum carnem dominis quo affectu servire debent, 310. Ad monasterium accedentes, quando ad dominos suos remittendi, 333.

Siccitatis descriptio et effectus, 62, 63.

Sicera Hebreis quid sit, 127.

Silentium monachis inquietum, 525, et virginibus, 526. Novitiius utile, 334. Silentio fructus, 334. Non licet monacho qui facultatem loquendi non habet, interroganti hospiti responderet, 192. Si quis responderet utiliter, sed præter officium, penitus perturbata discipline obnoxius est, 192. Si qui præficiuntur fratrum conventibus, de negotiis suis inter se colloqui debent, 397. Si silentium psalmodie tempore præscribitur, 473. Silentii utilitas unde probatur, 485. Ascetis instabilibus facultas loquendi danda non est, 534.

Sincerum quid sit, 505.

Societas viæ perfectissima quæ sit, 561.

Solis essentia ignoratur, 195.

Solitudinis fructus, 144, 344. Pericula, 343, 347. Quid igendum cum iis qui volunt solitariam vitam degere, 44.

Solon a Basilio laudatus, 177. Solonis dictum, 183.

Somnus sit exercitatio pietatis, 36. Immodici soporificans, 423. Quomodo propulsandus, 425. Quomodo quis consultare debeat expergesci ad precandum, 429. In somniis cum viæ nostræ studiis convenientia est, 36. Purius visorum noctu contingentium causa quæ sit, 522.

Spectaculum miserabile, 112, 128.

Spei Christianæ effectus, 27. Spes in bonis operibus non sonenda, 247.

Spiritus sancti divinitas declaratur, 132, 193, 194, 195, 196. Effectus describuntur, 133. Proprium, ut Filius, personam habet, 193. Non idem qui Filius, 193. Eadem et Patri inseparabiliter conjunctus, 193, 194. Ejusdem naturæ, 193, 194. Conjungitur cum Patre, ex eo quod ex Patre procedit : cum Filio vero, propterea quod Christo coniungit credentes in ipsum, 193, 194. Ex Deo est arcatio quodam modo atque ineffabili, 196. Operatur omnia in omnibus, 216. Sublato Spiritu, tollitur et Trinitas, 194. Qui inter creaturas numerant Spiritum sanctum, ut baptinum imperfectum, ita faciunt confessionem fidei imperficiam, 194. Qui non honorat Spiritum, is uesti Filiu honorat, 196. Quomodo quis efficiatur dignus qui fiat Spiritus sancti particeps, 483. In Spiritum sanctum blasphemari siunt, 261, 310. Proponunt sophismata contra divinitatem Spiritus sancti, 194. Dilunturque, 193, 196. *Vide Trinitas.*

Stultus in hoc sæculo quomodo quis efficiatur, 510, 511.

Suffit et unguenta prohibentur, 182.

Superbia auctor et impulsor diabolus, 157. Multiplicatus ex causis nascitur, 157. *Vide Elatio.*

Superflua pauperibus eroganda, 268. *Vide Eleemosyna.*

T

Talentum quid sit, aut quomodo illud multiplicabimus, 500.

Temperans quis vere sit, 359.

Temperantia definitio, 359. Fructus, 358, 360, 362. Necessaria ei qui pie vivere vult, 561. Premium est ad libidinem, 358. Sancti omnes temperantia laude fuerunt spectati, 358. Perfecta temperantia ratio quæ sit, 359. Quomodo servanda, 361. Pro quisque viribus temperantiam debet colere, 544. Non sola ciborum abstinentia circumscriptur, 561.

Temperantia atque frugalitatis suprema regula, 30.

Tempia, quam ob causam adeunda, 386.

Tempus praesens ad quid concessum, 233. Poenitentia et venie peccatorum tempus est, in futuro vero sæculo erit justum iudicium remunerationis, 234. Tempus cujusque rei proprium agnosce, 217, 218. Omne tempus ad ea quæ Deo placent agenda opportunum est, 247.

Templum varia genera, 9.

Tentationum duplex genus, 43. Tentationes quomodo perferenda, 281. Nemo debet seipsum obijcere tentationibus antequaque Deus permiserit, imo quisque debet orare, ut ne incidat in temptationem, 260, 49.

Terra, ad incolas puniendos damnatur infecunditatis, 63, 64, 66.

Theognidis dictum, 183.

Theologus fructus, 99.

Thesaurus bonus quis sit, et quis malus, 495. Thesauri quomodo in coelo colligendi, 267. *Vide Eleemosyna.*

Timor, animæ expurgatio est, 100, 101. Utilis iis qui ad piætatem recens instituuntur, 541.

Timotheus musicæ artis peritissimus, 180.

Traditionibus humanis haud insistendum, 246, 349. Quæcumque a Domino per Evangelium et apostolos tradita fuere, servanda sunt, 246.

Trinitas est trium incorporeorum perfectorum, 193. Trinitatem complevit Pater et Filius et Spiritus sanctus, 131. Singularum personarum divinitas comprobatur, 131, 152, 153. Uniquæque persona propriam habet hypostasim, 137. Personæ haud confundenda, 191, 193. Nec propter secretiōnem personarum, dissimilitudo inducenda, 191. Quid causæ sit cur personæ plures unum solum Deum constituent, 193. Personarum Trinitatem negant Sabelliani, 190. *Vide Sabelliani. Vide Natura divina.*

Tristitia nimia causa sit peccati, 68. Tristitia secundum Deum quæ sit, et quæ mundi, 480. *Vide Lacrymæ.*

Tyrannus a rege differit, 99.

U

Ultio prohibetur, 270, 271.

Uxor cur homini concessa, 203. Uxorem qui duxit, is continentia rationem redditurus est, ac liberorum educationis, 203. Precepta evangelica observare tenentur perinde ac monachi, 203. Imo custodia majore opus est ad obtinendam salutem, 203, 205. Patriarcharum alique prophetarum exempla proponuntur conjugio copulatis, 205. Vir ab uxore, et uxor a viro quo casu separari possunt, 308. Non licet viro uxore dimissa alias ducere, 508. Coniugio copulatorem officium, 309. Connubio juncti quomodo ad vitam monasticam admittendi, 554.

V

Verba otiosa proferenda non sunt, 256. Ex cuiusmodi verbis otiosus sermo judicetur, 423.

Verbi vox multiplicem habet intelligentiam, 156. Cur secunda in Trinitate persona Verbum a Joanne dicta sit, 156, 157. *Vide Dei Filius.* Quid discriminis sit. Verbum Dominum inter et verbum humanum, 190.

Veritas est primarius anime fructus, 173. Nuda absque patrocinio ipsa semet ostendit, 186. Haud contegenda ornat verborum, 186. Quomodo quis veritatem in iniustitia detinet, 458.

Versutia sermonis, 103. *Vide Sermo.*

Vestium usus quis sit, 367. Quis amictus ille honestus ab Apostolo traditus, 486. Comparandus est monachis vestitus qui ad omnia sufficere possit, 367. Vestium superfluitas damnatur, 181, 367. *Vide Monachi.*

Victus ratio monachis prescripta hæc est, ut neque ad voluptatem, neque ad afflictionem carnis respiciat, 321. Optimum est, si ob nullam victus necessitatem in publicum prodire cogantur, 321. Omnia quæ nobis apponuntur degustanda, 361. In alimentis capientis damnum satiatis vitandum, et ab his quæ ad voluptatem parata sunt prorsus abstinentum, 361. Quæ sit sollicitudo laudabilis de rebus ad vitam necessariis, 510.

Viduarum vita qualis esse debeat, 509, 510.

Vigilantia Christianæ premium, 163..

Vinum ad quid homini concessum, 125. Monachis ad medelam concessum, 321. Vini usus qualis esse debeat, 9, 43. Effectus, 124, 125. Abusus, 124, 125. Vino obruti descripicio, 124, 125. *Vide Ebrietas.*

Violenti quinam sint qui regnum celorum rapiunt, 211.

Virginitatis donum in quo positum, 519. Fructus, 519. Vitium quodlibet virginitati adversatur, 319.

Virginitatis vita qualis esse debeat, 512. Quo tempore fieri debeat virginitatis professio, 357. Qui in virginitate vitam agere non vult, is coram testibus dimittitur, 357. Vide Ascetica vita. Virginum conventus eadem atque monachi regulam profibuntur, 326. Una ceteris praeferat, cui tenebantur in omnibus parere, 326. Sola antistita de rebus necessariis cum viro aliquo sermonem habere poterat, una aut altera ex sororibus secum presente, 526, 527. Quis sit modus colloquendo cum fratribus, 376. Virgines lanificio operam dabant, 466. Quae psallere non vult, aut corrigenda, aut expellenda, 514. Poena virginibus delinquentibus imposita, 530, 531.

Viri propria laus qua sit, 183. Vide Homo.

Virtus definitio, 337. Virtus ex voluntate non ex necessitate proficiuntur, 79. Penes nos est, et a studioso potest acquiri, 97. Aspera primum est et accessus difficultis; sed virtus iucundior ei qui eam consecutus fuerit, 176. Ex possessionibus sola est, quae nequeat auferri, 177. Virtus honoratur, non divitiae, 186. Vitalicum est ad senectutem. Ad vitam eternam festinantes nos precurrunt virtutes, 167. Verba divitiae sunt, 167, 168. Summo studio comparanda, 167, 168. Quae in animo solo adolescent virutes, omnes omnibus aequaliter excollendae, 345. Virtus virtus

asterior non est, 120. Cohortatio ad virtutem comparanda, 184. Virtutis laus poesis Homeris, 177.

Vizio, 196. Obscurum est utrum suscipiamus formas rerum visibilium, an virtutem quamdam ex nobis ipsis exprimamus, 198.

Visorum noctu contingentium causa qua sit, 322. Vide Somnus.

Vita hominum via est, 161. Fluvius continue flues, 172. Quomodo traducenda, 161. Nihil juvat vita cum vita justis transacta, nisi vitam illorum moribus nostris exprimamus, 248.

Vita quam simul cum pluribus agitur ad multa utilia, 345. Anteponenda solitaria vita, 546, 547. Vitae communis encolum, 561, 562. Societas vita perfectissima qua sit, 561. Quid sit sollicitudo hujus vita, 456. Quomodo curanda, 481. Vita pro Christo profundenda, 148, 244. Vitae praemissa verbis explicari non possunt, 180. Non dantur nisi multis labores perpessis, 180, 181, 522. Vita duplex est, altera carnis propria, altera animae cognata, 18, 71. Digniori providendum, 18, 71. Optima ab unoquoque seligenda, 184. Vitae negotiis saeculi implicata pericula describuntur, 344, 345. Vita terminus unicue ab initio constitutus, 74.

Vitii definitio, 336, 345. Vitio timiditas atque audacia inest, 189. Non omnia animi vitia manifesta sunt omnibus, 424. Nullum parvipedans vitium, 306. Obnoxios vitio ininemendabili expellendum, 434.

Vocis modum praefinit audientium necessitas, 466.

Voluptas est hamus diaboli, 118. Voluptatibus inservire quid sit, 362. Omnis diligentia in eo ponenda est, ut ne animi altitudo ob insurgentes voluptates opprimatur, 561.

INDEX

Rerum et verborum quae in appendice inveniuntur.

A

Abraham temptationibus probatus, 698.

Amen vox cur in Evangelii repetita, 650.

Apis exemplum quare propositum, 620. Apis dum ulceratur se, plague immoritur, 620. Apis proprietates, 620. Ex eodem flore et mel, et ceram colligit, 620. Quo artificio favos construit, 620, 621. Animal regale est, 620, 621.

Asperitus nefandi cur omnino fugiendi, 708, 709.

Assirii, sepulturam mortuis denegabant, 700.

Avi descripicio, 591.

Avaritia radix malorum omnium, 709. Ejus effectus, 809. Avaritiae morbus nusquam conquiescit, 590. Ignis ipse superior est, 590. Cohortatio ad fugiendam avaritiam, 591, 592, 709.

B

Baptisma Christi humanum omnem captiuum superat, 632. Fesus excellentia, 632, 633. Mosis et Joannis baptismate longe excellentius, 632. Quae sit differentia inter Mosis et Joannis baptismatum, 632. Similitudo est crucis et mortis, et sepulture, et resurrectionis mortuorum, 640. Baptisma, quare unum, 610. Ejus effectus, 583. Baptismi gratia quomodo operatur, 636. Qua ratione ex aqua generari oportet, 634. Quid baptismi susceptionem debeat precedere, 621, 629, 648. Grata Dei precepta necesse est, 633. Qui baptizatur, in Trinitatem baptizatur, 583. Quid sit baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, 644, 645, 646, 649.

Baptizati officia quae sint, 586. Pacta ipsius cum Deo, 635. Oportet regeneratum exinde divinorum mysteriorum participatione nutritiri, 649, 650. Quisquis Evangelii baptismate baptizatus est, debet secundum Evangelium vivere, 632. Quis sit baptizatus in mortem Domini, 636, 637, 638.

Beneficia benignitatis Dei per Incarnationem collata, 626.

C

Calamitates quo animo perferendae, 697. Utiles sepius, 700, 701, 703. Gratulante accipiendo, 700, 701, 703.

Certamen ad placendum Deo susceptum quale sit, 631.

Charitas mandatorum radix, 609. Quae in Christo est, necessario conjunctam habet mandatorum observationem, 673. Quae citra charitatem sunt, etiam si precepta et justificationes sunt, pro iniquitatibus operibus habentur, 641. Sine charitate justificationum opera nihil prosunt, 631. Nulla res grata est et accepta, 668.

Christi generationis officina, 597. Principia, quae sint, 197. Dignitas, 603. Causae, 597, 611. Christi aeterna generatio colenda silentio est, 595, 611, 612. Generationis divinae modus ratiocinationibus excogitari, neque ulla humanis verbis exponi potest, 596. Christi caro quomodo concepta, 598. Quomodo sit in Christi carne divinitas, 596, 597. Propterea Deus in carne est, ut latitante in ea mortem enecet, 596, 597. Christus, cur a virginie et sponsata conceptus, 598. Cur vocatus Jesus, 599. Cur mortem suscepit, 612. Quomodo quis Christo crucifixus est, 639, 640. Christi obedientia innumerorum honorum praemium, 612.

Christianis more est redditio mali, 620, 621.

Coelestis publici ad quid constituti, 591.

Cometarum origo quae sit, 601.

Conscientiae discussio prescribitur, 710. Ejusdem utilitas, 710.

Consortia, quae consecienda, quae refugienda sint, 712.

Contentio quae mala sit, 607.

Continentis quis vere sit, 711.

Conventus publici cur instituti, 609.

Corpori Christi quomodo communicandum, 586, 631. In communione corporis Christi quid cavendum sit, 586, 631. Integritas ad corpus Christi tuto ac secure edendum requisita, qualis sit, 586, 631, 634. Corporis Christi veritas in Eucharistiae sacramento declaratur, 631, 634.

Corpus per resurrectionem immutandum, 702, 703.

D

Damulæ proprietates quae sint, 618. In quibus trahenda, 618.

Deus quomodo diligendus, 707. Dei Filii divinitas probatur, 611. Cave tollas ob Verbi nomen Unigeniti hypo-

stasim, 612. Cur Unigenitus ad dexteram Dei sedet, 612.
Deorum multitudo prorsus detestanda, 610.

Diabolus non statim conditus est; sed angeli potestate accepta, conversus est in diem naturam, 592. Diabolus vitium proprium inuidia est, 592. In hominem qualis fuerit, 593, 594. Hominem e paradiiso deject, 593, 594. Diaboli innumeræ artes ad decipiendum hominem, 593, 594. Per despousionem Virginis deceptus ipse est, 598. Diabolus nosr hominum est et Dei hostis, 598. Deus impetrare cum non posset. In imaginem Dei ma ignitatem suam effudi, 598, 599. Homini adjutor est ad peccata, 598, 599. Hominem peccato mancipatum ad mala quæ non vult inducit, 626. Impossible est propriis viribus offendicula versuti hostis vincere, nisi insuperabilis potentia Dei succurrat, 613.

Dilectionis necessaria testificatio observatio est mandatorum, 616.

Discipulus quis sit, 623. Discipuli Domini partes quæ sint, 623, 627. Fieri non potest ut qui peccatum patrat, aut hujus vita negotiis implicatur, aut de rebus ad vitam necessariis sol iicitus est, servus sit Domini, nedium discipulus illius, 623, 626. Unumquemque discipulum Domini fieri necesse est, 623, 626. Quomodo quis efficiatur discipulus Domini discipulus, 628.

Dives multis vitis obnoxios est, 588.

Dormitatio quid sit, 616.

E

Ebrietas quid sit, 711. Ebrietatis effectus, 711.

Eremi eucomum. Vide *Solitaria vita*.

Esaiæ locus, vii, 14. Ecce Virgo, etc., de virginie, non vero de pueria intelligendus, 599.

F

Fides quare una, 610.

Formica, in quibus imitanda, 619, 621. Formicæ proprietates, 619, 620. Frumentum diffidit medium, ut ad alimoniam aptum sit et ad germinationem inutile, 619. Mandum si fuerit, productum e suis specubus exsiccat, 620. Formicæ caverna quomodo constructa, 619.

G

Gratia Dei novam generationem præstat necesse est, 635. Gratia Dei quomodo conservanda, 635. Gratia Dei effectus describuntur, 626.

H

Homo Dei manibus conformatus, 593. Cur rationabile animal conditus, 708. Cur in paradiiso non tentatus, sed mulier seducta, 594. Cur lapsus, 613. Per diabolum e paradiiso dectus, 594. Quomodo sauciatur denuclaturque, 595. Qualis in hac vita sit, 614. Per penitentiam reparandus, 615. Collata homini beneficia recensentur, 593, 707. Quomodo accipit libertatem a peccato, 626. Homo pacificus quis sit, 708. Homo hominiperse æqualis: discrimen si quod sit, ex virtute, non ex divitiis repetendam, 588, 589.

Humilitati præ omnibus studendum, 709. Humilitatis effectus, 709.

I

Ignis coelestis quis sit quem Deus misit in terram, 615, 616. Ejusdein effectus, 615, 616.

Iniquus quis sit, 666. Societas cum iniquis fugienda, 668. Quot modis societas cum iniquis haberi possit, 669.

Inobedientia in quibus positæ, 669, 660.

Invidia effectus, 590, 708. Invidia malum est possidenti, 590, 708. Vitium quoddam diaboli proprium, 592, 594. Nec potest verbi explicari, nec medelam admittit, 592, 594. Exsecranda invidia est, 708.

Invidus conferendis beneficiis efficitur morosior, 594. Invidiæ descriptio, 708.

Iracundus quis sit, 589. Fugiendus, 590. Hominis ira perciti descriptio, 589.

J

Jejunium ecclesiastica lege sancitum, 621. Omnibus omniis præscriptum, 621. In quibus positum, 621. Jejunium cum oratione, maximum subsidium contra dæmones, 622. Jejunium verum quale sit, 622. Jejuniæ utilitas, 622.

Jejunium vigiliæ copulandum, 710. Jejunii utilitas, 710. Jejunium comitetur humilitas, 711.

Joaunis baptisma quale fuerit, 632.

Job gravissimis casibus jactatus, patientiæ exemplar, 699.

Joseph, cur voluerit occulite dimittere Mariam, 598. Joseph, multa tentamenta perpessus, 698.

Justus, cur afflictus, 697. Nullus absque tentationibus de hoc mundo migravit, 698. Non aliter nisi in laboribus et adversis justi claruere, 700.

L

Lacrymæ utilis, 711. Lacrymarum effectus ad delenda peccata, 615.

Levia qui videt quare laudandus, 588. Quomodo levia videnda, 588.

Iliberi, quomodo educandi, 591, 592.

Liberum arbitrium in quo positum, 613. Peccati occasiones per liberum arbitrium aboieri non possunt, 613.

M

Magi, unde oriundi, 600. Cur digni habiti qui Christum adorarent, 600. Munerum Christi oblitorum interpretatio mystica, 601.

Mariæ integritas, etiam post partum, declaratur, 600.

Missis Christi officium, 706.

Mors ante oculos semper habenda, 712. Mortis stimulhus etiamnum homini infixus, 614.

Moysis baptismus quale fuerit, 613.

O

Obedientia in omnibus Deo absque ullo personarum respectu reddenda, 670, 671. Sustinenda est tentatio quævis pro servanda erga Deum obedientia, 672, 673.

Odium quale sit quo jubemur odisse patrem et matrem, etc., 628.

Opera infructuosa quæ sint, 667. Quid sit infructuosorum operum participem non esse, 666. Operum infructuosorum participatio in omnibus velita, 669.

Opus quodivis quomodo inchoandum, 701.

Oratio munimentum grande est animæ, 710. Ad orationem quomodo accedendum, 709. In oratione quid cavitendum sit, 710. Orationis effectus, 710.

Otiositas circa mandata Dei fugienda, 618.

P

Pacis fructus qui sint, 708.

Pantheris insita est qualitas naturalis in hominem ira, 593.

Pastori tutior est operatio in paucitate, quam in multitudine gregum, 617. Forum solum qui ubi concreti sunt curam suscipere quiske debet, nisi dilectio Dei et proximi aliud suadet, 671, 672.

Patientia, virtus animæ maxima, 708. Patientiæ fructus, 708.

Peccatum plaga animæ est, 595. Peccatum sequitur animam, quemadmodum umbra corpus, 595. Gratiam nobis per regenerationis lavacrum collatam abolet, 590. Etiam post peccatum spes est, 608. Per solum crucis mysterium aboletur, 613. El qui peccato servit, iustitia opus facere non licet, 660. Peccatorum data venia confert libertatem a peccato, 626.

Perfectus quis sit, 711.

Personarum ratio nulla habenda est, 588.

Petrus quomodo petra, 606.

Pigritia gravissimum peccatum, 618. Impedimento est ad cursum salutis, 618. Formicæ exemplum pigro propulsum, 619, 620.

Poenitentia, non procrastinanda, 712. Ejus utilitas, 603. Cur instituta, 605. Refelluntur qui lapsis uagent poenitentiæ locum, 603, 604, 605, 606, 607. Datur poenitentiæ locus etiam post baptismum, 603, 604, 605, 606, 607, 608. Quibus poenitentiæ non sit, 603, 604, 605, 606, 607, 608.

Præcepta quomodo implenda, 661. In his confideundis tempore, persona, res, modus, oratio, animus denique observandus, 661, 662, 663, 664, 665.

Prosperitas rerum periculosa, 700.

Providentia Dei per omnia peruenit ad nos, 619. Res nostræ irrationalib[il] et spontaneo casu non reguntur, 620.

Proximus quomodo diligendus, 707.

Psalmi quo affectu canendi, 710.

R

Regno celorum quomodo quis dignus sit, 650. Unius præcepti transgressio excludit a regno celorum, 650, 651.

Resurrec[t]io mortuorum, 702. Caro induet immortalitatem, 702. Error de resurrectione mortuorum refellitur, 702.

Risus perniciosus, 711.

S

Sacerdotii novæ legis excellentia, 655. Morum integrum

tas sacerdotibus præscripta quæ sit, 653, 654. Sacerdotti mysteria in profanis locis non celebranda, 662.
Salomon Proverbiorum auctor, 616.
Salus propriis viribus oblineri non potest, 613.
Scandali definitio, 669. Species varie, 669. Scandalum aliud vacat periculo, 669. Aliud habet periculum, 669, 670. Judicium in scandali autores prolatum, 669, 670.

Scripturæ sacra utilitas, 697, 702. Assidue legendæ sunt Scripturæ, 697, 702. Interioris hominis cibus sunt, 710. Medelam cuilibet viti convenientem habent, 587, 589. Faciei nostræ speculum sint, 587, 589. Omnes Scripturae partes ejusdem pretii sunt, 616. Scripturae verba quomodo accipienda, 633. Omne verbum ex Dei ore procedens indubitate suscipienda, 656. Quid agendum sit cum aliqua Scripturæ loca vel præcepta tum obscura sunt, tum alii ejusdem Scripturæ locis vel præcepit videntur repugnare, 636, 637. Præcepto cuilibet obsequendum, etiam si singulis conjunctæ penæ in Scripturis sint, 637, 638.

Solitarie vita laus, 704, 705.

Somnus quid sit, 616.

Spiritus essentia divina, non naturæ creatæ est, 583, 584. Non factus, non creatus secundum naturam, 583. Variæ Spiritus sancti operationes, 583, 584. Quomodo intelligentius Spiritus oris Dei, 585. Ex ore ineffabili prodit ineffabilis modus, 585. Spiritum inter et litteram quid sit discriminis, 613.

Stella quæ Magis apparuit, qualis fuerit, 601.
Superbus diabolo similis, 709. Superbus effectus, 709.

T

Tentatio utilis, 697, 700. Ad castigationem atque probationem nostram inducitur, 697, 700.

Tobias, tentationibus afflicitus, 700.

Traditiones humanæ quomodo habendæ, 615.

Trinitas supra creaturam est, 583. Una operatio est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, 583. Unum Patrem, unum Filium, unum Spiritum sanctum confiteamur operet, 585.

Trinitatis mysterium multitudinem deorum prorsus excludit, 610. Singularum personarum proprietates declarantur, 611.

V

Verbum quomodo intelligi oportet, 583.

Vigilie utiles quæ sint, quæ inutiles, 710. Vigilius jedium copulandum, 710.

Vinum, eur homini concessum, 710.

Virginitas libera. Post votum emissum omnino servanda, 708.

Virtus novitatem quid sit, 706, 707.

Virtus novitatem quid sit, et quomodo in ea ambulandum, 637.

INDEX

RERUM ET VERBORUM QUÆ IN TOMO IV INVENIUNTUR

A

Abel, 153.

Abraamius, 183. Abraamius alter, 183. Abraamius Batavorum episcopus, 221.

Abraham in vita incola, in sepulcro propriam terram possidens, 533. Ab Abrahamo magorum genealogia, 593.

Aburgius Basilio et Gregorio amicus a teneris, 112. In Cappadocia natus, 170, 286. Per totum orbem clarus, 170. Nunc in barbarorum regione appetet, nunc annonam militibus ministrat, 287. Nunc imperatori astat in splendido apparatu, 287. Multos saepè illi conueniavit Basilios, 257, 261, 410.

Acacius presbyter apud Basilium est, 525. Basilium invicit Ecclesie Berœensis nomine, 535. Acacii monasterium incensum ab hereticis statim post Pascha, 390. Specrabat Basilios eos ad se venturos, ut ad paratum perfugium, 390.

Acacius Arianus, 586.

Academiae insalubris locus, 572.

Accusator nemo esse debet, sed frater in charitate arguens, 301. Et qui audiunt, non convictorum auditores esse debent, sed argumentorum judices, 301. Accusato dimidium auditus integrum servari debet, 188. Si quis accusatur, alius coram illo, aut coram aliis non redarguat accusantem, sed privatum interroget, 100.

Achæi cum Basilio communicant, 307. Achæi episcopi decernunt recipiendos qui fidem Nicenam profertur, 306.

Achar ob unum peccatum punitus, 506.

Acopa, Ponti munuscum, 450.

Acroamata modorum ad voluptatem compositorum animalium vim frangunt, 72.

Actiacius diaconus, 418.

Action omnis nostra et cogitatio ex Christi mandatis pendere debet, 217. In actione omni habendum ante oculos Christi judicium, 237.

Actiones omnes ad Deum referendas, 538. Frustra mandata observantur, si noui, ut Deus vult, observantur, 513.

Adam figura futuri, 26. Ab Adam usque ad Christum generationes 77, secundum Lucam, 399.

Adamantius, 152.

Adhortatio simulata, fortissima est ad decipiendum esca, 96.

Adolescentibus senes constituti parentes a communis hominum lege, 420.

Adorationem veram nemo habere potest sine Spiritu sancto, 23. Adorationem Samaritana consuetudine regione decepta in loco esse existimabat, 53. In adoratione inoperabilis a Patre et Filio Spiritus, 53. Si sis extra idem, nunquam es adoratus, 53.

Adulator in hoc differt ab amico, quod ad volupatem loquitur, amicus ne molestia quidem lacet, 98.

Adulterer. Cum adultero degens mulier, adultera omni tempore, 295. Legitimam uxorem dimittens et anima dicens, adulter est, 329. Sed tamen annis septem non amplius punitur, 329. Adulterio anni quindecim, 326. Virginis lapsæ anni quindecim ut adulteræ, 326. Adulterium variis modis co. nulli potest, 57.

Adversæ res. In adversis rebus res humanae in memorem revocandæ, 77, 79. Job imitandus, 78. In adversis Deus nostri in ipsum amoris periculum fecit, 79, 309.

Adversarii vaide insanentes confutari fortiter non possunt, ut nec molita vehemente percuti, 361.

Acacus, 458.

Egypti pars sara cum Basilio communicat, 507. Egyptii confessores in Palæstina exsules, 408. Apolitanus condemnant, 409. Rogat eos Basilius, ut illum coepiat reducere, 410. Marcelli discipulos recipiunt, 410. Unde iniquus Basilio et pluribus alitis dolor, 410. In Egypto monasteria, 510. Egyptius sophista, 473.

Elianis contra quem scriptis Gregorius Neocassariensis, 316.

Elianis Basilio commendatus, 331.

Ærarii patronus, 112.

Ærumnae. Ex ærumnis ipsis utilitatem capere debemus, tum maxime Deo credentes, cum eo indigemus maxime, 214.

Æschylus, 169.

Æsopis fabulae, 277.

Æterna malorum supplicia, 139. Æterna caducis iniuriae mentis est carnalis, 146.

Aetius princeps hæresis Pneumatomachorum, 4. In epistolis statuit, que dissimilia sunt, dissimiliter profici et vicissim, 4. Hoc principium arripuerunt Pneumatomachi, 4.

Aetius presbyter et monachus, 390.

Affectus alii sunt carnis, alii carnis animatae, alii carnem carne utensilis, 402.

Afflicti homines proclives ad sperandum et ad conquerendum, 168. Afflictorum consolationi merces a Deo posita, 151. Afflictiones pro virium nostrarum modulo m-

ligit justus judex, 233. Afflictionibus semper consolatus admisces Deus, 181.

Afri cum Basilio communicant, 307.

Africanus historicus, 61. Ejus testimonium de sancta trinitate ex quinto libro *Epitomes temporum*, 61.

Agnus inter innumeratas oves matrem agnoscit, 583.

Alcinous, 168.

Alcmaeon invitis Echinadibus quevit, 94.

Alexander alteram aurem reservabat ei qui calumniam patiebatur, 103, 188. Simul et potionem sumit et epistolam contra medicum scriptam legit, 419. Captivas videtur solvit, 371.

Alexander ex monacho episcopus Corydalorum, 331.

Alexander episcopus Aegypti exsul, 408.

Alexandriae persecutio, 250, 251. Alexandrinos consuetudines Basilius, 250, 251. Fatetur sibi convenire ut de rebus suis referat ad Petrum Alexandrinum, et Petro ut eas habeat, 411. Hortatur Petrum ut fraternitas ibique diffusa curam gerat, 225. Alexandrinos nonnullos commendat, 411.

Alpheus sacer, 459.

Alypius, 454.

Amantium morbi vehementiam compescit imago formae matræ conspecta, 214. Amatoria quadam affectio in animalia amicorum, 214.

Amasea, 233, 347. Amasienses, id est, episcopus Amasiensis, 387.

Ambrosia, 267.

Ambrosius (S.) sæculi ornamenta projiciens, suscepit Ecclesia gubernacula, 288. Ex terra iudicibus ad cathedram apostolorum translatus a Deo, 218. Non ab hominibus accepit Evangelium, 288. Corpus sancti Dionysii peuit a S. Basilio, 288.

Amicitia mundi oculis indiget ac congressus; spiritualis amor nequam caro conciliatrix, 213. Amicitiae corporalis oculi conciliatores, at vera charitas longe distantia conjungit, 225. Ad amicitiam multum valet consuetudo, 418. In amicitia vinci idem valeat ac vincere, 158. Amicitiae pestis assentatio, ut rubigo tritici, 418. Amicitiae non absurdus debitor Basilius, 313. Non putat Basilius bono inimico quemquam esse posse, si a veris amicis disjungitur, 214. Vita Basilio misera videtur et fugienda ab animalium consuetudine separata, 214. Amicum judicat Basilius virum sapientem, etiam si nunquam viderit, 156. Amicus in hoc differt ab adulatore, quod hic ad delectationem oportuit, ille ne molesta quidem tacet, 98. Amicum iracundem libentius quis viderit, quam alium colentem, 98. Amicus accusatus vel per litteras interrogandus, vel auctorandum, vel per communem amicum conveniendum, 94. Amicorum oblivio et contemptus ex potestate ortus, magna crimina, 150. Multæ noctes ducentæ insomnes, eritas lacrymis a Deo querenda ei qui se a fratribus amicitia meditatur abscondere, 310. Major adhibenda diligentia, quam a iudicibus morte aliquem damnantibus, 340, 411.

Amos ex caprili corroboratus a Spiritu in prophetam vectus, 267.

Amphilochius (S.) rhetor et foro assuetus, 239, 240. Statuit cum Heraclida in desertum locum secedere, 259, 310. Fovet senectutem patris, 241. Basilio omnium clavisissimus, 2. Fugiebat Basilium, vel potius ordinationem, 51. Sed eum Dominus inevitabilibus gratiæ rebus illavit, 231. Recens ordinatum Basilius consolatur et hortatur, 231, 232. Basilius illum invitat ad diem festum sancti Eupychii, 263. Nullius præsentiam magis desiderat Neocassiriensis populus, quam Amphilochii, 263. Hortatur Basilium, ut scribat de Spiritu sancto, 3. Nullam ex vocibus quæ deo usurpari solent, cura examen relinquere existimat, 1. Multum fuit cum Basilio graviter egrotante, 234. Illius igneus charitatis servus, 67. Morum ravitas et taciturnitas, 67. Humilitas, ut qui discere non raverunt, cum docendi locum teneat, 290. Basilium consulit, 268, 290, 324, 333. Prudenter curat Ecclesiam Isaurorum, 282. Cum Amphilochio multis de causis congregatus est Basilius, 298. Iuprimis ut eo consiliario utatur, 298. Iure apostolico res Lycaoniae componit, 298. Huic Basilios commendat ecclesiam suam, brevi moriturum se pugnat, 298. Concilium cogit, 299. Basilius ad futurum se proponit, si in paucos dies differatur, 299. Cura illius maxima Basilios, 351. Mitit Basilio munera ad Natale Domini, 55. In Pisidia tranquillus est dum Cappadocia vastatur, 384. Illius videndi quam cupidus Basilios, 354.

Amphipolis, 94.

Amigdala amiores, 477.

Anarchia populos invasit, eo quod quisque principatum mibiat, 66.

Ancyra lites et discordias experta in electione Athanasi et episopi, 109. Vide Athanasius Ancyranus. Visa est

habere successorem Athanasi et quiescit, 110. Ancyra synodos cogit Gregorius Nyssenus, 196. Vide Galatia. Ancyra communicat Eustathius cum Ariauis, 347. Ancyra fides, 381.

Andronicus dux, 204. Nullo deterius philosopho res humanas consideraverat, 205.

Angelus numero unus, non natura, neque simplex, 82. Siquidem angelii hypostasis est essentia cum sanctitate, 82. Angelorum substantia spiritus aerius, aut ignis immaterialis, 32. Hinc in loco sunt, et hi qui digni sunt apparent in specie propriorum corporum, 32. Loco circumscripti, 46. Angelus qui allocutus est Zachariam, non eodem momento implebat in celo suam stationem, 46. Sancti sunt et nominantur ex gratia Spiritus, 31. Angelorum perfectio est sanctificatio et iu hac perseverantia, 31. Ab ipsa protinus creatione perfecti, 33. Non sunt natura sancti, 32. Sanctificatio est extra substantiam angelorum, 32. Substantia eorum completetur per Spiritum sanctum, 33. Angelos esse liberos, aequo ad vitium et virtutem vertibilis, pale et lapra malorum, 32. Inde etiam eos egere auxilio S. Spiritus patet, 32. Non possent dicere: *Gloria in excelcis Deo*, nisi a Spiritu sancto robatur essent, 32. In angelis et archangelis confusa essent omnia, si Spiritus sanctus ab eis discederet, 32. Non possent futura praedicere, ac docere arcana, nisi per Spiritum sanctum, 32. Non sunt beati, nisi quia Deum vident, 33. Non vident autem absque Spiritu, 33. Angelorum dux Spiritus sanctus et chorus prefectus, 33. Officia sua exercunt in virtute Spiritus, 33. Seraphim non possent dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, nisi eos doceret Spiritus, quoties pius sit haec verba cauere, 33. Quod cum Deo conjuncti sunt et ad militiam virtutis non possunt, et in beatitudine perpetuo perseverant, id illis a Spiritu accedit, 41. Inter angelos nulla liberorum et servorum distinctio, 43. Nullus inter eos imperator. Omnes servi sunt Dei, 43. Excepti desertoribus, 43. Eorum creatio cur pretermissa a Mose, 31. Contemplatio quæ in ipsis est angelis, non est extremum bonum desiderabile, 85. Crassa enim eorum scientia, si comparetur cum ea, quæ est facie ad faciem, 85. Angelus ecclesie inspector, 367. Angelus custos, 503. Pacificus adjutor et viae comes, 92. Angelii prefecti sunt hominibus, ceu quidam pedagogi, 123. Precantium in ecclesia verba describunt, 525. Conservorum adjutores, et fideles veritatis testes, 212. Jejunantium capita recensent, 526. Adjutori sunt Christi iudicanti, 24.

Anima ex divinioribus accepta, 421. Hinc Deo subiecti debet, cui gravissimis obstricta debitis, 421. Ad Christum agnum eiuslibi debet, 217. Animæ cura longe preferenda corporis curæ, 584. Nos anima sumus et mens, nostra vero corpus et sensus, 584. Ut in statu momenti, dum utrum deprimitur, alterum attollitur, ita in corpore et anima, 583. Animæ cupiditates posterius accesserunt ob amorem carnis, 20. Animæ expurgationis principium quies, 72. Animæ oculus expurgandus, 239. Animæ carnis spiritus illustrationem recipere non potest, 317. Animæ vim frangunt acroamata mollia et facetus hominum verba, 72. Quandiu anima in Deo ambulat, nec damna nec morbi virum probum attingunt, 432.

Animalis ne minutissimi quidem naturam explicare possumus, 93. Animalium cædem aversantur Magusæ, 394.

Animorum imagines sunt sermones, 90. Animus vitio turpitudinis lippus, 251. In animo nostro, tanquam in templo, consecranda Dei cogitatio, 257. Animi elati dum coluntur, arrogantes flunt, 368.

Annesi, pagus solo Iride a Basilio monasterio separatus, 76.

Annonam militibus suppeditant curiales, 177.

Anomœorum impietas nunc circumstrepit, 90. Anomœi primum semina impietas præbuuisse Dionysium existimat Basilios, 90. Anomœi perpetuo objiciunt ignoratem diei et horæ, 360.

Anthimus, 152, 183. Post pactam cum Basilio pacem, episcopum Armeniae contra canones ordinat, 212, 213. Basilios ei cito placatus, 218. Anthimus Basilios unanimis, 516. Anthimo insinuare conatur hæresim Sabellii episcopatus Neocassiriensis, 316.

Antichristus, 231. Antichristi ingressus initia esse videbantur Basilio, quæ tunc siebant, 408.

Antiochenæ Ecclesia non modo ab hereticis scissa, sed etiam ab iis, qui idem inter se sentire sed dicunt, discipitor, 160, 394. Hanc Ecclesiam Athanasius per se sine ultius hominis administriculo curare poterat, 159. Rogatum Basilios, ut hoc opus aggreditur, 159, 160. Vide Meletius. Basilios nullus ex iis, qui post Meletium venere, communionem amplexus est, 159, 160. Non quod indignos judicet, sed quia nihil habet unde hunc conderneret, 159, 160. Antiochenæ Ecclesia vacem videre cuvit Basilios, 393.

Inimicus ei succenset, quia illic Christiani coepit appellatio, 394. Nihil in orbe terrarum praeferendum Antiochiae, 139, 163. Quae si ad concordiam redeat, velut caput corroboratum universo corpori sanitatem suppeditabit, 160. Antiochiae nonnulla gesta, 141. Gravis persecutio sub Valente, 232. Antiocheni in persecutione, velut tristis chorus communem lamentationem edunt, 232. Antiocheni, id est, Eusebius, 387.

Antiochus (S.), 247. In litteris Eusebii, salutem manu sua mittit Basilio, 257. Cum patruo Eusebio exsultante versatur, 257. Missus Samosata reddit ad patrum, 367. Litteras defert Basili, 267.

Antipater Cappadociæ præses, 228. Abesse cogitur Basilio eo capessente gubernacula, 228. Commendat ei Palladiam propinquam suam, 228. Crambe acetato condita revocat appetitum ciborum, 267. Gratulatur ei festiva Basilius, cui in eamdem sententiam respondet, 267.

Antipater Acalonita, 365.

Anxius, 367. Anxius alter, 453.

Apis docet naturalem contemplationem, 89.

Apollinaris omnium scriptorum copiosissimus, 378. Ad eum laicum scripsit Basilius, 224, 343. Cum eo non communicat Basilius, 224, 343. Nunquam ei misit canonicas litteras, 224, 343. Nunquam clericos misit, aut ab ipso missos ad precum communionem admisit, 224, 343. Librum *De Spiritu S.* nunquam ab eo petit aut missum accepit, 224, 343. Illum nunquam inimicum duxit, 378. In nonnullis eum reveretur, nonnulli in eo reprehendit, 378. Pausa legit ex ejus scriptis, 378. Communionem renuntiat Basilio Eustathius, eo quod scripsisset Apolinario, 378. Apollinaris procivis ad omnia dicenda, 220. Renovare dicitur Sabellii heresim, 409. Impia illius de Triumate dicta referuntur, 220. Illius antea accusari non audiebat Basilius, sed tamet ficta esse non putat, 220. Hinc eum vituperare cogitur, ut a seipso notam heresim repellet, 221. Dubitat an vera sint quæ ei tribuuntur, 340, 409. Videbatur defensorum veritatis socius futurus, 409. Videbatur ab initio esse ex Catholicis, 409. Scriptis orbem implevit, 406. Illius de theologia disputationes non Scripturarum testimonitis, sed humanis argumentis nituntur, 406. De resurrectione scutibus Iudeice, nosque siebat ad legis observationem reversuros, 406, 410. Ea tradit de incarnatione, quæ fratres valde perturbarunt, 407, 409. Et in agendo et in differendo calidus et audax, 409. Immisit in ecclesias Catholicorum qui eas scinderent, et proprios conuentus sibi vindicarent, 409. Episcopos habebat sine populo et clero obambulantes et nomen nudum circumfrentes, 409.

Apostasia initia videbantur Basilio, quæ fabant sub Ariani, 251, 255.

Apostoli sermone Christi expurgati, 85. Ad summum contemplationis, quantum hominibus fas est, pervenerant, cum quiescerunt diem et horam, 85.

Apotactæ, 296.

Aqua manans et petra figura vivifice potentiae verbi, 26.

Aquila in educanda prole iniquissima, 586.

Arcadius comes rei private, 94.

Arcadius episcopus Basilio spem ex illius episcopatu conceptum significat, 142. Donum addiccat ad gloriam nominis Christi, 142. Reliquias martyrum petita Basilio, 142. Archilochi vulpecula, 475.

Archelaus vulpecula, 475.

Areus. Per arenam Deus mare constrinxit, 300.

Argumentatione potior est uniuscujusque prænotio in rebus valde conspicua, 249.

Ariadnes filium secutus Thesens, 452.

Arianum schisma olim separatum adversus Ecclesiam pugnabat, 65. Postea bellum in varias partes dissectum partim ob communem similitatem, partim ob privatas suspectiones, 65. Ariana heres dudum abscessa a corpore Ecclesiae, manet in suo errore, nec multum nocet, 403. Ariani dum ingentium et genitum inducent, manifeste sunt Philistæ, 81. Apud Arianos multitudine deorum, 375. Deus magnus et parvus, 375. Filius non naturæ nomen sed dignitatis, 375. Spiritus non participes divinae nature, sed temere et fortuito adjunctus Patri et Filio, 375. Ariani filium Nicænam rejiciunt, ob consubstantiale, 322. Dicunt Filium secundum hypostasiem dici consubstantiale, 322. Tres deos nobis exprobant, 81. Ex Christi Incarnatione et morte ansam arripiunt illius divinitatis negandæ, 81. Velut si quis medicum accuset, quod participes fetoris fiat, ut sanet ægrotos, 81. Ariani ingratæ creature, mali progenies, 84. Mutabilem essentiam Spiritus sancti dicere non audent, 87. Graves iupi gregem Domini ubique terrarum divellebant, 108. Ab Ario jacta heres semina, quæ deinceps firmata a pluribus, sub Valente evitos fructus protulerunt, 184. In tempestate ab Ariani excisa soli vel cum paucis Neoæsarienses tranquilli, 107. Non eos attigit ventorum hereticorum austus, 107. Insti-

dati sunt Ecclesiæ Cæsariensi, 140. Iterum meliorum generum insidiæ mortuo Eusebijo episcopo, 140. Venient in Cappadociam ante Valentem, 161. Minantur roroscere hereticorum ex Armenia Tetrapoli et Cilicia, 161. In multis Ecclesiæ pietatem eradicant, et unitatem scaturunt, 141. Ariana heres fere a finibus IIII Fici usque ad Thebaide depascitur, 184. Ariani sub Valente dominibus, præmium erat impietas episcopatus, 181. (In prius blasphemabat, dignior habebatur qui processet, 181. Ariani non desinunt Catholicis argumenta scribendi expeditare, 227. Veritate inimici studebant, 185. Omnes ecclesiastica munia sibi arrogant, 375. Ariani sibi arrogat baptismata, deductiones proficiscent, 375. Visitantes agrorum, consolations incerent, mysteriorum communiones, 375. Ariani formulis subscrivebant idem est et imaginem adorare, 375. Ariani nonnulli cum orthodoxi conjuncti, ita ut nullum sit amicorum et inamicorum discordiarum, 163. Cum nocturna pugna comparatur status Ecclesiæ, 163.

Ariarathia, 445. Hujus loci incolæ admodum gratae et pauperes, 445.

Ariminense concilium. Ibi per vim gesta Roma dissipata sunt, 162. Hujus rei Acta postulat Basilius ex Occidente mitti, 162.

Arinthæus corporis robori parem habens animi virtutem, 415. Illius humanitas et generosæ iudeoles, 261. Uona nature humanæ exemplar, 416. Nec statuari ei pictores formæ dignitatem, nec historici res gestas assequi possunt, 416. Obliti non senio fractus, 416. Onus maculan baptismi expurgavit in ipso exitu, 416. Conci iatrix illi ei adiutori hujus rei uxor, 416. Hanc consolatur Basilius, 415, 416. Et rogat ut matri senio confectæ parcat et teneat flue, 415, 416.

Aristoteles sensit sibi deesse Platonicos lepores, 26.

Armenia episcopo Cæsariensi subjects, 195. Satelles a Basilio episcopum petunt, 195. Armenia episcopi ordinantur a Cæsariensi episcopo, 212, 213. Sebastiani presbiteri curam ecclesiasticam a Basilio exposunt, 230. Armenia episcopis destituta pluribus in locis, 195. Nulla in hac regione indifferenter peccabantur, 195. Opus erat viri lingua peritis, quicque reliquos usus gentilis proprios scirent, 195. Armenia seditionibus referta, 212. Armenia montes bieme impervi, 246. Armenia pars vicina Neoæsariensisibus cum Basilio communicat, 307. Armenia Ierapolis, 161.

Arti unicuique proprius labor adjunctus, 96. Artes aliae ad vitam necessariae, aliæ ad honestius rite institutum excogitare, 188. Artes nec vita per se sunt nec virtutes, sed pro utilium propositu, 356. Ariana studia hujus ævi finibus continentur, 423.

Ascetica vita præcepta, 126, 127. Ad ascetica vita apicem non statim assurgendum, sed satius est paulatim proilcere, 126. Ascetae commendatur lectio Scripturae, maxime Novi Testamenti, 127. Consanguineis suis mortuus est, quare non debet cum illis versari, 127. Nec propter eorum usum a loco suo recedere, 127. Ascetae sunt maxime fugiendum, 128. Si quis affterat pecuniam distribuendam pauperibus, suadere asceta debet ut ipse distribuat, 128. Ne illum coquinopter accepta pecuna, 128. Nihil a quoquam accipere debet ultra quotidianum vita ascetica usum, 128. Ascetae incipientibus opus est magistro, 239. Indigent freno et stimulis, 239. Satius est hominis prudentis consilio regi, quam in desertis locis vagari, 241. Speluncas et saxis præferendum hoc subdium, 241. Ascetae non per se ipsi bona sua distribuant, sed per eum qui res pauperum dispensant, 241. Asceta vita et mundi negotia conciliari non possunt, 430. Plea est natura ejusmodi exemplis, 430. Nec mens nec sensus duo simul percipere possunt, 430. Ascetica vita et virginitatis cum civilibus dignitatibus conjunctio, 208, 209. Ascetica vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risum movet ascatarum peccatum his qui piam vita execrantur, 211.

Ascholius (S.) Thessalonicensis prior scribit Basili, 243. Magnum studium significat beatissimi Athanasi, 243. Scribit Basilio epistolam amore referam, 254. Mittit corpus martyris, cuius ipse hortator fuerat, 254, 255. Cappadociam laudat ob beatum Eutychen, a quo fides in has regiones perlata, 255. Martyrum certamen egregie describit, 255.

Asclepius ex plagiis mortuus, eo quod cum Doe comunicare nollet, 584.

Asianus tractus. In eo mirum si qui ab errore alieni, 331. Asiatici nonnulli probaverunt baptismus Novatianorum, 270.

Assentatione pestis amictiae, ut rubigo tritici, 418. Assentationes solent magnis potestatibus adhædere, 419.

Asterius, 153.

Astydamas, 122.

Atalbius Basilio iram per silentium declarat, 158. Idem amen eterque sentit, 158. Media in ecclesia Basiliū dicatur, 217. Sabellii hæresi astinia loquitur, 217, 218. Ecclesiariū gravis dolor ob illius dicta, 218. Nicopoli usfugit ubi audit Basiliū advenire, 217. Sribit ei Basiliū, ut modico itinere confecto, ad se veniat, 218.

Athanasius (S.). Nemo magis dolebat ex confusione Ecclesiārum, 158. Viderat enim priscam tranquillitatem, et tristitia comparabat cum presentibus, 158. Nero ad vi- lendum quid deceat, acutior, et ad perficiendum accur- ior, nemo tolli Occidenti venerabilior, 159. Tanta illiarum Ecclesiārum cura, quanta Alexandrinæ, 161. Nullum tempus intermittebat disserendi, admonendi, ac ubide mittere ad alias Ecclesiās, 161. Athanasiū tuta et ecuā consilia, tum ob experientiam, tum quia p̄r cœ- eris a Spiritu consilium habet, 162. Medicus morborum Ecclesiæ a Domino reservatus, 173, 175. Videt ex mentis contemplatione que ubique gerantur, 173, 175. Fraterni- atis ubique diffusa curam gerebat, 225. A puero pro p̄ie- ate certavit, 173. Ab eo innumerū labores pro Ecclesiā exaltati, 159. Beatissimi Athanasiū studiōsum esse, argu- mentum est sana in maximis rebus sententia, 243. Athanasius Basiliū diligebat, 225. Athanasiū litteras ad Basiliū de recipiendis ab Ariana hæresi redeuntibus, modo idem Nicenam recipient, 306. Illius litteras conservat Ba- silius et omnibus exposcentibus ostendit, 306. Dolet ab eo prætermissam scribendi occasionem, 173. Parem ærum- nis consolationem accepit sibi videretur, si ad historiam ita sua congressum cum Athanasio adiceret, 173. S. Athanasius excommunicat Libyæ ducem, ac litteras ea de e mitit Basilio, 155. Ad Alhanasiū confudit Basilius, et Orientis ac in primis Antiochiae mala sanentur, 158 et seqq., 175. Athanasius acceptas ab Occidente litteras mit- it ad Basiliū, 181. Athanasium inter et Meletium, res- teste sub Joviano, 321. Athanasius Meletii communio- nem appetit, 394. Dismissus a S. Meletio sine communio- ne, 181. Quare a S. Basilio rogatus, ut prior scriberet Meletio, id facere noluit, 181. S. Athanasiū ad Paulinum littere, 321.

Athanasius pater Athanasiū episcopi Ancyranī, 102. Vir- locitus, quique gubernacula urbiū et gentium tenuerat, 03. Questus est quod Timotheus chorepiscopus de se pud Basiliū detraheret, 103. Hortatur eum Basiliū ut alumnias viet, dilectionem erga liberos intendens, 103. Sed negat sibi quidquam a Timotheo dictum, 103.

Athanasius Ancyranus episcopus, 103, 104. Magna cer- amina pro fide sustinuerat, 104. Illum Basiliū fidei inter saecula firmamentum esse ducebat, 104, et columnam Ec- clesiæ, 109. Ancyranam Ecclesiam in unam consensionem et communionem conppergerat, 109. Multa opera Ecclesiæ Dei exaltaverat, 109. Huic Basiliū Ecclesiārum cu- am deferebat, 109. Illius os justa libertate et gratia ver- is scatēbat, 109. Illum sepe reprehendit Basilius quod otus dissolvi et cum Christo esse cuperet, nec in carne propter suos manere præferret, 109. Longa experientia Basiliū noverat, 104. Is tamen iratus erat Basilio, suc- censebat, minatur, 103. Noxas ab eo scribi et componi di- chabat, 104. Illius morte afflictam Aucyram consolatur Ba- silius, 109.

Athene, 461. Athenis olim notis instiūtū insimilæ, aut danibus non puri ad forum accedere non audebant, 169.

Athenogenes festinans ad consummationem per ignem, liscipulis hymnum reliquit, in quo Deum gloriocabat cum sancto Spiritu, 62.

Athletis longe gravius est, non admitti in stadium, quam lages acciperi, 64.

Athos veſtūcatus, 455.

Attagena, 422.

Aticus rogator, 447.

Auditio, 272, 295, 326 et seqq.

Aulica simulatio, 122

Auris utriusque tinnitus, ubi aliiquid grave et molestum editur, 151, 225, 231.

Aurum campano numero ponderatum, 125. Aurum ani- nas insidiat, et peccati pater, et diabolus minister, 128. Aurum comparalitum, 179. Tempus et solvendo præsti- tum prorogari petit Basilius, vel reliqui solutione ali- juandū differri, 180.

Avaritia idololatriæ nomine damnatur, 101. Copia u'ra necessitate perduta imaginem exhibet avaritiam, 101. Avaritia radix omnium malorum, et idololatria vocatur, 148. Avarus omnia in aurum verti cupit, 499. Satiani numeri potest, 498, 499. Pauperem merito se esse dicit, 198. Avari stultitia horrea majora cogitantis extrudere, 100. Avarus cum seleucide ave et piscibus comparatur, 501. Frustra liberos causitor, 502. Avari in alienis ra- mendis quam noxia cupiditas, 502, 503. Sollicitudine di-

stringitur ac metu, 503. Varii illius praetextus ut rapiat aliena, 503. Illius in Christi judicio calamitas, 504. Avari durius durit in pauperes, 498. Avarus causa est malorum in quæ pauperem desperatio conjicit, 501.

Aves quibus adunci ungues, pullos e nido ejiciunt, 586. Aves et pisces eamdem habent originem, 275.

B

Balaam augur per manum vaticinabatur, 279. Adduci non potuit, ut vocem emitteret præter Dei voluntatem, 317.

Baptismus initium vita, et diuinum omnium primus est dies regenerationis, 22. Prima est institutio, qua liberati a simulacris accedimus ad Deum, 22. Baptismus, vivificatio gratia, 23. Potestas renovationis, causam habens ineffabilem et in mysterio reconditam, 23. Per traditionem, quam accipimus in baptismō, simus Dei filii, qui prius hostes eramus, 22. Ex mortali vita ad immortalem natura nostra per vivificam potentiam transfiguratur, 278. Christi incarnationis, vita, mors et sepulcrum eospectant, ut per imitationem Christi adoptionem filiorum recipiamus, 28. In baptismō accipimus immortale indumentum, 431. Removemur ab omni peccato et proximi Deo simus, 431. Magna esse debet thesauri et regni depositi custodia, 431. Sigillum integrum custodiendum, 431. Baptizatus sanctimoniam in omnibus membris retineat, utpote Christum indutus, 431. Membra digna sint tam sancta ueste, 431. Salvi simus per gratiam quæ conferitur in baptismō, 21. Ascendimus ab aquis ex mortuis vivi, 26. Baptisma et fides duo modi paranda salutis inseparabiles, 25. Vide Fides. In baptismō aqua conjuncta Spiritui, quia duo scopi propositi sunt, ut aboleatur corpus peccati et vivatur Spiritu, 29. Aqua mortis exhibet imaginem, corpus velut in sepulcro recipiens : Spiritus vero vivificans immittit, 29. Necesse est Christum imitari non solum in exemplis virtutis, sed etiam ipsius mortis, 28. Id autem consequimur, conseptuli com illo per baptismā, 28. Modus sepulcrum in quo positus, 29. Baptisma onus est, quia una est mors pro mundo et resurrectio, quarum figura est baptismā, 29. Discrimen inter gratiam Spiritus et baptismum, in aqua, 30. In baptismo in Moysen et mare nulla peccatorum remissio et renovatio, 27. Nullum spirituale donum per Moysen, 27. Non induebant hominem novum, non exuebant veterem, 27. Baptismi figura Israelitarum exitus ex Ægyptio, 26. Servata istorum primogenita, ut baptizatorum corpora, 26. Sanguis pecudis figura sanguinis Christi, 26. Primogenita typus veteris hominis in nobis remanentis, ut ostendatur nos in Adam non jam mori, 26. Mare per figuram baptismā separans a Pharaone ut lavacrum a diabolo, 26. Si qua gratis in aqua, non ex ipsius natura, sed ex praesentia Spiritus, 29. Baptisma et fides in Moysen et in nubem, velut in umbram et figuram, 25. At baptismā et fides in Spiritum sanctum æque ac in Patrem et Filium, 25. Baptismi Moysis et nostri tanta differentia, quanta somnii a veritate, 27. Joannes baptizavit in aqua, 30.

Baptismus inutilis, in quo aliqua ex tribus personis omit- teretur, 23. Baptismi traditionis aliquid addere aut detrahere, plane est ab æterna vita excidere, 23. Inviolabili semper manere debet traditio, quæ in baptismō data est, 23. In baptismō Spiritum a Patre et Filio separare, periculosum est baptizanti, et baptizato inutile, 23. Aequale damnum est sine baptismō decedere e vita, et baptismum accipere, cui unum aliquid desit eorum quæ tradita sunt, 21. In baptismi commemoratione Apostolus sepe omittit nomen Patris et Spiritus sancti, 23. Non idcirco indifferens nominum invocatio, 23. Christi enim appellatio, totius est professio, 23. Baptismus traditionis Domini consentaneus, et baptismō fides, et fidei glorifica- tio, 57, 188, 216, 263, 388. Luctuosa res arceplam salu- tem in baptismō per Patrem et Filium et Spiritum sanctum rejicere, et quæ tunc credidimus negare, 21. Professio, quæ in baptismō depositum semper servanda, ut tutissimum præsidium, 22. Quisquis hanc non servat omni tempore, alienus est a Dei promissis, 22. Repugnat proprio chirographo, 22. Vox illa omnium pretiosissima, quæ in adoptionis gratia prolatæ est, 22. Baptismi pacta violare quantum scetus, 22. Baptismatis mysterium tribus demissionibus ac totidem invocationibus perficitur, 29. Trina immersio et emersio figuram trium dierum adim- plet, 363. Benedicunt aqua baptismatis et uncio olei, et is qui baptizatur, 33. Renuntiantur diabolo et angelis ejus, 22, 55. Nonnulli in proprio baptizati sanguine, non opus habuerunt ad salutem symbolis quæ sunt in aqua, 30. Non tamen haec detrahunt de nece-sitate baptismi, 30. Baptismus ignis, probatio quæ det in judicio, 30. Semel baptizatis adest quodammodo Spiritus sanctus expectans eo- rum coversationem, 34. Vituperantur qui baptismum diffe- runt, 515-519.

Baptisma illud antiqui suscipiendum putavere quod nibil a tide recedit, 268. Hinc distinguunt, haereses, schismata, parasynergas, 268. Haeticorum quidem baptisma rejiciunt, schismaticorum vero admittunt, 269. Pepzeni cum sint haeticci, eorum baptisma rejiciendum, 269. Cathari sunt schismatici, 269. Variae de eorum baptismate extiterunt sententiae, 268, 296. Firmilianus et Cyprianus rejectere, 270. Sed tamen quia nonnullis Asiaticis probatum fuit, probat illud Basilius, 270. Amphilius assentitur, qui consuetudinem locorum sequendam putat, 268. Encratitas rehaptizandos censet Basilius, 270. Nisi hoc generali economia sit impedimento, 270. Izoium et Saturninum ex hac secta suscepit in cathedralm episcopalem, 270. Eo tamen rehaptizandos putat, quamvis baptizent in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 296, 297. Sunt enim germen Marcionistarum, 297. Si rehaptizatio velita in Pisidia, ut apud Romanos, suam tamen consuetudinem retinere vult Basilius, 296, 297. Idem de Saccophoris et Apocactis, 296.

Barachus episcopus, 183.

Barachus a S. Eusebio missus, 233.

Barathrum orbis terrarum, 94. Barathrum naturale, 169.

Barses (S.) episcopus Edessae, 407. Illius videndi cupidus Basilius, 407, 413. Mittere ei quadam munuscula, ac rogarat ut sibi exemplo Isaac benedicat, 414.

Barsumas, 183.

Basilides Paphlago haeticorum communicatur, 347, 387.

Basilii (S.) ab infanta usque ad senectutem infirma valetudine, 113, 299, 482. Basilii morbos renovat dolor ex malis Ecclesie, 234. Natura proclivis ad oblivionem, 150. Negotiorum multitudine innatam infirmitatem adaugit, 150. Non tanti se facit, ut non per se ipse, sed per alium aeat insignes viros, 201. Peccatis attribuit suis quae eveniunt, 313. Accepta opprobria vita sua fatetur convenire, 193. Peccatis suis attribuit infelicem consitorum exitum, 193, 214, 412. Et Eustathii calumnias, 224. Fatetur se innumeris delictis obnoxium esse, 300. Postulat ut incuratus non relinquatur, sed suum sibi delictum indicetur, 301. Paratus judicandum se exhibere, 300, 302. Ob peccata lacrymas fundere non cessat, 304. Mores suos longa cum improbis consuetudine perversos luisse ait, 337. Videtur sibi gratia Dei non duci, sed in peccatis vivere, 393. Viles sibi videtur ac nullius pretii, 190, 392. Oblivione dignus ob viles et abjectam vitam, 415. Publico non gaudet, 313. Latere omnium maxime studuit, 517. Latitare in vita inter primaria bona existimat, 91. Videtur sibi multo inferior, quam quis suspicari possit, 80. Negat se et sermone et opere et donis Spiritus idoneum esse, ut sibi invicem adversantes fleat, 218. Vindictam eorum quae passus est Deo committit, 217. Parum movetur his quae contra se flunt, plurimum vero illis quae contra Deum et Ecclesiam, 217. Persuasum habet se alii indigere, nihilque in solitudine confidere posse, 190. Miratur, cur a suis tantopere diligatur, cum adeo tenuis sit, 80. Basilius parvus et humilis, sed idem semper, nec unquam mutatus, 388. Admoneri paratus ab episcopis Cappadociae, 154. Scriptorum suorum robore non multum confidit, 98. Videtur sibi doctrinam imbecilitate sua magis laderre quam patrocinio promovere, 80. Amicos rogat, ut si quid in scriptis suis, insirmius sit, redarguere ne pigreter, 98. Consentit ut scripta sua emendentur, si quis dicat meliora, 86. Moleste fert Urbicum monachum timide ad se scribere, 403. Novit semetipsum, 405. Ac probe scit nihil impidere quomodo nus se major sit Urbicus, si magis timeat Deum, 403. Basilius amica et contubernialis paupertas, 76, 267. Aurum non possidet, 124. Paupertate laudare non desinit, 76. Pauperum numero se adjungit, 495. Prædia non possidet, sed pauper est Dei dono, 114. Hospites excipit, ut paupertas sinebat, 76. Asperum illius vivendi genus, 124. Basilius presbyler a tributis immunis, 115. Basilius optima adjutrix ad contemplationem requies, 91. Prae infirmitate plantarum in morem eodem in loco detinetur, 91. In secessus primordiis dolet quod seipsum nondum reliquerit, 71. Officium sui esse dicit, monachorum curam gerere, 425. In profectu monachorum unice acquiescit, 348. Sperat se habilitum fiduciam ob eorum salutem, 546. Basilius dolor, ubi auditus Firmimum, qui vitam asceticam profitebatur, arma ac militiam sequi, 208, 209. Vitam conobiticam præfert anachoretice, 433, 520. Perfici et crescere cupit virtutem, quam in teneris discipulorum animis insevit, 432. Multa novit et adeutibus potest impetrare, 211. Sanctus Basilius veram charitatem in Cappadocia desiderat, 182, 229. Pro pace vitam libenter profundat, 182, 229. Pacem veram requirit, quam Dominus reliquit, 219. Charitatem et communionem libenter fovet cum remotis episcopis, 181, 182, 243, 254, 260, 284, 392. In tristitia degit quod Ponti episcoporum sibi charitas desit, 299. Servum se Christi esse non posse putat, nisi pacem cum omnibus,

quantum in se est habeat, 300. Paulinum eisque amicos, ut fratres et domesticos fidei agnoscat, 321. De Paulinum nonnulla audivit, 594. Sed fidei non adhibuit, qui nos stabat accusatus coram accusatore, 394. Nemini accusat, charitatem cum omnibus habere cupit, 321. Sed Melietum nunquam deserere possit, 321. Pacis conciliator esse semper optavit, 395. Re infecta maret, sed nemini succenset, 395. Scit enim pacis bonum jamdudum esse sublatum, 395. Nemini concedit qui pacem magis diligit, 245. Totus in eo est, ut pacem conciliet, nec sua culpa noxiil quidquam populo Dei eveniat, 217. Nulla a Basilius major minorve dissidii causa, 377. In Basilio nulla habitat invidia, 86. Privatas habet cum nemine contentiones, 26. Nec in quemquam accusationibus præoccupatus est, 26. Moesta illi fratum disjunctio, 382. Sed in his fratris exercitatus est ab Eustathio, 382. Sollicitus de pace Ecclesiarum, 413. Basilio multi in patria amici et cognati, 114. Multi importune litteras commendatissimas efflagitari, 114. In parentis loco constitutus sibi videtur ob presbyteri dignitatem, 114. Optat ut sibi licet apud eos gloriariri ob imperatram reis ventam, 205. Paratum est perfidium eorum qui persecutionem patientur, 390. Interponit se ut negotia inter cives componantur, 322. Negotiorum inexpertus est, 112. Basilius pudet eos, qui ad se congiunt, juvare non posse, 166. Civitatem universam horum est ad reliquum auri comparatitum ex symbolo solitudinem, 180. Basilius detinet occupationes, quoniam se amicis scribat, 97. Libenter cedit, ac in amicis vincit idem valere existimat ac vincere, 158. Amicum existimat sapientem virum, etiam si nonquam viderit, 156. Basilio amatoria evenerat quedam affectio in animas amicorum, 214. Cum multis insignibus viris eum conjungit accepta ex auditu cogniti, 176. Nullo eorum, qui amicis habeat spectati sunt ignobilior, 419. Nunquam in amicis percasse deprehensus, 419. Preterea mandatum habet charitatis a Deo, 419. Sua vocat, quae amicorum sunt, 178, 44. Amicitiam cum aliis virtutibus didicit, 176. Velut in tritina, jucundis molesta opponens, melioribus inclinat, 382. Multos dilexit a prima aetate usque ad senium, 418. Familias ad credendum, iterum deceptus diffidit, 152. Observationes sine examine non admitti, 102. Immiti Alexandrum, qui calumniam patienti alteram aurem reservabat, 103. Propria experientia cognovit quanta sit calumniam proclivitas, 340. Maxima criminis esse docti oblivionem amicorum et contemptum ex potestate ortam, 150. Ingenuus judicat de scriptis amicorum, 227. Immunit exsilii dolet quod ab amicis non invisatur, 313. Vitam amiseram et fugiendam putat ab amicorum consuelodine separaram, 214. Precibus remunerat eos a quibus beneficium accipit, 114. Basilius pudet non pura amicitia, sed utilitatis causa scribere videtur, 176. Culpa semper dimissa non vult commemorare, 496, 218. Acceptas ab amicis injurias in tempus rejicit, 104. Nihil eum rerum humanarum percellit, 103. Nihil ei novum, 412. Nullius ei hominis immutatio inexpectata, 103. Contumelias silentio premit, 207. Precatur calumnias Eustathii discipulis a Domino non imputari, 210. Non quae ab haeticis, sed quae ab amicis accident, merorem afferunt, 412. Ne hæc ipsa quædama inexpectata eo quod sœpe accidunt, 412. Cura ilium non enarrabilis Ecclesiarum dicitur, 413. In afflictionibus openi ei celerem præstat Dominus, 319. Ejus dolor ob eiusdem episcoporum, 287. Ex malis Ecclesie, 113. S. Basilius teneris Gregorii doctrina imbutus ab avia Macrina, 10. Dum peregrinatur, ubique fidei defensores sequitur, 36. Nunquam ullus sermo fidei contrarius in ejus cor iactat, 366. Si quos Alii discipulos in communionem suscipi, loquentes suscepit, 306. Basilius fides nunquam mutauit, 338. Accepta a teneris principia creverunt, ut semper nunquam mutata, 338. Acceptam a decessoribus suis traditionem, ut paternum haeredatim servabat, 61. Secundum essentialium probat, si addatur *citra aliud differentium*, 91. Secus vero non probat, 91. Consistente profiterit ut minus fraudi obnoxium, 91. Anomus pariter et Anomæos anathematizat, 319. Ingemit quod contra duos pugnare cogatur, 315. Hinc Anomæus, nunc Sabellius, 315. Basilius fidei nullum probrum inuri potest, 310. Plures in unaquaque Ecclesia veritatis testes, 310. Frustra in eum somnia figurant, 310. Scire cupit quoniam in quaue Ecclesia sani siunt, ut sciat quibus scribiuntur habent et in quibus acquiescentum, 405. Ab Evippi communione discessit, 219. Suam Eustathio communionem non vult dare, nisi si aperte communionem cum haereticis sperret, 219. Fermenti heterodoxorum participes esse non vul, 385. Nunquam cum Eusebio et Melieto communisset, si illos in fide claudicantes vidisset, 415. Precurrit ut inter septem milie viros numeretur, qui genus ab Baal non incurvavere, 248. Vitam et incolumentem regni anteponendam veritati, 44. Basilio nihil antiquius regnat

c propria securitate, 585. Terram optat sibi dehiscente, 162. Tendacii et fraudis probris aspersus, 152. Non facie uenquam mentiri suspicatur, 150. Miles mori mallet, 150. Iam judicem corrumperet, 228. Non potest cum simulatione ad aram Dei accedere, 219. Tacere non potest in vernie animarum, 312, 315. Accusat quod noxas concribat, 104. Quod Spiritum Patri preferat, 588. De Spiritu illius doctrina accusator ab Iustathio, 348. Basilius scripta pro Filii et Spiritus sancti divinitate, 104. Metuit et quis haereticus scripta sua sub Basiliis nomine ediderit, 64. Optat ut haeretici mansuescant sed si effterat proros sunt, non ei molestum est pro tide affligi, 64. Statuit extra ecclesiastica esse tela, ut impetratus adversus ea iuxta struuntur ab adversariis, 228. Basilius veluti scopulus in mari prominens haereticos fluctus excipit, 300. Anomael bellum inferunt, 319. Insidiantur Pneumatomachi, 319. Illius anima queritur, 246. Sed non idecirco de studio Ecclesiae debito remittet, 216. Basilius adoriantur pneumatomachi quod gloriam dicat Patri et Filio cum spiritu sancto, 3. In eum conglomerati insurgunt, 64. Cum enim ut lupus cum agno contendunt, 277. Tres leos afflunt, 277. Mox Sabellianum nomine accusant, 177. Basilius silere voluerat, 66. Sed eum retraxit charitas, 67. Specat opus suum non proditum in vulgus, 67. In Basilius urbis incensi Pneumatomachi, 21. Sed latere non patitur Basilius fidem ab illis impugnat, dum sibibellum inferunt, 21. Statut de veritatis defensione nihil remittere, 21. Non interret hostium nubes, 67. Fixa spe in presidio Spiritus, eritatem cum omni fiducia annuntiat, 67. Pneumatomachorum contumelias indigne non fert, 10. Nisi doleret eorum exitium, gratias illis haberet ob conciliatam ibi beatitudinem, 10. Pneumatomachis novator appellatur, ac omnibus convictis appetitur, 10, 63. Basilio haec nolesta sunt; sed etiam si ignis ardent et enses acuantur; non idecirco deseret traditionem, 63. Quandiu respirabit, latuit nihil omittere ad adjudicationem Ecclesiarum, 302. Basilius Ariani ad synodus vocare statuerunt, eumque ut communicatorem habere, aut ejicere, 366. Viribus suis altius esse existinabat fidei Nicenae aliquid adtere ad comprimentos Apolinistarum, 393. Basilius non pudet in minimis rebus theologicis operam insunere, 3. Preclarum existimat, vel minimam earum dignitatis partem assequi, 3. In minimis verbis certamen idem maximum et spe premij non detrectat labore, 1. Basili summus dolor, ubi audit preter mala ab Ariani orta, aliam profite de Incarnatione novitatem, 201. Docuit rerum infelix status nihil ægre ferre, 163. Sanctus Basilius non contentionis aut gloria studio erubet, sed ad stratum utilitatem, 86. Videretur sibi periculum proditoris incurrire, si non de Deo consenseribus responderet, 80. De rebus divinis interrogatus raudet et gratulator interroganti, 247. Oratione suavi lucitur, ut apes tinnitibus, 448. Basilio non est otium legendi scripta recentiora, 378. Ne in Scriptura qualem saepe laboris impendere potest ob corporis infirmitatem, 78. Basilius contractæ sordes ex vulgari sermonis usu ueterant, quominus sophistas alloquatur, 97. Negat se Hendri facultate prædium esse, 593. Nam vana quidem eliquit, sed nondum idoneum habet usum veritatis dogmatum, 393. Non tutum existimat res magni momenti litteris committere, 172. Multa in litteris scribere non uidet, quae bajulo relinquunt narranda, 151. Videntur sibi id omnia segniter se habere, 226. Tantum abest ut scribere possit, quantum fere ut valeat, vel ferietur, 227. Basilius dolor quod quidam episcopi sibi subditu oratione pretio dicantur, 147. Minatur illis depositionem nisi desiant, 147. Basilius summa religio in electione chorepiscorum, 428, 429. Antiquam in recipiendis pagorum militaris disciplinam renovat, 148, 149. De interrogatis Amphilochii munquam sollicite cogitaverat, 268. Rem diligenter attendit, et si quid a senioribus dicitisset, recordatus est, 268. Per septem jejuniorum hebdomadas nocte et die sine intermissione Evangelium nuntiat, 477. Virginem famosis libellis liesam horfatur, ut se non ulciscatur, 27. Lites auctori injuria inferentem non vituperat, 428. Teum iudicibus eripere non vult, 428. Statutum habet iocentes magistratibus non tradere, nec traditos eripere, 28. Servos qui ad se confugerant, et supplicio eripere conatur, 167, 168. Jura sacerdotum defendit adversus magistratus, 425, 426. Petit ut decenti modo advocetur b episcopis, 152, 153, 191. Non agnoscit episcopum ab haereticis ad eversionem fidel ordinatum, 370. Declarat et non recepturum pace redditu ens quos ille ordinaverit, 70. Glycerium diaconum, qui cum virginibus fugerat, pe venire revocare conatur, 258, 259, 260. Vide indicem apitum Vitæ sancti Basili, quem hic repete superavanum.

Basilus Eustathii discipulus, 210.

Bassus, 183.

Batina, 224.

Beatitude in Dei visione posita. Visio non est absque Spiritu, 35. Cælum suscipit eos qui in Christo infantes moriuntur, 78. Qui moribus sunt doli expertibus, eamdein ac qui in Christo infantes sunt, requiem consequuntur, 78. Beatitude extrema est etiam Christus secundum Verbi considerationem, 85. Tunc enim mens nostra erigitur ad beatam sublimitatem, cum Verbi unitatem et monadem contemplatur, 86. Sed secundum incarnationem Christus non est extreum bonum desiderabile, 87. Quorum nunc umbras videmus tanquam in speculo eorum archetypa videbimus, 89. Beati non dicendi qui vivunt, 472. Beatos Basilius appellat mortuos, 160, 174, 245, 321, 339, 345, 391, 406.

Bellum. In bello fortiter gesta a sanctis viris, per Spiritum sanctum gesta sunt, 33. Cædes in bello facte olim pro credibus non habebantur, 273. Suadendum putat Basilius ut per tres annos a sola communione abstineant,

273. Benedictio est sanctificationis communicatio, 294.

Beneficio majori afficitur is qui dedit, quam qui accepterunt, 203.

Berisi pagus quidam, 179.

Bercea, 267. Berœensis Ecclesia scribit Basilio per Acacium presbyterum, 355. Ihi cleri accurata agendi ratio, populi concordia, magistratum magnanimi mores, 355. Ilius Ecclesia labor in persecutione toto orbe celebratus, 351. Multas Ecclesias erexit suo exemplo, 354. Berœense monasterium statim post Pascha incendunt haeretici, 390. Igni tradunt labores monachorum, 390.

Bianor presbyter Antiochenus, 290. Juraverat coram infidelis viro territus se sacerdotio non amplius perfundrum, 290, 291. Iconum venit, 291. Censem Basilius eum in clerum suscipi posse, sic tamen ut pœnitentiam agat ob temerarium jusjurandum, 291.

Blasphemia in Spiritum sanctum irremissibili, 59, 269, Vide Spiritus sanctus.

Boethius, 183.

Bona primaria et maxima, dilectio Dei et proximi, 90. Bona non sunt natura divitiae, gloria et sauitas, 564, 497. Quatenus bonos non reddunt possessores 361. At contraria magis eligenda sunt præposita, 364. Bonum aeternum, una res expetenda, 421. Boni initium recessus a malo, 472. Boni quidquid facimus, nobis ipsi colligimus, 244. Duplex pœna dignus qui malum facit boni pretestu, 476 Boni communio, 326, 350.

Bosporius episcopus, 143, 144. Monet Basilius de calamis ipsi inflictis, 143. De Basilio dedocet canonicas et Basilius de canonicis, 144. Eadem in illo ac in Basilio fides et sententia, 145. Basilius communicatoribus adiungitur, 254.

Boves redeunte vere ad exitus spectant, 583. Bos illacrymatur amiso socio, 583.

Bretanius, 208.

Brise vir bello clarus, 439. Subito ereptus vita in ipso ætatis flore, 438, 439. Illius jacturam totum fere imprium sensit, 438, 439. Hunc imperator desideravit, milites planxere, viri in maximis dignitatibus ut proprium filium luxere, 438, 439. Illius uxorem consolatur Basilius, 438, 439.

Bruta animantia inter se consociantur: homines bellum cum necessariis et domesticis gerunt, 67. Futuri provident, homines non item, 582. Bruta animantia naturalem amorem fetibus suis exhibent, 105. Bovem amiso socio illacrymantem vidit Basilius, 558. In animantibus eluet Dei providentia, 581, 582, 583. Cur nonnulla venenata, 585.

C

Cæsarea de eruditis viris et omnibus bonis, quibus opulentur urbes abundant, glorificatur, 171. Non deerant cœtus eruditorum virorum et in foro colloquia, 169. At his omnibus eam spoliavat divisio Cappadocie, 169. Introducta Scytharum et Massagotarum incisitia, 169. Una vox eorum qui exigunt et a quibus exigitur, 169. Occlesia gymnasta, noctes non illustrata, 169. Senatorum alii fugiunt, alii Podandum abduci, tercia pars relicta ingemiscit, 170, 171. Ipse civilis cœtus animo concidens per agros divagatur, 171. Cæsarienses magistratus plerique in agris, 180. Cæsarea metropolis, 94. Cæsariensis Ecclesia sana est, ejusque per celebres pietas, 141. In Cæsareensi Ecclesia semper viguit fides Nicena, 233. Cæsarea

metropoli insidiati sunt Ariani, eamque zianis hereticis completere voluerunt, 140. Iterum metuuntur illorum insidia mortuo Eusebio episcopo, 140. Multi insidiantur lupi, 232. Cesariensis Ecclesia, scopolus in mari prominen, 300. Circa illam franguntur heretici fluctus, nec ea que retro sunt, aliiunt, 300. Cesariensi episcopo Armeniis subjecta, 193. Cesariensis episcopus Armeniis episcopos ordinare solet, 212, 213. Cesariensis Ecclesia tradita sunt a sanctis regule, 219. Cesariensis Ecclesia more prohibentur nuptiae cum sorore uxoris mortuis, 219. In Cesariensi Ecclesia asservabantur litterae Dionysii Romanii, 163. Cesariensis clericis ingens numero, 289. Clerici sedentiaris artes exercent, non vero mercaturam, 290. Hinc non libenter peregre eunt, 290. Cesareas omnes clericis una vicaria voce curia traditi, 363. Cesariensis episcopi audit, morte statim episcopi in urbem conveniunt, 234. In Cesariensi Ecclesia non humanis verbis; sed oraculis Spiritus sancti placatur Deus, 311. Ejusdem Ecclesiae mos psalmi endi et vigilandi, 311. Cesareas dies festus in honorem sancti Eupychii, 263. Cesareas quotannis celebratur a tota vicinia festum sanctorum Eupychii et Damii et eorum chori, 263, 388. Cesariensis Ecclesia Eusebii Samotranensis videndi et audiendi cupidus, 142. Cesariensis Ecclesia omnium bonorum antiquissimum videbatur Eusebium et audire, 236. Nam Basilius magna spe suspendit, promissa narrans Eusebii, 236. Cesariensis populis, cum multos expertus sit, nullius vorem magis desiderat, quam Amphiochii, 263. Cesariensis Ecclesia et Neocesariensis olim inter se unum erant, 307. Frequentissime populus miscebatur, et a clero alti ad alios veniebant, 307. Pastores alter altero dice et magistro utebantur, 307. Prope Cesaream in igne Ptochotrophium, 240. Cesaream tenua vetustula collapsa, 300.

Cesaria patria, 185.

Cesarius Gregorii Nazianzeni frater, 105. Basili monta aquo animo soebat accipere, 103. Mirabiliter a Deo eripius e periculo, 103. Moriens dixit: *Mea omnia propter te prospexit*, 111. Mortui bona a servis compilata, 111.

Caini peccatum et poena, 396, 397, 398. Cain immerito occisus putatur a Iamech, 399.

Calamitates cur eveniunt, 509.

Calcearium pretio viii sit, sed tamen aptum ad usum explendum, 74.

Calidis mortui non juvantur, 220.

Callisthenes, 166. De ejus lenitate et animi moderatione consentiebant omnium testimonia, 168. Is lassus a servis Eustochii, militem immisit, 168. Cum ad Basiliū servi configissent, scripsit eorum causa Basilius, 167. Callisthenes Basiliū locutus rei arbitrum ac dominum fecit, 167. Sed tamen cum jussisset servoe eo abduci, ubi tumultum excitaverant; Basilius rogat, ut sibi vindicta permittatur, et miles revocetur, 167, 168.

Calumniator sibi ex ipso opere diaboli nomen accersit, 501. Nemo diabolus sit, sed accusator; imo nec accusator, sed frater in charitate arguens, 301. Et calumnia maxime diabolus dignoscitur, 303. Nomen illi factum est peccatum, 303. Calumniator tres simul personas lœdit, 301. Non videtur metuere judicium Dei, 143, 144. Res terribilis calumnias abduci abunde sine argumentis, 104. Calumnias vulnerant eos, qui aurem integrum absenti non servant, 377. A calumnias aures castodire perfacie est, 549. Eorum qui calumnias in mentitione capita rejiciunt, magna merces in coitis, 386. Noxiam opinionem ex hominum calumnia susceptam deponit Basilius, statim atque rem cognovit, 144. Calumnias perferendas ut ultra Dominu permitenda, 145. Quia a calumniatoribus proficiuntur, nugas interdum existimant, 163. Calumnias silentio non pretermittendis, 309, 571. Non ut nos ipsi ueliscamus, 309, 571. Sed ne deceptos lœdi patiamur, 309. Calumnias effugere difficultum, 102. Nullam ausam dare hominum est prudenter et piiorum, 102. Qui calumnias appetuntur, non idcirco indigni sacerdotio, 417. Domini hostes magis confirmant eorum gradus quos impugnant, 418. Calumnias quandiu ob dissensionem locum habent, necesse est suspiciones semper augeri, 134. Calumniam abominabatur Gregorius Magnus, 312.

Calypsus insula, 93.

Camelis præpositus, 217.

Campano numero surum ponderatum, 124.

Campus in quem secessit Esdras, 129.

Cancer astuta in cacienda ostrea, 570.

Candidianus annonam militarem administrat in Cappadocia, 75. Is Basilio non pro sua dignitate scribebat, inter negotia literarum studiis deditus erat, 75.

Cenvis. A cane rabido qui morsus est, videt canem in phiala, 357.

Canon. Cum canones Patrum negliguntur, res ecclesiastica in summam confusione delabuntur, 148. Canones

Patrum pene oblitteratos renovat Basilius, 148. Canonibus subiace, idem ac penitus excommunicare, 426. Canonum vulgati a Basilio, 417.

Canonica, 260, 646. Canonica, 144. Canonica non possunt matrimonium iuire, 273. Stuprum est earum conjugatio, 273.

Canonica littera, 313.

Cantilenae spirituales, 136. Molles fugienda, 571.

Cappadocia Scythiae semina tribuit religione, 233, 27. In Cappadocia frigus vitium gemmas succidit, 474. Cappadocias hiemem ita exborrescit, ut ex adibus proprie nolint, 141. Cappadocum animi timidos et corporis torpor, 141. Pauci viarum periti, 290. Gritus nivem redolent, 439. Semper occidunt *episcopos et*, 439. Cappadocum lingua vernacula, 63. Glorificant Deum cum sancto Spiritu, 63. Si ex patrio more loquuntur, 63. Episcopi schisma conflat adversus Basiliū, 112. Omnia dotis plena ob episcoporum in Basiliū injuriam, 151. Inductur Ecclesia, ac civitates et populi, 154. Cappadocie divisio non minus noxialis quam si quis equum aut bovem in duas partes dividat, 169. Cappadociam, veluti Pelethum, Menades quidam disserunt, 168. Cappadocia sequata divisionem, 176, 198. Modestus praefectus humanum se prebet, 172. Perpauci qui civiles digitales assequi possint, 209. Cappadocum paupertas, 179, 227. Cappadocia præsidios: anno 371 Therasius, 173. Anno 373 Elias, 187. Hodie Maximus, 192. Antipater anno 373, 228. Cappadocia per somnum dictata, cuius spoliis praestantissem præside Eta, 190. Cappadocia secunda episcoli Basiliū prouersus negligunt, 192. Cum his Basiliū congressurus, 192. Cappadocia casul proxima, ad quam sustentandam Basilius Invitat Eusebium, 192. Cappadocie episcoli Basiliū non adjuvauit, 234. Monere eos et per litteras et coram nobis desinit, 234. Præsentem reveretur, ubi discesserat ad ingenium redeunt, 251. In Cappadocia veram charitatem desiderat Basilius, 229. Cappadocia quidam libyæ dux a sancto Athanasio excommunicatur, 153. Cappadocia episcoli nomine scribit Basilius ad Ponti episcopos, 302. Prædicti Basilius persecutionem aliquando in Cappadociam peruenturam, 158. In Cappadocia scripti persecutio lis quas circa illam sunt paeverunt, 335. Antea fumus tantum et vicinas ecclesias lacrymas movebat, 335. Cappadociam et vicinas regiones persecutionis vastat incendium, 384.

Caprilius tricolas, ut omnino afflictos et pauperes comendat Basilius, 442.

Carmelus, 129.

Carnis cura gerenda, sed ita ut non insolecat, 539.

Carri, 390.

Castitatis amor a Josepho actiones temperantie plenas edidit, 73. Castitatis gloria, 154.

Catalogus ministrorum in pagis, 148, 149.

Cathari vocant Novitati, 368, 370.

Cause multiplex divisio apud philosophos, 5. Casa omnium rerum causa Deus Pater, 117.

Cearas Laconicus, 169.

Censor, 424. Nec potentiam formidare debet, nec paupertatem contempnere, 433. Ad censorum munus præedium hortulari Basiliū amicum, 433. Censorum regal ut tributis monachos eximat, 425. Censor Galatia, institutus ad hoc munus adductus, 413, 414. Censum recordatio diu servatur, 444. Censoris munus aptum ad novum proutem demonstrandum, 444. Idoneum exhibeatur humanitati, 176. Ex censibus magna hominibus luctu et detrimentis, 445.

Cephalenii, 237.

Cera, Ponti munuscula, 430. In cera scribere, 72.

Cerebellorum involucra temulenta, 317.

Chileccone, 340.

Chalcidensis Ecclesia persecutionem constanter suscepit, 333. Omnes unus sunt in Domino, 333. Hinc adversarii facti superiores, 333.

Chamanene, 176.

Chanaan servit fratribus, quia indocilis erat ad virtutem, imprudentem habens patrem, 43.

Charitas primus fructus Spiritus, 158, 260. Nota et character Christianorum, 130, 153, 243, 299, 303. Prelucrissima omnia rerum, 500. Qui charitatem habet, Deus habet, 483. Donum est Spiritus sancti, 223. Dei dilectio quomodo comparanda et servanda, 483. Primaria ac maxima bona, dilectio Dei et proximi, 90. Deus ob honestia diligendus, 483. Sine charitate manca est cuncta præcepta observatio, 308. Charitas legis complementum, 303, 319, 483. Sine charitate perfici non possumus sinu quo ennumerantur a Paulo, 303. Sed hyperbole figura uititur, 303. Charitatem Paulus omnibus bonis preferit, 303. Antiqua dilectionis forma in Ecclesiis, 386. Charitatem antiquas leges, 163. Nihil jucundius quam homines in

quo intervallu sejunctos videre charitatis vinculo in unam membrorum harmoniam in corpore Christi colligari, 163. Non locorum vicinitas, sed animorum conjunctio necessitudinem scit, 371. Charitas remotissima quaque conjugit, 301. Licit iis qui longe distant vicinis esse spiritu, 288. Non locorum intervallu disjungere debent, sed spiritus communio in unius corporis concentum conjungere, 181. Uniuscujusque fratrum auxilio magis indigemus, quam manus altera alterius ope, 191. Ex ipsa corporis constitutione docet Dominus societatem esse necessariam, 191, 481, 485. Dispensationem Dominus suscepit, ut per sanguinem sive terrena, sive celestia pacificaret, 191, 484, 485. Bonus thesaurus repositus iis, qui omnibus egenitibus operam suam praebent, 205. Charitatem amicis mutuo dat Basilius, camque cum seniore recipere vult, 210. Charitatis debitores sumus, 419. Qui charitate carant, supra humanam mensuram afferuntur, et inaudita facinora committunt, 223. Cavendum ne sol occidat in fratribus iracundia, 101. Prodictionis periculum est, si non habenter de Deo dentur responsa his qui Dominum diligunt, 80. In charitate gaudendum ob fratris recte facta, dolendum ob vita, 100. Charitas nunquam excidit, nam deici non potest, qui se per charitatem proximo submittit, 158. Oportet unumquemque ei, qui adversum se aliquid habet, mederi, 100. Charitatis indicium scribere et per fratres invisiere, 393. Nemo ex minimis contemnendum, 154. Nec species adhibenda nec membra motus qui tristitiam afferrat fratri, aut contemptum indicet, 100. Patiente uno membro patiuntur omnia, 371. Charitatis summa fames in Oriente, 182. Orientales proprium bonum existimant concordiam Occidentalium, 181, 372. Omnes ex aequo diligendi, 484, 485. Nefas in monasterio alium pra alio diligere, 485. Etiam si frater aut filius aut filia, 485. Basilius non indignatur solum ob acceptam injuriam, sed etiam futura securitati consulti, 76.

Charonia, 169.

Chilo, 125.

Chorea circa Deum angelica, 136.

Choropiscopi nomen episcopis Basilio subditis datur, 147. Choropiscopos omnes convocat Basilius ad festum S. Eupsychii, 255. Choropiscopus plures pagos regit, 255. Ptochotrophium in horum pagorum aliquo gubernatur a chorepiscopo, 255. Choropiscopos Basilius revocat ad antiquam ministrorum eligendorum formam, 148. Choropiscopi quomodo eligendi, 428, 429. Basilius capro sibi eset vijeretur, non dispensator, si in illis eligendi gratiae sunt timori aut precibus cederet, 428. Unusquisque dicto testimonio debet a contentione abstinere, 429.

Chosroes episcopus, 185.

Christianus non ex vestimenti forma, sed ex animi habitu dignoscitur, 200. Christianis propositum est ut Deo similes efficiantur, 2. Christiani nomen non prodest iis qui Christum ignominia afficiunt, 296. Non Christiani nomen nos salvos facit, sed propositum et vera dilectio, 392. Christiani sumus per fidem, 21. Christianorum nota et character charitas, 150. Christiana victoria lex, ut qui minus habere non recusat, coronetur, 284. Christiani ad Orientem versi precentur, 51. Christiani proposito continent simplex ac minime elaboratum scribendi genus, 226. Christiana libertas non emancipata est ex libris profanorum observationibus, 5. Christiani illud ex quo, non, ut philosophi, materia propria attribuunt, sed sepe ad principem causam referunt, 5. Christianus idem sonat ac monachus, 99.

Christus variis nominibus vocatur pro varia considerandi ratione, 14, 86. Christi appellatio, totius est professio, 23. Christus ipsa justitia et a materia secretus, 87. Christi divinam naturam exprimit nomen Filii quod est super omne nomen, 14. Item cum dicatur verus Filius, unigenitus Deus, virtus Dei et sapientia et Verbum, 14. Christus, qui est vera sapientia, nihil latet, 84. Omnia enim fecit, nec ipsi homines ignorant que fecerunt, 84. Quod hic est per imitationem imago, hoc illic natura filius, 38. Omnia quaecunque volunt in celo et in terra, 87. Si Christus creatura non est, Patri consubstantialis est, 87. Christi nomen, quod est super omne nomen, hoc ipsum est quod Filius Dei dicitur, 315. Blasphemia episcopi Neocesariensis dicitur nomen Unigeniti traditum non esse, sed adversarii, 315. Christus in generatione septuagesima septima ab Adam, 399. Fabri filius, 84. Dispensationem suscepit, ut per sanguinem suum, sive terrena sive celestia pacificaret, 191. Caro Deifera ex Adamis massa, 402. Quae circa Christi in carne adventum dispensata sunt, per Spiritum sanctum facta sunt, 33. Christi carni adfuit Spiritus sanctus, factus unctio et inseparabiliter conjunctus, 33. Indivise adfuit in omni actione, miracula edenit, tentato, resurgentem, 33. Christus ab Apostolo nunc quidem consideratur ut a Patre gratiam in nos transfundens,

anne autem ut nos per seipsum conciliamus Patri, 14. Quo sensu lumen et judex et resurrectio, 16. Quo sensu pastor, rex, ostium, via, etc., 14. Quo sensu sponsus et medicus, 15. Christus rex et sacerdos, 362. Non sed sit in throno corporeo, 363. Sed thronus Davidis, in quo sedit, regnum est eversioni nulli obnoxium, 363. Omnia ad humani generis medelam spectantia percurrerat, 401. Deinde de suum nobis adventum largitus est, 401. Si Christi caro celestis, nihil opus fuit sancta Virgine, 403. Si Christi adventus in carne non fuit, redempti non sumus, 402. Naturales affectus suscepit, vitiros non item, 403. Christo exprobant hereticis, quod ipsorum causa factus est mortuus, ut eos a morte liberaret, 84. Per absurdum est de Christo exiliter sentire ob ejus in nos beneficia, 15. Magis admiranda ejus potentia et humanitas, quod se ad nos dimittere potuerit, 15. Illius potentiam magis commendat incarnationis et mors quam totius mundi creatio, 15. Illius incarnationis non est servile ministerium, sed voluntaria sollicitudo erga figmentum suum, 15. Per Christi prassepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84. Christus Patri minor quis incarnatus, 84. Christi regnum esse ferunt omnem materialem cognitionem: Dei vero et Patris immateriale, 85. Christus est extrema beatitudo secundum Verbi considerationem, 85. Sed secundum erassiorum doctrinam et incarnationem non est extrellum bonum desiderabile, 85. Hinc ignorare dicitur diem et horam, 85. Eodem sensu dicit: *Pater maior me est, et non est meum dars, etc.*, 86. Hinc etiam dicitur regnum tradere Deo et Patri, 86. Est enim primis non finis secundum rudiorem doctrinam, 86. Non ignoravit diem et horam, 360, 361. Futuron cognitum ad Patrem referit, 361. In omnibus primam causam hominibus demonstrat, 361. Si quis tamen ignorantiam illam referat ad eum qui omnia per dispensationem sueripit, non impius erit, 361. Administrationem eorum qua gerit, referat ad Patrem, ut nos perducat ad Patrem, 17. Horas et diei ignorationem pre se fert ob nostram infirmitatem, 84, 85. In Actis apostolorum excipit semelipsum ex numero eorum qui diem et horam ignorant, 85. Multa disserit ex humana parte, 361. Velut cum ait: *Da mihi bibere*, 361. Is enim qui petebat, non erat caro inanimata, sed divinitas carne animata utens, 361. Quod ait Christus nihil se posse facere a semetipsa, id probat eum esse consubstantialis Patri, 87. Nulla enim creatura rationalis qua non possit facere aliquid a semetipsa, 87. Res adversas qua nobis accidunt, suas proprias facit ob suam nobiscum societatem, 87. Christus non secundum essentialiam creatura, sed secundum dispensationem factus via, 88. Christus petra figurare, 26. Christi sanguinis figura sanguis pecudis, 26. Christi figura Adam, 26. Christi patientis figura serpens super vexillo positus, 26. Christi preicationem oportet ad finem perducet ac impleri, 86. Christus verus ac magnus episcopus, qui totum orbem miraculis suis implevit, 145. Reddedit gratiam, quem ex Dei afflato acceptam amiseramus, 34. Multiplicem beneficentiam ob divitias bonitatis egenitibus praestat, 14. Varia auxilia unicuique creatura dimetitur, pro varietate eorum qui juventur, 16. Per Christum omnia animalium auxilium est, 15. Christi potentia vivificans figura aqua manans e petra, 26. Christus omnia facit, coniunctio virtutis ac voluntatis bonitatis operans, 16. Ad Deum nos adduxit, nosque Deo asseruit, 15. Bona est via, exorbitationis errorisque nescia ad Patrem perducens, 16. Per Christum et in Christo gratia efficiunt, 15. Christi tota dispensatio, revocatio est a lapsu, et redditus ad familiaritatem Dei, 28. Christus quae non sunt, facit ut sint, condita conservat, 16. Magnus animalium medicus, et omnium peccatis servientium promptius liberator, 159. Quavis arce firmius propaginorum fidelibus, 15. In ruinam et resurrectionem, non quod causas cadenti aliis praebat, aliis resurgendi, 400. Pro Christo pati dulce et mori lucrum, 98.

Cibus. In cibo et potu voluptas non querenda, 99. Ventris satietae decipi non oportet, 101.

Ciconia docet parentes fore, 586. Ciconia endem tempore omnes sedificant, et sub uno signo omnes discidunt, 581. Ciconices ipsas stipant, 581.

Cilicia. In Cilicia multi Ariani, 161.

Cilicio corpus laetinatum, 155.

Cingulum tunicam ita astringat, ut nec illa exsuperet, nec nimis laxum sit, 74.

Circumscriptionem est non solum quidquid loco continetur, sed etiam quidquid scientia comprehendit, 282.

Civis. Ut civis status integer retineatur, liberi homines nihil intentatum relinquunt, 258.

Civitas. In civitatibus magnis nortes illustrari solitae, 169. Civitas in solitudinem mutata, 170.

Cleanthes aquam mercede hauriebat e puto, unde et ipse vicitabat, et magistris æra solvebat, 76.

Clemens Romanus, 61. Ejus testimonium de Trinitate, 61. Clementia et magnanimitas quomodo conjungenda, 73. Satis est supplicii viris potentibus, cum iis qui lessere metum incidunt, 204. Sic et in ulciscendo et in servando magnanimitatem ostendunt, 294. Quidquid ultra adjiciunt, iram explicant, 205.

Clerus urbis et paroeciae, 570. Clerus tanquam caput in summiate positum subjectis membris providet, 535. In clericorum multi militiae metu semetipsos conjiciunt, 148. Clericus Neocæsariensem hortatur Basilius, ne populum Dei ab episcopo in errorem induci patiatur, 310. Clerus mortuus episcopo scribit ad episcopos provincie, 141. Clericorum alii in gradu, 525. Alii permanent in ministerio, quod manuum impositione non datur, 323. Clerici episcopo ministrantes, 110. In pagis ministri omni diligentia probari solebant, 148. Presbyteri et diaconi eos examinabant, et ad chorepiscopum referebant, qui testibus auditis et admonito episcopo eos recipiebat, 148. Cuperunt chorepiscopi totam rem sibi attribuere, postea presbyteris reliquerunt, 148. Basilius hunc abusum abrogat, laicum fore declarat, si quis sine suo iudicio recipiatur, 149. Inter laicos reicit eos qui a presbyteris post primam inductionem recepti eorumque denuo exame fieri jubel, 149. Ministrorum catalogum in singulis pagis ad se mitti jubet Basilius, 149. Ac ipsos etiam chorepiscopos euudem catalogum habere, ne quis se ipsum, cum voluerit, inscribat, 149. Antequam ministri sive subdiaconi reciperentur in pagis, sedulo inquirebatur, an juvenitatem suam ita frenarent, ut sanctimoniam exercere possent, 148. Basilius canonom Nicænum exsequitur: vetat ne cum viris habitent mulieres, 149. Presbytero septuagenario edicit, ut mulierem ejiciat ex sedibus, secus depositionem minatur, atque ipsam excommunicationem, si citra emendationem sacerdotum sibi vindicet, 149, 150. Etiam si libidinosus sit, offendiculum fratri ponendum non est, 149. Tanto magis huic legi parendum, quanto quis liberius est a libidine, 149. Clerici Cæsarienses exercent se deñarias artes, 290. Non facile reperit Basilius, qui suas litteras perferat, 290. Presbyter in Ecclesia Cæsariensi labore manuum viveat, 174. Glycerius ad manuum operabilis, ordinatur a Basilio diaconus, ut presbytero ministraret et opus ecclesie cureret, 208. Clericis concessa immunitas prelatorum multos imperatoris familiis conciliat, ac ipsis rebus publicis prodest, 199. Clericos vetus census immunes reliquerat, 198. Censores, ut nullo accepto mandato a prefecto, eos recensuere, 199. Petit Basilius a prefecto ut antiqua consuetudo servetur, 199. Sic tamen ut remissio in personas clericorum non conferatur, sed iudicio episcopi dispensanda committatur, 199. Clerici Cæsarienses, et qui Sebastiæ communicabant cum Basilio addicuntur curia, 363.

Clinias, 549.

Cœlum divinitatis velum extendit Deus ne pereamus, 553. Cœlorum regnum nihil aliud quam eorum quæ sunt contemplatio, 89.

Cogitatione prima cohibendus ad malum impetus, 503. Cogitatio Dei semper animo observari debet, 523. Nemo malum cogitabit aut perficiet, si Deum ubique præsentem adesse credit, 524.

Cognitio multis modis intelligitur, 557. Cognitio multiplicitis generis, 559, 360. Cognoscere seipsum difficile, 576. Cognitio omnis materialis Christi regnum esse dicitur : Dei autem et Patris, cognitio immaterialis et contemplatio divinitatis, 85. Cogitionis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Colloquium cum unanimis solarium est omnis mororis, 266.

Colonia in Armenia a viis publicis dissita, 286, 351. Coloniensis Ecclesia moret discessu Euphroni episcopi sui, 350, 351. Quidam misantur se abiutos ad publica subsellia, 351. Et rex commissuros inimicis Ecclesia, 351. Magistratus Colonenses de rebus ecclesiasticis ut de proprio negotio solliciti, 351.

Colonia locus ubi constitutus cum Eustathio congressus, 218. Hujus loci dominus Basilius, 377. Ibi conventus episcoporum designatus, ut pax cum Eustathio fieret, 377.

Colores caruei ac virides recreant oculos, 113.

Columba quanara arte capiuntur, 92.

Comanic fines, 509.

Comes Pontice, 426. Consentit Basilius ut Commentariensis ad eum referat de quadam negotio, 426. Comes rei private, 440. Comes thesaurorum, 111, 112.

Commendans amicum Basilius postulat, ut, si nihil peccavit, veritatis beneficio salvus sit : si quid peccavit, id sua supplicantis causa remittatur, 203.

Commentariensis, 425. Contendit furum in ecclesia comprehensorum receptionem ad se pertinere, 425. Negat Basilius, 425.

Communibus rebus cadentibus, private simul personæ, 227.

Communio. Vide Eucharistia. Communio perutilis in precibus, 240. Quidam sibi videntur aliorum communione non indigere, 301. Abscedunt se ab orbe terrarum, nec eos pudet soliditudine, 301. Prava opinio, aliorum communione sibi videri non indigere, 138. Queritur Basilius quod persecutio ad charitatem non commovet, 315. Lapibus insultans, 393. Qui idem inter se sentiunt acceptas per hereticis injurias intendunt, 393. Omnes omnibus suspecti, 392. Pierique inceptores esse nolunt amici colloqui ad restituendam communione, 284. Communio duplex, coram et per litteras, 221. Theodosius Basilius nec ad matutinas nec ad vespertinas preces assumit, 195. Litteræ, in quibus aliquis episcopus appellatur, signum communionis, 378. Nec scribere nec mittere qui afflitos consolentur, signum subtractæ communionis, 300. Communionis signa brevibus notis ad orbis terminos circumferebantur, 301. Communionis signum, si quis scribat canonicas litteras, 343. Si mittat clericos, aut ab aliis missis admittat ad preces, 343. Communionis litteræ breves tesseræ et veluti quoddam viaticum, 384. Olim ab orbito termino ad terminum mittabantur, et ubique fratres ac patres inventebant, 384. Queritur Basilius quod id cum aliis prædatis sit hostis Ecclesiæ, 281. Ac episcopi singulis clavatibus circumscribantur, 281. Communicantes cum Basilio Ecclesiæ, et litteras mittentes et accipientes recensentur, 307. Ex his litteris discere licet omnes esse unanimis idemque sentire, 307.

Communio fugienda et colloquium eorum, qui Spiritum creaturam dicunt, 200, 206, 207, 216, 219, 218. Populi relictis ecclesia maluit in desertis locis vagari, quam cum Arianis communicare, 371, 372. Sub diu precari volunt, quam cum Arianis communicare, 205. Communicare cum Arianis est Arii fermenti participem fieri, 372. Fermenti heterodoxorum participes sunt qui communicant cum eorum communicatibus, 383. Basilius, etiam si ostendat epistolam e cœlis missam, non idcirco cum illo communicabit, nisi sanam fidem prolitereat, 372. Communicat cum nonnullis presbyteris, minime vero cum eorum episcopis, 203, 206, 207, 331. Non improbat eos qui ab episcopi hæretici communione recedere cuguntur, 242. Comparat eos cum medico urente, vel navigante mercede ejiciente, 242. Qui redeunt ab heresi ad communionem admittunt, eos per se cum aliis Catholicis conjungit, 410. Quare sic eos debet admittere, ut ab omni recipiatur fraternitate, 410. Ad communionem Dianii Basilius accessit, postquam is declaravit se subscribendo formula Constantiopolitana allata, nihil contra Nicænam fidem facere voluisse, 144. Communicandum negat Basilius cum iis qui medios se esse volunt, ac fidem nec confiteri aperte, nec aperte negare, 219, 220. Non nulli cum hæreticis per Eustathium conjungit, 219. Non tamen deserendos putat qui uidem Patronum non recipiunt, sed communiter iis scribendum esse, 220. Ac recipiendos quidem, si assentiantur, secus vero, si resistant, 220. Si pacis bonum in solo nomine positum est, pax omnibus concordeada, 383. Sed si quidam fugiendi; non communicandum cum heterodoxorum communicatibus, 383. Eustathius a sua communione removebat eos qui cum hæreticis communicabant, 387. Eustathius altaria Basiliis eventit et suam mensam ponit, 347. Communionem suam Basilius Fauo eidam non canonice ordinato episcopo denegat, 215. Seque apud unanimis suos perfecturam declarat, ut idem de illo sentiant, 213. Magni interest, ut sciunt Romani episcopi quibuscum in Oriente communicare debeant, 161. Communionem suam Occidentales facile concedunt iis qui ex Oriente veniunt, 221. Non cuilibet rectam hoc formulam offerenti concedenda communio, 221. Sic enim saepe cum hominibus inter se pugnantibus et eadem verba proferentibus communicabitur, 221. Declarat Basilius Neocæsariensis, eos a tota Ecclesia discessuros, si a sua discedant communione, 307. Rogat ne se cogant apud omnes communicatores conqueri, 307. Rogat Basilius maritimos episcopos, ne se cogant apud remotissimum communicatores conqueri, 302.

Comparationes proprie inter ea, quæ ejusdem sunt naturæ, instituuntur, 84.

Concilium. In concilio Nicæno Patres non sine officiis sancti Spiritus locuti sunt, 207. In concilio Musonius primo loro non secundum sciatem sedebat, 106, 107 in concilio Amphiliochii postulat Basilius ut tanquam praesens numeretur, et socii eorum quæ gerentur, 299. Concilium Melitinense, 406. Ancyranum, 406. Tyanense, 406. Constantinopolitanum, 406, 386. In hoc concilio non auctoriterunt, citra ullam differentiam, 91. Dures factionis Eudoxius, Euppius, Georgius, et Acacius, 386. Concilium

impiorum in Galatia, 365. Concilium Nyssenum, quo conveniunt ad nutum Demosthenis Galatae et Pontici, 363, 566.

Confessio peccatorum, 272, 293, 327, 646.

Confessores exsules columnæ veritatis et Ecclesiæ, 323. Eo magis venerabiles quo longius allegati, 323. Nihil de rebus ecclesiasticis statuendum ante eorum redditum, 323. Episcopi exsules prænas pro pietate pendentes, 287. Mercem sibi nec opinantes conparant, dum alios exemplo suo arcendunt, 534. Per confessores Deus manifesta omnibus ad salutem exempla largitur, 408. Qui confessorum sudorem excipiunt, participes sunt eorum præmii, 390. Dionysius Mediolaneus, qui in exilio mortuus est, honor martyris delatus, 289. Confessores fiduciam habent loquendi apud Deum, 391. Letitia populi ab exsilio redeuntem episcopum circumstant, 266.

Conjugium mortis solarium est, 438. Successione generis perpetuitatem vita creator conciliavit, 438.

Consilia utilia repellunt contentiosæ indoles, 441. Consilium a sapienti petendum, 580. Non qui cito aliquid statuit laudans, sed qui firma et stabili norma omnia constituit, 411. Consilia adversus justos instructa redundant in auctores, 580.

Consolatio molesta in ipso doloris articulo adhibita, 78. Consolations Deus novit per ipsas implere molestias, 448. Consolations affliction merces a Deo deposita, 131.

Constantinopolitanæ fides, 144.

Consubstantiale usurparunt Nicenii Patres, ut indicarent umbras in Patre rationem, eamdem ac in Filio, 143. Et iatura sequalem dignitatem demonstrarent, 143. Consubstantiale ex eo consequitur, quod Filius sit *lumen de lumine et Deus versus de Deo vero*, 91. Consubstantialis haec ratio est, quod is, qui secundum essentiam Deus et Pater est. Deum secundum essentiam ac Filium genuit, 82. Consubstantiale non differt a simil secundum essentiam, t addatur *citra ullam differentiam*, 91. Minus fraudi obnoxium, quam simile secundum essentiam, 91. Consubstantiales sunt inter se homines, 116. Consubstantiale Sæculi pravitatem corrigit, 146. Tollit enim hypostasis identitatem, et perfectam personarum notionem inducit, 46. Consubstantiale esse Patri Filium ex eo sequitur, uod Pater major dicatur, 84. Ex consubstantiali mala otione Marcellus hypostasi Christi evertit, 215. Consubstantiale præve exponunt Ariani, 322. Fingunt a Catholicis Filium Dei consubstantiale secundum hypostasim, 322. Falso existimant nonnulli eæ dici consubstantia a qua fratum inter se rationem habent, 145. Cum causa id quod ex causa est, ejusdem sunt naturæ, consubstantia merito dicuntur, 145. Consubstantiale a Patribus ntiochenis culpatum putabat Basilius ut vocem male dabant, 145. Dixisse eos existimabat consubstantialis esse exhiberi notionem substantiae et eorum quæ ex substantia, 145. Consubstantiale nonnulli nondum acceperunt, 15. Jure reprehendi possint, sed tamen venia digni int, 145. Consubstantiali silentium iudicium Cyzici, 52.

Consuetudo ad amicitiam multum valet, 418. Satis est boni custodiā, 249. Consuetudines ecclesiasticae ex additione orta in mysteriis celebrandis et precibus, 54, 5, 56. Consuetudinem suam obiciensibus adversariis Basilius suum vicissim opponit, 277. Ex consuetudine plerice vivunt, 509. At vivendi regula, Domini præceptum, 9. Consuetudine mala res velitis indifferentes fiunt, 8.

Contentio. Ex contentionis studio nihil faciendum, 100. Contentiæ volum, 134.

Controversiarum judices Scripturæ et traditio, 66.

Conventus spirituales, 128. Utilitas quæ ex illis percitur, 128.

Convicuum intra dentes prolatum ferri non debet, 303. et conviciari facile est vel ancillæ et pistrino, 303. Fratres admittit adhibenda, non convicuum, 303.

Convictus cum hominibus Deum timenteribus, bonum est iticum ad futuram vitam, 384.

Convivia publica, 314. Conviviorum ordo, apparatus et ritamina, 560. Convivio spirituali cum amici et fratribus cipiuntur, pulsando forces scientia et excitandus paternæ filii qui panes largiunt, 85.

Cordis preparatio in quo posita, 72. Cordis profundum temine comprehendens, 107.

Cornices stipant ciconias, 581. Cornici amor in pullos, 5.

Cornoris illustrior imponenda amplio fundamento, 266.

Corporis venustas aut morbo aut tempore flaccessit, 422. Corruptelæ suspicio forte esse posset in aliqua vocula, autem in prolixis testimoniosis, 62.

Corsagæna, 422.

Corydala, 351.

Crambe eximia juventutis nutritrix. Bis Crambe mors est, 267.

Crastina. De crastina non constat, 101.

Creatio tria genera in Scripturis, productio ex nihilo in melius ex pejore commutatio, resurrectio mortuorum, 88.

Creatura omnis serva est Creatoris, 87. Creatura nulla quocunque vult facere potest, 87. Creaturarum rationarium unaquaque aliiquid a seipso facere potest, 87. Creaturæ omnes aut constant ex contrariis, aut contraria sunt capaces, 87. Creatura sanctitatis particeps non natura sed per electionem, 48. Si creatura non est Christus, Patri consubstantialis est, 87. Si creatura non est Spiritus sanctus, consubstantialis est Deo, 87. Creaturæ discrimen a Spiritu sancto, 248.

Croesus filii Interfectori iram remisit, seipsum ad supplicium offerenti, 203. Croeso post victoriam amicus factus Cyrus, 203.

Crus in Scripturis vocatur signum, 400. Crucis signum signantur qui sperant in Christum, 54.

Cum. Cum præpositio invisa Pneumatomachis, 49. Idem sonat ac et, ideoque appetitor ad obturandum os hereticorum, 449.

Curia exemerat senem quemdat diploma regnum, et ætas, 177. Regis beneficium confirmat præses, sed senis nepotem, orbum parentibus, nondum annos quatuor natum curie addicxit, 177. Demonstrat Basilius senem in nepote ad munera pertrahi, ac præsidem rogat, ut utriusque misceretur, 177. Curie addicuntur clerici Cesarienses, et qui Sebastianum communicabant cum Basilio, 365. Curiales tributa colligunt, militibus annonam suppeditant, 177.

Curus duos sessores habere solebant, 283. Tres habebant sessores Pharaonis currus, 283.

Cursus equestris, 318. In cursu publico regendo nonnullæ partes principalis, 441.

Cypriani sententia de baptismo, 270.

Cyriacus presbyter Tarsensis, 207.

Cyriacus presbyter, 274.

Cyriacus presbyter calumnia expers, 418. Nulla ei stricta calumnia ab his qui manus in onines injiciunt, 417. Hunc Eusebium commendat Basilius, 417.

Cyriacus, 448.

Cyrillus in Armenia episcopus, 195. Columnas ab eo propulsat Basilius, eique placit Satalenses, 195. Ejus loco Faustus quidam in Armenia episcopus ordinatur, 212, 213.

Cyrus Cræsus amicus factus post victoriam, 205.

Cyzici formula edita, in qua silentium indictum consubstantiali, 582.

D

Dædal ars, 462.

Dæmon potentia adversa quæ e cœlo cecidit, 87. Illitus insidiæ in divitiis et voluptatibus latent, 470. Dæmoni mali incorsum deplorat Basilius in morte filii Nectarii, 79. Dæmon vanæ gloriæ, 129.

Damas celeberrimus martyr, 388.

Damasus reverendissimus episcopus, 163, 523, 568, 412.

Danieli oblatæ visio judicium nobis ob oculos ponit, 139.

Daphnus episcopus, 183.

Dardania, 347.

David generosus in bellicis facinoribus, clemens in ulciscendo, 73. Ejus lenitatis, 585. Davidem sic objurgavit propheta, ut succrescere non posset arguenti, 74, 480. Davidis lapsus, 126. Magna de se senserat, 511. Ex ovium grege princeps populo suscitatus a Deo, 287. Davidis ihronus, in quo Christus sedet, regnum nulli eversioni obnoxium, 363. Davidi vectigalis fuit Judæa omnis, idemque Moabitarum regio, Syria pars usque ad Mesopotamiam, et ex altera parte usque ad flumen Egypti, 363.

Dazimone, 318. Dazimone perturbavit Eustathius, et multos a Basili communione abstraxit, 324.

Dazina ad quem Eustathius contra Basiliū scripsit, 223. Dazina vocatur, 379.

Deductiones proficiscentium, 573. Deductores, 188.

Defectio fidei, quam minatus est Dominus, 59. Hujus premia videtur sibi perspicere Basilius in blasphemis Pneumatomachorum, 59, 408. Eo quod facta sint ambigua, quibus contradicere nefas erat, 59, 408. Hostis perictere conatur ut defectionis semina ab Oriente initio capto in totum orbem diffundantur, 374. Quorum definitio diversa, eorum etiam natura diversa, 281.

Demophilus Constantinopolis episcopus, 141. Similacrum rectæ fidei et piætatis partes civitatis dissidentes in upum conjungit, 142. Nonnulli ex vicinis episcopis conjunctio amplexuntur, 142.

- Demosthenes Choragus vocari voluit**, 73.
- Demosthenes vicarius Ponticus**, 345, 363. Primum et maximum Cappadociae malorum, 345, 363. Synodus cogit in Galatia, et ejicit Hypsinum, ac Ecdicium ejus loco constituit, 345, 363. **Gregorium Nyssenum abduci jussit**, 545, 563. **Cæsareæ omnes clericos curiae tradit**, 345, 563. Idem facit **Sebastia communicatoribus Basili**, 345, 363. Postea Nyssa concilium Galatarum et Ponticorum, 345, 363 ibi immisus ad Ecclesiæ homo indignissimus, 566. Eustathium cum Arianorum agmine Nicopolim mittit Demosthenes, ut ab Eustathio accipiant episcopum Nicopolitanum, 566. Ubi videt eos resistere, per vim conatur datum illis episcopum constituere, 566. Doara perturbat, 584. Demosthenes, cetero obesum, 584. Angelus Satanae, 584. Ne sanguini qui dem parcit, 584.
- Desiderium res violenta**, 236.
- Desponsata**. Si quis desponsam alteri rapuerit, restituenda ei cui ablata, 293. Si quis vacantem rapuerit, debet illa parentibus restitui, 293. Ita tamen ut matrimonium fieri possit, si illi consentiant, 293.
- Detrahentem de fratre aversari oportet**, 99.
- Deus expers qualitatis**, 82. **Dei nomen ineffabile**, 37. **Dei appellatio potentiam operatricem sive inspectricem significat**, 281. **Dei nomen Hebreorum gens propriis ac peculiaribus notis exarabat**, 37. Sic dicitur quod omnia posuerit vel spectet omnia, 88. **Dei nomen nihil amplius significat**, quam justi et recti, 279. Nam istud rebus indigenis tribuitur, ista vero nequam, 279. Contendunt heretici hoc nomine naturam designari, 281. At si ita esset quomodo Moses institutus esset Deus Ægyptiorum? 281. **Dei essentialium nullum hactenus nomen exprimere potuit**, 281. Nomina ex operatione aliqua aut dignitate dicuntur, 281. Ex omnibus vocibus quae de Deo usurpanter, nulla citra examen relinquenda, 1. Dicunt Eunomiani, *Quod nosti cotis an quod ignoras*, 557. Item: *Si essentiam ignoras, ipsum ignoras*, 557. **Dei naturam sibi comprehensam esse gloriatur Eunomius**, sed ne minutissimi quidem animalium naturam explicare potest, 95. Vid. 555, 556. **Deum cognoscimus**, si conditorem illum scimus, si mirabilia eius novimus, si mandata servamus, 560. **Eunomiani cognitionem esse volunt contemplationem essentiae**, 560. Si dicamus Deum a nobis cognosci, essentiam requirunt, 559. Si timidi simus in affirmando, impietas accusant, 559. **Deum cognoscere primarium mentis bonum**, 556. Non tamen cognoscit nisi ex parte, 556, 557. Etsi oculus ad videndum constitutus, non tamen visibilia omnia, 556. Deus etsi non comprehenditur, non tamen ignotus, 558. Quemadmodum colum non invisible, etsi non omnia in eo cernuntur, 556. Deus paria molestias solatia innecit, 181, 218. Deus bonus et iustus, 512. Nec judicat sine misericordia, nec sine judicio misericors, 513. Nostra moderatur melius, quam nos ipsi eligere possumus, 70. Bona largienti gratia agenda, procrastinanti non succendendum, 70. Par inerces a justo iudice, paribus præclare factis, 78. **Vide Providentia**. Deus locuples remunerator, 354. A Deo separari gravissimum supplicium, 598. **Dei donorum nec magnitudinem metiri**, nec multitudinem fas est numerare, 287. **Dei inhabilitatio quomodo in nobis sit**, 73. **Dei gravioribus debitis obstricti sumus**, quam parentibus, 421. A Dei recordatione Christianus nulla re abduci debet, 99. **Dei cogitatio in animo nostro**, tanquam in templo, consecranda, 257. Ad Dei gloriam referenda omnia, usque ad ipsum etiam esum et potum, 100. Deus proprius noster naturalisque finis, 19.
- Diabolus ex calunnia maxime cognoscitur**, 303. Nomen ei factum est peccatum, 303. Diaboli nomen a calunnia ortum, 301. Sic dictus ex moribus, postquam angelicum accepit dignitatem, ac priore habitu extincto, excitata est adversa potentia, 88. **Diabolici belli astutia**, 230. Diaboli astutia comparatur cum avis cuiusdam collidit, 518. **Insidiatur nobis ut prædones viatoribus**, 303. Cupiditates nostras jacula contra nos efficit, 503. Sibi semper hodiernum tempus, Dominus crastinum poscit, 518. **Dei imaginem laedit**, cum Deum ipsum laedere non possit, 518. **Diaboli sinuosa retia**, 154. **Diaboli vasa dicuntur**; quibus ad mala opera abutitur, 15.
- Diaconissa corpus, utpote consecratum**, non amplius permititur in usu esse carnali, 296. Diaconissa cum Graeco fornicata, ad oblationem anno septimo admittitur, 296.
- Diaconus post diaconatum fornicatus**, diaconatu ejicitur, 271. Sed tamen a communione laica non arctetur, 271. Modo specimen det suæ curationis, 271. Diacono qui labilis tenus peccavit, communio cum diaconis relinquitur, 337.
- Dialecticis questionibus omissis pie expendenda veritas**, 356.
- Dialogi. In dialogis intertextis vituperationes adversariorum detinent et morantur**, ac orationis vim relaxant,
- 226. Solus Plato scit impinguare cognata et personas comic more describere**, 226. At Theophrastus et Aristoteles statim res ipsas attingunt, 226. Idem facit Plato in legibus, ubi indefinitæ sunt personæ, 226. Si qua persona decantata inducitur, licet ex ejus indeole aliquid alterare, 226. Secus si persona sit indefinita, 227.
- Dianius episcopus Cesariensis**, vir aspectu venerabilis, 143. Multis ornatus virtutibus, 143, 144. Basilius educatus in illius amore, ejusque usus consuetudine vir factus, 143, 144. Is summa lenitate non gravabatur omnibus salisque, 144. Subscriptis fidei Constantinopolis allata, 144. Doluit id Basilio: sed tamen illius ergoantius communem amplexus est, ubi declaravit se contra Nicenam idem nihil facere voluisse, 144. Negat Basilius eum a se unquam anathematizatum, 145, 146. Bestissimum illum vocal, 145. Ab eo baptizatus est et lector factus, 60.
- Diatinus Limyrae episcopus**, 351.
- Dies primus**, non vocatur a **Mose primus**, sed usus, 35. Idem primus est et octavus, 56. **Dies octavus**, de quo in inscriptionibus quibusdam psalmorum, futorum post habeitum statum significat, 56. **Dies novissimus dicitur et cognitio postquam non est alia**, 86. **Diem appellat Christus accuratam eorum, quæ de Deo cogitantur, comprehensionis**, 86.
- Digam** uno anno poenitentiam agunt, 271. **Digamus** ministerio excludit canon, 273.
- Dignitas codicillaria**, 283.
- Dil plures per symbola corporea coluntur ab ethicas**, 421. **Interdum homines ex dono dii vocantur**, daemones et mendacio, 82.
- Diodorus Antiochiae presbyter**, 226. **Silvani alumnus**, 378. Favet Basilio in causa Eustathii, 194. Illius companionem Eustathius criminis veritatem Basilio, 378. In scribere facultate et diligentia valet, 227. Illius sermone melius fiunt, qui audiunt, 378. **Judicio Basillii duos libros contra hæresim scriptos commitit**, 226. **Secundum valde probat Basilius**, 226. **Primum eandem vim fatetur habere**, sed figurarum varietatem et exquisita ornamenta reprehendit, 226. **Sub Diodori nomine litteræ quibus defenditur motu** monium cum sorore uxoris mortua, 249.
- Diogenes poculum projectit**, postquam a pueri dirit cavis manibus bibere, 76. **Diogenis dictum ad Alexandrum**, 91.
- Dionysius Romanus (S.) recta fide et reliquias virtutibus entulit**, 164. Is misit in Cappadociam qui captivos redirent, 164. Hujus beneficii memoria asseverata in Ecclesiæ Cesariensi, 164.
- Dionysius Alexandrinus (S.)**, 60. **Citatur illius de Trinitate testimonium ex secunda ad cognominem epistola**, 60. Miratur Basilius quod accurate locutus sit, 60. **Annoceps primum semina impietatis præbuisse existimat Basilius**, 90. Causa autem, non pravitas sententie, sed rebens studium adversari Sabellio, 90. **Dionysii scripta valde multa**, 90. **Dionysius canonum peritus**, 268. **Mysticistarum baptismus probavit**, 268. **Dionysius magnus**, 39.
- Dionysius Mediolanensis (S.)** in Cappadocia mortuus, 288, 289. **Christiani qui illum hospitio exceperant**, manus suis deposuerunt, 289. **Insigne erat sepulcrum**, nemo prope illum jacuit, 289. **Fideles illius loci hoc corpus vite sua præsidium esse duebant**, 288. Nunquam principes aut potestates hominum vim illis affere potuerint, 288. Flectunt illos missi ab Ambrosio clerici, 288. His adjungit Basilius Therasium presbyterum, qui impetum dilectionis comprimit, 288. Tolluntur cum debita reverentia reliqua, quas custodes cum morore prosequuntur, 288. Asseverat Basilius S. Ambrosio verum esse beati Dionysi corpus, 289.
- Dionysius viduæ filius, alias Diomedes Basili discipulus**, 92.
- Discere oportet sine verecundia, docere liberaliter**, 73.
- Disciplinam omnem Ecclesiæ subactam queritur Basilius**, 148. **Præsca Ecclesiæ species**, 106. **Vetus Ecclesiæ status**, veluti sacra imago, ad quam Musonius Neocæsariensis Ecclesiam suam effingebat, 106. **Nihil de suo addebat**, 106. In disciplinis fides præi cognitionis, 338. **Deictus habendus est**, 478. **Parvum parvo addendum**, 478.
- Dispensatio Filii**, id est, incarnationis, 15, 401.
- Disensiones domesticæ eos**, qui inter se diligantur, magis quam bellas, ratione destituti arguant, 67. **Motu bellum a nonnullis excoigitatur sanæ doctrina defensio**, 185. **Dum privata odia occultant, pro veritate odore simulant**, 185. **Discordias sovent nonnulli**, ut propræ dedecora occultent, et populis furorem inspirant, 185. **In dissensionibus ecclesiasticis alii supplantant**, alii insultant, alii applaudunt, 66. **Nemo infirmum in fide secessit**: nullæ admonitiones: sedent errorum amantur et morantes, iniqui recte factorum judices, 67. **Velut in pestilentia morbo contagium mali omnes pervadit**, 67. **Im-**

iones ecclesiasticae comparantur cum equestri cursu, 18. Dissidia initio sanabile, 352. Temporis progressu ucta in malum vergunt insanabile, 353. In dissensionibus Ecclesia ridet increduli, fluctuant infirmi, 183. Fides est ambigua, ex quod veritatem imitantur haereticis, 185. Dissensiones episcoporum ledunt populos, 154. Vulnerant nimas hominum plorum, 187. In dissensionibus quam utilis sit congressus ad pacificationem, 154, 155, 301, 302.

Dissimile et simile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Quantitate enim designant, quae in Deo admitti non debet, 82.

Divitio per manum, 279.

Divitiae inter bona non sunt numerandae, 472, 497. Divitiae infidae, 422. Non sunt nostra possessio, 492, 497. Divitiae justus non fruuntur, sed earum administrator est, 364. Ille absentes illas non desiderat, 364. Non enim vir prudens negotium ambiat in alienis rebus distribuendum, 364. Iures qui alios non juvant, 488. Divitiae dantur justis ad distribuendum, 364, 486, 493. Malis provocatio sunt, ut se amendent, 364. In divites avaros, 493, 495.

Doara, opidum in quod Ariani mittunt hominem pestilente, 367. Doara perturbant a ceto obeso, 334. Mutilum antiquum receperunt, 334.

Docere liberaliter oportet, discere sine verecundia, 73. Qui alios docent, exemplo et opere debent confirmare ius docent, 383. Aliquo opus est qui deducat ad superiam philosophiam, 81. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Doctrina Christiana non servit profanis disciplinis, 5. Non tam indiget sermone quam exemplo, 241. Ut melius, iustu magis quam ratione percipitur, 478. Doctrina ex practica et naturali et theologica notione constans, 84. Doctrina absentibus et sero nascitur transmittitur, 452, 33. Id ut fieri possit Deus sapientia sua perficit, 452. Doctrinae pravae pharmaca lethalia, 317.

Dogma aliud est ac praeditum, 55. Dogmata silentur, ratiocinationes publicantur, 55. Philosophia quae circa dogmata versatur, 81. De dogmatibus divinis dum dicitur uideturque frequentius, plurimum proficit animus, 81. Dicitur nos ratio ipsa per creaturas, ut non turberetur, si quanto in questionibus difficultibus quasi vertigine laboremus, 20. Quemadmodum in his quae apparent, ratione potior experientia; ita in dogmatibus ratiocinatione potior fides, 20.

Dolores magnos parvis remedii sanare non decet, 125. In doloribus magnis medici stuporem conciliant, 113. Doloribus solatio est ipsa narratio, 318. Dolorem intimum lissolvunt gemitus erumpentes, 370. In doloris articulo nolesta oratio consolandi causa exhibita, 78. Dolorem abiens blanda animorum concretatio, 113. Dolori non succumbendum, sed adversus plagae magnitudinem obnitem, 78.

Dolosi homines, voce tenus simplices et inepti, 449. amendum obtinuit illa species, 449.

Dometianus Basilius necessarius, 204. Ob laesum Andronicum ducem multa passus est, 204. In ignominia et metu legebat, ejusque salus in Andronici voluntate sita, 204. Appadoces omnes rei eventum expectabant, 205.

Dominica dies imago venturi saeculi, 56. Vocalur a Mose inus dies, non vero primus idem unus et octavus, 56. Dominica dies vocatur una Sabbati, 55. Erecti precamur lac die, 55.

Dominus magna per eos qui se digni sunt, efficit, 160. Dominus res viduarum et orphanorum suas facit, 202.

Domininus, 407.

Domus cura in Dominum projicienda, 283.

Dona sanitatis, 111.

Dorotheus presbyter Basilius cogitat, 323. Demonstrat si Basilius hoc iter nisi mari confici non posse, 323. Santissimum in Occidentem cogitanti socius fore putatur, 368. Sicut unus vice multorum in Occidentem, 376. Narravit Basilio, quos Petrus coram Damaso sermones habuisset, 413. Dicebat numerosatos suis in haereticis Melictium et Iusebium, 413. Ob hoc ipse non lenifer et mansuetus aliquatus Petrum, coram Damaso, 412.

Dorotheus presbyter Basilius collactanens, 114. Hunc Basilius ut alterum seipsum commendat, 114. Is domus, in qua Basilius nutritus fuerat, pacta mercede colonus erat, 14. Servitorum maximam partem utendam per vitam cceperat, ut Basilio alimenta ministaret, 115. Frumento poliatus, quod unicum habebat vita praeisdium, 179. Idem c. Basilius sentiebat, eamdemque inibat pietatis viam, 79.

Dorotheus diaconus Antiochenus, 162. Bis mittitur a S. Basilio ad S. Athanasium, 160, 162. Inde Romanus militat, 160, 163. Rediens transit Alexandria 180. Dorothei diaconi conveetus, 216.

E

Ebrius Caini maledictionem sibi ipse adsciscit, 563. Ebrii hominis quam tristis status, 561, 562. Ab ebrietate oritur natura inversio, 569.

Ecclesia omnium mater et nutrix, 124. Tanguam vitis, bonis operibus affluens, 252. Ecclesia fraternitas ubique diffusa, 223. Progrediens fit fortior, 291. Ecclesia ordo et gubernatio per Spiritum sanctum, 54. Omnes Christiani unus sunt populus, 252. Ecclesia una omnes qui Christi sunt, quamvis ex multis locis nominetur, 252. Unaquaque Ecclesia gaudere debet, cum propria sua ornamenta aliis Ecclesiis credit, 252. Ecclesia unum corpus ex variis membris constans, 52. Spiritus sanctus in his membris, ut in toto in partibus, 52. Ut partes in toto, singuli sumus in Spiritu, 52. Ecclesiam universam Christus dignatus est suum ipsius corpus vocare, 372. Hinc invicem allorum membra sumus, 372. Hinc Christiani omnes inter se vicini, etei locis disjuncti, 372. Nihil jucundius quam homines magno intervallo sejunctos in unam membrorum harmoniam colligari, 163. Ecclesia ex charitatis lege debent Ecclesiis afflictis visitare et juvare, 371, 373. Non potest caput pedibus dicere: Opus vobis non habeo, 372. Sive quis caput se esse existimet, non potest dicere pedibus: Non est mihi opus vobis, 301. Manus altera indiget alterius, et pes alter alterum firmat, 301. Gentes ipse sedus inter se inueniunt et commercium persequuntur, 301. Non locorum intervalla disjungere debent, sed spiritus communio in unius corporis concentum conjungere, 181. Basilius declarat se alias Ecclesiis admonitorum, si Neocassariensis episcopus in errore perseveret, 316. Rogant Orientales ut omnibus Ecclesiis denuntietur Eustathius, 406. Ecclesia Dei olim florebant, membris variis quasi in uno corpore conspirantibus, 254. Hujus pacis ne vestigium quidem superesse queritur Basilius, 254. Ecclesiarum prisa beatitudo, cum pauci disputandit morbo laborarent, omnes per nudam confessionem Domino servirent, 260. Ecclesia ad antiquam dilectionis formam gubernandæ, 284. Frates ex ultraque parte venientes, tanquam propria membra, suscipiendo, 284. Ut Ecclesia Dei pura sit, nullum zizanum admistum habens, non communicandum cum haereticis, 207. Sedatis dissensionibus perfectum fit Christi corpus in omnibus membris integratis restitutum, 186. Queritur Basilius quod res ecclesiastica dilapse sint, dum quisque res proximi negligit, suis intentus, 227. Quae ad omnes Ecclesiæ spectant, de his pauci episcopi statuere non debent, 411. Non debebant confessores Egypti Marcellianos etiam tutis conditionibus recipere, sine allorum consensu, 411. Ecclesiam vincere non possunt persecutions, 369. Totæ nationes et civitates, consueculo omni memoria vetustior, viri Ecclesiæ columnæ haereticis objiciuntur, 65. Orientis, et Ponti, et Cappadocum et Occidentis consensus, 63. In Ecclesia malis, curandi iuditium a principiis partibus faciendum, 159. Ad Ecclesiarum defensionem orthodoxi tantum studii impendere debent, quantum ad eorum eversionem impendunt haereticis, 158. Ecclesiarum status in persecutione Valentis, comparatur cum prælio navalium, 84 et seqq. Ecclesiæ columnæ sancti Patres, 65.

Ecclesiæ ritus apostoli et Patres præscripserunt, 55. Ecclesiasticarum rerum examina non pertinent ad judices saeculares, 544, 545. Quæ in Ecclesia peccantur, ab episcopis emendari debent, 423. Non interpellandi judices, 423. Ecclesiarum possessiones premuntur tributis, 423. Vix reperiuntur qui eas suscipiant, 423. Suum potius absunt Ecclesia, 423. Pauperum pecunias ambitionis episcopi in proprios usus et munera largitiones insument, 424. In Ecclesia asservata pauperum vestimenta, 423. Ecclesiæ construere ad gloriam nominis Christi, cura digni Christiano, 142. Ad Ecclesiam recens constructam reliquæ martyrum queruntur, 142. Ecclesiæ in persecutione Valentis fugiunt populi, ut impetratis scholas, 185. Cum uxoriibus et liberis et ipsis senibus pro monibus effusi preces fundunt, 183. Ecclesiæ vocantur synodi, 425. Ecclesiæ inspecto angelus, 567. Ecclesiæ conceptum, 447.

Ecclesiasticus, 131.

Edicibus, 347. Pulso Hypsino substituitur in episcopatu Parnasseno, 565, 567.

Echinades, 94.

Edessa, 407.

Eidæd, 51.

Electio ministrorum Ecclesiæ quidvis potius quam elecio, si gratia aut precum aut timoris ratio habeatur, 428. Satius est dictum testimonio abstinerre a contentione, 429. Si qui contendit, ut sua vincat sententia, magnum periculum, 429. In electionibus proprium sibi quisque ducere debet id quod agitur, 108. In electionibus episcoporum nascentes discordia omnem defuncti episcopi labore subvertunt, 109. Electionis vasa secerat Deus, 251.

Eleemosynæ præceptum immerito nonnullis molestum, 486, 488, 500, 501. Ob neglectam eleemosynam famæ a Deo immittitur, 486, 487, 488, 500, 501. Etiam si unus tantum supersit panis, cum egoen partendus, 487. Divitiarum copia argumento est eleemosynam exhibitam non nullam, 488. Eleemosyna quantum utilis ei qui alios juvat, 488. Personarum ratio non est habenda, 489. Calamitosis præcipue succurrendum, 489. Cavendum a fraudibus nec omni dandum errabundo, 489. Eleemosyna donum sinu et fenus, 490. Dona ex rapinis orta displicant Deo, 490, 491. Quanta imminent supplicia his qui pauperes fastidunt, aut durius repellunt, 491. Ridicule nonnulli pauperes non juvavit dum vivunt, sed promittunt fere ut sua eis testamento legent, 535. Eleemosynas etiam si quis arena copiosius profundat, si justitiam conculcat, animam suam laedit, 207.

Eleusinus Eustathii Sebasteni discipulus, 173.

Elias Cappadocia preses, 176, 177, 187. Invitus hoc omnis suscepérat, 188. Optat Basilius, ut omni hominum generi custodiat, præfecturas ex prefecturis gerens, 177. Magna ilius virtus in provincia administranda, 177. Magni faciebat calamitosos et leges et amicos, etiam si periculum ei ab hominibus imminaret, 177. Cappadocum ruitus est non reformidans periculum, 180. Res Christia norum ad antiquum decus revocabat, 190. Elias pura in Deum pietas, 187. Basilius amicus ejusque existimationem curæ habens, 188. Accusatus apud eum Basilius ab episcopis, respondet illorum querelis, 187, 188. Ellam par erat favere presbyteris, qui idem ac Basilius sentiebant, 179. Postulat Basilius ut nonnulla mutet quæ minus sequerebant, 177, 179. Cito dejectus administratione, in crimen vocatus ob liberum et assentationis nescium animum, 190. Nunquam talem rectorem vidisse se meminerant Cappadociæ, 190. Iulius Basilius commendat Sophronio quem rogat universæ patriæ nomine, 190.

Eloquentia auribus tenuis gratiam obtinet, 422.

Elpidius episcopus, 308, 387. Segregatur ab Eustathio, 387. Videtur egisse cum episcopis Ponti de reconcilianda gratia cum Basilio, 308. Mittit ut eum Basilius Meletium presbyterum, 308. Rogat ut tempus et locum congressus indicet sibi, et episcopos Ponti moneat, 308. Congressus constitutur in tibus Comanicis, 309. Elpidii nepos moritur, 309.

Elpidius diaconus a Basilio mittitur ad confessores Egyptios, 409.

Elpidius Therasii præsidis assessor, 172. Basilio amicissimus, 157.

Elpidius ad herum festinans, 554.

Emmelia (S.) mater Basili, 110. Recta fide imbutus ab ea Basilius, 538. Cum Eustathio plures dies apud eam traduxit, 339. Eius morte morbi Basili redeunt, 339. Separationem hujus animæ ferre non potest, cui nihil in aliis rebus videt comparandum, 339.

Eucratitas Marcionistarum germen, 297. Vinum et nupias aversantur, 297. Dei creaturam dicunt esse inquitam, 297. Aggressi sunt proprio baptisme præoccupare, 270. Unde et suato consuetudinem violarunt, 270. Baptizant tamen in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 297. Duos ex hac secta episcopos Basilius suscepit in cathedram episcopalem, 270. Quærunt cur non omnibus vescamur, 303.

Ephemeris, 563.

Epiphanius (S.) Basilius hortatur, ut dissensionem inter fratres montis Elæonis componat, 393. Ac de questionibus recens exortis curam suscipiat, 395. Rogabat etiam ut scriberet ad Ecclesiam Antiochenam, 394. Fatebatur necesse esse tres hypostases confiteri, 394. Communicabat tamen cum Paulino, 394. In aliis litteris querebat quid sint Magusæ, 394.

Episcopatus. Ad episcopatum eligendus qui servus Dei sit, operarius non prave pudens, 282. Non suis sed multorum attentus comindos, 282. Episcopatus onus intolerabile, si quis illud portet, 282. Secus, si Dominus cum illo portet, 282. Difficile est inventare qui digni sint episcopatu, 282. Eorum, qui eliguntur, indignitas doctrinam in contemptum adducit, 282. Episcopatus nomen ad vernas vernarum devinit, 387. Ignominia nomen, proditio nis merces, 368. Utilius est sollicitudinem in plures episcopos dividit, 282.

Episcopi Ecclesiæ Deli constituti a Deo, 128, 161, 231, 232, 288. Sedent in cathedra apostolorum, 288. Episcopi iheronus, 266. Episcopus dux chorii, 107. Confessus Coryphaeus, 107. Debet noctu et diu, publice et privatim, obtestari eos qui nolunt emendari, 330. Sed minime cum illis abripi, 330. Episcopi condemnationis participes erunt, si non omni studio et alacritate ad veritatis defensionem incumbant, 158. Cavendum ne administrationem aut n-

glicant, aut per mala opera gerant, 320. Ab iis non idem Dominus petet, quod a quibuslibet hominibus, 309. Episcopus debet navigium immersabile custodiare, 252. Non debet alios sequi sed præire, 252. Demensum conservi tempestive distribuere, 252. Episcopis cavendum ne probrum sint nomini Christi, 320. Episcopus eligitur ut binas Domino capiat, 251. In episcopo tanquam in propriis fulerit Ecclesia quiescit, 173. Episcopo vigilanti velut fundamento subtracto, multi corruant, 109. In episcopo eligendo debet quisque id quod agitur proprium sibi estimare, nec rerum communum curam in proximum recipere, 108. Episcopum vigilantem petere sine contentione cleri est ac populi, Domini autem ostendere, 108. Mortuus episcopo litteres cleri ad episcopos provincie, 111. Episcopi in parvis civitatibus et in parvis oppidis, 283. Episcoporum vigilantium series veluti pretiosorum lapidum commissa, ornamentum est Ecclesie, 108. Episcops abesse non licet cum lupi insidiantur, 232, 236, 316. Episcops Dominus hoc opus præscriptis, ut preces pro a iis faciant, 244. Legibus submissi in humanis rebus, 344. Iis licet quæcumque aucupari, cum adeunt potestates, 177. Quæstus iste est levamen afflictiorum, 177. Episcops non competit, arcere a communione ecclesiastica, 121. Episcopus laudatur qui pro sua lenitate non gravatur omnibus satisfacere, 144. Episcopi ambitiosi pauperum peruersi in propriis usus et munera largitiones absument, 184.

Episcopi sollicitudinem suam in alias Ecclesias extendent, 161, 173, 223, 298. Semper parati esse debent ad Ecclesiarum administrationem, 309. Athanasius fraternitatis ubique diffusæ curam gerebat, 225. Patelur Basilius sibi convenire ut de rebus suis referat ad Petrum Aeternum, et Petro ut eas curæ habeat, 411. Ne episcopes sine collegis res magni momenti aggrediantur, canores prohibent, 234. Episcopi pauci non debent statuere de rebus ad omnes Ecclesias spectantibus, 411. Episcoporum dissensiones vulnerant animas hominum piorum, 187, 341. Laudunt Ecclesias et civitates et populos, 151, 153. Episcopi non debent litibus suis præsides avertere a publicis negotiis, 187. Episcopus accusari non potest si quid in re indifferenti minus considerate laicus scriperit, 343. Episcopus in crimen vocatus apud aliam Ecclesiam, mox debet, si sanabilis delicta, 305. Sin autem insanabile, palam arguendus, episcopi advocandi, et spectatissimi e clero cujusque Ecclesias congregandi, 305. Episcops sibi subditus Basilius depositionem minatur, in pretio ordine destinant, 147. Basilius postula ut decenii more adverteatur, 152, 153, 191. Episcopi si quem ex collegis iniuriant, mittebant qui eum deduceret, 191. Basilius litteras in quoqueversum episcopis, seque adesse significat, 57. Episcopi hospites in Ecclesia solebant conacionari, 151. Episcopi sine populo et clero obambulantes ac nome dum circumferentes, 409. Episcopis Basilio subditis datur nomen chorepiscopi, 147. Episcopo ministrantes clendi, 110. Magnus et verus episcopus Christus, 145.

Epistola non tantum promovet, quantum oratio, quæ viva fit voce, 189, 204. Ne umbras quidem obtinent rationem, si cum veritate comparentur, 233. Epistola brevis quomodo persuadeat eis quibus longum tempus non praesulat, 163. Epistolæ viva instar sunt, qui supplete present, quæ desunt litteris, 308. Libenter scribil Basiles per ejusmodi homines, 308. Epistolæ virtus non est beatitas, 448. Non sane magis quam hominis, 448. Epistolæ laconicas nullus labor, 97. Postulat Basilius, ut epistola sua, velut aliquod supplicantis fissione, suspiciatur, 20. Epistolæ a pluribus perlatæ. Unus tamen nominatur, 141, 203, 207, 376. Epistolæ virorum prudentium libenter legit Basilius, 241. Epistolæ assidue scriberet, nisi neglegat detinueretur, 241. Vide Litteræ.

Equarum præstatio, 410. Equis certantibus jacundissima aqua ori infusa, 334.

Erroris operatio immittitur in. Olos diffidentia, 51. Erroris similitudo confirmat seditionis societatem, 66. Erroris summorum virorum imitatio non servanda, 269.

Eruditio. Ad eruditio testimonium plurimum valeat multorum hominum vidisse urbes, et mores nosse, 104.

Esau. Ut ab Esau liberemur opus est aliquo labo, 1.

Esdras cum in campum secessisset, omnes libros divinitus inspiratos, Deo jubente, eructavit, 129.

Essentia nomen commune, 35. Peculiarius animal, natus speciale homo, homine specialius est vir, et non hec aut ille, 35. Essentia ratio non alia in Paulo et Silvano, 116. Hinc inter se consubstantiales, 116.

Eucharistia nutrit animam, 84. Dom edimus canes Christi et bibimus ejus sanguinem, participes sumus Veneti et Sapientiae, 84. Carnem enim et sanguinem vocamus secundum suum in carne adventum, 84. Vivi panis manna frera, 26. Boni communio, 293. Invocationis verba, cum reficitur panis Eucharistie, ex traditione accepta, 35. Us

contenti non sumus, quae tradit Evangelium et Apostolus, 53. Alia adhuc, ut multum momenti habentia ad myste-
rium, 53. Singulis diebus participem esse sancti corporis
et sanguinis Christi, bonum est et utile, 186. Quater sin-
gulis hebdomadibus communicat Ecclesia Cæsariensis, 186.
Eucharistiam propria manu sumere in persecutionibus
grave videri non debet, 187. In solidudinibus monachi Eu-
charistiam domi servant, imo unusquisque de plebe,
Alexandriæ et in Ægypto, 187. Qui domi propria manu
communicat, de manu sacerdotis censetur communicare,
187.

Euclides, 549.

Eudemus Patarenensis episcopus, 331.

Eudoxius, 586.

Eugenius monachus, 252.

Euippius, inter duces Arianorum, 161, 586, 587. Vir
eruditus, ætate proiectus, multa cum Basilio amicitia
jura habens, 219. Discedit Basilius ab ejus communione
ob amorem veritatis, 219. Adversus Euippium horrendæ
Eustathii predicationes, 387. Euippil alumnus Anysius,
367.

Eulancius sophista, 312. Basilius causa invitus Neocæsa-
riensis, 312. Videtur metu illorum scribere Basilio de-
siisse, 312.

Eulogia virginæ, 156. Eulogia ab Amphilochio missæ
ad Domini Natale, 335.

Eulogius episcopus Ægypti exsul, 408.

Eumathius Christianus et nobilis et doctus, 263.

Eunomius Dei naturam sibi comprehensam esse gloria-
tur, sed ne formicæ quidem naturam explicare potest, 95. Eunomiani reselluntur qui se Dei substantiam advenisse
dicebant, 353 et seqq. Comparantur cum iis, qui calculus
in theatris subducunt, 359. Adversus Eunomium Basilius
scripta, 97.

Eunuchi vitiorum descriptio elegantissima, 208.

Eupaterius ejusque filia Basilius consulunt de Spiritu
sancto, 217.

Euphemias, 321.

Euphemius, 243.

Euphronius episcopus Coloniensis, 286, 349, 350, 351,
352, 353.

Eupraxius, 256.

Eupsychius celeberrimus martyr, 388. Sancti Eupsychii
memoria, 298. S. Eupsychii dies festus, 235. Omnes chor-
episcopi ad eum convocantur, 235.

Euripides, 158.

Eusebius S. Basilius decessor, 140.

Eusebius (S.) episcopus Samosatorum, 183. Illius invi-
sendi cupidus Basilius, ut magnis ilij sapientiæ thesau-
ris exsatiari possit, 105, 106. An Eusebium in Ecclesiarum
matis respicere una Basilli consolatio est, 115. Nihil illius
culpa perilit, sed magnam sibi apud Deum mercedem comparavit, 113. Eusebii precibus servatam fuisse putat Basilius
Ecclesiam Cæsariensem, 110. Ab eo non longe distabant frates nonnulli, qui sanationis babebant donum, 111. Eusebius semper juvandæ Ecclesiæ studiosus, 141. Cæ-
saream vocatur ad episcopi electionem, 140, 141. Illius vi-
dendi et audiendi cupida Cæsariensis Ecclesia, 142. Cum Eusebio ad magnas tentationes acciugi non pigratus Basilius, 192. Absque eo vel leves intueri non audet, 192. Cum Eusebii nemo comparandus in dando de magnis rebus consilio, 229. Auctor est, ut rursus scribatur in Occi-
dente, 211. Exortam inter Basilius et Eustathium dis-
sensionem comprimere conatur, 219. Queritur quod res Ecclesiæ negligantur et adversariis tradantur, 234. Cuncta longe ante prævidet, 228. Prior surgit et alios excitat,
scribens, coram accedens, 228. Laboribus defessus, nego-
tios impeditus; nec ob Valentem et propinquum imminentem
et tecto audeat excurrere, 236. Sed tamen eum invitat Bi-
silus, ut amicissimam omnium Ecclesiarum videat, 236. Eum accusat pigritia quod non scribat, 247. Pigritia at-
trahit, quod ad se non veneri, 247. Eusebius persequen-
tibus superior, 256. Forti animo migrat e patria, 256. Ejus thronum fortasse alius occupat, 257. Cumeo vel unum
diem versari satis est ad salutem viatici, 258. Felices existimat Basilius eos qui in multo otio perfruuntur Euse-
bio, 257. Antiochus Eusebium exsulem comitatur, 257. Eusebius scribit ad Ecclesiam suam ut pacem componat,
332. Cum S. Meletio inter haereticos Romæ numeratus,
413. Pro Eusebio multi diu ac noctu precintur, 414. Mitis redditum expectant ut suam salutem, 414. Eusebius vitam
Deus magna manu protexit, 414. Multa contra Eusebium
facta, 414. Sed Deus eum bello circumstante incolorem
servavit, 414. Eusebii alumni virtutis illius effigiem re-
presentant, 218.

Eusebius (S.) Vercellensis episcopus, 230. Rediens in
Occidente secum ducit Evagrium, 230.

Eusebius Basilius condiscipulus, 117. Oim utriusque co-

mos una, pedagogus idem et omnia communia, 417
Eusebius Palæstinus, 61. Ejus multiplex experientia
laudatur, 61.

Eusebius Arianorum dux, 381, 406.

Eusebius, quem Basilius olim appellat, 264. In judi-
cium majestatis vocatur, 264.

Eusebius lector ad Eusebium Samosatensem vadens diu
retinetur a Basilio, 290.

Eusinæ, 339.

Eustathius Schasthenus, 183. Discipulus Arti et magi-
ster Aetii, 221, 540, 578, 405. Hermogeni offert confessio-
nem fidei, 581, 406. Ad Eusebium se confert, 381, 406. Inde pulsus in patria iterum se purgat, 406. Episcopatum forte adepitus statim Ancyræ auathematizat consubstan-
tiale, 408. Inde Seleuciam, 406. Constantinopolis assenti-
tur haereticis, 406. Deponitur, quia prius Melitinae depo-
situs fuerat, 408. Depositus a quingentis episcopis, 380,
386. Non acquiescit, quia eos Spiritus sancti participes
esse negabat, 380. Eos contendit episcopos non esse, sed
haereticos, 346, 387. Litteras adversus Eudoxium ad om-
nes fraternalites mittit, 346. Horrendæ illius in Euippium
prædicationes, 387. Presbyteros et diaconos in Ecclesiæ
Amaseæ et zelorum ordinavit, 347. Ex Dardania rediens,
alitaria Basilius evexit in Gangrenorum regione, 347,
387. Suas ipse mensas posuit, 347, 387. Elpidium segre-
gavit ob ejus communionem cum Amasiensi episcopo, 387
Cum tomo ab Eudoxii factione compiso subscriptisset,
concionem habuit fraudem deplorans, 379. Hoc remedium
inventum, ut Romanæ se conferret, 380, 406. Quenam ei
proposita a Liberio, nescitur, 406. Nisi quod epistolam
attulit quæ eum restituebat, 348, 379, 406. Qua oblatione
suscepit a synodo Tyanensi, 348, 379, 406. Videbatur
mendacium aversari, et debilum infirmitates portare, 224.
Mendacium, ut horribile quiddam, in minimis rebus aver-
sari videbatur, 191. Veritatis amicus esse, 339. Pro qualibet
animæ laborans, maxime vero pro Basilio, 172. Mittit
Eleusinum, qui Basilius pro fide certantem adjuvet, 173.
Videbatur inausus quidpiam esse quam ferat humana natura,
319. Maxima quæque ei crediderat Basilius, 319. Vide-
batur invigilasse sibi usque ad senectum, 79. Cum de
fide cum Basilio consensisset, ferebatur statim affirmasse
discipulis, se cum Basilio nulla in re consentire, 194. Ne-
get Basilius hanc suspicionem in eum cadere, 194. Eusta-
thi dissimulationis profundum, qui se omni tempore Basili-
lio insinuaverat, 222. Eustathii duo discipuli Basilius et
Sophronius e domo Basiliis illiberaliter fugiunt, 211. Con-
tumelios Basilius vexant, criminia in eum contextum, 210,
211. Magnum inde scandalum in civitate, 210, 211. Non tam
disrupta omnino amicitia Basilius inter et Eustathium,
338. Eustathio formulam Nicænam Basilius subscrihendam
proponit, his additis quæ ad Spiritum sanctum pertineant:
subscribit Eustathius, 217. Indicatur aliud tempus et locus
congregandi cum episcopis, 377. Non adest Eustathius
quamvis promisisset, 377. Epistola ejus nomine affert
scripta perfectorie, 378. Mittit Theophilus Cilicis aliquem
ex suis qui conviciet sancto Basilio, 378, 382. Pacem
Basilius inter et Eustathium Ensebius componere cona-
tur, 218, 219. Paulo post Eustathius in Ciliciam vadit,
378. Ibi Gelasio uidam fidem Arianam exponit, 222, 344.
Redux communionem Basilius renuntiat, 278. Postea litter-
ras ad Dazinam quemdam vel potius ad omnes homines
mittit aduersus Basilius, 223, 379. Accusat Basilius
blasphemia in Deum, 223, 339. Epistolam Basilius adulter-
atam proferebat, 343. Huic epistola verba Apolinarii
haeretica subjecerat, ut Basilius auctor esse videretur,
220, 223, 319, 343. Querebatur quod a se Basilius per
dolum eliciisset fidei formulam, 379, 386. Superbia ac-
cusabat quod non recepisset suos chorepiscopos, 347.
Vera dissidii causa, studium placendi Euzoio, 341, 347,
387. Per Arianos restitui in episcopatum volebat Eusta-
thius, 387. Illic meatus videri volebat, 219. Populi metu
aperte fidem negare non audebat, 219. Reordinare fere-
batur, 222. Eustathii erroris ulcus detegunt presbyteri
Sebasteni et ab ejus communione discedunt, 230, 365.

Eustathius facile in contraria vertitur, 344. Illius nor-
ma, fidei verbis pro tempore alias alias uti, 348. Ut medici
ad varios morbos se accommodant, 348. Compendii causa
omnia facit, 387. Semper ad potentiores transfigit, 316.
Compendii causa accusat aut laudat, 347, 387. Omnium
inconstantissimum circa fidem, 381. Non in verbis incon-
stantior quam in factis, 380. Variæ illius fidei formulæ,
381, 382, 388. Calumnias non retractat, 336. Nova opera
et factio agmine conatur Basilius vitam affligere, 336. Eum
probabiliter est Basilius defensionibus irritari, 349. Et gra-
viora in eum machinari, 349. Dazimonem perturbat, ac
multos a Basilius communione abstractit, 321. Ludi Eusta-
thii contra Ecclesiæ, 387. Cyzici fidem Nicænam conden-
munt.

nat, 348, 380, 406. Homoousiastas vocat eos qui illam sequuntur, 348, 380, 406. Cum iis est qui consubstantiale analhematizant, 406. Conjungitur cum haereticis, 346. Ante cum illis communicavit in domibus, 347. Nondum enim publice ab illis receptus, 347. Pneumatomachorum haeresis dux est, 406. Novitatis accusat doctrinam de Spiritu sancto, 343. Quos episcopos esse negaverat, ab his ordinatis suscipit, 380, 383, 387. Eos accersit Sebastianus, 380, 383, 387. Non tamen in eorum communionem restitu potuit, 381. Cum agmine Arianorum venit Nicopolium, ut det illis episcopum, 366, 387.

Eustathius choreopiscopus, 347.

Eustathius Himmeria episcopus, 266. Is de exilio Eusebii valde dolet, 266. Idcirco pluribus negotiis occupatur et circumuersat Christi ovilia, 266.

Eustathius diaconus, 141. Eustathius diaconus in Basili domo degens, 228.

Eustathius archiater, 241, 276. Is artem corporibus non definit, sed animorum morbos curat, 241, 276. Basili cor dis inflammationem infusis consolationis verbis excusit, 241, 276. Tacere volenti persuadet, ut sycophantas redarguat et veritatem defendat, 276, 277.

Eustathius philosophus ethnicus, quem Basilius in Cappadocia, in Syria et Egypto frustra querit, 69.

Eustochius, 166. Ejus servi injuriam fecere Callistheni, 163.

Eutyches (S.), 253.

Euzolus, 347.

Evagari animo non oportet, 99.

Eusevius presbyter, Pompeiani Antiochenensis filius, in Occidente iverat cum beato Eusebio, 230. Rediens nuntiat Basilio illius scripta Romae non placuisse, 230. Postulat ut scribatur epistola a Romanis ipsi dictata, et legati auctoritate praediti militantur, 230. Promiserat Basilio se participem fore conuentus, qui Meletio addictus erat, 246. Promissum non executus est, 246. Basilius per litteras hortatur, ut pacificationem Ecclesiarum suscipiat, 245. In primis Antiochenae, 245. Et mittat in Occidente, 246.

Evangelium regni, 374. Evangelium in omnem pervenit terrarum orbem, 256, 374. Ab Oriente initium cepit, 374. Hinc hostis perdere conatur, ut ab eodem loco defectio incipia in totum orbem diffundatur, 374. Evangelii precepta cum temporibus non mutantur, 381. Evangelia non indigeni somniis ad fidem faciendam, 317. Evangelio Christi dignam ducere vitam debemus, 99. Evangelium vite post resurrectionem ducenta imago, 29.

Evesus, 422. Evesena Ecclesia Basilius charissima, 386. Nihil eam laeserunt mala tempora, 386. Columnas Basilio structas in mentientium capita rejecerunt, 386.

Excommunicatio, 481. Membra Ecclesia abscondi moleste fert Basilius, etiam si merito abscondantur, 260. Excommunicatus anathema est omni populo, 180. Excommunicatio per omnem Ecclesiam presbytero citra emendationem sibi sacerdotium arroganti, tum etiam iis qui illum secuti fuerint, 180. Excommunicandi quos separatio a precum communione non emendat, 426. Hominem nefandum a precibus et reliqua cum sacratis communione removet Basilius cum tota familia, 426. Ne alios peccatorum communicatio contaminet, 426. Basilius toti pago nuntiari jubet, ut cum homine excommunicato nullam habeat societatem, 427. Etiam in iis quae ad vitam spectant, 427. Is semel accusatus fuerat, coram uno aut altero convictus, tertio coram Ecclesia, 426. Quare non acquiescens excommunicator, 427. Ut sit diabolus pabulum, ex eo quod alii cum eo non commisceantur, 427. Excommunicatum omnes, ut abominandis existimant, ita ut non ignem, non aquam, non tecum cum eo commune habeant, 156. Litterae, quibus excommunicatur, ubiqui leguntur, 186. In Ecclesia Cesariensi omnino arcebatur ab Ecclesia cœtu qui duas sorores duxerat, nisi a se invicem dirimerentur, 249. Indicandus praeposito qui semel et iterum admouitus non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, excindens et defundens ut membrum abscissum, 100.

Exempla sanctorum sunt veluti quadam animata et actuosa simulacula, 73. Homines doctrina et dignitate clari operam dare debent, ut ipsorum vita in exemplum proponatur, 103. Exemplis corporalibus Scriptura ad invisibilium dicit intelligentiam, 121. Exempla ex rebus sensibilius adhibita prount ad divinas intelligendas, si quis sine contentione studio studiat, 119. Docet nos ratio ipsa per creaturas, ut non turbae in questionibus difficultibus, 120. Exempla magis discitrum quam sermone quomodo Christianum vivere oporteat, 241.

Expetendum unum est aeternum bonum, 421.

Exsilium legibus inflictum ob famosum libellum, 427.

Facetus sermonibus non accepanda voluptas, 73. Factum hominum verba vim animas frangunt, 72.

Facta. Hecte factorum iniqui judices, 67.

Factum esse idem est ac creatum esse, 86.

Fames in Cappadocia multum negoti exhibet Basilio, 106. Eum cogit manere Cesaream, 110. A fame Deus Elias et Danielem et Israelitas mirabiliter servavit, 518.

Fastu inauis qui inflantur incidentur in judicium diaboli, 150.

Fato aut fortuna res humanas regi plures dicunt, 69.

Faustinus episcopus Ioniensis, 250.

Faustus contra canones ordinatus episcopus, 212, 213.

Fax in medio mari splendens grata navigantibus, 195.

Feneratorum pecunia comparatur cum leporibus, 496.

Pauperibus quidvis potius perferendum quam scenus, 490. Fenore qui accipit, in quo se mala conjicit, 494, 495, 496. Feneratorum artificia et crudelitas, 494.

Fermentum Aria, 372. Fermenti heterodoxorum particeps esse non vult Basilius, 385. Ariani altaris Schasius potius, facti sunt fermentum illius Ecclesiae, 380.

Festi symbola, Eulogie, 355.

Festus Basilius discipulus, 432.

Ficus silvestres et hortenses, 476.

Fides et baptisma duo modi parandas salutis inseparabiles, 23. Fides perficietur per baptismum, baptismus fuderatur per fidem, 24. Fides in disciplinis præsit rogationi, 358. At in religione Christiana præsit haec cognitio, Deum esse, 358. Hanc autem ex creaturis colligitur, 358. Haec cognitionem sequitur fides et fidem adoratio, 358, 359.

Fides ratiocinationi præferenda, ut rationi experientia in rebus visibilibus, 129. Non communicandum cum his qui medios se esse volunt, 219, 220. Alterans ille animus ab Ecclesia removendus, 220. Sine recta fide et recta vita nemo Deum videbit, 89. Fides est id quod nos salvos facit, 37. Fides et recta vita pedes mentis preparant, 89. His qui fidem negarunt inter tormenta, anni octo pertinentie, 329. Anni decem, si sine magua vi cesserint, 329. Qui Christum negavit per totam vitam fieri debet, 328.

Fidei defectio, quam minatus est Dominus, 59. Hops procemia in blasphemis Pneumatomachorum, 39. Fides in Oriente primum luxit, 185. Fidem alias aliena scribere quam contrarium huic sententiae, Unus Dominus, una fides, 548. Fidelis formula Basilius de Incarnatione aliquid addere non audet, 393. Id viribus suis fatetur esse aliud, 393. Fidem recentorem nec ab aliis scriptam recepit, nec ipse audet scribere, 233. Fidei simplicitate sublata nullus finis sermonum, 395. Nihil curioso præter antiquam fidem inquirendum, 263. Credere oportet ut baptizatur, 24, 29, 57, 216. Basilius hortatur filias Terentii, ut caveant ne fidelis depositum prodant, 200. Fides catholica communis hereditas, 375. Boni patrum hereditas, 256.

Figura est rerum quæ expectantur per imitationem declaratio, 26. Figura varia, quæ in Veteri Testamento Novum adumbrarunt, 26. Divina humanis et humilis rebus præfigurantur, 26. Non ideo tamen divinorum humilis natura, 26. Non debent mysteria exigua videri, quia exilibus figuris presignata, 27. Voluit Deus rebus facilibus, ceu quibusdam elementis nos informare, 27. Oculos paulatim ad veritatis lumen assuefecit, 27. Figura vita post resurrectionem ducenta, evangelica in hoc mundo vita, 29. Figuras et prophetie per Spiritum sanctum, 33. Fili nomen est super omne nomen, 14. Filius in Patre et Pater in Filio, quia hic talis est, qualis ille, et in hoc unum sunt, 38.

Firminianus Idem de sancto Spiritu testantur illius ubri, 63. Illius sententia de baptismo, 270.

Firminus, adolescens Basilio charus, 208. Asceticam vitam profitebatur, et regendas civitatis sue, stidem ut maiores ipsius, destinatus erat, 208, 209. Ubi audit Basilius eum arma sequi, suum ei dolorem significavit, 208. Firminus peccatum fatetur, seque operam dare asseverat, ut cito dimittatur, 209. Caeterum voluntatem virginitalis eius inter arma custodiendas firmam et immobilem significat, 209.

Firminus, 453, 454.

Firmus, 455.

Fientes. Vide Penitentia gradus.

Formica nos docet actuosam vitam, 89. Formica industria monet ut nobis in futurum seculum prosperissima, 488. Formicas naturam explicare non possumus, 95.

Fornicatio non est matrimonium, nec matrimonii instrumentum, 294. Fornicatores si separantur, id melius, 291. Si eis placet conjugium, non separantur, sed fornicationis ponam agnoscant, 294. Fornicationi quatuor anni, 293.

Alia fornicatio, cui imponuntur septem anni, 326.

Fortuna aut fato res humanas regi plures dicunt, 69.

Forum. In forum olim prodiere Athenis non audirebant

nfamis notis iniusti aut manibus non puri, 169. In foro omnium eruditiorum colloquia, 169. Foro assuefacti homines nec parci verborum esse solent, nec cauti adversus malas cogitationes, 239. Facile honore vincuntur, 239.

Fraternitates vocantur Ecclesiae, 346.

Fraudulenti homines comparantur cum Cancero et Ptypo, 570.

Fronto, 217. Simulaverat defensionem fidei, 368. Accepito ab Arianis episcopatu factus est exserratio Armenie, 368. Cum speraret episcopatum, adjunxit se inimicis Christi, 370. Ubi populos eferatos videt, reclam fidem si- nulat, 370. Fronto rabidus homo, 383.

Fundamento amplio illustrior corollis imponenda, 266.

Furi confidenti sua sponte annus unus penitentiae, 327.

Convictio anni duo, 327. De furto in ecclesia commissio, 123.

Futura curiose non investiganda, sed presentibus uten- dum, 579.

G

Galatia, 444. In Galatia et Ponto multi heretici, 363, 366.

Galli cum Basilio communicant, 507.

Gangrenorum regio, 347.

Gelasius quidam, cui Eustathius in Cilicia fidem Arianam exponit, 222.

Gemitus dum erumpunt, intimum dolorem dissolvunt, 570, 374.

Genethilius presbyter, 342.

Gentilium ac Judaeorum filii ad Dei cultum compellun- tur, 134.

Genua quoties flectimus et erigimus, ostendimus nos peccato in terram lapsos esse, et per misericordiam crea- toris in celum revocari, 56.

Georgius Amphiliophilus amicus, 283.

Georgius unus ex duabus Anomosorum, 388. Fidem Constantinopolitanam attulit in Cappadociam 144. Georgio mulier impia ad arbitrium utebatur, 368.

Getasa ager S. Meletii, 194, 195.

Giezi nibil profuit convictus cum Eliseo, 126.

Gloria facile mutabilis, 422. Gloria vanæ demon, 129.

Gloria pluribus Scriptura locis attributur ipsi creaturis, 67. Gloria duplex, alia naturalis, alia exterior, 59. Exter- na rursus duplex, alia servilis, alia quæ praestatur, ut ab aequali, 59. Gloria nihil aliud quam enumeratio mirabili- um et beneficiorum Dei, 46. Glorificatio interdum Deo absolvitur cum Filio et cum Spiritu sancto, interdum per Filium in Spiritu sancto, 5. Glorificandi Dei argumentum præclarum enarratio beneficiorum, 14. Glorificatio fidei consentanea esse debet, 216, 248. Glorificatio consentanea baptismati, 183.

Glycerius ex ascetarum numero, 259. Habilis ad opera manuum, et ideo ordinatur diaconus, ut ministret presby- tero et opus curet, 258. Virgines cogit et gregis imperium sibi arrogat, 258. Patriarchæ nomen et habitum sumit, 258. Obijugatus fugit cum virginibus, 258. Tripudiant in magna celebritate, 259. Colligit hanc captivitatem Glycerius, 258. Si cum illius littera redeat Glycerius, veniam poterit consequi, 259. Rogat Gregorium Basilium, ut saltem virgines redeant, 259. Scribit Glycerio, veniam pollicetur cito redeundi, 259. Secus depositionem minatur, 259.

Gratia per Christum et in Christo efficitur, 13. Deus singulis generationibus manifestos facit eos qui ipsius votatione digni sunt, 386. Ex nobis Ipsi ad glorificandum Deum insufficiens sumus, sed sufficiens nostra est in Spiritu sancto, 53. A Spiritu aliis alio plus aut minus adiuti gratias persolvimus, 53. Dominus dat patienter de- currere certamen, 268. Infrirmitatem nostram deplorare debemus, quod pro beneficiis acceptis gratias verbis re- ferre non possumus, 59. Christus alligavit forte, ac nos, vasa illius diripuit, fecitque vasa utilia, 13. Hominem renovavit, reddendo gratiam, quam ex afflata Dei acceptam amiseramus, 34. His obliuetur recte ratio, defensorem advocans et adjutorem Christum, 96. Dei est pugna et per Deum corona, 334. Nullum est vitium quod non animæ cultura superare possit in Christo Jesu, 477. Per Filium bona ex Deo ad nos pervenient, maiora celeritate operantur, quam ulla sermo exprimere valeat, 16. Divinas operationes celeritas, 16. Temporis spatio non egit, sed naturam eorum quæ sunt, voluntate non coacta obsequen- tem habet, 16. Cum dicit Apostolus, *superamus per eum*, non humili ministerium indicat, sed auxilium; quod Christus per imperium potentiae sua operatur in nobis, 13. Omnia in omnibus efficientis gratiae opus esse dicimus, quidquid ad nos boni pervenit, 117. Deus non enarrabit sua potentia cor tangens, cogitationibus bonis animum il- lustrat, 80. Multiplicem beneficentiam Christus ob divitias

bonitatis agentibus prestat, 14. Per Christum accessum habuimus ad Patrem, 15. Per Filium ascendimus ad Pa- trem, 16. Deus in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, 300. Per arenam mare constringit, 300. Renova- tio et a vita terrena ad coelestem vitam transmutatio vocatur in Scripturis resurrectio et creatio, 41. Creatio vocatur in Scripturis communatio in melius ex pejore, 88. Creatur homo per baptismum, 88. Dissidentes conciliare et ad unius corporis harmoniam redigere, illius est solius, qui et sic sis ossibus, ut ad nervos et carnem deinceps red- eant, largitur, 160. Liberii arbitrii preparatio a Christo, 15. Deus adest nobis vocatus et invocatus, cum mentes ad id quod decet, dirigit, 432. In hoc Christi admiranda potentia, quod potuit compati in firmatibus nostris, 15. Totius mundi creatio illius potentiam non perinde com- mendat, atque quod Deus in comprehendensibilis potuit per carnem cum morte confundari, 15. Basilius cum dicit se veluti scropulum esse prominentem, id ad se non referit, sed ad Dei gratiam, 300. Orandus Deus ut det perseve- rantiam, 261. Ut det patienter ferre persecutionem, 64. Gratiam acceptam facile expellunt animæ mobiles, 51. Domino datum est adulterium a probro ac puro disci- plinare, 186. Christus dat ut ad contemplationem Spiritus idonei sint discipuli, 46. Carnalis homo non potest attollere oculos ad lumen veritatis, nec mundus recipit gratiam Spiritus, 46. Gratia rei inevitabilis, 251. Quavis arce Christus firmius propugnaculum fidelibus, 15. A Spiritu sancto liberi e servis efficimus et filii Dei, a morte revo- camur ad vitam, 24. Nemo potest Filium adorare nisi in Spiritu sancto, 25. Nemo potest Patrem invocare nisi in spiritu adoptionis, 25. Si quis sit extra Spiritum, nullo modo est adoratus, 53. Si in illo fuerit, nullo modo eum separabis a Patre et Filio, 54. Nullum ad homines donum pervenit absque sancto Spiritu, 47. Bonorum largitio a Spiritu ad dignos pervenit, 157. Ne simplex quidem verbum possit quis pro Christo dicere nisi adjuvetur a Spi- ritu, 47. Confirmatio, quam dat Spiritus, in quo posita, 50. Sanctificatio non est absque Spiritu, 51. Quomodo a Spi- ritu vitam operante regeneramur, 28, 29. Impossibile est cernere imaginem Dei, nisi in lumine Spiritus, 51. Non potest quisquam pro Filio cogitare, qui non sit prius a Spi- ritu illustratus, 117. Misericordia Dei nobis suppediat opem Spiritus ac per ipsum imbecillitatem nostram corroborat, 173. Spiritus libidinumflammam mortificando membra re- frigerat, 26. Hujus gratiae nubes figura fuit, 26. Angelos auxilio S. Spiritus opus habuisse patet ex lapsu malorum, 32.

Gratia Deo in omnibus agendæ, 214. Mali servi bene- facienti gratias agunt, castiganti morem non gerunt, 214. Gratia etiam in adversis agendæ, 544, 549. Hominis est ingrati in prosperis tantum Deum benedicere, 548. Gratiæ Deo agendæ non verbis tantum, sed et opere, 105. Gratiæ non solvimus pro præsentibus bonis, idcirco eis pri- vanur, 540.

Gregorii duo, 183.

Gregorius (S.) Neocæsariensis vir summus, 503. Gre- gorius magnus, 62, 514. Universum populum urbanum et rusticum convertit, 62. Ab eo basis Ecclesiae Neocæsariensis fundata, 107. Ejus miracula et donum prophetiae, 107. Ab ipsis veritatis hostibus alter Moses vocari solebat, 107. Ejus traditioni nullum dictum aut ritum mysticum successores adiecerunt, 63. Ab ejus institutis degenerant Neocæsarienses, 311. Extincta ab eo heres Sabellii, 314. Dixisse ferebatur Patrem et Filium duo esse cogita- tionis, hypostasis unum, 316. Gregorius dialogus cum Älia- no, 316. Ibi multa librariorum errata, 316. Nonnulla non docendi causa dicuntur, sed decertandi, 316. Nonnullæ voces hereticis iacentes, ut creatura et factura, 316.

Gregorius (S.) Theologi pater, mortuo Casariensis epi- scopo, metuit ne Ariani irruant, 140. Acceptis cleri litteris ac populi quoquoversum circumspicunt et Eusebium Sa- mosatensem advocat, 141. Sperat ut magnum apud Deum fiduciam habiturn, si Basilium impeiret, 141.

Gregorius episcopus Basilii patruus, 153. Patris loco ei- fituit ab initio, 153. Majore, quam consanguinitas exige- bat, curam ostendit, 153. Proprius animi illius character pax et mansuetudo, 153. Post Basilii electionem, disces- sit ab ejus communione cum pluribus aliis, 153, 154, 155. Hujus dissidii participes fuere Ecclesiae, ac tote civitates et populi, 154. Gregorius Nyssenus in hoc dissidio compo- neudo parum caute versatur, 154, 152. Tandem Basilius prior scribit patruum, eumque rogat ut congressum in- dicet, 153, 154. Non posse enim suspicione sedari citra congressum, 254. Acceptis patrui litteris rescrit Basil- lius, ac patruum rogat, ut congressum ac tempus et locum constituant, 154, 155.

Gregorius S. Nazianzenus Christi os et electionis vas et dateus profundus, 81. A Basilio invitatus vivendi ratio-

nem scire aet 70. Suam illi solitudinem describit Basilius, 93, 94. Cum Basilio est, ac idem institutum sequitur, 559. Gregorius pauper, 111, 112. Vitam quietam ducere statuit, 111, 112. A negotiis natura et voluntate alienus, 111, 112. Fratris mortui bona, ex ipsis mandato, distribuit pauperibus, 111. Sycophantæ multi exoriantur, qui pecuniam a se Cæsarium dicunt arcepsisse, 111. Gregorii epistolas agnoscit Basilus, velut amicorum liberos ex similitudine cum parentibus, 70. Laconice solent esse, 97. Scribit Basilio de columnis ipsi a quadam monacho affectis, 164, 165. Invitatbat Basilius ad congressum aliquem his de rebus, 166. Basilius sperat se has calumnias operum testimonio refutaturum, 166. Ad eas refellendas nec scribere, nec accurare libet, 166. Gregorium instantे persecutione invitat, ut secum labore, et occurrat bellum inferenti, 165. Gregorius Arianos dissipabit, ubi ipsis notum fecerit, se Basilius cœtus ducem esse, 165. Gregorium Sasimis ordinatum esse mirabatur S. Eusebius, 192. Respondet Basilius oportere ut episcopus sit, ex loco ornamentum non accipiens, sed adjiciens, 192. Gregorius Nazianzenus Eusebium gratulatur exsiliū, 256. Dolet quod negotiis et molestiis detentus eum inviseré non posset, 251. Glycerium diaconum, et virginis quibuscum fugerat, colligit, 258. Nazianzo repente discedit, 325. Qua de causa nescit Basilius, 325.

Gregorius (S) Nyssenus, 93. Illius simplicitas, 151, 196. In componenda fratrem inter et patrum gratia minus prudenter versatur, 151, 152. Illius verba operum testimonio confirmari negat Basilius, 155. Hinc illum ejusmodi rerum non satis fide dignum esse ministrum declarat, 152. Illius simplicitatem reprehendit Basilius, ut Christianis non congruentem, 152. Queritur quod non secum sit novam vitam ingresso, 152. Gregorii adventus levat corporis Basilius infirmitates, et alios animi dolores, 153. Invitus ordinatus est, 345. Cum omnium Cappadocie episcoporum consensu, 345. Renum infirmatiti obnoxius, 345. Illius simplicitas noet Basilio, 196. Synodos cogit Ancyras, nec ultum Basilio insidiari modum omittit, 196. Gregorium nouinulli Romam proficiunt volunt, 323. Id Basilius non probat, 323. Inexpertus enim Gregorius negotiorum ecclesiasticorum, 323. Præterea alienus ab adulatione, nihil promovebit apud virum altius sedentem, 323. Gregorio lites intenduntur ab Arianiis ob pecuniam sarcram, 343. Ob illius etiam ordinationem, 343, 283. Jussu Demosthenis abripitur ob Philocharis calumnias, 344, 365. Obtemperat, sed morbo cogente fugit et manibus militum, 354, 355. Tranquillo est animo, 354. Ejus loco introducitur mancipium paucis obolis venale, 367, 568.

Grues per vices excubias servant, 581.

Gula plurius mortem intulit, 559. Ab hoc vitio bellum libidines oriuntur, 559.

H

Hæreses distinguuntur a schismate et a parasyntagogis, 268. Hæresis dicitur ubi de fide in Deum dissensio est, 269. Hæretici vitandi vigilantis alicujus pastoris praesidio, 108. Hæretici Philistinorum pastores, 81. Cavendum ne puteos nostros claustrum obstruant, 81. Hæretici, canes et lupi, 108. Hæreticorum ventorum aestus submersiones et naufragia importans, 107. Animas captivas ducunt, 163. Sæxo corde prædicti et incircumcis, 86. Vasa testacea thesaurum Dei habentia circumvenire conantur, 86. Hæresis abscissa non tantum nocet, quantum qui pelle ovis indui sunt, 403. Hi ut exorti ex catholice facile illudunt simplicioribus, 403. Cavendum ne hæreticis detur ansa vituperandæ Ecclesiæ, 272. Non ex Scripturis docent animas simplices, sed sapientia extranea veritatem circumveniunt, 81. Ex stulta sapientia armati, 86. Scriptura testimonia, cu[m] quædam jacula, in celum vibrant, 81. Novitatis accusant voces familiares sanctis, et semper in Ecclesia usitatas, 64. Traditionem rejiciunt, 13. Horrendum est fidem deserere non tormentis ac cruciatibus vicium, sed sophismatis deceptum, 22. Hæreticorum communio vitanda, 404. Indifferentia in his rebus nostris in Christo libertatem tollit, 404. Hæreticorum nullus reordinare ausus est, 222. Hæreticos Eustathius negabat esse episcopos, 346, 347. Everebat altaria eorum qui cum ipsis communicabat, et suas ipse mensas ponebat, 346, 347. Diaconos et presbyteros in eorum ecclesiis ordinabat, 346, 347. Hæreticorum diffusa potentia, ob peccata, 255. Hæresis Arianae malum despascitur, 274. Metuendum ne vorato Oriente serpat in Occidente, 374. Redeentes ab Ariana hæresi suscipiens censuit Athanasius, si fidem Nicenam recipierint, 506. Sic etiam censuere Macedoniæ et Achæa episcopi omnes, 506. Horum iudicium sequi maluit Basilius, quam per se de talibus judicare, 506. Eustathius, Apolinarius et Marcellus recipiendi, si

corrigantur : secus vero, abscondendi, 407. Hæretici in exitu recipiendi, 272. Non tamen sine examine, 272. Quæ cum uno aut altero redeunte acta sunt, ea lex sunt et regula erga alios, 270. Hæreticis non debet Ecclesia pari referre, sed accurate canonum observationi servire, 270. Sic hæretici recipiendi, ut non ad eos Ecclesia, sed illi ad Ecclesiam accessisse videantur, 412. Ab hæreticorum baptismo redeentes ungredi sunt coram fidibus, 270. Vide Baptisma.

Halcyon avis marina, 525.

Harmatius magnus, 420. Ethnicus, sed tamen civitas Cesariensis charus, 421. Hujus filius obsequio paterno preferit religiosum Christianam, 421. Unde Basilius deprecatorum se pro illo præbat apud patrem, 420, 421.

Harpocration episopus Ægypti exsul, 408.

Hebreorum gens Dei nomen propriis ac peculiaribus notis exarabat, 37.

Heli punitus ob filios non satis acriter castigatus, 507.

Helladius principalis, 423.

Helladius comes, 203. Praefecti domesticus, 201.

Hellenius, 164. Hellenius Nazianzi persequator, 191.

Hellesponti civitas, 69.

Hera amicus Basilius a puero usque ad senium, 420. Hunc non ex consuetudine, sed ex summa amicitia affectione fratrem appellat, 419. Gravibus calamitiis vocatum in iudicium commendat Himerio et aliis, 419, 420.

Hieraclea, 540.

Heraclia Amphiliochit sodalis forum relinquit, 259. Prope Cassaream venit, in Ptochotrophio moratur, ibique cum Basilio ex more veniente colloquitur, 240. Sed tamen cum Amphiliochio constituerat secedere in deserta loca, 259, 241. Quare accusat eum Amphiliochius, 240. At ipse Amphiliochium ad Basilium allicerare conatur, 241.

Hermogenes ex diametro inimicus Arii errori, 581. Nicenam idem ab initio promulgavit, 581. Fidem scripsit in magna synodo, 174. Beatissimus episopus, 406.

Herodes filius Antipatri Ascalonite, 565.

Hesychius ab initio conjunctus cum Basilio, tum ob communem litterarum amorem, tum ob communem amicum Terentium, 157. Amorem auxit Epipius summus Hesychii virtutes laudans, 157. Optat eum Basilius aliquando adesse antiquis laribus, 157. Rogat eum ut sibi operam uiat in placando Callisthene, 166.

Hiems acerba et longissima, 212, 289. Hiems fructus sunt sermones, 93.

Hierosolyma sub Vespasiano premebatur externo bello et domestica seditione, 186, 587.

Hilarius, 318. Statim ab ipsis scholis amicus Basilius, 318. Veritatem amat et rebus Ecclesiæ tangitur, 518. Infirmus est corpore, 519.

Hilarius Teimesi episopus, 331.

Himerius magister, 420. Basilius amicus a puero, 420. Is multa in Basilius beneficia contulit, 420.

Himmeria, 266.

Hippia levitas, 226.

Hispani cum Basilio communicant, 307.

Historia utilitas, 549.

Hodiernus dies totum vitæ tempus significat, 150.

Homerus, 93. Homericus furor, 458. Homeri carmina, 237. Homeri lotus, 267.

Homicida est qui ob iracundiam securi usus est, 272. Qui mortis ictum derit, homicida est sive incœpit, sive ultus est, 296. Quæ fetum corrupti, duplex homicidium commisit, 271. De ea quæ fetum neglexit, inquirendum utrum sponte ac coacte neglexerit, 323. Homicidii incurrit crimen quæ in via peperit, et fetus curam non suscepit, 295. Laii qui in latrones ex adverso feruntur, arcentur a communione, 326. Clerici deponuntur, 526. Homicidio voluntario viginti anni poenitentia, 326. Decem anni ei quæ fetus de industria corrupti, 271. Homicidio involuntario decem anni, 326.

Homines rubibus similes, 381. Hominis dignitas patet ex pretio quo empitus est, 513. Humanæ res umbris tenuiores et somniis fallaciore, 422. Humanarum rerum brevissimus status, 554. Humanarum rerum instabilitas, 578.

Homoousiasts vocantur ab Eustathio defensores fidei Nicenæ, 548.

Horam appellat Christus unitatis ac monadis contemplationem, 85.

Hospitalitatis propositio non excidendum est per ediliorum iustitiam, 128. In hospitalibus exripiendis, etiam claris et potenteris viris, non debent monachi voluptati et ostentationi indulgere, 558. Hospitalibus non permittendum, ut cum fratribus quibuslibet colloquuntur, 93. Hospitalibus debita a Christianis subsidia, 446.

Humilitas Christiana de scipo, ut par est, sentire, 421.

Unde scilicet prodierit, et quo abiturus sit, 421. Nam naturae consideratio reprimit animi tumorem, 421. Humilitas patiens est, 575. Humilitatis merces magnifica, 284. Non occultandum est si quid ab alio didiceris, 74. Qui id faciunt, similes sunt mulieribus spurios partus subjiciens, 74. Qui secundas tenet, prior inventur, 284. Qui minus habere non recusat, coronatur, 284. Ille Magnus apud Deum qui se proximo humiliter summittit, 552. Debet unusquisque ceteros sibi anterferre, 100. Per humilitatem si quis se ipse prius abjectat, is in aliis increpandis asper non erit, 74. Perfectorum est sese non effere, 304. Securis pari jure ac homines possit insolescere, 576. Humili ac demissae menti quedam species externa conveniat, 74. Quo lugentes data opera faciunt, ea in humilibus sua sponte eludent, 74. Cur Moyses legationem deprecatur, Isaia sponte se offerit, 577.

Hydroparastase, 270.

Hymetus, 418.

Hymni. Vide Preces.

Hypatius Basili consanguineus, 110. Nihil in eo concessum operari nisi qui sanatoris dona habeant, 111.

Hyperbole figura utitur Paulus, 303.

Hyperchius, 450.

Hypostasis nomine significatur id quod proprie dicitur, 116. Proprietatum uniuscujusque concursus est, 120. Existentialis uniuscujusque signum est, 120. Hypostasis in proprietate perspicitur, essentia communis, 322. Consumentialis ratio in unitate divinitatis, pietatis cognitio in perfecta cujusque persona hypostasi, 323. Essentia una in divinitate, hypostasis vero propria et singularis, 364. Hypostasis Patris figura dicitur Filius quia a Patre disjunctio non potest, et qui videt Filium videt et Patrem, 120, 121, 122. Hypostasis Fili est quasi forma ac facies, qua Pater cognoscitur, et Patris hypostasis in forma Filii agnoscitur, 122. Essentia notio eadem in Patre et Filio et Spiritu sancto, 117. Sed si proprietales cujusque personae considerentur, requirendum est per quae cujusque notio ab aliis se Jungatur, 117. Hypostasis Spiritus in eo declaratur, quod post Filium et cum Filio cognoscitur, et ex Patre subsistit, 117. Fili, in eo quod Spiritum per se ac secum notum facit, ac unigenitus ex unigenita luce effusus, 117. Patris proprietates in eo posita quod Pater est, et solus habet ut nulla subsistat ex causa, 118. Hypostasim ab essentiace secernere magnum est momentum, 115. Nonnulli dum hypostasim et essentiam non distinguunt, aut unam existentiam et unam hypostasim aut tres hypostases et tres essentias dicunt, 115. Hypostases tres, 215. De hypostasis quæstio non parvi est momentum, 321, 322. Necesse est tres hypostases confiri, 391. Ariani tinguunt a Catholicis Filium dici consubstantiale secundum hypostasim, 322. His dabitur ansa, si una hypostasis dicatur, 322. Frustra personarum differentia aperte doceatur, 322. Hoc enim ipse fecit Sabellius, 522. Hypostasi carens personarum commentum, ne Sabellius quidem rejecit, 317. Qui idem esse volunt hypostasim et essentiam, Sabellii labem non effugunt, 364. Is enim personas interdum distinguere conabatur, 364. Hypostasim idem non esse ac essentiam ipsi Occidentales subindicarunt, 322. Hypostases tres vituperare non possunt, qui tres essentias dicunt, 278. Hypostasim Basilius negat idem esse ac essentiam in fide Nicæna, 215. Gregorius Neocæsariensis dixisse forebatur Patrem et Filium duo esse cogitatione, hypostasi unum, 316.

Hypsinus episcopus Parnassenus pellitur a vicario Demosthene, 363.

I

Iboritarum regio, 435.

Icaria ale, 462.

Icelium filia Magniniani, 449.

Iconium civitas Pisidie, olim post primam maxima, 230. Nunc praesedit compositæ ex diversis segmentis provincie, 230. Faustino mortuo Basiliu invitat, ut se invitaret, sibique episcopum det, 230.

Idolotyta, 529.

Ignis cultus a Magusæis 393. Ignis æternos non fabula est aut terreculum, 552. Refeluntur qui finem habiturum poterat, 551. Varie damnatorum portæ pro variis peccatorum meritis, 552. Ignis æterno materiam preparant obiectamenta præsentis vitæ, 101. Ignis parati diabolo duæ sunt facultates, 551. Altera illustrat et claros efficit sanctos, altera malos comburiat, 551. Ignis æterno horribilior ignominia, 552. Ignis baptismus, 30.

Ignorantia peccata non liberantur a pena, 508. Ignorationis tenebre, veluti lippitudo aliqua prohibent, quoniam Deus videatur, 239.

Ilias malorum, 238.

Ilyrii cum Basilio communicant, 507.

Imago si honoretur, honor ad exemplar transit, 38. Quid est ad imaginem Creatoris, in mente est, 355. Imaginæ regia forma vetus per puritatem redditur, 20. In imaginibus etiam obscuris et ab exemplari dissidentibus simile concipiatur, 91. Imago, cum dicitur de Filio Dei, non differt ab exemplari, si bonitatis ratio habeatur, 121.

Immunitatem necessario tribuit pauperes, 412.

Imperatore aliqui grave est privatis, 125. Gravius imperatori causam apud Deum dicere, 125

Impudice cum sorore ex patre aut matre pollutus, annis duodecim agit penitentiam, 328. Sic et qui nurus accipiunt, 328. Cum sorore colitus per annos viginti punitur, 327. Qui in novercas insinuat, puniuntur ut ille qui cum sororibus peccant, 529. Masculorum concubitoribus quindecim anni penitentia, 327. Cum bellus suam impietatem confitenti annis quindecim, 327.

In in quid differat a præpositione cum, 57. Non tamen inter se contrarie, 57. Utique eodem sensu utitur Apostolus, 58. In præpositio grata pneumatomachis, qui præpositionem cum rejechiebat, utrique tamen idem sonat, 49. In quo modis accipitur, 51, 52

Incarnatione vocatur dispensatio, 53. Filii dispensatio non est servi et ministerium, sed voluntaria sollicitudo secundum voluntatem Patris erga figuratum suum, 15. Illius potentiam magis commendat, quam totius mundi creatio, 15. Deus incomprehensibilis per carnem citranoxam cum morte conflicatus est, 15. Caro Deifera ex humana massa fuit concreta, 9. Dixit Paulus ex muliere, non per mulierem, ut transitoria generationis suspicio vitaretur, 9. Præmunit nos Spiritus sanctus ne alterutram naturam in Christo omittamus, 85. Ne theologæ intenti negligamus dispensationem, 85. Incarnationis nullus fructus, si noua corpus nostrum divinitati conjunctum mortis dominatum superavit, 404. Vita quam vivit Christus, Verbum Dei habens in semetipso, 83. Quo sensu Christus dicitur vivere propter Patrem, 83. Deus non subjectus et peccatum factus, 87. Christus idcirco non subjectus dicitur, qui reluctamur adversus virtutem, 87. Sic nudus et inclusus et persecutioni obnoxius, 87. Una ex infirmitatibus nostris, quod subjecti non simus. Idcirco hanc portat Christus et non subjectus dicitur, 87. Novæ dicitur incarnatione opiniones prodeunt, 401, 402, 404. Reluctuntur qui carnem celestem Christo affligunt, et affectus humanos divinitati, 401, 402, 404. Nonnullorum error corpus Domini spirituale existimantium, 9. Refutatus ab Apostolo, 9. Quidam Deum in carnem conversum fuisse fingunt, 404. De incarnatione non cessant diligendi, 400. Variæ hereticorum opiniones, 400.

Incessus nec segnis esse debet, nec vehemens, 74.

Indi Persis vicini, 125.

Indurati. Cum induratis quomodo agendum, 481.

Infanibus satis est ætas, ut inculpali sint, 509.

Inferi. In inferis quanta malorum supplicia, 139. In inferno nulla confessio, quia nullum jam Spiritus sancti auxilium, 34.

Infirmi quomodo curandi, 480.

Ingenitum et genitum Ariani introducunt, 81.

Inimicos ulisci nefas, 99. A manefesto inimico aliquid pati, non tam molestem est, quam ab amico, 409. Injuriant patienti non leve solatium est, eorum, qui ei insidiati sunt, improbitatis declaratio, 257. Inimici mortuis reconciliantur: novercae post mortem orisse cooperantur, 251.

Innocentius episopus an p̄i et celebris loci, 112, 173, 174. Illius opus apud multos clarum, 174. Is a Basilio petit ut Ecclesiæ suæ curam aliquando post mortem suam gerat, 173. Atque etiam ut sibi e clero Cæsariensi aliquem mittat, quem sibi successorem ordinet, 174. Nisi id faciat, ministrat se ei item coram Domino ob Ecclesiæ in iurimi i latrum, 174.

Innocentius Italus degens in monte Elæone, 595, 399.

Insulas Deus a continente per mare divisit, 301. Insularum incolas cum iocolis continentis per charitatem coniunxit, 301.

Interroganti bona fide libenter respondendum, 2.

Invidia, ut viperæ, parientem se dilacerat, 569. Morbus est alienis bonis superveniens, primum malum agrotans, 314. Tunc manifesta est, cum acerbitas extrema est, causa inanis profertur, 314. Invidus cum vulture comparatur, 568. Ejus miseria, 569, 570. Invidi intus cruciantur, 314. Malum prodere pudet, 314. Invidi beneficiis non mansuecent, 570. Invidorum amictia luxiendia, 570. Invividum non est alterius laudi, nec vitiis cuiusquam ostendandum, 100.

Ira quod malorum causa, 566. Iratus homo fugiens, 366. Similis est apro, 567. Justa interdum ira adversus

peccatores, 567. Ulisci se cuiusvis irati est, iram vincere paucorum, 154.

Irenaeus vicinus apostolorum temporibus, 61. *Eius testimoniun de Spiritu sancto*, 61. *Iridis descriptio*, 119, 120. *Hoc exemplo illustratur Trinitatis mysterium*, 119, 120.

Iris fluvius, 339.

Isaaces episcopus, 183.

Isaaces nomine Eusebii Basiliūm invisi, quem graviter segrotantem reperit, 227.

Isauroru Ecclesiam prudenter curat Amphiliobius, 283. *Isauroru episcopus vicinos aliquos ordinat*, 282. *Isturi petierunt, ut suorum aliquis eligeretur episcopus*, 525. *Postea rem arbitrio Basiliū et Amphiliobii permittunt*, 523. *Sed necessitatis erant verba, animus idem*, 525. *Satisfaciendum illis censem Basilius*, 525. *Isauri cum Basilio communicant*, 307.

Israelitarum exitus ex Aegypto figura baptismi, 26. *Per Israelitarum adventum Deus extinxit in Syria cultum simulacrorum*, 408.

Italia tota cum Basilio comunicat, 507.

Izoinus Encratitarum secte episcopus, quem *Basilis redeuent suscepit in cathedralē*, 270.

J

Jacob dominus Esau, ut stultus a sapiente regeretur, 43.

Jatrius, 183.

Jechonias posteris nullus sedit in throno Davidis, 562, 563.

Jejunium per septenos circulos, 153. *Jejuniorum septem hebdomade*, 477. *Jejunii utilitas*, 528, 529, 530. *Jejunio venter coarctatus*, 153. *Quadragesimale jejunium observabant Ariani*, 390. *Sed ad judicium et pugnas jejunabant*, 390. *Jejunium diviti et pauperi, mulieribus, pueris, senibus, viatoribus convenit*, 526, 527. *Non dolendum de commutatis cibis*, 527. *Vani pretestus non jejunantium*, 527. *Perpauci non jejunant, multi ante jejunium quinque dierum vino indulgent*, 563.

Jesus Christus magister pietatis, 96. *Per Jesu Christi adjunctionem Paulus Incarnationem et Passionem et Resurrectionem ob oculos ponit*, 83. *Nam illud, Jesus Christus, tales indicat notiones*, 83. *Jesus Christus vetuit discipulis ante Passionem, ne de Jesu Christum esse cuiquam dicerent*, 83. *Volebat enim id ab eis tum demum praedicari, cum in celos ascendisset*, 83.

Joannes Basilii discipulus, 96.

Joannes Baptista, 129, 130. *Solitudine relicta ad arguandam iniuriam acquirit*, 135. *Licet mortuus adhuc loquitur*, 135. *Joannes baptizavit in aqua, Dominus in Spiritu*, 50.

Joannes episcopus, 183.

Jobi patientia, 543, 543, 546, 547. *Jobi animi fortitudinem et patientiam edocet*, 73. *Jobi tentationes*, 511. *Jobi vox admirabilis usurpanda in rebus adversis*, 78.

Joseph castitatis exemplum, 573. *A Josepho castitatem edocemur*, 73. *Josephi virtutem noua vicit furor impudicus*, 138.

Joseph episcopus, 183.

Jovinus episcopus, 183, 210, 218.

Jovinus comes, 253.

Judas suspendo interire maluit, quam cum dedecore vivere, 370. *In hoc melior iis qui in turpibus impudentes sunt*, 370. *Jude lapsus magnum documentum*, 126.

Judas in captivitate dissolutum est regnum, 362. *Salathiel et Zorobabel post captivitatem praeerant modo magis populari*, 562. *Translati ad sacerdotium imperio, quia tribus regia et sacerdotalis permiscebantur*, 562. *Quare nemo post Zechoniām sedit in throno Davidis ex regia tribu*, 563. *Ne ipse quidem Christus sedit in throno corporeo Davidis*, 563. *Sed thronus in quo sedit, regnum est eversioni nulli obnoxium*, 563. *Judeorum filii ad Dei culum compelluntur*, 134.

Judex non debet parem paribus peccatis ponam impone, 396, 474. *Incepit mali gravius puniri debet*, 396, 474. *Judex justus non est qui ea quae vult judicat utilia*, 441. *Judices, cum morte damnant, removent vela, peritissimos quoque advocant*, 340, 341. *Multum deliberant, necessitatē deplorant*, 340, 341. *Judices non interpellandi deis quae in Ecclesiis peccantur*, 425. *Ad judices seculares non pertinent rerum ecclesiasticarum examina*, 344, 345. *Judicibus reos ab episcopis tradendos non esse putat Basilius*, 428. *Neque etiam eripiendos*, 428. *Qui iudicium fert de aliqua re, perius esse debet illius rei*, 503. *Judicandus absens nemo*, 503, 504. *Nemini criminū deerunt si solus contendat*, 504. *Ipse sacruli consuetudo docet expectandam defensionem absentis*, 504, 188. *Basilius petit, ut*

moneatur, si sanabilitas sunt dencia, 503. *Sin autem insabilitas, palam arguatur, episcopi advoceatur, spectantisimi et clero cuiusque Ecclesie congregentur*, 503. *Epicopi omnes adesse debent, si quis ex eadem provincia ob canones judicetur*, 343. *Rogat Basilius ut judicetur in patria, nec in exteram regionem pertranshatur*, 343. *Iniquum judicari ab episcopis, quibuscum nondum de questionibus ecclesiasticis convenit*, 343. *In iudicis victoria non sine detimento*, 441. *Judicium unde vi*, 76. *Judicium a Julianō datum mulieri, cuius filius veneno sublatus*, 124. *Judicia naturalia non egerunt documento*, 89. *Non judicandum ante tempus*, 504. *Judicia humana fugiens Pzelus, vitam suam Dei iudicio reservabat*, 504.

Judicū diel et horā iugrationem prae se fert Christus ob nostram infirmitatem, 84, 85. *Diem appellat accursuā eorum, quae de Deo cogitantur, comprehensionem; horam vero unitatis et monadis contemplationem*, 85. *Diem et horam nescire se dicit, quia non est secundum incarnationem extrema beatitudine et contemplatio per diem et horam designata*, 85. *Judicium Christi quam inexorabile*, 504. *Libri aperiuntur omnia acervatim, ut ab omnibus angelis et hominibus exaudiendi possint, clare et aperte reverentes*, 504. *Non summatis res cernuntur, sed singula velut in tabella*, 617. *Autem ad Christi tribunal rapta status*, 550. *Judicū extremi descripō*, 159, 550. *In iudicio extremo mali dissecabuntur, id est, penitus separabuntur a Spiritu sancto*, 34. *In iudicio extremo malorum ignorinaria, 159. Nullus erit mediator Dei et hominis*, 125. *Testes erunt oculi iustorum*, 208.

Judicū terribilis nunquam intermittenda cogitatio, 261. *Judicium Christi ante oculos in omni actione et sermone habendum*, 257. *Dei athletae prope finem vitæ a seculi principe examinantur*, 550. *Quibus incident maculū peccati, hi detinuntur*, 550. *Integri et invulnerati in requietum transferuntur*, 550.

Jugum divinæ conjunctionis, 153.

Julianus Basilium invitat, ut ad se properet ac publico cursu utatur, 122. *Instauit sibi a puero lenitatem attribuit*, 123. *Omnis qui sub sole degunt, sub suam potestatem redactos ait*, 123. *Sperat se Persarum et Iudorum ac Saracenorū regiones vastaturum*, 123. *Basilium accusat, quod se Romanorum imperio indignum dictaret*, 123. *Auri milie libras imperat, quae nisi Cesarea transeunti afferantur, vastaturus se urbem minatur*, 123. *Sancit venetiis nusquam esse*, 125. *Supra Deum verticem tollit*, 124. *Sacras litteras cum Basilio didicit*, 124. *A Julianō veritas prodita*, 95. *Basilios prædicti brevi futurum, ut is penitus exaretur*, 96.

Julianus Basilii amicus, 98. *Julianus vir pius ac sibi constans, qui manus usum aniserat*, 431.

Julitta vidua, 200. *Basilii consanguinea*, 202. *Tutor illius heredum promiserat se amplius ad solvendum tempus concessurum*, 201. *Postea promissi immemor viduam urget*, 201. *Promiserat etiam se sorte persoluta usuras remissurum*, 202. *Ne hoc quidem promissum servat*, 202.

Jurare nefas, 99. *Quidquid his vocibus est et non amplius est, diabolū attribuitur*, 134. *Precatur Basilius ut sibi vita non pacifictur, nisi pacis studio Coloniām venerit*, 218. *Coram Domino se promittit nihil pretermisurum, quod in se sit, ut satisfaciat Satalensis*, 197. *Juramenta fugiebat Gregorius magnus*, 312. *Juramenta horrenda quidam monachus astringebat ad Deum confitentes*, 134. *Vituperat ut perjurii sponsor*, 134. *Sperat Basilius Deum non passurum Ecclesiam ab homine iusrandum contra Evangelia exigente labefactari*, 275. *Hic qui jurarat sacramenta gentilia, anni octo penitentiae, si inter tormenta cesserint*, 329. *Anni undecim, si sine magna vi cesserint*, 329. *Jurisjurandum rusticis imperatur ob vestigialia*, 178. *Qui ita faciunt, mortem animabus inferunt et Deum ad iracundiam provocant sine causa*, 178. *Qui jurat se male alicui facturos, vituperandi ob iusjurandum, nec illud exequi debent*, 294. *Jurisjurandi species consideranda, et verba, et animus quo iuraverat, et sigillatum quae verbis addita fuerunt*, 274. *Qui jurant ordinationem se non accepturos, non cogitant pejare*, 274. *Antiocheni presbyteri juraverant coram fideli viro territi, se amplius sacerdotio non perfuncturos*, 290, 291. *Censem Basilius ut a publicis conventibus abstineat, privatim munia obeant*, 291. *Bianorem autem, qui Icoiam translatus erat, in clerum suscipi posse existimat*, 291. *Jurisjurandi interpretatio econtra causam*, 274, 275. *Etiam si jurasset Callisthenes se seruos ad supplicium secundum leges traditorum, illius iusjurandum violari negat Basilios, si eos summissat legibus ecclesiasticis*, 167.

Justorum corporis vel umbra apud pios quovis honore digna, 107. *Juventus vernis floribus citius defluit*, 422. *Jeventus malorum turma coniatur*, 557. *Gravissima pena ab ins-*

plente juventute gubernari civitatem, 387. Seni tamen vi-
tioso praeferendus juvenis mente canus, 387.

L

Laban aliquo opus est, qui nos liberet ab Esau, 81.

Labor manuum hymnis condidens, 72. Ex officina in
aliam officinam transire non oportet, 100. Non oportet ab
uno labore ad alium transire, nisi necessario alicui sub-
veniendum sit, 100. Laborandum silentio, quantum fieri
potest, 99. Non oportet distracti operi immoderato, 101.
Non enim frugalitatem termini transeundi, 101. Qui in al-
qua re occupatur ad Christi gloriam, vim sibi ipsi facere
debet ad opus recte faciendum, 100. Labor unicuique arti
adjunctus, 96. Non illi quidem propter se expedientus, sed
propter bona quae exspectantur, 96. labore pars diligen-
tibus conservantur, 478. Facile parabilia spernuntur,
478.

Laconica scytale, 75. Laconicas litteras, 95. Laconicas
epistolas nullus labor, 97. Laconicus Ceades, 169.

Laeryma erumpens dolorem lenit, 183. Lacrymas quo-
modo oriuntur, 545. Lacrymas in preibus, 154. Lacrymas
immodicæ et ejulatus vituperantur, 545. Ob lacrymas
compressas multi in morbos gravissimos incidere, non
nulli mortui, 545. Lacrymatus est Christus Lazari causa,
ut luctus nostros immodicos sanaret, 545.

Lastrigones, 237.

Lamech immittere occidisse putatur Cainum, 599. Duas
caes perpetrat Lamech, 599.

Lampeus, 355.

Lampsacum profloiscentes episcopi Basilius Eusinoe
accersunt, 359. Lampsaci formula fidei edita, 382.

Laodicæ Syriae, 389.

Lapsus alias erigere non potest, 480.

Laqueum in eundem ne bellua quidem tertio incidat,
151.

Latine lingua angustia, 522.

Lausus spectabilis tribunos, 124.

I.lectioni preces succedant, 73.

Leontius Nicæa persequator, 289.

Leontius sophista disertissimus, 97. Huic Basilius sua
mittit adversus Eunomium scripta, 97. Leontii litteræ,
etiam si criminationes sunt, grata Basilio, 98. Nemo con-
junctionor Basilio quam Leontius, 114.

Lex nullum dabit spirituale donum, 27. Baptismi in
Mosen et mare tanta a nostro differentia, quanta somni a
veritate, 27. Non exebant veterem hominem, non indue-
bant novum, 27. Nulla in mari peccatorum remissio et
renovatio, 27. Auxilium per legem datum, a Spiritu sa-
crito datum, 53. Legis observatio in adventu Christi abo-
lita, ut lucerna inutilis adventu solis, 44. Legis justifica-
tiones transcedere debemus, ac neque jurare, neque
mentiri, 99. In legibus Ecclesie spem salutis positam ha-
bemus, 167. Legis vim habet mos, 249.

Libanius episcopus, 183.

Libanius diaconus, 414.

* Libanius olim adolescentem Basiliū mirabatur, ob
virtutem et eruditionem, 455. Ubi audit eum in patriam
reversum et præstantissimum vite genius ingressum esse,
et ipsum et Cappadoces beatos predicavit, 453. Libanius et
Basilis olim sibi invicem cuncta erant, 462. Libanius a
Basilio impetrare non potuit, ut se introduceret in pro-
fundum homericu furoris, 458. Ad Libanium mitit Basilis
quoscunque potest Cappadoces, 452, 454. Libanius accipit
Basilii epistolam, cum multi adessent honorati, in his
Alypius, 454. Legit tacitus seque victim ait pulchritudine
epistoliarum, 454. Legit coram omnibus Alypius, 454. Pro-
nuntiant mentitum non esse Libanum, 455. Respondet
Basilis se cum Mose et Elia nunc versari, 455. Si quid
olim didicisset, id die obliteratum, 455. Anysii filium ei
commendat, 455. Libanius plurimi facit litteras Basiliis,
et quos ad se mittit juvenes, 455. Queritur quod a solis
Cappadociis injurya afficiatur, 453. Libanius laudibus re-
spondet Basilius se esse piscatorum discipulum, 461. Li-
banius rogat Basilium ut sibi orationem summa mittat con-
tra ebrietatem, 461. Libanius hominem morosum oratione
describit, 460. Tota civitas ad audiendum confluit, 460.
Rogat Basilus ut hanc sibi orationem mittat, 460. Liba-
nius episcopos vellicat, 459. A Basilio ligna petti, ne sub-
dio hiemel, 459. Basilis Libanius remordet, ac epis-
copos queustum ex verbis non facere demonstrat, 459. Mit-
tit tot ligna quot milites in Thermopylis pugnavere, 459.

Libellus repudi, 342. Libelius famosus ecclesiæ valvis
affixus, 427. Ob libellum famosum infligitur a legibus exsi-
lum, 427.

Liberi homines nihil intentatum relinquunt, ut civis
statum integrum retineant, 238. Liberi sunt qui effuge-
runt paupertatem aut belum, aut aliorum cura non indi-
gent, 45.

Liberius beatissimus episcopus, 408.

Libero animi proposito si non ageret homo, evanescen-
tent spes Christianorum, 476. Nec fur nec homicida pec-
caret, si ne volens quidem manum contineare posset, 476.
Ubi necessitas et fatum, ibi nullus merito locus, 476. Li-
cet nobis ipsis tranquillam vitam facere cum volumus, 431.
Vide, 432.

Liberorum bona educationis merces a Domino, 449.
Liberorum inanis praetextus ut præceptum eleemosynas
eludatur, 493.

Librario præcepta recte scribendi tradit Basilius, 452.
Libya dux, e Cappadocia ortus, ab Athanasio excommuni-
catur ob crudelē et flagitiosam vitam, 152.

Limyra, 531.

Lingua virginis podica et virgo esse debet, 607. Lingua
fluviorum in morem aures aliuens, 107. In Linguarum di-
visione utilitatem dictionum providit Spiritus sanctus, 63.

Litania, preces ad penitentiam instituta, 311.

Litigantes malunt multis amissis panca lucrari, 441. Li-
tigantes duns commendat Basilius cuidam amico, 442. Ut
vel prohiheat quominus ad judicem introeant, vel injuriam
patientiaveat, 442. Basilius virginem famosis libellis le-
san horitur, ut se non uiciscatur, 427. Lites inferentem
non vituperat, 428.

Litteræ veluti quoddam supplicantis insigne, 423. Fru-
stra de hisdem rebus bis scribiuntur, 451. Litterarum pau-
tatem gaudet Basilius sibi instar maximæ injuriae officit, 515. Per litteras colloquium bis qui congregi non possunt,
magnum solatium, 353. Dei donum est ut homines longe
dissiti per litteras colloquuntur, 287. Litteræ, modus col-
loquendi inter absentes, 267. Dens dedit duplicum cognoscendi
modum per congressum et per litteras, 287. Ex
litteris animi effigies perspicitur, 553. Litterarum bajulus
qui epistolas loco esse possit, 614. Equum est calamo et
alramo ac viii charta amantes redamare, 451. Litteris
inanis res magnas committere periculosem, 91. Litterarum
sermo iners et inanimus, 246. Litteras ut ad virginem
scriptæ, 156. Litteras canonice, 345. Sanxere patres
ut brevibus notis communionis signa a terminois usque ad
terminos mundi circumferrentur, 301. Eusebium rogat
Gregorius, ut sibi per litteras benedicat, 257. Litteras
episcoporum ad episcopos a clericis deferuntur, 141. In
litteris communibus adjungebantur absentes, 161. Mos
autiquus ut episcopi ad Ecclesias scriberent, quarum pa-
stor obierat, 156. Sine litteris explorandi quorum de fide
non constat, 331. Tum re perspecta scribendum, 351.
Litteræ quibus aliquis excommunicatur, ubique legum-
tur, 156. Etiam si episcopus ad Judæos aut gentiles scri-
bat, accusari non potest, 343.

Liturgia in domibus privatis, 547.

Locus sanctorum Spiritus sanctus, 52. Est etiam sanctus
Spiritui sancto locus proprius, eiusque templo, 52.

Lollianus Pheli episcopus, 331.

Longinus presbyter depositus, 274.

Lotus Homeri, 267.

Lucernales preces, 62.

Lucius diaconus et monachus, 390.

Lugendum cum iugentibus, sed moderate, 545. Luctus
insignis, 544. In luctu lumina in civitatibus non accen-
duntur, 169.

Lupi cum agno contentio, 277.

Lusciniæ verno tempore lacere non possunt, 97.

Lycaones cum Basilio comunicant, 307.

Lycia. Ibi nonnulli recte sentiunt et communionem Ba-
silii appetunt, 331.

M

Macarius S. Basilli discipulus, 96.

Macarius presbyter Myrensis, 531.

Macedonius episcopi decernunt recipiendos qui fidem
Nicanori recipiunt, 506. Cum Basilio communicant, 507

Macedonius episcopus, 523.

Machabœum mater laudatur, 79.

Macrina celeberrima mulier, 306. Custodiebat et infantis
Basilio tradebat Gregorii verba, quæcumque ad ipsam per-
venierant, 306. Basilium a teneris instituit, 358.

Mænades, 168.

Magistratus ut medici, ex alienis malis propriis percipi-
plor dolores, 555. Saltem qui vere magistratus sunt,
555.

Magistri alacriores, cum dociles discipuli, 452. De suis
discipulis debent esse solliciti, 452.

Magnanimitas et clementia quomodo conjugenda, 73.

Magnanimitas in ulciscendo et servando, 204.

Magnenianus comes, 262. Magnenianus, 449.

Magnus Basilli discipulus, 452.

Magorum ab Abraham genealogiae, 395.

Magusæi per agrus Cappadocie sparsi, 394. Colonise

Babylone adductæ, 394. Cum his nemo potest colloquium habere, 394. Alienis manibus mactant animalia, 395. Ignem Deum existimant, 395. Hujus generis auctor quidam Zarthus, 395.

Malum non est a Deo, 377. Non est substantia vivens, non primigenia natura, 476. Qui malo mederi potest ac sponte differt, homicida est, 534. Malus incipitor plus puniendus, 534. Malum qui perficit sub boni specie, duplicita pœna dignus est, 147. Non magis hedit qui ex se malus, quam qui a iورum ministrat in probabilit, 179. In mala divinitus immixta qui incidere, maxima miseratione dignus suus, 238. Malitia in nobis habitans, 81. Mala tempore corroborata indigent primum tempore ut sanentur, 245. Deinde fortis ac firma agendi ratione, ut radicibus eveliantur, 245.

Malus publica, 477.

Mandata omnia exequenda, 466. Uno violato cetera solvantur, 469. Frusta observantur, si non ut Deus vult observantur, 513. In illis observandis tres animi affectiones, servorum, mercedeiorum, servorum, 512.

Manichæi, 269.

Manifesta faciunt ut credantur abscondita, 151.

Mauna typus vivi panis, 28. Mauna qualitas ex Philone, 283.

Marcellus Galata, 310. Ex mala consubstantialis notione, evertit hypostasim Christi, 215. Illius doctrina Judaismus corruptus, 407. Nec Filium in propria hypostasi esse nec Spirum concedit, 407. Filium sit prolatum esse ac revertsum ad eum, ex quo processerat, 407, 162. Id probant illius scripta, 162. Vituperati episcopi Romani, quod eum in communionem receperint, 163. Idecirco requiritur a Basilio et aliis ut cum dominent, 162, 163. In Marcellii causa queritur Basilios, quod Occidentales cum bonitibus veritatem nuntiantibus diligaverint, 568. Ac haeresim confirmaverint, 568. In Marcelli dogmata propendebat Paulinus, ejusque discipulos recipiebat, 407. Marcellus ob impia dogmata exiit ex Ecclesia, 410. Marcelli discipuli a confessorebus Ægyptiis admissi ad communionem, 410. Vituperantur a pluriis, 410. Ab ipso etiam Petro Alexandria, 411. A Marcellianis Basilios importune rogatur, 412. Nondum respondit, quia exspectat aliorum episcoporum sententiam, 412. Sperat hunc populum a se ad Ecclesiam adductum ire, 412. Si tamen ut non Ecclesia ad eos, sed illi ad Ecclesiam accessisse videantur, 412.

Marcianus episcopus, 183.

Marionista, 269.

Mare ingens et grave per arenam constrinxit Deus, 300. Mare Rubrum typus baptismi, 26.

Mariam ipsam tempore Passiovis fluctuasse minus belle opinatur Basilios, 400.

Maris epi-copus, 183.

Maritima loca tutiora a persecutione, 301.

Martinianus, 168.

Martyr veritatis, 236. Martyres honore afficiendi, 263. Martyrum cultu amor in communem Dominum ostenditur, 388. Amor in conservos referitur ad Dominum, 238. Martyrum honores omnibus studio esse debent, 388. Præcipue virtutis cultoribus, 388. Cum martyribus affinitatem habent qui accurate vivunt, 388. Martyrum reliquiae, 142. Corpus beati Dionysii præsidium civitatis, 288. Martyris honor delatus Dionysio Mediolanensi, 289. Martyr missus Basilio apud barbaros ultra Istrum passus, 254. Martyrum dies festi magna frequentia celebrantur, 189, 263. Eorum cultui præmia reposita, 389. Ad martyrum dies festos vocat Basilios episcopos, 388, 424. Ut martyrum memoris communiqueret, 883, 424. Martyres esse immerito non videtur, qui persecutionem patiuntur a Christianis, 253, 373, 391. Sed tamen gravior hac persecutio quam ab ethniciis, 391. Majorem etiam mercedeum conciliat, 392. In martyrio si quis vel capite annuat, totam implevit pietatem, 2. Martyrum sanguis Ecclesias irrigauit, veritatis athletas multo plures alebat, 234.

Massagetae, 169.

Matrimonio sine consensu heri aut patris sunt fornicationes, 295, 296. Christi verba aequa viris ac mulieribus convenient, sed alter consuetudo se habet, 273. Virum dimittere adiuterum uxori non licet, 273. Dimissus non est adulter, nec qua cum eo vivit est adultera, 273, 265. Uxor qua dimisit est adultera, si ad alium accedat, 274, 297. Vir dimittens est adulter, si ad aliam accedat, 274, 297. Dimissus ob redditum legitimæ uxoris, insciens fornicata est, 296. Non arcebitur a matrimonio, sed melius si sic permaneat, 296. Stupratam licet uxorem ducere : sed stupri poena subeunda, 293. Qui in matrimonio fornicationem committit, non est adulter, si cum soluta peccet, 292. Recipi debet ab uxore, ipsam vero pollutam ejicere, 295. Horum ratio non facilis, sed consuetudo invaluit, 295. Matrimonii per mortem dissolutio, pluribus est one-

ris depositio, 438. Matrimonio cum duabus sororibus non erat usitatum apud gentes, 250. Hinc illud tacet Moyser, 250. Matrimonium cum uxoris mortua sorore prohibuit ab initio Basilius, 249. Idem prohibebatur more Ecclesiæ Cæsariensis, 249. Viro nihil magis affine, quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro, 251. Itaque uxoris soror affinis est viri, 251. Matrimonii cum duabus sororibus defensores objiciunt silentium Scriptura, 249. Basilius respondet etiamsi id tacitum fuerit non idcirco heutum esse, 250. Negat id Scripturam tacuisse, 250. Cognitio naturalis his nuplius confundi docet, 251. Matrimonio cum duabus sororibus diverso tempore anni septem penitentia, 329. Qui fratris uxorem accepit, non prius admittetur quam ab ea recesserit, 293. Muchatur quo nubit, antequam de mariti morte certa sit, 295. De militum uxoribus, 295. Vide Nuptiae secundæ, Polygamia et Trigamia.

Maximus seipsum orbis terrarum civem fecerat, 91. Erat ex numero actuosorum ascetarum, 91.

Maximus Cappadocie præses, 192. Vir longe optimus, 257. Talia passus, qualia nondum quisquam hominum, 257. Omnibus suis rebus spoliatus est, 257, 258, 259.

Maximus, quem Basilus mortis uxore afflictum consolatur, 437, 438.

Maximus scholasticus, 421. Is ex ampla familia et libri strati ad evangelicam translatu vitam, 421. Ex radice aliena pretiosissimis pietatis fructibus abundabat, 422.

Media et indifferenta dicuntur, quæ non per se, sed pro utilium proposito bona sunt aut mala, 556, 561.

Medicus non eodem modo audeundus ac plebeius, 177. Medicis imperiti vulnera reddunt graviora, 168. Medicis morbidam evacuant materiam, antequam salutari dent medicamenta, 473. Medicis omnibus humanitas disciplina est, 276. In magnis doloribus stuporem conciliant, 113. Curandi initium a præcipuis partibus faciunt, 159. Medicina omniibus rebus studio digna preferenda, 276.

Mel amarum nonnullis, 503.

Meletius admirandus in Ponto episcopus, 63.

Meletius (S.) Antiochenus, 183. Illius accurata agendi ratio, 216. Homo Del, 516. Vir inculpatus fide ac nemini sanctitate comparandus, 160. Possidet in Armenia agrum qui dicitur Gelasa, 194. Praeclarum profide certamen sustinuit, 394. Idecirco charus Ecclesiæ Cæsariensi et Basilii communicator, 394. Sanctus Athanasius optabat ut sibi cum illo communio conciliaretur, 394. Consilioriorum malorum culpa res dilata, 394, 181, 321. Illius literas ei magis amat Basilios, quo longiores, 151. Eum videre si quando contingat, id in maximis bonis ducet, 151, 180. Cum Meletio Basilios omnimodo conjunctus, 160. Universo Ecclesiæ Antiochenæ corpori præter : reliqua erant velut partium segmenta, 160. Athanasius rogat Basilios, ut Meletio adjungantur alii, velut fluminibus magnis minor, 160. Id enim toti Orienti in votis esse, 160. Imo Occidentalibus idem placuisse, 160. Prior sancto Meletio scribere noluit S. Athanasius, 180. Cum ipso coniungi se optabat, 180. Sed dolebat quod olim dimisus a S. Meletio esset sine communione et nunc promissa manarent irrita, 181. Sanctus Meletius cum Basilio conjunctus in pacificandis Ecclesiis et legis Romam mittendis, 151, 161, 180, 211, 221. Probat conditions, quas Basilios obtulit Theodo, 194. Ad Basilium venire non potest, 245. Episcopo Neocæsariensi Sabellianismum insinuavit, ut par est, respondet, 316. Auctor est Basilio, ut in Mesopotamiam eat, et cum episcopis unanimis adefat imperatorem, 320. Cum S. Eusebio inter haereticos Romanus numeratus, 415.

Meletius presbyter, 316. Basili evangeli laboris consors, 346. Infirmitatem sibi ipse adscivit, redigens carnem in servitatem, 308, 346.

Meletius quem Basilius filium appellat, 298. Veri amator et omnium rerum Basili consulus, 298. Milites recens collectos deducit, 298.

Meletius et Melitius, quos Basili Amphiliachio commendat, 298.

Meletius archiater, 285.

Melitena, 263. Melitene concilium, 406.

Memouulus, 418.

Memoria, id est, ecclesia, 263. Memoria S. Eupsychii, 298.

Mendacium ex diabolo ortum, 512. Diaboli fetus, 539. Magnum peccatum, 419. Malum jaculum, quod saepe per ipsum veritatem adigit cuspidem, 276. Mentiri nefas, 99. Mendacium extrems pravitatis terminus, 2. Mendacium abdominalatur Gregorius magnus, 312. Mendacii probris aspersus, Basilius optat terram sibi dehiscre, 153. Mendacium in iniuriosis rebus, ut horribile quiddam versabatur Eustathius Sebastianus, 194. Mendacium officiosum Christianis non congruens, 152.

Mens intelligibilia attingit, ut sensus sensibilia, 89. Sensus nemo docet ut operentur, ita nec mente ut intelligibilis assequatur, 89. Quenadmodum sensus, si ægrotent, egerunt tantum curatione; ita et mens egerunt tantum fide et recta vita, 89. Mens nostra crassior effecta terra illigata est et luto admiscetur, 86. Interim Deum ex rebus creatis cognoscit, donec paulatim aucta ad nudam divinitatem aliquando accedat. Mentis nostræ quam angustæ cognitiones, 93. Mens præclarum quiddam est, 353. In ea id quod est ad imaginem Creatoris, 353. Mentis operatio præclarum quiddam est, 353. Mentis tres operationes, 356. Aliæ per se prava, aliæ per se bona, aliæ non per se, sed pro uterum proposito bona aut mala, 356. Mentis pedes preparant fides et recta vita, 89. Mentis primarium bonum est Deum cognoscere, 356. Mentis evagatio prorsus anovenda ut virtus acquiri possit, 473. Mens quieta et pacata esse debet, 71. Curis distracta veritatem conspicere non potest, quemadmodum nec oculus circumactus clare intueri, 71. Mentis consilia quæ vere in Doco commovetur, 109. Mens intrase manens parva intuetur, 356. Deceptoribus tradens in visus versatursabidis, 356, 357. Si Spiritui se tradat, diviniora intelligit, 356, 357. Menti dñe, adiuncta virtutes, 356. Prava una quæ diemonum est, 356. Divinior altera quæ ad Dei similitudinem deducit, 356. Mensa. Ad mensam preces ante et post cibum facienda, 75. Edendum summa cum modestia, 74. Ex ciborum natura et corporis structura, divinarum laudum materia ducenta, 74. Hora una capiendo cibo destinata, eademque per circuitum revertens, 75. In cibo necessarium praecipue sectandum, 74. Panis et aqua et legumina expiebunt necessitatem, 74.

Mesopotamia monasteria habet, 510. Mesopotamiorum lingua vernacula, 63. Mesopotamius quidam et lingua hujus peritus, et sententia incorruptus, cum Basilio colloctus, 63.

Mesila, 274.

Metropoli dum providetur, simul aliis ecclesiis provi- detur, 350.

Miles magnæ pietatis, 200. In militari etham vita perfectus Dei amor et charitas servari potest, 200. In militia inexpugnabilis virginitatis custodia, si voluntas immota sit, 209.

Mito, 455.

Mina non suspicionem, sed hominis jam persuasi iracundiam declarat, 104.

Mindana, 275.

Minister, id est, subdiaconus, 148, 149, 327. A ministro digamus exclusit canon, 275.

Minos, 458.

Miracula per Spiritum sanctum, 53, 41. In sanando Hypatio his qui dona habebant, nihil eorum quæ solebant operari concessum, 111. Quare mituit eum Basilius ad Eusebium Samosatensem, 111. Non longe Samosatis fratres nonnulli haec dona habebant, 111. Sancti Gregorii Neocæsariensis miracula, 62. Si quis ascetam invitit in domum suam ut sicut ægrotos, is potius imitari debet fidem centurionis, 127. Precante asceta quoquaque in loco, et ægroti credente se ejus precibus sanitatum iri, evenient omnia ex sententia, 127.

Misericordia in quo posita, 579. Misericordias Domini in nos convertere debemus, clementia alii exhibenda, 202. Meminisse debemus homines nos esse, et tempora exspectare quibus ope divina indigebimus, 202.

Modad, 51.

Modestia in omnibus tenenda, 99.

Modestus præfector humanitatem exhibet affictæ Capadociæ, 172. Scribere ei Basilius de immunitate clericorum, 198. Scribere non audet de ulta re privata, 201. Præfector iudicium dat scribendi, 205, 425. Hinc multos ei commendat Basilios, 203, 422, 423.

Modus omnis optimus, 90.

Molestiae præteritus grata recordatio, 218, 333. Per molestias ipsas novit Deus implere consolationes, 448.

Monachi officia, 99, 100. Monachii nec pecunias, nec corpore labore prodessent possunt publica rei, 425. Neque secundas neque corpora habent, 425. Rogat ergo Basilius ut tributis eximantur, 425. Pauperem amplexi vitam, 393. Mambus sibi necessaria comparantes diu abesse a suis redditibus non possunt, 393. Labore manuum vivunt, 174, 311. Et impertinent egentibus, 174. Sole ilucescente labor manu non sine hymnis et cantici, 72. Monasterium propriis manibus exstruebant monachi, 390. Nefas quidquam sibi proprium retinere, 71, 479, 497. Omni materia incipi exui debent, qui asceticam vitam amplexuntur, 174. Serpentem imitari denent, senum exuentem, 474. Non oportet distrahi multo opere; non enim transeundi rugalitatis termini, 101. Copia ultra necessitem perdustra, avaritia est, 101. Nihil ultra id quod necessarium est,

sunt ad magnificentiam exquirendum, 100. In monasterio omnia, tanquam ad Dominum pertinentia, diligenter tractari debent, 99. Nihil ex iis quæ utenda traduntur, ut proprium quisquam habere aut reservare debet, 99. Vilia quæque adhibenda ad usum corporis, 100. Non oportet ex uno officina ad aliam transire, 100. Monachorum humilis vestis, crassum vestimentum, zona, et ex rudi corio calcamenta, 338. Prescribit Basilius oculum tristem et deorsum vergentem, comam squalidam, 74. Vestem soridam, tunicam unam et cingulo mediocriter astricam, incessum nec vehementem nec segnem, 74. Panem et aquam et legumina apponi jubet, 74. Horam unam ad edendum, eamque per circuitum revertentem, 78.

Monarchia dogma, 38, 59.

Mouas et unitas simplicis essentia et incomprehensibilis propria, 82. Monadis et unitatis contemplatio, 83.

Monastica vita institutum vere beatum, 101. Via ad Domini mansiones deducens, 101. Institutum angelis aequale, 473. Evangelicum vivendi genus, 261, 310. Monachorum semota ab urbibus vita, 130. Domi maneant, opus Dei in quiete perficientes, 349. Caveant sibi ab hereticis, 349, 81. Monasterium ingredienti hoc primum est entitendum, ut mens pacata et quieta sit, 71. Pravae consuetudines primum dediscendæ, 72. Asperitatis et incommoda artæ vitæ ante oculos illi ponendæ, 101. Præsidiendus is magister quem ipse petierit, 102. Imbuendus elementis, ac deinde admittendus, 102. Quonodo probandi qui vitam asceticam amplecti volunt, 478. De servis et conjugatis ad hoc institutum accedentibus, 479. Statim ac dies incipit, hymnis et cantici Deus laudatur, 72. Preces lectioibus succedant, 73. Quod alii est dilucidum, id monachis media nox, 75. In monasterio nec clamor fieri debet, nec quivis motus aut species aberrationem a Dei presentia significans, 99. Fratri cœlibi non concedendum ut cum hospitiis colloquatur, 99. Observanda quæ a sanctis Patribus statuta et scriptis mandata sunt, 102. Nihil negligendum, sed minima quæque quæ in Evangelio scripta sunt observanda, 261. Non oportet quemquam sui ipsius esse dominum, sed ut in servitatem traditum fratribus, ita omnia facere et sentire, 99. Peritile est ut eum omnem sibi ad imitandum proponant, 554. Præpositus approbatibus facienda omnia, 100. Ne laudabilia quidem sine præpositi licentia fieri debent, 554. Monasterii præpositus interdum fratribus moneri debet, 482. Non arguent peccata grave imminet iudicium, 482. Communis vita ad exemplum apostolici instituti, 433. Basilio non placet vita testibus carent, 433. Satius est ut quisque et pro se et pro fratribus progressu mercedem accipiat, 453. Hanc sibi invicem conciliare debent continuis colloquiis et adhortationibus, 433. Virorum professiones antea lacitatem, 292. Sed censem Basilius ut interrogentur, et clara sit professio, 292. Monasticam vitam multi audent incipere, pauci ut par est, absolvunt, 123. Sacrilegus qui se dicavit Deo et ad aliud transi vitæ genus, 511. Monachii lapsi status deploratur, 131, 132, 134. Asreta vitiis inquinatus pantheræ pelli similis, 473. Monachis carne lapsi anni quindecim ut adulteris, 326. Monachus in Scripturis peritus, et aliis docendo et predicando utilis, 131. Monachus quidam sanctorum ora excipit osculo, manus ejus multi sovent, ejus genua servi Dei venerando amplectuntur, 134. Monachorum curam gerere offici sui esse dicit Basilius, 423. Ob monasteria virorum et mulierum incusaturs Basilius, 310. Laudi dicit, quod ejusmodi homines habeat, quorum conversatio in celis, 310. Monasteria in Ægypto, in Palestina et Mesopotamia, 310. Ibi perfecta monachorum vivendi ratio, 357. Monasteria vocantur fraternitates, 339.

Morborum animi, ut et corporum, tria genera, 482. Morbos tanquam certamen justi suscipiunt, 364. In morbis digne Deo nos gerere debemus, 319. Si morbos cum gratiarum actione suscipimus, Deus vel sedabit dolores vel in futura vita remunerabit, 319.

Mors vera vitæ initium his qui secundum Deum vivunt, 197. Mors iustorum preliosa, ortus hominum minime pretiosus, 556. Mors semper ante oculos habenda, 434. Mortis responsum qui in se habent, his non molestum est pro fide affligi, 64. Athanasium Ancyranum sepe reprehendit Basilios quod in carne propter suos manere non præferret, 109. E periculo mortis erepti debent eamdem semper mentem habere, quam periculi tempore habuerant, 103. Exhibeant se Deo tanquam ex mortuis viventes, 103. Mortalis naturæ cogitatione arcer omne de rebus terrenis glorianti materiali, 553, 554. Nec divitiae nec gloria a nos sequuntur, 554. Imo sepe haec ante sepulturam mutantur, 554. Flos seni res humana, 551. Una nox, una febris scenam nudat, 553. Morsis verae aculeus peccatum, 135. Est causa aliqua hominibus indeprehensa, cur alii citius abriplantur, alii diutius permaneant, 78. Lex Dei,

ut quisque suo tempore e vita discedat, 108, 457, 459. Omnes creature peribunt, quarum pars sumus, 79, 458. Non lugendi quos brevi sequemur, 79, 458. Resurrectionis dogma in primis consolari debet, 79, 458. Omnes in hac vita, tanquam in via, ad idem divisorium tendimus, 78. Praeceptum Dei est, ut Christiani non lugeant mortuorum causa ob spem resurrectionis, 77, 459. Amissis propinquis non dolendum, quia tempus sejunctionis longum non erit, 78. Ob mortem propinquorum non lugendum, 309, 459, 536. Mortalem mori quid mirum? 79. Nil mirum si ex mortali genitus, mortalis pater factus es, 458. Mors immatura, non doloris accessio esse debet, sed eventus solitum, 79, 456. In morte filii Nectarii incursum mali daemonis deplorat Rusticus, 79. Qui diuum amisit et qui mutuo derat restituit, 78. Mors boni mariti non moleste serenda, sed gratiae agendae ob talem convictum, 458, 459. Mors pastoris non serenda sine dolore, 107, 156. Sed damnum quidem sentendum, at dolori non succumbendum, 107, 156. Mortuis pastor concinne velut a lugubri choro defensus, 107. Mori lucrum pro Christo, 96. Mortui calidis non juvantur, 228. Mortuorum cadavera erant abominanda cum Iudeac homines interirent, 536. Serus apud Christianos, 536. Mortuis officia naturae jure debita, 441.

Mos vim legis habet, 249.

Mosis legationem deprecatur, 577. Consilium accipit a sacerdoti, 580. Mosis lenitas, 565. Ingeni animo in eos insurgens, qui in Deum peccaverant, lenis in calumnis sibi infictis, 73. Non remisit manus ab aurora ad vesperam, 370. Ob unum verbum non ingressus in terram promissionis, 126, 507. In Spiritu Deum potuit evidenter videre, 52. Profanos extra cancellios sacros statuit, purioribus prima atria, Levitis ministerium, sacrificia sacerdotibus assignat, 53. Uni certo die quotidianis, ac certa hora concedit ingressum in Sancta sanctorum, 53. Sciebat enim tria et obvia contemni, seposita ac rara admiratio nem bahere, 53. Mosis nomine lex significari solet, 27. Typus fuit Christi, non sancti Spiritus, 27.

Mulieres extraneas sive subinductas prohibentur, 149, 150. Mulieris pudicas et impudicas discrimen, 574. Magnum periculum in spectandis mulieribus indecorum se gerentibus, 571. Quædam pingunt nigro colore supercilia, album in corpore colorem, rubrum in genis adsciscunt, 574. Vituperatur, quæ genas et crines alieno flore iniciunt, 74. Quædam in basilicis martyrum, velenimenti a capite relectis inhoneste saltaverant et cantaverant, 573. Muliercula impia episcopum facit artibus suis hominem pestilentem, quo utebatur ad arbitrium, 568.

Multitudo. Non multitudo est que salvatur, sed electi Dei, 392. Etiam si unus salvetur, ut i.o. manere debet in recto iudicio, 392. Insidias Christo struxere principes sacerdotum et scribas et seniores, 392. Pauci ex populo eius doctrinam suscepunt, 392.

Mundus interdum in Scriptura non globus e caelo et terra constans dicitur, sed caducus haec vita, 45. Interdum homines carnales mundus dicuntur, 45. Secessus a mundo in quo positus. 71, 479. Mundi curis distractum, si non nubat, rabide cupidores, si nubat, alii tumultus perturbant, 71. Mundi huius admista mala, quæ longe exsuperant, 128. Mundi malorum et vitiorum descriptio, 128, 129. Nos non propter mundum, sed mundus propter nos, 130. In mundi creatione aves et pisces eamdem sortiti sunt generationem, 273. Mundi figura transmutabilis et creatura omnis dissolvetur, 231. Cœlum dissolvetur, sol, stellæ, terra ipsa amplius non erunt, 79. Mundi constitutioni nunc quid temporis supersit, dubitat Basilius, 255. Naturali contemplationi etiam de sancta Trinitate doctrina admisetur, 89. Ex rebus creatis convenienter Creator consideratur, 91.

Murmurandum non est, nec in rerum necessiarium inopla, nec in operum labore, 99.

Musonius episcopus Neocæsariensis laudatur, 106, 107, 108. In veterum Ecclesiæ institutorum defensor erat, 106. Ecclesiæ suam ad veteris Ecclesiæ normam regebat, 106. In conciliis primo loco omnium concessu nou secundum statim sedebat, 107. Ecclesiæ suam ab heresia tempestate intactam servavit, 107. Cum Basilio ob anticipatas quasdam opiniones concurrere noluit ad pacificandas Ecclesiæ, 108. Semper tamen cum eo idem sensit, 108.

Myrs., 531.

Mysterium non est quod ad vulgares aures effertur, 53. Hinc quædam dogmata arcane traditæ, 53. Aliud est dogma, aliud predicatione, 53. Quæ intueri nefas non initiatæ, ea scriptio vulgari non decebat, 53. Mysteriorum patefactio ionum Spiritus sancti, 53.

N

Narses episcopus, 183.

Nathan sic objurgavit Davidem, ut successore non posset arguendi, 74.

Natura consideratio reprimit animi tumorem, 121. Natura eorum diversa, quorum desiratio diversa, 281. Naturæ identitas colligitur ex identitate operationis, 281. Naturæ eorum diversa quorum diversa operationes, 281.

Naufragia circa fidem crebra, 233.

Navalis prælii descriptio, 64.

Navigantes non libenter merces ejiciunt, sed ut naufragium effugiant, 212. Navigantibus grata fax in mari splendens, præsertim si mare intumuerit, 193.

Nectarini Basilio cognitus a puero ex optimis dotibus, 428. Vir pius ac dives unicum diuum in ipso statim flore amittit, 77. Illius mors plaga exstitit Cappadocie et Cilicia, 79. Nectarini uxor Christiana et in omnes benigna et mansuetæ, 78.

Neeman non apud Dominum magnus, sed apud Dominum suum, 276.

Negatoribus Christi anni octo poenitentia, si inter mortalia ceaserint, 329. Anni decem, si sine magna vicecessint, 329. Si extra persecutionem; communio in eam tantum, 328.

Neocæsarea vicina Cæsarea, 108. Duo Ecclesiæ oī fraternis animis conjunctæ, 307. A Gregorio basis hœi Ecclesiæ fundata, 107. Post Gregorium summi viri semper presuerunt, 108, 303. Neocæsarienses Gregori marci memoriam semper recentem retinunt, 63. Nullum institutum, aut dictum aut ritum mysticum ejus traditione addiderunt successores, 63. Hinc multa apud eos imperfæ, 63. Apud eos non erant monachorum et virginum coetus, 310. Nec vigilias et communes psalmodie, 311. Accusauerunt tamen quod nihil ex Gregorii institutis conservaret, 311. Ia enim non operiebatur in precibus, 312. Juramenta fidei, 312. Mendacium et calumniam abominabatur, 312. Neocæsarea principale plurimi facit Basilie, 156, 157.

Neocæsarea visa est habere successorem Mosoni et conquiescit, 110. Cum Neocæsariensibus Basilio molte necessitudines, 303. Charitatis præceptum, iūdē magis Gregorius ejusque successores, corporæ conjugationes, 303. Neocæsarienses tamen videntur ei esse irati, 303. Aures utrasque calumniantibus aperiant, 304. Vita Basili et fides calumniantibus petuntur, 304. De Basilio non honore loquuntur, 312. Pro Basilio amici nonnulli prælia sustinent, 312, 313. Episcopus Basili consanguineus, 313. Unus præceptio Basilio calumnias struit, 304, 305. Ad scriptio Basilius hujus mundi sapientia niti, 306. Neocæsariensis Ecclesia navigium gubernatore destitutum, 314. Tempestatem excitavit qui ad clavum sedeon, 314. Vale indoctus is qui Basilio calumnias struebat, 303, 310. Neocæsariense presbyterium non respondet litteri Basili, 309. Consentient onnes in ejus odio, 309. Urbis episcopæ fanda et nefanda in Basiliū concionatur, 309. Ille congressum fugit, et doctrinam ut perniciosam calumnias, 309. Somnia etiam comminiscitur, 309. Odii causa pretextur, Psalmorum consuetudo apud Cæsaream, 309. Monachorum et virginum coetus, 309. Dicunt hec tempore Gregorii non fuisse, 311. Neque etiam Italiæ illius erat tempore, 311. Postulat Basilius ut scripta sua examinetur, 303. Consentit ut ea examinet per se ipsi Neocæsarienses, 306. Neocæsarea perturbata, cum prope accusasset Basilius, 313, 314. Rumor illuc venire Basiliū, 313, 314. Plurimi fugiunt, 313, 314. Arioli terrorum spargunt mercede conducti, 313, 314. Basiliū fabulam feciunt in convivis publicis, 314. Basiliū doctrinam cum pharmaciæ exiitiosis comparant, 317. Venenum contra illum circuerunt, 318. Ferina et rationis expers populi sordida, 31. Episcopi inverterat mali consuetudo, 320. Ia auctor omnium injuriarum, qua Basilio factæ sunt, 313, 314. Odii causa invidis, 314. Fugiebat congressum Basilius, ne ab eo argueretur heresis, 314. Renovabat enim heresim Sabellianam, 314, 310. Dixerat nomen Unigeniti traditum non esse, sed nomen adversari, 313. Scriptum quoddam missarum Meletio et Anthimo, 316. Aiebat Gregorium dixisse Patrem et Filium cogitatione duo esse, hypostasi una, 312, 316.

Neocæsariensis civitas multis malis preoccupata, 107. Gregorio longissimam tranquillitatem Deus concessit, 107. Soli vel cum paucis tranquilli in tempestate ab Aris excitata, 107. Basilio per legatos et coram suppliciis et juvenilem erudit, 314.

Neophyti ordinari pro pruriorum probat Basilius, 312.

Nicea, 289. Ibi magnum piatatis promulgatum præmium, 148. Nicena fides refutatur, 215, 216, 253. Nicena fides insuperabilis, 174. Ab initio viget in Ecclesiæ Cesariensi, 233. In ore est Antiochenus, 233. Trecenti deca et octo Patres, 144. Nicenam ñdem quoddam male interpretantur, 215. Marcellus consubstantiale male exposuit,

215. **Sabellii sectatores** inde ansam arripiunt, ut hypothesim et essentiam confundant, 215. Nicenos Patres negat Basilius hypothesis pro essentia sumpsisse, 215. Non sine afflato sancti Spiritus locuti sunt, 207. Consubstantiale nonnulli rejiciunt, 145. Partim excludi, partim culpandi, 145. Postulat Basilius ut Nicena fides recipiat, nec ulla vox in ea rejiciatur, 207. In Nicena fide Spiritus par honore numeratur et adoratur cum Patre et Filio, 182. Strictum de Spiritu locuti, nondum hac mole quæstione, 216, 233, 248, 393. Nicena fides proponenda redeuntibus ad orthodoxos aut suspectis, 214, 215. Sed aliquid addendum de Spiritu sancto, quia nondum haec movebatur quæstio, 216, 233, 248, 293. Nicenam fidem Basilius omnibus aliis praefert, 248. Illam non soli confessores tenebant, sed multi alii in Oriente et totus Occidens, 411. De Nicena fide detrahit Eustathius, 348. Homoousias vocat eos qui illam sequuntur, 348. Nicenorum Patrum hæredem se esse Basilius gloriatur, 145. Nicena synodus sanctivit mulieres extraneas nou esse, 149.

Nice in Thracia. Ibi formula fidei edita, 382.

Nicæa, 198

Nicopolis, 217. Metropolis sanæ doctrine, 353. Pietatis atri, 353. Nicopolitanus filii confessorum et martyrum, 369. Nicopolitanus episcopus, mortuo Theodozo, eligitur Euphranius Colonienus, 349 et seqq. Hunc Nicopo is dederat Colonie, 351. Hujus consilii auctor Peminius, qui rem statim ad exitum periclit, 352. Non dedit tempus adversarii sibi providendi, 352. Nicopolitanus Eustathius venit cum agmine Arianorum, ut det illis episcopum, 366, 387. Fronto episcopatum accipit ab Ariano, 366, 368. Demonstrat se hactenus hypocritam fuisse, 366, 368. Unus aut alter cum eo abeunt, ai corpus integrum manet, 367. Catholici extra muros precatur, 367. Cœteri in vacuis ædibus recubant, 367. Vicarius vim adhibet, 366. Nondum tamen exsilia et plaga et carceres et honorum publicatio, 370. Fronto conatur eos decipere rectam fidem præ se ferendo, 370. Nonnulli fluctuant, 370. Sed deontial Basilius nunquam se facturum, ut aut Frontonem aut quos ille ordinaverit recipiat, 370. Presbyteri animalium despondent ob continuas calamitates, 383. Basilius magnam Dei munus considerat, ac spe pacis allevatur, 385. Persecutio ingravescit, 383. Ne sanguini quidem parvitur, 384. Ascensionis quidam ex plagis mortuus, eo quod cum Doce comunicare nollet, 384.

Ninivitarum penitentia, 321.

Nobilitas ex sola virtute, 475. Nec equi nec casis laus est ex velocibus esse prognatum, 475. Alieno ornatu decorandus non est, qui propria virtute illustris est, 476.

Nomina alia generalia, ut homo, 115. Alia magis peculia ria, ut Paulus et Timotheus, 116. Nomina alia communia, alia magis propria, 35. Nomina corporalia saep ad intelligentias spirituales transfert Scriptura, 53. Nomina, quotquot de Deo dicuntur, essentiam non significant, sed operationem aut dignitatem, 281. Nomina, quæ circa divinam naturam intelliguntur, nulla secundum inelius ac deterioris differentia, 278. Ipsum Dei nomen nihil amplius significat quam recti et boni appellatione, 279.

Notario Basilius precepit, tradit, 451.

Noverca infantium non facienda est amita, 231. Novercae simulatio implacabilis, 231. Inimici moriūs reconciliantur, novercae post mortem odisse incipiunt, 231.

Novitates verborum nonnulli efficiunt, 372. Unde Ecclesia quassata, velut vasa luxata, influenter hæreticam corruptelam recipiunt, 372.

Nox. Noctes illuminate, 156. Nocturni cantus hymnorum in ecclesiis Orientalibus, 374. Nocturna quies maxime apia ad orandum, 75.

Nox conscribere, 104.

Nubibus similes plerique homines, 474.

Numerarius, 235. Numerarii duo, 233. Numerarius quidam Ptochotrophium Amaseæ ex suis opibus sustentat, 235.

Numerus est signum, quo declaratur multitudo suppositorum, 37. Quidquid unum numero dicitur, simplex non est, 81. Numerus pertinet ad quantitatem, 82. Perit acciden te unitate, 86. Nihil addit aut detrahit rebus numeratis, 37. Numerus septenarius, 396.

Nuntius malorum utile est affligi eos qui Dominum placare possunt, 389.

Nuptiæ secundæ remedium fornicationis, non occasio lascivia, 251. Apud nonnulla animalia in probo sunt, 574. In secundis nuptiis oblivio priorum filiorum, 586.

Nyssa Indica, 70.

O

Objurgatio cum omni commiseratione facienda, 100, 480 Asperitas fugienda, 74. Si quis se prior per humilitatem abiciat, in increpando molestus non erit, 74. Utilis increpando ratio in Davidem adhibita, 74. Objurgatio quomodo recipienda ab his qui curantur, 100, 481.

Oblectamenta præsentis vita materiam æterni igni præparant, 101.

Obiectatio est de absente detrahere, illius traducendi studio, etiam si verum dicatur, 99.

Occidens totus, prope modum ab Illyrico usque ad fines orbis nostri, 63. In Occidente summa concordia, 181. Occidentales fide illæsi permanent, ac depositum servant inviolabile, 372. In occidente, uno aut altero perverse deprehensi sentire, magnum existit studium episcoporum, 159. Occidentis diu auxilium exspectarunt Orientales, 184, 371. Arcano Dei iudicio ascribunt, quod non imperaverint, 184, 371. Necesse est, ut Orientis fidem renovet Occidens, et honorum, quæ ab Oriente accepit, remunerationem persolvat, 183. Vide 159. Vide Romanus episcopus. Occidentalis fidei tomum servat Basilius, eorumque fidem sequitur, 411. Occidentales in suis litteris, essentia nomen Graeca lingua tradiderunt, 322. In Occidente tota glorificatur Deus cum sancto Spiritu, 63.

Oculus indesinenter circumactus clare intueri non potest, 71. Oculus non innundendum cum dolo, 99. Oculus tristis aqædorsum vergens menti humili convenient, 74. Oculos recreant cœrulei et virides colores, 113. Oculo inflammatu dolore affert vel tenuerrimum lenimentum, 78.

Oeconomicæ causa si quid faciant episcopi afflato Spiritus sancti, id suscipere debet clerus et populus, 350, 351. Ignoscere debent episcopis, 351. Operam dare debent, ut perficiatur, quod ab episcopis constitutum est, 350. OEconomicæ sapientia fuit, a plebe confirmantur, 353. Quod ab uno aut altero homine pio factum est, id nobis persuadet rem consilio Spiritus fieri, 352. Ubi nihil humani propositum, liquet a Domino corda dirigi, 352. Ubi autem spirituales viri auctores consiliorum, eosque plebs sequitur, non dubitandum, quin communicatione Domini consilium captum sit, 352. Dei ordinationi resistunt, qui res constitutas in Ecclesiæ a Deo electis non admittunt, 350. OEconomiam erga Euphronium factam valde probat Basilius, 310 et seq. Is Nicopolitanus transitus tempore difficultimo, 350 et seq. Vide Pax.

OEconomus Ecclesiæ, 423. OEconomici Ecclesiæ Cæsariensis, 363. In domo Basilius manebant, 363.

Offendiculum fratris non ponendum ad scandalum, 149.

Officiale, 289.

Olei unctionem quis sanctorum scripto tradidit, 55.

Olympius, 92, 93. A Basilio exceptus hospitio non magnis sumptibus, 76. Basilio mitit munera, 76. Remedias aggreditur, 76. Basilius Eustathii et Neocæsariensem calamitis afflictum solatur, 223, 318.

Opera bona fiduciam præstant in die iudicij, 451. Operum merces a Domino, 433, 446. Operum expers confessio commendare Deo non potest, 433. Frustra viduarum et orphanorum curam suscipit, qui Deum afficit injuria, 125.

Operatio. Ex operationis identitate colligitur naturæ identitas, 280, 281.

Optimus episcopus, 395. De Ecclesiis sollicitus, et Scriptor studiosus, 395.

Ordinationes Simoniacæ, horribile peccatum, 147, 149. Quidam hoc scelus pietatis nomine inumbrabant, 147. Iuventabat se non peccare, quia non ante sed post ordinacionem accepibant, 147. Accipere est, quandocunque accipere, 147. Depositionem illis minatur Basilius, 147. Antequam ministri sive subdiaconi reciperenter, in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur, 148. Chorepiscoporum electio, 428. Item presbyterorum et diaconorum in pagis, 148. Praferendus senex magnis ornatus virtutibus juniori ad exteriora negotia idoneo, 174. Reprehendit non debet qui ordinatus est invitatus, sed qui ordinavit, 345. Episcopus et gremio cleri sumendus, 323. Ordinandum esse Neophyton censet Basilius ob penitum, 323. Ad sacerdotium admitti potest, qui usuras accipit, 275. Modo lucrum in justum in pauperes insumat, et ab avaritia morbo emendetur, 275. Laudat Innocentium Basilius, quod, ut Moses, videre velit successorem suum, 174. Basilius querit a viâ hominis contra canones ordinati laudabilitate sit, ita ut res sanari possit, 213. Ordinationes peregrine an detrectantes non sint, querit ex Eusebio, 250. Eustathius diaconos et presbyteros ordinat in alienis Ecclesiis, 347. Negabat hæreticos episcopos esse, 380, 386. Ordinatum ab hæreticis ad fidem eversionem episcopum non agnoscit Basilius, 370. Declarat se non recepturum pace reddita eos quos ille ordinaverit, 370. Qui hominum studiis ordinati, omnia ad voluntatem indulgent, 184. Servi sunt eorum, a quibus episcopatum acceperunt, 183. Episcopatus præmium impletatis sub Valente, 184. Qui jurant ordinacionem se non accepturos non cogantur pejare, 274. Quidam canon permittit ut ordinentur, 274.

- Ordo civitatis, id est, curia,* 171.
Oriens quidquid ab Illyrico ad Aegyptum usque protenditur, 163. *Orientis parœcia,* 159. In Oriente fides primum illuxit, 183. In Oriente hac voce, *cum sancto Spiritu*, velut tessera suos ab alienis discernunt, 63. Nonnulli vocum novitates efficiunt, 372. Orientales fortasse primi ab haesiæ vexantur, quia apud eos abundavit peccatum, 374. Verisimilium est hostem machinari, ut ibi incipiat defectio, ubi incepit Evangelium, 374. Præter hæreticorum bellum domesticæ seditiones, 186. Velut Judæi sub Vespasiano, 186. Orientales in ærumnis consolatur pax et concordia Occidentis, 181, 183. Ad Orientem Christiani versi precentur, 54. Unde istud, 56.
- Origenes gloriam defert Deo cum sancto Spirito,* 61. Illius non omnius sanæ in omnibus de Spiritu opiniones, 61. Pias voces sæpe de Spiritu emisit, consuetudinis robur reveritus, 61.
- Origenes Basilius amicus,* 95. Is veritatem scriptis defendit sub Juliano, 95. Hujus filios liberenter vidi Basilius, 96.
- Ornatum in vestibus aut calceis querere vana ostentatio est,* 100.
- Orphanene,* 422.
- Orphanorum res Dominus suas facit,* 202.
- Os justa libertate et gratia verbis scatens,* 109.
- Ossifraga,* 586.
- Otium Dei timore destitutum magister pravitatis,* 530.
- Otiosus comedere non debet, qui laborare potest,* 100.
- Otiosus presbyter, id est, depositus,* 150.
- Otrelius Melitensis episcopus,* 263. Tam dolet quam Basilius de exilio S. Eusebii, 263.
- Oves Christi quinam appellantur in Scripturis,* 14.
- P**
- Pagi prepositus,* 76.
- Palæstina (In) monasteria,* 310.
- Palladia,* 228. Hanc Basilius matrem appellat non solum ob propinquitatem, sed etiam ob morum probitatem, 228.
- Palladius monachus,* 593. Cum Innocentio in monte Elæone degebat, 393. Rogaverunt Basilium, ut de Domini incarnatione aliquid adderet fidei Nicænae, 393. Vid. 395.
- Palladius,* 431. Is recens baptizatus cum fuisset, horatur enim Basilius, ut fideli sit hujus thesauri custos, 431.
- Palmatus ministrans Maximo ad persecutions,* 192.
- Pancretil certamen,* 435.
- Panthera hominis imaginem dilacerat,* 570. *Pantheræ palli similis ascela vitis inquinatus,* 473.
- Papa,* 212.
- Phalagonia,* 387.
- Parasyntagoga conventus ab immorigeris habitus,* 268, 269.
- Paregorius presbyter,* 149. Anno natus septuaginta habitabat cum muliere extranea, 149. Minatur ei depositionem Basilius, ac ipsam etiam excommunicationem, si depositus sacerdotium sibi arroget, 150.
- Parentes debent liberos diligere non solum naturali amore, sed etiam dilectionem voluntate intendere,* 103.
- Parentes qui filios exponunt, aut patrimonium inique distribuunt, comparantur cum aquila,* 586. Parentes sovere docet I'conia, 586. Parentibus obnoxii filii quantum ad corpus ex lege naturæ et civili, 421. *Anima, ut ex divinioribus accepta, Deo magis obstricta est,* 421.
- Parnassi Ecclesiam episcopum mortuo consolatur Basilius,* 156. Hypsino pulso Ecclius hæreticus Parnassi ordinatur, 363, 367.
- Parœcia Occidentis,* 374. *Parœcia Orientis,* 159. *Parœcia Theodoti Nicopolitani,* 195. In unaqueque parœcia signifer ecclesiæ ejeci, 163. *Parœcia Neocæsariensis et Cœsariensis* 307. *Parœcia Cappadocia,* 377. *Parœcia Cappadocia et virinarum regionum,* 384. *Parœcia sua pagos visitat Basilius,* 308. *Parœcia et urbis clerus,* 370.
- Pars. Ut pars sua cum veris adoratoribus inventatur orat Basilius,* 143. Dianus mortiens orabat, ut ne separaretur a sorte sanctorum trecentorum decem et octo Patrum, 144. *Parvum parvo adjungere est perutile,* 478.
- Pasinicus medicus,* 449.
- Pastor. Erga pastorem amor, si ratione contineatur, laudandus : secus, si limites translat, 349, 350.*
- Patræ,* 531.
- Patientia sine humilitate haberi non potest,* 575. *Patientiae magna merces,* 77, 79, 439. Per patientiam in adversis partem martyrum consequimur, 79. Nemo non percussus, nec pulvere aspersus coronatur, 369. Patientiae coronas nemo sanctorum in delictis aut adulatio[n]ibus consecutus est, 231. Moleste ferentes quæ accident, neque id quod factum est, reparamus, ac nosmetipsos perdimus, 79. *Patientia exempla in ipsis ethnici,* 549.
- Patiens Ecclesie sunt columæ,* 63. *Patrum doctrina vastratur,* 255.
- Patriarchæ nomen et habitus,* 258, 259. *Patriarchare benedictiones per Spiritum sanctum,* 33.
- Patriplus vir subdolus,* 419.
- Patronus Ærarii,* 112.
- Patrophilus Ägeensis episcopus,* 576. *Eustathio amicus,* 379. Item Basilio, 377. Stuporem significat, quod cum Eustathio dissideret, 377. *Patrophilum Eustathius inviserat,* 382. Unde metuit Basilius ne ex hoc congressa immutatus sit, 382. Rogat ut ad se scribat per Strategium an in sua maneat communione, 382. Sero respondet, 383. Rursus hortatur ad pacem cum Eustathio, 385. Non communicabat enim illis quos Eustathius in suam Ecclesiam accessiverat, 383. Sed tamen cum Eustathio videtur comunicasse, 385.
- Paulinus accipit litteras Roma, quæ eum episcopam agnoscunt,* 521, 524. Has circumferunt illius amici, 524. Jactant etiam Athanasii litteras, 521. Terentium in partes suas trahere conantur, 521, 524. Paulini ordinatio perstringit, 407. In Marcelli dogmata p'opendet, ejusque discipulos recipit sine discrimine, 407. Paulinum ejusque amicos Basilius ut fratres agnoscat, 521, 593. Nonnulla audierat de Paulino, sed credere soluit quia non aderat accusatus, 191.
- Paulus vas electionis,* 83.
- Paulus episcopus,* 183.
- Paulus vetus ille et novus hic,* 137.
- Paulus presbyter,* 414.
- Paulus presbyter et monachus* 390.
- Pauper verus ab eo, qui ex avaritia mendicat, secerndus,* 241. Non omni errabundo dandum, 241. Non omnis paupertas laudabilis, 497. Pauperesse non proborum est, sed paupertatem generose non ferre, 365. Patri paupertas nemini datur criminis, 496. Paupertas cum veritate pretiosior omni possessione, 493. Pauperes vorantur intelligentiæ inopæ, 336. Pauperes opprimuntur, ut eorum ostendatur patientia, 129. Pauperis calamitas unum ex filiis vendere mediantis, 301. Paupertas immunitate necessario tribuit, 442. Paupertatis amor in nonnullis philosophis, 76. Paupertas philosophie notrix, 76. Amica et contubernialis Basili, 76. In omnibus amplectenda ei qui ad Deum accedit, 101. Ascela aurum maxime fugendum, 128. Si quis affterat pecuniam distribuendam pauperibus, suadere asceta debet ut ipse distribuat, 128. Ne illum coiquinet accepia pecunia, 128. Nihil a quoquam accipere debet ultra quotidianum vita ascetice usum, 128. Nihil ex iis qua utenda traduntur ut proprium quisquam habere aut reservare debet, 99. Omnia ut ad Dominum pertinentia, diligenter tractanda, 99. Paupertatis hunc modum prescribit Basilius ut quiske tunica contentus sit, 240.
- Pax cœlestis donum,* 163. *Pax idem ac communio,* 383. *Pax extreum munus a Christo reliquit,* 500. *Coniunctio membrorum corporis Christi maximum honorum,* 243. *Maxime expetendum,* 61, 206. *Ob pacem compositionem filii Dei dignitas comparatur,* 332. *Crimina etiam falsa in nobis recipere dehemos, ut pacem Dei Ecclesiæ conciliemus,* 332. *Pacis nomine nihil jucundius audiuit,* 245. *Pax vera requirenda, quam Dominus reliquit,* 209. *Sed pacis specie dannum infert hostile, cum perniciose hominibus consensio,* 383. *Paci omnia posthabenda,* 163. *Qui idem sentiunt, omni ratione ad conjunctionem compellendi,* 163. Cavendum enim ne populus orthodoxus multas in partes scindatur, una cum præpositis abscedens, 163. *Decreta de recipiendis iis qui redeunt ab heresi,* 306. *Perutile est Ecclesiæ membra prius divisa conjungi,* 206. *Fiel autem conjungio, si velimus, quibus in rebus animas non lèdimus, ad intímiores nos accommodare,* 206. *A fratribus conjungi voluntibus nihil amplius requiriendu[m], nisi ut fidem Nicenam recipiant, ac fateantur Spiritum creaturam dici non debere, et eorum qui dicunt fugiendam communionem,* 206, 297. *In pacificandis disensionibus alii compescendi, in aliis temperamento utendum,* 159, 160. *A præcipuis partibus curandi initium fieri debet,* 159. *Basilius sat habet si qui accusantur haeresis, neget se haec dicere aut docere,* 316. *Non spectat præterita, opiat tantum ut sanentur presentia,* 316. *Si pacem somnia perturbent, etiam si consentiant cum Evangelio;* contenti simus Evangelio, 317.
- Peccatum vera mortis aculeus,* 153. *Peccata sanabilita et insanabilita,* 509, 510. *Involuntaria et voluntaria,* 506. *Percata ignorantiæ non liberantur a pena,* 508. *De peccatis que judicium precedunt aut sequuntur,* 518 et seq. *Discrimen inter corporæ actiones et peccata que cogitatione peraguntur,* 510, 511. *Percatum abigit angelus custodem,* 505. *Impudentiores facit eos qui commiserit,* 504. *Nemo potest cum Deo conjungi, velut patrando,* 504. *Peccare nobis ob absentiam Dei timoris contigit,* 282. *Aut nihil aut levissima peccabit, qui semper de ja-*

dicio Dei cogitat, 262. Peccata præterita multi tradunt oblivioni, 509. Interdum cogitatione renovantur, 510. Peccata animas sequuntur, ut corpus umbræ, 511. In peccatis quidam usque ad senium perseverant, 505. Peccatores nequaquam silentio tolerandi, 100. Peccantem qui redarguit, cum omni commiseratione redarguere debet, 100. Peccatorum implacabiles et amari examinatores, 67. Peccata aliena multi explorant et sua non vident, 520. Ob peccata proximi lugendum, 545. Peccatoris mores inculpali sunt superveniente immutatione, 126. Peccatoribus poenitentiam agentibus lenitas impendenda, redendum a pervicacibus, 522. Ob peccata persecutiones, 184, 272, 383, 384. Peccatis paribus pares poena impou non debent, 396. Iis non remissurum se Deus minator, qui relabuntur, 520. Ut desperatus habetur, qui jugiter promittit emendationem et jugiter peccat, 520. Peccatum non condonabile blasphemia in Spiritum sanctum, 59, 248, 269. Peccata remittuntur in gratia Spiritus, 40. Ob peccatum unius sepe multi alii puniuntur, 506, 508, 510. Peccatum vel unicum satis est ad condemnationem, 506, 507. Unius mandati transgressio satis est ad poenam luendam, 507, 509, 513. Achab ob unum peccatum punitus, 506. Gravius condemnantur qui post factum in virtute progressum relabuntur, 469. Spectaculum miserable, lapsus post continentiam vigiliori aut tristitia annorum, 579. Peccatum ad mortem, 295. Vetus homo in nobis est necessario, ideo in Adamo omnes morimur, et regnavit mors usque ad Christi adventum, 26. Omnes in Adamo mortui sumus, 402. Omnes serpentis fraude alienati, 402. Translati sumus de potestate tenebrarum per Christum, 15. Quanto quisque purior fuerit, tanto minus dicet se purum habere oculum, 304. Peccatis se innumeris obnoxium fatetur Basilius, cum homo sit et in carne vival, 300, 304.

Pecunia sacra, 343. Earum custodes, 543.

Pelagius episcopus, 183. Illius videndi valde cupidus Basilius, 389.

Pentecostes tempus admonitio est resurrectionis, 56. Preces stando fluit per hoc tempus, 56.

Pentheus, 168.

Pepuzeni, 268, 269. Manifeste haeretici, 269. Montano et Priscilla appellationem Paracleti attribuunt, 269.

Persequator, 191, 269. Hoc munere fungebatur Helladius principalis, 423.

Peregrina vox plus solet afferre solatii, quam consueta oratio, 372.

Perfectio. Ad perfectionem plurimum valet omnia vendere et pauperibus dare, 337. Perfectorum est se non efferre, 504. Perfecta malitia cum quis peccat voluntate et facio, 511.

Pergamius, 150

Pericles, 549.

Pericula. Ex periculis erepti quid agere debemus, 103.

Perjurii sponsor, qui animas ad jurandum impellit, 134. Perjurio anni decem penitentiae, 327. Perjurio, si vis illata, anni sex penitentiae, 350. Secus, anni undecim, 350.

Perrhe, 210.

Persecutiones arcana Dei iudicio diu saeviunt, 184. Deus ob peccata afflictionem plene admittitur, 184, 572. Sed opem ostendet ob suum in Ecclesiæ amore, 583, 384. Persecutione producitur, quia nondum impleta vindicta, 373. Persecutiones non possunt Ecclesiæ vincere, 369. Transeunt ut grandines et torrentes, 369. Ecclesiæ inimici contempnendi, quia Deus illorum nequitias debilitatem adjunxit, 369. Parum abest quin Basilius gratias habeat persecutioni, 266. Quemadmodum Israelites Deus septuaginta annos præstituit, ita Christianos per statum aliquod tempus tradit, 408. Apicum despondere non decet, 333. Prope cronæ, prope Domini auxilium, 333. Orandum indesinenter, 370. Tranquillitas flet, cum vox inventa fuerit, digna, quae Dominum excite, 183, 244, 252. Si tentatio temporaria est, serenda ut a bonis athletis: si finis mundi appropinquat, expectandus et celo Christus, 231. Si persecutio gravis, serenda est, 369. Si levis, magni ejuslatus vilandi, 569. Persecutio serenda spe consolationis, 252. Sive peccatorum lumen poenas, persecutio avertet Dei iram, 252. Sive certandum pro pietate, Deus non sinit nos tentari ultra vires, 252. Qui persecutionem patiuntur, non miserandi, sed persecutores, 390. Beatus qui pro Christo patitur, beator qui majora patitur, 251. Qui persecutionem patiuntur eos exceptant martyrum coronæ, confessorum chori manus porrigitur, 251. Cavendum ne in certaminibus defatigemur, 252. Non brevis labor constantiam declarat, 253. Si infraclusus servetur animus, cito aderit adiutor, 253. Optandum ut Deus det pacem: sed molestum esse non debet oro

fide affigi, 64. Imo intollerabile pro ea non certasse, 64. Persecutiones moleste sunt; sed etiam si acutatur ensis et splendescat ignis, non idcirco deserenda traditio, 65. Persecutiones multæ et viritim et oppidatim, 369. Aliæ historiis, alias non scripta recordatione perhibentur, 369. In persecutionibus bono episcopo, veluti fundamento sublato, multi corruunt, 169. Molestum esse non debet ab ecclesiæ ejici et sub dio adorare, 367, 370. Discipuli in carnaculo, qui Dominum crucifierant, in colebellimo templo, 367, 370. Populi ecclesiæ relinquunt, et in solitudinibus precantur, 182. Terrere non debent exsilia episcomorum, 392. Nec quod nonnulli ex ipsis clericis proditores, 392. Terrere non debet lapsus multorum, 392. Etiam si unus salvetur, ut Lot, manere debet in recto iudicio, 392. Non multitudo est quæ salvatur, sed electi Dei, 393. Insidias Christo struxere principes sacerdotum et scribæ et seniores, 392. Pauci ex populo ejus doctrinam suscepérunt, 392. In persecutionibus Eucharistiam laici, absente sacerdotum aut diacono, propria manu sumunt, 186. Episcopi abesse non possunt, quin populos tradant insidiantibus, 376. Rea majoris momenti usque ad redditum confessorum differendæ, 323. In persecutionibus nemo adeo parvus est, ut non possit esse occasio magnorum malorum, 332. Persecutiones ab iis, qui Christiani dicuntur, graviores sunt quam ab ethniciis, 391. Major merces in his persecutionibus comparatur, 392. Vide, 230, 251, 251. Persecutionis sub Valente descriptio, 184, 185. Haec mala in plerisque civitatibus grassantur, 183. Ecclesiæ Orientalis status comparatur cum praesilio navalium, quod velutia ac longa odia conciliat, 64. Naufragia Ecclesiarum sub scopolis, 66. Turbae a principibus mundi excitatae, 66. Caligo ab ejecta mundi lumina, 66. Clamor contendentium, 66. Anarchia populorum occupavit, 66. Periculum ne Ecclesia brevi in aliam quamdam formam penitus transmutetur, 158. Statuit Basilius extra ecclesiastica esse tela, 228. Unicum malorum remedium habet, tempore cedere, seque persecutoribus subtrahere, 215. Persecutione in Scythia martyres facit, 245.

Perseverant domum Dei, 261. Donum Spiritus sancti, 20. Non in proposito consistit exitus, sed in exitu laborum fructus, 125. Vanus justi labor superveniente immutacione, 126. Non qui bene incipit perfectus, sed qui bene destinat, Deo probatus, 126.

Pestilentia. In pestilentia morbo eos, qui caute vivunt, malum attingit ob consuetudinem eorum qui corrupti sunt, 67. Sic in dissensionibus ecclesiasticis, 67.

Petrus Christus figurare, 26.

Petrus omnibus discipulis præstatus, 508. Post scandolum firmius creditit, 401.

Petrus Alexandrinus, 225. Nunquam eum viderat Basilius, 225. Alumnus erat S. Athanasii, 225. Petrus canum defensor, 412. Moleste fert receptionem a confessoribus Marcellianos, contemptu Bastilio, 412. Basilium reprehendit, quod ad se non scripsisset de iis quæ fecerant confessores, 411. Questus est quod secum Dorotheus leniter locutus non esset, 412. Dorotheus narravit Bastilio, quæ Petrus coram Damaso sermones habuisset, 413. Dicebat numeratos fuisse in haereticis S. Meletium et S. Eusebium, 413.

Petrus presbyter Basilio frater, 302. Litteras deferit ad maritimos episcopos, 302. Illius sedes prope Neocæsaream, 321.

Phalerius, 451. Is Bastilio pisces misit, 451.

Pharaonis currus, 283.

Phargamus, locus in Armenia, ubi quotannis festis martyrum medio mense Junio, 89.

Phelius, 331.

Philagrius Arcenus, 448. Vir eloquens, 448. Curæ illi erant res ecclesiasticae, 448. Hortatus eum Basilius ut ad pacem et dissidentium conjunctionem allaboret, 448.

Philipopolis thassaurorum præpositorus, 563.

Philistinorum pastores haeretici, 81.

Philochares homo ignobilis, 365. Calumniator Gregorii Nysseni, 544.

Philonis sententia de manna qualitate, 283.

Philosophi illud ex quo attribuunt materia, *Per quem* autem instrumento, 5. Haec ab eis mutuati sunt haeretici, 5. Causæ naturam variis modis definiunt, 5. Philosophorum observationibus non servit Christiana libertas, 5. La philosophis nonnullis amor paupertatis, 76.

Philosophia alumnis suis ne curari quidem magnis sumptibus sint, 267. Eadem res apud illam et obscurum est, et ad sanitatem sufficit, 267. Philosophia quæ circa dogmata versatur, 81. Superua philosophia, 81. Philosophia nutrit pauperias, 76.

Phinees, 135. Justa arsit iracundia, 567.

Pryges utique cum Basilio communicant, 307.

Pictores crebro ad exemplar respiciunt, 73.

Pietas idem sonat ac veritas, 2, 67, 96, 175. Pietatis mysterium, 57. His qui piam vitam elegerunt, mundi afflictio improvisa esse non debet, 96. Eos turbare nihil debet, 96. Pietas multo labore in animis sata, prays doctrinis eradicatur, 141. Pietatis nomine malum iuvenare, gravis est peccatum, 147. Pietatis acquisitionis minutis accessionibus augescit, 2. Pietas omni arte, et omnibus animalibus ac fructibus melior, 432.

Pisces et aves eamdem sortiti generationem, 573. Pisces velut in civitatis et viis habitant, 581. In externas regiones sub uno veluti signo omnes discedunt, 581. Asta e migrant in aquilonare pelagus, hieme redeunt ad ariaca loca, 582. Vedit id Basilius, 582. Solus scarus ruminat, 582. Cur pisces acutissima condensatorum dentium acie communiti, 582.

Pisidae cum Basilio communicant, 307.

Planta detorta violenter in contrariam partem abducitur, 90. Plantarum in morem, eodem in loco detinetur Basilius, 91.

Plato, 75. Ea est dicendi facultate, ut simul et sententias impugnet et personas comicè describat, 226. Platonis sententia de corporis cura, 573. Platonici leporis, 226. Cur insalubre Academias locum elegit, 572.

Plebs. A plebe confirmantur economiae, ab episcopis sunt, 553. Ubi episcopi consiliorum auctores sunt, eosque plebs sequitur, non dubium quin communicatione Domini consilium captum sit, 552. Basilius rogat magistratus, ut populi et rure degentium bona proposita roboarent, 553. Infici in desperationem cadunt, si viderint artificia neque a clero neque a plebe admitti, 553. Pudorem illis incutit consors in episcopum amor, 553. Magistratus Colontenses res ecclesiasticas parvi non pendunt, 551. De his unusquisque, ut de proprio negotio, sollicitus, 551.

Pneumatomachi nondum apparabant tempore Nicenae concilii, 233. Ethico morbo laborant, 37. Cum Stoicis et Epicureis nominandi sunt, 36. Ab Aetio accepterunt hoc principium, quæ dissimilia sunt, dissimiliter proferri, et vicissim, 4. Videntur sibi medium viam incedere, 519. Eadem habent principia ac Anomoi, 519. Sed consecutioni non subserbunt, quia abhorret a multorum auribus, 519. Filium babent instar instrumenti, Spiritum instar loci aut temporis, 4, 5, 6. Temporalibus intervallo Filium a Patre et Spiritum a Filio disjungunt, 50. Locum hostibus destinatum attribuunt Filio, 12. Negant Filium esse cum Patre, sed post Patrem, 10. Unde etiam Patrem volunt glorificari per eum, non autem cum eo, 10. Attribuunt Patri illud ex quo, Filio per quem, Spiritu in quo, 4. Hanc sententiam a profanis scriptoribus acceperunt, 4. Discedunt a philosophorum principiis, cum illud ex quo, Patri proprium attribuunt, 6. Ab Ario jactæ impietatis semina, in blasphemiam de Spiritu S. eruperunt, 216. Pneumatomachi nolunt Spiritum S. Patri et Filii adjungi, 20. Eos secum pugnare et a semetipsis subverti ostendit, 7, 8. Apud illos plus valet ipsorum blasphemia, quam Domini præceptum, 21. Contendunt Scripturam vitare usum hujus vocis, cum sancto Spiritu, 49. Illis ipsa respiratione usitatio est haec loquendi ratio, per Filium in sancto Spiritu, 49. Contendunt has voces, cum ipso peregrinas esse: illud, per ipsum, et Scripturas et fratrum usu tritum esse, 13. Non desinunt jaculare præpositionem, cum, carere testimonio, rare Scriptura, 57. Citius linguis projiciant, quam conjunctionem et iu Spiritu glorificando recipient, 31. Inde ortum bellum implacabile, quod Basilius indixerunt, 51. Nolunt Spiritum S. cum Patre et Filio esse, sed sub Patre et Filio ita ut non connumeretur, sed subnumeretur, 10. Subnumerationem invehunt in personas divinas, 35. Contendunt illi, quæ æqualia sunt, convenire connumerationem, inferioribus autem subnumerationem, 36. Objiciunt Spiritum sanctum nec servum esse nec dominum, sed liberum, 42. Israelitas baptizatos in Moysen, et credidisse Moysi, 23. Nonnulla alia cum Patre et Filio conjungit, velut cum Paulus angelos commemorat, nec tam simili glorificari, 24. Spiritum donum esse, 48. Nos in aquam baptizari, nec tamen aqua honore Patris et Filii deferre, 28. Catholicos accusant quod Spiritum dicant ingenitum, 216. Dei præcepto palam adversantur, dum Spiritum sanctum, quem Filius sibi et Patri adjungit, ab utroque dissociant, 20, 21. Prævaricatores et desertores dicendi, ut qui professionem baptismi irritam ferent, 22. Ea negant Spiritui sancto, quæ hominibus deferuntur, 58. Ex beneficio sancti Spiritus ansam arripiunt jejune de eo sentiendi, 42. Committunt blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum, 59, 216, 218.

Pneumatomachi nullam habent excusationem, 64. Ad

ignorantiae excusationem confugere non possunt, 10. Per eorum curiositatem ne alitis quidem imperitis esse licet, 10. Velut malæ fidei debitorum, probationes et Scriptura exigunt, Patrum testimonium rejiciunt, 21. Expellunt eos qui Spiritum sanctum cum Patre et Filio numerant, 59. Videntur id eis esse impietas intolerabilis, 59. Cum Spiritus Dominus et Deus vocatur, vociferantur, lapides tollunt, 44. Nihil omitunt ad ulciscendum, 28. Bellum inferunt Basilio; sed revera fidem oppugnant, 21. In Basilium atrociter conglomerati insurgunt, 64. Bellum aduersus Basilium parant, 21. Linguis eum vehementius ferunt, quam Stephanum Judæi lapidibus, 21. Machinas et insidias struant, seive invicem exhortantur ad suppeditas ferendas, 21. Basilium adoruntur, quod gloriam dicat Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Cum Basilio, ut lupus cum agno contendunt, 277. Ab una criminatio deplisi, allians excoigant, 277. Nec, si omnia disoluta fuerint, odisse desinunt, 277. Tres deos ei afflignant, 277. Mox in promptu Sabellius, 277. Basilium appellant nomen, verborum inventorem et alitis nominibus probosis, 10, 63. Exigua pars morbo laborat, reliqua Ecclesia a terminis usque ad terminos sana est, 588. Pneumatomachis obijicit Basilius Orientis, et Ponti et Cappadocum, et Occidentis consensem, 63. Totas nationes et consuetudinem omni memoria velutstorem, 63. Pneumatomachorum heres dux Eustathius, 406.

Podandus, locus in Cappadocia, quo senatus Cesariensis magna pars translati, 169, 170.

Pœmenius presbyter adversariam Basilio doctrinam defendit pro Eustathio, 193.

Pœmenius Satalensis episcops, 197, 198, 213. Coassuineus erat Basilius, 197. Mater illius auxilio sublevaverit, ac populo Cesariensi gratissimus erat, 197, 198. Hunc tamen Basilius, quasi pupillam oculi tangens, concessit Satalensis episcopum, 197. Pastor erat dignus nomine, non cauponans verbum, sed spiritualibus donis repletus, 198. Euphronium transfert Nicopolim, 352.

Pœna imponuntur, non ob ea quæ jam facta sunt, sed ut si qui deliquerent, aut corriganter, aut aliis sint exemplo, 205. Deum pœnas non infert antequam minatus ierit, 521. Pœna competens episcopis, arcere a communione, 205.

Pœnitentia Ninivitarum, 521. Pœnitentiam differre quam stultum, 519, 520, 522. Mors miserabilis eorum qui pœnitentiam distulerunt, 519, 520, 522. Pœnitentia dum adhuc tempus est, agenda, 101, 521. Nulla excusatio procrastinanti, 140. Non desperandum de nobis, 139. Est via salutis, si modo velimus, 139. Multa in Scripturis peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Per penitentiam facile a peccatis sanari, 152. Non obscuruerunt conversionis remedia, nec occulta est civitas refugii, 154. Pœnitentia non est sine morum emendatione, 520. Par peccatum imputatos dimittere delinquentes, et plenitudo modum transgredi, 427. Pœnitenti de peccato non succendendum, 100. Ecclesiastica animadversio non minor est ad vindicant quam sexularis, nec divina lex ignobilior sexulari, 167. Sperat Basilius se fures in Ecclesia comprehensos meliores redditurum, 426. Quæ enim tribunalum plages non efficiunt, ea plerumque Dei iudicia perficiunt, 428. Pœnitentia gradus, 526 et seqq. Fleantes stant extra domum orationis, et ingredientium precibus se commendant iniquitatem suam confitentes, 326, 328. Audientes Scripturis et doctrina auditus ejiciuntur, nec digni habent oratione, 328. Ad eam admittuntur substrati, 328. Consistentes stant cum fidibus, sed oblationis non sunt participes, 326, 328. Gravius puniuntur coacti quam sponte confessi, 527, 328. Deterior lapsus post jam impenetratum veniam, 100. Indicandus preposito qui semel et iterum admonitus non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, exscindendus et defundens ut membris abscessum, 100. Pœnitentia non solum in dolore ex peccato, sed etiam in dignis fructibus posita, 100. Scire oportet quæ sunt summi juris et quæ consuetudinis, 271. In iis quæ sumnum jus non admittunt, se quæ oportet formam traditam, 271. Pœnitentia non tempore, sed affectu dijudicanda, 271, 530, 532. Pœnitentia tempus minuere licet, ei cui ligandi et solvendi potest, 522. Episcopus debet noctu et diu publice et privatim obtestari eos qui nolunt emendari, 530. Sed minime cum illis abripi, 530. Ex his quæ audiuntur, judicandum, 275. Quia cordium episcopi judices non sunt, 275. Hinc Basilius episcopo obliuionem simulanti ignorat, 275. Quæ non tangunt statim inficta poena, iis aliquando gravem in posterum remunerationem ferent, 136.

Pœnitentia proprie vocatur tertius pœnitentium locus, 293. Adulterarum mulierum pœnitentia inter consistentes, 295. Masculorum et animalium corruptores, et homicidi, et venefici, et adulteri, et idololatriæ eodem modo puniuntur

tur, 272. De iis qui triginta annos penitentiam egerunt ob immunditiam in ignorantie commissam, 273. Clerici ob peccatum ad mortem gradu excludunt, non laicorum communione, 295. Antiquus est cano, ut qui excludunt gradu, non arceantur a communione laica, 271. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato, 271. Quare qui per voluptatem carnis gratiam abjecit, carnem domando dabit curatios specimen, 271. Diaconus qui se labi possit conditetur, amovetur a ministerio, 327. Sed communicat cum diaconi, 327. Sic etiam presbyter, 327. Si quid amplius peccaverit, deponuntur, 327. Presbyterum, qui territus periculo temere juraverat, suscipi posse in clerus existimat Basilius, 291. Sed praesribit ut penitentiam agat ob temerarijus jugurdam, 291. Presbyter insciens nuptias illicitas implicatus, cathedralis particeps erit, sed ab omnibus munibz removetur, 291. Clericis indefinitae canonies paenam decernunt, depositionem, 323. Depositio episcopis pretio ordinantibus, 147, 148. Presbyteri habent mulierem extraneam, 149, 150. Lector cum sposa pecans, post annum suscipitur ad legendum, 327. Nec ultius promovebitur, 327. Si sine dispensatione peccaverit, removetur a ministerio, 327. Sic etiam minister, 327. Clerici, qui cum rebellibus abierant, saepe in eundem gradum post penitentiam restituuntur, 289. Diacono qui cum plurimi pueri aufugerat, veniam politetur Basilius, si rebeat, 259.

Polemon presbyter Myrensis, 331.

Polvdamas, 453.

Polygamia, moderata fornicatio, 271. Punitur ut dignam, servata proportione, 271. Polygamia belluina, 329. Majus peccatum fornicatio, 329. Postquam anno levavit, ei tribus subtrahuntur, suscipientur, 329.

Polypi astutia, 570.

Pompeianus Antiochenus, 229.

Pondera sequalia non sunt, si lances non aequilibres, 303.

Ponti episcopi, 299. Eorum charitas deest Basilio, 299. Nec scribunt, nec mittunt qui Cesariensem Ecclesiam consolentur, 300. Calumnias preoccupati a Basiliis communione se substrahunt, 300. Videntur existimasse aliorum auxilio et communione sibi opus non esse, 301. Et quod maritima loca incolerent, 301. Basilius prior scribit, 300. Paratus judicandum se exhibere, sive ad se venire velint, sive accersere, 300, 302. Litterarum lator Petrus presbyter Basili frater, 302. Scripta epistola omnium episcoporum nomine, 303. Congressus constitutur in finibus Comanicis, 309. Intermiserunt consuetudinem veniendo ad testem sancti Eupychii, 388. Rogat eos Basilius ut illam resumant, 389. In Pontio et Galatia heretici multi, 366. Ponti munuscula, ceras et acopa, 430.

Potentia adversa, quae e cælo cecidit, 87.

Potestates sublimiores, 180.

Prædicaciones ecclesiasticae iis notæ qui fideles sunt, 214. Prædicaciones in Ecclesia, alia scriptæ, a iis ex arcana traditione, 54. Aliud dogma, aliud prædicatio, 55. Dogmata silentur, prædicaciones publicantur, 55. Prædicaciones horrende Eustathii, 387.

Præsilia navalia descripicio, 64.

Prænatio uniuscujusque potior est argumentatione in rebus conspicuis, 219.

Præparatio cordis in quo posita, 72.

Præposita vocant divitiae et gloria et sanitas, 564.

Præpositio per saepe idem valeat atque ex, 7, 8, 9. Præpositio ex saepe idem sonat ac per, 8, 9, 10.

Præpositus pagi, 76. Præpositus pagorum, 178. Præpositus thesaurorum Philippopolis, 565. Præpositi quales sunt, tales solent esse qui parent, 282, 553. Imbecilliores a præstantioribus regi convenit, 553.

Præsepe. Per præsepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84.

Præsum tractator, 236.

Præstigis anni decem penitentia ut homicidio, 327.

Prævaricatores dicendi qui professionem baptismi irritam fecerunt, 22. Vae prævaricatoribus, 22.

Preces ante et post cibum facienda, 75. Lectioni sub-jungendæ, 75. Hymnis labor manuorum tñquam sale con-diendus, 72. Precibus somnis interrupsi debet, 524. Preces nocturnæ, 134. Quod alii hominibus est dilucu-lum, id media nox pietatis cultoribus, 75. Nocturna quies maxime ad orandum apta, 75. Preces statim ac dies incli-pit, 72. Nihil beatius quam in terra concentum angelorum imitari, 72. Precibus opus est in rebus adversis, 79. Tentationis tempore maxime precandum, 526. Precatio et viventibus bona adjutrix, et morientibus idoneum via-lium, 262. Non res terrena postulandæ, sed coelestes, 525. Precatio non in verbis posita sed in affectu, 525. Oratio præclara, quæ perspicuum Dei notionem animæ imprimit, 3 Idque Dei inhabitatio est, 73. Hymni æqualitatem

animæ conferunt, 72. Preces prævaricantis pro impuris dicuntur apud Deum, 207. Preces Judæorum Deum ex-sperant, 523. Nemo aptior, qui Dominum excitet, ut mare et ventos increpet, quam qui a pueri pro pietate certavit, 175. In precibus communio perutile, 240. Ad precum communionem omnes adjungendi, 262, 523. Preces si desint, qui conspirent, longe seipsis debiliores sunt, 191. Magnum est eorum, qui Deum placare possunt, auxilium, 262. Moysi atlante manus vincebat Israel, demittente prævalebat Amalek, 323. Precationem Christi oportet ad finem perduci et impleri, 86. In templo Dei quanta modestia servanda, 523. Quidam arridentes et jungentes dextras domum Dei in locum loquacitatis vertunt, 523. In precibus operlicantur Neocæsarienses, 312. Preces sunt opus ad quod Dominus episcopos destinavit, 244. Glori-ficandi Dei cum Spiritu consuetudo in toto Occidente et Oriente, 63. Glorificatio fidei consimilis esse debet, et fides baptismo, 57. Glorificandi Patris et Filii cum S. Spi-ritu consuetudo a majoribus tradita in Ecclesiis non cor-ruptis permanet, 57, 60. Hanc Basilius veluti paternam hæreditatem conservabat, 57, 60. A viro accepit, diu in servitu Dei versato, 57, 60.

Preces stanno sunt per totum Pentecostes tempus, 56. Precautur versi ad Orientem Christiani, qui antiquam patriam requirunt, nempe paradisum, 56, 154. Erecti pre-canunt Christiani die Dominicæ non solum ob resurrectionem, sed etiam, quia is dies imago est futuri sæculi, 56. Visum est Patribus vespertini luminis gratiam silentio non accipere, 62. Quis auctor verborum in gratiarum actione ad lucernas dici non potest, 62. Populus antiquam hanc vocem proferebat: *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei*, 62. Preces in Ecclesiis pro peregrinantibus et militibus, pro iis qui ob Domini nomen liberè loquuntur, et pro iis qui spirituales fructus edunt, 244. Rogat Eusebium Basilius, ut in conventu jubeat sui men-tionem fieri, ac ipse pro se pectetur et p. n. ulm sibi adjungat, 230. Cæsarienses Deum placant Spiritus sancti oracula, non humani verbis, 311. Cæsarea populus de nocte surgit, et in lacrymis constitutus Deo, 311. A precatrice surgentes psallunt, nunc alternis, nunc una incipiente, et cæteris succinentibus, 311. Die illucescente psalmus confessionis cantatur, 311. Hec instituta vituperantur a Neocæsariensibus, 310. Sed tanen vigint in Ægypto, utraque Libya, apud Thebeos, Palæstinos, Aræhes, Phœnices, Syros et qui ad Euphratem habitant, 310. Uno verbo apud omnes, apud quos vigilæ et communes psalmodiae in pretio, 310.

Presbyteri laboris evangelici episcoporum consortes, 316. Propter presbyteri dignitatem Basilius in parentis loco constitutus, 114. In presbyteri dignitate collocatus a Domino, 114. Presbyteri consessus, 174. Presbyteri ministrorum in clerus arbitrio suo recipiebant, 148, 149. Hunc abusum Basilius abrogat, 148, 149. Presbyteri Tarsenses plebe regunt, ab Ariano episcopo separati, 206, 207. Presbyter Basilius a tributis immunis, 115. Presbyter domus, in qua nutritus Basilius, mercede pacata colonus, 114, 115. Presbyter, qui insciens lapsus est, caret sanctificatione, 294. Nec publice nec privatim benedicat, 294.

Princeps verus non ab insignibus dignoscitur, sed ab imperatoria virtute, 554. Servus peccati non idoneus ad imperandum, 554.

Principalis, 443. Principalis Neocæsarea, 156. Sebastianæ, 441.

Promissa violare hominum est versipellum et impudentium, 201.

Propheta. In prophetis falsis spiritus mendax, 517. Propheticum donum non illucescit nisi mentibus intaminatis, 517.

Propositum. Non in proposito solo consistit exitus, 125. Nulla utilitas non currentibus ad finem propositi, 125.

Prospera res. In prosperis rebus ratio modum animabu-nos tristitia, 77.

Protagoræ fastus et arrogantia, 226.

Proteus Ægyptius sophista, 475.

Providentia Dei in ipsis animalibus bratis eluet, 581, 582, 583. Non idcirco vituperandus quod nonnulla vene-nata produxit, 583. Quæcunque palūmur, divina ordina-tione patimur, 583. Ad Providentiam particularis rationes respiciens Paulus contremisit, 587. Deus omnia in pondere et mensure nobis definuit, 332. Omnia in sapientia moderatur, 445. Quæ molestia esse videntur, ea ad multo-rum utilitatem dispensat, 408. Citra Providentiam nostra non sunt, 79. Quidquid accedit Dei voluntate accedit, cu-jus iudicia explorare non possumus, 79. Vita nostra mo-derator Dominus ad utilitatem nostram omnes eventus disponit, 198. Calamitates non frustra accidunt servis Dei, sed ad probationem vera dilectionis, 197. Etsi ratio-nes eorum quæ eveniunt ignoramus, versusum nobis esse

debet, omnino utile esse quod evenit, 197. Providentiam divinam non possumus eminus intueri, 78, 413. Moleste ferimus, dum ad bonum finem deducimur, 78, 413. Inscriptio nostra tolerat Dominus, 78, 413. Arcano Dei iudicio ascribunt Orientales, quod auxilium ab Occidentalibus non acceperint, 184. Deus nostra melius moderatur, quam nos ipsi eligere possimus, 70. Nescimus eligere quae nobis utilia sunt, 79. In omnibus Dei in nos amorem adorare debemus, nec segre ferre quae accidunt, 78. Novit Deus quomodo unicuique dividat quod utile est, 78. Medis rebus et in indifferentibus alium quam Deum praeficeret absurdum est et impium, 564. Est causa aliqua honinibus indeprehensa, cur illi citius hinc abripiantur, alii diutius maneant, 78. Dominus operatus miracula, 252. Asius pereunt, ut rex Israel fiat, 252.

Prudentia duplex, 579.

Psalmi. In Psalmis cur dogmatibus admista harmonia dulcedo, 477. Psallendi mos, 311. Psalmodie communes, 511. In psallendo desidia quomodo curanda, 481.

Ptochotrophii a Basilio edificati descriptio, 188. Ejusdem memoria, 285. Ptochotrophia plura Amaseas extructa, 235. Ptochotrophium unum in aliquo ex pagis chorepiscopo commissis, 233. Regitur a chorepiscopo, 233. Ptochotrophia ut vestigialibus immunita sint, postulat Basilius, 233, 236.

Publica negotia molesta illi qui perfunctorie id agunt, 123. Secus illi qui diligentiam habent, 122.

Pugiles generosi non egerit puerorum acclamacione, 459.

Pulchri viri. A pulchris omnia aiunt cum pulchritudinis accessione fieri, 98. Nec dolere nec frasci eos dederet, 98.

Putei hausti meliores fiunt, 212.

Pythagoræ dictum quoddam, 572. Pythagoræorum Tetractys, 98.

Pythonissa animas evocat Sauli, easque deos appellat, 279

Q

Quadruplum, 98.

Questiones nonnullæ videntur minutæ, sed tamen negligendæ non sunt, 2. Verbis exiguae sunt, sed rebus magnæ, 3. Basilium non pudet in ejusmodi rebus operam ponere, 3. Bona fide interrogantibus libenter respondendum, 2. Questiones multi proponunt dolose et fraudulenter, ut ausam arripiant belli inferendi, 2.

Qualitas expers Deus, 82.

Quantitas. Ex corporibus alia numberamus, alia libramus, alia metimur, 37. Signis ad quantitatis notitiam exigitur non immutatur natura eorum que signata sunt, 57.

Quercus Mambræ, 129.

Quies et tranquillitas jucundissimus omnium fructuum, 91.

Quis. Vox illa, quis, rem difficilem et raram indicat, 7.

R

Raptus tyrannis est in genus humanum, 416. Raptoris annos arcetur a precibus et excommunicatus denuntiatur, 416. Qui adjuverunt tres annos cum familiis arcuntur a precibus, 417. Pagus qui raptam recepit, aut custodivit, aut ad retinendam pugnavit, arcetur a precibus, 417. Raptorem omnes ut serpentes et communem hostem insectari debent, 417. Raptoribus et eorum adjutoribus tres anni decernuntur extra preces, 293. Quid violenter non sit, non reprehenditur, si nec stuprum nec furtum præcesserit, 293. Simulationum et prætextuum ratio non habetur, 295. Raptus simulatio in vidua ancilla non punitur, 523. Imponitur digamiae poena, 523. Triennium puellos, que præter patris sententiam secuta sunt, 295.

Ratio supremum locum sortita tanquam judex, 579. Donum Dei cordibus nostris inditum, 77. Ratio et in prosperis rebus modum laetitiae præstiluere debet, et in adversis dolori, 77. Rationalis creaturæ proprius et naturalis filius, Deus, 19.

Regeneratio comparari non potest nisi inter priorem et posteriorem vitam mori intercedat, 28, 29.

Regna a Deo dantur, 287.

Regula vivendi, nos consuetudo, sed præceptum Domini, 509.

Reliquie martyrum, 142. Debita illis reverentia, 288. Reliquie sanctorum pretiosæ, 536. Insidet gratia ossibus martyrum que qui tangit, particeps fit sanctitatis, 536. De reliquiis ut cerio constaret, quanta adhibita diligentia, 289. Justorum corporis vel umbra quovis honore apud pios digna, 107.

Reordinare nullus ausus est hereticus, 222.

Repudii libellus, 542.

Resurrectio mortuorum dupli modo intelligitur, 41. Quod resurrectio dicitur apud Paulum, renovatione vocatur

a Davide, 88. Resurrectio vocatur transitus a materiali cognitione ad immaterialē contemplationem, 85. Resurrectio ex mortuis vocatur creatio, 88. Resurrectio mortuorum per Spiritum sanctum, 41. Resurrectionis dogma consolari debet in charorum morte, 438. Resurrectio argumentum in bombycis mutatione, 581. De resurrectione Iudei sentiebat Apolinarius, 406.

Reverentia erga omnes ostendenda, 99.

Ritus Ecclesiæ apostoli et Patres ab initio præscripserunt, 53. Cur certi quidam ritus instituti, noverant pauci, 56.

Romanus episcopus Occidentalium coryphaeus, 569. Apud Romanos vetita rebaptizatio, 296. Romanis præsertum episopis usitatum fuit alias Ecclesias per litteras et legatos consolari et juvare, 164. Dionysius Romanus misit in Cappadociam qui captivos redimerent, 164. Basilis s' hanc unam novit auxili viam, ut Romam mittatur, 159. Unicam malorum solutionem exspectant Orientales, visitationem Romanorum pontificum, 164. Romæ episopos scribere statuit Basilius, eique consilium dare, ut, ipse negotium suo marte aggrediarit, 162. Occidentales militavit in Orientem Sabinius diaconum cum synodico scriptio continentem quæ in Romana synode decreta fuerant, 181, 182, 184, 186. Censem Basilius tanquam a communis synodi mittendum, qui secundas litteras in Occidenteferunt, 180. Magni interest ut sciant Romani episopos, quibuscum in Oriente communicare debeant, 164. Communione suam facile concedunt Occidentales, 221. Eorum litteras sibi mutuo obiciunt, qui inter se dissentunt, 221. Romani episopos Artum in omnibus litteris anathematizare non cessant, 162. Ad Marcellum nusquam reprobare visi sunt, 163. Litteris rursum mittendis Romam cum subscriptionibus episcoporum deliberatur, 211, 212. Non repertit Basilius quid scribendum sit, 211. Non valde probat legatos mitti in Occidentem, 246. Romanis Basili scripta non placent, 250. Rejecta reportantur per Evagrium, 250. Evagrius postulat ut epistola scribatur ab ipsis Romanis dictata, et legati auctoritate prediti mittantur, 250. Legationem mitti non probat Basilius, 368. Queritur quod nec veritatem norint nec discere velint, 368. Scribere rohebat privatum ad eorum Coryphaeum, 368. Insinuasset illos de rebus Orientis nihil nosse, nec vias noscendi amplecti, 368. Queritur quod Romani episopos altius sedeant, cum legati eos audeant, 323. Litteræ Occidentalium quibus Paulino episopatus attribuitur, Meletus vero non agnoscat, 321. Res Orientis ignorant, 321. Quas qui scient, studio partium enarrant, 321. Orientales abesse non possunt, ob persecutionem, 376. Sed unum mittunt Dornithum vice multorum, 376. Probe sciabant decrete ut episcopi mittantur, 407. Sed tempus non sinebat, 407. Itaque mittunt duos presbyteros, qui supplere poterant que derant litteris, 407. Rediens ex Occidente Sanctissimus res latissimas uontiavit, 589. Occidentales scripserunt Orientalibus per Dorotheum et Sanctissimum, 404. Orientes malis magnam commiserationem impenderunt, 404. Rursum scribunt Orientales per eosdem presbyteros, 403. Rogant Occidentales ut in Orientem mittant, vel sa' tem scribant, 403. Nominatim queruntur de Eustathio, Apolinario et Paulino, 403, 406, 407. Rogant Occidentales, ut omnibus Orientis Ecclesiæ ejusmodi homines deauient, 405. Nam Orientalium sermo suspectus, 405. At Occidentaliū major erit auctoritas, et quod concordi animo cernerent, ab omnibus suscipietur, 405.

Rosa linita sine spinis, 511. Rosa adjunxit spines natura, ut amatorii stimuli amatoribus, 457

S

Sabas (S.) cuius corpus e Scythia missum Basilio, 251, 256. Is per lignum et aquam consummatus, 253.

Sabbata sabbatorum, 553.

Sabellius Afer, 510. Fides haeresis Judaismus est sub Christianismi specie, 277, 315. Unum hypostasi Deum in tribus personis representari docuit, 322. Non rejectit personarum commentum hypostasi carens, 317. Interdum personas distinguere conabatur, 364. Sabellianos refutant astatis est non idem esse subiecto Patrem et Filium demonstrare, 90. Ex fide Nicæna ansem arripiunt, ut hypostasim et essentiam confundant, 315. Sabellii haeresim renovare dicitur Atarbius, 218, 310, 314.

Sabinus diaconus in Orientem missus ab Occidentalibus, 180, 184.

Saccophori, 236.

Sacerdotibus non debent se principes arbitrari, sed consiliarios, 570. Aliis hominibus, parentes constituti lege Christiana, 114, 420, 454.

Sacra in privatis ædibus, 295.

Sacramenta per haereticos administrata populus assoc-

facti impietati, 373. Vinculum sunt concordiae cum hereticis, 375. Sacraenta gentilia, 329.

Sacri, 148.

Sacrificium laudis non alio offertur in loco nisi in Spiritu sancto, 52. Sacrificium Deo pretiosum, meus pia et justa, 207.

Sacrum. In sacculo quæ præclare fieri videntur, malorum multitudine obruuntur, 129.

Sagadares qui ad Danubium habitant, 123.

Salamina navis, 453.

Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant, 562.

Salomonem nihil juvit sapientia et præteritus Dei amor, 126

Samosatæ populus Basilius exspectat, ac valde dolet quod non venerit, 234. Samosatensis cleri constantia in certamine, 265. Nullibi clarius senatus ob bona opera, 266. Illius in pœlio constantia, exsultante Eusebio, 266. Hujus Ecclesie gloria per totum orbem prædicatur, 333. Tanguam anima una gubernari in uno corpore versantur, 333. At hostis ubi videt eos persecutionem fortiter sustinere, seminat inter eos iugula, 332. Scriptis ea de re ad illos Eusebius, 332. Horatur etiam Basilus ut offensiones invicem dimittantur, 332, 333.

Samuel. Ut Samuel ecclesiis fiat, Athanasium rogat Basilus, 159.

Sanationis dona, 111.

Sancti omnes participes effecti bonorum æternorum, 128. Sanctorum vita sunt simulacula quedam viva, 474. Sanctorum unanumquemque Dominus postquam ætati suæ sicut inservire, congruis temporibus ad se revocat, 108. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Sanctissimus presbiter ex Oriente venit in Cappadociam et Armeniam, 211, 212. Die apud Melitenum moratur, 221. Chartam circumferat ad subscriptiones, 221. Redit in Orientem, 225. Desert epistolam Basili, 225. Peragrat Orientem et subscriptiones colligit, 368. In Occidente rerum statum diligissime perspexi, 389. Cæteri res ex diuino narraverant, ipse vero accurritus, 389. Nuntiavit magnum esse totius Occidentis in Orientales amorem, 389, 390. Iterummittitur, 403, 407.

Sanctitas essentiae Spiritus sancti insita, 248. Sanctitas creaturae extrinsecus inducitur, 40. In solo Deo completa est natura, 40, 48. Quidquid habet sanctitatem advenitiam, capax est malitia, 82, 87. Hinc potensia aversa e cælo lapsa, 87. Sanctitatis fons Filius et Spiritus sanctus, 82. Sanctitas omnis a Spiritu sancto, 248. Sine sanctimonio nemo Deum videbit, 148.

Sanguinis baptismus, 50.

Sapientia extranea, 81. Ornamentum quoddam animæ præstia, 543. Sapientia, qua a Deo infusa est, disciplina, 337.

Sapor rex Persarum, Darii nepos, 123.

Saraceni Persia vicini, 123.

Satalensis Ecclesia in genua provoluta erat ob diuturnam prepositi privationem, 197. Huic Basilius episcopum dedit Pœnum, 197, 198.

Saturninus sectæ Encratitarum episcopus, 270. Hunc Basilius in cathedralm episcopalem suscepit, 270.

Saturninus comes, 223.

Saul. In Saule non permansit Spiritus sanctus, 51. Saulis invidia, 569.

Sauromata, 449.

Scandalum. Monachus lapsus ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus transmittit, 134. Christiana religio a Judæis et gentibus in scenis luditur, 134. Metus fortioribus monachis injectus: negligentes ad incontinentiae exemplum traduci, 134. Ascerta vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risus movet ascetarum peccatum his qui plam vitam execrantur, 211. Dolet Basilus, quod episcoporum secum dissidit civitates et populos iædant, 151, 155. Quæ a nonnullis recte geruntur, aliis sunt occasio peccandi, 149.

Scarus solus inter pisces ruminat, 582.

Schisma est de penitentia ab Ecclesia dissentire, 269. Schismata comprimere res difficilem, 245. Suspiciones et iugula tolli non possunt, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate polens, 245. Schismatibus si quis delectetur, omnium est mortalium absurdissimum, 245.

Scientiae foræ pulsandæ, 85. Scire dicitur de seipso Deus id quod est, et nescire quod non est, 85.

Scribere noxas, 104. Scribere in cera non potest, qui jam insitas litteras non deleverit, 72. Scripti alicujus index, scriptoris tabula inferior esse non debet, 303. Scribendi simplex ac non elaboratum genus convenit Christiano, 226. Christiani non gloria studio ad scribendum duci debent, sed ut utilia documenta relinquant fraternitat, 226. Non omnino decorum est homines vituperare omissionis rebus, 226. Scribendi recte regule, 451, 452.

Scriptura. Ex Scripturis solarium habens nemine indiget, ad ea quæ decent perspicienda, 424. In Scripturis meditandis puellæ debent vitam degere, 434. Ut mens crescat et adolescat magis quam corpus, 434. Scripturam doctrina semper utilis, sed maxime molestus temporibus, 415. Scripturarum lectio utilis ascetis, maxime Novi Testamenti, 127. Nam saepè ex Veteri oritur delirium mentibus infirmis, 127. In Scripturis multa peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Sanctorum exempla, tanguam animata quedam simulacra, proponuntur, 73. Tanguam in communis medicina officina, sùs quisque infirmati remedia inventit, 73. Scripturarum meditatio, maxima ad officii investigationem via, 72. In his et præcepta et exempla, 72. Scriptura omnes libros Esdras, Deo jubante, eructavit, 129. Scriptura testimonia, ceu jacula quedam hæretici in cœlum vibrant, 83. Et Scripturis sanctis hæretici non docent animas simplices, sed sapientia extranea circumveniunt veritatem, 81. Scripturæ, divinitus inspiratae, 72, 277. Scriptura et apostolica traditiones controversiarum indices, 66. Postulat Basilius ut Scriptura inter se et adversarios arbitra sit, 277. Scriptura obscuritas difficultem reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem, 53, 56. Velamini imposto super faciem Mosis respondet, legalium documentorum obscuritas, 44, 45. Qui autem auferit litteram et convertit se ad Scriptum, glorificatam habet faciem, 44, 45. Scripturæ silentium non dat licentiam, 250. Quod Scriptura lacet, id per consecutionem colligere, legislatoris est, non legem recitantis, 250. Moses non vetat eadem peccata ut patrem et filium, 250. Ea potissimum vetat peccata, quæ apud gentes solebant perpetrari, 250. Hinc non vetat nuptias cum sorore uxoris mortuæ, 250. Vetat cum duabus sororibus viventibus, quia exemplum patriarchæ noxiun esse poterat, 250. Scriptura generaliter impunitas vituperat, 250. Nec honestatem suam rerum turpium appellationibus fodat, 250. Saepè transfert nomina corporalia ad intelligentias spirituales, 52. Mosis nomine lex significari solet, 27. Scriptura illud ex quo saepè ad causam supremam refert, 5. Saepè etiam attribuit materia, 6. In Scripturis testes angelii interdum citantur, 21, 25. Saepè enim conservus testis adducitur apud mansuetum judicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cœlum et terram clamant, 24. Iesu Nave etiam lapidem testem statuit, 23.

Scurrilis non proferenda, 99.

Scylla in muliebri forma caninam habens feritatem, 257.

Scytale Laconica, 75.

Scytha, 419. Scythæ, 169. In Scythia persecutio martyres facit, 243.

Sebastæ principalis, 441. Sebasteni presbyteri ab Eu-stathii communione discedunt, et a Basilio ecclesiasticam cursum exposunt, 250. Sebastiani communicatores suos habet Basilis, 563. Omnes curiae addicuntur, 563.

Seleucia, ibi edita fidet formula, 381.

Seleucidis avis insatiabilis cupiditas, 501.

Semen verae dilectionis in solarium Ecclesiis servatum, 104.

Senem plus commendat senectus mentis quam canities, 587. Seni virtuosus præferendus juvenis mente canus, 587. Senes adolescentibus parentes constituti a communione hominum lege, 420.

Sensus nemo docet ut operentur, 89. In sensibus omnibus tactus dominatur, 594. In aspectu quidam est tactus, 601. Sensibus omnibus invigilandum, tactui et gustui præserit, 593, 594. Item alitis sensibus, 600.

Septulcorum effosseribus anni decem positentia, 527.

Sermo animi imago, 90, 253, 480, 585. Pectus designat, ut fontem rivulus, 225. Sermo vita indicium, 451. Sermonis naturale munus, 477. Sermo medicus calamitatis, 109. Sermones naturam habent alatam, 451. Fructus sunt blemis, 93. Sermones longi inutiles, ubi factis purgare se aliquis debet, 149. Sermonem quomodo utendum, 480. Sermones non insciént utendum est, 73. Quomodo interrogandum et respondendum, 73. Modus loquendi et audiendi tenendum, 73. Sonus vocis mediocris præferendus, 74. Expendendum prius quid dicturus sis, ac ita edendum, 74. In sermone multis esse non debet asceta, non præcepis verbis, 127. Paratus semper non ad docendum, sed ad discendum, 127. Non de operibus peccatorum loquatur, sed potius de justorum vita curiose inquirat, 127. In sermone semper asperitas fugienda, 74. Sermo noster de Christo esse debet, 247. In sermone omni bahendum ante oculos Christi judicium, 257. Sermo verus et simplex quantum differt a vario et artificiose, 475. Sermo otiosus est, qui nec ad utilitatem audientium, nec ad necessarium et concessum a Deo usum pertinet, 99. Sermonibus facetus non

aerupanda voluptas, sed benigna adhortatione lenitas obtinenda, 74. Sermonibus pravis assuescere via est ad facta, 475. Sermonis gratia ad obediendum sive inter gentes, 62.

Serpens quomodo senectam exult, 474. Serpens super vexillo positus figura Christi patientis, 26.

Servitus inde orta quod nonnulli vel potentia oppressi, vel ob paupertatem in servitutem redacti, vel deteriores melioribus addicti, 45. Beneficium dicenda haec postrema servitus, 43. Hanc ob causam Jacob dominus Esau : Chamaan servit fratribus suis, 45. Ubi servitus ibi ignominia, 533. Dei servum esse maxima hominis gloria, 534. Servus inter homines natura nullus est, 42. Omnes natura conservi sumus Dei, 43.

Severus episcopus, 274. Cyriacum presbyterum ordinavit, 274. Jurejurando obstrinxit se Mindanis permansum, 274. Postea illum transtulit in agrum Mestiae chorepiscopo subjectum, 274. Censem Basilius ad jurisjurandi observationem, ut ager ille eidem ac Mindana chorepiscopo subjiciatur, 275.

Severus chorepiscopus, 217.

Siculi cum Basilio communicant, 507.

Sigillum Patri aequale Filius, 54.

Signum in Scripturis crucem designat, 400. Signa non apparentia sunt ea que apparent, 102.

Silentium Scripturæ non dat licentiam, 230.

Silvanus Tarsensis, 160. Littera attulit Roma, quibus episcopatus sancti Meletii confirmabatur, 160. Silvanum Eustathius et Basilius simul visitarunt, 339. Illius alumnus Diodorus presbyter, 378. Silvano mortuo ecclesiam occupant Ariani, 113.

Silvanus presbyter et monachus, 390.

Silvinus diaconus et monechus, 390.

Simile et dissimile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Simile secundum essentiam, si addatur *citra ullam differentiam*, non discrepat a consubstantiæ, 91. Secus vero suspecta vox Basilio, 91. Simile concipitur etiam in obscuris imaginibus et ab exemplari dissidentibus, 91.

Simonia quam grave peccatum, 147, 148. Levius delinquit qui pra*re* insculpta emere vult, quam qui vendit Dei donum, 147. Vide Ordinationes.

Simonides, 169.

Simplex non est quidquid numero unum est, 81, 82. Quidquid constat ex essentia et sanctitate, 188. Quidquid comprehendendi potest, 82. Simplex non est angelus natura, 82. Simplicis essentia insigne monas et unitas, 82.

Simplicia, dives mulier ac eleemosynas profundens, 208. Sed paucis bonis decuplam malitiam admiscens, 208. Passim docere ausa fuerat, et de extrema die admonere, 208. Eunuchorum iracundiam in eum excitavit, 208.

Simplicitas quedam Christianis non congruens, 152.

Simulacra quedam animata et actuosa sunt sanctorum exemplia, 75.

Simulatio autica, 122.

Simulata privata praesertim publico bello, 66. Ex similitate nihil faciendum, 100.

Socrates, 519.

Sol intelligibilis Christus, 86. Cum sole comparatur Spiritus sanctus, 20.

Solemnia perfecta Domino celebrare, 92.

Solitaria vita precepta, 130, 151. Solitudo necessaria ut mens pacata et quieta sit, 71. In solitudine tentatio obtinetur majoris in mundo utilitatis, 128. Quomodo haec tentatio vincenda, 128, 129, 130. In solitudine penuria doctrinae, sejunctione a fratribus, 128. In solitudine Dominus versatus est, 129. Christus solitudinis amator, 130. Solitudo plurimum adiuvat ad pravarum consuetudinum oblivionem, 72. Plurimorum incommodeorum una vitatio est, secessus a toto mundo, 71. Qui relinquunt urbem nec semet ipsos relinquent, similes sunt hominibus magna navi in lembum transcurrentibus et ubique nauseantibus, 71. In solitudinibus errantes prophetæ, 130. Latitare in vita unum ex primariis bonis, 91. Urbium commoratione multos malignus depicunt, 81. Asceta non sit sui ostendendi cupidus, non domos aut pagos circumcurset, 127. Si quis ad se vocet ut regulos sauet, sciat is, precante ascetâ, quoconque in loco fuerit, tanatum iri ægrotum credentem, 127. Locus aliquis esse debet ab omni hominum commercio remotus, 72. Asceta non sit amator turbæ, nec ruris, nec civitatum, sed solitudinis, 127. Necedens a loco suo fortasse a moribus suis recedet, 127. Quies animæ expurgationis principium, 72. Mens, quæ per sensus in mundum non diffunditur, ad se reddit et ad Dei cognitionem ascendit, 72. Secessus a mundo non est extra ipsum esse, sed animam a corporeis affectionibus avellere, 71.

Solum vocatur regia dignitas, 362.

Solus interdum de uno aliquo homine, interdum de

universa natura dicitur, 82. Cum dicitur de Deo, essentia intelligenda, 82.

Somnium omne non est propheta, 317. Per somnium visæ res desideratae aliquid afferunt solatii, 247. Somnium interpretator Basilius, 424. Sonnia mensum, quibus folia cadunt, 310. Per sonnia diabolus animas invadit, 318. Sonnia vestigia diurnarum cogitationum, 321. Sonnia homines mercede conducti singulant Neocæsarea adversus Basilium, 313, 314, 317. Capita vino gravata vapor exstans in sonnia et visa impellit, 318. Noctes diurnas earas excipientes, iisdem speciebus animam decipiunt, 71. Nocturnæ imagines ex ventris satietate nascuntur, 101.

Somnus altior aditum præbet imaginibus a ratione alienis, 75. Quotidianæ morti addicit ita dormientes, 75. Sonni leves esse debent et de industria magnuarum rerum cogitatione interrupi, 75.

Sophistæ lingua, si nemo adsit, secum ipsa loquetur, 97. Non magis tacebit, quam lusciniæ verso tempore, 97. Sophistarum ars est ex sermonibus questum facere, 459. Sophiste proprium parva ex magnis et magna ex parvis facere, 455.

Sophronius episcopus, 260. Idem sentit ac Basilius, et Patrum fidem defendit, 260.

Sophronius magister officiorum, 171, 189, 263, 289. Innumerous Basili causa beneficis afficit, 171, 189, 263, 289, 365. De Basilio et patria bene meritus, 418. Basilio a teneris amicus, 111. El neminem Basilius in amicitia pretulit, 418. Vir gravitate morum conspicuus, 418. Quidam ei persuaderet Basilius ipsi amicum non esse, 418. Celerime conficit quod Basilius petierat, 285. Duplex beneficium videtur sibi accipere, cum Basilius scribit et aliquid petit, 285.

Sophronius Eustathii discipulus, 211. Hunc filium appellat Basilius, 199.

Soranus Scythæ dux Basili causa consanguineus, 241. Ob Domini nomen libere locutus est, 244. Juvat ens qui persecutionem ob Domini nomen patiebantur, 245. Pro fide certamina sustinuit, 256. Spiritus doña in Sorane, 255. Respondet ejus querelis Basilius, 244. Petit ab eo reliquias martyrum, 245. Mittit Soranus corpus S. Sabæ, 256.

Sozopolitani, 401. Nonnulli in hac urbe carnem Christi negant, 401, 402. Et affectus humanos in divinitatem conferunt, 402.

Spartialis reis magnus terror, Scytle Laconica, 73.

Spectabilis tribunus, 124.

Speculum sordidum non potest excipere imaginum species, 317.

Spes omnem hominum vitam continent et consociant, 96. Spes vigilantis sonnia, 95. Spes in Domino omnium rerum fortissima, 236. Spes in rebus terrenis aut mentiuntur, aut cito spe altera opus est, 96. Secus ubi propria pietate laborat, 96. Spes in Deo collocanda, 262. Certo sciendum fore ut Deus statim nos audiat si sincere ad eum convertamur, 262. Sollicitudo bona est, sed desperare et de salute diffidere, res noxiæ, 139, 262, 523. Partus animalium medicus morbum sanare, 139. Ut alium quam Deum colere, ita in alio nefas sperare, 534. Jonas salutem consecutus, quia non desperavit, sed clamavit ad Dominum, 571. Spes post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur, 233. Deus potest nos ex Iis, quæ inextricabilia sunt solvere, 232. Deus exitum dat ex omni afflictione his qui in ipso sperant, 571.

Spiritus sanctus voratur Spiritus, et Spiritus Deus, 40. Sanctus, non aliunde accepta sanctimonia, sed sanctitas eius naturæ completiva est, 40. Bonus sicut Pater bonus est, rectus, Paracletus, etc., 40. Spiritus sanctus proprius illius appellatio, 40. Hac appellatione necesse est substantiam intelligentem, infinitam, incircumscribatam cogitare, 40. Spiritus varie appellationes, 19. Spiritus non est halitus partibus respiratoriis efflatus, sed Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, 32, 38. Spiritus sanctus Deus est, 81, 85, 88. Vox illa displicere non debet hereticis, 81, 85, 88. Templum Spiritus sumus, ergo Deus est, sive ut inhabitanus, sive ut templi conditor, 45, 88. Deus in prophetis per prophetiam quæ est donum Spiritus, 30, 31. Scriptura divinitus inspirata quia a Spiritu, 45. Si cœstra nomina Spiritui sancto communia cum Patre et Filio, absurdum est eum, a solo divinitatis nomine arere, 278, 279. Spiritum in Scriptura Dominum vecari multi probatur exemplis, 44, 45. Spiritus divinitatis probatur ex ejus nominibus, ex operationum magnitudine, et ex beneficiis quæ in nos conferit, 40. Lequitur, mitti, dedicari ut ipse Deus, 41, 42. Grande nefas eum irritare, exigere resistere, 42. Unus est, ac singulariter profertur, 58. Non unus e multis, sed unus ut Pater et Filius, 58. Tantum distans a creaturis, quantum singulare a collectivis. Uni-

tus cum Patre et Filio, ut unitas cum unitate, 38. Eadem in Spiritum sanctum et in Deum peccata ex verbis Petri ad Sapphiram, 31. Per se completi Trinitatem, 38. Patri conjunctus in omnibus, 200. Quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, 56. Spiritus sanctus ex Deo, non tanquam ex Deo omnia, sed tanquam ex Deo procedens, 58. Cum Patre et Filio numeratur, quia supra rem creatam est, 146. Filio coheret et cum eo sine intervallo concipiatur, 117. Christi Spiritus est, 118. Tanquam illi natura conjunctus, 59. Regalis dignitas a Patre per Filium ad Spiritum permanuat, 59. Si non est ex Deo, est autem per Christum; non est, 146. Spiritus gladius vocatur verbum Dei; ergo ejusdem natura Spiritus ac Verbum, 88. Spiritus novit profunda Dei, ergo non est res creata, 48. In omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 30. Vetus sol, purum nactus oculum, ostendit in scipso imaginem invisibilis, 19, 20. In hac imagine archetypum cernimus, 19, 20, 59. Ut Paracletus Paracleti imaginem in se exprimit, 19, 20, 59. Spiritus potentia incomprehensibilis, 40. quis adeo demens ut compositum ac non simplicem dicat? 88. Illius mutabilem essentiam haeretici dicere non audent, 87. Secundum essentiam sanctus est, et fons sanctitatis, 58, 87, 218. Dominum solus digne glorificat, 59. Ipse per testimoniolum Filii glorificatur, 39. Illius existentia modus ineffabilis est, 58. Si Spiritus creatura, finita illius erit natura, 88. Imo neque simplex erit, sed compositus ac unius numero, 88. Nec consubstantia Deo, 87. Spiritus sancti discrimen a rebus creatis, 218. Non circumscribitur loco, 46. Natura bonus, 48. Natura inaccessus, sed capi potest ob benignitatem, 19. Instar radii solaris, sic unicuique adest quasi soli, 20. Non dicitur ingenitus, 216. Ex Deo est circa creationem, quia ex Deo procedit, 216. De Spiritu sancto communes notiones supremam natum exhibent, 19. Eodem modo se habet erga Deum, quo spiritus, qui est in homine erga dominem, 34, 42. Dei digitus dicitur, 89. In omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31. Cum Patre et Filio conjunctus in creatione, 31. Conjunctus divinitati in professione fidei, in baptismo, in operatione virtutum, in inhabitatione sanctorum, in beneficiis, 47. A Spiritu sancto omnia ex aequo peraguntur ac a Patre et Filio, 280, 281. Spiritus sanctus recte dicitur inesse creaturis; at melius esse cum Patre et Filio, 53. Cum Patre et Filio conjungitur, propter naturae communionem, 23, 24. Spiritus cum Patre conjunctionem Dominus tradidit, ut necessarium ac salutare dogma, 21. Si Spiritus non est inter creaturas, collocandus cum Patre et Filio, 48. Christi carni adfuit, factus uncio et inseparabiliter conjunctus, 53. Indivise adfuit in omni actione, miracula edent, tentato, resurgent, 53. Christi adventum precurrit: in carne ei adfuit inseparabiliter, 41. Beneficia a Spiritu sancto data tum in praesenti vita tum in futura, 50.

Spiritus sanctus operatur in tribus creationis generibus, productione ex nihilo, mutatione in melius ex pejore, resurrectione, 88. Absque Spiritu non est sanctificatione, 19, 218, 280, 526. Spiritus sancti operationes inedificabiles sunt et innumerabiles, 41. Comprehendi non possunt illius operationes ante creaturam intelligibilem, 41. Per Spiritus gratiam factae sunt circa hominem dispensationes Dei et Salvatoris nostri, 33. Ad Spiritum sanctum converterunt omnia quae egerint sanctificatione, ut perveniant ad proprium naturalemeum finem, 19. Vivificant cum Patre et Filio, 48. Nemo Filium adorare aut Patrem invocare potest, nisi in Spiritu sancto, 23. Si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius natura; sed ex operatione Spiritus, 29. A Spiritu sancto corda in altum tolluntur, infulra manu ducuntur, proficientes perficiuntur, 20. Christus renovans hominem et reddens gratiam, quam ex afflato Dei acceptam amiseramus, insufflat et ait: Accipite Spiritum sanctum, 34. Per Spiritum sanctum sit nova creatio, 41. Confirmat, id est, donat immutabilitatem et soliditatem in bono, 32. Spiritu presente spoliatus imperio diabolus, 41. Si quis regie imaginis formam veterem reddat, tunc solum potest ad Paracletum accedere, 20. Spiritus cum anima conjunctio non sit loci propinquitate, sed recessu a cupiditatibus, 20. Spiritus vita liberavit nos a lege peccati, 58. Facit eos spirituales, quibus communicatur, 20. In Spiritu gratia remittuntur peccata, 41. Spiritus sanctus gratiam suam confert, ut perficiatur et compleat angelorum substantia, 33. In creatione confirmata a Spiritu celorum virtutes, 41. Si Spiritus sanctus ab angelis discederet, omnia in eis confusa essent et perturbata, 32. Spiritus sanctus angelorum dux et chori prefectus, 33. A Spiritu sancto economia, quae supra nos est, spiritualis et sensibilis creature, 280. Vide Angeli. Spiritum sanctum militat Deus qui creabit nos et renovabit faciem terrae, 88. Spiritus sanctus gratia perfectos efficiens, 200. Gratia sancti Spiritus, cum unicuique

adsit quasi sola, omnibus sufficiens et integra infunditur, 20. Spiritus sancti dona, 20. Nempe perseverantia et similitudo cum Deo, et ut dicitur, 20. Perfecta cetera, ipse vero in nulo deficit, 19. In Spiritu Moses Deum potuit evidenter conspicere, 52. Spiritus sancti donum patetatio mysteriorum, 53. Partitionem donorum pro cuiusque dignitate proprio arbitrio dispensat, 31. Per Spiritum cum Deo conjugimur, 41. Id fieri non potest nisi ab eo qui naturalem habet cum Deo societatem, 24, 87. Per Spiritum sanctum Ecclesia oritur et gubernatur, 31. Spiritus doni figura erat nubes, 26. Adest omnibus, at illis tantum qui puri sunt propriam exhibet virtutem, 473. Gratias verbis referre ei non possumus, 59. Superat enim omnem intellectum et sermonem, 59. Per Spiritum fructificat Evangelium, 58. Per Spiritum benedictiones patriarcharum, ier., figuræ, prophetæ, miracula, res fortiter in bello gestæ, 33, 41. Ad Spiritum qui se converit, similis est Mosi ex apparitione Dei glorificatam faciem habenti, 43. Spiritus sanctus locus est quodammodo eorum qui sanctificantur, 52. Ipse etiam sanctus, locus est Spiritui proprius, ejusque templum, 52. Eldad et Modad soli fuere ex Septuaginta Senioribus, in quibus permaneret Spiritus sanctus, 51. Spiritus gratiam non recipit mundus, 46. Spiritum sanctum si quis neget, ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, 23. Pneumatomachis terribilis impie dictorum reddenda ratio, ob irremissibilem blasphemiam in Spiritum sanctum, 59. Spiritum servum dicere gravissima blasphemia, 42. Qui Spiritum rebus creatis connumerat, vita aeterna exors est, 48. Per Spiritum resurrectio mortuorum, 87. Aderit Christo judicanti, 54. Est enim justorum corona, Spiritus gratia, quæ tunc perfectus dabitur, 34. Spiritus justorum præmium, et prima malorum condemnatio, 35. In Spiritum sanctum aque ac in Patrem et Filium baptizamur, 25. At in Moysen et nubem, ut in umbram et figuram, 25.

Spiritus saurus non solum in appellationibus et operationibus coarsorum Patri et Filio, sed etiam pariter intellectu incomprehensibilis, 43. Mundus cum capere non potest, et a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, 43, 46. Spiritus gloriam commandant honor et habitus a Domino, uniuscuiusque institutio per hanc initiationem, minæ in blasphemantes, 64. Spiritus sancti non eadem fit ac angelorum mentio, 21. Spiritus commemoratur, tanquam auctor ac Dominus vita, angelii ut conservorum adjutores, 24. Spiritus sanctus formæ vim obtinet, quatenus vim habet perficiendi creaturam rationabilem, 51. Sicut cernendi vis est in oculo, ita Spiritus gratia in anima purgata, 51. Quemadmodum ars, ita Spiritus semper adest dignis, non tamen semper operatur, 51. Quemadmodum color et affectiones facile mobiles, ita spiritus in animabus non constantibus, 51. Quemadmodum verbum in anima, et cogitatum et pronuntiatum; ita Spiritus testimonium reddens spiritui nostro, et clamans in cordibus, 51. Quemadmodum totum in partibus, ita Spiritus dona distribuens membris, 52. Quemadmodum partes in toto, ita singuli sumus in Spiritu, 52. Syllabæ cum in glorificando Spiritu origo ex traditione apostolorum et Patrum, 54. Illud, in Spiritu, sic intelligi potest. Quemadmodum in Filio cernitur Pater, sic in Spiritu Filius, 55. Quemadmodum adorationem dicimus in Filio, tanquam in imagine, ita in Spiritu languam in seipso Filium representante, 53, 54. Cum dicitur in Spiritu, gratia quæ est in nobis exprimitur, 57. At prepositio cum, dignitatem Spiritus et conjunctionem cum Patre et Filio melius exprimit, 57. Spiritum sanctum Catholicos conjungentes cum Patre et Filio nihil aliud dicunt et sentiunt, quam quod Christus ipse fecit, 21. Spiritus sanctus non est antiquior Deo, siquidem ex Deo est, 146. Neque etiam prior Filius, cum inter Patrem et Filium nihil medium sit, 146. Vide 217, 388. Spiritum glorificari sinunt Pneumatomachis modo non cum Patre et Filio, 47. Objiciunt Spiritum interpellare pro nobis, 42. At ipse Unigenitus interpellat pro nobis, 42. Cum proferuntur loca Scripturae, in quibus Spiritus Dominus et Deus dicitur, vociferantur et lapides tollunt, 44. Nolunt gloriam dari Deo et Spiritui, sed in Spiritu, 31. Prepositio in nihil eius prodet, 51. Quot enim modis pronuntiari solet, tollendum convenit Spiritui, 51. In Spiritu glorificando prepositio cum idcirco adscita a Patribus, quia non solum hypostases distinguunt, ut conjunctio et, sed etiam conjunctionem personarum declarat, 50. Id etiam videtur est in rebus humanis, 50. In eo autem differt a prepositione in, quod ista relationem habet ad id in quo sunt operantes, 50. Hoc conditione pacisci paratus Basilius cum Pneumatomachis, ut dicant, et Spiritui, pro cum Spiritu, 51. Cuius linguis projiciant, quam vocem et recipient, 51. Inde bellum inexpiabile, 51. De Spiritu sancto praetermissa questione a Nicenianis Patribus, eo quod nemo contradiceret, 216, 218, 393. Qui conjungi volunt cum fratribus, fateantur Spiritum

sanctum dici creaturam non poterere, nec cum illis qui dicunt, communicandum, 200, 206, 207, 216. Glorificatio addita, 216, 248, 393 Spiritus, etsi non admiscetur indiguis, adest tamen aliquo modo semel baptizatis, 34. In extremo iudicio, penitus separabitur a malis, 34. Hinc in inferno nulla confessio, cum jam non adsit Spiritus sancti auxilium, 34.

Spiritus mendax in falsis prophetis, 317. Spiritus aeris aura exigua suscepta in peccatum virgo impulsa est, 156. Spiritus nequitiae procellas in Ecclesiam excitant, 371.

Sponsus quo sensu dicitur Christus, 15.

Stoici sententia, 242.

Strategius presbyter, 582, 583.

Strymon jucundissimus aspicientibus, 9t.

Stuprum. Quae stuprum per vim passa est, non reprehenditur, 297.

Suadere pharmaca, 449.

Subdiaconi vocantur ministri, 148, 149. Sacratorum numero ascribuntur, 148. Multi in singulis pagis, 148.

Subnumeratio commentum a Pneumatomachis e mundi sapientia desumptum, 33.

Sulpicius in Galatia magistratum gerens, 444. Ab eo Basilius multa accepit beneficia, 444.

Superbia dignitas videri non debet, 368 Superbiae peccatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat, 368.

Supplicantes pretendere aliquid manibus soebaul, 203.

Susario nihil ignoravit, 461.

Suspensionis exemplum in lectore, 527.

Suspiciones. Qui suspiciones falsas in seipsis habent, non ducuntur a Spiritu sancto, 540.

Suspirium ex corde ductum consolatur afflictos, 183.

Symbola mi itaria, 65.

Sympius, 283.

Synaxes intermissae in Valente persecutione, 374.

Synodus, idem ac Ecclesia, 425.

Syria. In Syria quidquid est reliqui cum Basilio communicat, 307. Syriæ urbes maximæ sub Valente persecutionem passæ, 266.

T

Tarsus civitas tam opportune sita, ut Isauros, Cilices, Cappadoces ac Syros per seipsam conjungat, 113. Hanc Ariani invadunt, 113. Tarsenses presbyteri orthodoxos regebant, ab episcopo Ariano separati, 203, 206, 207. Inter eos aliqua oritur dissensio, 207. Hanc Basilios componere conatur, 207.

Tatianus presbyter Myrensis, 331.

Taurus ferri ferax, 203.

Telmesus, 331.

Templum omne Dei templum est, 88. Templum esse non possemus sancti Spiritus, si esset servus, 45. Templum Dei quomodo efficiuntur, 75.

Tempus progreedi aetamur, nec advertimus vitam nostram absungi, 531. Velut qui dormiunt in navigio, ita ad finem deducimur, 532. Non ea colligimus quæ nobiscum transferri possint, sed ea potius quæ gravia et hic manentia, 532. Tempus hodiernum sibi diabolus poscit, domino crastinum, 518. Cognitionis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Tentationes quo plures fuerint, eo major merces, 387. Deus probat pietatis atletas, sed tentari non sinit ultra quam ferre queant, 352. Tentationibus anima assuefactienda, 128. Tentationes quibus fidelis probatur, 127. Tentationes quomodo vincendæ, 126. Per medios laqueos transimus, 126. Non statim ad vita ascetica apicem assurgendum, satius est paulatim proficere, 126. Postquam una voluptas vicia est, tunc alia debebellanda, 126. Tentatio obtentu majoris in seculo utilitatis, 128. Quomodo haec tentatio viuenda, 128, 129, 130. Tentationi diabolicæ opponenda pia cogitatio, 128.

Terentius vir admirabilis, antiquus Basili amicus, 157. Terentii omnis sermo et omnis actio voluntate recta ac bono consilio plena, 193. Mandatum obtinet ab imperatore, ut Basilius episcopus in Armenia constituit, 193. Iterum cogitum rerum communium curam suscipere, 320. Recesserat a publicis curis, et otium ad animam curam impendebat, 321. Antiochiae negotio cum summis potestatis administrat, 321. Paulini amici conantur eum in partes suas trahere, 321. Terentii comitis filia diaconissa, 199. Bonæ radicis bona germina, 199. Errori non cedunt, quamvis eas circumstet impietas, 200.

Testes angeli interdum citantur in Scripturis, 21, 25. Sepe enim conservuntur testis adductus apud mansuetum judicem, 21. Mos est sanctis Dei præcepta exhibitis testibus tradere, 24. Imo celum et terram inclamant, 24. Jesus Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Testudo viperæ carnibus satiata per organum sibi medetur, 583.

Tetractys Pythagoræorum, 98.

Thalassius, 183.

Thecla, 417.

Theodora canonica, 260.

Theodoreetus episcopus, 183.

Theodorus, 214.

Theodorus subdiaconus Samosatensis, 332.

Theodosius presbyter Nicopolitanus, 369.

Theodosius Nicopolitanus, 183, 189, 212, 366. Molesta ei conjunctio Basili cum Eustathio, 194. Illius singulare ingenium, 194. Clamat fidem ab Eustathio adulterari, 194. Basilius invitatus ad diem festum in Armenia, ut cum eo agat de Eustathio, 189. Non amplius invitatus, ubi cognovit eum cum Eustathio fuisse Sebastiæ, 194. Socius adjungitur Basilio in constitutio episcopis in Armenia, 195. Promulgit Basilio se illum usque ad Satala deducitur, 195. Et mutuam in omnibus operam daturum, 195. At ubi Basilius videt Nicopoli, nec ad matutinas nec ad respirationes precies eum assumit, 193. Queritur quod Basilius si se non scriperit de injuriis ab Eustathio acceptis, 222. Quasi res ejusmodi in indifferentibus ponat, 223.

Theodotus episcopus Berœæ, 267. Theodotus uterque 183.

Theologia, id est, Divinitatis agnitionis, 38. Theologia confessio Divinitatis, 83. Cum de rebus divinis disseritur, nihil aliud exspectandum, nisi verborum inopia objectum in, 80. Theologica vox omnius impar est cogitatione dicens et interrogantis desiderio, 80. Theologicae disputationes viteruperantur, quæ humanis argumentis nituntur, 496. Theologicae voces non perfunctorie audiendæ, 2. Quid in qua voce et syllaba lateat perserutari, hominum est non segnium ad pietatem, 2. Theologarum vocum nulla adeo pusilla, ut non multum habeat in utramque partem momentum, 3. Basilius præclarum secum agi existimat, si vel minimam earum dignitatis partem assequatur, 5. Parti pendet rideri se quod circa syllabas occupetur, 3. In minimis verbis certamen videt maximum, spe premii non detrectat labore, 3.

Theophilus Castabalianus scribere non vult Basilio, ne eum episcopum salutare cogatur, 378. Mittit qui Basilio couicet, 378. Basilius in frequentissimis conveentibus dilacerat, 222. Multas molestias exhibuit Basilio, 382. Ne horum quidem ab eo amando discessit Basilio, 382. Pe' ut sibi ignoscatur, si cum Eustathio communicare non possit, 382.

Theophrastus diaconus, 151, 189.

Theophrastus sensit sibi deesse Platonicos lepores, 25.

Theoticus, 421, 422.

Therasius presbyter Cæsariensis, 288.

Therasius Cappadocia præses, vir magnus et in primis admirandus, 172. Magnæ illi curæ luciderant, 172.

Thermopylae, 459.

Thesaurorum comes, 111, 112. Thesaurorum Philippopolis præpositus, 363.

Theseus Ariades filium secutus, 452.

Theriacæ vicarius, 365.

Tiberina luporum et ursorum ferax, 94. Barathrum orbis terrarum, 94.

Timor. Ob timoris Dei absentiam peccare nobis contigit, 262. Insitus timor non dat locum in voluntariis actionibus aut cogitationibus, 262.

Timotheus chorepiscopus, 103, 429. Is a puero rite ascerticam amplexus est, 429. Immoderatione accusabatur, 429. Primarium vite genus negligenter amice oburgat, 430. Basilius, 430. Munuscula illius grato animo suscipit, 430. Ponti munuscula, ceras et acopa mittet Basilius, sed tunc his carebit, 430.

Tinnitum efficit auribus utrisque rerum inopinari se datus, 223.

Tractator præsidum, 236.

Traditiones apostolorum cum Scriptura judices controversiarum, 66. Traditiones Patrum, 373, 405. Doctrina ex Majorum traditione perpetua memorie serie ad nos responde servata, 67. Traditione tacita et secreta, 55. Traditione Patrum non scripta, 19. Multa in Ecclesiis sine scriptura sunt recepta, 60. Veneranda sunt vetusta dogmata ob quandam veluti canitatem, 60. Catholicæ temporis diuturnitatē præse facientes habent, 60. Tempus estimatur in eo quod tacetur, 60. Si quis velut in tribunal, probatioibus et scripto destitutus testes producat, absolvit debet, 60. In his rebus novitas, totius destructio est, 57. Aposlo icum est non scriptis inherere traditionibus, 60. Id enim commendat Apostolus, 60. Ex dogmatibus alia et scripto tradita doctrina: alia in mysterio ex traditione apostolorum, 54. Ultraque vim eamdem habent ad pietatem, 54. Non deserendas voces familiares sancti, et ex quo nuntiatum est Evangelium, semper in Ecclesiis usitate, 64. Traditione non deserenda, etiamsi acuantur enes et splendescat

ignis, 63. Si consuetudines scriptio non prodita rejiciuntur; Evangelium in præcipuis rebus laetetur, 54. Imo prædictio ad nudum verbum redigetur, 54. Consuetudines ex traditione ortæ, in Sacramentis et precibus Ecclesia, 55, 56. Fidei professio in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ex traditione non scripta, 57. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo a patribus tradita, 60. Hanc Basilius veluti paternam hereditatem conservabat, 60. Traditionem apostolicam evertore cohantur Pneumatomachi, 21. Hinc probatum est Scriptura clamore exigunt, patrum testimoniorum rejicientes, 21. Comparantur cum malæ fidelis debitoribus, 21. Hæretici in vetera, tanquam in obsoleta, insurgunt, et velut in vestimento novum præferunt communio, 13. Novæ hæreticæ videntur voces, quibus nationes et civitates et viri Ecclesiæ columnæ testimonium perhibent, 63. Basilius objicit Pneumatomachis veteres ac beatos viros, vocibus, quibus isti reclamabant, utentes, 60 et seqq. Consueludo Patris et Filii cum Spiritu glorificandi a majoribus orta, in Ecclesiæ non corruptis permanet, 57. Laudantur qui majorum traditionem citra mutationem conservarunt, tunc ruri tum in civitatis, 13. Quod a Majoribus nostris dictum est et nos dicimus, 13. Patres Scripturæ sententiam secuti sunt, 13. Instituta ab antiquis lucernales preces: quis earum auctor dici non potest, 62. Traditionis antiquitas etiam in rusticane plebis usu perspicitur, 13. Traditionis vis sepe compulit homines suis ipsorum dogmatibus contradicere, 61

Tragediae, 139.

Trajanus, 237.

Tribulationes necessarie, ut justi probentur, 544, 548. Ex tribulatione liberat Deus sanctos, non citra probationem relinquendo, sed patientiam largiendo, 544.

Tribunus spectabilis, 124.

Tributa colligunt curiales, 177. Tributum ferri his qui Taurum inclebant, impositum, 203. Ut tributis eximantur monachi, precatur Basilius, 425.

Trigamia ex lege non contrahitur, 297. Hæc habentur ut Ecclesiæ iniquitatem, 297. Non tamen publicis condemnationibus subjiciuntur, 297. Trigamis idem canon ac digamis, servata proportione, 271. Sæpe tribus aut quatuor annis segregantur, 271. Id enim non amplius matrimonium, sed polygamia vocatur, 271. Quinque annis in Ecclesia Cassarensi, 271. Non arcentur ab ecclesia, 272. Sed audiunt et postea consistunt, 272. Vide 329.

Trinitas. In Trinitate nulla sectio aut divisio, sed inseparabilis quedam tum societas, tum distinctio, 118. Sancta nomina, Pater et Filius et Spiritus sanctus, 57. Nullum spatium inter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 118. Ut in catena qui unum extremum apprehendit, alterum simul attraxit, sic qui unam personam attraxit, duas alias simul attraxit, 118. Quæ de maiestate unius personæ cogitantur, eadem cogitantur de aliis duabus personis, 118. In essentiæ communitate nec cohærente nec communicari possunt, quæ considerantur in Trinitate indicia, unde proprietas personarum et differentia, 118. Unaquæque hypostasis singulariter effertur: sed non fit ab uno Deo ad multitudinem incrementum, dicendo unum, duo, tria; neque primum, secundum, sc. tertium dicimus, 58. Secundum Deum nunquam audíimus, 38. In Trinitate, velut in signitate, admirabilis quedam discrecio conjuncta, et conjunctio discreta, 119. Id illustratur exemplo iridis, 119. Spiritus sanctus per unum Filium uni Patri copulatus, 38. Unus Deus, quamvis tres personæ, quia Deum ex Ieo adoramus, 38. Tria intelligimus, mandantem Dominum, creans Verbum, Spiritum confirmantem, 32. Non tamen tres originales hypostases sunt, sed unum principium, per Filium condens, et perficiens in Spiritu, 51. Personarum confusio, Judaismus, 66. Naturarum contrarietas, paganismus, 66. Non alia gloriæ species in Patre, alia in Filio cogitanda, 120. Splendor cum gloria intelligitur, imago cum archetypo, Filius cum Patre, 13. Filius imago Patris, idem est quod exemplar, etiam si aliud sit, 121. Filius formam qui mente concepit, hypostasis paterna expressit effigiem, non ingeniti rationem, quæ Patris est, in effigie cernens, sed pulchritudinem ingenitam in genita intuens, 121. Si ingeniti ratio in effigie cerneretur, noujam effigies aliud esset ac exemplar, sed idem proorsus, 121. Filius tempore non posterior Patre, 10. Neque etiam hominum cogitatione posterior Patre, 10. Filius enim generationem nulla cogitatio transcendent, 11. Illud, in principio, nulla notio superare potest, neque ex hac voce, erat, cogitatio extum reperit, 11. Filius non est dignitatem inferior Patre, 11. Hauc enim Pater signavit, sequit totum in eo expressit, 12. Sinus paternus, sedes est digna Filio, scabelli vero locus illis, quibus opus est subjectione, 12. Sessione a dextris naturæ firmitatem ac stabilitatem, dexter locus indicat dignitatis equalitatem, 12, 13. Neque etiam

ordine posterior Filius, tanquam inferiore loco sedens, 11. Hæc sententia Dei immensitatem everteret, et contraria esset Scripturæ Filium a dextris collocanti, 11. Unigeniti essentia a Patris essentia nullum proorsus discrimen, 91. Filius essentia non differt a Patre, ac proinde nec potentia, 17. Si æqualis potentia, æquals et operatio, 17. A Patre procedentem Spiritum per se ac secum notum facit, ac solus unigenite ex ingenita luce effusit, 117. Pater solus habet, ut nulla subsistat ex causa, 118. Qui videt Filium, videt et Patrem: non lumen liguram aut formam, sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentia concurrens, similis est et æqualis vel potius eadem in utroque, 18. Quemadmodum in speculo qui Filium cognoverit, effigiem paternæ hypostasis per Filium notionem suscepit, 122. Ex lucis exemplo perficitur, ut Filius cum Patre indivise intelligatur, 121. Quemadmodum ex flamma splendor, nec tamen flamma posterior, 121. In angelorum creatione primaria causa est Pater, conditrix Filius, perfectrix Spiritus sanctus, 31. Spiritus sanctus in omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 50. Spiritus sanctus in omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31.

Trinitatem per se compleat Spiritus sanctus, 38. Si Spiritus Filio junctus, Filius autem Patri, liquet ipsum Spiritum Patri adjungi, 36. Cum Deus efficit distributiones operationum, et Dominus divisiones ministracionum, simul adest Spiritus sanctus dona dispensans, 31. Per Spiritus illuminationem conspicimus splendorem glorie Dei: per characterem ad Patrem subvenimus, 34. Via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu per unum Filium ad unum Patrem, 39. Rursus regis dignitas ex Patre per Filium ad Spiritum permanet, 39. Sic servatur monarchia, 39. Apostolus meiniit primo Spiritus, deinde Filii ac Patris, non ut ordinem invertat, sed quia primus nobis occurrit is qui dona distribuit, tum is qui misit; denum fons bonorum, 31. A Spiritu mens illustrata ad Filium respicit et in illo Patrem videt, 348. Bonorum quæ in nobis operatur Spiritus, causa et auctor Unigenitus, 117. Non lumen sine principio; sed est quedam virtus ingenite et sine principio subsistens, quæ causa est omnium cause, 117. Ex eo quod Pater per Filium crevit, neque Patris crevavit imperfecta, neque Filii operatio infirma, sed voluntatis unitas ostenditur, 18. In omnibus a Filio peractis, perfecta illi tribuenda potentia, nec usquam a voluntate Patris separandus, 16. Non ex operum differentia Pater conspicitur, 17. Sed præter operum magnitudinem, de ipso operum auctore Filio gloriatur, 17. Quamvis Spiritus inseparabilis sit a Patre et Filio in omni operatione; non tamen Patris imperfecta operatio, aut Filii inconsummata creatio, nisi perficiatur a Spiritu, 31. Pater sola voluntate creare potest, sed vult creare per Filium. Filius non eget auxilio, sed vult perficere per Spiritum, 31, 32. Secundum proprietatem personarum, unus sunt et unus: secundum naturam, unus sunt, 58. Quomodo ergo non duo di? Quia rex dicitur et regis imago, non duo reges, 38. Unus principatus retinetur, nec theologia in multitudinem dissipatur, 38. Una enim in Patre et Filio forma agnoscitur, in una et omnino simili Deitate expressa, 38. Quemadmodum aliud corpus, aliud figura, nec tamen separari possunt, ita Paulus, cum Patris hypostasis figuram appellat Filium, eum a Patre separari non posse declarat, 121. Paulus qua de causa, postquam dixit unus Deus, ad junxit vocem Patris, et Domini Iesu Christi mentionem facit? 83. Angeli edocentur a Spiritu quoties pluia sit dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, 33. Nihil creatum in beata ac divina Trinitate, 233. Christus traditus pro nobis a Patre, id est, hoc habuit a Patre, ut pro sua bonitate operaretur pro nobis, 18. Christus postquam de Patre natus erudit, natus vocibus authenticis et herilibus, ut ex his Dominum et conditorem, per illa Patrem Domini et conditoris cognoscamus, 18. Non mirum si Patre minorem seipsum constituer, qui Verbum est et caro factus est, 84. Propterea Patre minor Filius, quod nostra causa factus est mortuus, 84. Quod Pater Filio major dicitur, id argumento est Filium esse Patri consubstantiale, 84. Comparationes enim inter ea quæ ejusdem sunt naturæ, proprie in situuntur, 84. Christus cum dicit: *Omnia mea tua sunt*, originem rerum creatorum referit ad Patrem, 17. *Et tua mea*, inde principia creandi accipiens, 17. Qui rem unam personis multiplicem dicit et unam hypostasim, tollit Unigeniti existentiam, 313. Tollit totam Incarnationem, 313. Contendunt Sabelliani unum esse nomine eo quod dicitur *in nomine* non *in nominibus*, 315. Refelluntur, 315. Confleri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, 81. Confleri oportet, ut Scripturæ docent, et qui eas sublimis intellexere, 81. Äque baptizamus in Spiritum sanctum ac in Patrem et Filium, 25. Si baptismus inutilis omisso Spiritu sancto, quomodo tum a Patre et Filio Spiritum distrabere? 25. Trinitatis

adimplenda glorificatio consentiens cum baptismo, 183. Magnum nefas a professione in baptismo facta discedere, 22. Luctuosa res quæ tunc credidimus negare, 21. Prevaricator et desertor dicendus qui Deum negat aut Christum, 22. Idem nomen convenit et qui negat Spiritum sanctum, ut qui pacium cum Deo initum in baptismo violet, 22. Ordo in personis a Domino prescriptus, inviolabilis custodiendus, 217, 263, 400. Ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Christum proflent et Deum negant Christus nihil proderit, 22. Deum invocantis et Christianum spernec-tis inanis fides, 22. Sic etiam Spiritum rejiciens fides in Patrem et Filium inanis, 22. Veram adorationem nemo habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Nec Filium adorare potest, nec Patrem invoke, nisi in Spiritu sancto, 23. In ecclesiis gloria dicitur Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Interdum per Filium in Spiritu sancto, 5. Voces illæ : *Ex quo*, non sunt proprie Patri, neque illæ : *Per quem*, propriæ Filio, 3. Non sunt inter se contrariae, 3. Collegit eas in una et eadem persona Apostolus, 3. Voces illæ : *Ex quo et per quem* saepe ad mutuos invicem significatus transferuntur, 9. Illud *per quem* de Patre dicitur, 8. Ecclesia utrasque illas voces : *Per ipsum et cum ipso* admittit ac neutram rejicit, 13. Cum Unigeniti majestas consideratur, gloria ei cum Patre tribuitur; cum autem bona ab eo accepta, confitemur hanc gratiam *cum ipso et in ipso* effici, 13. Illud *cum quo* glorificantibus convenit; *per quem*, gratias agentibus, 13. Mentiuntur Pneumatomachi, cum dicunt illud *cum quo* ab usi plorum alienum esse, 13. Hujus vocis antiquitas non solum in ecclesiis civitatum, sed etiam in rusticanae plebis usu perspicitur, 13. Utimur his vocibus : *Per ipsum*, cum Christus consideratur ut optimus et via ; *cum ipso autem*, quando ut *Deus et Dei Filius*, 13. Vox illa : *Per quem*, confessionem habet cause principialis, non reprehensionem cause efficientis, 18. Simile et dissimile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Identitatem naturæ et consubstantiale conditetur, 82. Unam divinitatem et bonitatem et potentiam dicit non patiuntur Pneumatomachi, 278. Patri et Filio concedunt, ut Dei nomine honorentur, 278. At id Spiritui nequamquam concedunt, 278. Tres Deos affingunt Catholicis hereticis, 277. Ariani tres Deos exprobantibus respondendum est Deum non numero, sed natura unum esse, 81. Numerus immerito Catholicis affingitur, qui numerum a divina natura removent, 82. Quidquid unum numero dicitur, ut mundus, homo, angelus, non vere unum est et simplex, 81. Quisquis numerum aut creaturam dicit Filium Dei aut Spiritum sanctum, materialem aut circumscriptam naturam inducit, 82. Aut silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur sancta, 37. Non per compositionem numerantur tres personæ, 57. Dominus Patrem et Filium et Spiritum sanctum non cum numero tradidit, 37. Non dixit in primum, secundum et tertium, neque in unum, duo et tria, 37. Numerus materialis et circumscripcta designat, monas et unitas simplicis essentia propria, 82. Subnumerationem inducunt Pneumatomachi in personas divinas, 38. Non putat Basilius eos Deum in subjecta dividere, veluti communitatem quamdam sine hypostasi, 38. Si Filium etiam subnumerant Pneumatomachi, rursus instaurant dissimilitudinem essentia ac omnes blasphemias, 38. Si solum Spiritum subnumerant, refelluntur ex eo quod Spiritus pronuntietur cum Filio, et Filius cum Patre, 38. Quod si ceteris rebus subnumeratio non convenit, multo minus Spiritui sancto, 37. Pneumatomachorum subumeratio eo spectat, ut primum, secundum et tertium dicant, 40. Inducunt multitudinem deorum, 40. In divina natura numerum metuant, ne Spiritum sanctum plus aequo honorent, 37. Sint maxime supra numerum quæ assequi non possumus; sed si numerus adhibetur, non per eum veritas depravetur, 37. Etiam si concedatur subnumeratio, nihil inde lucratur, 48. Nam si viius est quod subnumeratur, viius erit quod est spirituale eo quod est animale, et secundus homo primo homine, 40. Ridiculum est numero tantum tribueri, ut rerum prelum ex numerandi ratione augeatur aut minatur, 38, 37. Quemadmodum non submetimus quæ metimus, nec subliberamus quæ libramus. Ita nec subnumeramus quæ numeramus, 37.

Tristitia uimia causa sit peccati, 34. Tristitia in corde ut vermis in ligno, 512.

Trivium. In trivio constitutus, 133.

Tumor maxime evertit animas Christianorum, 372.

Turtur vidua permanet, 574.

Tyauense concilium, 318.

U

Ultio Domino permittenda, 113. Ultio Christianis vita, 561. Nihil præclarius quam lenitas in couitii et

plagis, 364. Quomodo convita ferenda, 365. Mala excessatio quod aliis inciperit.

Ulysses, 168. Cephalleniorum dux, 237. Cum plurimum pecunias exportasset, nudus reversus est, 237.

Ungendi coram fidelibus qui ab hereticorum baptismi veniunt, 270.

Unguis. Ab unguibus ordiri ridiculum, 383.

Unitas et monas Verbi, 86. Unitate accidente numerus perit, 86. Unus et solus sepe idem sonant, 82. Unus et solus de Deo dicuntur, non ut a Filio distinguatur, sed a falsis diis secernatur, 83. Unum numero simplex non est, 88. Oportet hanc Christi precationem impleri : *Ut et ipsi in nobis unum sint*, 86. Unitate excedit dæmon, 88. Ieus unus sit, si lo singulis fuerit, unus efficit, 86.

Urbicus monachus Basilii amicus, 113, 403. Quidam in ejus monasterio feruntur de incarnatione præse-tire, 404.

Urbium commoratione multos malignus decipit, 81. Ursæ herbasco sibi ipsa medetur, 585.

V

Valens Imperator. Sub eo summa inopia et temporum difficultas, 111. Ob tributorum multitudinem domus quædam fugienda, 176. Omnia illa quibus exhibebatur, qui que accusabantur, redundabant, 98. Multi in atrocissima sceleribus deprehensi, 264. Hostibus referta inter Cappadociam et Constantinopolim omnia, 523. Tempus perturbationis plenum, his qui rempublicam gerunt, nihil otii relinquunt ad Ecclesiæ juvandas, 583. Sub Valentinis fænum bello ardet Thracia, 414. Vix prædonibus et desertoribus plene, 414. Spes tamen tranquillitatis aliqua audito exercitus adventu, 415. Valentem Cesaream venientem precedunt heretici, 161. Basilii sollicitudinem in sedicendo ptochotrophio probavit, 188. Basilio dat mandatum ut in Armeniam proficiat, ibique episcopos constitut, 195. Basilio insidias inimici struunt, sed manus Domini cum illo, 584. Consilia in Basiliūm inueniuntur Antiochie, 212. Exsilio misere et intentantur, 212, 213. Valens decrevit ut Basiliūm deducat inimicis, 221. Postea sententiam mutat et rem differt, 221. Animum Basiliū querunt heretici, 246. Exspectat Basilius dum in aulam accessor per improbatam hereticorum obtentu pacis, 320. Valentis persecutio omnium sevissima, 573. Horrenda tempestas Valentis persecutio, 175. Plures evenentes afflictiones quam ex quo Evangelium nuntiatae, 571. Nulla pars orbis que Iguoret Orientis mala, 184, 571, 574. Difficilia tempora Ecclesiæ, magnis gubernatoribus indigentia, 174. Ecclesiæ status comparatur cum assfragio, 175. Herum status adimit dicendi libertatem, 175. Deest libertas Filium consubstantialem Patri predicandi, 182. Unum crimen est, traditionum custodia, 573. Valentem potiiores aulici nec volebant nec poterant de exercitibus admonere, 161. Difficile erat legatos communis et synodico decreto in Occidentem mittere, 162. Periculum erat, ne legati ex Occidente missi in itinere interpellarentur, 161. Quare Basilius censem eis mari utendam esse, 161. Abactis pastoribus introducuntur lupi, 182. Ecclesiæ destitutæ, solidines referit, 182. Populi sub dohieme et æstate adorant, 235, 371. Magna rerum perturbatione in orbe terrarum, 261. Nihil tam rarum quam fratris congressus et verbum pacificum et spiritualis communio, 260. Difficile inventu ac rarum, Ecclesiæ integrum servans apostolicam doctrinam, 386. Nonnulli ex ipsis clericis prodiuntur, 392. In persecutione dubi at Basilius an non defectionis initia adspicit, 251. In hac trahi rerum conditione pauci episcopi charitatem servantes ac rari inventu, 243. Pacis antique ne vestigium quidem superest, 254. Nulla fere pars orbis incendium heres effugit, 255. Vehementi tumultu agitant Ecclesiæ, 412. Ecclesiæ Orientalis ad continuos assultus hereticorum delicit, 181. Velut navigium perpetuis fluctibus agitatum, 183. Persecutio cum fluctibus comparatur, quorum alias desinunt, alias insurgit, alias horrore nigrescit, 213. Summa semper submersio exspectatur, 183. Quotidie rumores eversarum ecclesiærum, 351. In Oriente nonnulli initio anni 375 novata, 290. Tentatio per totum orbum diffusa, 266. Maxima urbes Syriæ vexatae, 266. Nullibi clarior senatus quam Samosalis, 290. Persecutio plerasque Oriens partes vastavit, 333. Totus Oriens perturbatus, 163. Hæresis Ariana dominatur, quia veritatis defensoribus in unaquaque parœcia ejectis, ecclesiæ hereticis traditæ, 163. Episcopi sine argumentis condemnantur, 573. Nonnulli nec accusatores nec judices viderunt, sed intepesta nocte rapili, 373. Columnæ veritatis in dispersione, 375. Fugæ presbyterorum et diaconorum, 373. Populorum gemitus, 373. Desire coventus, solemnitates et synaxes, 374. Ecclesiæ omnes commoventur, omnes animæ cribrantur, 346. Accusati condemnantur sine

judicio, accusatoribus creditur sine examine, 346. Si quis episcopus absit ab Ecclesia vel brevissimo tempore, populos tradet insidiantibus, 376. Gravis persecutio Antiochiae, 232. A Valentis persecutione tuior fuit Pontius quam Cappadocia, 300, 301. Horrenda persecutio Alexandriae ac in reliqua Egypto, 350. Exsilia, crucifixus, bonorum direptio, 231. Valens e propinquio imminet Samosatis, 256. Sub eo episcopi, velut aves sub aquila, non audent longe a lecto excurrere, 236. Jam decimus tertius erat persecutionis annus, cum ad Occidentales scriberent Orientales, 371. Orientales in medio malorum pelago deprehensi, nec studium nec spem abiciunt, 371. Auxilium Dei undique circumspiciunt, 371. Hinc ad Occidentales confluunt, 371. Septem mille viri non incurvavere genua ante Baal, 246. Confessores habebant in Oriente suos communicatores et totum Occidentem, 411. Persecutionem brevi desitaram sperat Basilius, si vox reperatur idonea quae Deum flectat, 391. Persecutio sanas doctrina contemptu non erit Deo; sed Ecclesiam suam laetificabit, 257. Pax Ecclesiarum spes afluxit, 413. Orientis Ecclesia ad Basilium, Petrum et alios respiciunt, 413. In barbarorum incursione multi sacramenta gentilium juraunt et nefanda gustarunt, 329.

Valentinus auctor apparentie opinionis, 402. Formam servi, non ipsum servum dicebat assumptum fuisse, 402. Valentini, 269.

Valerianus episcopus Aquileia prior scribit Basilio, 182.

Valerianus, 422.

Valerius, 283.

Valeto summe bona medicia videtur periculosa, 372.

Vasoda, 274.

Vates consulentiibus, aut in domum suam introducentibus anni sex penitentias, 330. Qui vobis se tradunt, anni virginis puniuntur, 328.

Vectigal. Quadruplum sub Valente, 98.

Vela in iudicis, 340.

Veneficos nusquam esse sancti Julianus, 125. Veneficio anni virginis penitentia, ut homicidio, 327.

Venenatum. Ob venenata animalia non incusandus Deus, 583.

Venensis Ecclesia, 238.

Venter pessima fide in conventis, penum incustoditum, 559.

Ventorum hereticorum aestus naufragia importans, 107.

Verbum non est aeris percussio, sed quod in principio erat, 32. Filius totum Patrem ostendit in semetipso, 200. Verbi unitas et monas, 86. Inenarrabilis divinae generationis modus, 146. A Filii generatione removendas corporales perspicuum cogitationes, 146. Non enim a Patre divisa est substantia in Filium, neque fluendo generavit, neque proferens, 146. Concludendum potius quia mortalia sic, immortalem non sic, 146. Filius æquale Patris sigillum, 54. Verbi potentia vivifica, 26. Ad Verbum esse convertant, invincibili desiderio ad auctorem vitæ recipientia, 7. Omnia condidit et in ordinem digessit, 7. Omnia creavit secundum voluntatem Patris, 7. Dens Verbum omnium conditor, 7. Pugno complectitur terram, 7. Per Verbum perseverant et consistunt omnia, 7. Non utiliter auxiliis ad creandum, nec eget particularibus mandatis, 17. Sed paternis bonis plenum, a Patre resplendens, omnia facit ad similitudinem Patris, 17. Dicit Christus: *Sicut dixi mihi Pater, ita loquer*, non quod caret libero arbitrio, sed declarat propriam voluntatem inseparabiliter Patri adhærere, 17. Per Verbum facta omnia, non servili ministerio, sed quia tanquam conditor paternam implet voluntatem, 17. Mandatum, quod accipit Verbum, non est sermo imperiosus, sed voluntatis communicatio, veluti forma in speculo imago, a Patre in Filium sine tempore dimanans, 17. Fili sunt quæcumque habet Pater, non tamen paulatim illi accrescentia, 17. Verbum hominibus ipsis inferius faciunt, qui illud dicunt egere speciali mandato, 18. Sequitur ex eorum ratiocinatione Filium semper discere, nec unquam ad perfectionem pervenire, 18. Filius nihil ignorat, 361. Non esset imago Patris, si totum illius scientiam non representaret, 361. Filius pari mensura cognoscit Patrem, qua a Patre cognoscitur, 362. Filius habet a Patre ut cognoscatur, 363.

Veritas res omnium pretiosissima, 304. Optimum bonorum, 3. Primarius animæ fructus, 385. Sapientia externa, veluti quoddam ornamentum, 385. Veritas ipsa Deus est, 336. Veritas consueta arma Basili, 277. Veritas pie excepunda omnis questionibus dialecticis, 356. Veritas et mendacium sepe minutis syllabis ne et non comprehendantur, 2. Si quis vel capite annuat in martyrio, totam pietatem implevit, 2. Nihil est parvum in his quæ ad ve-

ritatis cognitionem pertinent, 2. Veritas cum omni fiducia annuntienda, 67. Non timenda hostium nubes, 67. Miserrimum foret, non audere traditionem defendere, cum eam haereticum tam licenter oppugnent, 67. Docuerunt tres pueri, etiamne nemo suffragetur pietati, privatum officium peragendum, 67. Parvi pendebant multitudinem aspernantium veritatem, sed sibi ipsis sufficiebant, cum tres essent, 67. Pro veritate certandum usque ad mortem, 150. Veritati non debet anteponi vita et incolumenta, 44. Veritas non prodenda, sed sycophantæ redargundi, 277. Ne plures iisdantur mendaci veritatem successibus, 277. Veritas difficultis inventu, et idcirco undique vestiganda, 2. Veritas prodita ab his qui summam potestatem habent, 95. Sed Deus, suscitans defensoribus, pericit ut nihil detrimenti acciperet, 93. Qui veritatem oppugnare cito exarescent, ut circuia aut aconitum, 96. Veritatis defensoribus merces a Domino efflorescens ac semper nova, 96. Veritatis doctrina quandiu nobis patrocinabitur, nihil ab hominibus metuendum, 96. Per ipsam veritatem saepe mendacium cuspidem adigit, 276 Nemini majus malum accidere potest, quam si veritatem amittat, 304. Veritatis cupidum animum difficile est reperire, 2. Plerique non veritatis inquisidores sunt, sed differentias personarum astinatores, 377. Nihil rarus quam animus veritatem amans, 318. Ut in equestri cursu aliis his, illi illis factionis duabus acclamant, 318. Christi mercatores, non Christiani, qui veritati anteponunt quod ipsa in vita utile est, 370. Prodictionis periculum est, si non liberter de Deo consulentibus responsa dentur, 80. Prefector Basilius sibi os et sapientiam dari, ut veritatis defensoribus succinere possit, 145.

Vespasianus, 186.

Vespertini luminis gratia precibus excipi solebat, 62.

Vestis. Non ex vestis forma, sed ex animi habitu Christianus dignoscitur, 200. In ueste necessarium præcipue sectandum, 74. Nec color floridus exquiri debet, nec opis molitiae, 74. Tunica ita crassa sit, ut socia opus non habeat, 74. Vestimenti unus est scopus, ut ad liemem et ad sestatem idoneum sit operimentum, 74. In ueste lantillias sectari nihil differt a muliebri venustatis studio, 74.

Via ad Dominum durans una est, 210. Quicunque ad ipsum pergunt, idem iter sequuntur, licet corpore disjuncti, 210. Via comes angelus, 92.

Viatum bonum ad futuram vitam, convictus cum hominibus Deum timentibus, 384. Viatum ad preseus et futurum sæculum, 151.

Vicarius Ponti, 239. Vicarius Thraciæ, 363. Vicarius Ponticus Demosthenes, 363.

Victor dux, cuius nomen apud omnes prædictator, 242. Basili epistolas requirit, 212. Illius preces pro Ecclesia antevertit, 212. Cum veritate in viis Dei ambulat, ac cor suum in Odei integratæ semper servavit, 212. Victoris in Basilius amorem nullæ imminent calumnæ, 243.

Victoria in iudicis non sine detramento, 441. Victoria Christianæ lex, ut qui minus habere non recusat, coronatur, 281. Vinci in amicitia idem valet ac vincere, 158.

Viduus in numerum viduarum relata, hoc est quæ ab Ecclesia alitur, 293. Vidua quæ sui juris est, nubere potest, 296. Vidua, si cum viro habitet, boni coniunctione non dignabitur, 293. Si tamen ante sexaginta annos adscripta, episcopi culpa est, non mulieris, 293. Viduarum res Dominus suas facit, 202.

Vigiliæ, 311. Vigiliæ in Ecclesiis Orientalibus, 374.

Vinum veluti tyrannus arcem ascendit, 562. A vino evendum his qui rempublicam gerunt, 562. Vino inservire non oportet, 99.

Virginis partum non esse impossibilem probant voluntates, 581.

Virgo vocatur quæ sua sponte se obtulit Domino, 292. Ab annis sexdecim aut septendecim admittenda profesio, 293. Professionis violatio inexorabiliter punienda, 293. Non facile admittenda, quæ a propinquis offeruntur, non sua sponte incitantur, 292. Virgo sponsa promissa obstricta Christo, 158. Virginum ordo multiplicatur, 291. Virginum chorus sacer, cœtus Domini, ecclesia sacerdotum, 156. Virgo negans se vovisse virginitatem arguitur ex professione coram Deo et angelis et hominibus, 156. Frustra virgines illæ dicunt se non promisisse virginitatem, 623. Virgo nubens post vota duo mala commisit: dereliquit verum sponsum et ad corruptorem confudit, 158. Virgo nubens post vota adultera est, 157. Virginis adulterio contumelia sancto Domini thalamo illata, 151. Virginis fama jactura, totius cleri damnorum, 428. Virginis corpus Dei donarium, 158. Virgines quæ pacta sua violant, ante post annum admissionis ad communione, instar digamorum, 291. Adulteræ judicio subjicit eas Basilius, 292. Et qui virginem duxit, non ante admittendus quam ab ea divellatur, 292. Virginis corruptor etsi volentis, se-

Pbryges utique cum Basilio communicant, 307.

Pictores crebro ad exemplar recessunt, 73.

Pietas idem sonat ac veritas, 2, 67, 96, 175. Pietatis mysterium, 57. His qui piam vitam elegerunt, mundi afflictio improvvisa esse non debet, 96. Eos turbare nihil debet, 96. Pietas multo labore in animis sata, prays doctrinis eradicator, 141. Pietatis nomine malum inumbrare, gravius est peccatum, 147. Pietatis acquisitione minutis accessionibus augescit, 2. Pietas omni arte, et omnibus animalibus ac fructibus mellor, 432.

Pisces et aves eam sortiti generationem, 373. Pisces velut in civitatis et vici habitant, 581. In externas regiones sub uno veluti signo omnes discedunt, 581. Astae migrant in aquilonare pelagus, hieme redeunt ad aprica loca, 582. Vident id Basilius, 582. Solus scarus ruinit, 582. Cur pisces acutissima condensatorum dentium acie communiti, 582.

Pisides cum Basilio communicant, 307.

Planta detorta violenter in contrariam partem abducatur, 90. Plantarum in morem, eodem in loco detinetur Basilius, 91.

Plato, 75. Ea est dicendi facultate, ut simul et sententias impugnet et personas comicè describat, 226. Platonis sententia de corporis cura, 373. Platonici leporis, 226. Cur insalubre Academias locum elegit, 572.

Plebs. A plebe confirmantur economiae, ab episcopis flunt, 353. Ubi episcopi consilliorum auctores sunt, eosque plebs sequitur, non dubium quin communicatione Domini consilium captum sit, 352. Basilius rogat magistratus, ut populi et rure degentium bona proposita roboarent, 353. Inimici in desperationem cadunt, si viderint artificia neque a clero neque a plebe admitti, 353. Pudorem illis incutit consors in episcopum amor, 353. Magistratus Colonenses res ecclesiasticas parvi non pendunt, 351. De iis unusquisque, ut de proprio negotio, sollicitus, 351.

Pneumatomachi nondum apparebant tempore Nicenii concilii, 233. Ethnico morbo laborant, 57. Cum Stoicis et Epicureis dominandi sunt, 36. Ab Actio accepterunt hoc principium, quæ dissimilia sunt, dissimiliter proferri, et vicissim, 4. Videntur sibi medium viam incedere, 319. Eadem habent principia ac Anomoi, 519. Sed consecutioni non subserbunt, quia abhorret a multorum auribus, 319. Filium habent instar instrumenti, Spiritum instar loci aut temporis, 4, 5, 6. Temporalibus intervalis Filium a Patre et Spiritum a Filio disjungunt, 50. Locum hostibus destinatum attribuunt Filio, 12. Negant Filium esse cum Patre, sed post Patrem, 10. Unde etiam Patrem volunt glorificari per eum, non autem cum eo, 10. Attribuunt Patri illud ex quo, Filio per quem, Spiritu in quo, 4. Hanc sententiam a profanis scriptoribus acceperunt, 4. Discedunt a philosophorum principiis, cum illud; ex quo, Patri proprium attribuunt, 6. Ab Arlo jactæ impietas semina, in blasphemiam de Spiritu S. eruperunt, 216. Pneumatomachi nolunt Spiritum S. Patri et Filio adjungi, 20. Eos secum pugnare et a semetipsis subverti ostendit, 7, 8. Apud illos plus valet ipsorum blasphemia, quam Domini præceptum, 21. Contendunt Scripturam vitare usum hujus vocis, cum sancto Spiritu, 49. Illis ipsa respiratione usitator est haec loquendi ratio, per Filium in sancto Spiritu, 49. Contendunt has voces, cum ipso peregrinatis esse: illud, per ipsum, et Scriptura et fratum usu tritum esse, 13. Non desinunt jactare præpositionem, cum, carere testimonio, rarere Scriptura, 37. Citius linguis projiciant, quam conjunctionem et in Spiritu glorificando recipient, 31. Inde ortum bellum implacabile, quod Basilio indixerunt, 31. Nolunt Spiritum S. cum Patre et Filio esse, sed sub Patre et Filio ita ut non connumeretur, sed subnumeretur, 10. Subnumerationem invehunt in personas divinas, 35. Contendunt illos, quæ æqualia sunt, convenire connumerationem, inferioribus autem subnumerationem, 36. Objiciunt Spiritum sanctum nec servum esse nec dominum, sed liberum, 42. Israelitas baptizatos in Moysen, et credidisse Moysi, 23. Nonnulla alia cum Patre et Filio conjungi, velut cum Paulus angelos commemorat, nec tamen simul glorificari, 24. Spiritum donum esse, 48. Nos in aquam baptizari, nec tamen aquæ honorem Patris et Filii deferre, 28. Catholicos accusant quod Spiritum dicant ingenitum, 216. Dei præcepto palam adversantur, dum Spiritum sanctum, quem Filius sibi et Patri adjungit, ab utroque dissociant, 20, 21. Prævaricatores et desertores dicendi, ut qui professionem baptismi irritam fecerint, 22. Ea negant Spiritum sancto, quæ hominibus deferuntur, 58. Ex beneficiis sancti Spiritus ansam arripiunt jejune de eo sentiendi, 42. Committunt blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum, 59, 216, 218.

Pneumatomachi nullam habent excusationem, 64. Ad

ignorantiae excusationem confugere non possunt, 10. Per eorum curiositatem ne alii quidem imperitis esse licet, 10. Velut male fidei debitores, probations et Scriptura exigunt, Patrum testimonium rejiciunt, 21. Expellunt eos qui Spiritum sanctum cum Patre et Filio numerant, 59. Videtur id eis esse impietas intolerabilis, 59. Cum Spiritus Dominus et Deus vocatur, vociferantur, lapides tollunt, 44. Nihil omitunt ad ulciscendum, 28. Bellum inferunt Basilio; sed revera fidem oppugnant, 21. In Basiliū atrociter conglomeratio insurgunt, 64. Bellum aduersus Basiliū parant, 21. Linguis eum vehementius ferunt, quam Stephanum Iudei lapidibus, 21. Machinas et insidias struunt, sese invicem exhortant ad suspectas ferendas, 21. Basiliū adoruntur, quod gloriam dicat Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Cum Basiliū, ut lupus cum agno contendunt, 277. Ab una criminazione depulsi, aliam excoigitant, 277. Nec, si omnia dissoluta fuerint, odisse desinunt, 277. Tres deos ei afflignant, 277. Mox in promptu Sabellius, 277. Basiliū appellant novatorem, verborum inventorem et alis nominibus probosis, 10, 63. Exigua pars morbo laborat, reliqua Ecclesia a terminis usque ad terminos sana est, 388. Pneumatomachis obicit Basilii Orientis, et Ponti et Cappadocum, et Occidentis consensem, 63. Totas nationes et consuetudinem omni memoria vetustiorem, 63. Pneumatomachorum heres dux Eustathius, 406.

Podandus, locus in Cappadocia, quo senatus Cassariensis magna pars translata, 169, 170.

Pœmenius presbyter adversariam Basilio doctrinam defendit pro Eustathio, 193.

Pœmenius Satalensis episcops, 197, 198, 213. Consanguineus erat Basili, 197. Mater illius auxilio sublevabatur, ac populo Cesareensi gratissimos erat, 197, 198. Hunc tamen Basilius, quasi pupillam oculi tangens, concessit Sataliensibus episcopum, 197. Pastor erat dignus nomine, non caponans verbum, sed spirituibus donis repletus, 198. Euphronium transferi Nicopolim, 352.

Pœna imponuntur, non ob ea que jam facta sunt, sed ut si qui deliquerit, aut corrigantur, aut aliis sint exemplo, 203. Deus penas non infert antequam minutas fuerit, 521. Pœna competens episcopis, arcere a communione, 427.

Penitentia Ninivitarum, 521. Penitentiam differre quam stultum, 519, 520, 521. Mors miserabilis eorum qui penitentiam distulerunt, 519, 520, 521. Penitentia, dum adhuc tempus est, agenda, 101, 521. Nulla excusatio procrastinanti, 140. Non desperandum de nobis, 159. Est via salutis, si modo velimus, 159. Molla in Scripturis peccatorum remedia et conversionis exempla, 158. Per penitentiam facile a peccatis sanari, 152. Non absorduerunt conversionis remedia, non. occulta est civitas refugii, 154. Penitentia non est sine morum emendatione, 520. Par peccatum imputatos dimittere delinquentes, et plenitudo modum transgredi, 427. Penitenti de peccato non successendum, 100. Ecclesiastica animadversio non minor est ad vindictam quam saecularis, nec divina lex ignobilior saculari, 167. Sperat Basilio se fures in Ecclesia comprehensos meliores redditurum, 426. Quos enim tribunalium plages non efficiunt, ea plerunque Deli judicia perficiunt, 426. Penitentie gradus, 526 et seqq. Flentes stant extra domum orationis, et ingredientium precibus se commendant iniuriantem suam conhibentes, 526, 528. Audientes Scripturis et doctrina auditus ejiciuntur, nec digni habentur oratione, 528. Ad eam admittuntur substrati, 528. Consistentes stant cum fidelibus, sed oblationis non sunt participes, 526, 528. Graviss puniuntur convicti quam sponte confessi, 527, 528. Deterior lapsus post jam impenetrat veniam, 100. Indicandus præposito qui semel et iterum admonitus non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, excindendus et defendens ut membrum abschissum, 100. Penitentia non solum in dolore ex peccato, sed etiam in dignis fructibus posta, 109. Scire oportet quæ sunt summi juris et quæ consuetudinis, 271. Ita illa quæ summum jus non admittunt, sequi oportet formam traditam, 271. Penitentia non tempore, sed affectu dijudicanda, 271, 530, 520. Penitentia tempus minuere licet, ei cui ligandi et solvendi potestas, 528. Episcopus debet noctu et diu publice et privatim obtestari eos qui nolunt emendari, 530. Sed minime cum illis abripi, 530. Ex his quæ audiuntur, judicandum, 275. Quia cordium episcopi judices non sunt, 275. Hinc Bassi illius episcopo oblivionem simulanti ignoravit, 275. Quæ non tangunt statim inficta poena, his aliquando gravem in posterum remunerationem ferent, 136.

Penitentia proprie vocatur terius penitentium locus, 293. Adulterarum mulierum penitentia inter consistentes, 295. Masculorum et animalium corruptores, et homicidi, et venefici, et adulteri, et idololatriæ eodem modo panium

tur, 272. De iis qui triginta annos penitentiam egerunt ob immunditiam in ignoratione commissam, 272. Clerici ob peccatum ad mortem gradu excludunt, non laicorum communione, 293. Antiquus est canon, ut qui excludunt gradu, non arceantur a communione laica, 271. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato, 271. Quare qui per voluptatem carnis gratiam abjecit, carnem domando dabit curationis specimen, 271. Diaconus qui se labiis pollutum constitutus, amovetur a ministerio, 327. Sed communicat cum diaconi, 327. Sic etiam presbyter, 327. Si quid amplius peccaverint, deponuntur, 327. Presbyterum, qui territus periculo temere juraverat, suscipi posse in clerus existimat Basilius, 291. Sed presribit ut penitentiam agat ob temerarium jusjurandum, 291. Presbyter insciens nuptiis illicitis implicatus, cathedralis participes erit, sed ab omnibus munis removetur, 291. Clericis indefinite canonnes poenam decernunt, depositionem, 323. Depositio episcopis pretio ordinantibus, 147, 148. Presbyter habenti mulierem extraneam, 149, 150. Lector cum sposa pecans, post annum suspictrum ad legendum, 327. Nec ultius promovetur, 327. Si sine despousatione peccaverit, removetur a ministerio, 327. Sic etiam minister, 327. Clerici, qui cum rebellibus abierant, sepe in eundem gradum post penitentiam restituuntur, 289. Diacono qui cum plurimi pueris aufugerat, veniam pollicetur Basilius, si rebeat, 239.

Polemon presbyter Myrensis, 331.

Polvdamas, 453.

Polygamia, moderata fornicatio, 271. Punitur ut dignam, servata proportione, 271. Polygamia belluina, 329. Majus peccatum fornicatione, 329. Postquam anno flevirint, et tribus substrati fuerint, suscipientur, 329.

Polypi astutia, 570.

Pompeianus Antiochenensis, 239.

Pondera aquaria non sunt, si lances non aequilibres, 305.

Ponti episcopi, 239. Eorum charitas deest Basilio, 299. Nec scribunt, nec militunt qui Cesariniensem Ecclesiam consolent, 300. Calumniis preoccupati a Basiliis communione se subtrahunt, 500. Videntur existimasse aliorum auxilio et communione sibi opus non esse, 301. Eo quod maritima loca incolereunt, 301. Basilius prior scribit, 300. Paratus judicandum se exhibere, sive ad se venire velint, sive accersere, 300, 302. Litterarum lator Petrus presbyter Basilius frater, 302. Scripta epistola omnium episcoporum nomine, 303. Congressus constitutur in flibus Comanicis, 309. Intermiserant consuetudinem veniendi ad testum sancti Eupychii, 388. Rogat eos Basilius ut illam resumant, 389. In Ponto et Galatia heretici multi, 366. Ponti munuscula, cera et acopa, 430.

Potentia adversa, qua e celo cecidit, 87.

Potestates sublimiores, 180.

Prædicationes ecclesiasticae iis notæ qui fidèles sunt, 214. Prædicationes in Ecclesia, aliae scriptæ, a he ex arcana traditione, 54. Aliud dogma, aliud prædicatio, 55. Dogmata silentur, prædicationes publicantur, 55. Prædicationes horrende Eustathii, 587.

Prelili navalis descripicio, 64.

Præpositio uniuscujusque potior est argumentatione in rebus conspicuis, 219.

Præparatio cordis in quo posita, 72.

Præposita vocantur divitiae et gloria et sanitas, 364.

Præpositio per sepe idem valet atque ex, 7, 8, 9. Præpositio ex sepe idem sonat ac per, 8, 9, 10.

Præpositus pagi, 76. Præpositus pagorum, 178. Præpositus thesaurorum Philippopolis, 565. Præpositi quales sunt, tales solent esse qui parent, 282, 553. Imbecilliores a præstantioribus regi convenient, 553.

Præsepe. Per præsepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84.

Præsidium tractator, 256.

Præstigilis anni decem penitentia ut homicidio, 327.

Prævaricatores dicendi qui professionem baptismi irritam fecerunt, 22. Væ prævaricatoribus, 22.

Preces ante et post cibum facientes, 75. Lectioni subiungendæ, 73. Hymnis labor manuum tñquam sale condidens, 72. Precibus somnus interrumpi debet, 521. Preces nocturnæ, 131. Quod alii hominibus est diluculum, id media nox pietatis culturibus, 75. Nocturna quies maxime ad orandum apta, 75. Preces statim ac dies inclpit, 72. Nihil beatius quam in terra concentum angelorum imitari, 72. Precibus opus est in rebus adversis, 79. Tentationis tempore maxime precandum, 526. Precatio et viventibus bona adjutrix, et morientibus idoneum viaticum, 262. Non res terrena postulandæ, sed caelestes, 525. Precatio non in verbis posita sed in affectu, 525. Oratio præclara, quæ perspicuum Dei notionem anime imprimit, 3 Idque Dei inhabitatio est, 73. Hymni æqualitatem

animæ conferunt, 72. Preces prævaricantis pro impiorum ducuntur apud Deum, 207. Preces Iudaorum Deum exasperant, 525. Nemo apłor, qui Dominum excusat, ut mare et ventos increpet, quam qui a puero pro pietate certavit, 175. In precibus communio perutilis, 240. Ad precum communionem omnes adjungendi, 262, 525. Preces si desint, qui conspirent, longe seipsis debiliores sunt, 191. Magnum est eorum, qui Deum placare possunt, auxilium, 262. Moyse attollente manus vincebat Israel, demittente prævalebat Amalec, 525. Precationem Christi oportet ad finem perduci et impleri, 86. In templo Dei quanta modestia servanda, 525. Quidam arridentes et jungentes dextras domum Dei in locum loquacitatis vertunt, 525. In precibus operiebantur Neocæsarienses, 312. Preces sunt opus ad quod Dominus episcopos destinavit, 244. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo in toto Occidente et Oriente, 63. Glorificatio fidei consimilis esse debet, et fides baptismo, 57. Glorificandi Patris et Filii cum S. Spiritu consuetudo a majoribus tradita in Ecclesiis non corruptis permanet, 57, 60. Haec Basilius velut paternam hæreditatem conservabat, 57, 60. A viro acceperat, diu in servitio Dei versato, 57, 60.

Preces stante flunt per totum Pentecostes tempus, 56. Precantur versi ad Orientem Christiani, qui antiquam patriam requirunt, nempe paradiseum, 56, 154. Erecti precantur Christiani die Dominicano non solum ob resurrectionem, sed etiam, quia is dies imago est futuri sæculi, 56. Visum est Patribus vespertini luminis gloriam silentio non accipere, 62. Quis auctor verborum in gloriarum actione ad lucernas dici non potest, 62. Populus antiquum hanc vocem proferebat: *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei*, 62. Preces in Ecclesia pro peregrinantibus et militibus, pro his qui ob Domini nomen libere loquuntur, et pro his qui spiritales fructus edunt, 244. Rogat Eusebium Basilius, ut in conventu jubeat sui mentionem fieri, ac ipse pro se precetur et p. milium sibi adjungat, 230. Cæsarienses Deum placant Spiritus sancti oracula, non humanis verbis, 311. Cæsareae populus de nocte surgit, et in lacrymis confitetur Deo, 311. A preceptione surgentes psallunt, nunc alternis, nunc una inclinante, et castoris succinentibus, 311. Die illucescentes psalmos confessionis cantatur, 311. Haec instituta vituperatur a Neocæsariensibus, 510. Sed tamen viginti in Egypto, ultraque Libya, apud Thebaeos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros et qui ad Euphratem habitant, 510. Uno verso apud omnes, apud quos vigilæ et communes psalmodie in pretio, 310.

Presbyteri labori evangelici episcoporum consortes, 316. Propter presbyteri dignitatem Basilius in parentis loco constitutus, 114. In presbyteri dignitate collocatus a Domino, 114. Presbyterii consessus, 174. Presbyteri ministros in clerus arbitrio suo recipiebant, 148, 149. Hunc abusum Basilius abrogat, 148, 149. Presbyteri Tarsenses plebem regunt, ab Ariano episcopo separati, 206, 207. Presbyter Basilius a tributis immunis, 115. Presbyter domus, in qua nutritus Basilius, mercede pacia colonus, 114, 115. Presbyter, qui insciens lapsus est, caret sanctificatione, 294. Nec publice nec privatim benedicit, 294.

Præcepit verus non ab insignibus dignoscitur, sed ab imperatoria virtute, 554. Servus peccati non idoneus ad imperandum, 554.

Principalis, 443. Principalis Neocæsarea, 156. Sebastianus, 441.

Promissa violare hominum est versipellum et impudentium, 201.

Prophetæ. In prophetis falsis spiritus mendax, 317. Propheticum donum non illucescit nisi mentibus intaminatis, 317.

Propositum. Non in proposito solo consistit exitus, 125. Nulla utilitas non currentibus ad finem propositi, 125.

Prospera res. In prosperis rebus ratio modum animosus nostris præstituat, 77.

Protagora fastus et arrogantia, 226.

Proteus /Egyptius sophista, 173.

Providentia Dei in ipsis animalibus brutis elucet, 581, 592, 593. Non idcirco vituperandus quod nonnulla venenata producerit, 593. Quacunque patimur, divina ordinatione patimur, 593. Ad Providentiam particularis rationes respiciens Paulus contremisit, 597. Deus omnia in pondere et mensura nobis delinit, 332. Omnia in sapientia moderatur, 443. Quæ molestia esse videntur, ea ad multorum utilitatem dispensat, 408. Citra Providentiam nostra non sunt, 79. Quidquid accedit Dei voluntate accedit, cuius iudicia explorare non possumus, 79. Vita nostra moderator Dominus ad utilitatem nostram omnes eventus disponit, 196. Calamities non frustra accident servis Dei, sed ad probationem vera dilectionis, 197. Eisi rationes eorum quæ eveniunt ignoramus, versusum nobis esse

debet, omnino utile esse quod evenit, 197. Providentiam divinam non possumus eminus intueri, 78, 413. Moleste ferimus, dum ad bonum finem deducimur, 78, 413. Inscriptas nostras tolerat Dominus, 78, 413. Arcano Dei iudicio ascribunt Orientales, quod auxilium ab Occidentalibus non acceperint, 184. Deus nostra melius moderatur, quam nos ipsi eligere possimus, 70. Nescimus eligere quae nobis utilia sunt, 79. In omnibus Dei in nos amorem adorare debemus, nec segre ferre quae accidunt, 78. Novit Deus quomodo unicuique dividat quod utile est, 78. Medis rebus et in indifferentibus alium quam Deum preficere absurdum est et impium, 564. Est causa aliqua hominibus indeprehensa, cur illi citius hinc abripiantur, alii diutius inaneant, 78. Dominus operatur miracula, 252. Asines pereunt, ut rex Israel fiat, 252.

Prudentia duplex, 579.

Psalmi. In Psalmis cur dogmatibus admista harmonia dulcedo, 477. Psallendi mos, 311. Psalmodie communes, 311. In psallende desidia quomodo curanda, 481.

Ptochotrophii a Basilio edificati descriptio, 188. Ejusdem memoria, 265. Ptochotrophia plura Amazae exstructa, 235. Ptochotrophium unum in aliquo ex pagis chorepiscopo commissis, 233. Regitur a chorepiscopo, 233. Ptochotrophia ut vesticigibus immunita sint, postulat Basilius, 233, 236.

Publica negotia molesta iis qui perfunctorie id agunt, 123. Secus iis qui diligentiam habent, 122.

Pugiles generosi non egent puerorum acclamacione, 459.

Pulchri viri. A pulchris omnia aiunt cum pulchritudinis accessione fieri, 98. Nec dolere nec fraxi eos dederet, 98.

Putei hausti meliores fiunt, 212.

Pythagoræ dictum quoddam, 572. Pythagoræorum Tetractys, 98.

Pythonissa animas evocat Sauli, easque deos appellat, 279

Q

Quadrumplum, 98.

Quæstiones nonnullæ videntur minutæ, sed tamen negligendæ non sunt, 2. Verbis exiguae sunt, sed rebus magnis, 3. Basilius non pudet in ejusmodi rebus operam ponere, 5. Bonæ fide interrogantibus libenter respondendum, 2. Quæstiones multi proponunt dolose et fraudulenter, ut ausam arripiant bellum inferendi, 2.

Qualitatæ expæ Deus, 82.

Quantitas. Ex corporibus alia numberamus, alia libramus, alia metimur, 37. Signis ad quantitatis notitiam exigitatis non immutatur natura eorum quæ signata sunt, 57.

Quercus Mambræ, 129.

Quies et tranquillitas jucundissimus omnium fructuum, 91.

Quis. Vox illa, quis, rem difficilem et raram indicat, 7.

R

Raptus tyrannis est in genus humanum, 416. Raptor tres annos arcetur a precibus et excommunicatus denuntiatur, 416. Qui adjuverunt tres annos cum familiis arcuntur a precibus, 417. Pagus qui raptum recepit, aut custodivit, aut ad retinemandam pugnavit, arcetur a precibus, 417. Raptorem omnes ut serpente et communem hostem insectari debent, 417. Raptoribus et eorum adjutoribus tres anni decernuntur extra preces, 293. Quid violenter non sit, non reprehenditur, si nec stuprum nec furtum præcesserit, 293. Simulationum et prætextum ratio non habetur, 293. Raptus simulatio in vidua ancilla non punitur, 323. Imponitur digamæ poena, 323. Triennium puelis, quæ præster patris sententiam seculæ sunt, 293.

Ratio supremum locum sortita tanquam iudex, 379. Donum Dei cordibus nostris inditum, 77. Ratio et in prosperis rebus modum lætitie præstigiare debet, et in adversis dolori, 77. Rationalis creaturæ proprius et naturalis finis, Deus, 19.

Regeneratio comparari non potest nisi inter priorem et posteriorem vitam mors intercedat, 28, 29.

Regna a Deo dantur, 287.

Regula vivendi, nou consuetudo, sed præceptum Domini, 309.

Reliquie martyrum, 142. Debita illis reverentia, 288. Reliquiae sanctorum pretiosæ, 536. Insidet gratia ossibus martyrum quæ qui tangit, particeps fit sanctitatis, 536. De reliquiis ut certo constaret, quanta adhibita diligenter, 289. Jostorum corporis vel umbra quovis honore apud eos digna, 107.

Reordinare nullus ausus est hereticus, 222.

Repudii libellus, 512.

Resurrectio mortuorum dupli modo intelligitur, 41. Quod resurrectio dicitur apud Paulum, renovatio vocatur

a Davide, 88. Resurrectio vocatur transitus a materiali cognitione ad immaterialē contemplationem, 85. Resurrectio ex mortuis vocatur creatio, 88. Resurrectio mortuorum per Spiritum sanctum, 41. Resurrectiois dogma consolari debet in charorum morte, 438. Resurrectiois argumentum in bombycis mutatione, 581. De resurrectiose Judeice sentiebat Apolinarius, 406.

Reverentia erga omnes ostendenda, 99.

Ritus Ecclesiæ apostoli et Patres ab initio præscripserunt, 55. Cur certi quidam ritus instituti, noverant paci, 56.

Romanus episcopus Occidentalium coryphaeus, 368. Apud Romanos vetita rebaptizatio, 296. Romanis præsertum episcopis usitatum fuit alias Ecclesiæ per litteras et legatos consolari et juvare, 164. Dionysius Romanus misit in Cappadociam qui captivos redimerent, 164. Basilis' s' banc unam novit auxili viam, ut Romam mittatur, 159. Unicam malorum solutionem exspectant Orientales, visitationem Romanorum pontificum, 164. Romanus episcopo scribere statuit Basilius, eique consilium dare, ut, ipse negotium suo marte aggrediatur, 162. Occidentales mittunt in Orientem Sabinius diaconum cum synodico scripto continentem quæ in Romana synode decreta fuerant, 181, 182, 184, 186. Censem Basilius tanquam a communis syodimittendum, qui secundas litteras in Occidentem fera il, 180. Magni interest ut sciant Romani episcopi, quibuscum in Oriente communicare debeant, 164. Communioneum suum facile concedunt Occidentales, 221. Eorum litteras sibi mutuo objiciunt, qui inter se dissentient, 221. Romani episcopi Arrium in omnibus litteris anathematizare non cessant, 162. Ad Marcellum nusquam reprobare visi sunt, 165. Litteræ rursum mittendis Romam cum subserptionibus episcoporum deliberatur, 211, 212. Non reperit Basilius quid scribendum sit 211. Non valde probat legatos mitti in Occidentem, 246. Romanis Basili scripta non placent, 250. Rejecta reportantur per Evagrium, 250. Evagrius postulat ut epistola scribatur ab ipsis Romanis dictata, et legali auctoritate prediti mittantur, 250. Legationem mitti non probat Basilius, 368. Queritur quod nec veritatem norint nec discere velint, 368. Scribere rogetat privatum ad eorum Coryphaeum, 368. Insinuasset illos ce rebus Orientis nihil nosse, nec vias noscendi amplecti, 368. Queritur quod Romani episcopi altius sedeant, cum legati eos audeant, 325. Litteræ Occidentalium quibus Paulino episcopatus attribuitur, Meletus vero non agnoscat, 321. Res Orientis ignorant, 321. Quas qui scient, studio partium enarrant, 321. Orientales abesse non possunt, ob persecutionem, 376. Sed unum mittunt Dorotheum vice multorum, 376. Probe sciabant decere ut episcopi mittantur, 407. Sed tempus non sinebat, 407. Itaque mittunt duos presbyteros, qui supplere poterant quæ defierant litteris, 407. Rediens ex Occidente Sanctissimus res laetissimas nuntiavit, 389. Occidentales scripserunt Orientalibus per Dorotheum et Sanctissimum, 404. Orientis malis magnam commiserationem impenderunt, 404. Rurus scribunt Orientales per eosdem presbyteros, 405. Rogant Occidentales ut in Orientem mittant, vel se tem scribant, 403. Nominatim queruntur de Eustathio, Apollinario et Paulino, 403, 406, 407. Rogant Occidentales, ut omnibus Orientis Ecclesiæ ejusmodi homines denuntient, 405. Nam Orientalium sermo suspectus, 405. At Occidentalium major erit auctoritas, et quod concordi animo decernerent, ab omnibus suscipietur, 405.

Rosa initio sine spinis, 511. Rose adjunxit spinas natura, ut amatorii stimuli amatoribus, 457

S

Sabas (S.) cuius corpus e Scythia missum Rosillo, 251, 256. Is per lignum et aquam consummatus, 255.

Sabbata sabbatorum, 553.

Sabellius Afer, 510. Eius haeresis Judaismus est sub Christianismi specie, 277, 315. Unum hypostasi Deum in tribus personis representari docuit, 322. Non rejectit personam commentum hypostasi carent, 317. Interius personas distinguere conabatur, 364. Sabellianos refutantur astatis est non idem esse sub ecto Patrem et Filium demonstrare, 90. Ex fide Nicæna anam arripiunt, ut hypostasis et essentia confundant, 215. Sabellii haeresim renovare dicitur Atarbius, 218, 310, 314.

Sabinus diaconus in Orientem missus ab Occidentalibus,

180, 184.

Saccophori, 216.

Sacerdotes non debent se principes arbitrari, sed co-siliarios, 570. Aliis hominibus, parentes constituti legi Christiana, 114, 420, 454.

Sacra in privatis ædibus, 295.

Sacramenta per haereticos administrata populus assoc-

factum impietati, 373. Vinculum sunt concordiae cum haroticis, 375. Sacraenta gentilia, 329.

Sacra, 148.

Sacrificium laudis non alio offertur in loco nisi in Spiritu sancto, 52. Sacrificium Deo pretiosum, mens pia et justa, 207.

Sæculum. In sæculo quæ præclare fieri videntur, malorum multitudine obrvuntur, 129.

Sagadares qui ad Danubium habitant, 123.

Salaminia navis, 453.

Salathiel et Zorobabel modo magis populari præterant, 362.

Salomonem nihil juvitsapientia et præteritus Dei amor, 126

Samosatæ populus Basiliūm exspectat, ac valde dolet quod non venerit, 234. Samosatensis cleri constantia in certamine, 265. Nullib[us] clarior senatus ob bona opera, 266. Illius in prælio constantia, exsultante Eusebio, 266. Hujs Ecclesiæ gloria per totum orbem prædicatur, 333. Tanquam anima una gubernat in uno corpore versantur, 333. At hostis ubi videt eos persecutionem fortiter sustinere, seminat inter eos jurgia, 332. Scripsit ea de re ad illos Eusebius, 332. Hortatur etiam Basilius ut offensiones in vicem dimittant, 332, 333.

Samuel. Ut Samuel ecclesiæ fiat, Athanasium rogit Basilis, 159.

Sanationis dona, 111.

Sancti omnes participes effecti bonorum æternorum, 128. Sanctorum vitæ sunt simulacra quædam viva, 474. Sanctorum unumquemque Dominus postquam ætati sua se sive inservire, congruis temporibus ad se revocat, 108. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Sanctissimus presbyter ex Oriente venit in Cappadociam et Armeniam, 211, 212. Diu apud Meletium moratur, 221. Chartam circumfert ad scriptiones, 221. Redit in Orientem, 225. Defert epistolam Basiliū, 225. Peragrat Orientem et subscriptiones colligit, 368. In Occidente rerum statum diligenter perspexi, 339. Cæteri res ex diuidio narraverant, ipse vero accuravi, 389. Nuntiavit magnum esse totius Occidentis in Orientales amorem, 389, 390. Iterum mittitur, 403, 407.

Sanctitas essentia Spiritus sancti insita, 248. Sanctitas creaturæ extrinsecus inducitur, 40. In solo Deo completa est naturæ, 40, 48. Quidquid habet sanctitatem adventitiam, capax est malitiae, 82, 87. Hinc potentia adversa e celo lapsa, 87. Sanctitatis fons Filius et Spiritus sanctus, 82. Sanctitas omnis a Spiritu sancto, 248. Sine sanctimonio nemo Deum videbit, 148.

Sanguinis baptismus, 30.

Sapientia extranea, 81. Ornamentum quoddam animæ præstia, 583. Sapientia, quæ a Deo infusa est, disciplinae, 337

Sapor rex Persarum, Darii nepos, 123.

Saraceni Persi vicini, 123.

Satalensis Ecclesia in genia provoluta erat ob diuturnam præpositi privationem, 197. Hunc Basilius episcopum dedit Pormenon, 197, 198.

Saturninus sectæ Encratitarum episcopus, 270. Hunc Basilius in cathedram episcopalem suscepit, 270.

Saturninus comes, 223.

Saul. In Saule non permansit Spiritus sanctus, 51. Saulis Invicta, 569.

Sauromata, 449.

Scandalum. Monachi lapus ad apostolos usque ipsum quem Dominum dedecus transmitit, 134. Christiana religio a Judæis et gentibus in scenis luditur, 134. Metus fortioribus monachis injectus: negligentes ad incontinenciam exemplum traduci, 134. Ascerta vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risus movet ascetarum peccatum hic qui plam vitam execratur, 211. Dolet Basilius, quod episcoporum secum dissidia civitates et populos iudant, 154, 155. Quæ nonnulli recte geruntur, illis sunt occasio peccandi, 149.

Scarus solus inter pisces ruminat, 382.

Schisma est de prenitentia ab Ecclesia dissentire, 269. Schismata comprimere res difficillima, 245. Suspiciones et iurys tolli non possunt, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, 245. Schismatibus si quis defectatur, omnium est mortalium absurdissimus, 245.

Scientia fores pulsandæ, 85. Scire dicitur de seipso Deus id quod est, et nescire quod nou est, 85.

Scribere noxas, 104. Scribere in cera non potest, qui jam insitas litteras non deleverit, 72. Scripti alicuius index, scriptorius facultate inferior esse non debet, 305. Scribendi simplex ac non elaboratum genus convenient Christiano, 226. Christiani non gloriæ studio ad scribendum duci debent, sed ut utilia documenta relinquant fraternitat, 226. Non omnino decorum est homines vituperare omisso rebus, 226. Scribendi recte regule, 451, 452.

Scriptura. Ex Scripturis solarium habens nemine indiget, ad ea quæ decent perspicienda, 424. In Scripturis meditandis pueræ debent vitam degere, 434. Ut mens crescat et adolescat magis quam corpus, 434. Scripturarum doctrina semper utilis, sed maxime molestia temporibus, 415. Scripturarum lectio utilis ascetis, maxime Novi Testamenti, 127. Nam sape ex Veteri oritur deterrimentum mentibus infirmis, 127. In Scripturis multa peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Sancitorum exempla, languam animatae quadam simulacra, propoununt, 73. Tanquam in communis medicina officina, sus quisque infirmatæ remedia inventi, 73. Scripturarum meditatione, maxima ad officii investigationem via, 72. In his et præcepta et exempla, 72. Scripturæ omnes libros Esdras, Deo jubente, eructavit, 129. Scripturæ testimonia, ceu jacula quedam hæreticæ in celum vibrant, 85. Ex Scripturis sanctis hæretici non docent animas simplices, sed sapientia extranea circumveniunt veritatem, 81. Scripturæ, divinitus inspiratae, 72, 277. Scriptura et apostolicae traditiones controversiarum judices, 66. Postulat Basilius Scriptura inter se et adversarios arbitra sit, 277. Scripturæ obscuritas difficultem reddens dogmatum sententiam, idque ad legendum utilitatem, 35, 56. Hæc obscuritas est quædam silentii species, 55, 56. Velamini imposito super faciem Mosis respondet legalium documentorum obscuritas, 44, 45. Qui autem auferit litteram et convertit se ad Spiritum, glorificatam habet faciem, 44, 45. Scriptura silentium non dat licentiam, 250. Quod Scriptura tacet, id per consecrationem colligere, legislatoris est, non legem recitantis, 250. Moses non vetat eadem peccata ut patrem et filium, 250. Ea potissimum vetat peccata, quæ apud gentes solebant perpetrari, 250. Hinc non vetat nuptias cum sorore uxoris mortuæ, 250. Vetat cum duabus sororibus viventibus, quia exemplum patriarchæ noxiæ esse poterat, 250. Scriptura generaliter impuritatem vituperat, 250. Nec honestatem suam rerum turpum appellavitibus fecit, 250. Sæpe transfert nomina corporalia ad intelligentias spirituales, 52. Mosis nomine lex significari solet, 27. Scriptura illud ex quo saepe ad causam supremum refert, 5. Sæpe etiam attribuit materia, 6. In Scripturis testes angelii interdum citantur, 24, 25. Sæpe enim conservus testis adducitur apud mansuetum judicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cœlum et terram inclamat, 24. Jesu Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Scurrilia non proferenda, 99.

Scylla in muliebri forma caninam habens feritatem, 237.

Scytale Laconica, 75.

Scytha, 419. Scythæ, 169. In Scythia persecutio martyres facti, 243.

Sebastiæ principalis, 441. Sebasteni presbyteri ab Euasthii communione discedunt, et a Basilio ecclesiasticam curam exposcent, 250. Sebastianæ communicatores suos habet Basilius, 365. Omnes curie addicuntur, 365.

Seleucia, ibi edita fidelis formula, 381.

Seleucidis avis insatiabilis cupiditas, 501

Semen vera dilectionis in solarium Ecclesiæ servatum, 104.

Senem plus commendat senectus mentis quam canities, 587. Seni vitiioso præferendus juvenis mente canus, 587. Senes adolescentibus parentes constituti a communi hominum lege, 420.

Sensus nemo docet ut operentur, 89. In sensibus omnibus tactus dominatur, 594. In aspectu quidam est tacitus, 801. Sensibus omnibus invigilandum, lactui et gustui præsertim, 593, 594. Item aliis sensibus, 600.

Sepulcrorum effossorum anni decem prenitentias, 327.

Sermo animi imago, 90, 253, 480, 585. Pectus designat, ut fontem rivulus, 225. Sermo vitæ indicium, 451. Sermonis naturale munus, 477. Sermo medicus calamitatis, 109. Sermones naturam habent aliam, 451. Fructus sunt biens, 93. Sermones longi inutiles, ubi facilius purgare se aliquis debet, 149. Sermone quonodo utendum, 480. Sermoni non inscite utendum est, 73. Quonodo interrogaundum et respondendum, 73. Modus loquendi et audiendi di tenendus, 73. Sonus vocis mediocris præferendus, 74. Expendendum prius quid dictur sis, ac ita edendum, 74. In sermone multus esse non debet asceta, non præcepis verbis, 127. Paratus semper non ad docendum, sed ad discendum, 127. Non de operibus peccatorum loquatur, sed potius de justorum vita curiose loquirat, 127. In sermone semper asperitas fugienda, 74. Sermo noster de Christo esse debet, 247. In sermone omni habendum ante oculos Christi judicium, 237. Sermo verus et simplex quantum differt a vario et artificiose, 475. Sermo otiosus est, qui nec ad utilitatem audientium, nec ad necessarium et concessum a Deo usum pertinet, 99. Sermonibus facetus non

occupanda voluptas, sed benigna adhortatione lenitas obtinenda, 74. Sermonibus pravis assuescere via est ad facta, 475. Sermonis gratia ad obedendum fidei inter gentes, 62.

Serpens quomodo senectam exult, 474. Serpens super vexillo positus figura Christi patientis, 26.

Servitus inde orta quod nonnulli vel potentia oppressi, vel ab paupertate in servitutem redacti, vel deteriores melioribus addicti, 45. Beneficium dicenda haec postrema servitus, 43. Hanc ob causam Jacob dominus Esau: Chama servit fratribus suis, 43. Ubi servitus ibi ignominia, 333. Dei servum esse maxima homini gloria, 334. Servus inter hominem natura nullus est, 42. Omnes natura servi sumus Dei, 43.

Severus episcopus, 274. Cyriacum presbyterum ordinavit, 274. Jurejupando obstruxit se Mindanis permansum, 274. Postea illum transtulit in agrum Mestiae chorepiscopo subiectum, 274. Censem Basilius ad jurisjurandi observationem, ut ager ille eidem ac Mindana chorepiscopo subjiciatur, 275.

Severus chorepiscopus, 217.

Siculi cum Basilio communicant, 307.

Sigillum Patri aequale Filius, 54.

Signum in Scripturis crucem designat, 400. Signa non apparentia sunt ea quae apparent, 102.

Silentiū Scripturæ non dat licentiam, 230.

Silvanus Tarsensis, 160. Litteras attulit Roma, quibus episcopatus sancti Meletii confirmabatur, 160. Silvanum Eustathius et Basilius simul visitarunt, 339. Illius alumnus Diodorus presbyter, 378. Silvano mortuo ecclesiam occupant Ariani, 113.

Silvanus presbyter et monachus, 390.

Silvinus diaconus et monochus, 390.

Simile et dissimile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Simile secundum essentiam, si addatur *citra ullam differentiam*, non discrepat a consubstantiali, 91. Secus vero suspecta vox Basilio, 91. Simile concipitur etiam in obscuris imaginibus et ab exemplari dissidentibus, 91.

Simonia quam grave peccatum, 147, 148. Levius delinquit qui pra*re* insculp*ta* emere vult, quam qui vendit Dei donum, 147. *Vide Ordinationes.*

Simonides, 169.

Simplex non est quidquid numero unum est, 81, 82. Quidquid constat ex essentia et sanctitate, 188. Quidquid comprehendit potest, 82. Simplex non est angelii natura, 82. Simplicis essentiae insigne monas et unitas, 82.

Simplicia, dives mulier ac eleemosynas profundens, 208. Sed paucis botus decuplam malitiam admiscent, 208. Basilius docere ausa fuerat, et de extrema die admonere, 208. Eunuchorum iracundiam in eum excitavit, 208.

Simplicitas quedam Christianis non congruens, 152.

Simulacra quedam animata et actuosa sunt sanctorum exempla, 73.

Simulatio aulica, 122.

Simulatas privata præfertur publico bello, 66. Ex similitate nihil faciendum, 100.

Socrates, 549.

Sol intelligibilis Christus, 86. Cum sole comparatur Spiritus sanctus, 20.

Solemnia perfecta Domino celebrare, 93.

Solitaria vita præcepta, 130, 131. Solitudo necessaria ut mens pacata et quieta sit, 71. In solitudine tentatio obtentu majoris in mundo utilitatis, 128. Quomodo haec tentatio vincenda, 128, 129, 150. In solitudine penuria doctrinae, se junctio a fratribus, 128. In solitudine Dominus versatus est, 129. Christussolitudinis amator, 130. Solitudo plurimum adjuvat ad pravarum consuetudinum oblivionem, 72. Plurimorum incommodorum una vitatio est, secessus a toto mundo, 71. Qui relinquunt urbes nec semet ipsos relinquunt, similes sunt hominibus magna navi in lembum transuentibus et ubique nauseantibus, 71. In solitudinibus errantes prophetæ, 130. Latitare in vita unum ex primariis honis, 91. Urbium commoratione multos malignos decipit, 81. Asceta non sit sui ostendendi cupidus, non domos aut pagos circumcurset, 127. Si quis ad se vocet ut regrotos sauet, sciat is, preante asceta, quoquinque in loco fuerit, sanatum iri regrotum credentem, 127. Locus aliquis esse debet ab omni hominum commercio remotus, 72. Asceta non sit amator turbæ, nec ruris, nec civilatum, sed solitudinis, 127. Recedens a loco suo fortasse a moribus suis recedet, 127. Quies animæ expurgationis principium, 72. Mens, quæ per sensus in mundum non diffunditur, ad se reddit et ad Dei cognitionem ascendit, 72. Secessus a mundo non est extra ipsum esse, sed animam a corporeis affectionibus avellere, 71.

Solum vocatur regia dignitas, 362.

Solum interdum de uno aliquo homine, interdum de

universa natura dicitur, 82. Cum dicitur de Deo, essentia intelligenda, 82.

Somnium omne non est prophetia, 317. Per somnum visæ res desiderare aliquid afferunt solatii, 247. Somnia interpretatur Basilius, 424. Somnia mensium, quibus filia cadunt, 510. Per somnia diabolus animas invadit, 318. Somnia vestigia diurnarum cogitationum, 324. Somnia homines mercede conducti singulæ Neocæsaræ adversas Basilius, 313, 314, 317. Capita vino gravata vapor exæstuans in somnia et visa impellit, 315. Noctes diurnas enras excipiunt, iisdem speciebus animam decipiunt, 71. Nocturnæ imagines ex ventris satietate nascentur, 101.

Somnus altior aditum præbet imaginibus a ratione alienis, 73. Quotidianæ morti addieit ita dormientes, 73. Somni leves esse debent et de industria magniarum rerum cogitatione interrumpi, 73.

Sophistæ lingua, si nemo adsit, secum ipsa loquetur, 97. Non magis tacebit, quam lusciniæ verno tempore, 97. Sophistarum ars est ex sermonibus quæstum facere, 459. Sophiste proprium parva ex magnis et magna ex parvis facere, 453.

Sophronius episcopus, 260. Idem sentit ac Basilius, et Patrum fidem defendit, 260.

Sophronius magister officiorum, 171, 189, 263, 289. Innumerous Basili causa beneficis affectis, 171, 189, 263, 289, 265. De Basilio et patria bene meritus, 418. Basilio a teneris amicus, 111. Ei neminem Basilius in amicitia pre tulit, 418. Vir gravitate morum conspicuus, 418. Quidam ei persuasum Basilius ipsi amicum non esse, 418. Celerime conficit quod Basilius petierat, 285. Duplex beneficium videtur sibi accipere, cum Basilius scribit et aliquid petit, 285.

Sophronius Eustathii discipulus, 211. Hunc filium appellat Basilius, 199.

Soranus Scythia dux Basili consanguineus, 244. Ob Domini nomen libere locutus est, 244. Juvabat eos qui persecutionem ob Domini nomen patiebantur, 245. Pro fide certamina sustinuit, 236. Spiritus dona in Sorano, 235. Respondet ejus querelis Basilius, 244. Petet ab eo reliquias martyrum, 245. Mittit Soranus corpus S. Sahei, 256.

Sozopolitani, 401. Nonnulli in hac urbe carnem Christi negant, 401, 402. Et affectus humanos in divinitatem conferunt, 402.

Spartiatæ reis magnus terror, Scylæ Laconica, 73.

Spectabilis tribunus, 124.

Speculum sordidum non potest excipere imaginum species, 317.

Spes omnem hominum vitam continent et consociant, 96. Spes vigilantium somnia, 95. Spes in Domino omnium rerum fortissima, 256. Spes in rebus terrenis aut mentionatur, aut cito spe altera opus est, 96. Secus ubi proprie pietate laboratur, 96. Spes in Deo collocanda, 262. Certo sciendum fore ut Deus statim nos audiat si sincere ad eum convertamur, 262. Sollicitudo bona est, sed desperare et de salute diffidere, res noxia, 139, 262, 523. Pariatus animalium medicus morbum sanare, 139. Ut alium quam Deum colere, ita in alio nefas sperare, 554. Jonas salutem consecutus, quia non desperavit, sed clamavit ad Dominum, 571. Spes post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur, 235. Deus potest nos ex iis, quæ inextricabilia sunt solvere, 232. Deus exitum dat ex oneri afflictione his qui in ipso sperant, 371.

Spiritus sanctus voratur Spiritus, ut Spiritus Deus, 40. Sanctus, non aliunde accepta sanctimonia, sed sanctitas ejus naturæ completiva est, 40. Bonus sicut Pater bonus est, rectius. Paracletus, etc., 40. Spiritus sanctus propria illius appellatio, 40. Hac appellatione necesse est substantian intelligentem, infinitam, incircumscripam cogitare, 40. Spiritus varie appellaciones, 19. Spiritus non est halitus paribus respiratoriis efflatus, sed Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, 32, 38. Spiritus sanctus Deus est, 81, 83, 88. Vox illa displicere non debet hereticis, 81, 83, 88. Templum Spiritus sumus, ergo Deus est, sive ut inhabitans, sive ut templi conditor, 45, 88. Deus in prophetis per prophetam quæ est donum Spiritus, 58, 31. Scriptura divinitus inspirata quia a Spiritu, 45. Si cetera nomina Spiritui sancto communia cum Patre et Filio, absurdum est eum, a solo divinitatis nomine arcere, 278, 279. Spiritum in Scriptura Dominum vocari multis probatur exemplis, 44, 45. Spiritus divinitas probatur ex ejus nominibus, ex operationum magnitudine, et ex beneficiis quæ in nos conferit, 40. Lequitur, mitti, deducit ut ipse Deus, 41, 42. Grande nefas eum irritare, eique resistere, 42. Unus est, ac singulariter profertur, 58. Non unus e multis, sed unus ut Pater et Filius, 58. Tantum distans a creaturis, quantum singulare a collectivis. Cai-

tus cum Patre et Filio, ut unitas cum unitate, 38. Eadem in Spiritum sanctum et in Deum peccata ex verbis Petri ad Sapphiram, 31. Per se compleat Trinitatem, 38. Patri conjunctus in omnibus, 200. Quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, 36. Spiritus sanctus ex Deo, non tanquam ex Deo omnia, sed tanquam ex Deo procedens, 38. Cum Patre et Filio numeratur, quia supra rem creatam est, 146. Filio cohaeret et cum eo sine interculo concipitur, 117. Christi Spiritus est, 118. Tanquam illi natura conjunctus, 39. Regalis dignitas a Patre per Filium ad Spiritum permanuit, 39. Si non est ex Deo, est autem per Christum; non est, 146. Spiritus gladius vocatur verbum Dei; ergo ejusdem natura Spiritus ac Verbum, 88. Spiritus novit profunda Dei, ergo non est res creata, 48. In omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 50. Veliut sol, purum nactus oculum, ostendit in seipso imaginem invisibilis, 19, 20. In hac imagine archetypum ceruimus, 19, 20, 39. Ut Paracletus Paracleti imaginem in se exprimit, 19, 20, 39. Spiritus potentia incomprehensibilis, 40. Quis adeo demens ut compostum ac non simplicem dicat? 88. Illius mutabiliter essentialiam heretici dicere non audent, 87. Secundum essentialiam sanctus est, et fons sanctitatis, 38, 87, 218. Dominum solus dignus glorificat, 39. Ipse per testimonium Filii glorificatur, 39. Illius existentiae modus ineffabilis est, 38. Si Spiritus creature, finita illius erit natura, 88. Imo neque simplex erit, sed compositus ac unus numero, 88. Nec consubstantia est Deo, 87. Spiritus sancti discrimen a rebus creatis, 218. Non circumserbitur loco, 46. Natura bonus, 48. Natura inaccessus, sed capi potest ob benignitatem, 19. Instar radii solaris, sic unicuique adest quasi soli, 20. Non dicitur ingenitus, 216. Ex Deo est circa creationem, quia ex Deo procedit, 216. De Spiritu sancto communes notiones supremam naturam exhibent, 19. Eodem modo se habet erga Deum, quo spiritus, qui est in homine erga hominem, 34, 42. Dei digitus dicitur, 89. In omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31. Cum Pare et Filio conjunctus in creatione, 31. Conjunctus divinitati in professione fidei, in baptismo, in operatione virtutum, in inhabitatione sanctorum, in beneficis, 47. A Spiritu sancto omnia ex aequo persurgunt ac a Patre et Filio, 280, 281. Spiritus sanctus recte dicitur inesse creaturis; at melius esse cum Patre et Filio, 53. Cum Pare et Filio conjungitur, propter naturam communem, 23, 24. Spiritus cum Patre conjunctionem Dominus tradidit, ut necessarium ac salutare dogma, 21. Si Spiritus non est inter creaturas, collocandus cum Patre et Filio, 48. Christi carni adfuit, factus uncio et inseparabiliter conjunctus, 33. Indivisus adfuit in omni actione, miracula edendi, tentato, resurgentis, 33. Christi adventum praecurrit in carne ei adfuit inseparabiliter, 41. Beneficia a Spiritu sancto data tum in praesenti via tum in futura, 30.

Spiritus sanctus operatur in tribus creationis generibus, productione ex nihilo, mutatione in melius ex pejore, resurrectione, 88. Absque Spiritu non est sanctificatione, 19, 218, 280, 326. Spiritus sancti operationes ineffabiles sunt et innumerabiles, 41. Comprehendi non possunt illius operationes ante creaturam intelligibilem, 41. Per Spiritus gratiam facta sunt circa hominem dispensationes Dei et Salvatoris nostri, 33. Ad Spiritum sanctum converteruntur omnia quae egeni sanctificatione, ut perveniant ad proprium naturaleme finem, 19. Viviflat cum Patre et Filio, 48. Nemo Filium adorare aut Patrem invocare potest, nisi in Spiritu sancto, 23. Si qua est gratia in aqua, non est ex ipsis natura; sed ex operatione Spiritus, 29. A Spiritu sancto corda in altum tolluntur, infirmi manu ducuntur, proficientes perficiuntur, 20. Christus renovans hominem et reddens gratiam, quam ex afflato Dei acceptam amiseramus, insufflat et ait: Accipite Spiritum sanctum, 34. Per Spiritum sanctum illa nova creatio, 41. Confirmat, id est, donat immutabilitatem et soliditatem in bono, 32. Spiritu praesente spatio imperio diabolus, 41. Si quis regiae imaginis formam veterem reddit, tunc solum potest ad Paracletum accedere, 20. Spiritus cum anima conjunctio non sit loci propinquitate, sed recessu a cupiditatibus, 20. Spiritus vita liberavit nos a lege peccati, 58. Facit eos spirituales, quibus communicatur, 20. In Spiritu gratia remittuntur peccata, 41. Spiritus sanctus gratiam suam confert, ut perfectiatur et compleat angelorum substantia, 33. In creatione confirmata a Spiritu celorum virtutes, 41. Si Spiritus sanctus ab angelis discederet, omnia in eis confusa essent et perturbata, 32. Spiritus sanctus angelorum dux et chori praefectus, 33. A Spiritu sancto economia, quae supra nos est, spiritualis et sensibilis creature, 280. Vide Angelum. Spiritum sanctum mittet Deus qui creabit nos et renovabit faciem terrae, 88. Spiritus sanctus gratia perfectos efficiens, 200. Gratia sancti Spiritus, cum unicuique

adsit quasi soli, omnibus sufficiens et integra infunditur, 20. Spiritus sancti dona, 20. Nempe perseverantia et similitudo cum Deo, et ut dicitur, 20. Perfecta cetera, ipse vero in nulo deficit, 19. In Spiritu Moses Deum potuit evidenter conspicere, 52. Spiritus sancti donum patet factio mysteriorum, 33. Partitionem donorum pro cuiusque dignitate proprio arbitrio dispensat, 31. Per Spiritum cum Deo conjugimur, 41. Id fieri non potest nisi ab eo qui naturaliter habet cum Deo societatem, 24, 87. Per Spiritum sanctum Ecclesia oritur et gubernatur, 31. Spiritus doni figura erat nubes, 26. Adest omnibus, at illis tantum qui puri sunt propriam exhibet virtutem, 473. Gratias verbis referre ei non possumus, 39. Superat enim omnem intellectum et sermonem, 39. Per Spiritum fructificat Evangelium, 58. Per Spiritum benedictiones patriarcharum, lex, figura, prophetiae, miracula, res fortiter in bello geste, 33, 41. Ad Spiritum qui se convertit, similis est Mosi ex apparitione Dei glorificatam faciem habenti, 45. Spiritus sanctus locus est quodammodo eorum qui sanctificantur, 52. Ipse etiam sanctus, locus est Spiritus proprius, ejusque tempus, 52. Eldad et Modad soli surre ex Septuaginta Senioribus, in quibus permaneret Spiritus sanctus, 51. Spiritus gratiam non recipit mundus, 46. Spiritus sanctum si quis negat, ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, 23. Pneumatomachis terribilis imple dictorum reddenda ratio, ob irremissibilem blasphemiam in Spiritum sanctum, 59. Spiritum servum dicere gravissima blasphemia, 42. Qui Spiritum rebus creatis connumerat, vita eterna exors est, 48. Per Spiritum resurrectio mortuorum, 87. Aderit Christo iudicanti, 34. Est enim iustorum corona, Spiritus gratia, quae tunc perfectius dabitur, 34. Spiritus iustorum præmium, et prima maiorum condemnatio, 38. In Spiritum sanctum aequa ac in Patrem et Filium baptizantur, 25. At in Moysen et numerum, ut in umbram et figuram, 23.

Spiritus sanctus non solum in appellationibus et operationibus censors Patri et Filio, sed etiam pariter intellectu incomprehensibilis, 45. Mundus eum capere non potest, et a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, 43, 46. Spiritus gloriam commendant honor et habitus a Domino, uniuscuiusque institutio per hanc initiationem, minora in blasphemantes, 64. Spiritus sancti non emet fit ac angelorum mentio, 21. Spiritus commemoratur, tanquam auctor ac Dominus vita, angeli ut conservorum adjutores, 24. Spiritus sanctus formæ vim obtinet, quatenus vim habet perficiens creaturam rationalem, 51. Sicut cernendis vis est in oculo, ita Spiritus gratia in anima purgata, 31. Quemadmodum ars, ita Spiritus semper adest dignis, non tamen semper operatur, 51. Quemadmodum color et affectiones facile mobiles, ita spiritus in animabus non constantibus, 51. Quemadmodum verbum in anima, et cogitatum et pronuntiatum; ita Spiritus testimonium reddens spiritu nostro, et clamans in cordibus, 51. Quemadmodum totum in partibus, ita Spiritus doua distribuens membris, 52. Quemadmodum partes in toto, ita singuli sumus in Spiritu, 52. Syllabe cum in glorificando Spiritu origo ex traditione apostolorum et Patrum, 54. Illud, in Spiritu, sic intelligi potest. Quemadmodum in Filio cernitur Pater, sic in Spiritu Filius, 53. Quemadmodum adorationem dicimus in Filio, tanquam in imagine, ita in Spiritu tanquam in seipso Filium representante, 53, 54. Cum dicitur in Spiritu, gratia quae est in nobis exprimitur, 57. At præpositio cum, dignitatem Spiritus et conjunctionem cum Patre et Filio melius exprimit, 57. Spiritum sanctum Catholicorum conjungentes cum Patre et Filio nihil aliud dicunt et sentiunt, quam quod Christus ipse fecit, 21. Spiritus sanctus non est antiquior Deo, siquidem ex Deo est, 146. Neque etiam prior Filius, cum inter Patrem et Filium nihil medium sit, 146. Vide 217, 388. Spiritum glorificare sinunt Pneumatomachi modo non cum Patre et Filio, 47. Obijcunt Spiritum interpellare pro nobis, 42. At ipse Unigenitus interpellat pro nobis, 42. Cum proferuntur loca Scripturae, in quibus Spiritus Dominus et Deus dicitur, vociferantur et lapides tollunt, 44. Nolunt gloriam dari Deo et Spiritui, sed in Spiritu, 51. Præpositio in nihil eius prodest, 51. Quot enim modis pronuntiari solet, tollendum convenit Spiritui, 51. In Spiritu glorificando præpositio cum idcirco adscita a Patribus, quia non solum hypostases distinguunt, ut conjunctione et, sed etiam conjunctionem personarum declarat, 50. Id etiam videtur est in rebus humanis, 50. In eo autem differt a præpositione in, quod ista relationem habet ad id in quo sunt operantes, 50. Hoc conditione pacisci paratus Basilius cum Pneumatomachis, ut dicant et Spiritui, pro cum Spiritu, 31. Cuius linguis projiciant, quam vocem et recipient, 31. Inde bellum inexpiabile, 31. De Spiritu sancto prætermissa quæstio a Nicenianis Patribus, eo quod nemo contradiceret, 216, 218, 393. Qui conjungi volunt cum fratribus, fateantur Spiritum

sanctum dii creaturam non exprimere, nec cum sis qui dicunt, communicandum, 200, 206, 207, 216. Glorificatio adiuta, 216, 248, 593. Spiritus, etsi non admiscetur indiguis, adest tamen aliquo modo semel baptizatis, 34. In extremo iudicio, penitus separabitur a malis, 34. Hinc in inferno nulla confessio, cum jam non adsit Spiritus sancti auxilium, 54.

Spiritus mendax in falsis prophetis, 317. Spiritus aeris aut exiguus suscepta in peccatum virgo impulsa est, 136. Spiritus nequit procelas in Ecclesiam excitant, 371.

Sponsus quo sensu dicitur Christus, 15.

Stoici sententia, 242.

Strategius presbyter, 382, 385.

Strymon jucundissimus aspicientibus, 94.

Stuprum. Quæ stuprum per vim passa est, non reprehendiatur, 297.

Suade pharmaca, 449.

Subdiaconi vocantur ministri, 148, 149. Sacratorum numero ascribuntur, 148. Multi in singulis pagis, 148.

Subnumeratio commentum a Pneumatomachis et mundi sapientia desumptum, 35.

Sulpicius in Galatia magistratum gerens, 444. Ab eo Basilius multa accepit beneficia, 444.

Superbia dignitas videri non debet, 368. Superbia pecatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat, 368.

Supplicantes praetendere aliquid manibus solebant, 203.

Susario nihil ignoravit, 461.

Suspensionis exemplum in lectore, 327.

Suspiciones. Qui suspicione falsas in seipsis habent, non ducuntur a Spiritu sancto, 340.

Susprium ex corde ductum consolatur afflictos, 183.

Symbola militaria, 65.

Sympius, 235.

Synaxes intermissiones in Valentia persecutione, 374.

Synodus, idem ac Ecclesia, 423.

Syria. In Syria quidquid est reliqui cum Basilio communicat, 307. Syriae urbes maximæ sub Valente persecutionem passæ, 266.

T

Tarsus civitas tam opportune sita, ut Iساuros, Cilicias, Cappadoces ac Syros per seipsam conjungat, 113. Hanc Ariani invadunt, 113. Tarsenses presbyteri orthodoxos regebant, ab episcopo Ariano separati, 203, 206, 207. Inter eos aliqua oritur dissensio, 207. Hanc Basilius componere constat, 207.

Tatianus presbyter Myrensis, 331.

Taurus ferri fera, 203.

Telemus, 351.

Templum omne Dei templum est, 88. Templum esse non possemus sancti Spiritus, si esset servus, 45. Templa Dei quomodo efficiuntur, 75.

Tempus progrederetur, nec advertimus vitam nostram absungi, 331. Velut qui dormiunt in navigio, ita ad finem deducimur, 332. Non ea colligimus quæ nobiscum transferri possint, sed ea potius quæ gravia et hic manentia, 332. Tempus hodiernum sibi diabolus poscit, Dominus crastinum, 518. Cognitionis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Tentationes quo plures fuerint, eo major merces, 387. Deus probat pietatis athletas, sed tentari non sinit ultra quam terra queant, 332. Tentationibus anima assueta clenda, 128. Tentationes quibus fideli probatur, 127. Tentationes quomodo vincendas, 126. Per medios laqueos transimus, 126. Non statim ad vitæ asceticæ apicem assurgendum, satis est paulatim proficere, 126. Postquam una voluptas vicia est, tunc alia debellanda, 126. Tentatio obtentu majoris in sæculo utilitatis, 128. Quomodo hæc tentatio viuenda, 128, 129, 130. Tentationi diabolicae opponenda pia cogitatio, 128.

Terentius vir admirabilis, antiquus Basilli amicus, 157. Terentii omnis sermo et omnis actio voluntate recta ac bono consilio plena, 195. Mandatum obtinet ab imperatore, ut Basilius episcopus in Armenia constituant, 195. Iterum cogitur rerum communium curam suscipere, 520. Recesserat a publicis curis, et otium ad anima curam impendebat, 521. Antiochiae negotia cum summis potestatibus administrat, 521. Paulini amici concurrit eum in partes suas trahere, 521. Terentii comitis filia diaconissa, 199. Bonæ radicis bona germina, 199. Errori non cedunt, quamvis eas circumstet impietas, 200.

Testes angeli interdum citantur in Scripturis, 24, 25. Sæpe enim conservus testis adductor apud mansuetum judicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cœlum et terram in clamant, 24. Jesus Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Testudo viperæ carnibus satiata per organum sibi medetur, 583.

Tetractys Pythagoræorum, 98.

Thalassius, 183.

Thecla, 447.

Theodora canonica, 260.

Theodoreus episcopus, 183.

Theodorus, 214.

Theodorus subdiaconus Samosatensis, 552.

Theodosius presbyter Nicopolitanus, 569.

Theodosius Nicopolitanus, 183, 189, 212, 366. Molesta ei conjunctio Basilii cum Eustathio, 194. Illius singulare ingenium, 194. Clamat idem ab Eustathio adulterari, 192. Basilium invitad ad diem festum in Armeniæ, ut cum eo agat de Eustathio, 189. Non amplius invitad, ubi cognovit eum cum Eustathio fuisse Sebastianum, 194. Socius adjungitur Basilio in constitutis episcopis in Armeniæ, 195. Promittit Basilio se illum usque ad Satala deducturum, 195. Et mutuam in omnibus operam daturum, 195. At ubi Basilium videt Nicopoli, nec ad matutinas nec ad vespertinas preces eum assumit, 195. Queritur quod Basilius si se non scriperit de iuris ab Eustathio acceptis, 222. Quasi res ejusmodi in indifferentibus ponat, 223.

Theodotus episcopus Berœz, 267. Theodotus uterque 183.

Theologia, id est, Divinitatis agnitus, 38. Theologia confessio Divinitatis, 83. Cum de rebus divinis disseritur, nihil aliud exspectandum, nisi verborum inopinato objectum in, 80. Theologia vox omnis impar est cogitationi dicensis et interrogantis desiderio, 80. Theologicae disputationes intuperantur, quæ humanis argumentis nituntur, 496. Theologicas voces non perfunditorie audiendæ, 2. Quid in qua voce et syllaba lateat perscrutari, hominum est nos segnium ad pietatem, 2. Theologicarum vocum nulla adeo pusilla, ut non multum habeat in ultramque partem momentum, 3. Basilius præclarum secum agi existimat, si vel minimam earum dignitatis partem assequatur, 3. Parvus pendet rideri se quod circa syllabas occupetur, 3. In minimis verbis certamne videt maximum, spe præmissi non detrectat labore, 3.

Theophilus Castabitanus scribere non vult Basilio, ne eum episcopum salutare cogatur, 378. Mittit qui Basilio convicet, 378. Basilium in frequentissimis conventibus dilacerat, 222. Multas molestias exhibuit Basilio, 382. Ne horum quidem ab eo amando discessit Basilios, 382. Peit ut sibi ignoscat, si cum Eustathio communicare non posset, 382.

Theophrastus diaconus, 151, 189.

Theophrastus sensit sibi deceas Platonicos lepores, 226.

Theotecnus, 421, 422.

Therasius presbyter Cæsariensis, 288.

Therasius Cappadocia præses, vir magnus et jo primis admirandus, 172. Magnæ illi curæ inciderant, 172.

Thermopyla, 459.

Thesaurorum comes, 111, 112. Thesaurorum Philippopolis præpositus, 363.

Theseus Ariades filium secutus, 452.

Thracia vicarius, 365.

Tiberina luporum et ursorum ferax, 94. Barathrum orbis terrarum, 94.

Timor. Ob timoris Dei absentiam peccare nobis continet, 262. Instans timor non dat locum involuntariis actionibus aut cogitationibus, 262.

Timolitus chorepiscopus, 103, 429. Is a puero vitam aspetcam amplexus est, 429. Immoderationis accusabatur, 429. Primarium vitæ genus negligenter amice obiugrat Basilios, 450. Munuscula illius grato animo suscipit, 450. Ponti munuscula, ceras et acopa mittet Basilios, sed tuoc bis carebit, 450.

Tinnum efficit auribus utrisque rerum inopinatarum auditus, 223.

Tractator præsidum, 236.

Traditiones apostolorum cum Scripturae judices controversiarum, 66. Traditiones Patrum, 573, 405. Doctrina ex Majorum traditione perpetua memorie serie ad nos usque servata, 67. Traditione tacita et secreta, 55. Traditione Patrum non scripta, 19. Multa in Ecclesiis sine scriptura sunt recepta, 60. Veneranda sunt vetusta dogmata ob quædam veluti canitatem, 60. Catholici temporis diurnitatem pro se facientes habent, 60. Tempus estimatur in eo quod tacetur, 60. Si quis velut in tribunali, probationibus et scripto destitutus testes producat, absolvit debet, 60. In his rebus novitas, totius destructio est, 57. Apostolicum est non scriptum inhaerere traditionibus, 60. Id enim commendat Apostolus, 60. Ex dogmatibus alia et scripto tradita doctrina: alia in mysteriis ex traditione apostolorum, 54. Utraque vim eamdem habent ad pietatem, 54. Non deserenda voces familiares sanctis, et ex quo nuntiationem est Evangelium, semper in Ecclesiis usitate, 64. Traditione non deserenda, etiam acutantur enes et splendescat

Ignis, 63. Si consuetudines scripto non prodita rejiciantur; Evangelium in principiis rebus hædetur, 54. Imo prædictio ad nudum verbum redigetur, 54. Consuetudines ex traditione ortæ, in Sacramentis et precibus Ecclesiæ, 55, 56. Vide professo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ex traditione non scripta, 57. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo a patribus tradita, 60. Hanc Basilius veluti paternam hæreditatem conservabat, 60. Traditionem apostolicam evertere conantur Pneumatomachi, 21. Hinc probatares et Scriptura clamore exigunt, patrum testimonium rejicientes, 21. Comparantur cum malis fidei debitoribus, 21. Hæretici in vetera, tanquam in obsoleta, insurgunt, et velut in vestimento novum præferunt communia, 13. Novæ hæreticis videntur voces, quibus nationes et civitates et viri Ecclesiæ columnæ testimonium perhibent, 63. Basilius objicit Pneumatomachis veteres ac beatos viros, vocibus, quibus isti reclamabant, utentes, 60 et seqq. Consuetudo Patris et Fili cùm Spiritu glorificandi a majoribus orta, in Ecclesiis non corruptil permanet, 57. Laudantur qui majoribus traditionem circa mutationem conservarunt, tum ruri tum in civitatibus, 13. Quod a Majoribus nostris dictum est et nos dicimus, 13. Patres Scripturæ sententiam securi sunt, 13. Instituti ab antiquis lucernales preces: quis earum auctor dici non potest, 62. Traditionis antiquitas etiam in rusticane plebis usu perspectior, 13. Traditionis vis sæpe compulit homines suis ipsorum dogmatibus contradicere, 61

Tragedia, 129.

Trajanus, 237.

Tribulationes necessarie, ut justi probentur, 544, 548. Ex tribulatione liberat Deus sanctos, non circa probationem relinquendo, sed patientiam largiendo, 544.

Tribunus spectabilis, 124.

Tributa colligunt curiales, 177. Tributum ferri his qui Taurum incoleant, impositum, 205. Ut tributis eximantur monachi, precatur Basilius, 425.

Trigamia ex lege non contrahitur, 297. Hæc habent ut Ecclesia inquinamenta, 297. Non tamen publicis condemnationibus subjiciuntur, 297. Trigamia idem cano ac digamis, servata proportione, 271. Sæpe tribus aut quatuor annis segregantur, 271. Id enim non amplius matrimonium, sed polygamia vocatur, 271. Quinque annis in Ecclesia Cessariensi, 271. Non arcentur ab ecclesia, 272. Sed audiunt et postea consistunt, 272. Vide 329.

Trinitas. In Trinitate nulla sectio aut divisio, sed inefabilis quedam tunc societas, tum distinctio, 118. Sancta nomina, Pater et Filius et Spiritus sanctus, 57. Nullum spatium inter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 118. Ut in catena qui unum extremum apprehendit, alterum simul attraxit, sic qui unam personam attraxit, duas alias simul attraxit, 118. Quæ de maiestate unius personæ cogitantur, eadem cogitantur de aliis duabus personis, 118. In essentiâ communitate nec coherere nec communicari possunt, quæ considerantur in Trinitate indicia, unde proprietas personarum et differentia, 118. Unaquæque hypostasis singulariter effertur: sed non fit ab uno Deo ad multitudinem incrementum, dicendo unum, duo, tria; neque primum, secundum, scilicet tertium dicimus, 38. Secundum Deum nonquam ab ipsis, 38. In Trinitate, velut in enigma, admirabilis quedam discretio conjuncta, et conjunctio discreta, 119. Id illustratur exemplo iridis, 119. Spiritus sanctus per unum Filium uni Patri copulatus, 38. Unus Deus, quamvis tres personæ, quia Deum ex Deo adoramus, 38. Tria intelligimus, mandantem Dominum, creans Verbum, Spiritum confirmantem, 52. Non tamen tres originales hypostases sunt, sed unum principium, per Filium condeus, et perficiens in Spiritu, 51. Personarum confusio, Judaismus, 66. Naturarum contrarietas, paganismus, 66. Non alia gloriæ species in Patre, alia in Filio cogitanda, 120. Splendor cum gloria intelligitur, imago cum archetypo, Filius cum Patre, 13. Filius imago Patris, idem est quod exemplar, etiam si aliud sit, 121. Filius formam qui mente concepit, hypostasis paterna expressit effigiem, non ingeniti rationem, quæ Patris est, in effigie cernens, sed pulchritudinem ingenitam in genita intuitus, 121. Si ingeniti ratio in effigie cerneretur, nou jam effigies aliud esset ac exemplar, sed idem prorsus, 121. Filius tempore non posterior Patre, 10. Neque etiam hominum cogitatione posterior Patre, 10. Filius enim generationem nulla cogitatio transcendent, 11. Illud, in principio, nulla notio superare potest, neque ex hac voce, etiam, cogitatio exitum reperit, 11. Filius non est dignitate inferior Patre, 11. Huic enim Pater signavit, sequre totum in eo expressit, 12. Sinus paternus, sedes est digna Filio, scabelli vero locus illis, quibus opus est subjectione, 12. Sessione a dextris nature firmatam ac stabilitatem, dexter locus indicat dignitatis equalitatem, 12, 13. Neque etiam

ordine posterior Filios, tanquam inferiore loco sedens, 11. Hæc sententia Del immensitudinem everteret, et contraria esset Scripturæ Filium a dextris collocanti, 11. Unigeniti essentia a Patris essentia nullum prorsus discriben, 91. Filius essentia non differt a Patre, ac proinde nec potentia, 17. Si equalis potentia, equalis et operatio, 17. A Patre procedente Spiritum per se ac secum notum facit, ac solus unigenite ex ingenita luce effusit, 117. Pater solus habet, ut nulla subsistat ex causa, 118. Qui videt Filium, videt et Patrem: non tamen figuram aut formam, sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentia concurrens, similius est et equalis vel potius eadem in utroque, 18. Quemadmodum in speculo qui filium cognoverit, effigiem paterna hypostasis per Filii notionem suscepit, 122. Ex lucis exemplo perficit, ut Filius cum Patre indivise intelligatur, 121. Quemadmodum ex flamma splendor, nec tamen flamma posterior, 121. In angelorum creatione primaria causa est Pater, conditrix Filius, perfectrix Spiritus sanctus, 31. Spiritus sanctus in omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 30. Spiritus sanctus in omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31.

Trinitatem per se compleat Spiritus sanctus, 38. Si Spiritus Filio junctus, Filius autem Patri, lique ipsum Spiritum Patri adjungi, 36. Cum Deus efficit distributiones operationum, et Dominus divisiones ministracionum, simul adest Spiritus sanctus dona dispensans, 31. Per Spiritus illuminationem conspicimus splendorem glorie Dei: per characterem ad Patrem subvehimur, 34. Via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu per unum Filium ad unum Patrem, 39. Rursus regis dignitas ex Patre per Filium ad Spiritum permanat, 39. Sic servatur monarchia, 39. Apostolus meminuit primo Spiritus, deinde Filii ac Patris, non ut ordinem invertat, sed quia primus nobis occurrit is qui dona distribuit, tum is qui misit; deum fons bonorum, 31. A Spiritu mens illustrata ad Filium respicit et in illo Patrem videt, 348. Bonorum quæ in nobis operatur Spiritus, causa et auctor Unigenitus, 117. Non tamen sine principio; sed est quedam virtus ingenite et sine principio subsistens, quæ causa est omnium cause, 117. Ex eo quod Pater per Filium creet, neque Patris creandi vis imperfecta, neque Filii operatio infirma, sed voluntatis unitas ostenditur, 18. In omnibus a Filio peractis, perfecta illi tribuenda potentia, nec usquam a voluntate Patris separandus, 16. Non ex operum differentia Pater conspicitur, 17. Sed preter operum magnitudinem, de ipso operum auctore Filio gloriat, 17. Quamvis Spiritus inseparabiliter sit a Patre et Filio in omni operatione; non tamen Patris imperfecta operatio, aut Filii inconsueta creatio, nisi perficiatur a Spiritu, 31. Pater sola voluntate creare potest, sed vult creare per Filium, Filius non eget auxilio, sed vult perficere per Spiritum, 31, 33. Secundum proprietatem personarum, unus sunt et unus: secundum naturam, unus sunt, 38. Quomodo ergo non duo di? Quia rex dicitur et regis imago, non duo reges, 38. Unus principatus retinetur, nec theologia in multitudinem dissipatur, 38. Una enim in Patre et Filio forma agnoscitur, in una et omnino simili Deitate expressa, 38. Quemadmodum aliud corpus, aliud figura, nec tamen separari possunt, ita Paulus, cum Patris hypostasis figuram appellat Filium, eum a Patre separari non posse declarat, 121. Paulus qua de causa, postquam dixit *unus Deus*, adiunxit vocem Patris, et Domini Iesu Christi mentionem facit? 83. Angeli edocentur a Spiritu quoties plu sit dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, 35. Nihil creatum in beata ac divina Trinitate, 233. Christus tradidus pro nobis a Patre, id est, hoc habuit a Patre, ut pro sua bonitate operaretur pro nobis, 18. Christus postquam de Patre nos erudit, utitur vocibus authenticis et herillibus, ut ex his Dominum et conditorem, per illa Patrem Dominum et conditoris cognoscamus, 18. Non mirum si Patre minorem seipsum confitetur, qui Verbum est et caro factus est, 84. Propterea Patre minor Filius, quod nostra causa factus est mortuus, 84. Quod Pater Filius major dicitur, id argumento est Filium esse Patri consubstantiale, 84. Comparationes enim inter ea quæ ejusdem sunt naturæ, proprie in situuntur, 84. Christus cum dicit: *Omnia mea tua sunt*, originem rerum creaturarum referat ad Patrem, 17. *Et tua mea*, inde principia creandi accipiens, 17. Qui rem unam personis multiplicem dicit et unam hypostasim, tollit Unigeniti existentiam, 313. Tollit totam Incarnationem, 313. Contendunt Sabelliani unum esse nomen eo quod dicunt *in nomine non in nominibus*, 315. Refelluntur, 315. Confiteri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, 81. Confiteri oportet, ut Scriptura docent, et qui eas sublimius intellexere, 81. Eque baptizamus in Spiritum sanctum ac in Patrem et Filium, 25. Si baptismus inutilis omisso Spiritu sancto, quomodo tuum a Patre et Filio Spiritum distrahere? 25. Trinitati

adimplenda glorificatio consentiens cum baptismo, 185. Magnum nefas a professione in baptismo facta discedere, 22. Luctuosa res qua tunc credidimus negare, 21. Prevaricator et desertor dicendus qui Deum negat aut Christum, 22. Idem nonen convenient et qui negat Spiritum sanctum, ut qui pactum cum Deo initum in baptismo violet, 22. Ordo in personis a Domino prescriptus, inviolabilis custodiendus, 217, 263, 400. Ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Christum protulit et Deum negavit Christus nihil proderit, 22. Deum invocantis et Christiani spernentis inanis fides, 22. Sic etiam Spiritum rejiciens fides in Patrem et Filium inanis, 22. Veram adorationem nemo habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Nec Filium adorare potest, nec Patrem invocare, nisi in Spiritu sancto, 23. In ecclesiis gloria dicitur Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Interdum per Filium in Spiritu sancto, 3. Voces illae : *Ex quo*, non sunt proprie Patri, neque illae : *Per quem*, proprie Filio, 3. Non sunt inter se contrariae, 3. Collegit eas in una et eadem persona Apostolus, 3. Voces illae : *Ex quo et per quem* saepe ad mutuos invicem significatus transferuntur, 9. Illud *per quem* de Patre dicitur, 8. Ecclesia utrasque illas voces : *Per ipsum* et *cum ipso* admittit ac neutrana rejicit, 13. Cum Unigeniti maiestas consideratur, gloria ei cum Patre tribuitur; cum autem bona ab eo accepta, confitetur hanc gratiam *cum ipso et in ipso* effici, 13. Illud *cum quo* glorificantibus convenient; *per quem*, gratias agentibus, 13. Mentiuntur Pneumatomachi, cum dicunt illud *cum quo* ab uso piorum alienum esse, 13. Hujus vocis antiquitas non solum in ecclesiis civitatum, sed etiam in rusticane plebis usu perspicitur, 13. Utimur his vocibus : *Per ipsum*, cum Christus consideratur ut ostium et via; *cum ipso* autem, quando ut *Deus et Dei Filius*, 13. Vox illa : *Per quem*, confessionem habet causae principals, non reprehensionem causae efficients, 18. Simile et dissimile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Identitatem naturae et consubstantiale constitutae, 82. Unam divinitatem et bonitatem et potentiam dici non patiuntur Pneumatomachi, 278. Patri et Filio concedunt, ut *Dei nomine* honorentur, 278. At id Spiritui nequamque concedunt, 278. Tres Deos affingunt Catholicis heretici, 277. Ariani tres Deos expobrabantur respondendum est Deum non numero, sed natura unum esse, 81. Numerus immerito Catholicis affingitur, qui numerum a divina natura removent, 82. Quidquid unum numero dicitur, ut mundus, homo, angelus, non vere unum est et simplex, 81. Quisquis numerum aut creaturam dicit Filium *Dei* aut Spiritum sanctum, materialem aut circumscriptam naturam inducit, 82. Aut silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur sancta, 57. Non per compositionem numerantur tres persone, 57. Dominus Patrem et Filium et Spiritum sanctum non cum numero tradidit, 37. Non dixit in primum, secundum et tertium, neque in unum, duo et tria, 37. Numerus materialis et circumscripcta designat, monas et unitas simplicis essentia propria, 83. Subnumerationem inducunt Pneumatomachi in personas divinas, 33. Non putat Basilius eos Deum in subjecta dividere, veluti communitem quendam sine hypostasi, 33. Si Filium etiam subnumerant Pneumatomachi, rursus instaurant dissimilitudinem essentiae ac omnes blasphemias, 33. Si solum Spiritum subnumerant, refellunt ex eo quod Spiritus pronuntietur cum Filio, et Filius cum Patre, 33. Quod si ceteris rebus subnumeratio non convenient, multo minus Spiritui sancto, 37. Pneumatomachorum subumeratio eos spectat, ut primum, secundum et tertium dicant, 40. Inducunt multitudinem deorum, 40. In divina natura numerum metuunt, ne Spiritum sanctum plus sequo honorent, 37. Sint maxime supra numerum qua assequi non possumus; sed si numerus adhibetur, non per eum veritas depravetur, 37. Etiamsi concedatur subnumeratio, nihil inde lucratur, 48. Nam si nullus est quod subnumeratur, nullus erit quod est spirituale eo quod est animale, et secundus homo primo homine, 40. Ridiculum est numero tantum tribueri, ut rerum preium ex numerandi ratione augeatur aut minatur, 36, 37. Quemadmodum non submetimus qua metimus, nec sublibramus qua libramus, ita nec subauameramus qua numeramus, 37.

Tristitia uimia causa sit peccati, 34. Tristitia in corde ut vermis in ligno, 512.

Trivium. In trivio constitutus, 135.

Tumor maxime evertit animas Christianorum, 372.

Turtur vidua permanet, 574.

Tyanense concilium, 318.

U

Ultio Domino permittenda, 143. Ultio Christianis uila, 561. Nihil præclarius quam lenitas in couitiis et

plagis, 564. Quomodo convita ferenda, 563. Mala excessatio quod alius inciperit.

Ulysses, 168. Cephallenorum dux, 237. Cum plurimum pecunia exportasset, nudus reversus est, 237.

Ungendi coram fidelibus qui ab hereticorum baptismō veniunt, 270.

Unguis. Ab unguibus ordiri ridiculum, 383.

Unitas et monas Verbi, 86. Unitate accidente numerus perit, 86. Unus et solus siepe idem sonant, 82. Unus et solus de Deo dicuntur, nou ut a Filio distinguatur, sed a falsis ditis secernatur, 83. Unum numero simplex non est, 88. Oportet hanc Christi precationem impleri : *Ut et ipsi in nobis unus sint*, 88. Unitate excidit demon, 88. Deus unus sit, si in singulis fuerit, unus efficit, 88.

Urbicus monachus Basili amicus, 113, 403. Quidam in ejus monasterio feruntur de incarnatione prae securitate, 404.

Urbium commoratione multos malignus decipit, 81. Ursa herbasco sibi ipsa medetur, 583.

V

Valens Imperator. Sub eo summa iopia et temporum difficultas, 111. Ob tributorum multitudinem domus quedam fugienda, 176. Omnia his a quibus exigebatur, qui que accusabantur, redundabant, 98. Multi in atrocissimis sceleribus prehensi, 264. Hostiles reserta inter Cappadociam et Constantinopolim omnia, 523. Tempus periarbationis plenum, his qui rempublicam gerunt, nihil otii relinquunt ad Ecclesiis juvandas, 383. Sub Valentinis furem bello ardet Thracia, 414. Via prædonibus et desertoribus plena, 414. Spes tamen tranquillitatis aliqua audito exercitus adventu, 415. Valentem Cæsaream venientem precedunt hæretici, 161. Basilius sollicitudinem in exadiaco ptochotrophio probavit, 188. Basilius dat mandatum ut in Armeniam proficisci, ibique episcopos constitut, 193. Basilio insidias inimici struunt, sed manus Domini cum illo, 534. Consilia in Basiliū inveniunt Antiochiz, 212. Exsiliū misere et intendantur, 212, 213. Valens decepit ut Basilius dedatur inimicis, 221. Postea sententiam mutat et rem differt, 221. Animum Basiliū querunt hæretici, 246. Exspectat Basilius dum in aulam accessur per improbatam hæreticorum obtentu pacis, 320. Valentis persecutio omnium savissima, 373. Horrenda tempestas Valentis persecutio, 173. Piures evenerunt afflictiones quam ex quo Evangelium nuntiatur, 371. Nulla pars orbis quae ignoret Orientis mala, 184, 371, 374. Difficilia tempora Ecclesie, magnis gubernatoribus indigentia, 174. Ecclesiistarum status comparatur cum asefragio, 175. Herum status adimit dicendi libertatem, 173. Deest libertas Filium consubstantialem Patri predicandi, 182. Unum crimen est, traditionem custodia, 373. Valentem potiores aulici nec volebant nec poterant de exilibus admouere, 161. Difficile erat legatos communis et synodico decreto in Occidentem mittere, 162. Periculum erat, ne legati ex Occidente missi in itinere interpellarentur, 161. Quare Basilius censem eis mari utendum esse, 161. Abactis pastoribus introducunt lupi, 162. Ecclesiæ destitutæ, solidines reserte, 182. Populi sub dohiem et testate adorant, 253, 371. Magna rerum perturbatio in orbe terrarum, 261. Nihil tam rarum quam fratris congressus et verbum pacificum et spiritus communionis, 260. Difficile inventu ac rarum, Ecclesia integrum servans apostolicam doctrinam, 586. Nonnulli ex ipsis clericis proditores, 392. In persecutione dubi at Basilius an non defectionis initia adsent, 251. In hac tristi rerum conditione pauci episcopi charitatem servantes ac rari inventu, 243. Pacis antiquæ vestigium quidem superest, 254. Nulla fere pars orbis incendium hæretis effugit, 255. Vehementi tumultu agitant Ecclesie, 413. Ecclesia Orientalis ad continuos assultus hæreticorum dedit, 181. Velut navigium perpetuis fluctibus agitatum, 183. Persecutio cum fluctibus comparatur, quorum aliis desinit, alias insurgit, alias horrore nigrescit, 313. Summa semper submersio expectatur, 183. Quotidie rumores eversarum ecclesiistarum, 351. In Oriente nonnulla initio anni 375 novata, 290. Tentatio per totum orhem diffusa, 266. Maximæ urbes Syrie veratae, 266. Nullibi clarior senatus quam Samosatis, 290. Persecutio plerasque Orientis partes vastavit, 333. Totus Oriens perturbatus, 163. Hæresis Ariana dominatur, quia veritatis defensoribus in unaquaque parœcia ejectis, ecclesia hæreticis trahit, 163. Episcopi sine argumentis condemnantur, 573. Nonnulli nec accusatores nec judices viderunt, sed intempesta nocte rapli, 373. Columnæ veritatis in dispersione, 373. Fugæ presbyterorum et diaconorum, 373. Populorum gemitus, 373. Desires conuentus, solemnitates et synaxes, 374. Ecclesia omnes commovet, omnes animæ cibrantur, 346. Accusati condemnatur sine

judicio, accusatoribus creditur sine examine, 346. Si quis episcopus absit ab Ecclesia vel brevissimo tempore, populus tradet insistantibus, 376. Gravis persecutio Antiochiae, 252. A Valentis persecutione tuior fuit Pontus quam Cappadocia, 300, 301. Horrenda persecutio Alexandriæ ac in reliqua Egypto, 230. Exsilia, crucifixus, bonorum direptio, 231. Valens e propinquio imminet Samosatis, 236. Sub eo episcopi, velut aves sub aquila, non audient longe e lecto excurrere, 236. Jam decimus tertius erat persecutionis annus, cum ad Occidentales scriberent Orientales, 371. Orientales in medio malorum pelago deprehensi, nec studium nec spem abiciunt, 371. Auxilium Dei undique circumspicunt, 571. Hinc ad Occidentales conseruunt, 371. Septem mille viri non incurvavere genua ante Baal, 246. Confessores habebant in Oriente suos communicatores et totum Occidentem, 411. Persecutionem brevi desisturam sperat Basilius, si vox reperatur idonea qua Deum flecat, 391. Persecutio sane doctrinae contemptui non erit Deo; sed Ecclesiam suam laetificabit, 257. Pictis Ecclesiarum spes a fulget, 413. Orientis Ecclesie ad Basilius, Petrum et alios respiciunt, 413. In barbarorum incursione multi sacramenta gentilia jura- runt et nefanda gustarunt, 329.

Valentinus auctor apparente opinionis, 402. Formam servi, non ipsum servum dicebat assumptum fuisse, 402. Valentini, 269.

Valerianus episcopus Aquilejæ prior scribit Basilio, 182.

Valerianus, 422.

Valerius, 283.

Valeudo summe bona medicis videtur periculosa, 572.

Vasoda, 274.

Vates consulentibus, aut in domum suam introducuntibus anni sex penitentie, 330. Qui vobis se tradidunt, annis viginti puniuntur, 328.

Vectigal. Quadruplum sub Valente, 98.

Vela in judicis, 340.

Veneficos nequam esse sancti Julianus, 123. Veneficio anni viginti penitentie, ut homicidio, 327.

Venenum. Ub venenata animalia non incusandus Deus, 583.

Venensis Ecclesia, 258.

Venter pessima fide in conventis, penum incustoditum, 559.

Ventorum hereticorum testis naufragia importans, 107.

Verbum non est aeris percussio, sed quod in principio erat, 52. Filius totum Patrem ostendit in semelipso, 200. Verbi unitas et monas, 86. Inenarrabilis divinae generationis modus, 146. A Filii generatione removendas corporales perpessionum cogitationes, 146. Non enim a Patre divisa est substantia in Filium, neque fluendo generavit, neque proferens, 146. Concludendum potius quia mortalia sic, immortale non sic, 146. Filius sequitur Patris sigillum, 54. Verbi potentia vivifica, 26. Ad Verbum se convertunt, invincibili desiderio ad auctorem vite conscientia, 7. Omnia cordidit et in ordinem digessit, 7. Omnia creavit secundum voluntatem Patris, 7. Deus Verbum omnium conditor, 7. Pugno complectitur terram, 7. Per Verbum perseverant et consistunt omnia, 7. Non omitter auxiliis ad creandum, nec eget particularibus mandatis, 17. Sed paternis bonis plenum, a Patre resplendens, omnia facit ad similitudinem Patris, 17. Dicit Christus: *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor*, non quod caret libero arbitrio, sed declarat propriam voluntatem inseparabiliter Patri adhaerere, 17. Per Verbum facta omnia, non servili ministerio, sed quia tanquam conditor paternam implet voluntatem, 17. Mandatum, quod accipit Verbum, non est sermo imperiosus, sed voluntatis communicatio, veluti formæ in speculo imago, a Patre in Filium sine tempore dimanans, 17. Fili sunt quæcumque habet Pater, non tamen paulatim illi accrescentia, 17. Verbum hominibus ipsius inferius faciunt, qui illud dicunt egere speciali maudent, 18. Sequitur ex eorum ratiocinatione Filium semper discere, nec unquam ad perfectionem pervenire, 18. Filius nihil ignorat, 361. Non esset imago Patris, si totum illius scientiam non representaret, 361. Filius pari mensura cognoscit Patrem, qua a Patre cognoscitur, 362. Filius habet a Patre ut cognoscatur, 362.

Veritas rea omnium pretiosissima, 304. Optimum bonorum, 2. Primarius animæ fructus, 585. Sapientia externa, veluti quadam ornamentum, 585. Veritas ipsa Deus est, 536. Veritas consueta arma Basili, 277. Veritas pie expendenda omissis questionibus dialecticis, 338. Veritas et mendacium sepe minutis syllabis ne et non comprehenduntur, 2. Si quis vel capite annuat in martyrio, totam pietatem implevit, 2. Nihil est parvum in his quæ ad ve-

ratis cognitionem pertinent, 2. Veritas cum omni fiducia annuntianda, 67. Non timenda hostium nubes, 67. Misserrimum fore, non audere traditionem defendere, cum eam haeretic tam licenter oppugnent, 67. Docuerunt tres pueri, etiamsi nemo suffraget pietati, privatum officium peragendum, 67. Parvi pendebar multitudinem aspernantium veritatem, sed sibi ipsis sufficiebant, cum tres essent, 67. Pro veritate certandum usque ad mortem, 150. Veritati non debet anteponi vita et incolumentas, 44. Veritas non prodila, sed sycophanta redarguendi, 277. Ne plures iudicantur mendaci veritatem successibus, 277. Veritas difficilis inventu, et Idcirco undique vestiganda, 2. Veritas prodiat ab his qui summam potestatem habent, 95. Sed Deus, suscitatis defensoribus, perficit ut nihil detrimenti acciperet, 95. Qui veritatem oppugnant cito exarescent, ut circuta aut aconitum, 96. Veritatis defensoribus merces a Domino efflorescens ac semper nova, 96. Veritatis doctrina quædam nobis trocrinabit, nihil ab hominibus metuendum, 96. Per ipsam veritatem sapere mendacium cuspidem adgit, 276 Nemini magis malum accidere potest, quam si veritatem amittat, 304. Veritatis cupidum animum difficile est repere, 2. Plerique non veritatis inquisitores sunt, sed differentias personarum aestinatores, 377. Nihil rarius quam animus veritatem amans, 318. Ut in equestri cursu alii his, alii illis factious ducibus acclamant, 318. Christi mercatores, non Christiani, qui veritati anteponunt quod ipsi in vita utile est, 370. Prodictionis periculum est, si non libenter de Deo consulentibus responsa dentur, 80. Precatur Basilius sibi os et sapientiam dari, ut veritatis defensoribus succinere possit, 143.

Vespasianus, 186.

Vespertini lumen gratis precibus excipi solebat, 62.

Vestis. Non ex vestis forma, sed ex animi habitu Christianus dignoscitur, 200. In veste necessarium praepucie sectandum, 74. Nec color floridus exquiri debet, nec operis molitiae, 74. Tunica ita crassa sit, ut socia opus non habeat, 74. Vestimenta unus est scopus, ut ad hiemem et ad seztatem idoneum sit operimentum, 74. In veste laetitiae sectari nihil differt a muliereb revestitatis studio, 74.

Via ad Dominum ducens una est, 210. Quicunque ad ipsum pergunt, idem iter sequuntur, licet corpore disjuncti, 210. Via comes angelus, 92.

Viatimica bonum ad futuram vitam, convictus cum hominibus Deum timentibus, 384. Viatimica ad præsens et futurum seculum, 151.

Vicarius Ponti, 239. Vicarius Thraciæ, 365. Vicarius Ponticus Demosthenes, 365.

Victor dux, cuius nomen apud omnes prædictor, 242. Basili epistolæ requirit, 212. Illius preces pro Ecclesia antevertit, 212. Cum veritate in viis Dei ambulat, ac cor suum in fidei integritate semper servat, 242. Victoris in Basiliu amorem nullæ imminunt calumnia, 243.

Victoria in iudicis non sine dritamento, 441. Victoria Christianæ lex, ut qui minus habere non recusat, coronetur, 242. Vinci in amicitia idem valet ac vincere, 158.

Vidua in numerum viduarum relata, hoc est quæ ab Ecclesia alitur, 293. Vidua quæ sui juris est, rubore potest, 293. Vidua, si cum viro habet, boni coniunctione non dignabitur, 293. Si tamen ante sexaginta annos adscripta, episcopi culpa est, non mulieris, 293. Viduarum res Dominus suas facit, 203.

Vigilæ, 511. Vigiliæ in Ecclesiis Orientalibus, 374.

Vinnum veluti tyrannus arcem ascendit, 562. A vino evendum his qui rempublicam gerunt, 562. Vino inservire non oportet, 99.

Virginis partum non esse impossibilem probant vultures, 581.

Virgo vocatur quæ sua sponte se obtulit Domino, 292. Ab annis sexdecim aut septemdecim admittenda professio, 292. Professio violatio inexorabiliter punienda, 292. Non facile admittendæ, quæ a propinquis offeruntur, non sua sponte incitantur, 292. Virgo sponsa promissis obstricta Christo, 158. Virginum ordo multiplicatur, 291. Virginum chorus sacer, cœlus Domini, ecclesia sanctorum, 156. Virgo negans se vovisse virginitatem arguitur ex professione coram Deo et angelis et hominibus, 156. Frusta virginis illæ dicunt se non promisso virginatatem, 623. Virgo nubens post vota duo milia commisit: dereliquit verum sponsum et ad corruptorem confudit, 158. Virgo nubens post vota adultera est, 157. Virginis adulterio contumelia sancto Domini thalamo illata, 155. Virginis famæ jactura, totius cleri damnum, 428. Virginis corpus Dei donarium, 158. Virgines quæ pacta sua violanti, antea post annum admissæ ad communionem, instar digamorum, 291. Adulteræ iudicio subjicit eas Basilius, 292. Et qui virginem duxit, non ante admittendus quam ab ea divellatur, 292. Virginis corruptor etsi volentis, se-

vus est contumax in herilem torum irruens, 158. Dei donaria violavit, velut si quis imagini regiae formas pororum inscribat, 158. Filium Dei conculcavit, ejusque sponsum adulterio contaminavit, 158. Virgines eulogia, 156. Virginitatis pignora, 156. Virginibus honores soliti deferri, 156. Virgo Deo consecrata qualiter vivere debeat, 261. Virginem decet vilis vestis, et pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigilis pallor, 261. Virgines quæ vocantur mulieres subintroductæ prohibentur, 149. Jubet Basilius ut ejusmodi virgo cum presbytero degens in monasterio collocetur, 150. Quæ virginitatem in hæresi professæ, nupserunt, redeentes baptizantur, nec ob malitrium condemnatur, 292. Virginitas divinae conjunctionis jugum, 155. Virginitatem nuptiis præferentes mulieres, beatae ob propositum suum sunt, 551.

Virtus sola possessio quæ non possit auferri, 471. Sola est nostra possessio, 470. Virtutis exercitatio preliosa est habenti possessio, jucundissimum occurribus spectaculum, 422. In virtute progrediendum quotidie docet Paulus, 125. Ut hesterna satietas non solatur hodiernam famem, ita nec prodest hesternum præclare factum, si hodie cesses, 126. Qui virtutem colunt, similes sunt sideribus in nebulosa nocte, 473. Non actio una probum virum facit, sed virtus per totam vitam colenda, 474. Virtute præditus non est qui eam colit, inanis gloria causa, 575. Virtutem palam laudare, privatim voluptatem sequi, nihil differt ab actoribus scenici, 475. Ad virtutem et vitium bisfidus iter, 472. Multitudinis judicio recta ratio præfrena, 473. Etiam omnis contradicendum sit, a recto non discedendum, 475. Virtutes quatuor sub quas aliae tanquam sub genera distributa, 72.

Visiones interdum efficit ex crapula erectus vapor, 314, 315. Visionibus non plus tribuendum quam salutibus documentis, 318. Visus multus interdum referta ob morbum temulenta cerebellorum involucra, 317.

Vita cœlebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur, 149. Si quis verbo professus, ea facit quæ conjugatorum sunt, virginitatem nomine tenus colit, 149. Virginitatis custodia in ipsa militia in expugnabilis, si voluntas immota maneat, 209.

Vita tota brevissimum spatium, si conferatur cum infinito saeculo, 233. Vita hujus brevis fluctus, 357. Vita presentis veluti quoddam iter mansionibus distinctum, 532, 540. Certis de causis voluit Deus alios alii diutius in vita

permanere, 533. In vita velut incolas esse debemus, hinc migrantes in propriis locis requiescere, 533. Sic se gesit Abraham, 533. In hac vita omnes tanquam in via ad idem divisorum tendimus, 78. Vitæ conditiones tres, 536. Vitæ curis admodum detentæ sunt veluti carnose aves, frustra alis instructæ, 432. Vitæ ordo minime constat nisi quorum sententia facile mutatur, 431. Vita esse non potest quidquid per aliud vivit, 83. Vitæ nostræ prudentes dispensatores esse debemus, 103. Vita humana infornuus referta, 77. Nec vita accurata prodest sine fide, nec fides sine operibus, 433.

Vitium. Qui vitio virtutis nomèn tribuant, hi ore benedicunt et corde maledicunt, 474. Via ad vitium dicens comparatur cum ea quæ dicit ad virtutem, 472.

Vitus. Carrborum episcopus, 183, 390.

Vocationis Christianorum scopus est, ut similes Deo efficiantur, 2

Voluptas una est, sed in quinque sensus divisa, 529. Voluptatis nomen unum, sed res diverse, 126. Voluptas gutturi ad tempus titillat, sed postea felie amarior comperitur, 136. Voluptatis temporariae dæmon, 129.

Votum continentalis, 134. Facta cum sponso imita, 136. Initia cum Deo pacta coram multis testibus, 132. Professio coram Deo, angelis et hominibus, 136. Non leve certamen est promittenti, ea quæ ex promissis consequuntur adjictere, 261. Votis ineptis abstinendum, 294. Votum abstinendi a carnibus suillis ridiculum, abstinencia non necessaria, 294.

Vox usu metienda, 99. Vocis sonus mediocris præferendus, 74.

Vulnera magna parvis remedis sanare non decet, 125.

Vulpes pini lacrymis sibi medetur, 583.

Vultures absque coitu parvunt, 581.

Z

Zarnuss, 395.

Zeli, 347.

Zenon episcopus, 183.

Zenonis præclare dictum amissis naufragio omnibus rebus, 76.

Zotius, 286. Vir disertus et Basilius amans, 286.

Zona dura lumbi adstricti, 133.

Zorobabel et Salathiel modo magis populari præmerant, 562.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. BASILIUS MAGNUS, CÆSAREÆ CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPUS.

PRÆFATIO in qua de pluribus rebus ad doctrinam S. Basilius pertinentibus disseritur. 9

§ I. — I. S. Basilius minus commode interpretatur illud synodi Nicene, ex aliis essentiis aut hypostasi. II. Sed merito negat unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam. Ipsi etiam trium hypostasiū defensores sepe hypostasim pro essentiā sumunt. III. Novitas unius hypostasis. IV. Tres hypostases apud scriptores Nicenā synodo antiquiores. V. Quid synodus Nicenā senaserit ex S. Alexandro et S. Athanasio, spectatur. VI. Occidentalium sententiæ de hypostasi. Quo sensu eadem vox usurpata in secularibus scholis. 10

§ II. — I. Videtur S. Basilius prima specie pugnare cum S. Athanasio et S. Gregorio in tribus hypostasiis defendendis. II. Non tamen discedit a debita animi moderatione. Quo sensu hanc questionem magni momenti esse duxit. Quo sensu cum defensoribus unius hypostasis communione in eundam negavit. 19

§ III. — I. Vituperatus nonnullus S. Basilius, quod Dei titulum Spiritus sancto non semper tribuerit. II. Hoc temperamento usus est, ut infirmis consuleret et Ecclesiastiam suam hæreticorum furori subtraheret. III. Neutrum pro rursus vituperandum. IV. Objecta solvantur. V. Basilius semper idem sentiens non semper eodem modo in hæreticis refellendis versatur. 23

§ IV. — I. Cœberrium S. Basilius de processione

Spiritus ex Filio testimonium refertur. II. Graecorum scriptura magnis incommodis laborat. III. Latinorum lectio apte cum Basili doctrina, necessario cum ejus ratione coheret. IV. Latinorum causa codicum missa auctoritate defenditur. 33

§ V. — I. Utrum S. Basilius ea tantum consubstantialia crediderit, quorum alterum ex altero originem habet. II. Utrum mundum temporis momento creatum crediderit. 40

§ VI. — I. Traditionis auctoritas defensa a sancto Basilio adversus Eunomium et Pneumatophilos. II. Valde etiam studiosus existit catholici sermonis defendendi. Quid de concilii semiat. III. Cur adversarii ad Scripturam provocati. IV. Quo sensu omnia Scripturis confirmanda, nihil Scripturis addendum dixit. V. Quo sensu auditores probare debere quæ a magistris dicuntur. 42

§ VII. — I. S. Basilius conceptus verbis docet Christum adesse præsentem in Eucharistia. II. Requirit ut illud: Hoc est corpus meum, non minus certo credamus quam illud: Verbum caro factum est. III. Insignis locus a Sculteto depravatum explicatur. IV. Basilius sententia confirmatur ex precibus liturgiæ. 50

§ VIII. — I. S. Basilius testimonia de peccatorum confessione. II. Invidia et alia ejusmodi peccata confessionis legi subjecta. III. De peccato originali. IV. De Christi gratia. 56

Elenchus veterum librorum ad quos exæta et emenda furentur S. Basili opera. 65

LIBER DE SPIRITU SANCTO. 67

CAPUT PRIMUM. — Proemium in quo ostenditur necessaria esse de minutissimis Theologiae partibus perscrutaciones.	67
CAP. II. — Unde sit orta hæreticorum de syllabis observationis.	74
CAP. III. — E mundana philosophia natam esse de syllabis sophisticam disputationem.	75
CAP. IV. — Harum syllabarum usum sine discriminâ in Scriptura adhiberi.	78
CAP. V. — Et de Patre dici per quem, et de Filio, ex quo, et de Spiritu sancto.	78
CAP. VI. — Occurrit iis qui affirmant Filium non esse cum Patre, sed post Patrem; ubi et de gloriâ sequitatem.	87
CAP. VII. — Adversus eos qui dicunt non congruerent de Filio dici cum quo, sed per quem.	94
CAP. VIII. — Quot modis intelligatur hæc particula, per quem, et in quo sensu congruentius dicitur, cum quo: ubi etiam exponitur, quomodo mandatum accipit Filius, et quomodo mittitur.	95
CAP. IX. — Proprieas ac distinctas de Spiritu notiones, doctrinae Scripturarum congruentes.	107
CAP. X. — Adversus eos qui dicunt non oportere Patri et Filio adjungere Spiritum sanctum.	110
CAP. XI. — Prævaricatores esse illos, qui negant Spiritum.	114
CAP. XII. — Adversus eos qui dicunt sufficere baptismum in nomine Domini.	115
CAP. XIII. — Quare apud Paulum angeli simul cum Patre et Filio adjunguntur.	118
CAP. XIV. — Obiectio, quod et in Mosen nonnulli baptizati sunt, et in illum crediderunt; et hujus solutio, ubi et de figuris.	122
CAP. XV. — Responsio ad id quod subinserunt, nos et in aquam baptizari: ubi et de baptisme.	127
CAP. XVI. — Quid in omni notione Spiritus sanctus inseparabilis est a Patre et Filio, sive in creatione intelligibiliūm creaturarum, sive in humanaum rerum dispensatione, sive in iudicio quod expectatur.	134
CAP. XVII. — Adversus eos qui dicunt non consummari Patri ac Filio Spiritum sanctum, sed subnumerari: ubi et de pia connumeratione summarius fidelis decursus.	143
CAP. XVIII. — Quomodo in professione trium hypostaseon plenum monachie dogma servamus, ubi et eorum, qui dicunt Spiritum subnumerari, refutatio.	147
CAP. XIX. — Adversus eos qui dicunt non esse glorificandum Spiritum.	153
CAP. XX. — Adversus eos, qui dicunt Spiritum nec in servili, nec in berili conditione esse, sed in conditione liberorum.	159
CAP. XXI. — Testimonia ex Scripturis Spiritum appellari Dominum.	165
CAP. XXII. — Confirmatio naturalis communionis Spiritus, eo quod æque ac Pater et Filius incomprehensibilis.	166
CAP. XXIII. — Spiritus glorificationem esse enumerationem eorum quae illi adiuntur.	167
CAP. XXIV. — Redargutio absurditatis eorum, qui non glorificant Spiritum, ex collatione eorum quae in creaturis gloria afflentur.	170
CAP. XXV. — Quod Scriptura hac syllaba in pro cum utatur: ubi etiam probatur et idem pollere quod cum.	174
CAP. XXVI. — Quot modis dicitur in, totidem modis de Spiritu accipi.	179
CAP. XXVII. — Unde initium habeat syllaba cum, et quam vim habeat, ubi et de Ecclesiæ legibus nullo scripto prodit.	186
CAP. XXVIII. — Quod quæ de hominibus dicit Scriptura tanquam una cum Christo reguantibus, ea de Spiritu dici non concedunt adversarii.	193
CAP. XXIX. — Enumeratio virorum in Ecclesia illustrium, qui in scriptis suis usi sunt hac voce cum.	199
CAP. XXX. — Expositio presentis Ecclesiarum status.	210
EPISTOLÆ S. BASILII.	219
CLASSIS PRIMA continens epistolæ ante episcopatum scriptas ab anno 357 ad annum 370, quibus adduntur nonnullæ dubiae.	
Epistola prima. — Ad Eustathium philosophum. — Finxit Basilius sese, dum Eustathium frustra queritur in variis regionibus, pene dubitasse annon fato aut fortuna omnia sunt, sed illius litteris recreatum mutasse sententiam; haec, inquam, flingit ut refellat acutius, et Providentiam statuat.	219
Epist. II. — Ad Gregorium. — Gregorio nihil curanti de soliditudinis situ Basili, sed scire avenir, quomodo ibi vivatur, exponit Basilius non quid ipse faciat, sed quid factendum sit: quanta sint soliditudinis ad pietatem adjuvamenta, quomodo Scripturarum lectioni subjungenda oratio, quid in sermone et in incessu, quid in cibo et potu et vestimento, quid in somno observandum.	223
Epist. III. — Ad Candidianum. — Laudat Basilius Candidianum in honorum perficione moderationem animi et et litterarum studium: ejus præsidium implorat aduersus violentiam agrestis cujusdam, qui ipsius ædes invaserat et expilaverat.	225
Epist. IV. — Ad Olympium. — Olympio qui dona miserat, perurbane gratias agit Basilius, incusans quod contubernale suum pauperiem expulerit.	235
Epist. V. — Ad Nectarium. — Consolatur eum unici filii morte afflictum.	237
Epist. VI. — Ad Nectarii conjugem. — Similiter eam consolatur.	241
Epist. VII. — Ad Gregorium sodalem. — Basilius significat futurum se providisse, ut penuria verborum accusaretur, nec tamen idcirco consulentibus respondendum non esse. Hortatur Gregorium ut totum se tradat veritas defensioni, nec se consulat.	244
Epist. VIII. — Apologia decessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio.	246
Epist. IX. — Ad Maximum philosophum. — Laudat Basilius in Maximo amore primariorum bonorum, suum de Dionysii Alexandrini scriptis judicium profert, et de simil secundum essentiam. Invitat ut ad se veniat, aut saltem scribat.	267
Epist. X. — Ad viduam. — Basilius Dionysium mittit ad ipsius matrem, ut eam in soliditudinem alliciat; velut columba circu unguento oblita emititur, ut alias odore strahat.	271
Epist. XI. — Ad amicum. — Basilius diem festum celebrauerat cum filiis unius ex amicis suis, quem per eos salutat, ac hortatur ut si curis Dei dono exsolvatur, secum vitam traducat.	274
Epist. XII. — Ad Olympum. — Hortatur ut scepis ad se scribat.	274
Epist. XIII. — Ad eundem. — Amice salutatio.	275
Epist. XIV. — Ad Gregorium sodalem. — Basilius significat Gregorio sibi statutum esse non exspectare illius adventum, sed statim proficisci ad suam Ponti soliditudinem: sum: hujus loci pluribus describit, ac Tiberinam pro illo lepide contemnit.	279
Epist. XV. — Ad Arcadium privataram comitem. — Civiles metropolis commendat Basilius.	278
Epist. XVI. — Adversus Eunomium hæreticum.	279
Epist. XVII. — Ad Origenem. — Laudat illius scripta et susceptam veritatis defensionem: persecutorum predictum exitum: Origeni ejusque filii prospera omnia precatur.	282
Epist. XVIII. — Ad Macarium et Joannem. — Hortatur eos ut spe regni coelestis quæ sola non fallit, nec potentium minis, nec falsorum amicorum vituperis a pietate deterreantur.	282
Epist. XIX. — Ad Gregorium sodalem. — Per Petrum Basilius rescribit Gregorio, cuius Laconicas in epistolas jocatur.	285
Epist. XX. — Ad Leontium sophistam. — Amice objurgat eum quod raro scribat, sibi vero excusationem petit. Mittit sua aduersus Eunomium operæ.	285
Epist. XXI. — Ad eundem. — Accusatus in superiori epistola Leontius, quod non scriberet, videtur in ipsum Basilius crimen convertisse, et Julianum accusasse quod litteras suas non reddidisset. Unde perurbane Basilius et se et Julianum defendit.	286
Epist. XXII. — De perfectione vitæ monasticae.	287
Epist. XXIII. — Commendatilia ad monachum.	294
Epist. XXIV. — Ad Athanasium, Athanasi episcopi Ancyrae patrem. — Negat se calumnias facile credidisse; hortatur Athanasium, ut nullum illis det locum, ac liberos, ut par est, diligat.	295
Epist. XXV. — Ad Athanasium Ancyrae episcopum. — Amica et charitatis plena expostulatio cum Athanasio Ancyra, qui Basilius nec per litteras admonivit, nec per communem aliquem amicum, palam et aperte insectabatur et minabatur, ac omnibus Cæsarea venientibus dicebat noxas quasdam ab eo scribi et componi.	298
Epist. XXVI. — Ad Cæsarium Gregorii fratrem. — Eum mirabiliter servatum hortatur, ut gratias re ei opere Deo persolvat, ac eamdem semper mentem retineat quam in ipso periculi articulo habuerat.	302
Epist. XXVII. — Eusebijo, episcopo Samosatorum. — Basilius ex morbo sanatus hieme impeditur quominus invisi Eusebium. Properaturum se pollicetur, si per anni tempus et per famam licet.	303
Epist. XXVIII. — Ecclesiæ Neocæsariensi consolato-	

- ria. 303
Epist. XXIX. — Ecclesiæ Ançyræ consolatoria. 310
Epist. XXX. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Præter morbos, hiemem et negotia, alia cause Basiliūm prohibuerunt ad Eusebium prædictum. Matrem amisit, unde morbus recruduit. Precibus Eusebii acceptum referit, quod inimicorum insidias effugerit. 314
Epist. XXXI. — Ad eundem. — Fames nondum sedata Basiliūm detinet, quoniam comitetur Hypatium consanguineum suum. Hunc commendat Eusebium, ut vel fratres religiosissimos accersat qui ei medeantur, vel ipsum ad illos cum litteris mittat. 314
Epist. XXXII. — Sophronio magistro. — Illi Gregorium molestissimis negotiis implicatum commendat. 315
Epist. XXXIII. — Ad Aburgium. — Idem Gregorii nōgotiū Aburgio commendat. 318
Epist. XXXIV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Luget ecclesiam Tarsensem ab hereticis occupatam; sed dolorem leni Eusebii recordatione, a quo nibil prætermisum ad Ecclesiæ utilitatem. Deum precatur, ut eum Ecclesiæ conservet, sibique rursus cum illo congrederet. 319
Epist. XXXV. — (Sine inscriptione.) — Commendat Leontium tanquam alterum seipsum. 322
Epist. XXXVI. — (Sine inscriptione.) — Rogat ut presbytero, qui cum ipso educatus fuerat eisque ad victimum labore suo ministrabat, nova peraqtatio non noceat. 322
Epist. XXXVII. — Commendatur idem presbyter, eademque de causa. 323
Epist. XXXVIII. — Ad Gregorium fratrem. — De discrimine essentiae et hypostasis. 326
Epist. XXXIX. — Julianus Basilio. — Illum invitat ut ad se veniat. 339
Epist. XL. — Idem ad eundem. — Jactat Julianus lenitatem suam, potentiam ac dominatum, spem Saporis sub leges mittendi cum India et Saracenis, originem denique ex Constantio. Basiliūm impudentiam accusat, quod talem se spernat. Illi ministrum nisi sibi Cæsarea trauecenti mille auri libras præsto sint. 342
Epist. XLI. — Basilius Juliano. — Impietatem Juliani liberrime arguit, et ridet auri summam homini herbis viventi imperatam. 345
Epist. XLII. — Ad Chilonem discipulum suum. — De vita solitaria. 347
Epist. XLIII. — Admonitio ad juniores. — De praepotis evangelicis. 359
Epist. XLIV. — Ad monachum lapsum. — De peccati magnitudine et de misericordia Dei. 359
Epist. XLV. — Ad monachum lapsum. — Cum quidam relictais magnis opibus monasticam vitam amplexus esset, ac postea in adulterium incidisset, peccati et scandali magnitudinem exponit et spe misericordia divisa ad certamen revocat. 363
Epist. XLVI. — Ad virginem lapsam. — Illum vehementer arguit, et ad penitentiam adducere conatur. 369
CLASSIS SECUNDA continens epistolæ quas S. Basilius episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.
Epist. XLVII. — Gregorio sodali. — De electione episcopi Cæsariensis. 382
Epist. XLVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Hiemem excusat Basilius cur non scriperit. Narrat de Demophilo simulacrum pietatis et recte fideliter præsefrente, et de episcoporum adventu et schismatione animo. 383
Epist. XLIX. — Arcadio episcopo. — Basilius gratias agit Arcadio, qui conceptam a se de eo spm significaverat. Promittit ei martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso constructam, si quas reperire possit. 386
Epist. LI. — Innocentio episcopo. — Gratias agit illi qui prior ad eum scripserat adhortandis causa. 387
Epist. LI. — Bosporio episcopo. — Refellit afflictum sibi calumnam, quod Dianum Cæsariensem anathematizasset. Fatetur se doluisse, quod is formula Constantiopolitana Gregorio allata subscripsisset; sed tamen ad ejus communionem accessisse, postquam ab illo grotante assertus, nihil eum contra Nicenam fidem sibi proposuisse cognovit. 387
Epist. LII. — Ad canonicos. — Cum rumores inquit de canonicos ad Basiliūm, de Basilio ad canonicas perlatis fuissent, utroque dedecnit Bosporio. Multa de cibis substantiali disserit. Refellit eos qui Spiritum sanctum Filio aut Patri præponerant. 391
Epist. LIII. — Choropiscopis. — Demonstrat choropiscopis, quorum nonnulli pretio manus imponere cerebantur, quanta sit hujus tacti turpitudine; ac declarat ab aliis rebus recessorum, si quis post hanc acceptam epistolam tale quidpiam designaverit. 395
Epist. LIV. — Choropiscopis. — Renovat antiquas Ecclesiæ leges de clericorum in pagis electione, et præsidentiæ, quæ obrepserant, abrogat. 399
Epist. LV. — Paregorio presbytero. — Decretum Russellis adversus mulieres extraneas cum Paregorio minus observaret, hortatur eum ut parente potius quam extrando sese defendat; secus depositionem minatur. 403
Epist. LVI. — Pergamio. — Querentem quod littera sua non respondisset, placare conatur, seque non argumenta, sed sollicitudine qua nunc distinguitur, adductum esse declarat, ut Pergamii oblivisceretur. 405
Epist. LVII. — Meletio, episcopo Antiochiae. — Meletium hortatur ut sepius scribat, et in magnis molestiis versantem consoletur. 406
Epist. LVIII. — Gregorio fratri. — Carpit simplicitatem fratris, qui falsam nomine avunculi epistolam attulit, et aliam pariter falsam postea misit. Hortatur fratrem ut sibi difficultem vitam ingresso adsit, seque venturum promittit, si ab episcopis congruenti modo vocetur. 407
Epist. LIX. — Gregorio patruo. — Avunculum ostenterat, ut tandem aliquando similitatem deponat, ex qua locis civitates et populi hæduntur. Facturum se promittit quidquid ei pacis concilianda causa, visum fuerit esse faciliendum. 409
Epist. LX. — Gregorio patruo. — Significat se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum fuisse. Probaturum se promittit quidquid avunculo de congressus tempore et loco placuerit. Fratri se diffidere testatur, ob ea que prius gesta fuerant. 411
Epist. LXI. — Athanasio, Alexandriæ episcopo. — Declarat ducem Lihya ex litteris Athanasii sic Ecclesiæ innotuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut tectum commune velet habere. 415
Epist. LXII. — Ecclesiæ Parnassi consolatoria de morte episcopi. 418
Epist. LXIII. — Principali Neocæsares. — Illum salutem per honorifice, et ab eo petit ut se numero amicorum ascribat. 419
Epist. LXIV. — Hesychio. — Per honorifice salutem quæcum ei olim cognoverat, et ex sermone Elpidii plausu faciebat. 419
Epist. LXV. — Atarbio. — Prior scribit eoque erit quæcum natu major, ac rogat ut et ipse ch: ritatem preferat, et cogitat quanti intersit mutua concordia ad bellum repellendum, quod in orbem circuibat. 422
Epist. LXVI. — Athanasio, episcopo Alexandriae. — Rogat ut Occidentales ad surcurrendum Orienti exicit, et dissidium Antiochenum sedare conetur. 425
Epist. LXVII. — Eisdem. — Rogatu Dorothei apertus explicat quod prioribus indicaverat litteris, sic Antiochies res componendas, ut Neleius Ecclesiæ corpori præsit, in alios autem economia adhibeatur: ita enim et ipsis Orientalibus placuisse, ut litteræ per beatum Sylvanum late testantur. 428
Epist. LXVIII. — Meletio, episcopo Antiochiae. — Agit de Dorotheo Romanum mittendo. Nuntiat de Evippii adventu, et aliorum Arianorum expectatione. 427
Epist. LXIX. — Athanasio, episcopo Alexandriae. — Laudat studium et curam Athanasii, et rogat ut Dorotheum ad primam navigationem dimittat, et legatos et Occidente advenientes moneat, quomodo pacem conciliandate st. 430
Epist. LXX. — (Sine inscriptione) — De synodo. Orientis mala eximilis coloribus depingit. 434
Epist. LXXI. — Gregorio Basilius. — Dolorem suum Gregorio significat, quod amicissimi sibi homines cuiusdam calumniatoris aures præbeant. Rogat ut secum adversus imminentem hostem certaturus veniat. 435
Epist. LXXII. — Hesychio. — Rogat illum ut sibi in placido Callisthenæ operam navel. 439
Epist. LXXIII. — Callistheni. — Laudat illum quod Eustochii servis iuratus rei arbitrium sibi permiserit. Penteiti ut in locum, ubi injuriam fecerant, abducantur, demonstrat multa inde consequi incommoda. Concedit ut Sasima usque sistantur; vel potius rogat ut sibi vindicta permittatur; ac si juravit Callisthenes traditum se esse ad peccatum secundum leges, contentus sit poena quam Ecclesiæ leges imponunt, et militeat, quem miserat, cito revocet. 439
Epist. LXXIV. — Martiniano. — Malorum patrum descriptio Martinianum adducere conatur, ut imperialiæ adeat, vel saltem scribendo operam ferat in tanta calamitate. 445
Epist. LXXV. — Aburgio — Illum monet quid valuerit

debeat, eumque illius maiorum pictura permovere conatur, ut auctoritate sua utatur ad opem civibus ferendam. 450

Epist. LXXVI. — Sophronio magistro. — Corporis infirma detentus valetudine, quominus in cœlum proficisciatur, ad illum confugit per litteras in summa patriæ communis calamitate. 450

Epist. LXXVII. — (Sine inscriptione.) — De Therasio. 451

Epist. LXXVIII. — (Sine inscriptione.) — Pro Elpidio. 454

Epist. LXXIX. — Eustathio, episcopo Sebastiæ. — Gratias agit quod ad se certamini expositum scripserit, et Eleusinum optimum commilitonem miserit. Narrat se cum praefecto et cubiculi præposito jam pugnasse. 454

Epist. LXXX. — Athanasio, Alexandriæ episcopo. — Sperat Ecclesias Athanasii precibus et consiliis ex tempestate horrenda servari posse, et hortatur ut nec precari, nec scribere cesseat. 453

Epist. LXXXI. — Innocentio episcopo. — Rogatus ab Innocentio ut, eo mortuo, ipsius Ecclesie curam suscipiat, tantum onus a se deprecatur, sed illi offert presbyterum ut eum successorem suum designet. 453

Epist. LXXXII. — Athanasio, episcopo Alexandriæ. — Rogat ut communem epistolam scribat pluribus episcopis ejus communionem appetentibus, sed initium ab eo fieri volentibus: aut si suspecti sint episcopi, eam ad se mittat: non prius se illam traditurum, quam responsa ab episcopis acceperit. 458

Epist. LXXXIII. — Censori. — Illum hortatur ut Cappadocia calamitates sublevet, eique commendat amici possessionem quæ tributis premebatur. 462

Epist. LXXXIV. — Præsidi. — Illum perhorofisce salutai ejus factum quoddam reprehendit, et pluribus probat mutandum esse quod inique decretum fuerat. 462

Epist. LXXXV. — (Sine inscriptione.) — De cavendo jure jurando. 466

Epist. LXXXVI. — Præposito. — Petet ut per quos di- reptum Dorothei presbyteri frumentum, per eosdem restituatur. 466

Epist. LXXXVII. — (Sine inscriptione.) — De iisdem rebus. 467

Epist. LXXXVIII. — (Sine inscriptione.) — Causa ex actione pecuniarum. 470

Epist. LXXXIX. — Meletio episcopo Antiochiae. — Literis solatur desiderium videndi Meletii, eumque per Dorotheum obtestatur ut pro se oret, et si ad Occidentales scribendum sit, litteras dicet. 470

Epist. XC. — Sanctissimis fratribus ac episcopis Occidentalibus. — Declarat quantum latilia perceperit ex literis Occidentalium, et ex adventu Sabini. Orientalis Ecclesiæ calamitatem describit; et quæ canonice in Occidente gesta sunt assentiri se profitetur. 471

Epist. XCI. — Valeriano, Illyricorum episcopo. — Valerianus litteris respondet, eumque per Sabiniū salutat et obtestatur ut oret pro miseri Ecclesiæ Orientalis rebus; quibus sanandis necessarium esse docet Occidentis auxilium. 473

Epist. XCII. — Ad Italos et Gallos. — Describuntur Orientalis calamitates, ut his permitti Occidentales episcopi mittant, qui et heres progressus coereant et pacem inter ipsos Catholicos reconcilient. 478

Epist. XCIII. — Ad Cæsariam patriciam. — De frequenti communione, et an persecutionis tempore liceat communionem manu sua accipere, si nec presbyter adsit nec diaconus. 483

Epist. XCIV. — Helia rectori provinciæ. — Cum amplissimum afflictum construeret Basilius, inde illius accusandi arrepta causa. Hanc accusationem repellit, et praesidem rogat ut Alexandri factum imitetur. 486

Epist. XCV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Declarat se ad locum et diem dictum venturum, si ipse etiam veniat Eusebius; secus vero, nequaquam iturum, sed potius prosectorum ad ipsum Eusebium. 490

Epist. XCVI. — Sophronio magistro. — Demonstrat Basilius quantum afflita Cappadocia damnum fecerit, ablato ei præstantissimo præside. Rogat ut illum Sophronius commendet imperatori, et illatas ei criminationes ducat. 491

Epist. XCVII. — Senat Tytorum. — Eximium pacis studium declarat in vehementi illa dissensione, quæ ei cum Anthimo ob Cappadocia divisionem supervenit. 494

Epist. XCVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Rationes exponit cur Nicopolim non iverit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; vel etiam cum eodem Samosata venturum. Perstat in suo consilio

ut Gregorius sit episcopus. Rogat Eusebium ut ad se revertat. 493

Epist. XCIX. — Terentio Comiti. — Exponit, quomodo desertus a Theodoto, perficere non potuerit quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii suscepérat, ut episcopos Armeniæ daret. 498

Epist. C. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Gratias agit ob litteras in vicina Armeniæ regione acceptas. Invitat Eusebium ad diem festum S. Eupsychii, qui erat septimus Septembri; sibi enim illius consilio ad multa opus esse. 503

Epist. CI. — (Sine inscriptione.) — Consolatoria de morte insignis personæ. 506

Epist. CII. — Civibus Satalenis. — Certiores illos facit, se eorum precibus adductum esse, ut eis consanguineum suum episcopum concederet. 507

Epist. CIII. — Ad eosdem. — De eodem. 510

Epist. CIV. — Modesto praefecto. — Rogat illum ut immunitatem aliquam non denegat Ecclesiæ ministris censui subjectis, eamque episcopi arbitrio committat. 510

Epist. CV. — Diaconissis Terentii filiabus. — Laudat earum in Trinitatis confessione constantiam, easque hortatur ut perseverent. 511

Epist. CVI. — Militi. — Respondet epistola ab eo accepte, et hortatur ad perseverantiam. 514

Epist. CVII. — Julitta vidua. — Consolatur illam, quam durus exactor promissi immemor premebat. 515

Epist. CVIII. — Tutor hæredum Julittæ. — Promissa ab illo in memoriam revocat. 515

Epist. CIX. — Helladio comiti. — Rogat illum ut sua apud praefectum gratia viduam tueatur, quæ præter soritem etiam usuras reddere cogebatur, contra pactionum et promissorum fidem. 518

Epist. CX. — Modesto praefecto. — Data a praefecto scribendi licentia uitetur, ut ei commendet Tauri incolas, quibus graviora ferri tributa imponebantur. 518

Epist. CXI. — Ad eosdem. — Commendat amicum, qui a praefecto accersitus fuerat ob illatas ei criminationes. 519

Epist. CXII. — Andronico ducl. — Hortatur Andronicum ut Domitiano, qui in eum peccaverat, novum non infligat supplicium, et sic humanitas laudandæ materiam præbeat. 521

Epist. CXIII. — Presbyter Tarsensis. — Demonstrat in magna rerum ecclesiasticarum perturbatione liberaliter agendum esse cum infirmioribus, nec amplius quidquam a fratribus exposcendum nisi ut fidem Nicenam recipiant, et Spiritum sanctum fateantur creaturam dici non debere. 526

Epist. CXIV. — Cyriaco, Tarsi commorant. — Hortatur illum, ut Nicenam fidem nulla prorsus excepta voce recipiat, et fateatur Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec, cum lis qui dicunt, communicandum. 527

Epist. CXV. — Ad Simpliciam hæreticam. — Monet illum parum prædesse sine justitia liberalitatem in pauperes: rogat ut se docere desinat, sed potius cogitet de iudicio Dei, ubi nec servi testes aderunt, nec eunuchi. 530

Epist. CXVI. — Firmino. — Hortatur eum ut ad primam vitam revertatur. 531

Epist. CXVII. — (Sine inscriptione.) — Adhortatio ad piam et religiosam exercitationem. 534

Epist. CXVIII. — Jovino, episcopo Perrhes. — Perhorofisce invitat ut sese invisi. 533

Epist. CXIX. — Eustathio, episcopo Sebastiæ. — Obsecrat ut improbis discipulis aurem non præbeat, ac disjuncta magis astringere conetur, quam dissidium augere. 533

Epist. CXX. — Meletio, episcopo Antiochiae. — Nesciens quomodo scribat ad Occidentales, per Sanctissimummittit commentarium Meletio. Sperat consilia de se Antiochiae inita brevi ad exitum ventura. Nuntiat Faustum, qui est cum papa, præter canones ordinatum suis loco Cyrilli: rogat Meletium ut id omnibus indicet. 538

Epist. CXXI. — Theodo, episcopo Nicopolitano. — Hortatur illum ut sanctissimo aures præbeat; eumque facit de Fausti ordinatione certiorem. 539

Epist. CXXII. — Pæmonio, episcopo Satalorum. — De ordinatione Fausti. Rogat illum ut certiorem se facial, utrum ea rea sanari necne possit. 542

Epist. CXXIII. — Urbicio monacho. — Dolorem significat quod ad se tentationem sestu flagrantem non venerit. Hortatur ut veniat aut consolaturus aut deducturus. 543

Epist. CXXIV. — Theodoro. — Significat suum amicorum desiderium, quibus cum careret inter seruinas, vitam sibi prorsus injucundam trahere videbatur. 543

Epist. CXXV. — Exemplar fidei a sanctissimo Bastilio dictatæ, cui subscriptis Eustathius Sebastiæ epiphil

scopus.

Epist. CXXVI. — Atarbo. — Commonet eum ut ad se veniat, rationem eorum redditurus, quæ contra Basiliū in Ecclesiæ, et contra fidem dixisse eum viri graves asseverabant.

Epist. CXXVII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Narrat se Nicopoli gravibus molestiis laborantem, adventu Jovini recreatum fuisse; ac Eusebium rogat ut eum pro rebus sua et canouum causa fortiter gestis collaudet.

Epist. CXXVIII. — Ad eumdem. — Respondet se pro pace mori paratum esse, sed veram pacem querere, atque ut Eustathius clare et sine ambagiis respondeat, optare. Quid agendum cum aliis fidem Patrum non recipientibus exponit.

Epist. CXXIX. — Meletio, episcopo Antiochiae. — Refert absurdum quoddam Apolinarii testimonium, cujus ut auctor ipse Basilius existimaretur, Sebasteni fuerant machinati. Nuntiat quæ de se apud aulam statuta fuerant, etc.

Epist. CXXX. — Theodozo, episcopo Nicopolitano. — De Eustathio.

Epist. CXXXI. — Olympio. — Significat acceptum dolorem ex Eustathi calumnias. Declarat se nec tres deos admittere, nec Apolinarii communionem amplecti, quamvis ad eum ante plures annos scriperit.

Epist. CXXXII. — Abramio, episcopo Batnorum. — Cum variis de Abramio sermones essent, scribit ad eum statim ac didicit in sedibus Satorni comilis Antiochiae versari.

Epist. CXXXIII. — Petro, episcopo Alexandriae. — Hortatur eum ut, quemadmodum ceterarum rerum, ita etiam Athanasi in se amoris successor sit, et fraternitas ubique diffusæ curam eodem studio, ac beatissimum ille vir suscipiat.

Epist. CXXXIV. — Pœonio presbytero. — Gratias agit quod nuper scripserit. Hortatur ut saepius scribat. Negat se copiam habere librarii aut notarii.

Epist. CXXXV. — Diodoro, Antiochiae presbytero. — Exponit quid de duabus libris a Diodoro compositis sentiat, et de dialogis scribendis multa peracutæ observat.

Epist. CXXXVI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Morbum suum describit, queritur res ecclesiasticas dilapsas esse et proditas.

Epist. CXXXVII. — Antipatro. — Dolet quod, Antipatro, gubernacula capessente, adesse non possit. Rogat ut judicium de quadam Paliadis propinquæ suæ negotio in adventum suum differatur.

Epist. CXXXVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Morbum suum, cuius tum quinquagesimus erat dies, excusat, cur in Syriam proficii non possit. Ejus consilium plurimis de rebus exquirit.

Epist. CXXXIX. — Alexandrinus. — Illos consolatur et ad constantiam gravissima persecutione vexatos hortatur. Libenter eos inviseret, nisi morbo et iuporum metu abesse prohiberetur.

Epist. CXL. — Ecclesiæ Antiochenæ. Antiochenos in seruinus consolatur, et ad patientiam hortatur. Apponit fidem Nicenam, mentis sua fetus tradere non audens; additum Pneumatomachos excommunicandos.

Epist. CXL. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Absentiam tuetur morbi excusatione; res ecclesiasticas non sua culpa adversarii tradi demonstrat, sed episcoporum sibi communionem conjunctorum, ad quos et Bospori numerus accessit. Narrat quomodo eos hortatus sit, cum ad urbem ipsius morte auditu venissent; sed queritur, quod statim ac recesserant, ad ingenium redeant.

Epist. CXLII. — Numerario præsidum. — Rogat ut pauper hospita vestigibus extinxantur.

Epist. CXLIII. — Alteri numerario. — Idem petit.

Epist. CXLIV. — Tractatori præsidum. — Eamdem petit immunitatem.

Epist. CXLV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Rogat eum, ne spem Ecclesiæ Cæsariensis irritam faciat, quam de ejus adventu Basilius anno præterito Syria rediens attulerat.

Epist. CXLVI. — Antiocho. — Vicissim illum salutat et hortatur ut anime saluti animum intendat.

Epist. CXLVII. — Aburgio. — Maximum illi commendat, ac rogat ut hominem longe optimum, qui Cappadocia præses fuerat, omnibus rebus spoliatum, et in seruinus jacentem adversus calumniam tueatur.

Epist. CXLVIII. — Trajano. — Maximum illi commendat, ac rogat ut ei in iudicio patrocinium impendat.

Epist. CXLIX. — Trajano. — Maximo miserrimo illius opem implorat.

Epist. CL. — Amphilochio, Heraclides nomine. — He-

raclidas ab Amphilochio accusatus, quod non secum secederet in deserta loca, ut promiserat, pluribus refellit haec criminationem. Hortatur ut ad Basiliū veniat, a quo erudit melius esse statuit, quam in desertis locis vagari.

Epist. CLI. — Eustathio archiatro. — Invitat ad scribendum, ac declarat nonnullorum factum, qui discesserant a communione non sibi esse volupati; sed tamen a se non improbari, quia veritatis amatoribus nihil Deo antiquis.

Epist. CLII. — Victorii exercitus duci. — Silentij sui causam exponit, confidenter deinceps scriptorum se promittit. Gratias agit quod suas pro Ecclesia preces Victor antevertit.

Epist. CLIII. — Victorii ex-consuli. — Gratias agit ei quod sui memor sit, nec amorem ob ullam calumniam imminuat.

Epist. CLIV. — Ascholio, episcopo Thessalonicensi. — Illius laudat charitatem ut rem maxime raram, ac studium in beatissimum Athanasium, ut certissimum sane doctrinæ argumentum. Rogat ut qualibet occasione oblata scribat.

Epist. CLV. — (Sine inscriptione.) — Causa Alipti.

Epist. CLVI. — Evagrio presbytero. — Laudat in Evagrio et ipse præ se fert studium pacis. Declarat se nec partium studiosum esse, nec accusationibus in quæcumque præoccupatum. Addit sibi integrum non esse Romanum militare; animam suam ab adversariis queri, nec tamen se quidquam de suo Ecclesiæ defendenda studio remissa rum.

Epist. CLVII. — Antiochio. — Dolorem suum significat quod præterita æstate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se ne scribat quidem Eusebius, eumque accusat pigritia; rogat ut pro se preetur.

Epist. CLVIII. — Antiocho. — Dolet quod Antiochum non viderit; rogat ut pro se preetur; commendat fratrem camelis præpositum.

Epist. CLIX. — Eupaterio, et filii. — Gaudet interrogari se ab hominibus timentibus Deum. Declarat se adherere fidei Nicenæ, sed ob exortam de Spiritu sancto questionem, addere glorificationem Spiritus sancti cum Patre et Filio, nec ad communionem admittere eos qui Spiritum sanctum creaturam dicunt.

Epist. CLX. — Diodoro. — Cum Basilius ab iunctio episcopatus prohibuisset matrimonium cum uxoris mortuæ sorore; quidam hac lege offensus litteras sub Diodori nomine adversus eum circumtulit. Inde nata occasio hujus epistolæ, in qua suum decretum defendit ex consuetudine Ecclesiæ suæ, etc.

Epist. CLXI. — Amphilochio, ordinato episcopo. — Consolatur eum, tum cum fugeret ordinatiōnem, gratias retibus irretitum. Hortatur ut prævæ doctrinæ præservatione constanter obsistat. Rogat ut si se longo morbo debilitatum inviseret, nec tempus nec signum expedit.

Epist. CLXII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Non desperat Basilius se precibus Eusebii impetratorum, ut ad eum veniat et morbo sanetur. Sperat tamen Barachus fratrem satis multa dicturum, ut causa dilationis probetur.

Epist. CLXIII. — Jovino comiti. — Laudat Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenter eum inviseret, nisi morbo detineretur, qui et quantus sit, narrandum testi oculato Amphilochio relinquit.

Epist. CLXIV. — Ascholio, episcopo Thessalonicensi. — laudat eximias illius litteras, et gratias agit ob missam se de martyris corpus, cojus hortator fuerat Ascholies.

Epist. CLXV. — Ad eumdem. — Narrat Basilius acceptam ex Sorani litteris letitiam, eumque laudat, quod et antea pro fide certamina sustinuerit, et nunc martyris nuper coronati corpore patriam honoraverit. Rogat ut pro se preetur.

Epist. CLVI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Basilius, seu potius Gregorius beatum prædicat Eupraxium, quod ad Eusebium se conferat; sed multo beatiore ipsum Eusebium, cui exsilium gratulatur, enimque rogat ut pro se preetur.

Epist. CLXVII. — Ad eumdem. — Basilius', seu potius Gregorius acceptam ex litteris Eusebii letitiam significat: molestias excusat et negotia, quod eum non invaserit; ipsius litteras sibi et lucro et honori apud multos esse testatur.

Epist. CLXVIII. — Antiocho, presbytero, fratri Eusebii filio, qui cum patruo exsultante versabatur. — Quantum dolet Basilius ecclesiam pastore destitutam, tantum Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebii ver-

- tur. Epist. CLXIX. — Gregorio Basilius. — Glycerius quidam diaconus, cum multis virginibus congregasset, et noctu aufugiens choros cum illis duceret, Gregorius hanc captivitatem collegit. Unde eum rogat Basilius, ut Glycerium redire jubeat, virginibus a tyrannie liberet, saltem eas quæ redire volunt. Glycerio modeste redeunt veniam promittit; secus vero, depositionem minatur. 639
- Epist. CLXX. — Glycerio. — Veniam illi pollicetur Basilius, si cito redeat; secus vero, depositionem minatur. 646
- Epist. CLXXI. — Gregorio. — Queritur iterum Basilius, quod Glycerius et virginibus nondum redierint. 646
- Epist. CLXXII. — Sophronio episcopo. — Significat Basilius se ex Sophronii litteris et latitiam eo maiorem, quo tunc riarior erat charitas, collegisse; et sumnum cum hoc Patrum fidei defensore colloquendi desiderium conceperisse. 646
- Epist. CLXXIII. — Theodoræ canonice. — Declarat Basilius se raro scribere, dum metuit ne litteras intercipiantur: exponit in quo consistat vita evangelica institutum, quod Theodora amplexa fuerat. 647
- Epist. CLXXIV. — Ad viduam. — Raro scribit huic viduae Basilius, ne quid ei periculi creet. Hortatur ut a divini judicii cogitatione animum non dimovet, nec tamen nimia distractio sollicitudine. 650
- Epist. CLXXV. — Magneniano comiti. — De fide nihil vult scribere Basilius, ac de columniatoribus suis queritur. 651
- Epist. CLXXVI. — Amphilochio, episcopo Iconii. — Illum invitat ad diem festum S. Eupsychii, rogatque ut tribus diebus ante diem festum adveniat. 654
- Epist. CLXXVII. — Sophronio magistro. — Commendat Eusebium, qui columni appetitus gravissimum iudicium sustinelat tempore molestissimo. 654
- Epist. CLXXVIII. — Aburgio. — Commendat eudem Basilius, ac rogat, ne quia multi in atrocissimis sceleribus reprehensi, in eum haec suspicio redundet. 655
- Epist. CLXXIX. — Arinthao. — Commendat hominem gravi calumpnia in iudicium vocatum. 655
- Epist. CLXXX. — Sophronio magistro. — Commendat illi Eumathium nobilem et discretum virum gravissima calamitate afflictum. 658
- Epist. CLXXXI. — Otreo Meletines. — Rogat Otreo ut sese invicem consolentur; iste quidem quæ Samosatis perferuntur, ad Basilius scribendo; Basilius vero, quæ ex Thracia didicerit, ei nuntiando. 658
- Epist. CLXXXII. — Presbyteris Samosatensis. — Gratulatur de præliis pro fide; precatur ut perseverantia do- nentur a Domino. 659
- Epist. CLXXXIII. — Samosatorum senatu. — Laudat Samosatensium labores et pro fide prælia: hortatur ad perseverantiam ac rogat ut ad se scribant. 659
- Epist. CLXXXIV. — Eustathio, Himmeria episcopo. — Rogat eum ut quamvis in defendenda Ecclesia occupatus sit, ad se tamen scribat, quoties poterit, seque idem futurum promittit. 662
- Epist. CLXXXV. — Theodo, episcopo Boræ. — Rogat Theodotum ne oblatas scribendi occasiones omittat: precatur ut sibi eum videre contingat. 662
- Epist. CLXXXVI. — Antipatro præsidi. — Festive gratulatur præsidi, quod eum crambæ aceto condita pristino vigori restituerit. 663
- Epist. CLXXXVII. — Antipater Basilio. — Respondet præses peracute epistolæ. 663
- Epist. CLXXXVIII. — Canonica prima. — Amphilochio. — Respondet pluribus questionibus ad canones pertinentibus, ac nonnulla Scripturæ loca ejusdem episcopi ro- gatu explicat. 663
- Epist. CLXXXIX. — Eustathio archiastro. — Laudat illum quod sibi dolorem absterrisset in gravissimis inimicorum injuriis. — Demonstrat Spiritum sanctum ut in baptismo, ita in aliis etiam Patri et Filio adjungi debere; et in nomine Dei non esse denegandum. Cum autem objicerent haec vocem naturam designari, probat in tribus personis, ut unam operationem, ita unam esse naturam. 683
- Epist. CXC. — Amphilochio, episcopo Iconii. — Admonet illum de ratione et modo episcopatus in ecclesia Isaurorum restituendi. Narrat se cum Georgio collocutum esse et ad Valerium scriptisse. Philonis de manna sententiam, et Scripturæ de curribus Pharaonis testimonium exponit. 698
- Epist. CXI. — Episcopo cuiusdam. — Gratias agit illi, qui prior scripseraut; eumque hortatur, ut pso agente cum vicinis episcopis locus et tempus synodi indicentur, ad pristinam communionem inter remotas Ecclesias in- staurandam. 702
- Epist. CXCII. — Sophronio magistro. — Gratias agit illi Basilius, sibique rem eo gratiorem fuisse significat, quod a Sophronio proficisceretur. 703
- Epist. CXCIII. — Meletio archiastro. — Peracute Basilius sese gruibus comparat. Venturum se ad Meletium promittit verno tempore, si Dei ope ex morbo evaserit. 706
- Epist. CXCIV. — Zoilo. — Hortatur illum ut saepe scribat. Morbi sui magnitudinem exprimi non posse dicit; sed vires a Deo expectat ad patienter ferendum. 706
- Epist. CXCV. — Euphronio, episcopo Coloniae Armeniæ. — Nationem reddit cur raro scribat: ad postulandum a Deo redditum episcoporum hortatur. 708
- Epist. CXCVI. — Aburgio. — Illi gratulatur summos honores, ac prosperum inceptum exitum precatur, seque gravissimis morbis debilitatum significat. 708
- Epist. CXCVII. — Ambrosio, episcopo Mediolanensi. — Illi mirabilem gratulatur electionem; hortatur ad Patrum sequentia vestigia, narratque accurate quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impe- tratum fuerit, ac veras esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat. 710
- Epist. CXCVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Cur non saepe scriperit, excusat hiemem, et clericorum suorum alienum a peregrinando animum. Nihil dicit de iis quis novata sunt in Oriente, quia haec fratres nuntia- bunt. Ita se ægrotare significat, ut vivendi spem abje- rit. 715
- Epist. CXCIX. — Canonica secunda. — Amphilochio. — Respondet pluribus questionibus ad canones spectantibus, et multa explicat de matrimonio, de virginibus lapsis, de baptismis hereticorum. 715
- Epist. CC. — Amphilochio. — Iconii episcopo. — Hortatur ut sibi solutionem et corpore preceatur, et Ecclesiæ sua, sive se vivo, sive ad Dominum translatu, curam suscipiat. Meletium et Melitium et commendat, eumque invitat ad memoriam S. Eupsychii. 734
- Epist. CCI. — Ad eudem. — Pluribus de causis congregati cum Amphilochio cupiebat Basilius, sed cum utrumque morbus detinuisse, veniam petit ac vicissim concedit. 733
- Epist. CCII. — Ad eudem. — Morbi reliquis deten- tis, Amphilochium rogat, ut synodus differatur in paucos dies: aut, si urgent negotia, ipse tanquam præsens nume- retur. 735
- Epist. CCI. — Maritimis episcopis. — Prior scribit, seque ait esse paratum accusatoribus coram eis responde- re, ac sese eorum iudicio committere. Sed rogat ne se indicta causa condemnent. Postulat ut vel ad se veniant, vel locum congressus indicent, nec sibi necessitatem affe- rent doloris, quem hactenus corde pressit, alii ecclesiis significandi. 738
- Epist. CCIV. — Ad Neocæsarienses. — Declarat se non tam sua, quam illorum causa ad defensionem aggredi. Postulat ut si sanabilia sunt sua peccata, admoneatur; sin autem insanabilia, publice ab adversario prodeute arguantur. Quod special ad fidem, rogat ut idoneis instru- eti sint præsidii, qui de suis scriptis iudicium ferent; ea tamen libenter illorum iudicio committit. 743
- Epist. CCV. — Elpidio episcopo. — Illum rogat, misso iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabilendam constituantur. 735
- Epist. CCVI. — Ad eudem. — Consolatur illum nepo- lis morte afflictum, ac, speratum congressum ne dolor interpellat, hortatur. 738
- Epist. CCVII. — Ad clericos Neocæsarienses. — Admo- net eos ut ne assententur homini errorem Sabellii in- ducenti, neve patiantur populum ab eo decipi. Hortatur eos ut irabem ex oculis ejiciant, ac heresim vitent; alioquin taceret se nou posse in tanta animarum pernicie. 739
- Epist. CCVIII. — Eulanio. — Illum rogat ne se Neocæsariensem causa oderit, qui olim propter se ab alii odio habebatur. 766
- Epist. CCIX. — (Sine inscriptione.) — Gratias agit amico pro se prælia sustinenti; hortatur ut litterarum paucitatem incusare et talia debita pergaat exigere. 767
- Epist. CCX. — Ad primores Neocæsareae. — Cum Ba- silio prope Neocæsaream advenientem ortus fuisset tumultus in civitate, Basilius causam exponit cur ad haec loca, venerit. Causam tumultus rejicit in ducum iuvidiam et consilium inducendæ Sabellianæ heresis, quam refellit. Neocæsarienses monet ne falsis somnis decipient, quæ etiam si essent Evangelio consentanea, quia lamen char- tam laudent, iis prorsus supersedendum esset. 767
- Epist. CCXI. — Olympio. — Significat se lectis Olympi litteris, filiisque illius visis, oblitum esse veneni Neocæsariensem: addit se jam litteras dedisse et datum, si volet Olympius. 779
- Epist. CCXII. — Hilario. — Dolorem suum significat

quod Dazimone Hilarium non viderit. Injurias inimicorum
commemorant ac sua cum Anomaeis bella. Hilarium morbis
laborantem ad patientiam hortatur. 779

Epist. CCXIII. — (Sine inscriptione.) — Viri pii causa,
cujus preces implorat. 783

Epist. CCXIV. — Terentio comiti. — Monet Basilius ne
litteris et aliis ab Athanasio ad Paulinum scriptis movea-
tur. Paulinum ejusque amicos pro catholicis fratibus ha-
bet; sed Meletii iura defendit. 786

Epist. CCXV. — Dorotheo presbytero. — Dehortator
illum ab itinere Romam suscipiendo, nisi mari utatur :
dubitat an frater Gregorius ejusmodi legationem obire
velet, aut ad utiliter obscundam idoneum sit. 790

Epist. CCXVI. — Meletio, Antiochiae episcopo. — Nar-
rat Basilius peregrinationes a se susceptas, seque ad
Terentium statim post redditum scripsisse, ut eorum fra-
udes edoceret, qui hunc comitem a Meletio abstrahere, et
partes suas illicere volebant. 791

Epist. CCXVII. — Tertia canonica. — Amphiphilochio. —
In ea maxime constituendo immoratur, quot quisque annos
in variis preuentum ordinibus traduceret. 794

Epist. CCXVIII. — Ad eundem. — Rogat illum, ut
episcoporum Lyciae, quos audierat ab Arianorum heresi
alienos esse, ac suam communionem amplecti vele, sen-
tentiam exploreat, probo aliquo viro in hanc regionem
misso. 809

Epist. CCXIX. — Clero Samosatensi. — Suum illis do-
lorem significat de dissensionibus inter eos exortis, hor-
taturque ne laudem ex persecutione comparata sic amittant. 811

Epist. CCXX. — Berœis. — Testatur clericis Berœen-
sibus se ad eorum amorem exarsisse, lectis eorum litteris.
Pacem illis orat post tot certamina, et ad perseveran-
tiam hortatur. 814

Epist. CCXXI. — Berœis. — Significat plebi Berœensi
ad amorem, quo illis fama cognitos prosequebatur, plu-
rimum accessisse ex eorum litteris. Laudat eorum constantiam,
et perseverantiam illis precatur. 815

Epist. CCXXII. — Ad Chalcidenses. — Significat se le-
ctis eorum litteris respirasse ex seruinas; hortaturque
ut in constantia et consensu perseverent. 818

Epist. CCXXIII. — Adversus Eustathium Sebastianum
et eius discipulos. 819

Epist. CCXXIV. — Genethlio presbytero. — Exponit
Eustathii astuciam. 834

Epist. CCXXV. — Demostheni aliorum episcoporum no-
mine. — De Gregorio Nysseno. 839

Epist. CCXXVI. — Monachis suis. — Illos hortatur ne
se calumniis praœcupari sinant, sed potius veritatem
ante oculos positam intueantur, et ut par est, examinent. 842

Epist. CCXXVII. — Clericis Coloniensis. — Illos
consolator, laudatque eorum amorem in episcopum, sed
modum requirit. — Demonstrat eis provideri, dum Ni-
copoli providetur, nec eos deserturum episcopum. Spem
affert amplioris solatii, seque ad eos venturum. 851

Epist. CCXXVIII. — Coloniae magistratis. — Laudat
illos, quod res ecclesiasticas non negligant: mox
disressu episcopi sui consolatur, et promittit majus sola-
tum eorum quæ facta fuerunt, si Dominus dederit, ut ad
eos veniat. 853

Epist. CCXXIX. — Clericis Nicopolitanis. — Spiritus
sancti consilio factum esse non dubitat, quod apud eos
factum fuerat. Laudat Premenii prudentiam et in re sta-
tum facienda fortitudinem. Hortatur ne Colonienses irri-
tent: spem effert se ad eos venturum. 858

Epist. CCXXX. — Magistris Nicopolitanis. — Illis
hortatur ut, cum impletum sit quod penes episcopos erat,
jam ipsi confirmant id quod ab episcopis constitutum est.
Summum desiderium significat invisa Ecclesia Nico-
politanæ, quam rectæ doctrinæ metropolim vocat. 859

Epist. CCXXXI. — Amphiphilochio, Iconii episcopo.
— Commendat illi Elpidium, nuntiat de fratribus fuga, de in-
sidiis inimicorum suorum, et de Doarorum Ecclesia perturba-
tione. Hora ut se invusat, promittit se brevi mis-
serum opus de Spiritu sancto, quod erat absolutum. 862

Epist. CCXXXII. — Ad eundem. — Illi perurbane
gratias agit ob missa ad Natale Domini munuscula. Nun-
tiat de fratribus fuga; hortatur ut se invusat; mittit in com-
mentario responsa Amphiphilochii questionibus. 863

Epist. CCXXXIII. — Ad eundem. — Contra Eunomios,
qui sibi divina essentia comprehensionem arrogan-
tibus, demonstrat bonum quoddam mentem esse ac mentis
operationem, eamque si Spiritui sancto se tradat, ad Dei
cognitionem evehi; sed tantum cognoscere, quantum fas
est infinitam maiestatem a tenuissimo cognosci. 863

Epist. CCXXXIV. — Ad eundem. — Refertilur Ano-
mœnum cavillatio quarentium, Colisne quod nosti, an

quod ignoras?

Epist. CCXXXV. — Ad eundem. — Huic questioni,
Priorne cognitio an fides? respondet.

Epist. CCXXXVI. — Eadem Amphiphilochio. — Pergit ra-
riis questionibus responderem: quomodo Christus nescire
dicitur diem et horam; de Jeremiæ raticinio in Iechoniam;
de Encratitarum quadam cavillatione; de fato; etc. 873

Epist. CCXXXVII. — Eusebio, episcopo Samosatorum.
— Nuntiat ei de adventu Demostenis, de synodo ab eo
coacta in Galatia, de expulso Hypsino, etiæ suffuso
Edicio, Gregorio abduci jussu, etc. 886

Epist. CCXXXVIII. — Nicopolitanus presbyter. —
Cum Fronto presbyter Ecclesia Nicopolitana episcopatu-
m ab Arianis accepisset, ac unum aut alterum ex eodem
clero secum abstraxisset, consolatur presbyteros Nicopo-
litanos, eosque non horum hominum lapsu angi debere
demonstrat.

Epist. CCXXXIX. — Eusebio, episcopo Samosatorum.
— Deplora ærumnas Ecclesiae, hominibus nequissimis
ad episcopatum evectis, qualis era is quem Anysius et
Ecdicius in Ecclesiæ immiserant... Occidentales accusat
quod veritatem audire nolunt.

Epist. CCXL. — Nicopolitanus presbyter. — Hora ut
ad constantiam in persecutione, ac spe auxili a Deo
venturi consolatur: monet ne fucum illis faciat Fronto-
nis rectæ fidel simulatio. Negat se unquam commissum
ut agnoscat episcopum Frontonem, vel recipiat quos ille
ordinaverit.

Epist. CCXL1. — Eusebio, episcopo Samosatorum.
— Rationem reddit, cur sepe in litteris res molestas Euse-
bio nuntiet, nempe ut se ipse sublevet gemendo, et Es-
sebit ad intentiorem pro Ecclesia precem excite. 896

Epist. CCXL2. — Occidentalibus. — Orientales inter
molestissimas procilias spernunt suam in Deo collocant; mi-
rantur nihil adhuc auxili ab Occidentalibus veniente; bre-
vi malorum suorum descriptione conantur eos ad open
furedam excitare. 899

Epist. CCXL3. — Ad episcopos Italos et Gallos. — De
perturbatione et confusione Ecclesiæ. 902

Epist. CCXL4. — Patrophilo, Aegeensis Ecclesie episcopo.
— De dissensione-Basilium inter et Eustathium. 911

Epist. CCXL5. — Theophilo episcopo. — Per Strate-
gum respondet Theophilo Basilium ac declarat se non-
quam ab eo amando discessisse, quamvis multe doloris
causa accidenter; ceterum se cum hominibus fidem tan-
sepe mutantibus communicare non posse. 925

Epist. CCXL6. — Nicopolitanus. — Nicopolitani cler-
icis animos erigere conatur spe divini auxili, hortaturque
ut quod hactenus docuere, opere perficiant. 926

Epist. CCXL7. — Eisdem. — Illos inter ærumnas
spe divini auxili consolatur, seque ait de illorum rebus
cum potentioribus viris et coram et per litteras egisse. 927

Epist. CCXL8. — Amphiphilochio, Iconii episcopo.
— Minus molestum Basilio abesse Amphiphilochium, eo quod
abstinet a persecutione usque ad sanguinis effusionem se-
viente. Quidam enim Asclepius ex plagi mortuis. Spem
habet in Amphiphilochii precibus: monet ut militat qui li-
brum De Spiritu sancto ferat. 927

Epist. CCXL9. — (Sine inscriptione.) — Viri pii ca-
sa. 930

Epist. CCL. — Patrophilo, Aegeensis Ecclesie episcopo.
— Illi gratias agit quod ad se per Strategum scripserit,
et a se diligendo noui discedat. Rationem reddit cur cum
Eustathio communicare non possit. 930

Epist. CCLI. — Evesents. — Illis laudat quod stet in
fide, ac gratias agit quod aures non præbuerint calumnias
Eustathio; hortatur eos ad perseverentiam. 934

Epist. CCLII. — Pontice dioecesis episcops. — Invitat
Ecclesie suæ nomine, ut consuetudinem reuendi ad
diem festum S. Eupychii redintegrat. 939

Epist. CCLIII. — Presbyteris Antiochiae. — Eorum soli-
licitudinem partim sedandam esse, partim acuendam na-
tit. 939

Epist. CCLIV. — Pelagio, episcopo Laodiceæ. — Salutal
per Sanctissimum, seque ejus precibus commendat. 942

Epist. CCLV. — Vito, Carrborum episcopo. — Honori-
ficata salutatio per Sanctissimum ab Occidente reden-
tem. 942

Epist. CCLVI. — Desideratissimis et religiosissimis
fratribus compresbyteris Acacio, Aetio, Paolo, et Silva-
no, Silvino et Lucio diaconis, et ceteris fratribus mon-
chis. 943

Epist. CCLVII. — Ad monachos ab Arianis veratos. —
Ostendit, etsi Christiani vocant persecutores, non id
circo eorum qui vexantur minui mercedem, sed etiam
augeri; hortatur ut nec exsiliis episcoporum, nec non-
nullorum e clero perfidia, nec errantium multitudine
moveantur. 946

Epist. CCLVIII. — Epiphanius episcopo. — Laudat charitatem Epiphanius. Delatam sibi ab illo secundum controversiam provinciam recusat. Rogat eum ut dissensionem componeatur conetur; denique respondet questioni: quid sint Magusci. 947

Epist. CCLIX. — Palladio et Innocentius monachis. — Dolet quod pacem conciliare non potuerit, sed tamen nemini succenserit. Non petit ut se crebo invitant Palladius et Innocentius, sed ut pro se presentur. 954

Epist. CCLX. — Optimus episcopo. — Rogatus Optimus pluribus explicit illud Scripturæ: *Omnis qui occidet Cain, septem vindictas exsolvet; tum etiama Lamechi ad uxores verba, et Simeonis ad Mariam.* 954

Epist. CCLXI. — Sozopolitanus. — Nonnullos qui carnum coelestem Christo affingebant et affectus humanos in ipsam divinitatem conferebant, breviter refelit, ac demonstrat nihil nobis prodesse passiones Christi, si non eamdem ac nos carnem habuerit. Quod spectat ad effectus humanos, probat naturales a Christo assumptos suis, scilicet virtuosos vero nequam. 967

Epist. CCLXII. — Urbicio monacho. — Basilius suum timiditatem ejiceret jubet, rogataque ut sepe ad se scribat, et quiaam in sua Ecclesia sani sint nuntiet. 974

Epist. CCLXIII. — Occidentalibus. — Gratias agunt Orientales Occidentalibus; rogant ut hoc beneficium ampendant vel inviso, vel saltem scribendo: de Eustathio et Apollinario agitur. Primi describunt inconstancia in fide; alterius varijs errores recensentur. 975

Epist. CCLXIV. — Barsæ, episcopo Edessæ, exsulanti. — Illum salutat et hortatur ut oret pro Ecclesia, cui quidem sperat pacem daturum iri, nisi appropinquet destino. 982

Epist. CCLXV. — Eulogio, Alexandro et Harpocratio, Ægypti episcopis exsilibus. — Gratias agit Deo, quod iis, apud quos exsulant confessores, auxilia ad salutem providerit: Elpidium diaconum cum litteris ad eos mittit. Laudat eos quod damnaverint Apolinarium, cuius, et nefariorum molitiones, et impios de Trinitate, de Incarnatione et promissionibus errores recenset. 983

Epist. CCLXVI. — Petro, episcopo Alexandriae. — Fatur minus recte a se factum, quod non ad illum scripturam de iis quos egerant confessores: laudat constantiam Petri et studium canonum, etc. 991

Epist. CCLXVII. — Barsæ, episcopo Edessæ, exsulanti. — Eum rogat ut pro se et pro Ecclesia oret; jam se ad eum scripsisse declarat, et quædam mittit munuscula. 995

Epist. CCLXVIII. — Eusebio exsuli. — Illi mirabiliter servato gratulatur, ejusque redditum sperat Ecclesiarum precibus concessum iri. 998

Epist. CCLXIX. — Ad conjugem Arinthæ ducis consolatoria de morte viri. 999

Epist. CCLXX. — (Sine inscriptione.) — De'raptu. 1002

Epist. CCLXI. — Eusebio sodali. — Commendatitia pro Cyriaco presbytero. 1003

Epist. CCLXXII. — Sophronio magistro. — Mirari se significat, quod adulatoribus aures præbuisset Sophronius; seque, cum multis ab infantia usque ad senectutem dilexerit, nemini plus tribuisse, quam Sophronio. 1003

Epist. CCLXXIII. — (Sine inscriptione.) — Heram commendat homini jam saepè de se bene merito. 1007

Epist. CCLXXIV. — Himerio magistro. — Illi commendat eumdem Heram, quem ab infantia usque ad senectutem amicum haberuerat. 1010

Epist. CCLXXV. — (Sine inscriptione.) — Eudem Heram patrocinium implorat adversus inimicorum calumnias. 1010

Epist. CCLXXVI. — Harmatio magno. — Hortatur illum, ut filii in iis, quae ad corpus attinent, obedientia contentus, idem jus sibi in animam non arroget, sed potius illius animi fortitudinem admiretur. 1011

Epist. CCLXXVII. — Maximo scholastico. — Gratulatur ei, quod ex illustri genere ad evangelicam vitam translatu fuerit. 1011

Epist. CCLXXVIII. — Valeriano. — Rogat eum ut ad se venire non gravetur. 1015

Epist. CCLXXIX. — Modesto praefecto. — Commendat filii civem Tyanensem. 1015

Epist. CCLXXX. — Eudem. — Commendat hominem sibi propinquum, quemque in filii loco habebat. 1015

Epist. CCLXXXI. — Eudem. — Rogat ut Helladius persequitoris munere liberetur. 1017

Epist. CCLXXXII. — Ad episcopum. — Invitat ad celebritatem martyrum, non sine percutita reprehensione, quod non vocatus queratur, vocatus vero non veniat. 1018

Epist. CCLXXXIII. — Ad viduam. — Somnium quodam illius interpretatur. 1019

Epist. CCLXXXIV. — Ad censitorem. — Petit ut monachi a tributis sint immunes. 1019

Epist. CCLXXXV. — (Sine inscriptione.) — Commen-

dat Ecclesie possessiones quæ nimis tributis premebantur. 1022

Epist. CCLXXXVI. — Commentariensi. — Significat fures in ecclesia comprehensos a se judicari debere, ac immixto Commentariensem sibi eorum receptionem arrogare. 1022

Epist. CCLXXXVII. — (Sine inscriptione.) — Contra ultores. 1023

F. st. CCLXXXVIII. — (Sine inscriptione.) — Contra ultores. 1023

Epist. CCLXXXIX. — (Sine inscriptione.) — De muliere afflita. 1026

Epist. CCXC. — Nectario. — Exponit quomodo eorum, qui pagi praeficiuntur, id est chorepiscoporum, electiones peragi debeant. 1027

Epist. CCXCI. — Timotheo chorepiscopo. — Illum ad pristinam pietatem revocare conatur. 1031

CLASSIS TERTIA, continens epistolæ nulla temporis nota signatas, cum pluribus dubiis et spiritus nonnullis.

Epist. CCXCII. — Palladio. — Significat suum videndi Palladii desiderium, cuius uorem viderat, eumque hortatur ut vestimentum immortalitatis, nuper in baptismo acceptum, ab omni macula purum conservet. 1034

Epist. CCXCIII. — Juliano. — Scire avet an Julianus uatum manus repererit; multa præclare dicit de firmo et constanti mentis statu. Rogat Julianum ut saepè ad se scribat. 1034

Epist. CCXCIV. — Festo et Magno. — Significat se vehementer opolare ut pietas ad summum perveniat. Demonstrat utilitatem doctrina libris consignata, quæ et absentibus et posteris prodest. 1035

Epist. CCXCV. — Monachis. — Hora hortatur ut conobitiam vitam amplectantur, caveantque ne quis eos a Patrum illi abducatur. 1038

Epist. CCXCVI. — Viduæ. — Excusatione uititur, quod viduus mulibus diu usus sit: eximia ipsi ejusque filiis præcepta tradit. 1039

Epist. CCXCVII. — Viduæ. — Hora hortatur ad pietatem, et commendat mulierem, quæ hanc epistolam perferebat. 1039

Epist. CCXCVIII. — (Sine inscriptione.) — Causa pii vi- ri. 1042

Epist. CCXCIX. — Censitori. — Eximium virum qui e potentia civili ad tranquillam vitam recesserat, hortatur, ut censitoris munus in regione Iboritarum, spe mercedis a Deo consequenda, suscipiat. 1042

Epist. CCC. — Patri scholastici cujusdam fato functi consolatoria. 1043

Epist. CCCI. — Maximo consolatoria, morte uxoris afflictio. 1047

Epist. CCCII. — Uxori Brisonis consolatoria. 1050

Epist. CCCIII. — Comiti Privatarum. — Rogat ut imposita ob falsas criminationes equarum præstatio dimittatur. 1051

Epist. CCCIV. — Aburgio. — Commendat aliquem de quo ante locutus fuerat. 1054

Epist. CCCV. — (Sine inscriptione.) — Causa virorum quorundam virtute clarorum. 1054

Epist. CCCVI. — Principali Sebastiæ. — Rogat ut cibus Alexandrinis propinquui corpus, Sebastiæ mortui, publico mandato exportandum concedat, et aliquid subsidii ex publico cursu ferri jubeat. 1054

Epist. CCCVII. — (Sine inscriptione.) — Hora inter duo litigantes judicem se præbeat. 1055

Epist. CCCVIII. — (Sine inscriptione.) — Pro egeno. 1058

Epist. CCCIX. — (Sine inscriptione.) — Pauperes Caprili incolas commendat. 1058

Epist. CCCX. — (Sine inscriptione.) — Pro cognatis. 1058

Epist. CCCXI. — Principali. — Rogat ut illius domus, qui hanc epistolam ferebat, publicis muneribus gravata sublevetur. 1059

Epist. CCCXII. — Censitori. — Commenda' aliquem metuentem ne ex novo censu laceretur. 1059

Epist. CCCXIII. — Censitori. — Rogat Galatæ censorem, ut de censu domus Sulpici aliquid remittat. 1059

Epist. CCCXIV. — (Sine inscriptione.) — Pro familio. 1062

Epist. CCCXV. — (Sine inscriptione.) — Commendat viduam sibi propinquam. 1063

Epist. CCCXVI. — (Sine inscriptione.) — Pro divesta. 1063

Epist. CCCXVII. — (Sine inscriptione.) — Pro egeno. 1063

Epist. CCCXVIII. — (Sine inscriptione.) — Pro conterraneo. 1066

- Epist. CCCXIX. — (Sine inscriptione.) — Pro hospite. 1066
 Epist. CCCXX. — (Sine inscriptione.) — Salutandi gratia. 1066
 Epist. CCCXXI. — Theclæ. — Rogat ut vinum suppetetis his qui ecclesiæ conceptum extruebant. 1067
 Epist. CCCXXII. — (Sine inscriptione.) — Ut cum amico Pascha celebret. 1067
 Epist. CCCXXIII. — Philagrio Arceno. — Hortatur ut sœpe ad se scribat tie domesticis et ecclesiasticis rebus. 1070
 Epist. CCCXXIV. — Pasinico medico. — Hortatur ut sibi caveat a Patricio homine valerimo. 1070
 Epist. CCCXXV. — Magniniano. — Gratias agit quod ad se scripsit per communem filium Icelium, quam laudat perhoritorice. 1071
 Epist. CCCXXVI. — (Sine inscriptione.) — Admonitionis causa. 1071
 Epist. CCCXXVII. — (Sine inscriptione.) — Exhortatio. 1074
 Epist. CCCXXVIII. — Hyperechio. — Salutat illum, seque ait non melius solito valere. 1074
 Epist. CCCXXIX. — Phalerio. — Gratias agit ob pisces ad se missos, sed multo magis ob litteras. 1074
 Epist. CCCXXX. — (Sine inscriptione.) — Queritur quod ad se non scribat. 1075
 Epist. CCCXXXI. — (Sine inscriptione.) — Queritur quod iterum scribere conetur. 1075
 Epist. CCCXXXII. — (Sine inscriptione.) — Peracute nimum silentium exprobrat. 1075
 Epist. CCCXXXIII. — Notario. — Monet ut notas et characteres perfectos faciat, et interpunctionibus sit attentus. 1075
 Epist. CCCXXXIV. — Librario. — Multa tradit præcepta recte scribendi. 1078
 Epist. CCCXXXV. — Libanii Basilii. — Significat se libenter omnes Cappadocios illi erudiendos missurum: nunc autem mittit nobilem adolescentem amici filium, quem Libanii commendat. 1078
 Epist. CCCXXXVI. — Libanii Basilii. — Declarat se adolescentis virtutem admiratum esse; Basilii laudes de Firma confirmat; querit quid Firmianus rerum agat; eumque partim laudat, partim de illo queritur. 1078
 Epist. CCCXXXVII. — Basilii Libanii. — Allum Cappadocem mittit, quem filium suum appellat. Hunc comitabatur aliis adolescentis, sed non dives. 1082
 Epist. CCCXXXVIII. — Libanii Basilii. — Gratias agit quod ad se Cappadocios mittat, et declarat se non curare quam divites sint discipuli, sed et egenos, modo studiosi sint, divitibus anteponere. 1082
 Epist. CCCXXXIX. — Basilii Libanii. — Significat se laudeo eloquentie illi concedere, et januendum oblivioni traditis, quæ apud sophistas didicerat, Mose et aliis prophetis versari. 1083
 Epist. CCCXL. — Libanii Basilii. — Rursus ex præcedenti epistola ansam scribendi capit Libanii. 1086
 Epist. CCCXLII. — Libanii Basilii. — Existimat idcirco non scribere, quod iram nou deposituerit, vel punire vellet. 1086
 Epist. CCCXLII. — Basilii Libanii. — Comparat præcedentem Libanii epistolam cum rosa et spinis. 1087
 Epist. CCCXLIII. — Libanii Basilii. — Laudat Basili eloquentiam. 1087
 Epist. CCCXLIV. — Basilii Libanii. — Inexcusabilem esse Libanium contendit, si ad se non scribat. 1087
 Epist. CCCXLV. — Libanii Basilii. — Meminit se olim illius eloquio valde delectatum, sed tamen aliquando injuriam ab eo accepisse, quod se in profundum Homericu furoris rogatus introducere noluisset. 1090
 Epist. CCCXLVI. — Libanii Basilii. — Testatur de bonis moribus adolescentium quos Basilii miserat. 1091
 Epist. CCCXLVII. — Libanii Basilii. — Episcopos avaritiae accusat, et ideo timide petit a Basilio, ut tigna ad se mittat. 1091
 Epist. CCCXLVIII. — Basilii Libanii. — Demonstrat non episcopos, sed sophistas avaros esse et tenaces. Tigna mitti trecenta. 1091
 Epist. CCCXLIX. — Libanii Basilii. — Jocatur in Cappadociam, seque discipulos Cappadocios transmutatum promittit. 1094
 Epist. CCCL. — Basilii Libanii. — Respondet epistola præcedenti. 1094
 Epist. CCCLI. — Basilii Libanii. — Rogat ut ad se mittat orationem, quam de homine moroso summa cele-
- britate pronuntiaverat. 1094
 Epist. CCCLII. — Libanii Basilii. — Mittit suam de homine moroso orationem, seque timere significat ac pene metu dejici, dum tam arguti judicis acumen formidat. 1094
 Epist. CCCLIII. — Basilii Libanii. — Laudat orationem Libanii ad se missam. 1095
 Epist. CCCLIV. — Libanii Basilii. — Gratias agit, ac vicissim a Basilio petit ut ad se mittat orationem contra ebrietatem. 1095
 Epist. CCCLV. — Libanii Basilii. — Illi primas eloquentiae deserit. 1098
 Epist. CCCLVI. — Basilii Libanii. — Respondet epistola præcedenti, seque discipulum piscatorum esse profiteretur. 1098
 Epist. CCCLVII. — Libanii Basilii. — Rogat ut sibi mortorem solvat ex aliqua illius epistola conceptum. 1098
 Epist. CCCLVIII. — Libanii Basilii. — Dolet quod non sit cum Basilio; gratulatur quod juvenum curam suadente Alcimo suscepit. 1098
 Epist. CCCLIX. — Basilii Libanii. — Silentium Libanii exprobatur, seque ait libenter ad eum volaturum, si licet, sed cum id non licet, sermones mittere. 1099
 Epist. CCCLX. — Ex epistola ad Julianum apostolam. — De Sancta Trinitate, Incarnatione, sanctorum invocatione, eorumque imaginibus. 1099
 Epist. CCCLXI. — Apollinariorum. — Consultit eum de usi et substantia vocabulis, ac de consubstantiali. 1099
 Epist. CCCLXII. — Basilio Apollinariorum. — Respondet epistola præcedenti, et quomodo Pater et Filius unum sint exponitur, exemplis e natura humana adductis. 1102
 Epist. CCCLXIII. — Apollinariorum. — Laudatur supra alios Scriptura interpretes Apollinariorum, ab eoque petitur, ut se de rebus obscuris consulit patitur. 1106
 Epist. CCCLXIV. — Basilio Apollinariorum. — Illam per literas salutat, et mutuat venisse episcopos Aegyptios, et scripta allata esse prouersus necessaria ad eos refellendos. 1106
 Epist. CCCLXV. — Basilio magnus imperator Theodosio. — In summa Cappadocia calamitate, cum fluvii inundatio res necessarias e vicinis provinceis advehere non sinere, rogatur Theodosius, ut fluvium, pontis commodiitate adhibita, veluti Rubrum mare pedibus pervium efficiat. 1107
 Epist. CCCLXVI. — Ad Urbicum monachum. — De continentia. 1110
 APPENDIX HUJUS TOMI. 1113
 Monitum. 1113
 SYMIONIS LOGOTHETÆ SERMONES VIGINTIQUA-TUOR DE MORIBUS, excerpta ex Operibus Basili. 1115
 Sermo primus. — De virtute et vitiis. 1115
 Sermo II. — De doctrina et admonitione. 1115
 Sermo III. — De charitate in Deum et proximum. 1147
 Sermo IV. — De eleemosyna. 1154
 Sermo V. — De dñitv et paupertate. 1167
 Sermo VI. — De avaritia. 1182
 Sermo VII. — De peccato. 1195
 Sermo VIII. — De penitentia. 1218
 Sermo IX. — De oratione. 1238
 Sermo X. — De jejunio. 1246
 Sermo XI. — De morte. 1255
 Sermo XII. — De tristitia et animi dejectione. 1278
 Sermo XIII. — De patientia et longanimitate. 1287
 Sermo XIV. — De futuro iudicio. 1298
 Sermo XV. — De imperio ac potestate. 1306
 Sermo XVI. — De ingluvio et ebrietate. 1315
 Sermo XVII. — De ira et odio. 1327
 Sermo XVIII. — De invidia et malevolentia. 1355
 Sermo XIX. — De temperantia et incontinentia. 1346
 Sermo XX. — De humilitate et iuani gloria. 1354
 Sermo XXI. — De prospera et adversa fortuna et de prudentia. 1359
 Sermo XXII. — De providentia. 1366
 Sermo XXIII. — De anima. 1374
 Sermo XXIV. — De honore parentibus exhibendo, ac de senectute et juventute. 1378
 Index locorum Basili ex quibus hi XXIV sermones compiti fuere. 1382
 Addenda et emendanda D. Marani. 1387
 Notæ Frontonis Ducati in librum *De Spiritu sancto*. 1389
 Ordo novus Epist. cum antea vulgato comparatus. 1393
 Ordo Epist. antea vulgatus ad novum reductus. 1401
 Index Epistolarum alphabeticus. 1409
 Index analyticus in tomum III. 1415
 Index analyticus in tomum IV. 1453

FINIS TOMI TRICESIMI SECUNDI.

Ex typis MIGNE, au Petit-Montrouge.

3 2044 020 606 729

Это цифровая копия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных полках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие засиси, существующие в оригинальном издании, как наиминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредиринали некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заирсы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.

Мы разработали иrogramму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заирсы.

Не отиравляйте в систему Google автоматические заирсы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оптического распознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.

В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доилнительные материалы ири иомощи иrogramмы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.

Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих определить, можно ли в определенном случае исиользовать определенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск и этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>